הלכה · משנה תורה · מפרשים · מעשי למלך · ספר עבודה

מעשי למלך על משנה תורה, הלכות בית הבחירה

רבי ישעיהו זילברשטיין

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

מעשי למלך על משנה תורה, הלכות בית הבחירה

רבי ישעיהו זילברשטיין

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/מעשי-למלך-על-משנה-תורה-הלכות-בית-הבחירה/
הקובץ נוצר ב־16 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611151759 של הספרייה.

תוכן העניינים

פרק א 6
הלכה א 6
הלכה ב 232
הלכה ג 236
הלכה ד 270
הלכה ה 281
הלכה ו 285
הלכה ח 289
הלכה ט 313
הלכה י 331
הלכה יא 333
הלכה יב 343
הלכה יג 434
הלכה יד 458
הלכה טו 472
הלכה טז 476
הלכה יז 476
הלכה יח 494
הלכה יט 496
הלכה כ 501
פרק ב 560
הלכה א 560
הלכה ב 619
הלכה ג 669
הלכה ד 672
הלכה ה 680
הלכה ז 681
הלכה ח 688
הלכה ט 688
הלכה י 690
הלכה יא 697
הלכה יג 704
הלכה יד 709
הלכה טז 711
הלכה יז 712
הלכה יח 713
פרק ג 718
הלכה א 718
הלכה ב 726
הלכה ה 728
הלכה ו 731
הלכה ז 740
הלכה ח 748
הלכה יא 748
הלכה יב 749
הלכה טז 755
הלכה יז 774
הלכה יח 781
פרק ד 783
הלכה א 783
הלכה ב 793
הלכה ג 797
הלכה ד 800
הלכה ה 802
הלכה ו 807
הלכה ז 808
הלכה ח 809
הלכה ט 810
הלכה י 813
הלכה יא 814
הלכה יג 816
פרק ה 817

הלכה א 817
הלכה ב 824
הלכה ג 825
הלכה ד 832
הלכה ה 834
הלכה ו 835
הלכה ז 836
הלכה ח 837
הלכה ט 837
הלכה י 839
הלכה יא 841
הלכה יב 843
הלכה יג 844
הלכה יד 844
הלכה טו 847
הלכה יז 855
פרק ו 873
הלכה א 873
הלכה ד 881
הלכה ה 883
הלכה ו 884
הלכה ז 885
הלכה ח 889
הלכה ט 889
הלכה יא 891
הלכה יב 892
הלכה יג 892
הלכה יד 893
הלכה טו 902
הלכה טז 915
פרק ז 1006
הלכה א 1006
הלכה ב 1010
הלכה ג 1024
הלכה ד 1026
הלכה ה 1037
הלכה ו 1039
הלכה ז 1045
הלכה ח 1046
הלכה ט 1047
הלכה י 1050
הלכה יא 1074
הלכה יב 1076
הלכה יג 1085
הלכה יד 1097
הלכה טו 1126
הלכה טז 1128
הלכה יח 1129
הלכה יט 1131
הלכה כ 1132
הלכה כב 1134
הלכה כג 1135
פרק ח 1147
הלכה א 1147
הלכה ב 1155
הלכה ג 1156
הלכה ד 1176
הלכה ה 1177
הלכה ו 1180
הלכה ז 1182
הלכה ח 1186
הלכה ט 1187
הלכה י 1187
הלכה יא 1188

הלכה יב 1188

פרק א

הלכה א

א) **תחילת** דברי רבינו **מ"ע לעשות בית לד' וכו'**. והנה בכ"מ הקשה דהא בסנהדרין דף כ' יליף דהוה מ"ע לבנות בית הבחירה מקרא דוהי' המקום אשר יבחר ד' לשכן שמו שם שמה תביאון את כל אשר אנוכי מצוה אתכם ותי' דלכן לא הביא רבינו דרשא זו משום דלא נאמר בלשון ציוו ואזהרה לכן הביא מקרא דועשו לי מקדש דהוה בלשון ציוו ומדכתיב מקדש בקרא נשמע דאבנין בית הבחירה קאי לא אמשכן ואמנם בסמ"ג הביא מקרא דוהי' המקום כדאיתא בגמרא אמנם ל"נ כדברי רבינו דחזינן מבואר בפסיקתא פ' זכור דמקרא דועשו לי מקדש נשמע דהוה מ"ע לבנות ביהב"ח וכן משמע בספרי פ' בהעלותך על פסוק אספה לי שבעים איש כל מקום שנאמר לי קיים לעולם ולעולמי עולמים וכו' במקדש הוא אומר ועשו לי מקדש וכן הוא במדרש רבה אמר הקב"ה לישראל אתם צאני ואני הרועה עשו דיר לרועה אתם הכרם ואני השומר עשו סוכה לשומר אתם הבנים ואני האב עשו לי בית שאדור ביניכם הדא הוא דכ' ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם מוכח דקאי אבית הבחירה דהוא בית עולמים מקום דירת קבע דהמשכן אינה אלא בבחינת סוכה לשומר (ויתבאר להלן דברי המדרש) והנה נראה עוד לעשות סמוכין לדברי רבינו דהנה רבינו בספר המצות כתב וז"ל שצונו לבנות בית הבחירה לעבודה בו יהיה ההקרבה והבערת האש תמיד ואליו תהי' ההליכה והעלי' לרגל והקבוץ בכל שנה והוא אומרו יתעלה ועשו לי מקדש ולשון ספרי ג' מצות נצטוו ישראל בעת כניסתן לארץ למנות להם מלך ולבנות להם בית הבחירה ולהכרית זרעו של עמלק הנה התבאר שבנין בית הבחירה מצוה בפ"ע וכבר בארנו שזה הכלל כולל מינים רבים שהם המנורה והשולחן והמזבח וזולתם כולם מחלק המקדש והכל יקרא מקדש עכ"ל והנה מה שכ' רבינו כאן בהלכותיו ובספר המצות דהבית מצוה לבנותו כדי להיות חוגגין אליו ג"פ בשנה הנה הכ"מ לא העיר מקורו ואני ראיתי בירושלמי פ"ט דפסחים וכן הוא בתוספתא פ"ח וז"ל התוספתא ניתן לישראל לבנות בית הבחירה ולחגוג בו שלוש פעמים ודייק מזה יחיד עושה פסח שני ואין ציבור עושה פסח שני והכונה דאי ס"ד ציבור עושין פסח שני פעמים נמצא שעולין ד"פ בשנה דהא בפסח צריכין לעלות להביא קרבן חגיגה אם נטהר בשאר ימי הפסח וכדאמר רי"ו בחגיגה דף ט' עיין שם בשירי קרבן ואמנם מה שמונה והולך דכולל מינים רבים המנורה והשולחן והמזבח יש לתמוה שלא חשוב שם שגם הארון חלק מהמקדש ג"כ נכלל בהאי מ"ע דועשו לי מקדש דהא אינו מצוה לדורות כמו שנראה מדבריו בסהמ"צ בשורת הי"ב וכ"כ במגילת אסתר מצוה ל"ג כי המצוה

אינה נוהגת לדורות לפי שלעולם לא יצטרך לעשות אחר כי אותו שעשה בצלאל קיים הוא לדורות ולא אבד מן העולם כי גנוז הוא גם בשובו אלינו לא יאבד לעולם וא"כ אין מציאות לעולם שנעשה ארון אחר וכן נראה מדברי רבינו בפרקין דין ו' שכ' כל הכלים אשר צריכין לעשות מזבח שולחן מנורה וכיור ולא כתב הארון יען שבפ"ד כתב דהארון נגנז א"כ לעתיד ישיב אלינו ולא נצטרך לעשות אחר לפי"ז אין הארון בכלל כלי המקדש אולם בספר קנאת סופרים על סהמ"צ כתב טעם אחר וז"ל ודעת הרב הוא הנכון דהארון מכלי המקדש יחשב שהרי מקום חנייתו הקבוע הי' בבית קודש הקדשי' שבו תשרה שכינה בישראל במדרגה היותר נכבדת כדכתיב ונועדתי לך שם ובבית שני שחסרו הארון והלוחות לא היתה נבואה בישראל ובפ' פקודי כתיב ויביאו את המשכן אל משה את האוהל ואת כל כליו ובתר הכי בכלל כל כליו קחשוב את ארון העדות את השולחן ואת המנורה וזו וודאי ראי' הוא שבכלל ועשו לי מקדש תחשב עשיית הארון והכפורת ושימת הלוחות בתוכו שיהיו מונחין למשמרת שם בתוך הדביר ושאר כלי המקדש נמי כולן כאחד למ"ע אחת יחשבו וגם הרמב"ן בריש פ' תרומה כתב וז"ל והנה עיקר החפץ במשכן הוא מקום מנוחת השכינה שהוא הארון כמו שאמר ונועדתי לך שם ודברתי אתך מעל הכפורת ע"כ הקדים הארון ובדיו והכפורת בכאן כי הוא מוקדם במעלה וסמך לארון השולחן והמנורה שהם כלים כמוהו ויזרז על ענין המשכן שבעבורו נעשה וכו' מעתה אפי' יהא במונח שלדורות נצטוו ג"כ לעשות במדה הראשונה מחדש אם יעלה על דעתינו שיאבד או שישבר לא נפקא מינה שתהא נימנית למצוה עשייתה אלא הרי היא כשאר בכלים מנורה ומזבחות והשולחן עכ"ד ואמנם רואה אנכי שהדבר במחלוקת תלוי' דהנה בזבחים דף קי"ט פליגי ר"י סבר נחלה זו ירושלים ומנוחה זו שילה ר"ש אור נחלה זו שילה מנוחה זו ירושלים דכ' זאת מנוחתי עדי עד רי"ש סובר זו וזו שילה רשב"י אומר זו וזו ירושלים ופריך מאי מנוחה ומשני מנוחת הארון והקשה בספר פמ"א מ"פ הגמ' מאי מנוחה הא כתיב זאת מנוחתי עדי עד וכתב לפרש יען דמצינו שגלתה שכינה בבית ראשון א"כ איך קראה התורה מנוחה וע"ז משני מנוחת הארון דהא ארון לא גלה רק שנגנז במקומו וגם לא מצינו שטילטלוהו לאיזה מקום כמו שמצינו בשילה שלקחו עמם למלחמה ונטלהו בימי עלי וכן פירש"י ועתה קומה ד' שלא להטלטל עוד כאשר עד עתה משילה לנוב ומנוב לגבעון אתה וארון עוזך שלא לטלטל מעתה עכ"ד ולדעתי כלל בזה שני טעמים דפליגו אהדדי דבוודאי למ"ד דנחלה זו שילה ומנוחה זו ירושלים משום דכ' זאת מנוחתי עדי עד ע"כ הוה נמי מפרש דכונה מנוחת הארון רק שהי' מפרש דהיינו שלא הי' מטלטלין את הארון ולכן אמר זאת מנוחתי עדי עד שלא לטלטל עוד

ורק למ"ד זו וזו ירושלים דמאחר שקראה נחלה דהיינו נחלת עולמים א"כ למה ענין כתב קרא מנוחה ולכן פריך לדידי' מאי מנוחה ומשני מנוחת הארון דהיינו משום שארון נגנז דאף בימי החורבן שנגרעו מנחלתם ולא קרינן בי' נחלה אבל מנוחה לא בטלה דמנוחת הארון איכא (דמהא"ט קדושת המקדש לא בטלה כיון דארון נגנז שם והוה כאלו הארון עומד תמיד במקומו וכדדרשינן בזבחים דף קט"ז ונסע אוה"מ אף שנסע אוה"מ הוא):

ולפי"ז מבואר דבהא פליגי דמ"ד זו וזו ירושלים ע"כ דמנוחת הארון היינו שנגנז שם הארון א"כ ל"ה מצוה לדורות דהרי בפירוש אמר קרא זאת מנוחתי עדי עד אבל למ"ד נחלה זו שילה ומנוחה זו ירושלים דהיינו דנחו מכיבוש ומנסיעה דאין מטלטלין אותה עוד א"כ לא נשמע דל"ה מ"ע לדורות והא דלא נמנה מצות עשה בפ"ע ע"כ דהוא בכלל כלי המקדש (וכן למאן דאמר דמנוחה זו שילה ומפרש דהיינו שנחו מכיבוש או שנחו מנסיעה ע"כ י"ל דארון הוה מ"ע לדורות) אמנם הנה בקרא כתיב ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם ככל אשר אני מראה אותך את תבנית המשכן וכליו וכן תעשו ופירש"י וכן תעשו לדורות (ולקמן יתבאר מהיכן הוכיח רש"י פירושו) ואח"כ כתיב ועשו ארון ועשית מנורה ושולחן ועשית משכן והנה אי אמרינן דארון בכלל כלי המקדש וע"ז קאי וכן תעשו לדורות מקדש עם הארון וכליו א"כ שפיר נשמע מקרא דועשו לי מקדש מ"ע לדורות לבנות בית הבחירה אבל אי אמרינן דארון אין בכלל כלי המקדש ול"ה מ"ע לדורות כלל א"כ בזה דכתיב ועשו לי מקדש דהיינו משכן אשר בו יתן הארון שהארון בכלל המשכן א"כ בהא דכתיב אח"כ וכן תעשו לדורות לא מצינן למידרש דמ"ע לבנות בית הבחירה לדורות וארון גופיה אינה מ"ע לדורות ע"כ דועשו לי מקדש אינה מ"ע לדורות רק דהאי ועשו לי מקדש היינו משכן ואשכחן משכן דמקרי מקדש מעתה כיון שבארתי דלמ"ד זו וזו ירושלים יען דשם ארון נגנז ומהאי טעמא קדושה ראשונה קדושה לעתיד לבוא (כמו שביאר בס' לחם שמים ליעב"ץ ז"ל) וקרינן בו זאת מנוחתי עדי עד א"כ ל"ש לפרש ועשו לי מקדש וכן תעשו לדורות אבית עולמים דהא בהאי דכתיב ועשו לי מקדש ארון בכלל ובמה דכתיב וכן תעשו אין ארון בכלל א"כ ע"כ דועשו לי מקדש היינו משכן ולא קאי אבית עולמים אבל למ"ד נחלה זו שילה ומנוחה זו ירושלים שבארנו דמה"ט איקרי מנוחה יען דלא לטלטלוהו עוד א"כ הוה שפיר מ"ע לדורות דע"ז כתיב וכן תעשו לדורות בית הבחירה ארון ומזבחות להאי מ"ד שפיר ילפינן מוכן תעשו מ"ע לדורות לבנות בית הבחירה:

ב) **והנה** יש לפרש עד"א דלכאורה יש להבין כיון דרישא דקרא קאי לאזהרה בענין קרבנות דנדבות תקריבו חובות לא תקריבו מדכ' ככל אשר אנחנו עושים פה היום איש

כל הישר בעיניו וכו' כי לא באתם עד עתה אל המנוחה ואל הנחלה אם כן למ"ד מנוחה זו שילה ומפרש מנוחה שנחו מכיבוש שפיר הוה זה טעמא למילתא דעתה כל זמן שלא נחו מכיבוש ומנסיעה יקריבו ישרות אבל למ"ד מנוחה זו ירושלים דקאי אמנוחת הארון מה זה טעם שעתה כל זמן שלא הגיע למנוחת הארון שלא יקריבו רק ישרות ולא חובות דתליא בפלוגתא אחריתא אי מנוחה זו ירושלים או מנוחה זו שילה ונראה דהנה יש לחקור לאיזה צורך בא הארון בשלמא שאר הכלים ע"כ הם חלק מהמקדש שהם צרכי הקרבה וע"י הכלים האלו נכשר הבית להקרבת הקרבנות אבל הארון לכאורה ל"ה בו צורך הקרבה רק הוא ענין בפ"ע שע"י הארון השכינה שורה במקדש אך י"ל גם הארון צורך העבודה דהיינו דלא יוכשר הבית להקרבת קרבנות רק ע"י הארון שהשכינה שורה ומתכשר הבית להביא לשם הקרבנות (עיין ספורנו פ' תצוה על ענין מזבח הפנימי שכ' ג"כ חקירה זו וז"ל ולא הוזכר זה המזבח עם שאר הכלים בפרשת תרומה כי לא היתה הכונה זו להשכין האל ית' בתוכנו כמו שהי' הענין בשאר כלים כאמרו ושכנתי בתוכם ככל אשר אני מראה אותך את תבנית המשכן ואת תבנית כל כליו גם לא הי' ענינו להוריד מראה כבודו בבית כענין מעשה הקרבנות כאמור ונועדתי שמה לבני ישראל לכן העיד הכתוב זה הדבר תעשו וירא אליכם כבוד ד' אבל הענין לכבד את האל את"ד ולדעתי יש לחקור כן יותר בארון מבשאר כלים) מעתה י"ל בוודאי אי הארון הוא חלק מכלי המקדש וכך הוא המצוה שבמקדש צריך שיהיה ארון ומנורה וכל הכלים כדי שיהי' אותו מקום מוכן להביא קרבנות חובה אל תוכניותו אז ניחא דהכי קאמר כיון שהגיעו לאותו מקום אל יקריבו חובות אבל אי נפרש דהארון אין חלק מהמקדש להכשירו למקום הראוי' להקרבות קרבנות אלא הוא מצוה בפ"ע ועיקר תכליתו הוי להכשיר המקום להשראת השכינה וא"כ איך אתיא קרא דלא יקריבו חובות יען דלא הגיעו עוד למנוחה למנוחת הארון א"כ מוכח להאי מ"ד מנוחה זו ירושלים דהארון אינו מצוה בפ"ע להכשיר המקום להשראת שכינתו ית' אלא הוא חלק מכלי המקדש דהיינו שבא כדי להכשיר הבית להקרבת הקרבנות כמו שאר כלי המקדש שכולם צרכי עבודה המזבח המנורה והשולחן אולם למ"ד מנוחה זו שילה ונחלה זו ירושלים שפיר י"ל דארון הוא מצוה בפ"ע ואין עיקר תכליתו כדי להכשיר הבית להקרבת הקרבנות רק תכליתו שבזה יוכשר הבית להשראת שכינתו ית' והנה לפי"ז כיון דרבינו סובר לקמן בדין ג' כמ"ד מנוחה זו ירושלים א"כ סובר כמ"ד מנוחה זו מנוחת הארון דהארון גופי' מצותו כדי שיהיה הבית ראוי להקרבת הקרבנות וע"ז וכן אמרו תעשו לדורות א"כ שפיר י"ל דקרא דועשו לי מקדש קאי אבנין בית עולמים לא אמשכן וגמ' דסנהדרין קאי למ"ד דמנוחה זו שילה ונחלה זו ירושלים

א"כ ארון הוה מצוה בפ"ע דעיקר תכליתו שבזה יוכשר הבית להשראת השכינה ע"כ דלא הוי מ"ע לדורות דארון אין מ"ע לדורות לכן יליף מקרא דוהיה המקום אשר יבחר ד' כמו שיבואר ולפי"ז רבינו דדעתו דלא בא במנין המ"ע ע"כ דסובר דהוה בכלל ועשו לי מקדש שהוא מתנאי הקרבת הקרבנות אבל באמת הוא מ"ע גם לדורות וא"כ מצינו לפרש דועשו לי מקדש קאי אבית עולמים דהא שפיר נוכל לפרש דוכן תעשו לדורות קאי אועשו לי מקדש דהיינו לבנות בית הבחירה שבו מונח הארון א"כ לפי"ז רבינו דסובר כמ"ד מנוחה זו ירושלים כמבואר בהדיא לקמן בדין ג' מקרא דזאת מנוחתי עדי עד ושפיר נשמע מקרא דועשו לי מקדש מ"ע לבנות בית הבחירה דהא כתיב אחריו וכן תעשו לדורות ואף דארון אין נמנה במ"ע בפ"ע עכ"פ הוא בכלל המקדש (ועיין ירושלמי בפ"ק דמגילה זה סימן כל זמן שארון מבפנים הבמות אסורות יצא הבמות מותרות ופריך ר"ל מעתה אם אין ארון אין פסח ופי' הפני משה בבית שני שאין ארון לא עשו פסח ולפמש"כ דארון נגנז שם הוה כיש ארון א"כ לא פריך מידי רק ע"כ לפרש כקרבן עדה דפריך מנוב וגבעון כדאיתא בזבחים דף קי"ט וכן פריך בירושלמי בסנהדרין הבאתי דבריו סוף פ"ו מהלכות בית הבחירה מנוב וגבעון בשעת כניסתן לארץ):

ג) **ובזה** אמרתי לפרש דברי הגמ' ברכות התמוהים מאוד דאיתא שם דף נ"ה אר"ש בר נחמני בצלאל על שם חכמתו נקרא בשעה שאמר לו הקב"ה למשה לך אמר לבצלאל עשה לי מקדש ארון וכלים הלך משה והפך דבריו ואמר לו עשה ארון וכלים ומשכן אמר לו רבינו משה מנהגו של עולם אדם בונה בית תחילה ואח"כ משים כלים לתוכו ואתה אומר עשה ארון וכלים ומשכן כלים שאני עושה להיכן אכניסם שמא כל אמר לו הקב"ה עשה משכן ארון וכלים ואמר לו משה שמא בצל אל היית וידעת ותמוה מהיכן למדו שהקב"ה אמר לו לעשות משכן תחלה ועוד א"כ למה הפך משה דברי הקב"ה אך הענין כך דהנה כתיב ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם וכו' וכן תעשו "לדורות" ואח"כ כתיב ועשו ארון ועשית מזבח שולחן ומנורה ועשית משכן והנה לדורות איכא מ"ע לבנות בית הבחירה להקרבת קרבנות אבל לעשות ארון אין מ"ע לדורות דהארון כבר נעשה ולא יצטרכו אחר דאף דנגנז הרי הוא בקדושתו א"כ ממילא עשיית ארון תחילה דהא כשיבנה בית הבחירה שהוא בית עולמים כבר הארון נעשה א"כ סדר המלאכה לדורות כן ארון וכלים ומקדש אמנם מה שנצטוה משה לעשות המשכן קודם משום דאי הארון חלק מכלי המשכן לצורך להכשיר ההקרבה והעבודה א"כ בודאי משכן קודם א"כ יש לפרש קרא זה בשני אופנים חדא כי השי"ת אמר ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם א"כ עיקר הארון הוא הכשר להשראת שכינה ואין הכשר העבודה וההקרבה ועל כן ארון

תחילה ואח"כ כלים ומשכן ומה שנאמר לו ועשו לי מקדש תחלה זה לדורות או דכונת הציוו כן יען דכתיב וכן תעשו "לדורות" דלדורות בודאי ארון תחילה דהא הארון כבר נעשה אבל כיון דקאי גם אעת שהיו ישראל במדבר וצריכין לעשות משכן מן הראוי שבתחילה יעשו משכן ארון וכלים וזה שאמר הקב"ה למשה ארון כלים ומשכן הוא משום דאמר וכן תעשו "לדורות" ולדורות בודאי ארון תחילה דהרי הארון כבר נעשה כשבנו בית הבחירה בית עולמים רק שלעת עתה עשיית המשכן תחילה כי הארון רק צורך העבודה וההקרבה א"כ הוא חלק מכלי המשכן א"כ משכן תחילה לפי"ז ניחא דמשה רבינו ע"ה הבין ציוו השי"ת דארון אין צורך העבודה רק הוא הכשר להשראת שכינה ע"כ אמר משה שיעשה ארון תחילה ע"ד הסדר שנאמר לו כדכתיב בקרא ועשית ארון ועשית מזבח ושולחן ואח"כ מעשה המשכן אבל בצלאל ביאר לו דברי השי"ת כי מאחר שאמר לו וכן תעשו לדורות דלדורות בוודאי ארון תחילה דהא הארון כבר יהיה נעשה כשיבנה הבית עולמים אבל לעת עתה שצריכין לעשות ארון ומשכן ע"כ משכן תחילה דהוא הבין דכונת השי"ת דהארון הוא חלק מכלי המשכן והכשר העבודה וההקרבה א"כ ע"כ הסדר כן משכן ארון וכלים ומה שאמר לו הקב"ה ועשו ארון תחילה דלדורות קאי אהא דנאמר לו וכן תעשו "לדורות" אבל לעת עתה שאנו עסוקים בעשיית משכן הסדר כך כמו שאמר לך הקב"ה תחילה ועשו לי מקדש דהיינו משכן דאקרי נמי מקדש ועשית ארון ועשית מזבח כיון דארון ג"כ אינו רק הכשר המשכן לעבודה ולהקרבה והודה לו משרע"ה כי בצל אל היית שהבנת דברי השי"ת כי כעת משכן קודם וכמו שנצטוה תחילה ועשו מקדש ואח"כ ארון רק יען דנאמר לי ג"כ וכן תעשו לדורות שלדורות הסדר להיפך ארון תחילה דהא הארון כבר נעשה א"כ כך הוא הסדר ארון מזבח ושולחן ואח"כ משכן דהיינו מקדש דהא אשכחן דמקדש איקרי משכן כדאיתא בשבועות דף ט"ז א"כ לפי"ז נשמע מכל זה דוכן תעשו לדורות היינו המ"ע לבנות בית הבחירה בית עולמים להקרבת קרבנות והארון הוא ג"כ רק הכשר העבודה וההקרבת הקרבנות וכשיטת רבינו (כעת ראיתי בח"ס סי' קפ"ח שהביא בשם רבו הגרנ"א זצ"ל דלכאורה קשה כיון שמלאכת המשכן לא נגמר א"כ נשאר קו' בצלאל להיכן הכניסם עד ר"ח ניסן ותי' דקודם שנמשחו לא הי' קפידא היכן יכניסם באיזה אהל שירצה אך כיון שמסתמא כסדר עשייתן כך היתה משיחתן וא"כ אחר שנמשח הארון קודם למשכן שפיר אמר היכן יכניסם וההמשחה היה בתחילת ימי מילואים וא"ש:

ד) **אמנם** קשיא לי לדברי רבינו מדבריו בפ"א מה' מלכים הביא קרא דלשכנו תדרשו ובאת שמה להוכיח דנצטוו ישראל בבנין בית הבחירה בכניסתן לארץ והקשה בלח"מ

דבגמ' דסנהדרין יליף כן מקרא דוהיה המקום ותי' דהאי קרא דלשכנו אדלעיל מיני' קאי דכתיב כי אם אל המקום אשר יבחר א"כ קאי אבית הבחירה ונקט סוף הפסוק דנאמרה בלשון ציוו ואזהרה א"כ הדרה קושי' לדוכתי' למה נקט רבינו כאן דרשא דועשו לי מקדש ולא נקט קרא דלשכנו יען שגם זה נאמרה בלשון ציוו ואזהרה ונסתרו דברי הכ"מ והנה לפמש"כ לעיל לכאורה י"ל דרק מקרא דועשו לי מקדש נשמע דהוה מ"ע לבנות בית עולמים דהא כתיב אחרי זה וכן תעשו דהיינו לדורות וכדמוכח בשבועות דף ט"ו דיליף מכל אשר אני מראה אותך את תבנית המשכן ואת כל כליו וכן תעשו לדורות ואי לא דרשא דאותם במשיחה הוה אמרינן בכליו דגם לדורות בעי משיחה אבל לענין מקדש שפיר ילפינן מההוא קרא דועשו לי מקדש וכמש"כ תוס' שבת דף צ"ח ע"ב דרוחב המשכן עשר אמות מבית עולמים ילפינן שהיה ארכו מ' ורחבו כ' וכתיב וכן תעשו לדורות כתבנית של מדבר ש"מ דמשכן נמי רחבו שליש ארכו עכ"ל והא דכתב רבינו בה' מלכים קרא דלשכנו תדרשו היינו רק לענין זה דמשם מוכח דזמני אחר מלחמות עמלק וכדאיתא בסנהדרין דף כ' אולם יקשה כי רבינו שם הביא ראיה דמלחמת עמלק קודם לבנין ביהמ"ק מקרא שנאמר והיה כי ישב המלך בבית וד' הניח לו מסביב מכל אויביו ויאמר המלך הנה אנוכי יושב בבית ארזים א"כ לא יליף מקרא דוהניח לכם מכל אויביכם וכו' והיה המקום אשר יבחר וכו' דמסמוכין יהא מוכח שמלחמת עמלק קודם א"כ הא דהביא רבינו קרא דלשכנו תדרשו שהוא סוף הפסוק מכי אם אל המקום הוא רק לראיה שנצטוו בבנין בית הבחירה בכניסתן לארץ וכמש"כ רבינו שם ג' מצות נצטוו בכניסתן לארץ וכו' ולבנות בית הבחירה א"כ יקשה עדיין כיון דלרבינו האי קרא דועשו קאי גם אבית עולמים א"כ למה מביא שם דרשא דלשכנו תדרשו דנצטוו בבנין בהמ"ק הא מצווין ועומדין מקר' דועשו לי מקדש או דהו' לי' להביא גם כאן קרא דוהי' המקום כדאי' בגמ' ולכן אומר אני דהענין כך דהאי קרא דלשכנו תדרשו אינה מצוה לדורות רק לאותו דור בלבד כשנכנסו לארץ שלא יעשה במשכן אבל אינה מצוה לדורות דהא בספרי דריש מהאי קרא דריש עפ"י נביא יכול תמתין עד שיאמר לך הנביא ת"ל לשכנו תדרשנו דרוש ומצא ואח"כ יאמר לך הנביא וכן אתה מוצא בדוד והביאו הרמב"ן בנימוקי התורה והנה כיון שכבר נבחר אותו מקום ע"י נביא בימי דוד א"כ כבר נתקיים מצוה זו לעולמת (וכן קיימ"ל קד"ר קדשה לע"ל לענין קדושת המקום כמש"כ רבינו בפ"ו מה' אלו ועוד אף למ"ד דלא קדלע"ל כ"כ תוס' בשבועות דאפ"ה מקדש הוה קדושת עולם שכבר נבחר הר המורי' ושלא יבחר מקום אחר) ורק מה שהוא מצוה תמידית לדורות שאם יפול המקדש או יחרב שחייבין לבנותו זה נלמד מקרא דועשו לי מקדש לבנותו

על אותו מקום שכבר נבחר באותו תבנית והיינו מדכתיב בתרי' ככל אשר אני מראה אותך וכו' וכן תעשו "לדורות" א"כ הוה מצוה לשעה ולדורות דמה שאני מראה אותך עתה ככה תעשו לדורות ג"כ כאשר אראה לפניהם (וכמש"כ בח"ס יו"ד סי' רל"ו ליישב קו' הרמב"ן דכמה שנוים במקדש ראשון שלא היה שם במשכן וכן במקדש שני שלא היה בראשון לעתיד ג"כ הרבה שינוים שלא היה בבית ראשון ושני והא אין נביא רשאי לחדש דבר מעתה ותי' בהאי קרא דוכן תעשו שדרשו לדורות קאי אירישא דקרא ככל אשר אני מראה אותך עתה כן תעשו לדורות עפ"י נביא אשר אראה בכל בנין ובנין איך יעשו זה משונה מזה וכיון שהקב"ה בעצמו אמר שיעשו כפי אשר יגלה ע"י נביא לכן רשאין לחדש ולשנות עפ"י נביא) ולכן שפיר כתב רבינו דמ"ע לדורות מקרא דועשו לי מקדש דרק מקרא זה נשמע המ"ע הנוהג תמידית בכל עת שיצטרכו לבנות ולחזק בדק הבית ודו"ק:

ה) **שוב** ראיתי במהר"ם שי"ק תרי"ג מצות שכתב לישב דברי רבינו ואלו תוכן דבריו דהנה כתב עוד פלוגתא בין רבינו להרמב"ן דרבינו סובר דבנין המקדש כולל כל הכלים הארון המנורה והשולחן הכל נכלל במצוה זו והרמב"ן במ"ע ל"ג פליג עליו דנהי דשולחן ומנורה לא נמנה למ"ע בפ"ע כיון דצריכין להן אבל הארון מ"ע בפ"ע ולכן אומר דהנה בקרא מסיים ככל אשר אני מראה אותך את תבנית המשכן ואת תבנית כל כליו וכן תעשו ופירש"י וכן תעשו לדורות וכבר תמה עליו הרמב"ן ושמעתי מפי מרן הח"ס זצ"ל דכונת רש"י הוא כן דהמשכן וכל כליו בעינן שיעשו אותן כאשר גילה ד' לאחד מנביאיו צורתן וכן נאמר בכלים בבית המקדש הכל בכתב מיד ד' עלי השכיל וכן המקדש שלע"ל מבואר ביחזקאל בנבואה תבנית הביהמ"ק שלעתיד דלעולם בעינן שלא יעשו המקדש או הכלים לפי הבנת האדם אלא הכל כמו שיאמר הקב"ה לעבדיו הנביאים וזה"כ ככל אשר אני מראה אותך וכו' כשם שאני מראה אותך דדוקא באופן הזה תעשה וכן תעשו לדורות רק לפי אשר אני מראה לנביא שבאותו דור וכ"כ באוה"ח ולפי"ז אני אומר בוודאי גם רבינו ס"ל דאין למנות מ"ע לדורות מן קרא דועשו לי מקדש דזה רק לפי שעה נאמר אלא שמנה מ"ע לדורות מקרא דוכן תעשו שצוה הקב"ה שלדורות ג"כ יעשו מקדש וכלים כפי אשר יראה לדורות הבאים וכיון שצוה זה לדורות מנה אותו למ"ע ומיושב קו' הרמב"ן דהול"ל למנות למ"ע בפ"ע להנ"ל מיושב כיון ששתיהם מקרא אחד אתיא לא מנה אותם רק למ"ע אחת ורמב"ן לשיטתו דס"ל גם בק"ש אע"ג דנלמד מקרא אחד מ"ע כיון דיש כל אחד זמן בפ"ע הוי ב' מצות משו"ה גבי משכן וכלים אע"ג דבא מכתוב אחד אפ"ה כיון דכל אחד הוה מעשה בפ"ע מנין אותו לב' מ"ע את"ד אמנם לי קשה על

דבריו מאחר שמוסבר דמוכן תעשו לדורות נשמע מ"ע א"כ למה צריך לומר מועשו לי מקדש לא נשמע כלל המ"ע דהא שפיר י"ל דועשו לי מקדש הוה מצות עשה לדורות ע"ד שכתבתי דוכן תעשו לדורות קאי אירישא דקרא דהיינו שהוא מ"ע לשעה ולדורות דהוה מ"ע שנוהגת תמיד כגון שצריך לתקנו ולבנותו:

ו) **כעת** נדפס חיח"ס ח"ג ראיתי בדרוש לפ' המלך שהעלה קרוב לדברינו ואת"ד הענין הוא כך כי ישראל נצטוו במ"ע לבנות להם מקום מיוחד להשראת שכינה בכ"מ שהם שוכנים שם וזהו מקרא דועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם כמו שכתב רמב"ם רפ"א מבהב"ח ואמנם בפ' ראה דכ' מ"ע לשכנו תדרשו ובאת שמה הוא מלתא אחריתא דמחויבים לבוא אל הנביא ולשלחו אל השי"ת לדרוש מאתו מקום הנבחר שיהי' קדושת עולמים ואעפ"י שכבר קיימו מ"ע דועשו לי מקדש כשהם בונים ביהמ"ק אפי' בירושלים איני אלא מ"ע דועשו לי מקדש כמו בשילה ושארי מקדשות אך הדרישה לזה אל הנביא הוא מ"ע בפ"ע ובזה תבין שיטת הרמב"ן דבה' בהב"ח מייתיא מקרא דועשו לי ובה' מלכים מייתי מקרא דלשכנו תדרשו ודבר זה מתבאר מספרי דמייתיא הרמב"ן פ' ראה לשכנו תדרשו עפ"י נביא ובאת שמה ולא שהוא יבוא אליך והנה דוד הע"ה בהניח בפניו ד' לו מסביב נתעורר למצוה זו לדרוש עפ"י נביא לבנות בית הבחירה במקום הנבחר ומנעו ד' מלבנותו בימיו ומ"מ הי' חפץ לידע עכ"פ איזה מקום הנבחר ונדר נדרים כדכתיב אשר נשבע נדר לאביר יעקב וכו' עד אמצא מקום לד' משכנות לאביר יעקב ואז נודע לו עפ"י נביא (כדאיתא בזבחים דף ס"ב) ורמב"ן כ' כי זה היה עונש ישראל בדבר בימי דוד כי המצוה היה מוטל על ישראל להתעורר לדרוש עפ"י נביא עכ"ד הנה נלמד מדבריו כי גם הוא מפרש דמ"ע לדורות נשמע מועשו לי מקדש רק שכ' דגם לשכנו תדרשו הוה מ"ע בפ"ע לדרוש עפ"י נביא רק הקשה לזה למה לא מנו להו מיני המצות למ"ע בפ"ע ואמנם לפי דרכי ניחא דזה רק מ"ע לשעה כשנכנסו לארץ דאחר שכבר נבחר המקום הנה נתקדש ונבחר המקום לע"ל וא"צ לדרוש לנביא (אך לקמן בפרק ב' בארתי דמשום מקום מזבח גם כשיבנה המקדש ב"ב רק ע"י נביא יודע לנו מקום המזבח) וכבר כתב רבינו בס' המצוה כי כל מצוה שאינו אלא לפי שעה ואינו מ"ע תמידית וכבר נתקיימה המצוה לא יבואו במנין המצות:

ז) **אולם** זהו שקשה לי לפי דברי הח"ס דהנה בסנהדרין דף ט' איתא אין מעברין את השנים אלא ביהודה ואם עיברוה בגליל מעוברת העיד חנני' איש אוני אם עברוהו בגליל אינה מעוברת מ"ט דחנני' אמר קרא לשכנו תדרשו וכתב בצל"ח סוף ברכות דבהא פליגי דחנני' דיליף מהאי קרא ע"כ אף דיעבד אינו מעובר שהוא גזה"כ אבל רבנן סברי דהך

קרא לא לענין עיבור אייריא דקרא לקרבנות אתא לשכנו תדרשו ובאת שמה להביא קרבנות ומה שאין מעברין אלא ביהודה הוא רק מעלה מדרבנן ולכך בדיעבד מעובר ולא ילפינן אלא מקרא דמציון תצא תורה כדאיתא בברכות שם דף ס"ג והנה קשה לי לדברי הצל"ח דלרבנן ל"ה אלא רק מעלה דרבנן דקרא אתא לקרבנות דמה זה ענין לקרבנות דהא לחנני' דמפרש לשכנו תדרשנו היינו לדרישה וחקירה וא"כ אף דגם לחנני' גופי' דקרא אתיא לקרבנות דכ' והבאתם שמה עולותיכם אבל הא דכתיב תדרשו אתי לדרוש דבעי דרישה וחקירה לשכנו של מקום ולכן נראה לפרש דפליגי חכמים וחנני' בדרשת דספרי דחכמים סברי כספרי דדרוש עפ"י נביא ובאת שמה להגיד לך המקום הנבחר להביא קרבנות וע"ז פליג חנני' כיון דדרשי קרא דתדרשו אדרישה וחקירה סובר דיותר מסתבר לאוקמא אקידוש החודש וקרא אייריא אחר שכבר נבחר המקום המיוחד להשראת השכינה ולהבאת הקרבנות לשם יהא הדרישה והחקירה לעיבור השנים מעתה קשה דרבינו בפ"ד מקידוש החודש כתב שאין מעברין את השנה אלא בארץ יהודה שהשכינה בתוכה שנאמר לשכנו תדרשו כל דרישות שאתה דורש לא יהא אלא בשכנו של מקום א"כ לפי דברי הח"ס רבינו סותר עצמו דכיון דכתב לדרשא דלשכנו תדרשו לענין עיבור השנים והיינו אחר שכבר נדרש ע"י נביא המקום המיוחד להשראת שכינה איך נפרש דמש"כ בה' מלכים מקרא דוהי' המקום אשר יבחר דקאי אדרישה אצל הנביא להגיד לו מקום הנבחר להשראת השכינה:

והנה תוס' סנהדרין שם כתבו דבירושלמי אמרינן דאם אינם יכולים לעבר בא"י מעברין בחו"ל דהא ירמי' ויחזקאל וברוך בן נרי' עיברו בחו"ל ולכאורה קשה דהנה מהרש"א בח"א דברכות שם כתב דמקרא דלשכנו לא ידעינן רק בזמן שהמקדש קיים והשכינה שורה שם אבל חנני' שעשה כן הי' אחר החורבן וזה רק ילפינן מקרא דמציון תצא תורה וכן מסתבר דהא בוודאי קודם שנבחרה א"י הי' כשר בכ"מ דהא בוודאי משה רע"ה ובית דינו קידשו השנים במדבר (וכדאמרינן במגילה דף י"ד לענין הלל על נס שבחו"ל דעד שלא נבחרה הארץ כל הארצות הוכשרה אך משנבחרה לא הוכשר אלא בארץ ואמרינן שם במגילה עכשיו שגלו חזרו להתירן הראשון) א"כ בגלות בבל לא הי' א"י קדוש דקדושה ראשונה (קדושת הארץ) לקלע"ל ע"כ שפיר קידשו הנביאים בחו"ל כי הי' א"י אז רק ככל שאר הארצות אבל עתה בגלות השלישי דקדושה שני' קלע"ל א"כ א"י בקדושתה עומדת אכתי י"ל דאין יכולין לקדש בחו"ל (וראיתי במנחת חינוך שעמד על זה וכתב דתוס' סברי דלא תלוי' בקדושת הארץ רק בקדושת המקום בהשראת השכינה ע"כ אף שחרב המקדש ל"ב דקדושת שכינה לא בטלה כמש"כ רבינו פ"ו ולא הביא דברי

מהרש"א שהבאתי שכתב להיפך) ועיין בח"ס כתובות דף כ"ג שכתב דהא דהוי ס"ל לחנינא אחי יהושע דכיון שלא הניח כמותו בא"י יכולים לעבר שנים בחו"ל היינו אי לא קדשה לע"ל אבל אי מקריבין אעפ"י שאין בית א"כ לעולם המקום גורם ואין מעברין בחו"ל וא"כ נשמע מכל זה דדרשא זו דכל דרושות שאתה דורש לשכנו של מקום לענין עיבור השנים הוא רק שנבחרה א"י וירושלים ומאחר שנבחרה שלא זזה השכינה מעולם א"כ כל דרישות הוא לשם וא"כ לית לי' דרשא דלשכנו תדרשו שידרוש מקום הנבחר וקאי אקודם שנבחר א"כ מאן דאית לי' הא לית לי' הא וא"כ הא דברי רבינו סותרים עצמו דכתב השני דרשות וע' מש"כ להלן בדין ג' סק"ד ליישב זה והנה ראיתי בקרית ספר למבי"ט שכ' בה' מלכים ולבנות להם בית הבחירה שנאמר והי' המקום אשר יבחר ד' והשמיט דרשא דלשכנו תדרשו משום דמשמע לי' דרבינו רק רישא דקרא נקט אבל עיקר הדרשא דלבנות בהב"ח הוא סוף הפרשה דוהי' המקום אשר יבחר בו ד' והוא הנכון דמקרא זהו נשמע דבנין בית הבחירה הוא אחר שהניח להם ד' מכל אויביהם מסביב אבל מ"ע דבנין המקדש נשמע מקרא דועשו וכמו שכ' המבי"ט בפרקין דכיון דכתיב ועשו לי מקדש וציוה להקריב שם קרבנות ומשכן שעשה משה לא הי' אלא לפי שעה וכתיב כי לא באתם עוד אל הנחלה זו ירושלים משמע שבית עולמים שהוא נחלה הוא בכלל מצות דועשו לי מקדש וא"ש:

ח) **אמנם** קשה לי אהא דספרי דהנה ברה"ש דף ל' דייק בגמ' אהא דתנן דריב"ז תיקון שיהא לולב ניטל כל שבעה ושיהא יום הנף כולו אסור זכר למקדש מנ"ל דצריך לעשות זכר למקדש ומשני דאמר קרא כי אעלה ארוכה לך וממכותיך ארפאך וכו' ציון הוא דורש אין לה מכלל דבעי דרישה מעתה קשה לי דילמא הכי קאמר קרא דכיון דכ' לשכנו תדרשו והיינו דבעי דרישה ע"י נביא וכיון שנחרב הבית וקדושה ראשונה לקלע"ל א"כ צריך דרישה מחדש עפ"י נביא על מקום המקדש ע"כ הוכיחם הקב"ה שלציון דורש אין לה (ע"ד שכ' הרמב"ן פ' תצא כי משום זה בא עונש על ישראל בימי דוד כי המצוה הי' מוטל עליהם להתעורר לדרוש עפ"י נביא ואין אחד מהם מתעורר על זה כי אם דוד הע"ה) אבל עתה אחר קדושה שני' דקדלע"ל א"צ עוד דרישה ע"י נביא וא"כ מנ"ל דבעינן כלל אחר חורבן בית שני לעשות זכר למקדש ועוד קשה לי דהנה בח"ס בחי' לסוכה תמה מ"ט אחר חורבן בית ראשון לא עשו זכר למקדש דהא קרא כתיב דבעי דרישה ותי' דמקרא לא ידעו דצריך לעשות דרישה דקרא מתפרש הכי יען דלציון דורש אין לה ע"כ נכמרו רחמיו של הקב"ה להעלות לה ארוכה אמנם ריב"ז דריש קרא הכי דמדכתיב וממכותיך ארפאך רק שממכה עצמה התקין רפואה כמו שהי' בבנין בית שני

כי כורש ודריוש שהיינו עבדים להם הם נתנו רשות והם סייעו בבנין ביהמ"ק אמנם אין זה ישועה המתבקשת דצריך שיהא רפואה קודם למכה ע"כ נתעורר ריב"ז לעשות דרישה לציון וזכר למקדש כדי שנזכה לגאולה שלימה רפואה קודם למכה שהוא גאולה העתידה שמשיח בציון נולד קודם החורבן וביהמ"ק כבר עומד שבנוי ומשוכלל למעלה כדפירש"י בשמעתין ולפי"ז יש המשך להני תרי תקנות דלולב ניטל במקדש ז' ויום הנף כולו אסור כי ע"י שעשה זכר למקדש נזכה לבנין משוכלל מלמעלה ואפשר שיבנה בלילה או ביו"ט ע"כ יום הנף כולו אסור עכד"ק וא"כ יקשה אף דתפרש דקרא משמע דצריך לעשות זכר למקדש הנה זה הי' שייך בחורבן בית ראשון כיון דלקלע"ל ע"כ צריך זכר למקדש לדרוש לציון אבל בזה"ז דק"ש קלע"ל ומקריבין אעפ"י שאין בית וגם הארץ בקדושתו מנ"ל דצריכין לעשות זכר למקדש אולם הנה דברי הח"ס נראין שהם גמ' ערוכה בברכות דף ד' (והוא תוספתא פ"ח מסוטה) דדריש עד יעבר עמך ד' עד יעבור עם זו קנית עד יעבור עמך ד' זו ביאה ראשונה עד יעבור עם זו קנית זו ביאה שני' מכאן אמרו חכמים ראויים הי' ישראל לעשות להם נס בימי עזרא כדרך שנעשה להם נס בימי יהושע אלא שגרם החטא ולא הלכו אלא ברשות כורש וכל ימי מלכי פרס נשתעבדו להם לכורש ולאחשורש ולדריוש האחרון והנה לפמש"כ היינו יכולין לפרש כך דהא גופי' החטא שגרם שלא נעשה להם נס לצאת ולהגאל גאולה שלימה משום דלציון דורש אין לה וע"כ עשה ריב"ז דרישה כדי שבמהרה נזכה להגאל גאולה שלימה שיהא קיבוץ גליות ביד רמה אך יקשה לזה דהנה בצל"ח ברכות תמה לפמש"כ רבינו בפ"י מידודי התורה דמה שהבטיח הקב"ה ע"י נביא א"א שתתבטל לעולם א"כ הרי כאן הבטיח הקב"ה שתהא נס בביאה שני' כמו בביאה ראשונה אעפי"כ גרם החטא לבטל הבטחה זו (ובפ"ב מה' אלו הארכתי בזה) וכתב לתרץ עפ"י דברי רבינו בפ"ו מה' אלו קד"ר לקלע"ל יען דנתקדש ע"י כיבוש אבל קדושה שני' נתקדשה בחזקה לכן נתקדשה לע"ל וכ' לפרש כונת רבינו דבימי יהושע כיון שכבשוהו לא הי' דעתם ליקנות בחזקה ע"כ לא קני בחזקה אבל בימי עזרא שלא הי' כיבוש הי' דעתם ליקנות בחזקה ע"כ לא נתבטלה (ועמש"כ לקמן בפ"ו שכ"כ בדברי שו"ת חיים שאל) א"כ לפי"ז הי' זה שנשתנה הבטחת ד' לטובה כי לטובה מבוטלת וזה"כ אלא שגרם החטא וצפה הקב"ה כי עתיד להחריב והיתה הקדושה בטלה לכן לא העלה אותם ביד רמה רק ברשות כורש כדי שיקנו בחזקה א"כ לפי"ז הדרה קו' לדוכתי' מנ"ל דצריך לעשות דרישה לציון דילמא רק בחרבן בית ראשון דבטלה קדושה ראשונה ע"כ הי' צריך לעשות דרישה וזכר לציון ולכן כיון שלא עשו זכר לציון גרם החטא שלא עלו ביד רמה אבל כיון שהפך ד' לטובה שעי"ז

זכו ישראל בחזקה ולא נתבטלה הקדושה א"כ א"צ ציון דרישה דהרי היא בקדושתה וא"כ מנ"ל דגם אחר בית שני צריך לעשות דרישה לציון (ועיין ירושלמי ספ"ק דמגילה שדרשה אקרא דזאת מנוחתי עדי עד לאחד שעלה לו חבילה והי' נינח בה וכו' ופי' דאף שעתיד לחרב אפ"ה נתקדשה שלא נבחר מקום אחר להקרבה) ודו"ק:

אך הדבר נכון דהנה בצל"ח כ' ליישב בדרך אחר דמה שהבטיח הקב"ה ע"י משה רע"ה שתהא ביאה שני' ביד רמה כמו ביהושע אבל לא הגביל הזמן שיהי' ואם לא הי' חוטאין היתה מתקיימת בימי עזרא כיון שגרם החטא לא נתקיימה אז אבל תתקיים במהרה ע"י מלך המשיח ולא תתבטל הבטחת השי"ת ולפי"ז שפיר יש לפרש דהשי"ת הוכיח אותם על שלציון אין לה דורש שלא עשו זכר למקדש וע"י חטא זה גרמו שלא נתקיימה אז הבטחת השי"ת שתהי' ביד רמה כמו בימי יהושע ולכן עשה ריב"ז זכר למקדש לדרוש לציון כדי שבמהרה נזכה ותהי ביאתינו ביד רמה ותתקיים הבטחת השי"ת ע"י מרע"ה וא"ש:

ט) **והנה** מכאן קשה לי על דברת הרמב"ן פ' בא שכ' שבתורה ימנו החדשים ראשון שני ושלישי יען שהוא לזכרון גאולתינו וכבר הזכירו רבותינו זה הענין ואמרו שמות החדשים עלו עמהם מבבל (ירושלמי פ"ק דר"ה) כי מתחלה לא היו להם שמות והסבה בזה כי מתחילה הי' מניינם זכר ליציאת מצרים אבל כאשר עלינו מבבל ונתקיים מה שאמר הכ' ולא יאמר עוד חי ד' אשר העלה את בנ"י מאמ"צ כי אם חי ד' אשר העלה ואשר הביא בנ"י מארץ צפון חזרנו לקרא החדשים כשם שנקראים בארץ בבל להזכיר כי שם עמדנו ומשם העלנו השי"ת כי אלה השמות ניסן אייר וזולתם שמות פרסיים וכו' והנה עשו זכר בחדשים להגאולה השנית כאשר עשו בגאולה הראשונה הרי דעשו דרישה לציון והנה ראיתי בעל עקרים מאמר ג' שכ' דהיינו שהניחו מלמנות מנין החדשים מניסן שהי' רגילין למנות זכר ליציאת מצרים וחזרו למנות מנין אחר לחדשים וכמש"כ הרמב"ן ונראה מזה כי הבינו שציווי מנין החדשים הי' זמני' ר"ל כל עוד שתתמיד הגאולה ההוא אבל אחר שגלו שנית ונגאלו מהם ונצטוו ע"י ירמי' שלא יאמר חי ד' אשר העלה את בנ"י מארץ מצרים כי אם חי ד' אשר העלה ואשר הביא את זרע בית ישראל מארץ צפון ראוי להניח המנין הראשון שהי' זכר ליציאת מצרים וחזרו למנות מנין אחר מתשרי לשנות העולם והשאירו שמות החדשים שעלו עמהם מאשור זכר לגאולה השני' אמנם הביא שם בבעל עקרים עוד ענין מפליא מה שעשו זכר לגאולה השני' והוא במה דאיתא בסנהדרין דף כ"א למה נקרא שמה אשורית שעלו עמהם מאשור רבי אומר בכתב זה נתנה תורה לישראל ולמה נקרא שמה אשורית שמאושר בכתב ומפורש שם בסנהדרין

דפליגי אמוראים דמר עוקבא ס"ל בתחילה נתנה תורה לישראל בכתב עברי ולשון הקודש ביררו להם לישראל כתב אשורית ולשון הקודש והניחו להדיוטות כתב עברית כלומר שכותים שהיו דרים בישראל קודם שעלו הניחו להם כתב עברי ולשון ארמי הרי שהאמוראי מסכימים שהכתב שבידינו הוא אינו כתב עברי וכן העיד הרמב"ן כי כשעלה לארץ ישראל מצא שם בעכו מטבע קדום של כסף שהי' רשום בו צנצנת המן ומטה אהרן והיה כתוב סביבו כתב שלא ידעו לקרות עד שהראו אותו לכותים והי' כתוב בו שקל השקלים והקשה מהא דאמרו בשבת דף ק"ד מ"ם וס' שבלוחות בנס היו עומדין ואפשר שאמרו כן לפי דעת רבי שסובר שהלוחות היו כתובים בכתב אשורית או שהיו אותיות אחרות דומות למ"ם וס' וכו' ומ"מ יתבאר ממה שכתבנו ששינו כל הכתב או מקצתו זכר לגאולה השנית והוא דבר מפליא שבעבור זכר לגאולה השנית שינו הכתב וגם הוא נגד כמה מאמרי חכמז"ל בשבת פ' כל כתבי דמבואר דצורת האותיות שיש לנו בכתב אשורית היו בשעת מ"ת ושהקב"ה ברא העולם בצורת אותיות האלו וכדאיתא במדרש בפ' בראשית וכבר עמד על דבריהם בספר עין יעקב על מגילה ועכ"פ קשיא מכל הני דאיך אמרו דלא עשו זכר ודרישה לציון:

והנה עוד יש להקשות דכיון דגאולת בבל לא היה גאולה שלימה ע"י הקב"ה משום שלא היה דרישה לציון ולכך רק ממכותיך ארפאך שממכה עצמה נולד רפואה שעכ"פ נגאלו ברשות המלכים וא"כ איך למדו מהאי קרא לעשות זכר לגאולה דבשלמא הגאולה שתהא בימות המשיח ע"י הקב"ה שייך לומר דיאמרו אשר העלה ואשר הביא את ב"י מארץ צפון אבל גאולת בבל שלא היה גאולה שלימה רק ברשות המלכים ל"ש לעשות זכר לאותה גאולה (אולם לפי"מ שכ' דברת הצל"ח ניחא דבאמת הקב"ה הבטיח שתהא ביאה שני' ביד רמה כמו בימי יהושע אבל לא הוגבל הזמן שיהיה ואם לא היו חוטאין היתה מתקיימה בימי עזרא ע"כ שפיר עשו זכר לגאולת בבל ג"כ וסמכו אהאי קרא דאשר העלה וכו') וליישב זה נראה עפ"י מה דאיתא במדרש הובא בילקוט חבקוק ב' על פסוק על משמרתי אעמודה ואתיצבה אל מצור מה מצור שהצור לו צורה ואמר אינו זו מכאן שנאמר ואצפה אמר הקב"ה כל מי ששבר קרדומי יבוא אצלי התחיל צווח עד אנה ד' שוועתי ולא תשמע וכו' למה תראוני און ועמל תביט אמר לו הקב"ה הוי רב את יצרו וחרש את חרשי אדמה בן תורה אתה ולא עם הארץ אתה לך כתיב אות בלוח ואח"כ תאמר הודעינו את הקץ וכה"א ויענני ד' ויאמר כתיב חזון ובאר על החלוחות אמר לו הקב"ה כשאמרתי לך בגלות ראשונה כפי מלאות לבבל שבעים שנה ולא היו מאמינים אלא אומרים בנו בתים ושבו וכיון ששלמו שבעים שנה כתיב כה אמר כורש

מלך פרס וכ' אף עכשיו לכשיגיע הקץ אני גואל וכה"א כי יום נקם בלבי כששמע חבקוק נפל על פניו אמר לפניו רבש"ע אל תדין אותי מזיד אלא שוגג שנאמר תפלה לחבקוק על שגיונות:

וראיתי בספר בית דוד שכ' לפרש המדרש דבתחילה לא קרא תגר רק שסבור שהתפלה בענין זה מועלת בכל עת וע"ז הושיבו הקב"ה ג"כ בניחותא כי לא כן הוא כי יש עת קבוע לזה להיות תפלתינו מועלת להנות באוה"ע כתולעת המכה בארזים יען כי גם התולעת יש לזה זמן מוגבל מכי יהא בכחה להכות בארז והוא מיום תבר מגל ואילך כאשר תשש כחה של חמה אבל לא קודם בהיות החמה זורח בתקפה שאז אין כח בתולעת להכותן ככה לעומת זה כמו כן יש זמן מוגבל שקיבל תפילותיהן של ישראל להיות מועלות להכות באוה"ע אשר היום ההוא הוא בדמיון סימן תבר מגל וזהו אומרם א"ל הקב"ה כל מי ששבר קרדומו יבוא אצלי הרצון כי תפלתך בזה לא יהיה מועלת רק מיום תבר מגל ואילך ולא קודם זה ושוב כשראה בנבואה את רוב ימי הגלות התחיל צווח עד אנה ד' שועתי ולא תשמע וזה כקריאת תגר לפני הקב"ה ולזה א"ל הקב"ה הוי רב את יוצרו וכו' לך כתוב אלף בלוח דמרמיזת אלף דאנכי המתחיל בראש עשרת הדברות שהוא רומז כי עקר נתינת התורה בשלימותה לא יהיה רק לכשיכלו התתקע"ד דורות שהמה האלף דור שעלה במחשבה כי אז ישוב המכתב האלקי בתמונת כתיבה האשורית להיות חרות על הלוחות וישובו הלוחות הראשונים לחיותן העצמי בהארת המכתב עליהן כבתחלה וזה הזמן המיועד לגאולתינו להיות חירות ממה"מ ומשעבוד מלכיות וכו' דכל עוד שלא כלו התתקע"ד דורות אשר הן המה העזי פנים המפרידים אלוף ומונעין מלהגלות אור קדושת האלף בתמונה האשורית המורה על החדתו הפשוט ית"ש להיות חרות על הלוחות כבראשונה אז אי אפשר שתהיה גאולה שלימה וכז' ושוב עוד אמר לו הקב"ה כי בקריאתך תגר לפני אף בהיותך בן תורה נדמית בזה להנך שאמרו בנו בתים וכו' הרצון האף כי בגלות בבל היה נגלה הקץ לכל כעם ככהן כת"ח כע"ה לא האמינו בי והיו אומרים בנו בתים וכשהגיע הקץ נאמנו דברי וגאלתים אף עכשיו לכשיגיע הקץ והוא לכשיכלא התתקע"ד דורות אני גואלם ויאמינו דברי וכששמע חבקוק כך שהוא דן אותו כמזיד נפל על פניו לאמור על תדינני מזיד אלא שוגג יע"ש מעתה לפי"ז י"ל דהיינו שאמר הנביא דלא עשו דרישה לציון דאף שהבטיחם השם שיגאלם למלאות לבבל שבעים שנה לא היו מאמינים אלא אומרים בנו בתים ושבו והקב"ה קיים דברו וגאלם כי אין דבר שיוצא מפי הקב"ה לטובה חוזר לעולם ולכך הוכרח לגואלם אבל לא היה גאולת עולם וגם זה שחרב ביהמ"ק שנית דלא היה גאולה השלימה ולכן אמר שפיר

דלא עשו דרישה לציון בימי החורבן והתקין ריב"ז לעשות דרישה לציון כדי שתהא הגאול' השלימה במהרה אכי"ר:

מעתה נבוא לביאור הדברים האלה הנה בתורת משה פ' שמות כ' דהענין בזה שבתחילה כתב הקודש הזה שאנו משתמשים בו עתה הי' גנוז בס"ת שבארון הקודש וההדיוטים היו משתמשים בכתב ליבונאה ואתא עזרא ומסר כתב הקודש לכל בנ"י והטעם בזה משום שבאותיות התורה וצורתו ותקונו ונקודתו מרמזים תורה שבע"פ וכל מה שתלמיד וותיק עתיד לחדש והרי ר"ע דרש על קוץ תלי תלים של הלכות וכ"ז שהי' תורה שבע"פ שמורה בפיהם ולא הי' צריכים לעיין בפנים ולהוציא דברים מרמוזות הקרא הי' די שיהיה הכתב הקדוש כזה גנוז בכבודו במקומו ויסתכלו בו הנביאים והחכמים בעת הצורך ודי לעולם שישתמשו בכתב ליבונאה אמנם בעוה"ר משגלתה שכינה וירדה שכחה לעולם כמו שלבסוף הוצרך רבינו הקדוש לכתוב תורה שבע"פ ה"נ בימי עזרא הוצרך עכ"פ למסור סימני התורה ורמזי' לכלל ישראל כדי שידעו להוציא הדין מרמזי הקרא והיה זה בדורו כאלו נתנה התורה על ידו יעש"ה ואמנם לי נראה לבאר עד"א והוא עפ"י דברי התורת משה שכתב לעיל להבינו הא דחכמז"ל קוראין ללשון הכתיב בתורה לשה"ק ובקרא לא מצינו כן רק נקרא לשון עברי או שפת יהודית וכתב דהנה אחת מהתמוהות הגדולות אשר יש לתמוה על מה שמצאנו שבימי בבל שבעים שנה שכחו לשונם ושפת יהודית ודברו אשדודות והעלה שזה מצד קדושת הלשון שאיננו נשאר ברצון בין בנ"א מה גם בארץ העמים הטמאה ומפני כן נס וברח מאנשי בני המגדל בדור הפלגה ונשתנה לשבעים לשונות אחרות למען לא ישתמשו בו אנשים שאינם מהוגנים וככה אירע לבני אומתינו באותו המקום בעצמו בבל מקום המגדל כי שם בלל ה' שפת כל הארץ וא"כ מתוך כך שאנו רואים שנשכח חיש מהר מאומה שלימה אנו רואים קדושתו וראוי לקרותו בלה"ק כמו שאנו אומרים תורתינו הקדושה להיות כי דבר זה לא נתברר לכל באי עולם שיהי' קדושה בעצם הלשון עד אחר גלות בבל ע"כ כל ימי בית ראשון לא קראוהו לשה"ק כיון שאין הוראה בעצם הלשון שהוא קודש אך קראוהו שפת יהודית כי היה זה לשונם של יהודית באמת משא"כ משעלו מן הגולה לא יכון לקראו יהודית כי נשכח מהם ומהמונם אז נכון לקרותו לשה"ק כי אז נתברר יתר קדושתו על כל הלשונות יע"ש:

עד"ז אני אומר לפרש ענין הכתב של אשורית שהנה רבי דאמר בתחלה נתנה להם בכתב אשורית רק שחטאו נהפך להם לרועץ והך כיון שחטאו לא קאי אדור החורבן שביזו את התורה כפירש"י דזה אינו נראה כלל דאיך יהיה נשכח מאומה שלימה לגמרי את

מעשה הכתב אלא דהך וכיון שחטאו קאי על מעשה העגל שעשו אבותינו במדבר ומני אז והלאה נהפך להם לרועץ וניטול מהם מעשה הכתב האשורית המקודש ונתנו להם חילופו את העברי ולפי"ז נמצא דהלוחות הראשונות הי' בכתב אשורי כי זה עקר הכתב המקודש שניתנו בסיני ורק לאחר שחטאו בעגל ניטל מהם קדושת הכתב הלזה וניתן להם הלוחות בכתב עברי לכן תמונת הכתב האשורי לא הי' נודע אל ההמון כלל רק כי גדולי הדור והנביאים ידעוהו ומאז שחטאו בעגל וניטל מהם הכתב האשורי שלא זכו עוד שנית לחזור אליהם כל ימי הבית הראשון עד ימות עזרא שהחזיר להם שנית את קדושת הכתב האשורי כאשר הי' בהלוחות הראשונות כי בכל זמן בית הראשון הי' אוחזים מעשי אבותיהם עושי העגל ונכשלו בחטא ע"ז לכן לא היה אפשר להם לשוב אל קדושת כתב הלזה זולתי בגלות בבל כאשר אנשי כנה"ג הוא עזרא וסייעתו התפללו ובטלו מהם יצרא דע"ז ועלתה בידו אז זכו שחזר להם הכתב האשורי המקודש שהיה בלוחות הראשונות בטרם שנכשלו בחטא ע"ז ולפי"ז א"ש הכל דכולי עלמא מודין דהלוחות הראשונות היו בכתב אשורי שזהו הכתב המקודש (אחר זה ראיתי שכן כתב בשו"ת רדב"ז סימן תמ"ב והביא דברי הירולשמי פ"ק דמגילה) נמצא לפי"ז הא דאמרו שם בסנהדרין דבחרו בכתב אשורי ובלשון הקודש הכל מחד טעמא דכתב אשורי נגלה להם יען שעזבו עבודת ע"ז ובזה באו לידי הכרה כי הלשון הוא קודש ולכן בחרו בלשון הקודש להשתמש בו וא"ש כל הענין דהנה בתורת משה פ' נצבים כתב דכח זה שביטלו אנשי כנה"ג יצרו דע"ז היה בכח התפלה שתקנו לכל אחד נוסח התפלה רק דבדורות הקודמים לא רצו לתקן מחמת כי אם לא יכונו כראוי יהא עונשם מרובה אבל עזרא ראה שטוב לתקן התפלה לכל אחד ובכח זה יבטלו יצרם אף שלא יכונו כי ראה שלא יגיע להם עונש כ"כ אם לא יכונו כראוי לפי הדור וקלקלתם תקנתם שעליהם נאמר שכורת ולא מיין שאין יכולין לכוון כ"כ ונמצא הכל הולך על בחינת אחת והבן:

ובהכי ניחא הא דאיתא בשבת דף פ"ח ויתיצבו בתחתית ההר מכאן מודעה רבה לאורייתא שיאמרו אנוסים היינו אעפ"כ הדר קבלוהו בימי אחשורש ותמהו למה רק בימי אחשורש הא הי' להם ניסים אחרים ג"כ להנ"ל ניחא כי זה שלא רצו ישראל לקבל התורה עד שכפה עליהם הר כגיגית הוא הי' מפני יצרא דע"ז כשהי' כחו גדול מאוד אך בבל שכבר כלה כח יצרא דע"ז ע"י אנשי כה"ג בכח התפלה שתיקנו לישראל ע"כ קבלוהו בלב שלם והיינו שדרשו קימו וקיבלו קימו היהודים קימו מה שקבלו כבר וגם דרשו קימו למעלה מה שקיבלו למטה להנ"ל הוא הכל דרשא אחת דעי"ז שקימו למעלה

התפלה קיבלו למטה לכלות יצרא דע"ז ועי"ז קימו עתה מה שקיבלו כבר כי קיבלו ברצון טוב אחר שנעשה להם הנס כי לא הי' כח יצרא דע"ז מעכב עליהם:

י) **אולם** אכתי קשה לי מהא דאיתא בריש מגילה מגילה נקראת בי"א וכו' כרכין המוקפין חומה מימות יושב"נ קורין בט"ו כפרים ועיירות גדלות קורין בי"ד אלא שהכפרים מקדימים ליום הכניסה וכתב הר"ן וז"ל ויש כאן שאלה מה ראו אנשי כנה"ג לחלוק מצוה זו לימים חלוקים ולקבוע יום מיוחד לפרזים ויום מיוחד לכרכים משא"כ בשארי מצות שהרי אמרה תורה תורה אחת ומשפט אחד יהי' לכם י"ל מפני שהיהודים היושבים בערי פרזות נחו בי"ד והיהודים אשר בשושן נחו בט"ו ועשו מאליהם כל אחד ביום מנוחתו מנוחה ושמחה לפיכך כשקבעו עליהם יו"ט לדורות קבעוהו לכל אחד ביום שנחו בו והשוו כל הכרכין המוקפין חומה לשושן אמנם הנה בב"י סי' תרפ"ח הקשה מהא דפריך הגמ' אלא שושן כמאן עבדי והא עיקרן של מוקפין עבדי כשושן ולכן העלה הוא דתליא זה אי אמרינן כריב"ק דס"ל דמוקפין חומה היינו מימות אחשורש י"ל כטעם הר"ן אבל לתנא דידין דתליא במוקפין מימות יב"נ אין זה הטעם אלא דעשו כן לזכרון לא"י בנס זה וכדאמרי' בפרק בתרא דר"ה דאית לן למיעבד זכר למקדש ולפיכך תיקנו שמוקפין חומה יקראו בט"ו והביא דברי רבינו שכ' ולמה תלו הדבר בימי יהושע כדי לחלוק כבוד לא"י שהיתה חרבה כדי שיהא קורין כבני שושן ויחשבו כאלו הן כרכין המוקפין חומה אעפ"י שהן עתה חרבין הואיל והיו מוקפין חומה בימי יהושע יהא קורין בט"ו ויהי' זכרון לא"י בנס זה ועי"ש ולפי"ז קשה הא דאמרו דלא עשו דרישה לציון וע"כ לא הי' גאולה שלימה והא שפיר עשו דרישה טובא לציון בהא שקבעו מוקפין מימות יב"נ בט"ו אמנם הנה בטו"ז הקשה לשיטת הב"י מדוע לא עשו ג"כ זכרון לא"י בנס חנוכה ולדעתי הא לק"מ דבנ"ח הא כל מה שעושין הוא דרישה לציון דהא כל ענין הדלקת נ"ח נתקן בשביל הנס שנעשה בשמן המנורה שבמקדש וא"כ אין לך דרישה לציון יותר מזה דהא באמת הי' שם ניסים אחרים כנצחון האויב ולא עשו זכר לזה רק לנס שבמנורה יען דיש בזה דרישה לציון אבל לנצחון האויב לא עשו זכר לציון לפמש"כ לקמן דמה שדרשו בברכות ראויים היו שתהא בו ביאה שני' ביאה עולמית שקאי אימות חשמונאי אלא שגרם החטא מפני שהכהנים תפסו להם כתר מלוכה והמלוכה צריכה שתהא בבני דוד וכמש"כ הרמב"ן על התורה לכן אין לעשות בזה זכרון לנצחון האויב כיון דלאו שפיר עבדי דהא נס נצחון האויב כדי שתהא ביאה שני' זו ביאת עולמית ותחזור המלוכה לבני דוד והם עשו שלא כהוגן ותפסו להם המלוכה לכן לא עשו זכר להחזרת המלוכה לישראל שהרי לא החזירו המלוכה למי שהי' ראוי ואין בזכרון זה דרישה לציון אבל קמייתא קשיא ועוד קשה לי

לדרכו של ב"י מהא דאיתא שם בריש מגילה ואימא בתליסר ופירש"י דקרא דכ' בט"ו לשושן הוא דקבעו ומשני כשושן וא"כ קשה מאי משני הא זה אינו מספיק דהא באמת כולם נחו ביו"ד זולת שושן א"כ אף אם הי' עושין בי"ג הוה ג"כ זכרון לא"י שאין עושין כעיירות הפרזות ביו"ד רק מקדימין ליו"ג:

ואף למה שפירש"י כיון דלא רמז לך הכתוב זמן המוקפין אימת הוא ואשכחן שושן שעשו בט"ו מסתברא שאותו היום שייר למוקפין אכתי קשה הא לעיל אמרינן די"ג זמן קהלה לכל הוא ולא צריך קרא לרבויי וממילא לא איצטריך הכתוב לרמז זמן המוקפין וכיון שבזה יהי' די להיות זכרון טוב לא"י מדוע יאחרו עד ט"ו ועוד דעכ"פ יקשה על אנשי כנה"ג גופייהו מה ראו על ככה לאחר קריאת המוקפין על יום ט"ו ואמאי לא קרינן בהו לא יעבור שהרי הם נחו ביום י"ד כמו כל הפרזים ואם שרצו לחלק בקריאת המוקפין והפרזים כדי לעשות זכרון לא"י בנס זה כמש"כ הב"י הי' להם לתקן שהמוקפין יקראו בי"ג שהוא זמן קהלה לכל אע"כ כדעת הר"ן דאף לתנא דמשנתינו דכל עיקר חילוק קריאת של מוקפין מקריאת הפרזים היא רק דדמיא לשושן ומשו"ה תקנו זמן קריאתן בט"ו כשושן ומה שהקשה הב"י לשיטת הר"ן מהא דפריך אלא שושן דעבדי כמאן לא כפרזים ולא כמוקפין ולהר"ן הא מוקפין בשושן תליא ועוד דמאי משני שאני שושן הואיל ונעשה בו נס דמשמע דאי לאו האי טעמא הוה שושן עבדו ביו"ד כפרזי ומוקפין כדקיימי קיימא והנה בטו"ז כ' לתרץ דהקו' הי' באמת גם על המוקפין רק דעל המוקפין לבד א"י להקשות דהא תלויין בשושן ולכן פריך אשושן עצמו במה תלוי דממה למדו לעשות בט"ו ואולם קשה לפירושו א"כ מה פריך כן לתנא דידן ולא פריך כן לריב"ק דבימות אחשורש תלוי דהא לדידי' דוודאי כל עיקר חילוק קריאת המוקפין הוא רק כדי לדמותן לשושן א"כ הו"ל להקשות אשושן גפי' מה ראו בבני שושן לקבוע להם יום מיוחד ולכן נראה לישב קו' הב"י דהא באמת קשה מ"פ מ"ט לא אמר כריב"ק הא פרזי פרזי קדריש ודקארי לה מה קארי לה וכן מה דמשני אלא שושן דעבדי כמאן דמשמע דבא לפרש קושיתו הראשונה בהא דפריך מ"ט לא אמר כריב"ק האיך אפשר להעמיס זה בקושיא הראשונה דזה קו' אחריתא לגמרי ונראה לפרש דס"ל דמפרזי פרזי רק נוכל למעט ישב ולבסוף הוקף דזה בכלל פרזי אבל אכתי מה שבעינן הוקף ולבסוף ישב הוה לן לומר כריב"ק שאף מה שהוקף ולבסוף ישב בימי אחשורש הוא בט"ו ובזה הא לא נתמעט א"י דבא"י אף מה שישב ולבסוף הוקף הוה כהוקף ולבסוף ישב דישיבת נכרי לא הוה ישיבה וכמ"ש הר"ן במגילה דף ד' וממילא גם בני מוקפת חומה שבימות יהושע הוה בכלל דל"ה בכלל פרזי כיון דהוה הוקף ולבסוף ישב (וכמו שבארתי לקמן בפ"ז

לישב בזה דברי הר"ן) ואז הוה שושן שפיר דומה לכל הוקף ולבסוף ישב וא"כ שפיר אתי לפרושי קו' ראשונה דהכי קא קשיא לי' דשושן דעבדי כמאן דהיינו דאי הוה ס"ל כת"ק דתליא במוקף ואח"כ ישב בימי אחשורש דהוה ממילא בכלל גם מוקפי חומה שבא"י ניחא דשושן בט"ו כמו כל מוקפין אבל למ"ד דתליא במוקף חומה מיב"נ שאין לשושן להם דימיון כלל דלא הי' ידוע לנו אי הי' מוקף חומה כפירש"י א"כ נמצא שושן עבדי דלא כמאן דלא כפרזי ודלא כמוקפין וע"ז משני שאני שושן הואיל ונעשה בו נס קבעו להם זמן אחד עם מוקפי חומה שיש להם זמן אחר מפרזים וממוקפי חומה שבימי אחשורש (שהם עושין ביום שנעשה להם הנס בי"ד ועמש"כ בפ"ז מה' אלו) וא"ש גם שיטת הר"ן ודו"ק:

אמנם חוץ מדרכינו נ"ל דכוונת הר"ן כפשוטה ע"ד דאיתא במס' תענית דף י"ג היכיא דהוה עת צרה בא"י גם בגולה מתענין מקו"ח אם גבירתה לקי קו"ח שפחתה וא"כ גם זכר נס שעושין בגולה צריך לכלול בה נס א"י וזהו כבוד א"י כבוד גבירתה דלא יהא כהנות גרוע מפונדקת אם לשפחתה כך קו"ח לגבירתה:

יא) **אמנם** תמוה לי בהא ענינא על הרמב"ן שכ' דראשי' גאולה העתידה תהי' ע"פ רשיון המלכות ויהי' קצת קיבוץ גליות ואח"כ יוסף השי"ת ידו שנית כדכתיב ושב את שבותך ואח"כ ושב וקבצך מכל העמים את"ד וקשה לי על הראשונים אנו מצטערים שבימי עזרא לא זכו לביאה אמיתית רק ברשות כורש ולכן אמרו ראוי' היתה ביאה שני' בימי עזרא כבימי משה אלא שגרם החטא אלא שבא להוסיף עלינו את החדשות דגם גאולה הבאה תהא רק עפ"י רשיון המלכות וכי בחנם עשה ריב"ז דרישה לציון כדי שנזכה לעלות עפ"י ד' כבימי משה יראנו נפלאות ונראה דכונת הרמב"ן הוא ע"ד שדרשו חכז"ל בעתה אחישנה בוודאי אם יזכו ישראל תהי' הגאולה עפ"י ד' יסעו ועפ"י ד' יחנו אבל אם חלילה יגרום החטא שלא יזכו לגאולה רק בעתה אזי יהא רק בדרך הטבע עפ"י רשיון מהמלכות ואח"כ יוסף לגאלינו גאולה שלימה לקבץ גליותינו ולגאלינו גאולה שלימה גאולת כל ישראל:

והנה בזה ניחא מה שאמרו בכמה דוכתין קדושה ראשונה ושנ' יש לה קדושה שלישית אין לה ונראה הכונה עפ"י מה דאיתא בזוה"ק פ' פנחס אמר ר' אבא אדרכנה מלה חדא וכו' יומא חד אתא חד גוי חכים א"ל סבא סבא תלת בעין בעינא למתבע מנך חד דאתון אמרון דיתבנו לנו מקדשא אחרא והא לא הוו למבני לכו רק תרין זמנין בית ראשון ובית שני שלישי לא תשכח באורייתא והא מה דהוה לי' למיתבנו כבר אבנין ולעולם לית בי' יתיר דהא תרי בתי ישראל קרא לון קרא דכ' גדול יהי' כבוד הבית הזה

האחרון מן הראשון וכ' מילין אלו שאלו יומא חד לאליהו ז"ל וכו' והכי הוא דכד נפקא ישראל ממצרים בעי קב"ה למעבד לון בארעא כמלאכים קדישין לעילא ובעו למיבני לון ביתא קדישא ולנחתא לי' מגו שמיא ולנטוע להון לישראל יציבו דלעילא כגוונא דדיקנא דלעילא הה"ד תביאמו ותטעמו בהר נחלתך באן אתר במכון לשבתך פעלת ד' ותרווייהו אומנתא דקוב"ה אינון ומדארגיז' קמי' במדברא מיתו ואכניס לון קוב"ה לבנייהו בארעא וביתא איתבני ע"י בר נש ובג"כ לא איתקיים וע"ד אמר אם ד' לא יבנה בית שוא עמלו בוניו בו ועד כאן בנינא קדמאה דקוב"ה לא הוה בעלמא לזמני דאתי כתיב בונה ירושלים ד' איהו ולא אחרא ובנינא ד' אנן מחכאן ולא בנינא דבר נש דלית בי' קיומא כלל דאפי' קרתא דירושלים לא ליהוי אומנתו דב"נ דהא כתיב ואני אהי' לה נאום ה' חומת אש סביב ע"כ דה"ק והנה כ"כ דבברכות איתא אהאי קרא דתביאמו ותטעמו דראוי הי' בימי עזרא שתהי' הגאולה וא"כ מיושב קו' הגוי חכים דבוודאי ראוי הי' שלא יהא רק ב' בנינים אבל גרם החטא וזהו שאמרו קדושה שלישית אין להם דבאמת אין רק ב' בתים דבנין עזרא לא קחשוב דנבנה ע"י כורש דלא הי' ראויין לבנין העתיד:

ומהא יש לתמוה על התיו"ט פ"ז דדמאי שהביא מה שהקשו על הפסוק חגי גדול יהי' כבוד הבית האחרון שנאמר על בית שני שח"ו אין עוד בית שלישי וכתב ליישב שכן מצינו דכ' ואת לאה וילדיה אחרונים ופלא שלא ראה שקו' כזו הקשו בזוה"ק הנ"ל ושתי' שפיר דבית זה הי' ראוי להיות אחרון אם לא חטאו ישראל והיינו כמו שאמרו בברכות ראוי הי' שתהא ביאה זו ביאה עולמית ובזה מיושב גם פסוק דגדול יהי' כבוד בית האחרון אם הי' ראוין הי' זה בית האחרון ואז הי' גדול באמת מבית ראשון ובאמת לא נתקיים שיהא כבודו גדול מן הראשון כמו שלא זכו שיהא האחרון כיון שלא זכו שתהא ביאה עולמית:

והנה בשו"ת בשמים ראש סי' רמ"ז כתב בטעמא דמלתא דאין סמיכה בחו"ל (כמו שיבואר לקמן באות כ"א) לפי שכמה עניני כבוד חלקו לארץ ובמקצת דברים לירושלים בלבד וסמכו הדבר על פסוק כי מציון תצא תורה כדאיתא בפ' הרואה במעשה דחנניא בן אחי ר' יהושע ובירושלמי פ"ג דביכורים ר' אמאי שלח לר"ס שמעת שממנין זקנין בחו"ל א"ל שמעתי שאין ממנים זקנים בחו"ל אמר ר' לוי מקרא מלא הוא בן אדם בית ישראל יושבין על אדמתן כל ישיבה לא יהי' רק על אדמתן ועיקר הדבר שיהי' כל שררות וגדולה ארץ הקדושה אשר שם עיקר משפטי התורה ואמרינן נמי אוירא א"י מחכים וכן משום ישוב א"י שיהי' זכור כל עת לבני הגולה ויתנו דעתם לשבת בארץ נחלתם שעדיין היתה בזמן חכמי התלמוד ארץ בנוי' ויושבת וערים רבים בנוים לתלפיות והי' רוצים שילקוטו

לאחד אחד בנ"י על אדמת אחוזתם אשר נתן ד' להם ובתורת חיים בסנהדרין נתן טעם לפי שהסמיכה נמשכת איש מפי איש עד מרע"ה שנתן הקב"ה את רוחו עליו והוא סמך את יהושע וזקנים ונתן מרוחו עליהם וזקנים לאחרים ואחרים לאחרים כמש"כ רבינו פ"ד מסנהדרין נמצא שכל הסומך את חבירו משפיע עליו מרוח הקודש הבא ונמשך עליו ממנו ית' ונראה דלהכי הדיינים הסמוכים נקראים אלקים לפי שקבלו השפע הבא מן האלקים איש מפי איש עד משה רבינו ולכן אין סמיכה בחו"ל לפי שאין השכינה בחו"ל כדאית' פ' מגלחין דפתח ר' אבא עלי' דר"ה ואמר ראוי הי' רבינו שתשרה עליו שכינה אלא שבבל גרמה והנה לכאורה קשה דמוכח מהכא דעשו זכר לציון גם בבית ראשון ואמנם לדעת הת"ח שהוא מטעם דאין שכינה שרוי' בחו"ל ניחא (עיין יומא דף נ"ב ששאלו לר"א מהו שיסוד ביתו וראיתי בשו"ת בי"צ סוף חלק שני שכ' בדרוש לפרש דבעי אי יסוד את ביתו אי צריך לעשות זכר למקדש אמנם יש להבין מהו שהשיב שישאלו אי יסוד את קברו ולדעתי נראה שכונה עיין ירושלמי סוטה פ"ח ר' אליעזר אומר אף הבונה בית לבנים בשרון לא הי' חוזר ואיתא בירושלמי משום שהן מתחדשים פעמים בשבוע ומייתא הא דכה"ג הי' מתפלל עליהם ביומא דכפוריא כדתנן בפ"ד דיומא ועל אנשי השרון הי' מתפלל שלא יעשה בתיהן קבריהם ולפי"ז היינו דהשיב להם שישאלו אם יסידו את קברם דבתי ישראל בגלות הם לא עדיפא מבתי ישראל בשרון שהי' מתפללין עליהם שלא יעשה בתיהן קבריהם ע"כ יש לישראל בדרך זה אם צריך לסוד קבריהם דהיינו בתיהם שאין ישיבתם בטוח ושיש לדאוג תמיד שלא יעשה בתיהם קבריהם):

והנה במס' דרך ארץ פ' השלום איתא וז"ל אריב"ל א"ל הקב"ה לישראל אתם גרמתם להחריב את ביתי ולהגלות את בני הי' שואלים בשלומה ואני מוחל לכם מה טעם שאלו שלום ירושלים ישליו אוהביך ואומר דרשו את שלום העיר ואומר למען אחי ורעי אדברה שלום בך וכ' בס' ח"י וז"ל ומי האיש ירא ד' הרואה שמתחילת עון שגרם החורבן והגלות תלוי בשאלת שלום ירושלים ולבבו לא יחרד לשאול תמיד בשלומה ופשוטו כמשמעו לשאול על איכות ומהות א"י וירושלים ומקום מקדש בכל פרטי' ודיקדוקי' ולהשתוקק להשיב מאבנים ועפרה הקדושים ולחבבם כמו שמצינו שעשו בגלות יכני' המלך וכדאיתא בר"ה דף כ"ד בי' כנישתא דשף ויתיב בנהרדעא ופירש"י דכ' כי רצו עבדיך את אבני' ואת עפרה יחוננו שיכני' וסיעתו כשיצאו מירושלים הביאו עמהם מאבני' ועפרה מבית המקדש ובנו בנהרדעא ביהכנ"ס וסדוהו באותם אבנים ובאותו עפר ויקשה ג"כ מהא דריב"ז דדריש ולציון דורש אין לה שלא דרשו לציון והא חזינן גם בבית ראשון דרשו שלומה ועשו זכר לה (והנה בח"ס בכמה תשובות הביא להקשות איך

הי' רשאין לסתור וליקח מאבני ביהמ"ק ומעפרה לבנות להם ביהכנ"ס בנהרדעא אמנם לדעתי י"ל בפשיטות דחפרו בעומק תחת ביהמ"ק דשם ליכא איסור סתירה ונתיצה דהא קיימ"ל מחילות לא נתקדשו א"כ חפרו שם ולקחו מאבני' ומעפרה וכן ראיתי בשו"ת העמק שאלה שיצא מחדש שכ' אמילתא אחריתא דיכולין לחפור תחת קרקע ביה"כ דהא קיימ"ל מחילות לא נתקדשו וא"ש):

יב) **הדרן** לדמעיקרא שבזה מקום אתי לפרש על נכון דברי הגמ' מכות דף י' מאי דכתיב שמחתי באומרים לי בית ד' נלך אמר דוד לפני הקב"ה רבש"ע שמעתי בני אדם אומרים מתי ימות זקן זה ויבא שלמה בנו ויבנה בית הבחירה ונעלה לרגל ושמחתי אמר לו הקב"ה כי טוב בחצריך מאלף טוב לי יום אחד שאתה עוסק בתורה לפני מאלף עולות שעתיד שלמה בנך להקריב על גבי המזבח והנ"ל הכונה דסבירא ליה דבנין בית הבחירה עיקרו כדי להקריב קרבנות ולחוג אליו בשלשה רגלים וכמש"כ רבינו ואמנם דוד עיקר כונתו הי' בבנין בית הבחירה הוא משום ארון כמו שאמר וארון ד' יושב באוהל ע"כ כאשר שמע מהם שמשתוקקים לבנין ביהב"ח שישראל חביבה להם ביהמ"ק כדי לעלות לרגל ולהקריב קרבנות ראי' ושלמי שמחה ע"כ הי' שמח בזה ועל זה השיב לו הקב"ה כי טוב יום בחצריך מאלף קרבנות דאף דמצות בנין ביהב"ח הוא מצוה רבה אבל לא כדי להקריב שם הקרבנות ולעלות לרגל אלא משום הארון שיהא שם השראת שכינה וכדכ' למען תלמוד ליראה את ד' אבל לא להקריב הקרבנות דאי משום קרבנות לא הי' עליך מצוה לבנות בית הבחירה (ובאמת הא הקב"ה הסכים תחילה שיבנה ביהב"ח על ידי דוד ואף שיתבטל עי"ז מן התורה וכמו שיתבאר לקמן בהל' ג' דכן התנבא אליו גד בשם ה') רק הטעם דחביבה עלי בנין ביהמ"ק כדי להכניס שם הארון ושיהא השראת שכינתי בין ישראל כדי שילמדו ליראה אותי כל הימים ובהכי ניחא לי הא דאיתא במגילה סופ"ק דת"ת גדול מבנין ביהמ"ק כדמצינו בעזרא שלא עלה לירושלים כל זמן שרבו ברוך בן נרי' קיים והקשה בטו"א מנ"ל דעדיפא מבנין ביהמ"ק דילמא שקולים הם ולכן לא עלה וקיים בעצמו מקומך אל תנח וכן הקשה אהא דיליף שם מיעקב אבינו ע"ה דגדול ת"ת מכיבוד אב מנ"ל דעדיף דילמא שקולים הם ותי' כיון דאיכא מצות ישוב א"י אי איתא דשקולים הוה לי' לעלות לבנות ביהמ"ק וכן ליעקב הוה לי' לעלות אל אביו לא"י לקיים מצות כיבוד אב והנה בח"ס פ"ק דכתובות תמה על זה דתירוצו עולה יפה בעזרא דהי' בבבל אבל ביעקב דבית מדרשו של שם ועבר גבי הדדי הוה קיימו ושם הי' מלכי צדק מלך שלם היינו ירושלים א"כ הי' בא"י וכתב דקו' הטו"א עצומה ואין פותר לה ול"נ ליישב דהנה על קו' ראשונה י"ל לפמש"כ תוס' שבת דף קל"א דבנין ביהמ"ק הוה מ"ע

(והיינו כמש"כ דמ"ע דבנין ביהמ"ק אין משום להקריב קרבנות אלא משום הכנסת ארון ולהשראת שכינה וכדאיתא במדרש פ' תרומה שהקב"ה אמר עשו לי בית אחד שאדור בתוכם) לא משום דהוה מכשירי עבודה א"כ ניחא בפשיטות דמוכח דת"ת עדיף ממ"ע דבנין ביהמ"ק מצד עצמו דאי שקולים הם הוה לי' ליבחר לעלות ולקיים מ"ע דבנין ביהמ"ק כיון שיש עדיפותא מצד דהוה ג"כ הכשר עבודה אע"כ דגדולה ממ"ע דבנין ביהמ"ק ומשום הכשר עבודה לא עלה (דלגבי הכשר עבודה הא אמר קרא בפירוש גבי דוד טוב לי יום שאתה לומד בתורה דת"ת עדיף מעבודה עצמה כמו שיבואר) וכן נמי ביעקב אי הוה ת"ת וכיבוד אב שווים ממילא הוה יעקב בוחר בכיבוד אב דכמו בכל מצות שהאדם חייב לבטל מתורה ולקיים המצות כדאיתא בירושלמי פ"ק דשבת ה"נ הוה בוחר בכיבוד אב דאטו יעקב לא קיים שום מצוה מתרי"ג מצות יען שלמד תורה אע"כ דעדיף מכיבוד אב ולכן אף ששאר מצות חייב ובוודאי ביטל לימוד תורה כדי לקיים המצות אבל משום כיבוד אב לא רצה לבטלו יען שגדולה מכיבוד אב ולא מוטל על האדם חובה כשאר מצות שחייב לקיים אף מי שעוסק בתורה ותורתו אומנתו יען דאי בעי אמר האב לא בעינא ליכא למצוה כלל והוה כאמר לא בעינא ויש להביא ראי' לדברינו מזה שאמר הקב"ה טוב לי יום שאתה עוסק בתורה מאלף עולות משום דתורה עדיפא מעבודה ומכאן נשמע דתורה עדיפא מעבודה וכיון שנשמע מהכא דתורה עדיפא מעבודה שוב שפיר נשמע דעדיף גם מבנין ביהמ"ק דאי שווים הם שוב הוה לי' להקדים לקיים מ"ע דבנין ביהמ"ק יען דאיכא נמי משום הכשר עבודה להקריב קרבנות אע"כ דעדיף ממ"ע דבנין ביהמ"ק ולכן אף דאיכא נמי הכשא עבודה הא לגבי הכשר עבודה כבר נשמע מהך דדוד דעדיפא תורה מהכשר עבודה כנ"ל ודו"ק:

ועיין בירושלמי פ"ב דברכות דאיתא אמר הקב"ה לדוד כלום שלמה בנך בונה בית המקדש אלא להקריב קרבנות חביבים עלי משפט וצדק שאתה עושה יותר מן הקרבנות הנה משמע דמקדש עיקרו כדי להקריב קרבנות והנה מהך דירושלמי משמע דת"ת לא עדיף מעבודה דסמכי אקרא דמשפט וצדק נבחר לד' מזבח והנה בברכ"י סי' תרפ"ז נסתפק בזה אי ת"ת דיחיד עדיף מעבודה ותליא זה בפלוגתא דבבלי וירושלמי הנ"ל אולם בפ"ק דרה"ש דף י"ח אמר רבא בזבח ומנחה אין מתכפר אבל מתכפר הוא בד"ת מוכח דתורה עדיפא מעבודה וכן משמע מדקאמר במנחות דף ק"ח כשהעוסק בתורה א"צ לא עולה ולא מנחה אמנם מדר"ל דקאמר שם כל העוסק בתורה כאלו הקריב קרבן משמע דרק שוה לעבודה אבל לא עדיפא מעבודה ובזה אמרתי לפרש המשנה בסוף מסכ' תענית צאינה וראינה בנות ציון וכו' ביום חתונתו זה מתן תורה וביום שמחת לבו

זהו בנין ביהמ"ק שיבנה במהרה הכונה עפ"י ירושלמי פ"ב דתענית דמפרש קרא דיצא חתן מחדרו וכלה מחופתה על הארון וס"ת דיצא בעת צרה והיינו דכיון דקבלת התורה והלוחות מכונה ליום חתונתו לכן יציאת הס"ת והארון מכונה ליציאת חתן מחדרו וכלה מחופתה והיינו דקתני וביום שמחת לבו זה בנין ביהמ"ק היינו כמו שהבאתי מההוא דברכות דבצלאל אמר לבנות משכן תחלה כדי להעלות הארון עם הלוחות א"כ עיקר כונת התנא לדרוש ביום שמחת לבו על בנין המשכן והא דנקט ביהמ"ק היינו משום דעיקר בנין ביהמ"ק היינו ג"כ משום הארון כמו שאמר דוד אנכי יושב בבית ארזים וארון ד' באוהל וזהו שייך גם לעתיד דארון נגנז כמש"כ רבינו בפ"ד ולכשיבנה הביהמ"ק יתגלה מקום הארון והיינו דמסיים שיבנה במהרה בימינו וכמו שיבואר להלן:

יג) **והנה** בהך דסנהדרין דף כ' ג' מצות נצטוו ישראל בכניסתן לארץ להעמיד להם מלך ולהכרית זרעו של עמלק ולבנות בית הבחירה ואיני יודע איזהו מהם תחילה כשהוא אומר כי יד על כס י"ק מלחמה לד' בעמלק אין כס אלא מלכות והדר מלחמה בעמלק ומדכתיב והי' בהניח ד' מכל אויביך מסביב והדר כתיב והי' המקום אשר יבחר מוכח דמלחמת עמלק קודם לבנין ביהמ"ק וראיתי בספר תורת נתנאל שהביא להקשות בשם העולם לפי מה דקיימ"ל בשבועות דף ט"ז אין מוסיפין על העיר ועל העזרות אלא ע"פ מלך ונביא וע"א סנהדרין וקשה ל"ל קרא והי' בהניח ד' מכל אויביך דמלחמת עמלק קודם לבנין בית הבחירה לא ליכתוב אלא דהעמדת מלך קודם למלחמת עמלק ואנו יודעין דמלחמת עמלק קודם לבנין ביהמ"ק דאי תימא דבנין ביהמ"ק קודם ל"ל קרא דמלך קודם למלחמות עמלק פשיטא דהא בנין ביהמ"ק קודם למלחמת עמלק ולבנין ביהמ"ק הא בעינן מלך אלא ש"מ דמלחמת עמלק קודם לבנין בית הבחירה ונראה ליישב על נכון דהנה הא דבעינן לבנין ביהמ"ק מלך הוא דיליף ממשה דהוי מלך ונביא ובמקום ע"א נמי הוה קאי והנה תוס' הקשו שם גבי מינוי סנהדרין דיליף ממשה נמי נבעי מלך ונביא ונראה דמהא דמשה באמת אין לילף דנבעי מלך ונביא רק הא דילפינן כן בהוספת העיר והעזרות דבעינן מלך ונביא היינו משום דכיון דכתיב קרא והי' בהניח דתחילה צריך להניח מכל אויביך ואז תבנה ביהמ"ק א"כ המצוה רק על המלך הוטלה דהא א"א לומר דתורה חייבה לישראל באותה מ"ע כיון דמלחמת עמלק צריך להיות קודם בנין ביהמ"ק ומלחמות עמלק הא תורה חייבה רק אחר שיעמידו להם מלך שילחום מלחמתם ואין ישראל חייבין במלחמות עמלק א"כ המצוה דלבנות בית הבחירה עיקרה על המלך לכן שפיר ילפינן ממשה שהי' נביא ומלך וע"א סנהדרין אבל אי הוה אמרינן דבנין ביהמ"ק קודם למלחמת עמלק א"כ הוה אמרינן דהמצוה על כל ישראל א"כ באמת

ל"ה בעינן דומיא דמשה (ואף דכתיב וכן תעשו לדורות הוה מפרשינן דקאי וכן תעשו לדורות אכלים כדפירש"י בנימוקו על התורה) כמו דל"ב בהעמדת סנהדרין דומיא דמשה וא"כ ל"ה נשמע דהעמדת מלך קודם למלחמות עמלק דהו"א באמת דגם מלחמות עמלק עיקרה לכל ישראל נתנה לא למלך ולכן צריך קרא דמלך קודם למלחמות עמלק דבאמת המצוה עיקרה על המלך ודו"ק:

יד) **עוד** נראה ליישב דשפיר צריך קרא דהקמת מלך קודם למלחמות עמלק דהנה לכאורה קשה לי הא דילפינן מקרא דמלחמות עמלק קודם לבנין ביהמ"ק דהנה בדוד כתיב אתה לא תבנה בית לשמי כי דמים רבים שפכת וא"כ איך יצוייר דילחום מלחמות עמלק ודמים רבים ישפוך ויבנה בית הבחירה וא"כ הי' לו להקדים בנין ביהב"ח ואח"כ ללחום מלחמות עמלק אך הדבר ניחא דהנה ברמב"ן פ' ראה כתב דהיינו משום דישראל לא דרשו בנין ביהמ"ק עד דוד המלך שנאמר אנכי יושב בבית ארזים וארון ד' יושב באוהל אבל אם זכו ישראל ע"י דרישתם לא הי' נמנע מכח דוד ובספר תורת משה פ' ראה כתב לפרש בזה הא דאיתא במס' שקלים דדוד אמר תיתי לי ששמחתי באומרים לי בית ה' נלך אע"ג שאמרו לצעורי' לי' דמתי ימות ויבנה ביהמ"ק וקשה עכ"פ מאי שמחה איכא י"ל דהי' שמחתו דעי"ז שהם ידרשו אפשר שיעלה על ידו לבנות ביהמ"ק ועי"ש מעתה ניחא דשפיר ילחום מלחמות עמלק קודם ואפ"ה יזכה לבנין ביהמ"ק כיון שהעם ידרשו לבנות הביהב"ח וא"כ י"ל אי לאו דכתיב קרא דמלחמות עמלק קודם לבנין ביהמ"ק הוה אמרינן באמת מהא"ט דאין רצון הקב"ה שמי שילחום מלחמות עמלק ויבוא על ידו שפיכת דמים הוא יבנה הביהמ"ק (אף דשאני הכא דנצטוו ומצוה בכך משא"כ בדוד שלחם מלחמות הרשות כמבואר בדברי רבינו בה' מלכים ולכן נקרא הארצות שכיבש כיבוש יחיד אבל עכ"פ קפידא קצת איכא גם בזה ועיין בתורת משה פ' האזינו על פסוק ונקם ישב לצריו שכ' כדברינו) וא"כ לפי"ז לא הוה ידעינן דהעמדת מלך קודם למלחמות עמלק משום דאז הוה אמרינן באמת דבנין ביהמ"ק הוא קודם להעמדת מלך משום דדרישת בנין ביהמ"ק הא צריך להעשות ע"י ישראל ואח"כ ישימו להם מלך שילחום מלחמותיו או דהוה אמרינן דישראל ילחמו מלחמותיהם ואח"כ ישימו להם מלך ויבנה ביהמ"ק וא"ל א"ש דרק אחר דילפינן דהעמדת מלך קודם למלחמת עמלק וא"כ הוה סברא לומר איך ילחום מלחמות ואח"כ יבנה ביהמ"ק והי' מקום לטעות שבנין ביהמ"ק צריך להיות ע"י המלך קודם מלחמות עמלק אבל אי לא כתיב קרא דהעמדת מלך קודם מלחמות עמלק א"כ הוה אמרינן דמלחמות עמלק ילחמו ישראל בעצמן ואח"כ יעמידו מלך ויבנה ביהמ"ק דהיינו דאי אין המלך לוחם המלחמות בוודאי מלחמות עמלק קודם

לבנין ביהמ"ק ואחר שילחמו מלחמות עמלק ויניח ד' להם מאויביהם מסביב ישימו להם עליהם מלך ויבנה ביהמ"ק כיון דהוא לא לחם מלחמות עמלק קמ"ל קרא דמלך קודם למלחמת עמלק ואפ"ה מלחמות עמלק תקדם לבנין ביהמ"ק דאף דילחום מלחמות עמלק ראוי שיבנה ביהמ"ק על ידו כיון דישראל ידרשו לבנין ביהמ"ק לא ידחה מפני זה הבנין ע"י המלך ישראל כדכתב הרמב"ן הנ"ל וא"ש הכל:

טו) **אמנם** הנה קשה לי לדברי רבינו מגמ' ערוכה כתובות דף ס"ב רבי איעסק לי' לברי' וכו' א"ל בני דעת קונך יש בך מעיקרא כתיב תביאמו ותטעמו ולבסוף כתיב ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם ופירש"י מעיקרא כתיב תביאמו ותטעמו בהר נחלתך וכו' שיבואו לארץ ואח"כ יבנו לי מקדש ולבסוף אמר ועשו לי מקדש מיד במדבר מוכח להדי' דועשו לי מקדש קאי אמשכן שהעמידו במדבר ונראה לי ליישב דהנה בגמ' דשבועות דף ט"ו מייתיא דתניא ר"א אומר אם נאמר משכן ולא נאמר מקדש הייתי אומר על משכן חייב שהרי משוח בשמן המשחה ועל מקדש לא יהא חייב לכך נאמר וכו' עד ר"א הכי קא קשיא לי' מכדי משכן אקרי מקדש דכתיב ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם וכתיב ככל אשר אני מראה אותך את תבנית המשכן והנה ראיתי בספר בנין אריאל שהקשה דשם פליגי אי בכל אלה תנן או באחת מאלה תנן ומבואר שם בגמ' דלמ"ד דכל אלה תנן הוא מפרש הקרא דוכן תעשו לדורות אמקדש וקרא הכי מתפרש ועשו לי מקדש לעתיד וכן תעשו לעתיד בכל אלה וא"כ הוא מלתא בפ"ע ולא קאי אלמטה דכתיב בי' ככל אשר אני מראה אותך א"כ לא אשכחן דאיקרי משכן בשלמא למ"ד באחת מכל אלה תנן ול"צ קרא דוכן תעשו לדורות וע"כ מוקי קרא רק אכלים כפירש"י א"כ קרא מתפרש הכי ועשו לי מקדש ככל אשר אני מראה אותך את תבנית המשכן שפיר משמע דמשכן איקרי מקדש יע"ש שכתב דבזה פליגי באמת ר"ה ור"נ אי אמרינן בכל אלה תנן או באחת מאלה תנן והנה לפי"ז א"ש דהנה רבינו בפ"ו ס"ל כמ"ד דבכל אלה תנן א"כ לדידי' וכן תעשו קאי אלמעלה ועשו לי מקדש וכן תעשו לדורות בכל אלה א"כ לא קאי כלל אהא דכתיב את תבנית המשכן ולא אשכחן כלל דמשכן איקרי מקדש א"כ שפיר פסק דועשו לי מקדש הוא מ"ע לדורות לבנות בית הבחירה ורבי סבר כמ"ד אחת מכל אלה א"כ לדידי' אמרינן דמשכן איקרי מקדש והאי וכן תעשו קאי אכלים שפיר אמר לברי' מדעת קונך יש בך:

אולם קשה לי מתוספתא פ"א דמנחות ר' יוסי אומר וכו' הרי הוא אומר וירא משה את וכו' כאשר צוה ד' היכן צוהו ועשו לי מקדש וכו' ד"א וירא משה את כל וכו' ויברך אותם אמר להם תשרה שכינה במעשי ידיכם ר"מ אומר כך ברכן ד' אלוקיכם יוסף וכו' כשם שנתעסקתם במלאכת משכן ושרתה שכינה כן תזכו ותבנו לפניו בית הבחירה

וכו' עכ"ל מבואר דועשו לי מקדש קאי בין לר' יוסי בין לר"מ אמשכן אך בילקוט פ' פקודי איתי' ויברך אותם משה אמר להם יה"ר שתשרה שכינה במעשה ידיכם ר' יוסי אמר כך אמר להם ד' אלקי אבותיכם יוסף עליכם ככם אלף פעמים ויברך אתכם אמר להם כדרך שזכיתם במעשה המשכן תזכו לבנות לכם את בית עולמים שבתוכו עתידה שכינה לשרות שנאמר ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם עכ"ל הילקוט בשם סדר עולם ובשם שוחר טוב הביא הילקוט דבר אחר וירא משה את המלאכה וגומר ויברך אותם מה הוא הברכה שברכם אמר להם יה"ר שתשרה שכינה במעשה ידיכם ר"מ אומר כך ברכם ד' אלקי אבותיכם יוסף עליכם אמר להם כשם שנתעסקתם במלאכת המשכן ושרתה שכינה במעשה ידיכם וכו' והם אומרים ויהי' נועם ד' אלקינו (בזמן שישראל ברצון לפני המקום מה נאמר בהן את קרבני לחמי כבנים המפרנסים לאביהם) וכתב בספר בנין אריאל דבמדרש הראשון פירושו שיזכו לבנות אבל לא ע"י עצמן אלא בי"ש והיינו בבית השלישי לכן נקרא בית עולמים שלא יחרב וע"ז אמר שבוודאי עתידה שכינה לשרות בתוכו ולא שייך לשון במעשה ידיכם כי בי"ש לבד יבנה ויעשה המקום כן בשביל ישראל וא"צ להתפלל שתשרה השכינה כי בוודאי תשרה ובמדרש שני מפורש על בנין שלמה שיבנה במהרה בי"א וכן אמר ותבנו לפניו שהם יבנו לשמו של הקב"ה ושייך בזה לשון בקשה יה"ר שתבנו וכן יה"ר שתשרה שכינה במעשה ידיכם ולפי"ז פליגי בזה ר' יוסי ור"מ וק' לזה מהתוספתא הנ"ל אך הקשה בספר הנ"ל הא דר"מ אומר כן ברכם ד' אלקי אבותיכם מה ענין ברכה זו לכאן ולכן מפרש דהכי קאמר כל ישראל כשם שנעשית מלאכה זו כתקנה כן תזכו לעשות עוד מלאכת הקודש כיוצא בה ותזכו אז גם כן להשראת השכינה במעשה ידיכם וזו ברכה לכלל ישראל אבל א"א לפרש על עושי המלאכה עצמן כי הם עצמן לא בנו את בית הבחירה שהי' בימי שלמה ולר' יוסי היתה הברכה על עושי המלאכה עצמן שע"י מלאכה זו יתכונן בית מקדש למעלה כמו שנאמר ועשו לי מקדש דעשיית המשכן למטה עושי פרי למעלה וכו' ועם היות שהקב"ה חפץ שתהא מלאכת הקודש נעשית בידי אדם וכו' ובאה ברכת משה שיזכו שהמקדש הזה אשר הוקם למעלה יהי' שמור לישראל בשוב ד' שבות עמו עכת"ד לפי"ז ניחא דלא יקשה מתוספתא דלפי הדרש של הילקוט קאי קרא דועשו לי מקדש אמקדש שלמעלה:

טז) **והנה** עוד יש להקשות מהא דאיתא במו"ק דף ט' על הפסוק וילכו לאהליהם שמחים וטובי לב על כל הטובה אשר עשה ד' לישראל ולדוד עבדו בשלמא לישראל עמו שמחל להם חטא דיוהכ"פ שאכלו בו בחינוך ביהמ"ק אבל לדוד מה עשה ומשני שנעשה נס בשערי ביהמ"ק שלא נפתחו עד שהביאו ארונו של דוד ויקשה מ"פ לדוד מה עשה הא

כיון דג' מצות נצטוו ישראל להקים מלך ולמחות זרעו של עמלק והדר לבנות ביהמ"ק ואם הי' ח"ו פגום ואין שלמה ראוי למלך ולא הי' ראוי לבנות ביהמ"ק על ידו לא היתה השכינה שורה וע"י שהשכינה שרוי בתוכו מוכח שהי' שלמה הגון למלך וא"כ הרי נעשה דבר גדול לדוד שעי"ז הכירו הכל כי הי' ראוי לבוא בקהל וראיתי בתורת משה פ' בחוקתי שהקשה כך ואמנם לי נראה דא"ש דהנה לפמש"כ דברי רבינו ה' מלכים דיליף דמלך קודם למלחמות עמלק מדכ' שלחנו למשוח אותך למלך על ישראל וא"כ הא דצריך למלך אינו משום בנין בהב"ח דזה שפיר נעשה ע"י ישראל אלא כיון דמלחמות עמלק קודם לבנין ביהב"ח מדכתיב והי' בהניח מכל אויביכם וכו' לשכנו תדרשו ובאת שמה הי' צריכין למנות מלך קודם מלחמות עמלק א"כ לפי"ז אף אי הי' איזה פגם ח"ו בדוד שפיר שכינה שורה בבנין ביהמ"ק דהא אין שייכות לבנין ביהמ"ק שיהא ע"י מלך ולכן פריך מאי טובה נעשה לדוד דמדשכינה שורה בביהמ"ק לא נשמע מזה דאין פגם בדוד המלך דאתי מרות אלא דלכאורה עכ"פ לפי גמ' דידן דיליף מיד על כס י"ק וא"כ כיון דמלך קודם למלחמות עמלק ה"ה דמלך קודם לבנין ביהמ"ק דקודם שימנו מלך אין מצוה בבנין ביהמ"ק א"כ מדשכינה שורה בתוכו נשמע דשלמה ראוי למלך וראוי לבנות ביהמ"ק אכתי תקשי כנ"ל דהנה בהא דילפינן מיד על כס י"ק דמלך קודם למלחמת עמלק הנה כבר תמהו דהא קרא כתיב שום תשים עליך מלך וא"כ למה קצף עליהם שמואל הנביא כאשר אמרו ונשימה מלך וכתב בח"ס בחי' (על הסוג' ח"ג וכ"כ גם בתורת משה) דזה דכתב שום תשים עליך מלך כי הנה ידוע ע' שרים למעלה של הע' אומות מסבבים כסא הכבוד וכישראל עושים רצונו של מקום הם בפנים בסוד ובצל כנפיך תסתירנו וידוע כי כל שר של כל אומה ואומה שורה ומשפיע אל המלך של אותו אומה ולעומת זה מלכות בית דוד הם יושבים על כסא ד' כביכול ורוה"ק שופע עליהם ומלכותם עם מלכות שמים ית"ב אדוקים זה בזה ולא יצויר השראת השכינה בקרב כל ישראל כי אם ע"י שבט מיהודה לכך ראוי ונכון לישראל לבקש להם מלך שישפע מאת השי"ת כמו שאוה"ע משפעים מאת שר שלהם הסבבים הכסא ולא תהא כהנת כפונדקית אמנם לבקש מלך ושופטים זהו שנאו אצל הקב"ה כיון שיש לנו תוה"ק והמבקש זה מפני שמאמין שגם משפטי התורה רק כנמוסי הגוים וביד מלך להוסיף או לגרוע כפי המקום והזמן ועמש"ה והנה בזה יתכן שפיר הא דיליף בסנהדרין מקרא דיד על כס י"ק דמלך קודם דאין כס אלא מלך דכתיב וישב שלמה על כסא ד' דנקרא מלכות בית דוד כסא ד' כיון דהוא דוגמת השרים שלמעלה הסובבים כסא כבודו של הקב"ה כן יסבב מלך שלמטה פני השכינה השפע והוא המלך בעצמו יהא דוגמת שרים של מלכי

אוה"ע שלמעלה ע"כ נקרא שפיר יושב על כסא ד' והיינו דקאמר כי יד על כסא י"ק דאך בבחינה ההוא נקרא כס י"ק א"כ בבחינה זו העמדת מלך קודם למלחמות עמלק וגם לבנין ביהב"ח דרק אם המלך יושב על כסא ד' והשי"ת משפיע עליו ולהשרות שכינתו על ישראל על ידו יכול לבנות ביהמ"ק מעתה להאי מ"ד יקשה שפיר א"כ כשבנה שלמה ביהמ"ק ושרתה השכינה מזה גופי' ידוע לכל כי אין פגם בדוד וראוי ששלמה יהי' מלך יושב על כסא ד' ומקוים בו כי יד על כס י"ק לבנות גם ביהמ"ק א"כ לפי גמ' דידן דילפינן מיד על כס י"ק אכתי תקשה מ"פ הגמ' מאי ולדוד עבדו הא זה בוודאי חסד עליון שידוע לכל שראוי הוא שישרה ד' שכינתו על ידו על ישראל ולהיות מלך על ישראל דאם הוא אינו ראוי לישב על כסא ד' ויהא מושפע מד' א"כ הוא רק מלך ככל הגוים לשפוט משפטיהם ואין ראוי שתשרה שכינתו עליו ואין ראוי לבנות ביהב"ח אשר שם ישרה ד' שכינתו אולם השתא דאתינן להכי י"ל דהא שם במו"ק ר' יוחנן הוא בעל מימרא זו דהי' ישראל שמחים על כל הטובה אשר עשה לישראל ולדוד עבדו דהשערים נפתחו כאשר הביאו ארונו של דוד ולר"ו הא לא קשיא דאמאי לא מפרש כפשוטו דע"י ביהמ"ק ידעינן כי דוד ראוי לבוא בקהל דמואבי ולא מואבית מדשרתה שכינה בביהמ"ק דלרי"ו ע"כ הא דמלך קודם לבנין ביהב"ח לא נשמע מדכתיב כי יד על כסא י"ק דהא מאן דס"ל דהאי כס י"ק הוא תיבה אחת כדאיתא בפסחים דף קי"ו העלה בח"ס בחי' ח"ג דלהאי מ"ד ע"כ לא דריש כי יד על כס י"ק אלא שסובר כמ"ד דמוקי שנשבע שאין כסאו שלם עד שיהא מלחמה לד' בעמלק וא"כ הא דמלך קודם היינו למלחמות עמלק ילפינן ע"כ מקראי דשמואל דקאמר לדוד שנשלח למשחו למלך על ישראל ולהמחות זכר של עמלק א"כ לדידי' לא תליא בנין ביהמ"ק במלך דאף אם אין המלך ראוי השכינה שורה שפיר בביהמ"ק דאין העמדת מלך צריכה שתקדים לבנין ביה"ח כדי שתשרה השכינה בבי"המ על ידו אלא משום כדי ללחום מלחמת עמלק צריך שתקדים הקמת המלך כיון דמלחמות עמלק קודם לבנין ביהב"ח א"כ אין זה עדות מדשכינה שורה בביהמ"ק דהמלך ראוי הוא להיות מלך דאם ראוי הוא שהשכינה שורה על ידו גם בלעדי השראת שכינתו בביהמ"ק הכל יודעין כי הוא יושב על כסא ד' ומושפע מהשי"ת כמו שרי האומות שלמעלה וא"כ ניחא דבשלמה כתיב וישב שלמה על כסא ד' למלך א"כ הי' ניכר השראת שכינתו ית' גם בלעדי בנין ביהמ"ק א"כ שפיר פריך מאי ולדוד עבדו דממנ"פ אי הי' שורה שכינה עליו מבלעדי ביהמ"ק כאשר העיד הכתוב שיושב על כסא ד' א"כ כבר נודע שדוד ראוי הוא ואין בו פגם ואי אין ידוע לישראל גם על ידי ביהמ"ק לא יתודע ושפיר פריך:

יז) **הנה** הבאתי לעיל דברי רבינו פ"א ממלכים שג' דברים נצטוו ישראל בכניסתן לארץ ומבואר בדבריו שסדרן כך דהקמת מלך קודם לבנין ביהמ"ק וכ"כ בפי"א ממלכים דמלך המשיח יעמוד והוא יבנה ביהמ"ק ולכאורה קשה מירושלמי פ"ה ממע"ב מ"ב דאיתא התם זאת אומרת שבית המקדש עתיד להבנות קודם למלכות בית דוד אך כד דייקת ניחא דהנה איתא שם במשנה ותנאי הי' בדבר שאימתי שירצו יחזור הדבר לקדמותו ר' יוסי אומר משחרב המקדש הי' התנאי הזה ותנאי הי' אימתי שיבנה יחזור הדבר לקדמותו וע"ז פריך בירושלמי מקרא דדם ענבים סותה מוכח דביהמ"ק יבנה קודם וא"כ רבינו דפסק כר' יוסי ע"כ לית לי' כדרשת ירושלמי אלא דמלכות בית דוד תהא מוקדמת לבנין ביהמ"ק ובזה יש לישב דברי רבינו בפ"ב מה' ממרים שכ' אפילו בטל טעם התקנה אשר בגללו גזרו אפ"ה אין בית דין יכול לבטל את דברי ב"ד חבירו עד שיהיו גדולים מהם וראב"ד השיג שכל שתתבטל טעם התקנה א"צ בי"ד גדול מן המתקנים ובתוי"ט הקשה כיון דהתנאי הי' וכשיבנה ביהמ"ק וממילא בטל הטעם וא"כ מה צורך לתנאי ותי' לפי ירושלמי ניחא כיון דביהמ"ק עתיד להבנות קודם למלכות בית דוד ונמצא שעד מלכות ב"ד יהיו לאויבים קצת ממשלה עלינו ועדיין לא נתבטל הטעם לגמרי לפיכך הוצרכו לתנאי שהבי"ד באותו דור יחזרו הדבר לכמות שהי' עפי"ז התנאי ואמנם רבינו דסובר לפמש"כ דמלכות ב"ד קודם לבנין ביהמ"ק דר' יוסי לית לי' דרשה זו א"כ מוכח דלא כראב"ד מדהוצרכו תנאי לכשיבנה ביהמ"ק והא אז כבר בטל הטעם אפ"ה צריכין שיהא בי"ד גדול ולכך הוצרכה שפיר לתנאי (והארכתי בזה בפ"א מביאת מקדש) אולם זהו שקשה לי מהא דאיתא במגילה דף י"ז ומה ראו לומר קיבוץ גליות לאחר ברכת השנים דכתיב ואתם הרי ישראל ענפיכם תתנו ופריכם תשאו לעמי ישראל כי קרבו לבוא וכיון שנתקבצו גליות נעשה דין ברשעים שנאמר ואשיבה שופטיך כבראשונה ויתרומם קרן הצדיקים והיכן מתרוממת קרנם בירושלים שנאמר שאלו שלום ירושלים ישליו אוהביך וכיון שנבנה ירושלים בא דוד שנאמר אחר ישובו את בני ישראל וביקשו את ד' אלקיהם ואת דוד מלכם ופירש"י שיבאו לביהמ"ק וביקשו הקב"ה ואת דוד מלכם וכיון שבא דוד באתה תפלה וכיון שבאת תפלה באת עבודה שנאמר והבאתי אותם אל הר קדשי ושמחתים בבית תפילתי עולתיהם וזבחיהם לרצון על מזבחי והנה יש לתמוה שמכאן מוכח דבנין ביהמ"ק קודם למלכות בי"ד ונראה דרבינו מפרש דלא כפירש"י דהא באמת לא נזכר בגמ' שמבקשים על בנין ירושלים וביהמ"ק כאחת א"כ י"ל לפמש"כ רבינו בפ"ו מה' אלו דמקריבין אף שאין בית ובארנו שם שהכונה דעכ"פ צריך שיהא קיבוץ גליות שיהא יושבי' עלי' והשראת שכינה שלא יהא העיר ירושלים תחת ממשלת האומות וזהו

בנין ירושלים וא"כ אחר שיהא בנין ירושלים יכולין להקריב ולעבוד עבודה אף שאין ביהמ"ק בנוי ולכך מבקשים בנין ירושלים תחילה ואח"כ על צמיחת קרן בן דוד והשבת העבודה והשכינה וזה יהא כשיבנה ביהמ"ק ע"י דוד וא"כ ניחא הכל דבנין ירושלים יהא קודם לביאת משיח והוא רק יבנה ביהמ"ק וע"ז אנו מתפללים אח"כ על צמיחת בן דוד ושוב מתפללין והשב את העבודה לדביר ביתך דהיינו בנין ביהמ"ק ע"י בן דוד ובזה אמרתי לפרש מאמר אחד במנחות דף פ"ז רבא בר שילא אמר אתה תקום תרחם ציון הי' השומרים מתפללין רנב"יצ אמר דהי' מתפללין בונה ירושלים ד' וי"ל דפליגי בהא דרנב"יצ סובר כיון דע"י שתבנה ירושלים יהא מקריבין אף שאין ביהמ"ק בנוי לכך התפלה על בנין ירושלים ורבא בר שילא אמר דהיו מתפללין תרחם ציון כי ידוע דציון הוא מושב כסא מלוכה א"כ עיקר התפלה על ביאת ג"ץ כי הוא יבנה ביהמ"ק דאז יקריבו הקרבנות וא"כ להלכה אנו פוסקים כרנב"יצ והנה איתא שם מעיקרא מאי אמרי רבא בר שילא אמר כי בחר ד' בציון איוה למושב לו נראה הכונה שלא יאמרו כי המקום עצמו מקודש לכך בחר ד' בציון דאינו אלא שכל קדושת ציון וירושלים הוא מפני שבחר ד' בציון איוה למושב לו אבל לא שהמקום גרם קדושה יותר וכמו שמבואר בפ"ב וכן בפ"ו מה' אלו ועיין ירושלמי פ"ד דברכות ופ"מ שם שהביא תוספתא דתחילה כללו של דוד בבונה ירושלים ועיין ירושלמי פ"ב דברכות דמייתא שם הך שמעתין דמגילה ובפירוש מראה הפנים היטיב:

והנה ראיתי אחר זה במהרש"א בח"א שם במגילה שמפרש כן וז"ל וכיון שבא דוד שנאמר והביאותים אל הר קדשי משמע לי' מהכא שבא דוד תחילה כדאמרינן בסנהדרין ג' מצות נצטוו ישראל בכניסתן לארץ להעמיד להם מלך ולהכרית זרע עמלק ולבנות בית הבחירה א"כ לעתיד נמי וודאי יהא כך וכיון דכתיב והביאותים אל הר קדשי דהיינו בנין בית הבחירה ע"כ דבא דוד מקודם זה שאמר כיון שבאת תפלה באת עבודה שבלב הקדום לעבודת מזבח עכ"ד הרי דגם הוא מפרש דבנין ירושלים אין הכונה על בנין ביהמ"ק אלא דאכתי יש לתמוה מכאן אמה שכתב רבינו בפי"א ממלכים דהעמדת סנהדרין יהא על ידי משיח ובגמ' הנ"ל משמע דסדרן כך שתחילה ישוב שופטינו כבראשונה ואח"כ בנין ירושלים וביאת בן דוד והנה ראיתי בשו"ת מהרלב"ח בקונטרס הסמיכות שהרגיש בזה וכתב לתרץ וז"ל דהוא גופי' אשמעינן קרא כי משיח נקרא צמח צדיק צמח צדקה דאע"ג דבביאת משיח ראוי שתקרא לירושלים עיר הצדק מ"מ לא יהא כן אלא אחר השבת השופטים עכ"ל (עיין ירושלמי פ"ב דברכות ומדרש רבה איכה על פסוק כי רחק ממנו מנחם עיין בפירוש מחנה חיים על תהלים דמשיח נוטריקין **מ** נחם **ש**

למה **י** דידי' **ח** זקיה וח"ס זצ"ל קלס"י) וא"כ לא קאי כלל אבנין ירושלים וא"כ יש לומר דלעולם בנין ירושלים קדום לביאת משיח צדקינו רק אחר שיקבע סנהדרין יקרא עיר הצדק ולכן אמרו ואשיבה שופטיך כבראשונה ואח"כ יקרא לך עיר הצדק ולא קאי כלל אבנין ירושלים ול"נ באופן אחר כיון דבקביעות סנהדרין אכתי אין יכולין לדון די"נפ עד שיבנה ביהמ"ק יען שסנהדרין צריכין לישב בלשכות הגזית סמוך למזבח כמו שמבואר במכילתא מנין שאין ממיתין אלא בפני הבית ת"ל מעם מזבחי תקחנו למות ומנין שתהי' סנהדרין סמוכה למזבח שנאמר מעם מזבחי וכן הוא בע"ז דף י"ד שהלכו לחנות שהוא בהר הבית כדי שלא ידונו דיני נפשות דבעינן אצל מזבח ד' (ולקמן בדין ח' הארכתי בזה) וא"כ לא נקרא עיר הצדק עד שיבוא לדון במשפט בביהמ"ק סמוך למזבח א"כ שפיר קאמר קרא ואשיבה שופטיך כבראשונה ואח"כ יקרא לך עיר הצדק ולא קאי כלל אבנין ירושלים אלא לומר דיקרא לך עיר הצדק אחר השבת השופטים לדון כבראשונה בביהמ"ק סמוך למזבח אחר שתבנה ירושלים על תלה וזהו שאמרו היכן תתרומם קרן הצדיקים בירושלים א"כ שפיר יפורש דבנין ירושלים תוקדם להשבת השופטים:

והנה ראיתי לרבינו בפירוש המשנה בפ"ק דסנהדרין עמד על זה דלפי הקרא דואשיבה שופטיך כבראשונה ואח"כ יקרא לך עיר הצדק משמע שעתידין סנהדרין לחזור קודם בנין ירושלים והקשה איך אפשר זה הא בטלו סמוכים ומזה הוכיח שעתידין ישראל להתקבץ בא"י טרם שיהא בנין המקוה בב"א וכשמתקבצת כל ישראל בא"י יכולין הם לסמוך הגדול שבהם והוא ימנה סנהדרין יעוש"ה אמנם לפי"ז לכאורה קשיא א"כ הדברים סותרין זא"ז דהא בפ"א ממלכים כתב דע"י משיח בן דוד שיקבץ נדחי ישראל חוזרין כל המשפטים למקומו כמו שהי' אמנם לפמש"כ יש לומר דזה שכ' רבינו וחוזרין כל המשפטים למקומו אין הכונה לסמיכת סנהדרין דזה אפשר שתהי' קודם ביאת דוד ע"י שיתקבצו ישראל ויסמכו הגדול שבהם אלא הכונה שיחזור למקומו שתהא ישיבתן סמוך לעזרה ולמזבח וידונו דיני נפשות אבל הסמיכה אפשר שפיר שתהי' בהקבץ נדחי ישראל וימצאו אנשים חכמים גדולים אשר יריחו ביראת ד' כמו שכ' רבינו בפי' המשנה שם דהשי"ת ישפיע להם רוח חכמה ובינה ואז ישיבו שופטיך כבראשונה בב"א:

יח) **אמנם** נראה בביאור הדברים האלה עפ"י דברי הב"ח סי' קי"ח הנה הקשה אהא דתקנו בברכת בונה ירושלים וכסא דוד עבדך מהרה לתוכה תכין הא ל"ה מעין חתימה ותי' עפ"י מה דאיתא התם בגמ' שתקנו את צמח דוד אחר ובונה ירושלים דכיון שבאים בירושלים בא דוד דכ' אחר ישובו בנ"י וביקשו את ד' אלקיהם ואת דוד מלכם ונהרו אל ד' ואל טובו באחרית הימים ויש להקשות ביהמ"ק מאן דכר שמי' ונראה דס"ל דסוף

הקרא ונהרו אל ה' ואל טובו הוא מרמז על ביהמ"ק כדכתיב ואל ההר הטוב הזה והלבנון ואומר מה טובו אהלך יעקב משכנותיך ישראל ויהי' טעם הכתוב אחר שישובו ישראל ויבנה ירושלים יבנה ביהמ"ק בתוכו והשכינה תשרה בתוכו ואז לאחר שישובו לביהמ"ק יבקשו את ד' ואת דוד מלכם וכו' דכשיבנה ירושלים וביהמ"ק הנה אז דוד בא ויושב על כסאו שהכין לו הוא ית' כמו שהגון למלך שיהא הכל מוכן וכו' כי הבונה עיר שתהי' עיר ממלכה הנה הכרח הוא שיבנה בתוכה בית קדוש לתפלה ולעבודה לפני השי"ת גם צריך הוא לבנות בית שיהא נקרא בית המלך ובתוכו כסא מלכות שישב המלך לדון עמו ולכן הכל הוא מענין בנין ירושלים וזה אמרינו ולירושלים עירך ברחמים תשוב לבנותה ותשכון בתוכה כאשר דברת והוא שתשכן שכינתו בביהמ"ק ותבנה אותה בקרוב והוא שיהא בונה אותה יתעלה בעצמו בקרוב וע"ש לפי"ז ניחא דבוודאי ביהמ"ק יבנה ע"י דוד ויהא ביאת בן דוד קודם בנין בה"מק זהו בנין שבידי אדם אבל עיקר הבנין הוא מה שיבנה ע"י הקב"ה (וכמו שאמרו חכז"ל דביהמ"ק של מעלה ירד למטה והוא כעין נשמה בביהמ"ק של מטה שיבנה ע"י בני אדם כמו שכ' בע"לנ סוכה דף מ"ד) וא"כ י"ל דכסא דוד ומלכותו לא תתיישב עד שירד למטה בה"מק של מעלה ולכן אמרו ובנה אותה בקרוב דהיינו הוא בעצמו ממש יבנה שירד בה"מק של מעלה למטה ואז תתכונן כסא מלכות דוד אבל קודם שירד מקדש של מעלה לא תתכונן ותתישב כסא מלכות דטרם שנבנה ביהמ"ק של מטה ע"י הקב"ה אין כסאו שלם ואין שמו שלם לא יתכן שתתישב ותתכונן כסא דוד המלך וזהו פשר דבר לישב המאמרים שנראים כסותרים עצמן וכן הא דאיתא בירושלמי פ"ד דברכות הביאו הטור הא דר' ינאי כד ניעור משינתי' לימא ירמ"ל וכו' ובנה עירך וביתך והיכלך ומקדשך ופדנו מכל גזירות קשות והושיע ברחמיך הרבים משיח צדקך ועמך משמע דהי' קודם ביאת המשיח ומבואר יותר בטור סי' קכ"ב שיש לומר בנה עירך ושב ושכלל היכלך קרב קץ ביאת משיחך פדה עמך וכו' מבואר דבנין מקדש קודם לביאת המשיח ולפמש"כ שניהם צדקו יחדיו:

יט) **הנה** רבינו פ"א ממלכים כתב דמינוי מלך קודם למלחמת עמלק מדכתיב אותי שלח ד' למשחך למלך על ישראל וגם פקדתי את אשר עשה והקשו נושאי כליו דבסנהדרין דף כ' יליף לה מדכתיב כי יד על כס יה מלחמה לד' בעמלק ואין כס יה אלא מלך שנאמר וישב שלמה על כסא ד' ובח"ס בחי' ח"ג כתב לתרץ דבוודאי הכי מוכח מכתובים שהביא רבינו והם דרשות פשוטים ומעשה שהי' כך הי' ומעשה רב אך זה תלוי אי קדושה ראשונה קדושה לע"ל אזי א"צ עוד לכל זה ומה שהי' הי' וא"צ למצוא רמז לדין זה בתורה אעפ"י שאין הנביא רשאי לחדש דבר מעתה מ"מ להוראת שעה יכול הנביא

לצות אפי' לעבור ע"ד תורה וכו' ואין כל דברי רבינו הללו אלא ספור מעשה בעלמא והראי' משמואל ושאול ודהע"ה ראוים אליו אך לר' יוסי דס"ל פ' הערל קדושה ראשונה לקלע"ל אפי' נימא דקדושת עזרא לא בטלה ע"ש בתוס' מ"מ בבית שני הא לא הי' מלך ולא הכרית זרעו של עמלק כיון שמעשה הראשון לא סגי לע"ל צריך להתקיים דין זה עוד בב"א ולכך לא יועילו דברי שמואל ונתן הנביא כי אין הנביא רשאי לחדש דבר מעתה ע"כ הוצרך ר' יוסי למצוא סמך מקרא דתורה אעפ"י שדרשה דחוקה הוא קצת עכ"ד אולם עדיין צריך ביאור עכ"פ כיון דאיכא דרשא דיד על כס יה שנשמע כן מקראי תורה נהי דלמ"ד קלע"ל א"צ לדרשא זו הי' לו להביאו מאחר שעכ"פ נשמע מר' יוסי דכך מוכח מקראי תורה לכן אומר ליישב לפי מה דאיתא בסוכה דף מ' ל"צ דאיבני בשיתסר ומסיק דאיבני בחמיסר או בליל ט"ז ולכאורה תמוה למה נקוט לכשיבנה דוקא בחמיסר או בשיתסר וראיתי בח"ס בחי' על לולב הגזול שכתב כי ג' מצות נצטוו ישראל להקים מלך ולהכרית זרעו של עמלק ואח"כ לבנות בה"מק ואיתא בתיקונים דמחיית עמלק יהי' ביום י"ד ניסן דוקא כי י"ד על כס י"ה א"כ ממילא יהא בנין בה"מק האחרון בחמיסר או בשיתסר ובחתם סופר חלק ו' סימן צ"ח הביא כך בשם המדרש דלע"ל תהי' מלחמת ומפלת עמלק בליל שמורים א"כ לפי"ז רמז קרא בי"ד על כס י"ה שתהי' מפלת עמלק בי"ד בניסן א"כ לפי"ז לא נשמע מזה דמלך קודם למלחמות עמלק א"כ שפיר י"ל דמ"ד דקדלע"ל כיון דלא נשמע כלל מקראי דתורה דהא דרמזה תורה כי יד על כס היינו לרמז שבי"ד בניסן תהא מלחמות ומפלת עמלק ולא נשמע מקרא זה הדין דמלך קודם למלחמות עמלק אלא דבאמת למאי דס"ל קלע"ל לא יהא צריך למלך ללחום מלחמות עמלק כי רק ד' ילחם לנו וכמו שפירשו בתוס' על התורה הביאו ג"כ בח"ס בחי' על סוג' ח"ק דהא דכתיב כי מחה אמחה מילתא אחריתא הוא ואין מצוה עלינו כלל כי הקב"ה קיבל עליו למחות את שמו של עמלק אימתי כי יד על כס י"ה אם יפשוט ידו בביהמ"ק הנקרא כס יה ויחריבנו אז נטל הקב"ה מעלינו המ"ע של מחיית עמלק ומוטלת על הקב"ה ואז נעשה נס זה בליל שמורים (ועמש"כ להלן לבאר בזה דלולי שחטאו ישראל לבקש להם מלך באמת לא היו צריכין למלך למחות זכר עמלק ודו"ק) ובזה ניחא מה דפירש"י שם אהא דאיבני בלילה אף דאין בנין בה"מק ביו"ט ובלילה משום דיורד כך בנוי ומשוכלל ולכאורה תמוה דא"כ ליכא מ"ע לבנות לעתיד ביהמ"ק כמו שכתב לקמן הי"א להנ"ל ניחא כיון דהא דאימר יבנה בחמיסר או בשיתסר יען דמלחמת עמלק תהא בי"ד בניסן וזה תהי' על ידי הקב"ה לא ע"י מלך ישראל וזהו יהי' כשתהא בעתה א"כ גם בנין ביהמ"ק תהא על ידי הקב"ה ויורד מלמעלה בנוי ומשוכלל ואז אפשר שתרד בלילה

או ביו"ט ורק אי זכו אחישנה אז עליהם המצוה למחות זכר עמלק ולכן אז גם המצוה להקים מלך ולבנות ביהמ"ק מוטלת על ישראל:

והנה מדברי רבינו נלמד שדור המדבר לא נתחייבו בבנין ביהמ"ק עד ימי דוד ושלמה שהניח ד' מכל אויביכם מסביב ולא קודם וכמש"כ גם הסמ"ג שהביא בכ"מ כאן ואולם ראיתי לרמב"ן בנימוקי התורה פ' קרח שכ' דהחרון אף שהי' על ישראל בימי דוד יען שלא התעוררו לבנות בית דל' כל ימות השופטים דאלו נתעוררו ישראל לבקש לבנות ביהב"ח הי' נבנה בימות השופטים והנה דבריו אלו הם מדרש שח"ט בפסוק ויבוא גד אל דוד ויאמר עלה והקם מזבח לד' אמרו שם דוד למה דומה באותה שעה לאדם שהי' מכה בניו ולא יודע הבן למה לאחר שהכהו אמר לו עשה דבר פלוני שצויתיך היום כך אותם אלפים שנפלו בימי דוד לא נפלו אלא על שלא תבעו בנין ביהמ"ק והלא דברים קו"ח אלו שלא נבנה בימיהם ולא חרב בימיהם כך נענשו אנו שחרב בימינו ואין אנו מתאבלים ומבקשים רחמים על אחת כמה וכמה וראיתי להחכם ר"י אברבנאל בפירושו לשמואל שתמה עליו כי בנין הבית למלך ישראל יתיחס ולא לעם כמו שאמר בדב"הי הדבר אשר דברתי את אחד שפטי ישראל אשר צויתי לרעות את עמי לאמר למה לא בניתם לי בית ארזים והוא ממה שיורה שהדבר תלוי בשופט או במלך לא בעם ואני תמה אם כדבריו איך אמרו בגמ' ג' מצות נצטוו ישראל כיון שעיקר המצוה על המלך ועוד כיון שאין המצוה לבנות רק למלך א"כ ע"כ צריך להקים להם מלך מתחילה וא"צ לימוד ע"ז אמנם זהו שקשה על הרמב"ן כיון דצריך העמדת מלך קודם למלחמת עמלק א"כ בימות השופטים קודם מלחמת עמלק לא הי' יכולין לבנות וא"כ לא הגיע העת עד דוד וכמש"כ הסמ"ג וא"כ איך כתב הרמב"ן שנענשו על שלא תבעו בנין ביהמ"ק בימות השופטים והא דמסתייע לרמב"ן מלישנא דקרא הדבר אשר דברתי את אחד שפטי ישראל משמע דלאו דוקא מלך ה"ה שופט די"ל דמקרא אין ראי' דהכי קאמר הדבר כאשר דברתי את אחד משפטי ישראל ולמה לא דברתי יען כי באמת לא הגיע העת שיבנה על ידו עד שיהא להם מלך וינוחו מאויביהם ולכן גם אתה לא תבנה רק בנך היוצא מחלציך וכאשר פירש המלבי"ם באופן שאין מקרא ראי' לרמב"ן וקשי' שוב כנ"ל:

ואין לפרש שכונת הרמב"ן שנענשו יען שלא תבעו באמת מלך כדי שיבנה להם בית הבחירה דז"א דא"כ למה נענשו ישראל כששאלו מלך בימות שמואל וכ' הרמב"ן פ' ויחי יען שתבעו בימות שמואל שהי' נביא ד' והי' לוחם מלחמותיהם ולהנ"ל יקשה כיון שצריכין לבנות ביהמ"ק הי' הכרח להם לבקש מלך ג"כ וע"כ דסובר הרמב"ן דהי' יכולין לבנות באמת בלא מלך גם בימי שמואל אלו הי' מתעוררין על ככה וא"כ שוב קשה

דבגמ' מוכח דא"א להבנות בימי השופטים עד ימי דוד שהי' נוח להם מאויביהם והי' להם מלך ואמנם נראה שדעת הרמב"ן כדעת החכם מהרי"א בפ' שופטים שכ' דהעמדת מלך אין כלל חיוב רק כונת הכתוב כשיאמרו אשימה עלי מלך אך המצוה שום תשים עליך מלך מקרב אחיך ולכאורה תמוה פירושו שזה נגד גמ' שאמרנו דג"מ נצטוו ישראל משמע שמלחמת עמלק ובנין ביהמ"ק רק ע"י מלך אך הנה הביא ראי' מר' נהוראי דדריש בסנהדרין דלא נאמרה זאת הפרשה רק נגד תרעומתן של ישראל דפליגי אדר' יוסי וסובר דאין חיוב בהעמדת מלך רק כשיתבעו ישראל ומפרש מהרי"א כר' נהוראי שלא נצטוו ישראל בהעמדת מלך ולכך אפשר לבנות ביהמ"ק גם בימי שמואל אם היו מתעוררים על ככה ולכך נענשו בימי דוד אך נראה להליץ בעד הרמב"ן באופן אחר דהנה בפרשת המלך שבספר שמואל נתקשו בה כל מפרשי מקראי קודש שאם נאמר שמינוי מלך מצוה למה כעס שמואל כשבקשו מלך ואם אינו מצוה ושאלו שלא כהוגן א"כ למה כאשר הוכיחם שמואל ושבו בתשובה ואמרו כי יספנו על כל חטאתינו רעה לישאל לנו מלך למה לא עזבו הם וחזרו מהמלכת מלך ומה הועילה תשובתם מבלתי עזיבת החטא גם למה שלח השי"ת אחרי כך למשוח את דוד למלך על ישראל אמנם כאשר נראה בהתרת שאלה זו הוא ע"ד אשר ביאר בעקידה פ' שלח ענין מרגלים אשר צריך ג"כ לימוד אחרי אשר רע הי' בעיני ד' שבקשו לשלוח שלוחים למה אמר השי"ת שלח לך וכבר נתנו במדרש ע"ז טעמים אך ביאור הדברים נראה הוא כך כי ישראל היו מונהגים מהשי"ת באופן נסיי והי' מביאם אל הארץ בהנהגה הנסיית ולא הי' צריכין באמת למרגלים אבל אחרי שבקשו לשלוח מרגלים בזה גילו דעתם שאין רצונם בהנהגה הנסיית למעלה מן הטבע ודעתם לבוא אל הארץ בדרך טבעי ע"י מלחמה לכך רוצים לרגל תחילה הארץ ע"כ שוב באמת אין ראוים להתנהג בדרך נסיי ולכן באמת הי' צריכין למרגלים שהוא דרך תכסיסי מלחמה הטבעי ע"ד שאמרו חכז"ל כל שאין ישראל עושין רצונם של מקום מתשין כח גבורה של מעלה שנאמר צור ילדתך תשי ומעתה כך הדבר בענין שימת מלך כי ישראל לא הי' צריכין למלך ככל האומות יען שהם מונהגים בהנהגה הנסיית וד' נלחם להם אך כאשר ישראל בקשו למלך והודיעו בזה כי אינם רוצים בהנהגה הנסיית רק בדרך טבעי שמלך ילחום מלחמותיהם הנה עי"ז באמת שוב אין ראוים עוד להנהגה והשגחה פרטיית וכאלו החלישו בזה כביכול כח גבורתו שאינם ראוין עוד לטובתו הנסיית לכך אמר השי"ת שמע בקול העם לכל אשר יאמרו אליך כי לא אותך מאסו כי אם אותי מאסו ממלוך עליהם יען שמאסו בהנהגת הנסיית ולכן מאז ואילך שוב היו צריכין באמת ולכן אף ששבו בתשובה בכל זה לא עזבו המלוכה והשי"ת הסכים על ידם שצוהו למשוח

את דוד למלך על ישראל עד עולם ומעתה י"ל שגם דעת הרמב"ן כך שאין מינוי המלך חיוב רק כאשר יבקשו אז מצוה להעמיד עליהם מלך מקרב ישראל ולפי"ז לולי שישראל ביקשו להם מלך כדי שיתנהגו כפי סדר הטבעי הנה לא הי' צריכין למלך למלחמות עמלק כי השי"ת הי' נלחם להם וגם היו ראויין לבנות בית הבחירה אם היו מתעוררין על ככה בימות השופטים כי היו מתנהגים בדרך נסיי והיו נחים מאויביהם ע"כ הי' הבית מתקיים בית הקבוע לד' לעולם עומדת אך אחר שביקשו להם מלך ומאסו בהנהגה הנסיית ורצו ובחרו להתנהג באופן ומרוץ הטבעי הנה מעתה שוב אין ראויים להתנהג באמת בדרך נסיי וצריכין למלך ללחום להם מלחמותיהם ומלחמות עמלק ואח"כ אחר שיהי' נחים מאויביהם אז בא החיוב לבנות בית הבחירה כי כל זמן שהם בדרך מרוץ הטבעי אין ראוי לבנות בית קבוע לד' עד אשר נחו מאויביהם מסביב ולכן לא היו ראויין לבנות ביהמ"ק עד שלמה הע"ה שאז הי' שלום על ישראל:

כ) **והנה** רבינו בפ"א ממלכים עמד ע"ז וכתב וז"ל מאחר שהקמת מלך מצוה למה לא רצה הקב"ה לפי שבאו בתרעומת ולא שאלו לקיים המצוה אלא מפני שקצו בשמואל ותמוה דבגמ' סנהדרין איתא בלשון אחר מפני שנערים ביקשו שלא כהוגן שאמרו שילחום מלחמותיהם ונראה דרבינו פסק כאידך מ"ד בסנהדרין דהעמדת מלך באמת מצוה כי מלך דרכו לכבוש ולכך כתב יען שלא שאלו כדי לקיים המצוה רק שקצו בשמואל ואמנם קשה לי ע"ז דבקידושין דף ל"ח קאמר מלך דרכו לכבוש וביכורים שאני דמתהני לכך לאלתר ואח"כ קאמר ואידך מה מלך דרכו לכבוש כש"כ ביכורים ותמוה דתחילה אמר דביכורים שאני דמתהני ובפנ"י כתב לפרש דתליא בפלוגתא למ"ד דביאה לאחר ירושה וישיבה סובר דמלך אין למלחמה וכמ"ד נערים שאלו שלא כהוגן שאמרו שילחום מלחמותיהם ולכן שפיר י"ל ביכורים עדיפי דמתהני לאלתר אבל אידך מ"ד סובר דבאמת מלך למלחמה א"כ כש"כ ביכורים דהוה לאחר ירושה וישיבה ולכך הוה ב"כ לרי"ש דחולק אר"ע ואתנא דבי רי"ש א"כ רבינו בה' מלכים סובר כרי"ש דהוה ב"כ וא"כ קשה דהא רבינו בפ"י ממא"ס פסק דחדש אסור בכ"מ דמושב בכל מקום שאתם יושבים משמע דלא כרי"ש אלא כר"א והיינו כתנא דבי רי"ש דסובר דמושב בכ"מ שאתם יושבים וביאה לזמן ביאה אתי וכן מוכח בפי"ט מעה"ק דפסק דמנסך ג' לוגין מים בחוץ חייב ומוכח בזבחים דף ק"ט שזה רק למ"ד דקרבו נסכים במדבר כיון דרבינו בפ"י מת"וס דיש שיעור למים ע"כ הא דחייב מטעם דסובר קרבו נסכים במדבר א"כ ע"כ סובר דלא כרי"ש וא"כ יהא רבינו מזכה שטרא לבי תרי וע"כ אומר ליישב קו' הפנ"י באופן אחר דהנה בגיטין דף מ"ז פירש"י דביכורים מצוה דרמיא עלי' דלא תליא באם

דעתו לאכול וא"כ לפי"ז י"ל דבהא פליגי דתדר"יש שסובר ביכורים דמהני לאלתר ע"כ סובר דביכורים מצוה רק כשרוצה ליהנות כמו במעשר ולכך מסתברא דמיד נתחייבו ואידך מ"ד כש"כ ביכורים דלית לי' הסברא ביכורים דמתהני לאלתר משום דלא תליא מצות הבאת ביכורים בהנאתו רק הוה מצוה דרמיא עלי' א"כ י"ל שפיר דלא רמיא תורה עלי' אלא לאחר ירושה וישיבה והוה שפיר כש"כ וא"כ רבינו פסק כתדבר"יש וכר"ע סובר דביכורים רק כשמתהני ולכן ל"ה ב"כ אבל לעולם מצי סובר באמת דמלך כדי לכבוש ורק הא דשאלו שלא כהוגן יען שלא ביקשו כדי לקיים המצוה ודו"ק (וכי עמד ע"ז בעקידה פ' תרומה אחרי שבנין ביהמ"ק אחד מג' מצות שנצטוו ישראל בכניסתן לארץ כנזכר לעיל למה לא באה מיד מצות השי"ת לדוד לבנות לו בית כמו שבא לשאול הציוי למחות זרע עמלק ולא די שלא צוהו אלא כשנתעורר דוד מעצמו ואמר אנוכי יושב בבית ארזים וארון אלקים בתוך היריעה השיבו הנביא כה אמר ד' האתה תבנה לי בית לשבתי כי לא ישבתי בבית למיום העלותי את בנ"י ממצרים והעלה העקידה שמזה הוכחה כי לא הי' העת לבנות בית עולמים עד ימות המשיח ואמנם לפמש"כ לעיל מ"ע דועשו לי מקדש הוא מ"ע תמידיות וכל זמן שלא בנו המקדש מתקיים המ"ע במשכן דועשו לי מקדש קאי אמשכן ואבית עולמים)

כא) **והנה** בספר בית דוד הקשה אהא דאמרו שלש מצות שנצטוו ישראל בכניסתן לארץ להעמיד להם מלך ולהכרית זרעו של עמלק ולבנות להם בית הבחירה כי מדוע ברר בעל המאמר הלזה בג' מצות אלו יותר מכל זולתו מהמצות כי רבים המה המצות התלויות בארץ כתרומת ומעשרות והפרשת ערי מקלט ושמיטין ויובלות ועוד רבות כהנה עצמו מספר ותי' כי ג' מצות אלו המה מתקשרים ותלויים זה בזה כי לא יתכן בנין בית הבחירה אם לא יוקדם לו ראשית מחיית זרעו של עמלק כי ביהמ"ק נקרא כסא ד' אשר שמה הי' התגלות מקור ההנהגה ההשגחות ממעל לאופני וסדר הטבע כאשר הוא מפורסם מענין העשרה ניסים שהי' בתמידות בביהמ"ק וזה לא יתכן אם לא ע"י מחיית זרעו של עמלק יוקדם לו כי אין השם שלם ואין הכסא שלם עד שימחה זרעו של עמלק ומחיית זרעו של עמלק לא יתכן רק ע"י מלך כי כן כאשר בהפסדו נאמר והלבנון באדיר יפול וכמאמר ריב"ח לאספיינוס שאמר לו שאין ביהמ"ק נחרב רק ע"י מלך כדאיתא פ' הנזקין יעוש"ה: **ואמנם** לפמש"כ יש לומר דע"כ חשבו ג' אלו יען דבאמת לא הי' ג' מצות אלו מצות החלטית כי אין העמדת מלך והכרתת זרעו של עמלק מוטלת על ישראל כי אם זכו לא הי' צריכין למלך וגם למחיית זרעו של עמלק לא הי' צריכין לישראל כי הי' נעשה ע"י הקב"ה כמו שיהי' לעתיד שיהי' מחיית זרעו של עמלק ע"י הקב"ה כמו שכתבתי לעיל

בארוכה מדברי הח"ס פ' לולב הגזול וכן לבנות בית הבחירה אם היו זוכין הי' נבנה ע"י הקב"ה כמו שיהי' גם לעתיד וכפירש"י בסוכה שם ורק ע"י שלא זכו מוטלת עליהם ג' מצות אלו ע"כ קחשיב להו ביחד ודו"ק:

והנה לעיל בסק"א הבאתי דברי המדרש שאמר הקב"ה אתם הבנים ואני האב עשו לי בית שאדור ביניכם הה"ד ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם וביאר בעל עקידת יצחק דיש להקשות אחר כי לא ארכו ימי עמידת המשכן והאוהל תועלת העבודה בתוכו זמן רב רק כל ימי התהלך ישראל במדבר ולולא שחטאו במרגלים מהרו עוד להכנס לארץ כמעט מיד אחרי הקמת המשכן מדוע האריך הכתוב בסיפור מעשה המשכן וכל כליו בבחינת חומריהם אשר נעשו ובבחינת צורתם וכתבניתם איכותם וכמותם הכל בעיון ובדקדוק רב במדה ובמשקל ובמשורה ככל אשר צוה ד' את משה והבית אשר בנה שלמה לשם ולתפארת אף כי תעודתו הי' לעמוד יותר מד' מאות שנה לא מצאנו דבר שצוהו ד' עפ"י נביא בבחינת מתכונתו ותבניתו איך יבנו רק דוד אביו נתן לו תבנית הכל כאשר עלה במחשבתו ברוח חכמה ובדעת אנושיות אשר נתן בלבו השי"ת כמאמר הכתוב הכל בכתב מיד ד' עלי השכיל ולבאר כל זאת האריך לתת טעם לשבח כי אף שהמשכן וכל כליו לא התמידו זמן רב כל זאת הרעיונת הנשגבים והעיונים הרוחניים מהאלקים אשר עליו הם רומזים הם אמתיים ונצחיים (והנה המפרשים כולם נתנו רמזים שונים בזה ואמנם אני ראיתי להזכיר בזה מה שכ' יוסף בן גוריון בספרו וז"ל הנה המחפש ימצא כי כל אשר נעשה במשכן הי' לדימיון הדברים הטבעיים כי אם נשקוף על זה השקפת מופרש מהקנאה והתאוה כי המשכן שהי' ארכו ל' אמות נחלק לג' חלקים והשני חלקים הראשונים והאמצעים נתנו ללכת בו רומז אל הים והיבשה שהם מקומות מיוחדים אל האנשים ללכת בהם והחלק השני הוא קדה"ק רמז אלינו לא תעבור בו רגל אדם כי השמים שמים לד' וי"ב לחה"פ על השלחן ומנורה רומז על שבע פעולות או כוחות שופעת מכל אחד מז' כוכבי לכת ומטבעת הכוכבים האלה תתבאר תנועת הגלגלים עכ"ד ורבינו בספרו מורה נבוכים השתדל לתת רמז והערה בכלי המשכן ואמר שעשה הכרובים להעיר על מציאת השכלים הנבדלים מחומר לפי שהאומות הקדמונים חושבים שהנמצא קדמון אשר לא ישגוהו ההעדר הוא הגלגל וכוכבים וכו' רק צריכין להאמין במציאת הנבדל מהחומר השכליי שהוא הדעת האמתי ושצוה שיהי' שנים כי אם היה אחד ידמו הרואים שהי' זה צורת האלקי! ושהושמה המנורה לכבוד ולתפארת הבית כי בהדלקת המנורה בהם תמיד ישלח בנפש הרואה מעלה גדולה לכן מהר השי"ת מיד בצאתם ממצרים לצוותם לעשות ענין רב אותן הדברים אשר הם סימנים

נראים לזכור על ידם האמתיות הנצחיות האלה למען תהיינה מושרשת בלבם כל הימים והיה רצון השי"ת ג"כ להשכין שכינתו עם ישראל דירת קבע אך ראתה חכמתו העליונה כי אינם מוכשרים עוד לזאת עד אחר שיטהרו מחלאת מידותיהם הרעות וממעשיהם אשר לא טובים אחרי עברו עליהם המים הזידונים בהיותם גלים ונידחים בד' כנפות הארץ כמאמר הכתוב וקבצם מכל העמים ומל ד' את לבבך רק על אותו הזמן העתיד הודיע ליחזקאל ברוח נבואתו את תבנית הבית ואת כל כליו בעיון ובדקדוק רב וע"ז רומז המדרש כי מאמר אתם הצאן ואני הרועה רומז על המשכן אשר אף שהתמיד רק מ' שנה בכל זאת הענינים הנרמזים בו על פי השי"ת הם דברים קבועים לעולם ומאמר אתם הכרם ואני השומר עשו סוכה לשומר רומז על בית שבנה שלמה לדעתו ואמר אתם הבנים ואני האב עשו לי בית שאדור ביניכם רומז על הבית השלישי אשר יעמוד כימי עולם (ובאברבנאל בפירושו לשמואל הביא ג"כ ששמע שיש מפרשים כי אם בנך היוצא מחלציך הוא יבנה בית לשמי היינו על ימות המשיח) והנה ע"ז סיים המדרש הה"ד ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם הרי דגם לדעת המדרש קאי הקרא דועשו לי מקדש על העתיד אבית עולמים כי דברים הנרמזים בתבנית מעשה המשכן ע"ז רומז גם תכונת מלאכת המקדש בית עולמים וכן כתב הרשב"א בח"א הביאו הכותב בחולין דף ס"א ודע כי המאמר הזה בעצמו אמרוהו במעשה המשכן שהי' רמז וציור לדברים רוחניים כדכתיב וראה ועשה כתבניתם אשר אתה מראה בהר:

כב) **מעתה** נחזור לראשונת ונרא' להביא ראי' לדעת רבינו דהנ' ביבמות איתא דילפינן מדסמך את שבתותי תשמורו למקדשי תיראו לומר דאין בנין ביהמ"ק דוחה שבת ופריך דניליף דדחי ל"ת שיש בו כרת עד דמסיק דאתי למורא מקדש שהוא מפני ד' וחיובו לעולם לכך נסמך מקדשי תיראו לשבת ובמהר"ם שי"ק תרי"ג מצות צ"ה הקשה דאכתי קשה ממשכן דג"כ סמך מלאכות המשכן לשבת לומר דאין מלאכת המשכן דוחה שבת וא"כ עמדה קו' הש"ס ל"ל קרא הא שבת ל"ת שיש בו כרת והביא שכן הקשה בערוך לנר והנה רש"י פי' דמדכתיב אך את שבתותי תשמורו לאחר שציוה על מלאכת המשכן בא ללמד דא"ד שבת ורז"ל דרשו דקאי למעט חולי שיש בו סכנה וכתב ליישב ע"ד חידוד הלכה דתוס' בסוג' דהואיל הוקשו למ"ד דאית לי' הואיל הותרה כל המלאכות שבת משום הואיל דחזו לחולה שיש בו סכנה ותי' דחולה שיש בו סכנה אין שכיח ולפי"ז קשה גבי מלאכת משכן דהא כל ישראל ביחד נשים וטף ומסתבר ששכיח יולדת ומילת ב"ח והם כחולה שיש בו סכנה וא"כ נאמר הואיל רק די"ל דתליא אי שבת דחוי ל"ש לומר הואיל דע"כ ל"א הואיל רק באו"נ ביו"ט דהותרה אבל פק"נ רק הודחה וא"כ

א"ש הכל דלכן לא פריך ביבמות ממשכן דגבי משכן איצטריך שפיר הסמיכות דא"ד שבת דהו"א דדחי משום הואיל דשכי' חולה שיש בו סכנה ולא משום עדל"ת וא"כ ניחא דמדסמיך לן הקרא דאת שבתותי דילפינן מינ' דפנ"פ דוחה שבת הוא אצל מלאכת משכן הו"א דהותרה מטעם הואיל קמ"ל דלא דחי דל"א הואיל את"ד אמנם לכאורה א"כ קשה להיפוך לס"ד ביבמות ל"ל קרא ומקדשי תיראו הא כבר נשמע ממשכן דל"ד שבת וצ"ל דהו"א דקדושתו קדושת עולם עדיף ודחי שבת וכדאמרינן בסוג' דמ"ק דף ט':

והנה לפי"ז נשמע דע"כ מהאי דכתיב ועשו לי מקדש נשמע דקאי אבית עולמים ולכן הו"א דדחי שבת ולכן כתיב קרא אחרינא את שבתותי תשמרו ואת מקדשי למסמך דלא דחי דהו"א דדחי עשה דועשו לי מקדש וכדס"ד ביבמות אבל אי האי קרא דועשו לי מקדש רק אמשכן קאי א"כ ל"ל ואת מקדשי תיראו לס"ד דגמ' לומר דל"ד שבת הא כבר ידעינן דמשכן לא דחי לשבת מסמיכות משכן לשבת ולפי פירש"י מאך דאין לומר דהו"א רק במשכן א"ד דהוה קדושת שעה אבל במקדש דהוה קדושת עולם הו"א דדחי דז"א דאיך נשמע מקרא זה דקאי אמשכן דגם מקדש ל"ד דהא כיון דלא נכתב עדיין בקרא כלל מ"ע לבנות בית עולמים דקרא דועשו לי מקדש היינו משכן דאיקרי מקדש אע"כ דהאי דכתיב ועשו לי מקדש אבית עולמים קאי ושפיר מצינן לפרש דגם קרא דאת מקדשי תיראו אמקדש קאי קמ"ל קרא דכיון דאיכא מ"ע הו"א דדחי קמ"ל דלא דחי והיינו דהו"א דמשכן ל"ד משום דאין קדושת עולם לכן כתיב את מקדשי תיראו ואת שבתותי תשמורו לומר דל"ד ושפיר ס"ד ביבמות דיליף דבעלמא דחי לל"ת שיש בו כרת והוא ראי' נכונה לשיטת רבינו (אך באמת תמוה לי דבתוס' ריש עירובין ד"כ דנפ"מ מהא דאקרי משכן מקדש לענין דא"ד שבת ולענין מורא שלא יכנס במנעליו והקשה במהרש"א הא במשכן גופי' גלי קרא דא"ד שבת מדאסמכי קרא שבת למלאכת המשכן ותי' דרק אסמכתא בעלמא א"כ לא קשיא כלל כיון דבמשכן ליכא דרשא גמורה דל"ה אלא אסמכתא בעלמא) אמנם קשה לי לדברי המהר"ם שי"ק דכ' דממשכן ל"ק אמאי צריך קרא דהו"א במדבר דשכיח חולים שייך הואיל א"כ קשה לי בשבת דף ע"ט דיליף מקרא דהעלם ממנו כל ל"ט מלאכות מחייב אכולהו ל"ט מלאכות ופריך דידע לה שבת במאי ומסיק דידע לה בתחומין וכר"ע להנ"ל מ"פ הא צריך קרא במדבר דהי' כל ישראל ביחד ושכיח חולים מסוכנים וטעה דמותר לחלל שבת מטעם הואיל ועבר ועשה כל הל"ט מלאכות ובאמת ל"א הואיל אפי' היכיא דשכיח חולה שיש בו סכנה דפ"נ רק דחוי' אולם יש לומר אדרבא בהא ניחא הא דאיתא בב"ב דף ק"ט דמקוושש לש"ש נתכוון יען דנגזרה גזירה דישראל ישבו במדבר מ' שנה חשבו דא"צ לשמור השבת ולכאורה איך

תליא זה בזה להנ"ל י"ל כיון דנגזרה גזירה שישבו מ' שנה במדבר ושמה יתמו ובוודאי בזמן רב כזה יהא שכיח בשבת חולים מסוכנים ויחשבו שיאמרו שהותרה כל מלאכות משום הואיל וכיון להורות שגם במדבר נצטוו ול"א הואיל בשבת ולכן ניחא דלא רצה לתרץ דנפ"מ דטעה בזה דכל מלאכות שבת הותרה משום הואיל דהא ממעשה דמקוושש כבר הי' ידוע דל"א הואיל אף בשכיחי חולים דפנ"פ לא הותרה רק דחוי' אמנם באמת אין כאן סברא לומר דהו"א דכיון דשכיח חולה שיש בו סכנה לכן דחי מלאכת משכן לשבת כדברי המהר"ם שי"ק דהא במנחות דף ס"ד פליגי רבה ורבא בחישב להעלות דגים והעלה תינוק ודגים אי אזלינן בתר מחשבתו אי בתר מעשיו והק' תוס' הא קיי"ל דאמרינן הואיל ואי ס"ד דאזלינן בתר מחשבתו ל"ש הואיל דהא אפי' באו אורחים עכ"פ מחשבתו הי' לאסור ותי' דל"א הואיל רק ביו"ט לא בשבת וכונתם דרק ביו"ט דהמעשה מותרת לצורך היום ורק יען דמחשבתו למחר קא עביד אסורא לכן אם באו אורחים והוה באמת צורך היום לא עשה איסור אבל בשבת הא המלאכה אסורה ורק אם אירע שהעלה תינוק לא נעשה מלאכת איסור ע"ז אמרינן כיון דמחשבתו הי' לאסור ל"א בתר מעשיו א"כ לפי"ז ל"ש כלל לומר דידחה מלאכת משכן שבת משום הואיל דהא אף אם הי' באמת חולה שיש בו סכנה עשה איסור כיון דמחשבתו לא הי' לחולה קא עביד אסורא והא דתוס' פסחים הקשו דבטלת כל מלאכת שבת כונתם אשוגג דלא משכחת שיהא חייב חטאת דהא צריך לחולה שיש בו סכנה אי הוה כאן חולה מסוכן אבל בעבד במחשבת איסור ל"ש כלל הואיל בשבת:

ובהא ניחא ליישב קושיא דנאמרה משמי' דהש"א הובא בחוט המשולש שהקשה אמאי מקושש הי' חייב מיתה הא ר"א סובר כורתין עצים לעשות פחמין לעשות איזמל למול בשבת וזה הי' בוודאי שכיח במקדש א"כ יפטור מטעם הואיל (דא"ל דלא מלו במדבר דהא תוס' יבמות דף ע"א כתבו בשם פרקי דר"א דס"ל דמלו ולא פרעו) להנ"ל ניחא דאף אם אי הי' אירע להאי מקושש באמת אח"כ מילה לא הי' מפטר כיון דבאמת מחשבתו הי' לאסור א"כ ל"ש כלל הואיל א"כ נסתר התי' של המהר"ם שי"ק ויקשה למה לי קרא דמלאכת משכן א"ד שבת:

ובזה אמרתי לפרש מאמר אחד בשבת דף צ"ה מקושש זה צלפחד דברי ר"ע א"ל ריב"ז עקיבא בין כך ובין כך אתה עתיד ליתן את הדין אם כדברך התורה כיסתו ואתה מגלה אותו ואם לאו אתה מוציא לעז על אותו צדיק ויש לדקדק דמשמע דרק לר"ע לפי דבריו עתיד ליתן את הדין ונראה דהנה בפר"א דמילה איתא ר"א אומר אם לא הביא איזמל מע"ש מביאו בשבת מגולה ועוד אמר ר"א כורתין עצים לעשות פחמין כדי לעשות איזמל

ר"ע אומר כל שאפשר מע"ש א"ד השבת ויש להבין מאי רבותא יותר בכורתין עצים מהוצאה דהא הוצאה ג"כ אב מלאכה ונראה דהא קשיא קו' הש"א לר"א למה חייב מקושש מיתה נאמר הואיל דחזי למכשירי מילה והנה אי הוה אמר ר"א דמביאו בשבת דהכשר מילה דוחה שבת בהוצאה אז ל"ה קשיא ממקושש די"ל דס"ל דמקושש לא מחייב משום מעביר ד"א אלא משום קוצר ומעמיר ולזה קאמר ועוד אמר ר"א כורתין עצים לעשות פחמין א"כ לכאורה הוה יכולין להוכיח דאסור לקצור עצים לעשות פחמין אף לר"א כדי לעשות איזמל למול בו מדמקושש הי' חייב בתולש ומעמיר ולא על הוצאה וע"כ הו"א הכא בהוצאה שפיר יש לומר דמכשירי מילה דוחה איסור הוצאה דהא הוצאה מצד עצמה מלאכה גרועה הוא כמש"כ תוס' ריש מכילתין ורק ע"י שמחשיבה למלאכה הוה מלאכה ע"כ מכשירין דוחה קמ"ל ר"א כורתין עצים ואפ"ה לא יקשה א"כ אמאי חייב מקושש מיתה משום קוצר עצים נאמר הואיל די"ל דבשבת ל"א הואיל ושפיר קמ"ל ר"א רבותא בהא דכורתין עצים והנה לפי"ז י"ל הא דכתבו תוס' ב"ב דף קי"ט דמקושש לש"ש נתכוין היינו דלא נטעה לומר דמותר מטעם הואיל דחזו למכשירי מצוה (דנטעה משום הואיל דחזו לחולה לא שייך דפנ"פ דחוי' הוא אבל מכשירי מצוה הותרה כמבואר ברשב"א בפר"א דמילה) ורצה צלפחד להורות דידעו דבשבת ל"א הואיל אמנם ר"ע דסובר מכשירי מילה א"ד שבת א"כ לדידי' ל"ש כלל הואיל במלאכת שבת א"כ ל"ש לומר דלשם שמים נתכוון א"כ זהו שאמר עקיבא אם כדבריך דאמרת מכשירין א"ד שבת התורה כיסתו ואתה מגלה אותו ואם לאו אתה מוציא לעז על אותו צדיק כיון דלא נוכל לדונו דלשם שמים נתכוין ודו"ק:

כג) **אולם** נראה ליישב מה שהקשיתי על דברי מהר"ם שי"ק ז"ל משבת דף ע"ט די"ל דבכהא"ג ל"ש לומר הואיל לעקור כל מלאכת שבת כאחת דהא דהקשו דא"כ דביטלת כל מלאכת שבת הנה י"ל דכונתם כך דהנה בשבת דף ע' ר' נתן אומר לא תבערו אש למה נאמר יכול שאין חייב אלא עד שיעבור ל"ט מלאכות ת"ל בחריש ובקציר ועדיין אני אומר על חריש וקציר הוא חייב ועל כולן א"ח עד שיעבור על כולן ת"ל לא תבערו והלא בכלל היתה ולמה יצאת לומר שחייבין עלי' בפ"ע אף כל חייבתן עלי' בפ"ע ע"ש בתוס' ולפי"ז היינו דהקשו דביטלת כל מלאכת שבת דהיינו לא בפעם אחת רק אצל איש זה מלאכה זו ואצל זה מלאכה אחרת ע"י הואיל דחזי לחולה לא מתחייב אמלאכה אחת דהא מתקיים לגבי כל חד איסור שבת בשאר מלאכות אבל בוודאי אם עבר כל מלאכות שבתורה בזה בוודאי ל"א לפטור מטעם הואיל וא"כ במלאכת משכן הו"א דעכ"פ מקצת מלאכות יהא דחי שבת בכל אחד מישראל מטעם הואיל דהא מתקיים לגבי כל אחד שביתת שבת

בשאר מלאכות קמ"ל קרא דל"א הואיל אי משום דשבת דחוי הוא אצל חולה או מטעם שבארנו דבשבת ל"ש הואיל כמש"כ תוס' במנחות ובהא ניחא מה דקשה לי עוד אהאי שמעתין דפריך דידע לה שבת במאי לפי מה דאיתא במכילתא הובא ברמב"ן פ' אמור כתיב אך אשר יאכל לכל נפש אונ"פ דוחה יו"ט ואין כל עבודה דוחה יו"ט שהי' בדין ומה במקום שאין מקצת או"נפ דוחה שבת מקצת עבודה דוחה את השבת מקום שכל אונ"פ דוחה יו"ט א"ד שכל עבודה דוחה יו"ט ויהא מקצת או"נפ דוחה שבת שהי' בדין ומה במקום שאין כל עבודה יו"ט כל או"נפ דוחה יו"ט במקום שמקצת עבודה דוחה שבת א"ד שיהא מקצת או"נפ דוחה שבת ת"ל אך אשר יאכל לכל נפש מקצת עבודה דוחה שבת ואין מקצת או"נפ דוחה שבת ומפרש רמב"ן מקצת אונ"פ לאפוקי מה דלא הוה אלא לתענוג בעלמא וא"כ לפי"ז קשה מ"פ דידע לה במאי דלמא ידע לה בכולהו רק ששגג דלאו"נפ הותרה גם בשבת דסבור דרק מלאכה שלא לצורך או"נפ חייב עלה כמו ביו"ט וכדס"ד במכילתא אבל להנ"ל ניחא דרק במקצת מלאכות הו"א דהותר בשבת דבזה לא קעקר לה לכולהו מלאכות אבל כאן דשגג בכל ל"ט מלאכות ל"ש לומר דטעה דלאונ"פ כל מלאכות שבת הותרה דא"כ לא שבת כלל דבשבת איכא חיוב שביתה והא לא שבת ולפי"ז יתפרש דברי המכילתא הכי דביו"ט הותרה כל המלאכות לצורך אוכל נפש כגון קצירה (ודלא כירושלמי שהובא בתוס' ריש ביצה דסובר דלא הותר מלאכת יו"ט לצורך אונ"פ אלא מלישה ואילך) אבל בשבת לא הותר רק מלאכות אונ"פ ממש שאין נעשין לימים רבים כגון שחיטה אפי' ובישול דהיינו מלישה ואילך דלמכילתא הו"א דבשבת הותר אותן מלאכות לצורך או"נפ אשר לירושלמי הותר ביו"ט אבל בכל ל"ט מלאכות ל"ש דטעי דמותר לצורך אונ"פ דא"כ עקרת מה שכתוב בתורה אך לכאורה אכתי תיקשי דילמא טעה בתרווייהו דהיינו דמקצת מלאכות שגג דסבור דהותר מטעם הואיל לצורך חולה ומקצת טעה דמותר לאו"נ ול"ש דא"כ עקר כל מה שכתוב בתורה ואין כאן שביתה דכיון דלא מטעם אחד טעה לומר שהותר בזה שפיר משכחת דטעי דמותר בכל המלאכות (וכל ל"ט מלאכות משכחת לצורך חולה או לצורך אונ"פ חורש בעפר לרפאות זורע כגון בזמר עצים דחייב משום זורע והוא צריך לו לרפואה או לאונ"פ תופר צור לקשור בו מכה לרפואה ובכותב משכחת במכתב קמיעה לרפואה וכך כולהו משכחת):

ועוד יש להקשות בפשיטות יותר דאיתא במכילתא פ' ויקהל לא תבערו אש למה נאמר ר"נ אומר לפי שהוא אומר ויקהל את כל עדת בנ"י שומע אני שהוא רשאי להדליק לו את הנר להטמין לו את החמין ולעשות לו מדורה ביום השבת ת"ל לא תבערו אש בכל

מושבותיכם וכ' הרמב"ן הטעם בזה שיסברו שהבערה איני מלאכה לפי צורך עונג שבת אעפ"י שכבר נאסרו כל המלאכות או"נפ דהא כתיב את אשר תאפו אפו וכו' מ"מ נר ומדורה כיון שהם צורך הגוף הו"א דמותר מעתה קשה מ"פ הגמ' דידע לה במה דילמא ידע לה בהבערה אבל רק שלא לצורך הוא כגון כדי לבשל חייב אבל כדי להאיר ולעשות לו מדורה מותר ומשכחת שפיר דיחייב ל"ט חטאות אולם נראה די"ל דהנה בשבת דף ק"ה איתא דתנא ר"א קמי דרי"ו כל המקלקלין פטורין חוץ מחובל ומבעיר ואמר לו פוק תני לברא חובל ומבעיר איני משנה ואת"ל משנה חובל בצריך לכלבו ומבעיר בצריך לעפרו ופירש"י דכל חובל ומבעיר הוה מקלקל וראיתי בספר הישר מפרש דהבערה לאו מקלקל הוא כגון במבעיר להאיר ולחמם דהוה תיקון מיד כמש"כ תוס' בשם הר"ת דבעינן שיהא התיקון מיד (ועיין עירובין דף נ"ג ר' אבהו כי הוה משתעי בלשון חכמה הוה אמר הכי אתגו לפחמין ארקיעו לזהזין ועשו לי שם מגדי בעלטה ופירש"י הבעירו את הפחמין לעשות להיות אדומין כאתרוג שישטמו וגחלים הלוחשות על פני הכירה להתחמם כנגדן איכא דאמרי ועשו לי בהו שני מגידי בעלטה ופירש"י בהן על הפחמין הנה מבואר מל"ק דמחלק דהנאת החימום הוא בתחילת ההדלקה והנאת הבישול הוא בסוף ההדלקה וזהו כסברת הר"ת דהדלקה ל"ה מקלקל דהתיקון כדי לחמם הוא מיד) מעתה אומר דיצא לו כך מדברי המכילתא דצריך ל"ת אש בכהא"ג דצריך להאיר או למדורה בס"ד דמותר לצורך הגוף א"כ אחר שאסרה תורה כהא"ג ג"כ אמרינן דאדרבא אהא מתחייב יען דהוה תיקון מיד וחמיר מהבערה לבשל דהוה מקלקל ולפי"ז יש ליישב מה שהקשיתי דלא יכול לומר דידע לה בהבערה ורק טעה דלצורך גוף מותר כיון דהבערה מקלקל הוא וא"ח עליו רק היכי דהוה להאיר ולחמם א"כ אכתי ידע לה במה דלא מסתבר לומר דידע לה בסתם הבערה שהוא מקלקל ובהבערה שהוא מתקן סבור שהוא פטור (ע"ד שכ' תוס' דף ע"ט דל"ש לומר דידע לה בתולדה ולא ידע לה באב) ובזה ניחא לפרש מימרא דתמיה בשבת ספ"ק ת"ר לא תבערו אש בכל מושבותיכם אי אתה מבעיר אבל אתה מבעיר בבית המדורה ובבית המוקד ומסיק דהיינו בגבולין בעינן שיאחז האור ברובו אבל בבית המוקד ל"ב ברובה ופריך ר"ח אי הכי בשבת נמי ומוקי ר"ח במבעיר במזבח כדי להקטיר אברים ופדרים והא דשרי לאחוז האור בבית המוקד משום דכהנים זריזין הן ולא אתי לחתויי וכתבו תוס' יומא דף ט"ז דאף דר"ח פריך לי' אדרב הונא אבל דר"ה גופי' לא נדחו דשפיר י"ל דדרשינן אבל אתה מבעיר בבית המוקד דאין זה שמדליקין בעזרה כדי להחם הכבשים נגד המדורה הוה כצורך המזבח ושרי אפי' בשבת גופי' דלפמש"כ ניחא דממכילתא מוכח הא דבגבולין אמרה לא תבערו קאי

אמדליק אור להאיר ולהחם וע"כ כתיב מושבותיכם מכלל דבמקדש מותר כדי לחמם והיינו בבית המוקד לחמם הכהנים אמנם כ"ז למ"ד מקלקל בהבערה פטור וקרא אייריא במדליק כדי לחמם אבל למ"ד מקלקל בהבערה חייב אייריא קרא במבעיר כדי לבשל ולאפות כנגדו א"כ הא דכ' מושבותיכם דבגבולין אסור אבל במקדש שרי היינו משום דאיברים ופדרים דהוה מבעיר כדי לבשל דהקטרת אימורים הוה משום בישול כדאיתא בירושלמי פ"ב דשבת שרי אבל כדי להאיר ולחמם אסור גם בבית המוקד ומושבותיכם אתי לומר דמאחיזין את האור מע"ש בבית המוקד דבגבולין דוקא גזרו אבל במקדש לא גזרינן כשהוא מע"ש:

כד) **אמנם** לפי"ז להאי מ"ד קשה קו' רמב"ן למה צריך קרא לאסור בגבולין דאין לומר דלהאיר ולחמם הו"א דמותר דהא כיון דמקלקל בהבערה חייב אייריא קרא במבעיר כדי לבשל אמנם י"ל דהנה בהפלאה פ' ויקהל כתב לפרש דברי המכילתא הנ"ל דקאי אדלעיל דכתיב וביום השביעי שבת שבתון ומבואר במכילתא דאתי שצריך להוסיף מחול על הקודש והו"א דלצורך או"נפ מותר כמו ביו"ט דלא חמור תוספת שבת מיו"ט קמ"ל קרא ביום השבת ודריש במכילתא ולא ביו"ט דבשבת אסור אפי' בתוספת שבת ועי"ש וא"כ לפי"ז י"ל כל זה בגבולין אבל במקדש שפיר מותר להדליק בבית המוקד מה"ת בתוספת שבת וא"כ ניחא דלכך מאחיזין האור בבית המוקד כיון דתוספת שבת מותר מה"ת ע"כ לא גזרו מע"ש בכדי לאחוז בהן האור אבל בגבולין דתוספת שבת אסור מה"ת ע"כ גזרו מע"ש בכדי לאחוז בהן האור עד שיאחוז האור ברובן ובזה אמרתי פרפרת נאה דבביצה דף י' איתא דתנא ראב"ר אבדימי קמי' דר"יו דמבשל גיה"נ ביו"ט חייב משום הבערה ומשום מבשל שלא לצורך אונ"פ ואמר לי' ריו"ו פוק תני לקרא דמבעיר ומבשל אינו משנה ואת"ל משנה הא מני ב"ש דאי ב"ה הא מתוך שהותרה הבערה לצורך הותרה שלא לצורך והקשה הצל"ח דמתחיל בתרתי במבעיר ומבשל ומסיים בחדא במבעיר להנ"ל ניחא דריו"ו לשיטתו בשבת דקאמר פוק תני לברא חובל ומבעיר אינה משנה ואת"ל משנה בחובל שצריך לכלבו ומבעיר בצריך לאפרו ומבואר בתוס' שיטת ר"ת דזה אליבא דר"ש דאליבא דר"ש בעינן שיהא התיקון מיד ולא מחייב במבעיר רק כדי להאיר ולחמם ולפי"ז י"ל כך דהנה בהפלאה כתב עוד לפרש המכילתא הנ"ל דדריש ביום השבת אבל לא ביו"ט והיינו דביו"ט שרי אפי' שלא לצורך וכמ"שכ הלח"מ פ"ק דיו"ט בשם הירושלמי דדריש ג"כ ביום השבת ולא ביו"ט ועל כן הו"א דאין בכלל מלאכה ומותר אפי' בשבת קמ"ל דבשבת אסור ולדעתי י"ל דגם דעת הרמב"ן כן דהו"א דמותר כדי להאיר ולחמם קמ"ל ל"ת וע"ז קאמר המכילתא דביו"ט מותר בכדי להאיר ולחמם

אבל במבעיר כדי לבשל שלא לצורך כגון לבשל גיה"נ שפיר אסור גם ביו"ט דרק כדי להאיר ולחמם אמרינן מתוך יען דקרא ביום השבת אייריא במבעיר כדי לחמם ולהאיר וע"ז ממעט דאבל לא ביו"ט וממילא אמרינן מתוך אפי' שלא לצורך אבל במבעיר כדי לבשל מזה לא אייריא קרא דביום השבת א"כ ליכא למעט אבל לא ביו"ט דיהא מותר אפי' במבשל שלא לצורך מטעם מתוך וע"כ בעינן עכ"פ צורך קצת (והסברא לחלק בין מבעיר כדי לחמם דמותר אפי' שלא לצו' כלל היינו משום דשפיר י"ל דל"ה מלאכה כלל אבל במבעיר כדי לבשל ל"ש לומר דל"ה מלאכה כלל כיון דבישול הוה מלאכה ההבערה לצורכה ג"כ מלאכה הוה ובעינן צורך קצת) ואמנם לר"ח דמוקי קרא דאתה מבעיר בשבת במקדש באיברים ופדרים דהוא משום מבשל וע"ז ממעט קרא אבל לא ביו"ט ע"כ מטעם מתוך אפי' במבשל שלא לצורך כלל פטור וא"כ היינו דקאמר מבעיר ומבשל אינה משנה דיתחייב תרתי משום מבעיר ומבשל והיינו כדקאמר בשבת דחובל ומבעיר אינה משנה משום דקרא אייריא במבעיר כדי לחמם ולהאיר א"כ מזה ממעט מקרא אבל לא ביו"ט א"כ א"ח אהבערה רק במבעיר כדי לבשל וא"כ ל"ש לחייב תרתי אבל אחדא שפיר חייב במבעיר כדי לבשל גם לב"ה וע"ז קאמר את"ל משנה הא מני ב"ש הוא והכונה כדאמרינן בשבת את"ל משנה במבעיר וצריך לעפרו והיינו דלעולם קרא אייריא במבעיר כדי לבשל וא"כ ע"ז ממעט קרא דביום השבת אבל לא ביו"ט א"כ לב"ה א"ח אפי' אחת במבעיר כדי לבשל דהא קרא ממעטו מביום השבת ולא אתי אלא כב"ש וזה דקאמר דאי כב"ה אהבערה לא לחייב אפי' אהבערה לחודי' (ועמש"כ בה' תומ"ס) ודו"ק:

והנה לפי"ז יש להוכיח גם מזה דועשו לי מקדש קאי אבית עולמים דהנה במשכן לא נתקדשה קרקע עולם דרק ע"י משיחה נתקדשו הקרשים אבל הקרקע עולם לא נתקדשה דלא נמשחה דהקדושה רק ע"י הקרשים שנמשחו אבל בבית עולמים דקדושת המקדש גם בחורבנה בקדושה היינו משום דהקדושה של המקדש לא ע"י משיחתן אלא קידשהו בשתי תודות כדאית' בשבועות דף י"ד ולכן גם הקרקע עולם בקדושה כמש"כ הח"ס ח"ו ובס' עבודה תמה כמו שאבאר בפ"ו מה' אלו והנה לפי"ז ל"ש קדושת ריצפה אלא במקדש אבל לא במשכן וא"כ רק במקדש היו צריכין הכהנים ליילך יחיפים וע"כ מדליקין את האור בבית המוקד (עפירש"י שבת דפירש דלכך הולכין יחיפין בביהמ"ק יען דשלמה קידש הרצפה אך כבר תמהו על פירש"י עמהרש"ל שם וח"ס בחי' על שבת דבימי דוד כבר נתקדשה הריצפה עד תהום דשלמה רק קידש הריצפה בקדושת מזבח אבל בקדושת המקדש כבר נתקדשה בימי דוד) משום דכתיב מושבותיכם למעט דבבית

המוקד מותר א"כ התינח אי ועשו לי מקדש קאי אבית עולמים אבל אי קאי אמשכן ושם לא נתקדשה ריצפה וא"צ להבעיר אש בבית המוקד א"כ כאן דסמכה תורה לא תבערו אש אל מלאכת המשכן ולא אייריא קרא עוד ממקדש איך כתבה תורה בזה מושבותיכם למעט מקדש אלא וודאי דועשו לי מקדש קאי אבית עולמים שפיר כתבה תורה לא תבערו אש במושבותיכם למעט מקדש כיון דכבר מוזכר בקרא דמ"ע לבנות מקדש שיהא גם הרצפה קדוש בקדושת ביהמ"ק וצריכין לילך יחף והוה הבערה צורך מקדש ומיעטה תורה ממושבותיכם דמותר להבעיר בבית המוקד וראי' לדברי רבינו ודו"ק:

כה) **אחר** זה ראיתי בהפלאה פ' כי תשא שכבר מושך שם על מדוכה זו להקשות אגמ' דיבמות דאכתי קשה ממשכן דסמכה תורה לשבת דלא ידחה שבת א"כ נשמע דעשה דוחל"ת שיש בו כרת וכתב לתרץ דהסמיכות לא אתי לומר דלא ידחה דבלא"ה ל"ד דל"ה בעידנא אלא ללמד דכל ל"ט מלאכות שהי' במשכן חייב עלי' בשבת כדאיתא בשבת דף מ"ט הם חרשו אתם אל תחרישו הם זרעו אתם אל תזריעו הם הורידו קרשים אתם אל תורידו אולם קשה לי לדבריו דהא בשבת שם איתא הני ל"ט מלאכות כנגד מי כנגד ל"ט מלאכות שבמשכן ולחד מ"ד כנגד מלאכה ומלאכתו שבתורה ומייתיא תניא כוותי' דא"ח אלא על מלאכה שהי' במשכן דהם זרעו וקצרו אתם אל תזרעו ואל תקצרו והוק' תוס' א"כ תקשה למ"ד כנגד מלאכה ומלאכתו שבתורה דממ"נפ אי ס"ל דא"ח אלא על מלאכה דהוה במשכן א"כ קשיא הא דקאמר ת"כ דמ"ד כנגד עבודת המשכן דהא כו"ע מודו בזה ואי לית ליה דא"ח אלא על מלאכה דהו' במשכן קשה הא משום זה סמכה תורה שבת למלאכת המשכן וכי לית לי' סמוכין ונראה דהאי מ"ד סובר הא דסמכוהו קרא היינו לומר דמלאכת המשכן ל"ד שבת ואמנם לדברי הפלאה דל"צ ע"ז קרא דל"ה בעידנא א"כ למה סמכוהו קרא למלאכת המשכן ולכך נראה דהאי מ"ד סובר דשפיר צריך קרא אף דל"ה בעידנא דמ"ע דועשו לי מקדש דקאי בין אמשכן בין אמקדש הוה עשה המוטלת על כל ישראל כמו שאבאר לקמן בפרקין א"כ הוה מ"ע דרבים ול"ב בעידנא כמ"שכ השבילי לקט הביאו מג"א סי' תמ"ו (ומה שקשה עליו משבת דף קל"א בארתי לקמן בפרקין):

אמנם י"ל דיש ליישב קו' תוס' שיהא ניחא גם למ"ד כנגד מלאכה ומלאכתו שבתורה דהנה בהא דילפינן מלאכת שבת ממלאכת המשכן י"ל דתרתי ילפינן משם חדא בלא מחייב אלא במה שהי' במשכן אבל מה דלא הי' במשכן אף שהוא מלאכה חשובה פטור וכן ילפינן להיפוך דכל מה שהי' במשכן חשובה מלאכה וחייב עלי' ולפי"ז י"ל דבהא פליגי דכו"ע ס"ל דילפינן ממשכן דהיינו מה דהי' במשכן מלאכה חייב אף דל"ה

מלאכה חשובה כהוצאה אלא כל מה דהוה מלאכה במשכן ממילא חשובה וחייב עלי' כדאמרינן ריש הזורק כל מה דהוה מלאכה במשכן חשובה הוה מלאכה עתוס' שם ורק בהא פליגי דלמ"ד כנגד ל"ט מלאכות שבמשכן סובר דגם הא ילפינן ממשכן מה דלא הי' מלאכה במשכן אף דהוה מלאכה חשובה לא מחייב עלי' כגון מלאכת צורף דמבואר בדברי רבינו פי"ב משבת דצורף חייב משום מצרף ובהה"מ ביאר דבריו דבאמת מצרף הוה מלאכה שכל צורפי נחושת עושין כן אלא דאין לחייבו יען דלא הי' במשכן וע"כ אין חייב אלא במכוין ולאידך מ"ד חייב אמלאכה חשובה אף דל"ה במשכן כלל דלפטור לא ילפינן ממשכן ולכך נפקא לי' מנין מלאכות רק מדרשא דנגד מלאכה ומלאכתו שבתורה דאין חייב אלא אל"ט מלאכות וממילא נשמע דחייב אאותן שהי' במשכן דעכ"פ חשובין כמלאכה שלא הי' במשכן וכן איתא בירושלמי פרק כלל גדול רי"ש אומר סחיטה מלאכה בפ"ע ולא הי' במשכן ובאמת בירושלמי פריך עלה ניתני מלאכת ולכאורה תמוה דמשנה לא קחשב רק מה דהוה מ' מלאכה במשכן לפמש"כ ניחא דהיינו דמשני בירושלמי דלא איתני אלא מילין דכ"ע מודין והיינו כפמש"כ דפליגי דלחד מ"ד א"ח רק מה דהיו במשכן ולפי"ז היינו דמיית' תניא כוותי' מברייתא דקתני דאין חייב אלא משום מלאכה שהי' במשכן הם זרעו וקצרו אתם אל תזרעו ואל תקצרו נשמע מזה דהילפותא ממשכן הי' דאף דהי' מלאכה חשובה א"ח משום דלא הי' במשכן דאי כמ"ד כנגד מלאכה ומלאכתו שבתורה והילפותא ממשכן הי' דכל מה דהוה מלאכה במשכן חייב בשבת א"כ הול"ל חייב על כל מלאכה שהי' במשכן אבל מדקאמר א"ח אלא אמלאכה שהי' במשכן משמע דממעט מה דלא הי' במשכן פטור אף דהוה מלאכה חשובה והוה שפיר ת"כ:

אך זהו שקשה לי אברייתא דהם זרעו וקצרו משמע דמשם למדו חיוב אזריעה וקצירה והא בקצירה בפירוש כתיב קרא בחריש ובקציר תשבות כדדרשינן בשבת דף ע' וצ"ל דקאי כר"ע בר"ה דף ט' דמוקי בחריש ובקציר תשבות על תוספות שביעית אבל לר"י יש דמוקי מה חריש רשות אף קציר רשות יצא קצירות מצוה א"כ כבר נשמע ממילא מקרא דקציר הוה מלאכה וא"צ ללמוד ממשכן ובהא ניחא לי מה שהקשה בח"ס שבת דף ע"ד דמלאכת חרישה וזריעה לא הי' כלל במשכן דלא חרשו וזרעו וקצרו הסממנין רק שהביאו עמהם ממצרים כמו שהביאו עמהם עצי שיטים אלא הא דילפינן ממשכן היינו כל המלאכות ועכ"פ הי' צריכין לעשות במלאכת המשכן דאי אפשר בסממנים בלא חרישה זריעה וקצירה ולפמש"כ ניחא דבאמת לא ילפינן ממשכן רק מקרא דבחריש ובקציר דאלו מלאכות לא הי' במשכן ממש:

אולם לדעתי נראה דאותה ברייתא דקתני הם זרעו וקצרו אתם אל תזרעו סבירא לי' דהי' שם קצירה וזריעה ממש רק לאידך מ"ד דלית לי' כאותה ברייתא שפיר י"ל דסבירא לי' כדברי הח"ס דלא הי' שם בפועל זריעה וקצירה רק הא דילפינן אור ממלאכת המשכן היינו משום דע"כפ לסממנין הי' ע"כ צריכין זריעה וקצירה ע"כ הוה מלאכה לחייב עלי' וא"כ הרווחנו בזה ליישב שפיר קו' תוס' הנ"ל מאי תניא כוותי' דכו"ע מודו דילפינן ממשכן ולפמש"כ ניחא עוד דמ"ד כנגד מלאכה ומלאכתו שבתורה יליף ג"כ ממשכן אבל לא הי' כל המלאכות בפועל אלא דבאותן סממנין הי' צריכין כל אלו מלאכות ע"כ חייב ולכן צריך לדרשא דגם מלאכה ומלאכתו שבתורה ולאידך מ"ד דיליף רק ממלאכת המשכן סובר דכל אלו מלאכות הי' בפועל ממש במשכן וא"צ לדרשא אחרת ושפיר תניא כוותי' דיליף ממלאכת המשכן דמדקתני הם זרעו וקצרו אתם אל תזרעו ואל תקצרו משמע שהי' המלאכה בפועל ממש מוכח כמ"ד דסובר כנגד מלאכת המשכן וא"ש מאוד:

כו) **עוד** כתב בהפלאה פ' ויקהל לתרץ הא דס"ד דמשכן דחי שבת היינו בעשיית כלים דקיימ"ל אין בנין בכלים ואין חיוב עליו אלא משום מכה בפטיש כדאיתא באו"ח סי' שי"ד וזהו שפיר הוה בעידנא והנה כדברי הפלאה כתב הפנ"י בשבת דף ע"ד דהקשה למ"ד אין בנין בכלים א"כ העושה כלי גמור בשבת לא יתחייב משום מלאכה דהא וודאי מלאכה חשובה הוא ובמשכן נמי הוה חשובה טובא כעשיית ארון מזבח ומנורה וכל כלי משכן ולכאורה אדרבא עיקר מלאכת מחשבת דכתיב במשכן אהנך מלאכות קאי שצריך חכמה יתירה שנשתבח בהם בצלאל ואהליאב בעצמן זולת הסממנין ומכה בפטיש וכיוצא בהם דאפי' מלאכת אריגה וטווי' משמע דהי' ע"י נשים חכמת לב והקשה מזה על ירושלמי ריש פ' הבונה דפריך מה בנין הי' שם ומהדר לאשכוחי שהיו נותנין הקרשים ע"ג אדנים ובהא נמי שקיל וטרי' התם דאדנים כלים הוה ואין בנין כלים ע"ג כלים וקשה הא משכחת בנין במשכן בארון שולחן וכל כלי המשכן והעלה שם דפלוגתא דאין בנין בכלים היינו דומיא דמטה ומנורה של חוליות או בעייל שופיתא בקופתא דמרא דמחייב לי' רב משום בונה משום דתחלת מלאכה וגמר מלאכה נעשית כאחד ולשמואל רק חייב משום מכה בפטיש משא"כ בשאר כלים שאין מלאכתן נעשית כאחד וכל כמה שלא נגמר מלאכתן לא חזו למידי לא מחייב משום בנין אלא משום מכה בפטיש וא"כ ניחא סוגיות הירושלמי דבארון ושולחן וכלי המשכן לא שייך בהו חיובא דבונה כמו דל"ח לתשמישן אלא כשתגמר מלאכתו ואהאי שעתא וודאי מחייב משום מכה בפטיש ועיקר מלאכת מחשבת דמשכן אפי' בארון שולחן וכיוצא בהם נמי בכהא"ג מיירי ומהא"ט איכא למימר דאפי' בכלים גמורים איכא למ"ד דלא מחייב משום בונה

כיון דלא נעשין כלים גמורים רק עם גמר מלאכתו לא מחייב משום בונה ודוקא בכהא"ג דעייל שופיתא בקופינא דמרא שתחלת מלאכתן וגמר מלאכתן באים כאחד מחייב רק משום בונה את"ד (והיינו היכיא דלא נגמר מלאכתו כאחד א"כ ל"ה בונה כלי מתחילה דהא אתחילת עשייתן אין לחייבו משום בונה גם אסוף מעשיו אין לחייב משום בונה דהא ל"ה בונה כלי מתחילה כן נראה להסביר סברת הפנ"י):

אמנם הנה הרשב"א מייתיא ראי' דיש בנין בכלים בעושה כלי מתחילה דאי אין בנין בכלים א"כ גם במאכל ל"ש בנין והרי בדף צ"ה אמרינן דמגבן חייב משום בונה וכן מצינו באדם דמקרי בונה כדכ' ויבן את הצלע כדאית' התם ע"כ כש"כ בכלים ולכן נראה לתרץ קו' הפנ"י הנ"ל דהענין הוא כך דהנה בכל מלאכות אף למ"ד דאין מכוין מותר היינו משום דבעינן מלאכת מחשבת אבל המלאכה הא נעשית אף דא"מ אלא דלא חייבה התורה בלא כיון לעשותה ולכן בפ"ר חייב אמנם בבנין כלים הנה ל"ה בנין רק כשמכוין לבנותו אבל באין מכוין לבנותו אין כאן מלאכת בונה כלל ואפי' אי הוה פ"ר לא עשה איסור דכל שאין מכוין ל"ה מלאכה ומינה אמינא לה דהא רשב"א דייק דחייב אבנין בכלים בעושה כלי בתחילה מהא דחייב משום בונה גם במאכל ובאדם והנה במאכל ובאדם אין חייב משום בונה רק כשמכוין לבנותו כדאיתא בשמ"ק פ"ק דכתובות דף ה' וז"ל אם מתכוין לעשות לה פה פי' דכל כהא"ג מקרי בונה אע"ג דהוה בע"ח כיון דמתכוין ליפתח לה פה חייב משום בונה כדכתיב ויבן את הצלע אבל כל שמתכוין להוציא הליחה לא מקרי בנין בבע"ח דלא מצינו בבע"ח אלא כאן ויבן את הצלע אבל כל שאין מתכוין לא מקרי פתיחתן בנין ואין כאן מלאכה כלל עכ"ל וכתב עוד שם בשם רשב"א וז"ל אם להוציא ליחה פטור ומותר ואע"ג דפיתחא ממילא הוה והוה פ"ר הא כתיבנא לעיל דלא מתקנא מנא כלל כשאין מתכוין עכ"ל א"כ לפי"ז גם הא דיש בנין בכלים רק היכיא דמכוין לבנין אבל באין מכוין ל"ה מלאכה כלל אף דהוה פ"ר פטור ומותר וא"כ לפי"ז ניחא קו' הפנ"י על ירושלמי דהקשה אמאי לא נפרש דבונה דהי' במשכן היינו בכלים דהנה לפמ"שכ באמת בנין בכלי מצד עצמו ל"ה מלאכה רק מחשבתו משוי לי' מלאכה והתינח אי כבר מצינו בונה במשכן וחייב על מלאכת בונה אז שפיר שייך לחייב בבנין כלים דמחשבתו משוי לו מלאכה כיון שהי' במשכן ג"כ אבל אי בונה ממש לא מצינו במשכן אז באמת בבונה כלי אפי' בעושה כלי מתחילתו ל"ה מחייב משום בונה אף דהי' במשכן דהא מצד עצמו ל"ה בונה כלל ול"ה חייב כלל משום בונה רק משום מכה בפטיש ועל כן מהדר בירושלמי למצוא מלאכת בונה במשכן דאז שייך גם בבנין כלים שייך לחייבו משום בונה דמחשבתו משוי לי' לבונה ונכון מאוד:

ובהא ניחא לי ליישב הא דאיתא בביצה דף ל"ו האי מדורתא אסור ופירש"י דזה רק למ"ד דבר שא"מ אסור אבל אנן קיימ"ל דבר שא"מ מותר ותוס' הק' ע"ז דכאן אף למ"ד דשא"מ מותר אסור דהרי נעשה מחשבתו דלאותה מלאכה איתכוין וראיתי באור זרוע ה' שבת במלאכת בונה שכ' כפירש"י והוסיף לומר וז"ל ומשום פ"ר ליכא למיסר דהא לא ניחא לי' בההוא אוהל ותו דאין כאן אוהל גמור ואינה מלאכה כלל ולא שייך בה פ"ר עכ"ל א"כ מיושב קו' תוס' די"ל דכיון דל"ה עשיית אוהל ממש לא מתחייב רק כשמכוין לעשות אוהל ובא"מ ל"ה מלאכה כלל ואפי' בפ"ר מותר ורק למ"ד דא"מ בכל מלאכות מתחייב דא"מ הוה כמכוין כדאמרינן פסחים דף כ"ו ס"ל לפירש"י דשפיר אסור אף בא"מ כיון דבכל מילי א"מ כמכוין דנינן לי' ודו"ק:

ובזה אמרתי לפרש מאמר אחד התמוה בשבת דף ע"ה דשם פריך ג"כ כהא"ג במלאכת שוחט מפני מה מחייב רב אמר משום צובע ואיתא שם אמר רב אימא בה מילתא דלא ליחכו עלי דרי בתראי האי שוחט במאי ניחא לי' דלתווס בית השחיטה דמא כי היכיא דליתי אינשי וליזבן ותמוה למה רק הי' יורא רק משום דרי בתראי לא בדור שלו גם קשה דקאמר במאי ניחא לי' משמע דאל"ה הוה פטור אף דהוה פ"ר וקשה לפמש"כ פירש"י לעיל דפ"ר חייב אף דלא ניחא לי' דהא דאמרינן התם בפוצע חלזון דניחא לי' טפי בחי כי היכיא דליצלל דמא היינו רק משום דניחא לי' טפי בחי ל"ה מחייב משום פ"ר אבל היכיא דעכ"פ לא איכפת ל"ב פ"ר דניחא לי' וכאן משמע דרק מחייב משום צובע יען דניחא לי' אך הדבר ניחא דהנה רב באמת הא אמר דבר שא"מ אסור וא"כ לדידי' שפיר חייב משום צובע ואיתא לקמן דף כ"ה והאידנא דקיימ"ל כר"ש משמע שרק בדרי בתראי איפסק ההלכתא כר"ש דא"מ מותר וא"כ אין לחייב צובע רק משום פ"ר והנה החכ"צ ומשל"מ העלו הא דשוחט חייב משום צובע תליא במה דפליגי התם אחר זה אי יש עיבוד לאוכלין דאז שפיר ה"ל גם יש צביעה באוכלין וא"כ לפי"ז לכאורה מסתבר דבאוכלין ל"ש צביעה ולא לחייב משום צביעה אלא דאפ"ה ס"ל דחייב משום דמחשבתו משוי לי' למלאכה וא"כ רק שייך במכוין וע"כ אף בפ"ר פטור דהא ל"ה מלאכה כלל אי אין מכוין וא"כ לא משכחת דינא דרב ונראה כחוכא למאי דסבירא לדרי בתראי דהלכה כר"ש ופ"ר לא שייך לחייב באוכלין משום צובע והיינו החוכא דאיך שייך באוכלין צובע ורק אמר רב לתת טעם לדבריו משום דניחא לי' דליתויס ביה"ש דמא וכיון דניחא לי' שפיר הוה כמכוין ושייך שפיר גם באוכלין לחייב משום צובע:

ובזה ניחא לישב קו' עצומה שהקשה בישועת יעקב אהא דאיתא בביצה דף י"ב דמוקי הא דשוחט עולה ביו"ט לוקה דלא כב"ה דאי כב"ה הא אית לי' מתוך והקשה דלוקי כר"י

דדבר שא"מ אסור ולדידי' חייב שוחט משום צובע אף היכיא דלא ניחא לי' דליתויס בית השחיטה דמא ורק בחולין פטור משום דכיון דקיימ"ל אין עיבוד באוכלין ע"כ אין צביעה באוכלין אבל עולה דקרב לגבוה דזה ל"ה כאוכלין כיון דעולה לגבוה ל"ה אוכל כמש"כ המשל"מ להוכיח מהא דדרשינן על קרבנך תקריב מלח אפי' בשבת והא אין עיבוד לאוכלין ע"כ כיון דעולה לגבוה ל"ה כמידי דאוכל אדם ושייך בי' צביעה ג"כ ואיסור זה לא הותר בחולין דהא בחולין ל"ה כלל צובע וא"כ ל"ש מתוך וחייב גם לב"ה אבל לפי דרכינו ניחא דאף לר"י אין חייב רק במכוין כדי לצבוע כיון דאין דרכו לצבוע אין לחייב אלא במכוין לכך וא"כ אף למ"ד דשא"מ אסור היינו בעלמא במידי דמצד עצמו הוה מלאכה אבל מידי דל"ה מלאכה כלל אין מחייב אלא במתכוין לכך דמחשבתו עושה מלאכה וא"ש ואין לומר א"כ תיקשי למה צריך על קרבנך תקריב מלח אף בשבת הא אין עיבוד לאוכלין דהא אין מכוין לעיבוד דאין לתרץ כמש"כ המשל"מ יען דלגבוה אזיל ל"ה כאוכל אדם דעכ"פ אין דרך לעשות עיבוד באוכלין א"כ אין לחייב אלא במכוין לעיבוד אך לזה י"ל כיון דתורה ציותה על קרבנך תקריב מלח א"כ בחול דרכו בכך והמצוה מחשבהו לעיבוד א"כ בשבת הו"א דאסור למלחו ע"כ צריך קרא להתיר למלחו גם בשבת אלא דאכתי לכאורה קשה עכ"פ לדידן דקיימ"ל דא"מ מותר והא אין מכוין לעיבוד ופ"ר ג"כ שרי כיון דמצ"ע לא הוה מלאכה רק מכח מחשבתו אך גם בזה י"ל כיון דמצוה איכא למלחו רחמנא אחשבה לעיבוד א"כ הו"א דבשבת איכא איסורא קמ"ל קרא אפי' בשבת וב"ה איס' מז' הארכתי:

הדרינן לדמעיקרא דשפיר י"ל הא דצריך קרא למעט דאין משכן דוחה שבת דהוה שפיר בעידנא כגון בבנין כלים וכמש"כ בהפלאה ופנ"י דנהי דמצ"ע אין בנין בכלים אבל ע"י מחשבתו משוי לי' בנין כמו בנין במאכל כהך דמגבן וכבנין באדם כהך דויבן את הצלע ובזה ניחא לי לישב מה שהקשה המזרחי דל"ל קרא דאין משכן דוחה שבת הא שבת הוה עשה ול"ת להנ"ל י"ל כיון דמצ"ע ל"ח כבונה רק ע"י שמחשבהו למלאכת בונה אם כונתו לבנין א"כ ליכא בו אלא ל"ת דכיון דמצ"ע ל"ח כמלאכה א"כ הרי גופו נח ומקיים שביתה בגופו ע"כ ליכא אלא ל"ת לחוד ושפיר הו"א דידחה שבת ודו"ק

כז) **עוד** נראה לישב קו' הפנ"י אירושלמי דפריך מאי בונה הוה במשכן דאמאי לא מוקי בבנין כלים דהנה במשנה קתני הבונה כ"ש חייב וע"ז קאי הירושלמי מאי בונה הוה במשכן הכונה כהא"ג בבונה כ"ש מאי בונה הוה במשכן (אף דשיעורין לא ילפינן במלאכת שבת ממשכן כ"כ בחיהר"ן ודלכן כאן צריך לילף ממשכן יען דכ"ש לא מחשב בנין) והיינו כמו דפריך בבבלי מאי בונה בכ"ש הוה במשכן ומשני בגמ' אם נפל בו

דרנא והתיכו וא"כ התינח אי הוה שייך בונה ממש במשכן אבל אי ל"ה משכחת בונה במשכן רק בכלים א"כ ל"ש לומר בנפל בו דרנא דבכלים א"ח משום בונה רק אם עושה כלי מתחילתו אבל בנפל בו דרנא והתיכו ל"ה כבונה מתחלתו א"כ שוב אין בנין בכלים (ועמש"כ בחיה"ר שבת דף קל"ט דכהא"ג בחבית שניקב ומתיכו חייב דהוה כעושה הכלי מתחילתו משום דבחבית צריך שיחזיק יינו לכן כשסותם הנקב הוה שפיר כעושה כלי מתחילתו וא"ל א"כ גם במקדש משכחת בכלי לח שעשו למשכן שאם נפל בו נקב אין יכול להשתמש בו א"כ כשסתמו הוה כעושה נקב מתחילה די"ל דהנה מבואר בדברי רבינו לקמן בהאי פרקין דאין מתקנים כלים במקדש דאין עניות במקום עשירות ולכאורה קשה מה דקאמר תחילה הטעם דאין עניות במקום עשירות ואח"כ קאמר כגון בנפל בו דרנא ומתיכו לתוכו אבר ויקשה הא אין עניות במקום עשירות א"כ אין מתקנים כלים כלל וע"כ לומר דבוודאי כלים אין מתקנים אבל דפנות שפיר מתקנים וכהא"ג אמרינן בשבת דף ע"ד ביריעה שנפל בו דרנא אבל כלים אין מתקנים כלל במקדש) א"כ לא נשמע מכלים דחייב אבנין כ"ד ולכן פריך בירושלמי מאי בונה הוה במשכן גופי' לא בכלים ולכן דחוק עצמו למצוא בנין במשכן גופי' דאז שפיר משכחת דליתחייב אכ"ש דהוה ג"כ במשכן והיינו כדקאמר בבבלי דאי נפל בו דרנא ותקנו ושפיר מחייב עלי' משום בכ"ש:

והנה רבינו פי"ב משבת כתב במפיס מורסא אם לעשות לה פה חייב ואם לאו פטור ותמהו דבשבת דף ק"ח דמוקי הך כר"ש דאצל"ג פטור וא"כ רבינו דסובר דבאצל"ג חייב א"כ גם בא"מ לעשות לה פה חייב אמנם לפמש"כ לעיל ניחא דבין אי נפרש דהא דעושה לה פה חייב משום בונה בין אי נפרש משום דהוה כתיקון מנא (דרש"י פ"ק דכתובות כתב ב' טעמים) עכ"פ בונה באדם או תיקון מנא בגברא לא עדיף מהא דיש בנין דכלים דא"ח משום בונה אלא במכוין לכך דבאדם ל"ש בונה או תיקון מנא ממש ולכן בא"מ ל"ה מלאכה כלל ואף בפ"ר פטור ורק אי דבר שא"מ אסור בכל התורה ואין מכוין הוה כמכוין הי' חייב אף באדם ועל כן מוקי כמ"ד דבאצל"ג פטור אבל רבינו דסובר א"מ מותר ע"כ שפיר פסק בא"מ לעשות פה מותר דל"ה מלאכה כלל ולכך אף דאצל"ג חייב הכא באדם פטור ובזה יש לתמוה על ההמ"ג שהוכיח מכאן דכל תיקון מנא היכא דאין מכוין לתקוני ל"ה מלאכה כלל ולפמש"כ לא מוכח מכאן די"ל רק באדם דל"ש בי' תיקון מנא או בונה ממש בזה הוא דאמרינן שפיר דאם א"מ ל"ה מלאכה כלל. בהא סלקינן ובהא נחתינן כדעת רבינו דועשו לי מקדש קאי שפיר אבנין בית הבחירה בנין עולמים:

כח) **אולם** אנוכי הרואה שכבר עמדו ע"ז בתוס' ריש עירובין שהקשו מה נפ"מ מה דאיקרי משכן מקדש וכתבו דנפ"מ לענין דא"ד שבת ולענין מורא שלא יכנס במנעליו והקשה שם במהרש"א הא במשכן גופי' גלי קרא דאין דוחה שבת מדאסמכי קרא שבת למלאכת המשכן ותי' דרק אסמכתא בעלמא והקשו עוד דבשבועות מצריך קרא למשכן ולמקדש ולא ילפינן מהדדי ולענין שחטו קודם פתיחת דלתות ההיכל ילפינן מקדש ממשכן משום דמקדש איקרי משכן וכן הקשו מחולין ותי' היכיא דלא תליא בקדושה ילפינן זה מזה והקשה במהרש"א א"כ הדרה קו' לדוכתי מנ"ל דמשכן א"ד שבת הא הוא מידי דתליא בקדושה ותי' דלמסקנא באמת אמרינן הא דמשכן א"ד שבת היינו מסמיכות דשבת למלאכת המשכן וכונתם דאין לילף מבית עולמים כיון דדבר זה תליא בקדושה די"ל משכן דנמשח בשמן משחה עדיף כדאמרינן בשבועות ע"כ לא ילפינן מהדדי רק מסמיכות עכ"פ הרי שלך לפניך דלתוס' ל"ה האי סמיכות דרשא גמורה ולכן אין להקשות מזה להוכיח דבעלמא נאמר עשה דוחה ל"ת שיש בו כרת ותמוה שלא הרגישו בזה גדולי אחרונים אמנם אדאתין עלה נראה לי שיש ליישב קו' תוס' במה שהקשו דכאן לענין לשחוט קודם פתיחת דלתות ההיכל ילפינן מקדש ממשכן ובשבועות לענין שילוח טמאים לא ילפינן מהדדי ונראה דהנה תוס' הקשו אח"כ למה צריך כלל לומר דשלמים ששחטו קודם שנפתחו דלתות ההיכל פסולים מקרא דושחטו לפני פתח אוה"מ בשעה שהם פתוחין ולא בזמן שהן נעולין תיפוק לי' משום דדרשינן העולה עולה ראשונה דתמיד של בוקר קודם לכל הקרבנות וקרבן תמיד גופי' ג"כ לא נשחט קודם פתיחת דלתות ההיכל כדאיתא במס' תמיד והנה כבר עמד בתוי"ט מה הק' תוס' הא תמיד גופי' משלמים ילפינן דאין נשחט קודם פתיחת דלתות ההיכל וצ"ל דקו' תוס' הי' אעולא דקאמר שלמים ששחטן והא בשלמים א"צ קרא דתיפוק לי' דהוה קודם לתמיד של שחרית ולפי"ז נראה ליישב דאיתא במנחות דף מ"ט דאם עבר ולא הקריבו תמיד של שחר עד שעבר זמן מקריבין תמיד של בין הערבים וא"כ נפ"מ דלא נפתח ההיכל עד שעבר זמן הקרבת תמיד של שחר דיכולין להקריב שאר קרבנות אפ"ה פסולין אם שחטו קודם פתיחת דלתות ההיכל (ועיין פי' הראב"ד ספ"ק דתמיד שכ' ליישב דנפ"מ בעת שלא הי' יכולין להקריב התמיד כמו בימי ארוסתבלוס אפ"ה לא הי' יכולין להקריב שאר קרבנות קודם פתיחת דלתות ההיכל) ואמנם לפי"ז קשה לי הא דילפינן מהעולה עולה ראשונה דאין לך דבר שקרב קודם תמיד של שחר דילמא אתי קרא להא דאיתא שם במנחות דרק אם כבר קרבו של שחר וחינכו המזבח אז מקריבין של ערבים לבד דאין מחנכין המזבח החיצון אלא בתמיד של שחר ולא בתמיד של ערבים

וא"כ ע"ז הוא דקאי קרא העולה עולה ראשונה דכל זמן שלא הקריב תמיד של שחר פעם ראשונה וחינכו המזבח כיון דקודם לא הי' ראוי לשום קרבן אז אין לך דבר שקרב קודם לתמיד של שחר אך הדבר ניחא דכיון דבאמת תמיד של שחר ג"כ אין קרב קודם לפתיחת דלתות ההיכל כנ"ל לכן כל קרבנות אין קריבין קודם פתיחת דלתות ההיכל א"כ בלילה כשנועלין ההיכל וא"ר לשחוט הקרבנות א"כ רק ראוי לשחיטה כשנפתחין הדלתות שוב בעינן שיהא הקרבן תמיד קודם לכל קרבנות דבשלמא אי שוחטין קודם פתיחת דלתות א"כ הוה מצינן שפיר למימר העולה עולה ראשונה אתי רק היכיא דהוה עולה ראשונה שלא קרבו עדיין על מזבח חיצון תמיד של שחר ע"כ אין לשחוט שום קרבן קודם כיון דא"ר להקריב על מזבח אבל בכבר הקריב אתמול תמיד של שחר כשבא היום להקריב שאר קרבנות קודם לתמיד של שחר אפשר דמותר ולא ילפינן מעולה עולה ראשונה אבל כיון דאמרת דפסולים קודם פתיחת דלתות א"כ שוב אף בנפתחו הדלתות א"ר להקריב שלמים קודם התמיד דבכל יום צריך שיהא הקרבן תמיד עולה ראשונה אחר פתיחת דלתות משום דעתה הוא דמחזי לקרבה ולפי"ז יצא לנו טעם חדש הא דקפיד קרא אעולה ראשונה ואין לך דבר שקרב קודם תמיד של שחר הוא משום דקודם פתיחת הדלתות א"ר העזרה לשחיטת הקרבנות ולכך צריך לשחוט ולזרוק דם התמיד על מזבח החיצון קודם לכל הקרבנות כיון דעתה הוא דמתחזי להקרבה ולזריקה כמו בפעם ראשון דקפיד קרא העולה עולה ראשונה דצריך שיתחנך ע"י תמיד של שחר וא"כ מיושב קו' תוס' דשפיר ילפינן מקדש ממשכן לענין דאין שוחטין קרבנות קודם לפתיחת דלתות (כמש"כ התוי"ט דתמיד גופי' משלמים ילפינן) דהא כתיב בתמידין העולה עולה ראשונה שאין לך דבר הקרב קודם לתמיד של שחר משום דקודם שנפתח ההיכל א"ר לשחיטת קרבנות א"כ רק כשנפתח חוזר ונראה העזרה להיות ראוי לשחיטת קרבנות לכן בעינן שיהא הקרבן הראשון התמיד של שחר כמו בתחילת חינוכו א"כ נשמע גם במקדש אין שוחטין קודם פתיחת דלתות ההיכל דאי אמרת רק במשכן יש קפידא בהא אבל בבית עולמים ראוי לשחיטת קרבנות קודם פתיחת דלתות א"כ ל"ה נשמע מהעולה עולה ראשונה דאין לך דבר שקרב קודם לתמיד של שחר דילמא רק קפיד קרא בפעם ראשון שיהא התמיד קודם לכל קרבנות וכיון דהוה פשיטא לי' דקרא אתי דבכל יום תמיד של שחר קודם לכל קרבנות ע"כ משום דגם במקדש אין שוחטין קודם פתיחת דלתות ול"ה ראוי לשחיטה ע"כ קפיד קרא דבכל יום כאשר חוזר ונראה המקום להקרבה שיהא התמיד קרב תחילה לכל הקרבנות וא"ש דמוכח דילפינן מקדש ממשכן:

אחר כותבי זאת ראיתי ביעב"ץ בפירושו על מעמדות ליום השבת שעמד על פירש"י

והרמב"ן הנ"ל וז"ל אלא שאני אקשה עוד על פירש"י דתרי ל"ל שכבר ידעינן מדקדמה שבת למלאכת המשכן וא"ל משום דכאן קדמה מלאכת המשכן לשבת וכו' היא גופה תיקשי למה קדמה וכו' ונ"ל דהא"ט דקדמה בכאן לומר שבאמת הקמת המשכן דוחה שבת שהי' מרע"ה מקימו ומפרקו כל ז' ימי המילואים ומכאן אתה למד שהקדים ציוה המשכן לשבת ולכן הוצרך לסמוך השבת מאחרי' למעט בשמירתה וכדי שלא יטעו ששבת דחוי היא אצל משכן ביום הקמתו לכל אדם לכך הוצרך להזהירם באך שממעט במשכן מדחיית שבת כדעת רש"י וכו' ולדעת הר"ם והתלמוד באך חלק יש שפרשו ג"כ עד"ז ולהפך מדעת רש"י הא בא הכתוב להתיר שבת אצל הקמת משכן ולא שמשה בלבד אלא לכל אדם או ללוים שיוכלו לסייעו והיינו אך חלק למעט בשמירת שבת בענין יעוש"ה. ומה שיש להעיר על דבריו אבאר לקמן בפרקין הלכה י"ב:

כט) **והנה** על דברת הח"ס שהבאתי לעיל יש לי לדבר הרבה ואעתיק לשונו וז"ל והיותר נכון בעיני לפע"נד הוא דהרי בוודאי במדבר לא חרשו וזרעו סממנים והתכלת הביאו עמם ממצרים כמו עצי שיטים ורק אנו מחשבים עשיית התכלת מתחילתו ע"י זריעה וקצירה וטחינה וכדומה וא"כ אותו התכלת שהוציאו עמהם ממצרים מאן לימא לן שלא נעשה כמעשה עניים בלי כתישה ואין לנו לבדות מלאכות כתישה לעשותה אב מלאכה משא"כ קושר ומתיר דלקמן וזריקת מחטין דר"פ הזורק דנילף מעושי מלאכת המשכן בשעת עשייתם אז בוודאי לא הי' עושים מה שאין עושים לפני מלך בו"ד והוא האמת לענ"ד ומיהו בפ' התכלת ילפינן צביעת תכלת דציצית לשמה מדכתיב כליל תכלת במשכן א"כ איך הוציאו צבע ממצרים הא לא נצבע לשמה עכ"ל (והנה מה שהקשה דבעינן צביעה לשמה יבואר לקמן בסוף פרק זה) והנה הח"ס העלה כן ליישב מה שהקשה אהא דאיתא שם שכן עני אוכל פתו בלא כתישה וכ' תוס' ה"נ דצובע עני סממנים בלא כתישה וצ"ל אע"ג דעכ"פ במשכן לא היו עושים כן דאין עניות במקום עשירות מ"מ בכלל ציווי מלאכת המשכן לא הי' הכרח לכתישה והקשה ע"ז מהא דלקמן גבי תופרי יריעות פריך והא אפי' לפני מלך בו"ד אין עושין כן וע"ז תי' כנ"ל יעוש"ה אמנם לכאורה קשה לאומרו דמשום זה דאנו מחשבים עשיית התכלת מתחילת ע"י זריעה וקצירה וטחינה דיהא זה מלאכה אף דלא הי' במשכן ממש אך א"ש דהנה נראה לומר דבר חדש דמלאכת מחובר בלא"ה מסברא הוה מלאכה חשובה לא בעינן בהא הטעם דהוה במשכן ממש דהא גם לענין שביעית הוה מלאכה ורק במלאכת תלוש בענין שיהא במשכן ממש וראי' לדברי נראה מהא דאיתא שבת דף ס"ח מאי טעמא תני כלל גדול וכו' אלא לאו היינו טעמא דגדול עונשו של שבת יותר משל שביעית דאלו

שבת איתא בין בתלוש בין במחובר ואלו שביעית בתלוש ליתא במחובר איתא והנה יש לתמוה דלפי טבע הלשון הול"ל ושביעית במחובר איתא בתלוש ליתא דהא זה הקולא שישנו בשביעית וזהו עיקר התי' דשביעית קיל דליתא בתלוש ועוד תמוה דמתחיל גדול עונשו של שבת משמע דקאי אעונש ומסיים דאיתא בין בתלוש בין במחובר ובאמת רבינו בפי' המשנה שם בר"פ כלל גדול כ' דכלל גדול שעונשו גדול שחייב סקילה הנה הרגיש בזה ומפרש כפשוטה דגדול עונשו של שבת דהוה בסקילה אבל תמוה מזה נגד משמעות הגמ' וכבר הקשה כן במהרש"א והוא תמוה מאוד:

אך נראה לישב דלכאורה קשה הא לאיסי בן יהודא דס"ל דאיכא חד דלא מחייב סקילה רק חטאת כמש"כ תוס' שבת דף ה' א"כ קשה לס"ד דמפרש דכלל גדול דעונשה גדול דהא לאיסי בן יהודא דלא מיחייב עליה סקילה ל"ש כלל גדול על כל הל"ט מלאכות אך י"ל דהא דס"ל לאיסי בחד דלא מיחייב סקילה היינו במלאכת תלוש דלא מצינו דהוה מלאכה רק משום דהוה במשכן אמרינן דחשיבה והוה מלאכה אבל במחובר דמצינו כבר בשביעית דכ' לא תזמור ולא תקצור הנה בכל הני דכבר נשמע מקרא דהוה מלאכה בזה לא אמר איסי דא"ח סקילה ולפי"ז יש לפרש כך דזהו דקאמר כלל גדול דגדול עונשה של שבת משביעית דחייב סקילה וכמש"כ רבינו אלא דהוה קשה הא איכא חד דהוה מלאכה ואפי"ה א"ח בעונש סקילה ע"ז קאמר דשבת איתא בין בתלוש בין במחובר ובשביעית ליתא בתלוש ובמחובר איתא ע"כ גם בשבת אין להסתפק אמחובר דהוה מלאכה גם בשביעית אלא אתלוש וכיון דכלל גדול שעונשה גדול רק שייך במידי דמצינו דגם בעלמא הוה מלאכה ואפי"ה אין עונשה בסקילה רק בלאו אבל במידי דבעלמא ל"ה כלל מלאכה ל"ש גדול עונשה בשל שבת מבשביעית כיון דבעלמא ל"ה כלל בכלל מלאכה וע"כ קאמר בשביעית בתלוש ליתא במחובר איתא וע"ז קאי האי כלל גדול דשבת דהיינו אמלאכות מחובר דגם בשביעית הוה מלאכה ואיני אלא בלאו ובשבת הוה בסקילה וא"כ גם לאיסי ניחא דבמלאכת מחובר מודה איסי דבכולן איכא חיוב סקילה וגדול עונשה משל שביעית ולפי"ז ניחא דקאמר דשביעית בתלוש ליתא במחובר איתא דזה עיקר התי' לפי פירושי דבשביעית איתא במחובר ורק ע"ז שייך לומר דחומר שבת מבשביעית דגדול עונשה משביעית דל"ה אלא לאו ובשבת בסקילה ולכן לקמן כדמסיק וגדול עונשה של שביעית יותר מן המעשר דאילו שביעית איתא בין במאכל אדם בין במאכל בהמה ואלו מעשר במאכל אדם איתא במאכל בהמה ליתא דשם גם לדעת רבינו רק מתפרש דמרובה עונשה דאיתא בין במאכל אדם בין במאכל בהמה דלא איירי מעונש של שביעית דחמור מבמעשר (דאף דנכסים מתמוטטין כמש"כ מהרש"א הנה אין עונש זה כתיבה בתורה)

מסיק משא"כ במעשר דבמאכל אדם איתא במאכל בהמה ליתא נקט לבסוף דזה עיקר התרוץ דמרובה עונשה של שביעית מבמעשר דליכא חיוב במאכל בהמה ובזה ניחא מה שהקשה מהרש"א לפירוש רבינו מה עונשה של שביעית חמור מבמעשר דלפמש"כ בשביעית גם רבינו מודה דהפירוש גדול עונשה היינו דמרובה עונשה רק בשבת לא הוה ניחא לרבינו לפרש דגדול עונשה דהיינו דחמירא שבת מבשביעית יען דאיתא גם בתלוש דקשה וכי ליכא חומרת אחרות בשבת מבשביעית דהא איכא חיוב סקילה וגם דמחלל שבת ככופר בכל התורה כולה ונעשה מומר וכהא"ג כתב בפנ"י לקמן דף ע"ב לקושית תוס' דאמאי לא מפרש חומר שבת מבש"ח דבשבת חייב אכל מלאכה ומלאכה וכתב בפנ"י דבשלמא נגד ע"ז שייך לומר דחומר יען דחייב אכל מלאכה ומלאכה דהא ע"ז חמירא כשבת רק בזה חומר בשבת שחייב אכל מלאכה ומלאכה אבל נגד ש"ח ל"ש לומר חומרא דחייב אכל מלאכה ומלאכה דהא מצינו עוד כמה חומרת דשבת שאין בש"ח וה"נ הוה קשה לרבינו דל"ש לומר חומר נגד שביעית דאיתא בין בתלוש ע"כ מפרש דבאמת הא דקאמר גדול עונשה של שבת היינו כפשוטה אחיוב סקילה רק דלא תקשה מדאיסי דאיכא מלאכה שאינו חייב עליה סקילה לזה קאמר דאלו שבת איתא בין בתלוש בין במחובר ושביעית בתלוש ליתא במחובר איתא וא"כ חומרא דשבת נגד שביעית לא קאי רק אמחובר דבשביעית איני אלא בלאו ובשבת הוא בסקילה וניחא גם לאיסי דבמחובר מודה דחייב סקילה בכולהו כיון דהו' מלאכה גם בשביעית ויתכן יותר לפי מה דאיתא בהוריות דף ב' בעי ר' זירא אין שבת בשביעית מאי במאי טעו בהדין קרא בחריש ובקציר תשבות בזמן דאיכא חרישה אין בזמן דליכא חרישה לא והנה מפרש"י נראה דהורו דבשביעית ליכא איסור שבת כלל ולאו דוקא חרישה וקצירה אבל בתוספת הרא"ש נראה דמפרש דהורו דרק חרישה וקצירה ליכא בשביעית כיון דאסור בכל השנה אבל בשאר מלאכות איתא אף בשביעית מעתה יפורש כמין חומר דקאמר דגדול עונשו של שבת דחייב סקילה בין בתלוש בין במחובר (דאלו בתלוש יש מלאכות שא"ח סקילה) אבל במחובר בכולהו מלאכות איכא עונש סקילה דכתיב בחריש ובקציר (דבזה ע"כ אין לטעות דהרי אפי' הצדוקים מודים דחרישה וקצירה בשבת מה"ת רק דסברי דבשביעית אפי' מלאכת חרישה וקצירה ג"כ שרי) ודו"ק:

אמנם אחר העיון נ"ל לפרש גם הא דפריך מהא דתנן בשביעית פ"ז כלל גדול אמרו בשביעית כל שהוא מאכל אדם ומאכל בהמה ומפרש דגדול עונשה של שביעית יותר מן המעשר דנוהג גם במאכל בהמה שגם על זה הקשה מהרש"א על לשון גדול עונשה של שביעית כנ"ל ותי' דגדול עונשה שסופו שיורד מנכסיו כדאיתא בקידושין ותמוה בגמ'

אמרו דעונשה יען דאיתא בשל בהמה כנ"ל לכן אמינא לפרש ג"כ ע"ד הנ"ל דתרווייהו איתנהו בי' דהנה בהפלאה פ' בהר פי' דכיון דעבר אעשה דשביעית ורצה להרבות ממונא באיסור לכך נענש מדה כנגד מדה שיורד מנכסיו וסוף שמוכר קרקעו ולפי"ז י"ל דלכן החמירה תורה לענוש אותו כ"כ יען דאית בי' חומרא זו דנוהג גם במאכל בהמה והוא עבר אעשה זו דאין לו היתר אפי' במאכל בהמה לכן עונשה גדול כ"כ שסוף מוכר מה שיש לו ואי לאו דהחמירה תורה גם במאכל בהמה והי' לו היתר במאכל בהמה והותרה מכללה לא הוה החטא גדול כ"כ ול"ה עונשה גדול ושפיר נכלל זה במה דקתני גדול עונשה של שביעית דנוהג בבהמה לכן מגיע לו עונש גדול כ"כ שסופו מוכר נכסיו:

מעתה שפיר מסתברין כדברי הח"ס דבאמת במדבר לא חרשו וזרעו דל"ה במשכן ממש אפי"ה חייבין עליהן דבמלאכות מחובר דהוה מלאכה גם בעלמא לא בעינן שיהא במשכן ממש רק כיון דעכ"פ היה המלאכה נעשית בהסממנין הוה מלאכה בשבת:

אולם יקשה לדבריו משבת דף ע"ב דפריך אמשנה דקתני הזריעה והחרישה ופריך מכדי כרבי ברישא למה נקט זורעין וחורשין ומשני תנא בא"י קאי ופירש"י דארעא קשה ורשב"א כ' דקמ"ל דחייב אחרישה אחר חרישה וקשה דהא לקמן פריך וליתני כותש אמר אביי שכן עני אוכל פתו בלא כתישה וכתבו תוס' דה"ה דעני צובע בסממנין בלא כתישה והקשה בח"ס הא במשכן בוודאי לא היו עושים כך דאין עניות במקום עשירות ותי' דמ"מ בכלל ציווי מלאכת המשכן לא הי' הכרח לכתותה דסגי להו בלא"ה כנ"ל וא"כ קשיא ה"נ מנ"ל דחייב אחרישה בתר חרישה כיון דלא היה הכרח לעשות בחרישה אחר חרישה וכן לפמש"כ הח"ס לפרש דהא דמשני דעני עושה בלא כתישה היינו משום דבמדבר לא זרעו וקצרו רק במצרים א"כ מאן לימא לן שלא נעשה כמעשה עניים בלי כתישה ואין לנו לבדות מלאכת כתישה לעשותה אב מלאכה ה"נ מנ"ל דעשו במצרים חרישה אחר חרישה דרק בא"י צריכין חרישה אחר חרישה דקרקע קשה בשלמא אי חרשו וזרעו במדבר דבודאי קרקע קשה ובוודאי עשו חרישה בתר חרישה על כן גם לדידן חייב בחרישה אחר חרישה ונקט בא"י דבא"י קאי אמנם ליישב דברי הח"ס י"ל לפמשא"כ לקמן דלית לי' לרב יוסף הא דמשני הגמ' תנא בא"י קאי דקמ"ל דחייב אחרישה אחר חרישה אלא ס"ד דאורחא דמילתא קתני כנ"ל שפיר י"ל דבמדבר לא זרעו ולא חרשו כדברי הח"ס (וכ"כ לעיל דתליא בפלוגתא דשבת דף מ"ט דל"ט מלאכות אם הוא כמ"ד דנגד מלאכה ומלאכתו שבתורה או כנגד מלאכות שבמשכן) ודו"ק:

ל) **והנה** איתא שם אמר ר' אבא החופר גומא וא"צ אלא לעפרה פטור עליה ואפי' לרי"ו דאמר מלאכה שאצל"ג חייב עלי' ה"מ מתקן האי מקלקל הוא הנה מזה משמע

דבמקלקל דפטור לר"י אין הטעם משום דמקלקל פטור אלא משום דבמקלקל מודה ר"י דאצל"ג פטור דל"ח מה דצריך לעפרה תיקון דלגומא ל"ח תיקון כמש"כ במגן אבות וכ"כ בחי' המאירי שם וז"ל ויש מתרצים שזה שאמר כאן שלא חייב ר"י במלשאצל"ג אלא במתקן דוקא במלאכות שעיקרן תיקון כגון בונה אבל כל שעיקרו קלקל אלא שאתה מחייבו על העתיד כגון סותר ע"מ לבנות והדומים לו מתחייב לדעתו אף במקלקל ועיקר הדברים שזה צד תיקון הוא והתחלת התיקון עכ"ל וכן מתבאר דברי תוס' ביצה דף ח' שכ' באצל"ג פטור ומותר משום שמחת יו"ט והא לרי"ו דאצל"ג חייב ע"כ הטעם דפטור משום דהוה מקלקל לא משום דאצל"ג ולפימש"כ ניחא דגם לר"י במקלקל דפטור הוא רק משום דאצל"ג כהא"ג במקלקל פטור והנה רש"י שם בביצה מפרש דפטור משום דמקלקל ונראה דתליא זה בפלוגתא דרש"י בשבת דף ע"ג מפרש דחופר גומא דפטור אבל אי הוה צל"ג הוה חייב משום בונה ותוס' בשבת דף ל"ט מפרשו דפטור משום חורש ונראה דהא בהא תליא דאי הא דפטור היינו משום בונה א"כ הטעם רק משום דמקלקל א"כ בשדה דל"ה מקלקל אף דאצל"ג חייב לר"י אבל אי מפרשינן דפטור משום חורש ע"כ הטעם משום דאצל"ג פטור והיינו דאף לר"י פטור כהא"ג במקלקל דאי משום מקלקל ל"ה מפטר דבשדה ל"ה מקלקל גמור אלא כיון דאצל"ג פטור בכהא"ג במקלקל שאין מקלקל גמור אבל אין בו תיקון ובהא ניחא הא דאמרו שבת דף ק"ה אימר דאמר ר"י במתקן במקלקל מי אמר דלכאורה קשה אי במקלקל איירי למה צריך כלל לטעמא דאצל"ג תיפוק ליה דמקלקל אך לפמש"כ ניחא דכה"ג דר"א לענין פטור דחורש איירי דלא מתוקמא בחופר בביתו אלא בחופר בשדה והא דחשוב מקלקל היינו בשדה שאינו שלו דלא ניחא לי' ביפוי קרקע אבל לא במקלקל ממש אלא הכוונה מקלקל שאין בו תיקון לאפוקי בשדה שלו דניחא ליה ביפוי קרקע כדאמרינן בשבת דף ק"ג וא"כ הטעם דפטור באמת משום אצל"ג וכמו שפירשו תוס' לקמן דף ק"ג דבשדה שאינו שלו פטור משום דאצל"ג ואף דר"י מחייב באצל"ג היינו במתקן אבל לא במקלקל ובהא ניחא הא דאיתא לקמן דף ק"ג התולש עולשין אם לאכילה כגרוגרת אם לבהמה כמלא פי הגדי אם להיסק כדי לבשל ביצה קלה אם ליפות הקרקע כ"ש ופריך אטו כולהו לאו ליפות הקרקע נינהו רבה ורב יוסף דאמרו תרווייהו באגם שנו אבייי אמר אפי' תימא בשדה דלאו אגם וכגון דלא מכווין והא אבייי ורבא דאמרי תרווייהו מודה ר"ש בפ"ר ל"צ דקא עביד בארעא דחברי' והקשה בח"ס דרבינו לא הביא הא דקעביד בארעא דחברי' ועוד כיון דרבינו פסק כר"י דאצל"ג חייב א"כ הקשה לדידי קו' הגמ' דבכולהו נמי חייב משום יפוי קרקע דהיינו משום חורש אולם לפמש"כ ניחא דבאמת מאי דמשני בארעא דחברי' והוה אצל"ג

אתיא אפי' כר"י דנהי דלר"י מחייב באצל"ג היכא דהוה מתקן אבל בארעא דחברא נהי דל"ה מקלקל ממש בשדה לפטור משום מקלקל פטור משום דאצל"ג ועוד י"ל דכהא"ג גם לר"י באצל"ג פטור דהנה הר"ן ספי"ד כתב יען דסחיטה תולדה דדש אין לחייב אלא בצל"ג וכ"כ לעיל דברי ירושלמי דסחיטה אב מלאכה וא"כ לפי"ז כיון דיפוי קרקע אינה אלא תולדה דחרישה א"כ באצל"ג פטור גם לר"י וכן מבואר בירושלמי דף כ"ז וכמו שפי' בגליון הש"ס דירוש' לשיטתו וא"כ ניחא דגמ' משני אהא דתול' עולשין דאיירי בארעא דחברי' והוה אצל"ג והכונה אפי' לר"י פטור כיון דרק יפוי קרקע תולדה דחורש באצל"ג לכ"ע פטור (אך לכאורה יקשה לפי הירושלמי קוצר לצורך עשבים חייבא משום קוצר ואיני מחייב משום יפוי קרקע שלא לצורך אבל במכוין ליפות את הקרקע חייב אף משום קוצר אף דאצל"ג לרבנן דר"ש דהיינו לר"י כיון דקצירה אב מלאכה הנה לפי"ז לירושלמי אף בארעא דידיה כיון שאין מכוין ליפות את הקרקע אף דהוה פ"ר פטור כיון דליפות קרקע רק תולדה וא"כ קשה בשמעתין דמוקי בארעא דחברא מוכח רק אז הוה אצל"ג כיון דלא הוה פ"ר דניחא לי' אך אתי שפיר דהנה בח"ס בתשו' הנדפסת אצל ר"י מיגש מפרש הא דמשני בארעא דחברא הכונה כיון דמשכחת בלא ניחא לי' דליכא יפוי קרקע שוב גם בניחא לי' ל"ה פ"ר כסברת השלט"גב ולכן לא הביא רבינו הך דארעא דחברי' יעש"ה שוב ראיתי ברמב"ן שבת דף קי"א שמסופק אי חייב משום יפוי קרקע) והנה במה דהקשה שלא הביא רבינו הא דבארעא דחברא הנה בנובי"ה סי' ל"א תי' יען דרבינו היפך הסדר דכתב אי ליפות קרקע בכ"ש ממילא ל"צ להביא הך דמוקי באגם או בארעא דחברי' ובמנחת חינוך (במלאכת חורש) תמה מאוד עליו דהא לא קאי אמלאכת חורש אלא אמלאכת נוטע אך בחיה"ר ובחי' המאירי מבואר דמפרשין כנוב"י דממלאכת חורש איירי וא"ש:

לא) **ובמה** שכתבתי ניחא לי ליישב קו' תוס' בפסחים דף מ"ז דשם פריך לרבה דאית ליה הואיל ממשנה דיש חורש תלם אחד וחייב עליה ח' ואי אמרת הואיל אחרישה לא לחייב דחזי לכסוי דם צפור ומשני באבנים מקורזלות ופריך ראוין לכותשן ומשני במתונתא שנו והקשו בתוס' הא אין עשה דחל"ת ועשה ועוד מ"פ כתישה מי שרי הא אי חרישה שרי משום דעדל"ת גם כתיש' שרי ולכן פירוש הרשב"ם דלא משום עדל"ת פריך אלא משום דהוה מלאכה שאצל"ג דחופר גומא וא"צ אלא לעפרה פטור וה"נ אי הוה חורש לכסויי דם צפור הוה אצל"ג והקשו תוס' ע"ז דשם משום דמקלקל ביתו אבל בשדה אם איני שדה דחברא דמיפה שדהו ע"י החרישה ל"ה מקלקל ולכך אף אי הוה התם דם צפור הוה חייב אי חריש בארעא דילי' ואי אמרת הואיל ואי הוה מלאכה שאצל"ג פטור השתא

נמי פטור א"כ בטלת כל מלאכת שבת ולפמ"ש י"ל דרשב"ם יפרש כתוס' דהך דר"א דפוטר בחופר גומא היינו משום דאצל"ג ע"כ פטור אף משום חורש בשדה דאי משום דהוה מקלקל לא הוה מפטר משום בונה אלא כשחרש בביתו אבל בחופר בשדה אין לפטור אלא משום דאצל"ג פטור משום חורש דהיינו בשדה שאין שלו וא"כ ניחא נמי מה שהקשו דאכתי בשדה שלו יתחייב דאין לפטור משום הואיל אי הוה אצל"ג דא"כ בטלת מלאכת שבת דלפמש"כ דהא כאן איירי שכבר חרש דהרי מה דמחייב משום כלאים הוא משום דמחפה בכלאים דבהדי דחרש מחפה על הזרעים כמש"כ תוס' בפסחים שם וכיון שכבר חרש פעם אחת הנה מבואר בהך דשבת שהבאתי דפריך מכדי כרבי ברישא ליתני חרישה ברישא ולמה קתני זורעין וחורשין ומשני תנא בא"י קאי ופירש"י דארעא קשה אבל ברשב"א פי' דקמ"ל דיש חרישה בתר חרישה משום דעכ"ח מיפה הקרקע כנ"ל עכ"פ מוכח דלשיטת רש"י אין חרישה בתר חרישה אלא בא"י דקרקע קשה אבל היכא דל"ה קרקע קשה אין חייב אחרישה בתר חרישה וכ"כ בס' מגן אבות (ואמנם אף לשיטת הרשב"א דקמ"ל משנתינו דחייב אחרישה אחר חרישה הנה הוא ג"כ מטעם דלא גרע מיפוי קרקע וכמש"כ במנחת חינוך שם אמנם היכא דאצל"ג לכו"ע פטור כיון דל"ה רק תולדה דחורש כמש"כ לעיל בשם הר"ן) וא"כ ניחא דאפי' בקרקע דידי' פטור כיון דהוה אצל"ג דהא החפירה לצורך כיסוי ואף דאיכא ממילא יפוי קרקע כיון שאין אלא תולדה דחורש פטור באצל"ג (וכדאיתא בירושלמי הנ"ל וכמו שבארנו דאף דהוה פ"ר דניחא לי' ביפוי קרקע אפי"ה הוה אצל"ג כיון דקצירה דידי' הוה משום עשבין והיינו יען דמשכחת חרישה בארעא דחברא דליכא משום יפוי קרקע גם בארעא דידי' ל"ה פ"ר וכסברת ח"ס) ה"נ בחופר לכסות אף דממילא מתיפה קרקע דידי' פטור משום דאצל"ג במידי דהוה רק תולדה דחרישה ואף דהוה פ"ר כיון דמשכחת בארעא דחברא דליכא משום יפוי ארעא ל"ה פ"ר גם בארעא דחברא וא"כ נתיישב היטב קו' תוס' שהקשו דאם נימא כיון דמשכחת לפטור באצל"ג בארעא דחברא יפטור גם בצל"ג בארעא דידי' דלפמ"ש איה"נ דאמרינן הכי דהא בתולש עולשין דמשני הגמ' דמשכחת בארעא דחברא דפירשנו דהכונה יען דמשכחת בלא יפוי קרקע שוב ל"ה פ"ר אף בארעא דידי' (כסברת הח"ס) ושוב פטור משום דאצל"ג אף לר"י כיון דל"ה רק תולדה דחורש ה"נ בחופר לכסות כיון דבארעא דחברא משכחת דפטור משום דאצל"ג החפירה אלא לכסות ולכן פטור אף בארעא דידי' ג"כ משום דאצל"ג ומפטר אף לר"י כיון דל"ה אלא תולדה דחורש ודו"ק:

ובהכי ניחא לי ליישב שיטת רבינו דסובר דחייב ביו"ט משום חורש ולא הביא דרק

במתונתא חייב דא"ר לכסות ואמאי הא רבינו ס"ל הואיל ונראה דא"ש דהנה במ"ק דף ב' פליגי במנכש משום מאי מחייב רבה סובר משום חורש דאזיל בתר מחשבתו שמחשבתו ליפות הקרקע ורב יוסף סובר משום זורע ורבינו פסק כרב יוסף דחייב משום זורע וביאר במנחת חינוך שם דהיינו טעמא דמשום חורש אין לחייב יען דהוה חרישה אחר חרישה ואף דבגמ' דשבת מוקי המשנה דקמ"ל דנקט זרע תחילה לומר דחייב בחרישה אחר חרישה לרב יוסף לית לי' תי' הגמ' רק תנא נקט כך לאורחא דמילתא דבא"י זרעי והדר כרבי באמת רבינו בה' שבת דקחשב ל"ט מלאכות כתב החרישה והזריעה והקדים חרישה לזריעה דס"ל דא"ח בחרישה אחר חרישה (ואף דרבינו כתב דחייב אמנכש משום חורש הנה כבר הקשה הלח"מ כיון דרבינו פסק במשקה זרעים כר' יוסף דחייב משום זורע למה פסק במנכש דחייב משום חורש ותי' דתרי גונא מנכש הוה ובנב"י סי' ל' דחה דברי לח"מ אבל במנ"ח חיזק דבריו והביא דברי רבינו דכ' להדיא דאין חייב אלא במכוין ליפות הקרקע וכ"כ בס' מגן אבות) וא"כ כיון דלא מחייב אחרישה בתר חרישה ולא מחייב רק היכיא דלא חרשו עוד א"כ ניחא דא"צ להביא אוקימתא דמתונתא דממנ"פ אי בחרישה אחר חרישה הא לרבינו פטור בלא הואיל ואם בחרישה ראשונה הא ל"ש הואיל דהא בארעא דידי' הוה צריך לגופי' וכיון דהוה אב מלאכה הא חייב אף באצל"ג דהא רבינו סובר כר"י דאצל"ג חייב ורק בגמ' דפסחים פריך שפיר לרבה לשיטתו דמחייב במנכש משום חורש ע"כ משום דסובר דגם איפוי קרקע מחייב א"כ גם בחרישה אחר חרישה חייב א"כ לדידי' הך דחורש תלם אחד דחייב אחרישה אפי' בחרישה אחר זריעה ושכבר חרש פעם אחד לכן שפיר הו"ל למפטר משום הואיל דהוה אצל"ג דכיון דיפוי קרקע אין אלא משום תולדה מפטור משום אצל"ג כשהוא בארעא דחברא שוב אף בארעא דידי' פטור כנ"ל אבל לרבינו דפסק כרב יוסף דלא מחייב בחרישה אחר חרישה רק בחרישה ראשונה וזה הוה אב מלאכה דחייב אף באצל"ג בארעא דידי' ל"ש הואיל כקו' התוס' דל"ש לומר הואיל דפטור היכיא דהוה אצל"ג כגון בארעא דחברא שיפטור גם בצל"ג משום הואיל דא"כ בטלת כל מלאכת שבת לכן א"צ להבי' הך דמתונתא והבן היטב:

והנה יש ליישב עוד דלא הביא רבינו הך דמתונתא דרבינו מפרש ג"כ כרשב"ם דקו' הגמרא דיפטור משום דאין צריכה לגופה והיינו כמו שבארתי דבאין צריכה לגופה כהא דחופר גומא וא"צ לעפרה דפטור ולא משום מקלקל אלא משום דאצל"ג אמנם הנה בפנ"י שבת דף ל"א כתב דעכ"פ איסור לאו איכא ודחה זה אך בספר בן אורי סוף שבת העלה דעכ"פ עבר משום עשה דשבתון כמו בקניבת ירק שבת דף קי"ג וא"כ י"ל דרבינו ס"ל

ג"כ כהאי ברייתא דקניבת ירק דאיכא עכ"פ עשה דשבתון וא"כ אף דנאמר דהוה אצל"ג כהאי דפטור גם לר"י אכתי איכא עשה דשבתון וא"כ לפי"ז ל"ש הואיל דהואיל דאיסורא ל"א וכמו שהעלה בלח"מ ה' שופר לדברי הריב"א דלאו נדחה ועשה איכא דל"א הואיל דהוה הואיל דאיסורא והיינו באמת טעמא דרשב"ם דלא מתרץ כריב"א דלאו נדחה רק עשה איכא משום דאכתי הוה הואיל דאיסורא דלא אמרינן ולכן מפרש משום דהוה אצל"ג וס"ל דלא הוה הואיל דאיסורא דליכא אפילו עשה דשבתון אבל רבינו ז"ל דס"ל כברייתא דשבת דשבתון עשה וכן משמע מדבריו פכ"ד דשבת א"כ באצ"ל ג"כ אכתי איכא עשה דשבתון והוה הואיל דאיסורא ולכן א"צ להביא הך דמתונתא ודו"ק:

והנה הרמב"ן פ"ק דיבמות כתב דליכא מ"ע רק במלאכה דאיכא בי' חטאת והנה כבר כתבנו דהא דקתני כלל גדול שעונשה גדול דהיינו שבאמת יש מלאכה שהוא מלאכה מצד עצמו לא משום דהיה במשכן כחרישה וקצירה דילפינן מבחריש ובקציר תשבות דהיינו מלאכת מחובר לקרקע א"כ בזה כתיב עשה אחריתא דתשבות והנה לפי"ז ביו"ט דפליגי בשבת דף כ"ג אי הוה עשה ול"ת היינו אי עשה דשבתון הוה מ"ע והנה התינח במלאכות שהי' במשכן בזה תליא אי עשה דשבתון היה עשה או לא הוה עשה אמנם במלאכות מחובר לקרקע דכתיב בחריש ובקציר תשבות שפיר י"ל דפשיטא דהוה מ"ע א"כ במלאכות מחובר הוה לכ"ע עשה ול"ת א"כ יש ליישב בזה קושי' תוס' בביצה דף ח' דרבא אית ליה דיו"ט עשה ולא תעשה ובשמעתין דשבת מוכח דס"ל דלר"י יו"ט עשה ול"ת לפמש"כ ניחא דבשמעתין דשבת קאי לענין שריפת קדשים או לענין מילה שלא בזמנה דהעשה רק משום שבתון ס"ל לרבא דל"ה זה עשה אבל בביצה דקאי לענין חפירה וחרישת קרקע דהוה מלאכות מחובר דהוא מלאכה מצד עצמו א"כ שפיר קאמר דהוה עשה ול"ת:

לב) **ונראה** לכאורה דבהא יל"פ הא דאיתא ברה"ש רפ"ד דלוי מוקי הא דשופר אין דוחה שבת מה"ת דקשיא ליה למה כתבה תורה עשה דשבתון ברה"ש (ועיין בתוס' דלכן רבא מוקי הא דאין מפקחין את הגל להביא שופר משום דהוה עשה ול"ת דברה"ש לכ"ע הוי עשה ול"ת) ע"כ לומר דגלי קרא דלכן ביו"ט עשה דשופר דחי לל"ת מלאכה יען דעשה דשבתון רק שייך אמלאכה שמצד עצמו הוי מלאכה וא"כ שופר אף דנימא דהוי מלאכה אבל עשה דשבתון בוודאי ליכא ולכן ביו"ט עשה דשופר דחי לל"ת דיו"ט דליכא עשה אבל בשבת לא דחי אף דליכא עשה משום דהוי ל"ת דכרת לכן כתיב זכרון תרועה:

אמנם יקשה לפימש"כ הרמב"ן הנ"ל דהיכא דליכא עשה ליכא חיוב כרת וא"כ בתק"ש דליכא עשה ע"כ גם חיוב חטאת וכרת ליכא א"כ תקשו כמו דדחי ליו"ט יען דליכא עשה

כן ידחה לל"ת דשבת דהא לית ביה כרת כיון דליכא בזה עשה דשבתון א"כ עשה דשופר ידחה לל"ת דשבת:

אולם יש לומר טעם אחר דהא דכתבה תורה עשה דשבתון ברה"ש דהא להני דסברי דמצו' להתענות ברה"ש א"כ מלאכת אוכל נפש ג"כ אסורה כדאיתא בסי' תקצ"ז במג"א לכן כתב שבתון דגם מלאכות אונ"פ דל"ה מלאכות עבודה כמו שכתבתי לעיל דברי הה"מ אפילו הכי אסור דשבתון עכ"פ לא מקרי:

ובהכי ניחא לי הא דאיתא בהוריות דף ג' דבעי רב יוסף אין חרישה בשבת מהו מי אמרינן כיון דקא מודו בכולהו מילתא כביטול מקצת וקיום מקצת או דילמא כיון דקא עקרינן לי' לחרישה כל עיקר כעקירת גוף דמו ובתוס' הרא"ש תמה הא הוה דבר שהצדוקים מודים בו ול"נ דהא קאמר לעיל הטעם משום דזיל קרי בי' רב הוא וזהו לא הוה זיל קרי בי' רב דהא לדידן לא קמיירי כלל הקרא משבת רק משביעית לר"ע ברה"ש דף ט' ולרי"ש לקצירה של מצוה ורק הצדוקים לפי טעותם מתפרש על חרישה וקצירה דזה הוא דאסרה תורה בפירוש לכן שפיר קמבעי' לי' דלדידן הוה רק עקירה במקצת או דילמא כיון דלהצדוקים מפורש בקרא א"כ כיון דעקר לה עקר לכולהו דהא הצדוקים אין מודין רק בחרישה וקצירה א"כ הוה דבר שהצדוקים מודים בה וכן בעיא דר"ז דבעי אין חרישה וקצירה בשבת של שביעית יעו"ש גי' הרא"ש ג"כ קבעי עד"ז דלדידן ל"ה עקירה בכולהו דהא מודין בשאר שני שבוע אבל כיון דבשביעית עקר לה לכולהו שבת דהא לפי מה שהם מודים לא אסרה תורה רק חרישה וקצירה ואי מתיר לה בשביעית א"כ עקר לה לשבת לגמרי:

והנה בפירש"י בנימוקי התורה הביא דברי המכילתא אף בשנה השביעית לא תעקור שבת בראשית ממקומה שלא תאמר הואיל וכל השנה קרוי שבת לא תנהוג בה שבת בראשית וכ' בהפלאה לפרש משום דבפ' יתרו כתיב ועשית כל מלאכתך והכא כתיב ששה ימים תעשה מעשיך משום דמייריא בשנה השביעית שגם בששת ימים נאסרו חרישה וזריעה ושאר מלאכות שבשדה ונוסף עליהן השבתות בתוך השנים לאסור השאר מלאכות ואמר אחר זה למען ינוח שורך וחמורך מפני שבשביעית לא נאסר שביתת בהמתו וגר ותושב ונוסף עליהן השבתות שנאסר בהם מלאכת בהמתו וגר ותושב ואמר אחר זה ובכל אשר אמרתי אליכם תשמרו מפני שיש בה קדושת שביעית מה שאין בשבת דהיינו אמירה לנכרי לחרוש ולזרוע שדה של ישראל דאין בו איסור מה"ת בשבת דקיי"ל אמירה לנכרי רק שבות אבל בקדושת שביעית הזהיר על שביתת הארץ כדכתיב ושבתה הארץ שבת לד' שאפי' ע"י נכרי אסור (וכמש"כ מהרש"ל בב"מ דף צ') והיינו

דכתיב ובכל אשר אמרתי אליכם תשמרו שלא תאמר להיפך שבשבתות שבתוך שנה השביעית א"צ להזהיר בקדושת שביעית שהזהיר מקודם על שביתת הארץ מחרישה וזריעה אפי' ע"י עכו"ם (ואנוכי הרואה הוא גמ' ערוכה ע"ז דף ט"ו ע"ב והרי שדה דאדם מצוה על שביתת שדהו בשביעית) והיינו דאמר בכל אשר אמרתי אליכם תשמרו בין איסור שבת בין איסור שביעית:

ועד"ז יש ליישב מה שהקשה בתורע"א ריש מס' שביעית אהא דדרשו דתוספת שבת לאו דאו' מדכ' ששת ימים תעבוד וכדאיתא בירושלמי דילמא דוקא בשאר מלאכות אבל בחרישה וקצירה דכ' בקרא בחריש ובקציר תשבות אתי ללמד דמלאכת אלו תוספת שבת דאורייתא ובספר תפארת ירושלים כתב דל"ש תוספת שבת רק כעין עיקר ובעיקר שבת הא אין חילוק בין מלאכת עבודה לשאר מלאכות:

אמנם לפמש"כ ניחא בפשיטות דאי באת לחלק בין מלאכת חרישה וקצירה דהוה עבודת מחובר א"כ עדיפא לאוקמא קרא דבחריש ובקציר תשבות לעיקר שבת דעונשה גדול שבסקילה מלאוקמא לתוספות שבת:

והנה איתא בחגיגה דף י"ז דילפינן מלאכות חוה"מ דשרי בדבר האבוד והיינו מדכתיב ביום השביעי עצרת לד' אלקיך שביעי אסור בכל מלאכה ואין ששה אסור בכל מלאכה הא לא מסרן הכתוב אלא לחכמים והביאו בתויו"ט ברפ"א דמו"ק ותמה שם בספר קול סופר דהא יש מלאכות אשר יגע בו האדם כחרישה וקצירה רק בשבת ויו"ט נאסרו כל מלאכות שהי' חשובים במשכן א"כ דילמא בחוה"מ איכא הבדל בין מלאכת יגיעות ובין מלאכת חשובות שבמשכן דבשביעית עובר בכל מלאכה שאינו לצאנו"פ כמו בשבת ובחוה"מ אסורים מלאכות יגיעה ועבודה רבה כחרישה וקצירה ומנ"ל שמסרו הכתוב להתיר משום הפסד אפי' מלאכת עמל ויגיעה ול"נ לישב על נכון דהנה הראב"ד פ"א מה' יו"ט הביא הירושלמי דדריש מאך אשר יאכל לכל נפש הוא לבדו יעשה לכם וסמיך לי' ושמרתם את המצות שהיא מצות בתלוש והה"מ תמה עליו דאיסור טחינה והרקדה אין במחובר אפ"ה אסור וע"כ הטעם משום דנעשה לימים רבים זהו מלאכות העבדים וא"כ א"ש דהכי קאמר שביעי אסור בכל מלאכה היינו ע"כ מלאכת מחובר דאסור אפי' לצורך אונ"פ ואין ששה אסור בכל מלאכה אפי' מלאכת מחובר וע"כ דאתי להתיר דבר האבד אפי' במחובר דהא עיקר קרא אייריא במלאכת מחובר דאסור ביו"ט לצורך אונ"פ:

אך בפמ"ג בפתיחה לה' שבת שדי בי' נרגא דדרשת ירושלמי תליא אי אמרינן דבעינן שימור לשם מצה משעת קצירה או משעת לישה דלמ"ד משעת קצירה בעינן שמירה כדאיתא פסחים דף מ' שייך למעוטי מושמרתם את המצות רק משעת לישה ואילך דהא

משעת קצירה בעינן שמירה אך כבר העלה בספר מעיין החכמה דאיכא למילף דמלאכה אונ"פ במחובר לקרקע אסור מדכתיב בשביעי של פסח מלאכת עבודה לא תעשו דהיינו מלאכת מחובר לקרקע:

ובהכי ניחא הא דאיתא בע"ז דף כ' דאין משכירין לכותי משום שעושה בו מלאכה בחוה"מ ויקשה תיפוק לי' דהא ל"ט מלאכות ממשכן גמרינן ואין הכותי מודה בו ועושה בו מלאכה אף בשבת ויו"ט עיין בבן אורי שבת דף י"ב ובשו"ת גורן דוד סי' י"ב אבל לפמש"כ א"ש דהנה בשו"ת בנין ציון הקשה הא דנכרי ששבת חייב מיתה הא קודם מ"ת לא ידעינן מהו מלאכה דרק אחר מ"ת ילפינן דמלאכת שבת מיקרי כל דהוה במשכן ונראה דגם קודם מ"ת ע"כ ידעו דמלאכת מחובר כחרישה וזריעה וקצירה מיקרי מלאכה ומהא איירי קרא דיום ולילה לא ישבותו כדכתיב זרע וקציר קיץ וחורף א"כ אי שבת נכרי בכונה לשבות מכל מלאכת קרקע חייב וא"כ בכותי נמי במלאכת קרקע מודין שהוא בכלל לא תעשה מלאכה ואין עושה בה מלאכת מחובר לקרקע לכן קאמר רק מפני שעושה מלאכה בחוה"מ דלכותיי שאין מודים דמלאכה אסורה בחוה"מ במחובר לקרקע עושה בה מלאכה (ועיין כזה שבת דף ק"נ דפריך אהא דקתני התם ומביא במו"ש פירות בידו ופריך והא לא אבדיל ופירש"י והר"ן דמשמע לי' שרשאי לקוצצו ממחובר וכי תימא דאבדיל בתפלה וכו' ובמג"א סי' רצ"ט סקי"ז כ' דמשמע מזה דעל יציאתו חוץ לתחום או מה שמעביר ד"א ברה"ר והוצאה מרשות לרשות לא קפדינן רק אמלאכה ממש והביא מזה ראי' לשיטות הרי"ו שם שכ' לחלק בין מלאכה גמורה כמלאכת אורג להדלקת הנר דל"ה מלאכת אומן יעי"ש ועכהא"ג בב"י סי' רמ"ד בשם בעל העיטור דל"ה מומר לחלל שבת בפרהסיא אלא בעבודת קרקע עבשו"ת תשב"ץ סי' מ"ז ועד"ז כ' המרדכי במגילה הביאו הב"י סי' קי"ז בהא דאיתא התם דאיכא בר"ח איסור מלאכה לאנשים ג"כ במלאכה כבידה כחרישה וזריעה) ודו"ק:

אולם זהו שקשה לי על דברי הח"ס ז"ל דהנה תוס' בשבועות דף מ"ג ד"ה כבצורות דמין כ' וז"ל נראה דלענין שבת לכו"ע לאו כבצורות דמי דגמר מקצירת סממנין שהיתה לאחר שעומדין לקצור עכ"ל מעתה התינח אי ילפינן ממלאכת המשכן שעשו עושי מלאכת המשכן בעצמן א"כ בוודאי לא קצרו הסממנין עד שהגיע העת ליקצור שביכרו יפה הסממנין דבוודאי לא היו עושין מה שאין עושין לפני מלך בו"ד שממתינים עד שביכרו יפה כדי שתהא הסממנין נאים יותר אבל לדברי ח"ס דאנו מחשיבים רק המלאכות שהי' נעשין באותן הסממנים בעלמא א"כ מאן לימא לן שלא נעשה בהן הקצירה קודם שראוין ליקצור דכמו שכ' הח"ס דמאן לימא לן שלא נעשה בהן כמעשה עניים בלי כתישה כן

נמי מאן לימא שלא קצרו קודם שהי' ראוין ליקצר א"כ תיקשי לדבריו גם לענין שבת נאמר דעומד וראוין ליקצר דכקצור דמי ולא יהא חייב אקצירה רק בקוצר לשחת:

וכן יקשה להיפוך דמאן לימא לן דלא קצרו אלא עד שיבשו עוקציהן לגמרי ויהא חייב אקוצר אף ביבשו עוקציהן וכבר הוכיחו תוס' שבת דף ק"נ מגמ' דחולין דקאמר צמקו התולש מהן בשבת חייב הא יבשו פטור:

ואני הבאתי ראי' לדבריהם ממה דאיתא בשבת דף קל"א בשתהל"ח דמכשירין דוחין כתבו תוס' בד"ה תאמר בשתהל"ח ז"ל ותי' ר"ת דהא לא דמי דנילף מינה קצירה שהרי בעצרת יהי' כל החיטין והשעורין קצורים ולכאורה תמוה הרי לא משכחת באיחרו ליקצר ואין לומר דא"כ עומד ליקצר כקצור דמי דהא לתוס' בשבועות חייב בעומד ליקצר אע"כ כונתם דאם איחרו ליקצר הם יבשים לגמרי ואין כאן חיוב אמלאכת קצירה (וכן קיימ"ל באו"ח סי' של"ו סק"ב מותר לילך ע"ג עשבים בין לחים בין יבשים עמג"א סקי"ד ובבאר היטב סקי"ב דמסיק דלא כמג"א אלא דבכל יבשים הדין כן דא"ח אתלישה כדברי תוס' בשבת יעו"ש):

ולדברי הח"ס יקשה מנ"ל כל זאת דילמא קצרו אחר שיבשו לגמרי לצורך הסממנין ויהא חייב גם אקצירת יבשים לגמרי ג"כ וצ"ע:

שוב ראיתי שגם בשו"ת בית אפרים או"ח סי' כ"ד העלה כדברי הח"ס ולקמן בסוף הלכה זו הבאתי דבריו:

לג) **והנה** לפי דברים הניתנין למעלה קשה לי טובא הא דפריך בריש יבמות דנילף דעשה דוחה ל"ת שיש בו כרת מדאמרה תורה שאין בנין ביהמ"ק דוחה שבת וקשה לי אי ועשו לי מקדש היינו משכן א"כ קראי דכל הני פרשיות דוכי תשא וכן בויקהל אייריא הכל מעשיית המשכן וכן קרא דאת מקדשי תיראו ואיך נוכל לילף משם דבעלמא דחי דהא אף אי בעלמא לא דחי אבל כאן במשכן אי לאו קרא הו"א דרשאי לעשות אותן מלאכות בשבת לצורך משכן דכל מלאכות דאסור בשבת רק אותן דהי' במשכן ואי לאו דהי' במשכן לא הי' בכלל מלאכה כלל (וכמש"כ לעיל דרק מלאכות חרישה וקצירה ושאר מלאכות בעבודת השדה הוה מלאכה מצ"ע) והיינו דרוב מלאכות שהי' במשכן מצד הסברא לא מקרי מלאכה רק יען דאחשבה תורה ומלאכות המשכן קראה תורה מלאכה כדכ' והמלאכה היתה דים דהמצוה אחשבה למלאכה ואותן מלאכות קמ"ל תורה דא"ד בעשיית המשכן א"כ אי לאו קרא הו"א דרשאי לעשות מלאכות המשכן דהא מצד עצמו ל"ה מלאכה כלל רק ע"י המצוה לכן רשאי לעשותן גם בשבת לצורך המצוה ולכן צריך קרא דא"ד לשבת דהיינו דבהא גופי' גלי קרא כל דהוה מלאכה חשובה במשכן

ואסורה בשבת ובא הלכה כל מלאכה שהי' במשכן חייב עלי' העושה אותה בשגגה חטאת ובמזיד סקילה אבל בעלמא פשיטא דא"ד ל"ת דכרת במלאכה גמורה מצ"ע וא"צ קרא דא"ד שבת (ועמש"כ לקמן ראי' לזה מהא דמילה דוחה שבת) אמנם י"ל לפי דעת רבינו דועשו לי מקדש היינו בית הבחירה ועלה קאי קראי דגלי דלא דחי שבת אף דכבר גילתה תורה דעל כל הני מלאכות שהי' במשכן חייבין עליהן בשבת א"כ ל"ל קרא דא"ד בבנין בית הבחירה אע"כ דבעלמא דחי ל"ת שיש בה כרת לפי"ז מכאן נמי ראי' דועשו לי מקדש קאי אבנין בית הבחירה:

והנה בגיטין דף י"ט דאמר רי"ו וכי מפני שאנו מדמין נעשה מעשה ופירש"י גם בשבת גופי' לא הי' מחייב חטאת בדיו ע"ג סיקרא והנה רבינו פסק דיו ע"ג סיקרא חייב חטאת וכתב בח"ס דמפרש כדמשמע בירושלמי דרי"ו השיב לר"ל מפני שהוא מדמה גט לשבת נעשה מעשה כי אינן דומין הא אעפ"י שלענין שבת חייב חטאת בגט ל"ה כתיבה והדעת נוטה לכך דבגט דכתיב וכתב וצריכין קבלה הלממ"ס מה נקרא כתיבה משא"כ בשבת לא כתיב בקרא לשון כתיבה אלא כל מלאכה דהוה במשכן חייבין עלי' והנה אפי' נימא דיו ע"ג דיו הוה כתיבה לענין גט וס"ת מ"מ במשכן לא הוה דלמה יעשו לווים פעולה בטילה אחר שכבר נכתב בדיו ע"ג הקרש למה יחזרו ליכתוב בדיו ע"כ דין הוא שיפטור וכן בהיפוך אם דיו ע"ג סקרא לא הוה כתיבה לענין ס"ת וגט מ"מ במשכן שהי' כתב ע"ג קרשים ולא יכלו להכירו בטוב חזרו ונתנו עליו דיו וא"כ בשבת כהא"ג חייב ואמנם יפה כתבו תוס' דיו ע"ג סיקרא אע"ג דלוים לא כתבו דיו ע"ג דיו מ"מ הרי כתבו דיו ע"ג כתב כהה להכיר העליון בטוב וממילא ה"ה כל שהעליון מתעלה מן התחתון חייב עליו יעו"ש:

ולפ"ז אכתי קשה לי מ"פ הגמ' ביבמות קרא דלא דחי שבת ל"ל הא צריך קרא בכהא"ג דבאמת ל"ה כתב בעלמא כגון לענין גט רק במשכן הוה כתב בחול דדרכו בכך א"כ הו"א כתב כהא"ג על גבי כתב אחר מותר בשבת וצריך קרא שהכתב דאפ"ה אסור בשבת ושוב ילפינן מיני' דגם לצורך הדיוט כל המתעלה ע"י כתב התחתון הוה מלאכה לחייב עלי' כיון דהי' במשכן ובמשכן גופי' נאסרה בשבת וא"כ איך נשמע מזה דעשה דל"ת שיש בה כרת הא אי לאו קרא ל"ה נאסרה כלל בשבת לצורך המשכן דהו"א דל"ה מלאכה כלל בכהא"ג ובזה גופי' גלי קרא כיון דהי' במשכן חשובה דהיינו דבחול אחשבה למלאכה אסורה בשבת אע"כ וא"ד שבת דלא ילפינן ממלאכת המשכן רק ממלאכות בית הבחירה דקרא דועשו לי מקדש קאי אבית עולמים וא"ש:

ואמנם בהא ניחא לי מש"כ בס"ה הביאו הב"י סי' ל"ב להוכיח דכתיבת ס"ת בשמאל

פסול מדלענין שבת ל"ה כתיבה דאין דרך כתיבה בכך כדאיתא שבת דף ק"ג ואי נימא דהוה כתיבה לגבי ס"ת ממילא ע"כ חייב בשבת דאיך נאמר דאם כתב ס"ת בשמאל דהס"ת כשר ולגבי חיוב שבת ל"ה כתיבה ופטור:

ולפמש"כ בשם ח"ס אין זה תמוה כלל דהא דיו ע"ג דיו הוה כתב בס"ת מ"מ בשבת דל"ה כהא"ג במשכן פטור וא"כ אף אי כתב ס"ת בדיו ע"ג דיו בשבת פטור כיון דל"ה כתיבה כזו במשכן א"כ ה"נ כתיבה בשמאל הא ל"ה מלאכה דלא הי' עושין כן במשכן:

והנה מש"כ בב"י או"ח סי' ל"ב בשם ס"ה שרצה לומר דכתיבת ס"ת פסולה בשמאל כיון שאין דרכו לכתוב בשמאל ופטור אם כתבו בשמאל דאי כשרה לכתיבת ס"ת למה יפטור אם כתבה בשמאל כנ"ל אמנם בשחיטה כ' דלא תליא הא בהא דשחיטה כשרה ואשבת פטור כמו בהפיל סכין דשחיטה כשרה ומשום שבת פטור דהוה מלאכה כלאחר יד וקשה לי מהא דאיתא בשבת דף ק"ו דיליף מביום השבת דמקלקל בחבורה חייב מדגלי קרא ביום השבת דמילה דחי שבת ולר"י משום דהוי תיקון גברא והא בוודאי אין דרך למול בשמאל דכל המצות מצותה בימין כדאיתא בסוכה דף ל"ז א"כ אי מל בשמאל לכאורה ליכא חיוב שבת דאף דמילה כשרה בשמאל אבל אשבת לא מחייב וא"כ מנ"ל דמקלקל בחבורה חייב דילמא פטור אבל פשיטא דלכתחילה אסור לעשות חבורה א"כ הו"א דאסור למול כדרכו בימין כיון דאפשר למול בשמאל דהוה חבורה שלא כדרכו קמ"ל קרא ביום השבת דמילה דוחה שבת וא"כ רשאי למול בימין כדרכו בימין אף דאיכא איסורא דעביד חבורה כדרכו וכן לר"י מנ"ל משום דתיקון גברא חייב דילמא ל"ח תיקון אלא דאתי קרא דמילה דחי שבת ושרי למול כדרכו בימין ומדלא קאמר הכי נשמע דגם אם מל בשמאל חייב אשבת ג"כ א"כ מנ"ל דכותב ס"ת בשמאל פסולה דלמא כשר ובאמת אם כתב ס"ת בשמאל בשבת חייב כיון דהס"ת כשר אי אפשר שיהא פטור וכן יש להקשות לאידך גיסא דמסתמא הא דמחייב אמקלקל בחבורה היינו בעשאו כדרכו בימין ויקשה הא גופי' איך גלי קרא דדחי שבת הא אפשר למול בשמאל דהוה שלא כדרכו לענין שבת ולענין מילה כשרה ואפשר לעשות בלא חילול שבת דחי שבת ואשלא כדרכו הא א"צ כלל קרא דימול בשבת דלמה לא ימול בשבת בשמאל ולא יצטרך לעשות כדרכו בימין שיהא עושה חילול שבת במלאכת חבורה ומדכ' קרא ביום השמיני דימול בשבת ע"כ דהיינו דימול בימין כדרכו ואמאי הא היכא דאפשר לעשות בלא חילול שבת מוטב למול בלא שיצטרך לעשות מלאכה שיש בו חילול שבת וכבר העירותי בזה בהערות על ספר ברכת משה על חולין:

אך לכאורה י"ל דלענין חבורה ל"ש לומר ולחלק בין עושה בימין לבין עושה בשמאל אך הא מבואר בראשונים דחיובא משום מלאכת גוזז וכמבואר היטב בח"ס בחי':

לד) **אמנם** בהא אשכחנא פתרא לשיטת רש"י ביצה דף כ"ז דהעלה דלכך אין מבערין חלה טמאה להאכילה לבהמה ביו"ט משום דאחשבה רחמנא למלאכה דהא אש"ק ביו"ט דהבערה הא מותר ביו"ט ע"כ מטעם אחשבה למלאכה ולכאורה הוא מילתא דתמוה לחדש סברא זו דע"י אחשבי' יהא נחשבה למלאכה ומהיכן נלמוד יסוד לזה אבל לפי מה שבארנו ניחא מאוד דהא באמת רוב מלאכות המשכן ל"ה מצד עצמה מלאכה רק ע"י דמלאכת המשכן גופי' אחשבה למלאכה ולכך אלו המלאכות שהי' במשכן אף דמצד עצמה ל"ה בכלל ל"ת כל מלאכה רק מכח אחשבה למלאכת המשכן זאת גופי' אסרה תורה לכן שפיר י"ל גם שאר מלאכות החשיבה תורה למלאכה שפיר הוה מכלל ל"ת כל מלאכה ובאמת אי ל"ה אסרה תורה בכלל מלאכה רק מלאכת מחובר לקרקע כחרישה וקצירה ל"ה הדין נותן לחייב על שום מלאכה מכח אחשבה (ועיין בר"ן רפ"ד דרה"ש ויבואר להלן בה' כה"מ):

הנה בירושלמי פ"ב דשבת מהו שיהא מותר להצית האור במדורת קדשים בע"ש והיא הולכת ודולקת בשבת או ביו"ט ופריך והתנן ומאחיזין את האור במדורת בית המוקד אפי' בשבת דכתיב לא תעשו מלאכה נעשית היא מאלי' ברם הכא התורה אמרה אין שורפין קדשים ביו"ט דכתיב לא תותירו ממנו עד בוקר והנותר ממנו עד בוקר באש תשרפנו תן להם שני בקרים וכתיב והנותר מבשר הזבח עד ביום השלישי באש ישרף והנה הפנ"י שבת דף כ"ד הביא דברי הירושלמי, והעלה בביאורו דבשריפת קדשים אין משום מלאכה אלא משום דאחשבה למלאכה א"כ אף מעיו"ט וע"ש איכא איסורא מצד אחשבה יעיי"ש אך עדיין הדבר צריך תלמוד כיון דכל האיסור עכ"פ רק משום לא תעשה מלאכה איך נוכל לומר דמה דרק הוה מלאכה מכח אחשבה יהא חמור ממלאכה גמורה דשרי מעיו"ט דנעשית מאלי' ולא עביד מידי ובזה דרק משום אחשבה למלאכה יהא אסור אף בנעשית בעיו"ט או בע"ש ובשבת לא עביד מידי ומה דהביא דרשא דתן לו שני בקרים ומאש ישרף לא נשמע דבנעשית מאלי' אייריא דילמא בנעשה מלאכה בידים אייריא קרא:

והנראה לי בכוונת הירושלמי דהא בהבערה כתיב לאו מיוחד לא תבערו אש בכל מושבותיכם ולחד מ"ד ל"ה אלא לאו ואין בו משום מלאכה ולאידך מ"ד לחלק יצאה לחייב על כל מלאכה ומלאכה ומעתה אני אומר הנה בהבערת קדשים דכתיב באש ישרף וגלי קרא דמצוה שיתבערו הקדשים אבל לא הטילה תורה החיוב על גוף האדם שיעשו

בעצמו ההבערה אלא שיבוא לידי הבערה מן העולם א"כ מאחר שהתורה מיעטה תן שני בקרים דהיינו שלא יתבערו מאליהן ביו"ט א"כ גלי קרא דמה דחייבה תורה בשאר ימים שיתבערו הקדשים מאליהן זה אסרה תורה ביו"ט א"כ נשמע ממילא דאפי' ביעור כזה שאין בידים כגון בעיו"ט ג"כ בכלל האיסור והיינו מטעמא שבארנו כיון דהבערה כתיב לאו מיוחד דלא תבערו אש ואינה בכלל שאר מלאכות דבוודאי משום מלאכה דכתיב לא תעשה וזה אינה בכלל אין לאסור בהתחיל מע"ש אבל לאו דלא תבערו שפיר י"ל דגלי קרא כיון דע"פ מכח האדם מתבער בשבת וביו"ט איכא איסורא שפיר (ואין לומר הא כתיב ביום השבת א"כ אדרבא הא ממעטין מיני' יו"ט כדאיתא בירושלמי פ"ג דביצה גבי נר של אבטלה דבר זה יתבאר לקמן בפירקין) ואף למש"כ הנמ"י פ"ב דבב"ק דלמ"ד אשו משום חציו והוה כאלו נעשה הכל מע"ש היינו רק לענין מלאכה דלא נחשב כאלו נעשה מלאכה בשבת כגון הפורש מצודה מע"ש וצד בשבת דחייב וחשיב כאלו עשה מלאכה בשבת (כמו שיבואר לקמן) לכן למ"ד אשו משום חציו לא חייב משום עשיית מלאכה דהבערה אבל משום לאו דהבערה שפיר איכא גם בהדליק מע"ש (וכן הוא בירושלמי להדיא בספ"ק דשבת דיליף מקרא דאם התחיל מע"ש אין עובר משום לא תעשה מלאכה) מעתה אני אומר אף במדליק ביו"ט גופי' לבער הקדשים הטמאים או הנותרים ג"כ ליכא משום ל"ת מלאכה דהא באמת ביו"ט ליכא בהבערה משום מלאכה דאמרינן מתוך רק דמתוך ל"מ רק להתיר משום מלאכה מדכ' אך אשר יאכל לכל נפש יעשה לכם אבל משום לאו דהבערה לא התירה תורה משום מתוך ע"ד שכ' הח"ס סי' קמ"ט דבתחומין דליכא משום ל"ת מלאכה ל"ש להתיר משום מתוך דבזה לא כתיב את אשר יאכל לכל נפש (והסברא נראה כיון דהוא לצורך האדם איני בכלל מלאכה לכן התירה תורה ובאמת בעושה לזמן מרובה אסור גם באונ"פ כדאיתא בירושלמי פ"ק דביצה והיינו כמש"כ כיון דנעשה לימים מרובים שוב הוה מלאכה) ולכן אף מה שאין צורך האדם כעת לאו בכלל מלאכה הוא דהא עכ"פ אי מקלעי אורחים הוה לצורך האדם חזי להו והוה עדיין זמן סעודה שוב אמרינן מתוך שהותרה לצורך הותרה שלא לצורך כמש"כ במגי"ש וכן מצאתי באו"ז בתשובותיו) א"כ ה"נ בלאו דלא תבער ל"ש להתיר משום דלא חשיב עשיית מלאכה דלא משום מלאכה אסרה תורה לכן אפי' במתבער מאיליהן אסרה תורה:

ובזה מיושב קו' תוס' בשבת דף כ"ד למה אסרה תורה שרפ"ק נאמר מתוך ולפמש"כ ניחא כיון דשרפ"ק אסרה תורה בלאו דלא תבערו אפי' במתבער מאיליהן אין להתיר מטעם מתוך דנהי משום עשיית מלאכה לא נאסרה אבל לאו דהבערה איכא (ובמגי"ש

כ' דכונת פירש"י דמה דאחשבה למלאכה לא מצינו דהותר באונ"פ
וע"ז יש להשיב עכ"פ רק מכח ל"ת מלאכה אתה בא לאסרו והא לאו דל"ת מלאכה הותר באונ"פ אבל לדידי ניחא דלאו דהבערה לא מצינו דהותר אצל אונ"פ) ובזה יש ליתן עוד טעם אחר לסברת רש"י דס"ל דמשום אחשבה איכא איסור מלאכה די"ל דכונת פירש"י איני לאסור בכל עשיית מלאכה אלא במלאכת הבערה שיוצא מלאו דלא תבערו דכיון דמצות הבערה איני שיעשה בפועל אלא שיתבער מן העולם בשריפה וזהו שאסרה תורה בשבת וביו"ט בלאו דלא תבערו ה"נ מה שמאכילה לבהמה ג"כ בכלל איסור הבערה אף דלא עביד איהו ההבערה דרק ניתנה לפני בהמתו והבהמה אוכלת והיא מתבערת מאיליהן אסרה תורה מדכתיב לא תבערו ובזה נכלל בין הבערה ע"י אש בין הבערה ע"י בהמה דמקרי ג"כ הבערה דהא כתיב לא תבערו ממנו בטמא וגם הבערת בהמה בכלל היכי דאיכא מצוה לבערו ע"י בהמה ואף אי מתבער ממילא ע"י בהמתו ג"כ בכלל כמו לענין הבערתו ע"י אש והיינו הכל משום אחשבה לאיסור הבערה ולאו דהבערה הוא אב מלאכה למ"ד לחלק יצא א"כ שפיר אחשבה למלאכה כמו כל הבערה דלא כתיב בה מלאכה והוא בכלל ל"ת מלאכה:

ובזה ארויח לנו הא דפירש"י בפסחים דף ה' דאמר ר"ע מצינו להבערה שהוא אב מלאכה וא"ב חמץ אלא שריפה פירש"י ורחמנא אמר תשביתו ואי השבתתו בכל דבר הא יכול להשביתו ע"י בהמתו ותמה בפנ"י הא לפירש"י אמרינן אחשבה למלאכה ואסור ביו"ט גם ע"י בהמה והנה לפמש"כ ניחא דר"ע הא אמר מצאנו להבערה שהוא אב מלאכה ואי האיסור רק משום אחשבה ל"ה משום אב מלאכה רק משום לאו דלא תבערו דנכלל בו גם הבערתו ע"י בהמה וממילא הוה בכלל מלאכה אבל ל"ש לומר דהוה אב מלאכה וא"ש בפשיטות וכן י"ל לפמ"ש לעיל דרק בשרפ"ק דכתיב באש ישרף דמשמע דמתקיים המצוה כשמתבער מאיליו וזהו דמיעטה תורה דתן שני בקרים לשריפתו ע"כ דאסרה תורה שרפ"ק אפי' במתבער מאיליהן מעיו"ט משום דאחשבה בלאו דלא תבערו אבל בביעור חמץ דכתיב תשביתו שאור מבתיכם ביום הראשון ואי לאו דר"ע היינו אמרינן ביו"ט א"כ אדרבא גלי קרא דמצות הבערה ביו"ט ואם מבער חמץ מעיו"ט והי' הולך ודולק ומתבער ביו"ט הרי הוא מקיים מצות השבתתו ביום ראשון ובכהא"ג אפי' חל בע"ש הוה ג"כ רשאי לבער מע"ש דאיסור הבערה ליכא יען דהתחיל מע"ש למ"ד משום חצו הוה כאלו דלק הכל מע"ש א"כ ה"ה במבער ע"י בהמתו ביום ראשון ממש מקיים תשביתו ואיסור משום אחשבה למלאכה ל"ש כיון דאדרבא הא קרא כתוב ביום הראשון ביו"ט תהא השבתתו הרי דלא אחשבה תורה למלאכה (וא"ל דהוה אסור משום דילפינן

משי"ק דאסור ביו"ט כמש"כ בפנ"י דז"א דהא ל"ד לשרפ"ק דבארנו דאם התחיל בעיו"ט ודולק והולך ביו"ט ג"כ אסור משום דאחשבה ובחמץ אחשבה תורה להבערתו שיעבור בלא תבערו אש בהתחיל מעיו"ט ה"נ דלא אחשבה לביעורו ע"י בהמה אי הוה מפרשינן קרא וביום הראשון היינו ביו"ט אבל כיון דר"ע אמר דע"כ מעיו"ט משום דס"ל דקרא אייריא מתחילת ביעורו ותחילת ביעורו א"א ביו"ט דהוה אב מלאכה ולכן מפרש ביום הראשון מעיו"ט ע"ז שפיר דייק בגמ' דס"ל א"ב אלא שריפה דאי השבתתו בכל דבר הוה מצי לפרש קרא כפשטי' ביום הראשון ביו"ט ובתחילת ביעורו וע"י בהמה דל"א אחשבה (וכיון דעכ"פ גם הבערה ע"י שריפה בכלל דביום הראשון תשביתו ביו"ט ובכגון דהתחיל מעיו"ט נשמע דל"א אחשבה לביעורו שיהא בכלל לא תבערו) לא במבער ע"י אש מעיו"ט ודולק והולך ביום הראשון ולא ע"י שמאכילו ביו"ט לבהמה וא"ש כפתור ופרח:

לה) **והנה** יש מקום אתי לומר דבר חדש דשפיר שייך בשריפת קדשים דאחשבה תורה למלאכה גמורה שהנה במג"א סי' תק"א סקי"ג הקשה הא דמסיקין בכלים ואמאי הא בסתירה גמורה קיימ"ל יש סתירה בכלים ותי' המג"א כיון דהותרה הבערה לצורך אונ"פ ה"ה דהותרה נמי סתירה שעמה ובישועות יעקב תמה הא הבערה דהותרה ביו"ט ילפינן מקרא דביום השבת למעוטי יו"ט ומנ"ל היכא דאיכא סתירה עמה ולי נראה לישב הא בקרא כתיב לא תבערו אש בכל מושבותיכם ודרשינן אבל אתה מבעיר בבית המוקד ובביהמ"ק דמבעיר איברים ופדרים ע"ג האש כדאיתא שבת דף כ' ואיתא בירושלמי פ"ב דשבת דמבעיר איברים איכא נמי משום מבשל כיון שרוצה בעיכולן וא"כ הא דממעט דשרי הוא נמי אף באיכא עמה מלאכה כגון מלאכת סתירה דקרא אייריא ביש עמה נמי מלאכה אחרת מבשל מעתה כיון דשוב מיעטה תורה שריפת קדשים ביו"ק הוא ג"כ משום דאית בי' נמי מלאכת מבשל דהאיברים שנטמאו ע"י הבערה מתבשלים והיינו דאחשבה למלאכה למלאכת מבשל דכיון שרצה בעיכולן הוה כמבשל לפי"ז י"ל גם במבעיר ע"י שמאכילה לבהמה שייך ג"כ מלאכה דלכאורה בכל אכילה מיד שלעסה מתעבד בה מלאכת טחינה דק דק כמש"כ במג"א ס"י שכ"א בשם רש"י אלא דבשעת אכילה ל"ש משום טוחן כמבואר בסי' ש"כ ס"א דל"ש סחיטה בשעת אכילה אם מציץ ענבים בשעת אכילה אמנם בקדשים שנטמאו שאין עומד לאכילה אם מבערה ע"י בהמה מתעביד ע"י מלאכת טוחן אם היתה מקיאה קודם שבלעה היינו טחינה ממש (דבחלה שייך טחינה כמו בכל פת שחותך דק דק כמבואר בסי' הנ"ל וכן בבשר הוה ג"ק יעו"ש במג"א) ושייך דאחשבה תורה למלאכה דעכ"פ איתעביד ע"י מלאכה:

רק קשה לי דהנה לר' יוסי דס"ל הבערה ללאו יצאה הוא במידי דשייך משום מבשל

כמבואר ביבמות דף ל"ג דלית לי' דאחשבה כמבשל א"כ הא דאיתא בפסחים דף ה' דאמר ר"ע אך ביום הראשון מעיו"ט דאי ביו"ט הא אשכחן להבערה שהוא אב מלאכה דילמא רק במידי דאיכא עמה מלאכה מבשל או סתירה אבל בשריפת חמץ ל"ש משום מבשל ל"ה הבערה אב מלאכה:

לו) **מעתה** נשובה ונחקורה בדברי רבינו שאנו עסוקים בו שכ' כדי שיחוגו אליו ג"פ בשנה דנשמע דהיינו טעמא דצותה התורה להקם המשכן הוא ג"כ כדי לחוג שם ג"פ בשנה להביא עולת ראי' וכן מוכח מדפליגי בחגיגה דף ה' אי הקריבו ע"ר במדבר קודם מתן תורה אבל לאחר מ"ת פשיטא דקרבה במשכן וא"כ קשה האי דאיתא בפסחים דר' אמי אמר דמי שאין לו קרקע בא"י א"ח לעלות לרגל וכ' התוס' בפסחים דף ג' דה"ה דא"ח לעלות מחו"ל ולהביא ע"ר מדכ' לא יחמוד איש ארצך ויקשה איך הקריבו ע"ר במדבר הא עדיין לא זכו בארץ ישראל ומדבר חו"ל הוא וכיון שע"כ נתחייבו במדבר קודם שבאו לא"י מסתברא לומר דאחר שכבשו ג"כ לא פקע החיוב לעלות לרגל ולהביא ע"ר וקשיא לתוס' שכ' בפשיטות דא"ח לעלות לרגל מחו"ל לארץ (ועיין בספר חסל"א ה' ק"פ שהקשה איך הקריבו ק"פ במדבר כיון שלא הי' להם קרקע ולי קשה יותר מע"ר דע"כ הקריבו ע"ר במדבר אף שלא הי' להם עדיין קרקע בא"י וכיון שנתחייבו לא יפקע מהם החיוב כשבאו לארץ):

אמנם הנה באמת זה פלוגתא בירושלמי פ"ג דפיאה תני והראיון ר' יוסי בשם רי"ו מי שאין לו קרקע פטור מן הוידוי דכ' מן האדמה אשר נתת לנו ר' יוסי בשם ריב"ל מי שאין לו קרקע פטור מן הראי' שנאמר ולא יחמוד איש את ארצך ובתוס' קידושין דף כ"ו וכן ב"ב דף כ"ז הביאו ותמהו אהא דפירש"י שם דבוידוי ל"ב שיהא לכל אחד קרקע דהא אשר נתת לנו דלכל ישראל קאמר משא"כ בביכורים כתיב אשר נתת לי ולפי"ז מוכח דתוס' מפרשין דברי ירושלמי דבניחותא קאמר דבוידוי פטור יען דכ' מן האדמה אשר נתת לנו ולפי"ז בראי' דלא כתיב בי' האדמה רק ארצך לא ממעטינן מי שאין לו קרקע דארצך אתי למעוטי חו"ל כדאיתא בב"ב דף פ"א וריב"ל פליג דממעטינן מלא יחמוד איש את ארצך אבל לפירש"י י"ל דמפרש להיפך דממעטינן ראיון מדכ' ארצך לשון יחיד אבל וידוי לא ממעטינן דכ' אשר נתת לנו משמע לכל ישראל וא"כ במחלוקת שנוי' ולפי"ז נשמע דדעתם דאף דכל הני חובת הגוף נינהו כיון דכ' ארצך ממעטינן חו"ל ע"ד שכ' תוס' ביבמות דף מ"ז ד"ה אין כיון דכ' בארץ יש למעט חו"ל אע"ג דהוה חובת הגוף:

אולם לכאורה קשה לי מחגיגה דף ה' דאיתא שם תניא ריוה"ג אמר ג' מצות נצטוו ישראל בעלותם לרגל בראי' בחגיגה ושמחה ויש באחד מה שאין בשתיהם בחגיגה שישנו לפני

הדיבור ויש בשמחה שנוהגת בנשים כבאנשים וקשה אמאי לא נחשוב דבשמחה ישנו מה שאין בשתיהם דשמחה חייב אף מי שהוא בחו"ל או שאין לו קרקע ובע"ר אין חייב רק מי שהוא בארץ ויש לו קרקע בארץ וכ"כ באמת תוס' ר"ה דף ו' ד"ה הא דמי שאין לו קרקע פטור מראי' וחייב בשמחה:

אך הנה בשמ"ק בכורות דף כ"ו כ' בשם תוס' חיצוניות דמי שאין לו קרקע א"ח בראי' ובשמחה וגם מבל תאחר פטורים א"כ ניחא דלא קחשוב הא:

והנה מדברי תוס' הנ"ל נשמע דס"ל דמי שדר בחו"ל פטור גם מק"פ וכבר עמד על דבריהם במשל"מ פ"א מק"פ דמנ"ל שפטור מק"פ דאין לילף מרי"א דנשים יוכיחו שפטורין מראי' וחייבין בק"פ:

אך הא יש ליישב לכאורה דילפינן פסח מראי' דמי שחייב דהיינו באנשים שוה לכל הלכותיו לחיוב הראיון למאן דחייב בראי' לכן מי שפטור בראי' פטור גם מפסח משא"כ נשים דמעיקרא לא נתחייבו בראי' כלל וכ"כ בס' חסל"א הנ"ל (וכן יש להוכיח מהא דאיתא בתענית דף י' בג' במרחשון שואלין גשמים ר"ג אומר עד ט"ו יום אחר החג כדי שיגיע האחרון שבירושלים לנהר פרת א"כ אמאי לא אחרו עוד ימים בשביל עולי רגלים דבני חו"ל אך מהא לא אריא דהא איתא התם דבגולה עד כ' בתקופה א"צ מטר א"כ הא דשואלין בירושלים רק בעבור ארץ ישראל אבל בחו"ל עדיין אין הגשמים באים כיון שאין שואלין א"כ כיון דבני חו"ל ג"כ עד ט"ו יום יכולין לבוא עד נהר פרת שהוא בגבול א"י בהכי סגי כי בחו"ל אין גשמים יורדין אף שישאלו בא"י ויכולין לבוא לביתם) והכי משמע ברה"ש דף י"א בתוס' ד"ה מפני הגליות דמחויבין לעלות אולם י"ל דהתם איירי בעלו מרצונם להקריב הפסח ועוד דמבואר בירושלמי בסנהדרין וברה"ש פ"ג דדוקא כשהגיעו לנהר פרת דנתחייבו כבר לעלות דכל עדת בנ"י יעשו אותו אז מעברין בשבילם:

ואיתא עוד בסנהדרין דף י"א וכתוב לאחנא בני גלוותא פירש"י דצריך להודיעם שעיברו כדי שלא יאכלו חמץ בפסח והשתא הא בלא"ה הם צריכין לעלות להקריב פסח בניסן דחל לפי חשבונם וממילא יודעין כי עוברוהי בהאי שתא ולמה הצריכו לשלוח להם האגרת והנה בחיה"ר כ' דההוא דר"ג הי' אחר החורבן אלא משום מהרה יבנה ביהמ"ק (ועיין בס' עבודה תמה ובשו"ת יעב"ץ שהכריחו שהי' אחר החורבן ע"ש):

והנה בספר בית לחם יהודא כ' לפרש דברת תוס' דפטור מק"פ דאל"כ מאי נפ"מ דכ' קרא דפטור מע"ר הא חייב לעלות משום ק"פ ולדעתי אי מהא יש לדחות דצריך קרא לפטור בשאר רגלים שאין ק"פ אלא דא"כ יקשה למאי נפ"מ הא צריך לעלות משום שמחה אולם י"ל דק"פ וכן קרבן שמחה יכולין לקיים בירושלים לשלוח לשם קרבנותיהם אבל

לראות פנים צריך לעלות בעצמו ומהא פטרה רחמנא באין לו קרקע:
שוב ראיתי בספר חסל"א שהקשה לתוס' הנ"ל איך עשו פסח במדבר הא לא הי' להם קרקע ואי דא"י מוחזקת להם מ"מ תקשה לר"ע דס"ל דאותן טמאים לנפש אדם מישאל ואלצפון הי' כדאיתא בסוכה דף כ"ה והם לא נטלו חלק בארץ שהי' לוים ופטורים מפסח ובשלמא לר"י דאמר במשנה דמעשר פ"ה דלוים יכולין לומר על האדמה אשר נתת לי משום דיש להם חלק בערי מגרש לק"מ אבל לת"ק דר"י קשיא:
ולדעתי לק"מ דכיון דא"י מוחזקת להם א"כ קודם שנכנסו לארץ היו גם ללוים חלק בארץ בירושה מאבותיהם רק אחר חלוקה מחלו חלקם והגיעו להם חלק בערי מגרש אבל מתחילה בוודאי גם ללוים זכות בארץ בירושה מאבותיהם:
אך אכתי תיקשה דהא נהי דמוחזקת להם מאבותיהם הא עכ"פ עד שכבשום הי' דרים ומוחזקים בהם הכנעני ויש להם ע"כ קנין פירות עד שעה שיכנסו לארץ וא"כ אי קנין פירות כקנין הגוף דמי א"כ כמי שאין להם קרקע דמי והדרה קו' לדוכתי':
לז) **אולם** יש לומר דהנה בחסד לאברהם הביא עוד קושיא אחריתא מה שמקשים העולם לדעת תוס' הנ"ל מהא דאמרינן שבת דף קל"א דאף לר"א דאמר מכשירי מילה דוחין שבת מודה דמכשירי ציצית ומזוזה אין דוחין שבת מ"ט הואיל ובידו להפקירן ולשיטת תוס' תיקשי אמאי מכשירי פסח דוחין שבת לר"א הא בידו להפקיר קרקע שלו ויפטר מפסח וכ' שם לישב עפ"י המתבאר בגיטין דף מ"ז המוכר שדהו לנכרי לוקח ומביא ביכורים דלמ"ד אין קנין נכרי בא"י חייב להביא מה"ת אף דיש לנכרי קנין פירות כדאמרינן בירושלמי שם ר"א בשם ר"א אע"ג דר"מ אמר אין קנין לנכרי מודה שיש לו קנין נכסים מהו קנין נכסים אר"א אכילת פירות ואמרינן שם בש"ס דיש קנין לנכרי לחפור בו ואפ"ה חייב בביכורים דקנה"ג שלו וחשוב שפיר מארצך (ועיין בא"ע סי' ק' בח"מ בשם המרדכי דמי שיש לו קנין הגוף אף שאין לו קנ"פ הוי כמוחזק אצלו לענין גביית כתובה) וכן יש לומר בזה דהא דפטרינן לי' מפסח כשאין לו קרקע דילפינן לה מקרא דלא יחמוד איש את ארצך וכשיש לו קנין גוף בקרקע אף שמכר הפירות קרינן בי' ארצך ומעתה למ"ד בבכורות דף נ"ב דמתנה חוזרת ביובל דדרשינן מתשובו לרבות המתנה ה"ה בזוכה מהפקר וחוזר לבעלים וא"כ לא משכחת לה להאי דינא דאין לו קרקע בזמן שהיובל נוהג דאף כשמכר או הפקיר נשאר לו קנין הגוף בקרקע ול"מ לה להאי דינא דאין לו קרקע רק בזמן שאין היובל נוהג (או בכהן ולוי שאין להם קרקע) ועיש"ה ולפי"ז מיושב ג"כ קו' הראשונה דנהי דהי' לנכרים קנין פירות כיון דהי' לישראל קנה"ג בירושה מאבותיהם הוה כמי שיש להם קרקע בא"י וחייבין בק"פ:

והנה מה שהעלה בס' חסלא"ב דאף דקנ"פ כקהג"ד אפ"ה מי שיש לו קנין הגוף הוה כאלו יש לו קרקע הנה בימי חורפי זכיתי לסברא זו (עוד קודם שנדפס הס' חס"ל והוא נדפס משמי בקונטרס הנדפס אצל שבי"ד על יור"ד לאמוהגזצ"ל) והבאתי שם דברי הרשב"א שכ' דטעמו דרבה דסובר דאין קנין לנכרי להפקיע מיד מעשרות אין משום דסובר דקנ"פ לאו כקנהג"ד דהרי יש לו קנין בגוף הקרקע לחפור בו בורות שיחין ומערות אלא דאפ"ה אין לו קנין להפקיע ולר"א אין לו אלא קנ"פ אלא דסובר קנ"פ כקנהג"ד אף דאין לו רשות לחפור בו בורות דנשאר גוף הקרקע לישראל וכ"כ תוס' יבמות דף ל"ו דאף דקנ"פ כקנהג"ד אבל גם לזה שהגוף שלו לא פקע זכות קנין שלו ומיקרי קרקע של ישראל:

אך הקשיתי מאז לדעת רבינו בפ"א מתרומות דעכו"ם שקנה קרקע בא"י לא הפקיעו מן המצוה ואם חזר ולקחה ישראל חייב מה"ת בתומ"ע כאלו לא נמכרה לעולם דאינה ככיבוש יחיד ופי' הכ"מ דלדעת רבינו כ"ז שבידו יש קנין להפקיע וממילא הוא כחו"ל ורק בחזר ולקחה ישראל בזה אמרינן דאין קנין מכלל דלמ"ד יש קנין אפי' בחזר ולקחה פטור מה"ת דהוה כקרקע חו"ל והוה ככיבוש יחיד והקשיתי כיון דאין לו רשות לחפור בו ע"כ דנשאר הגוף של ישראל א"כ אמאי בחזר ולקחה פטור הא לא נכבשה כלל דהגוף של ישראל הוא (והנה במש"כ הכ"מ דלמ"ד א"ק כ"ז שביד הנכרי עכ"פ פטורה כבר השיג במהרי"ט סי' מ"ג מכמה דוכתין וכ' בכונת רבינו כך דכשחזר ולקחה אין מחייב ליתנה לכהן בחנם וא"י לעכב לעצמו אבל בכ"ז שלא לקח השדה חייבת במעשרות אם לקח השיבולים רק אין מחוייב ליתנם לכהן וללוי וכן העלה בשו"ת בצלאל אשכנזי):

והנה שם כתבתי לבאר דברי רבינו כך בוודאי לר"א ל"ה ככיבוש יחיד אלא דרבינו מפרש כן אליבא דרבה דלא נאמר כיון דבאמת יש קנין לחפור בו בורות הו"א דאף בחזר ולקחה יש קנין קמ"ל דאין קנין אי חזר ולקחה אלא דלכאורה יקשה א"כ אמאי לא כתב רבינו זה דיש קנין לחפור בו בורות לכן נראה דרבינו ס"ל כר"א בהא דאין קנין לחפור בו אבל בהא דיש קנין להפקיע לית לי' דר"א אלא דגם להפקיע מיד מעשר א"ק דטעמא דר"א דס"ל דכקנהג"ד ורבינו הא סובר דקנ"פ לאו כקנהג"ד וא"כ יפורש דברי רבינו כך דאינה ככיבוש יחיד דלא תאמר דיש קנין לחפור בורות וממילא מסתברא דגם יש קנין להפקיע מיד מעשר אפי' חזר ולקחה קמ"ל דל"ה ככיבוש יחיד דאין לו קנין לחפור וקנ"פ לאו כקנהג"ד ולכן חייב במעשרות כשחזר ולקחה ועכ"פ זאת פשיטא דלר"א דס"ל אין קנין לחפור בוודאי בחזר ולקחה דחייב ודלא ככ"מ וראי' לזה דהרי בפ"ד דפיאה איתא דעכו"ם שקצר שדהו פטורה מפיאה אבל אם אחר שנתגייר קצרו משמע דחייב א"כ מוכח דא"ק להפקיע דהא בגמ' מדמי פיאה לתרומה בהא ועוד קשה לי לדעת הכ"מ

מהא דתנן בפי"ב דנגעים בלקח בית מנוגע מנכרי יראה כתחלה ע"כ דאם חזר ולקח לכו"ע חוזר לקדושתה ומטמא בנגעים דאל"ה יהא הבית טהור כמו דתנן התם בנגעי גופו דטהור גם אחר שנתגייר ובזה תמהתי על בעל כפתור ופרח שג"כ פירש כהכ"מ דלרבינו למ"ד יש קנין אפי' בחזר ולקחה לא מהני והביא מתוספתא פ"ו דנגעים דמטמא בבית שקנה מגוי ותימא למה הוצרך להביא מתוספתא הא משנה שלימה הוא ועוד קשה לי לדעת הכ"מ דל"מ לר"א חזר ולקחה מפ"ק דביכורים דגר מביא ואין קורא משום דלא יכול לקרות אשר נתת לאבותינו ויש להבין מהיכן יש לגר קרקע בא"י אי בלקח מישראל הא חוזר ביובל וקיי"ל דאין קורא דקנ"פ לאו כקנהג"ד וע"כ לומר דהי' לו קרקע שקנה בגיותו וכשנתגייר הוה כקנה מגוי כמש"כ משל"מ פ"ט דנגעים ובוודאי בקנה מגוי אין חייב להחזיר ביובל דאתא מכח גוי כמש"כ רבינו כהא"ג בפ"א מתרומות ועמש"ל שם שכ' דלכל מילי אמרינן כן דלא כמהרי"ט א"כ מוכח בחזר ולקחה חייב לכו"ע:

ולכן תמהתי על הגאונים הטו"א פ"ק דחגיגה ונוב"י סי' צ"ד שכתבו דהיינו טעמא דהשמיט רבינו הא דר' אמי דכל שאין לו קרקע א"ח לעלות לרגל משום דאיתקש להקהל ובהקהל כתיב גרך ולא משכחת לגר קרקע אי קנ"פ לאו כקנהג"ד ופלא הא רבינו בפ"ד מביכורים כ' דגר מביא וקורא מוכח דמשכחת דיש לגר קרקע והיינו בהי' לו קרקע ונתגייר:

והא דיקשה אמאי לא הביא רבינו הך דרב אמי יש לתרץ משום קושיא אחריתא שהקשה בטו"א בחגיגה דף ה' דפריך משמואל שלא העלהו לרגל ויקשה הא כיון שאבותיו בחיים אין לו קרקע דאי בהקנו לו ע"י אחרים ל"ה אלא קנ"פ ע"כ דלית לן דרב אמי ולכך השמיטוהו רבינו (ועח"ס סי' קכ"ד) ובזה יש ליישב מה שהקשו על רבינו דבפי"א משמיטה פסק דאחין שחלקו לקוחות הן ומחזירין זל"ז ביובל ויקשה קו' רב יוסף איך מביאין ביכורים כיון דפסק דקנ"פ לאו כקנהג"ד להנ"ל י"ל דמשכחת שאביו לקח מגוי או שלקח הוא מנכרי ולא גרע מגר שנתגייר (וקרא דנתת לי היינו זוזי עיין ב"ב דף פ"א) ורב יוסף דלא ניחא לי' בהכי י"ל משום דאי הו"א דקנ"פ לאו כקנהג"ד ואי נאמר גם כמ"ד דיש קנין להפקיע ממעשרות ע"כ דגם יש לו קנין לחפור בו וקנה קנה"ג ממש באמת אפי' חזר ולקחה לא הוה מהני משום דהוה ככיבוש יחיד ודו"ק:

והנה על קושית העולם הנ"ל לר"א למה מכשירי פסח דוחה שבת הא נאמר הואיל ובידו להפקירו אין מכשירין דוחין נראה ליישב דהנה תוס' פסחים דף מ"ז כתבו דל"א אי בעי פריק כמי דל"א אי בעי קני ולכן אין עוברין בב"י אשל גבוה והר"ן כתב משום דמחוסר ממון ובישועת יעקב תמה ע"ז א"כ בהפקר נאמר דיעבור בב"י מטעם אי בעי זכה בהפקר

דאין מחוסר ממון והא כל ביטל מטעם הפקר ולכן העלה דלהכניס לרשות ל"א הואיל ולפי"ז לכאורה קשה איך נאמר האי הואיל אי בעי מפקיד אי ל"א הואיל להכניס לרשות ה"ה דל"ש הואיל להוציא מרשות (ובאמת במג"א סי' י"ג הקשה נימא אי בעי נתן במתנה והוכיח דאסור ליתן במתנה בשבת ולדעתי אף דנימא דמותר ליתן במתנה בשבת אבל ל"ש לומר הואיל אי בעי נתן במתנה דהא ל"א הואיל אי בעי קנה כתוס' פסחים הנ"ל א"כ ה"ה דל"ש הואיל אי בעי מקנה ונותן במתנה דל"א הואיל להוציא מרשות א"כ רק צריך להבין מ"ש דאי בעי נותן במתנה ל"א והואיל ואי בעי מפקיר אמרינן) ונראה דהנה רבינו פ"ב מנדרים כתב הטעם דהפקר מהני הוא מטעם נדר שאינו רשאי לחזור בו ותמוה מאוד מאי ענין זה לזה וכי אם רוצה לעשות איסור ולחזור בו מהני חזרתו הא נפיק מרשותו כדמוכח בכמה דוכתין (ובשו"ת הרי"מ סי' ט"ז כתב להסביר הענין דבמה שמפקיר הרי מסלק עצמו אך הא ר' יוסי סובר דבעינן אתי ליד זוכה היינו משום כמו במתנה אף שאמר משוך וקני מ"מ לא יצא מרשותו עד שזה עושה קנין כן בהפקר לא יצא מרשותו בדיבור עד שעושה זה הזוכה קנין בו ורבינו ס"ל דבשלמא מתנה דבעינן קנין משום דלא נסתלק הנותן כלל עד שיזכה אבל בהפקר כיון שיכול לזכות מי שירצה נסתלק מיד ויצא מרשותו אלא דהא קיימ"ל בריש הכותב האומר ידי מסולקת הימנה לא מהני משום דלא מהני סילוק מדבר שברשותו וע"כ לומר דהא"ט משום שיכול לחזור בו שהדיבור אין עושה קנין בהסלוק שלא יוכל לחזור בו וממילא לא הוה כלל סילוק ולא יצא מרשותו ולא מהני ולפי"ז בהפקר מהני הדיבור שאסרה תורה לחזור בו וכיון שאסור לחזור שוב הוה סילוק לגמרי שנתסלק בדיבור זה של הפקר ולכן באמת יצא מרשותו ולא מהני חזרה כלל ושפיר פליגי רבנן אר"י דנפיק מרשותו מיד והיינו דהוצרך הרמב"ם לטעם דהפקר מטעם נדר) ואולם דעת הפוסקים דהפקר מטעם קנין כמקנה ומכניס לרשות אחרים (ועקצה"ח סי' ער"ה) ואמנם ביאוש קיימ"ל דיאוש דאבידה מטעם הפקר ולא הוי מטעם קנין דהא בעינן אתי ליד זוכה רק מטעם סילוק ולפי"ז י"ל במטלטלין דמהני יאוש א"כ א"צ ליתן לדין הפקר זה שיהא מהני כקנין ממש ואפ"ה יוצא מרשותו מטעם סילוק כיון דא"י לחזור בו וא"כ לכך שפיר אמרינן הואיל אי בעי מפקיר ומסלק עצמו דל"ד להא דל"א הואיל אי בעי קני אי בעי פדי או אי בעי נותן במתנה דזה הכל מטעם קנין ול"א הואיל להוציא ולהכניס לרשותו וא"ש דאמרינן הואיל לפטור מציצית וכן מזוזה (דבית הוה כמטלטלין בתלוש ולבסוף חיברו) אבל בקרקע דקיי"ל דאין יאוש לקרקעות משום דקרקע בחזקת בעלים עומדת א"כ רק הא דמהני הפקר ע"כ בתורת קנין א"כ ל"ש לומר בקרקע אי בעי מפקיר להקנות ולהכניס לרשות אחר או הואיל אי בעי קנה אי בעי

זכי מהפקר ומהא"ט דלא אמרינן הואיל אי בעי הוה נתן במתנה כקושית מג"א כנ"ל משום דכל דהוה מטעם קנין ל"א הואיל ועיין בהרא"ש נדרים דף מ"ג שכ' לחלק כהא"ג לענין הפקר בינו לבין עצמו דעיקר הפקר משביעית ילפינן דומיא דשביעית לכן בעינן ג' דבענין אחר א"י מרשותו ולמ"ד דל"ב ג' אף שא"י לצאת מרשותו לכן אפי' בינו לבין עצמו נמי:

עוד יש לישב קו' הנ"ל דהנה בהא דאמרו אי בעי מפקיר לנכסיו קשה לי איך רשאי להפקיר נכסיו להפקיע עצמו ממצות ציצית דהנה בקידושין דף ל"ב יכול יעצים עיניו ופריך אטו ברשיעי עסקינן אלא יעצים עיניו קודם דמטא זמן חיובי ת"ל ויראת מאלקיך ופירש"י שיודע שאינה עושה כן להפקיע עצמך ממצותיו א"כ ה"נ אם מפקיר נכסיו הוה כמעצים עינו קודם זמן חיובא דאסור לעשות כן משום דכתיב ויראת מאלקיך:

אמנם יש לחלק דזה רק שייך היכא דהדבר שיקיים בו המצוה לפנינו שהוא מפקיע עצמו ממצוה אבל במפקיר נכסים שאין לו בגד שחייב בציצית ובית שחייב במזוזה א"כ בוודאי אנוס הוא ורשאי להפקיר דאם אין לו בגד ובית פטור ולפי"ז מאי קשיא להו דנאמר אי בעי מפקיר לשדהו ואין לו קרקע לחייב בק"פ דע"ז י"ל דאין רשאי להפקיר כיון דיש לו שה לק"פ רק דיפטור מצד אחר דאין לו קרקע א"כ מפקיע עצמו ממצוה זה בוודאי עובר על ויראת מאלקיך וכיון דעביד איסורא להפקיע עצמו שוב מכשירין דחין דל"א הואיל היכא דעביד איסורא:

(**אך** הנה מירושלמי פ"ק דע"ז יש להוכיח דשרי להפקיע שלא יתחייב במצות דאיתא שם ה"ו מקום שנהגו שלא למכור למה מפני שמוציאה מידי גיזי הגע עצמך היתה עז מפני שמוציאה מידי בכורה שהי' זכר מפני שמפקיע מידי מתנות מעתה חיטין אל ימכור מפני שמוציאה מן החלה יין ושכר אל ימכור מפני שמפקיעה מן הברכה אך יש לחלק והבן):

אולם יש לישב ע"ד אחר מה שהקשיתי אהא דאמרו בגמ' דל"ד שבת משום הואיל אי בעי מפקיר הא אסור להפקיע המצות די"ל דקאי אהא דאיתא התם דמזוזה וציצית אין מכשירין דוחין משום דאין קבוע להם זמן ודחי הגמ' אדרבא כל יומא זימני' הוא וע"ז אמר אביי אי בעי מפקיר לי' הכונה לכן ל"ד דל"ה זמנו קבוע ול"ש לומר אדרבא כל יומא זמני' דהא אפשר להפקיר ולא יהא לו בגד ולא בית דעי"ז וודאי חשוב אין זמנו קבוע כמש"כ תוס' פסחים דף ל"ח ד"ה נאכלים וז"ל ורשב"א מפרש דמשום הכי הוי ביכורים חובה שאין להם זמן קבוע כיון שאם אין לו פירות לא יביא ביכורים א"כ הדרה קו' העולם לדוכתי' למש"כ תוס' דאם אין לו קרקע פטור מק"פ א"כ גם חובת ק"פ ל"ה

זמנו קבוע ואמאי דחי שבת וכן יקשה אמש"כ תוס' פסחים הנ"ל לחלק דפסחים קרבין בנוב וגבעון משום דהוה חובה הקבוע להם משא"כ ביכורים ולהנ"ל הא גם פסח ל"ה חובה הקבוע לה זמן כמו ביכורים:

אמנם י"ל דלכאורה איך נימא אי בעי מפקיר ופטור מציצית דאדרבא י"ל הא אי בעי זכי מהפקר א"כ איך אפשר שמטעם זה יפטור ממצוה אולם לכאורה הא אסור ליקנות בשבת א"כ כשיפקיר יהא אסור לזכות והנה במג"א סי' של"ט סק"ט מסתפק אם מצא בשבת דבר הפקר מה דאין בו איסור טלטול אי מותר לזכות כיון דליכא מקנה וקונה אין בכלל אין קונים בשבת א"כ כמו דשרי להפקיר רשאי לחזור ולזכות בשבת אמנם מסיק שם מג"א ראי' מגיטין בההוא גיטא דשכ"מ הוה לי' לומר דיפקיר חצירו ותזכה היא בחצירו מהפקר ולא יהא איסור קנין שבת ולא יצטרכו להתיר משום שכ"מ איסור קנין בשבת א"כ ניחא דל"ש אי בעי זכה דהא אסור לחזור ולזכות:

אבל באמת ראיות מג"א תמוה דהא אי מפקיר לחצירו א"כ כשתזכה מהפקר לא בא הגט לידה מיד הבעל דבשלמא בקנין שקונית חצירו כתב תוס' כיון שהגט בא מרשות הבעל לרשותה הוי כאלו נתן לה א"כ ל"ש זה אם הוה מפקיר חצירו וזה פשוט:

אך בעירובין דף ע"א איתא ישראל וגר שרוין במגורה אחת ומת גר מבעוד יום אעפ"י שהחזיק ישראל אחר בנכסים חזינן דישראל עשה קנין בשבת מוכח דמותר לזכות דדוחק לאמור דעשה באיסור א"כ ניחא דל"ש לפטור ממצוה משום דאי בעי מפקיר לנכסיו והך דשבת ע"כ לפרש כמש"כ לעיל דקאי אדלעיל דמכשירין לא דחי יען דאין זמנו קבוע:

ובמש"כ ניחא מה שהקשה בשעה"מ פ"א מלולב לדברי מג"א דכ' דלכן ל"א אי בעי נתן במתנה דאסור בשבת והא לדעת הריטב"א גם הפקר אסור בשבת אבל לפמש"כ ניחא דיש לחלק בהפקר מטלטלין דא"צ לומר דמהני מטעם קנין ומהני רק מטעם סילק דמסלק עצמו ממנו ומטעם נדר לכן מותר בשבת אבל בהפקר קרקע דהוא מטעם קנין לכן איכא איסורא בשבת להפקיר וא"ש:

לח) **והנה** עוד הקשה בשעה"מ מהא דאמרינן בפ' מפנין דדמאי חזי לי' משום דאי בעי מפקיר נכסים בשבת ויו"ט וחזי לי' הא הו"ל כקנין דאסור בשבת ויו"ט ול"א הואיל כהא"ג כפירש"י בסוכה באתרוג של מע"ש דל"א הואיל אי בעי פדי משום דאין פודין קדשים ביו"ט ובח"ס בחי' תי' דר"ן בפ"ב דביצה כתב דמקנה מידי לאחרים דסגי במשיכה ולא בעי קנין סודר ל"ה קנין ובמקום מצות עונג יו"ט שרי והשתא לפי"ז לפדות המעשר הוה כקנין סודר ואסור אפי' במקום מצוה משא"כ להפקיר נכסים ל"ה כקנין סודר ושרי במקום מצוה ה"נ משום ביטל אורחים וביטל ביהמ"ד שרי להפקיר ממש

לכן שפיר אמרינן הואיל והנה לפמש"כ יש להשיב כיון דהוא ג"כ מסיק לחלק משום דפדיון הוה כקנין ל"א אבל הפקר ל"ה כקנין א"כ בפשיטות י"ל דלכך ל"א במעשר דיוצא משום דאי בעי פריק דכיון דהוה כקנין ל"א הואיל כמש"כ תוס' פסחים כמו דל"א אי בעי קני אבל הפקר דל"ה כקנין רק כמסלק שפיר אמרינן הואיל אי בעי מפקיר (והיינו לפמש"כ בהפקר מטלטלין) אולם יקשה לכאורה א"כ למה צריך רש"י לפרש משום דאין פודין קדשים ביו"ט תיפוק ליה דל"א כלל אי בעי פריק כמו דל"א אי בעי קנין יש לומר דכוונת פירש"י ג"כ כמש"כ דכיון דקיימ"ל דאין פודין קדשים ביו"ט ע"כ דדמי לקנין ומקח וממכר א"כ ל"א הואיל (ולא משום דאיכא איסורא אלא דל"א הואיל אי בעי קני ה"נ ל"א הואיל אי בעי פדה) וא"כ מיושב קו' שעה"מ הנ"ל דהא אסור להפקיר לדעת הריטב"א אפ"ה אמרינן הואיל דאף דאסור להפקיר בשבת היינו משום דאף דל"ה כקנין אפ"ה אסור כמו דאין מעריכין ביו"ט (דזה ל"ה משום קנין דאין מכניס לרשות דבר ידוע רק דמתחייב עצמו כמש"כ המג"א סי' ש"ו) אבל הואיל אמרינן כיון דל"ה משום תורת קנין לא דמי להואיל אי בעי קני (אבל אין פודין קדשים ביו"ט ע"כ מטעם קנין ומקח וממכר ושפיר כ' רש"י דל"א הואיל דזה דמי להואיל אי בעי קני דל"א) ודו"ק:

והנה שם בפ' מפנין מוקי בטבל טבול מדרבנן הנה כן מסיק גם בעירובין דף כ"ב ובריטב"א שם הקשה לשיטה דסברי דאיסור דרבנן ספינן לקטן בידים א"כ כי היכא דמערבין לגדול ביוהכ"פ משום דחזיא לכהנים ה"נ מערבין בטבל טבול דרבנן דחזי לקטן ותי' דלא התירו לערב אלא ביוה"כ דהזמן גרם האיסור ובעירוב ליכא איסור אבל בטבל דהאיסור בעירוב לא התירו לערב לגדול משום דחזי' קטנים והקשה בשעה"מ עכ"פ קשה משמעתין דהא עכ"פ ל"ש דהוה אינו ראוי כיון דחזיא לקטנים ואף לפמש"כ רשב"א דתרומה דלא חזיא לקטנים ע"כ לומר כיון דחזיא לכהן אבל דמאי דלא יהיב לעניים לכן צריך קרא לטעם דאי בעי מפקיר נכסיו דהא הכא שפיר יהיב לקטנים דמזונתן עליו יעו"ש ולדעתי נראה דאדרבה כיון דמזונתן עליו מהא"ט ל"ה ראוי לדידי' כיון דחכמים עשאו אותו כטבל והטילו עליו החיוב לתקנו כדי שיאכל בתורת חולין והתרומה תאכל בתורת תרומה לכהן הוה כדאורייתא ממונו של כהן דלענין ממון לכ"ע הפקר ב"ד הפקר א"כ בזה דנותן לקטנים דמזונתן עליו הרי מפקיע בזה חלק כהן שהוא כדאורייתא וכיון דמצד תקנת חכמים מוטל עליו להפריש תרומה ושיאכלו הכהנים בקדושת תרומה א"כ אותו טבל א"ר לו אף דמותר לקטן ושפיר הוה מוקצה וראי' לדברי מתוס' ברכות דף מ"ז ד"ה ומאכילין את האכסני' דמאי שכ' אי נמי באכסניא של נכרים שהטיל עליהם המלך מכל מקום דוקא דמאי אבל טבל לא דא"כ פורע חוב מממונו של כהני ותמוה

דתיפוק לי' דטבל אסור בהנאה של כילוי וראיתי בתוס' עירובין כ"ב שכ' דטבל לא דאסור בהנאה והיינו ע"כ הנאה של כילוי דשאר הנאות הא שרי בטבל וא"כ למה לא כתבו כן בשמעתין בברכות ונראה דכונתם כיון דתנן אבל לא באכל טבל וע"ז פריך פשיטא ומשני בטבל טבול מדרבנן ויקשה מ"ש מדמאי דמזמני לע"ה משום דחזי לעניים ולאכסניא וביותר יקשה משמעתין דשבת דלמה בטבל טבול דרבנן אסור לפנותן הא חזי לקטן כקו' השעה"מ הנ"ל וכן בהך דברכות דכ' תוס' דלכך אין מזמנין על טבל דלא הוה אכילה כלל דלא חזיא אף לכהן ויקשה הא חזיא לקטן ואמאי לא מחשב אכילה בטבל טבול מדרבנן לזה תי' תוס' דא"כ פורע חובו בממונו של כהן והכונה דבזה ניחא דלא חזיא אף לאכסניא נכרים וכן ניחא דלא חזיא לקטן ג"כ דמזונתו עליו הרי הוא פורע חובו בממונו של כהן ומפקיע חלק הכהן ולכן ל"ח לקטן וכן אין מצטרפין לזימון ג"כ דל"ה אכילה כלל דלא חזיא לקטן:

ובזה ניחא גם תחילת דבריהם שכ' באכסניא ישראל איירי דהוה כעניים אבל טבל לא דקספו להו איסור מיתה ותמוה הא אף אי הוה איסור לאו ג"כ אסור למספי להו להנ"ל ניחא דכונת תוס' לתרץ א"כ טבל דרבנן ג"כ יהא מותר לעניים ובמשנתינו קתני אבל לא את הטבל ואין מזמנין ג"כ עליו ע"כ דל"ה אכילה כלל ואמאי הא לגבי עניים ואכסניא יהא מותר בטבל טבול דרבנן דלא גזרו בעניים ע"ז כתבו דהוה איסור מיתה דאי הוה רק איסור לאו שרי למיספי להו ואולי גם מהא"ט אסור לקטן דבאיסור מיתה גם רשב"א מודה דאסור למיספי להו בידים (וע"ד פילפול י"ל לפמש"כ רש"י חולין קל"ד דבאיסור מיתה ל"א בתר חזקה וא"כ יש לפרש דבריהם כך דקשיא להו אמאי רק דמאי מאכילין משום דרוב מעשרין גם בטבל משכחת דיהא מותר היכא דיש חזקה שתיקנו ול"ה רק טבל דרבנן כמש"כ תוס' שם א"כ יהא מותר לאכסניא ע"ש תי' דבאיסור מיתה לא ספינן להו דל"א בתר חזקה כנ"ל) וא"ש:

והנה בשעה"מ ה' חומ"צ הקשה למה אינו יוצא לר"מ במע"ב משום דממון גבוה הוא הא מדאורייתא מחזי חזי דמדאורייתא אין חייב בתומ"ע דתרומת פירות רק מדרבנן וא"כ אף דמדרבנן לא חזי הא ס"ל לר"מ גופי' בסוכה דף כ"ד בעושה סוכה ע"ג גמל כשרה כיון דמדאורייתא מחזי חזי יוצא בה ואזיל בתר דאורייתא אבל לפמש"כ נכון מאוד דהכא שאני כיון דחכמים הטילו עליו חיוב מעשר ולאכלו בקדושת מעשר א"כ חכמים הפקירו ממונו ואין שלו דלענין ממון הפקר בי"ד הפקר ומהני גם לענין דאורייתא משא"כ בסוכה שע"ג גמל דלא נוגע למידי שבממון דל"ה רק מילתא דאיסורא שם סובר ר"מ דכיון דמדאורייתא מחזי חזי כשרה ויוצאין בה ועמש"כ בפ"ז מה' אלו ודו"ק:

בהא ניחא לי ליישב דברי הרע"ב במשנה קמא דשבת אהא דעני עומד בחוץ והבעל בית בפנים פי' הרע"ב דנקט עני ועשיר לאשמעינן דהוה מצוה מה"ב ותמה בתויו"ט הא אדרבה טעה בדמ"צ ועשה מצוה פטור להנ"ל י"ל דהא לר"א דסבר מכשירי מצוה דחי שבת אבל ציצית דאי בעי מפקיר לנכסי פטור ל"ד והנה בגונא לר"א דס"ל דמכשירין דחי מהני לכתחילה מהני לדידן (דאין מכשירין דחי) לענין בשוגג דהא הוה טעה בדמ"צ כדאמרינן בלולב שהוציא דפטור מפני שהוציא ברשות דטעה בדמ"צ והא הוצאת לולב מכשירין הוא אפ"ה לענין דיעבד שפיר דחי שבת דלא מתחייב חטאת דעביד מצוה וא"כ לפי"ז להיפך היכא דגם לר"א אין מכשירין דחי לכתחילה משום דאי בעי מפקיר ה"נ לדידן דיעבד בטעה בדמ"צ היכא דהי' אפשר לאפקועי מצותו כגון אי בעי מפקיר נכסיו ולא מתחייב בצדקה אף בדיעבד דטעה בדמ"צ חייב ולא מפטר משום טעה בדמ"צ ועשה מצוה דהא הוה מה"ב וחייב שפיר קרבן וא"ש:

אך לכאורה לפי"ז תיקשה הא דאיתא בפסחים דף ע"ב דלענין פסח שייך ג"כ טעה בדמ"צ פטור מחטאת כגון בק"פ ששחט בטעות שלא לשמה דפטור משום דהוה טעה בדמ"צ ופטור אמאי יפטור הא בק"פ אין חייב רק אם יש לו קרקע כמש"כ תוס' ריש פסחים ואי בעי מפקיר לנכסי ולא יהא לו קרקע ויפטור מק"פ א"כ גם טעה בדמ"צ חייב וא"כ לא לבד לר"א קשיא איך מכשירי פסח דוחין שבת הא אפשר להפקיר גם לדידן קשה אמאי פטור משום טעה בדמ"צ כיון דמצי להפקיר ויפטור מהמצוה א"כ אף טעה בדמ"צ חייב אבל לפמש"כ ניחא דבקרקע ל"א הואיל אי בעי מפקיר וא"ש דברי הרע"ב כנ"ל:

אולם הא דנקיט במשנה בעני ובעשיר נראה לי ליישב באופן אחר דהנה תוס' הוקשה למה קחשיב דעשיר בפ"ע ודעני בפ"ע ותי' כיון דמלאכה גריע הוא ל"ה ילפינן חדא מאידך לכן בעינן תרי קראי דאל יצא איש ממקומו ויעבירו קול במחנה חדא לעשיר וחדא לעני ולכן בעינן נמי שיהא תולדה דהוצאה במשכן והקשו שוב כיון דאיכא סברא דמה לי אפוקי מה לי עיולי למה צריך לטעם שהי' במשכן ויש ליישב דהנה סברת תוס' לחלק בין עשיר ועני תמוה וכבר תמה בפנ"י דאינו אלא כדברי נביאות אך יש לומר דהנה מש"כ תוס' דהוה מלאכה גרועה נראה דכונתם למה דאיתא בביצה דף י"ב דאין עירוב והוצאה ליו"ט משום דלא דמי לשאר מלאכות דילפינן מל"ת כל מלאכה ע"כ איתא גם ביו"ט אבל הוצאה דילפינן מאל יצא איש ממקומו הרי דלא איקרי מלאכה כלל דאין אלא טילטול בעלמא וע"כ ל"ה ילפינן דעשיר מדעני ועני מדעשיר אבל לענין שיתחייב בלאו אין חילוק בין עני לעשיר (וחוץ לפנים ופנים לחוץ) אבל לחייב משום מלאכה שיהא עליו חיוב קרבן וחיוב סקילה ל"ה ידעינן דהא אי לאו דהוה במשכן ל"ה

מחייבינן דמקרא רק נשמע שהוא בלאו אבל לא לחייב חטאת או סקילה ולכן בזורק או מושיט ג"כ ל"ה ידעינן רק דאיכא לאו אבל לא דהוה מלאכה גמורה ול"ה ילפינן חדא מאידך לחיוב חטאת אבל לענין ללקות בלאו שפיר אין לחלק בין עני לעשיר וא"כ ניחא דנהי דאיכא סברא מה לי אפיקו מה לי עיולי אפ"ה ל"ה נשמע רק שהוא בלאו אבל ל"ה ידעינן לחיוב חטאת כיון דבקרא דכתיב בי' איסור הוצאה לא כתיב בלשון מלאכה רק באזהרה בעלמא לכן בעינן לענין הכנסה ג"כ שהי' במשכן כדי לחייב חטאת והיינו דצריך תרי קראי לעשיר ועני דהנה בהוצאה בחשיבות תליא כדאיתא בפ' כל המצניע וכשר להצניע וא"כ ל"ה ידעינן דעני חייב בשיעור קטן מה שראוי להצניע אצלו כיון דבעשיר פטור עליו וכן ל"ה ידעינן עשיר מדעני דבעשיר לפעמים גם דבר חשוב ל"ה חשיבות אצלו כדפריך כהא"ג לקמן דף ע"ה אלא מעתה חישב עליו להוציא כל חפציו לא יתחייב ונהי דדחה דבטלה דעת היינו משום דגלי קרא דעשיר ועני דבסתמא אחד שיעורא חייב דרק לענין חיוב חטאת ל"ה ילפינן חדא מאידך ורק אחר דכתיב תרי קראי ילפינן חדא מדאידך כיון דחדא הוה במשכן חייב גם באידך אבל לענין לאו ל"ה מחלקין בין הכנסה להוצאה ולא בין עני ועשיר ודו"ק:

לט) **והנה** מצאתי און לי בחי' המאירי שבת בפ' מפנין שכ' וז"ל ממה שאמרו בסוגי' זאת בענין דמאי כיון דאי בעי מפקיר נכסי חזי לי' למדנו שמפקירין בשבת ואעפ"י שאמרו אין מקדישין ואין מעריכין אינו דומה שההקדש כעין מכר מ"ל מכרו להדיוט מה לי מכרו לשמים אבל הפקר אינו כאן שינוי רשות ואפי' זכה בו אחר מאיליו הוא זוכה עכ"ל (והיינו כדברינו דמטלטלין דל"ב הפקר מצד שהוא קנין אלא מצד סילוק מהני ואין כאן ש"ר לכן ליכא איסור בשבת) אמנם קשה לי לדברי המאירי דבהפקר ל"ש שינוי רשות מגיטין דף מ"ח דקאמר רב יוסף אי לאו דאמר ריו"ח קנ"פ כקנהג"ד לא משכחת דמייתיא בכורים כי אם חד בר חד עד ימות יב"נ דרי"ו סובר אחים שחלקו לקוחות הן ומחזירין זל"ז ביובל מעתה יקשה לפמש"כ הר"ן בנדרים דף כ"ט דמהא דמוכר שדה בזמן שיובל נוהג מוכח דקנה"ג לשעה רק קנ"פ הוה ובמק"ח סי' תמ"ח כתב דזה רק יען שאין יכול למכור לעולמית אבל קנה"ג לשעה אשר יכול למכור לעולמית קנה"ג הוה כדמוכח מהא דנדרים דף מ"ג הפקר לזמן הוה הפקר משום דאם זכה בו אחר באותו זמן מהני קנין עולמית א"כ לפי"ז אם הפקר שדהו וזכה בו אחר אין חוזר ביובל דהא בשעת ההפקר ליכא שינוי רשות דמה שזוכה בו אחר מאיליו הוא זוכה ונעשה קנין עולמית א"כ שפיר משכחת דמייתיא ביכורים אמנם יש לומר דתליא זה בפלוגתא אי בעינן אתי ליד זוכה דאי ל"ב אתי ליד זוכה אז א"ח ביובל דאין כאן ש"ר כסברת המאירי אבל אי

בעינן אתי ליד זוכה א"כ דמי למכר דמהני רק מטעם ש"ר ואז חוזר הוא ביובל וא"כ יש לומר דבירושלמי פ"ק דפסחים פליגי ריו"ו ור"ל בהפקר בי"ג אי סגי בלא ביעור ומפרש בירושלמי דתליא בפלוגתא דר' יוסי אי בעינן אתי ליד זוכה א"כ סובר ריו"ו דבעינן אתי ליד זוכה ולדידי' שפיר פריך א"כ לא משכחת דמייתא ביכורים דאף בזוכה מן ההפקר צריך להחזירו ביובל:

ובזה יש ליישב מה שהקשה בטו"א ר"ה דף ט"ו בהא דיליף מקרא דשביעית פטור ממעשר מדכתיב ואכל אביוני עמך ויתרם תאכל חית השדה מה חי' אוכלת ופטורה מן המעשר אף פטור וכדאיתא במכילתא ויקשה הקישא ל"ל לפטור פירות שביעית מן המעשר תיפוק לי' דשביעית הפקר הוא והפקר כבר ידעינן דפטור מן המעשר מובא הלוי כי אין לו נחלה עמך ממה שיש לך ואין לו יצא הפקר שידך וידו שוין כדאיתא בספרי ובירושלמי דפיאה (ואמנם כבר עמד ע"ז בשו"ת מהרמי"ט סי' מ"ב וכתב דאפקעתי' דמלכא הוא אפי' גדרו ולא הפקירו וכן נראה שדעת תוס' ר"ה שם אי בתר לקיטה אזלינן בנכנס לשביעית פטור ממעשר וכ"כ בכפ"ת בסוכה דף ל"ח) וכתב דבשלמא לר"ל דסובר הפקר לישראל לחוד ל"ה הפקר א"ש דצריך קרא בשביעית דל"ה הפקר אלא לגבי ישראל דאדעתי' דנכרי לא הפקירו אבל לריו"ו דסובר בירושלמי דאפי' לישראל לחודי' ג"כ הוה הפקר קשה להנ"ל ניחא דיש לומר דהא בהא תליא בוודאי לריו"ו דסובר דל"ב הפקר אדעתי' דכו"ע לכן סובר דהפקר רק מהני באתי ליד זוכה (עיין תוס' גיטין דף מ"ב שכ' אי זכה נכרי הוה הפקר בטעות) ור"ל לשיטתו דבעינן ההפקר אדעתי' דכו"ע ע"כ אלים הפקר כזה דלא בעי אתי ליד זוכה וא"כ ממילא מיושב קו' הטו"א כיון דלריו"ו בעינן אתי ליד זוכה א"כ לא מפטרי פירות שביעית מטעם הפקר דהא מבואר בנדרים דף מ"ג דלמ"ד דבעינן אתי לדי זוכה לא מפטר ממעשר רק אם אמר שזוכה בתורת הפקר (יעו"ש בר"ן גבי הא דהפקיר כרמו ובצרו) וא"כ בפירות שביעית גלי קרא דפטור מן המעשר אף שלא אמר שיזכה בתורת הפקר וא"ש (אח"ז ראיתי בח"ס או"ח סי' ס"ב שכ' כן אולם דברי הטו"א צ"ע דכ' לר"ל ניחא דבעינן הפקר לכו"ע ושביעית ל"ה הפקר רק לישראל והא בירושלמי פ"ז דדמאי מבואר דהא גופי' משום דילפינן משמיטה דמה שמיטה הוה הפקר לכל):

ובזה יש מקום בראש ליישב גם שיטת רבינו דסובר קנ"פ לאו כקנהג"ד ופסיק כריו"ו דאחים שחלקו לקוחות הן ומחזירין זל"ז ביובל א"כ האיך מצא ידיו ורגליו בביהמ"ד דלא משכחת דמייתיא ביכורים דאין להם אלא קנ"פ להנ"ל י"ל כך דהנה בירושלמי דפסחים מסיק דבין ר"ל ובין ריו"ו ס"ל דל"ב אתי ליד זוכה רק פליגי אי חיישינן להערמה

דלא מבטל בלב שלם דהנה בסי' רמ"ו מבואר דאם הפקיר בהמתו בשבת מהני ובמחנה אפרים הקשה הא הוה הפקר לזמן ובעינן אתי ליד זוכה ותי' כיון דהוה להנצל מאיסור וודאי גמר ואקני ל"ב אתי ליד זוכה אף בהפקר לזמן (ועיין א"מ סי' כ"ח שהקשה כיון דהוה הפקר גמור אף דהוה לזמן א"כ נאמר כיון דפסקה פסקה) ולפי"ז י"ל הא דמסיק בירושלמי דלכו"ע ל"ב אתי ליד זוכה היינו משום דהוה להנצל מאיסור גמר ואקני אבל בעלמא שפיר מצינן למימר דרי"ו ס"ל דבעינן אתי ליד זוכה כדס"ד בירושלמי (עח"ס סי' ס"ב) ולכן שפיר פריך רב יוסף לרי"ו לשיטתו אבל להלכה שפיר י"ל דסבירא לי' דל"ב אתי ליד זוכה בהפקר לעולמית ושפיר משכחת דמייתיא ביכורים בזכה מן ההפקר שהפקירו סתם והוא זכה בו מהפקר א"כ זכה לעולמית דא"צ להחזירו ביובל וא"ש:

והנה יש להקשות עוד לפי דבר המק"ח הנ"ל דקנין לזמן כיון שיכול למוכרו לעולמית הוה קנה"ג א"כ מאי פריך רב יוסף דלא משכחת דמייתיא ביכורים הא שפיר משכחת דהוה קנה"ג קנין עולמית דהא אחים שירשו יכולין להקדיש שיהא שדה אחוזה דא"ח ביובל וא"כ שוב הוה קנה"ג עולמית אך יש לומר דהא הא גופי' יקשה אי ס"ל דקנ"פ לאו כקנהג"ד לא משכחת דאחין שחלקו דהוה כלקוחות שיהא יכולין להקדיש לשדה אחוזה (ותוס' הוק' כן לרי"ו ותי' כיון דמחזיר לו שדה אחרת חשיב שדה אחוזה ואמנם זה למ"ד קנ"פ כקנה"ד אבל אי לאו כקנה"ג ל"מ האי סברא דיהא יכול להקדיש בתורת שדה אחוזה כיון דאין לכל אחד רק קנין פירות עיין במהרש"א) ואמנם נראה דשפיר משכחת בהקדיש אחד הפירות והשני הקדיש הגוף א"כ ממנ"פ הוה שדה אחוזה אי חלקו בא לידו הרי הקדישו ואם של השני הוא הרי הוא קדוש ע"י שהקדישו השני וא"ש:

אלא דעדיין קשה דהנה בא"מ סי' צ' הקשה למאי דס"ד בגמ' ב"ק דף פ"ח לחד תי' בנכסי מלוג הוה כמו דשניהם אין יכולין למכור אין משכחת שדה מקנה הא רק קנ"פ יש לו דהרי חוזר ביובל ואי בהקדישו שניהם הרי אפי' שניהם יחד א"י להקדיש ולמכור ותי' דזה רק היכא דרוצין למכור גם הגוף כגון בעבד ובנכ"מ אבל בשדה מקנה רק מקדיש קנ"פ שיש לו וביובל הא חוזר מצי להקדישו ולפי"ז תיקשה איך משכחת שדה אחוזה דהא אפי' שניהם יחד אין יכולין להקדיש לשדה אחוזה:

אמנם יש לומר דבאמת הא דפריך רב יוסף דלא משכחת דמייתיא ביכורים כונתו להקשות קושיא מתוך קושיא אחרת דהיינו דא"ל דמשכחת שיהא לו דין קנה"ג יען דיכולה להקדיש לשדה אחוזה והוה קנין עולמית דהא שדה אחוזה גופי' יקשה דלא משכחת רק חד בר חד דסובר דשניהם יחד ג"כ אין יכולין להקדישו כדסובר אמימר ב"ב דף נ"א כר"א דשניהם שמכרו העבד ג"כ לא מהני:

לפי"ז י"ל דהנה אנן לא קיימ"ל כמסקנא דלא דמי לעבד דגלי קרא כספו המיוחד כמש"כ הב"ש סי' צ' א"כ יכולין להקדיש שניהם ומשכחת שדה אחוזה א"כ שוב משכחת שפיר ג"כ דמביא ביכורים כיון דיכול להקדיש קנין עולמית שוב שפיר קנין לזמן הוה כקנין עולמית דא"צ להחזיר ביובל ול"ח קנין פירות כלל כדברי המק"ח ויכולין להביא ביכורים ודו"ק:

מ) **ודאתאן** עלה בדברי רבינו שפסק דמחזירין זל"ז ביובל וסובר קנ"פ לאו כקהג"ד ויקשה איך מייתא ביכורים נראה ליישב עוד בדרך אחר כי הנה רבינו בפ"י משמיטה כתב דחלוקה לא נתבטלה ובה"ז פ"ז מעירוכין נתקשה מאוד בכונתו ובפנ"י כתב שכונת רבינו לפמש"כ בפירש"י לעיל בדף כ"ה דרך מצות חזרה בעלמא יש ואח"כ נוטלין כבתחילה לכן שפיר הוה כקנה"ג ואמנם לפי דבריו יקשה א"כ מה תמה רב יוסף דלא משכחת דמייתיא ביכורים הא שפיר משכחת כיון דהחזרה אינו אלא למצוה ולי נראה בדרך אחר דכונת רבינו דלא נתבטלה חלוקתן היינו שרק מחליף ואין עושין חלוקה חדשה כאשר יתבאר דהנה בבכורות פליגי במשנה אי חלק בכורה חוזר ומפרש בגמ' מ"ד חוזר היינו לבטלה ופירש"י דהיינו שמפסיד חלק בכורה ומ"ד אין חוזרין היינו לא לבטלה שעכ"פ לקח חלק בכורה והקשה בכ"מ פ"י משמיטה למה יאבד חלק בכורה ולכן כתב לפרש לדעת רבינו דבהא פליגי במשנה למ"ד חוזרין לבטלה שעושין חלוקה חדשה אמנם לי נראה ליישב פירש"י דהא בהא תליא אי אמרינן דנעשה חלוקה חדשה ממילא מפסיד חלק בכורה ולמ"ד דאין מפסיד חלק בכורה היינו משום דאין עושין חלוקה חדשה כאשר יתבאר דהנה לכאורה קשה לי טובא הא דאיתא בהשולח למ"ד קנ"פ כקנהג"ד אין בכור נוטל חלק בכורה בשדה החוזרת לאביו ביובל דהוה ראוי א"כ קשה לרב יוסף דסובר דמחזירין זל"ז ביובל עד דור שנתחלקה להם הארץ א"כ מחזירין יורשים אלו שירשו שדה מאביהם לבני אחי אביהם ובני אחי אביהם מחזירין שדה שהי' בהם ליורשים אלו עד תחילת כל הדורות שנטלו חלק בארץ א"כ ע"כ יגיע ליורשים אלו חלק אחר א"כ הוה ראוי ואין בכור נוטל בראוי בשדה החוזרת ביובל ונראה לתרץ דהנה לעיל דף כ"ה סובר רי"ו בכתב לגרש לאיזה שארצה דאין מגורשת ופריך הא כבר אשמעינן רי"ו דאין ברירה ומשני דהו"א רק לחומרא להחזיר משום ספק ולא משום דוודאי אין ברירה אי נמי כתחילה ופירש"י שיהא לאדם אחד (וכתב בפנ"י הכונה שאין עושין חלוקה חדשה קמ"ל דוודאי אין ברירה ולכן אין פוסל לכהונה א"כ לפי"ז מוכח דרי"ו סובר הא דמחזירין זל"ז היינו דנוטל חלק שכנגדו עיין שם בפנ"י) ולפמש"כ הפירש כך אי נמי כתחילה שהו"א דא"צ להחזיר ליורשי אחי אביהם קמ"ל דלקוחות

הן וצריך להחזיר ליורשי אחי אביהם לפי"ז י"ל דבהא פליגי אי מפסיד חלק בכורה דאי אמרינן דצריך להחזיר ליורשי אחי אביהם ועושין ע"כ חלוקה חדשה א"כ הוה ראוי ולכן מפסיד חלק בכורה ואידך מ"ד סובר דאין צריך להחזיר ליורשי אחי אביהם א"כ אין עושין חלוקה חדשה והוה מוחזק ושפיר נוטל פי שניים ואין חלק בכורה דל"ה זהו ראוי כיון שנוטל חלק שכנגדו מאחין דאין כאן שדה חוזרת לאביהם (שמנחיל להם בקבר) אלא שדה חוזרת מאח זה לזה ע"כ שפיר נוטל חלק בכורה וגם א"צ חלוקה חדשה רק נוטל חלק בכורה אם ג' אחים נטלו הם ב"ח והוא ב"ח ועתה מחזיר להם חלקו ונוטל חלקם ולפי"ז זהו כונת רבינו שכ' דלא נתבטלה החלוקה דהא צריך להחזיר אינו אלא משום מצות חזרה זה לזה לכל אחד חלק שכנגדו והיינו לאותו שבחיים אבל להחזיר ליורשי אחי אביהם א"צ להחזיר כיון דהחזרה לא הוי אלא לאותן שבחיים ולא לאביהם שכבר מתו שחוזר ומנחיל להם בקבר (כשאר ירושה שנפל לאביהם אחר שכבר מת) דכיון שאינן בחיים ל"ש דחייבין להחזיר זה לזה דבמתים חפשי מן המצות מעתה ניחא דשפיר יכולין להביא ביכורים כיון דאין צריך להחזיר לאחי אביהם וא"צ לעשות חלוקה חדשה רק שנוטל חלק אחיו שפיר יכולין להביא ביכורים דשפיר אני קורא האדמה אשר נתת לי דמה לי חלק זה או חלק שעכ"פ בא לו חלק זה אחד בירושה מאביו ודו"ק היטב:

(**ועיין** רמב"ן ב"ב דף קל"ט פי' אינו מחזיר להם לגמרי כלוקח אלא מחזירין לאמצע וחוזרין וחולקין ונוטל פי שניים כבתחילה כלומר בטלה מחלוקת נשמע מדבריו דלמ"ד חוזרין היינו דמחזירין זל"ז כלקוחות א"כ לא יגיע לחלקו ב"ח א"כ אין לו רק אחד ומפסיד חלק בכור וזה דלא כפירש רבינו):

והוכיח רבינו זאת מדקשה לו קו' תוס' דרבא אדרבא ומוכח דאף דמחזירין זל"ז אפ"ה מביא וקורא מטעם שבארנו דשפיר קרינן בי' ונתת לנו כיון שבא לו מכח ירושת אבותיו מה לי חלק זה מה לי חלק אחרת לכן קנין פירות שפיר כקנהג"ד ודו"ק כי חריף הוא:

מא) **עוד** לאלוה מילין על דברי רבינו בפ"א ממלכים שכ' והל' ג' מצות נצטוו ישראל בשעת כניסתן לארץ למנות להם מלך שנאמר שום תשים עליך מלך ולהכרית זרעו של עמלק שנאמר תמחה את זכר עמלק ולבנות בית הבחירה שנאמר לשכנו תדרשו ובאת שמה והנה כך הוא בסנהדרין דף כ' ופירש"י דבכולהו כתיב ירושה וישיבה וירשת וישבת ואמרת שימה עלי מלך ובבנין בית כתיב וישבתם בארץ הנה התבאר אף דכל זה מצות שבגוף לא נתחייבו אלא בכניסתן לארץ לאחר ירושה וישיבה אמנם פשיטא דחייבין במ"ע זו גם הדרים בחו"ל לסייע בממון ולכאורה קשה למה צריך קרא דבנין בית הבחירה אינו אלא לאחר ביאה דאיך ס"ד דחייבין לבנות בית עולמים קודם שכבשו א"י

וי"ל דאיתא בקדושין דף ל"ח תניא רשב"י אומר שלש מצות נצטוו ישראל בכניסתן לארץ ונוהגת בארץ נוהגת בארץ ובח"ל ופירש"י חדש ערלה וכלאים שהרי במדבר לא זרעו ולא קצרו ולא נטעו והנה לכאורה קשה למה צריך להאי טעמא ולא קאמר בפשיטות יען דכ' כי תבואו וע"כ דס"ל לרש"י דהרי כיון דנוהגין בחו"ל ע"כ האי כי תבואו לא אתי למעט מדבר אלא אתי לכדדרשינן עשה מצוה זו כדי שתכנס לארץ כדדריש רי"ש בבכורות דף ה' וכיון דלא זרעו במדבר ע"כ צ"ל דבאמת דמהא"ט גופי' כתיב כי תבואו דבמדבר הא לא חרשו ולא זרעו אבל האיסור באמת הוה חל גם במדבר כן יש לומר כן גם בבנין בית הבחירה כיון דא"א לבנות בית הבחירה בארץ כל זמן שלא כבשו הארץ לכן כתבה תורה ביאה דתליא ע"כ בביאתם לארץ:

ואין לומר דלכך צריך קרא דביאה דאי לאו קרא הו"א אם כבשו מיעוט ישראל את הארץ חייבין לבנות להם בית הבחירה ואף דליכא עדיין ביאת כולם או ביאת רובם קמ"ל כי תבאו דבעינן רובם כמש"כ בספר החינוך דא"כ קשה לפירש"י הנ"ל בקידושין דהא גם לענין חדש ודאינך נאמר דצריך קרא דביאה לומר דבעינן ביאת כולם ולא מתחייב בביאת מקצתן ואי לאו קרא הו"א דנתחייב בביאת מקצתן אף שרוב ישראל עדיין במדבר ואין להם מקום זריעה וקצירה אותן שיכנסו יתחייבו לכן בעינן ביאה לומר עד שיכנסו רובם או כולם לא חלה האיסור והנה דעת הר"ש בפ"ב דחלה באמת דלא כפירש"י דס"ל דלא נאסר חדש רק בכניסתו לארץ משום דביאה כתיב ומשמע אפי' למ"ד דנוהג בחו"ל וע"כ דס"ל אף דגבי תפילין פשיטא לי' לגמרא דנוהג מיד קודם לביאה היינו משום עשה כדי שתזכה ליכנס זהו דוקא בחובת הגוף אבל בחובת קרקע לא מתחייב רק בביאתן לארץ:

אמנם לפי"ז בנין בית הבחירה דהוה חוה"ג לא מצינן לדרוש דאין מתחייב רק בביאת הארץ דהא הוה חוה"ג אבל גם ל"ש לדרוש עשה בשביל שתכנס דאיך יבנו כל זמן שלא כבשו א"כ לא צריך לכתוב ביאה כלל וצריך לומר גם להר"ש דהוי"א דמתחייבין בבנין בית הבחירה בביאתן מקצתן לכן כתיב ביאה א"כ גם בחדש נוכל לומר כן דלכך כתיב ביאה דהוי"א דחייבין בביאת מקצתן אם זרעו וקצרו (או אפי' בלי זריעה רק כיון שזכו בארץ קודם שהגיע לשליש חלה איסור חדש אם קצרו ישראל עתוס' ר"ה דף י"ג) לכן כתיב כי תבואו דבעינן ביאת כולם או ביאת רובם עכ"פ וא"כ תקשה לפירש"י:

אולם הדבר נכון דמכאן ראי' לשיטת רבינו דיליף דמ"ע לבנות ביהב"ח מועשו לי מקדש דזה קאי בין אבנין משכן ובין אמקדש והא באמת נתחייב בעשיית משכן במדבר וא"כ הא דאמרו ג' מצות נצטוו בכניסתן לארץ היינו בנין עולמים ועד ביאתן לארץ יקריבו במדבר במשכן א"כ המ"ע גופה עכ"פ נתחייבו גם במדבר משא"כ אי הוה ילפינן העשה

מוהי' המקום וקאי רק אבית עולמים לחודה ומ"ע זו אין יכולין לקיים קודם שבאו לארץ א"צ לכתוב ביאה:

והנה ראיתי בס' מ"ע הקשה דבסנהדרין שם סובר ר"י למנות מלך הוא מ"ע ור"נ סובר דלא הוה מ"ע רק כנגד תרעומתן של ישראל א"כ חסר אחת ממנין המצות ולדעתי לק"מ דהנה בס' אוה"ד בליקוטים הקשה לשמואל דסובר כרי"ש במנחות ספ"ב דציצית ד' מצות הן וסובר לעולם בהם תעבודו חובה כדאיתא בגיטין דף ל"ח א"כ אייתר לי' אחת להנ"ל א"ש שמואל יסבור כר"נ א"כ חסר המ"ע דמינוי מלך ועיילי' לעשה לעולם בהם תעבודו ולר"נ נוכל לומר ג"כ דסובר כשמואל דהוה חובה ועיילי לעולם בהם תעבודו:

מב) **עוד** יש להוכיח כדברי רבינו דמועשו לי מקדש נשמע המ"ע לבנות בית הבחירה לא מקרא דוהי' המקום אשר יבחר ונראה דיש חילוק רב ביניהם אי ילפינן מקרא דועשו לי מקדש או מקרא דוהי' המקום דהנה בקרא ועתה כתבו לכם את השירה הזאת ולמדה בנ"י רבינו בה' ס"ת ובס' המצות כתב דמ"ע ליכתוב ס"ת בידו אך בספר החינוך להרא"ה כתב דמ"ע שיהא לו ס"ת בביתו ואין מצוה ליכתוב בידו רק מהמצוה מן המובחר עיין בס' החינוך במ"ע דבנין בית הבח' ימצא שכן דעתו גם בבנין בית הבח' שאין המצוה לבנות אלא שיהא להם בית בנוי להקריב הקרבנות (ועיין במנחת חינוך במ"ע דתשביתו שאור שהביא בזה פלוגתא גדולה בין הראשונים אי המ"ע להשבית החמץ בקום ועשה וצריך שיהא לו חמץ בע"פ כדי לקיים המ"ע דתשביתו או שהמ"ע שיהא החמץ מושבת מביתו ואם אין לו חמץ כדי לבערו קיים המ"ע) כן י"ל דתליא זה אי ילפינן מועשו לי מקדש אז המצוה לבנות ביהמ"ק אבל אי ילפינן מוהי' המקום אז רק המצוה שיהא הבית בנוי כדי להקריב בו:

מעתה יש לנו הוכחה גדולה דהא גופ' הוא המ"ע לבנות ביהמ"ק והיינו ע"כ מקרא דועשו לי מקדש דהנה ביבמות רצה לילף דעשה דוחה ל"ת דכרת מדכ' קרא את שבתותי תשמורו ואת מקדשי תיראו מכלל דבעלמא דחי והקשו תוס' הא הוה עול"ת ותי' דעשה דכבוד המקום אלימא דחי עשה ול"ת כדאמרינן בחולין דעשה דשלום בית דחי לעשה ול"ת דשה"ק אי לאו קרא דשלח תשלח וקשה לי דהנה בתוספתא שם בחולין איתא לא יטול האם לטהר את המצורע מפני שנעבדה בה עבירה והוא לכאורה תמוה דבגמ' איתא משום דאין עדל"ת ועשה וכבר עמד ע"ז בחי' ח"ס ונראה דדעת התוספתא לומר לן דאף דיעבד לא יצא משום דהוה מה"ב דאף דהל"ת נדחה אבל נשאר עשה והוה מה"ב וא"כ קשיא דתוס' הביאו ראי' משה"ק והא בשה"ק גופ' מבואר בתוספתא דהוה מה"ב:

ונראה ליישב דל"ק מתוספתא דשם איתא שלח תשלח למעוטי לטהרת מצורע ופריך

עלה הא אין עשה דחי ל"ת ועשה ומשני בעבר ושקלה ופריך מאי אולמי האי עשה מהאי עשה ומשני דהו"א עשה דגדול השלום אלימא והקשו תוס' לשיטת הריב"א דס"ל דהל"ת כמאן דליתא ולא נשאר רק עשה א"כ מ"פ דהוה עשה ול"ת ונראה ליישב קו' התוס' על נכון דלכאורה אף אי לית לן כסברת הריב"א מי ניחא דהנה אף להחולקים על הריב"א בתוס' פסחים דף מ"ז הנה מבואר דדעתם כשיטת הר"י בתוס' בקידושין דף ל"ה דכל ל"ת שיש עמה עשה אלים ע"נ הלאו אלים ואין עשה דחי להל"ת הנה זה ניחא לענין כה"ד דלא דחי לל"ת דיו"ט כיון שיש עמה עשה אלים אבל בשה"ק דמשמע בסוג' לרבנן דפליגי אר"י ולית להו שלח מעיקרא משמע בשעה שנטלה ליכא לעשה כלל רק אחר שנטלה איכא עשה לשלחה א"כ ל"ש דעשה מאלים ללאו א"כ גם לשיטת התוס' הל"ת כמאן דליתא אולם י"ל דלשיטת תוס' ל"ק די"ל דהא באמת בריטב"א בקידושין שם מבואר דס"ל דשה"ק עיקר הוא העשה א"כ ע"כ דס"ל דעשה דשה"ק איכא מיד כשפגע בקן (אף לרבנן דפליגי אר"י וס"ל דל"ה לאו שקדמו עשה אפ"ה איכא עשה מיד ורק בהא פליגי דרי"ו סובר אפי' אין רוצה ליקח כלל הבנים איכא מצוה לשלח ואין רשאי לעבור ולהניח האם על הבנים כחקירת חו"י וחכ"צ וח"ס סי' ק' ולרבנן אי אין רוצה ליקח הבנים רשאי להניחן וא"צ לשלח האם אבל אם רוצה ליקח הבנים העשה קדמה לה לשלחה קודם שיטלם) ושפיר איכא עמה עשה ולכן גם הל"ת לא נדחה ולכן לא הקשו רק לשיטת הריב"א:

אולם השתא דאתית להכי גם לריב"א לא יקשה די"ל בשה"ק גם הריב"א מודה דל"א דהל"ת כמאן דליתא דרק בל"ת ועשה דיו"ט ס"ל להריב"א דהל"ת כמאן דליתא דביו"ט העיקר הוא הל"ת דאי עשה דחי להל"ת א"כ קיים ממילא שבתון דלא עביד מלאכה דליתא ממילא נמי לעשה לכן ל"ש לומר דעשה מאלים להלאו משא"כ בשה"ק לפי הס"ד דתשלח לא אתי למעט דבר מצוה ע"כ דאתי להא דאיתא שם בחולין דף קל"ט יכול יחזור בהרים ת"ל תשלח ולהאי ברייתא ע"כ דס"ל דאיכא מ"ע מיד דלכן ס"ד דחייב לחזור אחרי' בהרים א"כ ע"כ דס"ל להאי ס"ד דאיכא מ"ע מיד א"כ שפיר פריך למה צריך תשלח לדבר מצוה הא אי אמרינן דאיכא מ"ע מיד צריך קרא דתשלח דלא יתחייב לחזור אחרי' בהרים וכיון דאיכא מ"ע מיד א"כ הוה לה עשה ול"ת דהא העשה היא עיקר ואף אי עשה ידחה לל"ת אכתי עשה לא מקיימה א"כ שוב עשה מאלים להלאו ולא נדחה אף הל"ת דבהא שפיר גם לריב"א לא נדחה הל"ת וע"ז משני הגמ' בעבר ולקחה דהיינו דעתה הוא דמחדש דהעשה אינה מוטלת עליו רק אחר שעבר ולקחה (ובאמת למאי דדחי לה בעבר ולקחה דליכא עשה מיד ואין חייב לשלחה אי אין רוצה ליקחנה

וממילא כש"כ דפשיטא דא"ח לחזור אחרי' בהרים וא"כ למסקנא באמת אף שנטלה לכתחלה לטהר המצורע ליכא אלא עשה דהל"ת נדחה ולא נשאר רק עשה) ועשה דגדול השלום הוה דחי לה אלא דגלי קרא תשלח דאין עשה דחי לעשה דשה"ק לפי"ז י"ל דהתוספתא קאי למאי דס"ד דעיקר הוא העשה א"כ אף אי עשה הוה דחי להל"ת אכתי איכא עשה והוה מה"ב וממילא גם הל"ת לא נדחה וא"צ קרא דעשה דמצורע לא מצי דחי להעשה כיון דעיקר הוא העשה מאלים ללאו ולא מצי דחי לעשה ול"ת אמנם אנן לא קיי"ל כאותה תוספתא דהא משנה מפורשת בסוף מכילתין דלא כתוספתא דתנן לא יטול אם על בנים אפי' לטהר את המצורע ומה אם מצוה קלה שהיא כאיסר אמרה תורה למען ייטב לך והארכת ימים קו"ח על מצות החמורות שבתורה ולכאורה תמוה הא איכא איסור עשה ופשיטא דלא יטול דקממעט קרא וכ' ביש"ש דקמ"ל דלא יטול אפי' לציפורי משולחת דלא מבטל לעשה רק דעכ"פ משהא הוא למצות שילוח עד אחר כל המעשים וכ' בח"ס דהיינו כתוספתא דאייר ג"כ רק שלקחה למשולחת דאפ"ה אסור דעכ"פ נעבדה בה עבירה דהא משהא אותה עד אחר כל המעשים אמנם לי קשה הא בבע"ח ל"ש לפסול משום דנעבדה בה עבירה כדאיתא בסוטה דף מ"ט לכן נראה לי דמשנה פליגי אתוספתא דלתוספתא הוה מה"ב ופסולה ג"כ ולמשנתנו ל"ה מה"ב כיון דליכא אלא עשה שפיר עשה דגדול השלום הוה דחי לה רק דקרא ממעט לה וע"כ קתני דלא יטול למימר דפסולה ל"ה אלא אסור עשה איכא ע"כ לא יטול והיינו מדסיים התנא ומה אם מצוה קלה למימר דלאו ליכא רק מצוה אכתי איכא דגלי קרא דעשה דמצורע לא דחי לה לעשה:

מעתה נתיישבה מה שהקשינו מתוספתא דהא משנתינו פליגי באמת אתוספתא אמנם לפמש"כ לעיל הא אף לפי התוספתא ל"ק דרק בשלה"ק דהעיקר הוא העשה בהא ס"ל לתוספתא דהוה מה"ב אבל בעשה ול"ת דיו"ט דאי ל"ת נדחה ממילא ליכא לעשה כלל דהא שפיר מקיים עשה דשבתון דלא עשה מלאכה כלל כיון שעשה דכבוד המקום דחי לה (ובהא נתישבה קו' נוב"י בסוף חלק או"ח) ונתישבה דברי התוס' דיבמות על נכון אך כל זה ניחא אי איכא עשה לבנות הביהמ"ק בידים שפיר איכא למימר הל"ת כמאן דליתא ועשה דכבוד המקום דחי לעשה דשבת אבל אי המצוה רק שיהא לנו ביהמ"ק בנוי ל"ש דהל"ת כמאן דליתא דאין המעשה דבנין מוטל עלינו שנאמר דהל"ת כמאן דליתא כנגדה וכיון דמוכח דהא גופא הוה מ"ע לבנות ביהמ"ק ע"כ מקרא דועשו לי מקדש דאי מקרא דוהי' המקום לא נשמע רק דמצוה שיהא הבית בנוי ודוק:

והנה רבינו בפירוש המשנה נדרים פ"ב כתב דבר חידוש וז"ל ואמרו נדרים אסור לפי

שהאסור גוף הדבר שלא יתקיים המצוה אלא בהיותו דבר מותר כגון שיאסר סוכה זו עליו שחזרה ישיבתה עבירה שיהי' ענינה בה כמו מי שלא ימצא בליל פסח אלא מצה שהיא אסורה עליו באכילה כגון שתהי' טבל או הקדש שאסור עליו אכילתן לפי שהוא מצוה הבאה בעבירה וזאת היא הסברה בהיות הנדרים חלים על כל דבר שיחייב איסור גוף זה הדבר ביטול מצות עשה עכ"ל הטהור והוא פלאי הא אי עשה דחל"ת ל"ה מה"ב כמו בכל עשה דל"ת אבל לפי הדברים שבארנו הוא תוספתא מפורשת (רק שבארנו דהמשנה חולקת אתוספתא) דה"נ גבי נדרים דחלים ע"ד מצוה כבר כ' הרשב"א בנדרים דף ט"ו דהוה עשה ול"ת רק דהו"א דדחי לה משום דאיתא בשאלה ובזה גלי קרא דידור נדר לד' דאף לדבר מצוה חלה הנדרים ולפי"ז י"ל דהיינו דהל"ת באמת נדחה רק דעשה נשאר עכ"פ והוה מה"ב משום העשה וכתוספתא הנ"ל:

אמנם המעיין בדברי רבינו ימצא שכיון עוד לסברא אחרת אשר הובא במהרי"ק שורש קל"ט וז"ל ואשר כתבתה בטעם דחיות עשה לל"ת הוא משום כיון דמבחוץ כל דבר שרי איכא למימר דכי אזהרה רחמנא בל"ת לא דיבר במקום מצוה כלל כמו כלאים בציצית ודומהן וכ' המהרי"ק דהלשון עדל"ת לא משמע כן ועוד דאדרבא יש לומר לאידך גיסא כיון דמבחוץ מכל דבר פטור מכל מצות עשה אם כן אית לן למימר דלא חייבה תורה במקום לא תעשה כלל ונמצא שלא יתחייב בתכלת בטלית של פשתן עכ"ד וזה גם סברת רבינו דבאיסור חפצא כנדרים וטבל ל"ש עדל"ת כיון דבמחוץ מכל דבר פטור מכל מצות עשה לא חייבה התורה מצוה במקום ל"ת:

אך לכאורה קשה לדברי רבינו מזבחי' דף צ"ט יקדש להיות כמוהו דאין עשה דוחל"ת שבקדשים וקשה הא איסור נותר ופיגול הוה איסור חפצא ולא נאמרה המ"ע כלל אך י"ל דהא באמת ילפינן מההיא קרא דיקדש המצל"א כדאיתא בפסחים דף מ"ה דאייריא רק בבלע ח"ש איסור ורק דגלי קרא דהמצל"א והוה שיעור שלם וזה ל"ה כאיסור חפצא דמצ"ע היתר הוא ואי משום הח"ש איסור שנבלע בו שוב ל"ה רק ח"ש בתערובת ל"ה ג"כ אלא כאיסור גברא (ובזה יתורץ קו' הטו"א בר"ה דף כ"ט דהעשה והל"ת אין בדבר אחד דכמו דההיתר מצטרף לאיסור שיהא שיעור שלם כן מצטרף ההיתר שיהא המ"ע גם על הח"ש נותר) ודוק:

מג) **הנה** בהא דאמרו דעל ג' מצות נצטוו ישראל בכניסתן לארץ למנות עליהם מלך ולמחות זכר עמלק ולבנות בית הבחירה יש לחקור הא בנשים פשיטא דל"ש מצוה למנות מלך דזה מצוה מוטל על הציבור ועל הבי"ד דנשים לאו בני כיבוש נינהו וכן מחיית עמלק אין מוטל על נשים רק על אנשים הראויין למלחמה כדאמרינן בקידושין דף ל"ו

וא"כ לכאורה גם המ"ע דלבנות בית הבחירה לא נהוג בנשים וקשה דרבינו לקמן כ' דמ"ע דלבנות בית הבחירה נהוג גם בנשים והנה במ"ע דלמנות מלך יש לומר לפמש"כ החינוך פ' שופטים דבמ"ע זו נכלל ג"כ שתהא אימתו עליך וזה שייך גם בנשים דזה מניית מלך עליך אמנם למחות זכר עמלק בוודאי ל"ש בנשים דלאו בני מלחמה נינהו וכן מבואר בחינוך פ' תצא דאין המ"ע ולא הל"ת נהוג בנשים דאין ראויין למחמה ובמנחת חינוך השיג עליו דבמלחמת מצוה הא איתא גם בנשים כדאמרינן במשנה דאפי' כלה מחופתה יוצאת אך לפי מה שכתב רבינו בפ"ה ממלכים אפי' חתן מחדרו וכלה מחופתה הנה הוסיף חתן מחדרו דלא קתני במשנה וע"ל בפ' תצא קמפרש דגם כונת התנא כן דיצא חתן מחדרו אף דעי"ז גם כלה תצא מחופתה דעיקר חופה היינו יחוד ואם יצא החתן למלחמה יתבטל היחוד וע"כ שתצא גם היא אפ"ה חייב הוא לצאת אבל היא מצד עצמה אין חייבת לצאת למחנה ולעמוד בקשרי המלחמה:

והנה במג"א סי' ס"א סק"ב כ' וז"ל וצריך טעם למה תיקנו לקרות פ' עמלק מה שלא תיקנו בשאר זכירות אחרות מתן תורה ושבת מעשה עגל ומרים והנה המלבי"ם בס' ארצות החיים סי' א' כ' דממעשה עגל לחודי' קשיא אבל מאינך ל"ק דהא איתא במגילה דף י"ח זכור יכול בלבך כשהוא אומר לא תשכח הרי שכחת הלב אמור ומה אני מקיים זכור שתהא שונה בפיך וממילא רק זכירות עמלק הוא מ"ע בפה אבל בשאר זכירות דכ' זכור לבד בלב לכן אין קוראין אך הנה איתא בספרא פ' בחוקותי וכן הוא אומר זכור את יום השבת לקדשו יכול בלב כשהוא אומר שמור הרי שמירת הלב אמור הא מה אני מקיים זכור שתהא שונה בפיך וכן הוא אומר זכור את אשר עשה למרים יכול בלב כשהוא אומר השמר בנגע הצרעת הרי שכחת הלב אמור הא מה אני מקיים זכור שתהא שונה בפיך כן הוא אומר זכור את אשר עשה לך עמלק והביאו הרמב"ן פ' תצא א"כ מזה הוא דמוכח דבעינן זכור בפה א"כ הדרה קו' לדוכתה למה אין קוראין פ' השבת ופ' מרים כיון דגם בזה בעינן זכור בפה:

אולם נראה ליישב דבמצוה שמוטל על יחיד לא תיקנו לקרות בציבור אבל מצות זכירת מעשה עמלק הנה הוא מצוה שמוטל על הציבור אף שכל יחיד חייב היינו משום דכל אחד הרי הוא חלק מן הכל חלק מן הציבור דהוא מצוה כללית כמש"כ בחינוך דמהא"ט ליכא בנשים ע"כ תיקנו לזכור בציבור אבל שבת ושאר זכירות הוא מצוה שמעיקר ניתנו ליחיד והנה אי נאמר דמצוה זו אינה מוטלת על הנשים יען דאין ראוים למלחמה לכאורה יקשה הא דאיתא במגילה דף ד' דנשים חייבות במגילה משום דאף הן היו באותו נס ובמגילה דף י"ח איתא ממאי דהאי נזכרים קריאה הוא דילמא עיונא בעלמא הוא ומשני

לא ס"ד דתניא יכול בלב הא מה אני מקיים זכור בפה א"כ לפ"ז נשים דפטורים ממ"ע דזכירת עמלק דלאו בני מלחמה נינהו א"כ לפטור מקריאת מגילה ג"כ אף דהם הי' באותו נס כמו במצה דכ' תוס' דאי לאו דמקשין מצה לחמץ דכל שישנו בבל תאכל חמץ ישנו באכילת מצה היה נשים פטורות מט"ו ט"ו מסוכה אף דהיו באותו נס ה"נ מטעם ישנו באותו נס רק יש לחייב שלא לפטור משום מ"ע שהזי"ג אבל אי פטורות מדרשא אחרת ל"ש לחייב משום דהם היו באותו נס מזה מוכח דנשים חייבות בזכירת מעשה עמלק כמש"כ המנ"ח דהאי זכור הוה עשה ול"ת גם נשים חייבת וא"ש דאמרו ג' מצות נצטוו דבכולן נצטוו גם הנשים אך קשה לי מהך דברכות מ"ט דר"א שיחרור עבדו דכ' שם הרא"ש דהוא משום קריאת פ' זכור והא אי נשים חייבות גם עבדים חייבים א"כ נשמע לכאורה דל"ש בנשים אך י"ל דאין מזה ראי' דהרי אפי' אי נשים פטורות ג"כ קשיא דכיון דהא דנשים פטורות אין משום דז"ג דמצוה זו תמידית הוא אלא משום דלאו בני מלחמה נינהו א"כ גם קשיא מהך דר"א שיחרור עבד כדי לצרפו לעשרה לקריאת פ' זכור שהוא דאורייתא יקשה למה הי' צריך לשחררו הא גם עבד חייב במצוה זו כיון דנשים דפטורות רק משום דלאו בני מלחמה ובעבד דבני מלחמה נינהו אין לפוטרו מהא"ט כמש"כ המל"מ פ"י ממלכים לענין פו"ר דעבד חייב מהא"ט א"כ גם במ"ע דזכור חייב ויכול לצרפו לעשרה ולמה הצריך לשחררו לכן נראה ליישב כך דהנה כיון דג' מצות אלו נצטוו ישראל בכניסתן לארץ דתליא זה בכניסה לארץ כיון שבאו אל המנוחה ואל הנחלה חייבין במצות אלו וכיון דעבד אין לו חלק בארץ ואין זה קרוי מנוחה ונחלה דידי' לכן אין חייב במצות אלו לא במניית מלך (אף דבוודאי צריך להיות אימתו עליו היינו משום כיון דהרי יש לו אדון אחר ע"כ עיקר אימתו הוא מאדון דידי') ופשיטא דפטור ממ"ע דבנין בית הבחירה דהא כתב רבינו דמ"ע לבנות כדי לחוג אליו ג"פ בשנה ועבד פטור מראי' מהא"ט דיש לו אדון אחר וקרא כתיב ליראות פני האדון ד' כן נמי פטור ממ"ע דמחיית עמלק ופטור מזכירה דאשר עשה לך עמלק ולא תליא זה אי נשים חייבין או פטורין ממ"ע זו דפטור מטעם אחר כנ"ל:

ומזה ראי' לשיטת הב"י דעבדים פטורים ממקרא מגילה ואין חייבין רק בשמיעה והיינו דרק בנשים דהם הי' באותו נס ממש כפי' רשב"ם בפסחים דנס נעשה ע"י אשה לכן חייבין אבל משום דהם הי' ג"כ בכלל הנס משום זה לא הי' מחייבין א"כ עבדים דרק שייך דהי' בכלל הנס אבל לא דנעשה נס על ידם לכן פטורים מקריאה אבל לא דמהאי טעמא יהא פטורין גם משמיעה אבל לפמש"כ נכון דרק מזכירה בפה דילפינן מדכתיב זאת זכרון בספר ובזכירת עמלק הוה זכירה בפה לכן בעבדים דפטורים מזכירת מחיית

עמלק א"כ אין חייבין באמת בקריאה אבל בשמיעה חייבין דלא תשכח משמע זכירה בלב והנה במגילה דף י"ד איתא מ"ח נביאים עמדו לישראל ולא פחתו והותירו אלא מקרא מגילה מאי דריש קו"ח מעבדות לחירות אומרים שירה ממיתה לחיים לא כש"כ וראיתי בהג' מ' צבי חיות שכ' דהרא"ם בתוספ' לסמ"ג על ה' מגילה התעורר כיון דקו"ח דאורייתא א"כ לא הוסיפו על ד"ת מאומה ובטו"א הקשה הרי אמרינן לעיל ח' דמצאו סמך כתוב זאת זכרון בספר וכתב דהנה מרדכי ואסתר שתיקנו קריאות המגילה הנה עדיין לא ידעו שבי"ד של מעלה יסכימו וכן מוכח מהא דמכות דף כ"ב ג' דברים עשו בי"ד של מטה והסכימו בבי"ד של מעלה על ידם הרי דבהסכמות של מטה הי' קודם וכן שלחו להם כתבוני לדורות ולא ידעו הדרש דכתב זאת זכרון בספר וא"כ איך רצו לחדש דבר הרי כתיב אלה המצות שאין נביא רשאי לחדש דבר כדאיתא בירושלמי פ"ב דמגילה ובאה הברייתא להודיע לנו דעשו קו"ח דניתן לדרוש והוה כגופו של תורה ואולם לחכמים לא נראה להם קו"ח זה דזה מיקרי הוספה עד שמצאו סמך לזה מקרא דכתיב זאת זכרון בספר ואח"כ אחר שהסכימו החכמים שוב באה ההסכמה ממעלה:

וכן משמע ברמב"ן סוף ס' המצות דעיקר פורים וחנוכה דאורייתא מקו"ח דריב"ק לקמן דף י"ד וקו"ח דאורייתא הוא אלא דסגי בשום זכר בעלמא ואנשי כנה"ג תיקנו לקרות המגילה ושמחה ומשתה ובחנוכה תיקנו חשמונאים נירות כל זה דברי קבלה ומדרבנן אבל מה"ת מחייבים לעשות שום זכר לנס וכ"כ הח"ס בחי' שבת דף כ"ב ובארתי זאת לקמן בפרק ג' אלא דקשיא לי מ"פ הגמ' אי הכי הלל נמי נימא והא מקו"ח רק ידעינן דבעינן לעשות זכר לנס וכיון שעשו זכר בקריאות מגילה שוב לא נוכל לילף מקו"ח שיאמרו גם הלל ואולי היינו דמתרץ ר"נ קרייתא זו הלילא דזה במקום הלל ותרתי אי אפשר לילף מקו"ח:

והנה רש"י הקשה וא"ת נס חנוכה לאו נביאים תיקנו וכתב ע"ז בה"ג מהצ"ח הנ"ל דכל תקנת חכמים משום גדר וסייג אינה בכלל בל תוסיף ועיקר האיסור אם החכמים רוצים להדמות עשייתן לד"ת ומרדכי ואסתר שרצו לעשות ימי פורים לאסור בעשיית מלאכה רק העם לא קיבלו איסור עשיית מלאכה ע"פ מרדכי ואסתר שרצו להדמות פורים ליו"ט דאורייתא לכל דבר והוי הוספה לד"ת ובה"ג מהרש"ש כתב ג"כ עד"ז דלכאורה קשה הא איתא בב"ק דף פ"ב עמדו נביאים שביניהם ותיקנו שיהא קורין בשבת ושלמה תיקן עירובין ונט"י ובסוכה דף מ"ד ערבה יסוד נביאים לכן נראה דכל מה שאמרו אלה המצות שאין רשאין לחדש ר"ל עפ"י נבואה אבל לתקן ולגזור רשאין (וזה כונת רש"י נ"ח לאו תקנת נביאים הוא אלא כשאר חכמים שגוזרין גזירה לית בזה הוספה) דאין זה עפ"י

נבואה ממש רק ע"י התעוררת רוח קדושה נתון להם למדרש הקו"ח אולם קשה הא דפ"ד דידים בכל מעשה נביאים ופי' הר"ש ועפ"י נבואה עשו ומה שמסיים והוראת שעה היתה איני מובן דגם באותו זמן הי' נהוג המעשר ואולי כונתו לתרץ קושיתי הא אין הנביא רשאי לחדש דבר לכן פירש דהוראת שעה היתה ואח"כ תיקנו חכמים מדעתם להיות נהוג לעולם עכ"ד ונראה לי להביא ראי' לדברי' מהא דאיתא לעיל דף ג' מקרא מגילה ומ"מ איזה עדיף ופשט לי' דגדול כבוד הבריות דדוחה ל"ת שבתורה ופירש"י דל"ת דלא תוכל להתעלם והקשה במהרש"א הא למסקנת הגמ' בברכות מסיק בלאו דלא תסור ובשו"ת חו"י סי"ח האריך מאד ול"נ עפ"י מש"כ בחו"י סי' ר"ה דהא דאמרו בגמ' דברכות איסורא ממונא לא ילפינן דקרי להשבת אבידה ממונא ולכאורה הול"ל אסורא ממצוה לא ילפינן אלא הכונה שמקור מצוה זו אינה רק ממונא במצות שבין אדם לחבירו משא"כ במצות שבין ישראל למקום ל"ש לפטור משום דאין רשאי לבזות כבוד תורתו דאדרבה אין בו ביזוי כבוד תורה וזקנה שזהו כבודם וע"ש לפי"ז גם מת מצוה עיקר מקור המצוה הוא מה שבין אדם לחבירו ושפיר פירש"י דקאי אלא תוכל להתעלם דכאן ל"ש לדחות אסורה ממונא לא ילפינין דתרווייהו הוה מידי שבין אדם לחבירו עכ"פ מ"מ עדיף משום כבוד הבריות שעיקרו דבר שבין אדם לחבירו ודחי לממ"ג משא"כ טעמא משום לאו דלא תסור ל"ש הכא כיון דילפינן בקו"ח הוה דאורייתא ממש (ועבשו"ת חו"י ס"י צ"ד) ודוק:

ובהא ניחא לי הא דפירש"י בעירובין ר"פ מי שהוציאוהו דגדול כבוד הבריות שדוחה ל"ת שבתורה היינו בלאו דלא תסור ובפי' הר"ח מפרש דקאי אלאו דלא תוכל להתעלם ולפמש"כ א"ש דרק הכא במגילה לא ניחא לפרש אלאו דלא תסור יען דאתיא בקו"ח דהוה דאורייתא והנה בשו"ת פמ"א ח"א סי' נ"ו חולק מכח ק"ו הנ"ל אפי' רש"י ומפרש כר"ן דקאי אלאו דלא תסור והנראה לענ"ד כתבתי וראיתי בפמ"א שם שהקשה עוד מאי אולמי לי' דפשט מהא דגדול כ"ה דדוחה ל"ת שבתורה מברייתא דלאחותו דדחי פסח ומילה והא כל עשה חמור מל"ת דבעשה מכין עד שתצא נפשו ופלא כי ביבמות דף ו' איתא מכדי כל ל"ת חמור מעשה ואם איתא כדבריו האי גם עשה חמירא מטעם דמכין עד שתצא נפשו אע"כ דלא נחשב בזה חומרא כיון דמכין רק כדי שלא יעבור:

וכך יש להוכיח משבועות דף ל"ט שכן מצינו שמרע"ה שהשביע לישראל אמר להם דעו על דעתי אני משביע אתכם אין לי אלא מצות שקבלו מהר סיני מצות העתידות להתחדש מניין כגון מקרא מגילה ת"ל קימו וקיבלו קימו מה שקבלו כבר ותמוה למה נקט רק מצות מגילה אע"כ כמש"כ דמצות מגילה הם דאורייתא אך גם לדברי הג"ה

מהרש"ש הנ"ל י"ל דא"ש דרק מה שהוא משום סייג הוה בלא תסור אבל מה שהוא אינו משום סייג רק למצוה אינו בכלל דלא תסור רק בעשה דשאל אביך ויגדך:

ובישועת יעקב בה' מגילה הקשה דלמה צריך לטעם דנשים חייבות מטעם דאף הן היו באותו נס שזהו ג"כ רק דרבנן כמש"כ תוס' תיפוק לי' דכל מילי דרבנן הוא בכלל לאו דלא תסור והא נשים מצווים בלאו דלא תסור ג"כ א"כ ממילא חייבין במגילה מכח לאו דלא תסור אולם לפמש"כ א"ש דהוא מצוה דאורייתא מקו"ח ואין אלא עשה ונשים פטורות אך בישועת יעקב תי' דפורים הוה כמו חנוכה דליכא בי' לאו דלא תסור רק מקרא דשאל אביך ויגדך וזהו כמו שכ' לעיל בתי' השני:

והנה הר"ן בפ"ק דמגילה הקשה לפירש"י שפירש דהך דקתני דפורים מקדימין ליום הכניסה בב' וה' היינו למשפט דזה עזרא הוא דתיקן בתר הכא ופי' דמקדימין לכניסה לקרות בתורה ותמוה גם זה מתקנת עזרה הוא כדאיתא בס"פ מרובה אך הנה שם במרובה נשמע דבאמת בימי משה הי' התקנה לקרות בתורה חד גברא ועזרא תיקן שלשה גברא:

אך בירושלמי מגילה סוף ה"א דפריך ולא עזרא תיקן שיהי' קורין בב' וה' ומרדכי ואסתר מתקנן על מה שיהי' עתיד להיות וא"ל מי שסידר המשנה סמכה למקרא נשמע דירושלמי חולק אש"ס שלנו דסובר מימי משה הוה תקנה זו אלא שנתחדשה אח"כ:

מד) **הדרן** לדמעיקרא דקשיא לדברי רבינו דס"ל דנשים חייבות בבנין ביהמ"ק הא כל ג' מצות שנצטוו כשנכנסו לארץ בהדדי קתני עוד קשה מברכות דף כ' דבעי בגמ' אי נשים בבהמ"ז קתני דאורייתא או דרבנן ופירש"י משום דאין יכולה לומר את הארץ אשר נתת לי וא"כ כיון דבקרא כתיב והורשתם וישבתם בארץ א"כ במי שנטלו חלק בארץ בדידהו שייך מצות ישיבות הארץ אבל במי שלא נטלו חלק בארץ ולא קרינן בהו והורשתם לא קרינן בהו וישבתם בארץ וא"כ קשי' איך נשים חייבין בבנין ביהמ"ק כיון דאין חייבין בירושת ובישיבת הארץ:

אמנם הנה בצל"ח שם הקשה למאי דקיימ"ל דירושלים לא נתחלקה לשבטים כמש"כ רבינו בפ"ז א"כ גם לנשים יש להם זכות בירושלים עיה"ק א"כ ברכות בונה ירושלים מצי לאמרו גם נשים וגם ברכת הזן יכולין נשים לאומרו דברכות הזן לא תליא בברכות הארץ דברכות הזן תיקון משה וברכות הארץ תיקון יהושע דוד ושלמה ברכת בונה ירושלים מעתה יקשה איך יאמר בעל האיבעיא נשים בבהמ"ז דרבנן ומאי מספקא לי' דפשיטא כיון דחייבין בשתי ברכות אלו דשייכי בהו גם נשים מסתמא גם בברכת הארץ חייבין מדאורייתא ותי' כי באמת כל ג' ברכות אף שכולם כתיבי כדיליף בברכות דף מ"ח מ"מ

מה"ת אינן ג' ברכות ממש דבברכה אחת מעין ג' יצא י"ח מה"ת וחכמים הוא שתיקנו לברך ג' ברכות בפ"ע ומה"ת כולם שייכים אהדדי וכל זמן שלא נתקדשה א"י וביהמ"ק לא נתחייבו ומשה כשתקון ברכת הזן הוא מעצמה תיקנה ולא נצטוה על כך מפי הקב"ה כאשר נצטווה על שאר מצות שהרי תיכף כשירד המן תקנה ועדיין לא נתנה תורה והרי הוא כשאר תק"ח כל אחד בזמנו דהרי משה תיקן שישראל יקראו בשבתות ויו"ט כדאיתא בספ"ד דמגילה ועיין במג"א סי' קל"ה ואטו בשביל זה נחשב קריאת התורה מצוה דאורייתא והלא אין לנו קריאה דאורייתא רק פ' זכור וא"כ מי שלא נתחייב בכל הני ג' אינו חייב כלל וא"כ הך ספיקא אי בהמ"ז דאורייתא על כולהו ברכות שבברכות המזון הוא:

אך אכתי תקשה דהנה בשער אפרים הקשה בהא דקאמר בברכות שם למאי נפ"מ להוציא אחרים ידי חובתן למה לא אמר נפ"מ שאם הי' מסופקת אם בירכה בהמ"ז שאם הוא דאורייתא צריך לברך דספק דאורייתא לחומרא ואם הוא מדרבנן א"צ לחזור ולברך ואך אי אמרינן דברכות הזן נשים חייבות וא"כ אי מסופקת אם ברכו בהמ"ז אי לא עכ"פ חייבות בברכת הזן שהוא ספק דאורייתא וכיון שחייבין לברך ברכה ראשונה ושוב חייבין לברך כל הברכות כתיקון חכמז"ל כמש"כ המג"א סי' ס"ז סק"א לענין ספק אי קרא ק"ש שאף בפסוק הראשון לחוד הוא דאורייתא כיון שחייב לקרות בשביל פסוק זה שנתחייב חייב לקרות כולהו כתקנת חכמים וכ"כ בסי' קפ"ד סק"ז לענין ברכת הטוב והמטיב (ועתו"ס סוכה דף ג' דאם לא עשה כתקנת חכמים לא עשה כלום) אמנם לפי מה שהוכיח הצל"ח דברכות הזן ג"כ דרבנן וכן ברכת בונה ירושלים אף דלא נתחלקה לשבטים אין מברכות מה"ת א"כ הדרה קו' לדוכתי':

אמנם נראה ליישב לפי מה שהקשה הצל"ח בדף כ"א אהא דאיתא התם דאם ק"ש דרבנן ספק קרא ק"ש ספק לא קרא ק"ש אינו חוזר וקורא אמאי הא מיד בקומו נתחייב בק"ש וספק אם קרא ק"ש ונפטר מחיובו ספק לא קרא ק"ש והרי הוא בחיובו א"כ אין ספק קרא מוציא מידי וודאי שנתחייב והרי הוא דומה לספק דרבנן היכיא שיש חזקת איסור דל"א ספק דרבנן לקולא כמובא בכלל ס"ס כלל כ' אך י"ל דהנה בהא דא"ח וקורא ק"ש דהוה דרבנן פריך בגמ' מקרא דובשכבך ובקומך ומשני בדברי תורה כתיב וכ' הר' יונה לפרש דמה"ת א"צ לקרות פרשת ק"ש דוקא רק פרשה אחת שבתורה ורק מדרבנן דצריך לקרות פרשת ק"ש שיש בה מלכות שמים ובפנ"י בברכות דף כ' הוכיח מגמ' דסוכה מהא דצריך ללמוד בנו פסוק תורה ציוה לנו משה או פסוק ראשון שבק"ש דבפסוק תורה ציוה לנו משה מקיים והגית בו יומם ולילה ולא משום מצות ק"ש להנ"ל ניחא

דבאמת מה"ת אין חילוק בין פסוקי ק"ש או שאר פסוקי תורה ויוצא בו מצות ק"ש וא"כ היינו הך דבלימוד פרשה לקיים מצות והגית בו יומם מקיים מה"ת גם מצות ק"ש ולפי"ז הא דסובר ק"ש דרבנן היינו בכבר קרא פרשה בתורה וא"כ ל"ש דיש עליו חזקת חיוב די"ל כיון דזה פשיטא לי' ע"כ שקרא פרשה אחת רק שמסופק אי קרא פ' ק"ש שיוצא בה גם מדרבנן לכן אין חוזר וקורא דהא כיון שעשה מעשה להוציא עצמו מחזקת חיוב וקרא פרשה אחת לכן אמרינן שמא קרא באמת פרשת ק"ש שיצא בו ואין חוזר וקורא ומדוקדק לישנא דא"ח והא מסופק דלא קרא עוד אבל להנ"ל ניחא דהא זה פשיטא לי' שקרא איזה פרשה ע"כ שייך לומר אין חוזר וקורא עוד:

וא"כ הא ניחא בק"ש אבל בבהמ"ז דמה"ת נשים פטורות כיון דמדרבנן בר חיובא הן וספק אי עשתה מעשה קריאה לצאת מחזקת חיוב דידה ע"כ גם בדרבנן חוזר וקורא משום חזקת חיוב כקו' הצל"ח וא"ש:

ובזה אמרתי לישב מה שהקשה הפנ"י דגמ' פריך פשיטא דנשים פטורות מק"ש ומשני שאני ק"ש דאית בה מלכות שמים קמ"ל ותמה דא"כ באמת קשיא מנ"ל דנשים פטורות מה"ת מק"ש אף דהוה מ"ע שהזז"ג דהא אין לילף מתפילין כיון דאית בה מלכות שמים אבל להנ"ל ניחא דמה"ת הא יוצא בכל פרשה שבתורה וא"כ פשיטא דנשים פטורות מה"ת כמו בכל מעשהז"ג רק דגמ' משני מה"ד כיון דאית בה מלכות שמים הכונה כיון דחכמים תיקנו לקרות פ' ק"ש דיש בה מלכות שמים א"כ הו"א דמדרבנן גם נשים חייבות קמ"ל אבל מה"ת פשיטא דפטורות כיון דמה"ת א"צ כלל לקרות פ' ק"ש רק איזה פ' שבתורה (וכמו שבארתי בה' תו"מ דגם למ"ד ק"ש דאורייתא יוצאת בכל פרשה שבתורה) אמנם יקשה הא דאמרו ספק התפלל ספק לא התפלל א"ח ומתפלל ואמאי הא יש חזקת חיוב נהי דהוא דרבנן הוה לן לומר דחוזר ומתפלל אך א"ש דהרי קמן רי"ו דסובר דהלואי דיתפלל אדם כל היום וכתבו תוס' פסחים דף נ"ד דלרי"ו על הספק חייב להתפלל וכמש"כ הצל"ח א"כ לפי"ז ניחא קו' השא"פ דלעיל לא מצי קאמר הנפ"מ לענין בהמ"ז דאי דרבנן א"ח ומברך דסובר כרי"ו דגם בתפילה חוזר ומתפלל ע"כ קאמר הנפ"מ אי יכול להוציא אחרים ודו"ק:

ובהא ניחא מה שהקשה הרשב"א אהא דפריך בשמעתין דנשים פטורות מתפילין פשיטא ותמה מה פשיטותא הא באמת פליגי תנאי בהכי אי שבת ולילה זמן תפילין ובפנ"י תי' דאתיא כפפונאי בקידושין דף ל"ו דיליף דנשים פטורות ממעשהז"ג משום דהוקשה כל התורה לתפילין דכ' למען תהי' תורת ד' בפיך וא"כ כיון דפטור מק"ש ע"כ פטורות מתפילין ודחי זה דא"כ מה משני דהו"א דהוקש למזוזה ע"כ לית ליה כפפונאי

א"כ אמאי פטורות מק"ש וכיון דתני דפטורין מק"ש ע"כ לא הוקש תפילין למזוזה לחיובא רק לת"ת לפטורי ושוב הוקש ק"ש וכל מצות שבתורה לתפילין אולם להנ"ל ניחא דהנה כיון דהא דנשים פטורות מק"ש משום דמה"ת ל"ב פרשת ק"ש שיש בה מלכות שמים רק פרשה אחת שבתורה וא"כ בנשים דפטורות מת"ת ממילא פטורות מק"ש דבר תורה ונראה לי דהיינו באמת שיטת הירושלמי דסברי דלכן נשים פטורות מק"ש משום דהוקש לת"ת משום דירושלמי סובר ג"כ דמצות ק"ש אין מה"ת לקרות פרשה זו אלא איזה פרשה שבתורה דקרא דובשכבך ובקומך בד"ת כתיב וא"כ נשים דפטורות מת"ת שפיר פטורות מק"ש ג"כ וא"כ פשיטא דפטורות ג"כ מתפילין דהוקש לת"ת וא"כ אף למ"ד דתפילין ל"ה מעשהז"ג ע"כ נשים פטורות מתפילין משום דהוקש לת"ת דהא קרא דובשכבך ובקומך אדברי תורה קאי וסמיך לי' וקשרתם א"כ מוכח דבכל ענין נשים פטורות מתפילין וע"ז משני דהו"א דאדרבא הוקש למזוזה לחיובא דכתיב בתרי' לא את"ת דכתיב קודם:

(**והנה** יש לומר עוד דבמשנה דריש פרקין קתני מי שמתו מוטל לפניו פטור מק"ש ומן התפילין ומכל מ"ע שבתורה ומבואר דהיינו מטעם עוסק במצוה פטור מן המצוה ותמה בפנ"י שם למ"ד דק"ש דרבנן א"כ קרא לא אייריא כלל בק"ש מנ"ל כלל דעוסק במצוה פטור מן המצוה דמת"ת אין לילף דהא פשיטא לת"ת צריך להפסיק לכל מצות שבתורה דאל"כ לא יקיים שום מצוה כיון דצריך ללמוד כל היום וכדאיתא בירושלמי פ"ק דשבת ותי' דכיון דפופנאי אמרי דהיקש כל התורה לתפילין ותפילין הוקשי לת"ת א"כ ידעינן ממילא העוסק במצוה פטור מן המצוה מתפילין א"כ ממילא ניחא קו' רשב"א ג"כ דהא אף למ"ד דשבת ולילה ז"ת ע"כ דפטורות מתפילין משום דהוקש לת"ת דהא כיון דתנא לעיל סובר דעוסק במצוה פטור מהמ"צ ע"כ דסובר דהא"ט דהוקש כה"ת כונה לתפילין ותפילין לת"ת א"כ ה"ה דהוקש תפילין לת"ת לפטור נשים מתפילין דאין היקש למחצה וע"ז משני שפיר דהו"א דהוקש למזוזה ולא יקשה הא הוקש כה"ת לתפילין מדפטור מק"ש כקו' הפנ"י די"ל דהוקש לענין עוסק במצוה פטור מן המצוה אמנם לפמש"כ דנהי דק"ש דרבנן אבל עכ"פ מצוה לקרות פרשה אחת מה"ת א"כ א"ש קו' הפנ"י בפשיטות דשפיר נשמע דעוסק במצוה פטור מן המצוה דהא ע"ז קאי ודברת בם בשבתך בביתך ובלכתך בדרך בשכבך ובקומך דפטור לקרות אותה פרשה א"כ בלא"ה ניחא דנשמע שפיר דעוסק במצוה פטור מן המצוה):

הנה בהא דקאמר דנפ"מ אי דאורייתא נשים מוציאות את האנשים וכתב הרא"ש והא דאמרינן לקמן דף מ"ח ולהוציא אחרים ידי חובתן עד שיאכל כזית דגן דא"ח אלא מדרבנן

ואפ"ה מוציא אחרים שאכלו כדי שביעה וחייבין מה"ת יש לומר דשם אעפ"י שלא אכל כלום דין הוא שיפטור אחרים דכל ישראל ערבים זה לזה אבל אשה אינה בכלל ערבות והקשה הצל"ח דלקמן דף מ"ח בעובדא דשמעון בן שטח דמשמע שם הי' שמעון ב"ש אוכל כזית דגן הי' יכול להוציאם י"ח וכ"כ התוס' שם דאף אם הי' שמעון ב"ש אכל כזית הי' יכול להוציאם אף שאכל כדי שביעה והרי שם אכלה גם אשת ינאי ואם נשים בבהמ"ז דאורייתא איך הי' יכול להוציאה דכמו דנשים אין בכלל ערבות עבור האנשים אין אנשים בכלל ערבות בשביל נשים:

ולענ"ד נראה כונה אחרת ברא"ש דבוודאי נשים בכלל ערבות כמו אנשים לענין שיכולין להוציאן רק הכונה כך דהנה כ"כ דהנה דנשים בבהמ"ז דרבנן לשיטת רש"י הוא משום דלא נטלו חלק בארץ ולפי' תוס' משום דלא שייך ברית ותורה והנה הא פשיטא דאייריא באמרי ברית ותורה דאל"כ אי ביצא האנשים הא לא שמעו כלל ברית ותורה אע"כ דאייריא באמרו ברית ותורה ומעתה בשלמא אי נשים בכלל ערבות דהוה כאלו נשים חייבות בברית ותורה (כדאמרינן בע"ז דף כ' דנשים כמאן דמהילי דמיא) א"כ במה ששמעו מנשים ברית ותורה בבהמ"ז היה כאלו שמעו מבר חיובא שחייבין בברית ותורה אמנם אי אין בכלל ערבות ל"ה כאלו חייבין בברית ותורה א"כ מה ששמעו מנשים ברית ותורה בבהמ"ז הוה כאלו לא שמעו ברית ותורה דהא נשים לאו בר חיובא בברית ותורה נינהו לכן א"י להוציא (ובה' כלי המקדש פ"ו הבאתי סמוכין לזה דע"י שליח שקרא פ' ביכורים מן האדמה אשר נתת לי לא יצא דאין האדמה שלו אלא של הבעלים) וא"כ לא דמי לאנשים שא"ח רק דרבנן מפני שלא אכלי רק כזית כיון דבר חיובא הן בברית ותורה וא"כ מיושב קו' הצל"ח דהרא"ש מודה דנשים בכלל ערבות ויכולין להוציא אחרים וגם אחרים יכולין להוציאן דהיינו כיון שדעתם להוציא זא"ז יכולין להוציא דע"י ערבות הוה כאלו חייבין ג"כ באותה מצוה אבל ל"ש לומר דנשים בכלל ערבות שיהא נחשב כאלו הם חייבים בברית ותורה ולכן אין יכולין להוציא אנשים אבל אנשים שפיר יכולין להוציא נשים אף אם הם דאורייתא כיון שהם ג"כ בכלל ערבות וא"ש:

מה) **ומכלל** דברים הניתנין למעלה קשה לי מב"ק דף פ"ח דפריך אלא מעתה יהא עבד כשר לעדות אמר עולא לא מצית אמרת קו"ח מאשה ופריך מה לעבד שכן חייב במילה ותוס' נתקשו הא ל"ש פירכא כהא"ג דלא שייכה באשה וא"כ יקשה הא עדיפא הוה לי' למפרך מה לעבד שכן חייב בכיבוש דבר כיבוש הוא וכן דחייב בזכירת מחיית עמלק ופירכא זו עדיפא מפירכת דמה לעבד שכן חייב במילה דל"ש באשה כלל:

אמנם לכאורה יקשה עוד אמאי לא עביד פירכא דעבד יכול לבוא לכלל מצות

לכשישתחרר משא"כ באשה דלא תבוא לכלל מצות (עטו"ז סי' מ"ו שהביא דברי הב"ח שהקשה ממנחות דף ע"ב היינו עבד היינו אשה עבד זיל טפי לכן אם בירך שלא עשני אשה לא יברך שלא עשני עבד ובטו"ז כ' דאשה גרע שלא תתחייב במצות לעולם אבל עבד אפשר שישתחרר ועכו"ם ועבד ג"כ צריכא תרווייהו כדאמרינן בב"ק דעבד אין לו ייחס ואי אשמעינן נכרי דל"ש במצות א"כ אין אחד שאין לו מעלה על חבירו) אך י"ל דלא חשיב זה מעלה כיון דהשיחרור לאו בידו רק באדון ובוודאי לא ישחרר אותו דעובר בעשה דלעולם בהם תעבודו וכן בנכרי אין בידו להתגייר דמי יימר דמזדקק לי' תלתא כדאמרינן בקידושין דף ס"ב והכי נמי מוכח מהך דב"ק דף ט"ו דאמאי לא עביד צריכותא דעבד אין בידו להשתחרר משא"כ נכרי בידו להתגייר אע"כ גם בנכרי לא הוה בידו דמי יימר דמזדקקין לי' אלא דעכ"פ הא מוכח מהך דבב"ק דה"א דעבד כשר לעדות דלא אתיא מאשה אף דגמרינין לה לה מאשה וכ' תוס' דלא אתיא להקל (ועיין בטו"א חגיגה וכן בנוב"י סי' י"א חחו"מ ובית אפרים סי' ס' חיור"ד דעבד מן הדין כשר הוא דכתיב ועמדו שני האנשים והאי איש הוא ובחי' ח"ס רפ"ד דשבועות) דאשה נתמעט מאיש א"כ ממילא יש מעלה לעבד יותר מלאשה (ושפיר יכולין לברך שלא עשני איש כזה שהוא עבד כדברי הטו"ז אך לא מטעמי'):

אמנם באמת הרמב"ן בקידושין דף ל"ו דיעה אחרת יש לו דנשים אין חייבין בבנין מקדש וגם במשכן לא סייעוה הנשים רק מצד נדבתם לא מצד חיוב א"כ י"ל דה"אט משום דאין נשים חייבות במ"ע דישיבות א"י כמ"ש וראיתי בשו"ת בי"צ סי' פ' שכתב דלפי דעת הרמב"ן דהוי מ"ע דאורייתא ודרש מורישתם אותה וישבתם בה והוא מספרי פ' ראה והרמב"ן מונה זאת למ"ע (ונראה לי ראי' לזה מהך דסוטה דף ל"ד והוא מתוספתא עודם בירדן אמר להם יהושע דעו על מה אתם עוברים את הירדן ע"מ שתורישו את תושבי הארץ מפניכם שנאמר והורשתם את כל יושבי הארץ) א"כ צ"ע אי נשים חייבות במצוה זו כיון דל"ה בתורת ירושת ארץ כמש"כ תוס' ברכות וכן בפירש"י שם דאין להם חלק בארץ רק בנות צלפחד חלק אביהם נטלו וכיון דאין להם חלק בארץ ל"ש בדידהו מ"ע דישיבת ארץ דכל שישנו בירושת ארץ ישנו בישיבה דיליפינן מורישתם וישבתם נשים אין דרך לכבוש והא דמשמע בסוף כתובות דהכל מעלין אפי' נשים דנשים חייבות ג"כ היא רק מדרבנן אבל מ"ע דאורייתא לא הוי בדידהו א"כ תלינן עונש חו"ל גם כן בדידי' והיא תנשא למי שיש לו בנים דחזינן דלא נענש מחמת חו"ל והיא לא נענשה דלא מופקדה מדאורייתא:

אמנם י"ל דאם ישיבת א"י הוי מ"ע גם נשים חייבין דכללא הוא מ"ע שאין הז"ג נשים

חייבות לבד מת"ת ופדה"ב ופו"ר וכן יש להוכיח מקידושין דף ל"ה דמייתיא לרי"ו ב"ב ת"ת ופדה"ב שני כתובים הבאים כאחד דמקשי הניחא למ"ד אין מלמדין אלא למ"ד מלמדין מאי איכא למימר ע"ש ברש"י ואם ישיבת א"י לא הוי בנשים כיון דל"ה בירושה א"כ הו"ל ג' כתובים ש"מ דלא דרשינן הקישא דכל שישנו בירושה ישנו בישיבה אך י"ל דנשים הוי בת יורשת הארץ כיון דיורשות מאביהם אף שאין להם חלק כשנחלקה הארץ ולפמ"ש לעיל הא גם בנין בית הבחירה תליא בירושת ארץ וא"כ שפיר נשים חייבות בבנין בית המקדש כיון דאיתא בירושה וכמו שהוא דעת רבינו:

והנה בבית יצחק הביא דברי החינוך מ' תר"ג שכ' דזכירת עמלק אין לו זמן קבוע ונשים פטורות יען דאין דרכה לכבוש וכ"כ שיש לתמוה כיון דהכל במאמר אחד נאמרו ג' מצות נצטוו ישראל כשנכנסו לארץ להעמיד להם מלך ולמחות זכר עמלק ולבנות ביהב"ח וא"כ איך יתכן דנאמר דבישיבת א"י פטורות יען דאין דרכה לכבוש כמו שפטורות מזכירת מחיית עמלק ובבנין ביהב"ח חייבות:

וכתב עוד שם בבי"צ דלענין עבדים יש חילוק דמצות מחיית זכר עמלק חייבין דבני מלחמה הם ובישיב' א"י אין מחוייבים דל"ה בירושה והא דאמרינן בכתובות הכל מעלין לארץ עבדים הוא רק מדרבנן אך מסיק כיון דבני מלחמה נינהו חייבין גם בישיבת א"י וא"כ לדבריו עבדים יהא עדיפי מנשים והא ילפינן לה לה מאשה אך כבר כתבתי שזה רק במה שנשים פטורות מכח דהוה מ"ע שהזז"ג דזה ילפינן לה לה מאשה אבל מה שנשים פטורות מחמת טעם אחר דלא בני כיבוש נינהו אבל עבדים דבני כיבוש נינהו שפיר חייבים ויש לחלק דעבד שהי' בר עדות קודם שנאמרה בסיני גם עתה בר עדות לכן אין למעט מלה לה לאשה כיון דעיקר מה שאנו חייבין לעשות משפט הוא מצוה שלפני הדיבור שהי' אז עבד בר עדות לכן גם עתה אין למעט מלה לה לאשה (דנכרי לא בר עדות היינו משום דנתמעט מאחיו) וע"ש:

והנה רש"י שם כ' דקטן ממעטינן ג"כ מאנשים ולא קטנים ועוד דעדות שאי אתה יכול להזימה היא דלא בר עונשין הוא וקשה לי אהא שכ' רבינו בפ' ו' מגירושין דלכן אין קטן נעשה שליח משום דלא בר עדות הוא ותמהו עליו הא בגמ' ממעט מדכ' איש ומוכח מזה דדעתו דכל מה שיכולין להשוות קטן לגדול משווינן לגדול ולא נאמר דגזה"כ הוא רק מפרשין טעמא דקרא לכן נוכל לומר הטעם דלא בר עדות שזה בגדול נמי היכי דלא בר קבלת עדות הוא ל"מ משוי שליח א"כ קשה הא דקאמר שם קטן יוכיח שישנו במילה ופסול לעדות ומאי יוכיח שייך דהא גם בגדול היכי דהוה עדות שאאי"ל פסול לעדות (ובהג' רע"א עמד על פירש"י אולם לפמש"כ רבינו דמפרשין טעמא דקרא א"כ ל"ש

פירכא מקטן כיון דגדול ג"כ כשהו' עדות שא"י להזימה א"י להעיד) וא"ש:
והנה בשו"ת מ"ב סי' ל"ג כ' בענין סתירת ביהכנ"ס מפני תיוהא ובונין בה"כ חדשה יותר טוב במקומה דוודאי כו"ע ניחא להו בכך וזכין שלא בפניו והביא ראי' מבנין הורדוס דביהמ"ק וודאי אדעתא דכו"ע נתקדש ועדיף מביה"כ דכרכים ואפ"ה אסבי בבא בן בוטא עצה להורדוס לסתור ע"מ לבנות ודילמא יש אחד בסוף העולם דלא ניחא לי' בכך וכ' שם דא"א לומר דמלך כו"ע גרירי בתרי' דז"א דמלך רשע הי' ולא הי' עליו דין מלך וגם ביהמ"ק עפ"י הדיבור ונביאים נבנה ואין תלוי במלך בו"ד יעוש"ה דדעתו דלא שריא אלא משום ע"מ לבנות במקומה א"כ יקשה הא הורדוס עבד הוא לאו בר מצוה לבנות ביהמ"ק א"כ איך התיר לו לסתור ע"מ לבנות אך י"ל דשם בתשובה מסיק לדחות הראי' מבנין הורדוס די"ל דהיתה בעצת סנהדרי גדולה שהכח והיכולת ומקל ורצועה בידם על כל עדת ישראל ולא גריעי מראשי הקהלות שבכל עיר ועיר ע"כ לפי"ז י"ל דלעולם הורדוס לא הי' לו דין מלך א"כ המצוה מוטלת על הסנהדרין ושפיר שרי לסתור ע"מ לבנות במקומו דמקיימו המצות עשה דבנין ביהמ"ק בהידור מצוה:
ובהא ניחא לי הא דאיתא בתענית דף כ"ג וכן מצינו בימי הורדוס שהיו עסוקין בבנין ביהמ"ק והיו גשמים יורדין בלילה למחר נשבה הרוח ונתפזרו העבים וזרחה החמה ויצאו למלאכתן וידעו שמלאכת שמים בידיהם ותמוה היכי הוה סבורין שאין זה מלאכת שמים להנ"ל ניחא יען דהבנין נעשה ע"י הורדוס שהוא עבד הוה סברא לומר דלא הוה מלאכת שמים (עיין ח"ס נדרים ספ"ד דמפרש המעון הזה דהיינו דלא הוה מצוה בבנין ביהמ"ק ע"י הורדוס) ועי"ז נתבררה להם דנחשוב להם למלאכת שמים כאן שבאמת נעשה הכל ע"י סנהדרין ובדידהו הוה מצוה לבנות בהידור מצוה:
אח"ז ראיתי בשו"ת בי"צ א"ח ס"י ג' שהביא אותה ראי' מב"ב דבב"ט נתן עצה להורדוס לסתור ולבנות ביהמ"ק ופריך הגמ' היכי עביד הכי ומשני שאני עבדים דאיחייבו במצות מוכח דעבדים ונשים חייבין בבנין ביהמ"ק:
אמנם לי נראה דאין ראי' דהנה בריטב"א יבמות דף מ"ה כ' על הא דכל האומר מבית חשמונאי אנא עבדא הוא דלאו דוקא עבדא דהא בוודאי כבר הפקירו רבו א"כ חייב במצות כישראל והיינו דמשני שאני עבדים דאיחייבו במצות כיון דנתיאשו בעלים מהם:
אך באמת קשה לי אדברי הריטב"א מהא דאיתא כתובות דף י"ד איזה אלמנות עיסה כל שאין בו לא משום נתינות ולא משום ממזרות ולא משום עבדי מלכים ופירש"י כגון עבדי שלמה ועבדי בית חשמונאי כגון הורדוס היכי דיש בהן פסול עבדות ול"א דמסתמא אפקרה רבו (והיינו כמש"כ תוס' שם דבית חשמונאי הי' מצפין על מפלתו ולכן לא

נתיאשו) אך הנה בשמ"ק הקשה הא ל"ש לפרש משום פסול עבדות דעבד ונכרי הבא על בת ישראל הוא כשר ולכן מפרש כגון שפחה שהולידו בבית אחד עם ישראלית ונתערבו הוולדות ואח"כ נישאות הבת והולידה בן דהוה עבד א"כ לא קאי כלל אעבדי בית חשמונאי:

אלא דאכתי לא מתרצה בהא דברי הריטב"א דהא עכ"פ כיון שנתערבו בוודאי הפקירו רבו וליכא פסול עבדות וע"כ דהא קיי"ל המפקיר עבדו צריך ג"ש א"כ עדיין עבד הוה כ"כ בהפלאה ר"פ אלו נערות דלריטב"א צ"ל כמ"ד המפקיר עבדו צריך ג"ש וא"כ לפי"ז ניחא דשפיר מצי קאי גם אעבדי בית חשמונאי דנהי דהפקירו רבו יש בו פסול עבדות כיון דלא כתב לו גיטא דחירותא אבל לענין מצות הוה כבן חורין ושפיר אמרו דשאני עבדי דחייבי במצות כיון דשיחררו חייב במצות כבר ישראל אף דמעוכב ג"ש וראי' לדברינו מדברי הרא"ש ברכות דף מ"ז שכ' דהא דר"א שיחרר עבדו לצרפו לעשרה משום דפ' זכור דאורייתא והא לא כתב לו ג"ש דבשבת קאי ולפי מש"כ ניחא דלחיוב מצות הרי הוא כישראל אף דלא כ' לו ג"ש אך לכאורה קשה מגיטין דף מ' דמוקי שרבו הניח לו תפילין משמע דיצא לחירות וא"צ ג"ש דומיא דקאמר פרט כשרבו השיאו לו אשה ויקשה דילמא רק אפקרה לי' וחייב במצות ומנ"ל שכ' לו ג"ש ונראה דתפילין שאני דאיקרי אות שעבדי ד' ולא עבדים לעבדים שוב ראיתי בשו"ת בי"צ סי' ק"ט שהביא דברי הריטב"א והקשה עליו הא לכאורה נראה דכל שהפקירה רבה אפי' אי צריך ג"ש עכ"פ אין להוולדות דין עבד ושפחה וכ' דמסתימת דברי הפוסקים משמע דוולדה שפחה ופליאה בעיני שנעלם ממנו ירושלמי פ"ד דגיטין דפליגי בה אמוראי לחד מ"ד אין הוולדות עבדים כיון שהפקירה רבה:

אך הנה במהרש"א קידושין דף ע"ב כ' וז"ל וק"ק לפי"ז הורדוס שהרג כל בית חשמונאי א"כ אין רשות רבו עליו ואף ג"ש א"צ ואמאי אמר שמואל דכל האומר מבית חשמונאי אנא עבדא הוא ותי' דהחזיקו עצמן לכהן מבית חשמונאי והכריז עליו דמבית הורדוס הוא ואינו כהן אלא עבד משוחרר וקשה לי מפירש"י בכתובות הנ"ל דהא בברייתא דאלמנות עיסה אייריא לענין פסול משפחה ולפי' ר"ת שם יש קצת לישב דקאי אפסול כהונה רק דאכתי קשה הא עבד משוחרר שנשאת לישראל בתו כשרה לכהונה כמו כל גר שנשא ישראלית שוב ראיתי כי במהר"ש בסוגיא דגיטין העלה דמפקיר עבדו לא מתחייב במצות ולכן פשיטא לה דלעולם בהם תעבודו חובה אבל אי א"צ ג"ש נתחייב במצות ל"ה חובה אלא רשות א"כ קשיא לכאורה מהא דר"א דשיחרר עבדו משום מצות זכור והא אין חייב במצות אולם בכ"ס יור"ד ס"י קכ"ו העלה דאייריא שהי' לו שטר כתוב

ומסרו לו בשבת או דקריאת פ' זכור אינו דוקא בשבת אלא אף בחול:
אלא מירושלמי שכתבתי דחד מ"ד ס"ל דבניו בנ"ח מסתברא דחייב במצות דאין לו דין עבד רק דצריך ג"ש כדי לאפקועי ממונא דאדון:
מו) **עוד** נראה לי ראי' מתוספתא דועשו לי מקדש היינו בית הבחירה והוא תוספתא פ"ז דמנחות וירא משה את המלאכה והנה עשו אותה ויברך אותם משה מה הי' ברכה שברכן אמר להם תשרה שכינה במעשה ידיכם ר"מ אומר ברכן ד' אלקי אבותיכם יוסף עליכם ככם אלף פעמים אמר להם כשם שנתעסקתם במלאכת משכן ושרתה שכינה על מעשי ידיכם כשתזכו ותבנו לפניו בית הבחירה תשרה שכינה על מעשי ידיכם והם אמרו ויה' נועם ד' עלינו:
והנה בת"כ איתא קצת ע"ד אחר ובספר יבין שמועה הביא דברי הת"כ וכ' לפרש פלוגתא דת"ק ור"מ משום דלכאורה יש להקשות מה צריך ברכה שתשרה שכינה הא כן הבטיח הקב"ה ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם אך דאיתא במדרש המלאכים אמרו מעכשיו הקב"ה מניח אותנו ואמר השי"ת חייכם העיקר למעלה שכן כתיב כסה השמים הודו ואח"כ ותהלתו מלאה הארץ ע"כ ביקש מרע"ה שתהא עיקר דירתו למטה ואמנם יש לפרש שהתפלל שישרה שכינתו לנצח אך זה לכאורה אי אפשר דוודאי שסופו שיבנה ביהמ"ק ומשכן לא הי' אלא לשעה כמו שכ' רבינו בהלכה זו אך י"ל דעיקר תפילתו הי' באמת על המקדש שהוא הבית עולמים וע"כ י"ל דבהא פליגי דת"ק סובר דתפלתו הי' על המשכן שתהא עיקר דירתו בתחתונים דס"ל דתפלתו הי' על המשכן אבל ר"מ ס"ל דתפלתו הי' שתשרה לנצח ולא תסתלק ע"כ לומר שהתפלל באמת על המקדש ושם תשרה השכינה לנצח ולא יחרב אח"ז א"כ נתבאר דזה פלוגתת ת"ק ור"מ דלת"ק מפרש ועשו מקדש היינו משכן א"כ ע"כ דתפילתו הי' שתהא עיקר דירתו למטה ור"מ ס"ל דתפלתו הי' שתשרה לנצח ע"כ דמפרש ועשו לי מקדש קאי על בית הבחירה כדעת רבינו והתפלל שפיר שתשרה שם לנצח ור"ד שיבנה ביהמ"ק במהרה ותשרה השכינה בימנו אמן וכיה"ר:
אמנם ל"נ לפרש באופן אחר דהנה יש לחקור אי חייבין לברך אמ"ע דועשו לי מקדש והנה אף אי חייבין לברך פשיטא דאין אלא לכלול שבח והודי' למקום וכדאיתא בפ"ה ממעשר שני דדריש לא שכחתי מלברך ולהזכיר שמם ופי' הרע"ב דהיינו ברכת הפרשת מעשר וכן פירש"י בחומש וכ' במזרחי דהיינו ברכת שבח והודי' דאלו נוסח ברכה כנה"ג תיקנוהו ואינו רק מדרבנן ובתוס' יו"ט תמה עליו דהא בגמ' דברכות מייתא מצוה זו דבעינן בברכות שם ומלכות א"כ ע"כ דקאי אנוסח ברכה ואמנם בתו"ח כתב דל"ק דאף

אי נימא דמצוה קאי על שבח והודי' מ"מ מוכיח הגמ' שפיר דצ"ל בה שבח שם ומלכות ומונה דגם בברכה תיקנו ג"כ לומר שם ומלכות כמו שחייב לומר בשבח והודאה כל אחד לעצמו א"כ מוכח דל"ב מה"ת בברכה שמחויבין לברך על מצוה בנוסח ברכה רק ברכת שבח והודי' לפי"ז שפיר יש לפרש דברכת משה כשהקימו המשכן הי' במקום ברכת המצוה אבל לא אמרוהו כדרך ברכה רק בברכת שבח והודאה למקום וזה הכונה בתוספתא דברכת המצוה על עשיית המשכן ואמר להם שתשרה שכינה במעשה ידיכם והיינו רק אמר בה ברכת השם ור"מ אומר שברכן ד' אלקי אבותיכם דהיינו בברכת שם ומלכות דאלקי אבותיכם הוא הזכרת מלכות כמו שתיקנו לומר אלקי אברהם שהוא במקום מלכות:

והנה בס' חסידים סי' תת"ק כ' וז"ל כל הגומר ענין גדול יברך השי"ת ויברכם כמו מרע"ה בגמר מלאכת המשכן שבירך יה"ר שתשרה שכינה ושלמה בגמר ביהמ"ק ודוד המלך דבירך לארונה היבוסי ונראה לי דזה הי' ענין הברכה אשר בירך דוד הע"ה כדכ' בדה"י סי' כ"ט ויברך דוד את ד' לעיני כל הקהל וכן ציוה לקהל כדכ' ויאמר דוד לכל הקהל ברכו נא את ד' וכו' ויברכו כל הקהל לד' וכו' ויקדו וישתחו לד' ולמלך שבירך וברכו בהתחלת נדבתם והתעסקם בבנין בית לד' כדכ' שם כ"ח ויאמר שמעוני אחי ועמי אני לבבי לבנות בית מנוחה לארון ברית ד' וכו' ומקרא זה ראי' לדברינו לעיל בסעיף קטן ב' דלמ"ד מנוחה זו מנוחת הארון עיקר בנין בית המקדש היינו עבור מנוחת הארון לא להקרבת הקרבנות וכן כתיב שם ראה עתה בני כי ד' בחר בך לבנות בית למקדש ופירש"י לצורך הארון שנקרא מקדש דכ' ונשאו הקהתים נושאי המקדש והוא הארון ובח"ס א"ח סי' ק"ו הביא דברי הספר חסידים הנ"ל והקשה עליו מדברי עצמו בסי' תתכ"א מה ברכה ברך משרע"ה במלאכת המשכן ברכת כהנים משו"ה סמך ברכת כהנים ליום כלות משה להקים המשכן ודבריו סותרים דתחילה אמר שברך יה"ר שתשרה שכינה כפירש"י בפ' פקודי וכ' לתרץ לעיל קאמר בגמר מלאכת המשכן שזה הי' בכ"ה בכסליו כדאיתא בפסיקתא הביאו המג"א ריש ה' חנוכה ואחר שהניח בכל גמר ענין יש לברך א"כ מה ברכה בירך במלאכת המשכן בגמר הקמתו ביום ר"ח ניסן ע"ז אמר דברכת כהנים ברכם ונראה ראי' לזה מדברי הטור סי' תרפ"ד שהביא דיש שקוראין ומתחילין בפ' כהנים והטור נדחק בטעמא דמילתא להנ"ל יפה תמהו דברכת כהנים שייך בגמר החינוך בניסן ואין ענין זה לחנוכה דבכ"ה בכסלו בירך ברכה אחרת יה"ר שתשרה שכינה במעשה ידיכם:

אמנם לכאורה קשה אי אמרת דברכת הודאה שברך משרע"ה וכן דוד המלך ע"ה היינו

מהא"ט דחייבין בברכת המצוה דגם על בנין ביהב"ח איכא חיוב ברכה א"כ קשה מהא דאיתא בירושלמי בפ' כיצד מברכין ואעתיק דברי הירושלמי כולו יען שדברי הירושלמי צריכין תלמוד והלכתא רבתא איכא למשמע מנ' וז"ל הירושלמי כתיב לד' הארץ ומלואה וכו' הנהנה כלום מהעולם מעל עד שיתירו לו המצות וכו' והכי איתא בתוספתא כתיב לד' הארץ ומלואה הנהנה מעוה"ז בלא ברכה מעל עד שיתירו לו כל המצות וכו' קודש הלולים מלמד שטעונין ברכה לפני' ולאחרי' מכאן הי' ר"ע אמר לא יטעם עד שיברך וכו' ר"ח ור"י סליקו לבי חנותא קפץ ר"ח ובירך עליהן א"ל ר"י יאות עבדית שכל המצות טענות ברכה ומנין שכל המצות טענות ברכה ר"ח אמר ואתנה לך את לוחות האבן התורה והמצות היקש תורה למצוה מה תורה צריכה ברכה אף מצוה טעונה ברכה והנה בפמ"ג א"ח בפתיחה כוללת ב' הקשה אמאי בירך ר"ח לפמש"כ המפורשים לפרש דבי חנותא היינו מקום קבוע לישיבת בי"ד לפמש"כ הרשב"א בתשובה סי' י"ח ומבואר יותר באבודרהם שהביא תשו' הר"י בן פלט שהשיב להראב"ד דעשיות דין אע"ג דמ"ע הוא דכ' ושפטתם צדק לא מברכין עלה דילמא לא מקבלא בעלי דינין ההוא דינא עלייהו ומעקרא לעשה וליתא מצוה כלל א"כ איך בירך ר"ח על מ"ע דעשיית דינין (הנה הפ"מ הקשה על הראשונים שנעלם מהם הירושלמי אבל גם לאידך גיסא יקשה הא לכאורה סברא נכונה כיון דיתבטל המ"ע איך יכולין לברך) ונראה דסברת הירושלמי דהמ"ע מוטל על הב"ד לשפוט בצדק ואם לא יקבלו הבעלי דינים בזה לא מתבטל המ"ע של הדינים דבוודאי אי יש כח לכפותם מ"ע לכפות לקבל הדין וזה נלמד מדכ' שופטים ושוטרים תתן שימנו שוטרים שירדו העם לקיים הדין ומה שכתבו הראשונים דאפשר שיתבטל המ"ע היינו משום דיכולין לחזור ולומר לבי"ד הגדול קאזילנא כדאיתא בב"ק דף קי"ב ובזה שפיר מתבט' הדין שלהם ולכן כ' שאין לברך אמנם הירושלמי איירא ממקום הוועד שהיו בי"ד הגדול יושבין ולגבייהו לא מצי הבע"ד לחזיר שאין רשות לדון לפני בי"ד אחר לכן שפיר בירך ר"ח ור" ירמי' אמר יאות עבדתו אך בח"ס או"ח סי' נ"ד העלה דזה תליא אי מברכין על תחילת המצוה כעשית סוכה וכדומה דהירושלמי לשיטתו דס"ל דמברכין לעשיות סוכה ה"נ מברכין אתחילתו דאף אם לא יקבלו הבעלי דינים את הדין מצי לברך אתחילת עשיית הדין שהבי"ד עושה פלוני חייב ופלוני זכאי והיינו דאמר ר' ירמי' יאות את עבדית דקמ"ל דחייב לברך אתחילת דין ממילא לדידן דקיימ"ל דאין מברכין אתחילת מצוה כעשיית סוכה ה"נ אין מברכין אתחילת דין כדברי הרשב"א מעתה תיקשי הא בנין ביהמ"ק הוה רק כתחילת מצוה דעיקר המצוה הוא להקריב שם קרבנות ואהא הא כהנים חייבין לברך כמבואר בפי' ממעה"ק א"כ אין לברך

אבנין ביהמ"ק כמו דאין מברכין אעשיות סוכה (ועכהא"ג בפמ"ג סי' תפ"ט בשם הרדב"ז לענין ספירות נ' של אשה דאין מברכות יען דיש אחרי' גמר מצוה הטבילה):

אך הדבר ניחא דהא מבואר בתוס' שבת דף קל"א דבנין ביהמ"ק ומזבח ל"ה מכשירי עבודה דהן עצמו מצוה (והיינו דהמ"ע הוא על ישראל והעבודה רק בכהנים) א"כ שפיר חייבין לברך עליהן כמו בכל מ"ע וניחא מה שהוכחתי מתוספתא ומת"כ דמש"ר ע"ה וכן דוד המלך בירכו ברכת הודאה שהוא במקום ברכת המצוה מדאורייתא:

אולם בח"ס שם כתב לפרש דברי הירושלמי ע"ד אחר דלא קאי כלל אברכת עשיית משפט צדק דאיירא שם בשבא לבית הוועד הי' מברך דרך כלל על כל מצות שיבוא לידו שם וא"צ לברך על כל פרט וע"ז מייתיא מברכת התורה שמפסיק בענינים אחרים ואין צריך רק ברכה אחת (ועיין בפירשו של בעל ספר חרדים על הירושלמי ברכות שמפרש ג"כ דלא קאי אעשיית משפט צדק) א"כ לפי"ז לא משמע כלל מירושלמי דחייבין לברך אעשיית משפט א"כ הדרן לסברת הראשונים דאין לברך אעשיית משפט צדק פן תתבטל המ"ע א"כ לפי"ז גם אמ"ע דבנין בית הבחירה אין לברך דהא מ"ע זו אין יכול וא"ח לקיימה רק כל הציבור כל בית ישראל חייבין לעשותה ופן תתבטל גמר הבנין:

אך קשה לפמש"כ הרשב"א וכן באבודרהם דאמצות נתינת שקלים לקרבנות אין מברך יען דלד' הארץ ומלואה ואין נותן משלו רק משל השי"ת וכמו שיבואר להלן א"כ בבנין ביהמ"ק הא בכלל המ"ע אינו מעשה הבנין לבד אלא לסייע בממון לבנין בנדבה ונדר וכיון שאין לברך על זה לכן אין לברך על מעשה הבנין ג"כ וע"כ לומר הך דתוספתא ות"כ שהבאתי דמשה דוד ושלמה ברכו את ד' דלא הוה בתורת חיוב ברכת המצות אלא ברכות שבח והודי' לבד:

מז) **והנה** בענין זה אי ברכות המצוה הוה דאורייתא או דרבנן הנה בפמ"ג בפתיחה כוללת נסתפק בזה והביא הירושלמי פרק כ"מ הנ"ל וז"ל כתיב לד' הארץ ומלואה וכו' הנהנה כלום מהעולם מעל עד שיתרו לו המצות (וכן הוא בתוספתא דברכות) קודש הלולים לד' מלמד שטעונין ברכה לפני' ולאחרי' מכאן הי' ר"ע אומר לא יטעום עד שיברך וכו' ר"ח ור"י סלוקי לבי חנותא קפץ ר"ח ובירך עליהם א"ל ר"י יאות עבדית שכל המצות טענות ברכה ומניין שכל המצות טענות ברכה ר"ת בשם ר"א ואתנה לך את לוחות האבן התורה והמצות היקש תורה למצות מה תורה צריכה ברכה אף מצוה טעונה ברכה וכ' בפ"מ עד שיתירו לו המצות כלומר עד שיברך ואין הותר לו ליהנות מן המצות שהן הארץ ומלואה שנחשבין כמו מצות השם וקודש קודם הברכה עכ"ל ובד"ה יאות עבדית כ' פירוש בזה שברכת כאן עליהם יפה עשית ללמוד לאחרים שכל המצות טעונות ברכה

כלומר כל דבר שבעולם ומלואן והם המצות קודם ברכה הם קודש עיין במראה הפנים שכ' שפירושו דחוק:

אמנם לי נראה לפרש על נכון עפ"י מה דאיתא במדרש מי הקדמני ואשלם לו מי קלס לפני עד שלא נתתי לו נשמה מי מל לשמי עד שלא נתתי לו בן זכר מי עשה לי מעקה עד שלא נתתי לו גג מי עשה לי מזוזה עד שלא נתתי לו בית מי עשה לי סוכה עד שלא נתתי לו מקום מי עשה לולב עד שלא נתתי לו דמים מי עשה לי ציצית עד שלא נתתי לו טלית מי הפרש לפני פיאה עד שלא נתתי לו שדה מי הפרש לי תרומה עד שלא נתתי לו גורן מי הפרש לפני קרבן עד שלא נתתי לו בהמה הה"ד שור או כשב או עז ובמדבר רבה פי"ד מסיים עלה מי הקדמני לעשות מצוה ואשלם לו שכרה למה וכו' שחסר דבר שהעולם ומלואו שלי הוא לכן נאמר כל תחת השמים לי הוא עכ"ל לפי"ז זהו נמי כונת הירושלמי דלד' הארץ ומלאה קאי על כל מעשה המצות שהעולם ומלאו שלו הוא רק שהקב"ה מחשב מעשה המצות אל האדם אבל רק אחר שבירך על מעשה המצות ולפי"ז כמו שדרשו בבבלי מלד' הארץ ומלואה שזה נאמר קודם ברכה ורק לאחר ברכה נאמר והארץ נותן לבני אדם כך במעשה המצות אם בירך נחשבה המעשה אל האדם אבל קודם ברכה הנה נחשבת הכל אל הבורא כי מי הקדמני וא"כ א"ש דברי הירושלמי כפשוטה דדריש מלד' הארץ ומלואה גם ברכת המצות כי המצות הנה מתקיימים במה שהוא בהארץ ומלואה א"כ היה הכל לד' קודם ברכה כי מי הקדמני ורק אחר ברכה נחשבה הפעולה והמעשה אל כח ופעולת האדם ולאידך מ"ד יליף מקודש הלולים או מברכות התורה:

ונראה דבהא פליגי דאי ילפינן מקרא דלד' הארץ ומלואה הנה הברכה באה להתיר המצות שיהא נחשבים אל כח ופעולת האדם א"כ א"צ לברך רק אמצות שבאים להתיר לנו איזה פעולה שתלוי בו הניית עוה"ז אבל אי ילפינן מקודש הלולים או מהקיש מברכות התורה צריך לברך אף על מצות שאינן באים להתיר או להכשיר לנו איזה פעולה בהניית עוה"ז דהברכה הוא מצוה מצ"ע (ובאמת בכל ברכות הנהנין יש לחקור אי הוה מצוה מצד עצמו או שרק גורם היתר הני' ותליא ג"כ בדרשות הנ"ל שבריש פרק כיצד מברכין) ובזה יש לנו ליתן טעם מה שכבר עמד בשו"ת הרשב"א סי' י"ח וכן באבודרהם ליתן טעם למה על קצת מצות תיקנו לברך והרבה מצות לא תיקנו לברך כמו שיבואר:

והנה ביבמות דף ס"ב כל אדם שאין לו קרקע אין נקרא אדם שנאמר והארץ נתן לבני אדם והכונה נ"ל דכל אדם שאין מעשיו גורמין לו שיהא נכסיו וקרקעותיו נקראים שהם שלו אינו נקרא אדם ובזה מבואר ירושלמי והתוספתא הנ"ל עד שיתירו לו המצות דרק

ע"י מעשיו הטובים והמצות שעושה זוכה שיהא נקרא הקרקע קרקע שלו וכן כל שאר הנכסים יהיו שלו ושיהא רשאי ליהנות מהם ולאו דוקא ע"י הברכות אלא גם ע"י מעשה המצות הם מתירם לו ליהנות מהם דאז נקראים שלו דהארץ נתנה לבני אדם אבל מי שאינו מקיים מילי דברכות ואין מקיים המצות אין לו קרקע ע"כ איש כזה בוודאי אינו אדם מי שלא יכול לזכות ע"י מעשיו שיקוים בו והארץ נתנה לבנ"א באמת אינו אדם:

ובהא נראה לפרש גם הא דאיתא בפסחים דף ח' דאמר ר' אמי מי שאין לו קרקע א"ח לעלות לרגל הכונה ג"כ מי שאין לו קרקע דהיינו שאין לו מעשים טובים אשר יזכה בהם שיקוים בו הארץ ניתן לבני אדם ולכן אין לו קרקע דמחשב כאין לו קרקע א"ח לעלות לרגל דמאי בעי עביד התם דבשלמא מי שיש לו קרקע דהיינו שעפ"י מעשיו זוכה שהארץ ניתן לו ממילא מובטח שלא יחמוד איש ארצך דהא מקרי ארצך דהארץ ניתן לבני אדם חייב לעלות וקרינן בי' ולא יחמוד איש ארצך דבוודאי יקוים בו כך אבל מי שאין לו קרקע לפי מעשיו א"י לזכות שיהא קרינן בי' והארץ ניתן לבני אדם א"כ באמת אין בטוח שיעשה לו נס שלא יחמוד איש ארצך דהא אינו ארצך וכיון שאין בטוח שלא יחמוד איש ארצך ממילא אין חייב לעלות:

אמנם גם עפ"י פשטות נראה דהאי שמעתתא תליא בהדדי דשם בפסחים ג"כ ר' אלעזר הוא דקאמר לה שאין שלוחי מצוה ניזוקין בין בהליכתן בין בחזירתן ומוקי קרא דלא יחמוד כדר' אמי א"כ י"ל דר' אלעזר לשיטתו ובזה יתישב הא דהקשה בנובי"ת דלא הביא רבינו הך דר"א דאין חייב לעלות ברגל דהנה שם איתא דר"א אמר אין לך אומנות פחותה מן הקרקע שנאמר וירדו והקשו תוס' הא ר"א אמר לעיל כל אדם שאין לו קרקע אינו אדם וכתבו לחלק בין קרקע לבנות עליו בית שידור בו ולי נראה ליישב ע"ד דאיתא שם דא"ר אלעזר כל אדם שאין לו אשה אינו אדם שנאמר ויקרא את שמם אדם והנה בקידושין דף כ"ט דשמואל ס"ל הלכה נושא אשה ואח"כ ילמוד תורה ריי"ו אמר רחיים על צווארו ויעסק בתורה ולא פליגי הא לן והא להו ופליגי שם פירש"י ותוס' עכ"פ נשמע דלאו כל אנפין שווין א"כ גם הא דאמר ר"א בכהא"ג אייריא דאם ישא יכול לעסוק בתורה בטהרה אבל אי א"י לעסוק בתורה אי ישא אשה תחילה אז בוודאי שפיר נקרא אדם אף שלא ישא אשה דהתורה משמרתו ואין צורך להאשה שתהא משמרתו ונקרא שפיר אדם דאז האדם גופא זכור ונקיבה חימר וצורה עד"ז אני אומר ליישב דלא קשה דר"א אדר"א רק הא לן והא להו דהיינו בוודאי היכיא דאדם יכול לקיים הך דרי"ש בברכות דף ל"ו הנהג בהן מנהג דרך ארץ שיהא ממעט בהם ויחרוש בשעת חרישה ויקצור בשעת קצירה אבל רוב ימי חיו הוא עוסק בתורה אז שייך למדרש דאי אין לו קרקע אין אדם

כיון שזה מנהג הדרך ארץ לקיים גם מזה ומזה אל תנח ידך אבל אם כשאדם יש לו קרקע ואי אפשר לקיים בהן מנהג דאך ארץ וסופו שיתבטל מן התורה בזה בוודאי לא שייך למדרש דאם אין לו קרקע אינו אדם דאדרבה אם יש לו קרקע אינו אדם כדאמר שם מאה זוזי בארעא כל יומא בשרא וחמרא מאה זוזי בארעא מילחא וחפורה ולא עוד אלא מגניא לי אארעא ומרמיא לי תיגרא ופירש"י מגניא לי אארעא משכבת אותו על הארץ לשמור כל הלילה ומרמי לי תיגרא בשבילה מתקוטט עם בני אדם א"כ הרי שאין יכול לקיים מנהג דרך ארץ אז בוודאי לא שייך לומר דאם אין לו קרקע איני אדם דהפוכי בעסקא טב מיני' דלאו כל אנפין שווין גם בזה לפי"ז י"ל גם הא דרבי אמי דכל שאין לו קרקע אין חייב לעלות לאו בכל אנפין שווין דבוודאי באדם שאם אין לו קרקע ל"ה אדם דהיינו דאם יש לו קרקע יכול לקיים בהם מנהג דרך ארץ ויכול לקיים לא ימוש ספר התורה הזאת וגם לקיים ואספת דגנך שיהא חורש בשעת חרישה וזורע בשעת זריעה אז הבטיח לו השי"ת שלא יחמוד איש ארצך ממילא כשאין לו קרקע א"ח בעליות לרגל אבל במי שאם יש לו קרקע אין יכול לקיים בהם מנהג דרך ארץ בזה אין לו הבטחה שלא יחמוד איש אחר ארצך חייב לעלות לרגל אף שאין לו קרקע לכן לא הביאו רבינו דין זה כיון דלאו כל אנפין שוין ודו"ק:

ובזה יש מקום אתי לחדש ולומר דהא דרי"ש דסובר דבמדבר לא הותר להם בשר תאוה היינו ע"ד שאמר הכתוב לד' הארץ ומלואה קודם ברכה כן נמי יש לומר קודם שבאו לארץ ולא קיימו מצות תרומות ומעשרות עלי' נאמר לד' ומלואה ע"כ לא הותר להם בשר תאוה רק כאשר תיקנה ליתן חלק לד' ולכן צריך להביאה קרבן שלמים לד' אבל אחר שנכנסו לארץ אז הארץ ניתן לבני האדם כיון שמקיימים חובת התליות בארץ תרומה ומעשרות ושאר מצות התליות בארץ לכן הותר להם בשר תאוה וניתן להם גם מצות מתנות כהונה זרוע ולחיים דלאחר כל המעשים הללו הארץ ניתן שפיר לבני האדם והנה בבני נח תחילה הי' אסורה להם בשר דלאדם הראשונים הי' בשר אסור להם רק אח"כ הותר לבני נח והיינו ג"כ עד"ז דמתחלה קודם ברכה לד' הארץ ומלואה ולא הותר להם רק ירק עשב ולבני נח שהותר להם הוה הוא בבחינת אחר ברכה שהארץ ניתן לבני האדם והותר להם הכל (ולקמן בפ"ב כתבתי עוד בזה) והכי איתא במגילה על ועשרת אלפים ככר כסף אשקול א"ל הקב"ה רשע אתה קונה שלי על בשלי דלי ד' הארץ ומלואה כיון דהוא רשע ממילא הכל לד' (ועיין בתורת משה פ' בלק דבר נחמד בזה) והבן:

והנה בסוטה דף ד' איתא אמר רב כל אדם שיש בו גסות רוח אפי' הקנה לקב"ה שמים וארץ כאברהם אבינו דכ' בי' הרימותי ידי לד' וכ' קונה שמים וארץ לא ינקה מדינה של

גיהנם והנה המאמר זה צריך תלמוד מה שייכות יש לזה השבח שהקנה להקב"ה שמים וארץ שנאמר שינקה מדינה של גיהנם ולפמש"כ ניחא דרק מי שמקנה לד' שמים וארץ דהיינו שמאמין שרק אחר מעשה המצות יכול לזכות שתהא הארץ נתונה לבני אדם הנה אדם כזה באמת אין לו במה לירא אך הא אמרו חכז"ל כי אין הבטחה לצדיקים כי מתיראים פן יגרום החטא אמנם אדם שיש בו גסות רוח אין מתיראים שמא יגרום החטא א"כ בוטח הוא במעשיו שזכה בו ע"י מעשה המצות לכן אף שהוא אדם שהקנה להקב"ה שמים וארץ כיון שיש בו גסות הרוח שבטוח בעשרו שזכה בהם ע"י מעשה המצות שאין מתיראה פן יגרום החטא א"כ אין ניצל מדינה של גיהנם:

ואמנם בזה דס"ל לירושלמי דברכות מה"ת נראה לכאורה דתליא אי מצ"כ דאי מצ"כ מה"ת גם הברכות מה"ת אבל אי מצאצ"כ אז ברכות ג"כ לאו מה"ת והנה בהא אי מצ"כ מה"ת למ"ד דצריך כונה בפמ"ג סי' ס' נסתפק בזה וכן בספר הורה גבר על הוריות העלה בפשיטות דמה"ת אצ"כ דהא אין זכרון לדבר זה בתורה שהמצות יצטרכו כונה לכן רק מדרבנן הוא דצריך כונה אמנם לדעתי י"ל הרי מבואר בכתוב דכתיב ולעבדו בכל לבבכם וכבר כתב בספר זכרו תורת משה מבעל חיי אדם דאפי' למ"ד אצ"כ היינו דהמצוה נתקיים מ"מ ביטל מ"ע דולעבדו בכל לבבכם דקאי על כל המצות ובטו"א רה"ש בהשמטות נדפס הגה מאמרי בינה דהשיב עליו דא"כ האיך יצא אם לא כיון הא הוה מה"ב אבל כ"כ בספר וידבר משה להגאון מו"ה משה זצ"ל מבאניהאד דלק"מ דהם שני מצות ודומה לתכלת ולבן שיצא גם בלבו רק ביטל מ"ע דתכלת ול"ש בזה מה"ב דאטו משום דלא קיים מ"ע זו גם מ"ע האחרת לא יקיים א"כ למ"ד מצ"כ י"ל דבאמת הא"ט דסובר דחדא מצוה הוה לעבדו בכל לבבכם וע"כ צריך כונה ושפיר הוה מה"ת דקרא כתיב א"כ לפי"ז שפיר י"ל דגם ברכה מה"ת דע"י הברכה הוה כמו שכיון בעשיית המצוה דמאחר שבירך שוב הוה סתמא לשמה וכאה"ג כתב בפרישה סי' ס' דע"י הברכה סתמא לשמה עומדת אך בפרישה כתב כן למ"ד מצאצ"כ משום דע"י הברכה סתמא לשמה עומדת וזה באמת איני כמש"כ בטו"א בר"ה דף כ"ח דלמ"ד מצאצ"כ אין מטעם דסתמא לשמה קאי אלא דמצ"ע אצ"כ כלל אבל להיפך למ"ד מצ"כ שפיר י"ל אם בירך סתמא לשמה קאי ויצא אף שלא כיון בפירוש לצאת א"כ שפיר ברכות מ"ע מה"ת אבל למ"ד מצאצ"כ אז ברכות מדרבנן ואף דאיכא מ"ע בפני עצמו דלעבדו בכל לבבכם הנה פשיטא דעל מחשבה ל"ש לברך כמש"כ בב"י סי תל"ב דאי מברכין על ביטול חמץ משום דהוה במחשבה וכמו שיבואר א"כ שפיר יש לומר דירושלמי קאי למ"ד מצ"כ לכן ס"ל דברכות המצות מה"ת אבל למאי דקיימ"ל מצאצ"כ ברכות רק מדרבנן א"כ

לדידן א"צ לברך אדינין דלא תליא קודם המצות בכונת הדינים ואצ"כ בזה (אמנם במאי דנסתפקנו אי צריך לברך אבנין ביהמ"ק יען דתלוי בציבור שפיר יש לפשוט מירושלמי דכמו דצריך לברך אדינין למ"ד מצ"כ ה"ה בנין ביהמ"ק רק דכבר בארנו שאין לברך מטעמים אחרים):

אולם לכאורה יקשה דהנה בירושלמי פע"פ דף ג' מבואר בהא דאמרו כפאו ואכל מצה יצא משום דבעי הסיבה וזה מעיד על הכונה דחזקה שכיון ולהנ"ל אפי' בלא הסיבה הא כיון שיברך ברכות המצות נאמר חזקה שכיון אבל בלא ברכה ל"א דהוה חזקה שכיון (ועמש"כ רבינו פ"ו מחומ"צ דין ג' שכ' ג"כ כירושלמי הנ"ל ופלא שהה"מ וכ"מ נדחקו לומר טעם אחר והדבר פשוט שכונתו לירושלמי הנ"ל) ועיין:

וכן קשה מהא דאיתא בנזיר דף כ"ג ישרים דרכי ד' צדיקים ילכו בם ופושעים יכשלו בם ומפרש זה שאוכל ק"פ לשם מצוה עליו נאמר צדיקים ילכו בם ואחד לשם אכילה גסה היינו ופושעים יכשלו בם ופריך ר"ל משום דאכל אכילה גסה רשע קרית לי' ומאי קושיא כיון דמבטל מ"ע דועבדתם בכל לבבכם ע"כ שפיר הוה רשע והנה בס' הורה גבר על הוריות הקשה מדר"ל גופי' דאמר בפסחים דף קט"ו דמצות צריכה כונה א"כ לדידי' בוודאי יקשה דשפיר רשע קרית לי' דכיון דצ"כ ולא יצא:

ואמנם הא יש לישב דהא בקדשים קיימ"ל דסתמא לשמה קאי א"כ י"ל דגם אכילת קדשים סתמא לשמה דהא אכילת קדשים גופי' איקרי עבודה כדאיתא בפסחים דף ע"ג א"כ סתמא עומד לשמה כיון שנתקדש כבר בד' עבודות אלא דקשה לי א"כ מצה דבעינן עשי' לשמה כדאיתא בפסחים דף ל"ח א"כ גם האכילה לשמה א"כ קשה הא דאיתא בר"ה דכפאו ואכלו מצה יצא וקאמר עלה זאת אומרת התוקע לשיר יצא איך נשמע מזה דשמא דוקא במצה דנעשה כבר העשי' לשמה לכן גם האכילה לשמה דסתמא לשמה קאי אך י"ל דכפאו ואכל גרע מסתמא דהוה כמו איתכון שלא לשם מצוה דאף אי נאמר סתמא לשמה קאי באיתכון שלא לשם מצוה לא יצא דבשלמא אי מאצ"כ כלל דהמצוה מצ"ע א"צ כונה אז אף דכפאו לאכול ל"ד להיפוך כונה דלא יצא (דהא דהיפוך כונה לא יצא לכו"ע היינו במפרש שלא לצאת בו או שעשה ברכה אמילתא אחריתא כהך דכסא דשיכרא אבל בכפאו לאכול הוה רק גילוי דעת) לכן אי אצ"כ לא מגרע עי"ז שכפאוהו לאכול אבל אי צ"כ רק דבזה סתמא לשמה קאי שפיר בגילוי דעת שא"ר לצאת בו ל"ש סתמא לשמה דאי אצ"כ כלל אז היפוך כונה רק פוסל בדיבור דמחשבה לבדה הא הוה דברים שבלב וכן מוכח מהא דקיימ"ל בשחיטת חולין דאצ"כ אפ"ה כתב המהרי"ט דאם אמר שאין רוצה לשחוט לשם הכשר שחיטה דהשחיטה פסול אבל אם חישב שלא

לשחוט לשם הכשר שחיטה השחיטה כשרה כמבואר בפמ"ג שהוכיח משחיטת כותי דכשרים באחרים רואין אותן וכן מוכח בהא דשוחט אותו ואת בנו דחייב והא הוה הת"ס דילמא לשם נחירה קא עביד אך הא יש לדחות דמשכחת באמר בפירוש אני שוחט לשם הכשר שחיטה דאז בוודאי מחשבה שבלבו אין מוציא מידי דיבור שאמר בפירוש (ובהא יש לישב מה שהקשו הש"א ובנוב"י הא דשוחט על החמץ לוקה ואמאי הא הוה הת"ס דילמא ביטלו להנ"ל משכחת שפיר בדשמענא שאמר שרוצה לקיימו אחר הפסח דאין לומר פן יבטלנו בלבו בשעה ששחטו דכיון שאמר בפירש שרוצה בקימו ל"מ מחשבה שבטלו בלבו):

אך לפמש"כ לעיל דעשיית מצות קודם ברכה אין נחשב עשייתה אל האדם ופעולתו שפיר יש לומר דסתמא לשמה רק לאחר שבירך שנחשבת עשיית המצוה אל האדם ופעולתו סתמא לשמה קאי ולפי"ז י"ל דלא יקשה מירושלמי לשיטת הרשב"א די"ל דקאי למ"ד מצ"כ ולכן ס"ל דברכת המצות דאורייתא משום דאז שייך מסתמא לשמה קאי ונחשב עשייתה אל האדם וכן ל"ש סברת הרשב"א דנאמר כיון דאי אמר ל"ב ליכא למצוה אין חייב לברך כדאמרינן בכתובות דף מ' עדל"ת דיש לומר דלא דמי לעדל"ת דבוודאי לענין שידחה ל"ת לענין לא אלימא לדחות אף דמכוין לקיים המ"ע כיון דאי אמרה לא בעינא ליכא מצוה אבל לענין ברכה דבוודאי החיוב שיהא עשייתה סתמא לשמה:

מח) **הנה** באבודרהם כלל ג' כתב שם השואל כללו של דבר מכל אותן מצות עשה שמנאן בעל ה"ג מפני מה מברכין על קצתן ומקצתן אין מברכין וצריך אני מסירת מפתח מפני מה מברכין על אלו ולא על אלו דאם נאמר אין מברכין על מצות עשה שיש בה אזהרה כגון לא תקח האם שלח תשלח לא תכלה פאת שדך לעני תעזוב אותם לא תראה חמור שונאיך עזוב תעזוב עמו וכו' אל ירע לבבך וכו' נתן תתן לו וכו' ואם יספיק זה הטעם מה נאמר במוהל את הגדול או גדול שמוהל שצריך לברך הא אם לא מהל עונש כרת וכן השוחט את הפסח או האוכלו שהי' מברך ואם לא עשאו ענוש כרת ואם תאמר פסח ומילה מ"ע הן ואין בהם אזהרה והרי שחיטה שאדם מוזהר שלא לאכול נבילה ומברך עלי' אי דילמא בנחירה בעלמא הי' ניצל מן הנבילה מאחר שלא מתה מעצמה והשחיטה היתה מצוה מצד עצמה באותה שעה שהיתה בשר נחירה מותרת ואעפ"י שעכשיו יש בנחירה משום נבילה כיון שהוקבעה אותה ברכה הוקבעה עכ"ל:

ולכאורה לפמש"כ לעיל עפ"י המדרש נראה דאיפכא מסתברא דבכל מידי דהמצוה באה להתיר או להכשיר לנו איזה פעולת והיינו עוה"ז צריך לברך כדרשת הירושלמי אבל מצוה שאינה באה להתיר לנו שום פעולה והניית עוה"ז לא תיקנו לברך דבזה ל"ש דרשת

הירושלמי דיליף גם ברכות המצות מלד' הארץ ומלואה וניחזו אנן איך כל אותן המצות דקחשב במדרש הנ"ל מעקה לגג באה להתיר לנו להשתמש בגג וכן מזוזה לבית לדור בהבית ציצית ללבוש הבגד וכן סוכה להתיר הדירת עראי בחצר כדאיתא במדרש הנ"ל וכן שחיטה להתיר לנו אכילת הבשר משא"כ הני מצות שעמד עליהם באבודרהם כגון לעני תעזוב אותם דכ' בפיאה או עזוב תעזוב עמו דכ' גבי בהמת חבירו מבקר חולים ומנחם אבלים הלואת המת ונתינת בכור לכהן ועריפת פטר חמור דלא באה להתיר לנו שום פעולה בזה לא תיקנו ברכה (וא"ל הא לולב לא באה להתיר לנו שום הנאת עולם הזה הנה באמת אמרו במדרש בלולב דבא לרצות כמו בשופר דבא לרצות ובזה בוודאי חייב לברך שע"י הברכה יתעורר יותר ריצוי מעשינו) אך הדבר ניחא דמזה אין סתירה לדברי האבודרהם דשפיר י"ל גם כחילוק דידי' דהיכיא דיש בה אזהרה ל"ש לברך ושחיטה אין בה אזהרה דהוא מצוה בפ"ע כמש"כ האבודרהם אבל אמת שהיא בא להכשיר לנו בשר לאכילה ע"י מעשה השחיטה דאחר מעשה השחיטה ראוי לנו לאכילה שפיר תיקנו ברכה כפי הכלל שלנו:

אך מה שהקשה דאפשר בנחירה י"ל דשחיטה היא מ"ע בפ"ע דהא אם זריק סכין ושחטה השחיטה כשירה ויצאו מידי אמה"ח וגם משום איסור נבלה ליכא אמנם מ"ע לא קיים דבעינן שישחוט בכונת הכשר שחיטה א"כ העשה דשחיטה לא תלוי כלל באיסור נבילה:

ובזה יש ליישב מה שהקשה הפמ"ג בפתיחה ליור"ד לשיטת רבינו דמ"ע דוזבחת הוא מ"ע בפ"ע א"כ אוכל נבילה עבר בעשה ואמאי פסק רבינו בפ"ח משבועת דנשבע שלא יאכל ח"ש נבילה דחל השבועה דנשבע שלא יאכל ח"ש נבילה ולפמש"כ א"ש דאין נבילה איסור עשה דוזבחת דמה שהוא מ"ע לשחוט היינו שיהא בכונת הכשר שחיטה אבל אם זרק סכין וכש"כ אם נפלה סכין ושחט לא מתקיים המ"ע א"כ אם נתנבלה ולא נעשה בה מעשה שחיטה ל"ש דאיכא בה איסור עשה דהעשה לא קאי כלל אמעשה שחיטה להוציאו מידי נבילה:

והנה זה שכ' האבודרהם דמ"ע דשחיטה לא תליא באיסור נבילה דאף אי בנחירה סגי להו איכא מ"ע דשחיטה לר"ע דס"ל בשר נחירה הותר להם לכאורה יש ראי' לדבריו ממה שהקשה בשו"ת מהר"ם שי"ק וכן עמד על זה בספרו על המצות לר"ע דבמדבר בשר נחירה הי' מותרת להם א"כ איך מהני שחיטת זר בקדשים דהא לאו בר זביחה הם להנ"ל ניחא במ"ע דשחיטה הי' שייך באמת גם במדבר דהי' מצות עשה לשחוט רק אם נחרו ג"כ הותר להם באכילה שוב ראיתי בשמ"ק נזיר דף ג' שכ' וז"ל ואין לפרש משום איסור

א"ז דאיסור זה לא מצאנו בשום מקום דוזבחת איצטרך לנפלה סכין ושחטה פסולה ולכאורה משמע כן דקאי וזבחת על האדם הזובח ואלו כתיב זביחת אדם תאכל אז וודאי הוה משמע הא שאינה זבוחה לא תאכל:

והנה בסי' י"ט הביא הש"ך דברי מהרש"ל דיכול לברך על טריפה משום דאהני שחיטתן לטהר מידי נבילה אבל הש"ך תמה עליו מירושלמי דפריך והרי שחיטה דילמא טריפה הוא איך יברך קודם שחיטה ומשני דחזקת בני מעיים כשרים הם מוכח באיכא ריעותא אין לברך אף דמטהר מידי נבילה ול"נ דבוודאי אחר דמסיק בירושלמי דאזלינן בתר רובא ואמרינן חזקת בני מעיים כשרים הם (והיינו אף לענין ברכה דאיכא חומר לא תשא ולא סמכינן אחזקה כמבואר בסי' ח' סמכינן ארובא עמג"א סי' תל"ג ובד"מ שם ובח"ס בהגהות ש"ע שם) א"כ אף אי נמצא אח"כ טריפה כיון דהוה טריפה שבסתר הוה שחיטה מעליא דעכ"פ אהני לטהר מידי נבילה א"כ אף אי איכא ריעותא יכול לברך קודם עשייתן דהא עכ"פ אהני לטהר מידי נבילה ולא פליג רבנן לתקן לברך אחר שחיטה אבל אי לאו דאזלינן בת"ר ולא אמרינן דבחזקת כשרה עומד ל"ה יכולין לתקן מעיקרא כלל בכל שחיטה שיברך קודם שחיטה שמא ימצא טרפה ולכן שפיר פריך בירושלמי אמאי מברך קודם שחיטה שמא ימצא טריפה אף דאהני עכ"פ לטהר מידי נבילה ל"ה לחכמים לתקן לברך קודם שחיטה כיון דאם ימצא טריפה א"ר לאכילה ועיקר הברכה הא בוודאי אתי על השחיטה שמתיר לאכילה לא משום דמטהר מידי נבילה ושפיר פריך דילמא ימצא טריפה וא"כ ל"ק מירושלמי אשיטת מהרש"ל:

ונראה ראי' לפירושי דקשה לי לפי הבנת הש"ך בירושלמי דחיישינן שמא ימצא טריפה לכן אין לברך אי לאו דאיכא חזקה דחזקת בני מעיים כשרים הם א"כ בכל ברכה יקשה איך יברך עובר לעשייתן דילמא יתבטל המצוה או ימלך מלעשותו כדאיתא בנדרים דף י' דלא לימא לד' חטאת דילמא ימלך ולא יביא הקרבן אע"כ דלהא לא חיישינן והא דפריך בירושלמי ניחוש שמא ימצא טריפה היינו אי ל"ה אזלינן בת"ר:

אמנם למאי דמשני בירושלמי מטעם חזקת בני מעיים כשרים הם י"ל גם הא דל"ח שמא ימלך הוא מטעם חזקה דכל מה שאדם עושה ע"ד ראשונה הוא עושה כדאיתא בריש זבחים:

והנה ראיתי בשערי תורה כלל ג' שעמד ע"ז דאמאי ל"ח שמא ימלך מלעשות המצוה ותי' משום דכל העושה ע"ד ראשונה הוא עושה ולא הביא דברי הירושלמי דמטעם חזקת בני מעיים כשרים הם הוא דשרינן לברך קודם שחיטה:

אך קשה לי מהא דאיתא במשנה והובא בספ"ב דקידושין נמצא השחיטה טריפה

ופירש"י בשחיטה דל"ש נמצאת טרפה כיון דמעיקרא טריפה הי' ולהנ"ל הא אמרינן בירושלמי דל"ח לניקב בני מעיים דחזקת בני מעיים כשרים הם א"כ שפיר שייך למיתני נמצאת:

ואמנם בהא דירושלמי נראה כונה אחרת דאין הכונה דל"ח שמא נמצא טרפה אלא הכונה אף אי ימצא טרפה ל"ה ברכתו לבטלה כיון דהוא בשעת ברכה בחזקת כשרות שפיר מברך דכן הדין לברך בשעת שחיטה אבהמה שהוא בחזקת כשרה (ועמש"כ בה' אימ"ז לענין שחיטת הבהמה ביו"ט לפי ירושלמי הנ"ל אלא דלפירוש זה יקשה אמש"כ תוס' קידושין הנ"ל בנמצאת טריפה לא חלה הקדושה כלל והא כיון דבחזקת כשרה שפיר חלה הקדושה:

והנה בספרי פ' ראה אקרא דוזבחת מבקרך וכו' כאשר צויתיך מפרש בקדשים מה קדשים בשחיטה אף חולין בשחיטה דהיינו שכל ההלכות שחיטה שנצטוה משה בקדשים נוהג גם בחולין והנה בקדשים הוה השחיטה מ"ע מצד עצמה נשמע דגם בחולין הוה השחיטה מ"ע בפני עצמו ולא אתי לאיסור א"ז אך הנה בגמ' דחולין רפ"ב דריש כאשר צויתך בע"פ ולא מקדשים קיליף א"כ שפיר י"ל דאיכא איסור עשה דא"ז לפי"ז תליא הא אי איכא מחיים איסור א"ז בפלוגתא שבין גמ' דידן לספרי ונראה דבזה תליא נמי אי אמרינן יש שחיטה לעוף מה"ת דלדעת הספרי דילפינן מקדשים והא בקדשים ליכא בעוף דין שחיטה אבל אי אמרינן כאשר צויתיך בע"פ שפיר י"ל דבחולין אף בעוף יש שחיטה מה"ת:

ולפי"ז לכאורה יש להוכיח דלא כספרי דהא קיימ"ל שחיטה לאו עבודה הוא וכ' תוס' יומא דף מ"ח יען דשחיטה איתא נמי בחולין ולדרשת ספרי הא דבחולין בענין שחיטה הא גופי' מקדשים ילפינן ע"כ משום דלא קיימ"ל כספרי דהא דכ' אשר צויתיך היינו בע"פ ולא דילפינן מקדשים ע"כ לספרי צריך לומר דבקדשים באמת מהדרינן אכהן בשחיטה כדס"ד דעלי בברכות דף ל"א רק לענין דיעבד אמרינן דכשר בזר:

אך נראה לי פירוש אחר בדברי הספרי עפ"י מש"כ הרמב"ן פ' ראה לפרש הא דכ' על הארץ תשפכנו כמים הכונה שישחוט כדי שתשפוך דמה על הארץ לאפוקי ע"י נחירה שאין הדם יוצא ונאכל הדם עם הבשר וזה"כ גם בספרי דיליף מקדשים דהא בקדשים הזביחה בב' סימנים כדי לקבל דם לזריקה כדאיתא בחולין דף כ"ט ה"נ בחולין השחיטה בב' סימנים כדי שיצא כל הדם שיהא אכילת בשר נקי בלא דם:

ובזה יש לומר דבר חדש דהיינו טעמא מש"כ רבינו בפ"א משחיטה דוזבחת הוה מ"ע להנ"ל א"ש דהוה מ"ע בשחיטה דוקא כדי שיצא כל הדם ויהא אכילת בשר נקי בלא דם

ולא משום איסור אמה"ח או נבילה אלא להכשירו באכילה בלא דם אך עשו"ת תשב"ץ סי' ק"מ הוכיח דאין בשחיטה למ"ע ממדרש דמנה דלא הניח דבר בעולם שלא ניתן בו מצוה לישראל יצא לחרוש לא תחרוש בשור וחמור כ"ו שחט ינתן לכהן הזרוע ואי שחיטה מ"ע א"כ הא גופי' הו"ל לימנות בא לאכול בשר נתן בו מצוה לשחוט:

עוד נ"ל לישב קו' הפמ"ג שהבאתי לעיל דהא בעשה דא"ז מושבע ועומד גם על ח"ש א"כ קשה דבשבועת משני במפרש לר"ל שם דח"ש מותר ולדברי הפמ"ג הא אסור משום עשה דוזבחת אף בח"ש ונראה ליישב דבע"ז דף ס"ז מוקי הגמ' לר"מ דס"ל נול"פ אסור אתי קרא דנבילה שא"ר לגר ל"ה נבילה לסרוחה מעיקרא והקשה בח"ס הא עשה דא"ז איכא גם מחיים ונראה ליישב דהנה שיטת רש"י וריצב"א דליכא מחיים עשה דא"ז דאין אלא תיקון הלאו דאמה"ח או דנבילה ולכאורה מסתברא כדבריהם ונראה דבוודאי רש"י לשיטתו בחולין דף ט' דשמוטה טריפה הוא ולא נבילה א"כ לא משכחת בשום אופן שיהא בו איסור א"ז דמחיים אסור משום אמה"ח ולאחר מיתה משום נבילה אבל אי אמרינן כשיטת בעה"ג דשמוטה לא מהני לי' שחיטה א"כ לפי"ז משכחת שיהא מחיים איסור שא"ר וליכא איסור נבילה דכיון דלא אהני לו שחיטה כבר אית ביה מעתה איסור שא"ז נוסף על איסור אמה"ח מעתה שפיר יש לומר דבכל בהמה איכא איסור א"ז מחיים כיון דע"כ איסור א"ז איסור בפ"ע כהא"ג בשמוטה ולפי"ז רש"י לשיטתו דשמוטה רק טרפה דלא כמו שנראה דעת הפמ"ג דרש"י מודה דלא מהני שחיטה אלא דס"ל דגם איסור טריפה איכא ולדעת התוס' והרמב"ם י"ל דסבר דבשמוטה לא מהני שחיטה והוה נבילה א"כ מחיים כבר משכחת איסור א"ז והנה לר"מ דסובר שחיטה שא"ר שמה שחיטה לדידי' מסתברא לומר דסובר דליכא מחיים איסור שא"ז ולכן הוה שחיטה דאי הוה סובר דמחיים איכא איסור א"ז א"כ מסתברא דכל דאין שחיטה ראוי' ל"ה זה זביחה:

וא"כ נשמע מדר"מ דלית לי' איסור א"ז מחיים ושפיר משכחת סרוחה מעיקרא וא"כ מיושב קו' הנ"ל דהא ר"ל סובר ג"כ נטל"פ איסור א"כ לדידי' ליכא אסור שא"ז מחיים ושפיר מוקי במפרש בח"ש אליבא דר"ל:

בזה אמרתי לפרש דברי גמ' בשבת דף ק"ח שאל ביתוסי אחד את ר' יהושע הגרסי מניין שאין כותבין תפילין על עור בהמה טמאה דכ' למען תהי' תורת ד' בפיך מדבר המותר בפיך אלא מעתה על גבי עור נבילות וטריפות אל יכתבו א"ל אמשול לך משל למהד"ד לשני בני אדם שנתחייבו הריגה למלכות אחד הרגו מלך ואחד הרגו אספקליטור איזה מהם משובח הוי אומר זהו שהרגו מלך אלא מעתה יאכל א"ל התורה אמרה לא תאכלו כל נבילה ואת אמרת יאכלו א"ל קאלוס והוא מאמר תמוה מאד ונראה לפרש דלכאורה

מאי קשיא לי' מעור בהמה טמאה דלא הי' לו שעה"כ משא"כ נבילות וטריפות הי' לו שעה"כ אך י"ל דסבירא לי' דאסור מחיים משום א"ז א"כ לא הי' לו שעה"כ ג"כ וע"ז השיב לו כיון דאם הרגו אספקליטור דהיינו אם שחטוה דכשר א"כ ממילא לא אפשר לפסול בהרגו מלך דהא ע"כ ליכא מחיים איסור א"ז דעומד לשחוט וראוי לשחיטה (דליכא גונא דלא יהא ראוי לשחיטה דאף אם נשמט הגרגרת מחיים ג"כ ראוי לשחיטה כנ"ל) א"כ ל"ש לומר דע"י שהרגו מלך שמתה ונעשית נבלה יהא פסול ליכתוב עליו דהא הי' לו שעה"כ כיון דראוי לשחיטה ע"י אספקליטור ממילא ליכא אסור א"ז א"כ אף שמתה ראוי ליכתב דהא ל"ד לטמאה דכאן הי' לו שעה"כ כנ"ל ע"ז אמר לו אלא מעתה יאכלו דהיינו בנבילה שא"ר לגר יאכלו היכיא דהוה סרוחה מעיקרא בשלמא אי איכא א"ז מחיים לא משכחת סרוחה מעיקרא א"כ לא משכחת נבילה שתהא מותר אף דאין ראוי לגר ע"כ לדרוש הא דתליא בראוי לאכילה לגר למילתא אחריתא כמש"כ החינוך וע"ז אמר לו עליך אמר קרא לא תאכל כל נבילה ואת אמרת יאכל הכונה דהא הביסותי שבא לחלוק על דברי חכמים שדרשו מתורת ד' בפיך דכל המותר בפיך א"כ לדידך לית לך כלל הדרשא דא"ר לגר ל"ה נבילה א"כ ממילא נדחה קושיתך דאלא מעתה תאכל היכא דא"ר לגר יען דהוה סרוחה מעיקרא כיון דליכא איסור דא"ז דהא לית לך כלל דרשא דבעינן ראוי לגר וע"ז ע"כ הודה לו ואמר קאלוס דלמי שאין מודה לדרשת חכז"ל אין כאן קו' דתאכלו דהא מפורש בקרא לא תאכל כל נבילה ואין חילוק בין ראוי לגר בין אין ראוי לגר:

ובהא נראה לי ליישב דברי תוס' בכורות דף כ"ב שהקשו לרי"ו דמוקי שם קרא למוסרחת מעיקרא והא רי"ו ס"ל נוטל"פ שרי ולפמש"כ ניחא דהא קשה קו' הח"ס הא איכא איסור עשה דא"ז ולא משכחת מוסרחת מעיקרא ונראה הכונה כך ר"מ מוקי קרא למוסרחת מעיקרא וסובר דליכא איסור דשא"ז וכן מוכח בחולין דף ק"ב דר"מ לית לי' דוזבחת ואכלת אתי לאיסור עשה דא"ז רק להתיר אמה"ח וע"ז קאמר ר"ש דלמוסרחת מעיקרא א"צ קרא הכונה לדידך דסברת דליתא לאיסור א"ז א"כ אי מוקמת למוסרחת מחיים לזה א"צ קרא אבל לדידי באמת קרא אייריא גם במוסרחת מחיים דשרי אבל לא מטעם דקדמה לאיסורא דהא מחיים כבר איכא איסור א"ז אלא דשרי מטעם דנוטל"פ שרי ונפ"מ לענין טומאה דתליא רק במיתה דמטמאה א"כ במוסרחת מחיים אין מטמאה דטומאה לא תליא באיסור א"ז אלא באי הוה נבילה א"כ לענין טומאה שפיר מוסרחת מחיים שאין ראוי לגר לאכילה קדמה לנבילה ולכן אין מטמאה ומיושב קו' תוס' והוא עצה עמוקה:

והנה בתוס' רע"ק פ"ג דמכות הקשה אמאי נבילה ל"ה בר"י הא איסור א"ז חלה מתחילת ברייתו ואמינא ליישב דבאיסור עשה לכו"ע ל"ב סרוחה מעיקרא אלא כיון שנפגם מותרת וכיון דאפשר שתעשה היתר ל"ה בר"י דכל שיש לו היתר כשנפגם לא מקרי בר"י וכדמוכח מהך דע"ז גופי' דאל"כ לא משכחת סרוחה מעיקרא כיון דאיכא איסור א"ז מחיים אלא וודאי דבאיסור עשה כל שנפגם ליכא עוד איסור:

והנה בפמ"ג בפתיחה לאו"ח ח"ב הקשה אהא דאיתא באו"ח סי' ל"ט דקטן פסול ליכתוב תפילין משום דכ' וקשרתם וכתבתם כל שאינו בקשירה אינו בכתיבה וביור"ד סי' א' פסק דקטן שחיטתו כשירה בגע"ג ואמאי לא דרשינן נמי וזבחת ואכלת אותו שהוא בר זביחה אכול מזבחו כמש"כ הרא"ש ריש חולין לענין שחיטת נכרי (וענבי"ת סי' א') ונ"ל דבחולין דף ל"ג אמרי ישראל בשחיטה תליא מילתא נכרי במיתה תליא א"כ הא דכתיב בקרא וזבחת ואכלת הכונה אף במפרכסת רשאי אתה לאכלו ומזה ממעט שחיטת נכרי דלדידי' שחיטה לא אהני עד שמתה לכן לאו בר זביחה מקרי ולא קרינן בי' וזבחתה כיון דאפי' ישראל ששחט אין מותרת לנכרי בשחיטה משום אמה"ח כל זמן שהוא מפרכסת לכן אם הוא שחט לא קרינן בי' נמי ואכלת אבל בקטן ל"ש למעט מהאי קרא דל"ש לדרוש אם גדול ששחט לא אהני לדידי' דאכתי אסור משם אמה"ח דהא מותר גם באמה"ח ורק מאי נפ"מ לקטן בשחיטה לטהר מידי נבילה דזה שייך גם בקטן דהא אם נטמא הקטן במגע ובמשא של הנבילה גם לכשיגדול יהא טומאתו עליו עד שלא יטהר בטבילה (וגם אפי' בעודו קטן נפ"מ דאי נטמא ע"י הנבילה חייבין להפרישו שלא יאכל קדשים כדי שלא יטמא הקדשים ואנו מוזהרים על שמירת קדשים) ע"כ ל"ש למעט מוזבחת דאי זביחת ישראל אהני לדידי' ג"כ כדי לטהר מידי נבילה ומה דלא אהני להתירו באכילה משום זה ג"כ ל"ש לומר דאיני בר זביחה דעכ"פ ליכא איסורא לדידי' בזביחת ישראל (משא"כ נכרי כנ"ל) וא"כ לכן גם שחיטת הקטן אין למעט מהאי קרא דזבחת ואכלת דשפיר בר זביחה הוא הקטן שיהא רשאי לאכול מזבחו דלא תוכל לומר שאיני בר זביחה יען דשחיטתו לא אהני לגבי דידי' בעודו מפרכסת גם לכשמתה לא אהני לדידי' דהא גם בנבילה מותר באכילה לכן א"א לדרוש בקטן לענין היתר אכילה רק לטהרו מידי נבילה וזה שפיר שייך גם בקטן כנ"ל:

אמנם היותר נכון בזה הוא מה שכתב באור זרוע ה' ברכת המוציא וז"ל זה הכלל כל מצוה שיש עתים למצותה כגון ציצית וכדומה מברכין כדאמרינן בירושלמי פ' כיצד הקיש המצוה לתורה מה תורה טעונה ברכה אף מצות טעונה ברכה (דתורה ג"כ יש עתים למצותה דכיון שקרא ק"ש שחרית וערבית קיים לא ימוש מפיך) אבל אותן מצות

שחייב בהם תמיד כגון להאמין בד' וליראה אותו ונתינת צדקה וכיבוד אב אין שייך לברך עליהם כי לעולם חייב בהם והא דמברכין על השחיטה היינו משום שחיטת קדשים שיש לה הפסק דליכא בלילה אי נמי משום דאם ירצה שלא לאכול בשר לעולם והא דמברכין אציצית י"ל דחייב מדרבנן א"נ משום שנהג בה נעשית חובה יעוש"ה:

והנה כתב שם עוד והא דלא מברכין על בדיקות טריפות היינו משום שאפי' מדרבנן איני חייב לבדוק משום חזקה דר"ה אלא שישראל קדושים הם ונהגו להחמיר ואמנהגא לא מברכין נשמע מדבריו דבדיקת ריאה אין אלא מנהגא והוא כמסקנת רשב"א בחולין דף ט':

ואמנם באבודרהם הקשה עוד מ"ש מפסח ומילה דעונש כרת דאית בהו אזהרה ואפ"ה מברכין ונראה ליישב דהנה ידוע שיטת ר"י ט"ע בתוס' קידושין דכל היכיא דאיכא עשה אף הלאו אלים אמנם דעת הריב"א בתוס' דפסחים דף מ"ב דלאו כמאן דליתא ולא נשאר אלא עשה ול"א דהלאו אלים ותוס' חולין דף קמ"א הקשה לשיטת הריב"א מחולין בשלה"ק ג"כ נאמר דל"ת כמאן דליתי' ומ"פ עול"ת הוא ונראה דא"ש דרק בלאו דיו"ט כתב הריב"א דל"ת כמאן דליתא ול"א דכיון דאיכא עמו עשה אף הלאו אלים דעשה דיו"ט לא בא לאלים הלאו דהוא מ"ע בפ"ע דאף במידי דליכא לאו דל"ת מלאכה איכא עשה דתישבות כמש"כ הרמב"ן פ' אמור וא"כ הל"ת שפיר כמאן דליתא אבל בשה"ק דהעשה בא לאלים הלאו גם לריב"א מודה דל"א דל"ת כמאן דליתא (עמש"כ לקמן בהלכה י"ד וכן לעיל באות מ"ב):

ובהא ניחא לי מה שהקשו תוס' ביצה דף ח' דרבא משני שם יו"ט עשה ול"ת אין עשה דכה"ד דוחה לל"ת ועשה דיו"ט וכן משני בר"ה דף ל' והקשו דבשבת יליף רבא מלבדו ע"כ דלית לי' יו"ט ועשה ול"ת הוא דר"א הוא דמשני יו"ט עולת ולפמש"כ ניחא דרבא ג"כ סובר יו"ט עשול"ת ואין עשה דמילה דוחה אלא דסובר דעשה לא באה לאלים הלאו א"כ שייך כסברת ריב"א דל"ת כמאן דליתא א"כ במילה שלא בזמנו או בשרפק"ד לא הוה לקי דהל"ת עכ"פ כמאן דליתא ולכן יליף מלבדו דממעטא קרא ממילא לקי ג"כ ורב אשי משני יו"ט עשה ול"ת דעשה מאלים ללאו ולא דחי ללאו ג"כ דל"א כמאן דליתא ול"צ קרא דבלא"ה לקי כיון דל"א הלאו כמאן דליתא:

מעתה נתיישבה קו' האבודרהם מפסח ומילה דש"ה דעיקר הוא העשה ואזהרה באה לאלים העשה אבל בשה"ק נהפוך הוא דהעשה בא לאלים הלאו שוב ל"ש ברכה דאין מברכין על אזהרה והעשה שבה רק באה לאלים הלאו וא"ש:

מט) **עוד** כ' שם האבודרהם דבתרומה ל"ש ברכה על הנייתה משום דמשלחן גבוה קזכו ולאו מדידי' קיהיב דיש לגבוה חלק בתרומה כדכ' קודש ישראל ראשית תבואתה:

הנה כן נשמע דעת יבמות דף צ"ג שכתבו דלכן קאמר פירות ערוגה תרומה לא בעי מעכשיו לפי שאמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט והיינו כדעת הראשונים הנ"ל דהכהנים משולחן גבוה קזכו אך קשה לי על דבריהם דמה שייך אמירתו לגבוה בתרומה דהא לא הוי דבר הנדור כדאיתא בנדרים דף י"ב כחלות אהרן ותרומתו דלא חלה הנדר דהוה מתפיס בדבר האיסור ופירש הרא"ש משום דהתרומה גם קודם הפרשה הוא בתוך הטבל ואינו אלא מפרישו ומתיר השאר והוא תמוה רבה:

ולכאורה חשבתי דיש ליישב עפ"י הא דאיתא במנחות דף ע' בעי רב אבוהו שיבולת שמרחה בכרי ושתלה וקרא עלי' שם במחובר מהו כיון דמרחה טבלה כי קרא לה שם קדשה לה או דילמא כיון דשתלה פקע טבלה מיני' א"ל א"כ מצינו תרומה במחובר ותנן לא מצינו תרומה במחובר לקרקע א"ל כי תניא ההוא לענין מיתה וחומש דאי תלוש ואכול תלוש הוא א"כ לפי"ז י"ל כיון דשתלה ידע דפקע טבלא מיני' א"כ ל"ש לומר דמעיקרא אסורה משום תרומה שבה רק דס"ד דעכ"פ אי קרא שם תרומה חלה שם תרומה או דילמא כיון דשתלה פקע טבלה מיני' ולא מצי חייל שם תרומה כלל א"כ בכהא"ג שפיר עיקר התרומה מצד שנדר וקרא עלה שם תרומה ושייך אמירה לגבוה כמסירה להדיוט:

אמנם הנה לפי גמ' דנדרים דל"ה דבר הנדור כלל רק דבר האסור הנה קו' התוס' ביבמות מעיקרא לא קשיא מפירות ערוגה זו דהא כיון דחלק התרומה מעיקרא קודם הפרשה בתוכה היא ואינה אלא כמברר שפיר מצי חייל אף בדבר שלב"ל ול"ב מעכשיו דהא ל"ה רק כמראה מקום א"כ אין אנו צריכין כלל לתירוץ התוס' מצד דאמירה לגבוה כמסירה להדיוט והנה באמת שיטת רש"י בקידושין דף ס"ב דלמאי דמסיק כל שבידו לאו כמחסר מעשה דמי דהוה תרומה למפרע א"כ לפירש"י ע"כ ליתי לי' לסברת תוס' מצד אמירה לגבוה דהא מצד אמירה לגבוה אכתי לא חלה למפרע רק ע"כ הא דס"ל לפירש"י דחלה למפרע הוא משום כיון דאמר זו תרומה וא"א לחול בעודה מחובר ע"כ דחלה למפרע כיון שאמר לכשיתלוש יהא תרומה וכן הוא בירושלמי פ"ד דחלה דלר"ע חלה למפרע והוה תרומה ורבנן סברי דל"ה תרומה כאשר ביאר בריט"א פ"ד דחלה ומהך דמנחות דף ע' יש להוכיח כשיטת רש"י דחלה למפרע:

ובהא ענינא מקום אתי לפרש ולישב האי סוגי' דאיתא בשבת דף כ"ג מאי מברך וצונו להדליק נר של חנוכה והיכן צונו ר' אויא אמר מלא תסור רנ"ח אמר שאל אביך ויגדך

זקניך ויאמרו לך מתיב רב עמרם הדמאי מערבין ומשתתפין בו ומברכין עליו ומפרישין אותו ערום ואי ס"ד כל מדרבנן בעי ברוכי הכא כי קאי ערום האיך מברך אמר אביי וודאי דדבריהם בעי ברכה ספק דדבריהם לא בעי ברכה והא דמאי ס' דדבריהם ובעי ברכה התם כי היכא דלא לזלזולי בי' רבא אמר רוב ע"ה מעשרין הן (והנה גוף הפלוגתא דר"א ורנ"ח אי ילפינן מלא תסור בארתי בפ"ג מה' אלו בענינא דחנוכה כי שם מקומו) ותוס' גיטין דף ס"ד הקשו דאביי לית לי' כאן רוב ע"ה מעשרין הן ובגיטין סובר אביי דאמרינן רוב דע"ה מעשרין הן ע"כ רשאי אשת חבר להיות מסייע לאשת ע"ה וטוחנת עמה ואדרבא רבא דסובר כאן רוב ע"ה מעשרין הן סובר שם דאייריא לענין ע"ה שאין נזהר בטהרה ואוכל בטומאה ולית לי' הטעם משום דרוב ע"ה מעשרין:

ולפמש"כ יש ליישב על נכון דהנה יש להבין איך ס"ד לדמות דמאי למצות נ"ח דבדמאי רק ספק הוה מחשש איסור טבל ונראה דהנה בטו"ז יור"ד סי' א' העלה דמצות הפרשה תרומ"ע איני בשעת אכילה דהיינו כשרוצה לבוא לאכול כדי להתירו לאכילה אלא אף אם אין רוצה לאכול מיד שנדגן חייב לקיים מ"ע דהפרשה דהיא מצוה מצד עצמה ואמנם במג"א סי' ח' כ' דבחלה המצוה רק להפריש כדי לתקן להתירו באכילה דאין מצוה מצד עצמה וכ"ש רש"י גיטין דף מ"ז דאין מצוה להפריש רק כשרוצה לאכול או למכור דהמצוה רק לאתקינו לאכילה ולפי"ז י"ל דכאן דס"ד דמצות הפרשה היא מצוה מצד עצמה לא משום ספק איסור טבל א"כ הוה מצוה כמו מצות נ"ח ואמאי אין מברך ודחי דהוה רק ספק דרבנן והיינו דסובר דנהי דרוב ע"ה מעשרין היינו כשרוצה לאכול ולמכור אבל במצות הפרשה מיד אחר שנדגן בזה לא זהירו כלל וליכא אף רוב רק כיון דהוה עכ"פ ספק דדבריהם לא בעו ברוכי (משא"כ בגיטין דמסתמא דעתו לאכול מזה התבואה בזה ס"ל לאביי ג"כ רוב ע"ה מעשרין שאין אוכלין בטבלן) וע"ז פריך מיו"ט ב' ומשני שלא לזלזולי בי' ורבא משני רוב ע"ה מעשרין הן דרבא סובר דאף בוודאי שכל אין המצוה אלא בשעה שרוצה לאכול דהיינו רק כדי לתקנו לאכילה אבל לא היה מצוה מצד עצמה (דלא כסברת הטו"ז) א"כ ממנ"פ אשעה דמידגן אין עליו חיוב לברך ואי משום דמתקנו לאכילה בזה שפיר רוב ע"ה א"כ אין לדמותו לשאר מצוה דרבנן דהוה מצוה מצד עצמה אבל כאן דרק לתקינו איסור אתי ומה"ת הא רע"ה מעשרין א"כ נהי דחכמים חייבוהו להפריש לא בתורת מצוה מצד עצמה רק לתקן הספק איסור ל"ש בזה ברכה דל"ה אפי' מצוה דרבנן (ועמש"כ בפ"ג מה' כהמ"ק ובפ"ה מאימ"ז) ודו"ק:

והנה נראה להביא ראי' לדברי דזה דעת רבא משבת י"ז דמפרש טעמא דגזרו על גידולי תרומה טמאה גזירה משום תרומה טהורה ביד ישראל ופריך רבא אי דחשידי להכי

אפרושי נמי לא ליפרשו אלא אמר רבא כיון דאפשר למעבד חטה אחת כדשמואל ולא קעביד המינו מהימני' אלא גזירה משום ת"ט ביד כהן ורש"י מחק הגי' אלא אמר רבא (וגריס אי דחשידי לא לפרושי דאפשר כדשמואל) אבל להנ"ל יש לקיים שפיר הגי' דגזרינן משום תרומה טהורה ביד ישראל דס"ל דמצות הפרשה מיד כשמידגן אבל יחוס עלה למסור לכהן וע"ז דחי דא"כ לא ליפרשי כלל אי חס לקיים המצוה ליתנו לכהן לא יפרשנו כלל טרם שיבוא לאכלו ולמה נפרשו קודם אכילה אלא אמר רבא כיון דאפשר למעבד כשמואל דס"ל לרבא דהמצוה רק כדי לתקנו לאכילה ואפשר לתקנו לאכילה להוציאו מאיסור טבל בחטה אחת כדשמואל א"כ לא חיישינן להכי שיעכבנו ליתן לכהן דבר מועט כזה רק גזרינן משום ת"ט ביד כהן:

ובהכי מתפרש לי יפה גמ' דתמורה דף ה' דפריך לרבא דס"ל אעל"מ מתורם מן הרע על היפה דתרומתו תרומה ומשני ש"ה דכ' ולא תשאו עליו חטא בהרימכם את חלבו ואי אין תרומתו תרומה נשיאת חטא מניין ולאביי הו"א דחטא ליכא קמ"ל דאיכא חטא ולכאורה במאי פליגי למה לרבא פשיטא לי' דאיכא חטא ולאביי צריך קרא לאשמעינן דאיכא חטא להנ"ל ניחא דהנה לאביי דס"ל דמצות הפרשה לא משום לתקונו באכילה אלא מצוה מצד עצמה מיד כשמידגן ומצוה זו הוא שתעשה מן היפה א"כ הוה זה כשאר מצות דמצוה ליתן מחלביהן ולקיים ואנוהו אבל איסורא ליכא ולכך צריך קרא דאיכא חטא ג"כ אמנם רבא סובר דמצד עצמה ליכא מצוה רק כדי לתקוני לאכילה א"כ משולחן גבוה קא זכי בחלקן ותורה אמרה שיהא חלק זה מן היפה על היפה א"כ כשהפריש מן הרע איכא נשיאות חטא דהא הכהן זכה בחלק היפה נשמע דאע"מ (ובזה יש ליישב קו' תוס' דתיפוק לי' דאיכא נשיאות חטא משום דעבר אמימרא דרחמנא להנ"ל ניחא כיון דחטא רק איכא משום דכהן זכה משולחן גבוה בחלק מהיפה אבל אי ל"מ ליכא פסידא לכהן ליכא אפי' נשיאת חטא) ודו"ק:

מעתה ניחא הא דל"ל לרבא בגיטין דרוב ע"ה מעשרין הן דס"ל דאף דרוב ע"ה מעשרין הן כיון דחכמים גזרו שצריכין להפריש מדמאי א"כ לגבי חבר איסורא הוא לסייע לע"ה דבשלמא לענין ברכה שפיר ס"ל דעכ"פ ל"ש לברך כיון דהא דחייבין מדרבנן לאפרושי הוא רק לתקן ספק איסורא לא בתורת מצוה ע"כ אין לברך ודו"ק:

אמנם הנה תוס' הקשו דרבא אדרבא ודאביי אדאביי משבת דף י"ג דלא יאכל הזב עם הזבה דאביי מוקי שמא יאכילנו דברים שאין מתוקנים ורבא ס"ל רוב ע"ה מעשרין ורק חייש שיאכילנו דברים טמאים ובגיטין ס"ל איפכא דרבא לית לי' רוב ע"ה מעשרין ואביי ס"ל רוב ע"ה מעשרין לכן נראה די"ל דרבא ג"כ ס"ל דמצות הפרשה בוודאי טבל מיד

בשעה דמידגן ובע"ה אפי' רוב ליכא שיפרישו מיד לקיים מצות הפרשה והא דרוב ע"ה מעשרין הוא רק כדי שלא לאכול טבל וחכמים חיישו למיעוט שאין מפרישין כלל ואמנם לא חייבו חכמים לחבר להפריש רק כדי לתקן הספק איסור לא משום מצות הפרשה דאי משום מצות הפרשה לא חייבו חכמים מספק אף דליכא אפי' רובא דעכ"פ מידי ספיקא לא נפקא (לא הטילו חכמים על החבר להפריש רק משום כדי שלא יגעו בספק איסור דמיעוטא עכ"פ איכא חששו חכמים למיעוטא) וא"כ ניחא דבשבת דף י"ג לענין שמא יאכילנו דברים שאין מתוקנים דבזה איכא רוב לא חיישינן דהוה כמו כל רוב אבל בגיטין לענין איסור לסייע דבזה אפי' רובא ליכא דמקיימין מצות הפרשה מיד כשמידגן א"כ הוה מסייע ידי עובדי עבירה (דבשלא בשעת אכילה ליכא אפי' רובא) דהם חייבין להפריש מיד והוה מסייע ידי עוברי עבירה בזה שלא קיימו מצות הפרשה ואביי ס"ל זהו דמבטלין מצות הפרשה לא מיקרי רק היכי דעוברין איסור שייך מסייע ידי עוברי עבירה ועל זה שוב שייך רוב ע"ה מעשרין ולא אכלי איסור טבל משא"כ בשבת דף י"ג לענין להאכילו דברים שאין מתוקנים שפיר חייש אביי דנהי דרוב ע"ה מעשרין כיון דחכמים חיישו למיעוטא חיישינן אף דאיכא ס"ס אם יאכילוהו כלל:

והא דפליגי לענין ברכה ס"ל לאביי ספק דדבריהם לא בעי ברוכי דליכא רוב ע"ה מעשרין דעל מצות הפרשה אפי' רובא ליכא כנ"ל ורבא ס"ל רוב ע"ה מעשרין היינו משום דכיון דמה"ת רוב מעשרין רק חכמים חשו למיעוט אבל לא חשו לחייבם רק שלא יגעו בספק איסור אבל במצות הפרשה מיד לא חייבו חכמים א"כ ל"ש ברכה דהוה ברכה על המניעה מאיסור לשיטת הטו"ז דברכה להפריש נתקנה משום מצות הפרשה לא על המניעה מאיסור אכילה (ובזה יש ליישב גם דברי רבינו בפ"ג מחנוכה שכ' דהא דאין מברכין על הדמאי הוא משום דלא תיקנו אלא מפני הספק ולמה מברכין על יו"ט ב' כדי שלא יזלזלו בו והשיג הראב"ד דזה לאביי דלית לי' רוב ע"ה מעשרין הן אבל אנן הא קיימ"ל דרוב ע"ה מעשרין הן אבל על ספק אחר מברכין כמו ביו"ט ב' ולפמש"כ ניחא דנהי דקיי"ל כרבא דרוב ע"ה מעשרין הן היינו בעלמא אבל כאן לענין מצות הפרשה הא ליכא רוב ע"ה מעשרין והוה רק ספיקא אפ"ה אין מברכין ובהא פליגי אביי ס"ל דהא"ט דאין מברכין משום דאין מברכין על הספק ולרבא הטעם משום דלא חייבו חכמים במצות הפרשה רק משום שלא יגעו באיסור אכילה ואין מברכין על המניעה ובזה שפיר י"ל דהלכה כאביי דהא דחשו חכמים למיעוטא אין מעשרין וחייבו לחבר לעשר הוא גם במצות הפרשה דהא אפי' רובא מעשרין בתורת מצות הפרשה ליכא רק דאין מברכין על הספק דמסתבר טעמא דאביי בהא יותר מסברת רבא דסובר דלא חייבו חכמים לחבר

לחוש למיעוטא רק שלא יגעו באיסור באכילה לא על ביטול מצות הפרשה ולכן ע"כ הא דמברכין איו"ט שני הוא משום דלא לזלזולי בי') ודו"ק:

ואמנם לפירש"י שכתבתי דמפרש דמצות הפרשה רק כדי לתקן באכילה קשה מהך דדף ס"א דפריך מ"ש רישא ומ"ש סיפא דקתני בוררות וטוחנת יקשה דרש"י פי' במשנה לכן אין בוררת יען דמסייע בשעת עבירה וא"כ זה שייך בשביעית אבל במעשר ל"ה מסייע בשעת עבירה דהא אין מצוה להפריש רק כשבא לאכול או למכור בשלמא לשיטת הטו"ז דגם הפרשת תרומה ומעשר הוה מצוה דרמיא א"ש דהוה מסייע בשעת עבירה כשאין מפרישין מיד אבל לפירש"י לשיטתו יקשה:

לכן נראה דיש לומר דגם רש"י לא אמר כן אלא במעשר דהנה בספר מרגניתא טבא מביא ספרי דכל מצות כהונה קנאו השם ונתנו לכהנים דכהנים משולחן גבוה קא זכי אבל המעשר לא קנאו מהשם אלא זהו חלף עבודתן וא"כ לפי"ז י"ל דרק במעשר המצוה ליתן כשרוצה לאכול דלא קנאו עוד אבל תרומה דזכו משולחן גבוה א"כ צריך ליתן להם מיד כי של כהנים הוא ולא תליא באכילה:

גם יש לחלק דהנה בתרומה חטה אחת פוטרת הכרי וכתב בתוס' רי"ד ספ"ב דקידושין דמצות נתינה לא קיים עד שיתן כשיעור נתינה וא"כ י"ל דבתרומה הוא מצוה בפ"ע דאי משום לתקן האיסור טבל הא סגי בחטה אחת ורק נתינה איכא א"כ שפיר הוה מצוה בפ"ע להפריש כדי לקיים מצות נתינה לכהן אבל במעשר דכל זמן שלא נתן כשיעור לא יצא מידי טבלו שפיר י"ל דאין המצוה אלא בשעת שרוצה לאכול או למכור כפירש"י:

ואולם יש להוכיח דהכל משום כדי לתקן האיסור טבל דהנה רבינו בפ"א מתרומה כתב דכהן חייב להפריש משלו תרומה וכן הלוי מעשר ואי משום מצות נתינה למה יתחייבו להפריש אך י"ל דאין ראי' די"ל בישראל הוא גם מצוה בפ"ע אבל בכהן ולוי בדידהו אין אלא משום איסור אכילה אלא דלפי דברי הטו"ז כהן ולוי לא יברכו דהא הוה רק כדי לתקן האיסור לא תיקנו ברכה משום מניעת איסור:

אך קשה לי מנדרים דף פ"ד קונם כהנים ולוים נהנים לי דבאים ונוטלין בע"כ ומפרש רבא משום דשויא עפרא בעלמא ובר"ן יליף מזה דה"ה באסר נכסיו על עצמו נעשו הפקר ויכולין אחרים לזכות בו ולהנ"ל יקשה דאין ראי' די"ל רק בכהנים דזכו משולחן גבוה לכן כשאסר עליהם יכולין ליטלו בע"כ אבל בנכסי עצמו לא מהני מה דאסור נכסיו שיהא יכולין אחרים ליטלן בע"כ אך י"ל דהא קתני גם לוים ובלוים הא לא זכו משולחן גבוה אפ"ה נוטלין בע"כ שפיר נשמע דה"ה דאסר כל נכסיו דנעשו הפקר ויכולין ליטלן בע"כ (ועיין בריטב"א בנדרים שם):

ואולם יש להביא ראי' דבתרומה משולחן גבוה קא זכו מהא דאמרינן בנדרים דף נ"ט בתרומה ביד כהן דלא מצי לאתשולי' עלי' ולכאורה יקשה מ"ט דלא מצי לאתשולי דל"ד להקש דבאתי ליד גזבר דא"י לאתשולי משום דהוה יד גזבר כיד הקדש דכל חפץ של הפקר שבא לידו ורצה לזכות להקדש זוכה בו להקדש א"כ דל מיני' אמירתו שיהא הקדש כיון שעכ"פ נסתלק רשותו ממנו לא יהא אלא הפקר זכה בו להקדש אבל בתרומה אי אפשר בלי קריאת שם בעלים לא נעשה תרומה דאף בהפקיר תבואתו לא נעשה התבואה תרומה ע"י שבא ליד כהן א"כ כיון שנשאלו עליו הבעלים לא יכול להיות תרומה ע"י שזוכה בו הכהן אולם להנ"ל ניחא אי אמרינן דכהנים משולחן גבוה קא זכו לכן כיון שאתי ליד כהן זכו בו מבי' גזא דרחמנא לא מצי בעלים לאפקועי מזכות כהן ודו"ק:

והנה לדעת רבינו כתב הכ"מ בפ"ד מתרומות ב' דעות אי באתי ליד כהן מצי לאתשולי עלי' ובנובי"ת יור"ד כתב דסובר דישנו בשאלה:

ולי נראה להוכיח שכן מפורש יוצא מדברי רבינו פט"ז ממא"ס שכ' דתרומה בטלה ול"ח כדבר שישל"מ שאין לה דרך היתר לכל אדם והנה הכונה הפשוטה לכאורה נראה שרצונו לומר יען דאסור לזרים ל"ח ישל"מ כדמסיק בהערל דף פ"ב וכמו שכ' בשעה"מ וכן בשו"ת תשובה מאהבה סי' ג' וכדברי הכ"מ בתי' קמא אך פי' זה דחוק וכן פי' השני שכ' דל"ח ישל"מ בהא דיכיל לשאל יען דאין לו התרה כשקרה מקרה שרצה להשאול עלי' וזה"כ אין דרך היתר לכל מאחר שאין כל האנשים נשאלים עלי' לא הוי דשיל"מ ג"כ דחוק לכן נר"ל דהכי פירושו דנהי דהבעלים יכולים לשאול אבל שאר כל אדם אין יכולין לשאול דכהן א"י לשאול כמש"כ הרא"ם בנדרים א"כ נשמע דבעלים יכולין לשאול אף בבא ליד כהן רק דל"ח ישל"מ כיון דאין דרך היתר לכל אדם דהיינו הכהן שבידו התרומה א"י לשאול עליו ממילא לא חשיב ישל"מ עי"ז שהבעלים יכולין לשאול:

והנה באבודרהם כתב דבנתינת שקל של הקדש לא מברכין משום דלא יהיב לי' מדידי' כלום דכ' לד' הארץ ומלואה וכן הוא אומר בדוד כשהקדיש הכסף והזהב לבית המקדש ד' ממך הכל ומידך נתנו לך:

ולכאורה דבר זה תליא בפלוגתא דרי"ו ור"ל בחולין דף קל"ט דר"ל ס"ל דמנה זה לבדק הבית ונאבד דא"ח באחריותן דכל היכיא דאיתא בי' גזא דרחמנא איתא דכ' לד' הארץ ומלואה ורי"ו ס"ל דחייב באחריותן עד שבא ליד גזבר (א"כ לר"י יהא חייב לברך אנתינה) וכן פליגי בירושלמי פ"ב דשקלים בהפריש שקלים ואבדו דלר"י אף שנתרמה התרומה חייבין לשקול אחרים תחתיהם ולר"ל כל היכיא דהוה בי' גזא דרחמנא איתא א"כ לפי"ז אכתי לרי"ו יהא חייבין לברך אנתינת שקלים ובוודאי אין מסתבר לעשות בזה פלוגתא

בין רי"ו ור"ל:

וכמו כן קשה לי אמש"כ באבודרהם האי טעמא ג"כ במתנות כהונה דא"ח לברך אנתינה לכהן דלאו מדידי' קיהיב אלא רחמנא הוא דיהיב להו לכהנים דמשלחן גבוה קא זכו וקשה דבירושלמי פ"ז דתרומות פליגי רבי ורשב"א בתשלומי תרומה דכ' ונתן לכהן את הקודש דרבי סובר נתינתן מקדישתן ורשב"א סובר הפרשה מקדישתן א"כ ה"נ בכל מת"כ תליא בהאי פלוגתא א"כ למ"ד דנתינתן מקדישתן (אף דבתרומה בוודאי נעשה תרומה מיד בהפרשה אבל כיון דיכול לשאול ל"ה כנגמר הקדישו ועיקר הקדישו נגמר בנתינתן) א"כ יהא חייב לברך אנתינת תרומה וכל שאר מתנות כהונה:

אך הדבר ניחא דהא קיי"ל אמירה לגבוה כמסירה להדיוט דמי והנה פשיטא דזה לכו"ע אף למ"ד דסובר דל"א בגזא דרחמנא דכל שהוא בעינא ואומר הילך ורוצה למסרו לגבוה לכ"ע הוה בי גזא דרחמנא כיון דלאו מדידי' קיהיב רק משל גבוה ולא יהא אלא הדיוט שיש פקדון בידו ואומר הילך דהוה כמטא לידו של המפקיד כדמוכח ב"מ דף ה' וגם לענין להקדיש כל פקדון דלא כפרי' הוה כאלו בידו של המפקיד להקדישו (ועיין ב"ק דף ע' וברי"ף פ"ד דבב"ק ובמק"א הארכתי מאוד בזה ועיין לקמן בפ' זה) א"כ לכן ל"ש בזה ברכה כיון דמוכן ליתנו א"כ הוה שפיר בגזא דרחמנא ולאו מדידי' קא יהיב (וראיתי בספר דברי ירמי' בה' שקלים שעמד ע"ז איך שייך אמירה לגבוה כמסירה להדיוט כיון דל"א דהוה בי' גזא דרחמנא והעלה דבתורת חיוב נדר מפיך זו צדקה נתחייב באמירה כמעשה וחלה עליו ההקדש לפמש"כ ניחא) וכן בתרומה י"ל דכו"ע מודו דאחר שבא לידו דכהן מדידי' קא זכו לא משל בעלים רק משל גבוה ולכן ל"ש בזה ברכה:

אולם נראה דזה הסברא שאמרנו במחלוקת שנויי' בהאי דפליגי בעלמא אי טוה"נ ממון דהנה בטעמא דפליגי אי טוה"נ ממון או לא כבר עמדו הראשונים בזה אולם אני מצאתי בירושלמי פ"י דנדרים דשם איתא ריב"ח אמר אדם נותן מעשרותיו בט"ה מ"ט ואיש את קדשיו לו יהי' רי"ו אמר אין נותן מתנותיו בטוה"נ ואיש וכו' לו יהי' שיתנם לכל מי שירצה ומסיק שם דרי"ו מודה להא דאומר ישראל לישראל הילך סלע זה ותן לבן בתי כהן כשרוצה ליתן לשניים ונראה דפלוגתן בהנ"ל ריב"ח סובר דיכול הוא לעכוב תרומותיו ומתנותיו עד שיבוא מי שיקנה ממנו בטוה"נ א"כ אין לכהן זכות בתרומה עד שיתנו לו הבעלים א"כ הבעלים מדידהו נותנים דלהם הוא גוף התבואה של תרומה ולרי"ו צריך ליתנם עכ"פ מיד ואם יזדמן שרוצה ליתן לפלוני ויבוא אחד ויאמר הא לך סלע ותן לבן בתי הרשות בידו אבל אין יכול לעכוב מתנותיו עד שיזדמן לו מי שרוצה ליתן סלע משום דהתרומה כבר זכי בי' כהן ומדידהו קיהיב להו ולאו מדידי' קיהיב דכהן

יש לו זכות בגוף התבואה ולכן טוה"נ א"מ דאפי' הטוה"נ שיש לו ל"ה טוה"נ כלל דאם לא ימצא מי שיתן מיד הטוה"נ צריך ליתנם בלא טוה"נ (ועיין ירושלמי פ"ג דשקלים א' המשהא טבלו עובר בבל תאחר נשמע דמצוה להפריש מיד ואולי יש לחלק בין טבלו הטבול למעשר בהמה לשאר טבל) ודו"ק:

והנה בדברי האבודרהם דבתרומה ל"ש ברכה על נתינתה משום דמשולחן גבוה קא זכי ולאו מדידי' קיהיב דיש לגבוה חלק בתרומה כדכ' קודש ישראל לד' ראשית תבואתה בזה נראה לי ליישב שיטת הטו"ז סי' ש"ה שהעלה דאי' לפדות לקטן היכיא דליכא אב דחוב הוא לו שמבטלין ממנו המצוה והיכיא דאיכא קצת חובה ל"א זכין לקטן כמש"כ תוס' כתובות דף י"א ובש"ך ובנקהכ"ס כתב דלא נפקע המצוה מהקטן כיון שפודין מממונו ומצוה דילי' הוא הביא ראי' מתרומה דתורמין על של הקטן להנ"ל י"ל דהנה בסברת הש"ך שכ' דאין הקטן מפסיד המצוה דהא נעשה מצוה בממונו דידי' יש לשדות נרגא כיון דקטן לאו בר מיעבד מצוה הוא א"כ ל"ש דנעשה המצוה בממונו דהא אין בר חיוב וא"כ כיון דנעשה המצוה בזמן שאין בר חיובא ממילא מפסיד המצוה דגדול המצוה ועושה ממי שאין מצוה ועושה אך זה ניחא בפדה"ב דהמצוה על הקרקפתא דאינשי הוא לפדות עצמו ל"א דמשל גבוה קיהיב כמבואר באבודרהם שם אבל בתרומה דמשל גבוה קיהיב ואין המצוה מוטלת על הגברא אלא על התבואה ששם חלקו של גבוה נתונה לכן שפיר שייך לומר דתורמין על הקטן דלא מפסיד הקטן המצוה מה שמפרישין מתבואתו דהא עכ"פ מפרישין מתבואתו חלקו של גבוה ונותנין לכהן רק חלקו ושפיר הוה זכות לקטן שמתירין חלקו ואין מפסיד בהנתינה מידי:

והא דאין ממשכנין הקטן על השקלים דגם שקלים משל גבוה קיהיב דכ' לה' הארץ ומלואה כמש"כ באבודרהם דלכאורה קשה דגם בהא מ"ל דנעשה המצוה בממונו וזכות הוא לקטן רק י"ל היינו משום דבעינן מסירה לציבור יפה ויפה ובקטן הממשכנין אותו ל"ש מסירה לציבור לכן רק אם נתן מעצמו שוקלין ממנו אף דלאו בר מיעבד מצוה הוא משום די"ל בזה שפיר כסברת הש"ך דהא עכ"פ מתקיים המצוה בממונו ול"ש דמפסיד המצוה ולחוש לשמא לא ימסור לציבור יפה יפה דכיון דבאמת לאו מדידי' קיהיב רק משל גבוה שפיר מצוה קעביד גם בעודו בקטנותו דיהיב חלק הגבוה לגבוה:

אמנם עדיין קשה לי לפמש"כ הרשב"א והאבודרהם דלכן ל"ש ברכה בנתינת דשקלים משום דמגבוה הוא דנותנים דלד' הארץ ומלואה וקשה לי הא בשקלים בעינן שימסרנו יפה יפה לציבור ועיקר מצות הנתינה אינה הנתינה לגובה רק הנתינה לציבור א"כ אמאי אין מברכין דזה שייך בשל גבוה ג"כ דאיכא מצוה לנותנה לציבור שיהא לכולם חלק

בהם ועוד קשה לי דהנה כתיב ויקחו לי תרומה ודרשו לי לשמי ולהנ"ל הא קרא דויקחו לי מתפרש יפה דלי לעצמי קניתי דלד' הארץ ומלואה וכדדרשינן גבי בכור דכתיב קדש לי כל בכור ופירש"י לי הוא לעצמי קניתים ע"י שהכיתי כל בכור במצרים ה"נ נדרוש כן וכדאיתא כהא"ג ברה"ש דף ל' דבמקדש ביום הראשון הי' אומרים לד' הארץ ומלואה דהיינו לומר דנקנה הכל לד' רק שמידך נתנו לך:

נ) **והנה** רבינו בפ"י מברכות כתב דלכן מברכין על הבדיקה לבער דבזה שבודק כדי לבער זהו ביטולו:

בזה נראה לי ליישב קו' הש"א שהקשה לשיטת תוס' פסחים דף כ"ט דמשהה ע"מ לבערו אין עובר יען דהוה ניתק לעשה כדאיתא בפסחים דף צ"ה והקשה בש"א א"כ בכל ניתק לעשה נאמר כן ויהא רשאי לגזול ע"מ שיקיים עשה דהשבה וכן יהא מותר להותיר קדשים כשדעתו לשורפו:

ונראה דהנה רש"י פי' חמץ אין ברשותו של אדם יען דאסור בהנאה וצריך לשרפו וא"י להשהותו ופירשו המפורשים היינו משום דא"י להשהותו דחייב בעשה דתשביתו רק דרחמנא אוקמא ברשותו לעבור בב"י ועיין ישועת יעקב סי' תל"א ולפי"ז י"ל נהי דאחר זמן איסורו א"י לבטל משום דא"ב של אדם ורק רחמנא אוקמא ברשותו היינו בביטל בלבד כיון דבאמת משהה אותו ברשותו ואין מבערו רק בלבו הוא מבטלו ועושה אותו כעפרא שאין רוצה בקיומו כמש"כ הרמב"ן בטעם הביטל לכן לא מהני זה אחר זמן איסורו כיון דמעשיו סותרים הביטול דהכי משהה אותו ברשותו (ואף דבצל"ח הוכיח דאייריא בשוגג דבמזיד ל"ה כלל חידוש דעובר כיון דמחשבו להשהותו הנה עכ"פ ליכא הוכחה גם להיפוך שעושה אותה כעפרא ואין רוצה בקיומו כיון שהוא בשוגג) אבל כשמשהה ע"מ לבערו א"כ זה עצמו הוא הביטול א"כ מהני זה מטעם ביטול ומהני אף אחר זמן איסורו כיון דאין מעשה סותר למחשבתו שא"ר בקיומו ובכהא"ג לא אוקמי רחמנא ברשותו לעבור בב"י וא"כ ל"ד לשאר ניתק לעשה משום דזה גופי' היינו ביטול דידי' ולכן אין עובר מאחר שביטלו ואין לומר א"כ למה צריך לטעם דהוה ניתק לעשה הא לפמש"כ מהני מטעם ביטול דא"ר בקיומו והוא מהדר עליו לשורפו (ועמג"א ס' תמ"ו אפי' משהה עד אחר יו"ט שייך ג"כ משהה ע"מ לבערו וא"ע עליו ואחרונים השיגו דרק במשהה ע"מ לבערו מיד א"ע ולפמש"כ ניחא דכיון דמהדר עליו לשורפו הרי ביטלו מיד ושוב א"ע ואף דבאמת אין מבערו היינו משום דאיסור יו"ט מעכב עליו אבל הוא במחשבתו מהדר עליו לשרפו מיד א"כ היינו ביטולו) די"ל דבוודאי אי לאו דהוה ניתק לעשה דעי"ז נחשב כאינו ברשותו דכיון דאיכא עליו חיוב העשה לבערו ל"ה ברשותו

ול"ה הדין נותן כלל שיהא עובר בב"י אלא דתורה אוקמוה ברשותו אם משהה ברשותו עובר בב"י אך היכא דביעורו אח"כ מתקן הלאו למפרע דאיגלאי מילתא למפרע דהוה עומד לשורפו כהא"ג ל"א דאוקמוה ברשותו ועדיף בהא משאר ניתק לעשה דכאן ניתקו הלאוו באמת למפרע ולכן סובר הר"י דאי' לכתחלה שריא להשהותו ע"מ לבערו ומהדר עליו לשורפו כדי לתקן הלאוו לכן ל"א דאוקמוה ברשותו דזהו גופו הוה במקום הביטול אבל אי לאו דהוה ניתק לעשה והוה אמרינן אפי' אם שרפו אח"כ אפ"ה האיסור דעבד עבד דלא מיתקן הלאו למפרע הוה אסור גם במשהה לבערו דל"ש לומר דמה שמשהה לבערו מהני דלא נאמר אוקמוה רחמנא ברשותו כיון דאף אם שרפו אח"כ לא מיתקן הלאו ודו"ק (ובחי' לה' פסח בארתי עד"א דבאמת הא דמשהה ע"מ לבערו א"ע היינו היכא דביטלו מקודם בפירוש דנהי דל"מ ביטול לחמץ ידוע היכיא דמשהה ע"מ לבערו מהני ביטול גם לחמץ ידוע דהא דלא מהני ביטול לחמץ ידוע משום דחייב לבערו כדי לקיים עשה דתשביתו ולא סגי בביטול דביטל הוא רק מטעם הפקר אבל במשהה ע"מ לבערו ומהדר עליו לבערו א"צ לטעם הפקר רק דביטול מהני משום דהוה כקופת שאור שיחדו לישיבה דבטלו מתורת אוכל וביטול כזה שפיר מהני אף לחמץ ידוע דהוה כאלו השביתן מן העולם ובכגון דא לא אוקמוה רחמנא ברשותו לעבור עליו:

ובהא ניחא מה שהקשה בישועת יעקב סי' תל"ד לשיטת רש"י דביטל היינו השבתה בלב דכתיב תשביתו שאור וביאר במהרי"ק שורש קע"ב דהכונה דלא משום הפקר הוא אלא דמחשבו לעפר ואין עליו שם אוכל כדאמרינן בסוכה תבן וביטלו דהוה מיעוט דנחשב כעפר ותמה הנ"ל מדף מ"ה בקופת שאור שיחדה לישיבה דרשב"א סובר דביטלה מאוכל ות"ק סובר דלא מהני ואנן קיי"ל כת"ק להנ"ל א"ש בכופת שאור שיחדה לישיבה ואין דעתו לבערה ל"מ מטעם השבתה בלב לעשותה כעפר רק מטעם הפקר אבל בחמץ שמבטלו כדי לקיים מצות השבתה ורק משהה כדי לבערו שפיר מהני השבתה בלב לעשותו כעפר שלא יהא עליו שם אוכל ודמיא לקופת שאור שטעון בטול דא"ע וא"צ לטעם הפקר וממילא א"ע בב"י:

ובהא יש ליישב שיטת רש"י פסחים דף ד' במשכיר בית לחבירו בי"ד דבעיא לי' אי חייב המשכיר לבדוק משום דחמירא דידי' ואין אחר יכול לבטלו והקשו תוס' א"כ בי"ג נמי כיון דאין אחר יכול לבטלו:

להנ"ל ניחא דלכאורה קשה א"כ מאי קאמר או דילמא איסורא ברשותי' איתא מה מהני זה כיון דא"י לבטלו דאין חמץ שלו ואין לומר דעכ"פ לבדוק יכול והמשכיר יבטל א"כ מ"ט דקאמר דחמירא דידי' וא"י אחר לבטל הא עכ"פ יכול לבדוק ויבטל המשכיר

לפמש"כ ניחא דבאמת לחמץ ידוע ל"מ ביטול אמנם כשמשהה ע"מ לבערו שפיר מהני הביטול וזה דקאמר כיון דחמירא דידי' הוא ול"מ הביטול רק ע"י הבעלים ממילא חייבין הם לבדוק ולבער דאז מהני ביטול דידהו דהוה משהה ע"מ לבער א"כ אף שהשכירו כיון דהביטול ע"כ על הבעלים חל עליו נמי חיוב הבדיקה ג"כ דהביטול והבדיקה ע"מ לבער הכל חלין עליו בשעה חדא או דילמא חמירא ברשותו איתא א"כ כיון דרק הוא יכול לבער החמץ נעשה השוכר שליח המשכיר והוה הבעלים כמשהה ע"מ לבער (ע"י שליח) ומהני הביטול דידהו אך התינח בי"ד דמצוה על המשכיר לבערו לכן מהני ביטול של המשכיר דהוה כמשהה ע"מ לבערו ע"י שליח ונעשה השוכר שליח של המשכיר (כמו בתורם משלו על של חבירו דנעשה שליח של בעל הכרי) אבל בי"ג דחל חובת ביעור על השוכר א"כ צריך לבדוק השוכר דא"ל דחמירא של המשכיר דמה הוה הא שפיר יכול המשכיר לבטל והוא נעשה שליח דידי' לבער והוה כמשהה ע"מ לבער דמהני הביטול גם לחמץ ידוע ודו"ק:

והנה במשנה דפסחים דכיצד מפרישין חלה בטומאה ביו"ט והקשו אמאי לא נאמר דיבטלנו קודם שתחמץ כמו בתלמיד היושב לפני רבו כדאיתא לעיל דף ו' להנ"ל ניחא דהא לא מהני ביטול לח"י רק במשהה ע"מ לבערו א"כ בשלמא בתלמיד היושב לפני רבו אף דהוה ח"י מהני ביטול דהא כעת הוא היתר דלא החמיץ עדיין ואם יחמץ יבערנו שפיר מהני הביטול משום דאף לכשיגיע זמן איסורו הרי ג"כ רק משהה ע"מ לבערו אחר כך אבל בחלה דצריך ליתנו לכהן והכהן יבערנו א"כ ל"ש דמשהה ע"מ לבערו דהא אין שלו לבער אותו לכשיחמיץ שוב ל"מ ביטול לחמץ ידוע דהא לחמץ ידוע ל"מ ביטול רק אם משהה ע"מ לבערו וכאן לא יכול הוא לקיים ולהשהות ע"מ לבער דצריך ליתנו לכהן לכן גם ביטול דידי' לא מהני) ודו"ק:

ובמש"כ יש ליישב הא דאיתא בפסחים דף כ"ח דמסיק דפליגי בחמץ של הקדש בגורם לממון אי כממון דמי והקשה בפנ"י קו' עצומה דל"ד לשאר גורם לממון כיון שאין דידי' אלא ע"י גורם לממון בהא אמרינן גורם לממון לאו כממון דמי אבל בהקדש הוה ממון הקדש ממש דא"צ לבער ואחר הפסח מותר בהנאה א"כ הוה ממון גמור ואטו יאכל הלה וחדי והקדש יפסיד ממונו:

אך לפי האמור ניחא דבאמת חמץ א"ב של אדם דאסור בהנאה רק רחמנא אוקמא ברשותו כדי לעבור עליו בב"י אבל בחמץ של הקדש דא"ח לבער א"כ באמת החמץ אין כלל ברשותו של הקדש דאין לאיה"נ בעלים ואין בו דין ממון רק לכן מחשב של הקדש משום גורם לממון ויש להם בהם דין ממון אך לכאורה ז"א דהרי הא דחמץ אין

ברשותו של אדם אין משום איה"נ אלא משום דחייב לבער מצד תשביתו כמו שבארנו לעיל א"כ בהקדש דא"צ לבער א"כ מעיקרא ברשותו של הקדש הוה אך הדבר ניחא דרק בחמץ של הדיוט הוא דאית לן דאוקמה רחמנא ברשותו כיון דהוא מחזיק בו כבשלו לכן מהא"ט גופי' אוקמה רחמנא ברשותו כמו בור של רה"ר רק משום דהחיוב עליו לבערו מצד איסור תשביתו א"ב (וא"צ לדברי הצל"ח דבשוגג אייריא) ולכן הוצרך רש"י לומר דהוה חידוש יען דצריך לבערו מצד תשביתו דאי לאו דצריך לבער מצד תשביתו אין כלל חידוש מה דחייבו הכתוב בבל יראה כיון דמחזיק בו כבשלו ואין מבער כדי שלא יעבור מהא"ט גופי' ל"ש דאין ברשותו דהא מחזיק בו כבשלו ושפיר עובר בב"י ולכן הוצרך רש"י לפרש דלכן הוה חמץ א"ב כיון דצריך לבער א"כ נהי דמחזיק אותו ברשותו כבשלו כיון שהוא חייב לבערו מצד אחר ל"ה לי' לחייב משום בל יראה (ופשוט י"ל לפי' דברי הרמב"ן דעובר בב"י יען דרוצה בקיומו וכשמבטל גלי דעתי' דא"ר בקיומו א"כ באמת הוה ברשותו דרוצה בקיומו ולכן רק משום דחייב לבערו מיקרי א"ב אבל אי לאו טעם דחייב לבערו רק מצד דהוה איה"נ שפיר הוה ברשותו כיון דרוצה בקיומו ודו"ק) וזה ניחא בהדיוט אבל בהקדש דא"ע בבל יראה א"כ לא אוקמוה תורה כלל ברשותו של הקדש א"כ באמת חמץ דאבה"נ ל"ה של הקדש דלאו בר דמים הוא ואין להקדש בו דין זכי' לכן צריך טעם דהוה ממון יען דשריא לאחר הפסח הוה גורם לממון וכממון דמי ודו"ק:

והנה בהא יש ליישב מה שתמהו על הב"ח בסי' תל"ב שכ' דאין יכול לעשות שליח לבטל החמץ יען דהוה מילי וכהא"ג כתב המהרי"ט דבנדר לא יכול לבטל ע"י שליח דמילי נינהו וקשה מתרומה דג"כ הוה מילי ויכול לעשות שליח ונראה ליישב דהנה לכאורה קשה הא דקעביד צריכותא ברפ"ב דקידושין דלא ליכתוב בגירושין ותיתי מתרומה ומקדשים הא י"ל דרק בתרומה וקדשים דאיכא מצוה וכל ישראל ערבים זב"ז א"כ לא גרע מהיכיא דאית לי' שותפות בגוה דיכול לעשות שליח כדאיתא התם והיינו משום מגו דזכי לנפשיה זכי לחברי' (ועיי' בחי' הרי"ם שם) אבל בגירושין דל"ש בהא מצוה שישראל קבלו עלי' ערבות דאין חיוב לגרשה אפי' זינתה (כמש"כ תוס' ריש זבחים מותר לקיימה בביתו) מנ"ל דיכול לעשות שליח אך י"ל דקדשים נמי ילפינן מושחטו כל קהל ישראל וזה הי' קודם מ"ת ולא נכנסו עדיין בברית הערבות (בפרט דאייריא שם בברייתא בעבד דלא נכנסו בערבות עם ישראל דאפי' בנשים נראה מדעת הרא"ש דלא נכנסו בערבות כמו שהבאתי לעיל) ושפיר נשמע גם בגירושין דיכול לעשות שליח אבל מתרומה באמת ל"ה נשמע גירושין דתרומה שאני דאיכא מצוה וא"כ לפי"ז י"ל

דל"ש בתרומה משום דמילי לא מימסרא לשליח כיון דזכי לנפשי' מטעם ערבות זכי נמי לחברי' וכן ניחא נמי שאר הקושית דמצינו בקדשים דיכול להקדיש ע"י שליח די"ל דהיינו בקרבנות חובה דחייבין כל ישראל מטעם ערבות וא"כ ניחא בביטול שפיר יכול לעשות ע"י שליח דהא כל ישראל חייבין לבער חמץ של חבירו כדאיתא בב"ק דף צ"ח א"כ כל ישראל ערבים זה לזה שפיר יכול לעשות שליח (ובה' פסח ביארתי דמהא"ט יכול השליח לברך על ביעור חמץ של חבירו) ולכן ניחא נמי בהפרת נדרים דא"י לעשות שליח להפר נדרי אשתו דל"א בזה ערבות לכן א"י לעשות שליח דמילי נינהו וא"ש דברי מהרי"ט דלענין לקבל נדר ע"י שליח בוודאי ליכא ערבות ול"ש מיגו דזכי לנפשי' זכי' לחברי':

ובהא ניחא מה שהקשה תוס' בריש עירובין ל"ל קרא דשליח כמותו הא מדצריך קרא ביבמה ובסמיכה וע"ע דלא מצי משוי שליח נשמע דבעלמא יכול לעשות שליח לפמש"כ א"ש דבע"ע הא כתיב ידינו לא שפכו את הדם א"כ הרי מבואר מטעם ערבות חייבין אפ"ה מעטה תורה ע"י שליח אבל בעלמא כמו בגירושין דל"ש ערבות ול"ש מיגו לא נשמע דיכול לעשות שליח:

וא"ש מה שהקשה בס' ישמח משה (עח"ס נדרים דף ל"ה הביא כן בשם הפמ"א) ל"ל קרא דמהקרבה ואילך מצות כהונה תיפוק לי' מדמצי משוי שליח בשחיטת קדשים כדילפינן מושחטו כל קהל ישראל וא"כ אי לא מצי עביד איהו לא מצי עביד שליח ולפמש"כ ניחא דמצד ערבות מצי לעשות שליח דמגו דזכי לנפשי' זכי לחברי' דהא נהי דקרא כתיב היינו קודם שנכנסו בערבות אבל עתה דכבר נאמרה תורה ונכנסו בערבות הנה באמת הטעם דמצי עבדי שליח משום דשליח זכי להו שפיר מכח שהוא הכהן הרי הוא חייב בערבות לישראל וזכי לנפשי' וזכי נמי לחברי' (ובה' כהמ"ק יתבאר עוד) ודו"ק:

והנה הב"י סי' תל"ב כ' דאין מברכין על ביטול חמץ משום דהוה במחשבה כמו שהבאתי לעיל אולם דברי הב"י לכאורה הם תמוהים נהי דאם רק ביטל במחשבה ל"ש ברכה אבל הא באמת הרי מבטל בדיבור ומבטא בשפתיו א"כ אמאי לא יברך הא תרומה ג"כ איתא במחשבה אפ"ה אם הפריש במעשה מברך רק אמחשבה לחודי' שלא הוציא בשפתיו שפיר אין מברכין וכהא"ג הקשה בפמ"ג לדעת הב"ח דסובר דא"י לבטל ע"י שליח דהוה במחשבה והקשה מתרומה כנ"ל ועוד דעכ"פ בביטל בדיבור ובשפתיו יהא מהני ע"י שליח ולפמש"כ קושיא זו ממש היה מצי להקשות על הב"י אך לזה י"ל דכ"כ המהרי"ט דלכן יכול לעשות שליח להפריש תרומה יען דתורה אחשבה ומחשבה כמעשה כדכ' ונחשב לכם תרומתכם ובכ"מ פ"ד מתרומות נתן טעם לשבח דלכן מחשבה כמעשה

יען דעומד לכך א"כ ניחא גם דברי הב"י גבי ביטול חמץ ל"ש זה הטעם דהוה כמעשה ול"ק מתרומה:

אך י"ל בדרך אחר דלפמש"כ רבינו בה' ברכות דביטול החמץ לא הוה עובר לעשייתן דכבר נשבת בלב דמחשבה קדמה תמיד ולכן ל"ש ברכה על הביטול דכבר קדמה המחשבה לבטל וכבר נתקיים המצוה כנ"ל א"כ ה"נ ל"ש ברכה כשביטלו בדיבור דעכ"פ הא כבר נעשה המצוה ע"י המחשבה שקדמה לה (ועכהא"נ בשמ"ק ב"מ דף מ"ג גבי פיגול דל"ש דמפגל הוה כמעשה דכבר קדמה המחשבה דבמחשבה לבד נתפגל וכש"כ בחמץ בפסח דבלא"ה אין ברשותו של אדם) דסגי במחשבה שכבר קדמה לדיבור:

ובהא ניחא לי מה דיש להקשות לדברי הר"ן הנ"ל דהנה בסי' מ"ז הקשה הגר"א למה אין מברכין על ההרהור כיון דקיים מצות לימוד תורה גם ע"י הרהור דכתיב והגית ובישועות יעקב כתב דאין מברכין על ההרהור ואפ"ה כשלומד בדיבור מברך כן נימא בביטול בוודאי כשמבטל בלב אין מברך אבל כשמבטל בדיבור יברך אבל לפמש"כ ניחא דשאני ביטל שכבר קדמה המחשבה לבטל כמש"כ רבינו משא"כ בלימוד ל"ש דקדמה המחשבה דזה שמהרהר ללמוד ל"ה הרהור בדברי תורה:

נא) **ודאתאן** עלה נראה שיש לישב מה שהקשו עוד לפירש"י בפסחים דף ד' דמפרש דתשביתו דקרא היינו השבתה בלב א"כ הא דפליג ר"י וחכמים אי תשביתו בשריפה או השבתתו בכל דבר וכי גרע שוחק וזורה לרוח מביטול בלב וא"ל לאחר זמן איסורו דהא רש"י מפרש דפלוגתייהו דר"י ורבנן במפרש ויוצא בשיירא כדאיתא בדף כ"ה ובאותו עת הוה קודם זמן איסורו ונראה דא"ש דהנה בב"ק דף צ"ח איתא דעשה דתשביתו איתא גם בשל אחרים דכל הרואה חמצו של חבירו ברשות ישראל חייב לבערו דהמ"ע קאי על כל ישראל (מכש"כ לשיטת רש"י דס"ל דדרשינן שלך אי אתה רואה דגם בשל אחרים אי אתה רואה ואין ממעט אלא נכרי דאתה רואה ולפמש"כ הפנ"י גם בשל הפקר אי אתה רואה א"כ איכא מ"ע דתשביתו) והנה בע"ז דף מ"א פליגי רי"ו ור"ל בע"ז שנשתברה מאלי' דלרי"ו אסורה ולר"ל מותרת ופריך עלה מהא דתנן שוחק וזורה לרוח ואמאי תיהוי כע"ז שנשתברה מאלי' והקשה בריטב"א ולרי"ו מי ניחא דהא כיון ששחקו ואין בה תועלת של כלום א"כ הרי אבודה מכל אדם לא סגיא דלא מיאש נכרי מאיסורא וכל דמיאש נכרי אפי' מאיסורא דכ"ע בטלה ותי' ריטב"א דש"ה דהוה שלא בפני הנכרי א"כ הוה יאוש שלא מדעת ולכן אסורת לרי"ו יעו"ש לפי"ז י"ל לאביי דס"ל דיאוש שלא מדעת ל"ה יאוש א"כ אי תשביתו בכ"ד דל"ה ביעור מן העולם דלא מהני אלא מטעם ביטול א"כ ל"ה אלא יאוש שלא מדעת והא ל"ה ביטול (כסברת הריטב"א) ולכן ס"ל לר"י

דע"כ תשביתו דקרא היינו שריפה דזה שפיר יכול להתקיים ע"י אחרים (דקרא הא קאי על אחרים ג"כ כנ"ל) דהא מתבער מן העולם אבל אם במשביתו בכל דבר לא מקיים העשה דתשביתו דהא בשל אחרים ל"ש דלא גרע מביטלו דהא הוה יאוש שלא מדעת (דביטול מהני רק בביטלו הבעלים מדעת) א"כ ע"כ דבאמת לא מתקיים בזה תשביתו רק בשריפה וא"ש:

אך לכאורה א"כ תיקשה אכתי לרבא דס"ל יאוש שלא מדעת הוה יאוש א"כ אי מבער בכל דבר אף בלא דעת בעלים הוה אי הוה ידע הוה מבטלו ג"כ בכ"ד והוה מהני מטעם ביטול א"כ למה יגרע השבתתו בכל דבר מביטול ע"י הבעלים ונראה דבאמת לרבא גם לפירש"י תשביתו אין פירושו ביטול בלב דהנה דבר זה תליא לכאורה אי אמרינן אשו משום חיצו או משום ממונו בב"ק דף כ"ג דהנה אי אמרינן אשו משום חיצו א"כ הוה כמבערו כולו בידים כמש"כ הנמ"י שם בב"ק לענין הדלקת נר בע"ש א"כ אי מפרשינן תשביתו היינו הבערה א"כ ל"ש לומר דבביטול ג"כ מקיים תשביתו דהא תשביתו היינו ביטול בידים ורק אי אמרינן דאשו משום ממונו ול"ה כאלו הדליק כולו בידים א"כ גם אי תשביתו היינו הבערה ג"כ לא מתקיים תשביתו בידים דהא ממילא הוא דמתבער ע"י שריפה דהמ"ע אין מתקיים אלא כשנעשה גחלים אלא ע"כ לומר דבזה שמניחו על האש כדי לשרפו כבר קיים המ"ע בידים אף דעדיין לא נשרף דהא עכ"פ הרי מבטלו בלבו כשמניחו על האש א"כ ע"כ תשביתו דקרא היינו ביטול בלב א"כ נשמע דה"ה בהשבתה בלב קודם זמן איסורו ג"כ מקיים תשביתו והנה רבא ס"ל בב"ק דף כ"ג דקרא ומתניתא מסייע לרי"ו דאשו משום חיצו דהוה כאלו הדליקו כולו בידו א"כ לא נשמע דתשביתו היינו השבתה בלב דהא כשמבערו ע"י שריפה הוא מבערו בידים א"כ ע"כ ביטול רק מטעם הפקר ובזה מודה גם פירש"י וסברת רש"י רק אי אשו משום ממונו א"כ גם שריפה לא מתבער בידים רק משום דמבטלו בלבו כשמבערו א"כ שפיר מוכח דתשביתו היינו השבתה בלב ובזה מיושב גם קו' תוס' מנ"ל דתשביתו היינו בלב לפמש"כ מוכח כך מקרא דכל ביעור ל"מ רק מטעם השבתתו בלב דאי השבתתו בכ"ד לא מהני ג"כ רק משום דמסתמא מבטלו אז בלבו ואי השבתה היינו שריפה ג"כ מהני רק משום דמסתמא מבטלו בלבו כשמבערו:

ובזה אמרתי פרפרת דבפסחים דף כ"ז איתא אהא דהשיבו רבנן לרי"ו חטאת העוף הבא על הספק יוכיח דלדידך בשריפה ואיתא התם דאביי אמר על זה סדנא דעביד אומנא מדויל ידי' משתלים ורבא אמר גירא בגירי' דיני' מדויל ידי' משתלים ויש לתמוה למה לא ניחא לרבא במשל דאביי הנ"ל י"ל דהכי פירושו דלרבא דסובר דטעמו דר"י דתשביתו

היינו בשריפה דאשו משום חיצו הוה שפיר כמבערו בידים לכן שפיר פליג ארבנן דל"מ השבתתו בכל דבר ורק קשיא לי' ארבנן דל"מ השבתתו בכ"ד (דהשבתתו בכ"ד רק מפני משום דמסתמא מבטלו ואין זה במשמעות תשביתו דמשמע תשביתו בידים כקו' תוס' לפירש"י) ורק קשיא לר"י מחטאת העוף הבא על הספק [עפיר"ח שמפרש דמדויל ידי' משתלים הוא לשבח דרי"ו דאי לאו דהוה ס"ל בחטאת העוף דבקבורה ל"ה יכולין לסתור דבריו יע"ש ולפמש"כ ניחא דהכא קאמר מדויל ידי' משתלים] דאי לאו הא דחטאת ל"ה קשיא לדידי' בלא"ה אטו השבתה בכ"ד גרע מביטול כיון דס"ל אשו משום גירא א"כ מפרשינן תשביתו שמבערו בידים וזה לא משכחת רק בשריפה דהוה כשורפו כולו בידים והיינו דקאמר רבא לשיטתו דס"ל אשו משום גירא שפיר ס"ל דהשבתתו רק בשריפה בידים לכן נקט המשל גירא בגירא דילי' משתלים הכונה לישב קו' הנ"ל דלא קשיא לרי"ו למה לא מהני השבתה בכל דבר הא לא גרע מביטול וא"כ אף בלא הקושיא מחטאת העוף תקשי לר"י מ"ש משריפה דג"כ לא מהני רק משום כיון דמניחו על האש מסתמא מבטלו בלבו א"כ מהא"ט גם בכל דבר יהא מהני דהא עכ"פ משביתו בלבו [דהא רבא לשיטתו ס"ל דיאוש שלא מדעת מהני א"כ גם באחרים שמבערין בכ"ד מהני מטעם ביטול בלב] אבל מגירא בגירי' דילי' מתישב שפיר דבשריפה מקיים בידים תשביתו:

ובהא יש לישב גם מה דפירש"י בפסחים דף ה' אהא דאמר ש"מ מדר"ע תלת דאין ביעור חמץ אלא שריפה ופירש"י דאי השבתו בכ"ד הא גם ביו"ט יכול לקיים תשביתו ומנ"ל לר"ע דביום הראשון תשביתו היינו מעיו"ט והקשו לפירש"י ביצה דף כ"ח דאמרינן אחשבה למלאכה א"כ גם אי תשביתו בכ"ד ע"כ אחשבה למלאכה להנ"ל י"ל דהנה במג"א סי' תמ"ו דאסור לטלטל החמץ כדי לשרפו ביו"ט ול"א דעשה דחי ל"ת דיו"ט דל"ה בעידנא והנה לכאורה יקשה א"כ מנ"ל לר"ע דהוה מעיו"ט דילמא ביו"ט רק דעשה דחל"ת והא זה הוה בעידנא אולם לפי מה שכתבנו דבתחלת שריפה אין מקיים העשה דתשביתו עדיין ניחא דג"כ ל"ה בעידנא דהבערה ביו"ט מיד עובר בתחילת הבערה ולפי"ז הניחא בשריפה אבל אי השבתתו בכ"ד א"כ רק ע"י המצוה אחשבה למלאכה א"כ כל זמן שלא נתקיים העשה אין כאן מלאכה הוה שפיר בעידנא א"כ עשה דתשביתו דחי לל"ת:

אולם באמת לפי מה שבארנו אין התחלה לקושיא הנ"ל דרש"י לשיטתו ל"ש לומר כלל דאחשבה למלאכה דהא דבהשבתה דכ"ד מקיים עשה דתשביתו היינו משום דהא לא גרע מביטלו בלב וא"כ ל"ש אחשבה למלאכה דהא בהשבתה שבלב בוודאי ל"ש אחשבה למלאכה דא"כ נאמר בחל עיו"ט בשבת יהא אסור לבטל דאחשבה למלאכה

אע"כ בביטול בלב ל"ש אחשבה וכיון דהשבתתו בכ"ד דמהני רק משום דלא גרע מביטלו בלב ל"ש אחשבה (ובהא ניחא מה דקשה לפי דברי הפנ"י שכתב לישב שיטת רש"י דנהי דאחשבה למלאכה ליכא אלא איסור ור"ע אמר דהוה אב מלאכה ואיכא לאו א"כ אכתי קשה הא דאיתא בפסחים דף מ"ט דכשחל בשבת מבערו בשבת והיינו דהשבתתו בכ"ד וכמש"כ בפמ"ג סי' תמ"ג דלאו דוקא נותנו לגוי אלא גם לכלב שרי ליתן קודם זמן איסורו ויקשה הא עכ"פ איכא איסורו משום אחשבה אבל לפמש"כ א"ש דהשבתה בכ"ד דמהני היינו משום דלא גרע מביטלו בלב ובזה ל"ש אחשבה למלאכה) ודו"ק:

נב) **אמנם** נראה דרך אחר לפמש"כ האור זרוע הביאו דבריו הג' אשרי בפ"ק דברכות דבברכות המצות היכיא דלא בירך קמי' דמצוה מברך אחר המצוה ויוצא ידי חובתו אכן בברכת הנהנין דאסור לאדם שיהנה בלא ברכה כיון דאידחי אידחי יעו"ש א"כ י"ל דה"נ אחר גמר בנין ביהמ"ק חייבים לברך וכדכתיב בקרא בפ' פקודי דבירך משה וכמו שדרשו שבירך ויהי נועם ד' וכדאיתא בתוספתא דמנחות שהבאתי לעיל וכן מצינו בשלמה המלך שבירך את ד' אחר שגמר בנין המקדש אכן הנה דעת רבינו אינו כן שכ' בפי"א מברכות אם שחט בלא ברכה אפי' הפריש תרומות ומעשרות או שטבל ולא בירך א"ח ומברך אחר עשי' מוכח דס"ל דאחר גמר המצוה אין לברך ובש"ך סי' י"ט הביא ראי' לדבריו מברכות דף נ"א אמר רבינא הלכך אפי' גמר לאכול יחזור ויברך דתניא טבל ועלה אומר ברוך אשר קבמצ"ו על הטבילה ולא הוא התם גברא לא חזו הכא מגברא חזו והואיל ואידחי אדחי אלמא בטבילה דהוה ברכות המצות אפ"ה דוקא משום דלא חזו יעו"ש:

והנה כן כ' עוד רבינו ספ"ג מאישות אם קידש ולא בירך לא מברך אחר הקידושין שזו ברכה לבטלה מה שעשה כבר נעשה ובראב"ד חולק דמקדש ואח"כ מברך דחיישינן שמא תמאן ויהא ברכה לבטלה והנה אשכחן בהא פלוגתא בירושלמי פ"ק דכתובות אם בעינן קודם או בשעת מעשה אבל אחר מעשה לא יברך ולא חיישינן שמא תמאן:

ובאמת קשה לשיטת הראב"ד א"כ בכל מצות נאמר כן דהא איתא בנדרים דף י' מניין שלא יאמר אדם לד' עולה ת"ל קרבן לד' והלא הדברים קו"ח ומה מי שהוא עתיד להתקדש שאמרה תורה לא יזכיר שם שמים לבטלה על הקרבן ע"א כמה וכמה שאין מזכירין שם שמים לבטלה ופירש"י שהחשש דילמא לא גמר דיבורי' ואנן הא קיימ"ל בכל מצות מברך עובר לעשייתן בשלמא אי נאמר דא"י לברך אחר המצוה ניחא דע"כ לברך קודם המצוה אבל אי איתא דיכול לברך אח"כ אמאי באמת התקינו לברך קודם לעשייתן ולא ניחוש לנמלך ויזכיר ש"ש לבטלה כמו בקרבן ומוכח כדעת רבינו ודלא

כהראב"ד והאו"ז:

אולם ממנחות דף ל"ד יש להוכיח כסברת הראב"ד מהא דאיתא תפילין מאימתי מברך עליהן משעת הנחה עד שעת קשירה משום דחיישינן דילמא פשע ולא עביד מצוה ונמצא שעשה ברכה לבטלה ובאו"ז ה' תפילין הביא ראי' לזה מירושלמי פ' כיצד מברכין תלי ר"ח אין מברכין על הפת אלא בשעה שהוא פורס ומפרש הטעם משום דאם יפול מידו צריך לברך תנינות אולם הוכיח מגמ' דפסחים דקאמר כל המצות מברך עובר לעשייתן חוץ מן הטבילה ושופר ופריך שופר מ"ט ומאי פריך הא בעינן ברכה בשעת מעשה ובשופר א"א לברך ולתקוע ביחד נשמע דלא בעינן ברכה בשעת מעשה ועוד ראי' נ"ל מהא דאמרינן עוסק במצוה פטור מן המצוה דפירש"י בסוכה דף כ"ה דאף אם יעשה המצוה הקטנה יבטל המצוה הגדולה שתבוא לידו אח"כ צריך לקיים המצוה שבאתה לידו תחילה והיינו ג"כ מהא"ט דלעיל דאיך נאמר לבטל מצוה הקטנה זו כדי שיוכל לקיים אח"כ מצוה הגדולה דפן יפשע ולא יקיים אח"כ הגדולה (ועוד דהא באמת יש לחקור מעיקרא איך תקנו כלל חכמים לברך הא הזכרת ש"ש הוא אם מה"ת והעלה בפמ"ג סי' ס"ז מטעם עדל"ת א"כ התינח קודם המצוה דהוה חלק מהמצוה אבל לאחר המצוה ל"ל דהוה חלק מהמצוה ממילא אף איסורא איכא לברך משום לא תשא):

אמנם נראה דיש ליישב דעת הראב"ד והאו"ז דכ"כ לעיל דלברכות המצות יש לנו שני לימודים מקרא דלד' הארץ ומלואה כדאיתא בירושלמי או מברכות התורה ובארנו לעיל דהנפ"מ אי ילפינן מלד' הארץ ומלואה דאין המצוה נקראת על שמו של אדם עד שיברך רק על שמו של הקב"ה וזהו אפי' איסורא הוא דנהנה מן המצוה בלא ברכה כמו שאר ברכות הנהנין א"כ להאי טעמא כמו שאין מברכין בברכת הנהנין ברכה לאחרי' אם לא בירך לפני' כך אין לברך ברכת המצות לאחרי' אבל אי ילפינן מברכות התורה בארנו לעיל דאז הא דחייב לברך הוא מצוה בפ"ע שפיר י"ל אי לא קיים המצוה לפני' יכול לברך לאחרי' דל"ד לברכות הנהנין דבזה הטעם משום שלא יהנה מעוה"ז דלד' הארץ ומלואה (ול"ש לא תשא כיון דעכ"פ מצוה קעביד דחי לל"ת דלא תשא) אך הנה באו"ז כתב עוד טעם אחר לחלק דבברכת הנהנין ל"ש ברכה לאחרי' שהרי הגיע זמן ברכה אחרונה משא"כ במצוה דלא תיקנו ברכה אחרונה כלל ועיקר הדבר נראה לי דתליא באשלי רברבא דהנה בנדה דף נ"א איתא כל הטעון ברכה לאחריו טעון ברכה לפניו ויש שטעונין ברכה לפניו ואין טעונין ברכה לאחריו ומפרש בגמ' ברכות המצות דאין טעון ברכה רק לפניו ופריך ולבני מערבא דמברכין לשמור חוקיו לאתויי ריחני ומבואר במרדכי ס"פ כ"מ בשם ר' אב"י דבני מערבא גם אשאר מצות כציצית מברכין מדלא משני

למעוטי ציצית ודעת תוס' בברכות דף מ"ג וכן שם בנדה דגם לבני מערבא אין מברכין אמצות ציצית והנה לפי"ז אי אמרינן כשיטת הראב"י דלבני מערבא באמת איכא חיוב ברכה אחרונה א"כ ע"כ דלא תיקנו רק עובר לעשייתן דאין שייך ברכה שתיקנו לפני' לברך לאחרי' דאז כבר הגיע זמן ברכה אחרונה (ודמיא להא דמי שלא התפלל מוסף והגיע זמן מנחה דצריך להקדים של מנחה דתפלת מנחה עיקר זמנה עכשיו כמבואר ברא"ש ברכות דף כ"ח) וא"כ מדבני מערבא נשמע נמי לדידן דלא שייך לברך ברכה שתיקנו לפני' לברך לאחרי' אמנם אי נאמר כדעת התוס' דלבני מערבא גופי' לא תיקנו ברכה לאחרי' שפיר י"ל כשיטת האו"ז דבברכות המצות אם לא בירך לפני' יברך לאחרי' דל"ד לברכת הנהנין דהגיע זמן ברכה אחרונה אין לברך הברכה שתיקנו לפני':

והנה לכאורה לפמש"כ דדעת האו"ז דהברכה הוא מצוה בפ"ע ושייכה גם לאחרי' דס"ל דילפינן מברכות התורה א"כ יקשה אי לברכת התורה מדמינן א"כ הא גופי' קשיא אמאי לא תיקנו גם במצות ברכה אחרונה כמו בברכת התורה והנה הא דברכות התורה מברכין לאחרי' ילפינן בברכות דף כ"א בקו"ח ממזון דהכי איתא התם למדנו ברכת התורה לאחרי' מן ברכת המזון בקו"ח וברכת המזון לפני' מברכת התורה מה מזון שאין טעון לפניו טעון לאחריו תורה שטעון לפניו אינו דין שטעון לאחריו ומה תורה שאין טעון לאחריו טעון לפניו מזון שטעון לאחריו אינו דין שטעון לפניו מה למזון שכן נהנה ומה לתורה שכן חיי עולם ובפ"ח סי' מ"ז כתב לפרש דהכי יליף ומה מזון שאין טעון לפניו מדאורייתא טעון לאחריו מדאורייתא תורה שטעונה לפני' מה"ת אינו דין שטעון לאחריו מדאורייתא וע"ז פרכינן מה למזון שכן נהנה ומה לתורה שכן חיי עולם א"כ לא נשמע דתורה טעונה ברכה לאחרי' מה"ת אבל עכ"פ מדרבנן מברכ' א"כ באמת נילף לפי הירושלמי שאר מצות מברכת התורה ויברך גם לאחרי' מדרבנן:

אך הנה בהפלאה בהקדמתו לכתובות כתב בזה דבר נחמד לפרש הך דברכות דלכאורה אינו מובן דלא מצינו כהא"ג קו"ח אלא אמרינן בכהא"ג דכל חד אוקמא אדוכתי' וכתב די"ל הטעם בזה דמדחזינן דכתב התורה בזה ברכה לפני' ובזה ברכה לאחרי' ויקשה הא כל אחד יליף בקו"ח מאידך ואם נימא דכל חד תיקן אדוכתי' אין לנו שום טעם בזה למה בזה אמרה תורה הכי ובזה הכי וכל היכיא דאיכא למיהב טעמא עדיפא טפי א"כ לפי מה דאיתא שם בר"פ כמ"ב דף מ"א דאיכא סברא לומר דבה"מ לפניו הוא קו"ח מלאחריו כשהוא שבע מברך דכשהוא רעב לכש"כ והטעם כשהוא שבע הוא נמאס בעיניו ואפ"ה מברך כש"כ לפני' שהוא תאב לו ובדברי תורה הוא להיפך דכל מה שלומד יותר יתאוה יותר ותאב לו וחשוב בעיניו א"כ איכא קו"ח איפכא ממברך לפניו שאינו תאב כ"כ

ושפיר ילפינן מן התורה סברא זו דכשהוא שבע מברך כיון דחזינן במזון כתיב לאחרי' ובתורה הוא לפני' ע"כ דסמכה התורה דנילף בקו"ח כשהוא שבע מברך כנ"ל:

ונראה ראי' לזה מירושלמי פ"ג שאכלו אמר ר' שמואל בר אבדימא לא למדו ברכת התורה מברכת הזימון אלא לרבים ופריך ואם לרבים אתי' בינו לבין עצמו לא יברך א"ר מרי עשאוהו כשאר מצות של תורה מה שאר כל המצות טעונות ברכות אף זו טעונה ברכה ופירש"י משום דקרא דמיני' ילפינן ברכת התורה מה זו גודל לאלקינו הוא ברבים הנה יש ללמוד מירושלמי דברכות התורה ברבים לאחרי' בציבור הוא מה"ת כמו בהמ"ז לאחרי' וביחיד דצריך לברך ברכת התורה לפני' הוא רק מטעם דכל המצות טעונות ג"כ ברכה לפני' א"כ ממילא נשמע דשאר ברכת המצות אינן אלא לפני' ואדרבה ברכת התורה יליף מברכות המצות שטעונה ברכות לפני' אפי' ביחיד וכ"כ רבינו בפ"א מברכות וז"ל כשם שמברכין על ההני' כן מברכין על כל מצוה ומצוה ואח"כ יעשה אותה וברכות רבות תיקנו חכמים דרק שבח והודי' לדרך בקשה כדי לזכור את הבורא תמיד אעפ"י שלא נהנה ולא עשה מצוה וכ"כ הרמב"ן בספר המצות מצוה ט"ו לפי שיטתו דברכות התורה מה"ת שנצטוינו להודות לשמו הגדול בכל עת שקרא בתורה על הטובה הגדולה שעשה לנו בתתו תורתו אלינו וכן אמרינן בפ' מי שמתו מניין לברכת התורה לפניו שנאמר כי שם ד' אקרא הבו גודל לאלקינו ובירושלמי אמרו כתיב בתורה ברכה לפניו ואין כתיב בה ברכה לאחריו מה כתיב בה לפניו כי שם ד' אקרא יעוש"ה ונשמע דפשיטא לי' דאין ברכות התורה לאחריו מה"ת וכן ברכות המצות אין אלא לפניו וטעמא דמילתא נראה דהנה אף למ"ד מצאצ"כ אמנם איכא עשה דועבדתם ד' בכל לבבכם דאי אין מכוין מבטל מ"ע דועבדתם ד' בכל לבבכם כמו שבארנו לעיל וע"י ברכה הוה עשייתו וקיומן של מצות סתמא לשמה כמש"כ מהרש"א בעירובין דף צ"ו (וכן נראה ממש"כ המרדכי סוכה דף מ"ז) א"כ ניחא דלא תיקנו בשאר מצות ברכה אחרונה:

מעתה נחזור לדברי הש"ך שתמה על האו"ז מגמ' דברכות דמסיק משום דגברי לא חזו משמע בשאר מצות ל"ש לברך לאחרי' אותה ברכה שהי' צריך לפני' ואף בדיעבד לא יצא ונראה דא"ש דהנה קשה לי למאי דמשני התם גברא לא חזי דהנה בסי' ר"י איתא דמטעמת א"צ ברכה אפי' בבולע ולי"א בבולע חייב לברך וברוקח הביא ראי' מהא דאיתא במדרש ויפדו העם את יהונתן ולא מת משום דמטעמת א"צ ברכה ובמג"א תמה דהיינו בלא הי' צריך לאכילה אבל בהי' צריך לאכילה הא חייב לברך והא יהונתן לאכילה הי' צריך ולי"א דמחייב בבולע א"כ קשה בפשיטות מהא דיהונתן הא שם בולע הוה ולכן נראה דהנה הא דרי"ו ס"ל ח"ש אסור מה"ת משום דחזו לאצטרופי כתב

במשל"מ פ"א מחומ"צ יען דאכילה בכ"ש משמע רק דהלכה אפקוה ממשמעותי' דבכזית ולכן אעפ"כ לאיסורא מקרי אכילה והיינו משום דחזו לאצטרופא א"כ באכל למטעמת דל"ש לומר דשם אכילה עלי' ליכא איסורא מטעמא דחזו לאצטרופא ולכן במטעמת ליכא איסורא מה"ת ואף דבאמת נהנה וחיוב ברכה לכאורה על ההנאה באה כדאיתא בפ' כ"מ דנהנה מעוה"ז בלא ברכה כאלו מעל די"ל דכל דאיכא איסורא ל"ה הנאה חייב בברכה דאמרינן נפשו חותה מאכילת איסור כמש"כ רבינו פ"י מה' תרומות ומיושב קו' המג"א וכן דעת הי"א דמחייבין בברכה בבולע ניחא דלא יקשה מיהונתן דבאכילת איסור בשוגג ל"ח נהנה מקודש ואמנם היכיא דטעם ולא הי' דעתו לבלוע ואח"כ בלע נראה דגם לדעת הי"א דפטור רק בהי' דעתו לבלוע מחייבין מעתה קשה לי א"כ למה לא יהא חייב לברך לאחרי' אחר שטעם כבר דהא מעיקרא הוה כגברא דלא חזי דלא הי' חייב בברכה כלל (וכשטעם הא לא חזי עוד לאכילה לאיש אחר רק הוא עצמו שבלע אח"כ הרי נהנה עכ"פ דלדידי' לא נמאס לאכילה עתוי"ש יומא דף פ"א) ובאמת משמע בפשיטות דגם אח"כ כשבלע א"צ לברך אותה ברכה שהי' צריך לברך לפני' ואמאי הא ל"ש לומר כיון דאידחי אידחי דהא לא הוה מחיוב וצריך לומר דאפ"ה כיון עכ"פ הוה גברא דחזי לברכה (אלא דלא הוה מחיוב כיון שהי' דעתו רק למטעמת ולא תליא בחיוב אלא בחזי) א"כ לפי"ז י"ל דהכי פירושו לס"ד דפריך מטבילה דגר הוה ס"ל דתליא בחיוב לטבילה דלא מתחייב במצות עד אחר טבילה ואפ"ה חייב לברך אח"כ א"כ נשמע דע"כ כן בכל מצות דהחיוב לברך קודם עשייתן היכיא דלא הי' חייב בברכה מקודם מברך אח"כ לכן לאותה ס' דבאמת גם בברכת הנהנין כמו במטעמת הוה פשיטא לי' דאם לא הי' חייב בברכה ראשונה חייב לברך אותה ברכה אח"כ וה"ה בשכח ולא בירך ג"כ יכול לברך אח"כ וע"ז משני ש"ה דגברא דלא חזי הכונה לא בחיוב תליא מילתא אלא בחזי א"כ י"ל דתקנ"ח הי' כך לברך לבסוף דכן הוא עיקר מצותו משום דגברא לא חזי דהא מדינא בדיעבד בכל ברכת המצות אם לא בירך לפני' מברך לאחרי' לכן כאן דלא חזי כן עיקר מצותו לברך אח"כ א"כ ממילא אין ללמוד מכאן לברכת הנהנין היכיא דהי' גברא דחזי אלא דלא הי' חייב בברכה מתחילה שיהא מברך אח"כ כמו במטעמת ופטרינן באמת מברכה אחרונה א"כ כש"כ בשכח לברך דאין לברך ברכת הנהנין לאחר שנהנה אבל בברכת המצות היכיא דשכח שפיר י"ל דמברך לאחרונה ורק בטבילה דעיקר מצותו לברך אח"כ היינו משום דגברא דלא חזי ונתישבה קו' הש"ך על נכון דרק בברכת הנהנין אין לברך אח"כ:

א"כ במצוה זו דבנין ביהמ"ק לכאורה חייבין לברך אחר גמר הבנין כמש"כ רק דלפמש"כ

הראב"ד דהחשש רק שמא תמאן ויתבטל המצוה אין לברך קודם המצוה א"כ י"ל דל"ש זה בבנין ביהמ"ק דהמצוה שפיר יתקיים ע"י הציבור כמש"כ המפרשים דהא"ט דעשה דרבים דחי ל"ת ול"ב בעידנא דהמצוה ע"כ יתקיים ע"י אחד מהציבור א"כ אדרבה גם לראב"ד מברכין קודם בנין ביהמ"ק א"כ שוב תיקשי דמתוספתא ות"כ וגם מקראי דשלמה משמע דברכו אחר גמר הבנין ולכן צריכין אנו לטעמים האחרים שכתבנו דאין לברך אבניין ביהמ"ק ולכן בירכו אחר קיום המצוה:

נב) **אולם** הנה באו"ז ה' ברכת המוציא סי' ק"מ נתן כלל אחר לכל הברכות דהיינו דתיקנו ברכה רק במצות שיש לה עת קבוע כציצית ותפילין וכן ברכת התורה יש עת קבוע דכיון שקרא ק"ש שחרית וערבית קיים לא ימוש אבל במצוה שאין לה הפסק וזמן פטור לעולם כמו ביקור חולים ונתינת צדקה אין שייך לברך עליהם ע"ש ולפי"ז בבנין ביהמ"ק הוא מצוה שאין לה זמן דבכל עת שנחרבה מ"ע לבנותו אם יתנו לנו רשות לבנות דאנחנו יודעים מקום המזבח לבנות גם בזה"ז כמו שיתבאר אך ז"א דהא איתא בסוכה דאין בונין מקדש בלילה א"כ אכתי קשה אמאי אין מברכין לכן אומר דמכאן ראי' לדברינו שהקדמנו בתחילת דין זה לפמש"כ בח"ס נדרים דף פ' לפרש הא דלמה אין בניהם של ת"ח ת"ח יען שאין מברכין בתורה תחילה וכתב דהנה לימוד תורה על ב' בחינות היינו כדי לשמור ולעשות שידע הדרך אשר ילכון בה והמעשה אשר יעשון אבל יש בחינה אחרת שלומד תורה יען שהוא מצוה מצד עצמה ללמוד תורה והנה אם לומד רק כדי לשמור ולעשות אז אין הלימוד מצ"ע מצוה לכן אין לברך בשעת הלימוד כי הוא מברך בשעת עשיית המצות אבל אם לומד התורה מצד עצמה הנה אז חייב לברך על התורה כדאמרינן במנחות דף מ"ג כל מצוה שאין עשייתה גמר המצוה אין מברכין עליה כן בזה יש לומר אם מצות בנין ביהמ"ק צורך עבודה אז הנה כיון שיברך אח"כ בשעת העבודה א"צ לברך אבל אי בנין ביהמ"ק מצוה מצד עצמה כמו שנתבאר לעיל אז הוה חייב לברך א"כ כיון שרבינו כ' דעושין ביהמ"ק כדי שיחוגו לשם א"כ סובר עיקר המצוה כדי להקריב קרבנות לכן א"צ לברך וכמו שבארנו לעיל והנה בהך דירושלמי ר"פ כיצד מברכין דר"ח ור"י סלקי לבי חנותא דקפץ רב חגי ובירך שפי' המפרשים דהיינו במקום מושב הדיינים ובירך על מ"ע דבצדק תשפוט עמיתך ותמהו מזה על דברי רשב"א שכ' דאין מברכין על המשפט משום לא יקבלו את הדין הנה ראיתי בשו"ת חסלא"ב סי' כ"ד שכתב לתרץ עפ"י דברי או"ז הנ"ל דכל שאין לה הפסק אין מברכין א"כ ה"נ י"ל כן דהנה בתחילת דין הא' שמא לא יקבלו עליהן ובגמר דין הא אין לה הפסק דגומרין אף בלילה לכן אין מברכין והך דירושלמי אזיל אליבא דר"מ בסנהדרין דף ל"ד דאף גמר דין

אין אלא ביום לכן שפיר הי' מברך אגמר דין והנה שם בשו"ת הנ"ל כתב דבדברי האו"ז ניחא הא דאין מברכין על כתיבת ס"ת דהא אין לה הפסק דאם נאבד צריך ליכתוב לו אחר דקרא והיתה עמו וקרא בו כל ימי חייו ולכן לא תקנו בו ברכה וכ' שם עוד דיש להוסיף טעם דמ"ע דכתיבת ס"ת מכל המצות דל"ש לתקן ברכה רק במצוה שהיא נגמרת בעשייתה וא"כ בכתיבת ס"ת דלא מתקיים המצוה עד שתהי' אצלו כל ימי חייו א"כ אין כאן גמר וקיום המצוה זו עד תום ימי חייו ל"ש לברך עלי' הנה לפמש"כ בשם ח"ס ניחא בפשיטות דאין לברך על כתיבת ס"ת דעיקר המצוה הוא הלימוד וזה אין נגמר בעשייתה א"כ אין לברך עלי':

נג) **עוד** כ' רבינו **וכבר נתפרש בתורה משכן שעשה משה וכו'**. וקשה לי דבזבחים דף קי"ד וקי"ז איתא דדרשו האי קרא על שעת ביאתם לארץ דהיינו בבמות גלגל דע"ז אמר קרא שלא באתם עד עתה אל המנוחה דהי' רק לפי שעה י"ד שנה שכבשו וחלקו וכן פירש"י בנימוקי התורה וא"כ איך הביא רבינו האי קרא על משכן שהי' במדבר ונראה דהנה במשנה איתא באו לגלגל הותר הבמות ופירש"י כדילפינן לקמן מאיש כל הישר בעיניו אבל רבינו בפי' המשנה כתב דבמות הותר בגלגל מסברא יען שבטלו מחנות ישראל שנסעו והפיצו על פני כל הארץ לכבשם ובטה"ק הקשה דבגמ' יליף כן מקרא דאיש כל הישר בעיניו כי לא באתם ותי' דרק יליף לענין זה דנדע מה שמקריבין דאין מקריבין רק קרבנות ישרות ולא חובות ולי נראה ליישב דהנה בספרי דרשו על קרא הנ"ל לא תעשון ככל אשר אנחנו עושים פה היום אנו מטלטלין את המשכן היום אנו אסורים בבמה משנבוא לארץ אין אנו אסורים בבמה והביאו בפירש"י בדף קט"ו ונראה פירושו כן דהנה הרמב"ן כ' לפרש הכתוב כי לישראל נצטוו במדבר לזבוח כל בקרם וצאנם שלמים לפני המשכן אבל באיזה מקום שיהי' המשכן יעשה אותם ואם לא ירצה לאכול שור ושה לא יתחייב להביא קרבן כלל וא"כ אינו חייב להביא בכורות ומעשרות והנה לא יבוא בחיוב המשכן כלל ויאכל אותם במדבר בכ"מ שירצה והנה אין להם בכל הקרבנות חובה רק כל איש הישר בעיניו יעשה על כן ציוה בכאן כי אחרי המנוחה לא יעשה כן אבל יבוא בחובה למקום ידוע ונבחר מהשם ויבואו שם הזבחים והמעשרות ג"כ והחכם מהרי"א כ' בתוספת ביאור וז"ל ולזה אמר כאן שלא יחשבו ביאתם לארץ תהי' העבודה בבית הנבחר רשות ולא חובה כמו שהי' במדבר שאיש כל הישר בעיניו יעשה בזה ולא הי' עליו חובה כי הנה הי' זה לכם במדבר כי לא באתם עד עתה אל המנוחה ואל הנחלה שהוא בארץ כי במדבר לא הי' להם מנוחה בעבור שהי' נוסעים כל היום ממסע למסע ולא הי' המדבר מקום נחלתם לשיהי' המצות תלויים בו אבל

כאשר יעברו את הירדן אחרי הכיבוש והחילוק שזו הוא הנחלה הנה אז במקום אשר יבחר ד' שמה יבואו בהכרח ובחובה העולות והזבחים ולפי"ז הן הן דברי הספרי במדבר שהי' מטלטלין המשכן כל היום ממסע למסע הנה לא הי' חובה עליהם להביא קרבן רק דרך רשות ומהא"ט ג"כ היו אסורין בבמה כיון שהי' מטלטלין את המשכן ונוסע עמהן ממקום למקום א"כ בכל מקום שנחו שם היו המחנות קיימין אבל בבואם לארץ הנה מיד בתחילת ביאתם לארץ שהמשכן נשאר בגלגל ולא הי' נוסע עמהם לא הי' עוד מטלטלין המשכן לכן ממילא בטלו המחנות כמש"כ רבינו בפי' המשנה ולכן הותר להם הבמות אמנם לא היו מקריבין רק ישרות ולא חובות כמו שהי' במדבר אבל לאחר שכבשו וחלקו והעמידו המשכן בשילה אז חזרו המחנות למקומן ולכן אסרו הבמות ולעומת זה נתחייבו להביא קרבנות דחובם מעתה יצא לנו כדברי הפי' המשנה והן הן דברי הספרי שבטלו המחנות יען שלא הי' מטלטלין המשכן רק הי' עומד במקומו והעם נפוצו ע"כ כדי לכבשה את הארץ ממילא נתבטלו המחנות לכן מותרים בבמות ומעתה קרא עצמו באמת כפשטי' קאי אעת שהי' במדבר כמו שהוא לדברי הרמב"ן ומהרי"א ורק הא דילפינן מזה דגלגל הותר היינו מסברא שלא הי' מטלטלין המשכן ובטלו המחנות ע"כ לא הי' קרב בבמה רק דבר הנידב אבל לעולם פשטי' דקרא אזמן מדבר קאי ולכך יפה כתב רבינו דקרא דלא באתם קאי אמשכן שהי' במדבר לפי שעה:

ובזה אמרתי לפרש הא דאיתא בגמ' לר"ל דמפרש טעמא דר"ש דיליף ולא תעשון ככל אשר אנו עושין פה היום דהא גלגל הוה מחוסר זמן לגבי שילה וקאמר רחמנא לא תעשון ולכאורה אין מובן איך יליף מכאן ל"ת דמח"ז בחוץ הא אפי' בפנים חייב דבבמה גדולה עובר בל"ת אם מקריב חובה ומנ"ל חוץ וראיתי בקרן אורה שעמד בזה וכתב דהיינו דפריך הא גלגל פנים הוא וליכא למילף למח"ז בחוץ דהכא הל"ת לאו משום שחוטי חוץ הוא אלא אפי' בפנים עובר בל"ת ומשני פנים דגלגל חוץ הוא וילפינן מינה למח"ז בחוץ ואכתי צריכה למודעי למה פנים דגלגל חוץ הוא אבל לדעת רבינו ניחא דגלגל דבטלו המחנות בע"כ גם מחנה שכינה בטלה והוה כחוץ וא"כ לפי"ז י"ל כך דגמ' דפריך פנים הוא הוה סבור דהא דבמה הותרה בגלגל דילפינן מקרא דאיש כל הישר בעיניו כפירש"י א"כ גלגל לעולם פנים הוא אלא דגלי קרא דהותרה הבמות וע"ז משני גלגל חוץ הוא דבאמת הא דבגלגל הותרה הבמות מסברא כמו שהי' קודם המשכן וא"כ כיון דהוה כמו קודם המשכן לכן שפיר הוה כחוץ וראי' ברורה לשיטת רבינו:

והנה בטה"ק זבחים דף קי"ט הביא ראי' לפירושו של רבינו דמסברא הותר הבמות בגלגל דהא משמע בשמעתין דחובות בבמה רק ל"ת (ומש"כ תוס' שם דל"ה רק לאו הבא מכלל

עשה קאי רק אק"צ עיין ספר חק נתן) ויקשה דנאמר אהדרי לאיסורא קמא דמדכתב כל הישר בעיניו ישרות תקריבו חובות לא תקריבו אהדרי' לאיסורא קמא כמו במדבר בכרת אבל לרבינו ניחא דאף אותן קרבנות שאסור להקריב ליכא כרת דהא בטלה מחנות והוה כמו קודם המשכן אבל קשה לי לדבריו דבבכורות דף ד' איתא דלא הקריבו חובות קודם הקמת המשכן וא"כ אף דבטלה מחנות מסברא אפ"ה יהא חייב כרת דאהדרי' לאיסורא קמא דקודם הקמת המשכן לא הקריבו ג"כ חובות וצריך לומר דאף דלא הקריבו חובות במדבר קודם הקמת המשכן אבל כרת ל"ה מחייב שע"כ ל"ש אהדרי' לאיסורא קמא לחייבו כרת (אולם לפי"ז לכאורה קשה א"כ בנוב וגבעון דהוכחנו לקמן בדין ב' דהוה כמקדש א"כ ל"ש לומר דנוב לגבי ירושלים הוה כחוץ דהא לא בטלו המחנות והא דשרי נדרים ונדבות בבמה רק מקרא דאיש כל הישר בעיניו א"כ נאמר דחובות בבמה יהא חייב כרת דאהדרי' לאיסורא קמא כבר הרגיש בזה בטה"ק ותי' מאחר דחזינן בגלגל שהותר הבמות לא היו חייבין כרת גם על קדשים האסורים בבמה הוא רק גילוי מילתא בעלמא דבנוב ג"כ א"ח כרת) וכן יש להוכיח עוד כשיטת רבינו דאיתא במשנה קדשים שהקדישן בשעת היתר הבמות והקריבן בשעת איסור הבמות הרי אלו בעשה ול"ת ואמר רב כהנא ל"ש אלא בשחיטה אבל בהעלאה חייב ופריך מברייתא דקתני הקדישן בשעת היתר הבמות ושחטן והעלן בשעת איסור הבמות הרי הוא בעשה ול"ת ויש להבין מ"ט דר"כ להנ"ל ניחא דרב כהנא הי' סובר דבאמת נאמר אהדרי' לאיסורא קמא כיון דחובות לא הקריבו במדבר א"כ כשמקריבין בשעת איסור הבמות שייך אהדרי' לאיסורא קמא לגבי איסור העלאה דאסור להקריבן דלא הקריבו במדבר א"כ נהי דעל שחיטה פטור אבל על העלאה שפיר חייב מטעם אהדרי' לאיסורא קמא לחיוב כרת רק דאפ"ה איתותב רב כהנא וע"כ כסברת רבינו דכיון דהותר הבמות לגמרי הותרה ולכן אפי' בחובות ל"א דאהדרי' לאיסורא קמא לחיוב כרת כיון דאיסורא קמא ג"כ ל"ה משום ש"ח ומוכח כשיטת רבינו:

ועוד יש ראי' לפירושו של רבינו דשם דף קי"ח איתא דס"ד דלר"י הקריבו בכורות כדמעיקרא משמע דכל עיקר היתר אין מקרא רק מסברא כיון דליכא מחנות כמו במדבר לכן הו"א דהקרבו בכורות כדמעיקרא והנה מנחות דף ה' מסיק דזר שאני דאיתא בבמה ופירש"י דהיינו קודם שנתקדש אהרן דהי' הקרבה בבכורים ועתו"ס שהקשו גם אח"כ הותר זר בבמה ופירשו זר כשר בבמה היינו בבמה קטנה:

ונראה ליישב דהנה בסוף זבחים איתא עולת במת יחיד רב אמר אין טעונה הפשט וניתוח ר"ו אמר טעונה הפשט וניתוח ופליגי אליבא דריוה"ג שאמר עולה שהקריבו

ישראל במדבר אין טעונה הפשט וניתוח שאין הפשו"נ אלא מאוהל מועד ואילך מר סבר מאוה"מ ואילך ל"ש במה גדולה ל"ש במה קטנה ומ"ס בבמה גדולה אין בבמה קטנה לא ולפי"ז י"ל רב לשיטתו בשמעתין דקאמר דשמואל לכן אם החזיר כשר שכן כשר בבמה וע"ז פריך זר נמי כשר בבמה לא מצי רש"י לפרש יען דזר כשר בבמה קטנה דהא במה קטנה שאני דא"צ הפשו"נ ולכן מפרש שהי' עבודה בבכורים דזה אפי' בבמה גדולה ובבמה גדולה הא טעונה הפשו"נ אך לכאורה ז"א דהא דב"ג טעונה הפשו"נ היינו מאוהל מועד ואילך ואז אין עבודה בבכורים קודם אוה"מ דהי' עבודה בבכורים אז ל"ה צריך הפשו"נ אך הדבר ניחא די"ל דהא דאמרינן ופליגי אליבא דריוה"ג לא משום דרב סובר כריוה"ג דרב דסובר דצריך הפשו"נ כש"כ דניחא אי אית לי' כמ"ד דעולה שהקריבו במדבר הי' טעונה הפשו"נ כדאיתא לעיל דף קט"ו בברייתא להדיא דעבודה הי' בבכורים והי' טעונה הפשו"נ ומוקי לה התם כר"ע דסובר כללתי' ופרטי' נאמרו בסיני רק הכהנים נשארו עד שהוקם המשכן ורק משום ריו"ו דסובר א"צ הפשו"נ לדידי' צריכין לומר דפליגי אליבא דריוה"ג וא"כ ניחא דלכן פריך לרב והא זר כשר בבמה דאף דהי' צריכה הפשו"נ וכבר נאמרה כללתי' ופרטי' בסיני אפ"ה הי' כשר בזר דהיינו דהי' עבודה בבכורות וא"ש:

אולם קשה לי לפי"ז א"כ הא דמייתיא התם דתני' כוותי' דרי"ו דברים ששוותה במה גדולה לבמה קטנה שחיטה בבמה גדולה וקטנה הפשו"נ בבמה גדולה וקטנה ומאי ראי' דילמא ברייתא כמ"ד עולה שהקריבו ישראל הי' צריכה הפשו"נ וריו"ו רק קאמר אליבא דלריוה"ג דלרב אפי' לריוה"ג צריך הפשו"נ וריו"ו סובר דא"צ הפשו"נ וע"כ אין ראי' מברייתא אך הדבר ניחא דהנה לעיל דף קט"ו סובר ר"ה דעבודה בבכורים רק קודם מ"ת ולאחר מ"ת עבודה בכהנים אבל א"צ הפשו"נ עד איה"מ וריו"ו פליג ופריך מברייתא הנ"ל דעבודה בבכורים ועולה שהקריבו הי' צריכה הפשו"נ ולכאורה נראה דהא בהא תליא דאי אמרינן דצריכה הפשו"נ ע"כ משום דסובר כר"ע דבסיני נאמרה פרטי' א"כ גם עבודה בכהנים ולמ"ד דא"צ הפשו"נ משום דכללתי' נאמרה בסיני ופרטי' באוה"מ ועבודה בבכורים עד שהוקם המשכן וא"כ יקשה דפליגי ר"ה ור"ח בסברות הפוכות ונראה דחדא מתורצת בחברתה דהנה מבואר בשמעתין דבמה קטנה זר אפי' אשה ועבד כשר לעבודה אפ"ה איתא בברייתא דמייתיא תניא כוותי' דרי"ו דצריכה הפשו"נ חזינן דלא תליא הא בהא א"כ לכן סובר שפיר האי מ"ד דעולה שהקריבו ישראל הי' צריך הפשו"נ אפ"ה עבודה בבכורים עד אוה"מ ואידך סובר כיון דעולה שהקריבו ישראל הוה ק"צ ע"כ אין כשר אלא בכהנים דהוה כמו במות ציבור בשעת היתר הבמות

אבל הפשו"נ א"צ דבזה אין לחלק בין ק"צ לקרבן יחיד וא"כ לפי"ז שפיר מייתיא תניא כוותי' דר"י דא"ל דאותה ברייתא כמ"ד עולה שהקריבו ישראל במדבר א"צ הפשו"נ לכן במות יחיד ג"כ א"צ הפשו"נ ולמ"ד דעולה שהקריבו ישראל במדבר הוה טעונה הפשו"נ במת יחיד צריך הפשו"נ דע"כ לא תליא הא בהא דאף למ"ד דלה"צ הפשו"נ אפ"ה סובר דבבמה קטנה צריכה הפשו"נ אף דכשר בזה אשה ועבד וכן גם להיפוך אף דסובר דעולה שבמדבר לא הי' צריכה הפשו"נ אפ"ה הי' עבודה בכהנים משום דהוה ק"צ ודמי לבמת ציבור בשעת היתר הבמות דאין לומר אי עבודה בכהנים א"כ גם הפשו"נ בעינן דהא דע"כ לא תליא הא בהא דהרי במת יחיד כשרה בזר אפ"ה צריכה הפשו"נ אחר שנאמרה באוה"מ דבעינן הפשו"נ ושפיר תניא כוותי' דרי"ו ולפי"ז נתיישב שיטת רש"י דמפרש זר הותרה בבמה היינו בבכורים קודם הקמת המשכן דאף דבעי הפשו"נ וכבר נאמרה כללתי' ופרטי' בסיני אפ"ה עדיין הי' עבודה בבכורים ודו"ק:

והנה בטה"ק בשמעתין הקשה הא דמשני דפליגי בפלוגתא אי נאמרה כללתי' ופרטי' בסיני הא רש"י מפרש דהא דר"ה ורב אדא דעולה שהקריבו ישראל א"צ הפשו"נ היינו קודם מ"ת וא"כ נהי דבסיני נאמרו הפרטות מ"מ מנ"ל שאותו עולה שקודם מ"ת הי' טעונה הפשו"נ ואם נימא דהש"ס מוקי לה להך ברייתא כמ"ד במכילתא הביאו הרמב"ן על התורה דקרא דויעלו עולות מעשה זה הי' אחר מ"ת א"כ שוב לא הי' צריך לומר דרב אדא פליג אברייתא דפרטות נאמרו בסיני רק דרב אדא ס"ל דקרא דויעלו עולות הי' קודם מ"ת כדעת רש"י בפירושו על התורה והברייתא אתיא כהך תנא דס"ל דזה המעשה הי' אחר מ"ת ותי' דהש"ס ס"ל דבאותה שעה שבאו לסיני והקריבו העולה לבוא בברית כבר הי' דינם כמו אחר מ"ת ואם הפרטות נאמרו בסיני אז קודם מ"ת היו צריכין לנהוג כדין שאחר מ"ת כעין שכ' רש"י ביבמות אחר שמלו יצאו מכלל ב"נ בפרט מאחר שהקרבן זה הי' ברית לקבלת התורה ס"ל דהי' מחוייבין שינהגו דין התורה:

אולם לפמש"כ י"ל קו' טה"ק דס"ל אי רב אדא ובריית פליגי אי הוה קודם מ"ת א"כ שוב הוה סברות הפוכות דרב אדא סובר קודם מ"ת אף שא"צ הפשו"נ כדין התורה אפ"ה לענין עבודה בבכורות ס"ל דפסקה עבודת בכורים ונתנה לכהנים ובריית ס"ל דעבודה בבכורים ולכן מוקי דפליגי באי נאמרה פרטתי' בסיני דאז ניחא דל"ה סברת הפוכות כמש"כ לעיל דלא תליא הא בהא:

ובזה ניחא מה שהקשיתי לעיל מאי ת"כ דרי"ו דבין במה גדולה בין במה קטנה טעונה הפשו"נ הא ברייתא כמ"ד דעולה שהקריבו ישראל הי' טעונה הפשו"נ דלדידי' לכו"ע גם במה קטנה צריכה הפשו"נ להנ"ל ניחא דגמ' לקמן ס"ל דהא דפליגי רב ורי"ו אליבא

דריוה"ג דסובר עולה שהקריבו ישראל במדבר א"צ הפשו"נ והיינו אחר מ"ת קודם אוה"מ לאפוקי ממ"ד דהי' קודם מ"ת ואפ"ה הי' צריכה הפשו"נ דלהאי מ"ד בוודאי גם במה קטנה צריכה הפשו"נ ולהאי מ"ד לא פליג רב אבל לברייתא דלעיל דאייריא אחר מ"ת סובר רב דנהי דקודם אוה"מ הי' צריכה הפשו"נ היינו בק"צ דהוה כמו במות ציבור בשעת היתר הבמות אבל עולת במת יחיד ס"ל לרב דאין טעונה הפשו"נ וא"כ לא מצי מוקי ברייתא דבמת יחיד צריך הפשו"נ כברייתא דלעיל דגם לאותה ברייתא ס"ל לרב דאין טעונה הפשו"נ ולאוקמא ברייתא כאותו מ"ד דסובר דהי' קודם מ"ת לא ניחא לי' ושפיר הוה סייעתא לרי"ו:

והנה בירושלמי פ"ק דמגילה פריך מקרא דוישלח את נערי בנ"י ויעלו עולות ויזבחו שלמים מוכח דקרבו ב"נ שלמים ומשני מהו שלמים שלימין בגופן דא"צ הפשו"נ א"כ לכאורה מוכח מירושלמי דלמ"ד דב"נ לה"ק שלמים דע"כ סובר דא"צ הפשו"נ וזהו כקו' הטה"ק אולם כבר הקשה בטו"א חגיגה דף ו' דהא בחגיגה פליגי בזה ב"ש וב"ה לב"ה הוה שלמים ממש וסובר דבאמת ישנו קודם מ"ת וקשיא מירושלמי הנ"ל ותי' דכיון דנכנסו לברית יצאו מדין ב"נ והוא ע"ד שכתב הטה"ק והוכיח עוד כן מדלא יליף לקמן דף קט"ו מקרא דויזבחו שלמים דקרבו ב"נ שלמים ותי' כנ"ל כיון דבזה נכנסו לברית יצאו מדין ב"נ וכן העלה בח"ס שבת דף פ"ז דמשעה שנבחרו ישראל היינו ה' בסיון שבנה מזבח כבר הי' להם דין ישראל:

והנה בפ"ק דבכורות דף ד' תניא אותו היום שהוקם המשכן קרבו נדרים ונדבות חטאות ואשמות בכורות ומעשרות ואמר בגמ' אימא מאותו יום ואילך אין מעיקרא לא אלמא דחובת בבמה לה"ק וא"כ קשיא לי מחגיגה דף ו' דפליגי אי עולת ראי' הוה אי עולת תמיד הוה ויקשה הא לא קרבו חובות כלל קודם הקמת המשכן וכבר הקשה כן בט"א חגיגה דף ו' בא"מ ותי' דהוראת שעה היתה וקשה לי א"כ הא דמייתא בזבחים דף קט"ו מקרא דויזבחו שלמים במדבר וכן בירושלמי פ"ק דמגילה דדייק מהא דקרבו שלמים במדבר ומאי ראי' כיון דהיתה הוראת שעה ולכך נראה דכבר הקשה כיוצא בזה בשמ"ק בבכורות שם וז"ל ותימא להר' אלחנן דהרי קודם שהוקם המשכן הקריבו חובות בבמה שהקריבו חטאות כל שבעת ימי המילואים ונראה לי דקודם לכן ר"ל בבמה שכל אחד מניח בראש גגו וא"כ ניחא דזה הוה כמו במות ציבור כיון שלא נבנה המשכן עוד ושפיר הי' מקריבין שם גם חובות ועמש"כ בספ"ז מה' איסורי מזבח:

ונראה עוד ראי' לשיטת רבינו שבפירוש המשנה הנ"ל מהא דאמרינן בחולין דף י"ז הא דתנן לעולם שוחטין היינו כרי"ש דסובר דהא דכ' וכי יזבח וכו' וזבחת היינו לומר

דבשר תאוה הי' אסור להם כמו שפירש"י והרשב"א מדגלי קרא וכי ירחיב נשמע דהא דכ' ואל פתח אוה"מ לא הביאו דקאי אבשר תאוה דאף דלא הקדישו כיון דאסור לשחוט לבשר תאוה הוה כאלו הקדישו וחייב כרת ואחר שבאו לארץ הותר להם בשר תאוה ועכשיו שגלו יכול יחזור לאיסורן הראשון קמ"ל לעולם שוחטין ודחי רב יוסף דא"כ לעולם שוחטין ואוכלין הו"ל דהאיסור משום אכילה ועוד דהא השתא כש"כ דארחיקו להו טפי והוקשו בתוס' לרי"ש דס"ל דירושלים יש אחרי' היתר ובמות מותרת א"כ אקרבו לי' טפי ולדברי פי' המשנה ניחא כיון דבגלגל הי' הבמות מותרת יען דבטלו המחנות וכן מהא"ט הי' בשר תאוה מותרין לכן עתה דנחרב ירושלים והותר הבמות דמסברא כיון משום שנסתלקה שכינה בטלה הקדושה כמש"כ תוס' ביצה דף ה' א"כ ע"כ בשר תאוה ג"כ שרי דא"ל דאיסור בשר תאוה אחר דהותרה הבמות יחזרו לאיסורן הראשון כיון דבגלגל הי' הבמות מותרת ובשר תאוה הי' ג"כ שרי אלמא דהיתר הבמות אין גורם איסור בשר תאוה כיון דהטעם דהותרה הבמות הוא משום ביטול מחנות א"כ א"א שתאסר בבשר תאוה כיון דליכא מחנות א"כ אף עתה דהותרה הבמות לרי"ש אין היתר הבמות יכול לגרום איסור ב"ת דל"ש דחזרו לאיסורן הראשון דקרבו לי' טפי כמו במדבר כיון שאח"כ כשנכנסו לארץ והותרה במות לא נאסור בשר תאוה בגלגל לכן שפיר קאמר כש"כ דארחיקו להו טפי וחזרו להיתרן הראשון שבגלגל דהי' הבמות מותרות וגם בשר תאוה הי' מותר להם ודו"ק:

והנה בלב ארי' תמה א"כ מ"ט דרבה פשיטא דהא כיון דליכא משכן ומקדש א"כ כש"כ דמותרין ותי' דרבה הוה ס"ל כקו' תוס' דלקל"ע והותרה הבמות א"כ כש"כ דאקריבו לי' טפי דהא אקריבו לי' למזבח ורב יוסף הוה סובר דתליא במשכן לא במזבח יעו"ש ואמנם לפמש"כ נסתר זה דהא כיון דמסברא היכיא דבטלו מחנות הותרו הבמות א"כ גם בשר תאוה שרי מהאי סברא גופי' א"כ מ"ט דרבה:

נראה ליישב דרבה בקידושין דף נ"ח יליף דחולין בעזרה אסור מה שלי בשלך אסור אף שלך בשלי אסור ופירש"י משום דלא נזרק הדם לא הותר הבשר באכילה ותוס' תמהו הא בהמה שמתה יצאה מידי מעילה בלא זריקה וכאן א"א לאסור באכילה דהא כיון דליכא אבמה"ח שנשחטה ע"כ מותר באכילה ולכן מפרש הר"מ דמה שלי בשלך אסור למה שהי' עומד להקרבה אף שלך בשלי אסור למה שהי' עומד לאכילה וע"כ ש"ח מותר באכילה וקשה לי א"כ כש"כ בשר תאוה שהי' מותר באכילה ולא הי' אסור אלא לשחוט בחוץ א"כ איך קאמר רב יוסף דשוחטין ואוכלין מבעיא לי' דהא איסור בשר תאוה רק משום מעשה השחיטה בחוץ והא באכילה לא נאסר אפי' שחטו בחוץ ומוכח כפירש"י

ומה שהקשו תוס' מבהמה שמתה לק"מ דהא בהא תליא דבהמה שמתה דאסור באכילה לא מיקרי קדשי ד' ע"כ יצא מידי מעילה אבל ש"ח אי מותר באכילה שוב לא פקע קדושתי' ומיקרי קדשי ד' ושוב אין לו היתר מצד קדשים בלא זריקה אמנם לרבה י"ל דהוה ס"ל לרי"ש דבשר תאוה רק נאסר בשחיטה אבל לא באכילה כשיטת הר"ם דבכל ש"ח אין אסור אלא בשחיטה לא באכילה ולכן לדידי' ל"ה קשיא אמאי קתני לעולם שוחטין לעולם שוחטין ואוכלין מבעיא לי' דהא באכילה אף בשר תאוה הי' מותר דש"ח גופי' הוה מותר באכילה וא"כ י"ל דגם בעת שהתרו הבמות אי בשר תאוה הותר להם תליא ג"כ בזה דבוודאי אי אמרינן דבמדבר הי' אסור באכילה א"כ נהי דהותרו הבמות כיון דעכ"פ ליכא מקדש ל"ש לאסור באכילה דנהי דמזבח איכא כיון דליכא משכן להקרבה ל"ש דאסרה תורה באכילה משום מזבח כיון דליכא קלעים שיהא מצוה לאכול שם קדשים אבל אי אמרינן דכל האיסור רק משום השחיטה שצריך לשחוט במשכן כדי לזרוק דמן בפנים א"כ מאחר שהתרו הבמות ואיכא מזבח ויכול לזרוק דמן על מזבח ע"כ אסור לשחוט וא"כ לפי"ז י"ל רבה דסובר לעולם שוחטין כרי"ש סובר דלא נאסרו באכילה רק בשחיטה ע"כ שפיר שייך לומר השתא דגלו והותרו הבמות כש"כ דאקריבו לי' טפי ואסור לשחוט לבשר תאוה דהא יכול להקדישו ולזרוק דמו על המזבח דאקריבו לי' טפי וע"כ לא חייש לפירכת רב יוסף דשוחטין ואוכלין מבעי' לי' כיון דסובר דכל האיסור הוא משום השחיטה שלא תהא בתורת חולין בחוץ אבל רב יוסף דפריך דהול"ל שוחטין ואוכלין דסובר גם באכילה נאסר בש"ח א"כ לדידי' אף שהותרו הבמות ל"ש לאסור בשר תאוה באכילה בעת היתר הבמות כיון דארחיקו לי' טפי ממשכן ומקדש וקלעים ואף דאקריבו לי' טפי מזבח ושפיר דחי ועוד כש"כ דארחיקו לי' טפי דליכא מקדש וקלעים ושפיר מקושר השני פירכת בהדדי חדא דהול"ל שוחטין ואוכלין דהא האיסור בשר גם לאכילה ועוד כש"כ השתא דגלו ארחיקו להו טפי כיון דאסר בשר תאוה באכילה א"כ אף דהותרו הבמות ואיכא מזבח מותר באכילה דל"ש לומר דאסור לאכילה משום דאיכא מזבח כיון דליכא קלעים לאכילת קדשים:

ובהא ניחא נמי מה דאיתא התם במאי קמיפלגי ר"ע סובר בשר תאוה לא איתסרו כלל ורי"ש סובר בשר נחירה לא אישתרו כלל ויש להקשות דפריך במאי פליגי משמע דהוה פשיטא לי' דפליגי דמר לית לי' הא דבשר נחירה מותר ומר לית לי' דבשר תאוה נאסרה וע"כ פריך לידע באיזה טעם פליגי א"כ ע"ז לא משני כלל ואי לא ידע דפליגי אלא דס"ד דאית להו תרווייהו דב"ת אסור וב"נ מותר א"כ הכי הול"ל מאי ביניייהו אולם לפי הנ"ל ניחא די"ל דהוה פשיטא לי' דר"ע מודה דב"ת הי' אסור להו עכ"פ לשחוט ושפיר פריך

במאי פליגי באיזה טעם וע"ז משני דר"ע סובר בשר תאוה לא הי' אסור להם דהיינו דלא הי' איסור ב"ת כלל אף לשחוט וריש"ס סובר דב"נ לא הי' מותר להם מעולם:

והנה לפי"ז גמ' דמפרש דפליגי ריש"ס ור"ע היינו באיסור שחיטה כרבה דבאכילה גם לריש"ס ליכא איסור ע"כ שפיר קתני לעולם שוחטין ולא יקשה שוחטין ואוכלין מבעיא לי' כיון דלא הי' אסור באכילה כלל והכי מוכח מקידושין דף כ"ח דמפרש אביי דחולין שנשחטו בעזרה דאורייתא מדכתיב וכי ירחק ממך ופירש"י להתיר בשר תאוה קאתי וממילא נאסר חולין מבפנים דהיינו מתחילה דהי' אסור ב"ת א"כ הי' חולין בפנים מותרת עכשיו שהותר בשר תאוה א"כ אי שחט חולין בפנים איסורא איכא:

ובזה א"ש מה שקשה לכאורה דהא למ"ד ב"ת הי' אסור זהו ילפינן מקרא דוכי ירחיב וקרא דוכי ירחק אתי לפה"מ או לחולין בעזרה כדפירש"י בשמעתין וכאן כתב רש"י דקרא דנשמע מיני' חולין בעזרה זהו גופי' אתי להתיר להם בשר תאוה אבל לפמש"כ ניחא דבאמת למ"ד דב"ת הי' אסור לשחוט ע"כ דוכי ירחק ממך קאי אלמעלה אקרא דוכי ירחיב ליתן טעם דלכן הותר ב"ת יען שרחוק ממך המקום ומסיפא דקרא דוזבחת ואכלת נשמע חולין בעזרה אבל רש"י בשמעתין מפרש אליבא דרב יוסף דלדידיה קרא אייריי לריש"ס מאיסור אכילה וזה נשמע מרישא מקרא דוכי ירחיב ד' את גבולך וקרא דוכי ירחק אתי לחולין שנשחטה בעזרה:

אמנם הנה רבינו בפ"ד משחיטה כתב כדברי שניהם דבשר תאוה הי' אסור להם וב"נ הי' מותר להם וכבר תמהו עליו דהא בגמ' מבואר דריש"ס ור"ע פליגי א"כ איך פסק כדברי שניהם אך תוס' כבר הקשו מנ"ל באמת דפליגי דילמא גם לר"ע ב"ת הי' אסור בתמימים אבל בבעלי מומין בשר נחירה הותר להם ונראה דהנה לכאורה יפלא מנ"ל כלל לריש"ס ולר"ע ללמוד מהאי קרא דוכי ירחיב ד' חידוש כהאי דילמא אתי קרא ללמדך תורה דרך ארץ כפירש"י בשמעתין ונראה דריש"ס ור"ע לשיטתם דפליגי בריש סוטה בלה יטמא ובלעולם בהם תעבודו דלריש"ס רשות ולר"ע חובה ולפי"ז י"ל דהנה רבינו בפ"א משחיטה כתב דוזבחת ואכלת הוה מ"ע כיון דכתיב בלשון ציווי אמנם נראה דזה יתכן לדעת ר"ע דדריש קרא לחובה ולא מסתבר לי' לאוקמי' קרא לרשות ה"נ מוקמינן למ"ע אבל לריש"ס דסובר אף דכתיב בלשון ציווי הוה רשות א"כ לדידי' גם כאן מוזבחת לא נשמע מ"ע דאיכא למימר דרק רשות הוה (עיין כה"ג בהפלאה פ' ויקרא שכ' דקרא דואם מנחת בכורים תקריב אי דרשינן לחובה או לרשות תליא בהאי פלוגתא דריש"ס ור"ע) א"כ לדידי' גם כאן דרשינן לרשות דהיינו דמעיקרא הי' אסור ב"ת ועכשיו שהתירה תורה מה שהי' אסור מעיקרא ע"כ נקט בלשון ציווי כמו בלה יטמא דהו"א דאסור לטמא כתבה

תורה לה יטמא רשות ובזה מובן מה דעלה על דעת רי"ש ללמוד מוכי ירחק ממך הדרך שהי' אסור בשר תאוה דרי"ש סובר דהאי וזבחת ואכלת הוה רשות ע"כ דמעיקרא הי' אסור ע"כ כתבה תורה בדרך ציווי להתיר אבל רק לרשות ולר"ע ע"כ דמתחילה דהי' מותר ובא הכתוב לאסור והיינו דהוה חובה דבא לאסור בנחירה והיינו דפריך במאי פליגי משום דלכאורה י"ל דלא פליגי דרי"ש דריש מקרא דוכי ירחיב ור"ע דריש מקרא דוכי ירחק אבל לדינא תרווייהו מודין כקושית תוס' דהא הם שני דרשות נפרדות אמנם לפמש"כ דגמ' קאי לרבה דב"ת הי' אסור בשחיטה א"כ כולי' קרא דוכי ירחק אתי לומר דהותרה בשר תאוה והיינו דכתיב וזבחת ואכלת בלשון ציווי לרשות להתיר מה שהי' אסור ותלי' שפיר בפלוגתתם אי הוה רשות או חובה וא"צ לומר כדפירש"י דסיפא דקרא דוזבחת ואכלת לאורחא דקרא או לחולין בעזרה אלא דאתי לרשות כדס"ל בכל דוכתין דדרכו דקרא לאשמעינן רשות ורק למ"ד חולין בעזרה דאורייתא סובר גם סיפא דקרא דזבחת ואכלת לרי"ש לא אתי לרשות אלא לחולין בעזרה אבל לרב יוסף לא הי' צריך לומר דפליגי רק מוקי קרא בבשר תאוה ואתי לפרושי רישא דקרא דוכי ירחיב ור"ע אתי לפרושי סיפא דקרא דוכי ירחק אבל שניהם אמת אבל סתמא דגמ' הוה פשיטא לי' דפליגי לרי"ש כולי' קרא לענין ב"ת נאמרה וקרא דוזבחת ואכלת לרשות אתי וע"כ פריך במאי פליגי וע"ז משני דפליגי בהא דרי"ש סובר דב"נ לא הותר כלל א"כ ע"כ קרא דוזבחת ואכלת הכל לבשר תאוה קאתי להתיר בשחיטה וכרבה ור"ע סובר דב"ת לא נאסרה כלל דאי הוה מודה דהי' איסורא א"כ לא הוה מצי דריש קרא דוזבחת לחובה ולאסור בנ"ח דהא שפיר הוה מוקמינן קרא לרשות להתיר ב"ת וע"כ לר"ע ב"ת ל"ה איסור מעולם וע"כ קרא דוכי ירחיב היינו ללמדך תורה ד"א וא"כ לק"מ קו' תוס' דילמא מר אמר חדא ולא פליגי ובנ"ח דהי' מותר היינו בבע"מ דהא אי ב"ת הי' אסור צריכין כולי קרא דוכי ירחיב וקרא דוזבחת ואכלת לרשות א"כ ע"כ דבנ"ח לא הי' אסור להם:

ולפי"ז י"ל דרבינו פסק כתרווייהו משום דהוא סובר כרב יוסף דשוחטין ואוכלין מבעיא לי' משום דהוה סבר דהאיסור משום אכילה א"כ אין מוכרחין לומר דפליגי אלא דקרא דוכי ירחיב לענין להתיר ב"ת וקרא דוכי ירחק לאסור בנ"ח בבע"מ ונתיישבו דברי רבינו על נכון:

נד) **והנה** י"ל עוד באופן אחר לישב דברי רבינו דפסק כטעמא דרי"ש להתיר ב"ת וכטעמא דר"ע לאסור בנ"ח דהנה בקידושין שם לאביי דיליף מוכי ירחק לחולין בעזרה דאסור פריך בגמ' אין לי אלא תמימין בעלי מומין מניין ופירש"י כיון דאינו ראוי להקרבה ל"ה בכלל איסור ב"ת ת"ל ושחט אותו א"כ נשמע דמצינן לפרש קרא דהי' אסור ב"ת

רק בבע"מ וא"כ סובר רבינו דהכי קאמר בע"מ מנין דהא בע"מ לא הי' בכלל איסור ב"ת רק אדרבא הי' בכלל היתר בנ"ח וא"כ נהי דגלי קרא דחולין שהותרה בחוץ אסור בפנים היינו רק במה שה' תמימין והי' צריכין לשחוט בפנים אבל במה שאדרבה גם קודם שהותר ב"ת לא הי' בכלל האיסור דא"ר לפנים ולכן הי' מותר בנחירה מנ"ל שאסור חולין בעזרה ולכן כתיב ושחט אותו וע"ז קאמר בגמ' אין לי אלא בע"מ דהכשירו בשחיטה דהיינו דעתה חידשה תורה דגם בע"מ הכשירו רק בשחיטה חי' מנ"ל ת"ל ושחטו אותו א"כ לפי"ז נשמע דבאמת נוכל לומר דלא פליגי דמ"ד דב"ת הי' אסור להם לשחוט חולין בחוץ מצי סובר דב"נ בבע"מ שאין ראויין לפנים הוה מותר להם וכקו' תוס' לאמת ושפיר פסק הרמב"ם כדברי שניהם דס"ל כאביי בקידושין דלא פליגי ודו"ק:

והנה במס' מגילה דף י"ד איתא ג"כ כהאי שמעתתא דנחלקו רבא ור"נ בטעם מה שא"א הלל בפורים דר"נ מפרש דקרייתא זו הלילא ורבא אמר דהללו עבדי ד' ולא עבדי פרעה אבל הכא אכתי עבדי אחשורש אנן ופריך שם הש"ס בין לרבא ובין לר"נ מברייתא דא"א שירה על נס שבחו"ל דכשבאו לארץ נאסרו כל הארצות לומר שירה ומשני כיון שגלו חזרו להתירן הראשון והנה בטו"א עמד להקשות דהתינח למ"ד לקלע"ל אבל למ"ד קלע"ל אמאי יהא מותרין לומר שירה ובס' גבורת שלמה להגאון מהרש"ק הקשה יותר דלכאורה נראה דבהא פליגא דלמ"ד הטעם דא"א שירה ולא ס"ל דכיון שגלו חזרו להתירן ס"ל דקלע"ל ולמ"ד דקרייתא זו הלילא או דאכתי עבדי אחשורש אנן ס"ל דלא קדלע"ל ולכן חזרו להתירן הראשון וא"כ קשה דרבינו בה' חנוכה פסק דקרייתא זו הלילא והא רבינו פסק דקלע"ל הא זה דברים הסותרים זא"ז אולם נראה ליישב לפמש"כ לעיל בדין א' דברי תוס' בסנהדרין דבדיעבד אם עיברו השנים בחו"ל מעובר הבאתי דברי מהרש"א לחלק בין בזמן המקדש קיים לבזמן שאין ביהמ"ק קיים דשפיר אם עברו בחו"ל מעובר א"כ הרי כיון דנחרב המקדש ורוב ישראל דרין בחו"ל יכולין לעבר השנים בחו"ל לכן גם שירה יכולין לומר בחו"ל ומהא"ט י"ל דס"ד דרבה דעכשיו שגלו חזרו לאיסורן הראשון לגבי בשר תאוה אף דרב יוסף דחה יען דכש"כ דארחיקו להו טפי היינו לענין ב"ת שתלה בקלעים כמש"כ לעיל אבל עכ"פ נשמע דסובר רבה דעתה שרוב ישראל דרין בחו"ל חזרו לאיסורן הראשון היינו ג"כ מהא"ט כיון דלענין לעבר השנים הוה כמו קודם שנבחרה הארץ דהא יכולין לעבר בחו"ל:

ובהא ניחא מה שהקשיתי לעיל בדין א' ס"ק ו' דברי רבינו אהדדי דכיון דפסק דאם עברוהו בגליל בדיעבד מעובר א"כ י"ל גם בחו"ל ס"ל דאם עברוהו בדיעבד מעובר א"כ ע"כ ס"ל דקרא דלשכנו תדרשו לא אתא לענין לעבר השנים לחודי' אלא לקרבנות רק

דס"ל דגם זה נשמע מהאי קרא ולכן בדיעבד בזמן שאין מקדש קיים גם בחו"ל מעובר ומהא"ט ס"ל דגם לענין שירה דעכשיו שגלו חזרו להתירן כנ"ל ושפיר ס"ל לרבינו שני הדרשות:

אולם לכאורה קשה מירושלמי פ"ק דסנהדרין דאיתא שם אין מעברין את השנה אלא ביהודה ואם עברוהו בגליל מעוברת העיד חנני' שאם אינה יכולין להתעבר ביהודה שמעברין אותו בגליל ואין מעברין בחו"ל וכו' את חמי בגליל אין מעברין בחו"ל אין מעברין בגליל אין מעברין ואם עברוהו מעוברת בחו"ל אין מעברין ואם עברוהו אין מעוברת ביכולין לעבר בא"י אבל בשאין יכולין לעבר בא"י שמעברין בחו"ל וכו' קם ר"ש וקרא באורייתא אלה מועדי דאמרינן לי' כי מציון תצא תורה ודבר ד' מירושלים נשמע מירושלמי דאף דבגליל אם עברוהו מעובר אבל בחו"ל אין מעובר אך הדבר ניחא דהא בירושלמי לא נפקא לי' מדרשא דלשכנו תדרשו אלא מקרא דמציון תצא תורה הרי דמקרא דלשכנו תדרשו אין למעט חו"ל יותר מגליל דבדיעבד מעובר ורק הא דבחו"ל ס"ל דאין מעובר היינו מקרא דמציון תצא תורה וא"כ שפיר ניחא כיון דחזינן דמקרא דלשכנו לא נשמע למעט חו"ל דבדיעבד ג"כ אין מעובר משום דמקרא זה לא נוכל למעט חו"ל דאף בדיעבד אין מעובר משום דקרא לא אתי לענין לעבר שנים לחודי' דעיקרא קרא לקרבנות ולבנין מקדש אתי רק דעכ"פ כיון דעיבור שנים ג"כ צריך דרישה נלמד ג"כ דרשא זו למצוה לעיבור שנים ג"כ אבל לא נוכל ללמוד מהא דאין מעובר אם עברוהו בחו"ל ודו"ק:

נה) **והנה** זה שכ' רבינו וכבר נתפרש בתורה משכן שעשה משה ולא הי' אלא לשעה נ"ל דהיינו הא דאיתא ביומא דף נ"ה אמר רב נחמן משל לכלה כ"ז שהיא בבית אבי' צנועה מבעלה כיון שבאה לבית חמי' אינה צנועה מבעלה והיינו שכ' רבינו דלא הי' אלא לשעה:

אך הנה בפ"ק דסנהדרין איתא ההוא דהוה קאמר ואזיל כי רחימתן הוה עזיזא אפותיא דספסירה שכיבן השתא דלא עזיזא רחימתן פוריא בר שיתין גרמידי לא סגי לן אמר ר"ה קרא כתיבי מעיקרא כתיב ונועדתי לך שם ודברתי אתך מעל הכפורת ותניא אידך ארון תשע וכפורת טפח הרי כאן עשרה וכתיב והבית אשר בנה המלך שלמה לד' ס' אמה ארכו ועשרים רחבה ושלשים אמה קומתו ולבסוף כתב כה אמר ד' השמים כסאי והארץ הדום רגלי איזה בית אשר תבנה לי והנה לכאורה משמע דמשכן הוה עדיף ממקדש וקשה לי מהך דיומא דאמר רב קטינא דמראין להם הכרובין כשהם מעורים ופרכינן והא כ' ולא יבואו לראות אר"נ משל לכלה כ"ז שהיא בבית אבי' צנועה מבעלה כנ"ל

משמע דאדרבה דבמקדש עזיזא רחימתן ולכן נראה לפרש דהכי קאמר דלעולם מקדש עדיפא ממשכן רק דאחר שחטאו אמר איזה בית אשר תבנה לי וז"ש אוהב ד' שערי ציון דרחימתן עזיזא מכל משכנות יעקב הוא המשכן שבמדבר ולא כעולה על הדעת דהמשכן רחימתא עזיזא דהא נכבדות מדובר בך עיר האלקים סלה כלומר דלעולי רגלים הי' מראים ואומרים ראו חיבתם לפני המקום שאל תחשבו לומר כי במשכן רחימתן עזיזא דבאו וראו חיבתכם וממילא רוחב הבית וגדלה נמי לאו משום דאזלה רחימתא וחביבותי' אלא אדרבא ככלה בבית בעלה שנותנין לה מדור לפי כבודה ברחבה:

אך קשה לי מב"ק דף צ"ב אמר לו רבא לרבה בר מרי מנא הא מילתא דאמרי אינשי כד הוינן זוטרי לגברא השתא דקשישנא לדרדקי פירש"י כשהיינו קטנים היינו חשובים כגברא השתא שהזקננו הננו שפלים כתינוקת א"ל מעיקרא כ' ד' הולך לפניהם יומם בעמוד אש ולבסוף הנני שולח מלאך לפניך לשמרך בדרך וקשה מנ"ל מהאי קרא הני מילי דאמרי אינשי הא טעמא אחרינא איכא בהא דמעיקרא רחימתא עזיזא ע"כ וד' הולך לפניהם ולבסוף דלא עזיזא רחימתא ע"כ הנני שולח מלאכי לפניך:

והנה בחו"י סי' קע"ב עמד ע"ז מהא דאיתא ב"ב דף צ"ט דפליגי איך הי' כרובים במקדש ח"א פניהם איש אל אחיו ופריך והא כתיב פניהם לבית ומשני כאן בזמן שישראל עושין רצונו של מקום פי' רשב"ם שכך עשו מתחילה רק כשאין עושים רצונו ש"מ פניהם לבית ואידך ס"ל פניהם לבית ומקשה והא כתיב פניהם אל אחיו ומשני דמצדדי וכ' רשב"ם דא"א לתרץ כאן בזמן שישראל עושים רש"מ דאיך יעשה מתחילה לסימן שאין עושין רצונו של מקום והנה בשו"ת חו"י הקשה טובא כיון שהיו דורות קצתם רשעים קצתם צדיקים איך ישתנו הפכת פניהם מדור לדור וכ' דאפשר לתרץ זש"א למ"ד פניהם לבית הא דנאמר במשכן ופניהם אא"א משום שהי' אז ישראל במעלה עליונה וכדאיתא בגמ' דסנהדרין כ"ז דהוה רחימתא עזיזא אפותיא דספסירא שכיבן וכו' לכך ס"ל האי מ"ד דשלה"מ ידע זה לכן עשה פניהם לבית ולא כפי' רשב"ם שנעשה נס לרע ולכן לא הוי מצי לתרץ לאידך מ"ד הכי דעכ"פ פניהם אא"א מורה רחימתא וזה הי' במשכן יעו"ש הרי גם הוא מפרש הא דבמקדש לא עזיזא רחימתא היינו לאחר החטא:

אך קשה לי מריש יומא שאלו את ר"א דורות ראשונים או אחרונים עדיפא ואמר אליהם תנו עיניכם בבירה א"ד עדיכם בבירה ובירושלמי איתא מפורש יותר שאלו ר"א דורות אחרונים כשרים יותר מראשונים א"ל עידיכם בית הבחירה יוכיח אבותינו העבירו התקרה ויגל מסך יהודה ואנחנו ערערנו את הכתלים שנאמר ערו ערו עד היסוד וקשה איך עלו דעתם לומר דדורות אחרונים עדיפא מראשונים הא מתלא אמרו כדהוינא זוטרא

לגברא השתא דקשישנא לדרדקי:

עוד קשה לי ממקרא מפורש במלכים כי האומנם ישב אלקים על הארץ הנה השמים ושמי השמים לא יכלכלך אף כי הבית הזה אשר בניתי וקשה מאי תמוה הא בריחמתא עזיזא אפותיא דספסרא שריא שכינתא והיכי מתמה מאם לא זכיין דלא יכלכלוהו כדקאמר איזה בית אשר תבנה דהא בהך דב"ב מוכח דתחילת בנינו הי' שבוודאי שיזכו שיהא רחימתן עזיזא דלכן עשו תחילה כרובים פניהם איש אל אחיו ואפותיא דספסירא שריא:

נו) **אמנם** נראה עוד דמש"כ רבינו שמשכן לא הי' אלא לשעה כונתו למה שאמרו בירושלמי פרק כלל גדול דפריך מאי בנין הי' שם במשכן הא ל"ה אלא בנין לשעה ומשני כיון דכתיב על פי ד' יחנו כמי בניין לעולם דמי ופריך שוב הא כיון שהבטיחן שיביאון לארץ הוה בנין לשעה הדא אמרה בנין לשעה הוה בנין הדא אמרה בניין ע"ג כלים הוה בנין ומשני אדנים כקרקע דמי כן גם כונת רבינו דעכ"פ נשמע מקרא דלא באתם שכיון שהבטיחן שיביאון לארץ ל"ה אלא לשעה ונפ"מ דבנין לשעה הוה בנין לחייב בשבת:

והנה שם מסיק בירושלמי דתליא זה בפלוגתא דרי"ו ורבנן בריש הבונה דלרי"ו כיון שנתן האבן הוה בונה וכדקאמר שמואל המצדד אבן חייב משום בונה ודר' יוסי עדיפא מדשמואל דאפי' בלי עפר חשוב לי' כבונה והנה דברי הירושלמי צריכין תלמוד דהנה לכאורה תמוה מאי פריך מאי בנין הוה במשכן הא זה גופי' העמדת משכן ועשיית אוהל הוה בנין וראיתי בספר שו"ת אוהל אברהם שהקשה כך וכתב דיש לומר דהיינו דמשני שהעמידו קרשים רק שהקשה א"כ מאי דחי ש"מ בנין ע"ג כלים הוה בנין דמאי הוה הא עכ"פ מבין האדנים ומבין הקרשים נגמר העמדת והעשיית האוהל וחייב שפיר משום בונה ואמנם נראה לפרש דהנה במהרש"א שבת דף צ"ה כתב דהא דילפינן ממשכן מלאכת שבת לא מהעמדת המשכן ילפינן רק מעשיית המשכן וא"כ שפיר פריך בירושלמי מאי בונה הוה במשכן דא"ל העמדת המשכן גופי' דהא אנן לא ילפינן מהעמדת רק ממלאכת המשכן אך לכאורה הא גופי' טעמא בעי אמאי לא ילפינן מהעמדת המשכן גופי' להנ"ל י"ל דכיון דבאמת העמדת המשכן דחי שבת ואנן רק ילפינן ממלאכת המשכן מה דגילתה תורה דלא ידחה מלאכת המשכן שבת דהיינו כל אותן מלאכות שאסרה תורה בשבת אף במלאכת המשכן זהו הוה מלאכה לענין שבת אבל לא מצינן למילף דבעשיית אוהל הוה מלאכה ממשכן כיון דבאמת העמדת המשכן דחי שבת וא"כ איך נילף דהוה מלאכה דנהי דאנן קיימ"ל דעשיית אוהל הוה מלאכה דהוה בכלל בונה היינו אחר דילפינן דבונה הוה במקדש מלאכה לענין שבת לכן גם עשיית

אוהל הוה בונה דהוה מלאכה אבל אי באת למילף מהעמדת המשכן דהוה אוהל בנין אין לילף דאדרבא כיון דהותר במשכן ע"כ דל"ה כלל מלאכה אך אכתי צריך ביאור למה המלאכות שבעשיית המשכן א"ד והעמדת משכן גופי' התירה תורה:

אמנם נראה דבאמת זה כונת הירושלמי דפריך מאי בונה הוה במשכן והיינו כמו שבארנו דלא ניחא לי' לומר דעשיית אוהל מלאכת בונה במשכן דהא אנן לא ילפינן מהעמדת המשכן רק מעשיית המשכן וע"כ הא"ט משום דעשיית אוהל שבמשכן שעומד רק לשעה הוה אוהל עראי שאין לחייב משום בונה וא"כ אין לומר דבונה דילפינן ממשכן היינו מהעמדת אוהל דהא הוה בנין שעה וע"ז משני כיון דכתיב עפ"י ד' יחנו א"כ הוה כבנין עולמית וא"כ שפיר מצינן לומר דילפינן בונה ממלאכת העמדת המשכן דהוה במשכן וע"ז חזר והקשה כיון שידעו שיבואו לארץ א"כ הוה כבנין לשעה והוה רק אוהל עראי א"כ שמעת מיני' בנין לשעה הוה בנין וע"ז משני הדא אמרה בנין ע"ג כלים הוה בנין דהיינו דלכאורה הוה מצינן למימר דהי' כאן בונה לא בהעמדת המשכן בעשיית האוהל אלא כיון דהעמידו ע"ג אדנים וחיבר הקרשים זל"ז זהו גופי' הוה בונה דמה לי מסדר אבנים זה עג"ז או מסדר קרשים זה עג"ז ובזה ל"ש לומר דהוה בנין לשעה דזה רק אי באנו ללמוד מהעמדת אוהל גופי' שפיר י"ל כיון דהי' בנין לשעה הוה אוהל עראי דל"ה אוהל אבל העמדת קרשים באדנים זהו מיקרי בונה מטעם דמחברן יחד א"כ אף דהוה לשעה הוה בונה רק דירושלמי דחי זה דכיון הבונה ע"ג כלים ל"ה בנין א"כ לא מצינן לומר דמשום דמחבר קרשים ע"ג האדנים יחד מיקרי בונה דא"כ שמעת מינה בנין ע"ג כלים הוה בנין וע"ז משני אדנים כקרקע דמי וא"כ שפיר הוה העמדת קרשים ע"ג האדנים שביטלן לגבי קרקע בכלל מלאכת בונה כאלו בנה הקרשים בתוך הקרקע (או משום אדנים גופי' כדאיתא גי' אחת באור זרוע פ' הבונה הדא אמרת אדנים הוה בנין) וע"כ אף דהוה לשעה שפיר הוה בונה דבונה ממש שמחבר אל הקרקע אף של"ה אלא לשעה שפיר מיקרי בונה דרק אי דנין מעשיית אוהל ע"כ לשעה ל"ה אוהל אבל בונה כזה שמחבר אל הקרקע אף של"ה אלא לשעה שפיר הוה בונה וא"כ ניחא דהעמדת אוהל גופי' לא נשמע ממשכן דהא במשכן ל"ה העמדת אוהל איסור כלל דהא הוה רק לשעה ואוהל עראי ל"ה אוהל ומעתה ממילא ניחא מה שהקשו איך העמיד משה ע"ה המשכן ופרקו בשבת הא מלאכת משכן ל"ד שבת א"כ נאמר העמדת אוהל יוכיח די"ל כיון דהוה בנין לשעה א"כ ל"ה רק אוהל עראי דא"ל דעכ"פ אסור להעמידו משום בונה דמחבר קרשים באדנים זעג"ז דהא בנין ע"ג כלים ל"ה בנין ואין לומר הא אדנים כקרקע דמי א"כ הוה כמחבר ובונה על קרקע (או משום האדנים גופי') רק דהא בירושלמי מסיק

דזה תליא אי מצדד אבנים בקרקע חייב והנה זה שייך בנותן בעומק בקרקע אי נתן עפר עלי' כמש"כ הרמ"ב (וכמו שהוכיח בתוס' שבת ר"פ הבונה מביצה דף ל"ג מצדד אבנים לביה"כ שרי דאין אלא דרבנן ומשום כבודו התירו והעלו דכאן דחייב רק אם נתן עליו עפר) דבהא ס"ל חייב משום אדנים גופי' שחברן בעפר ובטיל לגבי קרקע והעמדת הקרשים הוה כאלו בנה בקרקע וא"כ י"ל דמש"ר ע"ה דהקימו ופרקו אפי' בשבת באמת לא נתן עפר רק העמידו ע"ג קרקע בלא עפר וא"כ הוה בנין ע"ג כלים דל"ה בנין והי' רשאי להעמידו ולפרקו א"כ לא מצי לומר יוכיח כנ"ל ודו"ק:

והנה בזה יש ליישב מה שהקשה הפנ"י שבת דף ע"ד אי יש בנין בכלים מתחילתו מ"פ בירושלמי מאי בונה הי' במקדש הא הי' עשיית כלים דלפימש"כ י"ל דלא מצי לילף מעשיית כלים דהא בגמ' פריך מנ"ל דחייב בונה כ"ש ומפרש הטעם משום דאם נפל בו דרנא מתיכו (אף דשיעורין ומלאכת שבת לא ילפינן ממשכן כ"כ בחיהר"ן דלכך כאן צריך לילף ממשכן דאין כ"ש נחשב בעלמא למלאכה) והנה זה אין לילף רק ממעשה המשכן לא מעשיית הכלים דבעשיית הכלים ל"ש לחייב אף בכ"ש משום דאי נפל בו דרנא מתיכו דהרי בכלים באמת בכהא"ג אין בנין בכלים דהא ל"ה בנין מתחילתו א"כ ע"כ דלא ילפינן מעשיית כלים רק ממעשה המשכן:

והנה בחיח"ר שבת דף קל"ט כתב דבחבית כהא"ג בסתם הנקב חייב משום בונה יען כיון דיחזיק עי"ז יינו לכן כשמתיך הנקב הוה כבונה כלי מתחילתו א"כ לכאורה גם בכלי משכן שייך לומר אם נפל בו דרנא מתיכו והוה בנין גם לענין שבת אך הדבר ניחא דהא באמת קיימ"ל דאין מתקנים כלים שנפגמו במקדש דאין עניות במקום עשירות והא דאמרינן אם נפל בו דרנא מתיכו היינו רק במשכן גופי' כמו שיבואר להלן בפרקין:

אחר זה ראיתי בח"ס בתשו' סי' ע"ב שהקשה דבמ"ק דף ט' יליף ביהמ"ק מבנין משכן ואמאי לא קאמר דבנין ביהמ"ק יוכיח דאין דוחה יו"ט ואפ"ה הקמת המשכן דחי שבת דבכל יום הקימו ופרקו אפי' בשבת כמש"כ הרמב"ן פ' צו ותי' מטעם דהוה בנין לשעה כיון דפרקו הוה בנין לשעה לכו"ע:

והנה בח"ס שם הוכיח מזה כמ"ד דמשכן הוה בנין עולם דעפ"י ד' יחנו ולכן במילואים דהוה רק בנין לשעה ע"כ מותר להעמידו דלית לי' אדנים כקרקע דמי דלמ"ד בירושלמי דבנין לשעה הוה בנין דגם משכן הוה רק בנין לשעה דהשי"ת הבטיחם להכניסם לארץ ואדנים כקרקע יקשה מהם דמילואים דמשה העמידו ופרקו דא"ל דהוה בנין לשעה דלירושלמי בנין לשעה הוה בנין עכת"ד אולם זהו רק לפי פירושו בירושלמי דהא דפריך הגמ' דבנין ע"ג כלים ל"ה בנין הוא למ"ד דבנין לשעה הוה בנין במקדש משום דעפ"י ד'

יחנו הוה כבנין לעולם וע"ז הוא דמסיק דאדנים כקרקע וסובר דמצדד אבנים חייב אפי' בלא נתינת עפר אולם לפ"מ שבארתי דכונת ירושלמי אדרבא לתרץ למ"ד בנין לשעה ל"ה בנין והך דמשכן הוה ג"כ רק בנין לשעה אלא דחייב משום בונה דאדנים עג"ק הוה כבונה שפיר ובזה אין נפ"מ אי בנין לשעה הוה בנין דזה רק שייך אי דנין מטעם העמדת אוהל אבל אי דנין מטעם בונה שפיר חייב אף שהוא לשעה א"כ נסתר תירוצו של הח"ס דעכ"פ כיון שהעמידו אדנים עג"ק ועליו הקרשים חייב משום בונה אף שהוא רק לשעה אך אכתי לכאורה נוכל לתרץ ע"ד שכ' הח"ס דהא עכ"פ הא דמשני אבנים כקרקע וחייב משום בונה אף בבנין לשעה רק צריכין למ"ד דלית לי' עפ"י ד' יחנו הוה כבנין עולם אבל למ"ד דס"ל עפ"י ד' יחנו הוה בנין עולם א"צ לטעמא דמצדד אבנים כקרקע וא"כ ניחא דבימי מילואים דהוה בנין לשעה אף משום מצדד אבנים פטור והנה כן העלה בח"ס בחי' על סוג' דנגר הנגרר והוכיח דקיימ"ל כן כמ"ד עפ"י ד' יחנו מהא דאיתא שבת דף ל"א דס"ל לעולא כיון דכ' עפ"י ד' יחנו ע"כ הוה סתירה ע"מ לבנות במקומו וכיון שכן הלכה דבנין לשעה ל"ה בנין ומצדד אבנים פטור אך קשה לי דבאמת הא קיימ"ל במצדד אבנים חייב כשמואל כמבואר בהה"מ פי"ב מה' שבת א"כ אדרבא אאדנים חייב משום בונה אף בבנין לשעה והדרה קו' לדוכתי' מהך דמילואים ולכן הנכון כמש"כ דהא דמשני אדנים כקרקע וחייב משום בונה הוא לכ"ע דמצדד אבנים חייב אף בבנין לשעה אבל רק במעמידו בעומק הקרקע או בנתן עפר וכמש"כ הרמב"ן ריש פ' הבונה וא"כ הך דמילואים י"ל דהעמידו בלא נתינת עפר ע"כ ליכא משום בונה:

והנה לפי"ז נסתר דברי הח"ס לדינא שרצה ללמוד היתר לענין פתיחת "הפערזאל" בשבת יען דקיימ"ל כמ"ד עפ"י ד' יחנו ובנין לשעה ל"ה בנין דלפמש"כ אדרבא קיימ"ל כאידך מ"ד דבנין לשעה הוה בנין אולם באמת לדינא יתכנו דברי הח"ס גם לפי דרכינו דלפמש"כ הא דסובר אידך מ"ד דבנין לשעה הוה בנין היינו משום בונה דאדנים בקרקע כקרקע ולכן גם הקרשים שמושיבים באדנים דנקבעו בקרקע וזה חייב אף בבנין לשעה אבל לענין העמדת אוהל הוא דאמרינן בבנין לשעה ל"ה בנין ובהעמדת פערזאל הא ליכא משום בונה אלא משום פריסת אוהל ובזה בנין לשעה ל"ה בנין ודו"ק:

והנה בשו"ת אוהל אברהם להגאון מו"ה אברהם שאג ז"ל נתקשה מאוד בדברי הירושלמי הנ"ל דמ"פ הדא אמרת בנין ע"ג כלים הוה בנין ואיצטרך לשנוי אדנים כקרקע הא כ' רבינו פי"א משבת תוקע עץ בעץ חייב משום בונה:

ונראה ליישב דהנה בפי"א משבת מבואר דמפרש רבינו מצדד אבנים חייב משום מכה בפטיש וכמו שהובא בתוס' גי' זו ולא משום בונה א"כ לכן הוצרך לשנוי דאדנים כקרקע

דהיינו כיון דמחייב אאדנים דמצדד אבנים חייב משום מכה בפטיש דזה גמר היסוד ממילא האדנים כקרקע ולכן חייב אהעמדת קרשים משום בונה אף דהוה לשעה אבל משום תוקע עץ בעץ אין לחייבו דהנה במג"א סי' שי"ד סקי"ב מבואר דתוחב עץ בעץ דחייב היינו שעשאה כלי דאף דאין בנין בכלים כיון שעשאה כלי מתחילתו חייב משום בונה אבל היכיא דל"ה גמר כלי לא מחייב ע"כ שפיר פריך דהוה בנין ע"ג כלים דגם משום תוקע עץ בעץ אין לחייבו ולכך צריך לתרץ אדנים כקרקע כנ"ל:

אולם כ"כ דבאמת באו"ז הביא גי' הירושלמי הדא אמרת אדנים הוה בנין מוכח דהוא מפרש דהחיוב באמת משום אדנים גופי' דהוא סובר מצדד אבנים חייב משום בונה לא משום מכה בפטיש ודו"ק:

והנה בשו"ת אוהל אברהם הנ"ל כתב ליישב הקושיא דלכך לא מצי לפרש דבונה הוה במשכן היינו העמדת אוהל דא"כ יהא עשיית אוהל ג"כ אב מלאכה ולדעתי בזה לא הועיל מאומה דאכתי הא גופי' קשיא דנאמר באמת פריסת אוהל גופי' יהא אב מלאכה וע"כ לתרץ כמש"כ עפ"י מהרש"א שהבאתי דלא ילפינן מהעמדת המשכן בכללו אלא ממעשה המשכן ולכך מהא"ט גופי' אוהל ל"ה אב מלאכה דהא העמדת המשכן הוה באמת מותר במלאכת המשכן:

אח"ז ראיתי בשו"ת גורן דוד שהביא בשם יד דוד שהקשה על מהרש"א שהוא כנגד גמ' ערוכה שבת דף ל"א דאמר לי' רבה לעולא מכדי מלאכה ילפינן ממשכן והתם סותר ע"מ לבנות שלא במקומו וא"ל שאני התם כיון דכ' עפ"י ד' יחנו כסותר ע"מ לבנות במקומו דמי הרי מבואר דילפינן מהקמת המשכן ונשמע כיון דבמשכן ל"ה בנין אחרון טוב יותר מן הראשון לא בעינן שיהא בנין האחרון טוב מן הראשון ונ"ל דלעיל דף ל"א דקאי למ"ד עפ"י ד' יחנו והוה כבנין עולם א"כ לדידי' ל"ה סותר ע"מ לבנות במקומו יותר טוב דהא המשכן בכללו לא הי' מתוקן בפעם שני ושלישי יותר מבפעם הראשון אבל תוס' דף צ"ד אזלי לאידך מ"ד דלית לי' דרשא דעפ"י ד' יחנו ול"ה כסותר ע"מ לבנות במקומו כלל וסובר דהוה בנין לשעה א"כ לא מצינן למילף כו' מהעמדת המשכן רק ממעשה המשכן ובזה שפיר הוה סותר ע"מ לבנות במקומו בנין יותר מעולה דשפיר משכחת דהעמדתו פעם שני הי' יותר מעולה בפרטיותן אם יחזקהו יותר ויעמיד הקרשים על האדנים בחיזוק יותר מן הראשון:

והנה בשו"ת אוהל אברהם הנ"ל תמה עוד על דברת הח"ס הנ"ל שכ' דרי"ו דלית לי' עפ"י ד' יחנו סובר כמ"ד בירושלמי דלית לי' דהוה בנין עולם כיון שהבטיח הקב"ה שיכניסם לארץ ועולא דסובר עפ"י ד' יחנו סובר כמ"ד בירושלמי דהוה בנין לעולם

מדרשא דעפ"י ד' יחנו ותמה הנ"ל דאיך תליא זב"ז דאף דנאמר דהוה בנין לשעה בכל זה מצי סביר דלענין זה הוה כעומד לבנות במקומו דעפ"י ד' יחנו במקום השראת שכינה דנהי שהבטיחן השי"ת להביאו לא"י והוה בנין לשעה אבל עכ"פ כל זמן שהן במדבר הוה סותר ע"מ לבנות במקומו מקום שיהא השראת השכינה וכן הקשה בשו"ת מחנה חיים או"ח ח"ג אבל לפמש"כ ניחא דלמ"ד דהוה בנין לשעה א"כ לא נוכל לילף מהעמדת המשכן רק ממעשה המשכן דהיינו מהעמדת הקרשים ע"ג האדנים וזהו ל"ה כסותר ע"מ לבנות במקומו רק כסותר ע"מ לבנות בנין מעולה כמש"כ תוס' דף צ"ד וכדברי המהרש"א:

ובהא ניחא נמי ליישב מה שהקשו המפורשים אהא דשבועות דאין בנין מקדש דוחה יו"ט הא לפמש"כ תוס' שבת בבונה ג"כ שייך מתוך והנה כבר כתבתי לעיל שבח"ס תי' דרק לענין נטיית אוהל שייך מתוך אבל לא בשאר מלאכות מריח וסותת באבנים ומכה בפטיש וכ"כ דבמהר"ם שי"ק תמה ע"ז אולם לפי האמור ניחא בפשיטות דהא דאין דוחה שבת ויו"ט משום דנסמך מעשה המשכן לשבת וא"כ אי אמרינן דלענין העמדת אוהל לא ילפינן ממלאכת המשכן אלמא דלא לענין זה איתקש א"כ העמדת משכן בלא מלאכת הנ"ל לא נאסרה רק משום שאר מלאכות שיש בהן ובאלו ל"ש מתוך דזה לא הותר במגבן א"כ שפיר אמרינן דאין בנין מקדש דוחה יו"ט דהיינו אאותן מלאכות שאנו ילפינן ממשכן דהוה מלאכה:

אולם תמוה לי דהא בעירובין דף נ"ה אמר רבא בפשיטות דגלי מדבר קאמרת כיון דכתב בהו עפ"י ד' יחנו כמאן דקבוע דמיא מוכח דלאו הא בהא תליא כיון דרבא קאמר לה בפשיטות משמע דלית פלוגתא בהא:

נז) **והנה** בשבת דף קכ"ו פליגי אי פוקקין את החלון ר"א סובר דאין פוקקין רק בקשור ותלוי וחכ"א בין כך ובין כך פוקקין בו ואיתא בגמ' ארבב"ח אמר ר"י בתחילה כ"ע לא פליגי כי פליגי לאסופי אוהל והנה בח"ס בחי' הקשה הא בביצה דף ל"ב מחלק בין אי למעלה בין אי מן הצד דבנין קבוע מן הצד אסור מה"ת אבל בעראי מן הצד התירו משום כבוד הבריות אבל מן הגג אסור אף במקום מצוה כגון משמרת דאסור אף ביו"ט דאיכא מניעת שמחת יו"ט וא"כ טפי הו"ל לחלק גם כאן במן למעלה אסור לכו"ע תוספת אוהל ובמן הצד פליגי דהא דמחלק רבה בין תחילת עשיית אוהל להוספת אוהל לכאורה לא מסתברא דהא בונה כ"ש חייב וה"ה בבנין עראי מדרבנן:

אמנם לפי הדברים הניתנין למעלה א"ש כמין חומר עפ"י הירושלמי הנ"ל דפריך מאי בונה הי' במשכן הא ל"ה אלא לשעה ומשני עפ"י ד' יחנו ופריך הא הבטיחן שיכנסו

לארץ הדא אמרה לשעה הוה בנין הדא אמרה מן הצד הוה בנין הדא אמרה בנין ע"ג כלים הוה בנין ומשני אדנים כקרקע ובשבת דף כ"ט איתא דרי"ו לית לי' דעפ"י ד' יחנו הוה כלעולם ע"כ דס"ל כירושלמי דבנין לשעה ומן הצד הוה בנין רק דאדנים הוה כקרקע א"כ רי"ו לשיטתו לא מצי לחלק בין מלמעלה בין למן הצד דהרי במשכן ג"כ מן הצד ובנין לשעה הוה בנין ולכך רק מחלק בין עושה אוהל מתחלה לבין הוספה דלר"א במן הצד כשהוא בנין קבוע בקרקע אף הוספה אוהל אסור ולרבנן אפי' מלמעלה שרי וכמש"כ הר"ן לפרש שיטת רש"י בשמעתין ואף דבאוהל עראי שרי לפירש"י במן הצד ולמעלה אסור היינו משום דבמשכן נהי דהוה לשעה אבל בנין עראי ל"ה דהא הקרשים נקבעו באדנים וטבעות ובריחים (כמש"כ מג"א סי' שי"ד דכלי שמתחלתו ע"י שליבות כיון שדרכו כך הוה כעשה כלי מתחלתו ושייך בו בנין וסתירה) לכן אוהל עראי שרי דל"ה דומיא דמשכן משא"כ מלמעלה דבמשכן גופי' היריעות לא הי' קבועין ולא הי' אלא עראי לכן מלמעלה אסור לעשותו אוהל עראי ולכן רק מחלק בין עושה אוהל מתחילה או מוסיף אוהל:

ובהא ניחא דבירושלמי פריך עלה דכאן התירו רבנן אוהל עראי ובר"פ תולין אסרו רבנן לתלות משמרת אף דהוה אוהל עראי א"כ י"ל זה בא רי"ו לתרץ דהנה במה דס"ד לחלק בין יו"ט לשבת הקשה הח"ס בחי' מאי ס"ד לחלק בהא בין יו"ט לשבת ותי' לפמש"כ תוס' דגם בבונה שייך מתוך רק דקשיא עדיין הא קאי לר"א דלית לי' מתוך אמנם ל"נ דא"ש דהרשב"א ריש פ' הבונה הקשה למ"ד אין בנין בכלים איך שייך לומר במגבן דהוה אוכל דיהא שייך בו בונה וכתב דהא אם עושה כלי מתחילה יש בנין בכלים ובכהא"ג גם במאכל שייך משום בונה ולפי"ז ניחא דרי"ו בא לתרץ הסתירה שהק' הירושלמי ע"כ מוקי דבתחלה לכו"ע אסור והיינו בין בשבת בין ביו"ט דומיא דבנין כלים דאסור בעושה כלי מתחילתו א"כ שפיר הו"א דביו"ט עכ"פ יהא שרי אף בתחילה בנין כיון דיש בנין בכלים ובמאכל א"כ שוב שייך מתוך לחכמים דאית להו מתוך קמ"ל דאפ"ה אין עושין בנין עראי ביו"ט והיינו כיון דנתמעט מכשירין מקרא ול"א מתוך ולכן אין תולין משמרת ביו"ט משום דהוה מכשירין שאפשר מעיו"ט כדאיתא ריש פ' תולין כש"כ בבונה שאין לצורך מאכל דל"א מתוך דלא עדיף ממכשירין ודו"ק כי נכון:

ובהא יש ליישב עוד קו' הנ"ל דנאמר בבנין ביהמ"ק מתוך די"ל לפמש"כ הרשב"א דבמאכל דאיכא משום בונה יען דעושה בניין מתחילתו דהיינו שמקבץ ומחבץ החלקים השונים יחד א"כ רק דומיא דהכי בונה שתקע עץ בעץ שייך ביו"ט ג"כ לומר מתוך דהוה ג"כ בכלל בונה הא יען שנעשה מתחילתו אבל בנין ממש ל"ה כלל דומיא דמגבן וע"כ

אין דוחה יו"ט:

הנה במשנה פליגי לר"א בעינן שהפקק תלוי וקשרו וחכ"א בין כך ובין כך פוקקין בו ומפרש ר"א אמר ר"כ בין קשור בין שאינו קשור והוא שמתוקן ופריך לי' ר"י ולימא מר בין תלוי בין אינו תלוי והוא שקשור דהא ר"מ אמר כמחלוקת כאן מחלוקת בנגר ומשני אנא דאמרי כרשב"ג דסובר דקנה שהתקינו להיות פותח ונועל בו מתוקן אעפ"י שאיני קשור והנה הרי"ף פסק כר"א דל"ב קשור אלא מתוקן והיינו במחשבה בעלמא כדסבירא לי' לרשב"ג ובעירובין פסק כר"י אמר שמואל דהלכה כר"י דבעינן קשור וכך הקשה הרז"ה ותי' הרא"ש דלית לי' דרי"ו דאמר כמחלוקת כאן כך מחלוקת בנגר אלא סבור דבנגר שתוחבו בקרקע דמי קצת לבנין הלכך בעינן קשירה לאפוקי מאיסור טילטול והביא ראי' מדר"י אמר שמואל דפסק כר"י דבעינן קשור ובחריות פסק שמואל בשבת דף נ' כרשב"ג דסגי במחשבה וע"כ לענין איסור בנין בעינן קשור ואף דרי"ו מדמה נגר לפקק היינו דהוא סובר בנגר ג"כ רק משום טילטול אלא דסובר דגם לאיסור טילטול בעינן כלי כמו בכסוי כלים דמחברינהו בארעא ולכן גם הריא"ף סובר דבפקק דל"ש בנין סגי במחשבה ורק בהא דלרי"ו בנגר ל"ש בנין וגם שם סגי במשבה בהא לא פסק כרי"ו אלא כשמואל דפסק הלכה כר"י דבעינן קשור משום דסובר דשייך בי' בנין כמו שביאר דבריו בק"נ והנה לפי דבריו צריך לומר דבפקק דל"ש בנין הוא משום דבפקק ליכא בנין בתחילה רק משום אסופי אוהל עראי וקיימ"ל דמותר להוסיף באוהל עראי דל"ש בו רק איסור טילטול אבל בנגר הוה כבונה בתחילה ולכן אסור אף דהוה עראי (עח"ס שפי' כך דבריו) והנה לפי דרכו יקשה מנ"ל לחלק בין פקק לנגר דילמא הטעם לרי"ו דמדמי פקק לנגר היינו דסובר גם בפקק בעינן כלי כמו בנגר קשירה (וקשירה במקום מעשה לעשותו כלי) וא"כ כיון דרי"ו סובר דבעינן בכסוי כלים שיהא כלי וכן בקנה ע"כ מדמה פקק לנגר דבכולהו בעינן כלי לאפוקי מאיסור טילטול והא דר"י פסק כרשב"ג היינו רק באיסור טילטול כחריות אבל במידי דדמי קצת לבניין סובר שמואל דבעינן קשירה (כמו בכיסוי כלים) שיהא כלי וכן יקשה לאידך גיסא דילמא שמואל דסובר דבחריות סגי במחשבה משום איסור טילטול ע"כ סובר דבנגר ע"כ משום בנין דאל"ה ל"ב קשירה אבל לדידן דקיימ"ל בהא כרי"ו בכסוי כלים דבעינן כלי באמת בנגר אין הטעם משום בנין אלא משום איסור טילטול דבעינן קשירה לאפוקי מאיסור טילטול כדקאמר רבב"ח בשם רי"ו כשם שמחלוקת כאן מחלוקת בנגר והכל משום איסור טילטול וא"כ גם בפקק בעינן כלי (עח"ס שהקשה כן) והנה לתרץ זה העלה באמת הר"ן בהא דקאמר בפקק ובלבד

שיהא מתקן אין הכוונה בהזמנה לחודא אלא שיהא עליו תורת כלי או שנשתמש בו מבעוד יום משום הכי הזכיר שיהא בו כלי:

אמנם לכאורה יש ליישב עפ"י דרכו של הרא"ש והוא דבאמת ריו"ו אין מדמי פקק לנגר דגם לריו"ו בנגר הטעם משום בנין בתחילה משא"כ בפקק דמפרש הטעם משום אוספי אוהל עראי דשריא והא דאיתא דלריו"ו כמחלוקת כאן כך מחלוקת בנגר יש ליישב דהנה הקשה בח"ס דריו"ו סותר עצמו דלעיל קאמר דפליגי אי באוהל עראי שרי לאוספי וא"כ למ"ד דס"ל אוהל עראי שרי לכן א"צ קשירה כלל וכאן קאמר כמחלוקת כאן מחלוקת בנגר ורבנן דמתניתין כר"י ויקשה הא לר"י קשירה בעי א"כ ע"כ דסובר דאוהל עראי אסור לאוספי ולא שרי רק בקשירה:

ועוד הקשה בח"ס דבעירובין פליגי ר"א ור' יוסי בנגר שיש בו קלוסטרא ומפרשינן כך בניטל באגדו כ"ע לא פליגי דשרי כי פליגי דלא ניטל באגדו ופירש"י דאז הוה כמונח לכן אסור ור' יוסי מתיר משום דתורת כלי עליו א"כ כיון דהוה כמונח ע"כ הא דפליגי בנגר הנגרר דלר"י שרי בקשור היינו ע"כ בניטל באיגדו ויקשה דשם קאמר רבא והוא שקשור בדלת ופריך דהא בר"כ בנגר התלוי בעיקרא דדשי ומשני בניטל באיגדו משמע דמתניתין בנגר באיני תלוי באיגדו וקשה דהא בלא ניטל באיגדו כ"ע כמונח הוה:

ונראה לישב דהנה בשמעתין תני כל הכלים שיש בהם אחיזה מטלטלין בשבת ר' יוסי אומר אף שאין להם בית אחיזה ומפרש ריו"ו דפליגי בכלים המחוברים בקרקע וביש תורת כלי דפליגי דלר' יוסי ניטל כיון שתורת כלי עליו ולת"ק בעינן שהיא להם אחיזת יד ולפי"ז אני אומר דהא דפליגי בעירובין בניטל באיגדו תליא בפלוגתא זו דלת"ק בעינן שיהא ניטל באיגדו דאל"ה סובר דהוה ככיסוי כלים שמחוברין בקרקע דאין נוטלין וכיון שאין נוטלין הוה שפיר כמונח ושוב שייך משום בונה ור' יוסי סובר דסגי בתורת כלי דהיינו כיון דלשיטתו אף בכסוי כלים סגי בלא בית אחיזה א"כ רשאי לטלטל וכיון דרשאי לטלטל ל"ה באמת כמונח ולפי"ז ניחא בנגר דלר"י שרי בקשור אף שאין נוטל באגדו דסובר בהא כר' יוסי דרשאין לטלטל וא"כ באמת ל"ה כמונח ושוב ל"ש דהוה כבונה מתחילתו כיון דל"ה כמונח ולכן סגי בקשור לבד (ולפי"ז ע"כ קיימ"ל כריו"ו דבל"ב בכסוי כלים בית אחיזה כמו שפסק הרא"ש ומה שכ' הריא"ף דהלכה כת"ק הוא ט"ס ועיין ק"נ דרא"ש לשיטתו ע"כ ט"ס הוה) וא"כ זהו דקאמר ריו"ו כמחלוקת כאן בפקק דסגי בקשור ותלוי אבל ל"ב שיהא נוטל באיגדו לר"א (דר"א דהכא ל"ה ר"א דעירובין דכאן ר"א ושם ראב"ע או ראב"ש כמש"כ הח"ס בחי') כך מחלוקת בנגר דל"ב רק קשור ותלוי או קשור לבד לכל מאן דאית לי' אבל ל"ב שיהא ניטל באיגדו וא"כ דשרי לטלטל

אף בלא ניטל באיגדו לפי"ז י"ל דאין כונת רי"ו לומר דהרבנן דמתניתין היינו ר"ש דליתא דמשנה דשרי להוסיף א"צ קשור כלל ואיתא כרשב"ג דסגי במתוקן לכך וכדקאמר רב כהנא ורק ר' ירמי' הוה טעי דמפרש דרבנן היינו דר"י אבל ר"כ סובר דכיון דרשב"ג סובר דשרי בקנה שהתקינו במתוקן לבד וע"כ דשאני קנה שהתקינו מנגר דשם שייך משום דדמי לבנין בתחילה לכן בעינן קשירה אבל בקנה סובר רשב"ג דל"ב קשירה וא"כ פקק החלון דעדיף מקנה שהתקינו כמבואר ברא"ש בוודאי א"צ קשירה ול"ב רק מתוקן לכך משום איסור טילטול בנגר גם לרי"ו לא סגי במתוקן לכך דשם משום דדמי לבנין כר"י אמר שמואל:

אמנם ר' ירמי' הוה סובר מכח קו' הנ"ל דלגמרי קאמר רי"ו דכמחלוקת כאן מחלוקת בנגר דהיינו דרבנן דמשנתינו כר"י אתוא (וכך מבואר באמת בירושלמי) ומפרש באמת דהא דלר"י בעינן קשירה איני לאפוקי מאיסור בנין אלא מאיסור טילטול ולכן שפיר קאמר רי"ו לעיל דפליגי דלרבנן שרי להוסיף אוהל עראי והיינו דלכך ל"ב תלוי אבל קשירה בוודאי בעינן תורת כלי ולכן לא סגי במחשבה ובעינן קשירה ולר"א דמשנתינו דבעינן גם תלוי היינו משום דסובר דאסור להוסיף ע"כ בעינן תלוי לאפוקי שלא יהא כמוסיף אוהל עראי וכן מבואר ברמב"ן ובחי' הר"ן דקשירה היינו להתיר בטילטול ותלוי להתיר שלא יהא נחשב כמוסיף אוהל עראי ולפמש"כ היינו לדרי"ו אבל ר"כ סובר דקשירה דר"י משום דדמי לבנין דלענין איסור טילטול הוה סגי במחשבה כרשב"ג וא"כ א"ש פסק הריא"ף דבפקק דשרו להוסיף וא"צ אלא להתיר בטילטול סגי במחשבה ובנגר פסק דבעינן קשירה כשמואל ורי"ו לא פליג אזה דשם משום חשש בנין ע"כ צריך קשירה ואף דבאמת בקנה לא קיימ"ל כרשב"ג ובעינן שיהא כלי ולא סגי במחשבה היינו משום דדמי קצת לבונה דומיא דנגר לכן צריך תורת כלי וכמש"כ הרא"ש:

ולפמש"כ יש לומר דהיינו טעמא דבעינן תורת כלי דדמי לכסוי כלים המחוברים בקרקע דבעינן לרי"ו ולר' יוסי דקיימ"ל כוותי' (לפמש"כ הרא"ש דט"ס בריא"ף) תורת כלי להתיר בטילטול ובית אחיזה ל"ב ע"כ גם בקנה בעינן תורת כלי והכל משום איסור טילטול ובמש"כ ניחא מה דיש לתמוה טובא לפירש הרא"ש דבגמ' איתא דדרש רי"צ נפחא הלכה כר"א ופריך לי' מה דעתך סתם משנה גם נגר הוה סתם משנה ויקשה לרא"ש ממנ"פ למאן קאי אי לרי"ו דהוצרך ר"י קשירה משום איסור טילטול וא"כ ר"א דפליג ובעי תלוי הוא ג"כ משום איסור טילטול וכיון דע"י תלוי הוה כלי שרי מאי קשיא מטפיח שם בכלי ר"א מודה והיינו כיון דהוא כלי ל"ש בו הוספת אוהל עראי ואי סובר כשמואל דבנגר הטעם משום בנין ולכן בעי קשירה אבל משום איסור טילטול ל"ב קשירה יקשה

א"כ מאי השיב לו רשב"ג מנגר דג"כ סתמא הא שם הטעם משום בנין ולפמש"כ ניחא דסברי כר' ירמי' דנגר הוא משום טילטול וקשירה דר"י הוא ג"כ משום טילטול ובכלי ל"ב קשירה דבלא"ה מותר לטלטל אבל לר"מ דסובר דבעינן קשירה ותלוי היינו משום דלדידי' בעינן ג"כ תלוי יען דאוהל עראי אסור להוסיף ולכן פריך לי' שפיר מטפיח דל"צ קשירה דלבנין ל"מ דיש תורת כלי ומוכח דלית הלכתא כר"א ורי"צ השיב דיש סתמא דנגר דבעינן תלוי ע"כ משום בנין דלטילטול סגי בקשירה וכמו שהוכחנו לעיל כדי דלא ליסתר רי"ו דבריו דמפרש דפליגי באם שרי להוסיף אוהל עראי ומפרש כמחלוקתו כאן כך מחלוקת בנגר וכמו שבארתי לעיל ולדידי' אין מחלוקת כלל בין בנין לתוספת אוהל ומאן דלא מתיר בנגר בתלוי גם בתוספת אוהל אין להתיר בקשירה לבד:

אמנם הנה זה ניחא לפרש דברי רי"צ אבל יקשה אכתי דהריא"ף כתב דהלכה כחכמים וכתב אף דסתם תנא בנגר הנגרר סתמא אחרינא יש דפקקו המאור בטפיח ומעשה רב ויקשה לשיטתו של רא"ש דרמב"ם דפסק כמשנה דנגר היינו משום דשם שייך משום דדומה לבנין א"כ מה הקשה דסתם תנא כר"א בנגר הנגרר הא שם משום בנין בתחילה לא משום תוספות אוהל וצע"ג:

אבל לשיטת הר"ן הנה ניחא דבאמת בעינן גם כאן תיקון כלי ולא במחשבה לבד וא"צ לחלק בין נגר לפקק ניחא שפיר:

והנה שיטת רש"י דפלוגתא דר"א ור"י אי בעינן קשור ותלוי היינו הכל משום בונה דלר"א מחזי כבונה ובמונח הוה בונה ממש ולר"י במונח הוה שבות דמחזי כבונה ולכן במקדש שריא וא"כ הא דצריך קשור לר"י היינו ג"כ משום דמיחזי כבונה וע"ז הקשה תוס' בד"ה בין דהאיך מדמה הש"ס לפקק כיון דבאוהל עראי שרי להוסיף כדמוכח בעירובין דף מ"ד והקשה בח"ס דאיך מוכח משם דזה הכל לפי מסקנא דחכמים כרשב"ג דסגי במתוקן לבד אבל לפי מה דסובר ר"י דבעינן באמת בפקק קשור הנה גם באוהל בעינן קשירה וכן הקשה בס' מגיני שלמה אמנם נראה דקו' תוס' הכי אזלה דכבר הקשיתי לעיל הא רי"ו עצמו מפרש טעמא דרבנן דאוהל עראי מותר משמע בלא קשירה דרק פליגי אי אוהל עראי מותר וכיון דמותר ממילא א"צ קשירה עוד הקשו בתוס' בד"ה ר"י דהא גם קנה הוה נגר וא"כ מנ"ל דרשב"ג לא מצריך שיהא תורת כלי בקנה מטעם בנין ומ"פ מחריות וע"כ העלו בתוס' דבנין בפקק נגר וקנה אין הטעם משום דדומה לבנין רק פליגי אי מותר לטלטל דלר"א דתשמישי בית מחובר צריך קשירה ותלוי להתיר הטילטול ולר"י סגי בקשור לבד ולרשב"ג במתוקן דהיינו במחשבה סגי להתיר הטילטול והנה כהא"ג הביא בחי' הרשב"א בשם הראב"ד ותמה ע"ז א"כ מ"פ מה מוכיח הש"ס מחריות

דילמא בתשמישי הבית מודה רשב"ג דצריך תורת כלי ושפיר פסק רי"ו כרשב"ג ובח"ס הקשה לפי מה שכתבו לעיל לחלק בין תשמיש בית א"כ ל"ק מדשמואל אדשמואל דהא תשמיש בית שאני ע"כ העלה הח"ס דרק לר"א דמחמיר בתוספת עראי כפקק לכן נהי דבנגר ל"ש בנין משום דאיני מבטל לי' התם מ"מ כיון דאי הוה מבטל לי' הוה בנין א"כ השתא הוה תשמיש בית ומחמרינן בטילטול דילי' אבל רשב"ג דמתיר קנה מונח ולית לי' איסור תוספות אוהל כלל ל"ש לומר דאיסור טילטול משום תשמיש בית ושפיר פריך מחריות ולכן לפי ס"ד דתוס' דשמואל נמי מפרש נגר משום טילטול ותוספת אוהל לית לי' א"כ ל"ש חומרא דתשמיש בית ושפיר הקשו דשמואל אדשמואל יעוי"ש:

והנה אני אומר בדרך קרוב לזה גם לשיטת רש"י והרי"ף דהנה לכאורה קשה עוד לפירש"י דהאיסור משום בונה א"כ למה אמרו בסוף מכילתן דפוקקין המאור בטפיח ויקשה לר"י דהא הוא סובר דמשנתינו כר"י והא לר"י בעינן ג"כ קשירה ולמה התירו בטפיח בלי קשירה (והנה קשה לי טובא לפירש"י דמשום בונה א"כ כיון דקשור הוה רק שהוא מונח הא אפשר לקשור אותו וע"י קשירה שנית ממילא יהא החבל קצר ויהא תלוי ושוב לא יהא כבונה דהא קשירה קשר של קיימא אם אין מעשה אומן ל"ה אלא איסור דרבנן משום עובדא דחול כמו מדידה והתירו במקום מצוה ה"נ קשירה התירו במקום מצוה כדמוכח ממשנה דפקקו בטפיח מלמד שקושרין ומודדין במקום מצוה והיינו קשר שרק מדרבנן אסור כיון דאין מעשה אומן בשלמא אי הכל משום איסור טילטול א"כ בתלוי אסור לטלטלו ואי אפשר לקשור אותו בחבל שלא יהא תלוי אבל לפירש"י דאסור משום בונה קשה טובא דלא משכחת כלל איסור מונח כיון דאפשר לקשור ואין לומר דבאמת הכי קאמר דאסור במונח עד שיקשור אותו ולא יהא תלוי א"כ כיון דהוה אפשר א"כ איך קאמר ר"י במקדש התירו דמ"ש במקדש כיון דאפשר בקשירה בוודאי מסתברא דיש שבות גם במקדש כדאמרינן לעיל דף קכ"ד גבי קנים והנה כיוצא בזה הקשה המג"א סי' שי"ז בהא דאיתא שם דקושרין קשר לצורך מצוה והיינו קשר של קיימא אלא שאין מעשה אומן למה הוצרך להתיר במקום מצוה כיון דאפשר לקשור קשר שלא יהא מעשה אומן דשרי לכתחלה ונדחק לומר דאייריא אפי' לא הי' אפשר באופן אחר והנה הועיל לתרץ קושיתו אבל קושיתינו בהך דנגר לא מיושב דלא משכחת כלל הדין דמונח התירו במקדש כיון דקשירה שרי במקום מצוה וגם כל הדין דמונח אסור לפקוק לא משכחת דהא אפשר לעשותו שלא יהא תלוי כדי שיקשרנו שנית דקשירה שנית שריא במקום מצוה (ומה שכתבתי דהא קמ"ל דאסור כ"ז שתלוי דחוק דהא רש"י פי' דאסור משום בונה דמדאורייתא אסור ואי ס"ד דרק הא שמעינן דאסור

כל זמן שאין תלוי עד שיתקנו ויקשרנו עד שיהא תלוי א"כ אפי' אין איסור דאורייתא אין להתיר כיון דאפשר לתקנו בקל לקשרו שנית ולמה צריך רש"י ליתן הטעם דאסור במקדש משום דהוה דאורייתא אך י"ל בוודאי לא התירו איסור דרבנן גם במקדש היכא דאפשר כדמוכח גבי קנה ומקלות אבל כאן לא אפשר רק ע"י שיתירו שבות קל דקשירה זה לא מיקרי אפשר ולכן צ"ל יען דהוי דאורייתא):

ונראה לישב דהנה בסברא זו אי הוה בכלל בונה י"ל דתליא באיסור טילטול דהנה קיימ"ל דאסור לבטל כלי מהיכנו ומבואר ברש"י לעיל דף מ"ג שהוא מטעם בונה דהוה כמחברו בטיט א"כ י"ל אי הפקק אסור לטלטל א"כ כשמניחו בחלון וא"י ליטלו עוד בשבת הוה כבונה בשבת אבל אי מותר לטלטל ממילא ליכא משום בונה דהא בכל רגע יכול להסיר אותו (וער"ן גבי ביטול כלי מהיכנו לחלק בין אי מבטל לכולי' יומא ובח"ס לעיל דף מ"ג כ' דסברא כך לחד טעם ביטול כלי מהיכנו מטעם דהוה כסותר וזה ל"ש היכיא דהוא רק לשעה קלה אבל אי משום בונה ומחברו בטיט רגע אחת הוה כבונה ולענ"ד י"ל סברא להיפוך אי משום בונה רק לכל היום כולה אסור דלשעה ל"ה בנין דבעינן שיהא ראוי לעמוד כך אבל אי משום סותר שייך אפי' הסתירה רק לשעה קלה כיון שנשבר ונסתר הבנין אין ראוי להקימו עוד שכבר עבר שסתר הבנין ודו"ק ועמג"א סי' שי"ג כ' בפקק שעתיד לעמוד זמן רב הוה אוהל קבוע וכ' בתו' שבת דשיעור זמן רב תליא בהא דסי' שי"ז לענין קשר של קיימא מהו קשר של קיימא דמבואר שם דכשלא יעמוד הקשר באותו יום בוודאי לכתחלה שרי לסתור הקשר וה"נ אי רשאי לטלטל היום הוה עראי אבל אי ביום השבת א"י לטלטלו ולסלקו ל"ה עראי ודמי לבנין קבוע ואסור אף לרבנן ועיין בישועת יעקב סי' שט"ו כתב ג"כ בנין לשעה דהוה בנין לירושלמי (שהבאתי לעיל) אבל עכ"פ צריך שיהא עתיד לעמוד כל יום השבת יעוש"ה) ולפי"ז י"ל דהיינו טעמא דר"כ דסובר דסגי במתוקן לכך דהוא סובר כיון דרשאי לטלטל א"כ ל"ה דומה כלל לבנין והוה רק תוספת אוהל עראי ושרי אבל ר"י הקשה מנגר דהלכה כר"י דבעינן קשירה והיינו דבלא קשירה אסור לטלטל ושוב שייך משום בונה דא"י להסיר הנגר א"כ נהי דתוספת עראי שרי אבל כיון דא"א להסירו הוה עכ"פ בנין לשעה ול"ד לתוספת אוהל עראי וע"ז משני אנא כרשב"ג סבירא לי דסגי במתוקן ע"י מחשבה לבד לענין טילטול וכיון דרשאי לטלטלו א"כ אין אסור משום בונה ג"כ וא"כ נתיישב קו' התוס' דל"ש משום בונה דתוספת אוהל שרי דלפמש"כ אי הוה אסור לטלטל א"כ א"י ליטלו ממנו בשבת א"כ הוה שפיר בנין קבוע לאותו יום וא"ש ג"כ קו' תוס' הא רי"ו עצמו אמר דפליג אי תוספת אוהל שרי א"כ למה צריך קשירה דלפמש"כ אי הוה אסור

לטלטל הוה בנין לאותו יום ורק יען דקשור ורשאי לטלטל ל"ה אלא אוהל עראי ושרי:
וא"ש נמי קו' תוס' מ"פ מרשב"ג דחריות דילמא רק בקנה משום דהוה בונה לכן בעינן שיהא באמת תורת כלי לפמש"כ ניחא כיון דלרשב"ג סגי במחשבה להתיר טילטול ל"ש לאסור משום בונה למ"ד דשרי להוסיף אוהל עראי וכ"ז לדידן דאוהל עראי שרי אבל ר"א דסובר דאסור להוסיף א"ע לא סגי בקשור לבד דאכתי אסור לטלטל דכיון דעומד זה להוסיף ע"י אוהל עראי הוה כתשמישי בית שאסור לטלטלו דבשלמא אי אוהל שריא א"כ כמו דל"ה זה לעשותו אוהל עראי חשיבות שיהא אסור כבונה ה"נ לא יכול לגרום שיאסור בטילטול משום תשמישי בית במחובר ולפ"ז ניחא מה שהקשיתי מטפיח דל"ה קשור דבמידי דכלי הוה ורשאי לטלטל ל"ב קשירה דלפמש"כ איסור בונה תליא באי שרי לטלטל או לא אבל לר"א דאוהל עראי אסור להוסיף דזה ג"כ בכלל בונה ה"נ מצינן למימר דמסתבר דזה שעומד הכלי להוסיף על האוהל מחשבו שיהא תשמישי בית במחובר א"כ אסור בטילטול עדיין אף דהוה כלי עד שיהא תלוי ג"כ דאז יצא מכלל תשמישי בית במחובר דדמי לכסוי כלים במחובר דמטלטלין כשיש לו בית אחיזה וכיון דרשאין לטלטלן שוב ל"ש משום בונה ול"ה אפי' כמוסיף על אוהל עראי דלא מבטל לי' דכיון שיש לו בית אחיזה ניכר הוא דעומד ליטלו משם ועומד לפתוח ולסגור בכל שעה ל"ה אף בכלל אוהל עראי (וגם פשוט י"ל דכיון דהוספת אוהל עראי אסור א"כ היה זה הפקק כמלאכתו לאיסור ע"כ צריך שיהא לו בית אחיזה וכמו שיבואר עוד להלן):
ואמנם יקשה לפי"ז שמואל אדשמואל דסובר בחריות כרשב"ג וכאן פסק כר"י דבעינן קשירה נראה ליישב דהנה הקשו הראשונים מ"ש דבחריות סגי במחשבה או בישב מבעוד יום ובאבנים בעינן מעשה שיפשוף או לסדרם מע"ש והנה לדעת בעהמ"א פליגי באמת אבל הרמב"ן מחלק דבאבנים דל"מ מחשבה רק לאותו שבת ע"כ בעינן מעשה דל"מ מחשבה באבנים שיהא כלי ושיהא מותר לטלטל בכל השבתות אבל בחריות דעומד לישב אהני מחשבתם שיהא תמיד רשאי לטלטל ע"כ סגי במחשבה ולפי"ז י"ל דהיינו טעמא דשמואל דהוא סובר רק בחריות מהני מחשבה כדי שיהא רשאי לטלטלו בכל השבת אבל כאן ממנ"פ אי סגי בעלמא במחשבה לאותו שבת הכא בנגר לא אהני כיון דאין מחשבתו רק לאותו שבת דכל היתר הטילטול רק יען שחושב בו לטלטלו כדי לסגור א"כ בוודאי אין להתיר משום דהוה תשמיש בית במחובר דהא בעלמא אין נעשה כלי ע"י מחשבתו שיהא רשאי לטלטל בכל עת אלא עתה לפי שעה א"כ כיון דגם לפי מחשבתו ל"ה אלא תשמיש בית במחובר ע"כ אין רשאי לטלטלו עד שיקשור ואי נאמר דבעלמא בעינן דמחשבתו אהני להתיר בכל שבתות ובחריות דעומד לכן מהני מחשבתו

שיהא עומד לטלטלו בכל השנה א"כ בנגר כיון דלא תיקנו ע"י מעשה רק חתיכת עץ בעלמא או חתיכת ברזל א"כ ל"ש דעומד מעצמו לכך לכן לא אהני מחשבתו כאן רק לאותו שבת שוב בעינן קשירה דיהא רשאי לטלטלו כמו שיפשוף באבנים ורק הכא בשמעתין אזיל דסגי מחשבה בחריות וה"ה בכל דבר כמו באבנים להתיר הטילטול וא"כ ל"צ בנגר קשירה אבל להלכה דקיימ"ל באבנים בעינן מעשה שפיר י"ל דבנגר בעינן קשירה ולא סגי במחשבה כמו בחריות ולפי"ז ניחא גם דברי הריא"ף דהוא פסק ג"כ רק בחריות סגי במחשבה אבל באבנים בע' מעשה כמבואר בדבריו בפ' במה טומנין ובמלחמות וא"כ שפיר יש לחלק בפקק ע"כ אהני מחשבה לבד להתירו לטלטלו בכל השבתות אבל בנגר סובר דלא עומד לכך ולא מהני מחשבתו ובעינן קשירה דוקא דאל"ה אסור לטלטלו בכל השבתות מאי תאמר כיון דעכ"פ רשאי לטלטלו באותו שבת א"כ שוב ל"ש משום בונה דהרי יכול לסלק הנגר ע"ז נאמר כיון דכל ההיתר רק לאותו שבת א"כ שוב אין רשאי לטלטלו מטעם דהוה תשמיש בית כמחובר כיון דמצ"ע לא אהני מחשבתו לעשות ככלי אלא להתיר לטלטל היום א"כ שוב יש לאסור מטעם תשמיש בית במחובר דהא לא נעשה כלי ע"י מחשבתו ובאמת בקנה שהתקינו ג"כ לא סגי במחשבה לבד דל"ש דקנה עומד לכך לנעול בו ורק גמ' דהי' מדמה לחריות הוה סבור כמ"ד דגם באבנים סגי במחשבה לבד להתיר לטלטלו תמיד לעשותו ככלי וע"כ הוה סבור גם בקנה אהני מחשבתו לבד אבל להלכה צריך לומר בקנה שהתקינו היינו שיהא עליו תורת כלי וכמש"כ הריא"ף באמת כדפריך בגמ' דלרשב"ג ג"כ רק בקנה שהתקינו ומשני חריות סגי במחשבה לבד אבל בפקק באמת אייריא בדבר שעומד מצ"ע לפקוק בו ע"כ מהני מחשבתו לבד ודו"ק ובהא ניחא קו' ח"ס דלעיל דר' יוסי עצמו דקאמר אוהל עראי מותר וכאן מצריך קשירה כיון דאי לאו דהוה קשור אסור בטילטול ואז הוה בנין לשעה:

נח) **עוד** יש ליישב באופן אחר קו' תוס' (וגם דברי הריא"ף) דיש לומר למ"ד דבעינן שיהא ניטל באיגדו כדאיתא בעירובין וכמו שכ' לעיל וא"כ אף דמחשבה אהני לעשותו כלי בעינן קשירה דאל"ה עדיין לא ניטל באיגדו והנה בטעמא דמלתא דבעינן ניטל באיגדו בארתי לעיל דאל"ה אסור לטלטלו דדמי לכסוי כלים המחוברים לקרקעות דאסור לטלטלם כשאין להם בית אחיזה (ומבואר במגי"ש דהטעם משום דדמי לכלי שמלאכתו לאיסור כיון דמחזי כבונה א"כ דמי לכלי שמלאכתו לאיסור) ואמנם רי"ו דמתיר סובר דל"ב ניטל באיגדו דהוא סובר גם בכלים שמחוברים לקרקע ל"ב בית אחיזה ול"ה כלי שמלאכתו לאיסור דלא מחזי כבונה כפירש"י במכילתין אבל עכ"פ תורת כלי גם הוא בעי ע"כ בעינן גם בנגר קשירה ובמחשבה לבד אין עליו תורת כלי וע"כ בעינן מעשה

דקשירה אך י"ל טעם אחר בהא דאין עליו תורת כלי וכירושלמי לכך בעינן ניטל באגדו לפי"ז י"ל בנגר דבעינן קשירה אבל תורת כלי ל"ב וסגי במחשבתו להתירו בטילטול רק כיון דצריך בית אחיזה ע"כ בעינן קשירה שיהא ניטל באגדו כמבואר בירושלמי בעירובין דבהא פליגי ר"א סובר בעינן בגלוסטרא ניטל באיגדו דסובר גלוסטרא בטיל לגבי נגר ול"ה כלי ור' יוסי סובר נגר בטיל לגבי גלוסטרא:

ולפי"ז י"ל בהכי פליגי ר"כ ור' ירמי' דר' ירמי' סובר דהיכיא דל"ה עליו תורת כלי בעינן ניטל באיגדו דאל"ה אסור לטלטלו כיון דל"ה עליו תורת כלי ע"כ מדמה פקק לנגר ובעינן קשירה אמנם ר"כ סובר לר' יוסי ל"ב ניטל באגדו כיון דהוה עליו תורת כלי ולכך בקנה שהתקינו ל"ב ניטל באגדו ובפקק ג"כ סגי במחשבה והיינו כדר' יוסי דל"ב בכסוי כלים שיהא לו בית אחיזה אמנם שמואל סובר כר"א דאף דיש עליו תורת כלי בעינן ניטל באגדו ומטעם מלאכתו לאיסור וכמ"ד דסובר גם בכסוי כלים המיוחדים לקרקע צריך בית אחיזה משום דהוה מלאכתו לאיסור א"כ לכן אף דסובר בחריות מהני מחשבתו להתיר טילטול כאן דהוה מלאכתו לאיסור משום דמחזי כבונה צריך שיהא ניטל באיגדו לכן בעינן קשירה והא דאמר רבא אהא דר' טבי האי ניטל באגדו הוה משמע דהא דנגר ל"ה ניטל באגדו וכמו שהקשה הח"ס יש לומר דהאי ניטל באיגדו הוא כהאי שכ' רמב"ם דניטל באיגדו דהיינו שמטלטל גם החבל וכמש"כ הכ"מ וזה ל"ב שתלוי בדשא אבל הא בעינן עכ"פ קשור כדי שיהא ניטל באיגדו ולא יפסק מעל החבל (ועח"ס שכ' דמרש"י גופי' נראה שרוצה לחלק בין האי ניטל באגדו דהכא להאי דגלוסטרא אך כתב שא"י החילוק ולדעתי כמש"כ הכל לפי שיטתו של הרמב"ם שיש תרתי גוונא ניטל באגדו כן יש לפרש לשיטת רש"י תרתי גוונא ניטל באגדו דלעיל אייריא בחבל חזק שלא יפסוק והאי דר' טבי ניטל באגדו הכונה שהחבל תמיד קבוע בנגר ע"כ ל"ב תלוי בדשא אבל עכ"פ בעינן ניטל באגדו שלא יפסק החבל שיהא כבית אחיזה בכסוי כלים המחוברים לקרקע) וניחא נמי שיטת הריא"ף דפסק כשמואל בנגר ובפקק פסק דסגי בהתקינו לכך דדוקא בנגר דהוה כמו כסוי כלים המחוברים בקרקע ה"נ הנגר הוה תשמיש הדלת והמזוזה שנקבעין בבית וע"כ כמו דהתם בעינן בית אחיזה דאל"ה דומה לכלי שמלאכתו לאיסור יען דמחזי כבונה ה"נ בנגר (ולפי דרך זה שפיר י"ל דפסק רמב"ם כת"ק דר' יוסי דבעינן בית אחיזה וא"צ לומר דהוה ט"ס כמש"כ רא"ש וק"נ ועש"ה) משא"כ בפקק כיון דהוה רק תוספת אוהל עראי ל"ה כלי שמלאכתו לאיסור ע"כ ל"ב ניטל באגדו לכן ל"ב קשירה והא דבשמעתין הוה מדמי לנגר היינו משום דהוה סבור כירושלמי דגלוסטרא ל"ה כלי ע"כ בעינן ניטל באגדו לכן הוה סבור ר' ירמי' דכמו בנגר דל"ה כלי דמחשבתו

לא אהני לעשותו כלי ולכן בעינן קשירה שיהא ניטל באיגדו לכן גם בפקק ל"מ מתוקן לכך במחשבה ובעינן ניטל באיגדו בעי קשירה דאל"ה אסור לטלטל והוה כבונה ודו"ק:
והנה בטעם דמונח אסור במקדש פירש"י בעירובין דהוה בונה וחייב חטאת ולא הותר במקדש מלאכה אלא הקרבת תמידין ותמוה מה רצה בזה הכי לא ידעינן עוד דהקרבת תמידין שרי מגזה"כ ופי' בח"ס דרש"י רמז בזה דמשמע כי היכיא דתחיבת הנגר הוה בנין ה"נ הסרתו הוה סתירה כדמשמע ממ"ש תוס' גבי קנה שהתקינו להיות פותח ונוטל בו וא"כ תיקשי הרי במקדש היו פותחין בנגר שער הגדול שבהיכל ולא הי' בראשו גלוסטרא ולא הי' קשור דא"כ הו"ל למחשבו במס' מדות דהכל בכתב מיד ד' עלי השכיל כתיב אלא משום דקיי"ל אין שוחטין קרבן קודם פתיחת דלתות ההיכל דכ' פתח אוה"מ בזמן שהוא פתוח ולא כשהי' נעול ע"כ פתיחתו דוחה שבת עכ"ד ולענ"ד קשה לומר כך דלכן הותר במקדש איסור דאורייתא כיון דאורייתא דאפשר לעשותו ע"י גלוסטרא ולקושרו בחבל ולא להתיר איסור שאסור להקריב קרבנות קודם פתיחת ההיכל והדבר מבואר בירושלמי פ"ו דפסחים דאף נפגם המזבח בשבת א"ד שבת אף דאי אפשר להקריב בלתי מזבח ומשמע אפי' קודם זריקה א"ד בנין מזבח שבת יען דזה ג"כ הוא בכלל אפשר מע"ש כמו עלתה יבלת בשבת דמיקרי אפשר וא"כ ה"נ אפשר מע"ש באופן שלא יצטרך להסירו שהוא אסור משום סותר:
והנה בח"ס שבת דף קל"ט הקשה לר"א דמכשירין דוחה שבת א"כ הא דקיימ"ל דאין בנין מקדש ומזבח דוחה שבת אמאי הא משכחת בעשה קודם שבת ורק מכוש האחרון נעשה בשבת והוה בעידנא א"כ לידחו יעוש"ה שתי' דלר"א מקריבין כשאין בית עכ"פ פשיטא לדידן דאין דוחה שבת יען דאין מכשירי קרבנות דוחה שבת א"כ יקשה דהא כש"כ דל"ש להתיר לפתוח דלתות ההיכל כדי להקריב הקרבנות דל"ה אלא מכשירי הקרבנות דא"ד שבת וע"כ לומר דבאמת היו נוטלין ופותחין בנגר שיש בו גלוסטרא דהוה כלי ואין חייב משום בונה (ובזה תמוה לי על ח"ס בתשו' וכן בחי' על סוגי' דדייק מגמ' דמ"ק דקיימ"ל דמשכן א"ד אפ"ה הקמת משכן דחי דלהנ"ל לק"מ דבוודאי הקמת משכן כדי להקריב קרבנות מילואים דדחי שבת גם הקמתו דחי שבת כמש"כ הח"ס בעצמו דלכך פתיחת דלתות דוחה שבת אף דהוה כבונה כדי שיקריבו קרבנות ציבור א"כ לכן הקמת ג"כ דחי משא"כ בנין ביהמ"ק א"ד דהנה בנין המשכן גופי' הא ניחא בפשיטות דלא דחי דלא הגיע עוד החיוב להקריב במשכן ע"כ לא דחי גם הבנין וכמש"כ ח"ס הנ"ל לר"א דמכשירין דחי שבת ואי בבית עולמים הנה היה מקריבין במשכן עד שהעומד המקדש מסתברא נמי דלא דחי וכן ניחא דלעתיד ג"כ לא דחי בניין ביהמ"ק

ממנ"פ אי מקריבין אעפ"י שאין בית א"כ נוכל להקריב בלא מקדש ואי אין מקריבין באין בית א"כ כ"ז שאין בית אין עוד זמנו ליקרב אבל במילואים דהי' זמנו ליקרב בשבת לכן גם הקמתו דחי שבת ודו"ק והא דכ' רש"י דאין דוחה אלא קרבנות נראה דרש"י רצה לשלול בזה דהנה קיימ"ל אין הפשיטן דוחה שבת אבל מפשיט עד החזה ומבואר בירושלמי פ"ו דפסחים דהטעם יען דסובר דאין חייב רק בהפשיט כל העור ולית לי' הבונה או הקודח בכל שהוא חייב ולמ"ד דחייב בבונה וכן בקודח כ"ש ה"ה הפשיטן עד החזה יש בו דיחוי שבת וכיון דכבר נדחה ע"כ האיסור בתחילת הפשטן עד החזה דוחה הכל ומפשיט כולו וזה דהוה קשה לרש"י מאחר דהקדים דבונה כ"ש חייב וא"ד שבת במקדש א"כ הא דמפשיט עד החזה יקשה ג"כ דהא איכא חיוב במקצת ג"כ בשלמא דאי אמרינן דאין חייב בבונה כ"ש הוה ניחא למה הפשטן עד החזה שרי ותו לא כמ"ד בירושלמי דאין מתחייב אתחילת הפשיטן אבל מאחר דקאמר דחייב בבונה כ"ש א"כ ה"ה דאיכא איסור בהפשטן עד החזה ולמה דחי באמת שבת ע"ז תי' רש"י דקרבנות דוחה הכונה בקרבנות עצמן שייך לומר דדחי ג"כ אף דבאמת יש איסור בהפשטן עד החזה אפ"ה דוחה שבת (שוב ראיתי בירושלמי פ' הבונה דהא דמחייב בבונה כ"ש היינו דתליא בפלוגתא דמפשיט עד החזה אי אמרינן דחייב אף שלא עשה כל המלאכה מוכח להדיא כדברי דתליא זב"ז ורש"י רצה לתרץ זה דאף דאיכא איסור בהפשטן עד החזה אפ"ה שפיר דוחה שבת) והנה כ"ז במונח אבל בקשור דל"ה אלא שבות דוחה במקדש דאין שבות במקדש והנה מזה נשמע הא במדינה אפי' לצורך מצוה א"ד שבת והנה תוס' בשמעתין כתבו דמדלא משני פקק דמצוה שאני מוכח דלא התירו שבות זה במקדש אלא במדידה לבד אמרו מדידה דמצוה שאני ולפמש"כ מוכח נמי כן מדלא הותר רק במקדש מוכח דבמדינה לצורך מצוה הוה כצורך הדיוט כדאמרינן במ"ק התם צורך גבוה הכא צורך הדיוט לא התירו:

והנה בח"ס בשמעתין הקשה באמת מהך דמו"ק למה נקרא צורך מצוה צורך הדיוט ומפרש לה יען דיש בו הנאת הגוף ותלה לה בפלוגתא דאבא שאול ורבנן אי מצוה ליבם ותמוה דמבואר הוא בכמה דוכתין שבת דף קי"ז דף קל"ז דצורך מצוה צורך הדיוט מיקרי (והנה בזה יש לתרץ מה שהקשה בשו"ת ברית אברהם או"ח סי' ב' דלמה צריך כלל לטעם עדל"ת הא כיון דמצוה ללה"נ ליכא מה"ב ואף אי אית בי' הנאת הגוף התורה לא אסרה הנאת הדבר האסור רק היכיא דליכא מצוה אבל היכיא דאיכא מצוה לא אסרה ולהנ"ל י"ל אדרבא היכיא דאיכא הנאת הגוף המצוה בטלה לגבי הגוף ולכן מיקרי צורך הדיוט ויתבאר בה' כהמ"ק) ואולם יקשה דהתינח אי כאן הטעם משום דמיחזי כבונה

בזה יש לומר דשבות זה לא התירו ורק שבות דמדידה דנפקא מקרא דודבר דבר התירו במקום מצוה אבל אי אמרינן דהטעם בכל הני דשמעתין משום טילטול וכמש"כ התוס' לעיל א"כ יקשה למה באמת שבות דטילטול לא התירו כאן הא שבות דטילטול ג"כ רק נפיק מקרא דודבר דבר וכמש"כ הרמב"ם בפכ"ה דשבת דהא דאמרינן לעיל דף קכ"ד דגזרו בטילטול אטו הוצאה לא קיימא למסקנא דאחר התרת כלים שנינו כמש"כ הכ"מ שהבאתי לעיל ונהי דתוס' שפיר תי' דגמ' לא מצי לשנוי פקק דמצוה שאני דזה קאי אליבא דר"א דלדידי' דאיכא משום איסור הוספת אוהל עראי לא מצי לשנוי פקק דמצוה שאני כיון דהאיסור משום הוספת אוהל אבל כבר הוכחתי דמדלא מתירין שבות במדינה רק במקדש נשמע אפי' שבות דמצוה דומיא דשבות במקדש דהוה שבות דמצוה אפ"ה לא התירו יקשה מ"ט לא התירו בזה ג"כ האי שבות קל כמו מדידה וכמו דהתירו שבות דמדידה לצורך מצוה למה לא התירו שבות בטילטול ג"כ במקום מצוה במדינה כמו שהתירו במקדש וכמו שהוכחתי באמת במק"א מהא דאמרינן גבי לולב טילטול בעלמא הוא ופירש"י דאין לסייג ובארתי דכונתם דטילטול רק משום עובדין דחול ומקרא דודבר דבר לכן יש להתיר שפיר במקום מצוה א"כ למה בנגר לא התירו במקום מצוה במדינה ואין לומר דאפשר באופן אחר ז"א דאי באפשר גם במקדש לא התירו כמש"כ הרשב"א בסוכה פ"ד דלכן קנים לא דחי שבות דידהו שבת דעכ"פ אפשר מע"ש (ועמש"כ בסוף ה' אלו וה' עיוה"כ) אמנם לפמש"כ תוס' דהאי טילטול חמור יען דהוה תשמישי בית במחובר י"ל דדמי למלאכתו לאיסור וכמש"כ המגי"ש בהאי טעמא בכסוי כלים דצריך בית אחיזה יען דהוה כמלאכתו לאיסור בונה ובמלאכתו לאיסור אסור בטילטול משום גזירה דיבוא לעשות מלאכה דאורייתא וכמש"כ רבינו שם ושבות זה שפיר לא התירו במקום מצוה דזה לא אתיא מודבר דבר דזה רק במידי דאין מלאכתו לאיסור ורק שאין רשאין לטלטל משום דלאו כלי זהו דאסרינן משום ודבר דבר שרי במקום מצוה (ועיין לעיל דקאמר דאף לת"ק דמצריך בחריות של דקל לקשרם משום מצוה דבית האבל או בית המשתה סגי בהזמנה בעלמא):

ואולם יש לתמוה דתוס' הביאו ראי' לשיטתם דאסור משום טילטול דאע"ג דמשום שבות נאסר טילטולם במקדש כקנים ומקלות דלעיל עכ"ל ויפלא אי קודם התרת כלים א"כ לא קיימ"ל כהך דנגר כיון דנשנה קודם התרת כלים וע"כ כונתם אחר התרת כלים הנה מסיק שם דאסור משום דלעפוש רב בזמן פורתא ל"ח והנה רשב"א מפרש משום טילטול שלא לצורך והנה לפי פירושו יקשה בוודאי אמאי אסור באמת במקדש כיון שכל האיסור רק משום טילטול שלא לצורך א"כ לא גרע במדינה לצורך מצוה דהתירו

מכש"כ במקדש והנה ע"כ דתוס' דסברי דגם אחר התרת כלים יש איסור טילטול ע"כ משום דכל דאיני כלי אסור לטלטל משום עובדין דחול וכמש"כ רבינו בפכ"ה משבת אלא דאכתי גם זה הי' לן להתיר במקום מצוה וכש"כ במקדש ולכן צריך לטעם משום זמן פורתא ל"ח לעפושי וכיון דאפשר לא התירו אפי' מוקצה קל וכן במקלות אפשר ביד ע"כ לא התירו אפי' איסור טילטול בעלמא וא"כ יקשה מאי ראי' מייתי תוס' דבנגר ג"כ אסרו במקדש משום טילטול כמו קנים ומקלות הא שם ע"כ משום דהוה אפשר לא גזרו דאי לא דהוה אפשר הוה מתירין איסור טילטול בעלמא במקדש כיון דאפי' במקום מצוה מתירין כיון דאין אלא משום עובדן דחול לא גרע ממדידה דהתירו במקום מצוה כמש"כ תוס' גבי פקקו בטפיח לקמן בשמעתין וא"כ בנגר דאי אפשר בוודאי אין לאסור במקום מצוה ומכש"כ במקדש בשלמא לפירש"י דכאן משום בנין ניחא דשבות כזה לא התירו במקדש כמו דלא התירו שבות זה במקום מצוה כדמוכח בעירובין גבי אין מחזירין דלתות אבל לתוס' דמשום טילטול קשה דנהי די"ל דמוקצה כזה חמור יען דתשמיש בית הוה אבל מאי ראי' הביאו תוס' מקנים ומקלות דשם משום מילתא אחריתא יען דאפשר אך לפמש"כ לעיל גם בנגר הוה זה אפשר דיכולין לפתחו ע"י נגר שיש בו גלוסטרא:

נט) **ובהאי** ענינא אמרתי בהא דאיתא ב"ב דף ס"ד במשנה מכר את הבית מכר את הדלת ופירש"י דכל המחובר לקרקע כקרקע ויש להקשות דמשמע לכאורה דזה הטעם רק שייך לר"א דסובר בסיפא דמכר גם מכתשת הקבועה אבל לרבנן דלית להו במכתשת קבועה דכל מחובר לקרקע כקרקע א"כ בדלת ג"כ לא קניא ובברייתא איתא דגם לרבנן מכר את הדלת ונראה ליישב דהנה בברייתא איתא דרבנן מודו באיצטרובלא דכמו דקני הכותלים אף דהוה תלוש ולבסוף חוברו ה"נ איצטרובלא בכלל בית וביאר בש"ך סי' צ"ה בשם בעל העיטור דהכונה דכתלים קנוי לכו"ע משום דבבית לכו"ע תלוש וחיברו הוה כמחובר לקרקע ואיצטרובלא בכלל בית לכן מחובר לקרקע כקרקע וכמו שנראה מפירש"י גבי איבעיא דאיצטרובלא דאי לאו כקרקע הוה סבירא לרבנן דמכתשת דהטעם דאיצטרובלא הוה בכלל בית ולפי"ז היינו טעמא נמי בדלת דבכלל בית הוה ושפיר מחובר לקרקע כקרקע וא"ש הא"ט גם לרבנן אך לכאורה ל"ד לאיצטרובלא דהרי לעיל דף נ"ג איתא דהבונה פלטרין בנכסי הגר ובא אחר והעמיד דלתות קנה מ"ט לבני בעלמא הוא דאפיך ופי' הראשונים דכל כמה דלא העמיד הדלתות ל"ה כקרקע וכאלו לא החזיק בקרקע אבל בהעמדת הדלתות נעשה בית מחובר לקרקע כקרקע א"כ לפי"ז אין הוכחה מאיצטרובלא דבשלמא במכר ביתו עם דלתות דקנה מטעם מחובר לקרקע כקרקע שפיר קנה איצטרובלא דהוה בכלל בית כקרקע אבל עתה שדנין אי מכר לו הדלתות א"כ אי

נאמר דלא מכר לו הדלת רק הבית א"כ ל"ק אלא משום דמכר לו בפירוש הבית א"כ בדלת ל"ש דקנה מטעם דמחובר לקרקע דהרי אפי' הבית ל"ק מטעם דהוה כקרקע אלא מטעם דמכר לו בפירוש (לפמש"כ הש"ך דבבית דוקא הוה כקרקע ובלא דלת מוכח דל"ה רק ככתלים לבד וכ"כ בנתיבות) וא"כ מ"ט דלרבנן מכר לו הדלת ג"כ:

ונראה דהנה במשנה פ"ג דכלים איתא דדלת אין מקבל טומאה אף דהוה כלי בפ"ע מפני שנעשה לקרקע וביאר שם רבינו בפי' המשנה דאף קודם שקבעה בקרקע כבר אין מטמא כמו שכל עיקר עשייתן לקבען בקרקע ולפי"ז אני אומר דהא דלרבנן ל"א מחובר לקרקע כקרקע לענין מכר דהא גם לגבי טומאה ל"ה כקרקע ומטמאין אפ"ה בדלת מודו מטעם דנעשה למחובר א"כ ה"ה לענין מכר שפיר הוה בכלל בית כיון דנעשה לחברו בקרקע שפיר הוה כקרקע גם לרבנן והיינו דפי' רשב"ם לרבנן ג"כ בקבעו ולבסוף חקקו הוה כקרקע ולא פליגי אלא בחקקו כיון דהי' שם כלי עליו בתלוש לא ביטלו לגבי קרקע דהרי באמת נתקשה המפורשים לפי' רשב"ם מה לי לענין מכירה בין חקקו ולבסוף קבעו ובין קבעו ולבסוף חקקו ומבואר בח"ס סי' קצ"ח דהכונה מאחר דלענין איסור וטומאה ולענין גבית בע"ח לאו בכלל קרקע מזה נולד בלשון בנ"א ג"כ הבדלים כשמוכר הקרקע אין מוכר שאר דברים המחוברים דכיון דל"ה בכלל לענין שאר דברים אמרינן מוכר בעין רעה מוכר ולא מכר המחובר לקרקע ומעתה בתלוש ולבסוף חיברו היכיא דהוה כלי כבר דלענין טומאה וע"ז ל"ה כמחובר א"כ אמרינן דגם במכירה בעין רעה מכר ולא מכר הכלי הקבועה אבל בקבעו ולבסוף חקקו דגם לשאר מילי הוה כמחובר הוה בכלל בית ומכר גם זה וא"כ ניחא היכיא דנעשה חברו לקרקע גם רבנן מודו דהרי כיון דבקבעו ולבסוף חקקו לרבנן דברייתא יש חילוק כמו לענין טומאה בין חקקו ולבסוף קבעו א"כ בנעשה לקרקע גם לרבנן לענין טומאה מהני מה דנעשה לחברו לקרקע דהוה כאלו קבעו ולבסוף חקקו כיון דבשעת החקיקה הי' בדעתו לקבעו בקרקע דהרי אפי' בעשאו כלי אם לא הי' כונתו לעשיית כלי לא מטמא והוה שפיר כקבעו ולבסוף חקקו כיון דהי' בדעתו שלא יהא כלי עד שיקבע בקרקע לכן גם לרבנן מהני כשנעשה מתחילתו לקרקע והוה כמחובר לקרקע א"כ שוב גם לענין מכר הוה כמחובר לקרקע בלשון בנ"א לכן בדלת שפיר הוה בכלל מחובר לקרקע גם לרבנן ודמיא לאיצטרובלא שכ' ג"כ הרשב"ם דהא"ט דהוה בכלל בית שנעשה לקבעו בבית ותחילת עשייתן לכן א"כ כש"כ בדלת דשייך הא"ט גם לרבנן וא"ש פי' רשב"ם דאף דיש לדחוק דכונתו לר"א אבל לדעתי דחוק לפרש כל המשנה כר"א ולפמש"כ אתיא שפיר כרבנן:

ובהא ניחא קו' תוס' שתמהו לפי' רשב"ם הא דפריך ממאי כר"מ דפריך מדלא מכר

המכתשת שאין קבוע דבגמ' מוכח דפריך ממפתח ולפמש"כ ניחא דהנה הא דמכר הדלת ולא מכר המפתח י"ל דאתיא גם כרבנן משום דגבי דלת דנעשה מתחילתו לקרקע הוה לכ"ע כמחובר ובמפתח ל"ה כמחובר אפי' בקבוע דלפעמים ניטלת והיינו לרבנן דלית להו דמחובר לקרקע כקרקע לענין שאר דברים דלת ולכן אמרינן דמוכר בעין רעה מוכר ולא מכר המפתח רק בדלת דנעשה מתחילתו לקרקע דהוה צורך הבית ואין לו צורך אחר ואם כן בוודאי אתיא דלא כר' מאיר דהא לרבנן לא הוה בכלל קרקע רק בדלת משום דתחילת עשייתו לכך ולר"מ לא תליא אי לכל שאר דברים הוה כתלוש אלא אם הוא צורך הכרם מכר גם הקנים אף דפשיטא דאותן הקנים לענין שאר דברים ל"ה כמחובר לקרקע אפ"ה מכר גם הקנים דבעין יפה מוכר וכאן אמרינן בחקקו ולבסוף קבעו יען דלשאר דברים ל"ה כקרקע גם לענין מכר ל"ה כקרקע משום דבעין רעה מוכר אף שקבוע וא"כ בוודאי דלא כר"מ ואין כאן תימא כלל אי לא אתיא כר"מ ורק עיקר התימא מכח הסיפא דמכתשת מחוברת מכר אפ"ה לא מכר המוטלטלת א"כ בשוב קשיא ממפתח דהרי דאתיא גם כר"א ואפ"ה במפתח ל"ק אף דלר"א בוודאי כל המחובר לקרקע כקרקע כיון דאפי' חקקו ולבסוף קנאו קנוי לו א"כ במפתח קבוע ליהוי בכלל בית אי איתא דסובר כר"מ דכל צורך הכרם מכר א"כ גם מפתח הא הוה צורך הבית וגם קבוע ואמאי אמרת דלא מכר א"כ שפיר פריך מי נימא דלא כר"מ והקושיא מכח תרווייהו ממכתשת ומפתח ונתיישב פי' הרשב"ם:

והנה באמרי אש בסוג' דצינור הקשה באמת מאי תימא איכא אי נימא דלא כר"מ אמנם לפמש"כ ניחא דהנה בשבועות דף מ"ד פליגי ג"כ ר"מ ורבנן לענין עומד לתלוש דלרבנן כל המחובר לקרקע כקרקע ולר"מ ל"א כל המחובר לקרקע כקרקע אפ"ה ס"ל הכא דכל מה שצריך לכרם מכור בקבוע א"כ ר"א דסובר המחובר כקרקע דמי כרבנן דר"מ דסובר כל המחובר לקרקע כקרקע יסבור כאן דלא כר"מ בקבוע וצורך הכרם דל"מ והוה סברא הפוכה דהא לר"מ דל"ה כקרקע אפ"ה כיון שיש בו צורך מכור הוא ג"כ א"כ לתנא דסובר כקרקע בכל מקום הדין נותן דבקבוע וצורך הקרקע דיהא מכור וא"כ שפיר הוה תימא אי נימא דפליגי בזה אר"מ ואפ"ה מסיק מחוורתא דלא כר"מ כיון דמפתח לפעמים מטלטלת גרע לתנא דמשנה מדלר"מ אף דבמחובר לקרקע עדיפא מדר"מ באין מחובר גמור רק קבוע בקרקע גרע אף דיש צורך בהן לא קניא:

אמנם ליישב פי' רשב"ם דמפרש משום דמחובר לקרקע דסובר כל המשנה באמת רק כר"א אתיא י"ל דהנה באמרי אש דקדק דלא קתני נגר כמו דקתני בברייתא להנ"ל י"ל לר"א דסובר דכל מחובר לקרקע כקרקע א"צ למיתני נגר רק מפתח דגם לדידי' לא מכר

אבל בברייתא דקתני דברי חכמים שפיר קמ"ל רבותא לרבנן אף דל"א כל המחובר לקרקע כקרקע אפ"ה בנגר מודו משום הא"ט גופי' יען דעיקר עשייתן לקרקע כדאיתא פי"א דכלים כהא"ג מודו רבנן דהוה בכלל בית כמו בדלת גופי' דרק קניא מהא"ט דעיקר עשייתן לקרקע משא"כ במפתח:

נט) **עוד** איתא שם בירושלמי כהא"ג מה קשירה הי' במשכן שהיו קושרין את המתרים ולא לשעה היתה א"ר יסה כיון שחונין ונוסעין עפ"י הדיבור כמו שהוא לעולם פריך ג"כ מכיון כשהבטיחן הקב"ה שהוא מכניסן לארץ כמו שהוא לשעה דמו אר"פ מתופרי יריעות למדו נפסק הי' קושרו ומייתא עלה הא דתני ר' הושעיא חותלי של תמרים ופטילמא של תמרים קורע ומתיר ובלבד שלא יקשור ואין זה התרה נעשה כמי ששובר החבית לוכל ממנו גרוגרת וכ' בשירי קרבן דמשמע דוקא בחבית שנשברה דהיינו במוסתקי אבל כלי ממש לא ולזה כיון המג"א סי' קי"ד ס"ק ס"ח והקשה דבירושלמי ר"פ במה אשה מייתיא ג"כ הא דתני ר"א אפי' אכלים ממש והנה רבינו באמת לא הביא הא דמוקי בגמ' הך דשובר את החבית במוסתקי ותמהו עליו אבל להנ"ל ניחא דס"ל כירושלמי דגם בכלי גמור שרי לשבור את החבית כיון דא"מ לעשיית כלי וכן נראה להוכיח דגם לפי גמ' דילן דלפי המסקנא במס' ביצה דף ל"ג אין אנו צריכין לאקימתא דמוסתקי כאשר אבאר דאיתא שם:

אמר רב יודא אוכלי בהמה אין בהם משום תיקון כלי איתבי' מטלטלין עצי בשמים להריח בהן ולהניף בהן ומללו ומריח בו אבל אסור לחצוץ בו שיניו ואם קטמו חייב חטאת א"ל השתא פטור אבל אסור קשיא לי חייב חטאת מבעיא ועיין פירש"י ותוס' הקשו למה מאריך בלשונו השתא פטור אבל אסור קא קשיא לשני לי' לאלתר התם בקשין ועוד דמשמע השתא דר"י סובר דבקשין אסור ולקמן מתיר ר"י אף להריח ובפנ"י תמה ע"ז הא כאן דמוקי ברייתא כר"א כדמסיק לכן להריח אסור אבל לר"י דסובר כרבנן מותר אף להריח ובשמן רוקח כתב דקו' תוס' מדלא קאמר בקשין וכר"א משמע דגם לדידן בקשין אסור להריח ובצל"ח כתב לפרש כונתם דמדלא מוקי כר"א ול"ה קשיא לי' הא דפטור אבל אסור ע"כ דלא ניחא לי' לאקמי כר"א והנה בברייתא איתא דר"א מחייב חטאת בקוטמו לחצוץ שיניו וחכמים פטרי ומסיק בגמ' דלר"א גזר להריח אטו לחצוץ ורבנן ל"ג והקשה בצל"ח אם כן פליגי בסברא הפוכות דלר"י במשנה ל"ג נטילה אטו קטימה ורבנן גזרו כמש"כ בתוס' לעיל והכא רבנן ל"ג ור"א גזר להריח אטו קטימה לחצוץ עוד הקשה הצל"ח בהא דפריך הגמ' אטו ר"א לית לי' הא דתנן דשובר את החבית ומאי קשיא אי ר"א לית לי' הך משנה דאטו ר"א אמורא דפריך עלי' ממשנה עוד הקשה

במגיני שלמה לתוס' דרבנן גזרו אטו קטימה כיון דלהנך קטימה רק פטור אבל אסור א"כ הא לא גזרינן גזלג"ז:

ונראה ליישב דהנה בשבת דף ע"ד סלית סילתא חייב משום טוחן פירש"י עצים דקים להעביר אש אמר רב אשי אי קפיד אמשחתא חייב משום מחתך ולפי"ז יש לומר דרבנן דגזור אטו קטימה היינו דחיישו שמא יקפיד אמידה וחייב משום מחתך והא דרבנן פטרי' בברייתא היינו דלא גזרו אטו יקפיד אמידה דליכא משום מחתך ורק משום תיקון כלי וע"ז סברי דביד פטור דאין דרך תיקון כלי ביד כמש"כ פירש"י וברי"ן בארוכה אבל במשנ' ס"ל דגזרי שמא יקפיד אמידה ויהא חייב חטאת משום מחתך שפיר חייב אפי' ביד כיון דעיקר קפידה שלא יחתך במידה ידוע מה לי אם כיון מלאכתו ביד או בכלי הא עכ"פ עשה מלאכה במחשבה זו שיהא במידה ידוע וראי' לזה משבת דף קנ"ד זמורה שהוא קשורה בטפיח אמר רב אשי גזירה שמא יקטום ופירש"י שמא תהא ארוכה ויקטמנה ורק רש"י הוסיף דחייב משום תיקון כלי משום מכה בפטיש ולפמש"כ א"צ לזה רק י"ל דרב אשי לשיטתו דאם קפיד אמשחתה חייב ה"נ חיישינן שיקפיד אמדה ויהא חייב משום מחתך וכן קאמר רב אשי גם בשבת דף קמ"ח דהאי טרפה דאסי אסור גזירה שמא יקטום ורש"י דפי' משום מכה בפטיש נראה משום דתליא בפלוגתא דרב ושמואל במסתת אי חייב משום בונה או חייב משום מכה בפטיש ופי' בפנ"י שבת דף פ"ד דפליגי בדבר שעושה כלי ובאו שני חיובים בב"א כגון בונה ומכה בפטיש סובר רב דחייב משום בונה דמכה בפטיש רק חייב אם הגמר לאח"כ ושמואל מחייב גם אמכה בפטיש אמנם בס' מנ"ח כתב דלשמואל רק חייב משום מכה בפטיש ולרב חייב גם משום בונה אף דבא בב"א וא"כ ה"נ בקטימה דבא בב"א תיקון כלי ומחתך תליא בהא פלוגתא ולכן פירש"י דחייב משום מכה בפטיש והנה לפי"ז הא דר"י קאמר אוכלי בהמה אין בו משום תיקון כלי היינו דקאי היכא דלא קפיד אמשחתא וליכא איסור אלא משום תיקון כלי ע"ז קאמר אין בו משום תיקון כלי וכמש"כ הר"ן בטעמא דמילתא דהוא דבר שאין מתקיים והנה רב כהנא פריך מברייתא וע"ז קאמר רב יודא השתא פטור אבל אסור קשיא לי וכונתו יש לפרש דהכי קאמר דאי לא קאמר בברייתא רק דחייב חטאת ל"ה קשיא לי' דהוה מצי לאוקים כרבנן דמשנתינו דגזרי נטילה אטו קטימה א"כ ע"כ סברי דקטימה כשהוא קפיד אמדתו חייב א"כ מצינן למימר דברייתא דמחייב חטאת ג"כ איריא כשקפיד אמדתו שחייב משום מחתך וזהו שייך אף באוכלי בהמה דנהי דלא מתקיים כ"כ עכ"פ שייך משום מחתך אבל השתא דקתני דלהריח פטור אבל אסור ע"כ אי אפשר לפרש דהחיוב משום מחתך דא"כ להריח דבוודאי אין קפידה במידה ידוע

אין כאן איסור כלל ול"ש גזירה כיון דלא קעביד מידי ול"ד לנטילה לחצוץ דכיון דדעתו לחצוץ חיישינן שיקפיד גם אמידתו כפי מה שצריך כדי לחצוץ ע"כ חיישינן שפיר שמא יקטום דאיכא איסורא דאורייתא אבל בלהריח הא ל"ש קפיד אמשחתא א"כ אמאי פטור אבל אסור וא"כ ע"כ דחיוב הוא משום תיקון וקשיא לדידי אבל כש"כ דקשיא לדידך מהא דקתני חייב חטאת וע"ז משני הא בקשין דשפיר איכא משום תיקון כלי וא"כ שוב ל"צ לומר דהא דרבנן במשנה גזרו שמא יקטום היינו משום דיקפיד אמשחתא ומשום מחתך אלא משום תיקון כלי גזרו ושפיר גזרינן באמת גם להריח אטו קטימה לחצוץ ומשום תיקון כלי וא"צ לאוקמא כר"א דברייתא אלא אדרבה כרבנן דמשנה אתיא והיינו דמשני כך לרב כהנא לפי מה דסבירא לאותו ברייתא דאין הטעם משום מחתך דקפיד אמשחתא אלא משום תיקון כלי דשייך בקשין א"כ בקשין אסור גם להריח וא"כ ניחא מה דסבור רב יודא דלהריח מותר בקשין דשפיר י"ל דזהו מתרץ רק לפי מה דסובר ברייתא דחייב משום מכה בפטיש ומשום תיקון כלי אבל לפי מה דמבואר בברייתא דרבנן סברי דליכא משום מכה בפטיש ביד רק בכלי דאין דרך לעשות כלי ביד א"כ לפי"ז ע"כ הא דסברי רבנן במשנה דגזרינן אטו קטימה היינו דחיישינן דיקפיד אמשחתא אבל בלהריח הא ל"ש ליחוש דיקפיד אמשחתא ע"כ ל"ג ולכן סובר שפיר רב יודא דמותר בלהריח אפי' לכתחילה דהא יש שני ברייתות שפיר מוקי חדא במתכון לחתוך במדה וחדא באין מתכון ע"כ מותר בלהריח אבל ר"ח דקאי לס"ד ע"כ מביא כתנאי ואנן קיימ"ל כרבה וא"כ לא תליא כלל כתנאי וע"כ מותר בלהריח אפי' לכתחלה דכל להריח אפי' לכתחלה דלג"ז שמא יתכון לחתוך במדה ומיושב ממילא קושי' הצל"ח דהוה סברת הפוכות דלפמש"כ ניחא דאין כאן סברת הפוכות כלל דבלחצוץ שייך גזירה דקטימה משום דחיישינן שיקפיד אמשחתא כיון דצריך לחצוץ אבל בלהריח הא ל"ש שיקפיד אמשחתא ומשום תיקון כלי ל"ש לגזור כיון דבלחצוץ גופי' היכא דלא קפיד אמשחתא אין חייב משום תיקון כלי ביד אבל ר"א דסובר דחייב חטאת משום תיקון כלי ביד דלר"א חייב אף שאין דרכו לעשות ביד כדסובר ר"א בשבת דף צ"ד דחייב נוטל צפרניו ביד אף דדרכו לעשות בכלי ורבנן פליגי וסברי דפטור ביד ובכלי חייב ה"נ סברי הכא דפטור כשהוא ביד דהוה כלאחר יד דהוא שלא כדרכו ע"כ שפיר שייך לגזור באמת יותר בקטימה להריח אטו לחצוץ משנגזור נטילה לחצוץ אטו קטימה לחצוץ דבנטילה אין עושה עדיין שום תיקון משא"כ בקטימה להריח דעושה שום תיקון גזרו אטו לחצוץ וע"ז פריך וכי לית לי' לר"א משנה דשובר את החבית והכונה נראה דהנה בטעמא דשובר את החבית רש"י פי' משום מקלקל ור"ן הקשה הא עכ"פ איכא איסור וכתב משום צורך שבת

התירו עוד פי' יען דאין בנין וסתירה בכלים ע"כ ליכא אלא איסור דרבנן וכיון דמקלקל מותר לגמרי אמנם אכתי יקשה אמאי מותר לכתחלה הא עכ"פ הוה פ"ר א"כ אף דאין מכוין לתקן אסור מדרבנן ונראה דהנה דעת הרמב"ן שבת דף מ"ב וכן כתב הה"מ פי"ב דאף לר"י דסבר דא"מ אסור וכן לדידן בפ"ר היינו בשאר מלאכות אבל במלאכת תיקון כלי דהחיוב משום מכה בפטיש זהו שייך רק במכוין לתיקון אבל היכא דאין מכוין לתקון כלי א"כ לא עביד מידי ע"כ פטור והוכיחו כן מדר"א דסובר בקוטם לחצוץ חייב אפ"ה בקוטם להריח פטור אף דהתיקון ממילא נעשה כיון דאין מכוין לתיקון כלי ל"ח תיקון כלי והא דלר"א לקטום פטור אבל אסור בלהריח היינו משום גזירה שמא יכוין לחצוץ ויקפיד במדה ולפי"ז ניחא הא דשובר את החבית ובלבד שלא יתכוין לעשות פה דמותר לכתחלה כיון דלא מכוין לעשות אין כאן תיקון כלי כלל ולא קעבד מידי זה כונת רש"י ג"כ דכ' דהוה מקלקל הכונה כיון דא"מ לתיקון כלי א"כ לא עביד שום מלאכה רק מקלקל בעלמא דנהי דמקלקל איכא איסורא היינו בעביד מלאכה אבל כאן הא לא קעביד שום מלאכה כיון דא"מ ול"ה אלא מקלקל בעלמא ע"כ ליכא איסור כלל ומעתה הכי פריך ולית לי' לר"א הא דשובר את החבית דהיינו דע"כ משנתינו כר"א דסובר בלחצוץ חייב אפ"ה להריח פטור ע"כ דל"ה תיקון כלל באין מכוון דאי לאו דר"א אף דאין מכוין לעשות פה הא ממילא נעשית התיקון א"כ איכא פ"ר ואמאי מותר אע"כ דמשנתינו כר"א דסובר דהיכא דאין מכיון ל"ה תיקון כלל אף דהוה פ"ר ליכא איסורא דאורייתא וא"כ יקשה דבמשנתינו קתני דשובר את החבית ור"א הא דסובר דעכ"פ איסורא דרבנן איכא ומשני שפיר דאייריא במוסתקי דאפי' אי מכוין ליכא אלא איסורא דרבנן א"כ הוה פ"ר באיסור דרבנן ונהי דפ"ר באיסור דרבנן ג"כ אסור כהא"ג דאין מכוין לתיקון אף איסורא דרבנן ליכא בפ"ר וכמו שבארתי במק"א ליישב שיטת תה"ד דסובר דפ"ר באיסור דרבנן מותר היינו דתה"ד אייריא לענין תיקון כלי בזה שפיר אמרינן דאפי' איסור דרבנן ליכא בפ"ר ודו"ק ומעתה יש ליישב שיטת רבינו פ"א משבת דפסיק דקוטם קיסם לחצוץ שיניו חייב והיינו כר"א ואח"כ כתב דמותר לקטום כדי להריח והקשה הה"מ כיון דפוסק כר"א דלחצוץ שיניו חייב חטאת א"כ כדי להריח איסורא איכא עכ"פ כדאיתא בשמעתין ועוד הקשו למה פסק כר"א נגד חכמים הא בעלמא אין הלכה כר"א ועוד קשה דרבינו כתב דבמאכל בהמה אין בו משום תיקון כלי והיינו כר"א והא בגמ' מבואר דרב יודא כרבנן דפליגי אדר"א אתיא דאין לומר דאייריא ברכין דהא למסקנא לרב יודא אפי' בקשין קאמר דאין בו משום תיקון כלי משום דסובר כרבנן ועוד הקשו דרבינו פסק דשובר את החבית ולא הביא אוקמתא דגמ' דאייריא במוסתקי להנ"ל ניחא

דרבינו סובר דשמעתין קאי רק בקוטם לעשות כלי דאין כאן אלא משום מכה בפטיש ולא אייריא בקוטם וקפיד אמשחתא שיהא במדה ידוע וליכא משום חיובא דמחתך וע"כ לרבנן ליכא חיוב חטאת דסברי דביד דהוה שלא כדרכו וכלאחר יד ליכא משום מכה בפטיש אבל רמב"ם אייריא במחתך במדה ידועה דקפיד אמשחתא דמזה אייריא רבינו בכל הפרק א"כ גם לרבנן איכא חיובא אפי' ביד כיון דעיקר המלאכה מה דקפיד אמשחתא וא"כ אף דקעביד ביד עכ"פ עושה מלאכה ואיכא משום שמא יקטום ויקפיד אמשחתא ואמנם זה ניחא בלחצוץ אבל במכוין להריח דבזה ל"ש קפידה אמשחתא א"כ אפי' איסורא דרבנן ליכא דל"ש לגזור אטו מכוין דהא לא קעביד מידי כיון שאין קפידא אמשחתא ועדיפא מדר"א דלר"א דאיכא משום מתקן ומכה בפטיש א"כ שייך גם בלהריח לגזור מכוין אטו אין מכוין כיון דעכ"פ נעשה התיקון ממילא אף דהוא כלאחר יד אבל לרבנן דמשום מתקן ליכא דהוה כלאחר יד ורק משום דקפיד אמשחתא א"כ בלהריח דאין פקיד אמשחתא א"כ אין כאן מלאכה כלל ול"ש דנעשה ממילא דבמלאכת מחתך רק בדבר שיש קפידא במשחתא תליא א"כ לכן אף איסורא דרבנן ליכא ע"כ כתב שפיר רמב"ם דמותר לחצוץ ולהריח דהא רב יודא מפשח אלותא ולא משום דסובר בלחצוץ שיניו ליכא חיובא אלא משום דלהריח שאין קפידא אמשחתא אפי' איסורא דרבנן ליכא וכ"ז בקיסם אבל במאכל בהמה אפי' בכלי מותר דאין בו משום תיקון כלי והיינו כרבנן דהא רמב"ם באמת פסק כרבנן וכמש"כ הכונה אף דבמאכל בהמה דרכן ליקטום ביד וא"כ יש לחייבו משום מכה בפטיש אף שאין מכוין למידה ידוע אפ"ה מותר מכיון דאין בו משום תיקון כלי דאין עומד לימים רבים ומשום מחתך נמי ליכא דל"ש קפיד אמשחתא כיון שאין תיקון וקילקול במידתו ורק בקיסם שייך משום מחתך דקשין הן דנהי דלפמש"כ לס"ד דלא ידע לחלק בין רכין לקשין הוה סובר דשייך משום מחתך בכל גונא אבל אחר דמסיק לחלק לענין תיקון כלי בין רכין לקשין אמרינן גם לענין מחתך לחלק בין רכין לקשין והמשנה דסברי רבנן שמא יקטום היינו בקיסם דוקא ולא יקשה מה שהקשו דלמסקנא רב יודא אייריא גם בקשין היינו בקוצץ להרי' דליכא משום מחתך אבל בלחצוץ שיניו שפיר יש לומר דרב יודא לא התיר אלא ברכין ומזה אייריא רמב"ם ג"כ שנתן הטעם שאין בו משום תיקון כלי ואח"כ כ' הרמב"ם דבעצי בשמים להריח מותר אפי בקשין דמשום תיקון כלי ליכא דאין דרכו ביד ומשום מחתך ל"ש בלהריח ודו"ק והנה כ"ז אי לאו משנתינו דשובר את החבית אבל כיון דתנן הא דשובר את החבית מוכח דמשנה סברי דאף דבמכוין איכא חיוב חטאת אפ"ה בא"מ פטור ומותר א"כ שוב אין צריכין לומר דרק לענין מחתך סברי רבנן דבלחצוץ שיניו חייב

חטאת ואפ"ה בלהריח פטור כיון דאין מכוין למידתו אף דהוה פ"ר אלא גם לענין תיקון כלי כהך דשובר את החבית אף דבמכוין איכא חיובא דחטאת אפ"ה בא"מ אף דהוה פ"ר פטור ומותר א"כ לא מוקמינן משנתינו כלל כר"א דאז צריך לומר דאייריא במוסתקי ועדיפא לן לאוקמא כרבנן דסברי דבמכוין בלחצוץ שיניו איכא חיובא דחטאת אפ"ה בלהריח פטור ומותר ואין מוכרחים לומר דהא דמשנה פוטר באין מכוין אף דהוה פ"ר משום דאתי כר"א דסובר בא"מ לתיקון כלי פטור אף דהוה פ"ר רק שאייריא במוסתקי כדי דלא יקשה מר"א דסובר עכ"פ איסורא איכא דהא גם לרבנן שמעינן דאית להו האי סברא דבא"מ לחתוך אף דהוה פ"ר פטור ועדיפא מדר"א דסברי דאפי' איסורא ליכא א"כ משנתינו דשובר את החביות כרבנן אתיא שפיר טפי דלא נצטרך לאוקמי במוסתקי ע"כ לא הביא רבינו האי אוקימתא דבמוסתקי כיון דאתיא כרבנן דסברי בלהריח אפי' איסורא ליכא ה"נ לענין תיקון כלי בא"מ לאותו תיקון אפי' איסורא ליכא וא"צ לאוקמי במוסתקי וזה ברור ונכון:

ס) **והנה** עוד איתא בירושלמי פ' כלל גדול מה צביעה הי' במשכן שהיו משרבטין בבהמה ועורות אלים מאדמים אמר רב אסי הדא אמרה העושה חבורה ונצרר הדם חייב משום צבע המאדים אודם בשפה חייב והמוציא את הדם חייב משום נטלת נשמה באותו מקום והנה בק"ע הקשה הא דקאמר מה צביעה דהא היו צובעין תכלת ותירץ שסובר שלא צבעו תכלת אלא שהיו להם ממצרים דבמדבר לא הי' חלזון שהוא נמצא בא"י בגבול זבולון ודם מת אינו טוב לצבע וכו' ואין סברא שהביאו חלזון מא"י חלזון חי שאינו חי כ"כ חוץ למים וראיתי בשו"ת בית אפרים שתמה א"כ במצרים מניין להם ואם תאמר שיורדי מצרים הביאו עמהם צמר צבוע תכלת וכמו דאיתא גבי ארזים שהביא יעקב אבינו מא"י למצרים אף אנו נאמר ששלחו צמר לגבול א"י לצבוע שם או חלזונות חיים בתוך המים ועוד דאף דטוב כשצבעו חי אבל מ"מ א"צ לצבוע תיכף באותו דם דאפי' אם שהה אח"כ ימים רבים צבעו טוב כיון שניטל ממנו בעודו חי וא"כ פשיטא י"ל שהי' צביעה במדבר שפצעו שם בא"י חלזון חי והביאו הדם לצבוע ממנה תכלת ועוד דאפי' תימה שלא הי' צובעין תכלת מ"מ הלא הי' עוד צבעים רבים ארגמן ותולעת שני ואין לומר שגם שאר צבעים הביאו עמהם דהרי הי' מבשלין סממנים במדבר וכן אמרינן בירושלמי לענין חורש שבמדבר הי' חורשין ליטע סממנין ודוחק לומר שהי' צריכין סממנין לשמן המשחה גם אמרינן שם בשבת שכן ציידי חלזון הי' קושרין אלמא שגן חלזון הי' צדין לצורך צביעה ואמנם בירושלמי שם קאמר הצד חלזון ולית לי' צידה ופי' בק"ע באמת דהא"ט משום דלא הי' צובעין במדבר אבל י"ל כיון דעכ"פ הוצרכה מלאכה זו לצורך

המשכן אעפ"י שלא עשו עתה לפי שהי' מוכן בידם שייך לומר דהוה מלאכה דהיתה במשכן (וכ"כ בח"ס בחי') ודברי הירושלמי צריך לפרש בדוחק דבעי להשמיענו דאף כהא"ג שמשרטט הבהמה צובע מיקרי והא דפריך מה צביעה הי' במשכן הכל מדברי המתרץ כדאמרינן כהא"ג ר"פ אלו מציאות וכמה ארי"צ קב בד' אמות עכ"ד:

והנה בסמ"ג לאווין ס"ז כ' הצובע מסקינן בפ' כלל גדול לרב דשוחט חייב משום נג"ש ומשום צובע כדאמרינן התם שרצונו שיהא נצבע ביה"ש בדם כדי שיראו בנ"א שנשחטה מחדש ויקחו ממנה וגרסינן בתוספתא מניין למאדים שהוא חייב שנאמר עולות אילים מאדמים וגרסינן בירושלמי מה צבוע היתה במשכן וכ"כ במלאכת השוחט שוחט משום מאי מתחייב משום נג"ש שהיתה באילים ותחשים במשכן ואמרינן בירושלמי פ' כ"ג שעל כל הוצאת דם חייב משום נג"ש ועיין תוס' יו"ט פ"ז דשבת בד"ה דלא מחייב משום צובע דוקא בשוחט ע"מ למכור אבל בשוחט בביתו לא מחייב דמלאכת מחשבת אסרה תורה וראיתי בפמ"ג א"ח בפתיחה כוללת לה' שבת בד"ה עוד ראי' לדבר והוא כי יזדמן שבמלאכה אחת שעשה יתקבצו בה מלאכות רבות הדמיון שוחט בשבת ומתכוין לצבוע שמוכר לאחרים דחייב ג"ח א' משום נ"ש ב' משום צובע כרב דאמר התם בשבת ע"ה והלכתא כרב ג' משום מפרק הדם ושיטת הר"ם בפי' משבת בחובל בבהמה הוי גדולי קרקע חייב משום מפרק והנה הר"ם בה' שבת כ' השוחט חייב משום נ"ש עיין מ"מ הביא רק דברי שמואל ועיין או"ח סי' ש"ך סי"ט אין צביעה באוכלין ואין זה ראי' מלשחוט לאחרי' דניחא לי' בכך דלוזבני מינ' והוה צובע ממש משא"כ בנותן כרכום לתבשיל ומיהו יראה למש"כ הר"ם פ"ט די"ג וי"ד דהצובע דבר שאין מתקיים ה"ז פטור הרי שהעביר סרק וכו' וכ' הה"מ שבת דף ק"ב כל שאין מלאכתן מתקיימת פטור ואפשר מש"ה פסק כשמואל דשוחט לית בי' משום צובע שאין צביעה באוכלין לפי שאין דבר המתקיימת ממש עכ"ל:

והנה זהו משנה בר"פ הבונה זה הכלל כל העושה מלאכה ומלאכתו מתקיימת בשבת חייב וא"כ לדברי פמ"ג יקשה לרב אטו פליג אמשנה דהוא מחייב אף בדבר שאין מתקיים ולכן נראה דרב סובר דל"ב מתקיים לעולם רק מתקיים לשעתן סגי כדאמרינן במשנה ר"פ הבונה כתב במשקין במי פירות באבק דרכים ובכל דבר שאיני מתקיים פטור והיינו באיני מתקיים לשעתו אבל במתקיים לשעתו שפיר חייב ולא בעינן מתקיים ממש אבל לשמואל בעינן מתקיים ממש:

עוד הקשה בשו"ת הנ"ל דהנה משמע בירושלמי דס"ל משום נג"ש דוקא אם מוציאין הדם חייב משום נג"ש אבל בצרר הדם ולא יצא א"ח אלא משום צובע (והוא כשיטת

רש"י שבת דף ק"ז כיון שיש להם עור נצבע העור בדם דחייב משום צובע וכתב שם במגי"ש דהא"ט דפירש"י משום דס"ל דכל שלא יצא הדם ליכא משום נג"ש ולכן נקט משום צובע) והקשה ע"ז בשו"ת הנ"ל מגמ' דחולין דאיתא אמר רבא ריאה שהאדימה מקצתה כשרה כולה טרפה א"ל רבינא לרבא מקצתה מ"ט דהדרא בריא כולה נמי הדרה בריא מי לא תניא ושאר שקצים ורמשים עד שיצא מהם דם וכ"ת לשמונה שרצים מדמינן לו דתניא נצרר הדם אעפ"י שלא יצא א"ה א"כ מקצתה נמי אלא ל"ש ויקשה הא התם בלא טעמא דסופו לצאת חייב משום צובע ונראה דס"ל דאם הי' חבורה החוזרת לא הי' חייב משום צובע כיון שאיני מתקיים והלכך בשאר שרצים א"ח משום צובע אעפ"י שיש להם ג"כ עור שהי' ראוי להתחייב עליו משום צובע מ"מ כיון שעורן רך מה שהאדימה היינו מחמת רכות העור וסופו לחזור מה שאם כן בשמונה שרצים שאין סוף החבורה לחזור חייב צובע אף בנצרר משא"כ ביצא הדם חייב אף בשאר שרצים משום נג"ש אבל משום צובע אין לחייבו אף דעור שלהם מחשב עור לענין צביעה מ"מ אין זה צביעה מה שהדם טוח על פניו דס"ל דאין זה רק צביעה לשעתו בלבד וכ"כ בשמ"ק רפ"ק דכתובות דיש להם עור אלא שעורן רך יעי"ש והיינו דמחלקינן בין לא יצא הדם דע"כ לא נתעורר הדם כלל לצאת שאלו נתעורר הי' יוצא ולפי"ז ע"כ הא דקאמר אלא ל"ש היינו כפי' תוס' בשם ר"ח דאלא ל"ש וטריפה דכיון שיש אודם מסתמא נעקר הדם ממקומו והא דמקשינן מדר"נ היינו כשחוזר ומתלבן על ידי נפיחה ואז אמרינן דבאמת עדיין לא נעקר ממקומו כלל וסופו לחזור לאיתנו יעוש"ה:

אמנם הקשה שם לשיטת רבינו פ"ח מה' שבת דכ' דדוקא בח' שרצים שעשה חבורה ויצא דם או נצרר הדם חייב ומשמע מדבריו דשאר שרצים פטור אעפ"י שיצא דם שכ' דח' שרצים יש להם עורות אבל שאר שקצים ורמשים אין להם עור לפיכך החובל בהם פטור וקשה מהך דחולין דקתני יצא הדם חייב וכבר הקשה כן בהה"מ והעלה שם דתלי בהא דפליגי בפ' העור והרוטב אי אזלינן בתר גישתא דגמ' דחולין קאי כמ"ד דלא אזיל בתר גישתא אבל רבינו ס"ל דאזלינן בתר גישתא א"כ הא דשאר שרצים פטור ע"כ שאין להם עור כלל וא"כ אף ביצא הדם יש לפטור א"כ לפי"ז לענין טריפות לשיטת רבינו ע"כ להלכה יאמר כך דאלא ל"ש וטריפה כשיטת הסוברים דכל שאין האדמימות בתולדה טרפה ודוקא באדומה מתולדה מכשרינן מדר"נ יעוש"ה שהאריך מאוד בזה:

והנה מה שהעלה בשו"ת הנ"ל דאלא ל"ש וטרפה דכל שאין בתולדה טרפה ודוקא באדומה כשר מדר"נ ובשרצים דלית להו עור ע"כ אפי' יצא דמה פטור קשה לי טובא דמנ"ל להכשיר כל שהוא בתולדה מדר"נ הא שם שאני דבתרי זימני ל"ה חזקה לכן סמך

עצמו אסימנים הללו דראה שלא נבלע בו דמו ואחר שנפל בו דמו חייבין למולו דאין בו אף ספק סכנה אבל בטריפות מנ"ל להכשיר באדומה בטבעה על סמך זה דלכן אדומה יען שלא נבלעה בה דמה דבשלמא אי בשאר שרצים פטור רק יען דלא יצא דמו אבל ביצא דמו חייב ע"כ דאית לי' עור אפ"ה כל שלא יצא פטור דאין חייב משום צובע משום דהאדמות דרכו לעבור והדרה ברי' ניחא דסמך גם בטריפות דסופו שיבלע בו דמו דאין לומר רק לענין מילה סמכינן כיון שנבלע דמו אין בו ספק סכנה דהא גם בשרצים הוא כן אבל אי בשאר שרצים אפי' יצא דם פטור דלית להו עור כלל איך יליף ומדמי לדר"נ דשם שאני דלתרי זימני ל"ה חזקה הן אמת דבירושלמי יבמות איתא רביעי הביאה לפניו א"כ בג"פ הוה חזקה אפ"ה סמך ר"נ למולו ע"כ משום דנבלע דמו סמכינן ול"ח לחזקה בסנ"פ א"כ ה"ה לענין טריפות יש לדמותו לדר"נ דבאדומה כשרה אבל הא רבינו לא הביא דר"נ לענין מילה ע"כ כמש"כ הפלתי סי' ל"ח דס"ל דר"נ בב"פ לא הוי חזקה ואנן קיימ"ל בב"פ הוה חזקה לא סמכינן שנבלע בו דמו למולו משום סנ"פ א"כ מנ"ל דאדומה כשרה כיון דמשאר שרצים אין ראי' כלל לומר דסופו שיבלע בו דמו ויעבור האדמימות כיון דאין לו עור כלל ואדרבא בח' שרצים דיש לו עור אפי' במקצתה חייב ול"א דסופו שירד האדמימות לפנים ואין כאן משום צובע (ואף לתוס' דכ' דס"ל דב"פ הוה חזקה הנה ג"כ קשה מנ"ל דילמא בג"פ ל"ה סמך למולו וכמו שהקשה בח"ס ה' מילה):

ולכן אמינא ליישב דהנה שם לעיל מיני' איתא אמר רבא ריאה דאיגלוד כאהינה סומקא כשרה כולה טרפה ויש לתמוה למה הקדים הך דרבא דכאהינא סומקא כשרה ונראה דלכאורה קשה מ"פ רבינא לרבא מקצתה מ"ט דהדרי בריא כולה נמי הדרי בריא וקשה מ"פ דהא רבא הוא דאמר דאיגלד כאהינא סומקא כשר א"כ כל מראית הפסולות אמאי טריפה לא יהא אלא איגלד דכשירה וצ"ל כדעת הטו"ז סי' ל"ג דאף דניטל כל העור עור אחד כשר ואם לקוי עור אחד כולו טרפה דגרע לקותא מניטל דע"י לקותא ילקה גם השני א"כ שפיר מחלק רבא בין מקצתה לכולה כמו בוושט דבלקוי כולו טרפה ולקוי מקצתו כשר ונראה ליישב על נכון דרבא דס"ל דאגליד כולה כשירה ולקוי טרפה הוא מטעם אחר דהנה בטו"ז סי' ל"ח הביא בשם הפוסקים דשינוי מראה רק פוסל כשנשתנה השני עורות והטו"ז חולק דל"ב שינוי מראה בב' עורות ואמנם הא וודאי דל"ב שינוי בבשר ולפי"ז היינו דקמ"ל רבא דאגלד כשרה כיון דאחד קיים הא ריאה שהאדימה שנלקה הב' עורות טרפה ולפי"ז היינו דפריך רבינא דלדידך ג"כ הא דאמרת אדומה טרפה היינו בנלקה השני עורות דאי רק עור אחד לא גרע מאיגלד וכיון דנלקה בב' עורות מ"ש מקצתה מ"ש כולה והיינו מדרבא אמר ריאה שהאדימה משמע דעכ"פ השני עורות

(ואולי גם בשר הריאה נלקה שהאדימות נכנס לגוף הבשר ג"כ) א"כ מסתברא דאפי' מקצתה יהא טרפה וע"כ פריך רבינא שפיר כיון דע"כ נלקה הב' עורות א"כ בכל מראות לכו"ע טרפה ע"כ אדומה פשיטא לך דהדרה בריא (דעל עור אחד שהאדום ל"ש לומר ריאה שהאדימה) א"כ כולה נמי מי לא תניא ושאר שקצים ורמשים עד שיצא מהן דם אף דבחובל בשאר שרצים הנה הלקותא באה מבפנים ונלקה גם הבשר אפ"ה הדרה בריא וע"ז קאמר וכי תימא לשמונה שרצים מדמינן דחובל בהן חייב אף שלא יצא דם אפי' מקצתה נמי כיון שהבשר לקוי מבפנים לא הדרה בריא אלא ל"ש וטריפה ולפי"ז י"ל אדומה דר"נ דאיריא רק בהאדימה עור אחד דאי בשני עורות או שבשר נמי לקוי הוה לי' למינקט כדרבא ריאה שהאדימה אלא וודאי שרק העור אחד לקוי א"כ כשר ממנ"פ דאי סופו לירד לפנים יתלבן כמו בהאי ינוקא ואי אין סופו לירד לפנים א"כ לא נלקה רק עור החיצון ולא גרע מאיגלד עור החיצון כשר וכיון דאיכא ממנ"פ שפיר יש לדמותו להאי דר"נ אף שאין מצינו דוגמתו בשאר שרצים דשם אין להם עור כלל ודוק:

והנה רש"י מפרש ל"ש וכשרה מדר"נ ולפירושו בוודאי יקשה כמו שהקשיתי לעיל איך אפשר ללמוד מדר"נ לענין טריפות דכיון דב"פ ל"ה חזקה ע"כ כשראה שנבלע דמו חייב למולו אבל לענין טריפות מנ"ל דכשר מטעם דלא הוה מבלע דמו ולכן נראה לי דרש"י לשיטתו שפיר מפרש דל"ש וכשרה מדר"נ דהנה לקמן דף מ"ז בהא דאמר ר"נ המתינו כתב פירש"י משום דפ"נ דוחה כל התורה ופלא דלענין זה להמתין לבטל מ"ע דיום השמיני א"צ לטעם דפנ"פ דוחה כל התורה ועוד למה לא פירש רש"י בעלמא במתו אחיו מחמת מילה דפטור ממילה משום דפנ"פ דוחה כל המצות (והנה בשירי קרבן בירושלמי ביבמות דף ל' הקשה לפירש"י דפנ"פ דוחה לכל מצות שבתורה חוץ מג"ד והא גם בג"ע א"ח למסור עצמו בשב וא"ת כמש"כ תוס' סנהדרין דף ע"ד בד"ה והא אסתר ועיין יד שאול סי' רס"ג שהביא ממדרש שה"ש ונראה לישב דמצות עשה אשר כל ימיו הוא עובר עליו אף שהוא בשב וא"ת הוה הדין נותן שידחה מפני פנ"פ דל"ד לג"ע דבשב וא"ת שאין עובר בכל עת רק בשעת מעשה וזה הרבותא דאפ"ה כל מצות שבתורה נדחה מפני פנ"פ ועיין פירש"י חולין דף ד' מומר לערלות שהיינו דמבעט במצוה וכ' בח"ס יען שעובר בכל עת) ואומר דהנה תוס' כ' דס"ל לר"נ בתרי זימני הוה חזקה ולפירש"י בוודאי ז"א דא"כ אין צריך ליתן טעם דפנ"פ דוחה דאטו לא ידעינן עוד דמתו אחיו פטור ממצות מילה אלא כונתו כמש"כ בנובי"ת סי' קס"ב דאיריא דלא שאל כלל בשניים הראשונים אם היו אדומים רק הא דצוה להמתין הוא רק משום שהציץ בו שלא נבלע דמו ויש ריעותא ע"כ אין למולו דכל ספ"נ דוחה כל התורה אך הנה מהרש"א הוכיח כתוס' דאיריא דחזקה

שנ"פ דאל"כ למה סופר דשני פעמים לומלו אותו ומתו וי"ל דהיינו להוכיח דאפ"ה כשראה שנבלע בהן דמו התיר למולו ולא ציוה להמתין עד שיגדל רק בזה ס"ל רש"י דלא כנובי"ת דאיריא בנתגדל אלא דמיד שנבלע דמו ציוה למולו ואמאי לא חש שמא מתו אחיו מחמת מילה ועכ"פ הוי' לו להמתין עד שיגדיל אע"כ דפשיטא לי' כיון שהי' אדום עתה נבלע בו הדם אין לחוש כלל לסכנה ויכול למולו מיד אבל אי הי' באמת מתו ג"פ מחמת מילה הוה פטור למולו אף לכשיגדיל (דלא כהנוב"י אליבא דרבינו) עכ"פ נשמע מפירש"י דמפרש דלא דאתיא כמ"ד בב"פ הוי חזקה דלא מהא"ט אמר המתני רק מפני שמצא ריעותא וכדס"ל לנוב"י (רק מה דהוכיח הנוב"י בזה דחייב למולו כשיגדיל דכעת רבינו בפ"א מה' מילה בזה לא ס"ל רש"י כוותי' דהא אדרבה כיון דלפירש"י ע"כ אתיא כמ"ד דל"ה חזקה א"כ אין להוכיח מזה לכשיגדיל חייב למולו היכא דמתו אחיו חמת מילה) לפי"ז יש לומר דשפיר פירש"י דכשרה מדר"נ דאין הדיוק מדהתיר למול אלא אדרבא מדאמר המתינו ע"כ משום דראה דלא נבלע בו דמו ע"כ דזה טבע שמתאדם ואח"כ נבלע בו הדם וא"ש רש"י לשיטתו והנה אמת נכון הדבר:

והנה בהך דירושלמי מה צביעה היתה במשכן ומשני שה' משרבטין בכבשים כ"כ דהוא תמוה דהא הי' צובעין תכלת למשכן אמנם בס' קרית ספר למבי"ט ז"ל פ"ט משבת כתב וז"ל אהא דכ' רבינו העושה עין הצבע ה"ז תולדות צובע ואמאי לא עיילוה בהדי ל"ט מלאכות דהא במשכן דהי' מבשלין סממנין צבע תכלת ארגמן ושני לצבוע דהיינו עין הצבע ואע"ג דהוא כעין הצבע הא אמרן דזורה ובורר ומרקד חדא היא ומשום דהוי במשכן מינינהו כ"ש הא דכל חד מלאכה בפ"ע וניחא לי בהא דאיתא בירושלמי מה צביעה היתה במשכן שהיו משרבטין דהוא עין הצביעה והצביעה בהדי הדדי קאתי א"כ מבואר דלכן נקטו באמת בירושלמי צביעה זו דמשום זה הוא דמחייב אצביעה וממילא לא נוכל לחשוב עין הצבע בפני עצמו:

והנה ראיתי בתורת משה פ' תרומה דעמד ג"כ ע"ז דקשה מ"ט לא יליף מצביעת תכלת וארגמן ותולעת שני וכתב יען דאין אלא חזותא לא מיקרי מלאכה לענין שבת וע"כ יליף צביעה מאלים מאדמים דצביעה כזו וודאי מעשה רבה הוה ולמד מזה לדינא לדחות דברי הנוב"י סי' א' דבעי למימר דצביעת שחור של תפילין הותר מדבר טמא ולא בעינן מותר בפיך כיון שאיני אלא חזותא בעלמא והיינו כסברת הירושלמי וא"כ כיון דלא קיימ"ל כירושלמי דא"כ לא יתחייב הצובע רק כעין מעשה רבה דאלים מאדמים וכיון דלא קיימ"ל כירושלמי ע"כ לא קיימ"ל נמי כהאי דנוב"י:

אמנם לפי מה שהבאתי לפרש דברי הירושלמי דילפינן מאלים מאדמים מלאכת עין

הצבע וכ"כ בשלום ירושלים א"כ אין ראי' ואין סתירה מדברי הירושלמי דירושלמי מילתא אחריתא הוא לענין מלאכת עין הצבע אח"ז ראיתי בס' נשמת אדם דבר חדש דירושלמי סובר דצביעה אין חייב בצבע אדום וכדומה דעל זה עובר משום מלבן ורק היכא דמצייר צרין על זה עובר משום צובע ולכן פריך מה צביעה הי' במשכן ומשני שהי' משרבטין באילים הכונה שהי' מכין בשרבטין שיהי' נצרר הדם בחברבורות וזהו עורות אלים מאדמים ר"ל שהעורות נעשים מאלים מאדמים וזהו שפיר צביעה כעין ציור:

סא) **עוד** איתא בירושלמי דפריך מאי שחיטה הי' במשכן לית כאן שחיטה שחיטה תולדתו חבורה היא:

והנה מוכח מירושלמי דס"ל דל"ה שחיטה במשכן ונראה לכאורה דזה תליא אי אמרינן כר"ע דבשר נחירה הותר במדבר א"כ לא שחטו באמת רק נחרו ולא מחייב אשחיטה דהא בנחירה במיתה תליא וחייב משום נט"ש אבל בשחיטה דאף שמפרכסת מותרת אף דלא יצא נפשה לא מחייב אי לא יצאה נפשה עד שעבר שבת דבשלמא אי הוה שחיטה במשכן א"כ ה"נ אי שחט בשבת מחייב אף דלא יצאה נפשה עד שעבר יום השבת הא אשחיטה גופי' חייב דזה עצמה הוה מלאכה אבל אי ל"ה רק נחירה ובמיתה תליא לא מחייב בין אם שחט בין אם נחר רק כשמתה מיד אבל בעודה חי' עד הערב לא מתחייב וא"כ לר"ע דבשר נחירה מותר א"כ באמת ל"ה שחיטה במשכן דלמה יעשו שחיטה מעתה לדידן בנחר ומתה מיד או בשחט ומתה מיד חייב אנט"ש אבל אם לא יצאה נפשה בשבת והרי היא כחי' כיון דמטעם שחיטה לא מתחייב כיון דל"ה במשכן ל"ה כלל מלאכה כ"ז שחי' לא מתחייב אנ"ש אבל גמ' בבלי סובר דהוה שחיטה במשכן כרי"ש דלא הותר בשר נחירה במדבר א"כ בוודאי העורות מאלים מאדמים שנשחטו ושפיר חייב אשחיטה אנט"ש אף דעדיין חי' ולא מתה עד שעבר השבת:

אולם מפירש"י שכ' משום שחיטה מאי מתחייב דל"ה שחיטה במשכן דבנחירה ג"כ הוה סגי להו נראה דרש"י סובר דפריך גם לרי"ש דבשר תאוה אסור להם וגם בשר נחירה לא הותר להם רק הא דהוה בעינן שחיטה במדבר ולא נחרו משום דהוה בעינן שיהא ראוי לפנים (דהא בשר תאוה אסור להם) א"כ אף דבאמת מסתמא שחטו אבל זה השחיטה הא ל"ה צורך מלאכת המשכן אלא משום דבשר תאוה הוה אסור הוה צריך שחיטה כמו כל קרבנות לכן אין לחייב משום שחיטה דהוה במשכן דהאי שחיטה לגבי מלאכת המשכן הא ל"ה אלא כנחירה א"כ משום מאי מחייב דהיינו דאין לחייב אשחיטה כיון דזה ל"ה צורך המשכן רק חייב משום דלא יהא אלא נחרו א"כ שוב אין לחייב בשחט ועודה מפרכסת עד שיצא השבת וע"ז מסיק הגמ' דחייב משום נט"ש דאף שעדיין מפרכסת כיון

דעכ"פ בתורת שחיטה הרי הוא כמתה ואין בה משום אמה"ח הרי ניטלה נשמתה או אפשר דס"ל לפי' רש"י גם לגמ' דידן פריך למ"ד בשר נחירה הותר להם א"כ בנחירה הוה סגי להו א"כ אף אי שחטו אותן למלאכת המשכן אין לה אלא כדין נחירה ולא הוה כמתה כל זמן שלא יצא נפשה א"כ לא יתחייב אשחיטה בשבת היכא דלא יצאה נפשה עד שעבר היום וע"ז משני דאפ"ה חייב משום נטילות נשמה דאף דחי' כיון שנשחטה הרי היא כמתה ולאידך מ"ד א"ח אלא משום צובע היכיא דלא מתה מיד ולמסקנת הגמ' אף משום צובע חייב וא"ש שוב ראיתי כי בשו"ת פנים מאירות דייק מפירש"י דכ' בחניקה סגי להו דאי בנחירה הא היינו שחיטתן ול"ה פרכינן שוחט משום מאי מחייב בפרט למ"ד בשר נחירה הותר להו דבוודאי היינו שחיטתן רק קו' הגמ' כיון דבחניקה סגי לא הי' שחיטה במשכן והנה בשו"ת הנ"ל דייק מזה דשרי לנחור הבהמה כשרצה להרוויח בהעור ולפמש"כ אין ראי' דבאמת לא הי' חונקין הבהמה למשכן רק דאפ"ה ל"ש לחייב משום שחיטה או נחירה דהא מעשה השחיטה והנחירה לא הי' צורך המשכן אלא דלא לעבד איסורא בחניקה א"כ אין לחייב משום שחיטה דהי' במלאכת המשכן:

עוד יש לומר לפמש"כ לעיל באות ל"ב בשם ח"ס דכל מלאכת משכן אין הכונה שנעשה כן ממש במלאכת המשכן אלא שהי' צורך לעשות בהן מקודם כדי שיקחו למלאכת משכן וה"נ כדי שיהא העורות שלמים הי' ע"כ נעשה בהן באיזה פעם מעשה החניקה ע"י נכרי וכיון שהמלאכה זו נצטרכה חייב עלי' במשכן אבל מעשה השחיטה והנחירה ל"ה צריכי להו בשום פעם ע"כ אין לחייב משום שחיטה או נחירה אבל אי ל"ה סגי בחניקה והי' ע"כ נעשה בהם פ"א מעשה נחירה (או שחיטה) שלא לצורך המשכן שפיר הוה חייב משום שחיטה דנחירתן היינו שחיטתן ולכן הוצרך רש"י לפרש דבחניקה סגי להו אם הי' עושה כן לצורך המשכן אח"ז ראיתי בספר קול סופר על משניות פ"ז דשבת כתב כדברינו בדרך הראשון דאין לחייב אשחיטה אף אי הי' שחיטה במשכן כיון דלא הי' בשחיטה צורך המשכן דהי' סגי בחניקה והנאני:

והנה ז"ל הספר היראים במלאכת שבת בשילה' אלו דברים בפסחים אמרינן האיך יצא השוחט מכל מקלקל שהרי הבהמה יקרה וטובה מהשחוטה כדאמרינן בחולין דף ח' סכין של ע"ז מותר לשחוט מקלקל הוא ל"ק דלענין ע"ז שאני דכ' ולא ידבק וכו' ומאחר שפחתו דמיו בשחיטה לא ידבק קרינן בי' אבל לענין שבת שעשה מלאכה ואעפ"י שפיחתו מדמי' מתקן הוא לענין שבת דרוב מלאכות כן הוא חתך בגד ועשאו חלק פחתו דמיו ופי' כל המקלקלין פטורין הוא כל המקלקלין מלאכתן שלא עשה כמשפט עושי מלאכה ואין פירושו כל הפיחת דמים דבר הנעשה ולענין ע"ז פירושו שמקלקל שפוחת

דבר הנעשה מדמי עכ"ל וכן באו"ז בשו"ת סי' תשנ"ד וז"ל ומאי דכ' מר בין למ"ד הבערה ללאו יצאת בין למ"ד לחלק אימא ללמד על הכלל יצאת דאעפ"י שמקלקל חייב ודלא כמאן דפטור ותי' וז"ל אטו קים לי' למר בהאי הבערה לקלקל היא ודילמא כדאמרינן בהמניח חובל בצריך לכלבו מבעיר בצריך לאפרו ואעפ"י שמבעיר אצטלית שוה מאה מנה בעבור אפרה ששוה פרוטה מתקן קרי לי' כיון שצריך לו ולצרכו הוא מבעיר שאף השוחט את השור לאכילה שהוא חייב מקלקל הוא אצל דמיו אלא כיון שנעשה מחשבת במה שצריך לו חייב וכ"כ הספרנו פ' ויקהל בלאו דלא תבערו אף דהוה קילקול כיון דהוה צורך לכל המלאכות או לרוב חייב עלי' וכן דעת בעל המאור שבת דף ק"ו:

ודברים אלו הם קלורין לעינים ונראה לי שזה גם שיטת התוס' דכ' בחולין דף י"ג ד"ה תקרובת ע"ז דאם שוחט בשבת לע"ז דתיקן להוציא מידי אמה"ח דלא מצי למימר תיקון להוציא מידי נבילה דאורייתא דמ"מ אית לה טומאה מכח תקרובת ע"ז וקשה לי טובא מאי תיקון מידי טומאת נבילה שייך דהא כל זמן שהיא חי' אינה מטמאה דבוודאי הא לא מיחשב תיקון יען שאם היתה מתה הי' מטמאה וכן הקשה בס' ברכת משה שיצא מקרוב מבית הדפוס ולהנ"ל ניחא דכונת תוס' לומר דאם הי' דעתו בשחיטה לתקן להוציא מידי נבילה לכן שחטה ולא נחרה כדי שתוציא מידי נבילה הוה תיקון והוה חייב עלי' אלא דא"א לאוקמא כן שדעתו להוציא מידי נבילה בשחיטה זו וע"כ לא נחרה דהא מחשבתו זו לא אהני כלום כיון שבאמת אית לה טומאה מכח תקרובת ע"ז א"כ ראי' דתוס' סברי ג"כ כסברה זו:

אמנם בהערותי לספר ברכת משה כתבתי פירוש אחר לדבריהם דבשו"ת ביא"פ הקשה שוחט בשבת אמאי כשר נימא אעל"מ וא"ל כמש"כ מהרי"ט דהאיסור לא יתוקן דהא אי ל"מ הוי מקלקל ופטור דא"ל דמתקן מידי אמה"ח כיון דבלא"ה אסור לישראל אין כאן תיקן ואין לומר דמתקן להוציא מידי אמ"ה לב"נ לפמש"כ תוס' שבת דף ק"ו לר"י לא מחייב שוחט רק משום דהתיקן בא מיד דתיקון אמה"ח בא מיד והא לב"נ דמפרכסת אסור ולא בא התיקון רק כשמתה א"כ אכתי לר"י נאמר אעל"מ והשחיטה תפסול והא בפסחים מסיק דתיקון מידי אמה"ח לב"נ היינו לר"ש דל"ב שיבוא התיקון מיד וא"כ הוה מצי למימר דמתקן מידי נבילה לכן חייב אף דלא בא התיקון מיד דלר"ש ל"ב התיקון מיד דמחייב אף שיבא התיקון אח"כ א"כ לפי"ז אף דבתחילת שחיטה הוה מקלקל אבל כשגמר שחיטתו בא התיקון וחייב אגמר שחיטתו דהא כיון שהתחיל לשחוט אי ל"ה גומר השחיטה הוה נעשית נבילה והוה מטמאה א"כ כשגמר השחיטה הוא מתקן מה שקלקל בתחילה דתו לא מטמאה עוד וא"ש דברי תוס':

סב) **והנה** איתא עוד בירושלמי שם מה חרישה הי' במשכן שהיו חורשין ליטע סממנין וכמה יחרוש ויהא חייב ר"מ אמר כדי ליטע כרישה והנה בגמ' בבלי דף ע"ג אהא דתנן במשנה הזורע והחורש פריך מכדי מכרב כרבי ברישא ליתני זורע תנא בא"י קאי דזרעו ברישא והדר כרבו וכ' הרשב"א לפרש דקמ"ל דיש חרישה בתר חרישה והבאתי לעיל באות ל"ב דתליא בפלוגתא דרבה ורב יוסף במו"ק דף ב' יעוש"ה ונראה דבהא רווחא לן שמעתתא בביצה דף ז' אהא דקתני התם השוחט חי' ועוף ביו"ט ב"ש אומרים יחפור בדקר ויכסה וב"ה אומרים לא ישחוט עד שיהא לו עפר מוכן מבעוד יום מפרש רבה דהכי קאמר השוחט שבא לימלך כיצד אומר לו ב"ש אומרים אומר לו שחוט חפור וכסה וב"ה אומרים לא ישחוט רב יוסף אמר הכי קאמר שבא להמלך כיצד אומרים לו ב"ש אומרים אומר לו לך חפור שחוט וכסה וב"ה אומרים לא ישחוט ומסיק דבהא פליגי רבה סבר אי איכא עפר למטה אין אי לא לא דילמא מימלך ולא שחט ורב יוסף סובר אדרבא הא עדיפא דאי לא שרית לי' אתי לאמנועי משמחת יו"ט ומהרש"ל מחק תיבות אדרבא משום דלשון זה משמע דבאמת הא דמתיר לחפור בדבר קודם שחיטה הוא מטעם אחר רק דלא תימא לאסור משום דילמא ממלך ע"ז קאמר אדרבא דילמא אתי לאמנועי משמחת יו"ט אבל כיון דאין לנו טעם להתיר לחפור קודם שחיטה רק משום דלא לאמנועי משמחת יו"ט א"כ ל"ש לומר אדרבא רק דמותר לחפור דילמא אתי לאמנועי משמחת יו"ט ע"כ מחק תיבות אדרבא אולם בשמ"ק מובא הגי' אדרבא לכן נראה ליישב דא"ש לפמש"כ לעיל ורבה ורב יוסף לשיטתם אזלי דהנה בספר מגן אבות הקשה אי אמרינן דאין חרישה בתר חרישה א"כ בעפר תיחוח אף שאין תיחוח לגמרי אין חייב משום חורש א"כ קשה הא דאמרינן בביצה דאייריא בעפר תיחוח ופריך על זה הא קעביד גומא ומשני כדרב אבא ויקשה הא בעפר תיחוח ליכא משום חופר ותי' דבאמת האיסור משום בונה כדפירש"י בשבת דף ע"ב כנ"ל והיינו כיון דראוי להניח בו מידי הו"ל כעין בונה אך הקשה ע"ז א"כ לפי מה דאיתא בשבת דף צ"ה דמגבן חייב משום בונה והקשה תוס' דא"כ נאמר בבונה מתוך ונשתרי אף שלא לצורך אנ"פ ותי' דמדרבנן אסרי וא"כ מ"פ דאיכא גומא דהא התם התירו איסור דרבנן אי משום מצות כיסוי אי משום שמחת יו"ט כדכ' תוס' והרא"ש שם וי"ל דקושית הש"ס מדברי ב"ש דמתיר לכתחלה דב"ש לית לי' מתוך יעו"ש ולפי"ז י"ל דרב יוסף סובר דבאמת מדינא מותר לחפור בדקר נעוץ בעפר תיחוח אף קודם שחיטה כיון דלרב יוסף ס"ל דאין חרישה אחר חרישה כנ"ל א"כ ליכא אסור משום חורש ומשום בונה סבירא לי' דלא מחייב דזה רק שייך בחופר בבית אבל לא בחופר בשדה כמו שכתבתי לעיל אות ל"ב מאי אמרת

דילמא ממלך ולא שחיט ע"ז אמר אדרבא הא עדיפא דאי לא שרית לי' אתי לאמנועי משמחת יו"ט אבל רבה לטעמי' דס"ל דחרישה אחר חרישה ג"כ חייב א"כ שפיר ס"ל דאסור לחפור קודם שחיטה אף דאייריא בעפר תיחוח ובדקר נעוץ רק בדיעבד ס"ל לב"ש דאם שחט דחופר בדקר נעוץ ומכסה וא"כ נתיישב היטב קו' מהרש"ל דבאמת בלאו טעמא דאתי לאמנועי משמחת יו"ט מותר לחפור ולשחוט בדקר נעוץ בעפר תיחוח דאין חופר אחר חופר אלא דילמא ממלך ולא שחט ע"ז שפיר אמר דאדרבא דאתי לאמנועי משמחת יו"ט:

אך לכאורה אכתי קשה גם לרב יוסף לשיטתו דס"ל דאין חרישה אחר חרישה הא עכ"פ איכא איסור דרבנן כדפי' רש"י לקמן דף ט' דאיכא צד רמז חפירה וע"כ אסור אפי' בעפר תיחוח וכ"כ הב"ח סי' תצ"ח וכ"כ הב"י לדעת הטור וא"כ אמאי שרי לכתחלה לחפור קודם שחיטה אך נראה דא"ש דכיון דליכא אלא משום רמז חפירה א"כ ליכא אלא איסור בעלמא א"כ מצות עשה דכיסוי דחי לי' לאסור חפירה דרבנן ואין לומר דקודם שחיטה הא ליכא מ"ע דכיסוי דיש לומר דשוב שרי מטעם הואיל אי הוה לי' כבר דם ציפור לכסות הוה שרי לחפור ולכסות מותר שוב לכתחלה מטעם מתוך ואין לומר דהא לב"ש לית לי' מתוך כדקאמר רב יוסף לקמן דף י"א אליבא דב"ש לזה י"ל דרב יוסף ס"ל מחלפת השיטה כדס"ל לרי"ו לקמן דף ט' דב"ה סברי דיחפור בדקר ויכסה וב"ש ס"ל דלא ישחוט אלא א"כ הי' לו עפר מוכן מבעוד יום וב"ה הא אית לי' מתוך ובזה מקום אתי ליישב שיטת הר"ת שם שכ' לפרש דמחלפת השיטה היינו הך דיחפור בדקר ויכסה כנ"ל והוסיף עוד דלפי"ז א"צ להכן עפר כדי לכסות דלב"ה א"צ דקר נעוץ ותוס' הקשו ע"ז דאף דנאמר דמחלפת השיטה קאי אהשוחט אפ"ה דקר נעוץ צריך דכמו דלב"ש קודם חזרה בעינן דקר נעוץ כך לב"ה אחר חזרה צריך דקר נעוץ דבוודאי רב יודא לא אליבא דב"ש אמר למילתא ובטו"ז סי' תצ"ח כתב ליישב דר"ת סובר דא"צ דקר נעוץ לב"ה משום דעשה דחל"ת ובפנ"י תמה עליו לרבא חדא דהא אנן קיימ"ל כרב אשי דיו"ט עשה ול"ת ועוד דהא קודם שחיטה ל"ש כלל עשה דחל"ת ואיך מתירין לשחוט לכתחלה אם אין לו במה לכסות דקודם שחיטה א"ר לחפור ועוד דאכתי מאי עדיפא דב"ה מדב"ש כיון דלב"ש קודם דאמרינן מחלפת השיטה בעינן דקר נעוץ ול"א דעדל"ת כפירש"י ע"כ משום דהוה עשה ול"ת א"כ מנ"ל דלמאי דאמרינן מחלפת השיטה דלב"ה עשה דחל"ת ול"א דיו"ט עשה ול"ת הוא להנ"ל א"ש דהנה בפסחים דף מ"ז דפריך הגמ' לרבה דאחרישה לא לחייב הא י"ל דאי מקלעי דם ציפור חזי לי' לכסות דמו והקשה בטו"א בחגיגה בהשמטות דהא אינו בעידנא ונצרך לומר הואיל למפרע והא ל"א ותי'

דהכי פירושו אי הוה כאן דם ציפור כבר ראוי לחפור כדי לכסות דעדל"ת א"כ אמרינן מתוך דאף דליכא עתה דם ציפור מותר הואיל דמקלעי דם ציפור והוה צורך קצת אמרינן מתוך דשפיר הוה בעידנא בהדי דחריש מכסה והואיל ואי הוה כאן דם ציפור שרי לחפור שוב אמרינן מתוך ושרי אף דליכא דם ציפור בשעת שחיטה (והנה תוס' שם בפסחים הקשו הא יו"ט עשה ול"ת וריב"א תי' ע"ז דעכ"פ הלאו נדחה ואמאי לקי כידוע והנה זה צריך לומר שם לרבה דחייב אחרישה אחר חרישה כמש"כ לעיל אבל למ"ד דחרישה אחר חרישה לא חייב א"כ בעפר תיחוח ליכא חיוב מה"ת בפשיטות י"ל דעשה דחי איסור דרבנן) וא"כ לפי"ז י"ל רב יוסף לשיטתו דס"ל דאין חרישה אחר חרישה א"כ ליכא אלא איסור דרבנן אם כן אי איכא דקר נעוץ אפילו איסור דרבנן ליכא דכחפור ועומד הוה וליכא אפי' רמז חפירה א"כ לפי"ז אמרינן הואיל אי הוה כאן ציפור שחוט הי' חופר ומכסה לכך מותר מטעם מתוך לחפור קודם שחיטה והיינו למאי דמפקינן דלב"ה יחפור בדקר ויכסה דאית לי' לרב יוסף הואיל ומתוך ביחד ובאמת אי כבר הי' שחוט לפנינו לא צריכין אפי' לדקר נעוץ ג"כ דאף דבלא דקר נעוץ איכא רמז חפירה עשה דכיסוי דחי לאיסור דרבנן דאין לומר דאכתי איכא איסור דקא עביד גומא דאף לר' אבא דבא"צ אלא לעפרה פטור הא באצל"ג פטור אבל אסור וא"כ אכתי צריך שיהא לו דקר נעוץ דאז מותר משום שמחת יו"ט כמש"כ תוס' והרא"ש די"ל דכיון דאין חרישה אחר חרישה א"כ הא דקעביד גומא רק משום דהוה כבונה ולב"ה דאמרינן מתוך שהותר איסור בונה במגבן הותר שלא לצורך אונ"פ ג"כ ואף דכ' תוס' שבת דאסור מדרבנן כאן משום שמחת יו"ט התירו איסור דרבנן כמש"כ לעיל בשם המגן אבות למאן דאית לי' מתוך וא"כ אם כבר שחט ל"ב דקר נעוץ רק אם לא שחט עדיין דרק אנו מתירין מטעם הואיל ומתוך אז בעינן דקר נעוץ דאי אין כאן דקר נעוץ ל"ש לומר הואיל דאי הוה כאן ציפור שחוט הוה אמרינן דיחפור ויכסה דכיון דאי ליכא דקר נעוץ אפי' כבר שחוט ל"א דמותר לחפור ולכסות אלא מטעם מתוך דהותר איסור בונה באו"נ במגבן ל"ש לומר דיהא מותר לחפור מטעם הואיל כיון דגם אי הוה כאן ציפור שחוט ג"כ אין מותר אלא מטעם מתוך ולכן רק ביש דקר נעוץ ס"ל לרב יוסף דשרי לחפור ולכסות אבל לרבה דס"ל דיש חרישה אחר חרישה א"כ איכא איסור דאורייתא א"כ ל"ש עדל"ת דהא ביו"ט איכא עשה ול"ת א"כ אף דיש דקר נעוץ אין רשאין לחפור ולכסות מטעם הואיל אי הוה כאן דם ציפור דהא אין עשה דחל"ת ועשה (ואף דבפסחים פריך לרבה דנימא הואיל אי הוה כאן דם ציפור היינו דלא ללקות דל"ת נדחה ולא נשאר רק עשה אבל כאן לענין לכתחלה אף דל"ת הוה דחי אי הוה כאן דם ציפור אבל הא הוה אסור לחפור ולכסות דאכתי איכא איסור עשה

שכן ס"ל לרבה דאסור לחפור ולשחוט) אף למאי דמפכינן דב"ה סברי דישחוט ויכסה היינו דישחוט ויחפור ויכסה ועל זה קאמר רב יודא דאף דשחט כבר אין רשאין לחפור ולכסות אלא ביש לו דקר נעוץ דבאין לו דקר נעוץ אסור לחפור ולכסות דאין עשה דחל"ת ועשה דעכ"פ איסור עשה איכא כנ"ל וא"כ מיושב שיטת הר"ת דהוא מפרש הא דבעינן דקר נעוץ היינו דהוא ס"ל כרבה דחייב אחרישה בתר חרישה ואיכא עשה ול"ת (וכן אפי' לרב יוסף אליבא דב"ש דלית לי' מתוך) אבל למאי דמחלפת השיטה וס"ל לב"ה דישחוט ויכסה למאי דס"ל כרב יוסף דאין חרישה בתר חרישה ל"צ כלל לדקר נעוץ וא"כ מיושב כל הקושית שהקשה הפנ"י דשפיר י"ל כמש"כ הטו"ז דעשה דחל"ת כיון דליכא אלא איסור דרבנן ליכא אלא איסור ל"ת דרבנן עשה דחל"ת (אף דבר"ה דף ל"ב מוקי שם רבא דלכן אין עולין באילן משום דהוה עול"ת כבר כתבו המפרשים דלא בכל איסור דרבנן אמרינן כן) וכן לא יקשה דעכ"פ איך מתירין לשחוט הא אכתי ליכא מ"ע לזה אמרינן דהא למאי דמפכינן לדב"ה דאית לי' הואיל ומתוך א"כ אמרינן הואיל אי הוה כאן ציפור שחוט דרשאי לחפור בלא דקר נעוץ ולכסות לכן גם עתה רשאי לשחוט ויחפור אף דליכא דקר נעוץ וא"ש שיטת הר"ת על נכון:

מעתה לפי"ז רבה ורב יוסף לשיטתו דרבה לשיטתו דיש חרישה אחר חרישה לכן ס"ל אף למאי דמפכינן דב"ה אפ"ה אין רשאי לחפור ולכסות כיון דאיכא איסור דאורייתא ל"א הואיל ומתוך דהא אין העשה דחי רק לל"ת ואיסור עשה עכ"פ איכא ורב יוסף לשיטתו ס"ל דמן הדין מותר לחפור ולכסות בעפר תיחוח משום דאין חרישה אחר חרישה א"כ מותר מטעם הואיל ומתוך אי הוה כאן דם ציפור מותר גם לחפור ולכסות ולכן מפרש רב יוסף דאין כאן טעם לאסור כדרבה אלא משום דילמא מימנע ולא שחוט על זה אמרינן אדרבא עדיפא דמימנעי משמחת יו"ט (ועמש"כ בה' תומ"ס בארוכה בסוג' זו) ומיושב קו' מהרש"ל על נכון:

ובהא רווחא לן גם אידך שמעתין דביצה דף י"א דאיתא התם ב"ש אומרים אין מסלקין את התריסין ביו"ט וב"ה מתירין אף להחזיר ואיתא בגמ' דרב עולא קאמר שלשה דברים התירו סופן משום תחלתן ואלו הן עור לפני הדורסן ותריסי חניות וחזרת רטי' במקדש ורחבא אמר ר"י אף הפותח חביתו ומתחיל בעיסתו על גב הרגל ואליבא דר"י דאמר יגמור ופריך עור לפני הדורסן תנינא מה"ד טעמייהו דב"ה משום דחזו למיזגא עלייהו ואפי' מערב יו"ט נמי קמ"ל התירו סופן משום תחילתן דיו"ט אין דערב יו"ט לא תריסי חניות נמי תנינא וב"ה מתירין אף להחזיר מה"ד טעמייהו דב"ה דאין בנין וסתירה בכלים קמ"ל התירו סופן משום תחילתן חזרת רטי' במקדש נמי תנינא מחזירין רטי' במקדש

מה"ד משום דאין שבות במקדש אפילו דלאו בר עבודה נמי קמ"ל התירו סופן משום תחילתן והנה בצל"ח הקשה למה קאמר לישנא דבר עבודה ולאו בר עבודה רק הכי הול"ל דבצורך עבודה אין שלא לצורך עבודה לא והנה רבינו בפ"ט משבת כתב הטעם דשרי הוא משום דא"ש במקדש ותמהו שזה נגד מסקנת הגמ' דקאמר אי משום א"ש במקדש אפי' דלאו בר עבודה קמ"ל משום סופן אטו תחילתן דוקא בכהן שבר עבודה ותי' בצל"ח דלכאורה אמאי לא נקט במשנה מחזירין רטי' במקדש אבל רק בבר עבודה אע"כ לומר דבמדינה אין מחזירין אף דאיכא משום בכהן שבר התירו סופן אטו תחילתן משום דבעינן גם לטעם דא"ש במקדש ולכן נקט רבינו הא"ט דא"ש במקדש והנה קשה הא זה דעת רב יוסף בעירובין דף ק"א דשבות במקדש במדינה לא התירו ורבינו דפסק בפ"א מק"פ דחותכין יבלת מק"פ משום דא"ש במקדש א"כ לית לי' דרב יוסף ועוד יקשה לפי דברי הצל"ח הא דמסיק עולא דאמרינן דהתירו סופו משום תחילתו יקשה הא גופי' מ"ט ל"א משום דא"ש במקדש ובאמת אפי' בלאו עבודה נמי כיון דכך הוה סברא דידי' מעיקרא אי אין שבות במקדש באמת אפי' דלאו בר עבודה נמי ומה הכרח לעולא דל"א הטעם דא"ש במקדש ונראה ליישב דהנה לכאורה קשה דמשני דהו"א בעור לפני הדורסן משום דחזו למזגא עלי' קמ"ל התירו סופן משום תחילתו וקשה דלעיל דף ט' קאמר רי"ו דמחלפת השיטה ודחי עור לפני הדורסן משום דחזי למיזגא עלי' וא"כ לכאורה הסוג' סותרת דהא לעולא דלית לי' משום דחזי למיזגא עלי' צריך לומר דמחלפת השיטה וכבר הוקשו כן בתוס' לעיל דף ט' ד"ה אמר בהא דסילק תריסין דקאמר מה"ד משום דאין בנין וסתירה קמ"ל התירו סופן משום תחילתן דקשה דלעיל דקאמרינן מחלפת השיטה דחי דשאני תריסין משום דאין בנין וסתירה בכלים א"כ לעולא דלית לי' הא"ט צריך לומר מחלפת השיטה ונמצא הסוג' סותרת וכן הקשה בק"נ ועוד יקשה בהא דפריך הגמ' לקמן לעולא אמאי לא קחשיב הא דפותחין חבית דגמ' משני דבפלוגתא לא קמיירי ופריך בגמ' מתריסין ומשני ב"ש במקום ב"ה אינה משנה והקשה מהרש"א הא למאי דמחלפת השיטה ב"ה לחומרא א"כ אדרבא ב"ה לית להו התירו סופו משום תחילתו ואפ"ה קחשיב ותי' דלס"ד קחשיב ג' אבל למסקנא ל"ה שלשה אלא תרתי מעתה קשה הא לעולא דגם עור לפני דורסן מהפכין א"כ גם תרתי ליכא דהא ב"ה פליגי ולית לי' התירו סופו משום תחילתן:

ולכן נראה דשני הטעמים צדקו יחדיו דאי לאו הטעם דחזו למיזגא עלי' ל"ה מתירין משום שמחת יו"ט ורק יען דאמרינן דחזי למיזגא עלי' וליכא רק משום דמחזי כמאן דצריך לעיבוד ע"ז אהני סברת דשמחת יו"ט שהתירו סופן משום תחילתן וכן בהא

דסילוק תריסין י"ל דתרווייהו טעמא צריכין דרק יען דאין בנין בכלים וליכא איסור בונה רק משום טירחא לכן התירו סופן משום תחילתן וא"צ לומר דמוחלפת השיטה דשאני הכא משום דאין בנין וסתירה בכלים ככה אני אומר בהאי דאין מחזירין רטי' דאי לא דא"ש במקדש לא הוה מתירין משום סופן אטו תחילתן דהא בשבת דף קט"ז סבר רב יוסף דל"א א"ש במקדש רק היכא דהוה צורך גבוה והנה החזרה אין בו צורך גבוה רק אי אמרינן דהתירו סופן משום תחילתן א"כ גם החזרה הוה צורך גבוה וצורך עבודה ולכן אמרינן א"ש במקדש אמנם בכהן דלאו בר עבודה דליכא צורך עבודה גם בתחילתן ל"ש לומר דהתירו סופן משום תחילתן לכן גם הטעם דא"ש במקדש ל"א במקדש ולכן לא נקט במשנה הטעם לחלק בין בר עבודה ולאו בר עבודה דלפמש"כ הטעם דבלאו בר עבודה ל"א א"ש במקדש הוא משום דבעינן שיהא צורך עבודה וזהו א"צ לפרושי דהא בכל הני מתניתא דחשיב בעירובין דא"ש במקדש הוא רק היכיא דיש בו צורך עבודה או צורך מקדש (כמש"כ צל"ח פסחים ס"ה) ולכן ניחא דפשיטא לי' לעולא דבאמת ל"א האי"ט דא"ש במקדש אפי' בלאו בר עבודה כיון שא"צ גבוה דרק בבר עבודה שייך א"ש במקדש דאז הוה גם החזרה צורך גבוה בסופן משום תחילתן וא"כ ניחא גם שיטת רבינו דנקט הטעם דא"ש במקדש דהא דאמרינן בשמעתין דהטעם משום דהתירו סופן משום תחילתן היינו רק לומר דלכן שייך גם בחזרה א"ש במקדש דכיון שיש לחוש להתיר סופן משום תחילתן זה גופי' משוי הדבר לצורך עבודה לכן שפיר אמרינן א"ש במקדש ודו"ק:

והנה לפמש"כ שפיר קיימ"ל דאין בנין בכלים דעולא לא הדר מזה דטעמא דב"ה משום דאין בנין בכלים וקיימ"ל שפיר כב"ה דאין בנין וסתירה בכלים והנה בטעמא דאין בנין וסתירה בכלים לדעתי יש לומר דתליא בהא אי אמרינן יש שביתה בכלים או אין שביתה בכלים דפליגי בהא ב"ש וב"ה בשבת דף י"ח ונמצא דב"ש וב"ה לשיטתם בהא דפליגי אי יש איסור שביתה בכלים ותליא זה בפליגתא דרבה ורב יוסף בשבת שם דאיתא התם ת"ר אין פותקין מים לגינה ע"ש עם חשיכה וכו' אבל אין נותנין חיטים לתוך הרחיים של מים אלא כדי שיטחנו מבעוד יום מאי טעמא אמר רבה מפני שמשמעת קול א"ל רב יוסף ולימא מר משום שביתת כלים דתניא ובכל אשר תשמרו וכו' והשתא דאמרת לב"ה אית להו שביתת כלים דאורייתא גפרית ומגומר מ"ט שרי משום דלא קעביד מעשה אונין של פשתן מ"ט שרו משום דלא קעביד מעשה ומינח ניחא והשתא דאמר רב אושעיא מאן תנא שביתת כלים דאורייתא ב"ש היא ולא ב"ה לב"ש בין דקא עביד מעשה בין בלא קא עביד מעשה לב"ה אע"ג דקעביד מעשה שרי והשתא דאמרת דלב"ש אע"ג דלא עביד מעשה אסור מוגמר וגפרית מ"ט שרו התם מנח אארעא וכל השקליא וטריא תמוה

מאוד ותוס' הקשו למאי דמסיק מאן תנא שביתת כלים דאורייתא ב"ש הוא א"כ מ"פ רב יוסף ולימא מר משום שביתת כלים וכי אין טוב יותר טעמא דרבה משום שמשמעת קול דאתיא גם כב"ה ועיין מהרש"א ולי נראה לפרש על נכון דהנה גמ' דפריך מ"ט יכול להתפרש בתרי אנפם דהיינו מ"ט במוגמר שרו או מ"ט דרחיים דאסור והנה רבה דמשני מפני שמשמעת קול הנה בא רק לתרץ אמאי ברחיים אסור אבל לא למה במוגמר שרו והיינו דפריך לי' רב יוסף לימא מר משום שביתת כלים דהיינו דהא דפריך מ"ט הכונה מ"ט מוגמר שרו אבל ארחיים מ"ט אסור לא הוה קשיא לי' כלל דאסור משום שביתת כלים וא"כ מאי פשיטא לך דברייתא סברי דשביתת כלים לאו דאורייתא ולא קשיא לי' אמוגמר אמאי שרי רק ארחיים אמאי אסור הא נוכל לפרש להיפך דגמ' דפריך מ"ט היינו דפשיטא לי' בשביתת כלים דאורייתא וא"צ לטעם דמשמעת קול ומאי דפריך מ"ט היינו אהתירא במוגמר וגפרית וא"כ אכתי לא שנית מ"ט מוגמר שרו ולכן מפרש רב יוסף באמת דהא"ט דאסור ברחיים משום דשביתת כלים דאורייתא ולא פריך כלל ארחיים רק פריך מ"ט שרו במוגמר וגפרית וע"ז משני רב יוסף דבאמת אי ב"ה סברי דשביתת כלים דאורייתא א"כ הא דרחיים אסור ניחא דאתיא כב"ה והא דמוגמר וגפרית שרי הוא משום דלא קעביד מעשה אבל אי הא דשביתת כלים דאורייתא רק כב"ש כדסבר רב אושעיא ולב"ש אסור אף בדלא קאעביד מעשה א"כ הא דמוגמר וגפרית שרי ע"כ משום דמונח אארעא ומיושב קו' התוס' על נכון דרב יוסף לא פריך דלוקי משום שביתת כלים אלא דפריך כיון דמקשה פריך מ"ט א"כ נוכל לפרש דידע דרחיים אסור משום שביתת כלים רק דקשיא לי' מ"ט אמוגמר וגפרית דשרי וע"ז יש לתרץ או בדלא קעביד מעשה וכב"ה או כב"ש ובמונח אארעא והבן א"כ לרב יוסף פליגי ב"ש וב"ה אי שביתת כלים דאורייתא א"כ י"ל דגם בפלוגתתם אי יש בנין בכלים אזלי לשיטתם כנ"ל:

סג) **והנה** איתא עוד בירושלמי פ' כלל גדול מה עיבוד היה במשכן שהיו משרטטין בעורות ואתיא כהא דאר"ש בשם ר"א מותר לעשות אהלים מעור בהמה טמאה ומפרש הק"ע דאיכא מ"ד דסובר דעור בהמה טהורה הי' יש לפרש שמעבדין אותו כדי לצבוע כמין תלא אילן אבל כיון דמשני שהיו משרטטין בעורות מוכח דמותר לעשות אהלים מעור בהמה מטמאה דגם על המשכן הי' עור מתחשים שהם בהמה טמאה והם תלא אילן וקס"ד דאסור לעשות אוהל מבהמה טמאה דכתיב טמאים לכם וטמאים יהי' לכם חד לאיסור אכילה וחד הנאה קמ"ל דמוקמינן לכם להיתר הנאה ומוכח דלמצות ל"ב מן המותר בפיך דהא דלא הוכשרו למלאכת שמים אלא עור בהמה טהרה בלבד הוא רק לענין תפילין וכמש"כ בנובי"ת סי' א':

אולם קשה לי דמשמע מירושלמי דאי אסור בהנאה הוה אסור לעשות משכן מעורות אלו משום דאסור ליהנות והא קיימ"ל דמצות לאו להנ"נ אך י"ל דהנה בפ' השותפין במשנה איתא דאם נדר הנאה מהיכל מעזרה א"י לאסור דהוה כהפקר לא כשל שותפין כמש"כ בתוי"ט ויקשה לכאורה תיפוק לי' דמצללה"נ אע"כ דנפ"מ אי נכנס שלא להביא קרבן ושלא לצורך עבודה ותפלה דהוה אסור אי לאו משום דהוה כהפקר וא"י לאסור א"כ ה"נ נפ"מ דהוה אסור ליכנס שלא לצורך עבודה ותפלה רק לצורכו:

אך יש לפרש עוד מטעם אחר דהנה בנדבת המשכן כתיב נתינה ג"כ ובדבר שאסור בהנאה לא מיקרי נתינה (עיין גיטין דף כ' ופסחים דף ל"ב) לכן הוה אסור ליתן עור בהמה טמאה (אי הוה אסור בהנאה) למשכן וכן מוכח מהא דאיתא בתמורה דף ל"א דיליף דשכר אומנין מותרים מדכ' ועשו לי מקדש משלי א"כ גם עור בהמה טמאה הוה אסור למשכן אי הוה אסור בהנאה משום דל"ה משלי:

אולם אכתי קשה לי מירושלמי פ"ק דפיאה דמותר להקדיש איה"נ להקדש וכתב בפני משה משום מצללה"נ והנה בפסחים דף כ"ג איתא יכול יהא מותר לעשות עורות בדה"ב ופירש"י דמותר באכילה לגבוה נשמע דאי לאו הא"ט הוה אסור לעשות עורות לבדה"ב וקשה מירושלמי הנ"ל דמותר להקדיש איה"נ משום דמללה"נ וחל ההקדש וע"כ דההקדש יכול ליהנות ממנו לצורך הקדש והנה בח"ס סי' ק"א הביא דברי משל"מ פ"ד ממלוה שכ' דהקדש מותר למכור חמץ בפסח לנכרי דהקדש לאו בר מיעבד מצוה הוא והקשה בח"ס דאטו בב"ח של הקדש מותר בהנאה ולפמש"כ י"ל בוודאי להדיוט אסור גם בב"ח של הקדש אבל לגבוה שריא דההקדש יוכל ליהנות ממנו ממילא שרי להקדיש דמללה"נ וכן מבואר בפירש"י פסחים דף כ"ט ד"ה ומאן דאמר לא מעל כר"י וז"ל ולנכרים לא מיזדבן דאין פודין קדשים להאכילן לכלבים עכ"ל הרי דאי פודין שפיר מצי הקדש לזבוני' לנכרים וע"כ משום דהקדש לאו בר מיעבד מצוה נינהו אף דמהנה להקדש כיון דהוה מצוה ללה"נ ועמש"כ בפ"א מאיסורי מזבח:

והנה בירושלמי פ"ק דערלה איתא אתרוג שנטעו למצותו חייב בערלה דקרינן בי' ערלים יהי' לכם ולכאורה קשה הא מצללה"נ א"כ במה דעומד למצותו לא מיקרי לכם דהא איני לצרכו (עיין בחי' רי"ם אה"ע סי' ק"כ דלכן אתרוג מערלה דאסור בהנאה לא קרינן בי' לכם אף דאי נאמר דיוצאין בו א"כ יהא מיקרי לכם דיכול ליהנות ממנו אבל כיון דמצללה"נ לא מיקרי משום המצוה לכם):

אך בירושלמי שם פריך ולא כן תנינן ולקחתם לכם בדמים ולא מן המצוה ברם הכא כמה דתימר גבי שופר יום תרועה יהא לכם מ"מ והנה זה הדרשא ולקחתם לכם ולא מן

המצוה לכאורה כונתו על דרך דאמרינן בש"ס דדבר שבחובה אינה באה אלא מן החולין ולא מדבר שבחובה דלא מיקרו ולקחתם לכם בבא מדבר שבחובה כתרומה ומעשר שני ואולם יקשה הא דתנן בפ"ר דסוכה דיוצאין באתרוג של תרומה ואמאי הא הוא בא מן המצוה ואנן בעינן שיהא בא מן החולין דהא כתיב ולקחתם לכם בדמים והנה בספר מנחת חינוך ראיתי שהקשה עד"ז מסברא אמאי יוצאין בחלה ובתרומה חובת מצה הא דבר שבחובה אינה בא אלא מן החולין הנה הקשה כן מסברא ולא ראה ירושלמי הנ"ל דס"ל דזה רק שייך היכא דכ' ולקחתם לכם דבעינן לקיחה בדמים הא בעלמא לא ממעטינן דאין באה אלא מן החולין רק במידי דקרבנות ונדר כמש"כ הטו"ז ה' תענית והנה בירושלמי פרק לולב וערבה אותו היום מקיפין את המזבח ז"פ וכן מפורש ע"י דוד מלך ישראל ארחץ בנקיון כפי ואסובבה את מזבחך ארחץ בנקיון כפי במקח ולא בגזל ואסובבה את מזבחך כדתניא מקיפין את המזבח ויש לתמוה למה צריך להאי דרשה בערבה מ"ש מכל ד' מינים שממעטינן מולקחתם לכם בדמים ולא מן המצוה משום דלא צריך למעט את הגזול דהוה מה"ב למה בערבה צריך קרא למעט בדמים ולא מן הגזול ונראה עפמש"כ רש"י סוכה דף כ"ז דכל שאין שו"פ לא מיקרי לכם והקשו עליו מערבה דאיך יוצאין בערבה הא ל"ה לכם כיון שאין בו שו"פ ותירצנו בפנים שונים להנ"ל י"ל דהיינו דממעט מקרא במקח ולא בגזל דהו"א כיון שאין בו שו"פ אין בו תורת השבה ל"ה מה"ב דאיסור דעבד עבד כמש"כ הראשונים בר"פ לולב הגזול קמ"ל לכם למעט גזול הא במקח שפיר לכם מיקרי אף שאין בו שו"פ כיון דאין לאחרים חלק עמו ורש"י לא כתב כן רק בסוכה יען דיש לכל ישראל חלק עמו בסוכה וא"כ הא בהא תליא כיון דיוצאין בו ומיקרי לכם אף שאין שו"פ יש למעט גזול דלא מיקרי לכם אף שאין שו"פ ולית בי' השבה:

סד) **עוד** איתא שם בירושלמי דפריך מה צידה הי' במשכן ומפרש דתליא אי הי' תחש במדבר ובח"ס שבת דף ע"ה כתב לפרש דהכונה אי הוה תחש שכיח במדבר א"כ הוה מלאכת צידה במשכן דמיד שפירש מצודה נעשה המלאכה אבל אי ל"ה תחש שכיח במדבר א"כ ל"ה כלל צידה במשכן דהא אף שצד ע"י המצודה כיון שלא צד מיד פטור:

ונראה לבאר דין זה דהנה במשנה פ"ק דשבת אין פורשין את המצודה אלא אם יצוד מבעוד יום וב"ה מתיר ופריך בירושלמי מינה ידע ומשם בא ומצאן מקולקלין בידוע שמעיו"ט ניצודו והנה ירושלמי זה צריך לימוד הא כאן מע"ש אייריא לא מעיו"ט אך הכוונה דהנה בפ"ג דביצה איתא לא יטול אלא אם ניצוד מעיו"ט ופריך בירושלמי ג"כ מינה ידע ומשני בבא ומצאן מקולקלין אבל אם בא ומצאן שאין מקולקלין אסור

ופריך בא ומצאן מקולקלין דילמא ביו"ט נצודו ומשני בחורשין עסקינן והנה בק"ע פי' דבא ומצאן מקולקלין היינו ביו"ט אפ"ה אמרינן שמעיו"ט ניצודו אבל בא ומצאן אינן מקולקלין אסור דיש הוכחה שביו"ט ניצודו דאי מעיו"ט בוודאי כבר הוה נתקלקל המצודה וע"ז פריך א"כ אפי' בא ומצאן מקולקלין ביו"ט ג"כ שמא ביו"ט ניצודו ומשני בחורשין דשכיח שם חיות ע"כ כיון דמצאן מקולקלין אזלינן בתר דשכיח שבוודאי מיד שפירשו ניצודו ורק אם בא ומצאן אינן מקולקלין הוכחה יש שלא ניצודו ע"כ אסור אולם במראה הפנים כתב לפרש הירושלמי הוא ע"ד גמ' שלנו דפריך דרישא קתני בא ומצאן מקולקלין מעיו"ט בידוע שמעיו"ט נצודו הא ספק אסור ובסיפא קתני ובא ומצאן מקולקלין ביו"ט דהיינו דמעיו"ט ל"ה מקולקלין בידוע שביו"ט נצודו הא ספק מותר ומשני נעשה כאלו בידוע שנצודו ביו"ט ואסורין וכן בירושלמי מפרש ג"כ דבא ומצאן מקולקלין היינו מעיו"ט ע"כ בידוע שמעיו"ט נצודו וע"ז פריך שפיר בירושלמי שמא ביו"ט נצודו ואף דחזינן שנתקלקל מעיו"ט ניחוש דילמא ע"י אדם נתקלקל ומשני בחורשין ע"כ תלינן במה דשכיח:

ונראה לי דמירושלמי דשבת מוכח דפירושו של ק"ע הוא הנכון דהנה בירושלמי דשבת דפריך ג"כ מינה ידע ומשני בבא ומצאן מקלקלין בידוע שמעיו"ט נצודו א"כ ע"כ דהכי פירושו דמדתנן בביצה ביו"ט לא יטול אלא אם ניצוד מעיו"ט דיקשה ג"כ מינה ידע וע"כ לומר במצאן מקולקלין בידוע שמעיו"ט ומותר דבחורשין עסקינן שניצד מיד ה"נ הא דקתני במשנתינו אלא אם ניצוד מבעוד יום אייריא בחורשין והנה מעתה בשלמא אי הפירוש דבא ומצאן ביו"ט והא דתלינן שמעיו"ט ניצודו היינו משום כיון דליכא ריעותא תלינן בשכיח שמיד שפירש ניצודו ה"נ במשנה דשבת אייריא בפירש בחורשין שמיד ניצודין אבל אי נפרש הא דבא ומצאן היינו מעיו"ט זהו דוקא הוה ידוע שמעיו"ט ניצודו א"כ זה ניחא בפירוש המשנה דביצה אבל כאן במשנה בשבת דבעי לב"ש שיהא ניצודין מבעוד יום א"כ בשעה שפירש המצודה לא יודע אם יתקלקלו מבעוד יום א"כ אכתי קשה מינה ידעינן אם יכולין ליצוד מבעוד יום א"כ ע"כ מוכח דהכונה הוא ומצאן היינו ביו"ט אלא אפ"ה בידוע שמעיו"ט ניצודו יען דבחורשין שכיח שמיד ניצוד מבעוד יום וכפירושו של הק"ע ובהא ניחא מה שהקשה הפנ"י הא דתנן במשנה דלא יטול אלא אם ניצוד מבעוד יום ויקשה הא אפי' בפירש המצודה ביו"ט ליכא איסורא בשעת הפרשה וכאן שפירש מעי"ט אין כאן איסור צידה כלל אלא ע"כ משום איסור מוקצה וא"כ קשיא לפי הירושלמי דמוקי דפירש בחורשין א"כ דעתי' עלי' א"כ גם משום מוקצה ליכא ולפמש"כ ניחא דבוודאי משנה אייריא בחורשין ומשום דאיכא רובא דשכיח תלינן שמבעוד יום

ניצוד ומה שהקשה דבעינן צידה בשעת פרישה וליכא כלל איסור צידה אפי' אם פירש ביו"ט ולפי מש"כ בפירש המצודה בחורשין איכא איסור צידה אף בשלא צד מיד א"כ איכא מוקצה משום איסור צידה (ע"ד שכ' הרמבי"ן בחי' שבת דף קנ"ג דלכן חורש עם הבהמה חייב סקילה יען הנותן עלי' עול וכובש אותה תח"י וברשותו היא עומדת כל המלאכה ע"ש האדם הוא ובו הוא תלי' ואין הבהמה אלא ככלי בכל אומן אין ואינה דומה למחמר שהבהמה היא הולכת מנפשה אלא שיש לה התעוררת מעט מן המחמר): **והנה** לכאורה לפי"ז קשה בשמעתין דבברייתא קתני אם מצאן מקולקלין מעיו"ט מותר ואם ספק אסור דמשנתינו דקתני לא יטול אלא אם ניצוד מבעוד יום א"כ תיקשי מינה ידע וע"כ כיון דמצאן מקולקלין ביו"ט כבר תלינן שבערב יו"ט ניצוד דאין לומר דבאמת במשנתינו הא דקתני אלא אם ניצוד מבעוד יום היינו מעיו"ט א"כ תיקשי משנה דשבת דקתני לב"ש לא יפרוש אלא כדי שניצדו מבעוד יום ומינה ידע ושם ע"כ לפרש דבחורשין תלינן במידי דשכיח שיצוד מיד א"כ גם האי דקתני מבעוד יום במשנתינו דביצה אי אפשר לפרש כונה אחרת ממה דקתני במשנה דשבת וא"כ לפי"ז קשה דמוכח ממשנה דלא בעינן בא ומצאן מקולקלין מעיו"ט אך י"ל דברייתא אייריא דלא פירש בחורשין ע"כ בעינן בא ומצאן מקולקלין מבעוד יום דאי לאו דמקולקלין מעיו"ט אין לן לתלות לקולא שמבעוד יום ניצוד כיון דלא שכיח שם חיות ובהא יש מקום אתי ליישב שמעתין דביצה דפריך מרישא לסיפא כנ"ל והקשה מהרש"א מ"פ הא י"ל רישא ספק אסורין היינו באכילה ובסיפא דמשמע דספק מותר היינו בטילטול וכדסבר רב דר"ג מתיר רק בטילטול אך אתי שפיר דהנה לכאורה קשה לי מ"פ מסיפא הא י"ל רישא אייריא בפירש שלא במקום חורשין ע"כ ספק אסור כיון דאין שכיח שם חיות א"כ אוקמי אחזקה שעתה ניצודו ביו"ט אבל בסיפא אייריא בחורשין ע"כ ספק מותר שיש יותר לתלות שמיד בעיו"ט ניצודו כיון ששכיח שם חי' אולם לפמש"כ ניחא דלא מצינן לפרש סיפא בא ומצאן מקולקלין בידוע שביו"ט ניצודו הא ספק מותר דאייריא בחורשין דז"א דאי בחורשין ל"ה כלל בכלל ספק דהא מוכח במשנה דקתני אלא אם ניצודו מבעוד יום דהיינו דבא ומצאן מקולקלין אפי' ביו"ט והיינו בספק אם נתקלקלו ביו"ט או מבעוד יום דהוה כידוע שמבעוד יום ניצוד דאזלינן בתר דשכיח וכדמוכח ממשנה דשבת ג"כ דכהא"ג הוה כידוע מבעוד יום ניצוד וא"כ לא מצינן לעשות דיוק הא סיפא מותר דאי בחורשין ל"ה כלל ספיקא אלא כאלו וודאי ניצודו מבעוד יום ולפי"ז מיושב גם קו' מהרש"א דהנה בטעמא דרב דמתיר ר"ג רק בטילטול נראה משום דבגוי יש ספק שמא צד מחורשין א"כ נעשה מלאכת צידה גמורה וא"כ כהא"ג הוה מוקצה מחמת איסור צידה

אי משום שלא יהא נהנה ממלאכת איסור ולכן סובר דר"ג אין מתיר אלא בטילטול רק משום ספק מוכן אבל באכילה דהאיסור מחמת שלא יהנה ממלאכת יו"ט סובר דאסור בס' ג"כ מעתה אם הוה ידעינן שצד ממקום שאין חורשין רק ס' אם ניצד מבעוד יום באמת גם לרב מתיר ר"ג באכילה דמשום איסור מלאכת צידה ליכא בפירש שלא בחורשין אפי' צד מיד כמש"כ לעיל מירושלמי וכמש"כ בח"ס ורק שייך משום מוקצה דאסוח דעתי' מיני' ובזה בוודאי אי מספק אסור באכילה גם בטילטול אסור ואי מותר בטילטול גם באכילה מותר משום דממנ"פ אי משום מוקצה מותר זה בטילטול גם באכילה מותר וא"כ ברייתא דאיריא שלא בחורשין ותני ברישא דספק אסור באכילה לא מצינן לפרש דסיפא דמתיר ס' היינו רק בטילטול ולכך צריך לאוקמא דחדא קתני דס' אסור דנעשה כניצודו ביו"ט ובראש יוסף מדקדק לשון נעשה משמע בידוע ולפמש"כ ניחא דקאמר נעשה לומר דהוה ספק מוכן דאסור אף בטילטול כמו וודאי איני מוכן:

והנה בית"ש הקשה דברישא לא קמ"ל שום רבותא דפשיטא אם נתקלקל מבעוד יום דמותר ותי' משום סיפא נקט ובפ"ח סי' תצ"ז הקשה מירושלמי דפריך אפי' נתקלקלו ס' דביו"ט ניצודו מוכח דאפי' נתקלקל מבעוד ל"ה וודאי דאכתי איכא חששא שמא נתקלקל ע"י אדם וא"כ שפיר קמ"ל רבותא ברישא ולפמש"כ א"ש דירושלמי לא אייריא בנתקלקל מבעוד יום אלא מנתקלקל ביו"ט לכן פריך שפיר אכתי ניחוש שביו"ט ניצוד אבל בנתקלקל מבעוד יום פשיטא דמותר וע"כ רק נקט משום סיפא וכמש"כ הית"ש לישב בזה שיטת הרי"ף ורבינו שלא חילקו בין מצאו שנתקלקלו מבעוד יום להנ"ל ניחא דאם נתקלקל מבעוד יום אין כאן רבותא דמותר ורק עיקש משום סיפא דידוע שביו"ט נתקלקלו וכיון דפסק דס' מוכן אסור א"צ למינקט סיפא וא"ש:

ולפי"ז היכיא דידעינן דגוי צד ממקום שאין חורשין באמת גם לכך מותר באכילה ולפי"ז יש ליישב קו' הפנ"י שהקשה דקתני בברייתא גוי שהביא דגים ופירות בני יומן ופריך פירות בני יומן מי מותר באכילה והקשה למה לא פריך מדגים ולפמש"כ ניחא משום דמצי אייריא שידוע שצד ממקום שאין חורשין דאז גם לרב מותר באמת באכילה כיון דלא נעשה מלאכת איסור צידה ולכן פריך רק מפירות (והנה פשוט יש ליישב דהנה דעת רש"י בשבת גבי לא יביא חלילין בשבת דתלינן לקולא דמחוץ לחומה לנו והקשו דמשמעתין מוכח בגוי שהביא דורן דאזלינן לחומרא ותי' ה"ר יונה דתלושין מבעוד יום והקשה החמד משה הביאו המג"א בסי' תקט"ו א"כ ל"ה כלל ספק מוכן הא וודאי אינו מכון ותי' במחצהש"ק דל"ה אלא רוב תולשין מבעוד יום ורק רשב"ג דמתיר ספק מוכן אפי' ברובא לאיסורא מתיר ולמאן דאסור ס' מוכן אפי' בליכא רוב ג"כ אסור וא"כ לפי"ז

באותן דגים שהביאו לרשב"ג סובר לוי דבאמת רק בטילטול מותר אמנם רב סובר דמותר אף באכילה דבדגים ליכא רובא לאיסורא וכמו שפירש"י דאפשר לצודן מעיו"ט ולהניח במצודה והם טובים כמו שהוא במים וא"כ ליכא רובא לאיסורא לכן מותר אפי' באכילה: **וע"ז** פריך אח"כ מברייתא מפירות ודגים בני יומן מי מותר באכילה דס"ד דרובא לאיסורא דלכן קרוי בני יומן אבל מדגים ל"ק כל כך די"ל בדגים ליכא רובא לאיסורא דדרכן לצודן מעיו"ט ולהניחן במצודה והם טובים כמו אלו הי' במים ונקראים בני יומן יען דנוטלין ממצודה באותו יום ושפיר מותר באכילה ולכן פריך רק מפירות דמדקרוי בני יומן ע"כ משום דרובן תולשין היום והוה רובא לאיסורא ומי מותר באכילה אע"כ דלא שרי רק בטילטול וקשיא הא לית לי' דבטילטול שרי היכיא דאסור באכילה וע"ז השיב פירות בני יומן מי שרי בטילטול דמשמע לי' דהיינו וודאי בני יומן וזה בוודאי אסור אף בטילטול אלא בכווריי דאדימי ופירות כעין בני יומן ולכן מותר אף באכילה דמשום מראית עין אין לחוש אבל היכיא דאיכא רובא לאיסורא מודה דאסור רק לדידי' הוה סבירא לי' דליכא רובא לאיסורא ודו"ק) ובזה יש ליישב גם פירש המשנה לרבינו דסובר גוי שהביא דגים אפי' וודאי צדן ביו"ט מותר יש לומר דמייריא ממקום שאין שכיח דגים (אף דבירושלמי מבואר דדגים הוה כמקום חורשין היינו בסתמא אבל משכחת גם בדגים בנהרות קטנים שאין גדלים שם רק לפעמים) א"כ לא נעשה מלאכת צידה כלל ול"ש לומר כדי שלא יהנה ממלאכת יו"ט ולכן אף בצדן בוודאי ביו"ט מותר והוכיח רבינו כן מברייתא דמשמע דבדגים מותרין גם בני יומן:

אלא דיקשה אי אייריא בוודאי בני יומן א"כ מאי קאמר דלרב ניחא דפירות מותרים היינו בטילטול דאי בוודאי נלקטן ביו"ט א"כ פשיטא דאסור גם בטילטול דהא רב לא קאמר רק בס' מוכן דאסור באכילה ומותר בטילטול אך י"ל דהוה מפרשינן בני יומן היינו שנפלו ממכבדות ביו"ט כהך דפסחים ס"פ מקום שנהגו וס"ד כבני יריחו דהתירו בנפל מכבדות ביו"ט וזהו מיקרי ג"כ בני יומן ורק גמ' פריך בני יומן מי שרי בטילטול דהיינו אף במכבדות פשיטא דאסור בטילטול דהא חכמים מיחו בידם כדאיתא בפסחים ופשיט י"ל דבאמת אייריא בבני יומן רק דהוה ספק אם נתלשו מעצמן וסבירא לי' כבני יריחו בהא דעכ"פ בטילטול שרי וגמ' דחי דבני יומן בטילטול מי שרי דאף בנשרו מעצמן אסור דהא באמת מיחו בהם חכמים ודו"ק:

והנה איתא התם אמר רב יודא אמר שמואל אין הלכה כר"ג איכא דאמרי הלכה כר' יהוש' והקשה רש"י אמאי לל"ק לא אמר הלכה כת"ק ונדחק רש"י לפרש יען דבברייתא קתני ר' יהושע קאמר הלכה כרי"ש ותמהו גם במשנה אכתי הוה שייך לומר הלכה

כת"ק ונראה ליישב דהנה משנתינו דקתני עד שיודע שניצוד מעיו"ט ומבואר בירושלמי דהיינו בצד מחורשין דשכיחי שם חיות ועופות ודייק בירושלמי דהא דומיא דדגים קתני דשכיחי במיא והנה לכאורה לפי"ז יקשה הא דקתני רשב"ג אומר ס' מוכן מותר ומעשה נמי בנכרי שהביא דגים ובארנו משום דדרך לצוד מעיו"ט ולהניחו במים (דאיני סומך על יו"ט פן לא תעלה מצודתו) וא"כ כיון דהוה במקום חורשין הרי כהא"ג גם לרבנן מותר דתלינן שניצוד מבעוד יום וצריך לומר דמוכח באמת כדעת הר"ן דטובים יותר במים מבמצודה ע"כ צדין ביו"ט וא"כ לפי"ז אי הוה אמר הלכה כת"ק הוה אמינא רק בס' מוכן שאין לתלות מעיו"ט הלכה כת"ק דאסור אבל בנכרי שהביא דגים הו"א דיש לתלות יותר מבעיו"ט דטובים במצודה כמו במים ודרכן להכין מעיו"ט א"כ גם בנכרי לת"ק מותר לכן קאמר אין הלכה כרשב"ג דבאמת גם בנכרי שהביא דורן אסור דדרכן לצוד ביומו ולכן ליכא רובא להתיר' אדרבא רובא לאיסורא וכמש"כ במחצהש"ק סי' תקט"ו אבל בברייתא דלא נזכר רק סתם ספק מוכן אסור שפיר קאמר הלכה כר' יהושע דס' מוכן אסור דליכא למיטעי בנכרי שהביא דגים ודו"ק:

סה) **והנה** בשמעתין דלעיל איתא ורמינהו ביברין של חי' ושל עופות ודגים א"צ ביו"ט ואין נותנים לפניהם מזונות קשיא חי' אחי' קשיא עופות אעופות בשלמא חי' אחי' ל"ק הא ר"י הא רבנן אלא עופות אעופות קשיא וכי תימא הא בביבר מקורה והא בית דכביבר מקורה וכו' ומשני בציפור דרור עסקינן השתא דאתית להכי חי' אחי' נמי ל"ק ובפנ"י הקשה אמאי לא פריך ממשנה דשבת אמשנתינו דקתני צדין חי' ועוף גם הקשו הא דקאמר השתא דאתית להכי איך נמשך זה ממה דקמשני הא בביבר מקורה ובפירש"י רצה לתקן זה שכתב השתא דאתית להכי דעופות אעופות ל"ק ולא דחיקא לאוקמא מזונות כתנאי חי' אחי' נמי לא תוקמא כתנאי אלא תרווייהו כרבנן והא בביבר קטן אבל תמוה איך מצי לאוקמא כתנאי כיון דבעופות לכ"ע ציפור למגדל אין לבית לא וראיתי שכן הקשה בצל"ח והנה איתא עוד בגמ' היכיא דמי ביבר קטן ומפרש רב אשי כל דמטי בחד שיחיא והקשה רש"י דלקמן קאמר היכיא דמי מחוסר צידה כל שאומר הבא מצודה וניצודנו ותי' דחדא שיעורא הוא ותוס' הקשו ע"ז ומפרשי חדא אחי' וחדא אעופות ואח"כ פריך אביי והא אווזין ותרנגולין שאומרים הבא מצודה וניצדנו אפ"ה תנן דפטור והקשו תוס' הא פטור אבל אסור ורשב"ג גם כן אסור קאמר והנה תי' הראשונים כיון דבשבת פטור אבל אסור ביו"ט שרי משום שמחת יו"ט וגם ע"ז הקשו המפרשים מאי פשטות דכל מה דאסור מדרבנן דשרי ביו"ט דמצינו כמה דברים שאסור רק מדרבנן ולא התירו משום שמחת יו"ט וכן הקשה בשעה"מ:

אך נראה לבאר ולישב הכל על נכון דהנה למאי דמוקי הגמ' משנתינו בביבר קטן א"כ נשמע דבדגים אפי' בביבר קטן ג"כ אסור והנה רבינו כתב דבדגים דאסור בביבר גדול אייריא ובראב"ד השיגו דבדגים אסור אפי' בביבר קטן יען שמכוסה מן העין וכדמוכח ממשנה ואמנם הה"מ כתב דמהא דסוכר אמת המים דלקמן מוכח כרבינו דאף דמכוסה מן העין מותר אך בזה אכתי לא מתורצת עכ"פ ממשנה מוכח דבדגים אפי' בביבר קטן אסור ויקשה אהא דסוכר אמת המים ובלח"מ תי' דלשמואל דקאמר הלכה כרשב"ג א"כ לדידי' ע"כ דפליג רשב"ג את"ק ג"כ שפיר י"ל דלת"ק בדגים אסור בביבר קטן ורשב"ג דפליג אדגים דשרי בביבר קטן ובפ"ח הקשה עליו דמדפריך אביי בפשיטות הלכה מכלל דפליגי מוכח דפשיטא לי' דלא פליג רשב"ג אארישא בדגים:

והנה בטו"ז הקשה מסוכר אמת המים לראב"ד דהא ע"כ אייריא באין כאן איסור צידה דאין שימת עין מתיר איסור צידה אלא דבאמת איסור צידה ליכא כיון דבביבר קטן הוה כניצוד אלא דאסור מטעם מוקצה (והיינו דלא סבירא לי' כשיטת רש"י דבדגים שייך צידה יען דנשמטין לחורן) ואיסור מוקצה היא משום שמכוסה מן העין וא"כ ל"ק מסוכר אמת המים דשם ליכא משום מוקצה דמאתמול אזמני' ורבינו סובר דאיסור מוקצה הוא משום חסרון צידה ולכן בביבר קטן מותר יעי"ש:

מעתה יש לומר דבהא פליגי ת"ק ורשב"ג דלת"ק אסור משום מוקצה יען שמכוסה מן העין ולרשב"ג תלוי איסור מוקצה במה שמחוסר צידה ולא משום איסור צידה אלא כיון שמחוסר מעשה צידה דהבא מצודה וניצדנו א"כ אין ברשותו ע"כ הוה מוקצה וכמו שיבואר דהנה י"ל דת"ק סובר דצדין חי' ועופות אפי' מביבריין גדול משום דלצורך אונ"פ איסור צידה ליכא א"כ ל"ה מוקצה ובארישא בדגים אפי' בביבר קטן אסור משום דמכוסה מן העין הוה מוקצה (גם י"ל טעם אחר לאסור בדגים אפי' בביבר קטן לפי שיטת הר"ש דאיסור צידת דגים אסור משום קוצר דבר מגידולו וזה שייך שפיר בביבר קטן ג"כ) ואתי רשב"ג ופליג דכל שמחוסר צידה אסור ומפרש רב יוסף אמר שמואל כל שאומר הבא מצודה ונצידנו הכונה דבא לחלק בין ברישא בין בסיפא דמה דאסור ברישא בביבר מתיר מטעם דהאומר הבא מצודה ל"ה מוקצה ובסיפא בביבר גדול דאומר הבא מצודה הוה מוקצה ולא משום איסור צידה אלא משום דעכ"פ מחוסר מעשה צידה לרשותו לכך שייכה מוקצה לכן אין צדין וכמש"כ רבינו בפירוש המשנה:

ולפי"ז מיושב היטיב קו' הפנ"י שהקשה מ"פ הגמ' מברייתא דא"צ חי' דהא לס"ד דלא ידע לחלק בין ביבר גדול לקטן ע"כ רשב"ג פליג את"ק דהא ת"ק סובר דמותר אפי' בביבר גדול וא"כ ברייתא כרשב"ג ולפמש"כ ניחא דהנה מדמקשה מברייתא דא"צ חי' ועופות

אמשנה דביצה ולא פריך ממשנה דשבת אמשנתינו ע"כ לומר דלא מצי להקשות משום דבאמת גם לת"ק איכא איסור צידה בביברין גדול אלא הטעם דסובר צדין ביו"ט משום דלצורך אונ"פ מותר (ולית לי' סברת רש"י דאפשר מעיו"ט דבאונ"פ הא אין נחלק בין אפשר מעיו"ט) ולכן פריך מברייתא דא"צ ביו"ט מוכח דאיכא איסור צידה ביו"ט ולא התירו משום אונ"פ וא"כ רשב"ג דפליג דכל שאמר הבא מצודה אסור היינו רק משום מוקצה אבל לא משום איסור צידה דבאמת איסור צידה הותר ביו"ט וא"כ בברייתא דקתני ג"כ רשב"ג אומר כל שמחוסר צידה אסור וכל שאין מחוסר צידה מותר א"כ ל"ש לומר דאתיא כרשב"ג דהא רשב"ג בברייתא ג"כ לפלוגי אתי (וא"ל דלפרושי ת"ק דברייתא קאתי ז"א כיון דעתה משמע לי' דרשב"ג לפלוגי על ת"ק במשנה אתי א"כ ברייתא דקתני ג"כ בהאי לישנא דחיק לומר דלפרושי קאתי) ולכן לא ניחא לי' למימר כתנאי דברייתא כרשב"ג אתיא דהא בברייתא קתני לבסוף דרשב"ג דקאמר כל המחוסר צידה אסור דמשמע דת"ק לאו רשב"ג הוא ואי נאמר דבאמת רשב"ג פרושי קמפרש דברי ברייתא הנה דחוק לומר כן דמשנתינו בא לחלק ובברייתא לפרושי קאתי לכן מוקי ברייתא כר"י והיינו דעתה מחדש לנו דלא נאמר דמשנתינו ובברייתא פליגי אי הותר איסור צידה ביו"ט אלא דפליגי אי איכא איסור צידה ובברייתא כרי"ו דליכא איסור צידה בבברין בין בשבת בין ביו"ט (והנה גם לפי תי' זה ת"ק מתיר אפי' בביברין גדולים ורשב"ג לפלוגי אתי) ע"כ קאמר אלא עופות אעופות קשיא ומוקי בביבר מקורה וע"ז קאמר השתא דאתית להכי דמוקי משנתינו בביבר מקורה חי' אחי' נמי ל"ק הא בביבר קטן ורשב"ג באמת לפרושי קאתי דברי ת"ק דמשנתינו והכי קאמר השתא דמוקמת משנתינו בביבר מקורה אף דהוה מצית לשנויי דברייתא כרשב"ג ופליגי אתנא קמא דמשנתינו דלת"ק שרי אפי' ביברין גדול דביו"ט ליכא איסור צידה ולרשב"ג איכא איסור מוקצה יען דמחוסר צידה וא"כ ברייתא שפיר כרשב"ג ואף דקתני אחר זה בברייתא דרשב"ג אומר כל המחוסר צידה אסור באמת רק לפרושי דברי ת"ק אתי ורק לא ניחא לך לשנוי כן משום דזה הוה דחוק לאוקמא כך לכן מוקמית בביבר מקורה א"כ חי' אחי' נמי ל"ק ומצינן לאוקמא משנה בביבר קטן אבל בביבר גדול איכא איסור צידה גם ביו"ט כמו בשבת ודו"ק:

וניחא נמי הא דלא תירץ מיד בין לחלק ביבר קטן ולמה משני תחילה הא ר"י והא ר"מ דלפמש"כ ניחא דאי מוקי בביבר קטן אז ע"כ רשב"ג לפרש אתי ועתה ס"ד דרשב"ג לפליגי קאתי ולכן משני דלת"ק מתיר אפי' בביבר גדול כרבנן ורשב"ג לפלוגי קאתי:

והנה רב יוסף אמר שמואל דקאמר הלכה כרשב"ג באמת סבירא לי' דפליגי והיינו משום

דרב יוסף אמר שמואל הא מפרש דברי רשב"ג דכל המחוסר צידה הכונה דכל שאומר הבא מצודה דמחוסר מעשה צידה והוה מוקצה א"כ לדידי' באמת נוכל לפרש דרשב"ג לפלוגי אתי את"ק דת"ק סובר דצדין חי' ועוף ביו"ט משום דהותר לאונ"פ ומוקצה ליכא כיון דמותר לצוד וע"ז קאמר רשב"ג כל שאומר הבא מצודה דמחוסר מעשה צידה א"כ ע"כ אקצי' דעתי' מיני' וא"כ לדידי' אייריא הת"ק אפי' בביבר גדול ורשב"ג פליג וא"כ מיושב קו' תוס' דכבר נתן לעיל שיעור דזה אמר רב אשי למאי דלא מוקי כתנאי ברייתא כרשב"ג וסובר דרשב"ג לפרושי קאתי כדאביי דפשיטא לי' דרשב"ג לפרושי קאתי משום דאביי לא מפרש דברי רשב"ג כרב יוסף אמר שמואל דכל שאומר הבא מצודה וניצודנו דהא אביי פריך עלי' דרב יוסף מאווזין ותרנגולין דאומר הבא מצודה ותנן דפטור רק מפרש דברי רשב"ג כפשטי' דכל שמחוסר צידה הכונה דאיכא איסור צידה דהיינו ביבר גדול וכל שאין מחוסר צידה היינו ביבר קטן משום דבביבר גדול דאיכא איסור צידה אסור ביו"ט ג"כ לא משום מוקצה דאקצי' מדעתי' אלא משום דאיסור צידה לא הותר ביו"ט ורשב"ג רק מפרש דברי ת"ק דמתיר צידה ביו"ט רק בביבר קטן ובדגים אסור אפי' בביבר קטן יען דמכוסה מן העין וע"כ לדידי' לא תליא באומר הבא מצודה רק תליא באם הביבר קטן ע"ז שפיר קאמר רב אשי דשיעור ביבר קטן היינו דמטי בחד שחיא אבל רב יוסף אמר שמואל דקאמר הלכה כרשב"ג באמת סובר דפליגי משום דלדידי' אין חילוק בין בביבר קטן לענין יו"ט דגם בביבר גדול לת"ק מותר וצורך אונ"פ ורשב"ג קאמר כיון שאומר הבא מצודה דתליא באמירתו הוי מוקצה דאקצי' דעתי' מיני' וכמו דמפרש רב יוסף גופי' דברי רשב"ג:

וע"ז פריך לי' אביי דהא תנן דצד אווזין פטור והכונה כיון דבשבת גופי' פטורא אבל אסור א"כ לדידך דסברת דרשב"ג סובר דאפי' היכיא דאיכא חיוב צידה בשבת מותר ביו"ט משום אונ"פ רק יען דאומר לו הבא מצודה דמחוסר מעשה צידה איכא משום מוקצה וכיון דבשבת פטור אבל אסור א"כ ביו"ט בוודאי יש להתיר אפי' לכתחלה משום אונ"פ ומשום מוקצה ל"ש באווזין ותרנגולין העומדים לאכילה וא"כ איך כלל רשב"ג דכל דאומרים הבא מצודה אסור יען דמחוסר צידה הוה מוקצה והא אווזין ותרנגולין אומרים לו הבא מצודה בשבת ותנן דליכא רק איסורא א"כ ביו"ט בוודאי ליכא משום איסור צידה כלל ומשום מוקצה ג"כ ליכא כיון דעומדים לאכילה ומשני שפיר בבאין לכלובן לערב ע"כ ביו"ט מותר אפי' לכתחלה דגם משום מצוה ליכא כיון דבאין לכלובן בערב ודו"ק:

ובזה יש מקום אתי ליישב שיטת רבינו שם בה' יו"ט דמחלק בדגים בין ביבר קטן לגדול

דמפרש דת"ק איסור בדגים בביבר גדול ובחי' ועוף מותר בביבר גדול וכרב יוסף אמר שמואל דרשב"ג פליג את"ק ואף דחזינן דאביי פריך בהשיטות הלכה מכלל דפליגי ופשיטא לי' דרשב"ג לפרושי דברי ת"ק אתי היינו משום דאביי לשיטתו דפליגי ארב יוסף ומפרש דברי רשב"ג דתליא באיסור צידה ואיכא איסורא ביו"ט ג"כ לדידי' שפיר כרשב"ג לפרושי אתי ולחלק בין איכא איסור צידה דבביבר גדול ובין ליכא איסור צידה דביבר קטן אבל רב יוסף לשיטתו דמפרש דברי רשב"ג דליכא איסור צידה רק תליא אי אומר הבא מצודה ומשום מוקצה א"כ לשיטתו שפיר רשב"ג פליג את"ק דמתיר אפי' בביבר גדול ובדגים אף בביבר קטן אסור משום דמכוסה מן העין ולרשב"ג דאתי לפליגי בין ארישא בין אסיפא הטעם בין בדגים בין בחי' ועוף כיון שמחוסר צידה בביבר גדול אסור משום מוקצה ובביבר קטן מותר דאין מחוסר צידה ליכא משום מוקצה ולית לי' הטעם במכוסה מן העין וא"ש דרבינו פסק כרשב"ג בין בדגים בין בחי' דמשום דמחוסר צידה הוה מוקצה וכך מבואר להדיא בדבריו דמשום דמחוסר צידה ל"ה מוכן וע"ש וכן בפי' המשנה ודו"ק היטיב:

והנה דעת רש"י בשמעתין דהא דא"צ מן הביברים ביו"ט ואין נותנין לפניהם מזונות הוא משום דנהי דהוה אונ"פ הא אפשר מעיו"ט ואע"ג דשחיטה ואפי' שרי ואפשר מעיו"ט היינו משום דלא מיקרי אפשר דאיכא משום מימכר בישרא אבל צידה אפשר מבעיו"ט ויניחנו במצודתו במים ולמחר יטלהו ובתוס' הקשו דרק במכשירין מצינו לר"י דיש חילוק בין אפשר מעיו"ט אבל באנ"פ אף מה דאפשר מעיו"ט שרי ובר"ן הקשה דא"כ אם עלתה מצידתן מעיו"ט ריקנית יהא מותר ביו"ט ולכן מפרש בתוס' דהטעם משום דדמיא לקצירה דיליף בירושלמי דאסור משום דכתיב ל"ת כל מלאכה אצל ושמרתם את המצות (או דמהוא לבדו יעשה לכם) דנשמע דרק מה שהוא מלישה ואילך מותר משום אונ"פ ובראש"ש ובר"ן כתבו הטעם יען דדרכו לעשות לימים רבים וא"כ ה"ה צידה והנה בפ"ב מיו"ט כתב רבינו טעם אחר משום מוקצה דהיינו כיון שמחוסר צידה ע"כ הוה מוקצה דהיינו כיון שמחוסר צידה ל"ה ברשותו של אדם ע"כ הוה מוקצה ולכן אין צדין משום איסור טילטול מוקצה:

ובהא דתנן דאין נותנין לפניהם מזונות דעת רש"י דשכיח להם מזונות במים דגדול אוכל את הקטן וגם גדלים שם עשבים ותוס' הקשו ע"ז דגמ' דמשני דצדין חי' ועופות ונותנין לפניהם מזונות בביבר קטן יקשה אכתי מזונות אמזונות דהא גם בביבר קטן שכיח להם מזונות ולכן מפרשין הטעם שמא יבוא לצוד ובביבר קטן דליכא משום איסור צידה שרי ליתן להם מזונות:

והנה בשבת דף ק"ו פירש"י הטעם יען דהוה מוקצה אין נותנין לפניהם מזונות וכ"כ רבינו בפירוש המשנה בשמעתין ותוס' שם הקשו ע"ז דהא מחתכין דלועין לפני הבהמה אף דהוה מוקצה ולכן מפרשין יען שמחוסר צידה ואין מזונתן עליך לכן אין נותנין מזונות לפניהם ורבינו שם כתב הטעם שמא יבוא ליטול מהם פי' בב"י סי' תצ"ח שהכונה שמא יבוא לידי צידה אבל בהה"מ פי' הטעם שיטול שיבוא לאוכלן ולכן בבהמה טמאה מותר ליתן מזונות וכמש"כ במג"א סי' תצ"ז סק"ב (וב"ח הביא דברי הר"ן שכ' הטעם יען דאין מזונותן עליך הבין המג"א יען דהוא מוקצה והקשה על זה אם כן בהמה מדבריות אמאי משקין אותן אבל כבר ביאר ברמב"ן שבת שם וכן בחיה"ר דאין הטעם יען דהוה מוקצה אלא יען דאינו ברשותו של אדם וברמב"ן ובחיה"ר שבת שם כתבו דגם שיטת רש"י משום מוקצה וכונתם רק בכהא"ג במוקצה מחמת שאין ברשותו של אדם אסור והנה לפי"ז אין כאן סתירה מפירש"י דזה ניחא לרב יודא דסובר שבת דף קמ"ו דברשותו תליא מלתא אבל לרב יוסף אף שאין ברשותו של אדם כשאין מזונתן עליך מותר ורק בשכיח להם מזונות אסור ומזה אייריא בפירש"י כאן) ולי נראה לישב שיטת רש"י ותחילה נראה להביא ראי' ברורה לשיטת רש"י מתוספתא בפרקין דאין צדין חי' עופות ודגים מן הביברין ביו"ט ואין נותנים לפניהם מזונות אבל צדין מעיו"ט ונותנים לפניהם מזונות ותמוה פשיטא דמעיו"ט שרי לצודן וכן דמותר לתת להם מזונות ועיין במפרשים שאצל הרי"ף שתמהו כן אבל לפירש"י א"ש דבא ליתן טעם למה אסור צידה ולא התירו משום אנ"פ ע"כ לומר משום דאפשר מעיו"ט וינחוהו במצודה שלא ימות לכן חי' ועוף יכול ליתן במצודה שלא יברחו (וכמו שדחו באמת המפורשים דל"ח אפשר שמא יברחו או פן אין לו מקום פנוי להניח החי' והעוף וע"כ לומר דכונת פירש"י דחי' ועוף יניחהו במצודה כדי שלא יבריחו) אך אכתי לכאורה ל"ח אפשר דהא דגים כ"ז שהם בביברין יש להם מזונות וכן בחי' ועוף ע"כ לפירש"י לפרש דבביבר גדול שכיח מזונות ע"כ אין נותנים לפניהם כדי שלא יקשה קו' תוס' הנ"ל ואם כן אי ינחיהו במצודה הא שם אין להם מזונות אך ז"א דהא כיון שהוא במצודה א"כ שוב מותר ליתן להם מזונות וזה שאמרו בתוספתא אבל צדין מעיו"ט דכונה דלכן אסרו ביו"ט ולא יקשה הא הוה אנ"פ ע"כ אמרו אבל צדין דגים מעיו"ט ויניחנו במצודה ולא תימא א"כ אין להם מזונות במצודה ע"ז אמר ונותנין להם מזונות כיון שהם במצודה שוב נותנין לפניהם מזונות א"כ ראי' ברורה לשיטת רש"י דהטעם דאפשר לצוד מעיו"ט ע"כ אסור לצוד ביו"ט וכן יש ראי' מתוספתא דהטעם דאין נותנין מזונות היינו משום דשכיח להם מזונות דלפירש תוס' א"כ בביברין אין להם מזונות א"כ מה צריך תוספתא ליתן עצה דיצוד מעיו"ט ויתן להם

מזונות הא גם בביברין אין להם מזונות אבל לפירש"י ניחא דבביברין יש להם מזונות א"כ אי יצוד מעיו"ט ויניחנו במצודה לא יהא להם מזונות ע"ז קאמר דא"כ הרי שרי באמת ליתן להם מזונות:

ויותר יש לומר דהנה לפירש"י דכ' דיניחו במצודה יקשה לפמש"כ מג"א סי' תצ"ז סק"ז גם כשהדגים מונחים בארגז במים כשהוא מנוקב אכתי איכא משום עוקר דבר מגידולו אולם בק"נ הקשה באמת לדברי המג"א אלו א"כ לא יאכל דגים ביו"ט אע"כ דזה ל"ח עיקר דבר מגידולו דשם ל"ה מקום חיותו וכ"כ בנתיב חיים ולפמש"כ מרש"י מוכח בפירוש דלא כמג"א רק כמהרש"ל דכשהוא מונח בארגז ל"ח עוקר דבר מגידולו וכן מוכח מהא דסוכר אמת המים וא"כ שפיר חשוב אפשר וזהו כונת התוספתא אבל צדין מעיו"ט וינחונו במצודה דליכא משום עוקר דבר מגידולו א"כ יטלוהו למחר מהמצודה וכי תימא א"כ לא יהא להם מה לאכול ע"ז קאמר ונותנין לפניהם מזונות כיון דבמצודה אין להם מה לאכול שוב מותר ליתן לפניהם מזונות ודו"ק:

ומעתה נבוא ליישב קו' תוס' שהקשו באנ"פ אין לחלק בין אפשר מעיו"ט דהנה ברא"ש פ"ח מיומא הביא בשם הר"ם להקשות למה מותר לשחוט ביו"ט הא הוה עשה ול"ת דאיסור מלאכה ואיסור נבילה ל"ה אלא לאו ובעוף ליכא רק איסור דרבנן למ"ד אין שחיטה לעוף מה"ת והוכיח מזה דאנ"פ התירה תורה לגמרי והוה לדידן אונ"פ כמו בחול והנה תוס' פסחים דף פ"ח הביא בשם הר"ח דאנ"פ שרי הוא משום דעשה דחי ל"ת דיו"ט אבל מדברי הרא"ש מוכח דא"א לומר דעדל"ת אלא משום דהותרה והנה לפי"ז יש לומר דבוודאי הטעם דצידה אסור הוא לפירש"י משום דדמיא לקצירה דלא הותר משום אנ"פ ואמנם יקשה ע"ז נהי דתורה מיעטה היינו דלא נאמר דהותרה לגמרי דאי הוה אמרינן גם בקצירה וצידה דהותרה הוה שרי לקצור אפי' מה שאין צריך אנ"פ מטעם מתוך או מטעם הואיל וכמו שהקשה בטו"א חגיגה דף י"ז בהא דפריך הגמ' שם וקצירה ביו"ט מי שרי ויקשה מאי פשיטא לי' דאסור כיון דהוה לצורך אנ"פ יש להתיר שפיר קצירה ואף דנפרש דקו' הגמ' אקצירה כדרך שהוא עושה בחול דל"ה צורך אנ"פ אכתי נאמר מתוך או הואיל וע"כ לומר כהירושלמי דתורה מיעטה הקצירה וא"כ לפי"ז י"ל דתורה רק מיעטה דלא נאמר הותר המלאכת הקצירה אבל אכתי אם צריך באמת כדי חיותו ביו"ט לקצור אכתי נאמר עדל"ת דזה לא נשמע מדרשא דירושלמי ע"ז כתב רש"י אי באת להתיר מטעם עדל"ת א"כ שוב י"ל דהוה אפשר מעיו"ט לא דחי לל"ת דיו"ט וא"כ מיושב קו' תוס' דבוודאי באנ"פ דהותרה שרי גם באפשר אבל צידה דאיתמעט דלא הותרה רק דאכתי משום עשה דחל"ת הוה לן להתיר לקצור או לצוד ע"ז שפיר יש

לחלק ולומר כיון דאפשר לא דחי וניחא נמי קו' הר"ן א"כ אי לא עלתה במצודה מעיו"ט א"כ ל"ה אפשר דכ"כ המפורשים כיון דרוב פעמים הוה אפשר אף דעתה לא אפשר ל"ש עדל"ת וכמו שהביא בב"י סי' י"ג שיטת הרי"ו כידוע ודו"ק:

אולם אכתי תיקשי קו' התוס' מלקמן דמשני כאן בביבר קטן אכתי תיקשי מזונות אמזונות ונראה ליישב דהנה בשמ"ק הביא דברי רמב"ן דמחלק דרק מלאכת אנ"פ שברשותו מותר אבל מלאכת אנ"פ שאין ברשותו כקצירה וצידה לא התירה תורה ונראה דזה תליא אי אמרינן דמשעת קצירה בעינן שימור לשם מצה או משעת לישה דהנה בצל"ח ביצה דף ג' הקשה להירושלמי דיליף מושמרתם את המצות דמלישה ואילך התינח למ"ד משעת לישה אבל למ"ד משעת קצירה בענין שימור א"כ אדרבה נשמע דקצירה הותרה ביו"ט:

ונראה ליישב דהנה שימור דלישה היינו משום דבעינן שימור משום חימוץ אך בעי גם שימור לשם מצה וכמש"כ הרא"ש בפסחים אבל למ"ד משעת הקצירה הנה הא דבעי שימור אין משום חימוץ אלא משום שימור לשם מצוה כמש"כ בנובי"ת סי' ס' וא"כ כיון דאמרינן דקצירה דאסור היינו קוצר שדהו שעושה לימים רבים הנה באמת ל"ש שימור בקוצר שדהו כיון דליכא שימור משום חימוץ רק לשם מצה שבעי כזית בלילה הראשונה ומזה השימור לא אייריא קרא כיון דקצירה סתמא היינו בקוצר שדהו כדרכו בכל השנה ואמנם למ"ד דל"מ שימור רק מלישה ואילך לזה שפיר שייך הטעם דקצירה אסור ביו"ט משום שאין ברשותו ומעתה יש לומר בוודאי אי אמרינן דקצירה אסור יען דאין ברשותו של אדם א"כ גם הא דאין נותנים לפניהם מזונות י"ל היינו משום שאין ברשותו של אדם והיינו כמו שפירש"י בשבת מטעם מוקצה וביאר ברמב"ן שהכונה יען שאין ברשותו של אדם והיינו כרב יודא בשבת דף קמ"ו דאית לי' הכי דאין נותנים לפניהם מזונות אבל למ"ד דקצירה אסורה מטעם דנעשה לימים רבים ולא משום דאין ברשותו של אדם ע"כ גם בנתינת מזונות אין הטעם משום שאין ברשותו של אדם אלא תליא באי שכיחי מזונות דאי לא שכיח מזונות מותר וכרב יוסף דמתיר ומעתה הנה י"ל לס"ד דלת"ק מותר אף בביבר גדול א"כ בדגים דאסור איני אלא בביבר גדול אבל בביבר קטן מותר שפיר י"ל הטעם משום דדרך לצוד לימים רבים והנה דרך רש"י לפרש המשנה לפי ס"ד כידוע ע"כ לס"ד הטעם משום שנעשה לימים רבים רק הוה קשיא לי' אף דהוה לימים רבים יהא מותר מטעם מתוך או מטעם הואיל כמו שהק' בישעת יעקב סי' תצ"ה אדברי הה"מ דכ' דקצירה אסור מה"ת יען דנעשה לימים רבים וע"ז פירש"י דרק באפי' ובישול הוה אי אפשר משא"כ הכא אפשר והכונה גם לפירש"י באנ"פ מותר אף באפשר

אלא הא דפירש"י דאפשר מעיו"ט רק לפרושי טעמא קאתי דבאפי' ובישול א"א מעיו"ט ע"כ מותר אפי' בשלא לצורך או מטעם הואיל אבל בצידה דמיעטה קרא דומיא דקצירה יען דנעשה לימים רבים ול"א דמותר אף שנעשה לימים רבים מטעם מתוך או הואיל ע"ז נתן רש"י הטעם דל"א הואיל ומתוך בכהא"ג דהי' אפשר מעיו"ט לעשות כדי צרכו וכן באין נותנין מזונות פירש"י משום דשכיחי להם כיון דלס"ד דתליא מטעם דנעשה לימים רבים ע"כ הטעם דאין נותנין מזונות משום דשכיחי וכמש"כ לעיל אבל למאי דמסיק לקמן לחלק דלת"ק בביבר קטן ובורישא בדגים אף בביבר קטן אסור ע"כ לא תליא בדרכו לעשות לימים רבים אלא תליא בדבר שהוא ברשותו א"כ האי וכן לענין מזונות היינו משום דאין ברשותו כפירש"י בשבת דמפרש כן למסקנא דשמעתין דמוקי בביבר קטן וא"כ ל"ק קו' תוס' דאכתי תיקשי מזונות אמזונות דלמסקנא הא דאין צדין הוא משום שאין ברשותו וא"צ לטעם דאפשר מעיו"ט אלא משום דתורה מיעטה מושמרתם את המצות דבענין שיהא דבר שברשותו ולכן גם בהא דאין נותנין מזונות הטעם משום דאין ברשותו של אדם וא"כ בביבר קטן שהוא ברשותו של אדם מותר ליתן מזונות רק בדגים יען דנשמטין לחורין ולסדקין גם ביבר קטן שייך צידה ואסור משום שאין ברשותו וא"כ למסקנא א"צ להטעם דאפשר מעיו"ט אלא משום דכאן דקצירה וצידה אינו ברשותו לא התירה תורה ול"ק מאפי' ובישול משום דזה ברשותו ורק לס"ד דהטעם משום שדרכו לעשות לימים רבים צריך לטעם אפשר מעיו"ט דלא יקשה דנהי דהוה לימים רבים נימא להתיר מתוך או הואיל לזה קאמר הטעם כיון דאפשר מעיו"ט לעשות מה שהוא לצרכו לכן אין להתיר מטעם מתוך או הואיל ודו"ק היטב:

סו) **ובהא** רווחא שמעתתא דלקמן במשנה מצודת חי' ועוף ודגים שעשאן מערב יו"ט לא יטול מהם ומפרש בגמ' משום דס' מוכן אוסר ורשב"ג סובר ספק מוכן מותר והנה בטעם דס' מוכן אסור כתב הרשב"א הביאו הה"מ פ"ב מיו"ט משום דקריב הדבר ליגע בשל תורה והה"מ הקשה עליו דברייתא סתמא קתני ספק מוכן אסור ועוד א"כ ביצה ס' נולדה ביו"ט או מעיו"ט למה היא אסורה למ"ד משום מוקצה כדמוכח בריש ביצה ונראה לבאר על נכון דהנה כ"כ לעיל שיטת רש"י דמפרש דצידה אסור משום דאפשר מעיו"ט ותוס' חולקין דצידה אסור כמו קצירה ונראה כונה אחרת בפירש"י דהנה זה שכ' תוס' דקצירה אסור ביו"ט והכיחו כך מהא דגזרינן שמא יתלוש ע"כ דתלישה אסור מה"ת וכך מוכח בחגיגה דף י"ז דפריך בפשיטות וקצירה ביו"ט מי שרי ולכך כתבו דהטעם כדדריש בירושלמי מהוא לבדו יעשה לכם אבל יפלא שלא נזכר דרשא זו בגמ' בבלי אולם בשעה"מ פ"א מיו"ט הביא בשם הר"ן דנשמע כך מקרא דוהכינו אשר יביאו

דמזה נשמע דכל דבר שאין עושה אלא ליומי רק ליומי אוחרא אסור דכמו דדרשינן דאין יו"ט מכין לשבת ואין מכין ליו"ט כש"כ שאסור משבת ויו"ט לחול דאע"ג דבהכנה דממילא משתרי חול טפי משבת משום דסעודת חול לא חשובה למהוי לי' הכנה אבל במידי דאיכא בי' מלאכה אסור לעשות מיו"ט לשבת כש"כ דאסור כך לצורך חול יעוש"ה ומעתה לפי"ז הא דאסור קצירה וצידה הוא משום דאין יו"ט מכין לחול ותורה הקפידה שחול יכין ליו"ט אבל לא מיו"ט לחול וכמש"כ רבינו בפ"א מיו"ט דכל מלאכות שאפשר מעיו"ט אסרו חכמים דתורה הקפידה להכין מחול ליו"ט כדי שלא יהא טרוד ביו"ט בהכנת הדברים ול"ש להתיר משום מלאכת אנ"פ כיון שמלאכה זו דרכה לעשות לימים רבים אסורה ביו"ט דבזה הרי מכין מיו"ט לחול וזה כונת פירש"י דאסור מעיו"ט וא"כ חול מכין ליו"ט ואין יו"ט מכין לחול ולכך אפשר ביו"ט וא"כ ל"ק מה שהקשו תוס' באנ"פ אין חילוק בין אפשר מעיו"ט דבוודאי היכיא דליכא הכנה מיו"ט לחול שרי אף דהי' אפשר מעיו"ט אבל היכיא דנעשה לימים רבים דאיכא משום הכנה לחול שפיר אמרינן כיון דאפשר מעיו"ט א"כ הקפידה תורה להכין מעיו"ט ולא שיכין ביו"ט לצורך חול (והנה זה ע"ד שכ' הרא"ש בטעם דאסור קצירה וצידה משום דנעשה לימים רבים וכמש"כ הרמב"ן במלחמות בארוכה רק הם כתבו כן מסברא ולפמש"כ נשמע כן מקרא דהכנה) ודו"ק:

ומעתה הא דקאמר ספק מוכן אסור מתפרש כך אם ספק ניצוד מעיו"ט וא"כ חול הכין ליו"ט ס' ניצוד ביו"ט א"כ יו"ט הכין לחול ואיכא איסור צידה גם ביו"ט לכן אסור לאכול כיון שעשה מלאכה ביו"ט אסור ליהנות ממלאכת יו"ט (וכמש"כ רש"י בשמעתין וכן בירושלמי פ"ג דשבת ה"א מבואר כדפירש"י דאסור משום דנהנה ממלאכת שבת) ודו"ק:

ובזה יש לפרש על נכון דברי הגמ' פסחים דף מ"ז אפיק הבערה ועיל עצי מוקצה דאסור מקרא דוהי' ביום השישי והכינו אשר יביאו ואזהרת' מלא תעשה כל מלאכה ופירש"י דאחשבי' למלאכה כיון דקראו הכנה ותמהו אמאי אפיק הבערה דהא כיון דעצי מוקצה אסור שכן חייב שפיר אהבערה ועוד הקשו דאטו להוסיף על המלאכות אנו באים אבל לפי דברי הר"ן שהביא בשעה"מ יש לפרש דהכי קאמר דהנה עצי מוקצה היינו עצים שנשרו מן הדקל והנה איסור תלישׁ' פירות ביו"ט מקרא דהכנה נאסרה (כמו קצירה) דהיינו כיון דאפשר מעיו"ט אסור בי"ט דחול דוקא מכין ליו"ט ואין יו"ט מכין לחול והנה תלישת עצים לבשל הי' לנו ג"כ להתיר כמו דמותר לבקע עצים לבשל וכדאיתא בביצה דף כ"ט דשרי משום אנ"פ ורק כיון דפירות אסור לתלוש שהן אנ"פ כש"כ דאסור לתלוש עצים כדי לבשל א"כ התולש עצים כדי לבשל עובר משום ל"ת מלאכה וזהו דקאמר דעצי

מוקצה אסור מוהכינו ואזהרת' מל"ת כל מלאכה דעצי מוקצה היינו עצים מחוברים דאסורים לתלוש ביו"ט מוהכינו אשר יביאו ואיכא משום ל"ת מלאכה דתלישה ולכן העצים מוקצים מדאורייתא מחמת איסור דאיכא ל"ת בתלישת עצים ולכן אף שתולש כדי לבשל ביו"ט אסור כיון דלא התירה תורה איסור קצירה ותלישה דהא מוקצה מחמת איסור מלאכה ואינן מוכנים ליו"ט וא"כ המבשל בהן ביו"ט לוקה משום דתלש עצים ואף דתלש לצורך אונ"פ שבישל בהם לצורך היום אפ"ה לקי כיון דהעצים אסורים משום איסור הכנה א"כ אסורים אף לצורך אנ"פ (דהשתמשות המוקצה אסור ביו"ט והבישול היינו ההשתמשות ע"כ אסור לצורך אנ"פ גם כן כמש"כ המג"א סי' תק"ט) אבל משום הבערה ל"ש לחייב דכיון דכ' לא תבערו אש ביום השבת ומעטינן יו"ט א"כ אפי' הבעיר לצורך מחר ג"כ לא מתחייב ולכן קאמר אפיק הבערה ועייל עצי מוקצה דאף דעצים מוקצים לא לקי משום הבערה דידי' דהא איסור מוקצה מחמת איסור מלאכה דתולש רק לכן אסור יען דאסור לתלוש לצורך חול א"כ בהבערה דל"ש זה דמותר להבעיר מה"ת לצורך מחר דנתמעט מביום השבת כמש"כ הה"מ ל"ש לומר דמחייב משום אהבערה משום ל"ת מלאכה ודו"ק:

מעתה נבוא לפרש דברי הרשב"א דסובר רק באיסור צידה שייך לאסור ספק מוכן דהיינו כמו שבארתי דספק מוכן היינו ספק אם הוכן ביו"ט דאם הוכן ביו"ט אסור יען דמלאכה זו מצד עצמה הוה הכנה מיו"ט לחול משא"כ בשאר ספק כגון ספק מוקצה סובר הרשב"א דמותר דס' דרבנן להקל דל"ש לומר ספק מוכן אסור דהא בס' מוקצה אין הספק שמא הוכן ביו"ט לחול אלא הספק הוא אם הוא מוכן ליו"ט לזה שפיר אזלינן לקולא א"כ ניחא שהקשה הה"מ על הרשב"א מריש ביצה דמוכח דבביצה ג"כ ס' לחומרא להנ"ל ניחא דהנה ממה דקאמר הניחא לרבה דהכנה דאורייתא בוודאי ל"ק דהא רשב"א לא כתב רק בדבר שהוא דרבנן אזלינן לקולא זולת בספק מוכן מחמת צידה אף דמה שאסור לאכלו הוא רק דרבנן כיון דעכ"פ הצידה אסור מה"ת משום הכנה דאפשר מעיו"ט לכן אף באיסור אכילה אזלינן לחומרא דלא ליתי ליגע בשל תורה וכן מה שהקשה עוד מהא דפריך רק למ"ד משום משקין שזבו ופירות הנושרין דנשמע דלמ"ד משום מוקצה ניחא דס' לחומרא וכמש"כ בתוי"ש דס' מוכן לחומרא וכמש"כ מהרש"א נראה ליישב דהנה הקשה הישׁ"ש ופנ"י בריש ביצה לשיטת הריא"ף והרא"ש דהלכה דנולד אסור ומוקצה מותר א"כ מאי פריך הגמ' ליפליגו בתרנגולת הא י"ל רק בנולד פליגי בה אבל לא במוקצה ואך הדבר ניחא דמש"כ הראשונים לחלק דלהלכה דנולד אסור ומוקצה מותר היינו היכיא דמוקצה ונולד אין תלויין זה בזה (וסברי נולד אסור יען דל"ה מוכן

וכמש"כ המאירי ריש ביצה דמידי דל"ה בעולם ל"ה מוכן ואסמכוהו אקרא דוהכינו אבל מוקצה מותר דלא אסור מטעם הכנה אלא מטעם דגזרו אטו הוצאה) אבל היכיא דבנולד ומוקצה תלויין זה בזה לא אמרו והנה ברשב"א שבת דף קכ"ז הקשה למה ביצה אסור משום נולד הא הוה דעתי' עלי' כדאמרינן שם בצואת קטן ותי' יען דתרנגולת מוקצה לכן הביצה מוקצה אף דדעתי' עלי' א"כ אי הוה סבירא לב"ה מוקצה מותר באמת גם משום נולד ל"ש לאסור בביצה דהא דעתי' עלי' אע"כ דסובר מוקצה אסור ביו"ט א"כ לפליגי בתרנגולת וא"כ למ"ד דמוקי טעמא דב"ה משום מוקצה הכונה דבאמת הביצה הא הוה נולד אלא אי מוקצה מותר גם הביצה הוה מותרת משום דדעתי' עלוי' וע"כ דמוקצה אסור ע"כ קאמר משום מוקצה אבל לעולם איכא בביצה גם משום איסור נולד דל"ה מוכן ולפי"ז ניחא הא דלא פריך למ"ד משום מוקצה אמאי ספיקא אסורא דהא דנולד אסור הוא משום דל"ה מוכן ולכן ניחא לי' שפיר דספיקא אסורה דלא אתי ליגע בדאורייתא כיון דאסמכוהו אקרא דוהכינו משא"כ איסור מוקצה דאין משום דל"ה מוכן אלא משום גזירה דהוצאה כמבואר בשבת דף קכ"ו (ואף דשיטת רש"י ביצה דף כ"ו דאיסור מוקצה ג"כ משום דבעינן הוכן מבעוד יום מקרא דוהכינו הנה דעת רשב"א אינו כאשר יתבאר בהלכות איסמ"ז) ודו"ק היטיב:

והנה איתא עוד התם אמר רב פפא הלכתא עכו"ם שהביא דורן לישראל ביו"ט אסור ולערב נמי אסור בכדי שיעשו ופירש"י דביו"ט אסור משום מוקצה ולמוצאי יו"ט אסור בשביל שלא יהנה ממלאכת יו"ט ויצא לו כן מלשון הש"ס דקאמר ולערב נמי אסורין משמע דאין טעמם שוה דביו"ט אסור משום מוקצה ולמוצאי יו"ט אסור בשביל שלא יהנה והקשה הר"ן דמטעם מוקצה אף בנכרי שליקט לצורך עצמו אסור ולמה נקט שהעכו"ם הביא דורן לישראל וכללו כאחד עם הא דלמוצאי יו"ט אסור ונראה ליישב דהנה תמהו לפירש"י שם כן דמוקצה הוה שדחאו בידים מדלא ליקטינהו מאתמול בין בשל ישראל בין בשל נכרי ויקשה בשל נכרי הא ל"ש אקצינהו בידים כיון שאין בידו לתלוש אולם לפי מה שבארנו לעיל דהא דחשוב מוקצה אהני לומר שיהא אסור לערב בכדי שיעשו דל"ש יו"ט לעצמו הכין לפי"ז יש לומר דבאמת בנכרי שלקט ל"ה שייך מוקצה דל"ש דדחינהו בידים רק הכונה כיון דבשל ישראל הוה מוקצה יען דדחאו בידים שלא לקטו מאתמול דביו"ט הא אסור ללקוט משום דאין יו"ט מכין לחול ול"א דיו"ט לעצמו הכין לכן אמרינן דאסור מטעם מוקצה משום הכנה דאזמנהו ול"א דיו"ט לעצמו מכין כיון דאסור לקצר מהא"ט דל"א יו"ט מכין לעצמו יען שעשה לצורך מחר ע"כ גם בשל נכרי הוא מוקצה אף שלא דחאו בידים ול"א דיו"ט לעצמו מכין כיון דאיכא הכנה

מיו"ט לחול דכל קצירה ותלישה אסור מטעם דמכין מיו"ט לחול ול"א דיו"ט מכין לעצמו ע"כ גם בשל נכרי שייך מוקצה ובערב שייך מהא"ט לאסור בכדי שיעשו שלא יהא נהנה מהכנה שנעשה ביו"ט לצורך חול כיון דל"א דיו"ט לעצמו מכין וא"כ הא ניחא בלוקט לצורך ישראל אבל בלוקט לצורך עצמו באמת ל"ש מוקצה בשל נכרי כיון דל"ש דדחאו בידים ודו"ק:

והנה לקמן דף כ"ה איתא אמר רבה אמר רב הסוכר אמת המים מערב יו"ט ולמחר השכים ומצא בה דגים מותרים אמר ר"ח מדברי רבינו נלמד חי' שקננה בפרדס אינה צריכה זימון אמר ר"נ נפל חברין ברברבתא (ופירש"י נכנס ראשו למחלוקת גדולות שירבו עליו בזאת ולקמן מסיים קושיא) והיינו מה דפריך לי' התם לא קעביד מעשה הכא קעביד מעשה שסכר אמת המים ויש לדקדק דנפל חברין ברברבתא משמע שנפל במחלוקת וזה לא נזכר בדברי ר"נ רק דהקשה לו התם לא קעביד מעשה (והנה רש"י רצה לתקן זה ופירש שירבו עליו מחלוקת גדולות) אבל יש לפרש על נכון דבאמת תמוה מאי טעמא דרב פשיטא דל"ד לסוכר אמת המים דהא קעביד מעשה אבל לפי מה שבארתי לעיל דפליגי בדרשב"ג אי לחלוק על ת"ק בא או לפרושי קאתי דאי אמרינן דבא לחלוק ומחלק בין ביברין גדולים לביברין קטנים גם בדגים ולית לי' הסברא דמכוסה מן העין הוה מוקצה א"כ הא דסוכר אמת המים דשרי ג"כ היא משום דאיסור צידה הא ליכא כמו בביבר קטן וכיון דאין מחוסר צידה ליכא משום מוקצה ג"כ לרשב"ג וא"כ א"צ למעשה שיהא מזומן דכיון דאין מחוסר צידה הוא כמזומן וא"צ זימון יותר וע"כ דייק שפיר דה"ה חי' שקננה בפרדס דהוה ניצודין ועומדין א"צ זימון כיון דאין מחוסר צידה ל"ה מוקצה: **אמנם** לאביי דסובר לעיל דרשב"ג לפרושי קאתי ובארנו דלפי"ז ת"ק ע"כ אוסר בביבר קטן משום שמכוסה מן העין ורשב"ג לא קאי אריש כלל אלא אסיפא וא"כ איכא משום מוקצה כמש"כ הטו"ז דע"י שמכוסה מן העין הוה מוקצה והא דסכר אמת המים כתב בטו"ז דל"ה מוקצה דהא אדרבא הכין אותו ליו"ט ל"ש מוקצה לפי"ז שפיר יש לומר דהכי קאמר דסכר אמת המים שאני דעשה מעשה שהכין אותו אבל קננה בפרדס דלא עשה מעשה אסור דצריכה זימון וא"ש דקאמר דנפל ברברבתא והיינו אמוראי דלעיל ודו"ק:

ובמש"כ יש ליישב סתירת רש"י דבשמעתין מפרש משום דלא שכיח מזונות ובשבת מפרש משום מוקצה ועוד הוקשו בתוס' הא דמשני הגמ' כאן בביבר גדול כאן בביבר קטן אכתי תיקשי מזונות אמזונות דבזה אין מסתברא לחלק דלא יהא שכיח מזונות ולפמש"כ י"ל דהנה בשבת דף קנ"ה סובר רב יוסף דאפי' לפני יוני שובך ויוני עלי' שרי למשדי קמי' מזונות והא דתנן אין נותנים מים לפני יוני שובך ויוני עלי' היינו משום

דשאני מים דשכיחי באגמא אבל רב יודא ורב אשי חולקין וסובר דביוני שובך ויוני עלי' אפי' למשדי קמייהו אסור משום דאין מזונותן עליך וא"כ לפי"ז י"ל רש"י בשמעתין קאי לפרש המשנה לפי מה דסבירא לי' לרב יוסף דרשב"ג לפלוגי קאתי וא"כ לרב יוסף לא מצינן לפרושי משום מוקצה דהא אפי' ביוני שובך מתיר למשדי קמייהו והא בדגים ג"כ אין נותנין בידים רק משדי קמייהו לכן פירש"י רק לכן אסור יען דשכיח מזונות וכדקאמר רב יוסף דמים אסור יען דשכיח באגמא אבל בשבת מפרש רש"י לפי מה דסובר אביי דרשב"ג לפרושי קאתי ודלא כרב יוסף ע"כ פירש"י שפיר הטעם דמוקצה דלכן אסור למשדי קמייהו כיון דהן מוקצים:

וא"כ ניחא קו' תוס' בביצה ג"כ דבוודאי למאי דמשני הא בביבר קטן הא בביבר גדול א"כ ע"כ דרשב"ג לפרושי קאתי והיינו כמאן דפליג ארב יוסף לדידי' בוודאי אין הטעם משום דאין מזונותן עליו אלא משום מוקצה ורק למאי דס"ד דרשב"ג לפלוגי קאתי וכדסובר רב יוסף גם למסקנא לזה פירש"י דתלוי בשכיחי מזונות דלרב יוסף רק בשכיחי מזונות תליא מילתא:

וגם מצד הסברא יש לומר דתליא שפיר אי אמרינן רשב"ג לפרושי קאתי אף ע"כ טעמא דת"ק דאין נותנין לפניהם מזונות היינו משום דשכיחי אבל אי לא שכיח שרי למשדי לפניהם די"ל דרב ברב יוסף לשיטתו דהנה אי רשב"ג לפלוג אתי א"כ ת"ק דמתיר בחי' ועוף אפי' בביבר גדול דמשום מ"ע דיו"ט מתירין או משום דסברי דליכא איסור צידה בביבר גדול ג"כ לרבנן דפליגי ארי"ו כאוקמתא קמייתא בגמ' וכי תיקשי עופות אעופות יש לאוקמא הברייתא כרשב"ג כקו' הפנ"י הנ"ל וא"כ עכ"פ מוקצה הוא דהא עכ"פ מחוסר צידה דאומר הבא מצודה ול"ה ברשותו וא"כ בסיפא בחי' ועוף בביבר גדול למה נותנין להם מזונות בשלמא מה דצדין מהם סובר דמשום איסור מוקצה דהא משכחת באומר זה וזה אני נוטל אבל עכ"פ אין נותנין מזונות וע"כ כרב יוסף דאף במוקצה שרי למשדי קמייהו כיון דלא שכיח וא"כ כיון דלית לי' דהוה מוקצה א"כ ע"כ אין לפרש ברישא בדגים הטעם משום מוקצה אין נותנין להם מזונות לכן מפרש הטעם יען דשכיחי להם וא"כ רב לשיטתו שפיר הוכיח דתליא בשכיחי מיא אבל למאי דמשני סיפא בביבר קטן א"כ ל"ה מוקצה כלל כיון דל"א הבא מצודה וניצידנו א"כ שפיר י"ל דכיון דליכא איסור צידה וגם איסור מוקצה ע"כ נותנין לפניהם מזונות משא"כ בדגים דאיכא איסור מוקצה אף בביבר קטן משום דמכוסה מן העין ע"כ שפיר אין נותנין לפניהם משום מוקצה ודו"ק:

ודאתן עלה לשיטת רש"י דמפרש הטעם דאסור משום דאפשר מעיו"ט ותוס' העלו

דאסור כמו קצירה נראה שכונת פי' רש"י כך דהנה במג"א ס' תקט"ו סק"ח כתב דלדעת מהרש"ל פירות שאין נאכלין חיין בשבת הוה הכנה דאורייתא משא"כ דגים הנאכלים חיין ל"ה אלא הכנה דרבנן ובדמ"ר השיג דדגים הוה כמו פירות שאין נאכלים חיין ובבית אפרים כתב דכונת מג"א בדגים בלא"ה ל"ש הכנה גמורה כיון דהוה בעולם אך כתב דלדעת מהר"ם דצידת דגים אסור משום עוקר דבר מגידולו א"כ אין לחלק בין דגים לפירות ומעתה י"ל הנה כל זה בשבת אבל ביו"ט שפיר יש לחלק בין צידת דגים דלא מחוסר להם אלא בישולו המכשירו לאכילה ולכן לא שייך לאסור משום מלאכה כיון דעומד לאכילה היום ולא ליום מחר מותר ביו"ט ככל מלאכת אוכ"פ וגם משום הכנה אין לאסור כיון דעומד לאכילה דאין מחוסר תיקון ולכן הוכרח רש"י לפרש הטעם משום דאפשר מאתמול אבל בחי' ועוף דצריך שחיטה ועדיין אין מכשירו לאכילה גם לפירש"י אסור משום מלאכה כמו קצירה (ולפמש"כ לעיל משום דהוה מכין ליום חול) וא"צ לטעם דאפשר מעיו"ט (ועח"ס בחי' לסוג' דס' מוכן שכתב לחלק עד"ז לפי שיטת ירושלמי דממעט קצירה משום דלא הותרה רק מלישה ואילך יען שעוד מחוסר אחרי' מלאכה לא הותרה אבל צידת דגים ותלישת פירות דאין מחוסר עוד מלאכה שפיר הותרה כמו כל אוכ"פ אולם בשמ"ק בשמעתין פי' ג"כ הטעם משום דרק מלאכה שקרובה לאכילה מותר אפ"ה כתב דתלישות פירות אסור דעכ"פ בכלל קצירה הוא) ומה שהקשו תוס' הא באוכ"פ מותר אף באפשר מעיו"ט נראה דל"ק דהא לקמן כתב רש"י בפירות מחוברין דהוה מוקצה משום דדחאו בידים דהוה לי' למתלש בעיו"ט והנה זה שייך גם בצידה לומר דמוקצה משום דהי' אפשר מאתמול ומדלא צד מאתמול ע"כ דדחאו בידים ואסירי משום מוקצה וא"ש ואמנם בתוס' לעיל דף ג' הקשו לפירש"י דאיכא טעמא דמוקצה למה כן גזרה דפירות הנושרין שמא יעלה ויתלוש גם להיפך קשה כיון שמבואר בגמ' הטעם שמא יעלה ויתלוש למה הוצרך לפרש משום מוקצה דהא על ידי גוי לא גרע מנתלש ממילא דאסור משום גזירה אך נראה ליישב בפשיטות דהנה בפנ"י הקשה אפי' רש"י שכתב דהוה כדחאו בידים דגם ר"ש מודה דהא בשבת דף מ"ה מבואר דבעינן שלא יהא חזו ג"כ דגרגרת וצימוקים לא חזו ג"כ לכן נראה דתרווייהו צריכן דלטעם דגזירה שיתלוש אסור ממנ"פ דאי אמרינן דהוה כדחאו בידים דאסוח דעתי' מיני' א"כ ל"ש שיעלה ויתלוש ואי אמרת דלא אסיח דעתי' מיני' לגמרי דהא באמת חזו (ול"ד לגרוגרת וצימוקים דלא חזו ע"כ אסחי דעת') שוב גזרינן דיעלה ויתלוש וכשתרצה לומר דל"ח שיעלה ויתלוש כיון דלא לקטינהו מאתמול דחינהו בידים ובאמת אסיח דעתי' מיני' אף דאכתי חזי א"כ אסור משום מוקצה וא"ש:

הלכה ב

א') **ומשם באו לשילה ובנו שם בית של אבנים ופרשו יריעות המשכן עליו ולא היתה שם תקרה**. והנה זה משנה פי"ב דזבחים ואיתא בירושלמי פ"ק דמגילה דעשו בנין גבוה י' וע"ז העמידו קרשיו ועמודיו וקשה דממשנה משמע שרק יריעות המשכן פרשו מלמעלה מדלא קתני שכל המשכן העמידו על הבנין שעשו גבוה י' אולם י"ל דבזבחים דף קי"ז מקשה קראי אהדדי דכתיב ויבואו ביתה שילה ובקרא אחרינא כתיב ויטוש משכן שילה אוהל יוסף ומשני משום שפרשו עליו יריעות נקרא אוהל וע"כ י"ל דירושלמי סובר דלכן נקרא בית יען שה' שם גם בנין אבנים ואוהל מיקרי יען שהעמידו כל המשכן על הבנין: **והנה** בספר עבודה תמה כתב הטעם דבשילה הי' בית אבנים בלא תקרה רק ביריעות מלמעלן משום דלא חפץ ד' שיבנו לו בית רק באוהל דוקא משום דדוקא בירושלים שנתקדש המקום כמו שכ' זאת מנוחתי עדי עד ומשנבחרה ירושלים לא שריא שכינה במקום אחר ואף הני דס"ל דלקלע"ל מודו בזה דירושלים נתקדשה לעולם לענין זה דלא תשרה שכינה לעולם במקום אחר ולא אפשר לבנות בית רק במקומו הראשון כמש"כ תוס' שבועות דף ט"ז ולכך לא רצה הקב"ה שיבנו לו בית ובנוב וגבעון שהי' שם רק במה גדולה שאין קביעות מקום מש"ה צריך לאוהל דבר המטלטל אבל בשילה שהי' שם קדושת מקום קבוע שנקבע שם עפ"י הדיבור ומש"ה נקרא שילה מנוחה ומ"מ לא הי' קביעות לעולם ולא קדושת עולם שהם יודעין שלא כשאר המשכן בשילה דמש"ה לא הי' נקרא נחלה לכך הי' דבר ממוצע בין בית ואוהל והי' בית של אבנים מלמטן ויריעות מלמעלן ובגמ' דסוטה תניא ר' יוסי אומר בג' מקומות נשאו כהנים את הארון כשעברו את הירדן וכשהסיבו את יריחו וכשהחזירוהו למקומו ופירש"י בימי שלמה שהגלה בימי עלי מתוך בית קדה"ק של משכן שילה שעשה משה וכשהחזירוהו פלשתים לא הי' לו מקום קבוע שהרי חרב שילה וכו' עד שבנה שלמה את ביהמ"ק ובנה לו הדביר לפנים מן ההיכל ואמה טרסקין חוצצת במקום הפרוכת והוא קרוי מקומו המיוחד כדכ' אל מקומו אל דביר הבית זה מבואר דבשילה הי' משכן משה וכירושלמי הנ"ל:

והנה בילקוט פ' צו על קרא דאש המזבח תוקד בו תנא משום רנ"ח קרוב למאה ושש עשרה שנה מחזיק בה עצו ולא נשרף ונחושתן לא קשה וכתב בפנים יפות לפרש דכשהי' המשכן בשילה היו להם מזבח של אבנים כדאיתא בזבחים דף ס"ה אמר ר"ה מזבח של שילה של אבנים הי' והטעם נראה כיון שהקריבו עליו כל הקרבנות אפי' חובות שאין קבוע להם זמן וכיון שהמשכן הי' במדבר ל"ט שנים וי"ד שכבשו וחלקו הרי נ"ג שנים ואז נבנה משכן שילה עד שבא דוד לירושלים הי' עשרים שנה ודוד מלך בירושלים

ל"ג שנים ובנין המזבח שבנה שלמה הי' בשנת עשירי למלכותו וכל אותו זמן שלא הי' הארון במקומו לא הי' להם מזבח אבנים קבוע אלא הי' מקריבין על מזבח הנחושת וכו' הרי קי"ו שנים שהי' מקריבין על המזבח הנחושת שעשה משה ולפי שאיני ידוע שהיו השנים שלמות מכוונת לכן אמר קרוב לקי"ו שנים עכ"ד ויבואר להלן:

ב) **ובאו לנוב ובנו שם מקדש**. הנה מלשון רבינו משמע דבנוב וגבעון בנו בית כמו בשילה ותמוה בעיני טובא כי בסדר עולם הובא בילקוט שמואל ב' ג' איתא דבנוב וגבעון הי' רק אוהל כמו במדבר שהעמידו משכן של משה והביא מקרא דדה"י ואת צדוק הכהן ואחיו הכהנים לפני משכן ד' בבמה אשר בגבעון ומפורש עוד יותר בדה"י כ"א ומשכן ד' אשר עשה משה במדבר ומזבח העולה בעת ההוא בבמה בגבעון ועוד דאיתא בתוספתא איזה במות ציבור אוהל מועד נטוי ואין שם ארון מוכח דבעת ההיתר הבמות לא הי' בית בנו רק אוהל נטוי והנה וגם בירושלמי פ"ד דשקלים איתא דרבנן מפרשי קרא הארון וישראל בסוכות שהי' בקירוי שעדיין לא נבנה בית הבחירה והיינו שהי' רק באוהל אך י"ל דמשם אין ראי' יען שהארון לא הי' במשכן בגבעון רק תחילה הי' בקרית יערים ואח"כ בציון אבל מסדר עולם קשיא:

ובמנחות דף כ"ו איתא יוצא הותר בבמה ופירש"י נוב וגבעון שלא הי' שם קלעים מוכח דלא הי' קלעים לנוב וגבעון אלא דיש להבין מה הכריח רש"י לפרש כן דקאי אנוב וגבעון לא אכל במות יחיד וראיתי בתיו"ט פ"ד דמנחות שהרגיש בזה ונראה דקשיא לרש"י אי אבמות יחיד קאי הא איכא טובא דאיכא זרות ותוס' באמת הקשו אמאי לא אמר עון זרות שהותר בבמה ולשנוי דבעינן עון דלפני ד' כמו דמשני ביוצא והיינו משום דתוס' מפרשין כיון שאין לו היתר לפני ד' נתמעט מלפני ד' כמש"כ טה"ק ולרש"י הי' דוחק לתרץ כן משום דזרות מיקרי שפיר לפני ד' כיון שהעבודה בפנים הוא (הן אמת דלדעתי יש לתרץ קו' תוס' דזרות לא מיקרי לפני ד' דהא גם אי עומד בחוץ משכחת בעבודת זר כדאמרינן בשבועות דף י"ד דמהפך בצינורא אף דעכ"פ האיברים בפנים לא מיקרי לפני ד' כיון שהעומד אינו לפני ד' כמש"כ תוס' זבחים דף י"ד דלכן שחיטה לאו עבודה משום דהשוחט עומד בחוץ ושוחט דל"ב שוחט לפני ד' ובקבלה בעינן שהמקבל יהא לפני ד') וא"כ יקשה אמאי לא קאמר עון זרות שהותרה מכללה בבמה קטנה ול"ש לתרץ כדמשני אעון יוצא שאין לפני ד' דזרות מיקרי לפני ד' ולכן מפרש רש"י דקאי אנוב וגבעון במות ציבור דשם זר פסול ואף דהותר בבמה קטנה זה לא מיקרי הותר מכללו וא"כ שפיר יש להוכיח דבנוב וגבעון לא הי' קלעים:

אולם לדעת רבינו דהי' קלעים לנוב וגבעון נראה דמפרש יוצא הותר בבמה היינו בקדק"ל

דהותר בנוב וגבעון דנאכלין בכל ערי ישראל וע"ז אמרינן דיוצא הותר בבמה ורש"י דלא מפרש כן משום דרש"י לשיטתו בזבחים דף נ"ג ל"ש יוצא בקדק"ל כיון דנאכלין בכל העיר גם בזמן המקדש אבל לדעת רבינו י"ל דקאי אקדק"ל ושייך יוצא בנוב גבעון:

ונראה ראי' לשיטת רבינו מזבחים דף קי"ט דאמרינן לרי"ו מעשר בהמה ומעשר דגן נאכל בכל ערי ישראל בנוב וגבעון ופריך והא בעינן בירה ופירש"י דכתיב לפני ד' ומשני דאמר רב יוסף שלשה בירות הן שילה נוב וגבעון וירושלים הרי דנוב וגבעון מיקרי לפני ד' דהיינו בתוך הקלעים לאכילת קדק"ד וכיון שיש קלעים נאכל מעשר בהמה ומעשר שני בכל הרואה אבל אי אין קלעים לקדק"ד ולא מיקרי לפני ד' לא הי' נאכל מעשר בהמה ומעשר שני בנוב וגבעון אף לר"י:

והנה בתוי"ט כתב לתרץ דלכך פירש"י יוצא הותר בבמה נוב וגבעון דל"ש לפרש דמרצה אעון יוצא רק אי מצינו שהותר בבמת ציבור בזה נראה לי ליישב גם מה שפירש"י במנחות דף ו' זר הותר בבמה היינו קודם שנתקדש אהרן וכבר הקשו שם תוס' למה לא פירש בכל במה הותר זר כמו שהבאתי לעיל בהלכה א' ועצ"ק מש"כ לישב להנ"ל י"ל דרש"י סובר דל"ש הסברא דנאמר דיחזיר ומהני חזרה רק אי מצינו דהותר בבמת ציבור שהי' שם המשכן אפ"ה הותר לכן אף גם במקדש שייכי לומר דמהא"ט מהני חזרה ולא נפסל:

ג) **ונראה** לי להוכיח כשיטת רבינו משמעתין דזבחים דף קי"ז דבנו בית בנוב וגבעון והי' החיוב לעלות אל המקום המקודש להראות ולחוג לפניו ג"פ בשנה כמו בבית עולמים דהנה בשמעתין אמרינן כי לא באתם אל המנוחה ואל הנחלה אל המנוחה זו שילה ואל הנחלה זו ירושלים ולמה חילקן הכתוב ליתן לך היתר בין זה לזה וקשה למה לי קרא הא פשיטא כיון דנחרבה בטלה קדושתה וכדכ' ויטוש משכן שילה וא"כ פשיטא דמותר להקריב בבמה כמו קודם שנבנית שילה שהי' הבמות ציבור בגלגל והתרו במות יחיד אולם אי אמרינן כשיטת רבינו דבנוב וגבעון בנו בית מיוחד לעלות ולחוג לפניו הו"א דגם במות יחיד נאסרה קמ"ל קרא דאפ"ה במות יחיד מותרת ג"כ כיון דעכ"פ לא הי' מקום קבוע כ"כ לא נאסרה במות יחיד:

אלא דקשה א"כ למ"ד זו וזו שילה דליכא קרא ללמד דיש אחרי' היתר מנ"ל דבמה הותרה בנוב וגבעון דא"ל דכיון דשילה בטלה קדושתה הותרה הבמה מסברא דז"א כיון דס"ל דבנוב וגבעון הי' ג"כ בית מקדש קבוע וצריכין לעלות ולחוג לפניו א"כ ליכא סברא להתיר במות יחיד אך י"ל דהנה למ"ד דמנוחה זו שילה ונחלה זו ירושלים כתב רבינו בפי' המשנה לפרש מנוחה היינו שלא הי' נוסעין ממקום למקום כמו במדבר ובטה"ק

תמה דלמה לא סגיא לי' בהא דקאמר לעיל למ"ד זו וזו שילה דמנוחה היינו שנחו מכיבוש להנ"ל י"ל דהא למ"ד דמפרש דמנוחה זו שילה ונחלה זו ירושלים לא מפרש כלל למה נקרא מנוחה ורק למ"ד זו וזו שילה מפרש למה נקרא מנוחה שנחו מכיבוש וכן גם למ"ד זו וזו ירושלים צריך לפרש הטעם למה נקרא מנוחה ומפרש מנוחת הארץ ע"כ משום דלמ"ד מנוחה זו שילה פשטא דקרא מנוחה היינו שנחו מנסיעה א"כ לפי"ז י"ל דלמ"ד מנוחה זו שילה דהיינו משום דנחו מנסיעה לכן אי לאו דחילקן הכתוב הו"א גם בנוב וגבעון במה אסורה דנהי דבטלה קדושת שילה כיון דבנו בנוב וגבעון מקדש הוה כמו בשילה שהוא ג"כ בכלל מנוחה דקרא דהרי עכ"פ נחו מנסיעה ולכן צריך למימר שחילקן הכתוב ליתן היתר בין זה לזה לבמת יחיד דהו"א כיון שבנו בנוב מקדש לא הותרה הבמות אבל למ"ד זו וזו שילה ומפרשינן מנוחה שנחו מכיבוש ואל הנחלה היינו דפלגו בנחלות א"כ ל"ש לומר דנוב וגבעון בכלל מנוחה ונחלה דקרא דהא בנוב וגבעון ל"ה מנוחה מכיבוש ולא חילק נחלות דהא כבר נחו מכיבוש בשילה וגם הי' כבר חלוקת הנחלה בשילה אם כן לא הוה בכלל מנוחה דקרא וע"כ מסברא הותרה במות יחיד ואין צריך לזה קרא כלל ועמש"כ לעיל מזה:

ובהא ניחא לי מה דאיתא בזבחים דף קי"ט אהא דתנן במשנה באו לנוב וגבעון הותרו הבמות קדק"ד נאכלין לפנים מן הקלעים קדק"ל ומע"ש נאכל בכל ערי ישראל מנא ה"מ דת"ר כי לא באתם עד עתה אל המנוחה ואל הנחלה אל המנוחה זו שילה ואל הנחלה זו ירושלים למה חילקן הכתוב ליתן היתר בין זה לזה א"ל ר"ל לרי"ו א"ה מע"ש נמי נייתי להתם ופירש"י אי הכי דשעת היתר הוא שהרי נסתלקה קדושת שילה מעשר שני נמי נייתי להתם ותמוה מאי אי הכי שייך בזה אדרבא אי לא הותר הבמות בוודאי קשה אמאי נאכל בכל ערי ישראל כמו בזה"ז דאינו נאכל בכל ערי ישראל אבל להנ"ל א"ש דהכי פריך כיון דצריך קרא לומר דיש היתר בין זה לזה ול"א כיון דמסברא בטלה קדושת שילה הותרו הבמות ע"כ משום דבנוב וגבעון גופי' הוה ג"כ מקדש וחייבין לעלות ולחוג לשם והו"א דבמות אסורות וצריך קרא דהותרו הבמות אבל הא עכ"פ בוודאי כן שקדושת מקדש איתא בנוב וגבעון א"כ מעשר שני ג"כ נייתא להתם וע"ז משני כר"ש דסובר דמעשר בהמה דהוה חובות שאין קבועות להם זמן שאין באים בבמות ציבור אבל לר"י באמת קרב ומעשר שני נאכל בנוב וגבעון דתני רב יוסף שלש בירות הן שילה נוב וגבעון ובית העולמים הרי דקחשיב נוב וגבעון מקדש וכמש"כ דבנוב וגבעון הי' קדושת מקדש וחייבין לעלות ולחוג לשם רק לענין היתר הבמות גלי דהותרה במות וע"כ באמת מע"ש נאכל בנוב וגבעון והכי איתא נמי התם לעיל ר"ד אמר בשלשה מקומות שרתה

שכינה על ישראל בשילה נוב וגבעון ובית עולמים ובכולן לא שרתה שכינה אלא בחלקו של בנימין שנאמר חופף עליו כל היום והיינו כשיטת רבינו דבנוב וגבעון מקדש הוה ושכינה שרתה שם כמו בשילה:

הלכה ג

א) **כיון שנבנה המקדש בירושלים וכו'**. וקשה לי דהנה בשבועות דף ט"ז קאמר שם דמקדש קדושתו קדושת עולם והוכיחו תוס' דאף למ"ד לקלע"ל אפ"ה לענין זה הוה קדושת עולם שאין לבנות בית במקום אחר ואף דבמה מותרת דלקלע"ל אבל לקדושת בית קלע"ל והכונה כי הנה לקדש בית להקריב ק"צ וקרבנות חובה לזה נתקדשה ירושלים לעולם דאין להקריב במקום אחר ורק לאסור במה להקריב בו קרבן יחיד נדונ"ד לענין זה לקל"על וא"כ יש להקשות אמה שכ' רבינו דאין שם בית לדורי דורות אלא בירושלים דהא זה אפי' למ"ד לקלע"ל ורבינו הא כתב בפ"ו מה' אלו דקדושת הבית קלע"ל ואסור בבמה וא"כ הוה לי' לאשמעינן דאפי' לבנות מזבח להקריב בו קרבנות יחיד אסור ג"כ לדורי דורות דירושלים אין אחרי' היתר אבל לשון זה שכ' רבינו משמע דוקא בית מקדש להקריב בו קרבנות ציבור אסור חוץ מירושלים וזה כמ"ד לקלע"ל:

ויש ליישב דהנה במגילה דף י' איתא שמעתי שמקריבין בבית חוניו ופריך ממשנה דירושלים אין אחרי' היתר מוכח דבמות אסורות והקשה בצל"ח דילמא באמת במות אסורות והא דקתני דירושלים אין אחרי' היתר היינו לקדש בית במקום אחר לתוס' שבועות הנ"ל ונראה דתוס' הקשו אמאי הדר ר"צ הא מצי אתיא כתנא דסובר לקלע"ל ותי' הר"ח דאפ"ה במות אסורות ולכאורה קשה דהא בכמה דוכתין משמע דאי לקלע"ל במות מותרת אך נראה דכונת הר"ח דבזבחים דף ק"ח איתא במשנה אינו חייב אש"ח עד שיעלה על ראש המזבח ר"ש אומר אפי' על הסלע או על האבן חייב ויליף ממנוח דמיקרי העלאה וא"כ י"ל בוודאי אי אסור לבנות בית במק"א גם מזבח להקריב בו קרבנות אסור ורק הא דלקלע"ל היינו לומר דמותר להקריב בחוץ על הסלע אבל למ"ד קלע"ל גם זה אסור (ועכהא"ג בשמ"ק בכורות דף ד' לחלק בין במה לבמה דבמת יחיד בראש גגו מותר ובין מזבח בנוי חוץ למשכן רק שם הוא הסברא להיפך) ולפי"ז י"ל דהכי פריך דהא בית חוניו הי' שם מזבח וא"כ למ"ד לקלע"ל עכ"פ קדושה ראשונה ל"ב לענין זה דאין לבנות בית המקדש או להעמיד מזבח כיון דירושלים אין לה היתר וקשיא לרי"צ דמקריבין בב"ח וא"כ למ"ד דא"ח אש"ח כשמעלה על הסלע רק על המזבח בנוי א"כ ע"כ למ"ד דלקלע"ל מותר להקריב בחוץ על מזבח בנוי אז באמת גם לבנות בית להקריב בו ג"כ אין איסור דמש"כ תוס' שבועות דאסור לבנות בית לכו"ע הוא רק ניחא למ"ד דחייבין בש"ח

כשמקריבין על הסלע דאז י"ל בשעת היתר הבמות מותר להקריב בחוץ על הסלע אבל לא לבנות מזבח או בית קבוע להקרבה וא"כ א"ש דרבינו הא סבירא לי' בפי"ט ממעה"ק דא"ח כשמעלה בחוץ על הסלע א"כ לדידי' ל"א כסברת תוס' בשבועות ושפיר כתב דאין בונין בית להקרבה לדורי דורות רק בירושלים דהיינו כמ"ד קלע"ל ודו"ק:

אולם יש להקשות לרי"צ דסובר דמקריבין בב"ח וסובר דמותר להקריב על מזבח למ"ד לקלע"ל וכן מותר לבנות בית להקריב בו א"כ קשה הא דאיתא בר"ה דף כ"ד דלא יעשה אדם בית תבנית היכל דלמה לא יעשה שהרי אם ירצה יכול להקריב בתוכו בשלמא לשיטת תוס' דאף למ"ד לקלע"ל אסור לבנות בית מקדש במק"א ניחא דרק בירושלים מותר לבנות בית מקדש אבל במק"א אסור לבנות בית תבנית היכל אבל לרי"צ דהוכחנו דס"ל דמותר לבנות בית להקריב בו על מזבח א"כ אמאי אסור לבנות בית תבנית היכל הא אפשר להקריב בו:

והנה ראיתי בשו"ת בית אפרים סי' י' שהקשה כעין זה לרי"צ דמקריבין בב"ח א"כ אמאי אסור לבנות תבנית היכל הא יכול להקריב בו דא"ל דוקא אם נעשה מתחילה לגבוה אבל אם נעשה מתחילה להדיוט שוב אין לעשות ממנו לגבוה דז"א דזה במפרש להדיוט אבל בסתם מותר לגבוה ודוחק לומר דמייריא באמר להדיוט ואמנם הא לק"מ דהא לפמש"כ תוס' בשבועות דאף אי לקלע"ל אפ"ה אסור לבנות בית להקריב ורק בתורת במה מותר להקריב א"כ י"ל דעכ"פ הוא בכלל האיסור דלא יבנה בית תבנית היכל להקריב בו בתורת במה דזה הוה כשאר בית להדיוט כיון שאין בו קדושת מקדש ורק לפמש"כ דלרי"צ ס"ל דלא כתוס' שבועות דאם רצו לבנות בית מקדש במק"א רשאין דהא בית חוניו הי' גם בית בנוי בתבנית בית המקדש עם מזבח כדין מזבח שבמקדש אפ"ה ס"ל דמותר להקריב בו בזה"ז א"כ שפיר קשה הא דאסור לבנות בית תבנית היכל איך משכחת כיון דיכול לבנות בו מזבח ויכול להקריב בו קרבנות כיון שאין קפידא דוקא לבנות בית המקדש במקום בית מקדשינו:

ולכן נראה ליישב דקו' בית אפרים מעיקרא ל"ק דהא בעינן שיעשה מתחילה לגבוה בית תבנית היכל כדאיתא בתוספתא ובירושלמי שהביא רבינו לקמן בפרקין דאין עושין כלי אלא מתחילה לשם גבוה וא"כ כל שבנה סתם איכא איסורא משום לא יעשה אדם בית בתבנית היכל ובאמת כבר הקשה ע"ז בבית אפרים מהא דשמואל במעילה דף י"ד דבונין בחול ואח"כ מקדישין והוכיח מזה דההוא דבונין בחול היינו בסתם אבל לא יקרא עליו שם הדיוט והך דתוספתא דלא יעשה אלא לשם גבוה מתחילתו היינו לאפוקי כשיחד מתחילה להדיוט אולם לא נהירא לפענ"ד דהא כתיב בקרא ועשו לי מקדש ודרשו

במכילתא והובא בפירש"י לי לשמי דהיינו שבעינן שיבנו לשם גבוה בפירוש והא דאין בונין אלא בחול היינו משום שלא יבוא לידי מעילה אבל הזמנה לגבוה בעי ובהזמנה בעלמא אין בו משום מעילה וא"כ שפיר י"ל דדוקא כשמזמינו לגבוה רשאי לבנות בית תבנית היכל אבל כל שבונה סתמא איכא משום שלא יבנה בית תבנית היכל ודו"ק:

ב) **ואומר זאת מנוחתי עדי עד**. הנה בזבחים דף קי"ט פליג ר"י סובר מנוחה זו שילה ונחלה זו ירושלים ר"ש אומר מנוחה זו ירושלים דכתיב זאת מנוחתי עדי עד ונחלה זו שילה ורשב"י זו וזו ירושלים דכתיב זאת מנוחתי עדי עד ונשמע דלרשב"י ירושלים איקרו ג"כ מנוחה א"כ לפי"ז רבינו דכתב דנאסרו כל המקומות לבנות בית לד' משמע דעד ירושלים לא הי' כלל איסור הבמות ע"כ פסק כרשב"י וכן מוכח מדכתב פסוק דזאת מנוחתי ללמד דירושלים איקרי מנוחה (ואין לומר דסובר כר"ש דמנוחה ירושלים ונחלה זו שילה ולעולם גם בזמן שילה נאסרו הבמות ז"א דאיך פסק נגד סתם משנה דנחלה זו ירושלים וע"כ פסק כרשב"י דאז ניחא דלא פסק כסתם משנה בהא כיון דגם ר"ש פליג את"ק וחזר והודה לר"ש זו וזו ירושלים דעכ"פ בהא שווין דמנוחה זו ירושלים וא"כ מוכח דפסק כרשב"י) וא"כ קשה לי טובא דרבינו בפי"ט ממעה"ק פסק דאף בבמה בעינן דוקא מזבח ואם העלה על הסלע פטור והיינו כר"י בזבחים דף ק"ח ור"ש חולק שם דל"ב מזבח וחייב בהעלה על הסלע ומייתיא ראי' ממנוח דלא בנה מזבח ור"י סובר הוראת שעה היתה ובדף קי"ט פריך למ"ד זו וזו שילה ממנוח דהקריב בבמה ומשני ג"כ הוראת שעה היתה א"כ אין צריך לומר דרשב"י דסובר זו וזו ירושלים דהוראת שעה היתה וסובר כר"ש והיינו כיון דסובר דל"ב מזבח ומביא ראי' ממנוח דמיקרי העלאה ולית לי' דהוראת שעה היתה מאי אמרת הא עבר אש"ח לזה סובר דבמות באמת הותרה בשילה דזו וזו ירושלים הא בשילה במות מותרת (ואף דלגי' דידן ר"ש סובר מנוחה זו ירושלים ונחלה זו שילה א"כ לדידי' ג"כ הבמות אסורות בזמן שילה הנה בטו"א מגילה דף ט' כתב באמת דזה ט"ס דר"ש סובר מנוחה זו ירושלים כיון דקאמר אח"כ זו וזו ירושלים דהא סתם ר"ש רשב"י הוא) וא"כ מעתה יקשה לרבינו כיון דסובר דאין חייב משום העלאה בבמה רק על מזבח ע"כ מפרש דהך דמנוח הוראות שעה היתה דהעלה על הסלע דלאו דרך העלאה בכך א"כ איך פסק כאן כרשב"י דזו וזו ירושלים דמנוח לאו הוראת שעה היתה אלא דלא הוי אסור להקריב בכלל בזמן שילה בבמה דלשיטתו דמנוח הוראת שעה היתה מצינן למימר דזו וזו שילה ומנוח שאני דהוה הוראת שעה (והנה בספר בן יחאי כ' שיש חילוק בין הזמן שהי' נקרא ר"ש סתם שהוא קודם לכתו למערה ולאחר צאתו קראוהו רשב"י ומשו"ה לא רמינן דידי' אדידי' לפי שנתעלה תורתו מאוד בהיותו במערה וחזר

מתלי תלים של הלכה שאמר שלא אליבא דהלכתא וא"כ נתיישב בזה קו' הטו"א אבל קושיתו מדף ק"ח קשיא מר"ש אר"ש וע"כ דט"ס הוא כמש"כ הטו"א דאז א"ש דר"ש בין מעיקרא בין אח"כ כשיצא מן המערה ס"ל דמנוח הוראת שעה היתה ולא הי' בזה חזרה כלל) וא"כ קשיא דכאן פסק רבינו כרשב"י ובה' מעה"ק פסק כר"י אך י"ל דא"ש דהנה רבינו בפי' המשנה בזבחים דף ק"ח כתב וז"ל ור"י אמר שלא נקרא לו שם המעלה אפי' בחוץ אלא במזבח ומביא ראי' ממנוח שנאמר ויעל על הצור דלא עשה איסור במעלה על הסלע ור"ש סובר הוראת שעה היתה ומוכח דגי' אחרת הי' לרבינו וגרס כך אמר ר"ה מ"ט דר"י דכתיב ויבן מזבח לד' אמר רי"ו מ"ט דר' יוסי דכ' ויקח מנוח ויעל על הצור כמש"כ בספר מעין גנים ולפי"ז סובר גם ר"ש דבשילה הי' הבמות אסורות והיינו כגמ' דידן ר"ש סובר מנוחה זו ירושלים ונחלה זו שילה וא"כ רבינו דפסק דמעלה על מזבח דוקא חייב א"כ לית לי' סברא דהוראת שעה דאדרבה ממנוח ילפינן דמעלה על הצור פטור לכן סובר דזו וזו ירושלים כדי שלא יקשה ממנוח דלא נאסר כלל עוד הקרבה בזמן שילה ולא ניחא לי י"ל למימר דהוראת שעה היתה ודו"ק:

ג') **והנה** לכאורה עדיין יש להקשות דרבינו פסק כמ"ד זו וזו ירושלים והא בגמ' אליבא דמ"ד זה נשאר בקשיא דאל המנוחה ונחלה מבעיא לי':

ונראה ליישב דהנה בגמ' פריך אח"כ הניחא למ"ד זו וזו שילה היינו דכתיב אל המנוחה שנחו מכיבוש ואל הנחלה דפלגו התם אבל למ"ד זו וזו ירושלים בשלמא נחלה נחלת עולמים אבל מנוחה מאי מנוחה ומשני מנוחת הארון ולפי"ז י"ל אחר דמשני דמנוחה היינו מנוחת הארון שוב גם מה דנשאר לעיל בקשיא ניחא דהא ירושלים היינו נחלת עולמים ומנוחה מנוחת הארון דהיינו אבית עולמים דזה לא נתבטלה דקדושת המקדש לא נתבטלה וא"כ קדושה זו בא אחר זה היינו אחר שנבנה המקדש והכניסו לשם הארון ע"כ שפיר חילקן הכתוב לתרתי אל המנוחה ואל הנחלה דנחלה ומנוחה הם שני קדושת נפרדות דנחלה קאי אנחלת עולמים אקדושת ירושלים ומנוחה קאי אקדושת המקדש וגמ' דנשאר בקשיא היינו משום דס"ד דמנוחה היינו מדכתיב זאת מנוחתי עדי עד כדקאמר לעיל (כקו' הפמ"א שאביא לקמן):

אך לכאורה אם כן אכתי קשה דהוה לי' לומר אל הנחלה ואל המנוחה דהא מנוחה הוא מעשה מאוחרת דהא לעיל פריך למ"ד אל המנוחה זו ירושלים ואל הנחלה זו שילה דהול"ל אל הנחלה ואל המנוחה ומשני דלא מבעיא אל המנוחה לא באתם אלא אף אל הנחלה לא באתם והנה זה שייך לתרץ להאי מ"ד דסובר נחלה זו שילה אבל למ"ד זו וזו ירושלים רק דחילקן הכתוב יען דמנוחה דקאי אמנוחת ארון בביהמ"ק שהי' מאוחרת

א"כ הדרה קו' לדוכתי' דהול"ל אל הנחלה ואל המנוחה אך הדבר ניחא דהנה בפמ"א הקשה מ"פ הגמ' מאי מנוחה הא כבר מפרש לעיל דמנוחה היינו דכתיב זאת מנוחתי עדי עד וכתב לפרש יען דמצינו שגלתה שכינה בבית ראשון א"כ איך קראת התורה מנוחה וע"ז משני מנוחת הארון דהא הארון לא גלה רק שנגנז במקומו וא"כ לפי"ז י"ל דהא דירושלים נקראת נחלת עולמים וקשה ג"כ איך הוה נחלת עולמים הא גרשו משם וצריך לתרץ כיון דקדושת ירושלים ומקדש לא בטלה נקרא נחלת עולמים שפיר וא"כ ניחא דכתיב אל המנוחה תחלה משום דרק ע"י המקדש שהוא מנוחת הארון עי"ז נקרא ירושלים נחלת עולמים לכן הקדימו הכתוב אל המנוחה שע"י מנוחת הארון עדי עד עי"ז הוה ירושלים נחלת עולמים וקראה הכתוב אל הנחלה וכהא"ג כתב תוס' זבחים דף ס' בד"ה מאי וז"ל וכי תימא כשחרב הבית ונהרס המזבח אבל חומת ירושלים קיימת ולא בטלה קדושתה לענין קדק"ד לע"ל זהו תימא לומר דהא ירושלים לא נתקדשה אלא בשביל הבית ואיך יתכן שקדושת הבית תתבטל וקדושת ירושלים קיים עכ"ד והיינו כדברינו:

אולם באמת תמוה לי אדבריהם שם בזבחים ממ"ש שם דף ס"א דאם קלעים קיים לא מיפסל משום יוצא וכ' בשמ"ק דקמ"ל כיון דאין קלעים אלא מחמת המשכן ע"כ הו"א משנסתלק קדושת המשכן בטלה קדושת קלעים ושייך משום יוצא קמ"ל הרי אף דנעקר משכן אפ"ה קדושת קלעים לא בטלה כך י"ל לענין קדושת ירושלים דאף דקדושת ביהמ"ק בטלה אבל קדושת ירושלים לא בטלה ויש לחלק דש"ה דגלי קרא אעפ"י שנסע אוה"מ הוא ול"ב קדושת הקלעים כיון דלא נסתלקו הקלעים יעוש"ה וא"ש:

והנה ראיתי בהפלאה פ' ראה דברים מתמיהים שכ' וז"ל ואמרינן בזבחים אלא למ"ד נחלה זו שילה מנוחה זו ירושלים אל המנוחה ואל הנחלה מבעי' לי' קשיא וכיון דאמרינן דכל קשיא יש לה תירץ י"ל דאם הי' זוכין הי' נכנסין מיד לכל א"י וירושלים ולא הי' צריכין לשילה ואם לאו ע"כ יבואו לנחלה תחילה שהוא שילה ותמוה דזה הקשיא אל המנוחה ואל הנחלה מבעיא לי' לא נשאר בקשיא כלל דשפיר משני לה דלא מבעי' קאמר רק הקושיא אחרת הוא דנשאר בקשיא דהו"ל למימר אל המנוחה ונחלה לכוללם יחד ולמה חילקן הכתו' ועל זה הא אינו עולה תירוצו כלל:

ד') **והנה** בזבחים דף ס"א תניא בשעת סילוק המסעות קדשים נפסלין וזבים ומצורעים משתלחים חוץ למחיצה ופירש"י כשמורידין את המשכן ומסלקין את המזבחות בעת המסעות במדבר וקדשים נפסלין בשר קדק"ד מפני סילוק המזבח הוא מדקתני דזבים ומצורעים משתלחין שאין מצורע נכנס לדגלי השבטים ולא זב למחנה לוי' נושאי הארון

כדאמרינן לקמן אעפ"י שנסע אוה"מ הוא אלמא נפסלין דקאמר לאו משום דנפסלו ביוצא הוא דהא אוה"מ חשיב לי' ופריך התם מהא דתניא בשני מקומות קדשים נאכלין מאי לאו הא בקדק"ד הא בקדק"ל דבקדק"ל אף שנפגם המזבח אוכלין אמר רבינא אידי ואידי בקדק"ל הא רי"ש והא רבנן ואיבעית אימא הא והא בקדשי קדשים ומאי משני מקומות קודם שיעמידו הלוים המשכן והא לאחר שיפרקו הלוים המשכן מה"ד איפסל להו ביוצא קמ"ל ואימא ה"נ אמר קרא ונסע אוה"מ אעפ"י שנסע אוה"מ הוא ופירש"י דלאו דוקא קודם אלא לאחר שהעמידו הכל המשכן והמזבח דאין לפרש ממש קודם שהעמידו המשכן וכבר העמידו המזבח במקומו אוכלין קדק"ד הלא תחלה נוסעין בני גרשון ומעמידין המשכן ואח"כ בני קהת מעמידין המזבח ואם שינו הסדר והעמידו המזבח תחלה האיך שוחטין קדשים קודם דהא קודם שהעמידו המשכן פסולין כמו בשחטו קודם פתיחת דלתות ההיכל לכן לא גרסינן לי' ואי גרסינן לי' י"ל שלמים דוקא כתיב בהו ושחטו פתח אוה"מ ולי נראה ליישב שפיר הגי' כאן קודם שהעמידו המשכן כאן לאחר שהעמידו הלוים את המשכן דהנה זה שכ' רש"י דאי אפשר לפרש שהעמידו המזבח ואח"כ הקימו המשכן משום דבנסיעתם בני קהת קודם לנושאי המשכן ומעמידין אותו קודם שמעמידין בני קהת המזבח הנה סדר זה רק יתכן עפ"י דברינו שבארתי לעיל בה' א' דהנה בני קהת הם הוליכו גם הארון והנה אם הארון הוא מכלי המקדש ואין צורך העבודה והקרבנות כמו המזבח א"כ שפיר היו יכול' להעמיד הארון קודם המשכן ומדקפיד קרא שיהא סדר נסיעתם והקימתן תחילה משכן ואח"כ ארון ומזבח מוכח דארון ג"כ צורך העבודה אמנם לפי"ז הי' קשה לי' הא דקאמר דאייריא לאחר שיפרקוהו הלוים את המשכן ופירש"י שפרקו המשכן הקרשים והיריעות והמזבח קיים והיינו משום דרש"י סובר אף בנסתלקו קלעי החצר לא נפסלו קדק"ד ביוצא אבל תוס' הקשה ע"ז דאי נסתלקו קלעי החצר ע"כ נפסל ביוצא דל"ש אעפ"י שנסע אוה"מ הוא לענין שלא נפסל ביוצא ורק אייריא במזבח וקלעי החצר במקומו רק שפרקו הקרשים וקמ"ל דלא תימא כיון דאין הקלעים אלא מחמת המשכן שבתוכו א"כ משנסתלק קדושת המשכן בטלה קדושת קלעים ושייך משום יוצא קמ"ל אעפ"י שנסע אוה"מ הוא כיון שלא נסתלקו הקלעים עיין שמ"ק והנה לפי"ז כאשר ינוחו תקדם הנחת המשכן והארון והקלעים עדיין אין במקומו כי הם מסתלקין עם המזבח ובאים מאוחרין למקום הנחתן ולפי"ז אפשר לפרש כן כאן קודם שיעמידו הלוים את המשכן דהיינו הקלעים אבל המשכן עם הארון כבר העמידו א"כ כשבאין אח"כ נושאי המזבח והקלעים א"כ מיד קודם שהעמידו הקלעים כבר ראוי לשחיטה ולאכילת קדשים לפי שיטת רש"י דאין

מפסיל ביוצא אף שאין כאן קלעים וכאן לאחר שיפרקו המשכן לפי פירש"י דקאי אכל המשכן או לפי תוס' דקאי רק על הקרשים ולא על הקלעים וא"כ שפיר היה בשני מקומות דהיינו קודם העמדת הקלעים וכבר העמידו המשכן וכאן אחר שפרקו המשכן והקלעים עדיין במקומן ולא יקשה מעתה קו' רש"י מהא דאין שוחטין קודם שיעמידו הלוים המשכן דשם קאי אקודם העמדת המשכן והארון דמזה אייריא התם מקודם פתיחת ההיכל שהוא מהא"ט דשם הארון דהיינו בקדק"ד וא"כ אי כבר העמידו הארון והמשכן ואף שלא העמידו הקלעים מותר לישחוט ונתיישב היטב גירסא דידן (ובאמת יש לתמוה אפירש"י שכ' דאין לפרש דהעמידו שלא כסדר הארון והמזבח והמשכן לא העמידו משום דא"כ הא אין שוחטין קודם פתיחת דלתות ההיכל הא מבואר בתוס' לעיל דף נ"ד ד"ה פרבר דלול שהי' אחורי קדק"ד מכשיר לשחיטה משום דסגי ביכול לראות קדק"ד וא"צ לראות בהיכל וא"כ כיון שהעמידו הארון שהוא עיקר קדושת קדק"ד ורואה הארון הוה כראה בהיכל ומותר לשחוט א"כ כאן שהעמידו הארון עם המזבח שהרי הארון נוסע עם המזבח הרי הוה שפיר לפני ד' אף דלא העמידו הקרשים וכמו שבארנו דהארון הוא צורך העבודה והקרבנות וביותר יש לתמוה לפירש"י א"כ הא דאמרינן בעדיות פ"ח מקריבין אעפ"י שאין בית הא ליכא היכל והוה כמו שחטו קודם פתיחת דלתות ההיכל וכדאמרינן בדף נ"ד דאם לא הקימו המשכן אין יכול לשחוט וע"כ לומר דשם ליכא כלל קדושת ההיכל כיון שפרקו המשכן ולא העמידוהו אבל אי קלע"ל הרי יש כאן היכל דהארון הרי נגנז במקומו ובכל מקום שהוא אוה"מ הוא כמו שאמרו אעפ"י שנסע אוה"מ הוא אבל לפירש"י דאפי' הקימו הארון כל זמן שלא הקימו המשכן הוה כמו קודם פתיחות דלתות ההיכל א"כ מאי מהני דקדלע"ל דהארון נגנז במקומו דהא לפירש"י אף דקדלע"ל היינו אם יקימו ההיכל אבל כ"ז שלא הקימו ואין כאן פתיחות דלתי ההיכל ל"ה לפני ה' אך יש לישב דבמדבר דל"ה רק קדושה לשעתה דאם נסתלק הארון והמזבח תסתלק הקדושה לגמרי לכן ל"מ עד שהעמידו המשכן ג"כ דהכל תלוי בקדושת מחיצות אבל בבית המקדש דאיכא קדושת מקום ע"כ אף קודם שנבנה הבית מקריבין כיון שיש מזבח והארון נבלע במקומו הוה כאלו כל הבית עומד על מכונו עם ההיכל והקלעים וכמו שבארתי לעיל בפ"א דלכן משכן צריך משיחה משום דאין שם קדושת מקום דכל הקדושה רק ע"י שהעמידו המשכן שנמשח נתקדש המקום כל זמן שעומד שם המשכן ולכן קודם שהעמידו המשכן אף שהעמידו המזבח וארון אין כאן קדושת מקום כלל משא"כ במקום המקדש שנתקדש המקום קדושת עולם ע"י כל אלו כה"ג ומלך ובשתי תודות כדתנן בפ"ג דשבועות וא"צ קדושת מחיצות ולכן אף דליכא

בית הוה כעומד ורואה בהיכל דהא ע"י קדושת הריצפה תיקדוש הבית לע"ל למ"ד קדלע"ל דא"צ עוד קידוש בשתהל"ח דמיד שיבנו המחיצות יתקדשו ע"י קדושת הריצפה והוה שפיר כרואה בהיכל):

אך לכאורה קשה מזבחים דף מ' דאמרינן נפחת תקרת ההיכל אין מזה דליכא אוה"מ א"כ כש"כ בחרב הבית דליכא אוה"מ ואין אוכלין שם קדק"ל אולם נראה דזה דוקא בכבר נשחט הקרבן דאחזי כבר להקרבה ולהזיית ההיכל לכן בנפחת אין מזין אבל בהקדיש אחר שחרב הבית דלא איחזי להקרבה בפני הבית דליכא מחיצות קיימות שפיר מהני הא דקדלע"ל כאלו הבית והקלעים קיימים אח"ז ראיתי כי בספר עבודה תמה עמד ע"ז למ"ד דקד"ר קלע"ל ומקריבין אעפ"י שאין בית ואוכלין שם קדק"ל מהא דזבחים והוכיח מזה דבאמת הלכה דלקדלע"ל ולדעתי ז"א דהא אף אי בחרב הבית אמרינן דלקלע"ל הא פשיטא בזה דבנפל תקרת היכל דבזה לא פקע קדושתו וא"כ אכתי קשה הכי גרע בנפל תקרת הבית מחרב הבית למ"ד קדלע"ל ולכן נראה הנכון כמש"כ דשם הטעם יען דכבר נשחט בעוד התקרה קיימות ואיחזי להזי' בעודו קיים לכן בנפחת אח"כ אין מזין:

ובהא ניחא לי הא דאיתא במנחות דף צ"ה דפריך אהא דתניא דבשעת סילוק מחנות קדשים נפסלין וזבין ומצורעין משתלחין חוץ למחיצתן מהא דתניא הוגללו הפרכת הותרו זבין ומצורעין ליכנס לשם ומשני הא ר"א הא רבנן דתניא ר"א אומר יכול דחקו זבין ומצורעין לעזרה בפסח הבא בטומאה יכול יהא חייבים ת"ל וישלחו מן המחנה וכו' בשעה שט"מ משתלחין זבין ומצורעין משתלחין בשעה שאין ט"מ משתלחין זבין ומצורעין אין משתלחין ובטה"ק הקשה לפירש"י זבחים דף ס' דמפרש דלרבנן אין זבין ומצורעין משתלחין ע"כ מוכח דמחנו' לא בטלה והא דקדשים נפסלין משום דנעקר המזבח ממקומו והקשה דאדרבה דוק לאידך גיסא מדטמאי מתים אין משתלחין לרבנן ע"כ דבטלו מחנות אולם הוק' בצל"ח פסחים דף ס"ח ובס' גבונת ארי' תענית דף כ"א ובס' דורש לציון הא הכא שאני דבטלה מחנה שכינה א"כ אף לרבנן אין זבין ומצורעין משתלחין ונראה דלפמש"כ ניחא דהא איירי שהקלעים במקומן רק המשכן והארון נסתלק א"כ הוה כאלו מחנה שכינה במקומה דהא בזה שנסתלק המשכן והארון אמרינן אעפ"י שנסע אוה"מ הוא רק דאפ"ה ס"ל לר"א כיון דאין ט"מ משתלחין גם זבין ומצורעין אין משתלחין אבל רבנן סברי כמו בק"צ הבא בטומאה דאין ט"מ משתלחין (משום דיש להם היתר בק"פ הבא בטומאה לכן בכל ק"צ אין ט"מ משתלחין כמש"כ הרמב"ן פ' מטות דאף בתמידין ומוספין הבאים בטומאה אין ישראל ט"מ משתלחין כמש"כ פ"ז מה' אלו) אבל זבין ומצורעין משתלחין כן נמי בהוגללו הפרכות לרבנן ט"מ אין משתלחין

דיש להם היתר בק"צ הבא בטומאה אבל זבין ומצורעין משתלחין ולכן רק לר"א מותר לזבין ומצורעין ליכנס לשם כיון דס"ל היכא דק"פ בא בטומאה דאין ט"מ משתלחין (וצל"ח בפסחים שם הקשה אמאי נקט פסח הבא בטומאה אף בתמיד הבא בטומאה אין ט"מ משתלחין והעלה דבאמת רק בק"פ כן אבל בקרבן תמיד הבא בטומאה רק כהנים אין משתלחין אבל ישראל ט"מ משתלחין ואולם כבר כתבתי דלרמב"ן בכל ישראל ט"מ אין משתלחין בכל ק"צ הבא בטומאה א"כ ע"כ הא דנקט בק"פ הבא בטומאה באמת הוא הדין בקרבן תמיד) אין זבין מצורעין משתלחין כן בהוגללו הפרכות כיון דאין ט"מ משתלחין וא"כ מיושב טה"ק לשיטת רש"י דמהא דאין ט"מ משתלחין אין להוכיח דמחנות בטלה לגמרי דכיון דט"מ יש להם היתר בק"צ הבא בטומאה לכן כיון דעכ"פ אין הארון והמשכן במקומו לכן אין ט"מ משתלחין אבל אי בטלה מחנה שכינה לגמרי א"כ אמאי זבין ומצורעין משתלחין הא ליכא כלל מחנות וא"ש:

ה') **ובמש"כ** יש מקום בראש לישב שיטת השו"ע סי' ק"נ שכ' דצריך לפתוח דלתות ביהכ"נ כנגד מקום הארון ובשו"ת ח"ס סי' כ"ז הקשה דבתוספתא פ"ג ממגילה אין פותחין פתחי בתי כנסיות אלא למזרח שכן מצינו בהיכל שהי' פתוח למזרח שנאמר והחונים לפני משכן קדמה לפני אוהל מועד מזרחה וקשה לכאורה דמייתיא קרא דפ' במדבר להחונים לפני המשכן ולא מייתיא קראי מפ' תרומה שפתח אוה"מ וחצר המשכן הי' למזרח ולישב על כן נאמר דמשם אין ראי' שהקפידא דוקא למזרח ולא שיהא מקום הכניסה נגד ומול הארון והכרובים אלא אז כשחנו לפני הר סיני הי' מעמד המשכן לפי המקום והזמן ההוא ואם אלו יארע להם באחת החניות מקום מוכשר להסב פני המשכן באופן אחר ויהי' הקודש קדשים למזרח יהי' הכניסה למערב כפי המקום המוכשר לד' וכמש"כ בש"ע הנ"ל בבתי כנסיות שלנו קמ"ל בתוספתא דלא שהקפידא שהפתח יהי' לעולם דוקא במזרח ולא באופן אחר כלל וזה מוכח שפיר מהך קרא דפ' במדבר שהרי חנויות הדגלים הי' קבועים ברוחותיהם יהודא דוקא במזרח ולא באופן אחר כלל וראובן לדרום וכן כולם וכן הלוים על מקומתם כאשר יחנו כן יסעו ואי ס"ד דהסבת פני המשכן ישתנה לפי הזמן והמקום א"כ אין להחליט שמשה ואהרן ובניו החונים לעולם במזרח שיהי' לפני המשכן לפני אוה"מ כי לפעמים יהא חניות המזרח אחורי המשכן ואיך תליא קרא תניא בדלא תניא לפני המשכן קדמה ולפני אוה"מ מזרחה הא חניות משה ואהרן למזרח עולם קבוע וקיימו לעולם לפני אוה"מ שיהא מזרחה אין לו קבע ואיך תלה זה בזה אע"כ מוחלט בהחלט דפתחי המשכן צריכין להפתח דוקא למזרח ולא לצד אחר כנלפענ"ד לישב תוספתא הנ"ל א"כ ממילא מוכח דבבתי כנסיות שלנו הקפידא דוקא

שיהא הפתח למזרח ואפי' יהא מעמד הארון הקודש למזרח ג"כ כמו שאנו מתפללין וקשה על השו"ע שכ' לפתוח פתח מול ארון הקודש שלא לצד מזרח וצע"ג עכ"ד אבל לפמש"כ הנה נכון הדבר דהנה זה שצידד רש"י לומר דאף אם ימצאו ששמנו והניחו מזבח קודם ג"כ אי אפשר משום דא"כ ל"ה נגד פתח ההיכל ושלמים ששחטו קודם פתיחת ההיכל פסולים הנה באמת צריך ביאור מה הכרח יש להם לשנות הסדר והעמידו המזבח קודם שהעמידו המשכן כיון שהמשכן נוסע תחילה:

אך להנ"ל י"ל דהנה כיון שכל שאפשר צריכין להעמיד קודש הקדשים למערב ע"כ כך הי' גם דרך נסיעתן שתחילה נסעו נושאי המשכן דרך מזרחה ואחריהם נושאי הארון והמזבח והעמידו במערב אחר שכבר העמידו המשכן במזרח ולכן כשבאו למקום חנויותן ולא הי' המקום מוכשר להעמיד המשכן מזרחה הוכרחו להסב אחורנית להעמיד המשכן למזרח והי' מוכרחים לשאת המשכן אחורנית כדי להעמידו למזרח א"כ כבר הגיע המזבח למקום חנויותו קודם שהגיע המשכן למקום חנויותו ולכך משכחת שפיר שהי' הכרח להם לשנות להעמיד המזבח קודם שהעמידו המשכן א"כ שפיר משכחת ששינו דהיינו שע"י שהי' הכרח להם הי' צריכין להעמיד המשכן והקודש הקדשים למזרחו יהא חנויותן אחורי המשכן כי הם ע"כ צריכין לחנות לרוח מזרחית וע"כ דפתחי המשכן צריכין להפתח דוקא למזרח אף אם קודש הקדשים יהא ג"כ למזרח ואז שפיר המחנות חונים לפני פתח אוה"מ מזרחה ולכך אפשר שמשום זה שינו להעמיד המזבח קודם המשכן כיון שלפי מקום המוכשר צריכין להעמיד המשכן והקודש הקדשים למזרח העולם ולכן נושאי המזבח באו תחילה למקום חנייתן והעמידו המזבח תחילה קודם שחנו שנושאי המשכן הי' צריכין לשאת את המשכן להעמידו לצד מזרח ע"כ שהסבו נסיעתן לצד מזרח אחורנית א"כ נושאי המזבח חנו קודם שהעמידו המשכן וע"ז דחי רש"י דזה אי אפשר דא"כ איך שחטו קרבנות קודם העמדת המשכן הא הוה קודם פתיחות דלתות ההיכל:

אמנם בזה יש תשובה גדולה לדברי חת"ס דלדבריו דפעמים באמת שינו והעמידו היכל למזרח א"כ ע"כ דהעמידו הקלעים עם המזבח לאחורי ההיכל או בצידו א"כ הוה כאלו לא נפתחו דלתות ההיכל דהא הקפידא שיהא נפתחין דלתות ההיכל הוא משום שיהא לפני ד' ויכול לראות לתוכו וע"כ דבאמת היכיא דהעמידו ההיכל דהיינו הקדק"ד למזרח אז העמידו הקלעים למערב והי' פתוחין להיכל (דדוחק לומר דגם במשכן הי' לול באחורי המשכן דהיינו אחורי ההיכל להכשיר הקלעים שאחורי ההיכל לשחיטת קדשים) א"כ לפי"ז נשמע ע"כ כשיטת המחבר דהכניסה צריך שיהא לעומת הארון ומה

שהקשה הח"ס א"כ למה לא הביא דרשא דפ' תרומה הנה לפי האמור י"ל אדרבא דהא גופי' אשמעינן דכיון דישראל חנו למזרח תמיד שכך הי' נסיעתן וכיון שהי' צריכין לחנות לפני אוה"מ אשמעינן קרא דתמיד כך הי' צריכין לחנות שהקדק"ד יהא במערב והקלעים במזרח וכניסתן למזרח וישראל חנו כנגד פתח אוה"מ הרי דהקפידה תורה שיהא תמיד כך כניסתן למזרח ושבאמת ע"כ העמידו בכל פעם הקדק"ד למערב א"כ מינה נשמע דגם בביהכ"ס היכא דהארון למערב שצריכין להיות הכניסה למזרח שיהא כנגד הקדק"ד והיינו בבבל שמתפללין לצד מערב אבל אנו דמתפללין לצד מזרח וצריך להיות הארון במזרח אז הכניסה מצד מערב כנגד הארון וכמש"כ תוס' ברכות דף ו' שכ' וז"ל דוקא הם שהי' מנהגם להתפלל לצד מערב אבל אנו מתפללין למזרח שאנו במערבו של א"י כמו שפירש להם לצד מערב וכו' וא"ש דברי השו"ע (ועיין ירושלמי פ"ה מעירובין מי הי' מכוין להם הרוחות הדא הוא דכ' ונסעו הקהתים נושאי המשכן זה הארון והקימו בני מררי את המשכן עד בואם בני קהת שעליהם הי' הארון נתון ופי' בק"ע שהי' ממתנים עד שבאו הקהתים עם הארון כדי שידעו איך יעמידו המשכן לאיזה צד ועפירש"י זבחים דף ס"א שהי' מעמידים המשכן תחילה שאין דרך כבוד שיהא הארון ממתין עד שיקימו המשכן שלא הי' לו מקום להכניסו ועיין בשם אפרים פ' בהעלותך שהקשה מפירש"י ולכן מפרש דקאי אנסיעה שעמדו עם המשכן עד שנסע הארון שידעו לאיזה רוח יסעו יעו"ש ואמנם אף שמפרש הירושלמי דקאי אנסיעה אבל גם פירש"י דהעמידו תחילה המשכן שלא ימתינו עם הארון א"ש) ודו"ק:

ו') **שנאמר זאת מנוחתי עדי עד**. והנה במשנה איתא דירושלים זו נחלה ופי' רבינו במשנה נקרא ירושלים נחלה לעמידת קדושתה לעולם ועלי' אמר שהשם ישמור העם הזה אשר בחר בו במקום ההוא שבחר בו ג"כ שנאמר כי בחר ד' בציון כי יעקב בחר לו יק' [ישראל] לסגולתו כי לא יטוש ד' עמו ובאר גודל מעלתה ואמר זאת מנוחתי עדי עד וכן איתא במכילתא פ' בשלח עד יעבור עמך ד' עד יעבור עם זו קנית לפי שכל העולם שלך ואין לך עם אלא ישראל שנאמר עם זו יצרתי לי ארבעה נקרא קנין ישראל נקראו קנין שנאמר עם זו קנית שמים וארץ נקראו קנין שנאמר קונה שמים וארץ ביהמ"ק נקראו קנין שנאמר הר זו קנתה ימינו התורה נקראת קנין שנאמר ד' קנני ראשית דרכו יבואו ישראל שנקראו קנין לארץ שנקראת קנין ויבנו ביהמ"ק שהוא קנין בזכותה של תורה שנקראת קנין לכן נאמר עם זו קנית בהר נחלתך בהר שהבטחת בו שנאמר בהר קדשי בהר מרום ישראל ארבעה נקרא נחלה ביהמ"ק נקראו נחלה שנאמר בהר נחלתך א"י נקרא נחלה שנאמר בארץ אשר ד' אלקיך נותן לך נחלה וכן התורה נקראת נחלה שנאמר וממתנה

נחליאל וכן ישראל נקראו נחלה שנאמר עמי ונחלתי ישראל אמר הקב"ה יבואו ישראל שנקראו נחלה ויבנו ביהמ"ק שנקראת נחלה בזכות התורה שנקראת נחלה לכך נאמר בהר נחלתך וכתב המפרש נקראו נחלה כדבר הננחל מדור לדור עד עולם וקמ"ל שאלו ד' דברים הם נחלה עולמית דברים קיימות לעולם ואתי לאשמעינן שאף ביהמ"ק נקרא נחלה אעפ"י שחרב מ"מ הרי הוא בקיומו בבנינו וכ' לשם טעמים חדא כפי שאמחז"ל שלא שלטה יד האומות בבנינו אלא שנסתלק ולא נשרף כלל אלא לעין הרואה והרי הוא בקיומו ועוד כיון שהבטחנו הקב"ה להחזיר לנו והבטחת הקב"ה הוא כמעשה ולכך הוא בכלל שנקראו נחלה שהם לעולם תורה נקרא נחלה שהוא מעולם ועד עולם וכן ישראל הם לעולם וכן איתא במדרש רבה ויקרא הבן יקיר לי אפרים כל מקום שנאמר לי איני זז לעולם לא בעוה"ז לא בעוה"ב בכהנים כתיב וכהנו לי בלוים כתיב והיו לי הלוים בישראל כתיב כי לי בני בתרומה ויקחו לי בבכורות כתיב כי לי כל בכור בסנהדרין כתיב אספה לי שבעים איש מזקני ישראל בא"י כי לי כל הארץ בירושלים אשר בחרתי לי מלכות בית דוד כי ראיתי בבניו לי מלך במקדש ועשו לי מקדש במזבח מזבח אדמה תעשה לי בקרבנות תשמרו להקריב לי בשמן המשחה שמן משחת קודש יהי' זה לי הא בכל מקום שנאמר לי איני זז לא לעוה"ז ולא לעוה"ב ופירש מהר"ש יפה ז"ל איני זז יראה הטעם שבאמרו לי תולה אותו בהקב"ה והשם שהוא קיים כך זה שנאמר בו לי קיים איני זז שמעלתם וקדושתם אינה יורדת לעולם והענין בכהנים שהכהונה לאהרן ברית מלח ולא תסור מהם אעפ"י שחטאו כמו שהוסרה ממלכי צדק שניתנה לאברהם וכמו שהוסרה מהבכורים שהיתה עבודה עליהם וכשחטאו בעגל הוסרה מהם ונתנה לכהנים וכן הענין בהלוים שמעלת לוי לא תסור לשבט אחר לעולם וכך בישראל נשבע ד' שלא להחליפם באומה אחרת וכן בסנהדרין אין מורידין מגדולתן דמעלין בקודש ואין מורידין וכך בא"י שאין קדושתה ניטלת ממנה וכך השגחת ד' כאומרו תמיד עיני ד' אלקיך בה וכך הענין בירושלים שאחר שנבחרה שוב אין ארץ אחרת במקומה כי נוב וגבעון ושילה שהי' המשכן בהם תחילה ושוב הובאה לירושלים שנקראת נחלה כדאיתא בזבחים כמו כן בדוד שאין מלכות פוסקת מזרעו כמו שנפסק משאול וכן בשמן המשחה שלא נעשה אחר במקומו כי אותו שעשה משה ע"ה קיים לעולם והא דיקשה דבבכורות כתיב ג"כ לי ואפ"ה נדחו משהוקם המשכן וניתנה לכהנים במקומם י"ל אעפ"י שנדחו מפני מ"מ לא פסקה קדושתם דהא צריכין פדיון והמשכן והמזבח יראה אעפ"י שבבנין שלמה נסתלקו מ"מ הם קיימים לעולם במקום שנגנזו ולא יהי' בהם הפסד (כדאיתא במס' סוטה שנגנזו במחילה תחת ההיכל) ומה שדרש על תרומה א"א לומר על קיום הדברים

שיביאו התרומה דהא בכלל זה אוה"מ והמזבח שמהדברים שהביאו תרומה נעשה ומה צ"ל עוד מקדש דהיינו ג"כ אוה"מ ומזבח וי"ל שמפני ג' תרומות נאמרו שם ואחד מהם בקע לגלגולת לקנות מהם קרבנות הציבור כמ"ש רז"ל לכן אמר לי לומר דאין תרומה זו לצורך האדנים והמשכן הצריכין לאותה שעה בלבד כי יש כאן תרומה שהוא מצוה לדורות תמיד וכמש"כ הרמב"ן בפ' כי תשא עלינו מצוה לתת שלישית השקל לשנה שיהא מביאין שקלים בכל שנה לקרבנות ולבדק הבית מפני שהי' עולה על הדעת שאין תמידין נוהגין אלא בזמן שהמסעות נוהגין כמש"כ בספרי על מה שנשנית פ' התמיד ר' יהודה אומר לפי שהיו ישראל אומרים לשעבר הי' המסעות נוהגין והתמידין נוהגין פסקו המסעות פסקו התמידין אמר הקב"ה למשה לך אמור לישראל שיהא נוהגין בתמידין והטעם סברא זו לפי כשמסעות נוהגין הי' ד' הולך לפניהם ולכך יכבדוהו בתמידים שהוא כמתאכסן אליהם אבל כשפסקו המסעות לא הודיעם שלעולם שכינה עמהם כמו במשכן (ובזה כתב בהפלאה לישב פי' רש"י פ' פנחס דאת הכבש האחד תעשה הוא ציוו לדורות ורמב"ן תמה הא כתיב עולת תמיד לדורותיכם וכתב הפלאה הכונה שהי' מקום לטעות רק באוה"מ ובאמת הדבר מבואר כן בספרי) ולכך אמר לי לומר שיהיו מעשיהם נעשים לעולם א"נ שהיו קיימין ע"י שמתעסקין בדיניהם כדאיתא סוף מנחות יעש"ה והנה מה שהקשה למה כתיב במקדש לי הא כבר נכלל במה שאמר באוה"מ ובמזבח לי ונ"ל דמזה ראי' לשיטת רבינו דכונת ועשו לי מקדש לא קאי אמשכן אלא אבית עולמים ובא לומר דמקדש כשיחרב ג"כ בקדושתו כי הוא נבלע במקומו וכמש"כ לעיל שדרשו חכז"ל שלא נשרף ולא שלטה בו יד האומות אלא נבלע במקומו ובספר עשרה מאמרות פירש בזה קרא זכור ד' לבני אדום האומרים ערו ערו עד היסוד בה משמע דלא נעשה בפועל ולא שלט בו יד אויב אלא נגנז במקומו ועדיין הבית קיים ואליהו מקריב בו בכל יום תמידין רק שנתעלם מן העין ובזה תי' המפורשים מה דקשה לכאורה דאיך שרף הקב"ה את ביהמ"ק והרי קיימ"ל הנותץ אבן אחת מן המזבח לוקה דכ' לא תעשון כן לד' אלקיכם והקב"ה שומר כל התורה להנ"ל ניחא דלא שלט בה באמת האש ויסוד דברים אלו יובנו עפמש"כ לקמן בה' ד' דברי הערוך לנר דף מ"א בהא דאמרו דבנין העתיד ירד מן השמים דהיינו שישראל יבנו בית המקדש ואח"כ ירד לעומתו מקדש מן השמים שיהא כנשמה בתוך הבנין לפי"ז גם בבית ראשון הי' רוח הקדושה ששרוי בו כנשמה בגוף ובעת החרבן עלה הרוחנית שבתוכו למעלה ושוב הי' רשאי לשרוף העצים והאבנים שאין בהן עוד רוחניות הקדושה ואולי שגם עצם הבנין הגשמי נבלע במקומו כאשר עלה הרוחניות שבו למעלה ועמש"כ בפ"ו מה' אלו והבן:

ז') **הנה** דעת רבינו דירושלים איקרי מנוחה וכבר הבאתי שיש לתמוה עליו דלכאורה משמע מגמ' דמנוחה זו שילה ונחלה זו ירושלים (וכעת ראיתי בספר פרי האדמה בפירושו על הרמב"ם שעמד בזה) אמנם נראה להביא ראי' לשיטת רבינו דאיתא בויקרא רבה פ' ל"ב על קרא דאשר נשבעתי באפי אם יבואון על מנוחתי באפי נשבעתי וחזרני בי אם יבואון אל מנוחתי למנוחה זו אינם באים אבל באים הם אל מנוחה אחרת ר' לוי בשם בר קפרא אמר למלך שכעס על בנו וגזר עליו שלא יכנס עמו לפלטין מה עשה המלך עמד וסתרה ובנאה והכניס בנו עמו לפלטין נמצא מקיים שבועתו ומכניס בנו כך אמר הקב"ה אשר נשבעתי באפי אם יבואון אל מנוחתי למנוחה זו אינם באים אבל באים למנוחה אחרת הנה מוכח דקאי על ירושלים דנשבע דלא יבואו למנוחה זו ירושלים רק לעתיד לבוא יבוא למנוחה זו שיכנסו לירושלים אמנם קשה לי דהנה בנדרים דף מ"ו איתא קונם לביתך שאני נכנס מת או מכרו לאחר מותר בית זה שאני נכנס מת או מכרו לאחר אסור וכתב הר"ן הוי יודע דכי היכא דבית זה חמור מביתך לענין מכרו לאחר הכי נמי ביתך חמור מבית זה לענין נפילה דאם אמר ביתך שאני נכנס ונפל ובנאו אסור ליכנס בו בכל שהוא ביתך משמע ואם אמר בית זה ונפל אף שחזר ובנאו מותר בו דכיון דנפל אזדא לי' אבל הרשב"א פ' המביא תניין כתב דאף האומר בית זה אם נפל אסור דכניסת קרקע קאסר עלי' והארץ לעולם עומדת והנה בפרשת דרכים הביא סברת הרשב"א וכ' דהריטב"א בחידושיו דחה דברי הרשב"א וסבר אם נפל מותר ליכנס והביאו ראי' ממדרש קהלת וכפי סברת הריטב"א אף באומר קונם לביתך אם נפל ובנאו מותר ליכנס דאין חלוק בין קונם לביתך לקונם בית זה ומטעם זה באים דור המדבר לעת"ל משום דנחרב הבית וד' נשבע אם יבואון אל מנוחתי והכונה למנוחה זו אינם באם אבל באים למנוחה אחרת והנה לפי"ז יקשה לדעת הרשב"א והר"ן דסובר דאסור ליכנס באומר קונם לביתך א"כ כיון דנשבע אם יבואון אל מנוחתי אסורין גם במנוחה אחרת וכ' לתרץ לפמש"כ הש"ך סי' ריי"ו דאם אמר ביתך שאני נכנס וקנה בית אחר לא נאסר דאף למ"ד קונם ביתך אם נפל אסור אם קנה לו בית אחר מותר שלא הי' כוונתו אלא על בית שהי' לו בשעת הנדר א"כ לפי"ז ניחא דבית שלישי שיורד מן השמים מעשי ידי יוצר והו"ל כקנה בית אחר לגמרי ועדיף מיני' דשם עכ"פ דומה לבית ראשון במהותו ואיכותו משא"כ בבית שלישי שלא הי' לעולמים ואין להשותם בשום דבר לא באבניו כי הם ספיר גזרתם חפצי שמים לא בעציו כי הרי הם עצי עדן ולא במהותו שכולו רוחני וא"כ עדיף טפי מקנה בית אחר שכ' הש"ך דמותר להר"ן דמאי אמרת הקרקע שעליו קאי הבית ג"כ נאסר לא כן הוא דלדעת הר"ן הא לא חייש לכניסת לקרקע ונמצא דגם

לדעת הר"ן לדברי הש"ך דור המדבר מותרים לעת"ל ודלא כדעת הרשב"א עיי"ש:

וקשה לי דהנה יש להוכיח דהעיקר כסברת הרשב"א דבית זה ונפל אסור דהקרקע אסורה דקרקע לעולם עומדת דהנה קיימ"ל דק"ר קלע"ל וכתב רבינו בפ"ו דהמקום נתקדש וקשה לכאורה הא אמרינן בע"ז דבאו בה פרוצים וחללוה א"כ גם קדושת המקדש נתחלל וכבר הרגיש בזה בריטב"א מכות דף י"ט ולישב נראה לפי סברת הרשב"א הנ"ל דקדושת המקום קרקע עולם שמקודש כבר מאעא"ה כמש"כ רבינו בפ"ב מה' אלו בזה שפיר אמר רבינו דמקום דמקדש מתקדש לעולם ואסור לזר ליכנס לשם וכן אם הי' אפשר לבנות שם מזבח מותר להקריב אבל קדושות המחיצות נתחלל ע"י פרוצים ואם חזר ובנאו הוא קדושה חדשה ואם כן הדרה הקו' לדוכתי' אמאי דור המדבר מותרים בה לע"ל הא כיון דקרקלע"ל משום דקדושת המקום שהוא קרקע עולם בקדושתו עומדת ולא אזלינן בתר המחיצות דאי אזלינן בתר המחיצות א"כ נאמר באו בה פרוצים וחללוהו א"כ אמאי קדלע"ל הא הוה קדושה חדשה אולם אי אמרינן כמ"ד דמנוחה זו שילה א"כ הקב"ה רק נשבע שלא יבואו למנוחת שילה אבל לירושלים שפיר דומה לקנה בית במקום אחר דמותר ליכנס וכדברי הש"ך א"כ לפי"ז אדרבא מוכח דלאותו מפרש ע"כ נדרש דמנוחה זו שילה אולם לדעת רבינו נראה לישב לפי מה דאיתא במדרש דלעתיד יתרחב א"י למאוד וירושלים יתרחב כמו א"י א"כ גם הקרקע עולם הוה קרקע חדשה לכן שפיר מותרים דור המדבר ליכנס לירושלים שנקרא מנוחה והיינו דקאמר למנוחה זו אין נכנסין אבל נכנסין למנוחה אחרת לע"ל וא"ש:

ועיין פסחים פ' אלו עוברין אמר ריב"ל עתיד הקב"ה להוסיף על ירושלים עד שהסוס רץ ומציל ועיין במהרש"א שזה התוספתא הוא לענין אכילת קדשים וכתב באור יקרות דהטעם הוא דמשמעות הגמ' הוא שיהא ההוספה אכל ארבע רוחות והיינו כ"ד שעות ואיתא בגמ' דשבועות אין מוסיפין על העיר ועל העזרות אלא עפ"י בי"ד של שבעים ואחד ושני לחמי תודה שנאכלין ליום ולילה לכן א"י להיות יותר מכ"ד שעות דשוב יהא הלחם פסול א"כ צריך ההוספה דוקא שש שעות כדי שיהא בין הכל כ"ד שעות ול"נ דאין זה קו' דהכי לא הי' יכולין לקדש ב"ד בשתי לחמי תודה מצד זה ובשתי לחמי תודה מצד השני ותדע דהא מסתמא לא קידשו בלילה דכמו דכ"ש אין מקדשין בלילה כן הקידוש בלח"ת מסתמא אין מקדשין בלילה וא"כ אי אפשר לקדש בי"ב שעות אם ההוספה מכל צד הי' שש שעות:

והנה בהא דפליגי אי קדושת שילה יש אחרי' היתר קשה לכאורה דמקרא מוכח להדיא דיש אחרי' היתר דכתיב לא תעשון כן לד' אלקיכם כי אם אל המקום אשר יבחר וכו'

לשכנו תדרשו ובאת שמה ופי' הרמב"ן עפ"י ספרי הקב"ה לא יגלה להם מקום מקדש עד שידרשנו ע"י נביא וכ' בח"ס על התורה דלפי"ז לכשיבנה ביהמ"ק ע"כ לנתוץ ולהרוס המקדש שהי' עומד שם המזבח והארון כדי לבנות ביהמ"ק במקומו ואלו לא חטאו ולא נחרב שילה ע"י פלשתים הי' ישראל בעצמן צריכין לנתוץ ולהרוס ולבנות ביהמ"ק לכשיתגלה להם המקום והיינו דכ' את מזבחותיהם תתוצון ל"ת כן לד' ופירש"י אזהרה לנתוץ אבן ממזבח ביהמ"ק ואמר כ"א אל המקום לשכנו תדרשו אז הותר לנתוץ ותעשון כן לנתוץ מקדש ד' כדי לבנות ביהמ"ק בית עולמים א"כ לפי"ז אף אם לא חרבה שילה ע"כ הי' נפקע קדושתה שקדושה לא הי' עולמית רק עד זמן שיתגלה מקום המקדש א"כ ע"כ עתה שנחרבה שילה יש אחרי' היתר דמעיקרא לא נתקדשה רק לזמן אך י"ל דבוודאי אי לא נחרבה שילה הי' ג"כ רשאין לנתוץ מקדש שילה לכשיבנה הבית עולמים במקום שיתגלה להם ע"י נביא דממילא הי' נפקע קדושת שילה כיון שנתחללה וירדה הקדושה קדושת עולמים על מקום אחר אבל במשכן נוב וגבעון דעדיין לא נתגלה מקום המקדש ליבנות בית עולמים לא היתה הקדושה נפקעת ולא הי' רשאין לסתור מקדש שילה ולקבוע מזבח ומשכן בנוב וגבעון ולכן רק ע"י דנחרבה פקע קדושתה ולכן שפיר פליגי אי שילה יש אחרי' היתר כל זמן שלא נבנה הבית עולמים:

אמנם מש"כ הח"ס לפרש דלזה כתיב לשכנו תדרשו כדי שיהא רשאין לנתוץ ולבנות ביהמ"ק (הנה בוודאי אין כונתו שיהא רשאין לנתוץ כדי לבנות במק"א דז"א דקודם שנבנה אין רשאין לנתוץ כיון דצריך להקריב הקרבנות בוודאי חייב אם נותץ אבן אחת רק נראה שכונתו) ע"ד דאיתא ביצה דף ה' דדבר שנאסר במנין צריך מניין אחר להתירו כמו במעמד הר סיני שהקב"ה אמר שהצאן והבקר אל ירעו מול ההר ההוא וצריך קרא במשוך היובל המה יעלו בהר כן בזה צריך להתיר אף דכשכבר יהא בית עולמים על תלו בנוי וחלה הקדושה במק"א הוה אסור לנתוץ בית המקדש שבשילה משום דכל דבר שנאסר ע"י הקב"ה צריך היתר ע"י הקב"ה לכן צריך קרא לשכנו תדרשו דאז רשאי לנתוץ (והנה בצל"ח ביצה דף ה' כ' בפשיטות דכל שחלה הקדושה פעם אחת לא תיפקע בכדי ולכן כיון שקנה ההר הקדושה לשעתו שהי' משכן לשכינה כבר קנה קדושת עולם אפי' תסתלק השכינה משם צריכין לינהוג בו כבוד ומורא ורק דגלי קרא דפקעה הקדושה אולם יש לומר דמשם אין ראי' כיון דלא חלה הקדושה על מקום אחר דהא נעלה הענן מההר אחר זה ולא ירדה השכינה עד שנבנית אוה"מ ולכן לא פקעה הקדושה אבל בבנין בית עולמים דחלה הקדושה על מק"א הוה פקע הקדושה שפיר רק כיון שנאסר ע"י הקב"ה צריך היתר ע"י הקב"ה לכן צריך קרא כנ"ל ודו"ק:

והנה איתא במגילה דף ט"ז דיוסף בכה על משכן שילה וכבר תמה בה"ג מהרצ"ח מה בכה הרי כן הי' יעותד ליחרב שאין בית עולמים רק בירושלים דהא ג' מצות נצטוו בכניסתן לארץ לבנות בית עולמים ונ"ל דאם זכו ישראל שימי שילה יעמדו עד שיגיע העת לבנות בית עולמים בנין עדי עד לא הי' נחרב בית ראשון כי הי' מתקיים השני מקדשות ע"י מקדש שילה ומקדש בית עולמים בירושלים רק יען שלא זכו וחרבה שילה ע"י כן לא נתקיימה בית עולמים הבית הראשון שנבנה וגם בזה אם זכו ישראל הי' מתקיים בבית השני גדול יהי' כבוד בית האחרון מן הראשון אבל לא זכו ישראל גם לזה ובית האחרון אשר עליו ניבא גדול יהיה לא נתקיים עד לעתיד:

עוד י"ל דעכ"פ נהי דחרבה הא אפי' ביהכ"נ שחרב לא פקעה קדושתה ומשכן שילה פקעה כל הקדושה ע"כ בכה ובהפלאה פ' ראה כ' דקדושה יש בה באמת ולא משמע כן כיון דס"ל דיש אחרי' היתר ועל זה בכה שפיר:

אולם לפמש"כ לעיל לק"מ דל"ה צריך ליחרב המקדש שילה כי אם הי' בנוי הבית עולמים הי' ממילא מתבטל הקדושה אף כשהוא בבנינה ועתה שחרבה באו פריצים וחללהו לכן בכה שפיר:

ח') **עוד** שם ואומר זאת מנוחתי עדי עד וכו' עד אמצא מקום לד' הנה לעיל מיני' כתיב נשבע לד' נדר לאביר יעקב אם אבוא באוהל ביתי ועניין שבועה זו צריך ביאור דהא כתיב ויאמר נתן אל המלך כל אשר בלבבך עשה כי ד' עמך ויהי בלילה ההוא ויהי דבר ד' אל נתן לאמר וכו' האתה תבנה בית לשמי ע"ש פירש"י בשם המדרש וקשה מ"ט לא אמר הקב"ה לנתן מיד שלא יבנה והניח לנתן לטעות בהוראתו לאמר לדוד עשה וכ' בח"ס בנדרים דף פ"ט דהענין כך היא דהע"ה נשבע לד' לאביר יעקב אם אבוא באוהל ביתי אעלה על ערש יצועי אם אתן שנת לעיני עד אמצא מקום לד' ופי' לשון זה שתלה נדרו בתנאי שאם יתן שנת לעיניו על יצועי מטתו טרם ימצא מקום לד' לא יבוא באוהל ביתו ולא יכנס לשם והנה איתא בנדרים שם דא"א להתיר נדר עד שיחול הנדר א"כ לא הי' אפשר להתיר נדרו ג"כ עד כשיחול וישן על ערש יצועי שאז חל הנדר בהכנסתו לאוהל ביתו ע"כ הניח לנתן הנביא לטעות בהוראה ולומר לו כל אשר בלבבך עשה כי ד' עמך ועל סמך זה שכב באותה הלילה על יצועי וחל הנדר אז ויהי בלילה ההוא ויהי דבר ד' אל נתן האתה תבנה ביתי לשמי ועי"ז התחרט והותר לו נדרו על הכנסתו לביתו וע"ש:

אמנם הנה זה פלוגתא דאמוראי אי חכם יכול להתיר הנדר קודם שחל אולם יש להוכיח דהלכה כמ"ד דחכם א"י להתיר עד שחל הנדר דהנה תניא שאיני נהנית ולאביך אם אינו תושה לפיך ר"נ אומר לא יפר וחכ"א יפר ואיתא שם דראב"י ס"ל דכי היכיא דפליגי

בהפרה ה"נ פליגי בשאלה לחכם ורב פפי אמר דפליגי בהפרה אבל בשאלה ד"ה אין חכם מתיר כלום אא"כ חל הנדר דכ' לא יחל דברו לא יחל חלות הנדר ורבינא מסיק דבשאלה כ"ע לא פליגי דמיפר ואעפ"י שלא חל הנדר והנה קשה לי דלעיל דף ס"ח בעי אי בעל מיגז גייז או אי קלושי אקלושי ופשט מדקתני הפר האב ואח"כ מת הבעל חוזר האב ומיפר חלקו ופליגו בזה ב"ש וב"ה דלב"ש יכול להפר חלקו דמיגז גייז ויכול לירש חלק הבעל ולב"ה איקלושי מיקלש וליכא אלא איסור בעלמא ואינו חשוב להורשו לאב ונפשט האיבעיא וקשה לי איך נפשט מינה האיבעיא דהנה יש להבין במאי פליגי ב"ש וב"ה ונראה דהנה לעיל בפ"ב כתב הר"ן דלכן אין שבועה חל על הנדר אף שהדין נותן דאיסור גברא יחול אאיסור חפצא משום בנדר הוה איסור גברא בלאו דבל יחל הוה איסור גברא כשאר איסורין והסבר הדברים נראה כך דהא לפי מה דפליגו אמוראי אי חכם יכול להפר הנדר קודם שחל דלמ"ד דיכול להתיר קודם שחל ע"כ דאיסור נדר עליו משעת אמירה וזהו ע"כ איסור גברא רק אח"כ כשחל הנדר הוה איסור חפצא ג"כ מעתה י"ל דמסתברא דב"ש דסברי מיגז גייז הנה משום דסבירא לי' דנדר הוה איסור חפצא לבד דס"ל דאין מיפר אלא כשחל הנדר א"כ ל"ה רק איסור חפצא לבד ובזה אמרה תורה אבי' ובעלה מפירין נדרי' ע"כ דמיגז גייז דאל"ה במאי הם שותפים אבל אי אמרינן דהוה איסור גברא וא"ח אז א"צ לומר מיגז גייז דמסתבר לומר דמי שמיפר תחילה מיפר הא"ח והאחר מיפר גם האיסור גברא דהאיסור חפצא הופר ע"י האב ונראה שזה באמת סברת ב"ה והנה זה פשיטא דהאיסור גברא שנשאר לקי ג"כ עלה דאל"כ אכתי אמאי לא חלה עלי' שבועה דהוה איסורא בעלמא והוה חמור על קל כידוע וא"כ מעתה קשה לי איך נפשט מדב"ה האבעיא דלא לקי דהא לב"ה נהי דאיקלש הנדר דאזיל מיני' האיסור חפצא אבל איסור גברא נשאר הרי ג"כ לקי וא"כ אדרבא בהך איבעיא בשני זתים נפשט דלקי אכל שני זתים כיון דל"א מיגז גייז רק דנשאר האיסור גברא שחל עלי' משעת אמירה כל זמן שלא הפירו שניהם:

אך לכאורה יש לומר דהנה בשמעתין איתא דר"נ אמר זו דברי ב"ש אבל ב"ה אומר דלא יפר דמיקלש איקלש והא לר"נ ס"ל דגבי הפרה א"י להפר עד שחל הנדר א"כ ל"ה אלא איסור חפצא א"כ לדידי' לב"ה דמיקלש קליש היינו דהאיסור חפצא גופי' מיקלש לי' וא"כ לא לקי לב"ה ושפיר נפשט האיבעיא מדר"נ אבל באמת ז"א דהא לא קיימ"ל כר"נ דאנן קיימ"ל דלגבי הפרה יכול להפר אף שלא חל הנדר א"כ לדידן הוה איסור גברא ואיסור חפצא א"כ ממילא לב"ה אף במקלש קליש דהיינו דאיסור גברא לבד נשאר הא על איסור גברא לקי ג"כ א"כ לדידן ל"ש לומר דנפשט דלא לקי דהא לדידן ע"כ דלקי

לב"ה משום איסור גברא וא"כ איך קפשט מדר"נ דקאמר זו דברי ב"ש אבל לב"ה מיקלש קליש דבוודאי לר"נ לשיטתו איפשטא האבעיא שפיר אבל לדידן להלכה לא נפשטה האיבעיא כלל כיון דלית הלכתא כר"נ דסובר דגבי הפרה א"י להפר עד שחלה הנדר א"כ ל"ה אלא איסור חפצא:

אך י"ל דבוודאי למ"ד דפליגי גם בשאלה לחכם ולב"ה גם בשאלה יכול להתיר קודם שחל הנדר שפיר מוכח דלב"ה איכא איסור גברא נוכל לפרש דהיינו טעמא דב"ש וב"ה דפליגי אי הוה גם איסור גברא או איסור חפצא לבד אבל כיון דאנן קיימ"ל דלשאלה לא פליגא דבעינן שיחול הנדר א"כ ע"כ הכרח לנו לומר דהא דבהפרה לב"ה יכול להפר קודם שחל הנדר משום דאיכא איסור גברא עכ"פ דע"כ גם לענין שאלה ג"כ יהא מהני קודם שחל הנדר א"כ מוכח דהלכה כמ"ד דלענין שאלה לכו"ע אין יכול לשאול עד שחל הנדר ומיושב קושיתינו על נכון אבל אם כן תיקשי לשיטת הר"ן דס"ל דבנדר איכא איסור גברא הא לפמש"כ מוכח מדקיימ"ל דלענין שאלה צריך שיחול הנדר תחילה מוכח דליכא איסור גברא בנדר רק איסור חפצא:

אמנם לכאורה אכתי יש לומר דאיכא איסור גברא משעת אמירה והא דלשאלה אין יכול להתיר עד שחל הוא מטעם שכ' הרא"ש דסמוך לי' יחל דברו ככל היוצא מפיו שבא לכלל עשי' וגלי קרא דרק אז יכול להתיר כשבא לכלל עשי' ואם כן שפיר נוכל לפרש דלדידן טעמא דב"ה משום דאיכא איסור גברא וא"ח רק דאיסור חפצא הלכה לה ולא נשאר רק איסור גברא דמקלש קליש איסורא ועל איסור גברא לא לקי והא דלא חל שבועה אנדר היינו דכל זמן שלא הותר האיסור חפצא לקי אבל יחל דברו לכן גם האיסור גברא חמור ולא מצי חל שבועה על האיסור גברא ודו"ק אך א"כ יקשה הא הר"ן גופי' לא מפרש כן דהר"ן מפרש דלמ"ד דצריך שיחול הנדר תחילה היינו משום דמפרש לא יחל חלות הנדר ולא משום דסמוך לי' ככל היוצא מפיו א"כ ל"ש לחלק בין שאלה להפרה דאי בהפרה אמרינן דיש לו הפרה קודם שחל יען שיש איסור גברא משעת אמירה גם בשאלת נאמר כן א"כ לכאורה נסתרו דברינו הנ"ל:

ואמנם באמת פירושו של הר"ן מוכרח דלא כהרא"ש מהא דאיתא בדף י"ד דפריך מ"ש נדר דדרשינן לא יחל דברו לד' שבועה נמי כתיב לא יחל דברו לד' ומשני דנדר איסור חפצא ובארנו שם דהיינו דבנדר דמפרשינן לא יחל חלות הדבר דהוה איסור חפצא ע"כ שפיר מתפרש אף במקום לד' לא יחל וזה ל"ש לפירש הרא"ש (ואמנם יבואר להלן דרך אחר במה דמשני דנדר איסור חפצא ובזה יתכן גם לשיטת הרא"ש):

ט') **והנה** בהאי ענינא דנשבע דוד לבנות ביהמ"ק יקשה לכאורה הא מושבע ועומד הוא כדפריך בכמה דוכתין ואין לומר כדמשני בנדרים דף ח' אהא דאמר רב גידל אמר רב מניין שנשבעין לקיום המצוה דכ' נשבעתי ואקיימה משפטי צדקך ופריך מושבע ועומד הוא ומשני התם לזרוזי נפשי' קעביד וא"כ ה"נ לזרוזי נפשי' קעביד ז"א דהנה ברדב"ז ח"ג סי' תמ"א כ' דנדרי דוד רק בנדרי צדקה דבהא הוא דמסיק בגמ' דלזרוזי' נפשי' שרי וז"ל כדמעיינת שפיר תשכח דאין הדברים אמורים אלא בנדבה ונדר שאין מקיים בה מצוה כגון קרבנות שאיני מחויב בהן מן הדין אלא בא להתחייב בהן וכו' אבל צדקה הוא מ"ע שהוא מחויב בה ונשבעין לקיים המצוה לזרוזי נפשי' לפיכך אם רואה עצמו מתרשל במצות צדקה מצוה עליו לאמר הרי עלי ולא יכול לחזור וכו' תו איכא טעמא אחרינא בצדקה שהרי לא התיר הנסיון במצוה מן המצות אלא במצות צדקה והאומר סלע זו לצדקה כדי שיחי' בני ה"ז צדקה דכ' בחנוני נא בזאת והמעשר היינו צדקה וטעמא דמילתא משום תקנת עניים ואם הנסיון שהוא אסור מה"ת דכ' לא תנסון וכו' התירו הכתוב מפני תקנת עניים הנדר שאיני אסור אלא שלא ליתי לידי תקלה אינו דין שהוא מותר לעניים וכ"ו שגם הכשרים נודרין מעות לצדקה דכ' נשבעתי ואקיימה וכ' ודוד כשר הי' עכ"ל (ועיין רשב"א חולין דף ב' דבצדקה שרי לנדור רק בקרבנות אסור לנדור והיינו דבצדקה הוה כנודר לזרוזי' נפשי') וא"כ אכתי תקשה מהא דנשבע נדר לאביר יעקב והנה בר"ן שם כתוב וז"ל מכאן נראה לי ראי' דכל מידי דאתיא מדרשא אעפ"י שהוא מה"ת כיון דלא מפורש בקרא בהדיא שבועה חלה עליו:

אולם ראיתי בראב"ן הביאו בש"א סי' ס' שכתב בשם הצרפתי לפרש הא דפריך והא מושבע ועומד הוא דהכונה וכי מושבע ועומד שלא מצינו בקרא בפירוש שקוה"י על היין אלא שחכמים דרשו זכרהו על היין (והיינו כסברת הר"ן) והראב"ן דחה פירוש זה דהא כל התורה מדרש חכמים הוא ומה שדרשו חכמים הוא מצוה שבע"פ ונתנה בסיני: **אך** בריטב"א משמע דמפרש דקו' הגמ' וכי מושבע ועומד הוא דהא הוה רק דרבנן דקידוש והבדלה על היין רק דרבנן נשמע אי הוה דאורייתא אף שאין מפורש אין שבועה חלה עליו (ועשו"ע סי' רל"ט דפסק דמה שאין מפורש בתורה שבועה חלה עליו כשיטת הר"ן) (ועיין לקמן שכתבתי לישב) א"כ קשה מה שהקשיתי מדוד שנשבעין לקיים המצוה דאין שבועה חלה כלל אולם עוד כתב הר"ן דלענין בל יחל שפיר חל אם נשבע לקיים המצוה רק לענין קרבן לא חל ובחי' רע"א סי' רל"ח כתב ראי' לזה מדברי תוס' שבועות דף כ"ז דריב"ב דמחייב בנשבע לקיים ולא קיים דס"ל דא"צ להיות בלאו והן דמ"מ מודה דנשבע שלא לאכול נבילה דלא חל משום דאין איסור חע"א ה"ה

לדידן דקיימ"ל כת"ק דנשבע ולא קיים דפטור משום דליתא בלאו והן היינו לענין קרבן אבל לענין בל יחל יש חילוק בין נשבע לקיים מ"ע בין לקיים מל"ת מעתה תמוה לי סוג' דנזיר דמוקי קרא דמיין ושכר יזיר בנשבע שלא אשתה ונדר בנזיר דגלי קרא דחל ויקשה הא א"צ קרא דבנזיר דאנו דנין לענין מלקות שפיר חל לקיים המצוה ול"ל קרא ע"ז ומוכח דאי לא קרא ל"ה חל דלא כר"ן אולם נראה דהנה במרדכי בפ"ג דשבועות הביא דברי הירושלמי שם בנדר בליל פסח שלא לאכול מצה פי' הואיל ואסור עליו מצה בכל פעם מיגו דחל שבועה על מצה של רשות חל נמי על מצות מצוה כדאמרינן בנזיר מיין ושכר יזיר לאסור יין של מצוה כיין רשות עכ"ד (והנה מה שדברי המרדכי תמוהים יתבאר במק"א) אבל עכ"פ נלמד מדבריו דדייק מהך דנזיר דבכולל שבועה חלה לבטל את המצוה והנה זה לחד אוקימתא שם ומסקנא מוקי בנשבע שלא לשתות ונדר בנזירות דאין שבועה ונדר חל על שבועה וא"כ לשיטת המרדכי דמשם ילפינן יהא נשמע מהכא דבכולל חלה אפי' לקיים המצוה (כמו שהוא שיטת הר"ן נדרים דף י"ח דלא כמש"כ הרשב"א בתשובה סי' תרי"ו) מעתה לפי"ז י"ל קו' רע"א הנ"ל דבאמת מהתם ילפינן אבל אי לאו קרא דנזיר ל"ה חל אף לבל יחל ומהתם הוא דילפינן דחל לקיים המצוה לבל יחל עכ"פ (אולם ברמב"ן פ' חקת כ' דאפי' בקיום מ"ע איני מתחייב קרבן ולא מלקות וכבר הרגיש בזה ברע"א שם) וא"כ א"ש נמי מה שהקשינו מהא דדוד הע"ה נשבע לבנות ביהמ"ק דשפיר חל וקיים המצוה עכ"פ לענין אבל יחל והנה לפי שיטת המרדכי דמהתם ילפינן א"כ למסקנא דמוקי בנשבע שלא לשתות ואח"כ נדר בנזיר א"כ נשמע אפי' בנשבע לקיים האיסורין ג"כ חל דהא שם בנשבע שלא לשתות ונדר בנזיר הוא לקיים האסורין:

אולם הנה דברי המרדכי הנ"ל לכאורה תמוהים דהא לר"ש דלית לי' כולל ע"כ הך דמיין ושכר יזיר דחלה בנשבע שלא לשתות הוא גזה"כ א"כ מיני' נשמע דלרבנן ג"כ גזה"כ וא"כ מנ"ל לילף משם אליבא דרבנן דחל בכולל בלקיים האיסורין דילמא גם לרבנן גזה"כ כמו לר"ש (וכבר הקשה עליו בס' ביאור מרדכי פ"ג דברכות) ונראה דדעת המרדכי דנזיר הוה איסור חפצא וכל איסור חפצא היינו איסור מוסיף (כמו שהעלה באבני מילואים סי' י"ב) ובאיסור מוסיף ר"ש מודה וא"כ אצ"ל דהוה לר"ש גזה"כ ומיני' נשמע דלרבנן ג"כ ילפינן מהכא דנדרים חלים לקיים האיסורין (וא"צ לומר מטעם כולל דזה רק בשבועה צריך לרבנן מטעם כולל) מטעם דנדרים איסור חפצא והוה מוסיף (וממילא נשמע לרבנן גם בשבועה חלה לקיים האיסורין אף דל"ה איסור חפצא חלה בכולל וא"ש דברי המרדכי דהא לרבנן אית להו כולל בעלמא (ולקמן יבואר באופן אחר) וא"כ הדרה קו' לדוכתי'

איך נשבע לקיים המצוה הא בזה ליכא כולל והיכא דליכא כולל אין חלה רק בנדרים משום דהוה איסור חפצא וכל איסור חפצא הוה מוסיף לכן נראה דבאמת דוד הע"ה לא נשבע לבנות רק בתורת נדר קיבל עליו וכדכ' נדר לאביר יעקב והא דכ' דנשבע היינו רק על זה שלא יבוא אל ביתו:

י') **ונראה** להביא ראי' דנדרים חלים על איסורין לקיים דהנה בשבועות דף כ"ז איתא דריב"ב דן קו"ח אם חל ארשות לא יחול אמה שמושבע ועומד כדאיתא בשבועות והקשו תוס' דאאחע"א יוכיח ונראה ליישב דהא קיימ"ל במוקדשים דאיסור חע"א דגלי קרא כל חלב לד' דמוקדשין חל על חלב כדאיתא במעילה דף י"ז מוכח מזה דנדרים חלים על איסורין לקיים דהא נדרים הוה ג"כ איסור חפצא כמו מוקדשין ומחד טעמא הוא דחלין על איסורין לקיים וא"כ ל"ש לעשות יוכיח מהא דאאחע"א דאדרבא הרי מוקדשין דהוה איסור חפצא חלים באמת על איסורין לקיים וא"כ ה"ה דנדרים חלין על איסורין לקיים מהא"ט הדין נותן דחל בנדר לקיים המצוה:

אולם לכאורה קשה דהחילוק בין קדשים לאיסורין דלא חלין זה על זה אף דס"ל דאין איסור חע"א דהרי הוה לקיים האיסור הראשון ולחייבו בתרתי לכאורה הוא מהא"ט גופי' דאיסורין דהוה רק איסור גברא לכן לא חלין אבל קדשים דאיסור חפצא חל אאיסורין דעלמא דהוה רק איסור גברא א"כ מהא"ט בנשבע לקיים המצוה לא יחול כמו דאאחע"א דהוה איסור גברא ושבועה ג"כ איסור גברא א"כ הדרה קו' תוס' לדוכתי' דאחע"א יוכיח דמה"ט נמי נימא דשבועה לא חלין לקיים המצוה אך יש לומר לפמש"כ האבני מילואים הנ"ל דאיסור חפצא חל יען דהוה איסור מוסיף א"כ שבועה ג"כ י"ל דהוה איסור מוסיף דהא קיימ"ל דעל מצוה א"צ לפזר יותר מחומש כמבואר בשו"ע או"ח סי' תרנ"ו ועכשיו שנשבע דמוזהר בלאו צריך ליתן כל ממונו (ובה' כהמ"ק כתבתי אריכות ע"ז) ושפיר דן ריב"ב קו"ח ומיושב קו' על נכון (ועיין בסי' רל"ח דשבועה חל אאיסור שאין מפורש בתורה כמו לחבול בעצמו להנ"ל א"ש דחל משום דהוה מוסיף דכיון שאין מפורש בתורה א"צ לבזבז כל ממונו כדמחלקינן כהא"ג בסי' תרי"א דבאין מפורש בתורה אין חייבין להפרישן:

ובהא יש מקום אתי ליישב קו' הבית אפרים סי' ל"ה דאיך נשמע מכל חלב לד' דאיסור מוקדשין חל אחלב הא צריך קרא להנאה בעלמא שאין בו איסור אכילה כגון הנאת סיכה והדלקה דמשום חלב ליכא איסור כלל ומשום מוקדשין אסור בהנאה דא"ל אי לא חל לאכילה לא חל לענין הנאה דהא בפי' המשנה בכריתות כתב במוקדשין לא תליא איסור הנאה באיסור אכילה דהא אף במידי דליכא אכילה איכא איסור מוקדשין א"כ

איסור מוקדשין במידי דאכילה דאיכא איסור חלב לא חל אף במוסיף לפמש"כ ניחא דהדרשא דכל חלב לד' היינו ממש הדרשא דכי ידור נדר לד' דדרשינן במקום לד' אי אתה מיחל ה"נ האי קרא דכל חלב לד' הכונה ג"כ כיון דהוה איסור חפצא חלה אף במקום שהוא לד' דהיינו שאסור משום איסור אחר איסור חלב אפ"ה מוקדשין חלה:

אולם עדיין קשיא לשיטת המרדכי לפמש"כ הנובי"ת סי' קי"ז דלר"ש דלית לי' מוסיף נדרים לא חלין על איסורין דהא דאיסור חפצא חל היינו משום דהוה איסור מוסיף דמוסיף איסור חפצא והא לר"ש גם מוסיף לית לי' א"כ נסתר מה שכתבנו דלר"ש ג"כ חל משום דהוה איסור חפצא דהא כיון דלית לי' איסור מוסיף בעלמא גם נדרים לא חלין וע"כ גזה"כ היא א"כ הדרה קו' לדוכתין מנ"ל לילף משם דלרבנן שבועה חלה לקיים המצוה בכולל:

אולם הדבר ניחא דהא בירושלמי דנזיר הביאו הריטב"א בנדרים פ"ב איתא וז"ל ר"א בשם ריב"ח הריני נזיר מיין של ערלה ל"א כלום חברי' אמרו מחלוקת כר"ש פי' המ' ר"ש הוא דסובר אאחע"א אבל לרבנן דפליגי עליו אסור ואר"י כאן בנדרים כאן בשבועת נדרים חלים על איסורין ואין שבועות חלין על איסורים פי' דלעולם הא אפי' לר"ש אסור דמודה הוא בנדרים דחלין על איסורין ונזירות נדר הוא ואיסור חפצא א"כ מוכח דנדרים חלין על איסורין ואפי' לר"ש מכש"כ לרבנן וכן נזירות חל כיון דהוה איסור חפצא א"כ מה דהקשה הנוב"י הא כיון דל"ה אלא איסור מוסיף והא ר"ש לית לי' איסור מוסיף ע"כ דהיינו לענין אאחע"א דכל איסור הוה רק איסור גברא והוה כנשבע לקיים המצוה אבל נדרים דאיסור חפצא שפיר חל גם באיסורין דיש לו עדיפותא דהוה איסור מוסיף ג"כ ע"כ עדיף משאר מוסיף דשאר איסור מוסיף עכ"פ ל"ה אלא איסור גברא וא"ש (שוב ראיתי ברמב"ן במלחמות ספ"ג דשבועות דמירושלמי נשמע דנדרים חלים לקיים המצוה כיון דהוה איסור חפצא עדיף מכולל ומוסיף):

והנה בהא דנדרים חלין על דבר מצוה מדכ' כי ידור נדר לד' לא יחל דברו אפי' במקום לד' הוא בבל יחל איתא בגמ' בנדרים דף ט"ו דפריך עלה ומ"ש שבועה דכתיב לד' לא יחל דברו דלד' אתה מיחל דלא חלה על דבר מצוה ומשני הכא באומר ישיבת סוכה עלי והכא באומר שבועה שלא אשב בסוכה ולכאורה תמוה א"כ דסברא הוא קרא ל"ל כדפריך בעלמא מכדי סברה הוה קרא ל"ל וגם קשה בהא דמשני הכא קאמר ישיבת סוכה עלי איך מתורץ בזה קו' הגמ' דכאן דריש מלד' לרבות ובשבועה דריש לד' למעט ועיין ר"ן שנדחק לפרש:

לכן אומר לפרש ברווחא דהנה ברשב"א הקשה ליתי עשה ולידחי ל"ת ותי' דהוה עשה

ול"ת ובשעה"מ תמה דהא קרא קדריש וכתב לפרש דקו' רשב"א הוא א"כ לילף דל"א עדל"ת וע"ז כתב דש"ה דהוה עשה ול"ת ואכתי קשה הא איתא בשאלה א"כ נשמע דבשישנו בשאלה ג"כ לד' וקשיא מיבמות דף ה' דאמרינן דמצורע דחי עול"ת דנזיר מהא"ט דישנו בשאלה ויש ליישב דהנה האי סברא דישנו בשאלה נדחה נראה דיתכן רק לפירש הריב"א שבתוס' פסחים דף מ"ז דל"ת כמאן דליתא ולא נשאר רק העשה וכיון דעשה קיל שפיר דחי לה עשה דמצורע דל"ש מאי אולמי' האי עשה מהאי עשה דהא עשה דנזיר קילא דישנו בשאלה אבל אי ל"א כסברת ריב"א כדעת תוס' שם בפסחים וכן בקידושין דף ל"ד שיטת הר"י טוב עלם בוודאי לא מסתבר לומר יען דישנו בשאלה לכן יהא עשה דחי לעול"ת כאחת:

ולפי"ז י"ל דכאן בנדרים דאיסור חפצא וחל ע"כ אחפץ דעומד החפץ באיסור א"כ ל"ש לומר דל"ת כמאן דליתא וכיון דל"ש לומר כן ל"ד לעשה ול"ת דנדר אף דישנו בשאלה ולא יקשה נילף מכאן דל"א עשה דחל"ת ועשה דהא בנדר שאני דע"כ חל האיסור על החפץ ל"ש דל"ת כמאן דליתא ועוד אדרבא דוק משבועה דגלי קרא לד' דדחי משום דישנו בשאלה כנ"ל:

והנה רמב"ם בפי' המשנה כאן כתב לבאר למה באיסור חפצא חל אמצוה וז"ל דתורה לא ציותה מצוה רק במקום שהוא היתר אבל במקום שיש איסור לא ציותה תורה ודמיא לאם לא מצא מצה רק דאיסורא כמצה של טבל ומעשר שני דהוה מה"ב ה"נ כיון דאיכא איסורא במקום איסור לא ציותה תורה מצות סוכה והוא תמוה דהא עשה דוחל"ת ול"ה מה"ב ובמצה של טבל ממעט מקרא דכל שישנו בבל תאכל חמץ וכדברים האלה כתב גם בנמ"י בשמעתין וכבר תמה ע"ז בישועת יעקב בה' פסח (וכבר דברינו מזה לעיל):

ונראה דכונת רבינו דגם לדידי' קשיא לי' נימא לעשה דחל"ת ועשה דישנו בשאלה כיון דל"ת כמאן דליתא עשה ידחי לעשה דנדר אמנם זהו שייך אי אמרינן כסברת הריב"א אבל אי ל"א כסברת הריב"א בארנו דל"ש לומר דידחה לעול"ת דישנו בשאלה דהא פשיטא דעול"ת דישנו בשאלה עכ"פ חמירא מעשה לחודה וע"כ העלה רבינו דלא אמרינן כלל דל"ת כמאן דליתא (וכל כונתו לאפוקי מדעת הריב"א דס"ל דל"ת הותרה רק כשיטת תוס') והיינו משום דמסתברא דל"א דל"ת כמאן דליתא משום דבוודאי דתורה לא ציוותה העשה רק במקום היתר אבל לא במקום איסור וכדאמרינן ביבמות מכדי ל"ת חמירא רק דקרא גלי דדחי אבל ל"ש לומר דהותרה הל"ת במקום עשה וא"כ היכיא דאיכא עשה ול"ת לא דחי כלל אף דישנו בשאלה והביא ראי' ממצה של טבל דל"ד וס"ל רבינו דהטעם דבטבל ג"כ איכא ל"ת ועשה דאיכא עשה דהפרשה וכן במעשר איכא מ"ע

דנתינה (עיין במהרמ"ש בספר המצות והארכתי בזה במק"א) וא"כ ה"ה בסוכה נמי לא נתנה התורה המצוה במקום ל"ת ולכן לא דחו לעשה ול"ת ולקי נמי אל"ת כיון דל"א דל"ת כמאן דליתא כדמוכח מתוס' חולין דף קמ"א כאשר יתבאר לקמן בפרק זה וזה נכון בכונת רבינו (והנמ"י) ודו"ק:

ולי נראה עוד דזה אי אמרינן דל"ת כמאן דליתא תליא בהא אי אמרינן דילפינן כל ל"ת מלאווי דחסימה לענין לאו שאין בו מעשה א"כ ה"נ ל"ש מלקות במקום מצוה כיון דע"י העבירה נעשה המצוה ל"ה דומיא דחסימה (כמו דממעטין בטעה בדמ"צ ועשה מצוה מקרבן משום דכל חיובא דקרבן מע"ז ילפינן ובטעה בדמ"צ לא הוה דומיא דע"ז פטור כדאיתא בשבת דף קל"ז) לכן אמרינן דהל"ת כמאן דליתא דבמקום מצוה לא נאמרה הל"ת אבל הנה במכות דף י"ג יליף דלאו שאין בו מעשה דלא לקי משום דכתיב לעשות דוקא במעשה חייב א"כ ל"ב דומיא דלאווי דחסימה אז אדרבא מסתברא כסברת רבינו דהיכא דאיכא עבירה לא ציוותה תורה המצוה כלל ורק דקרא גלי דדחי אבל ל"ש דהותרה הל"ת וכמאן דליתא ואי איכא גם עשה לא נדחה אף הל"ת:

ובזה יש מקום אתי ליישב קו' ח"ס ס' רנ"א לריב"א דל"ת כמאן דליתא א"כ ליכא כרת וחטאת כדאיתא במכות דף י"ג א"כ איך יפרנס סוג' דשבת בשני תינוקת ושכח ומל של ע"ש בשבת דר"א מחייב חטאת כיון דליכא ל"ת לא מחייב חטאת להנ"ל ניחא דהא התם מפרש בגמ' דר"א יליף מעכו"ם דאמרה רחמנא לא תעביד ואי עביד חייב ור"י סבר כעכו"ם דלא עביד מצוה אבל עביד מצוה פטור א"כ ר"א דלית לי' האי סברא דדומיא דעכו"ם בעינן ה"ה דלית לי' דכל לאווי בעינן דומיא דחסימה א"כ לר"א ל"ש כלל לומר כסברת הריב"א דל"ת כמאן דליתא וא"כ אף דאיכא מ"ע לא נדחית הל"ת דשבת ואיכא שפיר כרת וחיוב חטאת (ועיין בישועת יעקב ה' לולב) ודו"ק:

הדרן לדמעיקרא די"ל דזה הכונה בגמ' דפריך מ"ש נדר דכ' לד' לא יחל דברו דהיינו דדרשינן דלא דחי עשה לעול"ת דנדרים אף בישנו בשאלה א"כ דוק מינה בעלמא דלא דחי וא"כ קשיא הך דיבמות דעשה דחי ל"ת ועשה דישנו בשאלה נילף מהכא דלא דחי ואי תיקשי משבועה דמשמע דגלי קרא דבמקום לד' אתה מיחל דדחי עשה ול"ת דישנו בשאלה כהך דנזיר מצורע נילף להיפוך מהכא דלא דחו דמנ"ל למידרש אשבועה לידרוש דידחה אדרבא נילף דלא דחי לעול"ת דישנו בשאלה וה"נ בנזיר לא ידחה וע"ז משני הכא בדאמר ישיבת סוכה עלי והכא באומר שבועה שלא אישב בסוכה דהיינו דאין ללמוד זה מזה דבאומר ישיבת סוכה עלי שפיר י"ל דכיון דחל אחפץ ל"ש לומר דל"ת כמאן דליתא דזה שייך באיסור גברא אבל באיסור חפצא ע"כ הל"ת במקומה עומדת

(וכמש"כ רבינו בפי' המשנה הנ"ל דדומה למצה של טבל ומעשר שני דהוה ג"כ איסור חפצא ל"ש כמאן דליתא אדרבא מסתברא לומר דבמקום איסור ליכא למצוה ונהי היכא דל"ה אלא ל"ת ע"כ דחי לה אבל אי איכא עשה בהדה ל"ש דל"ת ליתא ושממילא נדחית עשה הקל דישנו בשאלה) ובשבועה דהוה איסור גברא א"כ ל"ש לדרוש לד' במקום לד' אי אתה מיחל דהא העשה דחי לה וכמאן דליתא (והעשה ממילא נדחית דישנה בשאלה לכן ע"כ תדרוש להיפך במקום לד' אתה מיחל דאין חל כלל השבועה והוה שבועת שוא:

א"כ לפי"ז נתיישב קו' רשב"א הנ"ל והמפורשים דהקשו דנילף מכאן דעשה לא דחי ל"ת ועשה דאדרבא מדגלי קרא בשבועה במקום לד' אתה מיחל נשמע אדרבא דהיכיא דהוה איסור גברא דחי עשה לל"ת ועשה היכא דישנו בשאלה כמו בל"ת דנזיר דהוה ג"כ איסור גברא:

ובזה ניחא מה שהקשה בשו"ת מהרי"ט אהא דפריך בריש נזיר והא מושבע ועומד הוא במ"ע דקידוש ויקשה והכתיב נזיר להזיר לד' דאפי' במקום לד' חל לפמש"כ א"ש מאוד דהא ביבמות אמרינן דדחי לל"ת ועשה דנזיר יען דאיתא בשאלה ע"כ משום דדמי לשבועה דרשינן במקום לה' אתה מיחל (והיינו כמסקנת רש"י שם דנזיר לא דמיא לנדר דחל ע"ד מצוה ורק יותר יש לדמותו לשבועה):

והנה בחו"י סי' ר"ב הקשה הא עכ"פ חל בכולל כמו שבועה דחל בכולל אולם לפי מה שיתבאר להלן דנזירות לא דמי לגמרי לשבועה משום דבנזיר אוסר עצמו על החפץ משא"כ נזיר נאסר גופו מחפצא אם כן ממילא נתישב קו' זו דל"ש לומר דכמו דנאסר גופו מיין היתר נאסר גופו מיין מצה והנה בחי' רע"א בסי' רט"ו הקשה בהא דמסיק שם בנזיר דקרא דמיין ושכר יזיר אתי לנשבע מיין ואח"כ אמר הריני נזיר דלא חל אמאי הא אסור בחרצנים וזגין והוה איסור כולל ונראה דא"ש דהנה בהא דס"ל לר"ל בשבועות דף כ"ד דל"א כולל רק בבא מאליו העלה בחי' ישי"ע בה' נדרים דהטעם כיון דלא חל בשעת אמירה לא מצי להתפשט אח"כ רק באיסור הבא מאיליו דחל אהיתר מתפשט שפיר אח"כ גם על האיסור והנה בנדרים דף פ"ג מסיק דל"ש דמופר ליין ואין מופר לזג יען דאין נזירות לחצאין א"כ ל"ש לומר דחל על זג ומתפשט על היין דאיסורא דכיון דלא מצי לחיל על זג אם לא חל על יין דאין נזירות לחצאין וא"כ י"ל אף לרי"ו דפליג אר"ל וס"ל דאמרינן כולל אף בלא בא מאיליו משום דסובר דבאים כאחד כאן מודה דל"ש כולל כיון דאין נזירות לחצאין אין כאן התחלת שם נדר היכא דלא מצי חל איין ואדרבה גם אזג לא חל (ובשו"ת זכרון יוסף הקשה דיחול בכולל דטומאה ותגלחת עיין בקונטרסי הנספח לשבי"ד על יו"ד לאדאמוהגזצ"ל שהבאתי דברי שעה"מ דל"א כולל בשני שמות):

שוב נתישבתי לפמש"כ במרדכי רפ"ג דשבועות להביא ראי' דשבועה חלה ע"ד מצוה בכולל מהך דנזיר שאסור מיין מצוה כיון הרשות א"כ ממילא ניתישבה קו' החו"י דהא אדרבא שבועה מנזיר ילפינן דחל והיינו מדגלי בנזיר ילפינן שבועה מיני' א"כ ל"ש להקשות דיחול בכולל כמו בשבועה ול"ל קרא דהא אדרבא שבועה מנזיר ילפינן ודו"ק:

י"א) **עוד** יש לפרש בדרך אחר הא דמשני דבנדר אייריא באמר ישיבת סוכה עלי והכא באמר שבועה שלא אשב בסוכה שהדבר צריך פירוש איך יתיישב בזה קו' הגמ' דפריך מ"ש בנדר דרשינן לד' אפי' במקום לד' בבל יחל ובשבועה דריש להיפך:

ונראה דהנה לקמן דף צ' פליג אי חכם מתיר קודם שחל הנדר דלחד מ"ד חכם מתיר אף דלא חל הנדר עדיין דכתיב לא יחל דברו משמע חלות הנדר אבל אחרים מוחלין לו אחר חלות הדבר (עיין רא"ש שכ' משום דסמוך לי' ככל היוצא מפיו יעשה משמע דאיכא מעשה) ולחד מ"ד לא יחל דברו כמשמעתו שדבריו לא יחל אבל אחרים מוחלין לו לפי"ז י"ל דאתיא הך דהכא כמ"ד לא יחל דברו היינו חלות הדבר ואיכא איסור חפצא לפנינו חתיכא דאיסורא לכן דרשינן אפי' במקום מצוה לא יחל חלות הדבר להתיר האיסור חפצא אבל שבועה דהוה רק דיבור בעלמא א"כ לא יחל דברו בוודאי אשעת אמירה קאי דלא יחל מה שביטא בשפתיו ולא דרשינן חלות הדבר לגבי שבועה לכן דריש במקום מצוה אתה מיחל דברו דבמקום לד' אתה מיחל דיבור בעלמא:

ולפי"ז א"ש לשון הגמ' דאביי משני שפיר הכא קאמר ישיבת סוכה עלי והכא באמר שבועה שלא אשב בסוכה וכיון שיש חילוק דנדרים הוה איסור חפצא משא"כ שבועה איסור גברא ממילא נתישבה דרק בנדרים (דרשינן אפי' במקום לד' אי אתה מיחל) דקאי אחלות הנדר דנעשה איסור חפצא והאיסור לפנינו לכן מסתברא לדרוש במקום לד' אי אתה מיחל האיסור חפצא משא"כ בשבועה דהוה איסור גברא ואין כאן אלא דיבור ל"ש לדרוש אי אתה מיחל חלות הדבר במקום לד' לכן דרשינן להיפך דבמקום מצוה אתה מיחל דיבור בעלמא שביטא בשפתיו ודו"ק (והנה בזה יש גם כן ליישב מה שהקשה במהרי"ט הא בנזיר ג"כ כתיב נזיר להזיר לד' נשמע דאפי' במקום מצוה בבל יחל כמו שהבאתי לעיל לפמש"כ רק בנדר דדרשינן בל יחל חלות הנדר שייך לומר דאף בדבר לד' בל יחל חלות הנדר דהוה איסור חפצא אבל בנזיר להזיר ל"ש לדרוש כהא"ג דנזיר אוסר עצמו מיין ולא קאסר יין עליו לכך דרשינן לד' ג"כ בבל יחל דמשעת אמירה כבר חלה האיסור אגברא קודם שבא לידו המצוה כמו בשבועה ודו"ק:

והנה במשא"כ א"ש מה שהקשו תוס' שם בנזיר אפירש"י מהא דמשני בנשבע לשתות יין ואח"כ נדר בנזיר יקשה ג"כ הא מושבע ועומד הוא ומה שפירש"י לחלק בין מושבע

מפי עצמו למושבע מהר סיני והביא ראי' משבועות הוא תמוה (ועיין בשו"ת חו"י סי' י"ב ובש"א סי' ס' ובתומ' סי' ע"ג שהאריכו בזה) אבל לפמש"כ ניחא דרק בנשבע מהר סיני דהעשה אינו בשאלה דרשינן מלד' דבמקום לד' אתה מיחל דעשה דחי ל"ת ועשה דאיתא בשאלה וע"כ פריך מושבע ועומד מהר סיני הוא אבל בנשבע לשתות דהעשה ג"כ ישנו בשאלה לא מצי דחי לעשה ול"ת דנזיר (דהל"ת שישנו בשבועה אין מצטרף לדחות עיין ב"מ דף ל"א ברי"ף ובמג"א סי' תמ"ו) ולא שייך לדרוש מלד' דבמקום שבועה אתה מיחל דמה לי שבועה מה לי נזירות הכל ישנו בשאלה וכן ניחא מה שהקשו תוס' אדרבא נאמר דגלי קרא דחל דלהנ"ל א"ש דא"כ הוה קשיא לי' קראי אהדדי דבשבועה גלי קרא במקום לד' אתה מיחל וכאן תדרוש לד' אי אתה מיחל ונזירות הא דמי לשבועה דלנדרים אין לדמותו דהוה איסור חפצא ול"ש לומר דל"ת כמאן דליתא ולא מצי דחי לעול"ת דנדרים דישנו בשאלה כמו שבארתי לעיל לכן ע"כ דרשינן להיפך במקום לד' ג"כ אי אתה מיחל (וכן לפי תי' שני שכתבתי א"ש דבנדרים דאין מיפר עד שחל הנדר ואיכא איסור חפצא לפנינו לכן דרשינן במקום לד' אי אתה מיחל חלות הנדר וזה ל"ש בנזירות דיכול לשאול אף קודם שחל הנזירות א"כ ל"ש לדרוש אפי' במקום מצוה דהא קודם שחל הנזירות אינו אלא דיבור בעלמא ודמיא לשבועה דדרשינן במקום לד' אתה מיחל הדיבור ודו"ק):

אולם בהא אי נזירות איסור גברא או איסור חפצא דפליגי בה גדולי פוסקים האחרונים (המהרי"ט ומהרי"ב וכן במאירי במס' נזיר בארוכה ועש"ך סי' ר"ו וטו"ז סי ריי"ט הביאו מהגהות מרדכי דנזירות ל"ד לנדר דהוה איסור חפצא משא"כ נזיר קאסר נפשי' מן חפצא ובדמ"ר מסופק אם דומה לשבועה) נראה לי לבאר על נכון דהנה בנדרים דף ד' איתא! ומן הכא נפקא והא מהתם נפקא כי דרוש ידרשנו אלו חטאות ואשמות מה"ד חידוש הוא דלא מתפיס לי' לחטאת נזיר בנדר הרי חטאת חלב שאין מתפיסה בנדר ועובר בב"ת אלא מאי חידושי' סד"א הואיל ומצי אמר הריני נזיר אפי' מן חרצן הוי נזיר אימא לא ליעבר עלה בב"ת קמ"ל וכו' אלא מאי חידושי דסד"א הואיל ואם גילח על אחת משלשתן יצא לא לעבר עלי' בב"ת קמ"ל ואיבעית אימא מאי חידושי משום דלא מתפיס לי' בנדר ודקשיא לך חטאת חלב קאתי לכפרה חטאת נזיר למאי אתא והרי חטאת יולדת וכו' ההוא קא שריא לה למיכל בקדשים והנה כל שקליא וטריא צריכה תלמוד ותמוה מאוד איך ס"ד מעיקרא לומר דחטאת נזיר קולא דלא מתפיסו בנדר הא חטאת חלב פשיטא ג"כ דלא אתי בנדר וכן יקשה למסקנא דחטאת יולדת אתיא לאשתרויי בקדשים עכ"פ במאי עדיף מחטאת נזיר ולמה ניתא לי' חטאת יולדת יותר מחטאת נזיר אי לא יליף

לי' מקרא דדרוש ידרשנו גם יולדת לא נפיק משם (וכבר הקשה זאת בגליון ש"ס) עוד קשה דר"נ הקשה תיתי קרבן נזיר במה הצד מחטאת חלב ושלמים ותי' כיון דלאו מגופי' דקרא נפיק אלא במה הצד היקשא עדיף דכל מה הצד פרכינן כל דהו והקשה בגליון הש"ס דהא זה אין דרשה ולימוד דין חדש מכח מה הצד אלא דפשטא דקרא מייריא בכל חטאות ואשמות וגם אחטאת נזיר אלא דהי' מקום לומר מסברא להוציאו מכל חטאת כיון דקילא כיון דמצינו בחטאת חלב ושלמים אף דקיל איתינהו בב"ת ממילא אין לדרוש דקרא לא אייריא מחטאת נזיר וא"כ שורש הדין דחטאת נזיר מקרא דכי דרוש ידרשנו נפקא:

ואולם נראה לבאר על נכון דהנה אי אמרינן דנזיר ל"ה איסור גברא אבל גם לא איסור חפצא רק איסור תורה דתורה ריבתה בנזיר מצות יתירות כמו שרבתה תורה בכהנים מצות יתירות א"כ מסתבר דל"ש בקרבנות נזיר בל תאחר דהוא לא קיבל עליו כלל המצות רק תורה הטילה עליו מצות קרבנות אלו כשבא לגלח א"כ כיון דליכא כלל בקבלת נזירות סרך נדר ושבועה מצד דיבורו אלא דתורה הטילה עליו חיוב זה א"כ מאי בל תאחר יהא שייך בזה והיינו דקאמר דל"ש בנזיר ב"ת דלא מתפיס בנדר דהיינו דליכא כלל בזה שום סרך נדר ושבועה וע"ז דחי חטאת חלב ג"כ אין מתפיסה בנדר דנהי דזה לאו מחמת קדושתי' יתירה רק ע"י חטאיו שגרם ע"י מעשיו אבל עכ"פ אין בא בנדר ג"כ ואפ"ה עובר בב"ת וע"ז דחי אלא דחידוש דנזיר הוא דנדר מן חרצנים הוה נזיר לכולו דהנה סברא הנ"ל אי נזיר הוה איסור חפצא או איסור תורה נראה דתליא בפלוגתא דא דאי אמרינן דתורה רבתה עליו המצות א"כ כיון שנדר בחרצן הטילה עליו תורה כל חומרת נזיר תגלחת וטומאה וקרבנות א"כ לא בא כלל מכח דיבורו ובטוי שפתותיו ע"כ ל"ש דמתפיס בנדר דהא לא נדר כלל רק מחרצן ואפ"ה חייב בקרבנות רק דתורה הטילה עליו כל מצות יתירות א"כ ל"ד לשאר חטאות וע"כ פריך הניחא למ"ד דבעינן שיזיר מכולן דלדידי' מסתברא דמכח נדרו חייב בכולהו לא ממצות התורה א"כ חיוב קרבנות נזיר ג"כ מכח נדרו אתי א"כ שוב מקרי דמתפיס בנדר ולא גרע משאר חטאת וע"ז קאמר סד"א כיון דאם גילח על אחת משלשתן יצא לא יעבור בב"ת היינו ג"כ מהאי סברא דמצד נדרו אין חייב כלום רק תורה הטילה עליו דאי משום נדרו חייב למה מגלח על אחת מהן כיון שלא קיבל עליו בתורת נדר אע"כ דהוא לא קיבל עליו כלל רק תורה הטילה עליו ולכן בדיעבד אם על אחת מהן גלח ג"כ קיים המצוה ולכן ס"ד דלא יעבור בב"ת קמ"ל ואיבעית אימא היינו חידושי' דלא מתפיס בנדר ודקשיא לך חטאת חלב קאתיא לכפרה הכונה דעתה בא לחדש דלא תליא כלל בפלוגתא אי מגלח אאחת או אי הוה

נזיר בהזיר מאחת רק דלכ"ע הוה נזיר איסור תורה וא"כ ל"ד כלל חטאת חלב לחטאת נזיר דעכ"פ מה דבא לכפרה הוא מצד נדרו שמרצונו מביא החטאת כדי לכפר עליו אבל חטאת נזיר למאי אתיא רק התורה הטילה וא"כ אין בכלל הקרא דדרוש ידרשנו כיון שהכל ממצות התורה לא מרצונו לנדור מאלו וע"ז פריך הרי יולדת הנה יולדת פשיטא לי' דהוה בכלל חטאת דנהי דתורה חייבתה אבל לא בתורת קדושה יתירה ומצות יתירה רק לאשתרוי' בקדשים א"כ אף דאין בכלל חטאת סתם עכ"פ אתיא במה הצד מחטאת חלב ושלמים כקו' הר"ן גבי נזיר ותי' הר"ן ל"ש בהא דאית לי' פירכא דהא לא הוה לימוד חדש רק כג"מ בעלמא (כקו' הגליון הש"ס על הר"ן באמת) דאנו לא באנו לילף דבר חדש דסתמא דקרא בכל חטאות אייריא גם בחטאת יולדת רק שיש קצת סברא לומר דאין בכלל שאר חטאת עכ"פ תיתי במה הצד א"כ יקשה הא גופי' גם בנזיר תיתי במה הצד וע"ז משני דחטאת יולדות בא לאכשרויי בקדשים א"כ ברצונו עכ"פ מקדיש הקרבן לאכשרויי בקדשים א"כ דמי קצת למתפיס בנדר אבל חטאת נזיר שהתורה הטילה עליו כשאר מצות דאל"ה למאי אתא אע"כ למצוה בעלמא א"כ ל"ה כלל בכלל חטאת דקרא וא"כ גם במה הצד משלמים ל"ש לילף דע"ז שפיר תי' הר"ן דאיכא שום פירכא דע"ז לא יקשה קו' רע"א בגליון הש"ס דלא באנו למילף דבר חדש דלפמש"כ הוא באמת לימוד בדבר החדש דמעיקר הדין אין חטאת נזיר ענין כלל לחטאת סתם לענין בל תאחר כיון דאין זה מצד נדרו כלל אלא כשאר חיוב שהטילה תורה אמי שקיבל עליו בנזיר א"כ גם במה הצד אין למילף כדברי הר"ן ודו"ק היטיב:

הנה נתבאר בזה דענין נזירות אין איסור חפצא אלא דתורה חייבה אותו בכך ודמי לשאר איסורין ובשאר איסורין הא קיימ"ל אין איסור חל על איסור רק בכולל ומוסיף ולר"ש אף בכולל ומוסיף אין איסור חע"א ודו"ק:

עוד הבאתי ראי' לשיטה זו מהא דאיתא בנדרים דף י"ד כיצד נדר בתוך נדר הריני נזיר היום הריני נזיר היום משא"כ בשבועה ובגמ' מפרש ר"ה באומר הריני נזיר למחר אבל הריני נזיר היום לא חל ופריך ממשנתינו דקתני הריני נזיר היום משא"כ בשבועה באומר שבועה שלא אוכל ענבים ושלא אוכל ענבים וקשיא לר"ה ומשני משא"כ בשבועה היינו באומר שלא אוכל ענבים ואח"כ נשבע שלא אוכל ענבים ותאנים וער"ן שנתקשה במה פליגי הס"ד והתרצן ומפרש דתחילה ס"ד דנזירות שני' הוא חוץ משלשים ראשונים ואח"כ ס"ל דנזירות שני' כ"ט יום מהם בכלל שלשים ראשונים רק נשאר יום אחד ואין נזירות פחות מל' יום לכן מונה שלשים וע"ז הקשה הר"ן אכתי ל"ד כלל דהא נזירות שני' עכ"פ מונה חוץ משלשים ראשונים א"כ ל"ד לנשבע שלא אוכל ענבים ותאנים וכן

נתקשו בפירוש השמעתתא בתוס' וברא"ש:

ועפ"י הדברים הנתנים למעלה אתי שפיר דהנה בס"ד ס"ל מדקתני כיצד יש נדר בתוך נדר ומפרש הריני נזיר ע"כ דנזירות מטעם נדר מצד קבלתו דאי נזירות איסור תורה יקשה קו' התוס' אמאי נקט יש נדר בתוך נדר ומפרש נזיר וע"כ דנקט כן כיון דס"ל דנזיר מטעם נדר לכן שפיר קתני משא"כ בשבועות בנשבע שלא אוכל ענבים וחזר ונשבע שלא אוכל ענבים וקשיא לר"ה וע"ז משני דדמי לנשבע שלא אוכל ענבים ותאנים יען דס"ל עתה דנזיר איסור תורה הוא דקדושה יתירה קבל עליו והנה זה שייך בפעם ראשון אבל בפעם שני ל"ש דקיבל עליו קדושה יתירה דכבר הוא נזיר ע"כ דנזירות שני' בתורת נדר וחל אכ"ט ימים הראשונים ליתסר בתורת נדר לבד אבל כיון שנשאר יום הל' וזה היום הוא אסור משום נזירות שני' א"כ האיסור של זה היום שוב הוה איסור תורה ואין נזירות פחות מל' וצריך ע"כ למנות ל' יום מחדש שיהא כל הל' יום אסור עליו באיסור תורה כשאר נזיר לא מפאת נדרו ודו"ק (והנה עפ"י דברינו אלו יש לישב עוד דברי המרדכי שהבאתי לעיל עד"א דהנה לפמש"כ דלר"ש דסובר עד שיזיר מכולן סובר דנזירות הוה איסור חפצא (לא כאיסור תורה) ובאיסור חפצא חל אמצוה גם לר"ש כמש"כ לעיל דעדיף מאיסור מוסיף ואין צריך לומר דהוה גזה"כ וכן ל"ש לומר לר"ש דחל מטעם כולל דלר"ש הא לית לי' כולל אבל לרבנן דסברי משיזיר מאחד מהן הוי נזיר ע"כ דתורה הטילה עליו מצוה זו א"כ הוה כשאר איסור תורה דרק איסור גברא כמו בשבועה דילפינן דלא חל מדכ' לד' דבמקום לד' אתה מיחל כן גם בנזיר הא דכ' להזיר לד' משמע ג"כ דלא חל אדבר מצוה דבמקום לד' אתה מיחל א"כ ע"כ הא דגלי קרא מיין ושכר יזיר דחל אדבר מצוה או למסקנא לקיים דבר מצוה ע"כ רק משום כולל א"כ באמת ילפינן מכאן דאפי' שבועה חלה בכולל וכמו שכ' המרדכי ואצ"ל דהוה גזה"כ ודו"ק):

אמנם עוד נראה לישב קו' תוס' בנזיר לפירש"י לפמש"כ הראב"ד בה' שבועות דכולל ל"ש רק אם קדם זמן ההיתר דהיינו בנשבע שלא לאכול מצה קודם פסח אבל בנשבע בפסח דקדם זמן האיסור ל"ש כולל (ועיין ח"י וישועת יעקב סי' תפ"ה) וא"כ י"ל בשלמא לס"ד דבקדושה ואבדלתא אייריא שפיר פריך דל"ש לומר דגלי קרא דחל דא"כ נילף מכאן דשבועה חל בכולל בנשבע לבטל את המצוה ולכן משני בנשבע לשתות ואח"כ קיבל עליו בנזיר דע"ז שפיר י"ל דגלי קרא דחל דהוה גזה"כ דא"ל דנילף מיני' דחל בכולל דהא ל"ש בזה כולל דהא שתי' ראשונה דמצוה דנשבע לשתות קדמה לו דשתי' ראשונה הוא עליו בחיוב שבועה ול"ש שבועה דהיתר רק אחר ששתה כבר וקיים השבועה כהא"ג ל"א כולל וא"ש (שוב ראיתי בריב"ש סי' צ"ח וכן במהרי"ט סי' מ"ו שכתבו סברא זו

וראי' מזה לסברת הראב"ד):

וכן יש להוכיח מדברי רבינו פ"א משבועות שכ' נשבע לבטל המצוה כגון ציצית ותפילין דלא חל וקשה לכאורה אמאי לא חל אתפילין דאין חובה עליו כל היום בשלמא ציצית דקחשיב אף דלכאורה מצוה שאין חובה על האדם כבר כ' בלח"מ פ"ה דאייריא בנשבע שילבש בגד בת ד' כנפות בלא ציצית אבל בשלא יניח תפילין דהוה כולל דאין חייב כל היום אמאי לא חל דהוה כנשבע שלא יאכל מצה סתם דחל אך לפי שיטת הראב"ד ניחא דבנשבע שלא יניח תפילין בשעה שחייב בתפילין לא חל בכולל והוה שפיר שבועת שוא וכן בציצית לכאורה צריך לפרש דאייריא באומר שלא ילבש ציצית ביום דאל"ה הוה כולל דבלילה א"ח בציצית אבל לפמש"כ בנדר ביום ל"ש כולל כיון שכבר חייב א"כ א"צ לפרש שלא ילבש ביום רק בסתמא ג"כ לא חל (ועיין פמ"ג סי' תפ"ה) וא"ש והנה הבאתי לעיל דעת רשב"א דאף בנדר חל על דבר מצוה אבל לעבור על דבר מצוה לא חל כגון בנדר לאכול נבילות וכמבואר בסי' רט"ו וקשה לי דבנדרים דף ס"ה במשנה פותחין לו מן הכתוב שבתורה ואומרים לו אלו היית יודע שאתה עובר על לא תיקום ועל לא תיטור ולא חיישינן שיאמר דלא הוה נדר דלא חמירא לאינשי וקשה הא אם יאמר דאדעתא דהכי נדר אף דאיכא לאו דלא תטור א"כ הוה כנדר לעבור על המצוה ולא חל הנדר כלל כמו בנדר לאכול נבילות דלא חל וא"כ איך פותחין לו בכתוב בתורה (דבשלמא אי אין פותחין לו במה שכתוב בתורה א"כ אף שנדר שלא ישאלנו לא הוה כנשבע לבטל המצוה כיון בנדר סתמא בזה ליכא לאו אבל אם פותחין לו ואומר אדעתא דהכי נדר א"כ הוה נדר לעבור על הלאו א"כ לא חל כלל הנדר) בשלמא בהך דקתני דפותחין בואהבת לרעך דהוה נדר לבטל מצוה דנדר חל אדבר מצוה ניחא דפותחין לו אבל בלאו דלא תיקום דהוה לבטל לאו שבתורה קשה דלא חל כלל (ועיין ירושלמי ריש פרק ר' אליעזר דפריך הא כופין את הבן שיזון את האב ומשועבד לזונו ומשני באמת הניית אב עלי ומבואר בסי' רכ"ח דפותחין בזה אלו היית יודע שאתה חייב במזונותיהן ובשירי קרבן הקשה ע"ז דמשמע מירושלמי דמשועבד לזונו חל הנדר ותי' דהא דכופין הוא רק משום מ"ע דכבד ונדר חל על דבר מצוה יע"ש וע"כ ה"נ בואהבת לרעך שפיר פותחין דחל לבטל המצוה אבל בולא תיטור דהוה ל"ת אין הנדר חל כלל לבטל מצות ל"ת) וצ"ע:

והנה כיוצא בזה איתא בירושלמי פ"ז דפיאה הנוטע כרם להקדש חייב בשביעית ר"ז בשם רי"ו ושבתה הארץ שבת לד' דבר שהוא לד' שביעית חלה עליו ופריך לאכלו א"א שאין יוצא בלא פידיון לפדותו ולאכלו נמצא כלוקח לו קרדום מדמי שביעית ולכאורה

קשה כיון דנדר איסור חפצא כדילפינן מכי ידור נדר לד' וחלה לבטל המצוה א"כ ה"נ הקדש חלה שפיר לבטל מצות שביעית דלאוכלן בקדושת שביעית הוא מ"ע כשאר מ"ע א"כ נדר חל לבטל המצות וא"כ מ"פ דא"א לאוכלן ונראה דמ"ע דלאוכלה בקדושת שביעית הוה לאו הבא מכלל עשה לאוכלה ולא לסחורה וכדומה ואין נדר חל לעבור בקום ועשה:

אך הנה לעיל העלתי דגם לבטל בקום ועשה נדר חלה ג"כ גם כאן אמאי לא חלה ההקדש אף דהוא לבטל מ"ע דהיינו דבוודאי אין רשאי לעבור בקום ועשה אבל הנדר חלה ה"נ ההקדש יהא חלה עכ"פ ואם א"י לקיים נדרו משום איסור שביעית כדקאמר שם בירושלמי הנה הוא עובר באמת בבל יחל וא"כ קשה מ"פ דילמא באמת הכי קאמר דשביעית נוהג בהקדש ואף דאי אפשר לקיים שניהם הוה כנודר לבטל המצוה דעובר בבל יחל דבהקדש ג"כ שייך בל יחל כדאיתא בנדה דף מ"ו בשלמא למסקנא דהטעם דשביעית הוה אפקעתא דמלכא ואין אדם אוסר דבר שאינו שלו לכן אין הנדר חלה כלל ניחא אבל לס"ד דמשום דכ' לד' (והיינו משום דס"ד דשביעית ל"ה אפקעתא דמלכא כמו שיתבאר בפ"ו מה' אלו) שפיר חל ההקדש ושביעית חלה עליו קשה מ"פ דילמא חל לעבור בבל יחל:

י"ב) **והנה** בהא דאמר דוד נשבעתי לד' אם אמצא מקום לד' ולכאורה קשה מהא דאמרו והא מושבע ועומד מהר סיני וכיון דמלך מצווה לבנות בית הבחירה א"כ אין שבועה חלה עליו כנ"ל נראה לישב דהנה בהא דמסיק בנדרים דלזרוזי נפשי' קעביד נראה דכונתו ע"ד שאמר דהע"ה חשבתי דרכי ואשיבה רגלי אל עדותיך בכל יום ויום הייתי אומר למקום פלוני אני הולך לבית דירה פלונית אני הולך והי' רגלי מביאין אותי לבהמ"ד ולביהכ"נ ופי' המפרשים דבתחבולות תעשה לך מלחמה דהיצה"ר בא לעכב על האדם עשיית המצות מה לעשות לרדותו ולנצחו ואמר האדם למקום פלוני אני הולך ובאותו התעוררות ילך לביהמ"ד וכן אמר דוד חשבתי דרכי למקום פלוני הולך כדי שעי"ז ובאותו כח אלך לביהמ"ד ולביה"כ וזה"כ ג"כ דלזרוזי נפשי' נשבע כדי שיצה"ר לא יעכב עליו קדם ונשבע לקיים משפטי צדקך:

והנה לכאורה יקשה ודקארי לה מאי קארי לה בוודאי שרי לזרוזי נפשי' דלא יעכבנו היצה"ר ואם שרי לעשות בתחבולות כדי לזרוזי נפשי' כש"כ דשריא לישבע כדי לזרוזי נפשי':

ונראה דהנה במהרש"א הקשה אמאי לא פריך אקרא דנשבעתי ואקיימה דבגמ' משמע דפריך רק לרב גידל דאמר מניין שנשבעין לקיים המצוה ונראה דהנה מצות ד' אפשר

לקיים בדרך ציווי ולכן נקרא מצות שעושין רק מפני ציווי השי"ת ע"ד שאמרו מצות בטילות לע"ל דלע"ל לא יקיימו המצות בדרך ציווי כי משכלם יבינו לעשות ככל אשר ציוה ד' עפ"י התורה וכמו אעא"ה דקיים כל התורה כולה בלי ציווי רק עפ"י שכלו שזכה להשיג שא"א להשלים עצמו רק בעשיית מעשי המצות וכן יהי' לעתיד ואמנם מי שמקיים המצוה עפ"י שכלו הנה יש ליצה"ר שליטה עליו להעבירו ולעכבו מלקיים המצוה אבל מי שקיים המצוה בתורת ציווי מד' הנה אין היצה"ר יכול לעכב עליו מלקיים המצוה כי השית"ב בעזרו כמו שאמרו אלמלא עוזרו לא הי' יכול לקיים דהשי"ת אין מניחו לעכבו מן המצוה שנאמר ולא יעזבנו בידו מעתה י"ל דהנה בקרא כתיב נשבעתי ואקיימה משפטי צדקך דהיינו לקיים בתורת משפטים שכל המצות השכל מחייבם ובזה השטן מקטרג מאוד ואין לו סיוע מהשי"ת לכן צריך לגבור מעצמו על היצה"ר דהיינו בתחבולות לערוך מלחמה נגדו וכמו שאמר דהע"ה בכל יום הייתי אומר למקום פלוני אני הולך או ע"ד שבועה לזרוזי נפשי' ועל כן על הקרא לא הוי קשיא לי' אבל רב גידל אמר מניין שנשבעין לקיים המצוה בתורת ציווי ורצה ללמד מקרא דואקיימה משפטי צדקך וע"ז שפיר קשיא לי' הא אין נשבעין לקיים המצות דלקיים בתורת ציווי אין צריך לזרוזי נפשי' בשבועה דהשי"ת מגין והמצוה מגינו בעידנא דעסיק בי' ומקרא דואקיימה משפטי צדקך הא אין ראי' כיון דאיריא לקיים המצות בתורת משפטים שלעבוד ולקיים המצות לפי שכלו דע"ז אין הבטחה שהשי"ת בעוזרו נגד היצה"ר כיון שאין הקב"ה מבקש זאת מן האדם לכן צריך שפיר לשבע לזרוזי נפשי' ואפ"ה משני דלזרוזי נפשי' שרי דאף דמקרא אין ראי' דאיריא לקיים המצוה בתורת משפטים אפ"ה פשיטא לי' לרב גידל דשרי לשבע כדי לזרוזי נפשי' א"כ ניחא דשפיר י"ל גם בהך דנשבע דוד לד' נדר לאביר יעקב הי' רק לזרוזי' נפשי' דשרי:

אמנם נ"ל לפרש ולישב בדרך אחר קו' הח"ס אקרא זה דלמה העלים הקב"ה מעיקרא מנתן הנביא דהנה בקרא כתיב ויאמר דוד זה בית ד' אלקים וזה מזבח לעולה לישראל: **ונראה** כיון דזה הוה גוף קדושה ובגוף קדושה הזמנה מילתא הוא כאשר יתבאר בפרקין א"כ בזה שאמר זה בית ד' בזה הזמין המקום לקדושת בית ד' ולמקום המזבח א"כ בזה כבר נתקיים שבועתו שמצא מקום לד' ולכן אמר לו הנביא תחילה כל אשר בכחך עשה הכונה שאף שלא יבנה הוא בעצמו אבל ההזמנה בכחו לעשות ע"כ יעשה הזמנה עכ"פ ובזה יקיים תנאי של הנדר ורשאי לבוא אל ביתו וא"כ א"צ לומר שהשי"ת העלים מן הנביא העתידות שדוד לא יבנה הבית דאין כאן העלמה כלל רק שכן הי' רצון הבורא ית"ש מעיקרא שדוד יזמנה לקדושה ובזה יקוים תנאי של הנדר והותר לו לבוא אל ביתו:

הלכה ד

א) **בנין שבנה שלמה וכו'**. הנה דברי רבינו צריכין לימוד מה הקשה לו לרבינו מיחזקאל ומה ניחא לו במה שכתב שאין מפורש דמה הי' קשה לנו אם הי' מפורש ואומר לבאר דברי רבינו אשר עמקו דבריו בזה דהנה בתויו"ט בהקדמתו למס' מדות הקשה מדברי רבינו האלו אמש"כ רבינו בפי' המשנה בהקדמתו לס' זרעים כאשר הגיע לס' קדשים כתב וז"ל הביא אחר תמיד מידות ואין בו ענין אחר אלא סיפור שהוא זוכר מידת המקדש צורתו ובניניו וכל ענייניו והתועלת שיש בענין ההוא כשיבנה ב"ב יש לשמור ולעשות התבנית ההוא התבניות והצורות והערך מפני שהוא ברוח הקודש כמו שאמר הכל מיד ד' עלי השכיל עכ"ל ויקשה כיון שכ' כאן דלא הי' שוה לבנין שלמה וגם לא שוה לבנין העתיד א"כ יקשה עליו האיך הביא קרא דמיד ד' עלי השכיל דקאי אבית ראשון ועוד איך ילמדו מזה לבנין העתיד כיון שיש הרבה שינויים וכ' התיו"ט לפרש דברי רבינו עפ"י המאמר שהביא רש"י ביחזקאל סי' מ"ג ראוי' היתה ביאה שני' של עזרא להיות כביאה ראשונה של יהושוע ובנין זה מאז הי' ראוי להם כשעלו מן הגולה לגאולת עולם אלא שגרם החטא שלא היתה תשובתם הוגנת לא יכלו למלאות בכל חלקו הבנין כמות שהוא לפי שאותו בנין מיועד לגאולת עולם שתהא הכבוד חונה לעולם כענין שנאמר שם ושכנתי בתוכם לעולם ומ"מ הואיל והי' ראוי' להם ראו כי טוב לבנות מעין אותו הבנין במקצת מן הדברים עכ"ד והא דכ' רבינו שספור בנין הבית תועלת לעתיד הוא משום הרבה דברים הדומים והא דהביא קרא דהכל בכתב מיד וכו' משום דעכ"פ יש ראי' ממנו דהרי בכמה דוכתין פריך בגמ' מקרא דיד ד' מוכח דהי' לבית שני להיות כדמות הראשון אלא היכיא דקרא אשכחו ודרש כדאמרינן בפ"ה דסוכה וממילא נמי דלעתיד יש לנו לבנותו כמו שהוא בכתב אשר השכיל את דוד והיכא דקרא אשכחו ודרוש לשנות יבנה כדדרשתם וא"כ היכא דאנן נזכה לדרוש נבנה ג"כ כמו שפירש"י בזבחים דף ס"ב דשלמה לא הבין לדרשו והם דרשוהו כן אנחנו כשנזכה לבנין העתיד יגלה הקב"ה עינינו ומלאה הארץ דיעה ולהבין הסתום בדברי יחזקאל אבל מ"מ צריך לסיפור בנין בית שני שכן רוב ועיקרי הבנין מיוסדים כתבנית אשר השכיל ד' לדוד וע"י סיפור הזה של בנין בית שני אנו יכולים לדרוש ולהתבונן בבנינו דיחזקאל אשר יזכנו ד' לדרוש מן המקראות ואלו לא הי' זה הסיפור לא מצאנו ידינו ורגלינו באותו בנין העתיד שיבנה בב"א עכ"ד התויו"ט אמנם לי נראה לבאר דברי רבינו בפי' המשנה באופן אחר ומזה ניקח להבין גם דברי רבינו בספרו פה דהנה בח"ס סי' רל"ו הקשה וז"ל ויש לתמוה על כמה שנוים בכלים ובבנין המשכן ומזבח של משה רבינו ע"ה וגם בנין בית שני שנויים מן הראשון ובנין

העתיד בנבואות יחזקאל נשתנה מכל אע"ג דהכל בכתב מיד ד' עלי השכיל עפ"י נביא מ"מ הא נביא אין רשאי לחדש דבר אלא לשעה ולא לקיום ותי' דקרא כתיב ככל אשר אני מראה אותך בהר תבנית כל כליו וכן תעשו פירש"י לדורות והכונה שגילה ד' שכן יעשו לדורות אעפ"י שאני מראה עתה בכל בנין אראה להם איך יעשה לדורות א"כ העיד ד' בעצמו מתחלה שעתיד להשכיל ע"י נביאיו לדורות עכ"ל וקשה לי לדבריו מזבחים דף ס"ב דהוסיפו על של שלמה ד' אמות ודרוש קרא ויכינו את המזבח על מכונותיו שהגיעו לסוף מידותיו ופריך הא כתיב הכל בכתב מיד ד' עלי השכיל ומשני קרא אשכח ודרוש ושלמה לא ידע לדרוש ויקשה מ"פ מדכתיב הכל בכתב מיד וכו' דמה קושיא אם לעזרא נגלה שיעשנו באופן אחר ויוסיפו על המזבח ובפרט כי מצאו סמך בבנין העתיד שנאמר ליחזקאל והאריאל י"ב על י"ב וכדאיתא במידות א"כ יכולין להוסיף שפיר כמו שיהא מותר לעתיד וא"כ מה צריך לתרץ דשלמה לא ידע לדרוש וטעה בכונת הכתוב ולמה לא תי' דנגלה לעזרא לשנות כמו שנגלה ליחזקאל ורשאין לשנות ע"י נביא כיון שהקב"ה מעיקרא הרשה להם לשנות ע"י נביא שכן יעשו לדורות כאשר יורם ד' ע"י נביא ולישב כל זה נאמר כי לכאורה יש להבין למה לא ידע שלמה החכם לדרוש הקרא כמו עזרא ולמה העלים ד' ממנו דבר זה ולכך נראה דהנה בספר מנחם שלמה על כריתות הביא הא דאמרו במדרש דנגלה לר"ע מה דלא נגלה למרע"ה (וכן איתא בזוה"ק על רשב"י) וכן אמרו דלעתיד יהא הלכה כב"ש והעלה שם דבוודאי נגלה למרע"ה הכל אף מה שתלמיד וותיק עתיד לדרוש וכדאיתא בגמ' אלא שלא ניתן רשות לגלות רק בכל דור ודור עפ"י חכמיו וכן הענין בב"ש ובב"ה דלפי הדור הקב"ה נותן בלב החכמים לגלות טעמי התורה ולפסוק ההלכה כפי אשר חכמתו יתברך גוזרת ומעתה אני אומר כמו בכל דברי נביאים צריכין שלא יהא דבריהם סותרים לדברי תורה כן נמי זה שנגלה לדוד ושלמה מעשה המקדש הנה לא גילה לו ד' להבין הדבר לאמיתו כי לפי דורו לא היה עוד זמן שיתגלה לו עוד מה שנתגלה ליחזקאל אבל לעתיד יתגלה לנו טעמו שאין סותרים כלל למה שנאמר לדור בכתב מיד ד' שימצאו שם מרומז אלא שלא הגיע הזמן עוד לגלות לפי"ז י"ל דהיינו דמשני קרא אשכח ודרוש מה בית ס' אף מזבח ס' דבאמת לעזרא נגלה שכן מעיקרא ציו' ד' גם לשלמה אלא ששלמה לא ידע לדרוש ולא מפני שטעה אלא שכן הי' שורת הדין אז בימיו ובדורות ההם כי לא הגיע העת שיגלה לו הטעם ופירשו האמיתי ולעזרא נגלה הפירוש האמת מה שנאמר לשלמה (ולקמן בפ"ב בארתי איך שלמה פירש הקרא דהוא חשב דהוה ס' עם הכבש או די"ל דהי' יסוד בבית ראשון אבל סמוך לו התחיל חלקו של יהודה ושלמה חשב שלא לבנות בחלקו של יהודה דלא כתוס' דכ' דאי הי' יסוד לבית

ראשון אזי לא הי' רק אמה יסוד בחלקו של יהודה אלא דהי' ג' אמות בחלקו של יהודא וכדאיתא ביומא רצועה היתה יוצאת ובה מזבח בנוי ועטה"ק שכ' לפרש שטעה שחשב עד מקום השיתין הכל למזבח ולקמן פ"ב הבאתי דברי הרמ"ע מפאנו שמבאר הי'טב) וכן על זה האופן כל בנין יחזקאל מרומז בוודאי כמו שנגלה לדוד אלא שלא ידוע לנו עוד איך מרומז וא"כ מיושב קו' הח"ס דהשנוים שנעשו מרומז בכתוב אלא כיון שלא הגיע הזמן עוד לא נתגלה להם הפירוש האמיתי וליחזקאל נגלה אבל לא נגלה שכן מרומז בכתוב מה שנאמר לדוד עד לעתיד יועבר עלינו רוח ממרום להביניהו איך מרומז כל זה במה שנאמר לדוד וכן הוא בירושלמי פ"ג דמגילה ששמואל מסר לדוד נתנה לדרוש מ"ט הכל בכתב מיד ד' השכיל מיד ד' זו המסורת ברוה"ק עלי השכיל מכאן שנתנה לדרוש ושכן הוא ג"כ מרומז בתורה וכדאיתא בירושלמי פ"ב דסנהדרין דרשו ויתאו דוד ויאמר מי ישקנו מים מבאר בית לחם בנין ביהמ"ק נתאוה לדרוש מקום בנין ביהמ"ק עד שנתגלה לו מקרא דבין כתיפיו שכן כדאיתא בזבחים שם:

ובזה נבין דברי רבינו שבפי' המשנה שהקדמנו דהביא קרא דמיד ד' עלי השכיל ללמוד ממנו לעתיד כי לכשיגלה ד' עינינו שנראה לבסוף דעתו של הקב"ה במה שאמר לדוד שהוא מסכים למה שנאמר ליחזקאל ומעתה זאת גם כונת רבינו כאן דהוקשה לו גם כן אותן שינוים שבמקרא בנבואות יחזקאל ואיך אפשר זאת כיון שהכל בכתב מיד ד' השכיל לדוד וכקושית הח"ס ע"ז כתב רבינו כמתרץ דאין מפורש ומבואר ובאמת כאשר יגלה לנו פירושו לא יהא כלל סתירה ממה שנגלה לדוד ובין מה שנגלה ליחזקאל ואולם כ"ז שלא נתגלה לנו האמת בכל זאת אין אנו טועין אם בנו בית שני כפי אשר הבינו הם דכיון שלא הגיע העת שיגלה להם השי"ת הדרך האמיתי יש להם לעשות כפי אשר הורוהו משמים להבין הדברים אשר בכתב השכיל לדוד וממה שבא ליחזקאל בנבואה ולכן בנוהו כבנין שלמה ומעין הדברים המפורשים ביחזקאל:

ואפשר לומר שגם לפי דרכו של הח"ס שכתבתי לעיל דאין נביא רשאי לחדש ולשנותו רק יען שהקב"ה מראשית כזאת הודיע שיעשו כפי אשר יגלה להם עפ"י נביא יתכנו דברי רבינו שכיון לזה במתק לשונו להעיר אותנו על השינויים שרק ע"י נביא אשר יגלה השי"ת על ידו נדע איך לבנות לעתיד כי בנין יחזקאל סתום ואין מבואר ובנין בית שני כבנין שלמה ומעין הדברים הנאמרים ליחזקאל כיון שכך הודיע השי"ת שיעשו לדורות כפי אשר יורם ויגלה להם בכל בנין ובנין ולעזרא גילה השי"ת לבנות מעין בנין שלמה ומעין בנין העתיד:

ויש ראי' לזה מספרי שהבאתי לעיל בהלכה א' דדריש לשכנו תדרשו ובאת שמה שצריך

לדרוש הנביא אשר ידרוש המקום לשכנו וכבר הערותי עליו דלדורות ל"ש זה כיון שלא נעלם מאתנו מקומו וגם מקום המזבח נוכל למצוא בזמנינו כמו שיתבאר בפ"ו להנ"ל ניחא דלא לבד על מקומו צריכין לדרוש לנביא אלא גם על אופן עשיתו וצורת הבנין צריכין לדרוש את הנביא לדרוש את ד' איך יבנו בנין העתיד למען יהא צורת הבנין הכן לשכון כבודו ית"ש שמה וראה זאת מצאתי כי כן זכיתי לכוין בזה לדעת אחד מחכימא קדמאי להרב החבר שהשיב לכוזרי יעויין שם במאמר ג' שאמר החבר וז"ל וכבר ראינו מה שנקבע אחרי משה והיתה מצוה כמו שעשה שלמה שקידש החצר והעלה עולות בזולת המזבח ועשית החג שבעת ימים ושבעת ימים ומש"כ דוד ושמואל מסדר המשוררים בבית והיו למצות תמידות ומה שעשה שלמה במה שבנה ומה שהניח ממה שעשה משה במדבר ומה שהעמיד עזרא בבית שני על קהלו לתת שלישית השקל ומה שהעמיד במקום הארון תכונה שתלו לפני הכפורת בעבור שידעו כי הארון נגנז לשם ועל זה שאל הכוזר איך יתכן זה עם לא תוסיף ולא תגרעו ממנו והשיב החבר דזה לא נאמר אלא להההמון אבל ע"י נביאים רשאים והמפרש קול יהודה הקשה הא אין הנביא רשאי לחדש דבר מעתה ותי' שדעת החבר כך שהכל צפוי למשה מסיני ונרמז בתורתו והרשות נתונה לנביאים להוציא סידורם מן הכח אל הפועל עכ"ד (אח"ז ראיתי כי כן העלה בס' אור החיים הק' פ' תרומה) אך אי קשיא לי הא קשיא לי בפי' המשנה הנ"ל למש"כ רבינו בפ"ו דמקריבין אף שאין בית א"כ שפיר נפ"מ בדינים אלו בזמנינו דהרי עכ"פ צריכין לידע מקום המזבח וצורתו ולכן צריך לידע גם מקום הבית וכן יקשה דרבינו שם כתב דגם בדיני מס' תמיד שאין נפ"מ עתה ויקשה הא מקריבין אף שאין בית ואפשר לישב דרק ק"י מקריבין כמו ק"פ אבל ק"צ ממש כקרבן תמיד בלא"ה אין יכולין להקריב דאין לנו שקלי ציבור מכל ישראל לצורך תמיד וכמו שיבואר בפ"ו:

והנה אפשר עוד ליתן טעם לכל שינויים שנעשו במקדש בכלים ומזבח לפמש"כ החת"ס שם דלכך בנו בית שני מקדש בלא ארון משום דגבי ארון כתיב ונועדתי לך שם לדבר אתך וכיון שאין נביא כמרע"ה להוועד עמו אין הארון מעכב ולפי"ז לפמש"כ לעיל בשם העקידה דבנין שלמה לא הי' עיקר בנין בית עולמים שזהו רק לימות המשיח לכן י"ל דלכך לא הי' קפידא בכל השינויים שנעשה בבית ראשון כיון שאין זה המקדש המקוה רק לעתיד לימות המשיח שיוחזר הארון ורוח הקודש אז יהא עיקר המקדש ואז באמת לא יהיו שינויים ובנין בית שני שלא הי' תעודתו שיעמוד לעולם לכן הי' בהם שינויים להורות ענין זה ואפשר להעמיד זה בכונת התויו"ט שכ' יען דלא חזרו בתשובה לכן בנו מעין בנין שלמה הכונה דלכן (לא הי' קפידא אם יהי' כאן שינויים) כדי להורות זה עשו

שינויים דלא כבית ראשון ולא כבנין העתיד וא"כ כיון שע"י נביא נבנה ל"ש לומר דאין נביא רשאי לחדש דבר כיון שמה שכתוב בתורה ובנביאים רק על בנין העתיד לעמוד לעד נאמר:

אך קשה לי אדברי הח"ס זצ"ל שכתב שאין נביא כמשה ע"כ אין קפידא בארון הא בשבועות דף ט"ו דרשו וכן תעשו לדורות דבעינן ע"י נביא ומלך כמו בנין המקדש הי' ע"י נביא ומלך וא"כ גלי לן קרא דלא בעינן דוקא נביא כמשה דאי נבעי נביא כמשה א"כ לא נוכל לבנות כלל אף ע"י נביא כיון דלא קם נביא כמשה:

והנה ראיתי להחכם מהרי"א בספרו למלכים שהרגיש ג"כ קצת בחקירה הלזו וכ' וז"ל ראוי שתדע שהמשכן אשר עשה משה לצורך שעה וכמו שאמר כי לא באתם עד עתה אל המנוחה ואל הנחלה ולפי שהי' מטולטלים ממקומו על כתפות הלוים לכך הוצרך להיות קטן והשיעור שזכרה התורה ושערי חלקיו לא הי' כי אם לאותו משכן שבמדבר ולכך אמר הכתוב ככל אשר אני מראה אותך תבנית המשכן ואת תבנית כל כליו וכן תעשו באזהרה לדורות שיעשו בנין עולמים כאותו תבנית אבל לא באותו השיעור ולכך כשעשה שלמה המקדש עשה אותו כתבנית המשכן קדק"ד והיכל שהוא קודש שלחן מנורה ומזבח הזהב וכתבנית המשכן היו כולם אבל לא הי' כאותם השיעורים כי אם גדולים מהם להיות בית קבוע לעולמים אח"ז ראיתי בתו"ח ב"ב פ"ו שעמד להקשות למה נבנה בבית שני הכל כמו בבית ראשון ולענין רום ההיכל לא הי' כמו בבית ראשון דהי' שלשים אמה קומתו ובית שני ארבעים אמה קומתו ובבית ראשון הי' ההיכל ל' אמות קומתו ובית קדק"ד כ' אמה קומתו וכתב בשם הגר"א משום דבבית שני הי' היכל וקק"ד כאחד ולא הי' מחיצה נפסקת נמצא ארכו של היכל וקדק"ד ששים ורחבו עשרים לכן הי' קומתו ארבעים רומו כחצי ארכו וחצי רחבו כדאיתא ב"ב דף ק' אבל בבית ראשון היתה מחיצה מפסקת בין ההיכל וקדק"ד הי' ההיכל לבדו אורך מ' ורוחב עשרים נמצא חציו שלשים לכן הי' קומתו ג"כ ל' וקדק"ד הי' אורך כ' ורוחב כ' לכן הי' רומו עשרים יעוש"ה:

ב') **והנה** בתפארת ישראל ריש מדות תמה אדברי רבינו ממה שנאמר ממדרש תנחומא הביאו רש"י בר"ה דף ל' ובתוס' שבועות דף ט"ו דבנין העתיד יבנה בידי שמים (וכן איתא במנחות דף ק"י המזבח בנוי למעלה ועתיד להורידו למטה לארץ וכן בגמ' חגיגה דף י"ב זבול שם ירושלים וביהמ"ק ומזבח בנוי שנאמר מכון לשבתך עולמים לכן מצינו בפסחים נ"ד ביהמ"ק הוא מן ז' דברים שנברא קודם בריאת עולם דכ' כסא כבוד מרום מראשון מקום מקדשינו וכן בזוה"ק פ' משפטים גדול יהי' כבוד בית האחרון מן הראשון דקדמה ע"י דבר נש והאי על ידא דקב"ה ובג"כ אם ד' לא יבנה בית שוא עמלו בוניו

בו) ותי' דהכונה דיבנה בי"ש שהקב"ה יסייעם בדרך נס אלא דא"כ קשה קו' רש"י אהא דאמרינן שם דאיבנו בלילה הא אין בונין ביהמ"ק בלילה וכן נמי אין בונין ביו"ט צריך לומר דעפ"י הדיבור שאני ועוד תי' דאפשר להבנות ע"י נכרים דאף דלא לכם ולנו לבנות בית אלקים היינו בבונים משלהם והנה מה שתירץ דאפשר לבנות ע"י נכרים לדעתי לא יתכן כן כיון דאין שליחות לנכרי א"כ מבטל המ"ע של בנין בית הבחירה דמהא"ט שבת דוחה מילה אף למ"ד דמילה כשר ע"י נכרי ע"כ משום דבזה לא מתקיים המ"ע שמוטל על האב כיון דאין שליחות לנכרי וכמש"כ בח"ס בכמה דוכתין בתשובה ויבואר לקמן בפרקין אך ראה זה מצאתי במדרש תל תלפיות אות ח' דבר נפלא ב' מקדשות ניבנו ע"י ישראל כי מקדש שני נבנה ע"י זרובבל השלישי יהי' נבנה ע"י עשיו ויחזור עטרה ליושנה ע"י שהכח שלו מעורב עם שאר הכחות וזה וגר זאב עם כבש ויהי' שלום זהו החזרת עטרה ליושנה כמו שהי' בימי שלמה עטרת שלמה שהשלום שלו אמנם במדרש חזית ובפסיקתא רבתא איתא והבית בהבנותו נבנה אין כתיב אלא בהבנותו מאלי' היתה המלאכה נעשית וכי' אעפ"י שנבנה ע"י שלמה לא נבנה רק ע"י הקב"ה וכמו שדרשו בהקמת המשכן ביום הקים משה את המשכן שמאליו היתה הקימה דהקב"ה מסייע על ידו וכן יהא בבנין העתיד שיהא הבנין ע"י אדם דהא מ"ע לדורות לבנות מקדש כדכ' ועשו לי מקדש רק שהקב"ה יסייע בידם ע"ד נס אלא דאכתי קשה מהא דאין בונין ביו"ט דאין לומר כיון שמאליו נעשה שרי דז"א דהא איתא בירושלמי פט"ו ה"ג א"ר אבוה שבת לד' שבות כד' מה הקב"ה שבת ממאמר אף אתה שבות ממאמר ולכאורה תמוה דשבות במאמר היינו מסתמא אמירה לנכרי והא קיימ"ל דאיני רק מדרבנן והכא קיליף לה מקרא לכן נראה לי לפרש הירושלמי ע"ד אחר דהנה בכתובות דף ה' דרשו אקרא דמקדש ד' כוננו ידיך דגדולה מעשה צדיקים יותר ממעשה ד' דבמעשה צדיקים בשתי ידים דכ' כוננו ידיך וכ' בס' אפיקי יהודא דהיינו דהצדיקים בתפלתם בכונה וביחודים גדולים יפעלו שמקדש ד' יבנה בדרך נסיי כאלו נעשה ע"י הצדיקים וכן איתא במדרש על פסוק ויביאו את המשכן אל משה הה"ד לרקמות תובל למלך זה המשכן שהיו מצוייר כמו שכ' ורוקם בתכלת תובל למלך זהו משה וכ' בספר אפ"י לפרש דלהקם המשכן הי' צריכין צרופי הוויית ויחודי השמות כדי לחבר את האוהל והי' אחד לכן הביאו המשכן למשה שהוא לבדו ידע לעשות הצירופים והיחודים לפי"ז י"ל דע"ז קאי הירושלמי דהא מעשה צדיקים היינו ג"כ במאמר ע"ז דרשו שפיר דכמו שד' שבת ממאמר כך אתה צריך לשבות ממאמר מאמירה כזו אשר נקרא מעשה צדיקים דבדיבורא דידהו קא עביד מעשה א"כ אכתי תיקשי איך דחי שבת אף דנעשה בי"ש כיון שנעשה במאמר הצדיקים

דהן הן הדיבורים הנקראים מעשה צדיקים לכן נראה דהענין כך דביהמ"ק יבנוהו ישראל ורק אז כשישראל יבנוהו למטה אז ירד לעומתה מלמעלה מקדש רוחני שיהא כנשמה בגוף מקדש שלמטה ועי"ז ישרה המקום ב"ה שכינתו בתוכו:

שוב ראיתי כי כן העלה בס' על"נ בסוכה דף מ"א והביא ראי' ממה שאמרו שירד אש מן השמים מאש שלמעלה אל תוך האש של הדיוט שהי' על המזבח והטיב אשר דיבר בזה מע"כ ידידי הרב המאה"ג החריף ובקי טובא כמו"ה אברהם נ"י מ"ש פראנקל נשיא לבית ישראל במדינתנו שעפי"ז יובן הא דאיתא ביבמות את שבתותי תשמרו ואת מקדשי תיראו שכולכם חייבין בכבוד דצריך ביאור מה חיוב שייך באבנים להנ"ל א"ש דקאי על הכח הרוחני ששרוי בתוכו כנשמה בגוף שזה חייב בכבודו ית' ופירש בזה המשנה בפסחים פ"ה שהעזרה צווחה וכו' שג"כ הכונה על כח קדושה הרוחניי שבו אך ליישב קו' התפארת ישראל יש לומר דכבר אמר הכ' אני ד' בעתה אחישנה ודרשות חכז"ל ידוע אם זכו אחישנה ואם לא זכו בעתה כן נאמר בזה אם נזכה שיחוש ד' לגאלינו על ידי מעשינו הטובים אז יבנה ע"י שירד מקדש משמים ע"ד דכ' ואני אהי' לך חומת אש סביב אבל אם לא נזכה רק שתהא הגאולה מחמת כי יגיע העת שהבטיח ד' לגאלינו אז תהא על הסדר שקיבלו חכז"ל שיבוא משיח צדקינו תחלה והוא יבנה ביהמ"ק עד שיזכו לזה ע"י מעשיהם הטובים ואז ד' יבנה בית לשכון כבוד בארצינו שירד מקדש משמים לתוך המקדש (ע"ד שכ' הפלתי סס"י ק"י דאי יהא זכו אחישנה אז א"צ לבשורת אלי' תחילה אבל אם לא זכו רק בעתה אז יהא על הסדר שאמר הנביא כי הנני שולח לכם את אלי' הנביא לבשר כי בא מועד הגאולה) וא"ש:

והנה איתא בתענית דף ה' מ"ד בקרבך קדוש ולא אבוא בעיר לא אבוא בירושלים של מעלה עד שאבוא בירושלים של מטה וקשה לי מהא דאיתא בסוכה דף נ"ג דקב"ה אומר אם אתה תבוא לביתי אבוא לביתך יעו"ש ולמה לא נדרוש כאן ג"כ עד"ז דעד שאתה מטיב מעשיך לא אבוא בעיר ירושלים שוב ראיתי שמהרש"א הקשה כן מסברא דנפשו עד שאתה מטיב מעשיך לא אבוא בעיר ירושלים ולפמש"כ תקשה הא זה גמ' ערוכה וכן יקשה הא קרא שפיר מתפרש אם תטיב מעשיך יהא זכו אחישנה אז אבוא בעיר של מעלה דאז ירד ביהמ"ק וירושלים משמים לארץ ולשם יבוא השי"ת:

אולם על דעת הירושלמי הנ"ל נראה דיש לפרש באופן אחר לפמש"כ המחנה אפרים ושאר גדולי אחרונים דבפועל דידו כבעה"ב יש שליחות לנכרי א"כ ניחא דבזה אמירה לנכרי איסור דאורייתא איכא והיינו דממעט שבות כ"ד מה"ד שבת ממאמר דהא לגבי השי"ת הכל פועליו עושים רצונו ע"כ הוה כידו ממש כן בפועל אדם דהוה כידו צריך

לשבות ממאמר:

אך קשה לי לדברי המחנ"א הנ"ל משבת דף קל"ט רב משרשיא יהיב לי' פרוטה לתינוק נכרי לזרע כשותא בכרמא ופריך וליתן לתינוק ישראל אתי למסרך וליתן לגדול נכרי אתי לאחלופי נכרי בישראל להנ"ל קשה הא אם יתן לנכרי פרוטה הוה פועל דידי' והוה כידו ואסור מטעם שליחות לנכרי לכן יהיב לי' לקטן נכרי דלאו בר דעת לכן אף דמקבל פרוטה איני כשכירו כיון דלאו בר דעת הוא א"כ מוכח דגמ' דבבלי לית לי' הך דירושלמי הנ"ל:

והנה תוס' שם הקשו אדרב משרשיא הא אמרינן לעיל דהלכה כר"ט דמתיר בחו"ל ותי' דלא הי' בני תורה והיינו כהא דאיתא התם שלחו לי' בני בשכר כילה מהו כשותא בכרמא מהו מת ביו"ט מהו וכו' שלח להו כילה חזרתי על כל צידי כלה ולא מצאנו לה היתר ולשלח להו כדרמי בר יחזקאל לפי שאין בני תורה כשותא בכרמא שלח להו עירבובא ולישלח להו כדר"ט דתניא כישות ר"ט אומר אין כלאים בכרם וחכמים אומרים כלאים וקיימ"ל כל המקיל בארץ הלכה כמותו בחו"ל לפי שאין בני תורה וכו' מת לא יתעסקו בו לא יהודאין ולא ארמאין איני והא עובדא הוה וכו' אמר רי"ו יתעסקו בו עממין וכו' לפי שאינן בני תורה והנה זה תמוה טובא א"כ איך אמר חזרנו על כל צדדי היתר ולא מצאנו היתר הרי באמת יש צד היתר ואי כילה רצו להתיר להם הוה לי' להשיב להם דאסור דזה מיחזי כשיקרא שחזר על צדדי היתר ולא מצאו ובאמת יש צד היתר:

ונראה לפרש על נכון דהנה בתוס' לעיל דף קל"ח כתבו בחד תי' דכילה שכרך עלי' חוט או משיחה לא סגי רק אי שייר בה טפח ולפי"ז די"ל דהם שאלו על כילה מהו היכיא דלא שייר בה טפח וע"ז השיב לא מצאתי לה צד היתר דבוודאי אי הוי בני תורה הוה משיב להו בבירור דבלא שייר טפח אסור ואם שייר בה טפח מהני בכרך עלה חוט כדרמי בר יחזקאל אבל כיון דהם לאו בני תורה ע"כ רק השיב להם מה ששאלו אם עבר ולא שייר בה טפח מהו היתר יש לעשות בזה וע"ז השיב להם שפיר שלא מצא צד היתר דלא מהני באמת כיון דלא שייר בה טפח:

וכן באיבעיא שני' כשותא מהו וכו' הנה להבין האיך אייריא אם השיב להם סתם דהוה עירבובא למה לא השיב להם גם בזה חזרנו על צדדי היתר ולא מצאתי וע"כ לומר דבאמת מסתמא גם בזה השיב להם כך א"כ לפי"ז שוב קשי' הא באמת יש צד היתר כר"ט וקשיא ממנ"פ אך א"ש דתוס' כ' דהם שאלו היכיא שעשה כדין כלאים שזרע בכרמא ג' מינים כאחד והנה בכהא"ג הא ל"ש לומר כל המיקל בארץ וכו' רק בערלה וכן הוא שיטת רש"י ותמה עליו בח"ס בחי' שזה נגד שמעתין יעו"ש אבל להנ"ל ניחא דבאמת רק בערלה

הלכה כמיקל אבל בכלאים אין הלכה כך בזורע ג' מינים אבל היכיא דזרע ב' מינים נהי דתוס' כ' דבדבר שאין תלוי בזריעה בהא לא אמר הלכה כמותו בחו"ל אבל עכ"פ שוב שפיר י"ל הלכה כר"ט דבזרעים אין כלאים בכרם ולפי"ז י"ל כיון שהם שאלו על ג' מינים ובזה באמת ליכא צד היתר לפסוק כר"ט דרק בערלה הלכה כמיקל ורק אי הוה בני תורה הוה משיב להם בג' מינים אסור ויש צד היתר בב' מינים דבזה נסמך אדר"ט דל"ה כלאים בחו"ל אבל כיון שהם לאו בני תורה השיב להם רק על מה שישאלו דהוה עירבובא דבזה באמת ליכא צד היתר כדר"ט דבכלאים ל"א הלכה כמיקל בארץ:

וכן זה ששאלו על מת ביו"ט מהו דהיינו דהם שאלו מת ביו"ט ובאמת בזה אסור ביו"ט רק ביו"ט הסמוך לשבת בין מלפניו בין מלאחריו יש להתיר כדי שלא להשהות המת אבל כיון דהם לאו בני תורה לא רצה לבאר כל זה רק השיב להם סתמא שלא מצא בכהא"ג צד היתר:

שוב ראיתי שעמד בדברים הנ"ל בספר לקט יוסף וז"ל מה שמועט הקב"ה שמלאכת משכן א"ד שבת הקשה בשפתי דעת מהיכי תיתי שידחה שבת ותי' שהמשכן נעשה ע"י הקב"ה והו"א שידחה שבת משום שהקב"ה אינו שומר שבת לכן צריך למעט את שבתותי תשמרו הרי שלך לפניך שעמדו ע"ז וכיוצא בזה כ' בנחלת בנימין וז"ל לפום רהיטא נראה דבשאלת אורים ותומים הי' אסור בשבת משום חיוב כותב אף דכבר כתובים מ"מ השתא דבלטו ונצטרפו הרי זה כתיבה גמורה הגם דהכהן לא עשה כלום רק מאיליו נעשה אכתי על הקב"ה גופי' כביכול יפול הספק דמשמר שבתא הוא ועוד דבר הנאסר לאדם גופי' לעשותה לו למי שמותר בו אסור ועל דוד ל"ק מידי האיך שאל באו"ת בשבת בבריחתו בפני שאול דעשה כזאת מפני פ"נ כי נרדף הי' אבל על אחימלך קשה האיך שאל באו"ת בשבת הלא הוא ככותב וצריך לומר למאי דקיימ"ל בא"ח דדבר שאינו מתקיים בשבת מותר כמו דמותר לרשום בציפורן בשבת על הספר שהוא דבר שאין מתקיים והכא נמי אותיות האו"ת הוא דבר שאין מתקיים כי לאחר שהשיבו חזרו למקומן לכן לא הוי ככותב לפי"ז שפיר יתפרש דברי הירושלמי כמש"כ לעיל דכמו ששבת השי"ת ממאמר כן ישבות ממאמר כזה אשר על ידי זה נעשה פעולה כמו פעולת הכתיבה באו"ת דבאמת אסור מה"ת לפי דברי הירושלמי וע"כ הא דשאלת באו"ת בשבת הוא הכל משום סכנת נפשות:

והנה גם על מה שהקשה רש"י הא אין בניין ביהמ"ק בלילה העלה בס' ערל"נ כדברי שכתבתי לעיל דהא זה ילפינן מביום הוקם המשכן והנה פשיטא דכלי המשכן אינם בכלל משכן סתם דהא בכל מקום כתיב את המשכן ואת כליו ואם כן מותר לעשותו

בלילה ואם כן גם מזבח שהוא בכלל כלים כנראה מדברי רבינו בה' ביהב"ח שכ' ועושין למקדש כלים מזבח העולה ומותר לבנותו בלילה וא"כ מזבח נמי יכול לעשות בלילה ושפיר משני דאי בני בלילה דהא לר"י לא בעיין מחיצות להתיר הקרבת העומר:

והנה רש"י בשבועות שם דף ט"ו כתב דאין דוחה יו"ט דמדכתיב את שבתותי תשמרו ואת מקדשי תיראו שכולכם חייבין בכבודי שהזהרתי על השבת וימים טובים נמי שבתות איקרי ולא פירש רש"י היכן מצינו דאיקרו שבת הנה מדברי הרשב"ם ב"ב דף קכ"א משמע דס"ל משום דכ' שבת שבתון נשמע דגם יו"ט איקרי שבת ולכן נקרא שבת בראשית:

אולם מדברי רש"י ביומא דף פ"א בד"ה איהו גופי' שבת מיקרי נראה דמדהא דכ' שבת שבתון ביו"ט אין לקרוא עוד שבת ואפי' יוהכ"פ לא איקרי שבת רק מדכתיב תשבתו שבתכם דהא דכ' שבת שבתון היינו לומר דהוה יום מנוחה ומרגוע אבל לא איקרי שבת ולכן נראה דהא דס"ל דיו"ט איקרי שבת והוא נכלל בקרא דאת שבתותי תשמרו הוא מקרא דתשבתו את שבתכם דאיתא התם ביומא דתניא בברייתא דמוסיפין מחול על הקודש מדכתיב שבתכם דקאי על יו"ט ואיתא התם דר"פ ס"ל כאותו ברייתא דקאי האי שבתכם על יו"ט ולכן אמר ר"פ לעיל מא"י דגמור משבת בראשית הרי דקרא לשבת שבת בראשית דיו"ט נמי איקרי שבת והיינו דס"ל כאותה ברייתא דשבתכם קאי על יו"ט ולכן כל שבת נקרא שבת בראשית א"כ מבואר דלא כרשב"ם הנ"ל ונ"ל דלזה כיון רש"י בשבועות דיו"ט איקרי שבת והיינו מדכתיב שבתכם ולפי"ז יש לומר דבר חדש הא דאמר רב אשי בשבת דף כ"ד שבתון עשה הוא ואין עשה דוחה ל"ת ועשה זהו כראב"י דס"ל שבתכם קאי על יו"ט א"כ כיון דיו"ט גופי' שבת אקרי וא"כ הא דכתיב שבת שבתון הוא הכונה שפיר דהוה עשה דהא שבת דכתב בקרא היינו דיומא גופי' איקרי שבת א"כ שבתון היינו עשה לחייב לנוח בו באותו יום דאקרי שבת והיינו שבת שבתון דחייב לשבות והוה מ"ע אבל אי מוקמינן שבתכם על יוהכ"פ ולא נשמע דיו"ט איקרי שבת א"כ הא דכתיב שבת שבתון ל"ה מ"ע אלא לומר שהוא לכם למנוחה ולמרגוע כיון דהאי שבת ע"כ מתפרש כן שהוא להם לשבת ולמנוחה א"כ שבתון ג"כ רק מתפרש הכי שהוא למנוחה וכפל המילות לחיזק הענין ובזה נתבאר לנו במה פליגי רבא ורב אשי דרבא לית ליי שבתון מ"ע דס"ל כדרב פפא:

ג') **בשו"ת** בית אפרים סי' י' הקשה אמש"כ רבינו דהתועלת ממה ששנינו במידות כי ממנו נקח לעבוד לעתיד והא נפ"מ גם עתה לדינא להא דאיתא בר"ה דף כ"ד לא יבנה אדם בית תבנית היכל וכמש"כ רבינו בפ"ז א"כ צריכין שנדע תבניתם לשמור שלא

לעשות כמתכונתם וכתב לישב משום דלכאורה קשה אהא דאיתא במגילה דף י' אמר רי"צ שמעתי שמקריבין בזמה"ז קסבר קד"ר לקלע"ל ולפי"ז יקשה מהא דלא יעשה אדם בית תבנית היכל ואמאי שהרי אם ירצה יכול להקריב בתוכו לד' וא"ל דדוקא אם נעשה מתחילה לגבוה אבל אם נעשה להדיוט שוב לא חזי לגבוה ז"א דהא במעילה איתא דבונין בחול ואח"כ מקדישין והא דכ' רבינו בפ"א מהבהב"ח אבני קורות שחצבן לביה"כ אין בונין אותן בהבית והוא מתוספתא דמגילה וצריך לחלק דהאי דבונין בחול היינו שיבנה ביתם אבל לא יקרא עליו שם הדיוט משא"כ בהא דתוספתא מייריא כשייחד אותו מתחלה להדיוט וה"ה לביה"כ ועכ"פ הא דלא יבנה בית תבנית היכל קשה דדוחק לומר שיבנה אותו בפירוש לשם הדיוט תבנית היכל ועוד שנראה דהך דאבנים שחצבן לביהכ"נ איני אלא רק מדרבנן ומעלה עשו בקודש והך דלא יבנה בית תבנית היכל משמע בפוסקים דהוה איסור דאורייתא וצ"ל דרי"צ סובר דהך דלא יבנה בית בתבנית היכל היינו בזמן שהי' ההיכל על מכונו דאז הי' אסור להקריב במק"א אבל בזמה"ז דליכא מקדש באמת שרי ואנן לדידן קיימ"ל כהך דלא יעשו בית תבנית היכל היינו משום דקיי"ל דקלע"ל וא"כ ניחא דלא מצינן למימר הנפ"מ מהך דתנן במידות שנדע דלא נעשה בית בתבניתם דא"כ הוה קשיא לרי"צ למה אתנייא תנא אע"כ דיש תועלת ונפ"מ אחר ולכך כתב רבינו דנפ"מ דנדע לבנות לעתיד ב"ב אלא דקשה לזה הא דאיתא ביומא דף מ"ז מאן תנא מידות ראב"י ובזבחים איתא דראב"י סובר דקדלע"ל ואם כן שפיר יש נפ"מ דנדע אסור לבנות בזה"ז בית בתבנית היכל וכתב לתרץ וז"ל דהא קרא כתיב ארכו ורחבו והוא שוה ב"א וב"ב ולא אייריא מגובה ואין מעכב וא"כ למה האריך התנא בבנין בית שני במידותיו עובי הכתלים והתאים ושאר ענינים שאין נפ"מ בזה דהא כל שאין מעכב אין נפ"מ לתבנית בנין ההיכל כמש"כ המהרי"ק לענין גביעים וכפתורים של מנורה (לקמן בפ"ז הבאתי דברי המהרי"ק) לזה אמר רבינו דמהרה יבנה המקדש ויש לשמור תבנית ההוא בבנין העתיד יעוי"ש שהאריך בזה:

ולי נראה לישב קושיתו דלדעתי מבואר בקרא הקושיא ופירוקא וגם מבואר בקרא כטעמ' של רבינו דכתיב ביחזקאל אתה בן אדם הגד את בית ישראל את תבנית הבית ויכלמו מעונותיהם ומדדו את תבנית ואם נכלמו מכל אשר עשו צורת הבית ותכונותו ומוצאיו וכ' הודע להם ושמרו צורותיו ועשו אותם והפסוקים מוקשים מאוד להנ"ל י"ל דיפורש כך הגד להם את הבית לא למען יבנו אותו כי אם לא יעשו תשובה לא יזכו לעשותו וכדפירש"י דראוי הי' להם לעשות נס בימי עזרא ובנין זה מאז הי' ראוי להם כשיעלו מן הגולה לגאולת עולם אלא שגרם החטא שלא הי' תשובתם הוגנת (וכמו שהבאתי

לעיל דבריו) ויצאו ברשות כורש ובנו לעצמן רק התועלת שתגיד להם את תבנית הבית ומדדו את תבנית שיחשבו ממידת הבנין בלבם למען ידעו שלא יבנו להם בית בתבנית זה בארכו ורחבו ובזה יכלמו מעונותיהם שיתעוררו בתשובה עי"ז שתגיד להם צורת הבית לא בעבור שיעשו אותו רק אדרבא בשביל שלא יעשו כתבניתו וע"ז אמר ואם נכלמו מעונותיהם שיעשו תשובה הגונה אז צורת הבית ותכונתו וצורתו הודע להם למען ישמרו את כל צורותיו ועשו אותם כדי שיעשו אותם לגבוה ומעתה ניחא דרבינו כתב דהתועלת שנדע הבנין שנדע לעשותו אם נזכה במהרה אם זכו אחישנה ולא נתן הטעם כדי שידעו שלא לעשות בית בתבניתו דזה רק אם חלילה לא יזכו אז התועלת כדי שידעו שלא לעשותו ועדיף לי' זה הטעם שנדע לעשותו כי על זה אנו מצפים שנזכה לתשובה ונזכה לעשותו וכמו שאמר הנביא ועשו אותם:

הלכה ה

א) **ושלשתן נקראים היכל וכו'**. כ' ראבי' בפ' תפלת השחר בירושלמי היכל נקרא דמשם כלכלה יוצאת לעולם בתפלה של כה"ג ביוהכ"פ הביאו בתוי"ט פ"ד דמידות ועל עזרה מפרש בירושלמי שמשם עזרה באה לעולם שנאמר ישלח עזרך מקודש ובארבנאל בפירושו על מלכים כ' שנקרא היכל על שם היכל האדם שיש בו מנורה ושולחן וכדכתיב היכל המלך:

והנה ביחזקאל כתיב לאמר אתה בן אדם הגד את בית ישראל את תבנית הבית ויכלמו מעונותיהם ומדדו את תבנית ואם נכלמו מכל אשר עשו צורת הבית ותכונתו ומציאיו ומבואיו וכל צורותיו ואת כל חוקותיו וצורותיו כל תורותיו הודע להם וכתיב לעיניהם וישמרו את כל צורותיו ואת כל חוקותיו ועשו אותם:

ואיתא בילקוט בשעה שנגלה להקב"ה והראה ליחזקאל את צורת הבית ותכונתו א"ל יחזקאל מרי וכי עכשיו הם בונים שאמרת וישמרו את כל צורותיו ועשו אותם אמר לו לאו אעפ"י שאינם עושין עכשיו יהא קוראים בצורת הבית ואני מעלה עליהם כאלו בבנינו הם עסוקים שמואל אמר ואם נכלמו מכל אשר עשו צורת הבית וכי יש צורת הבית אלא אמר הקב"ה הואיל ואתם מתעסקים בו כאלו אתם בונים בו:

כבר האריכו ראשונים גדולי חקרי לב שמקדש הי' בו כלב מוציאיו ומביאיו רמזים גדולים אשר יעשה האדם וחי בהם נמשל הארון אל התורה וכרובים על יששכר וזבולון ולחם הפנים על החסד וצדקה המורה על שבעה חכמות משוחים בשמן התורה אמרו כברק נוגה לאדם השלם בל יכשל במי חכמות חיצוניותו וד' אמר את תבנית המשכן וכל כליו וכן תעשו לדורות תבנית וצורת המשכן כן יעשה לכל אחד בביתו וגם לדורות

בית יהא מקדש מעט תורה ועבודה וגמ"ח אוחזים בידו ע"כ נאמר הגד לבית ישראל את הבית ויכלמו מעונותיהם ואם יכלמו מכל אשר עשו צורת הבית והנביא שאל וכי עכשיו הם בונים א"ל הקב"ה יהא קוראים בצורת הבית תכונת מה שנרמז בו רצוף אהבה ולא לבד בית החיצון מכסף וזהב ואם ילמדו ויתבוננו בצורת הבית יכלמו מעונותיהם עיין ילקוט אליעזר מהגאון מפאקש זצ"ל ערך חורבן:

ולי נראה עפ"י מה שאמרו בזוה"ק ציורא דמשכנא וציורא דבר נש כולה חד ומבואר באגרת הרמב"ם כי כל קומת המשכן והארון וקדשי קדשים וההיכל והשולחן והמנורה והמזבחות וכל כלי המשכן כקטון כגדול ישנו בעצמות אדם בכל פרטי אבריו וגידיו וצריך לקדש ולטהר מלא קומתו מראשו ועד רגליו דוגמת המשכן וכל כליו עד שהוא עצמו יהי' בבחינת משכנו ית' וזה"כ הגד להם בית ישראל את הבית כי תגיד ותבאר לכל ישראל שהם הם הבית הקודש היכל ד' המה אשר בתוכו ד' ועל ידי זה יכלמו מעונותיהם כי יבושו שהקב"ה רואה מעשיהם ופן יגרמו על ידי מעשיהם שיעזוב את הבית בית ישראל מלשכון בתוכם ויסלק דירתו למעלה והחכם מהרי"א כ' לפרש פסוקים הנ"ל וז"ל מפני שבזמנו של יחזקאל היו תועים בני ישראל בעבודת השמש והירח וכמו שאמר מאותם שהי' אחוריהם אל היכל ד' ופניהם משתחוים לשמש לכן צוה לנביא שיגיד להם כל מה שראה בנבואתו מבנין הבית כדי שיתבודדו ויתבוננו בענין הבית וימדדו את תבניתו ולפי שהדברים ההם יש להם רמיזת עליונים בדברים אלקים כמו שבארנו בבנין שלמה לכן בהתבוננם בענין הבית ומדותיו יתבאר להם טעותם בעבדם את המשרתים יכירו וידעו כי לד' המלוכה והוא המושל והמשגיח שהם הדברים אשר יורו עליו ענינו הבית ומידותיו ובזה יכלמו מעונותיהם בראותם כי לא מעבר לים הוא אבל בביתם ימצאו מה שלומדים אם יתבוננו בו ואמר שמות רבים צורת הבית ותכונתו ומוציאיו ומובאיו לפי שהדברים הם מושגים אצלינו באחד בארבע פנים אם בחוש ואם במושכל הראשון ואם במופת ואם בקבלה ואמר צורת הבית על הנוראות בחוש ותכונתו על ההכונה הנרשמת בנפש שהוא התחלה שממנה תבוא ידיעת המושכלת הראשונות ואמר מוציאיו על המופתים הנעשים ומבאיו על המקובלת הבאות לאדם מן האבות בדרך קבלה וכי' ולכן אמר הגד להם ולא אמר הראה להם כי איני דבר התלוי בראיית העין כי אם בהבנת הנרמז והמתכוין בבנין זה:

והנה הרמ"א בספרו תורת העולה כתב בענין זה הנה ההיכל נחלק לג' חלקים כמש"כ הרמב"ם בפ"א מבהב"ח דהיינו קודש וקדק"ד ואולם להורות כי אלו השכלים הם נבדלים על ג' חלקים יש מהן עילה ואיני עלול כלל ויש שהוא עילה לעלול ויש שהוא עלול

ואיני עילה העילה ואיני עלול הוא השי"ת ויתרומם לכן בא נגדו קדק"ד כי הוא מקודש בקדושים והי' ארכו כ' אמה כי הוא עשרים במנין שהוא גימטריא כתר כי לו לבד כתב המלכות ודע כי אם נרד לענינו הקבלה הרמז יותר באות כאשר בא הרמז במלת כתר שהוא כתר העליון שבו תלוי הכל החלק השני הם השכלים הנבדלים שהם עלולים מהשי"ת והם עילה לאשר תחתיהם ונגד זה בא בנין הקודש שהוא לפני קדק"ד והי' ארכו מ' אמה נגד מ' יום שעלה משה להר והי' לו מהלכים בין העומדים האלה החלק השלישי בשכלים נבדלים שהמה עלולים ואין עילתם לאשר תחתיו בשכל הפועל שאין שכל נבדל למטה ממנו כמו שאמרו רבינו ז"ל שאמרה שבת לפני הקב"ה לכל יום נתת בן זוג וכו' שלזה נתכוון כמו שכ' בעל עקרים מאמר ב' פרק י' ואם תדקדק עלי באמרי שכליים נבדלים שהמה עלולים מאחר שאין ענין זה רק בשכל הפעול האחרון כי יכיל ואפשר להיות יותר מאחד ונגד זה בא החלק השלישי במקדש שהוא האולם ולהיות כי השכל הפועל אחרון פועל בתחתונים ונותן הצורות בחומריות בעלי הגוף ע"כ נקרא החלק שבא נגדו אולם שהוא מקום גופניי אבל שני החלקים הראשונים לא נותן לו שם גופני רק קראנו להם קודש וקדק"ד להורות כי אין במחיצתם רק קדושה שאין לדבר גופני גדר שמה על כן לא קראו בשם גופני והוא רמז נפלא עכ"ד בפ"ב והנה אחר זה כתב ע"ז בפרק החמישי וז"ל אחר שנרמז עולם השכלי בדרך שבארנו במידת ההיכל ואפשר שעל זה בא הרמז מה שנאמר ד' בהיכל קדשו הס מפניו כל הארץ בא מיד אחר זה שער העזרה שבא ההוראה על עולם הגלגלים לרמז שעל ידי מלאכיו מנהיג השם ית' עולמו לכן בא מדת העזרה חוץ להיכל עכ"ל:

והנה כבר כתבתי לעיל בה' א' אות כ"א מזה בארוכה והבאתי דברי הרשב"א בחולין שכ' וז"ל כי המאמר הזה בעצמו אמרוהו במעשה המשכן שהי' רמז וציור לדברים רוחניים כדכתיב וראה ועשה כתבניתם אשר אתה מראה בהר:

אולם תמוה לי טובא ע"ז מהא דאיתא בספרי פ' האזינו שימו לבבכם לכל הדברים האלה דכתיב אתה בן אדם הגד את בית ישראל וכו' קו"ח ומה תבנית הבית שהוא נראה לעינים צריך אדם שיהא מכוונים להבין דברי תורה על אחת כמה וכמה ולהנ"ל מאי קו"ח איכא דהא בקרא דיחזקאל לא קמזהר גם כן רק אדברים רוחניים שבו שהם גם כן דברי תורה ואם כן איך תלי תניא בדלא תניא וצע"ג:

ב) **והנה** בריש עירובין איתא מבוי שהוא גבוה מכ' אמה ימעט ריי"ו מכשיר עד מ' ועד נ' אמה אר"ח הא מתניתא אטעיתי' לרב דתניא מבוי שהוא גבוה מכ' אמה יותר מפתחו של היכל ימעט הוא סבר מדרבנן יליף מפתחו של היכל ר' יודא יליף מפתחו של אולם

ולא היא ריי"ו מפתחו דמלכין גמר ולכאורה תמוה לפסוק הלכה לשער כל אחד כפי ערך פתחי דמלכין (הגם כי אמרו כל ישראל בני מלכים הם נראה דוחק דנאמר דמהא"ט יהא נקרא אצלם פתח לערך פתחי דבתי מלכים) ונראה דהנה לעיל אמר רב דשניהם מקרא אחד דרשו ושחטו פתח אוה"מ דרבנן סברי קדושת היכל לחוד וקדושת אולם לחוד וכי כתיב פתח אוה"מ אהיכל כתיב ור"י סובר היכל ואולם קדושה אחת היא וכי כתיב פתח אוה"מ אתרווייהו הוא דכתיב ונראה לפרש פלוגתתם דהנה בירושלמי פרק אין עומדין איתא לעולם יכנס אדם לפנים משתי דלתות מאי טעמא אשרי אדם שומע לי לשקוד על דלתותי יום יום ובגמ' דברכות דף ח' יליף לה מקרא דלשמור מזוזת פתחי וכ' הב"ח בסי' צ' דהנפ"מ בין הילפותת דאי מקרא יש לפרש שלא ישב אצל הפתח שהוא הפתוח לרה"ר ומקרא דלשקוד על דלתותי נשמע אפי' אינו פתוח לרה"ר וכ' ע"ז הב"ח די"ל דירושלמי מילתא אחריתא קאמר ולא אתא כלל ללמד על שיעור שני פתחים דכבר למדנוהו מקרא לשמור מזוזות פתחי אלא אתי ללמד דכל בית הכנסת צריך שיעשו עזרה לפני בית הכנסת כדי שיכנס אדם לפנים משני דלתות דוגמת האולם שהי' לפני ההיכל דלא כבתי תפלות של עע"ז דאינן נכנסין אלא לפנים מדלת אחד ונראה דהטעם הוא להורות דאעפ"י דבמדות מלך מי שמבקש איזה שאלה מן המלך איני נכנס לפני המלך לטרקלין שלו אלא עומד בחצר ושואל ע"י עבדו של המלך שיכנס לטרקלין לפני המלך אבל במדת מלך המלכים הקב"ה אסור לשאול ע"י אמצעי לא על ידי מלאך ולא על ידי שרף ומשום עיקר זה צריך האדם ליכנס לפנים מב' דלתות כלומר אעפ"י שבאתי לעזרה שלפני הטרקלין של ממה"מ הקב"ה אין אני מבקש ע"י אמצעי שיכנס לטרקלין ולשאול שאלתי ע"י אחד ממשרתיו אלא אני נכנס לבית הכנסת עצמו לטרקלין של מה"מ ומבקש מלפניו ית' ובמדרש פ' כי תבא אמרו הוי מתכוין ליכנס דלת לפנים מדלת ולמה כך שהקב"ה מונה פסיעתך ונותנין לך שכר נראה דר"ל שמונה פסיעות שאתה פוסע כדי להורות על עיקר זה להתפלל לפניו ית' ולשאול ממנו בעצמו ולא ע"י שליח שיהא אמצעי בינו לבין הקב"ה ועל כן נותנין לך שכר על קיום וחוזק אמונה זו בלב כל ישראל שעי"כ נכנסין דלת לפנים מדלת עכ"ד מעתה י"ל דהנה סברת הב"ח דבעינן דלת לפנים מדלת זה ניחא לפי סברת חכמים דאולם והיכל שני קדושת ופתח אוה"מ אפתח היכל הוא דכתיב אבל אי פתח ואולם קדושה אחת הוא ופתח האולם היינו פתח אוה"מ א"כ לא נשמע דבעינן כניסה דלת לפנים מדלת מהך דאולם והיכל:

ואמנם לפי מסקנא דגם לרי"ו קדושת היכל לחוד וקדושת אולם לחוד א"כ גם לרי"ו שפיר נשמע דבעינן כניסה לפנים מכניסה וטעמא דרי"ו דמכשיר עד מ' ונ' אמות לא

יליף מפתחו של אולם באמת דהא כיון דהוה שתי קדושת פתח האולם לא מיקרי פתח אוה"מ רק הא דמכשיר עד מ' ונ' אמות משום דיליף מפתחו של מלכין מה דרכו בפתחי של מלכין שיש שם כניסה לפנים מכניסה כמש"כ הב"ח אבל אם דרך השואל ליכנס לפנים משתי דלתות א"כ גם פתח האולם מיקרי כיון שהאולם הוא הכניסה הראשונה כמו בפתחו של מלכין (והביהמ"ק הוא נבנה דוגמת פתחי של מלכין בו"ד ע"ד שכתב רבינו פ"ח מה' אלו דלכן צריכין להדליק נירות בהיכל מפני שכן דרכן בבתי מלכים) ולכן נהי דפתחו של אולם מ' אמה מיקרי פתח וכך אף בגבוה נ' אמה מיקרי פתח כיון דאולם נבנה דוגמת פלטין של מלכין ופתחי פלטין של מלכין אפי' נ' אמה ממילא נשמע דלא רק עד מ' אמה נקרא פתח כדוגמת האולם אלא אף עד נ' המה כדוגמת פתחי של מלכין ג"כ נקרא פתח וא"ש כמין חומר סוג' דעירובין עכ"פ נתבאר דענין אולם לפני ההיכל הוא ע"ד דוגמת פלטין של מלכין וכמש"כ הב"ח:

הלכה ו

א) **וכיור וכנו וכו' ומקומו בין האולם ולמזבח משוך לדרום שהוא שמאל הנכנס למקדש**. והוא מגמ' זבחים דף ס' וקשה לי טובא דשם מבואר דזה אליבא דמ"ד מזבח בצפון קאי ודרש צפונה פנוי מכלים ע"כ נותן לדרום אבל רבינו הא פסק בפ"ה מה' אלו דמזבח עומד בדרום ומיעוטא בצפון א"כ יכול ליתן בין אולם למזבח ומתקיים ונתת אותו בין אוה"מ למזבח היינו ממש לא משוך קימעא ואף דקרא כתיב מזבח העולה שם פתח אוה"מ היינו שלא יהא מפסיק בין היכל למזבח כיון שאפשר לקיים שניהם ליתן בין אולם למזבח ואף אם יסבור קדושת אולם והיכל חדא יכול ליתן אחר כניסת פתח האולם כדמוכח בשמעתין:

וראיתי בלח"מ פ"ח מתומ"ס שהרגיש בזה ונדחק מאוד ולדעתי יש ליישב דהנה תוס' הקשו למ"ד מזבח בדרום אם כן כיור בין אולם למזבח אי הוה שלא רחוץ ידים ואסורה ליכנס ותי' דאתיא כר"מ בריש כלים דנכנסין בין האולם שלא רחוץ ידים ולפי"ז למ"ד אסור ליכנס ע"כ צריך להיות משוך מן המזבח וא"כ לכך סובר רבינו ג"כ דמשוך מן המזבח לדרום דהנה על דברי התוס' יש להקשות לכאורה דפריך שם מאי קסבר קדושת אולם והיכל חדא א"כ יתנהו ואחר כניסת פתח אולם ופירש"י כיון דחדא הוא מתקיים הקרא דבין אוה"מ ובין המזבח אם הוא בין כותל אולם לכותל המזבח והנה זה דקדושת אולם והיכל חדא איתא בכמה דוכתין כמש"כ תוס' ולכאורה תליא זה בפלוגתא דר"מ ור"י בכלים אי אמרינן דאסור ליכנס שלא רחוץ ידים גם בין אולם ולמזבח אז י"ל דמחשב חדא קדושה אבל אי אמרינן דבין אולם שרי ובהיכל אסור א"כ ע"כ דלאו חדא קדושה

הוא וא"כ כיון דאמרת דחדא הוא א"כ אסור שלא רחוץ ידים ואי אפשר ליתנהו לשם הכיור אך י"ל זהו רק שייך אי נאמר דהני מעלות דאורייתא כמו שנראה שדעת רבינו כך הוא בפ"ז מה' אלו ובפ"א מבמ"ק כמש"כ הכ"מ אז י"ל דתליא הא בהא אבל תוס' י"ל דסברי דמעלות רק דרבנן הן כדעת ראב"ד בפ"א מבאמ"ק ורמב"ן בס' המצות וא"כ סובר כיון דקרא כתיב דניתן בין אולם ולמזבח א"כ מסתבר דלא עשו בזה מעלה ורק יען דסובר דבצפון קאי וע"כ נתנו הכיור לצד דרום כלפי חוץ ושוב חכמים עשו מעלה בין אולם ולמזבח ומעתה אומר בין למ"ד דרק להיכל אסור ליכנס וקדושת היכל ואולם לאו חדא הוא דאין להעמיד בין האולם ולמזבח כיון דקרוב להיכל אין ראוי שיהא עיקר רחיצתו במקום כזה ושיהא מצותו ליכנס שלא רחוץ ידים דוקא בין היכל לאולם זה וודאי לא מסתבר כיון שבפנים מה"ת אסור אבל אי הני מעלות רק דרבנן ואמרינן דקדושת היכל ואולם לאו חדא קדושה הוא לא גזר בין אולם להיכל בנכנס שלא רחוץ ידים אז שפיר מצינן להעמיד לכתחילה הכיור בין אולם למזבח וא"כ י"ל דכיון דסתם משנה דמידות דכיור הי' משוך לצד דרום אף דסתם משנה דמס' מידות סובר דרובא מזבח בדרום קאי וכמש"כ הלח"מ סובר רבינו דאתיא אף כמ"ד דרק בהיכל אסור ליכנס כמש"כ רבינו בפ"ח מה' אלו רק כיון דסובר דהני מעלות דאורייתא א"כ י"ל מדרבנן אין להעמיד לכתחילה הכיור בין אולם למזבח שנצטרך לכתחילה ליכנס לשם שלא רחוץ ידים כיון שקרוב להיכל ואפשר שמהא"ט אף מה"ת הוא וקבלה הי' בידם כך וכמש"כ הלח"מ ומטעמא דכתיבנא דהני דרשאי ליכנס מה"ת שלא רחוץ בין אולם להיכל כיון שע"כ בהיכל מה"ת אסור לא מסתבר דנאמר דמה"ת המצוה לכתחילה להעמיד הכיור כ"כ קרוב להיכל ובזה מדויק לשון רבינו שכתוב משוך לדרום שהוא שמאל הנכנס למקדש ויש להבין לאיזה צורך כתב רבינו הסימנים שהוא לצד הנכנס ולפמש"כ נכון דהנה המהרי"ט כתב הביאו בספר דרך הקודש דלמ"ד שהמזבח בצפון הי' כשהי' הכהנים רוצים לקדש ידיהם ורגליהם היו הולכים מצד הדרום לקדש והיינו דרמז רבינו שהוא שמאל הנכנס והכונה לומר דהרוצה ליכנס לקודש הי' הולך דרך שמאל לדרום ולא הי' צריך ליכנס שלא רחוץ ידים ורגלים בין האולם ולמזבח א"כ נשמע דטעמו של רבינו דלכך הי' משוך לדרום שלא יצטרך ליכנס בין אולם ולמזבח לקדש ידיו:

ב) **והנה** סבור הייתי לתת טעם אחר לדברי רבינו דצריך שיהא דוקא משוך לדרום כיון שבבית שני הי' י"ב דדין לכיור כמש"כ רבינו בפ"ג ולפי"ז הי' צריך אמה לכל אדם דתרי גברא בתרי ופלגא לא סגי כדאיתא מנחות דף צ"ח א"כ איך הי' אפשר להעמיד שם הכיור וראיתי שוב בתויו"ט בפ"ג דיומא הקשה באמת כך והוא כ' רק ט' אמות הי' עיגול

הכיור ועכ"פ גם אי ט' הכיור אין יכול לעמוד כיון שלא הי' המקום פנוי די"ב מעלות הי' בין אולם למזבח שרחבן מ"ט אמות כמש"כ הרע"ב בפ"ג דמידות ובתיו"ט כ' דהי' דדי הכיור עומדין למעלה כנגד המעלות וזהו דוחק דא"כ עמדו על המעלות ועוד א"כ הי' צריכין הדדין להיות ארוכין הרבה וגם בלא"ה עדיין קשה מה שהקש' בתויו"ט עכ"פ איך הי' המקו' להבור ולכך אומר דמזה למד רבינו דלכ"ע הי' הכיור משוך לדרום כסתם משנה דמידות:

אלא דקשה לזה דהא רבינו סובר בפ"ד דשלחה במעלות האולם ג"פ רק חצי אמה וגם הא דתנן במידות דבעינן רובד ג' אמות לא הביא וכמו שהקשו שם ועל כן דהי' לרבינו ג' אחרת דגם בפירוש הרא"ש למס' מידות הביא ג' אחרת וכמו שיבואר להלן בפרק ד' אם כן לפי"ז לא הי' רוחב אלו המעלות רק שש אמות ואם כן הי' רוחב שש עשרה אמות פנוי להעמדת הכיור ואין לנו הכרח לומר דהי' משוך לדרום:

אמנם נראה ליישב דברי רבינו עפ"י דברים שהקדמנו דהנה יש לדקדק בדברי ריוה"ג קתני משוך קימעא כלפי הדרום ובמשנה דמידות קתני משוך כלפי הדרום והנה ההבדל מבואר דבדברי ריוה"ג דקתני משוך קימעא כלפי הדרום ע"כ דסובר דבצפון הי' עומד אבל במשנה דמידות דלא קתני קימעא כלפי הדרום משום דכולי בדרום קאי ובהכי ניחא מה דקשה לכאורה דמשנה חדא במידות דמזבח בדרום קיימי מוקי כראב"י כדאיתא ביומא ומשנה חדא דרובא בדרום וכפירש"י ורבינו בהך דיומא והך משנה דכיור סובר כולו בצפון וזה תימא ועוד א"כ אתיא הך משנה דכיור במידות כריוה"ג או כר' יוסי במשנתינו דכולו בצפון או כר"ש דלעיל דף נ"ג א"כ למה בחרו ביומא לומר דתנא דפליג אתמיד ראב"י יען דמשנה דמידות דשער מזרח נמוך כראב"י דמזבח בדרום קאי אמאי לא קאמר דמשנה דכיור במידות ע"כ כחד מהני תנאי אתיא דמזבח בצפון והוא תנא דמשנה דתמיד וכבר הקשה כעין זה בספר עבודה תמה וכן לפירש"י בפירוש השני ולפמש"כ להלן בפ"ה גם רבינו סובר כן דהקושיא בגמ' שם דע"כ הך דתמיד ר"י דכיון דמשנה דמידות לאו ר"י דהוא סובר באמצע הוה קאי ומס' מידות מוכח דרובא בדרום אמאי לא קאמר דלא כריוה"ג דסובר בצפון ולא כהני דסברי כך וממילא הם תנאי דמשנה דתמיד דבצפון קיימא וזה הוה ניחא יותר דהרי ע"כ חדא משנה דתמיד אתיא כריוה"ג או כר' יוסי וכדקאמר כאן דהך דקתני במשנה דתמיד ז' אמות כלפי צפון כריוה"ג ואינך אתיא אך לזה י"ל דניחא דשם ראב"א קאמר כך וכאן אייריא ג"כ ראב"א דתמיד אתיא כר"ח דבאמצע קאי ותוס' שם הקשו באמת כך ולפי פי' השני (וכן דעת רבינו) א"ש לשיטתו וא"כ מכאן ראי' לפירושו של רש"י ורבינו אלא דאידך דאדרבא ראב"א קושיא קשיא

ולכך נראה דמשנה דמידות בהך דכיור כיון דלא קתני משוך קימעא מצי אתיא אף אי כולו בדרום או רובא בדרום דהנה הכיור י"ב אמות עיגולו כמש"כ לעיל וא"כ נהי דידעינן דמעמיד דוקא בין אולם ולמזבח לא כנגד פתח היכל או אולם (ומלשון רבינו דנקט בין האולם משמע דפשיטא לי' דקדושת אולם והיכל חדא) אכתי היינו אומרים דעכ"פ יהא נמשך עיגולו כנגד הפתח של אולם קמ"ל דמשוך כלפי הדרום אבל ריוה"ג נקט משוך קימעא זה א"א לפרש שלא יהא כנגד פתח אולם אי כולו בדרום קאי אע"כ בצפון קאי (או ריוה"ג קאי אדרשה דקרא דאיריא מכיור קטן בב' דדין א"כ בכיור קטן א"א לפרש כמש"כ רבינו) אבל רבינו דאיריא מכיור דבית שני כדאיתא בפ"ב מה' אלו לכך משנה דמידות אייריא בכיור גדול שישנו י"ב דדים שפיר יש לפרש שיהא משוך לדרום לא לצד פתח אולם ואפשר בא לרמז דהנה מקרא לא נדע רק שלא יהא כנגד פתח היכל ורק אי קדושת אולם והיכל חדא אז מסתבר לומר דגם שלא כנגד פתח אולם וא"כ הו"א נהי דאמרינן בין אולם להיכל אבל עכ"פ כיון דכיור עיגולו י"ב א"כ נמצא דרשאי להיות גם בין פתח אולם ע"ז אמר רבינו משוך כלפי הדרום שלא יהא ממנו לפני פתח האולם ולפי"ז אין הכוונה משוך כלפי חוץ שלא יהא עומד כלל בין אולם ומזבח דא"כ הול"ל משוך לחוץ וכמש"כ רבינו בהלכה הקודמת לענין מזבח משוך לחוץ בין מנורה ושולחן אלא הכונה שיהא משוך לחוץ לצד דרום לא לצד פתח האולם אחר זמן ראיתי כי קרוב לזה כ' בס' ח"נ במס' מידות:

ג') **והנה** ראיתי לראב"ד בספ"ק דתמיד אהא דתנן התם הגיע קידש ידיו ורגליו הקשה למ"ד בזבחים דהכיור הי' עומד בין האולם ולמזבח הא תניא בתוספתא דכלים אסור ליכנס שלא רחוץ ידיו ורגליו ותי' דוקא מי שא"צ אבל היכא דא"א בע"א מותר דמעלה דרבנן בעלמא הוא ועוד י"ל דדוקא בלא טבל אסור ליכנס קודם שקידש ידיו ורגליו אבל מי שהי' טבול כגון זה התורם את המזבח יכול בטוב ליכנס כיון שלא הטיל מים אחר הטבילה דמה שזה הי' מקדש ידיו ורגליו איני משום טהרה כ"א בעבור עבודה עוד יש לומר דאין צריך שיהא רחוץ ידים ורגלים מן הכיור אלא אף משאר כלי שאיני כיור סגי לענין ליכנס בין האולם ולמזבח ברחיצה בעלמא סגי דאין צריך קידוש ידים מן הכיור רק לעבודה ומטיל מים:

והנה איתא התם ואין אדם נכנס עמו ולא נר בידו ואיתא בפסקי תוס' דהיינו טעמא משום שאסור ליכנס בין האולם ומזבח בלא רחוץ ידים וא"כ לכאורה מוכח מכאן דאסור ליכנס רק מה שצריך לעבודה משום דא"א בע"א כתי' קמא של הראב"ד אך בראב"ד עצמו כתב לפרש הא דאין אדם נכנס עצמו באופן אחר דהנה בתוס' צרפת הקשו הא

בזבחים דף כ"ג איתא אמר ר' יוסי כיצד קידש מניח ב' ידיו זעג"ז וכן רגליו זעג"ז ופריך אמרו לו הפלגתה א"א לעשות כן ומשני רב יוסף חבירו מסייעו וקשה מכאן דקתני אין אדם נכנס עמו ולתרץ זה כ' הראב"ד דהא דקתני לא הי' אדם נכנס עמו ולא נר בידו איני ר"ל שלא הי' יכול ליכנס דהא וודאי פשיטא שאדם אחר הי' נכנס עמו אלא הא קמ"ל שלא הי' זוכין בתרה"ד יותר מכהן אחד מפני שאין צריך לכהן אחר כלל שיעסוק עמו והכי קתני אין אדם נכנס עמו כלומר אין צריך לשום כהן להיות נכנס עמו לתרה"ד מפני שאין שם עבודה שלא הי' יכול הוא לבדו לעשות אותו כמו בקטורת שהי' אומר לחבירו זכה עמי במחתה (ואף לר"י שצריך אחר לסייעו מסייע אין בו ממש) לכן הא דקתני ולא נר בידו היינו שאין צריך נר שרואה לאור המערכה אבל בוודאי אם הי' צריך אומר לחבירו זכה עמי:

ד') **והנה** במש"כ לעיל יש להביא ראי' לפירושו של רבינו לקמן בפ"ג גבי מזבח שהכונה משוך כולו לחוץ לא כפירש"י שיהא מעט משוך לחוץ דא"כ בכיור נמי מאי פריך אי בדרום קאי ליקום בין דופן אולם ולמזבח ולמה צריך שיהא משוך הא כיון דנשאר רק ה' אמות אי אולם והיכל חדא לכן קאמר משוך לדרום דהיינו דעכ"פ אין כולו בין אולם למזבח וא"כ שפיר קתני משוך כלפי הדרום וצע"ג ולכאורה י"ל דעתה קאי דכיור רק לב' בני אדם א"כ ל"ש זה ודו"ק אך אכתי קשה מגוף הדרשא דשם פתח אוה"מ יקשה מנ"ל דצריך שלא יהא מכיור שם כלל דילמא רק שלא יהא כולו שם אבל מקצתן אין קפידא כמו במנורה דכתיב אל השולחן יאירו שבעת הנרות ואפ"ה לתוס' רק קפידא שלא יהא המזבח מפסיק לגמרי וצריך שיהא משוך לחוץ מעט כך נמי רק צריך משוך לדרום קימעא אבל מעט רשאי להיות בין פתח אוה"מ למזבח וע"כ כדעת רבינו דבעינן משוך במזבח כולו לחוץ כאשר פרשתי ועכ"פ גם לרבינו דסובר במזבח שיהא משוך לגבי חוץ הכונה לגמרי מבין שולחן והמנורה לחוץ והוה כהך דקתני בין המזבח והאולם כדאיתא בכה"ג ביומא דף ס"ד מבין האולם ולמזבח א"כ כאן דלא קתני לחוץ א"צ להיות משוך לחוץ לגמרי אלא שלא יהא כלפי פתח האולם ודו"ק:

הלכה ח

א') **כשבונין ההיכל וכו' אין מפצלין את אבני הבנין בהר הבית וכו' ואח"כ מכניסין.** והנה זה פלוגתא דר"י ורנ"ח בסוטה דף מ' ופסק כרנ"ח והקשה בכ"מ למה שבק דרי"ו ופסק כרנ"ח ועוד דרבי סובר כר"י ותי' דהוה הכרעה שלישית דל"ה הכרעה ומשל"מ תמה דהא ל"ה הכרעה שלישית כלל דהא רבי רק מפרש טעמא דר"י דבמקדש נראין דבריו ונראה ליישב על נכון דבסוטה איתא שמיר שבו בנה שלמה את ביהמ"ק שנאמר

והבית בהבנותו אבן שלמה מסע נבנה הדברים ככתבן דברי ר"י אמר לו רנ"ח וכי אפשר לומר כן והלא כבר נאמר כל אלה אבנים יקרות מגוררת במגירה א"כ מת"ל לא נשמע בהבית בהבנותו שהי' מתקן מבחוץ ומכניסן בפנים אמ"ר נראין דברי ר"י באבני מקדש ודברי רנ"ח באבני ביתו והנה לכאורה יש להקשות לר"י למה יליף כך מקרא דמסע נבנה שהוא דברי קבלה ולא יליף מקרא דאבנים שלימות ולכאורה י"ל דזה רק במזבח אבל במקדש לא שמענו אולם במכילתא איתא דעביד קו"ח דאסור לבנות גזית ומה אם מזבח הקל אסור לבנות בו גזית דכ' לא תבנה אתהן גזית היכל וקדק"ד החמורים אין דין שלא יהא בונין בו גזית ת"ל לא תבנה אתהן גזית בו אי אתה בונה גזית אבל אתה בונה בהיכל ובקדשי קדשים אמנם זה לענין איסור לבנות בו גזית אבל לענין פגימה שפיר מצי ללמוד בקו"ח דפסול להיכל ולקדק"ד (ובאמת בתוספתא וכן בדברי רבינו בפרקין מבואר שכן גם בעזרה פוסל ועזרה הא קיל ממזבח וליכא קו"ח ע"כ דל"ה אלא גילוי מילתא בעלמא) וא"כ קשה שפיר למה צריך ר"י ללמוד מקרא דמסע נבנה אך הדבר ניחא דהוא ס"ל דלא ילפינן מהתם דדורות משעה מהר עיבל לא ילפינן דאי ילפינן דורות משעה א"כ אף בנבנה כבר יהא בו איסור משום דלא יניף עלי' ברזל וכיון דכתיב לא יבנה דמשמע דרק כשבונה אבן שהניף עליו ברזל עושה איסור בשעת הבנין וכמש"כ רבינו לקמן אבל כשכבר נבנה אין עליו איסור דלא תניף עליהן ברזל ואין בהן פסול ע"כ דדורות משעה לא ילפינן ולכן רק יליף ממסע נבנה דגלי קרא דכמו דאיכא איסור דלא תבנה אתהן גזית במזבח כן איכא איסור לבנות במקדש ומהא"ט גם אבנים פגומות פסולים למקדש דכתיב אבן שלימה וע"ז אתי רנ"ח ופליג דכי אפשר לומר כן דהיינו לדידך דלא ילפת דורות משעה וליכא איסור רק לבנות אותן אבנים במקדש והא כתיב אבנים יקרות במגירה הרי דלא נפסלו לבנות אלא הקפידא שלא ישמע בפנים רק מתקן בחוץ ומכניס בפנים וכדכ' לא נשמע בבית בהבנותו אבל אבנים פגומים מודה רנ"ח דפסולים למקדש מקרא דאבן שלימה ובזה אין חילוק בין מזבח לאבני מקדש אלא דאבני מזבח אפי' מתקן מבחוץ פסולים וא"כ כיון שנפגמו אין להם תקנה ובאבני עזרה אף שנפגמו אפשר לתקן מבחוץ ולקבוע בבנין וע"ז אמר רבי נראין דברי ר"י באבני מקדש והכונה כך דהנה תוס' סוכה דף מ"ט הקשו מהיכן לקחו אבנים שאין פגומים למזבח ותי' דרק באבנים שכבר הוקדשו נפסלים בברזל קודם שהוקדשו יכול לתקון בברזל אף למזבח ועוד תי' דלקחו אבנים מנחל וא"כ כן יש לחלק לענין אבני מקדש בין אם כבר הוקדשו לבין לא הוקדשו עדיין ולפי"ז סובר רבי כך דילפינן שפיר דורות משעה ממזבח דהר עיבל וא"כ הכי קאמר רבי בוודאי לפי מה דסובר ר"י דלא ילפינן דורות משעה (או דלא ילפינן כלל

אבני מקדש מאבני מזבח) ורק מקרא דאבן שלימה מסע נבנה שמעינן דפסולין לבנות באבנים שסתתן בברזל בזה וודאי נראין דברי רנ"ח כיון דרק מהאי קרא נשמע שפיר י"ל דרק בפנים אסור לתקן אבל בחוץ מותר לתקן אבל באמת רבי חולק בהא אר"י וסובר דילפינן כך מאבנים שלימות דכתיב בהר עיבל וילפינן דורות משעה וכן ילפינן אבני מקדש מאבני מזבח וא"כ אי ילפינן מהתם נראין דברי ר"י דבוודאי אי הילפותא מאבנים שלימות דכ' במזבח אין חילוק בין תיקנו בחוץ דאף דתיקנו בחוץ פסולין למקדש כמו למזבח דפסולין אף דתיקנו בחוץ ולפי"ז עשה רבי הכרעה כן הא באבני מקדש דהיינו שכבר הקדשו שפיר מצינן למילף ממזבח דפסולין אפי' תיקנו הא באבני ביתו דהיינו קודם שהקדישו רק תיקנו לביתו אז אין נפסלין למקדש דבלא הוקדשו אין לילף ממזבח (ואולי משום דסובר במזבח גופי' רק פסול אם תיקנו אחר שהקדשו כתי' קמא בתוס' סוכה הנ"ל) וע"כ שפיר נראין דברי רנ"ח באבני ביתו דבתיקנו בחוץ כשרים לבנין מקדש (ואין לומר הא אם תיקנו לצורך אבני ביתו פסולין לגבוה כמש"כ רבינו לקמן בדין כ' אבנים שחצבן לביהכנ"ס אין בונין לגבוה הנה הבאתי לעיל דברי שו"ת בית אפרים דרק בבונין לשם הדיוט בפירוש פסולים לגבוה אבל בסתמא כשרים לגבוה דהא בונין בחול ואח"כ מקדישין כדאיתא במעילה א"כ נוכל לפרש הא באבני ביתו היינו שחצבן סתמא שלא הוקדשו למקדש) וא"כ לפי"ז שפיר הוה דברי רבי הכרעה שלישית שמכריע בין אם הקדשו תחילה דאז נראין דברי ר"י ובין אם לא הקדשו תחילה דנראין דברי רנ"ח ושפיר יש לומר דאין הלכה כרבי יען דהוה הכרעה שלישית (כמש"כ בכ"מ הגם שהוא לא פירש כן וזה שפיר הוה הכרעה שלישית כיון דסובר פלגא כמר ופלגא כמר עתוס' בב"ק דף קט"ז וחולין דף קל"ז) אף לכאורה קשיא על זה דפריך הגמ' וליתברינהו אבנים שלימות אמר רחמנא ננסרן לא תניף עליהם ברזל אמר רחמנא ויקשה הא לפמש"כ לא ילפינן דורות משעה דהא באמת גם במזבח לא מחייב לדורות משום לא יניף עליהן ברזל רק משום לא תבנה אתהן גזית עיקרו בשעת הבנין אבל בבנוי כבר אין משום לא תניף עליהן וגם משום אבנים שלימות אין לפסול רק מקרא דאבן שלימה מסע נבנה והנה לכאורה יש לומר דהא התם קאי אליבא דרבי דסובר דנאסר לגבוה ולדידי' שפיר ילפינן דורות משעה כדקאמר נראין דברי ר"י באבני מקדש אם סתתן בברזל פסולין אם כן שפיר במזבח אין צריך לדרשא דאבן שלימה רק מקרא דאבנים שלימות ושפיר איכא גם לאו דלא תניף עליהן ברזל:

ובזה מיושב מה שהקשה במנחת חינוך לדעת רבינו וכן דעת בעל החינוך דאם בנה אבן שתקן בברזל עובר על הלאו אבל לא חייב אם הניף וקשה כיון דבגמ' דע"ז דקאמר אבנים

שלימות אמר רחמנא ע"כ דיליף דורות משעה א"כ גם אלא תניף עליהן ילפינן דורות משעה ואמאי אין עובר על הנפת ברזל ולפמש"כ ניחא דזה רק לרבי ואנן לא קיימ"ל כרבי דהוה הכרעה שלישית ולכן רק משום אבן שלימה מסע נבנה הוא דבעינן שלימות וכן רק כשבנה עובר אלא תבנה גזית:

שוב ראיתי במעיין החכמה שכ' ליישב מה שהקשה המשל"מ לקמן דין ט"ו אמה דלא מנה רבינו מ"ע דאבנים שלימות תבנה את מזבח ד' אלקיך דאבן שנפגם שלא ע"י ברזל עובר בעשה ותי' דזה רק לשעה נאמרה בבית עיבל והא דגם במזבח בבית עולמים בעינן שלימות רק ילפינן ממזבח שבהר עיבל במה מצינו וע"כ לא בא במניין מ"ע או דבאמת רק ילפינן מדברי קבלה דכתיב אבן שלימה מסע נבנה וראיתי במהר"ם שיק על תרי"ג מצות הקשה עליו מגמ' דע"ז הנ"ל דקאמר לתברינהו אבנים שלימות אמר רחמנא הרי דילפינן דורות משעה והעלה שם דבאמת תרווייהו צריכין דמזבח ילפינן שפיר דורות משעה דאבנים שלימות בעינן אבל אבני מקדש לא ילפינן ממזבח ע"כ בעינן קרא דאבן שלימה מסע נבנה:

והנה לפמש"כ יקשה עליו א"כ למה כתב רבינו דרק עובר כשבנה אבן שתיקנו בברזל הא עובר משום לא תניף עליהן וכמו שהקשה המנחת חינוך אבל לפמש"כ ניחא דבאמת לא ילפינן דורות משעה ומגמ' דע"ז לא קשיא דשם קאי לרבי ולדידי' הא בארנו דסובר באמת דילפינן דורות משעה:

ב') **מעתה** נבוא לישב אידך קו' אמאי פסק הלכה כרנ"ח נגד רי"ו (והנה לפמש"כ לעיל לכאורה יש ליישב קו' זו ג"כ דכיון דאין הלכה כדברי המכריע א"כ שפיר נשמע דהלכה כרנ"ח דכיון דרי"ו דיליף מאבן שלימה מסע נבנה סובר ג"כ דלא ילפינן דורות משעה (או דלא יליף מקדש ממזבח ולית לי' קו"ח דמכילתא) א"כ ע"כ דלא קיימ"ל כר"י דמהאי קרא דאבן שלימה מסע נבנה נשמע דפסול ע"י ברזל דא"כ אבני עזרה שנפגמו פסולים ומתוספתא מוכח דמפרש דמתקן מבחוץ וכ' דמהני תיקון אחר שנפגמו) ונראה דהנה בכ"מ כתב לתרץ דשמעתין דתמיד כרנ"ח דמוקי התם דמייתיא ומתקני מעיקרא ופי' במשל"מ שכונה דהא הוה מצי לתרץ ע"י שמיר וחזינן דלא משני הכי רק דמתקני מעיקרא מוכח דמוקי כן יען דהלכה כוותי' דרנ"ח ולדעתי אין מזה הוכחה דהא בס' באר שבע מפרש דמתקני ע"י שמיר ואף דנאיד במשל"מ מפירוש זה אבל הא יש עוד פירושים אחרים עי' תוספות הרא"ש למס' תמיד דפי' דבס"ד סבור דליכא אבנים קטנות וגדולות וע"ז משני דמייתיא מעיקרא אבנים קטנות ולא הי' הקו' כלל מכח לא תניף א"כ אחר דמשני דהי' מעיקרא קטנים וגדולות שפיר י"ל דע"י שמיר נעשו וכן בראב"ד בפירושו

למס' תמיד פ"י דפריך מי מפלגי דאף דע"י שמיר אסור לעשות פגימה ומשני דלא הי' אבן אחת בפגימה שלה אלא שהי' קטנים וגדולות ולעולם בנעשו ע"י שמיר וא"כ אין הוכחה מכאן דגמ' קאי כרנ"ח ונראה לישב דתוס' זבחים דף נ"ד הוקשו אי בבית שני הי' שמיר א"כ הא דע"ז באבני מזבח דגנזו חשמונאים יקשה לעבד ע"י שמיר ותי' ע"י שמיר א"א בלי פגימה והקשו ע"ז מר"י דסובר בסוטה דביהמ"ק נבנה ע"י שמיר ואבני ביהמ"ק בעינן ג"כ שלימות בלי פגימה ולתרץ נאמר דר"י סובר ע"כ דאין פגימה פוסל באבני עזרה ורנ"ח סובר דפוסל ולכן א"א ע"י שמיר וראיתי ברא"ש יוסף חולין דף י"ח שהעלה כן באמת דבהא פליגי ולפי"ז רבינו דסובר להלן דאבני עזרה שנפגמו פסולין וכ' הכ"מ שם שמוכח כן מתוספתא א"כ לכן פסק רבינו כרנ"ח (והנה בלב ארי' בחולין דף כ"ד כתב דבר השכל ליישב קו' תוס' אמאי לא תיקנו אבני מזבח ששקצו ע"י שמיר דזה הוה כממילא א"כ ל"ה ביטול ע"ז ואמנם לדעתי ז"א דהא גמ' מקשה שם שני קו' חדא דנתברינהו ודחי הא אבנים שלימות אמר רחמנא וכ"ת ננסרינהו לא תניף עליהן ברזל א"כ שפיר הקשו תוס' דאפשר ע"י שמיר דהא כבר נתבטל ע"י ששברו האבנים רק כדי שיהא שלימות יתקנם ע"י שמיר וע"כ דע"י שמיר א"א בלי פגימה) אך לכאורה יש לדון לסתור פירוש זה דר"י חולק וסובר דאין פגימה פוסל באבנים א"כ תהדר קו' התוס' יקחו לעזרה ולמה גנזוהו ליעבוד להו ע"י שמיר ואי דנשאר פגום הא לעזרה לא מיפסל אך י"ל דכמו דמשני דלאו אורח ארעא דלישקלינהו לנפשייהו כך לאו אורח ארעא להוריד לקדושה אחרת קלה הימנה לאבני עזרה וכמש"כ להלן בסוף פרקין אך במכילתא פ' יתרו איתא דהיכל חמור מקדושת מזבח וא"כ אכתי יקחנו לאבני היכל וצ"ל דשמעתין דע"ז קאי אליבא דרנ"ח דאבני עזרה והיכל בעינן ג"כ שלמין ולפי"ז נתישבו דברי רבינו ברווחא דכיון דפשיטא לי' כרנ"ח מכח האי דע"ז דא"א ע"י שמיר אף להיכל גם כן פוסל פגימה א"כ ע"כ דהלכה גם בהא כר"נ דשרי לסתות אבנים בברזל בחוץ דמקדש דאל"כ איך נבנה המקדש דע"י שמיר הא א"א בלי פגימה וא"ל יתקן ע"י ברזל בחוץ ויהא ראוי לאבני היכל ואמאי גנזוהו לאבני מזבח ז"א דכיון שהי' קדוש בקדושת מזבח איכא איסור בלא תניף ברזל ונתישבו דברי רבינו ועמש"כ לקמן בדין י"ג באופן אחר וכן בפ"ט מביאמ"ק:

ג') **עוד** יש ליישב על נכון די"ל דר"י בזה לשיטתו קאי דסובר בכמה דוכתין דדריש קרא דלדברים ככתבן אתי בזבחים דף נ"ט דריש ג' אמות דברים ככתבן וכן בפסחים דף כ"ב סובר לגר בנתינה ולנכרי במכירה דברים ככתבן ולכן סובר גם הכא דברים ככתבן ורבינו פסק בכל הני דאמרן דלא כר"י דלקמן בפ"ב פסק כל המזבחות גבהן עשר אמות וכן

בפ"ג מזכ"י פסק לגר או בנתינה או במכירה ג"כ דלא כר"י א"כ חזינן דרבינו לא פסק כר"י דנדרוש הקרא לדברים ככתבן א"כ גם בהך דהכא דדריש ר"י קרא אבן מסע שלמה נבנה לדברים ככתבן לא פסק כוותי':

אולם המפורשים הקשו לדעת רבינו מפ"י דע"ז דשם פסק לגר בנתינה ולנכרי במכירה משמע דפסק כר"י דדרשינן לדברים ככתבן אך הדבר ניחא דקשה לכאורה דבפ"ח ממא"ס פסק כר"א דלא תאכל איסור הנאה משמע וסובר ג"כ חשב"ע דאורייתא ולר"י הא חשב"ע לאו דאורייתא וכבר עמדו ע"ז המפורשים ע"כ אומר דהא לפמש"כ מוכח מכמה דוכתין דפסק דלא כר"י דלית לי' לדברים ככתבן א"כ לפי"ז הא דסובר בה' ע"ז לנכרי במכירה י"ל לא מדרשא זו אלא משום איסור לא תחנם וכדאיתא בע"ז דף כ' וכמש"כ רבינו שם אבל לגר באמת פסק או במכירה ולר"י ע"כ בנתינה א"כ הרי דלא פסק באמת כר"י וא"ש:

והנה על קו' תוס' בזבחים שהקשו למה לא גייז לי' ע"י שמיר י"ל לפמש"כ הראב"ד בפירושו לתמיד דאף שעושה ע"י שמיר כיון שעושה האבן כעין פגימה כזה כמין גם יונית פסול משום אבן שלימה וכונתו נראה כך דהנה בסוכה דף מ"ט הקשו תוס' ל"ל לטעם פגימה באבני מזבח תיפוק לי' דאפי' לא נפגמה שלימות בעינן עכ"פ כדמוכח בזבחים דפריך ונגייז ומשני אבנים שלימות משמע דחסרון ג"כ פסול ותי' דכונה אי גייז אי אפשר בלי פגימה וע"י ברזל א"א משום לא תניף ואמנם הראב"ד נראה שמפרש כפשטי' דלאו דוקא פגימה אלא דשלימות בעינן והא ל"ה שלימות וא"כ מיושב קו' תוס' הנ"ל דא"א ע"י שמיר משום דאף אי יעשה בלי פגימה עכ"פ אינן שלימות והא דיקשה לראב"ד קו' תוס' למה נקט באבני מזבח פגימה תיפוק לי' משום דשלימות בעינן יש ליישב ברווחא דבוודאי אם לא הי' עדיין בבנין אז רק נפסל משום פגימה אבל כשהי' כבר בבנין כהך דזבחים זה נפסל גם משום פסול דאין שלימות שיש בהן חסרון וראב"ד אייריא ג"כ בשכבר הי' בבנין ועיין ראב"ד שם שתחלה מפרש ומי מפלגי יען דס"ד דחותכו כשהוא בבנין ואח"כ כתב פירוש השני דעכ"פ אין שלימות וא"כ יש לומר שכונתו כך דלעולם ס"ד דאייריא בבנין וע"ז פריך ומי מיפלגי כיון שהוא בבנין א"כ אף בלי פגימה נפסלת דעכ"פ אינן שלימות:

ובהא ניחא גם אידך קו' תוס' אמאי דמשני אבנים שלימות אמר רחמנא ולא משני דלא תניף עליהן כתיב וכן יקשה בהך דתמיד אבל לפירושו של הראב"ד דאייריא ע"י שמיר אפ"ה פסול משום דאינן שלימות ניחא ולפי"ז גם בהך דזבחים י"ל כך דבאמת ע"י שמיר

אייריא רק דעכ"פ חסרון הוה לכן שפיר משני משום דאבנים שלימות בעינן ולא משני מקרא דלא תניף דהא אייריא ע"י שמיר:

ד') **הנה** בענין הכרעה שלישית ראיתי בשו"ת הרמ"ע מפאנו כתב וז"ל ולקושטא דמילתא אין דור ג' מכריע ולא דעת ג' מכריע לקיים דברי המפרשים ולא נאמרו דברים הללו אלא כתנאי כי הכא וכו' ולמאי דקשה לן בגווה דהא ר"ג לאו דעת ג' קאמר אלא יהיב טעמא לדעת ב"ש לקיים דבריהם וקא מסהיד אנפשי' אני אכריע ודור אחד הוא ורי"ו הוא ניהו מארי דהאי כללא דאמר רי"ו כל מקום ששניים חולקים ואחד מכריע הלכה כדברי המכריע חוץ מקולי מטלניות ואע"ג דדילמא במתניתין בלחוד אתמר הא רי"ו הוא דאמר הכא בפי' הלכה כדברי המכריע ואנן ניקום ונימא לי' דלא ידע הכי דמי מכריע וע"ש שהעלה דשייך האי כללא נמי בברייתא:

והנה בהא דהלכה כדברי המכריע פירש"י בב"ק דף קט"ו משום דנעשה המכריע כרבים ולית הלכתא כיחיד לגבי רבים ובמהר"ם שי"ק על סהמ"צ הקשה דמאי סברא איכא דהוה כרבים הא אמרינן פ"ק דיבמות דב"ה הי' רבים מב"ש אלא דב"ש מחדדו טפי וא"כ מה יוסיף אם יהי' עוד דיעה אחת מכריע ולי נראה לישב דהנה בעירובין דף י"ג איתא דאמר ר"א אמר שמואל ג' שנים נחלקו שמאי והלל יצאה בת קול ואמרה אלו ואלו דברי אלקים חיים הם והלכה כב"ה וכו' מפני שנוחין ועלובין היו ושונין דבריהם ודברי בית שמאי ולא עוד אלא שמקדימין דברי ב"ש לדבריהם וכתב בריטב"א דשאלו בני צרפת האיך אפשר שיהיו אלו ואלו דברי אלהים חיים זה אוסר וזה מתיר ותירצו כי כשעלה משה למרום לקבל התורה הראה לו השי"ת על כל דבר ודבר מ"ט פנים לאסור ומ"ט פנים להתיר ושאל להקב"ה ע"ז ואמר שיהא זה מסור לחכמי ישראל שבכל דור ודור ויהי' ההכרעה כמותן את"ד ודבריו צריכין ביאור איך שייך לומר דהקב"ה מסר הדבר לחכמי הדור להכריע ולפסוק ההלכה כטוב בעיניהם וגם הקשו הא דמסיק בגמ' דהלכה כב"ה יען שנוחין ועלובין היו ואטו משום שנוחין ועלובין היו יהא הדין כדבריהם ונראה הענין כך דאיתא במדרש שהקב"ה הראה למשה כל מה שעתידין לחדש דהיינו דזה חלקם משמים וכשיבואו ויזכו למה שהוכן להם ויגלו הטעם לחכמי הדור ואז יהי' הדין כאשר יבררו ויקבעו הלכה כפי אשר נתגלה בדור ההוא אמנם קודם שבאו אלו החכמים ולא נתגלה טעמים הנה ההלכה כאידך מ"ד דפליג עלי' דכל זמן שלא נתגלה הטעם באמת ההלכה כאידך מ"ד דאין לך בהקדש אלא מקומו ושעתו אך אכתי הי' לנו למיחש דמעשיהם גרמו שלא זכו לגלות הטעם האמיתי לפי אותו דור ע"ז אמרו שנוחין א"כ בוודאי נגלה להם האמת לפי אותן הימים (ובאמת יתודע טעמם לעתיד כמש"כ בזוה"ק):

אמנם הנה מפירש"י בכתובות דף נ"ד נראה שמפרש הא דאמרו אלו ואלו דברי אלקים חיים באופן אחר דשם בד"ה הא קמ"ל כתב וז"ל אבל כי פליגי תרי אמוראי בדין או באיסור והיתר כל חד אמר הכי מסתבר טעמא אין כאן שקר כל חד וחד סברא דידי' קאמר מר יהיב טעמא להתירא ומר יהיב טעמא לאיסורא מר מדמי מילתא למילתא הכי ומר מדמי לי' בענינא אחרינא ואיכא למימר אלו ואלו דברי אלקים חיים הם זימנין דשייך האי טעמא וזימנין דשייך האי טעמא הטעם מתהפך לפי שינוי הדברים בשינוי מועט עכ"ל והביאו בתיו"ט בהקדמת ספרו (וכהא"ג פירש"י סוטה כ"ב ד"ה ולא שימש ת"ח וז"ל שע"י הטעמים יש חילוק באיסור והיתר ובד"מ לזכות ולחייב ובטהרת לטמא ולטהר כדאמר בכמה דוכתין מ"ט אמר מר הכי ומר הכי ואמר מאי בנייהו כך וכך) דיכולין להיות שניהם אמת לפי שינוי הדברים ומעתה כשאחד מחכמי הדור מכריע במקצת כחד תנא ובמקצת כחד תנא ונותן טעם לדבריו הנה אין אלא כמברר שלפי שינוי הדברים נשתנה הטעם ודברי שניהם קיימין באמת זה הוה מכריע ממש מהא"ט הלכה כוותי' והא דפירש"י דהמכריע הוה כרבים אין רצונו לומר שמהא"ט פסקינן כמכריע אלא דבא לשלול הא דבהכרעה שלישית אין הלכה כמכריע משום דתרווייהו פליגי עלי' ולית להו האי טעמא של המכריע א"כ הוה המכריע יחיד ולכן הוה קשיא לי' א"כ במכריע ג"כ נאמר דהמכריע הוה יחיד לגבי כולהו ע"ז כתב פרש"י דכיון דהוה מכריע ממש ומקיים דברי שניהם לפי שינוי הדברים לא הוה המכריע היחיד רק אדרבא דהתנאים דפליגי אהדדי הויין עם המכריע כרבים לגבי אידך בר פלוגתא כיון דמחד טעמא ס"ל להבעל מכריע כתרווייהו:

ונראה לי להביא ראי' לפירש"י דהנה ר"פ הוא דאמר כן בכתובות דקמ"ל דפליגי תרי אמוראי אטעמא דנפשייהו ולא פליגי תרי אמוראי אליבא דחד אמורא והנה במנחות דף נ"ו איתא אמר ר"פ ש"מ דחקינן ומוקמינן מתניתן בתרי טעמא ולא מוקמינן בתרי תנאי והיינו דאי מוקמינן בתרי טעמא אנו מקיימין דברי תרי תנאי דהא גם דברי התנאים שניהם אמת דלפי שינוי הדברים משתנה טעמם א"כ מתוקמא מתניתין כתרי תנאי ג"כ אבל אי מוקמינן למתניתין בתרי תנאי ובחד טעמא לדברי האחד מתניתין שלא כדין מתניא דלפי האי חדא טעמא א"א שיהא דברי שניהם צודקין ודו"ק:

ואמנם קשה לי עוד אדברי הריטב"א דהעלה דלכך אלו ואלו דברי אלקים חיים שהשם נתן התורה לבני אדם כאשר יתגלה להם הטעם מן השמים בכל דור ודור כן יהא הדין וכאשר בארנו הא אמרו משרבו התלמידים שלא שימשו כל צורכן רבו מחלוקת בישראל וקאי אתלמידי ב"ש וב"ה ואילך שייך לומר על זה אלו ואלו דברי אלקים חיים כיון

שידענו בהם שהוא משום שלא שימשו כל צורכן:
אבל לפירש"י א"ש הא דאמרו ולא שימשו כל צורכן דחללה שלא ידעו מילתא בטעמא אלא שבאמת שני הטעמים אמת לפי מה שישתנה הענין ישתנה הדין ואם הי' משמשין כל צורכן הי' יודעין לברר היטב לפי שינוי הענין ורק מפני שלא שימשו כל צורכן לא ידעו לברר הדין לפי שינוי הענין אבל בגוף הדין חלילה שטעו ולא ידעו שורש הדין ושייך שפיר דברי אלקים חיים שלפי שינוי הענין יכול להיות שניהם אמת:
ובזה יתבאר על נכון משנה פ"ק דעדיות דתנן דמזכירין דברי היחיד שאם יבוא בי"ד אחר לסמוך עליו אם נראה להם דעתו ואמר ר' יהודא א"כ למה מזכירין דברי היחיד לבטלה שאם יבוא בי"ד אחר ויאמרו כך קבלנו נאמר להם שהם דברי היחיד עתיו"ט שתמה טובא הא כבר אמר שמזכירין דברי היחיד שאם יבוא בי"ד אחר לסמוך עליו יכולין לסמוך עליו (ועיין מ"ת הקב"ה אמר צדיק אחד עתיד לפתוח לפני בפ' פרה בת שנתיים) להנ"ל ניחא דהנה כיון שאמרינן אלו ואלו אמיתיים בשינוי הענין א"כ מהא"ט מזכירין דברי היחיד שאם יבוא בי"ד לסמוך עליו היכיא דימצא שינוי הענין שנוטה לדין דבשינוי הענין כזה גם האחרים הוה מודין יכולין לסמוך עליהן אבל ר' יהודא אמר א"כ למה מזכירין דברי היחיד לבטלה כיון דעכ"פ באותה פלוגתא בענין זה דברי היחיד בטלין למה מזכירין דברי היחיד דאי משום שיצא להורות כדבריו בשינוי ענין אין לנו לשנות דברי היחיד בענין זה אשר רבו עליו ודברי היחיד כמאן דליתא אלא שאם יבוא בי"ד ויאמרו כן קבלנו בענין זה ממש נאמר להם דברי יחיד הם אבל אם יאמרו כדברי היחיד בשינוי הענין שפיר יכולין לסמוך עליו:
אמנם ממה שפירשו הראשונים נראה דאף באותו ענין בלא שינוי ענין אם מצד הכרעת דעתם לסברת היחיד יכולין לחלוק על הרוב שבדור שלפניהם דאעפ"י שאין יכולין לבטל דברי ב"ד חבירו אא"כ גדול ממנו בחכמה ובמניין הוא כיון שבאותו בי"ד עצמו הי' אחד שחלק עליהם יכולין בי"ד שלאחריהם שנראה להם דבריו יכולין להורות כדבריו:
ובזה יש לפרש דהיינו טעמא דהלכה כמכריע היכיא דל"ה הכרעה שלישית דאף דבדור שלפניהם לא נראין להם דברי היחיד אם יבאו בי"ד אחר ויכריע כדברי היחיד כיון דאדעתי' דידהו סומכין יכולין לעשות כדברי היחיד אחר זה ראיתי כי הדבר מפורש ברמב"ן על התורה פ' שופטים על פסוק לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל וז"ל והצורך במצוה הזאת גדול מאוד כי התורה נתנה לנו בכתב וידוע הוא שלא ישתוו הדיעות בכל הדברים הנולדים והנה ירבו מחלוקת ותעשה התורה כמה תורות וחתך לנו הדין שנשמע לבית דין הגדול העומד לפני השם במקום אשר יבחר וכו' או שאמרו

כן לפי משמעות הקרא או כוונתה כי על דעת שלהם הוא נותן לנו התורה אפי' יהי' בעינך כמחליף הימין בשמאל וכל שכן שיש לך לחשוב שהם אומרים על ימין שהוא ימין כי רוח השם על משמרת מקדשו ולא יעזוב את חסידיו לעולם נשמרו מן הטעות ומן המכשול עכ"ד הרי כדברי הריטב"א:

שוב ראיתי בתורת משה פ' קרח שכ' אהא דאמרו אלו ואלו דברי אלקים חיים וז"ל ויש להסביר דמ"ט שערים נתגלו למשה ושער נון לא נתגלה וידוע הוא שיש הרבה דברים שאין השכל יוכל או קשה עליו להשיג אבל רואה בעין שכן הוא אין כאן קושיא וכדמצינו שאמר חם לא ראיתיו לא האמנתיו שהי' קשה לו להשיגו ואעפ"כ ראה שאמת הוא וכמו שכ' בחוהל"ב ולפי"ז נהי לפי השגתינו נראה שזה טמא אפשר אם היינו משגים השער נון שהיא ידיעה יותר היינו משיגים שטהור הוא ולכן מי שלומדים תורה לשמה ומבקש להשיג האמת אפשר לכוין האמת לפי שער נון דאע"ג דלא נתגלה מ"מ אפשר שיזכה להתבונן בינה ניצוץ משער נון כמו שפירשו על יהושע ב"נ שהי' לו התבוננת בשער נ' ועפי"ז יש להבין מה שאמרו בב"מ פ"ו דלמעלה במתיבתא דרקיע אמרו ספק קדם בהרת לשער לבן טמא שגם להם לא נתגלה יותר ממ"ט שערים אבל הקב"ה אמר טהור ולפני מותן יכול להשיג שער נון לכן נאמר שרבה ב"נ שמת מיתה שגופו טהור ויצאתה נשמתו בטהרה היינו בנשיקה הוא הי' יכול להכריע והכריע ואמר טהור שהגיע לשער נון כמו שכתבנו ביהושע בן נון עכ"ד (ובס' אמרות טהורות להגה"ק מו"ה דוב ז"ל וכן בספר בני ישכר כ' דברים עמוקים בזה וע"ש בדבריהם הקדושים):

והנה כדברי פירש"י הוא בגמ' דחגיגה דף ג' ובאבות דר"נ פי"ט דדריש בעלי אסופות אלו ת"ח שיושבין אסופות ועוסקין בתורה הללו אוסרין והללו מתירין שמא יאמר האדם האיך אני למד תורה מעתה תלמוד לומר כולם נתנו מרועה אחד אל אחד נתנן פרנס אחד נתנן מפי אדון כל המעשים ברוך הוא וכו' אף אתה עשה אזנך כאפרכסת וקנה לך לב מבין לשמוע את דברי מטמאין ואת דברי מטהרין את דברי האוסרין ודברי המתירין וכתב בפ"י ר"ח וקנה לך לשמוע אלו ואלו שכולן מתבררין לך באיזה מהן הלכה ברורה שאעפ"י שנראין חולקין חוזרין ונימנין וגומרין ומסכימין בסוף כדכתיב את והב בסופה מבואר מכאן הא דאמרינן אלו ואלו דברי אלקים חיים היינו דכולן מרועה אחד נתנו הכל נלמד מתורת אלקינו דשנים צודקים לפי שינוי הענין וכ"כ בפירוש בנין יהושע על אבות דר' נתן יעוש"ה עוד נ"ל ראי' לפירש"י מהא דאיתא בסנהדרין דף ל"ד בעו רב אסי מר"י אמרו שנים טעם אחד משני מקראות מהו א"ל אין מונין אלא אחת מנה"מ אר"א

אמר קרא אחת דיבר אלקים שתים זו שמענו מקרא אחד יוצא לכמה טעמים ואין טעם אחד יוצא לשני מקראות:

ה') **אמנם** במהר"ש הקשה עוד דהא איתא שם בב"ק ובכמה דוכתין דהכרעה שלישית אינה מכרעת ופירש"י משום דב"ש וב"ה גילו דעתם דלא ס"ל סברת הבעל מכריע ואיכא למימר דלא ס"ל כלל האי טעמא א"כ מוכח אע"ג דשווין בדינם אם אינן שווין בטעם אחד לא מיקרי רבים לגבי אחרינא וא"כ יקשה לשיטת מהרי"ק בשורש מ"א דס"ל דהלכה כרבים אף שאין מסכימין מטעם אחד רק שיש לכל טעם אחר אפ"ה אזלינן בת"ר וכן הובא להלכה בסי' כ"ה סעיף ה' וא"כ יקשה אמאי הכרעה שלישית אינה מכרעת ולא מקרי רוב הא כיון ששווים בדינם אף שאין שווין בטעם מיקרי רוב וא"כ כמו בכל מכריע דהלכה כוותי' יען דנעשה המכריע כרבים א"כ גם בהכרעה שלישית שפיר שייך לומר דהוה רבים אף שאין מטעם אחד ולי נראה דלק"מ דהא בכהא"ג בהכרעה שלישית מצינן למימר באמת דלא אהני לן האי מכריע כלום כקו' המהר"ש הראשונה לאמת דהא ב"ש וב"ה רבים הוה ומה יוסיף אם יהי' עוד דיעה אחת דמכריע כיון דלאו מחד טעמא הוא דס"ל כתרווייהו וכולהו תנאי לית לי' כהך סברא של המכריע וא"ש:

והנה הביא במהר"ם שיק קו' הפרמ"ג בפתיחה לתערובות מנ"ל מקרא דאחרי רבים להטות דהמיעוט בטל ברוב דכאן אינו מתבטל אלא דסמכינן על רוב ונראה לישב דהנה בע"ז דף ח' פליגי דת"ק ס"ל כל שיש רוב חכמה ורוב מניין אזלינן בתרי' אפי' להקל וריב"ק ס"ל דהלך אחר המחמיר ובספר גט פשוט בכללים הקשה מ"ט לא ניזל בת"ר חכמה ומנין אפי' להקל ותי' בוודאי בנתקבצו יחדיו אזלינן בתר הרוב חכמה אפי' להקל אבל התם אייריא בלא נתקבצו יחדיו אמרינן דילמא אי הוה שמיעא להו טעמא דידהו הוה הדרי בהו לכן להקל לא אזלינן בת"ר חכמה ומנין ולפי"ז היכיא דנתוועדו ואין כאן רוב חכמה ומנין רק רוב מנין לחודי' והמיעוט במנין הם הרוב החכמה הנה הוה לן למיזל בתר רוב חכמה אמנם הנה קיימ"ל דל"א בת"ר חכמה (כמש"כ בב"י סי' תקי"ח דבסנהדרין הוה גזה"כ דלא אזלינן בת"ר חכמה) רק בתר רוב מניין א"כ אי איכא רוב מנין אף דרוב חכמה כנגדו אזלינן בתר רוב מנין משום דרוב חכמה הוא רובא דליתא קמן ורוב מנין הוה רובא דאיתא קמן ומעתה התינח אי מטעם ביטול ניחא אף דהמיעט רוב חכמה כיון דהוא מיעוטא במנין המנין נתבטל ברוב המנין אבל אי הא דאזלינן בת"ר בסנהדרין לא מטעם ביטול אלא דסמכינן על הרוב א"כ יקשה אמאי מהני כיון דרוב חכמה כנגדו אע"כ מטעם ביטול:

ובהכי ניחא לי הא דילפינן ביטול מאחרי רבים להטות התינח היכיא דהוה מב"מ

בטעמא ובשמא אבל היכיא דהוה מבשא"מ בשמא אמאי בטיל (דהא אי הוה מבשא"מ בטעמא הא באמת לא בטיל ברוב א"כ גם בשא"מ בשמא נאמר דלא בטיל) אבל לפמש"כ ניחא דהא בסנהדרין גופי' אף דאיכא רובא דליתא קמן רוב חכמה המנגד לרוב מנין אזלינן בת"ר מנין ה"נ אף דאיכא מבשא"מ בשמא המנגד ואפ"ה בטיל ברוב כיון דהוה מב"מ בטעמא (ולדעת הרמ"א בסי' צ"ח אפי' מב"מ בשמא ובשא"מ בטעמא ג"כ בטיל ברוב למ"ד דאזלינן בתר שמא אף דמבשא"מ בטעמא מנגדו אפ"ה בטיל לפמש"כ ניחא דמקרא מוכח אף דאיכא רוב אחר המנגדו אפ"ה בטיל ואף דש"ך באמת הקשה על הרמ"א דאיך שייך ביטול ברוב במב"מ בשמא כיון דמרגיש טעמא הנה כבר כתב בחי' חוות דעת לישב על נכון ועבשו"ת יעבץ סי' קנ"ח שכ' דמדאמרינן בפ' אד"מ דבדנ"פ מתחילין מן הצד דכ' לא תענה על רב אלא אעפ"י שבכ"מ דעת היחיד בטלה נתנה תורה חשיבות לפעמים לדעת הגדול שאינה מקבלת הביטול מזה נשמע דדבר חשיב מה"ת ל"ב):

ובהכי ניחא לי מה דאיתא במרדכי לישב מה שהקשו הא דילפינן מוארב לו דל"א בת"ר הא סנהדרין ג"כ קבוע וכתיב אחרי רבים להטות ותי' דהדיבור נייד והדבר צריך ביאור להנ"ל ניחא דהא דהמיעוט הוה קבוע משום דברובא דעלמא הוה הוא הרוב כמו בט' ישראל ונכרי אחד דברובא דלפנינו הוא המיעוט אבל בעלמא הוה הנכרי רובא גלי תורה אף היכיא דהוה פירש אזלינן בת"ר דאיתא קמן אף דרובא דליתא קמן הוה כנגדו אבל בקבוע ל"א בת"ר כיון דזה הקבוע הוה רובא דליתא קמן וא"כ בסנהדרין נמי דנימא קבוע היינו משום דגם בסנהדרין שכיח זה שהמיעוט הוא רוב חכמה רובא דליתא קמן אפ"ה אזלינן בת"ר וע"ז שפיר כתב המרדכי דהוא נייד דהיינו דהאי רוב חכמה אינו מיעוט הקבוע דהא ידיעת החכמה יתירה דאית בהאי מיעוט זהו נייד:

והנה הר"ש מקינון כתב לישב דסנהדרין הוה קביע שאין ניכר והא קיימ"ל דל"א בתר קבוע רק בקבוע הניכר:

ואמנם קשה לי לפי' מנ"ל כלל קבוע מוארב לו דילמא לאו משום קבוע אמרה תורה וארב לו פרט לזורק אבן לגיו אלא מטעם אחר שהנה בשמ"ק בב"ק דף ו' הביא להקשות אהא דילפינן מעשירי וודאי ולא עשירי ספק דקפץ אחד מן המנויין לתוכו פטור דל"ה עשירי וודאי ואמאי לא נאמר כל דמפריש מרובא פריש ותי' דבאמת כל דפריש מרובא פריש ל"ה וודאי אלא דספק כזה התירה תורה מעתה נוכל לפרש דלעולם בעלמא אזלינן בת"ר אף בקבוע דהא אחרי רבים להטות דכתיב גבי סנהדרין גופי' הוה קבוע (דהא דל"מ קבוע שאין ניכר הוא רק אחר דילפינן מוארב לו דל"א בת"ר משום דהוה קבוע

ע"כ לומר באין ניכר ל"א קבוע אבל אי לא ילפינן מוארב לו קבוע אז הוה אמרינן גם סנהדרין הוה קבוע אף שאין ניכר אלא דלא איפכת לן בקבוע דגם בקבוע אזלינן בת"ר) והא דממעט תורה וארב לו פרט לזורק אבן לגיו היינו כמו דכתיב עשירי וודאי ולא עשירי ספק ול"א בת"ר ה"נ גילתה תורה וארב לו אי וודאי ארב לו אז חייב אבל אי זרק אבן לגו אף דהוה רוב ישראל עכ"פ ל"ה וודאי אין חייב מיתה דלחייבו מיתה בעינן וארב לו וודאי וצ"ע:

והנה בשמ"ק בכתובות הקשה מנ"ל לילף מוארב לו קבוע בעלמא דילמא דוקא בדינ"פ הוא דממעטינן קבוע דבעינן ושפטו העדה והצילו העדה אבל בעלמא אף בקבוע אזלינן בת"ר ותי' הא דילפינן רוב מאחרי רבים להטות גבי נפשות הוא דכתיב וכיון דגלי קרא דבקבוע ל"א בת"ר א"כ לא ידעינן רוב כלל אמנם לפי מה שהקשיתי עדיין הקושיא במקומו דהא באמת בסנהדרין קבוע הוה א"כ נשמע דבעלמא אמרינן רוב אף בקבוע דומיא דסנהדרין והא דגלי קרא וארב לו רק לגבי דינ"פ מטעם דבעינן והצילו העדה וכש"כ דיקשה לשיטת השמ"ק דרוב גופי' רק ספק א"כ לא נשמע כלל קבוע די"ל לא משום קבוע מיעטה התורה זורק אבן לגיו אלא משום דל"ה וארב לו וודאי דאף דאיכא רוב ל"ה וארב לו וודאי ועוד יש להקשות עד"א אף אי נאמר דלא כשיטת השמ"ק בשם הרא"ש הנ"ל דכל רוב ספק הוה רק דנימא דכל דפירש הוה וודאי אבל בקבוע שפיר י"ל דהרוב הוה וודאי וא"כ יקשה דילמא בעלמא אזלינן בת"ר אף בקבוע דאף דהאי רוב ל"ה וודאי התורה התירה (דהא בסנהדרין ג"כ קבוע ואזלינן בת"ר רק הכא כיון דכ' וארב לו בעינן וודאי והיכיא דהוה קבוע ל"ה וודאי לכן לא קרינן בי' וארב לו) אמנם אי אמרינן כתי' המרדכי דמיעוט סנהדרין ל"ה קבוע כלל דהוה נייד ניחא והנה בהא ניחא לי ליישב קו' תוס' בכתובות ספ"ק לר"ש מנ"ל קבוע כיון דדרש מוארב לו פרט למתכוין להרוג את זה והרג את זה דהנה בסנהדרין הקשו ג"כ תוס' לר"ש מנ"ל קבוע דלר"ש ל"ש כלל קבוע דהא בעינן שיתכוין לזה ולא לאחר ותי' דמשכחת באמר לזה שעומד במקום פלוני אני מכוין ולכאורה משמע שכתבו לתרץ בזה השני קושיות גם קשיא ראשונה דשפיר נשמע גם לר"ש קבוע ונראה לבאר דבאמת בהאי תירוץ מתורץ גם קו' הראשונה:

דהנה בהפלאה העלה דלפי דברי תוס' דלר"ש משכחת קבוע באומר לזה שעומד שם אני מתכוין מוכח קבוע אף באינו ניכר יע"ש א"כ לפי"ז לר"ש אין צריך לתרץ הא דבסנהדרין ל"ה קבוע משום דאין ניכר אלא משום דל"ה קבוע כלל דהדיבור נייד א"כ דבסנהדרין ל"ה קבוע כלל א"צ לר"ש כלל קרא דבקבוע ל"א בת"ר דהא ממילא נשמע כיון דרוב ילפינן מאחרי רבים להטות א"כ בעינן דומיא דסנהדרין והיכא דל"ה דומיא דסנהדרין

לא ידעינן כלל דאזלינן בת"ר וכמש"כ בשמ"ק רק לדידן דאית לן קבוע רק בניכר לכן צריך קרא וארב לו דבאין ניכר ל"ה דין קבוע וסבירא לן דגם בסנהדרין הוה קבוע (ול"א הסברא דהדיבור נייד) ואפ"ה אזלינן בת"ר א"כ אי ל"ה כתיב קרא וארב לו הוה אמרינן רוב אפי' בקבוע הניכר נמי ול"ה מחלקין בין ניכר לאין ניכר דהוה דנשמע מסנהדרין דאזלינן בת"ר ורק מדגלי קרא וארב נשמע ע"כ לחלק דוארב לו דאייריא בקבוע הניכר ל"א בת"ר ובסנהדרין ל"ה קבוע הניכר ולכן בעינן קרא דוארב לו אבל לר"ש א"צ קרא כלל כיון דסבירא לי' ע"כ גם באין ניכר אמרינן קבוע וא"כ א"ש דבזה שמתרצין בתוס' קו' השני' דלר"ש משכחת קבוע באומר לזה שעומד שם אני מכוין ומוכח דס"ל אף בקבוע שאין ניכר ל"א בת"ר ממילא נתיישבה קו' הראשונה מנ"ל קבוע דהא ממילא נשמע כיון דל"ה דומיא דקרא דאחרי רבים להטות דכתיב גבי סנהדרין דשם ליכא קבוע דהמיעוט ל"ה קבוע כלל משום דנייד א"כ כל היכא דל"ה דומיא דסנהדרין ממש ל"א כלל בת"ר והוא עצה עמוקה:

אולם נראה לישב עוד ע"ד נאות דהנה רש"י פי' שם דלא תימא דקבוע הוה כרובא דמנ"ל הא דילמא רק כמחע"מ ולכאורה הוא דבר מתמיה דנאמר דמיעוט הקבוע הוה כרובא:

אך הדבר ניחא כיון דבאמת ברובא דעלמא הוי האי מיעוטא דנכרים רובא דעלמא א"כ הו"א דלכן אמרה תורה דקבוע דהוה כרובא דליתא קמן (וכן נמי בט' חניות הו"א הא דאמרינן קבוע היינו משום דנגד רוב חניות הוי האי חנות אחת דמוכרת נבילות רובא דעלמא דהא רובא דעלמא הם מוכרת נבילות וטריפות וגם משכחת דאותה חנות האחת יש בה בשר הרבה מכל הט' חניות המוכרת בשר כשר כמו שחקר בפמ"ג סי' ק"י בשער הקבוע בהא דאמרינן ובנמצא הלך אחר הרוב אם יש בחנות אחת טריפות הרבה מכל הט' חניות אי אמרינן ג"כ כל דפריש מרובא פריש ה"נ יש לחקור בקבוע דהוה כרובא כיון שמוכרת הוא לבדה הרבה מכל הט' חניות) ע"ז כתב פירש"י דא"כ מינא לך דהא אף אי ל"ה אלא כמחע"מ ג"כ שפיר פטור דס' נפשו' להקל אמנם קשה לי טובא על פירש"י דהא שפיר י"ל דתורה אמרה קבוע הוה כרובא משום רובא דעלמא וכי תימא מנ"ל דמה"ט אמרה תורה וארב לו דילמא רק משום דהוה כמחע"מ הא שפיר נשמע מקרא דקבוע הוה כרובא דהא לכאורה יש לחקור אי קבוע כמחע"מ א"כ אי הרוב ישראלים הוה קרובה להזורק האבן א"כ אי הוה רק כמחע"מ הוה אזלינן בתר קורבה (באמת בח"ס הקשה כן אגמ' דילמא אתי למעט קורבה דקבוע מוציא מידי קורבה וכתב דרחוק למצוא אופן שיתחייב משום קורבה אבל לדעתי על הגמ' לא קשה דכתיב וארב לו אתי למעט בכל גונא זורק אבן לגיו בין לאפוקי היכא דקרובה אליו בין היכא דאין קרובה

אלא דהוה רובא אבל על פי' רש"י קשה) וכיון דקרא כתיב למעט זורק אבן לגיו משמע בכל גוונא אתי למעט אפי' אי הוה קרובה א"כ בשלמא אי הקבוע הוה כרובא ניחא דמעטה תורה בכל גונא אפי' אי הרוב קרובה משום דהמיעוט הקבוע הוה כרובא ורוב וקרוב הוי אזלינן אחר הרוב ולכן פטור אפי' קרובים אליו אבל אי הוה כמחע"מ הוה מחייב אם הישראלים קרובים אליו א"כ נשמע שפיר מקרא דקבוע הוה כרובא:

אך על פירש"י ל"ק דרש"י פי' כן אגמ' דנקט מחעמ"ח שפיר כתב לפרש הטעם דרק הוה כמחע"מ לא כרובא ורק אי קשיא הא קשיא אגמ' דלמה למדו דהוה כמחע"מ ולא למדו דהוה כרובא דלפמש"כ נשמע דהוה כרובא לזה אני אומר דהנה באמת כתיבי תרי קראי למעט קבוע וארב לו וקם עליו כמש"כ בשמ"ק בכתובות וא"כ הכי מתפרש מוארב לו נשמע דהוה כמחע"מ היכיא דהמיעוט הקבוע הוה ממיעוט רובא דעלמא ג"כ והיכיא דהמיעוט הקבוע הוה מרובא דעלמא דהוה כרובא נשמע מקרא דוקם עליו דל"א בת"ר רובא דאיתא קמן ונשמע ממילא דאף בישראלים קרובים אליו ג"כ פטור דהא רוב וקרוב הלך אחר הרוב והכא מיעוט הקבוע דהוה מרובא דעלמא הוה כרובא מעתה י"ל דבאמת לר"ש נשמע קבוע מוקם לו וסבירא לי' ג"כ קבוע רק דלדידי' לא נשמע רק דקבוע הוה כמחעמ"ח אבל לא דהוה כרוב כיון דליכא אלא קרא אחד וקם עליו למעט קבוע ובאמת לר"ש היכיא דהמחצית ישראל קרובים אליו חייב מטעם קרוב (דבזה שפיר י"ל דר"ש פליג אחכמים ורק לענין קבוע כמחע"מ לא מסתבר דפליג דלא מצינו דלר"ש לית לי' קבוע) ודו"ק:

ו') **אמנם** הנה קו' הר"ש מקינן דגם בסנהדרין הוה קבוע י"ל בפשיטות כיון דמאחרי רבים להטות ילפינן ביטול וכבר כתבתי דבפמ"ג הקשה מנ"ל דמשום ביטול דילמא משום דסמכינן ארוב ובארנו דאי משום רוב א"כ כשמיעוט הוה רוב חכמה ל"ה ידעינן אי ניזיל בת"ר סנהדרין ואיך כתבה תורה מילתא דפסיקא אחרי רבים להטות כיון דלפעמים המיעוט הוה רוב חכמה (עיין פירש"י ריש סנהדרין במתניתין ד"ה שומע אני דבטובה וזכות הלך אחריהם שאפי' מיעוט המזכים ורבים המחייבים כתיב לא תהי' אחרי רבים לרעות ודברי רש"י תמוהים דאדרבה כיון דאפי' מיעוט המזכין פטור א"כ אינו מוכח דאזלינן לטובה בתר רוב ובמהר"ש מצוה ע"ו כתב לפרש על נכון דהא אפי' מיעוט המזכין פטור ול"א בת"ר יען מופלגים בחכמה ומכריעין את המרובים וא"כ מזה עצמו מוכח דאזלינן בת"ר היכיא דלא הוי לרעה דאזלינן בת"ר דיעות) וע"כ משום ביטול הוא דהמיעוט נגרר אחר הרוב וחייבין להורות כהרוב א"כ ל"ש כלל קבוע דהא כאשר יעמדו למניין ויהא רוב מחייבין או פוטרין המיעוט נתבטל ונגרר אחר הרוב ונהפך האיסור

להיתר (וכמש"כ תוס' ב"ק ר"פ המניח ובזה מובן דברי השמ"ק בב"מ בשם הרא"ש שכ' דרוב ל"ה וודאי וכ' דהאיסור המיעוט נהפך להיתר ולכאורה תמוה הא אדרבא אי לא הוי וודאי ל"א דנהפך האיסור להנ"ל ניחא דכוונתו לחלק דבסנהדרין הוה רוב מטעם וודאי דהא המיעוט כמאן דליתא צריכין לבטל דעתו ונהפך האיסור להיתר אבל בעלמא רוב מטעם ספק דהא בקבוע ל"א בת"ר (ועמש"כ אדאמוה"ג זצ"ל בפתיחה לאו"ח כיון דהמיעוט צריך להורות כהרוב ונהפך האיסור להיתר וכ"כ בפתיחה לתערובת בחיור"ד) נשמע דהא דאיתא ביבמות דב"ה הי' רבים אלא דב"ש מחדדי טפי ול"א דנגררין אחר הרוב להורות כב"ה היינו משום דלא התוועדו יחד כמו הסנהדרין שיושבין לדון לכך אין חייבין לעשות כהרוב כמש"כ הב"י בסס"י י"ג בשם רשב"א וכמש"כ לעיל דברי הג"פ (ועיין בשו"ת מהר"א ששון סי' ר"ז שהקשה על הרא"ש שפסק בשם רבו מהר"ם דיכול למיטען קים לי והקשה הוא מד' התוס' ב"ק הנ"ל שכ' דשאני גבי דיינים דחשיב מיעוט דידהו כמי שאינו וא"כ איך יטעון קים לי כהמיעוט והוכיח מזה דהרא"ש ס"ל לחלק בין היכיא שהרוב הוא מן הכלל כולו ונשאו ונתנו פא"פ הוא דאמרינן דהמיעוט כמאן דליתא דמי אבל לא היכיא שהמיעוט לא נו"נ פא"פ עם הרוב ל"א דהמיעוט כמאן דליתא דמי יע"ש) והנה כך הוא במשנה דעדיות פ"ה גבי עקביא בן מהללאל שאמר לבנו חזור בך בד' דברים שהייתי אומר אמר לו ולמה לא חזרת בך אמר לו שאני שמעתי מפי המרובים והם שמעו מפי המרובים אני עמדתי בשמועתי והם עמדו בשמועתם אבל אתה שמעת מפי היחיד ומפי המרובים מוטב להניח דברי המועטים ולאחוז בדברי המרובים ותמוה מאוד וכתבו לפרש דהי' מחצה ע"מ או דבהא גופי' פליג אי הוה רוב או אינהו הווין הרוב שקיבל מהם ר' עקביא ב"מ ובספר שושן עדות כתב לפרש דבשני צדדים הי' רבים רק צד הא' הי' מרובים בדיעות אבל צד האחר הוי מרובים בחכמה ובחריפות וטרם שיצא הבת קול דהלכה כב"ה הי' זה אצלם שוה מי שירצה פסק כרוב מנין ומי שרצה פסק כרוב בנין היינו כהמיעוט דחריפי טפי שהרי טרם שיצא הבת קול מי שרצה לעשות כב"ש הי' עושה כמבואר בתוס' יבמות דף י"ד והיינו היכיא דלא נתוועדו יחדיו דאי נתוועדו יחדיו פשיטא דבסנהדרין שעמדו למנין הלכו אחר רוב דיעות לא אחר רוב חכמה:

אך לפי"ז יקשה דהדרה קו' לדוכתא מהך דע"ז דס"ל לריב"ק דבדאורייתא הלך אחר המחמיר ול"א בתר רוב חכמה ורוב מנין כיון דלא נתוועדו יחדיו א"כ כש"כ היכיא דליכא רק רוב מנין לחוד או רוב בנין לחוד דיש לנו ליזול אחר המחמיר וכן פסק רבינו כריב"ק בפ"א מה' ממרים והנה לכן העלו הראשונים דרך אחר דמייריא בכהא"ג דהוי לכל אחד חדא חומרא בהך גיסא וקולא באידך גיסא ולכן לא הלכו להחמיר רק יש

עושין כב"ש ויש עושין כב"ה דאין עושין כדברי המחמיר בשניהם דהוה כסיל בחושך כדאיתא בפ"ק דעירובין דף י"ג ובחולין דף מ"ד והנה בספר ברכות משה שיצא מחדש (מחברו מ"ח הרב הגאון העצום מו"ה משה פאללאק זצ"ל שהי' אבדק"ק באניהאד בעל המחבר ספר וידבר משה על התורה) שהקשה דתמוה טובא למה לא נחמיר בדאורייתא כגון בהך דשדרה וגלגולת וכי מפני שהחמיר בטומאה דשמא הלכה כב"ש צריך להקל בטריפות אתמהה אדרבה צריך להחמיר בטריפות ג"כ דילמא הלכה כב"ה (והביא דברי תוס' בר"ה דף י"ד שכ' באמת כן דאם מספקא לי' עבדי' כתרי חומרא רק שמסוג' לא משמע כן דהא מבואר להדיא בשמעתין דברייתא זו נשנית קודם בת קול או אליבא דמ"ד אין משגיחין בבת קול ולא ידענא הלכתא כמאן ומ"מ קרו לי' כסיל בחושך הולך) ואמנם לי' נראה דא"ש דהא כל הספק הי' אם אזלינן בתר רוב מנין או בתר רוב חכמה וא"כ זה דפסק להחמיר בטומאה כב"ש ע"כ דס"ל דהולכין בתר רוב חכמה דאי לא למה יחמירו בדאורייתא כיון דב"ה הוה רוב (ואף דבדאורייתא הולכין אחר המחמיר הכא דיש צד קולא ג"כ יש לנו ליזול אחר הרוב) מעתה גם להקל יש לו לפסוק כב"ש כיון דס"ל דאזלינן בתר רוב חכמה וכן מי שמחמיר כב"ה בטריפות משום דס"ל דאזלינן בתר רוב מנין א"כ גם להקל בטומאה יש לו לפסוק דהלכה כב"ה דרוב מנין עיקר וכבר הערותי על זה שם בספר הנ"ל:

והנה כאשר נדברנו בזה עם ידינ"פ הרב המאה"ג החריף ובקי טובא כמו"ה אברהם מ"ש פראנקל נשיא מדינתינו נ"י אמר לי בזה דבר הגון לפרש מה ששנו רבותינו אל תהי דן יחידי אלא אחד ואל תאמר קבלו דעתי שהן רשאים ולא אתה ואמר עפי' הקדמות שזכרנו לעיל מדברי הראשונים דהכי קאמר אל תהי דן יחידי אף שאתה גדול ומחודד טפי יען כי שעכ"פ אין אלא אחד ונעשה הדין עפ"י אחד והם מרובים ואל תאמר קבלו דעתי יען שדעתך נכונה יותר הם מחוייבין לכוף דעתם לדעתך וממילא לא יהא נעשה הדין עפ"י אחד ע"ז אמרו שהם רשאים כי הם המרובים הם רשאים לכוף דעתך לדעתיהם לבטל דעתך להורות כמותם אבל לא אתה שאף שחכמתך מרובה אין מחויבין לבטל דעתם לילך אחר רוב חכמה והוא נכון:

והנה זה דבר היוצא מן הכלל דבדנ"ש ל"א בת"ר ברוב מנין דכתיב לא תהי' אחרי רבים לרעות דבעינן שנים מחייבין יותר על האומרים לפטור ואמנם דבר זה צריך תלמוד והנה במהרמ"ש במצוה ע"ו כתב דהיינו מהא"ט דלפעמים נגד רוב מנין יש רוב חכמה גבי המיעוט ולכן החמירה תורה דבעינן תרי גברא יותר וכעין דאמרינן בחולין צ"ז הואיל ואין כל הבצים מכוונת בעינן אחד יותר מס' ה"נ כיון דאין חכמות סנהדרין כולן שוות

ולכן בעי' עוד אחד להשוות דיעות סנהדרין ולא חילקה תורה אם כולן שווין או לא דלא נתנה תורה לשיעורין וכל שאפשר למעט הנס ולסמוך שבוודאי השי"ת לא יביא תקלה על ידיהם המיעוט בנס עדיף את"ד:

אבל אני אמרתי בזה דרך אחר דהנה בשו"ת בית אפרים יור"ד סי' ב' חקר אם חזקת כשרות הוא מטעם רוב כשרים או הוא ענין טבעי יצמח בנפש האדם והקשה לר"מ דחייש למיעוטא איך אמרה תורה עפ"י שניים עדים יקום דבר ושמא הם ממיעוט שקרנים ואמאי לא מוכיח מזה בחולין דאזלינן בת"ר וראיתי בשו"ת בית יצחק אה"ע סי' קי"ט שכתב ליישב עפ"י מה שהעלה בשו"ת בית יעקב בה' עגונה בהא דאמרינן בשבועות דף ל"ג כגון שהי' קרובים בנשותיהן והם גוססת מהד"ת רוב גוססין למיתה קמ"ל השתא מיהו לא מיתא ויקשה ל"ל ששניהם גוססין הרי בחדא סגי דאם אחת מתה אינן קרובין וכ' דהגמ' רוצה לאשמעינן רבותא ולכן קאמר ששניהם גוססין כלומר דשניהם הם ממיעוט הוי מיעוטא דמיעוטא ושפיר קמ"ל רבותא אף לר"מ וסברא זאת נמצאת גם בפנ"י בהקדמה לסדר נשים ד"ה אבל לר"מ דלחוש לשני עדים שאינן בקיאין הוי מיעוטא דמיעוטא א"כ ניחא דמה שאמרה תורה על פי שנים עדים יקום דבר וודאי נכון גם לר"מ דלחוש לשני עדים שהם דמיעוט הוי מיעוטא דמיעוטא יע"ש לפי"ז י"ל היינו דבעינן בדינ"פ תרי דתורה חיישה למיעוטא שמא זה האחד שיתר על האומרים לפטור טעה בדין כיון דכל הני שקולין דעת המחייבין כדעת הפוטרין ואין לנו אלא דעה זו שנוסף עליהם וזה יכול להיות שטעה בשיקול הדעת דא"ל דעכ"פ בין הכל איכא רובא לחיובא מיתה חיישינן למיעוטא בדנ"פ אבל אי איכא תרי הוה כמיעוטא דמיעוטא לחוש שטעו ולמיעוטא דמיעוטא ל"ח אף בדנ"פ:

אך י"ל בפשיטות יותר ע"ד הנ"ל דבדנ"פ באמת בעינן רוב חכמה ורוב מנין כאחד כיון שאנו צריכין לומר דהמועט נתבטל דעתו וכמאן דליתא ע"כ לומר דמסתמא הרוב משיגין האמת יותר ולפ"ז אם יש לנו רק אחד המחייב הנה זה אנו צריכין להשלים הרוב מנין אבל זה האחד לא יכול להשלים שיהא גם הרוב חכמה עמהם אבל אם יש אחד המחייב כיון שא"צ אותו להשלים הרוב מנין שפיר אהני דעתו שנאמר דעל ידו נשלם הרוב חכמה שמסתמא כיונו האמת ולכן הצריכה תורה שנים לחיובא:

ואמנם הנה תוס' בסנהדרין כ' תירוץ אחר דרובא לרדיא ל"ה רוב מעליא וכ' הב"ח סי' רל"ב יען דאיכא נגד זה רוב שבהמות שנלקחין לשחיטה ואמנם לפי מה שבארנו לעיל יקשה דלא מתרצתא בזה קו' תוס' שהוקשה בראשונה דגם בדיני נפשות אזלינן בתר רובא בסנהדרין אף דגם בסנהדרין איכא לפעמים רובא דעלמא כנגד הרוב מנין

דהיינו רוב חכמה ואפ"ה אזלינן בתר רובא וע"כ הא דמהני רוב מחייבין משום דהמיעוט נתבטל ומבטל דעתו והוא מטעם ביטול ומעוטא כמאן דליתא א"כ היינו כתרוצם בב"ק וא"כ סוף כל סוף צריכין לדבריהם שבב"ק א"כ למה חידשו כאן עוד סברה אחרת אך לפי מה שבארנו ניחא דבאמת מהא"ט בעינן תרתי מחייבין כדי שיהא רוב מנין ורוב חכמה עמהם דהיינו תרתי רובא אבל ברובא לרדיא ליכא אלא חדא רובא דרוב נלקחין לשחיטה:

ז') **והנה** בכל החזיון שהעלינו לעיל רווחא לנו שמעתתא אשר תקשו בה כל הראשונים שמעתתא דתינוקות בכתובות דף י"ד מעשה בתינוקת שנאנסה על העין ואמר ריב"נ אם רוב העיר משיאין לכהונה הרי זו תנשא לכהונה ופריך בגמ' כמאן אי כר"ג אפילו ברוב פסולין מכשיר אי כרי"ש אפילו ברוב כשרים פוסל אמר רב יהודה אמר רב בקרנה של ציפורי הי' מעשה וכדרב אמי והוא שהי' רוב סיעה של בני אדם מסייע בהדה אבל פירש אחד מציפורי הולד שתוקי ואמר ר' זעירי הא דאזלינן בתר רוב העיר כשיש רוב סיעה בהדה ואין הולכין בתר רוב סיעה לחודא ולא בתר רוב העיר לבדה ופריך נימא כל דפירש מרובא פריש דאזלה אינהו לגבייהו (וחד גי' מאי איכא דאזלה איהו לגבייהו ורש"י מוחק הגירסא וכ' בשמ"ק דא"כ לא משני על זה מידי וכפי שיתבאר בדברינ' יש ליישב זה הגירסא על נכון) ומשני דקא אזלה איהו לגבייהו (ולחד גירסא לא צריכה דאזלה לגבייהו ועט"ז סי' ד' ובבכ"ש שם) ופריך ומי בעינן תרי רובא הא ט' חניות בשר בנמצא אזלינן בתר רוב ולא גזרינן אטו קבוע ומשני מעלה עשו ביוחסין והנה תוס' וכל הראשונים הקשו מ"פ מר"ג הא ר"ג דמכשיר ברוב פסולים הוא רק בטוענת ברי ובשיש לה מיגו או היכא דשייך בודקת ומזנה ותוס' תי' ס"ד דאייריא בטוענת ברי ומשני בקרונה של ציפורי הי' מעשה ובעינן תרי רובא היינו משום דמוקי באין טוענת ברי ותמוה דלא נשמע כן מגמ' דאייריא דהדר מיני' ומוקי באין טוענת ברי או כר"ג בטוענת ברי ולכתחילה בעינן רוב כשרים ואף דלר"ג לעיל רק רוב אחד בעינן הוא ס"ל דבעינן תרי רובא לכתחילה ועיין בבעל המאור ובמלחמות דלכל הפירושים שפירשו בין לשיטת רש"י דמוקי באינה טוענת ברי וכר"י בין לשיטת התוס' דמוקי כר"ג קשה טובא ונראה לבאר על נכון דהנה בח"ס בחי' העלה דהא דמשני דמעלה עשו ביוחסין לכן בעינן תרי רובא לא מסתבר דנחמיר ביוחסין יותר מבכל התורה דסגי ברוב אחד רק אי סבירא דל"א בממון בתר רובא והיינו משום דנגד רובא דזבני לרדיא יש רוב דעלמא דנלקחין לשחיטה כסברת הב"ח סי' רל"ב (שכתבנו לעיל שכתב לפרש כן דברי תוס' סנהדרין דף ג') א"כ ה"נ ביוחסין כיון דיש רובא דעלמא דפוסלין לכהונה לכן בעינן תרי רובא אבל

לרב דס"ל הולכין בממון אחרי הרוב אף דאיכא רובא דעלמא כנגדו גם ביוחסין ל"ב תרי רובא רק משום גזירה אטו קבוע ועי"ש:

וקשה לי לדבריו מ"פ ומי בעינן תרי רובא הא בשר הנמצא אזלינן בת"ר ולא גזרינן אטו קבוע וכי תימא בשאין דלתות נעולות הא אמר ר"מ אפי' בשדלתות נעולות הא אדרבא בשדלתות נעולות דליכא רובא דעלמא שפיר סגי ברוב אחד רוב מקולין משא"כ בהא דבעינן תרי רובא משום דאין דלתות נעולות ואיכא רובא דעלמא לכן בעינן תרי רובא ונהי דאזלינן אליבא דרב היינו לענין רובא דזבני לרדיא אזלינן בת"ר אף דמתנגד רובא דאינשי דלא מיזבני לרדיא אבל עכ"פ פשיטא דרוב זה גרע גם לרב מהיכיא דליכא כלל רובא דעלמא מתנגד כגון בדלתות נעולות לכן סגי ברוב ומ"פ ומי בעינן תרי רובא דבוודאי בדלתות נעולות סגי ברוב אחד משא"כ היכיא דאיכא רובא דעלמא מתנגד בעינן תרי רובא אף דבעלמא ל"ב תרי רובא ורב אפי' בממון דאזיל בת"ר דזבני לרדיא דרובא עיקר הכא בעינן תרי רובא ול"א בת"ר העיר אף דרוב העיר עיקר כיון דאיכא למיגזר אטו קבוע ונראה דהנה זעירי דאמר אבל פירש אחד מציפורי ובעל הולד שתוקי אפי' היכיא דדלתות מדינה נעולות וליכא רק רוב אחד אפ"ה לא סגי ברוב כשרים יען דאייריא בשותקת ור"ג דמכשיר אפי' ברוב פסולים היינו בברי וע"ז קמפרש הטעם למה לא סגי ברוב כשרים בשותקת בשדלתות נעולות משום דגזרינן דילמא אזלה לגבייהו והוה מחע"מ גזרינן כן בכל רוב (וכן היכא דהיתה בשדה דליכא רק רובא דעלמא ג"כ לא סגי דגזרינן אטו רוב העיר א"כ לא מכשירין בשותקת רק היכיא דאיכא תרי רובא רוב העיר לפירש רבינו בנבעלה בשדה ולדעת שאר מפורשים אפי' בנבעלה בעיר ובשדלתות עיר אינן נעולות ואיכא רוב דעלמא ג"כ וע"ז פריך ומי בעינן תרי רובא דהיינו אמאי דקאמר בשדלתות נעולות דלא סגי ברוב העיר א"כ בנמצא אמאי הלך אחר הרוב כשדלתות מדינה נעולות הא ליכא אלא רוב אחד נגזור שמא יקח מן הקבוע וע"ז משני מעלה עשו ביוחסין דמשום מעלה גזרינן אטו קבוע ומינה לדידן דס"ל דאין הולכין בממון אחר הרוב יען שיש רוב אחר כנגדו אף בלא טעמא דגזירה אטו קבוע בעינן תרי רובא סיעה וכיון דאין דלתות מדינה נעולות ואיכא סיעה כשרים תנשא לכהונה וכדאיתא במשנה והנה בשמ"ק הקשה הא ע"כ ידע מטעם קבוע לכן בעינן תרי רובא א"כ מ"פ אח"כ מ"ט דלא סגי ברוב העיר להנ"ל י"ל דמתחילה ידע ג"כ דבעינן תרי רובא דעלמא וא"צ לטעם קבוע רק בהא דקאמר רוב עיר לחוד ל"מ וכן רוב סיעה ברחוק מן העיר לחוד ל"מ משמע אף דליכא לדון רק ארוב אחד של עיר או של סיעה אפ"ה בעינן תרי רובא להתירא ע"כ שפיר פריך מ"ט ומסיק משום גזירה דילמא אזלה לגבייהו וגזרינן ברוב סיעה וע"ז פריך

שפיר מט' חניות דהא כאן ליכא רק ברוב אחד אפ"ה גזרינן:
ובהא א"ש מה שהקשה הטו"ז סי' ו' לדעת רבינו דמשום מעלה ביוחסין בעינן תרי רובא א"כ לס"ד דלא ידע האי"ט א"כ מ"פ ומי בעינן תרי רובא והתניא ט' חניות הו"ל להקשות הא אפי' חד רוב ליכא דהא כשרה אפי' בר"פ וגם לפי מה דמתרץ משום מעלות יוחסין בעינן תרי רובא אבל חד רובא עכ"פ בעינן מדינא כההיא דט' חניות וזה איני דהא קיימ"ל כר"ג דאפי' בר"פ מכשיר בשלמא להר"ן דמחלק בין טוענת ברי ניחא אבל כפמש"כ הב"י לדעת רבינו קשה אבל לפמש"כ ניחא דבס"ד ידע ג"כ דכאן בעינן תרי רובא מצד הדין כמו בממון משום מעלת יוחסין היכיא דאיכא רובא דעלמא כנגדו ורק היכיא דליכא רובא דעלמא כגון בעיר דליסגי ברוב אחד רק משום גזירה ל"מ רוב העיר ושפיר קשיא מט' חניות וע"ז מסיק משום יוחסין גזרינן ממילא לא מהני רק תרי רובא ומינה נשמע לדידן בלא גזירה בעינן תרי רובא משום מעלות יוחסין כמו בממון כנ"ל ולא יקשה הא אדרבא אפי' בר"פ כשרה דזה בטוענת ברי אבל כאן הא אייריא בשותקת (דאף דלהב"י המשנה אייריא בטוענת ברי אבל האי דפירש אחד מציפורי ובעל י"ל גם לפי' של הב"י אייריא בשותקת ולכן ל"מ אפי' רוב העיר כשרים משום גזירה דקבוע ויתבאר עוד בה' פהמ"ק):
ח') **כשבונין ההיכל והעזרה בונין באבנים גדולות ואם לא מצאו אבנים בונין בלבנים.** וקשה לי מנ"ל לרבינו הא בקרא כתיב אבנים גדולות אבנים יקרות ליסד הבית ונראה דס"ל לרבינו דזה רק למצוה מן המובחר משום זה אלי ואנוהו א"כ בדיעבד היכיא דליכא אבנים אין מעכב כמש"כ תוס' סוכה דף כ"ט ד"ה לישב דכל היכיא דבעינן זה אלי ואנוהו בדיעבד אין מעכב ולכן בונין שפיר בלבנים דלא עדיף ממנורה אי לא יכולין לעשות של זהב עושין של מתכות ונראה לי ראי' דהנה לקמן בה"י כתב רבינו ומרצפין את כל העזרה באבנין יקרות וקשה לי הא במגילה דף כ"ב אקרא דאבן משכית לא תתנו בארצכם אי אתה משתחוה אבל אתה משתחוה לאבנים של ביהמ"ק ויקשה ל"ל קרא ע"ז למה יהא ס"ד דאסור להשתחוות בביהמ"ק דבשלמא למאן דמפרש אבן משכית אבן מצוייר וכמש"כ בראב"ע ושאר מפרשים וכ"כ רבינו בסהמ"צ מל"ת י"ב וא"כ הוה ניחא דקמ"ל דאפ"ה במקדש מותר אבל רבינו דכ' דמצרפין בעזרה באבנים יקרות ולא כתב מצויירים וכ"כ להדיא בפ"י מה' ע"ז וז"ל במד"א בשאר הארצות אבל במקדש מותר להשתחוות אל האבנים שכ' בארצכם אי אתם משתחווים על האבנים אבל אתם משתחוים על האבנים המפולצות במקדש (דהיינו מגוררות במגירה כמש"כ בכ"מ בה' ח') וא"כ פשיטא דשרי להשתחוות במקדש אולם אי אמרינן דהא דכתיב בקרא אבנים גדולות יקרות ליסד הבית

היינו כדי להתנאות א"כ אי בעי לעשות להתנאות אבנים מצויירים שיש בהן הידור טפי רשאי וא"כ אי לאו קרא דבארצכם הו"א דאסור לרצף באבנים מצויירים דא"כ יהא אסור להשתחוות ע"ז כתיב בארצכם דבארצכם אסור בכל גונא אבל במקדש אי בעי לעשות הידור יותר באבנים מצוירים שרי דבמקדש שרי להשתחוות בכל גונא א"כ נשמע דרק משום הידור לכן אי לא מצאו אבנים רשאי לעשות בלבנים:

אמנם מפירש"י מגילה דף כ"ב יש ללמוד דאסור לרצף בלבנים דפי' בד"ה לא אסרה וז"ל בפסוק זה אלא שלא יעשו רצפת אבנים בביה"כ דוגמת של מקדש עכ"ל וא"כ אי איתא דבביהמ"ק שרי גם בלבנים א"כ ל"ש איסור לעשות דוגמת דביהמ"ק כיון דבביהמ"ק גופי' שרי בלבנים א"כ לא קפיד אאבנים א"כ ל"ש לאסור דוגמתו בביה"כ אע"כ דבאבנים דוקא ובביה"כ שרי בלבנים דל"ה דוגמת ביהמ"ק וכ"כ במג"א סי' קל"א ס"ק כ' דרצפת לבנים שרי דאבן כתיב ולבנה לאו אבן מיקרי דכ' ותהי להם הלבנה לאבן יעי"ש:

אמנם לפי"ז הי' אסור לבנות רצפת אבנים בביה"כ אפי' שלא להשתחוות משום לא תעשון אתי וכן צידד לומר בס' נר מצוה סי' קל"א דאסור לכתחילה לעשות אפי' בלא השתחוי' אמנם לפי מה שבארתי דלרבינו אפי' של לבנים שרי במקדש א"כ ל"ש כלל האיסור דלא תעשון אתי דלא קפיד קרא באבנים דיכולין לרצף בכל מה שירצו:

ט) **הנה** כתיב ואבן משכית לא תתנו בארצכם להשתחות עלי' אפי' להשי"ת והנה במגילה אמרינן דא"ח אלא בפישוט ידים ורגלים ובע"ז איתא בהוריות דף ד' אפי' לא השתחוה רק השתחוי' בעלמא חייב וכבר הקשה כן בבאר שבע והנה במהר"ם שיק בסי' ש"צ כתב לחלק בע"ז כיון שמשתחוה עצמו אפילו בלא פישוט ידים מקבל אותו לאלקות חייב אבל במקדש בודאי לקבל אלקות שמים בודאי סגי בהכי אבל מצות השתחוי' איני מקיים אלא בפישוט ידים ורגלים דהקרקע דמקדש הוא קדוש יותר מאויר העזרה לכן צריך דוקא פישוט ידים ורגלים וה"נ קאמר בארצכם לא תתנו להשתחות עלי' ואסור לעשות שום דבר להדיוט כמו שעשו במקדש מנורה וכדומה ממילא נמי משמע להשתחות עלי' אסור היינו בפישוט ידים ורגלים:

והנה במהר"ם שיק סי' תצ"ג הקשה אהא דהצריכה תורה לאסור אבן משכית לא תתנו בארצכם אפי' לשמים וכן הא דאסרה תורה לא תטע לך אשירה אצל מזבח דהא רמב"ם פ"ו מע"ז כ' דכל הני הטעם משום שעשאו חוק לע"ז וקשה ל"ל קרא וכש"כ דקשה למה מותר אבן משכית במקדש:

אמנם כבר הקשה כן בחינוך לדעת הרמב"ם ותי' דצריך קרא כדי ללקות והא דשרי במקדש אין קושיא דהא מזבח ג"כ אסור חוץ למקדש משום שעשאו חוק לע"ז כאשר

הוזהרנו שלא לעשות מצבה משום הא"ט אפ"ה במקדש שרי ועש"ה שהאריך בזה:
והנה בירושלמי ע"ז פ"ד איתא אמר רי"ו מצבה כל שהוא יחידת מזבח כל שאבניו מרובות חזקי' אמר מצבה כיון שפגמה בטלה מזבח צריך לפגם כל אבן ואבן וכתב הפ"מ דאתי לפרש מצבה דקרא דאבן יחידת נקרא מצבה ונפ"מ להא דחזקי' דמצבה כיון שפגמה בטלה והנה קשה לי למה קאמר נפ"מ זו הא יש נפ"מ לענין רשאי להקים דאי מצבה אבן אחת עבר אלאו דלא תקום מצבה ואין לומר דמקים מצבה רק עובר במקום לע"ז א"כ לענין זה בוודאי אין נפ"מ דאם מקים לע"ז בין אבן אחת בין הרבה אבנים עובר בלא תקום ז"א דאיסור דלא תקים מצבה אין במקום כדי לעבוד ע"ז אלא אם מקים להקריב עליו לשמים איכא ג"כ לאו כפירש"י בפ' שופטים:
אולם בדברי רבינו פ"ו מע"ז כתב דאם מקים מצבה אפי' לעבוד את ד' לוקה ואפ"ה כתב דמצבה שאסרה תורה הוא בנין שהכל מתקבצין אצלה אפי' לעבוד את ד' ויקשה הא מבואר בירושלמי דמצבה רק אבן אחת:
וכן יקשה לפירש"י בפ' ראה דכתב מזבח של אבנים הרבה מצבה של אבן אחת והוא בימוס ששנינו בע"ז דף מ"ג אבן שחצבה מתחלתה לבימוס ויקשה כיון דאייריא ממצבה לעבוד ע"ז וקמ"ל קרא דחייב משעת הקמה א"כ אין חילוק בין אבן אחת להרבה אבנים דחייב משעת הקמה שמקים לע"ז ולכך באמת מהדר בירושלמי למצוא נפ"מ דמצבה אבן אחת הוא שאם נפגם כבר נתבטלה:
והנה עוד קשה לי לפירוש רבינו דסובר אפי' בהרבה אבנים אסור להעמיד מצבה א"כ א"צ קרא לזה דהוא בכלל לא תעשון אתי דילפינן דלא יעשון ככל אשר עושין אתי בביהמ"ק בשלמא אי מצבה אבן אחת ניחא דל"ה דומיא דמזבח שבביהמ"ק ע"כ צריך להזהיר עלי' בפ"ע אבל אי הוה מהרבה אבנים א"כ כבר מוזהר עלי' מכל אשר יעשון אתי:
אולם מה שהקשיתי לפירש"י נראה דיש לישב דלא מייריא ממצבה לעבודת ע"ז והא דכ' דהיינו בימוס אין אלא לראי' דמצבה אבן אחת דהא הכתוב דאסרה מצבה אפי' בשעשאה לשמים יען דעתה שנואה למקום דמעיקרא היתה אהובה ועתה שנואה משום דעשאוהו חוק לע"ז ע"כ מביא דהיינו בימוס דבימוס של ע"ז אבן אחת א"כ מהא"ט מצבה של אבן אחת אסורה אף בעשאוהו לשמים וא"ש:
והנה בראב"ע פ' שופטים כ' דמצבה היינו לע"ז ולחייב עלי' משעת הקמה וכ"כ בפירושו בפ' ויצא ותמוה לי דהא לע"ז איכא קרא אחרינא דחייב עלי' משעת הקמה דכ' בפ' בהר לא תקים לך פסל ומצבה וכתב רבינו בסהמ"צ כי כן הי' עושין הבונין מצבה משימים

עלי' ע"ז (והיינו בימוס שהביא בפירש"י לעיל) אך י"ל דהנה בירושלמי פ"ד דע"ז ה' ד' איתא כתיב לא תעשו לכם אלילים ופסל ומצבה לא תקימו לכם לא הי' עשי' לא הי' קימה א"ר הילא כל שאלו תיפול לא תקיימנה שלא יהא לה תקומה מבואר דקרא זה אייריא בנעבדה כבר אבל קרא דלא תקים לך מצבה בא לאסור אפי' לא עבדה כל שמעמיד אותה כדי לעבדה:

והנה לכאורה יש להביא ראי' לדעת הסוברים דמצבה היינו לעבודת ע"ז (וכדמשמע מירושלמי הנ"ל דלא מצא נפ"מ רק בנפגם האבן דביטלה והיינו בנעבד לע"ז כנ"ל):

והיא מגמ' דמנחות דף ק"ט דפליגי בבית חוניו אי הוה בית לע"ז וסובר ר"י דבית חוניו לאו לע"ז הוא ומפרש דהלך לאכסנדריא של מצרים ובנה שם מזבח והעלה קרבנות שנאמר והי' ביום ההוא יהי' מזבח לד' בתוך ארץ מצרים ומצבה אצל גבולה:

וקשה הא אסור להעמיד מצבה בשלמא מה שהקריב קרבנות כ"כ תוס' שם היינו שהי' מעלה קרבנות לבני נח אבל הא עבר בלא תקים מצבה ומוכח דאין עובר אלא תקים מצבה רק לע"ז:

אולם י"ל דהא בלא"ה הא ע"כ עבר אלא תעשון אתי והוא בנה בית בצורת הבית א"כ באמת י"ל דעבר גם אלא תקים מצבה:

ראיתי בשו"ת עמק שאלה שהביא בשם שו"ת שמן רוקח דקנין מקומות בביהכ"נ אין אלא קנין פירות ולא כקנה"ג כיון דאסור לנתוץ דבר מביה"כ אין זה אלא קנין פירות כמש"כ רמב"ם פכ"ט ממכירה שהקונה לפירות אין יכול לשנות בגוף הקרקע ומזה יצא לו כיון דאינו אלא קנ"פ לא הוי קניית המקומות אלא כבית זה אני משכיר לך דמבואר בסי' שי"ז דכיון דנפל א"ח לבנותו וא"כ גם בביהמ"ד היכא דנפל אין לבעלי המקומות חלק בו ובשו"ת הנ"ל סימן ד' הקשה לפי"ז על מה שאמרו דבשל כרכים א"א למכור משום דאחרים נתנו חלק בו דא"כ כשנפל או נסתר שוב לא שייך האי טעמא דהרי לאחרים ג"כ אין להן חלק בו אף שגם אחרים נתנו ועוד דדברי בעל שמן רוקח היפוך מדברי הריב"ש בתשו' דקניית מקומות בביה"כ הם מתהום ארעא כמו בכל קנינים הרי שיש בזה קנה"ג וכתב עוד ובאמת י"ל דקרקע ביהכ"נ יכול לחפור תחת ביה"כ שיחין ומערות דאף דגם הקרקע נתקדשה בקדושת ביה"כ היינו קרקע העליונה מה שצריך לגוף ביה"כ לעמוד עליו אבל מ"מ יכול לחפור בורות דהרי בית המקדש שנתקדשה הקרקע ולדעת הרמב"ם גם עתה בחורבנו חייב כרת בנכנס טמא למקום מקדש ואעפי"כ קיימ"ל דמחילות לא נתקדשו וכיון שכן בקניית מקומות שוב יש להם קנה"ג בקרקע וכמש"כ הריב"ש אבל מ"מ בהעצים והלבנים שפיר י"ל כשמן רוקח כיון דאסור לנתוץ

דבר מביה"כ אין בהעצים ולבנים רק קנ"פ דהוא קנין דמים ולכן שפיר יש לחלק בשל כרכים בין העצים והלבנים לגוף המקום כיון דאין בהם לאחרים רק קנ"פ בעומד בבנינו ועתה כשנפל נסתלק הקדושה מהם דהא קדושת דמים פקעה בכדי וא"ל דעכ"פ אם דעתו לחזור ולבנותו עדיין קדושתן עליהן וכמש"כ המג"א סי' קנ"א סקי"ג דע"ז שפיר כתב המ"ב. כיון דכבר יש להן ביה"כ להתפלל וודאי דאין עוד דעת אחרים לבנות בהאבנים מה איכפת להו באבנים אבל בבנין הקרקע דיש לאחרים קנה"ג וא"כ כשקדשו הקרקע הזה קדה"ג לדעת הר"ן ובזה אינם יכולים להפקיע קדושת המקום שלא לדעתם ובזה מיושב קו' המג"א על המ"ב דמ"מ אין יכול למכור של חבירו דהא אינו אלא במה שגוף הדבר של חבירו אבל לא בהעצים ולבנים שאין לאחרים בהם רק קנין פירות בבנינו וכבר נפל ונסתר מחמתו עכ"ד:

אמנם קשה לי מהא דאיתא באהלות פט"ו מ"ה חצצו בארצו טומאה בחיצון כלים שבבית טמא וכו' שארצו באוהל של בית כמוהו עד התהום ובתויו"ט כ' דלשון הספרי כל אשר באוהל לעשות קרקע הבית כמוהו ובמג"א סי' קל"א סקכ"א למד מכאן לענין איסור השתחוי' על הריצפה משום אבן משכית דל"מ הפסק הריצפה דקרקע לא חשוב הפסק שארצו של בית כמוהו עד התהום וא"כ למה יהא מותר לחפור תחת קרקע ביהמ"ק כיון דריצפה נתקדשה עד התהום:

אולם דעת רבינו דבאמת שרי כשריצפה מפסיק בין אבן משכית יעי"ש:

ונראה להביא ראי' דע"כ קרקע הוה הפסק דהא רבינו לקמן בפרקין כ' דאין בונין מזבח על בנין אבנים דבעינן מחובר באדמה אף דבונין תחתיו מתחת לקרקע מחילות כמו שהוכחנו שם ע"כ משום דקרקע הוה הפסק לבנין אבנים שמתחת הקרקע ע"כ לחלק בין טומאה דבוקעת ועולה בוקעת ויורדת ולכן קרקע אינו חוצץ:

הלכה ט

א) **ואין בונין בו עץ בולט כלל.** והנה בראב"ד השיג עליו מלשכת כה"ג דהי' של עץ וכן מגזוזטראות שמקיפין עזרת נשים בשמחת בית השאבה ומסיק דלא נאסר רק משער ניקנור ולפנים מע"י (ומש"כ ע"נ ט"ס כמש"כ במשל"מ וכן הוא ט"ס בכ"מ וצ"ל עזרת ישראל) אבל בע"נ והר הבית מותר וכ' הכ"מ שבאמת כן הוא גם דעת רבינו רק מע"י ולפנים אסור נראה שכונתו לדברי רבינו בפ"ז מע"ז והנה הכ"מ שם הקשה אמאי פסק רבינו דבהר הבית מותר הא בספרי אוסר בפי' בהר הבית ותי' דפסק כראב"י דמשנת ראב"י קב ונקי והוא פליג שם וסובר דבהר הבית מותר ובסדר משנה הקשה דבפ"ג ממא"ס פסק באפרוח שנולד מותר והיינו כת"ק דראב"י במס' ביצה דף י' וע"כ לומר

אחת משתים או דס"ל לרבינו דדוקא במשנה קיימ"ל כראב"י ולא בברייתא וכמש"כ הכ"מ בפ"ב מה' אלו דין ח"י וכן בפ"ה ממחכ"פ במצורע שהביא קרבן עשיר או דס"ל דת"ק חשוב כסתם וכמש"פ הריא"ף פ' כל הנשבעים דדוקא כשחולק עם יחיד הלכה כוותי' וא"כ קשה שוב למה פסק כאן כראב"י דפליג את"ק בברייתא והעלה דלכן פסק כראב"י יען דתנן במידות כוותי' דעשו סורג של עץ גבוה י"ט מוכח דעושין בנין של עץ בהר הבית וה"ה דנטיעה שרי:

והנה הראב"ד בהשגת בה' ע"ז תי' עוד דהך דבית השאבה לשעתה היתה ובסדר משנה הקשה עליו מירושלמי פ"ק דמגילה דנתן טעם דלכן הקהל מאחרין משום דאין בונין בימה מעיו"ט משום איסור נטיעת העץ במקדש ורוצה בקיומה מעיו"ט כמה ימים לכן רק אחר יו"ט בונין משום דא"א בענין אחר עכ"פ מוכח מירושלמי דאף לשעתה אסור בע"נ ומכאן קשה לב' תירוצים שבראב"ד וכן הקשה בפ"ח בקונטרס מים חיים ועוד הקשו דהראב"ד בהשגתו סותר עצמו דכ' בע"נ שרי ושם כתב דלשעתה דוקא שרי:

ולי נראה דכונתו כך דכאן כתב רבינו דאין עושין אכסדראות בעזרה ע"ז שפיר כתב לתרץ לדברי רבינו דלא יקשה מגזוזטראות דבע"נ שריא אבל בה' ע"ז כתב רבינו דאסור לעשות אכסדראות במקדש משמע דליכא אלא איסורא דרק נטיעת אילן הוא מה"ת ע"ז כתב דאסור מה"ת רק בעזרה אבל בבנין שהוא רק מדרבנן וזהו אף בע"נ אסור דמדרבנן אסור אף בע"נ לכן כתב הראב"ד דלשעתה שרי אף מדרבנן:

והנה רבינו שכתב אין בונין עץ בכל העזרה ולא חילק בין לשעתה משמע דלשעתה ג"כ אסור וכ"כ בסדר המשנה שם א"כ לפי"ז הא דעשו גזוזטראות אחר יו"ט ע"כ נאמר משום דא"א כדאמרו בירושלמי אבימה וקשה לי לדבריו ממש"כ בפ"ח מיו"ט דעשו גזוזטראות מעיו"ט והיינו משום דאף חוה"מ אין דוחה כמש"כ תוס' סוטה דף מ"א לענין בימה ולכאורה קשה דבירושלמי קאמר משום דא"א לבנות בעיו"ט דא"כ דחקו לה עזרה אך אפשר לומר זה שייך רק בבימה שבאמצע עזרה או י"ל משום דבירושלמי נתן הטעם דאין תקיעות דוחה שבת ולהאי מ"ד ל"ל הטעם דדחקו לעזרה ורבינו בפ"ג מחגיגה כתב הטעם של ירושלמי דאין תקיעה דוחה שבת והארכנו בזה במקומו א"כ לית לי' הטעם דדחקו לעזרה אך הא קשיא לי כיון שפסק כאן דאין בונין עצים במקדש א"כ למה פסק דבונין מעיו"ט דהא בירושלמי איתא דלהאי מ"ד אסור לבנות מעיו"ט דהא רבינו סובר דלשעתה ג"כ אסור א"כ רק משום דא"א יש להתיר והיינו אחר יו"ט אבל מעיו"ט אסור דל"ש לומר משום דא"א דהא אפשר אחר יו"ט דרק בא"א כלל אז שרי וא"כ אמאי שרי לעשות מעיו"ט ולישב דעת רבינו נראה דהנה הראב"ד בה' ע"ז הקשה גם מבימות המלך

ויש לומר דבע"נ שרי והך דירושלמי סובר דאסור הוא משום דבירושלמי דסוטה מבואר דהי' בע"י אבל רבינו בפ"ג מחגיגה סובר דהי' בע"נ לכך שרי ועוד י"ל מהך דהקהל בלא"ה לק"מ דראב"ד בפירושו למס' תמיד כתב דבימה דאין לצל ליכא משום איסור נטיעה ולפי"ז י"ל הך דירושלמי סובר דאסור מעיו"ט משום איסור נטיעה היינו למ"ד דבהר הבית אסור מה"ת אבל לראב"י דמה"ת בהר הבית ליכא איסור א"כ אף אי מדרבנן אסור כמש"כ לעיל כהא"ג שאין לצל שרי מדרבנן ג"כ לפי"ז י"ל להאי מ"ד דמה"ת אסור ע"כ אף לשעתה אסור מעיו"ט אבל אי בהר הבית אין אסור אלא מדרבנן לשעתה שרי אף דאפשר לאחר יו"ט וניחא הך דגזוזטראות דלרבינו בונין מעיו"ט ושרי לשעתה אף דאפשר לאחר יו"ט:

עוד י"ל לפמש"כ הכ"מ בה' ע"ז דפליגי ת"ק וראב"י אי נטיעה דוקא עובר בל"ת אבל בנין של עץ אין אסור מה"ת רק מדרבנן א"כ י"ל היינו דוקא בקביעות וגם בעשה לצל עכ"פ אבל באין עשוי לצל כמו בימה או שאין רק לשעתה כיון דכל האיסור רק דרבנן שרי לשעתה וא"ש דרבינו סובר דשרי מעי"ט דהוא סובר כראב"י דבנין רק אסור מדרבנן לכן אין אסור אלא בקביעות אבל מעיו"ט נהי דאין לצורך כ"כ דאפשר אח"כ ג"כ שרי לשעתה וא"ש ומה גם דבלא"ה צריך הסבר סברת הירושלמי כיון דבלא"ה בונין אחר יו"ט והתירו איסור בנין לשעתה א"כ מה לי אם עושין כן תחילה מעיו"ט וצ"ל דגם להשהות ולקיימו איכא איסור בע"ז וזה ג"כ נאסור משום הרחקה דע"ז לכן מעיו"ט אסור שלא להשהות ושלא לקיימו באיסור וראיתי אח"ז שכן הסביר במהרמ"ש סי' ע"ח וא"כ כיון דאיסור בנין רק דרבנן לדעת רבינו דפ' כראב"י ל"ש איסור שהי' ולכן אף מעיו"ט שרי (ועסי' שי"ז לענין קשר של קיימא דליומא ל"ה של קיימא ומותר לכתחלה ואם יותר משבוע מחשב של קיימא מדרבנן כן נמי כאן ליומא שרי זהו מיקרי לשעתה אבל מעיו"ט שמשהין עד אחר יו"ט שיכולין לסתור והוה יותר משבוע אחת לא מיחשב כלשעתה) ודו"ק:

אמנם עוד י"ל דהנה בכ"מ הקשה מכלונסה של ארז שהי' בהיכל ותי' דרבינו לא אסר רק לבנות של עץ המחובר אבל הך דכלונסה לא מחוברת היתה והנה רש"י בסוכה פי' הך דגזוזטראות הי' לוחות שמניחין על הזיזין שיצאו מכותל וא"כ אין הלוחות של עץ מחוברין רק מניחין על הזיזין לכן ליכא איסור לא תטע כלל (והנה כיוצא בזה יש להקשות ממש"כ רבינו בפ"ד ופ"ה ויתבאר במקומו) ומש"כ בכ"מ דכלונסאות של עץ מותר יען דאין מחובר בבנין ובהג"ה דחי דאיכא דגרסי כלונסאות של אבן הנה מקרא מלא דיבר הכתוב ביחזקאל סי' מ"א וכבעץ אל פני האולם ופירש"י שם דהיינו כלונסאות של עץ והנה אהא דלשכות העץ כ' הראב"ד בה' ע"ז בית היתה וכו' וכ' הכ"מ דסובר

בבית ליכא איסור בשל עץ ובס' סדר למשנה כ' דזה דוחק וגם מדברי הראב"ד בפ"א מתמיד נראה דסובר דבבית יש איסור ג"כ דעשוי לאוהל ולצל ולכן כתב שכונתו בית היתה של אבנים ומשוקע בהבנין עצים הרבה ומסוידים בסיד וכהא"ג שרי כדמוכח בר"ה דף ד' דגם בבנין שלמה המלך הי' עצים רק סדיא בסידא רק מקשה מבנין דריוש דאמרינן שם דלא סדי בסידא והעלה דרק המלך ציוה שלא לסודם בסיד אבל הם סידו בסיד או דחיפום בניירות דבר שהאש שולט בו או כיון דהי' מגזירת המלך עשה דבנין בית המקדש דחל"ת דלא תטע לך עוד כתב לפרש דהנה מוכח בכתוב דכל הבנין הו"ל מצופה הכתלים בעץ ארז ואח"כ ציפה הארזים בכסף בזהב אבל לשכת כה"ג הי' מצופה רק בעץ ארז ולא ציפה אותן זהב כדי להורות שעבודת כה"ג בבגדי לבן ולכן קראו לשכות כה"ג לשכת העץ וא"כ בכהא"ג ליכא משום לא תטע דהבנין גופי' של אבנים הי' וציפוי של ארז בטל להכתלים וכעין זה כתב בתוי"ט פ"ה דמידות יען דלשכות שהי' מפרישין לכהן לעשיית הפרה הי' לשכות אבנים לזכור דכל מעשי' בכלי אבנים וע"כ קראו לשכת כה"ג לשכת העץ עוד כ' דנקרא לשכת העץ לרמז על כה"ג שצדיקו של עולם שישכון בה שמגין דורו דצדיק ות"ח נקרא עץ כמו שדרשו על קרא אם יש בה עץ:

ב) **אמנם** פה בהשגת כתב הראב"ד לתרץ דאין איסור רק משער נקנור ולפנים והקשה במשל"מ הא לשכת כה"ג היתה בנוי' בקודש ותי' דפתוח לחול ודינה כע"נ ולדעתי תמוה מאוד דהנה רבינו בפ"ו ממזוזה כתב חוץ שער נקנור שלפנים ממנה לשכת פרהדרין והיינו משום דבמס' מידות אמרינן לשכת העץ אחורי שתיהן היתה א"כ כשרצה ליכנס לש"פ נכנס דרך שער נקנור ושער לשכות הגזית ולשכות הגולה ללשכתו א"כ צריכין על כל פתחים אלו מזוזה א"כ מוכח שהי' פתוחין לקודש הן אמת דגי' דידן חוץ משער נקנור ושלפנים ממנה לשכות פלהדרין א"כ אין דרך הכניסה בשער נקנור ושפיר י"ל דפתוח לחול אבל באמת זה ט"ס דא"כ אמאי שער נקנור חייב במזוזה וכ"כ בשי"צ יומא דף י"ב בשם המאירי דלכך חייב יען דלפה"ד לפנים ממנה ושם דרך הכניסה וכ"כ הראב"ד בפ"ק דתמיד דהכניסה הי' דרך שער נקנור אולם בתוס' יומא דף נ' נסתפקו בזה אי פתוח לחול וא"כ גם לדבריהם יקשה אמאי שער נקנור חייב במזוזה אבל לדבריהם י"ל דסברי דברייתא דדריש ביומא דף י"ב דהר הבית פטור ממזוזה הוא משום דביתך חול משמע ולא קודש פליג אברייתא דשער נקנור חייב במזוזה וכמש"כ בתוי"ט באמת א"כ להאי ברייתא שפיר נסתפקו בתוס' אי הוה פתוחין לחול אבל רבינו דפסק דחייב במזוזה משום לפה"ד ע"כ דסובר דפתוח לקודש:

והנה במשל"מ כתב בבנוי בחול ופתוח לקודש שרי ג"כ בשל עץ דע"כ לא נתקדשה

מדשרי שינה כל ז' ימים וגמירי דאין ישיבה בעזרה הנה י"ל שינה שאני כמש"כ הראב"ד פ"ק דתמיד דלכן הי' שרי שינה בל"פ משום דפרישה דכה"ג ילפינן ממילואים דכ' ז' ימים תשבו פאו"מ ובעינן פרישה למקום קדוש וע"כ דא"א דהוא לצורך מקדש שרי אך בעזרה אך זה ניחא לענין שינה דא"א אבל לעשות בשל עץ הא אפשר בשל אבנים לכן מחוורתא דהטעם משום דהוה בית דקבעו בבנין וסדו בסיד ובטל לגבי בנין אבנים וכדאיתא ב"ב דף ס"ו גבי צינור שקבעו וכמו שיבואר בה' מעה"ק:

והנה בהא דהקשה הכ"מ מכלונסה של ארז כ' בסדר משנה לישב דאייריא בציפה זהב ודחי זה דל"מ ציפוי רק בשקעו בבנין והשוה אותם לבנין אבנים אבל בעץ בולט ל"מ ציפוי דהציפוי בטל לגבי העץ כדקיימ"ל לענין טומאה בין לחומרא בין לקולא עפ"ד דכלים וסוף חגיגה אחר זה ראיתי בתפארת ישראל שהעלה כדברינו דלא נאסר משום לא תטע לך אשירה אלא כשהוא בבנין וכשהוא בולט וכמש"כ רבינו אין בונין עץ בולט אבל כשהי' משוקע בבנין ולא היה בולט שרי וכן נמי אם אין משוקע בבנין אף שהי' בולט שרי והוסיף עוד דאפשר דכל שאין משוקע בבנין בקרקע רק מחובר לחומה ליכא איסור דאף דכל תלוש המחובר לקרקע הרי הוא כקרקע כתוס' שבועות דף ס"ב דבשאל בית ונשרף פטור משבועה דאורייתא כאן דכ' לא תטע בעינן דומיא דנטיעה דמחובר לקרקע ממש וכל שמחובר לדבר המחובר לקרקע ל"ה כנטיעה אח"ז ראיתי בספר קדושת לוי שכ' דרק דרך גידולן איכא איסור אבל לשכת העץ לא הי' דרך גידולו לכן מותר:

ג) **והנה** בזה שכ' רבינו אין עושין אכסדר' של עץ בכל עזרה יש לחקור אי איסור זה מה"ת או דרבנן ומדבריו בה' ע"ז נראה שרק מדרבנן אסור דלענין נטיעה כ' שהוא בל"ת בעזרה ולענין בנין כ' רק דאסור כך במקדש וכ' בכ"מ דסובר דראב"י חולק עם הת"ק דראב"י סובר דאין רק איסור ופסק כראב"י וקרא רק אסמכתא ובסדמש"נ הקשה מה הכריח לרבינו לפרש כן דלראב"י רק דרבנן ותי' דהנה איסור בנין ילפינן מכל עץ וא"כ לר"ע דלא דרש כל רק היכיא דמסתבר טעמא כמש"כ תוס' פסחים דף מ"ג וכאן לא מסתבר טעמא דהטעם משום שכן דרך לנטוע עץ אצל ע"ז וזה ל"ש רק בנטיעה לא בבנין א"כ לא דרשינן כל ולכן לא הו' רק דרבנן וכ"כ הרמב"ן על התורה ואולם בספר גור ארי' כתב דיש בזה איסור תורה כמש"כ רש"י בפי' החומש ואין הטעם משום סרך ע"ז אלא משום דאסור לשתף דבר הדיוט לדבר גבוה א"כ הוה מילתא דמסתבר טעמא ומרבינן שפיר מכל והוה איסור דאורייתא:

עוד כ' בסמ"ש דרך אחר דלעולם גם לרבינו הוה איסור דאורייתא רק לפי דעת הספרי איכא ל"ת יען דסובר כר"א דדריש כל אפילו ללקות אבל אנן קיימ"ל דלא דרשינן כל

ללקות אלא לאיסורא בעלמא כמו בח"ש (ועמש"כ בכ"מ פ"ג ממא"ס שדעת רבינו דכל מידי דלא אתיא רק מדרשא אין לוקין) אך לפמש"כ לעיל לדקדק מדברי רבינו שכ' גבי נוטע אילן הנוטע בעזרה ובבנין כ' אסור לעשות במקדש משמע דכולל גם ע"נ מוכח דסובר דהוה רק מדרבנן דמה"ת בוודאי אין איסור אלא בעזרה ומדכלל דגם בע"נ אסור ע"כ רק דרבנן דעשו הרחקה ואסמכוהו אקרא דכל עץ ע"כ אסור גם חוץ לעזרה אבל אי נאמר דמה"ת אסור רק דאין לוקין יקשה למה בנטיעה כ' רק בעזרה ובבנין כ' דאסור אף בע"נ ומוכח שהכל רק מדרבנן:

והנה בהגהות רע"א או"ח סי' ק"נ הביא דאסור ליטע אילנות בחצר ביהכנ"ס מהא"ט דאסור במקדש אולם זה יצדק לטעמא של רבינו משום דנוטעין אצל ע"ז וכ"כ הרמב"ן על התורה דהאיסור משום דהי' חק לע"ז להיות אילנות לפני בית ע"ז שלהם להראות להם הדרך ושיקבצו שם העם ולי נראה לפימש"כ בראב"ד פ"ח מט"מ בהא דאין נוטעין בשדה שאבד בה קבר אילני מאכל כתב המשנה אמרה אינה ניטעת כל נטע ואין מקיימין בה אילנות חוץ מאילני סרק והטעם אילני מאכל אדם נמשך ועושה דירתו בניהם משא"כ באילני סרק יע"ש ולפי"ז י"ל דהיינו טעמא דאסרו לנטוע כל נטע בהר הבית משום דאדם נמשך אחרי' ועושה דירתו בניהם ותורה אסרה זאת יען כי כן הי' מנהגן לנטוע נטע לבית ע"ז שלהם שלשם נמשכין בני אדם וע"כ אסורה לגבוה וא"כ שייך זה הטעם גם בביהכ"נ והנה במג"א סי' קנ"ד הביא שו"ת מהרי"ט כי דרך הי' לנטוע בחצר ביהכנ"ס גן ופרדס מזה נראה דכשנעשה רחוק מפתח ביה"כ דמוכח שנעשה לתענוג שרי ואין אסור אלא על פתח ביהכנ"ס משום דכך הי' דרכם לנטוע אילן על בתי תפלה שלהם כדברינו אמנם לטעמו של מהר"ל דאסור לשתף דבר של הדיוט לשל גבוה הנה אז תליא זה אי ביהכנ"ס יש לו דין מקדש לכל דבר דלדעת מהרי"ק שורש קס"א יש לו דין מקדש לכל דבר מעיקר הדין ופסק כן בשו"ע סי' קנ"א אמנם דעת אגודה ומהרי"ל הובא בסי' קמ"ב וסי' קנ"ג במג"א ס"ק ו' וכן דעת רמב"ן בפ' בני העיר שרק מדרבנן הוא דאמרינן שיש לו דין מקדש וכמו שמבואר להלן בדין י"א א"כ אין לדמות ביהכנ"ס למקדש דדוקא במקדש יש קפידא שלא לשתף דבר הדיוט עם גבוה אבל בביה"כ ל"ש זה ומכש"כ לדעת הלבוש בסי' הנ"ל שהשמיט לגמרי הדין דאגודה הנ"ל לענין אתנן א"כ אף מדרבנן אין מדמין ביהכנ"ס למקדש לכל מילי אך לקמן בדין י"א בארנו דהעיקר להלכה כמהרי"ק דביהכנ"ס יש לו דין מקדש מעיקר הדין דביהכנ"ס קדושה יש לו א"כ אף לדעת מהר"ל אסור לנטוע אילן בחצר ביהכנ"ס שוב ראיתי בשו"ת בנין ציון סי' ט' דמותר לקיים באילנות הנטועין כבר קודם שנבנה ביהכנ"ס אולם מדברי הראב"ד הנ"ל יש להוכיח שגם לקיימן אסור כמו

שאסור לקיימן בשדה שאבדה בה קבר דכל שאסרו לנטוע אסור לקיימן ג"כ:
והנה ביהושע (כ"ד) כתיב ויקח אבן גדולה ויקימה שם תחת האלה אשר במקדש ד' והנה המפורשים הקשו הא אסור ליטע כל עץ אצל מזבח ד' ואסור לקיימה ג"כ א"כ איך קיימה יהושע האלה במקדש ד' אמנם הנה רש"י פי' תחת האלה תחת אלתא ר"ל כן תרגום יונתן הוא מזוזת הפתח כמו שנאמר האיל וי"א זו האלה אשר עם שכם שכתוב ביעקב ויטמון אותם יעקב תחת האלה והנה לא הי' בשכם מקדש דמהקדש הי' בשילה וע"כ הא דכתיב אשר במקדש ד' היינו כמו שכ' הרד"ק שהביאו הארון לשכם ששם התאספו כל שבטי ישראל כמבואר בקרא וקראו מקדש ד' יען ששם בנה אברהם מזבח הראשון כדכ' ויעבור אברם בארץ עד מקום שכם וכן ביעקב כתיב ויבן שם מזבח ויקרא לו אל אלקי ישראל א"כ הי' המקום קדוש להם (והא דלא הקימו שם המקדש רק בשילה הוא מפני היותו קרוב לחלקו של בנימין כדיליף מקרא בזבחים דף קי"ח דשכינה בחלקו של בנימין) אחר זה ראיתי בשו"ת בית יצחק אה"ע סי' קכ"ה שהרגיש בכל מה שכתבתי והעלה שם ג"כ כדברי דיש אסור גם במקיים הנטיעה והוכיח כן דאל"כ א"כ התינח לאביי דא"ע מהני וא"צ לעקור אבל לרבא דאעל"מ א"כ הי' חייב לעקור אמאי לא משני בתמורה בהא דפריך למסקנא מאי איכא בין רבא לאביי אמאי לא משני דפליגי בהך דלא תטע אשירה דלאביי א"צ לעקור ולרבא צריך לעקור דאם עביד ל"מ אמנם לדעתי קשה א"כ גם אכלאים תקשה כיון דלרבנן דלא דרשי כלאים שדך לא אכתי אמאי א"צ לעקור משום דאעל"מ לרבא וא"כ לשני תקשי נמי דנפ"מ בין אביי לרבא לרבנן דלא דרשו כר"ע כלאים שדך לא דאזהר רחמנא אקיומי אפ"ה חייב לעקור דאעל"מ ולאביי א"ח לעקור דאע"מ:
ד') **והנה** במנחת חינוך הקשה בזבחים דף ס' איתא א"ר אלעזר מזבח שנפגם אין אוכלין שירי מנחה שנאמר ואכלוהו מצות אצל מזבח וכי אצל מזבח אכלו ופירש"י דכל עזרה בכלל אצל מזבח דכתיב ואכלוה בחצר אוה"מ ע"כ לדרוש בזמן שמזבח שלם אוכלין שירי מנחה וא"כ משמע דאי לאו קרא הוה מפרשינן אצל מזבח היינו סמוך למזבח וא"כ מנ"ל לחייב בנוטע בכל עזרה דהא כתיב לא תטע לך אשרה אצל מזבח ד' סמוך למזבח ואין לומר דמשם ילפינן ז"א דהא דרשו אצל המזבח בזמן שהוא שלם ולא פגום א"כ ה"נ נדרש דאם המזבח פגום איני עובר הנוטע בל"ת וזה לא שמענו בוודאי לדעת הראב"ד דקדושת המקדש לא קדשה לע"ל א"כ פשיטא דא"ח בלאו זה ג"כ דדוקא בעזרה הקדושה בקדושת עזרה הדין כן אבל לדעת רבינו והחינוך דקדושת מקדש ל"ב א"כ האידנא ג"כ לוקין על זה דלא כבעל משנ"ח שהשיג על הה"מ מש"ס זבחים הנ"ל דאצל מזבח היינו

בזמן שהוא שלם א"כ אין נוהג בזה"ז את"ד ולי הדבר תמוה דהא כמו כן דרשו בסנהדרין דף ז' המעמיד דיין שאין הגון במקום ת"ח כאלו נוטע אשירה אצל מזבח ד' וכתבו רבינו בפ"ג מסנהדרין א"כ נאמר ג"כ עתה שחרבה המקדש ליכא לאו ועוד קשה דהא סנהדרין בעינן שיהא ישיבתן אצל עזרה כדאיתא בסנהדרין דף י"ד דבעינן אל המקום ועיין שם תוס' דהיינו מדסמכוהו קרא דלא תטע אשרה אצל מזבח קרא דשופטים ושוטרים תתן לך הרי דאצל מזבח היינו אצל עזרה וכן מוכרח דהא סנהדרין היו ישיבתן בלישכת הגזית וזה הי' פתוח לקודש ולחול והם ישבו בחלק שפתוח לחול דבחלק שפתוח לקודש הא אסור לישב דאין ישיבה בעזרה אלא למלכי בית דוד וכדאיתא ביומא דף כ"ה מכל זה מוכח דל"ב אצל מזבח וסגי אצל העזרה יקשה מגמ' דזבחים הנ"ל דמשמע דאצל מזבח דוקא סמוך למזבח לכן נראה ליישב דהנה בזבחים דף נ"ו יליף דאוכלין קדק"ד ושירי מנחה בלשכה הבנוי' בחול ופתוחין לקודש מדכתיב ואכלוהו בחצר אוה"מ דתורה רבתה חצירות הרבה לאכילת קדשים לפי"ז י"ל הא דפריך לקמן דף ס' וכי אצל מזבח אכלו לא משום דאצל מזבח משמע סמוך למזבח דאצל מזבח שפיר משמע כל עזרה אלא כיון דבאמת ריבה קרא כל העזרה דהיינו אפי' בנויות בחול ופתוחות לקודש דתורה רבתה חצירות הרבה והיינו כל עזרה אף הלשכות הפתוחות לקודש וזה איני אצל מזבח אלא ע"כ לדרוש בזמן שהוא שלם ולא בזמן שהוא פגום וא"ש:

אולם אכתי קשה מהא דמעמיד דיין שאין הגון דעובר בלאו מקרא דלא תטע אשירה אצל מזבח והיינו משום דסנהדרין צריכין לישב אצל מזבח מדכתיב מן המקום ההוא אשר יבחר בו ד' מלמד שהמקום גורם וכדאיתא במשנה דסנהדרין דף פ"ז גבי זקן ממרא אלו ואלו עולין לבי"ד הגדול בלשכת הגזית שמשם תורה יוצאה לישראל דכ' מן המקום ההוא ושם לאו בעזרה יושבין רק סמוך אצל העזרה ומזבחים משמע דאם רק פתוחות לקודש ל"ה בכלל אצל מזבח ד' רק מתרבי מקרא דחצר אוה"מ דרבתה תורה לחצירות הרבה:

והנה כן יקשה לדברי הספרי שהביא הכ"מ דגם בהר הבית אסור לנטוע אילן וקשה בתרתי חדא מזבחים משמע אצל מזבח רק נוכל לרבות פתוחות לקודש אבל פתוחות לחול אין בכלל אצל המזבח א"כ למה יהא חייב בנוטע בהר הבית דזה וודאי אין בכלל אצל המזבח וכן יקשה להיפוך מהא דע"ז דף י"ד דסנהדרין הלכו לחנות כדי שלא ידונו דיני נפשות דכתיב מן המקום אשר יבחר ד' מלמד שהמקום גורם אף דחנות הי' בהר הבית כיון שאין סמוך לעזרה דבעינן סמוך למחנה שכינה א"כ מוכח דהר הבית איני נקרא סמוך אצל מזבח ואמאי לענין נטיעות אילן חייב בהר הבית והנה יש לומר דבאמת מכאן הוכיח רבינו דלא כספרי דאין איסור אלא בעזרה דהר הבית לא מיקרי אצל מזבח

ד' ומיושב קו' הכ"מ שהקשה דרבינו פסק דלא כספרי ומנא לי' לחלוק על הספרי ומה שתי' דהלכה כראב"י דפליג התם בספרי עיין משל"מ מה שתמה עליו ולפמש"כ ניחא דמכאן מוכח דהלכה כראב"י אבל ראשונה מהך דזבחים קשיא אך י"ל לפי מה דדריש בספרי אצל מזבח אשר תעשה לך לרבות במה והנה בבמה ליכא קלעים וקדושת הבית רק קדושת המזבח וע"כ כתיב אצל מזבח משום במה דבבמה האיסור רק אצל מזבח אבל במקדש כיון דהוה אצל עזרה חייב דל"ב אצל מזבח ממש ולכן סובר ספרי דאפי' בהר הבית חייב:

ה') **והנה** בילקוט פ' שופטים איתא אפסוק לא תטע לך אשרה אצל מזבח דאפי' בית אפי' סוכה וכתב ע"ז בהפלאה שם דר"ל סוכת מצוה בחג שהכהנים אוכלין שם לחה"פ ושיורי מנחות חוץ לסוכה והטעם כיון שאסור לעשות סוכה של עץ בעזרה הם פטורים מן הסוכה ובבנין של אבנים הוה מוסיף על הבנין וקשה מילקוט פ' ראה חג הסוכת לד' חג הסוכות להדיוט לגבוה מנין ת"ל לד' היינו בלחמי תודה כדאיתא בביצה דף י"ח מביא אדם תודתו בחג הסוכות ונשמע מדבריו דקדק"ל אף דמצוה איכא באכילתן צריך סוכה רק הכהנים במקדש אוכלין קד"ק ופטורין מן הסוכה משום דאי אפשר לעשות סוכה עכת"ד וקשה לי לדבריו דהא דפנות כשרים בשל ברזל וא"צ לזה עץ וכן הסיכוך הא א"צ שיהא של עץ דכמו כן יכול לסכך בעשבים דמותר להשתמש בהם לצורך בנין בעזרה וא"כ אכתי יכולין הם להעמיד סוכה של ברזל כדאיתא בסוכה דפריך אלא מעתה עשה מחיצות של ברזל ה"נ דלא הוי סוכה ולכאורה הא ברזל הוה מידי דמקבל טומאה אע"כ דבמחיצות לא מיפסל משום דמקבל טומאה (ובעל"נ עמד באמת ע"ז כיון דמעניי כבוד ילפינן הא שם גם הדפנות הי' ענני כבוד א"כ אמאי כל הני כשרים לדפנות אבל עכ"פ הוא גמ' מפורשת כאשר כתבנו) ומותרים לאכול שם קד"ק דתורה ריבתה חצירות הרבה ולכן נראה דהכונה בילקוט רק דאסור לעשות סוכה של עץ אפי' סוכות מצוה דהו"א דרק בית דהוה דירת קבע אבל סוכה דדירת עראי בעינן כדאיתא בפ"ק דסוכה ופ"ק דיומא לכן הו"א דשרי קמ"ל דאסור (וזה לא מקרי לשעתה כיון דהוה שבוע אחת כמוש"כ לעיל) אבל לא דפטורי מסוכה דבאמת חייבין בסוכה כדמוכח מילקוט פ' ראה דדרש חג הסוכות לד' אפי' לד' לומר דאפי' כהנים צריכין לאכול בסוכה כשאוכלין קדשים והדבר מבואר בתוס' ערכין דף ג' שכ' וז"ל מטעם הולכי דרכים ליכא למיפטרינהו אלא בשדות אבל לא בלשכות עכ"ל והא במקום שאוכלין קדק"ד יש לו בוודאי קדושת עזרה ואסור לעשות סוכה של עץ ע"כ דכונתם בסוכה שאינה של עץ כנ"ל דמסככין בעשבים:

ומזה אני תמה אמש"כ הרמ"א סי' תל"ט דלכן מקילין בזה"ז בשינה בסוכה משום

דאין יכולין לקיים תשבו כעין תדורו איש ואשתו והביא ראי' מהא דערכין דתנן התם כהנים חייבין בסוכה ופריך פשיטא ומשני סד"א תשבו כעין תדורו וכהנים אין נזקקין לנשותיהם ברגל משום דבעי לעבוד עבודה קמ"ל נהי דבשעת עבודה פטירי שלא בשעת עבודה חיובי מחייבי מידי דהוי אהולכי דרכים דפטורים ביום וחייבים בלילה מוכח דבשעת עבודה פטור משום דא"י לקיים תשבו כעין תדורו וקשה לי במג"א הקשה א"כ גם בשעת אכילה לא יצא מדברי התוס' הנ"ל שכ' דכהנים אוכלין בביהמ"ק בסוכה ע"כ דסברי דחייבין בסוכה והא דאמרו בגמ' נהי דבעידן עבודה פטירי אין הפירוש דפטירי משום דא"י לדור איש ואשתו אלא הכונה כך דהנה בעידן עבודה בוודאי פטורים משום דעוסק במצוה פטור מן המצוה לכן שלא בשעת עבודה כשהוא במקדש הו"א דיפטרו ג"כ כיון דבעינן דירה איש ואשתו ובמקדש אף בלשכות הבנויות בחול ופתוחין לקודש שיכול לאכול שם קדשים א"ר לדירות איש ואשתו א"כ הוה סוכה שא"ר לקיים תשבו כעין תדורו אף אם לא יהא לו לעבוד עבודה למחר דמצד עצמו א"ר לדור שם איש ואשתו קמ"ל דחייבין בסוכה שלא בשעת עבודה אף דסוכה א"ר לידור שם איש ואשתו אפ"ה חייבין כמו עוברי דרכים דחייבין בלילה אף דגם בדידהו מסתמא ל"ה דירת איש ואשתו וביום פטורים לגמרי ה"נ בכהנים אף דבעידן עבודה פטורים לגמרי משום עוסק במצוה פטורים מן המצוה אבל שלא בשעת עבודה חייבין בסוכה אף דאותה סוכה בביהמ"ק א"ר לדירת איש ואשתו חייבין ויוצאין בזה ג"כ א"כ מוכח דיוצא עכ"פ ידי חיוב אכילה אולם גם על הד"מ קשה דנראה מדבריו שמפרש דבשעת עבודה דפטירי משום דבעינן איש ואשתו ולפמש"כ מוכח מתוס' דהטעם דבשעת עבודה פטירי רק משום דעוסק במצוה אבל משום דא"ר לידור עם אשתו משום זה לא מיפטרי דהא שלא בשעת עבודה חייבין אף דא"ר לדור בלשכה איש ואשתו אפ"ה חייבין לאכול בסוכה כיון דיכולין לעשות סוכה בלשכות א"כ נשמע דאדרבא דל"ב שיהא ראוי לדור שם איש ואשתו אך אי קשיא הא קשיא דאיך ס"ד דכהנים פטורים מסוכה אף שלא בשעת עידן עבודה משום דא"ר לידור איש ואשתו הא בסוכה דף מ"ה איתא דילפינן דסוכה חייבין בין ביום בין בלילה תשבו תשבו מגז"ש ממילואים ושם הי' גם בלילה דכ' שבעת ימים תשבו פאוה"מ וכתב שם תוס' דלא לגמרי ילפינן ממילואים דשם הי' אסור שינה וכאן חייבין בשינה והנה זה ניחא לענין דחייבין בלילה ג"כ דעכ"פ תשבו משמע יום ולילה כעין דירה ולא ילפינן לגמרי ממילואים אבל לומר דפטור משינה בסוכה יען דא"ר לדור איש ואשתו בזה בוודאי יקשה הא במילואים גופי' ל"ה מקום הראוי לדור איש ואשתו והתם נמי כתיב תשבו:

ועוד קשה לי הא בסוכה דף כ"ד פליגי ר"א ורבנן די"ד סעודות חייב לאכול א' ביום וא' בלילה וחכ"א דא"ח אלא אחת בלילה של יו"ט הראשון של חג ומפרש בגמ' דטעמא דר"א דדריש תשבו כעין תדורו מה דירה אחת ביום ואחת בלילה אף סוכה אחת ביום ואחת בלילה ורבנן מה דירה אי בעיא אכיל אי בעי לא אכיל אף סוכה אי בעי אכיל אי בעי לא אכיל ולילה הראשונה יליף ט"ו ט"ו מחהמ"צ א"כ חזינן דרק ר"א דריש תשבו כעין תדירו לחייבו ממש כמו דירה ורבנן לית לי' כלל דחיובו מטעם תשבו כעין תדירו וא"כ איך ס"ד לומר דכהנים יהא פטורים משום דל"ש בהו תשבו כעין תדירו ואף דשם דף כ"ח אמר אביי דלכך צריך האזרח לפטור נשים דלא לחייבו מטעם דתשבו כעין תדירו אמר רחמנא הנה באמת כבר תמה בפנ"י שם בזה שזה סברת ר"א אבל רבנן דילפי ט"ו ט"ו מחהמ"צ א"כ הול"ל דהו"א דנילף ט"ו מחהמ"צ דנשים חייבות אך יש לומר דהנה בסוכה דף י"א איתא דר"א סובר סוכה לזכר ענני כבוד ור"ע סובר סוכות ממש והקשה בשעה"מ הא דפריך הגמ' האזרח ל"ל הא הו"א משום דאף הן היו באותו נס סברא דאורייתא הוא דנשים חייבות בסוכה ותי' דגמ' קאי למ"ד סוכות ממש היו וביאר בח"ס בתשובה הכונה אי סוכות ממש לא היו נשים יושבת בסוכה דבסוכות רק ישבו במלחמות סיחון ועוג כמש"כ הרוקח הביאו בא"ר ונשים לאו בני מלחמה נינהו ולפי"ז י"ל דבר חדש דהנה באמת הקשה בפנ"י מאי זה סברא דמשום תשבו כעין תדירו יתחייבו נשים לישב בסוכה שיכוף איש את אשתו לידור עמו בסוכה בדירת עראי ונראה דהכונה כך דבאמת הן היו באותו נס א"כ מסתברא דזה שאמרה תורה תשבו כעין תדירו דשדי רחמנא המצוה גם על האשה דכמו שהי' בנס איש ואשתו ה"נ איכא חיוב משום דהיו באותו נס ולפי"ז י"ל דהיינו טעמא דר"א דדריש מה דירה יום ולילה הוא לשיטתו דהוה ענני כבוד ונשים בכלל והוה לן לדרוש תשבו כעין תדירו שעל דידה חיובא רמיא ג"כ ורק דתורה מיעטה מהאזרח או מהלכה היינו לענין זה שנשים פטורות אבל האיש א"ח רק היכיא דיכול לקיים תשבו כעין תדירו כיון שגם היא היתה באותה סוכה של ענני כבוד והי' זה הנס להאנשים עם ביתם זו אשתו והי' להם הסוכה לדירת איש ואשתו כן עתה צריכין לעשות זכר להנס באופן זה שיהא להם לדירת איש ואשתו אבל רבנן סברי דהוה סוכה ממש ולא ישבו נשים אז בסוכה ע"כ אין צריכין לעשות זכר לאותה סוכה רק לאנשים ולא לדירת איש ואשתו רק סוכה דירת עראי לבד לאנשים א"כ לר"ע באמת ל"ש לדרוש תשבו כעין תדירו ולפי"ז ר"א לשיטתו שפיר סובר דגם לילות בכלל דימים אין ממעטים לילות כיון דלדידי' שפיר משמע תשבו כעין תדירו ממש איש ואשתו כן נמי יש לדרוש מה דירה יום ולילה אף סוכה יום ולילה ורבנן סברי כר"ע דסוכות ממש

א"כ לדידהו ל"ש לדרוש תשבו כעין תדירו ממש איש ואשתו ע"כ לא דרשו נמי תשבו כעין תדירו לענין דיהא חייב בסעודה ביום ובלילה:

לפי"ז ניחא מה שהקשה הפנ"י דאביי כר"א? דהנה בטור סי' תקכ"ט מבואר דסובר דהלכה כר"א דסוכות ענני כבוד היו (וגם דעת רבינו נראה דהלכה כמ"ד סוכות ענני כבוד היו דהא בריש מכילתין אמר רבה דלכן סוכה למעלה מכ' פסולה דלא שלטה בה עינא ואנן בעינן למען ידעו דורותיכם ומפרש בגמ' דרבא ור"ז לא אמרו כרבה משום דבעינן ידיעה לדורות ופירש"י זכר לענני כבוד וביאר בעלנ"ר דזכר לדורות רק שייך למ"ד ענני כבוד וא"כ ממילא משתמע דהלכה כרבא דמוקי דפליגי אי בעינן סוכות דירת ארעי דכן קיימ"ל דסוכה פטורות ממזוזה וכדאיתא יומא דף ט' א"כ ע"כ דלא קיימ"ל כרבה דבעינן שלטה בי' עינא דלמען דורותיכם קאי אדורות והיינו כמ"ד ענני כבוד היו) וע"כ אמר אביי שפיר דס"ד דתשבו כעין תדירו איש ואשתו כיון דהלכה כר"א בהא דעננ כבוד היו א"כ המצוה רמיא עלה דידה ג"כ ולכן אף דבהא דר"א דריש בין ביום ובין בלילה לא קיימ"ל כר"א אבל בגוף הדרשא דתשבו כעין תדורו שפיר קיימ"ל כר"א ומעתה אף דגלי קרא באמת דנשים פטורות אבל גוף הדרשא שפיר הלכתא דבעינן בסוכה דירה איש ואשתו כמו שהיו דרין יחד איש ואשתו תחת צל סוכות ענני כבוד כן גם הזכר לנס צריך שיהא בדירת איש ואשתו:

ומעתה ניחא דשפיר ס"ד דכהנים פטורים כיון דקיי"ל כר"א דעננ כבוד הי' א"כ בעינן בסוכה דירת איש ואשתו וקמ"ל דאפ"ה כהנים חייבין דכיון דלא אפשר בדירת איש ואשתו משום זה לא מפטר מאכילה בסוכה וחייבין לאכול בסוכה ויוצאין בסוכה כזו אף שא"ר לדור איש ואשתו:

וניחא נמי דלא יקשה ממילואים דלר"א דסובר ענני כבוד היו נשמע בלא"ה דימים לא ממעטי לילות דבעינן כעין דירה ולא ילפינן בגז"ש ממילואים רק לרבנן דלית להו תשבו כעין תדירו דלית להו דעננ כבוד היו ובגמ' קאי כהלכתא דסוכת ענני כבוד הי' ואף דבירושלמי איתא דטעמא דר"א דיליף ממילואים ע"כ דפליג אגמ' דידן דכיון דר"א דריש תשבו כעין תדירו ל"ב לדרשא גז"ש ממילואים דשפיר משתמע דלא ממעטינן מימים לילות כיון דבעינן כעין דירה דבלא"ה פליג גמ' דידן אירושלמי דלפי גמ' דידן רבנן אית להו דרשא דתשבו תשבו ממילואים ולפי גמ' דירושלמי משמע דרבנן פליג אדרשא דתשבו תשבו ממילואים:

וא"ל דבגמ' איתא דר"א הדר מיני' ומודה לחכמים דל"ב י"ד סעודות הנה מסמ"ג מוכח דאפ"ה מדרשא דתשבו כעין תדירו לא הדר דאל"כ אביי דמפרש טעמא דהו"א דנשים

חייבות דבעינן תשבו כעין תדירו יקשה דהוא דלא כמאן דר"א גופי' הא הדר מיני' וכבר הקשה כן בצל"ח אבל לפמש"כ ניחא דבאמת ר"א לא הדר מדרשא דתשבו כעין תדירו דבעינן סוכה ראוי לדירת איש ואשתו כיון דסובר סוכות ענני כבוד הי' ע"כ בעינן זכר לנס כמו שהי' אז בשעת הנס שדרו איש ואשתו בסוכת ענני כבוד רק לענין דבעינן י"ד סעודות לחייב מזה קהדר ר"א דלפמש"כ עיקר דרשא דר"א הי' דדריש תשבו כעין תדירו איש ואשתו כמו שהי' אז באותו נס לכן ס"ד דגם לחיוב סעודה בעינן כעין דירה אחת ביום ואחת בלילה מזה קהדר ר"א אבל מגוף הדרשא דחייב איש בסוכות הראוי לדירת איש ואשתו לא הדר ולכן ס"ד דגם נשים עצמן חייבות מהא"ט דגם להם הי' הנס לזה צריך האזרח למעט וכן מוכח שדעת רבינו כן שכ' בה' סוכה שחייב לאכול בסוכה בין ביום בין בלילה דכ' תשבו כעין תדירו ותמוה דזה כר"א והדר בי' אבל רבנן הטעם משום דילפינן בגז"ש תשבו ממילואים לפמש"כ ניחא דרבינו סובר דר"א לא הדר מגוף הדרשא כיון דסובר ענני כבוד הי' וא"ש:

ו') **והנה** בספר תיקון משה ראיתי שהקשה אתוס' ערכין הא קדשים קלים ג"כ הוה מ"ע כמש"כ רש"י פסחים דף נ"ט מואכלו אשר כופר בהם ולמה יתחייב בסוכה ולפירש"י דף כ"ה דבאפשר לקיים שניהם חייב ניחא אבל הר"ן פליג וס"ל דאפי' באפשר לקיים שניהם פטור ועמג"א סי' ל"ט סק"ט דאפי' באפשר בלי טורח לדעת רבינו פטורים קשה אולם לדעתי י"ל דל"א עוסק במצוה פטור מן המצוה אלא בשהמצוה שעוסק בה והמצוה אשר יתחייב בה הם בפעולות נפרדים חדא באכילה וחדא בדיבור כק"ש ותפלה וכדומה אבל אם עוסק בפעולה אחת ובאותה פעולה חייב עוד מצוה ל"ש עוסק במצוה פטור מן המצוה דהא על פעולה זו עצמה באה החיוב לעשותה לקיים בה גם מצוה השני' ולכך שפיר חייבין לקיים המ"ע דאכילת קדשים דוקא בסוכה דבאותה אכילה הרי יכול לקיים עוד מצות סוכה המוטלת עליו ותדע דהנה במשנה פסחים דף ל"ה דכהנים יוצאין במצות מצה בתרומה והא אכילת תרומה מצוה ומיקרי עבודה כדאיתא פסחים דף ע"ג א"כ איך שייך כלל לומר דיוצאין בה ידי מצות מצה הא אדרבא כיון שאוכלין תרומתן הרי הם פטורים ממילא ממצות אכילת מצה ול"ש דיוצאין בהן דהא באכילה זו ליכא מ"ע דאכילת מצה דעוסק במצוה פטור מן המצוה אע"כ כהא"ג ל"ש עוסק במצוה פטור מן המצוה דשניהם יכולין לקיים בפעולה האחת אך אי קשיא הא קשיא דהנה הר"ן בסוכה דף כ"ז הקשה למה צריך קרא דחייב לאכול כזית פת ביו"ט ותי' דצריך לאכול עוד זית משום סוכה ויקשה א"כ איך כהנים יוצאין לכתחילה בשל תרומה הא אין עושין מצות חבילות ויהא חייבין לאכול כזית עוד חולין וכן בסוכה אם אכלו כזית מלחמי

תודה בליל ראשון של חג בסוכה נאמר דלא יצאו וחייבין לאכול עוד כזית מלחם חולין כמש"כ הר"ן ושוב נאמר באמת דיפטרו מלאכול של חולין דהא הוה עוסק במצוה פטור מן המצוה לאכול פת חולין כדי לקיים המצוה של סוכה:

וכהא"ג הקשה בקהלת יעקב אהא דאיתא בירושלמי שלהי מס' תרומות דבי ר' ינאי אמרו מדליקין בשמן שריפה ביו"ט והקשה הא מצוה לשרוף את התרומה כדאיתא בשבת דף כ"ד כשם שמצוה לשרוף את הקדשים שנטמאו כך מצוה לשרוף את התרומה שנטמאת אמאי לא חשו משום אין עושין מצות חבילות וכן הקשה אמאי דתנא אין מדליקין בשמן שריפה בשבת וביו"ט וטרח למיתב טעמא אמאי לא אמר משום דאין עושין מצות חבילות חבילות וכדאיתא בסוטה דף ט' ובספר מנחת חינוך וכן בשו"ת מהר"ם שיק ראיתי שהקשה באופן אחר הא כל דבר שבחובה אין באה אלא מן החולין וא"כ איך יוצאין בתרומה משום מצה הא הוה דבר שבחובה ואין בא אלא מן החולין דהיינו מן הרשות ואין יכול לפטור החיוב שעליו לקיים המצוה אלא מן דבר רשות לא בעשיית מצוה אחרת וכהא"ג יקשה מיומא דף ט' דפליגי אי סוכה חייב במזוזה אי הוה דירת קבע אמאי לא יפטור משום עוסק במצוה פטור מן המצוה דהוא עושה מצוה בדירתו א"כ יפטור ממזוזה דהא מזוזה רק חובת הדר הוא (ועטו"ז סי' רפ"ח מה שהביא ראי' דיוצאין ידי שמחה בנדרים ונדבות ול"א דהוה דבר שבחובה אין בא אלא מן החולין והארכתי בזה בה' חגיגה) ועמש"כ בפ"ב:

עוד יש להקשות בהא דפליגי שם ביומא אי סוכה חייב במזוזה יקשה הא כיון דדריש בסוכה דף ט' דחג הסוכות לד' מה חג חל עליו קדושה אף סוכה חל עליו קדושה דעצי סוכה אסורין כל שבעה א"כ הוה כקדושת בית המקדש שפטור ממזוזה כדאיתא התם אך לזה י"ל לפמש"כ הפמ"ג סי' תרל"ח על מה שהקשה הטו"ז שם אדברי רמ"א דהדס שעשאו לסכך דאסור להריח בו דמ"ש משאר הנאות דמותרות בשל סוכה ותי' כיון דתשבו כעין תדירו א"כ כל הנאות שלצורך הישיבה והדירה מותרת דהא זהו עיקר המצוה דאי לאו ישיבת מצוה לא הוה נאסר הסכך כלל אבל ההנאה שא"צ הדירה להישיבה כגון ההדס להריח בו אסור ליהנות ולפי"ז ניחא דאף דחל עליו קדושה כיון דההנאות שלצורך הדירה מותרת כגון לסמוך גופו עליו וכדומה ע"כ ל"ה כבית הקדש ומתחייב במזוזה:

והנה יש להקשות עוד לפמש"כ לעיל דדריש בילקוט דחייב לאכול קדשים בסוכה מדכתיב לד' ואפי' בביהמ"ק חייבין לעשות סוכה א"כ הא דאיתא בסוכה דף ט' דר"ע דריש מנין לעצי סוכה שאסורים בהנאה כל שבעה דכתיב חג הסוכות לד' ז' ימים וקשה

הא צריך קרא דחייבין לאכול קדשים בסוכה אך י"ל דאדרבא בהא ניחא מה שנתקשו המפרשים דשם מייתי דר"ע כריב"ב דדריש מה חגיגה חל עליו שם שמים אף סוכה חל עליו שם שמים והקשו בתוס' למה צריך לשני דרשות להנ"ל י"ל כך דבאמת דרשא דחג הסוכות לד' בעינן למצוה לאכול קדשים בסוכה אך אי לאו דרשא דחג הסוכות לד' דנשמע דחל עליו קדושה ל"ה מוקמינן לחיוב אכילת קדשים בסוכה דהו"א דכהנים כיון דמשולחן גבוה קא זכו ואכילתן ג"כ משולחן גבוה פטורים מסוכה דהא מצות סוכה הוא רק למען בצל שדי יתלונן בצלא דמהימנותא וכיון דכל אכילתן משולחן גבוה הי"א דפטורים קמ"ל דחייבין אבל אי לאו קרא דחג הסוכות דחל שם שמים על הסוכה הוה ילפינן מלד' דחל הקדושה ול"ה ילפינן לחייב כהנים באכילתן קדשים בסוכה ובזה יתפרש על נכון הא דיליף התם ב"ש דבעינן סוכה לשם חג מדכתיב חג הסוכות לד' סוכה לשם חג בעינן וב"ה מבעיא לי' לדר"ע דאמר מניין לעצי סוכה שאסורים בהנאה כל שבעה דכתיב חג הסוכות לד' ז' ימים ותניא ריב"ב אומר כשם שחל ש"ש על החגיגה כך חל על הסוכה שנאמר חג הסוכות ז' ימים לד' מה חג לד' אף סוכה וע"ז קשיא טובא חדא א"כ תרתי קרא ל"ל ועוד דהוה ראי' לסתור דכיון שיש דרשא דחג לד' שחל ש"ש על הסוכה א"כ מלד' יכולין לילף דחל ש"ש דעצי סוכה אסורים ומחג מוכח דלשם חג בעינן כדדריש לה ב"ש אבל להנ"ל יפורש הכי דקאמר מבעיא לי' לכדר"ע דאמר מנין בעצי סוכה שאסורים בהנאה כל שבעה דכ' חג הסוכות ז' ימים לד' ואין מפורש בדברי ר"ע אי הילפותא מדרשא דחג או מדרשא דלד' דאי אמרינן דדרש מחג אז מיותר דרשא דלד' לחייב כהנים באכילת קדשים דהאי דרשא הוה פשיטא לי' יותר דאף לב"ש דדריש דסוכה לשם חג דהך לד' אתי לדרוש דלגבוה ג"כ חייב בסוכה וא"כ כיון דר"ע אמר סתם ואין אנו יודעין במה פליג אב"ש אי נאמר דלד' אתי' לעולם לכהנים דחייבין וחג דרש לעצי סוכה דאסורים א"כ פליג אב"ש בהא דלד' לסוכה לשם חג או דמודה לב"ש דסוכה לשם חג בעינן ומלד' דריש לעצי סוכה דאסורים ולית לי' דרשא דלד' לגבוה דכהנים חייבין ופליג בהא אב"ש בדרשא דלגבוה ג"כ חייבין בסוכה ע"ז מייתא ותניא ריב"ב אומר כשם שחל שם שמים על החג כן חל ש"ש על הסוכה א"כ נשמע דגם כונת ר"ע דדריש דעצי סוכה אסורים היינו מדרשא דמה חג לד' וע"כ דלד' אתי לחייב כהנים א"כ נשמע דגם ב"ה דפליגי אב"ש היינו דפליגי בדרשא דלד' לסוכה לשם חג דיליף מזה דעצי סוכה אסורים אבל בדרשא דלד' אתי לכהנים בהא לא פליגי אב"ש דהא אי נפרש דר"ע דריש מחג לשם סוכה ומלד' לעצי סוכה א"כ יהא ג' מחלוקת דריב"ב מודה לב"ש דדרשינן מלד' לגבוה דכהנים חייבין בסוכה וע"כ יליף דעצי סוכה אסורים מחג ור"ע

יסבור להיפך דבדרשא דסוכה לשם חג ס"ל כב"ש ופליג עלי' בהא דגם לגבוה חייב בסוכה ולכן דריש מלד' לעצי סוכה וא"ש:

ז') **עד"א** יש לפרש הך דסוכה דתניא משום ר"ע מנין לעצי סוכה שאסורים כל ז' ת"ל חג הסוכות שבעת ימים לד' ותניא ריב"ב אומר מה חג חל ש"ש כך סוכה חל ש"ש והנה יש לחקור אי ריב"ב לחלק ולהוסיף על ר"ע או לפרש עצל"ח ביצה שעמד בזה ובתוס' סוכה דף ט' הקשו לריב"ב תרתי ל"ל דרשא דלד' ודרשא דהקשו לחג ונראה לישב רשב"א הקשה גם בקדה"ג מהני תנאי אם התנה עולה על ל' יום דקדה"ג פקעה בכדי לאביי בנדרים דף כ"ט ונראה לישב דהנה לכאורה תמוה דמפיק קרא ממשמעותי' ודריש דחג קאי אקרבן חגיגה דמה חגיגה לד' ונראה הכונה דהנה בפסחים דף ע"א איתא דבעינן שחיטה בזמן חגיגה ופי' תוס' יען דאינה בא אלא מן החולין לכן בעינן שישחוט בזמן הראוי לחגיגה ומעתה הכי קאמר מה חגיגה דהיינו זמן הראוי לחגיגה דהיינו כל ימי החג וזהו חג הסוכות לד' שבעת ימים דהיינו זמן הראוי לחגיגה לד' אף סוכות לד' דהיינו זמן הראוי סוכה וא"כ כמו חגיגה צריך לשחוט בזמן הראוי לחגיגה דאז חלה עליו שפיר שם קרבן חגיגה לד' אבל אם הביא קרבן בשעה שאינה ראוי לחגיגה לא חל עליו שם קרבן חגיגה רק שם שלמים וא"י בו ידי חגיגה כיון שאינה באה אלא מן החולין אף בסוכה בשעה שראוי לסוכה חל עליו איסור הנאה שנעשה לשם מצות ד' מעתה י"ל כך הנה בסי' תרל"ח מבואר דסוכה לא חל בהזמנה רק בישיבה וכתב המג"א דהוה רק תשמיש מצוה ובחכמת שלמה עמד הא איתקש לחגיגה דהוה גוף קדושה ובגוף קדושה לכו"ע הזמנה מילתא יע"ש וכן בחי' בגדי יו"ט על ביצה אך הדבר ניחא דלכאורה קשיא בודאי קודם הלילה ל"ש לאסור בהזמנה דהא כתיב שבעת ימים חג לד' ולא יותר ורק יש לדון אם נאסר בהזמנה כשהוא לילה והנה לכאורה זה מילתא דפשיטא דחל גם קודם שישב דשבעת ימים כתב אף לילות במשמע אף שלא ישב עדיין וכדקאמר איני בודל כל בה"ש משמע דתליא בביה"מ וכמו שהקשה בבגדי יו"ט ולי נראה להכריע דבוודאי לענין שאסור בלי תנאי בהזמנה מיד בלילה נאסרה דהוה גוף קדושה כמו קרבן שהוא לד' אבל בתנאי מהני עכ"פ כקו' רשב"א דבקדה"ג ג"כ מהני תנאי אמנם בישב שפיר י"ל דלא מהני תנאי דבוודאי בקדשים ג"כ ל"ש תנאי כשעשה מעשה שחיטה דכלי שרת מקדש ובזה הוא דילפינן שפיר מקרא דמה חגיגה לד' שפירשנו דקאי אזמן חגיגה לומר כמו שם בעינן בשעה שראוי לחגיגה שיהא שחיטה לשם חגיגה דאז חל עליו קדושת חגיגה ה"נ בשעה הראוי' לסוכה חל שם שמים דאפי' תנאי ל"מ כיון שישב נאסר לכל ז' ימים (דאפי' נפל צריך להקימה אף דלשיטת הר"י לא נאסר מה"ת רק בקיימת היינו מהא"ט

כיון דאף אם נפלה צריך להקימה דהיינו בזמן הראוי לסוכה לכן כ"ז שהוא קיימת עכ"פ אסורה דאפי' תנאי ל"מ וזהו באמת רק מהני כשישב דזה נלמד מחגיגה דבחגיגה ל"מ תנאי בכהא"ג ששחט בזמן הראוי לחגיגה) וא"כ זה בא ריב"ב להוסיף דמדרשא דסוכה לד' ל"ה נשמע ע"י תנאי דבהזמנה לבד מהני תנאי אפי' קרבן שהוא לד' מהני תנאי אבל מדרשא דמה חג דחל ש"ש בששחט בזמן שראוי לחגיגה ה"נ בישב בה שנעשה מעשה ל"מ תנאי וניחא קו' תוס' בסוכה דל"ל תרי דרשות דלפמש"כ צריך דרשא לשעה הראוי לסוכה דחל ש"ש כשישב דאפי' תנאי ל"מ (ובאמת ברשב"א הרגיש בזה שכ' דמשו"ה אקשי לחגיגה לומר דלא מהני תנאי וכתב שזה דוחק והיינו דדיו לבא מן הדין להיות כנידון אבל לפמש"כ ניחא דמקשינן לחגיגה משעת שחיטה בשעה הראוי לחגיגה דל"מ תנאי ועיין כריתות דף י"ג שכ' דל"מ שאלה אחר שחיטה) וא"ש:

ח') **ואין עושין אכסדראות של עץ בכל עזרה אלא של אבנים או לבנים**. והוא גמ' בספ"ק דתמיד דמשני דאכסדראות של בנין הי' והנה ראיתי כי בספר יראים לר"א ממיץ הקשה על זה מסוכה דף נ"ד אהא דתנן התם יורדים לעזרת נשים ומתקנין שם תיקון גדול ואמרינן בגמ' חלקה היתה והקיפוה גזוזטרא ופריך והכתיב הכל בכתב מיד ד' עלי השכיל ואיך שרי להוסיף על הבנין א"כ ג"כ כאן קשה איך עבדינן אכסדראות של בנין והא אסור להוסיף על הבנין ותי' דהאי אכסדרא של בנין לא היתה מחוברת ברצפה אך על עמודי אבנים רחבים היתה בנוי' ובתלוש אין תוספת בנין כדתנן בסוטה בפ' ואלו נאמרים עושין לו בימה של עץ בעזרה וכונתו דהא בנין של עץ אסור וע"כ דהוה בתלוש ולכן מותר כמו שכ' הש"מ לעיל ואולם קשה לי מירושלמי פרק הבונה דפריך שם מה בנין הי' במשכן שהיו נותנים קרשים ע"ג אבנים ולא לשעה היתה א"ר יוסה כאן שהי' נוסעים וחונים עפ"י הדיבור עפ"י ד' יחנו כמו שהוא לעולם א"ר אסי ב"ר בון מכיון שהבטיחן הקב"ה שהוא מכנסו לארץ כמי שהוא לעולם הדא אמרה אפי' מן הצד הדא אמרה אפי' נתן ע"ג ד"א הדא אמרה בנין ע"ג כלים ומשני אדם כקרקע דמי ומייתי פלוגתא דר"י ורבנן שהוא גם בבלי ריש פ' הבונה דלר' יוסי כיון שנתן האבן הוה בונה והיינו כשמואל דהמצדד אבן חייב משום בונה רק דר' יוסי עדיף עוד מדשמואל דאפי' בלי עפר ג"כ חשוב לי' בונה א"כ הרי אף דאין מחובר לרצפת אבנים רק שמחברו על אדנים שעומדים עג"ק הוה כמחובר לקרקע וכן קיימ"ל כשמואל כמש"כ רבינו בפי"א משבת דמצדד אבנים חייב והנה ראיתי בח"ס בחי' לשבת וכ"כ בתשו' חאו"ח לפרש דברי הירושלמי דהא דמשני אדנים כקרקע היינו לומר כיון דבמשכן עפ"י ד' יחנו כדמשני מעיקרא לכן הוה כקרקע וחייב אהעמדת קרשים ע"ג האדנים ואמנם

לענ"ד תמוה א"כ תיפוק לי' משום אדנים גופי' דהוה כמחברן לקרקע והנה ראיתי באו"ז בה' שבת שמביא באמת גי' אחרת הדא אמרת אדנים היה בנין הרי הא דבאמת מחייב במקדש משום בונה היינו משום האדנים גופ' אבל לפי גירסתינו קשה דבשלמא לפי פירושי בירושלמי דהא דמשני אדנים כקרקע היינו לומר דלכן ל"ה כבנין ע"ג כלים אבל הא דדייק בנין לשעה הוה בנין מזה לא הדר ניחא דעל אדנים אין לחייב משום שמחברן לקרקע כהך דמצדד אבנים דחייב כיון דאין זה גמר בנינו ורק אהני הא דקאמר אדנים כקרקע הן לומר דיתחייב אעמידת קרשים כשנגמר כל דל"ה כבנין על כלים דבעלמא בבנין עולם חייב אמצדד אבנים משום דזה גופי' הוה בונה וכיון דבעלמא הוה כבונה יש לחשוב אדנים כקרקע אבל אי מצדד אבנים ע"ג קרקע בעלמא ל"ה כבונה כל זמן שלא חוברן בטיט א"כ ל"ש דאדנים כקרקע הן ויותר י"ל דהיינו טעמא דלא מחייב אאדנים גופי' משום בונה דהנה בדברי רבינו פי"א מבואר דמפרש מצדד אבנים חייב משום מכה בפטיש א"כ ניחא דלא מצי לתרץ בירושלמי דבונה הי' במקדש היינו העמדת אדנים גופייהו דע"ז לא מתחייב משום בונה אלא משום מכה בפטיש וע"כ רק חייב אקרשים שהעמידן על האדנים והאדנים גופייהו הוה כקרקע דהיינו כיון שמתחייב במצדד אבנים משום מכה בפטיש דזה הוה גמר היסוד לכן מתחשב האדנים כקרקע וחייב אהעמדת קרשים עכ"פ נשמע דגם כשלא חיברן בריצפה מחשב כבונה אך יש לומר לפי המבואר בשמעתין ריש הבונה בבנין אמצעי בעינן עפר לא מחייב שמואל בלי עפר וא"כ ניחא דכאן באכסדראות דהוה בנין אמצעי שמעמיד עמודים על אבנים שעומדים על הריצפה לכו"ע בעינן עפר ולא מחשב כמחובר:

שוב ראיתי כי בח"ס בחי' על הסוג' בשמעתין דנגר הנגרר שבת דף קכ"ו שכתב לפרש דברי הירושלמי ע"ד שפירשתי דהא דמשני אדנים כקרקע וכמ"ד מצדד אבנים חייב דהוא למ"ד דבנין לשעה הוה בנין וכדברינו דלעיל:

אח"כ ראיתי בשו"ת אוהל אברהם שהקשה כן על הירושלמי אמאי לא משני דאאדנים גופי' מחייב משום בונה וכבר הראיתך כי באו"ז מפרש שבאמת כן מתרץ הירושלמי:

אולם זאת אשר תמה אקרא א"כ דבנין מעץ ג"כ אסור כל שחיברו לקרקע א"כ בשילה שהעמידו המשכן על הבנין של האבנים כמש"כ רבינו לעיל בדין ב' הא הוה בנין של עץ דאסור במקדש שילה הי' לו דין מקדש ואף את"ל דמדרבנן הוא דאסרו בנין של עץ מטעם הרחקה לע"ז הנה ידוע כל דבר שמפורש בכתוב להתיר אין יכולת ביד חכמים לאסור:

הלכה י

א') **אם נעקר אבן וכו'**. והראב"ד השיג דאייריא בכהן העומד בגומה ואני אומר דרבינו הכריע פירושו דאייריא באבן שעמד במקומו דהנה רבינו בפ"ה מביאמ"ק נדנדה אבן לא יעמוד עלי' עד שתחובר ואם עבד כשרה הואיל ובמקומה עומדת ובכ"מ השיג דבגמ' דף כ"ד מחלקינן בין דעתו לחברה ובין אין דעתו לחברה דאז וודאי חייצה ורבינו השמיט כ"ז ע"ש מה שתי' בדוחק וכבר עמד על דבריו במשל"מ ולדעתי י"ל דהנה יש להבין הא דקאמר אין דעתו לחברה פשיטא דחייצה מאי פשיטותא הוא הא אמרינן שם דשלמה קודש עד התהום א"כ הוה כאלו אבן מונחת על הרצפה ומב"מ הא איני חיצון דהא בשבת דף צ"ד הקשו תוס' אמאי דאמרינן התם באבן על הרצפה דחוצץ הא מב"מ א"ח ותי' דלא מבטלו לי' והתינח באבן על הריצפה דלא מבטלי' אבל באבן הנעקר מריצפה ועומד במקומו א"כ אף דאין דעתו לחברה אבל עכ"פ לא שייך דלא מבטלה לי' א"כ מב"מ א"ח וצ"ל דעתה הי' סבור דלא קדוש עד התהום רק הריצפה א"כ בנעקר פסולה ועומד עלי' דל"ש מב"מ א"ח דמה שתחת האבן אין קדוש והאבן ג"כ אין בו קדושת ריצפה בנעקר אלא דעדיין הלשון חוצץ לא משמע כן דמשמע שקרקע שתחת האבן קדוש רק דהאבן חוצץ ויקשה אמאי הא מב"מ א"ח:

ולכן נראה לפרש דבאמת הא דמייתיא הגמ' אח"כ רבה זוטי בעי הכי היינו דבזה רצו ליישב קושיתינו דלרבה זוטי באמת לא חייצה וליתא לאיבעיא זו דנדנדה אבן כאשר יבואר דרבה זוטי בעי נעקרה אבן ועמדה במקומו דהיינו דהאבן עמד במקומו (לא כפירש"י דהוא עמד במקומו כפירש"י והראב"ד) שנעקר לגמרי והבעיא הוה אי קדש עד התהום או לא קדוש דאי קדוש עד התהום א"כ אף שאבן בין הקרקע הא הוה מב"מ וא"ח דכהא"ג מבטל לי' אף דאין דעתו לחברו אבל עכ"פ אין דעתו לנטלה וקאמר דקדוש עד התהום ורק בעי אי דרך שירות בכך והכונה כיון דקדוש עד התהום א"כ האבן הזה נהי דלא קדוש אבל עכ"פ חציצה ל"ה דמב"מ א"ח ואפשר אף באין דעתו לבטלה ג"כ א"ח כיון שהאבן הזה הוה מב"מ ממש דהי' עליו ג"כ קדושת ריצפה אלא דאין דרך שירות בכך לעמוד על האבן שנעקר אף שעומדת במקומה לפי"ז מכח אותה איבעי' דרבה מוכח דאיבעיא דלעיל אינה עיקרית ומשום דאם דעתו לחברה פשיטא דכשר דמב"מ א"ח וכיון דריצפה קדוש עד התהום הוה כעומד על הריצפה ורק שייך למיבעיא באם אין דעתו לחברה אבל עכ"פ אין דעתו ליטלה משם א"כ ל"ש דלא מבטלה לי' חוצץ דהא מב"מ א"ח וא"כ לענין דעבד פשיטא דכשר דא"ח ורק בעי לכתחילה אי רשאי לעבוד או אין דרך שירות בכך ולענין דרך שירות לכתחילה גם בדעתו לחברה שייך למיבעי שפיר וא"כ

א"ש דרבינו לא חולק בין דעתו לחברה דרבינו רק אייריא לענין לכתחלה אי הוה דרך שירות בכך אבל בדיעבד פשיטא דמב"מ א"ח ולענין אי אין דרך שירות בכך זהו שייך אף אי מב"מ א"ח כמש"כ תוס' זבחים דף ק"י וא"כ לרבה זוטי נסתר דברי ר"ז דסובר באין דעתו לחברה בוודאי חוצץ דלרבה זוטי אין חילוק ולכן גם רבינו אין מחלק ולפי"ז גם מה דכ' רבינו פה נעקר אבן היינו הא דבעי מעיקרא ומסיק הגמ' דהאיבעיא רק לענין לכתחלה אי דרך שירות בכך (ודלא כמש"כ בכ"מ שהבין דמש"כ רבינו כאן נעקר האבן היינו הך דביאמ"ק והבין דהשגת הראב"ד למה לא הביא רבינו בעיא דנעקר אבן ועמד הכהן בגומא והי' לו הגי' בראב"ד דהשיג עוד אמרו בגמ' נעקרה אבן דהיינו דהשיג שלא הביא האיבעיא אחריתי כמש"כ הכ"מ בה' ביאמ"ק דז"א דלפנינו הגי' בראב"ד אמרו בגמ' נעקרה אבן ולא "עוד" אמרו והיינו דבאמת גם הראב"ד הבין ג"כ שזהו איבעיא הראשונה דנעקרה אבן רק שהראב"ד פליג דלשון שאמרו נעקרה אבן ועמד במקומה משמע שהכהן עמד בגומא וכפירש"י וא"כ כיון שבארנו מה דהכריח לרבינו לפרש כן דהאיבעיא שני' ג"כ כשהאבן עמד במקומו כדי לישב הקושיא דמב"מ א"ח וגם דעל זה שייך שפיר הא דמייתיא אח"כ רבה זוטי בעי הכי נדע דהאיבעיא ראשונה נפשטה) דבאמת מב"מ א"ח כיון דקדוש עד התהום ורק דאיבעיא לן לענין לכתחילה אי דרך שירות בכך א"כ מיושב השגת הראב"ד דהא דברי רבינו מבוארים בשמעתין לפי פירושו ודו"ק והנה עוד י"ל בפשיטות דהנה אמה שהקשינו הא מב"מ א"ח י"ל דסובר מב"מ ג"כ חוצץ דפלוגתא הוא בכמה דוכתין כמו שהארכנו בפרט זה בפ"ט ופי"ט ממעה"ק וכך סגנון הגמ' דרבה זוטי בעי לה הכי נעקרה אבן דהנה האיבעיא ראשונה נדלדל אבן ועמד עליה מהו א"כ משמע שכבר עבד הכהן ואפ"ה בעי אי העבודה כשרה בדיעבד אבל רבה זוטי בעי לה הכי נעקרה האבן מהו ולא בכבר עמד עלי' ולענין דיעבד אלא לענין לעמוד עלי' לכתחילה בעי לה ולא בעי בנדלדלה דאז פשיטא לי' אף אי לא קדוש עד ארעא תהומא כיון דמסתמא דעתו לחברה כיון דלא נעקר לגמרי כמאן דמחברה דמיא ורק בעי בנעקרה ומסתמא אין דעתו לחברה כיון שנעקרה לגמרי ומפרש בגמ' תחילה מאי קמבעיא לי' אי לענין דיעבד קמבעי א"כ יקשה פשיטא כיון דנעקרה לגמרי אין דעתו לחברה ופשיטא דחוצץ אי סובר מב"מ חוצץ ואי סובר מב"מ א"ח א"כ פשיטא דכשר בדיעבד וכי תימא דבעי לענין דיעבד ובעי אי קדוש עד תהום דאז שייך מב"מ א"ח וכשר או לא קדוש ופסול א"כ תיבעי כל עזרה כולה וע"כ דפשיטא לי' דקדוש עד תהום ומב"מ א"ח ורק בעיא אי דרך שירות בכך לענין לכתחלה א"כ ממילא מוכח דאיבעיא ראשונה דאייריא בכבר עמד עלי' ולענין דיעבד ובה' ביאמ"ק כ' בעיא דנדלדלה אבן

לענין לכתחלה וא"כ מיושב קו' הראב"ד דהא כיון דקיימ"ל מב"מ א"ח ע"כ לפרש דלא כראב"ד ורש"י וגם דמשמע דבעיא שני' מעין בעיא ראשונה לענין לעמוד הכהן עלי' ועיין בכ"מ בה' ביאמ"ק דרבינו דמפרש בעיא ראשונה דנדלדלה לכתחלה אייריא ובמשל"מ השיג דלא חייצה משמע דיעבד ולפש"כ יקשה עוד דבעיא ראשונה דנקט עמד עלי' הכהן משמע שכבר עבד והיינו לענין דיעבד לכן הנכון כמש"כ דבעי שני' שפיר י"ל רק לכתחילה אייריא דלא נקט ועמד עלי' הכהן רק עמד האבן מהו ושפיר נוכל לפרש דבעי לכתחילה וממילא מוכח מכח איבעיא שני' דרבה זוטי דליתא לאיבעיא ראשונה דבעי גם לענין דיעבד כיון דמב"מ א"ח רק שייך למיבעי לענין לכתחילה אי דרך שירות בכך והנה אמת נכון הדבר:

ב') **אבן** שנדנדה והנה יש להקשות מהא דאיתא בקידושין דף כ"ד תניא אידך הרי שהיתה עינו כהוי' וסמאה שינו נדודה והפילה אם יכול להשתמש בהן כבר עבד יוצא בהן לחירות ואם לאו אין עבד יוצא בהן לחירות דהרי כל שעומדת במושבה הוא משמש במקום שן ואם הפילה יוצא לחירות א"כ ה"נ יהא רשאי לעמוד על האבן שנדלדלה:

הלכה יא

א') **ומצוה מן המובחר לחזק הבנין הגבוה כפי כח הציבור**. והנה הכ"מ לא הראה מקומו ונראה שאמר כך מהא דשבת דף י"א דרוש מהא קרא דביה"כ גבוה מכל העיר והובא להלכה בסי' קנ"א וכן פסק רבינו בפ"א מתפלה וכיון דעיקר קרא בביהמ"ק אייריא ומנה נלמוד לביהכנ"ס יען דביהכנ"ס אקרי מקדש מעט וכדאיתא מגילה דף כ"ט וכמש"כ מהרי"ק שורש קס"א א"כ שפיר כתב רבינו הא דינא בבנין ביהמ"ק:

והנה במהרי"ק דן מזה דביה"כ יש לדמותו למקדש לכל מילי כגון לענין נתיצת דבר מביהכנ"ס וכדעת המרדכי פ' בני העיר וכ"כ במרדכי בשבת שם לענין להשתמש בעלי' שע"ג ביהכנ"ס ועדיף עוד יותר מעליות ביהמ"ק דקיימ"ל עליות עזרה לא נתקדשו רק מדמינן להו לעליות היכל שנתקדשו וכדאיתא בפסחים דף פ"ט וכמבואר כ"ז בב"י סי' קנ"א:

והנה במרדכי פ"ק דשבת סי' רכ"ה נראה שהטעם דאסור לבנות בית שגגותי' גבוהין מביהכנ"ס הוא מטעם תשמיש גנאי וכתב וז"ל כל עיר שגגותי' גבוהין וכ' רבינו מאיר איני יודע אסור להשתמש בעלי' שע"ג ביה"כ כמש"כ רי' דאפי' גגין ועליות דעזרה לא נתקדשו מיהו יש ליזהר מלהשתמש שם תשמיש קבוע של גנאי כגון לשכב שם מדאמרינן פ"ק דשבת כל עיר שגגותי' גבוהין מביהכנ"ס סופו ליחרב וה"מ בבתים אבל בקשקושי ואברורי לית לן בה משום דלא משתמשי על גבן ושמא דומה לעליות

ההיכל שנתקדשו דמקדש מעט שלנו יש לנהוג בו קדושה קצתם מעין קדושת היכל דעליות היכל נתקדשו כדאמרינן פרק אין צולין ואפי' עליות עזרה דלא נתקדשו היינו דלא נתקדשו בקדושת עזרה גופי' מ"מ אין נוהגין בו מנהג ביזיון ובס' בגדי ישע פי' דברי המרדכי דרצה להוכיח דלא לימא שהטעם שאין מגביהין בתים משום כבוד ביה"כ לרומם בית תשמיש גנאי בכל העיר במקום גבוה מביהכנ"ס ואקושי ואברורי דא"ר לתשמיש שרי ואפי' גבוה מביהכנ"ס וא"כ יש ללמוד קו"ח השתא בבתי העיר לא ישתמש תשמיש גנאי קבוע מכש"כ ביהכנ"ס עצמה מיהו אין ללמוד מזה אלא תשמיש גנאי קבוע כגון שכיבה בעלי' אבל תשמיש עראי איני מוכח ע"ז מסיק דשמא תשמיש עראי של גנאי אסור בביה"כ עצמה משום דדמי לעליות ההיכל ואולם קשה לי לפי מה שהעלה הצל"ח פסחים דף פ"ט דהא דעליות היכל נתקדשו היינו כשפתוחין לקודש וא"כ איך שייך לתלות לאסור שלא יהא הבית גבוה יותר מביה"כ משום דאסור תשמיש גנאי בגגין ביה"כ שלכן יהא אסור לבנות גבוה יותר מביה"כ ג"כ משום דנעשה אז תשמיש גנאי למעלה מכנגד ביהכנ"ס הא גגין ועליות היכל גופי' לא נתקדשו רק אם פתוחין לקודש וא"כ איך שייך לאסור לבנות שאר בתים גבוה מביהכנ"ס מהא"ט וגם גוף הדין שכ' המרדכי לאסור מטעם דעליות היכל נתקדשו קשה דלדברי הצל"ח דבעינן פתוחין לקודש א"כ בגגי ביה"כ שאין פתוח לביה"כ ל"ש לאסור משום דגגין נתקדשו:

והנה במגילה דף כ"ו אמר רבא במעמד אנשי העיר יכולין למכור אף למישתי בי' שיכרא וקשה כיון דביהכנ"ס מדמינן לביהמ"ק הא קיימ"ל אבני היכל ועזרה אין להם פדיון כמש"כ רבינו בפרקין א"כ למה יוצא ביהכנ"ס לחולין ע"י פידיון וכבר הקשה כן הרמב"ן שם הביאו הב"י סי' קנ"ג ובמג"א סק"ה והנה הרמב"ן העלה דבאמת אין בביה"כ משום קדושה אלא משום תשמישי מצוה אבל דעת הר"ן במגילה שם דדמי לקדושה מדרבנן ולכן אמרו לחלל תחילה על המעות ומדאיקלוש קדושתי' יכולין אח"כ להפקיע הקדושה לגמרי אולם בח"ס סי' ל"ח העלה דלדעת בעהמ"א בע"ז דף נ"ג דאבני מזבח יוצא לחולין ע"י מעילה כש"כ אבני עזרה א"כ שפיר דמי למקדש כיון דגם במקדש אבני עזרה יוצאין לחולין ע"י מעילה אולם יש לומר דגם לדעת בעמה"א מוכח דל"ה אלא תשמישי מצוה דאין לומר דלכך יכולין להפקיע קדושתי' משום דגם אבני עזרה יש להם פדיון דא"כ יהא הדמים אסורים וכן נראה דעת המלחמות דלא ניחא לי' לומר כן משום דא"כ קשה ממנ"פ יהא הדמים אסורים ומה מהני דאיקליש קדושתי' וכן נראה בח"ס שם שכן הי' שיטת המלחמות יעוש"ה שמפרש דקושיתו הוא בדרך ממנ"פ והנה בטו"א במגילה דף כ"ה הקשה בהא דאמרינן שם ה"מ בחדתא דהזמנה לאו מילתא והקשה בטו"א לפי

שיטת הקדמונים דמדמינן למקדש א"כ הא הוה גוף קדושה ובגוף קדושה הא לכו"ע הזמנה מילתא הוא כדאיתא בסנהדרין מ"ח לאביי דלא יליף מע"ע משום דהוא גופי' קדושה ותי' דלרבא דסובר ע"ע לא נאסרה מחיים אף בגוף קדושה הזל"מ והנה במג"א סי' ל"ב כתב ג"כ דזה תליא אי ע"ע נאסרה מחיים כדאיתא בחולין דף פ"ב ובכריתות דף כ"ה אבל לדעתי יקשה ע"ז דהנה ברמב"ן במלחמות הקשה ג"כ לרז"ה דסובר בגוף קדושה הז"מ הא מע"ע אין לילף דליכא גז"ש דרק לענין מת שפיר ילפינן מע"ע בגז"ש דשם שם ועוד הא גם בס"ת לא נתקדשו גוף הגוילין דהא אמרינן בשבת פ' כל כתבי אזיל כתב אזלה קדושתי' ונראה דהנה הטעם דבגוף קדושה הז"מ הוא משום דרק בתשמישי מצוה דקיימ"ל צר בי' ולא אזמני' לא מהני א"כ איך נאמר דאם אזמני' לתשמישי מצוה או לתשמישי קדושה דיהא אסור כיון דמהעשה גופי' בלא הזמנה אין יוכל לאסור אבל בגוף קדושה דהיינו ס"ת הנה אי ל"ה בעינן לשמה למצוה א"כ מיד כשכתב עליו ס"ת נתקדשו הגוילין ע"י מעשה הכתיבה א"כ שפיר שייך לומר כשאזמני' לס"ת הרי הזמנו למעשה שבכח מעשה ההוא לבד יוכל לאסרו ולהרכיב עליו איסור קדושה שיהא גם הגוילין קדושים נ"ז שלא אזיל הכתב א"כ לכן שפיר הזמנה מילתא שיוחל עליו קדושה וכיון דמהני הזמנתו שוב שפיר בעינן לשמה (ובזה יש ליישב שיטת רש"י בסג' דהזמנה דתוס' שם הקשו לפירש"י מגיטין להנ"ל י"ל דרש"י מודה בס"ת דבעינן לשמה דהוה גוף קדושה משום דאף אי נאמר דהזל"מ וא"צ לשמה נתקדשו הגוילין ע"י הכתב בעודן עליו ולכן שוב שייך שפיר הזמנה מילתא ובעינן לשמה) וא"כ נתיישבו דברי המלחמות דהא דגוף קדושה הזמנה מילתא אין הכונה דבגוף הדבר נתקדש שיהא עצם הקדושה ולא תשמיש לקדושה אחרת רק הכונה לומר דהיכא דל"צ מחשבה כדי שיחול עליו הקדושה אלא דהמעשה לבד אסרו זהו מחשב גוף קדושה ולכן הזמנה מילתא דזה שייך רק בדבר שגוף קדושה דבתשמישי קדושה אי אפשר להתקדש ע"י המעשה לבד דצר בי' ולא אזמני' לא מהני לכן גם אזמני' ולא צר בי' ג"כ לא יוכל לאסרו כיון דלא נאסר אפי' בעושה מעשה ההוא אם לא אזמני' תחילה לאותו מעשה ולפי"ז הא דהזמנה בגוף קדושה מילתא הוא לא מע"ע ילפינן לה דהא אדרבא ע"ע ל"ה גוף קדושה דהא בוודאי ע"ע אם יערפו ולא יזמינו יקדשו תחילה לשם ע"ע לא נאסר בעריפה בתראה א"כ כיון דהאסור לא חל אלא ע"י הזמנה למעשה כהא"ג ל"ח גוף קדושה דהא לא הזמינו לדבר שהמעשה לבד בכחו לאסרו והא דאמרו בגמ' דע"ע שאני דגופה קדושה אין הכונה דמשום דגוף קדושה הזמנה מילתא אלא הכונה דעכ"פ יותר יש לדמותו למשמשי ע"ז מלע"ע משום דהוא גופה קדושה דעכ"פ אין משמש לקדושה אחריתא (ולקמן בפרקין

בארתי כונה אחרת בהא דקאמר דע"ע הוא גופי' קדושה) וא"כ הא דלדעת בעהמ"א קדושה כס"ת הזמנה מילתא לא מע"ע ילפינן רק נראה לי דילפינן לה מכלי שרת דכתיב ועשו לי לשמי מוכח דבעינן לשמה דהא בכלי מקדש המעשה לבד מקדשו דכתיב אשר ישרתו בהם ואף אם לא הזמינו בפירוש לקדשו לכ"ש קיימ"ל דשירתן מקדשתן זה נאסר גם בהזמנה לי לשמי לבד כיון שהזמינו למעשה כזו שבכחו לאסרו בלא הזמנה וא"כ בס"ת שפיר הזמנה מילתא אף אי לא הזמין הקלף לס"ת כיון שכתב עליו ס"ת נאסר ע"י מעשה הכתיבה ע"כ הזמנה לאותה מעשה הכתיבה ג"כ אסרתו ומקדשתו מעתה נסתלקה קו' הטו"א שכ' דאי ע"ע אין קדוש מחיים הזמנה לגוף קדושה לאו מילתא דלפמש"כ לא מע"ע ילפינן לה הא דבגוף קדושה הזמנה מילתא ולפי"ז גם קו' הטו"א לק"מ דביהכנ"ס אף לדעת הקדמונים דסברי דהוא גופה קדושה לא תשמישי מצוה עכ"פ לענין שיהא הז"מ ל"ה גוף קדושה דהא בסי' קנ"א מבואר דאם התפללו בבית שלא יחדו לביהכ"נ לא חלה עליו קדושה והוא מירושלמי מגילה ויומא כמו שיתבאר להלן בפרקין א"כ גם בביה"כ בעינן עם המעשה הזמנה כהא"ג הזל"מ ולא נאסר בהזמנה בעלמא כיון דבמעשה לבד אין בכחו לאסרו גם הזמנה להאי מעשה אין בכחו לאסרו ולקדשו ודו"ק:

ב') **והנה** לענין תשמישי קדושה דעת הרמב"ן שם דאין להם פדיון לעולמית ואין מתחללת ולדעתו הוא מטעם ביזוי מצוה אבל לדעת הר"ן הוא מטעם דכל קדושה אין לה פידיון ותשמישי קדושה כקדושה עצמה והעלה בח"ס שם שזה ג"כ רק מדרבנן שעשו ס"ת ותשמישה כעין קדושת מקדש שכלי תשמישתו אין להם פדיון ועמגא"א סי' קנ"ג סיק' י"ד וסי' קנ"ד סיק' ח' וכך דעת רבינו בפי"א מס"ת דכלי תשמישי קדושה אין להם פדיון וקדושתה קדושת עולמית אך כתב שם דמה שעשו לנוי ס"ת יש לה פידיון ובח"ס שם וכן בפמ"ג סי' קנ"ג תמה מה חילק יש בין תשמיש קדושה למשום נוי ותי' דדוקא תשמישי קדושה דמי לכלי מקדש דקיימ"ל יש מועל אחר מועל בכלי תשמיש אבל במה שעשו לנוי בוודאי יצא לחולין ע"י מעילה וע"כ מהני פדיון לכן יש לה פדיון ולדבריו צ"ע דהא דכ' רבינו בפ"ו ממעילה דבקרדום יש מועל אחר מועל היינו רק מעילה שבשוגג אבל פידיון בוודאי יש לכלי תשמיש דרק קדה"ג ככ"ש אין לה פידיון והא דבמעילה דף כ"ט מוכח דהא בהא תליא היינו רק לענין כ"ש משום דבכ"ש אף אי הוה אמרינן דיש מעילה במזיד כר"מ בקידושין דף נ"ד דהקדש במזיד מתחלל אפי"ה בכ"ש יש מועל אחר מועל דל"ש מעילה בקדה"ג א"כ ה"ה דל"מ פדיון אבל בכלי תשמיש כקרדום יוצא ע"י מעילה לחולין דרק דלדידן דמעילה רק בשוגג מתחלל הוא אמרינן דיש מא"מ בקרדום (וכמו שבארנו בה' מעילה ליישב בזה דעת רבינו שנלאו כל המפרשים ליישב דבריו

דבש"ס מוכח רק בכ"ש יש מא"מ אבל לא בכלי תשמיש והעליתי דזה רק לר"מ דבמזיד יש מעילה אבל לדידן דאין מעילה אלא בשוגג גם בתשמישי הקודש יש מא"מ) אבל לענין פידיון שפיר יוצא לחולין וא"כ אין הוכחה דלשיטת רבינו דבקרדום יש מועל אחר מועל שנאמר דגם פדיון אין לו וכדמוכח ממה שהקשה בח"ס על רבינו דסובר בקרדום יש מא"מ ממכתשת של מרע"ה למ"ד דל"ה כ"ש אין מקדשת קדה"ג ויוצא ע"י פדיון כדאיתא בשבועות דף ט' ולמה בקרדום יש מא"מ ולפמש"כ ניחא דגם קרדום יש לה פדיון ומתחלל רק לענין מעילה דבשוגג אמרינן דאין מתחלל ויש מא"מ ולכן גם מכתשת אין מקדשת ומהני פדיון:

ואולם ליישב קו' הח"ס ופמ"ג מתשמישי ס"ת אומר אי דמיא להא דמיא לבגכ"ה לפמש"כ הריטב"א הביאו משל"מ פ"ח מכהמ"ק דל"ה כ"ש וחקר במשל"מ א"כ אמאי אין לה פדיון ונגנוזין לפמש"כ י"ל דכ"ש ל"ה אבל תשמיש קדושה הוה וזה ג"כ אין לה פידיון ולפי"ז גם תשמישי ס"ת וכל תשמישי קדושה אין להם פדיון אבל מה שהוא רק לנוי יש לה פדיון דל"ד לבגכ"ה וכן למ"ד סכין של שחיטה ל"ה כ"ש מסתברא דעכ"פ מיקרי תשמיש קדושה ואין לה פידיון אבל קרדום בוודאי לא נחשב תשמיש קדושה רק כלי תשמיש הקודש ולכן מהני פידיון וא"כ א"ש דל"ק מתשמישי כסף שהוא לנוי דיוצא לחולין דתשמיש קדושה רק מיקרי דבר שהוא משמש לגוף הקדושה עצמה כבגכ"ה וסכין אבל תפוחי זהב של ס"ת אין תשמיש לגוף הספר דהא אין מניחין אותו על הספר עצמו:

ג') **והנה** כבר הבאתי דברי המרדכי דאסור לנתוץ דבר מביה"כ והובא להלכה בסי' קנ"ב ואמנם לפמש"כ תליא זה בשיטת ר"ן ורמב"ן דלר"ן ביהכנ"ס קדושה יש בה ולרמב"ן רק תשמיש מצוה שנזרקין אחר שנעשית מצותו והנה במג"א סס"י קנ"ב הביא דעת מהרמ"פ דל"ש אסורא אלא בתולש וסותר ממחובר ולא בדבר המטלטל כגון ספסלים של ביה"כ והקשה בפמ"ג ובח"ס ממס' מכות דף כ"ו שורף עצי הקדש לוקה משום לא תעשון כן הרי דגם בתלוש לוקה והנה לכאורה יקשה מירושלמי פ"ג דמגילה והובא בב"י סי' קנ"ד דספסלים ובימה של ביהכנ"ס יש לו קדושת ביה"כ לענין מכירה וא"כ ה"ה לענין נתיצה ולכן אף אי בעלמא בתלוש ליכא איסורא בספסלי ביה"כ דדמי לביהכנ"ס גופי' ובטיל לגבי ביהכנ"ס איסור נתיצה שפיר ונראה ליישב דהנה לכאורה יש לחקור אהא דעושין ספסלין של עץ ובימה של עץ בביה"כ והא אין עושין במקדש בנין של עץ כיון דביה"כ יש לו דין מקדש לדעת מהרי"ק שהבאתי לעיל לפי"ז לכאורה י"ל דמהא"ט גופי' שרי לנתוץ ספסלין של ביהכנ"ס דממנ"פ דכיון דעושין של עץ ע"כ נקטינן דלא לכל מילי

הוה ביה"כ כמקדש א"כ גם נתיצה שרי ורק דהקושיא עכ"פ הרי שיטת מהרי"ק דביה"כ יש לו דין מקדש לכל מילי דשייך בו הנה ע"כ הא דשרי ספסלין ובימה של עץ יען דהוה בתלוש שרי דאין אסור אלא בבנין ומחובר כמש"כ הר"מ לעיל דין ט' א"כ שוב גם נתיצה שרי מהא"ט דהוה כתלוש ולא בטיל לגבי ביה"כ ולפי"ז י"ל דזהו כונת הרמפ"ד דבביה"כ שרי לנתוץ מידי דתלוש דכיון דע"כ לא בטל לגבי ביה"כ למחשבי' כמחובר ע"כ גם משום נתיצה ליכא דליכא קדושת ביה"כ אמידי דתלוש ולכן ל"ק מעצי הקדש שהוא לגוף קדושה גם בתלוש שייך אסור נתיצה וא"כ הדבר מוכרח דאף דלירושלמי לענין מכירה ספסלין ובימה יש לו דין ביה"כ לאיסור נתיצה אין בו קדושת ביה"כ מדשרי של עץ ע"כ דלא בטלי לגבי ביה"כ גופי' ולכן משום נתיצה ג"כ ליכא:

וראיתי אח"ז במהרמ"ש שעמד על זה איך שרי להעמיד ספסלין של עץ בביהכנ"ס וכ' דלפמש"כ מהר"ל מפראג הטעם דאסור לשתף דבר של חול עם של גבוה לכן בביה"כ דהא צרכי מצוה אין כאן שיתוף הדיוט לשל גבוה אולם לטעמו יקשה א"כ מכל הני שהקשה הראב"ד לעיל דמשמע דאף דכולן צרכי מצוה אפ"ה אסור לקבוע של עץ והנה לדעת הראב"ד שכ' מטעם דאין נעשה לצל שרי לעשות איצטבאות של עץ במקדש כמו שהבאתי לעיל דין ט' לכן ספסלין של עץ שרי דאין לצל משא"כ לנטוע אילן בחצר ביהכנ"ס שהוא לצל שפיר אסור דהאומות עושין כן לפני בית ע"ז שלהם שיקבצו שם העם כמש"כ רבינו בה' ע"ז ואין לעשות כן לפני בית ד' אלקי ישראל ולענין אתנן אי שרי להביא לביהכנ"ס דעת המג"א סי' קנ"ד דרק מדרבנן פסול ויש להבין עכ"פ הוה מצוה ולמצוה ג"כ פסול אתנן וראיתי באבני מילואים בסי' כ"ד לתשובותיו הרגיש בזה וכתב דביהכנ"ס קיל אפי' משאר מצוה ובח"ס סי' ל"ט חקר אי בביה"כ בעינן מן המותר בפיך כיון דילפינן ממקדש א"כ יקשה לפמש"כ הבחיי דלכן ל"ה משי במקדש משום דהוה יוצא מן הטמא א"כ הא דנוהגין ליקח משי לתפירת תשמישי ביהכנ"ס והעלה משום דנשתנה כשנעשה משי וכן ע"י הצביעה שצובעין המשי ועמש"כ בפ"א מכהמ"ק והנה בפמ"ג סי' קנ"א כתב דלענין מצות מורא בביה"כ רק דרבנן אף דמורא מקדש הוא מ"ע רק דאכתי משום נדר הוה ד"ת אא"כ התנו:

ולכאורה קשה לדברי הרמפ"ד הא מזבח הוה תלוש ולבסוף חיברו דהוה כתלוש ואיכא נתיצה אך י"ל דהנה בחיה"ר בע"ז דף נ"ד הביא דברי הראב"ד דמשמשי ע"ז של ישראל ג"כ אין לו ביטול מדכ' ונתצתם את מזבחותיהם ואין אלא משמשי ע"ז אלא ע"כ דישראל זכו בהן בירושה כדאמרינן גבי אשירה ואף דל"ש אלא במחובר לקרקע ע"כ צריך לומר דאף דתלוש ולבסוף חיברו הוה כתלוש ונאסר לענין ירושה הרי הוא כקרקע ומשו"ה

צריך נתיצה וע"ז אמר קרא לא תעשון כן לד' א"כ א"ש דמזבח הוה שפיר כמחובר ובזה איכא לא תעשון אבל בתלוש לא נאמרה הלאו דלא תעשון כן וכדברי הרמפ"ד (ועיין בהפלאה):

ד') **ומפארין ומייפין כפי כחן וכו'**. ונראה לי ראי' לדין זה מהא דאתיא במשנה דביכורים עשירים מביאים בקלתות של זהב ושל כסף עניים בסלי מצפים של ערבה קלופה הסלים והביכורים נתונים לכהנים וקלתות כסף לבעלים הרי דמצוה לעשירים להשתמש למצוה בכלי כסף וכלי זהב מכש"כ במקדש והנה משנה זו הובא בב"ק דף צ"ב ואיתא שם אמר רבא לרבה בר מרי מנא הא מילתא דאמרי רבנן בתר עניא אזלי עניותא א"ל דתנן עשירים מביאים ביכורים כנ"ל אמר לי את אמרת מהתם ואנא אמינא מהכא וטמא טמא יקרא והנה המאמר תמוה מאוד למה לא ילפי רבנן אליבא דרבה בר מרי מקרא דכתיב בתורה ושבקי קרא ומייתיא ראי' ממשנה דביכורים וראיתי בפמ"א ח"ג שעמד ע"ז וכתב לפרש בדרך חריף עפ"י גמ' דכתובות דף ע"ה אמר רבא לא תימא ריהו"ש לא אזיל בתר חזקה דגופה כלל וכו' היכא דאיכא חזקה דממונא אבל היכא דליכא חזקה דממונא אזיל ריה"ש בתר חזקה דגופה דתניא אם בהרת קודם לשער לבן טמא ואם שער לבן קודם טהור ספק רבנן אמרי טמא ור"י אמר כהה מאי כהה אמר רבא כהה וטהור והקשו תוס' בשם ר"ת מ"ט דרבנן דאמרי טמא אמאי לא אזלינן בתר חזקה ותי' כשנזקק לטומאה אייריא ויליף מקרא דלטהרו ולטמא ואמנם בנדה דף י"ט כ' תוס' לתרץ דדרך השער להתלבן מחמת הנגע לפיכך נראה הדברים דבהרת הי' קודם וריעה חזקתו וכתב בפמ"א דתליא זה בפלוגתא דרבה ורבא ביבמות דף ל"א דרשה דמוקי דאשה זו דחזקת היתר לשוק עומדת ס"ל אף בנולד ספק בשעת שבעלה חי והי' בחזקת אסור א"א אפ"ה אזלינן בתר חזקת היתר יבמה לשוק ורבא ס"ל דיגיד עליו ריעו דגם בגירושין ס"ל קרוב לה ספק קרוב לו הר"ז חולצת ולא מתיבמת ול"א בתר חזקת היתר לשוק יען דנולד ספק מחיים וכמש"כ הש"ך בסי' נ"א וא"כ לרבא ע"כ כתי' הר"י בבהרת הטעם דדרך להתלבן ע"י בהרת אבל בנזקק לטומאה גם לר' יהושע להחמיר רק רבה לשיטתו דסובר בנולד ספק מחיים אזלינן ג"כ לקולא מצי סובר כר"ת דר"י ס"ל בנזקק לטומאה ג"כ אזלינן בתר חזקת הגוף ולכן לשיטת ר"ת ע"כ דגרסינן רבה אמר כהה וטהור דלא מצינן לגרוס רבא דלדידי' ע"כ דלא אייריא כלל ריהו"ש דנזקק לטומאה ועפי"ז יפורש היטב מאמר הנ"ל דהנה לרבא דסובר בנזקק לטומאה אזלינן להחמיר היינו דכתיב וטמא טמא יקרא מי שהוא בחזקת טומאה טמא אף לכשיטהר משום דנזקק לטומאה א"כ מוכח דבתר עניא אזלי עניותא דאי לאו דהוה טמא מכבר הוה מטהרין ספק בהרת קדמה א"כ לרבא

שפיר נשמע מקרא דבתר עניא אזלי עניותא רק זהו רבא לשיטתו אבל רבנן דסברי דאף בטהור ג"כ ספק טמא א"כ ל"ש לומר וטמא טמא יקרא דבתר עניא אזלי עניותא ע"כ שאל רבא מנ"ל הא דאמרו רבנן בתר עניא אזלי עניותא והשיב לו ממשנה דביכורים דהסלים והביכורים לכהנים וע"ז אמר רבא את אמרת מהתם דלרבנן אי אפשר למילף מקרא דטמא טמא יקרא אבל אנא אמינא מהכא וטמא טמא יקרא דלשיטתו דרק בנזקק לטומאה טמא שפיר שמענא מקרא דרק ע"י שהוא טמא טמא יקרא אנו מטמאין אותו נשמע מקרא דבתר עניא אזלי עניותא יעש"ה דבריו החריפים:

אמנם הנה לפי דרכו סוף דבריו איני כראש דבריו דכתב לפרש דרבה דאמר בההוא עובדא טהור טהור רק מי שהוא טהור זהו טהור א"כ זה סותר יסוד תחילת דבריו שכ' דרבה לשיטתו דסובר בנולד ספק מחיים לקולא ע"כ סובר בנזקק לטומאה טהור לר' יהושע ולכן הוכרח לפרש דמנא הא מילתא דאמרו רבנן קאי ארבנן דמטמאין בכל ספק וזהו איני מענינא דפליג רבא עם רבה לכן נ"ל להוסיף מיא וקמחא דהא דאמר רבה בההוא עובדא דמתיבתא דרקיע טהור טהור לומר דס"ל דלר' יהושע טהור בכל גונא בין כפירוש ר"ת דרבה אמר כהה טהור דנזקק לטומאה בין באיתרע החזקה כפי' הר"י דתרווייהו אמת לכן אמר טהור טהור בכפילת הלשון וא"כ לפי"ז יתפרש הכי מנא הא מילתא דאמר רבנן בתר עניא אזלי עניותא דהיינו לרבה דס"ל בנזקק לטומאה ג"כ טהור א"כ לא שייך לפרש טמא טמא יקרא בנזקק לטומאה א"כ לא נשמע מקרא דבתר עניא אזלי עניותא דלא אייריא הקרא מזה דהא באמת ס"ל דטהור וע"ז משני לי' ממשנה דביכורים וע"ז אמר רבא שפיר אנא אמינא מהאי קרא דטמא טמא יקרא דלדידי מתפרש קרא דבנזקק לטומאה טמא אבל בלא נזקק לטומאה אף דאיתרע חזקה טהור נשמע דבתר עניא אזלי עניותא:

והנה תוס' בנדה הקשה לפירושם א"כ מאי האי דיליף רבא מבהרת דאזלינן בתר חזה"ג ותי' דיליף דאף דאיכא ריעותא דמום אזלינן בתר חזה"ג דהיינו דאיכא ריעותא דמום לפניך אך לכאורה יקשה הא מדאורייתא אזלינן בתר חזקה אף דאיכא ריעותא לפנינו דבליכא ריעותא א"צ לחזקה אך א"ש דהנה בריש נדה איתא דבמקוה הוה תרתי לריעותא דהרי חסר לפניך הוא משום דשייך לומר חסר ואתאי א"כ י"ל בודאי במום שנעשה בפעם אחת לא שייך לומר הרי מום לפניך לגרוע החזקה אבל באיכא מום לפנינו שאין יכול להתהוות בפעם אחת שפיר שייך לומר הרי מום לפניך והוה ריעותא וס"ל לרבא דלר"י אזלינן בתר חזקת הגוף אף דאיכא ריעותא לפנינו דשייך לומר דכבר התחיל המום להתרקם בבית אבי' ויליף כן מבהרת דכ' לטהרו ולטמאו דשמעינן אף באיכא ריעותא

לפנינו דעפ"י רוב בהרת קדמה אזלינן בתר חזקת הגוף אי לאו דאיכא חז"מ כנגדה ונפ"מ לענין להצריכה גט לר"י אזלינן בתר חזה"ג וכמש"כ לפרש בשמ"ק (ועיין רשב"א חולין דף י"א שכתב בפירוש לחלק בין מומין שאי אפשר שנולדו בה עכשיו והעלה דבאמת בכהא"ג ל"מ חזה"ג רק מטעם דכנכ"ה והנה לפמש"כ זהו טעמא דרבא אליבא דר"ג דמוקי מטעם כנכ"ה כאשר יתבאר אבל לר"י ס"ל דהא גופי' ילפינן מבהרת אף דג"כ איתרע אזלינן בתר חזה"ג היכא שליכא חז"מ כנגדה ודו"ק) ואמנם יש להבין מ"ט דנאיד הר"י מפירשו של הר"ת דאיירא בנזקק לטומאה ונראה דהנה בתוס' שם לעיל כתבו לפרש דמייתא ראי' דחזה"ג אלים מחזקת פנוי' ונשמע לו מדמטהר כן בספק בהרת קדמה ואף דנזקק לטומאה ואיתא בתוס' דר"י הקשה ע"ז א"כ הוה תרתי לריעותא חזקת פנוי' והרי מומים לפניך ותי' הרשב"א דחזקת פנוי' ל"ה חזקה כלל נגד חזה"ג והקשה בפנ"י א"כ ממנ"פ אי מסברא פשיטה לי' דל"ה חזקה א"כ א"צ לילף מבהרת וכיון דצריך לילף מבהרת א"כ אכתי קשה דהכא דהוה תרתי לריעותא לא נשמע כן מבהרת דשם לה' תרתי לריעותא אולם ל"נ דלק"מ דהא הר"י באמת מפרש הילפותא מבהרת אינו משום דנזקק לטומאה אלא דיליף אף דאיתרע דעפ"י רוב המום לא אתי בפעם אחת רק ע"י חולי כבר התחיל הריעותא מקודם הוה חזקה דאיתרע אפ"ה ס"ל דהוה חזקה כמו בבהרת דאיתרע החזקה דעפ"י רוב בהרת קדמה לשער הלבן וא"כ שפיר ס"ל דחזקת פני' ל"ה חזקה נגד חזה"ג וא"צ ללמוד זאת מבהרת ודו"ק:

ה') **עוד** נ"ל ראי' מברכות דף י' אקרא ויסב חזקי' אל הקיר ויתפלל אל ד' מאי קיר על עסקי קיר אמר לפניו רבש"ע ומה שונמית שלא עשתה אלא קיר אחת קטנה החיית את בנה אבי אבא שחפה את ההיכל כולו בכסף ובזהב על אחת כמה וכמה ותמוה לי הא לכאורה עדיפא הוה לי' למימר דאבי אבא בנה לפניך את קירות ביהמ"ק דזכות זה עדיפא מזכות זה שקירה כולו בכסף ובזהב וכדמצינו ביומא דף פ"ז שצדיקים זוכין לבניהם ולבני בניהם אולם בירושלמי פ"ד דברכות איתא באמת שנתן עיניו בקירות ביהמ"ק דקאי אבנין ביהמ"ק גופי' אבל לפי גמ' דבבלי קשה ונראה דהיינו טעמא דעל גוף מצוה אין זכותו גדול כל כך משא"כ הידור מצוה זכותו גדול יותר:

הנה במנחות דף כ"ח איתא העשירו עשו של זהב והנה בספר אגדת אלי' עמד בזה מה עדיפותא בשל זהב לגבי גבוה הא בכל מקום תשמישו של הקב"ה בכלים שבורים א"כ מה צורך לרבוי הכסף והזהב שהוכן במקדש ואבן יקרה לרוב וכן במשכן ציוה למרע"ה כן וכתב שכל דבר מהמשכן והמקדש הם רומזים לדברים עליונים של מעלה שעליהם נבנה רזין דרזין ונצטוינו לעשות כדוגמא כאן למטה מדברים גופניים בכסף וזהב וע"י

הדוגמא כאן למטה ממה שלמעלה ממשכן דוגמת זה השפע מלמעלה ומשפיעים בכל העולמות ושכינה שורה בתחתונים ומתבסם הכלל ובכלל זה יתחייב הדין היות צריך להכניס בו רבוי הכסף והזהב ואבן יקרה דכפי השרשים למעלה כך צריך להיות למטה וזה הטעם שהמקדש הי' מחזיק כל הנכנסים בתוכו משום שהיו קונים שם מדריגות רוחניות וכל דבר רוחניי אין תופס מקום כדוגמת הזהב הטהור שאינו תופס מקום שאם תמלא כוס מים עד שפתו ותכנס אח"כ שלשלת זהב טהור לתוך הכוס לא יצא מן המים לחוץ אפי' טיפה כן דומה בדומה הי' כל ישראל הנכנסים במקדש והם נעשים כנשמה מופשטת מן הגוף ולכן אמרו בפ"ה דאבות עומדים צפופים ומשתחווים רווחים:

וכתב שם עוד דיופי הבנין מרוב הכסף והזהב שבתוכו מתפעלים הנכנסים בתוכו שיפול בלבבם אימה ויראה לעמוד שם באימה ויראה ומהרהרים תשובה בלבם פן תאכלם האש ולעבדו בכל לבבם ומאודם ובכל נפשם וע"י כן תתקיים המקדש לעולם באופן דרבוי הכסף והזהב במקדש הוא מצד מה שנוגע לתועלת נשמותיהם של ישראל שע"י כן קונים אימה ויראה ממי ששוכן שמו שם:

ועד"ז כתב רבינו בפ"ח מה' אלו שלכך ציוה לעשות שמירה במקדש כדי שיהא אימתן של ישראל כמו בפלטין של מלך:

אך יקשה מיומא דף ל"ד ורבנן מאי אחד מיוחד שבעדרו ורבי מומבחר נדריך נפקא ורבנן חד בחובה וחד בנדבה ופירש"י יש צד נוטה שהנדבה צריך ליפותה כדי שתתרצה לדורון ויש צד נוטה לומר שהחיוב המוטלת צריך לפרוע חובו משלם הרי דיש צד דבנדבה אין מצוה ליפותה:

ו') **ולכאורה** יש להקשות אדברי רבינו דהנה בירושלמי סוף פ"ה דשקלים ר"ח ור"א רבה הוה מטיילין באילן כנישתא דלוד וכו' א"ל כמה נפשות שקעו אבותיך כאן מי לא הוין בני אינש דלעון באורייתא קרו עלי' וישכח ישראל עושהו ויבן היכלות הרי דליכא מצוה בהידור רק יש לומר היינו משום דהא תשב"ר עדיפא אפי' מבניין ביהמ"ק כמש"כ רבינו להלן אבל הנה במהרי"ק שורש קכ"ח מייתיא מירושלמי דזרעים גי' אחרת וז"ל וכי לית תמן בר נש למילף באורייתא או חולים המוטלים באשפה ודייק מזה המהרי"ק שטוב ליתן צדקה לעניים חולים מליתן לביהכנ"ס וזהו לכאורה טעמא בעי דביהכ"נ דהוא מצוה דרבים עדיפא מצדקה לעניים ולכן נראה דלא לבד תשב"ר עדיף מבנין ביהמ"ק דהא אפי' לימוד תורה של גדולים עדיף מבנין ביהמ"ק כדמוכח במגילה דעזרא לא עלה לא"י כל זמן שרבו ברוך בן נרי' הי' חי א"כ י"ל הכי חולים קאי גם אגדולים שלומדים תורה והם תשושי כח ע"ד דאיתא בנדרים דף מ"ט מאן קצירי ומריעי קצירי חולים מריעי

רבנן שהם תשושי כח וכך איתא בר"ה א"כ מהא אייריא ירושלמי לית תמן בר נש למילף באורייתא שלומד תורה דהיינו מריעי או חולים היינו קצירי ת"ח תשושי כח בוודאי עדיפא מבנין ביהכנ"ס ועח"ס א"ח סי':

והנה במרדכי סוף ה' קטנות כ' וז"ל כ' רבינו יהודה כתיב שכל טוב לכל עושיהם וסמוך לי' במצותיו חפץ מאוד בתיקון נאה משום ואנוהו במצות מבחוץ למראית העין וכש"כ מבפנים שהי' ביהמ"ק מפנימה זהב טהור וכן מכתב כתיבה גסה והכי פסק הרמ"א באו"ח סי' ל"ב דצריך ליפותם מבחוץ ומבפנים אמנם הנה רבינו בפ"א מתפילין כתב דתפילין א"צ שירטוט משום דהם מחופין דל"ש ואנוהו כיון שהם מחופין וכמש"כ תוס' מנחות דף ל"ב בד"ה הא מורידין בשם הר"ת אך בתוס' גיטין דף ו' ד"ה אר"י דצריך לשרטט כל שיטה ושיטה משום ואנוהו ורואה אני שתליא בפלוגתא דבשבת דף קל"ג חשוב ציצית ומזוזה וס"ת נאים משום זא"ו ושבק לתפילין ובירושלמי פ"א דפיאה הובאה ג"כ אותה ברייתא וקחשוב גם תפילין א"כ לכאורה משמע דבהא פליגי אי בתפילין שהן מחופין שייך ג"כ ואנוהו אלא דיש לדחות דלא פליגי דירושלמי נקט גם תפילין דעכ"פ בחוץ בעינן ואנוהו וגמ' דילן דשבק תפילין יען דפנים עכ"פ ל"ב ואנוהו ע"כ שבקו לגמרי לתפילין:

והנה בח"ס בר"פ הלולב הגזול כתב להשוות כל הדרשות שדרשו מזה אלי ואנוהו דדרשינן הידור מצוה ודרשו נמי בפראד"מ אנוהו אני והוא להתדמות כדרכיו של הקב"ה ואונקלס תרגם ואנוהו אבנה לו מקדש ובפירש"י פרשת בשלח דרשו אנוהו לשון נוה ודירה וצ"ל כולהו שמעי' מיני' דהנה בפ' תרומה פי' והאמה מזה והאמה מזה למדך תורה ד"א שיהי' אדם חס על היפה נמצא מדיבנה לי מקדש נלמוד שהקב"ה חס על היפה ומצוה להדמות בדבריו כדדרשינן אני והוא ממילא מובן שאנחנו גם כן צריכין לחוס על היפה בקיום מצותיו וא"כ כל הב' דרשות אחד הם ותלוי זה בזה מכל זה ראי' לדברי רבינו:

הלכה יב

א) **אין בונין מקדש בלילה דכתיב וביום הקים את המשכן**. וכ' הכ"מ שהוא גמ' שבועות דף ט"ו ועוד כתב רבינו ועוסקין בבנין מעלות השחר עד צאת הככבים וכ' הכ"מ דכתיב עושים במלאכה מעלות השחר עד צאת הככבים והי' לנו הלילה משמר והיום מלאכה אולם קשה לי ע"ז טובא דהנה בברכות דף ב' מייתיא קרא דאנחנו עושים מעלות שחר עד צאת דככבים לזכר לדבר שבצאת הככבים הוה ליליא ותני ואומר והי' לנו הלילה משמר והיום מלאכה ומפרש מאי ואומר וכי תימא מכי ערבא שמשא ליליא הוא ואינהו

דמחשכי ומקדמי ת"ש והי' לנו הלילה משמר והיום מלאכה מזה נשמע דמעלות השחר עד צאת הככבים יממא ותמוה מאוד איך ס"ד לומר דמחשכי ומקדמי דהיינו דכבר הויא לילה קודם צאת הככבים רק דמחשכי והא קרא כתיב ביום הקים המשכן דאין בונין בלילה ע"כ יממא הוה עד צאת הככבים אך יש לישב ואקדים שמעתין דברכות אמר מר משעה שהכהנים נכנסין לאכול בתרומתן ורמינהו מאימתי קורין את שמע משעה שהעני נכנס לאכול פתו במלח עד שעה שעומד לפטור מתוך סעודתו מי לימא פליגא אמתניתין לא עני וכהן חד שיעורא הוא ורמינהו מאימתי קורין את שמע בערבין משעה שבני אדם נכנסין לאכול פתן בערבי שבתות דברי ר"מ וחכמים אומרים משעה שהכהנים זכאין לאכול בתרומתן סימן לדבר צאת הככבים ואעפ"י שאין ראי' לדבר זכר לדבר שנאמר ואנחנו עושים במלאכה מעלות השחר עד צאת הככבים ואומר והי' לנו הלילה משמר והיום מלאכה מאי ואומר וכי תימא מכי ערבא שמשי ליליא הוא ואינהו דמחשכי ומקדמו ת"ש והי' לנו הלילה משמר והיום מלאכה קס"ד עני וכהן חד שיעורא הוא ואי אמרת עני וכהן חד שיעורא הוא חכמים היינו ר"מ ש"מ דעני שיעורא לחוד וכהן שיעורא לחוד לא עני וכהן חד שיעורא ובני אדם לאו חד שיעורא הוא והנה קשה לי טובא מ"פ אי עני וכהן חד שיעורא הוא חכמים היינו ר"מ הא יש לחלק בין כהן דמשנתינו דקתני משעה שהכהנים נכנסין לאכול בתרומתן בין ברייתא דקתני משעה שהכהנים זכאין לאכול בתרומתן כאשר אבאר דהנה תוס' ד"ה משעה שעני נכנס לאכול פתו הקשו א"כ מתי יתפלל העני כיון דאסור לאכול קודם התפלה ותי' דלאו דוקא משעני נכנס לאכול אלא פורתא קודם עד שיכינו סעודתו יקרא ויתפלל והקשה במהרש"א למה לא הקשו תוס' גם אמשנתינו דקתני משעה שהכהנים נכנסין לאכול אימתי יתפללו ויקראו ק"ש ותי' דאי ממשנתינו ל"ק די"ל דאין הכונה שנכנסין לאכול אלא משעה שהותרו לאכול אבל בצל"ח תי' דבאמת מותרין לאכול קודם שיקראו ק"ש ויתפללו כיון דאכילת תרומה מצוה כדאמרינן כהא"ג פסחים דף ע"ב והנה זה יתכן במשנתינו דקתני דנכנסין לאכול אבל בברייתא דקתני משעה שזכאין לאכול זה בוודאי אין לפרש רק משעה שהותר לאכול וא"כ לפי"ז י"ל בוודאי עני וכהן חד שיעורא דהיינו לפי המשנה דסברי דהזמן משעה שנכנסין לאכול באמת וזהו שיעור מאוחר שפיר עני וכהן חד שיעורא הוא וכן עני ובני אדם בע"ש חד שיעורא וחכמים אומרים משעה שהכהנים זכאין לאכול דהוא בשעה שהותרה כשערבה שמשה וזהו השיעור קדמה לשיעור דבני אדם נכנסין לאכול בע"ש וכן יקשה בהא דפריך אח"כ אי אמרת עני וכהן חד שיעורא הוא ר"ח היינו ר' יהושע דהא י"ל בוודאי במשנתינו דאייריא משעה שאוכלין זהו חד שיעורא הוא עם עני אבל ר'

יהושע דקאמר משעה שהכהנים מטוהרין לאכול בתרומתן שזהו משעה שערבה השמש שיעור זה קודם לשיעור דעני אולם לישב זאת נראה דהנה בצל"ח הקשה מ"פ הגמ' וכי תימא מכי ערבה שמשא ליליא הוא בשלמא אי ר"מ דקאמר משעה שבנ"א נכנסין לאכול בע"ש הוה שיעור מוקדם וחכמים פליגי וסברי משעה שהכהנים זכאין וסימן לדבר צה"כ באים להקל שהשיעור מאוחר ומייתיא ראי' מקרא דעושין המלאכה מעה"ש עד צאה"כ שפיר שייך להקשות מנ"ל דילמא מכי ערבא שמשי ליללא כר"מ ואינהו דמחשכי ומקדמי אבל באמת שיעורא דר"מ משעה שהעני נכנס לאכול הוא שיעור מאוחר וכדמסיק לקמן דשיעורא דעני מאוחר לשיעורא דכהן שהוא צאה"כ וחכמים באים להחמיר דהשיעור הוא משעה שהכהנים זכאין והיינו מצאה"כ אז כבר הוה ליליא וכפירש"י ד"ה אעפ"י שאין ראי' לדבר שהיום כלה מצאה"כ זכר לדבר איכא שכבר כלה מצאה"כ לא כר"מ דסובר דהיום כלה אחר צאה"כ א"כ מ"פ וכי תימא דליליא כלה כי ערבא שמשא דהא גם לר"מ פשיטא לי' דליליא ל"ה קודם צאה"כ ותי' בצל"ח דבאמת האי ואומר לאו מברייתא הוא אלא גמ' מפרש לה וס"ד דשיעורא דר"מ דבני אדם בע"ש הוא קודם לצאה"כ שאז כבר הוא ליליא מאחר דערבא שמשא ולכן שפיר הוה קשיא לי' דילמא מכי ערבא שמשא ליליא ולכן הביא ואומר הי' לנו היום למלאכה ובאמת זהו דוחק ע"כ אומר דהנה בצל"ח כבר תמה מנ"ל בשמעתין לישב דתליא בזמן שכיבה דילמא תליא בשעה שנעשה ערב אך הדבר ניחא דהנה בגמ' לעיל פריך תנא היכיא קאי דקתני מאימתי ותו ניתני דשחרית תחילה ופירש התוס' דומיא דתמיד דכ' את הכבש האחד תעשה בבוקר ומשני תנא אקרא קאי דכ' בשכבך ובקומך והכי קאמר זמן ק"ש דשכיבה מאימתי משעה שהכהנים ואיבעית אימא יליף מברייתו של עולם דכ' ויהי ערב ויהי בוקר ופריך א"כ הא דתנן בשחר מברך שתיים ובערבית מברך שתיים ליתני דערבית תחילה ופי' התוס' דלס"ד ניחא דרק לענין ק"ש קחשיב דערבית תחילה אבל לפי מה דמשני דיליף מברייתו של עולם א"כ בכל מילי קחשיב של ערבית תחילה א"כ ליתני של ערבית תחילה ובמהרש"א תמה הא עכ"פ בתמיד קתני בבוקר תחילה א"כ אכתי מצינן למימר דלכן בברכות קתני של שחרית תחילה ובצל"ח תמה עוד דקאמר ואי בעית אימא יליף מברייתו של עולם הא בזה לא מתורץ הקושיא דתנא אהיכיא קאי ועוד דאריכת לישנא דהכי קאמר ק"ש דשכיבה מאימתי הוא ללא צורך לכאורה אך א"ש דבאמת קשה לי איך נשמע מקרא דובשכבך ובקומך דערבית תחילה דהא תחילה כתיב בשבתך בביתך ובלכתך בדרך א"כ הרי קחשיב עוד זמנים שקודם שכיבה אך הדבר ניחא דהנה לקמן דף י' דריש מקרא דובלכתך בדרך בהליכה דידך אבל עוסק במצוה פטור א"כ לפי"ז

יפורש הקרא הכי בשבתך בביתך ובלכתך בדרך דהיינו כשאתה עוסק בדברי רשות אז חייב אתה לקרות בשבתך דהיינו בערבית ובקומך בשחרית א"כ שפיר נשמע דערבית תחילה אולם ב"ש מפרש לקמן דבשכבך היינו דערבית בשכיבה דהיינו בהטי' ובשחרית בקומה א"כ לדידי' לא נשמע מקרא כלל דערבית תחילה דהא כיון דכתיב בקרא בשבתך בביתך א"כ לא נשמע פתח קרא בערבית תחילה א"כ לפי"ז יפורש לן דהנה אי ק"ש דרבנן מבואר במדרש פ' ואתחנן שהוא כנגד תמידין שהקב"ה אמר בזמן שאין ביהמ"ק אין יכול להקריב תמיד בשחר ותמיד בערב יהיו קוראין ק"ש בשחר ובערב יעו"ש וא"כ לפי"ז י"ל דגמ' דפריך ליתני דשחרית תחילה ופ' תוס' יען דבתמיד כתיב דשחר תחילה ולכאורה תמוה מאי ענין ק"ש לתמיד אך להנ"ל ניחא דס"ד ק"ש דרבנן ונגד תמידין תקנו א"כ ליתני דשחרית תחלה וע"ז משני דכתיב בשכבך ובקומך דהיינו כיון דחכמים אסמכוהו אקרא דושבכך ובקומך וצריך לקרות בזמן שכיבה א"כ לפי"ז שפיר שואל התנא מאימתי זמן ק"ש דשכיבה משעה שהכהנים נכנסין ומדויק אריכות לישנא דהכי קאמר ק"ש דשכיבה מאימתי דהוא עיקר התירוץ יען דחכמים אסמכוהו אקרא דבעינן לקרות מזמן שכיבה ע"כ קאמר מאימתי זמן שכיבה דלכך נקט דשכיבה תחילה דאין לומר דהא כתיב בלכתך בדרך תחילה דזה הא קאי אובשכבך ובקומך דבעינן ק"ש דשכיבה בשעה שעוסק בהליכה דידי' אבל בעוסק במצוה פטור מק"ש דשכיבה דהיינו מערבית וכן פטור מק"ש דקומה דהיינו מק"ש דיום וע"ז קאמר איבעית אימא דהיינו דהוא סובר דמקרא זה לא נשמע דזמן שכיבה קחשיב קודם דהא כתיב בלכתך בדרך ולית לי' דאתי לעוסק במצוה וכן לית לי' דבשכבך היינו לזמן שכיבה אתי דהוא דריש בשכבך בשעה שהוא שוכב וא"כ נהי דלתרץ קושיא קמייתא דתנא אהיכיא קאי שפיר מוכרחין לתרץ דאקרא קאי דהא עכ"פ כתיב דבשעת שהוא שוכב חייב לקרות ק"ש ופריך מאימתי אבל לא נשמע דערבית תחילה כיון דלא מפרש דבשכבך היינו לזמן שכיבה אלא דמותר לקרות כשהוא שוכב א"כ קרא הכי קאמר בין בישיבה בין בהליכה בין בהטי' בין בקימה יכול לקרות א"כ נזכר בקרא הליכה קודם לשכיבה א"כ ל"ש לומר דלכן הקדים דשכיבה תחילה וע"כ לתרץ קו' השני' דליתני דשחרית תחילה צריך לתרץ דיליף מברייתו של עולם והכונה דהנה בחולין אמרינן בקדשים הלילה הולך אחר היום ובחולין היום אחר הלילה ומפרש דיליף מברייתו של עולם דלילה קודם וזהו דמחדש לו עתה דלא כמו שסברת דק"ש דרבנן ותיקנו כנגד תמידין ועל כן הוה קשיא לן ליתני דשחרית תחילה אלא דסובר ק"ש דאורייתא א"כ אין ענין לתמידין דהוה קדשים בכל חולין דהיינו אי ק"ש דאורייתא הוה כשאר מצות דבזה שפיר דלילה קודם דיליף מברייתו של עולם אבל

חולין דלילה קודם וא"כ ה"נ נקט דלילה תחלה ובאמת לא אייריא עתה מזמן שכיבה דלא הוזכר זמן שכיבה רק זמן ערבית כלישנא דקרא ויהי ערב ומפרש מאימתי נקרא ערב משעה שכהנים נכנסין לאכול וע"ז פריך הא דתנן בשחרית מברך שתיים ליתני דערבית תחלה דבשלמא אי ק"ש כנגד תמידין א"כ אף דזמן ק"ש דערבית נקט תחילה משום דזמן ק"ש בשכיבה תליא ונזכר בקרא קודם אבל הברכות ק"ש דשחרית נקט קודם יען שהק"ש עם הברכות הכל תיקנו כנגד תמידין אבל אי מקרא דויהי ערב נשמע דערבית תחילה כבכל חולין ואין ענין ק"ש וברכותי' לתמיד כלל א"כ ניתני ברכות ג"כ דערבית תחלה:

והנה לפי"ז באמת למסקנא דמסיק דיליף מברייתו של עולם באמת לא תלי ק"ש בזמן שכיבה רק תלי אם הוא נחשב כבר ערב אז שפיר קורין ק"ש וכמו שהוא דעת ר"ת כמו שיבואר להלן וע"ז מייתיא אח"כ אמר מר מאימתי משעה שהכהנים נכנסין לאכול וע"ז פריך מדקתני משעה שהעני נכנס לאכול וקס"ד דשיעור דעני היינו בשעה שנכנס לאכול ממש דלא כתוס' והא דיקשה איך עני מותר לאכול בזמן תפלה ס"ד דבעני דסעודתו קטנה מותר אף בשעת זמן תפלה כמש"כ הפנ"י (וראי' לפנ"י דתויו"ט דקדק מדנקט פתו משמע שכבר מוכן לו והנה לתוס' דאייריא בשעה שמכינים לו א"כ אמאי קתני פתו אבל לפירושי דאייריא בנכנס לאכול ממש שפיר תני פתו שכבר הוכן לו) וע"כ פריך מי לימא פליגי ומשני עני וכהן חד שיעורא ונראה דאין הכונה אי הוה ממש ברגע אחד דמאי פלוגתא שייך בזה ואיך אפשר לצמצם בכמה רגעים נכנס לאכול דע"כ הוא בקירוב עת דשכיבה כמש"כ הפנ"י ומאי פלוגתא שייך בזה רק הכונה כך דהנה במשנה קתני משעה שהכהנים נכנסין לאכול והיינו דתלי מכי ערבא שמשא משעה שהוא ערב וסובר הא דתנן משעה שהכהנים נכנסין לאכול היינו שמותרין לאכול כמהרש"א דלא כצל"ח ובריייתא דנתן הטעם משעה שנכנס לאכול היינו משום דבברייתא סובר דתליא בזמן שכיבה ע"כ נתן טעם זה דעני נכנס לאכול סמוך לזמן שכיבה כמש"כ הרשב"א בשמעתין וא"כ מי לימא פליגא דתנא דמשנה תליא בשעה שהוא נעשה ערב ותנא דברייתא תלי בשעת זמן שכיבה ומשני לא עני וכהן חד שיעורא הוא דגם שיעור דעני היינו משעה שנעשה ערב ולא תליא בשיעור זמן שכיבה משום דשיעור דעני איני בשעה שנכנס כבר לאכול דשיעור זה הוא מאוחר אלא דשיעור דעני היינו משעה שמכינים לו לאכול כמש"כ תוס' א"כ לתרווייהו לא תליא בשיעור שכיבה אלא במשערבא שמשא דהיינו משעה שנקרא ערב וע"ז פריך מברייתא דמפרש משעה שבנ"א נכנסין לאכול בע"ש דברי ר"מ וחכמים אמרו משעה שהכהנים זכאין לאכול בתרומתן וסימן לדבר צאת הככבים

וזכר לדבר מקרא דעושים במלאכה עד צאה"כ ואומר הלילה למשמר והיום מלאכה וקשיא מאי ואומר וע"כ לפרש כך דאימא מכי ערבא שמשא הוה ליליא ואומר הלילה למשמר והיום מלאכה וא"כ קשיא קו' הצל"ח דכיון דר"מ סובר משעה שנכנסין לאכול בע"ש שהוא שיעור מאוחר וליכא למ"ד דמכי ערבא שמשא ליליא איך שייך להקשות וכי תימא מכי ערבא שמשא ליליא אע"כ דבאמת שיעורא דר"מ הוא שיעור מוקדם לצאה"כ (והיינו דבאמת הקשה הרשב"א א"כ בנ"א בע"ש מתי מתפללין כיון דאסורין לאכול בשעה שהגיע זמן תפלה וזמן ק"ש אמנם י"ל לפמש"כ המג"א דלכך בע"ש מתפללין מקודם יען דתפלה כנגד אימורים וכיון דבע"ש מקדימין להקריב האימורים של תמיד בעוד יום ע"כ גם זמן תפלת ערבית קודם ושפיר מתפללין בע"ש קודם שערבה שמשא ואח"כ נכנסין לאכול וזמן זה הוא משערבה שמשא דבחול אין רשאין להקדים כ"כ ע"כ זמן ק"ש בשעה שנכנסין לאכול בע"ש והיינו משעה שערבה שמשא) וע"ז פליגי חכמים דמשעה שהכהנים זכאין לאכול שהוא משעת צאה"כ ומייתיא זכר לדבר דעושים מלאכה מעה"ש עד צאת הככבים ואומר והי' הלילה למשמר והיום מלאכה ומפרש משום דמקרא דעושים במלאכה עד צאה"כ אין ראי' די"ל דמחשכי והיינו דלעולם כר"מ דמשעה שערבה שמשא ליליא הוא רק אינהו דמחשכי עד צאה"כ ת"ש והיום למלאכה זהו פירוש דברייתא רק המקשן דפריך הוא קס"ד דעני ובנ"א חד שיעורא הוא דשיעורא דבנ"א בע"ש ועני שווים דתרווייהו משעת שכיבה וא"כ אי ס"ד דכהן ועני חד שיעורא הוא דהיינו דשיעורא דעני היינו משעה שערבה שמשא א"כ חכמים היינו ר"מ אלא לאו ש"מ דשיעורא דכהן ועני לאו חד שיעורא הוא דשיעורא דעני היינו משעת שכיבה והיינו משעה שנכנס לאכול וכמש"כ הפנ"י דבסעודה דעני מותר אף בשעת זמן תפלה א"כ הוא זמן מאוחר לזמן שערבא שמשא והזמן שכיבה ושעה שבנ"א אוכלין בשבתות הוא ג"כ מזמן שכיבה משום דע"כ זמן דבנ"א אוכלין בע"ש הוא מזמן שכיבה דאל"כ יקשה קו' רשב"א א"כ איך רשאין לאכול בזמן תפלה ומה שכתבנו דבע"ש רשאין להקדים סובר המקשן דהתינח אם בשעה שבנ"א אוכלין בע"ש הוא אחר זמן צה"כ א"כ שפיר י"ל דבע"ש מקדימין להתפלל משעת צאה"כ וא"כ עני ובנ"א בע"ש חד שיעורא הוא מזמן שכיבה ושיעורא דכהן היינו משעה שנקרא ערב דהיינו צאה"כ אבל אי אמרת דעני וכהן חד שיעורא הוא דעני משערין משעה שמכינין לו סעודתו כשיטת תוס' דאז הזמן מקדמת וכיון שנשמע מכאן דשיעורא דכהן משעת צאה"כ כבר נקרא ליליא א"כ חכמים היינו ר"מ אלא ש"מ דשיעורא דעני מאוחר לצאה"כ דתליא בשעת שכיבה ובנ"א ג"כ משעת שכיבה תליא וא"כ שיעורא דחכמים להחמיר שכבר נקרא לילה משעה צאה"כ

ולהאי ס"ד שפיר פירש"י ראי' לדבר היינו דמשעה צאה"כ כבר הוה ליליא וע"ז דחי לא שיעורא דכהן ועני שפיר חד שיעורא משעה שנקרא ערב ולא תליא בשיעור שכיבה ועני ובנ"א לאו חד שיעורא דבנ"א היינו זמן מאוחר דתליא בשעת שכיבה ושיעורא דעני וכהן היינו משעה שנקרא ערב משום דזמן שהכהנים נכנסין לאכול הוא שיעור מאוחר לשיעור דכהנים זכאין לאכול דהיינו מיד שערבא שמשא וזה משעת גמר שקיעת החמה דהוא צאה"כ דלפמש"כ ז"א דכל הקושיא מי לימא פליגא היינו משום דהא הוי פשיטא לי' דשיעורא דכהנים נכנסין לאכול היינו משעה שזכאין לאכול כמש"כ מהרש"א ורק בשיעורא דעני הוה מסתפק לי' אי הוה משעה שמכינים לאכול כתוס' א"כ הוה שיעורא דכהן ועני חדא או שיעור דעני משעה שנכנס לאכול ממש ורק דבעני מותר לאכול בשעת זמן תפלה וא"כ לא מצי לשנויי דעני וכהן חד שיעורא הוא רק בברייתא לאו חד שיעורא יען דבברייתא נקט משעה שזכאין לאכול דהא לפי מה דמשני דעני וכהן דמתניתין חד שיעורא היינו ג"כ משום דמפרש דשיעורא דכהנים נכנסין לאכול דמתניתין היינו ג"כ משעה שזכאין לאכול וכפירושו של מהרש"א ודו"ק:

וע"ז משני לא שיעורא דעני וכהן חד שיעורא משעת צאה"כ אבל שיעורא דעני ובנ"א לאו חד שיעורא הוא אלא דשיעורא דבני אדם הוא מוקדם לשיעורא דכהנים דהא ברייתא ע"כ הכי מתפרש דשיעורא דבנ"א אוכלין בע"ש מוקדם משעה שערבא שמשא וחכמים להקל באים דהוא משעת צאה"כ כדמוכח מדקאמר ואומר דע"כ יתפרש דהכי פריך דאימא משעה שערבא שמשא כבר ליליא הוא כר"מ דסובר דשיעורא דבנ"א אוכלין בע"ש משערבא שמשא ולא יקשה א"כ איך אוכלין בע"ש בזמן תפלה משום דבע"ש מתפללין קודם שערבא שמשא דהא מקריבין אימורי תמיד של בין הערבים קודם שערבא שמשא ודו"ק:

וא"ש נמי דפריך אי ס"ד דעני וכהן חד שיעורא ר"ח היינו ריה"ש דא"ל דשיעורא דכהן דמתניתין היינו משעה שנכנסין לאכול ממש דאז הוה חד שיעורא עני וכהן אבל ריה"ש דנקט שמטהרים לאכול דזה שפיר הוה קודם לשיעורא דעני דז"א דהא אי עני וכהן חד שיעורא היינו דגם עני הוה שיעורא כשיעור דכהן שהוא משעה שזכאין לאכול וכפי' של מהרש"א וע"ז פריך איזה מאוחר ומשני מסתברא דעני מאוחר דאם ס"ד דעני קודם ר"ח היינו ר"א והקשו תוס' אימא דשיעורא דעני קודם לשיעורא דכהן אפ"ה אין שוה לשיעורא דר"א ונראה דהנה ר"א אומר משעה שקידש היום דהיינו משערבא שמשא כמש"כ רשב"א וריה"ש אומר משעה שמטהרים לאכול דהיינו משעה שנקרא ערב דהיינו גמר שקיעה ולא תליא בשיעור שכיבה ור"מ אומר משעה שנכנסין לטבול שהוא

שיעור כ"ד קודם ביה"ש הוא מעט קודם צה"כ ור"י אומר משעה שנכנסין להסב בע"ש ור"ח אומר משעה שעני נכנס לאכול דהיינו זמן מאוחר לכולם דמשער בשעת שכיבה דהיינו משעה שנכנס לאכול ממש דעני מותר לאכול בזמן תפלה כסברת הפנ"י דאז ניחא פלוגתתם דכל אחד מוסיף על ר"א דהזמן מאוחר דזמן דר"א הוא מוקדם לכולן דסובר משערבא שמשא אבל אי אמרת שיעורא דעני מקודם ומשערין משעה שמכינים לו סעודתו כמש"כ תוס' והוא קודם לשיעורא דכהן א"כ היינו ר"א דהיינו דלא דהוה שיעורא חדא ממש דא"כ גם לר"ח לא תליא בשיעור שכיבה א"כ היינו ר"א א"כ אמאי נקט דברי ר"ח לבסוף א"כ הול"ל דר"ח קודם לשיעורא דכהן אלא וודאי דהוא מאוחר וע"כ נקט דר"ח לבסוף דבא לפלוגי אכל הני דסברי דלא תליא בזמן שכיבה אלא משעה שנקרא ערב ור"ח סובר משעה שהעני נכנס לאכול דהיינו דתליא בשיעור שכיבה:

והנה במש"כ דהמקשן דפריך קס"ד עני ובנ"א חדא הוא הי' מפרש דר"מ סובר דתליא בזמן שכיבה שהוא מאוחר לצה"כ וחכמים לפלוגי אתי דמשעת צה"כ הוה ליליא ניחא מה דקשה לי דלכאורה תמוה כיון דלפי משמעות הברייתא דלכן נקט ואומר והי' היום למלאכה משום דהוה קשיא לי' אימור משעה שערבא שמשא מיקרי ליליא ע"כ דר"מ סובר דשיעור שבנ"א נכנסין בע"ש היינו קודם לשיעור דצה"כ א"כ מ"פ ואי ס"ד עני ובנ"א חד שיעורא חכמים היינו ר"מ עדיפא הול"ל אי ס"ד דעני וכהן חד שיעורא הוא ג"כ קודם צה"כ משום דסובר ובא השמש היינו ביאת אורו התחלת שקיעתו א"כ תיקשה הא קתני בברייתא דסימן לדבר צאה"כ אע"כ דשיעורא דר"מ היינו שיעור מאוחר וא"כ שיעור דעני ובנ"א אי חד שיעורא הוא היינו דהשיעור מאוחר לצה"כ א"כ בנ"א וכהן חד שיעורא הוא א"כ חכמים היינו ת"ק ודו"ק:

ב) **ומעתה** מכלל דברים הנתנים למעלה נבוא ליישב מה שהקשינו הא אין בונין מקדש בלילה דכ' ביום הקים את המשכן דהנה בפ' יתרו על פסוק ויעמוד העם על משה מן הבוקר עד הערב וכ' באבן עזרא דע כי בקר האמת הוא כזרוח השמש גם יקרא בוקר כעלות עמוד השחר כשיחל להראות אור בעבים וזה הבוקר ע"ד המקרה והערב האמיתי הוא בשקוע השמש גם יקרא ערב ע"ד מקרה עד עריבת האור וכן אמר דוד תזרח השמש יאספון ואחריו כ' יצא אדם לפעלו ולעבודתו עדי ערב לפי"ז רוחא שמעתתא די"ל זמן שכיבה קימה דקרא היינו משקיעת החמה עד זריחת השמש בנץ החמה כי זה בקר ערב האמת ובזה תלוי נמי זמן שכיבה וקימה ולפי"ז י"ל דהא"ט דר"מ דשיעורא דבנ"א נכנסין לאכול בע"ש היינו קודם צאה"כ יען דעכ"פ מכי ערבא שמשא ליליא הוה דזהו ערב האמיתי ופליגי חכמים דמשעה שהכהנים נכנסין לאכול משעת צה"כ ומייתיא זכר

לדבר דקודם צאה"כ ל"ה ערב מדכ' דעושים במלאכה מעה"ש עד צאה"כ וע"ז מפרש דהאי ואומר אתו משום דקשה לו דהא אף זכר לדבר ליכא דילמא משערבא שמשא כבר ערב לכל מידי דכתיב בי' ערב וכמו שכ' הראב"ע הנ"ל דזהו ערב האמיתי רק אינהו דמחשכי (דבקרא דיצא אדם לפעלו משמע באמת דמשערבא שמשא הוה ערב לגבי פועל כנ"ל) והי' בונים עד צאה"כ עד שהוא לילה ממש לכל ענינים אבל באמת כבר הוה ליליא ואקרי ערב קודם צאה"כ וא"כ ל"ק הא אין בונין בלילה דבוודאי לענין בנין ביהמ"ק דממעטינן מביום הקים את המשכן דבלילה אין בונין לכן מעלה"ש עד צאה"כ בונין שפיר דקרינן בי' ביום הקים את המשכן אבל היכא דכתיב ערב שפיר קרינן בי' ערב משעה שערבא שמשא כדברי הראב"ע ומשני מדכ' והיום למלאכה משמע דכל זמן שהי' עוסקין בבנין הוה יומא ואי ס"ד דאיקרי ליליא משערבא שמשא דהיינו דערב נקרא עכ"פ משערבא שמשא לענין מידי דתליא בערב א"כ איך קאמר והי' לנו הלילה למשמר והיום למלאכה דמשמע כל שיעור זמן דאקרי יום למידי דכ' יום לא אקרי לילה למידי דכ' ליליא ויום גמור אקרי ולא מתחיל להיות ערב עד שעת צאה"כ דהוה ליליא ממש דשיעור ערב דקרא לא מתחיל קודם צאה"כ ודו"ק:

ובזה ניחא גם קו' תוס' שהקשו הא הוה ראי' גמורה כמו דילפינן דשיעור יום מעלות השחר כדאיתא במסכת מגילה להנ"ל יש לומר דהיינו לענין מה דתליא ביום אבל מה דתליא בערב שפיר הו"א דלילא הוה קודם צאה"כ ועמש"כ פמ"א והנה במה שכ' יש ליישב שיטת הר"ת שמפרש דלכן מברכין וקוראין ק"ש בביה"כ כיון דלרי"ו מפלג המנחה ולמעלה אקרי ערב הוה ג"כ ערב לענין ק"ש וברשב"א תמה עליו דמה ענין תפלת ערבית שתיקנו כנגד הקטרת אימורים לק"ש שתלי בזמן שכיבה ולפמש"כ ניחא דהנה למ"ד דק"ש דרבנן תיקנוהו כנגד תמידין כדאיתא במדרש רק אסמכי' אקרא דבשכבך ובקומך בזמן שכיבה א"כ שפיר י"ל כיון דעיקר שתיקנו ק"ש כנגד תמיד של ערב שפיר הוה ערב גם לענין ק"ש כיון דהוה ערב לענין תפלה ולמ"ד ק"ש דאורייתא הא לא תליא בזמן שכיבה אלא אי איקרי ערב דלכן תני במשנה מאימתי קורין שמע בערבין ולא נקט דשכיבה משום דקרא כתיב ויהי ערב א"כ כיון דאקרי ערב לענין תפלה כדברי הראב"ע דערב שפיר מיקרי קודם צאה"כ שפיר איקרי ערב גם לענין ק"ש ודו"ק:

ג') **ועוד** יש ליישב דברי רבינו הנ"ל דהנה לקמן דף ט' אמרינן דתפלה אחר הנץ החמה דבוודאי יום הוא וכתב בפנ"י דמטעם דזמן תפלה הוא מהדברים שמצותן ביום דכ' וישכם אברהם בבוקר או משום שהוא כנגד תמיד של שחר דכתיב בי' ביום צותו ובמשנה רפ"ב דמגילה תנינא להדיא דכל דבר שמצותו ביום תחלה מצותו משעת נה"ח

והיינו נמי מהא"ט גופי' שהוא וודאי יום דלא ליתי למיטעי ודוקא בדיעבד קתני התם וכולן שעשו משעלה עה"ש יצא ואע"ג דזמן שחיטת התמיד משמע דאפשר שהי' הרבה קודם נה"ח היינו משום דכהנים זריזין הן והא דזמן ק"ש ותפילין הוא קודם נה"ח היינו משום דהנך מדברים שאין מצותן ביום דק"ש לא כתיב בבוקר ובערב אלא בשכבך ובקומך ותליא בזמן שכיבה וקימה והנך זמנים ידועים וליכא למיטעי בהן ותפילין נמי הא קיימ"ל לילה לאו זמן תפילין הוא וכן ציצית נמי לא כתיב ביום אלא וראיתם אותו והיינו נמי בזמן הכרת תכלת ולכן רק בתפלה בעינן דוקא שהוא יום והוא אחר נה"ח וכן כתב רבינו בפ"ה מביאת מקדש דקידוש ידים ורגלים הוא מהנה"ח לא מעה"ש וכל זה מסכים לדברי הראב"ע דבוקר דקרא היינו מהנה"ח והנה לקמן דף ט' איתא פעמים שאדם קורא שנ"פ בלילה איכא דאמרי פעמים שקורא בכהפ"ע ביום והנה הרא"ש כתב על קו' תוס' דלא נקט כל"ק שקורא ש"פ אחר שעלה עה"ש דכיון דעשאו לילה אין יכול לקרותה באותו פעם גם ק"ש של שחרית ובלישנא בתרא הביא קו' תוס' דהא ר"ע סובר דקורא מי שיכיר בין חמור לערוד הרי דיוצא קודם הנה"ח וקשיא דר"ע אדר"ע ותמהו דהא כבר תי' לעיל דנקט כך לאשמעינן דא"י לקרות שניהם בב"א אחר שעלה עה"ש (עצל"ח וק"נ ובאמת הרא"ש בסי' שאחר זה כתב גם אסיפא האי טעמא רק דהקושיא דעכ"פ במאי נסתפק הרא"ש כיון שכבר צריך לאותה סברא לל"ק ממילא ניחא גם בלישנא בתרא אך נראה הכונה כך כיון דקאמר פעמים שאתה קורא ב"פ בלילה ומפרש דלעולם לילה הוא והא דיוצא בשל עה"ש משום דאיכא דקמו בהא שעתה וכ' תוס' דהוה לילה לענין ציצית ותפילין ומפרש הפנ"י יען דבציצית בראי' תליא דהיינו משיכיר בין תכלת ע"כ לילה הוה ובתפילין ג"כ בראי' תליא שיכיר חבירו ברחוק ד"א וברשב"א כתב דלילה הוה כגון מילה הזאה וטבילה דלכתחלה לא ימול ולא יזה לכן כיון דסובר דלילה הוה א"כ הא דיוצא של לילה הוא מעיקר הדין לענין לכתחלה אי קורא אותה אחר שעלה עה"ש א"כ עשאו לילה כדינא ע"כ לא מצי לקרות אח"כ של יום דכבר עשאו של לילה (ע"ד שכ' תוס' ריש מכילתן למי שקורא מנחה אחר פלהמ"נ אין לקרות ק"ש של ערבית אחר פה"מ) אבל מה דקאמר פעמים קודם הנה"ח ואחד אחר הנה"ח ומפרש דלעולם יממא הוא אלא דקראו לילה משום דאיכא אנשי דגני בהאי שעתא והיינו כמש"כ הרשב"א דבאמת משעלה עה"ש הוה יממא כדכתיב והי' לנו הלילה למשמר והיום למלאכה א"כ מי שקורא של ערבית אף דיצא משום דאיכא דגני בהאי שעתא דהיינו דיוצא בתורת תשלומין וכמש"כ הפנ"י לקמן אמעשה דבני ר"ג דאף למ"ד דק"ש לאו בר תשלומין הוא היינו לאחר הנץ משא"כ קודם הנץ שפיר הוה זמן השלמה יעוש"ה

וא"כ בזה שאנו אומרים דיוצא בשל לילה אין משום דעשאו לילה אלא אף דיממא הוה יוצא בו כיון דאיכא בהאי שעתא הוה זמן השלמה א"כ משום זה שפיר יכול לקרות גם ק"ש של יום כיון דעיקר זמנו הוא עתה באמת בשל יום ולא יהא נראה כתרתי דסתרי כיון דהראשון הוה בתורת השלמה ובזה נכון ליישב קו' תוס' וראשונים לקמן דף ט' מהא דאמרי דקורא עם אנשי משמר לא יצא אמאי הא אדם יוצא בק"ש של שחרית מיד אחר שעלה עה"ש ונראה דבוודאי לילה הוה כיון דלכתחלה אין קוראין עד הנה"ח רק אנשי משמר שפיר יוצאין משום דבדידהו דרגילין לקום תמיד בהאי שעתא לגבי דידהו הוה זמן קימה אבל העם שמברכין עם אנשי משמר אין יוצאין דלדידהו הא ל"ה זמן קימה דהרבה פעמים רגילין לקרות של ערבית אחר עה"ש וגם זמן קימה לא הוה אצל העם ע"כ הם לא יצאו דרק למי שרגיל באמת לקום לגבי דידי' הוה זמן קימה ובהא אמרו שיוצא ידי חובתו היינו כיון דאיכא אנשי דקמו האי שעתא והם ג"כ רגילין בכך ול"ש בטלה דעתו ע"כ יוצאין אחר שעלה עה"ש אבל בעם רב דל"ש זה שאין רגילין להשכים כמש"כ תוס' דלכן עשאה נברשת יען דהעם אין יכולין להקדים לקרות ק"ש קודם נה"ח:

והנה שיעור סוף זמן קריאה איתא במשנה שהוא אחר ג"ש והקשה הרשב"א אמאי לא נדרש בקומך כל זמן קימה כמו שדרשינן בשכבך כל זמן שכיבה ותי' המג"א משום דכל יום לא מקרי זמן קימה שאין דרך לעמוד כל יום רק פעם יושב פעם הולך אולם לי נראה ליישב באופן אחר דהנה לקמן ילפינן דזמן תפלה ערב ובוקר וצהרים א"כ בשלמא ערבית אין לנו גבול אחר דערב נמשך כל הלילה אבל דיום אין נמשך כל היום דהא יש זמן וגבול אחר דהיינו צהרים וא"כ ע"כ אין לדרוש כל היום ע"כ דרשינן רק לזמן קימה (עכהא"ג קידושין דף נ"ז דאיכא גבול אחר ירידה לנחל איתן) כעת בא לידי ספר קרית ספר מהמבי"ט ראיתי שכתב לתרץ קו' הנ"ל דבשלמא שכיבה הנה אין דרך שוה בכל אדם מקצת מאחרים להכי דרשינן כ"ז ששוכבין אבל בזמן קימה כולם קמים בשעה אחד עד הנה"ח רק בני מלכים מיעוטא דמיעוטא שמאחרין עד ג"ש א"כ דרשינן כ"ז שבני אדם קמים והא אין לדרוש בקומך בזמן שהם עומדים דא"כ לימא קרא בלילה וביום ומדלא קאמר הכי נראה דזמן שכיבה וקימה מן המטה קאמר עכת"ד אולם לפי פירושו יקשה א"כ הא דאיתא בדף י' דמפרש אליבא דב"ש דבשכבך היינו כשהוא שוכב ובקומך כשהוא עומד דאל"כ לימא קרא בערב ובבוקר ולהנ"ל יקשה א"כ ה"א דמצוה כל היום כמו דמצוה כל הלילה ע"כ הנכון כמש"כ דגם אי הוה כתיב בבוקר ל"ה נמשך הזמן רק בשעה שנקרא בוקר לא כל היום כיון דיש זמן אחר צהרים ע"כ בוקר אין הכונה כל היום אך לכאורה א"כ ג"כ תקשו מ"פ הגמ' דא"כ לכתוב בערב ובבוקר דהא אי הוה

כתיב בבוקר עכ"פ עד צהרים הוה בכלל בוקר דהא דבתמיד עד ד' שעות היינו משום דכתיב בבוקר בבוקר וא"כ אי הוה כתיב בבוקר ה"א דזמנו עד חצות יש לומר דב"ש דלא דריש לזמן שכיבה ולזמן קימה באמת זמנו עד חצות דהיינו עד צהרים ומעתה אומר דיש לפרש דהא דקאמר הגמ' וכי תימא מעיקרא ליליא הוה רק אינהו דמחשכי ומקדמי היינו דלעולם לכל מילי הוה ליליא דהא רק דיעבד מותר מעה"ש וא"כ כן נמי לענין צה"כ משעת שקיעה ליליא הוה רק לענין דיעבד הוה יום עד צה"כ היכיא דתליא ביום וא"כ לא יקשה דהא בבנין ביהמ"ק כתיב ביום כיון דבדיעבד שפיר מעה"ש יום הוה כמו בתמיד דמצותו מהנ"ח ואפ"ה בדיעבד כשר גם מעהש"ח וכן בערב עד צאה"כ יום הוה בדיעבד ע"ז מייתיא ואומר והי' לנו הלילה למשמר והיום למלאכה הרי דכתיב בקרא יום ואפ"ה אמר דעושים במלאכה מעה"ש עד צה"כ ונשמע אף היכיא דכתיב ביום הוה יום מעה"ש עד צה"כ ודו"ק:

ד') **והנה** כתיב ואנחנו מחזיקים ברמחים מעלות השחר עד צאת הככבים והנה פליגי פוסקים אי מתחילת שקיעה או עד סוף שקיעה והנה אי אמרינן עד סוף שקיעה א"כ גם קרא דעד צאת הככבים משמע סוף שקיעה ואי תחילת שקיעה גם כאן פירושו תחילת שקיעה והנה תוס' הוקשו מהא דאין מלינין את הדם רק עד תחילת שקיעה ובח"ס סי' פ' הביא ראי' לזה ממכילתא פ' בא והנותר ממנו עד בוקר ב"פ ליתן בוקר לבקרו בוקר לרבות מעמוד השחר א"כ ה"נ בסוף היום כיון דאיכא קרא יתירה אתי להקדים זמן וכתב אעפ"י דבש"ס דילן לא דריש הכי היינו משום דס"ל דלא צריך קרא להכי אבל לעולם כל היכיא דכתיב קרא אתי להקדים (ועתו"ס ברכות דף כ"ד מש"כ דצריך להקדים מוסף בשבת ובצל"ח שם ויבואר ב"ה תומ"ס) והנה לפי"ז בקרא דאנחנו מחזיקים ברמחים מעלות השחר דמוכח דס"ל דמעלות השחר קרוי יום אף בלי שום קרא א"כ ס"ל דלא דרשינן האי עד בוקר ליתן בוקר לבקרו של ראשון (רק ע"כ האי בבוקר אתי לדרשא לבוקר שני שא"ד יו"ט) ובסוף היום נקט זמן עד צאת הככבים מסוף שקיעה דבזה ס"ל לאחר הזמן מסברא ורק בקדשים ללינת דם דכתיב קרא מרבינן להקדים מתחילת שקיעה והיינו משום דלענין להקדים מעלות השחר ילפינן מקרא דאברהם וישכם אברהם בבוקר דזריזין מקדימין (ועח"ס בחי' ר"פ ראד"מ) והנה בח"ס שם הקשה מנ"ל מביום השבת דדחי שבת דילמא קרא אתי לומר ביום דצריך להקדים זמנו קודם תחילת השקיעה והנה ראיתי בתיקון משה להגאון מבאניהאד ז"ל שכתב ליישב לפמש"כ תוס' יבמות דף ע"ב דמוי"ו יתירה יליף בשלא בזמנו ג"כ ביום ולא בלילה מעתה אי נימא דקרא יתירה אתי להקדים תקשה ל"ל וי"ו דאי מילה שלא בזמנו נוהג בלילה למה לא

ימול ביום ח' אחר שקיעת החמה אע"כ דנפ"מ לענין אי דוחה שבת דזמנו לדחות שבת כן עד שקיעת החמה אבל לאחר שקיעה כבר עבר זמנו ואינו דוחה שבת א"כ ממילא נשמע דדחי שבת אך יקשה לפי"ז דבח"ס הקשה דילמא קרא אתי למילה בצרעת שדחי שבת ונראה דע"כ קרא אתי לכל מילה דדחי בשבת דאי נאמר דמשום שבת ליכא דיחוי דמקלקל בחבורה א"כ עכ"פ כבר ידעינן יום השמיני קאי אשבת א"כ שוב ידעינן דעשה דכרת דחי עשה ולא תעשה ביום השבת דזמנו בשבת כקו' הפלאה פ' תזריע אבל לפי הנ"ל דליכא קרא ביום דזמנו בשבת רק מדכתיב ו' נשמע ממילא דדחי שבת קשה שוב מנ"ל כלל דמקלקל בחבורה חייב ואתי וי"ו להתיר שבת דילמא מקלקל בחבורה פטור וקרא דוי"ו צריך אי איכא מילא בצרעת דהוה מתקן ולא דחי רק עד תחילת שקיעה דלאחר שקיעה ל"ה בזמנו לא דחי שבת כיון דהוה מתקן משום צרעת ועוד קשה לי הא דאיתא בשבת דף קל"ג ביום או אינו אלא בחול ולא בשבת דכתיב מחללי' מות יומת להנ"ל קשה עכ"פ הא נשמע מדכתיב ו' יתירה וכן יקשה אמאי לא גזרינן במילה בשבת שמא יעבירנו ומה שתי' הטו"ז סי' תקפ"ד דמפורש בתורה ביום אפי' בשבת הא ל"ה מפורש דרק מוי"ו דרוש:

ה') **והנה** במה דס"ד בגמ' דברכות דקודם שנראת הככבים כבר הוא לילה עכ"פ מתחילת שקיעת החמה נראה לפרש עוד עפ"י מש"כ רש"י שבת דף קנ"ו האי מאן דבחמה אכיל מדילי' האי מאן דבלבנה אכיל דלאו דילי' ופירש"י השמש אינו משגת גבול רעהו למשול בלילה והלבנה משגת גבול החמה למשול אף ביום והנה לכאורה צריך ביאור דמאן מפיס שהירח מסגת גבול החמה למשול אף ביום הא אפשר לומר שבזמן שהלבנה בעולם כבר הוא לילה והחמה מסגת גבול הלילה ומושלת גם בלילה שהשמש אורו גדול וגובר על אור הלילה ובזמן שהשמש מסתלקת ואינה אז זהור ורי' הלבנה נשאר לבדו ומאיר לארץ ולדרים וראיתי בספר איי הים שעמד בזה וכתב דס"ל דכיון שממשלת הלבנה ביום אינה תמידות רק בזמן זולת זמן וממשלת החמה היא תמידות יום ליום יביע אומר יראה שהוא ממשלת החמה לא ממשלת הלבנה מעתה י"ל כי בס"ד הוה ס"ל כיון שהלבנה כבר נראת ברקיע כבר לילה הוא אלא דאור החמה גוברת ומסגת גבול הלבנה (רק למסקנא דמסיק דמצאת הככבים הוא דהוה לילה מזה נדע דהלבנה הוא מסגת גבול החמה למשול אף ביום ובזה נראה לפרש הא דאמרו חכמז"ל דקיטרגה הלבנה דא"א לשני מלכים שישמשו בכתר אחד דקאי על אותן שעות שגם היא נראת כבר ברקיע והיתה מתחילתה זורחת עם החמה ביחד עד ששקעה והיתה קיטרוגה שהחמה נכנס בגבולה והשי"ת אמר לה לכי ומיעטי עצמך שתתמעט אורה שלא יהא ניכר אורה כלל עד

ששקעה החמה לגמרי והיינו כיון שבאמת החמה אין נכנסת לגבולה שעדיין יום הוא רק שהלבנה אדרבה היתה נכנסת לגבול החמה ולכן הצריכה הוא למעט אורה) ובהא נראה לפרש דברי ירושלמי בריש ברכות אחר דשקיל וטרי בזמן צאת הככבים איתא רבי אומר הלבנה בתקופתה התחיל גלגל חמה לשקע ותחילת גלגל לבנה לעלות זהו בין השמשות אר"ח סוף גלגל חמה לשקע ותחלת גלגל לבנה לעלות יע"ש מה שכ' המפרשים בפירושו ולכל הפירושים קשה הא לא איירי עד עתה מעליות לבנה רק מעליות הככבים להנ"ל ניחא דהנה אי אמרינן דלבנה זמנה בתחילת שקיעת החמה א"כ החמה אדרבה נכנסת לגבול לבנה שא"י להאיר כיון שלא שקעה החמה א"כ זמן ביה"ש מתחילת שקיעה ולכן אמר רבי דזהו ביה"ש ור"ח פליג סוף גלגל חמה לשקע ותחלת גלגל לבנה לעלות דזמנה אחר ששקעה החמה ע"כ מה שהלבנה נראת בתחילת שקיעה הוא מפני שהיא נכנסת בגבול החמה א"כ ביה"ש הוא סוף שקיעת החמה והוא נכון מאוד:

והנה תוס' הקשו דבמגילה דף כ' יליף מהאי קרא דאנחנו עושים מלאכה מעלות השחר עד צאת הככבים ואמאי אמרו דאין ראי' לדבר רק זכר לדבר הא שפיר נשמע דצאת הככבים לילה כמו דנשמע דמעלות השחר יממא ואמנם לפמש"כ ניחא דכל השקליא וטריא הי' יען דהי' סברא לומר כיון דככבים כבר נראים ביום רק דע"י החמה אין מאירים הו"א דקודם צאת הככבים כבר לילה קמ"ל מקרא דרק מצאת הככבים לאחר שמאירים הוה לילה דמה שככבים נראים ביום לא הוי משום זה לילה דהככבים הוא דנכנסים בגבול החמה ולכן כל שלא נשקע החמה ל"ה לילה וא"כ ל"ה ראי' גמורה דאכתי גם בקרא נוכל לטעות דמשעת שנראה הככבים ביום הוה לילה וע"ז קאמר קרא הלילה למשמר דמאז כבר נקרא לילה אף דחמה זורחת הוא משום דנכנסת בגבול הלבנה ע"כ ל"ה אלא זכר לדבר דעכ"פ מסתמא דקרא איירי מלילה משעה שהככבים מאירים לנו (אח"ז ראיתי קרוב לזה בפמ"א ח"ב סי' פ"א):

ו') **ודאתאן** עלה בהא שמעתתא דפריך ועני וכהן חד שיעורא הוא ותמינהו מאימתי מתחילין לקרות שמע בערבין משעה שקידש היום בערבי שבתות דברי ר"א ר' יהושע אומר שעה שהכהנים מטוהרים לאכול בתרומתן והנה קשה לי מכאן אהא דכ' הר"ן רפ"ד דביצה דהא דתוספת עינוי דאורייתא תליא אי ספק דאו' לקולא דאז ביה"ש דהוה ספק מותר מה"ת הנה אז ע"כ תוספת היינו כל שיעור ביה"ש אכן אי ספק דאורייתא להחמיר ע"כ שיעור תוספת הוא קודם שיעור ביה"ש והנה בשעה"מ ה' ט' הקשה א"כ הא דכתב רבינו בפ"א מש"ע דתוספת עינוי דאורייתא דכתיב בתשיעי לחודש לאחריו מנין ת"ל מערב עד ערב וקשה ל"ל קרא הא בלאחריו הוה איקבע איסורא א"כ אסור

כל ביה"ש מטעם ספק וע"כ לומר דלאחריו באמת השיעור תוספת הוא לאחר ביה"ש ושיעור תוספת לפניו הוא בשיעור ביה"ש רק שכתב שזה דוחק ול"נ דאין כאן דוחק משום דלפניו דילפינן תוספת מקרא דועניתם ביום התשיעי שפיר אזלינן בביה"ש לקולא דנחשב מיום התשיעי רק משום תוספת חייב בעינוי אבל באפוקי יומא אזלינן להחמיר ילפינן מערב עד ערב תשבתו שבתכם דחייב בתוספת אחר שיעור ביה"ש אך קשה לי דכאן דפליגי ר"א ור"י דלר"א משעה שקידש היום בע"ש דהוא קודם שיעור דר"י משעה שהכהנים נכנסין לאכול בתרומתן כמש"כ תוס' דף ג' ד"ה קשיא דר"א אדר"א ולהנ"ל הא כולא חדא שיעורא הוא דהא בע"ש דאזלינן בשיעורא דביה"ש לקולא דבעיולא יומא מאחרינן לי' לשבת ובשעה שהכהנים נכנסים לאכול בתרומה לדידהו הוה אפוקא דאוס' יומא דמאחרינן לי' לחומרא א"כ נמצא תרוייהו חדא שיעורא הוא ובאמת רש"י פי' דביה"ש ספק ואזלינן לחומרא א"כ מקדמינן לי' בע"ש אמנם זה לפי' רש"י דסד"א לחומרא לכן מקדמינן לי' והוה שפיר שיעורא דר"א קודם לשיעורא דר"י אבל לדעת רבינו דסד"א לקולא קשה (ואין לומר הא מדרבנן עכ"פ ספיקא להחמיר גם בעיולא יומא הנה דוחק לפרש כן דהא קמהדר ליתן השיעור דק"ש מה"ת ל"ש לתת שיעור בדבר שהוא מדרבנן) אולם ניחא דהנה באמת תמהו על רבינו שפסק לקמן דהאוכל ושותה בערב יוהכ"פ הוה כמתענה בתשיעי ובעשירי וזה ילפינן מקרא דועניתם ביום התשיעי ואיך כתב רבינו דמקרא זה ילפינן תוספת יוהכ"פ ולכן נראה דרבינו יליף גם תוספת ערב יוהכ"פ מקרא דמערב עד ערב ואף דנקט רבינו מועניתם ביום התשיעי הנה רישא דקרא קנקט ועיקר דרשא ממערב עד ערב תשבתו שבתכם וטעמא דמילתא נראה כך דהנה בישועת יעקב סי' תר"ח העלה דגם בעיולא יומא אית לן למיזל להחמיר דהוה ספק במידי דחייב כרת ובזה הא אזלינן להחמיר א"כ לפי"ז ע"כ הא דמרבינן תוספת בעיוהכ"פ היינו אף דספיקא להחמיר יש נפ"מ שיהא לו דין וודאי חייב עינוי מטעם תוספת ולעולם מתחיל השיעור תוספת בביה"ש ודלא כהר"ן וכן באפוקי יומא נוכל לפרש דאין חייב רק בביה"ש ונפ"מ שיהא מטעם וודאי או עד"ז דגם בביה"ש דעיוהכ"פ צריך להוסיף כ"ש וא"כ עכ"פ אין חילק בין עיולא יומא לאפוקי יומא ושפיר נשמע גם בעיוהכ"פ דעיולא יומא ילפינן תוספת יוהכ"פ מבערב והכל נשמע מקרא דמערב עד ערב (וכ"כ בפנ"י בר"ה דף ט') וקרא דועניתם בט' לחודש באמת אתי רק דאוכל בעיוהכ"פ כאלו מתענה בתשיעי כאשר יתבאר להלן ולפי"ז ניחא דשפיר שיעורא דר"א דתליא בשעה שקידש היום בערבי שבתות הוא קודם דמספק מקדמינן משא"כ שיעורא דר"י דמאחרינן לי' דמשום אפוקי יומא בוודאי אזלינן לחומרא וא"ש:

והנה כ"ז לשיטת רבינו אבל הנה דעת הריא"ף ביומא דילפינן מקרא דועניתם בט' לחודש תוספת עינוי והא הריא"ף ס"ל ספיקא דאורייתא לחומרא ע"כ הא דקאמר בתשעה לחודש משום דמחייב בתוספת קודם ביה"ש ולאחריו ילפינן מבערב עד ערב דעד בכלל דחייב בתוספת אחר זמן ביה"ש וא"כ קשה דמערב עד ערב לא נשמע לאחר זמן ביה"ש אלא דכל ביה"ש הוא אסור דאם בא לחייב תוספ' לאחר ביה"ש זה לא הוה בכלל הערב כמו דאיני בכלל בעיולא יומא מדצריך קרא בתש' לחודש לחייב תוספ' בעיולא יומא קודם ביה"ש ולא נשמע מבערב (כמש"כ הפנ"י משום דספיקא להחמיר לא נשמע מבערב תוס' דהא בערב חייב בלא"ה משום ס' להחמיר) א"כ באפוקי יומא ג"כ אין במשמעותי' דעד הערב תוס' אלאחר זמן ביה"ש:

אמנם נראה לבאר דבריו על נכון דהנה זה לשונו הריא"ף ז"ל ועניתם את נפשותיכם בת' לחודש יכול בט' ת"ל בערב אי בערב יכול משתחשך ת"ל בט' הא כיצד מתחיל ומתענה מבעו"י שכן מוסיפין מחול על הקודש אין לי אלא לפניו לאחריו מניין ת"ל מערב עד ערב אין לי אלא יוהכ"פ שבת בראשית מניין ת"ל תשבתו ימים טובים מניין ת"ל שבתכם על שביתה שאתה שבת אתה שובת בין מלפני' בין מלאחרי' יכול יהא חייב כרת על התוספת ת"ל וכל הנפש אשר תעשה כל מלאכה בעצם היום הזה והאבדתי וכו' על עצומו של יום ענוש כרת אבל איני ענוש כרת על התוספת יכול לא יהא חייבין כרת על תוספת מלאכה אבל יהא חייבין כרת על תוספת עינוי ת"ל כי כל הנפש אשר לא תעונה בעצם היום הזה ונכרתה על עצומו של יום חייבין כרת וא"ח על תוספת עינוי והנה תמה בלח"מ על הריא"ף דהביא דרשא דועניתם והביא דרשא דעצם הזה דהיינו כתנא דעצם עצם ובגמ' מבואר דתנא דעצם עצם לית לי' דרשא דועניתם רק מוקי לה באוכל בעיוהכ"פ דהוה כמתענה (וביותר תמוה על הרא"ש דכתב כאן כדברי הראי"ף ולקמן הביא דרשא זו דאוכל בעיוהכ"פ כאלו מתענה בתשיעי ובעשירי) ובהה"מ תמה ג"כ דריא"ף הרכיב שני ברייתות מפורדת ושנאו כאלו הוא חדא ברייתא ועוד הקשו דהא בר"ה דף ט' איתא דרי"ש הוא דס"ל דדרשא דועניתם אתא לתוס' יוהכ"פ ור"ע מוקי לה לאוכל בעיוהכ"פ כאלו התענה תשיעי ועשירי וא"כ למה פסק הריא"ף כרי"ש דהא הלכה בכל דוכתי כר"ע:

והנה שמעתין דיומא תמהו מאוד דהנה רבינא אמר האי תנא עצם עצם גמר מופנה דאי לא מופנה איכא למפרך לא אפנוי מופנה חמשה קראי כתיב וחד לאפנויי למגמר עינוי ממלאכה בין ביממא בין בלילה ויקשה א"כ למה צריך רבינא כלל לומר עצם עצם גמר רק הוה לי' לשנויי דה' קראי כתיבי וכן הקשה בקרבן אהרן ובכפ"ת ועוד הקשה דמוקי

חד ללילה ודחא ליום לעינוי ולמלאכה למה בכל שבת ויו"ט א"צ קרא ללילה וכבר הקשו בתוי"ש:

ואיתא שם ראב"י אמר יליף שבת שבתון משבת בראשית והקשה בכפ"ת מה הוה קשיא לי' הא רבינא שפיר קמתרץ לת"ק דיליף עצם עצם וריש"ס ס"ל דיליף עינוי עינוי ור"פ משני הוא גופי' שבת איקרי דכתיב שבתכם וגמ' פריך ראב"י למה לא אמר כר"פ וכן ר"פ מ"ט לא אמר כראב"י ולמה לא הקשה מ"ט לא אמר כרבינא:

והנה ראב"י משני דמיבעי לי' לכדתניא ועניתם את נפשותיכם בט' לחודש יכול יתחיל ויתענה בט' לחודש ת"ל בערב אי בערב יכול משתחשך ת"ל בתשעה הא כיצד מכאן שמוסיפין מחול על הקודש ביצאתו מניין דכתיב מערב עד ערב ואין לי אלא יוהכ"פ שבתות ויו"ט מניין ת"ל תשבתו שבתכם ותמה בכפ"ת הא עדיין ביוהכ"פ גופי' לא נשמע תוספת יוהכ"פ לענין מלאכה דמוקי לה לשבתות ויו"ט? ותנא דעצם עצם האי בתשעה מאי קאעביד לי' לכדתני חייא ב"ר כל האוכל בתשיעי כאלו התענה בתשיעי ועשירי ופירש"י דתנא דעצם עצם דיליף תוס' יוהכ"פ מדאיצטריך למעט תוספת מעונש ומאזהרה ממילא שמעינן דמוסיפין א"כ והאי ועניתם מאי עביד לי' ותמה בלח"מ ובכפ"ת מנ"ל לפירש"י הא דילמא ס"ל דממעט לי' לגמרי מתוס' ולכן פריך ועניתם מאי עביד לי' והנה בב"ח סי' תר"ה הקשה לר"פ ג"כ האי בת' לחודש מאי עביד לי':

ואיתא בר"ה דף ט' דפריך מנ"ל דמוסיפין מחול על הקודש לגבי שביעית דתניא בחריש ובקציר תשבות ר"ע אומר איני צריך וכו' אלא חריש של ערב שביעית הנכנס לשביעית ריש"ש אומר מה חריש רשות אף קציר רשות וריש"ש מוסיפין מחול מנ"ל נפקא לי' מדתניא ועניתם אותו וכו' ור"ע האי ועניתם מאי עביד לי' מבעיא לי' דאוכל בעיוהכ"פ כמתענה תשיעי ועשירי והקשו תוס' מנ"ל לר"ע תוספות שבת יו"ט ויוהכ"פ דהא כו"ע מודי דתוספת יוהכ"פ דאורייתא ותי' דיליף משביעית והקשו דהא בפסחים בפ' מקום שנהגו וכן במו"ק איתא דשביעית גופי' ל"ה מדאורייתא ומפרש בירושלמי דיליף משבת בראשית דהוא אסורה לפני' ולאחרי' מותר וקשה לי טובא דהנה בירושלמי דשבת איתא דב"ש וב"ה דפליגי בפ"ק דשבת דאין שורין דיו אלא כדי שישורו מעוד יום ולב"ה שרי וקאמר טעמא דב"ש דמפיק לי' מקרא דששת ימים תעשה מלאכתך שתהי' כל מלאכתך עשוי' מע"ש וב"ה מפיק התירא מששת ימים תעבוד וביום השביעי פי' דקרי בי' דתעבוד גם ביום השביעי א"כ ל"ד כלל תוס' שבת ויו"ט לתוספות שביעית דהא לב"ה (דוודאי דר"ע לא אתיא כב"ש) גלי קרא דמותר כהא"ג וא"כ איך יליף תוספת שבת מתוספת שביעית דהוא ענין אחר לגמרי הא האסור בזה מותר ובזה דתוספת של חריש

ע"ש הנכנס לשביעית היינו שלא יחרוש בע"ש חרישה המועל לשדה ואילן בשביעית ובשעה שאין החרישה מועלת עוד לשישית אלא לשביעית היינו למו"ש היינו תבואה שהביאה שליש ואסור לקצור אותה אפי' אח"ז אבל לא נשמע דאסור לחרוש בשישית לצורך שישית משום תוספת ואלו תוס' שבת ויו"ט מתשבתו הוא לגמרי להיפוך דמותר לחרוש קודם שבת ויו"ט חרישה המועלת לשבת ויו"ט דהא כל הפירות גדלים גם בשבת ונגמרין בשבת ואסור לחרוש ולזרוע או שאר מלאכות סמוך לשבת מעט לפניהם או מעט לאחריהם (אח"ז ראיתי כי בטו"א הקשה כן מסברא בעלמא וגם בפנ"י הרגיש קצת בזה אבל כאשר כתבתי הנה ילפינן להדיא כן מקרא דשרי כהא"ג ואיך אפרש לילף תוספת שבת מתוספת שביעית כיון דגלי קרא דדומיא דהך תוספת דאסור באיסור שביעית שרי בשבת ויו"ט א"כ מנ"ל תוס' בכהא"ג לאסור מלאכה מעט לפני' או מעט לאחרי' (ובירושלמי פ"ק דשביעית דממעט שביעית מתוס' דיליף משבת בראשית דתוס' שבת מותר מקרא דששת ימים תעבוד וביום השביעי תשבות כדס"ל לב"ה דנשמע דרשאי להתחיל במלאכה אף שיגמור בשבת דירושלמי לשיטתו בפ"ק דשבת ונשמע מהכא שפיר דמותר לחרוש חרישה בשישית אף שהוא לצורך חרישה של שביעית) עוד הקשו הא משביעית רק שייך לילף איסור מלאכה אבל לא עינוי יוהכ"פ דאין נוהג בשבתות וביו"ט ועוד דהא אפי' בשביעית אין אסור רק חרישה וקצירה ולא נטיעה א"כ מנ"ל בשבתות ויו"ט בשאר מלאכות:

והנה בפנ"י הקשה מ"פ הגמ' ורי"ש מוסיפין מחול על הקודש מנ"ל דילמא לית לי' באמת תוספת מחול על הקודש ועוד הקשה בפנ"י כיון דמוקי לה ר"ע אתוספת אמאי אפקי' לקרא משבת ואוקמא אשביעית נוקמא לענין תוספת מלאכה בשבת גופי' וגלי קרא בחריש ובקציר וה"ה לכולהו ועוד יקשה לר"ע אכתי קשה מערב עד ערב תשבתו שבתכם ל"ל ובב"ח סי' תר"ה הקשה דגמ' דפריך לר"ע האי ועניתם מאי עביד לי' ולא קאמר דאתי למוסיפין על הקודש וכ' דא"כ בחריש ובקציר ל"ל ויקשה א"כ הא גופי' קשיא לוקי בשבתות כקו' הפנ"י:

ונראה ליישב דהנה קשה לי בפסחים דף ה' תניא אך ביום הראשון תשביתו שאור מבתיכם מערב יו"ט או אינו אלא ביו"ט עצמו לא תשחט על חמץ דם זבחי לא תשחט את הפסח ועדיין חמץ קיים דברי ריי"ש ר"ע אומר א"צ הרי הוא אומר אך ביום הראשון תשביתו וכתיב כל מלאכה לא תעשו ומצינו להבערה שהוא אב מלאכה ופירש"י הלכך האי ראשון בי"ד קאמר וקשה לי כיון דר"ע ס"ל תוספת שבת ויו"ט א"כ איך נפרש האי בראשון בי"ד א"כ עד הלילה איכא למצות תשביתו והא תוספת יו"ט אסור א"כ איך

רשאי לשרוף עד הלילה ואין לומר דעד תוספת יו"ט קאמר תשביתו דכשהגיע תוספות יו"ט אסור לבער ולשרוף החמץ כמו כל שאר מלאכה דאוסר בתוספת דא"כ הא נוכל לפרש קרא דיום הראשון בט"ו דהא בזמן תוספת יו"ט כבר מושבת הוא מעולם א"כ שפיר קאמר ביום הראשון תשביתו כשיגיע יום ראשון שהוא ט"ו יהא מושבת מן העולם כיון דע"כ אייריא שהוא כבר מושבת כשיגיע זמן תוספת יו"ט (בשלמא אי לית לי' תוספת יו"ט א"כ ל"ש להקשות דביום הראשון היינו ט"ו רק שיהא מושבת כשיגיע ט"ו דלא משמע לי' לר"ע לפרש קרא כך עמג"ש אבל כיון דגם כשמוקי אי"ד ע"כ תאמר דמשביתו קודם זמן תוספת א"כ גם אט"ו מצי קאי דכבר מושבת מזמן התוספת) אולם ליישב נראה כך דהנה תוספת שבת ויו"ט וכן בכל תוספת יש בתרי גוונא היינו דחייב להוסיף אף דאיני בכלל השבת ויו"ט גופי' או יוהכ"פ גופי' אבל הוא מ"ע בפ"ע כגון הך דילפינן דמתענה בתשיעי הרי דתוספת דעינוי ל"ה מטעם דהוה כעשירי דהא בפירוש כתיב בתשיעי אבל הנה מצינו תוספת דהוה כקדושה עצמה שהוא בכלל עצם הקדושה כדאיתא במו"ק דף ג' יכול ילקה על תוס' רה"ש דאתיא מבחריש ובקציר מפקינן דצריך תוס' כלומר שהשביעית מתחלת משנה השישית דככל דין שביעית יהי' לשישית דהכי קאמר רחמנא דשביעית כבר מתחלת קודם שנת שביעית וא"כ הוא כשביעית הרי דאמרינן תוס' שביעית הוה כשביעית שהתחילה שנת השביעית ממש קודם רה"ש וא"כ ניחא דשפיר ס"ל לר"ע תויו"ט דאורייתא ואפ"ה דריש דהאי ביום הראשון היינו בי"ד דאי ס"ד בט"ו א"כ כשיגיע זמן תוס' יו"ט שנקרא ראשון שהוא בכלל קדושת יום הראשון א"כ יש לו דין יום הראשון לכל מילי וכיון דביום הראשון ממש אין מצות תשביתו דוחה יו"ט ה"ה התוספת יש לו קדושה זו בעצמה והוה כחלק ממנה שאין עשה דתשביתו דוחה לאיסור תוספת דידה א"כ איך קאמר ביום הראשון תשביתו שבכללו נכלל גם התוספת ובכלל יו"ט הוא אע"כ דהאי ביום הראשון בי"ד:

מעתה נשמע מכאן דר"ע דסובר תוספת מלאכה דאורייתא הנה אין זה כקדושה נוסף בעלמא אלא דהוא חלק מהקדושה עצמה ונקרא הוא גופי' ביום הראשון לפי"ז י"ל כל הנ"ל דהנה בכפ"ת הקשה כיון דממעט מעצם היום הזה דכ' גבי אזהרה דתוספת אין מוזהר עלי' א"כ למה לי בעצם היום הזה דגבי עונש אי מאזהרה נתמעט כש"כ דנתמעט מעונש ותי' דאה"נ דדרכו של התנא לדרוש כן אי ל"ה כתיב רק עצם בעונש הוה מוקמינן למעט תוספת מעונש אבל כיון דמייתיא אח"כ מעצם דכ' גבי עונש למעט תוספת אין מוזהר ממילא א"צ האי עצם דכ' גבי עונש למעט תוספת הוא מיותר ללמוד ממנו גז"ש עצם דעצם כדמסיק לקמן:

לפי"ז אני אומר דהכי מתפרש כל הברייתא דבאמת חדא ברייתא הוא עם ברייתא דועניתם (וכדמשמע בת"כ דחד תנא קתני לה וכמש"כ הריא"ף) והי פירשו דכ' ועניתם בט' לחודש הכונה אי לאו הני קראי דמייתיא בתר הכי מעצם עצם הוה ילפינן מדכ' בתש' לחודש תוס' עינוי דהיינו דצריך להוסיף תשיעי על עשירי אבל לא דהוה מכלל העשירי וא"כ לא ידענו עדיין תוס' מלאכות יוהכ"פ וכמו שמקשה באמת בכפ"ת כמש"כ לעיל וע"ז דריש התנא דכ' בעצם היום הזה גבי מלאכה לא תעשו למה כתיב בעצם היום הזה ע"כ דתוספות איסור מלאכה ג"כ דאורייתא וממעט לה מכרת וממילא נשמע דתוספות דאסור משום דהוה מכלל יום העשירי דלכן הו"א דחייב כרת אלא דממעטי קרא דעכ"פ איני מעצומו של יום ממש אלא דאכתי דה"א דמוזהר עלי' קמ"ל אידך קרא דלא תעשו מלאכה בעצם היום הזה דאזהרה ליכא אבל אסור מלאכה איכא ואח"כ קאמר יכול יהא חייב כרת אתוספת עינוי הכונה כיון דילפת מעצם דכתיב גבי מלאכה תוספת א"כ גם גבי עינוי א"צ ללמוד מועניתם ביום התשיעי אלא מדכתיב בעצם הזה גבי עינוי למעט מהכרת נשמע דתוספת עינוי מה"ת (ועדיפא דרשא זו דמדרשא דועניתם אי ילפינן משם תוספת א"כ ל"ה האי תוספת כעשירי ממש דהא כתיב ועניתם בתש' לחודש אבל מהאי קרא נשמע דתוספת הוא ממש כעשירי ומכלל יום עשירי אסור תוספת דעינוי לא מכלל יום תשיעי ורק דאפ"ה גלי קרא דכרת ליכא אף דהוא מכלל יום עשירי ועדיין הו"א דאזהרה איכא בתוספת עינוי דהא באזהרה לא כתיב בעצם לגבי עינוי (דהא לא כתיב אזהרה כלל כדקאמר ר"ל דלא כתיב אזהרה בעינוי ביוהכ"פ) ע"ז יליף מקו"ח מתוספת דמלאכה דאסור בשבתות ויו"ט ואין מוזהר על תוספת ק' דאין מוזהר על תוספת עינוי אבל למעט מכרת שפיר צריך קרא דעצם דגבי עינוי כדי ללמד דתוספת עינוי בכלל יום עינוי דיום עשירי הוא וע"ז קאמר יכול דבאמת אין מוזהר אפי' אעינוי דיום גופי' (וכדס"ל לר"ל) ע"ז אמר דלא לכתוב עונש גבי מלאכה דחייב כרת בעצם היום דניתי בקו"ח מעינוי דעצם היום דחייב כרת דקו"ח איכא דא"ח בשבתות מיו"ט אלא ללמד דאיכא אזהרה גם אעינוי דעצם היום עד כאן הוא הברייתא בת"כ והנה לפי"ז למסקנת הברייתא דילפינן מעצם דכתיב גבי מלאכה וגבי עינוי נשמע תוספת יוהכ"פ בין במלאכה בין בעינוי א"כ ל"צ ע"ז קרא דועניתם אע"כ דועניתם אתי באמת לאכול בתשיעי דהוה כמתענה בתשיעי וע"ז שייך סוף הברייתא קמייתא אין לי אלא יוהכ"פ בין בעינוי בין במלאכה דתוספת דאורייתא שבת ויו"ט מניין ויליף מדכ' תשבתו שבתכם דתוספת שבת ויו"ט ג"כ דאורייתא דהיינו דתוספת הוא בכלל יום השביעי דמתחיל יום השביעי משיעור התוספת (אמנם זהו ס"ל רק ר"ע כמש"כ לעיל אבל רי"ש לית לי' כן כאשר יתבאר)

והנה אמרו בגמ' ע"ז מה לעינוי שכן לא הותרה מכללה ולא נוכל למילף מעונש דענשו וכיון שאין מופנה לא יכול ללמד על אזהרה דעינוי והנה זה ליתא בברייתא דת"כ רק הגמ' דחי לה כאן ולכן מסיק להיפך דלא יאמר עונש בעינוי דנילף ממלאכה אלא דהוה מופנה דנלמד אזהרה ממלאכה וחזר ודחי זה דהא לא אתי ממלאכה דנוהג בכל שבתות ויו"ט לכן בא רבינא לתרץ האי תנא עצם עצם קדריש וקאי אדלעיל דקתני בברייתא לא יאמר עונש במלאכה דאתי מעינוי אלא ללמד על אזהרה דעינוי מאי אמרת שאני עינוי דלא הותרה מכללה ואי אפשר לילף מעונש דגבי עינוי הא הוה מופנה וכיון דמופנה לא פרכינן אגז"ש וכאן הוה מופנה דהאי תנא דמסיק דעצם דכ' גבי אזהרה אתי למעט תוספת במלאכה א"כ ממילא מיותר האי עצם דגבי עונש למעט תוספת מעונש דמלאכה א"כ הוה מופנה ושפיר הוה ילפינן מעונש דעינוי אלא ללמד אזהרה על עינוי והיינו דמסיק לאי אפנויי מופנה ללמד דעינוי מוזהר בין דיממא בין דלילה דהנה כיון דאמרת דלכן מופנה דא"צ למעט עונש בתוספת דמלאכה כיון דממעט תוספת מאזהרה מדכתיב עצם גבי אזהרה דמלאכה דנשמע מזה דתוספת הוה בכלל איסור מלאכה דיום עשירי לא דאסור מלאכה במקצת יום תשיעי אלא דעשירי גופי' מתחיל מתוספת היום וע"ז הוה קשיא לי' איך שייך כלל למעט תוספת מעצומו של יום דהא אי באת לדרוש עצם היום עצומו של יום הא לילה גופי' לאו עצומו של יום הוא אלא דבכל שבתות ויו"ט מתחיל קדושת היום מתחילת הלילה אבל איך אפשר למעט תוספת מעונש ואזהרה וא"ל דנלמוד עכ"פ לאסורא דמתחיל קדושת היום משעת התוספת דז"א דתינח לאחריו הוה תוספת להיום אבל תוספת דלפניו דהוה תוספת על הלילה ממנ"פ או דלא הוה כלל בכלל תוספת דעשירי (ול"ה אלא תוספת אסור שנותסף מיום התשיעי א"כ א"צ בעצם היום למעט מעונש דבוודאי כיון שהוא רק הוספה מיום התשיעי ואין נכלל ביום העשירי דליכא עונש דעונש ל"ש רק על יום העשירי) או דתוספת הוא בכלל יום העשירי וממעט תוספת מעונש מדכ' בעצם א"כ נמעט גם לילה מעונש דהא התוספת של בערב הוא שייך ללילה וא"כ אי ממעט אותו מעצם שאין עצומו של יום כן תמעט גם לילה ע"ז קמפרש דבאמת ה' קראי כתיבי א"כ הוה כאלו כתיב בקרא לילה בהדיא בין במלאכה בין בעינוי א"כ תוספת שפיר בכלל עשירי דהיינו בכלל ליל עשירי וממעט קרא מעונש דל"ה עצם ליל עשירי ולאחריו ל"ה עצם יום עשירי וא"כ כיון דשפיר נתמעט מעצם תוספת דמלאכה מעונש ומאזהר' א"כ תיהדר הקו' לדוכתי' כיון דנתמעט מאזהרה א"צ למעט מעונש אע"כ לאפנויי וללמד אעינוי בין דיממא בין בלילה וא"ש דברי הת"ק אבל רי"ש אמר יליף עינוי עינוי הכונה דרי"ש ס"ל דתוספות ילפינן מועניתם ביום התשיעי

דתוספות ל"ה מכלל יום העשירי וא"כ א"צ למעט מעונש ומאזהרה מקראי דועצם היום הזה דכתיב גבי מלאכה וגבי עינוי א"כ לא דריש כלל עצם לעצומו של יום למעט תוספת א"כ ל"ש דעצם דעונש מיותר דע"כ מטעם אחר כתבה תורה עצם היום הזה והא דלא כתבה תורה אזהרה גבי עינוי משום דא"צ דילפינן מעינוי עינוי דלא ענוש אא"כ הזהיר ואין לומר א"כ לרי"ש מנ"ל תוספות מלאכה גבי יוהכ"פ הנה לרי"ש ל"ק דהא רי"ש דדריש בחריש ובקציר תשבות לקציר מצוה ולא יליף תוספות שביעית מקרא דתשבות ע"כ דיליף כן מקרא דתשבתו שבתכם דבכל מקום שאתה מוצא שבות מוסיפין מחול על הקודש דכל הקדושת בכלל א"כ ע"כ לדידי' מתפרש הכי אין לי אלא עינוי מנ"ל תוספות במלאכה ביוהכ"פ דכ' תשבתו ומדכ' שבתכם דרשינן לכל מקום שאתה מוצא שבות מוסיפין היינו שבתות ויו"ט ושביעית (והא דבברייתא קתני אין לי אלא יוה"כ היינו משום דברייתא היינו דברי הת"ק דיליף באמת תוספת מלאכה מעצם והא דקאמר בר"ה דרי"ש ס"ל כתנא דברייתא דועניתם דקתני אין לי ביוה"כ שבתות מניין דכתיב תשבתו אין הכונה דגם רי"ש דריש ממש כן אלא דרי"ש סובר כתנא דברייתא דיליף מועניתם ומקרא דתשבתו שבתכם לכל מקום שאתה מוצא שבות כן ס"ל רי"ש ונשמע ממילא גם שביעית) אבל לישנא דברייתא דקאמר אין לי אלא יוהכ"פ זהו לאו לישנא דרי"ש הוא אלא לישנא דת"ק דדריש עצם עצם הוא ס"ל לתוספות מלאכה אתיא מעצם וקרא דתשבתו אתי לשבתות ויו"ט אבל שביעית לא נשמע מהאי קרא משום דבאמת לא דמיא תוספות שביעית לתוספות דעינוי ומלאכה משום דתוספות דשביעית היינו בקציר שישית שנכנס לשביעית דזהו מילתא אחריתא (כמו שהקשיתי לעיל) וא"כ שמעתתא דר"ה ודיומא בחדא מחתא מחתינהו דר"ש לא דריש כתנא דעצם עצם ור"ע ס"ל כתנא דעצם עצם דתוספות מלאכה אתיא מעצם דכתיב גבי מלאכה משום דתוספת היינו מכלל יום השביעי (ולא אתי מזה שביעית כנ"ל לכן צריך קרא אחר על תוספת שביעית בחריש ובקציר תשבות) והאי ועניתם ביום התשיעי דמשמע דתוספות היינו בכלל יום התשיעי לית לי' דקרא דועניתם ביום התשיעי אתי ללמד דכל האוכל הוה כמתענה בתשיעי והיינו כמסקנת הגמ' דיומא וא"כ נתיישבה קו' הפנ"י מנ"ל דרי"ש ס"ל תוספת מה"ת די"ל דמשמע מדרי"ש דדריש עינוי עינוי אתי רק לחלוק על הת"ק בהא דיוהכ"פ כתיב בי' ג"כ אזהרה דיליף גז"ש עינוי עינוי אבל אתוספות דאסור בין בעינוי בין במלאכה לא פליג ע"כ משום דס"ל כתנא דועניתם דהיינו דס"ל כס"ד דתנא דעצם עצם דמתחילה ס"ל דתוספות יליף מועניתם ביום התשיעי רק דמסיק כיון דכתיב עצם נשמע ממילא דתוספות בכלל יום העשירי זה לית לי' לרי"ש אלא דתוספות היינו מכלל יום התשיעי

דיליף מועניתם ביום התשיעי:

ונתיישב קו' תוס' לר"ע מנ"ל תוס' דשבתות ויו"ט דהא ס"ל כתנא דעצם עצם לתוספת מלאכה ביוהכ"פ מתשבתו שבתכם יליף שבתות ויו"ט כתנא דברייתא רק דרשא ועניתם בתשעה לחודש ס"ל דלא אתי לתוספת יוהכ"פ דהא לתנא דעצם עצם מהדר הדר ממה דס"ד תחילה בברייתא דמועניתם ילפינן תוספות רק אתי לאוכל בעיוהכ"פ דהוה כמתענה וכדמסיק ביומא וניחא ממילא קו' הפנ"י דאמאי לא מוקי לשבתות ויו"ט דהא לתנא דעצם עצם שבתות ויו"ט יליף מתשבתו שבתכם:

וא"כ לפי"ז י"ל דר"ש ור"ע בפסחים לשיטת דר"ע דס"ל דתוספת הוה בכלל עשירי א"כ ה"ה דתוספת שבת הוה בכלל השביעי ויו"ט הוא בכלל יום הראשון א"כ כיון דביום הראשון א"א לקיים תשביתו אלא ע"כ ביום הראשון היינו ביום י"ד (וביותר ניחא לפמש"כ הפנ"י דלכאורה עדל"ת דיו"ט רק הא דקאמר ר"ע דא"א לקיים תשביתו ביו"ט הוא משום דילפינן מנותר דא"ד יו"ט א"כ כיון דתוספת מכלל יום הראשון א"כ כמו דל"ד תשביתו יו"ט א"ד התוספת רק ע"כ ביום הראשון היינו י"ד) אבל רי"ש דסובר דתוספת דעינוי אין בכלל עינוי דעשירי וכן סובר בכל תוספת אין בכלל יום דשבתון ממש אלא דהוא איסור נוסף א"כ ה"ה תוספת דמלאכה בשבת ויו"ט אין בכלל שביעי או יום הראשון ביו"ט אלא דהוא איסור נוסף דביום השישי כבר איכא מצוה דשבתון א"כ לא יכול ללמוד דיום הראשון היינו בי"ד משום דכתיב ל"ת מלאכה דהא יקשה א"כ משמע דכל יום י"ד יכול לקיים תשביתו עד הערב והא באמת אסור משום תוספת מלאכה אף אי נפרש מעיו"ט ואי תפרש תשביתו עד התוספת ואין תוספת בכלל מצות תשביתו דאסור לבער אז (א"כ ע"כ תפרש כשהגיע התוספת יהא כבר מושבת) א"כ שוב נוכל לפרש יום הראשון כמשמעו בט"ו רק כשיגיע יום הראשון יהא כבר מושבת ולכן ס"ל דבאמת מהא לא נשמע דשפיר רשאי לקיים תשביתו גם ביו"ט וס"ל דהבערה ללאו יצאה אלא דע"כ ביום הראשון משמע י"ד מדכתיב לא תשחט על החמץ ע"כ צריך לבער בי"ד ודו"ק:

והנה כל זה לרבינא אבל לרא"י משני דילפינן משבת בראשית דלא ענש אא"כ הזהיר משום דראב"י פליג ארבינא דמפרש לתנא דדריש מעצם למעט תוספת מכרת דלמסקנא א"צ קרא לזה דכיון דנתמעט מאזהרה נתמעט מעונש ומיותר עצם עצם לגז"ש אלא ס"ל דבאמת אף דנתמעט מעצם דאין מוזהר אתוספות צריך קרא למעט גם מעונש דהא לר"ל חזינן דס"ל בעינוי ביוהכ"פ ליכא אזהרה ועונש איכא רק ס"ל לתנא דברייתא דבעינוי איכא אזהרה משום דיליף שבת שבתון משבת בראשית ור"פ ס"ל ג"כ דצריך קרא למעט

תוספת מכרת כיון דהוה בכלל יום עשירי רק אזהרה בעינוי ילפינן דהוא עצמו נקרא שבת וע"ז מפרש אמאי לא אמר כר"פ (דהיינו דנהי דלית לי' דרבינא דעצם מיותר כיון דנתמעט מאזהרה א"צ קרא למעט מעונש אבל אמאי לא אמר כר"פ כיון דכתיב בדידי' גופי' שבתכם מוכח דאקרי שבת ע"ז משני דס"ל דצריך שבתכם דתוספת אסור גם בשבתות ויו"ט דהא האי תנאי דברייתא היינו תנא דועניתם וכמו שבארנו אליבא דרבינא אבל ר"פ ס"ל דא"צ לזה שבתכם ומפרש לברייתא הכי דזה הכל בס"ד אי הוה ילפינן מועניתם תוספות עינוי הוה מפרשינן דתוספות מלאכה ילפינן בין ביוהכ"פ בין בשבת ויו"ט הכל מתשבתו שבתכם (וכמו שבארנו אליבא דרי"ש) אבל כיון דכתיב עצם היום הזה למעט מכרת ומעונש ע"כ דתוספת הוה בכלל יום עשירי א"צ שבתכם לתוספת מלאכה ביוה"כ ובשבת וביו"ט אלא דקרא דשבתכם אתי לומר דאיהו גופי' איקרי שבת וכפירש"י דשבת שבתון לא נשמע דאיקרי שבת אלא לשון מנוחה ומרגוע אבל לא דיומא איקרי שבת אבל מתשבו שבתכם נשמע דיומא גופי' איקרי שבת א"כ שוב א"צ כלל עוד דרשא דתוספות שבת אסור דהכל איקרי שבת דיוהכ"פ איקרי שבת ותוספת אסור דהוא מכללש בת גופי' דמכתבי בעצם למעט מעונש ומאזהרה ה"נ תוספת שבת בראשית אסור דהוא מכלל יום השבת גופי' ותוס' יו"ט באמת לית לי' דיו"א רק איקרי שבתון אבל הוא גופי' לא איקרי שבת אבל ראב"י סובר דלא הדר רק ממה דדריש תחילה דתוספת אסור מועניתם ביום התשיעי דתוספות רק הוה נוסף מצוה בפ"ע ולא מגופי' דיום עשירי נחשב אבל מדרשא דתוספות שבת ויו"ט אסור לא הדר דשבתכם לא אתי ליוהכ"פ ולא איקרי שבת א"כ לא נשמע מיוהכ"פ תוספת שבת בראשית רק מתשבתו ויו"ט אתי משבתכם וכל זה צריך אליבא דראב"י ור"פ אבל לרבינא א"צ לפרש מ"ט לא אמר כראב"י ומאי עביד בועניתם דהא לרבינא פשיטא דהכל הם דברי התנא דעצם עצם דס"ד לדרשו מועניתם אבל כיון דכ' בעצם היום בין בעינוי בין במלאכה נשמע תוספת מה"ת א"צ ועניתם לתוספת יוהכ"פ אלא אתי לדר"ח דאוכל בעיוהכ"פ כמתענה בתשיעי וכדמסיק לתנא דעצם עצם (כמו שפרשתי דהדר ממאי דס"ל תחילה דבעצם דכ' גבי כרת אתי למעט תוספות מכרת דמפרש כל הברייתא עד"ז דרק ס"ד לומר כן אי לא הוה כתיבי כל הני קראי) ושבת ויו"ט ילפינן מתשבתו שבתכם וא"ש הכל כמין חומר:

מעתה נתבאר דהן הן דברי הריא"ף דנקט שתי הברייתות דאין כאן פלוגתא רק דהכי מתפרש הברייתא או לאו דכתוב בעצם היום הוה ילפינן תוספות עינוי מועניתם דתוספת היינו מצוה נוספת דביום התשיעי צריך להוסיף אבל כיון דכ' בעצם היום נשמע דתוספת

היינו דנחשב מגופי' דיום העשירי רק דתורה מעטה מכרת ומאזהרה וקרא דועניתם את לאוכל בתשיעי כמתענה בתשיעי ועשירי וא"ש הרא"ש דהביא גם דרשא זו דנחשב כמתענה בתשיעי ועשירי:

ובהא ניחא לישב גם שיטת רבינו דכתב בפ"א משביתת עשור דחייבין להוסיף עינוי מדכתיב ועניתם ביום התשיעי מערב עד ערב ולא כתב דתוספת מלאכה אסור ביוהכ"פ וכן בשבת ויו"ט וא"כ קשה עליו דהא בשמעתין דיומא ודר"ה נשמע דתוספת מלאכה ג"כ אסור בין לר"י בין לר"ל ואי ס"ל כמ"ד במ"ק דתוספות שביעית לאו דאורייתא א"כ לית לי' תוספת כלל אף תוס' עינוי ג"כ לית לי' ומוקי קרא דועניתם ביום התשיעי לדרשא דכל האוכל בתשיעי כאילו התענה בתשיעי ועשירי וא"כ אמאי ס"ל לרבינו דתוספת עינוי מה"ת ועוד דהא רבינו כתב לקמן דרשא דכל האוכל בעיוה"כ כאלו התענה בתשיעי ודרשא גמורה הוא דהא בפ"ג דשבועות פסק דאין שבועה להתענות חלה על עיוהכ"פ א"כ ליכא קרא על תוספת עינוי ורבינו יליף מהאי קרא דתוספת עינוי דאורייתא:

אולם נראה לפמש"כ ניחא דהנה בגמ' איתא לאחריו מניין ת"ל מערב עד ערב ויקשה לכאורה אמאי לא יליף וגם לפניו מערב עד ערב וכן הקשה בפנ"י בר"ה דף ט' אך לפמש"כ ניחא דלס"ד דתוספות עינוי הוא תוספת מיום התשיעי ואיני בכלל יום עשירי א"כ אין לילף לפניו מערב עד ערב רק לאחריו שפיר ס"ל דתוספת הוא בכלל יום עשירי שפיר יליף דחייב בתוספת מקרא דעארב עד ערב אבל לפי המסקנא שפיר י"ל דתוספת לפניו נשמע ג"כ מערב דתוספת לפניו הוא בכלל יום העשירי וקרא דועניתם בתשיעי אתי לאוכל בתשיעי כאלו התענה בתשיעי וא"כ שפיר נשמע תרוייהו מהיא קראי דועניתם בתשיעי מערב עד ערב:

ולפי"ז ניחא די"ל דרבינו מפרש הא דאיתא בר"ה ור"ע האי ועניתם מאי עביד לי' היינו משום דפשיטא להו דר"ע לית לי' כתנא דועצם ולית לי' תוספות רק בשביעית דהאי תוספת מלתא אחריתא דמוסיף לאסור מה שגדל בשישית שכנס בשביעי אבל לא דמוסיפין זמן מיום זה לקדושה שביום הבא אחריו ולכן מוקי קרא דאוכל בתשיעי כאלו התענה בתשיעי וסובר רבינו דגמ' הוכיח כן דר"ע לית לי' תופסת דמלאכה דיקשה מדר"ע דס"ל דביום הראשון היינו מעיו"ט ואי תוספת למלאכה דאורייתא יקשה הא גם מעיו"ט אסור כשהגיע זמן התוספת מלאכה ואי דבאמת תשובתו לא קאי רק על זמן התוספת א"כ א"צ כלל לפרש דביום הראשון היינו י"ד אלא דהכי קאמר כשיגיע יום הראשון יהא כבר מושבת כיון דעכ"פ צריך להשביתו קודם זמן תוספת מלאכה כמו שהקשינו לעיל אע"כ דלית לי' תוספת מלאכה ולכן פסק רבינו כר"ע רק בתוספת עינוי

ס"ל דגם לר"ע חייב מדכתיב מערב עד ערב והתוספת בכלל יום העשירי א"כ לא דריש קרא דועניתם לחייב בתוספת מיום התשיעי לכן פריך האי ועניתם מאי עביד לי' ומשני לאוכל בתשיעי כמתענה בתשיעי ולכן שפיר פסק רבינו כאותה ברייתא ודו"ק:

ועיין במו"ק דף ד' בתוס' ד"ה מה להלן דרשב"ג מודה דפורתא צריך להוסיף מחול על הקודש וראיתי ב"ג מצפה איתן שם שהקשה א"כ תיפק לי' דצריך להוסיף משום יו"ט ומאי נפ"מ דרשב"ג מודה דשביעית צריך להוסיף פורתא כיון דצריך להוסיף האי פורתא משום יו"ט של רה"ש אולם לפמש"כ ניחא דהאי פורתא דמוסיף משום יו"ט של רה"ש הנה הוא מעיקרו של יו"ט דאז מתחיל יום של רה"ש א"כ התחלת הוספת של שביעית הוא קודמת פורתא להתחלת יו"ט של רה"ש:

ז') **והנה** במה שעמדתי להקשות בהא דצריך קרא לחייב עונש בלילה הנה מצינו כיוצא בזה בילקוט פ' תשא מחללי' מות יומת אין לי אלא עונש ואזהרה על מלאכת היום על מלאכת הלילה מניין ת"ל מחללי' דברי ר"א ב"ר יאשיה:

אמנם כבר עמד ע"ז באו"ח קידושין דף כ"ט ע"ב איך ס"ד דליל שבת מותר במלאכה א"כ איך מילה דוחה יום השבת הא אפשר למול ליל שבת דהיינו ליל שמיני ואף דכ' ביום ולא בלילה מ"מ בדיעבד כשר אלא מוכח כיון דעכ"פ מצוה מן המובחר למול ביום דחי שבת ע"ש ולדעתי אין כאן הוכחה דלק"מ דהנה אי נאמר דבלילה אין מוזהר על מלאכה ע"כ מטעם דלילה שייך ליום שעבר וכמו שפי' באמת קודם מ"ת וכמש"כ בהפלאה פ' נח ובכ"ד וא"כ ממילא מילה בליל ח' פסולה משום מחו"ז דהא דליל ח' ראוי' למול רק שייך אליבא דאמת דבלילה חייב ומוזהר על המלאכה דלילה שייך ליום שלאחרי' א"כ ליל ח' שייכה גם ליום השמיני ול"ה מחו"ז כדאמרינן בעלמא לילה לקדושה יום להרצאה וכדאיתא להדיא בירושלמי ר"פ הערל יעש"ה (ובארתי בה' חגיגה) אבל להאי ס"ד דבליל שבת אין מוזהר דלילה הולך אחר יום שעבר א"כ פשיטא דמילה בליל ח' פסולה משום דהוה מחו"ז (ועבח"ס בחי' דף קל"ב דמקרא דשמונת ימים ממעט ליל ח' משום דקודם מ"ת לילה הולך אחר היום):

ובהא יש לתמוה על מה שהעלה בש"א סי' נ"ג להסתפק בליל ח' אי כשר בדיעבד ותליא בפלוגתא דראב"ש ודרבנן אי מילה שלא בזמנו כשר בלילה בדיעבד דלראב"ש דכשר ע"כ ליל ח' פסול משום מחו"ז אבל לרבנן דמילה שלא בזמנו לכתחלה ביום א"כ גם ליל ח' י"ל דאיתמעט רק משום לילה אבל בדיעבד יצא או דנאמר דגם לרבנן פסול והקשה הא קיימ"ל דהיום הולך אחר הלילה שעבר חוץ מקדשים וא"כ בוודאי י"ל דמיעט ליל ח' משום לילה לא משום מחו"ז ודחי זה דהא בקרבן אמרינן דיום השמיני והלאה ירצה

למעט לילה וכ' תוס' אף דמביום צותו נפקא נפ"מ דהוה מחו"ז ואם עלה ירד יעוש"ה ותמוה דהא בקדשים דלילה הולך אחר היום שפיר הוה מחו"ז אבל במילה ל"ה מחו"ז ואדרבא מדאמרינן דלילה לקדושה דכשר להקדיש מוכח דלענין קרבן הלילה אחר היום שעבר ולענין הקדושה אמרינן דלילה כיום הבא וכשר לקדושה דלענין קדושה ל"ה מחו"ז ומינה דגם לענין מילה ליל ח' ל"ה מחו"ז כיון דבמצות יום הולך אחר הלילה דלילה שייכה ליום שלאחרי' כדאיתא בירושלמי שם (והנה בירושלמי פ' הערל איתא דרשאי לסוך בחלב חטה או בשמן ויש לתמוה הא חלב חטה מותר מה"ת דמשקין אין כמותן אך י"ל דאייריא בהמחה גוף החטה שטחנו ועשה ממנו חלב חטה אלא דאכתי קשה הא הוה שלכדה"נ):

והנה בשבועות דף י"ג איתא יכול לא יהא יוהכ"פ מכפר אא"כ התענה וקראו מקרא קודש ולא עשה בו מלאכה לא קראו מקרא קודש ועשה בו מלאכה ופירש"י לא קיבל בברכותיו לומר מקדש ישראל ויוהכ"פ ובתוס' הקשו דברכות לאו דאורייתא וכ' דמקרא קודש ששובת ממלאכה בשביל קדושת היום ולא קראו מקרא מקרא קודש שאינה שובת מחמת קדושת היום אלא מחמת שנתעצל לעשות מלאכה ותימא בעיני מגמ' דרה"ש דף ל"א דהא פליגי בהא ר"א ור"ע דר"א דריש מקרא קודש קדשהו בעשיית מלאכה ור"ע דריש שבתון שבות מעשיית מלאכה מקרא קודש קדושת היום וזהו כפירש"י:

מעתה נלמד מהא מילתא חדתא הא דשבתון מ"ע שבות ממלאכה אינה לומר דיעבור בעשה ול"ת אלא דאף בלא עשה מלאכה כלל אם לא שבת מחמת קדושת היום לא קיים מ"ע לשבות מחמת קדושת היום לפי"ז י"ל דבהכי פליגי אי יו"ט עשה ול"ת דלכל אמוראי ס"ל דל"ה מ"ע נוסף על הל"ת רק מ"ע בפני עצמו ושפיר אתי עשה ודחי ל"ת דהעשה אין נמשכת כלל אל הלאו ורב אשי דמחדש דהוה עשה ול"ת ס"ל דהעשה נוסף על הל"ת דמלאכת שבת וכ"כ מזה לעיל עד"א:

ומרמב"ן פ' אמור נשמע שמפרש פי' אחר שכ' על פסוק מקראי קודש שיהי' ביום הזה כולם קרואים ונאספים לקדש אותו כי מצוה הוא על כל ישראל להקבץ ביום האלקים ביום מועד לקדש היום בפרהסיא בתפילה ובהלל לד' בכסות נקי' ולעשות אותו יום משתה וכו' והנה מקרא קודש מלשון קרואי העדה על הכינופיא או קובציה:

ובשבועות דף כ"א הקשו תוס' אמאי לא מקשינן איפכא כל שאיני בזכירה דנשים פטורות דמעשהז"ג איני בשמירה ונ"ל דבר חדש דמ"ע דזכירה ל"ה מעשהז"ג דהא בריש פ"ב דביצה איתא דמחד בשבתא צריך לזכור לכבד את השבת אף דאיתא שם דב"ה מידה אחרת היתה לו היינו דסובר דזה ג"כ מצוה אבל בוודאי דזה עיקר המצוה ונפקא לי'

מקרא דזכור את יום השבת לקדשו זכרהו מאחר שבא להשכיחו וכן מוכח ברה"ש דף ל"ב דזכרון רק שייך במילתא שהוא תמיד כמש"כ מהרש"א שם בח"א אלא הוה הזכרון בקידוש היום א"כ אינה כלל מעשהז"ג רק הא דהוה ס"ד דנשים פטורות מקה"י משום דזה מצוה נוספת מקרא קודש לכן צריך להקישו דכל שישנו בשמירה ישנו בזכירה לומר לך דנשים חייבות דהכל מצוה אחת שצריך לקיים בכל ימי החול לזכור את יום השבת א"כ זה דצריך לזכור בברכה לקדש היום הוה חלק מצוה זו דזכירת יום השבת שחייב בכל ימי החול א"כ למסקנא אין כלל נגד הכלל דמעשהז"ג נשים פטורות לכן ל"ש להקישן להיפך:

ח) **והנה** בשו"ת מהרי"א או"ח סי' פ"ב הקשה דתוס' קידושין כ' דנשים פטורות מעשה דיו"ט א"כ תדליקו בשמן שריפה נאמר דהקישן הכתוב דכ' שבתון מקרא קודש כל מלאכת עבודה לא תעשון וכיון דאיתנהו בלאו דמלאכת עבודה לא תעשון ישנו במ"ע דשבתון כמו דדרשינן לענין שבת זכור ושמור כל שישנו בשמירה ישנו בזכירה אך לפמש"כ לעיל באות ל"ג ניחא דכיון דכ' בהאי קרא מלאכת עבודה דהיינו מלאכה גמורה שמצד עצמה הוה עבודה בהא שפיר איתקש דנשים חייבות גם בעשה דשבתון אבל במלאכה שאין בכלל מלאכת עבודה כשריפת קדשים בהא לא איתקש עשה דשבתון לכל מלאכת עבודה לא תעשון ולכן ס"ל דנשים פטורות מעשה דיו"ט ולקמן כתבתי בזה דבר נחמד:

עוד י"ל למפש"כ הרמב"ן דהא דדרשו כל שישנו בשמירה ישנו בזכירה היינו משום דזכור ושמור בדיבור אחד נאמר כמש"כ הרא"ם פ' ואתחנן א"כ ל"ק מקרא דמשבתון מקרא קודש דלא נאמרה בדיבור אחד לכן לא דרשינן לחייב נשים במ"ע דשבתון ובהא ניחא מה שהקשה קול הרמ"ז כיון דנשים מצווים בלאו דלא תחללו יהא מצווין בק"ש שהוא פ' ואהבת:

והנה בברוך טעם בכלל עשה דחל"ת ראיתי שכתב דעשה דיו"ט היינו מדר' מקרא קודש ובזה רבא מודה דהוה עשה ול"ת אבל זה ל"ש רק בחרישה משא"כ לענין הבערה ל"ש למילף איסור עשה ממקרא קודש כיון דשייך להתיר מטעם הואיל ל"ה מלאכה כלל ל"ש מקרא קודש יעו"ש:

ואמנם קשה לי מהא דאיתא בנדרים דף ע"ח בברייתא דדריש אקרא דוידבר ד' אל משה את מועדי ד' אל בנ"י דלא נאמרה שבת עמהם ומפרש דאתי ללמד דשבת א"צ קידוש בי"ד ואמאי לא משני עדיפא דלא נאמרה שבת עמהם דרק ביו"ט הוה עשה ול"ת דכ' מקרא קודש משא"כ בשבת ליכא עשה רק ל"ת דמקרא קודש לא קאי אשבת (וכמש"כ

המהר"ם לובלין שבת דף קל"ב דשבת ליכא עשה ול"ת ובאמת תמוה עליו דגם בשבת כתיב שבתון אבל דעת מהר"ם יתכן אי ס"ל כרבא דשבתון ל"ה עשה כלל ביו"ט רק מקרא קודש הוא דהוה עשה וזה העשה ליכא בשבת) וזה התירוץ הי' לכאורה עדיפא מהא דמשני דקמ"ל דא"צ קידוש בי"ד דהא זה דשבת קביעא וקיימא נשמע מקרא דהחודש הזה לכם ועיין חולין דף ק"א וא"כ עדיפא הוה לי' לשנויה דמצינו דפליגי בהא ר"א ור"ע בר"ה דף ל"ב דר"א דריש מקרא דמקרא קודש קדשיהו בעשיית מלאכה ור"ע פליג דילפינן משבתון שבות פתח הכתוב תחילה אלא שבתון קדשיהו בעשיית מלאכה ומקרא קודש אתי לקדושת היום א"כ הוה מצי לאוקמא ברייתא כר"א ובאמת קשה לי' הא דפריך ר"ע לר"א דילפינן משבתון שבות פתח הכתוב תחילה הא שפיר קאמר ר"א דמקרא קודש אתי לאיסור מלאכה אף דפתח הכתוב תחילה בשבתון דנשמע מזה מ"ע לשבות ממלאכה דהא שפיר צריכי תרווייהו דלפמש"כ הבית מאיר סי' ה' דבמלאכת שבת ל"ש שליחות דהא עכ"פ גופו נח וכ"כ הח"ס סי' פ"א וסי' ר"ב ובישועת יעקב סי' תצ"ח כתב דנהי דעשה אין עובר אבל בלאו דל"ת מלאכה שייך שליחות וא"כ לפי"ז מסתבר לכאורה דאי ילפינן ממקרא קודש קדשהו במלאכה שייך ג"כ בו שליחות ורק אי ילפינן משבתון ל"ש בו שליחות דהא עכ"פ גופו נח וזהו דדריש ר"א ממקרא קודש דמקרא דשבתון לא נשמע רק לקדש במלאכה הוא עצמו אבל ע"י אחר ליכא עשה ולכן יליף גם ממקרא קודש דקדשהו במלאכה דשייך גם ע"י שליח דעכ"פ ל"ה מקרא קודש כשעושה ע"י שליח:

והנה בהא ענינא תמוה לי טובא בתוס' קידושין הקשו נשים תדליק בש"ש דעשה דחי ל"ת וקשה הא איתא בברכות דף כ' דנשים חייבת בקידוש היום דאיתקש זכור ושמור כל דאיתנהו בשמירה איתנהו בזכירה וא"כ קשה הא ביו"ט נמי כתיב שמירה את חג המצות תשמור ומזה הא יליף בגמ' חגיגה דף י"ז דמלאכה אסורה בחוה"מ א"כ כיון דביו"ט איתא עשה ול"ת ושמור דל"ת הוא ל"ת א"כ נשים חייבות בשמירה דיו"ט ממילא חייבין בעשה דיו"ט ג"כ דאף דשמור דעשה עשה כיון דאיתנהו בשמירה דל"ת איתנהו נמי בשמירה דעשה א"כ בוודאי נשים חייבות בעשה דיו"ט כמו דחייבין בזכירה בשבת וצ"ע והנה בשעה"מ פי"ב מע"ז הקשה מטעם אחר דנקיש כמו דאשה חייבות בל"ת דיו"ט חייבות נמי בעשה דיו"ט כמו שמקשינן מצה לחמץ לחייב נשים והוא כקו' מהרי"א הנ"ל ותי' דעדיפא לאוקמא בעשה ול"ת ובזה אמרתי ליישב קו' הסוערת על תוס' הא שמן שריפה נמי מעשז"ג דאין נוהגת בלילה די"ל דהא איכא לאו דלא תותירו ומקשינן

עשה דבאש תשרופו לל"ת דכל שישנה בלאו דלא תותירו ישנה בעשה דבאש תשרופו דהא בנותר לא דרשינן לחייב בעשה ול"ת אוקמינן הקיש עשה לל"ת ובזה ברור:

ט') **והכל חייבין לבנות ולסייע בממונן אנשים ונשים**. עכ"מ דנפקא לי' מדכתב ויבואו האנשים על הנשים ולי נראה דיצא לרבינו זה מהא דאיתא במגילה דף כ"ט ג' תרומות כתיב בפרשה של מזבח למזבח של אדנים לאדנים ושל בדה"ב לבדה"ב ופירש"י דכתיב מחצית השקל תרומה לד' יתן תרומת ד' לתת את תרומת תרומת אדנים היתה לאדנים ותרומת מזבח למזבח לקנות מהן ק"צ לכל השנה לכפר על נפשותיכם לבדה"ב זו לא היתה שוה בכולן אלא איש כפי נדבתו שנאמר ויבואו האנשים על הנשים כל נדיב לב וכן הוא בירושלמי פ"ק דשקלים נשמע מכאן כמו דמ"ע ליתן שקלים למזבח כן מ"ע ליתן שקלים לבדה"ב דהיינו לבנין בית המקדש אלא דלמזבח הכל בשוה ובבדה"ב איש כפי נדבתו ובשקלים למזבח נשים אין שוקלין ולבדה"ב שוקלין גם נשים:

והנה בפ"ק דשקלים תנן דנשים אין שוקלים אבל אם נתנו מקבלין מהם ובתויו"ט הקשה הא כיון דנשים פטורות א"כ הוה קרבן יחיד דא"ל דמוסרן לדיבור דניחוש שמא לא ימסרנו יפה יפה והנה כהא"ג הקשה תוס' מנחות דף כ"א לבן בוכרי דסובר דכהנים אין שוקלים אפ"ה כל כהן ששוקל אין חוטא ופריך בגמ' והא מייתיא חולין לעזרה ומשני דמוסרו לציבור והקשו תוס' דניחוש דילמא לא ימסרנו יפה:

ואולם נראה דהנה י"ל דהא דנשים פטורות משקלים לא מקרא נתמעט דאף דכתיב בקרא איש כופר נפשו אתי למעט קטן ורק הא דנשים אין שוקלים הוא מטעם דשקלים הוא כדי להביא ק"צ שהם ממ"ע שהזג מוספי שבת ר"ח ויו"ט ושתה"ל ועומר וזהו הכל מעשהזג ע"כ גם ממצות שקלים פטורים והנה לפי"ז י"ל כיון דכל הטעם דנשים אין שוקלים יען דהוה כמו בכל מעשהזג א"כ יכולין נשים להביאן עצמן לידי חיוב כמו בכל מ"ע שהזג דנשים יכולין להביא עצמן לידי חיוב ומצוה קעבדי וא"כ לפי"ז הא דאם שקלו נוטלין מהם אין משום דבלא"ה בעי מסירה לציבור אלא דמביאין לפטור עצמן מחיוב דיכולין להביא עצמן לידי חיוב והקרבן עולה גם לשמן של הני נשים דשקלי שקלים דבשלמא אי מקרא נתמעטו ע"כ אין יכולין להביא עצמן לידי חיוב ולא יכולין לשקול לעלות להם למצוה לכן צריך מסירה לציבור אבל כיון שבארנו שאין אלא מסברא דמעשהזג בזה יכולין נשים להביאן לידי חיוב ושפיר שוקלים עבור עצמן ואין צריכין כלל מסירה לציבור:

והכי יש להוכיח משבת דף קל"א דפריך שם דנילף מסוכה וקשה אמאי לא דחי דעומר ושתהל"ח לא אתיא מסוכה דסוכה איתא גם בנשים דהא יכולין להביא עצמן לידי חיוב

ככל מעשהז"ג ומברכות לישב בסוכה אבל עומר ושתהל"ח אין לנשים חלק בהם כיון שאין שוקלים שקלים ואם שקלו צריכין מסירה לציבור ואין עולה להם א"כ לא מצי אתיא מסוכה וכדדחי לקמן במצה ומזה מוכח דבאמת גם בנשים אם שקלו מקבלין מהם אין הכונה בתורת מסירה לציבור אלא שעולה להם השקלים לשמן ג"כ ויש להם חלק בקרבנות ציבור דיכולין להביאן עצמן לידי חיוב:

אך לכאורה קשה דהנה בהא דפריך דנילף ממצה ומשני דכן איתא בנשים פירש"י ולא אתיא כולהו מנייהו שופר לולב סוכה ושביק להא דעומר ושתהל"ח ונראה לכאורה דכונת רש"י דרק הני דמיפטרי מטעם מעשהז"ג דומיא דמצה אבל עומר ושתהל"ח דפטורי מצד דתורה אימעטה מקרא דאיש כופר נפשו אך י"ל דעכ"פ כיון דאין ממשכנין לנשים ע"כ אין להם חלק בעומר ושתהל"ח ע"כ ל"ש למחשב להו כשאר מעשהז"ג דכיון דאין ממשכנין א"כ ל"ש כלל בדידהו מצות עומר ושתהל"ח ואף דאם אירע שמסרו שקלים מקבלין מהם ועולה להם אבל כיון דסתמא אין להם חלק בעומר ושתהל"ח ע"כ לא קחשוב להו בין הני דפטירי משום מעשהז"ג:

אמנם לכאורה אכתי קשה כיון דאשה לא איתמעט מאיש כופר נפשו דצריך למעט קטן ע"כ קטן שבא לשקול אין מקבלין ממנו בתורת שקלים דידי' אלא במסר לי' לציבור א"כ לכאורה עדיין קשה עכ"פ מקטן דילמא לא מסר לי' יפה ובאמת מקטן בלא"ה יקשה אף דל"ח בעלמא דילמא לא ימסרנו יפה הא קיימ"ל קטן מקני קני אקנוי לא מקנה א"כ לא יוכל להקנות לציבור א"כ אמאי מקבלין ממנו וכבר הקשה כך בשעה"מ ובקצה"ח אולם נראה דבקטן דאתי לידי חילוק לכשיגדל שפיר יכול להביא עצמו ליד חיוב לשקול שקלים שיעלה לשמו ושיהא לו חלק שפיר כמו לכל ישראל ושיהא בכלל הציבור ול"ה חולין בעזרה דרק גבי כהנים לפי מה שטעו לדרוש דפטורים משום דא"כ ליהוי כליל ע"כ דסבירא להו דאם הי' שוקלים והם כאחד מין הציבור הוה צריך להיות כליל על כן אם בכל זה שוקלים שוב הוה חולין בעזרה כיון דל"ה בכלל הציבור לפי טעותם אבל בקטן ששוקל והוא בכלל הציבור שפיר ל"ה חולין בעזרה וא"צ כלל מסירה לציבור:

י') **אמנם** נראה ליישב עוד דהנה לכאורה קשה לי מ"פ בגמ' דמייתיא חולין לעזרה הא כיון דממחצית השקל זה מביאין כל ק"צ כל השנה א"כ אין מגיע ממחצית השקל זה לקרבן אחד שוה פרוטה לכל אחד מכהנים א"כ אין אחד מישראל שיקנה חלק בקרבנות דפחות מפרוטה לא מצי קני עיין כהא"ג ב"ק דף ק"ה לא הי' פרוטה מגיע ליהוריב מוכח כל שאין מגיע לכל כהן פרוטה ל"ש בה השבה ה"נ הא לא מגיע לכל כהן ממחצית שקל שלו בכל קרבן פרוטה לחלקו א"כ ל"ש לומר דהוה חולין בעזרה דהא לא קני הכהנים

כלל שהיא להם החלק בהקרבנות (עתויו"ט פ"ק דשקלים דאין אנו דנין על השקל דהא אין קרב אלא הקרבן) שיהא נקרא קרבנו א"כ רק נקנה להם בכלל הציבור כאחד מישראל א"כ ל"ש שהוא חולין בעזרה אך נראה דהנה במשנה דשקלים איתא דר' ב"ז אמר כל כהן שאין שוקל חוטא אלא דכהנים דורשין מקרא זה לעצמן דכ' כל מנחת כהן כליל תהי' א"כ לה"פ ושתהל"ח קרב משלנו ואין נאכל דהיינו דטעו לדרוש כך לפי"ז י"ל לבן בוכרי הכונה כך דקאי לפי מה שדורשין מקרא זה לעצמן לפטור משקלים מצד דין תורה אפ"ה אם שקלו אין חוטא ועל זה פריך בגמ' שפיר והא מייתיא חולין לעזרה דהא בן בוכרי קאי אם כל כהנים הוה שוקלים דהוה שו"פ אף דפטירי אין חוטאין ואמאי לא חוטאין דהא כיון דלפי דעתו שפטירי דסברי דאם יש להם חלק לכהנים הוה הדין דיהא כליל א"כ אם באמת שוקלים הכהנים א"כ חטא נמי איכא דהא לפי טעותם אין נכללים בשל הציבור א"כ לחלקם ביחד שו"פ הוה חולין בעזרה ומשני דמוסרן להו לציבור והיינו דהא דאין חוטאין הוא במוסרין חלקם לציבור ואין רוצים שיהא להם חלק בכלל ציבור וא"כ ניחא דל"ש להקשות דנאמר שמא לא ימסרו יפה דלזה שפיר שוב אמרינן כל חלק של כהן וכהן הא לא הוה שו"פ דל"ה ממון לענין גזל מהא"ט משום דאמרינן דישראל מחלי לה כדאיתא בסנהדרין דף נ"ט כש"כ בכהנים דל"ש לומר שאין מוסרן יפה ורוצה כל אחד שיהא לו חלק בקרבנות כיון דאין מגיע לחלק כל אחד בכל קרבן שו"פ בוודאי מוחלין ומוסרין יפה:

והנה יש להוסיף עוד לפמש"כ רש"י סוכה דף כ"ז דלרבנן דר"א דיוצאין בסוכה שאולה דכל ישראל יוצאין בסוכה אחת דאין מגיע לכל אחד שו"פ ובמנ"ח פ' אמור הוכיח מפירש"י בפחות מפרוטה לא מיקרי שלו והקשה ע"ז א"כ איך יוצאין בערבה שאין שו"פ וכתב במהר"ם שי"ק פ' קדושים וז"ל דמבואר בגיטין דף כ' החילוק בין כתבו על איה"נ לכתבו על עלה של זית דאין בו שו"פ דמ"מ חזו לאצטרופי אך משום זה לא חשוב גופו ממון והוי כמו שטר דאין גופו ממון וא"י להקנותו וכך הוא בפחות משו"פ מצד עצמו ואינו חשוב רק מצד דחזי להצטרף וא"כ ניחא דיוצאין בערבה מ"מ חזי לאצטרופי וחשוב כשלו משא"כ בסוכה של כל ישראל שאין לשום אחד מישראל רק פחות מפרוטה אין אדם יכול להקנות לחבירו ולכן איכא למימר דל"ש חזי לאצטרופי ולא מיקני שלו וא"כ לפי"ז ל"ש לומר בכהנים שמא לא ימסרנו יפה משום דרוצה שיהא לו חלק בקרבנות ויהא נקרא של שמו כיון דאין מגיע לחלקו בכל קרבן שו"פ לא מיקרי לכם דחלק הפחות מפרוטה אי אפשר שיהא נקרא על שם הבעלים ושיהא נקרא קרבנו לכן ל"ש דחיישינן שמא לא ימסרנו יפה וא"כ ניחא נמי הא דנשים וכן קטנים שוקלים שקליהם ומסרו

לציבור דלא ניחוש שמא לא ימסרו יפה כיון דבכל קרבן וקרבן אין מגיע לכל אחד מהם שו"פ א"כ לא קנו כלל חלק בקרבנות שיהא נקרא קרבנם א"כ למה ניחוש שלא ימסרנו יפה כיון דאף אם לא ימסרנו יפה לא נקרא קרבנו דלא קנו כלל שיהא נקרא חלקם וקרבנם רק נקנה להם בכלל הציבור שיהא כאחד מהם בוודאי מוסרים לציבור יפה ובהא ניחא נמי קו' שעה"מ דקטן מקני קני אקנויי לא מקני א"כ לא מהני כלל מסירתם לציבור והוה חולין בעזרה דלהנ"ל ניחא כיון דלכל קרבן לא מגיע לחלקו שו"פ א"כ ל"ש דקני שיהא קרבן שלו רק אהני מה דתורמין עליו ומקנים לו חלק בקרבן שיהא מכלל הציבור א"כ א"צ שיהא הוא מקנה לציבור דהבי"ד התורמין עליו אין מקנים לו רק שיהא כאחד מכלל הציבור ועוד כיון דמגיע בכל קרבן לחלקו רק פחות מפרוטה דמסתמא מוחלין גם בקטן מסתמא מחול אף דאמרינן בב"מ דף כ"ב דקטן לאו בר מחילה נינהו היינו בשו"פ אבל בפחות מפרוטה דלא חשיב לגבי ישראל ומסתמא מחיל מהני גם בקטן וגם דמצוה למחול שלא גרע מהא דאמרינן בב"מ שם דאף אי יאוש של"מ ל"ה יאוש היכיא דהוה מצוה דמסתמא ניחא לי' מהני ולכן באמר כלך אצל יפות מהני אף למ"ד יאוש שלא מדעת ל"ה יאוש וכמו שבארתי בפ"א מאימ"ז ודו"ק היטיב:

י"א) **והכל** חייבין לבנות אנשים ונשים. וכתב בכ"מ דנפקא לי' מדכתיב ויבואו האנשים על הנשים וכל אשה חכמת לב בידיה טוו אשר נשא לבן בחכמה טוו את העזים ונראה לי ראי' לדבריו דמה דכתיב וכל אשה הי' מפני שהמצוה גם על הנשים והוא מגמ' דשבת דף ע"ד אמר רבב"ח אר"י הטוה את הצמר שעל גבי בהמה בשבת חייב שלש משום גוזז ומשום נופץ ואחת משום טווה ר"ה אמר אין דרך גזיזה בכך ואין דרך טוי' בכך ומקשה והא תנא ר"נ טוו בעזים ושטוף בעזים ופירש"י את העזים קדריש דמשמע מגופן של עזים וכתיב בחכמה טוו את העזים אלמא קרו לי' טוי' ומשני חכמה יתירה היו עושין כן אבל סתם נשים אין עושין כן והוי כלאחר יד וכתבו התוס' חכמה יתירה שאני והעושים כן בטלה דעתן כמו באנשי הוצל והוקשו משבת דף קמ"ד דמוקמינן דבאתרא ל"א בטלה דעתן ותי' דהיינו משום דאלו הי' לכו"ע הרבה גמלים כמו לאנשי ערבי' ג"כ הי' עושין כן והקשה לפי"ז בספר ישמח משה אכתי כאן דהי' נשים רבות מאוד שעושין ואלו הי' יודעין כן גם בדורות שאחריהם הי' כולן עושים כך א"כ ל"ש בטלה דעתם ותי' דלכאורה יש להבין מה תועלת הי' בזה לטוות מן העזים כשהן חיין ולמה לנו החכמה הזאת ומצאתי למהרש"א בח"א דרצו לטוות במה שאין לו שייכות טומאה כלל דהיינו בבע"ח משום דהוה דוגמת העליונים א"כ לפי"ז תועלת זה אינו רק במשכן אבל לא בשאר דברים וא"כ דומה ממש לאנשי הוצל והנה קיימ"ל כרב כהנא כמו שפסק בפ"ט משבת ובאמת

הוא חידוש גדול דכל מלאכת שבת ממלאכת המשכן גמרינן וטוי' זו הי' במשכן ופטור עלי' בשבת משום דבטלה דעתן דאין דרך מלאכה זו בשום מקום רק במשכן לכך בטלה דעתן ולדעת זה כוונה תורה הק' דאם הי' כתיב וכל הנשים אשר נשא לבן בחכמה טוו את העזים הו"א כיון דכל מלאכת שבת ממלאכת המשכן ילפינן א"כ הו"א דטווי' זו הי' במשכן וודאי חייב עלי' בשבת לכן כתיב אותנה לומר לך דוקא אותנה העוסקים במשכן נשא לבן לכך ולא בשום מקום אף לבעלי חכמה יתירה שאין תועלת בו בשום מקום לכך אין דרך טווי' בכך ופטור בשבת עכ"ד והנה לפי"ז בס"ד דפריך מדכתיב טוו את העזים ע"כ דהי' סובר כיון דכל מלאכת שבת ממשכן ילפינן דהיינו מדהוצרך בתורה ליכתוב דאין מלאכת משכן דוחה שבת ע"כ משום דהוא מלאכה לענין שבת וא"כ כיון דהוה במשכן טוי' מן העזים גם ע"ז הזהירה תורה שלא יטוו מן העזים בשבת ע"כ דהוה מלאכה לענין שבת דדרך טוי' בכך וע"ז משני חכמה יתירה שאני דהיינו דאין בו תועלת רק במשכן ע"כ בטלה דעתו אבל עכ"פ נשמע מדס"ד דהוה מלאכה ע"כ משום דכל דמה דהוה במשכן הוה מלאכה גם לענין שבת רק דהו"א דמלאכת משכן ידחה שבת גלי קרא דאין דוחה שבת א"כ לס"ד דטוי' מעל העזים הוה מלאכה לענין שבת ע"כ גם ע"ז הזהירה תורה שלא יטוו מעל העזים שלא נאמר דעשה דמקדש ידחה שבת א"כ ממילא נשמע דגם בנשים איכא מ"ע דלבנות המקדש וע"כ הו"א דידחה מלאכת טוי' שמעל העזים בשבת ג"כ ולכן גלי קרא דאין דוחה מוכח דאיכא בדידהו ג"כ מ"ע לבנות ולסייע בבנין המקדש ודו"ק:

י"ב) **והכל** חייבין לבנות ולסייע בבנין וכו'. והנה יש לתמוה בזה טובא כיון דכתב לעיל דאין בונין בלילה א"כ הוה מעשהז"ג וא"כ נשים פטורות ואיך כתב דגם נשים חייבות במ"ע זו ועוד יותר יפלא דמנ"ל לרבינו דנשים חייבות ואי מקרא דכל אשה חכמת לב וכמש"כ הכ"מ יקשה טובא דהנה הריטב"א קידושין דף ל"ה הקשה כיון דכתיב דבר אל בנ"י ויקחו לי תרומה א"כ נדרוש בנ"י ולא בנות ישראל ואיך הביאו נשים ג"כ תרומה לנדבת המשכן דכתיב ויבואו האנשים על הנשים ותי' דהתם הביאו מעצמן ולא נצטוו בכך אבל לרבינו דכ' דחייבין יקשה שפיר הא כתיב בני ישראל ולא בנות ישראל ומהא דכ' ויבואו האנשים על הנשים לא נשמע ע"כ רק רשות ועוד בשלמא אי ל"ה גזה"כ ונוהג בלילה הי' אפשר לומר דלא ממעטינן מבני ישראל נשים דכבר איתרבאי נשים דנודבין ונודבין כמו איש וכמו דמרבינן נכרי וכמש"כ הריטב"א שם בתירוץ השני ולא גרע משאר נדבה דשייכה בנשים אבל כיון דהוה מעשהז"ג יקשה כיון דכתיב בנ"י דמשמע ולא בנות ישראל א"כ איתמעט נשים דל"ש לומר דאיתרבו בנדבה דהא נדבה לא תליא בזמן

ושייכה בלילה אבל בנין מקדש דליכא בלילה הוה מעשהז"ג שפיר י"ל דמיעטה קרא ואיך כתב רבינו דנשים חייבת בבנין מקדש ואומר לישב ואקדים הנה בפ"ב דביכורים במשנה נשים מביאות ואין קורות משום דלא מצי לקרות את האדמה אשר נתת לי וכן פסק רבינו בפ"ד מביכורים ובטו"א מגילה דף כ"ח הקשה הא מעשהז"ג דאין מביאין אחר חנוכה ולא קודם עצרת וא"כ אמאי נשים מביאות ותי' בטו"א לדעת רבינו פ"ג מביכורים דמה שביכרו קודם חנוכה מביאין אף אחר חנוכה א"כ ל"ה ז"ג וקשיא לי דהא ציצית מעשהז"ג כדאיתא בקידושין והוקשו תוס' למ"ד כסות יום חייב בלילה איך הוה מעשהז"ג ותי' כיון דהחיוב בלילה רק יען דהבגד הוה כסות יום א"כ חיובו תלוי בזמן מיקרי מעשהז"ג וא"כ יקשה שוב מביכורים דא"ל כתי' הטו"א יען דאם ביכרו קודם חנוכה מביא דעכ"פ תלוי חיובו בזמן מיקרי מעשהז"ג כמו ציצית ולכן נראה לישב כיון דזה רק חייבה תורה למי שיש לו קרקע א"כ ל"ש דהוה מעשהז"ג נשים פטורות כיון דאין זה חובת הגוף רק החיוב מוטל על מי שיש לו קרקע ואם אשה יש לה קרקע שפיר מחייבת (ועיין ניטין דף מ"ז מוכח כך דליכא חובת הגוף בביכורים) אך לכאורה יש להשיב גם ציצית תלוי רק במי שיש לו בגד בת ד' כנפות ואפ"ה חשיב ז"ג לק"מ דשאני ציצית דהחיוב על האדם ומענשי עלי' בעושה טצדקי לפטור מציצית כדאיתא במנחות דף מ"ב אבל ביכורים אטו חייב אדם ליקח קרקע שיתחייב בביכורים וא"ש אך יקשה לפי"ז א"כ מ"פ בקידושין ל"ל קרא למעט אשה מראי' מזכורך להוציא נשים הא הוה מעשהז"ג ולפמש"כ יקשה דשפיר צריכין למעט אשה דהו"א אף דז"ג נשים חייבות דהא בפסחים דף ה' איתא דמי שאין לו קרקע פטור מראי' א"כ היכיא דתלוי החיוב במי שיש לו קרקע ובאין לו קרקע אין חייב ליקנות קרקע כמו בביכורים הו"א דנשים חייבות לכן צריך קרא למעט אך יש לומר דבנובי"ת הקשה מה קאמר הגמ' דלכך צריך קרא בראי' דלא נילף מהקהל הא ל"ד דהקהל חייבין אף מי שאין לו קרקע משא"כ ראי' ולפמש"כ חדא מתורצת בחברתה דהנה בנוב"י שם הוכיח דרב פליג אדר"א וחייב שאין לו קרקע ולפי"ז א"ש דממנ"פ למ"ד בעי קרקע א"כ בלא"ה לא קשיא למה צריך זכורך דהרי בכהא"ג הו"א נשים חייבות כיון דתלוי בקרקע וא"צ לילף מהקהל ורק עיקר קו' הגמ' ל"ל זכורך רק למ"ד דראי' ל"ב קרקע ע"ז שפיר משני דהו"א לילף מהקהל דא"ל דהא הקהל חייב אף מי שאין לו קרקע בהא קאי עתה ע"כ למ"ד דגם בראי' ל"ב קרקע ועוד יש ליישב לפמש"כ ל"ש פירכא דהקהל באין לו קרקע ג"כ חייב לכן נשים חייבות דהא לפמש"כ נהפוך הוא דנשים חייבות יותר מסברא בראי' למ"ד דבעי קרקע דבתלוי בקרקע ל"ש כ"כ לפטור מטעם מעשהז"ג וכהא"ג כ' ריטב"א בקידושין דל"ש

לענין סמיכה לפטור מטעם דהז"ג כיון דחובת קרבן הוא):

י"ג) **עוד** יש ליישב מה שהקשינו דמ"פ מראי' הא תלוי ביש לו קרקע די"ל דדוקא בביכורים דעיקר החיוב על הקרקע שיש לו אבל כאן החיוב על האדם לעלות ברגל רק שהתורה תלתה בתנאי דיש לו קרקע א"כ כהא"ג שפיר הוה מעשהז"ג ובסברא זו יש ליישב קו' האוהל דוד לפמש"כ תוס' ריש פסחים דאין חיוב בק"פ רק מי שיש לו קרקע א"כ איך מכשירי פסח דוחה שבת הא אפשר להפקיר נכסיו ויהא פטור מק"פ כדאמרינן בשבת דף קל"א לענין ציצית דלא דחי שבת משום דאי בעי מפקיר לנכסיו דיפטור ממצות ציצית להנ"ל י"ל דוקא דאינה מצוה חיובית ורק ע"י מצות ציצית הבגד נעשה המצוה שפיר מהני סברא דאי בעי מפקיר ולא יהא לו במה לקיים מ"ע א"כ אין עליו חיוב כלל לכן א"ד שבת אבל בק"פ נהי דרק ביש לו קרקע חייב בק"פ אבל המצוה הא לא מתקיים עם הקרקע ואין אלא תנאי לקיום המצוה כהא"ג ל"א הואיל דאי בעי מפקיר א"ד שבת דהא עכ"פ מצות ק"פ חייב לקיים ואפשר לעשות בלא קרקע הא לא דמיא אלא להא אי הוה אמרינן דאין חיוב לעשות ק"פ רק למי שיש לו שה ובאין לו פטור וא"ח להמנות על של אחרים אז הוה דומה להא דציצית ול"ה מצי דחי שבת באמת כיון דהמצוה נעשית עם השה אבל הא באמת חייב להמנות על השה ואף באין לו שה חייב בק"פ א"כ ל"ש לומר דאי בעי מפקיר לא ידחה שבת והבן ודאתאן עלה דהאי קו' אוהל דוד הנה לדעתי לק"מ דהנה מי שהוא בדרך רחוקה הא פטור מק"פ ואין חייב אלא בשהוא בירושלים בערב פסח וא"כ נהי דמי שאין לו קרקע פטור מק"פ היינו דאין חייב לעלות וליראות בעזרה להביא פסחו אבל כיון דאנו דנין כשבא להקריב פסחו שהוא עומד עליו בעזרה לקיים המצוה בע"פ שחל בשבת ואנו דנין לומר שלא ידחה משום דאי בעי הוה מפקיר והוה פטור מק"פ הא ל"א יען דאז כבר נתחייב בק"פ דרק כ"ז שלא עלה לירושלים לעשות פסחו אמרינן דאין חייב לעלות לירושלים כדי להביא פסחו אם אין לו קרקע ופטור מק"פ ונפ"מ היכיא דלא הי' רחוק כ"כ שיפטור מטעם דרך רחוקה או דנפ"מ שאין חייב בפסח שני דאי משום דהוה דרך רחוקה הא חייב בפסח שני ובאין לו קרקע דלא הי' עליו בראשון חיוב להביא פסחו לעזרה כמו בראי' פטור גם מפסח שני ודו"ק (ובפ"א מק"פ בארתי עוד בדרך אחר):

והנה הקשו הא דבדרך רחוקה פטור מק"פ שכתבו תוס' פסחים דף צ"א משום דתחומין דאורייתא והא תחומין אין אלא לאו בעלמא ליתי עשה דפסח דבכרת וידחה לל"ת אמנם לפמש"כ ניחא דרק כשהוא בירושלים אית לן דמכשירין ק"פ דוחה שבת דלא אפשר בהפקר דהא כבר הוא בירושלים אבל כשהוא חוץ לתחום ל"ש עדל"ת דע"ז אמרינן

שפיר כיון דאי מפקיר הקרקע שיש לו מפטר מק"פ וא"ח לעלות לעשות ק"פ ל"ש כלל עדל"ת ודו"ק:

הדרן לדמעיקרא דתלוי בתנאי שיהא לו קרקע ל"ה כמ"ע שהז"ג וקשה עדיין ממעקה דקחשוב לו ממ"ע שאהז"ג ותיפוק לי' בלא"ה הא רק חייבות במי שיש לה בית וכן במזוזה במי שיש לו דירה וא"כ אף אי הוה מ"ע שהז"ג ג"כ חייבות אך לזה י"ל דשאני ביכורים עכ"פ מביא מה דנתבכרו קודם חנוכה ל"ה ז"ג ורק דקשה ע"ז מציצית דהוה ז"ג משום דכסות יום דוקא חייב י"ל דשאני ציצית דמענשין בעידן ריתחא וחייב לעשות בגד של ד' כנפות וכמו שאכתוב לקמן בארוכה והנה בטו"א הקשה עוד הא עכ"פ בלילה בוודאי אין מביאין ביכורים דאין תנופה ואין קריאה אלא ביום דכתיב הגדתי היום א"כ הוה מעשהז"ג ולכן נראה לחדש טעם אחר יען דתלוי ביכורים בביאת הארץ א"כ הוה חובת קרקע ול"ה חובת הגוף כלל כהא"ג אין לחלק בין נשים לאנשים וחייבות אף שהז"ג ולא יקשה ממעקה דמעקה חייב גם בחו"ל א"כ הוה חובת הגוף רק דלא מתחייב רק במי שיש לו דירה לכן אי הוה מעשהז"ג הי' נשים פטורות וא"כ השתא דאתית להכי גם מראי' ל"ק דאף דתלוי במי שיש לו קרקע הוה חובת הגוף כיון דלא תלוי בביאת הארץ (והנה בהך דרב אמי נראה דלכאורה תמוה אטו משום דל"ש בי' ולא יחמוד איש את ארצך פטרו רחמנא מראי' אך י"ל דבאמת מי שהוא טמא ואין ראוי להראות פטור מקרבן ראי' אלא דחובה עליו לטהר כדי שיבוא לכלל חיוב ראי' כמש"כ רבינו דחייב לטהר ברגל משום קרבנות הנה כל זה במי שיש לו קרקע אבל במי שאין לו קרקע הנה אינו מחוייב לטהר עצמו כדי שיהא ראוי לקרבן ראי' ומזה אייריא ר' אמי ולכאורה יש לומר דבאמת הא רבינו לא הביא הך דר"א ובנובי"ת תמה עליו להנ"ל י"ל כיון דקיימ"ל חייב אדם לטהר עצמו ברגל ולדעת רבינו היינו משום חיוב קרבן ראי' וקרבן שלמי שמחה וכיון דסתמא אמרו חייב אדם לטהר ברגל אף מי שאין לו קרקע נשמע דלית לן הא דר' אמי ודו"ק):

ולכאורה יש להשיב ע"ז דלקמן בשמעתין דחדש פריך מה תלוי בארץ ומה אין תלוי בארץ אי לימא דכתיב ביאה הרי תפילין דכתיב ביאה והקשו תוס' מנ"ל כלל דתפילין חייב בחו"ל ולדעתי י"ל דאי ס"ד דפטור א"כ מנ"ל במשנה דלעיל דמעשהז"ג נשים פטורות דגמר מתפילין כדאיתא בדף ל"ה וכסתם משנה ברכות פ"ב דילמא רק תפילין דתלוי בביאת הארץ וגם ז"ג לכן נשים פטורות אע"כ תפילין חייבין אף בחו"ל ושפיר ילפינן לכל ז"ג דפטורות מתפילין וא"כ מוכח לכאורה דלא כסברתינו דאדרבא יותר יש לפטור נשים במעשהז"ג היכא דתלוי בביאת הארץ אך א"ש מאוד וודאי בתפילין דלא

תלוי בחובת קרקע אי אפ"ה הוה אמרינן דחייב רק בארץ אז הי' בוודאי הסברא נותנת יותר לפטור נשים אבל כיון דמסיק דל"ח תלוי בארץ רק מה שחובת קרקע לפי"ז בוודאי במצוה שרק חובת קרקע מסתבר יותר לחייב נשים אף דז"ג ויצא לנו דצריכין אנו שני טעמים שאמרנו דדוקא בביכורים דתלוי בקרקע וגם בביאת הארץ נשים חייבות אף דז"ג משא"כ ראי' דהוא תלוי בקרקע שיש לו בחו"ל ולא תליא בקדושת הארץ וכן במעקה הוה שפיר נשים פטורות:

ואולם לפי"ז שוב יקשה כקו' הנוב"י איך יליף מהקהל הא הקהל חייב אף במי שאין לו קרקע אך הנה קו' נוב"י נראה ליישב דמה שהוכיח בנוב"י דבהקהל ל"ב קרקע דכתיב וגרך ומניין לגר קרקע בא"י דלא נטלו חלק בא"י ואי בקנה קרקע הא ל"ה רק קנ"פ דחוזר ביובל הוא תמוה דהא רבינו בפ"ד מביכורים פסק דגר מביא ביכורים א"כ הרי דמשכחת בגר שיהא לו קרקע בא"י והיינו בלקח מגוי קרקע בעודו גוי שנתגייר דהוה כקנה מגוי כמש"כ במשל"מ פ"ט מנגעים ובוודאי בקנה מגוי א"א להחזיר כיון דאתא מכח גוי כמש"כ ברבינו פ"א מתרומות ועמשל"מ שם דלכל מילי אמרינן כך (כמו שבארתי לעיל בהלכה א') וא"כ גם בהקהל בעינן קרקע דיש לנו לילף מראי' וכמש"כ בנוב"י ומהא דכתיב וגרך לא נשמע דל"ב קרקע כנ"ל והא דרבינו לא הביא הך דר"א כבר בארתי לעיל דנשמע דלא קיימ"ל דר"א מכח קושיא אחריתא שהקשה בטו"א בחגיגה דף ה' דפריך משמואל שלא העלהו לרגל ויקשה הא כיון שאבותיו בחיים לא הי' לו קרקע ואי בהקנו לו הא הוה רק קנ"פ ע"כ דלית לי' דרב אמי:

והנה יש לפלפל בזה עוד בהא דאיתא בפסחים דף צ"א דיליף מקרא דאשה חייבות בק"פ ויקשה ל"ל קרא הא כיון דחייבות כרת נשים חייבות כאנשים וכבר הקשה כהא"ג בשעה"מ הל' יוסה"ת וכ"ת משום דהוה ז"ג הא כיון דתלוי ביש לו קרקע חייבות אף שהז"ג אך לפמש"כ בתלה בביאת הארץ נשים פטורות א"ש רק ע"ז קשה להיפוך ר"ש דממעט נשים ל"ל קרא הא הוה מעשהז"ג וצ"ל דפליגי אי בעינן קרקע לענין ראי' וק"פ דהוא פלוגתא דרב ור' אמי כנוב"י הנ"ל ועשה"מ תי' באופן אחר ועמש"כ בפ"ח מה' אלו (ועיין רשב"א קידושין שכ' דביכורים ל"ה מעשהז"ג ועיין במקנה שם שחקר למה ל"ה מעשהז"ג אולם הנכון בזה דהנה מעשהז"ג שייך במידי שהזמן גורם החיוב כמו סוכה ולולב ומצינו להיפוך מצות שהזמן גורם הפטור כציצית ותפילין אבל ביכורים אין הזמן גורם לא הפטור ולא החיוב אלא שתלוי בטבע הענין דעד חנוכה מצוי בארצך ומהא"ט כתב הרמב"ן דספירות העומר ל"ח ז"ג משום דהעומר שמביאין אין החיוב בזמן אלא דאז ראשית ביכור התבואה וכהא"ג כתב הטו"א שם):

אמנם קו' הטו"א יש ליישב עוד בדרך אחר ובזה יתישבו גם דברי רבינו פה דהנה אני אומר במידי דנעשה במקדש ל"ש מעשהז"ג דהא כל דבר ומעשה המקדש רק ביום וכהא"ג אמרינן בקידושין דף מ"א שאני קדשים דכל מעשיהן ע"י שליח והא דבראי' והקהל אמרינן דהוה מעשהז"ג היינו משום דהזמן גורם וכפרש"י במשנה דבר שהזמן גורם החיוב ולקמן בארתי בזה דבר נחמד וזהו גם במידי דמקדש חשוב מעשהז"ג אבל מה דהוה בכל עת רק דאין נוהג בלילה דהזמן גורם הפטור משום זה לא מפטרי נשים מטעם מעשהז"ג ובזה א"ש קו' תוס' קידושין דף ל"ו משחיטה וסמיכה דאין נוהג בלילה והוה מעשהז"ג ובזה יתיישב מה דהקשו למה צריך למסקנא לילף מהיקשא דתפילין כיון דיש לילף מהקהל וראי' ובפנ"י כתב דיש לחלק משום דהוה מזמן לזמן ולפמש"כ ניחא יותר דבמקדש מה דאין נוהג בלילה ל"ח ז"ג רק מה דאין נוהג משום דזמן גורם לחיובא זה הוה מעשהז"ג א"כ הו"א בכל מצות כן דל"ח כלל מעשהז"ג רק מצות שהזמן גורם לחיובא ול"ה מחלקין בין מצות שבמקדש לשאר מצות לכן צריך ללמוד מתפילין דמה שאין נוהג בלילה ג"כ הוה מעשהז"ג ופטורות וע"כ לחלק בין מצות שבמקדש לשאר מצות וא"כ ניחא דבנין מקדש מה שאין חייבין בלילה ל"ח מעשהז"ג ונוהג בנשים:

ואמנם בפשיטות י"ל עוד באופן אחר דל"ח מעשהז"ג דרק במצוה שבכל יום מצוה בפ"ע או שאם יקיים היום לא יהא למחר מצוה שייך דהוה ז"ג אבל בנין מקדש עד שיוגמר הכל מצוה אחד א"כ אף שבלילה אין בונין ל"ח מעשהז"ג וכש"כ דא"ש לפמש"כ המקנה בקידושין ובטו"א חגיגה דף ט"ו דהיכיא דלילה רק הפסק הוה לא ביטול מצוה דיתקיים למחר ל"ח ז"ג א"כ א"ש ממילא גם כאן דלא מתבטל המצוה מה שאין בונין בלילה דלכשיגמר יתקיים העשה דבנין המקדש אף שהפסיק ולא בנה בלילה ל"ח ז"ג ושפיר נשים חייבות:

י"ד) **מעתה** נבוא לישב קו' ראשונה דנמעט נשים מדכתיב בנ"י ולא בנות ישראל לפמש"כ המרדכי דנשים פסולות לקשור ציצית הואיל ואינן חייבות במצוה זו א"כ אי איתא דנשים נתמעטו א"כ יהא פסולין לעשות מלאכה לנדבת המשכן וקרא כתיב ויבואו האנשים על הנשים דא"ל כמש"כ ריטב"א דהוה רק רשות דהא אי פטורות הי' פסולין למלאכת מעשה המשכן:

והנה יש להביא ראי' לדעת רבינו מסוג' דיבמות דף ה' דתוס' שם הקשו שבת עשה ול"ת ואיך ס"ד דעשה דבנין ביהמ"ק דוחה ל"ת ועשה ולדעת רבינו י"ל בנשים דליכא עשה בשבת דז"ג א"כ הו"א בנשים לידחי עשה דבנין ביהמ"ק ל"ת דשבת לכן צריך קרא דא"ד שבת ג"כ מוכח דנשים חייבות במ"ע דבנין ביהמ"ק (וכהא"ג העלה במקנה ליישב

אידך קו' תוס' אהא דהו"א עשה דכיבוד דוחה שבת הא הוה עול"ת ותי' דהו"א בנשים לידחי) אך לכאורה יש לדחות ראי' זו דהנה בהפלאה פ' תשא הקשה איך ס"ד עשה דוחה שבת הא אין בעידנא ותי' בעשיית כלים דהחיוב משום מכה בפטיש שייך בעידנא הו"א דדחי וא"כ סוג' דיבמות מייריא מעשיית כלים והנה עשיית כלים גם בלילה איתא א"כ ל"ה ז"ג לכן שפיר נשים חייבות והו"א דבנשים לידחי שבת דליכא אלא ל"ת ואין ראי' דבבנין דאין נוהג בלילה דאפ"ה נוהג בנשים אך לישנא דגמ' מאי לאו בבונה וסותר לא משמע כדברי הפלאה דבכלים אייריא אלא דאייריא בבנין והא דיקשה הא ל"ה בעידנא י"ל דהוה מ"ע דרבים ל"ב בעידנא וכאן דע"י כל ישראל מתקיים המ"ע חשוב בוודאי מצוה דרבים וגם י"ל דכל משהו ומשהו שבונין שבונין הוה מהמצוה שפיר הוה בעידנא כמבואר בנמ"י פ"ב דב"מ גבי מצות מילה:

וכן יש להביא ראי' מיבמות שם מדפריך נגמר מבנין המקדש דלא דחי ל"ת דמחמר ויקשה בנין ביהמ"ק הוה עשה דאין שוה בכל לכן לא דחי ל"ת לחודי' אע"כ דבאמת נשים חייבות והוה מ"ע ששוה בכל וכן יש להוכיח מע"ז דף נ"א דפריך הגמ' למה גנזו אבני מזבח ששקצו אנשי יון דליתברינהו וליבטלינהו והוכיח הר"י אכסנדרי דהיכיא דמתקן שרי לעבור אל"ת כן לד' אלקיכם וביאר בח"ס סי' רס"ו דהיינו דעשה דבנין מזבח דוחל"ת ואי אין נוהג בנשים הוה עשה דאין שוה בכל אמאי דחי ל"ת דנוהג בנשים אע"כ דנוהג בנשים ונראה להביא ראי' ברורה לרבינו מב"ב דף ד' דבבא בן בוטא נתן עצה להורדוס לנתוץ ביהמ"ק ולבנות במקומו ויש להבין מאי הביאו לבבא בן בוטא לתת לו עצה זו וכי משום דלא הי' יפה כ"כ כמבואר ליוסף בן גריון זהו בוודאי דוחק בשלמא למ"ד דתיוהא חזו בי' ניחא אבל למ"ד דמלכותא שאני הנה זה רק יספיק דלא קאעביד איסורא אבל עכ"פ מה הכרח הי' לו ליתן לו עצה זו ובפמ"ג סי' קנ"ב הקשה יותר לדעת הראב"ד דהלכה דאין מקריבין כשאין בית א"כ איך ביטל מ"ע דהקרבת תמידין בכל יום דעד שנבנה הבית א"א להקריב תמידין ונראה דהנה בר"ה דף ד' איתא דבבנין בית שני הי' מעצים ולא סדו בסידא והקשה בסדר משנה פ"ז מע"ז הא אסור לבנות בנין של עצים ותי' כיון דלא נתן מלכות רשות רק לבנות בשל עצים עשה דבנין מקדש דחי ל"ת ומעתה י"ל דזה הניאו לבן בוטא לתת עצה לסתור המקדש כיון דהי' בנין של עצים ואיכא איסורא אף בקיומו כדמוכח מהא דאיתא בירושלמי פ"ק דמגילה דהקהל מאחרין ולא מקדימין משום דא"א לעשות מע"ש דכ' לא תטע ולכאורה דברי ירושלמי אין מובנים דהא ע"כ אחר השבת עושין של עץ וע"כ הכונה דלאחר השבת דאז הוה לצורך שרי כמש"כ לעיל דין ט' אבל לעשות מע"ש כיון דאפשר אחר השבת א"כ אסור בקיומו אם

יקדימו מקודם השבת ולכן נתן עצה לסתור ולבנותו מאבנים וא"כ יקשה אכתי מאי אהני הא עברו בלאו דלא תעשון כן לד' אלקיכם ומה לי לאו זה או לאו זה וע"כ דעשה דבנין דחי ל"ת דלא תעשון כן ומה גם דלאו דלא תטע עץ מסייע לידחי הלאו דלא תעשון (עב"מ דף ל"א ברש"י ובריא"ף שם) ומעתה יקשה כיון דהורדוס עבד הוה וליכא בדידי' עשה דבנין ובהלאו דל"ת כן מוזהר גם הוא ול"ש בי' עשה דחל"ת וא"כ אכתי קשה איך השיאו עצה לסתור ביהמ"ק לעבור בלאו דלא תעשון אלא וודאי נשים חייבות וה"ה עבד ואיכא למימר דעשה דבנין דוחה ל"ת וא"כ יש מכאן ראי' נכונה לשיטת רבינו ועמש"כ מזה בה"א:

ט"ו) **אמנם** יש עוד דרך אחר לפני דשפיר הוה בנין ביהמ"ק מעשאהז"ג דהנה תוס' הקשו ל"ל אותו ולא אותה דפטורה מלמול בנה הא הוה מעשהז"ג דאין מלין בלילה אמנם י"ל דהנה קיימ"ל דאין לילה מחוסר זמן דהיינו דכל היכיא דממעטינן לילה מדכתיב ביום אזי אמרינן דלילה אמח"ז משום דגם בלילה חיובא רמי עלי' אלא שאין עבודת לילה כשירה עיין חגיגה דף ח' וזבחים דף י"ב ומנחות דף ו' ודף ק' ומהא"ט אמרינן שם דיום להרצאה ולילה לקדושה ולכן אם קידש מנחה בכלי בלילה חלה עליו הקדושה לאפסולי בלינה ולפי"ז י"ל דרק בציצית הוה מעשהז"ג משום דאין נוהג בלילה יען דבפירוש פטרה הכתוב בלילה מציצית מוראיתם אותו ולא רמיא עלי' מצוה בלילה אבל מילה דלא נתמעט אלא מדכתיב ביום השמיני א"כ שוב אמרינן לילה אמח"ז דמצוה רמיא עלי' וכן הדבר מבואר בירושלמי פ' הערל דבעי התם ליל שמיני מה את עביד ופשוט לי' ליל שמיני כשמיני ואסור לסוכו בתרומה דהוה כערל בזמנו הרי אף דז' ימים מותר לסוכו דל"ה ערל עדיין כיון שאין חיובא עליו בליל ח' אסור דהוה כערל דחיובא עליו רמיא בלילה אלא דבלילה אין המצוה כשירה והוה כערל ביום השמיני וכן מוכח שדעת תוס' בקידושין דף ל"ד שהקשו דשריפת קדשים ידחה יו"ט ותמהו הא שרפ"ק הוה מ"ע שהז"ג עשעה"מ פי"ט מפסה"ק ולפמש"כ ניחא דלילה אמח"ז כיון דכל הטעם דאין שורפין קדשים מדכ' ביום השלישי באש ישרף ולא בלילה כהא"ג רמיא חיובא עלי' אלא דאין לילה כשרה לכל שרפ"ק וכמש"כ בשעה"מ לתרץ הא דל"ה מעשהז"ג מה דאין שורפין קדשים ביו"ט משום דמצוה רמיא עלי' אלא דאסורא גרים יעש"ה וא"כ ניחא גם דברי רבינו פה דנשים חייבות בבנין ביהמ"ק משום דהא דאין בונין בלילה אינו משום דלא רמיא עלי' חיובא בלילה אלא משום דאין כשרה בלילה מדכתיב ביום הקים המשכן נתמעט לילה ואמרינן דאין לילה מח"ז ול"ח מעשהז"ג וא"ש ועמש"כ בפ"ח ממעה"ק ופ"ד מפסהמ"ק דרבינו פסק דלילה אמח"ז:

אחר שכתבתי ראיתי שבספר הרוקח כתב ככל החזיון הזה בהל' לולב וז"ל זמן גרמא נשים פטורות בפ' א' דקידושין כל מצות עשה שהזז"ג נשים פטורות כמו סוכה ולולב שאם יעבר הזמן שוב אין לו תשלומין והם ביום ולא בלילה כדאמר בשבת בפ' ר"א דף קל"א ציצית ותפילין אין להם זמן קבוע כל שעתא ושעתא זמנה הוא ואין שייך בהם תשלומין שהרי היום מפטרו אבל מילה שזמנה קבוע ביום השמיני ימול לא הוה מ"ע שזמן גרמא שהרי אם לא נימל בזמנה כל הימים שיבאו תשלומי דיום שמיני נינהו ודמי לפ"א דחגיגה חיגר בראשון ונתפשט ביום שני דכולי תשלומי דראשון הם משו"ה איצטרך בקידושין דף כ"ח כאשר צוה אותו אלקים ולא אותה גבי מילא דלא דמו לתפילין כמו פדה"ב שיכול לפדות מבן ל' ואילך כל שעה שירצה אע"ג דמילה ביום ולא בלילה בפ"ב דמגילה אין מלין ולא טובלין אלא ביום וביבמות דף ע"ב דנימל לשמונה או לשנים עשר אין נימול אלא ביום מן וביום מיהו יש לה תשלומין ולא דמי לתפילין ומדבעינן בפ' הערל יום הבראתו כיום הולדו כדמפרש התם ולא דמי לסוכה ולולב עכ"ד ולפי"ז בנין ביהמ"ק ל"ח מעשהז"ג כיון דכולהו יומא תשלומי דראשון נינהו דאי הוה אפשר לבנות ביומא חדא הוה מתקיים מ"ע ואין עליו עוד חיוב רק שאי אפשר לקיים ביום אחד הוה כולהו תשלומין דיומא קמא (שוב ראיתי באור זרוע ה' מילה שכ' דלכן ל"ה מעשהז"ג דנשים פטורות דרק במצות התלוית בגוף האדם דילפינן מתפילין אבל מצוה שאדם מצוה בה על אחרים כגון מילה דז"ג מחייבה לכן איצטריך אותו ולא אותה והוא ע"ד שכתבתי:

ט"ז) **והנה** בהך שמעתתא דקידושין אמר רבא פפונאי ידעי טעמא דהא מילתא הקשו כל התורה כולה לתפילין דכ' למען תהי' תורת ד' בפיך ומדעשהז"ג נשים פטורות מכלל דאז"ג נשים חייבות ופירש"י מדכ' בתפלין לפטור מ"ע שהז"ג ותוס' הבינו שכונת רש"י דאי באין ז"ג ג"כ פטורות א"צ קרא דבז"ג נשים פטורות מקו"ח ותמהו ע"ז דילמא הוה ילפינן ממצה והקהל לחיובא ונראה לי כונה אחרת דהנה רש"י פי' הקשו כל התורה כולה לתפילין ולא שבקינן הקישא ונילף בבנין אב ממצה והקהל לחיובא ומעשאה"ג לפטור מת"ת משמע דכל זה משום דהיקש עדיפא לכן לא ילפינן מעשאה"ג לפטור מת"ת ולפי' תוס' לא משום דהיקש עדיף אלא משום דא"כ קרא מיותר לגמרי ועוד הקשה מהרש"א דרש"י פי' למ"ד תפילין אז"ג ויליף איפכא דז"ג חייבות והקשה מהרש"א מנ"ל דילמא כולהו לפטור ונראה ליישב דהנה תוס' יבמות דף ה' הקשו הא ציצית אין שוה בכל אמאי דחי ל"ת דכלאים והנה ליישב זה לכאורה נצטרך לומר באמת כרבנן דר"ש דציצית ל"ה מעשהז"ג ובאז"ג הא נשים חייבות אמנם אי נאמר דנשים פטורות

ממעשאהז"ג הדרה קו' לדוכתי' הא ל"ה שוה בכל ונצטרך לומר דבאמת ציצית הוה מעשז"ג ונשים חייבות במעשז"ג כמו במצה והקהל א"כ ממנ"פ ליכא למילף תרווייהו לפטור דא"כ ל"ה שוה בכל ואיך דחי מצות ציצית ל"ת דכלאים ולכך פירש"י דילפינן איפכא אך לכאורה קשה א"כ לעיל דפריך הגמ' ותו מעשאז"ג מנ"ל דחייב נילף מת"ת לפטור משמע דרצה לילף כולהו לפטור ויקשה א"כ ציצית הוה עשה דאין שוה בכל וא"ד ל"ת דכלאים ואולם נראה דהנה קו' תוס' הנ"ל דציצית אין שוה בכל איך דחי ל"ת יש ליישב דהא עכ"פ פשיטא דנשים יכולין להביא עצמן לידי חיובא כשיטת תוס' עירובין דף צ"ב א"כ י"ל רק עשה דכהנים ל"ה שוה בכל יען דאין יכול להביא עצמו לידי חיוב כלל דאין ישראל יכול להחמיר עליו לקיים מ"ע דכהנים ע"כ הוה עשה דאין שוה בכל ולא אלים לידחי ל"ת אבל בציצית דעכ"פ יכולין להביא עצמן לידי חיוב שפיר אלים כמו שאר עשה השוה בכל דזה מיקרי ג"כ עשה השוה בכל ולפי"ז י"ל דהנה בסי' י"א איתא דנשים כשרים לעשות ציצית אך י"א שאין כשרים לעשות ציצית ובתפילין קיימ"ל בסי' ל"ז דנשים פסולות לכתיבת תפילין משום דכל שאין בר קשירה אין בכתיבה ואמאי לא דרשינן כן בציצית ולהנ"ל י"ל דהנה בתפילין קיימ"ל דאין נשים יכולין להביא עצמן לידי חיוב הנחת תפילין א"כ שפיר ל"ה בכלל קשירה ע"כ אינה ג"כ בכלל כתיבה אבל בציצית דיכולין להביא עצמן לידי חיוב שפיר כשרין לעשיית ציצית ומעתה י"ל דהנה למאי דילפינן מתפילין במה מצינו שפיר י"ל דרק ילפינן דפטורין אבל רשאין להביא עצמן לידי חיוב דלענין זה דלא יהא רשאין להביא עצמן לידי חיוב לא נילף מתפילין לכן שפיר פריך דנילף באז"ג מת"ת דפטורין אבל רשאין להביא עצמן לידי חיוב ושפיר הוה ציצית שוה בכל ודחי שפיר ל"ת דכלאים אבל עתה דיליף בהיקש דאין היקש למחצה א"כ אי נילף מתפילין דפטורין ממעשהז"ג ע"כ נילף דגם להביא לידי חיוב אין רשאין (ועוברין בבל תוסיף) כמו בתפילין א"כ באמת גם לעשיית ציצית הוה פסולין וכהאי י"א שבסי' הנ"ל וא"כ אז גם ציצית הוה עשה דאין שוה בכל ואיך דחי ל"ת וא"כ ע"כ לומר דציצית הוה באמת מעשאז"ג כרבנן דר"ש ולכן הוה שפיר שוה בכל דאין לומר דגם אז"ג ילפינן מתפילין דא"כ שוב ע"כ תאמר דנשים פטורות מציצית וא"י להביא עצמן לידי חיוב ג"כ דאין היקש למחצה א"כ שוב ל"ה ציצית שוה בכל ואמאי דחי ל"ת אע"כ דבאין ז"ג נשים חייבות דלא ילפינן מתפילין לפטור מכל המצות דא"ל דנלמוד מבנין אב מת"ת לפטור דז"א דכיון דתפילין גופי' דפטירי רק מת"ת א"כ ע"כ גם הלימוד מת"ת הוא ג"כ לא לבד דפטירי אלא דאין רשאין כלל ללמוד תורה לשם מצוה א"כ שפיר קאמר מדמעשז"ג פטורין וא"י להביא לידי חיוב מכלל דבאז"ג אפי' חיובא איכא דלא ילפינן

מתפילין ולא מת"ת דאי נילף גם מעשאהז"ג מתפילין לפטור א"כ תאמר דא"י להביא עצמן לידי חיוב א"כ שוב הוה אש"ב ואין עשה דחל"ת ושפיר נשמע מהיקש זה דבאז"ג נשים חייבות דמדמעשז"ג פטירי אז"ג חייבת כפירש"י וניחא נמי דרש"י מפרש דלמ"ד תפילין אז"ג ע"כ הוה הילפותא איפכא דבז"ג נשים חייבות דאין לומר תרווייהו לפטור מסוכה וראי' א"כ שוב ציצית ל"ה שוה בכל אע"כ אי תפילין אז"ג ונשים פטורות ע"כ דז"ג נשים חייבות וציצית הוה באמת ז"ג כר"ש והוה שוה בכל ודוק:

וע"ז משני מאן שמעת לי' דשבת ז"ת ר"מ הא סובר ב"כ אין מלמדין ופירש"י דלית לי' היקש דאתי למילתא אחריתא רק בנין אב מראי' לפטור דהיינו דאנו חוזרין לסברא ראשונה דז"ג נשים פטורות דמסתברא יותר דילפינן מראי' ולא יקשה הא אין ש"ב דהא אף שאין חייבין כיון דרשאין לקיים שפיר מיקרי ש"ב ועשה דחל"ת וא"כ לא יקשה מה שהקשה תוס' לפירש"י (כפי מש"כ מהרש"ל בכונת התוס' דקשיא להו לפירש"י דאיך בנין אב ממורא מוציא מכלל היקש דנשמע דז"ג נשים חייבות) דלפמש"כ ע"כ מוציא מכלל ההיקש דאל"כ דתילוף מתפילין לפטור א"כ סותר הכלל דבעינן ש"ב אע"כ דמוציא מכלל היקש וא"ל דאכתי נעשה היקש לחיובא ז"א דהא עתה כבר הדר לסברא קמייתא דיותר מסתברא לפטור מז"ג מבאין ז"ג ובאמת באז"ג ע"כ לחיובא ילפינן כדס"ל לר"מ בעירובין דנשים חייבות בתפילין כמו שכ' מהרש"א וא"ש פירש"י כמין חומר:

והנה בפנ"י הקשה ממנ"פ הא דפריך מעשהז"ג מנ"ל דפטירי משמע מסברא דחייבין ואח"כ פריך שאז"ג מנ"ל דחייב משמע מסברא דפטירי ועוד מדפריך לקמן מנ"ל דל"ת חייבין ומשני השוה אשה לאיש לכל עונשין שבתורה א"כ מסברא דפטירי א"כ מ"פ בז"ג מנ"ל דפטירי לפמש"כ י"ל דגמ' הוה קשיא לי' קו' תוס' הא לא הוה שוה בכל איך עשה דחל"ת ומהא"ט הוה מתסברא לי' דבאמת חייבין בכל מעשז"ג מסמוכין דחייבין בכלאים וחייבין בציצית ג"כ ומשני דיליף תפילין מת"ת וכל מ"ע שז"ג מתפילין לפטור וע"ז פריך א"כ מנ"ל דבאז"ג חייבין דהיינו דנעשה סמוכין דפטורין מכלאים כקו' תוס' ביבמות דף ד' וא"כ אפי' בל"ת פטורין דגם ל"ת ל"ה שוה בכל וא"כ כש"כ דפטורין ממעשאז"ג והיינו דפריך חדא מנ"ל דבאז"ג חייבין וע"ז משני דנילף ממורא ושוב פריך קו' השני' דגם בל"ת מנ"ל דחייבין כיון דמסמוכין נשמע לכאורה דנשים פטורות מל"ת דכלאים כמו דפטירי ממ"ע דציצית וע"ז משני השוה אשה לאיש לכל עונשין שבתורה וא"כ ע"כ דלא נדרש סמוכין והא דיקשה א"כ אין שוה בכל איך דחי הל"ת דכלאים נראה לתרץ באופן אחר דהנה תוס' יבמות דף ד' דהקשו אמאי לא דרשינן לחייב נשים בציצית מהיקש דחייבות בכלאים ותי' דהוה נגד הכלל דנשים פטורות ממעשהז"ג ושוב

הקשו דנדרש דנשים אין מוזהרין אכלאים כיון דפטורים מגדילים תעשה לך ותמוה מאי קושיא הא ג"כ מוציא מן הכלל דאשה השוה לאיש לכל עונשין שבתורה ונראה דכונת דבריהם כך דכל קושיתם בנוי על יסוד קושיתם בדף ה' דקיימ"ל דעשה שאין שוה בכל ל"ד לל"ת השוה בכל והא ציצית הוה עשה שאין שוה בכל איך דחי לל"ת דכלאים ולכן שפיר הקשו כאן דאדרבא נדרוש דנשים חייבות בציצית דאז ניחא מה דגלי קרא דעשה דציצית דחי ל"ת דכלאים ותי' דהוה נגד הכלל דנשים פטורות ממעשז"ג וא"כ הוה כנגד כלל אחרינא אלא דאכתי תקשה דנקיש להיפך דפטירי מכלאים והוה הל"ת ג"כ אין שוה בכל ושפיר עשה שאין ש"ב דוחה ל"ת שאין ש"ב ולא יקשה דהוה נגד הכלל דהשוו אשה לאיש דהא ע"כ לדרוש נגד הכלל כדי שלא יקשה דאיך עשה שאש"ב דחי ל"ת השוה בכל כנ"ל:

ואולם ליישב קו' התוס' יבמות הנ"ל דנדרוש סמוכין לפטרן מכלאים כדי שיהא לאו שאש"ב נראה לישב דתוס' בקידושין הקשו הא ציצית ל"ה כלל ז"ג דהא חייבין בלילה לרבנן דפליגי אר"ש ותי' דעיקר חיובא דעכ"פ תלוי בזמן והנה קשה לי טובא לפי"ז הדרה קו' תוס' ביבמות לדוכתי דנדרש סמוכין דנשים חייבות בציצית דהא ציצית ל"ה ז"ג כקו' תוס' בקידושין לאמת:

לכן נראה ליישב קו' תוס' דהנה רבינו בה' ציצית פסק דכסות לילה פטור מציצית גזירה שמא יכסה בה בלילה ואח"כ כתב דציצית לובשין ביום ובין בלילה א"כ סותר עצמו כיון דסובר לילה לאו זמן ציצית ואיכא אסורא דכלאים איך כתב דלובשין בין ביום בין בלילה והנה מהר"י אבוהב הובא בב"י סי' ח' תי' דרק כסות לילה פטור משום גזירה שמא יתכסה בה אבל בכסות יום שרי אף בלילה כיון דהותר אסורא דכלאים ביום הותרה אף בלילה ולכאורה קשה אי בכסות לילה אייריא א"כ למה כתב דפטור משום שיתכסה בלילה הא גם ביום יש אסור כלאים ונראה עפ"י מה שהקשה בש"א דנאמר כמו דכסות יום מותר אף בלילה להקל כש"כ דנאמר דיתחייב בגד של לילה ביום כיון שהוא זמן חיוב להחמיר וא"כ י"ל דבאמת כן דחייב ביום בציצית וליכא אסור כלאים מדינא אבל עכ"פ ל"ש לומר דהותר גם בלילה וא"כ בלילה אסור להתכסות ואיכא גזירה שמא יתכסה בה בלילה אבל בגד של יום דעיקר חיובא בשל יום והותרה א"כ שפיר הותרה גם בלילה ע"כ לובשין בין ביום בין בלילה אלא דיקשה לפמש"כ רבינו בפ"י מכלאים דבגכ"ה חייב אלא בשעת עבודה דמ"ע כמו בציצית משמע דבציצית רק משום מ"ע דחל"ת דכלאים שרי אבל ל"א דהותרה וא"כ בלילה הא ליכא מ"ע ואיסור כלאים איכא כיון דל"א דהותרה ומעתה י"ל קו' תוס' כן דהנה בציצית דדחי כלאים אף דמ"ע דציצית

איני חיובית בהחלט אפ"ה דחי יען דעכ"פ בעידן ריתחא מענשינן עלי' לפי"ז בוודאי אי ל"א הותרה ובלילה איכא נמי אסור כלאים א"כ ע"כ הא דחייב בלילה בציצית משום דעדל"ת א"כ ל"ח מעשהז"ג דהרי החיוב למ"ע בלילה הוא כחיובא ביום אבל אי אמרינן דבלילה ליכא אסור כלאים בציצית כיון דהותרה ביום הותרה בלילה א"כ יש לומר אף דבלילה ג"כ חייב במ"ע דציצית אבל לא מענשינן עלי' ואפ"ה דחי לל"ת דכלאים כיון דהותרה איסור כלאים לגבי מצות ציצית דעכ"פ מצוה איכא גם בלילה א"כ מיושב קו' תוס' דהוה מ"ע שאהז"ג די"ל כיון דבלילה לא מענשינן עלי' הוה שפיר מעשהז"ג וא"כ ניחא קו' תוס' ביבמות ג"כ דקו' הראשונה שהקשו דנילף מסמוכין דנשים חייבות במ"ע דציצית הא דחו שפיר דהוה נגד כללא דנשים פטורות מז"ג דהא לפמש"כ הוה מ"ע שז"ג כיון דבלילה אף דחייבין בציצית הא לא מענשינן עלי' ורק דקושיא לאידך גיסא דנילף דפטורות מכלאים כיון דפטורות מציצית כדי שיהא גם הלאו אש"ב ודחי שפיר לל"ת דכלאים די"ל דאיסור כלאים שאני דהותרה במקום מצוה בבגב"ה לכן אף דהוה עשה שאש"ב דחי לל"ת הש"ב א"כ שוב ל"ש לדרוש סמוכין דנשים פטורי מכלאים דהא הוה נגד כללא דהשוה אשה [לאיש ל]כל עונשין שבתורה:

י"ז) **והנה** בגמ' איתא מ"ע שהז"ג סוכה שופר תפילין וציצית והקשה בח"ס בתשובה הא בתפילין הוא אות ליצ"מ א"כ אף נשים היו באותו נס אמאי נשים פטורות לפי מה שמבואר במגילה דף ה' דנשים חייבות יען דהי' באותו נס וכ' תוס' שם דהוה סברא דאורייתא דבמצה ג"כ חייבין מהא"ט דהי' באותו נס דיצ"מ ותי' דתפילין עיקר האות כמו שדרשו בגמ' שמני כחותם על לבך ולא משום אות ליצ"מ וקשה לי דרש"י פי' ז"ג יען דל"ש בשבת ויו"ט ובמנחות דף ל"ו איתא דהטעם דפטורות בשבת דמקרי אות דכ' לאות על ידך כי הוצאתיך מאמ"צ א"כ חזינן דמהא"ט נקרא מ"ע שהז"ג יען דתפילין לאות על יצ"מ ובשבת איכא אות ובשאר ימות החול דליכא אות על יצ"מ חייבין בתפילין מהא"ט יהי' נשים ג"כ חייבין כיון דבעינן אות ליצ"מ גם נשים חייבין והדרה קו' לדוכתי' ונראה דרש"י במשנה פי' ז"ג דהיינו שהזמן גורם לבוא לפי"ז בתפילין אדרבא הא הזמן גורם לפטור רק דפטור בלילה דאפ"ה מחשב ז"ג ונשים פטורות א"כ ל"ש לומר יען שהי' באותו נס יהא חייבין דהא אין הזמן גורם החיוב דרק במצה דהזמן שהי' באותו נס גורם החיוב לכן שייך לומר דנשים ג"כ חייבות וא"ש קו' מהרש"א דלא ילפינן מסוכה די"ל דהזמן גורם החיוב אבל בציצית דאין הזמן גורם החיוב ע"כ לא מצינן למילף מסוכה ולכן ציצית ילפינן מתפילין וא"ש קו' מהרש"א ועוד י"ל דלפמש"כ בלא"ה לק"מ דהא בשעה"מ הקשה מ"פ הגמ' דל"ל האזרח הא בסוכה אף הן היו באותו נס הו"א דחייבין

צריך האזרח למעט נשים ותי' השעה"מ דקאי למ"ד סוכה ממש היו וליכא נס בנשים דלא הי' הולכין במלחמה ורק למ"ד דעננ כבוד הי' שייך לומר דהי' באותו נס ומעתה ניחא דל"ש למילף מסוכה דאדרבא י"ל סוכה נשים פטורות דלא הי' באותו נס אבל לא נשמע במצות דהיו באותו נס ולכן יליף מתפילין לפטור דאף דהן הי' באותו נס כקו' ח"ס לאמת אפ"ה פטירי ובהא ניחא הא דכ' תוס' במגילה דהן הי' באותו נס רק דרבנן ולכאורה הא באמת סברא אלימתא הוא וסברא דאורייתא הי' להנ"ל ניחא כיון דגם תפילין הי' באותו נס אפ"ה פטירי נשמע דמדאורייתא ל"א האי סברא רק מדרבנן לפי"ז ניחא גם קו' השעה"מ דשפיר צריך האזרח דאף למ"ד ענני כבוד הי' ג"כ פריך שפיר ל"ל האזרח דהא מדאורייתא ע"כ ל"מ האי סברא דהא תפילין ג"כ הי' באותו נס ופטירי מדהוקש לת"ת א"כ האזרח ל"ל:

י"ח) **ובהיותי** בזה אמרתי לפרש המשנה בקידושין דהתם תנן כל מצות הבן על האב אנשים חייבין נשים פטורות כל מצות האב על הבן אחד אנשים אחד נשים חייבות כל מעשהז"ג אנשים חייבים נשים פטורות כל מעשאהז"ג אחד האנשים ואחד נשים חייבין כל מצות ל"ת בין הז"ג בין שאין הז"ג אחד אנשים ואחד נשים חייבין והנה בתויו"ט עמד להקשות למה באמת נקט התנא כהאי לישנא דכל מצות הבן על האב כיון דבגמ' מוכיח דע"כ הפירוש כל מצות מוטלת על האב לעשות לבן א"כ יאמר התנא בלשון זה ולמה נקט התנא לישנא המורה להיפוך ותי' דאותן המצות מוטלת על הבן אם לא יקיימן האב אבל העיקר מוטלת על האב אולם יש לתמוה א"כ סיפא דקתני כל מצות האב על הבן ושם ל"ש דמוטלת על האב דהא מורא האב מוטל רק על הבן וכן הקשה באו"ח עוד יש לתמוה דתנא מפרש דאנשים חייבין נשים פטורות וקשה פשיטא דאנשים חייבין דאי אנשים פטורין מי מיחייב וכן במציעתא דאחד אנשים ואחד נשים יקשה פשיטא דאנשים חייבין ואומר דהנה לקמן דף ל"ח איתא במשנה דמצות הגוף נוהג בין בארץ בין בחו"ל ויליף מקרא דכל הימים אשר אתם חיים על האדמה והקשה בחי' ח"ס בסוג' דחדש מנ"ל דילמא הפי' על האדמה היינו א"י כדכתיב על האדמה אשר נשבעתי לאבותיכם לתת לכם ותי' דלמ"ד לקלע"ל א"כ גם א"י חו"ל הוא מוכח דנוהג גם בחו"ל אך הקשה א"כ למ"ד דקלע"ל מנ"ל דנוהג גם בחו"ל ותי' ע"פ רמב"ן שהביא ירושלמי וכן הוא בספרי דמפרשי קרא דוהי' אם שמוע תשמעו וכו' ואבדתם מהרה מעל הארץ הטובה ושמתם את דברי אלה על לבבכם אפי' כשהם גולים מעל הארץ הטובה מ"מ ושמתם שלא יהא כחדשים בעיניכם כשתחזירו ומובא בפירש"י על התורה והנה בקרא מפורש תפילין ת"ת ומזוזה וה"ה כל כיוצא בזה חובת הגוף אך הקשה לפי"ז א"כ הא

דדריש בשמעתין דנשים חייבות במזוזה מדכ' למען ירבו ימיכם דהא לפי הירושלמי וספרי ע"כ הא דכתיב למען ירבו ימיכם בהאי פרשתא אדלעיל קאי והכי קאמר קרא השמרו לכם פן יפתה וכו' ואבדתם בגולה ואז בגולה ושמתם וכו' לשמור רק חובת הגוף תפילין ת"ת לכן השמרו לכם מזה העונש למען ירבו ימיכם על האדמה ותשמרו כל המצות ודרשא גמורה הוא שעלי' סומכין לחייב בכל המצות בחו"ל למ"ד קלע"ל וא"כ מנ"ל להאי מ"ד דנשים חייבות במזוזה דהא כל עיקר חיובם מהך סברא דכתיב במזוזה למען ירבו ימיכם אטו נשי ל"ב חיי ולהך מ"ד לא קאי האי למען ירבו ימיכם אמזוזה רק אדלעיל אמצות התלויות בגוף והניח בצ"ע:

עוד הקשה דהנה לחייב במצות הגוף בחו"ל יש ב' סברות אם ישראל בגולה כיון שכל ישראל גולים א"כ ח"ו תשתכח תורה והמצות אבל כשישראל על אדמתם רק איזה יחידים דרים בחו"ל נהי דראויים לעונש שיצאו לחו"ל מהסתפח בנחלת ד' מ"מ הו"א דלא נצטוו יחידים במצות הגוף ויש סברא להיפוך כשעיקר התורה נוהגת בישראל שהם בארץ אז אפי' היחידים שהם בחו"ל חייבין אבל כשגלו הכל בטלה תורה ומצות לגמרי ח"ו אך בשלמא למ"ד לקלע"ל הנה יש תרי קראי דהיינו ושמתם על לבבכם אפי' כשהם גולים וקרא דכל הימים אשר אתם חיים וכו' נשמע דחייבין בכל גונא אבל אי קלע"ל א"כ לא נשמע מקרא דכל הימים אשר אתם חיים על האדמה דהא נוכל לפרש דהיינו על הארץ הטובה וליכא אלא קרא דושמתם א"כ מנ"ל בזמן שישראל על אדמתם שחייבין המועטין בחו"ל ונראה לי לישב בחדא מחתא דהכי קאמר קרא ושמתם אפי' כשהם גולים למען לא יהא עליכם כחדשים ותוכלו לקיים בארץ ואז תאריכון ימים על האדמה בקדושה שני' וא"כ למען ירבו שפיר קאי אושמתם לא אדלעיל ושפיר דרשינן דקאי אמזוזה ונשמע דרשא דאטו נשי לא בעי חיי וניחא נמי דמוכח דגם כשישראל על אדמתן חייבין בגולה ג"כ כיון דכשהם בגולה חייבין כדי שיאריכו ימים על האדמה בקדושה שני' דהיינו שלא תשתכח מהם התורה והמצות ויכולין לקיים על האדמה בעת קדושה השני' א"כ קו"ח בשעה שישראל על אדמתן דמיעוט ישראל שבגולה בעמוד והחזר קאי שצריכין לקיים המצות כדי שיכולין לקיים המצות כשיזכו ליכנס לארץ ויזכו שיאריכו ימים על האדמה בעת קדושה שני' ועוד יש להוסיף ולומר דהנה בקרא כתיב ולמדתם את בניכם וע"ז קאמר למען ירבו ימיכם וימי בניכם על האדמה יזכו לקדושה שני' דעי"ז שילמדו לבניהם עי"ז יאריכון בניכם על האדמה בקדושה שני' וא"כ קו"ח כשישראל על אדמתן שאותן שבגולה צריכין ללמד לבניהם כדי שיזכו בניהם לבוא לארץ ויקיימו המצות והתורה על האדמה אשר נשבע וכו' דבזה אין סברא לומר דרק ישראל שעל

אדמתן תתקיים התורה על ידיהם דאין סברא לפטור מהא"ט מללמוד את בניהם בחו"ל דהא אולי בניהם יזכו לידור בארץ וא"כ ע"כ קאי האי ושמתם למען ירבו ימיכם גם כשישראל על אדמתן אותן שבחו"ל חייבין ללמד את בניהם א"כ ידעינן ממילא שגם בתפילין ומזוזה דאיירי בי' קרא דחייבין כשהם בגולה כיון דהאי ושמתם קאי ע"כ גם בזמן שישראל על אדמתן ויחידים דרים בחו"ל ודו"ק:

ובמש"כ נכון לישב קו' תוס' לקמן דף ל"ד דבשבת מוכח דהאי למען ירבו ימיכם קאי את"ת א"כ יהא נשים חייבים בת"ת משום דנשי בעי חיי ותי' כיון דכתיב ולמדתם את בניכם דמשמע ולא בנותיכם לא אלים האי סברא דנשי בעי חיי לחייב נשים בת"ת ולפמש"כ י"ל כיון דאי קאי את"ת ע"כ יפורש הכי גם בגולה ילמדו את בניכם שכשיכנסו לארץ יאריכון ימיכם על האדמה וא"כ לענין זה ל"ש לחייב נשים ללמד בנותיהם תורה משום שכשיכנסו לארץ ידעון לקיים התורה למען יאריכון ימיכם על האדמה דהא באמת לא כתיב בקרא דלמען ירבו ימי בנותיהם אלא ימי בניכם ע"כ דלא חייבה תורה ללמד בנותיכם כשהם בגולה דלימוד תורה יוכל להתקיים ע"י בניכם בשלמא אי קרא אייריא מקיום המצוה כמזוזה דאייריא קרא מהם עצמן שישמרו המצות שיקיימו המצות למען לא יהא כחדשים כשיזכו לכנס לארץ בקדושה שני' ועי"ז ירבו ימיכם על האדמה דזה שפיר מצי קאי גם על אשה דהא כתיב בקרא גם ימיכם דהוה במשמע גם אשה אבל אי קאי אלימוד תורה א"א לפרש על לימוד בנותיהם דיחייבו מהא"ט כשיכנסו לארץ יאריכון ימים דהא לא כתיב בקרא כלל למען ירבו ימי בנותיכם ודו"ק כי עמוק:

ובזה ניחא נמי מה שהוקשו תוס' אמאי לא קאמר דילפינן ממזוזה לחייב נשים במעשאהז"ג ובמהרש"א כ' לישב דאי לאו דילפינן ממורא לחיובא במעשאהז"ג גם מזוזה הוה מקשינן לת"ת לפטורא ולא הוה גמרינן לחיובא מסברא דגברא בעי חיי אי לאו דאשכחן בעלמא במצות שלא הז"ג דחייבות אמנם לכאורה יקשה הא פשיטא דגברא בעי חיי הוה סברא אלימתא א"כ להנ"ל ניחא משום דאי נפרש דלמען קאי אדלעיל ל"ש כלל לילף משום דנשי בעי חיי דחייבין כקושית הח"ס וא"כ אי לאו דילפינן ממורא ע"כ הוה מוקמינן דאדלעיל קאי משום דאי קאי אמזוזה הוה קשיא לן איפכא דלפי"ז גם נשים חייבות במ"ע והיכן מצינו דחייבות במ"ע (וכעין סברת תוס' ביבמות דלא דרשינן היקש לחייב נשים בציצית משום דהוה נגד הכלל דנשים פטורות ממעשהז"ג) ומהא"ט הוה מוקמינן ע"כ אדלעיל אבל כיון דמצינו גם באשה דחייבות במ"ע במורא שפיר מסתבר לאוקמא האי למען ירבו אדסמיך לי' ונימא באמת דגם במזוזה נשים חייבות משום דנשי בעי חיי ודו"ק:

והנה במהרש"א הקשה דהא לעיל דף ל' יליף מתיראו שניים במשמע תיפוק לי' משום דכתיב למען יאריכון ימים ואטו נשי ל"ב חיי ותי' באו"ח לפי מה דאיתא ביבמות דף ה' יכול יהא כיבוד אב ואם דוחה השבת ת"ל איש אביו ואמו תיראו את שבתותי תשמרו וכו' א"כ י"ל דאיצטריך תיראו לשון רבים דהו"א דוקא גבי אנשים הוא דקאמר רחמנא דאין כיבוד אב דוחה עול"ת אבל בנשים דליכא אלא ל"ת הו"א דדחי (ואף דבשבת הוה ל"ת שיש בו כרת הנה בכלל שבתותי תשמרו הוה גם יו"ט כמש"כ רש"י בשבועות י"ד) אמטי להכי כתב קרא תיראו שניים אפ"ה אין עשה דכיבוד דחי שבת ויו"ט דעל שניהם הוא אומר את שבתותי תשמורו והיינו כמש"כ תוס' יבמות דאף לאו דמחמר לא דחי עשה דכיבוד דהוה רק הכשר מצוה (אולם לפי דברי הר"י מירושלים בתוס' דף ל"ד יש לומר הטעם משום דהלאו אלים):

ואקדים עוד דעת תוס' בפסחים דף כ"ט דמשהא חמץ ע"מ לבערו אין עובר עליו כיון דניתק לעשה וביאר בש"א סי' פ"א דבוודאי בעובר על לאו בידים אף דניתק לעשה עכ"פ איסורא עביד ורק בלא עביד מעשה כמו בבל יראה בזה אם משהא ע"מ לבערו ליכא איסורא וכתב דלפי"ז גם בהותיר קדשים ע"מ לשרפו ג"כ ליכא איסורא דבל תותירו והנה העלה עוד בש"א דבנשים ליכא עשה דתשביתו דהוה מעשהז"ג וא"כ בדידהו ל"ה ניתק לעשה גבי נשים וכ"כ בטו"א חגיגה דף ט"ו (ולפמש"כ פני' בשמעתין דנשים פטורות מעשה דשרק"ד דהוה ז"ג א"כ ל"ה נותר לאו הניתק לעשה גבי נשים) ולפי"ז יהא חומר בנשים מבאנשים דבנשים לקו ומזה הוכיח דבאמת גם בנשים איכא עשה או דכיון דבאנשים לא לקיא וכ"כ בסדר משנה פי"ב מע"ז והנה לפי"ז לכאורה עדיפא מצינן למימר דבנשים דליכא עשה א"כ משהא ע"מ לבערו עוברים ובאנשים משהא ע"מ לבערו מותר וכן במותיר קדשים ע"מ לשרפו נשים חייבות ואנשים פטורים ואפי' איסורא ליכא אמנם אי אמרינן דכל שיש לאו גם בעשה מוזהרים כמש"כ בש"א וכמש"כ תוס' בשמעתין דכל שיש עשה גם הלאו אלים ולא דחי להעשה כן נמי כל שיש לאו גם בעשה חייבין אך מתוס' דשמעתין מוכח דלית להו האי סברא דא"כ גם בעשה דשבתון נשים מחויבות כיון דאית בהו גם לאו אבל בשו"ת הרא"ש מבואר כדברי הש"א דנשים חייבות בעשה כל שיש עמו לאו:

ומעתה נבוא לפרש דברי המשנה על נכון דכל דינים האלו חדא מכלל חברתה נשמע והכי קאמר כל מצות הבן שהבן חייב ומוטלת על האב האנשים חייבים והנשים פטורים מפורש בגמ' דהיינו מילה פדה"ב ות"ת והנה כבר הוכחנו דהא דחייבין ללמד בניהם גם בחו"ל הוא משום דכתיב למען ירבו ימיכם בקדושה שני' על האדמה ולפי"ז הי'

לכאורה סברא לומר דגם נשים חייבות ללמד בניהם למען ירבו ימיכם דאטו נשי ל"ב חיי כקו' תוס' ע"ז קאמר האנשים חייבין דהיינו אף בחו"ל ואפ"ה נשים פטורות כיון דכתיב למען ירבו ימי בניכם נשמע דהא דכתיב ולמדתם את בניכם היינו ולא את בנותיכם כמו שתירצנו על קו' תוס' ואח"כ אמר כל מצות האב על הבן הכונה מצות האב שמצוה מוטל על האב לקיים אף דאיכא ל"ת איכא מצוה בהבן כגון שאמר האב לחלל יום טוב לצורך אונ"פ ובנשים עשה דמורא דחי ל"ת דיו"ט אף שלא במקום מצוה כגון שלא לצורך אונ"פ כמש"כ באו"ח אי לאו דכתיב תיראו דגלי קרא דגם באשה באמת אלים הלאו (ונפ"מ לדינא בשאב הניח עירוב תבשילין והבן לא הניח עירוב תבשילין ואסור לבשל עסי' תקי"ח) ושפיר קמ"ל רבותא באנשים כיון דיש מצוה אצל האב חייבין אנשים לשמוע וכן קמ"ל דאף בנשים אין חייבים לשמוע אלא היכיא דיש מצוה על האב ושפיר נקט אנשים חייבין לאשמעינן דדוקא מצות האב דהיינו כשיש מצוה על האב גופי' אז חייבין אנשים לשמוע וה"ה נשים דחייבות לשמוע יען דמצוה איכא על האב אבל כשאין מצוה על האב פטורות:

ואח"כ מפרש התנא כל מעשהז"ג וכו' וכל מעשאהז"ג וכו' דהנה הני תרי בבות נפקו מכללא דרשא דקתני כל מצות הבן על האב אנשים חייבות ונשים פטורות דהא כ"כ דהא דחייבין ללמד לבניו אפי' בחו"ל נפקי מקרא דלמען ירבו ימי בניכם דקאי אלעיל דכ' ולמדתם את בניכם והנה בהא דלמען ירבו ימיכם דקאי גם את"ת כדאיתא בשבת תליא אי מקרא נדרש גם אלפני פניו כמש"כ באו"ח לעיל דף ל' והוא פלוגתא בכמה דוכתין עב"מ דף צ"ה וסוכה דף ל"ו פלוגתא דתנאי דר"ט ורבנן ועיין ירושלמי סוכה שם בהדס אי בעינן הדר אבל אי ל"ה דרשינן קרא אלפני פניו ל"ה מצי קאי הך למען ירבו רק אמזוזה לא את"ת דהוא לפני פניו א"כ קו"ח דלא קאי אתפילין דמוקדם בקרא ולמדתם ומעתה במעשהז"ג אי נהוג בחו"ל באנשים יחידים הדרים בחו"ל תליא אי אמרינן מקרא נדרש גם אלפני פניו וע"כ כיון דקתני ברישא כל מצות הבן על האב דהיינו שחייב ללמדו תורה דהוכחנו מיתורא דמשנה דקאמר אחד אנשים חייבין דבא לאשמעינן דגם בחו"ל חייבין ע"כ דקאי אלפני פניו א"כ גם במעשהז"ג כתפילין אנשים חייבין אף בחו"ל וא"כ לכאורה הו"א דגם נשים חייבות במעשה"ג כיון דקאי אלפני פניו א"כ שייך לומר אטו נשי ל"ב חיי קמ"ל דאפ"ה נשים פטורות כיון דקתני ברישא דפטורות מת"ת כיון דכתיב ולמדתם את בניכם וע"ז קאי למען ירבו ימי בניכם דנשמע מכל זה דאין חיוב ללמד בנותיכם וכיון דאין חיוב ללמדם נשמע דגם היא אין חייבת ללמוד כדאיתא בגמ' מזה נשמע דגם מתפילין נשים פטורות דאיתקש לת"ת ואף דנשי בעי חיי אלפני פניו

ואפ"ה לא מחייבין כיון דפטורות מת"ת אף דשייך אטו נשי ל"ב חיי ע"כ משום דממעט בקרא ולמדתם את בניכם ולא בנותיכם וכתב ג"כ למען ירבו ימיכם לדרוש ולא בנותיכם ה"נ פטורות מתפילין ולא מחייבין משום אטו נשי ל"ב חיי ושפיר תליא זה במעשהז"ג אנשים חייבין בגולה ונשים פטורות מרישא דקתני דמצות הבן על האב האנשים חייבין ונשים פטורות וכן הא דקתני בסיפא דכל מצות שאהז"ג אחד אנשים ואחד נשים חייבין נשמע שפיר מכללא דכל מצות האב על הבן דאחד אנשים ואחד נשים חייבות והיינו לפמש"כ לעיל דאי ל"ה כתיב מורא ל"ה ילפינן מזוזה דנשים חייבות משום דהוה אמרינן ע"כ דלמען ירבו אדלעיל קאי ולא קאי כלל אמזוזה כיון דבעלמא נשים פטורות מכל מ"ע ורק אחר דכתיב קרא דנשים חייבות במורא שפיר מוקמינן קרא דלמען ירבו דקאי אמזוזה דנשים חייבות משום דאטו נשי לא בעי חיי וממילא נשמע דגם בחו"ל אנשים חייבין במעשאהז"ג כמזוזה אבל אי לאו קרא במורא אז ע"כ למען ירבו הוה קאי אדלעיל ולא קאי כלל אמזוזה כקו' ח"ס א"כ ל"ה ידעינן כלל דאנשים חייבין בחו"ל דהיינו באותן יחידים הדרים בזמן המקדש בחו"ל כאידך קו' הח"ס ושפיר תליא זה בהך דאנשים ונשים חייבין במורא האב ודו"ק ואח"כ תני כל מצות ל"ת בין שהז"ג בין שלא הז"ג אחד אנשים ואחד נשים חייבין וקמ"ל באנשים דחייבין משום דלכאורה מצינן למימר בלאו דבל יראה דליכא לאו באנשים כגון במשהא ע"מ לבערו וכן במותיר קדשים כדי לשרפן ורק בנשים איכא ל"ת משום דבדידהו ליכא עשה דתשביתו ועשה דשרפ"ק כדעת הפנ"י בשמעתין רק דבאמת ליתא כמו שבארנו לעיל דכיון שיש עמו ל"ת גם בעשה הנשים מוזהרים וכן הוא להדיא בירושלמי פסחים פ"ח והבאתי לשונו בפי"ט מפהמ"ק א"כ ליכא לחלק בין נשים לאנשים ולפמש"כ מוכרח כן מהא דנשים חייבות במורא מקרא דתיראו דבארנו דנפ"מ דעשה כבוד לדחי לל"ת דיו"ט משום דגם בעשה דיו"ט נשים מוזהרים כמו על הלאו וכמו שנשמע מדברי התנא ברישא דמתניתין דמצות האב על הבן דאחד אנשים ואחד נשים חייבין דבארנו דקמ"ל דרק כשמצוה על האב אז נשים חייבין אבל כשאין מצוה על האב גם נשים פטורות דאין עשה דכיבוד דוחה ל"ת דיו"ט משום דהל"ת חמור יען שיש עמה עשה ממילא נשמע דה"ה כשיש עם העשה לאו דגם העשה חמור ואיתא גם בנשים א"כ אי משהא חמץ ע"מ לבערו או מותיר קדשים ע"מ לשרפו א"ע דגם נשים פטורות ומעתה יפורש כן אחד אנשים ואחד נשים חייבין דקשיא פשיטא דאנשים חייבין אע"כ דקמ"ל בכהא"ג דלא תימא דבנשים שפיר חייבין בכל ל"ת בין שהז"ג כבל יראה או אין ז"ג כבל תותירו משום דבדידהו משהא ע"מ לבערו ג"כ עובר דליכא בהו עשה אבל באנשים דאיכא בהו עשה א"כ אין חייבין בל"ת דב"י ובל תותירו

היכיא דמשהא ע"מ לבערו קמ"ל דז"א דבוודאי כמו דנשים מוזהרות בכל ל"ת בב"י ובבל תותירו אף כשמשהא ע"מ לבערו ולשרפו כן גם אנשים חייבין משום דע"כ הא דנשים מוזהרים לכתחלה אף במשהא ע"מ לבערו אין משום דליכא בהו עשה דתשביתו דהא מרישא נשמע דתנא סובר כל שיש ל"ת עם העשה גם בעשה נשים חייבות אלא ע"כ את"ל דנשים חייבות בבל יראה ובבל תותירו בכל גונא אף במשהא ע"מ לבערו ולשרפו ע"כ דלא כדעת הר"י שבתוס' פסחים דס"ל לחלק בין שאר ניתק לעשה דאסורא איכא עכ"פ לכתחלה משום דקא עביד אסורא בידים אלא כדעת תוס' שם דגם במשהא ע"מ לבערו איכא איסורא א"כ מהא"ט גם באנשים מוזהרים אבל יראה ובל תותירו אף במשהא ע"מ לבערו ולשרפו והיינו דקאמר אחד אנשים ואחד נשים חייבות בכל ל"ת לרבותא דכ"מ שנשים חייבות גם אנשים חייבין ונשמע מזה דמשהא ע"מ לבערו ולשרפו ג"כ אסורא איכא ולפי"ז יש לפרש דגם המשך הסיפא דמשנה דקתני חוץ ממגלח שערו וזקנו ובל תטמא למתים והיינו דמסיפא נשמע דנשים מוזהרים אף בלאו דבל יראה ובל תותירו דהנה בטו"א הקשה אמאי לא חשיב בל תאחר דליכא בנשים כיון דפטורות משמחה דהא בהא תליא כדאיתא בר"ה דף ז' ותי' כיון דהטעם יען דפטורות מעשה דראי' ושמחה א"כ כבר נכלל ברישא דנשים פטורות ממעשהז"ג וא"כ אכתי קשיא ליתני חוץ מבל יראה ובל תותירו דנשים חייבות ואנשים פטורים אע"כ דבאמת משהא ע"מ לבערו עובר עלי' וא"ש דכל הבבות במשנתינו קשורים בה בזה ע"ד אורחא חריפתא ועמש"כ בפי"ט מפהמ"ק עוד בסוג' זו:

י"ט) **אין בנין ביהמ"ק דוחה יו"ט**. הנה הוא גמ' ערוכה שבועות דף י"ד וקשה לי טובא דהנה רש"י שם פירש משום דכתיב את שבתותי תשמרו ואת מקדשי תיראו מוכח דאין דוחה שבת כדאיתא ביבמות דף ה' ויו"ט ג"כ אקרי שבת ולכאורה יקשה הא בסוג' דיבמות מסיק רבא ערוה גופי' ל"צ קרא א"כ אין עשה דוחה ל"ת שיש בו כרת וקרא דאת מקדשי תיראו לדרוש דמורא מקדש לעולם כדמסיק בדף ה' א"כ לא מוכח דיו"ט א"ד דהא דאין דוחה שבת אין מקרא רק מסברא דעשה אין דוחה ל"ת שיש בו כרת א"כ יו"ט דהוה ל"ת גרידא מסברא עשה דוחל"ת ומינה לן דא"ד יו"ט וצריך לומר דגמ' בשבועות קאי למאי דקאמר הגמ' ביבמות מה לי חומרא רבא מה לי חומרא זוטא וסובר עדל"ת שיש בו כרת א"כ קרא דשבתותי תשמורו ומקדשי תיראו לדרשא דאין דוחה שבת א"כ שפיר נשמע דגם יו"ט לא דחו דאיקרי שבת וא"כ לפי"ז קשה דהא רבינו בפ"ז מה' אלו דריש מקרא דמקדשי תיראו דמורא מקדש לעולם א"כ הא דאין מקדש דוחה שבת רק מסברא דהוה ל"ת דכרת וא"כ מינה לי' לרבינו דאין דוחה יו"ט דל"ה אלא ל"ת גרידא

וא"כ ל"ש לומר דיליף מקרא דשבתותי תשמורו כיון דשבת גופי' דל"ד נשמע מקרא ולא מסברא:

אך לכאורה גם לפירש"י קשה דהנה שיטת רש"י ביבמות דלמסקנא קיימא ג"כ דרשא דמקדשי תיראו דאין דוחה שבת אף דעשה ל"ד ל"ת שיש בו כרת משום דהוי"א הכשר מצוה עדיף דדחי ל"ת דכרת וגלי קרא דאף הכשר מצוה ל"ד ל"ת דבכרת א"כ מנ"ל יו"ט דאין לומר דאיקרי שבת דהא דל"ד שבת משום דהוה ל"ת דכרת וגלי קרא דגם הכשר מצוה לא דחי לל"ת דכרת אבל יו"ט דהוה ל"ת שאין בו כרת מנ"ל דאין עשה דמקדש דוחה ל"ת דיו"ט בשלמא לשיטת התוס' ביבמות דאתי קרא למחמר דא"ד לאו גרידא א"כ ה"ה יו"ט א"ד אבל לפירש"י לשיטתו קשה ואולם לפירש"י יש ליישב דהנה כיון דאין בונין בלילה א"כ הוה מעשהז"ג ונשים פטורות א"כ הוה ל"ת שאין שוה בכל דל"ד לל"ת דיו"ט השוה בכל אבל לדעת רבינו א"א לתרץ כך דהא הוא סובר דנוהג בנשים א"כ הוה עשה השוה בכל א"כ לידחי עשה דמקדש ל"ת דיו"ט והנה לכאורה יש לומר יו"ט הוה עשה ול"ת כמש"כ רבינו בפ"ג מיו"ט אבל עדיין לא מעלה ארוכה לשיטת רבינו דבפי"ט מפהמ"ק כתב הטעם דאין שריפת קדשים דוחה יו"ט דילפינן מדרשא דלא עולת חול ביו"ט ולא כתב הטעם משום דהוה עשה ול"ת וע"כ לומר משום דבנשים ליכא עשה דיו"ט כמש"כ תוס' קידושין דף ל"ד עשה דשרפ"ק דחי ל"ת דיו"ט וליתא לל"ת כדעת הריב"א בחולין דף קמ"א ונשאר רק דיו"ט עשה דאין שוה בכל ושפיר נדחה מפני עשה דשרפ"ק ול"ש מאי אולמי האי עשה מהאי עשה דעשה דשרפ"ק הוה עשה השוה בכל דהא שלא בזמנו שורפין גם בלילה ולכן צריך קרא דל"ד (אבל בה' יו"ט אייריא מקדשים טמאים דאין שורפין בלילה ולא נהוג בנשים כמו שהעלה בשעה"מ ועמש"כ מזה בארוכה בפי"ט מפהמ"ק) וא"כ כיון דעשה דבנין מקדש הוה עשה השוה בכל א"כ לדחי ל"ת ועשה דיו"ט דהל"ת כמאן דליתא ועשה השוה בכל דחי ל"ת שאין ש"ב ועוד דליבנו ע"י נשים עצמן דליכא בהו רק ל"ת דיו"ט גרידא ועוד קשה דהנה בב"מ דף ל"ב מצריך קרא דעשה דכיבוד ל"ד עשה ול"ת דהשבת אבידה יען דהוקש כבודם לכבוד המקום אלימא האי עשה א"כ ה"ה דעשה דמקדש אלימא לידחות ל"ת ועשה דיו"ט (כש"כ תוס' ביבמות דף ה' דנגמר דעשה דמקדש אלימא כמו עשה דכיבוד ולכן פריך הגמ' וליגמור מיני' דלא דחי ל"ת אף דמחמר הוה עשה ול"ת כיון דעשה דמקדש וכיבוד אלימא עשה אחריתא כמאן דליתא ואפ"ה ל"ד א"כ לגמר מיני' גם לאו לחודי' ל"ד יעוש"ה):

ונראה ליישב דהנה לכאורה יקשה לפירש"י בשבועות דיו"ט איקרי נמי שבת א"כ למה

מוקי קרא במחמר ולא מוקי קרא ביו"ט דליכא בי' כרת ואין לומר דא"כ הוה פריך לי' דנילף בעלמא דעשה דחל"ת ועשה ז"א דהא תוס' הקשו מ"פ הגמ' ליגמר מיני' דבעלמא דחי ל"ת דכרת דהא צריך קרא לגופי' דהו"א עשה דכיבוד אלימא ותי' כיון דיש בו כרת אלימא טפי דלא לידחי לי' עשה דכיבוד ומוכח בעלמא דחל"ת דכרת והנה כקושית התוס' בכיבוד יקשה גם אהא דפריך דנילף מדלא דחי בנין מקדש שבת מוכח דבעלמא דחי ל"ת דכרת הא צריך קרא לגופי' דעשה דמקדש אלימא ואפ"ה ל"ד וע"כ ליישב ג"כ דל"ת דכרת אלימא טפי ואולם אי נוקי ביו"ט שפיר נוכל לומר דצריך לגופי' דהו"א משום דאלימא דחי ואשמעינן קרא דלד' ולא מוכח דבעלמא דחי עול"ת ונראה לתרץ דהנה בסוכה דף מ"ג קאמר אי נמי דאבני סמוך לשקיעת החמה ופירש"י דל"ש אין בנין ביהמ"ק בלילה כיון דיורד מלמעלה בנוי ומשוכלל והקשה בח"ס בחי' הא נטיית אוהל הוה מלאכה משום בונה ולמעלה שובתין שבת ויו"ט ותי' עפ"י תוס' שבת דף צ"ה דבבונה שייך מתוך כיון דמגבן שרי ביו"ט אף דשייך משום בונה וע"כ הא דקיימ"ל דאין בונין ביו"ט היינו משום דבאמת איכא כמה וכמה מלאכות בשעת הבנין טיחת הטיט וסידור האבנים ובהא ל"ש מתוך דרק במלאכת נטיית אוהל בזה כתבו תוס' דל"ש ביו"ט משום מתוך שהותר במגבן ולפי"ז כיון דבנוי ומשוכלל וליכא רק משום נטיית אוהל זהו דהותר ביו"ט מטעם מתוך וכן העלה באמרי אש סי' מ"א (אך בשו"ת מהר"ם שיק סי' רפ"ב כ' דל"ה דבר השוה לכל נפש דאין המצוה על היחיד אלא על כוללת ישראל א"כ ל"ש מתוך דבעינן דבר השוה לכל נפש) ומעתה י"ל דליכא לאוקמא קרא למעט יו"ט ובבונה וסותר דבמאי אי בנין בנטיית אוהל ביו"ט שרי ואי בבנין אבנים ממש א"כ יש כמה וכמה לאווי דיש חילוק מלאכות ביו"ט לענין מזיד א"כ א"צ קרא דא"ד יו"ט דפשיטא דאין עשה דחי כמה לאווי וכ"כ הר"ש מקינון בספר הכריתות סי' קס"ד דלא כפנ"י ביצה דף ח' שכ' דמה לי חד לאו מה לי תרי לאו כדאמרינן בנזיר דף מ"ח דשאני התם דהוה בב"א אבל כאן דהוה בזה אחר זה ועיין בסדל"צ) וא"כ הא דשקיל וטרי דאין בנין מקדש דחי שבת הוא רק במלאכת נטיית אוהל דליכא רק חד לאו דומיא דהעמדת המשכן דליכא בי' מלאכת טיחה וסידור האבנים ובזה הוא דס"ד דלידחי קמ"ל דלא דחי ולכן למסקנא מוקי ג"כ רק במחמר דליכא רק לאו אחד דמחמר ולא מוקי ביו"ט דהא ביו"ט ל"ש לאוקמי אמלאכת נטיית אוהל דהא מותר ביו"ט מטעם מתוך (ויש להוכיח עוד כן לפי מה שהקשה הפלאה פ' כי תשא הא ל"ה בעידנא ולמה צריך קרא דא"ד ותי' דאייריא בעשיית כלים וכבר השבתי לעיל ע"ז אבל לפמש"כ דקאי אמלאכת נטיית אוהל ניחא דהוה בעידנא דבפריסת יריעה נגמר העשה וזה ל"ש ביו"ט דאמרינן מתוך)

ומעתה א"ש דברי רבינו שכ' בפשיטות אין בנין מקדש דחי יו"ט משום דרבינו בבנין ממש אייריא ובזה הא ל"ש עדל"ת חדא דהא איכא כמה לאווים ועוד דל"ה בעידנא וא"ש:
והנה יש ליישב עוד בדרך אחר דהנה כ"כ דרבינו בה' יו"ט כתב דאין עשה דשרפ"ק דוחה עשה ול"ת דיו"ט ובפי"ט מפהמ"ק ופ"א מתומ"ס כתב דאיתמעט מקרא דא"ד יו"ט ונראה דהנה תוס' ביבמות דף ה' הקשו דנילף משרפ"ק דאין עשה דחי ל"ת ותי' משום דאפשר למחר ואולם ברשב"א שבת דף כ"ה הוכיח דעשה דשר"ק ל"ח אפשר להמתין דהיום מצותו ואין לך למצות אלא מקומו ושעתו דא"כ גם בבנין ביהמ"ק ל"ש עדל"ת וא"כ איך ס"ד ביבמות לילף מזה דעדל"ת הא אפשר למחר והנה דברי רשב"א נפלאו ממני דהא במ"ק דף ט' דבנין ביהמ"ק (שיהוי לא משה) [שיורי לא משיירינן] וא"כ לפי"ז י"ל דשם בה' יו"ט דאייריא משרפת ת"ט דבזה וודאי חשוב אפשר וע"כ ל"ד לעול"ת דיו"ט אבל בפהמ"ק דאייריא משריפת נותר דבוודאי ל"ח אפשר דמצוה לשרפו בזמנו ולכן הו"א דדחי לעול"ת דיו"ט וצריך קרא וא"כ בבנין ביהמ"ק דאיתא להדיא בגמ' דמ"ק דל"ח אפשר ע"כ ס"ד דדחי אבל למסקנא נשמע באמת מדלא דחי שריפת נותר יו"ט ע"כ דל"א עדל"ת ועשה דיו"ט:
אולם יקשה הא דאיתא בשבועות דאבני בעצרת הא אין דוחה יו"ט ואי נמתין עד למחר איפסל בלינה ויקשה הא מוכח ממ"ק דבנין ביהמ"ק אי אפשר לשהויי כלל וא"כ מ"ק נמתין עד למחר והנה לכאורה עוד תמוה איך שייך לומר דנמתין עד למחר הא מבטלין עבודה שבכל יום ויום והוה חסרון שא"א להמנות אך י"ל דמכאן ראי' לשיטת תוס' שבת דף קל"א דבבנין ביהמ"ק אין אנו דנין משום מכשירי עבודה כיון דהוה מצוה בפ"ע ומצד המצוה א"ד שבת וא"כ ניחא דעל המצוה שפיר נוכל לומר דנמתין עד למחר דאין לומר דא"כ מתבטל עבודה של כל יום דזה הוה רק אי באנו לדון שידחה יו"ט משום מכשירי עבודה אבל כיון דרק דנין אי דחי מצד המצוה עצמה שפיר שייך לומר דהרי אפשר להמתין עד למחר וגמ' דמו"ק באמת רק משום עבודה קאמר דאין רשאי לשהוייי:
כ') **עוד** י"ל דהנה בדברי רבינו פי"ט דשבת שכ' וז"ל דאין עשה שאין בה כרת דחל"ת דשבת יש לפרש דאין כונתו משום דהוה ל"ת דכרת אלא משום דשאני שבת דחמירי ולפי"ז שפיר י"ל גם יו"ט לא דחי דתוס' פסחים דף מ"ז כתב הא דגלי קרא בש"ק דא"ד היינו משום דלאווי דיו"ט דחמירי והעלה בב"ט דהכונה יען דבפסחים דף קי"ח אמרינן המבזה המועדות כאלו עובד ע"ז וא"כ א"ש דאין בנין מקדש דחי יו"ט ג"כ משום דחמירי:
אך בפסיקתא בפסוק ויהי ביום כלות משה שכל ז' ימים הקים משה המשכן ופרקו וביום ז' למילואים העמידו ולא פירקו והלא בתוך ז' הי' שבת ולא עוד דז' למילואים

בשבת הי' כיון דיום שמיני למילואים הי' ביום ראשון למעשה בראשית כדאמרינן בת"כ ובסדר עולם (עיין ברש"י גיטין דף ס"א עשר עטרות נטל אותו יום ועי' מש"כ בפ"א מעיוהכ"פ) וא"כ יקשה איך הקים משה את המשכן בשבת הא אית בי' משום בונה אך לכאורה י"ל במשכן דליכא רק בנין אוהל דהוה בעידנא דהרי דרשו ביום הקים דמאליו הוקם ורק פריסת האוהל על המשכן הי' ע"י משה כדאיתא שבת דף צ"ב וכאן אייריא בבנין אבנים לכן א"ד שבת דל"ה בעידנא והא דצריך קרא משום דה"א עשה דרבים ל"ב בעידנא וכמש"כ לעיל שוב ראיתי כי הנה ברייתא דפסיקתא הובא גם בירושלמי ריש יומא ושם עמד ע"ז בשירי קרבן וכתב דבשבת לא העמידוהו (ועתוס' מנחות דף צ"ה דנסיעה לא הי' בשבת משום דמחמר בשבת ופלא תיפוק להו משום סתירת אוהל וכבר תמה ע"ז בטה"ק):

והנה בהפלאה פ' כי תשא הקשה דמדכתיב אך ילפינן דאין מלאכת המשכן דוחה שבת וכן דרשו במכילתא הובא בפירש"י א"כ מוכח דבעלמא דוחה ל"ת דכרת דא"ל בלאו דמחמר דהרי מחמר לא הי' במשכן מדלא הוה אב מלאכה ויש לומר דצריך לגופי' דהו"א דעשה דמשכן חמיר דחי ל"ת דכרת וכמש"כ לעיל דאין לומר דא"כ מ"פ ביבמות דנילף דמדלא דחי שבת מוכח דבעלמא עדחל"ת דכרת דהא עשה דמקדש אלימא וכמו שהקשו תוס' דז"א דכיון דכבר מוכח דאין עשה דמשכן דחי אף דחמירא שפיר נשמע מדגלי דל"ד עשה דמקדש מכלל דבעלמא דחי אך אכתי תקשי דהא במ"ק דף ט' אמרינן דמקדש קדושתו קדושת עולם חמיר ויליף בקו"ח ד דחי הקרבה דחינוך יוהכ"פ מדדחי קרבן נשיאים בחנוכת המשכן דל"ה קדושת עולם א"כ אכתי גם לענין בנין מקדש צריך קרא דהו"א דדחי משום דאלימא כיון דקדושתו קדושת עולם וצ"ל דנהי דעביד קו"ח היינו אי חנוכת משכן דחי קו"ח חנוכת מקדש אבל להיפוך אחר דמצינו דאין מלאכת משכן דחי ה"ה מקדש לא דחי דהא מצינו חומרא דמשכן מה דליתא במקדש דמשכן נמשח בשמן המשחה כדאמרינן בשבועות דף ט"ו והנה ממש"כ יש ליישב דברי הירושלמי ופסיקתא הנ"ל כיון דקרבן חנוכת המשכן דחי שבת לכן גם העמדתו דחי שבת דזה הכל צורך חנוכת המשכן והנה לר"א מכשירי קרבן דחי ואפי' מכשירי מצוה דחי א"כ יש לומר דהך אתיא כר"א:

אולם ראיתי מהר"ם שי"ק סי' רפ"ב הקשה לר"א דמכשירי קרבן דוחה שבת א"כ יקשה מקרא דאין בנין מקדש דוחה שבת ואמאי הא הוה מכשירי קרבן דבבנין הראשון לא הי' אפשר להקריב בלא בית ואולם י"ל דבוודאי אם יגמור הבית בשבת ויתחיל להקריב עוד בשבת באמת הוה דחי לר"א אבל קרא אתי למעט היכיא דאף אם יגמור הבנין בשבת

כגון סמוך לבין השמשות דלא יהא עוד אפשר להקריב ג"כ בשבת כהא"ג לד' מטעם מכשירי עבודה ורק לענין עדל"ת עכ"פ הוה מצוה נמשכת כל זמן הבנין והו"א דידחה לזה צריך קרא דלא דחי אבל אי משום מכשירין ל"ד וא"כ אף לר"א יקשה אי העמידו בשבת כיון דל"ה מכשירי קרבן לאותו יום דעבודה שעבד משה במשכן לא הי' רק כאלו עבד עבודה בבמה כמש"כ תוס' ע"ז דף ל"ד:

כ"א) **ודאתאן** עלה על קו' תוס' שבת דנאמר מתוך כגון שצריך לאכול בבית והוה צורך אונ"פ וא"כ נימא מתוך דהותר במגבן נראה ליישב דל"ש כלל מתוך בעשיית אוהל והוא עפ"י דברי הרשב"א סוכה דף ל"ה שהקשה בהא דאסור ללקט ענבים מהדס ביו"ט משום דהוא מתקן כלי נימא מתוך שהותר ללקוט ענבים לצורך הותרה שלא לצורך אונ"פ כשהוא צורך יו"ט דהא קיימ"ל מתוך בצורך יו"ט וכתב וז"ל דלא שרינן מטעם מתוך אלא מלאכה דעלמא שאינו עושה כלי אבל זה שעושה כלי שהוא דבר מסוים והשתא לא עביד מצוה אלא שהוא מתקנו למצוה עכ"ל והסבר דבריו יובן עפ"י מש"כ רשב"א שבת דף קל"א דאף לר"א דסובר מכשירי מצוה דחי שבת אבל בעשיית כלי לא דחי אלא באי אפשר משום דדוקא הבאת כלי הנה ההבאה הוא לצורך מילה לכן אף באפשר מע"ש שרי אבל עשיית כלי אינו לצורך מילה בלבד אלא אף לעשות כלי דהיינו דהעשי' הוה לכלי עצמו ע"כ לא דחי באפשר מע"ש יעוש"ה והנה זה שייך גם לענין מתוך דהיינו כיון דהכלי לגבי עצמו משתמש ונעשה לצורך עצמו שעומד לכל מילי גם לחול עומד ל"ש דהותר לצורך כיון דכאן נתחדש מעשה לצורך עשיית הכלי בעצמו וכהא"ג כתב הר"ן ביצה דף כ"ח דלר"י דמכשירי אונ"פ מותר אפ"ה במשחות של אבן אסור גם לר"י משום דאין להתיר במכשירין יותר מאונ"פ עצמו דאסרינן קצירה וכדומה יען שעומד לימים רבים וכל שהוא עושה כלי הדבר ברור שעומד לימים רבים וא"כ כמו לרי"ו דיליף מכם לכל צרכיכם דמכשירין דחו אפ"ה תיקון כלי אסור אף שהוא לצורך אכילה ה"ה מתוך דילפינן לדידן מלכם לכל צרכיכם יש לאסור מהא"ט כיון דעומד לימים רבים ועומד גם לחול ולשאר תשמישים ל"א מתוך שהותר לצורך כמו בעושה לחול דל"א מתוך וא"כ ניחא בעשיית אוהל ג"כ ל"א מתוך מהא"ט דהוה כמו עשיית כלי שעומד לצורך עצמו ולימים רבים (ובהא ניחא קו' פנ"י ביצה דף י"ב לר"י דמתיר מכשירי אונ"פ א"כ בטלת כל מלאכת יו"ט דהא בכולהו שייך לומר דהוה מכשיר אונ"פ להנ"ל ניחא דבכלי ל"א מתוך) ודו"ק:

והנה בקרבן נתנאל בביצה שם תמה על הר"ן מ"ש מאפי' לראב"ש דסובר יען דהפת נאפה יפה שרי ה"נ הא עכ"פ צריך הוא הכלי לאונ"פ ול"ד לקצירה דשם מרבה במלאכה

וכונתו דכאן ריבוי בשיעורין וכיון דצריך הוא לאונ"פ מותר אבל שם מרבה במלאכה אבל לפמש"כ כונה אחרת בהר"ן ניחא דכונתו ע"ד שכ' הרשב"א דלכן מכשירי מצוה דאפשר מע"ש אסורין לעשות כלי משום דהמלאכה נעשית בשביל הכלי להשתמש לכל דבר לא בשביל המצוה דהא אין הכלי עומד למצוה לבד אלא גם לדברים אחרים ולכן מהא"ט גם מתוך ל"ש בעשיית כלי דהמלאכה נעשית בשביל הכלי ה"נ ל"ש מכשירי אונ"פ דהא כיון שנעשה ועומד לימים רבים נעשית המלאכה בשביל הכלי לא בשביל האונ"פ ודמי שפיר לקצירה דאסור משום דעומד לימים רבים:

שוב ראיתי בפנ"י לקמן דף ח' שהקשה באמת להר"ן דסובר כהא"ג ל"א מכשירי אונ"פ מותר מתוס' שבת הנ"ל דסברי דאמרינן מתוך הרי דגם הוא הבין דתליא הא בהא וכיון שהראתיך להרשב"א בסוכה שכתב באמת דמהא"ט ל"א מתוך א"כ א"ש דברי הר"ן ונתיישב קו' התוס' באמת לפי דברי הרשב"א והר"ן ודו"ק:

אמנם בפשיטות יותר יש לומר לישב קו' התוס' דהנה במגבן דחייב משום בונה היינו היכיא דכונתו לבנין וצריך הוא לאותו בנין לעשותה כחתיכה שלימה ומקוצעת כמש"כ מג"א סי' ש"ז סקי"ז אמנם אם הוא שלא לצורך אז ל"ה בנין כלל וא"כ לפי"ז ל"ש מתוך דהא במגבן גופי' כשהוא שלא לצורך ל"ה בכלל בונה ול"ש דהותר שלא לצורך לכן בנין גמור אסור דל"ש דנאמר כשהוא שלא לצורך אונ"פ יהא מותר מטעם מתוך:

כ"ב) **ואין** דוחה יו"ט. הנה אחר שכתבתי ראיתי במנחת חינוך שהעלה דלכן צריך למעט מקרא דאין בנין מקדש דוחה יו"ט משום דאף דהוה עול"ת דלדעת ריב"א ל"ת כמאן דליתא ולא לקי אבל אחר דממעט קרא שפיר לקי אולם כבר תמהו על הריב"א מגמ' דב"מ דף ל' דדרוש מקרא דוהתעלמת פעמים שאתה מתעלם הא כיצד כהן והוא בבית הקברות ופריך הגמ' הא ל"ל קרא הא הוה עשה ול"ת ולא אתי עשה ודחי ל"ת ולריב"א קשה מ"פ דאי לאו קרא ל"ה לקי וצריך קרא דוהתעלמת דלילקי ונראה ליישב דהנה בתוס' הקשו הא הוה לאו ועשה דא"ש בכל ובנזיר אמרינן דעשה דמצורע דחי ל"ת ועשה דא"ש בכל דהלאו דזקנם לא יגלחו אינו בנשים וה"נ הוי לאו ועשה דא"ש בכל דהעשה דקדושים תהי' אינו אלא בכהנים ואומר דהנה תוס' קידושין דף ל"ה הקשו הא דתנן דאין מדליקין בשמן שריפה ואמאי הא בנשים ליכא רק ל"ת דהעשה הוה מעשהז"ג ותי' כיון שיש עמה עשה גם הלאו אלים ולא דחי אף הלאו ולפי"ז י"ל דהריב"א סובר דעשה דחי ל"ת וכמאן דליתא משום דמשכחת הלאו בנשים בלא עשה ואידחה הלאו לגבי נשים לכן אף באנשים עכ"פ הלאו כמאן דליתא ולא נשאר רק עשה ולא לקי דלענין ללקות ל"א דהלאו אלים כיון שיש עמה עשה דזה רק אמרינן לענין לדחות דא"י לדחות גם

בנשים אבל בוודאי ללקות ל"ש בנשים כיון דליכא בדידהו רק הלאו וכמאן דליתא לכן גם באנשים ג"כ אמרינן דהלאו כמאן דליתא ולא לקי על הלאו אבל בהך עשה ול"ת שבכהן דלא משכחת הלאו דלא יטמא בלא עשה דכשעובר בלאו עובר תמיד גם בעשה כהא"ג מודה הריב"א דל"א דהלאו כמאן דליתא כיון שיש עמה עשה תמיד אלים ולא דחי לי' עשה כלל ובזה ניחא קו' תוס' שהקשו ממצורע דדחי עשה לל"ת שאינו שוה בכל די"ל דשאני בלאו דהקפה שישנו בכל אנשים שאינם כהנים ועשה דקדושים תהיו אין אלא בכהנים וכיון שמשכחת הלאו בלא העשה שפיר י"ל באמת כריב"א דהל"ת כמאן דליתי ולא נשאר אלא עשה ולכן עשה דשוה בכל דעדיף דחי עשה שאין שוה בכל דקילא ובהא ניחא נמי ליישב קו' תוס' בחולין על הרשב"א למה צריכין לומר דהלאו דשלוח הקן כבר עבר בעבר ושקלה ולא קאמר משום דהל"ת כמאן דליתא ולפמש"כ ניחא בשלוח הקן דלא משכחת להל"ת בלא עשה כהא"ג מודה הריב"א דל"א כמאן דליתא כיון שיש עם הל"ת הלאו גם הלאו אלים שלא נדחה כלל ובזה נראה לי לפרש שבאמת זהו כונת תוס' ב"מ שתי' דעשה דמצורע אלים שדחי עשה ומבואר במהרש"א שכונתם דהא דאין עשה דחי ל"ת ועשה הוא משום דמאי אולמי האי עשה מהאי עשה אבל עשה דמצורע אלים דחי לעשה והנה לכאורה צריך ביאור דעכ"פ יש גם ל"ת ואיך נדחה הל"ת אע"כ שגם כונת תוס' אזלי בשיטת הריב"א דהל"ת כמאן דליתא והיינו כיון דמשכחת ללאו בלא עשה דקדושים תהי' שאין אלא בכהנים ולא נשאר רק עשה ומאי אולמי האי עשה מהאי עשה אבל כיון שעשה דמצורע אלים נדחה גם העשה אבל הכא דאין אלים העשה לא נדחה אף הל"ת כיון דלא משכחת הל"ת בלא העשה ולכן לקי ג"כ וא"צ קרא דוהתעלמת:

כ"ג) **והנה** בגמ' דב"מ משני דצריך קרא דלא דחי עשה דכיבוד עול"ת משום דהוקש כבודם לכבוד המקום וקשה הא משום כבוד המקום גופי' ג"כ אין עשה דחל"ת דהא בנין ביהמ"ק א"ד יו"ט (והנה ביבמות דף ה' משני ג"כ דהו"א דעשה דכיבוד דהוקש כבודם לכבוד המקום הו"א דידחה שבת לכאורה ג"כ יקשה הא משום כבוד המקום ג"כ ל"א דדחי דהא אין בנין ביהמ"ק דחי שבת כדאיתא התם אולם כ"כ תוס' שם דאין זה הטעם מספיק דיהא הו"א דידחה עשה ל"ת דכרת אלא ע"כ קרא אתי ללמד דבעלמא דחי) ואפשר לומר דעכ"פ הא מצינו דקרבן יחיד הקבוע לו זמן דחי יו"ט כגון קרבן ראי' וחגיגה וזהו משום כבוד המקום דלא יראה פניו ריקם וכדאמרינן כהא"ג בביצה דף כ' שלא יהא שולחנך מלא ושולחן רבך ריקם אבל בשבת קרבן יחיד אף בקרבן הקבוע לו זמן כחגיגה וע"ר א"ד לכן שפיר כתבו תוס' דטעם זה דהוקש כבודם לכבוד המקום אינו

מספיק דידחה ל"ת שיש בה כרת דלא דחי רק ק"צ אך יקשה הא ביומא דף נ"א איתא דקרבן יחיד הקבוע לו זמן כמו פר של כה"ג דחי כיון שאין לו תשלומין כקרבן חגיגה א"כ גם בשבת סברא לומר שידחה משום דהוה לכבוד המקום אך באמת מפירש"י פ' קדושים מפרש הקרא דאת שבתותי תשמורו באמר שחוט לי בשל לי בשבת דלא תשמע א"כ מוכח דרש"י מפרש דאי לאו קרא הו"א דדחי ע"כ משום דהוקש כבודם לכבוד המקום ע"כ דכבוד המקום דחי שבת והיינו בק"י הקבוע לו זמן (וכמו שכתב הרא"ם לפרש פירש"י הביאו במהרש"א ביבמות אף דמהרש"א שם הקשה עליו מדברי תוס' הנ"ל שכ' דטעם זה אין מספיק דיהא הו"א דידחה עול"ת שיש בה כרת רק דקרא אתו ללמד דבעלמא דחי לפמש"כ י"ל דרש"י הוכיח מהך דב"מ דטעם דהוקש כבודם לכבוד המקום סגי דלידחי עול"ת לכן גם הו"א דדחי גם ל"ת שיש בה כרת כיון דמצינו כבר דק"י הקבוע לו זמן דחי שבת) ודו"ק:

והנה בפסחים דף ע"א וביומא דף נ"א פליגי בזה אי דוקא הק"צ או אפי' קרבן יחיד הקבוע לו זמן ג"כ דוחה שבת ונראה דזה תליא בסוג' דיבמות לס"ד דלא חילק בין עשה דיבום דאפשר לחלוץ היבמה ואין המצוה מתבטלת לגמרי אבל למסקנא דהתם איכא למימר דאפי' קרבן יחיד דוחה כל שהמצוה תתבטל לגמרי והא דחגיגה וע"ר א"ד שבת משום דלא תתבטל לגמרי דאפשר למחר דזה שאפשר לחלוץ היבמה או שאפשר למחר שווים הם לענין זה דעכ"פ לא הוה כאלו המצוה מתבטלת לגמרי וא"כ שפיר י"ל דלמסקנא דהתם היכיא דתתבטל המצוה לגמרי גם קרבן יחיד הקבוע לו זמן דוחה ל"ת שיש בה כרת:

כ"ד) **ואדאתאן** עלה בסברת ריב"א נראה דהנה בירושלמי בשמעתין חברי' אמרו עדל"ת לכן יחפור ויכסה ופריך הניחא למ"ד דעדל"ת אף שאין כתובה בצידה אבל למ"ד דבעינן כתובה בצידה למה מותר לחפור ומשני כיון שהתחיל במצות שחיטה אומרים לו גמור ופירשו המפרשים יען דהתחיל במצות שחיטה אומרים לו גמור גם מצות כיסוי ומכאן הביאו ראי' לכה"ג בסי' כ"ח דכה"ד הוא גמר מצות שחיטה) והדבר דחוק מאי אהני בזה דנימא משום הכי עדל"ת כיון דלית לי' עדל"ת בעלמא ועוד דברי ירושלמי צריך באור דכל עדל"ת מכלאים בציצית ילפינן ל"ה כתוב בצידה ובמראה הפנים הקשה אירושלמי שהביאו תוס' קידושין דף ל"ח דאין עדל"ת רק בעשה דלאחר הדיבור דקשה מירושלמי דשמעתין דפריך דליתא עשה דמצה וידחה ל"ת ומשני דבעינן כתובה בצידה וא"כ אי כונת ירושלמי דבעינן עשה דלאחר הדיבור א"כ יקשה הא כה"ד הוה עשה דלאחר הדיבור ואיך אמר בירושלמי דל"ה כתובה בצידה ונראה דהנה לפי שיטת ריב"א

כל היכיא דאיכא עשה ול"ת הל"ת עכ"פ נדחה ולא לקי ולא נשאר אלא עשה ואמרינן מאי אולמא האי עשה מהאי עשה אבל בדיעבד נדחה גם העשה דאז אמרינן אדרבא מאי אולמא האי עשה מהאי עשה ולכן ל"ה מה"ב כן העלה בנוב"י בסוף חלה או"ח אמנם לכאורה י"ל באופן אחר דזה תליא אי אמרינן דל"ת הותרה לגמרי אז שייך לומר דל"ת כמאן דליתא אבל אי אמרינן דרק דחוי' הוה ול"א דהותר ל"ש כסברת הריב"א מעתה לפי"ז יש לומר דהנה במנחות דף מ' איתא סדין בציצית ב"ש אוסרין וב"ה מתירין ופירש"י דלב"ש דלית לי' סמיכות לית לי' עדל"ת ותוס' הקשו ע"ז דגם לב"ש אית לי' עדל"ת מראשו כדאיתא בנזיר דף מ"ב ובישועת יעקב סי' תצ"ח העלה דלפמש"כ הר"ת במנחות דף מ"א כלאים בציצית הותרה לגמרי ולכן בלילה אין משום כלאים בכסות יום ולכן יש לומר דב"ש דלית לי' סמוכים לא הותרה לגמרי וע"כ בלילה אסור משום כלאים לכן אסרי סדין בציצית גזירה משום לילה וב"ה דסברי סמוכים והותרה לגמרי לכן ל"ש לאסור סדין בציצית גזירה אטו לילה דגם בלילה הא הותרה והעלה שם דלב"ה כל ל"ת הותרה נגד הל"ת כיון דילפינן מכלאים בציצית ולפי"ז י"ל דלב"ש ל"א כסברת הריב"א דל"ש ל"ת כמאן דליתא ולב"ה דהותרה בכל ל"ת ע"כ אמרינן דל"ת כמאן דליתא וממילא שגם העשה אזלה לה אבל לסברת ב"ש דרק נדחה ול"א דהותרה ל"א כסברת הריב"א מעתה יש לפרש ירושלמי הנ"ל דסובר ג"כ יו"ט עשה ול"ת אלא דסובר כיון דהל"ת כמאן דליתא א"כ ממילא ליתא גם לעשה דהנה רבינו בריש ה' יו"ט כתב דהעושה מלאכה ביטל מ"ע חוץ ממלאכת אונ"פ וביאר בלח"מ דכיון דאונ"פ מותר דל"ה בכלל מלאכת עבודה א"כ ל"ש דביטל מ"ע דמ"ע רק שייך היכיא דאיכא ל"ת אבל אי בטלה הל"ת גם עשה ליכא כלל א"כ הכי נמי י"ל אי נדחה הל"ת דיו"ט דהותרה ואזלה לגמרי א"כ ממילא גם עשה ליכא מעתה הכי פירושו הניחא למ"ד דל"ב כתובה בצידה דאף דאין כתובה בצידה כמו כלאים אפ"ה אמרינן הותרה דילפינן מכלאים א"כ אי ליתא לל"ת גם עשה ליכא שפיר יחפור בדקר ויכסה אבל למ"ד דבעינן בצידה דהיינו דרק בכלאים בציצית שכתובה בצידה הותרה אבל שאר ל"ת לא הותרה אצל עשה וא"כ ל"ש לומר דהל"ת כמאן דליתא ולכן ליכא לעשה דרק מכח דיחוי נדחה ע"ז שוב אמרינן אין עשה דל"ת ועשה ולכן פריך למה יחפור בדקר ויכסה ומשני כיון שהתחיל במצוה אמרינן גמור הכונה דאשמעינן בזה כסברת הנוב"י לדעת הריב"א דל"ת כמאן דליתא א"כ נהי דעשה איכא ומאי אולמא האי עשה מהאי עשה על כן לא דחי לעשה אבל כאן בכיסוי דהא צריך שיהא עפר למטה כיון שהתחיל במצוה אמרינן לי' מרוק הכונה דהוה כדיעבד ואלים האי עשה מהאי עשה ודחי גם לעשה דאמרינן אדרבא מאי אולמא האי עשה

דיו"ט מהאי עשה דכיסוי וכסברת הנוב"י כיון שכבר התחיל במצות כיסוי ובזה ניחא קו' המראה פנים דסברת תוס' בקידושין דבעינן עשה שלאחר הדיבור תליא ג"כ אי אמרינן הותרה או רק דחוי' דאי אמרינן דהותרה א"כ גם עשה דלפני הדיבור דחי אבל למ"ד דבאין כתובה בצידה ל"א הותרה רק מטעם דיחוי א"כ רק דחי עשה דלאחר הדיבור אבל עשה דלפני הדיבור לא דחי לה לעשה ושפיר כתבו תוס' בשם ירושלמי דלכן אין עשה דמצה דחי לל"ת דחדש משום דאין כתובה בצידה הכונה דל"א הותרה רק מטעם דיחוי וזה ל"ש בעשה שלפני הדיבור:

אמנם מדברי הג"ה מרדכי פ"ק דביצה למדתי פירוש אחר בירושלמי דהקשה אמאי אין שוחטין משום מצות כיסוי הא אפשר לכסות בלילה ותי' חביבה מצוה בשעתה וכן אמרו בירושלמי אם התחיל במצוה אומרים לו גמור ולכאורה נראה דמרדכי מפרש הירושלמי משום חביבה בשעתה דחי יו"ט ולדידן דא"י לקיים חביבה מצוה בשעתה לכן אין שוחטין כדי שלא לבטל חביבה מצוה בשעתה דהיינו בהתחיל במצות שחיטה המצוה לגמרה בשעתה וביריעות שלמה סי' כ"ח הקשה לפי"ז למ"ד דסובר נדנ"ד קרבין ביו"ט הנה רק שחיטה וזריקה דוחה יו"ט אבל הקטרת אימורים דאפשר לערב א"ד יו"ט דל"ש משום חביבה מצוה ידחה יו"ט דרק בק"ע אמרינן במנחות דף ע"ב דקרבין ביו"ט משום חביבה מצוה בשעתה וא"כ כיון דא"י לקיים באימורים להתירה להקריב משום חביבה בשעתה וקשה איך רשאין לשחוט נודנ"ד אך הדבר ניחא דלכאורה קשה דלפי פירושו נשמע מירושלמי דאף למ"ד דל"א עדל"ת כיון שאין כתובה בצידה אפ"ה דחי משום דחביבה מצוה בשעתה והא לא מצינו רק היכיא דגוף המצוה ראוי שידחה רק דנאמר דאפשר לאחר יו"ט ע"ז אמרינן חביבה בשעתה וקרב ביום כדאיתא בהך דמנחות אולם ע"ד שכתבתי לעיל נראה לפרש דסברת הירושלמי לפי דעת המרדכי כך דלמ"ד דל"ב כתובה בצידה ואמרינן הותרה דחי מצות כה"ד ואף דאפשר בלילה הא אמרינן דהותרה כמו דאמרינן בכלאים אף דאפשר בבגד בת ג' כנפות אפ"ה דחי יען דהותרה (ורק היכיא דאפשר לקיים שניהם ממש אמרינן דלא דחי מדרבנן עכ"פ) אבל למ"ד דבעינן כתובה בצידה ובא"כ בצידה רק דחוי' א"כ היכיא דאפשר להמתין עד הערב אין דוחה וא"כ אמאי יחפור בדקר הא אפשר לכסות בלילה וע"ז משני כיון שהתחיל במצוה אומרים לו גמור והכונה נראה כך כיון דבעינן עפר למטה דבאין עפר למטה אין רשאין לשחוט מטעם דלא יכול לקיים מצות כה"ד למטה כמבואר בשמעתין דביצה וא"כ כיון שהתחיל ע"כ במצות כיסוי אומרים לו גמור לכסות למעלה דהיינו דחביבה מצוה בשעתה שעתה זמנה לגמור המצוה:

כ"ה) **ואין** בנין ביהמ"ק דוחה יו"ט. והנה שבת פשיטא לי' לרבינו שא"ד דהוה ל"ת דכרת ע"כ לא הוצרך רבינו לבארו וכבר כתב כן בפשיטות בה' שבת פי"ט ולכן רק כתב לאשמעינן דגם יו"ט אף דל"ה ל"ת דכרת אפ"ה לא דחי מהטעם שבארנו והנה לכאורה גם בשבת איכא הו"א דידחה דהא עבודה דחי שבת וביהמ"ק הוה הכשר עבודה דאין לומר הא מקריבין אעפ"י שאין בית כמש"כ רבינו לקמן בפ"ו מה' אלו דז"א דהאי רק אי יש לנו מזבח מקריבין כמו שיבואר בדברינו בפ"ו וא"כ אכתי הו"א שדחי שבת והוא מבואר במכילתא פ' ויקהל וז"ל והדין נותן ומה עבודה שאין באה אלא מכח המכשירין הרי הוא דוחה שבת מכשירי עבודה שאין באה אלא מכחן אינו דין שידחו את השבת כגון שנטל קרני מזבח או שנפגמה הסכין שומע אני יתקנם בשבת ת"ל ויקהל משה וכו' בחול ולא בשבת וא"כ לפי"ז הו"ל לרבינו להביא דאין בנין ביהמ"ק ובכללו המזבח דוחה שבת דהו"א דאף דבנין ביהמ"ק מצד המצוה עצמה ל"ד שבת משום דהוה ל"ת דכרת אבל בנין מזבח דאיכא קו"ח מעבודה שפיר הו"א דדחי אי לאו קרא וע"כ לומר כתי' התוס' כיון דהוה מצוה ל"ה בכלל מכשירי עבודה והיינו דלא כמכילתא ומזה הוכיח רבינו דגמ' דילן לית לי' הך דמכילתא דמזבח עדיף מעבודה גופי' אולם באמת דברי התוס' צריכין תלמוד וכבר הקשה הח"ס עכ"פ למה גרע מזבח משום דהוה מצוה יותר משאר מכשירי עבודה ונראה לישב דהנה בשבת דף קל"א פריך הגמ' לר"א דמכשירי עבודה דחי שבת מ"ט דציצית ומזוזה דלא דחי והק' תוס' מ"פ הא כיון דליכא קרא לרבות א"ד וכתבו לתרץ דהוה לי' למילף מסוכה והקשו ע"ז אדרבא לילף מכיבוד אב ומבנין ביהמ"ק דלא דחי ותי' דשם ל"ה הכשר אלא מצוה גופי' וע"ז הקשה בח"ס עכ"פ לא גרע משאר הכשר עבודה ואפ"ה לא דחי נילף מינ' דל"ד מכשירי עבודה ותי' דר"א סובר מקריבין אעפ"י שאין בית ובמשכן שאני דאכתי ל"ה מוטל החיוב להקריב עד שהועמד המשכן ואולם אכתי קשה נהי דמקריבין אעפ"י שאין בית אבל עכ"פ מזבח בעינן והוה בוודאי מכשירי עבודה ולפי המכילתא עוד דעדיף מעבודה דעבודה רק אתי מכח המכשירין ע"י המזבח ואפ"ה אין בנין מזבח דוחה שבת כדאיתא במכילתא (וכן הוא בירושלמי בפרק ר"א דמילה דמזבח שנפגם בשבת א"ד שבת וכן בירושלמי פסחים פ"ו) ואכתי נילף מיני' דאין מכשירין עבודה דוחה שבת ולישב אומר דהנה שם איתא ארי"ו לא לכל אמר ר"א מכשירי מצוה דוחה שבת שהרי שתהל"ח לא למדן ר"א אלא מגז"ש הבאה הבאה מעומר ומפרש ואזיל לאפוקי ציצית ומזוזה והקשו תוס' דמשמע דאי לאו דאשכחן דר"א גמר גז"ש הוה גמרינן לציצית ומזוזה ממילה ותימה דהא שאני מילה דדין הוא דמכשירי ידחו שבת דהיא עצמה דוחה שבת אבל בציצית ומזוזה אין במצותן דחיית שבת ובמהרש"א

הוסיף להקשות עוד ב' קו' איך אפשר למילף כלל ממילה כדמסיק לקמן יען דבידו להפקירו ועוד דמילה נכרתו עליה י"ג בריתות (אף דמהרש"א הקשה כך אתוס' דהו"ל להקשות כן עכ"פ נשמע מדבריו דיש להקשות לרי"ו) עוד איתא התם דהאי גז"ש מופנה דאי לא מופנה איכא למיפרך מה לעומר שכן אם מצא קצור קוצר תאמר בשתי הלחם שאם מצא קצור אינו קוצר ופירש"י דבעומר בעינן קצירה לשמה א"כ קצירה גופי' מצוה כדכתיב וקצרתם את קצירה אבל בשתהל"ח לא כתיב קצירה והקשו בתוס' א"כ הא גופי' נילף מגז"ש דיהא קצירה מצוה ונראה לפרש דהא דקאמר רי"ו לא לכל אמר ר"א דהא שתהל"ח יליף מגז"ש אין הכונה דאשמעינן רי"ו דלא נילף שאר מצות ממילה אלא אתי לאשמעינן דלא ילפינן כל מצות מסוכה לולב ושופר אבל ממילה וודאי אין לילף דשאני ציצית ומזוזה שאין במצותן דחיית שבת וגם דמילה נכרתו עלי' י"ג בריתות ולא יקשה קו' התוס' והמשך דברי רי"ו הכי דאי ס"ד דר"א סובר דבכל מצות דוחה שבת דילפינן מסוכה לולב ושופר א"כ גם שתהל"ח ל"ה צריך גז"ש מעומר רק דשפיר נשמע ממילה דהא שתהל"ח גופי' דחי שבת דלחם מעכבין את הכבשים כדאיתא במנחות דף מ"ה וגם פירכא דנכרתו עלי' י"ג בריתות ל"ש כל כך בשתהל"ח כמו שיבואר להלן אבל כיון דחזינן דלא יליף ממילה רק בגז"ש מעומר ולא יליף ממילה ע"כ נשמע דגם ציצית ומזוזה לא ילפינן מלולב ושופר דהא בהא תליא דהנה בתוס' רי"ד קידושין כ"ט כתב דהא דמצוה על האב למול את בנו אין הכונה על המילה עצמה אלא על ההשתדלות והכנות המצוה ולכן ל"ה מילה מעשהז"ג דההשתדלות המצוה שעל האב יכול להעשות גם בלילה וגם קודם יום השמיני וכן נשמע מתוס' ע"ז דף כ"ז ולפי"ז אין לילף ממילה משום דמכשירין היינו המצוה גופי' המוטלת עליו וע"ז קאי ביום השמיני ימול בשר ערלתו אפי' בשבת וא"כ הרי מפורש בקרא דמכשירין גופי' דחו שבת דזהו גופי' המצוה המוטלת עליו להשתדל ע"י המכשירין וההכנות להכניסו בבריתו של אאע"ה כגון אם צריך איזמל למולו הנה הוא בכלל המצוה המוטלת עליו לעשותו וזה יהא אפי' בשבת אמנם לפי"ז לכאורה גם קצירה דשתהל"ח אין ליליף ממילה דמילה המכשירין עצמן המצוה לעשותן דוקא ביום השמיני אך הדבר ניחא דהנה הא דמכשירי מצוה יש לפרש בב' פנים דכל שאפשר לעשותו מע"ש אין דוחה שבת וטעמא דר"א דסובר דדחי אף דאפשר לעשות מע"ש כיון שאין מצוה לעשותן קודם הזמן דהרי אמרה תורה דמכשירי מילה דהיינו ההשתדלות יהא ביום השמיני א"כ המצוה גופי' רק ביום השמיני דהא מלישנא דיום ממעטינן גם לילה ולענין לילה בוודאי נתמעט דאין מצוה להכינו בלילה דהא דזריזין מקדימין למצוה הוא רק מצפרא כדאיתא בריש פסחים וכ"כ בחי' ח"ס וא"כ

כמו דמביום נשמע דמצוה להכינו ביום לא בלילה כן לענין שמיני נשמע דההשתדלות הזה צריך לעשות בשמיני לא בשביעי ע"כ שפיר דחי שבת אבל עוד יש לפרש מכשירי מצוה היינו דאין גופן מצוה אלא הכשר למצוה ולכך לדידן ל"ד שבת וטעמא דר"א דדחי משום דסובר דהכל הוה כמצוה אריכתא כמש"כ רשב"א בשמעתין ומעתה נחזי אנן הנה גמ' דקאמר דלכן לא יליף ציצית ומזוזה משום דאין זמנו קבוע והנה זה יתכן אי אמרינן דמכשירין דל"ד לרבנן משום דאפשר מע"ש ור"א סובר דדחי אף דאפשר מע"ש דבהא ל"ש אפשר מע"ש כיון שאין המצוה להכן ולעשותן קודם ע"ש כגון לולב דצריך לחתכו מאילן וכן שופר צריך לתקנו א"כ כשאמרה תורה ולקחתם לכם ביום הראשון או יום תרועה יהיה לכם נשמע ממילא שגם התיקון דחי שבת דאין לומר הא משכחת לקיים ולקחתם לכם בלולב שכבר הי' נחתך מאילן מע"ש וכן השופר שכבר תיקון לתקוע בו מע"ש דז"א דמאחר דאין חיוב עליו להקדים ולתקן הלולב והשופר מקודם א"כ כשאמרה תורה שיעשה המצוה ביום ההוא מסתברא דתורה לא עשתה מזה ציווי על דעת שכבר הי' לולב ושופר מוכן בידו דמסתבר כיון שאמרה תורה לקיים מצוה זו בשבת והמצוה תלוי במחוסר מעשה בוודאי כונת התורה שיהא הכל נעשה ביום ההוא שהמצוה מוטלת עליו ולכך סובר ר"א שפיר דמכשירין גם כן דחי דל"ח באפשר מאתמול ואמנם בציצית דאין זמנו קבוע וא"כ גם קודם שבת הי' צריך לקיים המצוה ובוודאי הי' לו הציצית בבגדו והמזוזה בפתחו קודם שבת א"כ אם אירע שאין לו ציצית ומזוזה הנה מזה בוודאי לא אייריא התורה רק כונת התורה לומר דחייב אף בשבת לקיים המצוה כשאין מחוסר המעשה וכהא"ג ר"א מודה דחשיב אפשר מע"ש דל"ד לשופר ולולב דשם מכשירין שפיר דחי כיון דמחוסר מעשה והוא אין מחויב להכינה מקודם מסתמא קרא דביום אייריא שגם מכשירין יעשה בשבת משא"כ ציצית דאין זמנו קבוע ומסתמא כבר הי' לו מע"ש א"כ אף אי הוה כתיב קרא בפירוש ביום אפי' בשבת ל"ה נשמע דמכשירין ג"כ יהא נעשין בשבת ע"כ גם מלולב ושופר אין ללמוד דשפיר חשוב אפשר מאתמול:

ובזה מיושב קו' תוס' דאדרבא נילף מבנין מזבח דל"ד שבת דז"א דכיון דהוה מצוה לבנותו א"כ גם מע"ש הי' החיוב עליו ומסתמא הי' לו מזבח א"כ אף דגלי קרא דעבודה דחי שבת כונת התורה הי' רק באם כבר הי' המזבח עומד כאשר הוא מצווה ועומד עליו מע"ש כיון שהוא מצוה מצד עצמה א"כ ל"ש לומר כשאמרה תורה עבודה דוחה שבת מסתמא גם הקמת המזבח לצורך העבודה בכלל דז"א כיון דמצוה לבנות מזבח סתמא כבר הי' מזבח בנוי מע"ש א"כ כשאמרה תורה דעבודה דוחה לא נשמע דיהא כונת הכתוב שגם המכשירין הבהמ"ק והמזבח יעשה בשבת וזה כונת התוס' דביהמ"ק

שאני דהוה מצוה כיון דהוה מצוה לעשות מקדש ומזבח ומצוה זו הי' עליו גם מע"ש לכן לא נשמע דמה שאמרה תורה עבודה דוחה שנאמר שהי' בכלל גם הקמת המזבח לצורך העבודה ודו"ק:

וא"כ י"ל דהיינו באמת מה דדחי הגמ' דאין לילף ציצית מלולב ושופר יען דזמנו כל היום והי' המצוה חלה עליו כבר מאתמול לעשות המעשה שיהא יכול לקיים גם למחר מצות ציצית כהא"ג לא דחי שבת ולא נשמע מלולב דאדרבא הא נשמע מעבודה דאין מכשירין דוחה שאין ביהמ"ק ומזבח דוחה יען כיון דהוא גופי' מצוה ומאתמול הי' עליו המצוה לעשות המזבח לא שוב אפשר מאתמול גם לר"א ומודה ר"א בכהא"ג דאין מכשירין דוחה שבת וא"ש:

וע"ז פריך אדרבא ציצית כל שעתא ושעתא זמנו ומסיק משום דבידו להפקירו והנה זה צריך תלמוד מאי הוה דבידו להפקירו דנאמר מהא"ט דל"ד כיון דהוא רוצה לקיים המצוה ולא להפקיע המצוה ע"י הפקר למה יגרע משאר מכשירין אך הדבר ניחא דהנה מדחזינן דר"א לא יליף ממילה רק מגז"ש מעומר ע"כ משום דממילה אין לילף יען דמילה המכשירין גופי' מצוה משא"כ בשתהל"ח המכשירין אין גופו מצוה אלא הכשר מצוה א"כ זה יתכן אי מפרשינן טעמא דרבנן דמכשירין לא דחי משום דאין גופן מצוה ור"א סובר דהכל וכן מצוה אריכתא ומילה המכשירין גופי' מצוה כסברא השני' שכתבנו אבל אי הוה אמרינן דלכו"ע מכשירין הוה כמצוה אריכתא ואין חילוק בין גוף מצוה דהכל מהמצוה רק הטעם דל"ד משום דאפשר מע"ש ולכן אפי' מילה דמכשירין מגוף מצוה לד' לרבנן וטעמא דר"א דל"ח אפשר היכיא דאין מצוה להכין מע"ש א"כ שפיר הוה מצי ר"א לילף ממילה דא"ל מילה שאני דמכשירין הם מגוף מצוה דהא עכ"פ הרי אפשר מע"ש ואפ"ה דחי א"כ גם מכשירי מצוה דחי ומדלא יליף ר"א ממילה ע"כ משום דלא תלוי באפשר דהיכיא דהוה מגוף המצוה דחיא אף דאפשר ויליף מעומר דנשמע דאף דאין המכשירין מגוף המצוה דחי משום דהוה כמצוה אריכתא א"כ אדרבא ציצית הו"ל למילף מסוכה ולולב דאין לומר דציצית שאני דכל שעתא ושעתא זמנו שפיר חשוב אפשר מאתמול גם לר"א דהא כיון דלא יליף ממילה ע"כ משום דסובר דלא תליא באפשר מאתמול רק דתלוי אי המכשירין מגוף המצוה דר"א סובר דכמצוה אריכתא דמיא דכיון דגוף המצוה אי אפשר מאתמול מכשירין דילי' ג"כ דחיא אף דאפשר מאתמול כיון דהוה כמצוה אריכתא הוה כאי אפשר מאתמול (יען דאין מתחייב במכשירין רק ביום שמתחייב בהמצוה גופי' וכיון דטעמא תלוי רק אי הוה כמצוה אריכתא) א"כ סוכה לולב ושופר ג"כ מכשירין דחי דכמצוה אריכתא דמיא ודכ' ביום הראשון היינו דעשיית

המכשירין הוא בכלל ולקחתם לכם דמשעת עשיית המכשירין מקיים מצות ולקחתם א"כ גם בציצית נילף דדחי דהא ג"כ שייך לומר דהוה כמצוה אריכתא דהא בכל שעתא ושעתא זמנו א"כ בוודאי גם העשי' מגוף המצוה יחשב וע"ז שפיר משני דשאני הכא דאפשר לאפקירי ל"ד שבת והכונה כיון דמצי לאפקועי המצוה ל"ש לומר דהמכשירין יהא נחשב מגוף המצוה וכמצוה אריכתא דאי יפקיר הבגד והבית לא יתחייב בעשיית הציצית והמזוזה כלל לכן שפיר גם לר"א ל"ד:

ומעתה יתפרש דברי ריי"ו הכי דלא לכל אמר ר"א מכשירין דחי דהא לא יליף שתהל"ח אלא מעומר דדחי ולא יליף ממילה משום דמילה שאני דהמכשירין עצמן מגוף המצוה אדרבא הוה לי' למילף מסוכה ולולב ע"כ דלא ילפינן מסוכה א"כ גם ציצית ואינך אין לילף מסוכה דכמצוה אריכתא דמיא:

ומעתה נתיישב ק' תוס' שהקשו דנילף מבנין ביהמ"ק ומזבח דל"ד שבת מוכח דמכשירין לא דחי דז"א דכיון דבנין ביהמ"ק ומזבח מצוה בפני עצמה ל"ש דהוה כמצוה אריכתא מעבודה (דבנין מזבח הוא בכלל מצות בנין ביהמ"ק והוא מ"ע אחת כמו שבארתי לעיל בדין א') ועל כן לא דחי שבת ואפשר שזה הי' גם כונת התוס' דל"ד מכשירין דהוה מ"ע בפ"ע דע"כ אין לילף דמכשירין לא דחי שבת מבנין ביהמ"ק כיון דהוא מצוה בפ"ע ל"ש לומר דהוה כמצוה אריכתא לגבי עבודה ומשום המצוה גופי' ג"כ אי אפשר שידחה כיון דאפשר מאתמול אבל בשאר מכשירין דשייך לומר דהוה כמצוה אריכתא שפיר דחי ונסתלקה קו' ח"ס מעל תוס' ודו"ק:

ובזה יש ליישב שיטת הר"ש הובא במרדכי הביאו הב"י סי' י"א דסובר דגם בשבת אם נפסקו ציצית עובר בעשה ודעת הר"י דא"ע בשבת כיון שאין יכול לעשות ציצית בשבת והקשה המג"א הא בשמעתין אמרינן דציצית כל שעתא ושעתא זמנו הוא ותי' דזהו רק לר"א דסובר מכשירין דחי ומצי לקיים גם בשבת אבל לרבנן דלד' שבת לא חל עליו חיוב מצות ציצית והנה לפמש"כ מוכח כדעת הר"י דהא כיון דמסיק דבידו להפקירו לכן ל"ה כמצוה אריכתא ול"ד שבת ול"א בשבת דכל יומא זמנו גם לר"א ובזה ניחא מה דקשה לכאורה לדעת הר"י הנ"ל מדברי הרמב"ם פ"א משבועות שכ' הנשבע לבטל מצות ציצית הוה שבועת שוא ואי כדעת הר"י אמאי הוה שבועת שוא כיון שאין יכול לקיים המצוה משום השבועה א"כ פטור הוא מהמצוה להנ"ל ניחא די"ל דרק לגבי עשיית ציצית בשבת דהוה רק מכשירי מצוה שפיר כתב הר"י כיון דא"י לעשות פטור דא"ל כל שעתא ושעתא זמנו דהא כיון דבידו להפקירו לא הוה כמצוה אריכתא לכן אף לר"א לא דחי שבת אבל לענין נשבע לבטל מצות ציצית דאנו דנין על המצוה עצמה שפיר הוה

שבועת שוא כיון דכל שעתא זמנו חייב לקיימה:

כ"ו) **ומעתה** הבוא נבוא ליישב קו' תוס' שהקשו דהא גופי' נילף מעומר וקצירה מצוה שיהא לשם שתהל"ח ואם מצא קצור קוצר דהנה לכאורה קשה על לשון הברייתא דנאמר הבאה בעומר ונאמר הבאה בשתהל"ח מכשירין דוחה שבת ותמוה הא דקצירה דוחה בעומר אין מטעם דקצירה הוה מכשירי עבודה אלא מטעם דקצירה גופי' הוה מצוה ואיך יליף למכשירין אך הדבר ניחא דהנה באמת דעת רבינו דנקצר ביו"ט כשר ואפ"ה דוחה שבת ותמהו עליו כיון דאפשר מע"ש נקצרי' מע"ש ונראה דרבינו הוכיח זה מכח שמעתין די"ל דבוודאי משום מצוה ל"ד כיון דאפשר לעשותן מע"ש אבל משום מכשירין שפיר דחי כיון דהעבודה א"א מע"ש גם מכשירין דילי' דוחין ולכן נקט בברייתא דגם שתהל"ח נילף הבאה מעומר דידחה משום דברייתא סברי ג"כ נקצר ביום כשר וא"כ משום מצוה עצמה לא נדחה דהא אפשר מע"ש אבל מצד מכשירי עבודה שפיר דחי ונשמע שפיר גם בשתהל"ח דוחין משום מכשירין וא"כ ל"ק מה שהקשינו איך יליף מקצירה הא שם משום דיש מצוה לקצור דאדרבא אי משום המצוה ל"ה דחי כיון דאפשר מע"ש אבל מצד מכשירי עבודה שפיר דחי וא"כ גם בשתהל"ח דחי וע"ז אמרו דהאי גז"ש מופנה דאי לא מופנה איכא למפרך מה לעומר שכן אם מצא קצור קוצר דמצוה לקצור דוקא בלילה של שבת לכתחלה עכ"פ וא"כ אף דאפשר מע"ש דנקצר ביום כשר שוב דחי מטעם מכשירין דשייך לומר דהוה מגוף מצות עומר ומצוה אריכתא כיון דקצירה בזמן הבאתו למצוה עכ"פ אבל בשתהל"ח דאם מצא קצור אין קוצר ול"ה מצוה בשבת לקצור ע"כ גם משום מכשירין ל"ד דאין לומר א"כ תילף דבאמת אם מצא קצור קוצר גם בשתהל"ח דז"א דהנה אי תילף דאם מצא קצור קוצר דבענין קצירה לשמה א"כ הוה קצירה גופי' מהמצוה א"כ אדרבא נשמע מבנין ביהמ"ק דא"ד שבת כיון דהוה מצוה בפ"ע דל"ד לעומר דקצירה מצוה ודחי היינו משום דקצירה במועדו מצוה לכתחלה בעת הבאתו דתלוי הקצירה בזמן הבאתו והקרבתו אבל בשתהל"ח כיון דל"ב קצירה בזמן הבאתו והקרבתו א"כ אדרבא נילף מבנין ביהמ"ק דלא דחי כיון דהוה מצוה בפ"ע לא מצי דחי לא מצד שהיא מצוה דהא אפשר מע"ש ולא מצד דהיה מכשירי עבודה כיון דל"ה כעבודה אריכתא ודו"ק ואין להקשות אכתי הא גופי' באמת נילף ז"א דהא לא מצי למילף לחדש מצוה חדשה דליבעי קצירה במועדו בשעת הבאתו והקרבתו ותוס' רק הקשו דנילף שיהא מצוה לקצור לשמה אבל לא שיהא מצוה לקצור בזמנו בשעת הקרבתו דזה פשיטא דאין לילף מטעם אין גזירה שוה למחצה:

והנה ראיתי בח"ס שכ' ליישב קו' תוס' דע"כ לא יליף ר"א בקצירה גופי' מצוה דאז אין

הדחי' משום מכשירי עבודה רק משום דהקצירה עצמה דחי ולא נשמע דמכשירין דוחין ומנ"ל לר"א דמכשירי פסח דוחין את השבת דבשתהל"ח שאני דקצירה גופי' דוחה משום דזמנו בשבת כמו בעומר וע"כ דהי' לו איזה דרשא דלא ילפינן דשתהל"ח מצותו לקצור ביום הבאתו ולדעתי קו' התוס' לא היתה מעולם דנילף שתהא מצוה לקצור בעת הבאתו כמו בעומר דפשיטא להו דר"א לא דריש כן מכח זה עצמו שכ' הח"ס דא"כ מנ"ל דשאר מכשירין דחי שבת רק דתוס' הוקשו דנילף דהוה מצוה עכ"פ לקצור לשמה ונשמע דגם מכשירי עבודה דחי שבת כמו שתהל"ח דחי מטעם מכשירין ורק לפי מה שהעלינו גם הא לא קשיא דאדרבה אי יש מצוה בפ"ע בקצירה ל"ה כעבודה אריכתא א"כ אדרבא הוה ילפינן מביהמ"ק ומזבח דל"ד שבת יען דהוה המצוה בפ"ע ול"ה כעבודה אריכתא וגם לקצירת עומר לא דמי יען דמצותו במועדו בזמן הבאתו ונתיישב היטב קו' תוס' ודו"ק:

ומעתה ניחא גם קו' מהרש"א דלפמש"כ לא הי' כלל דס"ד דרי"ו דנילף ציצית ומזוזה ממילה אלא דאשמעינן דלא ילפינן מסוכה דמדלא יליף ר"א שתהל"ח ממילה נשמע דסובר דלא ילפינן ציצית מסוכה והיינו באמת מטעם דמסיק דבידו להפקירו אבל ממילה בוודאי אין לילף בלא"ה משום דנכרתו עלי' י"ג בריתות ואין לומר אכתי שתהל"ח איך ס"ד דנילף ממילה הא נכרתו עלי' י"ג בריתות יש לומר דלגבי שתהל"ח שצורך גבוה אין זה חשוב חומרא כדמוכח בשמעתין מדהוצרך ר"ע לאשמעינן דמכשירי חביתי כה"ג א"ד משום דממילה לא נשמע יען דחביתי כה"ג צורך גבוה איכא למימר דדחי ועדיף ממילה שנכרתו עלי' י"ג בריתות וניחא נמי אידך קו' מהרש"א הא אין לילף ציצית ממילה מטעם שאמרו בגמ' דאפשר להפקיע ע"י הפקר לפמש"כ ניחא דהא לא רצה כלל לילף ציצית ממילה דרק אתי לאשמעינן דלא ילפינן ציצית מסוכה והיינו כדמפרש ואזיל בגמ' משום דאפשר להפקירן ודו"ק:

כ"ז) **והנה** יש ליישב עוד קו' תוס' ומהרש"א הנ"ל בפשיטות דהנה ברשב"א בריש ראד"מ הוכיח מדקאמר לר"א דמותר להביא איזמל בר"ה ויקשה כקו' תוס' הא אפשר בהיתר ותי' דמילה הותרה יען דמילה גופי' דחי שבת והוה כמילה אריכתא והנה סברת תוס' בקושיתם איך נילף ממילה דשאני מילה דהוא גופי' דחי שבת הנה סברא זו שייכה אם באים לילף דהותרה מכשירין אפי' באפשר בהיתר ע"ז יש לומר דשאני מילה משום דסבר הותרה שבת בגוף המצוה אבל אי באנו ללמוד דמכשירין דחוי' אצל שבת באי אפשר בהיתר דוקא אז אין זה סברא לחלק משום דגוף המצוה אין בו דחוי שבת משא"כ מילה דהא כיון דעכ"פ הוה יום הראוי לאותו מצוה מכשירין דידי' שפיר מצי כן למילף דדחי ולפי"ז י"ל היינו דאשמעינן רי"ו דבאמת בשתהל"ח הא ג"כ אין בגופו דחיית שבת

(ועח"ס שכ' דתליא אי הלחם מעכבין הכבשים דאיכא דחי' בשתהל"ח אבל באמת אכתי תקשה דעכ"פ בלחם עצמו אין בהבאתו דחי' ול"ד למילה כנ"ל שתהא קצירתו דוחה שבת) והנה ראיתי כי בירושלמי באמת דחי כן שפריך שם למה צריך רי"ו לילף גז"ש ביכורים ביכורים ולא יליף ממילה ומשני שעיקר דחייתו שבת ומכשירין מלאכה והכונה כנ"ל שעיקר דחייתו אין בו מלאכה רק במכשירין רק י"ל דעכ"פ היכיא דאי אפשר בהיתר כגון אם לא מצא קצור דקוצר דלענין זה שפיר מצינן למילף ממילה דדחי שבת וה"ה דהוה מצינן למילף ציצית ומזוזה ממילה דידחה כהא"ג באא"פ בהיתר קמ"ל רי"ו דזה אינו דאי באנו למילף ממילה שיהא דחי בא"א ג"כ אנו צריכין למילף מטעם הותרה כמו במילה וזה לא נוכל למילף משום דשם במצוה גופי' יש בו דחיית שבת שייך לומר כסברת הרשב"א כיון דהותרה הוה כמילה אריכתא וא"כ אין לילף שתהל"ח ציצית ומזוזה ממילה רק מסוכה ולולב שפיר נוכל למילף משום דבאמת מהני לא שמעינן דהותרה רק דדחוי' הוה כיון שאין במצותן דחיית שבת ולא נשמע דדחי רק היכיא דא"א בהיתר וע"ז דחי דגם מסוכה אין לילף ציצית ומזוזה משום דאפשר להפקירן והיינו כיון דלא באת ללמוד דהותרה רק דדחוי' הוה וכיון שבידו להפקירן ל"א דשבת דחוי' אצל מכשירין דציצית ומזוזה:

ולפי"ז יתפרש דברי הרי"ו הכי דלא לכל אמר ר"א דמכשירין דחי והיינו דקמ"ל משום דס"ד דילפינן דעכ"פ בא"א דחי דדחוי' הוה ובזה אין לחלק בין אי יש בהמצוה דחיית שבת וא"כ גם בציצית ומזוזה ילפינן ממילה קמ"ל רי"ו דכיון דחזינן דיליף שתהל"ח מעומר וע"כ דלא מצי למילף ממילה משום דאי באנו לילף ממילה ע"כ לילף דגם באפשר בהיתר דוחין וזה הא אי אפשר לילף משום דכ"ה דגם במילה גופי' איכא דחיית שבת ולכן הותרה לגמרי גם במכשירין דהוה כמצוה אריכתא ולכן רק יליף מעומר דרק דחוי' הוה ול"ד באמת רק באי אפשר (וסובר דנקצר ביום פסול וא"א מע"ש) א"כ גם ציצית ומזוזה אין לילף ממילה משום דשם יש במצוה גופי' דחיית שבת והותרה בשבת ואף באפשר בהיתר דחי משום דהוה כמצוה אריכתא וכקו' התוס' באמת:

ומעתה מיושב גם אידך קו' תוס' דנילף דאי מצא קצור קוצר דז"א דאי הוה יליף גם זה דאי מצא קצור קוצר דקצירה גופי' מצוה א"כ ל"ה צריך לילף מעומר דהא נשמע שפיר ממילה דאין לומר במילה שאני דיש בו דחיית שבת והותרה גם במכשירין דהוה כמצוה אריכתא דז"א דהא אי קצירה מצוה גם שתהל"ח הוה הכל כמצוה אריכתא ובאמת ע"כ לומר דהלחם מעכבין את הכבשים והוה כאלו יש במצוה גופי' דחיית שבת א"כ ממילה הוה לי' למילף וא"צ לילף לענין מכשירין מעומר ועכ"ל דלא ילפינן לאם מצא קצור קוצר

דיהא קצירה מצוה ולכן אין לילף ממילה דשאני דהותרה שבת לגבי מילה דהמכשירין כמצוה אריכתא דמיא ושפיר דייק דע"כ מופנה דאל"כ אכתי אין לילף מעומר דשם אם מצא קצור קוצר וניחא נמי קו' מהרש"א דאיך ס"ד למילף ממילה הא ציצית ומזוזה בידו להפקירו דלפמש"כ אי הוה ילפינן ממילה הוה ילפינן ע"כ גם דהותרה ואי אמרינן הותרה אין סברא לחלק בין אפשר להפקירן דזה רק הוה סברא לחלק שלא נילף מסוכה דהילפותא מסוכה רק דדחוי' הוה שבת אצל מכשירין דבזה שפיר שייך לומר דכיון דאפשר להפקיע ולא יצטרך לדחות את השבת ל"ד כלל ומילה אדרבא הי' סברא לומר דאין מכשירין דוחה כיון דאין המצוה נוהגת בשבת אם לא יחלל קדושת שבת לכן אין מכשירין דוחין כלל לכן צריך קרא במילה דדחי שבת וכן משמע במנחות דאמרינן אברים ופדרים דחי שבת יען דכבר דחתה שחיטה את השבת אבל קצירה דלא דחתה עוד שבת אין דוחה שבת ולפי סברת תוס' כמו דאמרינן דאיברים ופדרים דחי שבת יען שכבר דחתה שחיטה השבת כן נאמר גם קצירה דחי שבת יען שסופו שגוף המצוה ידחה שבת אע"כ דל"א סברא זו וא"כ שפיר הוה ילפינן מזוזה וציצית ממילה דדחי מכשירין השבת מעתה זהו סברת תוס' להלן כל שגוף המצוה נוהגת בשבת בלי שום דיחוי שפיר מכשירין דידי' דוחין את השבת בנין ביהמ"ק דהוא גופי' מצוה וא"י לקיים המצוה רק בדיחוי אמרינן דלא דחי ואין נוהגת כלל בשבת וא"כ לא יקשה הא בנין ביהמ"ק הוה מכשירי עבודה דגם משום מכשירי עבודה א"י לדחות כיון דעבודה גופ' א"א לקיים בלא דיחוי לכן באמת לא דחו ולא יצטרך לחלל השבת בעבודה גופי' (כדאמרינן כהא"ג בהאי ינוקא דאישתפך חמימי דפליגי הפוסקים באישתפך חמימי דשלאחר המילה אי אמרינן ימול ואף שיצטרך אח"כ לחלל השבת הרי פנ"פ דחי שבת או לא יעול כדי שלא יצטרך לחלל שבת אח"כ משום פנ"פ כן יש לומר לענין מכשירין דיש סברא לומר דאדרבא היכיא דגוף המצוה א"א בלתי דיחוי אז אין מכשירין דוחה דאי נאמר שידחה ע"כ ידחה שבת בגוף העבודה מוטב שלא יחלל שבת במכשירין כדי שלא יצטרך לדחות שבת בגוף העבודה):

ופשוט יותר יש לישב קו' תוס' איך ס"ד לילף ציצית ומזוזה ממילה דגוף מצוה יש בו דיחוי שבת לכן גם מכשירין דחו אבל ציצית ומזוזה דאין במצוה דיחוי גם מכשירין לא דחי ונראה דאין דהנה לקמן הקשו תוס' דנילף מכיבוד אב ומבנין ביהמ"ק מכשירין דוחין ותי' דאנן הכי קאמרינן כל היכיא דמצוה נוהגת בשבת גם מכשירין דחי שבת אבל כיבוד אב ובנין ביהמ"ק הוא גופי' הוה המצוה לכן לא דחי וכ"כ דח"ס תמה הא בנין ביהמ"ק הוה גם מכשירי עבודה וידחה מטעם מכשירי עבודה ונראה דהנה יש

לכאורה לומר סברה הפוכה מסברת תוס' הנ"ל דהיכיא דבגוף המצוה אין בו דיחוי א"כ המצוה נוהגת גם בשבת לכן גם מכשירין דחי דהא הוא גברא דחזי לקיים המצוה דנוהגת בשבת בלי שום דיחוי והוה יום דנתחייב בו באותה מצוה לכן גם מכשירין דידי' דחי שבת אבל היכיא דגוף המצוה ג"כ אי אפשר לקיים רק ע"י דיחוי שבת שפיר יש לומר דמכשירין לא דחי דהא אף אחר שיעשה המכשירין עדיין א"י לקיים המצוה בלתי דיחוי א"כ יש לנו לומר דאין מכשירין דוחין ולא יצטרך לדחות שבת לקיים עיקר המצוה דומיא דאמרינן בפסחים דף ס"ט דלכן לא דחי שבת משום דהוה גברא דלא חזי דהוא טמא וא"כ לקרבן פסח ול"א שיזה כדי שיהא ראוי להקרב ק"פ ולדחות השבת (ויש להוסיף עפמש"כ בח"ס לעיל דף ק"ו דקשה לכאורה דילמא איצטרך ביום השבת דמילה דחי שבת דהו"א דלא ידחה דהא לאחר המילה שיצטרך לחלל שבת מפני פנ"פ והעלה בח"ס דלזה א"צ קרא דמאחר דעתה המצוה מוטלת עליו לקיים המצוה אף שלאחר כן יצטרך לחלל שבת הא יהא פנ"פ וידחה שבת אך כ"ז ניחא אי א"צ לחלל שבת משום מכשירין אבל לומר דמכשירין ידחו ויצטרך אח"כ לחלל שבת משום פנ"פ מוטב שלא לדחות שבת במכשירין ולא יצטרך לחלל שבת אח"כ משום פנ"פ) ולפי"ז י"ל דאדרבה במזוזה וציצית דאין בו דיחוי מסתבר יותר דמכשירין ידחו דהמצוה נוהגת בשבת בלי שום דיחוי:

כ"ח) **והנה** כבר הבאתי לעיל דפליגי הר"י והר"ש בנפסקו ציצית מבגדו בשבת אי שרינן ללבוש יען כיון דאי אפשר לעשות בשבת אין כאן מצוה ושרי ללבוש ודעת הר"ש דאסור ללבוש דהוא בקום ועשה ציצית ונראה לי דמתוס' שבת דף קל"א מוכח כשיטת הר"ש תוס' ד"ה ושוין העלו דמהיכיא תיתי דציצית ומזוזה ידחו שבת וכ' דהוה ילפינן מסוכה ולפי"ז צריך לומר דציצית ומזוזה אם עבר זמנה בטלה דמילה אם עבר זמנה לא בטלה שאותה מילה עצמה שהוא מיחייב בשמיני הוא עושה בתשיעי אבל בציצית ומזוזה בכל יומא מיחייב בכך אפי' קיימם היום חייב לקיימם למחר הלכך כשעבר היום ולא עשאם מצות היום לא יקיים עוד לעולם עכ"ל ודבריהם צריכין ביאור דפשיטא דציצית ומזוזה בכל יומא מחייב בכך ולמה צריכין להכריח זאת מהא דילפי מסוכה ולכך נראה דכונתם כך דהנה דעת הר"י דליכא איסור בשבת ללבוש בלא ציצית כיון דא"י לעשות הציצית הרי הוא בשב וא"ת ציצית ופטור מלעשותו ואף דהוא לובש בקום ועשה והיינו כס"ד בתוס' יבמות דף צ"א דבתחילת הלבישה לא מתחייב בציצית אלא אחר שכבר לבשו וא"כ הוה תמיד בשב וא"ת ודעת הר"ש כמסקנת תוס' ביבמות דבשעת לבישה כבר חייב ללבוש בגד עם ציצית א"כ הוה בקום ועשה ומג"א הקשה א"כ גם בחול לשתרי משום

כבוד הבריות כיון דהוא בשב ואי"ת (והיינו דמג"א ס"ל דלר"י בשבת ג"כ אין שרי אלא משום כבוד הבריות אבל לטו"ז שם להר"י שרי אפי' שלא משום כבוד הבריות דליכא איסור כלל בשבת הרמ"א רק הכריע כן לחוש לדעת הר"ש דאין שרי רק בשבת ולכן לא הותר רק במקום כבוד הבריות) ואמנם לדעתי יש לישב דהנה ידוע שיטת הר"י בתוס' פסחים דף כ"ט דמשהא חמץ ע"מ לבערו אין לבערו אין עובר ובש"א הקשה א"כ גם בגזילה נאמר דבמשהא ע"מ לקיים המ"ע דהשבת הגזילה לא יהא עובר ואולם נראה דלק"מ דרק בחמץ דאפשר לקיים המ"ע דתשביתו שלא יבוא כלל לעבור על הלאו דהא עשה דתשביתו הוה עשה שקדמו ללאו וא"כ כשהוא ביו"ט בשב ואי"ת ע"מ לבערו א"ע כיון שא"י לבערו ביו"ט אבל קודם זמנו דאפשר בביטול עובר אף דמשהא ע"מ לבערו דכיון דלא ביטלו הרי הוא מחזיק בו כבשלו ואסור ורחמנא אוקמא ברשותו לעבור עליו אבל בגזילה דהעשה בא אחר עבירות הלאו בזה בוודאי גם משהא ע"מ לבערו עובר ולפי"ז י"ל דהיינו סברת הר"י לענין ציצית דבשבת דא"י לעשות ציצית והרי הוא משהא אח"כ ע"מ לעשות ציצית לאחר שבת א"כ לא עבר כלל אעשה אבל בחול שבידו לעשות הציצית בכל יום שפיר איכא עבירה גם בשב ואי"ת ודמיא לחמץ שהי' אפשר לבטל דעוברי' אף דמשהא אח"כ ע"מ לבערו מעתה יש לפרש זה כונת תוס' דבוודאי אי לאו דהוה צריכין לומר דיליף ציצית ומזוזה מסוכה הוה אפשר לומר דציצית ומזוזה ל"ח כעבר זמנו דנהי דכל שעתא ושעתא זמנו היינו בחול אבל בשבת דאיכא איסורא דשבת וא"י לקיים המצוה א"כ ליכא מצוה כלל ודמי להך דמשהא ע"מ לבערו דליכא איסורא אבל כיון דע"כ לס"ד הוה ילפינן ציצית מסוכה א"כ אי ס"ד כהר"י דבשבת ליכא איסורא בשב ואי"ת א"כ איכא למפרך דשאני סוכה דאי עבר זמנה בטלה דהיינו דבטלה וחיסר למ"ע אבל בציצית דבשבת ליכא חיובא כלל ל"ש עבר זמנה חיסר המצוה א"כ אין לילף מסוכה אע"כ דבציצית ומזוזה בכל יומא חיובא רמיא עלי' אפי' בשבת ואי לא יעשה היום בשבת ביטל מ"ע של היום לכן שפיר ס"ד לילף מסוכה וא"כ נשמע דתוס' סברי כהר"ש:

והנה כעת ראיתי במהר"ם שיק שהקשה ג"כ אמאי בנין ביהמ"ק לא דחי מטעם מכשירי עבודה וא"ל דמקריבין אעפ"י שאין בית ז"א דהרי קודם בית ראשון לא הי' מקריבין עדיין והנה לכאורה דבריו תמוהים דהרי הי' מקריבין בבמה אולם למדתי עפ"י דבריו לפרש כונת התוס' על נכון שכ' דבנין ביהמ"ק הוה מצוה דכונתם כן דהנה בירושלמי פ"ק דר"ה מבואר דבלילה אין מכשירי עבודה דחי שבת משום שלא הגיע הזמן וכן במילה אין מכשירין דוחה בלילה ועח"ס בחי' על שבת ומעתה י"ל אי באנו לידון שביהמ"ק ידחה

שבת מטעם מכשירי עבודה ל"ש לומר דלא הגיע זמן עבודה דהכל בכלל מכשירין א"כ בכל שעתא זמנו הוא אלא דא"א כל זמן שלא נגמר המכשירין א"כ לא דמי ללילה דאין מכשירין דוחה יען דאכתי לא הגיע זמן המצוה של יום אבל בשבת הרי כבר הגיע הזמן אלא דלא נגמרו עדיין המכשירין אבל אי אמרינן דבנין ביהמ"ק מצוה בפ"ע א"כ אין לדחות גם מטעם מכשירי עבודה דאין כאן חיוב עבודה כל זמן שלא קיים המצוה ודמיא ללילה דאין מכשירין דוחין:

אלא דגם לפירוש זה אכתי קשה ממזבח שנפגם דא"ד שבת וצ"ל דלר"א באמת בנין מזבח שנפסל דחי שבת ורק לדידן דמכשירין שאפשר מע"ש א"ד שבת גם בעבודה שפיר אמרו אף שנפסל מזבח בשבת ולא הוה אפשר מע"ש אפ"ה א"ד שבת:

כ"ט) **הנה** הרמב"ן פ' קדושים כתב על פסוק את שבתותי תשמרו ומקדשי תיראו וז"ל ולרבותינו בכאן מדרש אמרו יכול יהא בנין ביהמ"ק דוחה שבת ת"ל את שבתותי תשמרו ומקדשי תיראו אני ד' ועל דרך האמת מצוה בשבת הגדול ובשבת שהוא מקדשו יצוה בו שמירה ומורא והנה אין מלאכת ביהמ"ק דוחה שבת והמקדש ואם תשכיל תבין נראה הכונה שנתן טעם שמסברא אין בנין ביהמ"ק דוחה שבת דהנה בענין שבת זכור ושמור בדיבור אחד נאמרו מלבד דצריך שמירה ממלאכה הנה מצווה הכתוב זכור את יום השבת לקדשו דהא אדם צריך לקדשו במעשיו ובעבודת השם כי שמור הוא ל"ת שלא לחלל יום השבת בעשיית מלאכה או ע"י הילוך חוץ לתחום או ע"י הוצאה מרשות לרשות או ע"י שיעשה מלאכה ע"י אחר או ע"י עבדו ובהמתו מכש"כ לדבר כמו שאמר הנביא ממצוא חפצך ודבר דבר ובחינת זכור הוא עשה שהוא מקדש השבת בכל מיני קדושה כי כל יום השבת הוא בקדושה ודביקות אלקי משמחה רבה ועצומה בנפש יתירה דאית בי' והנה הוא מקדש את השבת בכל מיני קדושה ולפי"ז יש בשבת שתי קדושת האחד שקדשו הב"ה והאחד ע"י האדם שע"י מעשיו מקדש את השבת והן הן הדברים אשר כ' תוס' שבועות שהבאתי לעיל דצריך לשבות מחמת קדושת היום:

אמנם הרא"ם פ' ויקהל הקשה דלמה לי קרא להשמעני דמלאכת המשכן א"ד שבת הא שבת הוה עול"ת ואין עשה דוחה ל"ת ועשה וכמו שהבאתי לעיל ובספר ישמח משה כתב לתרץ דזה דוקא במעשה כמו כלאים בציצית וכדומה שהוא במעשה ובפועל בזה איני יכול לדחות ל"ת ועשה לא כן עשה דשבת דהיינו שבות דאמרה תורה שהוא רק בשוא"ת דינו כמו לאו לכן הו"א דעשה דמלאכת משכן יהי' דוחה שבת וע"כ צריך קרא והנה לפי מה שבארנו דבאמת ל"ת ועשה דשבת שנכלל בזכור ושמור הנה הוא עשה דצריך לקדש את השבת בפועל ע"י עבודת ד' ולהוסיף קדושה ביום השבת וכדכתיב

ושמרו בנ"י את השבת לעשות את יום השבת דהיינו בשני בחינות הנ"ל ושמרו בנ"י בחינת שמור שהוא בשוא"ת ולעשות את השבת דהיינו בקום ועשה בבחינת זכור וא"כ הוה שבת עשה ול"ת כמו בשאר עשה דקום ועשה ומסברא דאין עשה דוחה ל"ת ועשה וזהו שכתב הרמב"ן דזה כונת הכתוב את שבתותי תשמרו היינו צוה בשבת הגדול היינו מה שקדשו השי"ת ובשבת שהוא מקדשו דהיינו שהאדם מוסיף בו קדושה ע"י מעשיו הקדושים וצוה בו שמירה ומורא דהיינו שצריך שמירה ממלאכה וזהו הקדושה שקבעו בו השי"ת ומורא דהיינו שהאדם צריך להוסיף בו קדושה ויראה וא"כ הוה עשה בקום ועשה ועל כן אין מלאכת ביהמ"ק דוחה השבת והמקדש דהיינו בשמירת השבת ממלאכה והמקדש היינו העשה שהאדם צריך לקדשו דאין עשה דמקדש דוחה ל"ת ועשה כמו בכל עשה ול"ת והא דקשיא למה לי קרא י"ל לפי מה שכתבתי שפיר צריכין קרא דעשה דמקדש לא דחי לעול"ת דשבת משום דהוה מכשירי עבודה והא עבודה דחי שבת בק"צ אך לכאורה קשה על הרמב"ן שכ' דמסברא אין בנין מקדש דוחה שבת והמקדש דהא ק"צ יוכיחו דדחי שבת ומקדש ובנין מקדש הוה ג"כ צורך עבודת קרבנות ציבור וצ"ל דהוא סובר ג"כ כסברת התוס' בשבת שהבאתי לעיל דבנין מקדש הוה מצוה בפ"ע ולא הוה מכשירי עבודה:

אולם ראיתי בספר סידורו של שבת שהעלה דבאמת מהא"ט צריך קרא דהו"א דלידחי יען דהוה צורך עבודת הציבור ויען שדבריו הם קלורין לעינים אמרתי להעתיק דבריו וז"ל יכול יהא בנין ביהמ"ק דחי שבת ולכאורה מפני מה הו"א שבנין ביהמ"ק ידחה שבת יתפרשו עפ"י דברינו כי אמרו רז"ל דברים הדברים אלה הדברים אלו ל"ט מלאכות וע"כ אמר הכתוב אלה הדברים אשר ציוה ד' לעשות אותם פי' הנה הל"ט מלאכות אלו שנתהוה בעולם הוא עבור שצוה ד' לעשות אותם כלומר לתקן את כל הל"ט קללות שנתקללו ע"י חטא אדם הראשון ובטורח הל"ט מלאכות מתקנים אותם כי לעשות הוא לשון תיקון ע"ד ובן הבקר אשר עשה וא"כ ששת ימים תעשה מלאכה כלומר החיוב עליך לעשות מלאכה בכדי לתקן המעות וקלקל מה שגרם החטא אבל וביום השביעי יהיו לכם קודש שאפי' הלכם שהוא מה שאתם מענגים נפשיכם גם זהו קודש ונמשך ממקום הקודש וכל הרע שבתוכו נתבטל ונתגרש והולך לו מפני פחד קדושת ד' והדר גאונו ביום ש"ק וכיון שהלכם הוא קודש ואין בו בחי' בירור ניצוצת על כן כל העושה בו מלאכה יומת כי חלילה לו לשבת חוץ עתה לקרב נשמתו אל החיצונים והנה מצינו בכמה מצות שדוחין מצות שבת כמו התמיד וקצירת העומר שהמה ק"צ ומזה הי' ההו"א שגם בנין ביהמ"ק יהא דוחה שבת כיון שגם הוא עבודת הציבור אבל לפי שצוה הקב"ה שיהא

בבנין המקדש כל הל"ט מלאכות כדי שיקנו הל"ט קללות לשבר כוחות ההם ע"י בנין המצוה וא"כ בהכרח הי' צריכין להתקרב אליהם לברר משם מה שצריך לברר ובשבת אסור זה הבירור ועל כן נאסר להם גם מלאכת המשכן ולכן אחר שצוה על מעשה שבת נכלל בזה שדוחין אף בנין המקדש אף שהי' לכאורה ראוי להיות כמו בק"צ שדוחה שבת ועל כן אמר לא תבערו אש בכל מושבותיכם ביום השבת פי' שחלילה לכם לעורר כח אש החיצוני ביום השבת אף שהוא כדי לברר הטוב מאתם אסור בשבת וכיון שבמלאכת המשכן נצטוו דוקא שיבררו ויתקנו הל"ט מלאכות ע"כ נאסור להם הבנין בזה עכ"ד:

אח"ז בא לידי ספר קרית ספר להמבי"ט שנדפס מחדש וראיתי שקצת הרגיש במה שהערנו והעלה דלכן א"ד שבת דהא גם מקדש חייב לירא את שמו ולשמור שבתותיו ולדעתי שלזה כיון הרמב"ן בעומק דבריו ודו"ק:

ל) **והנה** בטעמא דעשה דחל"ת הרבה טעמים נאמרו אבל אני למדתי דבר חדש מדברי הירושלמי פ"ב דב"מ אמשנה דאמר לו אביו הטמא ואל תחזיר אבידה שאל ישמע לו ופריך בכל אתר את אומר מ"ע קודמת והכא את אמר אין מ"ע קודמת למצות לא תעשה שניא היא שהוא ואביו חייבין בכבוד המקום מזה נשמע דטעמא דעשה דחל"ת הוא משום דמ"ע חיובא רמיא אגוף וחלה תחילה אאדם לקיימה דהל"ת שהיא במניעה מאוחרת היא ואין חלה על הגוף מיד אלא בשעה שבא לעבור חלה המניעה עליו שלא לעשותה וע"כ פריך דבכל אתר עשה קודמת למצות ל"ת וע"ז משני שאני הכא דהוא ואביו חייבין בכבודי בזה מיושב מה שהקשו תוס' בב"מ דף ל"ב למה ל"א באמת שידחה לעשה ול"ת מטעם דהוקש כבודם לכבוד המקום להנ"ל ניחא דלא יכול לדחות מה"ט דאדרבא אמרינן הוא ואביו חייבין בכבודי ואמנם בספר הכריתות נתן טעם דעשה דחל"ת הוא משום דהוה כאלו נתנה על תנאי דאין מצוה בהל"ת היכא דאיכא עשה והביא מירושלמי ומספרי דשניהם בדיבור אחד נאמרו ואולי יש לכוין סברתו גם בהא דאמר בירושלמי דעשה קודמת להל"ת דהיינו משום דנתנה על תנאי:

והנה איתא בסוג' דריש יבמות דאין עשה דחל"ת שיש בה כרת אבל עשה שיש בה כרת דחי שפיר לל"ת שיש בה כרת יעו"ש דקאמר שאני פסח דעשה שיש בה כרת ונראה דהא"ט דדחי דאיתא בסוף מס' מכות במשנה ר"ח בן גמליאל אומר מה אם העובר על מצוה אחת נוטל את נפשו עלי' דמתחייב כרת העושה מצוה אחת על אחת כמה וכמה שתנתן לו נפשו והיינו כסברת הרמב"ן פ' יתרו דגדול העושה מצוה מן הנמנע שלא לעבור על הל"ת דהעשה אהבה ול"ת יראה (וכ"כ באבן עזרא פ' ואתחנן לפרש את ד' אלקיך תירא ואותו תעבוד במ"ע אף דרמב"ן השיג עליו שם אבל הוא מטעם אחר יעו"ש)

מעתה זה הקו"ח הא שייך גם לדחות ל"ת שיש בה כרת כמו ששנה התנא מה העובר על מצוה אחת וכו' העושה מצוה על אחת כמה וכמה:

והנה ראיתי בירושלמי פ"ג דשבועות וז"ל שוא ושקר בדיבור אחד נאמרו מה שאין הפה יכולה לומר ולא אוזן יכולה לשמוע וכן מחללי' מות יומת וביום השבת שני כבשים וכן לא תלבוש שעטנז גדילים תעשה לך וכן ערות אשת אחיך לא תגלה יבמה יבוא עלי' וכן לא תשוב נחלה וכל בת יודעת נחלה כל אלו השניהם בדבור אחד נאמרו וכן הוא אומר אחת דיבר אלקים שתיים זו שמעתי עכ"ד מזה נשמע ג"כ שטעמו של ירושלמי בהא דעדל"ת כאשר הבאתי לעיל ונראה לי דבזה יש לפרש הא דאיתא בירושלמי פ"ק דביצה דאין עדל"ת אלא אם נאמרה בצידה אבל כה"ד לא נאמרה בצידה ל"ד לל"ת דיו"ט ותמהו הא כל עשה דדחי ל"ת ל"נ בצידה להנ"ל י"ל דנאמרה בצידה לא נחשב אלא מה דקבלו חכז"ל דבדיבור אחר נאמרה כמו עשה דקרבנות עשה דציצית ועשה דיבום אבל מה דלא נאמרה בדיבור אחד כגון מצות כה"ד דהא אי בעי לא שחוט וליכא למצות כה"ד ל"ש דנאמרה בדיבור אחד ל"ה נכתבה בצידה לא דחי לל"ת והסברא כך כיון דנאמרה בדבור אחד א"כ פה שאסר פה שהתיר ולא נשאר אפי' איסורא ולא חוטא מקרי אבל מה דלא נאמרה בדיבור אחד ל"ש עדל"ת דהא המבוה מה"ב כמו שכתב בש"א דלכאורה בכל עדל"ת הוה מה"ב אלא דגלי קרא דדחי אבל לשיטת ירושלמי לא דחי באמת וחוטא מקרי:

ובהא ניחא לי הא דכ' הראשונים דל"ש עדל"ת רק במידי דישנו בשלו אבל בשל חבירו ל"ש עדל"ת כגון בלולב הגזול והיינו דבדבר שחוטא רק להקב"ה שייך עשה דוחה דפה שאסר פה שהתיר דהקב"ה מוותר על מה שחוטא האדם לפניו בקיום מ"ע אבל בשל חבירו אין יכול הקב"ה לוותר במקום קיום מ"ע לכן אין עדל"ת ובהכי ניחא לי נמי מה שהקשו המפרשים דאעא"ה קיים כל התורה כולה אמאי לא קיים מצות מילה קודם שיצטוה ותי' משום דכ' לא יוסף להכותו וחובל בעצמו הרי עובר בלאו לא יכול לעשות כשאינו מצוה ולכאורה אכתי קשה א"כ גם מצות ציצית איך מצי לקיים הא עובר אל"ת דכלאים אך להנ"ל ניחא דל"ת דכלאים בזה חוטא להקב"ה ע"כ במקום מצוה להקב"ה אין כאן חטא להקב"ה אבל איסור חובל בעצמו הנה זה דבר שחוטא האדם לגבי עצמו אי לאו שציוה הקב"ה בפירוש דרשאי ומצוה לחבול בעצמו אין האדם רשאי לוותר מחלקו מה שזכותו בתואר אדם בעבור מצוה שעושה בה לגבוה ובהא אשכחנא פתרי להא דאיתא בתענית דף י"א דהיושב בתענית מקרי חוטא דכ' מאשר חטא על הנפש וכתבו תוס' דאף דמקיים מצוה עכ"פ חוטא מיקרי ובספר גבורת ארי תמה הא בכל עשה

דחל"ת נאמר דיהא חוטא כנ"ל רק כיון דהדין דעשה דחל"ת לא נקרא חוטא א"כ ביושב בתענית או במקבל נזירות כיון דמצוה קא עביד אמאי מיקרי חוטא להנ"ל ניחא דמשל גבוה הקב"ה מוותר בקיום במצוה אבל משל חובת האדם לגבי עצמו אין הקב"ה מוותר לגבי קיום המצוה לגבוה:

והנה ביבמות דף ז' מסיק דצריך עלי' גבי יבמה שהיא ערוה עליו כיון דדחי עשה לל"ת דשבת דכרת הו"א ידחה גם בג"ע לכן צריך עלי' וקשה לי לפמש"כ ל"ש עדל"ת בשל אחרים דלא חייבה תורה לקיים מצוה בשל אחרים דהנה בגזל ס"ל לר"מ דיהרג ואל יעבור כמש"כ בשמ"ק כתובות דף י"ח דאין יכול להציל עצמו בממון של חבירו וכן נמי אין פנ"פ דוחה איסור דגזל ומהא"ט נמי קיימ"ל דבג"ע יעבור ואל יהרג כיון דבג"ע הרי חומס של אחרים את האשה האסורה עליו והנה בשבת פנ"פ דוחה שבת דשבת אין נוגע לאחרים רק לנפשו ולכן בשבת יעבור ואל יהרג א"כ מינה נמי אף אי עשה דחי לל"ת דשבת אף שיש בה כרת יען שאין נוגע רק לנפשו אבל ג"ע דנוגע גם לה א"כ כמו דפנ"פ א"ד ויהרג ואל יעבור כן לא נשמע מזה דעדל"ת גבי עריות יקשה למה צריך עלי' וצ"ע:

אלא דיש להקשות עוד דהא במשנה דמכות שהבאתי איתא ר"ש אומר ממקומו הוא למד שנאמר ונכרתו הנפשות העושות וגו' וכתיב אשר יעשה האדם וחי בהם הא כל היושב ולא עבר עבירה נותנין לו שכר כעושה מצוה ר"ש בר רבי אומר הרי הוא אומר רק חזק לבלתי אכול את הדם כי הדם הוא הנפש ומה אם הדם שנפשו של אדם קצה ממנו הפורש ממנו מקבל שכר גזל ועריות שנפשו של אדם מתאוה על אחת כמה וכמה מעתה יקשה למה עשה דחל"ת הא אם יושב ובטל מלעבור על לאו הוה כקיים מצוה והא כבר בארנו דבגזל ל"ש עד"ל וכיון דר"ש מדמה לגזל ועריות א"כ מהא"ט לא ידחה כלל ל"ת:

ל"א) **אין** בנין ביהמ"ק דוחה יו"ט. הנה בתפארת ישראל פ"ק דמידות כתב דרשאי לבנות ע"י עכו"ם ומדבריו נראה דהותר אמירה לנכרי ביו"ט לבנות בביהמ"ק (ועמג"א סי' רע"ו בנין ביהכנ"ס ע"י נכרי לא הותר אמירה דהוה שבות רחוקה כדאיתא בשבת דף קי"ז) ואולם לפי דבריו יקשה א"כ למה צריך קרא דאין בנין ביהמ"ק דוחה יו"ט הא אפשר לבנות ע"י נכרי וראיתי במנחת חינוך שעמד על זה:

אולם כבר הקשו כהא"ג למה מילה דוחה שבת הא אפשר ע"י נכרי למ"ד מילה בנכרי כשרה ולכן נראה לישב דהנה הקשיתי בהא דילפינן מקרא דאין שליחות לנכרי כדאיתא בקידושין דף מ"א וב"מ דף ע"א מה אתם בני [ברית] אף שלוחכם בני ברית דהא בגיטין דף כ"ב אמרינן דנכרי אדעת' דנפשי' עביד אפי' עשאו שליח אין דעתו לעשות אדעת

משלחו א"כ ל"מ להיות כלל שליח של אדם כמותו כיון שאין דעתו לעשות אדעת משלחו לא יכול להיות כמותו אך יש לומר דבוודאי בכתיבת גט דבעינן לשמה ולכן אף שעושה מעשה הכתיבה בשליחות הישראל אין זה הוכחה שעושה לשמה כדעת משלחו דמעשה הכתיבה לחוד ומחשבת לשמה לחוד אבל בתרומה דהוה מעשה לתרום אי לאו דעושה אדעתא ישראל למה עושה אותה מעשה א"כ המעשה עצמה מוכיח שעושה בשליחות הישראל:

ובזה נכון לישב קו' הח"ס סי' פ"ד לפי מה דאמרינן בב"מ דיש שליחות לנכרי לחומרא א"כ הא דבעי בגמ' ב"מ דף צ"א בחסום פרה ודש בה אי אסור מצד אמירה לנכרי תיפק לי' מצד שליחות לנכרי לחומרא וכבר הקשה כך בשו"ת פנ"י להנ"ל י"ל בוודאי במעשה מצוה דאי לאו שכונתו ע"ד ישראל למה עושה אותה מעשה שפיר המעשה מוכיחה דעושה אדעת ישראל אבל בחסום פי פרה אין זה הוכחה דעושה כן אדעת ישראל דהא מדרך לחסום השור בדישו שלא תאכל מהדישה כהא"ג שפיר אמרינן דאף לחומרא אין שליחות לחומרא דנכרי דאדעתי' דנפשי' עביד ולא עביד כלל אדעת משלחו:

ולפי"ז ניחא דא"א לבנות ביהמ"ק ע"י נכרי דהא כתיב ועשו לי מקדש ובעינן עשי' לשמה כמו שיבואר בה' כ' א"כ ממנ"פ אי נכרי אדעתי' דישראל עביד א"כ איכא חילול יו"ט דיש שליחות לנכרי לחומרא ואי אמרת דליכא שליחות אפי' לחומרא ע"כ משום דאדעתי' דנפשי' עביד א"כ ל"ש שליח של אדם כמותו מבטל המ"ע דועשו לי מקדש לשמי לשם השי"ת ובהא ניחא נמי אידך קושיא ממילה אמאי דוחה שבת הא אפשר למול ע"י נכרי דהנה בח"ס בתשובתו תירץ לזה דעכ"פ המצוה שעל האב למול את בנו מצוה זו לא מקיימת ע"י נכרי דאין שליחות לנכרי לכן דחי שבת ולדעתי קשה לזה מגמ' דשבת דף קל"ז דאמרינן דאי איכא אחר ליעבד אחר ופירש"י ולא ליקום אב לגבי' והקשה בברוך טעם א"כ דאב אין מקיים העשה יבוא העשה שעל האב ולידחי לעול"ת דצרעת ותי' כיון דעשה דאב לא נכרתו עלי' י"ג בריתות לא מצי לדחי לעול"ת דצרעת וא"כ כש"כ דלא יכול לדחות שבת וא"כ הדרה קו' לדוכתי' איך דחי שבת למול ע"י נכרי ואף דעשה דאב אין מתקיים לא אלים עשה זו דמילה לדחות לעול"ת דצרעת אמנם התבו"ש סי' כ"ח כתב ליישב הך דשבת דפריך אי איכא אחר ליעבד אחר דהיכיא דאביו מכבד לאחר למול שניהם מקיימין המצוה ועדיף משליחות דכשעושה בתורת שליחות אז מצוה בו יותר מבשלוחו אבל כשעושה כן כשמכבד בתורת כיבוד למי שמהדר אחר המצוה שניהם מתבסמים יעוש"ה והסבר הדברים הוא כן דהנה קיימ"ל זכי' מטעם שליחות וא"כ כשמכבד לאחר שיזכה לו בהמצוה הנה עדיף משליחות וא"כ גם במילה ע"י נכרי

כשמכבדו למול לא בתורת שליחות אלא בתורת זיכוי שמזכה לו בהמצוה מקיים האב ג"כ המצוה א"כ הדרה קו' לדוכתי' ליעבד ע"י נכרי דכהא"ג שפיר מקיים האב המצוה גם ע"י שמל הנכרי דיהא עכ"פ נימול לדעת האב ועוד דלפמש"כ הד"מ סי' רס"ב בשם או"ז וכן דעת הש"ך סי' שפ"ה דל"מ שליחות במילה וכמו שביאר בקצה"ח שם דהוה מצוה שבגוף א"כ ע"כ הא דמכבדין לאחר משום דס"ל דל"ב כלל שיעשה המצוה בגוף רק שיהא נעשה המצוה לדעתו וסברי דכל שנימול לדעת האב מתקיים המ"ע ע"י האב דל"ב שימול דוקא בעצמו וא"כ הדרה קו' לדוכתי' דימול ע"י נכרי ואמנם לפמש"כ ניחא דבנכרי אדעתי' דנפשי' עביד א"כ כשמלו ע"י הנכרי דלא עביד כלל לדעת האב ל"ה שליח ולא מזכה לו כלל לכן דחי מצוה דידי' לל"ת דכרת דחמור מ"ע דמילה לדחות ל"ת שבכרת והא דאמרינן בשבת אי איכא אחר לעבד אחר היינו משום דשם לא מתבטל כלל המ"ע דכל שנעשה לדעת האב קיים המ"ע המוטלת עליו אבל ע"י נכרי לא מהני שליחות דהא לא נעשה שליחו כלל לדעת האב ואין דעתו לזכות לו כלל ודו"ק היטיב:

ל"ב) **ואין מבטלין תינוקת של בית רבן לבנין ביהמ"ק**. והוא גמ' שבת דף קי"ט ותמוה לי הא במגילה דף ט"ז איתא גדולה ת"ת מבנין ביהמ"ק שכל זמן שברוך בן נריה קיים לא עלה עזרא חזינן דאף ת"ת של גדולים אין מבטלין ולמה כתב רבינו תשב"ר והן לכאורה קשה לאידך גיסא דבמ"ק דף ט' מבואר דמצוה שא"א לעשות ע"י אחרים מבטלין ת"ת והוא ירושלמי פ"ק דשבת ולא מודה רשב"י דמפסיקין לעשות סוכה ולולב וכן בירושלמי פ' אלו עוברין נמנו בלוד אין שם מי שעושה המעשה קודם וא"כ אפי' מצוה דעלמא מפסיקין מכש"כ לבנין ביהמ"ק ולמה אמרו ת"ת גדול מבנין ביהמ"ק ונראה דהנה בנין המקדש לא נאמרה המ"ע ליחיד לעשותה אלא המ"ע על כל ישראל וא"כ י"ל לפמש"כ הטו"ז יור"ד סי' רנ"א דלכן לא עלה עזרא משום דידע דאפשר להעשות ע"י אחרים ע"י זרובבל שעלה לבנות ביהמ"ק א"כ ניחא דאין מבטלין ת"ת דהמצוה לא תתבטל דתעשה ע"י אחרים ואף שהוא לא קיים כיון שהעשה לא נאמרה על היחיד רק שתתקיים ע"י כוללת ישראל ולפי"ז יש ליישב גם דברי רבינו דהנה במהרש"א הקשה ברוך בן נרי' גופי' אמאי לא עלה להנ"ל י"ל דברוך בן נרי' הוה ת"ת דרבים א"כ אף אי תתבטל לגמרי בנין ביהמ"ק אין מבטלין אבל בת"ת ביחיד הדין דמבטלין ולכן רק פריך מעזרא וצריך לשניי דהוה אפשר א"י אחרים (אך במדרש שה"ש איתא דברוך ב"נ לא עלה מפני רוב זקנה ולק"מ קו' מהרש"א) ולפי"ז י"ל זה שכ' רבינו דאין מבטלין תשב"ר הכונה אף אם לא הי' אפשר לבנות בלתם מי שלומד עמהם אין מבטלין דהוה כת"ת דרבים והיינו משום דת"ת דידהו עדיפא דהוה הבל שאין בו חטא כדאיתא שם לכן אין מבטלין ועוד י"ל דהנה בריש

מגילה איתא מכאן סמכו של בית רבי שמבטלין ת"ת ובאין לשמוע מקרא מגילה קו"ח מעבודה חמורה שמבטלין ובאין לשמוע מקרא מגילה ת"ת דקיל אין דין שמבטלין ופריך ות"ת קיל הא מדאמר מלאך ליהושע עתה באתי מוכח ת"ת חמורה מעבודה ומשני ת"ת דרבים של כל ישראל שאני ויש לתמוה מ"פ דת"ת חמורה כיון שחומרת התורה שמביא לידי מעשה כירושלמי הנ"ל א"כ מהא"ט גופי' ע"כ דמפסיק לממ"ג כמו שמפסיקין לשאר מצות וכן יקשה להיפוך למה צריך כלל קו"ח הא מ"ש משאר מצות שמפסיקין מת"ת וכן הקשה במחהש"ק סי' תרפ"ז לכן אומר דיש ב' אופנים ת"ת דרבים מי שלומד עם אחרים כל היום ומי שאין לומד רק עת קבוע בשעה אחת ומעתה משכחת לפעמים ביטול הלימוד לגמרי אם בשעה זו שקבוע ללמוד יקרא מגילה ולאח"כ לא יהא אפשר להם לקבוע ללמוד אבל משכחת ג"כ שלא יהא ביטול ת"ת לגמרי דאחר קריאת מגילה יקבע שעה אחרת ללמוד וא"כ רק אנו דנין אם להקדים קריאת המגילה או הלימוד כיון ששעה זו קבוע להם ללמוד ומעתה עושה קו"ח מעבודה שאפ"ה לממ"ג מבטלין קו"ח לת"ת דרבי שלמד ברבים עת קבוע דמפסיקין לממ"ג אף דעי"ז יבטל לימוד ת"ת דרבים ול"א דיעסוק בתורה בעת ההוא ואח"כ יקרא מגילה וזה נראה כונת מג"א רסי' תרפ"ז אבל לשאר מצות כהא"ג אין מבטלין ת"ת דרבים רק לממ"ג מקו"ח דעבודה ובזה יש ליישב גם דברי הרמ"א שם שמפרש דעת רבינו בה' מגילה דמש"כ דממ"ג דוחה כל המצות היינו להקדים ויפלא לכאורה א"כ ת"ת דהוה ביטול מצוה דבשעה שקורא מגילה הוא מתבטל מת"ת דמצותה תמיד וחסרון שאין יכול להמנות ולפמש"כ א"ש דרמ"א יפרש דהאי ת"ת דרבים שהי' עת קבוע ללמוד שעה או שתיים עם אחרים ואם יקרא מגילה יכול לקבוע הלימוד אחר קריאת המגילה וא"כ אנו רק דנין אם להקדים ללמוד כיון ששעה זו קבוע ללמוד או מקרא מגילה קודם ויקבע הלימוד הקבוע אחר קריאת המגילה וא"ש הקו"ח אבל לענין דחייב לבטל מת"ת עכ"פ לזה ל"צ קו"ח כלל ומעתה אומר לענין בנין ביהמ"ק אם הוא לומד ברבים עם אחרים עת קבוע ואם יעסוק בבנין יתבטל עת הקבוע ולא יהא יוכל ללמוד אח"כ כלל אז א"צ לבטל לבנין ביהמ"ק ורק מי שלומד תמיד ברבים ע"כ מבטל דזה ל"ח ביטול רק דיחוי כיון שע"כ יפסיק דאל"כ לא יקיים מצוה לעולם בירושלמי דשבת הנ"ל דהפסק מת"ת ל"ח ביטול רק דיחוי כיון דע"כ יתחייב להפסיק למצוה דכשצריך לעסוק במצוה אין עליו חיוב לימוד כלל ורק כשיש לדון איזה יקדים ע"ז אמרינן בנין ביהמ"ק קודם ולפי"ז א"ש דעזרא אם הי' עולה לבנין ביהמ"ק הי' מתבטל מת"ת שהי' לומד אצל בב"נ ולאו מכל אדם זוכין ללמוד זה אין מבטלין אפי' אם לא יתבטל הת"ת דיהא אפשר ללמוד אח"כ דלשאר מצות מבטלין

משום בנין ביהמ"ק וכש"כ לשאר מצות אבל תשב"ר אין מבטלין משום מצות חינוך כמו בגדולים דמבטלין ת"ת משום קיום המצות (שוב ראיתי כעין זה בשו"ת מהר"ם שיק סי' רפ"ב) והיותר נ"ל בזה הוא דבוודאי מי שהוא בירושלים החיוב על כל אחד לסייע בבנין אף לבטל ת"ת כמו לשאר מצות אבל מי שהוא בחו"ל אין מחויב לעלות לירושלים לבנין ביהמ"ק דנהי דישיבת ירושלים מצוה אפ"ה משום ביטול ת"ת פטור לעלות לדור שם כמו שהעלה בח"ס סי' רל"ד א"כ אף לבנין ביהמ"ק אין מחויב לעלות וזהו גדול ת"ת מבנין ביהמ"ק אבל בוודאי מי שהוא בירושלים מחויב לבטל ת"ת לסיוע לבנין ביהמ"ק:

והנה בגבורת ארי תענית דף ל"ה הקשה אהא דאיתא התם דלר"י מבטלין תשב"ר בת"ב ומ"ש מהא דלבנין ביהמ"ק אין מבטלין אדרבא כש"כ הוא דאין מבטלין להתאבל על חורבן ביהמ"ק ולפמש"כ ניחא דבנין ביהמ"ק אין מבטלין דאין המצוה על כל אחד אבל צער חורבן ביהמ"ק מוטל על כל אדם ובהא ניחא מה שהקשה המקנה בקידושין דף ל"א איך ס"ד דבנין ביהמ"ק דחי שבת כיון דאפי' ת"ת לא דחי ולפמש"כ א"ש דבנין ביהמ"ק הטעם משום דאין מבטלין משום דאין המצוה על כל אחד מישראל והא אפשר להבנות ע"י אחר אבל אי אין בנין ביהמ"ק ידחה שבת אז אין שום אחד מישראל שיבנוהו שפיר הו"א דדחי דאין לומר דהא אפשר לבנות אחר השבת דזה ל"ח אפשר דהא מבטל ע"י הקרבת הקרבנות ועוד שכבר כתבתי דשיהוי בנין ביהמ"ק לא משהינן:

ל"ג) **והנה** האי שמעתתא דמגילה הכי איתא התם והשתא דאמרת מדינה ומדינה עיר ועיר לדרשא לחלק בין מוקף חומה לאין מוקף חומה מימות יהושע ולחלק בין שושן לשאר עיירות משפחה ומשפחה למאי אתי אריב"ח להביא משפחת כהונה ולוי' שמבטלין עבודתן ובאין לשמוע מקרא מגילה דאר"י אמר רב כהנים בעבודתן ולוים בדוכנן וישראל במעמדן וכו' מכאן סמכו של בית רבי שמבטלין ת"ת ובאין לשמוע מקרא מגילה קו"ח מעבודה ופריך מיהושע דמוכח דת"ת גדול מהקרבת תמידים ומשני ת"ת דרבים שאני ויש להבין דהנה בקידושין דף מ' איתא וכבר היו ר"ט וזקנים מסובין בעליית בית נתזה ונשאלה זו לפניהם תלמוד גדול או מעשה גדול נענה ר"ט ואמר מעשה גדול נענה ר"ע ואמר תלמוד גדול נענו כולם ואמרו תלמוד גדול שמביא לידי מעשה ולפי"ז יקשה מאי קסברי בית רבי אי סברי מעשה גדול א"כ למה צריכין קו"ח פשיטא דמבטלין מת"ת למעשה למקרא מגילה וע"כ דסברי כר"ע דת"ת גדול לכן צריכין קו"ח א"כ יפלא מאי פריך הגמ' מיהושע הא באמת ת"ת גדול מעבודה וצריכין להפסיק מדבר רשות לתורה יותר מלעבודה ונענשין על ביטול תורה יותר מעל עבודה והא דעשו קו"ח מעבודה היינו לענין להפסיק מת"ת למעשה ועוד דהנה פשיטא דלמצות חייב להפסיק

דאל"כ מי שעוסק בתורה לא יצטרך לעשות מצוה וכן הוא בירושלמי פ"ק דשבת שמבטלין מת"ת לכל מצות שבתורה שא"א לעשות ע"י אחרים וכן הוא במ"ק דף ט' אלא דהו"א למגילה א"צ להפסיק כיון דיש עוד שהות לקרות אלא שמפסיקין לקרות עם הציבור משום פרסומי ניסא וזה ילפינן שפיר מקו"ח מעבודה דמפסיקין משום פרסומי ניסא ושפיר ילפינן דלענין מצוה קיימ"ל דאורח חיים פן תפלס שאין לאחר מצוה אחת משום מצוה אחרת כיון דיש שהות ואפ"ה מפסיקין מעבודה לממ"ג משום פרסומי קו"ח לת"ת שמפסיקין משום פרסומי ניסא ומ"פ מיהושע ויותר יש להקשות עד"ז דהנה קו' הגמ' מיהושע ע"כ רק יתכן אי אמרינן תלמוד גדול יען שמביא לידי מעשה ולכן עביד קו"ח דמפסיקין לממ"ג מקו"ח דעבודה דאי לאו קו"ח מעבודה הו"א נהי דמביא לידי מעשה הרי אפשר לעשות שתיהן דיש עוד שהות לממ"ג ולכן פריך מיהושע דנשמע הא גופי' דתלמוד גדול מצד עצמו ולכן נענשין ע"ז תחילה אבל להירושלמי הנ"ל מ"פ הא אף ר"ע ע"כ מודה דמפסיקין מת"ת למצות רק דהו"א כיון שיש שהות אין מפסיקין ע"ז עושה קו"ח מעבודה:

ונראה ליישב דהנה גמ' משני ת"ת דרבים עדיפא יקשה גם בדבי רבי הא הוה ת"ת דרבים וצ"ל דרבים דקאמר היינו דכל ישראל ולפ"ז י"ל דת"ת דיחיד יש סברא לומר אף דגדול תלמוד כר"ע אפ"ה מפסיקין דאל"כ לא יקיים מצוה מעולם ואנן בעינן ע"מ לעשות כירושלמי הנ"ל אבל כאן בדבית רבי שהי' ת"ת דרבים אף דל"ה ת"ת דכל ישראל עכ"פ למדו ברבים והי' אפשר לקרות המגילה לאחר שיעמדו התלמידים וכמו דאיתא בברכות דף י"ג ק"ש של ר"י הנשיא הי' שמע ישראל ומפרש ר"ש בנו של רבי דחוזר וגומרה אחר שעמדו התלמידים וא"כ כאן דפסקו מלימוד לממ"ג שפיר פריך אי ס"ד דסברי ג"כ ת"ת גדול למה הפסיקו אף דל"ה ת"ת דרבים דכל ישראל ואיך ילפי בקו"ח מעבודה כיון דת"ת גדול דא"ל דלענין להפסיק ע"כ מפסיק מת"ת למעשה דאל"כ לא יקיים מצוה לעולם דהרי אפשר לקיים המצות כאשר יעמדו מלימוד ת"ת דרבים בשלמא ת"ת דיחיד כל היום מצוה ללמוד א"כ ע"כ יבטל למצוה ומה לי אי מבטל עתה או אח"ז אבל בלימוד רבים יכול לקרות אחר שיעמדו מלימוד דרבים ואיך עביד קו"ח מעבודה וע"כ מוכח דסובר דמעשה גדול אף בת"ת דרבים וע"כ פריך מיהושע דמוכח דתלמוד תורה דרבים גדול:

אך לכאורה הא גופי' קשיא כיון דרבי אין מפסיק לק"ש משום ת"ת דרבים וא"כ מ"ש דהפסיקו לממ"ג והנה יש לתרץ דמבואר ב"ק דף י"ז דלאגמורי ת"ת עדיף א"כ רבי דהוה לאגמורי ת"ת דרבים אין מפסיק לק"ש אבל התלמידים הפסיקו רק לא בפעם

אחת ולא נתבטל רבי מן הלימוד אבל לענין מקמ"ג בציבור הפסיקו לגמרי בפעם אחת ולכך ממילא גם רבי הפסיק משום דלדידהו הוה לגמור מפסיקין גם מת"ת דרבים ובזה ניחא מה שהקשה מהרש"א במגילה דלמה לא פריך על ברוך בן נרי' למה לא עלה לבנין ביהמ"ק כמו שהבאתי לעיל די"ל לדידי' הוה לאגמורי בת"ת דרבים אבל בעזרא דהוה לגמור לכן פריך למה לא עלה עוד יש לישב דהנה מת"ת מפסיקין לק"ש משום דאל"כ לא יהא זמן לקרות כל היום וכפירש"י ביומא דף ל"ז משא"כ ק"ש הי' רבי אומר אותה אח"כ כשגמר הלימוד דרבים ולכן לא הי' רבי מפסיק לק"ש ותדע דהרי ביומא שם קאמר דאנשי מעמד אין מפסיקין ומאחרין וא"כ למה כהנים מפסיקין לק"ש הא עבודה חמורה ע"כ לפרש הטעם דאנשי מעמד דיכולין לקרות אח"כ לכן אין מפסיקין לק"ש ולפי"ז י"ל דעשה קו"ח מאנשי מעמד דאפ"ה מפסיקין למ"ג דה"ה מת"ת דרבים אף שיכול לקרות אח"כ מפסיקין לקרות בציבור ובזה ניחא מה שהקשה רשב"א דהנה תוס' הקשו למה לא הקריבו התמיד ותי' דביטלו המעמד מפני המלחמה והקשה ע"ז הרשב"א א"כ רק מוכח דת"ת עדיף ממעמד אבל לא מעבודה לפמש"כ דהקו"ח באמת ממעמד מדמפסיקין לממ"ג א"כ סובר דממ"ג עדיף ממעמד ושפיר פריך מיהושע (ועיין בשבי"ד לאאדאמ"ו הגזצ"ל באו"ח סי' תקפ"ז שכ' דשם הגיע זמן ק"ש תחילה קודם לזמן עבודה ולדעתי קשה מהא דאיתא ביומא אהאי משנה דתמיד דמפסיקין לק"ש דקורא עם אנשי משמר לא יצאו א"כ הגיע זמן תמיד קודם לק"ש):

ובהא ניחא מה שהקשה הפנ"י הא ע"כ עבודה חמורה דדחי שבת ות"ת נדחה מפני שבת דאין קורין לאור הנר ואמנם לכאורה לק"מ דהרי גם מקמ"ג נדחית מפני שבת דהא גזרו שמא יעבירנו אך אכתי תיקשי לריב"ל דסובר להלן דכשחל בשבת דורשין מעניני פורים ופירש"י מעניני האגרת ופריך והא משה תיקון אפי' ביו"ט ולכאורה פורים הוה רבותא טפי דאטו משום דתיקון ביו"ט נעשה כן גם בפורים וכבר הקשו תוס' ע"ז ומתרץ דהו"א גם לענין לדרוש נגזור אטו קרי' משום דרבה שמא יעבירנו קמ"ל (ותמוה לי הא בר"ה דף כ"ט מתרץ קראי אהדדי דזכרון תרועה קאי אשבת דמזכירין ולא גזרינן בקריאה אולם הא י"ל דהנה הפנ"י כתב לפרש הא דפריך יו"ט נמי הכונה דהא ביו"ט בלא"ה יש אות בשאר מצות אפ"ה קורין פורים שחל בשבת פשיטא דקורין בדרשת האגרת דבזה פרסומא ניסא כמו בקריאת האגרת וע"ז משני הו"א נגזור אטו קרי' כיון דתכלית לפרסומא ניסא כמו ע"י הקרי' שפיר יש לגזור דמיחלף אטו קרי') וא"כ לפי"ז הדרה קו' פנ"י לדוכתי' הא שבת דוחה עבודה דא"ל גם מקמ"ג נדחית מפני שבת דז"א דהא דנדחה מקמ"ג מפני שבת היינו משום דמקיימים עכ"פ פרסומי ניסא ע"י דרשות האגרת ות"ת

מבטלין משום שבת לגמרי ואמנם לפמש"כ דאייריא בת"ת דלאגמורי והא זה בוודאי אין מבטלין דאימת רבן עליהן כמו שאמרו בשבת דף י"ג דתינוקת קורין מפני שאימת רבן עליהן כש"כ בגדולים שלומדים אצל רבים דלא גזרינן די"ל דמידכרי אהדדי:

ובזה יש ליישב מה שדייק בטו"א במגילה דף ד' שאמרו שמא יעבירנו ד"א והא"ט דשופר והא"ט דלולב ולמה לא אמרו הא"ט דט"כ והזאה לפמש"כ י"ל דבאמת הא דגזרו בכל הני משום דעכ"פ אפשר לקיים המצוה ע"י לימוד מענינא דיומא ובשופר הא גלי קרא זכרון תרועה דמקיימי המצוה בזכרון דברים ע"כ שפיר גזרו ולכן רק שייך לומר הא"ט דשופר ולולב דכמו דגזרו בפורים משום דמקיים עכ"פ פרסומי ניסא בדרשא:

ובהא נכון לישב גם דברי רבינו בה' מגילה שכ' דאין קורין מגילה בשבת לפיכך מקדימין מע"ש ושואלין ודורשין בענינו של יום כדי להזכיר של פורים ועלח"מ שהקשה מאי לפיכך אי ל"ג כש"כ דיש לדרוש דל"ש דרבה ולפמש"כ ניחא דהי' קשה לרבינו למה גזרינן שמא יעבירנו וצריך לומר דלא מבטלינן לגמרי יען דדורשין בענינו של יום וזהו שכ' לפיכך קורין מע"ש ושואלין ודורשין כדי להזכיר של פורים ואיכא פרסומא ניסא בלא קרי' האגרת לכן שפיר גזרו:

ל"ד) **אין מבטלין תינוקת של בית רבן**. שכ' לכאורה קשה מאי רבותא הא איתא בסנהדרין דף י"ט אמר רשב"נ אמר ר"י כל המלמד בן חבירו תורה מעלה עליו הכתוב כאלו ילדו שנאמר אלה תולדות אהרן ומשה וכתיב ואלה שמות בני אהרן לומר לך אהרן ילד ומשה לימד לפיכך נקראת על שמו והנה רבינו בפ"א מת"ת כתב דהוא מ"ע ללמד בן חבירו תורה כמו שהוא מ"ע ללמד את בנו א"כ פשיטא דאין מבטלין תשב"ר משום בנין ביהמ"ק דהוא ג"כ מ"ע ומה לי מ"ע זו ממ"ע דבנין ביהמ"ק:

ונראה ליישב על נכון דהנה בנדרים דף ל"ז תנן המודר הנאה מחבירו מלמדו מדרש הלכות ואגדות אבל לא ילמדנו מקרא ופריך שם מקרא מ"ט לא משום דקמהני לי' מדרש נמי קמהני לי' ומשני דמדינא שרי דילפינן מקרא דמה אני בחנם אף אתה בחנם שאסור ליטול שכר על הלימוד ואינו מהנהו אבל מקרא לא ילמדנו דלימוד מקרא הוא לקטנים ומשתרשי' לי' שכר לימוד ופיסוק טעמים והנה הר"ן הקשה תיפוק לי' דנהנה מהמצוה ותי' דמצללה"נ והקשה הטו"א א"כ קשיא ממשנה למ"ד מצלה"נ א"כ אמאי שרי ללמוד ואמנם ל"נ דלק"מ דלהאי מ"ד מצינן לומר דס"ל כיון דהוה עול"ת דישנה בשאלה עשה דלימוד תורה דחי לה ולמ"ד דס"ל דלא דחי לעול"ת דנדרים כדמוכח לעיל דף ט"ו וכמש"כ שם הרשב"א האי מ"ד מצי סובר באמת דמצללה"נ וכמש"כ הר"ן אך לכאורה א"כ לפמש"כ רבינו בפ"י מנדרים המודר הנאה מחבירו המדיר עובר בלאו דבל

יחל א"כ אמאי אין מלמדו מקרא נימא עשה דחל"ת אך י"ל דנהי דהמלמד בן חבירו תורה מקיים מ"ע אבל הנה איתא בכתובות דף מ' אי אמרה לא בעינא ליתא לעשה א"כ ה"נ בבן חבירו אי אמר דלא בעינא ללמוד תורה אין חיוב עליו ללמדו דדוקא בבנו איתא בכתובות דף נ' דעד י"ב שנים מגלגל עמו ואם לאו יורד עמו לחייו (ע"ש לתי' קמא גם למקרא יורד עמו לחייו) אבל בבן חבירו אין חייב לירד עמו לחייו בשלמא ללמדו מדרש ואגדה דאין מקבלין שכר רק משום המצוה שפיר מצינן לומר דעדל"ת דא"ל אי אמרה ל"ב ליכא לעשה לא מצי לדחות דהא אז ליכא מצוה ואין נהנה וליתא לאסורא כלל א"כ שפיר עשה דחל"ת ממנ"פ (ולפמש"כ הנובי"ת סי' כ"ג דדעת הר"ן בנדרים דף ט"ו דקרא דלד' קאי על נדר ולא על שבועה א"כ מקרא ילפינן דחל במקום מצוה ול"ש עדל"ת י"ל דבוודאי לענין מלמדו מקרא אסור דל"ש עדל"ת דגלי קרא אבל במלמדו הלכות דליכא הנאה רק בקיים המצוה שפיר י"ל דל"ש לאסור משום דמצות לה"נ דעדל"ת):

מעתה י"ל דזה דקאמר דאין מבטלין תשב"ר לבנין ביהמ"ק דאף דלענין עדל"ת לא מצי לדחות משום דאין העשה ללמד בן חבירו חיובית דליכא מ"ע רק ברוצין ללמוד אבל הכא בתשב"ר דאיכא עכ"פ עליו חיוב ללמוד אין מבטלין אפי' לבנין ביהמ"ק:

והנה בתענית דף כ"ט איתא תינוקת של בית רבן בטילין בת"ב משום שנאמר פקודי ד' ישרים משמחי לב זו דברי ר"מ ורי"ו סובר דאין מבטלין והנה בגבורת ארי שם הקשה דהא פשיטא דלאו משום לתא דקטנים דהא ל"ש בקטנים אבילות אלא משום לתא דרבן וא"כ יקשה לר"מ דס"ל דמבטלין משום רבן הא בשבת דף קי"ט אמרינן דאין מבטלין תינוקת של בית רבן אפי' לבנין ביהמ"ק אף דהרב חייב בבנין אפ"ה אין מבטל מללמוד עמהם א"כ מסתברא דכש"כ מפני צער חורבן הבית דאין לרבן לבטל מללמוד עמהם וא"כ מ"ט דר"י דסובר דמבטלין ותי' דבשב וא"ת שאני אמנם ל"נ ליישב דהנה כל קושיתו יען דפשיטא לי' דהא דמבטלין אין משום לתא דקטנים אלא משום לתא דרבן והא הביא דברי המרדכי בפ"ב דמו"ק דמפרש שהוא משום לתא דקטנים והביא דברי הירושלמי שפירש הא דאמר בפ"ד דיבמות מה במקום שאסור לספר ולכבס ואשבת שחל ט"ב בתוכה קאי דהכי קאמר דאפי' לקטנים ואסר לגדולים לספר ולכבס בגדיהם תדע דבטלי קצרי דבי רב משמע דאפי' בגדי קטנים אין מכבסין ואין מספרין באבילות של ת"ב מה שא"כ באבילות דעלמא מכבסין ומספרין לקטנים ש"מ גבי ת"ב אסור לגדולים לעשות לקטנים דבר שגדולים אסורים בו כמו לספר ולכבס מותר לארס גבי אבילות שמותר לגדולים לספר ולכבס לקטנים בימי אבל הקטנים אינו דין שמותר לארס עכ"ל א"כ מתבאר דהוא משום לתא דקטנים וא"כ ל"ק מהא דסובר דמבטלין תינוקת של בית רבן

משום אבילות דידהו:

ונראה ראי' מן התורה דאין לבטל בנין ביהמ"ק משום לימוד תורה ממשה רבינו ע"ה גופי' דהנה בכל מלאכות המשכן הי' הציווי למשה עצמו כדכתיב ועשית מנורת זהב טהור ועשית שולחן עצי שיטים ועשית את הקרשים למשכן וא"כ למה עשה משה ע"י שליח הא מצוה בו יותר מבשלוחו אך הנה איתא ביומא דף ע"ב ר"י רמי כתיב ועשית לך ארון עץ וכתיב ועשו ארון עצי שטים מכאן לת"ח שבני עירו מצווין לעשות לו מלאכתו פירש"י ואע"ג דקראי לאו בהאי סדרא כתיבי אסמכתא בעלמא הוא דקאמר פי' דאין זה הארון שעשה משה קודם עלותו על ההר כדכתיב בפ' עקב ועשית לך ארון עץ א"כ חזינן דקודם עלייתו אל ההר עשה משה בעצמו וא"כ למה לא עשה בעצמו כל המשכן וכתב בהפלאה פ' תרומה דהטעם כיון שאחר שירד משה מן ההר ולמד התורה לכל ישראל כאשר אמרו לו קרב אתה ושמע ואת תדבר אלינו ואחז"ל בר"פ אלמנה ניזונית כל המונע תלמידו מלשמשו מונע ממנו יראת שמים והטעם בזה מפני שהם מצווים לעשות מלאכתו וכיון שכל כונת משה הי' לקרב את ישראל להיות מורא שמים עליהם כדכתיב מה ד' שואל מעמך לכך לא נמנע מלעשות המשכן ע"י אחרים ומזה למד עזרא שכל זמן שרבו ברוך בן נרי' קיים לא עלה מירושלים לסייע לבנין ביהמ"ק:

והנה תוס' ספ"ק דב"ק כתבו בשם שאלתות דלמוד גדול ממצות תפילין דהלימוד מביא לידי מעשה ובטו"א חגיגה באבני מילואים הקשה סתירה לדבריו ממש"כ תוס' ע"ז בשם שאלתות דמוכרין ס"ת כדי לקיים המצות לא לבד כדי ללמוד תורה ולהשיאו אשה אלא אף משום שאר מצות ובח"ס יור"ד סי' רנ"ד כתב לישב בוודאי כדי שלא תתבטל משם מצוה מוכרין ס"ת אבל היכיא דלא מתבטל המצוה אלא דניחא לי' יותר בקיום מצוה מן המובחר כדי ללמוד אצל רבו שלבו חפץ בו או לישא ההוגנת לו יותר בזה התירו רק כדי לישא אשה וללמוד תורה אצל מי שלבו חפץ יותר:

אמנם לי קשה מגמ' דיבמות דף ק"ה כל האומר אין לו אלא תורה אין לו אלא תורה ומקשה פשיטא ומשני ל"צ כגון דאגמרי' לאחרינא והלך ועשה מה"ד יקבל שכר על העשי' קמ"ל הרי דלאגמורי' עדיף טפי מלילמוד לעצמו משום דאחרים מקיימין המצות וזהו דלא כגי' השאלתות:

ל"ה) **והנה** כתיב בעזרא ד' וישמעו צרי יהודה ובנימין כי בני הגולה בונים היכל לד' אלקי ישראל ויגשו אל זרובבל ואל ראשי האבות ויאמרו להם נבנה עמכם כי ככם נדרוש לאלקים ולא (ולו קרי) אנחנו זובחים ויאמר להם זרובבל לא לכם ולנו לבנות בית לאלקינו כי אנחנו יחד נבנה לד' אלקי ישראל ויש לתמוה מה ראה על ככה להרחיק

את האנשים כפי קבלת חכז"ל דקאי על הכותים אשר הי' אז ג"כ עובדים לאלקי השמים ואשר רצו ג"כ להיות ידם עמם בבנין בית הבחירה למהר ולהחיש מעשהו כי בוודאי היו ממהרים לעשותו אם היו גם הם מסייעים בבנין הכי משום שהם לא שמרו והתחזקו בתורת ד' כמו יהודה ובנימין מונע אותם מלבנות עמהם בית לד' והנה ראיתי להחכם מר"ם מלבי"ם בפירושו שביאר על נכון דהנה הכותים הי' עובדין בשיתוף כמש"כ את ד' היו יראים ואת אלהיהם הי' עובדין כי אף שהודו כי יש גבוה מעל גבוה שומר בכ"ז הי' מאמינים בחוקי הטבע שמסר הקב"ה הנהגת העולם אל הטבע ומנהגי הטבע שהמה המזלות והכוכבים ולכן כאשר ראו שישראל בונים היכל לד' להם לפי דעתם שהקב"ה מסר הנהגת העולם אל חוקי הטבע חשבו שגם בנין בית הבחירה לא תהי' בהשגחה פרטיות ובסיוע אלקות רק בדרך הטבע ולזאת חשבו שלהם יאה יותר ליתן ידם להם לבנות בית הבחירה כי הם לא הי' בגולה והי' שוקדים על שמריהם ועל כן אמרו ככם נדרוש לאלקים דקרו לי' אלקאה דאלקאה דהיינו שגם הם מאמינים באלקי השמים ולו אנחנו זובחים (אבל הכתיב ולא כיון שבאמת עובדים בשיתוף ומאמינים בחוקי הטבע אין עבודתם מתיחס להשי"ת) שאנו חושבים אותו לאל עליון נעלה על כל אלקים אבל ויאמרו לא לכם ולנו השיבו חא"א שתשתתפו עמנו בעבודות ד' ותעקרו להיות לכם חלק בהבית כיון שאתם חושבים להגיע אל התכלית ואל גמר בנינו בדרך הטבע שתהי' מתיחס הבנין לכם ולנו לעוצם ידינו ומפעלינו בדרך הטבע והי' לכם ולנו חלק באותו בנין אבל לא כן מחשבותי כי אנחנו יחד נבנה לד' אלקי ישראל שם ישראל מורה על השגחתו הפרטיות המיוחדת על ישראל בלתי אמצעי ואין עמו אל נכר ושום עבודת שיתוף לא כפי מנהגם לשתף ש"ש וד"א דהיינו הנהגת הטבע על כן הבנין לא תתיחס לכם ולנו רק לעזר אלקי את"ד בהספה משלי:

ונראה דהיינו מה דאיתא בערכין דף ה' דלכן אין להם לסייע משום רפיון ידים כדכ' ויהי' עם הארץ מרפים ידי עם יהודה ומבהלים אותם לבנות והכונה כיון שהכותים חושבים כי הכל נעשה בדרך הטבע ושנקרא הבנין אל שם הבונים ובאמת היא לא תצלח כי אם ד' לא יבנה בית שוא עמלו בוניו וכו' יש לחוש לרפיון ידים שלבסוף ירפו ידיהם שלא יזכו לעזר האלקי ובאמת האדם בדרך הטבע לא יעלה בידו לבנות לכן אין מקבלין מהם לבדק הבית וכן פסק רבינו בפ"ח ממת"ע:

ונראה לי עוד בטעמא דמילתא דהנה קיימ"ל דחיישינן שמא לא ימסור יפה לציבור א"כ כש"כ נכרי שאין מוסר יפה לציבור א"כ אין לו חלק כלל במצות בדה"ב שמסתמא כונתו להשאיר לעצמו זכות וא"ל א"כ תיפוק ליה דנמצא נעשה משל יחיד ומשל נכרי ז"א דבזה

שפיר אמרינן הא בטיל ברוב שנהי דבשל ישראל ממון אין בטל אבל בשל נכרי שפיר בטיל ע"ד שכ' השמ"ק ספ"ק דכתובות דלנכרי ליכא חז"מ ובהא ניחא הא דכ' רבינו בפ"ח ממ"ע דלביה"כ מקבלין והוא שיאמר בדעת ישראל הפרשתי היינו שיהא קנוי לישראל ומוסרו יפה לישראל ואין מקדישו כלל לשמים ואין משאיר לו זכות אבל אם לא אמר טענין גניזה שמא לבו לשמים ומשאיר לו מסתמא זכות ואין מוסרן יפה לכן צריך גניזה ובהא ניחא מה דכתיב במלכים ט' שנתן שלמה המלך עשרים עיר לחירם מלך צור ותמהו והא איכא לאו דלא תחנם ונראה דהא"ט דהנה מבואר בדברי רבינו דאסור ליטול מגוי לסייע לביהכנ"ס מכש"כ דאסור ליטול מנכרי לבנין ביהמ"ק והנה חזינן בדוד הע"ה שקנה הגורן מארונה היבוסי בכסף מלא יען כי הבין דוד הע"ה שחביבה לי' שיהא המקדש נבנה בחלקת שדה שלו דיהא לו חלק במקדש (כמש"כ במנחת חינוך סי' רפ"ד) כן ירד שלמה המלך ע"ה לסוף דעתו של חירם שחביבה לי' שיהא נקרא שמו על עצי ארזים וקרשים ששלח לו אף דשילם לו הנה אפי' בישראל אמרו דלא מהני מסירה לציבור דחיישינן שמא לא ימסור יפה יפה אף דידע הישראל דצריך שיהא בא מן הציבור כש"כ דיש לחוש בנכרי דלא ימסור יפה יפה לכן מסר לו עשרים עיר בא"י שחביבה ג"כ ועל דעת זה בוודאי ימסור יפה כיון שנשאר לו חלק בא"י עכ"פ:

והנה בפרקי דר"א איתא דגזרו על פתן של כותים לפי שהיו מבטלין בנין בית המקדש בימי עזרא ומבואר בחולין דף ה' ר"ג ובית דינו נמנו על שחיטת כותי ואסרוה א"ל רבי זירא לר' יעקב ב"א שמא לא שמע רבי אלא כשאין ישראל עומד ע"ג א"ל דמי האי מרבנן כדלא גמירי אנשי שמעתתא כשאין ישראל עע"ג למימרא בעי קבלה מיני' או לא קבלה מיני' ת"ש דאמר רנב"י אני ראיתי את ריו"ו שאכל משחיטת כותי אף ר' אסי אכל משחיטת כותי ותהי בה ר"ז לא שמיעא להו דאי הוה שמיעא להו הוה מקבלי או דלמא שמיע להו ולא קבלוהו הדר פשיט לנפשי' מסתברא דשמיע להו ולא קבלוהו דאי ס"ד לא שמיע להו ואי הוה שמיע להו הוה מקבלי לה לה היכי מסתייעא מילתא למיכל אסורא וכו' ואי ס"ד לא קבלה מיני' לישני כאן כשישראל עומד על גביו כאן כשאין ישראל עע"ג אלא לאו ש"מ קבלי' מיני' ש"מ ומ"ט גזרו בהו רבנן דמות יונה מצאו להן וגזר עליהן ר"מ ור"מ לטעמי' דחייש למעוטא:

והנה המימרא זו תמוה דהא רשב"א כ' דס"ל דנמנו שלא לסמוך אחותך כזית בשר משום דנחשדו על נבילה כמומר לתאבון אבל עע"ג מהני דל"ח חיישינן למיעוט עע"ז ויקשה א"כ אמאי אמר דדמי האי מרבנן כדלא גמרי שמעתתא בשאין עע"ג מאי למימרא הא שפיר צריך לאשמעינן דנימנו דלא יהא מהני עע"ג ועוד מאי קפריך אי ס"ד לא קיבלה

לישני דרי"ו אכל כשישראל עע"ג והא כיון דסתמא קאמר רי"ו אכל משחיטת כותי ע"כ דאכל ע"י כזית בשר ונותן לו בלא עע"ג ונראה ליישב על נכון דהנה הרא"ש בריש מכילתין אהא דשחיטת נכרי נבילה אפי' ראו אחרים ששחטו יפה כ' ופירש הר"י הטעם משום דכתיב וזבחת ואכלת אותו שהוא בר זביחה אכול מזבחו והרמב"ם פי' משום דכ' וקרא לך ואכלת מזבחו מאחר שהזהיר הכתוב שמא יאכל מזבחו אתה למד שזבחו אסור ואינם דברים של טעם שהתורה הזהירה שלא תאכל מזבחו ממה שזבח בתוך ביתו ונראה ליישב דרבינו ס"ל דאי בביתו של נכרי א"כ סתמא אין עע"ג מאי למימרא דילמא לא שחיט שפיר אע"כ בביתו של ישראל דמסתמא עע"ג והנה לפי"ז נשמע דקרא דוקרא לך דאייריא ממה שזבח בתוך ביתו ומקרא דוזבחת אתה למד אפי' אינו בביתו של ישראל מעתה י"ל כותי כשזבח בביתו מסתמא ליכא ישראל עע"ג ואין שרי אלא כשחותך כזית בשר ונותן לו אבל כשזבח בביתו של ישראל מסתמא ישראל עע"ג והנה ר"ג ובית דינו נמנו על שחיטת כותי ואסרוה א"כ יש להסתפק אם על שחיטת כותי שבתוך ביתו נמנו ול"מ חותך כזית בשר דאסור מקרא דוקרא לך או על שחיטת כותי בבית ישראל ובעע"ג ואסור מקרא דואכלת וזבחת ונראה דדבר זה תליא אי כותי גירי אמת או גירי אריות דאי אמרת כותי גירי אמת הן א"כ הא דנמנו על שחיטת כותי מסתמא רק בביתו של כותי דאסור מקרא דוקרא לך ואכלת מזבחו דכיון דלא אפשר להתיר אלא ע"י חותך כזית בשר ונותן לו א"כ בוודאי קרינן בי' שפיר ואכלת מזבחו אבל בביתו של ישראל לא ידעינן דאסרוה דהא בר זביחה הוא דאף שמצאו שעע"ז הא ל"ה אלא מעוטא ולמיעוטא ל"ח דנגזור דכל כותים לא מקרי בר זביחה אבל אי כותי גירי אריות הן א"כ הא דהתירו לאכול משחיטתן קודם שגזרו עליהן ע"כ יען דידעו דפירשו אח"כ מעע"ז מרצונם כמש"כ תוס' לעיל דף ג' והוה כמו נכרים שאין עע"ז דלדעת רבינו דשרי בגדול עע"ז א"כ כשמצאו להן דמות יונה לכו"ע חיישינן למעוטא כיון דמעיקרא לא הי' גירי אמת רק כ"ז שעמדו בחזקתן שאין עע"ז הי' אוכלין משחיטתן ע"י עע"ג אבל כשמצאו שמעוטא עע"ג שוב חיישינן אף למעוטא דנתבטלה החזקה שהוחזקה שאין עע"ז והדרא לדינא דהוין כמו נכרים דלא נתגיירו כלל (ועמש"כ בפ"ב מאיסורי מזבח דבעלמא הולכים בתר חזקה אחרונה שהוחזקה לפנינו לא בתר חזקה הראשונה א"כ הא דנמנו עליהם ואסרוה אפי' בביתו של ישראל דמסתמא עע"ג אפ"ה אסור וע"כ כששאל ר"ז שמא לא שמע רבי רק בשאין ישראל עע"ג דהיינו דלא נמנו לאסור רק אזה דל"מ בחתך כזית בשר ונותן לו יען דכ' ואכלת מזבחו וכיון דלא שרי אלא בחותך בשר ונותן לו א"כ היינו מזבחו ממש שפיר נמנו לאסור אף בביתו של ישראל אבל בעומד ע"ג דאין אסור אלא משום וזבחת

ואכלת לא גזרו דשפיר בר זביחה הן דס"ל גירי אמת הן ולמיעוטא עע"ז לא חיישינן אבל ר' יעקב בר אידי אמר דדמי כדלא גמרו שמעתתא דס"ל דסתמא באין ישראל עומד ע"ג היינו בביתו של כותי וא"כ מאי למימרא פשיטא דאסור מקרא דוקרא לך ואכלת מזבחו מזבח שלו שהוא בביתו ומה"ד אסור וא"צ לנמנו עליו אע"כ בעע"ג דהיינו בביתו של ישראל דהוא ס"ל דחיישינן למיעוטא ע"כ גזרו שפיר אף בביתו של ישראל אף דמסתמא עע"ג ופריך הגמ' קיבלה מיני' או לא קבלה מיני' כיון דס"ל דל"ח למיעוטא א"כ בוודאי לא קבלה מיני' דל"ח למיעוטא או דילמא קבלה מיני' משום דכותים גירי אריות הן שפיר חיישינן למיעוטא דהדרה לחזקה ראשונה ומייתיא דא"ר אסי אני ראיתי את רי"ו שאכל ותהי בה ר"ז והנה רי"ו ס"ל דל"ח למיעוטא א"כ אי איתא דלא קיבלה אמאי תהי בה ר"ז הא שפיר אכל רי"ו דהא בוודאי לא אכל בביתו של כותי רק בביתו של ישראל דמסתמא עע"ג ולמיעוטא לא חיישינן והיינו דדייק בפשיטות דרי"ו לא אכל רק דעע"ג אע"כ קיבלה מיני' דכותים גירי אריות הן ע"כ חיישינן למיעוטא דהדרה לחזקה הראשונה ולכן תהי בה ר"ז אבל תו' דידי' שפיר אכל דס"ל גירי אמת הן ול"ח למיעוטא ע"כ אכיל שפיר בביתו של ישראל דהיינו בעמד ע"ג ומיושב קו' תוס' דהקשו דמוכח הכא דר"ג דיבנה ס"ל גירי אמת הן מדס"ל דשחיטתן מעיקרא הויא שריא לפמש"כ ניחא דלמסקנא ס"ל כיון דגירי אריות הן ע"כ אסור אפי' בביתו של ישראל דעע"ג אבל מעיקרא ס"ל דשרי בביתו של ישראל בעע"ג כיון דפירשו מעע"ז הוה נכרי שאין עע"ז דס"ל לרבינו בפ"ב משחיטה דשחיטתו כשרה כיון דלית לי' הדרשא דוזבחת ואכלת רק מפיק מקרא דוקרא לך ואכלת מזבחו לאסור בביתו של ישראל ובעע"ג כשעע"ז וא"ש הנ"ל:

הלכה יג

א) **המזבח אין עושין אותו וכו' אבני גזית.** ותמוה דקרא כתיב לא תבנה אתהן גזית והיינו אבני משפיין וראיתי בראש יוסף חולין דף ח"י שהרגיש בזה וכ' דכונה גזית ע"י שמיר ואולם קשה לפמש"כ תוס' זבחים דף כ"ב דע"י שמיר אי אפשר בלי פגימה וא"כ א"א לעשות גזית ע"י שמיר ויש לומר דרבינו הוכיח דלא כתוס' זבחים הנ"ל מהך דסוטה דבנו מקדש ע"י שמיר וכמו שהקשו תוס' וע"כ סובר רבינו דבאמת בהא פליגי וסובר ר"י דבשמיר אפשר בלא פגימה ופסק רבינו כר"י וכרבי דהכריע כוותי' אלא דקשה דלעיל בדין ט' כתב מפצלין אבנים חוץ להר הבית והיינו דלא כר"י כדאיתא בסוטה שם כרנ"ח ולא כר"י ורבי אך י"ל דבאמת מהכא מוכח דפסק כר"י וכרבי והא דפסק לעיל מפצלין חוץ להר הבית משום דרבינו סובר דלכו"ע שרי חוץ להר הבית בברזל ורק פלוגתתם אי אפשר בשמיר בלא פגימה דלר"י אפשר בשמיר דלא נעשה פגימה ולכן דריש דברים

ככתבן כיון דמשכחת בלי פגימה ע"י שמיר אבל אם אין שמיר שרי בברזל חוץ להר הבית וכדדרשינן להדיא במכילתא לא תבנה אתהן גזית אבל אתה בונה עזרה והיכל ועמש"כ להלן בפרקין אחר שכתבתי זאת הוגד לי מפי ידינ"פ הרב המאוה"ג מו"ה אברהם פראנקל נ"י נשיא המדינה שברמב"ם דפוס ווינציאה שתח"י כתוב דאין בונין אלא בנין אבנים וליתא שם תיבה גזית:

ב') **לא יבניהו ע"ג כיפין ולא ע"ג מחילות**. והנה במשל"מ תמה מאוד הא כל הר הבית הי' בנוי ע"ג כיפין כמש"כ רבינו בפ"ב מפרה (ופלא שכן מבואר בדבריו בפ"ה מה' אלו) ותי' דעיכוב רק שיהא מחובר באדמה אבל אם למטה בעומק האדמה מחילות וכיפין אין קפידא אך הקשה ע"ז מזבחים דף נ"ח דפריך הגמ' דא"א לשחוט תחת המזבח דאין בונין מחילות תחת המזבח מוכח דאפי' בתוך האדמה יש קפידא שלא יהא מחילות ולכן העלה במשל"מ דמקום המזבח לא הי' כיפין מגזה"כ ולכאורה צריך ביאור הא הטעם שהי' בנוי ע"ג כיפין משום דחשו לקבר התהום א"כ גם במקום המזבח יש חשש לקבר התהום וצריך לומר כיון דהכל בכתב ד' עלי השכיל ומקום המזבח מיועד מעת עקידת יצחק כמש"כ רבינו בפ"ב א"כ בוודאי באותו מקום ליכא טומאת התהום וא"צ לעשית כיפין אך יקשה דמבואר בירושלמי פ"ק דסנהדרין (ופ"ט דפסחים) דנמצא גולגולתו של ארונה היבוסי תחת המזבח והוכיח מזה במשל"מ דתחת המזבח לא הי' כיפין דאל"כ הי' נבדק והי' מוציאין משם אע"כ דמקום המזבח לא הי' כיפין מטעם שבארנו כיון שמקום המזבח נגלה לדוד בוודאי אין שם קבר התהום ותמוה א"כ איך אפשר לומר שבמקום ההוא דוקא יהי' נמצא הקבר התהום במקום אשר נגלה לדוד מאת השי"ת שזהו מקום הכשר וראוי למזבח:

והנה ראיתי בח"ס סי' ש"מ שתמה באמת על הירושלמי כיון שהכל בכתב מד' השכיל איך אפשר לומר שנמצא שם הקבר התהום ועד חזקי' נעשה הכל בטומאה ולפמש"כ יפלא יותר דהא מה שלא בנוהו כיפין במקום המזבח משום דסמכו כיון שנתגלה לדוד שזהו מקום המזבח א"כ ידוע להם שאין שם קבר התהום ואיך אפשר שבמקום ההוא יהא נמצא קבר התהום ונכזבה תוחלתם אשר בטחו בד' ולא נגלה להם ולדוד שיש שם קבר התהום:

ולכן העלה בח"ס דהי' שם סמוך למקדש קברות משפחת ארונה ותחלה סתמוהו היטיב במחיצות אצל המחילות ואח"כ נפרצה המחיצות ונתגלגל אל המחילות ומשם באו אל השיתין וטומאה בוקעת דרך נקבי השיתין אל הבית והנה ראיתי כי אדאמ"ו הגזצ"ל בספרו שבי"ד יור"ד סי' שע"א תמה א"כ יוצא דרך השיתין ומה אהני מחילות ונראה

לתרץ דהנה הכיפין הי' בנוי כיפין ע"ג כיפין כמש"כ בפ"ה א"כ אי יש בתהום טומאה בוקעת ועולה עד מקום הכיפין התחתונים ואין משם נקב וביבין שיוצא הטומאה דרך השיתין אבל הגלגולת נמצא בחלל הכיפין שלמעלה שבאותו מקום נפרץ קברות ארונה ונפל לשם ושפיר עלתה הטומאה דרך השיתין שנמשכין לשם:

ובזה ניחא מה דהקשה בשו"מ מה"ד סי' קצ"ב מאי אהני כיפין הא לדעת רבינו בפ"ז מט"מ דקבר מטמא כל סביביו כל שיש חל טע"ט א"כ מה מועיל הכיפין והניח בצ"ע ולפמש"כ א"ש כיון דהי' כיפין עג"כ א"כ הרי יש חלל על גבי הקבר א"כ הטומאה בוקעת רק אל הכיפין שלמעלה ממנה אבל לא אל תוך העזרה:

ואחר שסתרנו ראית המשל"מ מירושלמי נראה מה יהא מתירוצו שחידש דבמקום מזבח לא הי' כיפין ולדעתי אי אפשר לומר כן דהרי בדף ס"ב איתא דבית שני הרחיבו מקום המזבח ד' אמות על מקום מזבח שבנה שלמה וא"כ יקשה דנמצא דאותן ד' אמות הי' המזבח בנוי ע"ג כיפין דבב"ר בוודאי לא הניחו קרקע בתולה ואטומא רק מה שהי' צריכין למזבח א"כ בימי בית שני לא היתה אדמה אטומא נגד רוב מזבח של שלמה ונמצא בנוי ע"ג כיפין ועוד יפלא לדבריו דאמרינן התם דלא ידעו מקום המזבח בצימצם ולדבריו הרי הי' יכולין לידע בצימצם מקום המזבח שהי' אטומא ואין לומר דבחרבן נחרב גם שתחת הקרקע ולא הי' ניכר מקום שהי' אטומא ז"א דהרי אמרינן שם דהיסודות הי' עומדין ועי"ז ידעו מקום העזרה רק מקום המזבח לא ידעו ואי הי' נחרב תחת הקרקע א"כ גם מקום המקדש ההיכל וקד"ק לא הי' יודעין עיין יומא דף נ"ב ולכן אני אומר דרך אחרת בזה דהא דאין בונין ע"ג כיפין ומחילות היינו רק בפתוחות לחוץ אבל אם בעומק הקרקע יש מקום חלול והוא סתום מכל צד אין קפידא ולכן אף שעשו חלל בקרקע מקבר התהום אם סתמוהו באבנים ועפר מכל צד ועשאו כקרקע עולם אין לו דין כיפין שיפסול לבנות עליו מזבח בפרט לפמש"כ הר"ש פ"ט דאהלות אם יש חלל טפח למטה פסול א"כ יפסול אם יהא בעומק האדמה חלל טפח יצטרך לבדוק תחת זה אע"כ כמש"כ כיון דסתום מכל צד שוב חוזר להיות כקרקע עולם וא"כ מיושב מה שהקשה המשל"מ מזבחים דף נ"ח דשם פריך דנעשה מחילות ולזבוח שם וע"כ שיהא פתוח לעזרה וא"כ שוב אף שמחובר לאדמה יש לו דין כיפין וראי' לדברינו מפ"א דתמיד ומידות דתנן בית המוקד כיפה ופי' המפרש יען שהי' בנוי בעלי' דשמירת כהנים למעלה לכן בנוי ע"ג כיפין ויקשה הא בלא"ה כל הר הבית בנוי ע"ג כיפין וא"ל כיון ששוה לקרקע העזרה ל"ה שמירה למעלה ז"א דהא המפרש בתמיד הקשה א"כ דבנוי ע"ג כיפין א"כ הא דאמרינן שם דחצי בנוי בקודש הא נבנה ע"ג כיפין וגגין לא נתקדשו ותי' כששוה לקרקע העזרה

א"כ חזינן אף בשוה לקרקע העזרה הוה שמירה למעלה יען שכיפה תחתיו וא"כ יקשה הא כל הבית הוא כיפה וע"כ כמש"כ כיון שסתום מכל צד ועלי' אדמת הר הבית שוב חזרה להיות כקרקע עולם ול"ח שמירה למעלה וכן מוכח מפסחים דף פ"ח למאי דס"ד התם דאף בשוה לקרקע עזרה לא נתקדשו גגין א"כ קשה למה צריך לטעם דאין מזבח בנוי ע"ג כיפין דמזבח אדמה כתיב שיהא מחובר באדמה תיפוק לי' דכיפין כגגין ולא נתקדשו בקדושת עזרה כלל וע"כ דחשוב כקרקע עולם כיון שסתום מכל צד ועמש"כ בפ"ה ליישב באופן אחר:

והנה במשל"מ ובח"ס הקשו הא גוי אין מטמא באוהל וכתבו דקאי למ"ד דמטמא באוהל וקשה הא הך דסנהדרין י"ב דהאי דנטמאו בימי חזקי' משום דמצאו גלגולת של ארונה והא שם קאי אליבא דר"ש והא ר"ש סובר נכרי אין מטמא באוהל ולמה עוברוהו לכן אומר ליישב לפמש"כ הח"ס להקשות עוד הא גם בימי חגי אמרינן דנמצא גלגולת של ארונה ותי' כיון דהי' קברות משפחת ארונה א"כ מצאו בימי חזקי' ושוב חזרו ומצאו בימי חגי ולפי"ז י"ל דזה הי' מקום קברות אבותיו עוד מקודם הדיבור וסברי' כתוס' נדה דף ע"ב דאותן שמתו קודם מ"ת גם נכרי מטמא באוהל ושפיר נטמאו באוהל דיש לחוש שהם ממתי נכרים שקודם מ"ת ועבח"ס בחידושיו:

שוב ראיתי בפי' תפארת ישראל על משניות בפ"ג דמידות שהקשה ג"כ כדברינו אי איתא דתחת המזבח לא הי' כיפין א"כ מאי הועילו בתקנתן לבנות העזרה ע"ג כיפין מפני קבר התהום והעלה שם בדרך אחר משום דלכאורה יקשה דהי' להם לבדוק עד שיגיע לקרקע בתולה כדאיתא בנדה דף ס"א אע"כ דבימי שלמה באמת בנו המקדש ע"ג מקום אטום ולא בדקו כלל יען שלא הי' שם חזקת טומאה לא חששו לקבר התהום רק אח"כ בימי חזקי' כשמצאו הגולגולת אז כיון שהוחזק טומאה מצד חומרא דביהמ"ק לא רצו לסמוך על בדיקה ובנו על גבי כיפין וכיון דרק חומרא בעלמא ע"כ תינח בעזרה דאפשר לבנות ע"ג כיפין אבל תחת המזבח דאין בונין ע"ג כיפין ע"כ סמכו על בדיקה זו בכל מקום וכרמב"ם פט"ו מטו"מ ולאחר שבדקו והחזירו העפר למקומו בנו עלי' מזבח עכת"ד ואולם לדבריו יקשה הא איתא בסוטה פ' כשם דבימי חגי מצאו ג"כ גלגולת ממת והנביא חגי צווח המקום אשר אתם מקריבים עליו טמא הוא ויקשה הא בדקו איך אפשר למצוא שם גולגולת של מת וע"כ כמש"כ המשל"מ דלא מצאוהו למעלה מן הכיפין דשם בוודאי הי' בודקין וא"כ נסתרו דבריו דבאמת דבדקו רק דאפ"ה נמצא למטה ממקום הכיפין ועוד דהא משנה בפ"ח מעדיות דמצאו עצמות בדיר העצים ע"כ הנכון כמש"כ הח"ס שנפרץ מקום קברות משפחת ארונה וע"כ מצאו לפעמים שם טומאה שנתגלגלה לאיזה מקום:

ג') **והנה** יש לישב עוד קושיתינו דלעולם תחת המזבח לא הי' כיפין והא דלא חששו לקבר התהום י"ל דהנה עזרה אמרינן בפסחים דף י"ג דהוה רה"ר וס' טומאה ברה"ר טהור וע"כ לא חשו לס' קבר התהום ורק בהיכל וקדק"ד דהוה רה"י הקפידו לבנות ע"ג כיפין משום ס' קבר התהום והא דגם הר הבית הוה בנוי ע"ג כיפין אף דהוה רה"ר הנה באמת מוכח במשנה דמס' פרה דעשאו כן רק משום טהרת פרה אדומה ומעלה בעלמא עשו בה:

אחר זמן רב הגיע לידי ספר דרך הקודש להר"ח אלפאנדארי ז"ל שעמד על כל זה וכתב וז"ל ועתה אמרתי אדבר בקדושת הר הבית להודיע מציאתו אשר הי' לנס ביום עשות אלקים שמים וארץ וכשבא דוד המלך הודיע מקומו ועשאו כיפין ע"ג כיפין וכ"כ הרמב"ם בה' בהב"ח ואיכא למידק על מ"ש בירושלמי פ"ק דסנהדרין והביאו תוס' שם גבי חזקי' מלך יהודה שעיבר את השנה מפני הטומאה פליגי בה תנאי חד אמר גלגולתו דארונה היבוסי מצאו תחת המזבח ונטמאו ולכך הצרכו לעבר את השנה מפני הטומאה ואם איתא שנבדק כל המקום ההוא ובנהו כיפין איך יתכן שנמצאת שם גלגולתו דארונה תחת המזבח וי"ל כיון שאמרו בזבחים מזבח אדמה תעשה לי שיהא מחובר באדמה ואין בונין ע"ג מחילות ולא עג"כ א"כ כיון שלא הי' רשאים לבנותו ע"ג כיפין לא בדקו שם כשאר המקומות ועוד קשה מה שנינו בסוף עדיות העיד ריה"ש על עצמות שמצאו בדיר העצים שהם טמאים ואמרו חכמים מלקט עצם עצם והכל טהור ובפ' פרת חטאת ובתוספתא פ"ג דעדיות שפעם אחת מצאו עצמות בלשכת דיר העצים וביקשו לגזור טומאה על ירושלים עד שעמד ר' יהושע ואמר בושה הוא לנו ופי' הרמב"ם במשנה שנמצאו בלשכת דיר העצים שהיתה בעז"נ עצמות מת וצוו ללקטן אחד אחד ולא חפרו בארץ ג"כ רק כדי שיראו אם יש שם שום קבר אלא לקטו מה שמצאו להעמידה בחזקת טהרה כשאר א"י ואם איתא למה שאמרנו שבדקו להר הבית מתהום דארעא ואח"כ בנו כיפין ע"ג כיפין איך מצאו עצמות אלא דוקא מפני קבר התהום בדקו אמנם במה שלמעלה מן התהום ברצפה אכתי איכא למיחש עכ"ד והנה דבריו כדברי המשל"מ וכבר בארנו מה שנראה לי שלא כדבריו:

אמנם כעת יצא לאור ספר שושן עדות פירוש על מס' עדיות מהגאון מהרו"ו באסקאוויץ ז"ל וראיתי שתמה על המשל"מ טובא ככל החזיון הזה שכתבנו ועוד הוסיף לתמוה עליו מהא דאמרי בזבחים דף נ"ט דשלמה קידש כל ריצפת העזרה בקדושת מזבח ויקשה כיון דבנוי ע"ג כיפין א"ר לקדושת מזבח והוכיח מזה כתי' קמא של המשל"מ כיון שנתנו עליו אדמה אין פסול לבנות עליו מזבח והעלה כעין דברי הח"ס שם דוודאי אחר הבנין

בא לשם גולגלת של ארונה ע"י חולדה וברדלס:

אמנם כתב עוד בדרך אחר ליישב עיקר קו' המשל"מ הא אין בונין ע"ג כיפין בממנ"פ אם למ"ד דשיתין משמשת ימי בראשית נבראו א"כ אפשר שגם נבראו רוחב השיתין כרוחב המזבח רק שלמעלה הי' פיו סתום וע"י הכרי' נפתח הסתום אבל לא כולו כל רוחב השיתין אלא נפתח מקצתו למעלה כדי שירדו הנסכים דרך שם ויתר רוחב כיפת השיתין נשאר סתום והי' כעין כיפה על השיתין עשוי כן מעשי ידי יוצר בראשית ואם למ"ד שהם כרו הבור של השיתין היינו נמי שהם כרו הבור של השיתין אורך ורוחב כאורך ורוחב המזבח ומחילת וכיפת השיתין אינם פוסלים המזבח כיון שהם לצורך המזבח וכמו שכ' התוס' בזבחים ס"ב ד"ה ולא ע"ג מחילות ומאי דפריך הגמ' שם נ"ח וכ"ת דעביד מחילות וכקושית המשל"מ הנ"ל היינו לרי"ו לשיטתו דס"ל דשיתין משמשת י"ב נבראו וא"כ הם חלולים עד התהום וא"א לעמוד ולשחוט שם אם לא שיעשה מחילה בין המזבח ולכיפין שעל השיתין וזה פוסל המזבח שמחילה הזאת אין בו צורך למזבח עכ"ד ולדעתי אין בזה הכרח דלא הי' אפשר לשחוט במקום השיתין דמשמע שהי' שם כמה נקבי שיתין אם כן יש לומר דהי' עשוי כך דהי' שם בור רחב שכרה דוד ובאותו בור הי' השיתין אבל בין נקבי השיתין הי' אדמה והי' אפשר לעמוד שם ולשחוט ועמש"כ בפ"ב מה' אלו בענין שיתין ביאור רחב:

ונראה להביא ראי' למה שבארנו לעיל מהא דאיתא בנדרים דף נ"ו הנודר מן הבית מותר בעלי' דברי ר"מ וחכמים אומרים עלי' בכלל הבית ופריך מברייתא בית לרבות את העלי' אביי אמר אפי' תימא רבנן בעיא קרא דס"ד אמינא בבית ארץ אחוזתכם כתיב דמחובר בארעא שמי' בית עלי' הא לא מחובר בארעא קמ"ל מהא נשמע דמזבח אדמה היינו מה שמחובר בארעא אבל אם בנוי על כיפין הוה כעל גבי עלי' לא הוה מזבח אדמה א"כ אם בנו כיפין בעומק הקרקע והקרקע מכסהו דל"ה המזבח כע"ג עלי' שפיר הוה מחובר באדמה ובזה מיושב כל קו' המשל"מ וכמו שבארנו:

והנה בזה יש לחקור לפמש"כ הש"ך סי' צ"ה דרק כותל הוה כתלוש אבל בית הוה שפיר מחובר לקרקע ולכאורה יש ראי' מכאן דמיקרי בית ארץ אחוזתכם אלמא דבית הוה כמחובר:

אמנם לפי"ז ישתנה דינו של עלי' דלא יהא דינו כקרקע רק כתלוש אף לרבנן דאמרי דעלי' בכלל בית אבל ארץ אחוזתכם ל"ה מכלל דבעלמא ל"ה כמחובר לקרקע דלא כש"ך דאי כסברת הש"ך הדרה קו' גמ' לדוכתי' ל"ל קרא דבבית דעלי' בכלל בית דא"ל בית ארץ אחוזתכם כתיב ובעינן מחובר לקרקע הא בעלמא ג"כ בית מיקרי מחובר יען דמחובר

לקרקע אפ"ה כל עלי' הוה בכלל בית והוה נמי כמחובר לקרקע וקשיא לש"ך אך י"ל דהנה בר"ן הקשה דסוג' הפוכה דבמנחות מסיק משום יד בעל השטר על תחתונה ואתיא כר"מ ולכאורה במאי פליגי הני סוגיות להנ"ל ניחא דבגמ' דידן ע"כ ס"ל דהוה כתלוש לכן עלי' בכלל בית ומוקי שפיר כרבנן דצריך קרא לרבות אמנם במנחות דלא מייתיא הך דבית ארץ אחוזתכם י"ל דסבירא לי' דבאמת בית כמחובר דמי ואפ"ה ס"ל לחכמים דעלי' בכלל בית א"כ ע"כ הך ברייתא בנגעים דלא כחכמים דל"ש לתרץ דכתיב ארץ אחוזתכם דהא דעלמא ג"כ הוה כמחובר לקרקע א"כ גם עלי' כמחובר וא"כ ע"כ דלא כחכמים לכן מוקי אידך ברייתא ג"כ דלא כחכמים:

והנה בע"ז דף מ"ו דשקיל וטרי אי בית הוה כמחובר לקרקע או כתלוש דמי ובית ד' דכתיב גבי אתנן אתי לפרה אדומה אי מיקרי עומד לבית ד' ונראה דתליא בהא אי בית הוה כתלוש או כקרקע הרי אף בבית ל"ה כמחובר לקרקע אולם י"ל לפי מה דתנן דבית המקדש הי' בנוי ע"ג כיפין וכיון שהכל מד' השכיל א"כ בית ד' הבנוי ע"ג כיפין שפיר הוה כתלוש כע"ג עלי' דל"ה כהא"ג בית ארץ אחוזתכם אולם לפמש"כ דבכיפין בעומק הקרקע שפיר הבית שעג"כ ל"ה כעלי' ומיקרי בית ארץ וכו' א"כ יקשה שוב הא כל בית הוה כקרקע לדברי הש"ך וכן יקשה לאידך גיסא הא דממעטינן דאין הר הבית והעזרות מטמאין בנגעים כדאיתא ביומא דף י"א תיפוק לי' דהא בנוי ע"ג כיפין א"כ הוה כעלי' ולא מיקרי בית ארץ אך י"ל דהא באמת מרבינן עלי' מדכתיב בבית לרבות העלי':

אמנם קשה לי מב"מ דף קי"ז פליג ר"י דצריך להעלות לו שכר אלא בעל העלי' בונה את הבית ואת העלי' ויושב בבית ופירש"י דהוה לי' זה לא נהנה וזה לא חסר ותוס' הקשו דנהנה דא"צ לעלות ולכן מפרשין דדר בעלי' ולהנ"ל קשה הא דירת עלי' עדיפא אף דצריך לעלות עלי' א"כ מה דא"צ לעלות ל"ח נהנה דדירת עלי' חשובה מדירת הבית התחתונה וכן נראה מסנהדרין דף ו' דדיין צריך לידע מה בין בית ועלי' ופירש"י דידע הך דבית לעלי' משתעבד כהך דנפל הבית והעליה ולכאורה לישנא לא משמע הכי אלא דצריך לידע דדירת עלי' עדיפא מבית אך לפמש"כ הא בהא תליא כיון דדירת עלי' עדיפא לא חשיב נהנה במה שדר למטה:

ועוד נראה לי ראי' מתוספתא הובא בר"ש פ"ט מאהלות מט"ו הנוגע בשוה שלה ר"א מטמא וריו"ו אומר מטפח ולמטה טהור מטפח ולמעלה טמא שאין מעלין עולות גבוה מן הארץ טפח ופי' הר"ש משום דבעינן שיהא מחובר לאדמה ואם יש תחתיו חלול טפח לאו כמחובר דמי מוכח דרק אם גבוה מן הארץ אינו כמחובר באדמה כיון שגבוה מן הארץ טפח אבל בעומק הקרקע שפיר הוה מחובר באדמה שמלמעלה להכיפין והמחילות וכן

מוכח מרמב"ן פ' שופטים שכ' ד"ה אשר שנא וז"ל ביארו כי השם צוה מזבח אדמה תעשה לי כי מזבח הוא בנין אבנים גבוה ולו קרנות ארבע ולו יסוד סובב וכ' ומקריבין בין קרנותיו והמצבה אבן גדולה אחת ירימוהו להקטיר עלי' והבמה כעין הר עושין אותו מעפר מקובץ ועלי' מזבח בנוי להקריב בו וכן אמר הכ' וילך המלך גבעונה לזבוח שם כי הוא הבמה הגדולה אלף עולות יעלה שלמה על המזבח ההוא עכ"ד נשמע מדבריו כי הבמה הוא הר מעפר ועלי' מזבח בנוי והיינו מזבח אדמה תעשה לי מחובר באדמה לאפוקי שלא יבנה בנין גבוה מאבנים כעין כיפין למעלה מן הארץ ולעמוד עלי' המזבח בנוי לד' דזה לא הוי מחובר באדמה נשמע אם הקרקע שוה עכ"פ שהכיפין רק למטה בעומק הקרקע מקרי מזבח אדמה שפיר וכן מוכח עוד מהא דאיתא בכתובות דף קי"א הקבור בא"י כאלו קבור תחת המזבח שנאמר מזבח אדמה תעשה לי וכתיב התם וכפר אדמתו עמו ואי אמרת דכל שיש חלל באדמה שתחת המזבח לא מקרי מזבח אדמה א"כ איך יליף מזה דהוה כקבור תחת מזבח הא אין עדיפותא בזה לגבי מזבח כשתחתיו חלול דאין המקום עוד ראוי להקרבה (רק שיש לדחות דקבר חלול שתחת מזבח בלא בנין שפיר דמי וראוי להקרבה עדיין ושפיר איכא עדיפותא במה שאמר שהמקום קדוש כאלו קבור תחת מזבח:

וביתר ביאור נראה לבאר דשפיר מיקרי מחובר באדמה אף אם תחת הקרקע יש כיפין דהנה בסנהדרין דף מ"ו פריך אשמואל מברייתא דחוצב קבר לאביו והלך וקברו במקום אחר הרי זה לא יקבור בו עולמית ומשני הב"ע בקבר בנין והנה במגילה דף כ"ט איתא דאין מרעין את הבהמה בבית הקברות מפני כבודן של מתים וקשה תיפוק לי' דאסור בהנאה משום עפרן של ביה"ק וכבר עמד ע"ז ברא"ש וכתב דאייריא בקרקע עולם דשרי בהנאה ואין אסור רק מפני כבודן של מתים אבל על הקברים אם הוא קבר של בנין אסור בהנאה ולכאורה קשה לדברי הרא"ש דלאו סיפא רישא דתחילה כתב דאייריא בקרקע עולם ולבסוף כתב דאסור בקבר של בנין והא סתם עפר בית הקברות איני של בנין אבל גם קרקע עולם לא הוה וכן הוא באמת במרדכי פ' בני העיר לחלק בין קרקע עולם שלא חפרו כלל דאין אסור אלא מפני כבודן של מתים אבל כשאין קרקע עולם הכל אסור בהנאה ולא כתב דקבר של בנין הוא דאסור אמנם ניחא דהנה בטור סי' שס"ג הביא בזה מחלוקת דר' ישעי' ס"ל דעפר שמכסין הקברים אסור בהנאה דהוה תלוש ולבסוף חברו דהוה כתלוש וכתב עליו הטור דאינו נראה דעפר נקרא קרקע עולם וכ"כ א"א הרא"ש וכונתו דדוקא בנין שע"ג קרקע אין לו דין מחובר אבל שאר עפר קברות כיון שחזר ונתערב העפר עם הקרקע שבא משם נעשה גוש אחד ולכן שפיר כתב הרא"ש

דבקרקע עולם אייריא דסתם עפר שעל הקברות נעשה כקרקע עולם ואין אסור אלא של בנין וראיתי בשו"ת כ"ס יור"ד סי' ק"ע הביא ראי' לטור מהא דאיתא שם בסנהדרין דף מ"ו דאמר שמואל להני דאמרו שקלו עפרא מקברא דבי בר רב יאות עבדותו קרקע עולם הוא וקרקע עולם אינה נאסרת ומייתיא ראי' מקרא דוישלך את עפרה והיינו דהא ע"ז במחובר לא מתסרא דכ' על ההרים הרמים אלהיהם ולא ההרים אלהיהם מזה נשמע תרתי דמחובר אינה נאסר מדהרים אינם נאסרים וגם משמע דהעפר שחפר מההר וחזר והחזירו לחוליתו אין לו דין תלוש ולבסוף חברו דא"כ אפשר שההרים אלהיהם כגון שחפר גומא והחזיר העפר לתוכו וע"כ דכהא"ג דין מחובר מעיקרא יש לו ודוקא על ההרים ולא ההר עצמו נאסר יעו"ש א"כ נשמע דשפיר מיקרי מחובר באדמה אם חזר ונתן עפר הקרקע למקומה למעלה מן הכיפין ובנה עליו המזבח ומיושב קו' המשל"מ על נכון:

ונראה לי להביא ראי' דכהא"ג הוה מחובר באדמה דהנה בע"ז דף מ"ה איתא אבני הר שנדלדלו פליגי בה בני ר"ח מרי"ו אי שרי יען דל"ה בהם תפיסת אדם או נאסרו דל"ב תפיסת אדם ובח"ס בחי' על סוג' הקשה הא מוכח דלא נאסרו דהא במגילה דף כ"ט אמרינן דהר תבור כרמל נעקרו ממקומן וחזרו ונקבעו בא"י והא כל מקום שאתה מוצא הר וגבעה בידוע שעבדו שם ע"ז והרי תלוש ולבסוף חברו קיימ"ל דנאסר דכתלוש דמי וא"ל דאא"א דבר שא"ש דהא אמרינן מדפלחו בעגל ניחא להו ושלוחתייהו קעבדי דאיוו לאלהות הרבה א"כ הנך הרים ליתסרו אע"כ דאבני הר שנדלדלו מותר אמנם לענ"ד לק"מ בוודאי באבנים שהי' בהם תפיסת יד אדם אף דחיברו שם תלוש עליהם דתפיסת יד אדם עכ"פ הי' בהם אבל דבר שנתלש מאיליו דלא הי' בו תפיסת אדם רק שהי' עקורין לפי שעה ממילא באמת אם חזרו ונתחברו שפיר הוה כמחובר וכמו שבארנו אלא דלכאורה יקשה א"כ הא באבני מזבח ששקצום אנשי יון אמאי נאסרו הא הוה מחובר באדמה וא"ל דתלוש שהי' בו תפיסת אדם דבזבחים דף נ"ד אמרינן דבנו באבני נחל (דהיינו אבנים שאין בהן תפיסת יד אדם כדאיתא בירושלמי בשמעתין דהיינו אבני הר שנדלדלו ועיין ריטב"א שכ' דטילטול בעלמא ל"ח כיש בו תפיסת אדם) א"כ כיון ששוב חברו נעשה מחובר לקרקע ואמאי נאסרו אך א"ש דדוקא בהך דתבור וכרמל שנתחברו כעין שעת ברייתן שנעשה הר בא"י חשוב כמחובר אבל אם בנה בית מאבנים אלו וכן המזבח שהוא דרך בנין ואינו כשעת ברייתן שפיר הוה כתלוש:

שוב ראיתי כי בירושלמי כאן ס"ל דסיתותין של אבנים הוא גמר מלאכתן והוה כחקקו ולבסוף חברו דהוה כתלוש א"כ מוכח כסברתינו ולכן ל"ש בתבור וכרמל דהוה כתלוש

ועדיפא מיני' משמע דבהר דליכא בהו מעשה סיתות דל"ה כתלוש אם חזרו וחברו אח"כ ואמנה בפשיטות י"ל קו' הנ"ל דהא בגמ' שם דחי מה להצד השוה שלא נשתנו אבל אבני הר הרי נשתנו אלא אתיא מבהמת בעלת מום ואידך יליף משקץ תשקצנו א"כ י"ל דבאמת הא"ט דידי' משום דנשתנה לכן אסור וא"כ בהר תבור שנעקר ממקומו ונתחבר למקום אחר דאין כאן שינוי לא מתסר אך קשה א"כ הא דאיתא בע"ז דף נ"ג דרי"ו דקאמר במים שנעבדו אסורין דלטעמא אזיל דס"ל דאבני הר שנדלדלו אסורין יקשה הא מים שנתלוש גל שלהם וחזר ונפל לנהר הא דמי להר שנתלש שנתחבר ממילא במקום אחר דאין כאן תפיסת אדם ולא נשתנה דגם לרי"ו מותר:

והנה בבעל המאור בע"ז דף נ"ב דהא דבאו פריצים וחללוהו רק אמזבח אמרינן כן שפריצי ישראל מעלו ויצא המזבח לחולין ע"י מעילה דהוה כתלוש אבל בכ"ש דיש מועל אחר מועל אינו יוצא ע"י מעילה לחולין ורמב"ן במלחמות חולק דהוה כמחובר ונראה דהנה בזבחים דף פ"ז איתא בעי רבא לינה מועלת בראשו של מזבח אם ירדו לשולחן מדמינן או לקרקע מדמינן לה ופירש"י דהא רצפה בנין הוא כמותה ולא כ"ש כשולחן מזה מוכח דתליא אי מזבח חשוב כמחובר א"כ גרע מכ"ש ורק דינו כרצפה אבל אי תלוש ולבסוף חיברו הוה כתלוש דינו ככלי שרת והנה הא דכתיב לא תעשון כן לד' אלקיכם לפמש"כ הרמ"פ דל"ש רק במחובר והא לפמש"כ אי מזבח ככ"ש ע"כ דהוה כתלוש אפ"ה הזהירה תורה בלא תעשון ועיין הפלאה על התורה אמנם קשה לי מר"פ ב' דנדרים במשנה כעצים כאישים כמזבח כהיכל כירושלים לפי סידור לשון המשנה משמע דעל קרבנות שעל מזבח והיכל וירושלים קאי ואח"כ קתני נדר באחד מכל משמשי מזבח דהיינו כ"ש א"כ מוכח להדיא דמזבח ל"ה ככלי שרת וכן בשבת פ' המצניע במשנה דקחשוב שהוציא כ"ש ממזבח משמע דמזבח ל"ה ככלי שרת דהוה כמחובר:

ד') **עד שיחברו באדמה**. והנה במכילתא פליגי בזה תנאי דרי"ש סובר שלא יבננו ע"ג כיפין ואיסי בן עקיבא דריש מזבח הנחושת שימלאנו באדמה והנה לכאורה משמע דלאידך מ"ד לית לי' כלל דמזבח הנחושת הי' מלא באדמה ובאמת הא לא מצינו פלוגתא בזה לכן נראה דגם למכילתא המ"ד דס"ל מלא באדמה היינו דסובר כדאמרינן בשמעתין דזבחים דף ס"א מאי מלא באדמה שלא יהא חלול וע"ז בא רי"ש לחלק דל"ב מלא באדמה דכשר אף בחלול והאי דקרא מזבח אדמה היינו שיבנוהו ע"ג אדמה לא ע"ג כיפין אבל בזה שהי' צריך ליתן לתוכו אדמה בזה לא פליגי דמקרא א"י מידי פשוטו דוודאי צריך ליתן בתוכו אדמה רק דזה שקראו מזבח אדמה דמשמע דהוא עצמו של אדמה והא של נחושת הי' ע"כ דרשי דלכן קראו מזבח אדמה שמלא באדמה שלא יהא חלול ואידך

דריש שיהא מחובר באדמה והנה בחגיגה דף כ"ב מוכח דמזבח אדמה תעשה לי קאי גם אמזבח נחושת כמש"כ תוס' משום דמזבח אבנים שעשה שלמה במקום מזבח שעשה משה ולכאורה קשה כיון דעכ"פ מחובר לקרקע הוא אמאי אמרו שם לרבנן דר"א אי ציפוי לא בטיל לגבי מזבח מקבל טומאה לכאורה מוכח מזה דקבעו ולבסוף חקקו הוה כתלוש אך הנה בירושלמי דחגיגה מפרש טעמא דרבנן משום דהכתוב קראו למזבח דבר המטלטל והיינו משום דירושלמי לשיטתו פ"ט דשבת דהוה כמחובר לכן צריך קרא וכמש"כ בשו"ת גידולי טהרה סי' ו':

ה') **מזבח אדמה תעשה לי**. ואיתא במדרש רבה בראשית פמ"ח דדריש ר' יצחק מה מי שבונה מזבח לשמי אני בא ומברכו כדכתיב מזבח אדמה וכו' אבוא אליך וברכתיך מי שמל עצמו לשמי אינו דין שאברכהו וכן דריש מה מי שהקדיש שורו או איל לשמי אני מברכהו מי שמל עצמו לשמי איני דין שאבוא אליו וברכתי' ועד"ז הוא בפדר"א פל"א הביאו באו"ז ה' מילה כתיב וימל אברהם את יצחק בנו מכן אתה למד שכל מי שהוא מגיש את בנו למול כאלו כה"ג מקריב מנחתו ונסכו ע"ג מזבח עכ"ל:

והנה לכאורה קשה לזה הא איתא בע"ז דף כ' דמילה שלא לשמה כשרה ומכאן לכאורה משמע דבעינן מילה לשמו של הקב"ה אמנם נראה לפמש"כ לעיל בכמה דוכתין דאף דקיימ"ל מצאצ"כ אבל עכ"פ איכא עשה דועבדתם את ד' בכל לבבכם והעושה מצוה שלא בכונה מבטל מ"ע דועבדתם בכל לבבכם איזה עבודה שבלב א"כ י"ל מי שעושה לשם ד' ומקיים העשה דועבדתם את ד' בכל לבבכם שכרו הרבה מאוד על פי פעלו א"כ אע"ה שקיים המצות עשה בכונה לשם ד' קיים בזה העשה דועבדתם את ד' בכל לבבכם וע"כ שפיר אמר במדרש מי שמל עצמו לשמי אינו דין שאברכהו:

אמנם בירושלמי פראד"מ תני לה בלשון אמר רי"ו אומר דלא ימול כותי מפני שמכוין לשם גריזים רי"צ אומר וכי היכן מצינו שמילה צריכה כונה אלא הוא מל והולך לשם הר גריזים עד שתצא נפשו הנה מזה יש ללמוד רק דא"צ כונה לקיים המצוה דהיינו דלפי גמ' דע"ז משמע דלא בעינן כונה לשמה היינו דל"ב שיעשו המצוה לשם מצוה כלל אבל לפי ירושלמי לא נשמע זאת דשפיר י"ל דצריך לעשות המילה לשמה אלא דא"צ לכוין לקיים המצוה שהוא עושה לקיים מצות השם דמצאצ"כ דסתמה לשמה קאי אבל גוף המצוה צריך שיהא כונה לשם מילה לא כחותך באצבעו לבד לכן רק כשמל לשם הר גריזים דהא הוא עושה ע"ד לחתוך ערלתו רק שאין מכוין לקיים מצות הבורא דאף דמל לשם הר גריזים עכ"פ כונתו לחתוך ערלתו והנה לפי"ז יש לישב קו' ח"ס סי"א מיבמות מ"ה דס"ל לר' יוסי דבעינן מילה לשמה דלפמש"כ שם אייריא למול לשם מילה

לחתוך ערלתו עכ"פ לא כקוצץ אצבעו דאם לא מכוין לקצוץ ערלתו י"ל דגם גמ' דידן בע"ז ס"ל דבעינן לכוין לקצוץ ערלתו רק לענין קיום המצוה דבזה ס"ל שפיר לר' יוסי דא"צ לכוין לקיים מצות הבורא דסתמא כשר דמצאצ"כ וא"כ ממילא מה שמכוין בלבו לשם הר גריזים לא איכפת לן כיון דעכ"פ כונתו לחתוך ערלתו ואמנם הנה הח"ס כתב לתרץ דבישראל אצ"כ אבל ביבמות אייריא בהכנסת הגר לדת ישראל בזה שפיר צריך כונה לפי"ז י"ל דהיינו כונת המדרש דמי שמל לשם הבורא ית"ש דהיינו כמו באאע"ה דהי' זה תחילתו לכנוס לדת ישראל לקיים מצות הבורא בזה שפיר צריך כונה:

והנה ראיתי בספר המכריע סי' ס"א דהעלה דמצות מילה אפשר ע"י שליח וכבר נתקשו אמאי דחי שבת ימול נכרי ובח"ס תי' דמ"ע דאב לא מתקיים אך יקשה בליכא אב דמ"ע על הבי"ד ודוחה שבת יקשה לימול ע"י נכרי דמ"ע של הבי"ד שפיר מתקיים ע"י נכרי כמש"כ הרשב"א בתשובה סי' שנ"ב דבי"ד יכולין לקיים מצות דין לעשות משפט במי שנתחייב מיתה ע"י נכרי כגון שריפת בת כהן ע"י נכרי אח"ז ראיתי שעמד בזה בשו"ת עטרת חכמים והנה בפשיטות לק"מ דרשב"א דאייריא מקיום העונש שפסקו בי"ד הנה מעיקרא לא הי' מצוה על הבי"ד לענוש בעצמן בגופן ובכחן לכן גם ע"י נכרי יכולין לקיים דמצות התורה שיתקיים העונש שענשו בי"ד בין ע"י הבי"ד בין ע"י אחרים אפי' ע"י נכרים משא"כ במילה דהמצוה לקיים בעצמו אולם לפמש"כ התוס' רי"ד בקידושין דף כ"ט דבמילה ל"ש לפטור מטעם מעשהז"ג דאין המצוה מעשה המילה אלא ההשתדלות לעשותה שיהא הבן נימול וזה אפשר לעשות גם בלילה א"כ אין המצוה על הגוף א"כ שפיר גם ע"י נכרי אפשר למול דאין המצוה דוקא שיעשה בגופו מעשה המילה ע"כ הדרה קו' לדוכתי' אמאי מילה דוחה שבת הא אפשר ע"י נכרי:

אך י"ל דהנה לכאורה קשה לדברי הח"ס הנ"ל דהא משום מ"ע דאב ל"ש לומר דידחה שבת דע"ז לא נכרתו י"ג בריתות דהא אפי' מילה בצרעת לא דחי עשה דאב יען דעל מצות עשה דאב ל"ש דנכרתו י"ג בריתות כמש"כ בס' ברוך טעם לכן נראה דבמילה ע"י נכרי לא נתקיים כלל המ"ע שנכרתו עלי' י"ג בריתות רק דערל ל"ה ורשאי לאכול בתרומה אבל מ"ע לא נתקיים כלל:

ובהכי ניחא לי קו' תוס' בקידושין ל"ל אותו ולא אותה למעט אשה תיפוק לי' דהוה ממעשהז"ג דנשים פטורות להנ"ל י"ל דאי מצד מעשהז"ג דאין מצוה אלא ביום היינו דהמצוה שהיא מחוייבת מצד שהיא אמו של בנה או דלא גרועה מבי"ד כמש"כ הריטב"א הנה זה המצוה רק תוכל לקיים ביום אבל הא עכ"פ גוף המצוה שיהא הבן נימול ולא יהא נשאר ערל מתקיים גם במל בלילה וחייבת למולו שלא ישאר בנה ערל

דרק באנשים כיון דאיכא מ"ע למול בנו ביום אם ימול בלילה אף אי המילה כשרה ואינו ערל עכ"פ ביטל המ"ע למול הבן דזהו המצוה רק ביום מתקיים אבל באשה דליכא בה מ"ע הו"א דאיכא עכ"פ מצוה בדידה למולו שלא נשאר ערל וזה תוכל לקיים בלילה ג"כ דהא המצוה שתלוי' ביום ליכא בדידה קמ"ל אותו ולא אותה דליכא בדידה כלל מצוה למולו שלא יהא נשאר ערל ורשאי להניחו ערל עד שיגדיל:

אמנם נראה להוכיח דלא כתוס' רי"ד דאיתא בקידושין שם אשכחן מיד לדורות מניין ת"ל כאשר ציוה אין לך צו אלא מיד ולדורות ובפני"י תמה הכי ס"ד דלדורות לא יהא מצוה למול בנו אבל לפמש"כ ניחא דפריך לדורות מניין שהמצוה מוטל עליו לעשות בעצמו בגופו ולא לעשותו ע"י שליח ומצוה בו יותר מבשלוחו דהו"א דקודם מ"ת ל"מ שליחות אבל לאחר מ"ת המצוה רשאי לקיימה לכתחלה ע"י שליח ול"א דמצוה בו יותר מבשלוחו קמ"ל צו זירוז מיד ולדורות ולאפוקי ע"י שליח דהמצוה עשה בגופו:

ו') **והנה** בנדרים דף ל' איתא במשנה אמר ריב"ק גדולה מילה שדוחה שבת החמורה ר' יוסי אומר גדולה מילה שדוחה את הצרעת ותמוה כיון שאמר שגדולה מילה שדוחה שבת כש"כ שדוחה את הצרעת דאין אלא לאו בעלמא ונראה ליישב דבצל"ח בשבת דף קל"ב הקשה דילמא קרא דביום השבת אתי אפי' מילה בצרעת דהוה מתקן גמור ג"כ דוחה שבת ומנ"ל דמקלקל בחבורה חייב וכן הקשה בח"ס להנ"ל י"ל דהיינו דהוה קשיא לי' לר' יוסי דלא הוה חמורה דהא מקלקל בחבורה רק בזה שייך לומר דגדולה מילה שדוחה את הצרעת ואפי' בשבת דוחה מקרא דביום השבת אף דהוה תיקון גמור והיינו משום דגדולה מילה וא"כ ממילא א"ש קו' הצל"ח דהא מוכח דריב"ק לית לי' דרשא זו דביום השבת אתי למילה בצרעת שדחי בשבת (דאל"כ במאי פליג עם ר' יוסי) אע"כ דסובר מקלקל בחבורה חייב וגדולה מילה בזה גופי' דדחי שבת לאסור חבורה אלא דיש להבין באמת מ"ט דריב"ק דלא חייש לפירכא דר' יוסי דקרא אתי למל מילה בצרעת בשבת ומנ"ל דאתי למקלקל בחבורה:

ונראה דא"ש דהנה כתבתי לעיל דבש"ך סי' רס"ד הקשה אמאי דחי שבת הא אפשר מע"ש לדעת הרא"ש דס"ל מל תוך ח' כשר ונראה דמילה דליכא מלאכה גמורה דהא מקלקל הוא נהי דס"ל דמקלקל בחבורה חייב הנה רק חייב מצד דמלאכת מחשבת אסרה תורה כדאיתא בכריתות דף י"ט לכן שפיר דחי אף דאפשר מע"ש וכן לר"י התם דס"ל דהוה מתקן גברא הנה ג"כ מצ"ע ל"ח מלאכה רק מכח התיקון שבא ע"י המצוה לכן שפיר דחי אף דאפשר מע"ש ול"ד לקצירה דהוה מלאכה גמורה מצ"ע אבל אי הוה מוקי קרא למילה בצרעת דדחי שבת הוה קשה הא גופי' אמאי דחי שבת הא אפשר מע"ש

כיון דהוה מלאכה מצד עצמו כמו בקצירה דפריך נקצרי' מע"ש ולכן לא מוקי ריב"ק קרא למילה בצרעת בשבת אלא לסתם מילה ורק בזה מילה גדולה שדוחה שבת באיסור חבורה אף דאפשר מע"ש ור' יוסי ס"ל דקרא דביום השבת לעולם אתי למילה בצרעת רק דס"ל מל תוך ח' לא יצא לכן שפיר דחי אף דהוה מלאכה גמורה אבל לסתם מילה ל"ש גדולה מילה דס"ל מקלקל בחבורה פטור וא"צ קרא לזה ודו"ק:

ולפי"ז י"ל דר"א דסובר דכורתין עצים לעשות פחמין לעשות איזמל בשבת אף דאפשר מע"ש אף במלאכה שמצד עצמו הוה מלאכה כגון מלאכת מחובר וע"ז פליג ר"ע דכל מלאכה שאפשר מע"ש א"ד שבת משום דהוה מלאכה מצ"ע כדכתיב בחריש ובקציר תשבות בזה ס"ל אי איתא דכשר בנקצר ביום לא הוה דחי (ורק למ"ד דיליף קצירת עומר דדחי שבת מקרא זה גופי' דבחריש וקציר תשבות דמה חריש רשות יצא קציר העומר דגלי קרא דדחי אף באפשר מע"ש אבל למ"ד דמוקי בחריש ובקציר לתוספת שביעית ליכא קרא על קציר העומר שדחי שבת א"כ אי הוה כשר בנקצר ביום ל"ה דחי שבת) אבל במלאכה דל"ה מלאכה מצ"ע רק יען דהוה במשכן דחי שבת אף דאפשר מע"ש אלא דיקשה א"כ במנחות דף ע"ב דקאמר דהקטרת אימורים אין דוחה משום חביבה מצוה בשעתה אלא מטעם שכבר דחתה שחיטה את השבת והא לפמש"כ שפיר הוה מצי למימר דהקטרה דחי משום חביבה בשעתה דל"ה מלאכה רק יען דהוה במשכן הבערה אבל קצ"ע דמלאכת מחובר הוה מלאכה מצ"ע לא דחי אף דחביבה מצוה בשעתה אך י"ל דהנה הקטרה דהוא משום הבערה וזה הוה איסור מלאכה מצ"ע דהא כתיב בפירוש לא תבערו אש ולא בעינן לדרשא יען דהוה במשכן הוה מלאכה (אף דאי לאו הא"ט דהוה במשכן ל"ה אב מלאכה רק לאו בעלמא עכ"פ עיקר המלאכה איני משום דהוה במשכן אלא דתורה הזהירה בלאו דלא תבערו) לכן א"ד משום חביבה בשעתה וצריך לחלק משום שכבר דחתה שחיטה את השבת:

אך לכאורה קשה הא דקאמר הבערה בכלל ל"ת מלאכה היתה ולמה יצאה לחלק יצאה והא לפמש"כ הא יצאה ללמד דהוה מלאכה מצד עצמו לא משום דהיתה במשכן ונפ"מ דל"ד שבת באפשר לעשות מע"ש כדאיתא בשבת כ' דדריש בכל מושבותיכם אי אתה מבעיר אבל אתה מבעיר במדורת בית המוקד וכ' תוס' דהיינו איברים ופדרים של ע"ש ואף דהי' אפשר מע"ש כיון דניתותרו גלי קרא דדחי שבת א"כ נדרוש נמי כהא"ג אבל במושבותיכם אי אתה מבעיר באפשר מע"ש כגון לעשות פחמין לעשות איזמל אבל אי לא הוה יצא מכלל והי' רק בכלל ל"ת מלאכה יען דהוה במשכן א"כ באמת הוה מותר לעשות פחמין ולעשות איזמל בשבת (כשיש לו עצים נכרתים מע"ש) כיון דל"ה מלאכה

רק יען דהוה במשכן הוה דחי שבת אף דאפשר מע"ש ומנ"ל דלחלק יצאה וכן לכאורה קשה לי מפסחים דף ד' דקאמר ר"ע מצינו להבערה שהוא אב מלאכה ואיך כתב קרא תשביתו ביום הראשון ומפרש רבא ש"מ מדר"ע תלת ש"מ הבערה לחלק יצאה וקשה אפי' אי לא הוה אלא לאו הא עכ"פ הוה אפשר מע"ש (דנהי תשביתו ביום הראשון ביו"ט קאי עכ"פ פשיטא דאי השביתו מעיו"ט דכשבא יו"ט כבר מושבת מן העולם ג"כ קיים המ"ע) וכיון דאפשר מע"ש לא דחי יו"ט דאין עשה דוחל"ת היכיא דאפשר מע"ש אע"כ האי ביום הראשון מעיו"ט משמע וכך יקשה מנ"ל דר"ע לית לי' מתוך הא אי האי דלא תבערו ללאו יצאה ל"א בי' מתוך כלל דרק אי הוה בכלל ל"ת מלאכה דכתיב בי' אך אשר יאכל לכל נפש יעשה לכם א"כ הוא דאמרינן מתוך אבל אי ל"ה בכלל ל"ת מלאכה אין בכלל קרא דכל אשר יאכל לכל נפש להתיר הבערה לצורך אונ"פ (כסברת ח"ס לגבי תחומין עח"ס או"ח סי' קנ"ט) א"כ ל"ש בי' מתוך להתיר אף שלא לצורך (דלצורך אונ"פ ממש א"צ קרא להתיר הבערה דלא גרע מכל מלאכה ולפמש"כ תוס' פסחים פ"ח דחי מצד עשה דשמחת יו"ט דחי ל"ת) אבל בשלא לצורך אונ"פ דלא שרי רק מטעם מתוך ואי ס"ל ללאו יצאה ל"ש כלל מתוך להתיר לאו דלא תבערו קשה כנ"ל:

והנה הרא"ש בה' קטנות כתב דהא דבמילה כשרה ע"י נכרי לר"י דס"ל דבעינן לשמה היינו משום דזה נעשה ברגע קטנה מהני בגע"ג משא"כ גט דכל אות צריך לשמה מש"ה לא מהני געגע"ג והנה לכאורה קשה דהא הרא"ש שם כתב בשם הרבינו ברוך שכ' לחלק דבגט בעינן כל תורף הגט לשמה והא דאמרו דא"צ רק שיטה ראשונה היינו בישראל אבל נכרי דאדעתי' דנפשי' עביד ל"מ בגע"ג בתחילת הכתיבה א"כ לפי"ז קשה דהא דסגי בעיבוד כ"ד בישראל היינו משום דאח"כ מסתמא לשמה קאי אבל בנכרי דל"ש סתמא לשמה קאי דאדעתי' דנפשי' עביד א"כ מאי מהני הא דתחילת העיבוד לא נעשה רק בשעה מועטת הא בנכרי ע"כ ל"מ הא"ט דהתחלה ל"ה אלא שעה מועטת ושיהא מהני גם אמעשה שנעשה אחרי' וא"כ ל"ד למילה דכל המצוה כולה אינה אלא כרגע שפיר י"ל דאדעתי' דישראל עביד אבל בעיבוד הא באמת נמשך זמן רב רק דבישראל סגי בתחילת העיבוד לשמה דמחשבתו נמשך על כל המעשה שתבוא ממילא שיתקדש ע"י ההתחלה אבל בנכרי מנ"ל דשייך כן שדעתו בגע"ג להתקדש ע"י ההתחלה כל המעשים שיבואו אח"כ:

אולם י"ל דהנה לשיטת רש"י אי הזל"מ ל"מ לשמה כדאיתא בסנהדרין דף מ"ה א"כ הא דבעינן לשמה בעיבוד רק לשם מצוה לא בתורת קדושת ס"ת וכמש"כ הר"ן בחי' בסנהדרין ורמב"ן במלחמות שיתבאר להלן בסוף פרק זה ולכן הי' הס"ד בגמ' דסוכה

שבכל מצוה בעינן לשמה לשם מצוה הנה שפיר י"ל דמעשה כ"ד מהני דל"ב אלא שיתחדש בה דבר כדאיתא בירושלמי סוכה דף ט' וכן במילה דל"ה אלא מעשה כ"ד מהני בנכרי בגע"ג דעושה מעשה כ"ד לשמה אדעתי' דישראל משא"כ בגט דבעינן לשמה מעיקר דין כריתות אבל לשיטת ר"ת וכן ס"ל להרא"ש בה' קטנות דלרבא דס"ל הזל"מ לכן בעינן שיהא מעשה לשמה דעדיפא מהזמנה א"כ י"ל הנה ע"י מעשה כ"ד מהני ההזמנה על כולה ומהני הכל בתורת הזמנה של ישראל א"כ לפי"ז שפיר מדמה הרא"ש עיבוד למילה דא"צ רק מעשה בשעה מועטת לשמה דבזה הרי מזמינו הישראל כולו לשמה ושפיר מהני כמו במילה א"כ לפי"ז שפיר יש לחלק בין עיבוד של ישראל לעיבוד של נכרי יען דהמעשה נמשך י"ל דל"מ מה שבתחילת העיבוד ל"ה אלא שעה מועטת אף דסגי במעשה כ"ד ל"מ זה רק בישראל מהני משום דסגי בהתחלה שנעשה לשמה וממילא הוה כל המעשה סתמא לשמה אבל בנכרי ל"א סתמא לשמה שיהא נמשכו כל המעשים לשמה רק אמרינן דאדעתי' דנפשי' עביד ולא מהני געע"ג משא"כ במילה דל"ה רק מעשה בשעה מועטת סגי שפיר בישראל עע"ג ועושה אדעתי' דישראל ודו"ק:

והנה תוס' דף מ"ד הקשו למה צריך למעט נכרי דאין בקשירה איני בכתיבה הא לאו לשמה עבדי דסתמא לאו לשמה עבדי כדאמרינן בגיטין דף נ"ד גבי האומר האזכרות לא כתבתי לשמה ואמנם י"ל דנפ"מ בגדול עע"ג דהוה לשמה אלא דבגיטין דף כ"א אמרינן נכרי אדעתי' דנפשי' עביד ול"מ גע"ג אולם י"ל דזה רק בגט דל"ד לשמה דבעינן בס"ת לשמה דבעינן בגט דהנה בס"ת בעינן הזמנה לקדושה ולהרכיב עליו קדושת ס"ת כדאיתא בנדרים דף כ"ה דמיקרי ס"ת דבר הנדור דאמרינן מחתא אארעא דעתי' אגוילין נקט לי' בידי' דעתו אאזכרות שבה מוכח דבאזכרות ל"א סתמא לשמה קאי רק בעינן שיפרש לשמה לכן הוה דבר הנדור ובגוילין ל"ב קדושת ס"ת רק למצוה כמו שכתבתי לעיל א"כ לפי"ז הוה קדושת האזכרות כמו כל קדושת פה א"כ אם נכרי מחשב אדעתי' דנפשי' הוה רק דברים שבלב דל"ה דברים נגד מה שהוציא בפיו ועשה מעשה אבל גבי גט אין כאן דררא דקדושה רק יען דסתמא לאו לגירושין קיימא ועיקר הוא מחשבתו שיהא לשמה (דא"צ הגדה בפה מה"ת כמש"כ הב"ש סי' ק"כ דזה רק מדרבנן) א"כ אף שאומר בפירוש שכותב לשמה ל"ש לומר בכגון דא דברים שבלב ל"ה דברים כיון דאמירתו לשמה בפירוש אין בו חיובית ואין פועל שום הוי' חדשה בגט א"כ אמירתו לשמה לא עדיף מאלו רק הי' מחשבתו ליכתוב לשמה א"כ אתי מחשבת שלא לשמו דעביד אדעתי' דנפשי' ומפקיע ממחשבתו שיהא לשמה ומעיקרא הא עומד שלא לשמה לכן בזה הוא דאמרינן דכיון דאדעתי' דנפשי' עביד ל"מ גדול עומד ע"ג אבל בס"ת ותפילין

הוה מהני בנכרי וגע"ג לכן צריך למעט משום מי שאיני בקשירה איני בכתיבה (ועיין בישועת יעקב ה' ציצית ודו"ק):

והנה במג"א סי' תמ"ו הביא דברי השל"ה דיאמר לנכרי לבער ובתשו' ח"ס תמה הא אי מתבער ע"י נכרי לא מקיים הוא עשה דתשביתו (כמש"כ בח"ס לענין מילה ע"י נכרי בשבת) ואמנם לי נראה דשפיר מקיים העשה דתשביתו כשמבער ע"י נכרי דהנה איתא בסוף תמורה כל הנשרפין אפרן מותר דנעשית מצותו ואין מועלין בו ואמרינן בסוף תמורה בנפלה דליקה מאלי' אפרן מותר והנה למ"ד א"ב חמץ אלא שריפה דילפינן מנותר ג"כ אפרו מותר אפי' נפלה דליקה מאלי' דנעשית מצותו א"כ ע"י נכרי ג"כ לא גרע מנפלה דליקה מאלי' דמקרי נעשית מצותן ושפיר מינתק הלאו ואף למ"ד השבתתו בכל דבר הנה בב"ק דף צ"ח אמרינן דכל אחד מישראל חייב לבערו ונשמע דאין המצוה דוקא על הבעלים (אף דבנוב"י סי' ט"ו לא משמע כן דצ"ל דמפרש דכופין לבערן לבעלים אבל פשטא משמע דהמצוה על כל אחד מישראל) וא"כ ל"ב שליחות מבעלים דאי הוה בעינן שליחות ל"ה רשאי כל אחד מישראל לשרוף דמפסידו המצוה וכיון דל"ב שליחות ע"כ דהמצוה הוא שיתבער החמץ מהעולם וכיון דהחמץ נתבער נתקיים המ"ע וניתק הלאו א"כ גם ע"י נכרי מתקיים המ"ע דעכ"פ אין החמץ בעולם וכיון שע"י אמירתו נתבער החמץ מן העולם קיים שפיר המ"ע:

ובזה נראה לישב דברי המג"א סי' תל"א שכ' דיכול לעשות שליח לבדוק החמץ והשליח מברך דומיא דמילה ובדמ"ר תמה דל"ד למילה דשם מ"ע על הבי"ד ולהנ"ל ניחא דגם חמץ בפסח מצוה על כל אחד לבער לכן אף קודם זמן איסורו שפיר יכול אחר לברך רק שלא ברשות הבעלים אין רשאי משום דהבדיקה מוטלת על הבעלים אבל אם נתן רשות שפיר יכול לברך כיון דמצות ביעור חמץ בזמן איסורו שייך אף בחמץ שאין שלו (ומה שהביאו בדמ"ר לדמותו לתרומה לדעתי יש לחלק בתרומה שייך גם אחר באותה מצוה דהא יכול לתרום משלו על של חבירו מטעם זכי' לכן יכול לברך ג"כ בשל הבעלים היכא דשוו שליח אבל בחמץ ל"ש הא"ט רק אי נאמר דמצוה על כל אדם כנ"ל:

והנה בשו"ת בית אפרים כ' לחלק ג"כ דבתרומה שאני דהא גם לאחרים הכרי אסורה משום טבל וע"י שתורם מיתתקן הכרי גם לו לכן יכול לברך אולם אכתי יש לחלק דהתינח אי בל יראה הוה לאו שקדמו עשה דתשביתו שפיר י"ל דגם אם נתבער מאליו מתקיים העשה אבל אי הוה ניתק לעשה ע"כ המצוה רק על הבעלים דהעשה תיקונו של הלאו וא"כ ע"כ המצוה על הבעלים שהם העוברים בב"י אולם גם על הנוב"י יש לתמוה שכ' דמ"ע דשרפ"ק על כל אחד הוא הא העשה בא לנתוקי ללאו דלא תותירו אם

כן המצוה רק אמי שהותיר ואם נשרף מאליו לא מיתקן הלאו ולא מינתק הל"ת וכבר עמד במשל"מ פי"ח ממעה"ק לחקור אם אכל בהמה לבשר הנותר קאי מינתק בזה הלאו וראיתי בספר מנחת חינוך שהרגיש בזה על הנוב"י:

ז') **אמנם** נראה לישב עוד הקושיא דאפשר למול ע"י נכרי דהנה באמת דרשו במכילתא דאמירה לנכרי אסור מה"ת רק דאנן לא קיימ"ל כן אמנם נראה בהא דאמירה לנכרי אין אלא שבות דרבנן יש שני טעמים דתורה לא מיריא רק מע"י ישראל לא ע"י נכרי ועוד טעם דאדעתי' דנפשי' עביד והנה יש להוכיח דטעם שני עיקר דהנה בשביעית אסרה תורה נמי מלאכת השדה ובמהרש"ל ב"מ דף צ"א בתוס' ד"ה אבל העלה דגבי שביעית אמירה לנכרי מדאורייתא אסורה דל"ד לשבת משום דבשבת עליו המצוה לשבות ובאמירה לנכרי לגוי הא שבת לכן איני אלא משום שבות אבל שביעית המצוה שתעמוד הארץ בשביתה דכ' ושבתה הארץ לכן אמירה לנכרי דאורייתא אסורה דהא לא נתקיימה שביתת הארץ והנה אי איתה דטעמא בשבת משום דקרא לא אייריא ע"י נכרי א"כ גם בשביעית יהא שרי אע"כ גם בשבת משום דהמצוה עליו לשבות וכיון דהגוי אדעתי' דנפשי' עביד א"כ שפיר שבת הישראל אבל בשביעית דנהי דאדעתי' דנפשי' עביד עכ"פ הא הארץ לא שבתה ע"י גרמא דידי' לכן אסור אמירה לנכרי (ובזה יש לישב מה שהקשה בס' ערוך לנר יבמות דף קכ"ב לשיטת ראב"ד דס"ל דאם חרש בשביעית נאסר וע"י שמירה סובר דלא נאסר והקשה דמ"ש כיון דאסור ע"י גוי יען דכ' ושבתה ה"נ הא כתוב ונטשתה יהא אסור אם עבר ושמר ולפמש"כ י"ל דנכרי אדעתי' דנפשי' קמשמר רק בעבודת השדה דנאסר ע"י נכרי משום דעכ"פ ע"י גרמתו לא שבתה הארץ אבל איסור שמירה דע"י גוי ל"ה אלא גרמא שיהא שמור מותר ע"י נכרי) א"כ ניחא דגבי מצות מילה דהנכרי אדעתי' דישראל עביד שיקרא על שמו א"כ אסור באמת אמירה ע"י נכרי מה"ת בשבת כמו בשביעית ורק משום מצות מילה לדחי ל"ח אפשר אף דקיל עכ"פ איסורא דאורייתא איכא (וזהו מוכח ע"כ לדעת שעה"מ שהקשה דלימול ע"י קטן ותי' משום דעכ"פ גם אי קטן אסור למספי בידים וצריך לדחות לאיסור וכיון שעכ"פ צריך לדחוי לשבת דחינן גם ע"י גדול ולכאורה הא ע"י קטן ליכא רק איסור לאו דלא תאכילום והוה איסור קל ליתי מצוה דמילה וידחה לל"ת לבד משא"כ ע"י גדול הא איכא עשה ול"ת דכרת אע"כ כיון דאנו צריכין עכ"פ לומר דדחי שוב דחינן בגדול דמחוייב במצוה א"כ ה"נ בגוי כיון דאיכא איסור דאורייתא אמירה לנכרי שוב מתירין גם ע"י ישראל אולם לפמש"כ רשב"א פ' מי שהחשיך וח"ס בתשובה דע"י קטן איכא עשה דאתה ובנך להזהיר על הקטנים איכא עשה ול"ת לכן שפיר כ' בשעה"מ כיון דע"י קטן ג"כ צריך

לדחויי לעשה ול"ת דחי גם ע"י גדול אבל בנכרי דליכא רק איסור בעלמא אכתי שייך לומר דאפשר ע"י נכרי:

אך אכתי קשה הא באמת כתב בד"מ בשם האו"ז דל"ש שליחות במילה דהוה מצוה שבגוף ואולם אנן לא קיימ"ל כן נראה לי דהא"ט דמילה מוטלת על כל ישראל וא"כ שייך לומר מיגו דזכי לנפשי' זכי לחברי' שפיר יכול לזכות להיות שליח האב אף דהוה מצוה שבגוף (וכהא"ג י"ל בכה"ד ובזה ניחא דחייבו לשלם בחטף כיון דחטף ואין רוצה לזכות לבעלים ל"ש מיגו דזכי לנפשי' שוב לא נעשה שליחו דהוה מצוה שבגוף מי ששחט יכסה והפסידו המצוה ולכן חייב לשלם) א"כ בנכרי דאין מצוה למול ל"ש מיגו דזכי לנפשי' א"כ בלא"ה לא נעשה שליחו להמצוה דהוה מצוה שבגוף א"כ ל"ש דעושה ע"ד ישראל שיקרא על שמו א"כ שוב לכאורה יכול למול שפיר ע"י נכרי דליכא איסור אמירה לנכרי דלא נחשב מעשה זו ע"ד ישראל משום דהוה מצוה שבגוף אך לפי"ז קו' הנ"ל מעיקרא ליתא דל"ש כלל מילה ע"י שליח נכרי דלא מקיים המצוה כלל דבשלמא ע"י שליח ישראל מקיים המצוה ע"י שליח משום מיגו דזכי לנפשי' אבל ע"י נכרי דל"ש מיגו דזכי לנפשי' לא יכול כלל לעשות שליח במילה כיון דהוה מצוה שבגוף ודו"ק היטיב:

אולם קשה לי דהנה נשמע אם האב רוצה לקיים המצוה ובא אחר ומל בנו חייב לשלם דלא קיים המצוה ואדרבה נקרא הדיוט וגם האב לא קיים המצוה א"כ הא דתנן בנדרים דף ל"ה דמודר הנאה מחבירו אסור ללמדו תורה אבל מלמד הוא את בנו תורה משום דמצוה קא עביד ואף דהמצוה על האב ללמדו תורה לא מקרי הנאה דמצות ללה"נ ויקשה הא אדרבה כיון דלמדו תורה חטף המצוה מהאב דלא קיים האב המצוה ממילא גם הוא לא קיים המצוה ונקרא הדיוט וא"כ מזה לכאורה ראי' לדברי הש"ך דרק במילה חייב לשלם דאין יכול לקיים המצוה ע"י שליח ול"ש לומר דנעשה שליח שלו וא"כ ניחא דהא דמלמדו תורה היינו משום דמוציאו מידי חובתו אף דבתורת שליחות אסור עכ"פ לא נתבטל המצוה ממנו וזכין לאדם להוציאו ידי חובתו ולא מקרי חוטף המצוה אבל אי נימא כשיטת תב"ש סי' כ"ח דחולק על הש"ך וס"ל דשליח של אדם כמותו גבי מילה הא דחייב לשלם משום דלא מל כדי שיהא שליח לאב א"כ קשה כאן ממנ"פ אי מלמדו בתורת שליחות הא אסור במודר הנאה ואי מלמדו שלא בתורת שליחות לא קיים המצוה כלל דהא חטף ממנו המצוה:

והנה בשו"ת רע"א סי' קל"ב הקשה ל"ל קרא עצם לא תשברו בו דאין עשה דפסח דחל"ת הא אפשר לקיים ע"י נכרי וקטן (ע"י נכרי אפשר דחיישינן שמא יגע ויפסול מלאכול אבל על ידי קטן קשה) וע"כ דקרא אתי היכיא דליכא נכרי וקטן אלא דלפי"ז קשה איך מוכיח

בחולין מפסח דאזלינן בת"ר הא י"ל באמת באיכא נכרי וקטן דיכול לשבר הגלגולת ולבדוק דא"ל דא"כ למה איצטרך קרא מיותר דלא נימא עשה דחי ל"ת הא לא משכחת פסח רק ביש נכרי וקטן א"כ אפשר לקיים שניהם כנ"ל זה איני דהא לס"ד דליכא נכרי וקטן יכול לעשות ג"כ פסח דשרי לשבר עצם הגולגולת וכך שאר עצמות של מוח דאתי עשה ודחל"ת ולזה צריך קרא מיותר דאין עשה דחי ללאו זה ומשום זה באמת מצות פסח רק ביש נכרי וקטן אולם לפמש"כ ניחא דכיון דא"י לקיים המצות רק ע"י מעשה של נכרי וקטן א"כ איכא איסורא דעל דעת ישראל עושה דהנה הא דשרי ע"י נכרי ול"ה אלא שבות משום דנכרי אדעתי' דנפשי' עביד דלית לי' מחשבה לעשות אדעת ישראל וכן בקטן אבל כיון דאי לא מצי לקיים המצוה רק ע"י נכרי או קטן הוה אדעתי' דידי' ואיכא איסורא:

ח) **והנה** בשבת דף קל"ד איתא דמרחיצין את הקטן לפני המילה בין בחמין שהוחמו בשבת בין שהוחמו בע"ש והקשה הרשב"א הא מכשירי מילה נינהו וחמין שהוחמו בשבת אסורין מדבריהם ברחיצה והא קיימ"ל כרבנן דר"א דאסרי מכשירי מילה אפי' בדבר שאין לו אלא שבות דרבנן כדאמרינן באיזמל דהעמידו דבריהם במקום כרת אף שיכולין להביא דרך קרפיפות ואולם נראה דהנה ראיתי בספר המכריע סי' נ' שכתב אהא דאיתא בפסחים דף ס"ט דלכן לר"א גזרינן דכל דלא חזו לא דחי ואין מחמין לו חמין וכתב ע"ז דגי' בה"ג עיקר דגי' הספרים דגזרי' דאין מחמין לו חמין אין נראין לו דהא מי חיובא עלי' דא"כ האיך ציוה השם למול כל אדם יכול לפטור עצמו דלא רמי חיובא עלי' ולא עברי אעשה אלא וודאי כיון דחולים הם כן צוה השי"ת להחם ולמול כמו שצוה להביא איזמל וכיון שכן צוה בחול בשבת דוחין והלכך מחללין גרסינן ולא דמיא מילתא דרבא לרבה דרבה חילק בין בריאים לחולים הלכך י"ל על חולים לא רמיא חיובא אבל רבא דקאמר הכל חולין הם בע"כ הכי רמיא חיובא עלי' בחול להחם ולמול הלכך גם בשבת מחממין אבל זה רק לר"א דמכשירין דוחין אבל לרבנן בוודאי שאין מחממין דלא מקרי חולה אלא שצריך להתחמם כדי להתחזק ולמול עכ"ד לפ"ז לדברי ספר המכריע ניחא כיון דכולם חולים אפ"ה אמרה תורה שימול ע"כ התירה תורה הרחיצה דהרי אי אפשר בלי רחיצה א"כ אין כח לחכמים לאסרו ול"ד לאיזמל דאפשר להביאו מע"ש אף דבספר המכריע כתב דזה רק לר"א דהנה כדי דלא יקשה קו' רשב"א מוכרחין לומר דבאמת לרבנן ג"כ שרי מהא"ט כיון דכולם חולים הם ודו"ק והנה בח"ס סי' רמ"ה חקר בכל מילה איכא סכנה רק דמצוה מגין להנ"ל נראה דתליא בפלוגתא דרבה ורבא דלרבה ל"ח כחולה ליכא סכנה כלל בדבר אבל לרבא דקחשוב לו כחולה שפיר י"ל דכל מילה

איכא סכנה רק אפ"ה תורה ציוה ומצוה מגינה:

והנה איתא בר"פ דר"א דמילה תניא רשב"א אומר כל מצוה שמסרו ישראל עצמן עלי' למיתה בשעת הגזירה כגון ע"ז ומילה עדיין הוא מחזקת בידן ולכאורה קשה לי מהא דאיתא ביבמות דף ע"ב דלא מלו ישראל במדבר משום דלא נשבה להם רוח צפונית א"כ למה לא מסרו נפשם ע"ז במדבר וא"ל שם משום גזירה מחויבין למסור עצמן דהא כתב הר"ן שבת דף מ"ט דרק אם גזרו על ל"ת חייבין למסור נפשם אבל לא בגזרו לבטל מ"ע והביאו בב"י סי' קנ"ג א"כ אין חייבין באמת למסור משום מצות מילה רק שמסרו נפשם לפנים משוה"ד דרשאין לעשות כן כדאיתא בסי' קנ"ג א"כ למה לא מלו עצמן אף דהוה סכנה:

וכן קשה לפמש"כ הספר המכריע דבאמת איכא סכנה בכל מילה וע"כ דמצוה מגינה א"כ למה לא מלו במדבר וסמכו דמצוה תגן עליהם אך י"ל דבמילה אף דאיכא סכנה אבל רק מיעוטא הוה דאף דכולהו חולים כמש"כ המכריע אבל סכנה ליכא רק במיעוטא ונהי דאין הולכין בפנ"פ אחר הרוב סמכינן אמצוה שמגין אבל במדבר דלא נשף להם רוח צפונית אפי' רובא ליכא לכן לא מלו:

אולם עדיין קשה לפמש"כ בהפלאה פ' נצבים וכן בנובי"ת להקשות איך גיירו גרים בימי משה במדבר הא לא מלו ותי' רק בישראל ל"א בפנ"פ בת"ר אבל בגרים חייבין להכניס לסכנה דבדידהו אזלינן בת"ר ורשאין להכניס עצמן לסכנה כדי להתגייר אבל לפמש"כ דבמדבר אפי' רובא ליכא קשה א"כ איך נתגיירו והכניסו עצמן לסכנה:

ואמנם אי אמרינן כגי' דידן דאין מחממין ונאמר דלא כקושית הספר המכריע דא"כ כולם יפטרו עצמן ממצות מילה דהוה גברא דלא חזו ניחא דבאמת מהא"ט לא מלו במדבר דפטרו עצמן בטענה זו כיון דלא חזו אין חייבין להכניס עצמן למילה משום סכנה אבל לאלו שבאו להתגייר ורצו לקרב עצמן תחת כנפי השכינה אי ל"ה רוצים לסכן בעצמן הי' נשארים בגיותן ונשארים עובדי ע"ז לכן שפיר רשאין להכניס עצמן לסכנה דהא משום ע"ז יהרג ואל יעבור א"כ מוטב לסכן בעצמן כדי שלא יהא מכלל עובדי ע"ז ויבואו לעבוד ע"ז כמותן ובהאי סברא נוכל לישב אף דנאמר דליכא רובא אפ"ה נכרי שבא להתגייר רשאי למסור נפשו יען דאי לא יתגייר ימשך אחר עע"ז ויהרג ואל יעבור וא"ש:

אולם קשה מנדרים דף ל"ו שדרשו במשה"ר ע"ה שאמר אמול ואצא סכנה הא בלא"ה כל מילה סכנה אפ"ה מחייבין להכניס עצמו לסכנה וסומכין דמצוה מגינה א"כ למה לא סמך מרע"ה אמצוה דתגין וא"ל דבאמת מפני זה נענש דהא איתא שם שנענש מפני שנתעסק במלון תחילה וברשב"א יבמות שם הקשה אמאי נענש הא ישראל ג"כ לא מלו

במדבר ולפמש"כ לעיל יקשה אדרבא למה לא מלו ישראל במדבר דמצוה מגינה (ועח"ס סי' שמ"ה שכ' במתו אחיו מחמת מילה רשאי למסור עצמו למול מוכח דסובר דיכול למסור עצמו אף בדליכא גזירה וכדמוכח מפסחים דף ס"ב הואיל ואי בעי מתקן נפשי' מוכח דיכול למסור עצמו א"כ קשה למה לא מסרו עצמן כשגדלו והמתינו מ' שנה בלא מצות מילה) אך לקו' זו י"ל דרק גדול יכול למסור עצמו אבל א"י למסור נפש בנו היכיא דאיכא סכנה אבל מישראל גופי' קשיא כשנתגדלו אמאי לא מלו:

ובהכי ניחא לי שיטת הרשב"ץ דכ' דאין למול בה' בשבת דעד שלישי הוא חולה וצריך לחלל שבת כדאיתא סוף סימן רס"ו ותמהו ממשנה דשבת פעמים י"א ואמאי הא פעמים יש יותר מי"א עש"ך שם ועוד הקשו דהא מבואר בסדר עולם דפסח גלגל הי' בשבת וישראל הא מלו בי"א ניסן שהי' ביום ד' דבעינן ג' ימים מעל"ע וקשה לתשב"ץ עח"ס סי' ע"ט ונראה דא"ש דביבמות שם אמרינן דביומא דעיבא ודשיתא אין מוהלין והשתא דדשו בה רבים שומר פתאים ד' לפי"ז בוודאי מדינא אין לחוש דהא אין העולם נמנע מרוח צפונית כמש"כ בח"ס דגם במדבר באמת נשבה רוח צפונית א"כ מתרפאים וליכא סכנה רק איכא חששא דעיבא ודשותא רק בעיקר מצות המילה דשו בה רבים ושומר פתאים ד' אבל בד' ימים לפני שבת בזה אפשר ליזהר לא סמכינן אשומר פתאים ד' א"כ מדינא באמת חייבין למול קודם שבת דליכא סכנה ומשנה דשבת מדינא אייריא וכן הא דמלו ישראל בי"א ניסן משום דמדינא חייבים רק להלכה חייש התשב"ץ ליומא דעיבא ע"כ יש סכנה לכן כ' דאין למול דיבוא לחלל שבת:

ולפי"ז יש להשיב אמש"כ מג"א סס"י של"א דהשתא דא"צ רחיצה דבמניעת רחיצה ליכא סכנה ל"ח לדברי התשב"ץ דהא לפמש"כ אכתי איכא חששא משום יומא דשיתא שיהא סכנה ביום שלישי (והנה להלכה כ' בבר"י סי' רס"ו דנהגו להקל למול ביום ה'):

ואמנם קשה לי לפי דברי התשב"ץ מהא דאיתא בנדה דף ל"ח דאמר שמואל אין אשה מתעברת ויולדת אלא למאתים ושבעים וא' או לרע"ב או לרע"ג (ועיין ירושלמי פרק הערל) והוא דאמר כחסידים הראשונים דלא הי' משמשין מטותיהן אלא ברביעי בשבת דלא יבואו נשותיהן לידי חילול שבת ופריך ותו לא אימא מרביעי ואילך פירש"י דכ"ש דאי מתעברא בה' או בו' או בשבת דלא מטי יום לידה בשבת וקשיא להנ"ל אי מתעברת בו' אם תלד לרע"ג יום הוה ה' בשבת א"כ מילתו ג"כ בה' בשבת והוה יום שלישי בשבת וג"כ מחללין עלי' השבת וא"כ מאי הרויחו דאכתי יבוא לחילול שבת וכן אם נתעברה בשבת אז יום רע"א בה' בשבת א"כ גם יום ג' למילה חלה בשבת אך י"ל דכיון דמחצה נקיבות ומיעוט מפילות הוה לי' זכרים מעוטא כדאיתא ביבמות דף קנ"ט כל כהא"ג לא

חשו אלא דאכתי קשה לשמואל גופי' דסובר שבת דף קנ"ח דחי' כ"ז שהקבר פתוח בין אמרה צריכה בין לא אמרה צריכה אני מחללין את השבת ומפרש אביי עד כמה פתיחת הקבר עד ג' ימים וא"כ קשה הא דפירש"י מכאן ואילך דכש"כ ביום ו' או שבת דהרי אז מגיע יום שלישי ללידה בשבת ובשלמא לולי פירש"י דמכאן ואילך רק על יום ה' א"כ רביעי ללידה הוא בשבת ואז רק באמרה צריכה אני מחללין לא חשו לזה שתצטרך אבל רש"י דפי' גם יום ו' ויום שבת וכן משמעות הש"ס כדקיימ"ל עונת ת"ח בליל שבת וא"כ משמע דאתי רק לאפוקי מוצאי שבת עד יום ד' יקשה כנ"ל אכתי יש כאן חשש משום שלישי ללידה שיצטרכו לחלל שבת וא"כ קשיא שמואל אדשמואל דהוא סובר ג"כ כחסידים ראשונים דאין יולדות רק או לרע"א או לרע"ג וסובר דג' ראשונים מחללין עלי' א"כ אכתי לא הועילו הזריזות של החסידים הראשונים וצ"ע:

שוב ראיתי שכהא"ג הקשה הח"ס סי' ר"ח הא הלוים מלו במדבר ולא נסתכנו ואיך הניח מרע"ה את ישראל לבטל המצוה ולא זירזם על המילה וכתב כי אין ספק כי למול ולילך בדרך סכנה הוא לוולד שהרי ע"כ נתעצל מרע"ה על המילה ומה שנענש רק על שעסק במלון תחלה אבל עכ"פ ברור הוא כי סכנה לוולד ובמדבר שלא ידעו את נסיעתן א"כ לא הי' יכולין למול דילמא מיד יסע הענן ובכ"ז כ"ז שלא הי' ניזופים בעגל או במרגלים ונשף להם רוח צפונית אשר יש בו תרופה לחבורה מלו כולם אך מנזיפה ואילך שלא נשף להם רוח צפונית וגם הי' בדרך אסורים הי' למול ואם הי' רוצים הי' מרע"ה מוחה בהם ונשאר רק הקושיא על הלוים איך הניחם מרע"ה לסכן עצמן ולימול בניהם י"ל דיש לחקור דהכי נשתנה סדרי מעשי בראשית שלא נשף הרוח מ' שנה אלא כיון דהסיבן בענן לא יכול הרוח ליכנס בענן רק בדרך נס אבל לבני לוי שהי' במחנה לוי הי' נשף להם שפיר רוח צפונית רק לישראל לא נשף להם רוח צפונית והנה לפי"ז יש לישב גם קו' הפלאה דהא גרים קודם שמלו לא נסתבבו בענני כבוד ונשף להם רוח צפונית ע"כ יכולין שפיר למול:

י') **והנה** בפ' נשא פירש"י דביום כלות שכלו הקמותיו ור"ח ניסן הי' בשני נשרפה הפרה בשלישי הזו הזאה ראשונה ובשביעי גלחו הלוים ותמהו הא ר"ח ניסן הי' באחד בשבת כדאיתא בשבת דף פ"ז דאותו יום נטל עשר עטרות א"כ שביעי הי' בשבת ואיך גלחו הלוים בשבת ואמנם נראה דעשו כן ע"י נכרי דשבות אמירה לנכרי ע"כ דהתירו במקדש כמו שהוכחתי לקמן בפ"ה ואף דגבי לאו דלא תקיפו גם הניקף הוה כאלו עשה מעשה היינו מדכ' לא תקיפו אבל בעלמא ל"ה כמעשה מי שמתגלח ע"י נכרי ואין לומר במדבר לא הי' להם נכרים הנה כבר איתא בירושלמי דחלה דתגרים נכרים הי' רגילים להביא

להם ועיין תוס' מנחות דף מ"ה שגם במדבר הביאו להם א"כ בוודאי אירע להם כך בשביעי שלהן שבאו לשם נכרים תגרים וגלחו על ידן:

והנה בחולין דף פ"ה איתא מה למילה שכן אינה נוהגת בליל יו"ט כבימים ופריך בשאר לילות נוהג אלא מה למילה שכן אינה נוהגת בלילות כבימים וקשה לי לפמש"כ בש"א דמילה בלילה לאחר ח' יצא וממילא בליל שמיני אם מל ג"כ יצא דאין מחוסר זמן לבו ביום ובאמת כן הוא בירושלמי פ' הערל א"כ מ"פ דילמא רק בליל יו"ט אינה נוהג דבחול בדיעבד יצא אבל בליל יו"ט בוודאי אסור למול בליל ח' כיון דלמחר עיקר זמנו אז דחי יו"ט אבל בלילה שאין עיקר זמנו לא דחי יו"ט דומיא דמכשירין דאמרינן בירושלמי פ"ק דר"ה דבלילה אין מכשירין דוחין:

והנה תוס' חולין ר"פ אותו ואת בנו הקשו ל"ל קרא דנוהג בקדשים וא"ל דצריך לפסח דעשה דחי ל"ת דכהא"ג אמרינן פ' שה"ק גבי לדבר מצוה מניין דהא איכא עשה ול"ת ובלאו קרא ג"כ לא דחי לי' עשה ובזבחים תי' עשה דכרת דחי ל"ת ועשה וקשה לי לדבריהם א"כ גם בהא דשה"ק דפריך לדבמ"צ מנין ומסיק דאין עשה דחל"ת אמאי לא מוקי בעשה דפסח וכגון במחכ"פ וא"י להביא קרבן פסח ושפיר דחי (שוב ראיתי כי אדאמוה"ג זצ"ל בספרו שבי"ד על יור"ד בפתיחה בכללו מצות הקשה כן בפשיטות אגמ' ולדעתי על הגמ' ל"ק אבל על תוס' קשיא דהביאו ראי' מלקמן גבי שה"ק ותי' דפסח עשה דכרת דחי יקשה א"כ גם בשה"ק למה לא מוקי כן בפסח דכרת ידחה ל"ת ועשה דשה"ק:

והנה בשו"ת מוהרי"א הקשה לתוס' א"כ הא דמשני בשבת במילה שלא בזמנו דיו"ט הוא עשה ול"ת ואין עשה דחל"ת ועשה יקשה הא מילה יש בה כרת אמאי לא דחי לעשה ול"ת ויש לומר דשאני הכא דאפשר עכ"פ לקיים למחר דהא הוה שלא בזמנה וא"ל גם פסח אפשר בפסח שני אפ"ה דחי י"ל דנשים דפטורים מפסח שני א"כ בדידהו עשה דחל"ת ועשה דלא אפשר להמתין עד פסח שני ועוד י"ל דמילה אין שוה בכל ל"ד אף שיש בה כרת וא"ל דפסח ג"כ אין שוה בכל דזהו לר"ש אבל לר"י הוה שוה בכל דס"ל דנשים בראשון חובה ובשני טפילה לפי"ז לר"ש דסובר אף בפסח ראשון טפילה א"כ הוה עשה דאין שוה בכל א"כ לא דחי לעשה ול"ת דשה"ק אך י"ל דאתיא כר"ש וא"ל א"כ גם באותו ובנו אמאי דחי י"ל שם הוה בעידנא אבל במחכ"פ דל"ה בעידנא ל"ד באין שוה בכל אף שיש בה כרת:

והנה בהפלאה פ' תזריע הקשה ל"ל קרא דמילה דחי שבת הא עשה דחל"ת דא"ל דעשה ול"ת דהא מילה עשה דכרת דחי עשה ול"ת כתוס' זבחים הנ"ל ונראה דמהא ראי' לשיטת רמ"א דמל חייב בתוך ח' כשר אפ"ה דחי שבת א"כ שפיר צריך קרא דהו"א דלא דחי

כיון דמל תוך ח' כשר:

אולם לפמש"כ דבאין שוה בכל לא דחי ניחא דרק עשה דפסח שוה הכל דחי עשה ול"ת עוד י"ל לפמש"כ רמב"ן פ' לך דמילה איקרי אות ושבת איקרי אות הו"א דאין מצותו כלל בשבת ולכן צריך קרא דמצותו בשבת אף דגם שבת איקרי אות (ועמג"א סי' תרצ"א דכ' דאפשר למולו לאח"ש) עוד נראה דבזה ניחא מה שהקשה ח"ס דנוקי קרא למילה בצרעת דהוה תיקון גמור ומנ"ל דמקלקל בחבורה חייב להנ"ל י"ל כן דא"כ שיטא הא עשה דכרת דחי עשה ול"ת דשבת דבשלמא אי מקלקל בחבורה חייב או משום דהוה תיקון גברא כדס"ל לר"י ניחא דצריך קרא שידחה שבת דהו"א שלא דחי דאפשר תוך ח' (וכן שייך לומר כסברתינו יען דהו"א בשבת איקרי אות אין זמנו בשבת) אבל אי נאמר דסתם מילה מקלקל וא"צ קרא דדחי רק באם אירע שהי' מילה בצרעת ע"ז ליש דימול תוך ח' כיון דזמנו בשבת בשמיני א"כ שוב עשה דפסח שיש בו כרת דוחה לעול"ת דשבת:

הלכה יד

א') **כל אבן שנפגמה כחגירת ציפורן כסכין של שחיטה פסולה**. והדבר תמוה דרבינו בפ"א משחיטה כתב דפגימת סכין בכ"ש וראיתי בפ"ח סי' י"ח שתמה כן ותי' עפ"י דברי הרא"ש לדעת הריא"ף שלא הביא שיעור חגירת ציפורן דכיון דהביא דצריך בדיקה אבשרא ואטופרא ידעינן ג"כ דשיעור פגימה כחגירת ציפורן ונשמע מזה דחגירת ציפורן אין שאוגרת הציפורן אלא שחוגרו וזה אפי' בכ"ש דציפורן מרגיש בכ"ש (וכ"כ הפלתי דלא פליגי הני שיעורים דכחגירת ציפורן היינו פגימה כ"ד דמי ששלם בהרגשה מרגיש בפגימה דקה ורק מי שאינו שלם בהרגשה כ"כ בדקו במיא ושמשא אבל הכל חד שיעורא הוא) ובתב"ש השיג עליו דא"כ למה אמרו כדי חגירת ול"א בכ"ש ועוד דבפ"ז מביאמ"ק כ' רבינו מי שנפגם סחוס אזנו כדי שתחגור הציפורן בהפגם מי שנסדק סחוס אזנו בכ"ש וא"כ הול"ל גם בפגם שנפגם בכ"ש וא"ל דסובר כשיטת הרשב"א דבעינן עכ"פ כדי שתחגור חוט השערה א"כ הול"ל דלאו כ"ש ממש אמנם לענ"ד מהסוג' דחולין ומדברי רבינו בה' שחיטה מוכח כדעת התב"ש והדרה קו' לדוכתי' דהנה בחולין דף י' איתא איתמר השוחט בסכין ונמצאת פגומה אמר ר"ה אפי' שיבר בה עצמות כל היום פסולה חיישינן שמא בעור נפגמה ור"ח אמר כשרה שמא בעצם נפגמה בשלמא ר"ה כשמעתתי' דלעיל דעד שיודע לך במה נשחטה אלא ר"ח מאי טעמא אמר לך ר"ח עצם וודאי פוגם עור ספק פוגם ואין ספק מוציא מידי וודאי ואיתא עוד התם אמר לי' ר"א ברי' דרבא לרב אשי רב כהנא מצריך בדיקותא בין כל חדא וחדא כמאן כרב הונא ולמפסל קמייתא לא כרב חסדא ולאכשורי בתרייתא אי הכי תבעי נמי בדיקת חכם ע"א נאמן

באיסורים אי הכי מעיקרא נמי לא האמר רי"ו לא אמרו להראות סכין לחכם אלא מפני כבודו של חכם והנה הרשב"א הביא דעת הרמב"ן דלר"ה נאבד הסכין ולא בדק אחר שחיטה אסורה באכילה והקשה הרשב"א א"כ הא דאמרו בגמ' לר"ח דבדיקה לאכשורי בתרייתא תיבעי בדיקת סכין לחכם ולרמב"ן יקשה אף לר"ה תיבעי ג"כ בדיקת סכין לחכם כיון דאי לא בדקו ונאבד פסול א"כ בדיקת סכין בין שחיטה לשחיטה מעכב והוה לאכשורי א"כ תיבעי ג"כ בדיקת סכין לחכם עוד הקשה הרשב"א בתוה"ב לרמב"ן אמאי נקט נמצא פגום לאשמעינן רבותא טפי אפי' נאבדה נמי אסורה באכילה ובפנ"י הקשה עוד א"כ הא דאמרינן בדיקת סכין לחכם מפני כבודו של חכם מאי נפ"מ בבדיקתו אי לאחר שחיטה בדקו ונמצא יפה סגי אף בלא בדיקה שלפני שחיטה ואי בדקו לאחר שחיטה ונמצא פגום או נאבד פסול אף שנבדק ע"י חכם א"כ אין תועלת בבדיקה ומה כבודו של חכם שייך בזה כיון שאין בו תועלת כלל ונראה לישב דהנה הרמב"ן הביא הוכחה לשיטתו מדאמרינן בשלמא ר"ה כשמעתי' דעד שיודע לך במה נשחטה א"כ אי בנאבדה ולא נבדק כשר א"כ ל"ה כשמעתי' ורשב"א דחי דשפיר הוה כשמעתי' דאי לאו דסובר דבעינן עד שיודע במה נשחטה הי' כשר גם בשיבר עצמות וביאר בפנ"י דהרמב"ן סובר דעור וודאי פוגם א"כ אף אי לאו דאמר כשמעתי' הי' ג"כ פסול וע"כ מדאמרינן דאמר כשמעתי' ע"כ בנאבדה פסולה ורשב"א סובר עור ספק פוגם ושפיר דחי דאי לאו דר"ה כשמעתי' הי' כשר בשיבר עצמות ולי נראה לישב דאף דרמב"ן יסבור עור ספק פוגם אפ"ה הוכיח שפיר מהא דאמרינן דר"ה כשמעתי' דבנאבד פסול דהנה בהא דסכין שנפגמה כמה שיעור הפגימה פליגי קמאי ובתראי דהנה ר"ח סובר לקמן דף י"ז דפגימת סכין כחגירת ציפורן ולכך בדיקת סכין סגי אבישרא ואטופרא אמנם אמוראי אחרינא בדקו במיא ובשמשא ופליגי בזה הראשונים הריא"ף לא הביא דר"ח משום דסובר דבכ"ש ג"כ הוה פגימה לכן הביא בדיקת סכין במיא ובשמשא ואף דהביא גם דבדיקת סכין אבישרא ואטופרא היינו משום דמפרש אבישרא ואטופרא אין הכונה שיאגור בו הציפורן דהיינו פגימה שהציפורן יורד לתוכו אלא שהציפורן מרגיש וזהו אפי' בפגימה דקה מן הדקה וכן דעת רבינו בה' שחיטה לפי דעת התב"ש דבכ"ש נפסל וכן הביא הרשב"א שכן דעת הרמב"ן אמנם הרא"ש חולק על הריא"ף ופסק כר"ח ופליגי בדבריו התב"ש עם הפ"ח דעת הפ"ח והפמ"ג דהרא"ש אין חולק עם הריא"ף לדינא ומודה דפגימה כ"ש פסולה ורק בפירוש דברי ר"ח פליגי אי כחגירת ציפורן היינו אוגרת שהציפורן יורד לתוכו ולכן לא הביא דבריו ורא"ש מפרש דברי ר"ח כחגירת ציפורן היינו שמרגיש הציפורן והיינו הך שיעורא דאמרינן דבודק אבישרא ואטופרא והא דאמוראי

בדקי במיא ובשמשא היינו דחששו לפגימה דקה מן הדקה שאין מרגיש בציפורן אבל לדינא סגי בבדיקת הציפורן ואף דגם פגימה דקה שאין נרגש בציפורן אי מצאו פסול אבל א"צ לבדוק אחרי' משום דאין דרך הסכין להיות פגום דקה מן הדקה ומסתמא נפגמו בפגימה שציפורן מרגיש עכ"פ אבל איה"נ אי אירע שמצאו פגומה כ"ש פסול אולם לפי דעת התב"ש דעת הרא"ש דפגימה דוקא כשאוגרת פסולה וחולק עם הריא"ף דלרא"ש רק באוגרת פסולה ופגימה כ"ש אין אוסרת וכתב שכן דעת הב"ח שהביא הש"ך להכשיר בפגימה כ"ש כשיטת הרא"ש ולדעת הריא"ף ורמב"ן ורבינו אפי' בכ"ש נפסל ואף דריא"ף כתב גם בדיקת אבישרא ואטופרא כחגירת ציפורן הכונה שהציפורן מרגיש אפי' בפגימה דקה מן הדקה כשהוא שלם בהרגשה והני אמוראי דבדקי במיא ובשמשא משום דמדיראו לסמוך שמא אינם בעלי הרגשה טובה לכך בדקו במיא שמא ימצאו פגימה דקה אולם אי בדקו אטופרא ואבישרא ג"כ כשר דל"ח שמא אין בעל הרגשה טובה דלא שכיח ואוקי גברא אחזקתי' שמרגיש היטיב וכמש"כ הישׁ"ש וכ"כ הפלתי והנה דעת השו"ע והש"ך דפגימה דקה פסולה ודעת הב"ח להכשיר פגימה דקה שאין נרגש בציפורן:

ואמנם נראה להכריע בין דיעות אלו דהיינו דבבדיקת סכין שקודם שחיטה הנכון כדעת התב"ש ובבדיקה שלאחר השחיטה דעת הפ"ח עיקר דהנה בבדיקת שלאחר שחיטה הא לא מצינו לשום מ"ד דלא יהא סגי בבדיקת בישרא ואטופרא ונראה דהסברא כך משום דע"י השחיטה בוודאי אין דרך לפגום אלא פגימה שמרגיש בציפורן ולכן אין לחוש שמא יש פגימה כ"ד שאין נרגש בציפורן דע"י שחיטה אי נפגם ע"כ נפגם כשיעור שהציפורן מרגיש אמנם קודם שחיטה אפשר דנפגם מעצמו פגימה כ"ד או דלא הי' שלם מעולם בלי פגימה הדקה מן הדקה שאין נרגש בציפורן וא"כ ע"כ הא דבאמת סגי בבדיקת בישרא וטופרא היינו משום דאי הוא בעל הרגשה טובה מרגיש אפי' בפגימה כ"ד ומדינא ל"ח שמא אין בעל הרגשה טובה רק הם אמוראי החמירו על עצמן לבדוק במיא ובשמשא שמא אין בעל הרגשה טובה:

ועוד אני אומר לחלק במצאה קודם שחיטה בפגימה דקה מן הדקה ע"י בדיקת מיא ושמשא ושחט בה שחיטתו פסולה אבל אי בדק במיא ושמשא קודם שחיטה ולא מצא ולאחר שחיטה בבדיקת ציפורן לא מצא רק במיא ושמשא נראה שיש פגימה דקה כשר באמת משום דעד כאן לא פסלינן בנמצא פגום דאימור בעור נפגם ול"א במפרקת נפגם משום דכיון דנרגש בציפורן אמרינן אימור ע"י עור נפגם פגימה כ"ד וע"י מפרקת נעשה פגימה גדולה עד שנרגש בציפורן ואמרינן חסר ואתאי חסר ואתאי ולא תלינן במפרקת

לבד שאין דרך ע"י נגיעת מפרקת לבד לעשות פגימה גדולה עד שנרגש בציפורן א"כ ל"ה כדבר הרגיל (ויותר י"ל דבאמת פסול אבל רק מספיקא משא"כ בנמצא כחגירת ציפורן דמצינן למימר חסר ואתאי שהתחיל לפגם בעור אז לר"ה הוה וודאי נבילה כמש"כ הראש יוסף דלר"ה פסולה היינו וודאי נבילה) אבל אי לא מצא אחר שחיטה רק פגימה כ"ד ע"י בדיקת מיא ושמשא מודין דתלינן במפרקת וא"כ לפי"ז לר"ח לשיטתו דסובר פגימה כחגירת ציפורן דהיינו אוגרת כשיטת התב"ש לדעת הרא"ש וא"כ לכן אף אי מצא אוגרת לאחר שחיטה כשר דנהי דהפגימה לא נתהוה בפ"א ע"י מפרקת ואימור שנפגם ע"י עור וחסר ואתאי תלינן דנפגם ע"י עור פגימה כ"ד דכשר וע"י המפרקת נעשה כאוגרת ור"ה סובר דפגם כ"ד שאין נרגש ג"כ פסול וא"כ אי מצא לאחר שחיטה כחגירת ציפורן חיישינן שהפגימה נעשית ע"י עור רק שהי' דקה מן הדקה וחסר ואתאי שע"י מפרקת נעשה כחגירת ציפורן ולכן פסולה אולם אי מצאו פגימה כ"ד אחר שחיטה תלינן זהו הפגם כ"ד במפרקת אף לר"ה (או לפמש"כ דעכ"פ ל"ה רק ס' נבילה ולכן א"צ לבדוק אחרי' משום דאף אי נמצא אין פסולה וודאית משום דתלינן במפרקת ובזה ניחא מה דקשיא לכאורה דלעיל איתא לא בדק בסימנים פסולה משום דר"ה עד שיודע לך במה נשחטה ויקשה מה ענין זה לדר"ה דאייריא שהספק במה נשחטה וכאן הספק אי נשחטה ואולי י"ל דכש"כ הוא אולם להנ"ל י"ל הכונה כן דהנה לשיטת הפוסקים דרפ"ע מרגיש אפי' בפגימה דקה מי ששלם בהרגשה ואף דלפעמים אין מרגישין הולכין אחר רוב בני אדם שמרגישין בפגימה דקה וא"כ כל זה אי בדק בסימנים אבל אי לא בדק בסימנים א"כ יש כאן ספק אי נשחט רוב א"כ וספק בסכין דאף שיבדק אחר שחיטה שמא יש פגימה שאין נרגשת בציפורן וא"כ תליא זה בזה ושפיר קאמר עד שיודע לך במה נשחטה כהא"ג דלא בדק בסימנים בעינן בידוע במה נשחטה שהסכין אין בו פגימה כ"ד כגון ע"י בדיקת מיא ושמשא שמוציא מידי ספק פגימה כ"ד אבל אם לא יודע בבירור דהיינו אם רק בדק בציפורן הוה נבילה ומיושב ג"כ קו' הראש יוסף למה וודאי נבילה הא רוב מצוין אצל שחיטה מומחין הן לפמש"כ ניחא משום דגם סכין אין בבירור שאין פגום ומיושב קו' רשב"א למה לא נקט בנאבדה הסכין משום דאז רק ס' נבילה הוה משא"כ בנמצא פגום אחר שחיטה דהיינו כחגירת ציפורן דהא לאחר שחיטה א"צ לבדוק במיא ושמשא אחר פגימה כ"ד א"כ מסתמא אייריא שנמצא פגימה כחגירת ציפורן וזה וודאי נבילה אבל בנאבדה ל"ה אלא ספק נבילה) ומעתה א"ש הכל דהנה הרמב"ן דסובר בנאבד פסול לר"ה י"ל דיודה הרמב"ן דבאיתא לפנינו סגי בבדיקת הציפורן דאין דרך לפגום ע"י השחיטה פגימה דקה מן הדקה ולפי"ז ל"ק דליבעי בדיקת חכם בין שחיטה לשחיטה די"ל הא

דבעינן בדיקת חכם קודם שחיטה הוא משום דקודם שחיטה שכיח פגימה כ"ד רק הא דל"ח לפגימה כ"ד הוא משום שכ' התב"ש דמסתמא מרגיש בפגימה כ"ד ול"ח שמא אין שלם בהרגשה ולכן י"ל דבעינן בדיקת חכם כיון דזה דבר תלוי בהבחנת הלב כמש"כ הראשונים ומסתמא ת"ח מרגיש יותר מפני שחושיו שלמים יותר כמש"כ הפלתי וכל זה בבדיקה שקודם שחיטה אבל בין שחיטה לשחיטה אף דנאבד פסול היינו משום חשש פגימה כחגירת ציפורן ממש דע"י שחיטה אין דרכו לפגום בפגימה דקה כ"ד ומסתמא מרגיש בו כל אדם ולכן ל"ב בדיקת חכם ולכן לר"ה לא קשיא לי' דליבעי בדיקת חכם בין שחיטה לשחיטה ודו"ק:

אמנם לר"ח שסובר דבעינן כחגירת ציפורן ממש דהיינו אוגרת אבל פגימה כ"ד אין פוסל כלל ואפ"ה בעי בדיקת חכם שפיר פריך הגמ' לר"ח ממנ"פ בין שחיטה לשחיטה ג"כ ליבעי בדיקת חכם וכי תימא ע"א נאמן באיסורין והכונה כיון דלא נפסל אלא כחגירת ציפורן א"כ א"צ כ"כ הבחנת הלב וכל אדם מרגיש בזה ורק נאמנות הוא דצריך וכיון דע"א נאמן באיסורין א"כ גם קודם שחיטה ל"ב בדיקת חכם ומשני באמת רק משום כבוד ת"ח אבל לר"ה אין משום כבוד של ת"ח אלא מדינא שת"ח מרגיש יותר בפגימה כ"ד ובין שחיטה לשחיטה ל"ח לפגימה כ"ד שדרכו לפגום פגימה גסה ויצא לנו דבבדיקה שקודם שחיטה אמרינן כסברת התב"ש ולאחר שחיטה כסברת הפ"ח והפמ"ג ונתיישב בזה היטב קו' הרשב"א ומובן ראיות הרמב"ן מדאמר ר"ה כשמעתי' הכונה דר"ה פוסל מכש"כ בלא שיבר עצמות וע"ז קאמר קאי ג"כ כשמעתי' וא"כ בשלמא אי בנאבד פסול שייך שפיר כשמעתי' אבל אי בנאבדה כשר א"כ אף אי לאו דאתי כשמעתי' ג"כ הי' פסול בלא שיבר עצמות כיון שנמצא פגום וניחא נמי קו' הפנ"י דשייך כבוד של חכם דרק אי בדקה חכם קודם שחיטה שבוודאי שלם בהרגשה אז סגי בבדיקת הטבח לאחר שחיטה אבל אי לא בדק חכם חיישינן שמא אין שלם בהרגשה שחיישינן שאין נותן לבו לבדוק היטיב וחיישינן לפגימה כ"ד שאין מרגיש בציפורן דא"ל דהא לאחר שחיטה ל"ח לפגימה כ"ד דהא כיון דלא בדקה חכם חיישינן שמא הי' מעיקרא בפגימה כ"ד ולא הרגיש בו דהא קודם שחיטה שכיח פגימה כ"ד וא"כ שפיר בעינן בדיקת חכם דנפ"מ לאי בדק לאחר שחיטה ולא הרגיש בציפורן דכשר ודו"ק:

ב) **והנה** רבינו פ"ד משחיטה פסק דאם לא הראה סכינו לחכם משמטינן לי' דשמא ישחוט בסכין פגום והקשה הש"ך בארוך הא מבואר בחולין דף י' דע"א נאמן באיסורין ולא אמרו רק מפני כבודו של חכם ומהא"ט כ' הראשונים דיכול למחול ולרבינו דהחשש שמא ישחוט בסכין פגום אין זה מפני כבודו של חכם ולמה מהני מחילה והנה בפלתי

תי' דכיון דאין מראה סכין והוה כמורה הוראה בפני רבו דלא מסתייע מילתא ולי נראה לפמש"כ ניחא דכונת רבינו שמא ישחוט בפגום בפגימה דקה כ"ד דמי שאין ת"ח אין חושיו פנוים להשגיח בדיקדק גדול ובדיקה בהכונת הלב תליא והא דאמרינן מפני כבודו של חכם זהו באמת רק לר"ח דלשיטתו פגימה רק כחגירת ציפורן ליכא חשש שישחוט בסכין פגום בוודאי ע"א נאמן באסורין אבל להלכה דבכ"ד נפסל חיישינן שמא אין בו הרגשה טובה כמו החכם ויש חשש שישחוט בסכין פגום כ"ד אך לכאורה יקשה הא רי"ו הוא דאמר כן מפני כבודו של חכם והכי נאמר דסובר כר"ח בפגימה כחגירת ציפורן אך י"ל דאתיא גם כמ"ד בפגימה כ"ד רק אטו מילתא פסיקתא דדוקא חכם מרגיש בפגימה דקה דגם מי שאין ת"ח יכול ליתן לב להרגיש ומצד הדין באמת ל"ח שאין בר הרגשה אלא מפני כבודו של חכם מחזיקינן לי' דבוודאי מרגיש יותר שיכול ליתן לב להרגיש בפגימה דקה כ"ד ובטבח דעלמא אין וודאי שיכול ליתן לב להרגיש בפגימה דקה א"כ זהו גופי' כבודו של חכם דמחזיקינן לי' שיכול לכוין לבו יותר להרגיש בפגימה כ"ד ורק לר"ח הכונה כבודו של חכם היינו שאין בו באמת שום תועלת לענין הבדיקה יותר מבטבח דעלמא רק משום כבוד תורה בלבד אבל לר"ה ולרי"ו יפורש מפני כבודו של חכם היינו דזהו כבודו דמחזיקינן לי' שהבחנת הלב דידי' שלם יותר מבטבח ואפ"ה מהני מחילה אם החכם יודע שגם הטבח נותן לב יפה להרגיש בפגימה כ"ד ודו"ק:

והנה כל זה יתכן רק אי נפרש דר"ח דסובר כחגירת ציפורן היינו אוגרת אמנם להני אמוראי דסברי דאבישרא ואטופרא היינו אף שאין אוגרת אלא שמרגיש בפגימה כ"ד דמי שהבחנתו שלימה מרגיש בפגימה כ"ד וא"צ לבדוק במיא ושמשא וכמש"כ התב"ש ופלתי וכשיטת הריא"ף שהשמיט כחגירת ציפורן ונקט רק דאבישרא ואטופרה דהיינו הרגשת פגימה כ"ד וא"כ ניחא דלר"ח רק מפני כבודו של חכם דהא בפגימה אוגרת כל אדם מרגיש אבל לדידן אבישרא ואטופרא היינו פגימה כ"ד דמי שאין יכול להכין לבו אין מרגיש בציפורן בפגימה כ"ד א"כ לדידי' צריך להראות לחכם מדינא רק דזהו גופי' כבודו של חכם שרק הוא יכול להכין לבו לזה אבל לאחר שחיטה אז ל"ח כלל לפגימה כ"ד ולכן שפיר סמכינן אטבח דעלמא ול"ב להראות סכין מפני כבודו של חכם:

ג) **מעתה** לפי"ז הדרה קו' לדוכתי' למה פסק רבינו כאן בה' בהב"ח דשיעור סכין של שחיטה כחגירת ציפורן ובה' שחיטה כתב בכ"ד דא"ל כתי' הפ"ח והפלתי דהכל חד וכלל הני שיעורים דכחגירת דציפורן ואבישרא ואטופרא והני דבדק במיא ושמשא דהיינו פגימה כ"ד שמי ששלם בהרגשה מרגיש בפגימה כ"ד דהא לפמש"כ מכח דלר"ח כחגירת ציפורן היינו אוגרת ולכן רק מפני כבודו של חכם ולכן מכשיר בלא שיבר עצמות

וא"כ איך כתב רבינו כלישנא דר"ח כחגירת ציפורן דפירושו לר"ח ע"כ היינו באוגרת כיון דכ' בה' שחיטה דפגימה בכ"ד:

אמנם אי נאמר לפרש כדעת הפ"ח והפמ"ג דחגירת ציפורן היינו אוגרת ושיעור דאבישרא ואטופרא היינו ג"כ כשיעור זה ובפגימה כ"ד באמת ג"כ פסול אלא דל"ח לפגימה דקה מן הדקה דלא שכיח שיפגם בפגימה כ"ד ור"ח ור"ה בהא פליגא דלר"ח בכ"ד כשר ולר"ה בכ"ד פסול אלא דלא חיישינן לבדוק אחר פגימה כ"ד משום דלא שכיח ובנמצא פגום כחגירת ציפורן חיישינן דאי פגם בעור בפגימה כ"ד ולכן לר"ה צריך בדיקת חכם דשמא יש פגימה דקה שאין מרגיש בה הטבח רק החכם ולר"ח רק מפני כבודו של חכם דפגימה כ"ד כשר לפי"ז לכאורה הי' אפשר ליישב דברי רבינו שכ' כחגירת ציפורן כשיעור סכין של שחיטה שאין הכונה דלא מיפסל רק כחגירת ציפורן אלא דא"צ לבדוק אחר פגימה כ"ד ואי בדיק ולא מצא כחגירת ציפורן אין לו לחוש שמא יש פגימה כ"ד דל"ש אלא דכבר הוכחתי כשיטת התב"ש א"כ הדרה קו' לדוכתא אולם עוד קשה לי בזה דהנה בנדה דף ב' פריך הגמ' ממקוה שנמצא חסר דכל טהרות שנעשה ע"ג טמא למפרע אחביות שנמצא חומץ דהוה ספק טבל ומשני דאתיא כר"ש דגם במקוה ספק הוה והנה רבינו פסק בה' תרומה דחביות שנמצא חומץ הוה ספק טבל כר"ש ותמהו עליו דלמה פסק במקוה שנמצא חסר דהוה טמא וודאי כרבנן ונראה ליישב דהנה בש"ש הקשה הא בכתובות דף ע"ה סובר ר' יהושע דחזה"ג עדיף מחזקת פנוי' כמש"כ התוס' שם דחזקת פנוי' ל"ה חזקה כלל נגד חזה"ג דלא היתה בע"מ ועתה הוא דנעשית בע"מ ועל כן ל"ה תרתי לריעותא וא"כ קשה למה בחביות אמרינן דס' הוה כיון דיש לחביות יין חזה"ג שלא הי' חומץ עדיף מחזקת טבל דזה רק דומה לחזקת פנוי' ול"ה תרתי לריעותא ואמאי הוה ספק טבל נוקי אחזקה שאין חומץ ותי' כיון דאמרינן בב"מ דף ע"ג מעיקרא דחמרא חמרא דחלא חלא ופירש"י שקולקולו בתוכו הוא אלא שאינו ניכר וכיון דהרי חומץ לפניך מעיקרא חלא הוה ולא הוה ניכר וכל זמן שלא החמיץ רשאי להפריש תרומה אבל חזה"ג תו לא הוי כמו שקולקולו בתוכו אבל גבי מומין קודם שנולדו המומין היתה בחזקת שלמה ומש"ה חזקת הגוף עדיפא מכל החזקות לא הוי תרתי לריעותא ולי נראה דזה תליא בהא דפליגי ב"ב דף צ"ג ריב"ל וריו"ו בהא דאיתא התם ג"י וודאי מכאן ואילך ספק וסובר ריו"ו דג"י ראשונים שאחר הבדיקה וודאי יין מכאן ואילך ספק הוה דריחא חלא וטעמא חמרא הוה דחומץ ל"ה עד ג' ימים ולפי"ז ל"ש סברת הש"ש דמעיקרא דחלא חלא כיון דהי' לו טעמא חמרא הי' לו חזה"ג ממש שטעמא חמרא ולריב"ל דסובר ג"י אחרונים וודאי חומץ מכאן ואילך ספק משום דריחא חלא וטעמא חמרא חלא ולכן

מיד אחר הבדיקה בכלל ספק חומץ הוה יכון שנמצא עתה חומץ שפיר איכא למימר כסברת הש"ש דליכא חזה"ג דמעיקרא קולקולו בתוכו דהריח חלא מעיקרא הי' אלא שלא הי' ניכר ולפי"ז י"ל דקו' הגמ' דנדה קאי רק אליבא דריב"ל כיון דליכא חזה"ג אמאי ספק ואמאי ל"א דהוה וודאי חומץ מכח תרתי לריעותא כמו במקוה אבל לדידן דקיימ"ל כרי"ו דריחא חלא וטעמא חמרא חמרא א"כ יש כאן חה"ג דמעיקרא ע"כ טעמא חמרא הוה ויש כאן שינוי הגוף א"כ ל"ק כלל ממקוה דשם ליכא חזה"ג לכן הוה וודאי טמא כיון דאיכא תרתי לריעותא אבל בחומץ שיש חזה"ג ל"ה תרתי לריעותא ולכן רק ספק הוה (אף דלפי קושית הש"ש הי' לנו לומר דהוה וודאי יין כיון דיש חזה"ג אמנם לדעתי משום זה ל"ה וודאי יין דהא אף דנוקי אחזה"ג ל"ש לומר דעתה הוא דנעשה חומץ דע"כ יצא מחזקתו זה ג"י שהתחיל להחמיץ לכן ספק הוה רק דאהני עכ"פ חזה"ג שלא יהא וודאי טבל משום תרתי לריעותא משום דל"ד למקוה דליכא חזה"ג) ודו"ק:

אולם לכאורה אכתי יקשה לפמש"כ הרשב"א חולין ד"ף י"א כ' בנמצא טריפה שע"כ נעשה הטריפות זמן מה קודם השחיטה ל"א אוקי אחזקה והא דבמומין אזלינן בתר חזה"ג אף דא"א שנעשה עתה ממש המומין משום דשם שייך לומר כאן נמצא וכ"ה ברשות הבעל עכ"ד והנה לפי"ז במומין ג"כ אין הטעם משום חזה"ג אלא משום דכאן נמצא וכ"ה ובחומץ ל"ש זה ומשום חזה"ג לבד הא ל"מ כיון דא"א לומר דנעשה עתה ממש ואין לומר הא באמת הסמ"ק חולק כמבואר בסי' פ"א דסובר דאף דא"א לומר דנעשה עתה ממש אזלינן בתר חזה"ג א"כ גם ביין ניזל בתר חזה"ג ז"א דהא לשיטת הסמ"ק אדרבא יקשה לאידך גיסא דאפי' ס' תרומה ל"ה דאית לן למיזל בתר חזה"ג ויהא וודאי תרומה וכקו' הש"ש וא"כ הדרה קו' לדוכתי' דממנ"פ אי לשיטת רשב"א יהא וודאי טבל ואי כשיטת הסמ"ק יהא וודאי תרומה אך הדבר נכון דהנה י"ל דסמ"ק מודה לשיטת הרשב"א דהיכא דיש חזה"ג שא"א לתלות שנעשה עתה ממש ויש כנגדה חזקה אחרת חזקת פנוי' עם הרי מומין לפניך לא אזלינן בתר חזה"ג למחשב כוודאי וע"כ ספק הוה ולכן גם שיש חזקת טבל כנגד חזה"ג עכ"פ ספק הוה ולשיטת הרשב"א יש לומר בהיפוך דגם רשב"א מודה דאזלינן בתר חזה"ג היכא דליכא חזקה כנגדה ורק במומין דאיכא כנגדה חזקת פנוי' לכן הצריך הרשב"א טעמא דכנוכ"ה ובגבינות דל"א בתר חזה"ג היינו משום דל"ה חזקת הגוף ממש רק מכח חזקה מכח רובא לכן ס"ל היכא דיצאה מחזקתה שעה אחת ל"א בתר חזה"ג היכא דל"ש לומר כנוכ"ה וא"כ ניחא דלענין שיהא וודאי תרומה ל"א בתר חזה"ג שהי' יין וודאי כיון שע"כ כבר יצתה מחזקתה ויש כנגדה חזקת טבל אבל להיפוך שנאמר דיהא נחשב תרתי לריעותא עם הרי חומץ לפניך

שיהא וודאי טבל הא לא מצינן למימר כיון שהוא נגד חזה"ג ממש שידעינן בבירור שהי' טעמא חמרא מעיקרא והוה חזה"ג ממש לא חזקה מכח רובא ודו"ק:

ואמנם לישב דברי רבינו הי' נראה כך דהנה בחכ"צ סי' ג' העלה הא דאמרינן בנדה דמקוה שאני דחסר ואתאי הכונה כיון מתחילה הי' יותר ממ"ס וכשהתחיל להיות חסר עדיין לא נפסל המקוה א"כ אין מתנגד להחזקה חזקות כשרות של המקוה דאף אי נחסר מעט ועדיין יש מ"ס אין כאן סתירת חזקות כשרות לכן שפיר יש לנו לומר דעד מ"ס בצימצום נחסר מכבר דאין זה מנגד לחזקות כשרות א"כ גם הקורטוב שנפחת ממ"ס הא נעשה ברגע אחת חיישינן שנחסר כבר דא"ל מצד חזקות כשרות דמקוה עתה היא שנחסר שהרי מה שנחסר עד מ"ס אין מנגד ואמרינן חסר ואתאי שוב שפיר אמרינן דגם זה הקורטוב שנחסר ממ"ס ג"כ חסרה למפרע ול"א השתא היא דחסרה יעוש"ה והנה לפי"ז יש לישב קו' הש"ש שהבאתי לעיל למה בחבית ס' תרומה הא איכא חזה"ג דהשתא דהחמיץ והוה וודאי תרומה כמו במומין דלהנ"ל י"ל הא דבמומין אזלינן בתר חזה"ג ול"ה תרתי לריעותא מה שעומד לפניך עם חזקות פנוי' משום דבמומין ל"ש חסר ואתאי דבפעם אחת נולד המום ע"כ כהא"ג בוודאי אלים חזה"ג אבל בחבית הנה לא בפעם אחת נעשה חומץ רק מתחמץ ואתאי מתחמץ ואתאי דמתחילה נעשה ריחא חלא ואח"כ נעשה טעמא חלא א"כ ל"ה חזה"ג גמור לכן הוה ספק טבל אמנם וודאי טבל ג"כ ל"ה כמו במקוה משום דלזה יש לנו לומר דל"ד למקוה דבמקוה אמרינן דהוה תרתי לריעותא משום דשייך חסר ואתאי למפרע והיינו כמש"כ החכ"צ דבמה שנחסר עד מ"ס אין מנגד לחזקת כשרות דמקוה ורק הקורטוב שנחסר ממ"ס הוא שפוסל המקוה אמרינן דכבר נחסר אבל בחבית למ"ד ריחא חלא חמרא וג"י הראשונים וודאי יין ומכאן ואילך בספק שמא טעמא חלא ל"ד למקוה דכאן ל"ש לומר חסר ואתאי דהיינו דנעשה ריחא חלא כבר בג"י ראשונים ולאחר ג"י נעשה טעמא חלא ויהא וודאי טבל למפרע עד ג"י הראשונים דע"ז שפיר י"ל דהא זה שנאמר דבג"י ראשונים כבר הי' ריחא חלא ג"כ אנו מוציאין מחזקתו שידענו שלא הי' מעיקרא ריחא חלא א"כ ל"ש חסר ואתאי ע"כ ל"ד למקוה בוודאי למ"ד דג"י אחרונים מכאן ואילך ספק משום דריחא חלא ואין תרומתו תרומה דהוה כמפריש ממין על שאינו מינו א"כ בזה שאנו אומרים שנעשה ריחא חלא שפיר יש לנו לדמותו למקוה דהא כיון דאמרינן בב"מ דמעיקרא דחלא חלא דהיינו שכבר הי' ריח חלא רק לא נגלה בהתותי' א"כ כיון דכח החומץ שגרם שנעשה ריח חלא אין מנגד לחזקת יין דמעיקרא שפיר אמרינן דמעיקרא כבר הי' ריח חלא בפעם אחת ושפיר פריך בגמ' ממקוה אחבית דגם בחבית הוה לן לומר שיהא וודאי טבל דשייך שפיר נתחמץ

ואתאי דהיינו שהי' כח חומץ טמון בתוכו מעט מעט רק שלא הי' נרגש אפי' בריחא עד שבפעם אחת נרגש הריחא חלא בזה שפיר הי' לנו לומר דנעשה כבר ריחא חלא ולמה הוה למפרע מג"י אחרונים ספק דהא וודאי טבל הוה כמו בג"י האחרונים וא"כ ניחא שיטת רבינו דפסק במקוה דהוה וודאי טמא משום דשייך חסר ואתאי משא"כ בחבית ל"ש נתחמץ ואתאי כיון דסובר כמ"ד ג"י ראשונים יין מכאן ואילך ספק ל"ה דומיא דמקוה כמו שבארנו:

ד') **והנה** מעתה ניחזי אנן בסכין שנמצא פגום דפליגי ר"ח ור"ה נראה דתליא ג"כ בזה דהנה כ"כ דלר"ח לא נפסל הסכין עד כחגירת ציפורן דהיינו באוגרת ולפי"ז לכאורה שייך גם בסכין חסר ואתאי דהתחיל כבר להיות חסר כ"ד למפרע כיון שבזה אין מנגד לחזקת כשרות דסכין דהא פגימה כ"ד כשרה וא"כ דמי למקוה ואמאי כשר לר"ח הנה זה באמת קו' תוס' שהקשו לר"ח קשה ממקוה שנמדד אך הדבר ניחא די"ל דנהי דאין סותר לחזקת היתר של הסכין סותר הוא לחזקת הגוף לחזקת שלם של הסכין דמסתמא הי' הסכין בחזקת בדוקה כ"כ שאין בו פגימה כ"ד (דהיינו שבדקו במיא ושמשא) וא"כ ל"ש חסר ואתאי דאף דתאמר דנעשה פגימה כ"ד קודם שחיטה כבר מתנגד לחזקת שלם של הסכין ולכן אמרינן השתא הוא דאיפגם אף דלא נעשה בפעם אחת אמרינן דמיד לאחר שחיטה נפגם פגם כ"ד ואח"כ נפגם כחגירת ציפורן אבל לר"ה ע"כ דסובר חסר ואתאי כדי שיהא סייעתא לדידי' ממקוה שנמדד א"כ ע"כ דס"ל ג"כ דפגימה כ"ד לא מיפסלה ורק צריך לבדוק אחר פגימה כ"ד דשמא יפגום בעור עד חגירת ציפורן וא"כ ניחא גם לדעת רבינו הא דפוסל פגימה כ"ד משום דחיישינן שיפגום ע"י העור דחסר ואתאי עד חגירת ציפורן דעיקר פגימה הוא כחגירת ציפורן כדכתב כאן בה' ביה"ח:

וכן יש להוכיח דבזבחים דף פ"ד איתא סכין שנפגם אין משחיזין אותו אבא שאול אומר סכין מטרפת הי' במקדש ונמנו עליה וגנזוהו פירש"י שהיתה דרכה לפגם פגימות דקות תמיד ומטרפת את הקדשים והנה יש לתמוה כיון דפעם אחת נפגמה ואין משחיזין אותה א"כ ל"ש דהיתה סכין מטרפת דהא ע"כ גנזוהו בפעם ראשונה אמנם לפמש"כ לעיל דשייך בסכין חסר ואתאי א"כ ניחא דהי' לה פגימות דקות ולא נטרף עדיין על ידה עד שברבות הימים מחמת רכותה נפגמה עד שהיתה מטרפת הקדשים ולפי"ז מוכח דאין פגימה קטנה מטרפת (וכן הוא שיטת רש"י כמש"כ הב"י סי' י"ח במעשה שבא לפני רש"י שמצא פגימה דקה ולא רצה לאוסרה עד כחגירת ציפורן וכן ס"ל לרש"י דאמרינן בסכין חסר ואתאי כמש"כ בביצה דף כ"ח ד"ה די"ל דמאתמול ומשלשום התחיל לקלקל):

ה') **ואמנם** יש לישב עוד דברי רבינו דהנה כיון שאמרו שצריך לבדוק אבישרא ואטופרא ואתלת רוחתא כדאיתא בחולין דף י"ז בזה וודאי בעינן כחגירת ציפורן דמצדדים אין פוסל רק פגימה אוגרת דפגימה כ"ד אין איסור בבין הצדדים דהא אמרו בית השחיטה מרווח רווח כדאמר ר' זירא בליבן סכין ושחט בה ורק הטעם דפגימה פוסל בבין הצדדים מבואר ברא"ש שם בשם ר' יונה יען דפגימה בולטת לחוץ ולכן ל"מ הטעם דביה"ש מרווח רווח וזה ל"ש בפגימה כ"ד ולפי"ז צדקו דברי רבינו שכ' כאן כפגימת ציפורן דמן הצדדים אין פוסל רק בפגימה אוגרת אבל אחידודו פוסל גם פגימה כ"ד כמש"כ בה' שחיטה:

אך אכתי יקשה הא רבינו לא הביא הך דר"ז דביה"ש מרווח רווח ולכאורה היינו טעמא משום דסובר כיון דאמרו דצריך בדיקה אתלת רוחתא מוכח דל"א ביה"ש מרווח רווח והראב"ד השיגו דהא פגימה שאני משום דאית לה מורשא וע"כ דרבינו סובר כיון דפגימה בכ"ד ל"ש לומר דפוסל משום דמורשא אית לה וא"כ לפי"ז יהא מוכח דגם בבין הצדדים פוסל פגימה כ"ד אולם יש לתרץ דהנה בפ"ח העלה דבעוף דסגי בשחיטת קנה ואחז בקנה ושחט אף שהי' פגום מן הצד כשר וכתב בח"ס בחי' דכיון דבקנה ג"כ חסרון מצטרף לכאיסר ול"ב רובא ומשערין הגדול לפי גדלו והקטן לפי קטנו ומיטרף קודם שחיטת רובו ולפ"ז כיון דאין החשש משום דמינקב דזה ל"ש בקנה אלא חיישינן דקורע ונעשה חסרון בקנה א"כ זה שייך בפגימה כחגירת ציפורן אבל בפגימה כ"ד ל"ש וא"כ בכהא"ג שפיר בעוף כשר כמש"כ הפ"ח ולפי"ז בשיעורא דר"ח כחגירת ציפורן שפיר נפ"מ בעוף ושחט הקנה לבדו דלא מיטרף רק כחגירת ציפורן ושפיר כתב רבינו השיעור כחגירת ציפורן ואין להקשות א"כ איך סתם רבינו ליכתוב סכין של שחיטה כיון דאין זה אלא בעוף אבל הדבר נכון מאוד דהנה מבואר בסוג' שם דלחד מ"ד לא קחשב סכין של שחיטה משום דבחולין לא קמייריא והקשה בריטב"א דהא פגימת סכין שייך גם בקדשים ותי' בח"ס דבוודאי משום ווושט פוסל פגימה כ"ד ול"ב כחגירת ציפורן אלא בשוחט עוף ובקנה לבדו וזה ל"ש בקדשים דעוף במליקה (ולפמש"כ זהו רק בפגם שמן הצד ולדעת הח"ס הוא אפי' בחידודו אין פוסל בעוף פגם כ"ד) וא"ש דבחולין לא קמייריא וא"כ אידך מ"ד דקחשיב גם בחולין ע"כ היינו בסכין של שחיטה דעוף וא"כ גם רבינו שפיר נקט כסכין של שחיטה והיינו בשל עוף דהני אמוראי דנקטו במנינא גם פגימת סכין ע"כ רק בשל עוף אייריא דמפסל כחגירת ציפורן וא"ש דברי רבינו:

אחר זה ראיתי בשלום ירושלים פ"ז דפסחים שכתב לישב דברי רבינו דכאן מייריא מדין תורה דבעינן כחגירת ציפורן אבל מדרבנן מפסל בכ"ד ומזה אייריא בה' שחיטה והנלע"ד

כתבתי כעת בא לידי חי' לב ארי' על חולין שנדפס מחדש ראיתי שכתב לתרץ קרוב לדברינו דר"ח דסובר דתלינן בשיבר עצמות ובמפרקת דקאי לשיטתו דסובר כחגירת ציפורן משום דהא דפוסלין פגימה כ"ד רק משום דחיישינן שמא יפגום יותר כיון דכבר נתקלקל הסכין ואמנם לר"ח דל"ח שיפגום בעור ע"כ לא מיפסל הסכין רק כחגירת ציפורן אבל למ"ד דסובר כר"ה דחיישינן שמא בעור נפגמה כן חיישינן היכיא דאיתרע הסכין בפגימה כ"ד שע"י העור יפגום עד כחגירת ציפורן ע"כ מיפסל בפגימה כ"ד ולכן שפיר כתב רבינו דעיקר פגימה כחגירת ציפורן אלא דאפ"ה פסק בפגימה כ"ד שפסול משום דחיישינן שיפגום יותר ע"י העור שדרכו לפגום וא"ש:

ו') **והנה** בחולין שם קחשיב גם שיבר עצם בפסח כחגירת ציפורן ורבינו לא הביא דין זה ובקרבן עדה פ"ז דפסחים הרגיש בזה וכתב דרבינו פסק כמ"ד בירושלמי דשבירה ממש בעינן ולי נראה דלכך לא הביאו דמגמ' דפסחים דף פ"ה דס"ד דעשה דחל"ת בעצם שיש בו מוח ואס"ד דבכדי חגירת ציפורן עובר א"כ ל"ה בעידנא וכבר הקשו כן בתוס' ובפסקי תוס' זבחים דף צ"ז ת' דהיכיא דא"א בלא"ה ל"ב בעידנא ובמשל"מ תמה אדבריהם אבל כבר כתבו המפרשים דהכונה היכיא דא"א מעולם בלא"ה חשוב שפיר בעידנא דהוה חלק מן המצוה והתינח אי אמרינן דל"ח שבירת עצם אלא אחר ששבר וחזו לאכילה אבל אי ס"ד בפגם כ"ד עובר בל"ת והעשה אין מתקיים עד ששיבר עצם לגמרי א"כ כהא"ג בוודאי ל"ח בעידנא כמש"כ הרשב"א יבמות דף ו' וז"ל ומיהו איכא למידק היכיא הוה ס"ד דמשום עדל"ת הא בעינן בעידנא אבל הכא הא קמבשל ועבר על לאו קודם למיתת בי"ד וי"א דה"נ איכא למימר כגון שהי' פתילה של אבר בידו ופותח פיו ונותן את האור תחת הפתילה וניתכת לתוך פיו נמצא שההעברה ובישול לקיים מיתת בי"ד בא בב"א ולא מסתבר שא"א שלא תהא הבערה ובישול פתילה קודם בזמנו שאין הפתילה נתכת אלא לאחר ההבערה וכן בישול הפתילה קודמין לזמן לירידת תוך פיו ואינו דומה לכלאים בציצית שא"א לאחד מהם שיקדים בזמן לחבירו עכ"ל וע"כ לומר לדעת הי"א לחלק דבוודאי היכיא דתיכף לעבירות הלאו יכול לקיים העשה שפיר מיקרי בעידנא ולכן בנתינת אבר לתוך פיו הוה שפיר בעידנא אבל בישול הפתילה שאין יכול לקיים מיד העשה דהא מיחסר עוד מעשה דנתינה לתוך פיו ל"ח בעידנא וכ"כ בברוך טעם וא"כ ה"נ אי חייב על שבירת עצם בכ"ד והעשה הא אין יכול לקיים מיד שנחסר עדיין מעשה השבירה של העצם ל"ח בעידנא ומזה מוכח דפגימת עצם ל"ח שבירה בכ"ד ודו"ק:

אמנם לי נראה ליישב קו' תוס' דהקשו בשבירת עצם ל"ה בעידנא והוא עפ"י ירושלמי בריש ביצה (הבאתיו לעיל בה' י"ג) חבריא אמרי עדל"ת לכן יחפור ויכסה ופריך

הניחא למ"ד עדל"ת אף שאין כתובה בצידה אבל למ"ד דאדל"ת רק בכתובה בצידה למה מותר לחפור ומשני כיון שהתחיל במצוה אומרים לו גמור ופירשו המפרשים יען דהתחיל במצות שחיטה אומרים לו גמור גם מצות כיסוי ופירושם דחוק דמה אהני מה שהתחיל בשחיטה דנימא משום זה עדל"ת כיון דלית לי' כלל עדל"ת באין כתובה בצידה ועוד תמוה דכל עדל"ת אינו כתובה בצידה חוץ מכלאים בציצית וע"כ נראה לפרש לפמש"כ תוס' יבמות דף צ' דכלאים עובר מיד בשעת לבישה וציצית לא מתחייב רק בעיטוף בבגד א"כ ל"ה בעידנא וביאר בשו"ת מפורש הים וכן בישועת יעקב ה' ציצית כיון דכלאים בציצית ילפינן מסמוכים א"כ הותרה לגמרי לכן ל"ב בעידנא הנה באבן העזר העלה דרבה בשבת דף קל"ב מוכח דלית לי' דבעינן בעידנא (א"כ ס"ל דכלאים בציצית באמת ל"ה בעידנא אפ"ה דחי) מעתה יש לומר דהכי קאמר הניחא למ"ד אף שאין כתובה בצידה ג"כ עדל"ת הכונה אף שאין בעידנא (כרבה) ניחא דיחפור בדקר ויכסה דל"ב בעידנא אבל למ"ד דל"ד רק בשכתובה בצידה דרק בכלאים בציצית ל"ב בעידנא יען שכתובה בצידה והותרה לגמרי אבל בעלמא בעינן בעידנא א"כ למה יחפור ויכסה הא ל"ה בעידנא וע"ז משני כיון שהתחיל אומרים לו גמור הכונה כיון דבעינן עפר למטה ועפר למעלה א"כ ע"כ כבר התחיל במצות כיסוי בשעה שישחט על עפר של מטה אומרים לו מרוק דכהא"ג חשוב שפיר בעידנא מעתה י"ל גם בשבירת עצם של פסח שפיר הוה בעידנא דהרי מסתמא כבר אכלו בשר הק"פ רק שנשאר עוד כזית מוח בעצמות ויש מצוה על כל כזית לאכול כולו כהא"ג הוה בעידנא דהרי כבר התחילו במצות אכילת ק"פ אומרים לו מרוק לשבר עצמות ולאכול גם הכזית מוח שבעצמות וכש"כ דניחא לפמש"כ הח"ס דאכילת כל הק"פ הוה מצוה אחת דשייך לומר התחיל במצוה אומרים לו גמור וא"ש:

אך לכאורה קשה על זה מגמ' דביצה דפריך הא אין עדל"ת רק היכיא דבעידנא להנ"ל מאי פריך דנהי דבשמעתין איתא דכלאים בציצית הוה בעידנא ע"כ יען דנעשה הכל במעשה אחת הוה שפיר בעידנא דלא כירושלמי אבל בהאי סברא דהתחיל במצוה אומרים לו מרוק דחשוב שפיר בעידנא מנ"ל לחלוק על ירושלמי דהא שפיר מסתבר דנחשב כהא"ג בעידנא א"כ מ"פ נימא כיון שע"כ הי' עפר למטה והתחיל כבר במצוה בלי דיחוי אומרים לו מרוק אך הדבר נכון דבאמת דעת הרשב"א הנ"ל דבעידנא בעינן ממש וא"כ לדידי' ע"כ דס"ל כלאים בציצית הוה בעידנא ממש דאף דאין מתחייב מיד בתחילת עטיפה כמש"כ תוס' יבמות הנ"ל אפ"ה מצוה קעביד וכמש"כ בביאור מרדכי לפרש דברי תוס' הנ"ל וא"כ קשה מאי משני בהדי דכתיש מכסה דעכ"פ ל"ה בעידנא ממש דאף דנעשה

בלי הפסק ל"ח בעידנא (ועיין בברוך טעם שתמה מכאן על הרשב"א) להנ"ל ניחא די"ל דבאמת היינו דקמשני בהדי דכתיש מכסה ע"כ דחי אף דלא הוה בעידנא ממש כיון שכבר התחיל במצוה אומרים לו מרוק אבל המקשן דפריך והא בעינן בעידנא משום דלס"ד דלא ידע דבהדי דכתיש מכסה א"כ יש הפסק גדול בין החפירה לכיסוי בהא לא אהני מה דהתחיל כבר במצוה ולכן משני בהדי דכתיש מכסה וליכא הפסק גדול ולכן אף דאכתי לא הוה בעידנא ממש כמש"כ הרשב"א כיון דעכ"פ כבר התחיל במצות כיסוי שפיר אומרים לו גמור וכירושלמי דזה חשוב שפיר בעידנא ממש:

והנה לפי"ז שפיר מיושב גם קו' תוס' משבירת עצמות דאף דל"ה בעידנא ממש דחי שפיר כיון דכבר עסוק והתחיל במצות אכילת הק"פ קודם שיגיע לשבירת עצמות להוציא ממנו הכזית מוח והתינח אי אין מתחייב אלא בשבירת עצמות אבל אי נאמר דחייב אפגימת עצם א"כ בשבירת העצם ראוי עוד לקיים המ"ע לאכול אותו כזית מוח שבעצמות בהא לא מהני מה דהתחיל כבר במצות אכילת בשר ק"פ ואמאי עדל"ת הא ל"ה בעידנא אע"כ דלא קיימ"ל כהא דחייב אפגימת עצם בחגירת ציפורן או בכ"ד וא"ש דברי רבינו:

ז') **ומהיכן מביאין מבתולת קרקע או מן הים**. הנה הא דמביאין מבתולת קרקע הוא משנה בפ"ג דמידות והא דמביאין מן הנחל הוא גמ' זבחים דף נ"ד ואמנם משם משמע דלכן מביאין מן הנחל יען דא"א למצוא אבן בלי פגימה אבל רבינו דמפרש לה משום שלא נגע בה ברזל יקשה תיפוק לי' דצריך אבנים שאין בהם פגימה והנה לפמש"כ לעיל דאפשר ע"י שמיר שלא יהא בו פגימה ניחא אולם יש לומר בדרך אחר שהכונה כן דאי לאו דבעינן אבן שאין בה פגם ל"ה צריך להביא מן הים משום חשש נגיעת ברזל כאשר אומר הנה בח"ס סי' מ"א הקשה אי זה דמביאין מן הים מה"ת יקשה דלמה חשו שמא נגע בה ברזל וקי אחזקה דלא נגע בו ברזל ומכש"כ לרבינו דס"ל בכל מקום דספק מה"ת לקולא ותי' דיש עוד חשש שנעשה בה מלאכה להדיוט ואמנם לדעתי יש להשיב על זה דהא דפסול בנשתמש להדיוט יען דגנאי לגבוה א"כ זה רק שייך בידוע אבל בחשש בעלמא ל"ש כלל דיפסול לגבוה ולכן אומר דלכן חשו לנגיעת ברזל יען דלא שכיח אבן בלאו פגם כ"ד רק אם תיקנו בברזל שרוב אבנים יש בהן פגם וזו אין בה פגם לכן יש לחוש שתקינו בברזל ולכן חופרין מבתולת קרקע או מים דשם שכיח אבנים בלי פגם ואין לנו לחוש שלכן אין בהם פגם משום שנגע בהן ברזל א"כ ליכא גם חשש נגיעת ברזל וא"כ הטעם שאין בו פגם והטעם מפני שלא נגע בו ברזל חדא טעמא הוה ודו"ק:

הלכה טו

א) **אבני היכל ועזרות שנפגמו**. וכתב הכ"מ תוספתא פ"ב דמגילה ובמשל"מ כתב להוכיח כן מע"ז דפריך לבטלינהו ולישקלינהו לנפשייהו דבאו פריצים וחללוהו ומשני כיון דנשתמש בהן לגבוה לאו אורח ארעא לאישתמושי בהו להדיוט ומהא"ט נמי אין לה פדיון דלאו אורח ארעא לאישתמושי בהו להדיוט אף ע"י פידיון דאי ע"י פידיון ל"ש לאו אורח ארעא א"כ ליפדינהו אע"כ דגם ע"י פידיון לאו אורח ארעא אבל קשה לי אי ס"ד דלכן אין לו פידיון משום דלאו אורח ארעא א"כ יקשה ליפדינהו ולשתמש בהו לגבוה לקבעינהו בעזרה כאשר אבאר דהנה לכאורה יקשה אמאי אבני עזרות שנפגמו יגנזו הא אפשר לפדותו ולתקנו בברזל דלא נפסל בברזל כשהוא חולין כמש"כ רבינו לעיל בדין ח' ולחזור ולבנותו בעזרה וצריך לומר דזהו כ"ז שהוא חולין אבל כשהוא קודש אסור להניף עליו ברזל כדמוכח מהא דהקשה הבאר שבע מהיכן לקחו אבנים לעזרה בלי פגימה דא"א לתקן בברזל דלא תניף עליהם ברזל כתיב ותי' דזהו רק כשהוא בכבר קודש אבל בעוד שהוא חול שרי ומשל"מ תמה דהאיסור אין בהנפה אלא בבנין דאסור לבנות אבן שנגע בו ברזל וזה לענין מזבח אבל לבנות בעזרה דאין אסור לבנות אבנים שהונף עליהן ברזל רק דבפנים אסור לעשות בברזל ובחוץ שרי וא"כ שפיר י"ל רק כשהוא חולין אבל כשהוא קודש שכבר הי' בבנין ונפגם א"א לתקנו בברזל דהאסור בהנפה וא"כ אף כשהוא בחוץ ג"כ אסור לעשותן בברזל וא"כ אכתי תיקשה ליפדינהו להוציאו לחולין וכשהוא חולין שרי לתקון בברזל שלא יהא בו פגימה ולקבעו שנית בעזרה ול"ש בזה דלאו אורח ארעא וכן בהך דע"ז יקשה ליפדינהו ויוצאין לחולין ולקבעינהו בבנין עזרה אך הא יש ליישב דבלא"ה הא הקשה בתבו"ש במס' מגילה לדעת הטו"ז סי' קנ"ג היכיא דא"ר לקדושה חמורה מורידין לקדושה קלה א"כ אמאי גנזו אבני מזבח הא ראוי לבנין לקדושה קלה והוכיח מזה דלא כטו"ז אלא דאסור להורידן לקדושה קלה וזהו ג"כ בכלל דלאו אורח ארעא א"כ נשמע דלקדושה קלה ג"כ אין לפדות דגם בזה שייך לאו אורח ארעא לאשתמושי לקדושה קלה אף ע"י פידיון וא"כ ניחא הך דע"ז אבל הך דאבני עזרה שנפגמו יקשה דאפשר לפדותו ולתקנו בברזל בחוץ ולקבעו אח"כ שנית דהא ראוי הוא לאותו קדושה:

והנה לכאורה אף אי נאמר דלא כטו"ז עדיין לא ניחא כיון דמסיק דבאו פריצים וחללוהו ויצא לחולין א"כ כהא"ג רשאי לעשותו לקדושה קלה דרק היכיא דקדושה לא פקעה רק דאין ראוי לקדושה חמורה אין רשאי להורידו אבל כהא"ג כו"ע מודו לדעת הטו"ז דיכולין להקדישו לקדושה קלה וליישב ע"כ נאמר כיון דמסיק לאו אורח ע"כ א"א לאשתמושי

להדיוט משום דנהי דפקע הקדושה איכא איסור גברא להשתמש בו קדושה קלה דלאו אורח ארעא א"כ לפי"ז אף לדעת הטו"ז א"ש דהרי עכ"פ יש איסור גברא דלא תניף עליהן ברזל דהרי כבר כתבנו דלעזרה ג"כ אסור לתקן בברזל כ"ז שהוא קודש ונהי דבאו בה פריצים וחללוהו והוה כחולין שרשאי להניף עליהן ברזל אבל כיון דאמרינן דלאו אורח ארעא ויש אסור גברא לאשתמושי לדבר הדיוט א"כ ה"ה איסור גברא להניף עליהן ברזל כיון שהי' כבר קודש:

ועוד י"ל דהנה בספר נדרי זריזין הקשה בהא דסתרו וגנזו חשמונאי אבני מזבח ששקצו אנשי יון הא כתיב לא תעשון כן לד' והוכיח מזה דכדי לתקן לבנות מזבח אחר שרי ויקשה א"כ הא דפריך אח"כ לתברינהו ולשקלינהו לנפשייהו הא עוברין על לא תעשון כן לד' וצריך לומר כיון דקאי עתה בסברא דבאו בה פריצים וחללוהו א"כ לא שייך לא תעשון כן לד' א"כ מה הקשה הנ"ז דעוברין על לא תעשון הא באו בה פריצים וחללוהו אמנם כיון דמסיק אח"כ דלאו אורח ארעא לאשתמושי להדיוט דיש אסור גברא א"כ שוב קשיא שפיר איך סברינהו הא עוברין על לא תעשון דאסור גברא הא איכא לנתוץ דבר שהי' קודש כמו דאיכא אסור גברא לאישתמש בי' ומזה שפיר הוכיח דכדי לתקן שרי וניחא בזה מה דהקשה הח"ס סי' ל"ב על הר"י אכסנדרי הא באו בה פריצים לפמש"כ ניחא דלמסקנא הא אמרינן דלאו אורח ארעא לאישתמושי להדיוט א"כ כש"כ דאיכא איסור משום לא תעשון כן וא"כ נתיישב נמי דהא יש איסור גברא לנתוץ דבר קודש ובלי נתיצה א"א לקבעו בעזרה ולכן גנזוהו וכן ניחא מה שהקשיתי לפדינהו ואח"כ יתקנו בברזל כשהוא חולין ויקבענו בעזרה די"ל ממנ"פ אי אמרינן דאף דבאו בה פריצים וחללוהו יש בו קצת קדושה מטעם דלאו אורח ארעא א"כ שוב אסור לנתצו משום לא תעשון ואי אמרינן כיון דבאו בה פריצים ונעשה חולין גמור ליכא איסור דלא תעשון כן א"כ שוב אסור לפדותו להוציאו לחולין כיון דאין פודין להוציא לחולין וגם כיון דהוה כבר כחולין גמורים ואין בו צד קדושה א"כ ל"ש כלל פידיון דהפידיון לא חלה אמה שיצא כבר לחולין מאי אמרת דמשום לאו אורח ארעא אכתי יש בו צד קדושה א"כ איכא שוב איסור משום לא תעשון כן לד' דאין לומר דע"מ לתקן שרי דז"א דרק כדי לתקן שיהא ראוי לאותו קדושה למזבח ליכא משום לא תעשון דהוה כסותר ע"מ לבנות במקומו אבל לקדושה אחרת הוה כסותר ע"מ לבנות שלא במקומו ואיכא איסור סתירה:

והנה ראיתי בהג"ה לספר מוצל מאש להגאון מפאקש זצ"ל דאין שייך נותץ אחר נתיצה אמנם לדעתי זה אינו דזה רק שייך באבן שניתץ כבר אבל במה שסותר המזבח לאבנים ועפר דאבנים נשארו שלימות שייך בו נתיצה (ועיין במ"ח ח"א שאדאמ"ו הגזצ"ל השיב

כן להגאון במ"ח זצ"ל דרק באבן שייך נתיצה לא בעפר א"כ מכש"כ דל"ש לומר יען דנתוץ עפר מזבח לא יהא שייך אסור נתיצה באבני מזבח) עוד יש ליישב קו' התב"ש דהנה יש לחקור נהי דבאו בה פריצים וחללוהו עכ"פ במאי קנאו היונים שהי' יכולין לאסור דבר שאין שלו וראיתי במ"ח הנ"ל שהביא בשם אדאמ"ו הגזצ"ל דנעשו הפקר ויכולין שפיר לאסור יע"ש ומעתה אי נאמר דליתברינהו ולבנותן אח"כ בעזרה או בשאר בנינים שבהר הבית א"כ דעתן שנשאר להקדש א"כ חצר הקדש קונה אותן מהפקר וא"כ שוב איכא איסור משום לא תעשון כן לד' ואין רשאי לנתוצן בשלמא בהא דפריך לשקלינהו לנפשייהו ניחא דאז הן זוכין מהפקר לא מהקדש והוה חולין ורשאין לתברינהו אבל אי דעתן לקובען בעזרה קנו להו ההקדש מהפקר (גם דמי להך דנדרים דף כ"ט דחוזרות וקדושות א"כ גם כאן כיון דפודה רק כדי שישאר להקדש א"כ לא יצא כלל לחולין) וכל זה בהך דע"ז אבל בהך דתוספתא דאבני עזרה שנפגמו קשיא ומוכח מזה דלא כמש"כ אלא הא דאבני עזרה אין לו פידיון משום דאלימא ואין יוצא לחולין כמו כ"ש ולא מטעם דלאו אורח ארעא וכן מוכח ברמב"ן במלחמות בע"ז שם שהקשה לס"ד דלא ידע טעמא דלאו אורח ארעא אמאי לא פריך דליפדינהו לעצמו וע"כ דאין פודין כמו דאיתא בתוספתא א"כ מוכח להדיא דבלא טעם דלאו אורח ארעא אין פודין והא דהקשה המשל"מ למסקנא דלאו אורח ארעא אמאי לא פדאוהו י"ל למסקנא בלא"ה ל"ק דליפדינהו כיון דבאו פריצים וחללוהו אינו הקדש ומאי אהני לי' הפידיון כמש"כ לעיל:

והנה במש"כ לעיל נראה ליישב קו' הבאר שבע הנ"ל דמאי פריך לא תניף עליהן ברזל כתיב הא באו בה פריצים וחללוהו א"כ חולין הוה להנ"ל י"ל כיון דהוא הפקר אי הי' בדעתן שישאר לצורך הקדש א"כ חצר הקדש קונות להן ולא יצא לחולין כלל ואיכא משום לא תניף עליהן ברזל ובזה ניחא גם קו' ח"ס על הר"י אסכנדרי די"ל כיון דמסיק דלאו אורח ארעא א"כ נשאר להקדש ושוב חוזרת וקדושות מכח חצר ההקדש דקני להו ואולם יש לדחות לפמש"כ הרמב"ן דכל המקדש נתחלל ע"י פריצים אף דהוה מחובר א"כ אין כאן חצר הקדש כלל אך י"ל דהנה לכאורה קשה על הרמב"ן הרי פליגי אי ביהמ"ק קדלע"ל ול"א דפקע ע"י פריצים ועוד אף למ"ד דלקלע"ל ולע"ל במהרה בימינו נצטרך לחזור ולקדש הבית אבל הא פשיטא דאחר מלחמות יונים לא הי' צריכין קידוש אחר וא"כ לרמב"ן דבאו בה פריצים וחללוהו קאי על כל המקדש א"כ הי' צריכין לקדש שנית כל העזרה והר הבית ורק ע"כ כונת הרמב"ן דכל זמן שהי' ברשות יונים פקע הקדושה אבל כשנצחו בית חשמונאי שוב חזרה קדושה למקומה דרק שם קדה"ג פקע מהעזרות ג"כ אבל שם קדה"ב לא פקע כמו שבארתי בפ"ט מביאמ"ק ושפיר הוה חצר

הקדש לענין לזכות להקדש וכן צ"ל בלא"ה דהא לבעל המאור דל"א באו בה פריצים וחללוהו וע"כ דכשיצאה מיד היונים חזרה קדושה למקומה ועמש"כ בפ"ו מה' אלו אח"ז ראיתי במנחת חינוך פ' יתרו שהקשה כן לתוס' שהבאתי לעיל דמחלקין באם לא הי' קודש רשאין להניף עליהן ברזל א"כ אמאי גנזוהו משום דאי אפשר להניף ברזל הא באו פריצים וחללוהו כמו בכל חולין שוב רשאי לתקן כן בברזל ולפמש"כ א"ש ולי יקשה עוד משבת פ"ט המוציא כ"ש מאבני מזבח מפני שמצניעין מוכח דאין לו פידיון ולכן נראה ליישב דלאו אורח ארעא הוא ענין אחר דהנה כיוצא בזה אמרינן המקדיש תמימין לבדה"ב אין יוצא מידי מזבח לעולם ואפ"ה איתא בירושלמי פ"ד דשקלים דיוצא לחולין לענין ליגזות ולעבוד דאל"ה איך חלה עליו קדמ"ז אין קדושה חלה על קדושה וע"כ הא דאי מודי מזבח היינו רק לענין שבע"כ מקדישו שוב לק"ד מזבח כן נמי לענין לאו אורח ארעא לאשתמושי להקדש הכונה רק שבע"כ משתמש ומקדישו שנית להקדש אבל אין לו פדיון משמע שלא יצא לחולין כלל ומועלין בו וא"צ להקדישו כלל שנית א"כ לא מוכח מהאי דע"ז וכן מהאי דשבת רק מוכח דמצניען דלאו אורח ארעא לאשתמושי להקדש אבל אכתי לא מוכח דאין לו פדיון כלל ולא יצא לחולין ומועלין בו לאחר פדיונן לכן הביא הכ"מ רק מתוספתא:

והנה עמג"א סי' קנ"ג סקט"ז ובמחה"ש נתקשה כיון דאבנים לא נפקע מידי קדושה דדעת כל העולם שלא להפקיע קדושתן א"כ איך שרי לנותצו הא עובר משום לא תעשון כן ונראה דהנה בע"ז פריך ליתברינהו ולשקל' לנפשייהו ומשני לאו אורח לאישתמושי להדיוט משמע אבל נתיצה שרי (הן אמת שאדאמ"ו הגזצ"ל בשבו"ד סי' קנ"א הרגיש בזו וכ' דלמסקנא באמת גם נתיצה אסור הנה כ' כן לדעת הריא"כ לישב קו' הש"ס הנה הרי שלך לפניך דח"ס לא הבין כן) וא"כ כן י"ל דדעת כל העולם שלא לצאת מקדושה היינו מטעם דלאו אורח לאישתמושי להדיוט לכן דעתם שישאר הקדש לענין שימוש אבל לענין נתיצה יצא מידי הקדש והבן:

אבני עזרה אין להם פדיון. הנה בח"ס סי' ל"ח הקשה (לפי שיטת הרמב"ן בע"ז שהוא כשיטת רבינו דאין להם פדיון) מכתובות דף ק"ו דפרוכת עושין מקבדה"ב הואיל דתחת בנין עשוי א"כ כש"כ בנין גופי' אתיא מקבדה"ב א"כ אמאי אין להם פדיון ותי' כיון דשקעו בבנין המקדש נעשה קדה"ג כמו כ"ש והנה כן צ"ל למ"ד דסובר שם דגם כ"ש אתיא מקד' בדה"ב והא כ"ש בוודאי אין לו פדיון ע"כ יען דנשתמש בו נעשה קדה"ג א"כ ה"ה באבני עזרה יש לומר כן אבל לדעתי דא"צ לזה דהא מבואר בדברי רבינו בפ"ד משקלים כתב דהיכל ועזרה משירי לשכה ופרוכת מקדשי בדה"ב א"כ הרי מבואר

דהיכל ועזרה לאו מקדבה"ב באין אך אי קשיא הא קשיא כיון דסובר דפרוכת שתחת בנין עשוי' בא מקדבה"ב א"כ מכש"כ בנין גופי' דמקדבה"ב אתין ואמאי בא באמת מבדה"ב אך נראה דהנה בכ"מ הקשה כיון דרבינו הוציא דין זה מירושלמי דשקלים אמאי שבקי גמ' דילן דמבואר דאתיא מקדבה"ב וי"ל דשירי הלשכה ותרומת הלשכה תרי מילי נינהו וכ"ש באים מתרומת הלשכה אבל מה שהוא בנין בא משיורי הלשכה או מקדבה"ב וזהו שאמרו פרוכת מבדה"ב ואף דירושלמי קאמר משירי הלשכה היינו לרבותא אף משירי הלשכה לאפוקי מתרומת הלשכה שזה רק לכ"ש היכא דליכא מותר נסכים וכמו שבארתי בפ"ז מכהמ"ק:

או בכבש וכו'. הנה מבואר במה שאמרו אחד אבני הכבש ואחד אבני המזבח שנאמר אבנים שלימות תבנה את מזבח ורצונם דיליף מאת לרבות את הכבש כמזבח:

הלכה טז

א) **מלבנין את המזבח וכו'**. והנה במס' מידות איתא דהיכל פעם אחת בשנה ונראה דטעמו של רבינו דבפ"ז מה' אלו כתב דאין נכנסין להיכל רק פ"א בשבוע לראות מה היא צריכה הוא במשנה דכלים פ"א ובגמ' פסחים דף פ"ח וא"כ לית הלכתא כמשנה דמידות וכשמלבנין את המזבח וכו' ובראב"ד השיג וכ' בכל העזרות ובכל הלשכות שהן קודש ובכ"מ הקשה דאבני עזרה והיכל הא רשאין ליגע בהן ברזל ואף דבפנים אסור היינו השמעת קול אבל ליגע בהן בברזל אפי' בפנים אין בכך כלום ואמנם נראה ברור שדעת הראב"ד דבוודאי בעודן חולין יש לחלק בין אבני מזבח שנגע בהן ברזל בין אבני עזרה אבל אחר שהן קודש וקבועין בבנין גם באבני עזרה פוסל וכמש"כ לעיל בה' ט"ו ובספר לחם יהודה ראיתי שכ' בכונת הראב"ד דס"ל דאין ההנפה פוסלת במזבח אלא דוקא אם יתיך ויסיר מעט מהאבן כדכ' לא תבנה אתהן גזית אבל בנגיעה לא מסתבר לפסול ומה ששנינו שמא יגע באופן שיפסול היינו ע"י חתיכה וכיון שכן בגוף איסור הנפת כלי ברזל שווין אבני מזבח לאבני מקדש בפנים והשגת הראב"ד קיימת ולדעת רבינו י"ל דמדרבנן אסור גם נגיעה בעלמא את"ד:

הלכה יז

א) **אין עושין מדרגות למזבח וכו'**. נראה לי שיצא לו כן מנזיר דף מ"ה א"כ בזיון הוא והתורה אמרה לא תעלה במעלות יעו"ש והנה בקרא כתיב זה במזבח אבנים דכ' ואם מזבח אבנים תעשה לי וכו' ולא תעלה במעלות על מזבחי משמע דבמזבח נחושת דהיינו מזבח אדמה לא הי' לו כבש ולכן לא מצינו באמת בכל כלי המשכן שהי' שם כבש דאטו בכל עת חנייתן עשו כבש מחדש אולם בפירש"י פ' תרומה מבואר דעשו כבש למזבח

נחושת נכתבו דתליא בפלוגתא דלמ"ד כולו בדרום לא נשאר להילוך הכהנים רק אמה אולם בתוס' זבחים דף ס"ג נתקשו בזה דאיך עשו כבש למזבח ולא הניחו בדרום להילוך הכהנים רק ב' אמות דהוה הילוך ע"י הדחק אבל הדבר צ"ע מניין להם שעשו כבש למזבח נחושת דהא בקרא כתיב במזבח אבנים וראיתי במבי"ט בקרית ספר שהעלה כן שרק למזבח אבנים עשו כבש דולא תעלה על מזבחי אמזבח בית עולמים נאמרה:

ב') **העולה במעלות ע"ג המזבח לוקה**. והקשה במשל"מ שלא הביא ירושלמי ומכילתא דהולך עקב בצד גודל וגודל בצד עקב וכן בדרך ירידה ול"נ דמשנה זבחים דף ס"ה איתא דיורדין על העקב דהיינו לרמז דגם בדרך ירידה בעינן עקב בצד גודל וכיון שרבינו בפ"ז ממעה"ק כתב כלשון המשנה לא הוצרך לכתבו כאן אך י"ל דהרי ביומא פ"ב איתא במשנה דבראשונה הי' רצין ועולין בכבש א"כ מוכח דסתם משנה ס"ל דלא בעינן הליכה עקב בצד גודל דאפי' בריצה מותר ע"כ דלית הלכתא כרי"ש דסובר במכילתא דבעי עקב בצד גודל וכן מוכח בסוכה דף כ"ב דבן ביתוס לקח שתי יריכות והי' הולך עקב בצד גודל ופירש"י אף שדרך נושאין משא כבד לרוץ וקשה הא צריכין לילך עקב בצד גודל וע"כ דלית הלכתא כרי"ש שוב ראיתי במלבי"ם על התורה שכ' כן והביא עוד ראי' מנזיר דף מ"ה שהנזיר אינו מגלח פתח אוה"מ דכ' ולא תעלה במעלות וכש"כ דרך בזיון משמע דלא תעלה אינו דרך בזיון לכן השמיט זה יעו"ש:

אמנם במכילתא נראה דאיכא משום בזיון דאיתא התם ומה אם אבנים שאין בהן דעת אמרה תורה שלא ינהוג בהם מנהג בזיון חבירו שהוא בדמותו וצלמו יתברך דין הוא שלא תנהוג בו מנהג בזיון אמנם קשה לי דרבינו סוף ה' מעילה עשה מזה לימוד לדבר אחר וז"ל ומה עצים ואבנים על שנקרא שמו ית' אסור לנהוג בו מנהג חול על אחת כמה וכמה המצות שאינן יודעין טעמם צריך לינהג בהן קדושה ושלא יבעט האדם בהם וקשה ממכילתא דעביד קו"ח אמילתא אחריתא וא"ל דקו"ח אדם עושה מעצמו א"כ כמו כן נוכל ללמוד בקו"ח גם הא שאסור לנהוג מנהג חול בחבירו אף שאין מנהג בזיון כגון להשתמש בחבירו וזה לא מצאנו רק המשתמש בכהן מעל אבל לא בכל אדם אלא די"ל דזה אי אפשר ללמוד בקו"ח דהא בפירוש אמרה תורה דרשאי להשתמש בשל חבירו מדשרי להשתמש בעבד עברי אלא דא"כ קשה למה כהן נמכר בעבד עברי כדאיתא בקידושין דף כ"א הא אסור להשתמש בו מקו"ח מאבנים דבהא ליכא לשנוי' דכהן מוחל כיון דבקו"ח אתיא ועוד קשה משבת דף כ"ב דמסיק דס"ל לרב יוסף דאסור לכסות הדם ברגל דכ' ושפך וכיסה במה ששפך יכסה תיפוק לי' בקו"ח מאבני מזבח דאסור לינהג במצוה מנהג חול ויבואר איה"ש בה' מעילה:

אולם נראה לישב בד"א דהנה בברכות דף י' א"ר יוסי בר"ח משום רשב"א המתפלל צריך שיכוין את רגליו שנאמר ורגליהם רגל ישרה ופירש"י ורגליהם נראה כרגל אחד אך בירושלמי איכא בהא פלוגתא דאיתא שם העומד להתפלל צריך להשוות את רגליו ר' לוי ור' סימון ח"א כמלאכי השרת דכתיב ורגליהם רגל ישרה וח"א ככהנים דכ' לא תעלה במעלות שהי' הכהנים הולכים עקב בצד גודל כאלו רגליהם שווין זה אצל זה והירושלמי הובא בטור סי' צ"ו וכתב הב"ח דלכן הביא הטור דברי ירושלמי דנשמע הא דאיתא בבבלי דצריך להשוות רגליו היינו כמלאכים דאי עקב בצד גודל הא זה אתיא רק למ"ד דס"ל ככהנים אולם לענ"ד נראה דלמ"ד כמלאכים ולא מפרש ככהנים משום דס"ל שא"צ כלל עקב בצד גודל וע"כ לפרש כמלאכים א"כ מוכח דגמ' דידן דמפרש כמלאכים לית לי' כלל דבעינן עקב בצד גודל בשעת הילוך אף דבשבת עבודה שפיר צריכין להשוות רגליהן כמש"כ הטור סי' צ"א היינו להשוות רגליהם לגמרי והיינו ג"כ מהא"ט דכ' ורגליהם רגל ישרה וכמש"כ בח"י מהרלנ"ח אבל אי לאו קרא דרגליהם רגל ישרה ל"ה נשמע לא בתפלה ולא בכהנים בשעת עבודה דצריך להשוות רגליהם דקרא דלא תעלה במעלות לא אייריא מזה דליבעי עקב בצד גודל כיון דלא יכול להשוות רגליהם ממש בשעת הילוך גם עקב בצד גודל ל"ב:

והנה בטור שם הביא הא דאיתא ביבמות דף צ"ה דהמתפלל צריך שיהא עניו למטה לארץ שנאמר והי' עיני ולבי שם כל הימים ואנו מתפללין כנגד בה"מ ובלבו יכוין למעלה שנאמר נשא לבבינו אל כפים אל קל שבשמים והנה בר"ה דף כ"ו פליגי אי בעינן כפוף רי"ו ס"ל דבעינן כפוף כמה דכייף אינש דעתי' טפי מעלי ורבנן סברי כמה דפשט אינש דעתי' מעלי טפי ופירש"י דבתפלה פניו כבושין לארץ טפי עדיף משום והי' ולבי שם ולאידך מ"ד ס"ל דכתיב נישא לבבינו אל כפים והנה בב"ח הרה"ש תמה איך תליא תפלה בתק"ש וכן עמד בזה בטו"א אך נראה לבאר על נכון דהנה ראיתי בספר בית שמואל אחרון על התורה דתועלת הנמשך ממה שיתן עיניו למטה כדי לזכור שהגוף פוחת והולך ולבו למעלה כדי שישים אל לבו אל הנשמה החצובה מתחת כסא כבוד כדי להעלותה למעלה ולהחזירה למקורה והנה בתק"ש איכא ג"כ שני כונות אלו דתק"ש הוא כדי שיזכור אדם שגופו הולך וחסר וישוב בתשובה והיינו שיתן עיניו למטה לכן כמה דכייף עדיף טפי וכן יש טעם שע"י תק"ש מעלה זכרון של ישראל אל אבינו שבשמים ולהאי מ"ד כמה דפשט אינש דעתי' טפי מעלי' ויתן לבו לזה למעלה כדי לעורר זכרון של ישראל:

אולם לדעתי תליא זה בפלוגתא דר"א ור"י אי בתשרי נברא העולם או בניסן נברא העולם

דהנה בישועת יעקב סי' תק"צ כתב לישב קו' תוס' בר"ה דף י' דאנן קיימ"ל כר"י דבניסן נברא עולם ואיך מתפללין זה היום תחילת מעשיך וכתב דתשובה נברא קודם בריאת העולם ולכך ע"י תק"ש מתעורר עולם התשובה ויכול העולם להתקיים יעי"ש א"כ לפי"ז הא דאמרינן בתשרי נברא העולם היינו עולם התשובה א"כ עיקר תק"ש הוא כדי לעורר עולם התשובה לכן שפיר כמה דפשיט אינש דעתי' מעלי טפי לעורר לתשובה אבל לר"א דבתשרי נברא העולם א"כ טעם שופר כפשטי' שיזכור אדם שגופו הולך וחסר וישוב בתשובה ע"ד הכתוב היתקע שופר בעיר ועם לא יחרדו וא"כ לדידי' שופר כפוף במה דכייף עדיף טפי שיזכור שהגוף הולך וחסר:

ומעתה קשה לי דבשבת דף קל"א מפרש דלר"א לא ילפינן משופר מכשירין דחי שבת יען דבא להעלות זכרונן של ישראל ויקשה הא לר"א דהטעם רק משום שיזכור לשוב בתשובה לית לן הטעם דלהעלות זכרונן של ישראל דזה שייך למ"ד כמה דפשט אינש דעתי' טפי מעלי' דסובר כמו בתפלה צריך שיהא עיניו למעלה ה"נ כן כדי להעלות זכרון של ישראל אל אביהן שבשמים לכן צריך שיהא בפשוט אבל לר"א דלית לי' כלל הא"ט כיון דס"ל דהטעם כדי שיתעורר אדם לתשובה וכמה דכייף עדיף טפי א"כ לדידי' אין עיקר הטעם בשופר כדי להעלות זכרון של ישראל אל אביהן שבשמים:

אולם בגוף קו' הב"ח והטו"א איך תליא תפלה בתשובה תמוה בעיני הא זה גמ' ערוכה בתענית דף ט"ז אדם שיש בידו עבירה ומתוודה ואינו חוזר בה וכו' ואומר נשא לבבינו אל כפים ופירש"י עם הכפים צריך שישא הלב לשמים ובפי' הר"ח פי' נשנה לבבינו לכף ידינו כשם שכף ידינו נקי' כך נוקה לבבינו ואח"כ אל קל בשמים:

והנה בס' קכ"ה בטור כ' שנוהגין בני ספרד ליתן עיניהם למטה ובני צרפת נותנין עיניהם למעלה כדאיתא בספר היכלות וכתב הב"ח דטעם בני ספרד כיון דמסיקנא בפרק מצות חליצה דצריך שיתן עיניו למטה בשעת תפלה ולבו למעלה א"כ בכלל זה ג"כ הקדושה שאומרים הציבור והא דאיתא בספר היכלות היינו בשעה שהש"ץ אומר נעריצך אבל בשעה שהציבור אומרים קק"ק צריך שיתנו עיניהם למטה דכ' והי' עיני ולבי שם כל הימים וכמש"כ בסי' צ"ה דאעפ"י שצריך שיתן עיניו למטה בשעת תפלה אפ"ה צריך שיהא בו חלונות כדי שיסתכל כלפי מעלה ויכנע לבו קודם התפלה ונראה ראי' לדברי הב"ח ממשנה דר"ה בזמן שישראל מסתכלין כלפי מעלה ומכוונין לבן לאביהן שבשמים משמע שצריך להסתכל כלפי מעלה וביבמות דף ק"ה איתא דפליגי אי יתן עיניו למטה להנ"ל ניחא דקודם תפלה לכו"ע צריך להסתכל כלפי מעלה כדי שיכנע לבבו וא"ש המשנה:

והנה בספרי דריש דגם בביהמ"ק ובכבש שעולין למזבח הי' צריך לעשות מעקה ונראה דהיינו משום דתנן הי' רצין בכבש ע"כ הי' צריכין לעשות מעקה אבל אי אמרינן דבעינן עקב בצד גודל ליכא חשש סכנה והנה לכאורה קשה דהא איתא ביומא דף ט' דא"צ לעשות מעקה בביה"כ דלא מיקרי גגיך ובספרי דדריש דאפי' בביהמ"ק חייב והא לא מיקרי גגיך אך יש ליישב דהנה בקידושין דף ל"ה מבואר בתוס' ובריטב"א דמ"ע דמעקה לא אתי לאלים הלאוו דמצ"ע דמעקה הוא אפי' היכיא דליכא סכנה כגון בגג שאין משתמשין בו לעולם (וכמו שבארנו לעיל) וא"כ י"ל זהו רק בהדיוט אבל בשל גבוה כביהמ"ק וביה"כ א"צ לעשות מעקה בכהא"ג דליכא סכנה דלא מיקרי גגיך אבל באם יש באמת סכנה בגג שמשתמשין בו בוודאי חייב במעקה שלא יבוא לידי סכנה ובהא אייריא בספרי לכן בכבש כיון שדרכן להיות רצין איכא סכנה וחייבת במעקה אמנם למאי דתנן דהולכין עקב בצד גודל שוב ליכא סכנה וא"צ לעשות מעקה:

ובהא ניחא לי מה שנתקשה במ"ח א"פ דהא לכאורה פשיטא גם כשעושה מעקה ע"י נכרי מתקיים המצוה ול"ב בזה דין שליחות א"כ אמאי מברכין לעשות מעקה דבמנחות איתא דאין מברכין על מצוה שמתקיים ע"י נכרי להנ"ל ניחא דמצות מעקה מצוה בפ"ע שלא במקום סכנה ולא אתי לאלומי הלאווי דלא תשים דמים בביתך ומצוה זו הוה כשאר מצוה ולא מקיים כשעשאה ע"י נכרי דבעינן שליחות בר חיובא ושפיר מברכין לעשות מעקה ובהא ניחא דרבינו כתב דלשכות פרהדרין חייב במזוזה ע"כ דלא דריש ביתך שלך כדאיתא שם ביומא ובמעקה דריש גגיך שלך להנ"ל י"ל דהנה מזוזה הוא מ"ע מצד עצמו וא"כ י"ל דבוודאי בביהמ"ק דלא נקרא ביתך דידך ליכא מ"ע מצ"ע אמנם כיון דכתיב בקרא למען ירבו ימיכם ודרשינן ביומא שם אטו גברא בעי חיי נשים לא בעי חיי א"כ זה שייך גם בכה"ג בביהמ"ק בלשכת פרהדרין דחובת הדר הוא שיעשה מזוזה משום סברא דאטו כה"ג לא בעו חיי והא במעקה באמת ג"כ היכיא דשייך סכנה חייבין במקדש כנ"ל:

והנה במש"כ דברי הריטב"א דמ"ע דמעקה אין משום סכנה אלא מ"ע מצ"ע אף היכיא דליכא סכנה בזה נראה לי לכוין דעת רבינו שכ' בס' ל"ו דמ"ע שיהא ח' מיני שרצים טמאים והרמב"ן תמה הא צריך קרא להזהיר דאל"ה יכול להיות שיטמא בדבר טמא ויכנס למקדש ולפמש"כ נכון די"ל דהאי מ"ע לא משום שלא יכנס למקדש דאפי' אי לא בעי ליכנס למקדש המ"ע שיהא בדול משמנה שרצים ויהא אצלו ח' שרצים אלו בטומאתן ויהא בדול מהם באכילה ובנגיעה ועד"ז נראה בהא דכ' ובנבלתם לא תיגע ודרשו בגמ' דר"ה דחייב לטהר עצמו ברגל אין הכונה כדי שיכנס למקדש בטהרה אלא

אף באין דעתו ליכנס למקדש הוא מצוה בפ"ע שיהא טהור ברגל (ועצל"ח ביצה דף כ"ב) והנה הא דאיתא ברישׁ יומא טבילה בזמנה מצוה נראה ג"כ דאין הכונה כדי שיהא ראוי ליכנס למקדש או לאכול קדשתם או שיטהר אשה לבעלה אלא דזה מצוה בפ"ע שבזמנו יטהר עצמו דהא מבואר שם בר"ה דליכא איסור שלא לטמא עצמו בכל ימות השנה א"כ איך יהא הטהרה בזמנה מצוה אע"כ כמש"כ דזהו מצוה בפ"ע ולא תליא זה באסור אכילת תרומה וקדשים או כניסה למקדש לכן אף דרשאי לטמא עצמו הנה הוה מצוה שלא לשהות בטומאה רק יטהר עצמו כשיגיע זמנו ליטהר ועח"ס יו"ד סי' רי"ז שכ' על דברת המג"א סי' א' בהא דחסידים הראשונים הי' מצטערין שלא יכולין להביא קרבן שכ' דמצד חישב לעשות מצוה מעלה עליו הכ' כאלו עשאו הרי דאף דקרבן בא רק על חטא אפ"ה הי' רוצין להביא קרבן משום דקרבן מצ"ע הוא וע"י שהי' רוצין להביא נחשבת להם באמת כאלו הביאו כן בזה הטהרה בעצמו מצוה רק מי שלא נטמא אין יכול לקיים המצוה אבל אם בא לידי טומאה מקיים באמת מצוה כשמטהר עצמו:

והנה בזה נראה לי שזה ג"כ דעת הריב"ש סי' קצ"ב שכ' היכיא דכתיב והבדלתם לא אזלינן בת"ר היינו דדעתו דהוא מ"ע בפ"ע לא משום היתר אכילה לכן ל"ש רוב דבזה לא מתקיים העשה רק באם מבדיל ע"י הסימנים בזה מקיים המ"ע אבל באמת לענין אי מותר לאכילה שפיר יש לסמוך ארוב להתיר באכילה רק שיש מ"ע להבדיל בין טמא לטהור אף כשאין דעתו לאכילה ומ"ע זו לא מתקיים אם מבדיל רק עפ"י רוב:

ובזה יש ליישב מה דלכאורה יש להקשות לריב"ש הנ"ל הא דילפינן רוב משחיטה עצמה הא כתב להבדיל בין חי' הנאכלת לחי' שאין נאכלת דהיינו לבין נשחט רוב סימנים א"כ יקשה איך אזלינן בשחיטה בתוס' הא אי הוה נקב במקום שחיטה לא נשחטה רוב א"כ ל"א בת"ר כלל א"כ ניחוש שמא במקום נקב קשחיט להנ"ל י"ל דלענין איסור אכילה בוודאי מהני רוב אלא דאיכא מ"ע בפ"ע להבדיל וזה לא משום היתר אכילה וזה לא מקיים בשנודע לו עפ"י רוב רק ע"י בדיקה וביורור הדבר ובהא ניחא מש"כ בשו"ת מהרמ"ש דבמצות שמורים ל"א בת"ר לדברי הריב"ש דלפמש"כ ניחא דזה מ"ע בפ"ע:

והנה באו"ח סי' קכ"ג כתב הטור ובמקום שכלו ג' פסיעות יעמוד ולא יחזור מיד למקומו דאיתמר משמי' דרב מרדכי כיון שפסע ג' פסיעות לאחריו התם מבעיא לי' למיקם והביא הב"י בשם מהרי"א שאלו הפסיעות צריך להיות עקב בצד גודל ככהנים ובשם רבינו האי כתב שטעם ג' פסיעות דתפילות כנגד תמידין תיקנו וכשכהן עולה למזבח עם איברי התמיד הי' עולה דרך ימין ומקיף ויורד דרך שמאל ובין כבש ולמזבח הי' שלש רובד של אבן ויורד בהם ג' פסיעות על עקב אולם בב"י כתב עוד טעם דשכינה למעלה מראשו

בבית התפלה וכיון שנפטר מתפלתו צריך ג' פסיעות לאחריו כדי שיצא ממקום קדושה ועומד במקום חול דהיינו דס"ל דפסיעה היינו אמה דבד' אמות שאדם עומד בתפלה יורדת עליו הקדושה דלכן אסור לישב בד"א בעת שחבירו עומד להתפלל כמש"כ הטו"ז סי' ק"ב דהד"א שאדם עומד ומתפלל נתקדשו דשכינה שריא התם ובישועת יעקב סי' ק"ב הקשה לפמש"כ הטו"ז הנ"ל הא בעזרה גופי' איתא בירושלמי סוטה דכה"ג רשאי לישב והא בוודאי הד"א של תפלה לא אלימא קדושתן יותר מקדושת עזרה א"כ רשאי כה"ג ליישב בד"א של חבירו בשעת תפלה ואנחנו ילפינן כל איסור ישיבת בד"א של תפלה מעלי שהי' יושב חוץ לד' אמות של תפלה ול"נ ליישב דהא מבואר בסי' צ"ח דתפלה מעומד דומיא דעבודה והא פשיטא דקדושת המקום בשעת עבודת הכהן גדולה מבשלא בשעת עבודה דלכן סמיכה דשרי בעזרה בשעת עבודה אסור כדאיתא זבחים דף י"ט ע"ש בתוס' והוא מילתא דמסתברא דבשעה שכהן עובד העבודה שצריך להיות מחשבתו קשור בעבודתו הקדושה בהתפשטות הגשמיות אזי השכינה קרובה אליו כן נמי בשעת התפלה שצריך להגיע להתפשטות הגשמיות כמש"כ בשו"ע סי' צ"ח א"כ השכינה קרוב אליו יותר עד שהד' אמות נתקדשו יותר מקדושת עזרה (ועיין בסוטה דף כ"ב פרוש נקפי זה המנקף רגליו פירש"י מהלך בשפלות עקב בצד גודל ואינו מרים רגליו מן הארץ ומתוך כך נקף אצבעותיו באבנים ובמהרש"א ח"א כתב דהיינו הא דאיתא בחולין דם נוקף מכפר כדם עולה כדאזיל לדבר מצוה מוכח מזה דאף שלא בהר הבית צריך לילך עקב בצד גודל כשהולך לדבר מצוה והנה איתא התם אמר ר"ח אין אדם נוקף אצבעו מלמטה אלא א"כ מכריזין עליו מלמעלה וכו' ר"א אמר דם נוקף מכפר כדם עולה ואמר עלה רבא בגודל ימין והוא דקאזיל לדבר מצוה ובהא ניחא לי הא בשבת דף פ"ח ההוא צדוקי דחזו לרבא דקא מעיין בשמעתתא ויתבה אצבעתא דידי' תחת כרעא וקא מיץ בהו וקא מבען אצבעותי' דמא אמרה אי צדוקי אכתי בפחזותן קיימא ואמר לו רבא אנן דסגינן בשלימותא כתיב בן תומת ישרים תנחם הנך אנשי דסגינן בעלילותא כתיב וסלף בוגדים ישדם וצריך ביאור מה זה תשובה להאי צדוקי להנ"ל ניחא שאמר לו כי אין אדם נוקף אצבעו למטה:

ג') **הנותץ אבן מן המזבח וכו' דרך השחתה לוקה.** וכן כתב רבינו בפ"י מיסוה"ת והוא מספרי אולם קשה לי טובא דהא בספרי פליג רי"ש דקאי אמוחק את השם משום דכי תעלה על דעתך שישראל נותצין מזבחותיהם וראיתי בספר קובץ על יד שם הביא בשם רי"ש לפרש דבהא פליגי דרי"ש סובר כיון דבנתיצת מזבח אין חייב רק בנותץ דרך השחתה לכן שפיר הקשה לו דוכי תעלה על דעתך שישראל נותצין מזבחותיהם דרך

השחתה ולכן ס"ל דקאי אמוחק את השם ורבינו דפסק כת"ק דקאי אמזבח הוא מפני דבמכות דף כ"ב איתא דהשורף עצי הקדש לוקה מוכח דקאי גם אקודש ל"ד אמנם לפי"ז יש להבין א"כ מה יענה ת"ק לקושית ר"ת וכי תעלה על דעתך וע"כ צ"ל דבאמת סובר הת"ק דלוקה אף שאין דרך השחתה או יש בתלוש הזהירה שפיר תורה ע"ז וא"כ לפי"ז יקשה דרבינו כ' נותץ אבן ממזבח משמע כשהוא מחובר למזבח וכתב דרק דרך השחתה חייב א"כ יקשה לדידי' קושית רי"ש וכי תעלה על דעתך שישראל נותצין מזבחותיהם דרך השחתה והי' נראה ליישב לפמש"כ רמ"א סי' קנ"ב דאסור לסתור דבר מביהכנ"ס אלא א"כ עושה ע"מ לבנות וביאר בטו"ז שכונה רק ע"מ לבנות אח"כ מה שסותר ע"י בנין אבל לסתור ולהניח הדבר כן אף שאין דרך השחתה רק לאיזה צורך ויש תועלת בנתיצה ג"כ אסור דהרי קרא דאבד תאבדון מסתמא רק ממעט שלא לחזור ולבנותו א"כ כהא"ג אסרה תורה לא תעשון לד' דבמאבד ע"ז אף שיש תועלת ואין קולקול גמור כבר קיים המצוה דאבד תאבדון ובכהא"ג הזהירה תורה דלא תעשון לד' אף שיש תועלת ואין קולקול גמור כיון שאין ע"מ לבנות ולפי"ז י"ל היינו דהצריכה תורה להזהיר דאף אם לא יהא מכוין דרך השחתה רק יסתור לצורכו אבל לא יהא דעתו לחזור ולבנותן עובר דרק דרך תקון ממש לבנות במקומו מותר וא"כ זהו דכ' רבינו דרך השחתה היינו כיון שאין ע"מ לבנות הוה בכלל דרך השחתה אולם יש לומר עוד בדרך אחר ואקדים הנה הר"י אסכנדרי הביא ראי' מהך דע"ז מדסתרו למזבח ששיקצו אנשי יון דכדי לבנות ולתקן שרי לנתוץ והנה יש להקשות דבירושלמי פ"ט דפסחים איתא שביער צלמי כשדים שחקוקים בששר והקשה בשירי קרבן דהא עובר על לא תעשון כן ונראה דמכאן מוכח דבכהא"ג ל"ש כלל הלאו דתורה אמרה לא תעשון כן לד' כמו שעושה לע"ז לבער תועבה לא יעשה לד' אבל אם נאסר דבר קודש משום ע"ז שחייב לבערו ולשרפו אם הי' חולין אף כשהוא קודש מצוה ג"כ לבערו ולשרפו וליכא לאו כלל וראי' משבת דף ק"ו ספרים שכתבו אפיקורס אמר ר"ש קו"ח ומה לעשות שלום בין איש לאשתו אמרה תורה שמי שנכתב ימחה על המים הללו שמטילים איבה בין ישראל לאביהן שבשמים על אחת כו"כ ולפי"ז מה מייתא ראי' הר"י מאסכ' מע"ז הא שם שאני דנאסר המזבח משום ע"ז ומצוה הוא לבטלו ולבערו א"כ ליכא כלל איסור נתיצה וא"כ לעולם מצינן למימר דלסתור ע"מ לתקן אסור והא דהזהירה תורה לא תעשון כן לד' היינו אף לסתור ע"מ לבנות ולא שרי רק היכא דהוא לבערו אם נאסר משום ע"ז ומש"כ רבינו דרך השחתה היינו לאפוקי אם הוא משום מצוה לבערו דשרי דזהו תיקונו ממש ודו"ק:

והנה לפי מסקנא דבאו פריצים וחללהו בוודאי היכיא דשייך באו פריצים וחללוהו ע"י

ע"ז שרי נתיצה כמו שהעלה בח"ס סי' ל"ב להשיג על הריא"ס וכתב דהא"ט דחזקי' שכתת הבמות יען דנעבדה בהו עבירה נתחללו מקדשתם רק הקשה ע"ז א"כ כלי אחז למה גנזו חזקי' וסיעתו ולא התיכם ולי לק"מ כיון דנאסר להדיוט לא מהני התכה דאדרבא מכלי אחז יש ראי' לזה דמבואר בע"ז דף נ"ד דיליף מכלי אחז דא"א דשא"ש ופירש"י דאל"כ לפדינהו והקשה בשעה"מ הא כ"ש אין לו פדיון להנ"ל ניחא לפמש"כ משל"מ לעיל דלכן כ"ש אין פודין דלאו אורח ארעא לאשתמושי בי' להדיוט והתינח בעיני' אבל כשמתיכן הא ל"ש לאו אורח ארעא וא"כ אמאי גנזו ולא התיכן כיון דנאסרו משום ע"ז ל"ש בו לא תעשון כן ואח"כ לפרקינהו ומדלא עשו כן מוכח דא"א דשא"ש במעשה להדיוט ואסור אף כשהתיכן וא"כ אדרבא מכאן ראי' דבשל גבוה שרי להתיכן כשנאסר ע"י ע"ז למ"ד דשרי להדיוט ובזה הי' מקום אתי לישב דברי הרמ"פ הביאו המג"א סי' קנ"ב דסובר בתלוש ל"ש איסור נתיצה דומיא דמזבח דמחובר ובח"ס ובפמ"ג הקשו ממכות דף כ"ב דשורף עצי הקדש לוקה הרי דשייך בתלוש הלאו דל"ת ולפמש"כ בתי' השני ניחא אף לתקן ממש אסור לנתוץ אבל בדבר תלוש י"ל דחייב רק בדרך השחתה ממש משום דרק אי אמרינן דקאח אמחובר דומיא דמזבח א"כ יקשה וכי תעלה על דעתך וצ"ל אף לתקן אסור אבל אי אמרינן דאייריא אף בתלוש ובכל דבר של הקדש שפיר י"ל רק דרך השחתה ממש חייב דהזהירה תורה שלא ינתוץ דרך השחתה כמובן וא"כ מעתה הכי קאמר מהרמ"פ תורה לא אסרה נתיצה רק במחובר דאסור בכל גונא אפי' שלא דרך השחתה אבל בתלוש לא נאסרה רק דרך השחתה ממש דומיא דשורף עצי הקדש אבל בנידון דהרמ"פ שלא הי' דרך השחתה ממש אף דלא הי' דרך תיקון לחזור ולבנותו שרי דלרמ"א כהא"ג אסור ע"ז כ' המג"א בשם מהרמ"פ דבתלוש מותר (אולם בלא"ה יש לחלק דשורף עצי הקדש שאני שמבערו לגמרי מן העולם לכן גם בתלוש עובר כן ועמג"א סי' תק"א סקי"ג שהקשה אהא דכ' המחבר אבל מסיקין בכלים שלמים והא קיימ"ל דיש סתירה גמורה בכלים וא"כ איך רשאי להסיק בהם הא הו"ל סותר וע"ש שתי' כיון דסתירה והבערה באים כאחד והבערה גופי' אב מלאכה היא והותרה לצורך א"כ ה"ה סתירה שבהדה והיינו כמש"כ דשריפת עצי הקדש דמכלה ומבערה מן העולם הוה סתירה גמורה ושייך אף בתלוש אך עדיין תיקשי מע"ז דף י"ג דבבהמת קדשים שייך ג"כ משום לא תעשון כן לד' מוכח דבתלוש איכא ג"כ משום ל"ת:

ד') **והנה** לכל דרכים האלו אכתי איכא דוחקא דלשון רבינו שכ' רק דרך השחתה אין משמע כן ולכן אומר לישב הריא"ס שהקשתי דלא מוכח מאבני מזבח ששם נאסר משום ע"ז ליכא משום נתיצה יש לומר דהנה בסנהדרין דף צ"א איתא דעיר שיש בה מזוזה אין

נעשה עהנ"ד ואין נשרף משום אזכרות שבה דכ' לא תעשון כן לד' והקשה בת"ח אמאי לא אתי עשה דשריפת עיה"נ ודחי ל"ת דל"ת כן ויש לישב דהכי דרשינן ומזבחותיהם תתוצון אבל לא תעשון כן לד' אלקיכם אף דנעבד המזבח ונעשה ע"ז אין את רשאי לנתוץ דרך השחתה שלא לבנותו ולכן ל"ש עשה דחל"ת דכל שהלאו נאמרה על העשה ל"ש עדל"ת כמש"כ בצל"ח בספ"ג דפסחים ולכן בעיה"נ אין נשרפת משום ל"ת כן דהלאו נאמרה במקום העשה אף דעשה דובערת דכ' בעיהנ"ד הוה מ"ע אחרת מ"מ כיון שמשום ע"ז הזהירה תורה דלא תעשון ה"ה כשהוא של עיהנ"ד וא"כ א"ש שיטת הריא"ס (והא דהקשתי מירושלמי י"ל דאייריא ג"כ ברצה לחזור ולבנותו) וא"כ א"ש דלא יקשה וכי תעלה על דעתך שישראל נותצין מזבחותיהם דהו"א כדי לבער ע"ז שרי לנתוץ אף שלא לבנותו לזה הזהירה תורה רק דרך תיקון לחזור ולבנותו וא"כ א"ש שכ' רבינו רק דרך השחתה אסור היינו אף אם הוא משום מצוה דביטול ע"ז רק ע"מ לבנות שרי ויש להביא ראי' לזה מחולין דף ו' דחזקי' כתת נחש הנחושת דמקום הניחו לו אבותיו להתגדר בו והקשו תוס' משבת דל"א כן גבי חזקי' שביער הבמות ותי' שם במאי טעו אבל כאן טעו יען שנעשה עפ"י הדיבור וכונתם כיון דנעשה עפ"י הדיבור וברשות כדי להיות לנס ע"כ חששו לבערו חזינן דאף דאין לקדושה ממש טעו כל הני שלא לכתת אף שעבדו לו כש"כ מזבח ומקדש הנעבד דאסור ולא שרי רק דרך תיקון לחזור ולבנותו אף שנעשה ע"ז אך יש לעיין בהא דפ' כל כתבי בקו"ח דר"ש דמוכח במקום מצוה לבער ע"ז ליכא לא תעשון וכן יקשה אהך דסנהדרין דמזוזה אין נשרפת מהך קו"ח דר"ש בפ' כל כתבי:

אמנם נראה לי בדרך אחר קצת דבאמת כיון דהוה של גבוה אאשא"ש ואמרינן בע"ז דף מ"ד דנחש הנחושת לא הי' צריך כתיתה יען דאא"א דשא"ש וע"כ הכי קאמר דהו"א לבער ע"ז מותר לישרוף אף דבר של גבוה שעבדו אמר קרא דאף במקום ע"ז אסור משום דבאמת אא"א דשא"ש ובזה ניחא ג"כ קו' תוס' חולין הנ"ל דנחש הנחושת דלא נאסרה מדינא דאא"א דשא"ש שייך שפיר דמקום הניחו לו אבל במות ע"ז דצריכין שריפה ל"ש מקום הניחו לו אולם בח"ס סי' ל"ב כתב דבאמת בזה טעו המלכים שלא ביערו הבמות יען דנעשה בשעת היתר הבמות לד' סברו דאסור לנתוץ עד שבא חזקי' דהוא סובר כיון שנעבדה בו עבירה נתחללה קדושתו ורשאין לנתוצן והיינו כדרך ה"א שכתבתי:

והנה בח"ס כתב להביא ראי' דבתלוש ליכא משום לא תעשון כן מדצריך קרא בבגכ"ה לא יקרע תיפוק לי' משום לא תעשון אע"כ דבתלוש א"ע ולדעתי אין מזה ראי' לפמש"כ הקרבן חגיגה הביאו במשל"מ פ"ט מכהמ"ק דבמעיל' אף שלא כדרך השחתה חייב דעיקר קרא דלא יקרע במעיל כתיב ומשום לא תעשון אין חייב רק כדרך השחתה אמנם

במשל"מ חולק עליו וא"כ קשיא ממעיל' והנה עוד יקשה כהא"ג ל"ל קרא לא יקרע דרך השחתה תיפוק לי' משום לא תשחית דרבינו בסהמ"צ כתב אף בבגדים עובר משום לא תשחית מה"ת דלא כמו שנראה לכאורה מדבריו בה' מלכים ולדעת הק"ח ניחא דצריך קרא אפי' בשלא כדרך השחתה ובל תשחית ליכא ג"כ לדעת המשל"מ והנה הא יש לישב ג"כ דהנה ב"ת אין עובר רק במכוין להשחית השחתה גמורה אבל אם אין כונתו להשחית אף שאין ע"מ לתקן ליכא בל תשחית ואי משום לא יקרע חייב כל שאין כונתו לתקן אף שאין דרך השחתה ממש אבל משום לא תעשון קשה דגם בהא חייב כשאין כונתו לתקן לחזור ולבנותו כמש"כ לעיל דברי רמ"א אמנם לפמש"כ לעיל דעת הרמ"פ דלא כרמ"א א"ש דצריך קרא דלא יקרע דאי משום לא תעשון כן לד' ג"כ א"ח רק בכונתו דרך השחתה ממש ולאו דלא יקרע הוא אפי' אין דרך השחתה ממש רק שאין ע"מ לתקן כבתחילה חייב אף שהקרע עתה לצורך כהך דזבחים דף צ"ה דקורע הבגד כדי לכבסו מדם הנותז עליו או לטהרו כשנטמא אך מהך דמכות המבשל בעצי הקדש לוקה שהקשה הפמ"ג סי' קנ"ב הא אין דרך השחתה דעושה כן לצרכו ויש ליישב שם שאני דמה שאין דרך השחתה היינו שהוא משחית הדבר להנאתו דזה השחתה גמורה לגבי הקדש דרק כשעושה לאיזה צורך של גבוה כעין בגד הקדש שנטמא שקורעו לטהרו הנה אף אם אין כונתו לחזור ולתקנו הי' פטור אי לאו דכתיב לא יקרע דעכ"פ עושה לצורך בגד הקדש אבל לא לצרכו ולהנאתו דזה הוא דרך השחתה גמורה לגבי גבוה:

ועוד י"ל קו' ח"ס למה לי לא יקרע תיפוק לי' משום לא תעשון כן לד' די"ל אם משום לא תעשון רק חייב בבגדי כהנים אחר שנשתמש בו לגבוה לפמש"כ תוס' קידושין דף נ"ד דכל זמן שלא שימש בו ל"א יש מועל אחר מועל אבל משום לא יקרע אפי' קודם ששימש בו לגבוה עובר ובזה ניחא מה דהקשו כיון דבכל בגכ"ה חייב למה כתבה תורה כן רק במעיל' ולפמש"כ ניחא דשאר בגכ"ה עובר אחר ששימש בו אבל במעיל' חייב אף קודם ששימש בו ולזה כתבה תורה הלאו במעיל' ודו"ק:

והנה במהר"ם שיק על המצות הקשה למאי שכ' רבינו דקורע בגכ"ה עובר משום לא תעשון כן ע"כ דס"ל דכל דבר המקודש ועומד לשם אסור להשחיתן א"כ ספרי קודש דהם מקדשין לד' בקדושת גופם מסתבר שהם בכלל האזהרה א"כ יהא אסור לאבד ספרי קודש מה"ת ולמה כ' בפ"ו מיסה"ת דאין איסור לאדם אלא מדברי סופרים והניח בצע"ג ול"נ לישב דהנה בירושלמי פ"ב דנדרים ה"ז כתורה הרי זה מותר דהיינו אם התפיס בתורה אין זה מתפיס בדבר הנדור ככתוב בה לקרבנות הכתובים בה אסור מתפיס בדבר הנדור ובבבלי דף י"ד איתא אזכרות ע"רן שעמד ע"ז א"כ י"ל דלא תעשון לד' רק במידי

דהוה נדור לד' אבל ספרי קודש אם אין בו אזכרות ל"ח דבר הנדור ע"כ לא שייך בו משום ל"ת כן לד' מה"ת:

והנה בפ"ק דתמיד תנן ורשות הי' לו לשרוף כסותו והקשה הרא"ש הא עובר משום ב"ת ותי' הפקר בי"ד הפקר וקשה להבין דאין אנו דנין משום הפסד ממון בעלים שנאמר הפקר בי"ד הפקר רק אנו דנין על השחתת הבגד דגם בגד שלו אסור להשחית ומאי הפקר בי"ד הפקר שייך בזה דהרי ביבמות צ' מסקינן דל"א הפקר בי"ד הפקר רק לממונא לא לעקור אסורא דאורייתא בקום ועשה ועוד גם בהפקר דאורייתא איכא בל תשחית דהרי קרא דכי תצור על עיר לא תשחית את עצה אף בשל הפקר אייריא וכן מוכח בחולין ד"ז כודנייתא דרבי דקאמר מפקרנא להו קמפשי בהזיקא ויקשה יפקירנהו ולקטלינהו מוכח דגם אחר הפקר שייך בל תשחית אך להנ"ל ניחא דב"ת ליכא אלא היכיא דאיכא השחתה גמורה א"כ כיון דהפקר בי"ד הפקר משום סייג א"כ אין כאן דרך השחתה אבל בהפקר דעלמא שייך שפיר בל תשחית כמש"כ בנובי"ת סי' י' אך י"ל עוד לפמש"כ רבינו בפ"ו ממלכים דבל תשחית דבגד רק דרבנן ורק השחתת אילן דבר תורה א"כ י"ל בע"ח ג"כ מה"ת ולכן לא מהני אם מפקירו אבל בבגדים דרק מדרבנן שפיר י"ל בשל הפקר ל"ש ב"ת:

ה') **והנה** לכאורה קשה לדעת הר"י אסכנדרא הנ"ל מהא דשבת דף ק"כ דאיתא התם ורמי דר' יוסי אדר' יוסי דתניא שהי' שם כתוב לו על בשרו הר"ז לא ירחץ ולא יסוך ולא יעמוד במקום הטינופות נזדמנה לו טבילה של מצוה כורך גמי ויורד וטובל כדרכו ובלבד שלא ישפשף שאני התם דאמר קרא ואבדתם את שמם מן המקום ההוא לא תעשון כן לד' אלקיכם עשי' הוא דאסור גרמא שרי ופריך אי הכי שבת נמי כתיב לא תעשה מלאכה עשי' אסור גרמא שרי מתוך שאדם בהול על ממונו אי שרית לי' אתי לכבויי אי הכי קשיא דרבנן אדרבנן ומה התם דאדם בהול על ממונו שרי הכא לא כש"כ וקשה לפי דברי הר"י הנ"ל דמותר למחוק השם ולנתוץ מזבח ע"מ לתקן ובשבת הא קורע ומוחק ע"מ לתקן חייב ע"כ משום דבמחיקת השם דסמוך לואבדתם את שמם מן המקום ההוא דאייריא בוודאי בנתיצה שלא ע"מ לתקן דרק דרך השחתה איכא מצוה לאבד את שמם לכן גם האי לא תעשון כן לד' אייריא בהשחתה שלא ע"מ לתקן אבל ע"מ לתקן אין בכלל לא תעשון אבל באיסור מלאכה בשבת במוחק ע"מ ליכתוב הוי שפיר בכלל עשי' דאסרה תורה א"כ ה"נ יש לומר לענין גרמא דהא מצוה דואבדתם את שמם הנה המצוה לאבדם בידים למחוק ולשרוף בידים א"כ הא דאסרה תורה לעשות לד' היינו ג"כ בעשי' אבל גרמא לא אסרה תורה כמו דאין בגרמא להאביד את ע"ז מצוה רק בעשי' בידים אבל

בשבת שפיר גם ע"י גרמא הוה בכלל עשי' ובכלל לא תעשה מלאכה דהא מוחק ע"מ לתקן וקורע ע"מ לתפור דחייב בשבת ג"כ ל"ה אלא כמו גרמא דהרי על המחיקה מצד עצמה לא חשוב עשיית מלאכה רק בע"מ לתקן א"כ המחיקה והקריעה ל"ה אלא כמו גרמא שהביא לכלל מלאכה ליכתוב ולתפור וא"כ מאי פריך הגמ' מאיסור שבת לאיסור מחיקת השם (וראי' ממלאכת צידה דל"ה ג"כ רק כמו גרמא דפורש המצודה וממילא ניצוד אפ"ה הוה אב מלאכה עיין ירושלמי פ"ז משבת דפליגי אי הוה צידה במשכן ותליא אי הי' תחש במדבר ופי' בח"ס בשבת דף ע"ה דהכונה אי תחש שכיח במדבר א"כ הי' שפיר מלאכת צידה במשכן דמיד שפירש המצודה ניצוד לתוכו אבל אי ל"ה תחש שכיח במדבר א"כ ל"ה כלל מלאכת צידה במשכן דהא אף שצד אח"כ כיון דלא ניצוד מיד פטור א"כ חזינן דאם פירש בחורשין היכיא דשכיח המצודה ס"ל לירושלמי דאף שלא צד מיד בשעת פרישה חייב) ואמנם אי ס"ל כשיטת הב"י דחולק אר"י אסכ"ד וסובר גם למחוק את השם או לנתוץ מזבח אף ע"מ לתקן אסור שפיר פריך מאיסור שבת לאיסור מחיקה ומוכח דלא כדעת מהרי"א ובהא יש ליישב קו' תוס' שם שהקשו אהא דפריך אי הכי הא קו' זו קשה בלאו הכי דרבנן אדרבנן להנ"ל י"ל דהנה יש לתמוה דפריך ורמי דרבנן אדרבנן ובתירוץ לא מזכיר רק דר' יוסי אדר' יוסי אכן יש לומר דהנה לכאורה יקשה הא דפריך ורמי דרבנן אדרבנן מאי קושיא דילמא רק לענין שבת דל"ה אלא איסור דרבנן דהא אם מכבה שלא ע"מ לעשות פחמין הוה מלאכה שאצל"ג לכן בגרמא לא גזרו אבל במחיקת השם דהוה איסור דאורייתא לכן גם גרמא אסור וצריך לומר דעיקר הקושיא דסמך אהא דא"כ קשיא דר' יוסי אדר' יוסי במכש"כ דבשבת דרק איסור דרבנן אסור בגרמא ובמחיקת השם דהוה דאורייתא סובר דגרמא מותר ולכן שפיר פריך ורמי דרבנן אדרבנן דר' יוסי אדר' יוסי דעיקר הקושיא מכח דר' יוסי אדר' יוסי וע"ז משני שפיר ש"ה דאמר קרא ואבדתם עשי' הוא דאסור גרמא שרי והיינו דס"ל באמת כשיטת הריא"ס א"כ לפי"ז רק לענין מחיקת השם שייך לומר דעשי' אסר רחמנא אבל לא לענין שבת והיינו דנקט כקושיתי לאמת וא"כ לפי"ז בתירוץ זה מתורץ גם דרבנן אדרבנן דשפיר שוב י"ל דרבנן אסרו דאורייתא ובשבת רק איסור דרבנן מאי אמרת א"כ קשיא דר' יוסי דז"א דלר' יוסי ל"ק משום דמחיקת השם שאני דכתיב ואבדתם וכו' לא תעשון מזה נשמע דעשי' אסרה רחמנא דדומיא דואבדתם את שמם דאיריא בידים אבל אחר דפריך אי הכי שבת נמי עשי' הוא דאסור גרמא שרי והיינו משום דס"ל דלא כשיטת הב"י וכנ"ל ולכן הדר מזה התירץ לגמרי ומשני לי' תירץ אחר משום דבהול על ממונו פריך שפיר אי הכי קשיא דרבנן אדרבנן והכונה בשלמא לתי' קמא דעשי' אסור אבל לא גרמא ניחא

דרבנן אדרבנן ג"כ משום דמחיקת השם הוה איסור דאורייתא גזרינן אבל לדידך משום דבהול על ממונו קשיא דרבנן אדרבנן ומיושב קו' תוס' על נכון:

והנה הקשו מהא דכתיב אבד תאבדון דהוה מ"ע לאבד ע"ז וא"כ יקשה למ"ד מצלה"נ הא נהנה מע"ז ולדעתי לק"מ כיון דהוא למעוטי תפלה שרי כדאיתא בע"ז פ' השוכר:

והנה בילקוט פ' ראה איתא לא תעשון כן לד' אלקיכם אזהרה לנותץ אבן אחד וראיתי בהפלאה על התורה שכ' לפרש משום דמילתא דפשיטא הוא שלא ינהג מנהג בזיון לנתץ המזבח אלא שאחז"ל והשימותי את מקדשיכם דאפי' כשהם שוממים קדושתן עליהן ואפי' כבר נתץ המזבח ואינו ראוי לעבודה אפ"ה מוזהר שלא לנתץ אבן אחד דאפי' נותץ כולו ולא נשאר רק אבן אחד אסור לנתצו והיינו דכתיב לא תעשון כן לד' בתר ואבדתם את שמם שאחז"ל שצריך לשרש אחרי' דהיינו אף שנגדע ולא ראוי לעבודה זאת אפ"ה מצוה לשרש אחרי' ובהיפוכו הזהיר על קדושת המזבח אפי' אם כבר אינו ראוי לעבודה אסור לנתץ ממנו ולי נראה כונה אחרת דהנה בפמ"ג או"ח סי' קנ"א השיג אהא דכ' מהרמ"פ דנותץ אבן אסור דוקא במחובר והשיג עליו דהא ואשריהם תשרפון באש הוא אפי' תלוש א"כ לא תעשון כן אייריא ג"כ בתלוש והנותץ אבן אחד בתלוש דרך השחתה לוקה יע"ש א"כ י"ל דזה גם כונת הילקוט דאף אבן אחד שהוא בתלוש אסור לנתוץ וראיתי בירושלמי פ"ד מע"ז דפליגי בה ר' בון עם חזקי':

והנה בע"ז דף מ"ט פליגי בע"ז שנשתברה מאילי' אי אסורה או לא ומוקי בגמ' דפליגי אי עובדין לשברים דאם אין עובדין לשברים הוי ע"ז שנתבטלה ואי עובדין לשברים לא נתבטלה והנה שם הקפידה תורה לאבדן את שם האלילים כמפורש בקרא ואבדתם את שמם ומשו"ה בע"ז שנשתברה אף שאינה בתכונתה ועל כנה כאשר נעשתה מ"מ כיון שעובדין לשברין עוד שם ע"ז עלי' ואסורה מעתה הנה הא דכתיב לא תעשון כן לד' אלקיכם נמי דכוותי' אף שנשתברה כל שעדיין עושית מלאכה הראשונה איכא משום לא תעשון כן לד' אף בתלוש אבל באין עושה מלאכתו הראשונה ל"ש ל"ת כן לד' כיון דבע"ז כהא"ג ליכא מצוה לאבד אותה ולפי"ז ניחא בע"ז דף נ"ב באבני מזבח ששקצו אנשי יון דל"ש שם משום איסור נתיצה כיון שאין משמש עוד מלאכה הראשונה כיון ששקצום אנשי יון לכן ליכא משום לא תעשון כן לד':

והנה במה שבארנו לעיל דאיסור מחיקת השם נלמד מהא דמצוה לאבד שם ע"ז ממילא ל"ד איכא איסורא ונראה דיש עוד נפ"מ מהא דאמרו בע"ז דף מ"ח דאשירה שגידעה ופיסלה לשם ע"ז שאסור וכתבו תוס' ד"ה גידעו פירש בקונטרס לעבוד הגידולים שיגדלו מעתה שאין נעשה ע"ז רק מה שנתחדש ויפה כיון דאם מתכוין העכו"ם לעקרו

ולעשותו ע"ז וודאי הכל אסור אעפ"י שהאילן מחובר כיון שעשה מעשה בגוף האילן דומיא דחפר בה בורות שנאסר גם שאר הקרקע ע"י מעשה זו לפי"ז י"ל בהא דאמרו בשמעתין דשבת טעה ולא הטיל בה ד' דמעביר עליו בקולמוס ומקדשו לא שמקדשו זה הכתב רק שמקדש הכתב התחתון ע"י מעשה שעושה בה כמו שהאילן של הנטיעה נאסר ע"י מעשה שנתחדש בה לשם אשירה כן בקדושה שהמעשה שעושה בה מחדש חלה הקדושה על מה שכ' כבר ולפי"ז יש לישב קו' התוס' בשבת שם דבאמת כתב ע"ג כתב לא הוי כתב לענין שנאמר דעיקר הוא הכתב החדש והוא העליון אך לענין לתת קדושה בכתב התחתון מהני וכל זה לענין קדושת השם אבל לענין שבת דהכתב התחתון כבר נכתב ואף אם יעשה איזה פעולה ע"י הכתב העליון אל התחתון עכ"פ עיקר הוא הכתב התחתון אשר כבר נכתב לכן אין חייב על זה והנה לכאורה קשה על מש"כ בזה מדברי הד"מ ביור"ד סי' רע"ו בשם סמ"ק דשם שנכתב סתם ולא קדשו מותר למוחקו לצורך תיקון והיינו דס"ל דיו ע"ג דיו ה"ל מוחק התחתון ומ"מ מותר לצורך תיקון והנה לפמש"כ דהא דכ' עג"כ ל"ה כתב היינו העליון אבל לתקוני התחתון שפיר הוה כתב א"כ ל"ש לומר דהוה כמוחק דזה שייך אי אמרינן דעיקר הכתב היינו הכתב השני הוה שייך לומר א"כ הוה מוחק התחתון אבל כיון דבארנו דאדרבא דמתקן כתב התחתון א"כ ל"ש לומר דהוה מוחק:

אך יש להקשות לאידך גיסא מהא דשבת דף י"ב ר"י אמר לא אמרו שינוי מעשה לתקן אלא לקלקל דמעשה לתקן לאו מעשה הוא ופירש"י לאו מעשה הוא לבטולי מתורת כלי הרי מה דעושה שינוי מעשה לתקן לאו מעשה הוא רק תיקון מיקרי א"כ ה"נ כיון דמתקן מעשה הקודמת א"כ לאו מעשה הוא דיהא מחשב כאלו מוחק כתב הראשון כמו דלא הוה מעשה לבטלו מתורת כלי א"כ כהא"ג לא שייך לומר דהוה מחיקה:

ואיתא בירושלמי פ"ז דסוטה על אבני המלון נכתבו דברי ר"י ר' יוסי אומר על אבני המזבח נכתבו מאן דמר על אבני המלון נכתבו בכל יום ויום אומות העולם משלחין נוטריהן ומשיאין את התורה שהיתה כתובין בשבעים לשון מאן דמר על אבני מזבח נכתבו לא לשעה הי' נגנז ופירש בפני משה למ"ד על אבני המזבח קשיא דוודאי נגנזו אחר שהקריבו עליו ולא הניחם שם מפני שתשמישי קדושה הן ואיך הי' יכולין להעתיקה התורה בשעה מועוטת ומשני מעשה ניסים הי' ובשירי קרבן השיג עליו הא מצינו מזבחות שעשה אברהם ויעקב ושאול והניחוהו ולא גנזו האבנים כדאמרינן וירפה את מזבח ד' ההרוס זהו מזבחו של שאול ולכן פירש דקשיא לי' כיון דלא עמד אלא לשעה שהרי אח"כ קפלום והביאו לגלגל ובנו שם מהם מזבח וכבר נתץ לכל הכתב א"כ

לאיזה צורך נכתב התורה בע' לשון ומשני מעשה נסים הי' שלא נתקלקל הכתב וע"ז פריך בירושלמי מאן דמר על אבני המלון שכתבו ניחא ושדת אותם בשיד מאן דאמר על אבני מזבח שכתבו מה אני מקיים ושדת אותם בשיד ופי' בק"ע דשדת אותם בשיד כדי שיהא ניכר הכתב אבל למ"ד על המזבח קשיא כיון שהי' מקריבין ע"ג מזבח נתקלקל הכתב מחמת האש והאפר שעליו א"כ כיון דכתיב מזבח אבנים תעשו לי א"כ א"א לסודו בסיד שאין הקרבנות נוגעת באבנים אלא בסיד ומשני בין כל אבן ואבן נותן הסיד על גבי המזבח ומן הצדדים הי' בסיד אף על האבנים:

והנה בע"ז דף י"א תלה הטעם דשורפין על המלכים משום חשיבות והקשו דהא בסנהדרין דף נ"ב תלה הטעם משום דכתיבי בקרא ולא מינייהו ילפינן ולי נראה ליישב דבוודאי עיקר הטעם כדאמרינן בסנהדרין דקרא כתיב ולא מינייהו ילפינן אך הא קשיא דעכ"פ עובר בבל תשחית וע"כ לומר דכדי לתקן שרי אמנם מאחר דצריכין לטעמא דכדי לתקן שרי א"כ שוב בהאי טעמא גופי' יש להתיר שאין בזה משום בחוקותיהם לא תלכון דכל דעושה לחשיבות ליכא משום בחוקותיהם לא תלכון והיינו הך דע"ז וא"ל א"כ כיון דיש לנו טעמא דאמרו בשמעתין משום כבוד ל"ל לטעמא דכתיבי בקרא אך הדבר ניחא דאי לאו קרא הו"א דאסור דנהי דמשום חשיבות וכבוד מסתברא דאין לאסור דהוה דבר שאין מכוין לאסורא אבל הא איכא בל תשחית (ועדיין לא ידעינן האי סברא דכל דעושה לתיקון ליכא ב"ת) וא"כ שוב איכא משום בחוקותיהם לא תלכון דהא מחשבתו ניכרת מתוך מעשיו דעושה כן לדמות אל האומות לכן צריך לטעמא דכתיב בקרא וכיון דכתיב קרא דרשינן טעמא דקרא דגם משום ב"ת ליכא משום דהוא לתקן ושוב באמת א"צ לטעם דכתיבי בקרא אלא מטעם דעושין לכבוד מותר כנ"ל:

ובאמת בשו"ת מעיל צדקה הקשה אהך דסוטה דף ל"ה דכתבו ישראל את התורה על האבנים בשבעים לשון ואחריהן סדו אותם בסיד והא אסור למחוק את השם והא ע"י הסיד מוחקין את השם ואין לומר דהוה דבר שאין מכוין דהא לר"י אייריא התם דס"ל דבר שא"מ אסור והנה במעיל צדקה תי' דשאני התם דתורה התירה דכן נצטוו וראיתי בשדי חמד בסוף הספר שהקשה ע"ז הא כיון דאיכא למידרשא קרא כאידך תנא דכל היכיא דאיכא אסור מן התורה עקרינן לקרא ממשמעותי' ומפרשינן בענין דלא יעברו על האסור כדאיתא בזבחים דף צ"א גבי הא דמזלפין יין ע"ג האישים ולדעתי תמוה הא זה המצוה ושדת אותם בסיד נצטוו הם ע"י משה רבינו ריעיה וידעו דכך נצטוו לשוד בסיד ויפה כתב המעיל צדקה דל"ש להקשות מאסור מחיקת השם כיון דכן נצטוו בפירוש:

אמנם מתוספתא פ"ק דע"ז רשב"א אומר אם יאמרו לך ילדים בנה בית המקדש אל

תשמע להן ואם יאמרו לך זקנים סתור ביהמ"ק שמע להן מפני שבנין ילדים סתירה וסתירת זקנים בנין (ועי' נדרים דף מ' בפירש"י והוא מתוספתא הנ"ל) לכאורה נראה לפרש דקאי אבזה"ז אם יותן רשות לבנות ביהמ"ק אל תשמע להו דמ"ע דבנין ביהמ"ק הוא לבן דוד שיבוא במהרה כמש"כ רבינו בה' מלכים דהוא יבנה ביהמ"ק ואם יאמרו זקנים לסתור כגון ע"מ לתקן תשמע להן ואולם לפי מה שבארנו דאסור לנתוץ מזבח ע"מ לתקן וכדאיתא בספרי הנ"ל וכי ס"ד בנ"י נותצים מזבחותיהם מוכח דלסתור ע"מ לתקן ג"כ אסור נראה לפרש הא דיאמרו זקנים סתור ע"מ לתקן היינו אף דלאו שפיר עביד אפ"ה ישמע להן (ואולי ע"י פדי' שיפדו תחילה אבני עזרה כדאיתא לקמן דיש להם פדיון) ודו"ק:

שוב ראיתי בשו"ת תשב"ץ סי' ב' שכ' בפשיטות דנתיצת מזבח ע"מ לתקן שרי והביא ראי' דהא סתירת אבן מן ההיכל והעזרה ג"כ בלאו ואפ"ה התיר בבא בן בוטא להשיא עצה להורדוס למיסתרי להיכל ולבני' כדאיתא בב"ב וה"ה למחיקת השם שאם הוא מתכוין לתקן שמותר למחוק עכ"ד ונשמע מדבריו דלא כפמ"ג שהבין שגם המזבח סתר הורדוס ובטלה העבודה וע' בשו"ת חי יהודה סי' ע"ט שכ' בשם מהר"ל מפראג וז"ל אמרינן בספרי אמר רי"ש מניין המוחק אות אחת מן השם שעובר בל"ת שנאמר ואבדתם את שמם מן המקום ההוא ל"ת כן לה' אלקיכם וא"כ מנ"ה ללמוד לאסור לגרור דבר ממנו ואינו מחיקת השם שכגון הגורר בין שני אותיות או גורר נגיעת האות הנוגע למעלה דהא אין כאן מחיקת השם תדע דהא דכ' ואבדתם את שמם בוודאי אין פירושו שיאבד השם ולמחוק שם ע"ז דלא מצאנו מצוה זאת לאבד שם ע"ז וע"כ פי' כאשר יאבד את ע"ז ממקומו שעבדהו שם ע"ז בזה הוא מאביד שם ע"ז ועל הא מילתא קאי קרא ל"ת כן לד' אלקיכם שלא ימחוק את שמו והיינו כאשר מוחק אות אחת מן השם דבזה גרם מחיקת שמו ית' אבל למחוק ממנו דבר מה ואין השם נמחק לא והא דאמרינן הנותץ אבן א' מן ההיכל או מן העזרה שעובר בל"ת אע"ג שאין המזבח והעזרה בטל ל"ק דסוף סוף כיון שהוא נעשה על כל האבנים וגם אבן זה יחדו לו הוה בכלל לא תעשון כן ואיה"נ דוקא אבן אחד אבל אי גרר דבר מן האבן אינו עובר בל"ת דלא אמרו הנותץ דבר מן המזבח וא"כ מנ"ל לומר כן שאפי' אם מוחק דבר מה מן השם וודאי דבחנם לא יעשה דאסור משום דמכחש המצוה וכו' אבל שיהא לאו משום מחיקת השם לא עכ"ל נלמד מדבריו דל"ש לאסור במקצת אות משום ח"ש ובקסת הסופר בחקירה י"ב הביא בזה פלוגתת גדולי אחרונים יעוש"ה:

ואמנם בגוף הדבר פלוגתא הוא בתמורה דף כ"ג בהא דמפריש חטאת ואבד והפריש

אחרת תחתי' ולא הספיק להקריבה עד שנמצאת הראשונה ופליגי רבי ורבנן דלרבי אחד מהן קרב ושני' תמות ולרבנן אינה מתה ואר"ה א"ר הכל מודים שאם משך אחד והקריבה שהשני' מתה לא נחלקו אלא בבא לימלך דרבי סבר לא עשו תקנה בקדשים ואמרינן לו התכפר בשאינה אבודה ואבודה מתה ורבנן סברי עושין תקנה בקדשים ואמרינן התכפר באבודה ושאינה אבודה תרעה וכבר הקשו בחו"ס איך ס"ד דמאבדין קדשים בידים כיון שבידינו לתקן ותי' דמייריא שיש ריווח בדבר דאבודה כחושה ושאינה אבודה שמינה יעו"ש הרי דלרבנן אפי' בכהא"ג עשו תקנה בקדשים אף דל"ה דרך השחתה דהא שאינה אבודה שמינה והוה השחתה ע"ד לתקן לעשות הידור מצוה דהוא מה"ת דהא מחללין שבת להקריב את השמינה כדאיתא במנחות דף ס"ד אפ"ה ס"ל לרבנן דעשו תקנה בקדשים שלא להפסיד קדשים מוכח אף שלא בדרך השחתה אסור להפסיד את הקדשים:

והנה ביור"ד סי' כ"ח דשוחק דינר כדי לכסות בו שרי אם שוה לו האכילה כאותו דינר דאל"ה אסור משום ב"ת וקשה עכ"פ גם משום המצוה דכיסוי ג"כ ל"ה דרך השחתה א"כ ליכא ב"ת דכל דאין דרך השחתה ליכא ב"ת כמש"כ רבינו בה' מלכים ונראה דתליא בפלוגתא אי מצללה"נ דבוודאי אי מצלה"נ א"כ גם מצוה חשוב כהנאת הגוף ומותר להשחית עבור מצוה אבל אי מצללה"נ א"כ אסור להשחית כדי לקיים המצוה דלא שרי רק בשביל כבוד או לשמחה שהם הנאת הגוף אולם י"ל דבסי' תרנ"ו מבואר דלמצוה אין חייב ליתן יותר מחומש א"כ אם אין לו יותר מחמשה דינר א"ח במצות כסוי אבל אי האכילה שוה לו דינר אז שפיר שוחק ומכסה:

אולם במה שדרשי בספרי וכי ס"ד דישראל נותצין מזבחותיהם וקשה לי הא מזבח שנפגם כחגירת ציפורן פסול להקרבה ולענין נתיצת וביטול מזבח של ע"ז צריך שיהא כטפח א"כ נוכל לפרש כן כל דלד' אלקיכם לא תעשון דפסול המזבח להקריב בפגימת כל דהוא אבל כשהוא של ע"ז לא סגי בכ"ד וצריך לנתצה עד פגימת טפח וכהא"ג דרשו בירושלמי פ"ז דסנהדרין מ"ט דקאמר זובח לה טלה בעל מום חייב כהא דר' אהלא לא תעשון כן לד' אלקיכם כל דלד' אלקיכם לא תעשון דהיינו בעל מום דאסור להקריב לד' אפ"ה לא תעשון כן לע"ז ואם עבד חייב מיתה אך י"ל דספרי ס"ל כגמ' דע"ז דף מ"ט דיליף רי"ו מזובח לאלקי' יחרם דבעינן כעין פנים וזהו הוה כעין פנים כגון דוקין שבעין ועיין שם במראה הפנים:

והנה נראה להביא ראי' לדעת הר"י אסכנדרי לתקן שרי לנתץ ממשנה פ"ג דמידות דמלבנין את המזבח והקשה הרא"ש בפירושו למידות הא קמוסיף על הבנין ותי' דנקלף

את השיד והא הסיד שמלבנין בו בטל לגבי מזבח דאל"כ הא הוה חציצה ואין זורקין את הדם כדאמרינן בר"פ כיה"ד ואפ"ה רשאי אח"כ לגרור משום דכיון דמלבן מחדש הוה נתיצה כדי לתקן לכן שרי:

הלכה יח

א) **אין עושין כ"ש אלא מן המתכות**. והנה בפ"ח יור"ד סי' פ"ד הקשה דכאן פסק כמאן דדריש כללי ופרטי דלמ"ד דדריש ריבויי ומיעוטי אפי' של עץ כשר ובפ"ז מה' שבועות פסק כר"ע דדריש ריבוי ומיעוטי ומבואר שם דלהאי מ"ד דרשינן כה"ת כולה בריבוי ומיעוטי ונראה דהנה בהך דמנחות עושה תחילה כלל ופרט מה זהב מתכות ודבר חשוב אף כל מתכות ודבר חשוב לאפוקי של ברזל ומרבה כסף ואח"כ עושה כלל ופרט מה זהב מתכות אף כל מתכות אף של ברזל ומאן דדריש ריבוי ומיעוט רק ממעט הפחות יותר דהיינו של חרס ומרבה של עץ ולפי"ז י"ל לכן פסק רבינו בהא דדרשינן כללי ופרטי כיון דפסק כמ"ד מה הפרט מתכות אף כל מתכות ולא דריש מה פרט מתכות ודבר חשוב אף כל מתכות ודבר חשוב משום דכהא"ג באמת לית לי' כלל ופרט למעט רק דבר הדומה ממש בכל צד אבל כלל ופרט בדבר השוה בצד אחד שיהא של מתכות בהא שפיר יש לפסוק דדרשינן כללי ופרטי משום דאף ריבוי ומיעוטי נוכל לדרוש דאין ממעט רק מה שאין של מתכות ומרבה כל מילי דמתכות אף דבר שאין חשוב ורק שם בשבועות דאי נדרש כלל ופרטי ממעט כל מילי ואין מרבה רק הדומה ממש שם פסק רבינו דדרשינן ריבוי ומיעוטי אף אכתי קשה ל"ל כלל ופרט הא מוכח מדרשא דמכילתא לא תעשון אלקי כסף לפי שמצינו בכל כלי מקדש דכשר בשל כסף א"כ מוכח דכסף שרי וה"ה של מתכות דלאו דוקא של זהב ול"ל כלל ופרט אך הדבר ניחא דע"כ כונת המכילתא כסף דוקא דהרי חצוצרת פסול בשל מתכות כמש"כ רבינו בפ"ג מכהמ"ק וא"כ איך קאמר כל כלי מקדש וע"כ רק אשל כסף קאי דכשר בכל כלי מקדש א"כ צריך כלל ופרט להכשיר שאר מתכות:

והנה לכאורה יש להקשות אמאי לא נילף דשל עץ כשר מאביב של משה וכדאיתא בסוכה פ"ה ולא נדרש כלל ופרט אלא די"ל דלמ"ד עיקר שירה בפה אין לילף מאביב של משה ורבינו הא פסק בפ"ג מכהמ"ק דעיקר שירה בפה וגם דאמרינן שם דאין דנין אפשר משא"א ורבינו פסק בפי"ג מאי"ב דאין גר עד שימול ויטבול כרבי בכריתות דף ט' דלמ"ד דנין אפשר משא"א ס"ל דטבל ולא מל ה"ז גר כדאיתא ביבמות דף מ"ו (ועיין מנחות דף פ"ב) ובמה שכתבתי יש ליישב מה דהקשה בטה"ק במנחות שם דרב יוסף קאמר סמי דידך מקמי דידי דר"י בר"י מכשיר של עץ ויקשה אמאי סמי דילמא באמת

מכלל ופרט ידעינן מתכות והא דריבר"י מכשיר בשל עץ היינו מאביב דמשה כדקאמר רב יוסף גופי' בסוכה ולפמש"כ ניחא דא"כ כלל ופרט ל"ל דלכסף דכשר נוכל למילף מדהזהירה התורה בכרובים אלקי כסף לא תעשה כמכילתא הנ"ל ע"כ גם לרבנן כלל ופרט אתי לענין שאר מתכות וריבר"י מכשיר אף בשל עץ אבל אי כלל ופרט רק למתכות ודבר חשוב יקשה ל"ל הא ידעינן מכרובים והנה בכ"מ הקשה מ"ט פסק דלא כר"י בר"י דמכשיר כ"ש של עץ ואי דרבי פליג הא איתא שם ברייתא אחריתא דלרבי דוקא של כסף ובהא לית הלכתא כרבי ונראה לי דטעמו של רבינו דפסק כרבי דיליף לי' מהא דיומא דף ל"ז דריש גורל גורל ריבה כל דבר כשר לגורלות ופריך בגמ' פשיטא ומשני הו"א דומיא דציץ ולפי"ז י"ל דבשלמא אי כ"ש של מתכות א"כ הו"א זה ג"כ רק ממתכות כשר צריך קרא לרבויי דבכל מילי אבל אי כ"ש ג"כ של עץ כשר א"כ יקשה מה צריך קרא לרבויי דלא עדיף מכ"ש ונראה שמוכח כן מהא דיומא דף ל"ט אמר רבא האי קלפי עץ היתה ופריך בגמ' ולקדשה ומשני כ"ש אין עושין של עץ א"כ מוכח דלית הלכתא כר"י בר"י:

ב) **והנה** בהא דיליף במנחות דתורה חסה על ממונן של ישראל מוהשקית את בעירם קשה לי איך מוכח משם הא שם טעמא אחרינא איכא דאיכא צער בעלי חיים ע"כ נעשה נס גם לצורך בהמה והנה במג"א סי' קס"ז הביא דברי הס"ח דאף דלאכילה בהמה קודמת לשתי' אדם קודם מהא שאמרה רבקה שתה וגם גמליך אשקה וביד אפרים בשו"ע שם השיג אמאי לא הביא מקרא דוהשקית את העדה ואת בעירם להנ"ל ניחא דמשם אין מוכח דלא משום צבע"ח אמרה תורה להשקות את בעירם אלא מצד ממון ישראל דתורה גילתה דחסה על ממונן לכן נעשה הנס (דמשום הבהמה לא הי' נעשה נס עיין אוה"ח הקדוש פ' חוקת) וא"כ בוודאי הם קודמין לבהמתן אולם יש לומר דאפ"ה יש להוכיח דבשתי' אדם קודם דהא יש לתמוה באמת מנ"ל לגמ' דמשום דתורה חסה דילמא משום צבע"ח כנ"ל אך הדבר ניחא דהנה בוודאי גם אם לא אמרה תורה והשקית את בעירם הי' משקין את בעירם ממה שהי' נשאר מים אחר ששתו ישראל דהכי ישתו שלא ישארו טיפה וכיון שאדם קודם לשתי' ישתו הם ואח"כ ישקו בעירם ומה הי' צריך תורה לאמר להם שישקו את בעירם אלא ש"מ דתורה חסה על ממונן והבטיחן השם ית' שמיד יהא מים רבים כל כך עד שבהמתן ישתו עמהם וזה מצד דתורה חסה על ממונן של ישראל ויעשה נס גם לצורך ממונם ועשו"ת כ"ס סי' ל"ב:

הלכה יט

א) **העשירו עושין אותן של זהב וכו'**. וקשה לי דביומא דף ל"ט פריך אגורלות דליעבדן של כסף ושל זהב ומשני התורה חסה על ממונן של ישראל א"כ מוכח דאין מחויבין לעשות משל כסף וזהב ועוד קשה לי דרש"י פי' התורה חסה על ממונן של ישראל מקרא דופינו את הבית ובנובי"ת סי' ק"ס הקשה סתירה ממנחות דף ע"ו דיליף זאת מקרא דוהשקית את בעירם ותי' דמופינו יליף דאפי' אממון יחיד התורה חסה ולכן בהאי דיומא דקאי איחיד אכה"ג דליעבדה של כסף ע"כ מייתיא מקרא זה דאפי' איחיד חסה התורה לכש"כ בשל ציבור דחסה תורה כדמוכח מהא דוהשקית וא"כ קשה על רבנו שכ' דאם העשירו אפי' שפודין עושין של זהב אולם יש לומר דבוודאי במידי דהוא צריך להיות של מתכות בהא החיוב לעשות של כסף או זהב כל שהעשירו אבל במידי דכשר משל עץ אין חייב להעשותן של כסף מטעם דתורה חסה ואולם קשה לי אפירש"י דנקט דרשא דופינו את הבית הא זה רק לר"מ במס' נגעים דסובר דרק כלי חרס צריך לפנות דאין לו טהרה במקוה אבל לת"ק דבכל כלים צריך לפנות א"כ אין הטעם משום דתורה חסה דהא אפשר בטהרה במקוה וע"כ דלהאי מ"ד ילפינן כן מקרא דוהשקית את בעירם ומשום הא לא מוכח אלא בשל ציבור כמש"כ הנוב"י אבל בשל יחיד לא נשמע דלת"ק ג"כ אמרינן תורה חסה (ועמש"כ בה' כלי המקדש):

ב) **והנה** בח"ס בחי' חולין דף י' הקשה בהא דיליף חזקה מנגע דמנ"ל דילמא אייריא בישראל עומד בפנים ורואה שלא נחסר הנגע בשלמא לרבנן דסברי דתורה הקפידה לפנות כל כלים אף דאפשר בטבילה א"כ גם אגברא בוודאי קפיד קרא שלא יעמוד בפנים לאפושי טומאה אבל לר"מ דסובר דרק אכ"ח קאי משום דתורה חסה דא"א בטבילה אבל גברא דאפשר בטבילה אין קפיד' אם יעמוד בפנים א"כ מנ"ל דאזלינן בתר חזקה ולפי"ז צריכין אנו לומר דר"מ באמת רק מהלמ"ס נפקא לי' דאזלינן בתר חזקה ושמעתין אזלא כרבנן דר"מ וא"כ בוודאי יקשה מנ"ל דתורה חסה בשל יחיד:

אולם לדעתי נראה ליישב קו' ח"ס על נכון דהנה בח"ס שם הביא דעת האחרונים שהוכיח משמעתין דאזלינן בתר חזקה אפי' באיכא לברורי דהא משמע כשיוצא דרך אחוריו ומביט תמיד בנגע ליכא למיחוש למידי א"כ הוא גופי' קשיא מ"ט לא יצא דרך אחוריו לברר הדבר אע"כ באיכא לברורי אזלינן בתר חזקה וח"ס דחי דילמא קפיד קרא איציאה דרך פניו דכל דיני נגעים גזה"כ הוא ורחמנא קפיד משום איזה טעם שיצא דרך פניו לא דרך אחוריו אמנם לענ"ד נראה דשפיר הוכיחו דאף היכיא דאיכא לברורי מהני חזקה דהנה לכאורה קשה אף לרבנן דסברי דצריך לפנות כל הכלים שלא יטמאו וה"ה

דאיכא קפידא בגברא שלא לאפושי טומאה וצריכין לצאת מהבית בשעת הסגר אכתי תקשי דנוקי ישראל בהדי כהן והישראל יוצא דרך אחוריו דבוודאי רק שייך לומר דתורה קפדה איציאה דרך פניו בכהן המסגיר אבל אם ישראל אחר נכנס עמו ויוצא דרך אחוריו ורואה שאין נגע חסר כלום בוודאי מהני ומנ"ל דאזלינן בתר חזקה אע"כ דאף היכיא דאיכא לברורי אזלינן בתר חזקה ומהא"ט צוה תורה שיצא כהן דרך פניו כדי להורות לנו דאזלינן בתר חזקה אף באיכא לברורי וא"כ ל"ש לומר דישראל יכנס עמו ויוצא דרך אחוריו דהא גם בכהן הי' שרי דרך אחוריו אבל תורה לא הצריכה זה משום דאזלינן בתר חזקה אף באיכא לברורי א"כ ממילא א"צ להעמיד שם ישראל גם לר"מ דאדרבה מדלא הצריכה תורה להעמיד שם ישראל מוכח דמהני חזקה באיכא לברורי ונתיישב קו' ח"ס דמצי אתיא שמעתין שפיר גם אליבא דר"מ:

אולם לכאורה קשה לזה מדברי תוס' דהוקשו ל"ל קרא דאזלינן בת"ר רובא עדיף מחזקה והנה זה יתכן אי אמרינן בחזקה ג"כ אף באיכא לברורי אבל אי אמרינן דבאיכא לברורי ל"א בתר חזקה א"כ ל"ק קו' תוס' דנילף רוב מחזקה דא"כ גם רוב ל"מ באיכא לברורי והא בשמעתין מוכח דרצה לילף דאזלינן בת"ר אף באיכא לברורי לבדוק אחר י"ח טריפות דא"צ לבדוק ולפי"ז מוכח דתוס' סברי דחזקה ל"מ באיכא לברורי א"כ הדרה קו' ח"ס לדוכתי' יעמוד ישראל אחר אצלו אולם נראה לתרץ דהא ל"ח איכא רורי דבאמת הקשה בשערי תורה איך ע"א הכהן נאמן נגד חזקה דחזקת הבית טהור אך הא לק"מ דהא בעה"ב אומר כנגע נראה לי בבית ומי לא עסקינן דגם בעה"ב יודע שיעור הגריס א"כ יצא הבית מחזקתיו לפי"ז ניחא דאי נאמר דאין כהן יכול להסגיר רק במעמד ישראל א"כ הוה ע"א נגד חזקת הבית ואיך נאמנו הכהן לסמוך עליו להסגיר הבית ואף דנאמר דכאן לא בא להעיד נגד חזקה דהרי איתרע שהכהן ראה שיש כשיעור א"כ עכ"פ אין נאמן רק מכח נאמנת העד אחד א"כ זה ל"ח אפשר לברר דגם בהבירור צריך לסמוך על חזקה דע"א נאמן באיסורין משום דיש לו חזקת כשרות כהא"ג ל"ח אפשר לברר אך יש לדחות יקח עמו אדון הבית ואדם נאמן על שלו לכן הנכון בזה דכמו שצריך לומר כנגע נראה לי בבית אם גם יקח עמו ישראל לא יכול לומר רק כנגע נראה לי בבית לא להחליט שיש כאן שיעור נגע דא"כ מטמאתו ע"י ישראל ואין בעינן שיוחלט שהבית טמא ע"י כהן וא"כ ל"ח זאת כאיכא לברורי ע"כ שפיר אזלינן בתר חזקה דאי הכהן לא יסגיר אותו רק ע"י ישראל א"כ אין הבית נסגר ע"י כהן רק ע"י ישראל:

אולם י"ל להנ"ל לא מוכח דסברי תוס' דבחזקה מהני אף באיכא לברורי דהנה הב"י והמג"א סי' תל"ז כתבו דהא דקיימ"ל דאזלינן בת"ר וא"צ לבדוק אחר חי' טריפות וביור"ד

סי' א' פסקינן אם השוחט לפנינו אף דרוב מצוין אצל שחיטה מומחין הן אפ"ה צריך לבדוק וכן בבדיקת חמץ אם הבע"ה בעיר צריך לשאול ותי' דשם הוה נגד חזקת אסור אבל בבדיקת חי' טריפות מעולם לא הי' לו חזקת טרפה וא"כ לפי"ז כאן דהוה חזקת טהרה להבית ע"כ ל"א בתר חקזה באיכא לברורי וכהא"ג ברוב ג"כ היכיא דהוה נגד חזקת אסור בעינן לברורי א"כ שפיר נוכל לילף מחזקה דאזלינן בת"ר היכיא דליכא לברורי דבאיכא לברורי והוה נגד חזקה ל"א בת"ר ג"כ אולם לפמש"כ המג"א סי' ח' דמינה נשמע דגם בחזקה לבדה שאין כנגד חזקה צריך לברר משא"כ בטריפות דרוב בהמות כשרין ל"ב לברורי דכמו דל"א בת"ר באיכא לברורי היכיא דהוה נגד חזקת איסור ממילא נשמע בחזקה לבדה ג"כ ל"א בתרה באיכא לברורי וכמש"כ הח"ס בהג"ה סי' ח' א"כ הדרה קו' לדוכתי' מאי הקשו תוס' דנילף רוב מחזקה דהא בחזקה לבדה ג"כ צריך לברורי ולא ניכל לילף רובא מחזקה אע"כ דסברי דגם חזקה מהני באיכא לברורי:

ג') **והנה** בנדרים דף נ"ו איתא ומניין שאם הלך לביתו והסגיר או שעמד תחת המשקוף והסגיר שהסגירו מוסגר ת"ל והסגיר את הבית מ"מ והנה לכאורה תמוה כיון דפריך מניין שהלך לביתו והסגיר שהסגרו מוסגר ע"כ דאיכא סברא לומר דלא מהני ההסגר בהא דהוה חזקה במקום דאיכא לברורי א"כ לפי"ז בעמד תחת המשקוף והסגיר אדרבא מסתברא דהסגרו הסגר דהא מתברר לו עד רגע האחרונה וא"צ לסמוך על החזקה דנהי דאזלינן בתר חזקה אבל כיון דאיכא לברורי לסגור מיד בצאתו פשיטא דעדיף וא"כ פשיטא דהסגרו הסגר וא"כ איך נקטו ללמוד מחד קרא ומדרשא חדא תרי מילתא המתנגדים מהיפוך להיפך ולכן אמינא לישב לפמש"כ הדמ"ר סי' קי"ח דכל ס"ס דאיכא לברורי דל"א בתר ס"ס היינו באיכא לברורי כל השני ספיקות אבל בספק אחד א"י לברורי א"צ לברר כלל והנה בתוס' דף י' הקשה הא הוה ס"ט ברה"י ונראה לישב דהא בכהן תליא מילתא א"כ צריכין אנו לדון איך יטמאנו הכהן פן נחסר הנגע וע"כ מטעם חזקה שלא נחסר הנגע ואנו דנין רק על הכהן א"כ לפי"ז אם באמת דעת הכהן להסגיר רק מספק טומאה להחמיר לא משום חזקה אז כשעומד תחת המשקוף הוה צריך להסגיר אבל כיון דבאמת מסיק בגמ' דא"צ להיות תחת המשקוף דאפי' בביתו יכול להסגיר ע"כ משום חזקה לא משום ס"ט להחמיר א"כ מיושב קו' התוס' על נכון כשעומד מעתה י"ל דיש סברא לומר דלא מהני תחת המשקוף ומסגיר דבזה גלי דעתי' דמה שמטמא הבית הוא מפני דבס' אזיל להחמיר לא מטעם וודאי מכח חזקה ואנן בעינן הסגר שיטמאהו הכהן בתורת וודאי קמ"ל דעומד תחת המשקוף וסוגר ג"כ מהני מהא"ט גופי' דבשלמא לחוש פן נחסר מיד ליכא לברורי לכן אזלינן בתר חזקה אבל כשיצא לחוץ כיון דאיכא

לברורי להסגיר מיד ולא לסמוך על החזקה א"כ שפיר מסגירו על סמך החזקה דליכא למימר שמא נחסר בפנים דע"ז איכא חזקה אבל כשיצא מתחת המשקוף אין לסמוך לכתחילה להסגיר כיון דהי' אפשר לברורי להסגיר מיד ל"א בתר חזקה אמנם כשהלך לביתו והסגיר ג"כ הסגרו הסגר מטעם חזקה אף דאיכא לברורי ל"א בתר חזקה כיון דליכא לברורי כל הספק דהא אף בעומד תחת המשקוף ומסגיר אתה צריך לסמוך על החזקה פן נחסר מיד וא"צ הסגר דמשום ס"ט ברה"י אין לכהן להסגיר (דהא אי לא יטמאנו הכהן אין כאן טומאה דבכהן תליא מילתא) ולכן בדיעבד אם הסגיר בביתו וסמך דעתו על החזקה שפיר הסגרו הסגר מעתה ק"ל דהכי קאמר מניין שאם עמד תחת המשקוף והסגיר שהסגרו הסגר שלכאורה הו"א דאין הסגרו הסגר דנראה דדעת הכהן רק לטמאו מספק (דס"ט ברה"י להחמיר) ואנן בענין שיהא הסגרו בתורת וודאי מכח החזקה לא בתורת ספק וכן להיפך אם הלך לביתו והסגיר לא יהא הסגרו הסגר דל"מ חזקה היכיא דאיכא לברורי וא"כ ע"כ דלי דעתי' דמטמא אותו ג"כ מטעם ספק טומאה ברה"י (דהא מטעם חזקה לא הוה מצי להסגרן דל"מ החזקה היכיא דאיכא לברורי) א"כ מהא"ט לא יהא מהני הסגרו וא"כ א"ש דנקטו תרי מילתא מחדא דרשא דהו"א בין שמסגירו תחת המשקוף בין שמסגירו בביתו מוכח דדעת הכהן רק לטמאהו מספק (דס"ט ברה"י להחמיר) וזה לא מהני דבעינן הסגר בתורת וודאי לא בתורת ספק קמ"ל דהסגרו הסגר בתרווייהו מדרשא חדא מדכ' והסגיר את הבית והיינו דבתרווייהו הוה הסגר מטעם חזקה דבעומד תחת המשקוף ומסגיר הוא מטעם חזקה שלא נחסר מיד דליכא לברורי אי נחסר מיד אבל לצאת מתחת המשקוף ולהסגיר לא סמך דעתו כיון דאיכא לברורי צריך לברורי להסגיר מיד כשיצא מן הבית בעודו עומד תחת המשקוף וזה לכתחלה אמנם כשיצא לביתו והסגיר מהני הסגרו ג"כ מטעם דדעת הכהן להסגיר בכח וודאי משום חזקה דלא נחסר דא"ל דהא איכא לברורי ל"א בתר חזקה כיון דלא יכול לברורי כל הספק שפיר סמך הכהן אחזקה להסגיר בתורת וודאי מכח חזקה דמהני חזקה דאיכא לברורי היכא דא"א לברר כל הספק ודו"ק:

ד') **עושין** של זהב וכו'. הנה בס"ח סי' תתע"ח כ' וז"ל כתיב חשתי ולא התמהמתי לא יעכב אדם את המצוה בעבור זה שאמרה תורה ואנוהו התנאה לפניו במצות וכו' שלא יאמר אדם שיש לו ליקנות טלית אמתין עד שיבוא לידי טלית יפה מאוד אלא יקנה מיד אעפ"י שאינו יפה כ"כ וכן עיר שאין בה ס"ת ויש שם סופר שיודע לכתוב אבל אינו יודע לכתוב כ"כ יפה ומהודר כסופר אחר שלא בא כ"כ בקרוב זמן מוטב שיכתוב אות המצוי מיד ע"ז נאמר חשתי ולא התמהמתי עכ"ל והנה מדברי הגמ' ראי' לדבריו דיקשה למה

צריך לעשות של כסף ואח"כ של זהב ואמאי הא נוכל להמתין עד שיכול לעשות של זהב מוכח דאין להמתין כדי לעשות מצוה מן המובחר והנה בבינת אדם הקשה עליו ממש"כ בשו"ע סי' תכ"ו דברי תה"ד שהביא ראי' מיבמות דף ל"ט דדוקא ממדיה"י לא ממתינים אבל ממקום קרוב ממתינים כדי לעשות מן המובחר ונראה לתרץ דשם שאני דהוה גרעין בקיום המצוה דמצוה בגדול אבל משום הידור מצוה לא מאחרין שום מצוה: **אמנם** במג"א סי' כ"ה הביא ראי' דשהוי מצוה לא משהינן ואולם יש לתמוה דהא שם אי נמתין על הגדול יפסיד הקטן המצוה לגמרי לכן לא משהינן בשלמא לתה"ד דנשמע דאף כהא"ג שאפשר שיתבטל המצוה ממנו אפ"ה ממתינין כיון דעכ"פ עיקר המצוה יתקיים בדידה ע"ד המובחר דהא המצוה מוטלת גם עלי' ואצלה יתקיים מצוה מן המובחר (כמש"כ הפנ"י כתובות דף מ' דמצות יבום גם על האשה) אבל לדעת המג"א לא יתכן זה משום די"ל דאף דלגבי דידה יתקיים מצוה מן המובחר אבל לגבי דידי' הא יתבטל לגמרי המצוה לכן שיהוי מצוה לא משהינן עוד הביא הב"א ראי' מהא דאיתא בת"כ אקרא דואם לא תשיג ידו לשתי תורים וכו' והביא עשירית האיפה כו' אומר חביבה מצוה בשעתה שמיד הוא מביא ואין ממתינים לו עד שיעשיר ויביא כשבה ר"א אומר חביבה וכו' שמיד בערכין מביא סלע ואין ממתינים לו עד שיעשיר ויביא חמשים סלעים ר"ש אומר חביבה וכו' שהקטר חלבים כשרים כל הלילה ודוחין השבת בשעתו ואין ממתינים להם שיקרבו עד מצ"ש והנה כבר תמהו עליו מה ראי' מה מצוה מן המובחר איכא דקרבן עני עשירות האיפה הוא חביבה כלפי שמיא כקרבן פרים ואלים וכן איתא בשבועות דף ט"ז דפריך מי איכא חשיבותא כלפי שמיא והתניא אחד המרבה ואחד הממעט אולם לפי דברי רבינו פה נשמע דחייב האדם כשהעשיר להוסיף ולהביא של זהב א"כ דומיא דהכא נמי בקרבן עני כיון דאפשר לו להביא קרבן עשיר לאח"ז אם יעשה מלאכה וירויח אפ"ה אמרינן שיביא עכשיו כדאיתא בתוספתא בפ"ב דערכין ר"א אומר הי' חייב עולה ויורד אין אומרים לו לך לוה או לך עשה מלאכה והביא קרבן עשיר אלא מוטב שיביא קרבן עני עכשיו ולא יביא קרבן עשיר לאח"ז (ועיין ר"פ הכותב בוצינא טב מקרי עפירש"י שם) ע"כ דחביבה מצוה בשעתה כמש"כ המג"א והא דבשביעית אמרינן מי איכא חשיבותא קמי' שמיא הנה כבר עמד ע"ז בריטב"א הא בעלמא אמרינן מצא אחרת נאה הימנה יביא אחרת נאה הימנה ותי' דאפ"ה אין מדרך הכתוב להתפאר בזה ובפ"ז מאימ"ז הארכתי בזה:

והנה כן איתא במס' מדות פ"ד מ"א שכל הבית טוח זהב חוץ מאחורי הדלתות וכ' ברע"ב לפי שלא הי' נראה והביא בה"ג על המשניות בשם הגר"א שלמד מזה דזה אלי ואנוהו

אינו רק בדבר שנראה אבל במדרש שה"ש ע"פ עמודיו עשה כסף דאמר ר"י על המשנה הלז הדא דתימא בבנין שני אבל בנין הראשון אפי' אחורי הדלתות הי' טוח זהב אך בתוס' מנחות דף ל"ב ד"ה הא כ' דזה אלי ואנוהו ל"ש בפנים אבל במרדכי סוף ה"ק והובא בד"מ בסי' ל"ב כ' שזה אלי ואנוהו מצוה מבחוץ וכש"כ מבפנים שהרי המקדש הי' פנימי זהב טהור והנה ברמ"א סי' קמ"ז כתב דיתן צד המשי לצד הספר לגלול וכ' המג"א מעיל העליון צריך ליתן צד המשי לחוץ כמו בארון שהי' זהב מבפנים וזהב מבחוץ כדאיתא ביומא דף ע"ב ג' ארונות עשה בצלאל:

הלכה כ

א) **אין עושין כל הכלים וכו'**. והוא ממכילתא מזבח אבנים תעשה לי לשמי וכן הוא בתוספתא פ"ב דמגילה ואיתא שם ואם נעשין מתחלתן להדיוט אין עושין לגבוה והנה יש לתמוה בזה טובא כיון שאמר שאם נעשו להדיוט אין עושין לגבוה א"כ כש"כ כלי שנשתמש להדיוט דפסיל לגבוה כדאיתא במנחות דף כ"ב א"כ נעשה קו"ח בנשתמש בכלי גבוה להדיוט דיפסול לגבוה כדאיתא בירושלמי פ"ב דסנהדרין גבי אבישלום דכלי מלך שנשתמש להדיוט נאסרו מקו"ח דכלי הדיוט אסור למלך וכבר הקשה כן בפרד"ר והנה בח"ס סי' מ"א תי' דרק בנשתמש ברשות עושין קו"ח אבל הדיוט דעלמא שנשתמש בשל מלך בעודו ברשות מלך לא נאסר דא"א דשא"ש וא"כ בכ"ש דאין יוצא לחולין ע"י מעילה תמיד הוא ברשות גבוה כדאיתא במעילה דיש מועל אחר מועל בכ"ש ואולם אכתי לא הועיל א"כ למ"ד דאין מא"מ בכ"ש א"כ אטו לדידי' נאמר דכלי גבוה שנשתמש בו ויוצא לחולין ע"י מעילה דיש מא"מ בכ"ש ואולם אכתי לא הועיל א"כ למ"ד דאין מא"מ בכ"ש א"כ אטו לדידי' נאמר דכלי גבוה שנשתמש בו הדיוט ויוצא לחולין ע"י מעילה שיהא אסור לגבוה (וכן יקשה לפמש"כ הריטב"א בקידושין דף נ"ד בבגב"ה אין בהן מא"מ א"כ נאמר דיהא אסור לגבוה שנשתמש בו הדיוט) אמנם לדעתי אין אנו צריכין לדברי ח"ס בזה דתליא או יש מא"מ בכ"ש דתיפוק לי' דבמזיד אין מעילה ובשוגג ל"ש כלל הקו"ח דהא כלי הדיוט שאסור לגבוה ל"ש בשימוש בשוגג וגם אין סברא כלל לומר דאם שימוש בשוגג אפי' בכלי מלך שיהא אסור למלך אבל עכ"פ בגבוה וודאי ל"ש דיאסר ורק שייך לומר דיאסר בקו"ח כששימש במזיד והא במזיד אין יוצא מידי מעילה א"כ א"א דשא"ש אולם לפי דעת תוס' שם בקידושין דלר"מ בכ"ש אפי' במזיד דמתחלל אפ"ה יש מא"מ כמש"כ המקנה דבכ"ש שייך הקו"ח לאחרים מביא לידי מעילה לעצמן לא כש"כ ועוד דמה שעומד לשמש לציבור פשיטא דלא עדיף מגזילה דעלמא דל"ש שמתחלל ע"י גזילה דלא קנה רק ביאוש וש"ר אנו צריכין לדברי הח"ס בזה דיש מועל

אחר מועל בכ"ש אפי' לר"מ אבל לדידן במזיד ליכא מעילה וא"כ לא קשיא מה שהקשיתי להאי מ"ד דסובר אין מועל אחר מועל די"ל דהוא סובר דלא כר"מ דאין מעילה כלל במזיד וכאן במזיד אייריא כנ"ל ולר"מ דסובר במזיד מתחלל הנה הוא יסבור דבכ"ש יש מא"מ וא"ש דברי ח"ס (ורק לפמש"כ הרשב"א דבבגכ"ה אין מא"מ א"כ כש"כ דלר"מ בבגכ"ה במזיד אין מא"מ ולכן צריך לומר כן דבוודאי בבגכ"ה של אחרים של ציבור ל"ש לומר דבמזיד מתחלל כסברת מקנה הנ"ל אבל בבגכ"ה שלו שייך לומר דנתחלל לר"מ במזיד ובכהא"ג נוכל לומר שוב כסברת ריטב"א דאף דהוה כ"ש מתחלל דאין עומד לשרת למזבח ואולם בלא"ה לריטב"א דסובר דאין בגכ"ה עומד לשרת ל"ש כלל הקו"ח לאסור לגבוה ע"י שימוש הדיוט לגבוה דאין זה בכלל משתמש לגבוה אך יש להשיב הא צריך בגכ"ה למסור לציבור) כמבואר ב"ה כהמ"ק עכ"פ דברי ח"ס נכונים ע"ד שפירשתי אולם קשה לי לפי דרכו של ח"ס קו' גדולה דהרי בקידושין אמרינן בגכ"ה נתנה ליהנות בהן וא"כ רשאי להשתמש בו להדיוט ולגבוה ויקשה דנעשה קו"ח דהא בגדי כהונה שנעבד להדיוט פשיטא פסול לעבוד בהן לגבוה א"כ כמו כן נימא בשימוש כבר לגבוה שיהא נאסר לגבוה כשנשתמש בו הדיוט דל"ש לומר משום דלא ברשות עביד וא"א דשא"ש דהא בגכ"ה נתנה ליהנות בהן ועושין ברשות וצ"ע הן אמת מרש"י קידושין משמע דאף בנתנה ליהנות בהן היינו אם שגג והשתמש בו דלא מעל אבל לא דיהא רשאי להשתמש בו להדיוט אבל מדברי רבינו פ"ח מכתמ"ק משמע דלובשין כל היום בגדי כהונה שאין בהן כלאים ובמקנה קידושין הוסיף להוכיח דמותר להשתמש בהן לגמרי מהא דבלשאצר נענש על ששימש בכ"ש ולא נענש אמאי דלבש בגכ"ה וע"כ יען שניתן ליהנות בהן ולהשתמש להדיוט וא"כ יהא אסור אח"כ לגבוה מכח קו"ח (ועיין במקנה שנתן שם עוד טעם שנענש על כ"ש ולא על בגכ"ה משום דבגכ"ה נתחללו ע"י פריצים כמו שאר הקדש אבל בכ"ש אין מתחללין והוכיח מזה כשיטת הריטב"א) ולכאורה אפשר לישב דסברת הח"ס כך דוקא שם דאבשלום קנה בכיבוש מלחמה דברשות הוה קנין גמור לכן נאסר דיצא מרשות מלך אבל בכ"ש אין יוצא לחולין ע"י ששימש בו ול"ש שיש בהן קנין וא"כ ל"ק מבגכ"ה דשם נשאר של הקדש לכן אין נאסרין:

אולם לדעתי קו' הפרד"ר לעולם עומדת דהנה הפרד"ר שהקשה מכח קו"ח דירושלמי וע"ז עולה יפה תירצו של ח"ס אבל אני הקשתי באופן אחר עפ"י גמ' דסוטה דף מ"ו קדשים דלא מיפסל בהו עבודה מהאי נפקא מהתם נפקא ומשני אי מהתם הו"א שעבד בהן עבודת היתר אבל עבודת איסור ליתסרו צריכה ופריך הא נמי מיד בן נכר תקריבו נפקא איצטרך דהו"א דאם עבד בהן כשהן קדשים ליתסרו צריכ' הרי דיותר יש לאסור

כשנעבד בהן כשהן קדשים וטעמא נראה לי משום דאין בעלי חיים נאסרים כדאיתא קידושין דף נ"ח ובמג"א סי' קמ"ז הקשה דלמה לא נאסר בהמה להקרבה כשנעבד בהן להדיוט וכתב דלמזבח שאני דאין נאסרין ותמוה שלא הביא גמ' דסוטה הנ"ל דמבואר דאין בע"ח נאסרין ע"י מלאכה וא"כ עכ"פ יקשה א"כ בכלים דשל הדיוט פסול לגבוה קו"ח כלי גבוה שיפסול ע"י שימוש הדיוט ובהא אין עולה תירוצו של ח"ס משום דשלא ברשות דהרי חזינן בהך דסוטה דיותר יש לפסול כשכבר הוא קודש ול"א דאין אוסר שלא ברשות (ובאמת תמוה על בעח"ס זצ"ל שלא הרגיש דגמ' הנ"ל סתירה לדבריו) לכן אומר לישב דהנה בפרד"ר הקשה עוד לשיטת רבינו דסובר אף בעשה להדיוט פסול לגבוה הא הזמנה לאו מילתא הוא ובמ"ח ח"ר הקשה עוד דלא מצינו הזמנה להדיוט דהזמנה רק שייך לדבר קודש לא לדבר חול ולי נראה בזה דבר חדש דהנה בפ"ז מה' אלו כתב רבינו אין עושין בית תבנית היכל הטעם בארתי להלן בפ"ז משום שלא נשתמש בשרבטו של מלך והנה זה פשיטא דלאו דוקא בית תבנית היכל אלא תבנית כל הכלים אסור לעשות ככלי המקדש והקשה תוס' יומא דף נ"ד א"כ לא יעשה אדם שום כלי אכילה ושתי' ושולחן שיאכל עליו כיון שהי' כדמותו במקדש ותי' שמותר אם אין מכוין לעשותן כמדת ארכן ורחבן וא"כ לפי"ז אני אומר כשעושה כלי הקודש כמידתן צריך שיהא לשם הקודש דאל"ה הא עושה איסור שעושה כמתכונתן לצורך הדיוט א"כ ע"כ רק שרי אם עושין לשמן ומהא"ט כתבה תורה מזבח אדמה תעשה לי וכן ועשו לי מקדש ועשו לי שולחן ודרשו במכילתא לי לשמי הכונה רק לשמי אתה רשאי לעשות בצורה ובמידה זו אבל לא להדיוט וראי' לזה מקטורת דאסור ג"כ לעשות כמתכונתם לכן צריך שיה' מעשי' בקודש ומשל הקדש כמבואר בפ"ב מכהמ"ק וא"כ לפי"ז דברי רבינו כמין חומר אין עושין כל הכלים מתחילתן אלא לשם הקודש דהיינו שיהא אותן הכלים שצריך למקדש במידתן ובצורתן אלא לשם הקודש כיון שאסור לעשות כן להדיוט ולכן אם נעשו מתחילתן להדיוט א"כ נעשה בפסול ולכן אין עושין לגבוה דבעינן עשי' לשמן דאז נעשה ברשות אבל אם נעשו להדיוט הרי נעשו באיסור ובפסול (ועיין שו"ת בית אפרים סי' י' שהבאתי לעיל):

ב') **ובזה** אור לנו להבין דברי רבינו שכ' עוד וכלי גבוה עד שלא נשתמש בהן גבוה רשאי להשתמש בהן הדיוט ומשנשתמש בהן אסורים להדיוט ודברים אלו תמוהים הם דממנ"פ יקשה בלא נשתמש בהן להקדש למה יקרא אותו של גבוה דבמה נעשין כלי גבוה ואם נשתמש בהן הרי אמרת לא ישתמש בו הדיוט וכן מה קאמר אם נשתמש בהן גבוה אסורין להדיוט פשיטא הא אפי' מעלין בהן ועוד הא כל הקדש באמירה

מתקדש ואפי' קודם שנשתמש בהן אסורים להדיוט להשתמש בהן וכבר עמד ע"ז במ"ח וכן אדאמ"ו הגזצ"ל בספרו שבי"ד או"ח וביור"ד בכללים ואמנם לפי האמור ניחא הכל דלעולם אייריא קודם שנשתמש בהן וקודם שהקדישן בקדושת פה והא דנקרא כלי גבוה הכונה כלים המיוחדים לגבוה במידתן וארכן שאסור לעשותן כמותן להדיוט רשאי להשתמש בהן הדיוט דרק לעשות לצרכי הדיוט בקביעות אסור אבל רשאי להשתמש בהן דלא אסרה התורה השתמשות אלא העשי' לכן כשנעשה לגבוה מותר להדיוט להשתמש בהן וכן כשעשה מנורה בצורת מנורה ליתנה למקדש רשאי להשתמש בהן הדיוט אמנם משנשתמש בהן לגבוה אסור אף שלא הקדישן בקדושת פה וא"ל הא כ"ש עבודתן מחנכתן ונעשין קודש כמש"כ רבינו בפ"א מכהמ"ק י"ל דהנה ביומא דף ל"ט דפריך ולקדשן ומשני אין עושין כ"ש של עץ והקשו בתוי"ש הא רק עבודתן מחנכתן והגרלה לאו עבודה הוא ותי' דנראין כאלו עושין כ"ש של עץ ובריטב"א תי' כיון דעבודתן אינה אלא בהגרלה זו הוא עבודתן ובה נתקדשו דקרינן בהו וכלי הקודש אשר ישרתו בהן ובשי"צ הוסיף עוד ראי' לזה מירושלמי פ"ב דיומא דקאמר בשעת תשמישן משמע תשמיש בעלמא המיוחד להן אף דלאו עבודה הוא וכן סכין של שחיטה דלאו עבודה הוא וא"כ אף אי לא מקדשי לי' ג"כ נאמר דנעשה כ"ש ע"י מעשה הגרלה אף דלאו עבודה הוא ויקשה הא אין עושין כ"ש של עץ אע"כ מוכח רק אם קדשי לי' תחילה קדושת פה אז אי משתמש בי' נעשה כ"ש לענין דמועלין בו אבל אי לא אקדשי קדושת פה אף דמשתמש בו לגבוה עדין חול הוא ואין מועלין בו וכן מסתבר דהא דכ"ש עבודתן מחנכתן הוא משום דאמרינן קו"ח אחרים מביא לידי מעילה הוא עצמו לא כש"כ כדאיתא במעילה דף י"ט דאמרינן כאחד הם קדושים ומקדשין וכדאיתא בירושלמי פ"ג דיומא ומגילה והרי גם כ"ש אין יכול לקדש את הקרבן רק אם הקדישו תחילה קדושת פה כדדרשינן בתו"כ פ' ויקרא כי יקריב מכם קרבן שצריך שיקדישנו תחילה וה"ה דל"ש בו מעילה כמש"כ הרא"ש נדרים דף י"ב ורמב"ן ב"ב דף ע"ט א"כ ה"ה דקדושת עצמו בא רק אם הקדיש תחילה קדושת פה וא"כ י"ל דנהי דמעילה ליכא דאינו קדוש אפ"ה אסור להשתמש בו להדיוט כיון שנשתמש בו לגבוה ומשכחת לי' שהשתמש בכלים בדבר שא"צ כ"ש (כש"כ דא"ש לדעת התוי"ש דאין מתחנך ומתקדש בדבר שאין עבודה כמו הגרלה ולפי"ז ה"ה בשחיטה דלאו עבודה או לטהרת מצורע ומי סוטה לא נתקדשו בהן קדושת כ"ש וליכא מעילה אבל להשתמש בו להדיוט איכא איסורא עכ"פ) וכן משכחת עוד לפי מה דקיימ"ל אין כ"ש מקדשין אלא הראוי להן לא יבש הלח ולא הלח היבש עפ"ג מפהמ"ק וא"כ ה"ה דאין מתקדש ונעשה כ"ש רק בעבודתן הראוי להן אבל איסורא י"ל דאיכא

דעכ"פ נשתמש בהן לגבוה ואסור להשתמש להדיוט ובזה יש לישב גם קו' הפרד"כ ממנחות דף כ"ב דבעינן עצים שלא נשתמש בהן הדיוט ופריך מכלי הבקר דלקח דוד ומשני בחדתי ולרבינו הא אפי' לא נשתמש בהן להדיוט רק נעשו להדיוט פסולים לגבוה ולפמש"כ ניחא דרבינו כתב כן רק בכלים שעושה בצורת כלי גבוה כמתכונתן דאסור להדיוט ואין שרי אלא בעשאן לצורך גבוה לכן בעינן שיעשן לשם גבוה ולפי"ז י"ל איה"נ בעצים שעשאן בכמותן וצורתן ומידתן וגזרי עצים שהן אמה על אמה כמש"כ רבינו בפ"ה מאימ"ז שצריך שיהא נעשה לשם גבוה ובעשאן להדיוט במידה זו פסול דאין לשמה אבל בלקח כלי הבקר שהוא כלי הדיוט שאין דוגמתן בכלי המקדש אם אח"כ עשאן כמידתן לצורך עצי מערכה י"ל דשרי להדיוט ולפי"ז יש לומר דבפשיטות לק"מ כיון דשני גזרי עצים בעינן הא שווין במידתן אמה על אמה א"כ ע"כ תיקנן דוד לעשותן כצורתן א"כ אז בעשי' זו הכינן לגבוה וכלן כשרים לגבוה דעתה הוא שעשאן לגבוה מתחלתן אבל אי הוי ישינים שהשתמש בהן כבר להדיוט פסולין להקדש אף שתיקנן לשם כך דאז בעינן פנים חדשות כגון ע"י התכה דבתיקנן כ"ד אין להם דין חדשים מעתה הדרן לדמעיקרא לישב קו' הפרד"ר דכשנעשה קו"ח דאם נשתמש בהן להדיוט יהא נפסל לגבוה מקו"ח דירושלמי דלפמש"כ ניחא דבעשה להדיוט פסול משום דאין לשמה אבל בעשה לגבוה לא מיפסל בשימוש הדיוט דכיון דכבר נעשה לשמה לא מיפסל עוד לגבוה דבשלמא אי הפסול מצד השימוש שייך לעשות קו"ח כמו שהבאתי מהך דסוטה אבל כיון דאין הפסול מצד השימוש עצמו אלא משום דלא נעשה לשמה א"כ בנעשה לשמה לגבוה תו ליכא למיפסל ע"י שימוש להדיוט (ועמש"כ בפ"ג מאימ"ז):

והנה ראיתי לגאון בעל מ"ח שכ' דאם נשתמש תשמיש גבוה הכונה תשמיש חמורה אסור להשתמש להדיוט אפי' לקדושה קלה ולדעתי ז"א דהנה בתוי"ש יומא שם הקשה לרב יודא דמצלה"נ א"כ כיון שעושה של קודש א"כ אסור לעשות בו מצוה שיכול לעשות בשל חול דהגרלה לאו עבודה הוא ותי' כיון שכבוד המצוה יכול לעשות בשל קודש וביאר בשי"צ כונה דצורך עבודה הוה עכ"פ ודמי להא דאמרינן ביומא בכה"ג קורא בבגכ"ה דצורך עבודה ולי נראה שכונה דהא דמצלה"נ רק מצוה שמוטל עליו אבל כיון שאין זאת לחיוב רק לכבוד המצוה שרי ליהנות עכ"פ מוכח דרשאי להשתמש בשל קודש לצורך מצוה שקלה מהקדושה וכן מוכח ממש"כ רבינו בפ"א מכהמ"ק דרביעית חצי לוג שהי' במקדש היו מודדין מים למי סוטה ולטהרת מצורע ולא מפני מעשים אלו נתקדשו אלא מפני המלאכות של מקדש הרי שלך לפניך אך דעבודת אלו קדושתן קלה דא"צ כ"ש אפ"ה רשאין להשתמש בהן לקדושת הקלות:

ג') **עוד** יש ליישב דברי רבינו במש"כ כלי הקודש שלא נשתמש לגבוה מותר להשתמש בהן להדיוט דהנה איתא בקידושין דבגכ"ה ניתן ליהנות בהן ולכן אין מועלין ואמנם מבואר שם דזה רק לר"מ דסובר בשוגג לא קידש אבל לר"י דסובר קידש ע"כ דמתחלל ל"א דנתנה ליהנות בהן כיון דע"כ הותר הנאה במקצת משום דלא נתנה למלאכי השרת אלא דסובר דעכ"פ מעילה יש בהוציא ומעתה כן אני אומר בכל כ"ש סובר רבינו דבוודאי בהוציא יש מעילה אבל לשמש בהן הדיוט קודם שנשתמש בהן גבוה שרי והטעם נ"ל כיון דלא נתחנך עדיין א"כ יש אחרי' קדושה לכן רשאי להשתמש בה אבל אחר שנתקדשה בה לגבוה אפי' שימוש להדיוט אסור דמועלין אפי' בשימוש לבד ועוד יש ליתן טעם לשבח דבפנ"י הקשה לא לימעול בכל מעות לשכה יען דנתנה ליהנות בהן בבגכ"ה והנה ע"כ לומר דלענין זה ל"ש לומר דלא יהא מעילה כלל יען דעומד גם לבגכ"ה אבל הא יש סברא שפיר לומר דרק להוציא יש מעילה אבל להשתמש בהן באמת שרי קודם שנתחנך דבאמת גם במעות לשכה מותר להשתמש כגון לשקול בהם משקולת מה"ט שכ' הפנ"י (אך בתוס' דף נ"ה מבואר דאסור ליקח למשקולת ערפ"ב דשבת) וזה כונת רבינו דמותר להשתמש בו אבל פשיטא דאסור להוציא ואם הוציא מעל והנה הי' אפשר לומר עוד דרבינו דנקט כלי גבוה הכונה באמת על בגכ"ה דלקושטא רשאי להשתמש בהן ויסבור רבינו דנתנה ליהנות וכמש"כ בפ"ו דמעילה וגם אין מועלין בו היינו יען דהותר להנאה דלמילתא בו כל היום אין בו מעילה אבל אסור בשימוש להדיוט לצורכו כל זה אחר שנשתמש ונתחנך לעבודה אבל קודם שנתחנך מותר להשתמש אפי' לצרכי הדיוט או י"ל עד"ז דהנה בפ"ח מכהמ"ק מבואר דבמדינה לא ניתן ליהנות והיינו מדרבנן אבל קודם שנשתמש מותר במדינה וכמש"כ תוס' יומא דף ס"ט ולפי"ז הכונה כלי גבוה בגכ"ה להשתמש בהן קודם שנשתמש לגבוה ואפי' במדינה אבל אחר שנשתמש לגבוה אסור להשתמש בהן במדינה ומה דנקט כלי גבוה נראה משום דבריטב"א שם כתב דבגכ"ה ל"ה כ"ש ולכן קראם רבינו כלי גבוה כיון דל"ה כ"ש ממש ויש להוסיף עוד לפמש"כ במקנה לפרש דברי רבינו ב"ה מעילה דכ' דבגכ"ה נתנה ליהנות בהן וקשה עליו דזה כר"מ ותי' דלכו"ע נתנה ליהנות בהן ורק בהוציאה פליגי דמעל ונתחלל ורבינו סובר דבגכ"ה כ"ש א"כ ל"ש מעילה לצאת לחולין דיש מא"מ ולענין הנאה נתנה ליהנות בהן עד"ז י"ל גם כאן דרשאי להשתמש בהן דנתנה ליהנות אבל בהוציא מעל אבל אחר שנשתמש בו אסור לגבוה אף דנתנה ליהנות היינו שלא עבר באיסור מעילה אבל אסור להשתמש וכשיטת רשי' בקידושין דנתנה ליהנות רק לענין דיעבד דליכא מעילה אבל אסור לכתחלה ואף דרבינו בפ"ח מכהמ"ק כ' דמותר

כל היום י"ל היינו במקדש אבל לא במדינה אבל מעילה אפי' במדינה ליכא וכל זה אחר שנשתמש אבל קודם שנשתמש מותר במדינה כל הנאות אולם בה' מעילה בארתי לישב מה שהקשה המקנה כיון דרשאין ליהנות בהן לכתחלה למה במזיד חילל ובארתי שם דהא דניתן ליהנות רק שייך אחר חינוך אבל קודם שנתחנך אין ניתן ליהנות לכתחלה רק מעילה ליכא א"כ נסתר זה דאין אמרינן כאשר בארנו פה דקודם חינוך רשאי להשתמש להדיוט א"כ למה במזיד חילל אך בכל זה י"ל דזה רק לענין שימוש אבל בהוציא שייך לומר דמעל במזיד ונתחלל:

והנה י"ל עוד עד"א לפמש"כ הרפד"ר דרוש כ"ה דמהאי דע"ז דף נ"ב גבי אבני מזבח ששקצו אנשי יון מוכח דקודם שנשתמש בהן שייך באו פריצים וחללוהו כמו בכסף וזהב בירושלים ורשאי להשתמש בהן הדיוט אבל אחר שנשתמש בהן באבני מזבח אסור להשתמש בהן דלאו אורח ארעא א"כ י"ל זהו גופי' כונת רבינו קודם שנשתמש בהן לגבוה מותר להשתמש בהן אחר שנפדה אבל אחר שנשתמש בהן לגבוה אסור להשתמש בו אפי' אם נפדה כבר משום דלאו אורח ארעא להשתמש בהן להדיוט והנה אמת נכון הדבר:

והנה בספר פרי האדמה כתב לישב דדוקא בעצים שאינן עשוין להתשמש כי אם לשריפה והני דעשייתם ותיקונם להדיוט כל זמן שלא נשתמשו מותרים כיון דלמזבח א"צ תיקון כלל כ"א לשריפה אותו תיקון כמאן דליתא אבל כלים דצריכין תיקון כיון שתיקנם להדיוט אסורי דאין זה הזמנה לבד כי אם עשי' בידים ע"י תיקון אפי' לא נשתמש בהן אסור לגבוה ו' ובספר מחכם ספרדי מודעי כתב לישב דבעצים שאינן אלא תשמישי והכשר מצוה לא בעינן הזמנה אבל בכ"ש דהוה גוף קדושה ובגוף קדושה הזמנה מילתא כמש"כ הנמ"י בסנהדרין ב"פ נגמר הדין לכן צריך הזמנה והא דכ' רבינו אבנים וקורות משמע דחל קדושה עלייהו היינו שהגזברים נתנו ממעות הקדש חל עליהן קדושת גבוה וא"י לשנותן וכיון דצריכין הזמנה ס"ל שפיר כיון דנעשה להדיוט אין עושין לגבוה אלא דחזר והקשה א"כ כיון שנעשו לגבוה והוזמן לגבוה א"כ איך אומר דעד שלא נשתמשו לגבוה רשאי להשתמש בו הדיוט הא חייב במעילה ולכן העלה דבאמת אין משום הזמנה צריך שיעשה לשם גבוה אלא משום דבעינן לשמה כדאיתא בירושלמי ביומא ובמגילה לכן שפיר יכולין להשתמש בהן הדיוט דלא נאסרה בהזמנה דהא דבעינן עשי' לשם גבוה רק כדי שיהא לשמה וכמו שהבאתי להלן דברי הירושלמי:

ד') **עוד** נראה ליישב קו' פרד"ר דנעשה קו"ח אם מחשבה פוסל לגבוה כש"כ כלי גבוה שיחדו לשמש להדיוט יפסול לגבוה ונראה דבריש זבחים איתא דר"א סובר קו"ח אם

שחט לשם חולין פסול והקשה בה"ז גם לרבנן שייך האי קו"ח ותי' בטה"ק דלרבנן ל"ש האי קו"ח דסברי דדוקא משום חולין פסול דהוה מתעסק אבל בלשם חולין כשר כיון דשם חולין אין יכול לחול לעקור שם קדשים שהי' עליו כמו דסברי דאין מחיצות לתנור משום כיון דע"י מחיצה נתהוה אויר חדש נהי דעכ"פ אויר תנור אין כאן כיון שחלקו במחיצות אפ"ה אין מציל דאין כאן אויר חדש ורק לר"א דסובר דמחיצה יש לכלי חרס א"כ סובר אף דלא נתהוה אויר חדש כיון שעכ"פ אין כאן אויר תנור מציל לכן גם בלשם חולין אף דשם חולין לא מצי לחול עכ"פ שם קדשים ג"כ ליכא ולכן שפיר שייך קו"ח ממשום חולין יעוש"ה ומעתה אומר כיון דלרבנן ל"א קו"ח דיפסול לשם חולין דלא מצי לחול למיעקר שם קדשים ה"ה כאן ל"ש לילף בקו"ח לפסול בכלי גבוה בהזמנתן להדיוט דהיינו דומיא דהתם ע"י שם חולין להפקיע שם קדושה אבל קודם שיחדן לגבוה שפיר מצי לחול הזמנתן לשם הדיוט שלא יחול עליו שם גבוה והנה אמת נכון הדבר אמנם אמה שהקשה הפרד"ר עוד דנאמר קו"ח לפסול בנשתמש בה הדיוט בקו"ח כלי הדיוט שנשתמש הדיוט אסור לגבוה קו"ח לכלי גבוה שנשתמש בה הדיוט שיפסול לגבוה כדאמרינן בירושלמי לענין נשי מלך שנאסרו ע"י אבישלום ונראה ליישב דהנה רבינו בה' מעילה פ"ו כתב דכלי תשמיש יש בהן מועל אחר מועל והחילוק בין כ"ש לכלי תשמיש עיין משל"מ שם שביאר אעפ"י תוס' קידושין דף נ"ה בידע שהוא אין שלו רק רצה להשתמש בו יש מא"מ אבל בידע שאין שלו ונתכוין לגוזלה או שנתנה לחבירו והוציאה מרשות הקדש אין בהן מא"מ דיש כאן הוצאה מרשות לרשות אבל בכ"ש אפי' נתנה לחבירו ודעתו הי' להוציאו מרשות לרשות יש בהן מא"מ אבל רק מדרבנן כדאיתא במנחות דף ק"א ולפי"ז י"ל גם בכלי גבוה שנשתמש בה הדיוט דנשאר בקדושתו וכן לא נאסר דא"א דשא"ש אבל אם הוציאה דנתכוין להוציא מרשות לרשות דמה"ת אין בהן מא"מ ויצא לחולין א"כ נאסר לגבוה שפיר דשוב הוה כמו כלי הדיוט שנשתמש בה הדיוט וא"כ ל"ק מירושלמי דאבשלום לקחם לפלגשי אביו ונתכוין לקנאם בתורת כיבוש מלחמה א"כ זהו דומה להוציא כ"ש מרשות דשפיר נאסר אם נשתמש בהן להדיוט ה"נ כיון שדעתו הי' לקנותם בתורת כיבוש מלחמה ע"כ שפיר הוה ככלי הדיוט דנאסרו למלך וא"כ ניחא דגם כאן ג"כ רק שייך לעשותו קו"ח לאסור לגבוה אם דעתו הי' להוציאם מרשות החדש ונשתמש בהן דאז באמת נאסור לגבוה דהא שיצאו מרשות הקדש הוה ככלי הדיוט מתחלה דפסולין לגבוה אבל אם לא נתכוין להוציאם מרשות לרשות רק להשתמש בהן בלבד ע"ז ל"ש קו"ח שיאסרו לגבוה דא"א דשא"ש

ובנשי דוד המלך ג"כ אי לאו דהי' דעתו לקנאם בכיבוש מלחמה ל"ה נאסרו הנשים משום שנשתמש בהן הדיוט ודו"ק:

ה') **כלי גבוה קודם שנשתמש לגבוה ישתמש בהן הדיוט**. והנה יש להקשות דהנה זה שכ' רבינו כלי גבוה לכאורה לא ידענו מה הוא כיון שלא נשתמש לגבוה במה הוה כלי גבוה וצריך לומר דהכונה כלי גבוה שנעשה להשתמש לגבוה דצריך לעשותן מתחילת עשייתן להקדש וכמש"כ לעיל וא"כ יקשה הא רבינו פ"ד מאמ"ז כתב אף דאין הקדש לע"ז אפ"ה כשהקצה אותם ע"י מעשה אסור וכן איתא בע"ז דף מ"ז אם תחילת חציבתן לע"ז אסור אפי' לא נעבד מעולם כמש"כ תוס' שם וא"כ כש"כ הקדש דקדוש באמירה לבד כש"כ אם תחילת חציבתן ועשייתן להקדש א"כ אמאי ישתמשו לגבוה ולכאורה י"ל דהנה בירושלמי פ"ג דמגילה איתא כדברי רבינו דבעיא כ"ש מיד הן קדושן או בשעת תשמיש ומשני בשעת תשמישן הרי דקודם תשמישן אין קדוש ושרי להדיוט וא"ל דכונת ירושלמי גם דאין קדוש קדה"ג אלא בשעת תשמישן אבל עכ"פ קדוש קדושת דמים ואסור להשתמש להדיוט וא"כ אכתי אמאי מותר להשתמש להדיוט די"ל דמירושלמי אין ראי' דקאי לענין קדה"ג (עתוס' קידושין דף נ"ד שכ' כן בבגכ"ה דקודם שנתחללו לעבודה ל"ה קדה"ג אלא קדושת דמים) אבל לענין קדושת דמים בוודאי ל"ש דיהא נאסר ע"י חציבתן לבד כ"ז שלא נתחנכו לעבודה דרק לענין קדה"ג שייך לומר דיהא נאסר מיד בשעת חציבתן כיון שהוכן לכך משעת חציבה ולזה שפיר הוכחנו מירושלמי דעכ"פ קודם שנתחנך לעבודה אין נאסרת בחציבתן וע"כ משום כיון דיש לה גבול אחרינא דהיינו משיחה או חינוך לעבודה לא מיתסר בחציבתן לבד כדאמרינן כהא"ג בקידושין דף נ"ג לענין ע"ע דהתם יש לה גבול אחרינא ועמש"כ להלן עוד מזה בארוכה:

אם נעשו מתחילתן להדיוט אין עושין לגבוה. הנה במנחות דף כ"ב יליף כן דמה מזבח שלא נשתמש הדיוט אף כל שלא נשתמש בהן הדיוט והנה מזבח עצמו לכאורה לא ידענו ונראה הטעם לפמש"כ לעיל דין י"ד שמביאין למזבח ממקום ניכר שאין לעבודה או מים גדול וכ' הה"מ הטעם שמא נגע בהן ברזל וכיון שכן ע"כ הי' מזבח אבנים שלא נשתמש בהן הדיוט ועוד י"ל דהנה הא שחופרין אחר בתולת קרקע הוא משום דמההר א"א ליקח שמא נעבדו והרי בגמ' פליגי באבני הר שנעבדו ונדלדלו אי כשרין למזבח וע"כ לקחו מבתולת קרקע שידוע שלא נעבדו וא"כ ממילא הויין אבנים שלא נשתמשו בהן הדיוט (עמש"כ בפ"ו מאימ"ז בארוכה):

אמנם קשיא לי מהא דאיתא במכות דף ז' דדרוש מה חציבת עצים רשות יצא האב המכה את בנו ופריך בגמ' דילמא דמצוה כגון דסוכה ודמערכה ומשני דחציבה עצמה אינה

מצוה דאי מצא חטוב אינו חוטב וקשה לי כיון דעצי מערכה בעינן שלא יהא חטוב להדיוט א"כ נצטרך שיהא חטוב לגבוה ג"כ כדאמרינן הכא דבעינן שיעשה לשם קודש ונראה דעצי מערכה ל"ב חציבתן לשמה יען דהוה רק מכשירי קרבן כדאיתא יומא דף מ"ט ולא נפסלו רק בנשתמש להדיוט:

ו) **כלים** שנעשים להדיוט אין עושין לגבוה וכו'. הנה הר"מ הראה מקומו לתוספתא אמנם הוא גם ירושלמי פ"ד דיומא ופ"ג דמגילה ומשם בארה לישב דברי רבינו שהקשה עליו המשל"מ דהא קיימ"ל הזמנה לאו מילתא הוא וגם דקשה הא להדיוט ל"ש הזמנה אבל מדברי הירושלמי יתבאר הכל על נכון דהנה ז"ל הירושלמי דתני עוד לעבדו לשם קמיע מותר ליכתוב עליו מזוזה רשב"ג אוסר ואיתא עוד שם ארי' וכו' מין מה דתנו אבני קודש צריכין שתהא חציבתן לשם קודש ובקודש יחצבו בגדי קודש צריך שתהא אריגתן לשם קודש ובקודש יארגו וא"ר חנינא בשם ר' יוסי במחלוקת הדא אמרה אפי' לגבוה פליגי דתניא העושה כלי לגבוה עד שלא נשתמש בו גבוה מותר להשתמש בו הדיוט ר"ח בשם ר' יוסי במחלוקת והנה המלחמות בפ"ק דסוכה הביא דברי הירושלמי הנ"ל וז"ל הנה זאת ראי' מפורשת דבעור של כתיבה עצמו נחלקו ולרבנן ל"ב לשמה מוכח דל"א דבגוף קדושה כעור ס"ת מודו רבנן דהזמנה מילתא הוא (וכונתו להשיג בזה על בעהמ"א דסובר דבגוף קדושה לכו"ע הזמנה מילתא כאשר יבואר) וכן מוכח עוד דסבירא להו כיון דהזל"מ שכ' דל"ב לשמה בשל גבוה דלא כרשב"ג והיינו כדאביי דאמר תנאי הוא מ"מ למדנו פלוגתא דרשב"ג ורבנן דכל דבר שבקדושה כגון של כתיבה תפילין ומזוזות ובגדי כהונה ואבני מזבח ובכיוצא בהן דבכולן לרשב"ג צריכין לשמן ולרבנן הזל"מ ולא מיתפסא בקדושה וא"צ לשמן עד שיפרט לך הכתוב כגון עשיית ציצית וכן ס"ת והנה לבאר דבר זה הנה אני צריך להביא השקליא וטריא דבסנהדרין דף מ"ח פליגא אביי ורבא אי הזמנה מילתא דרבא ס"ל הזל"מ ואביי ס"ל דהזמ"מ לענין אורג בגד למת (ועניין זה בארתי בארוכה בפ"ד מאימ"ז) ומייתי עלה כתנאי דתנא ציפן זהב או שתלה עליהן עור בהמה טמאה פסולה וכ' בחיה"ר פירש"י דת"ק דקאמר שעבדן שלא לשמן כשרים אתיא כרבא דאמר הזמנה לאו מילתא הוא דעיבוד עור לשמו אינו אלא מטעם שיתקדש העור בהזמנה קודם ששימשו בו בקדושה ולרבא הזל"מ נמצא עיבוד העור לשמו בטל מעיקרא ולפיכך אם לא עיבדו לשמן כשרים ורשב"ג דאמר פסולות עד שיעבדם לשמן ס"ל כאביי דאמר הזמנה מילתא הוא ואפשר לקדשו בהזמנה קודם שישתמשו בו בקדושה ולפיכך צריך עיבוד לשמו כדי שיתקדש לכך לאביי הזמנה דאית בי' מעשה טוי לאורג בגד למת והקשה ע"ז הא קיימ"ל כרבא וקיימ"ל כת"ק ולא כרשב"ג

ואיך קיימ"ל כשמואל בפרק התכלת דבעי בציצית טוי' לשמה ואמרינן התם דשמואל כרשב"ג ואיך נימא בעינן בתפילין עיבוד לשמו ועוד קשה דאמרינן בגיטין דף נ"ד אם אמר ס"ת שכתבתי לפלוני גוילין שלו לא עבדתי לשמן אלמא בעי ס"ת עיבוד לשמו ואמאי הא קיימ"ל כרבא דהזל"מ וא"א למיקדשה עד דלישתמש בי' אבל בעל המאור פי' דת"ק דל"ב עיבוד לשמה ס"ל כאביי דאמר הזמנה מילתא וכיון דבהזמנה גרידתא אפשר למקדשינהו לא בעינן עיבוד לשמו כדי לקדשו ורשב"ג דאמר עד שיעבד לשמו ס"ל כרבא דאמר הזמנה לאו מילתא הוא ולפיכך צריך עיבוד לשמו כדי לקדשו דבהזמנה גרידתא לא מיקדשא אע"ג דרבא ס"ל אפי' באורג בגד למת דאיכא מעשה לאו מילתא הוא אפשר מתוך שהרצועות עצמן הן דבר קדושה משום שין של תפילין ואינן תשמישי קדושה נאסרת ע"י הזמנה במעשה וכתב בחי' הר"ן דהא לא מיחוור דאי מפני שהן עצמן קדושה אמרינן דהזמנה מילתא מידי דהוה לעגלה ערופה דהוא גופי' קדושה א"כ אפי' במעשה כ"ד נמי לסגי דהא ירידתה לנחל איתן אסרתן וכן נמי קציצת העורן חתיכתו אעפ"י שלא עבדו לשמו לסגי בהכי ולא יהא צריך עיבוד לשמו דהא איכא מעשה כ"ד ועוד קשה לפירושו דלרבנן כי היכיא דל"ב עיבוד לשמו בתפילין ה"נ אית לן למימר דל"ב בס"ת דבהזמנה גרידתא מיקדשא ואנן לא אשכחן פלוגתא בס"ת דלכו"ע בעינן עיבוד לשמו אלא די"ל דמיתורא דקרא דכ' וכתבו לכם נפקא עיבוד לשמו אלא שיקשה דאין דעת בעהמ"א כן שהוא כ' דרבנן לא פליגי אלא ברצועות אבל בקלף של תפילין מודו דצריך עיבוד לשמו ואמאי הא ליכא קרא בתפילין דליבעי לשמו וא"כ אי הזמנה מילתא לת"ק בהזמנה גרידתא סגיא בכל מילי עכ"ד החיה"ר והנה על דברי המאור אלו סובב הולך גם דברי הרמב"ן מלחמות שהבאתי ושמוכח מירושלמי דלא כבעהמ"א ולי נראה לישב על נכון דברי בעהמ"א ותחילה נדבר על מה שהשיג עוד במלחמות על גוף הסברא של בעהמ"א דבגוף קדושה הזמנה מילתא והשיג עליו המלחמות דמנ"ל הא דמע"ע אין ללמוד כיון דליכא גז"ש דכ' במת שם שם ויליף מגז"ש מע"ע וזה ל"ש בגוף קדושה דהא במת גופי' ל"ש להזמינה ולמימר דלמדו בגז"ש מע"ע דמת גופי' נאסר בהזמנה דבוודאי ל"ש לומר דיאסר האדם בהנאה בהזמנה קודם שמת משום דלכשימות יהא אסור בהנאה וא"כ מנ"ל דבגוף קדושה הזמנה מילתא הוא ונראה לישב דהנה איתא שם האורג בגד למת אביי אמר אסור הז"מ הוא ורבא אמר הזמנה ל"מ הוא מ"ט דאביי יליף שם שם מע"ע מה ע"ע בהזמנה מתסר דקיימ"ל ירידתה לנחל איתן אוסרתן ורבא גמר שם שם מעכו"ם מה עכו"ם לא מיתסר בהזמנה כדיליף בע"ז דף נ"א מאשר עבדו שם הגוים (והנה רש"י פי' בהזמנה לא מיתסרא להדיוט דתניא בע"ז האומר בית זה

לע"ז מותר שאין הקדש לע"ז משמע דלפירש"י רק להדיוט שרי אבל מדברי רבינו פ"ד מאומ"ז שכ' דמוקצה שהקצהו לע"ז לא נאסר עד שיגוזזו אבל בדברים לא נאסר דאין הקדש לעכו"ם עכ"ל הרי דאין נאסר אפי' לגבוה וכ' בכ"מ שהיינו מהך ברייתא דבית זה לע"ז שור זה לע"ז מותר דס"ל דאף לגבוה לא נאסר אולם משמע מדברי רבנו דע"י מעשה נאסר בהזמנה וקשה לי דהא בשמעתין מוכח דלרבא דהזמנה ל"מ לא נאסר אף ע"י מעשה כמש"כ בחיה"ר וא"כ יקשה דלמה כתב דע"י מעשה נאסר בהקצאתו לעכו"ם ויבואר להלן) ופריך ורבא מ"ט גמר מע"ע אמר לך משמשין ממשמשין גמרינן לאפוקי ע"ע דהוא גופי' קדושה ואביי מ"ט לא יליף מע"ז אמר לך מידי דאורחי' ממידי דאורחי' גמרינן לאפוקי ע"ז דלאו אורחי' ופירש"י כיון דאסורי' לעבוד לא מיתסרא תשמיש דידי' בהנאה בהזמנה דילמא מהדרו בהו ולא משמשי בהו ע"ז ויש להבין מ"ט דאביי דיליף מע"ע הא שם הוא גופי' קדושה וכן לרבא מ"ט יליף מע"ז הא שם לאו אורחי' והנה תוס' ד"ה מ"ט לא גמר מע"ע כתבו תימא כי גמר נמי מע"ע הא אמר רי"ו בחולין דף פ"ב עריפתה אוסרתה ורבא הא פסק כרי"ו (והנה בפנ"י קידושין דף נ"ז כתב לישב דהא איכא ר' ינאי רבו דרי"ו דסובר כר"ל דמחיים נאסרה לכן פסק כר"ל אולם כבר הרגיש במחה"ש סי' מ"ב דרבא גופי' הא קאמר בכריתות דף כ"ד ע"ע לאחר עריפתה נאסרה ודייק מדקתני נמצא ההורג תצא ותרעה בעדר ואי ס"ד דמחיים נאסרה אמאי תצא ותרעה בעדר וא"כ תקשי שפיר מאי פריך לרבא דנילף מע"ע הא לדידי' ע"ע אין נאסרת מחיים) ועוד יקשה דהנה כיון דרבא סובר כרי"ו וכדאיתא להדיא בכריתות דס"ל דלאחר עריפתה נאסרת א"כ אמאי משני לי' דבאמת בע"ע אין נאסרת מחיים ונראה לישב דהנה בהא דע"ע נאסרת מחיים יש לנו ב' דרשות חדא דכפרה כתיב בה כקדשים דאסורה בהנאה מחיים וכיון דיש לה גבול אחרת אין נאסרה אלא משעת יריד‍תה לנחל או דילפינן מציפורי מצורע דנאסרת מחיים כדאיתא בקידושין דף נ"ח יעוש"ה בתוס' אמנם בירושלמי דסוטה ילפינן לה מקרא דכתיב והורידו דנשמע דמנחל איתן נאסרה וכמו שהעלה בפנ"י בקידושין כיון דכתיב וערפו שם ודרשינן שם תהא קבורתה יפורש הקרא הכי והורידו אותו לנחל איתן וערפו שם דנשמע מזה משעת יריד‍ה נאסרה עד תקבר שם והנה אי ע"ע נאסרה מחיים יען דכפרה כתיב בה כקדשים א"כ אין ללמוד מזה דנאסרה בהזמנה כמו כל שאר קדשים דנאסרה ע"י הזמנת פה ובאמת הוה לן לאסור מיד משעת לקיחה והזמנתה בפה אלא כיון דאית לה גבול אחר אמרינן דאין נאסרה משעת הזמנתה בפה דעכ"פ לא דמיא לגמרי להקדש כיון שאין קדושה למזבח כדפירש"י רק כיון דדמיא לקדשים נאסרת בהזמנתה בפה כמו קדשים דנאסרת בהזמנתה לבד בלי

שום מעשה וכל איסור הקדשו משום הזמנתו לגבוה והנה הא דקאמר דכפרה כתיב בה כקדשים פירש"י דקדשים אסורים בהנאה דהא מועלין בהן וע"ז הקשה בפירש"י הא איכא למיפרך אי מה קודש תופס דמיו ויוצא לחולין אלא דאין משיבין על ההקש וכתב במהרש"ל ובפנ"י שכונת רש"י כיון דאשכחן דאיסור מעילה בקדשי מזבח לאו משום חומר איה"נ הוא דהא כל איסור הנאה אין לה פדיון והני תפסי דמיהן ויוצאין לחולין אע"כ דאיסור מעילה אינו אלא מגזה"כ ולאו משום איה"נ ע"ז מסיק שפיר דאפ"ה אין משיבין על ההקש אך אכתי קשה דהרי בגמ' פריך וע"ע גופי' מאימתי ופירש"י מאימתי נאסרת הואיל ואין דמיהן קדושים לאו קדשי מזבח ולאו קדבדבה"ב אלא הוא עצמה לערופה ולכאורה פלא מה זה קושיא כיון דילפינן מדכ' בה כפרה דיהא כהקדש א"כ מהיכי תיתי לנו לחלק והא גוף האיה"נ לא ידעינן רק מהיקש ואין היקש למחצה לכן לענ"ד נראה לפרש דקושית הגמ' באמת הוא כקושית רש"י וכפי מה שפירש בו הפנ"י דל"ד להקדש דקדוש או קדושת מזבח או לבדה"ב אבל ע"ע דל"ש בי' קדושה דהיא גופי' לערופה א"כ אין לילף מהקדש דשם אין נאסרת משום איה"נ אלא ע"י הקדושה אבל כאן דליכא אלא איה"נ א"כ מנ"ל למילף מהקדש דאסור בהנאה מחיים דנהי דלענין גוף האיסור שפיר ילפינן משום דאין משיבין על ההיקש אבל מנ"ל דנאסר משעת לקיחה כהקדש כיון דל"ד כלל להקדש ל"ש אין היקש למחצה (כמש"כ תוס' סברא זו היכיא דאין הנושאים שווים ל"ש אין היקש ואין גז"ש למחצה ועטו"א ריש חגיגה) וע"ז משני דמשעת ירידתה לנחל איתן דאז התחלת מעשה העריפ' לכן שפיר מצינן למילף מהקדש דתיאסר מחיים משעת התחלת מעשה העריפה (ועיין בשו"ת מטיב גיטין הנדפס בס' ים התלמוד) אך אכתי תקשי דנהי דאין משיבין על ההיקש הנה כל זה שייך אי הילפותא לענין זה דאסור בהנאה שפיר ילפינן כמו הקדש אסור בהנאה אף זה אסור בהנאה והאיה"נ ע"כ מחיים משעת התחלת מעשה העריפה אבל לפי שמעתין דסנהדרין דמוכח דהא דע"ע אסור בהנאה מחיים היינו משום הזמנה לעריפה א"כ יקשה איך יליף איסור זה שיהא אסור מחיים מהקדש דמה ענין זה להקדש דכאן רק משום הזמנתו לאיסה"נ אבל הקדש איהו גופי' האיסור הנאה לא בתורת הזמנה לדבר אחר ובשלמא הא דילפינן איה"נ בע"ע מהקדש ניחא משום דלאחר עריפה האיסור משום שנערפה זהו שפיר מצינן למילף מהקדש אבל האיסור דמחיים כיון שאין אלא בתורת הזמנה אין זה שום דמיון כלל להקדש דשם גוף איה"נ מחיים כיון דהוקדש לגבוה וזכה בו רשות גבוה דאמירה לגבוה כמסירה להדיוט דמי לכן גם מחיים חלה האיסור אבל כאן שבאנו לאסור רק מטעם הזמנה א"כ לא דמי כלל להקדש ול"ש אין היקש למחצה איך הדבר ניחא דהנה

בת"כ דריש דכי יקריב קרבן לד' דקודם הקרבה יהא קרבן וביאר אדאמו"ו הגזצ"ל בספר שבי"ד סי' תרמ"ט וכן בכללי הפלאה חיור"ד משום דהו"א דא"צ כלל להקדיש תחילה הקרבן לגבוה דהא סכין הוה כ"ש וכלי שרת מקדש לזה גלי קרא יקריב קרבן דכשבא לשחוט לשם קרבן צריך שיהא כבר קדוש בקדושת פה לקרבן לד' ובארתי בפ"א מאמ"ז בארוכה א"כ ניחא דבאמת כל קדשים הקדישתו שמחיים הוא רק באמת בתורת הזמנה לקרבן לד' דלעשותו קרבן הא נעשה ע"י סכין כ"ש והקדישו שמחיים היינו רק להזמינו שיהא קרבן לד' א"כ שפיר ילפינן דע"ע דמי גם בזה לקדשים דקודם העריפה כבר יהא מזומן ומיוחד לעריפה משעת ירידתו לנחל איתן עכ"פ וראי' לדברי מהא דאיתא בתמורה דף כ"ח מניין למוקצה מה"ת שנאמר תשמרו לי להקריב מכלל דבעי שימור ופרש"י דבעינן שיקצהו לקרבן לד' קודם הקרבה ולכאורה תמוה במה טעה ומה עלה על דעתו דנאמר דבעינן דוקא הקצה לקרבן לשמים קודם הקרבה להנ"ל ניחא דכיון דהא דצריך הקדש קודם הקרבה רק שיהא קדוש ומזומן לקרבן קודם התחלת הקרבה ע"כ ס"ד דבעינן הקצהו לקרבן וע"ז פריך אטו אם הביא צמירתא יפסול (הכונה אף דבאמת ילפינן מהאי קרא במנחות דף ס"ד דקרבן טעון ביקור ד' ימים קודם הקרבה אבל לא מיפסל אם לא ביקרו אם לא מצאו בע"מ אח"כ) ומשני מוקצה לע"ז קאמרינן דכתיב תשמרו שיהא שמור לשמי ולא לשום אדון אחר דהיינו דבוודאי כיון דצריך הקדש קודם הקרבה דהיינו שיזמנו קודם הקרבה לקרבן נשמע ממילא דדוקא אם שמור לגבוה דהיינו שהוזמן לגבוה אז כשר להקרבה ושייך לידרוש שמור תשמרו לי שיהא שמור לי לאפוקי אם שמור לאדון אחר דהוקצה לע"ז דפסול להקרבה ודו"ק:

ולפי"ז יקשה איך יליף מת מע"ע דהזמנה מילתא דכיון דהא דמהני הזמנה בע"ע הוא משום דכפרה כתיב ביה כקדשים דכמו דקרבן נאסר בהנאה קודם הקרבה ע"י שהקדישו והזמינו לקרבן כן בע"ע משום הזמנה לעריפה משעת ירידה לנחל וא"כ כמו דלא נוכל לילף מהקדש דמהני הזמנה גם מע"ע לא נוכל לילף כיון דהזמנתו רק מהני יען דכפרה כתיב בי' כקדשים אך הא לק"מ דלקדשים ליכא גז"ש אבל לע"ע הא איכא גז"ש ע"כ שפיר יליף אך דל"ד דע"ע משום דהוא גופי' קדושה דדמיא להקדש דנאסר משום הזמנתו להקרבה כיון דיש גז"ש ילפינן אף דל"ד אבל רבא דסובר דהגז"ש מלמדו דנילף מע"ז דהזמנה לאו מילתא שפיר קאמר דאין ליליף מגז"ש מע"ע דהוא גופי' קדושה הכונה כמש"כ כיון דהוא גופי' קדושא דדמיא להקדש דכפרה כתיב בה א"כ לכן שפיר נאסר בהזמנה כמו הקדש דנאסר בהזמנה ולכן יש לילף יותר הגז"ש דשם שם מע"ז:

ומעתה יש לישב קו' תוס' ג"כ על נכון דהנה הא דרבא ורי"ו סברי דע"ע אין נאסר מחיים

מדקתני נמצא הרוצח תצא ותרעה בעדר והקשה תוס' בכריתות הא גם באשם תלוי קתני אם נודע שלא חטא תצא ותרעה בעדר דאדעתי' דהכי לא הקדיש ותי' בתוס' דגמר ואקדיש הכונה דבשלמא בא"ת אם נודע שלא חטא א"כ איגלאי מילתא דמעולם לא הי' שעה שיהא חייב בקרבן אבל בנמצא הרוצח ל"ש לומר דאגלאי מילתא למפרע שימצא הרוצח א"כ הי' עכ"פ שעה אחת שהי' באמת מחויב להביא ע"ע לכן שפיר גמר ואקדיש דהא כיון שכבר הי' שם קרבן עליו שעה אחת שוב קדושה לא פקעה בכדי אף שנמצא אח"כ הרוצח (עין בשו"ת ט"ג הנ"ל שהקשה על תוס' דל"ד לא"ת דאיגלאי מילתא למפרע דלא הי' חייב א"ת משא"כ בע"ע ולענ"ד גם תוס' כיונו לסברא זו) ומעתה לפי"ז אכתי י"ל דאסור מחיים ואפ"ה תצא ותרעה בעדר דא"ל דקדושה לא פקעה בכדי דהא לאביי בנדרים דף כ"ט קדושה פקעה בכדי א"כ שפיר י"ל כיון דאדעתי' דהכי מסתמא לא הקדיש א"כ נהי דלמפרע לא פקע הקדש דהא עכ"פ שעה אחת הי' עליו חיוב הבאת ע"ע אבל להבא שוב אמרינן דאדעתי' דהכי לא הקדיש שאף שימצא שיהא הקדש רק הוה כמקדיש קרבן על ל' יום דפקע קדושה בכדי וא"כ לאביי לשיטתו שפיר אסור מחיים משום דהזמנה מילתא ואפ"ה ניחא דתצא ותרעה בעדר דקדושה פקעה בכדי אבל רבא לשיטתו דסובר בנדרים דף כ"ט דקדושה לא פקעה בכדי א"כ שפיר דייק מדתצא ותרעה בעדר ע"כ דאין נאסר מחיים דאי נאסר מחיים הא לא פקע בכדי אמנם כ"ז אי ילפינן דע"ע נאסר מחיים כירושלמי מדכתיב והורידו אל הנחל וכתב וערפו שם דמשעת ירידה אין לו היתר רק דבעי עריפה וקבורה דשם תהא קבורתו (ולפמש"כ הפנ"י גם לפי בבלי דרשינן כן לפי מה דאיתא בע"ז דילפינן ע"ע ממת דוערפו שם תהא קבורתו יעוש"ה על סברת תוס' בתי' השני א"כ דרשא דכפרה כתיב בה לאו עיקר דרשא הוא) שפיר י"ל דנאסר מחיים ואפ"ה ניחא דתצא ותרעה בעדר דכיון דנמצא הרוצח אמרינן דאדעתי' דהכי שתאסר לכשנמצא הרוצח לא הביאו וא"ל דקדושה לא פקע בכדי דהא לא משום דדמיא להקדש נאסר בהזמנה אלא מדרשא דוהורידו וערפו שם תהא קבורתה שפיר י"ל כיון דנודע פקע איסורו ומעתה י"ל דגמ' דפריך לרבא מ"ט לא יליף מע"ע הוה סבירא לי' דהא דע"ע נאסר בהזמנה היינו מדכתיב והורידו אל הנחל וערפו שם א"כ באמת לרבא גופי' אין דיוק כלל מדתנן תצא ותרעה בעדר דלא נאסר בהזמנה מחיים הא שפיר מצינן למימר דנאסר מחיים ואפ"ה בנודע הרוצח תצא ותרעה דהא בהזמנה מהני תנאי כדאיתא בשמעתין בחיה"ר (כאשר יבואר) וא"כ כיון דבאמת מצינן למימר דאוסר מחיים והיינו מדכתיב וערפו שם וילפינן שם ממת דע"ע אסור בהנאה ומדכתיב והורידו נשמע דאסור שוב ילפינן שם ע"ז מע"ע דנאסר בהזמנה (ע' פנ"י קידושין שכ' לתרץ עד"ז

קו' תוס' דהא בע"ז איתא דאדרבא ילפינן ע"ע ממת ותי' לדענין גוף האיסור ילפינן ע"ע ממת אבל לבענין הזמנה ילפינן מת מע"ע) וא"כ עדיף לילף מת מע"ע מגז"ש דשם שם כיון דגם ע"ע דאסור עכ"פ רק מגז"ש זו דשם שם ממת ולא תיקשי לך באמת מהא דתצא ותרעה בעדר דכשנמצא הרוצח הוא דפקע איסורי וע"ז משני רבא דע"ע הא גופי' קדושה והכונה כן דלדידי הא דע"ע אסור לא משום דילפינן שם שם ממת אלא מדכתיב בי' כפרה דדמיא לקדשים א"כ אי נאמר דאסור מחיים ג"כ דומיא דקדשים א"כ שוב קדושה לא פקעה בכדי א"כ אמאי תצא ותרעה בעדר ע"כ לומר דבאמת לא ילפינן זאת כלל דתאסר מחיים דנהי דכפרה כתב בה כקדשים היינו לענין שתיאסר בהנאה אבל לענין שתאסר מחיים לא ילפינן באמת מקדשים דשאני קדשים דקדוש למזבח או לבדה"ב והיינו כדפריך באמת וע"ע מאימתי נאסר וכפירש"י דל"ד לקדשים דקדוש למזבח או לבדה"ב וזאת אין בה קדושה רק עומדת לעריפה וא"ל דאין היקש למחצה דהיכיא דאין הנושאין שוים ל"א אין היקש למחצה וא"כ לדידי ע"ע גופי' לא נאסרה בהזמנה כלל מחיים אלא אפי' לדידך לאביי דסבר דקדושה פקע בכדי א"כ שפיר מצינן למימר דע"ע אסור מחיים כקדשים אפ"ה תצא ותרעה דאין לילף מגז"ש דשם שם מע"ע כיון דהוא גופי' קדושה דהיינו כיון דהילפותא דע"ע הוא משום דכפרה כתיב בה כקדשים א"כ הוא גופי' קדושה א"כ שוב אין לילף מזה דהזמנה מילתא כמו דלא ילפינן משאר קדשים דנאסר בהזמנה שהזמינו להקרבה דקדשים שאני דכל עיקר אסורו הוא מה שנאסר באמירתו שהוא הקדש א"כ גם מע"ע אין לילף דכפרה כתיב בה כקדשים וא"ל דשאני ע"ע דכתיב גז"ש שם שם וע"כ נלמד הא מהא אף דל"ד דע"ע לא דמיא לשאר איה"נ דיש בה צד קדושה ודמיא לקדשים דז"א דהתינח אי לא הוה מצינן לאוקמא הגז"ש דשם שם רק לע"ע אבל כיון דנוכל למילף מגז"ש להיפך שם שם מע"ז דהזמנה ל"מ עדיף לילף מע"ז מדנילף גז"ש מע"ע דל"ד דיש בה צד קדושה כקדשים וא"כ מיושב קו' תוס' שפיר דבאמת זהו דהשיב רבא לאפוקי ע"ע דהוא גופי' קדושה דהכונה דלכן לדידי קדושת הגוף ל"פ בכדי ע"כ לומר דע"ע גופי' אין נאסרת מחיים ודו"ק:

אבל אביי יליף שפיר מע"ע דאין לומר הוא גופי' קדושה דדמי לקדשים ולכן אין לילף מע"ע כמו דלא ילפינן משאר קדשים דשאני קדשים דכל איסורו אין אלא רק ע"י קדושת פה דז"א דהא איכא גז"ש שם שם מע"ע דאין לומר דארבא גז"ש אתיא לילף שם שם מע"ז דז"א דמע"ז אין מסתבר לילף כיון דלאו אורחי' וא"כ ע"כ הגז"ש אתי למילף מע"ע ודו"ק (וטעמא דרבא דלית לי' סברא זו דע"ז לאו אורחי' יתבאר להלן):

ז') **מעתה** נבואה לישב שיטת בהעמ"א דכ' דבגוף קדושה הזמנה מילתא הוא דהנה י"ל דבדברי רבא דהשיב דע"ע לגופי' קדושה רצוף עוד תשובה אחרת לאביי דהנה לפמש"כ הכונה ע"ע הוא גופי' קדושה לכן אין לילף מע"ע כמו דמהא"ט לא ילפינן מכל קדשים כן לא ילפינן מע"ע אך הוא גופי' טעמא בעי למה לא ניליף באמת מקדשים ונראה דהא"ט דקדשים גוף הקדושה להיות קרבן לד' ובגוף קדושה לכו"ע הז"מ א"כ גם מע"ע אין לילף דהוא עצמו קדושה ולגוף קדושת עצמה שפיר הז"מ הוא ואין לומר דאיכא גז"ש דעדיף לאוקים הגז"ש למשמשין ממשמשין כנ"ל:

לפי"ז לדבר שהוא עצמו גוף קדושה שפיר ילפינן מע"ע דהז"מ דכמו דקדשים דהוה הזמנה לגוף קדושה נאסרה בהזמנה לבד כן בעלמא נאסרה ע"י הזמנה לגוף קדושה רק מקדשים אין לילף דליכא גז"ש אבל מע"ע שפיר ילפינן דכל שהוא גוף קדושה נאסרה בהזמנה וכדמצינו בכל קדשים שנאסרה בהזמנה להיות קרבן לד' ומעתה ניחא דלא יקשה קו' המלחמות דהא ליכא גז"ש מע"ע לענין גוף קדושה דהא במת ל"ש הזמנה בגוף קדושה וא"כ איך נילף שאר איסורין דז"א דהא בגוף איסור גם בע"ז נאסר ע"י הזמנה כדילפינן מקרא דתשמרו לי ולא לענין אחר דמוקצה נאסר לגבוה והיינו מטעם שכ' דכמו בקדשים איכא זימון להיות ראוי להקרבה ונאסר להדיוט דהוה גוף קדושה כן נמי הזמנתו לאדון אחר לאסור להקרבה לגבוה דהוה ג"כ הזמנתו לגוף איסור אך לכאורה יש לדחות אדרבא הא מוקצה שרי להדיוט א"כ נשמע דלהדיוט לא נאסר בהזמנה להיות אסור מחמת מוקצה לע"ז ואף דאסור לגבוה הוא מטעם שהוכחנו דע"כ צריך להקדיש תחילה שיקרא עליו שם קרבן קודם הקרבתו (וכמו שכ' הראשונים בשמעתין שלכן בעינן בס"ת לשמה שיחול הקדושה על דבר שכבר קדוש לא על דבר שהוא חול עתיה"ר) א"כ כשהוא מוקצה לע"ז ע"כ שוב לא עדיף מדבר שהוא חול בעלמא דפסול לקרבן דכ"ש אין מקדשין אם לא הי' קדוש מתחילה בקדושת קרבן א"כ הא דאסור להקרבה ע"י מוקצה לע"ז אין משום דהזמנתו אסרה לגבוה אלא משום שאין ההקדש שמקדישן ומזמינו לגבוה אח"כ מכשירו להיות קרבן ואנן בעינן קרבן קודם שיקריב אותו והיינו דקאמר את קרבני תשמרו להקריב לי שיהא שמור והוזמן לשם קרבן לד' לא לאדון אחר דכיון שהוזמן לאדם אחר שוב אי אפשר שיהא מזומן לשמי ול"ה קרבנו קודם הקרבה ולכן להדיוט במידי שהמעשה עצמה אסר להדיוט לא נשמע מזה דהזמנתו לדבר איסור שיהא אסרו להדיוט:

ולכאורה יש ראי' לסברתינו ממה שכ' רבינו בדין זה כלי שנעשה מתחילה להדיוט אין עושין ממנו לגבוה והוא מתוספתא וירושלמי במגילה כנ"ל והקשה במשל"מ בפרד"ר

הא קיימ"ל הזמנה לאו מילתא הוא ונראה שהכונה כך כיון שרבינו כתב דכלי הקדש עושין אותו מתחלה לשלם הקדש והיינו מטעם שאמרנו דבעינן כשישתמש בו לגבוה שיהא דבר שהוכן כבר להיות קודש א"כ כשהזמינו להדיוט פסול לגבוה ולא משום דנאסר ע"י הזמנתו להדיוט אלא כיון שהוזמן להדיוט א"כ לא הוכן להיות לגבוה ואנן בעינן בכלי הקודש שיהא הוכן להיות קדוש ואין הזמנתו להדיוט אסרתו אלא שאין מתירו ומכשירו להיות ראוי לשמש בו לגבוה (וכן מצינו כהא"ג בשבת דף מ"ד דמוקצה למלאכת איסור בשבת נאסר ביחוד לבד ויקשה הא הזמנה לאו מילתא הוא אך להנ"ל ניחא דלענין שבת דבעינן שיהא מוכן מקרא דוהכינו אשר יביאו ע' פסחים דף מ"ז אזהרתו מהיכיא מוהכינו אשר יביאו וכן הוא במאירי ריש ביצה א"כ כשהקצה לדבר איסור אינו מוכן לשבת א"כ אין הזמנתו אוסרתו אלא שמחוסר הכנתו כהא"ג נאסר בהזמנה לבד (וכאשר יתבאר בפ"ח מה' אלו בעניני מוקצה) אולם נראה דהכי ילפינן דהנה ב"ס חמרא וחיי הקשה אדרבא נילף שם שם ע"ז מע"ע דיהא אסור ע"י הזמנתו ותי' בקסת הסופר דכיון דילפינן מקרא דאשר עבדו דרק ע"י שנעבד נאסר לא נוכל לילף שתשמישי ע"ז יהא נאסר בהזמנה לבד מע"ע ולפי"ז י"ל הא דלגבוה אסור דלענין גוף איסור דע"ז ילפינן שפיר דנאסר בהזמנתו לע"ז דהזמנה לגוף אסור הז"מ והא דאין נאסר להדיוט היינו משום דבע"ח אין נאסרים להדיוט אפי' בנעבדו ולכן בדבר שאין בע"ח שפיר נאסר בהזמנה לגוף איסור דשל נכרי נאסר מיד ורק במשמשי ע"ז גלי קרא דאין אסור להדיוט בהזמנה כמו דגלי קרא דאין בע"ח נאסרין להדיוט אף שנעבדו כבר וא"כ חזינן דהוקצה לע"ז נאסר לגבוה בהזמנה ע"כ דילפינן שם שם מע"ע כקו' הנ"ל משום דכשהוא לגוף איסור הזמנה מילתא דגלי קרא דלגבוה נאסר בהזמנה לכן (אף דשם שם מע"ז נאמר במשמשי ע"ז כמש"כ תוס' ופירש"י היינו דלא נוכל לילף לאסורא שם שם מע"ז אבל ע"ז נוכל לילף מע"ע לאסור מיד כיון שכבר גלי קרא דנאסר לגבוה בהזמנה) דרש הוא לגוף איסור הזמנה מילתא וא"כ ה"ה בשאר איסורין נאסר בהזמנה כשהוא לגוף איסור או לגוף קדושה ודו"ק:

אך לכאורה כל זה ניחא לאביי דסובר קדושה פקעה בכדי אבל לרבא דסובר קדושה לא פקעה בכדי לדידי' מוכח דע"כ בגוף קדושה ג"כ הז"מ דהרי לדידי' ע"ע ג"כ לא נאסרה מחיים דתנן דתצא ותרעה בעדר א"כ ע"כ הזל"מ דלא ילפינן מקדשים רק לענין שתיאסר בהנאה אבל לא לענין שיהא מהני הזמנה לגוף קדושה דשאני קדשים דקדוש למזבח או לבדה"ב שייך לומר דנאסר מיד בהזמנתו דאמירה לגבוה כמסירה להדיוט וכל היכיא דאיתא בגזא דרחמנא איתא וזכה בו גבוה כדפירש"י רק בקדושין כנ"ל אך

הדבר ניחא דזה רק למאי דס"ל דע"ע אסורה בהנאה לא ילפינן רק משום דכתיב בה כפרה כקדשים אבל כיון דבארנו דבאמת מצינן לילף ע"ע דאסור בהנאה מוערפו שם שם מע"ז ולענין שיאסור מחיים ילפינן מוהורידו לנחל איתן ושוב ילפינן דאסורה כקדשים דכפרה כתיב בה א"כ אין הכרח לומר דלא נאסר מחיים מדתנא תצא ותרעה בעדר משום דכשנמצא הרוצח אמרינן שפיר דפקעה הזמנתו דל"ש קדושה לא פקעה בכדי דדל טעמא דמשום קדושה נאסרה הא אסורה משום הזמנתו לעריפה לאיסור הנאה א"כ כיון שפקעה הזמנתו לאיסור הנאה שוב פקעה גם קדושתו אבל אם לא נמצא הרוצח שפיר אסור מחיים משום דהוא גופי' קדושה דעכ"פ הא כתיב בה כפרה ולכן אין לילף מע"ע דכמו בקדשים נאסרים בהזמנתם לגבוה דהם גופי' קדושה ולא ילפינן לשאר אסורים כן אין לילף מע"ע דהוא גופי' קדושה אבל לגוף קדושה שפיר מצינן למילף מע"ע וכדברי בעהמ"א:

עתה נבוא לבאר מה דהשיב אביי התם לאו אורחי' הוא הכא אורחי' דיש להבין במה פליגי דרבא לית לי' האי סברא ולא מחלק בהא ואקדים דהנה בהא דאביי אמר הזמנה מילתא הוא יש שני פירושים אי בלא מעשה או דוקא ע"י מעשה זוטא דהנה הרמב"ן מפרש דלאביי בהזמנה גרידתא בלא מעשה ג"כ הז"מ והא דפליגי באורג בגד למת שהוא הזמנה שיש בה מעשה משום דרבא שרי אפי' בהזמנה ע"י מעשה ואולם בחיה"ר הקשה לפי שיטה זו ממה דפריך בגמ' לרבא מהוסיף בה דימוס אחד לשם מת אסור בהנאה ומשני דרמי בי' מת ומקשינן אי הכי מאי איריא מוסיף אפי' לא הוסיף נמי ואי ס"ד דלאביי בהזמנה גרידתא קאמר לאביי נמי תקשי מאי איריא הוסיף אפי' לא הוסיף נמי והאריך בזה וכתב אח"כ וז"ל לאפוקי שאם אמר בדיבור בלבד זה הבגד יהא למת או זה הקבר אין זה הזמנה אלא הקדש עכ"ל (משמע מדבריו דהקדש אלימא מהזמנה ובמידי דשייך הקדש לגבוה שפיר נאסר בדיבור לבד רק במת הא ל"ש הקדש רק הזמנה וקשיא לי דרש"י פי' דבע"ז לא נאסר בהזמנה מדתנן בית זה לע"ז דמותר דאין הקדש לע"ז ולדברי הר"ן קשה דמהא דקאמר אין הקדש לע"ז לא נשמע דלא נאסר בהזמנה במעשה כ"ד דרק אין הקדש לע"ז בדיבור לבד אבל בתורת הזמנה דהיינו עם מעשה כ"ד לא נשמע מזה דלא יהא מהני הזמנה לאסרו והנה רבינו בפ"ד מאימ"ז כתב דמוקצה אסור עד שיגזוז אבל בדברים לא נאסר דאין הקדש לעכו"ם הנה משמע מדבריו דבאמת הא דאמרו אין הקדש לעכו"ם רק לענין שיאסור בדיבור לבד אבל במעשה כ"ד שפיר נאסר דזה לא הוי כתורת הקדש רק בתורת הזמנה ויקשה הא בשמעתין מוכח דאין ע"ז נאסר בתורת הזמנה א"כ מוכח שאף במעשה כ"ד הזל"מ ויקשה לרבינו איך כתב

דנאסר מוקצה לע"ז במעשה כ"ד וצריך לומר דרבינו סובר רק להדיוט הזל"מ אבל לגבוה שפיר נאסר בתורת הזמנה ע"י מעשה כ"ד ויבואר אי"ה בפ"ד מאימ"ז) והנה עכ"פ נלמוד מדברי הר"ן דהזמנה והקדש תרי מילתא הן א"כ לפי"ז נראה לפרש דהיינו דדחי אביי דע"ע שאני דהוא גופי' קדושה הכונה באמת בע"ע הוא בתורת הקדש אבל באיסורין אמרינן דאין הקדש לע"ז לכן גם הזל"מ אף במעשה כ"ד ולפי"ז יש לפרש דהיינו גם טעמא דבעהמ"א דסובר דלגוף קדושה הזמנה מילתא משום דבדבר שהוא גוף קדושה א"צ לומר שנאסר בתורת הזמנה אלא שנאסר בתורת הקדש וקדוש באמירה לבד בלי מעשה כ"ד והא דלא נאסר בלקיחה עד ירידה לנחל איתן אין משום דבעינן מעשה כ"ד כמו שנראה לכאורה מדברי הר"ן שם שכ' וז"ל וסוגיא דשמעתתא הכי מוכחא דבלא הזמנת דיבור קמיפלגי אלא בהזמנת מעשה כ"ד דומיא דאורג בגד למת או בע"ע דאיכא מעשה כ"ד דהיינו ירידתה לנחל איתן עכ"ל משמע מדבריו דס"ל דבלקיחה דלא נאסור הא"ט משום דלא הוי אף כמעשה כ"ד ואנן בעינן מעשה כ"ד אף בע"ע הנה כל זה למ"ד הז"מ אבל רבא דקאמר דע"ע שאני דגוף קדושה דלפמש"כ הכונה דע"ע באמת שייך דנאסר מדין הקדש א"כ יקשה אמאי לא נאסר משעת לקיחה נראה דהא"ט משום כיון דיש לה גבול אחר עכ"פ א"כ ל"ד להקדש שנאסר מיד משעת אמירה דמסתמא דעת המקדיש שיחול הקדשו מיד אבל בע"ע דיש לה גבול אחר אין דעת המקדיש שיחול מיד ההקדש והדבר מוכרח דהרי לכאורה דברי הר"ן תמוה דמשמע דס"ל דמשעת לקיחה דלא נאסר משום דל"ה אף כמעשה כ"ד הא מבואר בדבריו לעיל דלקיחה הוה עכ"פ כמעשה כ"ד שכ' וז"ל ולשון הזמנה הכי משמע שהזמינו במעשה או במקח שלקחו לשם כך או לכשהוציא הדבר ההוא המזומן מרשותו ונתנו לאחר עכ"ל ונצטרך לפרש ע"כ דכונתו במה שאמר דע"ע אין נאסר בלקיחה עד ירידתה לנחל איתן אין משום דל"ה אלא כדיבור בלא מעשה אלא כונתו ע"ד שכ' בשו"ת ט"ג הנ"ל דכיון דיש לה גבול אחר הוה כטוי לארוג כיון שיש מעשה אחרינא אחרי' לא נאסרה משעת טוי' ה"נ כיון שיש לה גבול אחרינא אחרי' לא נאסרה דאין דעתו לאסרו כל שיש מעשה אחרינא בתרה רק זה ניחא אי בעינן מעשה כ"ד אבל אי הוה סגי בדיבור לבד הוה נאסר אף שיש לה מעשה אחרינא בתרה דלא גרע מדיבור כן כונתו בבירור אמנם כל זה רק למ"ד הז"מ אבל לרבא דקאמר הזמנה לאו מילתא רק בע"ע משום דגופי' קדושה דהיינו שאין בתורת הזמנה אלא בתורת הקדש צריכין לומר דאפ"ה לא נאסר משעת לקיחה כיון שיש לה גבול אחרינא אין דעתו שיחול אסור הקדש מיד היוצא מדברינו דדברי רבא דקאמר דהוא גופי' קדושה היינו דאין בתורת הזמנה אלא בתורת הקדש א"כ גם דברי בעהמ"א הכי

מתפרשין שפיר דבגוף קדושה לכו"ע הז"מ משום דאין בתורת הזמנה אלא בתורת הקדש משא"כ באיסורין דאתינן עלה רק בתורת הזמנה (ע"ד שכתבתי לעיל) אך לכאורה יקשה הא בעהמ"א כתב כן אס"ת ותפילין דהוה גוף קדושה ואי הכונה שהיינו בתורת הקדש הא בתפילין וס"ת ל"ש שבתורת הקדש חל ההזמנה דלכאורה גם בס"ת ותפילין שייך לומר אין הקדש לס"ת ותפילין אמנם כבר כתבתי לעיל בדין ח' דברי המלחמות בשבת וכן דברי הרמב"ן והר"ן במגילה פ' בני העיר דבאמת בס"ת ותפילין שייך דין הקדש כמו במקדיש דבר לבדה"ב או למזבח ודו"ק):

ואמנם קשה לי לפי"ז דבשבת דף מ"ד איתא אמר ר"י אמר רב יחד מטה להניח עלי' מעות אסורה לטלטלה ופריך מדתנן אין מדליקין בנר ישן ומה נר דלהכי עבידא ל"מ יחד מטה דלאו להכי עבידא לא כש"כ אלא אמר רב מטה שיחדו למעות והניח עלי' מעות אסור לטלטלה וא"כ קשה לכל הפירושים דלשיטת הרמב"ן קשה הא מוכח ממשנה דאין מדליקין בנר ישן דהזמנה לחוד ל"מ כשהוא בלי שום מעשה וקשיא לאביי דהא הזמנה הוא מטעם מוקצה כמש"כ רש"י בברכות דף כ"ד שמקצהו לאסורו והא מוכח דלא מהני כשמקצהו לבד בלי מעשה לענין אסור טילטול ה"נ אמאי מהני הזמנה והקצאתו לאיסור הנאה וכן להיפוך לשיטת הר"ן יקשה דלדבריו פליגי בעשה מעשה כ"ד אפ"ה הזמנה לאו מילתא הרי לענין איסור טילטול אמרינן שם למסקנא מטה שיחדה והניח עלי' מעות אפי' בחול הוה מוקצה בשבת אפי' לא הי' עליו בביה"ש מוכח דיחוד עם מעשה כ"ד אסור אולם יש לישב דהנה כ"כ הטעם דמוקצה אסור דבעינן הכונה דכל שאין מוכן אסור לפי"ז הא מטה כלי הוה וכל כלי הרי הוה מוכן אלא כיון שיחדו להניח עלי' מעות א"כ הוציאה מהכנתו שהי' לה דין מוכן וממילא אסור לטלטלה ולכן שפיר מהני הזמנתו והקצאתו אבל לענין הזמנה חפץ לדבר שהוא אסור כמת שאסור בהנאה הא מצד עצמו אין עומד למת אדרבא עומד להשתמש לכל דבר היתר רק ע"י הזמנתו מוציאו מכלל סתמא דידי' שעומד לכל דבר היתר לכן ל"מ הזמנה אפי' במעשה כ"ד למ"ד הזל"מ (עכהא"ג בשבילי דוד לאדאמוהגז"ל או"ח סי' ש"י) ומעתה י"ל בהא פליגי אביי ורבא דרבא סובר דילפינן מע"ז דהזל"מ דהא כל דבר סתמא דידי' לאו להכי עבידא דהא עומד להשתמש לכל דבר א"כ כמו בע"ז אין נאסר דלאו כאורחי' גם בגד למת לאו היינו אורחי' דאטו בגד זה דוקא צריך למת ואטו צריכין ארוגת בגד למת הא אפשר בבגד שכבר נארג א"כ סתמא לאו למת עומד ודמו למטה שיחדה למעות כנ"ל אבל אביי סובר דנאסר בהזמנה דהוא סובר אדרבא הא חזינן לגבי שבת דמטה בוודאי לאו להכי עבידא כדאמרינן התם אפ"ה מהני יחדו להניח עליו מעות ה"ה באורג בגד למת אף דלאו להכי

עבידא דסתמא אין עומד לכך אפ"ה נאסר במעשה כ"ד רק ע"כ בע"ז הא דל"מ הזמנה משום דלאו אורחי' בהכי משום דאיסורא קעביד והנה יש לפרש עד"א הא דפליגי אביי ורבא אי בע"ז הוה אורחי' בהכי דהנה רש"י פי' לאו אורחי' בהכי אף בב"נ דאסורה לעבוד ורש"י מוכרח לפרש כן משום דהא זה רק במשמשי ע"ז מוכח דס"ל דבע"ז גופי' נאסר מיד ובע"ז דף נ"א מבואר דזה בע"ז של נכרי דבע"ז של ישראל אינן נאסר וע"כ בתשמישי ע"ז ג"כ אשל נכרי קאי וכדכתיב אשר עבדו שם הגוים וע"כ דגם בב"נ לאו אורחי' בהכי קחשוב לי' אמנם לכאורה תמוה דהא בע"ז של נכרי קיימ"ל כר"ע דנאסרה מיד א"כ חזינן אף דלאו אורחי' בהכי נאסרה מיד ע"כ משום דנכרי כיון דדש בי' וכהתירא דמיא לי' ל"ש לומר דלאו אורחי' בהכי וא"כ איך נתן טעם בתשמישי ע"ז דלא נאסרה משום דלאו אורחי' בהכי אך נראה דבאמת גם בע"ז גופי' אמרינן דלאו אורחי' בהכי גם גבי נכרי רק דבע"ז גופי' דנאסרה מיד הוא מגזה"כ דילפינן מואת פסילי אלהיהם כיון שפסלה לאלוה נאסרה (ובזה ניחא מה דדריש שם מקרא זה דפסלו לאלוה נאסרה פסלה מאלוה בטלה דע"ז של נכרי יש לו ביטול ולכאורה תמוה איך דריש תרווייהו מחד קרא להנ"ל י"ל דבאמת הא"ט דנכרי יכול לבטל ע"ז כיון דנאסרה מיד קודם שנעבדה ומן הדין הי' שלא תאסר מיד דגם בנכרי לאו אורחי' רק דגלי קרא דנאסרה אך כל זה כל זמן שלא ביטלה בפירוש דגם באמירה לבד מתבטלת כמבואר בסי' קמ"ו (כמו שבארתי לעיל בדין א') אמרינן דאפ"ה לגוף ע"ז חלה האיסור מיד אבל כיון שביטלה באמירה הרי דאין רוצה לעבדה חזינן דגם בנכרי לאו אורחי' בהכי א"כ זה האיסור שחלה ע"י הזמנתו נעקרה ע"י שאמר שמבטלה לכך גם מה שנאסרה ע"י שנעבדה נתבטל (עין יד שאול סי' הנ"ל שכ' משום דאתי דיבור ומבטל דיבור) א"כ שפיר ילפינן תרתי מחדא משמעותי' דכיון דפסלה לאלוה מיתסר לכן פסלה מאלוה אישתרי לה וראי' לזה מה דפליגי רבנן ובן בתירה בגוי המנסך יינו של ישראל דלרבנן נאסרה וריב"ב סובר לאו כל כמינך שתאסר יינו דאאדשא"ש ולכאורה הא טעמא דאאדשא"ש הוא משום דלצעורי' קמכוין כמש"כ רבינו בפ"ד משחיטה וזה ל"ש בנכרי לכן נראה דריב"ב סבירא לי' דגם בנכרי לאו אורחי' לעבוד רק הא דנאסרו מיד משום דגלי קרא דנאסור מיד לכן במה דאין שלו שפיר אמרינן דאאדשא"ש דהא לצעורי' קמכוין דלנכרי ג"כ דלאו אורחי' לעבוד לכן א"י לאסור דשא"ש ובהא ניחא נמי לפרש הא דאיתא בע"ז דף נ"ה דהאי נכרי דנסך יין של ישראל ושרי רב אשי למישקל דמי מההוא נכרי משום דלאו דמי יי"נ קאשקול אלא דמי הזוקו דמיקלי קליא ומייתא מהא דפליגי בבנין וריב"ב דלאו כל כמיני' לאסור יינו של ישראל ופירש"י דרב אשי מייתא ראי' מריב"ב דאף דאנן לא קיימ"ל כן דיינו אסור

אבל עכ"פ יכול ליקח דמיו ועיי' תוס' מה שהקשו על זה וכן בחולין דף מ"א:
אולם לפי הנ"ל י"ל דמייתיא ראי' מדרבנן דנהי דלרבנן סברי אאדשא"ש אבל בהא דלאו אורחי' שייך גם בנכרי אהא לא פליגי וכיון דלאו אורחי' לעבוד א"כ זהו שנסכו ואוסרו שפיר הוה כשאר מזיק וחייב לשלימו ודו"ק:
מעתה שפיר י"ל דבהא פליגי אביי ורבא דרבא ס"ל גם בנכרי שייך דלאו אורחי' הוה אבל אביי ס"ל דע"כ בנכרי ל"ש דלאו אורחי' הא בע"ז גופי' קיימ"ל כר"ע דנכרי נאסר מיד ע"כ דבנכרי הוה אורחי' בהכי כיון דדש בי' ונעשה לו כהיתר ודו"ק (בפ"ד מאימ"ז עוד באופן אחר) והנה במש"כ א"ש מה שהקשה על שיטת בעמה"א בחיה"ר כמו שהקדמנו בראשית דברינו דהנה לפמש"כ הא דהזל"מ הוא היינו משום דכיון דסתמא הדבר עומד לכל דבר תשמיש היתר לא יכול להקצאתו להוציא מכלל סתמא דידי' מעתה י"ל דשמעבדו כיון שמעבדו לשמה לא הי' הדבר עומד עד לשום דבר חול כיון שעבדו לשמה כבר אין עומד לסתם תשמישין רק אם מעבדו סתמא הא עומד עדיין לדבר חול כמו לדבר קודש כמו לכתוב עליו גט כמבואר באה"ע סי' קכ"ה דצריך ליקח קלף מעובד ועטו"ז או"ח סי' מ"ב טעם לדבר או לקמיע כדאיתא בירושלמי עור שעיבדו לשום קמיע פסול למזוזה אך זהו שייך בקלף לא בעור הרצועות אבל גם בעור שעיבדו לרצועות אין עומד עוד לסתם תשמישין אבל כשמעבדו מיד בפירוש לשמה א"כ משעה שנשתנה ע"י עיבוד מכלל סתמא דידי' מעולם לא הי' עומד לפי מחשבתו לשאר דבר חול ככתיבת גט או קמיע ע"כ מהני שפיר עיבוד לשמה מצד דהז"מ הוא בכהא"ג גם לרבא אך זה ניחא בגוף קדושה דאיכא קפידא שיתקדש העור בהזמנה קודם ששימשו בו בקדושה א"כ שייך לומר שפיר דהזמנתו משעת העיבוד שלא הי' מעולם עומד לדבר אחר של חול שפיר מצו חייל הזמנתו שיתקדש העור בהזמנה זו שיהא ראוי לחול עליו אח"כ גוף קדושה אבל אי ל"ה רק תשמיש קדושה א"כ א"צ שיחול עליו שם קדושה קודם שישמשו בו דבר קדושה לכן לא מהני מה שמעבדו לשמו ג"כ דנהי דמשעת העיבוד אין עומד עוד לדבר חול שמי שמעבדו הי' דעתו לקודש כיון דתשמיש קדושה א"צ הזמנה לקודש תחילה קודם התשמיש לא מהני הזמנתו כדאמרינן כהא"ג בריש ביצה דהכנה מה"ת מקרא דוהכינו ומבואר שם בפי' רש"י דרק בסעודת שבת דחשובה ובעי הכנה מקרי הכנה ואסור ביום משום הכנה אבל סעודת חול דל"ב הכנה אז ל"ש לאסור משום הכנה דאין הכנתו הכנה וא"כ ניחא דבעינן דוקא עיבוד לשמה בדבר שהוא גוף קדושה אבל מעשה דקציצת העור וחתיכתו שאחר העיבוד ל"מ משום דאם נעשה העיבוד סתמא א"כ שוב עומד גם אחר שנשתנה גם לדבר חול א"כ מה שמחתכו לשמו ל"ה אלא כהזמנה

ע"י מעשה בדבר שהוא עומד סתמא אף לדבר חול דל"מ הזמנתו אף בגוף קדושה שאי' להוציא ע"י הזמנה מכלל סתמא דידי' דהי' עומד גם לדבר חול ולפי"ז ניחא דכיון דכ' הר"ן דגם ברצועות הוה דבר שגוף קדושה ולכן הזמנה מילתא ובעינן עיבוד לשמו מטעם דאי ל"ה עושה עיבוד לשמו אלא הוה מעבדו סתמא ורק מחתכו ומקצעו לשמו ל"ה מהני כיון דבשעת שנשתנה ע"י העיבוד הי' עומד גם לדבר חול א"כ שוב ל"מ הזמנה עם מעשה זוטא שיחול עליו שם קדושה ומעתה י"ל דלא יקשה מתפילין דבעינן גם עיבוד לשמו דהנה בס"ת גלי קרא דבעינן לשמו כמש"כ הר"ן מעתה י"ל דהסברא כן בוודאי בס"ת דגלי קרא דבעינן לשמו כמש"כ הר"ן מעתה י"ל דהסברא כן בוודאי בס"ת דגלי קרא דבעינן לשמו הוא ג"כ משום הזמנה שיחול עליו שם קדושה קודם שישתמש בו לשם קדושה כסברת רש"י רק יען דהזמנה מילתא לכן מהני לשמו והיינו לרשב"ג משום דגוף קדושה ולרבנן כל הזמנה מילתא הוא במעשה זוטא כש"כ דמהני העיבוד לשמו מטעם הזמנה שיחול עליו דבר קדושה אף דאי מטעם הזמנה לשם קדושה הוה סגי במעשה זוטא ול"ה צריכין עיבוד לשמו הנה לחיבוב מצוה הקפידה תורה שיהא כל עשייתו לשמו שבתחילה הווייתו לקדושה כבר יחול עליו שם קדושה ומינה ילפי רבנן דנהי דבתשמיש קדושה ל"ב כל עשיותיו לשם קדושה אבל עכ"פ נשמע דבעינן הזמנה לשם קדושה אבל עכ"פ נשמע דבעינן הזמנה לשם קדושה שעכ"פ לא יכול לשנותו לשם דבר חול וכיון דהז"מ סגי במעשה זוטא ול"ב עיבוד דהיינו כל עשיותיו לשמו אבל בתפילין נשמע שפיר דבעינן כל עשיותיו לשמו כמו שאבאר דהנה בפמ"ג סי' ל"ב וכן בביאור מרדכי ובשו"ת למפרשי ים התלמוד על ב"ק הקשה לשיטת רש"י דאי הזמל"מ ל"ב עיבוד לשמו א"כ יקשה כמו דקיימ"ל מזוזה הוה קדושה קלה ואין מורידין מס"ת תפילין למזוזה אבל מקלף מותר לשנותו למזוזה וכ' הלבוש אף דאסור לשנות לקדושה קלה הכא דל"ה אלא הזמנה אף דבגוף קדושה הז"מ אפ"ה הא מזוזה זה קדושתו יותר מקלף שעיבדו לס"ת ומהני קדושת ס"ת למזוזה דהוה מחמירתא לקילתא וכ"כ מג"א סי' ל"ב סק"י א"כ הא ל"מ הזמנתו אלא לדבר קלה כמזוזה דלקדושה חמורה כס"ת ל"מ כלל הזמנתו דהא יכול לשנותו למזוזה א"כ ל"מ עיבוד לשמו לשם ס"ת כלל דהוה כעבדו למזוזה דל"מ לס"ת דמקילתא לחמירתא לא סגי ונראה לישב דהנה לפירש"י ע"כ הא דבס"ת בעינן עיבוד לשמו ומהני עיבוד לשמו משום דקלף א"ע לדבר חול ע"כ מהני הזמנתו א"כ כיון דגם מזוזה צריך עיבוד א"כ ע"כ שם קדושה חלה עליו דהא אינו עומד אלא לדבר שצריך ג"כ עיבוד לשמו א"כ אף דאכתי הא עומד לקדושה קלה כמזוזה כיון דבשעה שמשתנה הדבר מקודש לחול ע"י עיבוד הי' כונתו לקדושה חמורה (ואף לשיטת

רבינו במזוזה א"צ עיבוד לשמה ניחא ג"כ כיון דבשעה שעיבדו לא הי' שעה שיהא עומד לדבר חול מהני הזמנתו וא"י לשנות באמת ליכתוב עליו מזוזה כמו דא"י ליכתוב עליו גיטין וכ"כ בשו"ת מפרשי הים דלרבינו אסור לשנותו למזוזה) ולא הי' שעה שיהא עומד סתמא לקדושה אחרת כהא"ג שפיר מהני הזמנתו ואסור לשנותו לקדושה קלה דהא דרשאי לשנותו למזוזה היינו משום דעילוי' עיילי לקדושתו כמש"כ מ"ג סי' ל"ב דנעשה עכ"פ קדושה גופי' ותחילה לא הי' אלא הכנה לגוף קדושה לכן הזמנתו לשם ס"ת שפיר חיילה אבל לפי שיטת בעהמ"א דהז"מ אלא דבס"ת בעינן כל עשיותיו לשם קודש ולא סגי במה שא"י לשנותן לחול א"כ בתפילין ל"ב כל עשיותיו לשמו א"כ ל"ה מהני העיבוד גם לס"ת דהא רשאי לשנות מקלף שעבדו לס"ת ותפילין (דאף למזוזה רשאי לשנותו וכמו שכ' הפוסקים כנ"ל) וא"כ מה אהני שהזמינו לקדושת ס"ת דהא בארנו דאי הזל"מ ל"מ גם עיבוד לשמו (גם לשיטת בעהמ"א כפי מה שאזיל הר"ן בשיטתו דטעמא דרבנן ברצועות דבעינן לשמו משום דהז"מ ע"כ משום דאי ל"ה הז"מ בגוף קדושה ל"ה מהני עיבוד לשמו כנ"ל) וא"כ נהי דרבנן סברי הזמנה מילתא במעשה זוטא היינו לומר דאסור לשנותו וסגי בהא שיחול עליו שם קדושה לשלא יהא יכול לשנותו אבל בס"ת דקפיד קרא שיהא כל עשיותיו לשמו קודש ולא סגי במה שלא יכול לשנותו לדבר חול א"כ אי נאמר דבתפילין ל"ב עשיותיו לשם קודש א"כ כיון שעומד גם לתפילין א"י לחול עליו שם קודש בכל עשיותיו אע"כ דבכל דבר שהוא גוף קדושה בעינן עשיותיו לשם קודש דהיינו תפילין ומזוזות א"כ הוה כעבדו לשם קודש לחוד שאין עומד לשום דבר שאין גוף קדושה דאסור לשנותו לדבר חול לכן מיד כשמעבדו ונשתנה כבר א"ע לשום דבר חול רק לקודש לכן מהני הזמנתו בכל עשיותיו לשם קודש:

אך כל זה הוא לשיטת בעהמ"א כפי מה שכתב הר"ן בשמעתין לפרש שיטתו אבל כפי מה שנראה מדבריו במס' סוכה נראה יש לבעהמ"א שיטה אחרת (וכבר רגיש בשו"ת ט"ג הנ"ל שמדברי בעהמ"א בסוכה נראה שאינו כפירוש הר"ן בכונתו) דהיינו דהוא סובר דפליגי רבנן ורשב"ג דוקא ברצועות שאינן אלא תשמיש קדושה דכהא"ג לרבא הזל"מ הוא אלא דאפ"ה בעינן לשמו לשם מצוה ואף דמותר לשנותו דהא הזל"מ אבל עכ"פ עשי' לשם מצוה בעינן בכל דבר קדושה שיהא לשמו ומהני לשמו אף דהזמנה ל"מ דילפינן מס"ת דבכל דבר קדושה בעינן שיהא לשמו לשם חיבוב מצוה דלענין זה שיהא ע"י כונתו לשמו מוכן לדבר קודש מהני הזמנתו וכמש"כ בבעה"ת הביאו בקה"ס וז"ל ונראה לר"ת איפכא מפירש"י אבי' אמר הזמ"ה כת"ק דלא בעי עיבוד לשמו דהזמנה שעושין אח"כ לקלף לתקנו הוי מילתא ודבר חשוב מיקרי לרבא כרשב"ג דהזמנה שאח"כ אינו דבר

חשוב שוב בעי עיבוד לשמו אע"ג דגבי אורג בגד למת אסור בהנאה לאביי וכן כיס של תפילין דאזמנו לתפילין ולרבא עור נקלף שעיבד לשמן הוי דבר חשוב מ"מ מודה רבא שיכול ליכתוב בו שטר הדיוטות דתיקון הקלף אינם גורמים איסור אלא באים להכשירו ליכתוב בו דבר קדושה עכ"ל (וכהא"ג איתא בביצה דף י' דאם אומר מכאן אני נוטל מהני שיהא מוכן אף דביו"ט בעינן הכנה מקרא דוהכינו הרי דהכנה מילתא הוא אלא דלענין שיהא אסור לשנותו ל"א מילתא הוא אבל שיהא מוכן לקדושה שפיר הז"מ) כל זה למ"ד הזל"מ אבל לרבנן הז"מ דסגי בהזמנה לחודי' וע"ז כתב הבעהמ"א דבגוף קדושה לכו"ע בעינן לשמו דהז"מ ועיין בזה בשו"ת הנ"ל ובקסת הסופר שיש לפרש כונת בעהמ"א דבעינן לשמו למצוה כיון דהוא גוף קדושה אך ממלחמות נראה שהבין בבעהמ"א שכונתו דלכן בגוף קדושה כקלף ס"ת ותפילין בעינן לשמו דבגוף קדושה הז"מ הוא):

והנה לפי"ז לכאורה יקשה כקו' הר"ן א"כ לרבנן דסברי דתשמיש קדושה ל"ב עיבוד לשמו דסגי בהזמנה ע"י מעשה זוטא א"כ מ"ט בתפילין בעינן לשמו דבשלמא בס"ת גלי קרא דבעינן לשמו לשם מצוה אבל בתפילין לא גלי קרא דאין לומר מטעם שכתבנו יען דאי בתפילין ל"ב עיבוד לשמו גם בס"ת ל"ה מהני עיבוד לשמו דהא לשיטת בעהמ"א מוכח דאף דברצועות ל"ה גוף קדושה ולרשב"ג הזל"מ אפ"ה בעינן עיבוד לשמו ומהני עיבוד לשמו דאין לומר משום הזמנה בתשמיש קדושה דהא לבעהמ"א בתורת הזמנה ל"מ דלית לי' כשיטת רש"י א"כ גם בתפילין יהא סגי בהזמנה ע"י מעשה זוטא ומנ"ל דבעינן בתפילין לשמו אך הדבר ניחא דהא לשיטת בעהמ"א יש לומר דילפינן מס"ת לכל דבר קדושה דהא כמו לרשב"ג בתשמישי קדושה דבוודאי הזל"מ ויכול לשנותו אפ"ה בעינן לשמו למצוה משום דס"ל דבכל דבר קדושה צריך הכנה לקדושה לחיבוב מצוה א"כ כש"כ לרבנן דנוכל לומר דבתפילין דהן גוף קדושה דבעי דוקא עיבוד לשמו כמו בס"ת אף דסגי בהזמנה בעלמא בעי עיבוד לשמו לשם חיבוב מצוה ודו"ק:

אך לכאורה הא גופי' קשיא כיון דבעהמ"א סובר דבגוף קדושה הז"מ כמו שהבין במלחמות בשיטתו א"כ מנ"ל לרשב"ג דבס"ת דבעי לשמו הוא משום חבוב מצוה דהא ע"כ מצד הדין בעי עיבוד לשמו כדי שיחול עליו שם קדושה דבמעשה זוטא ל"מ הזמנה אף בגוף קדושה וכמו שבארתי לעיל לדעת הר"ן כפי מה שהבין הוא בבעהמ"א דרק בעיבוד מהני הזמנה בגוף קדושה כיון שע"י עיבוד אין עומד עוד לדבר חול ויצא מכלל סתמא דידי' אף דאכתי גם אחר העיבוד עומד לדבר חול כגון לכתיבת גט דבעינן ג"כ מעובד כיון דבשעת תחילת מעשי העיבוד שעושה להוציא מכלל סתמא דידי' הי'

מחשבתו לדבר קודש לא הי' עומד מעולם לדבר חול לפי מחשבתו ע"כ הז"מ בגוף קדושה א"כ הא דבעינן בס"ת עיבוד לשמו אין משום חיבוב מצוה כלל אלא כדי שיחול עליו קדושה קודם שישתמש בו קודש אך נראה דא"ש דהנה בטעם דבגוף קדושה הז"מ יש לומר טעם אחר דרק בתשמיש קדושה דבעינן שצריך להזמינו לתשמיש דבר אחר לדבר שהוא קודש לכן הזל"מ אבל בגוף קדושה שמזמינו לדבר זה בעצמו לבד שפיר מילתא הוא ומינה אמינא לה מהא דקיימ"ל במטה שיחדה למעות דל"מ יחוד ובעינן הניח עלי' מעות וכן בלח של מתכות דוקא בהדליקו בו אותו שבת (רק דפליגי הפוסקים אי אפי' לא הי' עליו ביה"ש לדעת המחבר סי' ש"ט דוקא אם הי' עליו בביה"ש דאז שפיר מהני הזמנתו ויש לדמותו להא דקיימ"ל אזמנו וצר בי' לכ"ע הז"מ ולדעת הרמ"א שם מהני יחדו והניח עליו מעות אפי' בחול אף שלא הי' עליו בביה"ש) עכ"פ יחוד עם מעשה מהני וכן בכל דבר שמלאכתו לאיסור ל"מ יחוד לבד ובחצוצרות קיימ"ל דמהני יחוד לבד אף שלא תקע בו מעולם כדמוכח לעיל דף ל"ח וכתב בפמ"ג סי' רע"ט דרק בכלי שמלאכתו לאיסור דהוא תשמיש לדבר אחר לכן ל"מ יחוד לבד שהרי ראוי גם למלאכה אחרת משא"כ חצוצרות דלא קיימא רק לאיסור ותשמישו לדבר היתר אינו רק מעט מיתסר בהזמנה יע"ש ה"נ יש לומר בכל תשמיש קדושה הרי אף לפי מחשבתו ראוי גם לתשמיש של חול ע"כ ל"מ הזמנה ליחדו רק לקדושה או לאיסור כאורג בגד למת אבל דבר שהוא לגוף קדושה לפי מחשבתו אינו עומד אלא לאותה קדושה שפיר מהני והיחוד והקצאתו לזה לבד עוד יש סברא לחלק דהנה בדבר שהוא מוקצה מחמת חסרון כיס מהני ג"כ יחוד ומבואר בשבי"ד לאדאמוהגז"ל בסי' ש"י טעמא דמילתא משום דבמוקצה מח"כ דאם יעשה בו תשמיש אחר יהא קילקול למה שיחדו הוא ויתבטל מחשבת יחוד שלו מהני יחוד משא"כ כלי שמלאכתו לאיסור אם ישמשו בו דבר היתר לא יתקלקל ולא יתבטל מחשבתו למה שיחדו הוא לכן לא מיתסר ביחוד יעוש"ה:

מעתה י"ל כן בגוף קדושה דבעינן שיהא קדוש קודם שישתמש בו דבר קדושה א"כ אם ישתמש בה להדיוט לא יהא ראוי לגבוה (וכדאיתא בירושלמי במגילה ויומא הביאו הרמב"ן במלחמות פ"ק דסוכה דכלי שנשתמש להדיוט לא ישתמשו בו לגבוה וכדכ' רבינו פה) א"כ יתבטל מחשבת הזמנתו לכן מהני הזמנתו אבל בתשמיש קדושה אף אם ישתמש בו להדיוט יהא ראוי לתשמיש קדושה א"כ לא מפסיד את היחוד ולא יתבטל מחשבת הזמנתו לכן באמת הזל"מ וראוי לתשמיש חול:

אמנם להאי טעמא הוה סגי בגוף קדושה בהזמנה ע"י מעשה כ"ד כגון מה שמחתכו ומקצעו הקלף לס"ת ואכתי עיבוד לשמה ל"ה צריך אלא ע"כ הא דצריך עיבוד לשמה

ע"כ דהוא רק למצוה א"כ י"ל דמהא"ט שפיר אמרי רבנן דאי הזל"מ אבל עיבוד לשמה בעי בתשמיש קדושה דילפינן מס"ת דבעי עיבוד לשמה לשם חבוב מצוה דא"ל משום הזמנה לגוף דבר מצוה בעי עיבוד לשמה דר"ג דלשם הזמנה ל"צ עיבוד דסגי במחתכו ומקצעו לשם קדושה וכן לרבנן דסברי בתשמיש קדושה הז"מ וא"צ עיבוד לשמה אבל בגוף קדושה ילפי רבנן שפיר מס"ת דבעי עיבוד לשמה אף דבגוף קדושה הז"מ דהא אף בס"ת הז"מ אפ"ה בעי דוקא עיבוד לשמה משום חיבוב מצוה ויש להמתיק יותר דהנה תוס' דמנחות דף מ"ד הוכיחו מדלא אמר אזכרות שבה כתבתי שלא לשמן מוכח דסתמא לאו לשמה קאי וצריך כתיבה לשמה בפירוש והנה גם בגוילין איתא בגיטין דף נ"ה גוילין שלה לא עיבדתון לשמן מוכח דסתמא לאו לשמה ובעינן עיבוד לשמה בפירוש מעתה י"ל זה הכונה אי משום הזמנה בגוף קדושה הוה הזמנה היינו דהוי כסתמה דבלא הזמנה הרי סתמה לשמה עומד לכל תשמיש חול וע"י הזמנה עיבוד כ"ד מוציאו מכלל דבר העומד לתשמיש חול והוה כסתמא כיון דא"י לשנותו לחולין סתמא עומד לקודש אבל למצוה בעינן שיהא העיבוד בפירוש לשמה:

ובזה ניחא מה שהקשה עוד המלחמות על בעה"מ מירושלמי פ"ד דיומא דתני עור שעבדו לשם קמיע מותר ליכתוב עליו מזוזה רשב"ג אוסר הנה זאת ראי' מפורשת דבעור של כתיבה עצמה נחלקו ולרבנן לא בעינן לשמה מוכח דלא אמרינן סברין מימר לא פליגין אלא להדיוט הא לגבוה לא מן מה דתני אבני מקדש צריך שתהא חציבתן לשם קודש ובקודש יחצבו בגדי קודש צריך שתהא אריגתו לשם קודש ובקודש יארגו וארח"ש דשם רי"ו במחלוקת הדא אמרה אפי' לגבוה פליגי דתניא העושה כלי לגבוה עד שלא נשתמש בו לגבוה מותר להשתמש בו הדיוט ר"ח בשם רי"י במחלוקת פי' סבירא להו כיון דהזל"מ ש"מ דל"ב לשמה בשל גבוה דלא כרשב"ג והיינו כדאביי דאמר תנאי הוא מ"מ למדנו פלוגתא דרשב"ג ורבנן דכל דבר שבקדושה כגון פלוגתא של כתיבת תפילין ומזוזת ובגדי כהונה ואבני מזבח וכיוצא בהן דבכולן לרשב"ג צריכין לשמן ולרבנן הזל"מ ולא מיתפסו בקדושה וא"צ לשמן עד שיפרט לך הכתוב כגון עשיית ציצית וכן ס"ת עכ"ד ונראה לישב ותחילה אומר דאין מכאן ראי' לשיטתו של הרמב"ן אלא אדרבא יש מכאן ראי' לשיטת הר"ן בחי' לסנהדרין כפי מה שהבין הוא בבעה"מ דהנה קשה לי לפי מה שהבין המלחמות שהירושלמי סובר דלמ"ד דבעי שתהא חציבתן לשם קודש ובקודש יחצבו סובר הזמנה מילתא הוא יקשה למה צריך שתהא חציבתן בקודש ואריגתן בקודש הא כיון דהז"מ סגי בהזמנה מועטת דל"ד לעיבוד העור דבעי לשמה מטעם דיהא כל עשיותיו לשמה כמש"כ הרמב"ן אכתי למה צריך שתהא חציבתן ואריגתן בקודש (ואין

לומר דכונה בקודש יחצבו ויארגו דהיינו שיקדישו אותן תחילה דהא אמרינן בעלמא דבונין בחול ואח"כ מקדישין) ולכן נראה לפרש כן דאתיא כמ"ד הזל"מ וכמו דבעינן עיבוד לשם תפילין ומזוזה דאז שפיר הז"מ כמו שבארתי לדעת הר"ן דכיון דבעי בדבר שבגוף קדושה שיהא הכנה לשם קודש שיחול הקדושה על דבר שכבר הוזמן לקדושה ולכן כיון שעושה העיבוד לשם קודש שלא הי' שעה שיהא עומד לדבר חול כהא"ג הז"מ ומיתפס בקדושה ה"נ קאמר דבעי שיהא חציבתן ואריגתן לשם קודש שיהא הוזמן והוקצה לקודש ולכן כיון שיחצבו ויארגו בקודש דלא הי' עליו שם חול משעת אריגה שפיר הז"מ ולכן צריך ללמדנו דבעינן תרתי חציבה ואריגה לשם קודש וכן חציבה ואריגה בקודש (ואריגה דקאמר הכונה דגם השזירה צריך שיהא בקודש) וע"ז קאמר כיון דתני כלי גבוה עד שלא נשתמש בהן לגבוה מותר להשתמש בהן הדיוט מוכח דפליג דסובר כיון דהזל"מ לא מהני אף בגוף קדושה דהא הסברא דבגוף קדושה הז"מ רק למ"ד דבע"ע גופי' נאסרה מחיים אבל למ"ד דלא נאסרה מחיים כרבא בכריתות דף כ"ד מדקתני תצא ותרעה בעדר א"כ אף בגוף קדושה ג"כ הזל"מ ומוכח כמו דפליגי להדיוט כן פליגי לגבוה ולהדיוט ג"כ פליגי בהא דת"ק סובר עור שעיבדו לשם קמיע מותר ליכתוב עליו מזוזה סובר דכיון דהזל"מ גם בגוף קדושה הזל"מ דסובר ע"ע לא נאסרה מחיים ורשב"ג סובר דבגוף קדושה הז"מ ולכן בעי שפיר לשמה במזוזה וא"כ אין מכאן הוכחה לשיטת הרמב"ן דגם לשיטת בעהמ"א ניחא שפיר אי נפרש בכונתו כמש"כ בחיה"ר אולם י"ל דגם לשיטת בעהמ"א כפי מה שהבין במלחמות בכונתו ג"כ ניחא דהנה בהא דפליגי במזוזה יש לפרש כן דת"ק סובר הזמנה מילתא ע"כ ל"ב עיבוד לשמה אבל מודה דבעינן הזמנה עכ"פ במעשה כ"ד וכמש"כ הבעהמ"א לת"ק דרשב"ג בעיבוד עור תפילין דלת"ק א"צ לשמה אבל עכ"פ שאר הזמנה במעשה כ"ד בעי ורשב"ג סובר דבגוף קדושה הזמנה מילתא ולכן בעינן עיבוד לשמה ג"כ דלא סגי בהזמנה כ"ד רק לאוסרו לשנותו וע"ז קאמר דס"ד דכי פליגי רק להדיוט דהיינו דת"ק פליג ארשב"ג דבעי גם לשמה ולא סגי בהזמנה כ"ד וסובר דבגוף מצוה גם כן ל"ב לשמה אבל לגבוה כ"ע מודין כרשב"ג דבעינן עיבוד לשמה כיון דגוף קדושה הוא הז"מ ואסור לשנותו מדתני אבני קודש צריך שתהא חציבתן לשם קודש ובקודש יחצבו והיינו דאשמעינן דבעי לשמה לשם קודש וגם דהז"מ ונתפסין בקדושה כדקתני ובקודש יחצבו דאי אין נתפסין בקדושה ורשאי לשנותו ולהשתמש בהן להדיוט למה צריך שיהא חציבתן בקודש דסגי בחציבתן לשם קודש וע"ז פריך מדתניא כלי שנעשה לגבוה ישתמש בו הדיוט מוכח דאף בגוף קדושה פליגי דהיינו דנהי דבעינן לשמה בגוף קדושה אבל רשאי להשתמש

בו דהזל"מ משום דסובר ע"ע ג"כ לא נאסרה מחיים וכנ"ל וע"כ נשמע דכמו דפליגי בלהדיוט כן פליגי לגבוה דהיינו דבהדיוט פליגי אדרשב"ג דלרשב"ג בעינן לשמה כיון שהוא גוף קדושה ולרבנן ל"ב לשמה כיון דסגי בהזמנה דסברי הז"מ בכל מקום ואין חילוק בין גוף קדושה בין תשמיש קדושה דאסור להשתמש בהן אף בתשמישי קדושה ואפ"ה ל"ב לשמה מוכח שגם בגוף קדושה ל"ב לשמה ורק ס"ד דעכ"פ לגבוה כ"ע מודין דגוף קדושה שאני דאסור להשתמש בהן וגם בעינן לשמה וע"ז מוכיח דע"כ פליגי גם בשל גבוה דגם בלגבוה ס"ל דהזל"מ ומותר להשתמש אבל אכתי לא נשמע מזה דל"ב לשמה דשפיר י"ל דעכ"פ לשמה בעינן ורק פליגי אמאי דקאמר דבקודש יחצבו דנשמע דסובר בגוף קדושה הז"מ הוא א"כ נשמע דגם בלגבוה פליגי דלא מחלקין בין גוף קדושה לתשמישי קדושה דבכ"מ הזל"מ והיינו משום דסובר דע"ע גופי' לא נאסרה מחיים ומיושב קו' מלחמות דגם לשיטת המאור יתפרש הירושלמי שפיר:

ח) **ומעתה** אחר שישבנו קו' הרמב"ן על בעהמ"א נראה לי להביא ראי' לשיטתו דהנה במנחות דף מ"ד איכא תרי לישני לל"ק סובר רב ציצית בנכרי פסולה ולל"ב סובר רב דציצית בנכרי כשרה ומייתי הגמ' דפליגי רב ושמואל בעשה ציצית מן הסיסין דלרב כשר דל"ב טוי' לשמה ולשמואל פסולה דבעינן טוי' לשמה ומסיק כתנאי מהא דפליגי חכמים ורשב"ג בתפילין אי בעינן עיבוד לשמה (דהיינו בעור בתים או ברצועות של תפילין כמו דפי' המפרשים כ"א לפי שיטתו) דרב סובר כת"ק ע"כ ל"ב טוי' לשמה ושמואל סובר כרשב"ג ע"כ בעינן טוי' לשמה והקשו בתוס' הא שאני בציצית דכ' גדילים תעשה לך ודרשינן לשם חובך א"כ איך תליא זה בפלוגתא דרשב"ג ורבנן והרמב"ן בסוכה תי' דשם הי' סובר כס"ד דגמ' בסוכה דבציצית דבעינן לשמואל לשמה לאו מקרא דלך אלא דבכל מצות בעינן לשמה דגם בסוכה בעינן לשמה כדפריך הגמ' לשמואל מב"ה דסברי סוכה ישינה כשרה דל"ב לשמה במצות וישב בזה שיטת הריא"ף דהביא פלוגתא דרבנן ורשב"ג בסתמא משמע דסובר כת"ק דל"ב לשמה בתפילין ובציצית פסק כשמואל דבעינן טוי' לשמה (וכן קשה על רבינו דסובר ג"כ בתפילין ל"ב לשמה ובציצית פסק כשמואל דבעינן טוי' לשמה ולהנ"ל ניחא דסוג' חלוקת הן דלפי מסקנא דסוכה שאני ציצית דכ' לך ולא תליא בפלוגתא דרשב"ג ורבנן) אמנם בר"ן פ' השולח תמה ע"ז א"כ יקשה לסוג' דמנחות לשמואל דלא ידעו מדרשא דלך מב"ה דסברי דסוכה ישנה כשרה ול"ב לשמה במצות ואיך פליגי אב"ה ואדרבא תלי יותר בפלוגתא דב"ה וב"ש בסוכה ממה דתלי בפלוגתא דרבנן ורשב"ג לכן העלה הר"ן דרך אחר דשם קאי לל"ק דרב ציצית בנכרי פסולה דמיקרי עשי' ע"כ שפיר תליא בפלוגתא דרבנן ורשב"ג דרבנן סברי

דעיבוד ל"ב לשמה משום דלא מיקרי עשי' ושמואל סובר דמיקרי עשי' ע"כ בעינן לשמה סובר כרשב"ג דבעי לשמה דמיקרי עשי' ומגוף המצוה הוא וסוג' דסוכה קאי לל"ב דרב מכשיר בנכרי וטעמא דשמואל משום דכ' לך בעינן לשמה ואנן קיימ"ל כל"ב לכן קיימ"ל כשמואל כיון דגמ' בסוכה פריך מדשמואל ואמנם בשו"ת ט"ג הנ"ל הקשה ע"ז דאיך נאמר בתר דמסיק לישנא בתרא דרב דציצית בנכרי כשרה מייתיא הך כתנאי דקאי רק לל"ק ועוד דהא אדרבא אנן קיימ"ל כל"ק דרב דציצית בנכרי פסולה א"כ מאין יוצא להם לפסוק דלא כרב דהא יותר יש לנו לפסוק כמימרא דאיתמר אליבא דרב דפסולה בנכרי ובסיסין כשירה דל"ב טוי' לשמה ואמנם לשיטת בעהמ"א יש לפרש הני סוג' דלא ליפליגו כל הני שמעתין דמנחות ויהא הוכחה לפירושו של בעהמ"א דהנה בשו"ת ט"ג הנ"ל הקשה לפי שיטת בעהמ"א דהיינו כפי מה שפירשו בחיה"ר בסנהדרין דפלוגתא דרשב"ג ות"ק סובב הולך על יסוד זה דמועיל קדושת העור לענין שאסור לשנותו א"כ איך יתכן סוג' הש"ס דמנחות דמייתיא לה הפלוגתא דרב ושמואל בטוי' לשמה והרי בציצית אינם אלא תשמישי קדושה ולא שייך טעם זה וכמש"כ במלחמות והובא דבריו גם בחיה"ר וטעמו שהרי תשמישי קדושה אין נזרקין ותשמישי מצוה נזרקין וא"כ בשלמא לפי שיטת הרמב"ן א"ש דאיהו לא מפרשו לפלוגתייהו עד"ז כלל כי אם אליבא דאביי דסובר הז"מ ומוקי דרשב"ג דאליבי' אבל לרבא באמת לא תליא הפלוגתא דרשב"ג בהכי רק טעמא דרשב"ג משום חיבוב מצוה והסוג' הש"ס במנחות אליבא דהלכתא נינהו דקיימ"ל כרבא ושפיר מדמי ציצית לתפילין אמנם להר"ן דלקושטא דמילתא פליגי בהא מטעם שנאסר לשימוש חול קשיא טובא וכתב לישב לפי דברי השאלתות דמוכח מדבריו דגם במצוה שייך דאסור לשנותו דעכ"פ בשעה שעומד למצוה אסור לעשות בי' אחרינא לפי"ז שפיר מדמי מצוה לקדושה דגם במצוה מצינן למימר כסברת הר"ן דהז"מ שהוכן הדבר להיות נעשה בו מצוה ולי נראה להוסיף על דבריו לפי פירש"י ברכות דף כ"ה דהז"מ מטעם הוקצה לאיסורו א"כ גם במצוה הא שייך הוקצה למצותו כדאיתא בשבת דף מ"ה ממילא שייך ג"כ גם במצוה הז"מ:

אמנם נראה שדבר זה תליא בפלוגתא דרבי ורי"ש כאשר יבואר דהנה קו' הט"ג הוא רק לפי מה שפי' בחיה"ר דברי בעהמ"א אבל כפי מה שמתבאר מדברי בעהמ"א דהשיג דמפרש דת"ק סבר הזל"מ ול"ב לשמה ורשב"ג סובר הז"מ ומהני לשמה לכן צריך לשמה ולכן מפרש איפכא דאביי כת"ק דסגי בהזמנה כדי שיתקדש ויחול עליו קדושה ולרשב"ג בעינן לשמה בשעת העיבוד למצוה ולא נאסר להדיוט בהזמנה דהזל"מ א"כ אין סתירה מסוג' הנ"ל דהא טעמא דרשב"ג אין משום שיאסר בהזמנה רק למצוה ושפיר

מוקי דשמואל כרשב"ג ורק לת"ק הטעם דבעי לשמה כדי שיחול עליו שם קדושה לכן בעינן הזמנה א"כ לפי"ז נראה אדרבא שיתפרש על נכון תרי סוג' דלא לסתרי אהדדי דתרי לישנו דמנחות פליגי בפלוגתא רש"י ובעהמ"א בטעמא דת"ק ורשב"ג דהנה י"ל הא דלרשב"ג בעינן לשמה אף דהזל"מ ע"כ דיליף מס"ת דבכל דבר קדושה בעינן לשמה וכמו שבארתי לעיל ובס"ת הא כתיב ג"כ קרא כתבו לכם את השירה דבעינן לשמה מעתה י"ל דהנה שמואל י"ל דס"ל דבעי תלי' לשמה מלך שייך בין לל"ק בין לל"ב דרב דפסול בנכרי שפיר י"ל דגם רב סובר מין הסיסון פסול משום דעכ"פ בעינן תלי' לשמה מקרא דלך דסובר כאביי דהז"מ הוא וא"כ תליא דעכ"פ הזמנה הוה (כדאמרינן בסוכה דף ל"ג אגד הזמנה בעלמא הוא ומבואר שם בתוס' דלמ"ד צריך אגד ג"כ ל"ה אלא הזמנה בעלמא וכיון דהז"מ שפיר גלי קרא דבעינן לשמה בשעת טוי' כדי שיחול עליו שם מצוה ולא יקשה א"כ למה צריך קרא למעט נכרי מעשית ציצית תיפוק לי' דל"ה לשמה וכמו שהקשה בב"י והוכיח דל"ב טוי' לשמה כשיטת רבינו די"ל דאיצטרך לישראל עע"ג דא"ל דבנכרי דאדעתי' דנפשי' עביד ל"מ עע"ג כשיטת רבינו דהיינו היכיא דבעינן לשמה בפירוש כמו בגט או בס"ת אי בעינן לשמה למצוה אבל אי אמרינן דבעינן רק לשמה כדי להזמינו שיחול עליו שם קדושה ולכן סגי בהזמנה בשעת עשי' שפיר מהני גם לרבינו בישראל עע"ג ואשעת טוי' ל"צ לשמה דסגי בהזמנה כ"ד דהא הזמנה א"צ להיות דוקא ע"י המעבד וסגי אם מכוין לזה העומד ע"ג כמש"כ רשב"א חולין דף י"ג דבכהא"ג בוודאי מצינן למימר זה מחשב וזה עובד ושמואל סובר הזל"מ ע"כ הא דגלי קרא לך דבעינן לשמה לשם מצוה בשעת טוי' דאשעת תלי' הא ל"מ הזמנה דל"מ הוא ועוד דאי אשעת תלי' יקשה א"כ שוב למה צריך קרא דנכרי פסול בעשית ציצית דהא גם שמואל מודה לרב כמש"כ בטו"ז שם אע"כ דצריך קרא דטוי' בעינן לשמה לשם מצוה לא להזמינו שיאסור לשנותו דהזל"מ והא דצריך קרא בנכרי דפסול בעשיית ציצית היינו לענין תלי' אף דלענין תלי' ג"כ בעינן לשמה לשמואל ולדידי' ל"ש למימר לענין עע"ג דהא לדידי' לשמה הוא אינו כדי לאסור לשנותו ולחול עליו שם קדושה כיון דהזל"מ ואינו אלא למצוה ובזה ל"מ עע"ג לשיטת רבינו הנ"ל לזה שפיר י"ל כמש"כ הב"ח שם דבאמת גלי קרא בזה דגם בשעת תלי' דל"ה אלא הזמנה בעלמא בעינן ג"כ לשמה (דהא לשיטת רבינו באמת סובר בשעת תלי' ל"ב לשמה דגרע מטוי' וע"כ הטעם כיון דתלי' רק הזמנה בעלמא דל"מ הוא אין תועלת שיהא גם במעשה תלי' לשמה דאף אם עושה לשמה בשעת תלי' לא הוסיף בקדושה דבשלמא לרב דלך אתי רק לתלי' לא מצינן לתרץ כב"ח דא"כ לך למה לי אבל לשמואל שפיר י"ל כתי' של הב"ח דהא לך אשעת טוי'

קאי וא"ל א"כ כיון דעכ"פ משעת טוי' בעינן לשמה כש"כ בשעת תלי' וא"כ אכתי למה צריך קרא לפסול נכרי תיפוק לי' דבעינן לשמה דז"א דהא באמת לשיטת רבינו דל"ב לשמה בשעת תלי' וע"כ יען דהזמנה ל"מ לא מהני כלום להוסיף קדושה במה שעושה כל עשיותיו לשמה וא"כ לשמואל י"ל דבאמת זהו דגלי קרא דאפ"ה פסול בנכרי משום דגם בשעת תלי' בעינן לשמה דבכל עשיותיו בעינן לשמה אף במעשה כ"ד) וא"כ שפיר מייתיא כתנאי ע"ז דהא בהא ממש פליגי רשב"ג ות"ק וכמש"כ בעהמ"א דת"ק סובר הז"מ וסגי בהזמנה כ"ד (ול"ב עיבוד לשמה) כדי שיחול עליו שם קדושה ה"נ לרב צריך לשמה אשעת תלי' ורשב"ג סובר דבעינן עיבוד לשמה דלא סגי בהזמנה כ"ד דהזל"מ רק צריך לשמה משעת עיבוד למצוה כמו כן לשמואל גלי קרא גם בציצית לך דבעינן לשמה משעת טוי' דאי משעת תלי' ל"מ דהזל"מ לחול עליו שם מצוה דלא נאסור בהזמנה ורשאי לשנותו לחול (וכהא"ג פליגי רב ושמואל בשבת דף כ"ב דרב סובר אין מדליקין מנר לנר ומבגד לבגד דסובר גם במצוה שייך צד קדושה עכ"פ בשעה שעומד למצוה וכמש"כ בלחם חמודות דהא דאין מתירין מבגד לבגד הוא משום ביזוי מצוה של הבגד או של הציצית וכדברי השאלתות שהביא הטור סי' כ"א ובשו"ת ט"ג הנ"ל ושמואל סובר מתירין מבגד לבגד ע"כ דלית לי' דבמצוה שייך צד קדושה לכן גם כאן לית לי' הסברא דבעינן שיחול עליו שם מצוה וכמו שיבואר) ואמנם גם לל"ב דרב ניחא דלל"ב לית לי' לרב דרשא דלך דהא כשר גם בנכרי אפי' באין ישראל עע"ג לכן ל"ב כלל הזמנה שיחול עליו שם קדושה והיינו דסובר רב הזל"מ ולא מיתפס בקדושה שיהא אסור לשנותו לחול ול"ב לשמה אף בשעת תלי' ושמואל סובר כאביי דהז"מ ולכן בעינן טוי' לשמה למצוה כמו שהוא לשיטת רש"י (וא"ל הא גם לשיטת המלחמות דפלוגתא דרשב"ג אתיא הכל כרבא דרק פליגי בהא אי בעינן לשמה לחיבוב מצוה אבל גם לרשב"ג לא נאסר בהזמנה מצי אתיא שפיר ג"כ דז"א דא"כ קשה קו' תוס' דשאני ציצית דכ' לך ואתיא גם כת"ק כיון דלרמב"ן לא תליא בהזמנה ל"מ דאף אי הזל"מ מהני לשמה למצוה אבל לפירש"י ניחא דתליא בדרשב"ג דאי לרבנן לא מצינן לאוקמא קרא דלך למצוה דהא ל"מ לשמה כין דהזל"מ) וא"כ לפי ל"ב אתיא דשמואל כאביי דהזמנה מילתא וגלי קרא לך דבעינן דמצוה ג"כ לשמה ושפיר תליא בדרשב"ג דכמו דלרשב"ג מהני לשמה דהז"מ כך לשמואל גלי קרא לך דבעינן טוי' לשמה משום חיבוב מצוה דלא נאמר מה מהני טוי' לשם מצוה אי הזל"מ ע"ז מייתיא מדרשב"ג דמהני לשמה דבאמת הז"מ ולכן מהני לשמה לחיבוב מצוה וכיון דמהני בעינן לשמה שפיר לחיבוב מצוה אבל לרבנן דסברי בתפילין דל"ב עיבוד לשמה משום דהזל"מ ה"נ לא מצינן לאוקמא קרא דלך דליבעי לשמה דהא לא

אהני כלל מה דטוי' לשמה ע"כ הוה מוקמינן קרא דלך למילתא אחריתא כדמוקי לרב ושפיר מייתיא כתנאי בין לל"ק בין לל"ב רק דלל"ק אתיא דשמואל כמ"ד הזל"מ ורב כמ"ד הז"מ וממילא תליא בדרשב"ג דרב כת"ק ושמואל כרשב"ג ולל"ב אתיא דרב כמ"ד הזל"מ ושמואל כמ"ד הז"מ ואתיא דרב כת"ק דלית לי' הזמנה ושמואל כרשב"ג דאית לי' הזמנה וא"כ נתישבה שפיר כל הקושית דאין כאן סתירה כלל דגם בשמעתין דמנחות מצינן לדרוש לשמואל דרשא דלך וכן בשמעתין דסוכה מצי אתיא שפיר כרב דגם הוא דרש לך לל"ב והקושיא שם בין לרב בין לשמואל וכפירש"י דהא רב בתלי' ג"כ בעי לשמה וניחא נמי מה שהקשה בשו"ת ט"ג הנ"ל דשאני בתפילין דהוא מילתא דקדושה שייך לומר הז"מ שיחול עליו שם קדושה ואיך מדמי לציצית דלית בהו קדושה דלפמש"כ ניחא דהא לרשב"ג באמת הא דבעינן לשמה בתפילין אין משום הכנה לקדושה אלא משום חיבוב מצוה כיון דרשב"ג לית לי' הז"מ ול"ש לשמה כדי להכינו לקדושה דמותר לשנותו (והיינו שמואל לשיטתו דסובר מדליקין מנר לנר ומתירין מבגד לבגד דלית בהו קדושה דהא תשמישי מצוה נזרקין) ולרב שפיר אמרינן דסובר כת"ק דלשמה הוא משום להכינה לקדושה דהא לדידי' ע"כ הא דבעי לשמה בשעת תלי' אינו ג"כ אלא כדי להכינה לקדושה דאין לומר דלשמה היינו לשם חיבוב מצוה דכיון דסובר דגלי קרא דנכרי פסול למה צריך ע"ז קרא תיפוק לי' דבעי לשמה ול"ב עע"ג ואתיא רב כשיטתו דאין מתירין מבגד לבגד דגם בקדושת שוות שייך דהוכן לקדושה כדברי השאלתות ואסור לשנותו או להיפוך כיון דגלי קרא דנכרי פסול ע"כ משום לשמה כמש"כ ב"ח א"כ למה צריך קרא דלך דאי לעע"ג הא ל"מ היכיא דצריך לשמה למצוה אע"כ כדי להכינו לקדושה ע"כ שפיר צריך קרא דהו"א דכשר ע"י ישראל עע"ג וכמש"כ לעיל ולל"ק דרב ג"כ לא ניחא כיון דלדידי' רבא גם כרשב"ג מצי אתיא דאף דהזל"מ אפ"ה בעי עיבוד לשמה לחיבוב מצוה דלא אתיא כדי להכינו למצוה א"כ לא תליא בדרשב"ג דמצי אתיא דשמואל ג"כ רק שאני ציצית דכ' לך כמש"כ לעיל אבל לשיטת בעהמ"א א"ש ונתישבו הסוג' על נכון לפי שיטת בעהמ"א דאי כשיטת רמב"ן לא א"ש בין לל"ק בין לל"ב דהא לדידי' הא דבעי לשמה רק משום הכנה לקדושה ואין דומה לציצית כלל דלשמה רק משום חיבוב מצוה וא"כ יש הוכחה כשיטת בעהמ"א (דלדידי' רווחא שמעתתא דשמואל אתיא כרשב"ג דא"ל דשמואל ג"כ כת"ק אתיא ושאני ציצית דכ' לך דהא כיון דהזל"מ מסתבר לאוקמא למילתא אחריתא דהא לא אהני לשמה כלל וכדאית לי' לרב ובמה סברא פליג אדרב לכן מסתבר לי' לומר דבאמת שמואל סובר כרשב"ג דהז"מ אך לל"ק לכאורה קשה דהא מצי אתיא שמואל כת"ק ושאני ציצית דכתיב לך דא"ל הא לל"ק גם רב סובר לך אתיא לשמה

ומוקי לה אתלי' א"כ אי שמואל ג"כ כת"ק אמאי מוקי לה אטוי' דהא מצינן לומר דאתי אתלי' כיון דאית לי' לת"ק הז"מ (ובמה סברא פליג ארב) דז"א דהא לרב לשיטתו דסובר אין מדליקין מנר לנר ע"כ לדידי' גם במצוה שייך הזמנה כדברי השאלתות ולדידי' הא דלרשב"ג הז"מ היינו להכינו לקדושה אבל שמואל דסובר מדליקין מנר לנר ומתירין מבגד לבגד דלית לי' במצות הוקצה למצותו וא"כ לדידי' ל"ש הז"מ כלל במצוה דלא כשאלתות א"כ קשה כנ"ל אך הדבר ניחא לל"ק בלא"ה לא מצי אתיא שמואל כת"ק דא"כ אי בטוי' בעינן לשמה משום דכ' קרא א"כ כש"כ בתלי' בעינן לשמה דא"ל בתלי' ל"ב לשמה כשיטת רבינו דזה שייך למ"ד הזל"מ א"כ ל"ב לשמה בכל עשיותיו אבל לת"ק כיון דסובר בעלמא הז"מ בכל עשיותיו א"כ אי בשעת טוי' בעינן לשמה א"כ גם בשעת תלי' בעינן לשמה אף דבמצוה הזל"מ בעי לשמה למצוה לשמה למצוה וא"כ הדרה קו' לדכותי' למה צריך כלל קרא לפסול נכרי דהא לל"ב נכרי פסול גם לשמואל מקרא דבנ"י כמש"כ הטו"ז ודו"ק:

מעתה א"ש שיטת הריא"ף דהנה כיון דקיימ"ל הזל"מ ע"כ הלכה כשמואל כמו שבארתי דרב דסובר בתלי' בעינן לשמה ע"כ סובר כאביי דהז"מ א"כ מוכח שפיר דהלכה כשמואל אף דבפלוגתא דת"ק ורשב"ג הלכה כת"ק היינו משום דזה תליא בתרי לישני במנחות דבוודאי לל"ק דקיימ"ל נכרי פסול בעשיית ציצית א"כ ע"כ דרב דבעי תלי' לשמה כאביי דמהני הכנה לקדושה ושמואל כרבא דהזל"מ לכן בעי טוי' לשמה והלכה כשמואל וכרבא אבל במאי דתליא לל"ב בפלוגתא דרשב"ג ות"ק דפליגי בהזמנה מילתא אתיא ג"כ דרשב"ג כרבא דלאביי ל"ב לשמה דסגי בהכנה לקדושה במעשה כ"ד וממילא דשמואל כרשב"ג בהא לא קיימ"ל כל"ב אלא כל"ק דטעמא דרשב"ג דבעי לשמה למצוה אדרבא לא יתכן אלא לאביי דלרבא מה אהני לשמה כיון דהזל"מ וממילא הלכה כת"ק דסובר הזל"מ וכאשר אוכיח דסתמא דש"ס סברי דפלוגתא רבנן ורשב"ג דתליא בהזמנה מילתא היינו דת"ק סובר דל"ב לשמה משום דהזל"מ ורשב"ג סובר דבעינן לשמה דהז"מ דהנה יש להבין לפירש"י איך שייך כלל לומר יען דה"מ ע"כ מהני לשמה לכן צריך לשמה דמה סברא יש בזה לומר כיון דמהני לשמה צריך לשמה דבשלמא לפי' הר"ן דצריך להכינו לקדושה ניחא אבל כפי מה שמשמע מבעהמ"א לא הבין כן בפירש"י אלא דלשמה הוא למצוה א"כ מהיכן למדו כן דאי מהני לשמה בעינן לשמה ונראה לישב דע"כ רש"י מודה דבס"ת בעינן כתיבה לשמה לכו"ע מדכ' כתבו לכם וא"כ למ"ד הז"מ דמהני לשמה מסברא דבעינן לשמה כיון דחזינן דקפיד קרא בכתיבה והוה ילפינן דבעינן גם בתפילין לשמה אבל אי הזל"מ ול"מ לשמה לא ילפינן מס"ת (משום דרק בס"ת דהוה גוף קדושה

והז"מ לכן בעינן לשמה וכמש"כ במג"א סי' ל"ב דרש"י ע"כ מחלק דבס"ת בעינן לשמה יען דהוה גוף קדושה אף דתוס' דחו זה אבל לפי רש"י ע"כ לפרש כן) וכמש"כ בחיה"ר אך לכאורה אכתי יקשה מנ"ל לדרוש מוכתבו לכם את השירה הזאת דבעינן גם עיבוד לשמה בס"ת דילמא דוקא כתיבה בעינן לשמה אך הדבר ניחא דלכתיבה ל"צ קרא כיון דכתיבה הוא גוף קדושה לכו"ע ילפינן מקרא דועשו לי מקדש ודרשו בספרי לי לשמי וכמו שיבואר:

אך לכאורה אכתי דילמא קרא דבעינן לשמה בפירוש דאי מועשו לכם הו"א דגם סתמא מהני כלשמה וקמ"ל קרא דבעינן לשמה בפירוש אך ז"א דהא לת"ק דהזל"מ ל"מ סתמא לשמה אי עיבוד ל"ב לשמה ויכול לשנותו לכל דבר ול"ש לומר דכתיבה סתמא לשמה עומד ורק אחר דדרשינן מקרא דעיבוד בעינן לשמה בס"ת ע"כ דהז"מ בגוף קדושה ומהני ההזמנה וא"י לשנותו אז שייך לומר בכתיבה סתמא לשמה אולם לרשב"ג לאביי דהז"מ ושייך לשמה בעיבוד א"כ ל"צ קרא דכתבו לכם לעיבוד א"כ ע"כ קרא דכ' לכם היינו אכתיבה דלא תימא סתמא לשמה משום דכיון דהוזמן לכתיבה סתמא לשמה קאי וא"צ לשמה בפירוש אשמעינן קרא דאפ"ה בעינן בכתיבה לשמה בפירוש:

ט') **ונראה** ראי' לדברינו מפ' השולח דף מ"ד דפריך לרשב"ג עיבוד לשמו בעי כתיבה לשמו ל"ב ותמה במהרש"א אמאי לא פריך עיבוד אעיבוד ובחי' ריטב"א הקשה מ"פ לרשב"ג ואטו כו"ע לית להו דבעינן הזמנה לשמה בכתיבה ובתוס' הקשו מ"פ מרשב"ג דילמא איה"נ כיון דבעי עיבוד לשמה מהני בכתיבה סתמא משום דסתמא לשמה קאי אך לפמש"כ ניחא כיון דרשב"ג סובר הז"מ א"כ אי סגי בסתמא לשמה ל"ה צריך קרא דכ' לכם אע"כ דבעי בפירוש לשמה והתינח לרשב"ג דסובר כאביי דהז"מ אבל לרבנן דסברי כרבא הזל"מ לדידי' באמת י"ל מאחר דגלי קרא דבעיבוד בעינן לשמה בכתיבה ל"ב בפירושי דסתמא ג"כ לשמה קאי ע"כ פריך רק לרשב"ג דהא לדידי' ע"כ בעינן לשמה בפירוש מקרא דכ' לכם וניחא נמי קו' מהרש"א דלא מצי פריך עיבוד אעיבוד דהנה לאביי דלא ילפינן מקרא דבעינן עיבוד לשמה בפירוש אלא הא דבעי לשמה משום דסגי בהזמנה לשמה ממילא ידעינן דבעינן לשמה דילפינן מכתיבה דבעי לשמה ולפי"ז י"ל דמהני בישראל עע"ג דבוודאי אי מקרא ילפינן דבעינן עיבוד לשמה בס"ת מקרא דכ' לכם למצוה דלכתיבה א"צ דילפינן מועשו לי מקדש דבגוף קדושה בעינן לשמה (וכדכ' הספרי והרמב"ן על התורה) רק דלעיבוד דל"ה גוף קדושה ממש כמש"כ הרמב"ן במלחמות דגוילין רק מכח הכתב מתקדשי ואי אזיל הכתב אזיל קדושתי' כדאמרינן פ' כל כתבי ולכך צריך לילף מקרא דכ' לכם (או י"ל דילפינן וכתב דס"ת מוכתב דגט

דבעינן לשמה כדאיתא במנחות דף ל"ב לענין כתיבה אספר) ולכן ל"מ בעע"ג כמש"כ לעיל שיטת רבינו אבל אי הז"מ והא דבעינן לשמה הוא רק מסברא כיון דמהני לשמה מסברא בעינן שיהא לשמה א"כ סתמא לשמה קאי לכן מהני גם בעע"ג (כמש"כ תוס' במנחות דף מ"ב אי סתמא כשר מהני בישראל עע"ג) וא"כ ל"ק מהא דרשב"ג מתיר ליקח ספרים שכתבו עכו"ם דמצי מיירי בעע"ג אבל מכתיבה פריך שפיר כיון דבכתיבה כתיב קרא דבעינן לשמה בפירוש בזה ל"מ ישראל עע"ג (וכמו שהוכיח במג"א סי' ל"ט משמעתין דל"מ בישראל עע"ג היכא דבעינן לשמה) ומעתה הדרן לדברי הרי"ף דשפיר פסק כת"ק דרשב"ג דא"צ לשמה כיון דהזל"מ דהא משמעתין דידן מוכח דע"כ פלוגתא דרבנן ורשב"ג תליא בהזמנה מילתא דרבא כרבנן ואביי כרשב"ג והלכה כת"ק כיון דקיימ"ל הזל"מ ודו"ק:

והנה כל זה כדי לישב שיטת רבינו הרי"ף אמנם לשיטת רבינו א"צ לכל זה דבוודאי אי נאמר דהא דפסק רבינו דעור הבתים א"צ עיבוד לשמה היינו דמוקי פלוגתא דרבנן ורשב"ג בעור הבתים ופסק כרבנן דסברי הזל"מ אז קשה הא פסק כשמואל דבעינן טוי' לשמה וצריכין לתרץ כמו שהעלינו לדעת הרי"ף אבל אי נפרש דרבינו ג"כ מוקי פלוגתתם ברצועות (אבל הא דפסק דעור בתים א"צ עיבוד לשמו לא תליא כלל בפלוגתתם דהא סובר דא"צ עיבוד כלל) והא ברצועות פסק רבינו באמת דבעינן לשמה (עלח"מ ה' אבל) א"כ ע"כ לומר דרבינו מפרש להיפוך דרשב"ג כרבא ולכן לא סגי בהזמנה אלא בעיבוד לשמה שפיר נוכל לומר דרבינו פסק כרשב"ג וכשמואל דבעינן גם בציצית טוי' לשמה:

מעתה נבואה לישב דברי רבינו שהתחלנו דפסק דאין עושין הכלים מתחילתו אלא לשם הקודש ואם עשו מתחילתו להדיוט אין עושין לגבוה ותמהו עליו דקיימ"ל הזל"מ והנה לכאורה י"ל בפשיטות דכ"כ לעיל דהא דאיתא בירושלמי דכל הכלים אין עושין אלא לשם הקודש ובקודש יחצבו ויארגו דבעינן שיהא לשמה שיהא מוכן לחול בו קדושה ע"כ מהני הזמנה דאתיא כרשב"ג לפי שיטת חיה"ר דרשב"ג מודה בעיבוד דבעינן לשמה כיון דמשעה שנשתנה ע"י העיבוד אין עומד לדבר חול עוד לפי מחשבת העובד (והא דאמרו בקודש יארגו אין הכונה אריגה לבד אלא גם השזירה וכל עשיותיו) וא"כ א"ש דהא להדיוט דסתמא עומד לכך לתשמיש הדיוט כהא"ג לכו"ע הז"מ ודו"ק:

אך יקשה לזה הא הירושלמי פריך עלה מדתנן כלי גבוה עד שלא ישתמש בהן לגבוה מותר להשתמש בהן הדיוט ומוכח דפליגי גם בלגבוה וא"כ יקשה דרבינו פסק כתרווייהו דאין עושין מתחילתן אלא לשם גבוה ואפ"ה כתב דכלי גבוה עד שלא נשתמש

בהן לגבוה רשאי להשתמש בהן הדיוט ומזכה שטרא לבי תרי דהא לפמש"כ לרשב"ג דבעינן לשמה משום דמודה בגוף קדושה דהזמנה מילתא אך הדבר ניחא דירושלמי קאי בשיטה דהא דבעינן לשמה הוא כדי להכינו לקדושה א"כ אי בעינן לשמה ע"כ דאסור לשנותו דהזמנה בגוף קדושה מילתא הוא אבל לפמש"כ לעיל דשמואל דסובר דבעינן טוי' לשמה אתיא כרשב"ג משום דלשמואל הא דלרשב"ג בעינן לשמה אין משום הזמנה לחול בו קדושה אלא למצוה וכפירושו של בעה"מ א"כ ל"ק מהא דרשאי להשתמש בו להדיוט דכיון דבאמת הזל"מ וכל מה דבעינן לשמה בכלי גבוה אינו כדי שיהא אסור לשנותו להדיוט אלא דבגוף קדושה בעינן לשמה למצוה א"כ ניחא דרבינו פסק דאין עושין אלא לשם גבוה כרשב"ג ואפ"ה רשאין לשנותו ולהשתמש להדיוט כיון דהלכה כשמואל דכל מה דבעינן לרשב"ג לשמה אינו כדי לאסרן להשתמש בו אלא לחיבוב מצוה דהא שמואל סובר בציצית בעינן לשמה ובציצית הא ל"ש לאסרו משום הזמנה דל"ש אלא בתשמישי קדושה משא"כ במצוה דהא שמואל סובר מתירין מבגד לבגד והלכה גם בהא כשמואל א"כ איך מדמהו לפלוגתא דרשב"ג כנ"ל ע"כ דלדידי' גם בתפילין הא דלרשב"ג בעינן לשמה אין משום דאסור לשנותו אלא למצוה וא"כ כיון דרבינו סובר כשמואל דבעינן טוי' לשמה שהוא רק למצוה א"כ גם הא דפסיק רבינו דברצועות בעינן לשמה היינו כרשב"ג לחיבוב מצוה ס"ל וא"ש מה דפסק דאין עושין כלי קודש אלא מתחילתן לשם גבוה דהיינו למצוה אבל רשאי להשתמש בו דהזל"מ ודו"ק:

אלא אי קשיא הא קשיא הא בכלל כלים של גבוה הוה כ"ש ובכ"ש הוה גוף קדושה ובהא הז"מ כמו שהוכחנו לעיל דקדושת קרבן דנתפס מיד היינו מטעם הזמנה וא"כ אכתי אמאי רשאין להשתמש בו להדיוט לכן נראה לישב דהנה בשו"ת מט"ג הנ"ל העלה בטעמא דלאביי ל"ב לשמה וסגי בשאר הזמנות כמש"כ חיה"ר משום דהא ילפינן מע"ע ובע"ע לא נאסרה משעת לקיחה כציפורי מצורע משום דיש לה גבול אחרינא כמו כן ילפינן לענין זה כ"ז שיש גבול אחרינא איני צריך העיבוד כדי שיתקדש דעיקר החיוב על ההזמנות הקרובות יותר להמעשה דאז חל האיסור לשנותו לחול מעתה י"ל גם בכ"ש כן כיון דיש לה גבול אחרינא דהיינו בשעת עבודתן שמקדשן לא נאסר בהזמנה משא"כ בקרבן דאין כאן גבול אחר שפיר נאסר בהזמנה ראשונה שהוקדש והוזמן לקרבן:

אך עדיין קשה נהי דמטעם הזמנה לא נאסר בכ"ש להשתמש בהו להדיוט הא בתוספתא מבואר דקודם שנשתמש לגבוה יש להם פדיון הא כיון דגוף קדושה הן כקרבן והא בקרבן מיד שהוקדש אין להם פדיון דא"ל כמש"כ יען דיש לה גבול אחרינא דלענין פדיון ל"ש זה דעכ"פ הקדישו למזבח קדה"ג דהא דבע"ע אזלינן בתר גבול אחרינא פירש"י

דאין קדוש לא למזבח ולא לבדה"ב וכונתו בשלמא קרבן נאסר מיד בהזמנה שהוקדש לגבוה משום דכיון דקדוש למזבח כל היכא דאיתא בגזא דרחמנא איתא וכבר נכנס לרשות גבוה מצד אמירה לגבוה וזה ל"ש בע"ע לכן אזלינן בתר גבול אחרינא אבל בכ"ש שקדוש קדוה"ג א"כ כבר הוא בגזא דרחמנא ל"ש בזה דניזל בתר גבול אחרינא בשלמא לענין לאסור להשתמש בו שפיר שייך לחלק גם בכ"ש דיש גבול דע"ז ל"ש לומר דבגזא דרחמנא איתא מטעם דאמירה לגבוה כמסירה להדיוט דהא במה שמשתמש בו לגבוה אין מוציאו מרשות גבוה ע"ז שפיר נוכל לומר דיש גבול אחרינא לא נאסר להשתמש להדיוט אבל לענין פדיון דמוציאין מרשות גבוה ל"ש ליזיל בתר גבול אחרינא (דהיינו עד שישתמשו בו לגבוה) וא"כ אמאי מהני פדיון:

הלום ראיתי בשבי"ד לאדומוהזצ"ל על או"ח סי' קנ"ג עמד ע"ז ותי' דרק בשור זה קרבן מיתפס מיד עלה שם קרבן ועולה למזבח משא"כ כ"ש דמיקרי גוף קדושה הואיל דמקדש מה שנגע בו אבל כ"ז שלא נתחנך לעבודה אין יכול לקדש אחרים ל"ש לומר דזה הזמנה לגוף קדושה דזה יבוא אחר הקידוש או החינוך אמנם לענ"ד קשה עדיין דהא מפירש"י בקידושין הנ"ל משמע דבקדשים לכך מיתפס מיד יען דקדוש למזבח או לבדה"ב כבר נכנס לרשות גבוה דכמסירה להדיוט דמי וא"כ גם בכ"ש הא הוה בגזא דרחמנא מיד באמירה ואולי י"ל דשם דקאי לחלק בין ע"ע לשאר קרבן דע"ע אין תלוי במידי אחרינא והוה לן לומר דנאסרה מיד לכן פירש"י כיון שאין קדוש למזבח לא נאסרה מיד אבל בכ"ש אף דקדיש קדושת מזבח והוא בגזא דרחמנא כיון שתלוי עוד במידי אחרינא לענין לקדש אחרים דבעי משיחה או חינוך לעבודה לא נאסרה מיד דל"ד לקרבן כנ"ל וראיתי בירושלמי פ"ג ממגילה דבעיא כ"ש מיד הן קדושין או בשעת תשמיש ומשני בשעת תשמישן הרי דקודם תשמישן אין קדוש ושרי להדיוט והיינו משום דיש לה גבול אחרינא במשיחתן או בחינוכתן אלא דלפמש"כ זהו מסתבר רק לענין איסור שימוש אבל לענין פדיון להוציאן לחולין אין ראי' מזה ועמש"כ לעיל בסק"ה ודו"ק:

י') **כלים** שעשאן להדיוט אין עושין לגבוה וכו'. הנה לפי"ז איכא קו"ח אם נשתמשו להדיוט דפסול לגבוה וכן הוא במנחות דף כ"ג עצים שנשתמשו להדיוט פסול לגבוה אולם קשה לי דהנה בע"ז דף נ"ב פריך בגמ' אאבני מזבח ששקצו אנשי יון אמאי גנזוהו נתברינהו לבטל איסור דע"ז של נכרי יש לו ביטול יקשה נהי דביטלו עכ"פ לא גרע מנשתמש להדיוט דאין ראוי עוד לגבוה וראיתי בישועת יעקב סי' קמ"ו שעמד על זה ונראה לישב דהנה הב"י סי' רע"ו הביא דברי הר"י אסכנדרי דהוכיח דמותר לנתוץ אבני מזבח כדי לתקן מהא דנתצו חשמונאים המזבח והא עוברין משום לא תעשון כן לד'

אע"כ דכדי לתקן לבנות אחר במקומו שפיר דמי ודן מזה להלכה דה"ה דמותר למחוק שם קודש כדי לתקן ובח"ס סי' ל"ב תמה הא התם הטעם דבאו פריצים וחללוהו וא"כ ליכא משום לא תעשון כן לד' ועוד דהא בגמ' פריך לתברנהו ולישקלו לנפשייהו וא"כ יקשה איך שרי לנתוץ כדי לישקל לנפשייה כיון דאין כדי לתקן אך י"ל דהנה גמ' מסיק דהטעם משום דלאו אורח ארעא לאישתמושי להדיוט חזינן דעדיין עליו קדושה דאסור לאשתמושי להדיוט וכך מוכח מרמב"ן במלחמות שהקשה דליפדינהו ואי ס"ד דיצא לחולין לגמרי ע"י שבאו פריצים וחללוהו א"כ אין תופס פדיון וע"כ דעדיין צד קדושה עליו ורק הא דאמרינן דבאו פריצים וחללוהו אהני לן שיוכלו לאסור וא"כ למסקנא קשיא שוב איך שרי לנתוץ הא עוברין משום לא תעשון כן וע"כ דכדי לתקן שרי והוכחת הריא"ס לפי מסקנת הגמ' וראי' לזה מגמ' דנדרים דף ס"ב דנענש בלשצאר דנשתמש בכלי קודש והקשה המקנה בקידושין דף נ"ד אמאי הא באו פריצים וחללוהו ותי' דכ"ש אין בהן מעילה ואין יוצאין לחולין וע"כ הא דקאמר שם דבאו פריצים וחללוהו ונעשה חול היינו רק לענין דיכול לאסור אבל נשארו בקדושתן וכמו שהוא דעת הרמב"ן במלחמות בשמעתין שחולק אבעהמ"א אמה שהקשה הא קנאום ע"י כיבוש ותי' לד' הארץ ומלואה ורמב"ן חולק דגזה"כ באו פריצים ונתחלל ע"י גוים אבל אסור להשתמש בהן דעדיין קדושה יש בהן (ובזה יש לישב דעת הלבוש דמביא ראי' דאאדש"א מדרבנן מאבני מזבח ותמהו עליו דגמ' מסיק משום דבאו פריצים וחללוהו ולפמש"כ הכונה רק יען דבאו פריצים קנאום שיכולין לאסור מדרבנן במעשה ובלא"ה י"ל דהלבוש מייתיא ראי' מס"ד דלא ידע מבאו פריצים ואפ"ה נאסר משום דמדרבנן אאדשא"ש) עכ"פ א"ש דברי הריא"ס דבאמת עדיין יש בהן צד קדושה אפ"ה שרי לנתוץ ע"כ כדי לתקן שרי וא"כ ניחא קו' הנ"ל דכיון דעדיין בקדושתן ל"ש דנאסר משום דנשתמש להדיוט דכלי גבוה שנשתמש להדיוט לא נאסר לגבוה:

אך עדיין קשה דבאמת הקשה הפרד"ר דנאמר קו"ח כלי שנעשה להדיוט אסור לגבוה כלי גבוה שנשתמש להדיוט לא כש"כ שיאסור לגבוה ותי' הח"ס דאאדשא"ש ע"ש סי' מ' וא"כ הדרה קו' לדוכתי' מה אהני דנבטלינהו עכ"פ לא גרע מנשתמש להדיוט ויהא פסול מקו"ח משום שנשתמש בו להדיוט אולם נראה דקו' הפרד"ר יש לישב באופן אחר דאין הטעם משום דאאדשא"ש אלא הטעם משום דגנאי הוה אבל בשל גבוה ששימש להדיוט אין בו גנאי לשמש בו לגבוה כמש"כ בשל"ג בשמעתין דיותר הוה גנאי לגבוה להשתמש בכלי חולין שנשתמש לע"ז או בבית חוניו מכלי גבוה ששימש בו לע"ז וא"כ ליכא קו"ח כלל וא"כ ניחא נמי קו' דידן כיון דאזיל איסור ע"ז גם פסול זה ששימש

להדיוט אזלה דכבר בארנו דעדיין יש בהן צד קדושה והוה כלי גבוה עדיין:
ונראה דיש להוכיח דע"כ רבינו סובר דלא פקע ההקדש לגמרי אף בבאו פריצים דהנה בעהמ"א בשמעתין מפרש הא דבאו פריצים היינו ישראל דבני מעילה נינהו ויצא לחולין ועי"ז קנאום נכרי בכיבוש מישראל אבל בכ"ש דא"י ע"י מעילה ל"א באו פריצים וחללוהו ורמב"ן הקשה לפדינהו ולישקלינהו אע"כ דל"מ פדיון כתוספתא דמגילה ובארנו לעיל דמוכח דסובר דעדיין קדוש ועומד ומיתפס פדיונו והנה רבינו סובר לעיל בפרקין דאבני עזרה אין לו פדיון ע"כ דיצא לו כן מסוג' דשמעתין וכמש"כ במשל"מ א"כ ל"ש דיאסרו משום שנשתמש בהן להדיוט דכלי גבוה לא נאסרו בנשתמש בו להדיוט כנ"ל:
אלא דקשה לי דלקמן דף נ"ד מוכיח דע"י מעשה א"א דשאש"ש מכלי אחז דנאסרו ופירש"י דלפרקינהו ומוכח אדשא"ש להדיוט ובשעה"מ בה' איסמ"ז הקשה הא כ"ש אין לו פדיון ותי' יען דל"ח לגבוה פודין וא"כ קשה באבני מזבח כיון דלגבוה ל"ח ליפדינהו כקו' הר"ן בשמעתין אך י"ל דהנה שיטת הראב"ד בפ"ד מאימ"ז דגם לגבוה בעינן מעשה לאסור דשא"ש וא"כ י"ל דכך מפרש גם הרמב"ן ובהא ניחא גם אחריתא דרמב"ן לשיטתו דסובר ע"ז של ישראל שעבדו גוי יש לו ביטול דע"י מעשה נאסר ונעשה כשלו ולכן יכול לבטלו ובר"ן הקשה ע"ז א"כ מזבח ששקצו אנשי יון אמאי נתצום ולא ביטלום ע"י עכו"ם וא"ל דלאו אורח ארעא כדקאמר בדף נ"ב דהא לפי הסוג' בדף נ"ד דמוכיח מכלי אחז דאדשא"ש מדלא פרקינהו מוכח דלית לי' הא דלאו אורח ארעא וא"כ ע"כ הא דמזבח ששקצו אנשי יון ל"מ ביטול משום דגוף החפץ של ישראל:
ואמנם לפמש"כ ניחא דמוכח דרמב"ן מפרש כשיטת הראב"ד דמכלי אחז מוכח דאסור לגבוה במעשה אבל פדיון ל"מ אף דל"ח עוד לגבוה משום דלאו אורח ארעא ובזה ניחא ג"כ מה דהקשה בישועת יעקב על הר"ן הא באו פריצים וחללוהו וחולין גמורים הם והוה ע"ז של נכרי א"כ אמאי לא מהני ביטול ע"י נכרי וכן הקשה בח"ס בחי' חולין בסוג' דרבוצה ולפמש"כ ניחא דר"ן חזיא לרמב"ן במלחמות דמוכיח מכאן דאבני עזרה אין לו פדיון מדלא פרקינהו וא"כ ע"כ סובר אף דבאו פריצים אינם חולין גמורים ויש בהן קדושה ע"כ שוב הוה כמו חפץ של ישראל ול"מ ביטול ע"י נכרי ודלא כדעת הרמב"ן ומדויל ידו משתלם ואמנם לישב דעת הרמב"ן שפיר י"ל כמו שבארנו דסובר כשיטת הראב"ד דלא מוכיח מכלי אחז מדלא פרקינהו דאדשא"ש אלא דמוכיח דנאסר לגבוה במעשה אך כ"ז ניחא לרמב"ן אבל לשיטת רבינו קשיא דהנה הוא דסובר בפ"ד מאימ"ז דלגבוה נאסר בלי מעשה והקשה בבה"ז מדמוכיח מכלי אחז דאדם אוסר דשא"ש

במעשה אלמא לגבוה בעי ג"כ מעשה ולישב דברי רבינו ע"כ לומר דמפרש כפירש"י והר"ן דהקושיא הי' דלפרקינהו להדיוט וע"כ דאסור להדיוט ע"י מעשה אבל לגבוה נאסר בלי מעשה וא"כ מעתה שוב יקשה לרבינו הא כ"ש אין לו פדיון וע"כ לומר משום דל"ח לגבוה פודין א"כ שוב קשיא גם אבני מזבח ליפרקינהו כיון דל"ח לגבוה דא"ל דבאו פריצים אין תופס פדיונו דא"כ מנ"ל לרבינו דאבני מזבח אין לו פדיון דמסוג' דע"ז לא מוכח כיון דחללוהו אין תופס פדיונו א"כ ממנ"פ קשיא חדא מתרתי פסקי ואמנם נראה דיש לישב ברווחא לפמש"כ הר"ן דסוג' דדף נ"ד פליגי ולית לי' הא דלאו אורח ארעא דהנה במשל"מ כתב הטעם דלכן ל"מ פדיון משום דלאו אורח ארעא לאישתמושי להדיוט ואמנם יש טעם אחר יען דהוה כקדה"ג דאין לו פדיון כאשר מתבאר שזה דעת הרמב"ן במלחמות וא"כ י"ל דבוודאי לפי סוג' בדף נ"ב דאית לי' סברא דלאו אורח ארעא א"כ אף בלא חזי לגבוה ג"כ אין לו פדיון דעכ"פ לאו אורח ארעא ומוכח שפיר דאבני מזבח ועזרה אין לו פדיון אבל בדף נ"ד דלית לי' הסברא דלאו אורח ארעא רק הטעם דאין פודין הוא משום יען דהוה כקדה"ג א"כ כיון דל"ח לגבוה שפיר פודין ואבני מזבח דלא פדאו משום דלא מהני לי' ביטול כדעת הר"ן יען הגוף הוה של הקדש לא של נכרי ודו"ק ואין לומר הא הרמב"ן הקשה דלס"ד דלא ידע דלאו אורח ארעא ליפרקינהו ולישקלינהו והוכיח דאין פודין א"כ ע"כ מוכח דאין פודין משום דהוה קדה"ג וא"כ יקשה הא ל"ח ומהני פדיון לק"מ די"ל לרבינו הא באמת לא הוה קשיא לי' לס"ד דלפרקינהו דהא לס"ד בלא"ה ל"ש פדיון כיון דבאו פריצים וחללוהו ונעשו חולין אין תופס פדיונו (ובאמת יתמה על הרמב"ן דפריך מס"ד דהא לס"ד לק"מ כנ"ל) ורק הא דהוכיח רבינו דאבני מזבח אין לו פדיון היינו ממסקנא דלאו אורח ארעא ויש אכתי צד קדושה ותופס פדיון אז יש להקשות דליפרקינהו מזה מוכח דמהא"ט דלאו אורח ארעא גם לפדות אין פודין אף היכיא דל"ח לגבוה דעכ"פ לאו אורח ארעא וא"ש (ועמש"כ הרמב"ן הא דבקשו ליגנוז כספה של ירושלים דלא נתחללה ע"י פריצים יען דאין מעילה במזיד הנה במקנה בקידושין כתב יען דנתנה ליהנות בהן לכן אין מועלין) ועוד יש לישב דדוקא שם בכלי אחז דל"ח כלל לגבוה גם אחר פדיון לכן מהני פדיון אבל באבני מזבח אי נאמר דמהני פדיון יהא חזו והוה חולין גמורים לא נפסל בהנפת ברזל רק למזבח לא לעזרה כמו שבארנו לעיל א"כ עכ"פ יהא חזי לגבוה לעזרה ולכן שוב ל"מ פדיון להדיוט דקדושתו עליהן דחזי לאבני עזרה ושייך טעמא דלאו אורח ארעא לאישתמשי להדיוט גם יש לחלק לפמש"כ בברוך טעם דכלי אחז מה"ת ל"ח לכן מהני פדיון אבל אבני מזבח רק מדרבנן נאסר לכן ל"מ פדיון דמה"ת הא חזיא שפיר:

והנה ראיתי ביד שאול שתמה טובא על בעהמ"א הנ"ל מהך דנדרים דהתם הוה כ"ש אפ"ה אמרינן הטעם דבאו פריצים וחללוהו וקשיא לבעהמ"א שכ' דבכ"ש ל"א באו פריצים והנה לפמש"כ בשם המקנה אדרבא משם ראי' דאי יצא לחולין לגמרי א"כ אמאי נענש בלשאצר אע"כ דנשארו בקדושתן כיון דכ"ש אין יוצא ע"י מעילה לחולין והא דאמרינן שם דנעשה חול ואפ"ה נענש היינו לומר אף דהוה חול דאין לו פדיון עוד דאין תופס פדיונו אבל איסור מעילה יש בו ואסור להשתמש ע"ד שכ' בפ"ט מביאת מקדש לענין קדושת דמים דבכל קדה"ג יש גם קדושת פה קד"ד זה נתחלל ע"י פריצים ע"כ אמר שנשתמש בכלי קודש שנעשו חול אבל קדה"ג לא פקע ולא נתחללו דכ"ש יש מועל אחר מועל כסברת בעהמ"א:

שוב ראיתי במקנה להגאון מפאקש נ"י שכ' דבנבוכדנצר שבא ברשות כמש"כ ח"ס יור"ד בזה ע"כ מודה הבעהמ"א דנתחלל ע"י פריצים אלא דקשה לי א"כ מנ"ל כלל לסוג' דע"ז שגם ע"י ישראל נתחלל משום דבאו פריצים ומאי מייתיא ראי' מהא דלא גנזו כסף וזהב של ירושלים דילמא דוקא בהא נתחללה ע"י פריצים יען שבא ברשות וא"ל דמסברא כיון דישראל בני מעילה דהא מסברא ל"ה זה מעילה כלל כמש"כ המלחמות דדילמא לא נשתמשו רק עבדו יעוש"ה (ואמנם לכאורה יקשה כהא"ג על ח"ס בחי' בחולין שכ' דשם בנדרים יען שנטלו הכלים חוצה חוץ למקדש לכו"ע אמרינן באו פריצים וחללוהו ויקשה א"כ מנ"ל באמת דאף דלא נטלו חוצה דנתחללו דילמא דוקא בנטלו חוצה עכ"פ נתישב בזה שיטת הריא"כ ולא יקשה עליו הא שם באו פריצים וחללוהו די"ל דזה רק לר"פ אבל אידך מ"ד לית לי' באו פריצים רק כשבאו ברשות כמו בנבוכדנצר וא"כ איך סתרו המזבח הא עובר אלא תעשון אע"כ כיון שבאו לתקן מזבח במקומו שפיר שרי לסתור ודו"ק:

י"א) **אבנים שחצבן לביה"כנ אין עושין מהן לגבוה**. וקשה לי הא במנחות דף צ"ט ילפינן ממחתות קרח דעשאן ציפוי למזבח ומוכח שם דמקדושה קלה לחמורה מעלין דל"ב דוקא לאותה קדושה וכמו שאבאר דהנה בהא דמעלין בקודש ואין מורידין הקשה בטו"א מגילה דף כ"ד פשיטא כיון דמעלין קו"ח דאין מורידין ואמנם נראה כונה אחרת דהנה בב"י סי' מ"ב העלה דאין עושין מעור שעבדו למזוזה לס"ת דבעינן עיבוד לשם ס"ת דל"מ מקדושה קלה לחמורה דמה שהוזמן לקדושה קלה לא הוזמן עדיין לקדושה חמורה וכן הוא להדיא במלחמות פ"ק דסוכה אמנם מקדושה חמורה לקלה מורידין למ"ד דהזל"מ רק בגוף קדושה אי משום דבעינן שיהא הוזמן לקדושה קלה קודם שיחל עליו הקדושה או משום דבעינן לשמה כמו שבארתי לעיל אמנם בשו"ת עבודת הגרשוני

חלק ע"ז דגם ממה שהוזמנה לקדושה חמורה אין מורידין לקדושה קלה ובש"א אתי עלה מטעם אחר משום דמה שהוא לשמה לקדושה חמורה ל"ה לשמה לקדושה קלה דבעינן לשמה לאותו ענין שצריך לה ואם עובד לס"ת אינו לשמה למזוזה:

י"ב) **והנה** בטו"א כתב דלכאורה קשה איך משנין מקדושה קלה לחמורה הא בקרבן אין משנין אפי' מקדושה קלה לחמורה כדתנן בתמורה דף ל"ב ולפי"ז אפשר לפרש הא דמעלין בקודש לאו דוקא דחייב להעלות בקודש אלא דרשאי להעלות ולשנות מקדושה לקדושה אבל הא דאין מורידין שפיר דוקא וא"כ יפורש הכי מעלין בקודש דהיינו דרשאי להעלות ממה שהוזמן לקדושה קלה לקדושה חמורה (כיון דל"ב לשמה למצוה אלא שיהא מוכן לחול עליו קדושה עצמה) ול"א דבעינן שיהא הוזמן לאותה קדושה חמורה ומייתיא לה מציפוי מזבח דהא מחתות קרח הוה קדושה קלה ועשו ממנה ציפוי למזבח וע"ז קאמר נהי דמעלין לקודש דרשאי להעלות לקדושה חמורה ואהני קדושה קלה לחמורה אבל אין מורידין מקדושה חמורה לקדושה קלה דנהי דמשום לשמה ל"ה לן לאסור להוריד דכיון דהוזמן לקדושה חמורה אהני שיהא לשמה גם לקדושה קלה אבל מטעם הורדה מקדושה חמורה אסור לשנותו לקדושה קלה כמ"ש בעבה"ג הנ"ל וממילא שוב פסול משום דל"ה לשמה כסברת הש"א דבוודאי אי הוה אמרינן דמורידין לקדושה קלה דאז הוה שפיר לשמה דהוא בכלל קדושה חמורה ויש בכלל מאתים מנה אבל כיון דאין מורידין שוב הוה שלא לשמה דהא לא הוה קדושה קלה בכלל החמורה כיון שאסור להורידה ובהא ניחא לישב מה שהקשה הש"א מהא דאמרינן במנחות דף ל"ב ס"ת שבלה אין עושין מהם מזוזה משום דאין מורידין והקשה דתיפוק לי' משום דל"ה לשמה לשם מזוזה להנ"ל ניחא דאי הוה אמרינן דמותר להוריד גם לשמה היה דיש בכלל מאתים מנה רק כיון דאין מורידין א"כ אין הקדושה קלה בכלל החמורה (ועכהא"ג בכה"ס) מעתה י"ל גם לענין מעלין בקודש דלעולם אפי' מצוה איכא להעלות דכיון דמצוה איכא ממילא הוה כהוזמן גם לקדושה חמורה דמסתמא דעתו לכשיצטרך להעלותו לקדושה חמורה אבל אי ל"ה אמרינן דחייב להעלות לקדושה חמורה אז ל"ה רשאין כלל להעלות לקדושה חמורה דל"ה לשמה כיון שאם עושה לשם קדושה קלה אין דעתו להעלותו לקדושה חמורה אבל אין מורידין מקדושה חמורה לקלה דפסול לקדושה קלה דאין בכלל קדושה החמורה אותה קדושה קלה ולא יקשה כקו' הטו"א דהא קו"ח דטובא קמ"ל דפסול נמי איכא כיון דאיכא אסור להוריד ממילא ל"ה לשם אותה קדושה ופסולה מטעם שלא לשמה ודו"ק ואין לומר א"כ מינה לה ממחתות קרח הא שאני ציפוי למזבח דנשתנה ולכן שפיר מהני מקדושה קלה לחמורה כיון דעשה

מעשה בגוף הדבר לשם קדושה חמורה די"ל דהא הא דאין מורידין לקדושה פשיטא דגם ע"י מעשה אסור וכדמוכח מהא דס"ת שבלה דפריך למ"ד הז"מ והא עשה מעשה דתלה בהן עור (ובאמת יש לתמוה מכאן על מש"כ הראב"ד בפ"ד מאימ"ז דמוקצה לע"ז כשעשאו מעשה בטלה הקצאתו והא מכאן מוכח דאי הז"מ ל"מ עשאו מעשה לבטל הזמנתו והא כשנשתמשו לע"ז פשיטא דל"מ שינוי להתירו לגבוה כדמוכח מדברי רבינו פ"ד מאימ"ז ועשו"ע או"ח סי' י"א דל"מ שינוי וכן מבואר ביור"ד סי' קל"ט דל"מ אפי' תיקון לנר מצוה וכמו שהוכיח בח"ס או"ח סי' מ"ב ועמג"א סי' י"א ס"ק י"ב וסי' קמ"ז סק"ה ובח"ס או"ח סי' קל"ט ובארתי במקומו בפ"ד מאימ"ז) א"כ אכתי שייך לומר דהא גופי' קמ"ל דכיון דמעלין מקדושה קלה לחמורתא אהני מה שמעלין לקדושה חמירתא בעשה מעשה אבל אין מורידין אפי' ע"י מעשה מקדושה חמורה לקדושה קלה ממילא לא אהני מעשה לחול עליו שם קדושה קלה וא"ש:

י"ג) **ומעתה** יקשה הא דכ' רבינו דאבנים שחצבן לביה"כ אין עושין לגבוה ויקשה הא ילפינן ממחתות קרח דמעלין בקודש ועושין מקדושה קלה לחמורה אך יש לישב דהנה כבר הוכחנו דלרבינו הא דאין עושין לגבוה אלא מתחלתן לשם גבוה אינו משום הזמנה לקודש אלא משום לשמה דילפינן מועשו לי מקדש לי לשמי לשם גבוה והנה לפי"ז אבנים שחצבן לביה"כ ע"כ אין בו שום קדושה עוד דהא הזמנה לאו מילתא ולשמה ל"ש בחציבת אבנים לביה"כ דל"ב לשמה וא"כ הוה כחצבן לצורך הדיוט והא כבר כתב רבינו דבעינן שיהא חציבתן לקודש ואלו שחצבן להדיוט אין עושין לגבוה ואולם יש לומר עוד דהנה דאף דנאמר הזמנה מילתא בגבו מעות ליקנות ביה"כ דהביהכנ"ס כבר הוא בקדושתו ע"י שהתפלל בו חלה קדושה בהזמנה על המעות אבל אם חצב אבנים לבנות ביה"כ דלא ירדה עדיין קדושת ביה"כ עד שיתפללו כדאיתא בירושלמי פ"ג דמגילה א"כ ל"ה הזמנה לקדושת ביה"כ כלל ולכן אין עושין לגבוה דהוה כאלו חצבו להדיוט דאין עושין אותן לגבוה ובהא ל"ש לומר דהא הזמנה לאו מילתא א"כ אף בהוזמן להדיוט לאו מילתא הוא דהנה כ"כ לעיל דלהדיוט הזמנה מילתא כיון שעומד סתמא להדיוט אהני הזמנתו שלא יהא רשאין להזמינו לגבוה ואמנם לפמש"כ לעיל דלאו משום הזמנה הוא אלא משום דבעינן לשמה א"כ בנעשה לביה"כ עכ"פ ל"ה לשמה ניחא בפשיטות:

שוב ראיתי שכ"כ אדאמוהגזצ"ל בשבי"ד סי' קנ"ג לישב קו' ח"ס שהקשה למה באבנים שחצבן להדיוט אין עושין לגבוה דהא הזל"מ ותי' יען דבעינן לשמה דכ' ועשו לי מקדש לי לשמי והנה ראיתי שאאמ"ו זצ"ל שם הקשה דנילף מזבח מעצים דל"ב שיחצבן לגבוה דהא מזבח הוקש לעצים כדאיתא במנחות דף כ"א ותי' דדוקא במזבח ומקדש גלי קרא

ועשו לי מקדש הוא דבעינן לשמן אבל עצים דהוה קרבן ל"ב לשמה כמו בכל קרבנות דהא מנחות נסכים כשרים אפי' לא נעשו לשם קרבן ורק בכלים ומקדש גלי קרא דבעינן לשמה ואולם קשה לי דהא מקרבן אין ראי' דהא קרבן אפי' נשתמש בו להדיוט ג"כ כשר כדאיתא בסוטה דף מ"ח דיליף מקרא דבהמה שנעשה בו מלאכה להדיוט לא נאסר לגבוה א"כ ל"ב לשמה בקרבן אבל בעצים דפסולין אם השתמשו בהן לגבוה כדאיתא התם במנחות אפ"ה ל"ב לשם גבוה שפיר תיקשי דנילף מזבח מעצים דאף אם השתמשו בהן להדיוט פסולין אבל לשם גבוה ל"ב ולא יהא בעינן באמת לשמה וצ"ע ועמש"כ לעיל על קו' הטו"א:

י"ד) **ואמנם** נראה לישב באופן אחר קו' המשל"מ אהא שכ' רבינו דאם עשאו להדיוט פסול לגבוה הא הזל"מ הוא דהנה אמרו שם במגילה דף כ"ו ה"מ בחדתא דהזל"מ והקשה בטו"א הא בגוף קדושה לכו"ע הז"מ ותי' דלרבא דסובר ע"ע לא נאסרה מחיים אף בגוף קדושה הזל"מ והנה במג"א סי' ל"ב כתב ג"כ דזה תליא אי ע"ע נאסרה מחיים ועמחהש"ק שם אבל לדעתי קשה ע"ז דהנה ברמב"ן במלחמות הקשה ג"כ לרז"ה דסובר בגוף קדושה הז"מ הא מע"ע אין לילף דליכא גז"ש ועוד הא גם בס"ת לא נתקדשו גוף הגווילין דהא אמרינן בשבת פ' כל כתבי דאזיל כתב אזלי' קדושתי' ונראה דהנה הטעם דבגוף קדושה הז"מ הוא י"ל כן דהנה בתשמישי מצוה קיימ"ל צר בי' ולא אזמני' לא מהני א"כ איך נאמר דאם אזמני' לתשמישי מת או לתשמישי קדושה דיהא אסור כיון דהמעשה גופי' בלא הזמנה לא יכול לאסור א"כ ל"ש דאזמני' לדבר שיכול לאסרו דהרי המעשה גופי' לא יכול לאסרו עד שיזמינהו אבל בגוף קדושה דהיינו ס"ת הנה אף אי ל"ה בעינן עיבוד לשמה א"כ מיד כשכתב ס"ת נתקדשו הגווילין ע"י המעשה דהיינו ע"י הכתיבה ע"כ כשאזמני' לס"ת הרי הזמינו למעשה שבכח הדבר לאסרו ולקדשו שיהא גם הגווילין קדושים כ"ז שלא אזיל הכתב לכן מהני הזמנה שיחול עליו הקדושה וכיון שמהני הזמנתו שוב שפיר אמרינן דבעי לשמה (ובהא ניחא מה שהקשה תוס' בסנהדרין על פירש"י דרש"י מודה בס"ת דבעינן לשמה דהוה גוף קדושה משום דאף אי נאמר דהזל"מ וא"צ לשמה נתקדשו הגווילין שפיר ע"י הכתב בעודן עליו ולכן שפיר אמרינן דבאמת הז"מ ובעינן לשמה) וא"כ נתישבה קו' המלחמות דהא דגוף קדושה הז"מ אין הכונה לומר יען דגוף הדבר נתקדש שיהא עצם הקדושה רק הכונה לומר דהיכיא דל"צ מחשבה כדי שיחול עליו הקדושה רק המעשה לבד מקדשו שפיר הז"מ וזה שייך רק בגוף קדושה דאתשמישי קדושה אי אפשר להתקדש הדבר ע"י המעשה לבד דצר בי' ולא אזמני' לא מהני:

ולפי"ז הא דההזמנה מילתא בגוף קדושה לא מעגלה ערופה ילפינן לה דהא אם יערפו ולא יזמינהו תחילה לשם ע"ע קודם עריפה לא נאסר א"כ כיון דהאיסור לא חל אלא בהזמנה בשעת מעשה עכ"פ כהא"ג הזמלא"מ הוא דהא לא הזמינן לדבר שהמעשה לדבר בכחו לאסרו והא דאמר בגמ' דע"ע שאני אין הכונה דמשום גוף קדושה הז"מ אלא הכונה דיותר יש לדמותו למשמשי ע"ז מלע"ע דהוא גופיה קדושה וכמו שפירשתי לעיל דהא לרבא קיימינן דלדידי' ע"ע קדוש מחיים והא דדעת בעהמ"א דבגוף קדושה הז"מ לא מע"ע ילפינן אלא מכ"ש דכתיב ועשו לי מקדש דבעינן לשמה דהא בכלי מקדש המעשה לבד מקדש אף אי לא הזמינהו לקדשו לכ"ש וכל כהא"ג מיקרי גוף קדושה שהזמין הכלי לדבר שבכחו לאסרו ע"י מעשה לבד מעתה נסתרו דברי הטו"א שכ' דאי ע"ע אין קדוש מחיים לא מצינן למילף לגוף קדושה דהז"מ דהא לפמש"כ לא מע"ע ילפינן הא דגוף קדושה הז"מ ולפי"ז גם קו' הטו"א לק"מ דביה"כ בוודאי ל"ה גוף קדושה דהא מבואר בסי' קנ"ג דאם התפללו בבית ולא יחדו לביה"כ אין חלה עליו דין קדושה א"כ גם בביהכנ"ס בעינן מעשה עם הזמנה וכהא"ג הא בארנו דהזל"מ וא"כ אף למאי דהוה ס"ל לרמב"ן והר"ן בס"ד דביה"כ יש עליו דין גוף קדושה אפ"ה לענין הזמנה ל"ה כגוף קדושה דלא נאסר בהזמנה בעלמא כיון דבמעשה לבד אין נאסר א"כ גם הזמנה לחוד ל"מ דהרי הזמינו לדבר שאין בכח המעשה לאסור ודו"ק:

מעתה נתישבו דברי רבינו דהנה בשימוש להדיוט א"צ להזמינו להדיוט וא"צ מחשבה ליחדו להדיוט ונאסר לגבוה ע"י מעשה לבד א"כ כיון שיש בכח המעשה ההוא לאסרו נאסר מיד בהזמנה אם יחדו למעשה ההוא דומיא דכל דבר שגוף קדושה דהיינו שהוא גוף דבר האוסרו ונאסר ע"י שצר בי' אף שלא אזמני' קודם לכן כמו כן בהזמנתו להדיוט כיון שהוא דבר שגוף אסור תלוי בי' נאסר שפיר בהזמנה לבד ודו"ק:

ט"ו) **והנה** עוד הקשו לשיטת בעהמ"א דבגוף קדושה הז"מ והקשה בשו"ת פנים מאירות ממנחות דף ל"ד דעושין משל ראש של יד ופריך למ"ד הז"מ ומשני בדאתני ומוכח מזה דלמ"ד הזל"מ ניחא ואי אמרינן דבגוף קדושה הז"מ יקשה לכו"ע אין עושין משל ראש של יד הא אין משנין מקדושה חמורה לקדושה קלה (ובשו"ת עבודת הגרשוני הוכיח להיפך דמוכח מכאן דאין משנין מקדושה חמורה לקדושה קלה כמו לאביי דהז"מ אין משנין לקדושה קלה ה"ה לדידן בגוף קדושה אין משנין מחמורה לקלה והקשה מזה לשיטת ב"י סי' מ"ב דסובר דמשנין מקדושה קלה לחמורה ובפנים מאירות השיג עליו דאדרבא מכאן מוכח דלמ"ד בגוף קדושה הז"מ ניחא דמשנין לקדושה קלה דאל"כ אמאי לא פריך גם למ"ד הזל"מ והא בגוף קדושה הז"מ אך כ"כ בשו"ת עבה"ג דבאמת אין

סברא לחלק בין הזמנה לגוף קדושה לדידן ובין תשמישי קדושה לאביי א"כ מוכח ע"כ דלדידן גם בגוף קדושה הזמל"מ) אך לפמש"כ לעיל ניחא דהטעם דבגוף קדושה הז"מ משום דבעינן שיחול קדושה עליו קודם שישתמש בו לעצם הקדושה ולפי"ז י"ל לענין לשנות מקדושה חמורה לקלה ל"ש הזמנה לגוף קדושה דזהו רק שייך כלפי שלא ישנה לדבר חול אבל לענין קדושה קלה ל"ש זה דכיון דהזמנה רק כדי שיתקדש לחול עליו עצם הקדושה א"כ מהני אם מכוין לקדושה קלה גם לקדושה חמורה דהא עכ"פ נתקדש העור (דזה שכ' הב"י סי' מ"ב דמקילתא לחמירתא לא מהני זה שייך למ"ד דבעינן שיהא לשמה משום חיבוב המצוה א"כ בעינן שיתקדש לשם ס"ת לשם הקדושה החמורה אבל אי רק כדי שיהא ראוי לחול עליו עצם הקדושה א"כ רק שיהא עליו איזה קדושה שלא יהא דכבר חול וסגי בהוקדש לקדושה קלה לכן מהני גם לדבר שהוא קדושה חמורה) וע"כ כיון שסגי בהזמנה לקדושה קלה כמש"כ בשו"ת טיב גיטין א"כ ה"ה אם הזמינו לקדושה חמורה רשאי לשנות לקדושה קלה דהא לא חלה הזמנת גוף קדושה דא"צ שיהא הזמנה כלל לגוף קדושה אלא לשם קדושה בעלמא ורק לאביי דהז"מ אין רשאי לשנות מקדושה חמורה לקדושה קלה כיון דמקדושה קלה לחמירתא ל"מ דבעינן הזמנה לקדושה חמורה כדי שיהא לשמה לכן גם מקדושה חמורה לקלה אין משלחין שפיר פריך רק לאביי ודו"ק:

ט"ז) **שחצבן** לשם ביהכנ"ס. וקשה לי לפמש"כ הפוסקים דתפלה דרבנן א"כ אין בזה כלל שום קדושה רק כאלו ישב בביתו ואטו אם ישב אדם או עמד אדם בבית יהא אסור לקחת אבניו למקדש ויותר קשה דמבואר בסי' קנ"א דאיכא בביהכנ"ס בלא תעשו כן לד' אלקיכם ואסור לנתץ כותלי ביה"כ הא כיון דתפילה דרבנן אין בביהכנ"ס שום קדושה מה"ת איך שייך בזה לומר דעובר משום ל"ת כן לד' ואולם י"ל דהנה ביומא דף ט' ממעטינן ביהכנ"ס ממזוזה ומנגעים ואי אמרת דאין מה"ת שום קדושה ל"ה אלא כשאר בית שאין בו דירה כלל דפשיטא דמילתא דמטמא בנגעים בשלמא במזוזה י"ל דחובת הדר וכיון דל"ה בו דירה בלא"ה פטור מה"ת (כמש"כ בא"ר סי' פ"ט לענין בית הטבילה דמותר לקרות בו ע"ש שכ' לישב בזה קו' הכ"מ דהא לענין מזוזה בית הטבילה כבית המרחץ) אבל מהא דאין מטמא בנגעים קשה וע"כ לומר יען דכתיב כי ביתי בית תפלה יקרא לכל העמים הרי דעכ"פ כל המתפלל בבית בקביעות הוה בית תפלה אלא דא"כ קשה הא בעזרת נשים מבואר שם דליכא בי' דין קדושה ומותר לסתור ואמאי הא עכ"פ התפללו שם והוה מקום קדושה לכן נראה דהא"ט דהנה שכינה למעלה מראשו של אדם בשעת התפלה א"כ נעשה המקום קדוש לד' אם הוא מקום קבוע להתפלל בו רבים ולכן

בנשים דאין כבוד של מקום לעמוד למעלה מראשה של אשה כמש"כ המפורשים בסי' ק"ב לכן ליכא בה קדושה כמו בביה"כ של אנשים:

והנה בהא דפליגי הפוסקים אי קדושת ביהכנ"ס הוא מדאורייתא או מדרבנן נראה לי להוכיח שהוא מדאורייתא דהנה בפ"ו מה' מזוזה כ' רבינו דבתי כנסיות ובתי מדרשות פטורין ממזוזה לפי שהן קודש ודינם כמו הר הבית והלשכות והעזרות ואי קדושתן רק מדרבנן איך הפקיעו מצות עשה דמזוזה נהי דבשב וא"ת יש יכולת לחכמים להפקיע מצוה דאורייתא היינו היכא שעשו כן למגדר מילתא כגון סדין בציצית כדאיתא ביבמות דף צ' אבל כאן מה הכרח להם להפקיע מצוה דאורייתא אך יש לומר מזוזה שאני דתליא בחובת הדר בי' כיון שמדרבנן קודש של גבוה הוה כאלו הדר בי' רשות הגבוה ופטור מדאורייתא:

אמנם הנה באמת דברי רבינו צריך לימוד דהא ביומא דף י' משמע דהטעם דביה"כ וביהמ"ד פטורים ממזוזה הוא משום דאין הבעלים מיוחדין וכמש"כ שם בתוי"ש דביהכ"נ הוה כלא נתבררו הבעלים וגרע משאר שותפות ולא מטעם דהוה קודש וא"כ ע"כ לומר דבוודאי מדאורייתא פטור ממזוזה יען דאין מיוחדים לבעלים אלא דמדרבנן הוה כאלו הבעלים מבוררין דהא בכל מילי ז' טובי העיר והגזברין הוה כבעלים והוה כאלו בעלים מבוררין וכמש"כ בפ"ז מה' אלו לכן כתב הטעם דהוה קודש דמדרבנן שוב פטור מטעם דהוה קודש א"כ אין ראי' מזה דקדושתן מה"ת:

י"ז) **אבנים** וקורות שעשאן מתחילתן לבה"כ אין עושין אותן להר הבית. וכתב הכ"מ שהוא תוספתא פ"ב דמעילה אבנים וקורות שחצבן מתחילה להדיוט דלגבי הר הבית הדיוט קרי לי' והקשה ע"ז ויש לתמוה דמי דחקו לפרש כן ולמה לא פי' דלהדיוט ממש קאמר ואפשר דבדוכתא אחריני איתא בהדיא ובספר פרי האדמה כתב לישב דבאמת הפירוש בתוספתא היינו להדיוט ממש רק רבינו לא הוצרך לכותבו כיון שכבר כתב דאין עושין כל הכלים מתחלתן אלא לשם הקדש ולכן כתב הדין באבנים של ביהכנ"ס אדרבא יען דקדושתן חמירא משל הר הבית לכן אין עושין אותן להר הבית דאסור לשנותן לקדושה קלה וכ"כ המבי"ט בס' קרית ספר וראיתי בספר מחכם ספרדי ממו"ה חיים מודעי שהקשה לדבריו דהא במגילה פ' בני העיר איתא דאבנים דדמיא כטוי לארוג יכולין לשנותן ועוד דבירושלמי שם איתא בני' לשם חצר הקדישה אינה קדושה ואימתי קדושה משעת תשמיש וכן פסק רבינו פ"י מה' תפלה דביה"כ חדש יכולין לשנותן דלא קדוש עד שיתפלל בו אך הקשה מדברי רבינו בפ"ט ממתנות עניים דאם קנו אבנים וקורות לבנין ביה"כ א"ר לשנותן אלא לפדיון שבוים משמע לשאר מצות וכש"כ לדבר

רשות דאין רשאי לשנותן וכתב דיש לחלק דהכי אר"י משבאו ליד הגזבר דאז אין רשאין לשנותן והביא ראי' מדברי הב"י סי' קנ"ג שכ' לחלק כן עוד הקשה דהא לכאורה דברי רבינו הם פלוגתא דרבנן ורשב"ג בירושלמי בפ' הממונה וז"ל תניא עור שעבדו לשם קמיע מותר ליכתוב עליו מזוזה רשב"ג אוסר ארי' הוינן סברין למימר לא פלגינן אלא להדיוט אבל לגבוה לא פלגינן מן הא דתני אבני קודש צריך שיהא חציבתן לשם קודש ובקודש יחצבו בגדי קודש שתהא אריגתן לשם קודש ואר"ח בשם ר"י במחלוקת הדא אמרה אפי' לגבוה פליגי דתניא העושה כלי לגבוה עד שלא נשתמש בהם גבוה רשאי להשתמש בהן הדיוט ושנשתמש בהן גבוה אסור להדיוט מוכח דלמ"ד דצריך לשמה א"י להשתמש בהן ומ"ד שיכול להשתמש בהן הדיוט ס"ל דל"ב עשי' לשמה א"כ רבינו מזכה שטרא לבי תרי דפסק דבעינן לשמה וס"ל דיכול להשתמש בו הדיוט (והנה מרמב"ן בפ"ק דסוכה משמע דמפרש דפלוגתת הירושלמי הוא אי אמרינן הזמנה מ"ה ובאמת מירושלמי מוכח דפליגי אי בעינן עשי' לשמה דרשב"ג ס"ל דמשעת עשי' נתקדש משום הכי בעינן לשמה ובשעת עבודה מתקדש קדושה ורבנן סברי דשתי קדושת באים כאחד ל"ב עשי' לשמה ואמנם רבינו נראה דס"ל דבעינן לשמה שכ' דבעינן שיעשו מתחילתן לשם גבוה א"כ איך פסק דרשאי להשתמש בו הדיוט עד שלא נשתמש בו גבוה יעוש"ה) ובמה שכתבנו נתבארו דברי רבינו על נכון:

י"ח) **והנה** בפ"ד דמגילה איתא בני העיר שמכרו רחובה של עיר לוקחין בדמיהן ביה"כ ביהכנ"ס לוקחין ספרים ספרים לוקחין ס"ת מכרו ס"ת לא יקחו ספרים ספרים לא יקחו ביהכנ"ס ותמהו הראשונים דדיוקים סתרי אהדדי דמרישא נשמע דדוקא צריכין ליקח קדושה מעולה מהן הא שוה בשוה אסור ובסיפא דקתני מכרו ס"ת לא יקחו ספרים משמע הא שוה בשוה שפיר דמי דהיינו בדיעבד שכבר מכרו מותר ליקח ס"ת אחר וכמו שהקשו בבעה"מ ובר"ן והנה פליגי בזה הראשונים אי מותר למכור לכתחלה כדי ליקח שוה בשוה ודיקה דרישא לאו דוקא ואף דבס"ת מסיק בגמ' דלכתחלה אסור למכור כדי ליקח ס"ת אחריתא היינו רק משום חומרא דס"ת וכמבואר בסי' קנ"ג ובמג"א שם תי' דבס"ת דאין יכולין להפקיע קדושתן ע"כ א"י למכור לכתחלה שוה בשוה אבל בביה"כ דיכולין להפקיע לגמרי ע"י ז"ט העיר במעמד אנשי העיר יכולין למכור כדי ליקח קדושה שוה בשוה והנה הב"ח הביאו במג"א כתב דלא פליגי רק הא לכתחלה הא דיעבד דבדיעבד מודה הר"ן והרא"פ דשרי אם כבר מכרו וכבר השיג בכ"ס סי' כ"ו דהא מוכח להדיא בר"ן דאף אם מכרו כבר אין לוקחין קדושה שוה בשוה וצריך להעלותן בקדושה מעולה ועוד הקשה בכ"ס אמאי לא נקט מוכרין רחובה כדי ליקח ביהכנ"ס

מוכרין ביה"כ ליקח תיבה קדושה מעולה דא"ל משום דלר"מ אסור למכור ביה"כ ממכר עולם הא אנן לא קיימ"ל כר"מ אלא כרבנן דשרי למכור ליחיד וכבר תמה רשב"א על זה והנה בטו"א הקשה אהא דאמרינן מעלין בקודש ואין מורידין דאי מעלין קו"ח דאין מורידין כמו שהבאתי לעיל:

והנה בטו"א הקשה עוד איך מצינן למילף כלל ממחתות קרח דמעלין בקודש הא בקרא כתיב למען תהי' לאות לבני ישראל ע"כ עשאום ציפוי למזבח והנה בגמ' איתא דאמר רבא במעמד אנשי העיר יכולין למכור אף למשתי בי' שיכרא והקשה הרמב"ן דהא בגמ' להלן מוכח דאית קדושה בביהכנ"ס דהא מהא"ט אמרינן דבמתנה אסור דבמאי תפקע קדושתה וכן אמרינן אגורא ומשכונא אסור מ"ט דבקדושתי' קאי וא"כ קשיא איך רשאין למכור למשתי בי' שיכרא והא נתפסין הן בקדושתן וכן יקשה הא דמסיק דמ"ד דמתנה שרי דמתנא כזביני דמי ואי לאו דהוה לי' הנאה מיני' לא יהב לי' מתנה היכיא תפקע קדושתי' בההיא הנאה הא אינה בעולם ועל מה תחול קדושתו ועוד היכיא שייך כלל מכירה הא דבר שראוי לגופו במוקדשין אינה נפדה ובתוספתא דהאי פירקא תניא אבני היכל ועזרות שנפגמו ושנגממו אין להם פדיון ותי' דביהכנ"ס עשו אותו כתשמישי מצוה כסוכה ולולב שנזרקין לאחר מצותן ובזמן מצוה יש בהן קדושה של כבוד כדאמרינן אסור להרצות מעות כנגד נר חנוכה ואמרינן נמי דנויי סוכה אסור להסתפק מהן כל שבעה ואבוהו דכולהו דתניא ושפך וכסה במה ששפך יכסה שלא יהא מצות בזיות עליו ולפיכך ביהכנ"ס כל זמן שבני העיר רוצין בו נוהגין בו קדושה אפי' בחורבנו שהרי עדיין לא עבר זמן מצותו וראוי לחזור לבנותו הלכך כשמכרוהו ז' טובי העיר שלא במעמד אנשי העיר שאין בני העיר רוצין מן הסתם שתוכחש מצותן לגמרי אלא שתחול קדושת ביהכנ"ס על הדמים אבל כשנמלכו בני העיר למכרו לשתות בו אפי' שיכרא מיקרי שעבר זמן מצותו ונפקעה קדושתו ממנו כסוכה ולולב לאחר זמן וכן ספרים וכל תשמישי קדושה נמי אעפ"י שבכל מקום שהן בקדושתן הן עומדים אפ"ה אם מכרם לעשות בהן צרכיהן איכא משום אכחושי מצוה לכן עד שיסכימו במכירתן ז"ט העיר במעמד אנשי העיר אינן רשאין להוציאן בצרכיהן ולא מפני שקדושתם נתפסת ממש על הדמים כדאמרן ומה שנחלקו במתנה מאן דאסר סבר שאין אנשי העיר רוצים שיפקיעו זט"ה מצותה אא"כ יפקיעו אותה על מצוה אחרת ומאן דשרי סבר אי לאו דיהיב לי' מידי דדבר מצוה כגון תיבה ומטפחת או ספרים לא היו נמלכין ט"ה לתת לו ביהכנ"ס זו הלכך כזביני הוא ושרי דלאו גרועי מצוה הוא והקשה עליו הר"ן דאי משום ביזוי מצוה אתינן עלה וכדאמרינן אבוהן דכולהון דם בדמים שלא הי' מצוה מעולם מאי ביזוי מצוה איכא ועוד אי משום

ב"מ לחוד אתינן עלה למה לן עלויא הא אפי' בדכוותי' סגי דהא קיימ"ל מדליקין מנר לנר ותו דלא משמע לפרש הא דקאמר אי לאו דהוה לי' הנאה מידי שהכונה שיהא מידי דדבר מצוה כגון תורה ומטפחת או ספרים ולכן דעת הר"ן דביהכנ"ס ודכוותי' כיון שעיקרו עשוי לומר בו דבר קדושה הטילו בו חכמים קדושה מדבריהם אמנם אם מכרן והטילו קדושה על הדמים זה קלישא מקדושת ביהכנ"ס דהוה לי' קדושה שניה וקלישא מקדושה ראשונה כדאשכחינן במעשר שני לר"י דס"ל דלקוח בכסף מעשר שנטמא יקבר דלא אלים למיתפיס פדיונו כמעשר גופי' לכן בזט"ה במעמד אנשי העיר יכולין להפקיע גם הקדושי' מהדמים:

אמנם בישועת יעקב הקשה לשיטת הר"ן מהא דאיתא בשמעתין דאמר רבא גבו והותירו מותר ופריך מברייתא דתני בד"א שלא התנו אבל אם התנו מותר היכיא דמי אי במכרו והותירו כי התנו מאי הוה אלא לאו שגבו והותירו והקשה לדעת הר"ן דקדושה חל על המעות ומהא"ט אין מורידין א"כ מה מהני שהותירו דהא אין ברירה מה הוא חלקו מהמצוה כדאמרינן במעילה דף כ"א פרוטה בכיס זה הקדש דאין ברירה ומעל בכל פרוטה ול"א שיברר פרוטה אחת להקדש והשאר יהא חולין משום דאין ברירה בשלמא לרמב"ן ניחא דאין משום קדושה אלא משום ביזוי מצוה ומה דאין צורך למצוה ליכא ביזוי מצוה כדאמרינן לענין סכך במה שהוא יותר שוה מהכשר מצוה ל"ש ביזוי מצוה אבל לר"ן קשה לכן נראה לישב שיטת הרמב"ן דהנה תוס' בשבת הקשו למה קאמר אבוהון דכולהון דם ולא קאמר אבוהון דכולהון עצי סוכה ותי' דשם משום ביטול מצוה ומדם ילפי שאר הנאת ותשמיש שאין משום ביטול מצוה אלא משום ביזוי מצוה ואמנם בפנ"י תמה עכ"פ למה צריך בעצי סוכה לילף דעצי סוכה אסור בהנאה ולא ילפינן מדם דביזוי מצוה אסור כש"כ ביטול מצוה ענפ"י שבת דף כ"א וביצה דף ל' דהא בנוי סוכה אמרינן דאסור להסתפק מהן משום דילפינן מדם וא"כ סוכה גופי' ג"כ נילף מדם ותי' דילפינן דלא מהני תנאי כמו בקדשים דל"מ אפי' התנה להפקיע קדושתו אמנם לפי"ז קשיא איפכא בגמ' דשבת דף כ"א מסקינן דנויי סוכה דאסור להסתפק מהן משום דאבוהון דכולהון דם יקשה אמאי לא יליף מסוכה כיון דאייריא בביטול מצוה ותי' בפנ"י בשבת דף כ"א דבאמת רק אורחא דמילתא נקט דה"ה שאר הנאת וזה ליכא למילף רק מדם אמנם מדברי המלחמות בשבת שם נשמע שיש לו דרך אחרת בזה דהנה דעת בעהמ"א מדאמרו אסור להרצות מעות לנגד נר חנוכה מוכח דתשמיש קדושה שרי דרק של חול אסור משום ביזוי מצוה והא דמתמה שמואל אטו נר קדושה יש בה היינו דסובר דל"ש משום ביזוי משום רק בדם דעושה ביזוי בהמצוה גופי' ולכן אף למ"ד דאסור

להרצות מעות סובר דרק משום ביזוי מצוה איכא אבל ליכא בו משום קדושה לאסור אף של מצוה אמנם הרמב"ן במלחמות חולק מדפריך שמואל וכי נר קדושה יש בה כתפילין וס"ת מוכח דסובר דאסור אף בתשמיש קדושה אלא דלרבותא נקט להרצות מעות דהוה תשמיש קל ע"ז השיב רב יוסף וכי דם קדושה יש בה והלא תשמישי מצוה נזרקין הן אלא אעפ"י שנזרקין לאחר מצותן בשעת מצותן נוהגין בהן קדושה שלא יהא מצות בזיות עליו דכי נמי נוהגין בהן כדברים שבקדושה ואסורים בין בתשמיש חול בין בתשמיש מצוה (כאשר ביאר בחי' לשבת דכשמשתמש לגבי מצוה אחריתא איכא ביזיון למצוה זו שנראה שאינה חביבה עליו ול"ד למדליקין מנ"ח לנ"ח דחדא מצוה הן) ולא משום דמדמי ביזיון לביזיון אלא דנשמע מדם שחל שם שמים על המצוה ולפי"ז הא דמדמי ריב"ל נוי סוכה לנ"ח היינו דכמו דחל שם שמים על הנ"ח כך חל ש"ש על נוי סוכה וע"ז מתמה רב יוסף דאפי' לדבריו אכתי תלי תניא בדלא תניא אלא משום ביזוי מצוה שנאסרו בשעת מצותן כמו בדם וכיון שנאסרו אף זה שבא לסלקן מן המצוה ולהסתפק בהן אסור דהא איתקצי לי' (ובחי' לשבת הוסיף כיון שבא לסלקן מן המצוה הרי זה הוה ביזוי למצוה היוצא מדבריו שני דברים האחד דגם במצוה נוהגין בו קדושה כדברים שבקדושה כס"ת ותפילין משום דאי לא ינהגו בו דין קדושה כמו בס"ת ותפילין א"כ זהו גופי' הוה ביזוי להמצוה ועוד דאין הכונה דילפינן מדם לדמותו לבזיון דכסוי ברגל כמו שהבין בעהמ"א אלא דעיקר הלימוד דחל שם שמים על המצוה ולכן יש לנו לנהוג בו קדושה כמו בס"ת ותפילין ואסור אפי' לתשמיש קדושה דהוא מקצה מדעתו רק לאותו מצוה וממילא נאסור לכל תשמישי קדושה ג"כ יעוש"ה א"כ מיושב קו' הנ"ל דנוי סוכה רק ילפינן לענין זה דכש"כ לנהוג בו קדושה:

ולפי"ז יש לומר לישב קו' תוס' דגמ' פריך ממנורה מוכח דמדליקין מנר לנר בפתילות ארוכות ואח"כ פריך בגמ' מאי הוה עלה והקשו תוס' הא כיון דאיתותב מ"ד אין מדליקין א"כ כבר איפשט דמדליקין מנר לנר נראה לישב דהא דאיתותב זה רק רב לשיטתו דסובר לעיל אסור להשתמש לאורה ע"כ דסובר דהטעם דומיא דמנורה במקדש א"כ שפיר פריך הא במנורה דמקדש מדליקין מנר לנר אבל לדידן דס"ל רק משום ביזוי מצוה אית בי' קדושה יש לומר דל"ק ממנורה דהקדש דהא הטעם דאין מדליקין מנר לנר מצוה כתב רמב"ן משום דמחזי דאין חביב המצוה עליו ונראית כמבטלות זא"ז א"כ י"ל דזה שייך במצות דמצות מבטלות זא"ז אבל בקדשים אדרבא קיימ"ל אין (עוין לון) [מבטלות] זא"ז א"כ בדבר קדושה גמורה י"ל דל"ש לאסור מטעם דנראה דאותו קדושה אין חביבה עליו דכל קדושה חדא הם ואין מבטלות זא"ז ע"כ שפיר מדליקין אבל בנ"ח י"ל דאין מבטלין

מדליקין דנראה כמבטלות זא"ז וא"כ לפי"ז שפיר פריך מאי הוה עלה לדידן כנ"ל וא"כ לפי"ז יש לתמוה על הר"ן דמפרש משום קדושה שהטילו חכמים יקשה גם לדידי' מי ניחא למה צריך עלוי' דהא קיימ"ל מדליקין מנר לנר במנורה אף דהוה בוודאי קדושה ואדרבא הא דבמצוה מדליקין מנר רק מנורה ילפינן א"כ גם לר"ן קשיא אדרבא לרמב"ן י"ל דא"ש דיען דמשום ביזוי מצוה י"ל גם בשווין איכא ביזיון:

מעתה יתבאר דברי הרמב"ן בשמעתין ג"כ דכתב דאית בו משום אכחושי מצוה ולכאורה תמוה הא קאי מטעם ביזוי מצוה והא מבואר בשמעתין בפלוגתא דמנר לנר דטעם ביזוי מצוה וטעם אכחושי מצוה הוה מילתא אחריתא דביזוי מצוה ליכא אלא בקינסא וטעם אכחושי מצוה הוא אפי' במנ"ח לנ"ח דליכא משום ביזוי מצוה ממילא למ"ד מדליקין מנר לנר ע"כ לית בי' משום אכחושי מצוה ואין אסור אלא בקינסא משום ביזוי מצוה וא"כ כיון דלרמב"ן הטעם משום ביזוי מצוה איך כתב גם הטעם דאכחושי מצוה אך להנ"ל ניחא דהא הטעם דילפינן מדם דאסור משום ביזוי מצוה היינו דילפינן דבכל מצוה צריך לנהוג בו מנהג קדושה כמו בתפילין וס"ת דאי לא ינהגו בו מנהג קדושה זהו גופי' ביזיון להמצוה וכן כשמסתפק מנוי סוכה דהוה ג"כ אכחושי מצוה אסור משום ביזוי להמצוה דמסלקו מן המצוה ועשאוהו רשות א"כ לפי"ז גם להרמב"ן דביהכנ"ס יש בו משום ביזוי מצוה הנה ג"כ מודה דאית בי' צד קדושה דלהרמב"ן כל ביזוי מצוה דאסור משום דצריך לנהוג בו קדושה א"כ כשמסתלקו מן המצוה כשמכרו הנה הוא ביזוי מצוה דהיינו כיון דמכחישו הרי מסלקו מן המצוה וזהו ביזיון להמצוה וא"כ לפי"ז מיושב כל קו' הר"ן דהקשה דהא מדליקין מנר לנר הנה קו' זו כולל שני קושית חדא דא"כ אפי' שוה בשוה נמי ולמה לי עלויא ועוד כיון דמדליקין מנר לנר ע"כ ל"א משום אכחושי מצוה ואיך כתב הרמב"ן הטעם משום אכחושי מצוה כנ"ל אמנם לפמש"כ א"ש דהנה הא דמדליקין מנר לנר הנה כ"כ הרמב"ן בשבת דזה דוקא בנ"ח דכולה חדא מצוה אבל בשני מצות הוה ביזוי ולכך תשמיש קדושה ג"כ אסור וכן ל"ש להקשות דמוכח דל"א משום אכחושי מצוה דלהנ"ל ניחא כיון דלפמש"כ היכיא דאיכא אכחושי מצוה אסור משום ביזוי מצוה דמסלקו מן המצוה (או משום דאיתקצאי למצותו) א"כ הא דמדליקין מנר לנר ול"ח לאכחושי מצוה שמסלקו מן המצוה היינו ע"כ ג"כ רק משום דכולה חדא מצוה הוא וא"כ ממילא מיושב קו' ראשונה של הר"ן דבדמים ל"ש מצוה דהא מבואר בדברי רמב"ן בפירוש דקדושה חל על הדמים דאין הבעלים רוצים שיכחישו המצוה והיינו כמש"כ דכל אכחושי מצוה הוה ביזוי למצוה וצריך לנהוג בו קדושה א"כ ממילא חל הקדושה על הדמים א"כ מתבאר דרמב"ן ג"כ סובר דיש קדושה על הדמים אלא

דסובר דהטעם דאיכא קדושה על הדמים יען דחל על ביהכנ"ס קדושה דצריך לנהוג בו מנהג קדושה דאל"כ הוה ביזוי להמצוה וכיון שכן גם על הדמים איכא קדושה דמכחיש המצוה אי ישתמש בו לחול ומסלקו מן המצוה והרי זו גופי' הוה ביזוי להמצוה א"כ לפי"ז אין חולק הרמב"ן על הר"ן דבביהכנ"ס יש בו צד קדושה מצד עצמו אלא דכל צד קדושה היינו משום ביזוי המצוה (וכעין דפליג שם בשבת הרמב"ן עם בעהמ"א דמפרש למ"ד דאסור להשתמש לאורה אפי' לתשמיש קדושה היינו משום כיון דזכר למנורה עשאוהו כמנורה שיהא בו צד קדושה ולהרמב"ן אין הטעם משום זה אלא משום ביזוי מצוה דהיינו כיון דאיכא משום ביזוי מצוה איתקצאי למצותו דוקא ואסור לשאר תשמישי קדושה או משום דגם תשמיש קדושה הוה ביזוי להמצוה שנראה כאלו אין חביבה עליו ונראה כמבטלות זה את זה ה"נ פליגי בהא דלהר"ן הקדושה של ביהכנ"ס מצד עצמו דחכמים עשאוהו שינהגו בו קדושה כמו במקדש ולהרמב"ן הקדושה רק משום ביזוי מצוה):

מעתה לפי"ז יש לישב סתירת הדיוקים מהמשנה דבוודאי היכיא דמוכר הביה"כ או שאר עניני קדושה על דעת שישארו בקדושתן א"כ הא דאסור למכור לכל צרכיהם רק ע"כ הטעם משום אכחושי מצוה דמוכרין וכמש"כ הרמב"ן בס"ת וספרים בזה שפיר יש לומר דרק אסור למכור אם צריכין הדמים ליקח קדושה קלה אבל לקדושה שוה בשוה שרי שפיר דהא בזה שפיר יש לומר כסברת הר"ן דהא קיימ"ל דמדליקין מנר לנר דהוה שוה בשוה דא"ל דשם חדא מצוה דהא גם כאן כיון דהוה מצוה שוה בשוה דמי למדליקין מנר לנר דהא קדושה ראשונה נשאר בקדושתו ואין מכחיש גוף המצוה דליכא אלא אכחושה לגבי בעלים (ואין זה סותר לדברי המג"א שהבאתי דס"ל דלענין לכתחלה אדרבא בשל ס"ת דאין יכולין להפקיע קדושתו אסור למכור לצורך קדוש' שוה משא"כ ביה"כ דיכולין להפקיע לגמרי יכול למכור לקדושה קלה דלפמש"כ ג"כ י"ל כך דנהי דיכולין להפקיע אבל לא אייריא בהא אלא אייריא במכרו ביהכנ"ס שישארו בקדושתו באמת רק כיון דיכולין להפקיע קיל) אבל כשמוכר ביה"כ וכדומה להפקיע מקדושתו שישתמש בו הלוקח לכל צרכיו א"כ הרי מכחיש גוף המצוה לגמרי א"כ חל הקדושה על הדמים א"כ אם לוקח בעבור הדמים רק קדושה שוה בשוה א"כ הרי איכא ביזוי מצוה להמצוה ראשונה דהא עכ"פ מסתלק הקדושה ראשונה א"כ אף דלוקח מצוה אחריתא הרי זה דומה למשתמש בנ"ח למצוה דאמרינן דמצות מבטלות זא"ז לכן דוקא בעינן עלויא אחרינא דאז אין בראשונה ביזוי מצוה דזה כבודו דעושה בו מצוה גדולה ממנה וא"כ ניחא רישא דמוכרין רחובה ליקח ביה"כ דאייריא דמוציא הרחובה לחולין

כדמוכח מדנקט לשון דיעבד ע"כ משום דלכתחלה אסור למכור כדי להפקיע קדושתו וכמש"כ בב"י סי' קנ"ד לדעת הרמב"ם ובמעדיו"ט תמה דהא במשנה קתני דמוכרין אותו ממכר עולם להנ"ל ניחא די"ל דשם אייריא באין מפקיע קדושתו דהא תוס' דף כ"ו כתבו דהא דלר"מ אין מוכרין רק על תנאי אייריא באם נשאר בקדושתו א"כ ה"ה רבנן אייריא בכהא"ג (והא דקתני חוץ מלד' דברים זהו ע"כ רק אדיעבד קאי דלד' דברים אף בדיעבד אסור) וא"כ ניחא דלא קתני מוכרין לכתחלה דאם מפקיע מקדושתו אין מוכרין אפי' לכתחלה אפי' להעלותו בקדושה מעולה ולכן נקט לישנא דדיעבד ועמג"א ס"ק כ"ז ובכהא"ג דוקא מעלין אבל שוה בשוה לא משא"כ סיפא דהתחיל במוכר ס"ת דקדושתו בכל מקום ואין נפקעת קדושתו ע"כ גם מכרו ביה"כ לא יקחו רחובה אייריא במוכר כדי שישאר בקדושתו ברשות לוקח כהא"ג דוקא רחובה לא יקחו אלא קדושה שוה בשוה שפיר יקחו דכהא"ג רק אין מורידין אבל להעלותו בעילויא אחרינא שרי כקו' הר"ן דהא מדליקין מנר לנר (ואף דקתני מכרו ספרים יקחו ס"ת והא בספרים ל"ש דמוכרן להפקיע קדושתן בזה שפיר י"ל דנקט אגב רישא דרישא דמכרו רחובה יקחו ביהכנ"ס):

ומעתה מיושב גם קו' טו"א דהא דקאמר מעלין בקודש היינו היכא דבא להפקיע קדושה ראשונה ולבטלה כהא"ג דוקא רשאי כדי להעלות בקודש כדיליף במנחות ממחתות קרח דהי' להם דין כ"ש ועשאו מהם ציפוי למזבח כיון שבא להפקיע קדושת הכלי שרת ולבטלה ע"כ צריך דוקא להעלותן לקדושה מעולה אבל לקדושה שוה בשוה אסור ואח"כ קאמר ואין מורידין היינו בכהא"ג דקדושה ראשונה לא מתבטלה דבזה שוה בשוה מותר דא"ח להעלות לקדושה מעולה רק דאסור להורידן ויליף לה מויקם משה דשם אין בא להפקיע קדושה מעולה דבמה שבא להקימו אח"כ בני לוי אין בזה הפקעה לאותו מעלה שהקימו משה ונשמע מזה דאין מורידין אבל שוה בשוה באמת מותר ומעתה וניחא נמי גם אידך קו' טו"א דהא לא נשמע מזה דמעלין בקודש דקרא כתיב למען יהא לאות לבני' לכן עשאם ציפוי למזבח דהנה בטו"ז סי' קנ"ג העלה דדבר שאין ראוי עוד לקדושה חמורה וצריך גניזה שפיר מורידין לקדושה קלה ואמנם בתב"ש חולק עליו מכמה דוכתין ולי נראה כתב"ש דהנה בוודאי אי ל"ה צריכין לדון רק מצד דאיכא איסור הורדה שפיר הוה מצינן לומר כיון דבלא"ה א"ר לקדושה חמורה רשאין להורידה אבל כיון שבארנו היכא דיש הפקעה לקדושה ראשונה צריך דוקא להעלות לקדושה חמורה א"כ מאי מהני דא"ר לקדושה חמורה זו להורידה לקדושה קלה דאיך יעשנה לקדושה קלה כיון דהדין דבכל שינוי קודש צריך דוקא להעלותה לקדושה חמורה דאפי' לקדושה שוה בשוה א"י לשנותו מעתה הכי ילפינן דהא במחתות קרח הנה לאותה קדושה ל"ה ראוי

והוה צריך גניזה אלא דאין לגונזה דצריך שיהא לאות לבני' אלא דא"כ הי' יכול לשנותו לקדושה קלה שהי' ג"כ לאות לבני' דהיינו לעשות ציפוי לעזרה או להיכל כדילפינן בע"ז דף מ"ו בית ד' לרבות הרקועין ומדהצריכה תורה לעשות ציפוי למזבח מוכח דצריך דוקא להעלותו לקדושה מעולה דמעלין בקודש וכיון דנשמע דמעלין בקודש ממילא נשמע היכיא דא"ר לקדושה מעולה דהדין דגונזין ואסור להוריד לקדושה קלה דנהי דמשום הורדה ליכא אסור אבל איכא אסור דחייב להעלותו אם בא לשנות לקדושה אחרת זו ואי א"ר לקדושה מעולה ע"כ יגנוז וא"ש:

והנה לכאורה יש להביא ראי' לסברת הר"ן דבמנחות דף פ"ב איתא במשנה דאם אמר להביא תודה ולחמה מן המעשר יביא מדמי מעשר ולא מחיטי מעשר והנה בגמ' משמע דהטעם דילפינן כן מקראי דבמעות מעשר מותר להביא תודה כמו דמותר ליקח שלמים מדמי מעשר אבל בירושלמי פ"ב דמעשר שני מבואר הטעם משום דפקעה קדושתי' ולכאורה אין מובן אבל לפי הר"ן ניחא דבמעות דהוה קדושה שני' פקעה שפיר קדושתי' בכדי אולם מזה גופי' סתירה להר"ן דשם איתא דגם מתפיס מעות מעשר לשלמים דקנה מטעם דפקעה קדושת מעשר מדמי מעשר ובגמ' בבלי מבואר דאיכא בזה פלוגתא וקיימ"ל דלא קנה מעשר א"כ נשמע דאף דסברת הר"ן נכונה ומבואר בירושלמי אבל אנן לא קיימ"ל הכי דגם בקדושה שני' לא פקעה קדושתי':

ואמנם מה שהשיג הר"ן דדחוק לפרש דמתנה מותר מטעם דבוודאי נתנו במתנה עבור קדושה אחרת הנה במשנה רפ"ש דמע"ב דתנן אין מוכרין מע"ב אבל נותנין במתנה ואיתא בירושלמי שם דהוה פלוגתא אי מתנה כמכר דאי הוה כמכר אסור ולפי"ז לענין ביה"כ אדרבא תליא אי מתנה כמכר מותר אבל למ"ד דמתנה ל"ה כמכר אסור וע"ז אמרו בתוספתא אף למ"ד מתנה אינה כמכר דיכול לומר הריני נותן לך יין אבל שמן אין לי והשני אומר הנני נותן לך שמן אבל יין אין לי הרי דמתנה סתם מפרשינן שנותן לו במתנה מע"ב מין אחר שהוא נותן לו יין והשני נותן לו שמן ה"נ יפורש כאן אף אי מתנה אינה כמכר אפ"ה שרי דמסתמא נותן לו קדושה אחרת והבן:

והנה בע"ז דף נ"ב פליגי במכרה נכרי לצורף ישראל אי הוה כביטלה ובטו"ז סי' קמ"ו וכן בש"ך העלו כשיטת הר"ן דאם משכנה נכרי לצורף ישראל והרהין אותה ולא פדאה שהגיע הזמן הוה כמכירה שבטלה נכרי מדלא פדאה וקשה לי מהך דמגילה דף כ"ה דאמרינן אגורה ומשכונה לא אף שהרהינה ולא פדאה לא יוצא מקדושתו ורק צריך מכירה אבל בדרך משכונה אף שלא פדאה אח"כ לא יוצא מקדושתה א"כ מ"ש הכא דהא באמת הקשו לשיטת פוסקים דבאמירה בלבד סגי א"כ קשה ממכרה למ"ד דלא

ביטלה והא באמירה לבד סגי ותי' דהתם זוזי אינסוהו וא"כ מעתה למ"ד דסובר דביטלה ול"א דזוזי אינסוה אלא דביטלה מרצונו א"כ התינח במכרה דעכ"פ בשעת מכירה הוה החלטה (מדלוקח שוי' ומחליט הע"ז ביד צורף ישראל שפיר מבטלה) לכן בזה שאמר שמוכרה לו הוה כאמירה לבטלה אבל באם משכנה שאז בשעת הלוואה אין כאן ביטל דאז ל"ה כמוכרה לו כגמ' דמגילה הנ"ל א"כ אף שאח"כ החליטה בידו ולא פדאה לבסוף כיון שאין כאן אמירה לבטלה במאי יתבטל ואין לומר הא גם בהניחה בשעת שלום דאיתא במשנה דף נ"ג דהוה כביטלה הנה ע"כ בוודאי יש לחלק דזהו ברצון ממש אבל כאן עכ"פ קצת אונסא איכא דזוזי אינסהו שלא יכול לפודאה א"כ לא תתבטל:

אולם יש לישב דהא דאמרינן במגילה אוגרה ומשכונה לא אף שהחליטה לבסוף היינו טעמא דבשלמא במכירה כל מכירה הוה כחילול כמש"כ הפנ"י בפסחים דף כ"ט ונתחללה על הדמים אבל משכונה אף שלא פדאה לבסוף כיון שלא הי' כדרך מכירה ל"ה כנתחללה קדושתה על המעות לכן בקדושתה קאי משא"כ בע"ז שפיר י"ל דכשהרהינה ולא פדאה הוה כמכירה דבע"ז ל"ב שיהא בדרך חילול והוה כבטלה:

על דברי הב"י והלבוש שכ' דנהי דהזמנה לגוף קדושה מילתא הוא אפ"ה יכול להוריד לקדושה קלה ובשו"ת עבודת הגרשוני סי' ס"ה השיג ע"ז ממנחות דף ל"ז דאיתא התם אר"י ומודה לי ר"י שאם אין לו תפילין של יד ויש לו שני תפילין ש"ר שתולה העור על אחד מהן ומניח ופריך והא שלח לי' ר"ח תפלה של ראש אין עושין אותה של יד לפי שאין מורידין מקדושה חמורה לקלה ל"ק הא בעתיקא הא בחדתא ולמ"ד הז"מ הוא דאתנו עלי' מעיקרא הרי דפשיטא לי' אי הזמנה מ"ה מהני שלא להוריד לק"ק א"כ לדידן דקיימ"ל דהל"מ אבל בגוף קדושה הז"מ כמבואר בסי' מ"ב א"כ אסור להוריד לק"ק אמנם לפמש"כ ניחא דהא דאין מורידין לק"ק ילפינן לי' במנחות מקרא דויקם את המשכן והא שם בכל יום הי' משה עובד עבודה א"כ נעשה בו כל הקדושה שהי' צריך לעשות בו ע"כ אסור להוריד לק"ק אבל בהזמנה בשלמא אי הז"מ א"כ הוה כמו אי נשתמש בו בקדושה ושפיר נשמע דגם בהזמנה אסור להוריד אבל כיון דקיימ"ל הזל"מ רק בגוף קדושה ילפינן הז"מ מע"ע הנה עכ"פ אין ללמוד מהקמת המשכן שנעשה בו כל הקדושה שעומדת לה ומע"ע הא לא נשמע רק לאסור להשתמש בו לחול אבל לא לק"ק:

והנה ע"ד הטו"ז דדבר שא"ר מותר להוריד הנה כבר העלתי לעיל דסברת טו"ז רק יצדק דאין בו משום איסור הורדה אבל הא אנן בעינן העלאה ג"כ דזה הוה מצוה דוקא להעלות לקדושה דכל שבא לשנותו צריך להעלותו לקדושה כדאיתא במגילה דף כ"ז דאפי' לקדושה כיוצא בו אסור כמו מתורה לתורה וא"כ אף דא"ר לקדושה אין יכול לשנותו

לקדושה קלה כיון דמצותה דוקא להעלותו לקדושה חמורה ממנה:
אך כל זה בנשתמש בו לקדושה חמורה כמו דילפינן מקרא דמחתות דאמרה תורה כי הקריבום לפני ד' ויקדשו ע"כ אסור לשנותו בלי העלאה ולהכי אף דל"ח לחמורה מ"מ אסור להוריד לקלה דנהי דליכא הורדה עכ"פ העלאה ג"כ ליכא משא"כ בלא נשתמש לחמורה אף דעשו בו מעשה והכינו לחמורה ניהי דגם בכהא"ג אסור להוריד לקלה עכ"פ מצות העלאה אין בו כיון שלא נשתמש בו לקדושה עדיין א"כ היכיא דא"ר לחמורה שוב שפיר ראוי לקלה ובזה יש לישב קו' נובי"ת סי' קע"ד לדעת הלבוש וא"ר סי' ל"ב ממנחות דף ל"ב ס"ת ותפילין שבלו אין עושין מהן מזוזה לפי שאין מורידין דמשמע שהי' כבר ס"ת ואמאי לא אשמעינן בהתחיל ליכתוב עליו ס"ת דאסור לשנותו למזוזה לפי הנ"ל ניחא די"ל דבכהא"ג דא"ר לקדושה חמורה שפיר רשאי לשנותו לקלה ולכן רק בס"ת שנתקדש בקדושת ס"ת אז אפי' בא"ר לחמורה אסור להוריד לקלה משום דמצוה להעלותו אבל בהתחיל ליכתוב בוודאי אי ראוי לקדושה חמורה אסור להוריד לקלה כדעת לבוש אבל בא"ר לחמורה שרי שפיר להוריד לקלה כיון דליכא מצות העלאה:
והנה יש להקשות הא דכ' כי הקריבום לפני ד' ויקדשו הא הוה מה"ב איך מיקרי זה קדושה נשמע מזה דאף שעבדו בעבירה בכל זה לענין קדושה ל"ש לומר דלא הוי בו קדושה וקשה לכאורה מתמורה דף כ"ו דאין אדם מתכפר בדבר הבא בעבירה אך כבר כ' תוס' דזה רק בקרבן שבא לכפרה:
אמנם על דברי המכילתא שהבאתי דדריש לי לשמי וכן דרש נמי אקרא דועשו לי מקדש לי לשמי וקשה דבתמורה דף ל"א יליף מקרא דועשו לי היתר שכר אומנין וצ"ע:
ונראה לישב דהנה לכאורה קשה הא אומן קונה בשבח כלי א"כ איך מצי אח"כ למסור לצבור ניחוש שמא לא ימסור יפה כדאמרינן גבי שומרי ספיחין סוף ב"מ ונראה דבעושה ברשותו של הבעלים ל"א דאומן קונה בשבח כלי (עפנ"י גיטין דף כ') א"כ ניחא דשפיר דריש מועשו לי משלי היתר שכר אומנין דכיון דעושה בקודש ולשם גבוה לא קנה האומן והוה שפיר ועשו לי משלי ותרתי נשמע מיני' ובהא ניחא מה דהקשה תוס' במנחות דף פ"ד איך מביאין מן המשומר עומר בשביעית הא כל מה שמשומר הוה אסור לישראל ול"ה ממשקה ישראל להנ"ל ניחא כיון דנוטלין שכרן הוא מקרא דועשו לי משלי נשמע דזה הוה שימור בשל גבוה א"כ י"ל בשימור לגבוה לא נאסר דרק מה שמשמר לצורך הדיוט נאסר אבל לא מה שמשמר לצורך גבוה דזה הוה משל גבוה גופי' (ועיין באו"ז ה' תפילין הביא ראי' דבעינן עיבוד לשמה משום דכל מצוה בעי תחילת עשייתה לשמה דומיא דסוכה ישנה דב"ש מכשירין וגרסינן עלה בירושלמי תני וצריך לחדש בה דבר

אף במצה כן מצה ישנה פלוגתא דב"ש וב"ה אמר ר' יוסי ד"ה הוא מכיון שלא עשאה לשם פסח דבר ברור הוא שלא דקדק בה הרי דיליף לה מסוכה נשמע דבעינן גם בשאר מצות עשייתה לשמה דצריך לחדש בה דבר ונראה דזה הוא ג"כ כונת הירושלמי במס' חלה דמפריש חלה אומר אשר צוונו להפריש חלה לשמו וכן קאמר שם לענין עשיית סוכה ומזוזה וכדומה ובאו"ז ה' חלה הביא דברי ירושלמי ומפרש דבעינן לשמו לשם בעלים ותמה היכן מצינו דבעינן במצוה לשם בעלים ולהנ"ל נראה שכונתו לשם המצוה דירושלמי לשיטתו דסובר דצריך לחדש בה דבר):

והנה במה שכתב רבינו דבעינן תחילת עשייתן לצורך גבוה ק"ל ממעילה דף י"ד בונין בחול ואין בונין בקודש רק אח"כ מקדישין ויקשה כיון דבתחילת עשייתן הוא חול א"כ ממילא ל"ה לשמה ומה מהני אם אח"כ מקדשו (ועיין רמב"ן פ' תרומה שכ' דעבודת המשכן הי' צריך שיהי' נעשו לשמן והיינו שכל המלאכות והטוית למשכן הי' צריך שיאמר קודם העשי' שיעשה לשם מלאכה זו שנצטוו עלי' לעשותה) מכ"ש במעשה בנין המשכן בכללו שהוא עיקר קדושת המקום וודאי דצריך לבנותו לשמה א"כ איך קאמר דבונין בחול ואח"כ מקדישו ועמש"כ לעיל דברי הבית אפרים בזה והנה בהא דאמרינן הזמנה לאו מילתא הוא לכאורה קשה הא ילפינן הכנה מויכינו אשר יביאו ואפ"ה אם הוזמן ואמר מכאן אני נוטל ל"ה מוקצה הרי דמהני הזמנה להתירו למה לא יהא מהני הזמנה לאיסור אך י"ל דלפמש"כ הזמנה לדבר שהוא חול הזמנה מילתא הוא דלחול הרי הוה הזמנה לדבר שהוא גוף הענין אשר מזמינו לכך כהא"ג הוה הזמנה מילתא כדאמרינן בכל הזמנה לגוף איסור דהוה הזמנה א"כ י"ל אם מזמינו לצורך אדם הוה הזמנה שפיר דזהו דומה למזמין לגוף הענין אשר צריך כהא"ג מהני הזמנה:

פרק ב

הלכה א

א) **ובמקדש נעקד יצחק אבינו**. הנה מדברי רבינו נשמע דהטעם שבחר השי"ת בהר המורי' היינו להיות אותו מקום סגולייי שממנו נברא ושם נעקד יצחק לכן רצה השי"ת לבחור באותו מקום שיהא מיועד לשכון כבודו בארץ:

אמנם ראיתי בספר החינוך להרא"ה שכתב שהקב"ה ציוה לבנות מקום מקדש הוא רק לבעבור לקבוע מקום טהור ונקי בתכלית הנקיות לטהר שם מחשבות בנ"א ולתקן לבבינו אליו שמתוך הכשר המעשה מטהרת המחשבה יעלה שכלנו אל הדביקות וכו' ומה שבחר באותו מקום הוא בעבור היות אמצעות העולם בכיון והאמצעות נבחר מן

הקצוות יעו"ש נשמע דס"ל דאין המקום סגוליי להשראת השכינה:
והנה באברבנאל בפירושו לשמואל כתב כשיטת רבינו דהמקום סגוליי הוא לעבודת השי"ת ע"כ בחר בו ד' וז"ל מצאתי לחכמז"ל שאמרו בפ' כל הצלמים מלמד שלא הניחו הכנענים לא הר ולא גבעה שלא עבדו עליו ולכן סברינן מימר דבר שיש בו רוח חיים אעפ"י שאין להדיוט לגבוה אסור בית הבחירה אינה נבנה אלא ע"י נביא שנ' ויעל דוד כדבר גד בשם ד' (והוא מירושלמי פ"ג דע"ז) וג"כ אמרו שאותו מקום הי' הר המורי' שבו נעקד יצחק וכן נאמר בדברי הימים ויכל שלמה לבנות בית ד' בהר המורי' וכבר ביארו החכמים והוא דבר שאין בו ספק שיש מקום אחד יותר מושגח ממקום אחד כפי מצבו והוא דבר נעלם אצלינו ויודע הנעלמות הוא יודע והנה א"י בכללה היתה מושגחת ומושפעת בדביקות האלקי מכל שאר הארצות וכמו שאמרו עיני ד' אלקיך בה ומכולה היה אותו מקום מובחר מן המיוחד והוא היותר שלם ומושפע ולכן הי' הוא הראוי להיות בית הבחירה אמנם לי נראה דקרא מסייע לי' לדעת ספר החינוך דכ' כי בחר ד' בציון איוה למושב לו זאת מנוחתי עדי עד ואיתא בילקוט עד שלא נבחר ירושלים הי' א"י כשירה למזבחות משנבחרה ירושלים יצאת א"י עד שלא נבחרה בית עולמים הי' ירושלים ראוי לשכינה משנבחרה יצאת ירושלים שנאמר כי בחר ד' בציון וכו' וכן אמר שלמה הע"ה ד' אמר לשכון בערפל בנה בניתי בית זבול לך מכון לשבתך עולמים הכונה ע"ד שכ' הר"ן בדרשותיו שכאשר דבר קיבל צורה אחת גם כי תסתלק הצורה ההוא נוח שתקבל הצורה הזאת שנית במעט פעולה כנר שהודלק מהאש יותר מוכן לקבל שנית האור אחר הכיבוי ולכן אמר מכון לשבתך עולמים כי נמשך ההכנה על לעתיד כיון שכבר הי' בית זבול לשכינה וזה שאמר כי בחר ד' בציון לא הי' בו רק ענין בחירה לא סגוליי רק שרצון השי"ת הי' לבחור באותו מקום כי מצ"ע לא הי' בו יתרון משאר מקומות רק איוה למושב לו אבל מאחר שבחר בו ונתקדש המקום אז יש בו יתרון והכנה יותר משאר מקומות לכן מעתה זאת היא מנוחתי עדי עד וזה"כ בילקוט משנבחרה בית עולמים יצאה ירושלים כי גם לעתיד הוכן בית עולמים להשראת שכינה מאחר שכבר נתקדש מקום ההוא וכן ברמב"ן פ' ויצא על הפסוק והאבן הזאת אשר שמתי מצבה יה' בית אלקים כתב כי שם טבור הארץ כי משם נשתתה הארץ וההיכל נבנה על אותו מקום כמאמר חכז"ל ששם אבן שתי' משמע ג"כ רק יען שהוא אמצעיתו של עולם בחר בו ד' כי האמצעות מובחר מהקצוות וכן משמעות הכתוב אין זה כי אם בית אלקים וזה שער השמים ודרשו דירושלים של מטה מכוון כנגד ירושלים של מעלה והיינו דלכן בחר בו ד' לשכון כבודו בארץ:

אמנם הנה בגמ' דחגיגה דרשו זבול שבו ירושלים ובית המקדש ומזבח בנוי שנאמר מכון לשבתך עולמים הנה דרשו דקאי אירושלים של מעלה וכן איתא בפסחים דף נ"ד דביהמ"ק הוא מן ז' דברים שנברא קודם בריאת עולם דכ' כסא כבוד מרום מראשון מקום מקדשינו ועתיד להורידן כמש"כ תוס' סוכה דף מ"א בשם התנחומא שביהמ"ק שלעתיד עשוי מאליו מן השמים שנאמר מקדש ד' כוננו ידיך והבאתי לעיל בפ"א ובספר נחלת בנימין כ' הטעם שנצטוינו לבנות בית הבחירה דוקא בירושלים הלא בכל מקום אשר אזכיר את שמי אבוא אליך וברכתיך כתיב ובכל מקום שהי' בנין הי' מקום להשראת שכינה ואמאי הקפידה תורה דוקא בהר המורי' הלא הוא ית' מכבד מקומו ואין המקום מכבדו ועתה עוררי התעוררי לבשי בגדי תפארתך ירושלים עיה"ק כן עליך נגלה דוקא כבוד ד' להשרות שכינתו בתוכה מטעם כי הוא עיר הבנוי' כעיר שחוברה לה יחדיו ושם שער השמים תחת היכל לבנות הספיר והכל יודעים דבר זה שיש שער השמים במקום ידוע כי יעקב אבינו הודיע לנו את זאת באמרו מה נורא המקום הזה וודאי שהוא הר המורי' מקום המקודש לד' והא ראי' וזה שער השמים מכוין כנגדו אך לא ידעו איפה הוא המקום אשר חשב יעקב לידע דזהו מקום המקודש ולכן נשבע דוד עד אמצא מקום לד' משכנות לאביר יעקב להמצא מקום המיוחד כבר כי שם שער השמים והטעם שנבחר דוקא מקום נגד שער השמים י"ל אם הי' מקדש לד' במקום אחר בגבול שבט אשר איננו מכוון נגד שער השמים לא הי' עולה תפלותיהם דרך שם למעלה ולזה אודיעך מה דתמן תנינן במשנה המודר הנאה מחבירו אסור ליכנס לתוך רשותו דדריסת רגל חשובה הנאה ולכן בחר ד' בירושלים אשר לא נתחלקה לשבטים כי אם להיות יד כולם שווה בהם להיות שם מקום לד' הואיל והוא מכוון נגד שער השמים אשר בה מדרך כף רגל הנשמות לעלות דרך שם השמימה וכן תפלת ישראל הכל עולה דרך שם כי כל תפלותיהם של ישראל מתקבצין הכל למקום המקדש כטעם הקרא והתפללו אל הבית הזה ומשם עולים יחד דרך שער השמים לעשות כתר בראש חי העולמים וכבר נודע מה דקיימ"ל דרשות יחיד עולה עד הרקיע יעו"ש והנה כי כן תנינן בפ' המודר דדבר של רבים אין יכול לאסור כגון העזרות וההיכל כי אין לשום שבט חלק בה והכל בי' גזא דגבוה קאי:

וראיתי בספר המכריע שהקשה אהא דהעלה שם ג"כ כדברי רבינו במקום שנעקד יצחק שם המזבח והוא שאמר אברהם ד' בהר יראה דהא כ' לך לך אל ארץ המורי' והעלהו שם על אחד ההרים אשר אומר אליך וכתיב וישא אברהם וירא את המקום מרחוק איך אפשר שהי' הר הבית בתוך ירושלים ועוד שראה איל אחר נאחז בסבך בקרניו וכי בתוך העיר הי' יער ואין לומר שאח"כ נבנה ירושלים שהרי קודם המעשה הזה כתיב ומלכי צדק מלך

שלם ומתרגמין מלכא דירושלים וי"א שהר הבית שבתוך ירושלים לא הי' בו בתים בנוים שהרי אף בימי דוד גורן הי' ולא היו בתים בנוים וכל ההרים שסביבות ירושלים נקראים ארץ המורי' על שם ירושלים וראה זאת מצאתי להרמב"ן בשער הגמול הביאו המפרש בפ"ח מתשובה משם נראה שדעתו כי המקום שבחר בו ד' הוא סגולייי שכ' שם על ענין גן עדן וז"ל גם המקום ההוא נכבד מכל מקומות עולם השפל מפני המוצק אשר על ראשו מן העולם האמצע והעליון ולכן יראו במראות האלהים יותר משאר מקומות הארץ כמו שידענו מארץ ישראל וירושלים שהם מקומות נכבדים ומיוחדים לנבואה מפני מוצקם וכל שכן בית המקדש כסא ד' וכענין זה שנאמר מה נורא המקום הזה אין זה כי אם בית אלקים הרי תלה נבואתו הבאה אליו מבלי הקדמת כונה במעלת המקום עכ"ד:

ואיתא במדרש ילקוט תהלים מזמור שיר חנוכת הבית לדוד וכי דוד בנאו והלא שלמה בנאו אלא אמר הקב"ה הואיל וחשבת לבנותו אעפ"י ששלמה בנך בנאו לשמך אני כותבו וראיתי בשו"ת שב יעקב חו"מ סי' י"ג (עיין פת"ש חו"מ סי' קפ"ה) שהקשה מגמ' דסוטה כל העושה דבר ולא גמרו ובא אחר וגמרו מעלה עליו הכתוב כאלו עשאו ילפינן מקרא ואת עצמות יוסף אשר העלו בנ"י ישראל ממצרים אף דבאמת משה העלה וא"כ יקשה הא דוד הי' המתחיל לבנות היסוד ואיתא בגמ' דסוכה שדוד כרה שיתין ואין לך התחלה גדולה מזו א"כ מצד הדין שתקרא על שמו ואי משום דלא גמרו רק שלמה גמרו ואין נקראת אלא על שם הגומר א"כ מ"ש דוד שקרא השם ית' על שמו ומ"ש במשה שקראו השם על שם ישראל והעלה דבשלמא גבי עצמות יוסף שהי' מצוה מוטל על כל ישראל כי השבע השביע ואי לאו דקדם משה וזכה למצוה זו הוי ישראל וודאי מקיימין אותו רק דאמרו הניחו לו שכבודו בגדולים לכן כיון דלא גמר המתחיל נקרא על שם הגומר משא"כ בבנין ביהמ"ק דאי לאו דהתעורר דוד לבנות אפשר לא הי' מתעורר מלך אחר כמו שלא התעורר שאול המלך לכן נקרא על שמו יעו"ש:

ואיתא במכות דף ח' אריב"ל מאי דכתיב שיר המעלי' לדוד שמחתי באומרים לי בית ד' נלך אמר דוד לפני הקב"ה רבש"ע שמעתי בני אדם שהי' אומרים מתי ימות זקן זה ויבוא שלמה בנו ויבנה את בית הבחירה ונעלה לרגל ושמחתי אמר לו הקב"ה כי טוב יום בחצריך טוב לי יום שאתה עוסק בתורה מאלף עולות שעתיד בנך שלמה להקריב לפני ונראה עפ"י הפסיקתא במאמר חנוכת הבית שאמר הקב"ה הרבה דמים שפכת לפני אותן דמים הם כשפיכת דם צבי ואיל דכתיב שפכת וכתיב ושפך את דמו ונחשב כדם קרבנות שנקרבו לפני אמר דוד ע"ה א"כ מ"ט לא אבנה אני את הבית א"ל הקב"ה עתידים ישראל לחטוא ואשפוך חמתי על עצים ואבנים ואם אתה תבנה לי לא יחרבו מעשי ידיך

ויצטרך ח"ו להרוג את ישראל והכונה דכיון דעשית כן לטובת ישראל ולטובת א"י והוי חשוב לפני כדם קרבנות והיינו אם ישראל ראוים לכך אך אם חוטאים ואינם ראוים לכך הוא כשפיכת דמים ולכן יצטרכו לשלם בדם עצמן של ישראל חלילה לכן אתה לא תבנה כדי שיחרב וישפוך בחמתו על עצים ואבנים מעתה זה שאמר כיון שאומרים מתי יבנה ביהמ"ק ותובעים לבנות א"כ שוב ראוים ל"ה שפיכת דמים ורשאי אני לבנות לכן שמחתי והנה איתא בילקוט מלכים א' בשם הפסיקתא על פסוק ויביא שלמה את קדשי דוד אביו ולמה לא נצרך להם יש אומרים לשבח שלא יאמרו הגוים שבהמ"ק נחרב בסוף לפי שדוד החריב בתי אלהיהם ננערו אלהיהם וגבו נקמתם והחריבו בית אלקים ויש דורשים לגנאי וז"ל על שבא הרעב בימיו ג' שנים וכמה תוסבריות הי' לו לדוד צבורין מכסף וזהב מה שהי' מתקין לבית המקדש הי' צריך להוציאו ולהחיות בו את הנפשות ולא עשה כן אמר לו הקב"ה בני מתים ברעב ואת ישב לצבור ממון לבנות בו חייך אין שלמה יצרך מהם כלום עכ"ל:

ב) **אשר הכין במקום בגורן ארנון היבוסי**. מקרא מלא אמר הכתוב דה"י כ"ט וככל כוחי הכינותי לבית אלקי הזהב לזהב וכו' ועוד ברצותי בבית אלקי יש לי סגולה זהב וכסף נתתי לבית אלקי למעלה מכל אשר הכינותי לבית הקודש ואמנם קשה לי מקרא אחרינא בדה"י כ"ב ואני בעניי הכינותי לבית ד' זהב ככרים מאה אלף וכסף אלף אלפים ככרים וכו' ואיתא בירושלמי פ"ק דב"מ וז"ל והיכיא אי בנתונים לו בתוך ידו עשיר הוא אי בשאין נתונין לתוך ידו יש אדם מקדיש דבר שאינו שלו הוי אומר בנתונים תוך ד"א שלו א"ר אבין מהו בעניי שאין עשירות לפני מי שאמר והי' העולם דבר אחר שהי' מתענה ומקדיש סעודתו לשמים (ובפ"ד דפיאה איתא דהי' מקדישן ראשון ראשון) והנה למ"ד דאין עשירות וכו' ניחא דלא יקשה קראי אהדדי דמפרש בעניי שאין עשירות לפני הקב"ה ושפיר אמר בכתוב השני ואני הכינותי בכל כחי וכן לאידך אמוראי ניחא ג"כ אבל למאן דמפרש בעניי כפשוטה שהקדיש בעומדין בתוך ד"א להקדישן קודם שבאו לרשותן ולכן קרא עצמו עני א"כ קשיא מקרא שאחריו דאמר בפירוש כי אני הכינותי בכל כחי וכן אמר נתתי לבית אלקי למעלה מכל אשר הכינותי משמע שבאו לידו ולרשותו:

ויותר קשה לי דהנה בפ"ד דפיאה הגי' בירושלמי באופן אחר והנה אני בעניי הכינותי לבית אלקי ר"ל בשם אבא כהן ברדלא אמר אדם זוכה לחבירו במציאה מה טעם שנאמר והנה בעניי ר' יונה אמר ר' אושעיא בעי מנן אם מתוך ד"א קיימין עשיר הוא ואם בחוץ לד' אמות הוא ויש מקדיש דבר שאין שלו וקיימנוהו במקדיש ראשון ראשון וכתב בספר קהלת יעקב להריט"א דהפירוש לפי גי' זו להקשות על ר"ל דיליף מכאן דד"א קנות דגם

כשהוא בד"א אינו עני וא"כ עכ"ל דמייריא שלא זכה בהם דהע"ה מעולם לעצמו כי אם מתחילה הגביהם לזכות להקדיש וש"מ דהמגביה מציאה לחבירו קני חבירו דומיא דהקדש ור"א פליג אר"ל דלא המתין להקדיש עד שיקבוץ כל העושר אלא מעט מעט הקדיש ולכן שייך לומר והנה בעניי א"כ קשה טובא חדא איך אפשר לפרש דהקדישם להקדש ולא זכה בהם תחילה הא כתיב ובכל כחי הכינותי דמשמע מדידי' הכין לגבוה ועוד א"כ איך ביטל דוד המצוה דאיכא מצוה לסייע בממון כמש"כ רבינו פה ובוודאי אם הי' זוכה עצמו תחילה ואח"כ מקדישו לשמים הוה עביד מצוה מדידי' וניחא לי' לאדם לעשות מצוה בממון ולמה הקדישו לשמים קודם שזכה בהם דלא עביד מצוה וביותר יש לתמוה לפי מה דהובא הירושלמי בהגהות מרדכי בפ"ק דב"מ שכתב וז"ל פסק ריב"ם כר"י דהמגביה מציאה לחבירו קנה חבירו ובירושלמי איתא בפ"ד דפיאה אדם זוכה לחבירו במציאה מה טעם והנה הכינותי ר' יונה בעי וקיימנן במקדש ראשון כולו שהי' מגביה ראשון שיהא זוכה להקדש וכן מגביה מציאה לחבירו קנה חבירו עכ"ל א"כ לדעת המרדכי לכו"ע ס"ל דהמגביה מציאה לחבירו קני חבירו דר' יונה רק בא לפרש ילפותא דר"ל דע"כ צריך לפרש הקרא שלא זכה דהע"ה לעצמו אלא מתחילה הגביהם לשם ההקדש וא"כ קשה כנ"ל ולכן לדעתי נראה דמוכח דלא גרסינן בירושלמי דפיאה המגביה מציאה לחבירו אלא דגרסינן דאדם זוכה במציאה בתוך ד"א כירושלמי דב"מ וא"כ כיון שזכה לעצמו תחילה שפיר קיים הוא המצוה וגם לא קשיא מן הכתוב השני ואני בכל כחי הכינותי כיון שזכה עכ"פ תחילה לעצמו מיקרי בכל כחי והא דקרא עצמו עני יען דלא בא לידו ולרשותו וכ"כ בקהלת יעקב דהגי' הנכונה בירושלמי דפיאה כמו בפ"ק דמציאה ור"ל יליף מקרא זה דד"א של אדם קונות לו:

ג') **אמנם** הנה בקהלת יעקב הוכיח דגי' זו אינה מסתברא משום דקשיא לי' דאי אמרת דלעצמו קנה איך יקנה להקדש הא קיימ"ל דאין יד להקדש כמש"כ תוס' ב"ב דף ע"ט וכיון דאין יד להקדש אין שליחות להקדש ואין זכי' להקדש א"כ איך יזכה הוא להקדישו בשלמא אי אין זכי' מטעם שליחות שפיר י"ל דזכין להקדש אבל אי זכי' מטעם שליחות כמש"כ הראשונים א"כ אין זכי' ג"כ להקדש אלא וודאי דהגי' הנכונה דילפינן דד"א של אדם קונות לו לעצמו ויכול להקדישן אולם הביא דברי הר"ן נדרים דף ל"ד עלה דאמר רבא היתה לפניו ככר של הפקר ואמר ככר זו להקדש נטלה לאכלה מעל שכ' דמייריא בככר של הפקר שהיתה עומדת תוך ד' אמות שקונים לו בכל מקום ומש"ה כי אמר נמי ככר זו הקדש חייל ומקדיש זה לא זכה בו מעולם דלהקדש ניחא לי' דלקני דמגביה מציאה לחבירו קני חבירו עכ"ל אך הקשה דכיון דאיתא במעילה דף י"ג ואין

מועלין במה שבתוך הבור יען דאין יד להקדש וכן הקשה בקצה"ח סי' ר' וכן הקשה לפי דברי הר"ן ב"ב דהא דאין יד להקדש היינו דאין מועלין וקשה ג"כ מהכא דאמר רבא דמועלין בו:

אולם לי נראה לישב דהנה בביצה דף ל"ט איתא מילא מים ונתן לחבירו ר"נ אמר כרגלי מי שנתמלאו לו ור"ש סובר כרגלי הממלא יען דסובר המגביה מציאה לחבירו קני חבירו משום מיגו דזכי לנפשי' זכי לחבירו יעוש"ה גי' ר"ת והנה הדבר צריך תלמוד דמה טעם הוא לומר יען דמיגו דזכי לנפשי' ע"כ לא יהא יכול להוליך רק כרגלי הממלא כיון דהוא לא קנה רק חבירו א"כ מה לנו מזה שהוא הי' יכול לזכות כיון שעתה א"י ליקנות דלא נתכוין לזכות דהא מילא לדעתו דחברא ובתומים סי' ק"ה הקשה דהא אין זכות כלל אי נאמר דא"י להוליך רק כרגלי הממלא א"כ אמאי קנה חבירו ובמהרש"א הקשה גם לר"י קשה איך סובר ר"נ דקנה הוא הא לא נתכוון ליקנות לעצמו (וכמו שהקשו תוס' לגי' דר"ש סובר דלא קנה חבירו לכן כרגלי הממלא והקשו ע"ז הא לא איתכוין ליקנות) ונראה דר"נ ור"ש לשיטתם ב"ק דף ס"ח דפליגי בטבח ומכר לפני יאוש דר"ש סובר דחיובא רק לאחר יאוש דמכירה דומיא דטביחה דאהני מעשיו ור"נ סובר יאוש ל"ק ע"כ חיובא בין לפני יאוש בין לאחר יאוש והקשה בישו"ש סוף סוף אין זה מכירה כיון דיאוש ל"ק רק דלוקח קונה ביאוש וש"ר א"כ זה המוכר לא מכר את שלו ונמצא שהלוקח א"צ לשלם דמים למוכר שהרי לא הי' שלו קודם שמכר לו בשלמא למ"ד דמוקי קרא לפני יאוש ל"ק מידי דהא אין בו צד מכירה כלל דהא אפי' לוקח לא זכה בו רק תורה חייבתו מגזה"כ אבל למ"ד דקרא אייריא במכירה ממש דבעינן אהני מעשיו א"כ איך תמצא מכירה ותי' בישו"ש עפ"י דברי רבינו פ"ה מאישות שכ' דמקדש בגזילה לאחר יאוש מקודשת וכ' הה"מ וז"ל אעפ"י דיאוש בלבד אין קונה הכא שהוא ביד האשה הרי יש כאן יאוש וש"ר כשהוא בידה וכיון שקנתה הא אף הוא קונה אותה וא"כ י"ל דר"ש סובר דמכירה לאחר יאוש שפיר אהני מעשיו משום דבאותו עת שקונה הלוקח הגזילה קנה גם המוכר ונתחייב לו הלוקח דמים ובא קנינו וקנין הלוקח בב"א יעו"ש לפי"ז אני אומר דהכא נמי ר"ש לשיטתו שפיר סובר המגביה מציאה לחבירו קני חבירו משום דעי"ז שחבירו קונה גם הוא קונה אותה ובהא ניחא הא דאמרו מיגו דזכי לנפשי' דזכי נמי לחברי' ולכאורה הכי הול"ל מיגו אי הוה בעי זכי לנפשי' זכי נמי עתה לחברי' להנ"ל א"ש דבאמת הכי קאמר כיון דבזה עצמו שזוכה לחבירו זוכה נמי לעצמו לכן מהני לזכות באמת לחבירו דקנין דידי' וקנין דחבירו באים כאחת ולכן הוה כרגלי הממלא דבאמת נקנה לו דנחשב כאלו קנהו הוא והקנהו לחבירו מעתה י"ל דשפיר חל ההקדש וגם מועלין בו דכיון

דקונה להקדש ממילא קני לי' ג"כ הוא והוה כאלו הקדיש הוא בקדושת פיו (דהא בגנב והקדיש חייב ג"כ וע"כ דלרב ששת דס"ל דאהני מעשיו היינו משום דאמרינן כיון דנקנה להקדש נקנה גם לו וההקדש והקנין שבהם באים כאחת) ה"נ י"ל כיון דנקנה גם לו אי נאמר דחל ההקדש לכן שפיר מועלין בו דהוה כאלו קנאו והקנהו להקדש והקדושה בא ע"י קדושת פיו ושפיר מועלין בו:

ובהא ניחא לי מה שהקשה בהג' רע"א אמה שכ' תוס' בשמעתין לרבא דסובר דמגביה מציאה לחבירו לא קנה חבירו דל"א מיגו דזכי לנפשי' והקשה בהג' רע"א מהך דנדרים דס"ל לרבא דמועלין ע"כ משום דס"ל דמגביה מציאה לחבירו קני חבירו ונראה דלפמש"כ א"ש דהנה הא דאמרו דמגביה מציאה לחבירו ל"ק משום דחב לאחרינא ולכאורה תמה מה חב לאחרינא שייך במציאה וכבר תמוה בזה ונראה דהנה כבר כתבו הפוסקים הא דמציאה קני ביאוש היינו רק באתי ליד זוכה דכל זמן שלא אתי ליד זוכה לא יצא מרשות בעלים וא"כ רק ע"י שהגביה לחבירו יצא מרשותו א"כ שפיר הוה חב לאחרינא לבעלים והיינו במציאה דרק קני ע"י יאוש אבל בהפקר הנה סובר רי"ו בנדרים דף מ"ד דלר' יוסי גם בהפקר בעינן אתי ליד זוכה ומהא"ט סובר בב"מ דף י"א דהפקר חשוב דעת אחרת מקנה אותו אמנם למאי דמסקינן בנדרים דבהפקר ל"ב אתי ליד זוכה וכן פסק רבינו א"כ מיד שהפקירו כבר יצא מרשותו א"כ ל"ה כלל המגביה מהפקר חב לבעלים א"כ לכו"ע מצי זכי לחברי' וה"ה הקדש חל דזכי להקדש ולנפשי' ולכן שפיר סובר רבא דזוכה להקדש וכסברת ר"ש דע"י שזוכה לחבירו זכי לנפשי' ודו"ק:

והנה רבינו לא הביא הך דמלא מים לחבירו אי כרגלי מי שנתמלאו לו או כרגלי הממלא וכתב הה"מ יען דס"ל בפי"ז מגזילה דמגביה מציאה לחבירו קנה חבירו וגם כבר נתבאר לעיל דחפצי הפקר אין קונין שביתה והרי הן כרגלי מי שזכה בהן ע"כ לא צריך לבאר בכאן יותר ואולם קשה לי דלפי"ז יפרש רבינו כגי' שהביא בפירש"י דר"נ סובר דקנה חבירו וקשה קו' רש"י דר"נ הא אדרבא סובר דמגביה מציאה לחבירו ל"ק חבירו ואי נאמר דסובר כגי' ר"ת דר"ש סובר דקני חבירו ורק יען דל"ק רק משום מיגו דזכי לנפשי' ע"כ ל"ה אלא כרגלי הממלא ואין יכול להוליך יותר מרגלי הממלא הנה אין זה סברא פשוטה דנאמר דרבינו לא הוצרך לבאר כיון דאדרבא נוכל לטעות כיון דס"ל בעלמא דקני חבירו הרי הן כרגלי מי שנתמלאו לו ואכתי הו"ל לבאר זאת:

ונראה לישב דהנה כבר כתבתי סברת ר"ת צריכה תלמוד דמה טעם הוא לומר יען דמיגו דזכה לנפשי' ע"כ לא יהא יכול להוליך רק כרגלי הממלא כיון דהוא לא קנה רק חבירו א"כ מה לנו בזה שהוא הי' מצי לזכות שנאמר שגם חבירו לא יכול להוליך יותר ממה

שהוא הי' יכול להוליך כיון דהוא מילא אדעתא דחברי' והוא א"י ליקנות כיון דלא נתכוין לקנות והנה בתומים סי' ק"ה הקשה א"כ כאן זכות כלל א"כ אמאי קנה חבירו ועוד הקשו המפרשים גם לר"ת קשה איך סובר ר"נ דקנה הוא הא לא נתכוין ליקנות וכמו שהקשו תוס' לאידך כי' דר"ש סובר דלא קנה חבירו לכן כרגלי הממלא והקשו תוס' הא לא איתכוין ליקנות:

והנה שיטת רש"י בב"מ דאף דתופס לבע"ח ל"ק חבירו היכיא דעשאו שליח קנה והקשה בתומים סי' ק"ה משמעתין דאיריא בשליח כפירש"י אפ"ה סובר דל"ק חבירו ועוד דרש"י הקשה דר"נ סובר דל"ק חבירו ומה קושיא דהא בעשאו שליח ר"נ מודה דקנה חבירו (אולם הא לק"מ דרש"י כתב כן לס"ד דפליגי אי שותפי נינהו א"כ מסתמא אייריא ע"י שליח שממלא משלו א"כ גם לר"ש אייריא ע"י שליח אבל למסקנא דבירא דהפקירא נינהו לא אייריא כלל ע"י שליח וכן מוכח מדמפרש רש"י דפליגי אי קנה המגביה ויקשה הא בהגיע לידו ע"כ קני חבירו עכ"פ למפרע כמש"כ בשמ"ק בב"מ דקתני במשנה דאם הגיע לידו קנה היינו למפרע וכמש"כ באמת בבעהמ"א לפרש בשמעתין אבל לפמש"כ דלמסקנא גם לפירש"י אייריא בלא שליח ניחא דשם באמר תנה לי ע"כ קנה למפרע שפיר) והנה בגיטין הקשו בתוס' לפירש"י דבעשאו שליח קנה מכתובות מימר בר חבו דמסיק דלא קנה לחבירו דהוה תופס לבע"ח והא שם עשאו שליח וכן קשה ממשנה דב"מ דאמר תנה לי דעשאו שליח אפ"ה ל"ק לר"נ וכן מהא דגמ' מסיק דפועל כיד בעה"ב דמי משמע אבל בשליח ל"ק דדוקא בפועל קנה והנה רבינו פ"כ ממלוה כתב דאם עשאו לוה שליח קנה אף דחב לאחרינא וכתב הה"מ דכן נשמע מהא דפ"ק דגיטין האומר הולך לשמעון מנה זה שאני חייב לו שאם רצה ראובן לחזור אינו חוזר אלמא זכה וכיון שהוא א"י לחזור וודאי אין שאר בע"ח יכולין לגבות ממנו וכן בהא דגיטין דף י"א גבי הא דתופס לבע"ח דכל היכיא דלוה אמר תנו נותנין ובלח"מ תמה דהא אין ראי' כלל דהא התם לא חב לאחרינא ובקצה"ח סי' ק"ה כ' דגם ראי' שני' אין ראי' כלל דשם קאי דחב לגבי אדון לכן וודאי מהני אמר תנו דעשאו שליח אבל בחב לאחרינא מנ"ל דמהני בעשאו לוה שליח:

ונראה לישב דהנה בגיטין קאמר ש"מ תופס לבע"ח במקום שחב לאחרינא קנה חבירו ודחי מדר"נ אמר דל"ק חבירו ואם תאמר משנתינו דאמר תנו והקשו תוס' מאי פריך מתופס לבע"ח דהא לא דמיא כלל דאף דנאמר תופס לבע"ח קנה חבירו היינו משום דהלוה חייב לו (ואלו תפס בעצמו מהני לכן יכול לתפוס בנעשה שליחו) אבל כאן הא אין האדון חייב לשחררו ואין העבד יכול לעכב האדון לשחררו א"כ פשיטא דא"י לתפוס

ע"י אחרים ותי' בעביד לי' נייח נפשי' דחייב לשחררו ובר"ן תי' דהכי קאמר כיון דא"י לחזור ע"כ משום דיכול לומר שאני אהי' שליח של העבד לזכות לו ה"נ בתופס לבע"ח יכול להעשות שליח לזכות לו אף שלא עשאו הלוה שליח אך במחנא"פ ה' שלוחין סי' ד' הקשה מדברי הירושלמי פ"ד דמעשר וכי אדם עושה שליח לקבל מתנה לזכות בממון לחבירו דבעינן שליחות מבעל הממון וגט שאני שהתורה זיכתה לה בגיטה וה"ה בשחרור העבד וא"כ איך נשמע מזה תופס לבע"ח די"ל בוודאי כאן דעבד יכול לעשות שליח לקבלה יכול הוא בעצמו להיות נעשה שליחו אבל בממון דבעינן שליחות מבעל הממון לא נשמע דתופס לבע"ח קנה דיהא יכול להעשות שליח כאלו עומד במקומו של בע"ח דכמו דשליחות ל"מ אלא מבעל ממון ואין אדם יכול לעשות שליח לקבלה ה"נ לא יכול לזכות עבורו דאין זכי' אלא מטעם שליחות אך לכאורה לפי"ז תיקשי א"כ היכיא דלא חב אחרינא ג"כ נאמר דלא יהא יכול להעשות שליח לתפוס לבע"ח כיון דבעינן שליחות מבעל הממון והנה ראיתי לנתיבות סי' ק"ה שהקשה באמת כן לדברי הר"ן בב"מ במשנה דראה רצין אחר המציאה דל"ש שליחות במציאה יען דבעינן שליחות מבעל ממון א"כ ה"נ בתופס לבע"ח אף שאין חב לאחרינא למה מהני ותי' דכיון דבלא"ה הנכסים משועבדים למלוה וגם דע"י תפיסה עדיין אין קונה לגמרי אלא דמאלים השיעבוד כהא"ג ל"ב שליחות מבעה"מ והעלה לפי"ז אף בחב לאחרינא מהני דל"ב שליחות מבעל ממון בחוב אולם קשה לי התינח אי למפרע גובה אבל אי מכאן ולהבא גובה א"כ רק תפיסתו קונה לו א"כ לבעי שליחות מבעל ממון (והנה במחנא"פ כתב בפשיטות דבחוב היכיא דלא חב לאחרינא ל"ב שליחות מבעל ממון ויכול להעשות נמי שליח דזכין לו שלא מדעתו רק בחב לאחרינא סובר הר"ן דבעינן שליחות מבעל הממון ע"ש סי' ל"ד וא"כ תיקשי עכ"פ קו' הראשונה):

והנה בפנ"י כתובות דף פ"ד הקשה להיפוך מ"ט דלא יהא יכול לתפוס בחב לאחרינא ע"י שליח כיון דהוא עצמו יכול לתפוס ולחוב לאחרינא גם ע"י שליח יהא רשאי לעשות שליח לחוב לאחרינא (ועיין רא"ש פ"ק דגיטין שכ' בפשיטות דלאו כל כמיני' לשוויא שליח היכיא דחב לאחרים אבל הא גופי' טעמא בעי כיון שהוא יכול לחוב למה לא יכול לעשות כן ע"י שליח) והעלה שם משום דאשל"ע ובקה"ח דחי' דבריו כיון דלמשלח אין דבר עבירה ל"ש אשל"ע והנה קו' זו יקשה גם בלא עשאו שליח ג"כ יהא יכול לתפוס כיון דהוא יכול לתפוס בעצמו אחר ג"כ נעשה שליח עליו (והוא בכלל קו' תוס' גיטין שהקשו כיון דזכי' מטעם שליחות א"כ מאי נפ"מ אי עשאו שליח בפירוש) ונראה להביא ראי' לדברי הפנ"י דבב"ק דף ק"י איתא דכהן דמצי עביד איהו מצי עביד שליח ואי לא

מצי עביד איהו להקריב קרבנותיו א"י לעשות כהן אחר שליח להקריב ובנובי"ת ביאר דהא"ט משום דא"י להפסיד לאנשי משמר ורק כשהוא מצי עביד אין כאן חב לאחרינא דהא הוא בעצמו יכול לעשותן והנה דבר זה שלא מצי לעשות שליח לחוב לאנשי משמר ילפינן מקרא דחלק כחלק יאכלו לבד ממכריו על האבות וכמש"כ רבינו פ"ד מכהמ"ק והא דכשהוא יכול רשאי לעשות ע"י שליח ע"כ היינו משום דל"ה חב לאחרינא כלל א"כ ה"נ יהא יכול לעשות שליח לחוב לאחרינא כקו' הפנ"י ואפי' אם לא עשאו שליח ג"כ קשה אמאי לא יהא יכול איהו להיות מעצמו שליח לזכות לו כיון דהמלוה בעצמו יכול לחוב להם ל"ח כלל חב לאחרינא אך י"ל דלא דמי לשם דהתם כיון דכהן בעצמו יכול להקריב לא זכו בי' כלל אנשי משמר ול"ח כלל חב דאטו מחויב ליתן עור ובשר שלו להם ע"כ ממילא גם ע"י אחר ליכא חוב אבל כאן בבע"ח הא בוודאי איכא חוב להם רק דהוא בעצמו יכול לחוב לא נשמע מזה דיהא יכול לחוב גם ע"י אחר (ושפיר י"ל כדעת הרא"ש דא"י לחוב ע"י אחרים ופלא בנובי"ת שם כ' דכשלא מצי כהן עביד לכן א"י לעשות שליח דחב לאחרינא והביא ראי' מדברי הרא"ש כנ"ל וזה תימא דהא לדברי הרא"ש אף במצי עביד איהו ל"מ עביד ע"י שליח לחוב לאחרינא) אמנם אכתי י"ל דבוודאי למ"ד למפ"ג א"כ יש לכל בע"ח כבר זכות בנכסים לכן כשתופס זה חב לאחרינא אלא דהוא בעצמו יכול לחוב ולא ע"י אחרים אבל למ"ד מכאן ולהבא גובה א"כ אין להם זכות עדיין בנכסים אלא דאם לא הוא הי' תופס היו אחרים יכולים לזכות א"כ שוב ל"ח כלל חב לאחרינא דהא כיון דהוא בעצמו יכול לתפוס ואין צריך להניח מלתפוס משום שלא יהא נולד חוב לאחרים א"כ ממילא גם ע"י אחרים ל"ה חב לאחרינא כלל כמו בכהן במצי עביד איהו דל"ח חב כלל:

אולם נראה דהנה סברת הרנב"ר דכ' דבעינן שליחות מבעל הממון נראה דל"ש כלל בבע"ח דהא סברת הרנב"ר נובע מירושלמי הנ"ל דל"מ משוי שליח לקבל מתנה מחבירו דהא ל"ה לו מקודם שום זכות בדבר ההוא וכן במציאה שייך האי סברא גופי' כמש"כ בשמ"ק בב"מ דלא הי' לו שום זכות בהאי מציאה לפי"ז בחוב דשפיר יש לו זכות למלוה בהאי נכסים מצי משוי שליח ול"ב שליחות מבעל הממון ולכן גם מעצמו יכול להעשות שליח כסברת הר"ן גבי גט שיחרור כנ"ל (וזה נראה דעת המחנא"פ הנ"ל שכ' בחוב מצי לעשות שליח ול"ב שליחות מבעל ממון שוב מצאתי כן להדיא במחא"פ סי' כ"ז) ואך התינח אי למפ"ג יש לו זכות בממון אבל למ"ד מכאן ולהבא גובה א"כ אין לו זכות בנכסים דהוה כדשלב"ל כמבואר בפוסקים בסי' ס"ו א"כ שוב ל"מ דל"ה שליחות מבעל ממון וא"כ נתישב קו' הנ"ל ממנ"פ דלמ"ד למפ"ג דהוה שליחות מבעל ממון לא מהני

השליחות משום דחב לאחרינא ולמ"ד מכאן ולהבא גובה דל"ש חב לאחרינא ל"מ משום דל"ה שליחות מבעל ממון ודו"ק:

אמנם מטעם אחר אכתי יקשה מ"ט מהני תפיסה כשאין חב לאחרינא הא חב ללוה גופי' וע"ז אין לומר אדרבא כסברת הפנ"י כיון דיכול לחוב בעצמו יכול לחוב גם ע"י שליח דהא לפמש"כ היכיא דבאמת הי' להם זכות בהנכסים אף דהוא בעצמו יכול לחוב אבל ע"י אחרים א"י לחוב כדעת הרא"ש א"כ כיון דלגבי הלוה דהנכסים שלו הן אף דמשועבדין למלוה א"כ חב ממש ע"י תפיסתו דמפסידו א"כ נהי דבעצמו יכול לחוב אבל ע"י אחרים למה מצי לחוב לתפוס ע"י שליח אך יש לומר דהנה בב"מ דף י' סובר רי"ו דמגביה מציאה לחבירו קנה חבירו והקשו תוס' הא רי"ו סובר תופס לבע"ח במקום שחב לאחרים ל"ק ותי' יען דל"ש מיגו דזכי לנפשי' רק במציאה קני משום דשייך מיגו דזכי לנפשי' ואולם קשה לפי"ז הא דקאמר דמגביה מציאה לחבירו ל"ק חבירו משום דהוה תופס לבע"ח במקום שחב לאחרים יקשה הא לא דמיא כלל דשם ל"ש מיגו דזכי לנפשי' אבל כאן דשייך מיגו דזכי לנפשי' זכי לחברי' באמת יקנה חבירו ג"כ וראיתי שכבר הקשה כן בכ"ס:

ונראה לישב דשפיר שייך גם בתופס לבע"ח מיגו דזכי לנפשי' דהנה בר"ן בסוג' דמע"ש הקשה למה צריך כלל לתקנת מע"ש הא מצי להקנות לחבירו על ידו שיאמר זכה לפלוני ותי' דכדי שיקנה בע"כ של הנפקד או של הלוה והקשה למה בשטר שיחרור לא יהא מהני מטעם מע"ש כשאמר תנו שטר שיחרור לעבדי ותי' דל"א דקני במע"ש רק במידי דמצי זכי איהו לנפשי' תיקנו חכמים שיקנה גם לאחרים אבל בשטר שיחרור דלא מצי זכי איהו לנפשי' לא תיקנו שיקנה ע"י מע"ש (כן העלה בקצה"ח סי' ס"ו אבל בנתיבות פי' דברי הר"ן דאף דבשאר שטרות כיון דאין גופו ממון ול"ק אלא בכתיבה ומסירה ולכן לא מצי זכי איהו גופי' ע"כ לא תיקנו מע"ש ולי נראה כונת ר"ן דדוקא בדבר שגופו ממון שייך דמצי זכי לנפשי' אבל בדבר שאין גופן ממון ל"ש זכי לנפשי' וכהא"ג כתב במחנא"פ סוף ה' שלוחין לישב שיטת רש"י דאי עשאו שליח מצי לתפוס ורק בממון שזכי בו לגמרי אבל בדבר שאין מצי לזכות בגופו רק למשכון לא מצי תפיס אף בשוי' שליח יעו"ש ולפי"ז י"ל דהא"ט דמצי הלוה לעשות שליח לתפוס לבע"ח אי הוה הלוה מזכה לו מצי זכי לנפשי' לכן מצי זכי גם לחבירו כמו דאמרינן לגבי מע"ש רק דבמע"ש גופי' הצריכו לתקנה משום דאף דהוה בע"כ דשליח אבל כשרוצה לזכות שפיר מהני בלא מע"ש מהא"ט דכל דמצי זכי לנפשי' אי הוה מקנין לו מצי נמי זכי ברצונו לחברי' ולכן בעשאו הלוה שליח לתפוס שפיר מצי מהני תפיסתו כדעת רבינו מעתה אני אומר

גם להיפך כשמלוה עשאו שליח לתפוס ג"כ יש סברא לומר דמהני מהא"ט דמיגו דזכי לנפשי' דהיינו כיון דמצי לזכות לנפשי' אי הוה המלוה נותן לו במתנה שיזכה לעצמו לכן זכי גם לחבירו כאשר אבאר דהנה בב"ק דף ע' איתא אמרי נהרדעי אורכתא דלא כתיב בי' זול דון וזכי ואפיק לנפשך לית בי' מששא מ"ט משום דא"ל לאו בר דברים דידי את אמר אביי ואי כתב בי' למחצה לשליש ולרביע מיגו דמשתעי דינא אפלגא משתעי דינא אכולה אמר אמימר ואי תפיס שליח לא מפקינן מיני' ופירש"י אע"ג דלא כתב אפיק לנפשך רב אשי אמר כיון דכתיב בי' כל דמתעני מן דינו קבילית עלי שליח שויא ופירש"י דהוה כתופס לבע"ח ואי תפיס מפקינן מיני' והקשה בכ"ס בגיטין הא לא אייריא כלל מחב לאחרינא וכתב לפרש לפי מה שהקשה הרא"ש פ"ק דב"מ על תשובת הריא"ף דמסיק דמדין זכי' אף בלא חייב באחרינא לא יכול לתפוס דמצי למימר לאו בר דברים דידי את רק מתקנתא במקום דמפסיד נכסי א"כ איך אמר ר"נ ור"ח המגביה מציאה לחבירו ל"ק מידי דהוה אתופס לבע"ח פשיטא דלא יעשו תקנה לחוב לאחרים אע"כ דלא שייך לאו בר דברים דידי את רק כשרוצה לבוא עמו בדינא ודיינא משא"כ כשתופס מעצמו ולפי"ז י"ל דבהא פליגי דאמימר ס"ל דא"צ ליכתוב ולכן אי תפיס זכה לו כשיטת הרא"ש ור"א סבר שליח שויא ול"מ תפיסתו דגם ע"י שליח לא יכול לתפוס דיכול לומר לאו בר דברים דידי את וזהו שכ' רש"י דהוה תפיס לבע"ח דכמו בתופס מעצמו ל"מ אפי' אינו חב לאחרינא כן ל"מ אם שויא שליח וא"כ ר"נ ור"ח סברי דמועל תפיסה מצד עיקר הדין רק בחב לאחרינא לאו כל כמינ' לחוב ה"ה במגביה מציאה לחבירו ושפיר מדמינן לתופס לבע"ח וריא"ף סובר להלכתא כרב אשי יעו"ש אולם אכתי תיקשי עכ"פ איך מדמין זה לבע"ח דשם ל"ש מיגו דזכי לנפשי' כלל לכן אומר עד"ז דהנה אביי אמר למחצה לשליש ולרביע מיגו דזכי לנפשי' זכי לחברי' ולא מצי לומר לאו בר דברים דידי את וע"ז אמר אמימר אי תפיס לא מפקינן כיון דאי הוה כותב לו למחצה ולשליש הוה מהני משום מיגו דזכי לנפשי' ה"נ אף בלא כתב לי' מצי לזכות אי תפס אף דחב ללוה מיגו דזכי לנפשי' דהיינו דראוי לזכות לנפשי' אי הוה כתב לי' הלוה זכי נמי לחברי' וכמש"כ לעיל לדעת רבינו דלכן אי עשה לוה שליח מהני אף דחב לאחרים יען דשייך מיגו דזכי לנפשי' דראוי עכ"פ לזכות לנפשי' כסברת הר"ן במע"ש כנ"ל ה"נ בלוה מהני כשעשה שליח לתפוס אף דחב ללוה ול"מ לומר לאו בר דברים דידי את כיון דשייך מיגו דזכי לנפשי' אי הוה כתב לי' למחצה ולשליש ולפי"ז אף בלא עשאו שליח ג"כ שייך מיגו דזכי לנפשי' במיגו דאי הוה כותב לו למחצה לשליש ה"נ זכי נמי לחברי' אפי' אי לא עשאו שליח א"כ שייך שפיר בחוב ג"כ מיגו דזכי לנפשי'

רק רי"ו סובר כרב אשי דל"א מיגו דזכי לנפשי' ול"מ אפי' בעשאו שליח אפי' לא חב לאחרינא דמצי למימר לאו בר דברים דידי את ע"כ סובר רק במגביה מציאה לחבירו קני משום מיגו דזכי לנפשי' אבל לא בבע"ח אבל ר"נ ור"ח שפיר מדמין מציאה לבע"ח דהא גם בבע"ח מהני תפיסה מצד עיקר הדין דשייך ג"כ מיגו דזכי לנפשי' אפ"ה היכיא דחב לאחרינא ל"מ ה"נ במציאה אף דשייך מיגו דזכי לנפשי' ל"מ דחב לאחרינא ודו"ק ולפי"ז יצא לנו דשפיר מהני תפיסה כשאינו חב לאחרינא רק ללוה דבזה שייך שפיר מיגו דזכי לנפשי' זכי לחברי' ומיושב קושיתינו על נכון:

אולם אכתי הא תיקשי דעדיין לא דמיא למציאה דנהי לפמש"כ גם בתופס לבע"ח שייך מיגו דזכי לנפשי' זכי לחברי' היינו כשאינו חב לאחרים אבל כשחב לאחרינא הא לא מצי זכי גם לנפשי' דאף אי כתב לו דון וזכה לנפשך לא הוה מצי לזכות בדינא ודיינא (דבחב לאחרים חולקין בשוה אך יש לדחות אי הוה כתב לי' דון וזכה לעצמך הוה מצי תפיס בכח הרשאה כאלו תפיס המלוה בעצמו שלא עפ"י דינא ודיינא) ובמציאה שייך מיגו דזכי לנפשי' אף דחב לאחרינא לכן נראה לישב על נכון דהנה בהאי דאמרינן דמציאה הוה חב לאחרינא כתב בנתיבות דהא"ט דסובר הרנב"ר דבמציאה ל"מ שליחות דבעינן שליחות מבעל ממון יען דיאוש ל"מ רק כשאתי ליד זוכה א"כ נחשב עדיין כאלו יש לו בעלים ובעינן שפיר שליחות מבעל ממון והנה לפמש"כ לעיל אין כן כונת הרנב"ר דאין הקפידא בהא דבעינן שליחות מבעל הממון משם דנחסר כח המזכה אלא הכונה משום דלא מצי משוי שליח לקבלה בדבר שאין לו זכות מאדם כדאיתא בירושלמי דהיינו דחסר כח הזוכה דהזוכה א"י לעשות שליח לזכות בממון שאין לו זכות בגווה אבל עכ"פ נשמע מדבריו דס"ל דבמציאה ג"כ נחשב כיש לו בעלים יען דלא בא ליד זוכה לפי"ז במגביה מציאה אין אנו צריכין לומר מטעם דחב לאחרינא דבאמת ל"ח זהו כלל חב כמש"כ בשמ"ק ב"מ דל"ח רק מניעת ריווח ול"ש חב לאחרים במה שאין להם שום זכות בגווה אלא הא דאמרינן דחשב חב לאחרינא היינו משום דהוה חב להבעלים שאבדו החפץ דכיון דבעינן אתי ליד זוכה א"כ עדיין בי' גזא דבעלים הוה א"כ אין יכול לזכות לחבירו לחוב להבעלים להוציא מבי גזא דבעלים רק לעצמו גילתה תורה דכשאתי ליד הזוכה נקנה לו ופקע כח בעלים הראשונים אבל לא לזכות לאחרים ורק דהי' לנו לומר מיגו דזכי לנפשי' זכי לחברי' אף דחב לבעלים ראשונים כדסובר באמת רי"ו כמש"כ תוס' ע"ז נתן טעם לדבריו דהוה כמו תופס לבע"ח במקום שחב לאחרים דהיינו נמי במה דחב ללוה (דבמה דחב לאחרינא הנושים בו כ"כ דתליא אי מכאן ולהבא גובה וכן נראה דהכונה דחב ללוה אף דבאמת חב גם לאחרינא הנושים ע"כ אמר סתם במקום שחב לאחרים

וכולל בין להלוה בין לאחרים) אף דלגבי הלוה שייך שפיר לומר מיגו דזכי לנפשי' ע"ד שכ' לעיל היכיא דכתב לו למחצה ולשליש מצי זכי נמי לחברי' אפ"ה לא מצי תפיס שפיר דמיא מציאה לתופס לבע"ח ודו"ק:

ולפי"ז סברי ר"נ ור"ח כאמימר דמצי לזכות אף דלא כתוב זכי לנפשך כיון דכ' לו הרשאה ונתן לו רשות לדון עבורו מהני תפיסה בדשוי' שליח כפירש"י ומטעם דאמרינן מיגו דזכי לנפשי' אי הוה כתב לו זכה לנפשך לכן גם עתה שלא כתב זכה לנפשך מצי זכי עבורו אבל בלא עשאו שליח דלא כתב לו הרשאה כלל אף דשייך ג"כ אותו מיגו דזכי לנפשי' אי הוה כתב לו זכה לנפשך אפ"ה ל"ק חבירו דל"א מיגו דזכי לנפשי' זכי לחברי' רק בדעשאו שליח (כסברת מהרש"א ביצה דף ל"ט ותומים סי' ק"ה דהא דסובר רש"י דשויא שליח מהני רק היכיא דשייך מיגו דזכי לנפשי' ובקצה"ח תמה עליו דמבואר בפירוש ברש"י דבחוב מהני שוי' שליח אף דל"ש מצי זכי לנפשי' ולפמש"כ ניחא דבאמת גם בחוב שייך מיגו דזכי לנפשי' בדשוי' שליח בכח הרשאה אף שלא כתב דון וזכה לנפשך ומצי תפוס) ומעתה ניחא קו' התוס' מכתובות דלפמש"כ שפיר מדמי ר"נ ור"ח מציאה לתופס לבע"ח משום דבתופס לבע"ח ג"כ שייך מיגו דזכי לנפשי' דלכן מהני בדשוי' שליח ומצי תפיס אפ"ה אי לא שויא שליח ל"א האי מיגו דזכי לנפשי' ולכן גם במציאה ל"מ אף דשייך מיגו דזכי לנפשי' אך התינח בתופס לבע"ח במקום שחב לאחרינא דהיינו ללוה ולאחרים הנושים בו אבל בכתובות דתפיס מטלטלי דיתמי דל"ש לומר מיגו דזכי לנפשי' דהא אף אי הוה כתוב לי' דון וזכה לנפשך ל"ה מצי לזכות לנפשי' דמטלטלי דיתמי לא משתעבד לבע"ח לכן ל"מ משוי שליח וא"ש הקושיא מיימר בר חשו ודו"ק וניחא נמי מה שהכריח רש"י לפרש כן דאי שויא שליח מצי לתפוס דלכאורה תמוה מה הכריחו רש"י לפרש כן בשמעתין דאין זה ענין לשקלא וטריא דשמעתין אבל לפמש"כ ניחא משום דהוה קשיא לרש"י איך מדמי ר"נ מציאה לבע"ח דל"ש מיגו דזכי לנפשי' ע"ז פירש"י דהא דל"ק רק משום דלא שויא שליח דאי שויא שליח הוה מהני ע"כ דשייך גם בבע"ח מיגו דזכי לנפשי' אפ"ה אי לא שויא שליח ל"ק א"כ במציאה נמי דחב לבעלים ל"ק אף דשייך מיגו דזכי לנפשי' ולפי"ז דברי רש"י דאי עשאו שליח מצי תפיס כונתן ממש לדברי אמימר דסובר אי כתב הרשאה ולא כתב דון לנפשיך מצי לתפוס אי לא חב לאחרינא רק ללוה אבל בלא כתב הרשאה כלל ל"מ לתפוס ודו"ק ובהא מיושב היטב שיטת הריא"ף דסובר דל"מ לתפוס מדינא משום דחב לגבי לוה ומצי לומר לו לאו בר דברים דידי את והקשה הרא"ש מדקאמר במקום שחב לאחרים משמע הא בלא חב לאחרים קנה מדינא וכן מדמייתיא על מציאה משמע מדינא קאמר לפמש"כ ניחא

דהנה לפמש"כ י"ל בהא פליגי ר"נ ורי"ו דר"נ סובר דאי שויא שליח מצי תפיס דסובר כאמימר דאף אי לא כתב לי' דון וזכה לנפשך מצי תפיס (ולא משום דסובר דמצי לתפוס מדינא אי לא חב רק ללוה כשיטת הרא"ש אלא דסובר דמצי תפיס יען דכתב לו הרשאה ושליח שוי') ומיגו דזכי לנפשי' זכי נמי לחברי' (דנהי דבלא כתב לו זכה לנפשך אין יכול לדין בבי"ד אבל אי תפיס מעצמו מהני תפיסה מטעם מיגו הנ"ל) ורי"ו סובר כרב אשי דבלא כתב לו זכה לנפשך ולא הקנה לו החוב ול"ה אלא שליח לא מצי תפיס דבבע"ח לית לי' מיגו דזכי לנפשי' לכן שפיר סובר רי"ו רק במציאה זכי משום דשייך מיגו דזכי לנפשי' אבל בבע"ח דל"ש מיגו כלל לכן לא קנה ג"כ התופס לבע"ח וא"כ ניחא דמייתיא הא דתופס לבע"ח במקום שחב לאחרים דהיינו לבעלים וכן במציאה חב לאחרים לבעלים שאבדו האבידה ואף דאיכא קצת חוב גם לאחרינא הנושים בו ושפיר מדמו להו אהדדי ודו"ק:

והנה בגיטין דקאמר ר"ה שמעת מיני' תופס לבע"ח קנה ויש לדקדק דהא עיקר הרבותא משום דחב לאחרים א"כ למה שבק לפרש במקום שחב לאחרים ולפמש"כ ניחא דבאמת בכל תפיסה הוה חב לאחרים דהיינו ללוה וסובר כשיטת הרא"ש דתופס לבע"ח במקום שאינו חב לאחרים הנושים בו קנה והיינו דדייק ר"ה דכמו דאמרינן במשנתינו דלא מצי לחזור יען דמעמיד עצמו לשליח אל העבד ה"נ בתופס לבע"ח קנה ויכול להעשות שליח אל המלוה ולא מצי הלוה לומר לאו בר דברים דידי את אבל משום זה דחב ללוה הוה פשיטא לי' לר"ה דקנה יען דשייך מיגו דזכי לנפשי' ורק דלא תימא דלא מצי לעשות עצמו שליח ע"ז צריך לימוד ממשנתינו דיכול לעשות את עצמו שליח וה"נ היכיא דחב לאחרים ג"כ נעשה שליח מעצמו (דאי משום דחב ללוה סובר דקנה מצד סברת הפנ"י כיון דבעצמו יכול לחוב לאחריני גם ע"י שליח יכול לחוב דאין זה כלל כחב לאחרים ולכן אף בלא עשאו שליח יכול לזכות לו ולא מיחשב כחב או משום סברא שכתבנו דבאמת גם בתופס לבע"ח שייך הסברא מיגו דזכי לנפשיה זכי לחברי'):

ולפי"ז מיושב קו' תוס' שהקשו איך מדמי לעבד דבשלמא תופס לבע"ח אף דקנה משום דהוא עצמו יכול לתפוס אבל כאן אין העבד יכול לעכב שישחררו האדון דשפיר י"ל כמש"כ הר"ן דלא מייתיא כאן למימר דאף דחב לאחרים יכול לתפוס דהא ל"ה כלל חב לאחרינא אלא ללוה רק דמדמי לענין זה דכמו דיכול להעשות עצמו שליח אל העבד כך יכול להעשות שליח אל המלוה ולא יכול הלוה לומר לאו בר דברים דידי את וא"כ ניחא דלא יקשה קו' המחנא"פ שהקשה דלא נשמע מזה דתופס לבע"ח דקנה משום די"ל דאין יכול לעשות שליח אלא בעל הממון כירושלמי הנ"ל דב"א דרק במתנה דלא הי' לו זכות

מקודם אין יכול לעשות שליח אבל בחוב דהי' לו זכות מקודם בהאי ממון שפיר מצי משוי שליח כמש"כ לעיל:

ובזה מבואר הא דמסיק דאמר ר' ירמי' דרדקי הכי אמר רי"ו תופס לבע"ח במקום שחב לאחרים ל"ק ואם תאמר משנתינו באמר תנו כזכי דמי ויש לדקדק למה קראם דרדקי לפמש"כ הכי קאמר הכונה לא כמו דאת סבור דאין לדון בזה משום דחב אלא משום דלא נעשה מעצמו שליח דהא מדרי"ו נשמע דלא קנה דוקא משום דחב לאחרינא דזה עיקר הטעם דקיי"ל כיון דחב לאחרינא הלוה ל"ק (דאי משום הנושים לא חשיב חב דהם לא זכו עוד בשיעבוד למ"ד מכאן ולהבא גובה ול"ה אלא כמו מניעת הריווח) וא"כ אף דתאמר דיכול להעשות שליח מעצמו היכיא דהוה זכות אבל כאן ל"ה זכות כיון דחב לאחרים וזה דקאמר ואת"ל משנתינו דקתני דא"י לחזור ורצית לדייק מזה דיכול להעשות מעצמו שליח אבל אין לדייק מזה דתופס לבע"ח במקום שחב לאחרים קנה משום דמשנתינו דקאמר זכה א"כ ל"ה חב כלל אבל כאן הרי הוה חב ללוה (ולית לי' לרי"ו מגו דזכי לנפשי' אי הוה כתב דון וזכה לנפשך זהו לית לי' לרי"ו דסובר כרב אשי דשוי' שליח לא מצי תפיס לגבי לוה ולית לי' מיגו דאי הוה כתב דון וזכה לנפשיך וכמש"כ לעיל) ומעתה נתיישבה גם שיטת רבינו דסובר דאם עשאו הלוה שליח מצי לחוב לאחרינא ומפרש הה"מ דדייק כן משמעתין דמשני דמשנתינו באומר תני כזכה דמי ועשאו שליח וכן בלוה אם עשאו שליח מהני ולכאורה יקשה הא כאן ל"ה חב רק לגבי אדון ע"כ מהני באומר זכה ולפמש"כ א"ש דהנה בעשאו לוה שליח לתפוס דמהני התפיסה אף דחב לאחרינא היינו משום דמיגו דזכי לנפשי' זכי לחברי' דהא לגבי לוה שעשאו שליח בארנו לעיל דשייך שפיר לומר מיגו דמצי זכי לנפשי' כמ"ש הר"ן דלכן תיקנו מע"ש רק אכתי הו"א דעכ"פ איך יכול התופס לעשות מעצמו שליח של המלוה אך זה שפיר מוכח ממשנתנו דמהני באמר תנו משום דנעשה מעצמו שליח של העבד ואין לומר הא דחי דכל האומר תנו כאומר זכה דמי דלפמש"כ ניחא דזה רק מהני דלא יהא חב לאדון אבל אכתי הא אין נעשה שליח ע"י עצמו ע"כ דמוכח שפיר זאת דנעשה שליח ע"י עצמו וזה שפיר מודה דמוכח כך ממשנתינו ורק דטעמא בעי דהא הוה חב לכן מוקי דאומר תנו כאומר זכה דמי ול"ה חב לבעלים (והיינו כפירוש הרא"ש דמפרש הא דקתני דא"י לחזור היינו דהוה כאלו מטא לידי' וע"כ מטעם שכ' הר"ן דנעשה שליח ע"י עצמו ועמש"כ להלן באופן אחר לפי שיטת ריא"ף דמפרש דרק א"י לחזור אבל עכ"פ בעינן מטא לידי') וכך מוכח נמי מהא דהולך מנה שאני חייב דאמרינן דא"י לחזור ונעשה שליח של המלוה הרי דיכול לעשות שליח ע"י עצמו וא"ש ראיות הה"מ על נכון:

אך אכתי קשה הא דאמרינן ר"נ ור"ח דמגביה מציאה לחבירו ל"ק חבירו מ"ט משום דהוה תופס לבע"ח במקום שחב לאחרים איך שייך לומר הא"ט כיון דתופס לבע"ח נהי דאיכא גם חב ללוה וכופר זה שייך לומר דאיכא מיגו דאי בעי זכי לנפשיה אי הוה כתיב לי' דון וזכה לנפשך אבל כיון דבאמת איכא גם חב לאחרינא הנושים בו וכלפי זה ל"ש מיגו דמצי זכי לנפשי' דהרי בדינא ודיינא לא מצי לחוב לאחרינא רק חולקין בעלי חובות בשוה וא"כ איך שייך ליתן טעם כזה אשר באמת הטעם סותר הדמיון דל"ד כלל לתופס לבע"ח דחב גם לאחרינא ועוד דהא לשיטת הרא"ש היכיא דליכא חב לאחרינא גם ללוה מצי לתפוס דל"ח חב לאחרינא ורק היכיא דיש מלוים אחרים אמרינן דלא קנה א"כ אכתי תקשי לשיטת הרא"ש איך קאמר היינו טעמא משום דהוה תופס לבע"ח הא שם שאני דל"ש מיגו דזכי לנפשי' דבשלמא לשיטת הריא"ף דגם בחב רק ללוה ג"כ ל"ק שפיר בארנו דשייך מיגו דזכי לנפשי' אי הוה כתב לי' דון וזכה לנפשך אבל לשיטת הרא"ש דלגבי לוה לא חשוב כלל ורק מה דחב לאחרינא הוה חב וכלפי אחרינא ליכא מיגו דזכי לנפשי' א"כ הדרה קו' לדוכתי' דאיך תלי טעמא בתופס לבע"ח הא שם שאני דליכא מיגו דזכי:

על כן אני אומר לפרש עוד בדרך אחר דיש לדקדק דקאמר מיגו דזכי לנפשי' והול"ל מיגו דאי הוה בעי לנפשי' זכי וכבר העירותי בזה לעיל והנה תוס' הקשו לעיל אפירש"י דמפרש דהא דקאמר רי"ו לעולא דילמא מעני לעני מחלוקת דפליגי אי אמרינן מיגו דזכי לנפשי' דרבנן דר"א לית להו מיגו דזכי לנפשי' והקשו תוס' כיון דר"נ ור"א לקמן סברי דמגביה מציאה לחבירו ל"ק ור"ח הא מפרש טעמא דפליגי בתופס לבע"ח והנה לכאורה קשה אטו משום דר"ח סובר דפליגי בתופס לבע"ח גם ר"נ מוכרח לומר כן דילמא ר"נ דסובר דפליגי מעני לעני שפיר קאמר דפליגי במיגו אי בעי זכי לנפשי' אבל ר"ח דמשמע דמפרש דפליגי מעשיר לעני לכן מפרש דפליגי בתופס לבע"ח כדמשמע בגיטין דאמימר קאמר עלה דילמא הא"ט דר"א סובר אי בעי מפקיר לנכסי משמע דלר"ח פליגי ג"כ מעשיר לעני ונראה דכונתם כיון דלקמן מפרשי ר"נ ור"ח דהא"ט דל"ק משום דהוה תופס לבע"ח במקום שחב לאחרים וא"כ אי ר"נ סובר דפליגי דמיגו דאי בעי זכי א"כ גם במגביה מציאה לחבירו דל"ק היינו משום דלית לי' מיגו דזכי לנפשי' כרבנן דפליגי אר"א ולר"ח דמפרש דפליגי בתופס לבע"ח א"כ רק פליגי מעשיר לעני אבל מעני לעני לכו"ע קנה דאמרינן מיגו דזכי לנפשי' א"כ הא דקאמר דהא"ט דל"ק משום דהוה תופס לבע"ח הוא דלא כמאן דלר"ח ל"ש זהו רק מעשיר לעני אבל במציאה דהכל דין עני יש להם ע"כ לכו"ע קנה ול"ד לתופס לבע"ח ולר"נ דל"ק גם מעני לעני ע"כ הא"ט משום

דלית לי' מיגו דזכי לנפשי' זכי לחברי' אבל לא משום דתופס לבע"ח ל"ק אלא וודאי דר"ח ור"נ לא פליגי והיינו דטעמא דתופס לבע"ח במקום שחב לאחרים באמת שייך גם מעני לעני כמו שיבורר להלן ולר"נ דמפרש דפליגי מעני לעני מפרש ג"כ דפליגי בתופס לבע"ח דל"ק כיון דחב לאחרים וא"כ גם ר"ח דמפרש דפליגי בתופס לבע"ח הא"ט ניחא גם מעני לעני כמו לר"נ וא"כ לר"ח פליגי בין מעשיר לעני בין מעני לעני בהאי טעמא אי תופס לבע"ח במקום שחב לאחרים קנה ושפיר מפרש ר"נ ור"ח דהא"ט דמגביה מציאה לחבירו דל"ק חבירו משום דהוה תופס לבע"ח במקום שחב לאחרים דל"ק (ועיין פנ"י ותומים מה שהאריכו בדברי תוס' אלו) אמנם באמת טעמא בעי מעני לעני למה צריך לומר דפליגי בתופס לבע"ח דר"א סובר דתופס לבע"ח קנה כיון דאיכא טעמא דאי בעי זכי לנפשי' ונראה דא"ש לפי מה שבארתי לעיל דטעמא דר"ש לטעמא דסובר חיובא לאחר יאוש וסובר דאמרינן דקנינו וקנין הלוקח באים כאחד ה"נ סובר מיגו דזכי לנפשי' דבמה שמגביה לחבירו קני לעצמו וקני לחבירו וזהו דקאמר מיגו דזכי לנפשי' דהיינו אף שמגביה לחבירו הנה רק קנה חבירו יען דקנה לעצמו יכול לזכות בו לחבירו וא"כ ר"נ דפליג בביצה דף ל"ח אר"ש דסובר דחיובא לפני יאוש הנה לית לי' סברת ר"ש דקנינו וקנין חבירו באים כאחת א"כ לדידי' גם מיגו דזכי לנפשי' זכי לחברי' לית לי' דאם נאמר חבירו קנהו לא קנה הוא וכיון דלא קני הוא אין כאן מיגו לנפשי' א"כ רק קונה אותו מי שנתמלאו לו כשבא לידו לכך ס"ל כרגלי מי שנתמלאו לו א"כ לפי"ז הוכרח שפיר ר"נ לפרש דפליגי בתופס לבע"ח כמו דמפרש ר"ח דפליגי בתופס לבע"ח ולית לי' דפליגי במיגו דזכי לנפשי' באותה הגבהה שזוכה לחבירו רק ע"כ טעמא דר"א דסובר דקנה משום דסובר גם בתופס לבע"ח במקום שחב לאחרים ג"כ קני חבירו ורבנן סברי דתופס לבע"ח ל"ק כיון דליכא מיגו דזכי לנפשי' כן גם במגביה מציאה לחבירו ליכא מיגו דזכי לנפשי' דלא מצי זכי לעצמו אף אם הי' קונה חבירו וא"כ נתישבה קושיתנו איך מדמה מציאה לתופס לבע"ח דבאמת לר"נ ולר"ח ל"ש במציאה כלל מיגו דזכי לנפשי' דהא לא מצי זכי לנפשיה בהאי הגבהה ודו"ק:

מעתה נהדר למה שכתבנו לעיל דכל זה במציאה דהוה חב לבעלים ראשונים דבעינן מטא ליד זוכה כמש"כ לעיל ובהא ניחא קו' רש"י דלא יקשה מדר"נ דסובר בב"מ דלא קנה חבירו די"ל זה רק במציאה דבעינן מטא לידו דהוה חב לבעלים שאבדו האבידה אבל בהפקר דל"ב מטא לידו ל"ה חב כלל לכן שפיר סובר ר"נ דקנה חבירו בהא ניחא לי מה שהקשו תוס' בקידושין דף ס"א אהא דפירש"י עני המהפך בחררה של הפקר דנקרא רשע והא תנן ראה את המציאה ופירש טליתו עלי' ובא זה ונטלה וכן בפיאה כהא"ג

מעבירין אותו ממנה ולא נקרא רשע להנ"ל ניחא דהא דנקרא רשע היינו משום דאף שעבר ונטלה הרי יכול ליתנו לעני כדאיתא לקמן בעובדא דרב גידל דקאמר לי' לרבי אבא השתא ליתב לי' מר דיתננו עתה ולא יחזיקנו בידו באיסורו לכן נקרא רשע דהא אם הי' נותן לו עתה הוה מיתקן איסורא דאז הוה כמגביה מן ההפקר לחבירו דזכה בו חבירו והנה זה שייך בהפקר דמגביה לחבירו לא מיקרי חב כמו שהוכחנו מההוא דנדרים אבל במציאה אף אם יתננו לזה שמהפך בו לא עביד שפיר דשוב הוה חב לאחרינא דהיינו דהוה כמגביה מציאה לחבירו דמיקרי חב לבעלים לפי מה שפירשנו וכיון דאף אם הי' מחבירו לחבירו ל"ה קנה רק לעצמו רשאי לזכות מציאה אף דחב לבעלים אבל לאחרינא לא דחב לבעלים א"כ ל"ש דנקרא רשע דהא אין רשאי לזכות לחבירו רק לעצמו וכן בפיאה אין רשאי לזכות לחבירו לכן אף במהפך העני תחילה לא מיקרי רשע א"כ נתישבה היטב שיטת רבינו דלא הביא אי כרגלי הממלא או כרגלי מי שנתמלאו לו דכיון דקיימ"ל דבהפקר ל"ב אתי ליד זוכה א"כ ל"ה חב כלל ולכו"ע זוכה חבירו וכמו דסובר רבא דאם אמר ככר זה הקדש מועלין בו וכן פסק רבינו בפ"ה מה' מעילה ולכן פשיטא דהוה כרגלי מי שממלא דהא דחבירו קנה רק יען דהמגביה קני אותו ואיכא מיגו דזכי בהאי הגבהה לנפשי' זכי לחברי' ודו"ק:

ואמנם לישב שיטת רש"י דמפרש דלר"נ דפליגי מעני לעני פליגי אי אמרינן מיגו דזכי לנפשי' וקשה ע"ז קו' תוס' דהא ר"ח סובר דפליגי בתופס לבע"ח נראה לישב ג"כ די"ל גם בתופס לבע"ח שייך מיגו דזכי לנפשי' דהיינו דבהאי תפיסה שזוכה לחבירו זוכה לעצמו דהנה בביצה דף מ' פליגי רב ושמואל אי כרגלי המפקיד או כרגלי הנפקד דרב סובר כרגלי המפקיד והיינו משום דיש לו קנין בו יען דחייב באחריותו וגורם לממון כממון דמי ה"נ י"ל בהאי תופס לפי שיטת הב"ח סי' ק"ה דסתם תופס לחבירו במקום דלא חב לאחרינא חייב באחריות דאל"ה ל"ה קנה וא"כ ה"נ בתופס לבע"ח במקום שחב לאחרים אי נאמר דקני הרי הוא חייב באחריות וא"כ הוה גורם לממון ויש לו קנין בו א"כ זכי בהאי תפיסה גם לעצמו קנין באותו חפץ משום גורם לממון לכך מצי זכי לחבירו:

וא"כ לפי"ז הא דקאמר ר"נ ור"ח מגביה מציאה ל"ק חבירו משום דהוה תופס לבע"ח יפורש כל אחד לפי שיטתו דר"ח סובר דליכא מיגו דזכי לנפשי' זכי לחבירו דהיינו דגם לעצמו לא זכי ומפרש מ"ט דהוה לי' תופס לבע"ח דבתופס לבע"ח ל"ק משום דליכא מיגו דזכי לנפשי' דאף שמתחייב באחריות לא חשוב כאלו יש לו קנין בהאי חפץ וכדסובר שמואל כרגלי המפקיד משום דנהי דגל"מ כמ"ד אבל אין בו בהאי חפץ קנין כמו שיתבאר להלן ולר"נ יפורש ג"כ כטעמי' דלדידי' בתופס לבע"ח איכא ג"כ מיגו דזכי

דהא מתחייב באחריות ובהא פליגי גם ר"א ורבנן מעשיר לעני דלר"א קניא אפי' מעשיר לעני משום דתופס לבע"ח קני דליכא מיגו דסובר כסברת שמואל הנ"ל דאין לו קנין בהאי חפץ ולרבנן ל"ק אפי' מעני משום דתופס לבע"ח ל"ק ג"כ איכא מיגו דזכי לנפשו דמחייב באחריות אפ"ה ל"ק ה"ה במציאה אף דאיכא למימר מיגו דזכי לנפשי' בהאי הגבהה דהיינו דקנה גם הוא ע"י שקונה חבירו אפ"ה ל"ק חבירו דהוה תופס לבע"ח וכונה אף דבתופס לבע"ח שייך ג"כ מיגו דזכי אפ"ה ל"ק ה"ה במציאה ומיושב שיטת רש"י על נכון:

ולפי"ז ניחא דלא יקשה גם לר"ת דלס"ד לר"ש דל"ק חבירו רק הוא קנה א"כ הא לא מתכוון לקנות וכתב בשמ"ק דל"ד לעודר בנכסי הגר דל"ק דלא מתכוין כלל לקנין אבל כאן הרי התכוין לקנין וקשה הא אדרבא גרע דמינו מחריב אמנם לפמש"כ י"ל יותר דהנה ר"ש לשיטתו דסובר דקנינו וקנין חבירו באים כאחד א"כ כיון דבאותו קנין שמתכוין לקנין לחבירו קני גם הוא א"כ הרי התכוין שפיר לקנין א"כ אף לס"ד דלא קנה חבירו עכ"פ נקנה לו דהא התכוין לקנין העולה גם לדידי' והנה בתומים הקשה אי ס"ד דקנה הוא א"כ הא דתנן גבי פיאה יתננו לעני הנמצא ראשון וקשה כיון דקנה הוא א"כ צריך ליתן לעני מצד נדר לפמש"כ ניחא דדוקא לר"ש שייך לומר דקני חבירו עכ"פ משום דכיון דבזה שמגביה לצורך חבירו רק לכן קני יען שקונה לעצמו באותו קנין עצמו א"כ אף לס"ד דל"ק חבירו עכ"פ קנאו הוא משום דאף לפי מחשבתו לקנות לחבירו הי' עולה הקנין גם לדידי' לכן שפיר קני הוא דל"ד לעודר בנכסי הגר דלא נתכוין כלל לקנין אף לפי מחשבתו אבל כאן הרי אף לפי מחשבתו ליקנות לחבירו הי' עולה הקנין גם לדידי' וא"כ ניחא כיון דאמרת דצריך לקיים מצד נדר א"כ לא משם קני לעצמו שוב לא קנאו כלל דהא לא נתכוין לקנות ולפי"ז י"ל רק לפירש"י דמפרש בס"ד דאייריא בעשאו שליח וכיון דבתורת שליחות קנאו לא שייך לומר דממילא נקנה גם לו דאדרבא כיון לחבירו גרע דמינו מחריב ודו"ק:

והנה בישוב שיטת רש"י דשויא שליח מצי תפיס נראה עוד לפמש"כ לעיל דפליג ר"ה ור' ירמי' דלר"ה דדייק ממשנתינו דתופס לבע"ח קנה הוה פשיטא לי' דאמרינן מיגו דזכי לנפשי' זכי לחברי' ומהני תפיסה רק הוה סבור עכ"פ כיון דלא עשאו שליח אין יכול להעשות מעצמו שליח ולזה דייק ממשנתינו דנעשה שליח מעצמו ור' ירמי' דייק מדרי"ו דל"ק משום דהוה חב ול"א מיגו דזכי לנפשי' זכי לחברי' מעתה י"ל הא דסובר ר"נ דמגביה מציאה ל"ק ומפרש משום דהוה תופס לבע"ח וקשה מאי ראי' מתופס לבע"ח הא שם ליכא מיגו דזכי לנפשיה וצריך לומר דרי"ו סובר דהא דמגביה מציאה ל"ק

לא משום דחב לאחרינא אלא משום דאין יכול להעשות מעצמו שליח ושפיר מייתיא מתופס לבע"ח דלא קנה דגם שם הטעם משום דלא מצי להעשות שליח מעצמו דהרי אם עשאו שליח יכול לתפוס אף דחב לאחרינא א"כ עיקר הטעם דל"מ משום דמעצמו א"י להעשות שליח וזה שייך גם במציאה ולכן שפיר אמרי דהא"ט משום דתופס לבע"ח ל"ק וא"כ להאי טעמא מוכרחין לומר דאי עביד שליח יכול לתפוס כיון דכל הטעם דל"ק רק משום דא"י להעשות שליח ע"י עצמו אמנם רי"ו דסובר תופס לבע"ח לא קנה ובמגביה מציאה סובר דקני ע"כ כמש"כ תוס' משום מיגו דזכי לנפשי' א"כ הא דתופס לבע"ח ל"ק עיקר הטעם משום דחב לאחרינא א"כ אין חילוק בין ע"י שליח דגם ע"י שליח א"א לחוב לאחרינא כמש"כ הרא"ש דלאו כל כמיני' לשויא שליח לחוב לאחרינא:

והנה בצל"ח כ' לישב דברי רבינו דלכן לא הביא אי כרגלי הממלא או כרגלי מי שנתמלאו לו דזה רק שייך לשמואל דסובר כרגלי המפקיד אבל לרב דכרגלי הנפקד א"כ אין נ"מ בהאי פלוגתא דאף אי קני חבירו הרי הוה כרגלי הנפקד הממלא דפח"ח אבל לענ"ד יש לדין תשובה דהנה בהא דפליגי רב ושמואל דרב סובר כרגלי המופקדין אצלו ושמואל סובר כרגלי המפקיד הקשה בפנ"י הא ל"ה אלא גורם לממון וא"ל דס"ל דכממון דמיא א"כ מאי צריך לשמואל לומר הטעם דאין חייב בשמירה אלא בקבל שמירה בפירוש הא מצי לומר בפשיטות דשמואל סובר דגורם לממון לאו כממון דמי ועוד קשה לי לפמש"כ הקצה"ח סי' שפ"ו דאף דגורם לממון כממון דמי היינו כשאין בעין אבל כשהוא בעין ל"א דכממון דמיא א"כ קשה למה הוה כרגלי המופקדין אצלו והנה קשה לי עוד נהי דהוה כממון היינו דשייך לומר דהוה גם של הנפקד אבל ל"ש לומר כממון דמיא להפקיע ממון הבעלים דכהא"ג ל"ש כממון דמי וכמ"ש בפנ"י פסחים דף כ"ט בשלמא לדעת הר"ן שהביא דיש אומרים שהכונה דגם כרגלי המופקדין אצלו אבל כרגלי המפקיד וודאי נמי הוה ניחא אבל לשיטת הסוברים דרק כרגלי המופקדין יקשה כנ"ל:

והנה בצל"ח הקשה מ"פ הגמ' ממשנה דקתני אם עירב מותר להביא אצלו ופריך בשלמא לשמואל כרגלי המפקיד ניחא אבל לרב כרגלי המופקדין קשה אמאי מותר להביא אצלו והקשה בצל"ח הא במשנה לא אייריא במפקיד ממש אלא שנתן לו רשות להניח שם חפציו וכהא"ג שפיר גם לרב ניחא דכרגלי המפקיד דאף דרב סבר כרבנן הא מצי מוקי משנה כרבי דאין חייב אם לא קיבל בפירוש ע"כ כרגלי המפקיד ונראה לישב דהנה בסי' קפ"ט העלה בטו"ז דדעת הרשב"ם דמפקיד קונה רשות הנפקד שהחפץ מונח שם ועי' קצה"ח שם כמה ראיות לזה א"כ קשה לי לרב דסובר כרגלי מי שהפקידו אצלו הא מפקיד קנה הרשות וא"כ אמאי יהא כרגלי הנפקד הא קנה שביתה ברשות המפקיד

בשלמא אי רב סובר אף כרגלי המופקדין ניחא אבל לשאר פוסקים קשה ונראה דהיינו באמת הא דקאמר לימא משום דעול ואנטר קאמר ולפי"ז י"ל לרבנן באמת ל"א דהוה רשות של המפקיד כיון דאפי' לא קיבל בפירוש עול ואנטר קאמר ושמואל סובר כרבי דעול ואנטר קאמר לכן אף דקיבל בפירוש סובר דהוה כרגלי המופקדין משום דסובר דבאמת מפקיד קנה רשות של הנפקד ועוד יש לומר דהכי קאמר רב כרגלי הנפקד דהא גורם לממון כממון ל"ש כלל לומר דקנה המפקיד רשותו דהתינח אם גורם לממון אינו כממון אבל אי גורם לממון כממון דמי ל"ש לומר דקנה המפקיד רשות הנפקד דהרי הוא צריך הרשות לעצמו כיון דיש לו זכות באותו חפץ משום דגורם לממון הוה כממון דידי' ומיושב קו' הפנ"י וכן קושיתי ניחא דבעינא ל"א כממון דמי דכאן רק לענין זה שלא יהא יכול המפקיד לקנות הרשות אמרינן כממון דמי של נפקד גופי' יש בו קנין רשות לכן אף בעינא שפיר אמרינן כממון דמיא וע"ז דחו בגמ' אמר לך רב אנא דאמרי אפי' לרבי דשאני הכא דקביל נטירותא ותמוה לכאורה הא פשיטא דכאן ל"ש לפלוגתא דרבנן ורבי כיון דקביל נטירותא דהא רבי לא פליג רק בלא קיבל נטירותא ולפמש"כ י"ל דבהכי פליגי הני תרי לישנא דלל"ק דמוקי דרב כרבנן משום דעול ואנטר קאמר א"כ אף דרב מייריא במפקיד פירות אצל חבירו מסתמא קיבל שמירה עליו בפירוש בתורת פקדון אפ"ה תלי לה בפלוגתא דרבנן ורבי משום דסבירא לי' דכיון דאם לא קיבל בפירוש חייב ג"כ באחריות א"כ לא משכחת שנאמר דקני המפקיד רשות של הנפקד כיון דאפי' אי לא קיבל עליו שמירה חייב ג"כ באחריות א"כ הוה תמיד גורם לממון לא שייך לומר שקונה רשותו כיון דצריך הוא הרשות לשמירת החפץ שיש עליו אחריות ויש לו קנין באותו חפץ מצד גורם לממון לכן הוה כרגלי הנפקד דעדיף הגל"מ דידי' מקנין הגוף של הבעלים כיון דהוא מונח ברשותו ואין המפקיד יכול לזכות ברשות הנפקד אבל כרבי לא אתיא כיון דלרבי אמרינן דוקא בקיבל אחריות א"כ בלא קיבל אחריות שפיר אמרינן דקני מפקיד רשות הנפקד א"כ גם בקיבל אחריות הוה ברשות מפקיד משום דגם כשקיבל אחריות שייך לומר דקני המפקיד הרשות משום דלא ניחא לי' שתהא פירותיו ברשות דחברי' וכמו דמסיק למסקנא לרבנן כן הוה סבירא לי' לס"ד לשמואל אליבא דרבי וע"ז משני אח"כ דקיבל נטירותא אפי' רבי נמי מודה הכונה דעתה חזר ממה שסבירא לי' תחילה רק סובר דלא תליא זה בפלוגתא אי קונה רשות הנפקד אלא סבירא לי' כן בוודאי אי לא קיבל נטירותא כלל אזי הוה כרגלי הנפקד אף כרגלי הנפקד אבל היכא דקבל נטירותא הוה רק כרגלי המפקיד ושפיר אתיא גם כרבי משום דקביל נטירותא שפיר סובר גם רבי דלא קני המפקיד הרשות משום דנהי דלרבי אמרינן דרשות המופקדין לו

הוה של המפקיד היינו אי לא קיבל אחריות אבל בקיבל אחריות דאז לא קנה הרשות הוה כרגלי הנפקד כיון דמונח ברשות הנפקד ושמואל דאמר אנא דאמרי אפי' כרבנן והיינו דלס"ד לשמואל הוה כרגלי המפקיד לבד יען דקנין הרשות של הנפקד ע"כ לא אתיא רק כרבי אבל עתה משני לי' דלא ניחא דלוקים פירות ברשותי' דחברי' ומודין רבנן לרבי דאף דהוה באחריות הנפקד אפ"ה אמרינן דקונה המפקיד רשות של הנפקד כיון דלא ניחא לי' דלוקים פירות ברשותי' דחברי' וע"כ הוה כרגלי המפקיד ומיושב קו' צל"ח דל"מ למוקמי כרבי משום דלרב גם בלא קיבל נטירותא לרבי הוה כרגלי הנפקד אלא דגם ברשות המפקיד הוה וא"כ קשה ממשנה דקתני ע"י עירב פירותיו כמוהו ואמאי הא הוה גם כרגלי הנפקד:

מעתה יש תשובה לדברי הצל"ח שהבאתי לעיל דמתרץ אליבא דרבינו דלכן לא הביא אי הוה כרגלי הממלא או כרגלי מי שנתמלאו לו משום דלרב אפי' קנה חבירו הרי הוא כרגלי הנפקד הממלא ולפמש"כ ז"א כיון דלא קיבל אחריות א"כ ל"ה כרגלי הנפקד לבד אלא אף כרגלי המפקיד ושפיר שייך דפליגי אי קנה חבירו אז הוה כרגלי מי שנתמלאו לו והנכון בדעת רבינו כאשר בארנו לעיל:

והנה במש"כ לעיל נראה דיש לישב גם שיטת הריא"ף דסובר דנהי דלרבנן בשחרורי עבדים א"י לחזור אבל אינו משוחרר עד דמטא לידי' והרא"ש השיג עליו ופליג וסובר דאין זכי' לחצאין וזכה לעבד שיהא משוחרר מיד כשבא ליד השליח ונראה דהנה כ"כ לעיל פלוגתת תוס' ור"ן דהנה תוס' הקשו איך מדמי תופס לבע"ח להא דאין יכול לחזור בעבד דל"ה בע"ח כלל לעבד ותי' כיון דעביד לי' נייח נפשי' אבל ר"ן תי' דרק מדמי לענין זה דיכול להעשות שליח מעצמו ולפי"ז י"ל דתליא בשיטת אלו דאי מפרשינן כשיטת הר"ן דדייק דיכול לעשות שליח מעצמו שפיר י"ל דהא פליגי רבנן וסברי דא"י לחזור היינו דמשוחרר כשבא לידו דהא נעשה שליח שלו ממש אבל אי נפרש כתוס' דמדמי למשנתינו דהוה תופס לבע"ח אבל לא נעשה שליח ממש א"כ מוכח דלס"ד הוה מפרש המשנה דרק א"י לחזור אבל אין משוחרר עד שבא לידו א"כ אף דדחי הא"ט ומוקי כטעמא דאומר תנו כאומר זכה דמי לא הדר מפירושא דמשנתינו לענין זה דרק א"י לחזור ומטעם דכאומר זכה דמי אבל אין משוחרר עד שבא לידו ומעתה נראה להכריע בין שיטות אלו דיש לדקדק דר"י אמר דרדקי הא אמר ריו"ו התופס לבע"ח במקום שחב ל"ק וא"ת משנתינו באומר תנו כאומר זכי ויקשה אטו משום דריו"ו סבירא לי' הכי לכן קרי לי' דרדקי כיון דדייקו כן ממשנתינו דהא לריו"ו צריכין לתרץ דאומר תנו כאומר זכה וכיון דר"ה לא מפרש כן א"כ יש לו ראי' ממשנתינו אמנם י"ל לפמש"כ א"ש כמין חומר

דבאמת ר"ה דדייק ממשנתינו דתופס לבע"ח קנה והיינו דא"י לחזור תיקשי לי' קו' תוס' הא לא דמיא כלל למשנתינו וע"כ לתרץ כפירוש הר"ן דמדמי רק דיכול להעלות שליח ע"י עצמו וכיון שע"כ מוכרח לפרש כן דנעשה שליח א"כ אף דלא מטא לידו משוחרר א"כ תיקשי גם לדבריך ממשנתינו דמטעם תופס לבע"ח הא לא מסתבר אלא כדקתני דא"י לחזור אבל לא דכאלו מטא לידו אע"כ דבאמת תופס לבע"ח ל"ק כלל בחב לאחרים אפי' בעשאו שליח ויכול לחזור ג"כ אע"כ טעמא אחרינא במשנתינו מטעם כל האומר תנו כאומר זכה דמי דמהא"ט הוא דא"י לחזור אבל ל"ה כאלו מטא לידו א"כ נתבאר שפיר כפירוש הריא"ף דגם למסקנא אייריא רק מזה דא"י לחזור אבל אין משוחרר עד דמטא לידו ובה' ביאת מקדש בארתי עוד ע"ד אחר לישב לשיטת הריא"ף:

והנה בנדרים דף ל"ה אמר רבא ככר של הפקר לפניו ואמר קונם ככר זה עלי מעל וכתב הרא"ש דאף דאין ברשותו ואין שלו כיון דיכול לזכות בו ויהא שלו הוה כרשותו ויכול להקדישו וראיתי במהר"ם שי"ק סי' שפ"ח הקשה מהך דב"מ גבי האי מסותא דמוכח דאי מטלטלין הוה אף דיכול להוציא בדיינין א"י להקדישו הואיל וא"ב ואמאי נימא כל שבידו לאו כמחוסר מעשה דמי והעלה דבוודאי היכיא דא"י להקדישו משום דלא מיקרי ביתו שלו וברשותו לא מהני מה שבידו לזכות דאפי' למ"ד דס"ל הואיל כהא"ג דאין שלו ל"א דע"י הואיל שיכול לזכות בו יהא כשלו רק הכא הא אינו מקדישו שיחול מעתה אלא לכשיבוא לרשותו וזה לא מתמעט מקרא דביתו אלא משום דהוה כדבר שלב"ל לענין זה שפיר מהני מה שבידו לזכות בו דכיון דסמכה דעתו שיבוא לרשותו חל ההקדש כשיבוא לרשותו משא"כ התם בהאי מסותא שרוצה שיחול ההקדש מעתה לא מהני אף דהוה בידו לא מיקרי ביתו:

אולם לי נראה לישב קושיתו העצומה דהנה בשמ"ק ב"ק דף ל"ג מתניתין מני כ' וז"ל וכן בגזל גמור נמי אם הקדיש הנגזל ואח"כ העמיד הגזלן בדין והוציאו מידו בבי"ד ה"נ דקדוש והא דארי"ו דאינו קדוש הוא היכיא שלא הוציאו בבי"ד הרא"ש ז"ל עכ"ל מבואר דסובר כשהקדישו כשלא הי' ברשותו חל ממילא אח"כ כשבא לרשותו אף דיכול לחזור קודם שבא לרשותו אבל אם לא חזר חל ההקדש וא"כ באמת גם בגזילה שהקדיש כן דאם בא לרשותו אח"כ חל ההקדש וכן נראה מדברי הרמב"ן במלחמות ב"ק דף ע' לתרץ דברי הריא"ף דפסק כל"ב דנהרדעי וז"ל בהרשאה אית בי' שליחות דהא שליח הוא ואם הלה רוצה ויתן לו ידו כיד הבעלים דשלוחו אתי ויכול לכופו שיתן לו מחמת לשון מתנה דבע"ד דידי' הוא דהא לנפשי' אפיק ואתא אמימר ואמר הואיל והכי אי תפוס לא מפקינן מיני' אעפ"י שלא קנה מעיקרא ויכול הי' לחזור בו במתנתו מ"מ כיון שלא חזר בו קנה

מאחר שהחזיק כאומר לחבירו שדי נתונה לך שיכול לחזור ואם משהחזיק חזר לא כל הימנו עכ"ד והנה בקצה"ח סי' קכ"ג סק"א הביא מדברי הרמב"ן ראי' לדברי התה"ד דס"ל בכל מקום דלא מהני הקנין כגון במלוה או בדבר שלב"ל אי תפס המקבל לא מפקינן מיני' דלא כדעת הרמ"א בסי' ס"ו סי"ז דס"ל דל"מ תפיסת המקבל אלא כשידע המוכר בשעת דתפיסה ושתק דמהני מטעם מחילה וכ"כ הש"ך סי' ס"ו ס"ק ס"ו והנה עכ"פ בדידן שפיר י"ל כיון דאמירה לגבוה כמסירה להדיוט הוה כאלו תפס ההקדש (כדאיתא ב"מ דף ו') א"כ כשבא אח"כ לידו חל ההקדש:

והנה בחולין דף קמ"ב מסיק הנהו פירי חדתי הוה דלוי בר סימון גופי' לא הוי קני להו והכי קאמר לי' זיל טריף אקן דליתגבהו ונקנינהו לוי בר סימון והדר ליקנינהו נהלך בסודר וקשה לפי דברי הרא"ש שיכול לזכות מהפקר להקדש ע"י חצירו א"כ ה"נ הרי יכול להקנות לרב אדא ע"י חצירו מהפקר כיון דהוגבה רשאי לזכות באפרוחים וממילא מזכה לרב יודא ול"ל קנין סודר אך בחולין דף קל"ט מסיק אלא דאגבה לאם ואקדשה והדרה ויקשה מזה לאידך גיסא לפי שיטת הר"ן בנדרים שם דיכול להקדיש באם הוא בד"א א"כ למה צריך להגביה כדי להקדיש וראיתי בחי' ח"ס שהקשה כהא"ג וכתב דמבואר ברשב"א דקרא דשלח תשלח אתי לזה א"כ לא מצי לאוקמה בכהא"ג דהא קנין ד"א דרבנן וקשה לי מהך דירושלמי שהבאתי דמוקי קרא דואני בעניי הכינותי בקנין ד"א:

ד') **כעת** ראיתי במהר"ם שיק חיור"ד בסוף התשובת שהקשה אהך דירושלמי דדוד קנה בד"א והוה עני כדכתיב ואני בעניי הכינותי ממש"כ תוס' ב"ב דף ע"ט דאין יד ושליחות להקדש והעלה דהוה כקני ע"מ להקנות דקני ושפיר שייך אני בעניי הכינותי והביא ראי' לזה מהך דנדרים דככר של הפקר ואמר קונם ככר זה עלי דמעל דהוה מגביה מציאה לחבירו ויקשה הא זכי' מטעם שליחות ובהקדש הא אין יד ושליחות להקדש א"כ ל"ש דקנה מצד מגביה מציאה לחבירו דקנה חבירו אע"כ דמהני משום דהוה כקני ע"מ להקנות כדס"ל לרב ששת דקנה חבירו אפ"ה ס"ל דהוה כרגלי הממלא דהוה כאלו זכה בו ע"מ שיקנה חבירו דקנה דקני ע"מ להקנות קני (אך כתב דמהא דנדרים ל"ק דיש לישב דלכן הוה הקדש משום מיגו דזכי לנפשי' זכה לחבירו וזה שייך גם בהקדש דמהני שפיר מטעם שליחות מיגו דזכי לנפשי' רק בחצר דל"ש מיגו דזכה לנפשי' בהא כתבו תוס' דאין חצר זוכה להקדש דהא חצר דקונה במציאה דליכא דע"א מקנה רק משום יד איתרבאי וזה ל"ש בהקדש וכבר דברנו מזה למעלה וזכיתי לכוין לדעת הגדול:

והנה הקשו הראשונים אהא דמשני בנפילה ניחא לי' דליקני' הא ד"א הוא מתורת חצר וקיימ"ל דחצר קונה לאדם שלא מדעתו והנה לכאורה יש לומר דהא קיימ"ל חצר מהלכת

לא קנה וד"א הא הוה כחצר מהלכת (עח"ס ריש מס' שבת שביאר ענין ד"א ברה"ר דבכל ד"א שאדם הולך גם רשות הד"א הולך עמו לא מחייב משום מעביר ד"א ברה"ר רק מהלכתא ורק במעביר ד"א והוא עומד במקומו זה נלמד מקרא דאל יצא איש ממקומו) וא"כ לא מצי ליקנות רק אי חצר בתורת שליחות איתרבאי ובשליחות הא בעינן דעת בעלים מה אתם לדעתיכם אף שלוחכם לדעתיכם והא דקיימ"ל דזכין לאדם שלא בפניו ול"ב דעתו הנה כבר כתב הרשב"א בנדרים דף ל"ו דבמידי דזכות גמור כמו מפריש משלו על של חבירו ל"ב דעתו דסגי בניחא לי' אבל במידי דל"ה זכות גמור בעינן דעתו דמה אתם לדעתיכם אף שלוחכם לדעתיכם והנה כאן כיון דנפל גלי בדעתו דבנפילה ניחא לי' דליקני' א"כ לא מצי לזכות ע"י הד"א בתורת חצר מטעם שליחות דבעינן לדעתיכם דהא עכ"פ על זה מהני מה דגלי דבנפילה ניחא לי' דליקני דלא מצי קני ע"י הד"א שלא מדעתו רק בתורת חצר ובתורת חצר לא מהני מצד ד"א דהוה חצר מהלכת אך יש לומר לפמש"כ תוס' קידושין דף כ"ג בהא דבעי עבד מהו שיעשה שליח לקבל גיטו והקשו תוס' דיכול לזכות בשטר ע"י אחרים ותי' דאם לא אמר באמת הי' יכול לזכות אבל כיון שאמר שרוצה בתורת שליחות ובתורת שליחות לא מצי קנה כלל יעו"ש לפי"ז י"ל דכהא"ג בנפל גלי דעתי' דלא ניחא לי' דליקני בתורת חצר לא נעשה חצירו שלא מדעתו דבשלמא בחצר דעלמא דרבי קרא דקונה ע"י חצר דעכ"פ הרי חצר קנין אלא דלא ידע דהמציאה בא לחצירו אבל בד"א דלא ניחא לי' דליקני בתורת חצר א"כ לא תיקנו חכמים כלל דד"א יהא כחצירו של אדם א"כ אין כאן חצר כלל דלא נעשה הד"א כחצירו:

ובהא נראה לי לישב על נכון מה שהקשה בפנ"י קידושין דף ס' דתוס' הקשו אמאי בא אחר וזכה בו קנהו הא הוה עני המהפך בחררה ותמה בפנ"י נהי דנקרא רשע אבל עכ"פ קני שפיר להנ"ל י"ל דבוודאי אי כל המהפך בחררה יכול אחר ליטלו ולא מיקרי רשע ורשאי אחר ליטלו א"כ אין הד"א נעשין חצירו שלא מדעתו דהרי גם אחר יכולת בידו ליטלו וכן לא נעשין הד"א מקומו של החפץ אבל אי הוה נקרא רשע ואין אחר יכול ליטלו א"כ ע"כ נעשה הד"א חצר של החפץ דהחפץ ג"כ קונה מקומו דאין אחר יכול ליטלו להכניסו לתוך ד"א שלו א"כ כיון שיש כאן חצר שוב חצר קונה לו שלא מדעתו אף שאין דעתו שיקנה לו חצירו:

אמנם אכתי יקשה הנה בוודאי הא דכ' תוס' להוכיח דלא מיקרי רשע זה שייך במציאה אבל בפיאה בוודאי אם מהפך בה עני ובא אחר ונטלה דנקרא רשע דהא פיאה ברשות כל עניים קאי א"כ אי אחד גלי דעת דרוצה ליקנות כבר יש לו צד זכי' יותר מבשאר עניים שבאו אח"כ א"כ אכתי מה משני בנפילה לא ניחא לי' דליקנו הא כיון דנקרא רשע ואין

אחר יכול ליטלו א"כ כבר נעשין הד"א חצירו ושוב קניא לי' חצירו אפי' שלא מדעתו ונראה לישב אך הדבר ניחא דהנה בהא דמגביה לחבירו אי קנה חבירו פליגי בביצה דף ל"ט דר"נ סובר כרגלי מי שנתמלאו לו ור"ש סבר כרגלי הממלא וכרבנן שם דפליגי אי קנה חבירו אי לא קנה ופירש"י דר"נ סובר לא קנאו חבירו אבל גם המגביה לא קנאו ונשאר הפקר וזכה השני מן ההפקר ור"ש סובר דמגביה קנה ע"כ הוי כרגלי הממלא ובתוס' הקשו דאין סברא לומר דלר"ש יקנה המגביה שלא נתכוין כלל לזכות לעצמו והאיך יזכה בלא מכוין והנה בשמ"ק הקשה גם כן וכתב לתרץ דל"ד לעודר בנכסי הגר דלא קנה דלא התכוין לשום קנין אבל כאן הרי התכוין לקנין ולכאורה אכתי קשה הא מסברא אדרבא אם מכוין ליקנות לאחר גרע משלא מדעתו כדאיתא כהא"ג בחצר דקונה שלא מדעתו בלא יודע שיש שם מציאה ובידע שיש מציאה בחצירו רק שלא הי' דעתו ליקנות לא קנה כמש"כ תוס' ב"ב דף נ"ד כמש"כ לעיל אך י"ל דא"ש דהנה בקצה"ח סי' רס"ח העלה בפלוגתא שבין רש"י ותוס' בכתובות דף ל"א דלפירש"י הגבהה אפי' בידו בעינן ג"ט ותוס' פליגי דל"ב הגבהה ג"ט וכתב דתליא זה דלשיטת רש"י יד מטעם קנין ולכן בעי ג"ט אבל לפי' תוס' הוא מטעם רשות וחצר (וכמו שבארנו בסוג' דחצר) ועפי"ז העלה לפמש"כ המהרי"ט ח"א סי' ק"נ דהא דעודר בנכסי הגר דלא קנה היינו משום דמדין חזקה הוא ולא מדין זכי' אבל במגביה בידו קנה דידו עדיפא כיון דחצירו של אדם קונה לו שלא מדעתו ידו לא כש"כ אמנם זה ניחא לשיטת תוס' דיד מטעם חצר אבל לפירש"י דמטעם קנין א"כ ל"ק בשלא מדעתו יעוש"ה והנה לפי"ז א"ש דברי השמ"ק דשפיר קני שלא מדעתו דס"ל דיד אין מטעם קנין אלא מטעם חצר ורשות מצי קני אף בלא כיון ליקנות לעצמו רק לחבירו דידו עדיפא מחצירו וקני אף בכיון ליקנות לאחר ואמנם למ"ד דלא קנה המגביה סובר דיד ג"כ מטעם קנין ובעי כונתו לזכות לפי"ז בפיאה דיש לעניים זכות א"כ היכיא דהגביה אחד לזכות לאחר שפיר קנה כיון דהרי דעתו לעשות קנין כסברת שמ"ק א"כ שוב זכה בו לגמרי דנסתלקו שאר עניים מיני' וזכה הוא וא"כ מיושב קושיתינו על נכון דאדרבה בפיאה מעני לעני מסתבר יותר לומר דלרבנן קנה לעצמו דעכ"פ הי' לו כונת קנין ידו קונה לו שלא מדעתו כמו במציאה דאין לחלק ולומר דפיאה שאני משום דיש לעני זכות בה כקושיתינו הנ"ל דאדרבא כיון דיש לעני זכות בה זוכה המגביה אם הוא ג"כ עני דאהני כונתו שהי' לו להקנות להמשלח שיקנה הוא המגביה כסברת שמ"ק ודו"ק:

ובהא רווחא שמעתתא דתמוה לכאורה דר"פ משני כי תיקנו רבנן ד"א בעלמא בשדה דבעה"ב לא תיקנו ופירש"י בסימטא וברה"ר תיקנו ולא ברשות דבעה"ב א"כ הא דפריך

בגמ' מראה את המציאה ונפל עלי' ומשני ר"ש כי תיקנו בסימטא אבל בר"ה לא תיקנו א"כ לר"פ דס"ל דברה"ר ג"כ תיקנו רק בשדה דבעה"ב לא תיקנו א"כ איך יתרץ משנה דראה את המציאה (דא"ל דבנפילה לא ניחא לי' דליקנו דהא ר"פ לא ניחא לי' לתרץ כן מדלא משני כן אמשנה דפיאה) אבל לפמש"כ ניחא דר"פ סובר כי קושין לאמת דבפיאה דהנוטלו הוה רשע שוב ד"א נעשים כחצירו וקונות לו שלא מדעתו לכן לא מצי לתרץ דבנפילה לא ניחא לי' דליקני דהא חצירו קונה לו שלא מדעתו אבל גבי מציאה דיכול אחר ליטלו דלא נקרא רשע שפיר גם לר"פ אמרינן דבנפילה ניחא לי' דליקני לא בד"א דאין כאן חצר כלל דד"א אין נעשין חצירו שלא מדעתו ולכן לא קנה:

אמנם בגוף הסברא נראה דפליגי בה הראשונים עיין כתובות דף ע"ח גבי שטר מברחת דתוס' ס"ל כיון דלאיברוחי מכוין היכיא דאינו מוברח דלא אהני שטרא אמרינן דע"כ למתנה גמורה אכוין וזכה המקבל מתנה והרא"ש פליג וכתב דכיון דכונתו הי' להבריח וטעה דסבור שתועיל ההברחה אעפ"י שלא יקנה המקבל וכיון שדין הוא שלא תועיל ההברחה אם לא שיקנה המקבל והמקבל א"א לו ליקנות כיון דכונתו הי' להבריח ממילא נשארו הנכסים ברשותו ונשתעבדו לכתובת אשה ולבעל חוב:

ה') **והנה** במה שחקרנו לעיל אהא דשלמה הע"ה גנז לכסף וזהב שהכין אביו דוד הע"ה ונראה דהא"ט דאיתא בירושלמי פ' בני העיר דיהבי זוזי לר"ח בר בא למפלגי ליתמי ולארמלתא נפק פלוגן לרבנן מהו שיהא צריך להפריש תחתיהן ר"ז אמר צריך להפריש תחתיהן ר' אילא אמר א"צ להפריש תחתיהן ר' יוסי בשם ר"א אומר א"צ להפריש תחתיהן וכו' ר"י בשם ר"ח וכל המצות עד שלא נתנו לגזברין את רשאי לשנותו משנתנו לגזברין אין את רשאי לשנותו והנה הק"ע מפרש דהירושלמי קבעי אם צריך ר"ח בר בא להפריש אחרים תחתיהן הואיל ושינה מדעת הנודר או דילמא הגבאי מותר לשנותן וא"צ להפריש תחתיהן דמעיקרא אדעתא דהכי יהבי לי' אם ימצא מצוה גדולה שיקח המעות לצדקה א"כ לפי מסקנת הירושלמי ר"י בשם ר"ח כל המצות עד שלא נתנו לגזברין את רשאי לשנותן משנתנו לגזברין אין את רשאי לשנותן קאי על הנודר אבל הגבאי רשאי לשנותן והוא בגמ' דערכין:

אולם המחנא"פ ה' צדקה הביא דברי הירושלמי ומפרש דעד שלא באו ליד גבאי לא זכו בי' עניים אבל משבאו ליד גבאי כבר זכו בי' עניים דידו כיד עניים ור"ח לאו כגבאי הוה כדי דליזכו בי' עניים דדוקא גבאי קבוע בעינן ור"ח לא הוה גבאי קבוע:

אמנם לי נראה דפירושו של ק"ע עיקר דל"ב גבאי קבוע דהנה במחנ"א סוף ה' צדקה הקשה לפירושו דלכאורה יש להבין דא"כ מ"ט דר"א דאמר א"צ להפריש אחרים תחתיהן

מאחר דהוא בעצמו ס"ל דמשבאו ליד גבאי אי אתה רשאי לשנותן וראיתי לחד מן המורים שפי' דמאי דקאמר משבאו ליד גבאי אי אתה רשאי לשנותן היינו דוקא לדבר הרשות אבל לדבר מצוה רשאי לשנותן אבל יקשה מירושלמי פ"ק דמגילה עלה דמעות פורים אינם משנים דייק עלה הא שאר המצות משנין אלא כל המעות עד שלא בא ליד גבאי רשאי אתה לשנותן משבאו ליד גבאי אי אתה רשאי א"כ מוכח מהתם דאפי' לדבר מצוה דומיא דמעות פורים דאין משנין אפי' לדבר מצוה עכ"ד אמנם לפירושו של הק"ע אין כאן סתירה מירושלמי פ"ק דמגילה דהתם קאי על הנודר דבשאר צדקה עד שלא בא ליד גבאי מותר להנודר לשנותן לצדקה אחרת אבל משבאו ליד גזבר אסתלק לי' לגמרי זכותו של הנודר ובמעות פורים אפי' אם עדיין לא בא ליד גבאי אסור לו לשנותו אבל הגבאי שפיר רשאי לשנותו וזהו דוקא בשאר צדקה אבל לא במעות פורים א"כ ראי' לפירושו של הק"ע:

מעתה לפי"ז ניחא דהנה פשיטא דשלמה הע"ה הי' לו דין גבאי ורשאי לשנותו לדבר מצוה אחרת א"כ הי' דהכא בהקדש אין רשאי לשנותו לדבר מצוה אבל עכ"פ רשאי הוא להניחו בגנזיו שלא ליקח לאותה דבר מצוה שנפרשה וכסברת הט"ז סי' קנ"ג דבמידי דלא חזו לקדושה ראשונה מוטב לגנזו מלשנות לקדושה קלה לכן גנזו ולא לקח אותו לקדושה אחרת קלה ממנו (דרק בנודר דהיינו לדוד הע"ה לא הי' רשאי ליקח כסף אחר לבנין ביהמ"ק והי' חייב ליקח אותו לבנין ביהמ"ק אבל הגבאי רשאי ליקח כסף אחר וא"ש):

והנה איתא בנדרים דף ס"ה דרשאי המודר הנאה לומר כל דמעני לאו עלי נפיל מאי דמצינא מפרנסנא לי' אין אני מחוייב כלל בדבר רק לפרנס עם אחרים וכ' הרא"ש משום דלאו מדידי' קמתהני אלא דגבאי צדקה נותן לזה משל אחרים ושלו נותן לאחרים שלא אסר הנאתו עליו משמע הא לאו הא"ט אסור משום דמדידי' קמתהני מוכח כל הנותן ליד גבאי לא פקע מיני' שם הבעלים דניחא לי' להבעלים שהעני לתהני מדידי' ולכן הוה אסור ליהנות ויקשה אמאי כיון דרשאי הגבאי לשנותו (לפי פירושו של הק"ע) א"כ ע"כ דפקע מיני' זכות הבעלים אמנם מפירושו של הר"ן נשמע דכל דבא ליד הגבאי שרי ליהנות דלאו מדידי' קמתהני דגבאי צדקה זכי בי' והעני מגבאי צדקה קזכי א"כ ניחא דגבאי רשאי לשנותו כיון דהבעלים נסתלקו כבר משבא ליד הגבאי:

אולם תמוה לי לשיטת הרא"ש ממש"כ הרא"ש גופי' בב"ק דף ל"ג דהביא שם דברי ר"ח דמפרש הא דאמר רב יוסף אנן יד עניים אנן דקני במע"ש וממילא אסור לשנותו ויקשה איך שייך לומר שיקנה במע"ש כיון שאין דעתו להקנות להגבאי דהא כל נותן

צדקה בוודאי ניחא לי' דלעבד מצוה בממונו שהעני מדידי' יתהני דהא קנין מע"ש היינו משום דרוצה להקנותו והוה כאתי לידו אבל בנותני צדקה שאין רוצה להקנותו דניחא לי' דמדידי' יתהני ל"ש מע"ש וצ"ע:

והנה כדעת הרא"ש הוא דעת הריא"ף ג"כ שם בב"ק דמטעם מע"ש קני רב יוסף משום דקשיא לי' למה צריך לטעם יד עניים אנן הא קיימ"ל בפיך זו צדקה וא"י לחזור ולכן העלה דבאמת מצד נדרו ל"ה קני דהא מלוה אין ברשותו להקדיש רק במע"ש ולכן צריך לטעם יד עניים אנן וקנו במע"ש ובבעהמ"א השיג דכיון שאין מסרב הלה ליתנו הוה כברשותו וברמב"ן העלה דלכן א"ב מיקרי יען דיכול ליתנו לו זוזי אחרינא וראיתי בספר המכריע שכתב גם כן כהריא"ף אבל מטעם אחר דלעולם מלוה הוה כברשותו כמש"כ בעהמ"א אבל עכ"פ הא אין בעין וא"י להקדיש מלוה שאין בעין ולכן צריך למע"ש ויש להבין במאי פליגי (ועיין שם בספר המכריע שהקשה סתירת הריא"ף מפ"ק דב"מ ובנובי"ת הקשה ג"כ קו' זו ולא ראה שכבר קדמוהו בספר המכריע) ונראה דהנה בס' פ"ח עמד לחקור בעצם התקנה במע"ש אם הכונה דחכמים הקנו ע"י מע"ש למקבל והוא קונה מהנותן ע"י השליש או דנאמר דהתקנה הי' שהשליש מקנה להמקבל והביא דברי הר"ן שהקשה למה לא מהני מע"ש בשטר כיון דחכמים עשאו שאינו זוכה כזוכה ותי' כיון שאין גופן ממון לא שייך מיגו דזכי לנפשי' זכי לחברי' והוא תמוה מאי שייך הכא מיגו דזכי לנפשי' איך יזכה בשל אחרים לנפשי' אם אין נותן לו רק לאחר אלא הכונה דחכמים הפקירו החוב שיצא מרשות הנותן א"כ מצי האי לזכות לנפשי' רק חכמים אמרו דלא יזכה לנפשי' דאדעתא דהכי לא אפקרי' רק שיזכה להמקבל א"כ שייך שפיר מיגו דזכי לנפשי' רק בשטר ל"מ יען דאין גופן ממון א"כ נשמע דהתקנה הי' דשליש יזכה להנותן מעתה י"ל כך דבהא פליגי הריא"ף ובעהמ"א וספר המכריע דהנה הריא"ף ס"ל כל מלוה לא הוה ברשותו לכן ליכא קנין במלוה ולכן מע"ש מהני שפיר אף דאין ברשותו משום דכיון דמע"ש נעשה ע"י השליש והרי לגבי דידי' המלוה ברשותו לכן יכול להקנות שפיר אולם לספר המכריע ס"ל דמלוה הוה ברשותו כבעל המאור אי אין מסרב ליתן לו רק דעכ"פ אין בעין וכיון שהוא מטעם דאין בעין א"כ ל"ש לומר דמע"ש קני מטעם דלגבי דידי' הוה ברשותו דהא עכ"פ אינו בעין ולדידי' הטעם דקניא מע"ש משום דהקנין נעשה מן המקנה אל המקבל מהני מצד תקנת חכמים דעכ"פ הוא ברשותו של המקנה אף שאין בעין (ובזה ניחא לישב קו' התוס' בשמעתין ובקידושין דף מ"ח דמוקי דמלוה ע"פ פליגי במע"ש אי קני במלוה אמאי לא קאמר דכו"ע אית להו מע"ש במלוה רק פליגי אי סמכה דעתה ע"כ במע"ש א"י למחול וקשיא מהחובל אמאי לא תמכור

כתובתה במע"ש דהא א"י למחול וי"ל דהנה גמ' דמוקי לר"מ מע"ש קני אף במלוה היינו משום בדל"ש דאין ברשותו דהא לגבי השליש הוה ברשותו ורבנן סברי דמלוה ל"ש מע"ש דסברי דהקנין מע"ש נעשה ע"י המקנה להמקבל והא מלוה א"ב של המקנה לכן ל"מ מע"ש במלוה וא"כ ל"ק דנאמר דלכו"ע מע"ש מהני במלוה רק דיכול למחול דז"א דהא דמוכר חוב יכול למחול מטעם דלא קנה גוף השיעבוד כמש"כ הראשונים אבל כאן אי נאמר דאהני מע"ש במלוה ע"כ דהקנין נעשה ע"י השליש דהוה לגבי דידי' ברשותו א"כ קני גוף השיעבוד לכן שפיר א"י למחול אבל בב"ק ס"ל דהא דמע"ש קני במלוה משום דלעולם מלוה הוה ברשותו כדעת הבעהמ"א והספר המכריע רק דל"ה בעין א"כ הא דמע"ש קונה היינו משום דהוה עכ"פ ברשותו ונעשה הקנין מהמקנה אל המקבל (דא"ל ע"י השליש דהא כיון דאין בעין לא עדיף אם נעשה הקנין ע"י השליש וכמו שהביא בבעה"מ רא' דמלוה הוה ברשותו מדמהני במע"ש ורמב"ן כתב דבאמת הוה כהלכתא בלא טעמא) אבל השיעבוד אינו בעין לכן שפיר יכול למחול כמו בשאר מוכר שטר חוב של חבירו דיכול למחול דלא קנה גוף השיעבוד כיון דאין השליש העושה הקנין (וכש"כ למאי דמסיק דהוה כהלכתא בלא טעמא יען דמלוה ל"ה בעין א"כ ל"ש דנקנה ע"י השליש ויכול למחול) ודו"ק:

ובזה יש לומר פרפרת נאה דהנה הא דקאמר רבא מסתברא מילתא דרב בפקדון והאלקים אמרה רב אפי' במלוה והנה כהך שמעתתא איתא בב"ק דף ק"ה דאמר רב דשבועה קונה מדכתיב ולקח בעליו ולא ישלם וקאמר רבא מסתברא מילתא דרב במלוה והאלקים אמרה רב אפי' בפקדון ולפי"ז אני אומר דהא בהא תליא בוודאי לס"ד בב"ק דמסתברא מילתא דרב רק במלוה ולא בפקדון לכן אמרינן כאן דמסתברא מילתא דרב בפקדון אבל למאי דמסיק התם דאמרה רב אפי' בפקדון לכן מסיק גם כאן דאמרה אפי' במלוה והסברא כך דהנה רש"י בב"ק פי' ולקח בעליו ולא ישלם דפטור מלהחזיר משום דמלוה להוצאה נתנה ומיקרי תשלומין ואינו בעין ובפקדון בוודאי דהוה בעין ע"כ צריך להחזיר אף שנשבע דלא יכולין ליקנות פקדון של חבירו אבל למסקנא דרב אמרה אפי' בפקדון הנה ע"כ צריך לומר משום דנהי דפקדון הוה בעין אבל אינ ברשותו דהרי כפרי' (ובכפרי' גם לבעה"מ איני כברשותו) א"כ לפי"ז שוב הא דבמלוה פטור אינו צריך להטעם דאינו בעין (דאף למאי דפריך בקידושין דף מ"ח לרב וא"א מלוה להוצאה נתנה אמאי שוין במכר שהוא קנה א"כ לית לי' דמלוה להוצאה נתנה) אלא משום דאין ברשותו א"כ ה"נ קאמר מסתברא מילתא דרב בפקדון ולא במלוה דקאי לס"ד דהתם דמסתברא מילתא דרב רק במלוה משום דאין בעין משא"כ פקדון הוה בעין א"כ ה"נ מהני מע"ש בפקדון

דהוה בעין ובמלוה דאין בעין לא מהני מע"ש וע"ז קאמר האלקים אמרה רב אפי' במלוה משום דמסיק בב"ק דהטעם דרב אין משום דהוה כאין בעין אלא משום דאין ברשותו וא"כ לגבי שליש הא הוה ברשותו שפיר מהני מע"ש במלוה דהעיקר קנין מע"ש נעשה ע"י השליש וע"ז מייתיא ראי' משמואל דאמר מלוה לי בידך תנה לי במע"ש קנה ויש לדקדק למה נקט מנה ולא נקט במלוה כמו שמואל אלא דשמואל ס"ל מע"ש מהני משום דעיקר הטעם דמלוה א"י להקנות משום דא"ב ולגבי השליש הא הוי ברשותו ולכן נקט אין בעין דאפה"כ מע"ש קני משום תקנה דעכ"פ הא בהוה ברשותו דידי' אבל רב נקט מנה לי בידך משום דס"ל רק לר"מ דלית לי' מלוה להוצאה נתנה כדס"ד בקידושין לאוקמא מילתא דרב כתנאי דלר"מ מלוה לאו להוצאה נתנה א"כ הוה כבעין יכול להקנות במע"ש דמע"ש דקני היינו משום דנותן יכול למכור ולהקנות למקבל ולכן נקט מנה לאשמעינן דרק אי אמרינן מלוה לאו להוצאה נתנה דהיינו אליבא דר"מ שייך גם במלוה מע"ש מהמקנה אל המקבל כמו בפקדון אבל כיון דמסיק דאמרה רב אפי' במלוה מייתיא שפיר ראי' מדשמואל דגם לרבנן דמלוה להוצאה נתנה מהני מע"ש ולכן פריך באמת מ"ט הכונה בשלמא לרב דס"ל בקנה משום דנחשב כבעין דלר"מ ס"ל מלוה לאו להוצאה נתנה א"כ לדידי' הקנין מן המקנה אל המקבל לא שייך להקשות מ"ט דהא כן הוא בכל קנינים דחכמים עשאו דיהא קנין ולא פריך מ"ט (כמו שהקשה באמת בקצה"ח) אבל לשמואל דאמר מלוה לי בידך ונשמע דס"ל דאין בעין אפ"ה מהני מע"ש ע"כ משום דהקנין בין השליש והמקבל א"כ מ"ט דאין זה מדרכי הקנין שיעשה הקנין ע"י אחר (דל"ד לתן וזכה דעושין כן בתורת שליחות של הנותן והמקבל וזוכין עבורו) וע"ז משני שפיר דכל לוה הוה כאומר מושעבדנא לך ולכל דאתי מחמתך א"כ בשעת הלוואה שהי' עדיין המלוה ברשותו של המלוה וגם הי' בעין כבר נכנס הוא בשיעבוד זה שיזכה שיעבודו לאחרים לכן שפיר עשאן חכמים קנין כזה שיגמור ע"י אחר לא ע"י הנותן ודו"ק וע"ז דחי אלא מעתה הקנה לנולדים והיינו לר"נ בוודאי הקנה לנולדים קני א"כ לדידי' שפיר הוה מילתא בטעמא אבל לדידן דהקנה לנולדים ל"ק מאי טעמא דמהני מע"ש ומשני דניחא לי' לשעבד עצמו דמשתנה ממלוה ישנה למלוה חדשה והיינו ג"כ מהא"ט עשו שפיר תקנה שיהא הקנין ע"י השליש וע"ז פריך לי' באינש אלמא כבר אלישב דלא ניחא מאי איכא למימר עד דמסיק דבאמת רק כהלכתא בלא טעמא דלא מצינו כן בשאר קנינים שיהא נעשה הקנין על ידי אחרים לא ע"י המקנה והמקבל כנ"ל: **הדרן** לדברי הריא"ף דהנה בפ"ח הקשה איך שייך לומר דנקנה להקדש ע"י מע"ש הא הקדש גם ע"י שליח לא מהני אולם לפי ביאורינו ניחא דמע"ש נעשה הקנין ע"י השליש

מטעם דמיגו דזכי לנפשי' זכי לחברי' ה"נ יכול לזכות להקדש מטעם דמיגו דזכי לנפשי' זכי לחברי' כהך דככר של הפקר בנדרים דף ל"ה דקני להקדש מטעם מיגו דזכי לנפשי' וד"א שלו זכי להקדש (ועקצ"ח סי' ר') ודו"ק:

ואיתא במרדכי בב"ק שם דהא דמע"ש הוה כאתי ליד גזבר היינו רק דלא מצי למיהדר בי' אבל לא הוה כאתי ליד גבאי דיהא אסור לשנויי בי' ודבריו צריכין ביאור דמאי חילוק יש בדבר דלענין שלא יכול למיהדר בי' מהני מע"ש ולענין שיהא נחשב כאלו בא ליד הגבאי שלא יהא רשאי ללותה לא מהני מע"ש ונראה דהנה בהא דבאתי ליד גזבר אין לו שאלה כמש"כ הרשב"א הובא בש"ך סי' רנ"ה הענין כן כיון דאתי ליד גזבר הנה אין אנו דנין רק על האיסור שהוא דבר הקדוש לגבוה אלא דיש לנו לדון מצד ממון גבוה ולענין להפקיע ממון אחר ל"מ שאלה כמש"כ הר"ן נדרים דף פ"ה לענין שאלה בהפקר (ומהא"ט כתב הריטב"א בנדרים דתרומה דאתי ליד כהן לא מהני שאלה יען שזכה בו כהן שנעשה ממונו של כהן) לפי"ז י"ל דזהו דעת המרדכי דבא לחלוק על דעת הריב"א שהביא דההוא גברא רצה רק ללותה וא"ל ר' יוסף אנן יד עני' אנן ומכח מע"ש הוה כאלו כבר בא ליד הגזבר וע"ז כתב במרדכי דנהי דמע"ש מהני דלא מצי למיהדר בי' משום דכשאנו דנין על ממון כיון דזוכה בי' לעניים לא יכול לאפקועי ממונם של עניים ועל כן לא יכול לחזור בו אבל לענין ללותה דאנו דנין רק משום איסורא דהא בזה לית בי' הפקעת ממון עניים בזה שפיר לא חשוב כאתי ליד גזבר לכן למה שנוגע רק לאיסורא לענין זה לא תיקנו שיהא מהני מע"ש (ועיין ש"ך יור"ד סי' רנ"ח דמדמה ג"כ שאלה בממון עניים לחזרה דל"מ במע"ש) ודו"ק:

ו') **והנה** איתא בחולין ובת"כ פ' אמור והובא בפירש"י בפסוק ובקוצרכם את קציר ארצכם לא תכלה פאת שדך וכו' לעני ולגר תעזוב אותם מה ראה הכתוב ליתנה באמצע הרגלים פסח ועצרת מכאן וראש השנה ויוה"כ מכאן ללמדך שכל הנותן לקט שכחה ופיאה לעני כראוי מעלין עליו כאלו בנה בית המקדש והקריב עליו קרבנותיו בתוכו תעזוב הנח לפניהם והם ילקטו ואין לך לסייע לאחד מהם וצריך תלמוד איך תליא זה שיעלה כאלו בנה בית המקדש ונראה לפרש דהנה בגמ' דגיטין מסיק דטעמא דכתיב תעזוב יתירה לומר לך דאסור ללקוט לעני אלא יתן לעני שימצא קודם וכן איתא בפ"ד דפיאה משנה ו' או שהוא מסייע את אחד מהן הר"ז גוזל את העניים דכ' אל תסיג גבול עולים ופלא איך נקרא זה גוזל העניים דגזל לא שייך בנוטל משל חבירו דכתיב ויגזול את החנית כפירש"י ב"מ דף כ"ה וכאן עדיין לא זכו העניים וראיתי בספר קול סופר שעמד בזה וכ' לפרש דבשעה שהנחיל הקב"ה את הארץ השאיר חלק לעניים בכל שדה

ושדה שזה החלק שכחה ופיאה יהא לעניים ישראל בכלל והווין עניים כשותפות בגוף השדה וזה נרמז במשנה הר"ז גוזל את העניים דכ' אל תסיג גבול עולים א"כ גדולם הוא ונקרא בעה"ב גזלן ובזה א"ש הא דאיתא בגיטין שם דתליא זה בתופס לבע"ח במקום שחב לאחרים דהעניים הם בעלי חובות דידי' כיון שגבולם הוא ואם תופס לאחד הרי חב לאחרים דמסיג גבולם:

מעתה מי שנותן לעני כראוי מעלין עליו כאלו בנה בית המקדש דהנה אמרינן בפ' הרואה ירושלים בחורבנה אומר ברוך מציב גבול אלמנה וא"כ ה"נ ע"י שנותן לעני כראוי ומציב גבול עניים א"כ הוא גורם להציב גבול אלמנה לכן נחשב כאלו בנה בית המקדש והקריב עליו קרבנותיו:

ואולם ברמב"ן כתב בדרך אחר דלכן נכתבה פרשה דלא תכלה בענינא דמועדות דהו"א דעשה דמועדות כשצריכן למנחות ידחה ל"ת דלא תכלה פאת שדך אמנם קשה לי טובא דאיך שייך עשה דוחה ל"ת דבממון אחרים ל"ש עדל"ת כמש"כ הראשונים וכאן נמי הא הוה כממון אחרים אף דעדיין לא אתי ליד עניים כדאיתא במשנה דפיאה פ"ה מי שמניח את אחד ואת אחד אינו מניח או שהוא מסייע לאחד מהם הר"ז גוזל את העניים ועל זה נאמר אל תסיג גבול עולים (ומה שקשה על זה יבואר להלן) וכבר תמהתי איך שייך בזה גזילה דעדיין לא אתי ליד עניים וגזילה לא הוי רק מיד ליד וכ' דע"ד זה הנחיל השי"ת את הארץ לישראל שיניחו חלק אחד בשדה לעניים וכאלו יש להם חלק באותה שדה וכשותפין בה והוה כאלו אתי לידם ולכן הוה כגזילה:

והנה לכאורה בפשיטות יקשה הא הוה עשה ול"ת דתעזוב עשה הוא אך לזה י"ל דדעתו אליבא דר"ע דס"ל דתעזוב מעיקרא משמע א"כ ליכא רק ל"ת כדאיתא ביומא דף ל"ו ואמנם הנה זה שייך בפיאה דהוא מקום ידוע בכל שדה ושדה וגם החיוב בא כאשר עדיין מחובר לקרקע שייך לומר דיש להם זכות בשדה אבל בלקט ושכחה שזה כבר בתלוש לא שייך סברא זו וא"כ בלקט ל"ש דהוה כאלו אתי לידו ובזה יש לתמוה על מה שכ' המשל"מ לחלק דהא דבפיאה פטורה ממעשר היא רק באתי ליד עני אבל בלא אתי עדיין ליד עני ובלקט העלה דפטור מן המעשר אף שלא אתי ליד עני ולפי מה שבארנו איפכא מסתברא דבפיאה דיש לומר דזכי בעודו במחובר שפיר פטור ממעשר משא"כ בלקט:

אמנם עכ"פ הנה מבואר במשנה דהוה גוזל את העניים א"כ איך ס"ד דנאמר דבכגון דא עשה דחל"ת דהא כמו דל"ש באתרוג הגזול עשה ידחה ל"ת ה"נ ל"ש בכגון זה דעשה ידחה ל"ת ועוד אני תמה על הרמב"ן דהא משנה הוא בפ"ז דפיאה המקדיש את כרמו עד שלא נודעו העוללות אין העוללות לעניים משנודעו העוללות העוללות לעניים ר' יוסי

אומר יתנו שכר גידולין להקדש מעתה למאן קאי אי לר' יוסי אפי' הקדיש כרמו מתנותיו לעניים רק צריכין להעלות שכר להקדש ואי לרבנן הא בנודעו העוללת לעניים כדקאמר התם הטעם משום דאין מקדיש דבר שאיני שלו ולמה צריך קרא לזה ואי בשלא נודע א"כ באמת הוא להקדש ואיך כתב דגלי קרא דאין נוטלין מתנות עניים להקריב לגבוה הא כרם הקדש ס"ל דפטור ממתנות עניים כדמפרש בירושלמי דכרמך כתיב והא לאו כרמך הוא אך י"ל דל"ק מהא דהקדיש כרמו משנודעו העוללת חייב בעוללת היינו כשבא להפקיע מיד עניים לפדותו להוציאו לחולין אבל ליקח אותו להקדש לקרבן שפיר יש סברא לומר דשריא דאיה"נ בהקדיש כרמו ורוצה ליקח העוללת לנסכים רשאי לגבוה דכל שהוא לגבוה יש למעט שפיר מכרמך לאפוקי של הקדש וראי' דאיתא בירושלמי דבשביעית חייב מדכתיב לד' ותוס' מנחות דף פ"ד כתבו דממעטינן מצורך של הקדש ותימה דבירושלמי קמרבה דחייב מדכתיב ל"ד אבל לפמש"כ ניחא דבוודאי להפקיע מקדושת שביעית כדי לפדותו לחולין מרבינן דנוהג בו שביעית אבל לצורך גבוה שפיר י"ל כיון דנשאר בקדושתו ליכא איסור שביעית דלא מיקרי קצירך אך אכתי קשה מהא דאיתא בנדרים דף פ"ג קונם שאיני נהנה לבריות אינו יכול להפר שיכולה היא להנות בלקט שכחה ופיאה שאינה נהנה מן הבריות דמתנות עניים נינהו ונמצא שאין כאן עינוי נפש לכאורה קשה ממנ"פ הא בפ"ד דפיאה איתא אם אחד אומר לבוז לאותו שאומר לבוז שומעין לו א"כ איכא עינוי נפש פן לא תגיע לחלקה שתוכל לחיות ואי באומרים כולם לחלק שוב נהנה מן הבריות אלא וודאי נשמע דכיון דכבר זכו בהו עניים אם הי' אומרים לבוז שוב אף שאומרים לחלק ל"ה כנהנה מהבריות דחלק שלה מחלקין לה:

ונראה ליישב דהנה הא דתנן דהוה כגוזל את העניים היינו יען דכתיב לעני תעזוב אותם הוה כאילו בא לידם א"כ י"ל היכא דל"ש עשה דתעזוב אף דחייב להניח הפיאה והלקט לעניים ואין רשאי ליטול לעצמו משום דאיכא לאו דלא תכלה ולא תלקט אבל לא הוה כאלו אתי לידם ול"ה גזל ושפיר ס"ד דבכה"ג שייך עשה דוחה ל"ת ולפי"ז ניחא דהנה בפ"ד דפיאה פליגי ר"א ורבנן במי שליקט את הפיאה לאיש פלוני עני ר"א אמר זכה לו וחכ"א יתננה לעני הנמצא ראשון ופליגי אי אמרינן תרי מגו אבל מעני לעני ד"ה זכה לו והנה דעת רש"י דזה רק במי שאינו בעל השדה אבל במי שהוא בעל השדה דאיכא לאו להזהיר עני על שלו ל"א מיגו אמנם דעת הר"ש דאפ' בבעל השדה ג"כ אמרינן תרי מיגו דהא אי בעי מפקיר ול"ה כלל בעל השדה ועתוי"ט פ"ה דפיאה מ"ה והביא ראי' מירושלמי פ"ה דפיאה אמשנה דאיתא התם שיבולת של לקט שנתערבה בגדיש מעשר שיבולת אחת ונותן לו אר"א וכי האיך העני הזה מחליף דבר שלא בא ברשותו אלא מזכה

לעני כל הגדיש ומעשר שיבולת אחת ונותן לו וביאר בירושלמי דלדבריהם דרבנן דקאמר לה לדידי הא מצי זכה לעני אבל לדבריכם דפלגיתו עלי דאין בעל השדה יכול לזכות לו את הלקט א"כ איך הוה מחליף דבר שלא בא ברשותו מוכח דירושלמי סבר דאף בבעל השדה לר"א יכול לזכות לאחר וא"כ כש"כ מעני לעני דיכול לזכות דאי מפקיר שדהו ל"ה בעה"ב רק לעצמו אין יכול ללקוט דעני מוזהר על שלו עכ"פ נראה דכהא"ג ליכא עשה דתעזוב דאי הוה ס"ל דאיכא דתעזוב גם כשהוא עצמו עני א"כ הוה מוזהר להניח לעניים לא ליתנו לעני שירצה אע"כ אי באמת הוה מפקיר לנכסיו והוה עני והוא מוזהר על שלו אבל ליכא רק לאו דלא תכלה דעשה דתעזוב ל"ה שייך דעני בשלו רק לאו איכא וא"כ ניחא דכהא"ג ל"ה כאלו אתי ליד עניים ול"ה כגזל כיון דליכא עשה דתעזוב ושפיר הו"א דעשה דוחל"ת ול"ה רק ל"ת לחודי':

ואמנם לרבנן דלית להו תרתי מיגו לכאורה נראה דס"ל דאיכא עלה דתעזוב וצריך ליתנו למי שיבוא תחילה א"כ ל"ש לכאורה התירוץ הנ"ל אולם נראה דגם לרבנן ניחא דגם לדידהו משכחת דאיכא ל"ת אבל עשה דתעזוב ליכא דהנה הגאון רע"א בתוספותיו פ"ד תמה על התוי"ט והר"ש דאיך שייך כלל לומר דאי בעי מפקיר לשדהו וחזי לי' הא בשעת קצירה עדיין לא הפקירו א"כ כבר מוזהר בלא תכלה ומה מהני הפקירו אח"כ דאף שמלקט בתורת עני ואין בעל השדה כלל אבל כבר התחייבה השדה במתנות עניים דפיאה ולקט יעוש"ה:

ולי נראה לישב דהא עכ"פ אי עבר ולקטה זכה בה דכיון דהוא עני ל"ש בדידי' עזוב תעזוב לאחרינא ורשאי ללקוט לעצמו בתורת עני (ול"ד למפקיר כרמו ובצרו דחייב כיון דבצר כל כרמו איכא גם עשה דתעזוב כדאיתא ב"ק דף צ"ד) שפיר שייך מיגו דאי בעי מפקיר חזי לי' ואי עבר ולקטו א"צ ליתנו לעניים אחרים אלא דתרי מיגו לית להו אבל אי באמת הפקירו אחר קצירה ולקטו בתורת עני דליכא עשה דתעזוב לכן ל"ה כאתי לידו ול"ה גזל ושפיר צריך קרא דהו"א דעשה דמועדות ידחו לל"ת ונתישבו דברי הרמב"ן ואמנם לשיטת רש"י דס"ל דבעני בשלו ל"א מיגו י"ל דבאמת ס"ל דלא מהני אם הפקירו אחר הקציר דכבר נתחייבה ואולי ס"ל דאפי' דיעבד ל"מ דאאל"מ וא"כ ל"צ קרא ע"ז דלא דחי לל"ת כיון דהוה של עניים א"כ לפי"ז מדדריש בגמ' וכן בת"כ דלכן נסמכה לומר דאם מניח לעניים כאלו בנה ביהמ"ק ולא משני כדכתב הרמב"ן דנפ"מ דאין עדל"ת מוכח משום דסבירא להו דבאמת ל"ש עשה דל"ת כלל בשל עניים וא"צ קרא ע"ז וא"כ יש ראי' מגמ' הנ"ל כשיטתו ודלא כירושלמי:

והנה בתוי"ט פ"ה דפיאה כתב ג"כ ראי' מגמ' בבלי דס"ל דלא כירושלמי דבחולין דף

קל"ד גבי המפקיר את כרמו ולמחר בצרו דאי הדר וזכי מיקרי בעל השדה א"כ לא מהני מה שמפקיר שדהו לענין שיהא רשאי ללקוט (ולפמש"כ ניחא רק לאו איכא אבל עשה באמת ליכא לכן אי עבר ובצרו הוה שלו) וכתב עוד וכך פסק רבינו בסוף פ"ה המפקיר את כרמו וכו' וזכה בו לעצמו ובצרו חייב מפני שהי' שלו והרי הוא שלו ופטור מן המעשרות וא"כ שפיר קאי רבי אלעזר לדברי עצמו וכו' האיך עני מחליף דבר שא"ב דגם לר"א לא מהני מה שמפקיר שדהו וא"י לזכות לו לעני אחר וכתב ע"ז בתוי"ט אכן אין לומר דהתם רוצה לזכות בכרם עצמו דא"כ פשיטא דלמה יהי' פטור וכי העני הזוכה בגוף קרקע המופקר לא יהי' חייב במתנות עניים ומאי קמ"ל אלא דלא בצרו ע"מ שיזכה בגוף כרמו ומשום דהוא בעל הכרם חייב וכו' ועוד דאי זכה בגוף הכרם למה פטרו מהמעשרות וכו' ומה שחייב במתנות עניים מתעזוב יתירה ומההיא גופי' שמעינן דמייריא בלא רצה לזכות בגוף הכרם דאל"כ קרא ל"ל ואפי' אם אין דעת רבינו כן אלא מפקיר כרמו אין הכונה שהפקיר הכרם עצמו רק מה שגדל בכרם קרי לי' כרם מ"מ רש"י סובר כן ומתישב שפיר לדידי' את"ד:

אמנם ל"נ דאין להוכיח מכאן דלא ס"ל לגמ' כירושלמי דזה תליא אי אמרינן בהפקר בעינן אתי ליד זוכה או דלא בעינן אתי ליד זוכה דאי בעינן אתי ליד זוכה שפיר דייק התוי"ט דע"כ לא אייריא בחזר וזכה בכרם דפשיטא דחייב בפיאה אבל אי אמרינן דל"ב אתי ליד זוכה א"כ אף שחזר וזכה בכרמו הו"א דפטור מפיאה דהוה כנגמר התבואה ברשות הפקר ונגמר בפטור קמ"ל קרא דתעזוב דאפ"ה חייב ובמעשרות פטור כיון דנגמר בשעה שהי' פטור דנכנס מיד ברשות הפקר דהא ל"ב אתי ליד זוכה וכאשר אבאר דבהא רווחא שמעתתא דנדרים דף מ"ה בפלוגתא דרי"ו וריב"ל אי הפקר בפני אחד או בפני ג' וכ' הר"ן דקיימ"ל כריב"ל דאפי' באחד הוה הפקר והקשה בספר קהלת יעקב הא כל השקליא וטריא רק למאי דס"ד דטעמא דר' יוסי משלם דבעינן אתי ליד זוכה כמש"כ הר"ן אבל כיון דאיתותב לעיל ומסיק בטעמא דר' יוסי משום גזירת מתנת בית חורון אבל מדינא מודה דל"ב אתי ליד זוכה א"כ ליכא פלוגתא בין רי"ו ור"ל דלכו"ע סגי באחד ולפמש"כ ניחא דהא דאיתותב רי"ו רק למאי דס"ל רי"ו לשיטתו דאם אמר מקבל א"א במתנה דהוה הפקר אבל אי אמרינן דמתנה חוזר לנותן א"כ הא דטעמא דר' יוסי מתנה כהפקר דבעינן אתי ליד זוכה לא איתותב כלל דהכי קאמר הפקר כמתנה מה מתנה עד דאתי מרשות זוכה לרשות מקבל ואי ל"ה חוזר לבעלים א"כ היכיא דאיכא אומדנא אזלינן בתר אומדנא ול"ה הפקר לא משום גזירת אטו מתנת בית חורון אלא דהיינו ממש הך דמתנות בית חורון דהא לא גמר להפקיר כלל ושפיר יש חילוק בין קדם הפקירו

לנדרו דאז ליכא אומדנא והוה הפקר גמור ולכן מותר במודר הנאה אף דבעינן אתי ליד זוכה דלפמש"כ לא משום דהוה כמו מיד ליד יען דיכול לחזור אסור במודר הנאה אלא משום דאיכא איסור מדינא דלא גמר והפקיר רק כדי שיהנה זה דהא בעינן אתי ליד זוכה ולא נגמר הפקר וכיון דאיכא קצת אומדנא ל"ה הפקר כלל ולכן אסור אם קדם נדרו להפקירו וא"כ באמת לא איתותב ר' יוסי דבעי אתי ליד זוכה משום דבדיבורא עכ"פ לא נגמר ההפקר ושפיר פליגי אליבייהו אי בעינן הפקר בפני א' או בפני שלשה ושייך לפסוק הלכה כריב"ל דאפי' באחד הוה הפקר וכי תימא דכיון דס"ל דבעי אתי ליד זוכה א"כ יקשה באמת תיפוק לי' דהוה כבא מיד הנותן ליד המקבל ונהנה מדידי' גופי' א"כ בלא"ה אסור נראה לענ"ד דלא תליא בהא דהנה בב"מ דף י"ב שיטת רש"י דהפקר הוה כדעת אחרת מקנה ושיטת התוס' דל"ה כדעת אחרת מקנה ולכאורה תליא זה בפלוגתא דר' יוסי ורבנן דלרבנן דלא בעינן אתי ליד זוכה א"כ ע"כ כשהפקיר יצא מרשותו והזוכה מהפקירא קזכה א"כ ל"ש דע"א מקנה הנה כבר הקשה כן בשמ"ק לפירש"י דזהו כר' יוסי דהפקר כמתנה אבל אם קיימ"ל כרבנן ליכא דע"א ותי' אלא דאפ"ה כיון דבשעה שיצא מתח"י הפקירו מדעתו לכל האדם לזכות בו הרי זה כדע"א מקנה דהיינו דלא אזלינן בתר שעת הזכי' אלא בתר שעת הפקירו:

והנה כל זה אנו צריכין אי מפרשינן דהפקר כמתנה דבעינן אתי ליד זוכה ונהנה מיד המדיר לכן לר' יוסי אסור ולרבנן שרי ולר' יוסי באמת הוה דע"א מקנה ויקשה גם לתוס' דפשיטא להו דל"ה דע"א מקנה והא לר' יוסי הוה דע"א מקנה אמנם לפמש"כ י"ל דטעמא דרי"סי דס"ל דבעי אתי ליד זוכה אינו משום דהוה כנהנה מהמודר והוה כדע"א מקנה אלא דכו"ע מודין דל"ה דע"א מק' דמהפקירא קזכו רק הא דאסור משום דכיון דעכ"פ כל זמן שלא זכה מהפקירא לא נגמר ההפקר מהני אומדנא דלא גמר והפקיר א"כ א"ש דבאמת אין לאסור מטעם דהוה כנהנה מהמדיר גופי' אף לר' יוסי משום דל"ב דע"א מקנה (ואף לפירש"י י"ל דבאמת לכו"ע ל"ה כדע"א מקנה לענין שיהא נחשב כנהנה ממדיר גופי' אלא דכונה פירש"י שם הוא דמבואר שם בסוג' דמהני דע"א אפי' ברץ אחריהן ואינו מגיעו משום דאכתי משומר לדעת הנותן א"כ י"ל לענין זה גם בהפקר מדעת שהפקירו לכל האדם בהן זכה בהן מיקרי משומר לדעת המפקיר אבל לא דהוה כזוכה בו מן המפקיר רק דעכ"פ חשוב משומר לדעת הנותן א"כ גם לפירש"י ניחא דלכו"ע ס"ל דל"ה כזוכה מן המפקיר אלא דמלזא דהפקירא קונה ודו"ק):

אמנם לפי הדברים הנתנין למעלה יש לישב בפשיטות קו' הקהלת יעקב להר"ן די"ל דבס"ד הוה סובר הא דפליגי בהפקר כמתנה היינו דהוה דע"א מקנה כמו מתנה ע"כ

שפיר הוה קשיא מ"ש קדם נדרו להפקירו אבל להלכתא י"ל דכו"ע ס"ל דל"ה כדע"א מקנה דלא זכה מני' דידי' רק מהפקירא ואפ"ה בעינן אתי ליד זוכה דכל זמן שלא אתי ליד זוכה לא נגמר ההפקר בדיבורא בעלמא וא"כ היכיא דאיכא אומדנא דלא גמר והפקיר ל"מ הפקר עד דאתי לרשות זוכה דבדיבורא ל"ה הפקר גמור ושפיר שייך פלוגתא דרי"ו וריב"ל או הפקר בפני אחד סגי ופסקינן הלכה כריב"ל והוא נכון וביותר יש לומר דהנה בפ"ד דשביעית פליגי ב"ש סברי דאוכלין בשביעית שלא בטובה דוקא וב"ה סברי בטובה ובשלא בטובה ונראה בטעמא דמילתא כמש"כ לעיל דברי השמ"ק דעכ"פ מעיקרא דמילתא בשעת הפקירו הרי יצא לרשות הפקר ע"י הבעלים ואזלינן בתר מעיקרא וסברי ב"ש דאזלינן בתר שעת ההפקר וא"כ הוה כנהנה מבעלים וב"ה סברי בין בטובה בין שלא בטובה דסובר מבי גזא דהפקירו קזכה ואין נהנה כלל מהבעלים רק מגזא דהפקירא נהנה ולכן מתירין בין בטובה בין שלא בטובה דא"צ להחזיק כלל טובה להבעלים (וכן משמע בפ"א דמע"ב אבל נותנים זה לזה מתנת חנם וכ' הרע"ב דהיינו למ"ד מתנה אינה כמכר דלמ"ד מתנה כמכר אסור ולא שרי אלא לאכול על שולחנו) וא"כ י"ל דר' יוסי סובר ג"כ כב"ש דהא אם אוכל מהפקירא הוה כמתהני משל בעלים א"כ גם לר' יוסי ל"ב אתי ליד זוכה רק דאסור כיון דאוכלין בטובה וצריך להחזיק טובה למפקיר ושפיר יש לחלק בין קדם נדרו להפקירו דכיון דקדם נדרו שכבר נאסר קודם ההפקר א"כ כשהפקיר צריך להחזיק לו טובה אשעת הפקירו אבל קדם הפקירו לנדרו דבשעה שנדר כבר הוא ברשות הפקר והחזקת טובה רק אשעת הפקר ואז לא נאסר עדיין א"כ קשה מאי פריך מ"ש קדם הפקירו הא אז לא נאסר עדיין י"ל דהיינו לרי"ו דמפרש דבעינן אתי ליד זוכה אבל לפ"מ שמסיק אין הטעם משום דבעינן אתי ליד זוכה רק דאסור משום שעת הפקירו דע"ז צריך להחזיק לו טובה ואז בשעה שהפקיר כבר הי' אסור עליו והנה לפי"ז כיון דר' יוסי לא איתותב דס"ל דהטעם משום דעכ"פ הוה דע"א מקנה בשעת הפקירא וצריך להחזיק לו טובה לכן שפיר יש לפליגי אליבא דידי' בהפקיר בפני אחד אי הוה הפקר מה"ת ולרבנן דס"ל דשרי ע"כ טעמייהו משום דנהי דלב"ה נאכל בטובה זה רק בהפקר דשביעית דל"ה הפקר רק לעניים רק דגלי קרא בשמיטה דהוה הפקר אבל עכ"פ איכא החזקת טובה כיון דלאו לכו"ע הפקירו אבל בהפקר דעלמא דהפקר בין לעניים בין לעשירים לב"ה לשיטתו ליכא אף החזקת טובה כיון דל"ה דע"א מקנה כלל ליכא החזקת טובה א"כ לכן גם באחד הוה הפקר אבל לר' יוסי דמדמי לשמיטה ע"כ דס"ל דהפקירא דעלמא ג"כ הוה דע"א מקנה עכ"פ בשעת הפקירא א"כ יש לחלק לדידי' דלפני אחד הוא דל"ה הפקר רק לגבי דידי' והוה כדעת אחרת מקנה ומחזיק טובה אשעת הפקר אבל בשלשה דהוה

הפקר אדעתא דכו"ע ליכא החזקת טובה ולכך צריך לאשמעינן דהלכה כריב"ל ודו"ק:
והנה בפנ"י גיטין דף ל"ח הקשה לשיטת רש"י דיאוש מטעם הפקר הא אין יכול להפקיר דבר שא"ב א"כ איך משכחת יאוש ואדרבא בקרקע דברשות נגזל עומד קיימ"ל אין יאוש לקרקעות אולם לפי דברינו ניחא דבאמת הקשה הפנ"י אהא ל"ל קרא כלל דהפקר מהני תיפוק לי' דבדיבורא נעשה הפקר דהא מסתלק עצמו ממנו והנה בח"ס בנדרים וכ"כ באו"ח סי' ס"ב הקשה הא דהפקר בעינן אתי ליד זוכה הא בשביעית הוה הפקר אף דלא אתי ליד זוכה ותי' כיון דהוה אפקעתא דמלכא א"כ מיד שהפקיר תודה הוה בבי גזא דהפקר וכאלו אתי ליד זוכה יעו"ש:
ולפי"ז נראה למ"ד דל"ב אתי ליד זוכה היינו דסובר כיון דהפקר מטעם נדר א"כ הוה נמי כבי גזא דהפקרא דבאמירתו הרי מכניסו לבי גזא דהפקירא וזה ילפינן מהשביעית דהוה בי גזא דהפקירא אבל אי נאמר כדברי הפנ"י דבדיבורא דידי' מסתלק ממנו ויש לו יכולת לעשות בשלו מה שרוצה מסברא ל"ש דהוה בי' גזא דהפקירא א"כ הוה בעינן אתי ליד זוכה לכו"ע ומטעם דע"א מקנה אותו (ונפ"מ דלא הוי מהני בקטן דליכא דע"א מקנה משא"כ אי מטעם נדר מהני בקטן מופלא סמוך לאיש עקצה"ח סי' רע"ג) וא"כ ניחא אידך קו' פנ"י דבוודאי להפקיר א"י כמו דא"י להקדיש דלא יכול להכניסו בבי גזא דהפקירא בדבר שא"ב אבל ביאוש דמהני מצד הסברא האומר וי לי לחסרון כיס דמהני הפקר דידי' שמסתלק עצמו (ובאמת ביאוש בעינן אתי ליד זוכה) וכיון דליכא כניסה בבי גזא דרחמנא שפיר יכול להפקיר אף שא"ב ורק בהפקר דע"י דיבורא דידי' נכנסו לבי גזא דהפקרא זה צריך לילף מקרא ולכן מהני אף בקרקע אבל יאוש דל"ה מצד כניסה לבי גזא דהפקר אלא משום דעכ"פ מסברא הא הפקר מהני גם בדיבורא אבל בקרקע לא מהני מצד הסברא וא"ש הכל:
ובהא ניחא לי מה שהקשה במהר"ם שיק סי' שצ"ג על מש"כ הפמ"ג סי' תמ"ח דבהפקר אף שלא היו פיו ולבו שווין מהני מטעם נדר דרק היכיא דלא הי' בלבו להוציא מה שהוציא בפיו פת חיטין וכדומה ל"מ אבל אם הוציא בפיו מה שבלבו רק שלא גמר בלבו דברים שבלב אינן דברים והקשה משמעתין דנדרים דאמרינן דתוך ג' יכול לחזור מפני הרמאים והא כיון שהוציא בפיו הרי הוה הפקר להנ"ל ניחא די"ל דלכאורה קשה למה צריך קרא ללמוד משמיטה תיפוק לי' בדיבור בעלמא כקו' הפנ"י רק די"ל בדיבור מהני רק היכיא דגמר בלבו אבל הפקר דילפינן משמיטה מהני כיון שהוציא בפיו הוה כנדר שאין רשאי לחזור אף דלא גמר בלבו הוה הפקר ושפיר כ' הפמ"ג דהוה הפקר אף שלא גמר בלבו והך דנדרים דאמרינן דתוך ג' אינן הפקר משום הרמאים היינו כיון דלא גמר

בלבו דעתו שיהא הפקר באמת רק להפקיע מיד מעשר שוב ל"מ הפקר כזה להפקיע מיד מעשר דהא דל"ב בהפקר אתי ליד זוכה כתבתי לעיל יען דהוה בגזא דהפקירא וכאלו אתי ליד זוכה לכן פוטר ממעשר אמנם באין פיו ולבו שווין א"כ נהי דמהני אבל רק מהני משום דדעת אחרת המפקיר מקנה אותו שהוציא כן בפיו (ול"ה בגזא דהפקרא) וכיון דרק מהני משום דדעת אחרת המפקיר מקנה אותו ל"מ למפטר ממעשר דהוה כמו מתנה דאין פוטר ממעשר דנלקח בעודו מחובר לא נפטר ממעשר:

ובזה יש ליישב מה שהקשה בלח"מ פ"ב מנדרים לפי שיטת רבינו דאם אחר זכה בו תוך ג' הוי הפקר ופטור ממעשרות אבל אם זכה בו הוא תוך ג' אינו הפקר כמש"כ הכ"מ ובה' מתנת עניים כתב רבינו הפקיר כרמו והשכים וזכה בו לעצמו חייב בלקט ופיאה ופטור מן המעשרות א"כ חזינן דאפי' אם הוא בעצמו זכה בו ס"ל לרבינו דפטור להנ"ל י"ל דלשיטת רבינו מהא"ט הוה הפקר דחיישינן לערמה הא הוה דברים דבלב וכסברת הפמ"ג וא"כ אף דזכה בו הוא לעצמו פטור מן המעשרות כיון שהוציא בפיו הרי הוה הפקר אף אם לא גמר בלבו ולכן אף בחזר וזכה בו הוא עצמו פטור מן המעשרות וכל זה בהפקיר כרמו אבל בהפקיר רק פירותיו דבהא אייריא בפ"ב מנדרים דאם זכה בו אחר אפי' תוך ג' פטור אף דלא גמר בלב הא דברים שבלב אינם דברים דליכא הוכחה ואומדנא דלא הפקיר בלבו אבל אם זכה בו הוא בעצמו בכהא"ג ס"ל דחייב כיון דלא הפקיר רק פירותיו איכא הוכחה ואומדנא כשזכה בו בעצמו שמעיקרא לא גמר בדעתו להפקיר רק כדי להפקיע מיד מעשר ואיגלאי מילתא למפרע דלא הפקירו כלל הפקר גמור וכהא"ג הוה דברים שבלב דברים ודו"ק:

מעתה נתבאר דאין לדברי התויו"ט ראי' מהך דהפקיר כרמו דל"מ הפקר לבעל השדה דשפיר י"ל דאי ל"ב אתי ליד זוכה מהני הפקר לבעל השדה ג"כ דאף אם חזר ובצרו הוא בעצמו לא מיקרי בעל השדה כיון דהפקירו והוה בי גזא דהפקירא א"כ כשחל חיוב הלקט ל"ה שדה בר חיובא דשדה הפקר הוא הפקר לכו"ע בין לעניים בין לעשירים רק תליא אי גמר מדעתו מתחילה להפקיר הפקר גמור ודו"ק:

והנה במהר"ם שיק סי' שצ"א הקשה דלפמש"כ תוס' גיטין דהפקר בטעות ל"ה הפקר דאדעתי' דנכרי לא אפקרי' א"כ קשה מכריתות דף כ"ה דאמרינן בשהו"נ שהוזמו עדיו כל הקודם זכה בו והא הוה הפקר בטעות ונראה דא"ש דהנה במשל"מ פ"ב מתרומה הוכיח מסוג' דגיטין דאמרינן דאדעתי' דנכרי לא אפקרי' מוכח דפיאה לא חל מיד אלא לכשיבוא ליד העני דאי חל מיד ומפטר ממעשר א"כ אף דלקטו נכרי אמאי חייב במעשר הא נפטר ממעשר מיד אלא ע"כ דבעינן אתי ליד עני ול"נ לישב עיקר חקירת המשל"מ

דלעולם ל"ב אתי ליד עני ג"כ הוה הפקר אבל רק מטעם דהוה כאלו אתי ליד עני דכ"כ דברי הח"ס דשמעינן ד"כ דבשביעית דל"ב אתי ליד זוכה דהוה אפקעתא דמלכא והוה בי גזא דהפקירא (ובזה ניחא מה שהקשה בטו"א רה"ש דף י"ב למה צריך קרא דשביעית פוטר ממעשר תיפוק לי' דהוה הפקר דפטור ממעשר להנ"ל י"ל דהפקר בעינן אתי ליד זוכה ואף למ"ד דהפקר ל"ב אתי ליד זוכה היינו אחר דכבר אשמעינן בשביעית דפוטר ממעשר נשמע כל הפקר פוטר אף דלא אתי ליד זוכה ואידך מ"ד דסובר דשביעית גופי' היינו טעמא דהוה באמת אתי ליד זוכה דהא הוה בי גזא דהפקירא כמש"כ בח"ס חיד' מב"מ דף כ"א נשמע דגם יאוש פוטר ממעשר אף דיאוש בעינן אתי ליד זוכה כמש"כ בנתיבות ובמק"ח י"ל כיון דעכ"פ אחר יכול לזכות בו פוטר ממעשר) ולפי"ז י"ל בפיאה ג"כ הוה אפקעתא דמלכא ולכן אין עובר בבל תאחר אלא בג' רגלים כמש"כ בח"ס בחי' ריש נדרים א"כ לכן ל"ב לא אתי ליד עני דהוה כאתי ליד עני דתורה זיכתה להם ולכן פטור ממעשר א"כ ניחא דכל זה בבא ליד ישראל לבסוף אבל בבא ליד נכרי א"כ איגלאי מילתא דלא הי' עומד לבוא ליד עני א"כ שוב לא מהני משום דלא אתי ליד זוכה מעיקרא והבן:

מעתה י"ל הא דחשיב הפקר בטעות היינו הא דאתי ליד זוכה דהא מה דפטור ממעשר רק משום דהוה כאתי ליד זוכה וזה הי' בטעות ממילא חייב במעשר אבל היכיא דאנו דנין על מה שיצאה מרשות בעלים דהיינו בהפקר דל"ב אתי ליד זוכה דבדיבורא נגמר ההפקר דגמר להוציא מרשותו (אבל לא משום דאמרינן כאלו אתי [ליד] זוכה דזה רק שייך באפקעתא דמלכא דהיא בי' גזא דהפקירא אלא אף דל"ה כאלו אתי ליד זוכה כמו כל קנין דנעשה בדיבורא אי לאו דחיישינן דלא גמר ואקני לי') א"כ אף דהוה הפקר בטעות הוה שפיר הפקר דהא מעיקרא גמר והפקיר בלבו להוציא מרשותו לכן אף שאח"כ איגלאי דהוה בטעות בזה עדיין לא הדר ונכנס לרשותו ולכן כל הזוכה בהם קנה:

ובמש"כ יש מקום לישב קו' הקצה"ח ורע"א בב"ק דף צ"א דפריך הגמ' ולחזור ולידיינו דיני ממונות ותמה כיון דהוה הפקר וכל הקודם זכה א"כ אין לו בעלים אין יכולין לחזור ולדיינו ולפמש"כ ניחא דכל זה בהפקר מצד דיבורא דידי' דאיכא משום נדר דאסור לחזור וגמר בלבו להפקירו אבל בהפקר דבע"כ כעין זה שבע"כ מפקירו יען דדינו לסקלו א"כ הי' לנו לומר דלא גמר בלבו להפקיר דכאן ל"ש מטעם נדר דהא לא הוציא בפיו לשון הפקר רק דאפ"ה הוה הפקר משום הא"ט גופי' כיון דלא עלה בדעתו שיוזמו א"כ ע"כ גמר בדעתו להפקירו (כדאמרינן שם בכריתות באשם וודאי גמר ואקדיש משא"כ באשם תלוי) אבל כיון דל"ה מטעם נדר הרי יכול לחזור בו עד שלא אתי ליד זוכה וכיון דבידו

לחזור יש לו בעלים מיקרי דהא דבאין לו בעלים א"י לדיינו היינו בגר שמת כדאיתא ב"ק דף י"ג דל"ש שיחזור מהפקירא אבל כאן דיש לו בעלים שיכולין לחזור מהפקירו שפיר יכולין לדיינו (כעין הך דנדרים דף פ"ה באוסר נכסיו על עצמו דיכול כל אדם לזכות בו רק כל זמן שלא זכה בו יכול לשאול על נדרו כמש"כ הר"ן שם) ודו"ק:

ז) **ודאתאן** עלה ע"ד קו' הקצה"ח ורע"א מב"ק דף צ"א דהא כבר הפקירו ואין לו בעלים אין יכולין לדיינו וכן הקשה עוד רע"א מהא דב"ק דף ל"ב הקדישו מזיק איך משכחת כלל הקדישו מזיק דהא אי הקדישו א"כ לא יכול לגמור דינו כדאיתא בדף י"ג נגח והפקיר פטור דלא קרינן בי' והועד בבעליו נראה לישב דהנה בס' פילפולא חריפתא הקשה ג"כ איך משלמין מן העלי' דהא תמיד יפקירנו ולא קרינן בי' והועד בבעליו כמש"כ תוס' ב"ק דף כ"ב למ"ד אשו משום ממונו דל"ב שיהא האש שלו דא"כ אין לך אדם שיתחייב בדליקה שיפקיר הגחלים וידליק גדישו של חבירו אך הנה ראיתי בשמ"ק דף כ"ט אהא דקאמר תסתיים דר"א הוא דאמר שני דברים א"ב של אדם ועשאו הכתוב כאלו הם ברשותו חמץ ובור ברה"ר והקשה אמאי לא קחשיב שור המועד ג"כ דאע"ג דאסור בהנאה עשאו הכתוב כאלו ברשותו הוא וכונתו כיון דאיתא לקמן דהא דשור המועד משלם כופר רק משכחת לה בקטל וערק לאגמא וקטל וערק לאגמא (אף דמתוס' דף כ"ג ד"ה ולא ישמרנו מפרשין דזה רק קודם גמר דין הנה מבואר בדבריהם דלשיטת ר"ת דאין נאסר בהנאה מחיים מפרש אף לאחר גמר דין אבל בשמ"ק ס"ל אף אי אסור בהנאה מחיים אפ"ה משלם יען דאוקמוה רחמנא ברשותו) ע"כ משום דאף דנאסר בהנאה תורה אוקמוה ברשותו ושפיר הקשה אמאי לא קחשוב שור המועד דאוקמוה ברשותו ויש לומר דדוקא בור ברה"ר וחמץ בפסח דאפי' אם הפקירו רחמנא אוקמוה ברשותו דהא בור ברה"ר אפי' הפקיר בורו חייב כדמוכח בב"ק דף נ' לשיטת רש"י דגם לר"ש בהפקיר רשותו ובורו חייב בעל השור א"כ ה"ה בור ברה"ר דאוקמוה ברשותו דעשאו הכ' כאלו ברשותו כאלו נתכוין לזכות בו אף אם אחר שכרוהו הפקירו אוקמוה רחמנא ברשותו וכן בחמץ בפסח אפי' הפקירו חייב דרק בביטלו שמשביתו בלבו א"ע אבל הפקירו עובר כמש"כ בקצה"ח סי' רע"ג בשיטת רש"י דהפקר ל"ה כא"ב ואמרינן דרחמנא אוקמוה שעובר עליו כל זמן שהחמץ ברשותו דלא הוציאו מרשותו כשהפקירו (אף דלתוס' מהני הפקר הנה באמת נתקשה בח"ס בנדרים דף מ"ג מ"ש חמץ בפסח דמהני הפקר ול"א דרחמנא אוקמוה ברשותו ובור שהפקיר חייב דאוקמוה ברשותו אבל לפירש"י ניחא דבאמת רק משום השבתה בלב מהני) ולפי"ז י"ל דלכן לא קחשוב שור המועד דהא באמת שור המועד אם הפקירו לא אוקמוה ברשות כדאיתא בדף י"ג הפקיר שורו פטור

אבל קודם שהפקיר אף דבאמת א"ב של אדם אבל רחמנא אוקמוה ברשותו ושפיר מצי לדיינו לחייבו בניזקין (וראיתי בצל"ח פסחים דף ו' שחקר אם בא לרשות אחר ג"כ אוקמוה ברשותו א"כ ניחא בפשיטות דל"ח רק בור וחמץ ובהא ניחא מה שהקשה ביריעות שלמה סי' ס"א אמאי לא קחשוב מע"ב דג"כ אוקמוה ברשותו לענין לפדותו ולהוסיף חומש כדמוכח ב"ק דף ס"א ס"ט להנ"ל ניחא) אך באמת בב"ק מסיק דר"א סובר מפקיר נזקיו פטור ולכן סובר בלא נתכוין לזכות אין חייב כיון דהפקירו ל"א דאוקמוה ברשותו ולית לי' הא דר"ש דאוקמוה ברשותו בהפקיר (ועכהא"ג בחידושינו באו"ח סי' תקפ"ו מש"כ לענין הגבהה בע"ז של נכרי) ומעתה ניחא קו' הנ"ל די"ל דמפקיר רק כדי לאפקועי חיוב תשלומין לא אהני מעשיו ואוקמוה ברשותו דלחייב לשלם (כמש"כ תוס' גיטין דף ל"ג היכיא דכונתו לחפות ל"א אפקעינהו רבנן לקידושין דאל"כ כל אחד יחפה על אשתו) א"כ מעתה ניחא גם קו' חי' רע"א וקצה"ח דהא כיון דאוקמוה ברשותו כשערק ה"ה כשלא ערק אלא שלא דנו אותו בסקילה משום דין ממון שפיר הוה ברשותו דיכול לדיינו לחייבו בתשלומי ניזקין משא"כ בהפקיר ממש ל"ש אוקמוה ברשותו דרק היכיא דהוה הפקר מצד איה"נ דידי' אמרינן אוקמוה רחמנא ברשותו וא"ש:

אמנם בפשיטות יותר נראה לישב קו' הקצה"ח סי' ת"י הנ"ל דהנה דעת הריטב"א בסוכה דף ל"ה דאיה"נ יש לו בעלים דנהי דיכולין ליטלו ממנו ואין לו בו דין חמץ אבל כ"ז שלא נטלו הם הבעלים ובארנו במק"א משום דבכל חפץ אנו דנין על דין ממון שיש בו ועל גוף החפץ דרוצה אדם בקב שלו וזה הזכות יש לבעלים אף באיה"נ כמו ערלה וכה"כ דעכ"פ גדלו בשדהו וחשובים הם אצלו דמותר להיות רוצה בקיומו ע"כ ל"ה הפקר והכי מוכח מתוס' ב"ק דף י' ד"ה שבשור הקשו ל"ל שור ולא אדם תיפוק לי' מוהמת יהי' לו מי שהמת שלו (כמו דפוטרין שור פהמ"ק) דמתסר בהנאה דדרשינן שם בגז"ש מע"ע והנה אי נאמר באיה"נ יש לו בעלים ניחא דדוקא פהמ"ק דהוה של גבוה לא מיקרי שלו אבל איה"נ שפיר הוה שלו (אמנם לפי"ז הנה יש להוכיח מירושלמי דס"ל דאיה"נ אין שלו דהנה בירושלמי פ"ק דב"ק איתא דדריש מוהמת יהי' שלו תני ר"ש יצא קרקעות שאין מטלטלין יצא אדם שאין לו הני' במותו מוכח דאיה"נ לא מיקרי שלו אך י"ל דמת שאני דמצותו בקבורה הוה כאסור להיות רוצה בקיומו ובזה מיושב קו' צל"ח פסחים דף כ"ב ל"ל קרא לגר תתננה דנבילה מותר בהנאה הא נשמע מוהמת יהי' לו ואי אסור בהנאה לא שייך יהי' שלו לפמש"כ ניחא דאיה"נ יש לו בעלים רק בפהמ"ק דהוה של גבוה לא קרינן בי' והמת יהי' לו ומהך דירושלמי ג"כ ל"ק דרק באדם דמצותו בקבורה ממעט) מעתה י"ל הנה בשוהנ"ס כיון דהדין שביי"ד חייב לקיים ביה ובערת הרע א"כ

אסור להיות רוצה בקיומו (וע' בחי' הרי"ם אה"ע סי' ק"כ שכ' ג"כ דשוה"נ אסור להיות רוצה בקיומו ועמש"כ מזה לקמן בפ"ז מה' אלו) והוה שפיר כהפקר כדאמרינן בכריתות דאפקירו אפקיר להו דהיינו במה שאין רוצה בקיומו בזה מפקירו רק דהפקר זה בא עם הגמר דין כאחד אמנם כיון שבי"ד צריכין לדונו דיני ממונות א"כ אין בי"ד חייבין לסקלו כדי שיכולין לדונו על ממון תחילה ורוצים הם בקיומו א"כ הוה כשאר איה"נ דל"ה הפקר כלל דגוף השור של הבעלים עדיין (אף דאין להם בו דין ממון דאסור בהנאה) ושפיר יכולין לדונו דיני ממונות וא"ש:

אמנם הנה ראיתי בירושלמי סנהדרין סופ"ז שור שהוא יוצא לסקול ונמצאו עדיו זוממין ר' יוחנן אמר כל הקודם בו זכה רשב"ל אמר יאוש של טעות הוא לפי"ז מוכח דהא דאמרו בגמ' בכריתות דאפקירו אפקרוהו אין הכונה בתורת הפקר אלא דמתיאש ממנו וא"כ בלא"ה ל"ק קו' הגאונים הנ"ל דכיון דל"ה רק יאוש שפיר יכולין לדונו דרק בהפקיר ממש אמרינן בב"ק דף י"ג דא"י לדונו היינו משום דנכנס לבי גזא דהפקירא אבל משום זה דמתיאש ממנו לא נכנס לבי גזא דהפקירא שפיר יכולין לדונו (ובזה נסתר מה שרצה בקצה"ח שם לתרץ דא"י להפקירו יען דאסור בהנאה וא"ב דלפמש"כ ז"א כיון דרק משום יאוש אתין עלה דהוה רק כמסלק עצמו ממנו וזה שפיר שייך באיה"נ דיכול לסלק עצמו ממה שא"ב) ודו"ק:

ח') **שוב** ראיתי כי שאלת קדמונים הוא בפ"א מתרומות אין תורמין מן הלקט ומן הפאה ופי' רבינו דא"י להפריש על כרי של טבל מלקט ופאה שבידו שאלו מתנות עניים הם והר"ש בשם הירושלמי מפרש דטעמייהו הוא משום דפטורים מן המעשרות ובעני עצמו שיש לו כרי של טבל משום דהוה מן הפטור על החיוב ובתיו"ט תמה לפירושו של רבינו דתימה הוא זה דמאי קמ"ל שאין אדם פוטר עצמו מחובו במה שהוא של אחרים אלא דקשיא לי מהא דאיתא בירושלמי פ"א דפיאה אדם עושה כל שדהו פיאה ולכאורה טעמא בעי ונראה דהא"ט דתרומה משל גבוה שיש לגבוה חלק בתבואות הארץ אבל לא כולו לגבוה אבל מתנות עניים משל דידהו נותנים ואי אמרת דעניים ג"כ כבר יש להם זכות בגידולי קרקע א"כ למה יכול לעשות כל שדהו פיאה הא אין להם זכות רק במקצת ומה שנותן כולו אין יכול להיות בתורת פיאה אלא בתורת מתנה:

ודאתאן עלה דהך דקתני בפ"ה דפיאה המסייע לעני עובר בלא תסיג גבול עולים כמו כן קתני עוד שם בפ"ז המניח את הכלכלה תחת הגפן בשעה שהוא בוצר הרי זה גוזל את העניים ע"ז נאמר אל תסיג גבול עולים והנה כהא"ג איתא בשבת דף פ"ה ומנלן דהא דקים להו לרבנן מילתא הוא דארי"ו מאי דכ' דלא תשיג גבול ריעך גבול שגבלו ראשונים

מאי גבול ראשונים שהי' אומרים מלא קנה זה לזית מלא קנה זה לגפנים מלא קנה זה לתאנים והקשו תוס' א"כ זורע כלאים ילקה משום לא תשיג גבול שגבלה תורה ותי' דאין לוקין משום לאו זה דניתן לתשלומין וגם הוה לאו שבכללות וקשה לי לדבריהם דהא תנא דמשנה דפיאה דדריש דלא תשיג גבול עולים ע"כ לאיסורא דריש דנהי דלא לקי אבל איסורא איכא א"כ גם בכלאים כן ואנן לא שמענו דאפי' לאיסורא יהי' עובר אלאו דלא תסיג גבול ריעך והנה בתוס' חדשים שם הקשה עד"ז בכל לאווי נדרוש כך דעובר אלא תסיג גבול עולים ולא ראה שכהא"ג הקשו תוס' אלאו דלא תסיג גבול ריעך אמנם מה שתי' שם דרק היכא דהוא בא להחכים ולהפקיע מה שאמרה תורה בזה הוא דשייך דרשא זו אבל במי שעובר אלאו סתמא לא קאי קרא לפי"ז לכאורה יש לישב גם קו' תוס' מזורע כלאים דל"ש כך רק במי שמחכים על דברי תורה דמזה אייריא גם הגמ' בשבת אבל לא בזורע כלאים סתמא לצרכו והנה יש לתמוה עוד לדבריהם דבע"ז דף ס"ב איתא דהמקיים כלאים למעוטי תפלה שרי וקשה אמאי שרי הא עובר בלא תשיג דבזה ל"ש סברת תוס' דלא לקי דהא עכ"פ איסורא יהא במקיים כלאים דאין להתיר למעוטי תפלה כיון דאיכא משום איסורא דלא תשיג:

והנה לי נראה לתרץ קו' תוס' חדשים דבשאר לאווי ל"ש לדרוש כן דהא בתמורה דף ו' מסיק אלא אביי ורבא במאי פליגי ומשני בשינוי קונה ופירש"י שם דכל מה דעבר אמימרא דרחמנא הוה שינוי ולכך אי שינוי קונה מהני ואי אין שינוי קונה ל"מ ורש"י דחה פי' זה ומפרש כפשטי' בשינוי קונה בגזילה ולפי"ז י"ל דוודאי אי אמרינן כסברת דמפרש כל מה דעבר אמימרא דרחמנא מיקרי שינוי א"כ בכל לאווי שייך ג"כ לאמר דעברי אגבול שגבלה תורה דהוה שינוי הוה נמי מסיג גבול אבל כיון דלא קיימ"ל כהאי פירוש דאיסור ל"ח שינוי ה"נ לא הוה מסיג גבול דאין כאן גבול ולא שינוי גבול וטעמא דמילתא נראה לפמש"כ הר"ן בנדרים דף ט"ו דכל איסורים שבתורה הוה רק איסור גברא לא איסור חפצא וא"כ ל"ש לומר דיעבור אלא תסיג גבול דבשלמא אי הוה איסור חפצא שייך לומר דזה גבול לאחרינא גבול דאיסורא משום לא תסיג גבול אבל כיון דהוה איסור גברא אין כאן גבול אחרינא ואין כאן שינוי גבול וליכא משום לא תסיג גבול אמנם קשיא לי לפי דברי התוס' חדשים הנ"ל מב"מ דף ס"א יצ"מ דכ' רחמנא גבי ריבית ל"ל ומשני לתולה מעותיו בנכרי וא"כ הנה זה בא להחכים ולהפקיע דברי תורה א"כ יעבור אלא תסיג גבול עולים ובהאי ענינא קשה לי עוד דבר"ה דף י"ג פריך ג"כ כמו בשבת ומי קים להו לרבנן ואמאי לא משני התם דמיושבי הארץ נשמע דהי' בקיאין בטבעי הארץ וא"כ ה"נ הי' יודעין אם דרכם להביא שליש קודם רה"ש עוד קשה מקידושין דף ל"ח ג'

מצות נצטוו ישראל בכניסתן לארץ ונוהג בחו"ל ומהחדש וכו' כלאים אינו דין שינהגו בין בארץ בין בחו"ל ולאידך מ"ד אין נוהג רק בארץ וקשה כיון דכתיב לא תסיג גבול שגבלו ראשונים יושבי הארץ והנה לא ניתן לישראל רק ארץ ז' עממים והנה גבול שגבלו האומות הוא בשאר ארצות וכמש"כ תוס' דלא קאי רק אארץ שעיר וזה לא ירשו ישראל עדיין והוה חו"ל א"כ מוכח דכלאים עובר גם בחו"ל ועוד דיקשה עכ"פ בחו"ל אף דאין עובר אכלאים יהא איסורא משום לא תסיג גבול דל"ש תי' התוס' דהוה לאו שבכללות ואין לוקה דעכ"פ יקשה למ"ד דאין נוהג בחו"ל יהא אסור עכ"פ משום לא תסיג:

אמנם מצאתי ראי' לדבריהם בירושלמי פ"ד דכלאים דין ד' דמפרש רחב"א טעמא דמתניתין דהנוטע שתים כנגד שתים וכו' משום דכתיב ארץ כנען לגבולותי' גבולות שבדו להם כנענים (ור"א בעי מלמדין מן הכנענים הנה כ"כ במה"פ דהש"ס דילן סובר כרחב"א) וזה כדברי התוס' ממש דלרחב"א עובר בכלאים אלאו דלא תסיג גבול וע"כ הא דלא לקי משום דהוה לאו שניתן לתשלומין (והנה לפי"ז לכאורה יש לומר דכמו דבהשגת גבול מחוייב בהשבה כן בלאו דכלאים מחוייב להשיב גבול היניקה ולפי"ז קשה לכאורה א"כ הדרה קו' לדוכתי' הא דאתיא בע"ז דהמקיים בכלאים אינו לוקה משום דאין בו מעשה ולהנ"ל הא ל"ש מלקות דחייב במצות השבון לעקור הכלאים ובעמוד והחזיר הוא אך י"ל דשם קאי לר"ע דהוא סובר דאסור לקיים כלאים הוא מגופי' דקרא דלא תזרע כלאים נשמע דלית לי' הא דרחב"א א"כ רק באין עושה מעשה פטור משום דאין בו מעשה אבל לרחב"א הטעם באמת משום מצות השבון ונפ"מ גם בעושה מעשה כגון שעשה גדר דלר"ע לקי כפירש"י שם ולדיד' פטור אף בעושה מעשה משום דניתן להשבון גם י"ל בפשיטות דשם קאי בעודר עם העכו"ם ובעכו"ם הא אפי' בהשגת גבול ממש אינה בהשבון כפירש"י ותוס' עירובין דף ס"ב א"כ ל"ש לומר במקיים כלאים דפטור משום דניתן להשבון ולכן קאמר דרק פטור משום דאין בו מעשה ובהכי יש לישב מה שהבאתי לעיל בדין ח' להקשות על רבינו דפסק ג"כ דאיכא איסורא במקיים כלאים והא בגמ' נשמע דרק לר"ע הוא דאיכא איסורא אבל לרבנן אפי' לכתחלה שרי והבאתי דברי הירושלמי פ"ח דכלאים דס"ל דכשקיים ע"י מעשה לוקה כהדא דתני המחפה בכלאים לוקה אך בזה לא נתיישבה דברי רבינו דס"ל כירושלמי ולמה שבק גמ' דידן ופסק כירושלמי אבל להנ"ל ניחא דגמ' דידן אייריא בעשה מעשה דמחפה כלאים דהוי זורע והא דבאין עושה מעשה ס"ל לירושלמי דעכ"פ איסורא איכא באמת אינו מטעמא דר"ע דמקיים כלאים עובר אלאו דכלאים גופי' אלא דעובר אלאו דלא תסיג דאיכא עכ"פ איסורא דרק מלקות ליכא משום דניתן להשבון אבל איסורא שפיר איכא ודו"ק):

ט') **עוד** קשה לי על דברי הרמב"ן הנ"ל דהנה תוס' פסחים דף ל"ח הקשו ל"ל קרא למעט דאין יוצא בטבל תיפוק לי' דחלק של כהן מעורב בו ולא הוה מצתכם וכתבו דצריך קרא דאף כהן א"י בו וכן בטבל הטבול למעשר עני נפ"מ לעני שא"י בו נשמע דכל שיש חלק כהן וחלק עני מעורב בו לא הוה מצתכם א"כ ה"נ כיון דכתיב והבאתם ראשית קצירכם ומתנות עניים ל"ה קצירכם דהוא חלק של עני איך ס"ד דיביא מזה עומר הא לא הוה קצירכם:

ואמנם יש לתמוה על דבריהם מה שתי' דנפ"מ דכהן ועני גופי' יוצא בו דהוה מצתכם דהא מתנות כהונה משולחן גבוה קא זכו א"כ גם חלקו של כהן שזוכה בו לאחר הפרשה משולחן גבוה קא זכו א"כ אמאי מיקרי מצתכם וכן קשה בחלקו של עני הא דרשינן מתעזוב להזהיר עניים על שלו א"כ גם מעשר דידי' אין שלו ולא מיקרי מצתכם (אח"ז ראיתי במהר"ם שיק על המצות שעמד על זה):

ונראה לישב דהנה איתא בתוספתא פ"ד דפיאה מעשר עני אין פורעין ממנו מלוה וחוב ואין משלמין מהן תגמוליו ובמרדכי פ"ק דב"ב הבי' בשם אבי העזרי שלמד מזה דמי שהי' נושים בו ונצרך לבריות פטור מלשלם והובאו דבריו בשו"ע סי' קנ"ג והנה דברים אלו הובאו באור זרוע הגדול ה' צדקה והביא בשם הר' שמחה דנחלקו עליו דכיון שכבר נתון לעני הוא שלו לכל חפצו דלא קיימ"ל כר"מ דאמר הנותן דינר לעני ליקח בו חלוק שלא יקח בו טלית משום דכל המשנה מדעת בעה"ב ה"ז גזלן אע"כ הפי' בתוספתא דקאי אבעל הבית דא"י לפרוע חובו של עני טרם בא לידו משום דנתינה כתיב בי' אבל אחר שבא לידו של עני חייב לשלם והנה לפי"ז ניחא דאי אמרינן כשיטת אבי העזרי בוודאי דטבול למעשר עני לא מיקרי שלו אבל בעני בדידי' אף דעני מוזהר ג"כ על שלו יכול הוא לפרוע ממנו החוב א"כ שפיר מיקרי שלו:

והנה באו"ז הביא ראי' מהך דגיטין המלוה את העני להיות מפריש עליו ופריך בגמ' הא לא אתי ליד זוכה משמע דאי הוה כאתי ליד עני רשאי לגבות חובו ולהיות מפריש עליו א"כ מוכח בהא דלא נפטר העני מלשלם וקשה לי דהנה באמת כבר הקשה הרשב"א דמשני עשו שאינו זוכה כזוכה עכ"פ הא לא מקיים מצות נתינה ואמנם אי נימא דיכול לשלם מזה חובו של עני כאלו בא לידו א"כ כש"כ דיכול לעכב עבור חובו א"כ שפיר מתקיים בזה מצות נתינה דכאלו בא ליד כהן וליד עני ונתישב קו' רשב"א א"כ קשה אדרבא מכח קו' מוכח רשב"א דהפי' בתוספתא הוא דקאי על העני דפטור מלשלם אבל הבעלים יכולין לשלם חובו ולעכב עבור חובו ושפיר מתקיים בזה מצות נתינה ואולם יש לדחות דשם שאני דהלוהו ע"מ כן לכן רשאי לשלם חובו וכמו שרצה באו"ז

לדחות ראייתו (לפי דרכו שרצה להוכיח) דחייב העני לשלם רק דדחי זאת דמירושלמי עכ"פ מוכח דרשאי לגבות חובו אפי' לא הלוה לו ע"ד כן אמנם באמת י"ל דאין מדברי הירושלמי ראי' דרשאי לפרוע מזה לבע"ח די"ל דאייריא בכהא"ג דיש לו ממה לפרוע דאז פשיטא דיכול לפרוע גם ממעשר עני דהא משתרשי' לי' שא"צ לפרוע מנכסיו א"כ רק קשיא להיפוך אי א"י לפרוע הבעה"ב חובו משום דלא מיקרי נתינה א"כ איך יכול לעכב עבור חוב שלו הא לא מיקרי נתינה א"כ אף למאי דמוקי לי' דעשו שאינו זוכה כזוכה א"נ במכירי כהונה עכ"פ נתינה לא הוה אע"כ דיכולין הבעלים לפרוע חובו ממעשר עני וא"כ ניחא תוס' פסחים הנ"ל כיון דמסוג' דגיטין נשמע דיכול ללות לכהן ללוי ולעני להפריש עליהן ומיקרי נתינה א"כ מוכח דחלק התרומה והמעשר הוה של הכהן הלוי והעני דאי הוה אמרינן דמשולחן גבוה קזכו א"כ איך יכול להפריש עליהן על מה שהלוה להם אמנם השתא דאתית להכי בפשיטות יש לישב קו' תוס' דמשכחת גם בישראל שהלוה לכהן וללוי להפריש עליהם א"כ כיון דלאחר שיפריש מקיים בזה מצות נתינה א"כ גם ישראל הוה יוצא בעודו בטבלו ולא מיתסר משום דל"ה מצתכם והוא דבר חדש (ובפלוגתא דהמרדכי בשם אבי עזרי והר' שמחה נראה דתליא בפלוגתא שכ' הר"ן בנדרים דף ז' דלרשב"א ספק מתנות עניים לחומרא והר"ן כתב דהוה ספק ממון לקולא כדמשמע בחולין דף קל"ד להנ"ל י"ל בוודאי אי אמרינן כשיטת הר' שמחה דממונו של עני הוא ויכול לעשות בו מה שירצה א"כ ל"ה אלא כשאר ממון דאזלינן לקולא אמנם אי אמרינן כשיטת אבי העזרי דאין רשאי לגבות חובו מזה דרק אדעתי' דידי' אקדשי' לצדקה ולא נעשה כממונו של עני לכך הוה מילתא דאיסורא דלחומרא אזלינן) ודו"ק:

אולם באמת י"ל דלא דמיא צדקה לתרומה נראה בטעמא דמילתא לפמש"כ האבודר' דצדקה מבי גזא דרחמנא נותן ולאו מדידי' קיהיב דהא חייב בצדקה וא"כ הא גם המלוה חייב בצדקה וכיון שאין לו לשלם רק מצדקה שקיבל א"כ באותה שעה שבא לפרעו מצדקה גם המלוה שנתפרע מאותו ממון חייב בשיעור זה ליתן להעני מבי גזא דרחמנא שבידו (כדאמרינן בנדרים דצדקה אכו"ע מוטל כמו שהבאתי לעיל) וא"כ ל"ד לתרומה דבעלים בא' ונפרעים ממנו כדאיתא בחולין דף קל"א דהמלוה שאין לו תרומה וביכורים ליתן לכהן הא אין מחיוב ליתן להכהן והבן:

ובהא ניחא מה שהקשו עליו מקידושין דף ט"ו גבי העניק תעניק לו ולא לבע"ח משמע דבעלמא משלם חובו ממ"ע לפמש"כ ניחא דבהענקה אין חייב רק מי שיש לו עבד א"כ המלוה שאין לו עבד אין מחייב בזה שפיר בא ונפרע ממנו דל"ש לומר דגם את מתחייבת ולכן צריך קרא למעט:

הרמב"ן פ' אמור בפסוק הנ"ל ובקוצרכם את קציר ארצכם לא תכלה פאת שדך שנכתב בפרשת המועדות כתב לתרץ כי ובקוצרכם רמז לקציר הנזכר בראש הפרשה ואמר כשתבואו אל הארץ וקצרתם את העומר ראשית קצירכם לא תכלה פאת השדה ההוא לצורך העומר ולא תלקט הלקט לומר שלא תדחה המצוה ההוא את הלאווין האלה ולכאורה תמוה ממנ"פ אי למ"ד קצירת עומר דוחה שבת כש"כ שידחה עשה ול"ת דלקט ואי למ"ד אק"ע דוחה שבת ל"ל קרא דלא ידחה עול"ת דלקט ונראה דלא מטעם דיחוי אתי עלה דהוי"א לצורך גבוה וליכא כלל איסור קצירה של לקט ופיאה דהקדש לאו בר מיעבד מצוה נינהו כמש"כ המרדכי הביאו משל"מ פ"ד ממלוה וכמש"כ במ"ק וראי' לזה מהא דאיתא בב"מ דף נ"ח ובשאר דוכתין גבי שומרי ספיחין לצורך עומר נוטלין שכרן הקשו תוס' הא דרשינן מענבי נזירך ולא מן המשומר והא בעינן ממשקה ישראל אך להנ"ל דלצורך הקדש לא חשוב כלל מן המשומר דרק מה שמשמר לצורך הדיוט נאסר אבל לא מה שמשמר לצורך גבוה ויותר יש לומר דהנה שיטת רש"י פסחים דף ה' דהא דאתה רואה של אחרים היינו דוקא של נכרים אבל על של ישראל עובר אפי' מי שאינו שלו והפנ"י צידד לומר דאפי' של הפקר עוברין עליו ובצל"ח תמה דהא בפסחים דף מ"ו איתא דאין עובר על חלה בב"י דבעינן שלך וראיתי במהר"ם שי"ק על המצות שכ' דתרומה כל כמה דלא בא לידי כהן הוה כשל גבוה כדמוכח בסנהדרין אלא מיקרי שללה דלא שלל שמים כמו שפסק רמב"ם פ"ד מע"ז והה"ד הכא דמקרי של גבוה וא"ע על חלה ותרומה א"כ לפי"ז י"ל מה שמשמר לשל גבוה לא מיקרי שימור דידי' וא"כ ה"נ י"ל דמותר לקצור ולצורך קצ"ע עומר דל"ה פאת שדך ולקט קצירך לא תלקט דכל שהוא לצורך גבוה אין בכלל האיסור ובזה יש לישב מה שהקשה ברע"א אוכל תרומת חמץ חייב לשלם לריוה"ג ואמאי הא כיון דאיתא בב"ק דאם שרפו פטור דמצוה לבער א"כ מה לי אם ביערו ע"י אכילה או ע"י שריפה להנ"ל ניחא דתרומת חמץ אתה רואה של גבוה דהוה כשל גבוה משא"כ ישראל אחר כמו שכ' במהר"ם שיק הנ"ל דאף דלפירש"י עובר בשל ישראל משום דהא דכ' לא יראה לך משמעותו על כל ישראל ולא אתא למעוטי אלא גבוה והפקר דל"ה של ישראל א"כ ממילא המבערו חייב לשלם דרק בחמץ של ישראל אחר חייב לבערו דלא יראה לך לא קאי למעט של ישראל וא"כ אף להמפרשים דלך ממעט של ישראל אחר ג"כ היינו לבל יראה יראה אבל לענין תשביתו שפיר י"ל דאיכא מצוה בשל ישראל אבל בשל גבוה א"צ לבער כדמוכח בפסחים דף כ"ט א"כ תרומה דהוה ג"כ כשל גבוה א"צ לבער וחייב לשלם:

עוד יש לפרש המאמר הנ"ל עד"א דהנה בר"ה איתא דאם עבר ועכב לקט ופיאה עובר

בבל תאחר ובתוס' שם הקשו ממנ"פ אי קיימו עניים צריכין לקיים וליתן מיד ואי לא קיימו עניים א"ע דבהתירא לקח וא"צ להחזיר אך א"ש דהנה בספר החינוך כ' דלקט ופיאה עובר לאחר ג' רגלים יען דע"כ רמיא רחמנא עלי' ובח"ס ריש נדרים העלה לפרש דבריו דבצדקה דלא מחייב רק בקיימו עניים הוה כאלו התנה ע"מ ליתנו לאלתר לעניים וא"כ תינח במה שהוא קיבל על עצמו ליתן צדקה בוודאי דעתו ליתן מיד אבל בלקט ופאה דע"כ רמי רחמנא עלי' ליכא אנן סהדי וע"כ אין עובר רק בג' רגלים ובהא ניחא מה שהקשה בטו"א שם לר"ע דס"ל תעזוב מעיקרא משמע כדאיתא ביומא דף ל"ו א"כ ל"ש ב"ת אמנם להנ"ל א"ש דהנה אי אמרינן תעזוב הוה ניתק לעשה א"כ אין צריך לקיים מיד אבל עכ"פ צריך ליתן לעניים משום דאעל"מ א"כ עובר לאחר ג"ר כמו בקרבנות ובהא ניחא מה שהקשה בטו"א שם אהא דתנן כל ל"ת נשים חייבות חוץ מבל תקיף והקשה הטו"א אמאי לא קחשיב דאין בבל תאחר כדאיתא ברה"ש שם דנשים אין בביאה ובשמחה ממילא ליתא בב"ת ותי' בטו"א דרק ב"ת דקרבנות תלוי בביאה אבל ב"ת דצדקה וכדומה דאין של מקדש שייך גם בנשים דלא תלוי בקרבנות ולא תלה בג' רגלים:

אמנם לפמש"כ א"ש דב"ת דפיאה דנהי דתליא בג' רגלים היינו משום דתורה הטילה עליו ולכן שייכה בנשים כיון דעיקרה דב"ת היינו מדכתיב תעזוב ואף דעבר ונטלה אעל"מ וצריכה לקיים ליתן לעניים עד ג' רגלים ואי לאו עובר בב"ת ע"כ שייכה שפיר בנשים דלא תליא בקרבנות ואף דתליא בג"ר אינה משום דתלוי בקרבנות אלא יען דלאו משום נדר קאתינן עלה אלא דרחמנא רמיא עליו לכן זמנו בג' רגלים ושפיר שייכה גם באשה ב"ת כהא"ג והנה בש"א סי' ס"ו הקשה מנדרים דף ד' דפריך והרי חטאות יולדת משני איתא בב"ת א"כ מוכח דאשה איתא בב"ת בקרבנות וקשה מגמ' רה"ש דקאמר דליתא בנשים יען דליתא בביאה:

ונראה לישב דהנה בדברי רבינו בס' המצות כתב דבג' רגלים עובר בב"ת ובבל יחל והרמב"ן השיג עליו דהא עדיין אפשר לקיים נדרו איך שייך בל יחל ונראה לישב דהנה בפ"ב דב"מ דף כ"ד מבואר דאבידה משתכחת בי"ב חודש א"כ לפי"ז י"ל דבר חדש אי לאו דגלי קרא דעובר בג' רגלים הנה הי' עובר אחר השנה בב"ת ובבל יחל דהא מסתמא דעתו הי' לשלם נדרו עד יב"ח דהא אחר יב"ח ישתכח מלבו וא"כ אחר יב"ח שפיר עובר גם בבל יחל דל"ש דיכול לקיים נדרו דנהי דגוף נדרו יכול לקיים אבל כיון דהוה כנדר לקיים נדרו עד יב"ח וזה א"י לקיים עוד עובר שפיר בבל יחל מעתה י"ל עתה דגלי קרא דבג"ר עובר בבל תאחר אף דליכא שנה א"כ שוב גם דעתו הי' לשלם נדרו עד ג"ר א"כ ממילא שוב איכא בל יחל בג"ר ולפי"ז י"ל גם באשה נהי דליכא בב"ת דרגלים אבל

בבל תאחר דיב"ח שייכה גם באשה כיון דאחר יב"ח בוודאי עוברת בבל יחל דלא הי' דעתה לקיים נדרה רק עד יב"ח (דאחר יב"ח מסתמא תבוא לידי שכחה) ממילא גם בל תאחר עוברת אחר יב"ח וא"כ ניחא דעכ"פ עיקר בל תאחר איתא גם בנשים רק בל תאחר דרגלים ליכא בנשים מעתה יש לפרש המאמר הנ"ל שפיר דהיינו דילפינן מדכתיב בענינא דמועדות לומר שאם נתן לקט ופיאה הכונה שנתן בזמנו ולא איחר משלשה רגלים הוה כבונה בית המקדש והקריב בו קרבנותיו דלקט ופיאה דמי לקרבנות שעובר בב"ת בג' רגלים ול"ד לצדקה דעובר מיד:

י') **ובהא** נראה דרווחא שמעתתא דנדרים דף ז' דבעי אי יש יד לפיאה וצדקה ובר"ן הביא דברי הרשב"א והרמב"ן דבעיא דפיאה וצדקה לא איפשיטא אי יש יד לצדקה מספק איסורא לחומרא וכתב ע"ז הר"ן דקשה מחולין דף קל"ד דמשני קמה בחזקת חיובא קיימא משמע הא לא"ה הוה אמרינן ספק ממון לקולא ובחי' ח"ס הקשה טובא למה צריך לטעם ס' איסור' לחומרא אמאי לא קאמר כדמסיק בחולין משום דכ' עני ורש הצדיקו אזלינן לחומרא ולי נראה לישב דהנה בהא דבעיא בפיאה אי יש יד לפיאה דאיתקש לקרבנות או דילמא כי איתקש לבל תאחר הוא דאיתקש והקשה הר"ן נימא אין היקש למחצה ונראה דהנה כ"כ דתוס' בר"ה דף ו' הקשו איך משכחת דיעבור בפיאה בבל תאחר הא כיון דקיימא עניים חייב לאלתר ואי לא קיימו עניים א"כ בהתירא לקח וא"צ להחזיר והנה בספר החינוך כ' דלקט ופיאה לאחר ג"ר עובר יען דע"כ רמיא רחמנא עלי' וכ"כ דכונתו דשאני צדקה דתליא בקיימו עניים וכאלו התנה ליתנו לאלתר וא"כ תינח במה שמקבל על עצמו ליתן לצדקה בוודאי דעתו ליתן מיד אבל בלקט ופיאה בע"כ רמיא רחמנא עלי' ליכא אנן סהדי ולכן אין עובר רק בג' רגלים מעתה י"ל כיון דקאמר או דילמא כי איתקש לבל תאחר ל"ש לומר א"כ אין היקש למחצה דהא שני דרשות אלו סותרים זא"ז כיון דאיתקש לבל תאחר לקרבנות שרק בג' רגלים משום דכאן הוא בע"כ דרחמנא רמיא עליה וליכא אנן סהדי דלאו ברצונו הפריש א"כ מהא"ט גופי' מסתברא דנאמר דל"ה יד דל"ד בזה לקרבנות דהוא מרצונו ומטעם נדר אבל כאן דאין עושה כן אלא כדי לפטור עצמו מחיובו דרמיא עלי' ל"ד לקרבנות ל"ה יד דבשלמא קרבנות שבא בנדר דמבואר לקמן דף ח' דכנדבי כשרים ופי' הר"ן דכל שבא בלב שלם הוה נדבה א"כ שפיר אמרינן דידות נדרים כנדרים אף דלא פירש אמרינן דאפ"ה כיון דבא לנדור מסתמא הוא כנדרי כשרים דגמר בלבו לכן אף שלא הוציא בשפתיו לישנא קטיעא קאמר אבל בלקט ופיאה דאין הוכחה דבלב שלם הוא דעביד לכן ל"א דידות הוה כאלו הוציא בשפתיו אף דכבר איפטר דהרי אמר הדין אוגיא פיאה ל"א דעל אוגיא אחריתא שאמר והדין הוה

בלב שלם דאדרבה דמסתבר מאחר דילפינן מקרבנות לבל תאחר בג"ר יען דלא מרצונו קאמר ה"נ לא דנין בי' דין יד (ועוד דהא הר"ן כתב לכן בנדרים אמרינן יד דבדיבורא חיילא א"כ פיאה לא מכח דבריו חיילא אלא דרחמנא רמיא עלי' לא נשמע מנדרים דין יד) וא"כ ניחא דשפיר כתב הרמב"ן משום ספק איסורא לחומרא דאין לומר מטעם עני ורש הצדיקו דהנה הא דגלי קרא עני ורש הצדיקו הנה ג"כ מהא"ט דרחמנא רמיא עלי' וזיכה לעניים שיש להם זכות זה דפיאה בכל שדה ושדה ולא מדידהו קא זכו לעניים לכן החיוב להצדיק משלו שלא ליגע בשל עניים מספיקא דבוודאי אי הוה אמרינן דפיאה לעניים הוא משום דבעלים מפקרי להו לגבי עניים ל"ה שייך צדק משלך ותן לו דמה צדק יש בזה ליתן משלו לאחר רק כיון דזכות עניים שבפיאה אין מצד הבעלים שהפקירו אלא אפקעתא דמלכא דתורה זיכה להם זאת א"כ שייך שפיר צדק משלך דזהו משפט צדק כדי שלא יפסידו עניים מה שזכו כבר חייבין הבעלים להרוויח משלהם מספק וא"כ ל"ש לומר דלחומרא הוה יד דהא כל תורת ידות מקרבנות שבאים בנדבה מרצונו של הבעלים וחומרא זו דעני ורש הצדיקו צדק משלך ותן לו אדרבא רק שייך היכיא דלא בא מכח הבעלים רק מכח מה דרחמנא רמיא עלי' ומיושב קו' ח"ס על נכון וממילא ניחא גם קו' הר"ן דהנה לפי הצד דנאמר ספק איסורא לחומרא היינו דלחומרא נקטינן כהצד האבעיא דאיתקש לקרבנות עכ"פ א"כ לפי אותו צד ע"כ אמרינן דפיאה הוה כמו כל קרבנות ונדר דמרצונו קנדר ה"נ כיון דעכ"פ אוגיא השנית לא מחייב מן התורה (אף שנותן בתורת פיאה שהוא חיובא דרמיא עלי') א"כ לאותו צד שפיר הוה ספק איסורא אי כונתו הי' לנדור שיהא גם אוגיא זו פיאה רק דלא מסיק לכולי' דיבורא משא"כ בספק לקט לקט דמספקי' אי זה הלקט שחייבה תורה הנה זה לא הוי רק ספק ממונא לקולא ולכן צריך לדרשא דעני ורש הצדיקו:

והנה בהך דחולין דמשני קמה בחזקת חיובא קיימא פרה בחזקת פטור קיימא תמה בטו"א בר"ה ממנ"פ למה צריך לטעמא דבחזקת חיובא קיימא כיון דאמרת גבי פרה דפטור משום דבחזקת פטור קיימא נשמע דאי לאו דאיכא חזקת פטור הוה מחייבין א"כ בקמה מספק מחייבין ונראה דכ"כ שהקשה בח"ס הא חייבין מספק דעני ורש הצדיקו ויש לישב דהנה עני מוזהר על שלו כדאיתא בגיטין דף י"ב והנה זה שייך בוודאי אבל בספק משום עני ורש הצדיקו אין לחייב עני בשלו ולכן צריכין לטעם ספק איסורא לחומרא מעתה מדויק לישנא דגמ' ג"כ דצריך לטעם קמה בחזקת חיובא קיימא כגון בעני בשלו דל"ה מחייבין משום ספק אבל מטעם דבחזקת חיובא קיימא עני מוזהר בשלו ג"כ וא"ש:

אמנם הנה בירושלמי פ"ד דפיאה פריך ג"כ מפרה ומשני התם עיקרן פטור והכא עיקרן חייב ולא משני כמו בבבלי בחזקת חיוב והנה לכאורה נראה לפרש עפ"י דברי הח"ס שכתב לתרץ דלכן ל"ש בפרה עני ורש הצדיקו דהא כיון שהספק אי חייב כלל דאי הוה נכרי פטור דלא איתחייבה כלל א"כ מצד עני ורש הצדיקו אין לחייבו וזה כונת ירושלמי התם עיקרן פטור דהיינו דהספק בעיקר הדבר אי איתחייב כלל אין לחייבו מספק משא"כ בקמה עיקרן חייב דהיינו כיון דהוא בר חיובא רק שהספק אי יצא ידי חובתו שפיר יש לחייב מספק ולא מטעם חזקה אתינן עלה לפי"ז י"ל דגם בבבלי אין הכונה משום חזקה אלא הא דקאמר בחזקת חיובא קיימא הכונה לומר דהוא בר חיובא רק הספק אי יצא ידי חובתו משא"כ בפרה דהספק אי הוה כלל בר חיובא וא"כ ניחא קו' הטו"א ודו"ק:

והנה שם בחולין פריך הגמ' והא חלה עד שלא נתגייר פטור ספק חייב ומשני משום דהוה ספק איסורא לחומרא ופירש"י משום דהוה עון מיתה לא סמכינן אחזקה משא"כ בפרה ממונא המחע"ה ובירושלמי פ"ג דחלה מחלק בין חלה דעון למיתה א"י ליטול דמיו בין מתנות דיכול ליטול דמיו נראה דמירושלמי קאי לשיטתו דמחלק בין קמה לפרה יען דפרה עיקרה פטור וכמו שפירשנו דספק אי הוה כלל בר חיובא וא"כ קשיא מחלה דג"כ ספק אי הוה בר חיובא ואמאי חייב מספק וע"ז שפיר קמשני הירושלמי דחלה עון מיתה וא"י ליטול ממון לכן אף בספק בר חיובא חייב:

ובהכי ניחא מה שהקשה בקצה"ש בקונטרס הספיקות וכן בח"ס לפמש"כ המרדכי דהיכיא דשייך עני ורש הצדיקו ל"א בת"ר גבי חורי הנמלים א"כ מה משני בחזקת פטור קיימא הא כש"כ הוא דרובא עדיף מחזקה ול"א בתר רובא כש"כ דל"א בתר חזקה אמנם לפמש"כ לכאורה לק"מ דהא דמשני בחזקת פטור קיימא הכונה כמו שאמרו בירושלמי דהכא עיקרו לפטור דאנו דנין אי נתחייב כלל א"כ ל"ש עני ורש הצדיקו אלא דאכתי קשיא לאידך גיסא למה צריך בקמה לטעמא דבחזקת חיובא קיימא הא בקמה אף אי הוה חזקת פטור ג"כ הוה חייב דכמו דל"א בת"ר ל"א בתר חזקה אלא דלפמש"כ גם הא לא קשיא דהיכיא דאין רוצה להחזיק לעצמו רק ליתן לפלוני עני שליקט בעבורו דהוה רשאי הוה בחזקת פטור לכן צריך לטעם דבחזקת חיובא קיימא א"כ אין לבעלים שום זכות ואסור ללקט לעני אחר או ליתן משדהו לעני אחד אך נראה לי לישב בד"א דהנה בפ"ח מפיאה איתא דכשהלכו הנימושות מותר לכל דהוה כהפקר א"כ אי מצאו בחורי הנמלים אחר שהלכו הנימושות ל"ש לחייב משום עני ורש הצדיקו דכבר נתיאשו העניים אמנם מטעם דבחזקת חיובא קיימא שפיר הוה של עניים ולא נעשה הפקר דזכי

בהו העניים מיד כאשר נפלו להחורים ובזה יש לישב קו' תוס' רע"א שם אמאי הוה הפקר הא כיון דנשאר בשדה של הבעלים זכי בתורת חצר להנ"ל י"ל דאי הוה של הבעלים שוב הוה שייך עני ורש הצדיקו אבל כיון דהוה הפקר בין לעניים בין לעשירים ל"ש עני ורש הצדיקו:

אמנם הנה כ"ז אנו צריכין למאי דפריך מקמה אפרה אבל למ"ד שם בחולין דפריך לי' מקמה אקמה וכדמקשה שם בירושלמי אזי דברינו אתיא כפשטן דקמה אקמה ל"ק דכאן בחזקת פטור קיימא דבקמה משכחת דאהני חזקת פטור לפטורי כגון בעשיר המלקט לצורך עני לא לצורך עצמו או בהלכו בו נימושות דליכא משום עני ורש הצדיקו ואידך בחזקת חיובא קיימא אייריא בעני המלקט לצורך עצמו ובלא הלכו בו נימושות עדיין ושייך בעני ורש הצדיקו ושפיר כ' המרדכי דל"א בת"ר ג"כ ובהאי גונא באמת גם חזקת פטור לא מהני וג"מ דנקט בחזקת חיובא קיימא יש לומר לפמש"כ לעיל דברי ירושלמי פ"ג דחלה לחלק דבאמת ליטול מעותיו רשאי דספק ממונא לקולא והפרשה רק משום איסור חלה שבעון מיתה לפי"ז יש לפרש הא דחזקת פטור קיימא ולכן אפי' במשלם דמיו פטור ליתן מתבואתו לעניים הא בחזקת חיובא קיימא ולכן אפי' דמיו א"צ ליתן וחייב ליתן תבואתו לעניים חלקם וא"כ אין הדיוקים סתרי כלל:

ואמנם לישב הקו' על המרדכי נראה דלזה יש לומר איפכא דמשום עני ורש הצדיקו חייב ליתן חלקם מתבואתו אבל הדמים בעי שלומי והמרדכי אייריא ג"כ ברוצים ליתן דמיהם ולכן ל"א בת"ר היכיא דאיכא עני ורש הצדיקו וצריך ליתן להם התבואה והכא נמי בחזקת פטור קיימא היינו דא"צ ליתן בלא דמים אבל אי לאו הטעם דבחזקת פטור קיימא הוה נוטלים באמת אף בלא דמים ודו"ק:

י"א) **והנה** נראה ראי' למה שהעלינו לעיל דקרא דלא תסיג גבול אלוים אייריא רק היכא דחב לאחרינא ובדהנה סיפא דקרא ובשדה יתומים אל תבוא ואיתא בירושלמי הוא בתוס' סוטה דף כ"ו אהא דלא ישא אדם מינקת חבירו דע"ז קאי קרא דאל תשיג גבול עולים ובשדה יתומים אל תבוא וביאר בבית מאיר בשו"ת דמירושלמי הזה נשמע דעיקר איסור דמינקת חבירו מטעם פיסוק חיותי' של תינוק דלא גרע התינוק שזכה בשדי אמו ממי שזכה בפריסות מצודה כדאיתא במס' ב"ב שאני דגים וכו' דמשם נלמד בח"מ סי' קנ"ו דין מערופיא והכא בהצטרף נמי סכנתא החמירו בתקנתן לגרש אם עבר ונשא יעו"ש א"כ גם רישא דקרא דאל תשיג גבול עולים היינו ג"כ היכיא דחב לאחרינא דדומה לנכנס למערופיא של חבירו:

ובהא ניחא לי מה דהקשה הנוב"י בשמעתין דמינקת ביבמות וסוג' דכתובות כמה

שינוים איכא דביבמות קתני לא ישא מינקת חבירו דתלי בדידי' וגם לא קתני זמן מוגבל עד מתי אסור לינשא אותה ובכתובות קתני לא תנשא וגם קתני אלמנה שמת בעלה לא תנשא הכל בדידה וקתני עד יב"ח ונראה דא"ש לפי ירושלמי הנ"ל דבהא פליגי סוגיות אלו דהנה לכאורה הא קיימ"ל אין אשה מתעברות אלא סמוך לווסתה או סמוך לטבילתה וכיון דהיא מינקת שמסולקת מדמים כל כ"ד חודש כדאיתא בסי' קפ"ט א"כ לא מתעברא בעודה מינקת ואף דמיעוטא מתעברות הא בכל מקום אזלינן בת"ר אך להנ"ל א"ש כיון דאיכא משום מערופיא של חבירו א"כ הוה כמוחזק בנכסים דל"א בת"ר וכיון שזה מוחזק בגבולו אין רשאי ליכנס לגבולו אף דאיכא רובא כמו דל"א בת"ר להוציא ממון מיד המוחזק אך התינח באלמנה שמשועבדת א"כ הוה כמו מערופיא אבל בגרושה דליכא שיעבוד א"כ אין הולד מוחזק דהרי מעיקרא לא זכה בשדי אמו לענין זה שאם תתגרש שתנקתו דבנתגרשה יכולה היא לגמלתו רק שמרצונה מניקתו א"כ ל"ש דהוה כמו מערופיא של חבירו א"כ שוב ניזל בת"ר (וע' תוס' נדה דף י' ותוס' סוטה דף כ"ח דרוב פעמים אין מתעברות והנה דעת הר"ש באמת דבגרושה ליתא לאיסור מניקת חבירו יען דאין משועבדת לו והרא"ש חולק וכתב דעכ"פ מינקתו והוה בכלל מינקת חבירו אולם לפמש"כ כיון שאין משועבדת ל"ה כנכנס לרשותו א"כ ליכא איסור מינקת חבירו כיון דעפ"י רוב אין מתעברות כלל בעודה מינקת) והנה לפי"ז ניחא דנקט לא תנשא דבדידה מצדה נצמח האיסור יען דמשועבדת ולכן כל כ"ד חודש אסורה אפי' גמלתו או נתנה למינקת דכיון דמשועבדת להניק כל כ"ד חודש כדאיתא בגיטין דף מ"ו שפיר גזרינן אפי' גמלתו שלא ליהני מעשי' להפקיע עצמה משיעבוד בעלה ואף שתובעת כתובתה ורוצית לינשא גזרינן כיון דיש עלי' שיעבוד מעיקרא גזרו עלי' רבנן כדי שלא ליהני מעשי' וממילא אסור הוא לישא דנכנס לתוך מערופיא של הוולד אמנם ביבמות איתא דהטעם שלא ישא מינקת שמא תתעבר ויתעכר חלבה וימות הולד א"כ אייריא בעדיין מניקה כמש"כ הנוב"י ובעודה מניקה גם בגרושה איכא איסור דהא משתעבדה עכ"פ דהרי מינקתו מרצונה (כמש"כ הרא"ש בכתובות) ואם תנשא אם תתעבר תתעכר חלבה ואיכא חששא אל הוולד דמסתכן א"כ האיסור מצידו ולפי טעם הזה דסכנה א"צ לטעם דמשתעבדת לבעלה אלא דטעמא דסכנה ליכא רק בעודה מניקתו אבל אם כבר גמלתו ממילא ליכא איסור מצידו (ולא גזרינן אטו שמא תגמלהו או נתנה למינקת שמא תחזור כיון דלא טעם דמשועבדת לא גזרו בכל הני דרק היכיא דאנו דנין מטעם דמשועבדת גזרינן כדי שלא תוכל להפקיע משיעבודה ושלא ליהני מעשי') ועל כן נקט מינקת חבירו דהיינו כ"ז שהיא מניקתו לאפוקי גמלתו או נתנה למינקת ואולם

בעודה מינקתו דאסור מטעם סכנה ל"ש להתיר בגרושה מטעם דיש לו אב דמסמס לי' דעכ"פ חיישינן דתקדום לגמלו בפתע פתאום דבשלמא בדידי' מרגילתו לאט לאט בביעי וחלב אבל כאן החשש שאם תנשא ותתעבר ותתעכר חלבה תגמלהו ויבוא לידי סכנה אפי' אי ממסמס לי' אביו בביעי וחלב כיון שלא הרגילתו בזה לאט לאט והנה יש נפ"מ לדינא בין האי טעמים כגון במזנה דליכא אב למסמס לי' ואיכא משום סכנתא אבל משום שיעבוד ליכא במזנה וליכא משום מערופיא של חבירו דלא זכה מעולם רק כ"ז שמניקה אסורה אבל אי גמלתו לא גזרו דלא גזרו רק היכיא דאי לא גמלתו היתה משעבדת כ"ד חודש והיא רוצית להפקיע עצמה מהשיעבוד שנתחייבה גזרו שפיר כדי שלא ליהני מעשי' להפקיע שיעבודה אבל אי ליכא שיעבוד לא גזרו ולכן רק אסורה כל זמן שמניקה משום סכנה וא"כ מיושב כל קו' התוס' דהנה בנוב"י הקשה לס"ד דגמ' ביבמות ע"כ ג"כ ידע איזה טעם לאסור במניקה א"כ הוה לי' רק לתרץ סתם מעוברת למניקה קיימא דבזה ידעינן טעמא דמעובר' אסורה להנשא אך י"ל דלכאורה קשה לי לר"ת דסובר דשייך גם בגרושה האיסור הא לס"ד דלא ידע טעם דסכנה א"כ ע"כ הטעם משום שיעבוד והא ל"ש לומר בגרושה הטעם דמשועבדת דבשלמא לאחר דמשני משום סכנה סובר שפיר הר"ת דמשום סכנה איכא איסור גם בגרושה דכיון דעכ"פ מניקתו איכא סכנה במכירה אבל לס"ד דלא ידע משום סכנה ע"כ באמת גרושה שריא א"כ מה הקשו בתוס' לר"ש דלס"ד ע"כ מניקה אסור בגרושה דומיא דמעוברת חבירו כמש"כ לפרש בפנ"י דהא ל"ש הטעם דמשועבדת דא"ל כרא"ש דהרי עכ"פ מניקתו ואיכא סכנה דהא לס"ד לא ידע מזה וע"כ צריך לומר להיפוך דלס"ד ידע מניקה אסורה משום שיעבוד וגם בגרושה כיון דמכירה איכא סכנה ממילא משתעבדת אבל במעוברת נהי דלמניקה קיימא דהרי אפשר שתוכל לגמלו קודם שמכירה וע"כ צריך במעוברת לטעם דחסה וע"ז משני במניקה ומשום סכנה וממילא במעוברת אסור משום דלמניקה קיימא ובגרושה ליכא איסור למסקנא ג"כ רק במכירה ולא הדר ממה דקאמר תחילה ונתישב ממילא קו' התוס' וכן ניחא דל"ש להקשות מתובעת כתובתה כיון דאלמנה נשתעבדה א"י להפקיע עצמה משיעבודה וממילא איכא בדידי' האיסור משום מערופיא של חבירו דעכ"פ הרי מניקתו ואפי' גומלתו אסור ג"כ אבל בגרושה דרק מטעם סכנה ל"ש רק בעודה מניקתו או במכירה לכן לא גזרו בגמלתו ואפי' לא גמלתו רק שאין מכירה כיון דיש לו אב למסמס לי' בביעי:

ובזה ניחא מה דהקשה הנוב"י הא לב"ש דסובר דאין משתעבדת להניק אפ"ה קאמר עד כד"ח ומשמע דאיירי לענין מינקת להנ"ל י"ל דהנה כל זה ניחא למ"ד דמניקה

היינו דעד כ"ד חודש דמי' מסולקין דאברי' מתפרקין ואין חוזרת עד כ"ד חודש ואיכא רובא דלא מיעברה א"כ בגמלתו ג"כ איכא רוב דלא מיעברה ולא מעכר חלבה עד ג"ח כמש"כ הראשונים ומבואר בב"י סי' י"ג ולכן רק צריכין לטעם דמשועבדת ואיכא משום מערופיא אבל אי אמרינן דדם נעכר ונעשה חלב א"כ אי גמלתו יכולה להתעבר דליכא רובא דאין מתעברות שפיר י"ל גם לב"ש אף דאין משתעבדת אסורה לינשא דעכ"פ הרי מניקתן מרצונה וא"ל דניזל בת"ר דאין מתעברת דאין מוציא מחזקתו שזכה בשדי אמו דהא אין משועבדת די"ל דהא לב"ש דסברי בריש נדה דכל שפסק מלינק ל"א די' שעתה א"כ שוב ליכא רובא דלא מיעברה דהרי מיד שתגמלהו מצוי בה דמים ומתעברת שפיר ואיכא משום טעם דסכנה לוולד:

ובהא ניחא לי הא דאיתא בשמעתין בכתובות דף ס"ב דאמר רשב"ג דלב"ש בכ"א חדשים ולב"ה בט"ו חדשים דלא מיעכר חלבה עד ג"ח ור"מ ס"ל עד כ"ד חודש ומסיק דרו"ש אמרו תרווייהו דבעינן כד"ח והקשה בהפלאה מ"ט דר"מ דפליג ארשב"ג הא בכ"א חדשים ליכא שום חששא דעד ג"ח לא מיעכר חלבה והנה לר"מ י"ל דהא חייש למעוטא ה"נ חייש שמא תעבר קודם ג"כ אבל לרב ושמואל יקשה להנ"ל נכון דהנה אי מטעם מערופיא של חבירו א"כ כיון דמשועבדת להניק כ"ד חודש או י"ח לכל מר כדאית לי' א"כ אסורה לינשא אפי' פסק מלינוק מצד שפסק חלבה אבל אי מטעם סכנה כגון בגרושה דליכא משום שיעבוד או נולד בזנות דל"ש משום מערופיא אלא מטעם סכנה דמיעכר חלבה א"כ בט"ו חדשים או בכ"א חדשים שריא דלא מיעכר חלבה אלא עד ג"ח לכן אי פסקה חלבה שריא להנשא בט"ו חודש אליבא דב"ה ורב ושמואל אייריא באלמנה שמשועבדת לבעלה שפיר אין חילוק דאפי' פסק מלינק לא פקע שיעבודה ואיכא משום מערופיא של חבירו א"כ א"י להפקיע עצמה:

והנה הא ניחא במינקת חבירו אבל בירושלמי הא איתא דגם מעוברת חבירו לא ישא מקרא דבשדי יתומים לא תבוא ויקשה א"כ הא דאיתא בפ' החולץ דלא ישא אשה עד שעברו עלי' ג"ח משום איסור מעוברת חבירו ויקשה אמאי לא יהא רשאי לישא אותה מיד דהא קודם מ' יום הוה הולד מיא בעלמא א"כ היכיא דידוע לנו שלא עברו עדיין מ' יום מעת ווסתה ע"כ לא נתעברה קודם מ' יום כיון שראתה דמים א"כ עדיין לא זכה העובר להיוה ניזון ע"י אמו דזה רק שייך אחר שמתהוה להיות וולד א"כ הא קיימ"ל המזכה לעובר לא קנה כדאיתא בב"ב דף קמ"ב דהא דאיתא התם דלבנו מהני זכייתו לעובר דדעתו של אדם קרובה אצל בנו דמסתמא גמר ומקני באופן המועיל הנה זה שייך במידי דהוה בעולם אבל כאן דאיני לעולם בין למ"ד דם נעכר ונעשה חלב בין למ"ד איברי'

מתפרקין ואף דלמניקה קיימא הנה הא למה הדבר דומה למי שבנה בצד חבירו ואח"כ בא חבירו ובנה בצידו אין על המזיק להרחיק א"כ ה"נ הא בשעה שנושאה נשאה בהיתר א"כ ממילא פקע חיוב ההנקה דידה א"כ אמאי יהא אסור לישא אותה בשלמא לאחר שהוכר העובר דכבר זכה להיות מזיק מאמו ע"י דרך טיבורו א"כ שפיר איכא איסור משום שדי יתומים דכבר זכה להיות ניזון ע"י אמו מה לי אם ניזון מאמו דרך טיבורו או ניזון מאמו ע"י ההנקה שסופו להיות מניקתו אבל קודם מ' יום אמאי אסור לישא אותה הא לא זכה עדיין בשיעבוד זה אך גמ' דידן לית לי' טעמא דירושלמי במעוברת ובהא ניחא לי מה שהקשו תוס' ישנים ביבמות דף ל"ו בהא דקיימ"ל דלא תנשא אשה ג"ח הראשונים משום דבעינן הבחנה תיפוק לי' דילמא הא מעוברת ואסור לינשא משום מעוברת חבירו לפמש"כ ניחא דכל זמן שלא עברה מ' ימים הא הוה הולד כמיא בעלמא ול"ש שזכה בשדי אמו שיהא ניזון מאמו לכן ל"ש משום מעוברת חבירו דלכשיולד ויוצא לאויר העולם ויצטרך להנקה כבר פקע שיעבודה ע"י שנשאת לאיש בזמן שלא הי' היזק להוולד ולא זכה מעולם בהשיעבוד:

הלכה ב

א) **ומסורת ביד הכל**. והנה כן מבואר בפדר"א פ' ל"א והנה איתא בילקוט על הפסוק על משכבי בלילות בשעה שעקד אברהם את יצחק ע"ג המזבח אחזתיו ולא ארפנו זה דוד כשתפס הגורן מיד ארונה היבוסי ומצא גולגלתו של ארונה תחת המזבח ולא פסל המקום קרבנות ישראל הכונה דהוה קשיא לי' דהי' מקובל בידם כי נמצא גולגלתו של ארונה תחת המזבח בימי חזקי' המלך כדאיתא בירושלמי פ"ק דסנהדרין והנה כבר תמה בח"ס סי' ש"מ איך אפשר שעד שבא חזקי' נעשו כל הקרבנות בטומאה והעלה שם דמוכח מזה שהי' קברי אבותיו של ארונה סמוכים למקדש וברבות הימים נפרצו חומות בית קברות ונפלו לתוך הכיפין שתחת המזבח אמנם מדברי הילקוט נשמע דמתחילה הי' שם גולגלתו של ארונה רק לחיבתן של ישראל לא פסול המקום קרבנותיהן ומהו חיבתן של ישראל י"ל דהנה מתי ישראל מטמאין באוהל אבל מתי עכו"ם אין מטמאין באוהל וזהו לחיבתן של ישראל כמו שביאר יפה בעקידה עפ"י חקירה כי כל דבר שצורתו שלימה כשתאבד צורתו תגרום הפסד היותר גדול כמו שפירש בזה מאמר הגמ' בכתובות אשריכם ישראל וכו' כשאין עושין רצונו של מקום מסורן ביד אומה שפילה ולא עוד אלא ביד בהמתן וזהו לחיבתן של ישראל אמר דמטמאים באוהל אבל מתי עכו"ם אין מטמאין באוהל ולכן לא נפסלו הקרבנות ע"י קבר התהום של מתי נכרים:

ב) **ומסורת ביד הכל שהמקום שבנה עליו וכו' בנה בו אברהם המזבח וכו' ובו הקריב אדם הראשון**. הכי איתא בפרדר"א פ' ל"א והנה יש לחקור אם מזבח שהקריבו עליו אדם ואברהם הי' עליו דין במה או כיון שמקריבין אעפ"י שאין בית כיון שידעו שזה מקום המזבח הי' לו דין כמקריב במזבח ותנה בפרדר"א איתא דככהן גדול הגיש את מנחתו ונסכו דמקריב אונן ונראה הכונה דהנה לרי"ש בזבחים דף ט"ז דסובר דאונן מותר בבמה ורי"ש הא סובר כמ"ד בזבחים דף ק"א דאין מנחה ונסכים קרב בבמה דהא כרי"ש סובר בקידושין דף ל"ז דמושב לאחר ירושה וישיבה א"כ סובר ע"כ דנסכים לא הי' מותר בבמה א"כ כיון שהקריב מנחת ונסכים ע"כ דלא הי' לו דין במה א"כ הא דהקריב אותן ע"כ משום דככה"ג הוא ולכן אמר דככה"ג הקריב מנחתו דאי לאו דככה"ג הי' לא הי' רשאי להקריב אונן כיון דהי' לו דין מזבח מדמקריב מנחה ונסכים אבל אי דין במה הי' לא הי' מקריב מנחה ולא הוה צריך לומר דככה"ג הקריב מנחתו דליכא אנינות בבמה:

והנה בח"ס או"ח חקר אם מותר לנתץ אבני מזבח שבבמה שנעשה בזמן היתר הבמות ונראה להוכיח מהא דאיתא בסוטה דף ל"ג במשנה ונטלו האבנים ופירש"י סתרו את המזבח לאחר שהעלו העולות והשלמים וע"כ דמותר לסתור כיון דלא הי' לזה אלא דין במה בשעת היתר הבמות אמנם לפמש"כ דהי' לו דין מזבח קשה איך שרי לסתור המזבח אמנם י"ל דש"ה דמעיקרא הוקם אדעתא דהכי וסופו להתפרק דמהא"ט הותר לסלק המשכן והמזבח במדבר בשעת נסיעתן וכמש"כ בבית אפרים סי' ס"א אך מהך דמשכן לכאורה אין הוכחה דשם מותר מטעם אחר דהא איתא בזבחים דף ס' אעפ"י שנסע אוה"מ הוא ותוס' שכתבו גם על מזבח י"ל אעפ"י שנסע מזבח הוא אך בטה"ק שדי בי' נרגא דכיון שהצריכו ליקח העפר מהמזבח בשעת נסיעתן ל"ש לומר אעפ"י שנסע מזבח הוא לכן נראה עיקר כמש"כ הבית אפרים משום דמעיקרא אדעתא דהכי הוקם וא"כ גם בבמה שייך האי טעמא כיון שידעו דיאסרו הבמות א"כ הוה ג"כ כהוקם מעיקרא אדעתא דהכי אולם בירושלמי סוטה דף ל' אמרו דאבני מזבח לא לשעה היתה שגנזוהו הנה כבר עמד בשירי קרבן ע"ז דלא מצינו כן במזבחות שעשה אברהם ויעקב שהצריכו גניזה:

ג) **והנה** כתיב בקרא וישא אברהם את עיניו וירא והנה איל אחר וגו' ויקח את האיל ויעלהו לעולה תחת בנו ויש לדקדק מה אשמעינן קרא דהקריב את האיל תחת בנו ומה בא זה ללמדנו גם יש להבין מה אחר דקאמר וכי יצחק הי' איל וזה איל אחר גם ויקח את האיל לכאורה הוא שפת יתר כי הי' די באמרו ויעלהו לעולה והנה בס' ישמח משה כתב לפרש הכתוב כמין חומר דאיתא במדרש והובאה ברש"י כשאמר הקב"ה לאברהם אל תשלח ידך א"ל אברהם אפרש לפניך שיחתי אתמול אמרת קח נא את בנך ועכשיו

אתה אומר לי אל תשלח ידך אל הנער א"ל הקב"ה לא אחלל בריתי ומוצא שפתי לא אשנה כשאמרתי לך קח נא לא אמרתי לך שחטהו אלא העלהו אסקתי אחתי' והוא תמוה דא"כ מעיקרא כשאמר לו קח נא וגו' אמאי לא הקשה הלא אמרת לי כי ביצחק יקרא לך זרע א"ו דלא רצה להקשות על השי"ת והאמין כי הכל אמת אף שהוא נראה כשני הפכים א"כ למה הקשה עכשיו כשאמר לו אל תשלח ואם נפשך לומר שעל קח נא לא רצה להקשות שהי' נראה כמסרב וחס על בנו משא"כ כנגד המאמר אל תשלח למה אמר כלל האי אתמול אמרת כי ביצחק יקרא לך זרע לא הי' לו להזכיר זאת כלל רק הי' לו לומר אמרת קח נא את בנך וגו' ועכשיו אתה אומר אל תשלח גם מהאי דקאמר לעולה קשה עדיין וכתב לפרש דבאמת אברהם לא רצה להקשות שום קושיא לאלקינו כמש"כ רק לידע דין מדיני התורה תורה היא וללמוד אני צריך ואקדים דידוע דאברהם אבינו השיג כל התורה כולה רק מדהי' זאת להעלים ממנו שיהי' סבור דהקרבה שייך גם באדם אבל באמת נאמר אשר לא צויתיו ולא עלתה על לבי ויקשה הא יצחק בע"מ הי' כמבואר בירושלמי ובבלי במס' יבמות דעקר הי' ואיתא שם דטומטם הי' רק שאח"כ נתרפא אבל אז עדיין הי' בע"מ אך י"ל דידוע דכמה פעמים נביאות שנאמרו על עתיד בלשון עבר ולכן כשאמר לו ית' כי ביצחק יקרא לך זרע הרי הוא כאלו כבר נתרפא ושוב לא הי' בע"מ והנה קיימ"ל דקדמ"ז לא נפקע בפדיון לפי"ז י"ל דהי' שאלתו כיון שאמרת והעלהו לי לעולה קדוש קדושת מזבח איך יפקע כיון דאמרת אתמול כי ביצחק יקרא לך זרע א"כ ל"ה בע"מ וקדש קדושת מזבח א"כ עכשיו איך אתה אומר אל תשלח ידך איך תפקע קדושתו וע"ז השיב השי"ת כי לא אמרתי שחטהו אלא העלהו ומעולם לא עלה על לבי להקדישו קדושת מזבח אף שאמרתי לעולה היינו שיפדה ויקריב עולה תחתיו כמש"כ רבינו בפט"ו ממעה"ק דאם אמר על דבר שאין קדושה חלה עליהן הרי אלו עולה לא אמר כלום אמר הרי אלו לעולה ימכרו ויביא בדמיהן עולה לכן כשאמר לו השי"ת לא אמרתי שחטהו אלא אסקתי' אחתי' כי להקרבה מעולם לא עלה על לבי אז הבין אברהם דמה שאמר לו השי"ת והעלהו לעולה פירושו לפדותו ולהביא קרבן תחתיו ולכך וישא אברהם את עיניו וירא והנה איל כי הי' צריך לפדות את בנו והנה כשראה את האיל עדיין יש לחשוב אולי הוא של איזה אדם ולא של הפקר וקיי"ל קרבנו ולא הגזול אך הלא מבואר באלשיך דאיל זה קדושתו גדולה יען שנברא ע"ש ולכך הי' יכול להיות תמורת יצחק והנה ראה אברהם אבינו שאיל זה אינו כשאר אלים הנמצאים בעולם אבל הוא בקדושה גדולה ומזה ידע והבין שהוא הנברא בע"ש בין השמשות והוא הפקר וכיון שרצה לפדות בו את יצחק בנו הי' צריך לקנותו תחילה מן ההפקר ואח"כ

כשיהא שלו אז יפדה בו את בנו וידוע מה שאחז"ל דקיחה איקרי קנין ועפי"ז מבואר וירא והנה איל אחר הכונה אחר לגמרי משאר אלים דהיינו שהוא הנברא בין השמשות וילך אברהם ויקח את האיל דהיינו שקנה אותו מן הפקר ואח"כ ויעלהו לעולה תחת בנו עכ"ד:

ולי נראה לישב בדרך אחר מה שהקשה אהא דכתיב איל אחר אטו בנו איל הי' דהנה בספר יבין שמועה הקשה אהא דכתיב ויאמר הנה האש והעצים ואי' השה לעולה דמנא ידע דיהי' שה ודילמא יהא אחד משאר דברים הנקרבים ע"ג מזבח ומינא ידע דיהא עולה דהא פלוגתא בזבחים דף קט"ז אי קרבו שלמים בני נח וכ' דיצחק הבין הואיל והשכים אברהם בבוקר שדעתו להקריב קרבן וסבר שיקריב תמיד של שחר דהוא כבש ואל תתמה על שינוי לשון מכבש לשה דהרי במד"ר פ' נשא איכא למ"ד דהכבשים שהקריבו הנשיאים הי' נגד יצחק ע"ש שאמר ואי' השה לעולה ותמיד של שחר הוא עולה ולכן אמר ואי' השה לעולה וע"ז אאע"ה אלקים יראה השה דקיבל עליו להקריב שה לקרבן רק אם לא יראה אלקים אז לעולה בני א"כ כשראה איל שהבין שהזמין לו השי"ת להקריבו תחת נדרו להקריב שה לקרבן לכן אמר איל אחר דהנה במנחות דף ק"ד פליגי רבנן ורבי בנדר שהביא קטן והביא גדול אי יצא דלרבי לא יצא ובארתי בחי' לה' מעה"ק הי"ו דפליגי בהא דהנה איתא בב"ק דגזל טלה ונעשה איל דקנאי בשינוי והנה אי אמרינן דהשינוי משום דנשתנה שמו ונקרא איל א"כ אי נדר שה והביא איל לא יצא אבל הנה רבינו בפי' המשנה ר"פ הגוזל וכן העלה בישש"ש דהא בטלה ונעשה איל הוה רק שינוי דגדלות אפי' לא נעשה עדיין איל רק שנתגדל הוה שינוי א"כ שפיר אם הביא איל יצא דל"ה רק שינוי דגדלות א"כ ל"ש לומר דלא יצא דאטו משום דנתגדל נאמר דלא יצא א"כ לפי"ז מכבש לאיל ל"ה שינוי רק שזה קטן וזה גדול א"כ שפיר יצא אברהם אבינו ידי נדרו בהבאת האיל דזה רק הוה כאיל אחר דכבש היינו איל רק שזה קטן וזה גדול והיינו איל אחר נאחז דגם נדרו הי' על מידן דאיל רק זה איל אחר דהיינו איל גדול ויצא ידי נדרו:

והנה רבינו בפ"א מע"ז וז"ל ובן ארבעים שנה הכיר אברהם את בוראו וכו' הי' מודיעו לכל אחד ואחד כפי דעתו עד שהחזירהו לדרך האמת עד שנתקבצו אליו אלפים ורבבות והם אנשי בית אברהם ושתל בלבבם העיקר הגדול הזה והודיעו ליצחק בנו ושב יצחק מלמד ומזהיר ויצחק הודיעו ליעקב ומינהו ללמד וישב מלמד ומחזיק כל הנלוים אליו ויעקב אבינו למד בניו כולם והבדיל לוי ומינהו ראש והושיבו בישיבה ללמד דרך השם ולשמור מצות אברהם וצוה את בניו שלא יפסיקו מבני לוי ממונה כדי שלא תשכח

הלמוד והי' הדבר הולך ומתגבר בו בבני יעקב ובנלוים עליהם ונעשית אומה שהיא יודעת את ד' והנה יצא לו לרבינו כך ממה שאמרו ביומא דף כ"ח מימיהן של אבותינו לא פירשה ישיבה מהם היו במצרים ישיבה עמהם מ"י אאע"ה זקן וישב בישיבה הי' שנאמר ואברהם זקן בא בימים יצחק זקן ויושב בישיבה הי' שנאמר ועיני ישראל כבדו מזוקן (אמנם מש"כ רבינו יצוה את בניו שלא יפסיקו מבני לוי ממונה הנה לא הראה הכ"מ מקומו איו כמו שעמד עליו בסדמ"ש ולדעתי נלמד כן מהא דאיתא ביומא דף כ"ו אמר רבא לא משכחת צורבא מרבנן דמורה אף אי דאתי משבט לוי או משבט ישכר ומפרש דהיינו אסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא והיינו בזכות יעקב שציוה כן וכן מה דקחשיב עמרם ונראה לי שלמד כן מהא דאיתא במדרש רבה ויקרא פ' כ"ט באבות שביעי חביב אברהם יצחק ויעקב לוי קהת עמרם משה וכתיב ומשה עלה אל האלקים וכן הוא בתדב"א פי' ברוך המקום ברוך הוא שספר את עצמו עם הצדיקים אדם קיים מה שכתיב בתורה להקריב קרבן והעלה שור על גבי המזבח שנאמר משור פר מקרין מפריס נח קיים מה שכתוב בתורה להקריב קרבן שנאמר ויבן נח מזבח א"ד אברהם קיים כל מה שכתוב בתורה שנאמר עקב אברהם אשר שמע בקולי וישמור משמרתי וכו' יצחק קיים כל מה שכתיב בתורה והושלך לפני אביו כשה לטבח שנאמר ויעקוד את יצחק בנו יעקב קיים מה שכתוב בתורה שנאמר ויאמר יעקב הסירו את אלהי הנכר יהודה קיים מש"כ בתורה מצות יבום שנאמר ויאמר יהודה לאונן וכו' ויבם אותה יוסף קיים כל התורה כולה כבד את אביך וכו' התורה לא נתנה להם והם קיימו אותה מאליהן (ובפ' כ"ה איתא באותה שעה קידש אברהם את שמו של הקב"ה ועמד והחזיר את כל רכוש סדום ועמורה מיד אחר הדברים האלה הי' דבר ד' אל אברהם במחזה שכרך הרבה מאוד וכן למדנו מיצחק שבתחילת מעשיו הי' ירא שמים לאמתו וכן למדנו מיעקב אבינו שבתחילת מעשיו הי' לו יראה מלפני הקב"ה) ובפרק ה' איתא אברהם אבינו הי' מפקח על עניני הבריות ומכניסן תחת כנפי השכינה וכו' ומפני מה זכה יעקב לחיים שלא בצער בעוה"ז ממה שעתיד הקב"ה ליתן לע"ל מפני שהי' יושב בביהמ"ד מקטנותו לעד זקנתו והי' בקי במקרא ובמשנה ובהלכות באגדות וכו':

אמנם קשה לי לדברי רבינו דהא איתא בסנהדרין דאסור ללמד תורה לנכרי דכתיב תורה ציוה לנו משה מורשה והוה גזל ביד נכרי א"כ איך הי' רשאי א"א ללמוד להם תורה וראיתי בספר סדר משנה בה' יסה"ת שעמד בזה וכתב דקודם מ"ת ל"ש הטעם לאסור משום גזל דעדיין לא הי' לנו למורשה ולא מיקרי זה מצוה דחדשה לב"נ שנאסר להם ללמוד תורה תורה ציוה לנו משה ולא לב"נ דרק נשתנה הענין ממה שהי' בתחילה

דמעיקרא לא היתה התורה לנו מאורסה ולא מורשה אבל בשעת מ"ת ואילך דהיתה לנו מאורסה או מורשה ממילא נאסרת לב"נ אבל הקשה על זה דבוודאי גם קודם מ"ת הי' אסור ללמד לב"נ תורה משום איסור גזל דהא עדיין לא נתנה כלל לבנ"א רק השרידים בעם המה שם ועבר ואברהם אבינו ע"ה שויתר להם הקב"ה בעצמו מכש"כ הוא אם ב"נ בא ליטול את השם דגזולה היא בידו ומאי דמפיק הגמ' איסור הלימוד תורה לב"נ מקרא דתורה ציוה לנו משה היינו דאפי' עכשיו דנתנה לכל ישראל אפ"ה אסורה ללמד לב"נ ומעתה קמה וגם נצבה איך הי' ב"נ בימי אברהם רשאים ללמוד תורה והאיך עבר אברהם ע"ז ללמדם תורה וכתב דאין לומר שלמד להם ז' מצות דידהו דבזה רשאי הב"נ להתעסק בהם ואדרבא ב"נ שעוסק בתורה בז"מ מצות דידהו חשיב מכ"ג ע"ה כדאיתא בסנהדרין ז"א דרק בפסקי דינם של הז' מצות מותר הב"נ ללמוד ולהגות בהם כמו אסור מותר זכאי חייב אבל טעמא המצות וסודותיהן להוכיח לדרוש ולחקור בהן אסור לב"נ אפי' בז' מצות דידהו דאין בזה תועלת אל המעשה אשר יעשון ומינה אמינא לה מהא דאמרינן בנדרים דף ל"ח לא נתנה התורה אלא למשה ולזרעו בלבד ומסיק אלא פלפולא בעלמא רק משה רבינו נהג בה טובת עין ולמדה לישראל (ובסדר משנה הקשה איך למדה לישראל מדעתו דהא כיון דלו נתנה הי' בו איסור ללמדו לנו ולדעתי זה אין קושיא דהא באמת לכאורה איך שייך לומר דהמלמד תורה לב"נ הוה גזל בידו הא כיון שישראל מלמדו מדעתו ל"ש בזה גזל כמו בממון הנותן מדעתו מתנה היא בידו לא גזל אך כבר העלה שם בסדר משנה הטעם דהא התורה של כל ישראל הוא א"כ המלמד תורה לב"נ יכול למחול חלקו אבל לא חלק של כל ישראל וא"כ במשה שנתנה לו ולזרעו בלבד שפיר הי' רשאי למחול חלקו וחלק זרעו ללמד לכל ישראל וכעין דאמרינן בעלמא ניחא להו לאדם לעשות מצוה בממונו כך ניחא לזרעו שיעשה מצוה בתורתם) ומכש"כ דלא ניתן לב"נ הפילפול והדרשא אחר הסודות שיש בזה משום מאורסה או מורשה דזה רק לישראל נתנה לא לב"נ אפי' במצות דידהו והעלה שם דרשאי הוא ללמד להם סתרי הטבע ומה רבו מעשי ד' ופלאי בריאותיו בשמים ממעל ובארץ מתחת וכמש"כ רבינו ב"ה ע"ז בדין ג' יעוש"ה:

ואני בארתי הדבר יותר דהנה רבינו ב"ה יוסה"ת בפ"א כ' דמ"ע הוא להאמין בהאמנת היחוד והנה האומות לא נצטוו ע"ז ורשאים לעבוד בשיתוף (דהיינו שב"נ רשאי לעבוד בשיתוף שהטבע הוא חלק אלקות כחלק מן הכל כמו שביאר בעולת תמיד או"ח סי' קנ"ו) והטעם דישראל נצטוו במצוה זו כתב רבינו בסהמ"צ להיות כי חסדי השם גברו על יראיו ורב טוב בית ישראל שהוציאנו לחירות עולם מה שלא עשה כן לכל גוי

להוציאם מעבדות לחירות ביד חזקה גם הפליא הוא י"ת לייחד אומתנו להיות לו לעם סגולה מיוחדים ע"י תורתו הקדושה אשר נתן לנו להנחילו חיי עד לפיכך אנחנו חייבים להודות לו מן הטובות שעשה עמנו לכן הכתרנו השי"ת במצותיו הקדושים להיות גם הוא מיוחד לנו לאלקי אמת ולסבה הזאת רצה הקב"ה לזכותינו במצות שהם למעלה משכל האנושי אין אתנו יודע סיבתם כגון כלאים ושעטנז הנקראים חוקים ולא עשה כן לכל גוי דהמצות שנצטוו בני נח השכל וחוקי הטבע מחייבתם והסבה בזה הוא כי אנחנו חייבים לו ית' לעשות כן שהוציאתנו ממצרים ושאר ניסים שעשה לנו למעלה מן הטבע כקריס"ס אולם לזולתינו מן האומות גם כי גבר עליהם חסדו וטוב ד' לכל מ"מ לא הטיב עמהם כדבר שהוא למעלה מחקי הטבע כי מונהגים הם כפי חקות השמים ומשטריהם לכן אינן צריכין לעבוד את השם רק בז' מצות טבעיות כי לכל מצוה מז"מ יש טעם בדעת האדם נערך עם המציאות הטבעי יעוש"ה בסדר משנה דין ז' מעתה י"ל דבוודאי ללמדם תורה בז' מצות שלהן אשר נתנה להם לקיימם יען כי טעמם נגלה לנו דהשכל וחוקי הטבע מחייבתם אבל לנו עם ישראל גם הז' מצות נתנו לנו לקיימן כאלו גזירה היא מלפני הקב"ה בלי שום נתינת טעם לדבר רק שאמר ונעשה רצונו לכן אם ירצה ללמדם לב"נ ג"כ לעשות הז' המצות רק כגזירת המלך לא מצד הערת השכל עושה בזה איסור דרק לנו הוא מאורסה ומורשה לשמור התורה כחוקה בלי שום לב לטעמו של דבר מחוקי השכל והטבע (עד"ז כתב רבינו בה' מלכים דנכרי המקיים מצות מפני שהשם ציוה חייב מיתה אבל רשאי לקיימו מפני שחוקי השכל והטבע מחייבן) והיוצא מזה דנכרי אין מצוה שלא לעבוד בשיתוף הטבע:

ובזה ניחא לי לישב קו' עצומה שהקשה הח"ס בחי' לכתובות ספ"ק ובתשובה חיור"ד בהא דאיתא ביומא דף פ"ד אם רוב נכרים נכרי למאי הלכתא להאכילו נבילות א"כ יקשה הא דאמר שמואל שם דלפקח הגל איני כן ומחוייבין לפקח עליו הגל בשבת ואמאי הא בישראל גופי' דשרי לחלל השבת הוא רק כדי שישמור שבתות הרבה ובהאי תינוק הא לא ישמור השבת כיון דמותר להאכילו נבילות א"כ איך נחלל עליו השבת (ואמנם אני הקשתי ע"ד אחר דשם ביומא פריך משמואל אדשמואל דאמר גבי תינוק הנמצא בעיר שרוב עכו"ם דאין מפקחין את הגל ולהנ"ל יקשה מאי פריך דילמא רק ברוב עכו"ם בחצר וישראל אחד מפקחין משום כדי שישמור שבתות הרבה אבל לענין תינוק הנמצא בעיר שרוב עכו"ם ל"ש כלל כדי שישמור שבתותי הרבה שהרי מדין תורה הוא עכו"ם ולא ישמור השבת ולכן סובר שמואל בעיר שרוב עכו"ם אין מפקחין) להנ"ל א"ש די"ל דשבת באמת חייב לשמור דהנה איתא בחולין דף ה' לחלל שבת הוה כמומר לעבוד ע"ז

ופירש"י דעע"ז כופר בהקב"ה ומחלל שבת כופר במעשה בראשית ולכאורה עדיין לא ידענו במה שוה לעע"ז לכן נראה כיון דישראל מצוה על השיתוף שלא ליתן כח אדנות אל הטבע וזה שמחלל שבת וכופר במעשה בראשית א"כ נותן כח אדנות אל הטבע לומר שהעולם קדמון והמצוה ליחוד שמו ית' ולהאמין ביחדותו והנה זה התינוק מוזהר על השיתוף כישר' וא"כ חייב לקיים השבת ג"כ דאם אין מקיים השבת הוה כאלו עובד ע"ז בשיתוף הטבע ולכן שפיר יכולין לפקח עליו הגל בשבת כדי שישמור שבתות אחרים (אולם יש לחקור עוד די"ל דרק להאכילו נבילות שהוא בל"ת אין מצווה ומאכילן אבל חייב לקיים מ"ע דהא) במ"ע ספק להחמיר וא"כ חייב לשמור השבת דאית בי' מ"ע:

ד') **והנה** איתא במכות דף כ"ג דרש ר' שמלאי תרי"ג מצות נאמרו לו למשה בסיני וכו' תורה גימטריא תרי"א ובספר סדר משנה הקשה מהא דאיתא בחגיגה דף י"ג דאסור ללמד תורה לב"נ משום דכתיב תורה ציוה לנו משה מאורסה דהם לנו למאורסה או מורשה הא בכלל אותו תרי"א מצות גם ז' מצות שנצטוו עליהן ב"נ בכלל והם אינן לא מאורסה ולא מורשה לקהלת יעקב א"כ אינן ממעט לאוסרן לב"נ א"כ היכן יליף מזה לאסור שאר המצות שנאמרו לישראל דאסור ללמדן לב"נ ונראה לישב דהנה במכילתא פ' יתרו איתא אקרא דאנוכי ולא ויהי' לך אמר הקב"ה קבלו מלכותי תחלה ואח"כ אגזור עליכם גזירות ודייק מזה בהרמב"ן בס' המצות דאנכי לא הוה מ"ע רק תחילה אמר להם שיקבלו מלכותו ואח"כ ציוה עליהם לא יהי' לך דזה הי' תחלה למצות (אמנם בחלק הלאווין גם הרמב"ן חזר מזה) והנה בספר סדר משנה פ"א מיה"ת הקשה קו' עצומה לפי דעת הרמב"ן דל"ש לצות רק תחלה צריכין לקבל אלקותו ית' ולהאמין בהאמנת מציאות אלהותו והוא המצוה וא"כ גם ב"נ צריכין לומר שנצטוו על האמנת מציאות אלהותו ית' שהוא אדון על כל הנמצאים דל"ש מצוה רק אם מאמין במציאותו ית' האמין מציאותי ואח"כ אגזור עליך גזירות כמו שאמר הוא ית' לישראל א"כ יקשה דלא מצינו דב"נ נצטווה בהאמנת מציאות אלהותו ית':

ונראה לי דא"ש לפי דברי פי' המשניות הנ"ל דכ' בפג"ה המצות שאנו מקיימין לא מפני שנצטווה בהן ב"נ אלא מפני שחזרה ונאמרה למשה בע"פ בהר סיני ולפי"ז אני אומר דיסוד אחר הוא מה שישראל חייבין בהז' מצות שנצטוו בהן ב"נ ממה שנצטוו בהן עצמן ב"נ דישראל נצטוו על יסוד האמונה שד' האלקים הוצאנו ממצרים מבית עבדים וקנו אותנו לעבדים כדכתיב כי עבדי אתם וכיון שכן ל"ש גזירה מהשי"ת אם אין מאמינים ישראל שהוא ית' נמצא והוא אשר הוציאנו אותנו מבית עבדים ולכן אמר קבלו מלכותי ואנו אגזור עליכם כמלך הגוזר על עבדיו (וכ"כ רבינו להדיא בספמ"צ מ"ע ב') וחייבין

לקיימן בלי שום נתינת טעם רק כאלו הוא גזירה מלפני האדון ד' צבאות וראי' לזה הא דאיתא בת"כ אחרי על פסוק אני ד' אלקיכם והובא בפירש"י וז"ל אני הוא שאמרתי בסיני אני ד' אלקיך וקבלתם מלכות מעתה קבלו גזירותי ר' אומר גלוי וידוע לפניו שסופן לנתק בעריות בימי עזרא לפיכך בא עליהם בגזירה אני ד' אלקיכם דעו מי גוזר עליכם וכו' וכאן אי אפשר לפרש מה שאמר אני ד' הוא מצוה בפ"ע רק שיקבלו מלכותו וחייבין לקיים גזירותיו א"כ ראי' ברורה לרמב"ן וכן הוא בכתוב ביהושע כאשר בארתי כונת הכתובים במק"א אבל לבני נח הם א"צ לקיים הז' מצות מפני שהם עבדים להשי"ת דלא הי' עבדים לאומה אחרת ולא פדאם מבית עבדים ומה שהשי"ת מצוה אותם הז' מצות איני אצלם בתורה גזרת מלך על עבדיו וחיוב המצות אצלם הוא מה שהשכל וחוקי הטבע מחייבים דמה שהשי"ת מצוה שלא יעבדו לאלקים אחרים רק לבוראם שברא עולם ומלואו הנה כן השכל וחוקי הטבע מחייב:

ובהא ניחא גם קושיא ה"א דשפיר אמרו דתורה ציוה לנו משה בגמטריא תרי"א שנצטוה משה ובתוכם באמת גם הז' מצות שנצטוו בני נח שכן נצטווינו ע"י משה ולא משום שנצטוו בזה הב"נ דאנחנו חייבין לקיים המצות על יסוד זה שפדאנו מבית עבדים ואנחנו עבדיו והוא כמלך הגוזר גזירות על עבדיו והז' מצות שנצטוו בהם בני נח הוא על יסוד אחר דאצלם הא ל"ש שהם עבדים וצריכין לקיים מצד גזירות מלך על עבדיו ושפיר נמנו כל הז' מצות בתרי"א מצות שנצטוו ישראל וא"ש דילפינן מתורה ציוה לנו משה מורשה דאסור ללמד לב"נ תורה דהיינו דאסור ללמד שישמרו הז' מצות על יסוד זה שמשה נצטווה עליכם בהר סיני שהם כגזירות המלך שמצוה לעבדיו רק צריכין לקיים הז' מצות על יסוד זה שהקב"ה הוא הבורא עולם ע"כ אין יכולין לעבוד אלקים אחרים א"כ באמת גם הז' מצות בכלל האיסור דאסור ללמדם דינו ז' מצות דאף דנצטוו הז' מצות אבל נצטוו כן על יסוד אחר ולא מפני שנצטווה בזה משה בהר סיני והמלמדם תורה על יסוד זה באמת עביד איסורא גם בהז' מצות כיון דרק לנו הוא למורשה לשמור התורה על יסוד זה א"כ הוה גזל ביד נכרי ונ"ל דהרמב"ן הוציא כן מדברי ירושלמי פ"ח דיומא הז' וז"ל כן הוא האומר אין עולה מכפרת עלי מכפרת היא א"א שתכפר לי אינה מכפרת בע"כ אין יוהכ"פ מכפרת מכפרת היא א"א שיכפר לי מכפר לו בעל כרחו אר"ח בר"י דר' הלל לא כולה מן הדין בר נש אמר למלכא לית אתה מלך והכוונה בוודאי מי שכופר ואומר דאין יוהכ"פ מכפר זה עצמו הוה עון דאינו מאמין בתורה דכ' כי ביום הזה יכפר עליכם ולכן על כל עבירות שבתורה יוהכ"פ מכפר אף בע"כ אבל על עון זה עצמו דאינו מאמין שיוהכ"פ מכפר ע"ז איני מכפר דהוה כמו כרת דיומא בשבועות דף י"ג ולכן אמרו לא

כולה מן הדין לא על הכל הוא מוחל רק מן הדין מן החטא זה עצמו אינו מוחל דמימר אמר בר נש למלך לית את מלכא כן ה"נ על חטא זה עצמו אינו מכפר שאינו מאמין ביוהכ"פ יעו"ש נשמע מזה דאם אין מקבל מלכותו יתברך דהוה כאומר לית את מלכא א"כ ל"ש בי' קבלת מצות וכן נראה להוכיח דהא בכל מצות עוסק במצוה פטור מן המצוה דמאי אולמי האי מצוה מהך מצוה אבל במצות קבלת מלכות שמים ל"ש עוסק במצוה פטור מן המצוה ופטור מקבלת מלכות שמים ע"כ דהא"ט דהא לולא הך קבלה אין מקום חיוב כל המצות לכן ע"כ אנוכי ל"ה בכלל המנין תרי"ג מצות דנשתנה דינו דאין שום עסק מצוה יכול לפוטרו ממצוה זו דקבלת מלכות שמים:

וכן הדבר מוכרח מהא דאיתא בשבת דף פ"ח דמשה רבינו שיבר הלוחות והקב"ה הסכים ע"י דעביד קו"ח מה פסח מצוה אחת אמרה תורה כל בן נכר לא יאכל בו התורה שהוא תרי"ג מצות לא כש"כ דאסורה להם לישראל והדבר פלא הא התרי"ג מצות בא כדי להפרישם מע"ז ואם לא יקבלו התרי"ג מצות לא יפרשו מע"ז לעולם להנ"ל ניחא דאנכי ד' אין ממנין התרי"ג מצות דקודם שיקבלו התרי"ג מצות צריכין לקבל עול מלכותו שאנכי ד' וכיון שעשו עגל וכפרו באנוכי ובעול מלכותו איך יצוה עליהם תרי"ג מצות והכי משמע נמי בירושלמי רפ"ט דנדרים איזה כבוד המקום כגון סוכה שאיני עושה לולב שאיני נוטל תפילין שאיני נותן ודחי לי' והיינו כבוד המקום משמע לי' דלנפשי' הוא מהני כהדא אם צדקת מה תתן לו והרמב"ן פ' תצא הביא הירושלמי וכ' עליו אף דלולב סוכה ותפילין תליא ביצ"מ אפ"ה איני מפני כבוד המקום כש"כ שאר מצות והכונה כאשר בארתי לקמן דאוה"ע אמרו כשאמר הקב"ה אנוכי אשר הוצאתיך מאמ"צ דלכבוד עצמו הוא דורש אפ"ה הרי גם הם חזרו והודו שאין בו כבוד המקום (והנה מדברי הרמב"ן משמע דסוכה ותפילין תליא ביצ"מ וזה דלא כתשובת ח"ס שהבאתי בפ"א שכ' דתפילין וסוכה לא תליא עיקר הטעם ביצ"מ) ודו"ק:

ואמנם קשה לי לדברי רבינו בפי' המשנה הנ"ל דגם המצות שנאמרה קודם מ"ת בסיני נאמרו ואנו חייבין לקיימה מפני שהוא מצות שנצטוינו בה בהר סיני דהנה בהוריות דף ח' איתא דתניא דבי רי"ש דכתיב ולמן היום אשר ציוה ד' והלאה לדורותיכם איזה הוא מצוה שנצטוו בה תחילה הוי אומר זו ע"ז דמצוה ראשונה אנכי ולא יהי' לך ופריך והא אמר מר עשר מצות נצטוו ישראל במרה ולהנ"ל מ"פ הא כיון דגם מצוה שנצטוו במרה נצטוינו בה בהר סיני אחר שכבר נאמר לנו העשרת הדברות א"כ שפיר ע"ז הוא מצות שנצטוינו בה תחילה:

ואולם יש להביא ראי' מיבמות דף מ"ז ומודיעין לו עון לקט שכחה ופיאה משמע דקודם

שנתגייר אין נכרי חייב בלקט ופיאה וכן מוכח בחולין דף קל"ד ויש לתמוה למה אין מצווין הא כיון דנכרי מצוה על הדינים גם זה בכלל כמש"כ הרמב"ן על התורה דנצטוו בכל הדינים כישראל וכן מוכח משיטת רש"י גיטין דף ט' ד"ה חוץ וא"כ חייבין בצדקה ולקט שכחה ופיאה ג"כ ולפמש"כ א"ש דבוודאי חייבין ג"כ אבל לא בכח תורת משה שאין מצוה לקיים אלו המצות מפני שנאמרה למשה בסיני ועל כן רק כשנתגייר מודיעין לו עון לקט שכחה ופיאה מה שנחשב לו עון בתורת משה:

ובהא אמרתי לפרש על נכון הא דאיתא בקידושין דף ל"א אקרא דידוך מלכי ארץ כי שמעו אמרי מאמר פיך לא נאמר אלא אמרי פיך שבשעה שאמר הקב"ה אנוכי ולא יהי' לך אמרו מלכי אוה"ע לכבוד עצמו הוא דורש אבל כשאמר כבד את אביך וכו' חזרו והודו לדברות הראשונות והוא תמוה הכי לא ידעו עוד דהקב"ה מצוה על עבודת אלקים אחרים הא גם ב"נ מוזהרין על ע"ז א"כ מה זה שתמהו ואמרו לכבוד עצמו הוא דורש אך לפי דברינו יבואר דהנה כיון דעיקר אזהרה היינו לא יהי' לך אלקים אחרים למה הוצרך לאמר אנכי ד' אלקיך הא גם לאוה"ע הזהיר על עבודת כומ"ז ולא הקדים אנכי ד' על כן חשבו שזה כדי להזהיר אותם על דרך אדון המצוה ע"כ הקדים אנכי ד' אשר הוצאתיך מארץ מצרים ולכן עבדי אתם (משא"כ לאוה"ע דלא הקדים לאמר תחילה אנכי ד' אשר בראתי שמים וארץ) א"כ היינו לכבוד עצמו אבל כשאמר כבד את אביך וכו' למען יאריכון ימיך הנה בזה אין שייך הטעם דהוא יתברך שמו אדון המצוה ע"כ אני מצוה כבד דהא זה מצות שכליות וגם האוה"ע מצווים ע"ז וגם למה כתב מתן שכרו בצידו למען יאריכון ימיך אך הענין דמתן בצידו נראה דהנה יש שתי בחינות מתן שכר בדרך סגולי' דמעשה עצמה הוא מביא השכר דכרוך בעקבו ויש שכר גמול שהקב"ה נותן לו גמול מעשיו ואמנם אלו המצות שכתב מתן שכרן בצידם הם שכר סגוליי דמעשה הטוב בעצמו מביא השכר הטוב (כאשר יתבאר עוד) מזה הבינו שאין כל עיקר ציוו המצות כדרך אדון המצוה על עבדיו דזה ל"ש שכר סגוליי ולמה פרט דוקא במצוה זו השכר בצידו אלא וודאי יען דהשכר הוא סגוליי א"כ ממילא נשמע דהציוו אין כדרך אדון המצוה על עבדיו רק יש להם תכלית אחר (דלנו נתן ג"כ המצות אבל הוא רק מדיני) אבל לישראל נותן המצות שהוא תורת שמימיי שמנהג עולמו ע"י מעשה המצות אלו ועל השלשה דברים העולם עומד ולכן נמי הקדים אנכי ד' אלקיך וכו' ללמדם שכח מעשיו הגיד לעמו למען ישמרו חוקיו ומצותיו ינצורו שהעולם מתנהג עפ"י התורה על כן חזרו והודו לדברות הראשונות:

והנה ביבמות ס"פ החולץ פליגי ר"ע מפרש קרא דאת מספר ימיך אמלא זכה משלימין

לו לא זכה פוחתים לו ורבנן סברי זכה מוסיפין לו לא זכה פותחין לו נראה דפליגי בהא דר"ע סובר דהשכר הוא סגולייי ע"כ רק שייך דמשלימין לו אבל לא שייך דמוסיפין לו ורבנן סברי דמוסיפין לו דסברי דהשכר אינו סגולייי אלא גמולייי ע"כ מפרש דמוסיפין לו בדרך ניסיי ואמנם זה היכיא דאין כתוב בצידה אבל בכתוב בצידה גם לרבנן הוה השכר סגולייי א"כ בהאי למען יאריכון ימיך אינו דמוסיפין לו אלא דמשלימין לו א"כ יקשה מהא דאיתא בסוף חולין הרי שאמר לו אביו להביא לו גוזלות ועלה להביא כשירד נפל ומת האיך מתקיים הכתוב למען יאריכון ימיך אלא לעולם הבא ולהנ"ל מאי קשיא דילמא באותה שעה הגיעו עתו סוף ימיו והמצוה אין גורם להוסיף לו רק שמשלימין לו דאף דרבנן דסברי דמוסיפין לו היינו באין כתוב בצידה אבל בכתוב בצידה הוא ע"כ בדרך סגולייי דאין מוסיפין ולכן נראה דאתיא כר"ע דלדידי' י"ל הסברא איפכא דבוודאי בסתם זכה משלימין לו אבל אין מוסיפין יען דהשכר סגולייי אבל במצות שכתיב השכר בצידה אינו סגולייי אלא בדרך גמולייי שפיר הקשה איך יתקיים הכתוב למען יאריכון ימיך דכיון דכתיב בצידה ע"כ בא לאמר שהשכר בדרך גמול לא בדרך סגולייי כשאר מצות א"כ אם זכה מוסיפין לו והא חזינן דעלה ומת אע"כ דקאי אשכר עוה"ב:

אח"ז ראיתי בספר ים התלמוד בהקדמה שהקשה כן לר"ע דמשלימין לו מאי קשיא לי' מקראי דאיך יתקיים למען יאריכון ימיך דילמא כלה עתה זימני' ולפמש"כ ניחא דאף דר"ע סובר דזכה משלימין לו במצוה שכתוב בצידה גם לר"ע יתפרש דזכה מוסיפין לו:

ואולם לכאורה קשה מהא דאיתא בב"ק דף ט' עד שליש משלו מכאן ואילך משל הקב"ה ופי' הת"ח לפי מה דאיתא ביצה דף ט"ז כל מזונותיו של אדם קצובין לו חוץ מהוצאת שבת ויו"ט אם הוסיף מוסיפין לו כן נמי בהידור מצוה עד שליש משלו ממה שנקצב לו מר"ה ואז צריך הוא לצמצם במזונותיו כדי הוצאת זה השליש אבל יותר מהשליש מוסיפין לו יעו"ש מעתה קשה לי הא כמו דכתיב את מספר ימיך אמלא כן נמי כתיב ואוצרותיהם אמלא א"כ תליא זה בפלוגתא דר"ע ורבנן ולר"ע הא משמעות אמלא רק משמע מה שנקצב לו וע"כ לומר דקרא לא אייריא ממי שעושה לפנים משורת הדין דנותן יותר משליש א"כ קשיא מרבנן דמפרש' דאמלא דמוסיפין לו וכאן אמרו בפשיטות דעד שליש משלו נותנין לו מה שנקצב לו והא כיון דכ' אוצרותיהם אמלא משמע דמוסיפין לו:

ה') **והנה** בעקרים פ"ז כתב וז"ל הדת הוא על ג' פנים אם טבעיות ואם נימוסית ואם אלהות הטבעיות הוא שוה בכל אדם ובכל ענין ובכל מקום והנימוסית היא שוה שתסודר מחכמים לפי המקום ולפי הזמן וכפי טבע המונהגים והאלהות מה שנסדר מהשי"ת על ידי נביא כמו אדם או נח וכמו ההנהגה והדת שהי' אברהם מלמד ומרגיל האנשים לעבוד

השם וכו' וכוונת הדת הטבעית להרחיק העול ולקרב היושר וכוונת הדת הנימוסית הוא להרחיק המגונה ולקרב הנאה כדי שיתרחקו האנשים מן הגנות כפי המפורסם כונת הדת האלקית להישר האנשים על השגת ההצלחה האמיתית שהיא הצלחת הנפש וההשארות הנצחי וכן בפכ"ה מאמר ה"א כתב ולזה תמצא שתורת בני נח ותורת משה עם שהיו חלוקות בעניינים פרטיים הנה הם מסכימים בענינים הכוללים וכו' ואין ספק שהאומות היו מגיעות על ידי תורת בני נח אחר שהיא אלקית להצלחה האנושית עם שלא הי' במדריגת בהצלחה המושגת לישראל מצד התורה ואמרו רבותינו ז"ל חסידי אוה"ע יש להם חלק לעוה"ב וזה ממה שיורה שאפשר שימצאו שתי תורות האלקית בזמן אחד לאומות מתחלפות וכל אחת מהן מגעת המונהגים על פיה אל ההצלחה האנושית ועפ"י שיתחלפו במדרגת ההצלחה המושגת מצד שני התורות ובענפים שם כתיב ואמר דתורת בני נח נקרא דת משא"כ תורת ישראל הוא הנקרא תורה והיינו שאף כי גם דת בני נח היא האלקית אבל הוא רק מדינית שהקב"ה ציוה לנימוס מנהג ארץ בעלמא למען לא יהי' איש את רעהו חיים בלעו אבל התורה שנתנה לישראל עם קרובו היא שמיימי צורך גבוה לתקן בשמים ממעל וכ"כ בח"ס פ' לך (ובזה יש לנו להבין מה הי' החטא של דור הפלגה שכל כך נענשו שהקב"ה ירד ובלה שפתם ובקרא לכאורה לא נתבאר מה הי' חטאם בזה שאמרו נבנה לנו עיר ומגדל וראשו בשמים ונעשה לנו שם פן נפוץ על פני כל הארץ לפי הדברים הנתנין למעלה יש לפרש כך כי הם חשבו לעשות להם דת מדינית טבעית ונימוסית וע"כ חשבו שבזה שיבנו להם עיר ומגדל וראשו בשמים שטוב דתם אשר יעשו להם בשלימות כל כך עד שמגיע השמימה כאלו הוא אלקיות עד שנוגע הראשי דהיינו תכליתו שלימותו עד לשמים ממעל ובזה יעשו להם שם פן נפוץ ע"פ כל הארץ דאם כל כת וכת יעשו להם נימוס בפ"ע א"כ יפיצו ע"פ כל הארץ וסוף שאין אחת מהם אשר תתקיים וע"ז אמר השי"ת וזה החילם לעשות ועתה לא יבצר מהם דהיינו שראה שאם יאמינו העם שיש בכח דת נימוס וטבעי להשלים האדם סוף שיכחישו ויעזבו כל ענין דת אלקיות ותחת דת אלקיות יתנו דתם דת מדיני וזהו דקאמר כי זה החילם דזה רק התחלה אבל אני רואה כי לא יבצר מהם לעזוב כל איזה דת אלקיות כי מה צורך ליושב בשמים בעבודת בני אדם ע"כ הבה נרדה ונבלה שפתם באופן שיכירו וידעו כי אין ביכולת שום דת מדיני נימוסי וטבעי לאחד ולהשלים כל דיעות ומעשי בני אדם כי אם יהא להם שפה אחרת ממילא גם בדעות לא ישתוו ולא יתאחדו בדת מדיני אחת ואז ידעו כי רק דת אלקיות אשר יוכל לאחד ולהשלים כל כתות בני אדם:

ובזה פירשתי והנה נהר יוצא מעדן להשקות את הגן ומשם יפרד והי' לארבעה ראשים

שם האחד פישון הסובב את ארץ החוילה אשר שם הזהב ושם השני גיחון הסובב את ארץ כוש ושם השלישי חידקל הסובב את ארץ אשור ואת נהר הרביעי הוא פרת דהיינו נגד הדת טבעי אמר הסובב את ארץ החוילה אשר שם הזהב דהיינו שמלמד לאדם שיהא משאם ומתנם ביושר בצדק ונגד דת נמוסי אמר הסובב את ארץ כוש כדכ' אהלי כושן דהיינו ללמדם דעת להרחיק המגונה ולקרב מעשים הנאים לאדם ע"ד דכ' מה טובו אהלך יעקב ונגד דת בני נח אמר הסובב את ארץ אשור ונגד תורת ישראל אמר ונהר הרביעי הוא פרת שמימיו פרים ורבים דהיינו המע"ט פרים ורבים וגם כי פרת הוא נהר ארץ ישראל וזה שאמר והנה נהר יוצא מעדן דנהר מרמז לחכמה והנה הכל יוצא מעדן שלמעלה להשקות את הגן דמרמז לעולם הזה ומשם יפרד לארבעה ראשים שישנם ד' עניני דת טבעי ונימוסי דת ב"נ ותורת ישראל ומפרש והולך כל אחד ואחד הסובב את הארץ החוילה דדת טבעי כולל הנה גבי בני אדם לעשות עסקם במשא ומתן בכסף וזהב שיהא בצדק ובאמונה ע"ד שאמרו דשואלין את האדם עסקת באמונה ונהר השני גיחון הסובב את ארץ כוש המלמד לאדם להרחיק המגונה ולקרב הנאה לאדם ונהר השלישי חידקל הסובב את ארץ אשור דהיינו דת אלקיות שניתן לבני נח שמלמד לאדם במעשים שיזכה בהם לשלימות בעוה"ב ולהשארת הנפש כמש"כ בעקרים ונהר הרביעי הוא פרת נגד תורת ישראל דדת בני נח הוא רק מדיני דניתן להם שיזכו באותן המעשים לשלימות הנפש אבל תורת ישראל הוא שמיימי להנהיג בה את העולם ולתקן העולם במלכות שדי:

ובזה נראה לפרש הא דאמרו חכז"ל בנדה דף ס"א דמצות בטילות לע"ל ותמהו מהא דסנהדרין דילפינן דתחה"מ מה"ת מדכתיב והי' לאהרן הכהן ולבניו והא אמרת דמצות בטילות לע"ל להנ"ל נראה די"ל דזה הכח שיש למצות השם שנתנה לישראל שהם צורך גבוה לתקן בשמים ממעל דלע"ל לא יצטרכו לעשות בזה מצוה בפועל כי יעשו כן ע"י מחשבתם הזכים אבל בכ"ז המצות יתקיימו ע"ד תורת מדינית דעכ"פ כיון שהם למטה בארץ צריכין לקיים כל התרי"ג מצות בתורת מדינית ולכן יתחייבו ליתן המתנות לאהרן הכהן ולבניו ולכן שפיר אמרו לענין כלאים דמצות בטילות לע"ל דהיינו אי צריכין לקיים רק ע"ד תורת מדינית הנה בזה כשיחי' יהא מלובשים בכלאים לא עבדי איסורא עד שילבישו בגדים אחרים דהא דקיימ"ל דהמוצא כלאים בבגדו חייב לפשטו דעובר בשהי' ג"כ הוא רק עפ"י התורה שניתן לנו עתה שצריכין לקיים המצות כדי לעשות ולתקן בשמים ממעל והכל צורך גבוה ע"כ אסור להשהות בכלאים (דטעם כלאים הוא כמש"כ הראשונים יען דמערבים כוחות השמים הטבעים) אבל אי א"צ לקיים רק בתורת מצות מדינית אזי בוודאי לא עביד איסור אם משהא עצמו בכלאים עד שילביש בגדים אחרים

אבל בוודאי גם אז יתחייבו שלא ללבוש כלאים:

ועד"ז אני מפרש הא דהעלה רבינו בסהמ"צ דאם ח"ו הי' מתבטלה ישוב א"י מכל יושבי ישראל הי' קיום המצות מתבטלת לגמרי ח"ו רק הקב"ה הבטיחם שלא ישבתי מלהיות לגוי ופלא מאוד (עיין בדברי רבינו בה' תענית כי בהריגת גדליהו בן אחיקם נכבה גחלת ישראל לגמרי) ונראה דהיינו ג"כ דהי' מתבטל מהם מה שנתנה תורה לישראל לקיימה ע"ד תורת צורך גבוה אבל בכל זה בוודאי הי' צריכין לקיים התורה ע"ד מצות מדינית ונימוסית:

ובזה א"ש הא דאיתא בספרי על פסוק ושמתם את דברי אלה דאף שתתחייבו גלות כדכתיב למעלה ואבדתם מהרה מעל הארץ בכ"ז תשמרו המצות כי כאשר תכנסו לארץ לא יהא עליכם כחדשים וברמב"ן הקשה א"כ זה דסיים קרא למען ירבו ימיכם על האדמה הא בחו"ל קמיריא להנ"ל א"ש דהנה בוודאי כל זמן שמקצת ישראל יושבין עלי' הם צריכין לקיים המצות כמו קודם שגלו רק כונת הספרי ע"ד שכתבתי שאף אם ח"ו יתחייבו גלות שתהא גולים כולם אפ"ה צריכין לקיים המצות בתורת מצות מדינית אמנם הבטיחם אם יקיימו המצות כדי שכשיזכו שיקבצו הגליות שיכנסו לארץ לא יהא כחדשים אז יאריכון הנשארים בא"י ימיהם על האדמה אדמת הקודש ולא יפסקו מלהיות לגוי:

והנה כ"כ דאיתא בנדה דף ס"א מצות בטילות לעתיד לבוא ותמה בנחלת בנימין דהא בסנהדרין ילפינן דתחה"מ מה"ת מדכתיב והיתה לאהרן ולבניו והא אי מצוה תהא בטילה לע"ל גם נתינתה אל הכהן תהא בטלה ונראה לחדש דבוודאי מצות ל"ת תהא גם לע"ל רק המצות עשה תהא בטלה דכיון דהמ"ע הוא להראות אהבה להשי"ת כמש"כ הרמב"ן פ' יתרו ולעתיד תהא כל מעשינו ומלאכתינו ומחשבותינו לאהבה את ד' לא תהא צריכה מצות עשה כדי לעורר אהבת ד' בלבנו ועוד מטעם אחר דהנה איתא בירושלמי פ"ק דשבת דאם תורתו אומנתו הדין שיפטור ממצות ד' בתורה אלא דא"כ לא יקיים שום מצוה לעולם א"כ לעתיד דנלמוד תורה מפי ד' ותהא תורתינו אומנתינו יהי' באמת פטורין מלקיים המצות אבל המל"ת בוודאי קיים גם לעתיד (ע"ד שכ' תוס' ב"ק לגבי סומא דפטור מכל המצות היינו מצות עשה ובל"ת חייב הרי דבלשון מצות אין הכונה על ל"ת רק על עשה) וא"כ ניחא דהנה במתנות כהונה איני אלא מצות עשה אלא דיש בה גם ל"ת דבוודאי גם לעתיד יהא טבל אסור באכילה ויתחייב בתומ"ע וכיון שע"כ יפריש תרומ"ע ממילא יתחייב ליתן לכהן דזכו בהן משולחן גבוה כמש"כ האבודרהם ה' ברכות (וכמו שנתבאר לעיל) לכן שפיר אמר הכתוב והיתה לאהרן ולבניו (ובזה א"ש הא

דאיתא בזוה"ק דעל מצות עשה לא נכנסו בערבות כמו שיתבאר להלן משום דבטילות לע"ל) אח"ז ראיתי בשדי חמד שתמה על הנחלת בנימין איך יתכן שמצות ל"ת יהא בטילות לע"ל והביא די"א שמ"ע יהא בטילות אבל ל"ת קיימות לעולם ויקשה דהא בגמ' אמרו כן על לאו דכלאים שבטילות לע"ל משמע שהל"ת בטלין ע"כ נראה לפרש דהנה במקנה קידושין דף ל"ב העלה דבכל עשה איכא ל"ת ובכל ל"ת איכא עשה ולפי"ז י"ל זה עתה אבל לאחר התח"י יהא המצות בטילות ואיסור כלאים לא יהא אלא באיסור עשה ולהיפוך מצות נתינה תרומ"ע לכהן יהא באיסור ל"ת כשיעבור וא"כ ניחא כיון דלעתיד לא יהא אלא באיסור עשה א"כ כשיעמדו לא יעבור עד שיכולין לפשוט מעליהן בגדי כלאים ללבוש בגדים אחרים דרק אי הל"ת הי' גם לע"ל א"כ כשיעמדו מיד הי' עוברים בל"ת כדאיתא במכות דף כ"ב אבל אי לא מצווים רק בעשה לא יעבורו רק כשיפשיט וילבשנו וא"ש:

והנה ביבמות דף ק"ט איתא ואי בעית אימא לעולם כדאמרת האומר אין לו אלא תורה אין לו אלא תורה וכדקאמרת פשיטא ל"צ דקא מוגמר לאחרינא ואזלי ועבדי מהו דתימא אית לי' אגרא לדידי' קמ"ל וקשה לי דהנה בקידושין דף ס"ג פריך בשלמא לר"מ היינו דכתיב אם תטיב שאת ואם לא תטיב לפתח אלא לר"ח ל"ל סד"א אם לא תטיב לא אגרא ולא דינא קמ"ל ולפי"ז קשה לי מ"פ הגמ' ביבמות פשיטא דילמא הכי קאמר אין לו אלא תורה ואין לו לא אגרא ולא דינא דבעלמא גלי קרא אם לא תטיב לפתח אבל באומר אין לו אלא תורה בהא אין לו לא אגרא ולא דינא וביותר קשה אמה שהקשו תוס' דאמרינן כל המזכה את הרבים אין חטא בא על ידו שלא יאמרו הרב בגהינם ויקשה מאי קשיא להו דבוודאי למסקנא דאין מקבל שכר לא משכחת כדי שלא יאמרו הרב בגיהנם אבל לס"ד דאפי' אגרא אית לי' ל"ש הא"ט שפיר הוה אמינא דמשכחת לה שפיר דקא מוגמר לאחרינא כיון שאינו יורד לגהינם ע"י התלמידים (והנה שם בתי' קמא משני אלא אפי' תורה אין לו מ"ט א"ק ולמדתם ועשיתם כל שישנו בעשי' ישנו בלמידה וקשה לי לפי"ז בגיטין דף מ"ה דממעט ס"ת שכתבו מין משום כל שישנו בקשירה ישנו בכתיבה יקשה ל"ל קרא ע"ז הא כיון שאינו בעשי' אינו בלמידה וקרא כתיב כתבו לכם את השירה הזאת ולמדה את בנ"י א"כ אי אין בלימוד אינו בכתיבה (כמש"כ המפרשים דאשה דאינה בלימוד תורה פסולה ליכתוב):

אולם אומרם כל האומר אין לו אלא תורה אפי' תורה אין לו הנה זה צריך ביאור מה דעתו של האומר כך דאין לומר דפטומא מילתא בעלמא הוא דקאמר ונראה לפרש לפי מה דאיתא בקידושין דף ל"ח אלה החוקים והמשפטים אשר תשמרון לעשות אשר תשמרון

זו משנה לעשות זו מעשה בעינן יכול כל המצות כולן לא יהי' נוהגין רק בארץ ת"ל כל הימים אשר אתם חיים על האדמה יכול יהיו נוהגין בין בארץ בין בחו"ל ת"ל בארץ צא ולמד ממה שאמר בענין אבד תאבדון ללמד דכל מצות שהוא חוה"ג נוהג בין בחו"ל וקשה לי מנ"ל למדרש הכי הא הקרא מתפרש שפיר עד"ז דהנה דעת רבינו בסהמ"צ אם יצוייר שכל ישראל יגלו לחו"ל חלילה דכל התורה בטילה כי ישבתו ישראל מלהיות לעם כנ"ל והנה בחי' ח"ס בשמעתין כ' כי יש סברא גם להיפוך כשישראל יושבין בארץ אז המיעוט שיושבין בחו"ל פטורין מלקיים התורה דשפיר מתקיימת בארץ א"כ לכאורה יש לפרש קרא הכי יכול אין נוהגין אלא בארץ הכונה דהיחידים שדרו בחו"ל פטורין ת"ל כל הימים אשר אתם חיים אי כל הימים יכול יהא נוהג בין בארץ בין בחו"ל דהיינו אף אי משכחת דליגלו ישראל כולן מן הארץ ג"כ חייבין ת"ל בארץ דרק אם ישראל יושבין על אדמתן אז חייבין בחו"ל אבל אי אין ישראל יושבין בארץ אין חייבין בחו"ל ומדלא מפרשו הכי מוכח דלא כדעת רבינו אלא אפי' ישראל כולן גולין מארץ חייבין בשמירת כל התורה והמצות והיינו כדברי הספרי דעכ"פ חייבין במצות שלא יהא כחדשים ולפי"ז יש לפרש זה דעת האומר אין לו אלא תורה היינו אם יהא כל ישראל גולין מארצן ויאמר אחד שאין לו אלא תורה דפטור מלקיים המצוה ואין חייב אלא בתורת מצוות מדינית ונימוסית אז אפי' תורה אין לו מדכתיב ולמדתם ושמרתם לעשות דאי אין חייב בקיום המצות אז אין מקבל שכר אפי' על התורה אף שלמד על דעת דאי יזכו ליכנס לארץ יהי' יודעין לקיים המצות אפ"ה אין לו שכר כלום דגם המצות עצמן חייבין לקיים כדי שאם יכנסו לא יהא בעיניהם כחדשים כדברי הספרי הנ"ל שהביא הרמב"ן פ' אחרי יעו"ש:

ועוד קשה לי מסנהדרין דף קי"א איתא דאמר ר"ל ופערה פיה לבלי חוק מי שמשייר חק אחד אמנם לפמש"כ ניחא דאומר רק בא"י חייב לעשות אבל לא כשהוא בגלות אבל מי שמשייר חק אחד שאין מאמין שציוה ד' בזה פערה פיה לבלי חוק ובהא ניחא דלא יקשה מהא דאיתא בחגיגה דאמר ר"ל גופי' פושעי ישראל אין אור של גיהנם שולטת בו לכלתם להנ"ל ניחא דבוודאי גם מי שאומר בגלות אין לו אלא תורה ולא במצות פושעי ישראל הוא אבל בכל זה אין גיהנם שולטת בו לכלת לגמרי כיון שמודה עכ"פ בתורה ואין כופר שלא נתנה מהשי"ת:

אך בקידושין דף מ' מייתיא ברייתא אחת כל שזכיותיו מרובין מעונותיו מריעין לו ודומה כמי ששרף כל התורה כולה ולא שייר ממנה אפי' אות אחת וכל שעונותיו מרובין מזכיותיו מטיבין לו ודומה כמו שקיים כל התורה כולה ולא חיסר אחת ממנה ופריך מהא אמשנה דקתני שם דהעושה מצוה אחת יתירה על זכיותיו מטיבין לו וקשה אמאי

הוכרח לפרש כן הברייתא ותיקשה לי' הא מצי לפרושי הברייתא דלא תקשה לי' מידי דאיתא בנזיר דף כ"ג גדולה עבירה לשמה ממצוה שלא לשמה א"כ ככה יפורש הברייתא כל שזכיותיו מרובים מעונותיו דהיינו שיש שזכיותיו מרובין ומריעין לו ודומה כמי ששרף כל התורה כולה ולא שייר אות אחת כגון שהוא עושה מצוה שלא לשמה ויש שעונתיו מרובים מזכיותיו ודומה כמו שקיים כל התורה כולה ולא חיסר ממנה כגון מי שעושה עבירה לשמה להציל נפשות ישראל שהמקיים נפש אחת כאלו קיים כל עולם כולו:

ו') **והנה** בפ"ט ממלכים כתב רבינו בא אברהם ונצטוה יתר על זה במילה והוא התפלל שחרית ויצחק הפריש מעשר והוסיף תפלה אחרת לפנות היום ויעקב הוסיף גיד הנשה והתפלל ערבית ובמצרים נצטוה עמרם במצות יתירות עד שבא משה רבינו ונשלמה תורה על ידו הוא גמ' ברכות דף כ"ו והקשה בלח"מ הא איתא ביומא דף כ"ח אמר רב דקיים אברהם אבינו כל התורה כולה דכתיב עקב אשר שמע בקולי וישמור משמרתי וחוקתי מצותי ותורתי ואין לומר יען דלא נצטוה א"כ איך כתב רבינו דיצחק הוסיף מעשר ותפלת מנחה הא גם ע"ז לא נצטווה ואמנם לדעתי דמצות מעשר היא מצוה שאין יכול לקיימה מעצמו אי לא נצטוה עלי' דאז אין זה מעשר אלא צדקה דמעשר ל"ח אלא אי משולחן גבוה קזכו ואי לא נצטוה ל"ש משולחן גבוה קזכה אע"כ דנצטוה עלי' דאז שם וקדושת מעשר עליו והנה תמהו הא דאמר רב קיים אברהם כל התורה כולה הא משנה היא בסוף קידושין ונראה דמשם לא נשמע דהוה מפרשינן דהיינו מצות מילה ששקולה ככל התורה כולה כדאיתא בנדרים דף ל"ב ולכן קתני עשה אברהם כל התורה כולה דבמצוה אחת שקיים עשה כל התורה כולה אמנם רב דאמר קיים כל התורה כולה משמע לי' דקיים ממש ולכן שפיר פריך לי' מנ"ל דאימא ז' מצות ומילה ומשני א"כ מצותי ותורתי למה לי:

אולם אי קשיא הא קשיא מנ"ל מדכתיב מצותי ותורתי דקיים כל התורה הא בנדרים דף כ"ה איתא דמשה רבינו השביע לישראל ולא אתכם לבדכם לא על דעתיכם אני משביע אתכם רק על דעת המקום ופריך אמאי לא השביע להם שקיימו כל המצות ומשני אימא מצות ציצית ששקולה ככל התורה וא"כ לפי"ז הדרה קו' לדוכתי' אימא ז' מצות ומילה והא דכתיב מצותי ותורתי קאי באמת א"ז מצות דמצותי היינו ז' מצות וכיון דמילה שקולה ככל התורה היינו תורתי ואמנם קשה לי בהך דנדרים דפריך דלישבעינהו דקיימו תורה ומצות וקשה לי לפי מה שכתבו הרבה פוסקים דגם בדרבנן שייך ערבות כמו שהביא דבריהם בברכי יוסף סי' קכ"ד א"כ הניחא עתה שנשבעו על דעת המקום ועל

דעת משה ודעתם הי' גם על מצות דרבנן ע"כ נכנסו בערבות גם על מצות דרבנן אבל אי הוה משבעינן להו רק על תורה ותרי"ג מצות ל"ה נכנסין בערבות על דרבנן ומ"פ הא שפיר הי' צריך להשביען על דעת המקום ועל דעת משה רבינו ע"ה:

ז') **והנה** בסדר משנה הקשה איך למד אברהם אבינו תורה לב"נ הא קיים כל התורה כולה ואסור ללמדם תורה ונראה דלק"מ דהנה בנדרים דף כ"ד אהא דתנן קונם שאינו נהנה לב"נ מותר בישראל ופריך בגמ' אטו ישראל מי נפקא מכלל ב"נ ומשני אין כיון דאקדיש אברהם אתקרו על שמי' והיינו דנפקו מכלל ב"נ אבל לכלל ישראל לא באו כמו שביאר זה בטו"א חגיגה דף ג' וא"כ לפי"ז כיון דעדיין לא בא לכלל ישראל ל"ש בדידהו דבר זה דיהא אסור ללמד תורה לב"נ דזה המצוה רק שייך אחר שנכנסו לכלל ישראל אבל קודם שנכנס לכלל ישראל שרי ללמד לכל מי שבא להתגייר אף שלא גמר עצמו דעכ"פ יצא מכלל ב"נ אבל בוודאי למי שלא רוצה להתגייר להם לא למד אברהם אבינו רק אחר שנקראו ונכנסו לכלל ישראל ע"י מתן תורה אז אפי' שבא לגייר אסור ללמדו תורה דנהי דבזה שבא להתגייר יש לדונו כמי שיצא מכלל ב"נ אבל אכתי לכל ישראל לא באו אבל באברהם אבינו דלא באו לכלל ישראל לכן שרי ללמד למי שבא להתגייר דבזה כבר יצא מכלל ב"נ ואין איסור ללמד אלא למי שלא בא להתגייר דלא יצא מכלל ב"נ וא"ש ומכאן קשה לי אהא דאיתא בשבת דף ל"ג ר"ש אומר בעון ביטול תורה אמרו לו נשים יוכיחו שמבטלות את בעליהם נכרים יוכיחו שמבטלין את ישראל תינוקת יוכיחו שמבטלין את אחיהן וקשה לי מאי קאמר נכרים יוכיחו הא גם ב"נ צריך ללמוד תורה דינים שלהם כדאיתא בסנהדרין דף נ"ט דאין לומר דעכ"פ ליכא חיובא אין מגיע לו עונש ע"ז ז"א א"כ יקשה מאי קאמר נכרים יוכיחו הא גם למ"ד משום שאוכלין דברים שאין מתוקנים תי' יקשה ג"כ נכרים יוכיחו וע"כ דלהאי מ"ד ניחא לי' משום דאפשר להם לקיימן שלא אכלו רק דברים המתוקנים שפיר מגיע להם עונש לכן לא קשיא לי' מנכרים אבל למ"ד תורה שפיר קשיא לי' דהא נכרים אין יכולין ללמוד תורה דגוי שלמד תורה חייב מיתה אפ"ה מתים ושייך לומר שפיר נכרים יוכיחו עמש"כ מהרש"א בח"א וא"כ קשיא הא באמת גם נכרים רשאין ללמוד דינים שלהם וא"כ אי לא למדו נענשים באזכרה ומאי קאמר נכרים יוכיחו אך בלא"ה קשיא הא נשים בוודאי מצוה איכא עכ"פ ללמוד מצות דידהו כמו הסאריך בש"א א"כ מאי יוכיחו שייך הא שפיר י"ל דנענשים על זה:

והנה בספר סדר משנה הת"ת הקשה הא קיימ"ל דבר שבחובה אינה באה אלא מן החולין והא הכא הוה דבר שבחובה לקרות ק"ש וללמוד תורה ואיך יכול לצאת בזה לימוד תורה אי ק"ש מן התורה כיון דתרווייהו דבר שבחובה הן וכתב דאין לומר רק בקרבנות כן

דהא אפי' לענין תענית קיימ"ל דאי הי' חייב תענית אינו יוצא בזה חובת נדרי תענית שקיבל עליו מטעם כל דבר שבחובה אין באה אלא מן החולין כמש"כ במ"א סי' רפ"ח סק"ג וב"ס תקס"ח סעיף י"א וקשה לי א"כ דבכל ענינם שייך כן יקשה מהא דאיתא בפסחים דף ל"ה דיוצאין בתרומה מצות אכילת מצה הא הוה דבר שבחובה אלא וודאי דלא אמרו כן אלא בקרבנות ונדרי תענית י"ל דיש לו דין נדרי קרבנות אך אכתי קשה מירושלמי פ"ק דערלה כאשר כתבתי בפ' א' מ"ה אלא אך מטעם אחר יקשה הא אין עושין מצות חבילות וא"כ זהו ג"כ מצות חבילות אם נאמר דיוצאין בזה ידי לימוד ג"כ רק יש לומר דזהו לכתחלה דוקא דאל"כ גם אהא דיוצאין בתרומה מצות מצה יקשה הא אין עושין חבילות אע"כ זהו רק לכתחלה:

אולם הא קשיא לי לפמש"כ הר"ן בר"ה דף כ"ח דאף למ"ד מצאצ"כ אבל מינו מחריב בו א"כ ה"נ אי מכוין לק"ש א"י לצאת בו לימוד תורה ואי מכוין ללימוד תורה אין יכול ידי ק"ש ואף את"ל ק"ש דרבנן א"צ כונה הא מינו מחריב בה וא"כ איך יוצאין בזה חובת ק"ש:

והנה עוד הקשה בסדר משנה מהא דאיתא בסוטה דף מ"ב אהא דכתיב שמע ישראל היום אתם קרבים למלחמה מאי שמע ישראל אמר רי"ו משום רשב"י אמר להם הקב"ה לישראל אפי' לא קיימתם אלא ק"ש שחרית וערבית אי אתם נמסרין בידן א"כ מוכח דרי"ו ס"ל דק"ש דאורייתא דהרי הוא מפרש הקרא בכך ולי נראה לישב דאין מכאן הוכחה דקריאת פרשת שמע הוה דאורייתא דהנה בפסחים ס"פ מקום שנהגו וכן הוא במדרש ילקוט ואתחנן מהיכן זכו ישראל לקרות ק"ש מאבינו יעקב שנאמר הקבצו ושמעו בני יעקב כולכם ושמעו אל ישראל אביכם אמר להם שמא יש מחלוקת בלבבכם על אבינו שבשמים אמרו לו שמע ישראל כשם שאין בלבך אלא אחד כן אין בלבבינו אלא אחד והוא אומר בלחישה בשכמל"ו ומה ישראל אומרים שמע ישראל אבינו אותו דבר שצויתנו נוהג בנו הכונה כי הנה ידוע כי האבות הי' להם כל אחד מידה אחרת בעבודת השם י"ת דאאע"ה מידת החסד ויצחק אבינו עמוד העבודה גבורה ויעקב אבינו עמוד התורה תפארת כלול משניהם חסד ודין דהיינו כי הכל רחמים מהשי"ת כנודע ואין בזה מחלוקת שחלילה לחשב כי מידת הדין אצל השי"ת הוא כח אחר ממידת החסד וזה שאמר יעקב אבינו ע"ה שמא יש מחלוקת בלבבכם על אבינו שבשמים שתחשבו שמידת אבותי אברהם ויצחק חסד וגבורה מופרדים ומחולקים זה מזה ואמרו שמע ישראל כשם שאין בלבך אלא אחד דמידתן תפארת כלול משניהם דעמוד שלך עמוד התורה ממתיק הדין והכל בחסד והכל בדין והוא אומר בלחישה בשכמל"ו וישראל אומרים שמע

ישראל אבינו אותו דבר שצוית נוהג בנו דהיינו שמאמינם באמונה שלימה שהכל יוצא מ"ד לטובה והכל אחד כדכתיב לדוד חסד ומשפט לך אזמרה אם חסד ואם משפט לך אזמרה וזה שאמר הכהן שמע ישראל אתם קרבים וכו' ומפרש המדרש אפי' לא קיימתם אלא ק"ש שחרית וערבית דהיינו שאתם אומרים שמע ישראל אבינו אותו דבר שצוית נוהג בנו דבוודאי אף אי קריאת פרשת שמע ככתבו וכלשונו הוא דרבנן אבל בוודאי צריך שיקראו פרשת שמע על בחינה זו שאין ח"ו בלבם מחלוקת על אבינו שבשמים ושמאמינים שהכל בחסד והכל בדין ולהעיד אל אבינו ישראל שאותו דבר שצוית לנו נוהג בנו כדאי זכות זה של שמע ישראל להושיע אתכם וכדאיתא במדרש שה"ש כל מלחמות שישראל עושין ומצליחין בזכות האבק של יעקב אבינו שנצח המלאך בהאבקו עמו וא"כ לא נשמע מזה דרי"ו ס"ל דקריאת פרשת שמע ככתבו וכלשונו הוא דאורייתא ומיושב על נכון קו' הסדר משנה:

אולם במה שהעלה הטו"א בחגיגה דבלימוד תורה לב"נ הטעם משום גזל וכשלומד ברצונו אין מחסרו דבר רשאי למוד עמו דאין כאן משום גזל וקשה לי מהא דפסחים דהאי ארמאי דאכל מפיסחא דקטלוהו ופירשו משום גזל דהאי כל בן נכר לא יאכל בו קאי גם אב"נ יען דהוה משום גזל עשו"ת מהרי"א סי' נ"ה יקשה א"כ בפסח של אדם אחד יהא רשאי הב"נ לאכול כיון שמוסר לו מרצונו וע"כ לומר כיון דמשולחן גבוה קא זכו אין לבעלים גופי' רשות ליתן לב"נ והוה גזל א"כ בלימוד תורה נמי דישראל זכו בהן משולחן גבוה אף מלמדו ברצונו איכא משום גזל (אולם בספר המצרף העלה דרק תורה שבע"פ אסור ללמד לב"נ אבל תורה שבכתב שהקב"ה גילה את התורה בכל לשון כדאיתא בסוטה דף ל"ה רשאין ללמוד עמו):

ובהא ניחא לפרש הא דאיתא בשבת דף פ"ח דמשה רבינו שיבר הלוחות דעבוד קו"ח מה פסח אמרה תורה כל בן נכר לא יאכל בו תרי"ג מצות איני דין שיאסור והנה הקשה בח"י מהרש"א בשם פענח רזא מאי קו"ח הוא הא שחט למולין ולערלים כשר וכאן הא בני לוי לא טעו בעגל ותי' דבערלים לבם לשמים וקשה לי הא באמת הקשו תוס' דמאי קו"ח איכא הא אדרבא אי יתן להם התורה יחזרו בתשובה וצריך לומר דהא קיימ"ל דאין מקבלין קרבנות מן המומר לע"ז ול"א שיקבלו מהם כדי שיחזרו בתשובה ואך י"ל דשפיר הקשו דהא באמת מבואר במדרשים דלבם הי' בשמים אלא שטעו וכמש"כ הרמב"ן א"כ שפיר הקשו דיתן להם התורה כדי שיעשו תשובה מעתה תגדל התימא דאין כאן קו"ח דהא ישראל ג"כ לבם לשמים א"כ בפסח גופי' כשר בשחט למולין ולערלים ואמנם לפמש"כ ניחא דכיון דישראל מומרים א"כ אם אוכלין מפסח הוה גזל

גבוה א"כ גם התורה שיקבלו הוה גזל בידם כמו בב"נ הלומד תורה דהוה גזל בידו וא"כ שפיר עביד קו"ח מאכילת פסח דאסור דכגזל בידם והא דבשחט למולין ולערלים כשר משום דהשחיטה הוא לצורך המולין הוה רק כשחט לאוכליו ושלא לאכליו דכשר וא"ש והנה במנחת חינוך העלה אהא דאיתא בריש פסחים דקטלוהו לארמאי דסלוק לאכול פסחא לירושלים שהוא מטעם גזל גבוה והנה לכאורה א"כ זר שאכל מבשר קדשים ואפי' כהנים כשאכלו מבשר אימורם דסלקי לגבוה ג"כ יהא חייב משום גזל ובהדיא כתב רבינו בפ"א ממעילה דרק בקדשי בדה"ב שייך אסור גזל מה לי גזל להדיוט מה לי גזל לגבוה אבל בקדמ"ז אפי' אכל מבשר עולה ליכא משום איסור גזל והנה לכאורה בכל אכילת איסור נאמר דאיכא גם משום גזל דהא כתב לד' הארץ ומלואה כאן קודם ברכה וא"כ באכילת איסור דלא נתנה לבני אדם יהא משום גזל ועוד דהא דנהנה בלא ברכה כאלו גוזל להקב"ה וברכה על אכילת איסור הא הוה בוצע בירך ול"ה ברכה כלל א"כ הרי נהנה בלי ברכה ולכן נראה דרק בב"נ שייך כן דהנה איתא בחגיגה דף י"ג ובסנהדרין דנכרי הלומד תורה עיקר משום איסור גזל דתורה ציוה לנו משה מורשה לנו למורשה א"כ הוה לנכרי באיסור גזל א"כ י"ל דשפיר באכילת קדשים איכא ג"כ איסור גזל כדמצינו במשה רבינו דעביד קו"ח מהא דאמרה תורה כל בן נכר לא יאכל בו קו"ח לתורה א"כ מהא"ט נמי בנכרי דבתורה אסור משום גזל ממילא אסור בקדשים ג"כ משום גזל משא"כ בישראל גם י"ל דרק בב"נ דלא הותר לאדה"ר באכילת בשר רק אח"כ התיר לב"נ לכן במה שהוא של גבוה לא הותרה:

ונראה להביא ראי' לדברינו הנה במנחות דף מ"ח גבי כבשי עצרת איתא דל"א חטא בשביל שתזכה בחול ולכאורה קשה הא חטא בשביל שתזכה בשבת דאז השחיטה כשרה אבל אי לא יזרוק הרי חילל שבת בשחיטה וע"כ משום דבלא"ה אף אי לא יזרוק הדם הוה מקלקל בשחיטה ואין חייב אשחיטה ויקשה הא תיקון לב"נ אע"כ דל"ה תיקון לב"נ דאסור לאכול מפסולי קדשים אך יש לדחות דבלא"ה ל"ש שיזרוק כדי שיהא השחיטה כשרה דזה הוה חטא בשביל שתזכה חבירך היכא דפשע ל"א חטא בשביל שיזכה חבירך (וערמב"ם פ"ב משגגות שכ' לחלק בין ק"צ לקרבן יחיד להנ"ל ניחא דלזכות לרבים שפיר אמרינן חטא בשביל שתזכה חבריך הרבים כמש"כ תוס' גיטין דף מ"א ע"ד שכ' הרא"ש פ' אלו מגלחין דהיכיא דאיכא עשה דרבים עשה דחל"ת ועשה) וכן הוא בפי' רש"י קדושים על פסוק למען טמא את מקדשי וז"ל את כנסת ישראל שהיא מקודשת לי וכתב הרמב"ן וכבר רמזתי זה איך תטמא כנס"י שהיא מקודשת לשמו הגדול באיש אחד יחטא וכבר אמרו זה במדרשים שאמרו הנהנה מן העולם הזה בלא ברכה

כאלו גזל להקב"ה וכנס"י שנאמר גוזל אביו ואמו וגו' אין אביו אלא הקב"ה ואין אמו אלא כנסת ישראל חבר הוא לאיש משחית חבר הוא לירבעם שהחטיא את ישראל לאביהם שבשמים כי החפץ ביצירה שיברכו עלי' לשמו הגדול משם יהי' קיום העולם עכ"ל:

והנה רבינו ספ"ט ממלכים כתב דחטא של שכם שנתחייבו מיתה הוא מפני שגזלו את דינה ונכרי חייב מיתה על גזילה דאי משום זנות לא הי' מתחייבין מיתה דפנוי' היתה והנה לכאורה מניין לו לרבינו זאת דהיכן מצינו דהמאנס אשה יתחייב משום גזילה לא בב"נ ולא בישראל (עח"ס בתורה משה) אמנם לפי אשר בארתי א"ש דהנה תורה נקרא מאורסה ולכן גוי הלומד תורה חייב מיתה כאלו בא על נערה המאורסה ולאידך מ"ד יען דנקרא מורשה וכאלו גזלה מאתנו כן נמי בת ישראל הא כתיב קודש ישראל לד' והם קדשי גבוה א"כ הבא עלי' באונס הוה כמו אילו אכל קדשי גבוה דבארנו דחייב מיתה משום גזילה מקו"ח דאם על תורה דמצינן לומר דיהא רשאי ללמוד פן יתגייר כמש"כ תוס' כהא"ג שם בשבת אפ"ה הוה כגזלה בידו וחייב עלי' כך קדשי גבוה חייב עליהן מיתה הן קדשים ממש הן ישראל שהם קודש לד':

ובהכי ניחא הא דכ' רבינו בפ"ד מאישות לחלק דאם אונס אשה וקדשה ל"ה קידושין ובאנסוה לקדש וקידש הוה קידושין דלפמש"כ א"ש דאם אנס אשה וקידש אית בי' צד גזל כדמוכח מהרמב"ן הנ"ל שכ' גבי שכם דחייבין מיתה דהוה כגזל הגם שקאי אאנסה לבוא עלי' היינו לגבי ב"נ אבל לגבי ישראל שפיר י"ל דזהו גופי' שמקדשה בע"כ ואסרה אכו"ע זהו ג"כ צד גזל א"כ ל"ה קידושין אבל באיש באנסוהו לקדש דמותר לישא אשה על אשתו ולא אסרוהו אכו"ע רק אקרובים לית בי' צד גזל ע"כ אם קידש קידשיו קידושין:

ח) **עוד** שם קשה לי אמאי לא כתב נמי דשם בנה גם יעקב אבינו ע"ה המזבח כדמוכח מהא דאיתא בפסחים דף פ"ח אקרא לכו ונעלה אל בית אלקי יעקב לא כאברהם שקראו הר ולא כיצחק שקראו שדה ולא כיעקב שקראו בית אל ובפירש"י פ' ויצא הביא מזה ראי' למה דמפרש שם דבית אל לא זה היא הסמוך לעי אלא לירושלים ועל שם שהיתה עיר האלקים קראה בית אל והוא הר המורי' שהתפלל בו אברהם והוא השדה שהתפלל בו יצחק יעו"ש ובאותו מקום ששכב עליו יעקב בשובו מפדן ארם בנה שם מזבח דכתיב ויבן שם מזבח ויקרא למקום אל בית אל א"כ למה לא כתב רבינו שזה המקום אשר שם בנה יעקב מזבח והנה ברמב"ן על התורה כתב שם אפי' רש"י הנ"ל דזה מחלוקת תנאים במדרש וכ' וז"ל ולדעתו של ריוס"י בן זמרא לוז היא ירושלים שקראו בית אל ואפשר שיהי' כן לפי המקראות שבספר יהושע ובאמת שאיני בית אל הסמוך לעי כי כן שם העיר לראשונה בימי אברהם וקודם לכן יע"ש מוכח מדבריו שהוא מפרש שר"י

בן סימון חולק על ריוס"י בן זמרה וס"ל שלוז שקראה יעקב בית אל איני ירושלים רק מקום אחר וראיתי בשדי חמד שכ' בסוף ספרו דמש"כ רמב"ן שכדעת ריוס"י בן זמרא שלוז הוא ירושלים נראה מהמקראות שבספר יהושע שדבריו בזה תמוהין דנהי דמוכח מהמקראות שבספר יהושע שהעיר לוז שקראה יעקב בית אל אינה בית אל הסמוכה לעי רק בית אל אחרת אמנם מוכח שם שהעיר לוז שקראה יעקב בית אל אינה ירושלים דכתיב ביהושע י"ח ועבר משם הגבול לוזה אל כתף לוזה נגדה היא בית אל ופירש"י היא בית אל שקראה יעקב ולא זו היא בית אל שאצל העי שהרי אומר בגבול יוסף ויצא מבית אל לזה למדנו ששנים הי' ולוז לא בחלק בנימין ובאמת כל המעיין בפסוקים יראה להדיא שלוז שקראו יעקב בית אל היתה בחלקו של יוסף ולא בחלקו של בנימין ואם לוז היא ירושלים הי' ללוז להיות בחלקו של בנימין או בחלקו של יהודה דעיקר ירושלים היתה בחלקו של בנימין ורצועה אחת בתוך ירושלים היתה בחלקו של יהודה והעלה שם דרמב"ן ס"ל דהעיר לוז אשר קראה יעקב בית אל היתה סמוכה לירושלים מאוד ויעקב לא לן בתוך העיר לוז רק בשדה חוץ לעיר וכן איתא בפסיקתא זוטרתא וזה לשונה לוז שם העיר זאת העיר היתה קרובה למקום ששכב בו יעקב אבינו ומשום שהי' שוב סמוך להעיר קרא יעקב שם העיר לוז בית אל למען ידעו דורות הבאים שסביב לוז הוא המקום המקודש שבו שער שמים ובית אלקים ובימי יהושע נתוספו בירושלים בנינים הרבה עד שנמשכה העיר ירושלים עד המקום ששכב בו יעקב ועד בכלל ושם נבנה בית המקדש וזה הי' בחלקו של בנימין והעיר לוז עצמה היתה בחלקו של יוסף וכו' אמנם ר' אדא בר' סימן שכ' הרמב"ן שחולק על ריוס"י וס"ל שהמקום ששכב עליו יעקב אין זה מקום ביהמ"ק והמזבח שבנה שם אינה מקום המקדש יעו"ש וא"כ י"ל דרבינו ס"ל כר"י בר סימן לכן לא כתב דגם יעקב בנה שם מזבח:

ט') **והנה** כתב ב"פ ויצא אנכי אלקי בית אל אשר משחת שם מצבה אשר נדרתי לי שם נדר וכתב הרמב"ן לפרש שהכוונה כי אתה נדרת להיות עובד לשם המיוחד בארץ הנבחרת ולהיות לך האבן בית אלקים ולהוציא שם מעשרותיך והנה רבינו פ"ו מעירוכין הביא ראי' מהך דנדרי יעקב דנדר חל על דבר שלשב"ל והנה לדברי הרמב"ן הנ"ל אין משם ראי' דלא קאי אמה שנדר וקיבל עליו להוציא מעשרותיו רק קאי אמה שנדר שהאבן הזאת יהא בית אלקים כדי להוציא שם מעשרותיו וזה הנדר הא הוה בעולם אבל על המעשרות גופי' באמת לא נתחייב בנדר כלל דמה"ת מחייב במעשרות וכן שם משמע מפירש"י שכ' אשר נדרת לי נדר שאמרת יהי' בית אלקים שתקריב שם קרבנות (אח"ז ראיתי בח"ס יור"ד סי' רמ"ג שהקשה כן מסברא דנפשי' דילמא קאי אמה שאמר

והאבן הזאת יהא בית האלקים וזה כבר בעולם אולם במהרמ"ש סי' שפ"ח השיב על הח"ס ונראה שהבין מדברי הרמב"ן דזה גופי' שיעשה האבן בית אלקים הוא דבר שאין ברשותו כמאמר הכתוב כי במקלי עברתי את הירדן א"כ הנדר שינסך שם לד' ויקריב שם קרבנותיו הוה דבר שא"ב דדמיא לדבר ששב"ל) והנה רבינו בפכ"ב מה' מכירה כתב שם ג"כ דיכול לנדור בדבר שלב"ל וכתב וז"ל דין הקדש ודין העניים איני כדין ההדיוט דחייב לקיים נדרו אף בדשלב"ל וכתב שגאונים חולקים על דבר זה ואומרים שאין העניים זוכים אלא בדבר שההדיוט קונה ואין דעתי נוטה לדברים אלו שאין אדם מצוה להקנות והוא מצוה לקיים דבריו בצדקה או בהקדש כמו שהוא מצוה לקיים הנדר והנה זה שכ' רבינו בשם הגאונים נראה דהיינו דעת רב האי גאון שהביא הריא"ף ב"פ שור שנגח וז"ל אבל דעת הגאון כן הוא והאי גברא לא אקדשי מדלא קאמר תהא לעניים אלא נודר הוא שאמר עלי ליתן סלע שחייב לו בנזקו לעניים ויתנה המזיק להם ואיני קדושה ביד המזיק כלל לפיכך מן הדין הי' יכול לחזור בו אלא כיון שאמר במעמד של רב יוסף תנוה לעניים קנו ואיני יכול לחזור בו ועל זה חולק רבינו וס"ל דחייב מטעם נדר ואף בדבר שלב"ל:

אמנם בטו"ז ח"מ סי' כ"ו העלה דעל צדקה אין כופין יען דשכר מצוה בצידה אבל בנדר לעשות צדקה כופין ובקצה"ח כתב דפליגי בזה הראשונים דדעת האי גאון בר"ן פ' נערה הוא כן אבל הר"ן השיגו דהא דרשינן בפיך זו צדקה ודרשינן לעשות כאשר נדרת מלמד שיעשוך בי"ד והקשה ע"ז בקצה"ח מ"ש מצדקה דאין כופין דמתן שכרה בצידה גם בנדר לצדקה הכי משום זה יפסיד שכרו הא גם בזה מתן שכרו בצידה ואי דאיכא לאו דבל יחל הא בצדקה נמי אית בי' לאווי טובא לא תקפוץ ידך ולא תאמץ לבבך ואפ"ה אמרו דאין כופין לדעתי י"ל דבנודר שאני כיון דעובר בבל תאחר בג' רגלים שפיר י"ל דכופין דהרב האי גאון כתב וז"ל דאפי' בנודר שעברו עליו ג"כ מוקים הוא בבל תאחר אבל אין חייבין לעשות לו כלום וע"ז שפיר הקשה הר"ן דהא כתיב ועשית מלמד שיעשוך בי"ד והיינו משום דגלי קרא דכופין היכיא דעובר בב"ת א"כ בצדקה דל"ש בל תאחר אין כופין דליכא קרא אבל משום לאו דלא תקפוץ אין כופין כיון דאיכא עשה הכתובה שכרה בצידה לכן אין כופין גם אלאו דלא תקפוץ והטעם נראה לי דלאו דלא תקפוץ רק איכא היכיא דאיכא עשה אבל היכיא דפטור מהעשה א"ע אלאו דלא תקפוץ כדמוכח מהא דקיימ"ל פרוטה דרב יוסף דפטור מליתב לעני כיון דעוסק במצוה ויקשה הא איכא לאו דלא תקפוץ והיכיא דאיכא לאו ל"ש עוסק במצוה פטור מן המצוה ועיין תוס' ב"ב דף ח' אע"כ דשאני לאו דלא תקפוץ דאין עובר רק היכיא דאיכא עשה אבל אי פטור

מהעשה פטור מן הלאו ג"כ ולכן אין כופין משום לאו דלא תקפוץ כיון שאין כופין על העשה דשכרה כתובה בצידה:

אולם אי קשיא הא קשיא דתוס' שבועות דף כ"ג הוכיחו דהיכיא דאיכא עשה הוה מושבע ועומד מהר סיני מהא דפריך לקמן דף כ"ו בצדקה דמושבע ועומד הוא ויקשה שפיר הא איכא גם לאו דלא תקפוץ דמושבע ועומד הוה משום לאו לכן אין שבועה חלה עליו ונראה דבוודאי היכיא דנקט זוזי בידו דחייב ליתן ואם לאו עובר בבל תקפוץ אבל בלית לי' זוזי דהוא עני ליכא רק עשה אבל לאו ליכא:

ובזה אמרתי לישב קו' הר"ן נדרים דף ז' על רשב"א דכ' דהך איבעיא דיש יד לצדקה דאזלינן לחומרא דספק איסורא לחומרא ובחולין דף קל"ד מוכח דבמתנות עניים הוה ספק ממונא לקולא להנ"ל י"ל דהא בנדרים אייריא בנקט זוזי בידו דאמר והדין נמי ועתה רוצה לחזור א"כ איכא לאו דלא תקפוץ לכן הוה ספק איסורא כיון דאיכא לאו הוה ספק איסור ואזלינן להחמיר אבל בחולין דאייריא דליכא רק מ"ע דתעזוב ל"ה רק ספק ממונא ואזלינן לקולא (עכהא"ג במג"א סי' תר"ץ דכ' דפרוזבול מיקרי דבר שבאיסורא דלכן צריך להיות גדול בחכמה ובמנין משום דאית בי' לאו דהשמר לך פן יהי' דבר עם לבבך הרי משום דאיכא לאו ל"ה כדבר שבממון אלא דבר שבאיסורא ועיין עוד כהא"ג ב"מ דף כ"א דנשאר בתיקו אם צריך להחזיר וכ' שם הרא"ש דספק איסורא לחומרא וכ"כ הה"מ בפי"ד מגזילה ה"ה אם ספק אי ידעו הבעלים דחייב להחזיר אף דהשבת אבידה הוה רק דבר שבממון כיון דאית בי' לאו דלא תוכל להתעלם מיקרי דבר שבאיסורא ואזלינן להחמיר) והנה בספר פלס חיים בסוף ספרו תמה על דברת הרמב"ן הנ"ל ממש"כ ב"פ מטות דליכא נדר בקום ועשה ואמנם באמת לק"מ דזה רק בדבר רשות אבל בדבר מצוה נדר חל בקום ועשה כמו שבארנו לעיל בפ"א והא דיקשה דהרמב"ן כתב הטעם דחל משום שנשתעבדו נכסיו לכן הוה איסור חפצא דנתפס לגבוה והא בפשיטות הו"ל לומר דבדבר מצוה שייך נדר בקום ועשה י"ל דזה רק לתת טעם לדבר בהא דקיימ"ל דנדר הוה איסור חפצא דיקשה כיון שאומר הרי עלי אין כאן חפץ שיתפס לגבוה אפ"ה נדר הוה ע"ז תי' יען דנשתעבדו נכסיו מיקרי אסור חפצא:

שוב ראיתי במהר"ם שיק סי' שפ"ח שכתב לפרש כן והעלה שזה גם כונת רבינו בפ"ו מעירוכין שהוכיח מהך דיעקב דנדר חל בדבר שלב"ל רק דע"ז יקשה הא זה ל"ה אלא חיוב דיכול לחייב עצמו בדבר שלב"ל אבל זה לא מיקרי נדר דנדר ל"ה אלא איסור חפצא אע"כ שנשתעבדו נכסיו רק דהוה קשה לי' עדיין איך שייך לומר שנשתעבדו נכסיו כיון שעדיין לא נדר אלא שקיבל עליו לכשיבוא לידו יתן לעניים או להקדש ע"ז הביא ראי'

מאמר לא אפטר מן העולם עד שאהי' נזיר דצריך לנזור מיד ועובר בבל יחל דנזירות אף שעדיין לא נדר בנזירות רק קיבל עליו שינדור מהשתא הוה נזיר ועובר בבל יחל ה"נ מהשתא נשתעבדו נכסיו והראב"ד שהשיג עליו משום דס"ל דאין כאן באמת רק חיוב גברא ובניו אין מחייבין לקיים נדרו דלא נשתעבדו נכסיו יעוש"ה אמנם לי נראה דכונת רבינו במה שהביא ראי' מנדר שלא אפטור מן העולם עד שאהי' נזיר דעובר מיד היינו דלא תאמר איך שייך לומר דחיוב לקיים נדרו ואם לאו עובר בבל יחל הא יכול לומר שיקיים נדרו לאחר זמן דהא לא קבע זמן לנדרו על זה הביא ראי' דבאומר לא אפטור מן העולם דחייב לקיים נדרו מיד דמסתמא דעתו הי' שיחול מיד כי אם לא עכשיו אימתי כי אין אדם יודע עתו ולכן עובר מיד לכן שפיר חייב לקיים נדרו ועח"ס סי' רכ"ח על דברת המהרי"ט סי' קל"א וכבר בארנו לעיל בהלכה א' דעכ"פ לאחר יב"ח עובר כיון דדרכו להשתכח מסתמא נדרו הי' שיקיים עד יב"ח וממילא אם לא קיים עובר בבל יחל:

והנה בח"ס בתשובה הקשה מקרא דוהאבן הזאת יהי' בית אלקים מוכח דאם אמר יהי' הוה נדר וקשיא לשיטת הרא"ש בתשובה הובא בשו"ע חו"מ סי' רי"ב דבאומר יהי' הקדש לא מהני ולא הוי נדר כלל רק באומר אתן הוה נדר וחולק אמש"כ רבינו בפכ"ב ממכירה שגם ביהי' הוה הקדש ובמהר"ם שי"ק על המצות כתב לישב דבקדשי גבוה קיימ"ל גמר בלבו מהני א"כ בכל מקדיש לגבוה הא כבר מעיקרא גמר בלבו להקדיש לכן אף באמר יהי' או תקדש עכ"פ כבר גמר בלבו לכשיבוא שדה זו לידו יתננה להקדש א"כ כבר חייב משום שחישב בלבו אמנם הרא"ש אייריא בהקדש בזה"ז דל"ה הקדש אלא לצדקה וצדקה קיימ"ל דוקא בדיבור נתחייב וגמר בלבו ל"מ לכן סובר דיהי' לא הוה נדר אבל בקדשי גבוה מודה הרא"ש וא"כ ל"ק מקרא דאייריא בקדשי גבוה שפיר אמר דיהי' בית אלקים הוה נדר וחל הנדר ואולם לסברתו קשה לי הא דפליגי בהקדש אי תכ"ד כד"ד אי יכול לחזור תכ"ד תיפוק לי' כיון שקודם שהוציא דיבור בפה כבר הוא אחר תכ"ד למחשבתו ואיך יכול לחזור ממחשבתו שגמר בלבו כדכתיב כל נדיב לב:

אולם לדעתי בזה לא שייך כלל לומר דכבר גמר בלבו כמו בתרומה דניטלת במחשבה ובגמר בלבו סגי אפ"ה אי גמר בלבו להוציא בשפתיו ל"ה תרומה עד שיוציא בשפתיו וכן הוא בתוספתא דתרומות פ"ב א"כ ה"נ הא לא גמר להקדיש עד שיוציא בשפתיו א"כ ל"ה הקדש במחשבה בלבד ושפיר יכול לחזור תכ"ד לאמירתו וא"כ נסתרו דברי המהר"ם שי"ק זצ"ל דכיון דהי' בלבו שיוצא בשפתיו והיכיא דבעינן שיוצא בשפתיו הא אמרת דבעינן שיאמר אתננה אבל באמר יהי' לא חל דהוה דבר שלב"ל א"כ ממילא לא חל גם לכשיוצא בשפתיו וראי' לזה ממתפיס בדבר האסור דלא חל הנדר אף דאמר הרי אסור

עלי וא"כ הוה נדר אפ"ה כיון שסיים שלא כדין לא מתחייב משום תחילת דבריו כיון דהי' דעתו מעיקרא להוציא בלשון אשר אין חייב לקיים נדרו להתפיס בדבר האיסור ולא חל מעיקרא כלל הנדר כן ה"נ לא מתחייב משום מחשבתו שהי' לו כיון דהי' בדעתו להוציא בפה כמש"כ בפ"א מ"ה איסמ"ז ודו"ק:

והנה בטו"ז סי' תקס"ח הקשה דשם פסק דקבלת תענית חלה במחשבת הלב דאם קבלה בלב הוה קבלה וכן פסק הטור והיינו מדכתיב כל נדיב לב דכל עניני נדר כמו צדקה ילפינן מקרא דכל נדיב לב משא"כ בשבועה דכתיב לבטא בשפתים ל"מ גמר בלב עד שמוציא בשפתיו ובחו"מ סי' רי"ב מביא בטור תשו' הרא"ש במי שקונה קרקע אדעתא שיעשנו הקדש אם לא הוציא בפיו כלום הוי דברים שבלב ואמר שמואל גמר בלבו צריך שיוציא בשפתיו אע"ג דכ' כל נדיב לב עולות הא אמרינן חולין מקדשים לא ילפינן והאידנא הכל לצדקה הלכך צריך שיוציא בשפתיו יעו"ש והנה בטו"ז הקשה אג"מ דשבועות דגמ' פריך מהא דתנן גמר בלבו מניין ת"ל כל נדיב לב ופריך וליגמר מיני' חולין מקדשים לא גמרינן ומאי פריך דשאני שבועה מנדר וכמש"כ הרא"ש לשם ר"ת וכתב הטו"ז וז"ל ואין לומר דפריך נגמור שבועה מנדר וע"ז מתרץ חולין מקדשים לא גמרינן א"כ לא הי' לר"ת לחלק בין שבועה לנדר אלא בין חולין לקדשים וכתב דר"ת ס"ל דוודאי בשבועה לא מצינו בשום דוכתי' דמהני כיון דלא ילפינן מקדשים אבל בנדר ילפינן כל נדר מפסוק זה דהכל הי' בכלל פסוק זה א"כ אף בחולין כן כל שהוא נדר הוא בכלל הקרא ול"ש דלא ילפינן דזה גופי' הוא בכלל הקרא אבל שבועה דל"כ בפסוק זה רק דאתה בא לילף מפסוק זה בהא אמרינן חולין מקדשים לא ילפינן והרא"ש ס"ל דאף נדר לא מצינו למילף דהוה חולין מקדשים רק בנדרי תענית הוה כקרבן דמיא לקדשים דגמר בלבו מהני יעוש"ה:

אמנם לפי דברי הטו"ז קשה לי לכאורה מריש נדרים דבעי לענין יד בנדר אי הוה יד דילפינן מקרבנות והא אמרינן דנדר לא ילפינן בחולין דחולין מקדשים לא ילפינן רק די"ל דרק שם לענין יד ילפינן יען דכתיב בענינא דקרבנות אבל לפי דעת הר"ת דנדר הוה בכלל הקרא דכל נדיב לב וא"צ לילפותא רק דזהו גופי' בכלל הכתוב דמה לי נדר בקדשים לנדר בחולין א"כ א"צ לילפותא אלא כיון דבקרבנות מהני יד ממילא מהני בכל נדר אף בנדר בחולין ועוד יותר קשה דהא דגמ' בעי יש יד לצדקה ואי נימא כסברת הר"ת וכמש"כ הטו"ז והביא שכן נמי דעת רש"י דצדקה הוה נמי נדו"ד שהכל נדר דקרא כמש"כ המרדכי פ"ק דב"ב בשם רש"י בתשובה א"כ מ"פ אי יש יד לצדקה כיון דהוא בכלל נדר לקרבן ואין חילוק בין נדר בקדשים לנדר בחולין א"כ פשיטא דיש יד לצדקה

ומאי מבעיא לי' אמנם יש להביא ראי' להיפוך דהנה בנדרים דף ט"ז פריך מ"ש נדר דכ' לד' בשבועה נמי כתוב לד' ומשני זהו איסור גברא וזהו איסור חפצא והתירוץ אינו מבואר ער"ן הנדחק להנ"ל א"ש דנדר דהוה איסור חפצא א"כ הוא בכלל קרבן ואף דנדרי חולין הוה כנדרי קדשים ע"כ זהו גופי' כלגבוה הוה לכן דרשינן שפיר אפי' במקום לד' חל הנדר אף בדבר מצוה (כדדריש כהא"ג בירושלמי פ"ד דשביעית בהקדש ליכא איסור שביעית דכ' ושבתה הארץ שבת לד' דלגבוה ליכא איסור שביעית) אבל בשבועה דהוה חולין לכן מסתברא לדרוש במקום לד' יחל דלא חל בדבר מצוה כיון דאסור שבועה היינו מידי דחולין לא חל אמידי דלגבוה:

והנה לפי"ז יקשה הא נדר להתענות דל"ש בזה דהוה איסור חפצא א"כ אף אי נימא דנדר במידי דחולין הוה בכלל נדר היינו היכיא דשייך דהוה איסורא חפצא זהו דומה לקדשים דנכנס דבר לרשות גבוה אבל קבלה להתענות ל"ש דהוה איסור חפצא א"כ דומה יותר לשבועה א"כ ל"ה בכלל נדר דקרא ואי דנילף משאר נדרים שוב יש לנו לומר חולין מקדשים לא גמרינן א"כ רק יש לדמותו בזה לנדרי קדשים אי אמרינן דכל תענית הוה כאלו מתנדב מחלבו ודמו לגבוה ושייך שפיר איסור חפצא דנעשה חלבו ודמו קרבן לד' והיינו כסברת הרא"ש וא"כ קשיא לדברי הטו"ז דרצה לעשות פלוגתא בין שיטת הרא"ש לר"ת דלהרא"ש הטעם משום דסובר נדרי תענית הוה כנדרי קדשים שמתנדב חלבו ודמו לגבוה והא לפמש"כ גם לר"ת ע"כ מהי סברא מדמה נדרי תענית לנדרי קדשים או נדרי צדקה משום דבצדקה ג"כ שייך דנעשה איסור חפצא דמנדב ממונו לגבוה ובאמת לפי"ז קשה לי מנדרים דף ח' בהא דאמר רב גידל אמר רב דמניין דנשבעין לקיים המצוה דנדר גדול נדר לאלקי ישראל כתב הרא"ש דהיינו דחל בתורת נדר משום בפי זו צדקה דכיון דמקבל עליו עשיית מצוה הוה בכלל בפיך זו צדקה ולפמש"כ יקשה דל"ד כלל דבפיך זו צדקה היינו ג"כ בכלל נדרי גבוה ול"ה מידי דחולין דהוה ג"כ כאיסור חפצא דעכ"פ מקבל בנדר ליתן ממונו לגבוה אבל בנדר לעשות מצוה דל"ש איסור חפצא הוה מידי דחולין ולא ילפינן מקדשים:

אך לזה י"ל לפמש"כ הטו"ז הרא"ש חולק בזה ג"כ אר"ת דלדעת ר"ת צדקה הוה בכלל נדרי קדשים ולדעת הרא"ש נדרי צדקה ל"ה בכלל נדרי קדשים והוה מידי דחולין ואפ"ה עכ"פ הא דרשינן בפיך זו צדקה דעכ"פ חייב לקיים מה שקיבל עליו למצוה (אף דלענין נדר בלבו ל"ה כנדרי קדשים) א"כ ה"ה כל קבלה לדבר מצוה וכגון נדרי תענית חייב לקיים מצד בפיך זו צדקה א"כ הרא"ש לשיטתו ניחא והר"ן שם בנדרים חולק ארא"ש דל"ה בכלל נדר והא דאמרו נדר גדול נדר לאלקי ישראל היינו שבועה וכן יפרש הר"ת

וא"ש ואמנם עוד נראה לי עד"א דהנה בנדרים דף ט' כנדרי רשעים נדר בקרבן בו ובשבועה כנדרי כשרים לא אמר כלום וכן בנדבי רשעים לא אמר כלום מתבאר משם דעל שבועה הוה נדרי רשעים ובנדר שקרבן אף דאיכא ג"כ נדרי רשעים אבל נדבה דכשרים דמתנדבי בקרבן שפיר חל הנדר וא"כ לפי"ז י"ל שפיר דכל נדר היה בכלל קרא דכל נדיב לב דכשרים מתנדבים אבל שבועה דאין כשרים נשבעים ל"ה בכלל נדיב לב דקרא וכי תימא נילף מנדר ע"ז אמרינן חולין מקדשים לא גמרינן:

והנה בראש תענית דף י"ב הביא דברי הראב"ד שכ' וז"ל וקבלת תענית אינו אלא לצדקה כאלו מתנדב מחלבו ודמו לגבוה ותמורתם יתן לעניים שבו תלוי אם ירצה יתן לעניים ואדעתא דהכי קיבל הלכך לוה ופורע והרא"ש השיג עליו דצדקה אינה תמורת תענית כדאיתא בברכות דף ל"ב גדולה תענית מצדקה שזו בגופו וזו בממונו ואמנם לדעת הראב"ד י"ל אף דאמרו דגדולה תענית מצדקה שזו בגופו וזו בממונא היינו משום דבסתם אדם גופו חביב עליו מממונו אבל הנה בארנו במק"א דמצינו דתורה חייבה את האדם לקיים מצוה בגופו ולא חייבוהו בממונו כגון ללמד בן חבירו דחייב ללמדו אבל אין חייב לשלם ממנו ללמד בן חבירו וכן בשאר מצות מצינו כן ורק הא דאמרין דגדולה תענית היינו משום דהנה עיקר קבלת תענית הוא כדי לכוף גופו ולהכניע לעבודת השי"ת או להצטער על חטאיו לפני ד' כמש"כ הריטב"א בתענית שם והנה בתענית כזה אמרו שם במס' תענית דף י"ג דהיושב בתענית קדוש יאמר לו אבל אם אין התענית על חטאיו א"כ אדרבא נקרא חוטא ואמרינן דבהא יהא נחשב אצל האדם כאלו קדוש שרוי בתוכו וכיון דנקרא חוטא אמדינן דעתו דבאמת קבלתו לא הי' רק לצדקה כאלו מתנדב חלבו ודמו לגבוה ותמורתן יתן לעניים כסברת הראב"ד (ועיין בראש מס' תענית שם שכ' דא"צ בתענית קבלה בשפתים כמו בנדר דהוה בכלל נדיב לב כדאיתא במסכת שבועות בהקדש דבלב מהני א"כ גם לרא"ש הוה כמו הקדש לגבוה ובצדקה ג"כ לדעת הרבה פוסקים שייך אמירה לגבוה כמסירה להדיוט ושפיר י"ל כסברת הראב"ד ובסי' תק"ב כתבו לחלק דין מקבל בלשון עלי עכ"פ מכל זה נשמע דשפיר י"ל דתענית יש לו דין נדרי קרבן) ושייך לומר דאין בא אלא מן החולין אבל אינו בא מן החובה אם כבר הי' חייב הנדר ממקום אחר דדמי גם בזה לנדרי קרבן:

אמנם נראה דזה בנדר לעשות אבל במתפיס בקרבן דאיסור חל מיד ל"ש זה (דזה לא הוה כנדרי רשעים דכ"כ הר"ן דף ט' דהא דאמרינן כנדרי רשעים וכנדבות צדיקים לאו דוקא דכל דנדר וגמר בלבו לעשותו בלב שלם הוה כנדבי כשרים רק בנדר שקיבל עליו לעשות הוה כנדרי רשעים משום דלא גמר בלבו לעשות א"כ במתפיס בקרבן דנאסר מיד הוה

כנדבי צדיקים) א"כ בזה ל"ש דהוה איסור דאורייתא במקיים נדרו דל"ד למקים מצבה להקריב עליו רק בזה י"ל דהוה רק מדרבנן דמדרבנן עכ"פ איכא מצוה לאתשולי עלי' וזה שכ' רבינו בסוף ה' נדרים דאמרו כל הנודר כבונה במה דמשמע דרק מדרבנן דהיינו במתפיס בקרבן ליכא רק איסור דרבנן ומצוה לאתשולי עלי' מדרבנן עכ"פ ולכן לענין דשיל"מ דלא בטיל דאייריא בדבר שהתפיס באיסור קנם:

י') **והנה** כבר העירותי דרבינו לא כתב רק ששם בנה אאע"ה מזבח ולא הביא שכן יעקב אבינו ע"ה בנה שם המזבח וכדכתיב ויבן יעקב מזבח וכדאיתא במדרש ובפסדנ"א ונראה לישב דכ' והאבן הזאת אשר שמתי מצבה יהי' בית אלקים ואיתא בפסדר"א נפל יעקב על פניו ארצה לפני אבן השתי' והי' מתפלל לפני הקב"ה ואומר רבון כל העולמים אם תושיבנו למקום הזה בשלום אזבחה לפניך זבחי תודות ועולות שנאמר וידר יעקב נדר לאמר והנה תוס' חולין דף ב' הקשו לל"ב דנדרים דף י' דר"י לא אמר טוב מזה ומזה אלא בנודב אבל בנודר סובר כר"מ דטוב שאיני נודר כל עיקר א"כ האיך נדר יעקב אע"ה כדכתיב וידור יעקב נדר ותי' דבשעת צרה הי' כדאיתא במדרש שם וכ"כ הרמב"ן בפ' אמור דקרא אייריא בעת צרה דדרכם לידור בנדר ושלא בשעת צרה דרכם בנדבה ואמנם מפרדר"א הנ"ל לא משמע הכי וצריך לומר דרק של רשות אסור לנדור אבל נדרי עולות ושלמים שיש בהן צד כפרה בכל עת שרי לנדור כמש"כ הריטב"א שם על קו' תוס' ואמנם ברמב"ן איתא דלצדקה או להפריש מעשר לעניים שרי כפשטי' דקרא וכל אשר תתן לי עשר אעשרנו לך והנה כן נראה מדברי רבינו בפ"ו מעירוכין שכתב יראה לי שאעפ"י שאין אדם מקדיש דבר שלא ב"ל אם אמר הרי עלי להקדישו הר"ז חייב להקדישו כשיבוא לעולם משום נדרו ואם לא הקדיש הר"ז עובר בב"ת ובבל יחל ומשום ככל היוצא מפיו כשאר הנדרים כיצד האומר הרי עלי להקדיש כל שתעלה מצודתי מן הים הרי עלי ליתן לעניים פירות שתוציא שדה זו הרי עלי להחרים בכלל נדרים הוא ולא בכלל הקדשות ראי' לדבר מ"ש יעקב אע"ה וכל אשר תתן לי עשר אעשרנו לך ונאמר אשר נדרת לי שם נדר והרי האומר לא אפטר מן העולם עד שאהי' נזיר חייב לינהוג נזירות ואעפ"י שעדיין נדר בנזיר הואיל ואמר שידור בנזיר חייב להנזיר והראב"ד כתב ע"ז דהראי' מאבינו יעקב הוא ראי' אבל זו של נזיר אינה כלם שהרי בידו הוא ועוד כי לא ידע מתי יפטור והרי הוא כאלו אמר הריני נזיר מיד והנה במשל"מ תמה כי מה ענין נזיר לדבשלב"ל אי משום שתלה בזמן הלא אם אמר אהי' נזיר אחר שנה מי נימא דהוה דשלב"ל וכו' וראי' לזה ממה שאמר באותו הפרק שדה זו שאני מוכר לך לכשאקחנה ממך תקדש הרי זו מקודשת שהרי עתה בידו להקדישה וא"כ ה"ה הכא אעפ"י שתלה

בדבר שאינו בעולם כההיא דאינה ברשותו כיון דעתה יכול להקדישה חל מעכשיו:
וראיתי בספר פרי האדמה על הרמב"ם שכ' לתרץ דאיה"נ אם אמר קודם שאפטר אהי' נזיר וודאי חייב לקיים נדרו מטעם שבידו הוא עתה לקיימה אפי' דהוה דשלב"ל מה שאומר קודם שאפטר וכו' מ"מ הרי נדר אבל רבינו שכ' לא אפטר וכו' עד שאהי' נזיר א"כ הרי לא נדר עתה כלל אלא שאמר שלא יפטר עד שינדור בנזיר וכן מה שאמר הרי עלי להקדיש או הרי עלי להחרים ג"כ הוא שאינו נודר כלל עתה אלא אמר לנדור הוה ס"ד דאיני חייב כלום קמ"ל דאפ"ה חייב לקיים דברו והביא ראי' מיעקב אע"ה שאמר וכל אשר תתן לי עשר אעשרנו והיינו שלא נדר כלל דכ' וידור יעקב נדר לאמר שאח"כ ינדור שהרי תלה אותו בתנאי אם יהי' אלקים עמדי באותה שעה ינדור ואפ"ה קא"ל השי"ת אשר נדרת לי נדר ש"מ שחייב לקיים נדרו ולזה כיון גם הכ"מ יעוש"ה עכ"פ מבואר מדברי רבינו שהנדר אשר נענש עליו יעקב אע"ה היינו מה שאמר וכל אשר תתן לי עשר אעשרנו לך אמנם פירש"י על פסוק אשר נדרת לי נדר כתב דהיינו שאמר יהי' בית אלקים ובספר פרד"ר לבעל משל"מ הוכיח דכפירש"י משמע מקרא דכתיב קום עלה בית אל ועשה שם מזבח אלמא דנדר שנענש עליו היינו מה שאמר והאבן הזאת אולם לישב דעת רבינו דקפרש דקאי אקרא דעשר אעשרנו כתב בספר פרי האדמה לישב דאעפ"י שאותו נדר לא חל עדיין דהא אמר ושבתי בשלום לבית אבי מ"מ ציוהו לעלות בית אל לבנות מזבח כדי שיפריש מעשרותיו שם שנדר זה כבר חלה ויקח בהם עולה וזבחים יעוש"ה:
והנה בפכ"ב מה' מכירה דין ט"ו כתב רבינו דין ההקדש ודין העניים ודין הנדרים אינו כדין ההדיוט בקניותו שאלו אמר אדם כל מה שתלד בהמתי יהא הקדש לבהה"ב או יהי' אסור עלי או אתננו לעניים אעפ"י שאיני מתקדש לפי שלב"ל הר"ז חייב לקיים דברו שנאמר ככל היוצא מפיו יעשה והואיל והדבר כך אם ציוה אדם כשהוא ש"מ ואמר כל מה שיוצא אילן זה לעניים או כל שכר בית זה לעניים זכו בהם עניים וכתב הראב"ד הוסיף על הרב ז"ל שכ' בההיא דבב"ק דף ל"ו בההוא גברא דתקע לחבירו וכו' א"ל הואיל ופלגא דזוזא הוא ניתבי' לעניים הדר אמר ניתבי' נהלי' איול ואיברי בין נפשא א"ל רב יוסף כבר זכו בו עניים ואע"ג דליכא עניים אנן יד עניים אנן וכ' הריא"ף דיש מי שפשט מזאת השמועה דיד עניים כדין הדיוטת דבאמירה בלחוד לא קני עניים ומצי למיהדר בי' דהא אי לאו דרב יוסף הוה גבאי עניים וזכו עניים מדין מע"ש הוה מצי למיהדר בי' דהכי קאמר לי' רב יוסף אע"ג דלית עניים הכא אנן יד עניים אנן וכ' ע"ז הריא"ף ואנן אמרינן דליכא למישמע מינה הכי שהרי אמרינן בפיך זו צדקה אלמא באמירה לחוד מיחייב

והא דקאמר לי' רב יוסף הכי היינו משום דאותו פלגא דזוזא לא הוה ברשות' דעדיין לא אתא לידי' וכו' וקיימ"ל דאפי' ממון שאתה יכול להוציאה בדיינים אם הקדישו אינו מוקדש ולכן קאמ"ל רב יוסף הכי אבל אי היה ברשותי' וודאי באמירה לחוד זכו עניים הרי שכ' הריא"ף דמידי דלאו ברשותי' לא זכו עניים רק במע"ש וע"ז כתב הראב"ד וזה החכם אומר שאפי' לא בא לעולם קנו עניים ואני אומר שאם חייב עצמו בכך שאמר אתן לעניים מן הפירות שיצאו בכרם שלי וכיוצא וודאי חייב לקיים דיבורו ליתן אבל אם אמר ינתן לעניים כך וכ' מפירות שלב"ל לא זכו בו עניים והנה הה"מ כתב שבזה דכ' הריא"ף דאם לא ב"ל איני קדוש הא גם רבינו ס"ל כן בפ"ו מעירוכין אלא דסובר דפנ"פ חייב לקיים נדרו ולזה הא גם הראב"ד הודה לו בה' עירוכין וע"כ דהראב"ד אין חולק אלא בדין ש"מ כיון שאין הנודר קיים אין חייב לקיים נדרו:

אמנם בלח"מ תמה דהא דברי רבינו נראין שסותר עצמו דבה' עירוכין כתב דרק באומר הרי עלי להקדישו דהוה דומיא דאתן שכ' הראב"ד דחייב לקיים נדרו ובה' מכירה משמע שגם באומר יהי' לעניים מהני בדשלב"ל ועוד דקשה עליו מגמ' דבב"ק הנ"ל דלמה צריך לטעמא דמע"ש דבשלמא להראב"ד דמחלק בין אתן לינתן משו"ה הוה מצי למיהדר בי' משום דאמר ניתבי' לעניים היינו ינתן ולכן אינו מתחייב מדין נדר ומצי למהדר בי' אבל לרבינו דס"ל גם בינתן חייב לקיים נדרו קשה והנה בלח"מ תי' דעכ"פ חייב לקיים נדרו משום עשה דככל היוצא מפיו אבל לאו ליכא רק באומר הרי עלי להקדישו וליתן לעניים ובספר פרי האדמה תמה דאכתי קשה מהך דבב"ק למה צריך לדין מע"ש כיון דחייב לקיים נדרו משום עשה דככל היוצא מפיך והביא דבספר ע"ח תי' דרבינו סובר כדעת ר"ח שכ' דלא הוה בעי למיהדר מיני' מכל וכל אלא הוה בעי למישקל בהלוואה ולפורעו ולכן בעי כן לטעמא דיד עניים אנן דלא הוה מצי ללוותו (וכ"כ במחנא"פ ה' צדקה) והקשה עליו דמדברי הריא"ף נראה דלא ס"ל הכי אלא בדבר שלב"ל מצי למיהדר ובדבר שכב"ל לא מצי למיהדר אבל מצי לשנויי עד דאתי ליד גבאי א"כ עדיין השגת הראב"ד במקומו עומדת שרבינו הוסיף על דעת הריא"ף ולכן העלה בספר פרי האדמה לישב דאין כאן סתירה כלל דדוקא נקט באומר אתננו אבל באומר יהי' לאו כלום הוא וכן נמי גבי חוב בהך דבב"ק דהוה דבר שא"ב בעינן שיאמר אתן ולכן בעינן לטעם מע"ש כיון שלא אמר אתן וכן אי אמר ינתן ג"כ לא מהני ומזה אייריא בה' מכירה והך דעירוכין אייריא דאמר הרי עלי ליתן דקמ"ל דהו"א דאדרבא דלא מחייב כלל יען שלא נדר עתה כלל אלא אמר שמקבל עליו ליתן כשיבוא לעולם להכי הביא ראי' מיעקב אע"ה ומהך דנזיר והראב"ד שהשיג עליו בה' מכירה היינו אהא דמשמע מדבריו גב"י ש"מ שגם

באמר ינתן מהני ע"ז השיג הראב"ד שפיר יעו"ש נראה שדעתו שיש לחלק בין הקדש לגבוה דגם באומר יהי' חייב לקיים דבריו אבל בהקדש לעניים לא מחייב אלא באומר אתננו או בהרי עלי לעניים ונראה לי לפרש טעמו עפ"י מה שהבאתי לעיל בפ"א מה' אלו דברי האבודרהם דאין מברכין על נתינת שקל למקדש דכל דהוא לגבוה לא מדידי' קנתן דמידך נתנו לך דלד' הארץ ומלואה לכן שפיר אף באמר יהא להקדש מתחייב דלאו מדידי' קנתן אבל לעניים דמדידי' קנתן ומצוה דילי' הוא לא מתחייב רק באומר אתננו וראיתי במחנא"פ ה' צדקה שכתב להביא ראי' לשיטה זו מהא דאיתא בנדרים דף כ"ט דאוקי מתניתין דשור זה לאחר ל' יום עולה ומעכשיו שלמים דהכי קאמר אם לא אמר מעכשיו שלמים לאחר ל' יום עולה הוה אליבא דב"פ דס"ל דקדה"ג לא פקעה בכדי ומקשה פשיטא ומשני לא צריכה דלא מצי הדר בי' משום דאמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט והקשה הר"ן הא במסירה גופי' יכול לחזור כיון דהשתא לא חייל ותי' הר"ן דהוה כמסירה להדיוט מעכשיו וכתב דזה דוחק ולכן נראה דהכי קאמר אמרתו לגבוה כמסירתו להדיוט דחייב לקיים דברו כאלו נדר דכ' מצא שפתיך תשמור אעפ"י שאינו נדר חייב לקיים כאלו נדר וזה פשט הכתב דקאמר כאשר נדרת ומשו"ה לא מצי הדר בי' ולמדנו מזה דאפי' לא הוציא דבריו בלשון נדר ממש אלא שאמר זס זו לעניים מחויב לקיים דברו ורב יוסף דהוצרך לומר יד עניים אנן רק כדי שלא יוכל ללותו וכשיטת הר"ת שם בתוס' עכ"ד ולפמש"כ אין מזה ראי' רק באומר יהא לגבוה דבזה לא בעינן שיוציא בפיו בלשון נדר ממש אפ"ה נדר הוה ולכן באמר יהא להקדש שפיר חייב לקיים נדרו אבל לא נשמע מכאן דגם כשאמר יהא לעניים דמחייב כשאין ברשותו (ונראה דהא"ט הא דאיתא בסי' ש"ז דמותר לנדור בשבת לעניים דהוה רק כאומר יהא לעניים דאף דחייב לקיים נדרו עכ"פ כיון שהיום אין יכול לקיים נדרו הוה כאין ברשותו דלא חלה הנדר ולד' למקדיש בשבת דאין מקדישין בשבת כיון שהקדש חלה מיד הרי יצא מרשותו ודמיא למקח וממכר ודו"ק:

והנה בסמ"ע סי' רי"ב סקי"ט כתב דרבינו לא אמרו אלא במה שבידו דמתרצינן דיבורו שמקדיש גוף לפירותיו ובית לשכר דירתו ואולם בסע"ק כ"ב כ' דלא נאמרו הדברים אלא בדברים הבאים ממילא אבל דבר שאינו בידו לא ובש"ך השיג עליו וראיתי בח"ס חו"מ סי' ק"ז כתב לפרש דבריו דכל אשר תתן לי עשר אעשרנו לך הוה כמו דבר שבידו שאין אדם בעולם שלא יתן לו ד' להחיות נפשו ולהשתכר בשום דבר ואפי' ע"י מתנות בו"ד מ"מ מה שיתן לו ד' אעשרנו אבל האומר לשאקנה שדה או אי אשתכר בסחורה זו הוא דבר שאינו בידו כלל בזה יש הפרש וחילוק אם אמר אתננו הרי נדר חל על גופו לתתו

לכשיבוא לידו אבל אם אמר יהי' לצדקה לאו כל כמיני' עו"ש אמנם קשה לי לדבריו לפמש"כ לעיל דהנדר הי' שזה האבן יהא בית אלקים כמש"כ מהרי"ט סי' ל"ט וכ"כ בח"ס גופי' בחו"מ סי' ק"י וזה לא הוה דבר שבידו דאולי לא יכול לחזור לאותו מקום והוה דבר שאין ברשותו מוכח דאף דאין בידו מהני אף בלשון יהי' ועוד דלשון עשר אעשרנו זה כמו אתננו וזה הא מהני אפי' בדבר שאין בידו א"כ מנ"ל לפרש דהטעם משום דאמר וכל אשר יתן לי דהוה כדבר שבידו ועוד נהי דהוה כבידו הא עכ"פ הא הוה דבר שאין ברשותו:

מעתה י"ל דרבינו מהא"ט לא הביא דזה מזבח שהקריב עליו יעקב דהא מראות הסולם שראה שזה שער השמים הוא נגד היכל וקדשי קדשים ושם העמיד האבן למצבה שהוא במקום מזבח הפנימי מזבח הקטורת לא במקום מזבח החיצון אבל אברהם שעקד את יצחק הי' במקום מזבח החיצון כדאיתא בזבחים דף נ"ד שראו אפרו של יצחק במקום המזבח החיצון אך לכאורה אכתי תקשי דהא כתיב ב"פ וישלח ויבן שם מזבח ויקרא למקום בית אל ואח"כ כתיב ויעל מעליו אלקים ויצב יעקב מצבה במקום אשר דיבר אתו מצבת אבן ויסך עלי' נסך וזהו הי' במקום מזבח הפנימי אבל המזבח שבנה תחילה הי' במקום מזבח החיצון להקריב עליו קרבנות וכ"כ בפנים יפות שם א"כ אמאי לא קחשב רבינו דבמקום הזה הקרב יעקב כמו דחשב לכולהו:

י"א) **והנה** בהאי ענינא קשיא לי מהא דאיתא בתענית דף ט' אשכחי' רי"ו לינוקא דר"ל אמר אימא לי פסוקיך א"ל עשר תעשר א"ל האי ינוקא לר"י ומאי עשר תעשר א"ל עשר בשביל שתתעשר א"ל מנ"ל א"ל זיל נסי א"ל ומי שרי לנסויי להקב"ה והכתיב לא תנסון א"ל הכי אמר ר"א חוץ מזו שנאמר הביאו את כל המעשר ובחנוני נא בזאת וכתב הדרישה בסי' רמ"ז דלכן שרי לנסויי משום דוודאי יבוא משא"כ בשאר נסיונות אסור שמא לא יבוא ויכול לבוא לידי הרהר מחשבה רעה ומעתה קשה לי דהנה יעקב אבינו דאמר אם יהי' ד' אלקים עמדי ושמרני בדרך הזה אשר אנוכי הולך ונתן לי לחם לאכול ובגד ללבוש ושבתי בשלום אל בית אבי והאבן הזאת אשר שמתי מצבה יהי' בית אלקים וכל אשר תתן לי עשר אעשרנו לך הרי שנדר ותלה בתנאי והוה כמו מנסה להקב"ה אלא דידע יעקב דשרי לנסויי דוודאי יבוא וא"כ קשה הא דאמר יעקב אח"ז קטנתי מכל החסדים והאמת והיינו דנתירא פן יגרם החטא והא כיון דהקב"ה הבטיח בחנוני נא בזאת ולכן התיר עצמו יעקב לנדור נדר ולנסויי להקב"ה א"כ איך נתירא פן יגרם החטא הא יש לו הבטחה (מהשי"ת) שבוודאי יתקיים מה שניסה בו השי"ת דכמו דידע דשרי לנסויי כן הו"ל לידע דאין לירא שיגרם החטא כי בדבר זה שנדר כדי לנסויי לא יכול

החטא לעכב דאם החטא יכול לעכב א"כ איך הבטיח השי"ת ובחנוני נא בזאת דילמא יגרום החטא:

אולם אי נפרש דמה שאמר וכל אשר תתן לי עשר אעשרנו לך היינו כשיגיע אל בית אביו ויעמיד המצבה שם קיבל ליתן המעשר א"כ לא נתן המעשר עדיין א"כ על זה אין הבטחה שגם בקבלה ליתן המעשר יקוים הדבר שניסה בו השי"ת דזה רק אחר שכבר קיים ונתן המעשר וא"כ י"ל דיעקב אבינו עדיין לא נתן המעשר ע"כ נתירא שמא יגרום החטא ומה שלא קיים נתנית מעשר היינו משום דמעשר מממונו הא אין חייב אלא בארץ ישראל דמעשר כספים בחו"ל אין בתורת מעשר אלא בתורת צדקה כמש"כ היעב"ץ בתשובה אולם באמת קשה לי דהנה גמ' דרשו מהא דאמר עשר אעשרנו לך דהיינו שקיבל ליתן חומש כדאיתא בכתובות דף נ' וא"כ קשה הא דדריש רי"ו מעשר תעשר עשר בשביל שתתעשר דילמא לכן כתיב עשר תעשר ללמד דצריך באמת להפריש חומש שוב ראיתי דבר"ה דף ח' דריש באמת מדכתיב עשר תעשר חד על מעשר בהמה וחד על מעשר דגן אלא דקשה מנ"ל לרבות מעשר בהמה דילמא לרבות דבעינן חומש אך להא י"ל לפמש"כ בהפלאה שם דהא דלא הפריש בב"א החומש משום דהוא נגד שני מעשרות מעשר ראשון ושני א"כ ניחא דבאמת ה"נ מתפרש עשר אעשרנו על שני מעשרות עכ"פ מתבאר מבגמ' דדרשינן עשר תעשר לשתי מעשרות א"כ בוודאי יקשה מנ"ל לרי"ו לדרוש עשר בשביל שתתעשר אך י"ל דילף מדשני קרא בדיבורא עשר תעשר דהול"ל עשר עשר ומדכתיב עשר תעשר נשמע בשביל שתתעשר וכהא"ג דרשינן בב"ק דף ס"ה א"כ לימא קרא המצא המצא או תמצא תמצא אלא דאכתי קשה לי מנ"ל לרבות חומש דילמא הכי נמי לא קאמר אלא עשר אעשרנו בין מעשר בהמה בין מעשר דגן ואין זה בין הכל אלא עישור נכסים ומנ"ל דבעינן חומש:

והנה בסדר משנה הקשה אהאי מימרא דמאי פריך ומי שרי לנסויי הא קרא כתיב עשר תעשר ונראה לישב דהנה ראיתי בשלום ירושלים ספ"ג דמועד קטן שכתב לפרש דלכן אמרה תורה עשר בשביל שתתעשר דהא יכולין לפטור עצמו להביא דרך גגין וחצירות לפטרו מן המעשר אמנם אי מביא עצמו לידי חיוב שרי לנסויי והיינו עשר בשביל שתתעשר ולי נראה דבאמת שרי לנסויי אפי' אם חייב מדינא לעשר רק דהאי ינוקא טעי בהא דהוה קשיא לי' מי שרי לנסויי דהא קרא מצינן לפרש עד"ז דאם מביא עצמן לידי חיוב שרי לנסויי אבל בעלמא לא שרי אפי' במעשר וע"ז אמר לו רי"ו הא כתב בחוננני נא בזאת ע"כ הכונה דשרי לנסויי אפי' כבר חייב במעשר וע"ז השיב לו הינוקא אי הוה מגיע להאי פסוקא ל"ה צריכה לך דהיינו דמהאי פסוקא נשמע שפיר דשרי לנסויי אבל

מקרא דעשר תעשר לא נשמע דשרי לנסויי רק שם אפשר דשרי משום דלא מחייבין מצד הדין רק הם מחייבין לעצמן להביא לידי חיוב כזה:

והנה עוד יש לישב קו' הלח"מ דהא קיים א"א כל התורה כולה דהנה ברשב"א בתשו' סי' פ"ד כתב דלכל מצוה יש טעם נסתר אשר חוץ ממה שנגלה לנו ואאע"ה השיג טעמם הנסתרים ועפי"ז קיים כל התורה כולה ולפי"ז יש לומר דהני מצות דקיים רק יען דהשיג טעמם הנסתרים מהני דטעמים הנגלים לא הי' שייך לקיימם קודם מ"ת ואמנם במעשר הנה קיים אותה לפי אותו טעם הנגלה גם לנו לכן קחשב שפיר למצות מעשר (והנה כ"כ דיעקב אבינו ע"ה אמר עשר תעשר נגד מעשר ממון שקיים ולימד אאע"ה ונגד מעשר תבואה שקיים ולימד יצחק אבינו ובגמ' דכתובות משמע שהפריש חומש נכסיו והקשתי אמאי לא דרשינן עשר תעשר ג"כ אשני מעשרות אולם באמת בר"ה דף ה' מוקמינן חד למעשר בהמות וחד למעשר תבואה והנה במדרש תנחומא מפרש האי עשר תעשר את תבואת זרעך היוצא השדה דהיינו הסוחרים שיוצאים לפרקמטיא יתנו מעשר לעמלי תורה ויתעשרו מוכח דניחא לי' יותר לאוקמא אפרקמטיא מלפרש דקאי איוצא מן השדה ממש ונראה דטעמו כדאיתא במרדכי פ"ק דב"ב שאין להטיל מס על הקרקעות שאין עשירות קרקע עשירות רק על בעלי כיסין יותן חיוב המס דהפוכי בעסקא טב לכן מוקי לה התנחומא דהיו מן השדה היינו היוצא לפרקמטיא:

עוד הקשה בלחם משנה הא דרשו אקרא לא איש אל ויכזב ההוא אמר ולא יעשה ודבר ולא יקיימנה דאם אמר לעשות טובה אין חוזר בו לעולם וכמש"כ רבינו בה' יסודי התורה וא"כ כיון דאמר עד יעבור שני פעמים דהי' ראוי שתהא ביאה שני' שאין אחרי' ביאה א"כ אין חוזר הקב"ה והא חזינן דלא נתקיימה ובטלה ביאה שני' ועין ירושלמי פ"ב דתענית אולם לפי אשר בארתי בפ"ו מ"ה אלו דביאה שני' לא התחילה כלל כיון שלא הי' שם ביאת כולם א"כ עדיין עתידה להיות ביאה שני' בביאת כולם א"ש ומה שהקשה שם עוד הלח"מ מהא דכתיב וירא יעקב שמא יגרם החטא והא כיון שהבטיחו הקב"ה מה הי' מתירא הא אין הקב"ה חוזר אף אי יחטא נראה לישב דהנה יעקב אבינו ע"ה נדר אם יהי' ד' עמדי ושמרני בדרך הרי דלא הי' לו הבטחה על זה דלכן הוצרך לנדור נדר וכמש"כ תוס' חולין דף ב' ע"ב דהוה נדר בעת צרה ואין לומר דא"כ כיון דנדר לקיים עשר אעשרנו הי' לו לבטוח בנדרו דבחוננני נא בזאת אמר הקב"ה ובוודאי יעקב ידע סוד המעשרות דרשאי לנסויי ובוודאי יקויים ההבטחה שישמרהו ואכתי יקשה אמאי ירא פן יגרם החטא הנה כבר בארתי לעיל דנתירא יען דלא קיים עוד הנדר):

והנה הרמב"ן פ' לך כתב דאין הבטחה לצדיקים שמתיראים שמא יגרם החטא ולעיל

מיני' כתב הרמב"ן דרק כשהקב"ה עושה פועל דימיון שוב אינו חוזר ומתקיימת הגזירה עכ"פ והנה באחז כתיב לא אשאל ולא אנסה את ד' והוא הי' רשע גמור ובנו חזקי' מלך יהודה הי' צדיק אמר מה אות כי אעלה בית ד' ונראה הנה אם הקב"ה מבטיח בדרך הטבע בהא אמרו כל שיצא מפי הקב"ה לטובה איני חוזר אפי' אי יגרום החטא אבל כשמבטיח לעשות חוץ לדרך הטבע הנה כשאין זכאי שאין לו זכות שיגרם החטא אין הקב"ה משנה הטבע ונשאר על הטבע ובזה חוזר כי כן על תנאי זה הי' הבטחה לעשות רצונו של מקום אבל בשלא יעשה רצונו של מקום בוודאי אין נעשה שינוי הטבע כי תנאי התנה הקב"ה עם מעשה בראשית שתהא משועבדת לתורה וכדאיתא בחולין דף ו' גבי עובדא דרפבי' והנה חזקי' המלך רצה שישנה השי"ת הטבע כדי לעשות הבטחתו ומזה הקב"ה חוזר כשאין זכאי לכן ביקש אות שיהא פועל דימיון דאז בוודאי א"ח אבל אחז הי' רשע ולא האמין בדרך נס רק ביקש שיהא נעשה הבטחתו בדרך הטבע וע"כ אמר לא אנסה ד' כיון שהבטיח בדרך הטבע א"ח לעולם וא"כ ניחא דאאע"ה אמר במה אדע כי ארישנה כי זה נס הי' חוץ מדרך הטבע ע"כ נתירא שיגרם החטא:

י"ב) **אך** על דברת רבינו בה' מלכים דיצחק תיקן מעשר תמהו דהא כבר כתיב באברהם ויתן לו מעשר מכל הנה בשו"ת מהרי"א יור"ד סי' ש"ד כ' לתרץ דברי רבינו עפ"י מה דאיתא בתנחומא פ' ראה אר"ה אבות הראשונים הפרישו תרומות ומעשרות אברהם הפריש תרומה גדולה שנאמר הרימותי ידי יצחק הפריש מעשר שני שנאמר ויזרע יצחק ולמה מדדו כדי לעשר יעקב הפריש מעשר ראשון שנאמר וכל אשר תתן לי ולפי"ז ניחא דכ' רבינו יצחק תיקון מעשר דא"א ע"ה לא תיקן מעשר אלא תרומה ויצחק הי' הראשון שנתן מעשר והא דכ' ויתן לו מעשר מכל היינו רק דרך מנהגא לא בדרך קביעות אולם בשו"ת ח"ס סי' קצ"ג כ' לתרץ עפ"י הספרי הנ"ל עשר תעשר מכאן שמפרישין לעומלי תורה או לכל דבר מצוה וזה הי' אמעשר שהפריש אאע"ה וע"ז אמר ויתן לו מעשר מכל וע"ז אמר יעקב וכל אשר תתן לי עשר אעשרנו אמנם יצחק קיים מ"ע של מעשר דאורייתא וימצא מאה שערים אומד זה למעשר:

והנה איתא בפ' כל כתבי איבעיא להו עשירים שבא"י במה הן מתעשרים א"ל בשביל שמעשרים שנאמר עשר תעשר עשר בשביל שתתעשר ובבבל משום שמכבדין את התורה ובשאר ארצות בשביל שמכבדין את השבת ולכאורה יקשה מאי פשיטא דבשאר ארצות אין מעשרין דהא בחו"ל נהי דאין מעשרין היינו תבואות אבל הא מעשרין את הכספים דנפקא גם כן מקרא דעשר תעשר את כל תבואת זרעך ואיתא בספרי הובא בתוס' תענית דף ט' דקאי על מעשר כספים דמרבינן מכל בשלמא במאי דקאמר ובשאר

ארצות משום שמכבדין את השבת היינו משום דהוה ידוע להו דאין מכבדין את התורה כמו בבבל ע"כ אמר משום שמכבדין את השבת אבל במעשר ל"ש זה דידע דאין מעשרין דכיון דנפקא מקרא דעשר בשביל שתתעשר א"כ ממנ"פ אי אין מעשרין הכספים א"כ מאי אהני להם מה שמכבדין התורה והשבת כיון דעשירות תלוי בזכות המעשרות ואטו בא"י אי הי' מכבדין התורה והשבת ול"ה מקיימין המעשרות הוה מתעשרין ואי אייריא דמעשרין את הכספים א"כ למה שאל באיזה זכות בוודאי בזכות המעשרות ולכאורה ראי' מכאן לשיטת הב"ח סי' של"א דמעשר כספים אין מצוה כלל בזה"ז אפי' מצוה דרבנן ליכא א"כ י"ל דבאמת לא הי' נזהרין במעשר כספים וע"כ שאל במה מתעשרין והשיב בכבוד התורה והשבת ולא יקשה כיון דאין מעשרים מאי אהני להו זכות התורה והשבת דז"א כיון דאין מחייבין שפיר מתעשרין אף שאין מעשרין אבל לפי מש"כ הטו"ז דהוה מצוה והיינו מאסמכתא דמעשר את כל תבואת זרעך קשה ונראה לישב עפ"י שכתב בחי' מהרש"א באגדה ב"ב דף פ"ו לפרש קרא זה עפ"י הא דאיתא בכתובות דף קי"ב ע"פ ויזרע יצחק בארץ ההוא וימצא מאה שערים ויברכהו ד' כי צ"ט הם הברכה יען כי החלק המאה נותן חלקו לד' מתברך בצ"ט פעמים ככה והיינו דכתיב עשר תעשר דקאי על מעשר מן המעשר שנותן לכהן שזו חלק ד' שנתנו לכהן מתעשר א"כ לפי"ז סגולת העושר שבא ע"י המעשר לא בשביל חלק המעשר שנותן ללוי או מעשר עני שנותן לעני אלא בשביל שבמעשר יש חלק אחד לד' לכהן יעו"ש דפח"ח א"כ נתישב דלעולם מעשר כספים חיובא רמיא עלי' אבל אין סגולת המעשר כספים להעשיר דגם מעשר תבואה אין סגולתו להעשיר אלא התרומת מעשר שבתוכו עי"ז מתעשר וגם אין סגולתו שיעכב הברכה אם אין מקיים המצוה ולכן שאל שאר ארצות במה מתעשרין דאין זכות מעשר כספים גורם להעשיר והשיב לו שמכבדין התורה והשבת בזה מתעשרין ואף שאין מקיימין המצוה אין מעכב חלות הברכה אח"ז ראיתי בשו"ת יעב"ץ סי' ג' שהקשה מגמ' דשבת הנ"ל אשיטת הטו"ז וניחא לי' עפ"י מש"כ אביו החכ"צ ז"ל דמצות מעשר כספים אין בתורת מעשר דהא בוודאי אף בשאר ארצות קיימו מצות מעשר כספים א"כ אמאי לא מתעשרין אלא וודאי שאף שישמרו וקיימו המצוה כיון דאינה בתורת מעשר אלא בתורת צדקה כמש"כ אביו החכ"צ ז"ל לכן לא מתעשרין אלא בזכות השבת ותמוה לי הא איתא התם דבני בבל זוכין לעשירות שמכבדין התורה ושאל שאר ארצות מאי ואמר בשביל השבת ע"כ דידעו דבשאר ארצות אין מכבדין התורה ולכן שאל במה הם זוכין א"כ כמו יש לנו לומר דידעו דאין מעשרין הכספים לכן שאל במה מתעשרין ולכן אין להקשות רק ע"ד שכתבנו דכיון דידעו דאין מעשרין א"כ מאי אהני להו דמכבדין

התורה והשבת וע"כ לישב דאין מצות מעשר מעשרות וגם אין מניעתה מעכבת ברכת עושר וא"ש:

והנה דעת החכ"צ הובא שם בשו"ת יעב"ץ סי' א' דצדקה הוה דבר שיש לו קצבה דהרי אמרו מדה בינונית מעשר ומדת חסידות חומש והשיגו עליו שם בסי' ב' מהא דאמרו אין פוסקין עליו צדקה ולא כל דבר שאין לו קצבה משמע להדיא דצדקה דבר שאין לו קצבה וביעב"ץ סי' ג' כתב לישב זה רק שעמד לחקור שזה שייך באיש בינוני אבל בעשיר מופלג אין לו קצבה אפי' ביותר מחומש אם יש צורך לעני חייב ליתן לו וכן אם קיימו עניים לפניו חייב ליתן אפי' שכבר נתן החומש והביא ראי' מהא דפריך בשבועות דף כ"ג מאי אתן אילמא לעני מושבע ועומד הוא אלא לעשיר ומדלא מהדרינן לאוקמא בשכבר נתן צדקה המוטלת עליו לפי ערכו ש"מ דלא ניתן דבר לשיעורים והכי מוכח מהא דפרוטה דרב יוסף דא"כ במי שנתן כבר לעני לא יהא שייך בו פרוטה דרב יוסף וכן מוכח מהא דרפרם אכפי' לרב נתן ואגבי מיני' ד' מאה זוזי לצדקה ואי בדלא יהיב עדיין מה שחייבו חכמים אטו ר"נ עשוי בעי אע"כ שכבר נתן אפ"ה אם יש צורך לפרנס עניים כופין אף אם כבר נתן חומש לצדקה ומה שאמרו אין פוסקין צדקה על היתומים היינו בפסיקה שעושין ציבור שיכולין ליתן גם מה שיפסיקו על היתומים אבל במקום שאי אפשר ולא סגי בלא"ה פוסקין גם על היתומים יעוש"ה וכן נראה לי להוכיח מהא דנדרים גבי הא דיש יד לצדקה דאמר דינר זה לצדקה והדין דכתב הר"ן גבי ספק לחומרא דהוה ספקא איסורא ואי אמרת דבנתן כבר בדינר שני ליכא חיובא א"כ אי כבר יצא ידי חובתו בדינר אחד ניזיל בדינר שני לקולא אע"כ אי לא מספק דינר אחד חיובא איכא עליו והנה לכאורה יש להקשות דכ' וימצא מאה שערים דהי' בדרך ברכה והוה הפקר כמש"כ תוס' תענית דף ח' והא הפקר פטורה מן המעשר ונראה דזה רק בברכה שחוץ לטבע אבל מה שגדל הרבה ברכה בדרך הטבע הוה וכד"כ ועשות את התבואה לשלש השנים דהוה ברכה בדרך הטבע כמש"כ המלבי"ם זהו חייב בוודאי במעשר:

י"ג) **שם** הקריב נח וכו' כתיב בנח ויבן מזבח לד' ויקח מכל הבהמה הטהורה ומכל העוף הטהור ויעל עולות במזבח ואיתא במדרש ויבן נח מזבח התבונן מה טעם רבה הקב"ה בטהורים יותר מן הטמאים אלא שרוצה להקריב מהן מיד ויקח מכל הבהמה הטהורה ויעל עולות במזבח על מזבח הגדול שבירושלים וכתב בהפלאה על התורה לפרש דהא איתא בע"ז דף כ"ד מניין לעולת נקבה שהיא כשרה בבמת יחיד שנאמר ויקח שמואל טלה אחד הו"ל להוכיח ממה שציוה הש"י ליקח שבעה זכרים ונקבות כדי להקריב עולות אלא נראה דעיקר הטעם שמה שציוה השי"ת להרבות בבהמה טהורות

יותר היינו משום שישראל אוכלים מהם אבל משום זה לא הי' צריך להרבות בזכרים כמו בנקבות ומזה הבין נח שרצונו של הקב"ה נמי להקריב מהם קרבן לכן הרבה בזכרים כיון דקרבנות של בני נח הם עולות כדכ' ויעל עולות ועולות אינם כשרים אלא בזכרים מזה הבין נמי שרצונו שלהם להקריב במזבח בירושלים כמו קרבנות ישראל לדורות דהא בבמה אף נקבה כשרה והיינו דכ' ויקח מכל הבהמה הטהורה ויעל עולות על המזבח שבירושלים:

והנה בזבחים דף קט"ז איתא (וכן בע"ז דף ז' א"ר אלעזר מניין למחוסר אבר שנאסר לבני נח ת"ל ומכל החי מכל בשר אמרה תורה הבא בהמה שאין ראשי איברים שלה ודילמא למעוטי טרפה ההוא מלחיות זרע נפקא הניחא למ"ד טרפה אינה יולדת למ"ד טרפה יולדת מאי איכא למימר האמר קרא אתך בדומין לך ודלמא נח גופי' טרפה הוה אי ס"ד דנח גופי' טרפה הוה מי קאמר לי' לנח דכוותך עייל שלמים לא תעייל והנה בתוס' הקשו והלא נח חי אחרי כן ג' מאות שנה וי"ל דשמא לא הי' בכח ובריאות כראוי לו וסוגיין כמ"ד ט"ח ור"ת הי' רגיל לחלק בין טריפות דאדם לטריפות דבהמה משום דאדם אית לי' מזלא וקשה דבריש אלו טריפות מייתיא ראי' מאיוב אטריפות דבהמה ובכ"מ פי"ג מגירושין כתב דלא מצינו דטרפה א"ח רק בבהמה אבל באדם כתבו בפא"ט דחי יותר והשיג מזה על מש"כ רבינו דאם העלו אבר ממנו שאם ינטל א"א לחיות עוד משיאין את אשתו וכ' הה"מ דבירושלמי איתא דהיינו לאחר יב"ח וע"ז השיג דבאדם טריפה חי' אמנם בבה"ז תמה עליו דתוס' חולין רק כתבו דיש חילוק בין אדם לבהמה דבבהמה מיטרפה ובאדם לא מיטרפה אבל מה דמיטרף באדם ג"כ אין חי ואולם בפסקי תוס' זבחים מבואר דס"ל לחלק דרק בבהמה טריפה א"ח אבל באדם טרפה חי' והנה בפ"ח סי' ל"ג הקשה דא"כ תיקשו מאי ראי' מייתיא מאיוב דאינו טרפה דאמר ישפוך לארץ מררתי הרי באדם חי כקו' תוס' וכן קשה מחולין דף נ"ז דמייתיא ראי' דמעשה הי' בענביל באחד שנקדר עצם המוח וחי מאי מייתי ראי' מאדם באדם אף טרפה יכול לחיות ועוד דעכ"פ הא בירושלמי איתא כן דהעלו רגליו אם מארכובה ולמעלה אשתו מותרת לאחר יב"ח וכמו שהביא הה"מ נשמע דלא כמ"ש דבאדם טרפה חי' ע"כ אומר לישב שיטת הכ"מ דהנה בפלתי סי' ל"ד הקשה לשיטת התוס' חולין הנ"ל דהא ב"ש וב"ה פליגי לענין חסרון בגלגולת בכמה דאמרו ב"ה כדי שינטל מן החי וימות ולתוס' הנ"ל דאייריא רק באדם למה נקט מן החי דמשמע אפי' מבהמה ותי' הפלתי דקאי למ"ד טריפה חי' דאז א"ש דנקט מן החי אף דקאי רק באדם דנהי דבבהמה טרפה בקרום שנקב לחוד אבל כיון דטרפה חי' א"כ ל"ה בכדי שימות רק כיון דניקב גם עצם דאז

לכו"ע אין חי והוא בכדי שימות בין באדם בין בבהמה יעוש"ה ואני תמה א"כ למה להו לתוס' לישב דבאדם לא מיטרף בנקיבת הקרום לחוד הרי שפיר יכולין לתרוצי' גם באדם מיטרף בקרום לחוד רק ל"ה בכדי שימות לכן צריך גם עצם אבל חסרון עצם בלא קרום אף טרפה ל"ה ועוד יקשה לאידך גיסא לפמש"כ הפלתי באדם בקרום לחוד לא מיטרף ובבהמה מיטרף רק אין בכדי שימות רק עם עצם א"כ יקשה באדם דלא מיטרף בקרום לחוד רק עם עצם א"כ באדם רק טרפה הוה אבל ל"ה באדם בכדי שימות וא"כ איך יהא מיקרי חסרון לענין שלא יטמא באוהל והא דיקשה באמת למה לא אמרו תוס' גם בעצם לחוד טרפה ובכדי שימות צריך גם קרום י"ל משום דלמ"ד טרפה א"ח א"כ אי טרפה הוה היינו נמי בכדי שימות עוד כתב הפלתי דלכאורה מאי מקשו תוס' דליחשב חסרון גלגולת דבוודאי לדידן דטרפה א"ח ע"כ בעצם בלא קרום מיטרף דאי עם קרום תיפוק לי' משום קרום הוא בכדי שימות כיון דטרפה א"ח אבל בחולין דקאי לתדברי' דסברי טרפה חי' א"כ שפיר רק עם קרום ואי דבקרום לבד טרפה הא אין בכדי שימות כיון דטרפה חי' לכן צריך חסרון עצם ג"כ אבל בעצם לחוד אפי' טרפה ל"ה ולכן ל"ח חסרון גלגלות הנה גם ע"ז יש להשיב דאף אי טרפה א"ח ל"ח בזה בכדי שימות דבכדי שימות היינו כשימות מיד ויטמא במגע ומשא חשוב חסרון שלא יטמא באוהל אבל מה שעתיד למות ל"ח חסרון שלא יטמא באוהל ועוד דרק בחסרון חוליא דמטמא במגע מחיים דהרי נעקרה חוליא חשוב לקמן דף נ"ב גיסטרא ושם איתא דהך חסרון שדרה היינו בלא צלע ובדף ל"ב איתא דגיסטרא נבילה דמטמא בחיים משמע דגם חסרון גלגולת דמטמא מקיים זהו מיקרי בכדי שימות ועכ"פ צריך שיהא קרוב למיתה אבל מה דהוא רק טרפה ל"ח בכדי שימות אף אי טרפה א"ח וגם מפלתי עצמו בסי' ל"א ונ"ז מבואר דהך דחסרון בגלגולת גרוע משאר טרפה אף למ"ד טרפה א"ח דהא דאין חי' לה' בכדי שימות ואפי' מיעוט ליכא דחי בכהא"ג עוד כ' בפלתי להקשות אי שמואל קאי למ"ד טרפה א"ח קשה קו' תוס' עירובין דף ז' מאי קמ"ל שמואל דטרפה כיון דמיית לק"מ כי שמואל טובא קמ"ל דהו"א גם ב"ש מודו לב"ה דטרפה בחוליא אחת אבל לענין חסרון בשדרה שלא יטמא באוהל ל"ח חסרון כיון דעכ"פ יכול לחיות עד יב"ח כמש"כ לעיל לענין שלא יטמא באוהל צריך שיהא בבהמה נבילה לענין מגע ומשא וכן גלגולת בפחות ממלא מקדח חשיב טרפה גם לב"ש קמ"ל שמואל דגם בטרפה פליגי ונפ"מ דיהא תרתי דסתרי אהדדי' מאן דעביד בתרווייהו לחומרא אולם יש להוכיח דסובר טרפה חי' מכח קו' תוס' הראשונה בעירובין שם שהקשו מאי אהדרו לי' לב"ש כדי שינטל מן החי גם לב"ש בשיעור דידהו מיית ופי' מהרש"א כיון דלב"ש טרפה בחסר שתי חוליות וטרפה

אין חי' א"כ ג"כ שיעור דידי' כשימות והנה לפי"ז אי נאמר דשמואל סובר ט"ח א"ש אבל באמת ז"א דנראה דמהרש"א סובר כפלתי אי טרפה א"ח היינו בכדי שימות אבל כ"כ לעיל דלא כפלתי ועוד דהרי גם אי לאו דשמואל יקשה קו' תוס' דאף אם היינו אומרים דלב"ש אין זה כשיעור שימות אפ"ה סובר ב"ש דאין מטמא באוהל א"כ כש"כ אם פחות מזה בוודאי אין מת ובזה סברי ב"ש דבאמת מטמא א"כ ב"ה דבאו להקל וסברי בפחות ג"כ בכדי שימות יקשה דמשמע דב"ה מוסיפין להחמיר דאין מטמא רק בכדי שימות היינו בשיעור גדול אשר גם ב"ש יודו דהוא בכדי שימות זה מיקרי חסרון אבל לא פחות מזה ובאמת באו ב"ה להקל אבל נראה כונת התוס' דבוודאי אי לאו דשמואל הו"א לב"ש אפי' בפחות מזה הוא בכדי שימות אלא דאפ"ה לא מיקרי חסרון ומטמא באוהל ולכן רק בש"ח וא"כ ל"ה יכולין להקשות מאי אהדרו לב"ש דהכונה להקל באו דקאמרי דמה שגם לשיטתכם הוא בכדי שימות משיעור זה כבר לדידי אין מטמא אבל השתא דקאמר שמואל וכן לטרפה והיינו דלב"ש ל"ה טרפה רק בש"ח ובפחות כשר ע"כ דבפחות מזה ל"ה בכדי שימות דאל"כ כש"כ שטרפה הוה ע"ז שפיר הקשו לשמואל מאי אהדרו לי' ב"ה בכדי שימות גם לדידהו בשיעור דידהו הוה בכדי שימות וכ"כ במהר"ם והנה לפמש"כ י"ל דשנו קו' התוס' תליא זה בזה דהנה לכאורה י"ל מאי הקשו תוס' מאי אהדרו לי' ב"ה לב"ש דשפיר מהדרו דלב"ש הוה בכדי שימות ג"כ בפחות מש"ח רק לענין חסרון בעי שתי חוליות ואי מדשמואל דמשמע דלב"ש אין טרפה בפחות מנ"ל דילמא שמואל הכי קאמר וכן לטרפה הוה בחוליא אחת ואדברי ב"ה קאי וכן ב"ש מודה לזה אך ז"א דא"כ מאי קמ"ל שמואל כקו' תוס' השני' וע"כ לומר לישב קו' תוס' כמש"כ לעיל דקמ"ל דלא נאמר דלב"ש טרפה בפחות ורק בש"ח טרפה א"כ ל"ה לב"ש בכדי שימות בפחות וא"כ מאי אהדרו ב"ה לב"ש וכן לאידך גיסא דתוס' רק מקשו מאי קמ"ל יען דקשה מאי אהדרו כקו' תוס' האחרת וע"כ לומר דיען דלב"ש ג"כ בפחות מזה בכדי שימות רק לענין שלא לטמא באוהל בעי חסרון שתי חוליות ואי מדשמואל דאמר וכן לטרפה י"ל דקאי אדברי ב"ה וא"כ קשה מאי קמ"ל והוא נכון בכונת התוס' מעתה לפי"ז נסתר הוכחת הפלתי שכ' דע"כ קאי שמואל למ"ד טרפה חי' דאז א"ש דקמ"ל שמואל דלא נאמר לב"ש טרפה הוה בחוליא אחת דהרי אף אי טרפה א"ח י"ל כן דלא נאמר דטרפה הוה אלא שאין בכדי שימות אף אי א"ח כאמור עד כה הראיתך לסתור דברי הפלתי שכ' דאייריא למ"ד ט"ח וגם לסתור סברתו דאי טרפה א"ח הוא בכדי שימות עתה אביא ראי' נגד סברא הנ"ל דהנה תוס' עירובין הנ"ל תי' על קושיתם דתשובת ב"ה הי' כדי שינטל מן החי ביד דאז מת בשיעור מועט אף דבחסרון ע"י חולי אין מת אפ"ה

חשוב חסרון וחשוב גם טרפה ומעתה אי אמרת בשלמא כשיטול ביד הוא קרוב למות שמסוכן יותר מטרפה לכן גם בחסרון ע"י חולי מיקרי חסרון בשיעור זה אף שע"י חולי אין מת מיד אבל אי בניטל ביד רק טרפה הוה וטרפה חי' או אפי' אינה חי' עכ"פ אין מת מיד איך יהא מיקרי חסרון בשיעור זה כשהוא ע"י חולי:

ומעתה נשובה לדברי הכ"מ שהתחלנו בו דהכ"מ ג"כ סובר כסברת הפלתי ומהרש"א דאי טרפה א"ח היינו בכדי שימות והנה לפי"ז יפול לשיטתו כאן שני קו' מאי מקשו תוס' דלחשב חסרון גלגולת דרק לדידן חשב חסרון דאי ל"ח חסרון רק עם קרום תיפוק משום קרום לחוד דהוה טרפה וא"ח הוה בכדי שימות כקו' הפלתי שהבאתי והנה לתרץ זה נצטרך לומר דקאי אי טרפה א"ח כמש"כ לעיל ולבעל הכ"מ לא ניחא לי' בזה והנה לתרץ קו' הפלתי הנ"ל ע"כ לומר כסברת הכ"מ דבאדם יכול לחיות יותר וא"כ אף אי טרפה א"ח בבהמה באדם חי וא"כ ל"ה בכדי שימות בקרום לחוד וא"כ אף לדידן מצי אייריא דחסרון גלגולת עם קרום ואף דבקרום הוה בכדי שימות אי טרפה א"ח באדם חי אלא דלפי"ז יתעורר קו' אחריתא דא"צ לחלק בין אדם לבהמה דבאדם לא מיטרף די"ל דמיטרף רק דבאדם ל"ה בכדי שימות דאף דטרפה א"ח באדם חי ולזה הוכרח הכ"מ לפרש דברי תוס' אלו באמת עד"ז שאין כונתם לומר דבאדם לא מיטרף בקרום לחוד דבוודאי מיטרף רק ל"ה בכדי שימות דבבהמה בקרום לחוד הוה בכדי שימות כיון שהוא טרפה וא"ח אבל באדם ט"ח צריך גם חסרון עצם דאז הוה באדם בכדי שימות ובאמת בתוס' לא נזכר דלא מיטרף באדם רק כ' דבאדם בעי חסרון עצם עם הקרום הכונה לענין שיהא בכדי שימות וזה ברור בכונת הכ"מ דלא כבה"ז שהבין מתוס' הנ"ל דרק נפ"מ דבאדם לא מיטרף אלא דאכתי נשאר לישב הך ס"ד דכ' תוס' י"ל לפמש"כ הפלתי דכונה ס"ד דט"ח כן י"ל לפי דרכו של כ"מ דמוכח דשמואל סובר באדם ט"ח דהרי בנדה דף כ"ד סובר שמואל דברי' שיש לה שני שדראות אמו טמאה לידה אף דטרפה דכל יתר כנטול דמי ואלו בגוף אטום איתא שם למ"ד טרפה א"ח אין טמאה לידה מוכח דסובר באדם עכ"פ טרפה חי' עח"צ סי' ט"ו וח"ס סי' כ"ב אבל למסקנא גם באדם טרפה א"ח (אלא דהכ"מ לא הבין כן להס"ד דהוא סובר שכן האמת גם למסקנא שאדם חי) ומעתה חל עלינו חובת ביאור לישב קו' הסוערת על דעת הר"ת קו' הראשונה מעגונה י"ל דטרפות דמארכובה ולמעלה א"ח אפי' באדם וכ"כ הב"ש סי' י"ז ס"ק צ"ז וכן תוס' בכורות כ' ג"כ דאפי' למ"ד בשאר טרפות ט"ח בין ארכובה ולמעלה גרע טפי וראי' כי כ"כ דהא דבכדי שימות גרע מהא דטרפה א"ח ואפי' באדם א"ח ובנדה איתא איזהו גוף אטום כדי שינטל מן החי וימות וכמה ר' זכאי אמר מארכובה ולמעלה ושם קאי באדם ע"כ

דבהא גם באדם הוה בכדי שימות ועל קו' השני' מתוס' חולין י"ל דלחוש שהוא ממיעוט טרפות ומאותו מיעוט דחי הוה מיעוטא דמיעוטא ועל השלישית מענבול י"ל דחסרון גלגולת גרע טפי כיון שהוא שיעור בכדי שימות אפי' באדם א"ח ועל ארבעה אשיבנה מה דהקש' תוס' מאיוב י"ל דהכי פריך אי נאמר דטרפה הוה איך סמך השטן לעשות אותו טרפה ולא חייש שמא ימות דהוא מהרוב דא"ח כשנטרף וא"ש (והנה עוד הקשו מגיטין דף מ"ג ובארתי בקונטרסי על טרפה חי' הנדפס בשבי"ד לאאמו הגזצ"ל) ודו"ק: י"ד) **שם** הקריב קין וכו' והנה כתיב ויבוא קין מפרי האדמה מנחה לד' והבל הביא גם הוא מבכורות צאנו ומחלביהן וצריכין ליתן טעם למה הביא קין דוקא מפרי האדמה הקצרה ידו מלהביא גם הוא פר אחד או איל אחד וראיתי בספר חנוכת התורה בשם האי גאון מו"ה העשיל ז"ל רבו של הש"ך ז"ל שכ' שיש לבאר עפ"י מה דאיתא בתוס' מנחות דף ה' מן הבקר להוציא את הטריפה שאסורה לקרבן ופריך הגמ' והלא דין הוא מה בע"מ שמותר להדיוט אסור לגבוה טריפה שאסורה להדיוט איני דין שאסורה לגבוה והנה ידוע דלאדם הראשון לא הותר לו בשר לאכילה דכ' לכם יהי' לאכלה ולכל חית הארץ ולא חית הארץ להם לאכלה א"כ י"ל דמטעם זה לא הביא קין מנחה מן הבהמה דהא היתה אסורה להדיוט וכל שאסור להדיוט קו"ח שאסור לגבוה והנה שם בגמ' דחה הקו"ח קאמר דחלב יוכיח דאסור להדיוט ומותר לגבוה ולזה אמר הכתוב והבל הביא גם הוא מבכורות צאנו ומחלביהן ר"ל שמחלב הביא לעצמו ראי' לסתור הקו"ח הנ"ל דאף דאסור להדיוט אפ"ה מותר לגבוה משום הכי הביא בהמה למנחה אמנם לדעתי זה ניחא למ"ד בזבחים דף קט"ז דקרבו שלמים ב"נ ומפרש מחלביהן היינו חלב דקרב לגבי מזבח אבל למ"ד דלא קרבו רק עולות ומפרש מחלביהן משמניהן ל"ש לפרש כן לכן נראה לי לפרש עד"א דהנה בב"נ קיימ"ל דל"א בת"ר א"כ איך הוה מצי להקריב קרבן דילמא טרפה הוה והנה באדה"ר דהקריב ג"כ קרבן לכאורה מינא ידע דילמא טריפה הוה אך ניחא דהנה דרשו בשבת דף כ"ח מקרא דתטיב לד' משור פר מקרן מפריס דשור של אדה"ר קרן אחת היו לו במצחו שלפי שעה נזדמן לו כן א"כ י"ל דסמך אזה שאיני טרפה כיון שלכך נזדמן לו כדי שיקריב אבל הבל איך הקריב דילמא טרפה הוה אך נראה דהנה קיימ"ל טרפה אינה יולדת ואינה משבחת א"כ כשרואין בהמה שמינה ביותר מסתמא אינה טריפה וראי' לדברינו מהא דאיתא במנחות דף ס"ד מצא בהמה כחושה מביא שמינה ופירש"י כחושה בבני מעים אבל רבינו בפ"ב משגגות כתיב מצא טריפה בבני מעים הרי דמפרש כחושה היינו טרפה דהיינו דסתמא דמילתא אם הוא טריפה הוא כחושה ג"כ ולפי"ז יש לפרש כן דקין לא הביא קרבן מבעלי חיים מחשש

טרפה דלאביו אדם נזדמן לו שור בקרן אחת דבזה ידע שאיני טרפה וראוי לקרבן אבל כיון שראה קין שלא נזדמן לו שור בקרן אחד א"כ מינה יודע לו שאיני טרפה לכן הביא רק מפרי האדמה וע"ז אמר והבל הביא גם הוא מבכורות צאנו ומחלביהן דהיינו שהביא היפה והשמינה ביותר שאיני לחוש שמא טריפה הוא (ועכ"פ ל"ש כלל והוה מיעוטא דמיעוטא גם בב"נ אזלינן שפיר בת"ר אך לכאורה יקשה א"כ הא דיליף בחולין דף י"א דאזלינן בת"ר מרישא של עולה ומשאר קרבנות דניחוש דילמא טרפה הא כיון דחזינן דשמינה ובריאה היא אין לחוש שמא טרפה הוא דעכ"פ הוה מיעוטא דמיעוטא אך א"ש דהנה איתא שם דראבי' יליף משעיר המשתלח דאזלינן בת"ר דבעינן ראוי לשם והנה רבינו בפ"ה מעיוהכ"פ יליף מקרא דיעמד חי דבעינן שלא יהא טרפה ותמהו דלא נקט דרשא דראבי' ונקט דרשא אחרת ונראה דהנה בחולין דף נ"ז איתא דראבי' סובר טרפה יולדת ומשבחת א"כ לא מצי יליף מיעמד חי דשפיר מיקרי יעמד חי אבל רבינו דס"ל דאינה יולדת ומשבחת לצ' לילף מהטעם דבעינן ראוי לשם אלא מקרא דכתיב בשעיר המשתלח גופי' יעמד חי (וכבר העלתי כן בימי חורפי בקונטרס טרפה חי הנדפס משמי אצל שבי"ד על יור"ד לאדאמוה"ג זצ"ל) א"כ י"ל כל השקליא וטריא קאי אף אי נאמר טרפה יולדת ומשבחת אבל להלכה באמת לא נשמע מרישא של עולה דאזלינן בת"ר די"ל כיון דלוקחין שמינה ומשבחת חשש טריפות אינה אלא מיעוטא דמיעוטא לכן ל"ח שמא טרפה הוא ובהא ניחא מה שכתב רבינו בפ"ב מאיסורי מזבח דטרפה פסול לגבוה משום הקרבהו לפחתיך ותמהו דבגמ' יליף מבן הבקר להנ"ל ניחא דנקט זה לטעמא דטרפה פסול לגבוה משום הקרבהו לפחתיך דמסתמא מתנוולת והולכת ופסולה מהא"ט וקרא דבן הבקר צריך דעכ"פ איכא מיעוטא דמיעוטא שבהמה שמינה ג"כ טרפה בבני מעים וליכא למפסלה משום הקרבהו לפחתיך לזה ילפינן לה מבן הבקר להוציא את הטרפה (ובפ"ב מאיסורי מזבח הארכתי) ודו"ק:

ט"ו) **שם** הקריב אדם הראשון וכו'. הנה בחולין דף ס' איתא דא"ר שור שהקריב אדם הראשון קרן אחת הי' לו במצחו שנאמר ותיטב לד' משור פר מקרן מפריס והנה איתא מאמר זה גם בשבת ומייתיא לה עלה הא דאיתא התם מאי הוה עלה דתחש שהי' בימי משה א"ר אלעא אמר רשב"ל תחש שהי' בימי משה ברי' בפ"ע וקרן אחת הי' לו במצחו ולפי שעה נזדמן לו למשה ועשה ממנו משכן ונגנז מדקאמר קרן אחת היתה לו במצחו ש"מ טהור הי' כדאמר רב יהודא שור שהקריב אדם הראשון קרן אחת הי' לו במצחו ופריך לפשוט מיני' דמין בהמה הוא כיון דאיכא קרש דמין חי' הוא ולית לי' אלא קרן אחת איכא למימר שמא חי' הוא והנה בפ"ח סי' פ' הקשה דהא בחולין נשמע דהאי

כללא כל שיש לו קרנים יש לו טלפים היינו דוקא ב' קרנים אבל קרן אחד יש שיש להם סימן טהרה ויש שאין להם כמש"כ בשלטי גבורים וא"כ מאי ראי' משור שהקריב אדה"ר דתחש טהור הוא הרי כמה בעלי קרן אחת יש שטמאים הם ובח"ס בחי' לחולין כתב לישב דוודאי מסברא חיצונה סברא הוא כיון דעכ"פ בעל קרן אחד אפשר שיהי' טהור כמו שמצינו קרש א"כ מסתמא תחש טהור הי' דכיון שהעיד ר"מ שהקב"ה בראו לפי שעה לצורך המשכן מהיכיא תיתי נימא שברא דבר טמא למשכן ובעלמא אמרינן אין דבר טמא יורד משמים וה"נ דכוותי' אלא לכאורה הא חזינן שנברא חסר שהרי הי' לו לברוא אותו בשני קרנים בסי' טהרה מבורר ואפ"ה לא נברא אלא בקרן אחד הה"נ נימא דטמא הי' לשום טעם כמוס אצל הקב"ה ע"כ אמר קרן אחת אינו ריעותא שהרי גם שור הראשון שנברא בעולם הי' בעל קרן אחת ואותו כיפר על אדה"ר וראוי היא שיברא הקב"ה דוגמתו לצורך מלאכת המשכן אבל טהור היא עכ"פ יעוש"ה:

אמנם הנה פירושו עולה יפה אי הפירוש בגמ' דבעי מה הוה עלה דתחש דאיני נמשך אלמעלה אי אמרינן דלא הוכשרו למלאכת שמים אלא בהמה טהורה דלמסקנא לא קיימ"ל כהא דלא הוכשרו למלאכת שמים אבל לפמש"כ הרשב"א בשם ה"ר האי לפרש דגם למסקנא קיימ"ל דלא הוכשרו למלאכת שמים אלא בהמה טהורה דהא דפריך מדרב יוסף דלא הוכשרו למלאכת שמים רק עור בהמה טהורה למאי הלכתא כיון דבמלאכת המשכן גופי' כשר אפי' של עור בהמה טמאה דיש למילף מטומאת אוהל דנקרא אפי' של בהמה טמאה מצי למילף מגז"ש אוהל אוהל דכשר למלאכת המשכן אפי' של עור בהמה טמאה וע"ז משני לתפילין והעלה בברכ"י סי' תקפ"ה דלפי דבריו יתפרש הא דפריך מאי הוה עלה דתחש דבעלמא קיימ"ל כדרב יוסף דלא הוכשרו למלאכת שמים רק של בהמה טהורה רק דבעי בתחש גופי' מאי הוה עלה יען דמספקא לי' אי ילפינן אוהל אוהל בגז"ש מאוהל דט"מ וא"כ לפי"ז א"א לפרש דפשט לי' מדר"מ דאמר קרן אחת מדנעשה לו נס מסתמא דטהור הוא דכיון דילפינן דגז"ש דכשר למלאכת המשכן א"כ אין להוכיח מזה לסתור הגז"ש דאפשר דנזדמן לו רק כדי לנאותו להראות חיבתן של ישראל לכן נראה לישב קו' הפ"ח על דרך אחר דאין רוצה לפשוט מהמאורע דאירע למש"ר ע"ה אותו תחש דע"כ טהור הי' אלא דרוצה לפשוט מדר"מ דע"כ ס"ל דטהור הי' דמדאמר ר"מ דנזדמן למשה ולא נסתפק לחכמים רק אי של חי' הי' או של בהמה הי' אבל בטמאה וטהורה לא מסתפקא להו כלל א"כ מוכח דהיינו דר"מ ס"ל דטהור הוא דאל"כ הוה לי' לר"מ למימר דמסתפקא להו אי טהור הוה אי טמא הוה אלא ע"כ דפשיטא לי' לר"מ דטהור הוא רק דלכאורה יקשה אחכמים גופי' מאי פשיטא להו כל

כך דטהור הוא כיון דלא מנה בתורה בין מינים הטהורים לכאורה יש להסתפק באמת שהי' טמא אך א"ש כיון דסבירא להו דלא הי' אלא לפי שעה דנזדמן למשה אין ראי' מדלא מנה בתורה בין מינים הטהורים כיון דלא הי' רק לפי שעה (ובאמרו בירושלמי פ' כלל גדול פליגי בהו אי הי' לפי שעה אבל לר"מ פשיטא לי' דהוה לפי שעה ע"כ לא הוה קשיא להו אי טהור הוא אמאי לא מנה בתורה) רק דלכאורה קשיא מנ"ל למידק מדלא אמר דמסתפקא להו אי הוה של בהמה טהורה משמע דפשיטא להו דטהור הוה דילמא איפכא משום דפשיטא להו דטמא רק דספק אי הוה של חי' טמאה או בהמה טמאה ע"ז אמר מדאמרו קרן אחת הי' לו במצחו דלא הוה להו לאשמעינן דקרן אחת הי' במצחו דנהי דאין סימן טהרה כקו' הפ"ח אבל עכ"פ ל"ה סימן טומאה דהא גם לשור של אדה"ר הי' קרן אחת במצחו א"כ ע"כ אדרבא אתיא לאשמעינן דטהור הוא כדמצינו בשור של אדה"ר וע"ז פריך א"כ מאי מסתפקא להו אי של בהמה או חי' תפשוט דשל בהמה דעכ"פ מצינו דבהמה טהורה יש בקרן אחת וע"ז משני כיון דקרש קרן אחת יש לו לכן מסתפקא להו בשל חי' וא"כ מיושב קו' הפ"ח דאין מביא מדר"מ מדקאמר קרן אחת הי' לו דמזה מוכח דטהור דז"א דבוודאי מצינו כמה מינים בקרן אחת והוא טמא דרק שני קרניים הוה סימן טהרה אלא מביא דמדר"מ גופי' דעכ"פ מוכח דהוה ס"ל דטהור הי' ודו"ק:

ובהא ניחא מה שהק' תוס' חולין דף נ"ט ד"ה קרש מהך דשבת איך פשט משור של אדם הראשון דתחש טהור הי' דהא כמו דיש קרש שהוא חי' כן יכול להיות ברי' אחרת בקרן אחד שהוא טמא ולפמש"כ ניחא דלא ילפינן משור של אדה"ר דטהור הי' אלא דר"מ גופי' ס"ל דפשיטא להו דטהור הוא דהא לא מסתפקא להו בטמא או טהור רק דלא נימא דלר"מ אדרבא פשיטא להו דטמא הוה מדלית לי' רק קרן אחד ע"ז מייתיא משור של אדה"ר דטהור הי' א"כ אין זה סימן טומאה א"כ ע"כ דפשיטא להו דטהור הי' (ועין בפלתי סי' ע"ט) ודו"ק:

ט"ז) **והנה** בת"כ איתא אדם כי יקריב מכם קרבן מה אדם הראשון לא הקריב מן הגזל שהכל היו שלו אף אתם לא תקריבו מן הגזל וכתב בפנים יפות דהא בפ' לולב הגזול דף ל' פריך אי יאוש מכם אמר רחמנא והאי לאו דידי' משמע דנפקא ממכם אמנם הנה בחולין דף ה' יליף מכם ולא כולכם להוציא את המומרים וכבר הוקשו תוס' שם דהא איצטרך מכם למעט גזול ותי' דתרתי שמעת מיני' וכ' לפרש דבריהם דהא איתא בברייתא מן הבהמה להביא ב"א הדומין לבהמה מכאן אמרו מקבלין קרבנות מפושעי ישראל כדי שיחזרו בתשובה ומפרש שם רישא במומר לכל התורה כולה מציעתא מומר

לדבר אחד מקבלין כדי שיחזור בתשובה א"כ ממילא אם הוא מומר על לאו דגזילה אין מקבלין ממנו לפני יאוש דהא אין תשובה מועלת עד שיחזור הגזילה והיינו דקאמר אלימא לפני יאוש מכם אמר רחמנא להוציא את המומר וע"כ הטעם דמקבלין מפושעי ישראל הוא כדי שיחזרו בתשובה א"כ האי לאו דידי' הוא והנה כדברים העלה גם בפ' משפטים והקשה לר"מ דס"ל מומר לדבר אחד מומר לכל התורה כולה א"כ איך משכחת דליחייב גנב ושחט בדו"ה הרי בגניבה נעשה מומר וכשטבח הו"ל שחיטת מומר לדעת הפוסקים דבפ"א נעשה מומר והוה שחיטה שא"ר אמנם לדעתי יש להשיב ע"ז דהא עכ"פ באותה שחיטה לכו"ע שחיטתו כשרה א"כ הכא נמי הא זה שגנב לא נעשה מומר עדיין כיון שיכול לקיים העשה והשיב את הגזילה ומנתק ללאו רק כיון ששחטו א"י לקיים העשה א"כ עתה באותה שחיטה נעשה מומר ובאותה שחיטה לא נפסלה עדיין ושפיר חייב דו"ה ובזה יש לסתור גם דבריו שבפ' ויקרא (ועקצה"ח סי' כ"ב כהא"ג לענין פסול עדות ואף לדעת הנתיבות דפליג שם היינו לענין פסולי עדות דנפסל מיד אבל מומר לא נעשה כל זמן שלא גמר ול"נ ראי' מכתובות ק"ה ת"ר כי השוחר יעור עיני חכמים ויסלף דברי הצדיקים קו"ח לרשעים וע"ש בתוס' דלא נעשה רשע בפעם ראשון נשמע מזה כדברי הקצה"ח דאפי' לענין שיהא נקרא רשע לא הוי באותו שעה שלקח בראשונה וראי' לדברי קצה"ח):

י"ז) **אדם ממקום כפרתו נברא וכו'**. והנה בסוטה פ"ב במשנה איתא דלוקחין מעפר ההיכל להשקות את הסוטה נראה דהיינו מהאי טעמא יען דאדם ממקום כפרתו נברא ע"כ לוקחין מההיא עפרא כדי להזכירה שמעפר יצירתה והא דלוקחין מים הנה מבואר בירושלמי פ"ב דסוטה יען שתחילת יצירת האדם מן המים וסופו לעפר (הובא בטור ססי' שע"ו) ול"נ עפ"י דאיתא בסנהדרין דף צ"ב אמרה ברתי' דקיסר שתי יוצרין הי' במקומינו אחד יוצר מעפר ואחד יוצר ממים איזה עדיפא א"ל זה שיצר ממים אם ממים יצר מעפר לא כש"כ בתחה"מ שיחי' א"כ זהו שלוקחין עפר להזכיר כי סופו לעפר אבל אם תזכה תחי' לעתיד בתה"מ ולפי"ז שניהם רומזים על יצירת האדם דעפר מרומז על תחילת יצירתו של אדה"ר ממקום כפרתו נברא ומים על יצירת של כל אדם ובמדרש תנחומא איתא שהמים שמשקין לסוטה היא משום שהאשה נבראת מן המים תחלה ביצירה הראשונה ופי' המפרשים נשים שנבראת מן הצלע ששם תגבורת ליחלחות המים והנה בירושלמי דסוטה דף י"ג איתא דמים שנמחקין פרשת סוטה יש בהן משום קדושה ובס' דרך הקודש תמה על רבינו דס"ל דאין בהם קדושה יעו"ש וזה נ"ל הכונה ג"כ הא דאיתא בחולין דף כ"ז ועוד שאלו ההגמון כתיב אחד אומר ישרצו המים אלמא ממיא איברו

וכתוב אחד אומר ויצר ד' מן האדמה אלמא מאדמה איברו שכונתם למה ששאל קיסר לר"ג מעפר מי קחייו אלא שהסתירו דבריהם כדי שלא ירגיש ר"ג ובאמת הרגיש על מה תכלית כונתם ולכן יפה השיב להם מן הרקק ולא יקשה מכאן על בריאת אדם כתשובת ברתי' דקיסר:

י"ח) **אמרו חכמים אדם ממקום כפרתו נברא**. ונראה לפרש עפ"י דברי החכם מהרי"א בפירושו למלכים כאשר ביאר רמזי מעשה המקדש כתב וז"ל ואמנם מזבח העולה הי' לרמז על המות הגופני אשר אפשר שימלט האדם ממנה ותקדם בהכרח מזבח העולה הזה למזבח הקטורת לפי שאי אפשר שיזכה האדם אל ההשארות הנפשי הנצחיי אם לא בהקדם אליו המות הגופנים שהדביקות הנפש בנבדל בעודה בחיים הגופנים אי אפשר וכמו שאמר ית"ש כי לא יראני האדם וחי ולזה הי' השכר ההיא מיועד אחר המות ולכן הי' מזבח העולה בחצר ומזבח הקטורת אחריו בהיכל להודיע שאחר המות תבוא הדביקות הנפשיי והי' מפני זה מזבח העולה מקום מוכן להפסד הגופות בע"ח והי' רבוע לרמוז על הרכבות הד' יסודות שהם סיבת ההפסד והי' נחושת ולא זהב לרמוז על ההפסד והי' לו מכבר מעשה רשת לפי שהמות הוא רשת פרושה על כל החיים והי' נבוב לוחות לפי שענינו שעולם הזה הם כנקבים ויחשוב האדם שיש בהם קיום ואמת כפי הנראה מהם והם נבובים ריקים בוקים ומבולקים מבפנים והי' לו כבש סמוך אליו לפי שהמות יבוש בנ"א כולם ולא עולין במעלות על המזבח לפי שאין שלטון ביום המות עכ"ד ולפי"ז יאמר כן כי זה אמרם אדם ממקום כפרתו נברא כי המזבח מכפר על האדם ע"י הקרבנות הוא יען שהאדם יסודו מעפר ומורכב מד' יסודות ע"כ עלול הוא לחטוא ולאשום הנפש ע"י החטאים העונות והפשעים וזהו כפרתו כי הנפש מצד עצמה לא תחטוא א"כ נמצא כי האדמה אשר ממנה לוקח מכפר על האדם באמצעיות המזבח שמקריבין עליו הקרבנות ומוכן להפסד הגופות של בע"ח והרמ"א בספר תורת העולה פי"ג כתב בזה מדות המזבח הי' ל"ב אמות על ל"ב אמות עלה אמה וכנס אמה זהו היסוד וכן פסק הרמב"ם פ"ב מ"ה בהב"ח דלא כריוס"י דאמר דאין ארכו אלא כ"ח על כ"ח דבר ידוע כי המקובלים כתבו שהמזבח הי' מורה על מדות מלכות שהיא כלולה מל"ב פלאות החכמה כמו שרמז עליו הרמב"ן ע"כ הי' מדות ארכו ורחבו ל"ב אמות וכתב הרמב"ם פ"ב מבה"ח שהי' גבהו עשר אמות באמת בת ה לרמז כי הוא מכלל י' ספירות וכמו שאמרו י' ולא ט' והי' באמה בת ה' כי היא ה' אחרונה של שם ומקצת האמות היו בת ו' וכו' ואומר שהעלה אמה וכנס אמה זהו היסוד להורות כי משם ולמעלה ספירת אחת בסוד ד' מינים שבלולב שהאתרוג איני נאגד עם שאר המינים משל למה הדבר

דומה למלך שיש לו גן נאה וחוץ לגן בקרוב ממנה חתיכות שדה וכו' ואמר וכנס אמה ר"ל כי נכנס פתח אחד ונמצא כי זה היסוד ולפי שמשם ולמעלה הוא באחדות יותר מבראשונה שהלולב נאגד עם ג' מינים והי' לאחדים בידו ע"כ אמרו בצורת המזבח נמצא ל' על ל' להורות על סוד אות ל' והוא סוד מגדל הפורח באויר שרומז על מגדל עוז שם ד' והוא הכונה במזבח כי מזה היסוד ולמעלה הוא המגדל ואמרו עוד עלה חמש וכנס אמה זה הסובב נמצא כ"ח על כ"ח ר"ל שאם תעלה עוד ה' ותכנס אמה כי שם נשלם הבנין תחילה ותעלה למדרגה יותר גדולה והוא הסובב ר"ל אם על הבנים וכבר ידעת אמרו רבותינו ז"ל זו קו ירוק המקיף כל העולם כולו והוא מורה על מדה זו לדעת המקובלים ונשאר כ"ח על כ"ח ואמה הקרנות אמה מזה ואמה מזה נמצא כ"ו על כ"ו מקום רגלי הכהנים אחר שעלה ממטה למעלה בא הרמז על המשכת השפע מלמעלה למטה והוא סוד הקרבנות לדעת המקובלים עכ"ד הנה הביא לנו מטעמים אחרים אולם משום זה לא נסתר מה שאמרנו עפ"י דברי מהרי"א כי אלו ואלו דברי אלקים חיים:

הלכה ג

מדות המזבח מכוונת הרבה וכו'. הנה לכאורה יש להקשות דרבינו לקמן בסוף פרקין כתב דמידת ארכו ורחבו אין מעכב וזה נראה כסותר דבריו שבכאן ותוס' זבחים דף ס"ב עמדו להקשות דשתי המימרות סותרין זא"ז ותי' דזה קאי רק שאם ירצו להרחיבו אין רשאי אבל אין חובה לעשות ברוחב זה אולם רבינו שכ' גם אין לגרוע ע"י לית לי' תי' התוס' א"כ קשה (אח"ז ראיתי במנחת חינוך שהקשה כן) ונראה דרבינו סובר נהי דאין מעכב אבל עכ"פ אסור להוסיף ולגרוע דאיסור הוא עושה ורק אם עבר להקריבעליו כמו בדמים הניתן בד' מתנות דאסור ליתן בפחות דעובר על בל תגרע אפ"ה אם עבר ונתן במתנה אחת כיפן כדאיתא ר"פ ב"ש ואולם יקשה לפי"ז קו' הרמב"ן שהבאתי בפ"א דשלמה עשה מזבח כ' אמות וקרא אמר וכן תעשו לדורות ולכן כתב הרמב"ן שם דלא כרש"י אלא דלא נתחייב שלמה לעשות כלי בית עולמים כתבנית המשכן ובאוה"ח הקשה דבשבועות דף ט"ו משמע כפירש"י שגם לדורות נצטוו ומזבח שאני דהא אמרינן מידת ארכו ורחבו אין מעכב ומשרע"ה הי' ג"כ רשאי להוסיף ולפמש"כ הנה כן דעת תוס' דרק למעלה משיעור יש קפידא דשפיר הי' יכול משרע"ה להוסיף עליו עד ס' אבל לדעת רבינו דהא דאין מעכב היינו דאין נפסל בכך אבל איסור יש להוסיף ולגרוע א"כ גם על מה שנאמר למשה ה' אמות אסור לו להוסיף ולגרוע א"כ איך הוסיף שלמה עד כ' אמות ואם הותר לשלמה להוסיף עד כ' דלא נאמר לאסור להוסיף למה יהא עתה אסור להוסיף על של שלמה ושל בית שני דדרשו שישים אמה נאמר ג"כ שמותר להוסיף כמו

שהי' מותר לשלמה להוסיף על של משה והי' נראה לישב עפמש"כ הרא"ם לישב קו' הרמב"ן כי אין כונת הכתוב וכן תעשו על השיעור ממש אלא על דוגמת תכונת הבנין הרוחב בערך האורך וגובה לפי ערך ארכו ורחבו אבל לענין גדלו אין קפידא ולכן כשם שמזבח שעשה משה הי' ה' על ה' כמו כן עשו לדורות מרובע עשרים על עשרים (ובפ"א הבאתי כדברים אלו בשם הברבנאל) והקשה ע"ז א"כ למה לא עשה הגובה של מזבח כתכונת מזבח שעשה משה ג' אמות גובה לערך ה' בארכו ורחבו ולפי שיעור הזה המזבח שהי' כ' על כ' יגיע לגובהו י"ב והרי לא עשה רק גובה י' אמות:

והנה בספר אוה"ח תי' לדברי הרא"ם כי נחלקו בגמ' ר"י וריוס"י דר"י סובר כל המזבחות כולן עשר אמות גובה של כל אחד מהם וג' אמות שכ' בתורה מקום המערכה בלבד ולהאי מ"ד לא יקשה קו' הרא"ם להיות דבגובה לא נעשה שינוי כלל משל מטה ל"ש להקשות אמאי לא עשו שינוי בגובה ג"כ דמה דאפשר להם לעשות כשל משה עדיף ולפי"ז י"ל לדעת רבינו שכתב בדין שאחר זה כר"י דמזבחות כולן גבהן י' אמות וג' אמות מקום המערכה שפיר י"ל כתי' של הרא"ם דלא נאמר וכן תעשו רק על דוגמת תכונת הבית אבל לענין אורך ורוחב אין קפידא ולכן שפיר הוסיף שלמה עד ס' כי גם משה הי' יכול להוסיף רק שיהא לפי ערך רוחב וארכו של וזה ולא יקשה דגובה דלא נעשה בי"ב כיון דשל משה הי' י' לא עשו שינוי בגובה אלא דעדיין קשה עכ"פ מה יענה רבינו לדעת ר' יודא דסובר ג' אמות דברים ככתבן וא"כ הוסיפו בגובה עד י' למה לא הוסיפו עד י"ב כפי החשבון האורך ורוחב כקו' הרא"ם ולכן נראה דהנכון בזה כמש"כ לעיל דכל השינוים שעשה שלמה הכל נאמר למשה ורמוזה בתורה ונתגלה לשלמה ע"ה מה שהי' צריך להתגלת לו בבנין הבית בימיו כפי חכמה העליונה וכן נתגלה בימי עזרא מה שלא נתגלה לשלמה דהיינו שיעור מזבח ס' ולעתיד יתגלה בנבואת יחזקאל כאשר צריך להיות לעתיד והכל נרמז בציוו למשה באמרו ועשו לי מקדש דקאי גם על העתיד ונרמז בתורה איך יהא צריך לעשות הבנין לעתיד אנחנו לא נדע עד שיערה רוח ממרום עלינו ויאיר עינינו ללמוד מתורת משה והנה ככל החזיון הזה אשר זכיתי בו ובארתי לעיל בפ"א ראיתי כעת כי כונתי לדעת עיר וקדיש בס' אוה"ח אשר כתב קרוב לדברינו ולהיות כי מדבריו נלמוד לכל מה שנתקשה בזה הח"ס שהבאתי לעיל אעתיק דבריו הקדושים וז"ל אלא שנשאר לנו לדעת שאר הפרטים שבמשכן הי' לעיכובא ובבית עולמים לא הי' מעכבין ואדרבא כ' רבינו בפ"א מבהב"ח שאין בונין אלא באבנים או בלבנים והנה הבינותי בכל מש"כ הרמב"ם במשפטי בית עולמים ואספה כי בג' כלים כ' שצריך שיהא כמות כלים של משה והם השולחן והמנורה ומזבח הזהב וכן מפורש

בפ' שתי הלחם אבל שאר הכלים וצורת הבית אין לקחת שיעור לדורות ממעשה משה במדבר ועוד ראינו שעשה שלמה כרובים שניים ומשונים הרבה מכרובים שעשה משה והנה בהשכלה מועטת בענין אין שום קשיא כלל כי יש לדעת כי כל הבנין הבית והכלים לא עשאם שלמה מדעתו אלא עפ"י נביא הכל בכתב ד' עלי השכיל ואמרו באגדת שמואל ר"י בשם ר"ש בית המקדש מסרה הקב"ה בעמידה למשה ומשה מסרה ליהושע בעמידה ויהושע מסרה לזקנים וזקנים לנביאים ונביאים לדוד ודוד לשלמה ואומר הכל בכתב מלמד שנתנה לידרש מיד ד' מלמד שנתנה במסורה (עיין ירושלמי סנהדרין פ"ק שדרשו ויתאו דוד ויאמר מי ישקני מים מבור בית לחם ודרש ר' בון בנין ביהמ"ק נתאווה לדרוש מקום בנין ביהמ"ק ועיין ירושלמי פ"ק דמגילה מגילה שמסר שמואל לדוד נתנה לידרוש מ"ט הכל בכתב מיד ד' זו המסורת תוה"ק עלי השכיל מכאן שנתנה לדרוש) עלי השכיל מלמד שנתנה ברוה"ק ע"כ הראת לדעת כי כל מה שעשה שלמה הי' הלמ"מ והכל כתוב בספר גלוי לדורשו ברוה"ק וכן תמצא שכ' רש"י בדה"י והכל דרש שמואל מן התורה ברוה"ק כמו ששננו הר הבית הי' ה' מאות על ה' מאות ודרש אורך החצר מאה באמה ורוחב חמישים בחמישים והי' חמש מאות על ה' מאות עכ"ל ומן הסתם כל המעשים נרמזים בתורה ליודעים ברוה"ק בזה ע"פ מעשה האמורה במשכן מדבר אבל דברים שנאמרה בתורה במשפט מקדש עולמים לא תהי' להם סתירה מפסוק וכן תעשו כיון שיש לו מקום לעמוד בו בשאר הפרטים שלא באה עליהם ההלכה עכ"ל ואודה ד' שהנחני בדרך אמת:

והנה כתב עוד באוה"ח דרך רמז בתורה לכרובים שעשה שלמה דלכן נכתב בקרא ב"פ ועשה כרוב אחד וכו' נרמז ג"כ בקרא שניים כרובים וכו' משני קצות הכפורת וכן זה שגנז שלמה מזבח שעשה משה ועשה אחר דיש להבין למה עקרה התורה סדר מצות מזבח הזהב ממקום שהי' ראוי לצוות עלי' כי תמצא שהתחיל בארון שהוא לפני ולפנים ואח"כ הכפורת השולחן והמנורה ואחריהן המשכן ומזבח החיצון ואח"כ כ' הציוה על המזבח הזהב ורמז בזה שדינו משתנה מכל כלי המשכן שאף שהי' המזבח הזהב ראוי להיות במקדש בכל זה יהא נגנז וכמו כן בשאר שינוים שעשה שלמה נרמזים בקרא:

והנה מה שנשמע ממה שנכתב פ' מזבח שלא במקומו לרמז שיהא נגנז הנה כיון בזה למה שאמרו בגמ' זבחים דף ס' מזבח קטורת שנעקר ממקומו מקטירין קטורת דל"ב מזבח במקומו וראיתי בקרבן חגיגה שכתב בזה רמז נאה יען שמזבח נעקר ממקומו הראוי לה כפי סדר הכתוב לכן נשמע דמקטירין קטורת במקומו דל"ב מזבח וזה"כ שאמרו מזבח שנעקר ממקומו בתורה ללמד שאם נעקר ממקומו במקדש מקטירין

קטורת במקומו כעת הגיע לידי ספר קרן אורה ראיתי שהקשה דהא מהא דאמרינן מידת ארכו ורחבו וקומתו אין מעכבין ואמר ר' מני ובלבד שלא יפחות משל משה ומפרש דהיינו אמה הנה מזה דארכו ורחבו אין מעכבין לא למעלה ולא למטה רק בכדי שלא יוסיף על ס' ולא יפחות מאמה אבל בגבהו נראה דלמעלה אין לו שיעור אפי' יותר מי' אמות אבל למטה יש שיעור דהאי של משה ג"כ הי' גובה י' לריוס"י דקיימ"ל כוותי' והקשה מתוס' חולין ר"פ כה"ד שכ' דעל מידת גבהו אין להוסיף והא כאן אמרינן שמידת גבהו אין מעכב וכתב לתרץ דנהי דאין מעכב מ"מ לכתחלה צריך שלא יהא יותר משיעור עשרה האמורה בתורה (וזהו כתי' האחד שכתבנו לעיל) וכ' עוד לתרץ דתוס' מפרשין הא דאורך וגבהו אין מעכב היינו אם פיחת אבל יותר ס' באורך ורוחב ויותר מי' בגבהו מעכב דלא אשכחן שום סמך להרבות בשיעור יותר אבל פחות אשכחן במזבח שעשה משה שלא הי' מקום המערכת אלא אמה ובגובה נמי אין מעכב אם פיחת דלא קחשוב אלא מקום המערכת שנאמר בו וקומה ג' אמות וכן מבואר בדברי רבינו דהא דקאמר ובלבד שלא יפחות משל משה קאי אגובה ולא יעשנו פחות מגובה ג' במקום המערכה קאמר עכ"ד ולדעתי זה תמוה דהא רבינו כתב אין להוסיף ואין לגרוע ממנו וא"כ איך כתב דדעת רבינו דאין לפחות מגובה ג' אמקום המערכה דהא לדעת רבינו גם במדת ארכו ורחבו אין לגרוע:

הלכה ד

א') **ושלשה נביאים עלו עמהם מן הגולה**. הנה זה גמ' זבחים דף ס"ב וקשה לי הרי איתא שם דמקום הבית הי' ידועה להם דהי' ניכר יסודות הבית וא"כ מה צריך לנביא לדעת מקום המזבח הרי הי' יכולין לדעת כן ע"י מדידה ממקום כותל ההיכל והעזרה שהי' כ"ב אמה כמבואר בפ"ה:

והנה ראיתי בספר עבודה תמה שעמד על זה והעלה דלא הי' אפשר לברר ע"י מדידה כי מזמן בניין בית ראשון הי' כמו ה' מאות שנה ונשתנו הטבעיות כי מתחלה הי' הטפח ד' אצבעות ועתה שנשתנו ונתקטנו הוא בוודאי יותר מד' אצבעות א"כ לא נוכל לידע מדת אמה והעלה דמהא"ט א"א למדוד גם בזמנינו זה לדעת מקום המזבח דבשלמא שיעורי מצות ל"ש דנשתנו דכל שיעורי המצות והאסורים שבתורה נאמרה לישראל לפי כל דור ודור מה שהוא כזית בזמניהם (וכן העלה בח"ס או"ח לסתור בזה דעת הצל"ח שכ' דעתה שנתקטנו הביצים בעינן שיעור גדול מביצים שלנו) אבל בזה אי נשתנו האצבעות א"כ לא יגיע למקום המזבח כי לא הי' ההקפדה שמזבח יהא כ"ב אמה מהיכל כי לא תלוי בזה כי רק עיקר הקפדה שיהא באותו מקום שהקריבו אדם ונעקד יצחק כמו שכ' רבינו

לעיל א"כ א"א לידע ע"י מדידה והנה דבר זה תמוה חדא דגם זה שנשתנו האצבעות אין מבורר כל כך דהרי בח"ס העיד שמימות רבינו הרמב"ם עד דורו לא נשתנו ובארנו זאת בה' שגגות וא"כ למה נאמר שנשתנו כ"כ מזמן בית ראשון עד זמן בית שני אבל אני תמה אקרא דהי' אפשר להם לידע כמה אצבעות משלהם יש באמה כיון שהכתלים היו עומדים וכיון שידעו שיש בין כותל צפון לדרום קל"ה אמות כדאיתא במס' מידות א"כ הי' אפשר להם למדוד בחבל כמה אורך החבל מכותל צפון לדרום וישארו שחלק אחד מקל"ה שבאותו חבל הוא אמה שהי' בבנין בית ראשון ואח"כ ימדדו שכ"ב חלקים כאלו מכותל האולם וההיכל שזהו כ"ב אמה שבבית ויבנו שם המזבח ואפשר לעשות כן במדידה מכוונת (וא"ל ששכחו כמה אמות הי' אורך הבנינים הנה בס' עבד"ת הנ"ל ביאר דע"כ ידעו השיעורים שהי' או אנשי כנה"ג וידעו בוודאי כל מעשה בנין בית ראשון בהיותו בבנינו) ועוד אף דיהיבנא לי' שנשתנו אז האצבעות בה' מאות שנה שמתחילת בנין שלמה עד שנבנה בזמן בית שני עכ"פ באותו דור שנחרב הבית שלא הי' רק שבעים שנה ידעו כמה אמות הי' הרחק מקום המזבח מכותל אולם בדורתם ומסתמא ידעו אז בכמה נתקטנו הטבעים בארבעה מאות שנים שעמד הבית ובשבעים שנה שהי' בבבל א"א שיהא שינוי גדול:

והנה בס' עבד"ת הביא עוד לתרץ דידעו מקום המזבח אלא שלא ידעו מאיזה צד יוסיפו כיון דנאמר להם ע"י נביא להוסיף ודחה זה דאין קפידא באיזה צד יוסיפו וכשתאמר דלא ידעו אי בצפון הי' המזבח או בדרום וא"א להם להוסיף דבעי כולו בדרום או כולו בצפון דזה א"א שלא הי' זוכרים באיזה צד עמד כי הרבה הי' שם אשר ראו בית ראשון כדכ' ורבים מהעם הי' בוכים ועוד דאמרו שם שראו א"א עומד ומקריב אטו עשה אברהם מזבח ל"ב על ל"ב ועוד למ"ד שהריחו ריח איברים עד ל"ב ואח"כ ריח קטורת והלא באותן אמות שהוסיפו לא הי' מקטירין בבית ראשון דלא הי' מגיע המזבח עד ל"ב אמה ועוד למה הי' צריכין ב' נביאים דלמה לא ידע זה שהעיד שצריכין להוסיף באיזה צד יוסיפו ולי נראה דיש להשיב על כל דבריו דבאמת לראב"י אחד הי' שהעיד על שני דברים ואולם ראב"י לשיטתו במידות דבדרום עמד המזבח כולו עכ"פ אין הוכחה מזה דאדרבה מדראב"י יש לפרש כן שהעיד רק על איזה מקום יוסיפו וממה שהריחו ריח איברים עד ל"ב אמה אין קושיא דעפ"י נס נמשך ריח איברים עד ל"ב אמה ותדע דהרי אמרינן לסוף ל"ב אמה הריחו ריח קטורת וזה וודאי עפ"י נס דהא בעזרה לא מקטירין הקטורת רק בהיכל וע"כ עפ"י נס כדי שיתבוננו עד היכן יעשו המזבח וכן מה שראו א"א עומד ומקריב הנה בגמ' איתא רק דאפר יצחק צבור א"כ אפשר שהי' צבור על ל"ב אמה אף

שמזבח של אברהם לא הי' ל"ב אמה דהרי גם לפי פשטות דראו מקום המזבח ואברהם עומד ומקריב יקשה ג"כ למה עשה אברהם מזבח כ"ד על כ"ד כמזבח של שלמה וע"כ ובוודאי לא הי' רק ה' כמזבח של משה רק שראו אפר יצחק ציבור על כ"ד כן נוכל לומר שראו צבור על ל"ב אמה כמו שנראה להם אברהם עומד ומקריב על מזבח כ"ד אמה כן י"ל שנראה שמקריב על מזבח ל"ב אמה דאין לומר שנראה להם רק על מזבח על ה' אמות דא"כ עדיין מנא ידעו דשם התחלת המזבח שמא שם אמצעות המזבח וצריכין להוסיף על כל צד וא"כ לפי"ז נוכל לקיים תירוצו של בעל עב"ת שבא להעיד על איזה צד יוסיפו ומה שהקשה דמסתמא ידעו אי בצפון או בדרום עמד המזבח י"ל הרי יש דיעה שלישית שרובו בדרום ומיעוטו בצפון כמו שיתבאר בפ"ה וא"כ אפשר ששכחו זה ולא ידעו אי כולו בדרום או מקצתו או מקצתו בצפון דאין לומר דגם זה רחוק לשכחו ז"א דהא ביומא דף נ"ב איתא דלא ידעו כותל המפסיק בין קדק"ד אי הי' מן העשרים וכל חוץ או מבפנים מקדק"ד ואף דגמ' מסיק דהס' הי' אם הדין כלפנים או כלחוץ עכ"פ חזינן דהי' מסתפקין לומר ששכחו איך הי' עומד הכותל אולם באמת יש לתמוה איך ס"ד לומר ששכחו אי מלפנים או משל חוץ כיון דבזבחים אמרינן דנשארו יסודי הכתלים א"כ הי' יכולין לבנות הכותל במקום היסוד וידעו אם הוא מן העשרים של חוץ או משל פנים וע"כ לומר כי רק הס"ד בזבחים הי' כן דנשארו יסודי הכתלים אבל למסקנא דעפ"י נביא או נס נתגלה להם אפשר שבאמת גם יסודי הכתלים נהרסו ולא הי' ניכר כלל א"כ לפי"ז הא דמוקי הגמ' ע"י נביא או שראו אפרו של יצחק או דהריחו ריח איברים וקטורת הכל להודיע מקום המזבח ממש דלא הי' יכולין למדוד משום דבאמת נהרסו יסודי הכתלים א"כ למסקנא שנודע להם מקום המזבח עפ"י נס א"כ שוב היו יכולין למדוד ממקום המזבח לכל צד לעזרה ולהיכל ולבנות הכתלים וא"צ לומר שהי' יסודי הכתלים ניכרים עוד יש להוכיח דלמסקנא גם יסודי הבית לא הי' ניכרים דהרי יקשה אי היסודת לא נעקרו א"כ עדיין מקום מזבח הי' אפשר להכיר דא"ל שלא הי' לו יסוד בקרקע דהא הי' מתחתיו בור לשיתין כדאיתא במס' מידות וסוכה דף מ"ד א"כ היו' יכולין ג"כ לדעת מקום המזבח שהשיתין היו בקרן דרומית מערבית ומשם היו יכולין לכוין המקום לכל צד ואולם אי נאמר דנפלו היסודת א"כ גם בור השיתן לא הי' ניכר וע"כ דלמסקנא באמת א"צ לומר דהי' ניכרין הכתלים ולכשת"ל דשכחו ולא ידעו באיזה צד וקרן הי' השיתין א"כ שוב נוכל לומר דלכן הי' צריכין שפיר לנביא דלא ידעו מקומו כל עיקר אי בצפון אי בדרום ולכן הי' צריכין שפיר לנביא ולפי"ז יצא לנו במה שדן בס' עבד"ת אם אפשר לנו בזמנינו לעמוד על מקום המזבח דלפמש"כ אי נדע כותל זה העומד עד היום הזה או כותל מזרחי

או כותל מערבי כמו שהביא שיש מסתפקין בזה אז הי' אפשר באמת לידע ע"י מדידה מקום המזבח ולהקריב כיון שמקריבין אעפ"י שאין בית ומגמ' הנ"ל אין ראי' כאמור די"ל דלא ידעו אז מקום הכתלים ג"כ או דלא ידעו להוסיף אי מצפון או מדרום או במזרח או במערב ומש"כ שם עוד דא"א לומר שנסתפקו בזה דהא מזרח לא הי' לו יסוד משום של יהודה א"א להוסיף שיגיעו לחלקו של יהודה לזה י"ל דתוס' זבחים דף פ"א כתבו דבבית ראשון לא ידעו מזה כמש"כ בטה"ק לפרש דבריהם דלא ידעו טעמא דמילתא א"כ גם בבית שני לא ידעו טעמא דמילתא ומש"כ עוד בס' עבד"ת דלא הי' אפשר לידע כמה מידות המזבח דא"א למדוד באצבעות דנתקטנו הרבה קשה לי א"כ הא דנראה להם עפ"י נס או עפ"י נביא מקום המזבח ל"ב על ל"ב באיזה אמות מדבר מסתמא באמות שלהם וא"כ הרי איתא בגמ' דמזבח עצמו רק כ"ד על כ"ד כדכ' ביחזקאל וההריאל י"ב על י"ב לארבעתן דהיינו כ"ד יקשה דילמא פחתו כי המידות אשר בו נתנבא עליהם יחזקאל הי' גדולים מבעת ההוא א"כ איך הי' יכולין לכוין מקום המזבח (אך י"ל דמדדו כל הל"ב אמות וידעו כמה כ"ד חלקים מהם) ועוד דמה זה שאמרו שהוסיפו על של שלמה ד' אמות מנ"ל דהוסיפו דילמא כ"ד שלהן הן כ' אמות דמעיקרא ועוד יקשה דהתם אמרינן דשיתין הוסיפו וא"כ עם הוספת השיתין הי' כ"ד על כ"ד גוף המזבח או ל"ב על ל"ב בכללו וכיון דשל שלמה בין הכל הי' כ"ח מזה גופי' שפיר מצי לידע דלא נשתנו האמות דדל שיתין נשארו כ"ח על כ"ח כמו שהי' בשל שלמה וע"כ תאמר כיון שבדור שלהם הי' זה מידת כ"ד אצבעות שלהם זהו אמה שלהן כמו בכל שיעורים דמשערין באותו דור כן מידת המזבח יכול לשער כן דבשלמא לענין מקום המזבח כתבנו לעיל דיש קפידא שלא יהא נתונה שלא במקומו אבל במידות המזבח עצמו שפיר י"ל דתלוי לפי הדור דבתר אמות בת כ"ד אצבעות שבאותו דור אזלינן ולפי"ז הי' אפשר לבנות מזבח דאף דאסור להוסיף או לגרוע היינו במדה עצמה אבל אם המדה באותו דור נתקטן בזה אין קפידא ובזה ניחא מה שהביא ממדרש פ' תולדת דהמלך כורש אמר שיפחתו ה' אמות ועי"ז נמנעו מלבנות מזבח היינו דאם יגרעו ה' אמות באמות שלהן נמצא מזבח בנוי שלא במקומו אבל אם המדה עצמה נתקטנה מחמת שנשתנה אצבעות האדם באותו דור אין קפידא ויש קצת ראי' לזה ממנחות דף ע"ו יעוש"ה הנה רבינו במורה נבוכים הביאו בספר כפתור ופרח כתב טעם למה העלם בתורה הקדושה מקום המקדש ולא נזכר בפירוש אלא רמז אליו ואמר אשר יבחר ד' יש לי בה ג' טעמים האחת מהם שלא יחזיקו בה האומות וילחמו עלי' מלחמה חזקה כשידעו שזה המקום מן הארץ הוא תכלית התורה והשנית שלא יפסידוהו מי שהוא בידם עתה וישחתיהו בכל מלכותם והשלישית והיא החזקה שבהם

שלא בקש כל שבט היותו בנחלתו ולמשול בו והי' נפל בו מחלוקה וקטטה כמו שנפל בבקשת הכהונה ולזה באה המצוה שלא יבנה בית הבחירה אלא אחר הקמת מלך עד שתהי' המצוה לאחד והסתלק המחלוקת:

ולי נראה עוד טעם אחר דהנה ידוע מה שכלל בטו"ז בכמה דוכתין עיור"ד סי' קי"ז ואו"ח סי' תקפ"ח דכל שאין מפורש בתורה יכולין חכמים לעקור אבל מה שמפורש בתורה אין יכולין לעקור וא"כ אי הוה מפורש בתורה מקום המקדש והמזבח לא הי' יכולין לבנות מקדש במקום אחר כגון משכן שילה וא"כ איך הי' מקריבין הקרבנות ציבור (דאין קרבין בבמה) עד שהיו כובשין ירושלים עיר הקדושה והקב"ה לא רצה שתתבטל העבודת ציבור עד שהי' כובשין את ירושלים ולכן כיון שאין מפורש אף שידעו שלמשכן שילה אינה בית עולמים אפ"ה הי' יכולין להקריב שם כל הקרבנות והנסכים כמו במקדש דכיון שלא נכתב בפירוש שבירושלים בהר המורי' הוא מקום המקדש והמזבח יכולין הי' החכמים לבנות מקדש במקום אחר ולהקריב שם כל ק"צ והנסכים:

ב') **שלשה נביאים עלו עמהם מן הגולה וכו'**. הנה בירושלמי בפ"ג דע"ז הביאו בתוס' דף מ"ה עלה דהאי מתניתן דאמר ר"ע אני אובין ואדין כ"מ שאתה מוצא הר וגבעה נשאה בידוע שעבדו שם ע"ז ופריך עלה בירושלמי בית הבחירה האיך נבנה דיש נעבד אצל גבוה ומשני עפ"י נביא שנאמר ויעל דוד בדבר גד אשר דיבר בשם ד' והכונה דלא הי' שם ע"ז אולם בח"ס סי' של"ג הביא בשם רבו זצ"ל דבאמת מקודם לא הי' הר רק דאח"כ נעשה נס ונעשה הר כמו שדרשו על הפסוק היום בהר ד' יראה דמעיקרא עמק דכתיב וירא את המקום מרחוק ואח"כ נעשה הר א"כ קודם שזכה אברהם בארץ ההוא לא הי' נעבד דלא הי' הר ולאחר שנעשה הר כבר זכה בו אאע"ה ואאדשא"ש וזה הכונה עפ"י נביא דנביא גילה זאת דמעיקרא לא הי' הר ולא נעבד ולא נאסר וכן כ' בספר ישמח משה פ' וירא וראיתי בספר חתן סופר שהשיג על דבר זקנו דהא אמרינן בע"ז דף נ"ג כשפלחו לעגל הוה ניחא להו וכתב לתרץ דהא הוכן לגבוה וא"י לאסור דבר שאיני שלו דהוה של גבוה וכ"כ בח"ס בסי' רל"ה יען דהוקדש לגבוה א"י לאסור ולי נראה דבלא"ה לק"מ דהא איתא בע"ז דרק בהדי דפלחו לעגל נאסרו וא"כ שפיר י"ל דזה ג"כ בכלל הנבואה שהודיע להם דלא נעבד עד אחר שחזרו בתשובה אחר מעשה העגל ועוד דהא ירושלים לא נתחלקה לשבטים והר הבית הוא של כל ישראל והי' להם חלק גם אותן שלא עבדו לעגל דשבט לוי לא עבדו לעגל א"כ ל"ש דיכולין לאסור משום דפלחו לעגל ניחא להו אמנם אכתי אנו צריכין לדברי הח"ס יען דהוקדש לגבוה א"י לאסור לישב מה דיש להקשות דהא קיימ"ל דלגבוה אדם יכול לאסור דבר שאיני שלו כמש"כ רבינו

בפ"ד מה' אימ"ז והוא פלוגתא בירושלמי פ"ג מע"ז ומס' כלאים אבל לדברי ח"ס ניחא כיון דהדבר הוקדש לגבוה א"י לאסור אף לגבוה ולדעתי מחמת קו' זו הוכרח ח"ס לבאר דבריו דא"י לאסור דבר של גבוה לא מחמת קו' דהא פלחו לעגל ניחא להו דהא בלא"ה לק"מ כנ"ל:

אמנם לכאורה עדיין קשה הא לקחו אבנים מהרים אחרים לבנין ביהמ"ק והאבנים הא נאסרו לגבוה בשלמא למזבח י"ל דחתרו בבתולת קרקע כמבואר לעיל בפ"א וליכא חשש שנעבד לע"ז אבל לבנין הבית הנה לקחו אבנים מהרים ואבני הר שנדלדלו נמי אסור לגבוה אך י"ל לבנות ביהמ"ק מהני שינוי רק למזבח דל"מ שינוי כמש"כ המג"א סי' קמ"ז ע"כ צריכין ליקח מבתולת קרקע או מנחל אך בע"ז דף מ"ז דרצה לפשוט מאתנן דראוי לבית ד' משמע דאף לבנין ביהמ"ק ל"מ שינוי לגבוה:

והנה ראיתי בספר שער החצר שהביא בשם המשל"מ לפרש דברי הירושלמי דעפ"י נביא הי' באופן אחר עפ"י מדרש דבעת בריאת עולם והאבן השתי' שממנה הושתת העולם כביכול התפלל שיכבשו רחמיו כעסו ויגולו רחמיו על ישראל ואמרו בזוה"ק בכ"מ שהשכינה שורה שוב אין רשות לסטרא אחריתא לבוא לשם ולכן כיון דבביהמ"ק שם מקום אבן השתי' אין רשות לס"א לבוא לשם וזה שהודיע להם הנביא דלא נאסר ע"י ע"ז שלהם והנה בח"ס או"ח סי' כ"ט הקשה לפי הירושלמי דע"י נביא נבנה א"כ לא ידעו מתחילה ששם יבנה ביהמ"ק א"כ קשה הא דאיתא ב"ב דף קכ"ב שהחלוקה הי' לפי רחוקה וקורבא מירושלים וקשה הא אחר חלוקת הארץ הועמד המשכן בשילה ועמד שם ג' מאות שנה אבל ירושלים מאן דכר שמי' דהי' כמה שנים אחר זה עיר היבוסי עד שכבשה דוד הנה מה שהקשה דדוד הוא דכבשה אח"כ וירושלים מאן דכר שמי' לזה י"ל דלכאורה בלא"ה קשה דביומא דף י"ב מה הי' בחלקו של יהודה לשכות ועזרה והיכל בחלקו של בנימין ויקשה הרי דוד קנה המקום מיבוסי והי' לכל ישראל חלק בו דהא קנה ממעות שגבה מכל ישראל וצריך לומר שבוודאי נתחלק הארץ ההיא שביד היבוסי ונפלה בגורלו ליהודה ובנימין והי' החלק ההוא קנוי להם בקנה"ג אבל הקנין הפירות הי' עדיין ליבוסי מפני שבועות אאע"ה לאבימלך ולכן קנה דוד הקנ"פ מיבוסי א"כ הקנ"פ קנוי לכל ישראל אבל קנה"ג קנוי ליהודה ובנימין א"כ שפיר שייך לומר קרובה ורחוקה לירושלים דכבר נודע להם דנפלה לחלקו של יהודה ובנימין ומה שהקשה הא לא נודע מקודשתה רק ע"י נביא נראה די"ל דבוודאי ידעו מקודשת ירושלים דמן התורה נודע להם זאת ע"י עקידת יצחק דבוודאי ידעו שבירושלים היתה עקידת יצחק על הר המורי' וששם הקריבו אדם ונח הקרבנות ויעקב אבינו אמר וזה שער השמים רק לא ידעו מקום המקדש

אי בהר ציון או בהר המורי' (וכ"כ הרמב"ן בפרשת ומלכי צדק עיר שלם וכ"כ אאמ"ו בשבי"ד או"ח סי' קנ"ג) ויתר על כן י"ל דרבינו כ' דמקום מזבח מכוין ביותר וא"כ טרם שידעו מקום מזבח ממש לא הי' אפשר לבנות ולכן הי' צריכין נביא אבל ידעו שמקום העיר בכללה קדוש ואולי י"ל שמה שקנה מיבוסי לא הי' רק המקום המקדש וציון לא ירושלים כמש"כ הרד"ק אבל ירושלים לא הי' כלל ליבוסי וכן מוכח מהא דיומא גופי' דקאמר דלא נתחלקה לשבטים א"כ מוכח דידעו דירושלים מקום המקדש דאל"כ למה באמת לא נתחלקה לשבטים ע"כ משום דרצו שיהא לכל ישראל חלק אך י"ל לפמש"כ הש"צ דהא דלא נתחלקה לשבטים כונה שאח"כ חזרו ונתנו במתנה והפקירו חלקם א"כ לעולם מעיקרא נתחלקה ושפיר שייך לומר קרובה ורחוקה מירושלים ועוד י"ל הא דקאמר ירושלים לא נתחלקה לשבטים היינו בשטח חלקם של יהודה ובנימין אבל לא נתחלקה ממש ולכן צריך ליקנות מיבוסי וכבר צידד לפרש כן בשי"צ ועתוי"ש היטב:

והנה במדרש ילקוט תהלים פ"ז יסודתו בהררי קודש כדכתיב והי' באחרית הימים נכון יהי' הר בית ד' בראש ההרים דלע"ל יהא תבור וכרמל והר סיני במעמד שלשתן ועליהם יבנה ביהמ"ק והנה במג"א סי' קנ"א הקשה מגמ' דמגילה דעתידין בתי כנסיות שבחו"ל והקבע בא"י וכתב דא"ל דרק הבנין יקבע בא"י אבל הקרקע ישאר בחו"ל דהא יליף קו"ח מתבור וכרמל והתם הקרקע בעצמו יקבע בא"י אמנם לפי מה דאיתא בלשון המדרש שהקב"ה מביא הר סיני תבור וכרמל משמע שרק הר יקבע בא"י אבל הקרקע נשאר במקומו א"כ ניחא קו' המג"א:

אולם יקשה קו' אחרת דהנה בח"ס בע"ז דף מ"ה גבי אבני הר שנדלדלו הקשה כיון דכל הר וגבעה נעבד שם ע"ז רק דבמחובר אין נאסרים אבל אותן הרים שנדלדלו כבר נאסרים דאבני הר שנדלדלו אסורים רק בשלמא לפי מה דמשמע בגמ' מגילה י"ל כמש"כ המג"א שגם הקרקע יקבע בא"י אין כאן דלדול אבנים דנשארין בדרך גידולם ניחא דאין נאסרו אבל לפי המדרש הנ"ל דרק ההרים נדלדלו הדרה קו' הח"ס לדוכתי':

ג) **ואחד שהעיד להם על מקום מזבח**. והנה בברכי יוסף סי' ל"ב הקשה מכאן דהא בדבר דהוה ספק דמציאות אין עושין עפ"י נביא דלא בשמים הוא כמש"כ בכפ"ת יומא דף ע"ה ותי' דלכן נקט לשון העיד להורות דאמטו להכי העד העיד בנו ואהני אסהדותא אבל אם אמרו דרך נבואה הגם דהוה במידי דמציאות לא צייתינן לי' והנה כן צריך לומר בהא דאחד מעיד שמקריבין אף שאין בית והא זהו ספיקא דדינא בוודאי קשה הא לא בשמים הוא ואפי' איסור יש לנביא דחייב מיתה ע"ז כמש"כ בפ"ט מיסה"ת וע"כ הכונה שהעיד שכן מקובלנו מבית אבא שכן הלכה רווחת עש"ה ובזה ניחא לי מש"כ רבינו

בפ"א מביאמ"ק דמותר לשתות יין שאינו יכול לעבוד עד שיקבע בית אב שלו והראב"ד השיג וכי כשיבנה בית המקדש לא יהי' שם מצרף ומטהר ומודיע המשמרות הרואיות שבתם ויומם להנ"ל י"ל דרבינו סובר דגם בס' דמציאות אין עושין עפ"י נביא ולכן א"א להתוודע משמרות ע"י נביא לכן רק כשיקבע מחדש בבית אב שלו יהא יכול לעבוד ולכן רשאי לשתות יין:

אמנם קשה לפמש"כ לעיל לפרש דברי הירושלמי בע"ז דנביא הי' שם להודיע להם שמתחילה הי' עמק ונעשה הר הא הוה ספק דמציאות ואין עושין עפ"י נביא אולם באמת דברי הברכ"י תמוה דהא בנין ביהמ"ק שאני דכתיב בפירוש בקרא לעשות הכל עפ"י נביא כמו שדרשו בספרי על קרא דלשכנו תדרשנו ובאת שמה דכל הדרושי' לא יהא אלא עפ"י נביא כמו שבארתי לעיל בפ"א וא"כ לד' לשאר ספק דמציאות דאין לעשות עפ"י נביא דכאן כן ציותה התורה שיהא נעשה עפ"י נביא ולכאורה נראה ראי' לזה מחולין דף ה' דאלי' אכל מטבחיא דאחאב דעפ"י דיבור שאני ובמהרש"א הקשה אמאי לא תירץ פשוט דנביא הגיד לו שהשחיטה כשרה להנ"ל ניחא דאין רשאי לעשות עפ"י נביא במידי דמספקא לי' במציאות אי הוא כשר או נבילה ולכן צ"ל דעפ"י הדיבור שאני דהיינו דהוראת שעה היתה אך קשה לי מתוס' חולין דף ל"ח דכ' דאי אלי' יאמר דנעשה בצימצם בב"א ממש דיצא חיות האשה והוולד בפ"א עושין על פיו מוכח דבמציאות שפיר עושין עפ"י נביא:

ד') **ואחד העיד להן שמקריבין אעפ"י שאין בית**. דהנה לכאורה צריך טעם למה הי' צריכין להאי עדות הא עלו כדי לבנות הבית ואחר שיבנו יקריבו וע"כ לומר דרצו להקריב מיד קודם שיבנו הבית ולפי"ז מוכח מכאן דהא דהעידו דמקריבין אף שאין בית היינו אזמן ביאת ישראל כשירצו להקריב טרם שיגמור הבית (אבל לא נשמע מזה דגם בזה"ז דליכא ביאת ישראל והארץ והמקדש כבושה תחת יד העמים שיהא יכולין להקריב וכמו שיתבאר בפ"ו מה' אלו) והנה כן מוכח מקרא דעזרא ד' דעשו בשנה השישית חנוכת הבית להקריב קרבנות ועשו פסח ועזרא עלה בשנה השביעית וקידש הבית והעיר וכדכתיב ואעמידה שתי תודות גדולות הרי דהקריבו קרבנות קודם שקידש הבית ולכן הי' צריכין לנביא שיעיד להן שמקריבין אף שאין בית והנה בריטב"א קידושין דף ס"ט כתב וז"ל ולא נראה שבנה הבית קודם שעלה עזרא והקריבו עליו קרבנות ואיך אפשר דלא הי' שם לוים משוררים בפה ובכלי עכ"ד הנה כבר כתבתי דבוודאי הקריבו קודם שכיבש עזרא הבית והא דהקשה דלא הי' שם לוים משוררים הנה בתענית דף כ"ו פליגי אי שיר מעכב הקרבן וא"כ אין תימא שלא שוררו עד שלא נתחנך הבית על מכונו ובכ"ז

הקריבו קרבנות כיון דאין שיר מעכב:

והנה רבינו דייק וכתב והעיד שמקריבין על המזבח אף שאין בית הנה שפתיו ברור מללו דעכ"פ בעינן מזבח שיהא בנוי דבלא מזבח אין מקריבין וכמש"כ התוס' זבחים דף ק"ו ולכן יש לתמוה שבפי"ח ממעה"ק כתב דחייבין אש"ח בזה"ז משום דמקריבין אף שאין בית ויקשה הא ליכא מזבח אך י"ל דהא דכ' דמקריבין על המזבח היינו משום זריקה אבל השחיטה מצ"ע א"צ למזבח כיון דקלע"ל והוה ראוי אל פתח אוה"מ ולכן בשחט בחוץ חייב וכ"כ מזה לעיל בפ"א:

הלכה ה

ומזבח שעשו בני הגולה. הנה זה מבואר בזבחים דף ס"ג ובצ"ק תמה מנ"ל לרב יוסף דשלמה לא ידע לדרוש כיון דגם בני הגולה לא עשו ששים אמה רק יען שהי' צורך להם א"כ שלמה דג"כ לא הי' צריך מזבח גדול כ"כ משום דאש מן השמים מסייעתן לכן לא עשה רק כפי הצורך בזמנו ול"נ לישב דתנה קרא דדרשו מזה בית האלקים וזה מזבח לעולה ודרשו מה בית ששים אמה אף מזבח ששים אמה הנה אורך הבית הי' ששים אבל רוחב הבית הי' ל"ב אמה כ' רוחב ההיכל ושני כותלים עובי כל א' ו' הרי ל"ב וא"כ כמו כן יש לדרוש מה בית ל"ב אף מזבח ל"ב אלא דגמירו דדרשינן מה בית שישים אף מזבח שישים אם יהא צורך אבל בוודאי בני גולה דרשו מה בית ל"ב אף מזבח ל"ב ולכן עשו ל"ב שיהא עכ"פ כרוחב הבית ומינה אמינה לה מפירש"י לעיל דף נ"ח שכתבו למ"ד מזבח באמצע עזרה הוא כנגד רוחב הבית ל"ב אמה והיינו כדברינו אבל שלמה דעשה כ"ח שלא הי' אף כרוחב הבית ע"כ דלא ידע לדרוש קרא זה כלל אולם קשה לי לפירש"י דבנו מזבח באמצע למען יהי' כנגד רוחב הבית והיינו לר"י דסובר מזבח באמצע הוה קאי הא ר"י סובר בעירובין דף ב' דהיכל ואולם קדושה אחת הן והאולם הי' רחב יותר הרבה מל"ב אמה וא"כ יקשה כיון דר"י סובר מזבח באמצע כנגד רוחב הבית והא לדידי' הוה רוחב יותר כיון דהיכל ואולם קדושה אחת הן אולם לל"ב שם בעירובין סובר גם ר"י היכל לחוד וקדושת אולם לחוד א"ש:

אמנם מה שכ' רבינו דמזבח שעשה משה ושעשה שלמה ושעשו בני הגולה משמע דלא הי' מזבח אחר וקשה הא בגמ' בזבחים דף ס"א איתא תניא ראב"י אומר ג' מזבחות של אבנים הי' שילה ושל נוב וגבעון ושל בית עולמים וא"כ אמאי לא קחשוב רבינו גם מזבחות אלו וא"ל משום דבגמ' מייתיא דפילגי בזה תנאי הא מסיק דלא פליגי והא דקאמר לא נסתלקה היינו לא נסתלקה לגמרי ולכאורה י"ל דמוכח דלא קיימ"ל כראב"י דהנה לעיל דף נ"ט אמר ר"י לרי"ו הלא כבר נאמר אלף עולות יעלה שלמה והקשה

בטה"ק הא בקרא אין מפורש שהקריב על של משה דילמא על של נוב וגבעון הקריב וזה הי' גדול משל משה והוכיח מזה בטה"ק דגם למסקנא הוה כתנאי אך באמת ז"א דאישתמיטתי' תוס' שם שכ' דעל של משה הקריב דכן מבואר בדברי הימים וא"כ חולק אדראב"י:

אולם יש לומר דרבינו הוכיח כן מהא דאמרינן התם אלא מהו כי קטן מהכיל כאדם האומר לחבירו פלוני ננס והקשה בטה"ק דבשלמא אליבא דר"י דמפרש מזבח הנחושת על המזבח שעשה משה מקשה רב אסי שפיר והלא כבר נאמר אבל יוסי דידי' דמפרש שמזבח הנחושת היינו מזבח של משה וקרא דביום ההוא קידש המלך את תוך החצר היינו מזבח שעשה שלמה כדלקמן א"כ שפיר הי' יכול לפרש קטן כמשמעו שבשביל שמזבח של משה קטן מהכיל לפיכך עשה מזבח אחר גדול וי"ל משום דבאמת בלא"ה הי' צריך שלמה לבנות מזבח אבנים וא"כ יקשה משמעותי' דקרא דתלי טעמא משום שמזבח של משה קטן הי' לכך הוצרך ר' יוסי לומר דקטן היינו פסול וא"כ קרא גופי' באמת אמר אותו טעם שלכן הוצרך לעשות מזבח אחר שהי' מצוה לעשות מזבח אחר של אבנים כי אותו של משה פסול הי' מהא"ט גופי' וא"כ נשמע מכאן דעד של שלמה לא עשו מזבח של אבנים וכדברי רבינו:

הלכה ז

א) **נמצא מקום המערכה רחבו עשרים וארבעה אמה וארבעה טפחים**. והראב"ד השיג דד"ט אלו הם כניסת הקרנות מדופני המזבח והנה בכ"מ כתב ע"ז דאין זה טענה וגם לפירש"י כ"ח על כ"ח לאו דוקא דיש ב"ט ביותר ובמשל"מ כתב לפי פירש"י א"ש דתנא לא קחשוב כיון דל"ה אמה אבל לרבינו קשה דכתיב והאריאל י"ב לארבעתן דהיינו כ"ד וקרא וודאי הוה לי' למחשבי כדאמרינן בגמ' דאף דקמשני דלא דק פריך מקרא דא"ל דלא דק ולדעתי לק"מ דבקרא כתיב והעזרה י"ד על י"ד דהיינו כ"ח א"כ כדפריך מעיקרא דהוה כ"ח וב"ט יקשה אמאי לא פריך מקרא אלא וודאי אי רק שבק לטפחים ל"ק לי' די"ל דקרא לא דק:

ועתה נדבר מגוף השגת הראב"ד דקאמר דכניסה הוה ד"ט ולדעתי פירושו תמוה מאוד כאשר יתבאר ותחילה אבאר דעת המפורשים בזה הנה רש"י סוכה דף מ"ה הביא גי' דעלה ג' וכנס אמה זהו מקום הקרנות ודחי זה דלגבי קרנות לא כנסו כלום ותוס' שם מודין לגוף הסברא אלא שכ' דיש לקיים הגי' כנס אמה דעכ"פ מגוף המזבח כנס אמה ע"י הקרנות שרחבן אמה ובחי' הריטב"א הביא שם עוד פי' קרוב לדעת התוס' דהיינו דלא כמו שנראה מפירש"י ותוס' בסוכה שם וכן בזבחים כאן ומנחות דף צ"ז לא הי'

גובה רק ט' אמות (וכ"כ רבינו) אלא שע"י הקרנות הי' י' אמות גובה לדעת הריטב"א גוף המזבח הוה גובה י' וחולק אפירש"י ותוס' דסברי דלא הי' בין הכל רק ב' כניסת חדא כניסת הסובב מן היסוד וחדא במקום המערכה מפרש הוא דהי' ג' כניסת דכנס אמה לסובב ואח"כ עלה ג' אמה וכנס אמה ועלי' אמה גובה מקום המערכה והקרנות הם על זה מקום הגובה ג' אמות ולא כפירש"י ותוס' ורבינו דגובה הקרנות הוא נחשב מגוף מקום המזבח:

והנה תחילה אבאר שיש לכאורה כמה ראיות לשיטה זו ויתבאר אח"כ סתירת דבריו ושיטת רש"י ותוס' ורבינו הם נכונים כנים ואמיתים יותר והנה לכאורה ראי' לשיטת הריטב"א מזבחים דף ס"ב דאיתא ת"ר איזהו כרכוב בין קרן לקרן מקום הילוך הכהנים ופריך ואטו בין קרן לקרן מקום הילוך הכהנים אלא אימא ומקום הילוך הכהנים והכתיב תחת כרכוב מלמטה עד חציו ומשני תרי הוי חדא לנוי וחד לכהנים דלא נשתרבו ופירש"י דחוק כיון דע"כ מניחים אמה בשביל הקרנות שלא יכולין לילך שם אמאי ישתרגו ועוד כיון דהי' הכרכוב מקום שיקוע אחר מקום הקרנות א"כ אין זה סובב רק שיקוע וגם אין דומה כלל ככרכוב כיון שנמצא רוחב הכרכוב אמה אבל לפירוש הריטב"א א"ש מאוד כיון שמקום מערכה אמה גובה על מקום הגובה ג' והקרנות הם על מקום גבוה ג' א"כ אם לא יעשו כרכוב לכהנים נמצאו הולכים בשפת האמה וחששו שישתרגו ויפלו לכן עשו כרכוב והכרכוב הוא דבר מועט גובה בשפת המערכה הגובה אמה ועוד יש ראי' מדף ס' דפריך לר"י הא מיתחזי כהן ואי כפירש"י א"כ עם הקרנות גובה ג' א"כ גוף המערכה שכהן עומד שם רק גובה ב' ולא מיתחזי כלל אבל לפירוש הריטב"א ניחא:

אך זה קשה לדעת הריטב"א א"כ הא דאיתא בדף נ"ד מביא מלבן של כ"ח ומלבן של אמה למה לא קחשב מלבן של כ"ו על כ"ו וגובה אמה ועוד אדרבא מהך דמשני הגמ' דהא מיתחזי כהן לר"י מאי מקום גובה ג' משפת סובב ולמעלה מוכח דלא כריטב"א אך הא אפשר לישב דעכ"פ זה עיקר המזבח מה שהוא על הסובב ואולם רבינו בזה לשיטתו שהוא כמו דקאי על גובה מערכה דסובר משפת סובב ולמעלה הוא גובה המערכה גוף המזבח (לקמן יבואר שזה באמת השגת הראב"ד במה שכ' שמשנה לשון חכמינו ז"ל דלא כמו שהבין בכ"מ כונה אחרת בהשגה זו) ואולם עוד יותר יקשה מדף ס"ג חוץ מכבשו של מזבח שהי' שיפוע שלש אמות ומחצה ואצבע ותוס' גריס ג' אמות וחצי טפח ואי כפי' הריטב"א יקשה ממנ"פ איך אייריא אם הכבש שהוא גובה כמו המזבח עשר אמות א"כ לא יגיע לאמה גובה רק ג' אמות פחות אצבע שיפוע אלא דאפשר לומר

כיון דלעיל קאמר דפורח אמה על יסוד ואמה על סובב ולפי' ריטב"א א"כ נצטרך לומר שפורח אמה עוד על מקום הקרנות א"כ יהא אורך הכבש ל"ג אמות וא"כ יגיע לעשרה גובה ל"ג אמות שיפוע ויגיע לאמה גובה שיפוע ג' אמות וב' אצבעות בקירוב א"כ אכתי לא הועיל דעכ"פ אין הגי' ג' אמה ומחצה מכוונת ועוד בגמ' איתא דכבש רק ל"ב אמה וכן לא מצינו דפורח רק על אמה יסוד ואמה סובב ולא קחשיב דפורח גם על מקום הקרנות ואם נאמר דלא הי' פורח על אמה קרנות והי' באמת רק ארכו ל"ב ולא הי' גובה רק ט' אמות הוה ניחא הך אבל יקשה לומר כן דנמצא דמזבח גובה מן הכבש אמה וקשה הא כתיב לא תעלה במזבחות כמו שהקשה רש"י לפירוש רבותיו שהביאו בתוס' ומה שתי' בתוס' ל"ש לשיטת הריטב"א ועוד א"כ נמצא שהי' הפסק אמה בין הכבש למזבח למעלה במקום המערכה איך עלו על המזבח א"כ הי' צריכין לקפוץ על המזבח ועוד דבדף ס"ז פליגי אי הי' אויר מפסיק למזבח ויקשה לריטב"א ע"כ הי' אויר מפסיק אמה וכן למסקנא דמסיק דאויר קרקע בעינן והקשו בתוס' הא פורח על גבי סובב ותי' דעכ"פ בעינן אויר ניכר ואי כריטב"א הא יש אויר ניכר בלא"ה:

ועוד יותר יקשה דמוכח מקרא דיחזקאל דתחלה קאמר והאריאל י"ב על י"ב ואח"כ איתא והעזרה ארבע עשרה על ארבע עשרה רוחב אל ארבעת רביעה וא"א לפרש רק כפירש"י שם יען דעם מקום קרנות והילוך כהנים הי' כ"ח על כ"ח דהיינו י"ד לארבעת רביעה ואפשר לדחוק דלאו על מזבח קאי לכן נקט עזרה וקאי על מקום גבוה ג' אבל מה דנקט אח"כ הגבול סביב דקאי על יסוד משמע כפירוש הראשון אך ממה שכ' בפסוק דלעיל וזה גב המזבח משמע שהי' גובה מערכה הנה הראתי לדעת כי פירש"י ותוס' מכוונים יותר בפירושא דשמעתתא ועתה נבואה לפירוש של הראב"ד הנה הוא סובר דכנס ד"ט לפני הקרנות וקשה לי לפירושו אי גורס גם למעלה עלה ג' וכנס א"כ הכניסה אמה לא ד"ט ועוד קשה לדבריו מדברי עצמו בפי"ב מתומ"ס דכ' דיש גובה מערכה טבלא כ"ב על כ"ב שמשלים לי' אמות וזהו כשיטת הריטב"א וא"כ הי' הקרנות על מקום רוחב אמה וגובה ג' ואיך הי' מכניס ד' טפחים והנה להשוות דברי הראב"ד שבכאן עם מה שכ' בה' תומ"ס נראה דמפרש כן דכשעלה ג' הי' מכניס ג' אמות וד"ט ועולה אמה נמצא כי מקום גובה אמה באמצע מזבח הוא כ"ב על כ"ב ובזה המקום שכנס ג' אמות וד"ט ועולה אמה נמצא כי מקום גובה אמה באמצע מזבח הוא כ"ב על כ"ב ובזה המקום שכנס ג' אמות וד"ט הי' מכניס ד"ט פנוי ובונה קרן אמה ואמה להילוך כהנים ואמה למערכת עצים וזה המקום שבאמצע הוא התפוח והנה לפי"ז ניחא מה שהקשתי לפי שיטת הריטב"א מהא דכבש שיפוע ל"ב אמה לגובה ט' דגם לראב"ד א"צ להיות רק גובה ט' כי מערכת

העצים אין גובה רק ט' ובזה א"ש ג"כ מה דיש להקשות עוד לריטב"א דלדבריו הי' הילוך הכהנים בגובה ושוה למערכת העצים ולקרן וא"כ כשהי' הולך על המזבח לנסך א"כ ע"כ הי' שופך מלמעלה למטה כי הספלים הי' בגובה מזבח על הקרן כאשר יתבאר להלן דעת המפורשים בזה וא"כ למה הצריכו לומר כשמנסך הגבה ידך למעלה שלא ינסך על רגליו כדאיתא ספ"ד דסוכה ואולם לראב"ד א"ש דבאמת הקרן הוא למעלה מהילוך הכהנים ע"כ הי' צריכין לומר הגבה את ידך:

ובזה ניחא מה דיש להקשות לדעת הריטב"א מירושלמי סוף שקלים איברי ר"ח מניח בין הקרנות מקום הילוך הכהנים וזה א"א לפירושם דהילוך כהנים גבוה מבין מקום הקרנות ולראב"ד ניחא והנה דף ס"ב דאמרינן דנביא העיד על מקום המזבח פריך והאריאל י"ב על י"ב כתיב בקרא ותי' דהוה מפרשין על מקום קרנות והנה התינח אי מקום קרנות בשוה עם גוף המזבח אבל אם קרנות למטה ממקום המערכה כשיטת הריטב"א מהיכי תיתי לטעות בזה וכן לראב"ד דסובר מזבח גובה רק כ"ב על כ"ב א"כ קשה מקרא דקאמר והאריאל י"ב דהיינו כ"ד כיון שמקום מערכת עצים למטה מגוף המזבח אבל לדעת רבינו ניחא ועוד קשה בקרא כתיב והעזרה י"ד על י"ד מוכח עם קרנות הוה כ"ח לא כ"ד כשל שלמה והרי באותו פסוק קחשוב הסובב בפ"ע והיסוד דקחשיב חיק אמה וע"כ עם קרנות כ"ח ובלא קרנות כ"ד א"כ מבואר בקרא כמה הוא המזבח:

ואמנם לדעתי י"ל דבר חדש דגוף המזבח כ"ד על כ"ד דהיינו עם מקום מערכת העצים בגובה אמה ואח"כ למטה הוא הילוך הכהנים נמצא דגובה גוף המזבח בשוה עם הקרנות ובכל זה הילוך הכהנים אין בשוה עם קרנות ומזבח וזה הפירוש מסכים לכל צד דלא יקשה עליו משום מקום וכן מסתבר לומר שגוף המזבח מקום המערכה ג"כ גובה י' משא"כ לפירש"י ורבינו גובה י' רק על הקרנות ונראה להביא ראי' לזה מדף ס"ב דצריך שלא יהא העצים יוצאין מן המזבח וזה אין מובן אבל אי נפרש כן דהי' כ"ד על כ"ד גובה אמה וזה מקום מערכות העצים שפיר קאמר שלא יצאו לחוץ מן המזבח ויעכב הילוך הכהנים (ועראב"ד פ"ב מתומ"ס כתב שיהא מגיע עצים לתפוח ולא יוצא לחוץ ויעכב רגלי הכהנים ועבלח"מ מה שפי' דכונתו ולא זכר שר כי זה גמ' ערוכה כאן דצריך שלא יצא לחוץ אבל עכ"פ ממה דנקט חוץ ממזבח משמע דגם מקום מערכה גובה מן מקום הילוך הכהנים) ויצא לנו מזה דלא כראב"ד שכ' שרק מקום כ"ב על כ"ב בגובה אמה וגם דלא כריטב"א שכ' שמקום כ"ו על כ"ו בגובה אמה אלא דמקום כ"ד הוא גובה אמה ממקום הילוך כהנים ומקום קרנות וקרא מסייעני כדכתיב והאריאל י"ב דהיינו כ"ד משמע זה מקום בפ"ע ואח"כ נקט עזרה י"ד דהיינו כ"ח על כ"ח דמקום קרנות להילוך

כהנים הוא בשוה משא"כ להראב"ד קשה מקרא קמא דרק כ"ב בגובה אמה למה נקט כ"ד וכן לריטב"א יקשה מפסוקים אלו דלדידי' מקום גובה הוא כ"ו על כ"ו ובקרא לא נזכר רק מקום כ"ד על כ"ד ומקום כ"ח על כ"ח ובזה מובן מה דיקשה לכאורה להבין א"כ מקום המערכה למטה שוה להילוך כהנים כמו שהוא לכל פירושים א"כ כשרוצה להעלות המערכה נצטרך להשכיב עצמו על המזבח אבל לפמש"כ א"ש דמקום מערכה גובה ממקום עמידת הכהנים אמה ובקל להעריך המערכה כשהוא עומד ומצד אחר הקרן גובה אמה ג"כ מעמידת הכהנים ולכן א"ש דהצריכו לומר בשעת ניסוך הגבה ידך כמו שהבאתי לעיל:

עוד קשה לי לראב"ד מזבחים דף ס"ד דפריך טפי מתלתין וחד הוה ומשני מקום גברא לא קחשוב ופירש"י נשאר ל' וטפח ולראב"ד יקשה דיש לקרן עוד ד"ט וכן אויר כבש א"כ אכתי תלתין הוה אע"כ דהקרן בשפת המזבח ולא מכניס כלל א"כ מוכח דל"א דמכניס ד"ט אלא דעומדת בשפת המזבח ולכאורה י"ל דאותו ב"ט שיש בצד אחד יותר הוא נחסר למטה ביסוד וסובב דהוה באמה בת ה' כמו שאכתוב להלן אך באמת בת ו"ט ליכא רק תלתין וגמ' אייריא מאמה בת ה"ט אולם אכתי תקשי דאף דמה דמכניס אמה יסוד ואמה סובב הוא באמה בת ה' אבל זה הפורח מן הכבש על היסוד וסובב הוה באמה בת ו"ט א"כ אכתי טפי הוה ב"ט ותדע דהרי אמרו אויר יש בין כבש למזבח ובעינן אויר קרקע וא"כ יקשה טפי הוה דע"כ יש מקום פנוי וע"כ לומר כיון דמכניס אמה יסוד ואמה סובב הוא באמה בת ה"ט אבל זה חלק הכבש הפורח על יסוד וסובב הוה באמה בת ו"ט א"כ יש כאן מקום פנוי ואפ"ה לא ניתוסף במדה על תלתין דבהני תלתין באמה בת ו"ט אייריא אבל לראב"ד יקשה הא יש כאן יותר בב"ט שיש למזבח אצל הקרן בצד האחד:

ב) **עלה אמה וכנס אמה זהו יסוד וכו' עלה שלש זהו מקום הקרנות.** וכ' רש"י דלא גרסינן נכנס אמה אלא עלה שלש זהו מקום הקרנות וכ' התוס' דבחנם מחק הגירסא שבכל הספרים גרסינן וכנס אמה זהו היסוד וזהו מקום הקרנות כלומר שבאותה כניסה היו הקרנות בנויים והשתא הויא דומיא דאחרינא עלה אמה וכנס אמה זהו היסוד שעל אמה של כניסה הי' מונח עלה חמש וכנס אמה זהו הסובב שהי' הכהן סובב באותה כניסה וכן עלה שלש וכנס אמה זהו מקום הקרנות באותה כניסה וכתב הרב מהרימ"ט ונראה שרש"י ס"ל דבשלמא כניסה של יסוד ושל סובב לא היתה הכניסה אלא אמה לבד אבל הכניסה זו א"א לומר כנס אמה דטובא הוי שזהו גגו של מזבח ומקום זה שבין הקרנות שוה הוא למקום רגלי הכהנים וי"ל שמשום הקרנות הוצרך לומר כנס אמה כלומר היו מביאין טבלא גבוה אמה לרחבה כ"ז אמות ונותנה בגגו של מזבח ומניח אמה

מזה ואמה מזה ששם הי' מביא עוד דפוס אמה על אמה לכל קרן וקרן נמצא שכניסה בדפוסין היא צריכה לדפוס שבקרנותי' דאל"כ א"א שיהא הריבוע שוה עכ"ל וכתב ע"ז בדרך הקודש ואני מצאתי להריטב"א בשיטתו לסוכה מקיים דברי התוס' וז"ל ביאור הדבר במס' מידות כי גובהו שלמזבח עשר אמות וקרקיעתו למטה הי' ל"ב אמה על ל"ב אמות וגבוה אמה ואח"כ כנס אמה לפנים מכל צד ובונה חמש אמות עכשיו יש ברוחב ואורך אותן חמש אמות ל' אמות על ל' אמות שהרי חסר אמה מכל צד שנכנס לפנים ואותו שיור שלמקום כניסת אמה זהו נקרא יסוד המזבח וז"ש עלה אמה וכנס אמה זהו יסוד וכו' ואחר שעלה ג' כמו שבארנו כנס לפנים אמה ובנה בו בנין גבוה שבו המערכה באמציעתו והקרנות בזויותו ויש בבנין זה כ"ו אמות על כ"ו אמות שהרי חסר אמה מכל צד שנכנס לפנים ואותו שיור של מקום כניסה אמה נקרא מקום קרנות לפי שקרנות המזבח שבמקום המערכה בזויותיו שהוא גגו של מזבח הרי שווים למערכה ולא גבוהים ממנה כלום והיא גובהן אמה על אמה מקום המערכה וכו' וא"ש דקרי לאמה הפנוי' הזאת שכנס מקום קרנות כשם שנקרא מקום כניסת אמה ראשונה יסוד ושל שני' סובב דאלו לפירש"י כשאמרו זהו מקום המערכה לא על מקום האמה הפנוי אלא על התפוח שבאמצע ואין זה דומיא דמקומות האחרים שהזכיר יסוד וסובב עכ"ל:

ג') **גובהו** של יסוד ה"ט ורחבו חמש והקשה בדרך הקודש מהא דאמרינן התם וחיק האמה ואמה רוחב זה סובב וגבולה שפתה סביב אלו הקרנות כלומר שלשה דברים אלו נמדדין באמה אחרת זולת אמת הבניין של מזבח ושקיל וטרי התם ומסיק הא תני חיק האמה בגובהה אמה רוחב כניסה גבולה ופירש רש"י חיק האמה מן הריצפה ועד היסוד באמת בת חמש ורוחב כניסה וסובב באמה בת חמש אבל כניסה דיסוד באמה בינונית: **עוד** הקשה עליו מהרימ"ט על מה שכתב דכניסה דיסוד באמת בת שש ממש"כ שם וגבולה שפתה סביב ל"ש הכי ול"ש הכי ופירש"י כלומר כניסתן של קרנות אי בעי למימר נמי באמה בת חמש לא איכפת לן כיון דכניסה יסוד באמה בת ששה ושתי טפחים בכניסה בסובב ושנים מכניסה בקרנות וכיון דלא הוי אמה לא קחשיב לי' ואם איתא לדברי רבינו לא מצינן למימר ל"ש הכי ול"ש הכי דאי באמה בת חמש א"כ הו"ל ששה טפחים ממש אמה שלמה ונמצא כ"ז על כ"ז ובאמה אחת ל"א לא דק וכתב לישב ונראה שהרב מפרש וגבולה אל שפתה סביב ל"ש הכי ול"ש הכי נמשך לזרת הא' כלומר דזרת הא' היינו זרת מכאן וזרת מכאן דהיינו טפח שמן האמצע היא מודד ולא תימא סביב זרת הא' שיהא מודד מן האמצע לכל צדדיו זרת אחד שהרי רחבו יתר על שני זרתות הוא לפי שנמדד באמה בת שש להכי קאמר דאע"ג דמן האמצע הוא מודד לאו לכל רוח סביב

אלא לשתי רוחות והא דכתיב סביב ר"ל הגובה בארבע הצדדים מדה אחת היא וא"ת דאמרינן ב"פ הוציאו לו ב' כהנים נשתיירו במקדש ראשון אחד אמר ברגלי הקפתי וזה אומר בידי הקפתי וכו' סביב דמזבח החיצון וזה נו"ט לדבריו כולה מזבח פנימי במקום חדא קרן דחיצון קאי ופירש"י שהקרן של חיצון אמה על אמה משמע מהתם רחבו של קרן כרחבו של מזבח הפנימי ואותו באמה בת חמש היא וזה גב המזבח ופרש"י במנחות זה גב המזבח הפנימי וי"ל דה"ק כל הפנימי במקום קרן החיצון הוא ואדרבא קטן הימנו לפיכך א"צ להקיף ברגל אלא ביד ומכאן הוכחה שגבו של קרן החיצון משונה מגבו של מזבח הפנימי מדכ' וזה גב המזבח מכלל דעד השתא לא מייריא בגב דאי ס"ד סביב דקרנות בגב אייריא לא הול"ל וזה גב אלא וזה המזבח בין הגב בין הקיפה הי' באמה בת חמש:

אך קשה הא דאמרינן ר"פ קדק"ד גבי מזבח דמשכן דס"ל לר"י דהוא גבוה עשר אמות והא דכתיב ג' אמות קימתו משפת סובב ולמעלה ומייתיא מדכתיב אשר על המשכן ועל המזבח סביב מהמשכן עשר אמות אף מזבח עשר אמות והלא עשר אמות דמשכן באמה בת שש דהיינו ששה טפחים עשר אמות דמזבח בת חמש והא לא שוו ודוחק לומר דלא אתא אלא לאפוקי שלא הי' ג' אמות כדמשמע פשטי' דקרא אבל הי' עשר אמות מזבח של בית עולמים ואעפ"י שבאמות שלו לא הי' שווין ואף דבצרי להו כמה טפחים אין בכך כלום ואמרינן ב"פ שתהל"ח גבי אמות יסוד ואמות סובב דהי' בת חמש טפחים ופריך מדתנן נמצא ששים על ששים ר"ל ושני טפחים הווין ומשני כיון דלא הוה אמה לא חשוב לי' ואיכא למידק מ"פ לימא דשלשים לבד נשארו דמעיקרא לא הי' ל"ב אלא עד אמות יסוד וסובב וקרן שהם בת חמש טפחים וי"ל דמשמע לי' דמדות המזבח בכללו וודאי באמת בנין חשוב דהוה בת ששה טפחים ומאי דבציר מיסוד וסובב ממלא להו בבנין מזבח כמו במדות גובה שלא נשתנה משיעור שהי' בימי משה י' אמות דוודאי אמות שלימות נינהו ומאי שחסר מהיסוד והקרנות משלים בשאר שיעור הגובה והא דתנן עלה חמש דהו"ל למימר וטפח אלא לא חשוב לי' ועלה שלש לאו דוקא אלא שלש וטפח ונמצא עולה יפה שמדות המזבח בכללו מדות רחבו ומדת גובהו באמת בנין הוו שהן אמות בינונית ורבינו לא כ' אלא שגובהו של מזבח כ"ח טפחים והיינו משום דמשמע לי' דדוחק לומר דקרא דכ' ושלש אמות קומתו ומשפת סבב לאו דוקא:

והנה בשו"ת יעב"ץ הביא דברי השואל שרצה לומר דמלבן של עץ שעשו לא הסירוהו ונשאר כן עומד עם המלבן כדי שאם יקוחהו ממנו לא יפגום המזבח ודעת היעב"ץ בסי' ק"ח שהשיעור של ל"ב הוא בלא המלבן דכאשר נגמר המזבח הסירו ממנו המלבן

ואדרבא איסורא איכא משום דאין עושין בנין של עץ בעזרה ואי משום שלא יפגום המזבח הנה פגימת המזבח בסיד הוא טפח ובוודאי אין לחוש שאם יסירו המלבן שיעשה פגימה כשיעור טפח והביא הרבה ראיות לזה דהדין להעיר המלבן של עץ אחר שנגמר המזבח והביא אח"כ ראי' לדבריו מספר קרית ספר למהבי"ט שכ' דלכן הי' המלבן של עץ כדי לכשינטל משם שיהא מקומו נשאר חלק בלי פגימה ותמוה הא כמו שסתר דעת השואל דאין לחוש להסיר המלבן של עץ שלא לפגום המזבח משום דבסיד שיעורו בטפח כן בזה יש לסתור דברי הקרית ספר שכתב לאידך גיסא שרק לכן לקחו מלבן של עץ כדי שיהא מקומו נשאר חלק בלי פגימה כיון שבפגימה כל שהוא אין קפידא בסיד) ודו"ק:

והנה במה דפסק רבינו כר"מ דכל אמות הבנין באמה בת ו"ט ותמהו עליו דהא כללא הוא דהלכה כרי"ו דפליגי אר"מ וראיתי בעל"נ סוכה דף ה' שכ' לישב לפי מה דמסיק לקמן בע"ב דלר"י לא הי' גובה הארץ והכפורת רק תמניא ופלגא וכיון דכתיב ודברתי עמך שם ע"כ ר"י לא ס"ל כהך מימרא דלא ירדה שכינה למטה מעשרה ולפי"ז ריוס"י דקאמר הכי ע"כ כר"מ ס"ל דכל אמות בת ו"ט גם של כלים וא"כ ניחא כיון דע"כ ר' יוסי פליג על רי"ו הנה הא איתא בעירובין דף מ"ו ר' יוסי ור"י הלכה כר' יוסי א"כ הלכה שפיר כוותי' דר"מ היכיא דר' יוסי מסייעו לדר"מ:

הלכה ח

וגובה מקום המערכה. עיין השגת הראב"ד ועכ"מ שכ' שדבריו אינן מובנים ולדעתי שכונתו שמקום הילוך רגלי הכהנים ומערכת העצים ומקום קרנות הזה י"ח טפח וע"ז סובבים דברי רבינו ואף שיש ד"ט זה הוא חוץ למקום קרנות דכונס ד"ט למקום קרנות ואח"כ כתב שהתבונן שהכונה על מקום גובה י"ח טפחים של זה קרא רבינו מקום המערכה וע"ז כתב הראב"ד כי בלשון אחרת ידבר אל העם וכונתו להשיג על רבינו כי בגמ' אמרו זה על מקום וגובה אמה קומתו משפת סובב ולמעלה ורבינו משנה וקראו מקום מערכה ולכן מתחילה לא ירד אל כונתו וכ' כן כמתנצל על שהשיג תחילה עליו ולא הבין כונתו וא"כ למסקנת דברי הראב"ד אחר שירד לסוף דעתו הנה הוא מודה לדבריו ותו לא מידי:

הלכה ט

חוט של סיקרא הי' חוגר. הנה במנחת חינוך וכן בספר מראה כהן הקשה דרבינו לא הביא דהי' כיור במזבח דהא הלכה כרבי דמפרש כרכוב היינו כיור ונראה דהנה במשנת פ"ג דמידות הביאו בגמ' זבחים דף נ"ג חוט של סיקרה חוגרו באמצע להבדיל בין דמים

העליונים לדמים התחתונים מינא ה"מ אמר ר"ח שנאמר והיתה הרשת עד חצי המזבח ופירש"י כעין ציור מציורת בקליעה של נחשת הויא בתחתית של מזבח עשוי כנפה וגבוה עד חציו של מזבח הנה מבואר כדעת רבינו דחוט הסיקרה הי' נתון בתחילת חצי המזבח ולמטה דהיינו אחר שכלה ו"ט מתחילת הסובב אולם לקמן דף ס"ב פירש"י בד"ה והכתיב דמכבר מעשה רשת נחשת שנתנוהו תחת כרכובו מלמטה עד חציו הכפיהו למזבח מאמצעו ולמעלה לביש כמין היקף של כברה והוא עשוי נקבים נקבים ככברה ורשת של דגים מגיע למעלה עד מתחת לכרכוב עכ"ל וכן פירש"י בחומש פ' תרומה ותמוה לי מלבד שרש"י סותר עצמו בדף נ"ג שכ' דהמכבר מחצי ולמטה קשה לי עוד דהתינח לר' יוסי דמפרש כרכוב זהו הסובב אבל לרבי דכרכוב זה כיור א"כ אי נתן המכבר מחצי ולמעלה א"כ הגיע עד מתחת לכרכוב עד מתחת לתחילת הסובב א"כ על איזה מקום עשוי כיור וציורים אמנם בצ"ק הגי' בפירש"י דצ"ל הקיפוהו למזבח מאמצע ולמטה ובטה"ק תמה עליו ממש"כ רש"י שהגיע עד מתחת לכרכוב ולפי הגהתו הי' הפסק אמה בין הכרכוב ובין המכבר שהרי הכרכוב מתחיל אחר שעלה שש אמות אע"כ שהמכבר הי' בחצי העליון של המזבח והי' התחלתו בתחתית הכרכוב והי' רחבו של המכבר אמה והי' כולם בחצי המזבח ולדעתי אי מהא לא איריא דהא בכרכוב הי' הכיור וציור וזה הגיע עד חצי המזבח ושם התחיל המכבר א"כ הגיע שפיר המכבר עד מתחתיתו של הכרכוב אמנם לדעתי א"צ להבי' דיש לומר דכאן מפרש למ"ד כרכוב היינו סובב ולא הי' כיור שפיר הי' נתון המכבר מחצי ולמעלה והגיע עד מתחת לכרכוב דהיינו רוחב המכבר אמה אבל למ"ד דכרכוב היינו כיור וציור רחבו אמה ושם התחיל המכבר א"כ הי' נתון המכבר מחצי ולמטה וכפירש"י לעיל אחר זה ראיתי בקרית ספר להמבי"ט שכ' כדברי דחוט הסיקרה וכן המכבר הי' למטה מאמצעו ובפירוש מכבר נראה שדעתו לדעת רבינו לפסוק שלא כרבי אלא כרכוב היינו הסובב ולכן ניחא דרבינו לא הביא כלל דבעי כיור וציור והמכבר נתונה למטה מהסובב אמה יעו"ש:

שוב ראיתי בח"ס סי' ע' שהביא להקשות משבת דף צ"ב איתא גמירא דכל טונא דתלתא מלעיל תיפוק לי' דמקרא מפורש הוא דהי' הטבעות קבועים ברשת המזבח ורשת הי' בחמשה אמות התחתונות עד חצי המזבח ועוד דלפי הכתוב הי' ה' אמות עליונות עולה למעלה מכתפיהם וא"כ הוא מתנגד למה דאמרו דגמירי דתלתא מלעיל ותרי תלתא מלתתא והכא הי' חציו למעלה וכ' לתרץ דהרשת לא הי' בחציו של מזבח התחתונה כי זה מעשה המזבח חציו התחתונה הי' חלק מבלי רשת וחציו העליונה משפת המזבח ולמטה ג' אמות הי' ג"כ חלקים ושם עשו כרכוב שהוא חריץ הסובב כל המזבח ומאותה

חריץ ולמטה עשו ב' אמות רשת עד חצי המזבח התחתונה ובשתי אמות אלו קבעו הטבעות ונראה שהטבעות הי' עבים שליש אמה באופן שהבדים היו נתונים בתוך חלל הטבעות בשלישו של מזבח דהיינו ג' אמות ושליש והוא ממש כמו הגמירי שבש"ס אלא דאי לאו דאמרי דגמירי כן לא הו"מ להוכיח מקרא לאיש הנושא משאוי למעלה מי' טפחים כי הי' לדחוק כך ולומר עד למעלה מה' טפחים לעיל מהכרכוב כי מסתמא הי' הטבעות ארוכים הגיע עד למעלה מה' טפחים לעיל מהכרכוב כי מסתמא הי' הטבעות ארוכים ועבים והבדים בוודאי עובין אמה וא"כ לא הי' המזבח עולה עשרה טפחים ולהזהר מזה מייתיא ש"ס הך גמירי ומזה מוכח שהי' הטבעות כולו בתוך ב' אמות של רשת ולא למעלה ממנו כלל עכ"ד הנה מתבאר דהרשת הי' נתונה בחצי העליונה והי' רוחב הרשת ב' אמות והנה ראיתי בשו"ת מהר"ם שיק סי' שד"מ שכ' דהכרכוב לא הי' רק חריץ כ"ש ועיין בירושלמי פ"ד דשקלים דף י"ד וירושלמי פ"ה ממע"ב דף כ' לעינן חוט הסיקרא:

הלכה י

א) **יסוד המזבח לא הי' מקיף מן ד' רוחות.** הנה זה מבואר בזבחים דף נ"ג קרן מזרחית דרומית לא הי' לה יסוד לפי שלא הי' בחלקו של טורף דאמר ר"ש בר"צ מזבח אוכל בחלקו של יהודה אמה עפירש"י והנה בבה"ז מפרש לפירש"י הכונה דהי' אוכל באורך מזרח וכן באורך דרום והפמ"א מפרש שהי' אוכל רק אמה ברוחב דהיינו מה שיצא יסוד הצפוני אמה לצד דרום וכן במזרח מה שיוצא מיסוד מערב לצד רוח מזרח כזה:

ואולם יפה השיג בטה"ק איך הי' נותנין הדמים בקרן מערבית דרומית שצריך להיות שם נתינת דמים גם לצד דרום דנותן מהן מתנה אחת שהן שתים ואי לא הי' שם יסוד איך נותן בקרן דרומית הדמים ולדעתי כן מוכח גם מדברי התוס' שכ' שאף שהי' יסוד בצד דרומי בבית ראשון לא הי' נתינת דמים בקרן מזרחית דרומית כיון דמזרח לא הי' לו יסוד ואי ס"ד דסגי במה שיש בצד אחד יסוד הי' אפשר ליתן דמים בקרן מזד"ר כיון דמזרח לא הי' לו יסוד ואי ס"ד דסגי במה שיש בצד אחד יסוד הי' אפשר ליתן דמים בקרן מזד"ר ואולם אי נאמר דלא הי' יסוד בדרום בבית ראשון משום חלקו של יהודה אין ראי' דכהא"ג ליכא נתינת דמים דאפשר כיון שמצד אחת יש יסוד נותן שפיר הדמים ואז יש לקיים פירושו של הפמ"א וזה תליא במה דאיתא לעיל דף נ"ה בפירש"י בצד מזרחי בקרן הי' קולט כדי לקבל הדם כשמולק בצד מזרח ורק יסוד ל"ה למטה בקרקע יעו"ש בפירש"י ולפי"ז אי הי' בצד דרומי יסוד ממש בבית ראשון ובצד מזרח עכ"פ בליטה יש אז לא עלתה יפה תירוץ התוס' דלכן ליכא נתינת דמים דליכא יסוד במזרחו דעכ"פ

בליטה יש דא"ל כמש"כ רש"י דליכא יסוד בארץ דעכ"פ הי' יסוד בצד דרומית בקרן סמוך לו והי' יורד הדם מצד מזרח על קרן היסוד של דרומי ונכנס למטה לקרקע וע"כ תוס' כאן קאי בשיטת ר"ת דלעיל דלא הי' בולט שם דבר בצד מזרח (וקצת תימא א"כ ר"ת לשיטתו למה הוצרך לומר דלא הי' יסוד לדרום כיון דלשיטתו א"ש כמש"כ התוס') רק עכ"פ מוכח מפירש"י דלא הי' יסוד אבל בדברי רבינו לא נתבאר זה דלא הביא דיש בליטה במזרח:

והנה תוס' הקשו אי נאמר דהי' יסוד בבית ראשון ע"כ דאז לא הי' עוד מגיע לחלקו של יהודה ולכן א"ש דהוסיפו ד"א ולא הי' בחלקו של יהודה רק היסוד ולכן לא עשו יסוד אבל אי בב"ר לא הי' יסוד משום דהי' שם חלקו של יהודה א"כ כשהכניסו ד' אמות נמצא דאמה של מערכה בחלקו של יהודה יעו"ש בספר צ"ק שפירש כן (דלא כבה"ז שהגי' בדבריהם) ופירושו נכון דעיקר קו' התוס' מאמה של מערכה שהוא ממזבח גופי' ונ"ל לישב קו' התוס' על נכון דהנה מבואר בדברי רבינו והראב"ד דהי' כ"ד אמות וד"ט גוף מזבח ולפי"ז במזבח של שלמה דהי' בעינן כניסת האמות כמו בשל בית שני כדאיתא פ"ג דמידות א"כ הי' מזבח כ' אמות עם ד"ט ומבואר לקמן בדברי רבינו דהי' אויר בין כבש למזבח ותוס' כ' דהא אויר הניכר וא"כ י"ל דהי' אויר ב"ט א"כ בין הכל ד' אמות נמצא דהי' כל ד' אמות בחלקו של יהודה חוץ מאמה של מערכה ומיושב קו' התוס' על נכון דלפי"ז אפשר נמי דלא הי' יסוד בב"ר משום חלקו של יהודה והנה בסברת הצ"ק נראה לישב קו' התוס' דהא ביומא תנן דרצועה יוצאת ובה מזבח בנוי דלפי"ז ניחא די"ל דשפיר בנוי בו מזבח והיינו ד' אמות חוץ ממקום מערכה אבל מקום מערכה עצמו הי' חובה לה בחלקו של בנימין ואין קפידא רק על מקום מערכה שלא יהא בחלק יהודה ובזה אפשר לישב גם דעת הראב"ד דלעיל דהי' מכניס ד"ט ובונה קרן די"ל דסבירא לי' בב"ר הי' יסוד ואמה סמוך לו התחיל חלקו של יהודה ולפי"ז י"ל דגם בקרן יש קפידא שלא יהא בחלקו של יהודה כיון דגם בקרן נעשית עבודה ומעתה כשהוסיפו ד' אמות א"כ הי' הקרן נכנס לחלקו של יהודה לכן הי' הכרח ליכנס ד"ט וב"ט הי' הפסק אויר א"כ הרי אמה ואמה סובב ואמה יסוד הרי ג' אמות וא"כ נתרחק הקרנות מחלקו של יהודה ונבנית בחלקו של בנימין והסובב והיסוד וד"ט בחלקו של יהודה וע"ז אמרו ובה מזבח בנוי וזה הטעם נמי שטעה שלמה דהי' סובר שלא לבנות בחלקו של יהודה ויסוד לא הי' בחלקו של יהודה אבל סמוך לו אמה כבר התחיל חלקו של יהודה ואם הי' כ"ד הי' מגיע ג' אמות לחלקו של יהודה חוץ ממקום המערכה לכן חשב שלמה שלא לבנות כלל בחלקו של יהודה ועשה מזבח רק כ' ובזה אפשר לתת טעם לדעת רבינו שבפ"ב

מתומ"ס דנקט דמרחיק מקרן מזרחית דרומית ד' אמות כלפי צפון ועושה המערכה ועלח"מ ודבריו דחוקים והשיג עליו בס' עבד"ת דלאיזה צורך הרחיקו רק אותן ד' אמות כי הי' אפשר להרחיק עוד כמה אמות עד פתח ההיכל להנ"ל י"ל דלכן מרחיק רק ד"א כדי שלא יהא המערכה בחלקו של יהודה:

אמנם אי אמרינן דיש קפידא גם בקרן שלא יהא בחלקו של יהודה ממילא נסתר פי' של צ"ק בתוס' הנ"ל רק כונת דבריהם פשוטה להקשות (ע"ד שכ' הבה"ז) דבשלמא אי הי' יסוד בב"ר וע"כ דלא הגיע לשם חלקו של יהודה א"כ י"ל דהי' מתחיל חלקו של יהודה באמה החיצונה של מזבח (או אמה לפנים והי' הסובב בנוי בחלקו של יהודה ובזה אין קפידא כיון דאין המערכה בחלקו של יהודה) אבל אי לא הי' יסוד משום חלקו של יהודה נמצא דקרנות עכ"פ נבנה בחלקו של יהודה אמנם בהא אי יש קפידא גם בקרנות שלא יהא בחלקו של יהודה י"ל לכאורה שתלוי אי ניסוך היין הי' בקרן או דהי' על הסובב כאשר יתבאר להלן אולם בלא"ה עכ"פ עולת עוף נעשית בקרן מערבית דרומית ולכן יש קפידא שלא יהא בחלקו של יהודה:

והנה בגמ' איתא דהוסיפו בור של שיתין למזבח ופירש"י ונקבו אותו למעלה למקום קרן והנה לפי"ז מתחילה דהי' השיתין רחוקים ממזבח והי' יורדין ניסוך היין על רצפת העזרה עד שירדו לבור של שיתין וכיון שהי' בקרן מזרחית דרומית (ועתוס' זבחים דף ס"א) א"כ ע"כ הבור של שיתין לא הי' בחלקו של יהודה א"כ ממילא שפיר הי' גם יסוד למזבח בב"ר כיון דהבור הי' רחוק משל יסוד לכן לא הגיע לחלקו של יהודה ושפיר הי' יסוד למזבח בב"ר ורק כשהרחיבו באי גולה כדי שיהא השיתין תוך המזבח הי' נכנס בחלקו של יהודה לכן לא הי' יסוד בבית שני אלא דנמצא דהקרנות הי' בחלקו של יהודה לכן ע"כ הרחיקו הקרנות ד"ט כסברת הראב"ד אבל לפי דעת רבינו בפ"ב ממעה"ק שהי' מנסכין גם אח"כ על היסוד ומשם יורד לשיתין ע"כ דהשיתין הם בחלקו של יהודה אבל הקרן שבראש המזבח אפשר דהי' כבר בחלקו של בנימין ולכן לא הי' צורך להכניס הד"ט ולכן רבינו לשיטתו סובר דלא הי' מכניס ד"ט אמנם בהא דאיתא בזבחים דשלמה טעה דלא ידע למדרש ולכאורה במה טעה ונראה דהי' סובר דמזבח הי' כ"ח ול"ב כבש א"כ בין הכל הי' ס' וכבש דין מזבח יש לו דהרי מקדש ליפסל וגם לינה מועלת בכבש דלא ירד כמבואר בפ"ג מפהמ"ק ולכן דרש שלמה מה בית ס' אף מזבח ס' דהיינו בין הכל מזבח וכבש הי' ס' אלא דאכתי הוה מצי חסר ב' אמות דהא הכבש הי' פורח אמה על יסוד ואמה על הסובב ונמצא דלא הי' בין הכל רק כ"ח אמות אלא דכ"כ במזבח הי' כ' אמות עם ד"ט וב"ט אויר נמצא דהי' בין הכל כ"ט אמות והי' יכול להרחיב לכאורה

עוד אמה אחת אך א"ש דשלמה דרש מה בית ס' אף מזבח ס' דהיינו כ"ח מזבח ול"ב אלכסונה של כבש ואח"כ דרשו להיפך ל"ב למזבח וכ"ח תפיסת הכבש בהקרקע דב' אמות הי' פורח על יסוד וסובב כנ"ל ובין הכל ס' וא"ש:

ובאמת תוס' שם הקשו בהא דפריך בגמ' ס"ד הוה והא לרב ל"ה אלא ס"ג ובצ"ק תמה גם לרב עכ"פ פורח אמה על מקום יסוד אך לק"מ דכאן על קו' המקשין דלא ידע מסברא דפורח על יסוד וסובב שפיר הקשו לרב ס"ג הוה ולישב קו' התוס' י"ל עפ"י הנחה הנ"ל דבאמת הי' כאן בלא"ה ריווח בין אויר לכבש א"כ גם לדידי' הוה יותר מס"ג וא"ל דא"כ ללוי הוה יותר מס"ד לזה י"ל דפריך סתמא כ"ד הוה דבזה סובב הקושיא לכו"ע דגם לרב קרוב לס"ד הוה (ועיין במפרש במס' תמיד שכ' לרב תיפס ל"א אמות בקרקע ונעלם ממנו גמ' זו) ובהא ניחא מה שהקשה הצ"ק לקמן דף ס"ג לפמש"כ תוס' באורך הכבש לפי אמות מזבח שלא הי' כולם בת ו"ט ויש מהן באמה בת ה' א"כ נמצא דרווחה לה עזרה כדפריך במנחות דף צ"ז אאורך ולמה לא פריך נמי ארוחב ולפמש"כ ניחא דהרי לכאורה אף למסקנא דאמה פורח על יסוד יקשה עכ"פ יש הפסק אויר וצ"ל בדבר מועט לא קחשוב אמנם כשנאמר דהי' באמות בת ה' ג"כ א"כ החשבון מדויק דלא רווחא לה עזרה כלל ע"י אמה פורח וגם לא נתקצרה ע"י הפסק אויר:

אמנם דבר זה למה לא הי' רשאי להיות יסוד בחלקו של יהודה לא נתבאר טעמו אך ראיתי במהרש"א בח"א שכ' וז"ל לפי שלא הי' בחלקו של טורף סוג' זו אתיא כמ"ד בפ"ק דיומא דירושלים נתחלקה לשבטים דתניא מה הי' בחלקו של יהודה העזרות והר הבית והלשכות ומה הי' בחלקו של בנימין אולם והיכל וקד"ק ורצועה היתה יוצאת כדמסיק נמי הכא וכן משמע בספר שופטים בקרא דיד שניהם היו בירושלים דכתיב וילחמו בני יהודה בירושלים וילכדו אותה וכו' וכתיב ואת היבוסי יושבי ירושלים לא הוריש בני בנימין ובברכות דמשרע"ה נסמכו ג"כ שניהם אלא שלוי מפסיק ביניהם מפני ששבט לוי הי' לו שם ויד בין שניהם כדכ' יורו משפטיך ליעקב דהיינו בלשכת הגזית שהי' בחלקו של יהודה וישימו קטורה באפיך הי' בחלקו של בנימין דהיינו בהיכל שהי' מקטירין הקטורת וכליל על מזבחיך כדמסיק הכא באחסנתי' יתבנא מדבחא ולפי הטעם דכתר כהונה לחוד וכתר מלכות לחוד ולכן המקדש שהוא כתר כהונה לא הי' בחלקו של יהודה אשר לו המלוכה אבל לשכת הגזית שם המשפט הי' בחלקו מלך במשפט יעמיד ארץ וז"ש שלא הי' אותה אמה בחלקו של טורף שהוא בנימין שנאמר בו זאב יטרף כיון שלא נמשכה מלכותו של שאול דימה אותו לזאב שהוא טורף כדאמרינן ספ"ק דב"ק אבל יהודה שמלכות בית דוד נמשכה מלכותו דימה אותו לארי שהיא דורס והיא

מלך בחיות וכיון שהמזבח שהוא כתר כהונה איני ראוי להיות במקום מלכות ע"כ אותה אמה שלא הי' בחלקו של טורף אלא בחלקו של דורס דהיינו מלכות לא הי' לה יסוד וזהו טעם נכון עכ"ד:

אולם הנה בקידושין דף ע"ו שאמרו לו לינאי רב לך כתר מלכות הנח כתר כהונה לזרעו של אהרן שהי' אומרים אמו נשבית במודיעים לכאורה משמע מזה דשפיר נהגו כתר כהונה גדולה כתר מלכות ביחד רק מפני שאמו נשבית במודיעים אמרו הנח כתר כהונה אך הנה ראיתי במהרש"א בח"א שם בקידושין עמד באמת ע"ז וכתב שם דברים נמרצים ע"כ אעתיק דבריו דקשה שא"ל רב לך כתר מלכות הנח כתר כהונה וכי עד אותו יום לא ראו שעשה עבודה ומחזיק עצמו ככהן כשר ולמה לא מיחו בו ומה ענין לבם של פרושים עליך הוא מבואר עפ"י מה ששנינו ג' כתרים הם כתר מלכות כתר כהונה וכתר תורה וכתר שם טוב עולה על גביהן יראה כמשמעו כתר מלכות למלכי בית דוד כמש"כ בע"ז דף מ"ד זאת היתה לו שהיתה הכתר הולמתו וכתר כהונה הוא הציץ שהי' לכה"ג על ראשו שהי' עשייתו ככתר וכתר תורה הן התפילין שבראש כל אדם מונח בקרן זוית ולכן נקרא טוטפת ע"ש כלילא ומסיים וכתר שם טוב עולה על גביהן כמשמעו שעל הציץ הי' כתוב קודש לד' ועל התפילין שם שדי ועל כתר מלכות נאמר וישב שלמה על כסא ד' והוא הענין המאמר כשהצליח ינאי במלחמה קרא לחכמי ישראל ועשה סעודה והעלו מלוחים וכו' כדי שיזכיר אדם בימי עושרו ומעלתו את עניו ושפלותו ואלעזר זה הי' מכת הצדוקים השיא את המלך שכונתם בזה להמעיט כבודו שאין ראוי לכל הכבוד הזה למלוכה ולכהונה וז"ש הקים להם בציץ עפ"י מה שאמרו מקום יש בראש להניח ב' תפילין ונלמד מכה"ג שהניח ציץ ותפילין ונמצא שא"א לו להניח עליו ג' כתרים שהרי אין מקום בראש כ"א להניח שניים מהם דהיינו דא"א להיות מלך וכה"ג דא"כ נדחו התפילין לגמרי שהוא כתר תורה והמלך והכה"ג צריכין לאותו כתר תורה שנאמר בי מלכים ימלוכו וא"ל בזה תבין שכונתם לפחות מכבודך שכבר הי' בראשו כתר מלכות הקים להם בציץ תתן גם כתר כהונה על ראשך ותראה מה יעשו ועשה כן ואמר לו יהודה רב לך כתר מלכות שבראשך הנח כתר כהונה לזרעו של אהרן דאל"כ תפרוק עול כ"ת מעליך שהם התפילין דא"א שיהא בראשך ג' כתרים ביחד ואמרו שכונתו הי' לזלזל במלך שא"ר לכהונה משום דאמו נשבית במודיעים וכו' והשתא ניחא דרק במה שדחה התפילין שהוא כתר תורה מפני ב' כתרים אחרים מיחו בו אבל במה שעבד עבודה לא מיחו בו גם לפי מה שאמרו שאמו נשבית כיון שעבודתו כשרה עכ"ד א"כ לפי"ז באמת עיקר מחיאתם שלא להשתמש בכתר מלכות וכתר כהונה ביחד דעי"ז ידחה כתר מצות

וא"ש דמהא"ט לא הי' יסוד בחלקו של יהודה שהוא כתר מלכות:

והנה כבר כתבתי לעיל באות י' דברי הרמב"ן על התורה פ' ויחי שזה הי' החטא של מלכות בית חשמונאי שעי"כ נלקחה מאתם המלוכה יען שהי' כהנים ומלוכה רק לבית דוד יאתה ובהא פרשתי על נכון גמ' דקידושין הנ"ל אמר אביי מינא אמינא לה מעשה בינאי המלך ופירש"י מכהני בית חשמונאי הוה שהלך וכבש מדינות והעלו מלוחים על שולחנות של זהב אמר אלעזר בן פוערה לבן של פרושים עליך ופירש"י שאינם שמחים בהצלחתך ומה אעשה פירש"י לידע אם אמת הקים להם בציץ שבין עיניך ופירש"י ויגלו מה שבלבם הקים להם בציץ והי' שם זקן אחד ואמר רב לך כתר מלכות הנח כתר כהונה שהי' אומרים אמו נשבית במודיעים ויבוקש הדבר ולא נמצא ויבדלו חכמי ישראל בזעם והנה לכאורה נשמע דכל התנגדות של הפירושים יען דחששו לו לספק חלל רק כל זמן שהי' כהן הדיוט לא מיחו בידו דל"ה רק איסור לאו דשחיטה כשרה בזר אף בשבת וכש"כ חלל ושאר עבודות ס"ל הבערה ללאו יצאה אבל כשלבש בגכ"ה איכא איסור כרת שחיטת פר של כה"ג ביוהכ"פ כדאיתא ביבמות ל"ג ע"כ מיחו בידו וא"כ קודם שהקים להם בציץ למה הי' שונאים את ינאי עד שלא שמחו בהצלחתו דעי"ז עלה בדעת אלעזר ב"פ להלשין שלבם של פרושים עליו ועוד אף אי נפרש שגם קודם שלבש בגכ"ה ושמש ככהן ג"כ לא הי' דעת חכמים נייחה בעבודתו יען שהי' ספק חלל א"כ מה זה ענין שלא ישמחו בהצלחתו במלכות אולם לדברי הרמב"ן ניחא דבאמת לבן של פרושים הי' עליו שהי' מלך עליהם דמלוכה היתה לבית דוד ע"כ כשהצליח במלחמה לא שמחו בהצלחתו כי עי"ז בוודאי תמשך מלכותו לעד וזה ידע ראב"פ להלשין עליהם שאינן שמחים בהצלחתו יען שאין רצונום של פרושים שימלך עליהם וכשאמר ינאי מה אעשה אמר הקם להם בציץ שבין עיני וכונתו הי' שאז בוודאי יאמרו רב לך כתר כהונה הנח כתר מלכות לזרעו של דוד כי ע"ז שיאמרו הנח כתר כהונה זה לא עלה כלל על דעת אלעזר ב"פ כיון שכשר לכהן הדיוט כשר נמי לכהן רק חשוב שימחו בידם ללבוש כתר מלכות כיון שכבר לבש כתר כהונה אבל זה הזקן שהי' שם דעת אחרת היתה לו שעל מלכות לא רצה למחות שכבר זכה מחמת אבותיו ורק על כה"ג מיחה יען דאיסור כרת כנ"ל וזה שאמר רב לך כתר מלכות שאין מגיע לך רק לבני דוד רק עכ"פ תניח כתר כהונה גדולה:

ב) **עוד** נראה לי בטעמא דהקפידו על שלא הי' בחלקו של טורף עפמש"כ בהפלאה פ' ראה שלכן נתנו דושנה של יריחו ליהודה כדאיתא ביומא ובספרי שם וכ' ונראה דמה שנתנו דושנה של יריחו ליהודה ולא לבנימין שהמזבח וקדק"ד הי' בחלקו של בנימין

היינו מפני שכבר הקדישו יעקב שאמר המקום הזה יהא בית אלקים והיינו מקום עבודה כדכתיב והאבן הזאת אשר שמתי מצבה יהי' בית אלקים וכבר ניבא עליו יעקב שאמר בבוקר יאכל עד ומשה אמר ובין כתפיו שכן אבל חלק יהודה שהוא לשכת הגזית לא הופרש ונתנו ע"ז דושנה של יריחו וא"כ מהא"ט הקפידו שלא יהי' מזבח בחלקו של יהודה כיון דיעקב אבינו ע"ה הקדישו להיות חלק בנימין מקום העבודה:

ואמנם לי נראה בדרך אחר לישב דתנאי דספרי לא פליגי אהדדי אלא דהקנין הגוף הי' ליהודה שנפל לחלקו אבל הרי לא הי' רשאי להוריש את היבוסי מחמת שבועת אברהם אבינו א"כ הי' הקנ"פ ליבוסי (ולמ"ד שיש קנין לנכרי לחפור בו בורות אבל לא להפקיע מיד מעשר ובאמת יש לתמוה למ"ד יש קנין לנכרי להפקיע מיד מעשר דאפי' חזר ולקחה א"ח במעשר א"כ אף דחזר ולקחה מיבוסי איך נתחייבה במעשר הרי ירושלים הי' לה דין חו"ל כיון שלא כבשה בכיבוש מלחמה לא יהא אלא (ועמש"כ בפרק ו' מה' אלו מזה) כיבוש יחיד כסוריא דא"ח מה"ת רק יש לומר דעכ"פ כיון שהוא חלק מהארץ עדיף מכיבוש יחיד בארץ שאין חלק מארצות ז' עממים ולכן כשקנה דוד הקנ"פ מיבוסי גבה ממון מכל ישראל שיהא הקנ"פ של כל ישראל וא"כ לפי"ז אין כאן פלוגתא כלל דנתנה דושנה של יריחו ליהודה עבור הקנה"ג של ישראל ומעות שגבה כדי לזכות בקנ"פ ג"כ לכל ישראל ולמ"ד לא נתחלקה לא הוצרך ליתנה דושנה של יריחו כלל רק דוד גבה מעות מכל ישראל כדי שיקנה הקנ"פ לכל ישראל:

ובשו"ת הרמ"ע מפאנו כתב וז"ל ויסוד המזבח לא הי' שלם אלא בקרן צפונית מערבי כנגד פתחו של היכל והי' זה בבית ראשון ובבית שני בשוה כשיטת הירושלמי דתניא במס' מידות כשעלו בני הגולה הוסיפו ד' אמות מן הצפון קסבר שלא הי' שום הבדל בין שני הבתים אלא בדברים המפורשים יחוייב שיה' כל התוס' בחלקו של טורף ורש"י הגיה במס' זבחים הוסיפו ד' אמות מן הדרום וכן שונין בבבל סבירא להו שבבית ראשון הי' כל המזבח בחלקו של טורף ולא היתה רצועה מחלקו של יהודה ממעטת את היסוד אלא בבית שני וכו' וטעמא דמילתא משום רצועה של יהודה שהיתה נכנסת אצל חלקו של בנימין ואכתי צריכין למנדע אמאי שוי לה גורל להאי רצועה דוחקת אל יסוד המזבח ופירשה ר"ש באגדתי' שהמזבח מרכז למחנה שכינה שיסודה שלום והוא מעמיד את העולם והדגלים סביב למחנה שכינה יהודה למזרח ושני בני לאה ג"כ עמו שפגמו במדת השלום בשנאתם את יוסף וכן ראובן לדרום ושמעון עמו אבל דגל מערבי כולו לבני' של רחל והצפוני לבני בלהה והקטן מבני זלפה שלא היו שונאים את יוסף והתם פירש ר"ש

כיון דיהודה וראובן כל חד מנייהו פלגי הצלה עבד לפיכך כל אחד זכה ברוח שלו חצי אמה ולא אמה שלמה עכ"ל הטהור מלאים זיו:

הלכה יא

א) **ובקרן מערבית דרומית וכו'**. והנה רבינו בפ"ב ממעה"ק כ' ויוצק על היסוד והוא יורד לשיתין וראב"ד השיג עליו וראיתי בבה"ז שכ' לישב דברי רבינו דבה' מעה"ק קאי לפי מה שהי' בב"ר שיתין חוץ למזבח והי' יצק על היסוד אבל גמ' קאי בב"ש שם הי' ספלים וסיים דמזה אייריא רבינו בה' בהב"ח שכ' דשני נקבים הי' בקרן ומשם יורד לשיתין עכ"ד נראה שהבין שהנקבים אלו הי' למעלה בראש המזבח במקום הספלים כמו שנראה מפירש"י בדף ס"א והוא פלא דא"כ איך יורדין ע"י נקבים האלו הדמים ששופכין על היסוד והא רבינו בפ"ג דמידות פי' דשני נקבים אלו הי' בקרן מזרח למטה ביסוד וכן פי' הרע"ב ורבינו דפרקין לא אייריא כלל מנסכים וכן מוכח מפ"ח מתומ"ס שכ' דלמעלה מחצי מזבח מנסכין ויורדין לשיתין ושם כתב דהי' ספלים א"כ אייריא מבית ראשון ושני ואפ"ה כתב דרק מנסכין למעלה מחצי מזבח לא בקרן ממש אלא דהאמת יורה דרכו שאדרבא שרבינו אייריא רק מבית שני כמו שהוא בכל שאר מעשה מקדש ומזבח (ולפמש"כ תוס' דהי' יסוד בב"ר ורבינו שהביא דלא הי' יסוד ע"כ מבית שני אייריא) ואך הוא הדבר אשר ישנו בין בית ראשון לב"ש דבב"ר דשיתין חוץ למזבח הי' שופך על קרן למעלה מחצי מזבח ויורד על הריצפה ומשם לשיתין אבל אח"כ כשהכניסו השיתין למזבח הנה כמו שהי' ביסוד ב' נקבים לשני מיני דמים לדרומית מערבית ולמערבית צפונית כן עמדו למעלה מחצי מזבח על הסובב כנגדו ב' ספלים והי' להם ב' חוטמין והי' מכוונים נגד הנקבים של מטה ביסוד ויורד ג"כ דרך אותו נקבים שיורד הדם לשיתין ונמצא דשופך על יסוד מספלים דרך אותו נקבים שיורד הדם לשיתין והך דפ"ח דתומ"ס ופ"ב ממעה"ק הכל חד וכמש"כ הלח"מ שדבריו נכונים ודלא כמש"כ הבה"ז וכן מש"כ כאן הכל מבית שני אייריא וסמוכין לזה דהנה בסוכה ספ"ד איתא דלוקחין מן השיתין יין קרוש ושורפין וא"כ רבינו דפסק בפ"ב ממעילה דמעלין ג"כ א"כ למה לא הביא הך דסוכה דהא מתלי תלי הא בהא כדאיתא בסוכה ועוד דרבינו כתב שהי' מקום לירד לנקות השיתין בקרן מערבית דרומית והוא משנה במס' מידות ובסוכה איתא דהי' מקום לירד במערבו של כבש ותוס' מעילה דף י"א הרגישו בזה (ויש שם ט"ס בדבריהם שתחת מזרח צ"ל מערב) ולרבינו ע"כ לומר דאייריא מבית שני דהי' הכל חד דמתערבין עם הדמים בשיתין כיון היסוד לשיתין ויוצאין לנחל קדרון א"כ ל"ה צריך רק מקום אחד לירד לשיתין וגם ל"ש דיורדין לנקות היין קרוש כיון דהכל מתערב בדם (והך דמעילה

פ"ב ע"כ אייריא בלקט מאוירן) רק יורדין לנקות כמש"כ רבינו אבל אי אייריא גם מבית ראשון א"כ למה לא הביא מה שהי' בור לשיתין בב"ר ושיורדין לנקר וליקח יין קרוש:
והנה ראיתי בערוך לנר סוכה שם שכ' לישב עפ"י הנחת הבה"ז דרבינו במעה"ק אייריא מבית ראשון וכ"כ דזה איני שנעלם ממנו דברי רבינו בפ"ח מתומ"ס שכ' דנעשה למעלה מחצי לא בקרן ממש עוד כתב בעלנ"ר דהך דפ"ב מבהב"ח אייריא ג"כ מב"ר מדקאמר שהדמים נכנסין לנקבי השיתין מה שא"א אי נקבים הי' למעלה בהקרן עכ"ד הבין שבב"ר הי' מקום השיתין ויסוד אחד וגם הדם ירד על הרצפה ומשם ירדו לשיתין ולא הי' כלל נקב ביסוד ונעלם ממנו דברי רבינו בפירושו למס' מידות שהנקבים הי' ביסוד ממש ועוד תמוה כי בנה יסודו על דברי הבה"ז והלא בבה"ז עצמו כ' דהך דבהב"ח אייריא בב"ש:
אמנם ממש"כ מוכח דבב"ר הי' השיתין ג"כ סמוך לקרן מערבית דרומית ולכן כשהכניסו שיתין למזבח הי' שם גם היסוד אבל לפירש"י בסוכה דמקום שיורדין לשיתין הי' בח' אמות במערבית של כבש בין מזבח ממש נמצא דהי' בור השיתין רחוק כמו עשרה אמות מן הקרן וא"כ קשה איך אמרו כשהרחיבו כ"ד אמות הי' השיתין מכונסין תחת המזבח ולכן נראה דכך פירושו במערבו של כבש היינו בח' אמות שאלכסונו בין כבש למזבח (וכעין הא דאיתא בפ"א דתמיד וכמו שיבואר להלן) ומה שלא הביא רבינו הך דפוקקין נקבי השיתין ראיתי בערוך לנר שעמד בזה וי"ל דזה רק בב"ר שירד על הריצפה הי' קפידא בזה כדי שיראה מלא יין שצף על המזבח דהיינו סובב ויסוד ולריצפה עד מקום שיתין דהרי לרבינו א"א לומר פוקקין נקב שבמזבח דהרי לא הי' יורד כלל על המזבח לדעת רבינו וא"כ בבית שני דצריך שירדו לנקבי היסוד אי יפקקו נקבים ירד לריצפה ולא ירד לשיתין כיון דהשיתין כנוס בתוך המזבח תחת היסוד (וגם בזה דברי הערל"נ דחוקים שכ' דבב"ר לא הי' אפשר לפקק דאם הי' פוקקין הנקב יפול לארץ כי לא הי' מנסכין אז ע"ג מזבח ואני תמה הרי בב"ר זה עיקר הניסוך שיורד לריצפה ונקבי השיתין בריצפה ושם היו צריכין לפקק) ולכן נראה דמש"כ נכון הוא וראיתי לרבינו בפ"ז ממעה"ק בסופו שכ' בניסוך המים והיין שעולה ומקיף כתב מחצי מזבח ולמעלה וצ"ל דכל מקום שיעמוד הספלים או בראש מזבח או על הסובב כל שהוא מחצי ולמעלה יכול לנסך ודרכו להיות למעלה על המזבח אבל אין קביעות לשם ובזה חולק אפירש"י ותוס' בסוכה שספלים קבועים בבנין בקרנות דכיון שכ' מחצי מזבח ולמעלה משמע שאין מקום מיוחד לזה דוקא בקרנות:
ב') **והן הנקראים שיתין שהדמים יורדין בהן וכו'**. ולכאורה יפלא שהנקבים הי' ליין לא לדמים כמש"כ הרע"ב בפ"ג דמידות ונראה ביאור הדברים כך דהנה רש"י בזבחים

דף נ"ד פי' הא דאבנים של קרנות חלולים היינו לדם שיורד לתוך המזבח ותוס' הקשו דהדמים הי' נותנין על היסוד לא על הקרנות אך י"ל דהנה לכאורה קשה לי טובא בדף ס"א מבואר דבב"ר לא היו שיתין למזבח משום דהי' דורשין מזבח אדמה תעשה לי אטום כאדמה ולבסוף סבור שתי' כאכילה ודכ' מזבח אדמת שיהא נבנה על אדמה לא ע"ג כיפין ויקשה לפירש"י לס"ד דהכונה אטום כאדמה א"כ איך הי' שם נקבים חלולין לדם אך לק"מ דזה רק בבית שני כדמייתיא קרא דזכרי' ומליאו כמזרק המזבח ובבית שני דדרשו דעשו נקבים ליין דשתי' כאכילה עשו נקבים ג"כ לדם וא"כ מיושב קו' תוס' דהא דדמים הי' נותנין על היסוד זה רק בב"ר ומשם הי' יורד לריצפה ומשם יורד לבור היוצא לנחל קדרון אבל בב"ש דעשו חלולין ליין עשו ג"כ חלולין גם לדם ונראה שכך מוכרח מדברי רבינו בפ"ב ממעה"ק שכ' דיוצק היין על היסוד ויורד לשיתין והקשה הראב"ד דספלים הי' שם על הקרנות שנותן היין לשם וכתב בבה"ז בזבחים דף ס"ג לתרץ במזבח של בנין שלמה ששיתין היו חוץ למזבח הי' נותנין על היסוד אבל בבנין עזרא שהכניסו הבור והנקבים אל המזבח וודאי היו מנסכין בספלים ומזה אייריא הברייתא שמביא הכ"מ וא"כ כן י"ל לפירש"י לענין הדמים כשהוסיפו השיתין לא נתנו למטה על היסוד אלא למעלה וא"כ לפי"ז ניחא דברי רבינו שכ' דשיתין היו לדם דבאמת אחר שעשו נקבים ליין בתוך המזבח עשו נקבים גם לדם:

ובזה הבנתי דברי הבה"ז שכ' שם וז"ל ומזה אייריא רבינו בפ"ב מהבה"ח דין י"א ולכאורה אין מובן שבפ"ב ממעה"ק אייריא רבינו מיין ובה' בהב"ח אייריא מדם אך לפמש"כ ניחא דכונתו משום דקשיא לי' אדברי רבינו דהא הדמים הי' נותנין על היסוד וע"ז כתב דרבינו אייריא מבנין עזרא שאז היו נקבים בתוך המזבח גם לדמים אח"ז ראיתי בתפארת ישראל פ"ג דמידות שכ' דזה השיתין הי' לדמים והי' שם שיתין אחרים ליין ע"ד שכתבתי אבל לא ביאר כל הצורך:

הנה תוס' בסוכה כתבו וז"ל אל תיקרי בראשית דהאי תנא ורי"ו ס"ל שיתין הם מ"ו ימי בראשית אבל אידך תנא דדרוש וגם יקב חצב בו לית לי' הכי משום דמההוא קרא דדרוש מזבח ושיתין ומזבח בידי אדם הוה ומסיים למילתי' ועליו כרה דוד ומיהו קשה אדרי"ו דהכא דסובר מו' ימי בראשית נבראו ולקמן בפ' החליל אר"י בשעה שכרה דוד שיתין קפא תהומא ושמא אמוראי נינהו אליבא דרי"ו ובס' דרך הקודש תמה ע"ז דהתם י"ב טעמא להני ט"ו שיר המעלות שאמר דוד כנגד ט"ו מעלות שקפא תהומא ואיתמר בשעה שכרה דוד שיתין בעא למשטפי עלמא וכל הני מימרות פליגי אדרי"ו ובברייתא דהכא ועוד האיך אפשר לומר שכרה אותם דוד עד התהום דקתני מתחלחלין ויורדין עד התהום

והרי כל כונתו לא הי' כי אם מפני קבר התהום וכבר כתבנו לעיל דאפשר שהמזבח לא נבדק ויש לומר דלא פליגי בשיתין שמן התהום מתחת בעומקא דתהומא עד סמוך לקרקע בתולה במקום המזבח מששת ימי בראשית נבראו ושם היו נסתם כדי שלא ישטף העולם וכשכרה דוד היסוד למזבח עד שהגיע לקרקע בתולה נפתח הסתום וקפא תהומא ומה שאמרו בשעה שכרה דוד שיתין היינו יסודות במקום המזבח שהי' חופר והולך עד הסלע מפני טומאת התהום ושיתין הם יסודות כדאמרינן גבי אבן השתי' שממנה הושתה העולם ומייתיא מדכ' כי השתות יהרסון ובהכי ניחא דהאי תנא דדרוש וגם יקב חצב בו אלו השיתין לא פליג אהא דר"י דשיתין מו' ימי בראשית נבראו דאלמלא כן למה הזכיר את השיתין טפי משאר מילי דהוה בה ובכלל מזבח נינהו אלא לפי שכרה דוד היסודות עד שהגיע למעשי ידי אומנות של הקב"ה וראיתי לרש"י ז"ל שם בפרק החליל שכ' וז"ל בשעה שכרה דוד שיתין ולא ס"ל שמששת ימי בראשית נבראו ואי ס"ל שמא נתמלאו עפר או צרורות וצריך לכרותו וכ"כ הריטב"א ביומא שנבראו בימי בראשית ונסתמו ובא דוד וכרה אותם אבל מה שאמר ר' אלעזר לול קטן הי' שם ויורדין לשם פרחי כהנים ומלקטין משם יין קרוש ושורפין אותו הא וודאי פליגא אהך דמחלחלין ויורדין עד התהום דאיהו סבירא להו שלא היו יורדין עד התהום אלא במקומן נבראו ומ"מ אזיל ומודה שכנגד מקומם היו השיתין מו' ימי בראשית וכשכרה דוד היסודות הגיע אליהם ובעו למשטפי עלמא ומהך דהכא שהיו מלקטין שם יין קרוש ראיתי בכתב למהורי' בוטין ז"ל שרצה להוניח על קנקנים ישנים של גוים שהיו מניחין בהם יין רוב ימים ושנים ותמצית היין נדבק בדופני הקנקנים שהם אסורים לעולם שאף שמתייבש ביותר הלחלוחית שבו מ"מ לא פקע שם יין מעליהם שהרי פרחי כהונה א' לשבעים שנה מלקטים היין קרוש כעגולי דבילה ושורפין אותו בקדושה אף שנתיבש זמן רב אבל הרשב"א בתה"ב התירן וכמש"כ בטי"ד והב"י והאריך להוכיח מכמה מקומות שלשון קרוש הוא יבש ביותר ולענ"ד דבריו דחויין מכמה אנפי דלא דמי כלל והנה לא כתב למה לא דמי ולדעתי הכונה דיש לחלק דשאני קודש דקדושתו להיכן הלכה דהא קדושתה לא הוה דוקא כשהוא יין דהקדושה הא שייך בכל דבר שמקדיש (עד"ז שכ' רבינו בפירוש המשנה בכריתות בנקודה הנפלאה דבהקדש לא תליא איה"נ באיסור אכילה דהא הקדש חלה אפי' אמידי דלאו מידי דאכילה) אבל ביי"נ שהאיסור תלוי דוקא אי הוה יין וכיון שנתיבש ביותר ל"ה יין כלל ולכן שרי:

והנה בסוכה דף מ"ט אמר ר"ל בזמן שמנסכין היין ע"ג המזבח פוקקין את השיתין ופירש"י פוקקין את נקב שבראש המזבח שהנסכים יורדין בו לשיתין שיראה היין עליו

כגרון מלא ושבע לקיים מ"ש הסך נסך שכר דשכר לשון שתי' לשון שביעה אמר ר"פ ש"מ כי שבע אינש חמרי' מגרונו שבע וגרון מלא הוא משביע ולא ע"י שתי' מרובה שמכניס הרבה יין במעיו ואינן כאוכלין ששבע שלהם בא במילוי כרס הנה מכאן מוכח להדיא דאף דר"ל סובר דאזלינן בתר הנאת מעיו בשתי' אזלינן בתר הנאות גרון וקצת הרגיש בזה בח"ס ובהא ניחא לן להבין טעמא דרי"ו דס"ל חלקו מבחוץ פטור יען דבתר הנאות גרון אזלינן ולכאורה איך תלוי זה בחלקו מבחוץ ועיין פירש"י אבל להנ"ל נכון הדבר דכיון דבתר הנאות גרון אזלינן בעינן שיהא כזית בגרון בב"א דאז גרונו מתמלא ומשביע אבל בחלקו מבחוץ ואכלו אין מצטרף דליכא הנאת גרונו בכזית כל שאין גרונו מתמלא בכזית בפעם אחת:

ג) **מתערבין באמה ויוצא לנחל קדרון**. והנה רש"י בפסחים דף כ"ב פירש נחל עמק כמו לנחל איתן הנה רש"י בזה לשיטתו דנחל איתן הוא מקום צונמא אמנם הנה רבינו בפ"י מה' רוצח מפרש נחל איתן ששוטף בחזקה ואין ראוי לזריעה והנה כבר הראה בשו"ת יעב"ץ שהוא גמ' ערוכה בנדה ד"ח בתולת קרקע למנ"מ לנחל איתן מוכח כפירש"י והעלה שם שדברי שניהם אמת שהדברים ג"כ מראין במקומן כדברי שניהם דמדכתיב במקום אשר לא יעבד בע"כ במקום הראוי לזריעה משתעי ויצא נחל השוטף שא"ר לכך ומ"מ צריך שתהא נערפת בבקעה הסמוכה למים דכ' וערפו שם בנחל דהך בנחל יתירה דהא כבר כתיב שם אלא ממקומו הוא למד שהיא ארץ נחלי מים ונראה ראי' לדבריו מע"ז דף מ"ד דמפרש נחל קדרון מקום שא"ר לזריעה ופריך מהא דתנן דיוצאין לנחל קדרון ונמכרין לגננון לזבל ומשני מקומות מקומות יש ה"נ יש לפרש בנחל איתן שמקומות מקומות יש ואמנם מהך דע"ז גופי' משמע כפירש"י דהאי נחל לאו היינו נחלי מים דבתוס' הקשו מ"פ מנמכרין לגננין האמצי לאוקמא שבאו ממקומות אחרים והנה לפירש"י ניחא דבוודאי אין הכונה שמכרו לגננין שלקטו הדם לזבל אלא שכיון שיצא לנחל מתפשט על כל הנחל א"כ ממילא נהנין ממנו שמזבל גנותיהן וכדי שלא ימעלו בהקדש הי' לוקחין מהקדש אבל אי אין ראוי לזריעה למה לוקחין דבגננין ממקומות אחרים א"א לאוקמא דאין ראוי ללקוט הדם להוליכו לזבל שדות וגננות אחרות משא"כ אי נפרש נחלי מים א"כ המים מוליכין הדם למקומות אחרים א"כ שפיר הוה מצי לאוקמא בגננין ממקום אחרים וראי' לפירש"י אמנם לפי"ז נדחה הראי' שכ' היעב"ץ דשניהם צדקו שיש מקום נחלי מים דא"ר לזריעה ומקום עמק שראוי לזריעה דאף אי נחל היינו עמק יש לפרש דמקומות מקומות יש מקום שראוי לזריעה ומקום שא"ר לזריעה ולעולם כפירש"י דנחל איתן היינו עמק אלא דיש לתמוה דרש"י פסחים כתב לפרש כן

דשם בפסחים אין הכרח לזה והכאב ע"ז הוה לי' לפרושי דנחל היינו עמק דכאן יש הכרח לפירושו ועוד דאמשנה גופי' הוה לי' לפרושי דנחל היינו עמק אך י"ל דרש"י ס"ל דבאמת הוה מצינן לפרושי נחלי מים דאדרבא מדכתיב שם נחל איתן דהיינו צונמא וכאן כתיב נחל סתם משמע נחלי מים והא דקאמר בע"ז מקומות מקומות יש היינו שיש מקום שמים שוטף וא"ר לזריעה ומקום עמק שראוי לזריעה וכמש"כ היעב"ץ לפרש נחל איתן כדברי שניהם אבל שם בפסחים פשיטא לי' דהיינו עמק דאי היינו נחלי מים א"כ מ"פ מהא דנמכרין לגננין מוכח דמותר בהנאה ומאי קושיא דילמא משום דנתערב במים א"כ ל"ה עוד דם הראוי לזריקה וליכא איסור משום דם (כמו דם שבישלו וא"ל הא רש"י ס"ל דם שבישלו חייב לק"מ כי מודה רש"י דלחד מ"ד במנחות דף כ"ג דם שבישלו ושא"ר לזריקה מותר מה"ת רק רש"י ס"ל להלכה דחייב אבל בהך דפסחים עכ"פ מאי פריך דילמא ס"ל כמ"ד דבא"ר לזריקה ליכא איסור דם) לכן פירש"י עמק ולא נתערב במים (ועיין פירש"י חגיגה י"ט שפי' יפה דנחל היינו מדרון משופע כמו נחל ארנון):

ובזה יש תשובה לדברי הפמ"ג סי' ק"י שכ' לישב קו' העולם דכל העולם יאסור בזריעה דנחל איתן הוא קבוע וכ' לדברי רבינו נחל שוטף א"ר לזריעה להנ"ל אף לדברי רבינו נחל איתן מקומות יש שראוי לזריעה אח"ז ראיתי במראה הפנים ירושלמי שם דכ' דגם רבינו מפרש המשנה דקתני איתן כמשמעו קשה אלא דנפקא לי' דהיינו נהר מושך מברייתא דקתני שם מניין לאיתן שהיא קשה שנאמר איתן מושביך ואומר שמעו הרים ריב ד' והאיתנים מוסדי ארץ מנין לאיתן שהוא ישן שנאמר גוי אותן גוי מעולם הוא מפרש דקאי נהר חוזק ההמשכה והעלה שם עוד דבהא פליגי נמי ר' יאשי' ור' יונתן שם דפליגי אי האי לא עבד היינו לשעבר או להבא דר' יאשי' ס"ל איתן לשון קשה ע"כ מפרש לא עבד אלשעבר ור' יונתן מפרש על חוזק ההמשכה לכן מפרש אשר לא עבד בה היינו להבא שלא יעבד בה ולא יזרע ובהא ניחא דלא יקשה מנדה דשם ס"ל כמשנתינו דאיתן לשון קשה וניחא נמי מה שהקשה בח"צ סי' ל"ב דרבינו בפי' המשנה כ' אעפ"י שאינו איתן כשר דהכונה אם הי' חוזק ההמשכה אף שלא הי' גדול כשיעור כשר דיקשה אם השיעור אין מעכב למה מעכב חוזק ההמשכה דבוודאי כיון דאיתן משמע חוזק ההמשכה מעכב רק דאיתן משמע נמי גדול זה איני מעכב יעו"ש:

ונראה לי ראי' לשיטת רבינו מהא דפריך שם ולחשב חורש בנחל איתן וקשה אי איתן היינו צונמא בתולת קרקע כדאיתא בנדה א"כ הא דפריך בפסחים דף מ"ז אחרישה לא ליחייב דאי בעי מכסה דם ציפור ומשני בצונמא ופריך צונמא בת זריעה הוא ומשני במתונתא וא"כ מאי פריך לחשב נחל איתן הא האי צונמא דנחל איתן בר זריעה היא

דהא כתיב אשר לא יזרע וגם בר כסויא הוא דבתולת קרקע אחר חרישה בר כסוי היא א"כ לא לחייב דראוי לכסות בו דם ציפור בשלמא לרבינו דהיינו נחל השוטף בחוזק ניחא דשפיר מצי אייריא במתונתא בקרקע לחה סמוך לשטיפת מים וא"ר לכסויי וחייב אחרישה דא"ר לכסות א"כ ליחשב נמי נחל איתן דקרקע מתונתא משכחת גם בנחל איתן סמוך לשטיפת הנהר כמו שהבאתי לעיל מגמ' דע"ז א"כ מסתמא דגמ' דמכות מוכח דלא מפרש נחל איתן צונמא אלא כגמ' דפסחים במתונתא והיינו קרקע לחה יען דסתמא דמילתא סמוך לנהר הוה קרקע לחה מאוד שא"ר לכסויי וראי' לשיטת רבינו:

אולם הנה רבינו לא הביא הך אוקמתא דמתונתא לכן נראה דאדרבא מהכא הוכיח רבינו דלא כסוג' דפסחים דכיון דבנחל איתן פליגי תנאי דלר' יאשי' נחל איתן היינו צונמא וכן לתנא דמשנה איתן קשה מודה רבינו דנחל איתן לאו היינו נחל שוטף כמש"כ במראה הפנים (אף דבפי' המשנה לא משמע כן דמפרש המשנה ג"כ בחוזק שטיפתה) וא"כ ל"ה פריך ליחשב נחל איתן כיון דלסתם משנה היינו צונמא דא"כ שוב יקשה אחרישה לא לחייב דראוי לכסויי דם ציפור אע"כ דס"ל דגמ' דלא מפטר אחרישה משום דראוי לכסויי דם ציפור משום דאף למ"ד דאמרינן הואיל הא הוה הואיל למפרע (כקו' הטו"א סוף חגיגה) וס"ל דהואיל למפרע לא אמרינן:

אמנם בנובי"ת סי' ס"ב הקשה לפמש"כ הפ"ח דדם מותר לסחור בו שהוקש למים וא"כ לשיטת דסברי דאיסור סחורה מדאורייתא מ"פ הש"ס בפסחים דף כ"ב ולחזקי' למאי הלכתא אתקיש דם למים הא נפ"מ שיהא מותר לסחור והנה באמת הדבר מפורש במשנתינו דנמכרין לגננין מותר דשרי לסחור בו וע"כ דאיתקש למים וא"כ קו' הנוב"י עצומה מאוד ונראה דלאיסור סחורה ל"צ לומר דאיתקש למים דהא איסור סחורה בדברים האסורים אי הוה מה"ת נשמע רק מקרא דטמאים יהי' לכם וא"כ בדם דיש לו היתר ע"י בישול לא מצינן למילף מדברים טמאים (ועיין בפלתי סי' צ"ח מש"כ הא דספי"ג דיבמות לענין להאכיל דם לקטנים דאין לילף משום דיש לו היתר ע"י בישול כמש"כ במק"א) רק דהנוב"י יפה הקשה לפי הפ"ח שכ' דהא"ט דיליף מדאיתקש לדם אבל אמשנה דנמכרין לגננין לק"מ:

והנה נאמרה משמי' דגברא רבא הגאון מהר"מ בנעט ז"ל לתרץ על קו' הר"ש דהוה קבוע כיון דהא דנאסר נחל איתן הוא רק מטעם רוב דאי לאו דאזלינן בת"ר שמא טרפה ולא נאסרה הנחל ל"ש קבוע כיון דגם הקבוע רק אסור מטעם רוב ואולם קשה לי דהא קבוע נפקא לן מוארב לו והא גם שם איכא מיעוט טרפה וגברא קטילא קטל ולא חייב כלל מיתה אף אי ישראל הוא וא"צ קרא לפטור מטעם וארב לו אע"כ משום דאזלינן בת"ר הרי

דשייך קבוע אף היכיא דקבוע מטעם רוב אתי עלי' ויש לדחות אך קשה לי הא דפריך ב"ב דף כ"ב לר"ח דרוב וקרוב הלך אחר הרוב מעיר הקרובה וניזל בת"ר דעלמא ויקשה אף אי נאמר דלא כר"ח דרוב לא עדיף מקורבא היינו היכיא דקורבא הוה וודאי אבל כאן דשמא זה ההרוג הנמצא טרפה הוה א"כ הא דקורבא חובה להביא עולה רק משום דרוב אינה טרפה א"כ י"ל דמסתברא כהא"ג רובא עדיף מקורבא ויקשה א"כ לדידך מי ניחא דניזל בת"ר דעלמא והנה הקשתי בהך דפסחים דפריך הרי דם דתנן ונמכרין לגננין ומשני דהוקש למים וקשה לי א"כ בס"ד דלא ידע דהוקש למים א"כ נשמע דדם מותר דהא כבדא דשרי כתב במהר"ט משום דדם הנשפך כמים הוא שאסור באכילה ובח"ס בחי' לחולין האריך בזה א"כ להאי ס"ד כבדא אסור משום דם ואפ"ה הותר בהנאה דכל שהותרה נבילה הוא וגידה וכבדה הותרה (ועתוס' שם שכ' דדם לאו בשר הוא דאי בשר הוא א"כ כשהותרה הוא וחלבה ודמה הותרה ולפמש"כ אכתי יקשה דהא כבדא בכלל בשר כמו חלבה וגידה א"כ נאמר כשהותרה היא ודמה הותרה) ודו"ק:

ובהא יש לתרץ הא דמייתיא מסיפא דמועלין בו דבאמת הקשה הפנ"י מ"פ מהא דנמכרין לגננין הא י"ל דאסור בהנאה רק לזבל הוה שלכדה"כ ואף דאסור מדרבנן משום פסידא דהקדש התירו להנ"ל י"ל דבאמת לא דייק מרישא רק מסיפא דמועלין בו דייק שפיר דהא אי אסור בהנאה ל"ש בו מעילה כמש"כ התוי"ש בכריתות דף י"ג וכה"ג כ' בריטב"א מכות דף י"ט במבשל בב"ח דאין חייב בעצי הקדש דאין עובר אלאו דמעילה ומוכח דדם מותר בהנאה והנה על גוף קו' הספר כריתות יש לעיין נהי דקבוע כמחעמ"ח ול"א בת"ר אכתי ל"ש לאסור כל קרקע שבעולם דהא איכא חזקה חזקת היתר אמנם בפמ"ג סי' ק"י בשפ"ד סק"ד כתב דבאמת גם בתר חזקה ל"א היכיא דהוה קבוע אך הא הביא שם דברי תוס' פסחים דף ע' דהקשו על פירש"י דהא הוא בחזקת בדוק מוכח דסברי דאלינן בתר חזקה היכיא דהוה קבוע עמש"כ בפ"ב מאיסמ"ז ובמק"א כתבתי לישב קו' תוס' פסחים דל"ש כשהותרה דמה נמי הותרה דלא פירש רק דחיתי א"כ נתנבלה בשחיטה דאיכא דם הלב שייך כשהותרה דמה נמי הותרה ונראה לישב עפמש"כ הרמב"ן פ' ראה דשחיטה ציותה תורה כדי שישפוך דמה כמים לארץ א"כ גם בנבלה בשחיטה ל"ש דדמה הותרה דהא כיון שנשחטה ונשפכה דמה כמים מסתמא ליכא דם בבהמה א"כ ל"ש דהותרה נמי דמה:

הלכה יג

א) **וכבש הי' בנוי לדרומו וכו'**. והנה כן הוא במס' מידות והנה בבה"ז הביא לתמוה בשם רבי גאון מ' העשיל ז"ל כיון דחשב אלכסונו ל"ב אמה א"כ לא הי' תופס בקרקע רק

ל' אמה דאלכסונו תמיד יותר וא"כ כיון דבמידות איתא דכבש ל"ב אמות א"כ אלכסונו יותר מל"ד אמה וכונתו דאף דשתי אמות פורחים עכ"פ נגד הקרקע בשוה הוא באורך ל"ב אמות א"כ אלכסונו מקצה לקצה יותר מל"ד אמה והוא קו' חמורה מאוד (ובחנם השיג עליו בצ"ק בזה שכ' דממידות לא מוכח כלל דכבש תופס בקרקע ל"ב אמות אלא דאלכסונו בין הכל ל"ב אבל בקרקע אין תופס רק ל' ולכן הוה ס"ב אמה) ושוב כתב אלא אי קשיא הא קשיא כיון דחשב ב' אמות פורחת א"כ כיון דאלכסינו ל"ב א"כ ארכו ל' ומזה ב"א פורחת א"כ לא תופס בקרקע רק כ"ח איך קחשב ס"ב אמות ולדעתי כונתו בה"ז כאשר כתבתי נכון ואף לפי הבנת הצ"ק ליסוד מונח שרק באלכסונו ל"ב ורק שהקשה לו מאמה פורחת א"כ גם דברי הבה"ז יכולין לפרש כן דאף לפי דבריו ע"כ קו' הבה"ז קאי לפי גמ' דאיכא אמה פורחת והנה בצ"ק נכנס בדחוקים מאוד כאשר העיד בעצמו שגמ' יומא דף ט"ז סותרין דבריו כי לפי דרכו אין תופס בקרקע ל' אמות והעזרה באמת רווחה לה יותר מן הכבש לכותל צפוני דאין קפידא בהא כיון דבלא"ה יש מקום נכסין וכ"כ סברא כזו לקמן על דברי תוס' וחוץ מזה קשה לי לדברי צ"ק א"כ מ"פ לעיל ס"ד הוה הרי באורך בשטח הקרקע ל"ה רק ס"ב כי ל"ב באלכסון עם מזבח ל"ב תופס באורך הקרקע רק ס"ב פחות מעט א"כ למה צריך לומר דאמה פורחת וע"כ דס"ל דתופס בקרקע ל"ב אמה ולכן משני דב' אמות פורחת א"כ הוה כנגד הקרקע ל"ב אמה אבל אין אוכל בקרקע עזרה רק ס"ב אמה אבל באלכסונו הוא ל"ד אמה וקו' בה"ז במקומה עומדת והנה הי' אפשר להביא סמוכין לדברי הצ"ק דעיין פירש"י שנתקשה כיון שדרשו מה בית ס' אף מזבח ס' למה לא עשו מזבח ס' וי"ל דדרשו מזבח ל"ב וכבש תפיסת קרקעו כ"ח הוה בין הכל ס' ולכאורה הוא מילתא דמסתברא אלא דיקשה לדבריו דהא בדף ס"ד דקאמר תלתין אמה הוה זורק הכהן מוראה ונוצתה וקשה הא אורך הכבש בקרקע רק כ"ח א"כ כשהולך עשרה נשאר רק י"ח וא"כ כשתוסיף ב' חומשים שאלכסון יותר יעלה ז' אמות וב' אמות יסוד וסובב ומקום עמידה אמה הרי כ"ח ובלא מקום עמידה רק כ"ז ובגמ' איתא דתלתין הוה וא"כ מבואר דלא כצ"ק והנה בבה"ז נדחק דאלכסונו באמת יותר רק זה דאמרו דעולה ג' אמות וחצי ואצבע ושליש הוא נגד תפיסת הקרקע ופירושו דחוק:

ואמנם לי נראה לישב הכל על נכון דהכונה כך דכבש תופס בקרקע ל' אמה חוץ מב' אמה פורחת יסוד וסובב ואלכסונו של ל' אמות אלו הוא ל"ב אמה ושם כלה השיפוע כי נגד ב' אמות הפורחת לא עשו שיפוע רק בשוה שיהא מקום ראוי לעמידת הכהן לזרוק משם האיברים ועוד כיון כשהגיע לל' אמות התופסת בקרקע עלה שיפוע שלו ט' אמות בשוה למזבח למקום המערכה לא הוצרכו לעלות עוד ע"כ עשאו שם הכבש במישור

דאי הוה עושין האלכסון עד סוף הכבש הוה גבוה ממקום מערכה של מזבח והי' צריכין לירד ולעלות במעלה והתורה אמרה לא תעלה במעלות על מזבחי א"כ החשבון מכוון לל' אמות אורך שאוכל בקרקע וט' אמות גובה יעלה ל"ב באלכסון וראי' לדברי ממש"כ רבינו פ"ה מכלי המקדש דסגן עלה עם הכה"ג וזורק איברים משמע מכבש הוא דזורק כמו שפי' במס' תמיד וע"כ דעומד בראש הכבש ואיך יעמוד שם על השיפוע וע"כ דבסוף הכבש הוא במישור (ומש"כ רבינו בפ"ו ממעה"ק מעלה את האיברים לראש מזבח ע"כ כונה לכבש כמש"כ משל"מ שם) וכן מוכח מפירש"י זבחים דף ס"ד דכה"ג עומד בראש מזבח ע"כ כונה בראש הכבש דהא בעינן זריקה נגד אויר קרקע ואי עומד בראש מזבח אין כאן זריקה נגד אויר קרקע (ועתו"ס יומא דף ל"ז דכ' דכשיורד כבר נתרחק מלפני הפתח של היכל מזה ג"כ הוכחה לדברינו דוק ותשכח) וראי' לדברינו מירושלמי פ"ה דעירובין דאיתא התם כל כובשי כבשים עולה אמה וכונס אמה חוץ מכיבושו של מזבח שהוא כמתלקט י"ט מתוך שלוש ושליש אצבע שהמזבח עשר אמות וכיבושו שלשים ושתיים והיינו דקחשוב עם גובה הקרנות ובמראה הפנים הביא דברי הבה"ז הנ"ל וכתב וז"ל אלא שהאמת כך הוא דוודאי קרקע הכבש בקרקע הישר כדי שיעלה האלכסון ל"ב אמה לפי חשבון התושבורת ולפי ערך גובה המזבח הוה מצינן לומר דתליא בפלוגתא דגבהו של מזבח בכמה דלר"מ דקיימ"ל כוותי' דגבהו נ"ח טפחים וקרקע שתחת הכבש הי' שלשים אמה א"כ האלכסנו של הכבש ל"ב אמה והי' אוכל בארץ שלשים אמה בצד המזבח ופורח ב' אמה והוא אמה יסוד ואמה על הסובב זה הכל כר"מ דקיימ"ל כוותי' והשתא למאי דמסקינן ביומא דמאן תנא מידות ראב"י ודלא כר"י ודברי רמב"ח לא אתיא אלא אליבא דר"י וכל החשבון דמידות אליבא דראב"י הוא אלא דהאמת אף לר"י אתיא שפיר האלכסון של רבוע ט' על ט' והאורך ל' על ל' הוא ל"ב ופחות מחלק השברים ואותן לא קחשוב ועוד שהן להאויר לסביב המזבח עכ"ד מוכח שדעתו לפרש דלא חשבינן האלכסון ל"ב על ל"ב רק על הל' אמות שאוכל בקרקע לא כנגד מה שפורח על היסוד והסובב והיינו כמש"כ אני דמה שעולה נגד ב' אמה יסוד וסובב לא הי' עולה בשיפוע רק הי' שוה למזבח ולדעתי זה באמת דעת הירושלמי דקחשוב לפי גובה הקרנות י' אמות משום דירושלמי סובר דהי' משופע עד ראש המזבח א"כ ע"כ דגם ב' אמות הפורחים על הסובב והיסוד עלו ג"כ בשיפוע לכן הי' גובה המזבח בראשו עולה בשיפוע עד י' אמות כגובה הקרנות ולפי"ז הי' האלכסון כולו ל"ד אמות ולפי"ז ע"כ הא דכ' בירושלמי דכיבושו ל"ב אמות צריך לומר דלאו היינו ל"ב אמות אלכסון אלא ל"ב אמות שאוכל כנגד הקרקע וכמו שרצה הבה"ז לישב לפי גמ' דידן:

והנה ראיתי בפירש"י סוכה דף נ"ב ד"ה כבש מרובע וז"ל הכבש הי' משופע אורך קרוב ארבע אמות שיפוע לכל אמה גובה דשתיים ושלשים אמה אורך לתשעה גובה ע"כ ודבריו מבהילים עין רואה דכיון שאורך הכבש ל"ב א"כ שיפוע ל"ד אמה ואיך כתב היפוך זה ולפמש"כ נכון הדבר דהשיפוע לא הי' רק נגד אותן ל' אמות שתופסין בקרקע העזרה חוץ ממה שפורח אמה יסוד ואמה סובב דשם הוא במישור א"כ נמצא לשלשים אמות אורך ל"ב אמות שיפוע בגובה ט' אמות ובזה א"ש הא דהביאו בתוס' זבחים דף ס"ג דגרסינן דירד ג' אמות וחצי אמה וחצי טפח ואצבע ושליש והקשו תוס' א"כ נמוך הרבה מן המזבח בחומש אמה דהיינו כיון דרק שיפוע ל"ב א"כ כשתחשוב ט' פעמים ג' אמות הרי כ"ז אמות וכשתחשוב ט' חצי אמות הרי ל' וחצי וט' טפחים הרי אמה וחצי א"כ הרי ל"ב א"כ נשאר ט' אצבעות ותשעה שליש אצבעות שהם י"ב אצבעות בין הכל חצי אמה וע"כ שהי' גובהה נמוך מן המזבח ושלא הי' גובה ט' רק ט' אמות פחות חומש אמה ולפמש"כ י"ל דבאמת לפי אותה גי' מפרשין דהשיפוע מגיע עד המזבח ושם גובה ט' אמות וארכו ל' א"כ השיפוע כמו ל"ד אמות כקו' הבה"ז רק סברי דלאו דוקא ל"ד ממש שיפוע אלא קרוב לל"ד אמות שיפוע דכן הוא החשבון לפי גי' זו והי' מכלה השיפוע קרוב למזבח בקירוב אמה אחת מקום עמידת הכהן (שאין מסתבר שיהא עומד על מקום שיפוע) לזרוק האיברים דבעינן אמה לעמידת כהן כדאיתא בדף ס"ד א"כ בל"ג אמות שיפוע לתשעה אמות גובה יעלה לאמה אחת ג' אמות וחצי וחצי טפח ואצבע ושליש אצבע דו"ק ותשכח:

ואמנם לפי מה דמסקו תוס' שם אם גובה מזבח אמה בת ה' גם כבש כן לפי"ז יש לחקור אמה כניסה בת ה' א"כ כבש הפורח אי הוה ג"כ אותה באמה בת ה' ואי נאמר דכבש הפורח היינו באמה בת ו' לפי"ז יעלה אורך הכבש ומזבח ס"ב וב"ט והנה רש"י בסוכה שם ופסחים דף ל"ד כתב דלול הי' לילך לשיתין בין כבש למזבח ופירש"י יען דיש אויר הפסק משום דצריך זריקת איברים באויר וקשה הא זה רק שיעור מועט (ואיך ירדו שני אנשים ברווח קטן כזה) כדמוכח בכל הסוג' דאל"כ יעלה יותר מס"ב אמות למזבח ולכבש (וטפי הי' יכול לפרש דהי' שם מקום פנוי אמה של יסוד ועשו שם לול לירד ואולי באמת כונת רש"י כן בוודאי יש שם מקום פנוי אמה יסוד אך הא אדם רחבו אמה ואמתא באמתא האיך יתיב לזה כתב רש"י דיש אויר הפסק בין כבש למזבח כדי שיהא אויר קרקע ניכר למעלה וזה המעט אויר נוסף על אויר אמה שבמקום היסוד ויכול שפיר אדם לירד לשם) ובגוף דברי רש"י שפי' שהי' לול בין כבש למזבח ממש יש לעיין במס' תמיד פ"א מחתה יתיב בין כבש למזבח במקצוע מערבית משמע דלא הי' בין כבש למזבח

ממש ואולי שם שאני דקמפרש במקצוע ועמש"כ בפ"ב ממעה"ק וראיתי כי טוב לצייר בנינו של כבש לפי פירושי כזה:

והנה ראיתי בהפלאה פ' ויקרא שכ' דבמשכן שבמדבר לא הי' כבש שהרי לא הי' אפשר לעשות כבש של ל"ב אמה שהרי לא הי' מן המזבח לקלעים שבדרום אלא פחות מכ"ה אמה ולא הי' נוח הליכת כהנים כיון שהי' מתלקט עשרה בפחות מד' אמות וקיימ"ל דהוי כמחיצה משום דלא ניחא הליכתו עליו ואפי' נימא שעשו מקום ללילך עליו לא הי' מקודש בקדושת מזבח מדלא כתיב בקרא וע"כ שהיו מעלין הנתחים למזבח יעו"ש:

ב) **הכבש הי' לדרומו של מזבח וכו'**. פרק מזבח מקדש איבעיא אי אויר מזבח כמזבח וכתב שם תוס' בשם הר' חיים שהרי אויר מפסיק יותר מכדי אמה סובב כדי שיהא אויר קרקע מפסיק כדאמרינן לעיל מה דם אויר קרקע מפסקת אף בשר אויר קרקע מפסיקו וא"כ אכתי מכי מטי כנגד אויר קרקע הו"ל ירוד וכתב הרב מהרימ"ט ודברי תימא הם שסובר ר"ח שהי' אויר אמה בין כבש למזבח דבפ' קדק"ד רמינן מתניתין דתנן הכבש והמזבח ששים ושתיים ופריך הני שיתין וארבע הוו ומשני נמצא פורח על היסוד ואמה על הסובב ונ"ל דבריו של רבינו חיים כן דאין לומר דאי אויר מזבח כמזבח יש אמה סובב וסובב חשוב כמזבח דאפי' להקטיר יכולין עליו למ"ד עושין מערכה על גבי סובב ולפלגותא דתנאי הוא דא"כ לדידי' חשוב מזבח כמו אמות מקום הקרנות ואמות מקום רגלי הכהנים כיון שהי' ראוי לעשות שם מערכה וליתן שם דמים דהא בעינן כי דם מה דם אויר קרקע מפסיקו וממעטינן מקום הקרנות והילוך הכהנים דלאו קרקע הוא הה"ד אמת הכבש כיון דכמזבח חשוב לי' אבל למ"ד דאין עושין מערכה ע"ג הכבש פשיטא דקרקע קחשוב ומתניתין דתנן דכבש והמזבח ס"ב ומשני נמצא פורח כוותי' אתיא ודלא כמ"ד עושין מערכה מ"מ נראה מדבריו דלמ"ד דעושין שפיר יש הפסק אמה בין כבש למזבח וקיימ"ל גבי עולת עוף אפי' עשאה למטה מרגליו אמה כשרה דכבש חשוב כראש המזבח דעושין מערכה ע"ג כבש תדע דבפ' איזהו מקומן פליגי ר' וראב"ש בחטאת בהמה אי למטה מסובב אמה חשוב כלמעלה וע"כ לא פליג ראב"ש אלא בחטאת בהמה דבעינן ראש המזבח ממש אבל גבי עולת העוף מיצה דמה על קיר המזבח למעלה מן החוט שבאמצע המזבח וכמש"כ הרמב"ם פ"ו מהמעה"ק א"כ לדידן הוה מפסיק אמה בין כבש למזבח צ"ע נראה מדבריו שהבין אויר אמה מפסיק בין כבש למזבח לסברת הר"ח וקשה מאוד איך יהא רובו של אבר במזבח או בכבש המזבח:

הלכה יד

א) **ושני כבשים** [**קטנים**] **יוצאים ממנו וכו'**. הנה משמע דרבינו סובר דלצד מערבי לא הי' כבש לסובב דאל"כ ג' כבשים הם והיינו כשיטת רש"י בזבחים דף ס"ד שהביא המשל"מ והנה רש"י הביא ראי' מסוכה דף נ"ד עלה לכבש ופונה לשמאלו ולא אמרו עלה לסובב ורבינו בפ"ז מתומ"ס כתב ג"כ עלה לכבש פנה לשמאלו משמע דליכא כבש ותוס' כתבו דאין ראי' מסוכה ולא כתבו למה אין ראי' ונראה הכונה דהרי במשנה איתא דלכן אין מקיף כדי שלא יתעשן הא לא"ה הי' מקיף ממזרח למערב דרומית ויקשה נקיף בסובב דרך כבש קטן עם הנסכים שידו ול"ש שיתעשן דהרי מקום המערכה גובה ג' אמות מעל הסובב (ולפמש"כ לעיל ד' אמות) וע"כ דצריך לעשות הנסכים דוקא בקרן למעלה וע"כ לעולם הי' כבש למזרחו אפ"ה לא הי' עולה לסובב דצריך שיתן למעלה בראש מזבח ולפי"ז גם בעולת עוף כשרבה נצטרך לומר דצריך דוקא להקטיר למעלה על הקרן עכ"פ אין ראי' דליכא כבש והנה הביאו ראי' דהי' כבש בימין דאל"כ כשחוזר מנתינת דמים של חטאת בסובב בקרן מערבית דרומית כדאיתא בדף כ"ג א"כ יצטרך לחזור לקרן דרומית מזרחית ואין מקיפין דרך שמאל (ובריטב"א סוכה דף נ"ד כ' דע"כ הי' כבש לשמאלו דאז כשעלה דרך ימין ומקיף דרך הילוך רגלי הכהנים ובא למערבית דרומית כשיורד א"צ לחזור לדרומית מזרחית אלא יורד דרך כבש קטן ופלא דכבש קטן לא הי' מגיע רק לסובב וא"כ איך כ' דמקיף דרך הילוך רגלי הכהנים שזהו בראשו של מזבח אצל הקרנות והמערכה והכבש קטן לא הי' מגיע לשם וצ"ע ואפשר לישב דריטב"א מפרש הא דתנן גבי חטאת ופנה לסובב קאי אסובב דהילוך רגלי הכהנים וכפירש"י בדף ס"ג דעולה לסובב לשמאלו ובתויו"ט הקשה הא רש"י סובר בשמאל ליכא כבש ותי' דקאי אסובב דהילוך רגלי הכהנים א"כ כן יפרש הריטב"א אידך מתניתן דדף נ"ג וסובר הא דכבש קטן הולך לסובב קאי אהילוך רגלי הכהנים אלא דא"כ הדרה קו' פירש"י מסוכה לדוכתי' דלא קתני ופנה לסובב יען דבשמאל ליכא כבש וכתבנו שתוס' דחק זה ושכונתם דקאי אלמעלה ולמעלה ליכא כבש קטן כלל אבל לריטב"א דסובר בימין יש כבש קטן עד למעלה דרך רגלי הכהנים וכן בשמאל שוב קשה אמאי לא קתני בסוכה ג"כ פנה לסובב והנה רבינו מפרש ג"כ כפירש"י דקאי כבש קטן רק אמקום סובב ממש ואפ"ה סובר דליכא רק ב' כבשים ולענין קו' התוס' מחטאת דאיך יורד ויחזור על העקב משמאל לימין יש לישב דבדף ס"ב מבואר בלשון הגמ' הקפה ברגל ובפירש"י דמצוה להקיף דרך ימין היינו אם עבודה בידו וא"כ אחר גמר עבודה אין קפידא אם ירד דרך שמאל והנה יש להוכיח כפירש"י דלא הי' כבש לסובב לצד מערבי דהנה רבינו כתב

להלן דחלון יש במערבו ורבוכה נקראת והוא משנה במס' תמיד וא"כ יקשה איך משליך שם פסולי חטאת עוף הא הוא עומד למטה אצל יסוד מזבח וא"כ מפסיק זה הכבש הקטן שגבוה שש ואיך יכול לזרוק לתוך רבוכה ודוחק לומר שהרבוכה הי' בכבש הקטן דלישנא לא משמע כן וגם מה שאמר מערבו כיון שכבש זה כבש מערבי ל"ש לומר במערבו של כבש רק לכבש מערבי וא"ל דבלא"ה יקשה הא יש כבש קטן שיורד ליסוד מערבי הנה אצל היסוד אין גובה אלא אמה כמו היסוד לכן שפיר יכול לזרוק:

והנה רש"י בסוכה פי' דהי' שם בור של שיתין ולול בין כבש למזבח ויקשה איך אפשר שיהא שם לול ונתן שיש שם כבש קטן ומכש"כ אי נאמר דשם כבש גדול כמש"כ תוס' ואפ"ה סברי במעילה דף י' דלול הי' שם בין כבש למזבח ואיך יורד לשם וצ"ל כיון דרק לעתים רחוקים יורד לשם יורד באמת בסולם בין ב' כבשים והנה הא דאיתא בתמיד במערבו של כבש במקצעו ופי' הרע"ב והמפרש בין כבש למזבח באלכסון יקשה הא שם יש כבש קטן אך לזה י"ל אם רק גבוה אמה יכול כהן ליכנם לשם אבל אי נאמר דיש כבש לסובב גבוה שש אמות א"כ איך ירד תמיד לשם ליקח המחתה ומזה ראי' לפירש"י:

אמנם ראיתי בראב"ד בפי' לתמיד דלכן המחתה במערבו שיהא לפני ד' לפני ההיכל כדי שתהא סמיכה לו וא"כ איך מניח בין ב' כבשים מכש"כ דקשה אי יש כבש לסובב דאז אין סמוכה לו ואין כלל לפני ד' וא"ל דכונה מערבו של כבש ע"ז הכבש הקטן דלישנא לא משמע הכי דהול"ל בכבש המערבי משום דלישנא במערבו משמע שיש לו צד מזרחי וזה רק שייך בכבש לו צד מזרחי וצד מערבי אמת דבלא"ה קשה לי במזרחו לכו"ע הי' שם כבש קטן הולך לסובב א"כ איך נפרנס גדול דהי' הא דתנן בתמיד פ"א הי' הולך בריצפה עשר אמות וצובר הגחלים הא ג"ט מן הכבש יקשה הא שם הוא הכבש הקטן ולומר דהי' הולך בין ב' הכבשים הוא דוחק (אח"ז ראיתי בשו"ת יעב"ץ סי' ק"ד):

ב') **וחלון הי' במערבו של כבש ורבוכה שמו.** והראב"ד השיג דחלון לחוד ורבוכה לחוד וכן הוא במידות וכ"מ תמה שלא נמצא כן זולת משנה אחת ושם תנן רבוכה הנה הכ"מ הבין שהראב"ד סובר דשניים היו ובאמת לא כן כונת הראב"ד אלא כונתו להשיג דכ' שחלון הי' שם ורבוכה שמו וע"ז כתב דז"א דחלון מילתא אחריתא דחלון מעשהו באופן אחר מרבוכה כעין שכ' תוס' סוכה דף ט"ו וכן בביצה פ"ה דחלון מן הצד וארובה למעלה בגג וכן רבוכה מה שמלמעלה למטה ולא מן הצד רק יען בהך דמידות ל"ש דהוה מלמעלה למטה כעין ארובה לכן נקרא בשם אחר רבוכה או כמש"כ התויו"ט דחלון הוא מעבר לעבר ורבוכה רק בצד אחד לא חלון מפולש והיינו דאיתא בפסחים דף ל"ב באותה ברייתא דלול הי' במערבו של כבש ונקראו לול והיינו ג"כ יען דאין מן עבר לעבר

ורש"י בסוכה דף נ"ד פי' דלול הי' שבו יורדין לשיתין דארובה למעלה וזה ל"ש בכבש אלא דנקרא לול שאין מפולש וזה ברור בדעת הראב"ד אלא דאפ"ה אין השגה לדברי רבינו כיון שכן איתא בתוספתא בלשון הזה דחלון הי' שם ורבוכה נקראת שוב ראיתי בתפארת ישראל פ"ג דמידות שכ' דדעת הראב"ד דהי' ארובה בראש הכבש במקצוע מערבי ולכן נקראת רבוכה:

ג') **חלון** היתה ורבוכה היתה נקראת. וכתב הראב"ד לא כי אלא חלון לבד ורבוכה לבד ובכ"מ כתב שותי' דמרן לא ידענא שאין במס' מידות זולת מה שכתבתי שאומרה רבוכה היתה שם ששם היו נותנין פסולי חטאת העוף וכ' הרימ"ט וז"ל ונראה שטעמו של הראב"ד לפי שרבוכה זאת השנוי' במידות ע"כ בעצמו של כבש היתה מדלא קתני למטה בריצפה מקום הי' שם כדקתני לעיל גבי טבלא של שיש שיורדין בה לשיתין שהי' שם באותה הקרן אלא קתני וכבש הי' לדרומו של מזבח וכו' ורבוכה היתה לו כלומר לכבש וכן פי' רבינו במשנה וכן נראין דבריו בהלכות וכ' בדרך הקודש דכונת הראב"ד דבפ' כל שעה תניא ר"ש אומר לול קטן הי' בין כבש למזבח במערבו של כבש ששם הי' זורקין פסולי חטאת העוף ותעבר צורתן ויוצאין לבית השריפה וזה וודאי דהי' בריצפה בין כבש למזבח וכו' וא"כ נראה דתרתי הי' חלון למטה ורבוכה למעלה וכו' ועיין בדרך הקודש שהאריך:

ד') **וחלון** הי' במערבו של כבש וכו'. והראב"ד השיג ולי נראה שדעתו לומר שזו הרבוכה אינה כמין חלון בכבש עצמו אלא היא כמין גומא חלולה עשוי' ברצפה והא דקתני במערבו ר"ל אצל שפת מערבית של כבש והא דאיתא בפסחים דף ל"ד ר"ש אומר לול קטן הי' בין כבש למזבח במערבו של כבש ששם היו זורקין עיין פירש"י והראב"ד סובר שהרבוכה זו דקתני הוא לול דאמר רי"ש לכן כ' לא כי אלא החלון לבד רבוכה לבד ר"ל דאין קורא לרבוכה חלון דחלון משמע בצידו של כבש עצמו ורבוכה היא גומא בקרקע הרצפה שהיא הלול ומ"ש וכן היא שנוי' במס' מידות ר"ל שבמס' מדות לא קראו לה חלון אלא רבוכה אמנם מדברי רבינו לקוחה מתוספתא וס"ל דפליגא אההיא דר"ש וכן משמע ממתניתין מדלא קתני ורבוכה היתה לו למטה ברצפה במערבו כדקתני לעיל למטה ברצפה באותו הקרן כן העלה בח"נ:

הלכה טז

א') **כשבונין המזבח בונין וכו'**. הנה ראיתי בשו"ת יעב"ץ בסי' קט"ו שהעלה דאחר שכנס אמה לסובב הי' שם אויר כ"ש בין המזבח לסובב כדי שיהא אויר קרקע בין כבש למזבח ולדעתי זהו תמוה כיון שעשו תחילה מלבן של ל"ב ואח"כ עשו מלבן של כ"ח ואח"כ

מלבן של כ"ד איך אפשר לומר דהי' שם אויר כ"ש כי איך אפשר לעשות אויר בתוך המלבן שע"כ נתמלא כל המלבן עם הסיד והאבנים שנתנו לתוך המלבן ואין לומר דנתנן תוך המלבן ג"כ קרש דק כ"ש ונטלוהו אח"כ ונשאר אויר כ"ש ז"א דא"כ כמו שאמרו שבמקום היסוד מחית לי מידי מתותי' והדר שקיל לי' כן הוה להו לאשמעינן שנתנו תוך המלבן מידי ולקחוהו אח"כ כדי שיהא אויר כ"ש בתוכו אלא וודאי זה ליתא דכיון שיש אויר כ"ש למטה בין כבש למזבח וכן כשכנס אמה ליסוד שוב הניחו אויר כ"ש נשאר אויר קרקע כ"ש בין כבש למזבח אף שלא הי' האויר עולה למעלה בשוה רק באלכסון דעכ"פ שייך בי' לשון זריקה וזה ברור:

הלכה יז

א) **ארבע קרנות של מזבח ויסודו וריבועו מעכבין וכו'**. והנה קשה לי מהא דאיתא בפ' כה"ד דאין יכול לכסות דם קדשים משום דהוה מוסיף על הבנין א"כ מוכח דקומתו מעכב והנה תוס' הקשו שם באמת מהא ותי' דרק מידת ארכו ורחבו אין מעכב אבל קומתו מעכב דלא גרסינן בגמ' רק מידת ארכו ורחבו ולא גרסי קומתו כמש"כ בצ"ק אבל רבינו דגרס גם מידת קומתו אין מעכב קשה מהך דכה"ד והנה לכאורה י"ל דשם בזבחים לעיל מיני' בד"ה אף מזבח כ' תוס' דהך דכה"ד הכונה משום דלא יהא ריבוע והריבוע מעכב אך תוס' חולין דחו זה מדמייתיא בפכה"ד קרא דהכל בכתב עלי השכיל ולא קרא דרבוע יהי' ולישב דברי רבינו נראה דסובר כתירוצם הראשון בזבחים וחולין דכשיהא ששים אי אפשר להוסיף ולכן ע"כ קדשים פטור מכה"ד ונראה להביא ראי' לתי' זה דהנה במשנה דמידות איתא דבכל ע"ש היו מלבנין המזבח ויקשה לכאורה א"כ ממנ"פ אי מבטל לה א"כ מוסיף אבנין ואם אין מבטל לה א"כ א"י לזרוק הדם דל"ה על קיר המזבח וא"כ ע"כ ע"י שמלבנין בכל ע"ש ניתוסיף הבנין ואין לומר דהי' מגרדין בכל ע"ש מה שלבנו בשבוע העברה ז"א כיון דבטלינהו לגבי מזבח א"א לגרדם משום לא תעשון כן לד' דאסור משום נתיצת מזבח וע"כ דעד ששים יכולין להוסיף אך עדיין יקשה ע"כ אי הי' עושין מזבח שישים אמה א"כ לא פי' אפשר להוסיף כ"ש וא"כ הכי הי' אסור ללבן לעולם דלאו אורח ארעא שיהא נצבע בדם לעולם וא"כ ע"כ לישב דקו' הגמ' הי' באמת משום דל"ה ריבוע וא"כ לכן ל"ק מהא דמלבנן בכל ע"ש דהא כשמלבון מלבנון בשוה לכל רוחות וקרנותיו ולא יקשה מעתה קו' התוס' דלמה לא מייתא קרא דרבוע יהי' משום דבאמת לכשיהא ששים אמה אסור אף אי ע"י הליבון הי' עושין שיהא שפיר רבוע אפ"ה אסור משום דהכל בכתב עלי השכיל דיותר משישים מעכב ואי הוה קדשים חייב בכסוי אי באנו להשוותו שיהא ריבוע א"כ במעט זמן יהא הכרח להוסיף

ע"י שמלבנין אותו תמיד עד שיהא יותר משישים וזה מעכב משום דכתיב הכל בכתב עלי השכיל:

ב) **ארבע** קרנות מעכבין וכו'. וקשה לי דבזבחים דף ס"ב איתא דגם כרכוב דהיינו כמין סובב מעכב לרבי או לריבר"י כיור באמצע מזבח א"כ למה לא חשב רבינו דזה מעכב וראיתי בערוך לנר בסוכה שעמד בזה ולי נראה דהנה בזבחים דף נ"ד איתא חוט של סיקרה להבדיל בין דמים לדמים ומביא קרא דהרשת מחצי מזבח ויקשה א"כ חוט של סיקרה למה כדי להבדיל הא יש רשת וע"כ דזהו רק הי' במזבח של משה ורק ילפינן משם דבעי מחיצה להבדיל בין דמים לדמים כפירש"י לכן בבית עולמים עשו חוט של סיקרה כדי להבדיל א"כ הא דפליגי רבי וריבר"י בכיור וסובב היינו במזבח של משה דזה הקרא תחת כרכובו בשל משה כתיב ואולם מה דקשה לי הא קשיא לפירש"י דזבחים דף נ"ד דעשו בליטה לקבל הדם והא מוסיף אבנין וכן יקשה מדף ס"ב דמבואר שם דהכבשים קטנים שהיו למזבח הי' מפסיק ביניהם כחוט השערה משום דאי הי' מחוברין למזבח לא הי' ריבוע וא"כ יקשה הא ע"י בליטה ג"כ לא יהא ריבוע וא"ל כיון שהי' צריכין למלוק שם חטאת העוף ע"כ צריך בליטה לקבל הדם ושפיר קרינן בי' הכל בכתב עלי השכיל דרשאין ע"כ לעשות כן דז"א כיון דמדין תורה צריך למלוק למעלה בקרן ואז הדם נופל על הסובב וא"כ למה התירו למלוק למטה מרגליו ויצטרכו להוסיף על הבנין:

הלכה יח

א) **מזבח שנפגם וכו'**. והנה בחולין דף י"ח פליגי ראב"י ורשב"י ופסק רבינו כרשב"י ובכ"מ תמה דלא פסק כראב"י דמשנת ראב"י קב ונקי ותי' משום דרשב"י מארי דתלמודא טפי ואע"ג דמשנת ראב"י קב ונקי אפשר דהוא רק במשנה אבל לא בברייתא ובס' יד מלאכי השיג עליו דכיון דכבר יהיב טעמא למה שפסק כר"ש ולא כראב"י משום דר"ש מארי דתלמודא טפי מה מקום לחקור ולהרגיש אע"ג דמשנת ראב"י קב ונקי ולי נראה דדברי הכ"מ נכונים דהנה בחכ"צ סי' י' הקשה איך כתב דהלכה כרשב"י נגד ראב"י הא במנחות דף פ"ד אמרינן דהלכה כראב"י נגד ר"י דרב גוברי' וכש"כ נגד ר"ש דר"י וכ"ש הלכה כר"י וכן מה שתי' דבברייתא אין הלכה כראב"י הקשה עליו בחכ"צ שבכמה דוכתין מוכח דהלכה כוותי' אף בברייתא אולם לא פירש איזה מקום ואני אפרש האחד בה' ביאת מקדש דין י"ב ובה' ע"ז ספ"ו ובפ"ב די"ב מה' תשובה ובה' אבל פ"ב הי"ד וכן בה' עבדים פ"ג וא"כ לפי"ז י"ל דכל הני קושית מתורצת חדא בחבירתה משום דעל תי' הראשון דר"ש מארי דתלמודא הוה קשיא לי' דאף נגד ר"י הלכה כראב"י כקו' החכ"צ וכ"כ הכ"מ בעצמו בפ"א מה' שמיטה דהלכה כראב"י נגד ר"ש רק יען דבירושלמי איתא

כוותי' פסק כר"ש והיינו דחזר והקשה ואע"ג דהלכה כראב"י ר"ל אף נגד ר"ש לזה תי' דאפשר בברייתא אין הלכה כוותי' והיינו היכא דפליג בברייתא עם ר"ש דהוה מארי דתלמודא טפי לכן אין הלכה בברייתא כראב"י נגד ר"ש אבל היכא דפליג עם שאר תנאים הלכה שפיר כראב"י אף בברייתא דהיינו ככל הני מקומות שהבאתי ועתוס' קדושין דף ס"ב ד"ה ואמר ר"ה לא שנו ועיין בספר סדר משנה פ"ו דע"ז שהאריך בענין אי הלכה כוותי' נגד רבים ועתויו"ט פ"ב ופ"כ דכלאים ועפ"ז דכלים ובדברי רבינו פי"ז דכלים דין ו' ובגוף קו' הכ"מ דלמה פסק דלא כראב"י העלה בחכ"צ דמסוכה דף נ"ד דנקט בול של מלח מוכח דס"ל כמ"ד דלא נפסל אלא בפגימת טפח וכרשב"י:

הנה בזבחים דף נ"ד שכ' תוס' בד"ה רב וז"ל אע"ג דלמטה לא הוה ריבוע למעלה במקום המערכה הוה ריבוע עכ"ד לכאורה נשמע מזה דבמקום דבעינן ריבוע לא בעינן שיהא כן בכל שטחיו וקשה לי מירושלמי דנדרים פ"ג דאיתא התם רשב"ג אומר מרובע היינו משמת ימי בראשית התיב ר"ב והא תנינן בהרת כגריס האיטלקי מרובע וכו' והא כנעה מלא קיטורין ופי' המפרש כנעה שם שרץ שהיא מרובע ומשני מלא קיטורים דהיינו קשרים שאיני חלק כ"כ כמו שטח מרובע הרי דבעינן מרובע בכל שטחיו ואם אין מרובע בכל שטחיו לא מיקרי מרובע ויותר יש להקשות מהא דאיתא במגילה במשנה העושה תפילתו עגולה סכנה ואין בה מצוה ופריך תנינא להא דת"כ דתפילין מרובעות הלממ"ס אר"פ משנתינו דעבידא כאמגוזא דאי ממשנה הו"א דפסול בעבידא כאמגוזא דהיינו שאם למעלה מרובעת ולמטה אין מרובעות ג"כ ל"ה מרובע א"כ קשה דנשמע להדיא דהיכיא דבעינן מרובע בעינן שיהא מרובע בכל שטחיו:

אולם יקשה מחולין פכה"ד דשקיל וטרי בטעמא דקדשים פטור מכה"ד ומסיק דאי אפשר בכסוי יען דא"כ מוסיף על הבנין ואמאי לא קאמר דא"כ לא יהא מרובע נשמע מזה דל"ב מרובע בכל שטחיו אלא כיון דמרובע למעלה אף שאין מרובע למטה שפיר מיקרי ריבוע וכן יש להוכיח לכאורה דבתפילין גופי' ל"ב מרובע בכל שטחיו דאיתא בסנהדרין דף פ"ח דפריך תפילין נמי א"ע ארבעה בתי ואייתיא אחרינא ואנח גבי' האי לחודי' קאי ואי עביד חמשה בתי גרוע ועומד הוא ומשני הא אר"ז בית החיצון שא"ר את האויר פסול והנה קשה תיפוק לי' דא"כ מתקלקל הריבוע וע"כ לומר משכחת דבית החמישי אין גבוה כמו הד' בתים א"כ הריבוע עומד דלמעלה הוה מרובע אף דלמטה אין מרובע מיקרי ריבוע:

אך יש לדחות דכיון דאין מגיע הריבוע עד למעלה מה שמוסיף הבית החמישי למטה בזה אין עובר בבל תוסיף דכמאן דעומד בפני עצמו דכיון דבד' בתים עכ"פ איכא

ריבוע במה שהיא הכשר המצוה שפיר מיקרי ריבוע וצ"ע (ועיין בשו"ת חכ"צ סי' ס"ז ובשו"ת יעב"ץ ס' ס"ט שהוכיח מירושלמי הנ"ל דשיעור של כתמים דמשערין בגריס היינו הגדולים דהיינו גרושה בונין יען שהם מחצי דומה למרובע יעו"ש אולם קשה לי דמשכחת ברי' דרבוע ע"י דפוס כמו בסוכה דף ל"ו גדלו ועשאו כעין ברי' אחרת פסול אבל כברייתה כשר):

והנה בחולין דף פ"ג דייק דמוסיף אבנין ומפרש ר"ת וא"כ ל"ה מרובע ולכאורה תמוה הא ריבוע רק שייך על צידי המזבח לא על הגובה של המזבח ונתינת העפר הוא בוודאי רק על יסוד המזבח מקום שיפול הדם בחטאת העוף או על הסובב מקום שיפול דם עולת העוף וראיתי בספר ברכת משה לגאון מבאניהאד זצ"ל שהקשה כן והניח בצ"ע אמנם לי נראה לישב על פי מה שהקשה שם מאי קאמר דבקדשים אי אפשר דהיכיא ליעבד הא משכחת שימצה מקצת דם על המזבח ומקצתו מכסה במקום שירצה דסגי בכיסה מקצת דמו עוד הקשה מאי פריך הגמ' דלגרי' ולכסי' מי לא תנן דם הנותז ושעל הסכין חייב לכסות אלמא גריר ומכסה ה"נ גריר ומכסה וקשה שאני התם דראוי לבילה אם לא הי' ניתז כמש"כ תוס' ד"ה יצא משא"כ בדם קדשים א"ר לבילה בשעת השחיטה כבר אדחי' ממצותו ונראה דשלשה קושית מתורצים חדא בירך חברתה די"ל בוודאי בראוי לכסות סגי במכסה מקצת דמו אבל כאן דא"ר לכסות כל דמו דהא מקצת דם נשאר אצדדי מזבח ששם אי אפשר לכסות אף אם יזרוק עפר מרחוק ונשאר דבוק בצידי המזבח על הדמים שנתנו שם מבהמה שא"צ כיסוי וא"כ משכחת עפר למטה ז"א דהא מוסיף על הבנין אריבוע של מזבח ולכן לא סגי במכסה מקצת דמו שלמטה וע"ז פריך מדם הניתז דאפשר בגרירה ולכסות וכיון שראוי לגרור ולכסות כל דמו אף מה שעל צדדי מזבח שוב סגי במכסה מקצת דמו מה שיפול על היסוד שוב א"צ לגרור וגם לכסות א"צ דהא סגי במכסה מקצת דם שיפול על היסוד או על הסובב וזה שפיר יכול לכסות דבגובה ל"ש לפסול מטעם ריבוע דאין לומר שם ראוי בשעת שחיטה וכאן אין ראוי בשעת שחיטה דז"א דהא בשעת שחיטה ראוי הוא לכסות מקצת דמו דהא סופו ליפול על היסוד ואף דבשעת שחיטה א"ר לכסות כל דמו כיון דהי' ראוי לכסות מקצת דמו שפיר הוה בר כסוי שוב מהני גרירה ולכסות כל דמו ודוק כי נכון:

ב) **וכן** נראה עוד להוכיח מהא דאיתא שם דף ס' מזבח שנפגם אין אוכלין בגינו שירי מנחה ואפי' קדשים קלים מסיק דאין אוכלין והנה זהו מסתבר אי אמרינן דפסול לשחוט הוא משום מעשה השחיטה דבעינן שיהא מזבח קיים משום דכתיב עליו א"כ ניחא שגם באכילה דכתיב ואכלוהו אצל מזבח דבעינן שמזבח קיים אבל אי אמרת דבשחיטה אין

קפידא שיהא מזבח קיים רק משום שצריך לזרוק את הדם ע"ג המזבח א"כ כיון דאכילת כהנים ג"כ אין רק משום כפרה דכהנים אוכלין ובעלים מתכפרין איך אפשר דעל שחיטה שהוא אתחלתא דעבודה לא קפדה תורה שיהא מזבח קיים ובאכילת קדשים הקפידה תורה שיהא מזבח קיים אע"כ דמשום מעשה השחיטה עצמה הקפידה תורה שיהא מזבח קיים אולם אכתי תיקשי לפמש"כ תוס' זבחים דף ס"א דאימורים יכולין להקטיר אף שנעקר המזבח כמו בקטורת דמקטירין אף שנעקר המזבח א"כ יקשה ג"כ למה הקפידה תורה יותר על אכילת קדשים שיהא מזבח קיים ושלם מבהקטרת אימורים דבוודאי שייכה יותר לכפרה ולמזבח אך יש לישב לפמש"כ לעיל דהיכיא דליכא מזבח כלל דאפשר לשחוט אמקום המקודש למזבח יש להכשיר יותר מנפגם כיון דאין יכול לשחוט על מקום המקודש למזבח רק דלפמש"כ עכ"פ בעינן בשחיטה מזבח קרן ויסוד והנה זה ניחא בשחיטה אבל בהקטרת אימורים שפיר י"ל דאם נעקר מזבח שיכול להקטיר באותו מקום המקודש רשאי להקטיר וגרע מאם נפגם המזבח שאז בוודאי צריך שיהא מזבח שלם (או אולי בהקטרת אימורים מותר להקטיר אף דמזבח פגום) אבל באכילה דל"ש דאכל במקום המקודש דבאכילה רק תלוי במזבח ולכן בנעקר מזבח אין אוכלין קדשים:

ובהא ניחא מה דקשה לכאורה דר"א אמר מזבח שנפגם אין אוכלין קדשים קלים ומייתיא מדרי"ש מאי ראי' מדרי"ש בוודאי באין מזבח קיים שנעקר ממקומו אין אוכלין כיון שחרב הבית ונהרס המזבח אף דמקריבין אם אין בית לכשיבנה מזבח אבל כ"ז שלא נבנה המזבח חסרה קדושת המזבח ובנפגם המזבח בוודאי ל"ש דבטלה קדושת הבית דקדושת הבית והמזבח הם בקדושתם (ובוודאי אסור לסתור אבן ממזבח שנפגם דעכ"פ קדוש הוא) אבל לפמש"כ ניחא דאף דנהרס המזבח והבית נחרב כיון דקדושה לע"ל אותו מקום שהוקדש למזבח זהו בקדושתו עומד מצד עצמו וראוי להקטיר עליו הקדשים שניתיתרו והא דצריך מזבח אין משום דבזה אלימא בקדושה יותר אלא דכך גזה"כ דבעינן שיהא מזבח קרן ויסוד קיים בשעת שחיטה לזריקה א"כ ה"ה אכילה א"כ נעקר המזבח לא גרע מנפגם המזבח אולם אכתי קשה מהא דפריך התם מהא דתניא בשעת סילוק מסעות קדשים נפסלין וזבים ומצורעים משתלחין חוץ למחנה ותניא אידך בשני מקומות קדשים נאכלין מאי לאו הא דקד"ק הא בקדשי קלים ומשני אידי ואידי בקדשים קלים הא ר"ש דיליף בשר מדם בתרייתא הא רבנן דלא ילפי בשר מדם וקשה לי הא בשעת המחנות בוודאי כשנסתלק המזבח נסתלקו הקדושה מאותה מקום א"כ נהי דרבנן לית להו דאין אוכלין קק"ל בנפגם המזבח או אפי' בנסתלק המזבח משום

דקדושת מקום המזבח במקומו ואוכלין שפיר בגינו קק"ל אבל במדבר בשעת סילוק מחנות דנסתלק קדוש המזבח גם רבנן מודין דאין אוכלין כיון שנסתלק המזבח לגמרי (ועיין בטה"ק לעיל דף נ"ט שכ' לפרש הא דפריך ממזבח שנעקר ממקומו ארב דסובר דאין שוחטין כשנפגם המזבח דקושיתם דנוקי קרא דתשחט עליו את עולתיך היינו במדבר דבשעה שנסתלק המזבח גם קדושת המקום הלך ולכן גם בנפגם המזבח ונפסל אין כאן קדושה של כלום באותו מקום משא"כ במקדש שהמקום נתקדש שפיר יכולין לשחוט אף שנעקר מזבח כמו דמקטיר' קטורת בנעקר המזבח יען שדוד קידש עד התהום כדאיתא בדף כ"ב ותמוה לי א"כ איך מוקי כרבנן דרי הא לכו"ע כהא"ג אין אוכלין ועוד דמה שכ' דמקום מזבח נתקדש עד התהום הנה דוד רק קידש בסתם קדושה לא בקדושת מזבח ורק שלמה הוא דקידש הריצפה בקדושת מזבח להקטיר עליו א"כ רק אי קשיא הא קשיא כמו שהקשיתי דבמזבח החיצון שפיר נתקדש המקום בקדושת מזבח שפיר יכול להקטיר עליו במקומו מכש"כ ממזבח הזהב דמקטירין במקומו משום דכבר נתקדשה מקום ע"י שהקטירו על המזבח קטורת אבל ממה שדוד הקדיש מהא ל"ק כלל דהוא לא קידש רק שיהא לו קדושת עזרה ועיין פירש"י ספ"ק דשבת גבי מבעירי אש בבית המוקד בשבת דמייתיא הך דריצפה קודש שלמה עד התהום ובמהרש"ל שם תמה ע"ז דבקדושת עזרה כבר קידשה דוד ולכן הכהנים הולכין יחיפין שלא לחוץ בין קרקע עזרה וקדושת שלמה היינו שהוסיף שיהא לה קדושת מזבח ועבח"ס בחי' והנה שוב ראיתי בטה"ק בתוס' ד"ה לאחר שיפרקו שעמד ע"ז דמהיכי תיתי תהא אכילה חמירא מהקרבה אבל לפמש"כ ניחא דבהקרבה סגי במקריב על מקום המזבח:

והנה ראיתי כי בטה"ק הקשה מכאן על רבינו פ"ג מפהמ"ק שכ' דאין אוכלין קדשים והמזבח פגום עד שיבנה משמע דס"ל דאפי' אותן קדשים עצמן שהי' בשעה שנפגם המזבח מותרים לאכילה אח"כ ואמאי הא כיון שנדחה א"ח ונראה כמש"כ תוס' שם בד"ה לאחר שיפרקו להנ"ל ניחא דמזבח שנפגם דנשאר המקום בקדושתו לא נדחו הקדשים דבידו לתקן דלא יהא דיחוי דא"צ לחדש קדושה אחרת ורק בסילוק המסעות דנסתלק קדושת מזבח לגמרי שפיר הוה דיחוי דזה שמקומו במק"א הוא קדושה אחרת (כמו למ"ד דלקלע"ל הוה דיחוי גמור והמעלה בחוץ איני חייב אפי' אם לא הותרו הבמות בזה"ז כמש"כ תוס' בד"ה מאי קסבר וכן מוכח שדעת התוס' גופי' כן דהרי בתוס' ב"מ דף נ"ג ד"ה לא פלוג כ' דלענין אכילה ל"א דנדחה וא"ח ונראה וכאן כתב גם לענין אכילה יש דיחוי אע"כ דשאני במקדש דאם נעקר המזבח הא בידו לתקן לבנות המזבח דבזה א"צ לקדש קדושה חדשה אבל בסילוק מסעות צריך לקדש קדושה אחרת לא מיקרי בידו

(אולם תמוה שתוס' זבחים שם בד"ה קודם שיעמידו כ' דאחר שהעמידו מותר לאכול ול"א דנדחה וכבר תמה בזה בהג' רע"א בש"ס ועיין בטה"ק בד"ה קדשים נפסלין שכ' דלכן אין באכילת קדשים דיחוי יען דל"ה רק כשאר מצוה דקיימ"ל א"ד אצל מצות וקשה לי מסוטה דף כ"ה שכ' תוס' דגם בשאר דברים שייך דיחוי) ודו"ק:

והנה בטו"ז סי' תרמ"ה דייק מהא דקאמר דפגימת המזבח בטפח דבלולב דנחלקה התיומת ג"כ שיעורו בטפח דבכ"ש ע"כ לא מיפסל דמדלא אמרו דפגימת לולב כחגירת ציפורן ממילא שיעורו בטפח וקשה דדוק איפכא מהא דאיתא בנדה דף כ"ו דקחשוב חמשה שיעורין טפח וחד מנהון שדרה ומפרש מאי שדרה דא"ר פרנך שדרו של לולב צריך שיהא יוצא מן ההדס טפח ואמאי לא קחשוב נמי נסדק שדרו של לולב אע"כ דשיעורא בכ"ד והא דלא קחשוב לולב פגומה כחגירת ציפורן נראה לי דבלולב אין הפסול בכ"ש מצד עצמו אלא שמפני הנעונעים יפרד לגמרי או רובו כדאמרינן בשופר דנסדק לאורכו פסול בכ"ד כמבואר בסי' תקפ"ו יען דסופו שנסדק ברובו ולכן לא קחשוב:

פרק ג

הלכה א

א) **המנורה צורתה מפורשת בתורה וכו'**. הנה צורת המנורה ומניין כפתורי' ופרחי' ונורותי' מבואר במדרשים שנעשים ומרמזים לדברים נשגבים ומקרא דמלאכי ג' נלמוד שמרמז נגד שבעה עיני ד' המרומזים בפסוק כדכתיב שבעה אלה עיני ד' המה הם שוטטים בכל הארץ שהם ז' מידותיו וספירותיו ואיתא במדרש המנורה הי' מכוונה כנגד התורה שהם ז' ספרים ונגד ז' תיבות בפסוק בראשית י"א כפתורים כנגד י"א תיבות בפסוק ואלה ט' פרחים כנגד ט' תיבות בפסוק ויקרא י"ח טפחים גובה המנורה לא הי' שלם רק י"ז שלמים כנגד י"ז תיבות בפסוק במדבר כ"ב גביעים כנגד כ"ב תיבות בפסוק דברים כולם כנגד מ"ט לרמז שביום נ' שלאחרי' קבלו התורה והנה מבואר דכל אלו מעכבין זה את זה ואין פוחתין מהן וגם אין מוסיפין עליהן ומעתה קשה לי מה דאיתא באשרי פ"ד דר"ה והובא ברמ"א סי' רס"ג דכל דבר המנין נגד דבר אחר יכולין להוסיף ובלבד שלא יפחות וקשה מכאן מוכח דאין מוסיפין ואין פוחתין וכן איתא להדיא בדברי רבינו לקמן בפ"ו לעשות מנורה של שמונה נירות משום דפסול כשמוסיף עליהן וה"ה לשאר הענינים שבמנורה דאין מוסיפין ועיין בשו"ת חכ"צ ויקשה כיון דמרומזים ומכוונים לדבר אחרים הא אין קפידא להוסיף עליהן והנה כן קשה לי מהא דאיתא במגילה בשני ובחמישי קורין ג' ובר"ח ד' וביו"ט ה' דאין פוחתין ואין מוסיפין עליהן

ובגמ' איתא דמכוונין כנגד תורה נביאים וכתובים וכן בשבת דקוראין שבעה ס"ל לרי"ש דאין מוסיפין עליהם ואיתא התם הני ששה חמשה כנגד מי ומפרש כנגד שלשה שומרי הסף ועוד דאיתא בסנהדרין דף י"א דמעברין השנה בשלשה בחמשה ושבעה שלשה נגד שלשה שומרי הסף חמשה מרואי פני המלך ושבעה רואי פני המלך ואין מוסיפין עליהן כמו שפסק רבינו בפ"ד מקידוש החודש ויקשה לדעת האשרי הנ"ל אחר זה ראיתי בספר חכש"ל בהערותיו באו"ח סי' רס"ג הקשה מילקוט בפסוק ואחד עשרי יריעות אחד עשר שכל המוסיף גורע דבקדושה הוא בעשרה מוכח דהמוסיף על ענין מכוון נגד דבר אחר הוה ג"כ גורע ואין להוסיף הנה הביא ממרחק לחמו ולא הקשה מגמ' ערוכה דרה"ש וכן מהך דמנורה דרשאי לעשות שמונה נירות משום דאסור להוסיף במנורה שבמקדש וכן קשה לי לאידך גיסא מירושלמי חגיגה אהא דאיתא במשנה פ"ג דתמיד נכנסו ללישכת הכלים והוציאו משם תשעים ושלשה כלי כסף וכלי זהב ר' שמואל בר נחמן בשם ר' יונתן כנגד תשעים ושלוש אזכרות שפירשה חגי זכרי' ומלאכי אמר ר' הונא חשבתים ואינה אלא שמונה ושלשה כנגד שמונים ושלושה חותמות שכתב בעזרא שכל אחד מיחד שמו של הקב"ה וחותם אית דבעי מימר כיום מרובה של תמיד כנגד י"ג פרים י"ד כבשים אילים שניים ושעיר אחד ולפי"ז קשה לי דבפ' טרף בקלפי פריך דליעבד הקלפי כ"ש ויקשה כיון דכל דבר שיש בו רמז אין להוסיף א"כ לא יכלו לעשות הקלפי כ"ש דא"כ אתה מפסיד הכונה מה שעשו כנגד דבר שיש בו מניין ידוע ובתויו"ט פ"ג דתמיד הקשה שיש יותר מצ"ג אזכרות ולכן הגי' בירושלמי דצ"ל חגי ומלאכי וסמי מינייהו זכרי' ובספר ח"נ האריך ג"כ בזה וכ' וז"ל ולענ"ד נראה לתת רמז למניין זה על דרך הנסתר כי ידוע לבעלי חן שסוד הקרבנות הוא התקרבות והתאחדות שם אד' עם שם יהוה וזה סוד קרבן לד' וסוד בזאת יבוא אהרן ולכן רמזו זה במניין הכלים שהם לצורך הקרבן כי מספר שם אד' עם שם הקודש יהוה עם אהבת כללותם והתאחדותם זה בזה עולים למספר צ"ג ובתו"ח תי' שהירושלמי מונה רק מה שניבאו על בית שני והוא מכוון צ"ג שמות בן ד' דהיינו בחגי ל"ה ובמלאכי מתחלה עד ברית הלוי הם כ' ומשם ואילך לא שייך לבית המקדש ולכן הרמב"ם בה' תומ"ס שמדבר בבנין העתיד כ' סתם כלים הצריכים להם ולי נראה שעל זה רמז המקונן בקינה המתחלת זכור אשר עשה צר בפנים עורנו נמק כהשכים משרת ולא מצא תשעים ושלשה כלי שרת והבן:

אך קשה לי מרה"ש דף ל"ב ריב"נ אומר אם אמר מכולם ג' ג' יצא והנה בברייתא איכא אין פוחתין מעשרה מלכיות (דמפרש הטעם לעיל כנגד עשרה הלולים) ואם אמר שבע מכולן יצא כנגד ז' רקיעים ריב"נ אומר אם אמר ג' יצא כנגד תורה נביאים וכתובים

וקשה לי הא כיון דעשרה לת"ק הם ג"כ רק נגד דבר הנרמז א"כ א"צ לטעם דיצא בז' יען דהוה נגד ז' רקיעים הא כל שאין אלא לרמז אמרת דיצא וכן לריב"נ אפי' בליכא רמז נגד תורה ונ"ו ג"כ יצא כיון ששבע אינה אלא לרמז נגד ז' רקיעים והנה בפמ"ג סי' תרע"ח סק"א כ' דמהדרין עדיף מב' נירות דשבת שמדליקין נגד זכור ושמור כיון דמהדרין נזכר בגמ' וב' נירות דשבת לא נזכר בגמ' והנה מקור הדין דב' נירות הוא ממדרש תנחומא אעפי"כ עדיף מה דאיתא בגמ' ענובי"ת יור"ד סי' ס"א אולם תמוה לו הא ב' נירות דשבת הוא תדיר א"כ תדיר קודם דא"ל הא נ"ח פרסומי ניסא בהרבה נירות והיינו האיבעיא בגמ' דמסיק משום שלום בית עדיף וכאן הא איכא שלום בית בנר אחד ז"א דגם בזה שייך תדיר קודם כיון דרגיל נירות א"כ כשפוחת ממה שרגיל הוה מניעת שלום בית דהא כל מה דמיתוסף אורה יש בה שלום בית ושמחה יתירה כמש"כ כהא"ג במג"א פ"ו רס"ג סק"ט ועוד דמטעם אחר שייך לומר בזה תדיר עדיף דנעשה עליו חובה ונדר דהא מהא"ט כ' המהרי"ל דאם שכחה פ"א להדליק צריכה להוסיף כל ימי' נר אחד ממה שהיתה רגילה להדליק ע"כ משום דנעשה חובה עלי' כמבואר ביור"ד סי' רי"ד דרגיל במצוה נעשה עליו נדר:

ב') **ובהא** רווחא לן שמעתתא דשבת אמר"ה פתילות ושמנים שאמרו חכמים אין מדליקין בשבת אין מדליקין בחנוכה בין בחול בין בשבת קסבר כבתה זקוק לה ומותר להשתמש לאורה והק' תוס' למה צריך לטעם מותר להשתמש לאורה כיון דקסבר כבתה זקוק לה א"כ אסור להדליק בשבת שא"י להדליק עוד ונראה לישב דהנה בהא דאין מדליקין בשמנים ופתילות יש שני טעמים דהנה בפתילות איתא בגמ' דלכן אין מדליקין משום דהם מסכסכים והנה תוס' ר"פ כתבו דלכן אין מדליקין משום דאין מושכין השמן ומשום שמא יטה וכבר עמד מהרש"א ע"ז דבגמ' אמרו הטעם משום שהם מסכסכין ונראה דהנה תוס' הקשו הא צמר ושער שהוסיפו עכ"פ מאי הוסיפו בזה ותי' דהוסיפו שהטעם שאין מושכין השמן יפה ומהרש"א הקשה עכ"פ מאי נפ"מ דלכו"ע אית להו דצמר ושער אין דולקין כלל ולי נראה לישב חדא קו' עם חברתה דהנה יש נפ"מ במה שהוסיפו לדינא דהנה גם בשמנים מצינו שני טעמים חדא דאין נמשכין יפה אחר הפתילה ושמא יטה וטעמא אחרינא הוכיחו תוי"ש לרב ברונא דסובר דאם נתן שמן בקרבי דגים מדליקין אבל בחלב ל"מ בנתן תערובת הא אכתי הוה גזירה לגזירה ותי' בתוי"ש דשם אין משום גזירה רק כיון דאין דולק יפה חיישינן שיכבה ומתבטל מעונג שבת והנה ברשב"א בתשו' סי' קע"ג הביא דעת השואל דכל הני דאמרו אין מדליקין היינו דאסור להדליק אבל אי עבר והדליק שפיר מותר להשתמש לאורה ורשב"א השיב דאין הכונה אין מדליקין

אלא אין דלוקין בשבת ומשום שמא יטה א"כ אסור להשתמש לאורה וצריך להבין דעת השואל ונראה דהשואל סובר דהטעם דאין מדליקין הוא משום ביטול עונג שבת א"כ רק איסור יש בשעת הדלקה אבל אי עבר והדליק מותר להשתמש שלא יבטל עונג שבת לגמרי ורשב"א מפרש דבאמת איכא טעמא אחרינt שמא יטה ואין האיסור בשעת שמדליקה אלא בשעה שדולקין והולכין וא"כ אסור להשתמש אף שמתבטל מעונג שבת דהרי אפי' תק"ש ולולב בטלו משום שמא יעבירנו וכמבואר בדברי רשב"א מעתה י"ל דברייתא דהוסיפו צמר ושער היינו דהם סברו דבוודאי תנא במשנה דלא קחשוב צמר ושער משום דסובר דהטעם משום דמסכסכין ואין דולק יפה וסופו שיכבה ומתבטל מעונג שבת ע"כ צמר ושער לא קחשוב דפשיטא דאיכא בי' ביטול עונג שבת אבל אם הדליקו משתמש אצלו אבל ברייתא הוסיפו צמר ושער היינו דהוסיפו טעם אחרינא משום שאין מושכין השמן ומשום שמא יטה ועל כן אסור להשתמש ושפיר הוסיפו גם צמר ושער כדי לאשמעינן אם הדליק בהן אסור להשתמש לאורן דהאיסור אין על שעת שמדליק אלא כ"ז שדולקין והולכין איכא איסור זה ובזה אמרתי לפרש דאביי בעי מיני' מרבה מהו להדליק בתערובת אמר לי' אין מדליקין ומ"ט מפני שאין מדליקין ותמוה מה זה תשובה דהוא שאל לטעם והוא לא נתן טעם רק שאמר ואין מדליקין (ואולי י"ל דכונתו דיש טעם אחר דאסור להדליק דהנה הא דמותר להדליק מבעוד יום כתב הר"ן משום דהוה כאלו דלק מבעוד יום כולו וכאן שאין דולק יפה ל"ש כאלו דלק כולו מבעוד יום לכן השיב מפני שאין מדליקין) להנ"ל י"ל דאביי הוה מפרש הא דאין מדליקין בפתילות ושמנים משום ביטול עונג שבת וא"כ ע"י תערובת עכ"פ אין חשש שיכבה לגמרי וא"כ שרי אבל רבה סובר משום שמא יטה א"כ מאי אהני תערובת זה רק אהני שלא יכבה לגמרי אבל לא שיהא דולק יפה שלא יהא חושש שמא יטה ואביי לא ידע טעמא וא"כ פריך מ"ט א"ל מפני שאין מדליקין הכונה שהשיב לו דהא אין מדליקין קתני ואין פירושו שלא ידליקו אשעת הדלקה אלא שלא תהא דולקים דאסור להשתמש לאור משום שמא יטה וע"כ גם בתערובת אסור:

מעתה אומר לפרש הא דאמרו פתילות ושמנים שאמרו חכמים אין מדליקין בשבת הכונה כן דמאותו שני טעמים שאמרו שאין מדליקין חדא שמא יכבה ויש ביטול עונג שבת וחדא משום שמא יטה משום ב' טעמים אלו ג"כ אין מדליקין בחנוכה ומפרש דקסבר כבתה זקוק לה וחיישינן שיכבה וישכח להדליק ויש ביטול מצות חנוכה ע"כ אין מדליקין בחול ג"כ ועוד דמותר להשתמש לאורה ושייך ג"כ שמא יטה ע"כ אסור להדליק בשבת ואי עבר והדליק אסור להשתמש לאורה שמא יטה וכמו בשבת וא"כ

אי הוה אמר רק הטעם משום דכבתה זקוק לה אף דידעינן דאסור להדליק בשבת א"כ רק ידעינן שיש איסור בשעת הדלקה אבל ל"ה ידעינן אי עבר והדליק דאסור להשתמש לאורה משום שמא יטה דהו"א בנר חנוכה ל"ש שמא יטה אף אי ישתמש לאורה כיון דאין משתמש בקביעות רק בדרך עראי (ועוד דכיון דיש ע"כ נר אחר של שבת א"כ ליכא חשש שמא יטה כמש"כ המפרשים דאם יש נר אחר של שמנים יפה בשבת ל"ח שמא יטה) קמ"ל דאין מדליקין משום שמא יטה והיינו לומר דאפי' איכא נר אחר של שבת משמנים יפים אפ"ה איכא חשש שמא יטה ואסור להשתמש לאורה משום גזירה דשמא יטה ומיושב קו' התוס' על נכון:

ובזה נראה לפרש הא דאמר רב דמדליקין בהן בין בחול בין בשבת ומפרש ר' ירמי' דסובר כבתה א"ז לה ואסור להשתמש לאורה אמרה לקמי' דאביי ולא קבלה שוב אמרו משמי' דרי"ו וקבלה אמר אי זכינא גמירנא לה מאי נפ"מ לגירסא דינקותא וכבר תמה בח"ס למה משמי' דר' ירמי' לא קיבלה וגם מאי פריך מאי נפ"מ הא אי לא קיבלה הוה משתמש לאורה באיסור ונראה לפרש כן דהנה לכאורה אף דנאמר כבתה א"ז לה היינו בשמנים היפים דראוים להדלקה דהתקנה היתה כיון שיש שיעור שמן יפה כשיעור זמן הדלקה בשעה שמדליק אבל בשמן שאין דולק יפה ל"ש לומר שכבתה א"ז לה שהרי לא קיים המצוה בשעת הדלקה כיון שא"ר שידליק כשיעור זמן הדלקה אך זה שייך אי אמרינן בשבת הטעם דאין מדליקין שמא יכבה ויתבטל מעונג שבת א"כ גם בחנוכה בוודאי כיון דיש לחוש שיכבה ל"ה ראוי להדליק כלל א"כ אף אי בעלמא כבתה א"ז בשמן שאין יפין ראוי לומר כבתה זקוק לה אבל אי אמרינן בשבת רק הא"ט שמא יטה שאין דולק יפה אבל ל"ח שיכבה א"כ גם בנ"ח אי בעלמא כבתה א"ז לה גם כאן אף אי כבתה א"ז לה דא"ל משום דא"ר להדליק לא קיים המצוה בשעת הדלקה דכיון דבעלמא ל"ח שיכבה דראוי לדלוק א"כ אי בעלמא כבתה א"ז גם כאן כבתה א"ז לה ויוצא בהדלקה ואי באת לחוש בחנוכה שיכבה מה דלא חיישת בעלמא א"כ שוב הא כבתה א"ז בעלמא ה"נ אין זקוק לה להדליק שנית וא"כ י"ל הא"ט דבאמת לא קיבלה אביי מדר' ירמי' דקאי אליבא דרב והא רב ברונא אמר רב דסובר בקרבי דגים שעירב בה שמן כשר להדליק ע"כ הא דבחלב ל"מ עירב בה שמן משום דחיישינן שמא יכבה א"כ אי בעלמא חיישינן שמא יכבה איך שייך לומר כבתה א"ז לה בהדליק בשמן שאין יפין הא לא קיים מצותו בשעת הדלקה כיון דא"ר שידליק כשיעור זמן הדלקה עד שתכלה רגל מן השוק וע"כ לא קיבלה אבל בעלמא בשמן שדולק יפה גם אביי קיבלה דכבתה א"ז לה אבל אין זה טעם להתיר להדליק בשמנים פסולים שא"ר לדלוק כשיעור ובשבת

ממילא אסור ג"כ מהא"ט גופי' פן יכבה ואין יכול להדליקה ולכן אף דאסור להשתמש לאורה הא אסור מטעם דא"י להדליקה ועל כן לא קיבלה אביי אבל כיון דאמרה משמי' דרי"ו א"כ לדידי' שפיר מצינן למימר דגם בשמנים הפסולים שאין דולקין יפין כבתה א"ז לה דיהא הא דבשבת אין מדליקין רק משום שמא יטה אבל לא חיישינן שיכבה לגמרי ויתבטל ממצות נר שבת כן ה"נ ל"ח בנ"ח דכבתה א"ז לה דא"ל דהא לא קיים המצוה דהא אין ראוי בשעת הדליקה שידליק כשיעור כיון דל"ח שיכבה בעלמא א"כ שפיר מקיים המצוה דראוי שידלק כשיעור רק את שבאת לחוש שמא יכבה ולהחמיר בנ"ח ע"כ שוב אמרינן אדרבא אף אי יכבה הא א"ז לה דכבר נתקיים המצוה לכן שפיר סובר דמותר להדליק אף בשבת דאסור להשתמש לאורה ולשמה יכבה ואין יכול הדליקה אינו חושש על כן קבלה וע"ז אמר רי"ו אי זכיתי קבלתי מעיקרא ושפיר פריך מאי נפ"מ דא"ל הוה סובר דמותר להשתמש וכיון שלא קיבלה א"כ נפסק היתר שלא כדין להשתמש לאורה דז"א דהא כיון דלרב בשמנים פסולים ל"ש כבתה א"ז לה דהא א"ר להדליקה א"כ בשבת בלא"ה פסולים משום דאי יכבה אין יכול להדליקה וא"כ טעמא דאסור להשתמש לאורה הוה רק טעם יפה להתיר להדליק שמנים שראוין להדלקה ואין מתכבין כגון שמן שריפה מאי אמרת שמא יטה כדסבר רבה לקמן כיון דאסור להשתמש לאורה בדיל מיני' ולא יבוא להטות בשבת אבל על שמנים פסולים אין זה טעם להתיר דהא תיפוק לי' משום דכבתה אין יכול להדליקה בשבת ע"כ לא קבלה אבל מרי"ו שפיר קבלה כנ"ל וע"ז משני נפ"מ לגי' דינקותא וכפירש"י בפשוטה דגירסא דינקותא אין משתכח אבל על דרך הדרוש נראה לפי האמור לפרש כן דנפ"מ לענין היתר ללמוד לקטנים דמבואר לעיל בדף י"ג דלקטנים התירו ללמוד בשבת אצל נר שבת דל"ח שמא יטו דאימתא דרבם עליהם וכאן בשמן שאין דולקין יפין דיש חשש שמא יטו גם לקטנים אסור להניח להם ללמוד וא"כ אי קבלה מעיקרא מדר' ירמי' הנה לעצמו בוודאי אף דלא קבלה דר' ירמי' לא הי' משתמש לאורה דהא תשמיש חול אסור ואף דלתשמיש קדושה מותר להשתמש לרב דהא אמר רק אסור להרצות מעות נגד נ"ח הא ללמוד בלא"ה אסור בשבת אצל נר כמש"כ הטו"ז סי' תרע"ב דאין נפ"מ במה שמותר ללמוד אצל נ"ח דהא ל"ש שמא יטה דהא אסור ללמוד בכל נר של שבת אבל התינוקת שפיר רשאין ללמוד אצל נר שבת א"כ גם אצל נ"ח מותרים ללמוד וא"כ יש אסור נוסף בשל נ"ח גם משום שמא יטו דילמדו אצל הנ"ח ויבואו להטות כיון שאין דולק יפה אבל כיון דשמע מדרי"ו וע"כ צ"ל דבאמת אסור להשתמש אפי' תשמיש קדושה א"כ גם בתינוקת אין לחוש שיטו דהא אסור ללמוד אצלה א"כ אי הוה גמירנא מעיקרא לא הי' מניח אפי' תינוקת ללמוד אצל

נ"ח דגם תשמיש קדושה אסור והא דקאמר אסור להרצות מעות ע"כ לרבותא אף דהוה רק עראי כמש"כ הר"ן והיינו דקאמר לגירסא דינקותא דהיינו התינוקת דאסור והבן:

ג') **ובהכי** נראה לפרש גם שמעתא דלקמן דף כ"ג דקאמר רבה דהא"ט דאין מדליקין בש"ש משום שמצוה לבערה חיישינן שמא יטה ופריך אביי אלא מעתה ביו"ט מ"ט אין מדליקין ותי' אין מדליקין בש"ש גזירה יו"ט אטו שבת ותמהו תוס' הא רבה ואביי דרשו לקמן מקרא לאסור שריפת קדשים ביו"ט ועוד מאי קאמר אלא מעתה כיון דלאביי ג"כ לא ניחא וכן הקשו לקמן עוד ממשנה דחלה שנטמאת אל יזוז ממקומו והא ראוי להסיקה תחת תבשילו כיון דלית לי' אין שורפין קדשים ביו"ט ונראה דרבה לשיטתו דמפרש אין מדליקין לא קאי אשעת הדלקה אלא שאסור להשתמש לאורה שמא יטה וא"כ לדידי' ג"כ הא דקתני אין מדליקין בש"ש אף שמדליק מבעוד יום הא כיון שאין מדליקין מתפרש אכל זמן משך ההדלקה ה"נ יש איסור שמא יטה ואסור להשתמש לאור הנר שמא יטה למהר ביעורו וע"ז פריך אביי בשלמא לדידי דהאי אין מדליקין קאי אשעת הדלקה מבעוד יום א"כ שפיר נוכל לפרש דלכן אסור בש"ש משום דאסור להדליק ולשרוף קדשים בשבת ואף שמדליק מבעוד יום איכא איסור הבערת קדשים בשבת כדאיתא בירושלמי לעיל בשמעתין אבל לדידך דאין מדליקין יפורש דאסור משום שמא יטה ולא קאי אלא אשעת הדלקה משום שמא יטה אבל משום מה דמתבער בשבת לא אסרת ע"כ דלא כירושלמי דאם התחיל לבער ביום מותר אף בשבת א"כ גם הא דקתני אין מדליקין בש"ש היינו ג"כ אף אי נפרש דקאי אמבעוד יום כמו במשנה קמייתא ניחא דמשום איסור שריפת קדשים אייריא אבל לדידך דמפרש משום שמא יטה ע"כ דסברת דמשום איסור שמדליק ש"ש בשבת לא אסרת דלא כירושלמי ואם התחיל בע"ש מותר א"כ אמאי אין מדליקין ביו"ט דל"ש שמא יטה ומשום שריפת קדשים הא ליכא דמשנה זו מסתמא אייריא דומיא דמשנה קמייתא בהתחיל להדליק מבעוד יום בעיו"ט א"כ ביו"ט מ"ט ומשני גזירה יו"ט אטו שבת גם בהתחיל להדליק בעיו"ט אסור להדליק בש"ש כיון דביו"ט עכ"פ איכא איסור שייך לא פלוג ע"ד שכ' בעהמ"א וע"ז בא ר"ח ואמר הכא ביו"ט שחל בע"ש עסקינן דהוא סובר ג"כ כרבה דבהתחיל בהיתר ל"ש משום אין שורפין קדשים ביו"ט ורק רבה חייש לשמא יטה אבל ר"ח לא חייש רק מוקי ביו"ט שחל בש' דבשעה שמדליק הוא מבער הקדשים דאסור ביו"ט (ועח"ס בחי') ומיושב קו' תוס' דבמבער ביו"ט בוודאי בין רבה בין ר"ח סברי דאסור לשרוף את הקדשים והכא במע"ש אייריא וכן ניחא הא דחלה שנטמאת דאסור להזיזה ממקומה משום דביו"ט עצמו בוודאי אסור לשרוף חלה שנטמאת והבן:

ד') **והנה** בח"ס סי' קפ"א הביא להקשות על הטור סי' תר"ד דיהיב טעמא לקריאת פ' נשיאים בחנוכה עפ"י הפסיקתא שנגמרה מלאכת המשכן בכ"ה בכסליו והקשה לפי המדרש שכ' הרמב"ן בפ' בהעלותך שנצטער אהרן על שלא הקריב לחנוכת המזבח ובישר לו הקב"ה פ' בהעלותך את הנירות שחנוכה שלו ע"י נס הנירות יהי' קיים לעולם ותי' כיון דבפרק בני העיר פליגי אי קוראין פ' בהעלותך ע"כ פלוג גמ' דידן אהמדרש ודברי הטור נכונים מזה ראי' למש"כ לקמן דשפיר יש שייכות לטעם דנגמרה מלאכת המשכן לנס שבמנורה דהא ע"י שנצטער אהרן נבתשרו בפרשה זו ולפמש"כ ניחא שמאז בחנוכת המשכן נתבשרו ע"ז ואי הי' מתחנך בכסליו באמת בכסליו הי' מתגלה טעם זה בזמנו שאז כאשר נגמר מלאכת המשכן כבר גמרה דעתו של הקב"ה שיביא נס זה ע"י הכהנים בני חשמונאי ע"כ יש שייכות גמר מלאכת המשכן לנס חנוכה:

אולם קשה לי דבטו"א שם הקשה באמת במצרים הי' ממות לחיים כדכתיב המבלי אין קברים במצרים לקחתנו למות במדבר ותי' דלא עביד קו"ח מנס קי"ס שהי' ביום ז' רק מיום א' של פסח ומהלל דליל א' כדכ' כהתקדש ליל שיר ועביד קו"ח מתיקון נביאים והקשה בח"ס סי' קצ"ח א"כ הו"ל לתקן לקרות בלילה כמו הלל דליל א' דפסח ומוכח דל"א הכי דא"כ ל"ה כדברי תורה כיון דהקו"ח רק מדברי נביאים דהוה ג"כ דבר קבלה דל"ה כד"ת בכל מקום א"כ לפ"ז קשה איך נאמר דחנוכה הוה כד"ת משום דאיכא קו"ח ועוד קשה לי לתוס' הנ"ל מירושלמי פ"ק דערלה דקאמר נטע ערלה לשמן נ"ח ודחי דזה רק דרבנן אלא לשמן של מנורה ולדברי הח"ס קשה הא זה הוה כדאורייתא וא"ל עכ"פ שיהא דוקא הזכר בנירות זהו לאו דאורייתא כדמפרש בח"ס ויקשה מרמב"ן פ' בהעלותך דכבר הבטיח השי"ת לאהרן שנירות שלו יהא עומדים לעולם ובאמת בלא"ה קשה לי על ירושלמי דבסוף תרומות איתא בירושלמי דמדליקין משמן שריפה לנ"ח משום דמצלה"נ ואי הוה דרבנן הא מצלה"נ ע"כ דהוה כדאורייתא עפ"מ א"כ איך קאמר בירושלמי דלא ממעט נ"ח יען דל"ה אלא דרבנן:

והנה קשה לי מהא דאיתא במכות דף כ"ג אריב"ל שלשה דברים עשו בי"ד של מטה והסכימו בי"ד של מעלה על ידם אלו הן מקרא מגילה ושאילות שלום בשם והבאת מעשר וא"כ לדברי רש"י והריטב"א שהקשה מחנוכה קשה אמאי לא קחשוב חנוכה דלזה לא מהני תירוצו דילפינן מקו"ח כמו מגילה דעכ"פ אמאי לא קחשוב דבשלמא במימרא במגילה לא קחשוב משום דשם אייריא מנביאים אבל כאן לא הזכיר נביאים רק בי"ד של מעלה א"כ לחשב נמי חנוכה והנה כיוצא בזה קשה לי אמאי לא קחשוב בהך מימרא דמכות הא דהתקינו שיאמרו מן העולם ועד העולם דתני ג"כ בהאי משנה

דברכות שהתקינו שנקראו בשם ד' (והנה איתא בעירובין דף כ"א דשלמה תיקון עירובין וקיימ"ל דמברכין על מצות עירוב ובח"ס סי' צ"ט העלה דאין הברכה על מניעת הלאו רק אתיקון מצות עירוב וקשה לי הא אי דשבתון וא"כ בפשיטות ניחא דיכולין לברך אעשה) והנה בפסיקתא איתא שהקב"ה אמר להם שישמעו דכ' כאשר יגידו לך והם גוזרים עלי שנאמר ותגזור אומר ויקם לך א"כ תיקשי ביותר דהא מבואר דגזרו ולא רצו לקבל עד שהסכימו למעלה א"כ תיקשי אמאי לא קחשוב חנוכה והנה הקשו הא אין מברכין על מעשה ניסים כדאיתא במס' תענית דף כ"ד דאסור ליהנות ממעשה ניסים נ"ל דזה רק שייך במה שנעשה נס לצורך האדם והנה בנס חנוכה י"ל דנעשה הנס שרצה הקב"ה להראות חיבתן של ישראל כמש"כ הפנ"י דאף דט"ה בציבור נעשה נס שנמצא פך טהור אבל כבר בארנו במק"א דעיקר הנס שנעשה אינה להראות חיבתן של ישראל אלא כדי שלא לבטל עבודת המקדש א"כ לא נעשה הנס לצורך האדם אלא לצורך גבוה בזה שפיר רשאין לברך:

אח"ז ראיתי בספר נר מצוה שעמד ע"ז וז"ל שאלה אחת קטנה יש לי בענין זה דשמן המשחה שנעשה בו נס שלא הי' בה רק י"ב לוגין ונמשחו המשכן וכליו וכו' וכולה קיים לע"ל א"כ איך נהנו ממעשה ניסים כדאמרינן בתענית דף כ"ד אין לך בהן אלא כאחד מעניי ישראל וכ' יען דהוה צורך מקדש שרי ליהנות אי נמי כיון דלמצוה עבידי ומצוה לאו ליהנות ניתנו ונראה שמטעם זה נמי הדליקו במקדש ח' ימים מאותו פך שמצאו שהי' מונח בחותמו של כה"ג:

הלכה ב

א') **והכל משוקדים כמו שקדים**. וכתב הרי"ק שיצא לרבינו כן מהא דיומא דף נ"ב ה' כתובים אין להם הכרע ואחד מהן משוקדים דמספקא לן אי קאי אגביעים או אכפתורים ופרחים ולכן סובר דמספיקא עבדינן כולהו משוקדים דאין בכך הפסד ובמשל"מ הקשה דנהי דבגוף המנורה קאי משוקדים אכפתורי' ופרחי' אבל בקנים לא מספקא לן דקאי רק אגביעים לא אכפתורים דהרי כתיב בקנה אחד להפסיק בין כפתור ופרח ול"נ דרבינו למד כן מגמ' דמנחות דף כ"ג דאמרינן גביעין למה הן דומין כמין כוסות אלכסנדריות כפתורים למה הן דומין כמין תפוחי זהב פרחי' למה הן דומין כפי פרחי העמודים ופירש ציורים בעמודים א"כ משמע דכולהו שווין והנה ראיתי במבי"ט בס' קרית ספר שעמד על זה וכתב וכל הגביעים וכפתורים ופרחים הי' משוקדים כפתורי' ופרחי' והוא אחד מן המקומות שאין להם הכרע שאין ידוע אם הגביעים משוקדים או הכפתורים ופרחים משוקדים ולכן עבדינן לכולהו משוקדים וגביעים וכפתורים ופרחים דששה קני מנורה

קשיא דמשמע דאגביעים לחוד קאי משוקדים דכ' שלשה גביעים משוקדים והדר כתיב בקנה האחד כפתור ופרח ולכן נראה כפי' התוס' ביומא דהאי דאין לו הכרע היינו משום דאיכא אתנחתא בגביעים ובמנורה ארבעה גביעים ומשמע משקדים כפתורי' ופרחי' ובקרא דשלשה גביעים מוכח דמשקדים לא קאי אלא אגביעים דכתיב שלשה גביעים משקדים ולכן אין לו הכרע והשתא אפשר לומר דכיון דמהא"ט הוא דאין לו הכרע א"כ עבדינן לכולהו דקני מנורה נמי משוקדים כיון דאין הכרע אמשקדים דמנורה אי הוו משוקדים כולהו או לא דאי תימא משוקדים דמנורה לא קאי אלא אכפתורי' ופרחי' בשלשה גביעים נמי קרא דמשקדים בקנה האחד כפתור ופרח איהו דחיק ואוקי אנפשי' דקאי משקדים אסיפא דקרא דכפתור ופרח דמ"ש מנורה גופי' מקני מנורה דעבדינן משקדים לכפתורים ופרחים דידה ולא הקנים וכי היכיא דהוה גביעים כפתורים ופרחים דמנורה גופי' הכי נמי הוו בקנים דידה ולהכי אכולהו גביעים כפתורים ופרחים דמנורה בעי משוקדים משום דאין הכרע אהיכא קאי הכא נמי כולהו דקנים בעי משוקדים דמ"ש הני מהני דקרא דידהו נמי לא קאי משוקדים בהדיא בגביעים לחוד עכ"פ:

והנה כתב עוד שם בהאי ענינא וז"ל וכולם מעכבין זא"ז אפי' חסר אחד מן השנים והארבעים דה"י כתיבה ובהו גביעים כפתורים ממנה יהיו משמע לעכב והיינו כשעשאה זהב אבל אם עשאה משאר מיני מתכות לא מעכבי דכ' זהב טהור וגו' גביעי' כפתורי' ופרחי' ממנה יהי' ודרשינן הכי באה זהב באה גביעים כפתורי' ופרחים אינה באה זהב אינה באה גביע וכו' ושאר מיני מתכות מרבינן להו בכלל ופרט דכ' ועשית מנורה כלל דמשמע מכל דבר זהב טהור פרט תעשה המנורה חזר וכלל לאו אתה דן אלא כעין הפרט מה הפרט מפורש של מתכות אף כל של מתכות וכן של זהב בעינן ככר עם נירותי' ומקשה ושאר מיני מתכות אין מקפידין על מקשה דכ' ככר זהב טהור יעשה אותה באה זהב באה ככר אינה באה זהב אינה באה ככר ואם היתה חלולה כשרה דלא קפיד קרא אלא אמקשה ואין עושין אותה לעולם מן הגרוטאות דמקשה משמע חתיכה אחת כדמתרגמינן נגיד שמושך הכל מחתיכה אחת בין עשאן זהב בין עשאן משאר מיני מתכות המלקחיים והמחתות וכלי השמן אינו מכללה דכ' אותה למעט מלקחות ומחתות וכתיב כל הכלים לרבות נירותי' שהם מגופה שהרי נאמר במנורה זהב טהור ולא הי' צריך לאומרו במלקחיים ומחתות מפני שלא הי' מכלל הככר והרי שלא נאמר נירות זהב טהור מפני שהם מכלל הככר שהם קבועים במנורה וכו' וכל הנירות קבועים בקנים דהא באת מן הככר כדילפינן דהוה מקשה מחוברים לה וששה הנירות פונים לנר האמצעי שעל קני המנורה והנה האמצעים כנגד קדה"ק והוא הנקרא נר מערבי

והאמצעי לא הי' נוטה אל אחד מהצדדין מאיר אל מול עצמו דכ' יערוך אותו אהרן לפני ד' שהי' מנגד קדהק"ד עכ"ד העתקתי דבריו דממנו יש ללמוד לכמה דברים בפרק הזה:

הלכה ה

א') **ואין עושין אותה לעולם מן הגרוטאות בין שהיתה של זהב בין שהיתה של שאר מיני מתכות**. ובמשל"מ הקשה הא גרוטאות לא מיפסלי במנורה רק משום דכתיב מקשה והוי' כדאמרינן לעיל וא"כ מאחר דשאר מיני מתכות לא באה מקשה גרוטאות נמי כשרין בה ותי' דרבינו מפרש דמקשה דממעטינן בשאר מיני מתכות איני רק שלא יהא עיכוב אבל לכתחלה גם בשאר מיני מתכות בעינן מקשה והקשה דעכ"פ מנ"ל לרבינו דין זה ובטה"ק הוסיף להקשות א"כ מנ"ל להש"ס למדרש קרא דמקשה דפ' בהעלותך למעוטי חצוצרת דלא בעי בה מקשה נוקי קרא למנורה למעט בשאר מיני מתכות דלא בעינן אף לכתחלה מקשה ולכן אמינא לישב דהנה בטה"ק הקשה כיון דכבר כתיב מקשה זהב למעוטי דשאר מתכות אינה באה ככר ואינה באה מקשה א"כ ממילא נשמע דזהב באה מקשה לעיכובא א"כ ל"ל קרא דמקשה מעכב הא כבר נשמע מאידך קרא עוד הקשה כיון דממעט מקרא אינה באה זהב אינה באה מקשה נשמע דשאר מיני מתכות כשר א"כ קרא דתעשה המנורה לרבות שאר מיני מתכות ל"ל ותוס' הקשו דדריש תחילה קרא קמא דתעשה המנורה ואח"כ מייתיא ברייתא דדריש את כל הכלים האלה דכתיב לבסוף ואח"כ חזר ודרש קרא דכפתוריהם וקניתם ממנו דכתיב לעיל מיני' ונראה לישב דהנה מקשה משמע עשת של זהב לאפוקי גרוטאות זהב שבור (או זהב שכבר התיכו בכור) וגם משמע שיהא הכל מקשה אחת מחתיכה אחת שלא יעשנה איברים איברים ויחברנה והנה לקמן אוכיח דהך דדרש מקשה זהב באה זהב באה מקשה אינה באה זהב היינו דלא בעינן מקשה מעשה קורנס מחתיכה אחת ויכול לעשותה איברים איברים ולחברנה אבל מגרוטאות לא אייריא אותה ברייתא כלל וא"כ א"ש דפסק דגרוטאות פסול גם בשאר מיני מתכות וכאשר יתבאר לקמן בהלכה ג' יעוש"ה:

מעתה נבוא לבאר דברי רבינו דהנה גמ' מסיק תנאי הוא ומייתיא ברייתא ככר זהב מלמד שבאה ככר זהב שאף נירותי' בכלל ת"ל את כל הכלים האלה יכול אף מלקוחי' ומחתותי' באה ככר ת"ל יעשה אותה למעט מלקוחי' דאינה באה ככר וקשה לי ממנ"פ אי ס"ל כרב ששת דמקשה קאי אנירותי' ג"כ א"כ למה צריך קרא דנירות בכלל הא מסברא דהוה בכלל הככר כיון שנעשה מחתיכה אחת ועוד מ"פ אי הכי מלקוחי' נמי יקשה כיון דאינה באה מקשה ע"כ דהאי מקשה לא קאי אמלקוחי' לכן אינה באה ככר ואי לא ידע דרשא דמקשה קאי אמנורה א"כ מנ"ל כלל לדייק דהוה כתנאי דבעינן נירותי'

קבועין במנורה דקרא דמקשה קאי אמנורה ונירותי' וכרב ששת דהא מקרא דואת כל הכלים לא נשמע רק דבאה ככר אבל לא נשמע מקרא זה דהוה קבועים במנורה:

ונראה לישב לפמש"כ לעיל דמקשה משמע תרתי שיהא מעשת של זהב לא גרוטאות וכן שיהא מעשה קורנס מחתיכה אחת ולפי"ז י"ל דגם תנא דברייתא סובר דמקשה קאי אנירותי' רק דהוה ס"ל לענין זה דאינה באה גרוטאות אבל לא דבעינן מקשה אחת ולכן פריך מנ"ל דגם נירותי' באה ככר דאף דמקשה קאי אנירותי' דילמא לא קאי רק לענין זה דאינה באה גרוטאות ת"ל את כל הכלים האלו לרבות נירותי' וע"ז פריך ואימא נמי לרבות מלקוחי' ומחתותי' כיון דהאי מקשה דממעט גרוטאות קאי גם אמלקוחי' ומחתותי' דכתיב אחר ככר זהב וקודם הקרא דכל הכלים האלו ת"ל למעט אותם מעתה יקשה לכאורה מאי חזית דמרבה מכל הכלים האלו נירות ולא מלקוחי' ומחתותי' כיון דמקשה דכתיב קאי גם אמלקוחי' ומחתותי' דכתיב בתרי' ע"כ לומר דדוקא נירותי' דמרבינן מכל הכלים האלה משום דבאמת כיון דמקשה קאי אנירותי' ע"כ גם לענין מה דיהא מקשה אחת מעשה קורנס קאי כיון דאפשר להיות מעשה קורנס אחת אבל אמלקוחי' ומחתותי' דא"א להיות מעשה קורנס אחת אמרינן דלא קאי רק לענין זה דלא יהא גרוטאות א"כ ניחא דמרבינן מכל הכלים האלה דבאה בכלל הככר וממעטינן מלקוחי' ומחתותי' שאינה מכלל הככר כיון דאין מקשה אחת מחתיכה אחת ושפיר מוכח דהאי תנא ס"ל כרב ששת דנירותי' קבועין וא"כ נשמע דעיקר טעם דנירותי' באין מככר ומלקוחי' ומחתותי' אין באין מכככר יען דנירותי' הי' קבועין ומלקוחי' ומחתי' אינן קבועין אין באין מכככר ולכן אף מזהב לא הי' באין אי לאו דכתיב קרא בפירוש דבאה זהב ולכן לא כתב רבינו דרשא דאותה דא"צ לקרא דאותה רק דלא נרבה מכל הכלים כמו דמרבינן נירותי' מכל הכלים אבל רבינו דלא הביא דרשא דמרבינן נירותי' מכל הכלים האלה יען דסובר דעיקר הטעם מסברא דהם מקשה וקבועין במנורה לכן א"צ להביא דממעטינן מלקוחי' דאינן באין מככר מקרא דאותה רק מסברא כיון שאינן קבועין אינן באים מככר ודו"ק:

ומעתה אומר דהא"ט דרבינו ס"ל דאף דמנורה באה מתכות גרוטאות פסול דהנה כיון דכתיב ככר זהב יעשה כל הכלים האלה כולל גם נירותי' באים מככר יען שקבועין משא"כ מלקוחי' אף דבעינן ג"כ מקשה שאין באין מגרוטאות אינן באין מככר ולכן הקדים בברייתא קרא דכל הכלים האלה למדרש באה זהב באה ככר משום דהאי קרא כולל הכל אף נירותי' דהיינו דמקשה קאי גם אנירותי' שיהא מקשה מעשה קורנוס ומזה ממעטינן באה מתכות אינה באה ככר וכן קרא דכפתורתם וקנותם באה זהב באה

כפתורי' ופרחי' אינה באה זהב אינה כפתורי' ופרחי' ואח"ז מייתיא קרא דזהב מקשה דאינה באה זהב אינה באה מקשה היינו דאין באה מעשה קורנוס אבל דאינה באה גרוטאות ל"ש למעט דהא קרא דכל הכלים דמרבה נירותי' דבאה ככר היינו דבאה מקשה מעשה קורנס (דאי דאין נירותי' באה גרוטאות א"צ קרא לרבות דאף מלקוחי' ומחתותי' בעינן מקשה מעשת זהב לאפוקי גרוטאות) וא"כ רק שייך למעט באה זהב באה מקשה מעשה קורנס אינה באה זהב אינה באה מקשה מעשה קורנס אבל לא נשמע דאינה באה מעשת ובאה גרוטאות וכמו שבארנו לעיל ונתישב שפיר דלא יקשה דהא ממעט מקרא דבאה מתכות אינה באה מקשה דלפמש"כ קאי ע"כ רק למעט דל"ב מעשה קורנס דמזה אייריא ע"כ ברייתא כולי' דומיא דקרא דכל הכלים האלה דמייתיא בתחילת הברייתא ואמנם אכתי לא ידעינן עכ"פ מנ"ל דגרוטאות פסול אך הדבר ניחא מאוד דהא דרוש מקרא דמקשה היא למעט חצוצרת דגרוטאות כשר והא חצוצרת באה מכסף דהוה לגבי מנורה בכלל מתכות א"כ ע"כ לפרש כן מנורה הבאה מכסף בעי מקשה שלא יהא גרוטאות אבל חצוצרת הבאה מכסף (דהא מתכות פסול לחצוצרת) כשר מן גרוטאות א"כ נשמע ממילא דבאה מתכות פסול ג"כ מגרוטאות דא"ל דאי באה מתכות כשר גרוטאות א"כ מנורה גופי' של כסף כשר מגרוטאות ל"ש למדרש מקשה היא למעט חצוצרת דכשר מגרוטאות אע"כ דפסול מגרוטאות והנה לפי"ז י"ל דמקרא דממעט דבאה זהב באה מקשה אינה באה זהב אינה באה מקשה רק נשמע דכשר משאר מיני מתכות דהיינו באה מכסף דמזה אייריא קרא דכתיב אח"ז מקשה היא למעט חצוצרת אבל לא נשמע שאר מיני מתכות וא"כ רק נשמע דכשר גם שאר מיני מתכות מקרא דתיעשה המנורה כדדריש לעיל ומיושב קו' הטה"ק שפיר צריך קרא דתיעשה המנורה לרבות שאר מיני מתכות ודו"ק: כעת בשעת הדפסה הגיע לידי ספר מרכבת המשנה שכ' לפרש דברי רבינו דמפרש הא דקאמר בגמ' באה זהב באה מקשה אינה באה זהב אינה באה מקשה לאו למימרא דאינה באה מן העשת דהרי עשת מעכב אלא דענין מקשה מתפרש שיהא מן העשת גם מתפרש שתהי' אטומה בלא חלל הלכך שדינן הו"י ועיכובה דמקשה שיהא מן העשת ומיעוטא דבאה זהב באה מקשה שאוטם איננו מעכב ורשאי להיות חלולה וזה מוכרח בברייתא דמעיקרא קאמר דעשת מעכב ואח"כ קאמר דמקשה אינה מעכב ואע"ג דעשת ואוטם תרווייהו ילפינן מתיבת מקשה אפ"ה מסתברא דעשת מעכב טפי דמן הגרוטאות א"א לעשות מקשה אטום כנ"ל גם נראה פשוט דפי' אין עושין בה גביעים דא"צ לעשות דלא כמשל"מ יעוש"ה:

הלכה ו

א') **המלקחים והמחתות וכלי השמן וכו'**. ותמהו דרבינו כתב דרשה אחרת אשר אינה מבואר בגמ' דבגמ' איתא דילפינן דהא דכתיב ככר ומקשה אמנורה ונרותי' כתיב ועוד קשה לי דפסק כמ"ד מנורה של פרקים הי' וביומא דף כ"ד איתא זר שסידר את המנורה יהא חייב דהוה עבודת מתנה ומשני דיש אחרי' עבודה הרי דסתמא דגמ' סובר כמ"ד של חוליות הי' כפירש"י שם ונראה לישב דאיתא במנחות דף פ"ח אר"ה אמר ר"ש נר שבמקדש של פרקים הוה קסבר כי כתיב ככר ומקשה אמנורה ונרותי' כתיב כיון דמבעי הטבה אי לאו דפרקים הוה לא הוה מטיבה לי' מיתבי כיצד הוא עושה מסלקן ומניחן באוהל אלמא דשל חוליות הוה הוא דאמר כחכמים דסברי לא היו מזיזין אותה ממקומו ובפלוגתא דהני תנאי מנורה ונירותי' היתה באה מן הככר ר"נ אומר מנורה היתה באה מן הככר ולא נירותי' ומלקחי' באה מן הככר במאי קמפלגי בהאי קרא דתניא ככר זהב טהור יעשה אותה למדנו למנורה שבאה מן הככר מניין לרבות נירותי' ת"ל את כל הכלים האלה יכול שאני מרבה אף מלקחותי' ת"ל אותה ריב"ק אומר מנורה באה מן הככר ואין נירותי' ומלקוחתי' באה מן הככר מה אני מקיים את כל הכלים האלה שהיתה באה של זהב אפי' פי נירות יעוש"ה והנה לכאורה קשה לי איך אפשר לומר דמסלקן ומניחן באוהל ומקנחן ומדליקן הא איתא בשבת דף מ"ה דרי"ו פסק הלכה כר"י בנר של שבת דאסור לטלטלה ורשב"ל אמר הלכה כר"ש אמר רב יוסף היינו דאמר רבה אמרי"ו אמרו הלכה כר"ש אמרו ולי' לא ס"ל א"ל אביי לרב יוסף ואת לא תסברא רי"ו כרי' דהא נפל מנרתא אגלימא דר' אסי ולא טולטלה מ"ט לאו משום דר' אסי תלמידי' דרי"ו הוה ורי"ו כר"י ס"ל דאית לי' מוקצה א"ל מנרתא קאמרת מנרתא שאני דאמר ר"א הורה ר"ל מנורה הניטלת בידו אחת מותר לטלטלה בשתי ידיו אסור ורי"ו אמר אנו אין לנו אלא בנר כר"ש אבל מנורה אסור לטלטלה וטעמא מאי רבה ורב יוסף דאמרי תרווייהו הואיל וקובע לו מקום א"ל אביי והרי כילת חתנים דאדם קובע לו מקום ואמר שמואל דמותר לטלטלה ומותר לפרקה בשבת אלא אמר אביי בשל חוליות שמא תפול ותתפרק ויחזירנה ונמצא עושה כלי א"ה מ"ט דר"ל דשרי מאי חוליות כעין חוליות דאית בה חידקי ופירש"י מאן דחזי ככר של פרקים הוא דהיינו של חוליות והנה זה שייך למ"ד יש בנין בכלים (והנה במגי"ש תמה א"כ הא דאיתא שם איבעיא להו הורה במנורה להתירא כר"ש בנר או דילמא הורה במנורה לאיסורא ובנר להתירא כר"ש הטעם משום דמיחזי כבונה א"כ לא תליא במוקצה ול"ש לתלותו בנר ולקמן כתבתי לישב) ולפי"ז קשה לי למ"ד של חוליות הי' דמסלקן ומניחן באוהל בשבת בוודאי אסור להחזיר משום דמיחזי כבונה וא"כ אמאי

לא קתני דסידור הנירות לא דחי שבת כמו דקתני דסידור הקנים לא דחי שבת כדתנן במנחות דף צ"ו דאין סידור הקנים דוחה שבת וא"ל דאין שבות במקדש ז"א דהא סידור הקנים א"ד את השבת אף דהוה רק שבות וע"כ יען דשבות זה דמיחזי כבונה כפירש"י לא הותר במקדש ע"ש בתוס' ובעירובין דף ק"ד דשבות גדול לא התירו במקדש וא"כ בהעמידת הנירות דהוה ג"כ שבות דבנין כלים אמאי לא קתני דא"ד שבת:

אך י"ל דהאי מ"ד סובר דהא דסידור הקנים א"ד השבת היינו קודם התרת כלים כדאיתא בשבת דף קכ"ג אבל לאחר התרת כלים מותר לסדר הקנים בשבת ולא חיישינן משום שבות דמיחזי כבונה א"כ דגם שבות זה הותר במקדש כמו שבארתי בסוף פ"ח מה' אלו ומעתה להלכה הנה רבינו פסק בפ"ה מתומ"ס דאין סידור הקנים דוחה שבת א"כ ע"כ לית לי' כהאי תנא דהי' מסלקן ומניחן באוהל אלא דס"ל כמ"ד דמנורה של פרקים כפי' דהיינו של חידקי הי' דא"צ לסלקן בשבת רק להטות זה שרי בשבת דאין אלא משום גזירה אטו חוליות וזה וודאי לא גזרו במקדש והנה שמעתין דלקמן דף מ"ו צריכה ג"כ רבה כי תמוה מאוד אמנם נראה לי לפרשה על נכון דהנה בהא דמסיק אלא אמר אביי בשל חוליות תמה במגי"ש א"כ מאי שייך לתלות ולומר אין לנו אלא בנר כר"ש אבל מנורה לא קיימ"ל כר"ש דאיך תליא זב"ז דלר"ש דסובר דלית לי' מוקצה לית לי' גזירה דחוליות שהוא משום בנין בכלים והנה רש"י פי' לקמן האיבעיא הורה במנורה כר"ש בנר להתירא ופירש"י דחדא הוראה הוה והכי קאמר הורה במנורה להתירא כדרך שהי' ר"ש מתיר בנר ישן והקשו בתוס' דאין לתלות מנורה בנר:

ב) **אמנם** בהא דאמר רי"ו אנו אין לנו אלא בנר כר"ש אבל מנורה בין נטלה בידו אחת אסור לטלטלה ופירש תוס' דהיינו בנר ישן של חרס סבור כר"ש ובנר של מתכות פסק כר"י וכתב הרשב"א דמשמע דלר"ש אית לי' אפי' במנורה ויקשה לפי מה דמפרש משום דקובע לו מקום הא ר"ש גופי' מודה (לקמן דף קכ"ג) בסיכי זיריא ומזירי משום דקובע לו מקום ופי' במהרש"א דהכונה דא"כ כיון דאית לי' לרי"ו דגם במנורה שייך קובע לו מקום א"כ מנ"ל דר"ש פליג דסובר דל"ה כמו קובע לו מקום וא"כ למה הדר ממה דקאמר דקובע לו מקום מכח הך דכילת חתנים דע"כ ר"ש אית לי' הטעם דקובע לו מקום (וכ"כ בפנ"י לפרש קו' רשב"א ולכן מפרש רשב"א דהכל לר"ש ומודה ר"ש במנורה יען דדמי לסיכי זיירי ומזורי א"כ הא דר"ח מתיר בכילת חתנים דלא כמאן) ועוד הא א"ד לסיכי זיריא דהוה מלאכתו לאיסור וכיון דמיחד להו מקום ול"ח לתשמיש אחרינא רק לאיסור שפיר אסור לטלטל אף לצורך גופו ומקומו משא"כ הכא בנר ובכילת חתנים דהוה מלאכתו להיתר דא"ל דמנורה מלאכתו לאיסור משום דנעשה בסיס א"כ מ"פ מכילת

חתנים שם בוודאי מלאכתו להיתר ונראה לישב הכל בחדא מחתא דהנה מה שהעלה הפנ"י דמנורה ל"ה מלאכתו לאיסור הנה בנה יסודו על דברי הרשב"א לקמן פ' מפנין כיון דאין אלא בסיס לדבר האסור ל"ה מלאכתו לאיסור דמינח נייח (ועיין ראש יוסף שדחה דזה רק לפי ס"ד שם דר"י סובר כל שמלאכתו לאיסור אסור לצורך גופו מוכרחין לחלק דנר ל"ה מלאכתו לאיסור אבל למסקנא אין הכרח לחלק והנה לפי דבריו י"ל נהי דאין הכרח אבל עכ"פ מצד הסברא יש לחלק דכיון דמינח נייח ל"ה מלאכתו לאיסור) אבל הנה הרשב"א דייק כן מהא דאמרו לקמן דרב יהודה שרי לטלטל שרגא דמשחא דנפטא אסור לטלטלה והקשה הא רב יודא סובר בפ' כל הכלים דאסור לטלטל לצורך גופו ומקומו ולזה העלה הרשב"א דשרגא שאני דאין אלא בסיס ומינח נייח:

ולפי"ז קשה לי דהנה מפירש"י דמפרש דנפטא אסור דמסרח ולכן אפי' ר"ש מודה דלא חזו אלא למלאכתו וכן פירש הרשב"א בשמעתין א"כ תקשה דרשב"א סותר עצמו דהרי לטעמא דר"ש פירש"י יען דמאוס ולא חזי אלא למלאכתו הרי דסובר דכל הטעם משום דמלאכתו לאיסור אך הדבר ניחא דכבר כתבתי לעיל דסברת רשב"א רק ניחא בדבר שראוי למילתא אחריתא בהא שייך לחלק בין מינח נייח דכיון דאין אלא בסיס והוא עצמו ראוי למילתא אחריתא רשאי לטלטל אף למ"ד דסובר במלאכתו לאיסור היכיא דחזי למילתא אחריתא אסור לטלטל אפ"ה היכיא דמינח נייח מודה כיון דלא נעשה בזה גופי' מלאכה אבל מידי דמאוס ול"ח רק לאיסור בוודאי אסור משום מלאכתו לאיסור אף דמינח נייח דהרי עכ"פ עומד רק למלאכת איסור ולכן אף לר"ש אסור (כאשר יתבאר להלן טעמא דמילתא ולפי"ז צריך לומר דחצוצרת ל"ה רק כשאר מלאכתו לאיסור כפי' רש"י לעיל דף ל"ח דמפרש שופר מלאכתו להיתר וחצוצרת מלאכתו לאיסור ואין אסור אלא מחמה לצל דאי כפי' תוס' דחצוצרת ל"ח למידי ואסור לי' אף לצורך גופו ומקומו א"כ למה אמרינן לעיל דף ל"ח דלר"ש מטלטלין חצוצרת הא מוכח משמעתין היכיא דל"ח למידי אין מטלטלין דבר שמלאכתו לאיסור אך לפי מה שבארתי לקמן גבי שרגא דנפטא לא יקשה מחצוצרת דרק לרב יודא דסובר כל שמלאכתו לאיסור אסור לצורך גופו ומקומו שייך לומר דנפטא דא"ר רק להדלקה הוה מלאכתו לאיסור אף דמינח נייח (ולפי"ז במנורה דהוה מלאכתו לאיסור היינו משום דמייחד לו מקום ואין משתמש רק להדלקה) אך מרש"י לעיל משמע שגם בחצוצרת ל"ח רק למלאכת אסור וצריך לחלק במוקצה מחמת מיאוס מקצה לי' מדעתו יותר מחצוצרת דאף דאין ראוי למילתא אחריתא כיון דאין מאוס עליו או דבאמת אתיא הך דלעיל כרבה ור"י דסובר בנפטא נמי שרי משום דראוי לכסויי מנא תורת כלי עליו ולרב יודא צריך באמת לפרש דחצוצרת אף

לר"י רק לצל אסור דל"ה אלא כשאר כלי שמלאכתו לאיסור דרק אסור מחמה לצל ובזה ניחא מה דפירש"י בשמעתין קינה של תרנגולים דהו"ל מלאכתו דאיסור והקשה הפנ"י הא במלאכתו לאיסור לא מצינו כלל פלוגתא בין ר"י ור"ש ואף דתוס' פירשו דפלוגתא בחצוצרת היינו במלאכתו לאיסור דאסור לטלטל לצרכי גופו ומקומו כיון דל"ח למידי הא רש"י מפרש שם חילוק שבין שופר לחצוצרת זה מלאכתו להיתר וזה לאיסור והיינו לענין טילטול מחמה לצל ולא נחית לסברת תוס' כלל דטעמא דחצוצרת ל"ח למידי וא"כ הדרה קו' לדוכתין ולפמש"כ ניחא דבאמת מבואר בלשון רש"י שפ' בחצוצרת ל"ח אף לגמיעה לכן אסור לטלטל דהוה מוקצה ושגם ר"ש סובר כן דאין עומד רק לתקוע ע"כ גרע דאסור אפי' לצורך גופו ומקומו וא"כ לכן כתב רש"י כן גם בקינה של תרנגולים ודו"ק:

ולפי"ז נראה בוודאי טרם דמסיק במנורה של חידקי דאסור לטלטלה מגזירה דדמי לבניין ל"ה מנורה דומה לסיכי זיירי ומזורי דכאן לא הוה יחוד מקום גמור דל"ה מלאכתו לאיסור כיון דמינח נייחא (כסברת הפנ"י) אבל למאי דמסיק דאסור לטלטלה משום בניין א"כ שוב בוודאי מיחד לה מקום בביה"ש דל"ח לתשמיש לשום דבר משום חששא דבנין שמא יתפרק ולא יהא יכול להחזירה משום איסור בנין וא"כ באמת אין הטעם דאסור בטילטול משום בנין אלא משום דמלאכתו לאיסור להדלקה דאין עומד רק לכן הוה כזיכי זיירי (ואי לאו חששא דבנין הוה ראוי בביה"ש ג"כ לתשמיש אחר ול"ה מיחד לה מקום אבל) מאחר דאין יכול להשתמש בו מחשש סתירה ובנין בכלים לכן מיחד לה מקום שלא יתפרק ואין עומד אלא להדלקה והוה מלאכתו לאיסור ואסור לטלטל אף לר"ש (וחידקי גזירה אטו חוליות אבל משום חששא דסתירה ובנין בכלים ל"ה אסרינן לטלטל כיון דבנין בכלים רק דרבנן) והיינו מאחר שהוכחנו דבנפטא חשוב מלאכתו לאיסור לרב יודא אף לשיטת רשב"א שוב י"ל היכיא דמיחד לה מקום משום חששא דשמא יתפרק וא"י להחזירה בשבת משום דמדרבנן יש בניין בכלים א"כ עומד רק למלאכת איסור וכמו שפירש"י לקמן דף קי"ג גבי כלי קיואי דכובד עליון דקפיד עליו לכן הוה מלאכתו לאיסור ודמי לסיכי זיירי ולכן לס"ד דלא איירי בחידקי שפיר הוה סבור אביי דלר"ש ל"א דמיחד לה מקום דחזי לשאר תשמיש וממילא ל"ש דמלאכתו לאיסור לבד וכל דמינח נייח ל"ה מלאכתו לאיסור והיינו דפריך לי' אביי מכילת חתנים דג"כ הוה מלאכתו להיתר וכמש"כ הפנ"י ולד' לדידי' לסיכי זיירי דשם מלאכתו לאיסור כיון דל"ח למידי אבל רבה ורב יוסף הוה סברי דעיקר הטעם הוא מה דאדם קובע לו מקום וסבירא להו דבמנורה אף דמינח נייח שייך מלאכתו לאיסור א"כ סברי שפיר הטעם דאסור דאדם קובע לו מקום דומיא דסיכי וזיירי וא"ל שם מלאכתו לאיסור גם כאן מלאכתו לאיסור

(והנה יש לומר באופן אחר דלרב יוסף דסובר דבמנרתא ג"כ שרי ר"ש מוכח דר"ש דאף במלאכתו לאיסור שרי כיון דמינח נייח ולכן אמר רב יוסף מנרתא שאני דטעמא אחרינא יש משום דאף דבנר שרינן במנרתא יש לאיסור מטעמא דקובע לו מקום וסובר רב יוסף דמשום הא"ט דקביעת מקום בלחוד אסור לטלטל ובאמת אביי פריך לי' מכילת חתנים מוכח דאי לאו מלאכתו לאיסור ל"ש הטעם דקובע לו מקום וע"ז קאמר במנורה של חוליות ע"כ קפיד ואין משתמש שמא יתפרק וקובע לו מקום ושוב הוה מלאכתו לאיסור שאין עומד רק להדלקה לכן הוה כדין מלאכתו לאיסור אף דמינח נייח) וזהו דאמר רי"ו אנו אין לנו אלא בנר כר"ש והיינו אפי' בדנפטא כדסבירא להו לרבה ורב יוסף לקמן דשם כיון דחזי לכסויי מנא ל"ה מלאכתו לאיסור אבל במנורה גם ר"ש מודה כיון דמייחד לי' מקום הוה מלאכתו לאיסור דכיון דמיחד מקום גרע ממוקצה מחמת מיאוס כהך דנפטא משום דבזה ראוי לכסוי מנא וא"כ שפיר תליא נר במנורה דאף דבנר איכא ג"כ סברא דמחמת מיאוס הוה מלאכתו לאיסור כדסובר רב יודא באמת רבה ור"י לשיטתם דסברי דבזה סבירא לר"ש דשרי ולא אסור אלא במנורה דבזה ר"ש מודה דהוה מלאכתו לאיסור כיון דמיחד לי' מקום (כשיטת הרשב"א דר"ש ג"כ מודה במלאכתו לאיסור) וע"ז פריך אביי מכילת חתנים משום דסובר דכל דמינח נייח ל"ה מלאכתו לאיסור ולכן ל"מ קביעת מקום וע"ז משני בחידקי כיון דבשל חוליות איכא אסור בנין בכלים מדרבנן לכן מיחד לו מקום בביה"ש כדי שלא יפרוק ויהא אסור להעמידו ושוב לא חזי רק למלאכת איסור להדלקה והוה מלאכתו לאיסור אף דמינח נייח ודמי לזירי זירי לכן ר"ש מודה ומיושב היטיב שיטת הרשב"א:

והנה לפי"ז הא דקאמר רבי הורה במנורה להתירא כר"ש וחדא הוראה הוא דסבירא לי' כר"ל דמתיר במנורה לר"ש ואף דבאית לי' חוליות שאני מנורה מנר דבנר ל"ה מלאכתו לאיסור ובשל חוליות הוה מלאכתו לאיסור אבל בחידקי מדמי שפיר לנר כמו דנר ל"ג אטו חוליות ודינו כשאר נר דל"ה מלאכתו לאיסור דמותר ומיושב קו' התוס' דשפיר תליא מנורה בנר ודו"ק:

ג') **ובזה** ניחא מה שיש לדקדק בהא דרב יוסף משני מנרתא שאני ויש לתמוה הא אביי דמפרש משום דגזרינן אטו חוליות א"כ גם לדידי' במנרתא טעמא אחרינא יש א"כ יקשה לאביי מ"פ לרב יוסף ואת לא תסברא הא ע"כ גם לדידי' מנרתא שאני ולפמש"כ ניחא די"ל רב יוסף דקאמר מנרתא שאני באמת הוה סבור דרק הטעם משום דקובע לו מקום וסובר דהטעם דקובע לו מקום לבד סגי אף דאין מלאכתו לאיסור ולכן סובר דמנרתא שאני ואביי פריך לי' מכילת חתנים מוכח דל"א דקובע לו מקום כיון דאין מלאכתו

לאיסור אלא הטעם משום חוליות דאסור להעמידה ע"כ קובע לו מקום וגם מהא"ט הוה מלאכתו לאיסור דאין משתמש בו משום דמתירא שתתפרק ולכן לית לי' לאביי דמנרתא שאני דכיון דהטעם משום דמלאכתו לאיסור א"כ זהו שייך רק לר"י דלר"ש הא לית לי' מלאכתו לאיסור בנר כסברת פנ"י ונתישב נמי קו' תוס' הא אין בנין בכלים דלפמש"כ לא גזרינן לאסור טילטול משום איסור בנין כלים לחוד אלא כיון דמקפיד שלא תתפרק דחושש להשתמש בו דיהא אסור להעמידו משום בנין בכלים דרבנן ע"כ מיחד לי' מקום והוה מלאכתו לאיסור:

(**אמנם** יש לומר עוד בדרך אחר דבאמת אביי פליג ארבה בהא ומפרש הא דקאמר רי"ו אנו אין לנו בנר היינו דהלכה בהא כר"ש ובמנורה אין הלכה אבל ר"ש סובר במנורה ג"כ להתירא וא"כ לאביי יפורש הא דקאמר רי"ו אין לנו אלא בנר כר"ש היינו דאית לי' דר"ש אבל במנורה לית לי' כר"ש אבל ר"ש גופי' מתיר אפי' במנורה כיון דלדידי' ל"ה קביעת מקום ול"ד לסיכי זיירי דשם מלאכתו לאיסור וכאן דמינח נייח ל"ה מלאכתו לאיסור וכפי' הראשון שבתוס' משום דאין קובע לו מקום ורק הטעם דטילטול אסור כיון דחידקי אסור להשתמש בו הוה מלאכתו לאיסור הדלקה ובזה ניחא דפריך לעיל אביי מהא דנפל מנרתא דע"כ כר"י סבירא לי' דלאביי הטעם משום חידקי והוה מלאכתו לאיסר לא אתיא רק כר"י דלר"ש הא לית לי' מלאכתו לאיסור ורב יוסף משני מנרתא שאני דסובר דקובע לו מקום ולפי"ז רבה ורב יוסף עם אביי פליגא בפלוגתא דתוס' עם רשב"א דרב יוסף יפרש כרשב"א ולדידי' לא יקשה כקו' הפנ"י (שהקשה לפי שיטת רשב"א) דהא סובר דהוה מלאכתו לאיסור דמיחד לי' מקום ואביי סובר דלא מיחד לי' מקום ול"ה מלאכתו לאיסור דמינח נייח לכן סובר טעם אחר דחידקי ושוב הוה מלאכתו לאיסור ולכן לר"י אסור לטלטל אבל ר"ש דידי' סובר גם במנורה להתירא וא"כ ניחא הא דקאמר הורה במנורה להתירא כר"ש וחדא הוראה הוא דגם מנורה משום מוקצה דאפי' לטעם דחידקי הוא רק לתת טעם דלכן מלאכתו לאיסור ול"ש מותר במנורה וסובר רבי לגמרי כר"ש אף במנורה):

ובזה א"ש נמי שיטת רבינו דפסק כר"ל וכ' הה' דלית לי' מוקצה לכן פסק כר"ל ובב"י סי' רע"ט תמה הא הטעם הוא משום גזירה דחולית וכן קשה דרבינו סובר בגדולה אסור משום מוקצה והא בגמ' איתא בגדולה לכו"ע אסור טעם גזירה אטו חוליות א"כ גם לר"ל הטעם רק משום גזירה דחוליות לא משום דקפיד ומיחד לי' מקום לפמש"כ ניחא דהכי קאמר דחוליות בוודאי מיחד לי' מקום שלא ישתמש בו כדי שלא תתפרק ולא יהא יכול להחזירו בשבת ויש בו איסור משום מלאכתו לאיסור וגזרינן בחידקי אטו חוליות ורבינו

לשיטתו דסובר בסיכי ומזיירי גופי' לר"ש שרי כדפירש"י דלא קאי הכל מודים בסיכי אדר"ש אלא אדר"י וכדמוכח מהך דחצוצרות דלעיל דף ל"ח דלר"ח שרי אף דלא חזי לשום תשמיש רק למלאכת אסור ודו"ק:

והנה בשרגא דמשחא דשמעתין הנה מפירש"י נראה לכאורה דמפרש דמשחא לאו היינו סתם נר דהוא חרס אלא בשל מתכות דלא מאוס כלל ולאו מלאכתו לאיסור מיקרי דמיוחד נמי לשאר תשמישים משא"כ דנפטא דמסריח אע"ג דלא מאוס כלל מ"מ מלאכתו לאיסור מיקרי ומשו"ה אסור לצורך גופו דרב יודא לטעמי' בריש כל הכלים דף קכ"ב דמלאכתו לאיסור לגופו ומקומו נמי אסור וז"ש רש"י נר אחר שכבה באותו שבת דאי ישן פשיטא דאפי' ר"י מודה בשל מתכות ולא הול"ל אלא דנפטא אסור אבל תוס' הבינו דרש"י אייריא בשל חרס ולכן כתבו דמוכרח לומר אליבא דר"ש דלר"י הא דמשחא נמי אסור ובשל נפטא אסור אף לר"ש דמאיס ביותר ודמי לגרוגרת וצימוקים וכדעת הירושלמי דהטעם משום דמסריח אבל תוס' דידהו פליגי ארש"י ומפרשי בשל מתכות ואיה"נ דמשחא פשיטא דאסור ושל נפטא אסור אף לר"ש דמאיס ביותר וכן פירש בס' ראש יוסף:

אולם קשה לי לפי פירושו דמפרש דאליבא דר"י לשיטתו דמלאכתו לאיסור אף לצורך גופו ומקומו הא רשב"א הוכיח בריש כל הכלים דלרב יודא ע"כ נר ל"ה מלאכתו לאיסור יען דלא בו נעשה המלאכה רק דבסיס הוה דאל"כ קשיא אמאי מטלטלין נר ישן (ועיין ראש יוסף שהקשה מזה על הפנ"י דדייק מרשב"א דנר ל"ה מלאכתו לאיסור דהא רשב"א כתב כן רק לס"ד אבל למסקנא הדר בי' רב יודא וסובר מלאכתו לאיסור שרי לצורך גופו אז א"צ לומר דנר ל"ה מלאכתו לאיסור) וא"כ כאן דמפרש דר"י לשיטתי' דהיינו דלס"ד דר"י דאסור לצורך גופו א"כ איך מפרש דהוה מלאכתו לאיסור דהא לס"ד דר"י ע"כ נר ל"ה מלאכתו לאיסור:

ולכאורה י"ל דכונת פירש"י דהוה מלאכתו רק לאיסור ור"ש מודה בכהא"ג דדמי לסיכי זיירי וכמש"כ תוס' לעיל דף מ"ה גבי מטה שיחדה דלר"ש ג"כ אסור דדמי לסיכי זיירי ונר כתבו דלא דמי למטה שיחדה דשם קובע לו מקום א"כ לפי"ז י"ל כיון דנפטא ל"ח למידי רק למלאכת איסור שפיר הוה מלאכתו לאיסור ודמי שפיר לסיכי זיירי אלא דז"א דהא לעיל דף ל"ו מבואר דלר"ש בחצצרות מטלטלין לצורך גופו אף דלא חזי רק למלאכת איסור כמבואר ברש"י שם שכ' דלא חזי רק לתקוע והוה מוקצה (מזה מוכח דגם רש"י מפרש כתוס' שם דשופר הוה מלאכתו לאיסור אלא כיון דחזי עכ"פ גם לשאר תשמיש ל"ה רק כשאר מלאכתו לאיסור דמטלטלין לצורך גופו וחצצרות ל"ח למידי אין מטלטלין

אפי' לצורך גופו) אפ"ה לר"ש מטלטלין חצוצרת א"כ אי אפשר לפרש בכונת רש"י כן וכן מהא דפירש"י לעיל דקינה של תרנגולת מלאכתו לאיסור ע"כ כונתו דמלאכתו רק לאיסור לכן אסור אף לצורך גופו ומקומו ואפ"ה לר"ש מטלטלין לכן נראה דמוכח מכאן לחלק דהיכיא דלא חזי למידי גם לרשב"א הוה נר מלאכתו לאיסור וכמו שבארתי לעיל ושפיר י"ל דרב יודא לשיטתו קאי (וכמש"כ הראש יוסף) ולא יקשה מרשב"א די"ל דרשב"א לא כתב כן רק אנר דחזי גם למידי אחרינא אבל לדידן דקיימ"ל מלאכתו לאיסור שרי לצורך גופו ורק היכיא דל"ח למידי אז אסור לצורך גופו ג"כ והיינו לר"י אבל לר"ש דמתיר בחצצרות אף דל"ח למידי גם בנר של חרס ל"ש לאיסור אף בדנפטא משום דמלאכתו לאיסור דלא גרע מחצצרות ול"ד לסיכי זיירי דאסור גם לר"ש משום דקפיד ומשוי לי' מקום לכן חשוב מלאכתו רק לאיסור דאסור גם לר"ש וכן במנורה לטעמא דרב יוסף דבמנורה הטעם דקובע לו מקום ועדיף מחצצרות:

ד') **ובהא** ניחא דברי רבינו שכ' נר ישן של נפטא דמאוס מטלטלין ובפמ"ג סי' רע"ט העיר למה נקט כגון של נפט דבכלי כרס אפי' דמשחא אין מטלטלין אולם לפי מה שביאר בספרו בראש יוסף דקאי האי דאמרו דנפטא לא אשל מתכות ובהדליקו באותו שבת ורבה ורב יוסף סובר אף בדנפטא והיינו לר"ש דסובר דמשחא ל"ה מאוס גם דנפטא אין מאוס ומינה דלר"י דמשחא אסור דמאוס גם דנפטא דמאוס אסור לטלטל דאין לומר דלרבה ור"י דנפטא עדיף מדמשחא כמו שכ' תוס' דא"כ פליגי במציאות דלרב יודא דנפטא מאוס יותר ולרבה ורב יוסף דמשחא מאוס יותר וישן ג"כ מאוס בדנפטא ולפי"ז שפיר נקט רבינו נר ישן של נפט והיינו בשל מתכות והנה ראיתי בפמ"ג שכ' לפרש כן דברי רבינו של נפטא נקט משום מתכות ולכאורה קשה על דבריו אי מפרש רבינו פלוגתא דרב יודא ורב יוסף כפירש"י א"כ בשל מתכות לא מאוס בדנפטא ולתוס' ג"כ לרב יוסף דנפטא לא מאוס כלל אבל לפי דבריו בראש יוסף שמפרש שכונת רש"י דלא כמו שהבינו בתוס' דאייריא בנר של חרס אלא בשל מתכות דהא מוכח דרש"י מפרש בנר שדלק באותו שבת ניחא דברי הפמ"ג ודו"ק:

אולם נראה לפרש אחר בכונת רש"י דלכן הוה מלאכתו לאיסור דאסור אף לצורך גופו ומקומו דהא לפירש"י אייריא בנר שדלק באותו שבת וא"כ בביה"ש עכ"פ הוה אסור לצורך גופו ומקומו ג"כ וא"כ י"ל בשלמא בנר של מתכות דאין מאוס סובר ר"ש דל"א מיגו דאיתקצאי כיון שאחר שדלק יש להתירו אף מחמה לצל אבל כאן דהוה מלאכתו לאיסור דבין השמשות ל"ח למידי וא"כ לענין לטלטל מחמה לצל ע"כ אסור אף לר"ש משום דמלאכתו לאיסור דהא מאוס ואין עומד רק להדלקה וא"כ כהא"ג אף לצורך

גופו ומקומו אסור כמו שהי' אסור בביה"ש מטעם מיגו דאיתקצאי דאי אפשר להתיר לחצאין דנאמר מחמה לצל אסור לצורך גופו ומקומו שרי לכן אמרינן כהא"ג גם לר"ש מיגו דאיתקצאי בביה"ש איתקצאי לכולי' יומא ובסוג' הבאתי ראי' מדר"ש מודה בפמוט (ועיין סברא כהא"ג בצל"ח ביצה דבמידי דביה"ש הי' אסור באכילה וטילטול לכן אמרינן מיגו דאיתקצאי גם לטלטל כיון דלאכילה אין להתיר גם לטילטול אין להתיר) ודו"ק:

והנה בחיה"ר כתב להדיא ולכאורה אי אייריא בשל חרס למה צריך לומר שדלק בשבת די לומר שבנפטא דמאוס אסור גם לר"ש ונראה לישב דקשה לפמש"כ הר"ן בביצה למ"ד ממ"מ אסור היינו משום מיגו דאיתקצאי ולמ"ד דשרי לית לי' מיגו דאיתקצאי ויכול לחזור מהקצאתו א"כ מ"ש נר דמשחא מדנפטא גם דמשחא ביה"ש מאוס אלא דעתה חוזר מהקצאתו וגם בדנפטא עתה חוזר מהקצאתו לכן לישב זה צריך לומר דאייריא שדלק בו בשבת גופי' וכיון דלא חזי למידי רק למלאכת איסור ל"ש לומר דחוזר מהקצאתו דהרי עכ"פ אסור משום דמלאכתו לאיסור ואף דמלאכתו לאיסור איני אלא לאסור מחמה לצל צ"ל דקאי לרב יודא לשיטתו דאסור לצורך גופו ג"כ וא"כ נשאר הוא בהקצאתו שהי' בביה"ש וע"כ נקט שדלק בשבת אבל בדמשחא אף דמאוס כיון דחזי גם למילתא אחריתא א"כ אף דהי' מאוס בביה"ש הרי חוזר עתה מהקצאתו ולא מאס עליו וגם מלאכתו לאיסור ל"ה דחזי למילתא אחריתא (ולפי דרך הראשון שכ' לעיל דהיכיא דל"ח למילתא אחריתא הוה מלאכתו רק לאיסור וע"כ אסור גם לר"ש דל"ש לומר דחוזר מהקצאתו כיון דהוה רק מלאכתו לאיסור משא"כ בדמשחא יכול לחזור מהקצאתו דל"ה מלאכתו רק לאיסור אין אסור לצורך גופו ומקומו לדידן דלית לן דרב יודא וע"כ שפיר ל"ש דין זה רק בשל חרס שדלק באותו שבת:

אמנם מה שהקשתי לפי שיטת הר"ן ביצה דממ"מ היינו דא"י לחזור מהקצאתו משום מיגו דאיתקצאי א"כ מ"ש דמשחא מדנפטא יש לישב לפי מש"כ ברמב"ן לפרש בדנפטא אסור לפי שנר של נפטא מסריח ואין משתמשין בו אלא להדלקה נמצא שהוא בשבת כשברי כלי שאין עושין מעין מלאכה הנה לפי"ז ניחא דהא כ' הר"ן בביצה בשפוד שצלאו בו כיון דבטיל מתורת כלי לכ"ע אית לי' ממ"מ וא"י לחזור מהקצאתו וכאן נמי בטיל מתורת כלי ולרמב"ן באמת ל"ה משום מלאכתו לאיסור ולא אייריא כלל מדלק באותו שבת:

אולם קשה לי להר"ן שמפרש משום דהוה מלאכתו לאיסור הא בחיה"ר ריש פ' כל הכלים אהך קו' הנ"ל מנר דמשחא כתב כלל חדש דל"ש בנר מלאכתו לאיסור דהרי הוא עומד לתשמיש האדם בשבת וכונתו דכל טעם דמלאכתו לאיסור הוא משום דלא חזי

והוה כשברי כלים וכמש"כ בחי' רמב"ן בטעם דבנפטא אסור יעוש"ה אבל כאן דחזי לתשמישו של אדם בשבת אף שדולק בשבת אין אסור משום מלאכתו לאיסור יעוש"ה וקשה לי לפירושו א"כ בעלי שקצב עליו בשר אסור לטלטל הרי כיון דרשאין לטלטל כדי לקצב עליו בשר לב"ה כדאיתא בביצה דף ו' א"כ עומד לתשמישו ביו"ט א"כ ל"ה כלל עומד למלאכת איסור כיון דמשמשי יו"ט הן (ועטו"ז ומג"א סי' של"א שהוכיחו מזה דאיזמל של מילה אף דמטלטלין למצוה אח"כ אסור לטלטל כמו עלי אף שמותר לטלטל רק הם דנו מכח מוקצה מחסרון כיס ולפי דרכי אף אי אסור מחמת מלאכתו לאיסור ג"כ קשיא הא ל"ה כלל מלאכתו לאיסור) ובחי' הארכתי:

הלכה ז

א) **וכל הנירות קבועין במנורה.** וכ' בכ"מ יען דאמוראי סברי הכי פסק הכי וקשה לי הא בגמ' דיומא דף כ"ד פריך זר שסידר המנורה יהא חייב דהוה עבודת מתנה ומשני דיש אחרי' עבודה לא מחייב ופירש"י דהיינו כמ"ד דנירות של חוליות היו וא"כ מסתם גמ' נשמע דס"ל של חוליות היו וכבר הקשתי כן לעיל אמנם נראה דרבינו הוכיח דלא כהאי שמעתתא מהא דפ' במה מדליקין דפריך למ"ד דאין מדליקין אנר מהא דקתני ובה הי' מסיים יעוש"ה נשמע דס"ל דנירות של פרקים היו:

והנה בהאי שמעתין בפלוגתא דרב ושמואל אי מדליקין מנר לנר פסק רבינו בפ"ד מחנוכה כמ"ד דאין מדליקין מנר לנר והראב"ד השיג כיון דאסיק בגמ' מ"ד דאכחושי מצוה בקושיא ממנורה ע"כ דפליגי בביזוי מצוה ובהא קיימ"ל כשמואל דרבה פסק בהני תלת כשמואל א"כ קיימ"ל דאפי' ע"י קינסא שרי:

ונראה לישב דהנה הא דפריך הגמ' ממנורה למ"ד אכחושי מצוה אמאי שרי להדליק מנר מערבי הא אכחושי מצוה לכאורה נראה דיש לה תירוץ מורווח די"ל דתליא אי נ"ח אסור להשתמש לאורה דהנה הר"ן כתב דהטעם דנ"ח נגד מנורה תקנוה אמנם מפירש"י נראה דהטעם משום דאין ניכר שהוא למצוה ולפי"ז י"ל אי הטעם דומיא דמנורה שפיר קשיא ממנורה דכיון דבמנורה גופי' ל"ח לאכחושי מצוה א"כ בנ"ח אין לאסור יותר מבמנורה אף דלכאורה לא דמיא למנורה משום דכך מצותה להדליק ממנה שאר הנירות אבל בנ"ח אין מצותה בכך אפ"ה פריך שפיר דעכ"פ אין להחמיר בנ"ח יותר מבמנורה אבל אי הטעם משום דליכא היכר שהוא למצות נ"ח באמת ליכא קושיא ממנורה דשאני התם דמצותה בכך להדליק מנר מערבי שהוא הנר תמיד ונראה דיש להוכיח שהוא משום היכר כטעמא דפירש"י לא מטעם דבעינן בנ"ח דומיא דמנורה דהנה לעיל בשמעתין איתא א"ר ירמי' מאי טעמא דרב קסבר כבתה א"ז לה ואסור להשתמש לאורה לכן בין

בחול בין בשבת מדליקין אמרוה רבנן קמי' דאביי משמי' דר' ירמי' ולא קיבלה כי אתא רבין אמרה משמי' דרי"ו וקבלה אמר אי זכאי גמירנא לשמעתתי מעיקרא והא גמרה נפ"מ לגירסא דינקותא ויש לתמוה למה משמי' דר' ירמי' לא קיבלה ומשמי' דר"י קיבלה וגם מאי פריך והא גמרה ומסיק נפ"מ לגירסא דינקותא ותיפוק לי' דנפ"מ דאי קבלה לא הי' משתמש לאורה והשתא דלא קיבלה והי' משתמש לאורה עביד איסורא ואי זכאי וגמר מעיקרא ל"ה עביד איסורא וכן הקשה בחי' ח"ס ונראה לישב דהנה תוס' הקשו אדר"ה דקאמר נירות ושמנים שאמרו חכמים אין מדליקין בהן בשבת אין מדליקין בהן בחנוכה בין בשבת בין בחול אמר רבא מ"ט דר"ה קסבר כבתה א"ז לה ופירש"י דילמא פשע ולא מתקן לה וסבר מותר להשתמש לאורה לכן בשבת לא שמא יטה והקשו בתוס' למה צריך לטעם אסור להשתמש כיון דס"ל כבתה זקוק לה ובשבת הא א"א לתקן לכן אין מדליקין ונראה לישב דלכאורה אפי' אי כבתה א"ז לה הא עכ"פ כיון דאין דולק יפה הוה כמו הדליק במקום שרוח מצוי' דקיימ"ל דלא יצא ובשלמא אי מותר להשתמש לאורה א"כ מסתמא יזכור ויטה ויתקן ולא יכבה ולא דמיא למדליק ברוח מצוי' דלא יצא דאין בידו למנוע שלא יכבה אבל אי אסור להשתמש לאורה א"כ בוודאי בדיל מיני' וישכח מלתקן א"כ מעיקרא לא הי' עומד שידליק השיעור ודמיא למדליק במקום שרוח מצוי' אך א"ש דבאמת הכי קאמר בוודאי אי הוה ס"ל דאסור להשתמש לאורה ל"ה צריך לומר הטעם דכבתה זקוק לה דאף אי כבתה א"ז לה ג"כ אסור להדליק כנ"ל אבל כיון דסובר דמותר להשתמש לאורה א"כ אי כבתה א"ז לה הוה מותר להדליק דל"ד לעומד ברוח מצוי' דבוודאי יתקנוהו תמיד ולא יכבה אבל כיון דכבתה זקוק לה חיישינן שאפ"ה עכ"פ שכיח שיכבה ויפשע מלתקנה ולהדליקה שנית וא"כ מיושב קו' התוס' דלכן צריך לטעם מותר להשתמש לאורה דאל"ה ל"ה צריך כלל לטעם דכבתה זקוק לה דאף אי כבתה א"ז לה אין מדליקין בחול דהוה כמדליק במקום שרוח מצוי' וא"כ הא דקאמר הטעם מותר להשתמש לאורה צריך בלא"ה כדי ליתן טעם למה אין מדליקין בחול משום דכבתה א"ז לה וממילא ידעינן בשבת נמי אין מדליקין משום דא"י לתקנו:

והנה יש לומר עוד בדרך אחר דהנה בפנ"י הקשה מה צריך לטעם כבתה זקוק לה ולא קאמר הטעם יען דאין מדליקין בהן במקדש דהרי פתילות ושמנים שאין מדליקין בשבת אין מדליקין במקדש ונ"ח נגד מנורה תקנה כמש"כ הר"ן אך ניחא בוודאי אי אסור להשתמש משום דימיון דמנורה ה"ה דאין מדליקין משום דימיון דמנורה אבל כיון דסובר מותר להשתמש לאורה א"כ ל"ב דומיא דמנורה א"כ הא דאין מדליקין ע"כ רק משום דכבתה זקוק לה ונתישב היטיב קו' התוס' ומעתה ר' ירמי' משמי' דרב דקאמר כבתה א"ז

ואסור להשתמש לאורה יקשה הני תרתי לא משכחת דהרי אי אסור להשתמש א"כ ע"כ דתקינו דומיא דמנורה א"כ אף דכבתה א"ז יהא אסור להדליק דל"ה דומיא דמנורה דאין מדליקין בשמנים אלו וכן יקשה כיון דאסור להשתמש לאורה א"כ נהי דכבתה א"ז היינו בשמנים טובים ונמשכים אחר הפתילה אבל בשמנים שא"ר להדליק יפה הוה כהדליק במקום שרוח מצוי' וכאלו לא נתן השיעור לפי"ז י"ל דבאמת מהאי טעמא לא קיבלה כדקאמרו משמי' דר' ירמי' דהנה איתא לקמן דר' ירמי' אמר דאסור להרצותן מעות כנגד נר חנוכה כי אמריתה קמי' דשמואל אמר וכי נר קדושה יש בה מתקיף לה רב יוסף וכי דם קדושה יש בה אלא שלא יהא מצות בזויות עליו ויש להבין מאי תמה שמואל כל כך בפשיטות וכי נר קדושה יש בה כיון דנ"ח נגד מנורה תקנו שפיר תקנו דיש בה קדושה דאסור להרצות מעות כנגדה ונראה דשמואל הוכיח דע"כ טעמא דר' ירמי' לא משום דבעינן דומיא דמנורה דאי בעינן דומי' דמנורה לכן אסור להשתמש לאורה א"כ למה אמר ר' ירמי' הטעם דכבתה זקוק לה אפי' אי כבתה א"ז לה אסור להדליק בשמנים אלו דומיא דמנורה אע"כ דטעמי' דלא ניכר שהוא לצורך מצוה כפירש"י ולית לי' דומיא דמנורה ולכן לשיטתו שפיר פריך וכי נר קדושה יש בה וע"כ דרק משום היכר אסור להשתמש לאורה א"כ תינח תשמיש גמור אבל תשמיש קל כהרצאות מעות אמאי אין מדליקין דבשלמא אי הוה ס"ל דבעינן דומיא דמנורה ניחא דגם תשמיש קל כהרצאות מעות אסור כמש"כ הר"ן אבל כיון דאית לי' דל"ב דומיא דמנורה א"פ אמאי תשמיש קל כהרצאות מעות אסור (וכ"כ המאירי דלטעם זה מותר להרצות מעות) ולכן תמה שפיר וכי נר קדושה יש בה ורב יוסף מסיק טעם אחר משום שלא יהא מצות בזיות וזה שייך גם בהרצאות מעות וזה הי' טעמא דאביי דלא רצה לקבל מר' ירמי' משום דקשיא לי' ממנ"פ כיון דסבירא לי' דהא דאסור להשתמש לאורה הוא אפי' בתשמיש קל כהרצאות מעות ע"כ דסבירא לי' דבעינן דומיא דמנורה איך משכחת הני תרתי דאסור להשתמש לאורה וכבתה א"ז הא בעינן דומיא דמנורה (אמנם ר' ירמי' דידי' הי' סובר דלעולם בעינן דומיא דמנורה ולכן אסור להשתמש לאורה והא דכבתה א"ז לה ולא בעינן דומיא דמנורה משום דבמנורה הא בעינן שמן זית דוקא ובנ"ח כשר כל השמנים לכן גם לענין שאר מינים ל"ב דומיא דמנורה והיינו לס"ד דלא ידע טעם דביזוי מצוה) וטעם דביזוי מצוה לא הוה סבירא ל' לאביי דלשיטתו דקאמר דבכל מילי עביד רבה כרב בר מהני תלת דמדליקין מנר לנר ע"כ לית לי' לשמואל הטעם דביזוי מצוה דהא שמואל ע"כ מתיר אפי' בקינסא (דס"ד דפליגי במנר לנר ואכחושי מצוה הא איתותב ממנורה) ולכן רק כשאמרוהו כרי"ו קיבלה משום דלרי"ו שפיר י"ל דהטעם דאסור להשתמש הוא משום

דאין היכר שהוא נ"ח וסובר באמת רי"ו תשמיש קל שרי וא"כ שפיר שייך לומר דסובר אף דאסור להשתמש אבל כבתה א"ז לה ובהא ניחא קו' הח"ס די"ל דאביי דלא קיבלה מתחלה היינו רק אהא דקאמר כבתה א"ז לה משום דזה סותר לדבריו שאמר דאסור להשתמש לאורה דבעינן דומיא דמנורה כשיטתו בהא דסובר אסור להרצות מעות א"כ באמת לא עשה איסור מעולם דגם מעיקרא לא השתמש לאורה לכן קאמר דרק נפ"מ לגירסא דינקותא והבן:

ומעתה ניחא דהנה ר"ש דפריך ממנורה למ"ד דפליגי במנר לנר ומשום אכחושי מצוה משום דהי' סובר כיון דשמואל דפריך אטו נ"ח קדושה בה ולא הי' ס"ל הטעם דרב יוסף משום ביזוי מצוה והוה ס"ל דאין לאסור אלא משום דבעינן דומיא דמנורה א"כ רב דס"ל דאסור להשתמש לאורה ע"כ משום דבעינן דומיא דמנורה והא דס"ל לרב כבתה א"ז לה ולא בעינן דומיא דמנורה היינו רק לענין שמנים כיון דע"כ בהא לא דמיא למנורה דבעינן שמן זית זך כתית למאור שיהא ראשון לראשון אבל לענין שימוש שפיר תיקנו דומיא דמנורה ולכן אסור אפי' תשמיש קל לכן שפיר קשיא לי' ממנורה דאין לומר שם מצוה להדליק מנר מערבי דעכ"פ לא עדיף ממנורה א"כ ע"כ דפליגי רק בקינסא דלרב אסור דהא במנורה בוודאי אסור ג"כ בקינסא ושמואל מתיר אפי' לקינסא דלית לי' דומיא דמנורה וגם טעמא דביזיון מצוה הא לית לי' והא דאסור להשתמש לאורה באמת רק בתשמיש גמור דלא ניכר דלשם מצוה אדליק אבל להלכתא כרב יוסף דהטעם משום ביזוי מצוה אסור אפי' תשמיש קל א"כ שפיר י"ל דלרב ל"ב דומיא דמנורה וא"כ שפיר י"ל דלרב אין מדליקין מנר לנר דל"ק ממנורה דל"ד דכאן אין מצוה להדליק מנר לנר ואפשר להדליק ממקום אחר ובהא פליג שמואל אבל בקינסא שפיר י"ל גם לשמואל אסור דאיכא ביזיון מצוה ובהא מודה שמואל דהוה תשמיש בנר גופי' ושפיר פסק רבינו דאסור להדליק במנר לנר דגם לשמואל בקינסא אסור להדליק או דבאמת פסק כרב דאסור אפי' במנר לנר אף דרבה עביד כשמואל משום דל"ה סבירא להו הטעם דרב יוסף דאסור משום ביזוי מצוה בתשמיש קל אבל להלכה אף תשמיש קל אסור שפיר י"ל דהלכה כרב דגם במנר לנר אין מדליקין דכיון דאיכא אכחושי מצוה אין ראי' דלא חיישינן לאכחושי מצוה אף דשמואל לא חייש לאכחושי מצוה היינו משום דלית לי' משום ביזיון מצוה ל"ח לאכחושי מצוה נמי ולכן עביד רבה כשמואל אבל אנן דקיימ"ל כרב יוסף דחיישינן לביזיון מצוה אף בתשמיש קל ה"ה דחיישינן לאכחושי מצוה ודו"ק ולפמש"כ לעיל מקום אתי לישב דברי הריא"ף שכ' מדמדליקין בשבת מוכח דכבתה א"ז לה ותמהו שגם מדמדליקין בחול מוכח כבתה א"ז לה ולפמש"כ יתכנו דברי הריא"ף דאי

הוה אמרינן דמותר להשתמש לאורה הוה מצינן למימר כבתה זקוק לה ואפ"ה מדליקין בחול דל"ב דומיא דמנורה (וגם לא איכפת לן דאין דולק יפה דהי' יכול לחזור ולהדליק דל"ח שיפשע כיון שיכול להשתמש אצלו יזכור לתקנו שלא יכבה כמש"כ לעיל אבל מדמותר להדליק בשבת ע"כ דאסור להשתמש לאורה דומיא דמנורה א"כ ע"כ הא דבחול מדליקין משום כבתה א"ז לה (או עד"ז כיון דאסור להשתמש ממילא איכא חשש שיפשע כיון דבדילו מיני' יפשע לתקנו וע"כ הא דמדליקין בחול משום דכבתה א"ז לה) ודו"ק:

ב') **והנה** בהא דפליגי בשבת דף כ"ב אי מדליקין מנר לנר הנה רבינו בפ"ד מחנוכה כתב דאין מדליקין מנר לנר והראב"ד השיג כיון דאסיק בגמ' מ"ד משום אכחושי בקשיא ע"כ פליגי בביזוי מצוה דלשמואל מדליקין אפי' בקינסא שרי וקיימ"ל כשמואל (וא"ל דרבינו סובר כפירוש הרא"ש דהאי בעיא מאי הוה עלה קאי אפלוגתא דרב ושמואל ופשט ר"ה הדלקה עושה מצוה ואי הדלקה עושה מדליקין מנר לנר ולא פליג רב רק בקינסא ובהא הלכה כרב דאסור כמו שנראה מדברי הלח"מ דא"כ קשה מה' ציצית דפסק כשמואל דמתירין לבגד וכבר הקשה כן בראש יוסף) ונראה דהנה לכאורה יש לומר דקושית הגמ' ממנורה יש לו תירוץ דהנה רב לשיטתו דסובר כר"י בדבר שא"מ דאסור ולדידי' פליגי אביי ורבא בפסחים דף כ"ד בא"א ומכוין דלרבא אסור ולאביי מותר וא"כ לאביי ל"ק כלל מנר מערבי דשאני התם דא"א ומכוין דשרי דכיון דמצוה להדליק ממנורה דילפינן מלהעלות נר תמיד ולא נירות כדאיתא בת"כ הביאו בפירש"י והוה א"א ומכוין דשרי אבל בנ"ח אפשר להדליק בנר אחר וצריך לומר דקו' הגמ' אליבא דרבא דלר"י א"א ומכוין אסור (וא"ל גם לרבא ניחא דהרי הוה אי אפשר ואין מכוין דנהי דמכוין להדליק אין מכוין להכחיש ואף דהוה פסיק רישא הא פ"ר בהנאה מותר דז"א דאכחושי מצוה לאו משום איה"נ הוא אלא דמכחיש ומבטל המצוה ואסור בפ"ר וכן לפמש"כ הפנ"י בפסחים הא דפ"ר בהנאה שרי רק בבא מאיליו ובשב וא"ת אבל במדליק דאין בא מאיליו פ"ר אסור וא"ל א"כ גם בא"א ומכוין אין להתיר לאביי דהא לפמש"כ הפנ"י א"א ומכוין דשרי לאביי רק במידי דממילא לא במעשה הנה גם כאן הא ליכא מעשה בידים דאכחושי האור לא נעשה בידים רק לגבי א"מ ופ"ר אין להתיר דל"ד למידי דנעשה ממילא בלי שום מעשה) ועוד יש לומר מטעם אחר דקושית הגמ' ממנורה רק לרבא דהרי באמת שלהבת לא מועלין רק דעכ"פ מדרבנן לא נהנין ומבואר בפסחים שם לאביי בקול ומראה היכיא דהוא צורך מקדש לא החמירו חכמים דהרי איתא שם ותסברא הא קול ומראה אין בו מעילה אלא מעלה עשו וביאר בתוס' דלא החמירו בצורך מקדש וא"כ לדידי' לא קשיא דגם כאן י"ל דשלהבת רק דרבנן אסור בצורך גבוה לצורך נר אחר שבמנורה לא החמירו

ורק הקושיא לרבא דלית לי' שם האי תירוצא דמעלה עשו וסובר דא"א ומכוין אסור אף דמראה אין בו רק איסור דרבנן (אלא דע"ז יש להשיב בשלהבת הקשור בפתילה אסור מה"ת אולם בשעה"מ ה' ע"ז הוכיח מירושלמי בהא דבוררת לאור בית השאבה דאף דקשור בפתילה ג"כ אין בו משום מעילה אולם י"ל דהיינו באור המתפשט בבית ממילא אבל ליטול השלהבת הקשור בפתילה שפיר הוא מה"ת (ועמק"ח ה' חנוכה ובשבי"ד לאדאמוהגזצ"ל בה' חנוכה אבל עכ"פ לאביי שרי משום א"א ומכוין אפי' באיסור תורה ולא קאי הקושיא רק לרבא) ובזה יש לומר פרפרת נאה דאביי דקאמר בהני תלת מילי עבד רבה כשמואל ולכאורה למה בהני תלת ונראה דהא בהא תליא כיון דסובר שמואל בגרירה כר"ש ואליבא דר"ש איתא בפסחים א"א ומכוין אסור בין לאביי בין לרבא א"כ לפי"ז ע"כ סובר דמדליקין מנר לנר דאל"כ קשיא ממנורה דמוכח דשרי להדליק מנר מערבי אף דא"א ומכוין הא א"א ומכוין אסור אע"כ דלא חיישינן לאכחושי מצוה א"כ גם בנ"ח שרי ורב לשיטתו דסובר כר"י ולדידי' א"א ומכוין שרי ולא קשיא ממנורה דשם א"א וכאן אפשר לכן רב לשיטתו שפיר סובר אין מדליקין מנר לנר דל"ק ממנורה וא"כ כיון דהלכה כשמואל במנר לנר דלא חיישינן לאכחושי מצוה שרי להתיר מבגד לבגד דדמיא לה לאכחושי מצוה אבל אי הוה סובר הלכה כשמואל בקינסא לא ילפינן מיני' לציצית דהרי בציצית רק שרי מבגד לבגד כשתולהו מיד ורב דאסור במנר לנר אוסר מבגד לבגד ולפי"ז י"ל הני תרי מ"ד פליגי בפלוגתא דאביי ורבא בפסחים אליבא דר"י דתנא קמי' דראב"א הי' סובר דרב דסובר כר"י בגרירה א"כ לרבא דא"א ומכוין אסור וא"כ קשיא לרב ממנורה וע"כ רק פליגי בקינסא בביזוי מצוה אבל ראב"א סובר דפליגי באכחושי מצוה דסובר בהא כאביי דלר"י א"א ומכוין שרי וא"כ רב דסובר בגרירה כר"י ל"ק ממנורה ומצי סובר רב שפיר דאין מדליקין מנר לנר ולא תקשה ממנורה דשאני מנורה דא"א ומכוין שרי אבל בנ"ח הוה אפשר ומכוין אסור וא"כ שפיר פליגי לדידי' במנר לנר:

ואמנם יקשה דרבינו בפ"י ממא"ס פסק כרבא דאפשר ולא קמכוין אסור כמש"כ בכ"מ שם א"כ איתותב רב וע"כ דפליגי בקינסא ובזה פסק רבה הלכה כשמואל ומדליקין אפי' בקינסא א"כ אמאי פסק רבינו דבקינסא אין מדליקין אך הדבר ניחא דהנה באמת דברי הכ"מ תמוהים שכ' דרבינו פסק כרבא דהא זה רק למ"ד דבר שאין מכוין אסור כר"י אבל רבינו דפסק כר"ש א"א ומכוין אסור גם לאביי:

והנה לישב דברי הכ"מ אנו צריכין לומר דכונתו כיון דרבינו בה' כלאים פסק דכשלובש כלאים להבריח מן המכס אסור א"כ נראה דפסק כר"י בשאר איסורין רק בהעלאה שאין

כאן לבישה כלל באין מכוין בהא פסק דשרי (ובשבת דאין מכוין שרי היינו משום דבעינן מלאכת מחשבת וכמו שהוא דעת השאלתות בתוס' שבת דף ק"ו דרק לענין שבת הלכה כר"ש) אבל באמת אין מזה הוכחה דהרי רבינו פסק בנזיר דחופף ומפספס דדבר שא"מ מותר וע"כ הא"ט דבלבישה דאסור כיון דמתכוין ללבישה אף שאין מכוין לתכלית החימום דבהא"ג א"מ אסור וכמו שמוכח מה' בכורות שפסק רבינו דמותר להקיז דם בלבד שלא יכוין להטיל מום משמע הא במקום שעושה מום רק שמכוין לרפואה אסור (ובכ"מ ה' כלאים כתב ג"כ דפסק רבינו כר"ש רק דמודה בלבישה ואולי כיון למש"כ וא"כ דברי כ"מ כאן תמוהים וראיתי בערוך לנר יבמות דף ד' שרצה לישב כן דברי רבינו ודחי ג"כ מהך דנזיר חופף) ומעתה אין הכרח דפסק רבינו כרבא אליבא דר"י די"ל באמת כאביי אליבא דר"י דא"א ומכוין שרי ולכן שפיר י"ל דפליגי במנר לנר ולא יקשה לרב ממנורה דשם א"א ומכוין אבל בקינסא הלכתא דאסור דגם שמואל לא פליג אהא כיון דאפשר וא"ש הכל:

והנה בח"ס או"ח סי' מ"ג וכן בחי' הביא קו' בשם בני יונה הא שאני שלהבת דאסור רק מדרבנן וא"ש במקדש ותי' בח"ס אי איתא דבעלמא יש נדנוד איסור למה לא נעשה הנס שיכול להדליק כל שאר הנירות מנר הישן ולמה כבה (וכמו שהקשה בתוס' ידליק כולן מן הפתילה הישינה וע"כ דהנס לא הי' נמשך יותר רק כדי להדליק נר מערבי מן הישינה והנה פשוט י"ל קו' תוס' כיון שהדליק נר המערבי כבר נעשה מצות הישינה ועברה מצותה ואין זה נר תמיד ומצוה להדליק מנר תמיד דוקא) וראי' לסברת ח"ס מהא דאיתא בפסחים רפ"ו דדחיית קרבים א"ד שבת יען דסמכינן אניסא ל"ח לאכמורי בישרא אף שרק איסור דרבנן יש הרי משום איסור דרבנן נעשה ג"כ ניסא עיין טה"ק מנחות דף צ"ט דאין לחה"פ מתעפש רק כל זמן שצריך לנס והנה דברי הח"ס עולים יפה על הקו' דא"ש במקדש אבל לפמש"כ להקשות משום דא"א ומכוין שרי בכל מקום א"כ א"ל לנס אבל אי א"א ומכוין בעלמא אסור רק כאן נאמר שהותר מחמת המצוה ע"ז שפיר י"ל דא"כ למה לא נעשה הנס להדליק מנר הישן שג"כ הוה נ"ת ומדלא נעשה נס מוכח דליכא איסור כלל משום אכחושי מצוה:

שוב התבוננתי דאפשר לישב דברי הכ"מ שהבאתי לעיל דהנה בכונת הכ"מ שמחלק בין העלה עליו להלביש ממש כ' המפורשים משום דבדרך העלאה אף אי מכוין ליכא איסור תורה (וכן משמע מר"ן פ' שמונה שרצים דמוכרי כסות שאין לו הנאה ל"ה אלא כמשוי בעלמא) וא"כ כיון דאין אסור אלא מדרבנן לכן באין מכוין שרי לגמרי וסובר הכ"מ כסברת הלבוש סי' של"ז דבאיסור תורה דשא"מ אסור אף לר"ש וא"כ כיון דרבינו

בה' מא"ס כתב דא"א ומכוין אסור א"כ יהא חמור דאורייתא מבדרבנן דבדאורייתא לר"ש א"מ אסור א"כ א"א ומכוין שרי לאביי ובדרבנן דא"מ שרי א"א ומכוין אסור וכיון דרבינו כ' דא"א ומכוין אסור משמע אף באיסור תורה א"כ ע"כ דפסק כרבא אמנם באמת דברי הלבוש תמוהים דע"כ לדעת רבינו בא"מ שרי אף באיסור תורה כדסובר בנזיר דחופף ומפספס ולפמש"כ הדבר מוכרח דאל"כ לאביי יהא לר"ש חומרא בדרבנן יותר מבדאורייתא וזה לא מסתבר ולכן נראה דטעמא דרבינו דסובר בלבישה א"מ אסור הוא משום דסובר דנהי דא"מ לחימום כיון דמכוין ללבישה הוה כמכוין דומיא דמקיז דם לרפואה בבכור כדאיתא בבכורות דף כ"ו וא"כ אין הכרח דפסק רבינו כרבא ושפיר י"ל דס"ל כאביי בהא דלר"י א"א ומכוין שרי והיינו משום דראב"א דהכא קאי כוותי':

והנה לכאורה יש להשיב ממש"כ רבינו פ"ה ממעילה קול ומראה לא נהנין ולא מעלין וזה כסברת רבא בפסחים דאיסור דרבנן עכ"פ יש דלאביי משמע התם דליכא אפי' איסורא דרבנן וכסברת הירושלמי גבי בית השאבה אך מהא אין ראי' דתוס' כתבו גם לאביי לא נהנין אלא דסובר לצורך מקדש שרי אלא דאכתי ממש"כ רבינו בפ"ז מבהב"ח גם להיכל אין נכנסין האומנין אלא דרך לול ותיבות וזה ניחא לרבא דסובר דאיכא איסורא עכ"פ בא"א ומכוין אבל לאביי ליכא איסורא בהיכל רק מעלה עשו בקדה"ק אבל רבינו דכ' גם בהיכל כן מוכח לכאורה דפסק כרבא דמדינא אסור ולכן גם בהיכל הדין כן:

אמנם לפמש"כ יש לישב מה שהקשה הלח"מ על רבינו דהא בב"ק שם מבואר דגם בהלביש להבריח המכס מותר לר"ע דא"מ שרי להנ"ל י"ל דהנה כבר הקשה בשו"ת חו"י אמאי מיקרי זה דבר שא"מ הא במכוין ללבישה גם שא"מ לחימום איני משום דהוה דבר שא"מ אלא דהוה דבר שאצל"ג ובשבת הא דבר שא"מ מותר ובשאצ"ג חייב ותי' רק בשבת יש חילוק בין א"מ לאצל"ג דא"מ שרי ואצל"ג חייב משום דעיקר הקפידא על השביתה א"כ אף דאצל"ג חייב אבל בשאר איסורים עיקר הקפידא על תכלית הענין דעיקר האיסור חימום הגוף הבא מן הלבישה לכן גם באצל"ג יש לו דין כא"מ ומותר ובח"ס בתשו' הנדפסת אצל ר"י מיגש עשה לו סמוכים מהך דבכורות דמקיז דם לרפואה מיקרי א"מ לשיטת תוס' אולם בר"ן פ' ח' שרצים שכ' בשאר איסורים פ"ר דלא ניחא לי' ג"כ חייב דל"ב מלאכת מחשבת משמע דלא כחו"י וא"כ לפי"ז י"ל דגמ' בב"ק דס"ל לר"ע דמותר משום דא"מ לחימום דר"ש אליבא דר"ע דמלאכה שאצל"ג גם בשבת פטור א"כ בוודאי בשאר איסורים בא"מ לחימום הוה כא"מ דכמו בשבת אין חילוק בין א"מ לאצל"ג דבתרווייהו פטור גם בשאר איסורין אין לחלק אבל לשיטת רבינו דס"ל בשבת במלאכה שאצל"ג חייב וא"מ ס"ל דמותר ע"כ דאצל"ג חמיר מא"מ א"כ ס"ל גם באיסורים

רק בא"מ ללבישה כגון מוכרי כסות בהא א"מ מותר אבל בלובש להעביר המכס דכיון ללבישה רק שאין מכוין לחימום דהוה רק משום דאצל"ג באמת גם בשאר איסורין אסור ולכן שפיר פסק רבינו דבלהעביר המכס אסור ללבוש ודו"ק:

הלכה ח

הנה רבינו בפי' המשנה דפ"ג דתמיד כתב דלמ"ד צפון ודרום היו מונחין כל פיות הנירות הי' כלפי האמצעי ולמ"ד מזרח ומערב הי' מונחין כל פיות הנירות הי' כלפי כותל המערבי וקרי נר מערבי הנר האחרון של צד מערב שאין אחריו נר אחר וזה נר האמצעי אולם בפירש"י פ' תרומה כ' לפרש יאירו שבעת הנירות ג' המזרחיים פונים למול האמצעי וכן ג' המערבים ראשי הפתילות מול האמצעי וקשה דהול"ל דרומים וצפונים דלשון מזרחים ומערבים רק שייך למ"ד מזרח ומערב מונחין ולהאי מ"ד הא כולן פונים למערב לא אל נר האמצעי וכבר עמד ע"ז בס' לחם יהודה והביא דברי הרא"ם שכ' דרש"י מפרש כן עפ"י ספרי דסובר דלכו"ע הי' פונים אל המערבי:

הלכה יא

אבן היתה לפני המנורה ובה שלש מעלות וכו'. הנה היעב"ץ בסידור שלו כתב ע"ז כיון דרבינו ס"ל כמ"ד נירות צפון ודרום היו מונחים א"כ אבן זו לצד מערב המנורה עומדת כי נר האמצעי הוא נקרא נר המערבי מפני שפיו פונה למערב לצד שכינה וכל שאר הנירות מצדדין פיותיהן אליו וכיון שכן שוב צריך תלמוד איזה הן החמשה שמטיבן ראשונה דבשלמא למ"ד מזרח ומערב מונחים דהתם קפגע במזרחיית ברישא פשיטא דאין עובר עליהן משא"כ במונחין צפון ודרום דכולהו למערב בהי מינייהו מתחיל ונ"ל דתליא בחקירה אחת שצריך לחקור ולידע באיזה דרך הלך בהיכל ויראה לי דהכא כ"ע מודו דבין מזבח ומנורה הי' מהלך דעד כאן לא פליגי ר"י ור"מ ביומא דף נ"ב בכ"ג הנכנס להקטיר בבית קדשי קדשים וס"ל למר בין שולחן לכותל משום דס"ל פתחא בצפון ולמר בין שולחן למזבח כדקאמר תלמודא טעמא דלא שייך הכא וכו' השתא דאתינן להכי איפשיטא בעין דכיון דפגע ברישא בצפונית מינייהו בעי לאתחולי וודאי דאין מעבירין ותו דפונה לימינו מש"ה עביד ג' צפונית (ושקב לאמצעי) ותרתי מדרומית ומתחיל מהיותר צפוני ופנה לימינו לדרום עכ"ד ואמנם לפי מה שבארנו להלן מצי שפיר סבר רבינו כמ"ד מזרח ומערב הי' מונחין א"כ אבן זה לצד צפון הי' עומד דמנורה בדרום ושולחן בצפון ע"כ אבן זה הי' עומד בצפון המנורה:

והנה בספר באר שבע ספ"ג דתמיד הקשה למה הי' צריך מעלה לעלות שם דהא קומתה של מנורה רק ח"י טפחים וקומתו של אדם ארבע אמות וזהו כ"ד טפחים ותי' שהטפחים

של ביהמ"ק הי' שוחקות א"כ ח"י טפחים של מנורה הי' כמו כ"ד של אחרים לכן הוצרך לעשות מעלה ובספר דרך הקודש הקשה ע"ז דמקרא דיחזקאל דכתיב ואלה מדות המזבח באמות אמה אמה וטפח שיש למזבח מדות שתי אמות הראשונה יתירה על חברתה טפח אמה בת חמש ואמה בת ששה וכן כל אמות הכלים הי' בת חמש א"כ נסתר דבריו והביא דברי רבינו פ"ח ממעילה שכ' וז"ל כשפוסקים עם האומנים לבנות במקדש ובעזרות פוסקין עמהם כך וכך אמה כך וכך סלע באמת בת עשרים אצבע וכשמושחין להם מה שבנו מושחין ומחשבין להם באמה גדולה בת עשרים וארבע אצבעות כדי שלא יבוא לידי מעילה מפני שאין מדקדקין במשיחה ודבר תימא הוא שהרי אמרו בפ' התכלת טפח דאורייתא ארבע בגודל שית בקטנה ובפ' על אלו מומין תנא אצבע שאמרו אחד מארבעה בטפח של כל אדם למאי הלכתא לשתי אמות דתנן שתי אמות הי' בשושן הבירה והוא נמצאת יתירה על של משה אצבע ואיך יתכן שהאומנין הי' נותנים ארבעה אצבעות יותר כדי שלא לבוא לידי מעילה עכ"ל ועין בספר גידולי טהרה סי' א' ויבואר אי"ה בה' מעילה:

הלכה יב

א) **השולחן הי' אורכו י"ב טפחים וכו'**. והוא פלוגתא דר"מ ור"י במנחות דף צ"ח ופסק כר"מ והקשה הכ"מ למה פסק כר"מ דהלכה בכ"מ כר"י והנה בנובי"ת סי' הוכיח מפסחים דף ק"ט כדברי רבינו מהא דפריך התם אמתא באמתא היכא יתב א"כ מוכח דבאמה בת ו' דאי שולחן באמה בת ה' שפיר יתב דהא מקוה באמה בת ו' ומאי פריך אמתא באמתא היכא יתב וקשה לי דהנה באו"ח בפסחים הקשה לס"ד דטבילה בעזרה למה צריך טבילה דוקא בעזרה ותי' דאתיא כר"י דבשבת מניחה בערב ג"כ הוה תמיד א"כ אפשר לטבול השולחן בשבת ומניחה בערב אחר טבילה וכיון דטבילה ע"כ בשבת לכן טבילה בעזרה דאין שבות במקדש ומעתה קשיא לי כיון דקאי לר"י א"כ אין הוכחה דאמה בת ו' כאשר יתבאר דהנה בנובי"ת כ' הוכחה אחריתי דהלכה באמת בת ו' מדפריך במנחות למ"ד מזרח ומערב היו מונחין נמצא דאכיל פלגא דאמתא בדרום והקשה דילמא מ"ד מזרח ומערב היו מונחין היינו ר"י ביומא דף נ"א והוא סובר באמה בת ה' א"כ אין עומד בדרום כלל והוכיח מזה דהלכה כמ"ד באמה בת ו' ולא רצה לאוקמא סתמא דמשנה דסברי מזבח ומערב כמ"ד באמה בת ה' וכך העלה בטה"ק למנחות אולם בספר עומר מן כתב לישב קו' הנ"ל משום דא"כ קשיא לריוס"י דסובר ג"כ ביומא מזרח ומערב היו מונחין ולדידי' ליכא למימר באמה בת ה' דהוא סובר מסגרתו למעלה היתה ומוקי לעיל דף צ"ו דהיתה משופעת ונטוי' כלפי חוץ וא"כ הי' השולחנות רחבין יותר א"כ אף

אי באמה בת ה' היו רחבין יותר ע"י המסגרת והיתה עם המסגרת בת ו"ט ושפיר פריך יעו"ש ולפי"ז ממילא אזלה לה גם הראי' ראשונה מפסחים כיון דקאי שם לר' יוסי דסובר דמניחה בערב א"כ שפיר קשה אמה באמתא היכיא יתב דאף את"ל דסובר באמה בת ה' אכתי איך יתיב כיון דמסגרתו טפח פרקודי הוה מפרקדא והולך בשיפוע למעלה ועי"ז מתרבה רחבו של שולחן ונסתר הוכחת הנו"ב:

ולכן אומר דהנה דברי האו"ח לדעתי אינן מוכרחים אף כי קלסי' מאוד דהנה קושיתו מאי ס"ד דלא מצי לטבול רק בעזרה יש לישב אף לדידן דלית לן דר' יוסי דמניחה בערב הוה תמיד דנהי דלת"ק במנחות בלה"פ דכתיב תמיד דזה נוטל וזה מניח אפ"ה אטו יעלה על הדעת לומר אם נטמא פעם אחת השולחן יהא בטומאתו לעולם ולא יטבלוהו ויהיו הלחמים תמיד הולכים לשריפה זה וודאי לא מסתבר כלל ורק ע"כ לומר דבוודאי עם השולחן נטמא בחול בעוד הלחם עליו א"כ זה הלחם כבר נטמא א"כ אין תועלת אם יסלקוהו ללחם כדי לטבול השולחן ורק בשבת כשמניחין לחם חם אז אם לא יטבילהו וטבלוהו יטמא את החדשה לכן מטבילין ע"כ בשבת טרם שמניחין החדשה וכיון דהוה שבות לכן אין מטבילין רק בעזרה (ואף דאכתי מחוסר הערב שמש ומטמא הקודש כמבואר בחגיגה פ"ג בדברי רבינו ב"ה שאר אה"ט אתי תועלת יש בטבולה שבשבת הבאה לא יטמא הלחם או דנהי דסובר דבעינן תמיד אפ"ה אם נטמא ע"כ מטבילין בשבת ומניחין בערב לאחר שהערב שמש כדי שלא יטמא הלחם וכן מוכח בסוף חגיגה דתנן דאמרו הזהרו בשולחן שלא יטמא דבעינן תמיד וכ"כ רבינו בפי"א מטמ' משכב ומושב וז"ל ונמצא צריך טבילה והע"ש ונאמר בלחה"פ לפני תמיד עכ"ל משמע דבאמת מטבילין וממתין עד הע"ש אף דלא מתקיים לפני תמיד א"כ לפי"ז מסתבר דמטבילין רק בשבת קודם שמניחין החדשה וכיון דהוה שבות לכן רק בעזרה מטבילין ושפיר פריך אמתא באמתא היכי יתיב) וא"כ הגמ' קאי אליבא דכו"ע ואפ"ה פריך אמתא באמתא ולא נאמר באמה בת ה' וכמ"ד מסגרתו למטה היתה א"כ מוכח שפיר דהלכה כמ"ד באמה בת ו':

אמנם בלא"ה דברי האו"ח יש להם פירכא דבחגיגה מבואר דאין טובלין הכלים במקדש בשבת וכבר עמד בטו"א להקשות דהא אין שבות במקדש ובאמרי ברוך כ' לישב כיון דצריך הע"ש הוה כמכין משבת לחול ועוד יקשה לדברי האו"ח דס"ל דבהא אין שבות במקדש א"כ אף מחוץ למקדש שרי דטבילה הוה ע"י כהנים כמבואר בחגיגה דמטבילין אחר השבת משום דכהנים טרודים בהוצאת הדשן (ועטו"א שחקר למה דוקא ע"י כהנים ובפ"ז מה' אלו כתבתי לישב זה והא בכהנים אף חוץ למקדש אין שבות כמו שנתבאר

בדברינו בפ"ח מה' אלו ולפי"ז דברי הנוב"י קיימין דמוכח שפיר דהלכה כר"מ באמה בת ו' וראיתי בהפלאה פ' תרומה שכ' לפרש בזה הא דדרשו השולחן הטהור מכלל שהוא טמא דלכאורה למה כתב התורה בשולחן שיהא טהור יותר מבשאר כלים שהי' במקדש וכ' כיון דאם נטמא צריכין לטבול בשבת ומניחין עלי' קודם הע"ש והיינו טהור מכלל שהוא טמא דהיינו טבול יום כדדרשינן ביומא דף י"ג והזה הטהור על הטמא מכלל שהוא טמא דנשמע דכשר טבול יום בפרה יעו"ש:

ב') **והי' מונח ארכו לאורך הבית וכו' ומנורה כנגד רוחב הבית בין הצפון לדרום.** והנה הנוב"י הקשה דזה תרתי דסתרי דאי שולחן מזרח ומערב מונחין גם מנורה מזרח ומערב היתה עומדת כדאיתא במנחות דף צ' ונראה לישב דהנה בגמ' איתא עשר שולחנות ועשר מנורות עשה שלמה ועמדו זה נוכח זה כדכתיב המנורה לנוכח השולחן ועתה יקשה כיון דמנורה צפון ודרום ה' מונחת בכל שורה ושורה הרי עשר אמות דאורך המנורה ב' אמות (כיצד כפתור ופרח וממנה קנים הנה מסתמא יוצא מאמצעתה א"כ הוה ח"ט וטפח חלק ועוד כפתור וממנה קנים א"כ בין קנה לקנה ב"ט עם הקנה האחת א"כ בכל צד הוא קרוב לשש טפחים יעלה רחבו לי"ב טפחים בקירוב) וכן ה' שולחנות א"כ תיקשי כדפריך בגמ' עשרים בעשרים היכיא יתיב ועוד מקום הילוך רגלי הכהנים היתכן כשנכנס לסדר לחה"פ על שולחן של משה שעמד בין השורות אי צפון ודרום הוה קאי ובשלמא אי מזרח ומערב ע"כ של משה בהדייהו הוה יתיב לאורך ההיכל א"כ אין מקום השולחנות רק ז' אמות ברוחב אז שפיר יש מקום לכהנים ליכנס ומה גם אי נאמר דאין מסדרין על שולחנות של שלמה א"כ הי' עומדין השולחנות אצל הכותל א"כ בוודאי יש מקום רחב הרבה משא"כ אי צפון ודרום א"כ מקום השולחנות י' אמות ברוחב א"כ כהנים היכיא הוה עיילי והא דקאמר בגמ' לראב"ש אי מנורה צפון ודרום גם שולחנות צפון ודרום היינו משום דסובר כר"י אמות בת ה' טפחים א"כ יש מקום פנוי י"ט בין המנורה ל"ה שולחנות ודייק הכי כיון דאי מזרח ומערב א"כ מסדרין על כל שולחנות כמש"כ תוס' מירושלמי וא"כ קשה הילוך רגלי הכהנים היכיא הוה הא אכל חצי אמה בדרום כדפריך בגמ' ורק ע"כ נאמר כמ"ד באמה בת ה' וא"כ שוב יש לנו ללמוד ממנורה דשולחן ג"כ צפון וא"ל כהנים היכיא עיילי הא ע"כ באמה בת ה' דאי באמה בת ו' גם למ"ד מזרח ומערב לא א"ש אבל למסקנא דמסקינן שולחן בהדייהו הוה יתיב שפיר י"ל באמה בת ו' ורק התינח אי מזרח ומערב אבל אי צפון ודרום א"כ יקשה כהנים היכיא עיילי וע"כ כמ"ד מזרח ומערב וא"כ א"ש כיון דרבינו פסק לעיל כמ"ד באמה בת ו' כדמוכח מפסחים כנ"ל א"כ לכן ע"כ הלכה כמ"ד שולחן מזרח ומערב מונחין:

והנה בנוב"י תי' כיון דמגמ' משמע דעל כל שולחנות מסדרין כיון דפריך מכדי שולחן משוך ב' אמות ומחצה ותוס' כתבו למ"ד מסדרין על של שלמה ע"כ כמ"ד מזרח ומערב ולכן פסק רבינו כמ"ד מזרח ומערב ותמוה מאוד חדא דכ"כ תוי"ש ביומא דף ל"ג דגם למ"ד על של משה הי' מסדרין צריך לעמוד רחוק מן הכותל כדי שיהא עכ"פ ראוי לסדר עליו דראוי בעינן ועוד יקשה דבסוג' מוכח דסתם גמ' סובר כן דלמ"ד מזרח ומערב היו מסדרין על כולם אבל למ"ד צפון ודרום באמת אין מסדרין וגמ' לא רצה לאוקמא למ"ד מזרח ומערב אפ"ה יסבור רק על של משה משום דמסתבר כמ"ד על כולם הי' מסדרין כיון דאפשר וא"כ אכתי תיקשי דלמה לא פסק בשולחן ג"כ צפון ודרום ובאמת אין מסדרין רק על של משה ודברי הנוב"י הן מערכה על הדרוש אך קשה לי בדברי רבינו טובא דהנה ביומא דף ל"ג איתא דפגע במזבח תחילה יען דמשוך בין המנורה והשולחן לצד חוץ והנה המנורה עומד מסתמא אצל השולחן מיד בכניסה דאל"כ בלא"ה מזבח קודם ומאי קאמר יען דמשוך קימעא לכן פוגע תחילה במזבח אף אין משוך קימעא לחוץ כיון דמנורה נגד השולחן בקצה השני של צד היכל א"כ פוגע במזבח תחילה וא"כ ע"כ דעומד המנורה מיד בכניסה א"כ למ"ד תרווייהו צפון ודרום ע"כ לפרש האי משוך קימעא היינו שאין מזבח בין מנורה ושולחן אפי' קימעא ומשוך לחוץ קימעא היינו כל המזבח וע"כ בגמ' קאי תרווייהו מזרח ומערב א"כ פוגע בשניהם יחד אם אין המזבח משוך קימעא לחוץ ולכן מוקי דמשוך קימעא לחוץ כדי שיהא המנורה נוכח השולחן דעיקר המנורה היינו נר אמצעי ומזבח שרחבה אמה מפסיק בין נר אמצעי של מנורה לשולחן ע"כ צריך שיהא משוך המזבח קימעא לצד חוץ ושפיר פוגע במזבח תחילה ונמצא לפי"ז עדיין עומד המזבח ברובו בין מנורה לשולחן כיון דרק קימעא משוך כלפי חוץ אבל אי שולחן מזרח ומערב ומנורה צפון ודרום ג"כ ע"כ נאמר דמשוך לצד חוץ קימעא שאין מן המזבח בין מנורה ושולחן כלל דאל"כ עדיין אין נוכח השלחן כיון דמנורה עומד באורכו נגד השולחן בקצה הראשון בכניסתו וא"כ עדיין המזבח מפסיק ע"כ צריך שיהא משוך לגמרי כלפי חוץ ואמאי קאמר דמשוך קימעא אע"כ דקאי דתרווייהו מזרח ומערב הי' מונחין ומעתה ניחזי אנן דהנה רבינו בפ"ג מה' עיוה"כ ופ"ה ממעה"ק כתב דעומד הכהן בין מזבח ומנורה וזורק והביא הכ"מ שרשב"א הקשה הא משוך לצד חוץ ואיך שייך דעומד ולישב זאת ע"כ נאמר דרבינו מפרש כפי' השני שכ' דמשוך קימעא היינו מעט מן המזבח משוך לצד חוץ אבל אין כל המזבח משוך לחוץ וא"כ שפיר שייך לומר דעומד בין מזבח ומנורה אך התינח אי תרווייהו מזרח ומערב מונחים שפיר אבל אי שולחן מזרח ומערב ומנורה צפון ודרום א"כ אז ע"כ הכונה משוך לצד חוץ היינו כולו ואין

בין מנורה לשולחן כלל מן המזבח וא"כ קשה דרבינו כ' בפרקין מזבח משוך לצד חוץ קימעא בין מנורה לשולחן וזה ל"ש לשיטת רבינו רק אי תרווייהו מזרח ומערב מונחין אז א"ש דמשוך קימעא כדי שיהא מנורה נוכח השולחן אבל לא כל המזבח דאל"כ איך כתב בה' עיוהכ"פ שעומד בין מנורה למזבח וא"כ אי מנורה צפון ודרום שולחן מזרח ומערב כמש"כ רבינו:

והנה ראיתי בספר נחלת ראובן שכ' לישב הסוג' דזבחים וסוג' דשקלים וז"ל כי יש לדקדק בפירש"י בד"ה היינו דיתבי שכתב וקסלקא דעתו ראשו של זה בצד ראשה של זה קיימו הלא כן הוא באמת אף לפי המסקנא דמוקי בתרי דרי מ"מ הי' ראשה של זה בצד ראשו של זה קיימי ולמה מפרש רש"י וקס"ד ונ"ל דכל הסוגיא של הגמ' דמנחות קאי למ"ד שעל כולן הי' מסדרין והסוג' דשקלים קאי כמ"ד שעל משה לבד הי' מסדרין והיינו משום דבמ"ש מזרח ומערב או צפון ודרום מונחין סובל ב' פירושים אם כפירש"י דקס"ד דראשה של זה בצד ראשה של זה אוכל לאורך הבית למ"ד מזרח ומערב ולמ"ד אי צפון ודרום מונחים אורכו לרוחב הבית ג"כ ראשה של זה בצד ראשה של זה ונוכל ג"כ לפרש הני מזרח ומערב פי' שסדר השולחנות היו מסדרין בזה אחר זה בסדר א' ב' ג' עד י' ממזרח למערב וכולן היו מונחים ארכן לרוחב הבית וראב"ש אמר צפון ודרום פי' שהיו מסודרין בסידור א' ב' ג' עד י' מצפון לדרום וכולן היו לרוחב הבית והיינו למ"ד שעל משה לבד היו מסדרין אבל למ"ד שעל כולן היו מסדרין לחם הפנים א"א לפרש למ"ד מזרח ומערב שהי' מסודרין ממזרח למערב ואורך כל שולחן הי' לרוחב הבית דהא הי' צריך לרחק כל שלחן מחבירו לכל הפחות ב' אמות וחצי כדי שיוכלו לסדר לחה"פ על כל שולחן ושולחן והיכי הוה יתבי ולראב"ש דאמר צפון ודרום ג"כ ל"ה רחבו באופן זה וע"כ צריך לפרש כפירש"י דפי' מזרח ומערב וצפון ודרום היינו שראשה של זה בצד ראשה של זה ולא קאי אסדורן רק דקאי אכל שולחן ושלחן שאורכו לאורך של בית לרבי ולראב"ש אורכו לרחבו וכתירוצא דגמ' דבתרי דרי ושלחן של משה מידלי הכל כדאיתא שם בגמ' אבל למ"ד שעל משה לבד היו מסודרין הוא מפרש מזרח ומערב מונחין פי' שהי' מסודרין בזה אחר זה ואורכן של כל שולחן לרוחב הבית רק שהי' עשרה שולחנות מסודרין בזה אח"ז ממזרח למערב והי' כולם סמוכין זה אצל זה כי לא הי' צריך ריחוק כלל ביניהם כי לא הי' מסדרין כלל ולפ"ז טעמא דרבי דגמר מארון שאורכו לרחבה של בית וראב"ש סבר דגמר ממנורה וצפון ודרום מונחין פי' שהי' מסודרין בזה אחר זה מצפון לדרום ואורך כל שולחן לאורך הבית ושלחן דמשה הי' מדלי כנגד אמצען ועפי"ז יבואר מה שפי' רש"י קס"ד ראשה של זה בצד ראשה של זה משום דכל השקליא

וטריא קאי למ"ד שעל כולם היו מסדרין משא"כ לת"ק דברייתא דהלכתא כוותי' דסבר על של משה לבד הי' מסדר אין הפי' ראשה של זה וכדפירישית ועפי"ז מיושב נמי הסוג' דשקלים שקאי אליבא דהלכתא דעל של משה לבד היו מסדרין ומתנייא לרבי צפון ודרום פי' שכל שלחן ושלחן הי' אורכו מצפון לדרום והיינו הך דהכא במנחות מזרח ומערב כי הכא במנחות קאי אסידור שולחנות והתם בשקלים קאי אשלחן עצמו וכן לראב"ש ומ"ש התוס' עוד והדר קאמר מ"ד מזרח ומערב כולן ראוין לשירות נ"ל דהכי פירושו למ"ד מזרח ומערב לפי מה דפירישות שהיו סמוכין אהדדי מפני שלא הי' צריכין להם וא"ש דאמר לא הי' מסדרין אלא על של משה כיון דאם רצו עכ"פ היו יכולין לסדר על כל שלחן כי היו יכולין להרחיק ביניהם כפי הצורך משא"כ למ"ד צפון ודרום שהיו אורכן לאורך הבית והיו מסודרין מצפון לדרום עד י' לא א"ש במש"כ לא היו מסדרין כי לא הי' באפשר כי במרחק כל דהו נמצא שולחן בדרום העתקתי כל דבריו כי נראין נכונים:

והנה רבינו פ"י ממשכב כ' דמגביהין ומוציאין השולחן לחוץ ואומרים הזהרו שלא יגעו בי וא"א לטבול דכ' תמיד וקשה לי א"כ מ"פ בחגיגה אמאי לא תנא תנא דידן מנורה הא כיון דבמנורה אין מוציאין לחוץ ל"ש הזהרו שלא תטמאו ונראה דרבינו מפרש רק בשולחן הוא דאמרינן דאי לא הי' מוציאין לא הי' מטמא יען דעשוי לנחת ואף דמגביהין לעולי רגלים משום זה אין מקבל טומאה בכל השנה אלא ע"כ הכי קאמר דמוציאין אותו לחוץ אז באותה שעה הוא מטלטל ומקבל טומאה אם יגעו בו אבל במנורה של מתכות אף שאין מוציאין לחוץ שכיח טומאה ע"י כהנים ע"ה אלא דאיני נטמא כיון שהוא תמיד בפנים שמונח במקומו ודו"ק ולפי"ז ע"כ סובר רבינו שתמיד לא קאי אמנורה דהנה אי אמרינן דברי רבינו כפשטי' י"ל במנורה היה ג"כ כאלו כתיב תמיד והא דל"ח מנורה יען דאין מוציאין לחוץ אבל לפי מה שהעלינו דע"כ מנורה נטמא ג"כ וא"כ למה לא קתני שאמרו במנורה הזהרו שלא תגעו ע"כ דלא כתיב תמיד ול"א דאל נוכח השולחן כמאן דכ' תמיד ואפשר בטבילה והנה בזה שכ' רבינו דמוציאין לחוץ הנה כן מבואר להדיא בירושלמי סוף חגיגה וניחא לי' לפרש כן משום דתוס' מנחות הקשה למ"ד אין תנור מקדש ואין דוחה שבת לא הי' לחם חם ותי' דלא הי' חם רק רך וקשה א"כ איך ראו מרחוק שהוא רך אבל אי הוציאו לחוץ ניחא דמקרוב אפשר לראות שהוא רך (ועבה"ז ובצ"ק וברל"צ שהאריכו בזה) ובהא ניחא ג"כ מה דקשה דרבינו כתב בפרקין דממזבח ולהיכל אסורים זרים ליכנס א"כ איך ראו כל כך מרחוק כי הוא רך אבל אי הוציאו לחוץ ניחא:

והנה בבכ"ש כ' שם עוד דאף לעשות מנורה שאין עומדין כשורה ג"כ אסור לעשות

כהא"ג שרי בפנים דלא מעכב בפנים ולדעתי כיון דדרשינן דבעינן אל מול פני המנורה יאירו ז' נירות ואמצעי לפני ד' כדאיתא במנחות דף צ"ט וספרי פ' בהעלותך א"כ מעכב רק אם יעמדו בשורה ועוד י"ל דאם יעשו הנירות בעיגול לא מיקרי מנורה רק פמוט:

והנה יש לחקור איך נעשין ארון וכפורת וכרובים אם משל כסף או זהב או שאר מתכות כמו שאר כ"ש והנה בכרובים נראה דפשיטא דאסור רק של זהב שרי אבל בארון וכפורת כשר בכל מתכות וכן מוכח במכילתא פ' יתרו לפי שמצינו כל כלי בית עולמים שאם אין להם של זהב עושין של כסף שומע אני אף כרובים כן ת"ל אלקי כסף ל"ת א"כ מוכח בכל כלים כשר רק בכרובים עובר משום אלקי כסף והא דלא הביאו רבינו י"ל דהנה במג"א שורש ג' בסהמ"צ כ' לכן עשיית ארון ל"ה מ"ע לדורות יען דלא יעשו לעולם ארון אחר דשל משה קיים עדיין דיאשיהו המלך גנזו ועתיד להתגלות ולפי"ז י"ל דגמ' יומא דף כ"ב מבואר כן הוא דכפורת וכרובים שגנזם יאשיהו א"כ הוה דברים שלא ינהגו לעתיד ולכן ל"כ רבינו אלא דאכתי קשה לי דהי' לו עדיין ליכתוב הדין כדי שנדע שאם עשאן להדיוט עובר דהנה אם פסולין משל כסף רשאי לעשותן לעצמו ואי כשר בשל כסף אסור לעשות לעצמו כמו במנורה ודע דקשיא לי דבמכילתא איתא וז"ל אם איני נותן של זהב הרי הם כאלקי כסף ויקשה הרי כיון שדוקא של זהב א"כ ממילא רשאי לעשות של כסף כמו במנורה אי פסול בכסף רשאי לעשות לצורכו של כסף אך לק"מ דשאני כרובים דהם צורה ואסרה תורה משום אלקי כסף ויקשה עדיין לפמש"כ הפנ"י בר"ה דעיקר קרא דלא תעשון אתי דדרשינן שם שלא יעשה דוגמתן ממשמשים שבמדור התחתון דהיינו היכל ועזרה דעיקר הדרשא קאי אכרובים דהם במדור התחתון דאסור לעשות משום אלקי כסף ויקשה א"כ למה מנורה של עץ שרי לעשות יען דפסול בפנים הא בכרובים של כסף דפסול בפנים ואפ"ה בחוץ עובר וצ"ל דאפ"ה מטעם דהוה כאלקי כסף אסרה תורה אפי' בכהא"ג:

הלכה טז

א) **מעלין בקודש ולא מורידין**. והוא משנה פ"ט דמנחות וקשה לי דהנה בתויו"ט אמשנה זו דשל שיש הקשה אי מטעם זה יעשה של כסף ולכן כתב יען דלמ"ד דא"ד שבת א"כ מניחין הלחם על השולחנות עד שבת א"כ הוא מרתיח כדמשני בתמיד פ"ד דלכן מתעפש דכסף מרתיח ולכן עשאו של שיש וא"כ יש לתמוה ארבינו שנתן הטעם דמעלין בקודש כיון דבפ"ה מתומ"ס פסק דאין אפייתן דוחה שבת א"כ צריך להניחן על של שיש כדי שלא ירתיח ויתעפש ואף דבמשנה קתני משום דמעלין בקודש כבר כ' בתויו"ט דאגב דקתני דאין מורידין נקט מעלין בקודש וא"כ למה כתב רבינו הא"ט

דמעלין בקודש דמשמע דמהא"ט של שיש דהא אין זה עיקר הטעם ועוד דהרי בירושלמי דשקלים פ"ו פריך באמת אמאי לא של כסף ומשני כדי שלא ירתיח א"כ ע"כ לירושלמי הא דנקט במשנה הטעם דמעלין בקודש רק אגב אין מורידין וא"כ כיון דרבינו בפ"ה גבי שולחנות של בית מטבחים נקט הא"ט דשלא ירתיח א"כ לכן הי' שם ג' שלחנות של שיש א"כ אמאי לא כתב גם כאן הא"ט:

ונראה לישב דהנה לכאורה קשה לי לפי' גי' זו בירושלמי שהביאו תוס' ג"כ במנחות דהקושיא מלחה"פ דנס היה בלחה"פ שהי' חם כיום הלקחו דהא בדף צ"ט דרש דקערותיו הם הקערות של אחר האפי' וא"כ לא הי' מניחין כלל על השולחן ול"ש כלל דשיש מקררו וכך יקשה אי חיישינן להרתיח א"כ למה נתנו אחר הרדי' מהתנור לתוך קערות של זהב כמש"כ רבינו בפ"ה מתומ"ס הא מרתיח ועוד קשה לי מ"פ מלחם חם כיום הלקחו הא למ"ד א"ד שבת לא הי' חם בשעת סידור הלחם כמש"כ תוס' דף כ"ד ואין לומר דקאי למ"ד דדחי שבת ז"א דלאותו מ"ד לא הי' מונח רק זמן מועט ל"ש שלא ירתיח ואך זה יש לישב דבאמת מוכח מכאן כשיטת תוס' בסוף חגיגה דלמ"ד א"ד שבת נשאר בתנור לשמור חומו עד שבת הא דקאמר הטעם דמרתיח ע"כ סובר אף בזמן מועט מרתיח כיון דעומד אח"כ זמן מרובה וכן אף בזמן מועט מרתיח כיון דזה הי' נס שלא נתעפש א"כ למעט בניסא עדיף וע"ז פריך מלחם חם כיום הלקחו א"כ ע"כ דהי' בתנור וא"כ אי הוי חם ל"ש דמרתיח דבלא"ה חם הוא אלא דעכ"פ קשיא ראשונה דהי' מונח בקערה קשה ולתוס' מנחות דף צ"ד דלא הי' חם צריך לומר דהגי' בירושלמי להיפיך דלא הי' של שיש דמקרר וקאי למ"ד דוחה השבת) ולכן נראה דרבינו הי' לו גי' אחרת במס' שקלים דלא פריך אלחה"פ כלל אלא אשלחנות של בית מטבחיים פריך משום דהקשו לי' כק"ו התוס' במנחות דלמה לא פריך אשולחנות של בית מטבחים דלמה הי' של שיש הא אחד מעשרה ניסים הי' שלא הסריח בשר קודש מעולם ולכן סובר דכונת הירושלמי באמת רק להקשות משולחנות של בית מטבחיים וכן מצאתי בראש"ש למס' תמיד שכ' ובירושלמי פריך הא לא הסריח בשר קודש מעולם ומשני אין מזכירין מעשה ניסים כלומר אניסא לא סמכינן וא"כ י"ל דבאמת מלחה"פ לא קשיא לי' כלל דהא הי' מניחן בקערות של זהב ושולחנות של שיש באמת הי' רק מפני שמעלין בקודש:

ואולם בראב"ד בפי' לתמיד ראיתי שהקשה ג"כ כקו' תוס' יו"ט והעלה דע"כ הגי' במשנה דתמיד דהי' שולחנות של כסף ושל זהב דבלה"פ ל"ש הטעם דמרתיח והנה לכאורה קשה עליו מירושלמי דשקלים דסבירא לס' הטעם בלחה"פ דמרתיח וצ"ל דגי' ראב"ד הי' כגי' הגראו"ו לית כאן של שיש דמקרר דכונה דלכן לא הי' של שיש דמקרר וע"ז

פריך לחם חם הכונה דהא נעשה בו נס שהי' חם כיום הלקחו ומשני לא סמכינן אניסא בכהא"ג דיהי' של שיש ויהא נשאר חם דלמעטי בניסא עדיף וא"כ יקשה והלא רבינו בפ"א מק"פ כ' דנועלין עליו העזרה חוץ כשנכנס כת הראשונה ובפסחים דף ס"ה פליגי דלאביי ננעלי תנן א"כ מוכח דרבינו פסק דלא סמכינן אניסא (ועיין בשלום ירושלים פ"ה דפסחים דפליגי אי סמכינן אניסא) וא"כ יקשה לדברי רבינו אמאי כ' דהי' של שיש אך לכאורה י"ל דרבינו סובר כמ"ד דא"ד שבת וכ' תוס' דאז לא הי' חם וא"כ שפיר הי' של שיש וגמ' ירושלמי קאי למ"ד דוחה שבת וא"כ הי' חם ושפיר אמר דמקרר ולכן הי' של כסף דממעט בניסא עדיפא אך אכתי אין מיושב דנהי דיכול להיות של שיש דלדידן אין קפידא אי הוה שיש דבדידן לא הוה הלחם חם כלל אבל בזה לא נתישב עדיין למה לא הי' של כסף ואי דמרתיח כיון דהוא קר א"כ שוב קשה למה נתן הטעם דמעלין בקודש) ויש לישב דהנה קערות אלו שהי' מניחין בהם אחר אפי' הם קערותיו דקרא והם של זהב כמ"ש רבינו בפ"ה מתוס' א"כ כשלקחו מקערות והניחו על של כסף א"כ זהו עצמו הוה הורדה לכאורה א"כ גם בכניסתו הי' צריכין לעשות שולחן של זהב וע"כ לומר דא"א בשל זהב דמרתיח לכן עשו של שיש לפי"ז י"ל לירושלמי הטעם משום דמעלין בקודש ולא מורידין לא קאי אמה כשמכניסין על של שיש דזה וודאי הטעם משום שלא ירתיח דאי משום דמעלין בקודש ואין מורידין א"כ גם בכניסתו הי' צריך להניח על של זהב אע"כ משום דמרתיח אמנם התינח אי הוה מניחן ע"ג השולחן דהיינו כשלקחו מהדפוסים אבל אי אמרינן שהניחו בקערות על השולחן א"כ ל"ש הטעם כדי שלא ירתיח א"כ אמאי לא עשו גם בפנים של זהב כדי שלא יהא הורדה וע"כ לומר כיון שהוא בכלי אין בזה הורדה אבל משום מעלין יש כאן דבזה עושין להורות דמעלין בקודש דעכ"פ איכא בזה מעלה בקודש כשמניחין תחילה רק על של שיש להורות דבציאיתן על של זהב משום דמעלין בקודש וא"כ ניחא די"ל ירושלמי סובר דהי' מניחין על השולחן ע"כ מפרש הטעם משום דמקרר אבל רבינו מפרש דהי' מניחין גם הכלי א"כ רק הוה הטעם משום דמעלין בקודש:

אולם יש לומר עוד דהכונה הא דמעלין בקודש ואין מורידין היינו כיון שהשני של זהב למה לא הי' גם הראשון של זהב דהכי הוה עדיף טפי דל"ה הורדה כשמוריד מקערות של זהב על שולחן של כסף וע"ז קאמר להורות דמעלין בקודש אבל הא דלא הי' של כסף רק של שיש מזה לא אייריא המשנה דזה וודאי משום דמרתיח (וכן נראה מפירש"י) ואין לומר א"כ כיון דיש טעם דמרתיח ל"צ לטעם דמעלין בקודש דהא גם של זהב מרתיח אך ניחא מאוד דהנה אי הי' עושין כן כדי להורות דמעלין בקודש א"כ שפיר הי' סמכינן

אניסא ורק כיון דאפשר בשל שיש ובזה ג"כ יהא הורדה דמעלין בקודש שוב לא סמכינן אניסא ושייך שפיר הטעם משום דמרתיח ודו"ק אחר זה ראיתי במנחת חינוך שהקשה כן הא הוה הורדה כשמורידין מקערות של זהב ותי' כיון דלא נתקדש בכלי דמהא"ט לא נפסל בלינה ל"ש הורדה ולפמש"כ ניחא כשהניחו על שולחן משום שלא ירתיח בכהא"ג לא חשו לטעם הורדה וא"ש (והנה בהא דלא סמכינן אניסא כן משמע גם מהא דמבואר לקמן בפ"ד דהי' בבית שני כליא עורב ואמנם לאביי לא קשיא מכל הני די"ל דוקא בנעילת עזרה שפיר סמכינן אניסא כיון שכבר ראו כן שנעשה להם נס שננעל מעצמו אבל בהא דכליא עורב ושולחן של שיש דנעשה כן בשעת בנין הבית לא ידעו אם יעשה להם נס ולא הי' רשאין לסמוך שיעשה להם נס אך מיומא פ"ק דאיתא שם דהי' מאכילין אותו מאכלי חלב ולא סמכו אנס אף שלא אירע קרי לכה"ג ביוהכ"פ מעולם עדיין קשה ועיין בשו"ת תשב"ץ ח"ר מה שכתב בזה בארוכה ויתבאר בה' עיוהכ"פ (כעת נדפס ספר ברית משה על הסמ"ג ראיתי שהקשה דבירושלמי איתא דהא"ט דאין סומכין על הנס משום דכ' לא תנסון ורבינו השמיט זה הטעם והעלה דמוכח בפסחים בפלוגתא דאביי ורבא אי ננעלו תנן דרק מדרבנן כמו בכל ניסא כדאיתא בקידושין דף ל"ט כן בזה רק מדרבנן דאין סומכין וכבר הארכתי לעיל בענין לא תנסון):

ב') **מעלין** בקודש ולא מורידין. הנה הא דמעלין בקודש ולא מורידין יליף במנחות דף צ"ח ממחתות קרח שעשאו ציפוי למזבח ובטו"א מגילה דף ט' הקשה הא נשמע כן מקרא אחרינא בכה"ג דאין מורידין כדאיתא בהוריות דף י"ג דכה"ג שנצטרע אסור באלמנה ולדעתי אין משם הוכחה דהנה הקשה עוד שם אתוס' דף ז' שכ' דכה"ג מתמנה בפה ומסתלק בפה וקשה ג"כ מהך דהוריות דכה"ג שנצטרע אסור באלמנה ואמאי הא מסתלק בפה ועוד הקשה הא קדושה לא פקעה בכדי ולכן העלה דכה"ג כיון שיש בו קדושה דמעלות קדושתו גרמה באמת לא פקע וע"כ רק בנשיא דנשיאתו גרמה פקע שפיר ולכן אמרינן בהוריות פ"ג נשיא שעבר ואח"כ חטא מביא כהדיוט וכה"ג שעבר ואח"כ חטא מביא כמו כה"ג והיינו מהא"ט גופי' כמן דמעלין בקודש ואין מורידין לא פקע קדושתו יעו"ש אמנם ל"נ דלק"מ דתוס' אייריא מכה"ג שנכנס לעבודה ביוהכ"פ במקום כה"ג שראה קרי ביוהכ"פ דנתחנך בעבודה ובבגדכ"ה ולא נמשח כדאיתא ביומא דף ו' ובדברי רבינו פ"א מעיוהכ"פ אבל כה"ג שנמשח יליף בירושלמי פ"ג מהוריות מקרא דשמן משחת קודש עליו דקדושתו לעולם ולכן לא מהני סילוק וא"כ א"ש הא דכה"ג שנצטרע דבקדושתו עומד דהיינו בכה"ג שנמשח:

ובהא ניחא גם מה שהקשה ביע' דבש על תוס' יומא דכה"ג מסתלק בפה הא יליף מקרא

דשמן משחת קודש דקדושתו לעולם ולפמש"כ ניחא דתוס' הא אייריא מכה"ג שנתחנך רק ע"י עבודתו לכן שפיר מסתלק בפה וא"כ ניחא קו' הטו"א דלא נוכל לילף מכה"ג די"ל יען דנמשח בשמן המשחה קדושתו קדושת עולם ולא פקעה ולא נשמע דהטעם משום דמעלין בקודש ואין מורידין לכן יליף רק ממחתות קרח והנה כן פסק רבינו בפ"ה מכהמ"ק נשיא שסרח מורידין וכה"ג שסרח אין מורידין וביאר דבריו בפי' המשנה בפ"ג מהוריות דנשיא רק גדולתו גרמה שפיר פקע כשהעבירו ומביא כהדיוט אבל כה"ג שעבר מביא פר דהוא ע"י משיחה וזה לא פקע עכ"ד וכמו שכתבנו:

והנה תוס' יומא דף ז' הקשו דמאי נפ"מ בהא דאמרו דהלכתא כר' יוסי דשני מעבירין דהא הוה הלכתא למשיחא וכ' דנפ"מ לענין פרנס והקשה במהרש"א וכן עמד ע"ז במג"א סי' קנ"ד הא גם לר"מ חוזר לעבודתו ותי' דנפ"מ רק לר"י דסובר שני מעבירין א"כ חזינן דכה"ג כ יכולין להעבירו אפ"ה ראשון חוזר ה"ה בפרנס ולפמש"כ הא אין ראי' דכה"ג יכולין להעבירו די"ל דוקא שני מעבירין יען דלא נמשח אבל בנמשח אין יכולין להעבירו וא"כ אין ראי' מהא דאמרינן דראשון חוזר לעבודתו דגם בפרנס חוזר לעבודתו דהא ראשון היינו כה"ג שנמשח דבאמת אין עובר לעולם לכן חוזר לעבודתו ונראה לפרש דבריהם לפי מה דאיתא בברכות בהאי עובדא דר"ג וראב"ע דאמרו מה נעבד נעברוהו הא גמרי מעלין בקודש ואין מורידין ואמרו דראב"ע ידרוש שבת אחת ור"ג שני שבתות ומשמע שם דבאמת העבירו' מנשיאתו רק משום דאין מורידין אמרו דידרוש שבת אחת וזהו כר' יוסי דלר"מ שני כל מצות כה"ג עליו א"כ ה"נ הי' לנו לומר דראב"ע נשאר בנשיאתו רק דר"ג חוזר ג"כ לנשיאתו וא"כ איכא בנייהו טובא דלר"מ שניהם עומדים בנשיאתם ולר' יוסי ראשון חוזר ושני מעבירין אותו מנשיאתו וא"כ שפיר נפ"מ לפרנס דחוזר למינויו דהיינו שחוזר למנויו להיות פרנס לבדו ושני מסתלק לגמרי ממנויו משא"כ אי הלכה כר"מ הי' חזר למנויו אבל גם השני הי' נשאר על משמרתו עוד י"ל דמדר"מ לא נשמע די"ל דזה דראשון חוזר היינו משום דכשהעבירוהו כבר הי' בדעתם שיחזור לכה"ג דהי' אין מעבירין אותו רק לשעה משום אונס א"כ ל"ה נשמע גם בפרנס דרק היכא דהעבירו' משום אונס שעה אבל היכא דהעבירוהו לגמרי דלא הי' בדעתם שיעבור הסיבה דמי יימר דלעת כזאת יהא בחיים מנ"ל כשעבר הסיבה דחוזר ולכן רק יליף מכהן שני דס"ל לר' יוסי דשם מעבירין אותו לגמרי אפ"ה אח"כ חוזר לכה"ג שפיר נשמע דבכל ענין חוזר עוד נראה לישב קו' הטו"א דהנה בתב"ש במגילה דף כ"ה הקשה אמש"כ הטו"ז סי' קנ"ג היכיא דא"ר לקדושה חמורה מורידין לקדושה קלה משנאמר דיגנוזו לגמרי מדברי רבינו בה' כהמ"ק ובה' סנהדרין דפסק דנשיא שסרח

מעבירין אותו אף מלהיות סנהדרין משום דאין מורידין מוכח דמוטב שיהא כהדיוט משנורדהו לקדושה קלה להיות כ"א מסנהדרין ולפי"ז י"ל בכה"ג שנצטרע או נעשה בע"מ הנה להורידו מקדושתם לגמרי שלא יהא אף בכלל כהן הדיוט א"א דאף שנצטרע קדושת כהונה עליו ככהן הדיוט שלא יטמא למתים ובע"מ פשיטא דכהונתו עליו דהא חולק בקדשים וא"כ ע"כ נשאר בקדושתו הקלה לכן שפיר אין מורידין ונשאר בקדושת כה"ג משא"כ בנשיא דבאמת גם לקדושה קלה אין מורידין דפסול לישב בסנהדרין ג"כ שפיר י"ל דמורידין לגמרי כסברת התב"ש וא"כ מיושב קו' הטו"ז דמהכא לא נשמע דמעלין ואין מורידין משום דשאני כה"ג דע"כ נשאר בקדושה קלה א"כ אי מורידין אותו מכה"ג הוה הורדה יותר גדולה מהיכיא דההורדה הוה לגמרי אף להוציא מקדושה קלה ולכן רק יליף ממחתות קרח דאין מורידין כלל אף להסתלק מקדושה לגמרי ולגונזו (והא דנשיא שסרח מעבירין אותו יקשה הא עכ"פ נשמע ממחתות קרח דגם להסתלק מקדושתו לגמרי ג"כ אין מורידין צ"ל כיון שסרח התורה העבירה אותו מנשיאתו) ובזה יש לישב מה שהקשה עוד בטו"א מגילה דף כ"ו דאיך יליף ממחתות קרח דמעלין ולא מורידין הא כתיב דקרא דטעמא להיות לאות לבני מרי להנ"ל א"ש די"ל בוודאי אי הוה אפשר בגניזה הוה אמרינן שפיר דמורידין אבל כיון דצריך לקיימו להיות לאות לבני מרי וע"כ לעשות בו איזה קדושה קלה עכ"פ א"כ שוב הוה הורדה גמורה כסברת התב"ש ולכן עשו ממנו ציפוי למזבח שלא יהא הורדה אבל אי לאו דהי' בו צורך לעשות איזה קדושה ל"ה בכלל הורדה אי הוה מצריכין גניזה ובזה יש לקיים שפיר גי' רש"י במגילה דממחתות ילפינן דאין מורידין ומויקם משה דמעלין בקודש (ועמש"כ בפ"א):

ונראה להביא ראי' מכתובות דף ק"ו דבעי שם אי כ"ש הוה שימוש קרבן או שימוש מזבח והנה אי נאמר דגמירי דממחתות ילפינן דמעלין בקודש יקשה איך ס"ד דהוה שימוש א"כ ליכא בזה עילוי כלל אלא וודאי דרק דגמירי דילפינן דאין מורידין והיינו ע"ד שכ' מדלא עשו דבר אחר שיהא לאות ע"כ דהוה הורדה אי עושין אותו לקדושה קלה ולכן עשו ציפוי למזבח וזה עכ"פ ל"ה הורדה אבל עילוי לא הוה דאי הוה גמירי דהוה עילוי א"כ מוכח דכ"ש הוה תשמיש מזבח ונעשה אי' עילוי ציפוי למזבח גופי' ומדלא פשט מהא דכ"ש הוה תשמיש מזבח מוכח דהא דגמירי דילפינן ממחתות קרח רק לענין זה דאין מורידין דעכ"פ הורדה בוודאי לא הוה אי עושין כ"ש ציפוי למזבח גופי' ובהא י"ל מה דקשה לכאורה הא דאיתא בברכות גמירי דמעלין בקודש ואין מורידין וקשה הא מקרא יליף אך א"ש דהנה אי מקרא דמחתות קרח יקשה א"כ איך אמרו דידרוש שבת אחת ור"ג שתי שבתות הא אכתי הוה הורדה זה גופי' אם ידרוש שבת אחת ומוטב הי'

שלא לדרוש כלל במקום נשיא ויהא רק כהדיוט דלהתב"ש בכהא"ג ל"ה הורדה:
אך לפמש"כ ניחא דהנה אי אמרינן דכ"ש הוה תשמיש מזבח א"כ נשמע מקרא דמעלין בקודש אבל אי הוה תשמיש קרבן לא נשמע דמעלין רק דאין מורידין לקדושה קלה ממנו אבל גמירי דמעלין בקודש ולכן תחילה כשאמרו נעברוהו היינו לגמרי אמרו גמירי דמקרא לא נשמע דמעלין דשם משום דאין מורידין לקדושה קלה ממנו דסברי דכ"ש הוה קדושת מזבח ושוב אמרו דידרוש בשבת אחת משום דפשיטא להו דכהא"ג לא הוה הורדה דמקרא דמחתות לא נשמע דכהא"ג הוה הורדה דסבירא להו דכ"ש הוה תשמיש קרבן א"כ נשמע דמעלין ואין מורידין דהיינו לגמרי אבל היכיא דאין מורידין לגמרי רק לקדושה קלה שפיר לא מקרי הורדה וא"ש:
אך לכאורה אכתי תקשי ע"ד שהקשה הטו"א דהא מכה"ג שנצטרע דמביא ככה"ג נשמע דמעלין בקודש ואין מורידין א"כ אמאי אמרו גמירי הא מקרא נשמע בשלמא לפי דרכו של הטו"א דהא דמביא פר ככה"ג היינו משום דכיון דאין מורידין לכן קדושתו לא פקע ניחא דזה לא שייך בנשיא אין זה הכרח רק כיון דאי אפשר להורידו לגמרי מקדושת כהונה כנ"ל א"כ אסור להורידו לקדושה קלה א"כ נשאר הוא ממילא בקדושת כה"ג ולא נשמע היכיא דהוה הורדה לגמרי דאסור להורידו רק דגמירי דגם כהא"ג מעלין ואין מורידין ושוב אמרו דידרוש בשבת אחת דבכהא"ג לא גמירי כיון דל"ש הורדה לגמרי ומכה"ג אין ראי' דאיה"נ דיכולין להורידו כשנמנו מלך ובי"ד להורידו כירושלמי שהביאו תוס' ביומא דמתנה בפה ומעבירין בפה אבל כל זמן שלא נמנו בי"ד ומלך שהעבירו הוא בקדושתו ואסור באלמנה ואי חטא מביא קרבן ככה"ג (ועמש"כ בפ"ה מכלי המקדש) ודו"ק:
ג') **והנה** בהא דמעלין בקודש ואין מורידין יש לחקור אי הוה מה"ת או מדרבנן ול"ה אלא אסמכתא וראיתי שכבר עמד בזה בפמ"ג סי' מ"ב וכן בסי' קכ"ג ודעתו דל"ה רק מדרבנן וקרא אסמכתא בעלמא והביא ראי' מהא דאיתא ביומא דף י"ג דבגדי כה"ג ראוי לכהן הדיוט אמנם מזה אין ראי' דשם ל"ה הורדה כל כך דהא קדושת בגכ"ה היינו דיש להם דין כ"ש כמש"כ משל"מ פ"ח מכהמ"ק ול"כ אטו כלי שרת אין רשאין לשנותו מעבודה לעבודה הא סכין של שחיטה הוה ג"כ כלי שרת ואטו אם הי' מיוחד לשחיטת קדשי קדשים אסור להשתמש בו לשחיטת קדק"ל:
ואמנם נראה דבוודאי הא דאין מורידין דילפינן מקרא שפיר הוה דאורייתא ולא אסמכתא בעלמא אבל הא דמעלין בקודש דלענין מעלין לא הוה אלא דרבנן ולכן איתא בברכות דאמרו גמירי דמעלין בקודש דלענין מעלין לא הוה אלא דרבנן:

ובהא ניחא מה שהקשה בטו"א מגילה דף כ"ו כיון דאמרינן דמעלין בקודש א"כ כש"כ דאין מורידין להנ"ל ניחא דהא דמעלין ל"ה אלא דרבנן אבל הא דאין מורידין הוה דאורייתא אמנם י"ל מהא אין ראי' די"ל דגם הא דמעלין הוה דאורייתא רק דהנה לפמש"כ הפוסקים דאף בהתנה אין יכול להוריד דבר מקדושתו אבל לענין עילוי מהני תנאי שאם התנה לשנות מקדושה לקדושה אחרת א"צ שיהא בו עילוי וא"כ קמ"ל תרתי חדא דמעלין והיינו בלא התנה ואין מורידין אפי' בהתנה:

ועוד י"ל דבוודאי בראוי לאותה מילתא מעלין בקודש אבל בא"ר עוד לאותה קדושה רשאי לשנות לקדושה שוה בשוה אף שאין בו עילוי אבל באין ראוי עוד לאותה מילתא רק לקדושה קלה אין מורידין ומוטב לגנזו כמש"כ התב"ש:

עוד י"ל דהנה בסי' כ"ו מבואר דעת השו"ע דמתעטף בציצית ואח"כ יניח תפילין דמעלין בקודש ובש"א תמה הא אדרבא כל המקודש מקודש תחילה וקודם לתדיר כדאיתא במנחות דף צ"ב וראיתי לקדוש אחד מדבר הוא אדאמוהגזצ"ל בספרו שבי"ד או"ח שם שתי' בטוב טעם דבשני דברים שכל אחד ענין בפני עצמו ל"ש מעלין בקודש רק אדרבא כל המקודש קדים אבל כאן שהגברא מלביש עצמו בשני קדושת דקדושה הראשונה לא מסתלקת ממנו כהא"ג שייך מעלין בקודש תחילה בקדושה קלה ואח"כ יוסיף בקדושה לכן ציצית קודם לתפילין (וכן כתב עד"ז בבית אפרים) ולפי"ז י"ל דהיינו דאמרו מעלין בקודש ואין מורידין דהיינו דל"ש מעלין בקודש רק היכיא דשייך אין מורידין אבל היכיא דל"ש הורדה אז ל"ש משום מעלין בקודש אלא אדרבא כל המקודש מקודש קודם:

והנה בהא נראה לישב ה"ר יהודה שהביאו בתוס' ברכות דהי' מפסיק בברכות ק"ש גם משום טלית של מצוה ותוס' תמהו דל"ד לתפילין דשייכם לתפלה וק"ש משום דכל הקורא ק"ש בלא תפילין הוה כמעיד שקר וגם לתפילה הא אמרו הרוצה לקבל עול מלכות שלימה יניח תפילין ויקרא ק"ש ויתפלל אבל ציצית אין שייכה לק"ש ולתפילה דהא ציצית חובת מנא הוא:

להנ"ל י"ל כיון דכ' הפוסקים דחייב להניח ציצית ואח"כ תפילין משום דמעלין בקודש אף דבעלמא אדרבא כל המקודש מקודש מקודם הכא דהקדושה ראשונה אינך עוברת מלפניו אלא אמרינן דתחילה מעטף גופו בקדושה קלה ואח"כ מוסיף בקדושה לכן אמרינן מעלין בקודש וכן הוא בבית אפרים ובחכש"ל סי' כ"ה והביאו כן מזוה"ק וא"כ ע"כ הא דהרוצה לקבל עול מלכות שמים שלימה יניח תפילין אייריא בכבר התעטף בציצית וכמש"כ הצל"ח דציצית הא יכול לעטף קודם שהאיר היום ואח"כ ימשמש בו ויברך א"כ שפיר הוה גם ציצית צורך ק"ש ותפלה כדי לעלות בקודש ורק אז הוא מקבל

מלכות שלימה כזוה"ק הנ"ל וא"כ שפיר דמי לברך בשביל ציצית:
ובזה יצא לנו לישב קו' תוס' סוטה דף מ"א שתמהו טובא אהא דלעיל דף י"ג מסיק דרבנן דסברי דשמע בכל לשון שאתה שומע ע"כ סובר כמ"ד דלא השמיע לאזנו יצא ובדף ט"ו קאמר דלר' יוסי תרתי ש"מ בכל לשון שאתה שומע וסובר ג"כ דבעינן השמיע לאזנו להנ"ל ניחא דהנה כבר פירשנו דהא דמסיק לעיל דלרבנן שמע בכל לשון שאתה שומע היינו אף דסובר בעלמא דכהת"ר בלשה"ק נאמרה רק בק"ש גלי קרא א"כ להאי מ"ד בוודאי לא נוכל לילף תרתי כיון דצריך קרא לשמע בכל לשון שאתה שומע לא נשמע דבעינן השמיע לאזנו אבל למסקנא לעיל דבאמת רבנן סברי דבה"ע בכל לשון נאמרה רק דבעינן שמע דלא נימא והיו בהוייתן יהא א"כ בעינן רק לגילוי מילתא בעלמא דלא נדרוש בהווייתן יהא שפיר מצינן למילף תרתי דגם השמיע לאזנו לא יצא ושפיר מסיק כאן דתרתי ש"מ וזה נכון:
עוד יש לישב קו' תוס' הנ"ל דהנה לקמן דף ט"ו מסיק הגמ' אמר רב יוסף מחלוקת בק"ש אבל בשאר מצות ד"ה יצא והד"כ הסכת ושמע בד"ת כתיב והקשו תוס' הא לעיל אמרינן דשאר מצות ילפינן מק"ש כגון תרומה ומגילה וביהמ"ד ותי' דרב יוסף פליג אסוג' דלעיל ולפי"ז י"ל דשמעתין דלעיל דף י"ד הוה סובר כרב יוסף דבכל מצות כ"ע דיצא ורק בק"ש גל' קרא דבעינן השמיע לאזנו וא"כ לא מצי למימר דתרתי ש"מ כיון דצריך קרא דשמע בכל לשון מהיכיא נילף דבק"ש בעינן השמיע לאזנו כיון דבכל התורה לא מצינו דבעינן השמיע לאזנו ע"כ מסיק דרבנן סברי כמ"ד משמיע לאזנו יצא גם בק"ש אבל בשמעתין דקאי דלא כרב יוסף אלא דבכה"ת ג"כ בעינן השמיעה לאזנו לר' יוסי דהא כתיב הסכת ושמע ישראל א"כ אף דר' יוסי יסבור כמ"ד דדריש בכל לשון שאתה שומע שפיר יליף דבעינן השמיע לאזנו כיון דבכה"ת בעינן השמיע לאזנו דכתיב הסכת ושמע א"כ אין אלא כגילוי מילתא בעלמא ולכן שפיר קאמר תרתי ש"מ:
ומכאן תמוה לי אמש"כ הש"ך ביור"ד סי' רנ"ט סק"י בשם המרדכי דרק בתשמישי קדושה אמרינן מעלין בקודש אבל לא בתשמישי מצוה והא בלבישת ציצית ותפילין דהטעם משום מעלין בקודש ל"ה ג"כ רק קיום מצוה אפ"ה אמרינן דמעלין בקודש וכן קשה לי מנירות חנוכה דס"ל לב"ה דהטעם דמוסיף והולך משום דמעלין בקודש כדאיתא בשבת דף כ"א:
ד') **מעלין** בקודש ואין מורידין. והנה במנחות דף צ"ט מנ"ל דאין מורידין דכ' ויקם משה את המשכן וכו' ויקם את עמודיו ופירש"י דלא סייעוהו אחיו הכהנים בהקמת העמודים והדבר צריך תלמוד מה אין מורידין שייך בכהא"ג ונראה לפרש דהנה בירושלמי פי"ב

משבת איתא וחש לומר שמא יתן שלמטן למעלה שלמעלן למטן כמין כולמסין היו עשוין וחש לומר שמא יתן שבפנים בחוץ ושבחוץ בפנים טבעות היו מוכיחות וחש לומר שמא יחליף א"ר אחא לו כסן הי' כתיב ויחליף א"ר אמי והקמות את המשכן כמשפטו וכי יש משפט לעצים אלא איזהו קרש שזכה להינתן בצפון ינתן בצפון בדרום ינתן בדרום לפי"ז א"ש כיון שמשה התחיל בהקמתן זכו שתהא כל הקמה ע"י משה ודומה לקרש שזכה לצפון ולכן אם היו אחרים מסייעין הוה שפיר הורדה וע"כ קפיד קרא דכל הקמה תהי' ע"י משה:

ואמנם בהא דירושלמי פ' הבונה וחששו לומר שמא יחליף וכו' אלא איזה קרש שזכה להנתון בצפון ינתן בצפון בדרום ינתן בדרום ופי' המפורשים בצפון ששם השולחן בדרום ששם המנורה ובשו"ת אמרי א"ש או"ח תמה הא בעזרה יש לצפון מעלה יותר מדרום א"כ למה לא יתן של דרום בצפון ולדעתי לק"מ דהיינו בעזרה דשם ליכא מנורה שמרמז לתורה אבל במשכן דהי' שם המנורה שפיר יש קפידא בדרום משום המנורה ואדרבא קשיא לי להיפוך דהא בירושלמי שם מייתיא לענין דלימד תורה קודם ומעלינן לי' א"כ למה בצפון ינתן בצפון ולא ינתן בדרום דהא מעלת דרום גדולה מצפון דמרמז לתורה ומעלין בקודש ונראה דלכן יש קפידא גם בקרש הניתן בצפון דזהו לפי צפון העולם אבל העומד בפנים הנה פניו למערב כי כל צבא השמים משתחוים למערב להקב"ה ואז צפון ימין ודרום שמאל ע"כ יש קפידא בתרווייהו דאחת ימין המשכן וצד האחד ימין העולם והנה ראיתי בכ"ס יור"ד סי' קמ"ד שכ' הטעם דשלא לשנות מצפון לדרום דלכאורה יש מעלה יותר לדרום משום דהרוצה להחכים ידרים דמנורה בדרום משא"כ צפון דמרמז לעושר כמו שאמרו הרוצה שיעשיר יצפין שיחכם ידרים וכתב דצפון אית בי' מעלה אחרינא ששחיטת קדשים בצפון כמש"כ רש"י סוף סוכה אמנם לדעתי לק"מ בלא"ה דהא דשולחן בצפון דמרמז על עושר אין משום גריעותא דידי' דהא חזינן דקטורת שיש בו קדושה גדולה דנעשה לפנים ע"י כ"ג אמרו שלא שינה בו אדם מעולם משום דמעשיר משא"כ בשאר עבודות והא"ט משום דאמרו חכז"ל אורך ימים בימינה בשמאלה עושר וכבוד למיימינים בה אורך ימים למשמאילים בה עושר וכבוד ואורך ימים אין עושר וכבוד לא אלא אימא אף אורך ימים ולכאורה קשה הא קרא לא משמע כן ורגיל אני לפרש דכיון דהלומד תורה לשמה היינו העובד את רבו שלא ע"מ לקבל פרס א"כ לא מצי אמר אף עושר וכבוד דהא אין לומד ע"מ לקבל פרס בשלמא אורך ימים הוא אין בתורת פרס דאם מאריך ימים יכול לעבוד את ד' ויפה שעה אחת בתשובה ומע"ט בעוה"ז מכל חייעוה"ב ולכן רק שייך לומר אף דבוודאי יש לו עושר וכבוד אבל אינו בתורת פרס רק

דאז הם בבחינת בנים למקום והם מתפרנסים על שולחן אביהם ומשולחן גבוה קזכי וזהו שאמרו אורך ימים בימינה למיימינים בה אורך ימים וכן קטורת דמעשיר היינו דהעושר בא לאדם משולחן אביהם וזהו מעלה גדולה שמתפרנסין משולחן אבינו שבשמים בבחינת בנים למקום א"כ שפיר יש בצפון מעלה גדולה במנורה שמשפיע למיימינים בה משולחן גבוה משא"כ מנורה בדרום דרוצה שיחכם ודרום הוא אפי' למשמאילים בה ג"כ זוכין בה לחכמה שמתוך שלא לשמה בא לשמה וא"ש ואיתא עוד שם בירושלמי וחש לומר שמא יתן חוץ בפנים ושל פנים בחוץ טבעות הי' מוכיחות ויחליף ומה בכך אר"א והקימת כמשפט וכנ"ל וכ' בכ"ס דהכונה בירושלמי דבחשש שיתן למעלה למטן או פנים לחוץ יש קפידא יותר משום דהוה הורדה בקודש רק שמא יחליף צפון לדרום אהא פריך ויחליף ומה בכך וצריך לילף מקרא דכמשפטו ועו"ש ועמג"א סי' ח' בשם של"ה: ה') **והנה** דבר זה איתא בירושלמי גם לענין הורדת כבוד ת"ח הביאו הריב"ש סי' רע"א וז"ל גרסינן דירושלמי דבי הושעיא ודבי בר פזי הוי עלין ושאלין לרב אמי אמר להם והקמות את המשכן כמשפטו וכו' קרש שזכה בצפון ינתן בצפון קרש שזכה בדרום ינתן בדרום יעו"ש והנה בשו"ת דברי חיים יור"ד סי' נ"א הביא ודברי הריב"ש ותמה על מהרי"א בפסקיו שכ' דמותר לת"ח אחר לבוא למקומו להתנהג בשררה וקשה מירושלמי שהביא הריב"ש והקשה על הרמ"א סי' רמ"ה שהביא דברי מהראי' ודברי הריב"ש והם סותרים זא"ז וכתב דבוודאי אין רשות לפחות בכבוד הת"ח אף במקצתו כיון דמדמה לקרש שזכה להנתן בצפון רק דאפ"ה הת"ח יכול ג"כ לזכות להרביץ תורה וממילא חייבין לפרנסו יעש"ה ואמנם לפי מה שבארנו יש לומר דבירושלמי נשמע דאסור הן משום הורדת כבוד הן משום שממעט פרנסתו דהא קרש שזכה בצפון מרמז להשפעת פרנסה שמרומז בשולחן ובקרש שזכה בדרום מרומז שזכה בתורה וא"כ כיון שכ' הגאון זצ"ל דאף למעט במקצת כבוד ג"כ אסור מטעם כיון שזכה בדרום שמרמז לתורה כמה שאמרו שמרמז לתורה כן במה שאמרו קרש שזכה בצפון דמרמז לפרנסתו של ת"ח ג"כ אין לחלק בין מקפח פרנסתו לגמרי בין מקפח פרנסתו בדבר מועט כלענ"ד אך קשה לי דהנה במ"ק דף כ"ה אמר ר"י אמר רב מניין לחכם שכבודו במטה ראשונה שנאמר וירכיבו את ארון האלקים על עגלה חדשה ופירש"י ובאותה עגלה הביאון דוד מבית אבינדב לעיר דוד וקשה מנ"ל משם ללמוד דאין משנין מפוריא לפוריא הא שם יש לומר דהטעם משום קרש שזכה וכיון דאותה עגלה זכה להולך בה ע"כ הליכהו באותה עגלה לעיר דוד ואין לומר דא"כ גם כאן הא זכה פוריא ע"ד שאמרו אבנים עלי יניח צדיק ראשו דהא בגמ' משמע דלאו מהאי טעמא אתו עלה אלא מפני כבודו של חכם:

אך י"ל דהיינו חדא טעמא הוה דאי משנין מפוריא לפוריא א"כ בזה נראה כאלו אין קפידא על הפוריא שזכה שעלי' יניח צדיק ראשו א"כ אין זה כבודו של צדיק ובחי' מהרש"א הקשה דאיך מביא ראי' מעשיית דוד הרי עשה שלא כדין דהרי כתיב בכתף ישאו ועיין סוטה דף ל"ה אכן ראיתי ביערות דבש שכ' דהנה יש להבין מאין בא לדוד טעות זה אע"כ מפני שעיקר הטעם שציותה תורה לשאת הארון בכתף דהנה בכלי המשכן אע"ג דהיו קדושתן שונות זה מזה קדושה חמורה מקדושה מ"מ לא גרם דבר זה מחלוקת בין הנשיאים מפני שהיו יכולין להתחלף כפעם בפעם ועגלה אשר הוליכה ביום מחר הכלים מקדושה חמורה והתחלפו בכל יום המשאות על העגלות בכדי שלא יתן מקום לבעל דין להתעורר מדנים אולם הארון קודש אסור לשנות ממקום למקום וכבודו רק במטה ראשונה וא"כ אם יתן אותו על עגלה אחת אסור לשנותו על עגלה אחרת ויבוא לידי מחלוקת ומפני כן ציותה תורה בכתף ישאו ומזה נצמח טעותו של דוד מפני שסבר כיון שהוא מלך מחויבים לחלק לו כבוד ולא יקנאו אותו ועפ"ז הוליך הארון בעגלה וא"כ מדטעה דוד מוכח הדין דאסור לשנות מפוריא רק כבודו במטה ראשונה:

והנה בירושלמי פ' בני העיר מהו ליקח אבנים מביה"כ זו ולבנות בביה"כ אחר אמר להם אסור אמר ר"ח לא אסר ר"א אלא מפני עגמת נפש עוד שאלו מהו ליקח אבנים מעיר זו לעיר אחרת ואמר להם אסור הורה ר"א אפי' ממזרחה למערבה אסור משום חורבן אותו מקום וכ' והנה ע"כ אייריא בשל כרכים דהמקום נשאר בקדושתו ויש לעיין מ"ש דרשאי לוקח האבנים ממזרחה למערבה ולא נימא גם בהא קרש שזכה במזרחה צריך ליתנו במזרחה מוכח מכאן דבנחרב הביה"כ פקע הקדושה מהאבנים ל"ש בהא קרש שזכה בצפון (וקשה לי מהא דאיתא ביומא דף ל"ח על מעשה דבית גרמי בלחה"פ ובית אבטינס בקטורת שביקשו חכמים לדחותם ממקום ולא יכלו מכאן אמר בן עזאי בשמך יקר איך ובמקומך יושיבך ומשלך יתנו לך ואין אדם נוגע במוכן לחבירו יעו"ש ויקשה הא מירושלמי דהבאתי דקרש שזכה ליתן בצפון אין נותנין בדרום מוכח דאף קצת הורדה אסור א"כ איך מצו חכמים לדחותן) ועיין מג"א סי' מ"ב דרצועה ששימשו לקשר אסור להורידה למטה אבל באל"ר הביא דמותר להורידו למטה ואע"ג דמג"א הביא ראי' מהא שכ' תוס' שבת דף צ"ח דכשמניחים הקרשים גנאי הוא לשום צד עב של הקרש הסמוך לקרקע אצל צד הקצר שהי' למעלה ודמי להא דאמרו מעלים בקודש ולא מורידין וכש"כ דאסור כאן היינו באפשר אבל לא לגנוז כשלא אפשר ובשערי תשובה מביא ראי' דמותר להיפך מגמ' דחולין צ"א כתב ויקח מאבני המקום וכתיב ויקח האבן מלמד שנקבצו כל אותן אבנים למקום אחד וכל אחד אומרת עלי יניח צדיק ראשו תנא וכולן נבלעו באחת

ויקשה עדיין יש קנאה באיזה צד יניח את ראשו אלא דאין קפידא בהכי כיון דעכ"פ באותו אבן מונח יעוש"ה:

ואמנם בהאי דרשא דוהקמתו את המשכן כמשפטו נראה דיש להבין הא דאיתא ביומא דף ל"ג ובכמה דוכתין דאין מעבירין עהמ"צ נראה דעיקר יסודו הוא על האי דרשא דכמשפטו דכיון דהתחיל במצוה אי יניח ויעשה מצוה אחרת הוא מעביר עלי' את הדין דהא כבר זכה אותו חפץ שיוגמר המצוה עלי' ועל ידי' וזהו משפטו של כל דבר וכל חפץ להביא המצוה לידי גמר' ואם מניח אותה ולוקח מצוה אחרת מעביר עלי' את הדין ובהא רווחא שמעתתא דיומא דהנה תוס' הוק' דל"ל קרא דאל יסוד אוה"מ דשירים נשפכין אל היסוד מערבי תיפוק לי' דאמעהמ"צ ותי' דל"א אמעה"מ רק בשני מצות אבל לא במצוה אחת ונעביד לתדיר ולא נעביד לאיני תדיר ובמג"א סי' קמ"ט הקשה מגמ' דמנחות דף ס"ד דמוקי הא דמביאין ממקום קרוב משום דאמעהמ"צ (וכן הקשה באמת בתוס' חיצונות במנחות דף ס"ד) ועוד הקשו מאי רצו בזה שכ' ונעביד לתדיר ולא נעביד לאיני תדיר ובמנחות דף ס"ד כתבו בלשון אחרת דאין מעהמ"צ רק בשתי מצות אבל לקבוע מקום ל"א ותמוה מאי רצו בזה ובברכי יוסף שם כ' לפרש דכיון דע"ז אנו דנין לקבוע מקום בתחילתן ל"ש אמעהמ"צ אמנם הוא דחוק דפתח בחבית וסיים בכד דהא בזה שכ' דל"א אלא בשתי מצות כבר מיושב הקו' דצריך שפיר קרא דאל יסוד פתח אוה"מ א"כ מה הוה קשה להם שהוצרכו לסיים דלקבוע מקום ל"א אמעהמ"צ (וגם דתמוה דתוס' עצמן וכן הך דמביאין ממקום קרוב אמעהמ"צ ויקשה הא שם הוה מצוה אחת) הנה עכ"פ נשמע מדבריהם דסבירא להו דאין מעבירין על המצות הוה דאורייתא ובד"ה עבורי תרעא אטוטפתא הביאו פירש"י דמפרש דלא יניח של ראש תחילה והוקשו הא ילפינן כן מקרא דוהיו לטוטפות בין עינך דכ"ז שבין עינך יהי' שתיים ולכן מפרש ר' האי דקאי שיניח בכיס כדי שיפגע בשל יד תחילה דאם יפגע בשל ראש יצטרך להעביר עהמ"צ והקשה הרדב"ז אי ס"ד דהוה דאורייתא איך יעביר עהמ"צ כדי להניח של יד תחילה משום דבעינן שכ"ז שבין עינך יהי' שתיים הא אידי ואידי דאורייתא אע"כ דהוה רק דרבנן דדרשא שהביא פירש"י ממכילתא דושמרתם את המצות וכו' אלא את המצוות שלא תחמץ ותישן המצוה ל"ה אלא אסמכתא (וכן יש להוכיח לכאורה דטו"א הקשה אפי' רש"י למה צריך קרא דכ"ז שבין עינך יהי' שתיים ת"ל דאמעהמ"צ והנה מוכח זה יש להוכיח ג"כ שהוא רק דרבנן) וא"כ דברי תוס' סתראי נינהו:

ואמנם לפמש"כ ניחא דהנה יש לחלק בין מצוה שכבר התחיל בו דזה שפיר י"ל דהוה דאורייתא דנלמד כן מקרא דכמשפטו אבל בפגע במצוה ולא התחיל בה זה לא נשמע

מכמשפטו רק מושמרתם את המצות וזה ל"ה דרשא גמורה רק אסמכתא ול"ה אלא דרבנן וא"כ אין כאן סתירה דקו' התוס' מקרא דכ' אל יסוד מזבח פתח אוה"מ דקאי לענין שפיכת שיריים הא כבר התחיל במצוה דשפיכת שיריים זהו סוף עבודת הדם א"כ הוה דאורייתא לכן יפה הוקשו ל"ל קרא הא אמעה"מ אבל לקמן בהא דעבורי דרעא אטוטפתא דהוה רק מצוה שפגע בה בהא ל"ה אלא דרבנן ולפי"ז ניחא מה שתי' בתוס' לחלק בין שני מצות למצוה אחת דהנה משפט ל"ש רק בשני בנ"א ה"נ ל"ש כמשפטו רק בשני מצות (והא דאמרו בירושלמי שלא יתן למעלה למטן ולמטן למעלה וכן שלא יתן הפנימי לחוץ המעיין בירושלמי באמת אין מטעם דכמשפטו בעינן אלא סברת חוץ מטעם דאין מורידין אלא דלפמש"כ לעיל גם הא דאין מורידין הוא מטעם דקרש שזכה כבר במצוה אין להורידה אך יש לומר מטעם אחר כדאיתא בסוכה דף מ"ה דכל המצות בעינן כדרך גדולתן ובהא ניחא הא דאיתא שם שלא יתן פנימי לחוץ וחוץ לפנים ותמוה הא כל שניתן פנימי לחוץ ממילא חוץ הוא לפנים לפמש"כ ניחא דלא על קרש אחד פריך רק אשני קרשים דאם יתן של פנימי לחוץ ע"כ יתן קרש שבצידו החוץ לפנים א"כ הוה משפט שבין קרש לקרש שבמקום שקרש זה הי' תחילה פנימי וקרש שבצידו לחוץ אם ישנה יתן במקומו החוץ לפנים והוה שינו מקרש לקרש שייך שפיר כמשפטו) אם יעביר ממצוה זו למצוה אחרת אבל במצוה אחת ל"ש לומר דהוה דאורייתא מכמשפטו דבאדם ג"כ כהא"ג ל"ש דין ומשפט דלא מצינו משפט באדם אחד בהא אי יקדים או יאחר אבל מדרבנן מדרשא דושמרתם שייך אף במצוה אחת דהא עכ"פ לא גרע ממצוה שפגע בה דילפינן מושמרתם דבהא אין חילוק בין מצוה אחת לב' מצות א"כ כש"כ בהתחיל בה דאמעהמ"צ עכ"פ מדרבנן (וכמו שאבאר בה' מעה"ק דזה שיטת רבינו) רק דעדיין קשיא להו דהא כאן אנו דנין אי ניתן ביסוד מערבי או ליסוד דרומי א"כ הוה לכאורה דומיא דשני בנ"א ושני מצות דמה"ת אין מעבירין עהמ"צ מכמשפטו ע"ז כ' תוס' או מהא"ט נאמר אמעהמ"צ א"כ אדרבא כש"כ שיש לנו לומר שניתן ליסוד דרומי כיון שהוא תדיר זכה היסוד הדרומי שגם דם זה מפר הבא בפנים יותן ליסוד דרומי א"כ מטעם דכמשפטו אדרבא נעביד לתדיר ולא נעביד לשא"ת לכך צריך שפיר קרא דאל יסוד פתח אוה"מ (ובזה ניחא גם לשון התוס' במגילה דף ו' שכ' דבשני מצות ל"ש בהא אמעהמ"צ אבל לקבוע מקום לא וקשה מאוד מאי חילוק יש בזה ובברכ"י סי' קמ"ט כ' דכונתם דכשאנו דנין לאיזה יסוד נקבע מקום ל"ש אמעהמ"צ דהא על זה אנו דנין אי מצותו במקום זה או במקום זה וכבר כ' דקשה דפתחו בכד וסיים בחבית דכיון התחלו לחלק דל"א אלא הכא דהוה שתי מצות א"כ בזה לבד די לחלק דלאפוקי היכיא דל"ה

אלא מצוה אחת ל"ש מעהמ"צ מדאורייתא (אף דבתוך דבריהם כ' דהך דמנחות דף ס"ד דאמעהמ"צ היינו באמת רק מדרבנן כנ"ל) א"כ מה קשיא להו דסיימו דלקבוע מקום ל"א אמעהמ"צ לפמש"כ ניחא דקשיא להו הא אנו דנין נמי אהא אי ליתן ליסוד דרומי או למערבי א"כ שוב שייך כמשפטו דהוה כמשפט בין שני אדם ובהא אמעהמ"צ דאורייתא ע"ז כתבו דלקבוע מקום ל"א אמעהמ"צ דל"ש בהא כמשפטו שיהא ע"ז דין ומשפט שנאמר שקביעת מקום ביסוד מערבי וא"כ עיקר התירוץ באמת הוא רק לחלק בין ב' מצות דבמצוה אחת כשפיכת שירים דהוא גמר מצות עבודת הדם רק דלא תימא הא אנו באים גם לדון אהא אי לדרומי או למערבי א"כ שייך שפיר כמשפטו בין ב' יסודי המזבח ע"ז כ' דלקביעת מקום ל"ש אמעהמ"צ וכדבריהם ביומא רק ביומא מסיק תוס' באופן אחר דא"כ אדרבא מטעם כמשפטו יזכה יסוד הדרומי במצוה זו יען דהוה תדיר ודו"ק:

ואמנם לישב שיטת רש"י דמפרש עבורי דרעא אטוטפתא היינו להניח תפילין של יד ואח"כ תפילין של ראש והקשו בתוס' הא זה נפקא מקרא דוהי' לטוטפות בין עינך כל זמן שהם בין עינך יהא שתים ובטו"א מגילה הקשה יותר למה צריך כלל קרא דתיפוק לי' דאמעהמ"צ נראה דהנה ר"ל בסנהדרין דף ח' דריש דין פרוטה כדין מאה מקרא דכקטן כגדול תשמעו דמישבא לבי"ד תחילה צריך לדונו תחילה וכן הלכה בסי' ט"ו א"כ מצינו משפט גם בפגע בו תחילה א"כ כיון דגם בקרש שייך משפט שפיר מצינו לומר גם בפגע בו שייך משפט אף שלא התחיל בו כהך דתפילין של יד דל"ה רק פגע בו שייך אמעהמ"צ והיינו דקאמר רבא ש"מ מדר"ל האי עבורי דרעא אטוטפתא אסור משום דאף בפגע בו שייך אין מעבירין עהמ"צ כיון דר"ל ס"ל דגם בין אדם לחבירו שייך דין קדימה אף שרק פגע בו תחילה והא דיקשה א"כ ל"ל קראי תיפוק לי' משום אמעהמ"צ כקו' השני' נראה לישב דבמנחות דף ל"ד איתא דבני מערבי כי הוה מחלצי תפילין הוה מברכי לשמור חוקיו דגם חליצות תפילין הוה מצוה א"כ לפי"ז היה צריך לחלוץ של יד תחילה ע"ז אתיא קרא דכ"ז שבין עינך יהי' שנים דצריך לחלוץ של ראש תחילה דעכ"פ ל"ה חליצות תפילין כ"כ מצוה כהנחת תפילין לכן גלי קרא דבהא מעבירין עהמ"צ דבעינן שיהי' בין עינך שתים ולפי"ז ניחא גם מה שהקשו תוס' דהא במנחות יליף כן מקרא דוהיו לטוטפות בין עינך די"ל דהנה בשבועות דף ל"ז איתא דר"נ אמר אלא וכ' תוס' דהיינו בבאו בב"א דאי זה אח"ז הא ילפינן מכקטון כגדול תשמעון דכל הקודם קודם א"כ עשה דכבוד ת"ח עדיף כדאיתא בכתובות דף ק"ו ולכאורה תמוה כיון דהוא גמ' ערוכה בכתובות א"כ אמאי לא ניחא לתוס' לתרץ כן בתי' קמא ואוקמא בבא בב"א ונראה דשם בכתובות אייריא דהעשה דכבוד לא אבעל דין עצמו קאי אלא יען דרב ענן שלח לקמי' ההוא גברא

אבל כאן דהת"ח אפי' הוא הבעל דין ס"ל לתוס' דל"ש עשה דכבוד ת"ח עדיף דאין סברא דמשום דהוא ת"ח ישתנה הדין דאין להקדים מי שבא לפני הבי"ד כשכבר עמד איש אחר לפני הבי"ד לדון ובתי' בתרא ס"ל דאפ"ה עשה דכבוד ת"ח עדיפא וא"כ י"ל לדעת ר"נ ה"נ במצוה שפגע בו אם מצוה האחרת הוא מקודש רשאי להקדים המקודש כמו היכיא דאיכא עשה דכבוד ת"ח דרשאי להקדים הת"ח וא"כ אי משום אמעהמ"צ ל"ה ידעינן דצריך להקדים של יד דהא תפילין של ראש מקודש יותר לכן צריך הגמ' לילף כן מקרא דוהיו אבל לר"ל דידי' דס"ל דכקטון כגדול תשמעון י"ל אף בת"ח כן א"כ גם בהא סגי בטעמא דאמעהמ"צ וקרא דוהיו באמת לא אתי רק שאם בא לחלוץ דהוי"א דג"כ של יד קודם קמ"ל קרא דשל ראש צריך לחלוץ תחילה:

ו) **והנה** בס' ערד"ר העלה דדרשא דנפקא לן במכילתא ושמרתם את המצות קרי בי' את המצוות לא תמתין לה עד שתתחמץ ותישן כפירש"י ביומא הנה זה לא הוי אלא אסמכתא בעלמא והביא ראי' מפ"ק דמגילה דקאמר תלמודא אהא דסבר ראב"י דאף מקרא מגילה באדר א' מקרא דבכל שנה ושנה אדר הסמוך לשבט בשלמא לראב"י מסתבר טעמי' דאין מעבירין על המצות ואי הא דאין מעבירין עהמ"צ דרשא גמורה הוא ל"ל קרא דבכל שנה ושנה ת"ל דאין מעהמ"צ אלא ע"כ לומר מדרבנן הוא ומש"ה איצטריך קרא וכונת הש"ס דקאמר מסתבר טעמי' דאין מעבירין עהמ"צ כלומר מסתבר טעמי' למדרשי' לקרא הכי דאשכחן בעלמא דחשו רבנן להכי ואמרו אין מעבירין עהמ"צ וכן הוכיח מדברי תוס' ביומא דס"ל דל"ה אלא אסמכתא שכ' בד"ה אעבורי דרעא דצריך ליזהר כשמניחין בתיק שלא יעבור של יד תחילה ויתננה בכיס דא"כ כשיבא להניח יפגע בשל ראש תחילה ויצטרך להעביר עהמ"צ משום דשל יד חייב להניח תחילה דכ' והיו לאות על ידך והדר ולטוטפות בין עינך ואי דאורייתא הא דאין מעבירין עהמ"צ מאי אולמי האי מהאי ותמהו על זה מתוס' שם דהקשו ל"ל קרא דאל יסוד מזבח העולה ת"ל דאין מעבירין עהמ"צ ומאי קשיא הא זה רק דרבנן ונראה לישב דהנה ביומא דף ל"ג פריך אהא דקאמר אביי דשני גזרי עצים קודם לדישון מזבח הפנימי מנ"ל הא ומשני כיון שהתחיל במערכה גומר ויש לדקדק מאי קשיא לי' דיוקדם דישון מזבח לגזרי עצים למה יוקדם מאי עדיפותא דדישון הפנימי ועוד יקשה בתוס' הקשו הא גזרי עצים תדיר פעמים ביום ודישון אין אלא אחת ביום ותי' דכיון דהוי עבודת סילוק ל"א תדיר קודם וקשה לי טובא הא אדרבא אי הוי עבודת סילוק מגרע גרע דל"ח עבודה כדאיתא לעיל דף כ"ד וא"כ לפי"ז יקשה עוד מאי ס"ד דיוקדם דישון מזבח כיון דאין רק עבודת סילוק למה יוקדם לעבודת מתנה דגזרי עצים הוה עבודת מתנה ואין לומר דס"ל כלוי דלעיל דף כ"ד דגם עבודת סילוק

הוה עבודה ז"א דא"כ יקשה מה שהקשו תוס' לאביי אמאי לא קחשב תרה"ד ולישב ע"כ נאמר דאביי ס"ל כר"ל לעיל דף כ"ג דתרה"ד ל"ה עבודה ע"כ יען דהוה עבודת סילוק (וכן מבואר בירושלמי שם דפליגי רי"ו ור"ל אי זר חייב אתה"ד משום דהוה עבודת סילוק ובמשל"מ פ"א מתמידין הקשה הרי ר"ל סובר דל"ה עבודה כלל ובאמת אין כל כך קו' די"ל איה"נ דמשוה"כ ל"ה עבודה כלל) והנה בתי"ש הקשו עוד מ"פ דליקדום דישון המזבח הא גזרי עצים על מזבח החיצון א"כ אין מעבירין עהמ"צ ותי' משום דעבודת פנים ותמוה הא לעיל דף כ"ה איתא דבעבודת פנים אף ללוי עבודת סילוק ל"ה עבודה להתחייב זר עלי' א"כ אדרבא כיון דהוא בפנים ל"ה עבודה ולמה יוקדם לגזרי עצים:

והנה אח"ז פריך בגמ' דישון המזבח קודם להטבה מנלן ויקשה מהיכיא תיתי דהטבה תקדמה הא הטבת נירות ג"כ עבודת סילוק אך י"ל דבאמת הטבת נירות הוה עבודת מתנה ולכן עדיפא מדישון מזבח דהוה עבודת סילוק דהנה לעיל דף כ"ד פריך דליחייב זר אסידור נירות ומשני דאין עבודה ופירש"י דסידור הנירות היינו דבבוקר הוה מסלקין הנירות של זהב מן המנורה לקנח אפרו יפה וחוזרין וקובעין בה ולכאורה קשה הא בשבת דף כ"ג איתא דהנירות היו קבועין ואין יכולין להדליק מנר לנר והעלתי לעיל דתליא בפלוגתא דמנחות דף פ"ח אי נירות קבועין הוה דהן מקשה אחת אי לא הוה מקשה וכ"כ תוס' מנחות דשם קאי למ"ד של פרקים היו וקבועין וכאן קאי למ"ד דאין קבועין לכן שפיר הוה עבודת מתנה אלא שאין עבודה תמה וא"כ שפיר פריך דלקדם הטבת נירות דהוה עבודת מתנה אלא שאין עבודה תמה משא"כ דישון אין אלא עבודת סילוק אלא דז"א דהא כבר כ' דתוס' הקשו הא תדיר ואינו תדיר קודם ואי דהוה עבודת סילוק ל"א תדיר קודם והקשתי הא אדרבא מגרע גרע ונראה בכונתם להיפוך דדישון מזבח הוה עבודת סילוק אבל הוה עבודה תמה וסידור שני גזרי עצים איתא לעיל דף כ"ו דל"ה עבודה תמה א"כ עדיף דישון מזבח דהוה עבודת סילוק אבל הוה עבודה תמה מסידור גזרי עצים דהוה עבודת מתנה ואין זר חייב עלי' יען דאין עבודה תמה לכן ל"א תדיר עדיף וא"כ לפי"ז הדרה קו' לדוכתי' אמאי ס"ד דהטבת נירות יוקדם לדישון הא הטבת נירות ל"ה עבודה תמה דיש אחרי' הדלקה כדאיתא לעיל דף כ"ד משא"כ דישון הוה עבודה תמה:

וכן בהא דלקמן פריך אהא דקאמר דהטבת ה' נירות קודם לדם התמיד פריך מנ"ל יקשה מאי פריך למה לא ניחא לי' דהטבת נירות יהא קודם לדם התמיד ואמנם ע"ז משני דבבוקר בבוקר דכ' גבי ב' גזרי עצים דלא צריכה שדיא אה' נירות ואדם התמיד ומכפר עדיף (ופריך דנשדי אדישון ומשני כרי"ו דבבוקר בבוקר היינו דחלקוהו לשני בקרים

אלמא דיש עבודה ביניהם והקשה בפירש"י דלפסק בדישון המזבח ותי' דהא אמרינן דאין מעבירין על המצות) וא"כ י"ל לכאורה דלס"ד ג"כ פריך מהא"ט דמכפר עדיף י"ל דיוקדם דם לה' נירות וקשה לי א"כ מאי צריך כל אריכת דשני בבוקר דשתי גזרים שדי אה' נירות הא פשוט מצי לשנויי דע"כ ה' נירות קדים אף דמכפר עדיף כיון דס"ל כרי"ו דחלקוהו לשני בקרים א"כ במאי מפסיק להו וכן הקשה בתוי"ש ותי' דהו"א דנפסיק בקטורת והכי קאמר קרא בהטיבו הנירות בעודן הטבה תהא מקטיר קטורת ולמסקנא ס"ל דאפ"ה נירות קודמת לקטורת יען דכ' יקטירנה דמשמע אחר הטבה יקטירנה וצריך ביאור א"כ למה עתה ניחא לי' יותר לומר דמפסיק בקטורת:

ולכן נראה לישב כל הנ"ל דהא דפריך הגמ' דיוקדם דישון הפנימי לגזרי עצים קא סמיך אקושית דלבתרי' דהיינו דנאמר דם קדים ומכפר ואף דצריך להפסקה נאמר דישון הפנימי יוקדם דאז ממילא יוקדם קטורת כיון דאין מעבירין עהמ"צ וקטורת הוה ג"כ תדיר ממילא יוקדם לגזרי עצים וממילא יוקדם הטבת הנירות לגזרי עצים ומפסיק להו בגזרי עצים ודם קדים דמכפר וא"כ לא יקשה קו' תוס' דתדיר קודם דהא אי דישון קודם גם הקטורת גופי' ג"כ יוקדם דהוא עבודה תמה ועבודת מתנה וגם תדיר ואח"כ הטבת נירות דהוא עבודת פנים כמש"כ התוי"ש ובזה לא יקשה מה שהקשיתי דהא הוה עבודת סילוק דבזה שפיר י"ל כיון דעושה עבודה בפנים הקטרת קטורת גומר כל עבודת פנים ואח"כ יוצא לחוץ ומפסיק להו בב' גזרי עצים וע"ז משני רבינא אם התחיל במערכה גומר ולא יקשה כקו' תוי"ש הא אין מעבירין עהמ"צ דהא עדיפא דאף דעתה לא ידע הך דאין מעבירין על המצות היינו רק במה שבזה המצוה פגע בה תחילה אבל עבודה שעוסק בה בוודאי גומר ואין להניח המצוה דבזה בוודאי אמעהמ"צ הוה דאורייתא מכמשפטו ולכן ע"כ מערכת ב' גזרים קדים ושוב פריך אכתי אמאי דישון קדים דא"כ אכתי יוקדם הטבת נירות הכונה דלעולם נאמר דם קדים דמכרר ולא מפסיק להו בדם דהוא עבודת חוץ ועושה כל העבודה בחוץ בלי הפסק ואח"כ נכנס לפנים להטבת נירות ומפסיק להו בדישון הפנימי וכיון דעסיק בדישון מזבח יקטיר גם קטורת משום אמעה"מ וא"כ לא יקשה מה שהקשינו דהטבת נירות ל"ה עבודה תמה משום דע"כ יוקדם ה' נירות דאל"כ יקשה לרי"ו במה מפסיק להו ע"כ דמפסיק להו בדישון הפנימי (וכקו' רש"י דלקמן שהבאתי) וע"ז משני אין מעבירין על המצות דעכ"פ פגע במזבח קודם (וגם כהא"ג שייך אין מעבירין עהמ"צ אף שאין פשיטא כ"כ כסברא ראשונה דהתחיל גומר דאמעהמ"צ) והיינו כתי' של פירש"י דלכן ל"ש דיפסיק בדישון דאמעהמ"צ וע"ז פריך אכתי למה הטבת נירות קודם לדם נאמר דדם קדים וכי תימא במאי מפסיק להו נאמר

מפסיק בקטורת (כסברת התי"ש) והיינו דאכתי נשאר קו' ראשונה דנימא דדם קדום דמכפר ומפסיק להו בקטורת וע"ז משני דכ' בבוקר בבוקר שדי ע"כ אה' נירות א"כ ע"כ יוקדם לדם דלא נאמר רק ב' בבוקר א"כ שוב מפסיק להו בדם משנאמר דמפסיק בקטורת דבקטורת דכ' יקטירנה משמע דיאוחר עד אחר הטבת ב' נירות דכ' בי' בבוקר (וע"ז פירש"י דא"ל דמפסיק בדישון דהא אמעהמ"צ כנ"ל):

ולפי"ז ניחא הא דהקשו בתוס' ל"ל קרא אל יסוד מזבח פתח אוה"מ ובארנו דקושיתם היינו במצוה שכבר התחיל בה דהיינו כיון דקשה קו' תוי"ש הא גם אהא דיוקדם דישון מזבח לעצי גזרים שייך לתרץ דאמעהמ"צ ובארנו דעדיפא משני כיון שהתחיל במערכה גומר דהיינו ג"כ אמעהמ"צ דאורייתא ע"ז הקשו א"כ גם שפיכת שירים ליסוד הא הוה גמר מצוה שכבר התחיל בה וזה הוה דאורייתא וע"ז תי' שפיר דל"ש רק בשתי מצות דמשפט ל"ש רק בשתי בנ"א ה"נ ל"ש רק בשני מצות אבל במצוה אחת דל"ש כמשפטו ל"ש אמעהמ"צ (רק לכאורה קשה הא בכתובות ר"פ הכותב איתא דבוצינא טב מקרי א"כ ה"נ נאמר במצוה אחת שייך כמשפטו כמו דשייך במין אחד משפט דטב בוצינא יען שמיד זוכה בו עדיפא מקרי שזוכה בו לאח"ז ה"נ במצוה אחת יש לו זכות זה לגמור מצותו בלי איחור אולם הנה באמת תוס' שם פליג ארש"י ומפרש בוצינא טב מקרי רק בשני מינים א"כ שפיר כ' דבמצוה אחת ל"ש אמעהמ"צ דל"ש בזה כמשפטו) והנה לכאורה מכאן קשה על החכ"צ שכ' במצוה אחת לעשותה מן המובחר חייב להמתין וכדברי התה"ד בקידוש לבנה אבל א"ש דרש"י הא מפרש הטעם כי לא ידע מה יולד יום משמע רק יען שהוא זמן מרובה ואפשר שיתבטל לגמרי וה"נ מודה החכ"צ בזמן מרובה שמא ימות ויתבטל מצוה לגמרי דמקדים לעשות המצוה מיד וא"צ להמתין לעשותה מן המובחר אמנם היכיא שכבר התחיל שפיר י"ל דאף במצוה אחת שייך משפט דאין מעבירין עהמ"צ אף אי הוה ממתינים מעט והוה נותנו אל יסוד דרומי הוה המצוה מן המובחר דהוה תמיד וקרן דרומי זכה מצד משפטו שיתנו לשם כל הדמים אפ"ה אמעהמ"צ עדיפא רק דבאמת פירוש זה אין מוכרח דבלח"מ כ' כן כדי לישב דברי רבינו בפ"ה ממעה"ק וכ"כ במחהש"ק לפרש דברי המג"א אבל אין זה מוכרח די"ל דרק גזה"כ הוא דאל יסוד מזבח פתח אוה"מ ולא מטעם אמעהמ"צ ודלא יקשה על רבינו בפ"ה ממעה"ק י"ל בפשיטות כיון דמדרבנן עכ"פ אין לחלק בין שתי מצות למצוה אחת כדמוכח מהך דמנחות דף ס"ד וכמש"כ בתוס' חיצונית במנחות לכך כ' רבינו הטעם יען דפגע ביסוד מערבי) ודו"ק:

והנה בשו"ת חכ"צ הביא ראי' לדבריו מרש"י מו"ק דף ט' במצוה שא"א לעשותה ע"י

אחר אל תפלס אלא מצוה שבאה לידך בין גדולה בין קטנה עשה ובס' נשמת אדם השיג עליו מדברי מהרש"א שם במ"ק שכ' במצוה שא"א לעשותה ע"י אחרים תפלס לעשות את הגדולה אמנם הנה מדברי רש"י סוכה דף כ"ה וכן מדברי ריטב"א שם נשמע דלא כמהרש"א ועיין בהג' מצפה לאיתן על מ"ק שם שהאריך בזה ועיין שו"ת תשב"ץ סי' קכ"ד בהא דאיתא ביבמות דף ל"ט דמצוה עלי' דגדול רמיא דהיינו דעל הקטן ליכא שום מצוה ולכן אם נשבע שלא לחלוץ אין השבועה חלה משום דאין נשבעין לבטל המצוה והא דאמר רב גידל בנדרים דף ח' דכיון דמצי פטר נפשי' בק"ש שחרית וערבית חלה הנדר היינו לקיים המצוה אבל לא לבטל המצוה:

הלכה יז

מזבח הקטורת הי' מרובע וכו'. הנה הרמ"א בספר תורת העולה כתב ע"ז שיש להפליא ולתמוה למה לא סדרה התורה ענין מזבח הקטורת במקום הראוי לו דהיינו בפרשת תרומה גבי שולחן ומנורה ששם מקומו במשכן ובמקדש רק אחר כל גמר מלאכת המשכן ופרשת התמידים נאמר בסוף תצוה ועשית מזבח מקטר קטורת וכבר דיברו הראשונים בזה הקושיא ועוד יש להקשות למה הזהיר על מזבח ההוא ביחוד לא תעלו עליו קטורת זרה ולא אמר כן על המזבח העולה שלא יקריבו קרבן זר ומגואל וכן על השולחן והמנורה ראוי ומחייב שלא יעלה עליהן רק מה שציוה ד' וזולת זה הוא דבר זר ומתועב וע"כ אני אומר כי כמו שבמעשה בראשית האדם הי' נברא לאחר כל מעשה בראשית וכמו שאמרו במדרש משל למלך שמכין חופה לבנו ואח"כ הכניס החתן כן הוא הענין דכאן כי המשכן והמקדש וכליו הם דוגמת העולם כאשר נתבאר על כן אחר כל המעשים ביאר ענין מזבח הקטורת הרומז על האדם אשר במעשיו הנעימים מקטיר קטורת על המזבח והוא לבו כמו שאמר המשורר מזבח אבנה בשברון לבי והמעשים הנעימים הם נמשלים לקטורת כמו שדרשו למה נקרא שמו קטורה שמעשי' נאים כקטורת וא"כ נתבאר טעם שהזכיר מזבח הקטורת לבסוף כל המלאכה כי רומז על האדם שהוא אחרון במעשה בראשית טעם זה נאמר במזבח הקטורת אמתים קומתו ממנו קרנותיו אמר שההוד וקירון עור פניו הוא ממנו ומעצמו כי הבחירה ביד האדם להקטיר קטורת כשר או קטורת זרה על לבו והלשון בעצמו נאמר גבי משה ע"ה קרנים מידו לו רצה לומר שזכה לקרני ההוד שלו מצד בחירתו הטובה ומידו היתה לו זאת ועל כן ציותה התורה שלא להקריב עליו קטורת זרה כי האדם מצוה שלא יקריב קטורת זרה מה שלא בא רמז בכל כלי המשכן והי' המזבח מכוין באמצע ההיכל בין צפון לדרום כי ידוע כי המזג הממוצע מועיל מאוד להיות האדם טוב המעלות ומידות וידוע שרוח צפון הוא קר ורוח

דרום היא חם ולכן הממוצע בין שניהם הוא במזג השוה בין קור וחום כמו שכיונו ז"ל באמרם מי שנותן מטתו בין צפון לדרום הוי לי' בנים זכרים ולפי זה היכל הי' מרמז על העולם בכללו המזבח הקטורת מכוין באמצע כי ידוע שאמצע העולם הוא הקו השוה ששם נברא אדם הראשון כדברי החוקרים ששם הוא המקום היותר נאות לאדם להיות במזג שוה בין הקור והחום והי' משוך לחוץ בין השולחן והמנורה עד שבדרך הכניסה למקדש שהיתה ממטה למעלה הי' מזבח הקטורת למטה משולחן ומנורה להורות כי הלב שהוא דוגמתו נושא החכמה והתורה שנרמז בשולחן ומנורה והי' כולן בשליש הפנימי סמוך לפרוכת דוגמת המזוזה שהיא בשליש העליון בגובה של פתח להורות כי שלשה כלים אלו דבקותן וקשורן בעולם העליון שהן גבהו של עולם והי' מרובע אמה על אמה ואמתיים קומתו להורות על עניין נאות וזה כי המלאכים מתוארים בגובה כמש"כ ביחזקאל וגובה להם ויראה להם אמנם אינן מתוארים ברוחב ואורך על כן שכל האדם שמשכנו במוח ובלב שהוא המזבח שהוא כח בגשם מתואר ברוחב ואורך וגובה שהוא גדר הגשם שיש לו שלשה מרחקים אמנם מלבד גובה זו יש לו עוד גובה שיש למלאכי מעלה ולכן הי' אמתיים גבהו להורות על שני מיני גובה אמנם ברוחב ואורך לא הי' רק אמה להורות על מרחק גשמי עכ"ל הזהב:

ב') **משוך בין השולחן והמנורה לחוץ**. הנה כן הוא בירושלמי פ"ו דשקלים ע"ש בהג' הגר"א דלא גרסינן וחולק את הבית ומשוך כלפי צפון קמעא וראיתי בספר התורה והמצוה שהביא הגי' בירושלמי דחולק את הבית ומשוך כלפי צפון ועפי"ז הקשה דירושלמי סותר ש"ס דידן שלהבבלי הי' באמצע ההיכל ולהירושלמי הי' משוך כלפי צפון אמנם לפי ג' הגר"א א"ש:

ג') **ושלשתן משליש היכל ולפנים**. והוא מתוספתא אך בירושלמי פ"ו דשקלים מבואר דמחציו ולפנים הי' עומד וכ"כ תוס' מנחות דף צ"ט ולי נראה דהנכון כדברי רבינו דהא ביומא דף נ"ז איתא דהי' עומד לפני מזבח ומזה על הפרוכת ואי מזבח מחציו ולפנים איך אפשר שמרחוק כל כך יזה על הפרוכת ולכן מסתבר יותר דמשליש ולפנים היו עומדים: **והנה** בח"ס סי' ק"ח כתב דהא דמבואר בסי' ק"נ דבימה באמצע ביהכנ"ס הוא משום דבימה הוא דוגמת למזבח הנחושת היא מזבח העולה אשר עמד בביהמ"ק בעזרה ע"ג מקום גבוה הנקרא יסוד המזבח וגם בעינן שיעמוד באמצע ביה"כ דוגמת שעמד מזבח הזהב באמצע בין השולחן והמנורה אמנם לכאורה קשה דפתח במזבח הנחושת וסיים במזבח הזהב הא גם מזבח הנחושת עמדה באמצע כמבואר לתוס' מידות פ"ה מ"א שמכותל המערבי דהיינו מן ההיכל עד המזבח הי' כ"ב אמה וכן מכותל מזרחי דהיינו

מתחילת העזרה עד המזבח כ"ב אמה נמצא המזבח עומד באמצע ממש ונראה משום דקשיא לי' לכאורה תינח לרחבה מאי איכא למימר הא קיימ"ל דמזבח העולה עמד רובו בדרום העזרה ולכן כתב דאתי לזכר מזבח הזהב שעמד לרחבו של היכל באמצע אלא דלכאורה יש להקשות הא בביהכנ"ס של אלכסנדרי' איתא בירושלמי פ"ה דסוכה דהי' הבימה באמצע ומסתמא ראו כן בביה"כ שבנה יכני' וסייעתן בבבל א"כ מסתמא עשו הם ג"כ כן לזכר מזבח העולה דעמד באמצע העזרה דסברי כר"י בזבחים דף נ"ח דהמזבח באמצע הוה קאי א"כ דוק מזה דהלכה כר"י דמזבח באמצע הי' קיים וא"כ יקשה על רבינו דפסק כמ"ד דרובו בדרום הוה קאי ונראה דס"ל לרבינו דאין להוכיח מזה דהלכה כמ"ד באמצע הוה קיים משום דהוה יכולין לדחות דשאני ביהכנ"ס של יכני' וכן של אלכסנדרי' שהי' גדול מאוד והוה מוכרחים להעמידו באמצע ממש כדי שישמעו כולם וכמש"כ רבינו בה' תפלה הא"ט כדי שישמעו כולם ורק כדי שיהא דוגמת המזבח סמכו דעכ"פ מתקיים בי' זכר למקדש למזבח הזהב שהי' עומד באמצע בין השולחן והמנורה לכן אין להוכיח מזה דהלכה כר"י דמזבח לרחבה באמצע העזרה הוה קאי ודו"ק:

ראיתי כי טוב להעתיק בכאן דברי הקונטרס מקדש מעט מהרב הגאון מו"ה שמעון סופר זצ"ל אבדק"ק קראקא שנפ"מ לדינא (ונדפס בת"ת משנת תרנ"ה) תחילת דבריו הביא דברי הב"ח (שהבאתי לעיל בפ"א) בסי' צ' על מה שנהגו לבנות בנין לפני ביה"כ והוא כבית שער ופרוזדר לפני הטראקלין וקורין אותו פאליש שכ' דמנהג זה מוזכר בירושלמי דדריש לי' מקרא אשרי שומע לי לשקוד על דלתותי יום יום מכאן שיכנס אדם דלת לפנים מדלת להתפלל וכן איתא במדרש רבה פ' תבוא וזה לשונו היה מתכוין ליכנס דלת לפנים מדלת להתפלל למה שהקב"ה מונה פסיעתך ונותן לך שכר עליהם וכ' הב"ח ז"ל של דעתו נראה טוב טעם ודעת בדבר זה הוא להורות ולרמז בכניסה שאינו נכנסים לפני ולפנים לבקש כל משאלתינו שהקב"ה יתב"ש בעצמו בלי ממוצע כלל היפוך דעת עובדי כוכבים ומזלות שאומרים עזב ד' את הארץ ביד המשרתים כוכבים ומזלות העומדים בחוץ בפרוזדר שלפני הטרקלין של המלך העליון יתב"ש ואומר אני שדבריו מפורשים במדרש רבה הנ"ל הוה מתכוין שתכנס דלת לפנים מדלת (שהקב"ה מונה פסיעתך) למה? פירוש למה תהי' כונתך בכניסה שיכנס דלת לפנים מדלת שהקב"ה מונה פסיעתך ונותן לך שכר עליהם פירוש זאת תהי' כונתך בכניסה זו תשים על לב השגחת ד' עליך שהוא יתב"ש בעצמו מונה פסיעתך על דרך הכתוב וכח עיני ד' דרכי איש ונותן לך שכר עליהם היפך דעת המינים האומרים לית דין ולית דיין אין שכר ואין עונש ועשו עין של מעלה כאלו אינו רואה ומונה מצעדי גבר ולפי דעתם לא תועיל תפלה לבני אדם כי שומע

אין להם בבית המלך העליון ית"ש מלבטל דיעה הנפסדת יכוין הנכנס להתפלל אל ד' דלת לפנים מדלת להורות כי לו ית"ש נתכנו עלילות גבוה שומר והככבים ומזלות וכל צבא השמים אין בידם להרע ולהטיב אם על פי ד' משטרם בארץ והמה רק משרתים עושים רצון המלך אשר יצום וכו' דעו נא עם ד' וראו כי בתחילת גלות יכני' המלך לבבל בנו שם ביה"כ ובאותו ביה"כ התפללו רבותינו הקדושים חכמי התלמוד כמו שהזכירו למס' מגילה דף ט"ז ובלי ספק כל הבתי כנסיות שבנו דורות הבאים אחרי יכני' וסייעתו נבנו על אותו תמונה שבנה יכני' וסייעתו וכה נתפשט מדור דור בכל תפוצת הגולה ויחזקאל הנביא הטיף נבואותיו בבבל על נהר כבר כי שם נגלה אליו האלקים והוא אמר להם בנבואתו בשם ד' שיבנו בתי כנסיות לשם ד' שישרה שכינתו כמפורש ביחזקאל י"א לכן כה אמר ד' כי הרחקתים בגוים וכי הפיצותם בארצות ואהי' להם למקדש מעט בארצות אשר באו שם ותרגום יהונתן לבתי כנישתן דאינן יהבין תניין לבית מקדשא כונתו מבואר שיהי' בתי כנסיות בערכם אל בית המקדש כערך השר שהוא שני אל מלך דהיינו שהקב"ה ית"ש ישרה שכינתו בבתי הכנסיות בשיעור מעט מן הרבה אשר הי' בבית המקדש וכן דרוש ריי"צ במס' מגילה שם אהי' להם למקדש מעט אהי' אלו בתי כנסיות שבבבל ולא בבבל לבד אלא בכל תפוצת ישראל וכו' והנה בלי ספק כאשר אמר להם יחזקאל הנביא נבואה זו מיד ד' השכיל חנוכת הבית וצורתן איך להכשירן להשראת שכינה בשיעור מה נקרא מקדש מעט ואם אמנם אמת אין בידינו קבלה איש מפי איש וכו' ואומר הנראה לי כאשר אמר להם הנביא בשם ד' השכיל לעשות בה בתי כנסיות דימיון מעט לצורך ההיכל הקודש ומזבח הזהב ומזבח העולה ויהי' בזה שתי תועלת בשיצטרפו יועילו להשרות כבוד ד' בשיעור מה בבתי הכנסיות עפ"י כוונת הבונים והבאים בתוכם להתפלל הראשונה שיועילים לכוין לב המתפלל בכל מקום שהם אל העיר הקודש ובית המקדש וקדק"ד כמפורש בתפלת שלמה הע"ה והתפללו אליך דרך ארצם אשר נתת לאבותם העיר אשר בחרת והבית אשר בנית לשמך הגדול וסלחת לעמך אשר חטאו לך ולכל פשעיהם אשר פשעו בך ונתתי לרחמים לפני שוביהם הרי מפורש שתהי' כונת המתפללים מועלת להעלות מרום תפילתם אם יתכוונו לבם אל בית ד' ומקום מקדשן כי שם שער השמים וכל האומות בעלי הדת מודים בדבר הזה שכל התפילות עולות דרך עיר הקודש וכן מפורש בברייתא ברכות דף ל' הי' עומד בחו"ל יכוין לבו לא"י הי' עומד בא"י יכוין לבו לירושלים וכו' יכוין לבו אל קדה"ק נמצא כל ישראל מכוונים לבם אל מקום אחד ומפרש הרי"ו שגם העומד בחו"ל צריך לכוין אל קדה"ק וכן הוא בשו"ע סי' צ"ה הנה תועלת הראשון מבואר שבאם יהי' בבית הכנסת לנגד

עינינו צורת תבנית הבית הקודש ומזבח הקטורת ומזבח העולה יסייענו לכח המדמה להעלות זכרון ההיכל הקודש על לבבינו אמנם רואה אני עוד תועלת שני והוא ע"ד דכ' את פשעי אדע וחטאתי נגדי תמיד וכו' ואולי נרמז לדברי אלה בדברי ד' אל הנביא ואתה בן אדם הגד את ישראל את הבית ויכלמו מעונותיהם ומדדו את תכנית ואם יכלמו מכל אשר עשו צורת הבית ותכונתו פירש יכלמו מעונותיהם שהחריבו את הבית הגדול והנורא ומדדו את התכנית כלומר תוכן הבית ודוגמתו ואם נכלמו מכל אשר עשו צורת הבית ותכונתו פירוש שיהא להם התעוררות בושה וכלימה ע"י מה שעשו דוגמת הבית ותכונתו באשר שאין לאל ידם לעשות ככל חוקותיו ותורתיו ומציאי ומוביאי וכל צורתיו ואת כל חוקותי וכל צורותיו וכל תורתיו הודע אותם כתוב לעיניהם וישמרו את כל צורתו ואת כל חוקותיו ועשו אותם פירש אחרי שיבושו ויכלמו מתכונת הבית ודוגמתו אשר עשו הודע להם כל משפטי ותורת הבית וילמדו וישמרו לעשותו לעתיד לכשיעמדו בתחית המתים כן פירש"י והרד"ק ונ"ל שאמר ועשו לכשיעמדו אותם בלשון עבר אלא שהוא מהפכת העבר אל העתיד לרמז שהבושה והכלימה על העבר וההשתקקת על העתיד יעלה עליהם כאלו עשו אותו ע"ד כל העוסק בתורת העולה לבד כאלו הקריב עולה שבוודאי לא העסק בתורת העולה לבד יעלה לו כאלו הקריב כי אם בהצטרף אלי' הצער והיגון בלב שגרמו עונותינו לבטל התמיד וכו' וכן מצאתי מפורש במדרש ילקוט אם נכלמו מכל אשר עשו צורת הבית אמר שמואל וכי יש צורת הבית אלא אמר הקב"ה כיון שאתם עוסקים בו מעלה אני עליכם כאלו עשיתם אותו הרי שבעל המאמר זה פירש ג"כ צורת הבית הנזכר כאן היא מה שצייר צורת הבית ללמוד מתוך הציור חוקת ותורת הבית ויצורף להם הכלימה ע"י כך על עונותיהם שגרמו להחריב את הבית ובזה יעלה עליהם כאלו עשו הבית ממש (וכבר בארנו מדרש זה בפ"א מה' אלו) ולפי ענינו יתכן ג"כ לומר שכונת הנבואה אל מה שיעשו דוגמת תבנית הבית בבתי כנסיות שיהי' למקדש מעט ועתה שא עינך וראה בכל בתי כנסיות הקדושים תמצא שהבדילו בכותל המזרחי מקום מיוחד בין שני כותלים קטנים יוצאים מאמצע הכותל משוכים לפנים ובין אותן שני הכתלים העמידו ארון קודש שמניחים בו ספרי תורתינו הקדושה כל עין יראה שכונו בו אבותינו הקדושים בזה לעשות דוגמא וזכרון להיכל הקודש וכ"כ רבינו בפי"א מה' תפלה וז"ל ובונים היכל וכו' והיכל זה בונים אותו באותו הרוח שמתפללים כנגדה באותה העיר כונתו באומרו והיכל זה לומר אם שההיכל הקודש בבית המקדש הי' ברוח מערבית של הבית לא כן היכל זה שנעשה בביה"כ לדוגמתו אלא בונים אותו בהרוח שמתפללים כנגדו והוא בכותל מזרח במדינתינו והנה בין שני כותלים אלו לפנים

מעמידים ארון הקודש שבו מניחים ס"ת זכרון ודוגמא לארון העדות אשר עמד בהיכל ד' לפנים וכן ראיתי נוהגים בקהלות הקדושת ביומי דחנוכה מעמידין המנורה אל המקום ההוא בכותל הדרומית מאותן שני כותליה דוגמא למנורת בית המקדש שהי' מקומה בהיכל ד' בצד הדרום וכן מרבין שם בנירות בכל יום והנה בין אותן השני כותלים לפני ארון הקודש העמידו תיבה קטנה שהשליח ציבור עומד לפני' להתפלל נראה לי שעשו אותה דוגמא למזבח הקטורת שהי' עומד בהיכל ד' לפני ארון העדות ודע כי סוד תפילת הציבור יש בו מעין דוגמא למעלה הקטורת כמו שאמרו חז"ל במס' כריתות אמר ר"ש חסדאי כל תענית צבור שאין בה מפושעי ישראל אינו תענית שהרי מנה הכתוב חלבנה שריחו רע בהדי סמני' ואבייי דרוש לה מקרא ואגודתו על ארץ יסדה ומייתיא לה הטור באו"ח ה' יוהכ"פ שמכאן נוהגין שבליל יוהכ"פ עומד הש"ץ ומצרף שנים עמו ואומרים ע"ד המקום וע"ד הקהל אנו מתירין להתפלל עם העברינים ועל כל התפלה אמר דהע"ה תיכון תפילתו קטורת שכל המרים קולו בתפילתו יותר מדאי הרי זה מקטני אמנה וכו' ודע כי מזבח הקטורת כבר אמרו הראשונים שהוא רמז על לב האדם והאש שעליו מקטיר קטורת דוגמא לחים הטבעו הזך שבלב ועשון הקטורת דוגמא לאדום הזכים העולים מחום הטבעי שבלב ובהם נקשר הרוח אשר משכנו בלב ואד הזך עולה מן הלב אל המוח מקום הנשמה וכו' וש"ץ דומה להכהן הנכנס להיכל להקטירן על מזבח הזהב כן נכנס הש"ץ במקדש מעט אל המקום הנעשה דוגמת היכל הקודש ועומד לפני התיבה שהוא דוגמת מזבח הזהב וכו' ואחרי שבארנו כי התיבה הוא דוגמת המזבח לא יסופק אדם עוד שמקומה הוא לפני ארון הקודש שהוא נגד הארון שבהיכל לא ע"ג מקום גבוה כי גם מזבח הזהב אשר בהיכל הקודש בבית המקדש הי' עומד על קרקע ההיכל ולא הי' צריך הכהן לעלות עלי' לא כן במזבח הנחושת שהי' עומד ע"ג בנין גבוה הנקרא יסוד המזבח והי' הכהן צריך לעלות עליו בכבש נלכה נא ונראה מה כוונו אבותינו הקדושים באותה התיבה הגדולה אשר עלי' קוראין בתורה להעמידו אותה על בימה גבוה אמה הקפידו להעמידה באמצע ביהכנ"ס והנה בח"ס או"ח סי' קי"ח כתב שהוא דוגמת למזבח הנחושת הוא המזבח העולה אשר עמד בביהמ"ק בעזרה ע"ג מקום גבוה והעולה על הבימה לקרא בתורה דומה לכהן העולה על המזבח להקריב קרבנות מלבד מה שאנו קורין בסדר הקרבנות בר"ח ורגלים ור"ה ויוהכ"פ כלל אמרו רז"ל שעסק התורה באיזה ענין שהוא ירצה לד' כקרבן כדאיתא במנחות דף ק"י וכו' וכן הנהוג שבעל היולדות עולה לתורה במקום קרבן יולדת שהי' מקריב בזמן שבית המקדש הי' קיים וכן כל מי שהי' בצרה וניצל ממנה עולה לתורה במקום שהי' מקריב קרבן תודה בזמן שביהמ"ק הי'

קיים וכן מקיפין הבימה בחג הסוכות זכר למקדש שהי' מקיפין מזבח הנחושת כמש"כ רבינו סוף ה' לולב ונראה לי מכאן נוהגין שהש"צ מברך ברכת המלך ומתפלל בשלומה של מלכות כי כן הי' מתפללים בשלומה של מלכות סמוך להקרבות הקרבנות כמפורש בעזרא ג' פסוק י' כשנתן להם המלך כורש רשות לעלות מבבל לרומם בית ד' אמר עם הספר בזה הלשון די להקריב ניחוחין לאלהא שמיא ומצלאין לחיי מלכא ובנוהי הרי שציוה להסמיך התפילה על אריכות ימי המלך להקרבות הקרבנות וכו' בא וראה כמה נאים מעשה אבותינו הקדושים באשר הי' מכוונים אל האמת והתקינו תפילה זו בלה"ק המסוגל בעצמו לאריכת ימים כידוע שבלשון הקודש ברא הקב"ה את עולמו והמשנין חדשות מקרוב באו וכו' לא כיונו אל האמת הטוב והמועיל כי אם אל מידת החנופה אבל לא תהי' תפלתם נרצה לד' כי לפניו חנף לא יבוא וד' אלקים אמת בוחן כליות ולב ויודע האמת:

ועתה נחזור לענינו דהנה מזבח הנחושת באמצע העזרה כמפורש במס' מידות פ"ה שמכותל המערבי דהיינו מן ההיכל עד המזבח הי' כ"ב אמה וכן מכותל המזרחי עד המזבח כ"ב אמה ואשתוממתי על המראה שראיתי אאמוזצוק"ל בסי' ק"ח נדחק לתת טעם על העמדת הבימה באמצע זכר למזבח הזהב וכו' שהרי גם מזבח הנחושת באמצע הי' עומד ונראה דהוה קשיא לי' משום דתנן במס' מידות פ"ה דמזבח הנחושת רובו בדרום הוה קאי ול"נ דרבינו הרמב"ם תי' זה במתק לשונו שכ' טעם דין הבימה באמצע כדי שישמעו כולם כונתו שלא הי' יכולין להעמיד הבימה בצד הדרום ממש כמו המזבח דאז לא ישמעו כולם קול הקורא בתורה וכו' מעתה בא וראה עד היכן גברו אגרופה של חוצפה בדור היתום הזה דורות הראשונים לא מלא לבם אותם לשנות שינוי כ"ד אם גם שהי' להם טעם וסברא להעמיד הבימה בדרום להדמות יותר למזבח העולה ועתה עשו חדשה בארץ להעלות הבימה לצד המזרח אשר לא שערו אבותינו מעולם דכבר בארנו דבהא כ"ע ל"פ שהמזבח הי' עומד באמצע העזרה ממזרח למערב והי' בינו ובין כותל המזרח כ"ב אמה וכן ממנו לכותל המערבי אין חפץ לכסילים כי אם בהתגלות לבבם כי רוח הזדון בקרבם כל אשר יחפוץ יעשה ומי יאמר לו מה תעשה וכו' האומרים לשונינו נגביר מי אדון לנו וכו' אינם מקבלין מרות ואומרים מי אדון לנו כי על כן לא ישאו ולא יסבלו עול משא מלך מלכותא דשמיא ובמלכות דארעא באחת ימרודו כי אין אדונים לאלה ולהתרחק מכת ההוא הזהיר שע"ה במשלי ירא ד' בני ומלך ועם שונים אל תתערב קרא אותם שונים על שהם רוצין לשנות תהלוכות העולם ומנהג אבותינו ולעשות חדשות בארץ לכל אשר יחפוץ כי על כן פורקים מוראת ד' ומוראת המלך וימליכו את הזדון

בארץ וע"ז תיקן ר"ג בברכת המינים ומלכות זדון מהרה תעקר ותשבר ותמגר ותכניע במהרה בימינו ברכה זו כוללת שלום מלכות שמים ומלכות הארץ כאחד וכו' תאבד מלכות הזדון ותכנן מלכותא דשמיא ומלכותא דארעא ואשר בני האדם והצלחתם תלוי' בה כמאמר חז"ל באבות הוי מתפלל בשלומה של מלכות שאלמלא מוראו איש את רעהו חיים בלעו את"ד קדשו זצ"ל דפח"ח:

הלכה יח

א) **ומוכני עשו לו שיהיו בה המים וכו'**. הכי איתא ביומא דף ל"ב שהי' משקעין בבור כדי שלא יפסיל בלבנה ובזבחים דף כ' בעי אי אתיא כמ"ד דסובר לינה פוסל בידים או אף כראב"ש דסובר בקידוש ידים ל"ש בהו לינה אבל כיון דקידוש בכ"ש מיפסל בלינה והנה לפי"ז יקשה לפמש"כ רבינו בפ"ה מביאמ"ק כראב"ש דלינה אין פוסל בידים וכמו שבארתי שם עפ"י הח"נ שהביא כן מירושלמי וא"כ הוה ס' אי המים נפסלין בלינה וא"כ איך פסק רבינו בפשיטות דלינה פוסל ויותר יקשה דהנה בירושלמי יומא פ"ב אמר חליפתא למ"ד לינה אין פוסל בידים גם במי כיור אין פוסל לידים ואף דאיתא שם מיני' דרי"ו סובר מגביהו כדי לקדש הידים ומשקעו במים מיד זה רק לרבי דסובר לינה פוסל בידים וא"כ קשה כנ"ל:

ולכאורה י"ל כיון דרבינו בפ"ה מביאמ"ק לא פסק כראב"ש אלא בתחילת עבודה אבל בקידוש בסוף עבודה פוסל בלינה וא"כ במי כיור הוה תמיד כמו בסוף כשבאו לקדש לתה"ד כבר נפסל בלינה אלא דאכתי יקשה דהרי משמע דרק לרבי דלינה פוסל בידים פשיטא להו דמי כיור נפסלין ואפי' מה"ת נפסלין אבל לרי"ו אליבא דראב"ש דרק בסוף עבודה פוסל א"כ דרבנן הוה ולא פסל בהו לינה בידים א"כ לפי"ז במי כיור ג"כ לא פסל לינה מה"ת רק מדרבנן וכן אף לפמש"כ בפ"ה מביאמ"ק דרבינו פסק באמת כרבי וכאביי אליבא דרי"ו דלא פסל מקרות הגבר ע"כ ג"כ רק דרבנן דגזרו שלא יזלזלו בלינה א"כ במי כיור ג"כ ספק הוה בדרבנן אי פסל בהו לינה מקרות הגבר ובדברי רבינו שם משמע דמי כיור לא מעלין מבור עד למחר בבוקר משמע אם העלאהו קודם עלות השחר נפסלין בלינה וי"ל דהנה יש להבין במה מסופק אי נפסלין מי כיור הא פשיטא דקידוש בכלי נפסל בלינה ונראה דהנה בירושלמי סוכה פ"ד ובסוטה פ"ג פליגי רי"ו סובר מי סוטה נפסל בלינה ור"א סובר כל שאין על מזבח לא נפסל בלילה ובקרבן עדה הקשה מ"ש ממי כיור שג"כ אין על מזבח ונפסל בלינה ולק"מ די"ל דבאמת בהא פליגי כאן בזבחים דהנה לרבי דקידוש ידים פוסל בלינה לכן פוסל מי כיור ג"כ אף שאין על מזבח כמו במי סוטה לרי"ו ולראב"ש כיון דקידוש ידים אין פוסל בלינה באמת מסופק בגמ'

אי נפסל מי כיור בקידוש כלי ומי סוטה ג"כ לא נפסל וא"כ י"ל דהיינו מהא"ט יען דאין על מזבח לכן לא נפסל ומעתה י"ל דנהי דבגמ' דידן מסופק כיון דפליגי בירושלמי במי סוטה אף שאין על מזבח נפסל בלינה לרי"ו דהלכה כוותי' וכמו שפסק רבינו לכן ס"ל אף לראב"ש נפסל בלינה ולכן באמת רי"ו בירושלמי דיומא ג"כ גם אליבא דראב"ש סובר מעלהו ומשקעו בבור ובמש"כ ניחא הא דאיתא בסוטה דף מ"ט גזירה שלקידוש ידים מלאו ויאמרו שלא נפסל בלינה וריטב"א נתקשה למה יטעו שלא נפסל בלינה וי"ל דרש"י בזבחים כתב בלינה דלינה דפוסל בידים שלא יזלזלו בלינה ובטה"ק נתקשה למה יזלזלו בלינה הא מסברא ידעו דבידים ל"ש לינה שאין מים לפנינו ולפמש"כ ניחא דיאמרו גם מים אין פוסל בלינה יען שאין על מזבח ומהא"ט נמי יטעו לומר שלקידוש מים מלאוהו ויאמרו אין לינה פוסלת במים יען דאין על מזבח ומיושב קו' הריטב"א והנה בק"ע בסוכה הקשה עוד הא מי סוטה היינו מי כיור ומי כיור פשיטא דנפסלין בלינה ולפמש"כ באמת הספק גם במי כיור ואולם יש לישב ברווחא יותר דנהי דממלא ממי כיור למי סוטה אין לעיכוב דהרי לקידוש ידים בעצמו אם קידש בכלי שרת לא בכיור מקדש כמש"כ רבינו בפ"ה מביאמ"ק ובארנו שם דאפי' אם לא קידש המים בכיור א"כ ה"ה מי סוטה שקידש בכ"ש לא בכיור מהני ובעי אי נפסל בלינה אבל בלקח ממי כיור י"ל דפשיטא לי' דנפסל בלינה והיינו לרבי ומטעם כיון דידים נפסלין נפסלין כש"כ המים אבל לראב"ש דאין ידים נפסלין באמת פליגי ג"כ אי נפסלין בלינה במי כיור וכדאיתא בירושלמי פ"ב דיומא ומה שהקשה עוד בק"ע מלחה"פ שאין ממנה למזבח ונפסל בלינה יש לומר דלק"מ דידוע לחה"פ עם בזיכין הוה כמו מנחה וקומצה כמש"כ בפי"ב ממעה"ק א"כ כמו בשירי מנחה נפסלין בלינה יען שקומצה למזבח כן בלחה"פ אחר שהוקטר הבזיכין הוה לחה"פ כשירי מנחה שנפסלין בלינה ולכן אפי' קודם שהוקטרה הבזיכין נפסל כמו מנחה שקידש בכלי דנפסל בלינה כמבואר בפ"ב ממעה"ק יען דיש ממנה עכ"פ דבר למזבח כן גם בלחה"פ מיקרי יש ממנה למזבח הבזיכין נפסל שפיר בלינה ע"י קידוש כ"ש או תנור כדאיתא במנחות דף צ"ה אף קודם שהקטיר הבזיכין ועמש"כ בפ"ה מכהמ"ק בארוכה אי לחה"פ מיקרי יש ממנה למזבח ע"י הבזיכין ודו"ק:

ב) **ומוכני** עשו לו שיהא בה המים והוא חול וכו'. ובהשגת הראב"ד השיג שהי' גלגל ועכ"מ ובהג"ה מש"כ בזה והנה בירושלמי פ"ב דיומא פריך ויעשו דדין זעג"ז ארי"ו משום כלי פחות ברובו והתחתון אין בו משום אוירו של כלי וכ' בשירי קרבן דהנה בגמ' בבלי איתא בשחרית בעליותו מקדש ידיו ורגליו מן העליון ערבית בירידתו מקדש ידיו ורגליו מן התחתון ולא ראיתי מי שפירש אותה ברייתא כנ"ל שהכיור הי' חלוק

באמצעיתו שאף במוכני הי' מים וכמש"כ רבינו בספ"ג מבהב"ח ובערב שכבר כלו מים עליונים היו מקדשין במים שבכלי התחתון אך לא ראיתי מי שהזכיר דבר זה שהי' בכיור ב' כלים ואף שכתב רבינו שהיו המים במוכני מ"מ הא כתב שלא נתקדשו אותן המים עכ"ל ובשי"צ כ' לפרש גמ' בבלי וירושלמי דזה אייריא קודם שעשה מוכני לכיור דאז הי' עשוין למטה דדין ולמעלה דדין דלא רצה לעשות למטה לבד דאז זה שלמעלה אין בו תורת כלי אבל רבינו דאייריא אחר שעשו מוכני לכיורת לכן לא הביא דין הנ"ל יעוש"ה ובפ"ה מביאת מקדש הבאתי דברי שו"ת הבית אפרים שביאר יפה:

והנה דברי רבינו ברור מללו בפי' המשנה בפ"ג מתמיד מיריחו היו שומעין קול העץ שעשה בן קטין מוכני לכיור כ' וז"ל ושם נתבאר שהמוכני שעשה בן קטין הי' מכסה גבוה יורד בגלגל והוא מ"ש מאי מוכני גלגלא דהוה משקעי לי' והיו שומעין לגלגול הגלגל ההוא עכ"ל וכונתו שהמוכני הי' לו גלגל שעולה ויורד בו ומאותו גלגל הי' נשמע הקול והא דלא מפרש כפירש"י שהיו משקעין אותו ע"י גלגל ברור הוא משום דק"ל מה שהקשה בס' כף נחת שהיקף הכיור הי' י"ב אמה והי' צריך שרוחב פי הבאר יהי' רחב כמותו והא ליכא מקום פנוי בין האולם ולמזבח לזה הבור ע"ש והנה בפ"ה מבאמ"ק כ' כיצד היו משקעין אותו במי מקוה ולמחר מעלין אותו או ממלאין אותו בכל יום בבוקר ולא הזכיר כלל מוכני נראה שמדבר מקודם שעשה המוכני ולפי"ז יש לתמוה על הכ"מ שכ' שם בפ' הממונה תנן אף הוא עשה מוכני לכיור ומפרש בגמ' דמוכני היינו גלגלא לשקועי ובארתי בפ"ג נראה שהבין דהא דכ' רבינו משקעין ומעלין היינו ע"י גלגל וזהו כפירש"י והא רבינו בפי' המשנה שם לא פי' כן אלא דשם אייריא קודם שעשה בן קטן המוכני לכיור וכן העלה בס' ח"נ:

פרק ד

הלכה א

א') **אבן היתה בקד"ק במערבה וכו'**. וכתב הכ"מ שכן איתא בברייתא דמלאכת המשכן וראיתי בכוזרי מאמר ג' כתב דבר חדש שהעמידו במקום הארון תכונה שתלוי לפני הפרוכת בעבור שידעו כי הארון גנוז שם והביא ראי' שיש כח לחכמים ולנביאים לשנות ממה שהי' בימות מרע"ה ובקול יהודה הביא דברי הרלב"ג וז"ל ראוי שתדע כי בבית שני לא הי' שם ארון כי כבר גנזו יאשיהו ועכ"ז הי' שם קדק"ד והי' שם צורת הכרובים להורות על מציאות הצורות הנבדלות אשר בעבורו הי' קדהק"ד אעפ"י שאין שם ארון ופרוכת ולהעיר על שאין ארון וכפורת מעכבים זאת העבודה אמר אחר בזאת יבוא אהרן

אל הקודש והביא מבית לפרוכת והביא את דמו על מבית לפרוכת ר"ל אף שאין שם ארון וכפורת ולזה עשו זה בבית שני שהי' שם כמה נביאים והנה אחשוב שהי' הכפורת בבית שני עם הכרובים כי כבר הקפידה תורה בהזאת דם הפר ושעיר של יוהכ"פ שתהי' על פני הכפורת ולפני הכפורת עכ"ל והנה גם בח"ס יור"ד תמה איך עשו בבית שני ביהמ"ק בלא ארון אמנם אני תמה שנעלם מהם דברי הגמ' מנחות דף כ"ח דדריש להדיא כן מקרא דלא בעינן ארון מדכתיב וכפר את מקדש הקודש מקום המקודש לקודש והחכם רלב"ג רצה ללמד דדרשא זו מקרא ומבית לפרוכת וז"א דמקרא זה לא נשמע דכיון דכתיב והזה על פני הכפורת א"כ בעינן ארון וכפורת וכדפריך במנחות אי על הכפורת דוקא ורק מקרא דוכפר את מקדש הקודש שמעינן שפיר:

והנה בתויו"ט ביומא הקשה דבמגילה מוכח דאבן באמצע קדה"ק הי' עומד והביא תוס' דסברי דהי' במזרחו והנה אי נאמר כן מתורץ מה דקשיא לי בדף נ"א מסיק דהי' מניח כבין ב' הבדים ובמשנה דף נ"ג סתם דמניח על האבן והרי האבן הי' במערבו או באמצע וא"כ איך קאמר דהי' מניח בין הבדים שהיו במזרחו ונמצא לרבינו דברי המשנה סותרין רישא לסיפא ולכאורה י"ל דרבינו סובר דמשנה דמניח בין ב' הבדים בבית שני רק אתיא כמ"ד במקומו נגנוז כמש"כ בשלג"ב הביא בשי"צ ביומא דבמשנה דשקלים איתא דבלשכת העצים נגנז הארון היינו שם הפתח של המערה אבל הוא יורד במחילות תחת בית קדהק"ק נגד המקום שעמד הארון ולכן מניח כבין ב' הבדים אבל למ"ד שגלה לבבל הי' מניח על אבן שתי' אבל א"א לומר כן לדעת רבינו שכ' בפ"ד מעיוהכ"פ בבי"ר בין הבדים בב"ש על האבן שתי' וכאן כתב כמ"ד דהארון נגנז וע"כ לומר דרבינו דסובר דמשנה זו דמניחה בין הבדים כפשטי' בבית ראשון אף דמסקנת הגמ' מוקי גם בב"ש וכבין הבדים היינו לומר דאפשר לפרש כן אבל לעולם בבי"ר אייריא כפשטי' ולכן כ' בה' עיוהכ"פ בב"ר מניח בין הבדים ובב"ש על האבן והא דיקשה א"כ המשנה דקתני דהי' פרוכת והרי בבית ראשון לא הי' פרוכת י"ל דהא רבינו ס"ל ביומא דהי' פרוכת גם בבי"ר כמו שיבואר להלן אך הנה יש לדחות דהא רבינו סובר דפרוכת אחת הי' בבי"ר ובמשנה קתני ב' פרוכת הי' ע"כ דבבי"ש אייריא וכן בה' עיוהכ"פ ג"כ לא העתיק רק פרוכת אחד מצא פרופה והיינו בבית ראשון לכן נראה לישב דהנה על כבין הבדים פירש"י דהי' מגיע עד הפרוכת והיינו דלא הי' צריך לילך לצד מערב למקום הבדים אבל במאירי ביומא כ' וז"ל ומשם היפך פניו למערב אצל הארון ומניח מתחת הגחלים בין ב' הבדים עכ"ל ובזה א"ש אי אבן באמצע הי' א"כ כבין הבדים ועל האבן אחת דקאמרי היינו הכל חד וא"כ גם לרבינו דסובר דהי' במערבה י"ל ג"כ דזה שאמר כבין הבדים

היינו הך דכבין הבדים שהי' בין הארון לכותל מערב ששם אבן שתי' וא"ש:
ואמנם נראה לי בזה דבר חדש דהנה אמרו במנחות מקום הארון אינה מן המדה ועמד באמצע ובכל זאת מכל צדדים הי' י' אמות א"כ לפי"ז כשהי' נכנס לקדהק"ד יש ממנו ולארון י' אמות א"כ נמצא שהי' הארון במערבו דהיינו מחצי בית קדק"ק ולפנים דקדק"ד כ' אמות וגם כשהי' הולך תחת הארון הי' שם ג"כ עשרה אמות והי' נראה שארון במזרחו עומד כלפי חוץ וכן על מקום זה עצמו עמד אבן שתי' שהוא יסוד העולם אבל לעולם עמד באמצע אלא דהי' נראה למערב כיון שמקום עמידתו לא הי' מן המנין ובזה א"ש הא דקתני דמניחה כבין הבדים וכן הא דקתני ועל האבן הכל מקום אחד הי' לפמש"כ המאירי שלא הי' מניח אצל הפרוכת אלא אצל הארון באמצע א"כ כשנגנז ארון ג"כ הי' מניח שם על האבן באמצע קדק"ד והנה אחרי כתבי ראיתי בקול יהודה על הכוזרי שהקשה זאת על המשנה איך משכחת תרווייהו דכבין הבדים הי' במזרח ועל האבן שהוא במערב וכ' יען דהאבן הי' במקום קרוב כאלו היתה נתונה כבין ב' הבדים והוא דוחק ולפמש"כ א"ש ונכון מאוד:
הנה ביומא פ' הוציאו לו איתא האבן היה שם מימות נביאים הראשונים ושתי' היתה נקראת שממנה הושתת העולם תנן כמ"ד עולם מאמציעתו נברא ר"י אומר מצד דין נברא ר"צ אמר אבן ירה הקב"ה בים וממנה הושתת העולם וחכ"א מציון נברא שנאמר מזמור לאסף אל אלקים דבר ויקרא ארץ ממזרח שמש עד מבואו ואומר מציון מכלל יופי אלקים הופיע ממנו מכלל יפיו של עולם ובספר ערכי הכינויים מערכת ט' הקשה בשם רש"ל פ' כי תצא דנראה דחכמים דאמרי מציון נברא העולם ס"ל דאבן שתי' שממנה הושתת העולם והיינו ביהמ"ק והרי אמרו סנהדרין יושבת בתבור העולם פירש"י היינו ביהמ"ק א"כ קשה קראי אהדדי בלא פירש"י לק"מ די"ל סנהדרין יושבת בטבור אין הכונה באמצע של עולם אלא פירושו בגלוי ובפרהסיא לפי שא"י גבוה מכל הארצות וביהמ"ק גבוה מא"י והיינו ראש ההר וכן ביחזקאל ל"ח יושבין על טבור הארץ שפירושו בגלוי ופרסום אבל לפירש"י טבור ביהמ"ק צ"ע ותי' ואולי י"ל במש"כ מציון נברא העולם ס"ל ג"כ בציון הוא באמצע העולם וחולקים על ר"א דאמר מאמציעותיו נברא העולם משום דס"ל כל מילי מאמציעתו מיתצר דאין חשיבות לאמצע אלא מצד חשיבות מקום ציון לכן משם נברא העולם א"כ י"ל דהתחלת בריאת האדם ג"כ מאבר החשוב דהיינו מראשו ועיין שם במהרש"א שהקשה כך וכ' דדוחק לומר הא דאמרינן בפ"ר כל מידי מאמצועתיו מיתצר לא אתי כחכמים אלא כר"א ואין סברא לחלק בין בריאת תולדות הארץ וכן בריאת כל דבר אחר ותי' דחכמים לא פליגי אדר"א בהא דמאמציעותו נברא

אלא שבאו לפרש דהיינו מאמציעותו אבן שתי' שבציון ובצקת עפר למוצק דאייתיא ר"א היינו אבן שתי':

ובספר כפתור ופרח פ"ו כ' וז"ל בפרקי דר"א פ' כ"ח איתא אין זה כי בית אלקים מכאן אתה למד שכל המתפלל בירושלים כאלו מתפלל לפני הקב"ה ולפני כסא כבודו ושער השמים הוא שם וישב יעקב ללקוט את האבנים ומצאו כולם אבן אחת ושם אותה מצבה בתוך המקום וירד לו שמן מן השמים ויצק עלי' ונקראת אבן שתי' ששם טבור הארץ ומשם נצמחה כל הארץ ושם היכל ד' עומד שנאמר והאבן הזאת תהי' מצבה וז"ל התשב"ץ ח"ג כ' המשכן רמז לעולם גדול ולעולם קטן בג' חלוקות ולזה נעשה ע"י בצלאל שהי' חכם בחכמה ובתבונה ובדעת שבשלשה אלה נברא העולם ד' בחכמה יסד ארץ כונן שמים בתבונה בדעתו תהומות נבקעו וכו' החצר הוא מקום המזבח רמז לעולם השפל שהוא מקום ההוי וההפסד וכן הוא הכבד באדם מושך ומחזיק ומעכל ודוחה בית המקדש רמז לעולם האמצעי שבו י"ב מזלות וז' כוכבי לכת וכן יש בו השלחן בשתים מערכות שש המערכות כנגד י"ב מזלות שש צפוניים וששה דרומי' ויש בו מנורה בז' נרותי' ונר מערבי כנגד השמש הי' האמצעו אם היתה המנורה מונחת צפון ודרום או השני אם היתה מונחת מזרח ומערב ודומה למחלוקת הזה נחלקו חכמי התכונה השמש אם הוא האמצעי לשבעה כוכבי לכת או הוא השני בין כוכב ולבנה ובאדם הוא הלב אשר בתנועתו חיי האדם כתנועת הגלגלים ולפני ולפנים ששם הארון והכרובים סוככים בכנפיהם רמז לעולם המלאכים ומקרא מלא הוא בד"ה ולתבנית המרכבה הכרובים וכו' ובאדם הוא המוח שהוא מרכבת הנשמה המושכלות את"ד:

ב') **אבן היתה שם במערבו שעלי' הי' הארון מונח**. והנה בתויו"ט יומא פ"ה תמה מש"ס מגילה דף י' דתניא ארון שעשה משה יש לו עשר אמות לכל רוח אלמא דבאמצע בית קדהק"ד הוה ולא במערבו ואולם הרשב"ם ב"ב דף צ"ט כתב לפרש וז"ל ארון שעשה משה כשניתן בבית קדהק"ד שעשה שלמה שהוא כ' על כ' יש לו עשר אמות ריוח לכל רוח ורוח לימינו ולשמאלו הרי כ' בלא ארון ולפניו כ' עד הדביר הרי דהרשב"ם כתב לפרש הך דיש לו עשר אמות לכל רוח רק לימינו ולשמאלו א"כ אין כאן קו' על רבינו שרבינו מפרש פירוש הרשב"ם אולם קשה דבירושלמי ב"ב פ"ה איתא להדיא דבאמצע הי' עומד ובמראה הפנים כתב לישב דלאו דוקא שהי' עומד על האבן במערבו אלא שהי' מקצתו עומד גם על האבן יעו"ש (ועיין ב"ב דף כ"ה אהא דתנן ר"ע אומר לכל רוח הוא עושה חוץ ממערבה דשכינה במערב ורבנן דפליג אר"ע סברי דשכינה בכל מקום וכתבו בתוס' דמבית המקדש שהיתה שם שכינה במערב אין ללמוד דאע"ג דשכינה בכ"מ אי

אפשר להשים ארון וכפורת אלא בצד אחד וריצב"א אומר דמשם אין ללמוד דנהי דבית קדק"ד במערב המקדש מ"מ הארון שהשכינה שם כדכתיב ונועדתי לך שם הי' במזרח בית קדק"ק א"כ נשמע מזה שיטה אחרת דהארון לא הי' באמצע רק לצד מזרח) ועיין מדרש ילקוט תורה ציוה לנו משה זה איני אלא לנו בעבורינו וכה"א ואבנה בית לשם ד' אלקי ישראל בית זה למה ואכניס שם מקום לארון הוי צווי זה איני אלא בעבורינו הכונה לפמש"כ בפ"א דאל תאמר שעיקר בנין בית עולמים הוא משום הבאת הקרבנות לזה אמר שאין אלא להשרות שם השכינה ע"י הארון שתהי' שרוי בין הכרובים וכדכתיב ונועדתי לך שם מעל הכפורת מבין שני הכרובים דאין בנין בית משום קרבנות:

ג') **אבן** היתה בקדה"ד במערבו שעלי' הי' הארון מונח. וכ' עליו הרב מהרימ"ט וז"ל וקשיא לי דבפ' המוכר פירות תניא ארון שעשה משה במדבר יש לו עשר אמה לכל רוח כשהי' בבית קדהק"ד הי' לו עשר אמות לכל רוח ובנס הי' עומד לפי שרחבו הי' עשרים על עשרים נמצא עומד באמצע הבית וכן הקשה התויו"ט פ"ה דיומא ובס' ת"ה תירץ דרבינו מפרש דהאי שיש לו עשר אמות לכל רוח היינו לרוח צפון ורוח דרום לחודייהו ולא לרוח מזרח ומערב דהא אמר לה התם מקרא והדביר עשרים אמה אורך וכתיב כנף הכרוב וכו' והכרובים צפון ודרום קיימי ואלו לגבי מזרח ומערב לא מדכר ולא מידי וא"כ האי לכל רוח ורוח דרום וצפון לחודי' קאי וכ"כ הרשב"ם בפ' המוכר פירות ואי איתא כשהי' באמצע בית הקד"ק איך אפשר שהי' מן הארון ולדביר עשרים אמה דליכא כי אם עשרה שכל בית הקדק"ד הי' עשרים על עשרים וראיתי בספר ברכת הזבח שכ' כך אמנם ממש"כ תוס' במנחות משמע בפי' דס"ל שארון בבית קדש הקדשים באמצע הי' עומד ולא אצל הכותל של מערב ונמצא דפליגי רשב"ם ורבינו על התוס' והתויו"ט כתב שמדברי תוס' בב' משמע דהארון הי' נתון במזרח ממש ז"ל שם אהא דקאמר ריב"ל בואו ונחזיק טובה לאבותינו שהודיענו מקום תפילה דכ' וצבא השמים משתחוים לך והקשו תוס' אמאי לא נדע מקום התפילה מבית המקדש שהיתה שם שכינה במערב ותי' ריצב"א דמשם אין ללמוד ששכינה במערב דנהי דבית קדק"ד הי' במערב המקדש אבל מקום הארון ששכינה שם כדכ' ונועדתי לך שם הי' במזרח בית קד"ק ואחר המחילה אין להוכיח מדברי התוס' דס"ל דשכינה במזרח אלא שכונתם לומר דלא מצינן למילף דשכינה במערב כיון שהארון הי' באמצע אפשר ששכינה במזרח ובכל הצדדים בשוה:

והנה בהא שאמרו בגמ' דב"ב דף צ"ט דבר זה מסורת בידינו מאבותינו מקום הארון אינו מן המדה וגוף הכרובים אינו מן המדה ראיתי בספר מחולת המחניים שכתב לפרש הדבר על נכון דהנה נודע לחכמי התכונה שקראו את נקודה האמצעית נקודת מקום המחשבייי'

וגם בלשון אשכנז נקרא (דער מאטעמאטישע פונקט) והוא כי נקודת קו האמצעי ממש איננה בגדר שם מקום כלל שהרי אם תעשה קו או נקודה באמצע קטנה כאגוז הלא עדיין יכול אתה לעשות בנקודה הזאת נקודה קטנה ממנה כעדשה ובתוך אותה נקודה יכול אתה לעשות נקודה קטנה ממנה כחרדל וכך תמיד כל זמן שעינו שולט יכול לעשות נקודה בתוך הנקודה ולא הגעת לסוף שיעור אמצעי ממש עד שתדמה לפניך הנקודה דקה מן הדקה שלא ישלט בו עין זולת במחשבה לבד תדמה לומר שאלו יחלק זה הדבר כאן יהי' מחצה על מחצה וזה נקרא נקודת מקום המחשביי' ועדיין לא יספיק כי גם במחשבה תוכל לדמות לפניך דקה בתוך הדקה עד שתאמר נקודת אין סוף מקום דלית מחשבה תפוסה בו ולכן נקרא דער מאטעמאטישע פונקט כלומר הנקודה של חכמי המדידה (ועל זה רמז רבינו בפי' המשנה פרה פ"ב ה' רבי יודא אומר אפי' כוס אחד וכ' רבינו וכוס הוא עגול מן הגשם יש בה כלל מן השיעור בשטח אחד עכ"ל) ומעתה תבחון אם נאמר שהקב"ה שוכן במקדש ואשאלך באיזה מקום ותאמר באמצע ממש כבר הגעת להשיב נכונה בלי טעות כי הלא מקום אינו בגדר מקום כלל שאפי' מחשבה אינה נתפסת בו לכן המשיב לנו אשר שכונתו יתעלה הוא באמצע הוא מוצל מזה הטעות כי נדע דעתו שהקב"ה אינו בגדר מקום ומשיב נכונה ולסבר האוזן יאמר שהקב"ה כאן ואמנם יבין אשר רק כבודו יתעלה הוא כאן כאמור ונקדש בכבודי וזה מבואר במקראות ברוב מקומות שהזכיר השראת שכינה רמז על קו האמצעי ותמיד נאמר תיבת מתוך או מבין שני הכרובים ולזה רמזו חכז"ל מקום הארון אינו מן המדה כלומר שנעשה שמקום הארץ לא כייל שום מקום בקודש הקדשים שכולו רחבו רק עשר אמות בלבד ובכל צדי הארון הי' מקום פנוי חמש מכאן וחמש מכאן ומקום הארון והכרובים לא כיילו מקום בקדש הקדשים ולמה נעשה נס זה הלא למען נדע כי השראת שכינתו אשר לזה רומז הארון איננה מן המדה דהיינו שאינה בגדר מקום כלל יען הכל מכוין אל נקודת האמצע דלית בי' תפיסת מחשבה כלל וכתב לפרש בזה מקראי קודש בן אדם הגד בית ישראל את צורת הבית ויכלמו מעונותיהם ומדדו את תכנית ואם נכלמו על כל אשר עשו צורת הבית ומיצאיו ומובאיו (וכ"כ לעיל בפ"א לפרש פסוקים האלו) והכונה כי כל צורתיו ומוצאיו ומבואיו הכל מיוסד לרמז על קו האמצעי ולכן אמר הכתוב ביחזקאל תוכחה לישראל שהיו עובדים ומגשמים בתמונת הגד להם צורת הבית ויכלמו מעונותיהם כאשר ימדדו את תכנית פירושו קו האמצע וזה כונת תכנית כלומר את התוך שהוא האמצע שימדדו התכנית ושוב לא יחטאו כי ימצאו במדדם בצורת הבית את התכנית שהכל מכוין אל האמצע ויבינו שהקב"ה אינו שוכן בגדר מקום כלל יען הכל מכוין אל נקודת האמצע

דלית מחשבה תפיסה בי' כלל ובזה מוצלין מהטעות וממחשבות שמגשמים בתמונת ולכך אמר שיכלמו מעונותיהם כאשר ימדדו את תכנית כאשר יבינו צורת הבית שהוא מכוין אל תכנית כלומר אל קו' האמצע והתוך וזהו ג"כ תשובת ויכוח כנסת ישראל הנקראת בשיר השירים שולמית ומבקשים מהם אומת העולם שובי ונחזה בך שהם מבקשים לראות אצליני איזה תמונה ואנחנו משיבים להם מה תחזו בשולמית כמחולת המחניים כלומר מה תחזו בנו אין אצל אומה זו דבר לראות אבל כל הדברים אשר אתם רואים תגון מקדש ארון וכרובים ומנורה המרמזים על השראת השכינה הכל הולך סביב כמחולת המחניים כאדם ההולך במחול ומחוגה סביב סביב והכל כונס האמצע למקום שאין מחשבה נתפסת בו וכ"ש אין כח הראות שולט בו ומעתה מה תחזו בשולמית הזאת תראו אשר מקיפין הבימה העומדת באמצע ביהכ"נ בס"ת בשמחת תורה ומקיפין עם הלולב לנקודת האמצע ומעתה מה תחזו בנו זולת מחול ולכן אמר כמחולת המחנים שגם מחנות ישראל היו כך במדבר והמשכן באמצע לכן אמר כמחולת המחניים שגם מחנים ומחולת להזכיר המחול של מחנים שהוא הכלל חניות של כל ישראל סביב למשכן שהוא יסוד של מצות קו האמצעי מפורש בתורה במקראות במחנה ישראל ומעתה מה תחזו בנו אין אצל אומה ישראלית רק נקודת האמצע בלבד יעוש"ה שהאריך בנתינת טעם שלכן הבימה צריכה לעמוד באמצע ביהכנ"ס שכן נמי הביהמ"ק עומד בירושלים שהוא באמצע העולם כמבואר בכמה מקומות אשר ירושלים באמצע העולם ואעפ"י שהארץ היא כדורית ואין אתה יכול להגביל בה מקום וכל מקום שנרצה נוכל לומר שהוא אמצעה כי אין בה ראש וסוף אך הענין יען שהקב"ה ברא העולם ברא מתחילה רק נקודה קטנה בלבד וצוה שתתרחב ותעשה גדולה ותתפשט סביב עד שאמר לעולמי די והרמב"ן בפי' התורה הרחיב הדברים בזה בפי' הפסוק והארץ היתה תוהו ובוהו ומקובל אצלינו אשר מקום המקדש הוא אבן שתי' שממנו הושתת כל העולם כולו כלומר שהוא אותו המקום של הנקודה הראשונה הזאת והיא נקודת ביהמ"ק ולכן נקרא ממילא מקום המקדש מקום האמצע וכו' כי נקודת ביהמ"ק היתה תחילת הבריאה של כדור הארץ כמו גרעון של הפרי את"ד ועיין רמב"ן בראשית על הכתוב דעץ החיים בתוך הגן דהיינו אמצע כ' דאמצע הגן כבר אמרו שאין אדם יודע בו אמיתת הנקודה כי אם השם לבד (ועיין בשו"ת מהרי"ט אה"ע ס"ב ח' היכיא דתני חוץ אי הוה משמעותו אמצע):

וראיתי בציון ירושלים על ירושלמי תרומת דף י"ב שתמה דהא הגן הקב"ה הוא נטע ושוב הוה אמצע הדק ממש דהקב"ה נטע באמצע הדק ממש של הגן ולפי"ז בלשון חכמז"ל במעשי ידי אדם ל"ה בתוכו ממש אמצע הדק רק אמצע רחב וא"כ גם בתוכו אינו מקום

מסויים ואמצע הדק אין אדם ידע לכן פליגי רבנן פ"ג דתרומות ואמרו דלא קרא שם דס"ל דאמצע הרחב לא מיקרי מקום מסויים והביא דברי הב"י או"ח סי' תע"ח בשם הריטב"א דכל שמניח הקטון בתוך הגדול אמצעי קרי לי' משמע דתוך לאו אמצע הוא:

ד') **ובזה** יתבארו דברי רבינו שכ' שבבית קדהק"ד האבן שתי' ועלי' הארון עומד דהיינו שמקום זה הוא הנקודה שממנה הושתת העולם ועל כן הארון עומד עליו דהיינו שאיני מן המדה כנקודת האמצע שאינה מן המדה כנקודת אין סוף מקום דלית מחשבה תפיסה בי' והבן כי נכון:

הנה בסוכה דף ה' איתא ארון תשעה וכפורת טפח הרי עשרה גובה הארון ומינה קיליף רב ור"ח דשיעור גובה הסוכה הוה עשרה ואמר ר' יוסי אין השכינה יורדת למטה מעשרה מוכח דהוה רשות בפ"ע ואח"כ פריך מנ"ל יליף מבית עולמים דהי' גובה שלשים דכתיב ושלושים אמה קומתו וכיון דכרובים בשליש הבית הוה קיימיא גם במשכן הוה עומדים בשליש גובהן דהיינו עשרים טפחים וכתיב בכנפיהם סוככין למעלה דלארון וכפורת ע"ט נשאר מכפי הכרובים עד הארון עשרה טפחים ופריך הניחא לר"מ דאמות הכלים באמה בת ו"ט אבל לר"י דבאמת הכלים באמה בת ה"ט א"כ תמניא ופלגא הוה א"כ מסככן עד הארון י"א ומחצה א"כ ליבעי י"א ומחצה טפחים לאויר סוכה ומסיק דלר"י הלכתא גמירי לה ובהפלאה פ' תרומה תמה לפי מה דאיתא ביומא דף ע"ב דג' ארונות עשה בצלאל והאמצעי הוה גובה ט' טפחים ועם הארון החיצון והכפורת הא הוה יותר מי"ט וכך איתא בברייתא להדיא ביומא דהוה י"א טפחים א"כ איך רצה לילף מבית עולמים שיעור י"ט דהא לר"מ ל"ה אלא ט' טפחים עד הארון וכן מ"פ לר"י שמונה ומחצה הוה הא לר"י הוה ט' ומחצה וכן הקשה במנחת חינוך מצוה צ"ה:

ולי נראה לישב דהנה קשיא לי מ"פ לר"י תמניא ופלגא הוה עדיפא היה לי' להקשות לר"י דסובר דאמות הכלים באמה בת ה' ואמות הבנין באמה בת ו' א"כ אי גבוה משכן ששים טפחים וגובה ארון וכרובים כ"ט לא יגיע לשליש איך קיליף דבשליש הוה קיימא דבוודאי דוחק לומר דלא הי' באמת שווים במנין העשרים טפחים לפי שליש קומתן רק עשו כ"ג טפחים עם הכרובים דבגמ' משמע דקאי אדלעיל דכרובים ג"כ רק כשאר כלי מקדש א"כ לא הי' מגיע לשליש גובהן ונראה לישב דהנה ב"ב דף צ"ב פריך קרא אהדדי כתיב והבית אשר בנה שלמה לד' שישים אמה ארכו ועשרים רחבו ול' אמה קומתו וכתיב ולפני הדביר עשרים אמה אורך ועשרים אמה רוחב וכ' אמה קומתו אמר להו כי קא חשב משפת כרובים ולמעלה וא"כ לפי"ז פשיטא לי' מקרא דע"כ כרובים בשליש גובהן קיימא ולכן אף דהכרובים כלים נינהו מדידת גובהן הי' לפי אמות הבנין ולכן רק

פריך לר"י דתמניא ומחצה הוה ומסיק דהלכתא הוא:

אמנם למסקנא דמסיק הלכתא באמת י"ל דהדר מזה דהוה קאי בשליש גובה כמו שיבואר ולפי"ז י"ל דתנא דברייתא ביומא דקחשיב ארון וכפורת דהוה י"א טפחים ס"ל דילפינן סוכה מבית עולמים וסבירא לי' דהוה עומד בשליש קומתן ורק ס"ל דלר"י דאמות הכלים באמות בת ה"ט א"כ תיקשי קו' הגמ' דתמני ומחצה הוה וע"כ דבאמת ארון וכפורת הוה י"א טפחים וגם משהו זר א"כ מגובה סככן של הכרובים עד הארון וכפורת לא נשאר רק י' טפחים ושפיר ילפינן מבית עולמים דאויר סוכה י"ט ובזה יש לישב שיטת רש"י בב"ב שפי' הכתובים דלא יקשה אהדדי דהא דכ' ולפני הדביר עשרים אמה קומתו דק"ק לא הי' גובה רק עשרים ותוס' תמהו שהוא כנגד הגמ' דסוכה דכרובים בשליש הבית ולהנ"ל ניחא דרש"י הוכיח כפירושו מגמ' דסוכה הנ"ל דהא כיון דבסוגין איתא דארון וכפורת רק י"ט גובהן וא"כ קשיא ק"ו הגמ' לרי"ו תמניא ומחצה הוה ולכן ס"ל לרש"י דמאחר דמסקינן דלר"י סוכה הלכתא גמירי לה א"כ באמת הדר ממה דקאמר דבשליש גובהן קיימו כרובים דהא לא הגיעו לשליש גובהן של היכל וקדק"ד כיון דאמות דידהו לא שווין לאמות ההיכל א"כ לפי"ז לא מצינן לפרש הא דכתיב ועשרים אמה קומתן דמשפת כרובים ולמעלה קחשוב דהא הוה כ"א אמות ומחצה מן הכרובים עד גובהן של היכל א"כ ע"כ הא דכתיב ועשרים אמה קומתן היינו דק"ק לא הי' שוה עם גובה ההיכל דלא הי' רק עשרים אמה גובה ול"צ לאמר דמשפת קומתן קחשוב והא דאמרינן דבב"ב דמשפת קומתן קחשוב היינו משום דסובר כברייתא דיומא דבאמת ארון וכפורת י"א טפחים ועם משהו זר הוה יותר מי"א טפחים דאז שפיר מצינן לפרש דבשליש גובהן קיימו כדאמרינן בסוכה ואפ"ה לא יקשה תמניא ומחצה הוה משום דבאמת ארון וכפורת הוה יותר מי"א טפחים ונמצא מגובה ארון של הכרובים עד הכפורת הוה י"ט ושפיר ילפינן מיני' לאויר סוכה (ועיין ירושלמי דיליף לה די"ט הוה דברשות בפ"ע מעגלות ועיין ירושלמי סוטה דף ל"ד ודו"ק:

והנה שם ב"ב איתא במשנה רומו כחצי ארכו וכחצי רחבו ראי' לדבר רשב"ג אומר כבנין היכל ומפרש בגמ' דת"ק קאמר ראי' לדבר מבנין היכל ורשב"ג אתמוהי קמתמה אטו כ"ע כבנין היכל עבדי וקשה לי דהנה בעירובין קתני מבוי שהיא גובה למעלה מכ' ימעט ומפרש רב דיליף מפתחו של היכל פריך בגמ' בין לרבנן בין לר"י נילף מפתח שער החצר ופירש"י ותוס' דארחבן פריך אמאי קתני דרחב מעשר ימעט דהא פתח היכל ועזרה דגובהן עשרים ורחבן כ' ואמאי ימעט ולהנ"ל מ"פ בשלמא גובהו שפיר ילפינן דאפי' היכל דחשוב ולא מצינו גובה יותר מכ' אבל דנילף דברחב מעשרה ג"כ מיקרי פתח

שפיר יש לדחות אטו כ"ע כבנין היכל דבודאי בנין חשוב כהיכל עבדי פתח רוחב כ' אבל בשאר בנינים דלא חשובי כ"כ לא מיקרי פתח ביותר מעשר):

והנה בפ"ו משקלים איתא ר"ח סגן הכהנים אמר היו משתחוים י"ד והיכן היתה יתירה כנגד דיר העצים שכן מסורת בידם מאבותיהם ששם נגנז הארון ומייתיא לה ביומא פרק הוציאו לו דאיתא פלוגתא התם דאיכא מאן דאמר ארון גלה לבבל דכתיב כל כלי חמדת בית אלקים זה הארון ולשכה זו עשאוהו ששם כהנים מתליעין העצים שכל עץ שנמצא תולעת פסול ע"ג מזבח ועיין ירושלמי פ"ח דסוטה דדריש הא דכתיב תנו את הארון הקודש בבית אשר בנה שלמה אין לכם משא בכתף והנה בשירי קרבן כתב דמכאן הביאו ראי' לשיטת הרמב"ן בסהמ"צ שהשיג על רבינו דס"ל שנשתנה מצוות נשיאות הארון בכתף מהלוים לכהנים וכתב שלעולם לא נשתנות מדמשתעי קרא בלוים כי הם ישאו את הארון לגונזו ואם יהא גולה לבבל ולא יהא בידם להחזירו למקומו ש"מ שעל הלוים הוטל לשאת אותו אם הי' אפשר בחזרה:

ה') **ולפניו צנצנת המן וכו'**. עיין במהרי"א במלכים שהאריך לבאר אי הי' בארון או לפני הארון ועמש"כ תויו"ט פ"ה דיומא שכן הוא בברייתא דמלאכת המשכן ומש"כ רבינו משנגנז הארץ נגנז צנצנת המן ושמן המשחה עיין ירושלמי סוטה דף ל"ד ועיין תוס' נזיר דף מ"ז:

ו') **ואף אורים ותומים הי' שם**. ועיין השגת הראב"ד דזה שחסר בבית שם אורים ותומים ל"ה מחוסר בגדים וביאר בכ"מ דכונתו על שם המפורש דלא הי' בב"ש וקראו לחושן אורים ותומים בדרך השאלה ומה שהשיג הראב"ד א"כ ליכא ה' דברים דאורים ותומים ורוה"ק חדא נינהו הנה בתוס' יומא דף כ"א מבואר כדברי רבינו דמחב"ג וע"כ כונתן אחושן אולם מפרש"י משמע כראב"ד והנה ביומא דף ע"ג מסיק דסיוע הוה מסייע בהדייהו ופירש"י אם ראוי לרוה"ק אותיות מצטרפת ובולטת א"כ לפי"ז אין ראוי שיחשב אורים בפ"ע ולכן פירש"י דקאי אשם הקודש אבל רבינו בפי' מכהמ"ק מוכח דמפרש דע"י רוה"ק הי' יודע להצטרף האותיות א"כ שפיר חשיב אורים בפ"ע לכן אף דס"ל דהא דחסרו אורים ותומים היינו הרוה"ק שפיר חשבוהו לתרתי כיון דזה עיקר הגדת האורים ע"י רוה"ק ונראה הבדל בהגדת נבואה בלא האורים דנבואה חוזרת והגדת האורים אינה חוזרת ואינה בטילה לעולם כדאיתא ביומא דף ע"ב ולכן שפיר מינהו בשתיים ואזיל בזה לשיטתו דפי' שכ' דלפני היינו פני הנשאל כלפי הארון ורש"י פי' כלפי לבו משום דרש"י בזה לשיטתו שהי' שם הקודש על לבו בתוך החושן אבל לדעת רבינו ל"ה שם הקודש על לבו לכן מפרש דפניו כלפי שכינה היינו כנגד הארון וראי' נראה לדעת רבינו

מירושלמי פ"ק דסנהדרין דקאמר במשכן הי' משה נביא ואהרן אורים ותומים ופריך נביא יש כאן אורים ותומים ל"ל ומשני צריך אורים ותומים א"כ מוכח דאורים ותומים ג"כ ע"י נביא (ועתוס' שבועות דף י"ד שהקשו ל"ל אורים במשכן ולדעתי זה בעצמו קו' ירושלמי) ובזה יש לישב קו' ראב"ד למה מנו דחסרו ה' דברים רוח הקודש ואורים כיון שאורים רק עפ"י רוח הקודש דהרי חזינן במשכן הי' צריכין תרווייהו לכן גם כשחסרו מנו אותם בב' דברים:

והנה ראיתי בראב"ע פ' אחרי שכ' דהי' בב"ש מחב"ג לפי שאין אורים וכ' שם הטעם וז"ל ואולם הקדים השם רפואה למכה באמרו כתונת בד קודש ילבש ולא הזכיר האיפוד והחושן והמעיל כי כבר הזכיר ונשמע קולו בבואו אל הקודש ומזה הכתוב למדו בבית שני ששמשו בלא אורים ותומים גם נביאים היו שם וכן העלה המושקטי בקול יהודה א"כ מזה נראה שהבינו דבאמת גוף הבגד לא חזר בבית שני והי' מחוסר בגדים והוא פלאי:

ז') **ואף אורים ותומים הי' שם**. והנה לכאורה קשה דרבינו לקמן בפ"ו הי"ד כתב וזה שעשה עזרא שתי תודות לזכרון וכו' שלא הי' שם לא מלך ולא אורים ותומים וצריך לומר דהכונה שלא הי' נשאלין עפ"י אורים אולם לפי"ז קשה דמשמע בבי"ר הי' נשאלין באורים ותומים וקשה כיון דהי' עושין ע"י נביא כדאיתא התם למה הי' נשאלין באורים ותומים שוב ראיתי כי בירושל' פ"ק דסנהדרין הקשה כן ומשני דאפ"ה הי' צריכין לשאול באורים ותומים ג"כ וע"ש במראה הפנים (ועיין ירושלמי מכות דף ד'):

הלכה ב

א') **בית ראשון הי' כותל מבדיל בין הקודש לבין קדה"ק וכו'**. הנה בס' שי"צ ביומא הקשה בשם הרב דרך הקודש דהא מסקנת הגמ' דהספק אי כלפנים או כלחוץ ואיך כ' דהספק אי ממידת מ' דהיינו כהיכל או ממדת כ' דהיינו כקדה"ק ולי נראה דדברי רבינו נכונים בגמ' פריך ודילמא לא מהני כולא מהני מ' וחללה קחשוב כותלי לא קחשוב תדע דל"ח כתלים אלא אי כלפנים או כלחוץ ומפרש רבינו דאף דקאמר אלא כלפנים או כלחוץ לא הדר מספק הראשון דיש ספק אי מ"מ או ממדת כ' ורק הוסיף עוד ספק שלא ממידת כ' ולא ממידת מ' אלא אמה יתירה הי' ולכן קחשוב כותלין בפ"ע במס' מידות שהוא בנין בית שני אמה טרקסין ורק שיש ספק רביעי אי הוה אמה יתירה חוץ מכ' ומ' או דינה כלחוץ או כלפנים דהיינו מ"כ ולכן הי' ב' פרוכת ולכן שייך זה הספק ג"כ אי את"ל דהי' ממדת מ' יש ספק אי כלפנים או כלחוץ וע"ז מייתיא קרא וזה ברור וגם הירושלמי שהביא בכ"מ יש לפרש כמש"כ ולפי"ז הא דמייתיא ממשנה דמידות היינו

להוכיח דחשו לס' זה שמא אמה מלבד כ' ומ' דהיכל ובזה מיושב קו' מהרש"א שם שהקשה דכיון דבמשנה דמידות מבית שני אייריא איך מייתיא אמשנה זו אבל לפמש"כ לא מייתיא לפשוט ממידות אבית ראשון דהא כותל אמה חוץ מכ' ומ' אלא דמייתיא מדחשבו כל הני כתלים וחשבו גם אמה טרקסין מוכח דחשו לס' זה שמא הי' בבי"ר כותל זה חוץ מכ' ומ' דהיכל כותל אמה אח"ז בא לידי ס' צל"ח החדש ראיתי בחי' על יומא דהקשה ממנ"פ אי הי' בבי"ר פרוכת אחת א"כ נוכל לידע אמה טרקסין אי הוה כלחוץ או כלפנים דאם הוא כלפנים בוודאי הי' הפרוכת לצד חוץ ואי ב' פרוכת הוה מ"פ הגמ' לעיל דף כ"ב ובבי"ר מי הוה פרוכת הא וודאי הוה והעלה דהי' פרוכת אחת דאף דהות חיצונה היתה פרוכת מצפון ועפי"ז כ' לישב דברי רבינו פ"ד מעיוהכ"פ דס"ל דנותן מזרחית צפונית קודם ואני תמה שנעלם ממנו דברי רבינו כאן בה' ביהב"ח דכ' להדיא דפרוכת אחת הי' בבי"ר עכ"פ יצא לנו מדבריו דהא דפריך הגמ' בבי"ר מי הוה פרוכת היינו ב' פרוכת ולענין קושיתו דנדע או כלחוץ כיון שנודע לנו מקום הפרוכת לדעתי י"ל דלא ידעו זאת דהרי לס"ד בגמ' אמה טרקסין הי' ספק אי מקדק"ד או מהיכל והיינו אי קדק"ד החלל רק י"ט אמה או כ' וההיכל הי' חללו רק ל"ט חזינן דשכחו אף דמסתמא הי' ידוע להם אי הי' לצד חוץ או לצד פנים אלא ששכחו ועמש"כ בפ"ב:

ב) **אבל במקדש ראשון לא היתה שם אלא פרוכת אחת בלבד שנאמר והבדילה הפרוכת לכם**. והקשה הכ"מ דבבי"ר לא הי' שם פרוכת כלל ותי' דלמשכן קרי מקדש ראשון ודבריו דחוקים שיקרא למשכן בית ראשון ועוד הנה רבינו בפי' המשנה ביומא דף כ"ב אהא דאיתא שם דהי' מהלך בין הכפורת עד לארון כתב דבבית ראשון לא הי' רק פרוכת אחד ובבית שני לא הי' ארון ועוד דבמשנה איתא דר' יוסי אמר לא הי' שם רק פרוכת אחד א"כ יקשה לדידי' דלא הי' ספק באמה א"כ למה לא הי' כמו במקדש ראשון וא"ל דהטעם כפירש"י דלא הי' אפשר לעשות חומה גובה מ' אמה על רוחב אמה דלא קאי דהא בתוי"ש כ' דצריך ב' טעמים דאף דיש טעם שא"א לעשות חומה מ' אפ"ה צריך לטעם אי כלפנים דאל"ה הי' סגי בפרוכת אחת דאין לחוש אי הי' מוסיפין על קדק"ד או היכל עם זה המקום כיון שעי"ז אין תוספת מקום להרחיב העזרה ועוד יקשה דמייתיא מקרא דוהבדילה הפרוכת דזה קאי ע"כ רק אמשכן ואי גם במקדש סגי בהכי א"כ גם בבית ראשון יעשו פרוכת ולכן נראה דהענין כן דהנה בבית ראשון שהי' חומה אבל במקום הפתח בכניסה הי' ע"כ פרוכת אחת ולכן בבית שני דלא הי' חומה הי' ב' פרוכת על פני כולה וע"ז קאמר ר' יוסי דלא הי' רק פרוכת אחת והיינו כמו בבית ראשון הי' במקום כניסה רק פרוכת אחת א"כ גם בבית שני דלא הי' אפשר בחומה גבוה עשו

פרוכת על כל משך רוחב הקדק"ד וזה כונת רבינו בפי' המשנה בבית ראשון לא הי' רק פרוכת אחת והיינו אמקום כניסה בפתח וכן הוא להדיא ביומא דף כ"ד דבית ראשון הי' פרוכת לדביר והיינו לפני הפתח יעו"ש דמסיק בפרוכת דבבי (ואף דמסיק דשתיים היו עפירש"י דבבית שני אייריא ורק נלמד לבי"ר וא"כ י"ל דבבית ראשון פרוכת אחת הי' כנגד הכניסה וכן הוא בתוי"ש להדיא) והא דפריך בדף כ"ב בבי"ר מי הוה פרוכת היינו פרוכת נגד כל רוחב הקדק"ד או דפריך דב' פרוכת מי הוה וראי' מדף נ"ד דקאמר דהי' הבדים בולטים בפרוכת וזה ל"ש כלל בבי"ש דהי' ב' פרוכת דאיך הי' בולטים תוך ב' פרוכת שהי' ביניהם אמה ודוחק לומר דכשהי' מגביה הפרוכת האחת הי' נראה הבליטה (ועוד דבבית שני דלא הי' שם הארון גם הבדים לא הי' שם אע"כ דבבי"ר אייריא) ובזה ניחא מה דהקשה בבה"ז במנחות דף צ"ח דאמאי לא פריך אדמעיקרא בבי"ר הא לא הי' פרוכת די"ל דע"כ פרוכת אחת הי' שם דהא בבי"ש ל"ש לומר שהי' בולט כנ"ל אף אי הי' שם הארון ורק ארב קטינא דס"ל דמגלין להם הפרוכת משמע שניים וע"ז פריך מי הי' שם פרוכת ומשני בפרוכת דבבי של קדק"ד והיכל דלא הי' רשאין ליכנס להיכל (וכ"כ רבינו בפ"ו מכהמ"ק דהי' פרוכת להיכל וכן מצאתי בילקוט פ' תרומה שהי' פרוכת נגד הפתח) ועוד נראה לי ראי' מקרא דכתיב והזה על פני הכפורת ודרוש בת"כ שהי' מכוין נגד קדהק"ד ובמשל"מ פ"ה ממעה"ק כתב דבבי"ר הי' כן ואף דמסיק שגם בבי"ש הי' כן אבל פשיטא דל"ש לומר דקרא אייריא מבי"ש וע"כ דהי' פרוכת בבי"ר כנגד הפתח ובזה א"ש לשון רבינו כאן שהביא קרא דוהבדילה הפרוכת דהרי מוכח מדר' יוסי דקאי גם אבית ראשון וא"כ שפיר כתב רבינו דבבי"ר במקום כניסה הי' פרוכת אחת ובזה ניחא מש"כ רבינו בפ"ד מעיוהכ"פ דרק פרוכת אחת הי' וקשה ממנ"פ בבית ראשון הא לא הי' פרוכת כלל ובבי"ש הא הי' ב' פרוכת אע"כ דבבי"ר הי' פרוכת אחת ובמש"כ יש לישב מה שהקשו תוס' ביומא דף כ"ב למה לא עשו פרוכת עובי אמה ותי' דבעינן מתחילת עוביו יהא קודש והקשו א"כ אמה בבנין בבי"ר נמי ותי' בפרוכת דוקא בעינן דומיא דמשכן ולפמש"כ ניחא בבי"ר הי' נגד הפתח קדק"ד פרוכת אחת ואם החומה כלפנים הי' הפרוכת לצד חוץ ואם כלחוץ הי' פרוכת לצד פנים ומשם מתחילת עובי' מתחיל שפיר קדהק"ד דומיא במשכן:

והנה בבנין העתיד כתיב ביחזקאל ובא לפנימה וימד אל הפתח שתיים אמות ופירש"י דהיינו הכותל המבדיל שבבי"ר ושני הי' אמה טרקסין והי' בבנין העתיד ב' אמות (והיינו ג"כ מהא"ט יען שהי' גובה מ' כמו בבית שני לכן לא יכול לעמוד ברוחב אמה) והפתח שש אמות ורוחב הפתח שבע אמות ורש"י בפירושו נתקשה ולפי ביאורינו יש לפרש

דרוחב הפתח יהי' ז' אמות אבל דלתות הפתח לא יהי' רק רוחב שש והי' נשאר אמה אחת ושם יהי' פרוכת אחת כמו במקדש ראשון דלא הי' דלתות רק פרוכת במקום כניסה אבל בבנין העתיד יהי' דלתות דכן כתיב ושתיים דלתות להיכל ולקודש א"כ הי' להם דלתות אבל רק ברוחב שש ואמה אחת יהא פתוח ובאותו מקום יהי' פרוכת והנה ראיתי במראה יחזקאל להר"ם מלבי"ם שכ' לפרש באופן כזה שהי' הדלתות רחב שש רק שהי' עשייתן באופן זה שיהי' ב' דלתות אחד לצד חוץ ואחד לצד פנים רק שהדלת שבחוץ היתה אמה פתוחה ופרוכת עלי' לצד דרום ובדלת של פנים היתה לצד צפון כעין שהי' בבי"ש אחת פרופה לצד צפון ואחת פרופה לצד דרום ולי לא נהירא שנאמר שלא הי' לצד פנים רק דלת אחת וכן לצד חוץ רק נראה יותר נכון כמש"כ דהיינו שבאמצעי הי' פתוח והי' שם פרוכת כמו בבי"ר ועמש"כ בזה בדין ז' בפרקין:

שוב ראיתי בבה"ז במנחות דף צ"ח שהקשה אהא דיומא דבהדיא מוכח דהי' פרוכת בבית ראשון לפני הכפורת והעלה דבאמת הי' גם בבי"ר ב' פרוכת ולדעתי יקשה עליו מדף ד"ד דקאמר דהבדין הי' נראין מבחוץ כמין דדי אשה שבולטין הבדים בפרוכת ואי ב' פרוכת הוה לא הי' ניכר שאין בולטין חוץ לב' הפרוכת ומה שהקשה הבה"ז לפמש"כ ניחא דביומא קאי אפרוכת שעל כל רוחב הקדק"ד וזה לא הי' רק בבית שני אבל בבי"ר הי' פרוכת אחת באמצע בפתח במקום כניסה:

ג') **בבית** ראשון הי' כותל מבדיל בין הקודש ובין קדשי הקדשים עביו אמה. וכ"כ בפירוש המשנה דפ"ד דמידות וכ' בס' דרך הקודש וקשה דביומא אמרו אמה טרקסין לא הכריעו בו חכמים אם כלפנים אם כלחוץ ומסיק אלא קדושתו אי כלפנים או כלחוץ ומוכח להדיא דלא נסתפקו במידה ועוד אם הספק אם העשרים של קודש הקדשים הם עם האמה של כותל מה הועילו חכמים בתקנתן דע"כ חלק מינייהו חלל דידי' חסר אמה הוא ואמאי עביד תרווייהו שלמים אדרבא לא הוו להו למעבד אלא בין הכל ס' אמה וכו' אלא וודאי טעמא דעבוד שתי פרוכת משום שלא היו יכולין לעשות כותל לפי שאין יכול לעמוד וכו' ואם כדברי רבינו מפני הספק עשו כן אין כאן מקום שאלה כלל וכו' והכי מוכחת שמעתתא דקאמר מאי טעמא דרבנן הא וודאי והבדילה הפרוכת כתיב ומה שהביא מרן דברי ירושלמי דקחשוב אמה טרקסין בהדי ספיקות וכו' אפשר לדחות מבפנים ומבחוץ דקאמרי היינו אי כלפנים או כלחוץ ויש לתמוה על הכ"מ שכ' דלבית ראשון לא הי' פרוכת ומהצעת השמועה שכתבנו משמע דבבי' ראשון נמי הוה פרוכת אלא שלא הי' שם אמה טרקסין אבל פרוכת מיהא הוה שוב ראיתי בברכת הזבח שתמה כן עליו והרב מהרמי"ט כ' אמה טרקסין כתב רש"י משם הירושלמי וכן פי' בערוך לשון

פנים וחוץ ואמרינן בגמ' במקדש שני הי' אמה טרקסין משמע שהכותל הי' משמש בבית ראשון ונקראת כן מפני שהי' משמשין פנים וחוץ לפי שרחבו של כותל אינה אלא אמה וכו' ובבית שני מקום חלל שבין ב' הפרוכת הי' נקרא כן שאותה אמה לא הכריעו חכמים בקדושתי' אי כלחוץ או כלפנים את"ד וכבר באררו דברי רבינו על נכון:

שוב ראיתי בפירש"י סוטה דף ל"ג במאמר דר' יוסי בג' מקומות נשאו הכהנים הארון שפירש"י וז"ל עד שבנה שלמה את ביהמ"ק ובנה לו הדביר לפנים מן ההיכל ואמה טרקסין חוצצת במקום הפרוכת ויקשה ג"כ דהא בבית ראשון לא הי' אמה טרקסין רק בבית שני שלא ידעו אי כלפנים או כלחוץ:

אמנם לפמש"כ לעיל ניחא דבמקום כניסה הי' גם בבית ראשון שני פרוכת בתוך האמה טרקסין שנגד הפתח והנה אמת נכון הדבר:

הלכה ג

א) **בנו גובה ששה אמות אטום וכו'**. והנה בפי' המשנה כתב רבינו אוטם הוא בניין אטום שבונין יסוד בגוף הקרקע ועליו מעמידין הכתלים ובתויו"ט פ"ד דמידות תמה ע"ז איך סליק בחושבנא ברום מאה אמה מאי דהוה בארעא שאיני נראה לעין דהא משמע שכן הוא ברומו של עולם נראה לעינים לא עם מה שהוא בארץ מתחת ואולם ראיתי בפי' הרא"ש למס' מידות שהרגיש בזה וז"ל אוטם יסוד ולא נהירא דלשון אוטם לא משמע הכי ועוד למה מנה ביסוד תחת הקרקע שאיני נראה בכלל הבנין גובה הבית ועוד דא"א דבנין גדול כזה לא הי' לו יסוד אלא ו' אמות ולכך פירש הוא וז"ל ונראה דיסוד לא קחשיב אלא לאחר שעלה הבנין מהארץ הי' אוטם בלא חלול ו' אמות וזהו הרצפה גובה עד העלי' י' אמות עכ"ל ולדעתי ט"ס וצ"ל ו' אמות וכן הוא בפי' הר"ש דלקמן שכ' וז"ל האוטם שש אמות המפתן גבוה מהארץ ו' אמות בבנין אטום חומה סתומה וצ"ל מעלות הי' באולם שמהם עולים על המפתן ויורדת בהיכל לירד בהן מהמפתן והנה בכ"מ כתב שדעת רבינו בחיבורו ג"כ כפי' הר"ש שלא הי' מובלע בקרקע שהרי כתב כמו יסוד לו ולא יסוד ממש ובתויו"ט תמה עליו שהרי רבינו כתב להלן המקדש כולו לא הי' במישור וכו' ומסיים שהאולם וההיכל כולו בשוה א"כ מוכח דלא מפרש כהר"ש ולדעתי נראה שדעת רבינו שמפרש ג"כ בנין אוטם למעלה אבל לא שכל בנינים הי' אטומים אלא שהכותל הי' אטום (והיינו שרבינו לשיטתו דמפרש שהכותל היכל וכותל תא וכל דחשיב בפ"ד הי' כולם בנינים חלולים וע"ז כתב דגבוה ו' הי' אוטם כמו יסוד לבנות עליו שאר הכותל בנין חלול וא"כ הוה באמת מלמעלה מן הקרקע לא יסוד בקרקע) וא"כ הוי שפיר האולם וההיכל בשוה ורק התאים הי' גבוהים ו' אמה בניין אטום ודברי רבינו מבוארים:

והנה בתויו"ט פי' דברי רבינו ג"כ כהר"ש אלא דהר"ש ס"ל שהאוטם הי' רק בהיכל ורבינו סובר שזהו גם באולם והיינו הי"ב מעלות שמעזרות ישראל רום מעלה חצי אמה נמצא כל גובה ו' הוא האוטם והי' צריך עכ"פ לבנין כמו חומה סביב ההר לבל ימוט והיינו דדייק בחיבורו ליכתוב כמו יסוד לפי שבאמת אין יסוד ממש שהרי לצד חוץ נראה כולו ע"פ הארץ וזהו כונתו גם בפי' המשנה דהא לצד אולם והיכל הי' בנוי' בגוף הקרקע עכ"ד ולדעתי לשונו משמע יותר כפירוש הרא"ש שמפרש וזה הרצפה גובה ו' ר"ל שרצפת אולם והיכל גובה ו' מעזרת ישראל והנה אמת נכון הדבר שדברי רבינו לפי פירוש תויו"ט מתאימים לדברי הרא"ש אולם הרא"ש שהביא דברי רבינו אוטם יסוד והשיג עליו הנה הבין דברי רבינו כפשטי' והיינו יען שפירושו במשנה משמע יסוד ממש אבל פירושו שבס' יד החזקה מתאים שפיר לפירוש הרא"ש:

והנה הכתוב ביחזקאל מוכיח לפירוש הלזה דכ' בסי' מ"א וראיתי לבית גובה סביב סביב מוסדות הצלעות מלא הקנה שש אמות אצילה ונראה שרבינו הי' מפרש שהי' לו יסוד ו' אמות ומכאן הוציא רבינו פירושו ורש"י פי' שם דקאי ארוחב הקרקע אבל רבינו מפרש שבעומק לא הי' רק ו' ובזה אזלה השגת הרא"ש כי איך אפשר לבנין כזה שלא הי' לו יסוד רק ו' אמות דהנה בפירוש מראה יחזקאל להר"ם מלבי"ם כתב וז"ל ידוע שהמקדש עמד בראש ההר וכל שהתקרב אל המקדש התרומם היסוד שש אמות שהושיו אותם אחר שכבר הי' היסוד בנוי ועשו אותם מישור עד הצלעות וע"י כן נראה מבחוץ היסוד על הצלעות שהי' בולט בקרקע עכ"ד ובתבנית הבית באות נ"ג כ' אחר שהמקדש נבנה בגובה ההר ראה הנביא אחר שנבנה המקדש והתאים שסביבו חפרו אצל כותלי התאים והושיו את ההר ועי"כ נתגלה יסוד כותל התאים שש אמות ויצא היסוד שהי' רוחב מיתר הקיר כי הי' רוחב שש ונראה בגובה שש וזה שאמר מוסדות הצלעות מלא הקנה עמוק הרבה אבל לא נראה מבחוץ שחפרו והשוו הקרקע רק יסוד ו' אמה וא"ש הכל:

ב') **ורום הכיור שבתקרה אמה וכו'**. והראב"ד השיג דכיור לא הי' בתקרה ובכ"מ כתב שהמנהג בארץ תורגמה בבנין בית השרים לעשות גג מנסרים מצויירים בציורים והוא הנקרא טבאן ולמעלה הימנו תקרה העיקרית וכ"כ רבינו בפי' המשנה הי' נהוג אצלם בבנינים לעשות לבית שני קירוים עכ"ל ולדעתי כן נשמע מלשון הכתוב במלכים סימן ו' דכ' ויספון הבית גבים ושדרות בארזים ופירש"י ובארבנאל ומצד שהי' שתי תקראות אחת לנוי למטה ואחת של לוחי ארזים ממעלה וגבים הן מנסרים ארוגים נאים וכבר כתב רבינו בפ"א שבית שני הי' מעין בנין ראשון ומעין בנין העתיד להבנות וא"כ דברי רבינו יש להם סמך מן הכתוב ואולם לדעת הראב"ד יש לומר שמפרש מקרא זה כמו

הרד"ק שהכל אחד גבים וצלעות ולא הי' רק תקרה אחת שוב ראיתי במלבי"ם שמפרש הכתוב עפ"י דברי הכ"מ כנ"ל:

ג') **בנו גובה ו' אמות אטום סתום כמו יסוד לו.** וכ' עליו מרן ז"ל יש לדון בדבריו לומר שסובר שלא הי' האוטם הזה מובלע בקרקע וכדברי הר"ש וכתב ע"ז בתויו"ט וז"ל ואני תמה שא"א שדעת רבינו כדברי הר"ש שהרי בפ"ו כ' המקדש כולו לא הי' במישור ומונה והולך המעלות שממקום למקום במעלה ההר ומסיים שהאולם וההיכל כולו בשוה וכ' בס' ח"נ ולא ידעתי מאי קמתמה דקושטא הוא שהקרקע האולם וההיכל כולו בשוה אלא שהמפתן הזה הי' מפסיק ביניהן כמו מחיצה והראי' שצריכין מעלות באולם לעלות בהן למפתן ומורדות בהיכל לירד בהן מהמפתן אלמא שהקרקע האולם וההיכל הי' בשוה וכו' וכ' עוד בס' הנ"ל ול"נ דלעולם זה האוטם הוא יסוד טמון בגוף הקרקע כמש"כ בפירושו למשנה ששם סביבות ההיכל חפרו עומק ו' ובנו שם יסוד אלא כיון שהאולם הי' מקיף לו מבחוץ שהי' שוה לו והי' נראה אל העבר מזה על פני הארץ לכן כ' רבינו כמו יסוד לו וכ' עוד נ"ל לפרש דהאוטם לא הי' יסוד טמון בגוף הקרקע ולא הי' ג"כ מפתן גבוה בבנין אטום חומה סתומה וצריכין לו מעלות ומורדות כמש"כ הר"ש אלא הי' מכלל כותל ההיכל וכינו זה השיעור של גובה ו' אמות הכותל בשם אוטם מפני שהי' עביו שבע אמות אבל למעלה ממנו לא הי' אלא ו' אמות שאותה אמה היתה מגרעת ראשונה לתאים ולכן נקרא אוטם ולפ"ז הי' גובה התא שש אמות ואע"ג שבבנין שלמה כתב חמש אמות קומתו בבנין של בית שני הי' שש אמות וכן הוא דעת הראב"ד בפ"ד דין ט' ע"ש:

בענין צורת התא יש שני דיעות דעת הר"ש הוא שהתאים כולו היו בשורה א' זו אצל זו ה' תאים ועל גביהן ה' אחרות אמצעיות ועל גביהן ה' אחרות עליונות היו לצד צפון ולצד מערב היו סדורין מצפון לדרום באותו מקום הנקרא תא ג' תאים זו אצל זו ועליהן ג' אחרות אמצעיות ועליהן שתיים אחרות עליונות והא דתנן התחתונה חמשה ורובד ששה וכו' קאי אתאים שזכר ולעולם הכתלים דהיינו כותל מסיבה וכותל התא וכותל ההיכל היו סתומים ואטומים וכן פירש"י ביחזקאל סי' מ"א שכ' ואומר אני שהתאים שבצפון ושבדרום סודרן שכל אחד וא' ארכו י"ב אמה וכן הוא דעת התוס' שם בפ' הוציאו לו דף כ"ב אבל רבינו והרע"ב יש להם דעת אחרת בצורת אלו התאים ודעתם ז"ל הוא שהכותלים שהיו לצד צפון ולצד דרום התאים ואורך הכתלים הן הן אורך התאים ולצד מערב כולן היו חלולים ואותן חללים הן הן התאים והרי ארכן שוין הן אבל ברחבן אינן שווין וסדרן כן כי הה' תאים שבצד צפון ארכן הן ממזרח למערב שוין בארכן אבל

ברחבן אינן שווין ורחבן הן מצפון לדרום סדורים זו אצל זו ועל גביהן חמש אמצעיות ועל גביהן ה' עליונות וכן לצד דרום ולצד מערב היו ג' תאים ארכן מצפון לדרום שווין הן בארכן אבל לא ברחבן ורחבן ממערב למזבח סדורים זו אצל זו ועל גביהן ג' אמצעיות ועל גביהן ב' עליונות ולשיטה זו בהכרח צריך לפרש הא דתנן התחתונה חמש ורובד שש דלא קאי אתאים דאי קאי אתאים הוה משמע דכל התאים של דיוטא תחתונה היו שוין ברחבן כל אחת מהן חמש וכן של הדיוטא אמצעיות שווין ברחבן כל אחת מהן שש וכן של הדיוטא עליונה שווין ברחבן שבע שבע וזה אינו שהרי התא שבחלל כותל המסיבה כל חללו עם כותליו לא היו אלא חמש ותא המסיבה שלש ותא שבחלל כותל ההיכל עם כותליו שש ונמצא שאין שווין ברחבן ויש בהן תא המכונה בשם תא שש וכן בדיוטא השני' ובדיוטא השלישית ע"כ הוכרח לפרש הא דתנן התחתונה חמש ורובד שש לא קאי אתאים אלא מילתא באנפי נפשה היא וקאי אגזוזטראות המקיפות כל ההיכל מבחוץ לכותל המסיבה והן הן היציעים דקאמר קרא:

ד') **כלה עורב**. וכתב בדרך הקודש בשם מהרימ"ט שכ' הערוך דבבית ראשון מרוב קדושתו לא הי' צריך לכלה עורב ובתוספת פ' רע"ק כ' דליתא שבפ"ק דמוק"ט מוכח שהי' במקדש ראשון כלה עורב ואישתמיטתי' להרב מ"ש התוס' פ' הרי עלי עשרון שתירצו שתחילה עשו כלה עורב שלא היו יודעין אח"כ כשראו קדושתו שמטן יע"ש מדברי רש"י משמע שמחפין כלל הגג ולא ע"ג גג המעקה בלבד ואין נראה כן מדברי רבינו:

הלכה ד

מן המערב למזרח מאה אמה וכו'. וכתב רבינו בפי' המשנה בפ"ד דמידות וז"ל ואל יטעך שקרא אותם כותל ומסבה וכותל התא והתא וכותל ההיכל אח"כ חזר וקראם כולם תאים לפי שההרחקה שיש בין שתי הכתלים הוא התא וכולה תאים לא הי' כותל סתום ולקצת תאים קרא שמות כמו שקרא השורה התחתונה מהם מסיבה ובית הורדת המים והנה בתויו"ט הביא פירש"י ביחזקאל שכותל היכל וכותל התא ומסיבה לא היו תאים רק היו שורה אחת של תאים על פני כל הצפון ודרום ומערב רק היו נחלקין ברוחב דהיינו שהי' שורה של תאים נחלקת לה' תאים והי' התאים מזרח ומערב ובפירש"י שם יש פירוש אחר שהי' מקום מונח פנוי רוחב ה' בין כותל התא לכותל היכל ולא הי' לפי"ז מסיבה רוחב ג' ולפירוש הראשון הי' מסיבה רוחב ג' ולא הי' אותו מסיבה מקורה ושם הי' החלונות לתוך התאים כמש"כ התויו"ט ולפירוש מראה יחזקאל הי' מקום מונח היינו כותל שהי' חולק התאים לשניים והי' אחד חלל רחב ד' והשני רחב ה' כמבואר

בכתוב ומבואר היטב בצורת הבית ובתבנית הבית שם והנפ"מ בין שני הפירושים אלו דלפירש"י הי' שוה בית שני ובנין העתיד באותן התאים ולא הבדל רק שבבית שני הי' ל"ח תאים ובבנין העתיד ל"ג תאים וכן שבבית שני הי' חלל התאים ה' ובבנין העתיד רק ד' אמות ולפירוש השני הי' שינוי גדול שבבית שני הי' תאים רחב ה' ומסיבה חלל רחב ג' ובבנין העתיד הי' מקום מונח ה' פניו בין כותל היכל לכותל תאים וחלל התאים רחב ד' וכן לפירוש מראה יחזקאל הי' ההבדל רק בזה שתאים רחב ד' ובבית שני רחב ה' והיו שם ג"כ למקום מונח שהוא ג"כ תאים לצד חוץ רחב ה' והנה פי' הפסוקים לכאורה נראין כדברי התויו"ט אולם נראה לפרש דא"ש גם לדעת רבינו שהי' חמשת התאים מצפון לדרום ג"כ פנוים ויפרש כן דכותל היכל הי' לו ג"כ תאים רק הי' עוד תאים רחב ד' וע"ז אמר הכתוב ורחב הצלע ד' אמות ואח"כ כתיב רחב הקיר אשר לצלע אל החוץ חמש אמות ולדעת רבינו הי' ג"כ חלל והוא במקום כותל המסיבה שבמשנה דהוא לצד חוץ ואח"כ כתיב ואשר מונח בית צלעות דלפי פירושו של מראה יחזקאל הוא הקיר בין התא שרחב ד' ובין התא שרחב ה' (ומה שהי' רחב ד' היינו יען שהי' הדביר רחב ב' אמות ובבית שני הי' רחב הדביר אמה והי' התאים רחב ה' להשלים מניין ק' אמות כן פירש"י ביחזקאל) כמו שכתב אח"כ ורחב מקום המונח חמש אמה שהכונה רחב החלל של התא שהחיצון הי' חמש אמות ולדעת רבינו גם זה הקיר שקראו הכתוב מונח בית צלעות הי' ג"כ כותל חלול ולפי"ז הי' שם ג"כ ה' תאים לרוחב מצפון לדרום והיינו בצד צפון כותל חלל של היכל רחב שש ואח"כ התא שקראו הכתוב מקום המונח חמש אמות ואח"כ הקיר שקראו הכתוב רחב הקיר אשר לצלע אל החוץ חמש אמות סך הכל כ"ה אמות וכן לצד דרום וכ' אמות רחב חלל היכל יעלה שבעים אמות ולצד מערב הי' כותל היכל רחב שש חלול והי' תא רחב ד' ואח"כ כותל התא רחב ו' והי' ג"כ חלול וזה ג' תאים על פני כל המערב ורחבן ממזרח במערב והנה כיון שבבנין עתיד ל"ג תאים א"כ אי נאמר דהי' צפון ודרום ט"ו בכל צד ע"כ בצד מערב לא הי' רק שלש ולאן הי' תאים ע"ג תאים בצד מערב והנה מה שהקשה בתוי"ט מאי הי' אורה לתאים נראה דלפירוש רבינו א"ש כיון שהי' על פני כל הדרום תא אחת א"כ אפשר לעשות ג"כ חלונות בצדדין דהיינו בצד מערב ומזרח וכן הוא בקרא דיחזקאל מ"א וחלונות אטומות על כתפות האולם וצלעות הבית והעבים היינו התקרה ואמר שהי' חלונות נגד כתפות האולם דהיינו לצד מזרח ומערב וכן בתקרה וכמו שפי' במראה יחזקאל:

הלכה ה

א) **מן הצפון לדרום מאה אמה וכו'**. וראב"ד השיג שלא הי' לאולם רק כותל מזרח והנה בכ"מ הביא דברי רבינו שבפי' המשנה שהכונה בזה שאמרו רחב מלפניו שהי' מטין הבנין מעט צר לצד המערב לכשימשוך לצד המזרח מתרחב כמדות הארי וכמש"כ רבינו לקמן בדין ט' ואולם בתוי"ט הקשה ע"ז דמדקאמר התנא מן הצפון לדרום שבעים ולא קחשוב מאה ע"כ שלא הי' האולם מקיף מכל צד דאל"כ יחשבוהו מאה אמה כמו דחשב ממזרח למערב מאה עם האולם ולדעתי לק"מ כי תנא לישנא דקרא נקט כי גם ביחזקאל כתיב רחב שבעים אמה וארכו תשעים אמה ואח"כ כתיב ומדד אורך הבית מאה אמה רוחב פני הבית מאה אמה הרי שחשב תחילה רוחב שבעים ואח"כ קחשב מאה אמה בין כולו אך לכאורה י"ל דמקרא אין ראי' שהרי גם ארכו קחשב בלא האולם אך לק"מ כי אמת רש"י פי' דארכו תשעים היינו בלא האולם ויצא לו חשבון זה אף כי לא עולה רק פ"ה יען כי חשב מקום מונח ה' אמות פנוי עד כותל בית החליפות עלה החשבון צ' וכמש"כ בתויו"ט אבל פירוש זה דחוק ומה גם לפמש"כ לעיל שרבינו מפרש מקום מונח היינו חומה המפסקת בין התאים א"כ א"א לחשב תשעים בלא האולם כי לא יהי' רק פ"ה (ובתויו"ט הקשה ג"כ א"כ אמאי לא קחשב במשנה ג"כ אורך צ' בלא האולם ותי' יען שלא הי' מקום מונח א"כ ליכא רק פ"ה) ולכן נראה שרבינו מפרש דמניין צ' היינו עם האולם אבל בלא התאים שבמערב והיינו יען דתאים שבמערב לא הי' רחבן רק על פני המערב באורך ל"ב אמה עם הכתלים כרוחב הקדק"ד עם הכתלים וא"כ בצדדים נגד התאים לא הי' נמשך האולם (דאף דהאולם לא הי' ג"כ ע"פ התאים דלא הי' רחב רק עשרים כרחבו של היכל עכ"פ הי' מחובר לו בית החליפות וא"כ התחיל למדוד מבית החליפות עד אחר התאים שבצפון ודרום שהי' כלין בשוה לכותל צפון ודרום מקדק"ד והי' שם מקום פנוי עשרה נגד עובי כותל התא ה' וחלל התא ה' כי זה דכתיב בקרא דהתא רחב ד' היינו התא שבכותל ההיכל דהי' ג"כ חלול לדעת רבינו אבל התא שמצד חוץ רחב חללו ה' וכמש"כ לעיל) ואח"כ מדד מאה אמה דהיינו מאמצע הבית והאולם עם התאים שעל פני שמערב של כותל קדק"ק ועלה מאה אמה (והיינו מטעם זה עצמו שכ' התוי"ט יען שלצד צפון ודרום לא נקרא אולם אף אם הי' חומת האולם נמשכת לשם ששם אולם הונח רק על מה שלפני הבית וזה רק במזרח ורק הקשה דעכ"פ הי' לו לחשבו יען דבלשון שאלה נקרא גם זה אולם ולפמש"כ מוכח מקרא דלא עלה בחשבון אף שבאורך לקחו בחשבון המאה א"כ גם התנא נקט כלישנא דקרא וכל זה בבנין העתיד) אבל בבית שני דהי' התאים ע"פ כל המערב ודרום וצפון סביב א"כ אף נגד

אורך התאים הי' מאה ועוד דתנא חשב מאה מאמצע הבנין והתאים של צד מערב בכלל ועוד שבבית שני הי' כותל התאים והתא שש א"כ בלא התאים יהיו פ"ט ולכן לא באה בחשבון צ' בלא התאים רק מאה עם התאים וא"ש הכל (והגם שבפירש מראה יחזקאל כתב דהחשבון צ' משער אולם הוא יען כי התאים התחילו בשוה לכותל אולם הנה כתב זה לדעתו שלא יהי' בית החליפות לבנין העתיד אבל לענינו א"צ לזה כי גם לפירש"י ולאברבנאל שהי' בית חליפות י"ל דחשב צ' מהתחלת בית חליפות שהי' בשוה עם כותל האולם ויתבאר עוד להלן) ודו"ק:

ועתה נבואה להכריח פירושו של רבינו דהאולם הי' נגד כל הצפון ודרום היינו דהי' חומה מקפת כל ההיכל עם התאים והיתה החומה נמשכת מחומת האולם ולכן נקרא הכל אולם בדרך השאלה דהנה בכתובים ורחב פני הבית והגזרה לקדים מאה אמה ופירש"י ויתר המפורשים שהאולם מרחיב מן ההיכל ומן התאים ט"ו אמה לצפון וט"ו לדרום ולא שחלל האולם רחב מחלל ההיכל אלא כי בית חליפות מחובר לאולם מכאן ומכאן ובאברבנאל קלסו אבל לי קשה על פירושם אם כדבריהם שלא קאי על האולם לבדו רק עם בית החליפות א"כ למה דחקו לפרש דקאי על האולם ונמצא דלא הי' רחב מאה רק במקום האולם ולמה לא חשבו מאה עם חצר הפנימית שהי' הכותל מקיף חצר הפנימית דהיינו עזרת ישראל ומדתו מאה כדכתיב בסי' מ"ד החצר מאה אמה והנה נמשכו לפירושם דמידות דהא דחשוב מאה היינו רק במקום האולם שלדעתם לא הי' נמשך חומה ומקום אולם עצמו הי' ארכו מאה אבל כיון שהאולם אין רחב רק עשרים רק עם בית החליפות הוא מאה א"כ שוב נוכל לפרש ברווחא דקאי ארוחב כל החצר הפנימית ולפי"ז לרבינו באמת מפרש הכתובים ומדד רחב מאה דהיינו עם כותלי חצר הפנימית והיינו דהי' שם כותל נמשך מן כותל האולם עד כותל התאים במערב ואין זה כותל העזרה דכותל העזרה הי' נמשך עד לאחר אחורי הכפורת וכותל התאים י"א אמה וביחזקאל נקרא כותל הפנימי עד התאים חצר הפנימית וכותל העזרה נקרא חצר הפנימי שנגד הפנימי והגזירה הבנין היינו התאים והגזירה היינו הקדק"ד והיכל ולפי"ז גם רבינו חשבוהו כי גם התא דקאמר מאה על מאה לא קאי אמקום האולם בלבד אלא שהי' חומה מוקפת ונמשכת מהאולם כמו שיהי' בבנין העתיד חומה לחצר הפנימית נמשך מבית החליפות לצד דרום וצפון כן הי' בבית שני ואף דאין זה אולם בעצמו כיון שנמשך בשוה עם חומת האולם קראו אולם ועולה בחשבון מאה כמו שראהו יחזקאל במראה הנבואה שאחר שמדד רחב ע' מדד רחב מאה עם חומת חצר הפנימית אלא דקשיא לי ממשנה פ"ג דמידות דקאמר דהי' כלונסאות קבועין מכותל של היכל לכותלו של אולם שלא יבעט

ומעתה בשלמא אי חומה אחת היתה לכן צריכה סמיכה שלא יבעט אבל אי הי' חומה מקיף א"כ נסמכת בצדה ע"י הכתלים אך י"ל דאפ"ה צריך סמיכה לרוב גובהם וכן משמע לשון הרע"ב יען שלא הי' להם תקרא שיחזק הכתלים וכ"כ בפי' הרא"ש ויש להביא ראי' מהא דאיתא בר"ה דף כ"ה לא יעשה אדם אכסדרה תבנית אולם והקשו בתוס' דאכסדרה ג' מחיצות ורביעית פרוץ במילואה ותי' יען דפתחו רחב הוה כפרוץ במילואו והתינח אי הי' כותלי אולם נמשך סביב א"כ חשוב כאכסדרא שיש דפנות מצדדין ופתוח בצד אחת אבל אי הי' רק חומה אחת א"כ מה דמיון לאכסדרה אך י"ל לפמש"כ תוס' לתרץ לפי שהי' בית החליפות וכותל מפסיק במילואו בפנים א"כ הי' לו מצדדים כתלים שפיר דמי לאכסדרה וראי' לדברי התוס' נראה מפ"א דמידות בית הניצוץ אכסדרה וברע"ב שם (ופלא בתוס' ר"ה כ' וז"ל אעפ"י שהי' לו גפיפי ל' מכאן ול' מכאן כי מה שאמרו במידות דהי' גפופי ט"ו היינו נוסף על רוחב הבית אבל כאן דנחתו להקשות שאין פרוץ במילואו מה קשיא להו מגפיפי שעודף על ההיכל דהי' להם להקשות עדיפא שיש לכל צד גפופי ל' ול"ה פרוץ במילואו והרי דרשא דדריש ולא יעשה אכסדרה תבנית אולם אין דוקא במידת בית שני דקאי נמי אזמן בית ראשון שלא הי' האולם עודף מעל ההיכל והי' רחבו כרוחב ההיכל וכן בבנין העתיד שייך ג"כ האיסור וליכא בהו גפופי ומה הקשו דאטו קרא קאי דוקא אתבנית אולם שבבית שני הא קרא קדריש אכל הזמנים וע"כ דקושיתם דעכ"פ גם בב"ר ועתיד כיון שלא הי' פרוץ במילואו לא דמי לאכסדרא א"כ מה הקשו מגפופי שעודף ט"ו ולא הקשו יען שנשאר גפופי ל'):

ב) **אולם** לכאורה קשה מגיטין דף נ"ה דמשני דחזיני בפישפוש ופירש"י ב' פשפושין הי' בבית החליפות ותוס' זבחים דף נ"ו הקשו משם אין יכולין לראות ולי נראה דלא קאי אבית החליפות אלא דהנה בפ"ד דמידות איתא כי תא התכונה פתוחה להיכל דנכנס דרך שם ואיתא התם דהי' פתח אחד להיכל ופתח אחד לצד תא שבימינו וכך הי' לכל תא ותא ובתויו"ט חקר אי גם תא שלצד חוץ הי' פתוח לעזרה ומלשון המשנה משמע דלכל תאים הי' ג' פתחים א"כ הי' פתוח לעזרה ומשם הי' יכולין לראות ומעתה בשלמא אי לא הי' שם חומת האולם ניחא אבל אי הי' שם חומת האולם לצד צפון ודרום ע"כ לא יכול לראות מעזרה דמפסיק חומת האולם וא"ל דנכנס לתוך האולם ז"א דאסור ליכנס בין האולם בשעה שמקטיר כה"ג בפנים וכן אין לומר שהי' יכול לראות ע"י פישפוש שבצד מזרח שנכנס לשם הכהן לפתוח ההיכל כמש"כ רבינו להלן ז"א חדא דזה הפישפוש פתוח לצד היכל ואין רואה הכה"ג כשעומד באמצע אצל מזבח וזורק ועוד דגם שם אסור ליכנס כמו בבנין האולם (ובאמת בס' למנצח לדוד הקשה לפירש"י דב' פישפושין

שבבית חליפות הוא בין האולם וא"א ליכנס לשם) ואמנם לפי דברינו שחי' פישפושין מן התאים לחוץ א"כ יכול לראות שפיר מעזרה להיכל דרך פישפוש ושם ליכא אולם ורשאי לעמוד שם לראות אבל לרבינו דהי' חומת אולם בצפון ודרום א"כ חומת אולם מפסיק וא"י לראות:

ונראה לתרץ דרבינו מפרש באמת האי בית החליפות היינו כל מה שכנגד בית החליפות כפירש"י בזבחים א"כ כל חומת האולם בצפון ודרום נקרא בית החליפות והי' באמת פתח פתוח שם ומפרש דהא דהי' בית החליפות פתוח כדי שיהא רשאי לשחוט לשם יען דפתוח לאולם (דאולם והיכל חדא קדושה הוא עתוס' זבחים שם) ובעינן פתוח להיכל אלא כיון דהי' ההיכל פתוח דרך התאים לחוץ מסתמא הי' זה כנגד זה ולכן הי' בית החליפות ג"כ פתוח לצד צפון ודרום לעזרה ורואה מאותו פישפוש ההיכל ושפיר יכול לשחוט דחשיב פתח אוה"מ ויכול ג"כ לראות כהן עומד אצל מזבח וזורק:

אך בגמ' בזבחים דקאמר שהי' הפישפוש בקרן זווית ויקשה א"כ איך יכול לראות וצריך לומר שבאמת היינו דסלקא בקשיא בגיטין ולא בתיובתא משום דיש לדחות דא"א לראות כיון דגמ' בזבחים מסיק דפשפוש הי' בקרן זווית א"כ א"א לראות אל ההיכל ודו"ק:

והנה לפירושו של רבינו צ"ל דהפתח הי' בקרן של כותלי האולם אצל הי"א אמה שבין דופני האולם לכותל מערב של עזרה וראב"ד הי' זה בקרן כותלי בית החליפות שארכו ט"ו ורחבו י"א וזה ציורו:

והנה כן יהי' בבנין העתיד דכתיב ביחזקאל סי' מ"א וכן הלשכות רחב עשרים אמה סביב לבית ופתח הצלע למונח פתח אחד דרך הצפון ופתח אחד לדרום ורחב מקום המונח חמש אמות סביב והפסוקים מוקשים מכל צד כי מה ענין הלשכות עשרים שבסי' מ"ב אצל התאים אך לפי דברינו א"ש דהנה הי' בתאים פתח אחד להיכל ופתח אחד לתא שבצפון וכן בתא שבצידו לחבירו עד הכותל שלחוץ וזה הי' ג"כ פתוח לחוץ וכמש"כ לעיל חקירת התויו"ט וכפמש"כ זהו הנקרא בית החליפות דהיינו כפירש"י בזבחים דכל מה שכנגד בית החליפות הוה בית החליפות ויסכים הכתוב הזה למשנה פ"ב דמידות דהי' אחד להיכל דהיינו לצד ימין ואחד לצפון לשמאל וזהו ופתח הצלע למונח פתח אחד דרך הצפון ודרך אחד לדרום וכן פי' באברבנאל והנה בסי' מ"ב נתבאר דלשכות העשרים נתקדשו לאכילת קדק"ד ולשחיטת קדשים בצפון וקשה ע"ז א"כ קו' הגמ' בזבחים הא בעינן אל פתח אוה"מ ונהי דנתקדשו ליכא פתח אוה"מ וע"כ אומר דשם הי' פתח בכותל העזרה נגד פתח התאים שפתחם לחד מהתאים פתוח להיכל כאמור וא"כ איקרי שפיר לפני אוה"מ (ואף דהי' שם עוד כותל המקיף את ההיכל ומתחיל מכותל אולם והולך

עד כותל תא מערבי וזה הכותל נקרא בכתיב חצר הפנימי ורבינו קראו כותל אולם כמו שנתבאר לעיל הנה כבר כתבתי לעיל דעכ"פ הי' פתח בכותל זה נגד פתח התאים שלצד חוץ) והנה לפי"ז כן המשך הכתיב ובין הלשכות רחב עשרים ופתח הצלע פתח אחד דרך הצפון והיינו דקמ"ל דלשכות עשרים שהיו כשר לשחיטת קדק"ד הי' נגד פתח הצלע דהיינו התאים שדרך הצפון והדרום וזהו דרך בית החליפות דהכל נקרא בית החליפות יען שהוא נגד בית החליפות שבמקצעות כותל אולם המזרחי וכפירש"י בזבחים:

שוב ראיתי בספר כפתור ופרח שכ' שכותל אולם המזרחי נמשך לצפון ולדרום וזהו בית החליפות רק שיש לדחות דהא לכו"ע עכ"פ נמשך מקצת לצפון ולדרום:

ג') **והנה** בלח"מ תמה על רבינו שלא הביא כלל דהי' פושפישין בבית החליפות וראיתי במנחת חינוך סי' קמ"א שכ' לתרץ דהש"ס קאי למ"ד אולם והיכל חדא קדושה הוא אבל מפשטות הגמ' משמע דאולם איני מיקרי אוה"מ דלאו חדא קדושה הוא דאי חדא קדושה הוא הי' מתכשר אפי' בדלתות ההיכל נעולות כיון דשער האולם פתוח עיין בעירובין דף ב' דהאולם לא הי' לו דלתיים לכן לא מהני פושפושין באולם את"ד ולדעתי אין זה הכרח דבוודאי כשדלתות ההיכל נעולים לא אהני מה דהאולם פתוח אבל היכיא דדלתות ההיכל פתוחים אז יש לאולם ג"כ קדושת ההיכל כיון דהוא האכסדרה שלפני הבית הוה כבית כמש"כ לעיל דלכן מיקרי אכסדרה ומהני שפיר פישפושין הפתוחים מאולם להכשיר כל העזרה והנה תמהו עוד למה לא הביא רבינו הא דלול קטן הי' אחורי בית הכפורת כדי להכשיר את העזרה כולה (דרבינו לקמן בפ"ו מה' אלו כתב אחורי ההיכל דהיינו אחורי בית הקדק"ד אחורי הכפורת דלא כלח"מ שתמה שלא הביא אחורי בית הכפורת דהא אחורי הקדק"ד בכלל אחורי ההיכל וכמש"כ במנחת חינוך שם) אבל הא דלול הי' שם יש לתמוה שלא הביאו ולדעתי י"ל דבלא"ה תמהו אמאי לא הביא רבינו הא דבעי בש"ס דף נ"ד גובה מהו שיפסיק עבלח"מ והנה בתוס' הקשו דאיך יכול לומר דגובה מפסיק א"כ כנגד המזבח יפסול שהמזבח מפסיק ובפמ"א תי' דדוקא אם גובה אצל הפתח דמעכב כניסה ויציאה ל"ה פתח פתוח אבל חוץ לפתח כמו המזבח שהי' רחוק אין הגובה מפסיק כיון דהפתח פתוח א"כ בלול שהי' מונע הכניסה והיציאה לא מהני כלל כיון דגובה מפסיק וכיון דלא איפשיטא מהא מוכח דלא קיימ"ל כן לכן לא הביא הך דלול וא"ש:

ד') **האולם הי' רחב מתוכו י"א אמה**. והראב"ד כתב שלא הי' אלא כותל אחד וכ' בס' דרך הקודש ולפי דבריו התאים והמסיבה הי' צרין לצד מערב ורחבין לצד מזרח וזהו דוחק ועמש"כ בתויו"ט ספ"ד דמידות ועוד יש להתבונן דמשמע בפ' איזהו מקומן שכותל

האולם הי' יוצא ועודף ט"ו אמות וזהו נקרא אחורי בית החליפות וכו' והיכיא מתוקמא הא דאמרינן שם דפתח להו בקרן זויות אם לא הי' שם כותל לצד צפון ולצד דרום וכו' ובפרק הנזקין פריך דילמא דחזינא בפושפוש פירש"י שהי' לול בבית החליפות וכו' ויש לתמוה שלא זכר שני הפשפשין ועוד יש לתמוה עליו מפ"ק דיומא ומשביעין אותו וכו' ובאותה שעה לא יכול שום אדם לדעת והוא תימא שהרי פירש"י דחזיא בפושפוש או בלול יעו"ש והרב מהרימ"ט כ' וקשיא על דברי הראב"ד בפ' כל גגות אמרינן גבי חצר שנפרצה משתי רוחותיו ומוקמינן בנפרצה והא איכא פתחים הללו כדתנן בפ' המוכר פירות גבי רומו כחצי ארכו וכחצי רחבו יעוש"ה:

ה') **ואמלתריות** של מילא ופי' הרעב"י אמלתריות קורות מצויירת ומכויירת ויש להקשות דבעירובין דף ג' איתא מאי אלמתרא ר"ח אמר קיני רב דימי אמר פיסקי דארזא ופירש"י קיני כמין קיני עופות בולטים מתחת האולם למעלה מן הפתח פוסקי דארזא כלונסאות של ארזא ארוכין תחובין בכותל ואיידיא דנפיש משכא דידהו חזי להו אינשי ואיכא הכירא הרי דפליגא בזה בגמ' אולם בריטב"א הובא פי' הר' יונתן דאלמתרא קורה של ארז ארוכה ותחובה בכותל ומצויירת בציורין א"כ לכו"ע הי' בו ציורין וא"ש דהרע"ב יפרש כפי' הר' יונתן וכן נראה לי דעת השו"ע סי' שס"ג שכ' דצריך שיעשה בה ציור וכיור שעל ידי כך הכל מסתכלים בה וכ' בהגר"א שזה כמ"ד כמין קיני ולפמש"כ אתיא כמ"ד פיסקי דארזא דגם לדידי' הי' שם כיור וציור:

הלכה ו

ואחד שבדרום לא נכנס וכו'. וקשה לי הא מפורש ביחזקאל מ"ד את הנשיא נשיא הוא ישב בו לאכול לחם א"כ איך כתב דלא נכנס בו אדם מעולם ודוחק לומר דרק על העבר קאי שוב ראיתי באברבנאל שפי' דהוא אוכל בו בחוץ נגד השער תחת משקוף השער אבל לתוכו לא נכנס אדם וביאר שם טעמו של דבר וז"ל וענין זה אצלי כך שבזמן בית ראשון ושני שער מזרחי פתוח הי' תמיד כאלו הי' מורה ומתרה שבאותו דרך יצא כבוד השכינה ויעל מעל ישראל אמנם בבית עולמים לפי שבא הכבוד בתוך ישראל לנצח לכן לרמוז על ההבטחה הזאת הראהו השם השער פתוח וכבוד השכינה בא בו והראהו מיד סגור להגיד שהשכינה לא יצא משם עוד לעולם ולכן הקשה על רז"ל שאמרו גם בבית שני הי' פתוח שבבית שני לא בא הכבוד דרך השער הקדים ואם זה לא נתקיים אז איך יאמר שנתקיים שער הזה סגור כי ד' אלקי ישראל בא בו והוא קו' גדולה אולם מצאתי בראב"ד פ"ג מתמיד שכ' וז"ל וכתב מורי הרב החסיד אמר שמקום הועד הי' שם באותו מקום שהקב"ה מתוועד שם עם עליונים לגזור גזירות ולעסוק בצרכי עולם אבל שכינה

נכנסת שם לבין ב' הכרובים א"כ נסתלקה קו' האברבנאל:
ועוד נראה לישב עפ"מ שהקשה עוד הראב"ד אהא דכתיב וישב שם לאכול לחם הא אין ישיבה בעזרה ותי' דזה לא הי' בעזרה רק בחומת עזרה ורק קדושתו מפני שבא בו אלקי ישראל ומעתה י"ל בב"ש שהי' זה בכותל היכל לפנים מהאולם ששם כבוד ד' שוכן תמיד שייך לאסור ג"כ לבוא שם איש וסמכו אקרא דיחזקאל דאף שהי' בחומת עזרה אפ"ה מטעם שבא שם כבוד ד' אסור ליכנס וסגור יהי' כן בבית שני שהוא בהיכל עצמו ששם השכינה בעצמו שוכן תמיד דאסור ליכנס כי בית שני שנעשה הכל עפ"י נביאים מסתמא בא להם בנבואה ששער הזה יהי' סגור וסמכו אקרא דיחזקאל ודברי רבותינו קיימין:

הלכה ז

ארבעה דלתות הי' לו וכו'. הנה בפ"ד דתמיד פליג רי"ו דהי' הדלתות בת ב' חוליות והביא מקרא דיחזקאל דכתיב ושתיים דלתות לדלתות שתיים מסובת דלתות שתיים לדלת אחד ושתי דלתות לאחרת דהיינו כל דלת הי' חלוקה לב' וכשהן מסתגרות סותמות כל החלל נמצא הי' כל דלת רחב ה' ועוד הי' כל דלת של שתי חוליות שתיים שהן ארבע במזוזה שבפנים ושתיים שהן ארבע במזוזה שבחוץ והי' נקפלות לאחוריהן לחצי רחבן ועמדו על רוחב שתי אמות ומחצה ודלתי הפנימים היו קבועים לצד פנים משוכים חצי מהתחלת המזוזה לחלל הפתח והיו נקפלות ונפתחות כלפי חוץ לכסות עובי המזוזה שביניהם ובין דלתי החיצונים והחיצונים היו נקבעין לצד חוץ משוכות ג"כ חצי אמה מהתחלת המזוזה לחלל הפתח והיו נקפלות ונפתחות כלפי פנים לכסות עובי המזוזה שביניהם ובין דלתי הפנימית נמצא היו מכסות ה' אמות וחצי אמה מזה ומזה היו מגולות ושם היו נסרי ארז וזהב טוח עליהן אבל בין הדלתות לא היו נסרי ארז כי הדלתות מכסות שם עיין בפירוש המשנה לרבינו וברע"ב ובפי' הרא"ש וכן הוא בס' צורת הבית:
והנה רבינו פסק כרבנן אף דר"י מייתיא מקרא סובר רבינו זהו בבנין העתיד אבל בבית שני לא הי' הדלתות חוליות ורבנן ילפי מתחילת הקרא דכתיב ושתיים דלתות להיכל ולקדש ופי' הר"ש דלהיכל היינו כלפי חוץ ולקדש היינו כלפי פנים וא"כ סברי רבנן דרק זה ילפינן מבנין העתיד אבל מה שנאמר בפסוק השני ושתי דלתות לדלתות לא הי' בבית שני והנה במצו"ד ובאברבנאל פי' להיכל ולקדש דהיינו לקדק"ד ג"כ דלתות ולדעתי לרבנן דילפי מלהיכל ולקדש דנפתחות לפנים א"כ ליכא קרא דהי' דלתות לפתח קדק"ד והי' כמו בבי"ר דלא הי' דלתות לפתח הדביר רק פרוכת כמש"כ לעיל ואולם לר"י יש לפרש להיכל ולקודש דהיינו דהי' דלתות להיכל ולקדק"ד והנה אי אמרינן דהי' דלתות לקדק"ד א"כ יש לעיין אם גם קרא דשתי דלתות לדלתות קאי גם אדלתות

קדק"ד ובאברבנאל כתב דגם בקדק"ד היו נעשית דלתות חוליות והנה לפי"ז אי נאמר דהי' קבועים במזוזת הפתח א"כ כיון דרוחב הפתח הו' ז' אמות א"כ גם הדלתות הי' בת ז' אמות א"כ מגיע לדלתות אחת ג' אמות ומחצה וא"כ אי הי' גם כאן לצד חוץ ולצד פנים ונפתחות אל תוך המזוזת הפתח צריך להיות ארבע וא"כ יהא כל דלת מן ד' חוליות וכן הוא באמת בצורת הבית לבעל מצודת דוד אלא דשם כתב כי גם בזה שוה לדלתות ההיכל שהי' מקום פנוי מזה חצי אמה ומזה חצי אמה א"כ הי' צריך שיהא נכפל כל דלת לשבעה פעמים כדי שלא יהא רוחב חוליא רק חצי אמה ואיך כתב דנכפלת לד' ואולם אי נאמר כדעת בעל תבנית הבית שבבנין העתיד גם בהיכל יהי' קבוע הדלתות בהתחלת חלל הפתח כמו שפי' שם הקרא ושש אמות רחב מהוי רוחב האוהל שמשמע שהי' אוהל רחב שש מן ב' הדלתות וא"כ גם בקדק"ד הי' קבועים הדלתות בהתחלת חלל הפתח וא"כ הי' יכול להיות רחב חולי' אחת אמה א"כ שפיר י"ל שהי' כפול רק שני פעמים כל חולי' רחב אמה אך דעת בעל תבנית הבית ובמראה יחזקאל כי בקדק"ד לא הי' באותו תמונה שלא הי' כפול לחוליות אלא הי' לו ב' דלתות אחד לצד צפון ואחד לצד דרום רחב שש אמות וכבר השבתי על דבריו בפרקין בדין ב':

הלכה ח

פתחו של אולם גובה מ' וכו'. במשנה פ"ב דמידות תנן כלונסאות של ארז היו קבועין מכותלו של היכל לאולם ויש להבין למה השמיט רבינו זאת שהי' שם כלונסאות של ארז כדי שלא יבעט ונראה דהנה הכ"מ בפ"א מה' אלו הקשה הא אין נוטעין ואין בונין עץ בעזרה ולכן י"ל דסובר רבינו דזה דלא כראב"י דסובר במס' מידות דאין עושין בנין של עץ במקדש ואף דביומא דף ט"ז איתא דמידות ראב"י שנה לה כ"כ תויו"ט פ"ד דמידות דלאו כל מידות ראב"י ועוד דהנה לקמן בפ"ה יתבאר בדברינו דהאי דפליג ראב"י ות"ק אי הי' פספסין מפסיק בין עזרת כהנים לעזרת ישראל תליא בפלוגתא אי אסור לקבוע בנין של עץ בעזרה מה"ת וא"כ לת"ק דהי' פספסין ע"כ דשרי לקבוע עץ א"כ האי דכלונסאות של עץ ג"כ כת"ק דראב"י ורבינו דפסק בפ"א כראב"י לכן השמיט הך דכלונסאות של ארז (והא דכ' רבינו לקמן הי"ג דבפתחה של עלי' כלונסאות של ארז יתבאר להלן) וא"ש וכי תימא דא"כ דלא הי' שם כלונסאות איך עשוי כותל אולם גבוה מ' ולא חששו שמא יבעט י"ל לפמש"כ לעיל דהי' כותל אולם נמשך לצפון ולדרום שפיר יכול לעמוד דכותלים מחזיקין זה את זה רק לתנא דמשנה דס"ל דבעינן כלונסאות משום דס"ל כיון שאין לו תקרה איכא למיחש שמא יבעט אבל לראב"י י"ל דס"ל דאין לחוש לשמא יבעט רק בכותל יחידי אבל בכותלים כל אחת מחזקת חבירתה:

אולם קשיא לי דהא בבית ראשון הי' כותל האולם גבוה ק"כ אמה כדכתיב בדה"י והיכל לא הי' גבוה רק ל' במה סמכו כותל אולם דאין לומר בכלונסאות מכותל היכל לכותל אולם דהא איתא בירושלמי פ"ד דסוכה בכל דבר גבוה לא קאי רק אם נסמך עד שליש גבהו א"כ צריך שיהא כשהגיע לגבהו ארבעים וכותל היכל דלא הי' גבהו רק ל' לא הי' מגיע לשליש גבהו רק לרביע גובהו אך באמת הא דכותל האולם גבהו ק"כ לאו דברי הכל הוא דהנה באברבנאל במלכים חולק אמפרשים דהי' ק"כ דהא דאיתא בדה"י לא קאי אכותל אולם אלא אעליות שעל ההיכל אבל אולם לא הי' גבוה רק שלשים כדמשמע במלכים ולפמש"כ יש הוכחה לפירושו דא"כ איך הי' יכול לעמוד רק י"ל דהם מודים דקאי גם אעליות היכל א"כ הי' כותל אולם נסמך ע"י עליות ההיכל בכלונסאות:

הלכה ט

א') **ההיכל הי' בנינו רחב מלפניו וצר מאחוריו כמו ארי וכו'**. כתב ע"ז הרמ"א בספר תורת העולה הבית המקדש נקרא ארי כמו שנאמר הוי אריאל אריאל קרית חנה דוד וגו' ופי' בו הטעם שהוא כדמות ארי' רחב מלפניו וצר מאחריו והוא מבואר כי כן דרך ההשגה בענינים הנמצאות בעולם שהי' מושג בעניני המקדש מלמטה למעלה שהמחשבה מתקצרת והולכת באותן ההשגות עד שלבסוף הוא צר ההשגה שאי אפשר להשיג יותר והוא השגת השי"ת שמו שא"א להשיג והוא הי' מרומז בסוף בנינו שהי' קצר ולכן הי' נקרא ארי' על דרך ארי' שאג מי לא ירא וכו' עכ"ד והכי איתא בברכות דף י"ח אקרא בן איש חיל וכו' הוא הכה את שני אריאל מואב והוא ירד והכה את הארי בתוך הבור ביום השלג ודרשו שלא הניח כמותו לא במקדש ראשון ולא במקדש שני והוא ירד והכה את הארי דתנא ספרי דבי רב ביומא דסיתוא וכ' המהרש"א בח"א וז"ל נראה מלשון ארי דריש ת"כ שכל דיניו במקדש הנקרא אריאל עכ"ל ול"נ דרבותא דהכה הארי יש לפרש כהך דחולין דף נ"ט אריא דבי עילאה א"כ גם המזבח והמקדש דנמשל כארי היינו ג"כ דומיא דאריא דבי עילאה:

והנה שם איתא איכא דאמרי דתבר גזיזי דברדא ונחת וטבל ופירש"י כדי לעסוק בתורה לפי"ז קשה לי דלעיל דף ט"ו דריש בפרש שדי מלכים תשלג בצלמון על קורא ק"ש שמצננין לו גיהנם אמאי לא מפרש ג"כ עד"ז דיתבר גזיזי דברדא כדי לקרות ק"ש אך תוס' ב"ק דף פ"ב מפרשין באמת דירד לטבול כדי לאכול בטהרה דהא עזרא הוא דתיקון ולא ניחא להו לפרש קרא בכהא"ג ע"כ הכא נמי לא ניחא לי' לפרש על ענין טבילה ע"כ מפרש דמצננין לו גיהנם אך אכתי קשה דהוה מצינן לפרש הכא כדלעיל דמצננין לו גיהנם שכ' במהרש"א שמגין מפני המזיקין א"כ ה"נ יפורש ירד בתוך הבור ביום השלג

שזכותו רב גם נגד המזיקין שציננו לו הגיהנם:

והנה הרע"ב הקשה אמתניתין דהיכל צר מאחריו ורחב מלפניו ודומה לארי' דלא איתפריש לו האיך שהרי מאה על מאה הי' בשוה והתויו"ט בספרו צורת הבית כ' וז"ל ונאמר שהאפשר שהי' ק' על ק' ביסוד הבנין והי' הבנין שעל היסוד למערב ויש לנו ראי' מקרא דכ' מ"א שש אמות אצילה כפי' רש"י שחושב בהמקרא היסוד במנין הק' אמה אע"פ שלמעלה נגרע הבנין עש"ה ובשו"ת מהרי"א כ' דעדיין צריכין למודעי טעמא מאי להגדיל היסוד כ"כ מעל הבנין וכ' לפמש"כ מהרש"א בח"א בטעם שהי' ההיכל צר מאחוריו ענינו שתחלת ממשלת שלמה שבנה המקדש הוא הי' במעלה עליונה כממשלת הלבנה במלואה ט"ו דורות מאברהם ועד שלמה ומכאן ואילך נפחת מלכותו כלבנה זו וע"ז הרמז שהי' רחב מלפניו בתחילת בנינו ונפחת והולך עד שהי' מאחוריו צר ונשאר ממנו מעט בסופו כותל המערבי ומייתיא מתניתין שנאמר הוי אריאל אריאל בלשון כפול שקרי הוי על חורבן ב' מקדשים ע"י מזל ארי עכ"ד אמנם לעתיד דיעמוד לעולם לא יהי' ההיכל צר מאחוריו אלא בשוה ממש ארכו כרחבו ולכן נעשה מיד היסוד הוא האותם ששה על רוחב ב' אמה שגדול יהי' הבית האחרון השלישי דהיינו שיהא גדול ברחבו בהא אשכחנא פתרי למה שהקשה התויו"ט דבית האחרון קאי אבית שני לכאורה נאמר והא עדיין בית שלישי לא נבנה איך שייך לומר אחרון להנ"ל י"ל דהנה גדול יהי' כולל גובה ורחבו שיהא גדול בגובהו וברחבו והנה זה דגדול בגובהו נתקיים כדאיתא ב"ב דף ג' עפירש"י שם אבל גדול ברחבו לא נתקיים דזה יקויים לעתיד א"כ האי גדול יהי' הבית האחרון כולל בית שני ובית השלישי העתיד דבית העתיד יהא גדול בבנין גם ברחבו:

ובהא ניחא לי ג"כ הא דכ' בפ' שמות והי' אם לא יאמינו לקול האחרון יאמינו לקול השלישי ויקשה כיון דאיכא שלישי איך נקרא אחרון להנ"ל ניחא כיון דבא לומר דקול השלישי יהא גדול ממנו שלזה וודאי יאמינו א"כ זה דאמר ואי לא ישמע לקול הראשון ישמעו לקול האחרון כולל כל הקולות שגדולים זא"ז מן הראשון כזה למעלה מזה ודו"ק:

ובהכי איתפריש שפיר הא דדרשו בברכות הכה את שני אריאל על ב' מקדשות דהיינו ב' מקדשות שנקראים אריאל על שם שקצרים מאחוריו שלא נתקיים עוד שגדול יהי' מאחוריו:

ב') **ויציעים היו מקיפים לבית וכו'**. הנה כך פי' גם הרע"ב אבל רש"י במלכים פי' דקאי אכותל היכל וכך פי' ר"ש והקשה בתויו"ט לדעת רבינו א"כ כותל מסיבה הולך ומיצר ויהי' החלל שבכותל מסיבה צר מאוד לפי שכותל שבו המגרעות היתה עכ"פ ב' אמות

וחצי שביציעה העליונה יהא לפחות עובי הכותל חצי אמה ולשיעור יציעת שבבנין שלמה הי' גובה יציעה חמש אמה ולי יקשה יותר דהרי מבואר בדברי רבינו שהי' תיכונה ועליונה כל אחת רחבן אמה אחת א"כ ביציע עליונה נגרע מכותל ההיכל ג' אמות א"כ אמה לכל הפחות לצד חלל לימין וכותל אמה משמאל לחלל אין כאן חלל רק רחב אמה אחת א"כ ביציע עליונה נגרע מכותל ההיכל ג' אמות א"כ צא אמה לכל הפחות לצד חלל ימין וכותל אמה משמאל לחלל אין כאן חלל רק רחב אמה ומקום הילוך אדם ג"כ אמה ואמה באמתא היכיא יתיב כדפריך כהא"ג במנחות דף צ"ח ונראה לישב על נכון דהנה תוס' יומא דף נ"ב הקשו דקחשיב במשנה פ"ב כותל היכל שש התא שש כותל תא חמש ובקרא דמלכים כתיב יציע ה' אמות רחב ואי יציע תיכונה קחשיב שם הי' כותל היכל רק ה' כיון שמגרע אמה ונראה דזה הי' קשה לו לרבינו לכן מפרש דלא הי' מגרעת בכותל היכל ושפיר קחשיב כותל היכל ו' והתא חמש ויציע דקרא דתחתונה חמש לא אתא קאי אלא איציע שעל כותל מסיבה ולקו' התויו"ט י"ל לפמש"כ בדין י"א דהתאים בדיוטא תחתונה הי' נגד האוטם א"כ לא הי' חלל הכתלים מעל הקרקע רק חלל בגובה י' אמות לב' דיוטות ותיכונה ועליונה והכותל עצמו הי' ע"כ גובה הרבה יותר מחלל התאים דאל"כ אין כאן מקום יציעים שבין כל אחד ה' אמות גובה כמו בבנין שלמה ועם מקום הרובדים הוא יותר מט"ו אמה א"כ לפי"ז אי נאמר שהתאים בדיוטא תחתונה נגד האוטם שבקרקע א"כ אין הכותל חלול בגובה מעל הקרקע י' אמות א"כ כשהגיע לרובד השני כבר עלה י' אמה ושם אין עוד חלל ותא כלל ולכן רק ברובד הראשון מגרע אמה וא"כ תא העליון שבכותל מסיבה אין מיצר מתא התיכונה רק באמה אחת ויש חלל התא שבכותל המסיבה שאין מיצר יותר ממה שמיצר חלל התא שבמסיבה דרחבו עם הכתלים רק ג' אמות ונתיישב דברי רבינו על נכון (ובתויו"ט כ' דאי התא נגד אוטם א"כ גובה התא אחת ו' אמה אבל אין מוכרח דיכול להיות כשעלה האוטם אמה אחת התחילו לעשות הכותל חלול כמש"כ להלן) ולפי"ז י"ל דבאמת מהא"ט לא מפרש רבינו כפירש"י דמגרעת אכותל היכל קאי מלבד מש"כ שהוכיח כן ממשנה דקחשיב כותל היכל שש מוכרח עוד לפרש כן כיון דלשיטתו כותל היכל חלול וא"כ כיון שכותל זה גבוה הרבה ק' אמה א"כ אי הי' המגרעת בכותל היכל הי' מגרע ג' אמות ע"י הרובדין לא יכול לעמוד כותל גבוה כזה ברחב ג' אמות ולכן סובר דהמגרעת הי' בכותל מסיבה דא"צ להיות גובה רק מט"ו עד כ' אמה אבל כותל היכל דגובה ק' מסתבר דהי' רחב ו' עד למעלה:

אמנם היותר נראה בדעת רבינו שלא הי' מגרע כלל כותל מסיבה כי ז"ל רבינו בפי'

המשנה יציעים גזוזטראות מקיפין להיכל להיות רחבה עליונה מתחתונה כדי שלא יהא אפשר להדבק בכותל והוא מה שאמר כי מגרעת שנתן לבית עכ"ל וצריך הבנה במה שאמר להדבק בכותל ונראה שכונתו כמו שהביא באברבנאל במלכים פי' אחד על הפסוק מיציע התחתונה שהיו נכנסין בכותלים קורות של עץ ויוצאת בהכותלים לחוץ והיו עליהן צלעות ארזים מחובר לקרקע וג"כ הושמו להם צלעים כדי שלא יתחברו האנשים לכותלי בית אלקים היו ובולט צלעות הארזים מעט באופן שאדם לא יוכל ליגעות בהן וזה שאמרו כי מגרעת נתן לבית חוצה לבלתי אחוז בקירות הבית הוא להודיע שאותם צלעות הארזים לא היו מגיעות לכותלי המקדש אבל הוא היו מגרעות שמה ר"ל מרוחקים מהכתלים שלא יוכל אדם לאחוז בקירות הבית ולקרב אליהם וזה נראה כונת רבינו בפי' המשנה ובחיבורו והבן:

ג') **וכן סביב לכותלי האולם מלמטה עד למעלה כן היו אמה אחת חלק ורובד שלש אמות וכו'**. הנה בביאור דברי רבינו אלו התמוהים כמו שהשיג הראב"ד הרביתי לדבר לקמן בפ"ה מה' אלו דרשוהו משם ד':

ד') **ורובד העליון**. וכ' בס' ח"נ נראה שהי' גורס במתניתין הכי אמה ורובד ג' אמה ורובד ג' והעליונה אמה ורובד ד' ואינו מפרש כפי' הרע"ב והר"ש דקאי אמעלות אלא אבנין כותל היכלו ואולם ונראה שרבינו הי' גורס כאן במתניתין וי"ב מעלות היו שם רום מעלה חצי אמה ושלחה חצי אמה שהרי כ' שם בפ"ו דין ד' ומהלך כל עזרת כהנים וכו' ועולה משם לאולם בי"ב מעלות רום כל מעלה חצי אמה ושלחה חצי אמה ותימה הוא דהא תנן לעיל בפ"ב כל המעלות שהיו שם רום מעלה חצי אמה ושלחה חצי אמה חוץ משל אולם ופי' הר"ש שם י"ב מעלות שבין אולם ולמזבח שנינו לקמן ושלחה אמה וכבר מר"ן הכ"מ עמד בזה ונראה דרבינו ז"ל לא הי' גורס חוץ משל אולם וכן נראה מדבריו בפי' המשנה:

הלכה י

ושניים על גביהן בדיוטא אחת. והראב"ד השיג דמה נשתנו השניים מן השלשה ונראה לישב דעת רבינו דהנה לדעת רבינו שכותל היכל חלול ובו תאים (ענין תא הוא מלשון אתא בוקר דהיינו ביאה) א"כ בכותל מערב של היכל ע"כ לא היו רק ב' תאים ותא שאצלו וכן התאים שבכותל מסיבה הוא משילש ועמדו בשוה בדיוטא עליונה משא"כ צפון ודרום לא היו שויין ולפי"ז הציור כך דהיינו שכותל היכל העולה למעלה היו בו ב' תאים ובכותל התא שאצלו וכן בכותל שבמסיבה היו ב' תאים שעולים בשוה עד דיוטא עליונה עד שנמצא התאים שווים למעלה בדיוטא עליונה ובשני הכתלים דהיינו בכותל התא ובכותל המסיבה היו משולשים גע"ג וע"כ שהיו שני התאים שכנגד כותל ההיכל

במקום שהיו כותל היכל עולה למעלה כותל אטום א"כ נמצא דלמעלה רק שני' בכותל התא ובכותל המסיבה:
והנה בציור הבית לרבינו הציור כך
ציור!!! ובאמה זה אינו כיון שתא השלישי בחלל כותל מערבי של היכל שעלה בשוה ע"כ שם לא הי' רק אוטם ואותן שתחתיו משולשים כמו שמבואר בציור שלמעלה ויתבאר עוד:

הלכה יא

ואחד לתא שיש בו הפישפוש וכו'. ועיין השגת הראב"ד ובתויו"ט מ"ג הוסיף לתמוה עוד דהנה כיון שרבינו סובר דפתח להיכל בדיוטא אמצעית א"כ איך ירדו להיכל דדוחק לומר שהיו שם סולמות בהיכל ועוד איך קאמר אחד לפישפוש ואחד להיכל התא הפישפוש וההיכל שווים לדיוטא תחתונה ותי' דסובר רבינו כדעת הראב"ד בהשגה לעיל דין ט' דדיוטא תחתונה הי' נגד אוטם ההיכל שגובה ו' וא"כ דיוטא אמצעית שוה לקרקע היכל אך הקשה כיון דקתני אחד לתא מימין א"כ לא הי' בקרן ממש א"כ למה קאמר בקרן מזרחית צפונית הא איני בקרן ועוד הקשה דקאמר אחד לפשפש ואחד להיכל וקשה הרי בתא זה שהי' ה' פתחים לא הי' פתוח להיכל אלא בתא שיש בו הפושפש ועוד הקשה בתויו"ט (במשנה ו') לפירושו שנגד האוטם הי' דיוטא תחתונה כדס"ל להראב"ד דזה ניחא לדעת הראב"ד דסובר דרק ההיכל הי' אוטם קרקע גובה ו' אבל לדעת רבינו שבין האולם וההיכל הי' ג"כ אוטם כמו שבארתי לעיל בדין ג' א"כ מסתמא גם הכתלים לא היו חלולין והיו עומדין על בנין האוטם ההיכל יעו"ש שנדחק מאוד ונראה לישב הנה כ"כ לעיל בדין ג' שהרא"ש השיג לפי פירוש המשנה דאוטם היינו יסוד דלבנין גבוה כזו לא הי' יסוד רק ו' אמות שבוודאי הי' יסוד יותר מו' אמות ומעתה הדבר מובן כשחפרו בקרקע ליסוד כותל ההיכל הנה בנו תחילה בעומק הקרקע כותל אטום ואח"כ בנו הכותל בקרקע חלול בגובה ה' אמות דכשעלה אמה אחת נגד האוטם שבאולם וההיכל דהאולם הי' שוה לאוטם ההיכל יען שלא חפרו ולקחו הקרקע בין אולם להיכל אבל במקום הכותל שחפרו בקרקע ובנו יסוד שפיר נוכל לומר שבנו הכותל חלול בקרקע גובה ו' עד נגד אוטם ההיכל והאולם ולפי"ז דיוטא אמצעית הוא בשוה לקרקע ההיכל ושם הי' פתח להיכל ואחד לתא שיש בו הפישפש והיינו לתא התחתון שבעומק הקרקע:
ובמש"כ ניחא הא דתנן במשנה ושני פשפשין לשער הגדול והביא בתויו"ט שראבי"ה הקשה הא גם שער ניקנור הי' לו פשפשין ולא נקרא שער הגדול ולכן מפרש מפני קדושת

ההיכל נקרא שער הגדול ולפמש"כ ניחא דהפושפוש הי' סמוך לשער כי גם בכותל ההיכל הי' תא לדעת רבינו ושם הי' פשפשין ולכן נקרא שער הגדול נגד הפושפשין כיון שהתא הי' בעומק א"כ ע"כ עשו פושפוש קטן מאוד אצל הכותל וחפרו מעט בקרקע כדי מקום כניסה והי' כן יען שצריך מקום זה שיכנסו להיכל מבחוץ בהצנע לכת ומתא התחתון עלה לתא שעל גביו שממנו יש פתח להיכל ששוה לקרקע ההיכל ונתישב השגת הראב"ד שבאמת לא הי' תא למזרח אלא שמתא זה שנגד אוטם קרקע לא הי' יכול ליכנס להיכל א"כ ע"כ עלה משם לתא שעל גביו ולכן קחשוב לתא שע"ג ה' פתחים אחד לתא שבו הפושפוש ואחד לתא שבימין ואחד להיכל ואחד לתא שעל גביו ואחד למסיבה דהיינו לתא הרביעי שבצדו ואין להקשות איך נכנס למסיבה הא הי' שם עוד תא אחר מפסיק די"ל הפתח הי' לאחוריו לצד מערב ומשם נכנס למסיבה אבל לתאים אחרים לא הי' פתח זה:

ובמש"כ יש לישב השגת הראב"ד בדין הקודם למה נשתנו השנים מן השלשה די"ל לפמש"כ הי' התא שבכותל היכל בעומק הקרקע יען שנבנה כותל יסוד בעומק ונבנה שם חלול אבל שאר התאים דלא הי' גובהם רק ט"ו אמות כדכתיב ביחזקאל שהי' ה' אמות התא א"כ נבנו על קרקע האוטם שוה לקרקע היכל א"כ כשהתחיל תא השני שבכותל היכל התחילו דיוטא הראשונים משאר התאים וא"כ תאים שבהיכל הי' כלים כשעלה גובה י' ושם התחיל דיוטא עליונה משאר התאים עד ט"ו אמה נגד כותל היכל א"כ העליונים לא היו בדיוטא אחת והנה זה בצפון ודרום אבל בכותל מערבי של היכל הנה דיוטא אמצעית כלה כשהגיע ה' אמות בכותל והתאים שאצלה עמדו ע"ג האוטם א"כ כשכלה דיוטא שני' עלה י' נגד כותל מערבי של היכל וא"כ בעליונה שלא היו רק שניים א"כ עמדו אלו שניים על ב' התאים החיצונים דהיינו כותל מסיבה ותאים אלו היו משולשים אבל התאים שבכותל מערבי לא הי' רק שניים זה ע"ג זה אחד בדיוטא תחתונה בקרקע ואחד עלי' תוך כותל היכל א"כ היו שפיר העליונים שווים בדיוטא אחת משא"כ בצפון ודרום שגם בכותל היכל הי' ג' תאים זעג"ז א"כ לא היו העליונים שוות וזה שכ' רבינו בדיוטא אחת ונתישב מה שהקשה הראב"ד מה נשתנו השניים דהא לפמש"כ דשאני ושאני השניים מן השלשה ובהא ניחא מה דקשה א"כ תא שבכותל היכל הי' מיצר מאוד לפי פירש"י דהאי דנתן מגרעת בכותל אכותל היכל קאי א"כ אי הי' תא בכותל היכל אג"כ מיצר מאוד וכהא"ג הקשה בתויו"ט לדעת רבינו דקאי אכותל מסיבה ולפמש"כ ניחא דכשעלה י"א אמות כבר כלה התאים שבכותל היכל א"כ כשהגיע לרובד השני וכנס אמה שני' כלה שם באמת התא שבכותל היכל והנה

אי נאמר שגם בשאר התאים בדיוטא תחתונה היו נגד האוטם בעומק הקרקע נתישב קו' תויו"ט דכותל המסיבה צר מאוד כמש"כ לעיל ולפי"ז הא דקאמר רבינו בצד שניים שניים בדיוטא אחת הוא באופן זה דכשעלה ה' בכותל היכל כלו דיוטא שני' מהתאים ובכותל ההיכל לא הי' תא שלישי רק בכותל מסיבה ובכותל הנקרא תא הי' שניים על גביו כמו שכ' הציור לעיל:

הלכה יג

א') **ושתי קלונסאות של ארז וכו' וראשי פספסין היו מבדילין**. הנה גם בזה קשה כדלעיל הא אין עושין בנין של עץ בעזרה וע"כ לישב ע"ד שכ' הכ"מ בפ"א דאין קבועין בבנין וכן ראיתי בסדר משנה פ"ו מע"ז שתי' כך אולם לדעתי יש לומר דבגגות של עלי' אין איסור דרק בעזרה ובבנינים הסמוכים לה דהכל בכלל אצל מזבח ד' אבל ע"ג למעלה אין בכלל אצל מזבח ד' ואף דבפסחים דף פ"ח משמע דעליות היכל נתקדשו לשחיטת קדשים וכמש"כ המשל"מ פ"ה ממעה"ק שגם דעת רבינו כן אפ"ה אפשר דלא מיקרי אצל מזבח ד' ועמש"כ בפ"ה ממעה"ק:

ב') **וראשי פספסין הי' מבדילין בין גג הקודש** [**לגג**] **קדהק"ד**. ותמה בתויו"ט פ"ד דמידות כיון שכ' רבינו בפ"ז מכהמ"ק דב' פרוכת הי' מבדילין בעלי' וא"כ למה צריך פספסין להבדיל והעלה שם דבפסחים איתא דחמורה עליות קדק"ד שאין נכנסין לשם אלא פעם אחת בשבוע ולכן צריך גם פספסין ולי נראה לישב לפמש"כ לעיל דהי' ב' תקרות זו למעלה זו וביניהם ב' אמות ולפי"ז י"ל דפספסין הי' מבדילין בין קדק"ד להיכל במקום הנקרא בית דילפא דשם ליכא פרוכת באותן ב' אמות דבית דילפא ועמש"כ בפ"ה והנה בבנין שלמה דהי' גם עליות כדמייתא בפסחים קרא דמלכים ויתן ד' לשלמה תבנית הבית ועליותיו וא"כ הי' שם ג"כ פרוכת להבדיל בעליות קדק"ד לעליות ההיכל וכמש"כ לעיל בדין ב' וכן הי' פספסין לפמש"כ דמקומו בבית דילפא והנה בקרא דדה"י כתיב דגובה הבית ק"כ אמה ודעת הרד"ק דקאי אכותל אולם אבל באברבנאל כתב דקאי אגובה כל הבית היכל וקדק"ד עם העליות:

ג') **ולולין היו פתוחין בעלי' לבית קדק"ד וכו'**. הנה בפסחים דף כ"ו פריך מהכא למ"ד א"א ומכוין אסור והנה קשה לי טובא הא שאני הכא דקרא כתיב ולא יבוא לראות כבלע את הקודש ומתו ומבואר שם במדרש וברמב"ן ובראב"ע דכאשר היו פורקין המשכן פרוכת המסך הזהירה תורה שלא יבואו לראות אחר שנפרק המחיצה שלא יזינו עיניהם מן הארון עשה"ט במדרש שהכהנים פורקין ומורידין הפרוכת לא היו משפילין אותה בב"א כדי שלא יראו הארון אלא משפילין קימעא קימעא עד שיורידהו לכסו את הארון

וא"כ מהא"ט גופי' אסור לאומנין ליכנס בלא תיבות כדי שלא יזינו עיניהם מבית קדק"ד שעיקרה הארון ועוד הא דמסיק שם דהוה רק מעלה בעלמא הא איסור תורה נמי יש הן אמת כי רבינו בסהמ"צ כתב דהאי ולא יראו לראות לא בא במנין המצות לדורות הרי דס"ל דלא קאי אמקדש אבל באמת צריך תלמוד למה לא שייך איסור גם בדורות שלא יבואו לראות בבית קדהק"ד ששם הארון ואף דבלא"ה הזהירה תורה אביאה ריקנית אפי' לכה"ג וכש"כ לזר אבל כהא"ג שנכנסין דרך עלי' דל"ה דרך ביאה א"כ ליכא משום ביאה ריקנית אבל משום ולא יבואו לראות כבלע את הקודש שייך שפיר גם בנכנסין דרך עלי' דאין האיסור משום הביאה אלא משום שלא יזונו עיניהם מן הארון וא"כ שפיר שייך איסור זה גם בדורות ובאמת בה"ג מנה אותו בין הלאווין ואולי מהא"ט דסובר דגם לדורות שייך שפיר לאוו זה א"כ קשה מ"פ מהכא למ"ד א"א ומכוין אסור כיון דכאן קרא כתיב ולא יבואו לראות והזנה זו לאו מעלה בעלמא הוא אך י"ל כיון דמשנה זו אזמן בית שני קאי דליכא ארון וכרובים ולכן ל"ה רק מעלה בעלמא דעיקר הלאוו משום הארון אך זה ניחא לדעת בה"ג אבל לרבינו אכתי קשה אמאי לא מנה אותו לאו לדורות דא"ל יען דליכא ארון בבית שני דהא מנה לאו דלא יסירו הבדים מן הארון ע"כ אף דנגנז הארון המצוה לא בטלה וכן קשה מיומא דף כ"ד דמשמע שם דהוה פלוגתא ובה' כהמ"ק בארתי הענין:

פרק ה

הלכה א

א) **הר הבית והוא הר המורי**'. וז"ל פירוש הרא"ש למס' מידות הר הבית נקרא הר על שם נכון יהי' בית ד' בראש ההרים עכ"ל והנה עמדו המחברים למה נבחר דוקא הר זה לביהמ"ק הלא הוא ית"ש מכבד מקומו ואין המקום מכבדו והנה לכאורה י"ל לפמש"כ בירושלמי דע"י נביא נבנה שם דעל כל ההרים עבדו ע"ז אבל ע"י נביא שהעיד שמתחילה לא הי' שם הר רק עמק ואח"כ נעשה הר אחר שזכה א"א בא"י שוב א"י לאסור ע"י עבודתם וא"כ א"א לבנות בהר אחר מפני שנעבד לע"ז אך באמת אין זה מספיק דברבה פ' במדבר דריש למה תרצדון הרים גבנונים כולכם נעשית ע"ז על ראשיכם אבל סיני שלא נעשית ע"ז ההר חמד אלקים לשבתו וירד ד' על הר אעפי"כ וישכון לנצח בבית עולמים וא"כ הדרה קו' לדוכתי' כיון דבהר סיני לא עבדו ע"ז א"כ למה לא נבנתה עליו ביהמ"ק למה וישכון לנצח בבית עולמים שבהר מורי' לא בהר סיני:

ויותר יש להקשות דאיתא במדרש חבקוק מדד הקב"ה כל ההרים ולא מצא הר שראוי

שתשרה עליו שכינה אלא המורי' וכן מדד כל ההרים ולא מצא הר שתנתן עליו התורה אלא הר סיני וא"כ לא שייך הטעם הנ"ל שמשום חשש ע"ז נבחרה הר המורי':

והנה בספר נחלת בנימין כתב ששם שער השמים וידעו שבאותו הר שער השמים אבל לא ידעו באיזה מקום לכן נשבע דוד עד אמצא מקום לד' משכנות לאביר יעקב להמצא מקום המיוחד כבר כי שם שער השמים אך עדיין לא מספיק דאטו אם הי' המקדש במקום אחר לא הי' עולה תפלתם דרך שער השמים וכתב יען דירושלים לא נתחלקה לשבטים ראוי שיהא שם ביהמ"ק דאם הי' ביהמ"ק בגבול שבט אחד אם הי' אותו שבט מודר הנאה מישראל הי' יכול לאסור עליהן ולא הי' יכולין התפילות לעלות דרך שם אבל בירושלים דלא נתחלקה לשבטים הו"ל שותפין שנדרו הנאה זה מזה דקיימ"ל דמותר ליכנס לחצר חבירו דאמרינן ברירה כהא"ג כדאיתא בנדרים פ' השותפין:

עוד כתב וז"ל הטעם שנצטוינו לבנות בית הבחירה בהר המורי' בירושלים הלא בכל מקום אזכיר את שמי אבוא אליך וברכתיך כתיב ובכל מקום שהיו בונים הי' מקום להשראת שכינה ואמאי הקפידה תורה דוקא בהר המורי' השי"ת מכבד את מקומו ואין המקום מכבד את מקומו מטעם כי הוא הבנוי' כעיר שחיברה לה יחדיו וזה שער השמים תחת היכל לבנת הספיר והכל יודעין דבר זה שיש שער השמים במקום ידוע כי יעקב הודיע את זאת באמרו מה נורא המקום הזה וודאי שהוא הר המורי' מקום המקודש לד' והא ראי' וזה שער השמים מכוין כנגדו אך לא ידעו איפה הוא המקום אשר שכב יעקב לידע דזה מקום המקודש ולכן נשבע דוד עד אמצא מקום לד' משכנות לאביר יעקב להמצא מקום המיוחד כבר כי שם שער השמים והטעם שנבחר דוקא מקום נגד שער השמים אם הי' מקודש לד' במקום אחר בגבול שבט אשר שאננו מכוון נגד שער השמים לא היו עולים תפילותיהם דרך שם למעלה ולזה אודיעך מה דתמן תנינן במשנה המודר הנאה מחבירו אסור ליכנס לתוך רשותו דדריסת הרגל הנאה חשיבה ולכך בחר ד' בירושלים אשר לא נתחלקה לשבטים כי אם להיות יד כולם שוה להיות דוקא מקום לד' הואיל מכוון נגד שער השמים אשר בה מדרך כף רגל הנשמות לעלות דרך שער השמימה וכן תפלת ישראל הכל עולה דרך שם כי כל תפלותיהם של ישראל מתקבצים הכל למקום המקודש כטעם הקרא והתפללו אל הבית הזה ומשם עולין יחד דרך שער השמים להיות כתר בראש חי העולמים וכבר נודע מה דקיימ"ל דרשות היחיד עולה עד לרקיע אמור מעתה אם לא הי' מכוון ביהמ"ק נגד שער השמים רק הי' בגבול שבט אחר אלו הי' אותו השבט אשר שער השמים מכוין בגבולו מודר הנאה מכלל ישראל ומאיש פרטי הי' דרכי' שוממים מבלי באי מועד וזמן ידוע לתפילות ונשמות ישראל ליכנס דרך

שם דהמודר הנאה מחבירו אסור ליכנס לרשותו ואיך יעלו הנשמות והתפילות דרך שם וודאי הא דתנן בנדרים פ"ה דנודרי הנאה זה מזה אפ"ה מותרים בשל עולי בבל כגון הר הבית והעזרות הואיל ויד שוה בו הו"ל כהפקר ולא של שותפין א"כ ביהמ"ק א"א לאסור על חבירו וכן שער השמים הפקר הוא לכל ישראל אבל אויר רשות שכנגדו עד להרקיע וודאי ביד בעליו לאוסרו מש"ה אוה ד' למושב לו מקום המקודש מכוין נגד שער השמים ומקום המקודש לא נתחלק לשבטים כ"א יד כולם שווים בו ומאז הו"ל ג"כ רשות זה עד לרקיע הפקר לכל אחד ואחד וא"א לאסור זה ע"ז ומהאי טעמא ס"ל לחד מ"ד בגמ' דירושלים לא נתחלקה לשבטים רק יד כולם שווים בו דאלו הי' של שבט אחד בלבד מאז אפשר דיתבטלו כמה מצות עליית הרגל וכדומה בהדרת השבט הנאה משאר שבטי ישראל לכן לא נתחלקה ירושלים רק נשאר בשותפות כולם והי"ל שותפין ובשותפין קיימ"ל דאם נדרו הנאה זה מזה דמותרין ליכנס בחצר של שניהם דאמרינן יש ברירה והוברר הדבר בכל אחד בשלו הולך ודוד הע"ה מפרש הא דכתיבנא ירושלים עיר הבנויה בעיר שחברה לה יחדיו היינו ירושלים של מטה מכוון נגד ירושלים של מעלה ומפרש טעמא דכתיבנא ששם עלו שבטי י"ק כלומר ששם הוא מסלה (לאלקינו) עולה בית אל והואיל והוא שביל שרבים בוקעים בו נשמות ותפלת ישראל לכך ירושלים בנוי' כעיר שחברה לה יחדיו מכוון נגד של מעלה שלא יבוטל מדרך כף רגל הנשמות והתפלות עכ"ד:

ב') **ואמנם** לי נראה בדרך אחר דהנה כתיב והביאותים אל הר קדשי ושמחתים בבית תפילתי עולותיהם וזבחיהם לרצון על מזבחי כי ביתי בית תפלה יקרא לכל העמים ונראה לפרש דכבר הבאתי דברי ירושלמי דע"י נביא נבנה שם דנעשה הר אחר שכבר זכה אעע"ה ואאדשא"ש וכמו שכתב הח"ס בכמה תשובת באו"ח סי' ר"ח וביור"ד סי' רל"ג (וכן בספר ישמח משה בפ' וירא) והנה בשו"ת בית אפרים השיג דהא כדפלחו לעגל הוה ניחא להו כדאמרינן בע"ז דף נ"ג והשיב ע"ז בח"ס סי' רל"ה דכבר הוקדש לגבוה שאמר בהר ד' יראה יעו"ש (ועיין בחי' חתן סופר ח"ב שכ' ג"כ כן) והנה קשה לי עדיין לפי דעת הרמב"ן במלחמות פ"ד דע"ז דבמחובר שייך ג"כ באו פרוצים וחללוהו א"כ פקע הקדושה א"כ היו יכולין לאסור כיון שהקדישו לגבוה ע"י שנעבד חללוהו ופקע הקדושה ונעשה כהפקר ושוב יכולין לאסור כדאמרינן בע"ז דף נ"ב והנה לפי"ז באמת מוכח כדעת בעהמ"א דבמחובר ל"א דבאו פרצים וחללוהו וטעמא דמילתא דהנה בסי' קנ"א מבואר דבביהכנ"ס לא מהני תנאי להתירן בתשמיש כל זמן שהוא בישובן אבל בנה בית והקדישו אח"כ לביהכנ"ס מהני תנאי ולפי"ז אני אומר אי מקדש יש לו דין בנה

בית והקדיש דאז מהני תנאי ממילא שייך באו פרוצים וחללוהו דלא גרע מתנאי אבל אי ביהמ"ק נחשב כאלו נבנה לביהמ"ק מעיקרא ל"ש באו פרוצים וחללוהו דכיון דתנאי ל"מ גם אין ביכולתם להפקיע קדושתן ע"י עבודתם מעתה יובן היטב בוודאי אם הי' הר מתחילה וקב"ה הי' מוריד קדושתו עליו או אם הי' אאע"ה מיחד הר אחד שיהא מקום לתפלה ולהקריב בו הי' שייך לומר ובאו פריצים וחללוהו דהוה כהקדיש בית לביה"כ דמהני תנאי אבל כיון שאאע"ה התפלל קודם שהי' הר שיהא מקום לתפלה ולהשראת שכינה א"כ הוה כבונה ביהכ"נ מתחילה א"כ כי היכיא דל"מ תנאי ה"נ ל"א באו פריצים וחללוהו כסברת בעהמ"א וזהו גם טעמו של רבינו שכ' בפ"ו דשכינה לא בטלה לעולם ול"א באו פריצים ונשאר של גבוה ואין יכולין לאסור של גבוה:

אך לכאורה אכתי יקשה הא במעשה אדם אוסר דשא"ש וא"כ נהי דהוקדש לגבוה הרי במעשה אדם אסור דשא"ש לגבוה בפ"ד מאימ"ז יעו"ש בדברינו אך י"ל דהנה בריטב"א ע"ז דף נ"ג הביא דברי הראב"ד דשל רבים אף במעשה אין אדם אוסר ולפי"ז ניחא דרבינו בפי"ג מנגעים כתב הטעם דירושלים לא נתחלקה לשבטים דכתיב כי ביתי בית תפלה יקרא לכל העמים א"כ הוה של רבים ואין יכולין לאסור אף לגבוה ומעתה הכי יתפרש האי קרא והביאותים אל הר קדשי וכי תאמר איך נתקדש הא עבדו על כל הר ואין ראוי לגבוה ע"ז אמר ושמחתים בבית תפילתי שאאע"ה התפלל שיעשה הר ויהי' בית תפילה והוה כבונה ביהכ"נ לשם ול"ש ובאו פריצים וחללוהו ולכן עולותיהם וזבחיהם לרצון על מזבחי ואם תאמר עכ"פ נאסר במעשה לגבוה ע"ז אמר כי ביתי בית תפילה יקרא לכל העמים והוא של רבים ואין נאסר במעשה:

וא"כ ממילא יצא לנו הטעם למה בחר השי"ת בהר המורי' דלעולם הטעם משום דלא נעבדה בו ע"ז קודם שנתנה לע"ז דלא הי' הר ואחר שנעשה הר כבר הוקדש לבית תפילה ע"י אאע"ה ואין יכולין לאסור עוד דלא הי' עומד להתחלק לשבטים והוה של רבים אבל הר סיני נעבד בו אח"כ ואף דכבר ניתן הארץ לאאע"ה כיון שעבדו העגל ניחא להו ולכן דוקא למתן תורה בחר בו שפיר השי"ת יען דלא עבדו עדיין עגל וכונה ג"כ כנ"ל דלא נעבדה בו ע"ז קודם שנתנה לאאע"ה ואחר שנתנה לו שוב אין יכולין לאסור עד דפלחו לעגל ולכן לבנות ביהמ"ק שהי' אחר מעשה העגל לא בחר בו השם דכבר נאסר מטעם דניחא להו (ועיין רמב"ן בע"ז דכ' דשל הפקר לכו"ע א"י לאסור ועמש"כ בפ"א ובפ"ב מה' אלו) ודו"ק:

ג') **חמש מאות אמה וכו'**. והרא"ש בפי' למידות כתב רמז לת"ק אורך החצר מאה באמה ורוחב חמישים בחמישים שאין ת"ל בחמישים מלמד שבחצר המשכן אחד מחלק

חמישים שבהר הבית כיצד חלק ת"ק על ת"ק והרצועות נ' על נ' יעלה ק' רצועות הרי חצר המשכן אחד מחמישים בהר הבית וכ"כ רש"י בדה"י סי' כ"ב:

הר הבית הי' ת"ק על ת"ק אמה רובו מן הדרום. ובדרך הקודש הביא בשם מהרי"ט שכ' ויש לשאול מה טעם והלא כל העיר היתה מן הצפון ואלו שערי חולדה שבדרום הנם בגובה העיר היורד לשילוח ומשם מכניסין צלוחית של מים בחג דרך שער המים והאיך אלו שאינם במקום הישוב משתמשין כניסה ויציאה ושער טדי שהוא עיקר הישוב שם לא הי' משמש כלום עוד יש לעיין רוב תשמישם דקאמר מהו רוב תשמישו ומה היו משמשין בדרום ונראה לפי שבית המקדש הי' בראש ההר ורוב שיפוע של הר הי' לצד דרום ולפי שהי' שם מקום רחב ידים קבעו שם להתפלל כל ישראל שהיו מתפללין בכינופיא ולא הי' מתפללין בכל מקום אלא במקום אחד משם ברב עם הדרת מלך ושם הי' מקום היותר רחב שבהר כמש"כ בפ' לולב וערבה מצות לולב כיצד כל העיר הי' מוליכין את לולוביהן להר הבית וכו' שהי' מוקף אכסדרא סטיו לפנים מסטיו רחבו אין פחות מר"נ על ת"ק אמה וכו' ועוד שהדרום לעולם היתה בו צל לפי שחומת הדרום מגין כל היום מפני החמה וכמש"כ כל הנכנסין להר הבית נכנסין דרך ימין ומקיפין ויוצאין לשמאל משמע שלעולם כל הנכנסין להר הבית להתפלל היו מקיפין כל העזרה וזהו ששנינו פ"ו דשקלים י"ג השתחוואות היו במקדש כנגד י"ב שערים שכשהיו מקיפין הי' פניהם לקודש ומשתחווים כנגד כל שער ושער הפתוחים לעזרה לפיכך שער קיפונס הי' משמש כניסה ויציאה שהנכנסים משם פונים לימינם להר הבית ומתפללין ומקיפין כל הדרום והצפון יוצאין דרך קיפונס ולא היו רשאים לצאת דרך שער הטדי לפי שעדיין היו שערים הסמוכין למערב למעלה מהן והם היו צריכין להשתחוות י"ג השתחוואות וכו' שער חולדה מן הדרום גם הם משתמשים כניסה ויציאה לאותם שהיו מקומם סמוך לשערים ההם וכו' אבל טדי מן הצפון לא הי' משמש כלום כניסה לא הי' משמש לפי שהי' צריך להקיף ולבוא לצפון במקום שהציבור שם ואין דרך להקיף בהר הבית אלא כל העם היושבין בצפון הר הבית ולא הי' מקיפין חומת הר הבית מבחוץ ואותן שמקומן בצפון סמוך למערב היו נכנסין דרך קיפונס הקרובה להם ואותן שהיו מקומן סמוך למזבח היו נכנסין דרך קיפונס לפי שכבר השתחוו כנגד כל השערים שבדרום ופעמים שמקומן סמוך למזרח ופונים דרך ימין ועדיין לא השתחוו כנגד שערים דרומיים הסמוכין למערב צריכין לחזור ולצאת דרך שערי חולדה נמצא שטדי מן הצפון אעפ"י שהוא קרוב ליושבי העיר לא הי' משמש כניסה ויציאה וכו' וא"ת והא כתיב ביחזקאל ובבא עם הארץ להשתחוות לפני ד' במועדים הבא דרך שער הצפון להשתחוות יצא דרך שער נגב

והבא דרך שער נגב יצא דרך שער צפון אלמא שער שבצפון נמי משמש כניסה ויציאה י"ל דבנכנסים דרך שער המערב שרוב הנכנסים נכנסין דרך שם הבא אל הבית דרך שער נגב יצא דרך צפון כלומר מרוח צפון ויוצא מפתח קיפונס של מערב והא דכתיב הבא דרך שער צפון היינו מי שאירע לו דבר שמקיף לשמאל כדי שיהי' פוגע בכל בני אדם ומקיפין דרך ימין והרבים מנחמין אותם אי נמי הא דנכנסין דרך ימין לאו מדינא הוא אלא שבבית שני קבעוה חובה להקיף דרך ימין אבל עיקר הדין שכל הנכנסין צריכין להקיף ולהשתחוות דרך כל שער העזרה לפיכך הנכנס ופנה לדרום ומקיף דרך הצפון והנכנס ופנה לצפון דרך שמאל מקיף לדרום והיינו דכתיב לא ישוב בדרך אשר בא בו כי נכחו יצא כדי שיקיף וישתחווה:

אולם בתפארת ישראל בפ"א דמידות כתב באמת דלכך שער דרום משמש כניסה ויציאה משום דבדרום הר הבית הי' הישוב וע"ש:

ד') **וכיפין ע"ג כיפין היו וכו'**. והנה לעיל בפ"א הבאתי מה דהקשה במשל"מ מהא דאמרו שאין בונין מזבח ע"ג כיפין אמנם נראה לישב עוד דבמקום מזבח לא הי' בנוי ע"ג כיפין רק מתחת לקרקעותיו הי' הכיפין דהנה כיון שהי' כאן כיפין שניים א"כ הי' אפשר לעשות באופן כזה שחפרו בעומק הקרקע ת"ק אמות על ת"ק אמות ועשאו מזה ג' כיפין וביניהם הניחו כותל קרקע בתולה ואח"כ עשו על הג' כיפין ב' כיפין אחרים נגד אותו מקום שלא חפרו תחילה והניחו בין ב' הכיפין ל"ב אמה שלא חפרו ונשאר שם קרקע עולם וע"ז הי' המזבח בנוי כזה נמצא שהמזבח עומד על קרקע עולם ואפ"ה ליכא משום קבר התהום כי מה שנמצא בעומק הקרקע כיפה אחת בזה ליכא משום כיפין כיון שמחובר ועומד על קרקע עולם:

ואחר שנים רבות שחדשתי את זה בא לידי פירוש התורה והמצוה מר"ם מלבי"ם ראיתי בפ' יתרו שכתב כדברי וז"ל מזבח אדמה מה שקראו בשם מזבח אדמה ולהלן הוא אומר ועשית את המזבח עצי שיטים ובריחי דמלאכת המשכן איתא שלשה שמות יש למזבח מזבח העולה מזבח הנחושת מזבח החיצון פי' רי"ש שיהא מחובר באדמה כי לא הי' לו גג ולא שוליים רק לוחות עצי שטים מסביב מצופים נחושת ומלאוהו אדמה ונתחבר עם אדמת המשכן כאלו הוא מחובר שרוב שם אדמה בא על המחובר וע"כ צריך שלא יבנוהו ע"ג כיפים או מחילות כדי שיתחבר באדמה ולדעתי אין הפי' שלא ימצא מחילה בעומק הקרקע שתחת מזבח דהא מבואר במשנה דהר הבית והעזרות תחתיהם חלול מפני קבר התהום וכבר הקשה בזה המשל"מ ומוכרח שאין איסור רק אם המחילה פתוחה למזבח שאז אין מחובר באדמה שמבואר אצלינו ההבדל שבין ארץ ובין אדמה שאדמה מציין

האדמה שלמעלה לא העומק עד התהום וכו' ומה שהביא המשל"מ ראי' שתחת המזבח לא הי' חלול ממש"כ בירושלמי הביאן תוס' סנהדרין דף י"ב שחזקי' עיבר השנה מפני הטומאה שמצאו גלגלתו של ארונה היבוסי תחת המזבח ואם איתא שתחת המזבח הי' חלול לא נטמא המזבח לדעתי משם ראי' להיפוך כי באמת דברי ירושלמי נפלאים איך אפשר שמימי שלמה עד ימי חזקי' הקריבו בטומאה ולא הרגיש בזה שום נביא וחוזה ומוכרח שבעת שבנה שלמה את המזבח הי' תחתיו חלול מפני קבר התהום וגלגלתו של ארונה שהיתה תחת החלל לא בקעה טומאתו למעלה רק בימי אחז שנהרס המזבח נהרסו הכיפין ג"כ ובימי חזקי' שבאו לתקן מצאו את הגלגולת ואז היתה טומאה רצוצה שבוקעת ועולה ואז נטמאו:

ועוד דהא בזבחים אמר"ש בן פזי שבבית שני שהוסיפו על המזבח שיתן הוסיפו דמעיקרא סבור מזבח אדמה שיהא אטום באדמה ולבסוף סבור מזבח אדמה שהוא מחובר באדמה שלא יבנהו מחילות וא"כ בימי שלמה שלא סבור הא שלא יבנוהו ע"ג כיפין ומחילות בוודאי גם תחת המזבח הי' חלול מפני קבר התהום:

והנה איתא שם במכילתא ר"נ אומר חלול באדמה נעשה שנאמר לבוב לוחות תעשה אותו איסי בן עקיבא אומר מזבח נחשת מלא אדמה תעשה שנאמר כי מזבח הנחושת לפני ד' קטן מהכיל את העולה וכי קטן הי' והלא כבר נאמר אף עולות יעלה שלמה על המזבח ההוא ומה ת"ל קטן אלא ביום שנבנה זה נגנז זה וכתב בספר התורה והמצוה הנ"ל וז"ל ופלוגתא ר"נ עם איסי בן יהודה נראה דתליא בפלוגתת ר"י ור"ש בספרא פ' צו סי' כ"א שר"י ס"ל שמ"ש אש תמיד תוקד לא תכבה הוא אף בעת המסעות וכופים עליו פסכתר שלא תשרף בגד הארגמן שעלי' ור"ש ס"ל דכובה האש בעת המסעות ור"נ ס"ל כר"ש דנכבה האש בעת המסעות ולדעתו לא הי' המזבח מלא אדמה בעת המסע וע"כ אמר חלול באדמה ר"ל שהי' חלול בעת המסע שאז נסתלק האש ושפכו את האדמה ובעת החני' מלאהו אדמה וחזר האש ואיסי ב"י ס"ל כר"י שהי' האש על המזבח גם בעת המסע ובהכרח הי' תמיד מלא אדמה ובזבחים הקשה עמ"ש רב דמזבח של שילה של אבנים הי' ממה דתניא שאש שירדה בימי משה לא נסתלקה מן המזבח עד ימי שלמה ומתרץ ר"נ לשיטתי' ס"ל כר"נ דאמר מזבח של שילה של אבנים הי' וא"כ נסתלק האש קודם לכן ולפי"ז ר"נ לשיטתי' דס"ל בשילה אל מזבח אבנים ואיסי בן יהודה ס"ל כמ"ד שלא נסתלקה מימי משה עד ימי שלמה ושבשילה לא הי' מזבח אבנים רק מזבח אדמה של משה שעמד מלא אדמה והאש עליו מימי משה עד ימי שלמה וע"ז מביא ראי' ממ"ש כי מזבח הנחושת אשר לפני ד' קטן מהכיל שא"א לפרש קטן ממש דהא העלה עליו

אלף עולות וכמו שהשיב ר' יוסי לר"י בזבחים דף נ"ט מביא שבשילה לא הי' מזבח אבנים שא"כ כבר נסתלק ממנו האש בשילה והי' ראוי שיגנוזו אותו קודם לכן ור"ש ס"ל שבקרא מזבח אדמה על שם חיבורו לאדמה לא על מלואו ור"נ ואיסי סבירא להו שתקרא על שם מלואו ומ"ש תעשה לי היינו שיעשה לשמו עכ"ל:

והנה במשל"מ הביא דברי ירושלמי פ"ג בתענית דהר הבית הי' מקורה הדא אמרה הר הבית מקורה הי' ותני כן סטיו לפנים מסטיו הי' אולם מדברי התויו"ט פ' הנ"ל ה"ב נראה דס"ל דהר הבית לא הי' מקורה לגמרי רק על האצטבעות אולם נראה דכונת ירושלמי דהי' מקורה לגמרי דבזה ניחא הא דטילטלו פסחיהן להר הבית שעמד עליו בתויו"ט עצמו בפ"ב דמידות הא הוה כרמלית להנ"ל ניחא דהי' מקורה אולם תמוהא לי איך אפשר לומר דהי' מקורה הא איתא בפסחים דף כ"ו דריב"ז הי' יושב ודורש בצילו של היכל ואי הוה הר הבית מקרה לא הי' צריך לישב בצילו של היכל:

הלכה ב

וה' שערים הי' לו וכו'. הנה אברבנאל ביחזקאל כתב דלמה בבית העתיד לא כתיב רק ג' שערים ולא נזכר שהי' במערב שער אחד ומדברי רבינו מבואר שבבית שני הי' גם למערב שער אחד והאריך שם וכ' דבאמת במערב לא הי' שער גם בבית שני ומה שכ' מן המערב כונה סמוך למערב כעין שכ' רבינו להלן גבי עזרה שהיו לעזרה ג' שערים לצפון סמוכין למערב וטעם בזה כדי שבכניסה למקדש ישתחוה מול היכל וקד"ק ועוד יען שבזמן ההוא רוב בני אדם עובדים לשמש ואאע"ה להתרחק מזה ייחד התפלה למערב שיפנו אחוריו לשמש שלא יהי' מאותן שאחוריהן מול היכל ד' ופניהם קדמה להשתחות לשמש ולכן לא הי' שער למערב כדי שבכניסתם למערב כשהי' משתחוים לא יהי' נראה כמשתחוים לשמש וע"ש:

והנה הרא"ש בפירושו למידות פירש שער קופינוס מן המערב דלכן נקרא קופינוס יען ששם השכינה והי' השער הזה ראש לכל השערים כי קפון ביון ראש א"כ מוכח שבבית שני הי' שער במערב וראיתי בתויו"ט שכ' שלא ידע טעם לדבר למה נקרא כך והביא בשם שלטג"ב שכונה שהי' שם גן של וורדים לכן נקרא קופינוס וכן בשם שער חולדה כ' שנקראת על שם חולדה הנביאה וכ' דאפשר שע"ז אמר במלכים והיא יושבת במשנה שכונה בין שני שערים ולא ראה שכ"כ ברא"ש וכן בשם שער טדי נתקשה בתויו"ט וברא"ש ביאר שהוא לשון גדולה כמו שבארנו:

אח"ז ראיתי כי בתויו"ט פ"ו דשקלים הביא דברי אברבנאל והביא מיוסיפין שלא הי' שער למערב אולם הוא הביא כן על שער עזרה והאברבנאל אייריא אשערי הר הבית לא

אשער עזרה אך יש להקשות לזה מברכות פ' אין עומדין הי' עומד אחורי קדהק"ד מחזיר פניו למזרח ולפי דברי האברבנאל יקשה איך מהפכין פניו למזרח כיון שאעא"ה ייחד התפלה דוקא למערב וא"ל דא"כ יהא אחוריהן להיכל ד' ז"א דרק שייך למי שמחזיר אחוריו להיכל במקום ששם השער אבל אחורי היכל דליכא שם שער אין קפידא במהפך אחוריו להיכל דהא מקרא זה דאחוריהן להיכל ילפינן דלא יעמוד להתפלל נגד פתח ביהכנ"ס נגד הרוח אשר הציבור מתפללין וכשעומד אחורי היכל ומהפך אחוריו להיכל הנה אדרבה הנה הוא מתפלל למקום שהציבור מתפללין אבל לרבינו והרא"ש שהי' שער באמת למערב ניחא משום דכשהוא נכנס הוא משתחווה להיכל ופונה פניו להיכל אף שהוא נגד רוח מזרחית דעיקר הקפידא שיפנה למקום שכל הציבור פונים אליו שלכך נקרא תל תלפיות כדאיתא שם בברכות תל שהכל פונים אליו ועמש"כ לקמן בדין י"ב ודו"ק:

ירושלמי פ"ה מעירובין איתא שבעה שמות הי' לשער המזרח שבעזרה שער סור שער היסוד שער חריסות אל שער איתן שער התווך שער חדשה שער העליון שער סור ששם טמאים פורשין דאסורים מדאורייתא משער נקנור ולפנים שער היסוד ששם מיסדין ההלכה שער חריסות שמכוין כנגד זריחת השמש שער האיתן שהוא משמש כניסה ויציאה שער התווך שהוא מיוסד בין שני שערים (עיין סנהדרין דף ק"ג מקום שמחתכין בו הלכות) שער החידוש ששם חידשו סופרים את ההלכה כדאיתא זבחים דף ל"ב שער העליון שהוא למעלה ממחנה ישראל ומחנה לוי ועפ"מ שגריס למעלה מעזרת ישראל וקאי אמעלה שהי' שם וגבוה אמה ועתויו"ט ספ"ד דמידות אבל בספר כו"פ הביא דברי הירושלמי והי' לו הגי' שער העליון שהי' עליון לעזרת נשים אח"ז ראיתי כי בפירוש הר"ח ביומא דף כ"ח הביא דברי הירושלמי וגריס שער עליון שהוא למעלה מעזרת ישראל אבל יותר נכון גי' הס' כפתור ופרח:

הלכה ג

א) **לפנים ממנו סורג גבוה י"ט וכו'**. והביא בכ"מ בשם הרא"ש דהי' כך כדי שיהא רשאין לטלטל דמקדש הי' מוקף ואח"כ ישב ולכן עשו סורג כדי שיהא מותר לטלטל (עיין שבת דף צ"א) והקשה בשו"ת רמ"ע מפאנו סי' צ"ח לפמש"כ רבינו בפט"ז משבת דין ה' דהוקף לשם דירה אף שלא ישב מהני והרי הר הבית הוה הוקף ע"מ לפתוח בה בית דירה למה לא יהא מותר לטלטל בכולו ונראה לישב דשפיר היו צריכין סורג דהנה בעירובין דף כ"ג אמר ריב"ב הגינה שהן שבעים אמה מטלטלין בתוכה ובלבד שיהא בתוכה שומירה ופירש"י דהוקף לדירה וטפי מבית סאתים לא מהני ותוס' חולקים דבוודאי בפתח לבסוף

הוקף מהני אפי' ביתר מסאתים ורק בשומירה דהוה בית דירה גרועה לכן לא מהני ביתר מבית סאתים והנה לפי"ז קשה לי דתוס' לעיל מיני' הקשו דנילף מהר הבית ועזרה דהי' יותר מע' אמה ותי' דעזרות חשובות מוקפין לדירה שהיו שומרים בה כל הלילה וא"כ לפמש"כ תוס' דהיכא דהוה דירה גרוע דוקא ע' אמה א"כ שוב יקשה מעזרות דהוה יותר מע' אמה דמה דהוה ושם שומיר רק הוה דירה גרועה ולא מהני ביתר מסאתים והנה לישב קו' זאת ע"כ נצטרך לומר כמש"כ הרא"ש דבאמת לכן עשו סורג דאז הוה ישב ולבסוף הוקף ומהני אף בדירה גרועה אפי' ביותר מסאתים וא"כ לפי"ז ל"ק מדברי רבינו דמהני היקף לדירה די"ל רק בהוקף לשם דירה גמורה הוא דמהני אבל היקף לשם דירה גרועה כמו דירה דבית המקדש ל"מ רק בפתח ולבסוף הוקף ולכן עשו סורג וכמו דלר"י בפתח ממש מהני אפי' בדירה גרוע ל"מ בפתח תחילה כך לדידן דקיימ"ל בהא דלא כר"י אלא כר' יוסי דמהני אפי' ביותר מסאתים בדירה גרוע היינו דוקא בפתח עכ"פ תחילה אבל היקף רק אדעתא דליפתח בה דירה גרועה ל"מ:

(**והנה** אכתי יש לעיין הא הי' שם לשכת פרהדרין שדר בה כה"ג אי זה נחשב דירה גמורה דביומא דף י' פליגי בה אי דירה בע"כ שמי' דירה ובה' עיוהכ"פ יתבאר אי"ה:

ואמנם יש להבין למה צריך כלל היקף בהר הבית כדי להתיר לטלטל הא כל המקדש לפנים מחומת העיר היתה וחומת ירושלים הא הוה פתח ואח"כ הוקף ואף דלענין בתי ערי חומה ומגילה הוה ירושלים הוקף ולבסוף ישב היינו היכיא דבעינן ישיבה אבל לענין עירוב דדי בפתח בלבד אף שלא ישב וזה דלא כטו"ז ומג"א סי' תרפ"ח שדימו הענינים וכמש"כ במק"ח שם דעפ"י רוב הוה וודאי בנה בה בית דירה ואח"כ הוקף והיינו פתח ולבסוף הוקף וא"ל דאחר שנפרצו בה פרצות כדמוקי בעירובין דף ק"א ולא הי' רשאין לטלטל בירושלים גופי' לכן עשו סורג כדי להתיר לטלטל בהר הבית ז"א דבמשנה דמידות איתא דתקנו י"ג השתחוואות נגד י"ג פרצות שפרצו אנשי יון בסורג א"כ הרי דסורג הי' שם תחילה קודם שבאו עלי' אנשי יון ויש לומר לפי דעת רבינו דסובר הא דתנן בעירובין דף נ"ט עיר של רבים שהי' בה ס"ר אין מערבין את כולה ודינה כדין כרמלית ואסור לטלטל בה ולכן גם בירושלים ל"מ עירוב מהא"ט כמש"כ רבינו בפי' המשנה בעירובין דף ק"א וע"ש בתויו"ט דמביא ראי' מהך דפסחים פ"ה דלא הי' מטלטלין חוץ מחומת הר הבית מדתנן בראשונה ישבה בהר הבית ולמה לא עירבו מוכח דמדרבנן ל"מ עירוב בירושלים לכן עשו סורג דאז מערבין הר הבית בפ"ע ומטלטלין בה אף מדרבנן (שוב ראיתי שדעת המאירי ביומא כמו שהקשיתי על הרא"ש ויתבאר להלן) והנה בתויו"ט פ"ד דמידות הקשה הא מה"ת מה שמוקף מחיצות רה"י

גמורה הוה וא"כ יקשה הא אין שבות במקדש ועוד הקשה מפסחים פ"ה דכת ראשונה יצאו להר הבית שני' לחיל מוכח דמטלטלין בהר הבית כולה ולדעתי י"ל בוודאי בפסח שהי' צורך שילכו ישראל מן העזרה כדי שאחרים יכנסו לתוכה א"כ באי אפשר שפיר א"ש במקדש אבל שבות דלא צריכה דאפשר בלא שיעבור על השבות יש שבות במקדש כדאיתא בכ"מ לקמן ספ"ח מה' אלו ולכן עשו סורג כדי שיהא רשאין לטלטל בה אף דבר הרשות ובזה א"ש גם מה דקשה לכאורה ארא"ש מסוכה דף מ"ב דסודרין לולביהן ע"ג אצטבאות ויקשה איך יטלטלו למחר לולביהן דהרי האיצטבאות הי' בהר הבית כמש"כ רבינו בפרקין והוא מן הסורג ולחוץ ולהנ"ל ניחא דבאי אפשר א"ש במקדש ולא הי' אפשר שכל העם הבאים ירושלים להיות בלישכה אחת לכן הניחוהו בהר הבית:

והנה ביומא דף ס"ט איתא דמביאין כל אחד ס"ת ופירש"י דמביאין מעיוהכ"פ אבל במאירי כתב וז"ל יש מפורשים למ"ד אין עירוב והוצאה ליוהכ"פ וא"צ בכך שירושלים דלתיתי' נעילות בלילה ושמא הי' מערבין את כולה בעירוב ושמא מבערב היו מביאין לביה"כ עכ"ל והנה מדבריו נראה דהר הבית מערבין עם ירושלים וזהו דלא כדעת הרא"ש דא"כ לא היו צריכין סורג דחומת ירושלים הא הוה פתח ולבסוף ישב וכיון דמערבין את כולה רשאין לטלטל בהר הבית ג"כ (שוב ראיתי כי בפירש"י בסוטה איתא כפירוש המאירי) והנה בתויו"ט כ' לתרץ דדעת הרא"ש כדעת רבינו דחיל ג"כ חומה א"כ י"ל דהך דפסחים כת ראשונה היתה בין חומת החיל לסורג וכת שני' בין חומת החיל לעזרה שהמקום עם החומה הכל קרוי חיל והנה לפי"ז צריכין לומר דחומת החיל הי' נבנה קודם שפתח ולכן בנוי אח"כ הסורג והעלה עוד טעם אחר דלכך עשו סורג כדי שלא יכנסו העמים הבאים להתפלל אל החיל וכ' דמהא"ט פרצו היונים בו פרצת הואיל ונעשה להבדיל אותם מבוא יותר פנימה והנה כבר קדמו גם בזה ברא"ש שכ' תחילה לתרץ דנעשה להבדיל וכונתו כנ"ל ואח"כ כ' תי' השני כדי להתיר לטלטל וכמו שהביא הכ"מ ונראה מדבריו שתי' השני הוא עיקר:

ב') **ולפנים מן הסורג חיל גבהו עשר אמות ועליו הוא אומר וכו'**. וכ' הכ"מ פסחים דף פ"ו ובתויו"ט פ"ב דמידות הקשה עליו דאדרבא מפסחים מוכח דהיינו שורא ובר שורא והוא לפנים מחומת העזרה כפירש"י שם חומה קטנה לפנים מן החומה גדולה והוא שוה לקרקע העזרה שהי' הולך וגובה ועולה במעלות והי' זה לחזק הקרקע שלא יפול העפר ויש להבין דאם הי' לפנים מחומת עזרה איך הי' שוה לקרקע העזרה ומה צריך רש"י להקדים שהעזרה הולך וגובה ולכן ברור שכונת רש"י דכל חיל היינו חומה קטנה שכנגדה חומה גובה וכן פי' באיכה והיינו שנגד חומת הר הבית הי' חומה קטנה ולכן

נקרא חיל וחומה היינו חומת העזרה ואין הכונה דחיל חומה קטנה נגד חומת העזרה דהיינו חומה שנזכר בפסוק זה אלא דיקרא חיל יען דהוה חומה קטנה נגד חומת הר הבית שגובה כ' והיינו לפנים מן החומה וכיון שקרקע הר הבית הולך וגובה א"כ הוה שוה לגובה החומה דחיל אשר גובה י' אמות וכונת הקרא כך ויאבל חיל וחומה דחיל היינו חומה קטנה דהר הבית וחומה היינו חומת העזרה אבל אין כונת פירש"י דחיל היינו לפנים מן חומה דעזרה וזה ברור:

ויש להביא ראי' דחיל חומה הוה ואח"כ הר הבית ועלי' הסורג כדי להתיר הטילטול בהר הבית כמו שהבאתי לעיל מה דאיתא בעירובין דף ק"ה דאם נמצא השרץ מוציאין אותו לחוץ והקשה המשל"מ בפ"ג מביאהמ"ק הא אסור להוציא לחוץ מהר הבית דהר הבית רה"י וע"כ לומר שמוציאין אותו להר הבית והקשה שוב דהא בירושלמי משמע דמוציאין אותו אף ממקום שאין חייב כרת וא"כ להיכן מוציאין אותו דכל הר הבית שוה בקדושתו דהא החיל מקודש ממנו רק מעלה דרבנן ונראה דהנה לדעת רבינו בפ"ז מה' אלו ופ' מה' ביהמ"ק משמע דסובר דהני מעלות דאורייתא הן א"כ מוציאין אותו לחוץ לחיל ומעתה יקשה אי נאמר דחיל אין חומה א"כ כשמוציאין חוץ לחיל א"כ מוציאו חוץ לסורג הרי חוץ לסורג אין רשאי לטלטל דמהא"ט עשו סורג כדי שיהא לטלטל לפנים מהסורג א"כ חוצה לו אסור לטלטל ומוכח מזה כדעת רבינו דחיל ג"כ חומה א"כ בין חומת החיל להסורג הוה הר הבית דקדושתו קיל מן החיל וא"כ נוכל לומר שמוציאין אותו חוץ לחומת החיל להר הבית שקודם חומת הסורג (דלפנים מן הסורג שפיר רשאין לטלטל) דקיל מלפנים מן החומת החיל:

אמנם קשה לי דהנה בדברי רבינו שכ' לפנים מן החיל העזרה וכל העזרה הי' אורך קפ"ז על רוחב קל"ה וקשה הרי לפנים מן החיל ע"נ ועזרה אורך קל"ה ורוחב קל"ה לכן נראה לפרש דרבינו קורא לחומת עז"נ חיל הוא הי' מקפת המקדש מכל הרוחות ולחומת עזרה המערבית היתה מחומת החיל דהיינו מחומת עז"נ ורק לצד מזרח הי' חומה על רוחב קל"ה שהי' מקום פנוי בין חומת עז"נ לחומת העזרה ונקראת חיל יען שלחוץ ממנה היתה החיל ומצאתי און לי בס' כפתור ופרח שכ' כן מדעת עצמו דחומת עז"נ שהיא חומת החיל מקפת כל המקדש וחומת עזרה לצד מזרח וע"ז נאמר ויאבל חיל וחומה ולדעתי הן הן דברי רבינו:

ג') **לפנים** ממנו סורג. וכתב הכ"מ בשם הרא"ש שהסורג נעשה לטלטול שבת ולזה הי' גבוה י"ט כדין כל מחיצה דהיקף הר הבית לא מהני דהוי היקף ולבסוף פתח בשו"ת רמ"ע מפאנו סי' צ' הקשה הרי רבינו בה' שבת כתב דהיקף לשם דירה מהני והא הר

הבית ג"כ הוקף ע"מ לפתוח למה לא יהא מותר לטלטל בכולו (וע"ש בפט"ז והה"מ באמת תמה עליו בזה) וכתב הרמ"ע דלכאורה קשה מהא דפסחים דיצאה כת ראשונה וישבה בה בהר הבית רק לזה י"ל דהיינו מן הסורג לפנים כמש"כ בתויו"ט הנ"ל אבל באמת קשה לדבריהם מר"פ לולב וערבה יו"ט של חג שחל להיות בשבת מוליכין את לולביהן בהר הבית והחזנים מקבלים מהם וסודרין אותן ע"ג אצטבא והזקנים מניחין את שלהם בלשכה הרי דהי' מותר לטלטל בהר הבית והנה התויו"ט כ' דמה"ת מותר אף דלא היקף לדירה עתוס' שבת דף ו' ד"ה ארבע רק מדרבנן אסרו ולא גזרו במקדש ויקשה הא אפשר להניח בסורג דהוה מוקף לדירה א"כ כהא"ג יש שבות גם במקדש ואמנם לדעת הרא"ש י"ל מהא"ט גופי' עשאו סורג כיון דאסר לתקן גזרו גם במקדש:

ד') **החיל הוא חומה קטנה ועליו הוא אומר בקינות ויאבל חיל וחומה זו חומת העזרה.** אבל הנה דעת רש"י שהחיל הזה מציאתו הוא ריווח מקום פנוי בין הסורג לחומת העזרה כ' אמות והנה הקשו לשיטת רבינו עתויו"ט דהא משנה שלימה שנינו בפסחים הלכה כת ראשונה וישבה לה בהר הבית שני' בחיל וכן פירש"י גבי בראשונה הי' האנשים מלפנים והנשים מבחוץ דהיינו בהר הבית ובחיל ועוד קשה אם החיל הוא בנין החומה אמאי לא קתני השערים שהיו בה כדקתני בסורג ובס' כפתור ופרח קרא שער התחתון שהי' בחומת החיל שנקראת כן שהוא כדי ליכנס משם לעז"נ והוא תימה ששער התחתן הי' בעז"נ וכן כתב עוד דהחיל יש בו ז' שערים וקרא זה החיל חומת העזרה ותמה עליו הרמ"ע מפאנו בסי' כ"ה ובמס' כלים תנן שהחיל הוא מחיצה בפני עצמה וע"נ מחיצה לעצמה:

ועוד קשה דתנן התם כל השערים שהי' שם גובהן עשרים אמה חוץ משל אולם ואי איתא שהיו שערים בחיל הרי עצמו של כותל החיל לא הי' אלא גובה י' אמות ואמאי לא קתני חוץ משל חיל ועוד קשה לדעת רבינו שסובר דהחיל הוא חומה מדתנן בפרק בתרא דשקלים גבי פרוכת שנטמאת שוטחין אותה ע"ג החיל ואולם יש להוכיח כשיטת רבינו ממה ששנינו בפ"ג דפרה שבפתח העזרה הי' מתקן קלל של חטאת והיינו פתח עז"נ כדכ' מחוץ למחנה ואמרו בתוספתא והביאם רבינו שמשון שם בא לשער היוצא מע"נ לחיל וקלולות של אבן היו קבועים בכותל מעלות של עז"נ וכסוייהן של אבן נראין בחיל ובסוף הפרק אמרו חולקין אותו לג' חלקים אחד נותן בחיל (ורבינו בפ"ב מפרה קרוי לי' עזרה) הרי דקרי לי' התם לחיל חומה דאם איתא שהי' מקום פנוי כסברת רש"י איך שייך לומר זה אלא וודאי החיל הוא חומה קטנה סביב לעז"נ והו"ל כע"נ:

והנה בערוך פי' בלשון אחר שהוא מקום מוקף חומה בין הר הבית לעז"נ ובלשון בר

שורא פירש חומה קטנה שבנוי' סביב העזרה והיינו חיל והיתה שוה לקרקע העזרה והחומה שחוץ ממנה גבוה והוא שורא וזהו נקרא חיל וזה נקרא חומה והוא מזכה סתמא כבי תרי:

ובדרך הקודש הביא דברי מהרימ"ט שכ' וז"ל לפי שקרקע עזרה גבוה מקרקע הר הבית י"ג אמה וחצי ולראב"י שאמר שלשה מעלות שם והדוכן נתון עליהם הי' גבוה י"ז אמות ולפיכך עשו חומה מלמטה עד קרקע העזרה וצ"ל דעשר אמות דקתני מתניתין ארחבו קאי דאלו גבהו שוה לקרקע העזרה וכו' וכן מוכח ממ"ש במסיבה ההולכת תחת החיל יוצא והולך לו בטדי וא"צ לילך דרך מחילה שכבר טבל אמנם מה שמוכח מדברי רבינו שהחיל הוה חומה אחרת מופלגת מחומת העזרה שכ' לפנים מן החיל העזרה וכ"כ שבית המוקד הי' בנוי מחוץ לעזרה בין העזרה והחיל וצ"ע די"ג דקחשיב מקרקע החיל שהוא שוה לקרקע העזרה שהי' החומה גובה עשר אמות אבל מבחוץ גובה כ"ג הוי ולראב"י גובה כ"ז עכ"ל ויש לומר דשערים שבעזרה שבצפון ושבדרום שלפי שקרקע העזרה גבוה מקרקע הר הבית י"ז אמות והמעלות שיורדת מאותם שערים צריך שיהיו נמשכין י"ו אמות דתנן כל המעלות שהי' שם רום מעלה חצי אמה ושלחה חצי אמה והרי כל רוחב החיל לא הי' אלא עשר אמות ואפשר לומר שאותו סורג המקיף כשהי' מגיע אצל אותם השערים הי' מתרחב ויוצא לחוץ להלאה מן המעלות יע"ש:

שוב ראיתי בס' ערוך לנר יבמות דף ל"ד שתמה אפירש"י סוטה דף מ"א במש"כ דירושלים דלתותי' נעולות בלילה ומותר לטלטל בה מפסחים דף ס"ד דקאמר חשיכה יצאו וצלו את פסחיהן משמע דבשבת לא הי' יכולין לטלטל בירושלים וכן ממשנה דסוכה דמע"ש הי' מוליכין את לולביהן להר הבית וכ' דלפמש"כ תוס' פסחים דף ס"ו דאחר שנפרצו בה פרצות הי' אסור לטלטל והנה תוס' ב"מ דף נ"ג ד"ה דנפל מחיצות כ' וז"ל פירוש רוב מחיצות דאי נפל מקצתה אע"פ שאסור לטלטל בשבת מ"מ מיקרי מחיצות לענין אכילת מעשר וקדשים קלים כדאמרינן כפא"ד דההוא שמעתתא דהלל צריך להעמיד אחר שנפרצו בה פרצות לכן לא הי' יכולים להוליך סכיניהם לעזרה לשחוט פסחיהם דקודם שנפרצו הי' מותרים לטלטל כדאמרי' ירושלים אלמלא דלתותי' נעולות בלילה הי' חייב עלי' משום רה"ר אעפ"כ בלילה הי' אוכלין פסחיהם עכ"ד ויש לתמוה שבתוספת פסחים לא עמדו ע"ז איך הי' רשאין לאכול כיון דנפל מחיצות ונראה דפשיטא להו דמותר לאכול כיון דעכ"פ הי' שם מחיצות קודם שנפל דקדושה לא בטלה רק בב"מ דמשני דנפל מחיצות דס"ל דבנפל מחיצות אסור לאכול קדשים לכן הקשו איך

אכלו פסח והא דיקשה הא קדושה לא בטלה הנה כבר עמד ע"ז בשמ"ק ותי' דאתיא כמ"ד ל"ק לקלע"ל:

ולפנים מן הסורג החיל גובהו עשר אמות. הנה רבינו מפרש הא דקתני החיל גובה אמות קאי אגובה דחומה לא אמקום פנוי כפי' רש"י יומא דף י"ז ואמנם קשה לדבריו מהא דתנן בפ"ק דכלים הר הבית מקודש ממנו וכו' החיל מקודש ממנו שאין עכו"ם וכו' וא"כ לדעת רבינו שיש שם ג' מקומות מובדלות הר הבית והסורג והחיל למה לא נתנו מעלה לסורג על הר הבית ובס' ח"נ כתב דרבינו ס"ל כדעת הרא"ש שהעתיקו הכ"מ בפ"ה שהסורג נעשה לטלטול בשבת ולזה הי' גובה י"ט כדין כל מחיצה דהיקף הר הבית לא מהני דהוי מוקף ולבסוף ישב דלא מהני ולכך הר הבית והסורג חדא קדושה הן כי לא נעשה אלא להתיר טילטול ואף דא"ש במקדש כיון דאפשר לתקן גזר במקדש ומש"כ התו' יו"ט כיון שהי' שם לפנים מהר הבית מקום לשמור הוה מוקף מעיקרא לדירה י"ל בשלמא אי הוה בניין מקדש לצורך השומרים הוה מוקף לדירה אבל לא הי' כן אלא אחר שנבנה המקדש הוה צריך לשומרים למעלה וגדולה לא מיקרי דירה ולכן הי' צריכין סורג להתיר לטלטל וכן יש להוכיח מיומא דף י"א דדירת השומרים לא מיקרי דירה יע"ש גבי לשכת פרהדרין:

והנה הכ"מ הקשה מגמ' דפסחים דמשני משכחת לה בבר שורה דכ' ויאבל חיל וחומה משמע מהתם דחיל הוא סמוך לקרקע העזרה כתב בס' ח"נ דיש חיל סמוך לקרקע העזרה ויש ג"כ החיל הגדול המקיף חומת העזרה ועל שניהם הוא אומר ויאבל חיל וחומה והנה ראיתי בשו"ת הרמ"ע מפאנו שכ' על דברי הרא"ש הנ"ל וז"ל ניחזי אנן הואיל והר הבית הוקף וודאי על מנת לפתוח לו דירה למה לא יהא מותר לטלטל בכולו דרבינו פי"ג משבת כ' דהיקף לשם דירה סגי א"כ לדעתו ל"ל כטעמא דמילתא סורג זה מאי עבידתי' ונראה לומר דהנה הר הבית מקודש שאין זבים וזבות נכנסות לשם והנה נכרים עשו ג"כ כזבים שאין רשאין ליכנס לשם רק להר הבית התירו להם לבוא להתפלל אך לא לחיל לכן הגבילו לטמאים מחוצה לעצמן בין החיל ובין הר הבית שיוכלו להקיף באותו הסובוב ולא יפגעו מידי עברם ועי"ז הסורג הותרה להם כניסתם להר הבית וכהא"ג כ' התויו"ט פ"ק דמידות וכ"כ שבתשו' רמ"ע מפאנו סי' צ"ח תמה דכיון דהוקף ע"מ לפתוח למה לא יהא מותר לטלטל בו וכ"כ רבינו פי"ג מה"ש דהיקף לשם דירה מועיל ועיין שו"מ רביעאה ח"ג סי' ב' שהקשה מהא דר"פ לולב וערבה יו"ט שחל בשבת מוליכין לולביהן להר הבית ועיין תוס' עירובין דף כ"ג שהוקשו ולילף מהר הבית ועז"נ וכו' א"נ

העזרות חשיבי מוקפין לדירה שהי' שומרים בה כל הלילה והשמיטו הר הבית משמע דההר לא הוי מוקף לדירה:

הלכה ד

א') **ואחד במזרח מכוון וכו'**. וכתב בכ"מ דהוא גמ' ברכות לא יקל אדם ראשו נגד שער המזרח שהוא כנגד קדק"ד ול"נ שיצא לרבינו כך מהא דתנן בפ"ג דפרה שעומד ומזה כנגד קדק"ד ואף דבמשנה פ"ב דמידות תנן דמתכוין ורואה בפתח של היכל ע"כ והיינו משום דהי' מכוון נגד קדק"ד באמצע והנה רבינו כ' דז' שערים ג' מן הצפון סמוך למערב ויש להקשות דהנה הכי איתא במשנה פ"ב דמידות שי"ג שערים והי' ד' בצפון ודרום אבל רבינו שכ' כמשנה פ"ק דמידות שרק ז' שערים הי' א"כ מנ"ל דהי' סמוכין למערב וצ"ל דרבינו סובר דגם לת"ק הי' סמוכים למערב אך לא מטעם דידי' דלמ"ד י"ג שערים והי' ב' שערים במערב ע"כ דהי' סמוכין למערב יען דהי' ד' בצפון ודרום אבל לת"ק הי' סמוכין למערב משום דלמערב לא הי' שער בחומת עזרה:

והנה במשנה קחשב ז' שערים ואזכיר רק קצתם שיש בהם חידוש חדא שער הדלק ופי' המפורשים דהי' מולכין עצים למערכה וברא"ש כ' דאעא"ה כשהי' מוליך את יצחק בנו בהר המורי' הוליכו אותו דרך אותו מקום זה השער ועוד קחשב במשנה שער בית הנשים ופי' שיכנסו לסמיכה או לעמוד על קרבנן ובתויו"ט כ' בשם ראבי"ה דבשער הנשים היו יוצאת מן העזרה שלהם שלא היו יוצאין בשער המזרח שאחוריהן אל ההיכל שבצד דרום לא הי' שער בע"נ והי' מקיפות דרך שמאל ויוצאות בזה השער עוד כ' שהנשים עומדת שם בשעת שחיטה וסמיכה ואע"ג דאמרינן אשה בעזרה למה לא קשה מידי עכ"ל בשם ראב"י וכונתו בזה לדברי התוס' בקידושין דף נ"ב ועשעה"מ בפ"ז מה' אלו ולא ראה דברי ראב"י אלו כמו שיתבאר להלן עוד תנן שער קיפונס ופי' הרא"ש דקפין ביון ראש והי' ראש לשערים וכמו שהבאתי לעיל אבל בראב"ד כ' וז"ל כמו נטריקין שמקיף כלפי מקום היינו שהיתה מסילה מוקפת כלפי לול שמאחורי הכפורת היו מקום עיקר הנס שהשכינה שורה ע"ג הכפורת וגם מקום ארון אין מן המדה עכ"ל ובזה ניחא מה שתמה בח' כפתור ופרח דרחוק הוא לומר שהקדק"ד הי' פתוח לעזרה ע"י הלול מקום הילוך בנ"א ולפמש"כ ראב"ד א"ש דבאמת הי' שם מסילה מוקפת כלפי הלול שאחורי הכפורת ובזה אין אנו צריכין למה שהעלה הכופ"ר כי הלול שהי' אחורי בית הכפורת לא הי' בכותל הקדק"ד דהי' כותל שלם רק הי' בכותל בתא כי התא מסבב כותל מערבי של היכל וקדק"ד ותמוה מאוד דא"כ איך אמרו בזבחים דהי' הלול מכשיר הי"א אמה שאחורי ביהכ"פ לקדק"ד אם לא הי' פתח רק לתאים שאחורי בית הכפורת אלא וודאי

כמש"כ שבתאים לא הי' מגיע עד למעלה רק בגובה ט"ו אמה ושם הי' חלונות להיכל ולמערב הי' הלול וכן נראה מרש"י גיטין דף נ"ה גבי כה"ג ביוהכ"פ יוכיח דיכול לראות דרך הלול וראיתי עוד דבר תימא ברא"ש פ"ק דתמיד דאחורי בית הכפורת שם לשכה אחת ולול הי' פתוח לשם מהיכל ולשכה פתוחה לעזרה להכשיר עזרה לאכילת קדק"ד ואני תמה איך הי' שם לשכה הרי הי' שם התאים ואם כונתו לתאים והתא הי' פתוח לחוץ אין זה לשכה ואם הי' פתוח למעלה מתאים א"כ איך הי' לשכה בגובה וגם כי הנראה מרא"ש הוכרח לפרש כן משום דסובר כדעת בעל כפתור ופרח דרחוק הוא שנאמר שהי' פתוח לעזרה ולכן הוכרח לומר שהי' שם לשכה פתוח והי' שומר אצל הפתח ואי נאמר דהי' הלישכה ע"ג התאים אין כאן הכרח שהי' שם לשכה אלא שהי' לול להעזרה ויען שרק פתוח למעלה אין קפידא אם פתוח אל העזרה:

ב') **מעזרת נשים ואילך כל העזרה כולה היתה אורך קפ"ז אמות על רוחב קל"ה.** והנה המהרי"ט בספר צורת הבית כ' וז"ל ויש לשאול מה ראה דוד לעשות מניין שאינו ברור אורך קפ"ז על רוחב קל"ה וכי לא הי' יכול לעשות מידה שיהא שלימה ואפשר לומר דבאורך עם הכתלים שבמזרח והמערב הי' ק"ק אורך כפלים מאורך המשכן שהי' אורך מאה באמה שכל המידות שבמקדש הי' כפלים שבמשכן כיצד ההיכל הי' במשכן עשר על עשרים אמה ובמקדש עשרים על ארבעים קדה"ק במשכן עשר על עשר ובמקדש עשרים על עשרים אבל רוחב קל"ה אמות למה ונראה שגם ברוחב רצה לכוון במידה זאת כנגד חצר המשכן שלפניו דכ' ורוחב חמשים בחמשים שאין ת"ל חמישים אלא מלמד שהי' המשכן מחמשים ולמערב עד המזבח נמצא המזרח כולו פנוי חמישים על חמישים לשחיטת קדשים וכאן צריך לעשות מאה על מאה לפי חשבון הנזכר הם עשרת אלפים אמה ואם היו עושין אותו מרובע לא הי' מקום להיכל שהי' מאה אמה דמאה במאה היכי יתיב ועוד שהמזבח והכבש שישים ומקום הטבעות והטבחים השולחנות וננסין לא הי' מספיק מאה אמה מצפון לדרום עשו קל"ה אמות על שבעים ושש אמות שהם עשרת אלפים ורס"ו אמות והיו יכולין לפחות ב' אמות מן הצפון לדרום או פחות מעט מן המזרח ומערב ונהי דמן הצפון ודרום לא היו יכולין למעט לפי צורך תשמישו אבל שתי רצועות של אמה אמה היו יכולין למעט מצפון ודרום אלא ששם המזבח הנחושת הי' חולק את החצר ומניח כ"ב אמות למזרח וכ"ב אמות למערב אף מזבח בית עולמים כן עכ"ל:

ג') **שלשה מן הצפון וכו' ואחד מן המזרח.** א"כ נשמע דס"ל דלא הי' שער מן המערב וקשה לכאורה ממשנה דיומא דשני שערים הי' לו מן המערב ובתויו"ט פ"ו דשקלים

הביא לתמוה שבספר יוסיפין כ' דראה דלא הי' שער מן המערב אולם באמת הקשי כן בירושלמי שם דבמידות איתא דלא הי' רק שבעה שערים ומוקי לה כאבא יוסי בן יוחנן אבל לרבנן לא הי' רק שבעה שערים לכן לא הי' שערים למערב וכ"כ במראה הפנים:

הלכה ה

א) **ושער זה הוא הנקרא שער העליון והוא שער ניקנור**. והכ"מ לא הערה מקורו ובאמת לכאורה יפלא על רבינו דהא בפ"ב דמידות איתא דשער עליון הוא שער הדלק אך נראה לי דרבינו למד כך ממשנה דסוכה דף נ"ב דהוא נקרא שער העליון וכן בירושלמי פ"ד דעירובין דשער העליון שער המזרח ונקרא שער העליון שהוא למעלה מן החיל ועזרת נשים ומעלה יתירה וכן מבואר להדיא בדברי רבינו פ"ז מכהמ"ק שער העליון ושער התחתון והיינו הך דסוכה והנה לפי"ז צ"ל דהך דמידות דנקרא שער העליון לאו אשער מזרח קאי ותויו"ט הביא בשם ראב"י דקאי אשער המזרחי וכ"כ בס' כפו"פ דנקרא עליון משום דעליון מעז"נ אך לא הביא משנה דסוכה שהבאתי:

והנה בפ"ו דשקלים ב' פישפישין הי' לשער ניקנור ופירש"י שני פתחים קטנים אבל רבינו פי' דבדלתות הי' ב' פתחים קטנים וקלסוהו הרב בעל כפו"פ שהרי שער ניקנור על ימינו לשכת פנחס המלביש וכך לשכת עושה חביתין א"כ א"א להיות שם פישפישין:

ב) **שער** המזרח שהוא שער ניקנור. הנה המפרש פירש גבי הא דתנן ה' שערים הי' להר הבית וז"ל לחומת עז"נ המקפת את כל ההר לפנים מן החיל וכו' ושוב כתב שער המזרחי שבחומת עזר"נ וכו' וכתב על זה בספר דרך הקודש ותימא הוא שעז"נ לא היתה מקפת את כל ההר ולא היתה אלא לפני עזרת ישראל במזרח שהרי לא היתה אלא קל"ה אמות על רוחב קל"ה כנגד רוחב עזרת ישראל וחמשה שערים הי' בחומת הר הבית החיצונה והחיל לפנים ממנה ואלו עזרת נשים הי' לפנים מן החומה ולא נתבאר בפ"ב דמידות מהיכן היו נכנסין בעזרה זאת של נשים שפתח עז"נ לא הוזכרה ובפ"ג דפרה איתא בפתח העזרה הי' מתוקן קלל של חטאת ובתוספתא אמרו בא לשער היוצא מע"נ לחיל משמע שהי' לה שער ולא ידעתי באיזה צד היתה ונראה מדברי התוס' שהי' לה פתח בצד מזרח שכ' בפ' כיצד צולין גבי הא דתנן בתמיד ראש המעמד הי' מעמיד את הטמאים בשער המזרח ומייתיא לה התם וכ' התוס' דאפי' בטומאת קריין מייריא והאי שער המזרח הוא שער עז"נ דטבול יום לא נאסר אלא מעזר"נ ולפנים כן נראה ממה ששנינו פרק החליל הגיעו לעזרה דהיינו לעזר"נ תקעו והריעו ותקעו היו הולכין ותקעין עד שהיו מגיעין לשער היוצא ממזרח ופירש"י עד שמגיעין לשער היוצא מעז"נ להר הבית לשיפולו של מזרח ובפרק הרואה גבי הא דתנן לא יקל אדם את ראשו כנגד שער

המזרח פירש"י והרע"ב שער מזרחי חוץ לחומת הר הבית אשר בחומה הנמוכה אשר לרגלי הבית במזרח לפי שכל השערים מכוונים זה כנגד זה שער מזרח שער עזרת נשים ושער עזרת ישראל ורבינו בפירוש המשנה ובה' ביהב"ח כתב כנגד שער המזרח שהוא שער ניקנור אולם בסוטה גבי הא דתנן מעלין אותה לשער המזרח שעל פתח שער ניקנור פירש"י ששער המזרח הוא שער החיצון שבו נכנסין להר הבית ויש לתמוה ולמה לא פירש דהיינו שער המזרחי שבפתח עז"נ כמש"כ בסוכה וסוף דבריו שכ' שאחר שער ניקנור הוא שער העליון שבחוץ שבין עזרת ישראל לעזרת נשים והא ליתא דשער ניקנור נקרא שער העליון או שער דרום כמש"כ תוי"ט בסוכה ובפ"ד דמידות במה שהשיב על הראב"י ושמא הוצרך רש"י לפרש שער המזרחי שבו נכנסים להר הבית משום דהיו צריכין לייגעה ורבינו בפ"ג דסוטה כתב מביאין אותה לשער מזרחי של עזרה שהוא כנגד קודש הקדשים וכו' ממקום למקום וכו' עד שתצא נפשה ולמד זאת משום דמסיים מתניתין ששם משקין את הסוטות ומטהרין את היולדות הא וודאי לשער נקנור קאי שהיתה לפני ד' וה"ק מעלין אותה משער המזרחי שלפני שער ניקנור ונכנסין דרך שם לשער ניקנור ושם משקין אותה וקשה לפירש"י שכ' שם גבי מעמיד את הטמאים בשער המזרח דהיינו בשער המזרח של כניסת הר הבית ולמה כתב כן הרי טבולי יום יכולין ליכנס תוך הר הבית ומה להם בפתח שער הר הבית וכי תימא כדי שיראו העם ולביישן עושין כן הי' להם להעמידם בשערי חולדה או קופונוס שהם משמשים כניסה ויציאה מהעיר שהיתה משם והנה רבינו בפ"ו מהתומ"ס כתב מעמיד את הטמאין שהיו מצורעין בשער המזרח הוא שער ניקנור להזות עליהם מדם האשם והוא תימא דסוג' דהתם משמע דלא מפני הקרבן הי' מעמידם שם וא"כ בשאר טמאים דלית בהו קרבן מיריא מתניתין והנה כן מוכח מדעת רבינו כאן דשער המזרח היינו שער ניקנור ועיין ירושלמי סוטה דף ה' כל מקום שנאמר לפני ד' זהו שער ניקנור ובגמ' דידן הגי' שעל פתח שער ניקנור: **שוב** ראיתי בספר מחכם ספרדי מהר"ח מודעי שהקשה אמש"כ רבינו דשער מזרחית הנקרא שער העליון הוא שער ניקנור ותמה דבמשנה פ"ב דמידות קחשוב שער העליון מצד דרום וכן הקשה אמש"כ רבינו דו' שערים הוה הא במשנה שנינו די"ג שערים היו בעזרה והוא קו' תוס' כתובות דף ק"ו וכ' דששה שערים קטנים ודברי רבינו א"א לפרש כך דהול"ל י"ג שערים כלשון המשנה ובארתי בה' כלי המקדש פ"ז:

הלכה ו

אלא רחוקה מדרום הר הבית וכו'. והנה בטעמא דמילתא כ' בפירוש הרא"ש יען דרוב תשמישו בדרום דשם רוב הלשכות וקשה דאדרבא יותר לשכות בצד הצפון דלשכת

בית המוקד הי' בצפון כמש"כ רבינו להלן ובשאר לשכות הן שוות דרום וצפון א"כ יתר עליהן לשכות בית המוקד ובתויו"ט הביא כן בשם השלג"ב דרוב לשכות בדרום וכ' דהיו עוד לשכות מה דלא קחשוב במשנה והביא מקרא דיחזקאל דהיו שלשים לשכות דכ' שלשים אל הריצפה החיצונה ולדעתי אם באת לדמות לבנין העתיד האמור ביחזקאל שלשים לשכות הנה אם תעמוד למנין תמצא יותר דהנה הי' שם לשכות העשרים וזה הי' משולשים לשכות ע"ג לשכות וכן הי' עוד שם לשכות המאה לדרום ולצפון ולשכות החמישים למזרח ולמערב ולדעת מראה יחזקאל גם לשכות השלשים הי' משולשים ובוודאי א"א ללמוד לענין הלשכות גם בבית שני כיון שיהי' מקום הבית גדולה דבנין העתיד אורך שלשת אלפים על שלשת אלפים ולכן אין ללמוד לענין לשכות מיחזקאל אלא מה שלמדו חכז"ל כגון לשכות הארבעים מקוטרות וכמו שכ' בפ"א דלענין דברים שאין מעיקר צורך המקדש אין לדמות לבנין העתיד ועוד דתליא תניא בדלא תניא דהא י"ל להיפוך כיון שהי' רחוקה מדרום והי' מקום פנוי הרבה עשאו לשם רוב הלשכות וא"כ אכתי בעי טעמא אמאי עשו רחוקה מדרום דאי הוה עושין קרובה לדרום ממילא הי' עושין הלשכות בצפון אולם הטעם שרחוקה מן הדרום הנה כבר כתבתי לעיל מש"כ בספר דרך הקודש:

הלכה ז

א') **ולפני העזרה במזרח הי' ע"נ.** הנה הטעם שנקרא עז"נ אף דבקרא דיחזקאל נקרא חצר חיצונה כ' המפורשים יען דעשו היכר בשמחת בית השאבה משום הנשים לכן נקרא ע"נ ולפירש"י קידושין דף נ"ב שאין אשה עושה נכנסת לעזרת ישראל י"ל דנקרא ע"נ שעד שם רשאין ליכנס:

ב') **וארבע לשכות של ארבעים ולא הי' מקורות! וכן עתידין להיות.** ויליף מקרא דכתיב חצירות קטורות דהיינו דאין להם תיקרה ויש להבין דקרא קאי אבנין העתיד שהי' ריצפה סביב סביב דהיינו מרפסת סביב לחצר חיצונה שהוא עזרת נשים ולדעת רש"י ומצו"ד הי' עליהן לשכת השלשים שהן מקורות ולדעת האברבנאל הי' ריצפת אבנים ועליהן בנויות לשכות סביב והן מקורות א"כ קמ"ל קרא דאלו לא הי' מקורות יען דהי' מבשלים שם וע"כ דהי' שם פוסק הריצפה אבל בבית שני דלא הי' זה הריצפה בעז"נ א"כ למה צריך המשנה לאשמעינן דלא הי' מקורות ולכאורה י"ל מזה ראי' לדעת רבינו דהר הבית הי' מקורה כולו אך י"ל דגם בע"נ הי' איצטבאות כמו על חומת הר הבית והיינו מרפסת על פני כל הבית כמו בבנין העתיד דכ' וריצפה עשוי לחצר סביב סביב והיינו סיטיו לפנים מסיטיו דכ' רבינו בריש פרקין ולכאורה י"ל דמזה ראי' לדעת רבינו דהר הבית

כולו מקורה אך יש להבין דבשלמא בבנין העתיד דכ' בקרא דהי' בכל ארבע טור סביב והיינו לשפיתת קדירה והי' מבשלין בכל ארבעה ניחא דכולם אין מקוטרת אבל בב"ש דרק אחת הי' משמשת לבשל שם ואינך הי' לשכות ליין ושמן א"כ למה אינן מקורות וי"ל לפמש"כ תוס' יומא י"ז דהי' לשכות משמשת לכמה דברים א"כ י"ל דבכולם הי' מבשלין לעת הצורך אלא שהי' משמשין גם לדברים אחרים רק לשכה אחת היתה מיוחדת לכך לכן נקראת לשכת הנזירים:

הלכה ח

ומה היו משמשת וכו'. והנה הרמ"א בספר תורת העולה כתב אהאי ענינא וז"ל העולה מזה דלזה הי' לשכה זו דרומית מזרחית כי שם תוקף השמש אשר הוא עוזרת לחיי החי מזרחית צפונית לשכות דיר העצים ששם כהני בעלי מומין מתליעים בעצים נגד הצומח ועל כן היתה זאת הלשכה בצפון כי רוח צפון תחולל גשם והוא המצמיח הצומח ובהיות כי אי אפשר לצמוח מבלתי השמש היתה צפונית מזרחית צפונית מערבית לשכות המצורעים והוא נגד המדבר שעל לה"ר הצרעת בא היתה צפונית כי החוטא באה מן הצפוני והרע המגיע לו הוא כדמות שקוע החמה במערב שהוא רע לעולם מערבית דרומית בה היו נותנין יין ושמן נגד הדומם כי מהם היו באים המנחות שהיו מערבין בה הסולת וכו' והיתה זאת הלשכה מערבית דרומית כי החמה בדרום היא מרכבת היסודות ופועלת הדוממים בשקיעתה שהיא מתחת לארץ וגורמת עירבוב היסודות עד שנתהוה הדומם את"ד:

הלכה ט

א') **עז"נ מוקפת גזוזטרא כדי שיהא הנשים רואות מלמעלה וכו'**. והנה לכאורה קשה דהנה הראב"ד בה' ע"ז כתב אהא דגזוזטראות שהי' של עץ יען דלא הי' רק לשעתה ומדברי רבינו משמע שהי' כן תמיד ויקשה הא אין עושין של עץ במקדש ונראה שדעת רבינו כפירש"י בסוכה דהי' זיזין יוצאת מן הכתלים סביב וכל שנה בחג מסדרין שם גזוזטראות וע"ז כתב הראב"ד דהי' רק לשעתה ומש"כ רבינו דמוקפות גזוזטראות היינו על הזיזין שהיו באמת של אבן ורק גזוזטראות שעליהן של עץ וזה גם לדעת רבינו רק לשעתה היתה:

ב') **והוא הי' נקרא בית המוקד**. והנה יש בזה ג' שיטות דעת רש"י ביומא דף ט"ו שהיתה שם מדורה לפי שהכהנים הולכים יחף צריך מדורה להתחמם ודעת ר"ח שם שהוא היתה ג"כ מדורה למערכה שמא תכבה ודעת המפרש פ"ג דתמיד שהי' כן למי שבא מבית הטבילה מתחמם שם וזה דקתני ומדורה היתה שם אך בראב"ד פ"ג דתמיד מפרש

שפי' גונזין שם צרכי בית המוקד כלים שהיו צריכין לתקן האש שהיו עושים בבית המוקד וכסות של כהנים שהיו ישנים שם עכ"ל ועיין פנ"י ספ"ק דשבת בארוכה והנה רבינו בפ"ג מתמיד כתב דביהמ"ק היינו אש להתחמם לפי ששם בית הטבילה ובפ"ק דשבת כתב שהוא לקיום האש למזבח וכבר הרגיש בסתירה זו בשי"צ ביומא שם וכתב דתרווייהו אית בי' דבביהמ"ק גדול שם הי' מוקד לקיים האש ולשכת בית המוקד הי' אש להתחמם והביא בשם קדמונים שחזר מדבריו:

ג') **ובית המוקד הזה כיפה ובית גדול בצד העזרה בצפונה מבחוץ בין העזרה והחיל וכו'**. וכ' בס' דרך הקודש נראה שהוזקק לזה כדי שתהא העזרה פנו"י ברבוע קל"ה על קפ"ז לא שיהא שום בנין נכנס לתוכה ותמהו דהא אמרינן דיומא פרק בראשונה גבי לשכת הגזית ש"מ חצי בקודש וחצי בחול וש"מ שני פתחים היו לה א' פתוח לקודש ואחד פתוח לחול דאי ס"ל וכו' ואם כסברת רבינו דבשני פתחים סגי אפי' כולה בקודש או כולה בחול א"כ לא הול"ל אלא ש"מ שני פתחים הי' לה דהשתא על כרחין חצי קודש וחצי חול ואיהו היכיא דקיימא תיקום אלא וודאי לא מהני פתח ללשכות הבנויות בקודש ופתיחת לחול או איפכא אלא משום דכל תשמישיו דרך הפתח ובתרי' אזלינן אבל כשיש פתח אחד פתוח כנגדו אזלינן בתר מקום דאי קאי בקודש קדוש ואי בחול הוי חול ולרבותא אשמעינן בפ' כיצד צולין מן האגוף ולחוץ כלחוץ ובית המוקד אי כולו בחול קאי מכיון שפתחה פתוח לעזרה וננעל בלילה מן האגף ולבית חול הוא עוד יש להפליא שבתוספתא דמעשר שני מפורש בהדיא שבית המוקד היתה בנוי' מקצתה בקודש ומקצתה בחול והכי איתא התם לשכה בנוי' בקודש ופתוחה לקודש ולחול כולה קודש בנוי' בחול ופתוחה לקודש ולחול כולה חול בנוי' בקודש ובחול ופתוחה לקודש ולחול כגון בית המוקד תוכן וגגותיהן מכנגד הקודש ולקודש קודש מכנגד החול ולחול אם לאכילת קדשים הכל הולך אחר פתחה הרי מבואר שבית המוקד בנוי בקודש מקצתו ומקצתו בחול ויש לתמוה על המפרש בפרק קמא דתמיד שכ' שבית המוקד בנוי חציו בקודש וחציו בחול והקשה עלה דכיון דהי' בנוי על גבי מקום גבוה א"כ הרי הוא חול דגגין ועליות לא נתקדשו ותירץ שהכפה היתה שוה לקרקע העזרה לפיכך לא בטלה קדושתה נראה דאישתמיטתי' דברי התוספתא הנ"ל עוד יש לתמוה עליו שכ' בפ"ק דמידות וז"ל בית המוקד הי' כולו בחול וזקני בית אב ישנים שם אלא הלשכות אלו חציו בחול וחציו בקודש ואין הדבר כך שהרי שנינו שתיים בקודש ושתיים בחול ושניים בקודש כולן קודש והם לשכות טלה קרבן ולשכות לחה"פ וב' בחול הם כולן חול והם לשכות האבנים ששקצים אנשי יון ולשכת בית הטבילה ולא הי' צריך שם ראשי פספסין

להבדיל בין הקודש אלא בית המוקד עצמו הי' חציו בחול וחציו בקודש ופתוח לחול ולקודש יעוש"ה:

הלכה י

ד') **וארבע לשכות הי' בה שתיים קודש וכו'**. וכ' הכ"מ דפירש"י ביומא פ"ק דף ט"ו ושתיים בקודש ושתיים בחול של בית המוקד מקצתה בנוי' בתוך עזרה מקודשת ומקצתו בחול ותימה דהא רבינו ע"כ אין מפרש כפירש"י דמדבריו מוכח שבית המוקד לא הי' בנוי ממנו כלל בעזרה אלא הי' בצד העזרה והיינו דאין גורס במתנית' דמדות שתיים בקודש ושתיים בחול דמזה משמע כפירש"י אלא הי' גורס שתים קודש ושתיים חול כנראה מלשונו בדיוק ונראה שהכריח רבינו כך שבית המוקד לא הי' בנוי כלל בעזרה משום דקתני דמוקף רובדים של אבן וזקני בית אב ישנים שם ואי הוה חצון בעזרה איך הי' ישנים הא אפי' ישיבה אסור בעזרה ובאמת המפרש בתמיד נרגש בזה וכ' מוקף לאו דוקא אלא אותו בית המוקד שבנוי בחול הי' מוקף רובדים אבל לרבינו לא ניחא לי' בכך ולכן מפרש שלא הי' בעזרה אלא דהי' קודש שקידשן אותן בעזרה ובהכי ניחא מה שהקשה המפרש דקתני שעל מקום גבוה הי' בנוי והא גגין ועליות לא נתקדשו להנ"ל ניחא דלא הי' קדושים מכח קדושת עזרה אלא שבי"ד הקדישן בפ"ע וכן העלה בס' חק נתן רק שהקשה מהא דזבחים דף נ"ד אמר ר"י אמר שמואל אין חייבין משום טומאה אלא למעוטי לשכות בנוית בחול ופתוחות על אורך קפ"ז על רוחב קל"ה ופתוחה לקודש ואם נאמר שבי"ד קידשו אמאי א"ח משום טומאה דהא בי"ד יכולין להוסיף על העזרות ותי' דאף שבי"ד קידשו לא קידשו בקדושת עזרה ממש אלא פחות ממנה ואדרבא לפירש"י דקדוש קדושת עזרה ממש תיקשי אמאי א"ח אטומאה וכי תימא תיפוק לי' דפתוחה לקודש די"ל כיון דלא הי' בנויבקודש ויש לה ב' פתחים הוה חול כדאיתא בתוספתא:

א') **וראשי פספסין מבדילין וכו'**. הנה לכאורה קשה הא כתב רבינו בפ"א מה' אלו שאין בונין של עץ במקדש וראיתי בתויו"ט שכ' דהי' קבועין בחצי של חול ומגיעין עד של קודש להבדיל בין קודש לחול אך קשה התינח לדעת הראב"ד שכ' בפ"א דרק בעזרה אסור אבל בעז"נ שרי אבל לדעת רבינו דגם בע"נ אסור וה"ה בהר הבית כדמשמע לכאורה מדבריו בה' ע"ז אך באמת א"א לומר כן שהרי גם הסורג הי' של עץ הרי דשרי בהר הבית וא"כ ניחא הך דהכא אבל אכתי קשה ממשנה אחרת דמידות דקתני בין עזרת ישראל לעזרת כהנים ג"כ ראשי פספסין מפסיקין ובתויו"ט כ' דהכי נראה לכאורה באמת מדברי הראב"ד בפ"א שרק בעז"כ יש איסור אבל לא בעזרת ישראל א"כ גם הכא י"ל דהפספסין שי' רק בעזרת ישראל ומגיעין עד עזכ"ה אך דחי דע"כ אין כונת הראב"ד

כן מדסיים בע"נ דשרי א"כ משמע בעזרת ישראל אסור וקשה כנ"ל ונראה לישב דהנה ראב"י חולק במשנה דמידות על זה ואמר מעלה היתה שם וגבוה אמה א"כ לדידי' לא הי' פספסין וא"כ י"ל דהרי בפ"ק דתמיד איתא דמידות ראב"י הוא א"כ י"ל דבאמת לדידי' אסור לבנות בשל עץ אבל לת"ק דהי' שם פספסין יסבור באמת בהאי איסור קביעות עץ בעזרת ישראל דלא כראב"י וסובר ת"ק דשרי דאין זה נטיעה דרק נטיעה אסרה תורה ורבינו דסובר בנין של עץ אסור באמת לא הביא דהי' פספסין מבדילין בין עזרת ישראל לעזרת כהנים:

ב) **דרומית מזרחית לשכת עושי לחה"פ**. ונראה מדבריו דמעשי' היתה בקודש דלשכות של צד דרום בקודש הי' ושמצד צפון בחול הי' וקשה לי דהנה ביומא דף י"ו פריך דבתמיד משמע דלשכת לחה"פ בצפון ומשני כי חשוב דרך ימין והקשו בתוס' נוקי דפליגי ותי' דלא מצינו בה פלוגתא וקשה לי דהנה במנחות דף צ"ה איתא דלישתן ועריכתן בפנים ומבואר דפליגי בהא תנאי דאי תנור או מידת יבש מקדש אז לישתן בפנים ואי מידת יבש ותנור אין מקדש אז לישתן ואפייתן בחוץ א"כ תיקשו שוב לוקי משנה דתמיד כמ"ד לישתן ועריכתן ואפייתן בחוץ א"כ לא הי' צריך להיות בקודש לכך היתה צפונית מזרחית והיתה כולה בחול ולמ"ד דלישתן ועריכתן בפנים לכן הי' בקודש דרומית מזרחית אך א"ש דהנה בזבחים מיקרי סתם משנה דתמיד כר"י וכ' תוס' ביומא דכר"י בוודאי אתיא רק הא דשקיל וטרי הוא אי גם כשאר תנאי אתיא:

ג) **אבני מזבח ששקצו וכו'**. ולכאורה תמוה אמאי הצריכו לגנזם בלשכה ולא גנזום בקרקע ואיתי בשו"ת מהרי"א סי' ק' שכ' לתרץ דמה"ת הא לא נאסרי דאאדשא"ש א"כ מה"ת לא נאסרו כל האבנים גם למזבח רק רבנן גזרו בהו ואף למסקנא בע"ז דף נ"ב דקנו להו נכרים ע"י שבאו בה פריצים וחללוהו ונאסרו שפיר מה"ת בתשמישי ע"ז מ"מ הרי מה"ת אפשר למיתברינהו ולשקלינהו לנפשייהו אלא דלאו אורח ארעא הוא לשמש בהו הדיוט כדמסיק שם וזה נמי רק מדרבנן וודאי כל זמן דלא תברינהו מה"ת הי' אסורים ולא הי' סגי להו בגניזה בלישכה אבל נ"ל דתברינהו מקודם ותו לא הוי רק איסור דרבנן להדיוט לכן לא הצרכו לאבדם בשחיקה וזורה לרוח ולא לגונזה בקרקע אלא סגי להו בלשכה יעו"ש:

הנה ענין זה דשקצים אנשי יון לע"ז איתא במשנה פ"א דזבים ראה ראי' אחת מרובה כשלש שהוא כמן גדיון לשילוח שהן כדי ב' טבילות הרי זה זב גמור ומפרש הר"ש ומבואר יותר בפי' רב האי גאון דמקום הי' בבית המקדש שעשאו יונים קבע לע"ז כאותה ששנינו בה גנזו בני חשמונאי את אבני מזבח ששקצים מלכי יון ומשם לשילוח קרוב

הוא ומניין שגד ע"ז שנאמר העורכים לגד שולחן עכ"ל אך קשה לי הא דדייק בע"ז דף נ"ב מהא דגנזו אבני מזבח משום דאף דאא"א דשא"ש להדיוט אבל לגבוה יכול לאסור ולהנ"ל קשיא הא בחולין דף מ' דאף דאא"א דבר שאין שלו אבל בפני ע"ז יכול לאסור א"כ כיון דהך דשקצים לע"ז הי' לפני ע"ז ששם העמידו הע"ז במקדש שפיר נאסר להדיוט א"כ מנא לי' נאסר לגבוה וי"ל היינו דמשני דבאין בה פריצים וחללוהו שהעמידו הע"ז בתוכה:

הלכה יא

א') **היורד לבית הטבילה מלשכה זו וכו'**. יתבאר לקמן בפ"ח מה' אלו:

ב') **ומדורה היתה שם**. הנה בשו"ת יעב"ץ סי' י"ז כ' דהי' מבערין האש ע"י נכרי וכ' דאעפ"י שאין הנכרים נכנסין לחיל היינו משום מעלה דרבנן אבל מן התורה אפי' מת מותר להכנס למחנה לוי' לכן כיון דהוא במקום צערא וצורך עבודה לא גזרו דכותה מתרץ ר"ת בכהן הטובל לקריו שהותר לו לישב בבית המוקד להתחמם כנגד המדורה משום הא"ט כ"ש בהא דלא סגי בלא"ה ולר"י לא כל החיל נאסר אלא השערים הראוי' לכניסה בלבד אבל כל כי ה"ג לא איתסר ותו דחציו של בית המוקד הי' בנוי בחול וראשי פספסין היו מבדילין בין קודש לחול ושמא בחציו של חול הי' מבערין המדורות אף דאפי' להר הבית לא הי' מניחין הגוים להכנס אבל לצורך העבודה שרי גם אין כונתי דוקא ע"י נכרים גמורים דאפשר ע"י גר תושב דאינו בכלל אותה מעלה דרבנן שעשו בגוים עכ"ד ולי נראה דא"צ לכל זה דהנה בח"ס סי' פ' הביא דברי החו"י סס"י רמ"ב דס"ל דמותר לומר לנכרי אמור לנכרי פלוני שיעשה לי מלאכתי דהו"ל אמירה דאמירה והג' מ' גרשון דחה דבריו משבת דף ק"נ לא יאמר אדם לחבירו נכרי לשכור לו פועלים וכתב ע"ז בח"ס עדיין אני אומר דהיינו באומר לנכרי בשבת עצמו לשכור לו פועלים משום דהאמירה בעצמו אית בי' איסורא משום ממצוא חפצך ודבר דבר אבל האומר כן בחול נהי דאמירה גם בחול אסור מ"מ אמירה דאמירה אין ראי' לאסור וא"ל דלחומרא יש שליחות לנכרי הנה אנן לא קיימ"ל הכי כמ"ש הב"ש סס"י ה' ועוד היינו דוקא באמור לפלוני שיעשה לי א"כ הוה כממנה שליח שלא בפניו אבל הכא שאיני אומר להאומן שיצוה לאדם ידוע לעשות לו מלאכתו אלא שמעמיד לו פועלים מאשר תמצא ידו והוה מילי דלא מימסרי לשליח ולא נעשה שלוחו עכ"ד א"כ ניחא נמי דגם כאן אפשר שעשו כן שאמרו מע"ש לנכרי שיעמיד להם פעלים מאשר תמצא ידו ואין בזה כלל משום איסור שבות דשבת לא משום איסור שבת ולא משום שבות דאיסור כניסת נכרי להר הבית ונראה ראי' לדברינו דרק באמירה דאמירה הותר במקדש לא משום דאמירה לנכרי

שבות דלא מתירין שבות דאמירה לנכרי במלאכה גמורה אף במקדש דהנה ביבמות דף ז' אמרינן קבורת מ"מ תוכיח דדחיא עבודה ולא דחיא שבת הנה מ"מ א"ד שבת אפי' ע"י אמירה לנכרי כמו שהעלה בתשב"ץ סי' ד"ש יעיי"ש משום דחפירת הקבר איני אלא מכשירין דמכשירין ל"ד אף באמירה לנכרי א"כ ה"ה להבעיר אש בבית המוקד ל"ה אלא מכשירי עבודה לא דחי ע"י אמירה לנכרי דאי דחי א"כ נילף קו"ח דמ"מ דחי עבודה ומכשירי עבודה דחי שבת ע"י אמירה לנכרי א"כ קו"ח שמ"מ תדחה שבת ע"י אמירה לנכרי אלא ע"כ דלא דחי באמת רק דבבית המוקד אייריא ע"י אמירה דאמירה מע"ש ובמ"מ ל"ש זה דהא מסתמא אייריא שמצאו בשבת לכן אף ע"י אמירה דאמירה אסור:

והנה קשה לי על דברי היעב"ץ שכ' דליכא רק כאן רק משום אמירה לנכרי באיסור דרבנן וקשה דהא אי הוה טומאה דאורייתא אין האיסור משום אמירה לנכרי דהגוי נכנס לקודש ע"י אמירה שלו דכיון דמ"ע לשלח כל טמא מביהמ"ק א"כ ישראל גופי' עובר אמ"ע דשילוח הטמאים וכהא"ג כתב הרש"ל ב"מ דף צ"א לענין אמירה לנכרי בשביעית דכיון דהמצוה שתהא הארץ שובתת א"כ ישראל גופי' הוא עובר האיסור וכן כתב בח"ס חו"מ סי' קפ"ד לישב דברי הסמ"ג דהאיבעיא לחומרא משום דמלבד איסור לא תחסום בדישה איכא משום צעב"ח דאורייתא דישראל גופי' עביד איסורא הוה ספק בדאורייתא לחומרא א"כ רק ההיתר הוא משום דטומאת נכרי רק דרבנן ועכ"פ מדרבנן עבר ישראל דמכניס טומאה דרבנן למקדש ול"ש בזה לומר אמירה לנכרי רק שבות א"כ באמת הי' לנו לאסור אמירה לנכרי שיכנס למקדש אולם בספר דרך הקודש העלה דלא גזרו לענין זה שיהא כזבים דא"כ גם בהר הבית אסור ואמאי קתני רק בחיל אע"כ דלא גזרו לענין זה ול"ה רק מעלה בעלמא א"כ שפיר י"ל דלצורך מצוה שרי:

והנה ראיתי בשדי חמד מערכת הכללים בדין לפ"ע שכ' וז"ל שמעתי שיש ישראלים הקונים מים בירושלים תוב"א מן העכו"ם שממלאים מבור שבעזרת ביהמ"ק ומצווים את השואבים מים שיביאו להם מבור זה שמימיו זכים ונקיים ולכאורה לאו שפיר עבדי דאף אם לא נחו לאיסור מעילה מ"מ איכא ביטול מ"ע דשילוח טמאים דבמקום שאנו מוזהרים לשלוח טמאים כמש"כ רבינו בה' ביהב"ח אנו נותנים לו שכר ליכנס למקדש ולאו מדין שליחות הוא אלא שהישראל עצמו מבטל מ"ע המוטלת עליו בקו"ע ואף מדין שליחות יש לצדד דיד פועל כיד בעה"ב ועוד יש לצדד מדין אמירה לעכו"ם בשאר איסורין ועוד דאפשר גם העכו"ם מוזהר שלא ליכנס למקדש והגורם לו ליכנס עובר אלפני עיור והשיב ע"ז דאין נכרי מצוה דאין נכרי מקבל טומאה רק מפני שעשאו חכמים כזבים א"כ פשוט שאין העכו"ם מוזהר שלא ליכנס למקום שטמאים אסורים ליכנס ואף

דקיימ"ל בחיל שבקדושתו קלה מקדושת עזרה אין עכו"ם נכנסים לשם היינו מדרבנן דמעלה עשו ולא אסרו רבנן לעכו"ם עצמו אלא על ישראל וא"כ דל מהכא איסור לפ"ע מאחר שאין העכו"ם מוזהר:

והנה בדברי שאול הקשה לשיטת בה"ג דמפרש הא דאמרו בעירובין וכי לא שני לך בין שבות שע"י מעשה לשבות שלא ע"י מעשה דהיינו אמירה לנכרי דשרי בדבר מצוה א"כ הא דאיתא ביומא דמחממין לו עששיות ביוהכ"פ ושקיל וטריא הש"ס בזה טובא ואמאי לא ניחא להו דעשו כך ע"י גוי דאמירה לנכרי שרי בדמ"צ וכ' דלכאורה י"ל כיון דהי' בעזרה והרי נכרי וט"מ לא הי' יכולין ליכנס לשם ובזה הוה ניחא מה דקשה לכאורה לגי' התוס' דא"ש במקדש והרי ביומא דף ל"א אמרו דה' טבילות עשה כה"ג וכולן בקודש חוץ מראשונה שהיתה בחול ע"ג שער המים וא"כ מה עשה כה"ג בטבילה ראשונה להנ"ל י"ל דבחיל איה"נ דהי' אפשר ע"י נכרי ודחי דזה רק מעלה דהמכניס גוי לחיל אינו רק דרבנן והביא דברי מהרי"ט הנ"ל דכ' דאיכא לפ"ע אבל כבר דחה דבריו דבוודאי גוי לא נצטוה שלא לטמא המקדש כנ"ל והנה העלה שם כשאר הראשונים דלא התירו שבות דאמירה לנכרי רק בשבות דשבות והנה עדיין צריכין לישב דעת בה"ג ולדעתי לק"מ דגוי מטמא לעששיות דכלי מתכות נטמאין בנגיעה וזה וודאי אסור מה"ת לגרום טומאה בעזרה ועבשו"מ מה"ד ג' סי' כ"א:

הלכה יב

אורך העזרה מן המזבח למערב וכו'. והנה בס' תורת העולה לרמ"א ז"ל כתב ע"ז וז"ל כבר גילו חכז"ל אזנינו שהמשכן נעשה על תמונת העולם הכללי באשר הוא נחלק לשלשה דיורים כמו שהעולם נחלק לתחתונים שניים ושלשיים וכמו שהאריך בזה בעל עקידה פ' תרומה ועל זה כיוונו במה שאמרו מקדש איקרי משכן להורות ששניהם לדבר אחד נתכוונו רק שבמקדש היו הדברים יותר מבואר שם בדרך כלל ופרט דע כי המקדש לא היו במישור אלא במעלות הר הבית עד סוף האולם וכתבו רבינו בה' ביהב"ח להורות כי הדברים רומזים לג' חלקי העולם שהם במעלות זו ע"ג זו ושעל ידן יוכל אדם לעלות להשיג מי שאמר והי' העולם ולזה כאשר ראה אבינו יעקב ע"ה הסולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה ומלאכי אלקים עולים ויורדים בו להורות על מדרגות המקדש שהי' כסולם המוצב ארצה וראשו מגיע השמימה כאשר תראה בעניין מדות אלו שנתנו חכז"ל במקדש ואף כי אורך המקדש הי' מורה על ארכו של עולם הי' ג"כ מרמז על גבהו מצד מעלותיו זו על זו בעליית ההר שהי' המקדש עליו כי האורך והגובה בעולם הם מדה אחת כמו שנאמר באדם שהי' מקצה השמים עד קצה השמים והי' מן הארץ

עד לשמים ואחז"ל אידי ואידי חד הוא וכו' ונחזור למה שהיינו אמרו שמכותל מערבי הי' י"א אמה עד כותל העזרה הנה אמרו רבותינו ז"ל שלעולם שכינה במערב ושלא זזה השכינה מכותל מערבי והטעם כבר בארוהו הרב המורה וז"ל ביאורו רבותינו ז"ל דגמ' יומא שאברהם יחד המערב ר"ל בית קדהק"ד וסבת זו אצלי שמפני שהיתה דעת מפורסם בעולם עבודת השמש ושהוא אלוה ואין ספק שבני אדם כולן הי' פונים למזרח מפני זה פנה אברהם למערב בהר המורי' רצה לומר בית המקדש עד שישום אחוריו לשמש הלא תראה ישראל בעת כפרם ושובם לדעת הקדמונים הרעים ההם היו עושים אחוריהם אל היכל ד' ופניהם קדמה והם משתחוים קדמה לשמש והבן זאת עכ"ל ועוד מאחר ששקיעת החמה הוא במערב ועי"ז ניכר שאיני אלוה ואינה אלא כגרזן ביד היוצר וצריכה לשקוע מלפניו ושאדון עלי' לכן נבחר צד מערב שתהא מורה על השי"ת עד שאמרו שכינה במערב ולזה באו הנה י"א אמה אורך בין הכותל להיכל להודיע תחלה בדרך כלל כי ידוע שהמלאכים עשרה מדרגות ואם תצרף עמהן עילתן ית"ש הרי י"א (עיין מה שכ' לעיל דין ב') עכת"ד:

הלכה יג

בית המטבחיים י"ב אמות ומחצה וכו'. והיינו הא דתנן מקום הננסין ומפרש רבינו דמה דקתני במידות המותר למקום הנכנסין ובין כבש לכותל היינו י"ב ומחצה דלא כפירש"י ביומא דף י"ו משום דסובר דאתיא דלא כראב"י דלראב"י לא הי' מקום בין כבש לכותל רק ה' ומקום הננסין כ' כמו שפירש"י שם ומה דאמרו מידות ראב"י לאו כללא הוא כמש"כ תויו"ט פ"ה דמידות וכמו שאבאר לקמן בדין י"ו:

הלכה יד

א) **מקום השולחנות כו' ובו שולחנות של שיש וכו' ומדיחין את הבשר וכו'**. והנה בתויו"ט בפ"ה דמידות תמה לפמש"כ רבינו בפ"ו ממעה"ק ומדיחין אותן על שולחנות של שיש שבין העמודים משמע שעמדו בין העמודים וכאן קחשיב מקום שולחנות חוץ ממקום של העמודים אבל לדעתי לק"מ דהרי כ' רבינו ומדיחין הבשר לבשלו ולא הזכיר קרבים ושם כתב מדיחין הקרבים ומזה משמע דהוא מילתא אחריתא והנה בשי"צ יומא דף י"ט הקשה באמת מפ"ו דשקלים שמונה שולחנות של שיש בבית המטבחים שעליהן מדיחין את הקרבים וכאן כתב את הבשר ותי' דלאו דוקא בשר דהרי בפ"ו ממעה"ק כתב מדיחין את הקרבים אבל לפמש"כ ניחא דהני שולחנות שבין העמודים אחרינא נינהו אך עוד הקשה בתויו"ט הא מבואר שם דהי' לשכות מדיחין א"כ משמע שבלשכה מדיחין וכ"כ רבינו בפרקין דהי' לשכות מדיחין ויקשה ממש"כ בפ"ו ממעה"ק דקרבים מדיחין

על שולחן שבין העמודים והביא דברי המפרש בתמיד דשם אייריא בכרס שפרשו מרובה מדיחין בלשכת וכ"כ הראב"ד והרא"ש פ"ד דתמיד אך כתב עוד לתרץ דהתם מייריא בשאר קדשים כשהי' להם רוב זבחים היו הולכין ללשכת מדיחין אבל בשל תמיד הי' מדיחין הקרבים על השולחנות ונראה שזה גם דעת רבינו דהנה בפ"ו ממעה"ק אייריא מסדר עולת תמיד ע"י כמה כהנים נעשית לכן כתב דמדיחין על שולחנות והנה בשי"צ שם כתב לחלק בין תחלת הדחה על השולחנות וכן כתב בפסקי תוס' במס' מידות להביא עוד לחלק בין קדק"ד דבצפון הי' על שולחנות אבל קדק"ל דבדרום הי' מדיחין בלשכות שבדרום והנה במשנה דתמיד איתא דהי' מדיחין במעוטה של שיש וכתב הראב"ד אף שבשאר הדחת א"צ שמא מפני הזבל צריך הדחה מעולה יותר משאר הדחת ותנן עוד התם דמדיחין הבשר ג"פ (וכ"כ רבינו בפ"ו ממעה"ק) וכ' הראב"ד בפי' מכאן זכר לדבר לדחיית בשר ג"כ וכן לנטי' ג"פ והוא דבר חידוש והמפרשים בסי' ס"ט לא הביאו דבריו והנה הר"ן העלה דטעם הדחה קודם מליחה כדי לרכך הבשר דהבשר בטבעו קשה הוא לגבי מלח שיפליט דמו ולדברי הראב"ד נשמע ממשנה דל"א הא"ט כדי שירכך הבשר ובחי' העלתי דהא"ט דהגאונים שכ' הריב"ש בשמם דבשר ששהה ג"י בלא מליחה נאסר ול"מ לי' מליחה דהוא מהא"ט דס"ל דהבשר קשה הוא לגבי מלח ואף דמליח כרותח סברי הגאונים דאין פעולת פליטת הדם ע"י רתיחת המלח אלא שכח המלח מושך הדם אליו ומפליטו ולכן כ"ז שלא שראו במים א"י המלח למשוך הדם אליו לכן אם עבר ג"י כבר נתקשה הדם כ"כ עד שאין מועיל עוד הדחה שיצא להתירו ע"י מליחה ששוב אין כח למשוך אליו הדם וכבר נדפס משמי בס' חמודי דניאל:

ב') **ושמונה שולחנות הי' שם**. והקשה בכ"מ דהרי במידות שנינו מן הטבעות לשולחנות ד' מן השולחנות לננסים ד' א"כ לא הוזכר כאן כלל מקום שולחנות היכן עמדו דע"כ שהי' בין הננסים או בין העמודים כדתנן בפ"ד דתמיד שולחנות שבין העמודים וכשיטת רש"י ותוס' ביומא דף י"ו וא"כ למה לא כתב רבינו מקום שבין הטבעות לשולחנות ומקום שבין שולחנות לננסין ומאי קסבר רבינו אי כפירש"י ביומא א"כ מקום שולחנות ל"ח התנא יען דכתיב בקרא ביחזקאל א"כ הול"ל רבינו לחשוב מקום שבין הטבעות לשולחנות ואי דעתו כדעת התוס' דשולחנות בין העמודים היו א"כ הו"ל לחשוב מקום שבין השולחנות לננסין ותי' הכ"מ דרבינו מפרש מן הטבעות למחצית השולחנות ד' וממחצית השולחנות לננסין ארבע ובתויו"ט פ"ד דמידות סמך ראשו ורובו עליו ולדעתי הוא דוחק גדול דלא נזכר במשנה מחצית שולחנות וגם למה לתנא לחשוב השולחנות לחצאין לכן נראה לפרש דברי רבינו כפשטן דהפירוש במשנה לדעת רבינו הוא כך שהי'

ריווח בין הטבעות לשולחנות ד' ומן השולחנות עד הננסין ד' היינו מהתחלת השולחנות הי' ד' אמות שד' שולחנות הי' עומדים זה בצד זה לאורכן כפירש"י ביומא וא"כ ברוחב לא היו רק ד' אמות וד' אמות היו פנויים בין הטבעות לשולחנות ללילך ולהשתמש שם אצל השולחנות (וע"ד שכ' נראה לפרש דברי ילקוט פ' תרומה מן הקרשים עד המנורה ב' אמות ומחצי קני המנורה עד השולחן חמש אמות ומן השולחן ב"א ומחצה הא למדתה שרחבו י' ופלא דא"כ היכן עמדו מנורה ושולחן ובס' זית רענן כ' דשולחן של משה לא הי' מן המידה ולדעתי קשה לומר דבגמ' לא נזכר רק בארון דלא הי' מן המדה רק הפירוש ע"ד שכ' מן קני מנורה עד השולחן ה' אמות הפירוש עם מקום המנורה והשולחן ע"ד שפירשתי משנה הנ"ל) אולם רבינו כאן היפך הסדר שהרי כ' מכותל צפוני עד בית המטבחים ח' בית המטבחים י"ב וחצי מקום שולחנות ח' מקום טבעות כ"ד א"כ קחשב רבינו תחילה השולחנות אח"כ הטבעות א"כ אי הי' רוצה לשמור החשבון של התנא הי' צריך לחשוב כן בית מטבחיים דהיינו מקום הננסין עד השולחנות ד' וזה אי אפשר דהי' משמע עד התחלת שולחנות וזה איני כי השולחנות התחילו אצל הננסין וא"כ הי' צריך לומר עד סוף השולחנות ד' וזה איני כלשון התנא במשנה ולכן כתב מקום השולחנות ח' לכלול גם ד' אמות שבין שולחנות לטבעות שנשתיירו להשתמש על השולחנות:

ג') **והנה** אפשר לומר עוד ד' שולחנות לא עמדו זה אצל זה ממש רק הי' ביניהם מקום פנוי אמה לכל שולחן ושולחן וא"כ השולחנות הי' עומדים במקום רוחב ח' אמות והתנא קחשב מן הטבעות לשולחנות ד' דהיינו כשלא הי' משתמשין והיו עומדים זה אצל זה הי' רק מקום ד' וכשמשתמשין הי' עומדין בריחוק מקום אמה ולכן הי' בין הכל מקום ח' אמה וא"כ א"ש שדברי רבינו הם כדברי התנא שמקום שולחנות גופי' לא הי' רק ברוחב ד' ורק הי' שם מקום פנוי בין טבעות לשולחנות כשיצטרכו וירצה להעמיד השולחנות רחוק זה מזה כדי שיהא נוח להשתמש שם הי' יכולין להעמידן רחוק כי הי' שם מקום פנוי ד' אמות ומה שלא שמר רבינו לשון המשנה הוא מפני כי התנא קחשב ממקום המזבח לצפון וא"כ קחשב תחילה מקום הפנוי ואח"כ מקום השולחנות עצמו ד' אמות אבל רבינו דחושב מכותל צפוני למזבח א"כ הוה צריך לחשוב תחילה מקום השולחנות עצמו ואח"כ מקום הפנוי שאצל שולחנות לכן כללו רבינו וכתב מקום שולחנות ח' דהיינו מקום השולחנות עם מקום הפנוי בין הכל ח' אמות:

ד') **מקום שולחנות שמנה אמות וכו'**. וכ' בס' ח"נ דע כי השולחנות שמנה הן מונחין בשני סדרים בכל סדר ארבע שולחנות והן שתי שורות זו אצל זו מונחין ברוחב עזרה מצפון לדרום בכל שורה ארבע זו אצל זו ולא כמו שנדפס בצורת הבית שעשו שתי

שורות של ארבע ארבע מבחוץ זו אצל זו באורך הבית ממזרח למערב ונמצא שהן מצפון לדרום ד' שורות של שתיים שתיים זו אצל זו אלא כמש"כ שהן שתי שורות זו אצל זו בכל שורה ארבע זו אצל זו ברוחב הבית מצפון לדרום וכן מוכח מדברי רבינו שמנין מקום שולחנות שמנה אמות:

הלכה טו

א) **מכותל צפוני עד כותל המזבח וכו' כל המרובע הזה וכו'**. והנה זה פלוגתא דתנאי בזבחים דף כ' והקשו ע"ז עתויו"ט פ"ג דיומא כיון דרבינו פסק בפרקין דרובא בדרום ומיעוטא בצפון מדחושב ס' וחצי רוחב מצפון עד המזבח והרי צפון עזרה ס"ז וחצי א"כ עומד ז' אמות בצפון וא"כ למה לא יהא כשר לשחוט כנגד המזבח מצד מזרח נגד כניסת עזרה וכן בין אולם למזבח באורך ז' אמות דהרי ביומא מוכח דלראב"ש ביומא דף ל"ו דסובר דמזבח בצפון וכן לרבי כשר אף מן אולם למזבח וכן בין כניסת עזרה במקום רגלי ישראל וכהנים (ולי קשה עוד מזבחים דף ל"ג למה מוקי הא דמרחק צפון כריב"י הא גם לרבי ולראב"ש אתיא לפי דעת רבינו דאף דמזבח בצפון אין כשר רק ב' אמות שהוא לפנים מן המזבח א"א שיהא תיכף לסמיכה שחיטה דעכ"פ צריך להכניסו לפנים מן הפתח אך י"ל לפי שיטת תוס' תיכף לסמיכה לשחיטה הוא כ"ב אמות א"כ לכן רק מוקי כריבר"י דלרבי רק דבר מועט צריך להכניסו ושפיר הוה תיכף לסמיכה שחיטה אך אכתי תיקשי מדף י"ד דמוכח שם דכשר עד פתח האולם יע"ש ויתבאר להלן) ונראה לישב דהנה קשה לי בהך דיומא דף ל"ו וכן זבחים דף כ' דמוקי משנה דיומא דקתני דפר בין אולם ולמזבח כראב"ש דמכשר צפון למה מוקי כראב"ש גם כר"י דסובר בזבחים דף ס' דמזבח ממוצע הי' אתיא או כריוה"ג וכר"י דזבחים דסברי כולו בצפון אתיא ג"כ שפיר ועוד קשה לי לאידך גיסא מינה לי' כלל דראב"ש סובר דמזבח בצפון קאי הא בברייתא מבואר איזה צפון מקיר מזבח צפוני ועד כותל העזרה צפוני וכנגד כל המזבח כולו צפון דברי ריבר"י ראב"ש מוסיף אף בין האולם ולמזבח רבי מוסיף אף מקום דריסת רגלי הכהנים ומקום דריסת רגלי ישראל והנה לקמן דף נ"ט איתא בגמ' דריבר"י סובר דמזבח בדרום קאי וא"כ לדידי מצד עיקר אין כשר רק מקיר צפוני של מזבח אלא דעדיין הי' יכול לשחוט בכל אורך מן אולם לכותל עזרה מה שאין כנגד מזבח ולחוץ או לפנים קמ"ל דרק כנגד מזבח גופי' וע"ז אתא ראב"ש ואמר אף בין אולם ולמזבח והכונה ג"כ רק מה דנתמעט אליבא דריבר"י דוקא כנגד מזבח ממש לצפון ע"ז מוסיף מן האולם עד אותו מקום שכנגד המזבח אבל בין אולם ולמזבח לא דשם ל"ה צפון א"כ כיון דלריבר"י ליכא צפון מנא לן דחולק ראב"ש לזה דאתא לפלוגי עליו בתרתי לכן רבי דחולק ומוסיף

אף כ"ב אמה רגלי כהנים וישראל אבל לא מה שבין כותל למזבח אלא מה שהוא כנגד אותו ריווח שיש בין מזבח לצפון (דהיינו אותן ס' אמות לפי דעת רבינו או למ"ד מזבח ממוצע נ"א אמות) ולכאורה הא אפשר לישב כך דהנה בזבחים שם איתא דלריבר"י כשר לשחיטה כל אותן אמות שיש בין מזבח לצפון וכן אותן אמות שמחצי מזבח למעלה וע"ז בא ראב"ש להוסיף אף בין אולם ולמזבח וקאי ממילא גם אמקום שבין אולם ולמזבח דהיינו כל הרוחב (שכשר לריבר"י למעלה על המזבח) כך כשר למטה בין אולם ולמזבח דהיינו עד כותל חצי המזבח ורבי מוסיף באותו מקום אף מקום כהנים וישראל עד כותל חצי המזבח אלא דזה דוחק דבוודאי אם היינו אומרים דעומד בחצי עזרה ממוצע וחציו של מזבח בצפון א"כ ממילא לראב"ש דא"צ כנגד ירך המזבח ממש ומכשיר נמי עד האולם לכן גם מחצי מזבח לצד צפון עד האולם ג"כ מכשיר אבל כיון דזה דמכשיר ריבר"י חצי מזבח לצפון מדרשא דקרא דהרי סובר כולו בדרום כדאיתא בגמ' הנ"ל וא"כ אף דאתיא ראב"ש לחלוק לא יכול לחלוק אמקום שמן האולם עד חצי מזבח דע"ז ל"ש דרשא דקרא דוזבחת עליו שלמיך ועולתיך חלקהו חציו לשלמים חציו לעולה דל"ש רק במזבח ואי דבא לפלוגי יען דראב"ש הוא שסובר באמת דמזבח חציו בצפון קאי אכתי ל"ש דמוסיף עליו דזה אין ענין לדריבר"י וא"כ מינה לך דחולק בזה אמקום אולם עד אותן אמות שכנגד מזבח וצ"ע:

ואולם נראה לישב דבזבחים שם פליגא ר"י דכל מזבח כשר לקדק"ד ומוקי רי"ו דסובר כולו בצפון קאי ופריך ר"ז אטו לריבר"י חציו בצפון וכי תימא ה"נ הא אמר רי"ו כנגדן בקרקע פסול ע"כ כולו בדרום וע"ז מסיק דטעמו דריבר"י מקרא ואח"כ פריך בגמ' מאי כנגדן בקרקע ומסיק לא צריכא דבצרי פירש"י שנמלך לקצר (הנה לכאורה קשה הא בוודאי יש קפידא במידת מזבח דהרי ילפינן מקראי וא"כ הרי במזבח שנפגם א"י לשחוט אך לק"מ דהרי לקמן דף פ"ג מבואר קרן וריבוי ויסוד מעכב מידתו אין מעכב אך אכתי קשה דלריה"ג ואף ראב"י דחולק עליו עכ"פ בהא א"א דחולק דקרא כתיב מזבח העולה שם פתח אוה"מ ורק פליג ראב"י דסובר דשם גם הכיור דבזה מתקיים גם קרא דשם פתח אוה"מ וא"ל רק לכתחלה דז"א דאכתי יקשה מהא דיומא דף מ"ה דבעינן שיהא מערכה לקטורת לפני ד' וכדאיתא פ"א דתמיד בה' אמות שלפני פתח אוה"מ וא"ל הא זהו ג"כ רק לכתחלה כדמשמע מתוס' יומא הנה זה רק בהמערכה אבל עכ"פ פשיטא דבעי שיהא עכ"פ מזבח לפני פתח אוה"מ ועוד דהרי כתיב גם קרא דאל יסוד העולה פתח אוה"מ א"כ הוא לעכב דמקרא דיסוד מוכח דבעי שיהא עכ"פ אמה לפני הפתח דקאי איסוד דרומית מערבית או איסוד מערבית צפונית אי מזבח בדרום קאי וא"ל אכתי

אם מקצר בד' אמות ויש יסוד לפני הפתח מתקיים שפיר הקרא ז"א חדא דעכ"פ משמע דקאי אכל חצי מזבח ששחט כנגדו פסול ויקשה הא לא משכחת כלל דיהא קצר בחצי מזבח באותו צד צפון דעכ"פ צריך להתחיל מיד בהתחלת חצי העזרה הדרומית שהוא לפני פתח אוה"מ ועוד לפמש"כ תוס' בבי"ר הי' יסוד א"כ זהו שנמלך לקצר א"כ ע"כ מתחיל בצד דרומית שלפני הפתח כדי שלא יכנס לגבול יהודא וכדי שיהא לו יסוד דהרי צריך נתינת דמים סביב כדאיתא בדף נ"ג ורק כשהוסיפו א"א לעשות יסוד ועטה"ק שחקר איך אפשר להוסיף לבטל גז"ש דסביב שעי"ז א"א בנתינת דמים סביב כיון דאין יסוד אחר שהוסיפו ויש לפלפל בזה אי קדושת אולם והיכל חדא הוא ולחד מ"ד סובר ר"י דחדא הוא א"כ מתקיים שפיר אל אוה"מ אם נשאר אמה יסוד לפני פתח אולם שהוא רוח בעשרים אלא דאכתי לא אפשר שיהא מקצר בכל חצי מזבח שהוא ט"ז אמות מקרא דדריש בתמיד פ"א דצריך ה' אמות לפני פתח אוה"מ א"כ א"א לקצר המזבח אלא בה' אמות ואי אולם והיכל תרי נינהו כדמסיק בעירובין כל ה' אמות נגד היכל עצמו וא"כ לא משכחת שיקצר המזבח מצד צפונית כלל ויש לומר דקצרו לצד מזרח או מערב וא"כ הוא כנגד הפתח ושחט במקום שקצרו לצד צפון ופסול יען דבדרום קאי אך גם ז"א דהרי ריבוע מעכב וא"כ ע"כ שקצרו גם בצפון אך י"ל דקצרו אמה או יותר באורך בצד דרום ואמה ברוחב לצד מזרח וא"כ הוה ריבוע ובקרן מזרחית צפונית קצר אמה ושחט באותו מקום וקמ"ל דפסול יען דכולו בדרום קאי) והנה תי' זה דקצרו וודאי רק מפני הלחץ זו הדחק אמרו כן דלכתחילה בעינן ל"ב אמה והנה יקשה לכאורה דהוה מצי לתרץ ברווחא דכנגדו היינו ששחט בין כותל מזרחית של עזרה למזבח:

ואולם כבר הרגיש רש"י בזה ותי' אי ס"ד דהאי כנגד המזבח בין כותל מזרחי א"כ מאי איריא כנגדו הרי אפי' בצד צפון ממש כיון שהוא אחר ל"ב אמה של מזבח פסול לריבר"י דבעי לעומת מזבח ממש כדאיתא בדף כ' וא"כ מה הקשה ר"ז לעיל דילמא לעולם לריבר"י מזבח חציו בצפון והאי כנגדו היינו אחר המזבח אע"כ האי למטה לאו לצד מזרח ולכן פריך מאי הוה כנגדו נמצא דכל זה אליבא דר"ז דהקשה כן אמנם בלא"ה הא אפשר לפרש כנגדו היינו כנגד כותל מזרחי אלא דצריך להבין א"כ ר"ז גופי' מאי הקשה הא יש לפרש כן כנגדו תחתיו נגד מפרח וצ"ל דסובר ר"ז א"כ מאי איריא כנגדו אפי' משוך לצד צפון כל שאי כנגד מזבח פסול לריבר"י כדפירש"י אולם י"ל בוודאי אי סבירא לן דלריבר"י כולו בדרום וא"כ מן הדין לא הכשיר אלא צד צפון לפי"ז ריבר"י דדריש מירך המזבח דבעי ירך ממש היינו למעוטי מה שלמעלה ולמטה אפי' בצד צפון כל שאין כנגד המזבח אבל אי נאמר דלריבר"י חציו בצפון א"כ כשר בלא קרא אפי'

כנגד מזבח בין כותל מזרח מה שהוא בצד צפון העזרה וא"כ קרא דעל ירך לריבר"י רק למעוטי אתי כנגד מזרח ולמזבח אבל באורך ורוחב מה שיש מצד מזבח עד כותל צפוני כשר ולכן רק ממעט כנגדו בין מזבח לכותל מזרחי וא"כ אין הוכחה דלריבר"י לאו בצפון קאי וצ"ל דפשיטא לי' לר"ז דלריבר"י רק כנגד המזבח ממש בצפון כשר ע"כ האי כנגדו בקרקע אין הכונה בין מזבח לכותל מזרח דאפי' בצד צפון כל שאין מזבח פסול לריבר"י והיינו דבאמת סובר מזבח בדרום קאי וכדמקשה באמת ר"ז ומעתה י"ל גמ' דיומא ע"כ הי' סובר דלריבר"י דקתני במשנה לצד צפון חצי מזבח כשר ע"כ דחציו בצפון קאי וא"כ ע"כ האי כנגדו באמת רק הכונה שלא יהא בין מזבח לכותל מזרח של עזרה בצפון עזרה וע"ז פליג ראב"ש וסובר עד האולם ע"כ הכונה אף בין מזבח לאולם כיון דלריבר"י חצי מזבח ג"כ בצפון וכשר לשחיטה ע"ז פליג ראב"ש דגם מאולם עד חצי מזבח כיון דבצפון קאי ולפי"ז א"ש דנקט ראב"ש ולא נקט ר"י דסובר בפירוש מזבח ממוצע דמזה אכתי לא מוכח דכשר מאולם עד חצי מזבח אף דחציו בצפון דאכתי י"ל דאין כשר רק מה שכנגד מזבח עד צפון וכן מאולם למזבח נגד אותו מקום לצפון אבל לא נגד מזבח ולמערב משום דעכ"פ בעי ירך המזבח דהיינו בצד מזבח ולפנים אבל מראב"ש דפליג אריבר"י מוכח תרתי דבצפון כשר דהרי לריבר"י ג"כ כשר וגם מוכח דל"ב ממזבח ולפנים רק מאולם עד חצי מזבח ולרבי עד כותל מזרח דהיינו כל מקום עזרה שלצד צפון עם חצי המזבח והבן זאת:

ולפי"ז משנה דיומא דפר בין אולם למזבח ע"כ רק כראב"ש או כרבי אתיא ומעתה לפי"ז א"ש הא דדף ל"ז דמוקי דלא כראב"ש רק כראב"י היינו משום דכיון דלראב"ש השחיטה ג"כ כשרה בצפון בין אולם למזבח א"כ למה קתני בא לו לצפון מזבח הרי אפי' במזבח בצד צפון בין אולם יכול להגריל כמו דיכול לשחוט ולכן ע"כ כראב"י דבדרום קיימא מזבח א"כ שפיר קתני בא לו לצפון מזבח דהיינו בכל הצפונה מקיר מזבח עד צפון ומן אולם עד כותל מזרחי אבל כנגד מזבח ממש בצפון ל"ב חדא דלא קאי כדריבר"י ועוד להגריל אין קפידא רק שיהא בצפון דרק שחיטה בעי כנגד מזבח גם י"ל דאליבא דראב"י עכ"פ בצפון עזרה מה שלצד צפון אף שלא כנגד מזבח אפי' לשחיטה כשר והיינו דכאן מסיק גמ' כסוג' דלריבר"י בדרום מזבח קאי ובהא מחולקין ומוספין ראב"ש ורבי ראב"ש בא להכשיר האולם עד נגד אותן אמות שכנגד מזבח שהן למ"ד כולו בדרום קאי ס"ז וחצי אמה לרבי מוסיף באותן אמות עד כותל מזרח נמצא הא דבדף ל"ו מוקי משנה כראב"ש משום דסובר שם דריבר"י סובר חציו בצפון וכר' יודא במס' תמיד וע"ז מוסיפין רבי וראב"ש אבל כאן מסיק כראב"י דהיינו דבדרום קאי ואליבא דידי' חולקין

ריבר"י וראב"ש אבל כאן מסיק כראב"י דהיינו דבדרום קאי ואליבא דידי' חולקין ריבר"י וראב"ש ורבי ולכן מוקי משנה דלעיל דקתני בין האולם כבין האולם סמוך לו ולעולם הקפידא במקום השחיטה יהא הגרלה ואתיא כראב"ש אליבא דראב"י ודו"ק:

ומעתה א"ש דברי רבינו דסובר דז' אמות עומד בצפון ואפ"ה רק כנגד אותן אמות כשר לא בין אולם ומזבח וגם לא לצד מזרח משום דבעי על ירך ולא נקרא על ירך רק ממזבח ולפנים וראי' לדבריו דאל"כ יקשה למה צריך לאוקמי בדף ל"ו כראב"ש ולא מוקי כר"י דקאמר בפירוש חציו בדרום והא דמוכח דלראב"ש כשר בין אולם למזבח ולרבי אף לצד מזרח משום דעומד מזבח בצפון ק"מ דזה דוקא למאי דס"ל הגמ' דלריבר"י חציו בצפון א"כ לדידי' ע"כ כנגדן פסולות היינו ממזבח לצד אולם או לצד מזרח א"כ סובר דכל צד צפון כשר וראב"ש לחלוק בא להתיר אף מן האולם עד חצי המזבח אמנם למסקנא דזבחים דלריבר"י בדרום קיימ"י וא"כ האי כנגדן היינו אם מקצר קצרוהו ולעולם לא מכשיר ריבר"י רק כנגד מזבח ולצפון ממש וראב"ש ורבי מוסיפין נגד אותו מקום עד האולם ולמזרח עזרה אבל כנגד מזבח ולאולם או לכותל מזרח גם ראב"ש ורבי לא מכשרו וא"כ נהי דלרבינו עומד גם בצפון אפ"ה אין כשר רק מה של מצד מזבח ולפנים כיון דאף אם עומד ז' אמות בצפון הא דלריבר"י כשר עד חציו ע"כ לא משום דהוא צפון העזרה דהאי אין עומד רק ז' אמות בצפון ע"כ רק מדרשא דקרא א"כ זהו רק על המזבח ממש אבל לא כנגדו בקרקע בין האולם ולמזבח ולכן שוב בעינן דוקא מן המזבח ולצפון משום דבעינן על ירך דרק אי חציו בצפון עומד ולכן כשר עד חציו א"כ מוכח שפיר דלא בעינן על ירך כדאמרינן בזבחים דף נ"ט לריוס"י דל"ב על ירך אבל למ"ד דיליף מקרא דמזבח כשר לא מוכח דלא בעינן על ירך המזבח דעל מזבח הוא דגלי קרא וא"כ למ"ד מקצתו בצפון קאי ע"כ מזבח דכשר מקרא ילפינן אבל מה דלמטה בקרקע לא גלי קרא ולכן בעינן על ירך אבל אי חציו בצפון מוכח דל"ב על ירך דכיון דעומד בצפון ע"כ קרא רק אתי ללמדנו דל"ב על ירך ולכן גם למטה בקרקע כשר (והנה בפמ"א הקשה בהא דפריך שם לוקים כר"י ובממוצע דס"ל דמזבח באמצע קאי ויקשה א"כ מנ"ל דכל מזבח כשר דילמא רק אשמעינן קרא דחציו כשר דלא תימא דבעינן על ירך ובטה"ק תי' עפ"י ת"כ דדריש קו"ח מוכח דכולו כשר יעו"ש וא"כ אי לריבר"י חציו בדרום וחציו בצפון א"כ קרא אתי דל"ב על ירך וממילא ה"ה לצד צפון מן האולם למזבח או לכותל מזרח כשר אבל רבינו דסובר רק ז' אמות ואפ"ה כשר כולו ע"כ משום דגלי קרא א"כ לא נשמע דל"ב על ירך דעל מזבח ע"כ שאני וכמש"כ רבינו בפ"ח ממעה"ק) ונראה לי ראי' מירושלמי על משנה דיומא קאמר מאי צפון ומביא ע"ז פלוגתא דראב"ש וריבר"י ואפ"ה

קאמר הירושלמי דרק כשר מה שממזבח ולפנים עד האולם ולריבר"י עד כותל מזרח והוא יען דבירושלמי מבואר דלריבר"י רק מכשר ל"ב על ל"ב נגד קיר מזבח ע"ז מוסיף ראב"ש בין עד האולם ולקיר מזבח צפוני וכן לרבי עד כותל מזרח אבל רק בהמשך נגד קיר מזבח צפוני וא"כ קשיא לירושלמי איך מביא ע"ז המשנה פלוגתא דא הא המשנה מכשיר בין אולם למזבח ג"כ וע"כ דירושלמי מפרש פשטות המשנה כך ולכן גם באידך משנה דמגריל לצפון המזבח איתא בירושלמי איזה צפון ומייתיא ג"כ הך פלוגתא הרי דלירושלמי אותו משנה לא פליג והיינו כמש"כ דגמ' דיומא דף ל"ו ס"ד דלריבר"י חציו בדרום א"כ גם לראב"ש כן אבל שקליא וטריא דלהלן דמוקי כראב"י סובר דראב"ש וריבר"י ורבי אליבא דראב"י קאי דמזבח בדרום וכמסקנת הגמ' דזבחים ושפיר קתני לצפון מזבח דהיינו לראב"ש כל רוחב ואורך צד צפון של עזרה וא"כ הירושלמי אתיא כמסקנת גמ' בדף ל"ז דפליגי אליבא דראב"י דמזבח בדרום קיימא:

ב) **ולפמש"כ** ניחא מה שהקשה בתויו"ט על רבינו דכאן פסק מזבח בצפון קאי ובפ"ג מעיוהכ"פ כתב דמגריל בצפון המזבח ולדעתי לק"מ דרבינו סובר דעכ"פ אין שחיטה רק בצפון המזבח א"כ הגרלה ג"כ רק במקום דהוה צפון לשחיטה ורק ביומא קאמר דלא כראב"ש שהיינו לאפוקי ממאי דסבור ביומא לעיל דלראב"ש רשאי לשחוט ג"כ בין אולם למזבח אבל בזה דמזבח בצפון ל"ק כיון דאין שוחטין שם לכן גם הגרלה לא יעשה שם והא דרבינו כתב לעיל דשוחטין בין אולם ולמזבח הנה ע"כ אין כונת רבינו כן אלא כמש"כ הכ"מ כבין האולם דרבינו סובר הא דמסיק כבין האולם אין הכונה דגרסינן כן אלא דפרושי קמפרש הכונה במשנה כך כדמוכח בירושלמי דקאמר תני כבין וע"כ דלירושלמי אף דתני במשנה בין האולם פירושו כבין האולם א"כ לפי"ז גם מה דקאמר בשמעתין תני כבין הכונה דמפרש האי בין כבין ולכן כתב רבינו המשנה ג"כ בצורתה כיון דא"צ לעשות גי' אחרת כמו דהוא לירושלמי והא דצריך בירושלמי לאוקמתא דראב"ש היינו משום דאי לאו דראב"ש דסובר מן האולם עד כנגד מזבח לצפון שוחטין ל"ש לפרש כבין דהא לריבר"י בעינן כנגד מזבח ממש ולכן מוקי כראב"ש וכן משנה אחריתא אתא גם כראב"ש כיון דעכ"פ אין שוחטין בין אולם למזבח לכן גם אין מגריל שם ולפי"ז אף אי ירושלמי קאי דלריבר"י וראב"ש מזבח גם בצפון קאי כיון דאין שוחטין שם אין מגריל שם רק מן האולם ולצפון המזבח וא"ש הכל ויש להוסיף עוד ולומר כיון דלמסקנת הגמ' הכונה בין האולם כבין דהיינו דפירוש המשנה כך א"כ ראב"ש אליבא דראב"י קאי כיון דמשנה ראשונה כראב"ש א"כ ע"כ האי דקתני בדברי ראב"ש בין האולם למזבח הכונה ג"כ כבין וכדאיתא כהא"ג במשנה דתמיד ובזבחים

דף נ"ט דדרשו מקרא דונתת אותו בין אוה"מ ובין המזבח דהפירוש משוך קימעא והאי בין האולם היינו דוקא וא"כ האי בין דראב"י הוא ג"כ דוקא והיינו דריבר"י סובר חציו בדרום וע"ז פליג גם ראב"ש והנה בלח"מ פ"ג מעיוהכ"פ תי' דרבינו פסק כמ"ד לעיל דהלכה כראב"ש לא כראב"י ושחיטה בין אולם למזבח ממש ופליג אסוג' דהכא ומפרש משנה זאת דמגריל בצפון מזבח היינו בצד של מזבח אשר בחלק הצפוני והנה דבריו תמוהים חדא דבה' בהב"ח פסק רבינו דלשחיטה רק בצד מזבח צפונה לא בחלק צפון של עזרה וגם כיון דגמ' כאן הביאו סוג' דלעיל דמוקי כראב"י ומסיק תני כבין וראב"י הוא א"כ הלכה כאותו סוג' ושמעתתא הנשנית באחרונה ובפרט דלפמש"כ אין הכרח לשבש המשנה אלא לפרשה כך דהכונה כבין ועוד אטו יפה כח רבינו מהגמ' דא"כ למה לא רצו הגמ' לפרש כך ומה ידע רבינו אשר לא ידעו חכז"ל וכבר השיגו בספר עבודה תמה ועוד דל"ש כלל לפרש כן כיון דמזבח בצפון קאי ע"כ בכניסתו לעזרה הרי נכנס גם בחלק צפוני של מזבח ורק לאורויי אתא דלא ילך לצד דרום עזרה א"כ הול"ל לצפונה של עזרה ולכן דייק שפיר בגמ' צפונה של מזבח מקיר המזבח ולפנים וא"כ נסתרו דברי הלח"מ והנה בתויו"ט כ' לישב הני קו' דפסק דלא כראב"י יען דמשנה דמידות דלא כראב"י בהא דמזבח בדרום קאי כדאיתא לעיל דף י"ו לחד פירוש כרש"י שם אלא דאפ"ה שחיטה רק כשר מצד מזבח ולפנים יען דבעינן על ירך ורק ראב"ש סובר מן האולם עד מזבח ג"כ כשר אבל רבי דמוסיף מקיר מזבח צפוני סובר בין מזבח למזרח אין כשר לשחיטה כדי שלא יהא פלוגתא רחוקה וכן לא בין אולם ולמזבח וכולהו סברי מזבח בצפון קאי והא דאיתא ביומא דרצה לאוקמא משנה דבין האולם גם כרבי רק דחוייא בעלמא והך דכ' רבינו בה' עיוהכ"פ דשוחט בין אולם למזבח הגי' כבין האולם כמש"כ הנה הכ"מ גם דבריו דחוקים דבזבחים דף כ' מוכח דכך האמת דאתיא כרבי ולא הוה דחוייא בעלמא ועוד קשה לדבריו דהרי במשנה שני' דקתני בא לו למזרח עזרה לצפונה של מזבח הנה זה ע"כ כרבי וא"כ הא דקאמר בגמ' דלא כראב"ש ע"כ הכונה כיון דרבי רק להוסיף אדראב"ש קאתי ואי ליתא לדראב"ש ממילא ליתא לדרבי א"כ איך נאמר דדברי ראב"ש ורבי אין שווין בה ועוד מש"כ דלא נעשה פלוגתא רחוקה דהרי לדבריו ג"כ יש פלוגתא רחוקה מה דמכשיר ראב"ש בין אולם למזבח פסול לרבי ומה דמכשיר רבי פוסל ראב"ש ובספר עבודה תמה השיג עליו עוד דאי נאמר דיש סברא לומר דרק בין אולם למזבח פסול אבל בין אולם לקיר מזבח צפוני כשר א"כ מנ"ל כלל דראב"ש מכשיר בין אולם למזבח דילמא אין מכשיר אלא מן האולם עד כותל צפונו של מזבח והנה לישב דברי תויו"ט י"ל דבתוי"ש כ' דלא כראב"ש משום דלראב"ש משמע דכולו בצפון קאי מדנקט

בין אולם למזבח משמע כולו (ועיין זבחים דף נ"ג דר"ש סובר כך כולו בצפון א"כ י"ל כאבוהו ס"ל) אך לרבי דמוסיף מקום רגלי הכהנים י"ל דמזבח רק בדרום קאי ושפיר צפון הוה לפני ד' עפי"ז יש לקיים דברי התויו"ט ודו"ק:

אחר זה ראיתי בשיח יצחק שהביא דברי המאירי שכ' וז"ל אעפ"י שרוחב המזבח נכנס בחצי הצפוני של עזרה אין כשר לשחיטה אלא דוקא מכותל מזבח צפוני עד כותל העזרה ושכנגדו למעלה שמ"מ אותו הכותל נקרא ירך המזבח ושאר התחום נגרר עמו עכ"ל ואח"כ כתב עוד ומ"מ לענין הלכה מקצת המזבח בצפון ומ"מ אין הפר עומד לצד המערבי מפני שאעפ"י שהם צפוניים אינם מקום שחיטה עכ"ד מזה מבואר כדברינו וברוך ד' שהנחני בדרך אמת:

ג') **הנה** דעת רבינו דרובו של מזבח וז' אמות בצפון וקשה לי דהנה רבינו בפ"ג מפהמ"ק כתב דכל מזבח כשר לעולה ויקשה דהא בשמעתין מבואר דפליגי ריבר"י וריוס"י בדרשא דוזבחת עליו את שלמיך כיון דכולו כשר לעולה ל"ל את שלמיך אע"כ דרק חציו לעולה וחציו לשלמים ורי"ו סובר דהו"א רק עולה דדחוק אבל שלמים דלא דחוק לא ויש להבין במאי פליגי ונראה פשוט דריוס"י דסובר כולו בצפון קאי א"כ ליכא מקום פנוי לעולה רק חצי מן המקום שלצד צפון דבחצי השני המזבח עומד ע"כ הוה מקום דחוק אבל בשלמים ליכא מקום דחוק דכשר בכל העזרה וריבר"י סובר כולו בדרום קאי א"כ לא מדחק צפון אפ"ה כשר כולו לעולה א"כ שלמיך ל"ל ע"כ לומר דרק חציו לעולה וא"כ רבינו דסובר כמ"ד דרק ז' אמות בצפון א"כ לא מדחק צפון א"כ ע"כ קרא דאת שלמיך ללמד דאין כולו כשר לעולה וא"כ קשה דאיך פסק רבינו דכולו כשר לעולה:

אמנם עוד יש אתי דברים דהנה תוס' הקשו דשם דריש וכי עליו זובח הרי לעיל דרשינן דעליו ממש זובח ותי' דאין זה חיוב אבל וזבחת משמע חיוב ודרשא דלעיל מכח איני יוצא מידי פשוטו והקשה בטה"ק אכתי איך דרוש ריבר"י דחציו לעולה דאי ס"ד כולו לעולה שלמים מבעיא ול"ל קרא דשלמיך הא אי לא הוה כתיב שלמיך ל"ה ידעינן דפסול לשחוט אי נפגם המזבח דהוא רק בעולה יען דבעינן על ירך המזבח אי נפגם המזבח פסול ואיצטרך קרא דשלמיך וא"כ מנ"ל חצי לעולה דוקא ותי' דתוס' לשיטתם בחולין דף י"ח דמקרא דאבנים שלימות ידעינן פגימת אבן ופגימת הסיד ע"כ אי ל"ה כתיב שלמיך לא הוה ידעינן לפסול פגימת הסיד בשלמים וא"כ קשיא מנ"ל ריבר"י רק חצי לעולה והנה סברת תוס' ורשב"א נראה דתליא בפלוגתא אי סיד בכזית או בטפח דאי בכזית א"כ י"ל דממעטינן הכל מאבנים שלימות והא דסיד אין בכ"ש יען דל"ש בסיד דאי אפשר בלא פגימה כ"ד וע"כ אוקי אכזית כמש"כ הרמב"ן שם אבל אי בעינן בסיד

טפח ע"כ לא משלימות ילפינן דא"כ אף כזית ל"ה שלימות וא"כ י"ל ריבר"י סובר כמ"ד בכזית ויליף משלימות לא מעליו וא"צ לקרא דשלמיך לגלות דעולה בחצי מזבח אבל רבינו דכ' לעיל בפ"ב כמ"ד בטפח א"כ ע"כ יליף מוזבחת עליו א"כ צריך קרא דשלמיך לגלות דשלמים מיפסלי ג"כ בפגימות מזבח בסיד בטפח וא"כ אין לנו קרא למעט דאי מזבח רובו בדרום קאי אין כשר אלא חצי די"ל דכולו כשר לעולה ובאמת כש"כ לשלמים והא דכ' שלמיך לדרשא דפסול לשחוט בפגימת סיד בטפח:

ועוד י"ל דהנה ברמב"ן בחולין שם כתב דאי מאבנים שלימות רק בשעת בנין וצריך דרשא דעליו אף אחר הבנין אי נפגם נפסל והנה לפי דבריו וודאי יקשה הא צריך קרא דשלמיך דאל"ה ל"ה ידעינן אי נפגם אח"כ נפסל לשחיטת שלמים ולפי"ז י"ל דסובר דצריך קרא דעליו לענין נפסל אחר הבנין והיינו דרבינו מפרש דריבר"י מפיק הכל מאבנים שלימות אבל כיון דבברייתא דזבחים סובר דלא ילפינן נפגם אחר הבנין מאבנים שלימות וצריך קרא דעליו ע"כ צריך ג"כ לקרא דשלמיך דנדע דפסול נפגם מזבח אחר הבנין ואין לנו קרא למעט דעולה רק בחצי מזבח ודו"ק:

הלכה יז

א) **לשכת הגולה שם היתה בור**. בתוי"ט במידות ועירובין כ' שבזה הבור היו משקעין הכיור שלא יפסול בלינה דלא הי' אז ים שעשה שלמה ולכן נקרא לשכות הגולה ע"ש הגלגל שבו מגלגלין הכיור ועמש"כ מזה בארוכה בפ"ה מביאת מקדש באר היטב:

ב) **ולשכת העץ אחורי שתיהן היתה והיא לשכת כה"ג**. ובמשל"מ הקשה דבגמ' דיומא נסתפקו בהא אי לשכת פרהדרין בצפון והיא היתה לשכת העץ או לשכת אבטינס בדרום ומנ"ל לרבינו להכריע ונראה דרבינו סובר כיון דגמ' דחי לה דאלת"ה נעבוד בהדי הדדי א"ל בחדא מוכח דבאמת כן היכיא דרוצין להטריחו שלא יזיח דעתו ולכן ע"כ לשכת העץ הי' לשפהד"ר דמהא"ט היתה של עץ כמש"כ בסדר משנה ה' ע"ז ועוד נראה לי כיון דהיתה נקראת לשכת העץ כ' התוי"ט כדי שיהא היכר בין לשכת העץ ולשכת האבן שלשניהם מפרישין כהן לשריפת הפרה ולעבודת יוהכ"פ א"כ מוכח דלשכת העץ לשכת פרה"ד בצפון:

ועוד י"ל דטעמא דמילתא דבוודאי למ"ד בית האבן הי' בהר הבית י"ל דפרה"ד הי' בדרום אבל כיון דלשכת האבן הי' בהעזרה בצפון גם לשכפה"ד הי' בצפון דהרי גם כהן השורף את הפרה הי' צריך לטבול דהי' צריך הזאה וצריך טבילה אחר הזאה ולא חשו לטורח ה"ה בכה"ג שהיו מפרישין ליוהכ"פ לא חשו לטורח:

שוב ראיתי כי בלחה"מ פ"א מעיוה"כ הקשה ג"כ ותי' כמש"כ יען דגמ' דחי דאלת"ה

נעביד חדא יע"ש:

ולכאורה י"ל עוד דהנה בגמ' אמרו ה"נ מסתברא דבדרום קאי דהנה בפ"א מעיוהכ"פ כ' רבינו דמשביעין אותו ולא הביא הא דבית אבטינס ללמדו קטורת ועמד ע"ז בלח"מ שם ובארנו דלא קיימ"ל כן יען דלא הי' עבודה קשה ולפי"ז האי ה"נ מסתברא נפל בבירא דמאי תאמר מקדים והולך וטבל ואזיל לצפון וגמר חפינה ואתי לביהמ"ק ועביד עבודה ולבהדיא פניא מדו עלי' והדר אזיל לדרום וטביל ונייח דהא א"צ כלל לילך ללמוד חפינא ובאמת האי ה"נ מסתברא לא ר"ס אמרה אלא גמ' כמו שבארתי שם וא"כ אין כאן טורח ונסתר הה"נ מסתברא דהי' בדרום ועוד יש להוסיף ולומר כיון דגמ' חשוב דהוה טורח רב יען דמדו עלי' וצריך טבילה ובארתי בה' עיוהכ"פ דרבינו באמת לא ס"ל כך וא"צ טבילה וא"צ לילך לדרום עוד וליכא טורח ואזלה לה ה"נ מסתברא דהוה בדרום לכך פסק רבינו דהי' בצפון ועמש"כ בפ"א מעיוהכ"פ באר היטב:

ונראה להוכיח כדברי רבינו דהנה הראב"ד בפי' לתמיד הוכיח דעליות אבטינס בקודש משום דשם למד חפינה וכש"כ אבטינס עצמו ששם מעשה הקטורת א"כ ע"כ לא הי' לשכת העץ דהיא היתה בנוי בחול משא"כ אי הוה לשכפה"ד באמת ע"כ בחול היתה כדי שיהא רשאי לישב ולישן שם וא"ל גם בעליות אבטינס היו שומרים וצריכין לישב די"ל כמש"כ הראב"ד שם דשמירה מה"ת לכן בא"א שרי בישיבה וא"ל א"כ גם לשכת פרה"ד הוה אי אפשר ושרי לישב בקודש י"ל דזהו אין מה"ת להפרישו לקודש דהא אפשר להפרישו לחול לכן היתה באמת בחול אח"ז ראיתי בשי"צ יומא דף י"ח כ' כעין דברים הללו דבית אבטינס ע"כ נתקדש אך הקשה לו משומרים ותי' עליות לא נתקדשו ותמהני הא אמרו ללמדו חפינה בעליות בית אבטינס א"כ ע"כ בקודש היתה והנה ראיתי שהקשה עוד הא לשון המשנה דבית טבילה בצד לשכתו הי' משמע לשכה המיוחדת דהיינו לשכפה"ד ותי' כיון דלשכת עץ אחורי שתיהן היתה א"כ היתה בנוי' בחול דהרי לשכת גזית היתה חצי בקודש וא"כ מסתברא דהיינו לשכפה"ד דבנוי' בחול כיון שצריך לישן שם כמש"כ תוס' דף ח' לא לשכת בית אבטינס דהיתה ע"כ בקודש דקטורת מעשיהן בקודש:

אך הקשה ע"ז הא אמרינן דשומרים בעליות בית אבטינס ותי' דגגין ועליות לא נתקדשו ור"פ מספקא לי' יען דמסופק אי קיימ"ל דבעינן מעשי' בקודש דפלוגתא הוא בירושלמי כמש"כ הכ"מ אבל להלכה קיימ"ל דמעשי' בקודש וא"כ הרי במנחות סובר ר"י דכל מעשיהן בקודש א"כ א"א לאוקמא כמ"ד לישתן בחוץ וכך א"ש מה דהקשו תוס' עוד דליקו דכולם במקצוע קיימי דהא לפמש"כ ע"כ בקודש הוה קיימי' הך דלחה"פ וניחא

נמי מה דהקשו בתוי"ש דלוקי דתנא דתמיד חשוב מצפון עזרה ולגבי עזרה בצפון קיימא לפמש"כ דאתי כר"י דמעשיהן בפנים לכן מוקי דמר חשוב ימין ולמר דרך שמאל אבל לכו"ע הי' דרומית מזרחית דעשיתן בפנים כר"י וא"כ לפי"ז קשה על רבינו דהוא סובר בפ"ה מתומ"ס דלישתן ועריכתן בחוץ וא"כ לדידי' נוכל לומר דהי' מזרחית צפונית לשכת לחה"פ דרק אי עשייתן בפנים צ"ל דהי' דרומית יען דהוא בקודש ע"ד שכ' המפרש פ"ק דתמיד בהא דלשכת עושי חביתין הי' בעזרה יען דלישתן ועריכתן בפנים וי"ל לפמש"כ הרע"ב לשכת לחה"פ דשם בית גרמו עושין לחה"פ וביומא דף ל"ז מבואר דבית גרמו עושי לחה"פ היינו במעשה אפי' ורדי' ולענין אפי' הא גם לדעת רבינו דסובר לישתן בחוץ מודה דאפייתן בפנים ולכן ע"כ דהי' בקודש בדרומית מזרחית (והא דקשה על רבינו במה דסובר לישתן בחוץ אפייתן בפנים והוא נגד שמעתין דמנחות יתבאר בה' תומ"ס) אח"ז ראיתי בשי"צ שעמד בזה על תוס' דזה תליא אי מעשה לחה"פ הי' בפנים או בחוץ ונדחק שם ולפמש"כ א"ש:

והנה ראיתי שהקשה עוד שם על תוס' ד"ה ומר קחשוב אי לשכת ביהמ"ק הי' בדרומית א"כ היתה בקודש איך הי' בעל קרי נכנס לשם כדתנן במשנה דתמיד ותי' חדא דתחת המחילה הי' הולך ועוד דנטמא בפנים הקילו כדתנן בא וישב לו אצל אחיו הכהנים וא"כ כל מה שהי' לצורך טבילה דהיינו להתחמם כנגדו הקילו בו אבל איה"נ אם הי' רצה להתעכב שם בעוד ט"י הי' יושב בחצי שלחול דאע"ג דסמוך למחנה שכינה הקילו עכ"ד וקשה לי לפי דבריו אכתי נוכל לומר דתליא בפלוגתא דבמס' תמיד פליגי ת"ק סבור דט"י מותר לישב אצל אחיו הכהנים מפני שלשכת הטבילה חשובה כמו החיל לגבי ע"נ שמותר ט"י ליכנס ואע"ג דל"ד לגמרי דחיל פתוח להר הבית וזה אין פתוח אלא לבית המוקד מ"מ י"ל דכיון דהיתה הלשכה פתוחה ע"י המסיבה היורדת מתוכה לחול כדפרישית לעיל שהמסיבה היתה מתעקמת תחת הבירה שהי' היכל כדמוכח בירושלמי בירה זו היכל ואח"כ היתה מתעקמת לתחת החיל ומצא כנגד שער הטדי שעומד בצפון ע"כ כאלו האי לשכה פתוח למעלה לחוץ ובשביל זה הי' יכול לישב בה (והנה כ"ז אי הי' בחיל אבל אי הי' בעזרה לכו"ע אסור דלא כדברי השי"צ דגם כהא"ג ס"ל דלא גזרו) וראב"י סובר דהא דהלשכה פתוח לגבי חוץ ע"י המסיבה לא הוי כאלו היתה פתוחה לחוץ וכיון שפתוחה כלפי בית המוקד דוקא כמו ע"נ לגבי עזרה לכן לראב"י יורד למסיבה לאלתר וכשהי' פוגע בבית הטבילה הי' טובל מיד ואח"כ הי' הולך ויורד למסיבה שתחת החיל ויצא כנגד שער הטדי מתוך המסיבה כי ט"י מותר בהר הבית אבל אם לא טביל הי' אסור אף בהר הבית עכ"ד הראב"ד והנך רואה כמה טרח

לבאר פלוגתתם ולי נראה דיש לפרש בפשיטות והוא דלכו"ע ט"י אסור רק ראב"י סובר ביהמו"ק הי' בדרומית בקודש כמשנה דתמיד א"כ לשיטתו אין לפרש שבא לישב אצל אחיו הכהנים להתחמם בבית המוקד ות"ק סובר בית המוקד בצפונית מערבית כמשנה דמידות ולכך שרי לישב אצל אחיו הכהנים (וכ"כ הראב"ד פ"ג דתמיד) וא"כ תהדר קו' תוס' מאי דוחקי דר"ה ברדר"י לאוקמי דמר חשיב דרך ימין ומר דרך שמאל הא בלא"ה פליגי משנה דמידות דאין לומר כתירוצם משום דלא מצינו פלוגתא בהאי דהא לפמש"כ מצי לאוקמא שפיר דלא כראב"י (דא"ל דמידות ראב"י הוא כדאיתא ביומא ז"א דהרי במידות תנן דבא וישב אצל אחיו הכהנים וזה דלא כראב"י וע"כ לומר כמש"כ בתויו"ט דלא כללא הוא רק דסתמא דצורת הבית ובנינים הוא כראב"י וכמש"כ בשי"צ וכך הוא בירושלמי פ"ב דיומא רב חזקי' מידות ראב"י הוא ופריך ולא כולה אלא מילין דצריכין לרבנן וא"כ לפי"ז כיון דמוכח דתנא דמידות בהא דלא כראב"י) א"כ שפיר יכולין לומר דהיינו מהא"ט דבית המוקד הי' בצפונית שרי לישב שם ומשנה דתמיד כראב"י בהא דהיתה בדרומית לכן לא שרי לישב שם ולכך הי' משתנה גם הסדר בנין לשכת הפנים אך י"ל דתוס' מפרשין דלא כהמפרש שבספ"ג דתמיד שהאי מדורה הי' בבית המוקד להתחמם אלא כשיטתם דלעיל שהי' שם המדורה לקיום האש של מזבח והאי מדורה להתחמם דקתני אבית הטבילה קאי ודו"ק:

ג') **לשכת הפרוה**. בפ"ג דיומא אמרו טבילות ועשרה קידושין טובל כה"ג ומקדש בו ביום וכולן בקודש בבית גג הפרוה חוץ מהראשונה שהי' בחול ע"ג שער המים וכ' תוס' והא אמרו דגגין ועליות לא נתקדשו ותי' שגג בית הפרוה הי' שוה לקרקע העזרה דכהא"ג קדוש ומסיבה לצניעותא דכה"ג הוא דעביד לפי שהי' כה"ג טובל שם והי' נכנס דרך לשכת המדיחין שגם היא היתה תחת הקרקע ועולה לגג בית הפרוה ואין להקשות כי פריך התם מהלשכות ואוקמא בשגגותיהן שוות לקרקע העזרה והדר פריך מסיפא א"כ הו"ל מחילות ואמאי לא פריך ממתניתין וע"ש מה שתי' ובדרך הקודש כתב דכל זה דוחק שהיו הלשכות שהם לצורך העזרה מחילות תחת הקרקע ועוד שכבר היו יכולין לעשות פתח מן הצד דרך עקלתון שיהי' צניעות ולא שיטריחו כה"ג כולי האי בירידה ועלי' ועוד אם הכותל מפסיק הי' שם בין קרקע העזרה לגג בית הפרוה הא וודאי גרע טפי מגגין דהא דאמרינן דגגין קדשי בדשוו לקרקע היינו משום דעיילו להו בהדיא בשוה אבל הכא שאין יכולין להכנס לגג דרך קרקע העזרה אע"ג דנכנסין לה דרך מחילה לא עדיף אותה מחילה משאם הי' שם קרקע העזרה עצמה דכיון שהי' צריכין לעלות לה למעלה הו"ל גג כש"כ הכא שהוא בעצמה מחילה ועוד למה לא עשו לה מסיבה מבית

הפרוה עצמה לעלות לגג:

ונראה שלשכות אלו גבוהות היו אלא שגגה של לשכת המדיחין היתה גבוה יותר מלשכות בית הפרוה ומקום טבילה שע"ג בית הפרוה בית פתוח ללשכת המדיחין וגגו שוה לגגה והו"ל כעין כניסה לתוך לשכת המדיחין והו"ל הכל כאחת ולא דמיא לעלי' אלא שנראה הכל כלשכה אחת ואע"ג דאמרינן התם גבי החלונות ועובי החומה דפרכינן מינה לרב דאמר גגין ועליות לא נתקדשו וקאמר התם בשלמא חלונות משכחת להו דשוו לקרקע העזרה אלמא אי לא שוו לקרקע העזרה הו"ל כעליות אעפ"י שהם פתוחות שאני חלונות דכיון שהם פתוחות לחוץ אי לאו דשוו לקרקע העזרה כלחוץ דמי אבל בית הטבילה לא הי' פתוח לאותו צד אלא לתוך לשכת המדיחין דכוותה חשובה והו"ל כאויר של לשכת המדיחין דאויר העזרה כעזרה:

ד') **הנה** בשו"ת הרשב"א סי' ת"ת הביא ראי' ממקוה של כה"ג שבגג הפרוה דכניסת מים שבבנין אבנים כשר ובנובי"ת סי' קס"ב הקשה אפי' של אבן אחד נמי דהא הו"ל קבעו ולבסוף חקקו ובח"ס סס"י ר"ה כתב לתרץ בוודאי אבן אחד שקבעו נתבטל ונעשה כקרקע והחוטט בו כחוטט בקרקע משא"כ חיבור אבנים הא וודאי אי עשה כלי בתלוש מחיבור אבנים הרבה ה"ל כלי גמור לכך השתא נמי כשבונה ומחבר כל אבן ואבן בקרקע אפי' נימא שהאבנים הראשונים תבטל מ"מ האחרון עושה גמר כלי ה"ל כמוסיף טיט על שוקת שבסלע שבמס' פרה וקמ"ל רשב"א דמוכח ממקוה דכה"ג דלא הוי ככלי:

ול"נ לישב קו' הב"י לפמש"כ תוס' ב"מ דף כ"ד שהקשו הא בונין בחול ואח"כ מקדישין והא הקדש אין מתחלל על הקרקע וכ' וז"ל ואפי' למ"ד חשוב כמחובר מ"מ כיון דאם לא הי' קדוש סופו למעקר מיקרי תלוש עכ"ל לפי"ז ה"נ אי אמרת דפסול בו א"כ עומד לעקור דהוה בנין שא"צ א"כ שוב הוה כתלוש לכן אם הוה אבן אחד כחקקו וקבעו דמי ועמש"כ בה' עיוה"כ:

ונראה לי ראי' לדברי הרשב"א ממשנה דמס' פרה פ"ה מ"ט שתי אבנים שהקיפן זו לזו ועשאן שוקת וכו' המים שביניהם אין מקדשין עשאן בסיד ובגפסית והן יכולת להנטל כאחת המים שביניהם מקדשין ובתוספתא הובא בר"ש שם מוכח דל"ה כלי כלל וכמש"כ גם הראב"ד פ"ו מפרה אך מדברי רבינו שם משמע קצת דהוה כלי דרק מה שביניהם באותו סדק ל"ה כלי מ"מ גם לרבינו י"ל דל"ה ככלי שלם שיהא המים שבחלק האחר מקודש:

והנה בח"ס סי' רי"ז העלה דאם בנה אותן באופן שיכול לטלטלו ממקום למקום חשוב

כלי לענין מקוה ולפמש"כ הוא מבואר במשנה הנ"ל אם עשאן בסיד ובגפסית ויכולת להנטל באחת מקדשין:

ה') **ועל גגה בית הטבילה וכו'**. הנה ביומא דף ל"א איתא שהי' מעיין נמשך לשם מעין עיטם ובתוס' בכורות דף נ"ה הביאו מזה ראי' לר"ת דמעיין כשר באשבורן ודחו דאפשר דהי' נכנסין מצד אחד ויוצאין מצד אחר וקשה לי לפי מה דאיתא בגיטין דף ט"ז דבעינן או כולו בגידוד או כולו בבור אבל ה' בבור וה' בגידוד אין מצטרף א"כ ה"נ אף אי יוצאין זוחלין עכ"פ מקצתו הוא באשבורן לא יצטרף וזהו קשה דאפי' אי נימא דכשר באשבורן רק יתכן בכולו באשבורן אבל קצתו באשבורן וקצתו בזחילה לא יצטרף אך י"ל דלר"ת ע"כ פשיטא לי' דכהא"ג מצטרף וס"ל דדמיא לנט"י דמקצתו בשפיכה וקצתו בטבילה מצטרף כדאיתא שם דאל"כ יקשה דהביא ר"ת ראי' לשיטתו דאשבורן כשר מת"כ דמה מעיין בזוחלין אף מקוה בזוחלין וכ' בשמ"ק לפרש מדלא דייק להיפוך מה מקוה באשבורן אף מעיין באשבורן ת"ל אך אע"כ דבאמת אף באשבורן כשר ויקשה הא במקצתן באשבורן מסתברא לכאורה דפסול ויקשה אכתי אמאי לא קאמר מה מקוה באשבורן אף מעיין באשבורן עכ"פ במקצתן כשר ת"ל דפסול ומדלא קאמר הכי נשמע דאיה"נ דפשיטא לי' דכשר ויקשה מאי פשיטותי' דהא שפיר מסתברא לומר דפסול ע"כ לומר דאין זה דיוקא מדלא קאמר בת"כ איפכא א"כ גם זה דכשר באשבורן איני ראי' והנה לתרץ ע"כ נאמר דאיה"נ דגם זה פשיטא לי' דכשר כמו בנט"י כנ"ל אמנם לפי"ז קשה לי טובא אהא דכתב הרא"ש בה' מקוואות להוכיח דמקוה שמקצתו זוחלין כשר מהאי דת"כ דקאמר אי מה מעיין מטהר בזוחלין והא מעיין מטהר בזוחלין אף מקוה ת"ל אך משמע שבא למעט דומיא דמעיין שכולו הולך וזוחל ולהנ"ל קשה הא ע"כ הא דמעיין כשר בזוחלין היינו אף מקצתו זוחלין ומקצתו אשבורן א"כ אי ממעט מקוה ממעט אפי' מקצתו זוחלין ואמנם דברי הרא"ש צריכין תלמוד דרצה לפרש דמקצתו זוחלין כשר מהא דתנן דגודר בכלים וטובל בהן אף דמקצתו זוחלין ודחה בזה פירושו של הר"ש דס"ל דנוטפין שעשאן זוחלין לריוס"י דאין סומכין בדבר המקבל טומאה דהא מקצת זוחלין כשר ולכן מפרש דנוטפין שעשאן זוחלין היינו כשגוף המקוה מזחיל למקום אחר דל"ה הוי' בטהרה ויקשה הא מכח קו' שלו אין מוכרח לפרש פי' אחר דהא אי כולו זוחלין פסול א"כ אי נעשה הזחילה למטה שפיר פליגי ר"י וריוס"י אי סומך בדבר המקבל טומאה דהא כל טעמא דרא"ש דפליג אהר"ש יען דהמקוה כשר רק יפסול אי זוחל למעלה יען דאין כאן שיעור מ"ס א"כ רק מוכח שלא יפסול משום הוי' בדבר המק"ט אבל אי המקוה זוחל למטה המקוה פסול א"כ בסומך בדבר המקבל טומאה הוה

הוי' בטומאה (וראיתי בספר לחם חמודות שהוציא מדברי הרא"ש אפי' אי זוחל למטה כשר לסמוך בדבר המקבל טומאה ולכאורה מנ"ל זאת אמנם לפמש"כ ניחא דא"כ דיש חילוק בין כולו זוחל יקשה אמאי מפרש פי' אחר דלא כהר"ש אלא דבאמת איהו גופי' הביא דברי הרשב"א דס"ל דבכולו אסור לסמוך ע"ש בס"ק פ"א והניח דברי השו"ע ס"ק צ' בצ"ע דסותר עצמו מסעי' ס"ו ולפמש"כ לחלק אין כאן סתירה א"כ נשאר הקו' על הרא"ש למה נאיד מפירושו של הר"ש) וצ"ע:

ובמש"כ נראה לישב קו' חמורה שהקשה הגר"א סעי' נ"א דהביא המחבר דזחילה שאין נראית כשר ויקשה הא לעיל סעיף נ' הביא שיטת הרא"ש דאם הזחילה למעלה משיעור כשר ורק אם זוחל למטה משיעור פסול א"כ מאי נפ"מ דזחילה אינה ניכרת דממנ"פ אי הזחילה אפשר שהוא למטה משיעור מ"ס א"כ תיפוק לי' שמא יחסור משיעור ואי למעלה משיעור אפי' זחילה הניכרת אין פוסל בשלמא הרשב"א י"ל דס"ל דלמעלה ג"כ פוסל הזחילה ע"כ צריך לטעם דאין זחילה ניכר אבל להמחבר דאין פוסל רק למטה משיעור א"כ אי א"י כלל מקום הזחילה יש לחוש שזוחל למטה משיעור א"כ וודאי פסול דהא הוה ספק שיחסור משיעור א"כ אף אי ל"ה זחילתו ניכרת פסול ואי בניכר שהוא למעלה משיעור א"כ בלא"ה אין פסול משום זחילה כיון דשיעור מקוה נשאר אשבורן אבל לפמש"כ יש לישב דהרי יקשה על השו"ע גופי' למה כ' דלמעלה אין פוסל רק עד שיעור מ"ס הרי לשיטת הרא"ש בה' מקוואות דחולק על הר"ש ס"ל דאף למטה ממ"ס אין פוסל דבעינן כולו בזחילה כמו מעין ממש להנ"ל י"ל דלכן לא הביא השו"ע דין זה כיון דרצה לאשמעינן סברת רשב"א דבעינן זחילה הניכרת ע"כ דלית לי' לסברת הרא"ש דבעינן זחילה כמו מעיין דא"כ אפי' בזחילה הניכרת ג"כ כשר אע"כ דס"ל בהא דלא כרא"ש דל"ב זחילה דומיא דמעין ממש דאם זוחל למטה משיעור פסול דכל שאין כולו אשבורן פסול אבל למעלה משיעור מ"ס מיקרי כולו אשבורן דלית לי' סברת הר"ש דע"י זחילה שלמעלה נחשב כאלו כולו מתעוררין לצאת א"כ שפיר קמ"ל הרשב"א דכל זה בזחילה ניכרת שפיר י"ל דל"ה כולו אשבורן ופוסל אבל בזחילה שאין ניכרת הוה כאלו כולו אשבורן וכשר יעש"ה ברא"ש שמשמע מדבריו שני טעמים להכשיר חדא דומיא דמעין דרק אי כולו זוחלין פסול אבל במקצת אשבורן כשר ועוד דע"י סדק לא מיקרי זחילה דאין כל המים זוחלין דומיא דמעיין רק חסר ואתאי מיקרי א"כ המחבר דנקט דלמטה ממ"ס פסול ע"כ דלא ס"ל הטעם דפסול משום דכל המים בזחילה (דלהאי טעמא באמת אין נפ"מ אי אין זחילה ניכרת דאפי' בניכרת כשר) אלא ס"ל דבעינן כולו באשבורן רק ולכן בזחילה שאין ניכרת כשר דמיקרי כולו באשבורן ודו"ק:

והנה במקוואות פ"ג איתא בור שהוא מלא מים שאובים והאמה נכנסת לו ולעולם הוא בפיסולו עד שיתחשב שלא נשארו מהשאובין שהי' בבור ג"ל ובש"ך ס"ק נ"ה הביא דברי הרא"ש דמפרש דקאי אחרדלית של גשמים דאלו של מעין הוה מטהר את השאובים כדלעיל ס"ע י"א ול"נ דהנה זה לשון המחבר בסי"ז מקוה מים שאובים שהמשיכו עליו מי מעיין אפי' מי המעיין מועטים מטהרין את השאובין לפי"ז י"ל דהכא שאני דאייריא בנכנס לו האמה א"כ דוחה את המים שבבור לחוץ ונעשה זוחלין וכיון שאין המעיין מטהר השאובין בזוחלין כמו בנוטפין שרבו על הזוחלין דאין כשר אלא באשבורן לכן גם פסול שאובין אין מטהר אבל לעיל דקאמר שהעבירו עליו משמע דהשאובין נשארו אשבורן וליכא אלא פסול שאובין יכול לטהר השאובין והא דכ' הרמ"א דאין כשר אלא באשבורן משמע אבל באשבורן כשר היינו שגם המעיין שעברו עליו ועל גביו יהא באשבורן דאי ל"ה אשבורן דמיא למקוה שזוחל למעלה משיעור טבילה דפסול ונראה לי ראי' לחילוק זה ממש"כ הרשב"א במכות הובא בב"י אהא דהאמה נכנסת לו וז"ל דרק נהר דבאשבורן הוא מטהר לגבי מעיין שהוא מטהר בזוחלין משא"כ המים שבכלי אין יוצאין מדין שאיבה בשפה"נ עכ"ל י"ל דכונתו לחלק כנ"ל כיון שהמים שבכלי נדחין לחוץ ונעשה זוחלין וכיון שאין מעיין מטהר השאובין שיהא כשר בזוחלין פסול הגם שיש לפרש כונתו ע"ד אחר כמש"כ שמ"ק ביצה דף י"ח דאין מטהר אלא מינו אבל לפמש"כ א"צ לזה:

ו') **לשכת הגזית ששם סנהדרין יושבין**. הנה בסנהדרין דף ל"ו איתא במשנה סנהדרין הי' יושבין כחצי גורן עגולה כדי שיהא רואין זה את זה ואיתא בגמ' מנה"מ אר"א ב"ח דאמר קרא שררך אגן הסהר וכו' שררך זו סנהדרין למה נקרא שמה שררך שהיא יושבת בטיבורו של עולם אגן שהיא מגינה על כל העולם הסהר שהוא דומה לסהר וברש"י מנה"מ דבעגולה הי' יושבים סהר עגול הוא בטיבורו של עולם שביהמ"ק באמצע של עולם דומה לסהר בעגולה:

והנה לכאורה יש להקשות מהא דאיתא בכריתות דף ו' כי יתיבתי קמי רבכון חזי לפומי' דרבכון שנאמר והיו עינך רואות את מוריך וממנו למד רבינו שכ' בפ"ד מה' ת"ת הרב יושב בראש והתלמידים מוקפים לפניו כעטרה כדי שיהא כולם רואים הרב ושומעים דבריו וא"כ מאי פריך הגמ' מה"מ דהא טעמו מפורש במשנה כדי שיהא רואין זה את זה והיא מידי דסברא כמו שאמרו ברב עם תלמידיו וא"כ דילמא האי טעמא לחוד סגי לי' לתנא ולמה פריך מנ"ל הא טעמא רבא קאמר:

ובפתחי ספרים ראיתי בדברי ירמי' בה' ת"ת שהרגיש קצת בזה וכתב כי באו ללמד שיש

בזה עוד טעם ורמז בזה שיהא באמצע ובעגול וכתב בזה דבר נכון דהנה התפשטות כל דבר יוכל להיות אם מצד אחד למעלה או למטה או מאמצע לכל הצדדים בשוה והנקודה האמצעית שהדבר המתפשט לכל צד וממנה תפרץ ומטבע כל דבר אשר בכחו להתפשט מתפשט בשוה לכל צד אם לא יהי' עיכוב וניגוד מצד אחר והמתפשט בשוה תואר עגול לו וכאשר נראה דבר העגול בטבעו מבלי מעשי ידי אדם נחשב כי מאמצעיתו באו לו התפשטות מבלי עיכוב משום צד ולכן הוא בשוה מכל הצדדים והן זה ערך הסנהדרין שיהי' נתונים באמצע כשרר בגופו לאמר כי כמה יהי' בערך הנקודה והשפעת חכמתם ותורה יוצאת מהם לכל רוחות הארץ וכל צדדי בשוה בלי עיכוב ומונע כי אור התורה אור נכון לכל הרוחות העולם ולכל רוחות בני אדם בכל זמן ומקום ומושבם ובלתי נתונה תחת הזמן ומקום כשאר נימוסים ופי' בזה ששם עלו שבטים שבטי יה עדות לישראל כי כל השבטים אלה מעבר לירדן ואלה מזה ומזה בשינוי מקום ובשנוי דעתם ומוחם כולמו באו ומצאו רוחה שמה זה עדות לישראל לעולם להודות שם ד' כי מד' יצאה התורה אשר משלה ברוחה שמה כי בלעדי ד' אין בידי אדם לתת חוק שוה לכל אדם ולכל מקום וזמן בשוה והן כמש"כ מתואר העגול הוראה גדולה יצאה להוד ותפארת התורה אדפח"ח ועמש"כ לעיל ברפ"ד בענין נקודה האמצעית בחינה אחרת והבן:

והנה איתא בסנהדרין ז' וביבמות ק"ט לעולם יראה הדיין עצמו כאלו חרב מונחת לו בין ירכותיו שנאמר הנה מטתו שלמה ששים גבורים סביב לה ופירש"י גבורים דיינים של שלמה שהשלום שלו מטתו בה"מ דשם לשכת הגזית ובתוס' הקשו לפירש"י דקאי אלשכת הגזית הול"ל ע' או ע"א ובסדר למשנה ה' יסה"ת פ"ו כתב לתרץ בדבר נכון דפסוק זה על דור המדבר נאמר בדור המדבר הי' הסנהדרין ששה מכל שבט חוץ משבט לוי שלא היו מהן בסנהדרין אלא חמשה עם משה רבינו ע"ה וכו' ואיתא בילקוט מה עשה הביא ששה מכל שבט ומשבט לוי ד' אמר יודע אני בשבט לוי שהוא עניו וכו' וא"כ לדידן דקיימ"ל כרבנן היו משבט לוי בסנהדרין ה' ומשבט יששכר ששה ועולים יחד י"א ואמרינן ביומא כו' דלא משכחת צורבא מרבנן דמורה ומסיק שמעתתא אליבא דהלכתא אי דאתי משבט לוי או משבט יששכר א"כ לפי"ז לא הי' צריכין לפחוד בדין ולא היו צריכין להיות דומה להם כאלו חרב מונחת בין ירכותיהם פן יטעו בדין דהם מכוונים להלכה וכך הטביע להם הקב"ה בטבע (לעיל פ"ב בארתי שזכו כן ע"י יעקב אבינו ע"ה) ורק שאר השבטים שהם ס' אנשים אותן הי' צריכין לפחוד פן יטעו ח"ו בדין דאין בטבעיהם לכוין ההלכה לאמתתא וצריכין להיות דומה עליהן כאלו חרב מונחת בין ירכותיהם ושפיר כתב רש"י דקאי על סנהדרין שישבו בלשכת הגזית דס' מהם צריכין

לפחוד ולהיות נחשב להם כאלו חרב חדה מונחת בין ירכותיהם דפח"ח (ועיין בדברי רבינו פ"ה דסוטה שכתב שאין משקין את הסוטה אלא בבי"ד הגדול במקדש סובר רבינו דילפינן מזקן ממרא דבעינן לפני בי"ד במקדש כמש"כ בקרית ספר וראיתי בשו"ת חכם שאל סי' ד' הביא דברי הפ"ח במים חיים שהשיג דלשון המשנה מעלין אותה לבי"ד הגדול שבירושלים משמע דל"ב שישבו בלשכת הגזית אלא אם ישבו בירושלים סגי וכ"כ תוס' סוטה דף ז' דאף אחר שגלו סנהדרין היתה סוטה נוהגת וכן הוכיח בשו"ת הנ"ל מהא דאיתא בברכות גבי חנה שאמרה אלך ואסתתר ואין אתה עושה תורתך פלסתר מוכח דגם בשילה הי' נוהגת ולא ילפינן מזקן דבעינן דוקא לשכת גזית):

הנה משנה בסוף מס' מידות לשכת הגזית שם היתה סנהדרי גדולה של ישראל יושבת וכו' וכך הי' אומרים ברוך המקום ברוך הוא וכתבו דהכונה מפני שלשכת הגזית נקראת מקום שנאמר וקמת ועלית אל המקום אשר יבחר ד' ולפיכך היו מכנוין עכשיו השי"ת בשם מקום לומר שהוא המקום האמיתי המגדל עולם ומלואו בכחו ית' ויתעלה ובזה יש מקום אתי לישב הא דאיתא במשנה ספ"ה דתמיד ירדו ובאו להם ללשכת הגזית לקרוא את שמע והקשה בבאר שבע למה לא קראו בעזרה ובתפ"י כ' משום דאחר ק"ש התפללו מיד כדאיתא בפ"ז ובגזית שעוסקים שם בתורה בטוח טפי שתתקבל התפלה קודם שיקטרו וקרבו הקרבנות דבמקום רינה שם תפילה אמנם לפמש"כ יש לישב על נכון כיון דכתיב בכל מקום אשר אזכיר את שמי אבוא אליך וברכתיך א"כ י"ל דקאי זה אמקום שנאמר בו אל המקום אשר יבחר ד' והיינו לשכת הגזית כנ"ל ולכן ירדו לשם לקרוא ק"ש ולהתפלל שהבטיח להם השי"ת אל המקום אשר אזכיר את שמי אבוא אליך וברכתיך דהיינו בק"ש ותפלה ובתשובה אחת לידידי הרבני החריף ובקי מו"ה אברהם פריעדמאן בדעברעצין כתבתי אהא דאיתא בברכות דף ו' דהאי קרא אשר אזכיר קאי גם אביהכ"נ דהיינו שהקב"ה בא בכ"מ אשר מזכירין שמו בתפלה כדכתיב כי ביתי בית תפלה יקרא ואף דבסוטה דף ל"ח דרשו כך רק אבית הבחירה לענין להזכיר שם המפורש ולא בגבולין כאן ס"ל דקאי גם אביה"כ (ואיתא שם דקאי גם איחיד שעוסק בתורה להאי דרשא מתפרש הקרא באופן אחר אם תזכיר את שמי על מצוה או לימוד התורה אבוא אליך וברכתיך אבל אי קאי אביה"כ מתפרש הקרא כפשטי' דאשר אזכיר את שמי שהקב"ה בא בכ"מ אשר מזכירין שמו בתפלה) ומזה הבאתי סמוכין למה שכ' בשדי חמד דנוהגין בק"ק שלא להסיק בביה"כ בחורף דהנה לשכהג"ז הי' מקורה ולא הי' שם מדורה כדמוכח מפ"ב דמידות דקתני וארבע לשכות הי' בארבע מקצעות ולא הי' מקורות ואין קטורת אלא שאין מקורות ופי' הרע"ב כלומר מעלות עשן לפי שאין להם

תקרה מוכח דלשכות אחרות שהיו מקורות לא הי' שם מדורות אש והוא ע"ד שאמרו בשבת דף כ"א מחוץ לפרוכת יערוך וכי לאורה הוא צריך אלא עדות הוא לישראל ופי' התוס' דקאי אכהנים דוכי לאורה צריכין הלא כל מ' שנה הלכו לאורה של העמוד אש ובפנ"י ביאר יותר דקו' הגמ' הי' משום דכתיב מחוץ לפרוכת יערוך היינו יכולין לטעות שהוא מפני שצריכין הכהנים לאורה בעת עבודתן וע"ז פריך הא לא הי' צריכין לאורה כלל כי הענן הי' מאיר לכן בוודאי בלישכהג"ז אשר נאמר עליו בכל המקום אשר אזכיר אבוא אליך וברכתיך לא הי' צריכין להסיק דוכי להתחמם לאורה הם צריכין (אף כי הי' שם בית המוקד לכהנים ההולכים יחפים כל היום כפירש"י שבת דף כ' הנה זו היתה לשכה מיוחדת לכך אבל לא במקום אשר שם ד' נקרא עליו כאשר בררנו שנקרא זה המקום אשר יבחר ד') וא"כ כיון שבארנו שגם ביה"כ נקרא מקום בכל מקום אשר אזכיר את שמי א"כ יש לנו לדמותו לבית התפילה בלשכת הגזית לכך נהגו שלא להסיק כמו בכל דבר שיש בו כבוד לשמו ית' שצריך לנהוג גם בביה"כ כדאיתא סוף ברכות פ"ה גם בזה יש לדמותו לבית התפלה:

ז') **לשכת גזית חצי קודש וחצי' חול ולה שני פתחים אחד לקודש ואחד לחול ובחצי של חול סנהדרין יושבין**. והנה זה גמ' ביומא דף כ"ה ובתוי"ש כתבו דתרתי בעינן בנוי בקודש ובחול וב' פתחים ומדברי רבינו משמע שהיתה בנוי כולה בקודש ורק הוה חצי חול יען שפתוח לחול דאל"כ הוה לי' לומר חצי בנוי בחול ולשון שכ' חצי חול משמע שרק חצי חול משום שפתוח לחול והנה לכאורה יש להוכיח כדברי רבינו דהנה לשכת פרה"ד דהיתה בנוי אחורי שתיהן דהיינו לשכת העץ כמש"כ רבינו הי' ישיבה ושינה מותר בה ובתוס' יומא דף ח' חקרו מאיזה טעם הי' ישיבה שרי בה אי משום שבנוי בחול ופתוחה לקודש או משום שבנוי בקודש ופתוחה לחול וניחזי אנן כיון דאמרינן אחורי שתיהן היתה א"כ איך הי' בנוי דהנה אי אמרינן דהא דאחורי שתיהן לצד דרום החיל א"כ היתה גם פתוחה לחול והא רבינו בה' עיוהכ"פ כתב דמפרישין אותו ללשכותו שבמקדש וא"כ בשלמא אי גזית כולה בנוי בקודש א"כ י"ל שהיתה לשכת עץ פתוחה ללשכת הגולה ולשכת הגולה ללשכת גזית שכולה קודש או שפתוח לעזרה לצד מערב ושפיר הוה לשכה שבמקדש דהא פתוח לקודש אבל אי נאמר חצי בנוי בקודש וחצי בנוי בחול א"כ היתה בנוי חצי בדרום החיל וכיון שלשכת הגולה אחרי' א"כ היתה בנוי בחול ואחרי' לשכת העץ א"כ פתוחה לחול הוה ול"ש לקרותה לשכה שבמקדש וע"כ מוכרח שכולה בנוי בקודש רק פתוחה לחול וא"כ לשכת גולה ולשכת עץ פתוחין לה ואז הוה פתוחה לקודש אלא דגם ז"א כיון דעכ"פ הלשכה פתוחה ללשכת גזית לחצי

שהוא חול א"כ הוה פתוחה לחול דא"ל דיש לו דין כפתוחה לקודש יען שלשכת גזית בנוי כולה בקודש א"כ ל"ה לשכת עץ חול כיון שפתוחה ללשכת הגולה שהיא עצמה קודש יען שפתוחה ללשכת גזית שבנוי בקודש אך י"ל דלשכת גזית הי' לה עוד פתח פתוח לחול ולכך חצי חול אבל כל זה דחוק:

אולם י"ל שהיתה בנוי בקודש ופתוחה לחול דהיינו שלא היתה לגמרי אחורי הגזית אלא אחורי הגולה והיתה שפיר בנוי בקודש ופתוחה לחול כזה:

אלא דלעיל הוכחתי לומר דלשכת העץ ע"כ פתוחה לקודש ולכן נראה דלעולם י"ל דבנוי בחול ופתוחה לקודש ומשכחת אחורי שתיהן כגון שלשכת העץ ולשכת הגולה אחורי לשכת גזית ונקרא לשכת העץ אחורי שתיהן יען שהוא לפנים ממנה:

ולכן נראה לישב דהנה רבינו בפי' המשנה סוף מידות כ' דלשכת גזית חצי חול לצד מערב דהיינו לצד ע"נ שהוא מערבה של לשכה וב' פתחים שהי' לה הי' אחד לצד ע"נ ועפי"ז מדויק לשון רבינו שכ' חצי חול והיינו דלא הי' בנוי בחול ממש כיון שלא הי' בנוי בחול אלא בע"נ וגם פתוחה לע"נ לא לצד החיל ולפי"ז י"ל אחורי שתיהן היינו כציור של התויו"ט והיתה בנוי בקודש ופתוחה לחול וכן משמע כפירושו של רבינו מדקתני זקן יושב במערבה ע"כ דלצד ע"נ היתה חצי חול דאל"כ הול"ל לדרומה והנה בשי"צ מביא בשם ריטב"א דמפרש ג"כ כרבינו חצי חול לצד מערבה אבל פתח הי' פתוחה לחיל ואולם לדעתי קשה לפרש כך דהא בשי"צ הקשה איך אפשר שהי' משוך אל ע"נ הרי הי' בד' מקצעות ד' לשכות ותי' דלשכת גזית לא הי' במקצוע ממש וא"כ לפי"ז ע"כ הי' פתוח אל ע"נ לא לחיל אך י"ל דלעולם הי' במקצוע ושפיר הי' פתוח לחול והא דהקשה דהא בד' מקצעות הי' ד' לשכות לזה י"ל לשכה זו לא הי' במקצוע ממש של ע"נ אלא רחוק מכותל עזרת ישראל וסמוך ללשכת גזית משום כיון דהי' כאן בע"נ מקצוע אצל הגזית העמידו שם:

ויצא לנו ממש"כ דלפרה"ד היתה בנוי בקודש אחורי שתיהן ולשכת גזית חצי בחול דהיינו בע"נ ופתוח לחול או לע"נ וגם פתוח לקודש לחצי שבקודש:

וכ' בס' ח"נ יש לחקור איך לשכת הגזית שהיתה בעזרת ישראל שלא הי' רחב כי אם י"א אמה הי' חצי' של צד מערב מחזיק ע"א סנהדרין כחצי גורן עגולה ושני סופרים ובעלי דינין וחצי' האחר של צד מזרח שהיו מתקבצים שם כל בית אב לפייס וג"כ שם מתקבצים לקרות את שמע א"כ לשכה גדולה היא עד מאוד ואיך הי' מספיק לה י"א אמות של רוחב העזרה ועוד שהיתה סמוכה בצדה שם לשכות הגולה ונ"ל דלשכות אלו הי' בעזרה בצד צפון ודרום שכנגד כותלי ההיכל דהיינו לצד צפון מצד כותלי המסיבה

ולצד דרום מצד כותלי ירידת המים כי עזרת ישראל היתה מקפת כל ההיכל מד' רוחותיו ושם הרבה ריווח יש בין באורך בין ברוחב להחזיק את כל אלה והותר כי ההיכל שהי' באמצע העזרה הי' שם רחבו מן הצפון לדרום ע' אמה נשאר מקל"ה אמות שהי' אורך העזרה מצפון לדרום ס"ה אמות חציין לצד צפון וכו' נשאר רוחב לכל רוח ל"ב אמה וחצי וצ"ל שהפתח שהי' לחול היו עולות לו במעלות או הי' בשיפוע שהרי שם העזרה גבוה כגובהו של אולם:

ח) **לשכת הגולה**. והנה בתוי"ט ובס' חה"ב כ' שיש מי שפירש שנקראת כן על שם בור הגולה הקבוע בו דהי' עם גלגל מלשון הכתוב וגולה על ראשה וראב"י פירש שהי' הגלגל שמשלשלין בו את הכיור בבור שלא יהי' מימיו נפרשין בלינה וכתב בעל חה"ב דהכי מסתברא דלא ס"ד שיקראו לה לשכות על שם בור שהי' לו גולה לשאוב מים אבל אי מיקרי הכי בשביל מוכני דכיור מסתברא שפיר שיקרא לשכה ולשכות הגולה בדרום היתה ומבור זה מספיקין מים לכל העזרה לשתות שהי' מתוקן וכתב בדרך הקודש וכך נראה מדברי המהרי"ט שהביא מעירובין פ' המוציא תפילין ממלאים מים מבור הגולה ומבאר הגדול ופירש רש"י ושניהם בלשכת העזרה ובור הגדול הזה לא ידענו מקומו איו וכתב שמצא בחידושין לעירובין וז"ל בור הגדול אפשר שבו היו משקעין את הכיור כדתנן ביומא הוא עשה מוכני לכיור שלא יהי' מימיו נפסלין בלינה וכתב עליו המהרימ"ט דבוודאי הבור שהיו משקעין בו הכיור לא הי' בור הגולה שזה הי' בלשכות הגולה בלשכות שבצפון סמוכות למערב והכיור היו נתון במזרח דרום של האולם ומי יוליכם לשם:

ט) **לשכת העץ**. אמרו בספ"ק דיומא שתי לשכות היו לו לכה"ג אחד לשכת פרהדרין ואחד לשכת בית אבטינס א' בצפון ואחד בדרום ומסיק שם מסתברא דלשכת פרהדרין בדרום הואי מ"ט מקדים וקאי ומיסך רגליך וטביל וכו' וכ' המהרימ"ט וז"ל ונראה בעיני דאע"ג ددחי לי' תלמודא קיימ"ל דאדחויי לא סמכינן דוודאי סברא גדולה הוא דמי מטרחינן לי' מיטרח כולי האי ואי לא איפשיטא הכא בדוכתא אחרינא אפשיטא ממאי דתניא בתוספתא ומייתיא לה ברפ"ק דיומא כל השערים שהיו שם לא היו להם מזוזה חוץ מלשכות פרהדרין שהיתה בית דירה לכה"ג וכיון דלשכת הגזית במערב המקדש מדאמרינן פייס במזרחה וכו' מאי קאמר דשער נקנור הי' בו מזוזה משום שלפנים ממנה לשכת פרהדרין אם היינו לשכת העץ עדיין היו שלש שערים צפוניים יותר קרובים לה והתם הוי לי' להניח מזוזה ולא במזרח אלמא משמע דלשכת העץ לאו היינו לשכת פרהדרין אלא לשכת בית אבטינס היתה דמיקריא נמי לשכת כה"ג עכ"ל וכהא"ג כתב

הראב"ד במס' תמיד בית אבטינס פי' למזרח אלא שהי' משוך לצד צפון או דרום והא דמספקא לי' בתלמודא דיומא אי לשכת פרהדרין היתה בצפון ובית אבטינס בדרום או בית אבטינס בצפון ולשכת פרהדרין בדרום והאי בצפון ודרום דקא מספקא לי' התם ע"כ יש לפרש לפי הנראה שמשוכה לצד צפון ודרום ולאו ממש בצפון ודרום דהא אי אפשר למימר דלשכת פרהדרין היתה בצפון או בדרום כי אם במזרח כדתניא התם כל השערים שהיו שם לא הי' להם מזוזה חוץ משער נקנור שלפנים ממנה פרהדרין מכלל דלשכות פרהדרין היתה במזרח שאם היתה בצפון למה הי' חייב שער שהי' עומד במזרח במזוזה מחמת לשכת פרהדרין יותר הי' ראוי לחייב אחד משערי דרום אלא ס"ל שהיתה עומדת במזרח אלא דמספקא לי' אם היתה משוכה לצד צפון או לצד דרום והכי נמי בבית אבטינס כמו כך יכול להיות שהיתה במזרח אלא שהיתה משוכה לצד צפון או לצד דרום עכ"ל:

י') **והיא הנקראת לשכת פרה"ד וגו' שלשתן שוה.** הנה בתוס' יומא דף ח' נסתפקו אי היתה בנוי' בקודש ופתוחה לחול או להיפוך וכמו שרמז במשל"מ על דבריהם והנה יש להוכיח דהיתה בנוי' בקודש ופתוחה לחול דאי בחול ופתוחה לקודש א"כ כשמשכים בבוקר איך הולך דרך שם לעזרה בלי טבילה כדאיתא ביומא דף ל"ז דהא בדף י"ט איתא דמשכים ומסיך ואזיל לדרום וטבל א"כ כשקם ויצא דרך שער העזרה א"כ נכנס בלי טבילה והלא כל הנכנס מחול לקודש צריך טבילה וטבילה היתה בחוץ על שער המים והא דקאמר מיסך וטובל כבר כ' בשי"צ שכונה שדרכו כך אבל באמת בלא"ה צריך טבילה כשנכנס מחול לקודש כמו שיתבאר עוד להלן וא"כ מוכח לכאורה דפתוח לחול אך יקשה עד"ז מיומא דף י"ב דקאמר כל שערים שהיו שם פטורים ומזוזה חוץ משער נקנור ושלפנים ממנה לשכת פרהד"ר והיינו יען דהי' לו דרך שם ללשכת פרה"ד הרי דבנוי' בחול ופתוחה לקודש היתה וכ"כ הראב"ד בפ"ק דתמיד וכ' דהא דמספקא בגמ' אי בצפון אי בדרום קאי היינו מצד פנים אבל עכ"פ הי' דרך הכניסה משער ניקנור וכ' שם דכשהי' משכים הי' יוצא דרך העזרה הרי דבלא"ה אסור בלי טבילה ובזה ניחא לי דקאמר בגמ' מיסך וטובל משמע דטבילה רק משום מיסכה וע"כ משום דפתוח לחול ותוכו קודש לענין קדשים לכן א"צ טבילה והא דשרי שינה באמת כתב הראב"ד שם יען דילפינן ממילואים דכ' ז' ימים תשבו ובעינן פרישה למקום קדוש וכתיב תשבו הרי דא"א שרי לצורך מקדש אע"פ שבעזרה הי' דכתיב ופתח אוה"מ עכ"ד ולפי"ז אין כאן ראי' ואפשר לראב"ד הי' פתוח לקודש ובנוי ג"כ בקודש אך לתוס' דסברי דל"א כיון דא"א שרי ישיבה רק סברי יען דבנוי בחול ופתוח לקודש שרי בישיבה א"כ קשה איך

יוצא דרך שער עזרה בלי טבילה אף דבנוי בחול כיון שתוכו קודש רק דאכתי נוכל לומר כיון דעכ"פ קדוש לאכילת קדשים א"צ טבילה וכן מסתבר דלא יהא חמור קדושת וטהרת אדם שיצא משם מבשר קדשים דלא נפסל ביוצא בפתוח לקודש ומהא"ט קתני דוקא מיסך וטובל כנ"ל א"כ שוב מוכח דברייתא אדרבא דאייריא בפתוח לקודש דאי בנוי בקודש ופתוח לחול למה צריך לומר וטובל הוא בלא"ה צריך טבילה ועכ"פ נסתר הראי' מטבילה ואדרבא מדחייב שער נקנור במזוזה מוכח דלא הי' פתוח לחול רק יוצא דרך שם והנה לפמש"כ התויו"ט לפרש אחורי שתיהן היתה לא ממש אחורי שתיהן אלא אחורי גזית למערב ואחורי לשכת גולה לצפון א"כ היתה בנוי' בקודש כמבואר בציור של תויו"ט א"כ לכאורה אין כאן הוכחה דהוא לשכפרה"ד דיכול להיות דזהו בית אבטינס לקטורת יען דבנוי בקודש והיתה באמת פתוחה לחול אך י"ל אף לציור התויו"ט הי' בנוי בחול כיון דלשכת הגזית חצי' בחול ואף דתויו"ט צייר כולה בעזרה יען דצייר בגזית כולה בפנים אבל אי בנוי בחול כדמשמע ביומא דף כ"ה י"ל אף דלא הי' אחורי שתיהן ממש היתה בחול ולכן שפיר היינו פרהדרין אך לפמש"כ לעיל דהא דפתוח לחול היינו לע"נ א"כ אף אי אחורי שתיהן היתה עדיין היתה בקודש ושוב אין הכרח לומר דהיינו לשכפרה"ד והיתה פתוח לחול דילמא לשכת העץ היינו לשכת אבטינס והי' פתוח לקודש דתוכן קודש ושפיר מעשי' בקודש אך אכתי יקשה נהי דמוכח דלשכת עץ הוא לפרה"ד אכתי יהא מוכח דבדרום הי' לשכת העץ גופי' דהרי קתני אחורי שתיהן היתה א"כ איך חשוב של עץ תחילה וצ"ל דהי' בדרום לכן תנא לשכת עץ תחילה אבל אי הי' בצפון א"כ אדרבא דרך ימין לשכת גזית תחילה רק אי דרך שמאל קחשב אז של עץ תחילה כמש"כ התויו"ט במידות וזהו בוודאי דוחק לומר דקחשב דרך שמאל ומוכח דגי' שבדרום נכונה וקשיא לרבינו וצ"ל דהנה בדף מ"ט איתא א' שבצפון לשכת עץ ושם מוכרח דגריס כך כמש"כ בשי"צ א"כ ע"כ דתנא דרך שמאל כשמקיף לצפון פוגע בעץ תחילה ואף דכל פינות אין אלא ימין הא מסיק ביומא חושבנא בעלמא אין קפידא ולכן היפך רבינו הסדר כאן שכתיב תחילה לשכת הגזית ויש קצת סמוכין לדברי רבינו מתמיד דף ג' דמוכח דהי' אבטינס בדרום דהא קאמר שם ג' מקומות כהנים שומרים ולא חשב הא כמבואר במשל"מ פ"ח מה' אלו ועיין ראב"ד במס' תמיד הקשה גמ' אהדדי דביומא קאמר שער נקנור חייב במזוזה ששם לשכפהד"ר א"כ משמע דבמזרח קאי וכאן מסופק אי בדרום או בצפון ותי' דלא בדרום ממש אלא נמשך לצד דרום או לצד צפון ובמק"א בפירושו כתב עוד יען דשם דרך כניסתו ויציאתו בשער נקנור אל לשכפרהד"ר לכן חייב במזוזה:

והנה בפ"ו מה' מזוזה כתב רבינו חוץ משער נקנור ושלפנים ממנה לשכת פרה"ד שחייב במזוזה וכ' הכ"מ דהיינו שערים הפתוחות ללשכת פרה"ד ונראה הכונה דאמרינן לשכת עץ אחורי שתיהן היתה א"כ כשרצה ליכנס נכנס דרך שער הגזית ולשכת הגולה ללשכתו וצריך שיהא על שערים אלו מזוזות א"כ משמע ג"כ דהי' פתוח לקודש ואולי גם בנוי בקודש דלפמש"כ לעיל הציור דאחורי שתיהן היתה כיון שהי' חצי לשכת הגזית בחול בעז"נ א"כ אי אחורי שתיהן ע"כ היתה בנוי בקודש ג"כ ושינה דשרי ע"כ כראב"ד דצורך מקדש וא"א שרי (ועפ"א מעיוהכ"פ כ' רבינו דמפרישין ללשכתו שבמקדש א"כ משמע דהי' פתוח למקדש ועמש"כ להלן) אך הנה ראיתי בשי"צ יומא דף י"ב שהביא בשם המאירי שהקשה כיון דממעטינן דקודש פטור ממזוזה א"כ אמאי פרהדרין צריך מזוזה אף דיש בה בית דירה הא קודש הוא ותי' שפתוח לחול והא דשער נקנור חייב במזוזה יען שהוא מחוץ ללשכת פרה"ד ותימא אי פתוח לחול א"כ מה שייך ששער נקנור חוץ ממנה הא אין הולך דרך שם ולכאורה הי' אפשר לומר דפתוח לחול וגם לקודש כי לשכת הגזית והגולה פתוחין לה דבזה א"ש הכל די"ל דיוצא בבוקר דרך שער הפתוח לחוץ וגם ניחא מה דחייב במזוזה (לפי גי' דידן בדברי רבינו בה' מזוזה שכ' שער נקנור ולשלפנים ממנה מלשכת פרה"ד משמע דיש ללשכת פרהדרין שער לפנים משער ניקנור) אלא דא"א לומר כך דהרי בתוספתא פ"ג דמעשר איתא בנוי בקודש ופתוח לחול ולקודש תוכן קודש א"כ עדיין יקשה למה צריך מזוזה הא קודש הוא ועוד דעכ"פ פתוח להר הבית ג"כ פטור ממזוזה כדאיתא בסוג' ולכן נראה לישב קו' המאירי הא דממעט קודש היינו לאפוקי מה שמיוחד לתשמיש חול כמו לשכת פרה"ד לתשמיש כה"ג חייב אף בקודש כמש"כ בשי"צ וכן העלה בח"ס יור"ד סי' וא"כ שוב מוכח שפתוח לקודש:

והנה לתוס' דמספקא להו אי פתוח לחול מברייתא דלפנים הימנה לשפרהד"ר ונראה דתוס' סברי דברייתא דדריש חול ולא קודש ופטור ממזוזה חולק אברייתא זו דשער ניקנור חייב במזוזה וכמש"כ תוי"ש דף י"ב וע"כ לברייתא זו נוכל לומר דלשכת פרהדרין לא היתה פתוחה לקודש רק בנוי בקודש ופתוחה לחול אבל לדעת רבינו דחייב במזוזה ע"כ פתוחה לקודש וגם בנוי בקודש:

עוד נראה להכריח דפתוחה לקודש דהנה ביומא דף י"ט פריך לעבד חדא והקשה בשי"צ דלשכפה"ר ע"כ חול היתה דאל"כ איך התירו שינה דלקטורת בעינן שיהא מעשי' בקודש ונראה דבנוי בחול ופתוחה לקודש דכ' תוס' בדף ח' דישיבה ושינה שרי בה ולאכילת קדשים ג"כ שרי א"כ שפיר הוה מעשי' בקודש לקטורת א"כ מוכח דפתוח לקודש אבל אי בנוי בקודש ופתוח לחול א"כ פסולה לעשיית קטורת דתוכה חול ומאי פריך לעבד

חדא אך לכאורה י"ל דלשכת כה"ג שהי' לומד חפינה היתה פתוחה לקודש אבל פרהד"ר פתוחה לחול וא"כ שפיר פריך לסגי בחדא דהיינו באותה דבית אבטינס ושינה שרי יען דבנוי בחול אך באמת ז"א דכשתאמר דבנוי בחול ופתוחה לקודש שרי לישן א"כ אין כאן הכרח שתאמר דפרהדרין לא היתה פתוחה לקודש דכל ההכרח לומר יען דאז תוכה קודש ואסור בשינה כמו שצידדו לומר כן בתוס' אבל כיון דמכח קו' דליעבד חדא מוכח דשרי שינה בפתוחה לקודש שוב נוכל לומר דגם פרהדרין היתה פתוחה לקודש והיינו דקאמר לעיל דף ח' זו פרישה לקדושה:

ובהא יש תשובה לדברי הראב"ד בריש תמיד שהבאתי לעיל דהוכיח דבית אבטינס קודש ואיך ישנים שם להנ"ל משכחת בבנוי בחול ופתוחה לקודש אך לדעת הראב"ד י"ל דסבירא לי' דבנוי בקודש וא"כ אי פתוחה גם לקודש א"כ אסורה בשינה ואי בפתוח לחול א"כ פסול למעשה הקטורת אלא דאכתי יקשה הא בפ"ק דתמיד תנן הרוצה לתרום משכים וטובל והרי הכהנים לנים בבית המוקד הפתוחה לקודש אפ"ה בעי טבילה בנכנס לקודש וקשיא שוב מכה"ג איך נכנס מלשכתו לעזרה כנ"ל אך י"ל דשאני בית המוקד דהי' פתוח גם לחול לכן יש לו דין כנכנס מחול אל הקודש וצריכין טבילה:

7ח) **והנה** בטעם דנקראת לשכת העץ כ' בתויו"ט פ"ה דמידות כדי שיהא לו היכר בין מעשה יוהכ"פ דכשר בה כלי עץ ובין מעשה פרה אדומה שהי' מפרישין ג"כ הכהן ללשכתו שמעשי' באבן ולכן היתה נקראת לשכת האבן לפי שכל מעשי' בכלי אבנים ובסדר משנה ה' ע"ז כתב טעם אחר דוקא של עץ אף דהיתה של אבנים הי' מצופה משל עץ אף דמקדש כולו הי' מצופה של זהב והטעם כדי שידע דמעשה יוהכ"פ איני בשל זהב ולא בשל כסף חוטא בל יתגאה:

ועוד כתב יען דבבי"ר שהי' צדיקים נקראת של עץ ע"ד אם יש בה עץ ובבי"ש דלא הי' צדיקים נקראת לשכת פרהדרין ע"ז פרהדרי המלך כדאיתא ביומא דף ח' שהי' מתמנין ע"י המלך ובהא ניחא למה לא הי' מפרישין הכה"ג ללשכת בית האבן:

והנה בשי"צ ריש יומא חקר למה לא מנה רבינו לשכת בית האבן בשלמא תוס' ריש יומא כתבו שהוא בחול א"ש אבל לרבינו קשה ותי' דנהי שכ' רבינו בפ"ג דפרה דלשכה מוכנת לו בעזרה היינו שהיתה בנוי' בכותל עזרה אבל לא בעזרה דהרי ריי"ו דהלכה כוותי' לגבי ר"ל סובר דבירה היינו מקום בהר הבית א"כ ע"כ היתה חוץ לעזרה ולכן לא מנאוהו רבינו ולי נראה כיון דלא מנה התנא במש' לשכה זו לכן לא הזכירו רבינו ג"כ ואולי הוא מהא"ט שכ' דאין בנוי בעזרה ממש וא"ל א"כ לר"ל דבירה היינו מקדש א"כ היתה בעזרה י"ל דכ"כ השי"צ דע"כ כל הר הבית נקרא בירה דהרי תוס' כ' שם שהוא

ע"פ הבירה וכן הוא בירושלמי פ"ז דפסחים:

י"א) **ושתי לשכות הי' לו וכו'**. משמע מדבריו דהני תרתי נמי הוה בחלל העזרה שכ' שמונה לשכות הי' בעזרה ולכאורה קשה דהא תנן בפ"ב דמידות ושני פשפשין הי' לו א' מימנו ואחד משמאלו דהן היו שערים לאלו הלשכות ולפי"ז אלו השתי לשכות בחלל קיר החומה ולא בחלל העזרה ואמנם רבינו בפי' המשנה מפרש דשני פשפשין הי' לו דין דלתות קטנות בעצם הדלתות כמו בשערים הגדולים והא דתנן בפ"ד י"ב פשפשין הי' לו לשער הגדול א' בצפון ואחד בדרום והתם אינם בעצם השער אלא רחוקים מהשער כתב בספר ח"נ שדייק כן מדהכא תני א' מימינו ואחד משמאלו ושם קתני א' בצפון וא' בדרום ועוד מדתני הכא וב' לשכות הי' לו א' מימינו וא' משמאלו ואי ב' הפשפושין הי' לצדיו לא היו הלשכות לימינו ושמאלו אלא לימין ושמאל הפשפשין:

י"ב) **שני לשכות הי' שם וכו' אחד לשכות פנחס המלביש ואחד לשכות עושה חביתין**. והקשה בדרך הקודש אמאי לא קחשיב להו בהדי שש לשכות שהיו בעזרה דקחשיב להו בסוף מס' מידות וא"ל דלא הי' פתוחות לעזרה דהרי לשכות החביתין בקודש היתה כדתנן פ' שתי הלחם חביתי כה"ג לישתן ועריכן ואפייתן מבפנים שכל עשייתן בקודש הי':

עוד יש לעמוד דקתני בתמיד נכנסו ללשכת הכלים והוציאו משם כלי כסף וכלי זהב ומייתיא לה בירושלמי פ"ב דחגיגה ורבינו בפ"ו מהתומ"ס ולא נתבאר לשכה זו היכן היתה וי"ל שמא הוא אותה לשכה השנוי' פ"ה דשקלים דתנן התם שני לשכות היו במקדש אחד לשכות חשאים ואחד לשכת הכלים והתם נמי קתני לשכת הכלים כל מי שמתנדב כלי זורקו לתוכו ומסתברא שלא היתה לשכת פנחס המלבוש שבצד שער נקנור הנזכר לעיל ונקראת נמי לשכת הכלים ואם האמת כן נראה שבלשכה זאת הי' החלונות של בגדי כהונה דתנן בתמיד וחלונות היו שם וכתוב עליהם תשמישי הכלים ואינם חלונות העשויים לאורה כי לא הי' מפולש ומדברי רבינו בפ"ח מכלי המקדש משמע שתשעים וששה חלונות הי' שם ד' חלונות לכל משמר ושם כל משמר כתוב על חלונות אמנם פירש"י איני כך בפ"ג דיומא גבי מן החליפות ולפנים הכל מודים שהוא פסול כתב שם וז"ל מן החליפות ולפנים רוחב האולם עודף על רוחב ההיכל ט"ו לצפון וכנגדו לדרום וכו' ואותו עודף קרוי בית החליפות ששם גונזין סכינין של קודש ואויר שאחורי אותו עודף למערב ואויר שבין צפון כותל העודף לבין כותל העזרה קרוי לפנים מן החליפות ודבריו מתמיהים במש"כ שעד כותל העזרה קרוי בית החליפות איך אפשר לומר כן דבשלמא במה שהי' עודף האולם ט"ו אמות לצפון וכו' נקראת בית החליפות

אבל עד כותל מערבי קרוי עזרה ואין זה לפנים מן החליפות ותוס' הקשו על פירש"י ומדבריו למדנו שכ"ד חלונות הי' שם דלא כפירש רבינו:

והנה מדכתב שבבית החליפות מבפנים הי' חלונות לכל משמר ובזבחים כתב בכותל מערבי שלאותו עודף הי' חלונות נראה שהי' סבור ששם היו בגדי כהונה וההיא דתנן בתמיד מסרום לחזנים והפשיטום שם היו לובשין והדבר קשה איך יהיו בגדי כהונה תוך האולם והא בין האולם ולמזבח לא הי' נכנסין עד שזכו בפייס כדאיתא כן ביומא גבי בן קטין עשה דדין לכיור ואלו בגדי כהונה הי' לובשין קודם הפייס כדי שיהא נכנסין מיד לעבודה כדאיתא בפ"ב דיומא איך שיהא למדנו שבשער נקנור היו ב' לשכות א' מימין ואחד משמאל ואפשר שלא היו להם מקום לעשות להם פתחים בפ"ע ולפיכך כתב רבינו בפירוש המשנה גבי ב' פשפשין היו בשער נקנור שהן דלתות קטנות בגופנים דלתות הגדולות כדרך שעושין לדלתות המלכים משום דפשפשין לתוך חללו של שער היו פתוחין ולפיכך קחשיב ב' לשכות בהדי שערים דמתניתין והרב מהרימ"ט הביא אגדה ושמתי כדכד שמשותיך עתיד הקב"ה לעשות שער המזרח של ביהמ"ק הוא וב' פספסין אבן אחת של מרגליות דהיינו שער נקנור ומדכ' שמשותיך לשון רבים דריש על ב' פספסין שלו:

י"ג) **לשכת** פנחס המלביש. ופי' המפורשים וכן ברש"י יומא להלביש ולהפשיט בגכ"ה אבל רבינו בפ"ז מכהמ"ק כ' ממונה הט"ו על מעשי בגדי כהונה והיינו הך דפנחס המלביש דקחשוב בפ"ה דשקלים:

פרק ו

הלכה א

א') בילקוט חבקוק אמר רשב"י מדד הקב"ה את כל האומות ולא מצא אומה ראוי' לקבל את התורה אלא ישראל מדד הקב"ה את כל הדורות ולא מצא דור שיקבל התורה אלא דור המדבר מדד הקב"ה את כל ההרים ולא מצא הר שראוי שתשרה עליו שכינה אלא הר המורי' מדד הקב"ה את כל העיירות [וכו'] ולא מצא הר שתנתן עליו התורה אלא הר סיני מדד את כל הארצות ולא מצא ארץ שראוי' שתנתן לישראל אלא א"י ואפשר דמ"ש דלא מצא אומה שתהא ראוי' לקבל התורה אלא ישראל מטעם כי התורה נקראת אש וצריך כח לקבלה וישראל עז שבאומות והם דוקא יכולין לקבל וכו' א"כ הטעם כי תורה שבכתב בחינת קב"ה ותורה שבע"פ בחינת שכינתי' וישראל קדושים כתיב בהו בנים אתם לד' אלקיכם פי' קב"ה ושכינתי' וראוים לקבל תורה שבכתב ותורת שבע"פ

הרמוזים לקב"ה ושכינתי' וחדא מגו חדא אתה משמע דמש"ה יצאו מלאכ' עוררין דהיו רוצים התורה דאתי עלה מדינא דבר מצרא וכלפי ישראל לא זכו כי הם בנים ולגבי בן ליכא דינא דבר מצרא כמש"כ הראשונים הילכך לא מצא אומה שתהא ראוי' לקבל התורה אלא ישראל או יאמר עפ"י מדרש תל תלפיות על פ' הלא הוא אביך קונך הוא עשך ויכוננך שההבדל בין ישראל לאומות ישראל נשמתם חלק אלקוה ממעל וזהו הלא הוא אביך קונך ועוד ויכוננך עשה בך כוננית והכנה לקבל החכמה בדעתך וזהו ויכוננך לשון כן וזהו מגיד דבריו ליעקב חקיו ומשפטיו לישראל דוקא ולא לאוה"ט ומטעם משום שלא עשה כן לכל גוי מלשון כוננת וכמו מעשה כן של כלים דשלמה וזהו לא עשה כן לכל גוי אין להם בית קיבל בדעתם ללמוד בתורה ולכן בתורה ומשפטים בל ידעום וזה דמדד כל האומות ולא מצא אומה שראוי לקבל התורה אלא ישראל:

מדד כל הדורות ולא מצא וכו' אלא דור המדבר עפ"י מש"כ הרב ילקוט דוד פ' יתרו שלכן המתין הקב"ה בנתינת התורה עד דור המדבר שבדורות הקודמים עדיין לא באו שבעים אומות ואפשר שיאמרו אותם אומות שעדיין לא היו אלא המתין עד שבאו לעולם היינו מקבלין את התורה לכך המתין עד שהחזירה על כל האומות ולכן מדד הקב"ה כל הדורות ולא מצא דור שיקבל התורה בלתי שום טענה אלא דור המדבר שאז יסכר פי האומות:

מדד כל הערים וכו' אלא הר המורי' עפי' שתירץ ה"ר מהר"א רוזאניס לקושית המפורשים דאין נבנה בית הבחירה על גבי הר משום דכביכול התפלל יה"ר ובכל מקום ששרתה קדושה אין רשות שבסט"א לבא והיינו דקאמר מדד הקב"ה כל ההרים ולא מצא הר אלא הר המורי' כי כל ההרים אשר במעדר יעדורין ועבדו בהם ע"ז נפסלו לגבוה אבל הר המורי' אין רשות לסט"א שם:

מדד כל העיירות וכו' ולא מצא אלא ירושלים כי אז"ל כי ירושלים שלמטה מכוונת נגד ירושלים של מעלה ובא האות כי ירושלים גמטריא שעריו וז"ש בשעריך ירושלים כעיר שחוברה לה למעלה בירושלים ומשו"ה שם עלו שבטי י"ה עדות לישראל ואפי' בשעת חורבנא כתיב הזאת העיר שיאמרו כלילת יופי שיאמרו לעתיד ובכלל צרה נחמה תבנה ותכונן עיר האלקים סלה כי היא מכונת לירושלים של מעלה:

לא מצא הר וכו' אלא הר סיני כי עיקר התורה הוא להיות עניו ובזה תתקיים התורה ויכוין האמת וזה כל פרי התורה להבינה על בורי' על דבר אמת וזהו לא יכוין אלא בענוה ומהר סיני נלמוד מדת ענוה כידוע ומשם ילמדו לומדי התורה שהניח הקב"ה את כל ההרים והשרה שכינתו על הר סיני שהוא שפל:

מדד כל הארצות ולא מצא ארץ וכו' אלא א"י כי כל הארצות חלקם הקב"ה לשרי אוה"ע וא"י נתעלה בחלקו ית' ולכן בני אל מי העם אשר בחר לו ית' והם חלקו ראוים להיות בארץ שהוא חלקו ית' ולז"א לא מצא ארץ שתנתן לישראל:

ב) **המקדש כולו לא הי' במישור אלא במעלה ההר**. והוא גמ' זבחים דף נ"ג על פסוק וקמת ועלית מפיק שביהמ"ק גבוה מכל א"י וא"י גבוה מכל הארצות וכן הוא בירושלמי סנהדרין פ' הנחנקין ה"ג וכתב בספר הברית אין הכונה גבוה ממש שהרי לא יתכן לומר בכדור גבוה כלל כי כל מקום אשר היא עומד האדם שם הוא גבוה מפני שלא ישוער בכל כדור לא מעלה ולא מטה ולא אמצע ולא גבוה אף גם לא יתכן שכיוונו בו שלא יהי' נמצא בכל הכדור לא הר ולא מדינה שיהא גבוה ורמה מא"י והר הבית אפי' מהרי אררט אך הכונה בו על החשובות שא"י חשובה במעלה יותר מכל שאר ארצות וביהמ"ק גבוה במעלה חשיבות מא"י כי כן נמצא עד"ז עלי' אפי' על מקום נמוך כמו ויעלו אותם עמק עכור לגדולת ולכבוד יהושע שהי' שם וכן הכא הכונה במעלת גבוה על חשיבות א"י וירושלים תותבב"א ומעתה לא יקשה על דברי חכמז"ל עם היותם יודע שירושלים יושבת ברוחב העולם מקו השוה ל"ב מעלות ט"ו דקים ובאורך העולם ס"ו מעלות עשרים דקים במהרה בימינו יבנה ד' ירושלים ויכוננה:

אולם כבר ישב על מדוכא זאת ברדב"ז סי' תרל"ט דנשאל על האי דאמרינן ביהמ"ק גבוה מכל א"י שעתה החוש מגיד להיפוך דעינינו הרואות דירושלים גבוה מכל סביבות הבית חוץ מצד הדרום אשר שם עמק יהושפט ויישב והכריח הדבר ממאי דשנו חכמים ביומא משניטל הארון אבן היתה שם גבוה מן הקרקע ג' אצבעות ועתה שאל את פי הישמעלים וענו ואמרו שהיא גבוה יותר משתי קומות ומכח זה הכריח שנאכל קרקעית הבית וירושלים נחרבה כמה פעמים וממפולת הבתים נעשה הבתים תל ובנו עליו בתים עד שנעשה גבוה וכן היו כל בתי ירושלים נמוכים מן המקדש דאפי' ביהכנ"ס אסור לבנות בנין גבוה ממנו כ"ש ביהמ"ק לרומם בית אלקנו נשמע מדבריו דס"ל דברים כפשטן דביהמ"ק היינו גבוה ממש וכן הביא מהילקוט טל פ' וירא את המקום מרחוק שבתחילה הי' המקום עמוק אמר הקב"ה אין דרך המלך לשכון בעמק אלא במקום גבוה ומעלה ויפה והגביהו הקב"ה לכך נקרא הר המורי' שמיראתו נעשה הר וכן נשמע מתוס' סנהדרין שכתבו בד"ה שביהמ"ק גבוה לאו מכל א"י קאמר דאיכא עין עיטם דמדלי מיני' א"כ כותלי ביהמ"ק גבוהים מעין עיטם נשמע מדבריהם דמאי דקאמר תלמודא גבוה גבי ביהמ"ק וגבי א"י היינו גבוה ממש וכן כתב בספר כפתור ופרח פ"ו דדברי חכמז"ל הם אמורים כפשטן דא"י גבוה מכל הארצות וירושלים גבוה מכל חלקי':

אמנם בח"ס כתב דהענין כן דהנה ידוע דהארץ הוא עגולה ובדבר עגול ל"ש מקום גבוה רק מאחר שבמקדש הי' האבן שתי' שממנו נשתתה העלם א"כ הוא התחלת הארץ א"כ מאותה נקודה מחשבינן אל עיקר הארץ א"כ זאת הנקודה הוא הגבוה מכל הארץ עכ"ד אך הנה משבת דף קמ"ה לא משמע כן דמייתיא דרב אמר הני מדרי דבבל מהדרי מיא לעין עיטם משמע דהי' גבוה ממש מכל הארצות ועתוס' בכורות דף נ"ה דמוכח ג"כ דגבוה ממש הוה:

והנה בקידושין אמשנה דעשרה יוחסין עלו מבבל פריך בגמ' ליתנו הלכו לא"י מילתא אגב אורחא קמ"ל כדקתני וקמת ועלית אל המקום אשר יבחר ד' מלמד שבית המקדש גבוה מכל א"י וא"י גבוה מכל הארצות בשלמא ביהמ"ק גבוה מכל ארץ ישראל היינו דכתיב דברי ריבות בשעריך וקמת ועלית א"י גבוה מכל הארצות מנלן דכתיב לכן הנה ימים באים נאול ד' כי אם חי ד' אשר העלה ואשר הביא את בנ"י מארץ צפון ומכל הארצות אשר הדחתים שם ובספר המקנה כתב ע"ז דמשני כדתניא וקמת ועלית ולכאורה הא מהכא לא נשמע דא"י גבוה מכל הארץ רק שביהמ"ק גבוה מא"י כדמקשי בתר הכי א"כ מאי משני כדתניא והנה מהרש"א ז"ל כתב וז"ל שהעולם הוא כתפוח ומקום ביהמ"ק מרכז העולם וכן בא"י ולכך אמרו בא"י כי היא מקום הממוצע אוירו מזיג ומחכים ויותר מקום המקדש עכ"ל וכונתו בזה דלהכי אמר הכתיב כי יפלא ממך דבר וקמת ועלית מפני שמקום המקדש הוא במרכז העולם מבוררת החכמה לאמיתה של תורה וגם יש בזה מעלה לא"י שהוא קרובה לשער השמים שמשם השפע יורד משא"כ בהר גבוה ממש אין בו מעלה ותועלת יותר ממקום עמוק אמנם לפי"ז דעליות א"י היינו מפני שהוא קרובה למרכז הארץ אין בזה עליה דרך הטבע כמו שעושין על הר גבוה כי אף שהארץ דומה לתפוח מ"מ אותן המדינות שעומדין בצידו התפוח הם הולכין כמו אותן שעומדים על התפוח והשמים שעל ראשיהם הם שווים זה לזה ול"ש בזה עלי' וירידה כי לכל אחד מדומה כן שהוא על התפוח כי מה שאנו אומרים שא"י הוא על התפוח ושאר ארצות הם בצד התפוח ושייך בו עלי' וירידה היינו משום שביהמ"ק נקרא שער השמים בא השפע ובעבור נקרא ראש התפוח אבל איני נרגש בטבע ההליכה כי בכ"מ שאדם הולך נדמה לו שהוא ע"ג התפוח:

אך לכאורה משמע בהא דרי"ו בזבחים דף קי"ג דלא ירד מבול לא"י שנאמר ארץ אשר לא גשומה ביום זעם ומשמע אפי' שגברו המים בשאר ארצות ויכוסו ההרים ואפ"ה לא ירדו המים משאר ארצות לא"י ולפי"ז משמע שהם גבוהים בטבע כמו שאר ההרים והם גבוהים יותר מהרי אררט ולכאורה י"ל דאף את"ל שא"י גבוה בדרך הטבע כפירש"י בפ'

מסעי שעל ירושלים נאמר ועלה הגבול מ"מ אין זה כונת התנא על זה שאין זה מעלה אמנם רחוק הדבר שא"י גבוה בטבע מהרי אררט שכיסה עליהם המים ט"ו אמות וצ"ל דהי' בדרך נס שלא ירד המים משאר ארצות לא"י אך לפי"ז קשה מאי מקשה מנ"ל דא"י גבוה מכל הארצות ת"ל כיון דא"י סביב לביהמ"ק שהוא באמצע העולם שהוא מרכז העולם וממילא דא"י גבוה מכל הארצות וצ"ל דקושית היא דמנ"ל באמת הא דאמר קרא ועלית אל המקום היינו עליות מרכז העולם ממילא דא"י גבוה מכל הארצות דילמא היינו עלי' בטבע כמשמעות קרא בפ' מסעי וא"כ אין ראי' לשאר ארצות וע"ז משני דכ' אשר העלה ואשר הביא דקמ"ל קרא דבטבע ימצא באמת מקומות שיהא גבוהים מא"י ושייך בהן לשון הבאה ואפ"ה שייך נמי לשון עלי' מפני מעלת מרכז הארץ ובזה א"ש דהתחיל בברייתא שא"י גבוה דהיינו כיון דלפי האמת קאי על עליות מרכז הארץ ממילא נשמע דא"י גבוה מכל הארצות אלא דגמ' פריך הא גופי' מנ"ל דקאי על עליות המרכז כנ"ל יעוש"ה:

ואיתא בירושלמי עירובין פ"ח ח' ר' אלעזר שאל לרי"ו ההן פיוסרס זרק מתוכה לרה"ר או מרה"ר לתוכה א"ל על דעתך אין רה"ר לעולם ר"ל אמר לעולם אין רה"ר עד שתהא מפולשת מסוף העלם ועד סופו מוחלף שיטתו דר"ל דאמר אין רה"ר בעוה"ז דהרים מקיפים לכל העולם אלא לעוה"ב וקשה לי הא גם לע"ל לא יהא רה"ר דהא ים אקינוס מקיף את כל העולם וכדפ' בעירובין דף כ"ב דכולה עלמא נמי מקיף אקיינוס וע"כ דז"א דבהכי חייבי רחמנא כמו שביאר בח"ס סי' פ"ז שכן גזרה חכמתו שלא להוציא מרה"י המוקף מחיצות לרה"ר המוקף מחיצות בי"ש מחיצות דכל העולם כולו א"כ גם בזה"ז דאיכא הרים המקיפים ג"כ הוה רה"ר דהא הוה מחיצות בי"ש ואהכי חייבי רחמנא ולכן נ"ל דמים אוקינוס ל"ק לי' דבוודאי בהכי חייבי רחמנא דהי' כן מתחילת הבריאה וכיון דהארץ נתנה לבני אדם יד כל אדם שוה בו הוה רה"ר כמש"כ בחכ"צ סי' ל"ז דבפלטיא אפי' דלתות מדינה נעולות הוה רה"ר יען שיד כל אדם שוה בו אך הנה הרים נעשו ונתהוה גם אחר בריאת העולם וגם אחר מתן תורה א"כ כיון שע"י ההרים נעשה רה"י אחר זה או מטעם שע"י ההרים שנתהווה איני מפולש מסוף עולם עד סופו ע"כ ס"ל דאין לו דין רה"ר בעוה"ז עד לע"ל והא דמחייב בעוה"ז ארה"ר הוא מטעמא אחרינא דאתי רבים ומבטלי מחיצתא דבמחיצה בי"ש לכו"ע אתי רבים ומבטלי מחיצתא כמו שכ' תוס' עירובין דף כ"ב ד"ה דילמא וא"ש:

אח"ז בא לידי ספר באר הגולה מהגאון מהר"ל מפראג ז"ל כתב בענין זה דברים נמרצים והביא דברי חכז"ל דירושלים באמצע העולם כדאיתא ביומא בפ' הוציאו לו עולם

מאמצעיתו נברא דכ' מציון מכלל יופי וכדאיתא בתנחומא פ' קדושים כשם שהטבור הזה נתון באמצע העולם וירושלים באמצע א"י וביהמ"ק באמצע ירושלים וההיכל באמצע בית המקדש והארון באמצע ההיכל ואבן שתי' לפני הארון שממנו נשתת עולם וכתב וז"ל ודע כי דבר זה אין על מדידות השיעור המוחש רק שהענין הוא שאם הי' ראוי' שיהי' נקרא בשם אמצעי דבר שהוא באמצע העולם ממש בוודאי ראוי' שיהי' אמצעי העולם ממקום אשר הוא תחת הנקודה שבשמים ששם עיגול חצי היום העובר מקוטב לקוטב חותך לשתי חלקים שוים כי דבר זה הוא אמצעי העולם לפי מצב כדור השמים אבל אמצעי העולם האמיתי הוא האמצעי לפי חשיבות מעלה עליונה שנקראת ארץ החיים ועוד כי ראוי' להיות א"י אמצעי כי הארץ שהיא כדורית האמצעי שהוא בכדור אין לו מיוחד ולפיכך יש לשום אמצעי מה שאינו נוטה אל הקצה וכך אמרו על א"י שהוא גבוה מכל הארצות מטעם זה שנקרא א"י אמצעי מא"א שתשים גובה הכדור רק דבר שהוא אמצעי בכדור וכל דבר שהוא כדור תוכל לעשות האמצעי מקום שתרצה כי מפני שהיא אמצעי בין שני חלופי הצדדים והיא אמצעי בעצמה יש להשים אותה אמצעי בכדור ושייך בה עלי' ג"כ:

והנה בירושלמי פ"ג דע"ז איתא דאלכסנדור מוקדן ראה דהעולם הוא ככדור ולכך צייר ביד ע"ז שלו ציור כדור להורות דשולט על העולם כולו ופריך למה לא נתן ציור קערה דציור קערה הוא דומה לים ומשני דמודים הם שע"ז שלהם אין שליטה בים ובזה נ"ל לפרש הא דאיתא בסוף מס' תמיד דשאל אלכסנדור המוקדן את זקני הנגב בימא ימא למידר או ביבשתא א"ל ביבשתא דהא כל נחותי יאי לא מיתבא דעתייהו עד דסלוקא ליבשתא הכונה כיון דאלכסנדור ג"כ מודה דע"ז שלהם אין שליטה על הים דיבשתא נתן השם תחת יד המזלות שאוה"ע עובדים להם אבל הים הוא תחת שליטת השי"ת בעצמו וכיון שהוא רצה להוכיח דכח ע"ז שלו עדיפא ששולטת ביבשתא דשם מסתמא יאי למידר א"כ יפה יותר לעבוד ע"ז שלהם את המזלות מלעבוד השם ית' ויתעלה (ועיין רמב"ן פ' אחרי שבאר בארוכה אמונת העכו"ם במזלות) ע"כ שאל להם ביבשתא יאי למידר ששם שולט כח ע"ז שלו ובכח הזה הוא שלוט על כל הארץ שדומה ככדור וחשב שבזה כל ינצחם שיודו שח"ו עדיפא עבודת המזלות או שיאמרו שיאי למידר בימא ובזה ינצחם שזה נגד החוש אבל חכמי הנגב אמרו באמת ביבשתא יאי למידר אבל לא נשמע מזה דח"ו עבודת הככבים ומזלות עדיפא דהא כל נחותי ימא לא מיתבא דעתייהו עד דסליקא ליבשתא דהיינו דכל הני שעובדים לאלקי ישראל אשר אתם מודים ששולט על הים לא מיתבי דעתייהו לא ימצאו קורת רוח בזה שח"ו השם רק שולט על הים

ומסר הנהגות יבשתא לככבים ומזלות אלא דהקב"ה הוא השליט על היבשתא ומזה גופי' תשובה לדבריכם דאי איתא דהשי"ת השליט על הים איני אותו השליט על היבשתא א"כ למה הני דנחתי לימא לא מיתבא דעתייהו עד דנחתי ליבשתא דזה טבע נוצר באדם והלא אתם מודים דהשם הוא אשר יצר את האדם בצלמו ואי איתא דהיבשתא מסר השם להנהגות המזלות למה יצר את האדם בטבע זו אלא וודאי דגם על היבשתא הוא לבדו השליט בעולמו:

ובזה יבואר היטב הא דאיתא בכריתות דף ז' ת"ר את ד' הוא מגדף איסי בן יודא אומר כאדם האומר לחבירו גירפת הקערה וחיסרת קסבר מגדף מברך השם וראב"ע אומר כאדם האורח לחבירו גירפת הקערה ולא חיסרת דבר קסבר מגדף היינו ע"ז ופירש"י וחסרה גם את העץ ומילתא רבה הוא דעבד דפשט ידו בעיקר ואידך אמר ולא חיסרת קסבר היינו עע"ז כגון משורר לע"ז דלאו מילתא רבא כולי האי ופלא המשל שהביאו לקערה אבל לפי הירושלמי שהבאתי לעיל ניחא דדימו שליטת השי"ת על העולם לקערה שדומה לים אבל הכדור הארץ עצמה שהוא נתנה בתוך הקערה מיחסים לשליטת ע"ז שהשם מסר הנהגת העולם לכומ"ז וזהו דומה למאכל שבתוך הקערה דכל מה שמעלין בתוך הקערה להם היא נתונה להאמצעים אבל הקערה גופי' אינן מחסרים כי מודים ששליטת השי"ת על הים שדומה לקערה ע"כ עע"ז אינה חמורה כמגדף דהמגדף הוא הכופר בכל אף בשליטת השם בים כי סילק השגחתו לגמרי מהארץ או שכופר לגמרי בהבריאה הכללית ושולח ידו בכסא ד' א"כ הוא מחסר הקערה גופי' לומר שאינה נתונה תחת ממשלת השי"ת וזהו ברור ונכון:

ובזה נראה לפרש הא דכתיב לד' הארץ ומלואה כי הוא על ימים יסדה ועל נהרות יכוננה ואיתא במדרש תילים יש לך אדם שיש לו ספינה אבל הפרקמטיא שיש בתוכה אינה שלו ואם הפרקמטיא שלו הספינה אינה שלו אבל הקב"ה אינו כן לד' הארץ ומלואה נראה הכונה ג"כ דהספינה דהיינו הים והארץ שעומד בתוכה דומה כפרקמטיא שבתוכה שכלפי האומרים שהים הוא של השי"ת אבל המלואה דהיינו כדור הארץ שבתוכה אינה לד' כי מסורה להאמצעים העליונים שזה אמר שאיני כן כי לד' הארץ ומלואה דהארץ היינו הקערה והספינה ומלואה היינו כל מה שנעשה בתוכה מלוא כדור הארץ הכל מונהג מהשי"ת לבדו ואין לאל אחר עמו ומפרש ואזיל כי הוא על ימים יסדה דהיינו קערות הארץ שמודים שהוא מונהג מהשגחת הבורא ית"ש כי גם כדור הארץ מתנהג עפ"י השגחתו לבדו (ועמש"כ בשו"ת מהרי"א או"ח סי' קנ"ז) והנה עפ"י פשטות נראה לי לפרש לפי מה דאיתא ביבמות דף ס"ג אמר ר"א עתידים כל בעלי אומניות שיעמדו

על הקרקע שנאמר וירדו מאניותיהם כל תופשי משוט מלחים כל חובלי הים אל הארץ יעמודו ולבתר הכא איתא דר"א אמר אין לך אומנת פחותה מן הקרקע לפי"ז היינו דשאל להו אלכסנדר היכיא יאי למידר ביבשתא דהיינו בשדה לפירותיו או בימא יאי למידר דבעיסקא מתברך האדם יותר ופשט לי' דלא מיתבא דעתא עד דנחית ליבשתא והיינו כדר"א דכל בעלי אומניות יעמדו על הקרקע:

עוד נ"ל דלכן נקט בירושלמי כדור דאמונה שלהם שהעולם הוא קדמון וגם הוא נצחיי שלא יחרב לעולם לאפוקי מקבלתינו דעולם נברא ועתידה ליחרב כד"כ שמים כעשן נמלחו והארץ כבגד תבלה ונשגב ד' ביום ההוא דהיינו באלף השביעי כדאיתא בפ' בתרא דר"ה דאמר רב קטינא שיתא אלפי שני הוה עלמא וחד חרוב שנאמר ונשגב שמו לבדו ובספר ח"נ פ"ז דתמיד כתב לבאר זה דרש"י ברה"ש פי' שעתיד העולם להיות חרב ואין אדם וכל המלאכות שובתות הכונה שיתבטל מן העולם ההגשמה ועולם השפל שהוא גשמי יהא חרב ואין אדם ר"ל שאין הגשמה כי אדם נקראת על שם שנברא מן האדמה וכו' וז"ש ונשגב ד' לבדו ביום ההוא דהיינו באלף השביעי שהוא יום שביעי לגבי הקב"ה וחוזר ומחדש אח"כ עולמו כשהקב"ה מתעלה ומתרומם שמו הגדול והנורא כי לד' המלוכה כי ביום ההוא יוסר כח השלוטה שנתן לצבא השמים ע"ז העולם השפל כיון דאין שם עולם שוב אין להחם שליטה ומה שאמר השמים נמלחו על יסוד האש ויסוד הרוח כי הם מקיפים על זה העולם והארץ כבגד תבלה קאי על יסוד המים והעפר והקב"ה מחדש עולמו הוא יסוד השמיטה וכן חוזרים חלילה ז' שמיטות ובשנת החמישים שהיא היובל הגדול דהיינו אלף החמשים אז בטלים כל עולמות עליונים ולאשי כי אם מציאות סיבה ראשונה הקב"ה בלבד וכן הוא באידרא רבה חמשין אלפין דרין דזמין קב"ה לאתבא רוחי' לי' כידוע ליודעי חן יעי"שה:

אמנם הנה בס' עקרים העלה דיותר מינכר השגחת ד' ביבשה מבים דהא מצד הטבע דהים יכסה היבשה דכן הי' בשעת בריאת רק שהקב"ה גזר שתיראה היבשה ויתכנסו המים לתוך הימים והים המקיף העולם הוא גבוה דאין הים עולה ושם חול גבול לים כדכתיב אשר שמתי חול גבול לים והנה איתא במדרש אקרא דאילת השחר אלי אלי למה עזבתני שאמרה אלי בים אלי ביבשה דהתפללה שכמו שהשי"ת משגיח על היבשה דלא ירד הים ויכסה היבשה כן ישגיח עלי' השגחה פרטיות:

וזה נראה הכונה בהא דאיתא בזבחים דף קי"ו אימא דשבור מלכא שדר קורבנא לרבא שלחה לי' אסקוה נהלי לש"ש א"ל רבא לר"ס ולרב"א זילו ואדברו תרי עולמי גולאי וחזו היכי דמסקא ימא שירטון ושקלו ציבי חדתי ואפיקו נורא ממרא חדתא ואסקיה

ניהלי' לש"ש ופירש"י דשם ממקום שירטון אין חשש שנעבד לע"ז ונראה דהנה שבמקום דהעלה הים שירטון שם באותו מקום נראה השגחת הבורא דאף דהים הוא גבוה מעל הארץ בכל זה לא די שאין עולה ומציף היבשה אלא מעלה שירטון ובזה הוא תשובה לאוה"ע דאמרי דע"ז שולט על היבשה ורק בים הוא שליטת הבורא דא"כ איך מעלה הים שרטון ונעשה מים יבשה מזה מתבאר דהכל טעות דהשי"ת שולט ביבשה ובים וכרצונו מעלה הים שרטון ומתרחבת היבשה א"כ באותו מקום שירטון אין חשש ע"ז דהיינו שאין יכולין לטעות דמקום זה שהעלה שירטון הוא תחת ממשלת ע"ז שלהם דאיך ישלוט כח הע"ז על היבשה שנתרחבה אשר באמת הי' תחת ממשלתו של הקב"ה גם לפי דעתם לכן שם ראוי להקריב קרבן לש"ש:

והנה אמרו חכז"ל שעוה"ז הוא צורת ה' פתוח לצפון שאם יבא אחד ויאמר אלקים אני אומרים לו סתום צד הצפוני והיינו אם עובדי ע"ז יאמרו שכח של ע"ז שלהם שולט על היבשה נשיב לו א"כ יסתום צד הצפון ולמה מניח זה הצד פתוח לעולם:

והנה בתורת משה פ' בשלח כתב לפרש דכל העולמות הם כדוריים ממש אבל הארץ הלזו איני עגול ממש בצד צפון כי אם כתפוח הזה לא כערורית כ"א גבנונית והנה אם תרצה לרבעות העגול הזה ע"כ א"א לרבעותו דהריבוע יותר על העגול ומאין יבוא ההוספה אך אמנם באשר הגיהנם הוא למערבו של עולם וג"ע למזרחו כמבואר ב"ב דף פ"ד החוטא מכין לעצמו מקום בגיהנם משכב הקליפות ובשובו מחטאו כאלו עוקר המקום ומהפכו כזכות ונעשה ממנו ג"ע ונמצא שניתוסף על הג"ע שהוא במזרח העולם ונעשה מעיגול וריבוע ונחסר ממערב העולם מקום הגיהנם ונעשה ממנו צורת ה יעיש"ה:

הלכה ד

ועולה משם לאולם וכו'. והנה בכ"מ הקשה דבפ"ב דמידות תנן דכל המעלות רום כל מעלה חצי אמה ושלחה חצי אמה חוץ משל אולם ולגי' רבינו בפ"ג דחצי אמה שלחה גם באולם יקשה מהא דתנן בפ"ב חוץ מאולם:

הנה אי מהא יש ליישב דהא תנן במשנה אמה ורובד אמה ורובד ב' אמות ופי' הרע"ב והר"ש דאחר שעלה ב' אמות דהיינו לד' מעלות ברום ב' מעלות אז הי' שלחה ג' אמות והקשה ע"ז בר"ש והרע"ב א"כ לרי"ו דקחשיב רובד עליון ה' אמות א"כ יש כאן יותר מכ"ב אמות בין מזבח ולאולם ונדחקו בזה ליישב אמנם לגי' רבינו דשלחה ח"א א"כ הא דקתני אמה היינו לאחר שעלה ב' אמות דהיינו ד' מעלות הי' רוב"ד ג' אמות א"כ ל"ה מעלות אין כאן ברוחב אלא ה' אמות ול"ה מעלות אחרים עוד ה' אמות ולמעלה הי"א חצי אמה ולמעלה הי"ב לר"י ה' אמות א"כ ליכא רק ט"ו אמות וחצי א"כ גי' זו דחצי

אמה שילחה מחוורת יותר וא"כ לפי"ז א"ש ג"כ הא דתנן בפ"ב חוץ משל אולם דהיינו דבשאר מעלות כולן שוות שלחה חצי אמה אבל באולם הי' מעלות אשר שלחה ג' אמות ונתיישבו בזה דברי רבינו:

אלא דאכתי קשה דהנה רבינו לעיל בפ"ד כתב דלכותל אולם סביב הי' אמה אחת חלק ורובד ג' אמות ואמה חלק ורובד ג' אמות עד למעלה ויצא לרבינו זה ממשנה בפ"ג דמידות הנ"ל דמפרש אמה אמה ורובד ג' לא קאי אמעלות רק אכותלי האולם וכמו שפירש במשנה וטעמו של רבינו דכ' פי' אחר מפירושן של כל המפורשים דקאי אמעלות היינו משום דקשיא לי' קו' הר"ש אי קאי אמעלות א"כ לפי' הגי' דכל מעלה שלחה אמה א"כ לר"י דרובד ה' א"כ הוה כ"ג אמות ולכן מפרש דהאי אמה אמה ורובד ג' לא קאי אמעלות רק אכותלי אולם שהי' מוקף רובדין ומעתה תיקשי אתרי פסקי רבינו כיון דגריס שלחה חצי אמה א"כ איך קתני לעיל חוץ מאולם דא"ל דקאי לאפוקי בעלמא שלא הי' רובד ג' אמות הרי לרבינו האי רובד לא קאי אמעלות כלל וכן יקשה כיון דגריס חצי אמה שלחה א"כ מאי דוחקא לפרש האי רובד ג' קאי אכותל אולם לא אמעלות דאייריא בי' דא"ל משום דקשיא לי' דא"כ לר"י דסובר רובד ה' יש כאן כ"ג אמות כיון דלא הי' שלשה רק חצי אמה א"כ אף דרובד העליון ה' אמות ליכא רק ט"ו אמות וחצי וא"כ הני תרי פסקי סתרי אהדדי:

אמנם לחומר הקו' נראה לומר דנהי דרבינו מפרש דהאי רובד ג' קאי אכותל אולם קאי נמי אמעלות ג"כ דמהא"ט שנו התנא זאת אצל מעלות האולם דהנה כיון דרבינו מפרש אמה אמה ורובד ג' לא בעלה ב' אמות אלא דעלה אמה אחת בכותל אולם במישור ואא"כ הי' בולט רובד ג' אמות ברוחב ולפי"ז כשעלה אמה אחת בגובה כותל האולם התחיל רובד בולט ג' אמות ומעתה סובר רבינו דהתחיל זאת מיד בתחתית הכותל וסובר דמעלות היו רק כנגד הפתח של אולם ברוחב מ' א"כ מעתה כשעלה אמה אחת בגובה מן הקרקע הי' אמה אחת בגובה בולט רובד רחב ג' והנה מעלה העליונה היתה בגובה מקרקע העזרה ו' אמות א"כ פוגע המעלה העליונה ברובד הג' שבכותל אולם שהי' ג"כ גובה מקרקע ו' אמות וא"כ אי נאמר דמעלה שלחה ג"כ רק ח"א א"כ לפי"ז לא היתה מתרחקת ומתפשטת מן הכותל אל תוך העזרה ג' אמות א"כ המעלות עם הרובדים שבכותל אינם מתרחקים ומתפשטים בשוה וזה לא מסתבר כלל לכן סובר רבינו כשעלה י"ב מעלות בגובה ו' מקרקע ופגע ברובד ה"ב שגבוה ג"כ מן הקרקע ו' אמות הי' מתפשט המעלה ג' אמות כמו הרובד והי' רחבו כמו הרובד מתפשט אל תוך העזרה בשוה ג' אמות:

בזה ניחא ג"כ דע"כ כשעלה ד' אמות והגיע למעלה ח' עדיין היתה מתפשטות מן הכותל

ה' אמות דהרי עד מעלה הי"ב מתקצר עוד ב' אמות וא"כ כיון שמעלה עליונה ארוכהג' כשירד ד' מעלות ע"כ היתה משוכה אל תוך העזרה ה' אמות א"כ הי' מתרחק מן הכותל יותר מן הרובד כדי שיהא ניכר שהוא לא רובד ולכן תנא לי' בהדדי דנשמע מדהי' רובדים לכותל אולם שגם המעלה העליונה היתה מתפשטת ג' כמו הרובד וא"כ ניחא דאין כאן דוחק במה שמפרש רבינו דהאי רובד קאי אכותל האף דאייריא התנא הכא במעלות האולם תנא נמי הך דרובדים הי' לכותל האולם לאשמעינן שגם מעלה העליונה הי' שלחה ג' אמות כמו הרובד שפוגע בו כשעלה מעלה הי"ב ונמצא דכשעלה ו' אמות הי' רובד א' על פני כל האולם באורך ג' אמות מתפשט אל תוך העזרה ונגד פתח האולם הי' משתמש גם במקום מעלה דהיינו שהרובד גופי' הי' גם המעלה שעולין בו אל פתח האולם וא"כ נמצא דמעלה התחתונה משוכה מן הכותל אל תוך העזרה שמונה אמות ומחצה ודו"ק כי הוא עצה עמוקת:

ולפי"ז א"ש קו' הכ"מ ג"כ דלעיל תני חוץ משל אולם די"ל דקאי אמעלה עליונה שהי' מתפשט באורך אל העזרה ג' אמות ע"י שפוגע ברובד שיהי' מתפשטין בשוה ג' אמות:

והנה ראיתי בספר כפתור ופרח תנא ודייק מונה וסופר ג"כ י"ב מעלות כל אחת גובה חצי אמה ושלחה חצי אמה וכדברי רבינו:

הלכה ה

ומפני זה עשו כותל שעל גבי שער זה נמוך וכו'. וקשה לי טובא דרבינו כתב בפירקן דלעיל דז' אמות וחצי אמה עומד המזבח בצפון ומזבח גבוה ט' אמות אף כי אפקית מיני' אמה סובב ואמה יסוד הנה כלה המזבח שוה עם פתח ההיכל ואין יכול לראות משם כדמוכח ביומא דף י"ו וא"כ מה הועילו במה שעשאו אותו נמוך ועוד הא כתב רבינו בדין ג' דהי' שם דוכן ובו ג' מעלות יקשה ג"כ דהא זה ראב"י אמר לה דסבירא לי' מזבח בדרום הוה קיימי' לכן לדידי' הי' יכול לראות פתח ההיכל ע"כ ס"ל שפיר שמעלה הי' שם אבל רבינו דפסק כמ"ד מזבח בצפון עומד וא"כ אין יכול לראות פתח ההיכל מעלה א"כ לאותו מ"ד ע"כ לא הי' שם מעלה:

והנה ראיתי בספר עבודה תמה שעמד בזה והניח בצע"ג ונראה ליישב דזבחים דף נ"ד בעי גובהה מאי שיפסוק ורבינו בפ"ה ממעה"ק לא הביא האיבעיא ובארתי שם דאיבעיא איפשיטא לי' מדוכתא אחרינא דהא תוס' שם הקשו א"כ קדק"ל דל"ב צפון הא אין יכול לשחוט כנגד המזבח דהא גובה מפסיק וכו' וא"ל דיכול לראות ממעל למזבח כשעומד דהא ס"ד גובהה שמונה מפסיק דל"ל דשם אין יכול לראות ממעל המזבח דהא גובה השער כ' ושפיר יכול לראות וסובר רבינו דמוכח מהאיבעיא אחריתא דמייתיא דגובה

אין מפסיק וא"כ זה דאין יכול לראות מפני המזבח דמפסיק לא איכפת לן (ובאמת קשה לתוס' דמיומא מוכח דגבהו מפסיק ואך י"ל דתוס' לכך מפרשי דהאיבעיא היינו ביכול לראות והך דיומא בא"י לראות כשעומד) וא"כ ע"כ אידחי לה שקליא וטריא דיומא ולכך צריכין לטעם דלכן כותל השער הי' נמוך דכבר עלה כ"ב אמות א"כ הפתח למעלה מן השער וא"י לראות דכהא"ג שפיר יש קפידא בא"י לראות דכאן אין מפני דגובה המפסיק אלא משום דהפתח מתחיל למעלה ממנו ולכן הי' נמוך שיהא יכול לראות מעל גבי כותל השער וא"כ שוב מוכח דהי' שם מעלה ועלי' דוכן עומד דעי"ז נמצא דעלה כ"ב וא"י לראות וצריך שיהא השער נמוך:

אלא דאכתי קשה הא דפסק רבינו בפ"ה דמזבח מקצתו בצפון והיינו כמשנה דמידות דחשוב מקום שולחנות והנסין כדאיתא ביומא א"כ יקשה הא דאמרינן התם אלא ש"מ ראב"י והקשו תוס' א"כ גם כראב"י לא מצי אתיא דלדידהו כולהו בדרום קיימי ורק ע"כ הכוונה כפירוש התוס' דרק מוכח דלא אתיא כר"י וממילא אתיא כרב"י דלא מפשינן פלוגתא ומעתה רבינו דפסק דז' אמות בצפון עומד א"כ גם כראב"י לא מצי אתיא הך דמידות ונראה דרבינו מפרש כפירש"י שפי' ראבא"ה אמר הא מני ר"י קאי אמשנה דתמיד כיון דהך דמידות דלא כר"י דלר"י באמצע הוה קאי ומכאן מוכח דבדרום הוה קאי ולכן מוקי הך דמידות כראב"י אולם ראיתי בספר עבודה תמה שתמה דהא גם לפירוש זה קשה דראב"י פליג אמשנה דמידות א"כ מצית לאוקמא הך דתמיד כראב"י אך ל"נ דא"ש דלפירוש זה ל"א כלל דגובה מזבח מפסיק דהרי חזינן דהוא בעיא בזבחים ואיך נוקים כאן בפשיטות דס"ל דמפסיק לכן נראה דסובר איפכא דמכאן מוכח באמת דגובה אין מפסיק ומעתה א"ש דבשלמא אי הך דמידות כראב"י עכ"פ באותה משנה דשער מזרח נמוך דאל"כ לא הי' יכול לראות בפלגתא דמאתה למעלה אף דמשנה דעומד רובא בדרום דלא כוותי' הך משנה דשער נמוך עכ"פ כראב"י א"כ א"א לומר דהוא תנא דתמדי דפליג אתנא דמידות כיון דעכ"פ אותה משנה כראב"י אתיא אבל אי כר"י לא אתיא שפיר אף משנה אחת דא"ל דמזבח מפסיק לכן א"י לראות דז"א דהא גובה אין מפסיק וא"כ י"ל לדעת רבינו דמזבח אין מפסיק כלל רק דלכך השער נמוך יען דיש מעלה גבוה אמה וחצי אבל המזבח לעולם רובא בדרום כמשנה דמידות דחשוב שולחנות עם הננסין וכפירש"י בלשון הזה וזה ברור:

הלכה ו

א') **ולשכות הי' שם** [**וכו'**] **שהלוים הי' נותנין שם כלי שיר ועל הדוכן העולה לעזרת הכהנים הי' עומדים בשעה שאומרים שירה על הקרבן**. הנה לכאורה יש להבין כי זה

הי' לרבינו ליכתוב לעיל כשכתב דעזרת כהנים גובה מעז' הול"ל דשם עומדין על הדוכן כמו ששנוי' במשנה וכן בדין טו' שכתב דטו' מעלות מע"נ לע"י הול"ל ושם לשכת לכלי שיר כלשון המשנה ונראה לי דרמז בזה דבר גדול דלא נטעה כיון ששם כ"ש א"כ גם דוכן שם כמו שיהי' בבנין עתיד דלשכת שיר יהא סמוך על הדוכן ככתוב ביחזקאל מ' לשכת כמש"כ במראה יחזקאל וכן בסי' מ"ב גדרת הגינה כמש"כ באברבנאל לזה רמז רבינו דשיר על הקרבן איני כאן והא דהי' כאן לשכת כ"ש יען דשם עומדין לשיר בשמחת בית השאבה כדאיתא בסוכה דף נב' אבל שיר על הקרבן בעזכ"ה:

ב') **ועל** הדוכן וכו' היו הלוים עומדים. הנה בפב' דמידות איתא ודוכן היה שם וכ' בס' חק נתן ראי' לזה דהא ברכת כהנים היתה על מעלות האולם וא"כ תימא שהר"ש שמקיים הגי' ודוכן של כהנים ואפשר שסובר הר"ש דהא דתנן בתמיד וברכת כהנים היתה במעלות האולם היינו לרבנן דלית להו דוכן אבל לראב"י דאית לי' דהוה דוכן סובר דברכת כהנים היתה על אותו דוכן אבל שיר הלוים הי' על טו' מעלות שעולות לעזרת ישראל:

הלכה ז

א') **לשכת הבנויות בקודש וכו'**. ראיתי להעתיק בכאן שמעתין דפסחים דף פח' ת"ש לשכת הבנויות בקודש ופתוחות לחול תוכן חול וגגותיהן שוויין לקרקע עזרה אי הכי אימא סיפא בנויות לחול ופתוחות לקודש תוכן קודש וגגותיהן חול ואי ס"ד בשגגותיהן שוויין לקרקע עזרה הוה לה מחילות ואר"י מחילות לא נתקדשו כי קאמר ר"י בפתוחות להר הבית וכי תניא ההוא בפתוחות לעזרה והנה יש להבין דאחרי שתי' בשווין לקרקע עזרה והיינו ג"כ שהן מחילות רק פתוחין לחול להר הבית הא דפריך אח"כ מסיפא דהוה לה מחילות משמע אי לה' מחילות רק לשכת אז ניחא דקודש הן וע"כ טעמו יען דפתוחות לקודש ועזרה הוה כקודש א"כ מ"פ מרי"ו דמחילות לא נתקדשו דממנ"פ אי פתוחות לקודש גם מחילות נתקדשו ואי אין פתוחות לקודש גם לשכת לא נתקדשו וע"כ לפרש דבס"ד סבור דלרי"ו מחילות לא נתקדשו אף בפתוחות לעזרה וע"ז משני בפתוחות להר הבית דהיינו בפתוחות לחול כמו שפי' תוס' לעיל דף ס"א ויקשה א"כ מ"ש מחילות גם לשכות הפתוחות לחול לא נתקדשו והרי בס"ד דפריך הא הוה לי' מחילות ע"כ הכונה בשלמא אי הוה כלשכות א"כ פתוחות לקודש תוכן קודש אבל אי הוה מחילות אז אף בפתוחות לקודש תוכן חול דמחילות גרע מלשכות א"כ כדמשני בפתוחות לחול ע"כ ג"כ תאמר דלשכות עדיף והרי פתוח לחול גם לשכות אין תוכן קודש ולכך נראה לי לפרש בב' אופנים דפריך ארי"ו ממחילות דהוה חול ר"ל דאף דין קדושת

הר הבית לית לי' וע"ז משני כי קאמר רי"ו בפתוחות להר הבית שם אמרינן דגרע מחילות מלשכות אבל בפתוחות לעזרה ל"א דמגרע גרע וכן נראה מדברי השעה"מ דבזה חלוק לשכה ממחילות ואך זה דוחק בלשון הגמ' כיון דגם מתחילה ידע דאייריא בהר הבית ולכן נראה כמש"כ דס"ד דאף בפתוחות לעזרה אייריא ולרי"ו הוה חול וע"ז משני כי קאמר רי"ו בפתוחות להר הבית והכונה דבוודאי רי"ו אייריא ג"כ מפתוחות לקודש אבל רק מקדושת הר הבית וכאן אייריא מפתוחות לעזרה ובהא לא מגרע מחילות מלשכות ובזה נראה לי לבאר דברי באר שבע שתמה עליו בשעה"מ דהנה תוס' פסחים דף ס"ז הקשו ארי"ו דסובר מחילות לא נתקדשו דהרי אמרינן דוד קידש ריצפה עד התהום ותי' תוס' דבגמ' כאן סובר דרי"ו אייריא בפתוחות לחול ושם אייריא בפתוחות לקודש ותמה בב"ש כי בלא"ה הא לק"מ דהרי שם בנבנה תחת עזרה ממש אז אמרינן קידש עד התהום ותמה בשעה"מ דבגמ' מוכח אף בנוי תחת ההיכל לא נתקדשו ושפיר הקשו תוס' וע"כ כתירוצם שפתוחות לחול ולפמ"ש ניחא דהנה לרי"ו אף שפתוח להר הבית אמרינן דנחות חד דרגא ואפי' דין הר הבית אין לי בנבנה תחת עזרה או היכל אז רק בפתוח לחול גמור יש לו דין חול אבל פתוח להר הבית כיון שנבנה תחת עזרה יש לו דין הר הבית שפתוחה לו ולפי"ז תוס' דהקשו על רי"ו דסובר דתוכן חול מדוד שקידש עד התהום לק"מ כי בבנה בהר הבית נחית חד דרגא לכן אף שפתוח להר הבית יש לו דין חול גמור אבל בבנה תחת עזרה דקידש עד התהום הוי קודש (ורק בפתוח חוץ להר הבית יש לו דין חול גמור) ופתוח להר הבית יש לו דין הר הבית וא"כ א"צ לתי' תוס' דרי"ו אייריא בפתוח לחול להר הבית רק דבלא"ה ניחא יען דבנוי תחת עזרה הוה קודש ואם פתוח להר הבית דין הר הבית יש לו והא דמחילות שתחת היכל חול היינו בפתוחות חוץ להר הבית (או אף בפתוח להר הבית רק שנבנה תחת הר הבית) ולפי"ז יצא לנו דהא דרי"ו מחילות לא נתקדשו ויש לו דין חול גמור היינו אף בנבנה בהר הבית ופתוח להר הבית אבל לא בנבנה תחת עזרה ולפי"ז המקום שפתוח לו לא גרע ממקום שנבנה בו ושפיר מדויק לשון הגמ' כי קאמר רי"ו בהר הבית הכונה בכהא"ג אמרינן אף דבאמת אין כאן בפתוחה גריעותא נגד מקום שנבנה שם דאידי ואידי למקום אחד אין לו דין הר הבית וכאלו אמר רק בכהא"ג אף שבאמת אין נקרא פתוח למקום חול דהרי כיון שמחילה בהר הבית א"כ זהו שפתוח להר הבית ל"ח מקום חול והול"ל דיש לו דין הר הבית אפ"ה סובר דגרע דיש לו דין חול אבל בפתוח לעזרה יש לו דין קודש ומינה כשנבנה תחת עזרה ופתוח לעזרה יש לו דין עזרה (ול"א דיש לו דין הר הבית כמו מקום שבנה בהר הבית ופתוח להר הבית דאין לו דין הר הבית דנחות חד דרגא וכן מקום

שנבנה תחת עזרה ופתוח להר הבית דדין הר הבית יש לו) וע"ז פריך ממחילות היכל תוכן חול משמע חול גמור אף שנבנה במקום קודש ומשני בפתוח לחול ולכאורה תמוה וכי לא ידע המקשן לחלק כן לפמש"כ ניחא דס"ד דפתוח להר הבית ואפ"ה קאמר דדין חול יש לו וזהו דקשיא לי' כיון דאם פתוח להר אף שנבנה תחת היכל אפ"ה אין לו דין הר הבית א"כ מינה דיש לנו לומר בנבנה תחת עזרה ופתוח לעזרה דלא יהא לו דין עזרה רק דין הר הבית וע"ז משני בפתוח לחול הכונה לחול גמור חוץ להר הבית אבל בבנוי תחת היכל ופתוח להר הבית באמת דין הר הבית יש לו וכך בפתוח לעזרה דין עזרה יש לו וזהו כדעת הב"ש:

ובהא ניחא דלכאורה יקשה לס"ד דל"א בפתוח להר הבית אייריא רי"ו אפ"ה מחילות לא נתקדשו א"כ יקשה מזבחים דף נ"ח דלפי"ז לא משכחת שחיטה תחת מזבח דאי עשה מחילות תחת מזבח אין קדוש במקום הראוי לשחיטת קדשים וע"כ דגם לס"ד ידע דשאני בבנוי תחת עזרה ופתוח לעזרה ורק ס"ד בבנוי בהר הבית אף שפתוח לעזרה אין קודש ולכן ממילא לא קשה גם קו' התוס' פסחים הנ"ל וכמש"כ הב"ש:

והנה בשעה"מ כ' דהא דעדיף לשכה ממחילה דלשכה הבנוי בעזרה ופתוחה להר הבית דינו כהר הבית אבל בנוי תחת עזרה דהוה מחילה ופתוח להר הבית אז אפי' קדושת הר הבית אין לו ול"נ כמש"כ כיון דנתקדשה עד תהום קדוש בקדושת הר הבית וכמש"כ הב"ש ורק ההבדל בלשכה הבנוי בהר ופתוחה להר דינו כהר אבל מחילה הבנוי' בהר ופתוחה להר אז אין לו דין קדושת הר הבית:

ולפי"ז יש לישב גם סתירת רש"י שהביא בשעה"מ דבדף ס"ז כתב רש"י בפירוש מחילות שתחת עזרה אינו דינו כעזרה ומשמע דעכ"פ דינו כהר הבית ומשמע דעכ"פ דינו כהר הבית אבל בדף פ"ו אייריא במחילה שהולכת תחת בירה דלר"מ מקום יש במקדש שנקרא שמו בירה כדאיתא בריש יומא וא"כ הוא מחילה שבהר הפתוחה להר ובזה א"ש דאפי' דין הר הבית אין לו כמש"כ המפרש ריש תמיד למ"ד מקום יש בהר ובירה שמו ואף דכ' שם המפרש דא"ש גם למ"ד כל מקדש קרוי בירה די"ל כיון שנטמא שם לא הטריחוהו לצאת ולמ"ד זה באמת אין דינו כמו חוץ להר אלא כהר הבית ואפ"ה לא הטריחהו לצאת כיון דעכ"פ אין בו קדושת עזרה אבל אי הוה בקדושת עזרה הוה מטרחינן לצאת ובזה א"ש תוס' יומא שכ' להפרישו למחילות הכונה שבנוי בהר ופתוח להר אז לכו"ע אין לו דין קדושת הר הבית ודו"ק:

ב') **והנה** בשעה"מ הביא לחקור בנוי בחול ופתוחה לקודש אי ישיבה מותר בתוכו והנה אי ישיבה אסור י"ל היינו דיש חילוק בין מחילות ללשכה דלשכה פתוחה לקודש אסור

ובמחילה הפתוחה לקודש ישיבה מותרת והביא דעת הרב בעל דרך הקודש דהבדל יש בין לשכה הפתוחה ולקודש חצי קודש אבל מחילה פתוחה לחול ולקודש ל"ה קודש ותמה עליו מפסחים דאמאי לא פריך ממשנה דמעשר שני דבנוי בקודש ובחול ופתוחה לקודש ולחול אמאי חצי קודש כיון שפתוח לחול ולפמש"כ י"ל דבעל דרך הקודש אייריא בבנוי בהר ופתוח לקודש היינו ג"כ להר בהא סובר דבלשכה חצי קודש אבל במחילה בכהא"ג הכל חול והנה יש לומר עוד חילק אחר בבנוי חצי בקודש וחצי בחול ופתוח לקודש ולחול הא מבואר בדברי רבינו לעיל בלשכת הגזית דאין בה ישיבה רק בחצי שבחול אבל במחילה י"ל דשרי ישיבה ואמנם מדברי רבינו מבואר הבדל שיש בין לשכת למחילה דבלשכה ביאר רבינו בנוי בקודש ופתוח לחול תוכן חול בנוי בחול ופתוח לקודש תוכן קודש ובמחילה כתב פתוח לעזרה קודש להר חול ובשעה"מ כתב דרבינו לא ביאר הא דתנן חול אי דינו כהר הבית או אפ"י קדושת הר הבית אין לו ולפמש"כ מוכח דרבינו סובר דהוה חול גמור דלמה בלשכה לא כתב כמו במחילת בנויות בעזרה ופתוחות להר הבית תוכן חול וע"כ דרק במחילות אמרינן פתוחות להר הבית חול היינו חול גמור דאפ"י בקדושת הר הבית איני אבל בלשכה כתב פתוחות לחול תוכן חול הא אם פתוח להר הבית דינו כהר הבית ואם חוץ להר דינו כחוץ להר ולכן לא כתב פתוח להר תוכן חול דאז הוה משמע דאפ"י בקדושת הר הבית אינו:

והנה בדין ו' כתב רבינו לשכה הי' תחת עזרה פתוחה לע"נ והיינו להר הבית שם לוים נותנים כלי שיר והא בפסחים שם בפירשי דכלי מזבח צריך מקום קדוש וא"כ יקשה כיון דפתוחות לחול הא הוה מחילות שתחת עזרה שאין תוכן קודש אך י"ל דכלי שיר אין לו דין ככלי מזבח ועיין לעיל בפ"ה כתב רבינו מסיבה הולכת תחת המקדש כולו משמע שהי' תחת עזרה אפ"ה בע"ק נכנס לשם ומוכח דאפ"י קדושת הר הבית אין לו ואמנם קשה למה לא כתב מחילות שתחת עזרה ופתוחה לעזרה הוה קודש אפ"י לשחיטה כדמוכח בפסחים דף נ"ח ורבינו כתב דפתוחה לעזרה קודש משמע דשוה מחילה שבנוי בהר למחילה שבנוי בעזרה כיון שפתיח לקודש קדושתן שוה ובג"מ הא לא משמע הכי ואי נאמר שבאמת כונתו כך דפתוחות לעזרה ובאמת גם בנוי בעזרה וא"כ הא דכ' פתוחה להר הכונה ג"כ דבנוי בהר א"כ שוב לא נתפרשה דין של בנוי בחול ופתוחה לקודש או בנוי בקודש ופתוחה לחול וצ"ע:

ג') **לשכות הבנויות בקודש וכו' ואם אינן שווין גגותיה חול היו בנויות בחול ופתוחות לקודש וכו' וגגותיהן חול לכל דבר**. הנה מדכ' גבי בנויות בחול דתוכן קודש וגגותיהן חול לכל דבר משמע בבנויות בקודש גגותיהן רק חול לאותה קדושה אבל קדושת הר

הבית יש להן וכן נראה מפירש"י פסחים דף ס"ז וכן בסוף פ' כ"צ הא דאמר רב גגין ועליות לא נתקדשו כ' דאיני קדוש בקדושות עזרה אבל בשבועות דף י"ז גבי גגין הללו לא נתקדשו אין אוכלין שם קדק"ד ואין שוחטין קדק"ל כ' וה"ה דאין אוכלין דעליות לא נתקדשו מוכח דס"ל דלא נתקדשו בקדושת ירושלים לאכול שם קדק"ל:

והנה לכאורה יש להקשות לפי' רבינו שהוא גם שיטת רש"י דקדוש בקדושת הר הבית א"כ כי פריך התם דתניא גגין הללו אין אוכלין שם קדק"ד ומשני כי קתני קודש לאותן שתי אמות וכו' אמאי לא משני הא דקתני וגגו קודש היינו לאכילת קדשים קלים אע"ג דגגין של ירושלים לא נתקדשו לאכילת קדק"ל גגין של עזרה נתקדשו לאכילת קדק"ל והא דקאמר לא נתקדשו היינו בקדושת עזרה לאכילת קדשי קדשים הנה ראיתי בספר ח"נ שעמד עכ"ז וכ' דאיה"נ דה"מ לשנויי הכי אלא דעדיפא קמשני דיש בהן אחרת שאינה בירושלים:

הלכה ח

אבל אין שוחטין שם וכו'. הנה בפ"ה ממעה"ק כתב אחורי היכל שוחטין שם ולא כתב צידי צדדים כדאמר בגמ' דהיינו לשכות וע"כ דסמך אמה שכ' כאן אולם קשה לי דבפי"ח ממעה"ק כ' דאם שחט בגגו של היכל פטור משום ש"ח אף דאין מקום שחיטה וכמש"כ שם בפ"ה ויקשה דילמא קרא לא ממעט גגו של היכל כיון דלא חזיא חייב גם אש"ח ולא ממעט קרא רק צידי צדדים דהיינו לשכות דלענין אכילה הא נאכל שם ואין שוחטין שם כהא"ג ממעט קרא דאפ"ה פטור משום ש"ח כיון דלענין אכילה מיקרי במקום קדוש יאכל ויתבאר לקמן בפי"ח:

הלכה ט

מחילות הפתוחות לעזרה קודש והפתוחות לה"ב חול וכו'. וכ"כ סתם משמע דלא איכפת לן היכא קיימא תחת עזרה או בנויות בהר הבית אלא העיקר הוא להיכן פתוחות ודינן כדין הלשכות כך נראה מפירש"י פסחים דף ס"ז על הא דאמר רי"ו מחילות לא נתקדשו בקדושת עזרה כן העלה בספר ח"נ דלא כב"ש וכמו שבארנו לעיל:

א) **החלונות ועובי החומה כלפנים לאכילת קדק"ד וכו'**. וראב"ד השיג שלא הביא דדוקא בששוים לקרקע העזרה בבר שורה ובכ"מ כתב דסמך אמש"כ לעיל בגגין וראיתי בספר יעדב"ש ח"ר שהקשה א"כ למה כתב רק לאכילת קדק"ד אף בקדק"ל בירושלים כן ולכן העלה שם דרבינו אייריא מחלונות בחומת ההיכל דגם שם נאכלין קדק"ד ובהיכל נתקדשו גם החומות כמו עליות ההיכל יען שהכל בכתב עלי השכיל ולדעתי דבריו תמוהים שהרי רבינו בפי' ממעה"ק כתב גם לענין קדק"ל בחומה כלפנים ועוד

עיקר יסודו שבנה אמה דהקשה אמשנה דעדיות דהי' עושין קלעים להיכל מבפנים ואיך הי' מקריבין הא מידתו מעכב קשה לי מאוד שהלא אף במזבח אין מידת ארכו ורחבו מעכב לפסול הקרבן ולכך נהי דבעינן שיהא מידתו כאשר בכתב השכיל אבל לא דנפסלו הקרבנות ואולם גם על הכ"מ קשה לי שרבינו בפ"ט מק"פ כתב החלונות והחומה כלפנים וגג הבית כחול והלא בשוה לקרקע גם בגג כלפנים וע"כ באין שוה לקרקע עזרה ואפ"ה סובר לענין חלונות הוה כלפנים אף שאין שוה לקרקע עזרה והנה הי' אפשר לומר דרבינו סובר כפירש"י בשבועות דף ט"ו דכשהי' סובבין לקדש החומות הי' סובבין מבחוץ ומסתברא דאמרינן דנתקדשו החומות ולפי"ז י"ל סוג' דפסחים קאי למ"ד בשבועות באחת מכל אלו תנן וא"כ שפיר י"ל דנתקדשו מבחוץ דהנה תוס' הקשה דנפסל ביוצא וא"כ י"ל אי בכל אלו תנן לא נפסל ביוצא דלא נתקדש ירושלים וקודם שנתקדש נאכל בכל עיר ישראל אבל אי באחת מכל אלו תנן ע"כ נתקדש בשיר וכיון דאפשר בלא תודה איך מקדש בתודה הא נפסל כשהוא בחוץ וא"ל כדמסיק ע"י נביא דזה שייך אהא דקאמר בגמ' אי מקדש כלפנים וכיון דא"א ע"כ אמרינן ע"י נביא אבל באפשר בפנים והוא עושה בחוץ יקשה הא נפסל ביוצא שכבר נתקדש החומה וע"כ מקדשו מבפנים וכיון שרבינו בפירקין פסק בכל אלו תנן שפיר י"ל מקדשו בחוץ וקידש גם החומה ודו"ק:

אמנם נראה דרבינו ע"כ סובר כפי' התוס' דהרי כ' ואוכלין שירי מנחה והודה במקום שנגמר הקידוש ואכילה הוא בפנים א"כ ע"כ מקדשין מבפנים וא"כ לכאורה הדרה קו' לדוכתי' אך נראה דא"ש דהתוס' הקשו אי מקדש מבפנים איך ס"ד דחומה כל פנים ותי' דדעתו לקדש אף מה שבחוץ ונראה דזה ניחא דוקא למ"ד בכל אלו תנן אבל אי באחת מאלו תנן ל"ש אם קידש בתודה מבפנים דגם החומה קדוש משום דדעתו לקדש מבחוץ דא"כ יקדוש אותו מבחוץ דא"ל דבתודה א"א בחוץ דהא אפשר לקדש בשיר לצד שבמחוץ אבל אי בכל אלו תנן וא"א לקדש בלי תודה שפיר י"ל דקדוש דדעתו לקדש מבחוץ והא דאין מקדש מבחוץ משום דצריך גם תודה וא"א בתודה לקדש מבחוץ וא"כ לפי"ז אף שרבינו כתב דמקדשין ואוכלין שם משמע דמקדש מבפנים אפ"ה קדוש החומה משום דדעתו לקדש החומה משא"כ הא דפסחים קאי למ"ד באחת מכל אלו ל"ש סברא דעתו לקדש מבחוץ גם חומה ודו"ק:

ב) **ואולם** נראה דרך אחרת בזה דהנה בצל"ח הקשה שרבינו לא הביא הדין דעליות היכל נתקדשו וכתב כיון דמסקינן לישכה ומחילה פתוחה לקודש קדוש א"כ ה"ה עליות נתקדש יען דפתוחה לפנים וסובר רבינו כמו בקדק"ד הי' לול פתוח לפנים כן בהיכל

(וראי' לדבריו ממש"כ רבינו בפ"ז דגם בהיכל נכנסין האומנין בתיבות דרך לולין) וע"כ כן הוא גם בעליות העזרה אם פתוחין לעזרה קדוש ואין חילוק בין היכל לעזרה בזה אך הקשה א"כ מ"פ מחלונות הא הוה הפתוח לקודש ותי' דאין דרך כניסה ויציאה וא"כ י"ל דרבינו סובר דבאמת לפי מה דמסיק פתוח לקודש שאני גם חלונות וחומה קדוש דל"ג מפתוח לקודש ורק גגין לא נתקדשו וגמ' דפריך קאי לפי מה דתי' מתחילה שאני היכל דבכתב השכיל ולא מטעם דפתוח להיכל צריך לתרץ בחלונות וחומה בשוה לקרקע העזרה אבל למאי דמסיק דפתוח לקודש כקודש ל"צ לתרץ שאני היכל כמש"כ הצל"ח וגם א"צ לתירוץ דחומה בשוה לקרקע עזרה אייריא אלא כיון דחלונות וחומה פתוח לקודש הוה כלפנים:

והנה במשל"מ הקשה אמאי לא הביא רבינו דשערי עזרה נתקדשו חוץ משער ניקנור מפני המצורעים ונראה דהנה הב"י סי' נ"ה כתב כיון דשער עזרה נתקדש מוכח דבעלמא לענין תפלה כלפנים דלכך נתקדשו שערי עזרה רק שערי ירושלים לא נתקדשו מפני המצורעים והביא דרי"ו סובר דלתפלה כלחוץ ולכן הצריכו לקדש שערי עזרה דבלאו קידוש ל"ה כלפנים וכ' שדעת רבינו בפ"ט מק"פ דאגף עצמו כלחוץ א"כ סובר מסתמא גם לתפלה כלחוץ א"כ לפי"ז א"ש דרבינו א"צ להשמיענו שערי ניקנור לא נתקדשו וטמא הנכנס לשם פטור כיון דמסברא אגף עצמו כלחוץ:

הלכה יא

ומשה רבינו מלך היה. הנה הכ"מ לא הראה מקומו ואמנם הוא ירושלמי פ"א דסנהדרין אך קשה לי דהנה רבינו בפ"א ממלכים כתב דמלכי ישראל אין מושחין אותו והקשה הכ"מ משאול דנמשך אף דלא הי' מחלוקה ותי' דמלך ראשון על ישראל שאני ופלא הא מש"ר הי' מלך כמש"כ רבינו כאן ולישב קו' הכ"מ ע"כ נאמר דהי' עפ"י הדיבור (ועפרש"י כריתות דף ה) אך יקשה בהוריות דף י"א פריך מיהוא דנמשח ומאי קושיא הא כתיב ואת יהוא בן נמשי תמשך למלך על ישראל א"כ הוה עפ"י הדיבור ולכן נ"ל גם בשאול הי' מחלוקה כיון שהי' מקטנם של שבטים וקרא כתיב לא יסור שבט מיהודה והנה בהא דפריך בשבת פ' הזורק א"כ עשית למרע"ה בע"מ מוכח ג"כ דמשה רבינו ע"ה הי' מלך על ישראל (אולם לפי"ז צ"ע אמאי לא ירשו בניו בדין ירושה מלכות ישראל) והנה בתוס' שם הקשו הא לא נתכהן אהרן עדיין ואיך חשוב כה"ג ואו"ת ובריטב"א תי' דמשה שימש בכה"ג ואו"ת ויש להקשות דבע"ז דף ל"ז וירושלמי יומא דף ב' איתא דמשה שימש בחלוק לבן לא בבגדכ"ה ונראה לפמש"כ הר"י מאוליינש בתוס' שם דלכן לא שימש בבגכ"ה דהי' לו דין במה ואין כה"ג בבמה ולפי"ז בעת קידש העזרה דבאותו

שעה נתקדש ונעשה אוה"מ שפיר לבש הגכ"ה וכעין שכ' תוס' שם דלכן קרבו מנחה לקדש העזרה אף דאין מנחה בבמה משום דבאותו מנחה נתקדש אך לפירש"י בע"ז דמשה זר הי' לגבי בגכ"ה קשה א"כ אין כהן ואין או"ת אך רש"י לשיטתו בזבחים דף ק"א דלמ"ד לא פסקה כהונה מוכח שמרע"ה הי' כה"ג כל מ' שנה ולא הי' זר וכן הוא ברבה פ' שמיני בשם ריב"נ כל מ' שנה לא נמנע משה מלשמש בבכ"ה הה"ד משה ואהרן בכהניו ועמש"כ בארוכה בפ"ה מביאת מקדש:

והנה בח"ס בחי' ע"ז כתב דלדעת הרמב"ן דלא הי' מפרקין המשכן לא הי' לו דין במה והוא תמוה דהא בירושלמי ריש יומא מבואר שהי' מפרקין כל ז' ומעמידו ומצאתי בשמ"ק בכורות דף ד' דכ' דל"ה לו דין במה ומה שלא שימש בכה"ג שהבגדים לא נתחנכו ולא נמשחו עדיין עד שלבשו אהרן בז' מילואים ונמשחו עליו אמנם על מה שהקשו תוס' בבית ראשון במאי קידשו הא אין מנחה בבמה הנה בירושלמי פ"ק דסנהדרין פריך לה ומסיק בלחם תודה שהביאו מנוב:

הלכה יב

א) **עושין שתי תודות וכו'**. והנה איתא בפסחים ס"פ אלו עוברין עתיד הקב"ה להוסיף על ירושלים עד שהסוס רץ ומציל ועיין מהרש"א שזה התוספות לענין אכילת קדק"ל ומבעב"ש ובאור יקרת כתב יען שצריך לחמי תודה אין נאכל רק כ"ד שעות א"כ צריך ההוספה דוקא שש שעות כדי שיהא בין הכל כ"ד שעות בההוספה מכל צד:

ב) **ואומר ארומימך וכו'**. יש להקשות הא הוה אמצע הפסוק דלא פסקינן אך הכלבו הובא במ"א סי' תכ"ב כ' דבכתובים לא איכפת לן והנה בגמ' דשבועות מסיים כי אתה ד' מחסי עליון שמת מעוניך אולם הגר"א מוחקו דעתו כי אומר רק עד כי אתה ד' מחסי והיינו דבריא"ף מוכח כן שלא הביא רק עד כי אתה ד' מחסי ובריא"ף ע"כ הגי' כן דהרי מתחיל יושב בסתר עליון וגו' עד כי אתה ד' מחסי ואומר ד' מה רבו צרי עד לד' הישועה והנה ענין וגומר הוא כדי להורות שאין להפסיק בזה וגומר אותו פסוק או אותו ענין ומדלא כתב וגומר גבי כי ד' מחסי משמע דפוסק והרי בפסוק ל"ד הישועה מסיים וגומר מפני כי הוא באמצע פסוק והגר"א באמת מוחק בש"ס הך דעל עמך ברכתיך עכ"פ מוכח מהש"ס דגם בכתובים צ"ל כל הפסוק:

הלכה יג

מקדשין אותה בשירי המנחה. והנה בגמ' שבועות דף ט"ז פריך ליקדש בשתי הלחם ומשני דא"א משום דנפסל בלינה ואם לא שחטו הזבח לא נתקדשו הלחם והקשו בתוס' למ"ד תנור מקדש ותי' דנפסל בלינה בלא זבח וקשה לי הא רבינו בפ"ו מתומ"ס

דאפייתן בפנים אפ"ה א"ד שבת וביאר בלח"מ דהטעם דנהי דתנור מקדש אין מקדש ליפסל בלינה א"כ נשאר קו' הגמ' ליקדש בשתה"ל וע"כ דרב"ח יסבור כמ"ד אין תנור מקדש כלל יעיי"ש וא"כ רבינו דפסק כמ"ד תנור מקדש איך כתב כאן כרב"ח ונראה דהנה בריטב"א כ' לישב קו' תוס' דלמ"ד תנור מקדש הא אין מקדש אלא מה דראוי לו למצותו זו ושתהל"ח אם אתה אופה אותם מאתמול ומקדשן אותן אין ראויות למחר למצוותם שכבר נפסלו בלינה וז"ש שם דלמ"ד תנור מקדש אפייתן דוחה שבת דאל"כ נפסלו בלינה והנה דבריו צריכין ביאור דאיך כ' כיון שאם הוא מקדשם יפסלו בלינה ולא יהא ראויין לכך אמרינן דלא מקדשין דא"כ איך מייתיא ראי' ממה דאמרינן תנור מקדש נפסל בלינה אדרבא נאמר שאין מקדש ולא יפסולו בלינה אך הכונה כך דהנה תנור אין מקדש אלא מדעת ובפרט שלא בזמנן (כדאמרינן בעלמא לעבור שלא בזמנו צ"כ) וחד מ"ד סובר דמקדש שלא מדעת ואמנם זה ניחא היכיא דיהא ראוי' שייך דמקדש שלא מדעת אבל אי לא יהא ראויין אין מקדש שלא מדעת ומעתה אי נאמר דאופה מאתמול ויהא דעתו לקדש לא יהא ראוי למחר א"כ ע"כ אין דעתו לקדש ובאין דעתו לקדש אין קדוש שלא מדעת כיון דלא יהא ראוי והא דאמרינן למ"ד מקדש דנפסל בלינה היינו אם בדעתו לקדש וזה אין בדעתי לקדש וזה נכון בלשון הריטב"א ומעתה א"ש דבאמת תמהו על רבינו איך סובר דאפייתן בפנים וא"ד שבת הא איפסל בלינה אמנם לפי' הריטב"א י"ל דאין תנור מקדש בשא"ר דיפסלו בלינה (ורק בכ"ש גבי מחבת אמרינן דמקדש אף של"מ אף כשאין ראוי למחר דיפסול בלינה דהרי כ"ש מקדש אפי' פסולין) וכיון שאין מקדש רק בדעת א"כ יכול לאפות ויהא דעתו שלא יקדש ולכן א"ד שבת וא"כ א"ש דא"א לקדש בשתי הלחם דממנ"פ אי בדעתו לקדש יפסול בלינה ואי אין דעתו לקדש א"כ לא נתקדש כלל וכיון שעדיין לא נתקדש הלחם ל"ש שתחול עי"ז קדושת העזרה וא"ש דבדברי הריטב"א מיושבין דברי רבינו ויש לי בזה אריכות דברים ויתבאר במקומו ובזה אפשר לפרש גם דברי תוס' במנחות דף מ"ז שכ' ג"כ בא"ר אין תנור מקדש ובבה"ז נתקשה מאוד בדבריהם ועפ"י ריטב"א דבריהם מובנים היטב:

הלכה יד

א) **כל שלא נעשה בכל אלו אינו קדוש**. ובדין שלאח"ז כ' מקריבין אעפ"י שאין בית והנה הראב"ד השיג דהא אמרו אין מקדש ירקב וכן אמרו כגון דנפיל מחיצות אלמא דלקלע"ל אף לענין מקדש ובבה"ז זבחים דף ס' וכן במג"א סי' תקס"א וכן במשל"מ תי' דבעינן עכ"פ מזבח בנוי כמו לענין בכור וכמש"כ הטור יו"ד סי' של"א בשאין מזבח בנוי נקבר (שוב ראיתי שכבר קדמו בתשב"ץ סי' ר"א) וכמש"כ גם רבינו לענין מעשר בהמה

שאין נאכל אלא בפני הבית והיינו באין מזבח וכן מה דהקשה מנפל מחיצות מי שיעיין בפ"ו ממעשר יתיישב לו קו' זו דהיינו דשם כתב רבינו דנפל מחיצות ויצא אבל בנפל ולא יצא נאכל אף שאין מחיצות:

והנה בפמ"ג שם השיג עליו נהי דיצא כיון דמחיצות שנפלו אין מעכבין דמקריבין אעפ"י שאין בית א"כ אמאי אין לו היתר בחזרה לפנים ויאכל אף שנפל מחיצות וכן הקשה בספר עבד"ת ועוד הקשה נהי דבעינן מזבח עכ"פ קשה לשון משנה דקאמר אם אין מקדש ירקב משמע דבמקדש תליא לא במזבח וא"כ יפה השיגו הראב"ד:

ולי נראה ליישב בשנקדים עוד מה דקשה על רבינו מסוג' דמגילה דף י' ושבועות דמייתיא מדפליגי תנאי בבתי ערי חומה אי קלע"ל דפליגי נמי לענין אי במקדש ג"כ קלע"ל א"כ מוכח דאין חילוק בין מקדש או קדושת א"י אחרת:

ועוד קשה טובא דרבינו סוחר בכמה דוכתין דבה' שמיטה פסק לענין שביעית דקלע"ל ורק לענין תרומה שאני דגם בימי עזרה לא נתקדשה בקדושה דאורייתא משום דלא הי' ביאת כולם והנה בכ"מ ובראב"ד פי"ב משמיטה השיגו דדברים סותרים זא"ז דפסק כמ"ד אשר לו חומה שהי' לו בימי יהושע אעפ"י שאין לו עכשיו ופסק דלקלע"ל ועוד יש לתמוה שכאן כתב רבינו דמקריבין אעפ"י שאין בית ובה' יוהכ"פ פ"ה כתב דאם נפחת התקרה אין מזין דם פר והשעיר כדאיתא בזבחים דף מ' וכן הקשה בס' עב"ת ולכן נראה ליישר הא דכתב רבינו מקריבין אעפ"י שאין בית היינו בהקדישו בזה"ז או קודם שנבנה הבית שני דלא איתחזו מעולם להקריב בבית הבחירה אבל קרבנות שהקדישו בזמן הבית להקריבו בבית הבחירה בוודאי א"ר להקריב לאחר שחרב הבית אף אי בנו מזבח להקריב כיון שאין בית נדחו הקרבנות כולם ובהא ניחא לי הא דאיתא בנזיר דף ל"ד דמוכח שם בנדרו בנזיר וחרב המקדש הוה נדר בטעות ואמאי הא יכולין להקריב אעפ"י שאין בית אי הוה בונין מזבח אע"כ כיון שנדרו להקריב בבית אין מקריבין כשאין בית וכהא"ג איתא במשנה דזבחים דף קי"ב זבחים שהקדישו למשכן יקריבו במשכן ובזה א"ש הא דנפחת התקרה דהא שכן אייריא בכבר נשחט א"כ הקדישה לקרב בבית לכן כשחרב אין מזין:

ולפי"ז א"ש השגת הראב"ד מהא דקתני אם אין מקדש ירקבו י"ל דאייריא בכבר הפריש כשהי' הבית קיים לכן ירקב וכמו דמסיק בזבחים דף ס' לפי' גי' תוס' לעולם קלע"ל וכבר הקריב דמו וכן במעשר בהוזקקו להבאה בעוד הבית קיים א"כ כשחרב הבית ילפינן מבכור דאין נאכל וירקב ובזה א"ש הא דנפלו מחיצות דשם אייריא שנכנס לירושלים מחיצות קיימין לכן אין נאכל אלא בשיש מחיצות כמו לענין הקרבה דג"כ כשהקדיש

בזמן שהבית קיים וחרב הבית דאין יכול להקריב אבל אם לא הי' עוד במחיצות אזי נאכל אפי' כשחרב הבית רק דעכ"פ המזבח קיים ולכן כ' רבינו דנאכל אעפ"י שאין בית ולפי"ז ניחא מה דהקשה בפמ"ג ובעב"ת אם קלע"ל מה לי אם מחיצות קיימות או נפלו דלפמש"כ בוודאי כיון שנראו לאכול בזמן שהי' מחיצות אין נאכל בלי מחיצות ותדע דהרי בנפל מחיצות בזמן הבית פשיטא דקדושה ל"ב וכשבנו המחיצות לא הי' צריכין לקדש המחיצות דהא פשיטא כאשר בנה הורדוס הבית המקדש מחדש לא הי' צריכין קידוש (וכן בימי יוונים שבאו פריצים וחללוהו וכ' הרמב"ן דהעזרה וההיכל ג"כ נתחלל כדאיתא בע"ז דף נ"ב הכי תאמר דהי' צריכין אח"כ קידוש מחדש) וא"כ אף לראב"ד מי ניחא הא הך דב"מ היינו בנפול מחיצות בזמן הבית דרק נפלו מחיצות לפי שעה כהא"ג לכו"ע ל"ב קדושה ואמאי אסור לאכול וא"ל דכונה נפלו מחיצות שנחרב הבית ז"א דהא בסנהדרין דף קי"ג דמוקי ג"כ כשנפל הא שם ג"כ בזמן הבית אייריא דאי בשנחרב הבית אין דנין עיהנ"ד וע"כ בנפילה בעלמא אייריא וא"כ פשיטא דלא בטלה הקדושה וא"כ גם לראב"ד יקשה אמאי אסור בנפלו מחיצות וצ"ל משום בנכנס לתוכו בשעה שיש מחיצות אסור לאכול בלי מחיצה וא"כ גם לרבינו לא יקשה מהך דב"מ אף אי נאמר דאייריא בנפל מחיצות בזמן שחרב הבית אסור לאכול (אף שהקדושת הבית והעיר לא בטלה) כיון שנכנס למחיצות ונראה לאכול שם:

אולם נראה לי דבר חדש בדעת רבינו דהנה מלבד קו' הראב"ד קשה טובא דבכמה דוכתין מוכח דבזמן הנשיאים שאחר החרבן מעת אשר נחרב הבית לא הקריבו קרבנות כמו שהוכיח בס' עב"ת ממס' מגילה דלא הקריבו בימי רבי דלא כשאילת יעב"ץ ואני הבאתי עוד הוכחה מיבמות ס"פ הערל בימי רבי ביקשו להתיר נתינים וקאמר בזמן שאין מזבח הותר גם חלק מזבח מוכח אף בימי רבי שהי' קרוב למלכות ובוודאי הי' נותנים רשות להקריב מוכח אפ"ה מקריבין בזה"ז שאין בית וכן קשה לי עוד ממש"כ רבינו בפ"א ממלכים כשיבוא מלך המשיח יבנה המקדש ויקבץ נדחי ישראל ויקריב קרבנות משמע שקודם אין מקריבין וכן בפ"א מתשובה כתב רבינו עתה שאין לנו ביהמ"ק ולא מזבח כפרה וכ"כ בפ"י מה' פרה אדומה שט' פרה עשו והעשירי יעשה משיח במהרה בימינו מוכח דס"ל דפסקא דמילתא דבזה"ז לא משכחת שיהא לנו מזבח כפרה וע"כ איך כתב רבינו שמקריבין אעפ"י שאין בית ויותר קשה אלשון רבינו בפ"ט ממעה"ק דחייב בזה"ז בהעלה בחוץ יען דמקריבין אף שאין בית ותוס' זבחים דף כ"ט הכריחו דהא דחייב בהעלה בחוץ רק כשיש מזבח בנוי וא"כ יקשה דבה' תשובה כתב דאין לנו מזבח כפרה וכן קשה דבפ"א מאימ"ז כתב דמטיל מום בקדשים בזה"ז אין לוקה מוכח

דאין יכולין להקריב בזה"ז ועוד קשה דהנה רבינו הביא מקרא דוהשימותי את מקדשיכם דאף בזמן שחרב בקדושתו עומד וקשה לי דבמדרש איתא הביאו בפירש"י והשימותי את מקדשיכם יכול מן הקרבנות כשהוא אומר ולא אריח הרי קרבנות אמורים הא מה אני מקיים והשימותי את מקדשיכם מן הגדודיות שהיו נועדות לבוא שמה הרי מקרא דולא אריח מוכח דאין מקבל קרבנות דל"ה לריח ניחוח א"כ איך יליף מקרא זה דמקריבין אעפ"י שאין בית ולכך אומר שדעת רבינו הוא כך דהא איתא בשבועות דף ט"ז דעזרא זכרון בעלמא עשה כיון שקדלע"ל וממילא מקריבין אעפ"י שאין בית ולא הוצרך לקידוש לפי"ז י"ל גם הא שהעיד ריה"ש דמקריבין אעפ"י שאין בית קאי אימי עזרא דעלו ישראל וישבו בערי ישראל בכהא"ג א"צ בית וקאי אדברי ר"א דקאמר כשהיו בונין במקדש הי' בונין קלעים לאכילת קדשים וקאי אבנין עזרא ע"ז העיד ר"י יותר דמקריבין אעפ"י שאין בית ולא הי' צריכין בית לאכילת קדשים וא"כ לפי"ז שפיר י"ל דמודה רבינו דעתה בזמנינו כל זמן שלא עלו ישראל לארץ והחזיקו בה והארץ תחת ממשלת אוה"ע שאין בונין מזבח ואין מקריבין קרבנות (ובזה ניחא מה דנתקשו האחרונים איך מקריבין בלא מזבח שאין אנו יודעין מקום המזבח וגם אין לנו בגדכ"ה ובי"ד הגדול להגבות השקלים וגם שאנחנו טמאי מתים דלהנ"ל גם לרבינו אין יכולין להקריב בזמנינו קרבנות עד אשר יערה עלינו רוח טהרה ממרום בביאת משיחנו) ורק רבינו בא ליתן טעם על שלא הוצרך עזרא לקדש משום דעלו ישראל והחזיקו בארץ ויצא מתחת ממשלת מלכי אוה"ע מרשות כורש שפיר הי' יכולין להקריב בלא בית והקידוש לא הי' אלא לזכרון בעלמא ולכן נמי אי נפל מחיצות בזמן שהי' ישראל על אדמתן בבית שני הי' מקריבין אף שאין בית וכגון בימי הורדוס שסתר הבית הי' יכולין להקריב (ועמש"כ בפ"א מה' אלו) וא"כ י"ל גם הא דאמר ר"א כשהיו בונין במקדש היו בונין קלעים לאכילת קדשים קאי אבזמן הורדוס ועמש"כ בפ"ז מה' אלו (כעת נדפס ספר שושן עדות ראיתי שדרך דרך זה) וא"ש:

ומעתה י"ל גם מש"כ בה' מעה"ק דחייב אש"ח כונתו כך דהנה לעתיד כשיבוא משיחנו ויקבץ נדחי ישראל לא יהא בנין ביהמ"ק עיכוב דשפיר יהי' מקריבין עד שלא יבנה הבית דהמקום נשאר בקדושתו וחזו לפנים מיקרי לכך יחייבו אש"ח אבל קודם שעלו ישראל ול"ה קבוץ גליות באמת אין אנו יכולין להקריב ולא לבנות מזבח כפרה כמש"כ בה' תשובה א"ח אש"ח ובזה א"ש הקרא דוהשימותי דבוודאי בזה"ז וכך כשהיו ישראל בבבל כל זמן שלא הי' ישראל על אדמתן וגלה שכינה עמהם כדאיתא במגילה דף כ"ו לא היו מקריבין וע"ז אמר הכתוב ולא אריח ריח ניחוחם אבל כשחזרו ישראל לירושלים בימי עזרא שפיר הקריבו מיד אעפ"י שלא נגמר הבית כיון שחזרו ישראל דגם שכינה שבה

עמהם כדדרשינן ושב ה"א שבותך מלמד ששכינה שבה עמהם מגולה לעתיד כשיקבצו הגליות לארץ יהא יכולין להקריב מיד אף שלא יהא עוד הבית בנוי על תלו וכמש"כ תויו"ט פ"ג דמע"ב שבנין המקדש אחר קיבוץ גלויות ודו"ק:

ובזה יתיישב השגת הראב"ד ממשנה דקתני אם אין מקדש ירקב דכונה כשאין מקדש שחרב וישראל גלו ממקומם דאז אין יכולין להקריב אפי' כשיבנו מזבח אבל בזמן שישראל שרויין על אדמתן וגם השכינה שבה למקומה שפיר מקריבין אף קודם שיבנו ביהמ"ק ולפי"ז מש"כ רבינו דבקדושתן עומד אין הכונה לענין הקרבה בזה"ז אלא לומר דלא פסקה הקדושה לענין כניסה וטומאה ושלא ינהג מנהג בזיון כמש"כ בפ"ז כיון דלעתיד כשיהא קיבץ גליות יהא יכולין להקריב בלא קידש דלא בטלה קדושתו וכן מוכח מהא גופי' מדצריך קרא שחייב לינהג בו מנהג קדושה כמש"כ בפ"ז ואי אמרת דיכולין עתה בזה"ז להקריב פשיטא דחייב לינהג בו כבוד וכך מוכח ממש"כ רבינו בפ' שאח"ז שלא יפנה ולא ישן מזרח ומערב ובארנו להלן יען דבזמן שאין המקדש קיים אנו הולכין אחר מזרח ומערב העולם ובזמן שמקדש קיים אז לא יפנה צפון ודרום במקומות שסביב ירושלים ומעתה אי נאמר דיכולין להקריב א"כ לפי"ז ישתנה הדין בכל עת שיהי' להם רשיון להקריב אזי יאסר במקומות שסביב ירושלים צפון ודרום לא מזרח ומערב אלא וודאי עתה בזמנינו לא משכחת שיקריבו הקרבנות ולפמש"כ א"ש מה דהי' קשה לי לפמש"כ רבינו בפי' המשנה בפ"ד דר"ה דירושלים בכלל מקדש לענין שופר ולולב א"כ יהא ניטל גם כל ז' אפי' בשבת בזה"ז כיון דקדושת ירושלים אין בטילה וראיתי בטו"א בה"ג ה"ג מהר"ב ז"ל שהקשה כן ולפמש"כ א"ש דכ"ז שאין ישראל על אדמתן באמת אין מקריבין א"כ ניחא דאין ניטל בשבת ואיה"נ לכשיקבצו הגליות אף קודם שיבנה הבית יהא נוטלין בשבת כל ז':

ב) **והנה** הראב"ד השיג עוד שאדרבא שקדושת מקדש ידעו שיחרב א"כ מעיקרא לא קדשוהו לכשיחרב ובשו"ת מהר"ע מפאנו סי' כ"ד הקשה עוד למה יתחייב כרת הנכנס למקדש טמא הא מכיון שבאו פריצים חללוהו ותי' דזה רק שייך בדבר שיש בו תפיסת יד אדם אבל קרקע אינה נגזלת ואינה נאסרת ולכן לא יצאה לחולין ובח"ס סי' של"ב כ' דדעת הראב"ד דאמרינן באו בה פריצים וחללוהו ונתבטל קדושתו ופליגי בפלוגתת רמב"ן ובעה"מ פ"ד דע"ז אי גם במחובר אמרינן באו בה פריצים וחללוהו ולישב דעת רבינו י"ל דיש להבין לראב"ד דנתחלל ופקע קדושה א"כ אמאי אסור לנהוג קלות ראש בזה"ז במקדש ותשמיש בזיון כדאיתא בברכות וצריך לומר דעכ"פ לאו אורח ארעא ע"ד דאמרינן בע"ז דלא אורח ארעא בארנו בפ"א דלמסקנא דלאו אורח ארעא א"כ ע"כ לא

פקע לכל דבר לענין ליכנס למקדש טמא וא"כ אף דידעו שיחרב כיון דעכ"פ לאו אורח ארעא לאשתמושי להדיוט שוב בקדושתו עומד עמש"כ עוד בה' מ"ז:

והנה דעת המהרי"ט סי' מ"ג דגם בקרקע שייך באו בה וחללוהו שכ' ועוד אני סביר לומר שכיון שכל זה מטעם קדושה כל שהוא ביד עכו"ם נפקעה הקדושה כדאמרינן באו בה פריצים וחללוהו ושוב כ' לחלק שאני הקדש דמתחלל גם ע"י פדיון משא"כ שביעית ול"נ דיש להוכיח דאפי' בכהא"ג שייך ג"כ דיצא מקדושתו דהנה בב"מ דף כ"א איתא וכן הירדן שנטל מזה ונתן לזה וכ' בשמ"ק בשם ירושלמי דלענין קדושת הארץ איירי שאם נטל ירדן ממנו נעשה חו"ל עכ"ד והוא ירושלמי פ"ד מחלה א"כ חזינן דגם ע"י ירדן פקע קדושה ה"ה ע"י עכו"ם ג"כ מצי פקע הקדושה:

ונראה דיש להוכיח דגם במקדש שייך באו בה פריצים וחללוהו דהנה האחרונים עמדו לחקור דאיך שרף הקב"ה המקדש הא כתיב ל"ת כן לד' אלקיכם וקיימ"ל הנותן אבן ממזבח לוקה א"כ קו' לאדונינו איך התיר לעצמו לאו זה דשריפת המקדש ואי משום דע"י שליח הא בדיני שמים מחייב שולחו ואמנם אי נאמר דבאו פריצים וחללוהו לפימש"כ בעהמ"א ע"י פריצי ישראל א"כ גם המקדש נתחלל לית בי' משום לא תעשון כמש"כ בפ"א אמנם לפמש"כ בעשרה מאמרות דביהמ"ק לא נשרף ולא נחרב ולא שלטו בו אויבים אלא נגנז שנשקע במקומו ועדיין הבית קיים ואלי' מקריב עליו בכל יום תמידין רק שנתעלם מן העין ופי' בזה קרא זכור ד' לבני אדום האומרים ערו ערו ויקשה הרי בפועל עשה מעשה שערו עד היסוד בה להנ"ל ניחא שרק אמרו אבל לא שלטו ידם בפועל כי נגנז ולעיניהם נדמה כי נשרף או י"ל דל"ש באו פריצים וחללוהו לפמש"כ רבינו בפ"ב שזה המקום שנתקדש ע"י עקידת יצחק ונבחר המקום הזה ע"י הקב"ה שהראהו הקב"ה הר המורי' א"כ ל"ש דנתחלל ע"י פריצים כיון שהקב"ה איוה למושב לו מכבר והוא שער השמים מימות עולם ולא נתקדש ע"י קדושת אדם רק ע"י הקב"ה א"כ ל"ש דבאו פריצים וחללוה דשייך רק בקדושה שבא ע"י קדושת פה ואפשר שזה כונת רבינו שכ' כאן דקדושת שכינה אינה בטילה דהיינו שבאה הקדושה ע"י קדושת השכינה ל"ש באו פריצים וחללוהו:

ובהא ניחא מה שתמה בס' עבוד"ת מה שייך דשכינה לא בטלה דהא איתא ברה"ש דף ל"ב דעשר מסעות נסעה השכינה ולפמש"כ א"ש דאף דנסעה השכינה משם כיון שמעיקרא נתקדש ע"י הקב"ה בעצמו שאיוה למושב לו לא נסתלקה הקדושה דהרי עוד הקדושה בתוכה לענין שתחזור לקדושתה כשתבוא השכינה לשם לעתיד כמו שביארתי בפ"ב עי' דברי הר"ן בדרושותיו שכל דבר שכבר היתה עליו הקדושה תחול עליו הקדושה

גם אם אזלה לה כעת הזאת ועוד דהרי כשבחר ד' בהר המורי' ג"כ לא הי' השראת שכינה בביהמ"ק רק בהר רק שלא הי' בנגלה כ"כ לכן כשחרב המקדש ונפל הבית קדושת הר שקדמה עכ"פ לא פקע דאף שנסע משם השכינה היינו שלא תתראה בנגלה אבל בהסתר חופפת עדיין על ההר כבתחילה (ולקמן אבאר זה בארוכה):

אמנם לפמש"כ לעיל ניחא מאוד די"ל בוודאי אמרינן באו בה פריצים וחללוהו אבל זה רק עתה בזמן שאין ישראל שרויין על אדמתן דעומדת עדיין תחת ממשלת אוה"ע מחללין אותה מקדושתה והא דאסור בזה"ז לינהג מנהג בזיון היינו מטעם דלאו אורח ארעא ובזה ניחא גם דעת הרמב"ן דסבור בקרקע שייך ג"כ שנתחללה היינו כל זמן שתחת ממשלתם וכן הי' בקדושה ראשונה כשהלכו ישראל בגולה אבל כשבא עזרא וישבו ישראל בעריהם ויצאה מתחת ממשלת אוה"ע חזרה לקדושתה וכן לעתיד כשיקבצו ישראל מיד תחזור לקדושתה בלי קידוש:

ג') **ובמש"כ** יש לישב ג"כ דברי רבינו בפי"ב משמיטה דסובר ערי חומה לקלע"ל וצריכה קידוש ובגמ' מגילה מדמי קדושת הבית לקדושת ע"ח וכן הקשה בס' עבוד"ת ובשלמא לדעת בעל ספר התרומה שהביא הר"ן בשביעית דאף דקדושת הארץ בטלה קדושת בית לא בטלה משום דילפינן מבע"ח דכ' אשר לו חומה מוכח דקדושת מחיצה ל"ב א"ש דמדמי להדדי אבל לרבינו דס"ל בה' שמיטה דלקלע"ל אף לענין קדע"ח ואף בקדושה שני' ל"ק וודאי קשה איך פסק רבינו כאן דקדושת בית ל"ב ובקע"ח פסק דבטלה ובגמ' מוכח דהא בהא תליא ונראה דהנה דעת רבינו דבתי ע"ח א"צ קידוש (אף דפשיטא דלמ"ד דלקלע"ל צריכה קידוש באיזה דבר ורש"י בשבועות כ' דלא איתפרש במה מקדשין ובעירוכין דף ל"ב כ' דמקדשין בלחמי תודה וטו"א במגילה הקשה דנפסל ביוצא ולכן דעתו שמקדשן בפה) רק בביאת ישראל מתקדש וכך משמע מלשונו שם שכ' בביאת עזרא נתקדשה הע"ח והיינו אותן שהי' בימי יהושע וכך בעליות ישראל בימי עזרא ואותן שנתקדשו אז בקדושה לעתיד יתקדש ג"כ בביאת ישראל אף אם לא יהי' באותה שעה מוקפת חומה כיון שהי' בימי יהושע ובימי עזרא מק"ח וזהו שכ' רבינו אעפ"י שאין מוקפת חומה היינו בזמן ביאה שלישית ומה שאמרו בגמ' דהאי ברייתא דדריש דהאי אין לו חומה אעפ"י שאין לו עכשיו פליגי וסובר דקלע"ל היינו בה"י בימי יהושע ואל הי' בימי עזרא אותה ק"ר ג"כ לא בטלה ומיושב קו' הצל"ח די"ל דקאי לת"ק דמנאום וקדשום א"כ סובר דבעי קידוש בפה ולא מתקדש בקדושת ישראל לבד לכן שפיר קאמר דהוה כתנאי כיון דסובר דצריך לקדש אפי' בביאה שלישית דקדושה שני' ג"כ לקלע"ל ולכן בביאה שלישית יצטרך קידוש גמור ולהאי מ"ד וודאי גם קדושת מקדש בטלה

ואין חילוק בין קדושת ארץ לקדושת מקדש וכן אי אמרינן דק"ר קדשה לע"ל ואפי' נפל החומה בביאה ב' אז ע"כ אמרינן דקד"ר ל"ב כלל דאפי' קדושת ארץ ל"ב אבל אי נאמר דדוקא כשקיים החומה אז הוא דק"ח ל"ב (ונפ"מ שא"צ לקדש אז מצינן לחלק ולומר דק"ש בטלה היינו רק בקדושת ארץ אבל לא קדושת הבית (וכדעת התוס' ביבמות דף פ"ח דלר"י דדריש אשר לו חומה שהי' כבר דל"ב אבל בקדושת ארץ בטלה ק"ר היינו דלדידי' רק דרשינן אשר לו חומה שא"צ לקדש אבל צריך שיהא החומה קיימת) ובהא ניחא קו' העבודת מעירוכין דמוכח דפליגי האי מ"ד דאשר לו חומה עם האי מ"ד דס"ל דדריש וירשת דמקיש ביאה שני' ולפמש"כ יען דסובר דל"ב שיהא חומה קיימת בביאה שני' ע"כ משום דסובר ק"ר ל"ב כלל אפי' קדושת ארץ ל"ב ומעתה הא דכ' רבינו דלעתיד ימינו יובלת ויקדשו ערי חומה אין הכונה יקדשו בפה רק הכונה שבביאתן לארץ יתקדשו הע"ח דקדע"ח תליא בביאת ישראל ומש"כ רבינו בפ"ט משמיטה ואף כי באותה שעה כבר אין מוקפת חומה מתקדש בביאתן כיון שהי' מוקפת בימי יהושע ובימי עזרא ולפי"ז זהו ההבדל בין ק"ר לק"ש דלענין בתי ע"ח גם בביאה שני' לא הי' צריך לקדש בפה כמו שהי' צריך בביאה הראשונה אך כל זה אם הי' החומה קיימת גם בימי עזרא אז אף אם אח"כ נפלה לא בטלה קדושתה גם לעתיד דאף שלא יהא לה חומה תתקדש בביאת ישראל לארץ אבל אם לא הי' קיים לא מתקדש בביאת ישראל (ובטו"א מגילה דף י' נסתפק אי בימי עזרא קידש עיר מוקפת חומה שלא נתקדשו בימי יהושע ומהרי"ט דעתו שלא קידש אחרים וכמש"כ במשל"מ בה' שמיטה) ולפי"ז קע"ח בביאה שני' שוה לקדושת מקדש וירושלים בק"ר וא"כ י"ל דרבינו מודה לדעת בעל ספר התרומה דקדושת מקדש תליא בקע"ח והיינו בק"ש ושפיר מייתי בגמ' כתנאי דלמ"ד ל"ק בתי ע"ח וצריך לקדש דוקא בפה דקאמר מנאום וקדשום גם בביאה ג' כן וא"כ ע"כ דהאי מ"ד סובר דמקדש ג"כ בטלה קדושתי' והיינו כתנאי:

והנה יש להביא ראי' לדעת רבינו דהנה תוס' הקשו ביבמות דף פ"ב סובר רי"ו דלקלע"ל ובזבחים סובר דקלע"ל וע"ז כתבו תוס' לחלק דקדושת ארץ לקלע"ל אבל קדושת בית קלע"ל שזהו קדושת מחיצות ובזה קדלע"ל כמו בקדושת בע"ח ובספר עבוד"ת כ' דאין מזה ראי' משום דיש ליישב קו' תוס' ע"ד אחר דלכאורה קשה בזבחים דף ק"ו מפרש הגמ' טעמא דרי"ו דק"ר קדלע"ל אמאי לא אמרו יען דסבור דק"ש קלע"ל וע"כ משום דלהו"א ס"ד כן דנהי דקדושת ארץ ל"ב קדושת בית בטלה וכסברת הראב"ד דכ' דאיפכא מסתברא אבל למסקנא דמסיק מר מה דשמיעה לי' אמרו ולכו"ע קלע"ל איה"נ די"ל דתליא בפלוגתתם ביבמות אי ק"ש קלע"ל ולעולם סובר רי"ו ק"ר לקלע"ל יעו"ש אמנם

ל"נ דלשיטת רבינו הראי' במקומה עומדת דהנה לסברת הראב"ד דעזרא לא קידש קדושת בית לעולם משום דידע שיהא אחרי' קדושה שלישית דלעתיד הוא יבנה בית בקרוב קשה לי אי רק מהא"ט לקלע"ל יען דידע שאין קדושת עולמים א"כ קשה הא תנאי ל"מ במידי שגוף קדושה כמש"כ הראשונים במגילה פרק בני העיר וזהו טעמא שכ' רבינו דשכינה לא בטלה ומעתה כ"ז או ק"ר קלע"ל אבל אי אמרת דק"ר לקלע"ל ואמרינן דשכינה נסעה ועברה משם וקדושה ממילא פקעה א"כ שוב מהני תנאי בק"ש וא"כ לדעת הראב"ד דעזרא לא קידשה לעולמית א"כ ע"כ בטלה הקדושה וא"כ רי"ו בזבחים דסבור קדושת בית קלע"ל משום דאי אמרינן דק"ר לקלע"ל א"כ אי תאמר בק"ש דקדלע"ל ע"כ היינו רק קדושת הארץ אבל קדושת בית ע"כ בטלה דהא מהני תנאי וא"כ כיון דסובר כאן דקלע"ל וכבימות סובר לקלע"ל ע"כ לומר כסברת תוס' ורבינו הנ"ל דקדושת בית לא בטלה וראי' לשיטת רבינו ובס' עבד"ת הנ"ל הקשה עוד לדבריהם דבעירוכין מפרש טעמא דמ"ד דקלע"ל מקרא דאשר לו חומה וטעמא דמ"ד לקלע"ל מקרא דובאתשמה וירשת מקיש ביאתן בימי עזרא ופריך בגמ' מ"ט דמ"ד דקלע"ל והא כתיב וירשת ויקשה מ"פ דהא ריוס"י סובר ק"ש קלע"ל ק"ר לקלע"ל אפ"ה בקדושת בית וע"ח סובר דקדשה מקרא דאשר לו חומה א"כ כן נוקי להאי מ"ד קרא וירשת לשאר דברים ולפמש"כ לעיל א"ש דלריוס"י נהי דדרשינן אשר לו חומה היינו דא"צ לקדש אבל עכ"פ צריך שיהא החומה קיימת בביאה שני' אבל בעירוכין דפליגי אי צריך קידוש וקאמר דאתיא כמ"ד אשר לו חומה שהי' לו מכבר א"כ סובר אף שלא הי' בימי עזרא ג"כ קדוש א"כ כיון דסובר דקדוש אף שאין החומה קיימת האי מ"ד ע"כ סובר דק"ר קלע"ל לגמרי ולא בטלה ולכן שפיר פריך מוירשת והבן:

ועוד נראה להביא ראי' דרי"ו סובר דקדושת בית קלע"ל דבמ"ק דף ט' עשה רי"ו קו"ח מה משכן שאין קדושת עולם דוחה שבת מקדש שקדושתו קדושת עולם א"ד שדוחה את יוהכ"פ ובזה ל"ש סברת תוס' שבועות דף ט"ז דלענין שא"י לקדש בית אחר הוה קדושת עולם דהא עשה קו"ח לדחות יוהכ"פ וא"כ יקשה מיבמות דסובר דלקלע"ל וזה ברור:

והנה כיוצא בזה כתב רבינו בפ"א מתרומות בהא דאין קנין לנכרי להפקיע מיד מעשר דהיינו דכל זמן שביד נכרי יש קנין רק בחזר ולקחה חייב דל"ה אלא כיבוש יחיד ולאו שמי' כיבוש והיינו דכל זמן שעכ"כ כבוש יד נכרי הוה כיבוש וזה וכסברתינו דבכל זמן שביד נכרים כמו בזמנינו אין מקריבין דעכ"פ כבוש תחת ידן רק דקדלע"ל לכשיצא מתחת ידן לכלל ישראל שנזכה לקחת מתחת ידן שפיר מקריבין אף שאין הבית בנוי עד שיבנהו מלך המשיח:

הלכה טו

א') **מקריבין הקרבנות וכו' ואוכלין קדק"ד וכו'**. והנה הראב"ד לעיל השיג מסוג' דב"מ דף נ"ד בנפלו מחיצות אסור לאכול מע"ש בירושלים הרי דבטלה הקדושה וכתב במשל"מ דלפמש"כ רבינו בפ"וממעשר דכיון דיצא ונפלו מחיצות ל"ה דשיל"מ דאין שם מחיצות להחזירו בטיל לק"מ וכתב במג"א סי' תקס"א דכונתו דרש"י פי' יצא ונפלה ולכן אין נאכל בירושלים בלא מחיצות אבל בלא יצא נאכל א"כ לק"מ אך הקשה ע"ז כיון דלא יצא אפשר לאכלו שם מ"ט ביצא מהני להכניסו לשם כדי לאוכלו בירושלים וכן הקשה בס' עב"ד ונראה דהנה יש לחלק בין הקדישו בזה"ז להקדיש בזמן שהי' ביהמ"ק קיים ונחרב ולפי"ז י"ל הא דרבינו מקריבין אף שאין בית ואוכלין שם קדשים היינו הכל בהקדישו בזה"ז אבל קרבנות שהקדישו בזמן שהי' הבית קיים אסור להקריב בזמן שאין בית וכמש"כ רבינו בה' עביוהכ"פ שכ' אם נפחת התקרה אין מזין דם פר והשעיר עליו מיקרי לפני ד' א"כ גם מע"ב שם אין יכול לאכול שם דהא כתיב ואכלת שם לפני ד' ולכך מע"ש שנכנס לפנים והי' להם מחיצות דנראה לאכילה כשיש מחיצות אסור לאכול בלא מחיצות וכדאמרינן כהא"ג בזבחים דף קי"ב זבחים שהקדישו למשכן יקריבו במשכן אבל לא בבמה ולכך בנפלו מחיצות אסור לאכול בלא מחיצות וכמש"כ לעיל:

ואולם לכאורה יקשה א"כ אף בלא יצא ג"כ יהא אסור לאכול בנפלו מחיצות כיון שנראה לאכילה במחיצות קיימין ונראה דלרבותא נקטו כהא"ג דהנה בשמ"ק כ' הא דמחיצה לקלוט דרבנן ואין לו פדיון היינו ביצא אבל בפנים מה"ת אין לו פדיון וכן משמע מדברי רבינו בפ"ד ממעשר שכ' דבפנים אין לו פידיון דקלטו מחיצות אף כשיצא מחזירו ומחיצות לקלוט דרבנן הרי דכל שיצא אמרינן מחיצה לקלוט דרבנן וא"כ לכך נקט יצא לומר דאפ"ה מדרבנן יש מחיצה לקלוט וא"י לפדותו ולאכול בפנים אין רשאי כיון דנפל מחיצות ודו"ק:

ותדע דהא אף לראב"ד דסובר דלקלע"ל לענין בית היינו בנחרב הבית אבל הא דנפלו מחיצות משמע דהבית לא נחרב ולא אייריא מזמן החרבן דאזלה הקדושה וא"כ גם לראב"ד יקשה אמאי בנפלו מחיצות וע"כ דש"ה דנראה לאכילה במחיצ' א"כ גם לרבינו ניחא דס"ל לחלק בין נכנס לפנים קודם שנחרב דנראה לאכילה וכן בקרבנות בנראה להקריב והבית עומד ובין לא נראה להקרבה ולאכילה כשהבית הי' עומד:

אך לכאורה י"ל דלראב"ד אייריא בנפלו מחיצות היינו באמת בנחרב הבית כולו ופקעה הקדושה לכן אין נאכל (אבל מתוס' נראה דלא אייריא בנחרב הבית שכ' דאייריא בנפלו רוב מחיצות ועוד דהביאו ראי' מזמן הלל שנפלו מקצת מחיצות לכך שרי הא רוב

מחיצות הי' אסור אף דלא נחרב הבית עדיין ובהא ניחא מה שהקשה בס' עב"ת דילמא הך דהלל כרי"ה דאוכלין קדק"ל אף בנפלה חומה דקלע"ל ולפמש"כ ניחא דלא תליא כלל באי קדשה לע"ל דלא אייריא מזמן החרבן ולא בטלה הקדושה וכיון דסבירא לי' בנפל כולו אין אוכלין אף דלא נחרב הבית א"כ אמאי אכלו פסחיהם כשפרצו החומה אע"כ דבמקצת מחיצות שנפלו אוכלין והא דיקשה מדרי"ה דסובר אפי' כשנחרב אוכלין קדק"ל ע"כ לחלק דלרי"ה אייריא בנכנס לפנים אחר שנפלו המחיצות כנ"ל ודו"ק) אך מסנהדרין דף קי"ב בהא דמשני בנפלו מחיצות והא שם א"א לפרש אחר החרבן דהא אין דנין עיהנ"ד אחר שגלו סנהדרין ובזה הא הראב"ד מודה דלא בטלה הקדושה אך יש לדחות לכאורה דמהך דסנהדרין בלא"ה ל"ק דשם דמוקי בנפלו מחיצות ורשאי להוציא מירושלים ולכן נעשה נכסי עיהנ"ד אבל לא דאסור לאוכלו:

ואדרבא מסוג' מוכח דמותר לאכול כאשר הקשה בחיה"ר בסנהדרין דא"כ בנפלו מחיצות הא אסור לאכול א"כ שוב הוה ממון גבוה כמו בגבולין לרי"ו ואמאי נעשה עיהנ"ד ותי' כיון דכשנכנס נעשה ממון הדיוט אף דנפל לא הוה עוד ממון גבוה דלכשיבנה יהא ממון הדיוט לכן גם עתה לא הוה ממון גבוה הנה דצריך לתרץ כן יען דסובר דאסור לאכול בנפלו אבל אי נאמר דמותר לאכול גם בנפלו ניחא בפשיטות דהוה ממון הדיוט א"כ מוכח דאייריא בלא נחרב רק בנפל ובאמת מותר לאכול א"כ לשיטת הראב"ד ניחא אלא דהשתא דאתית להכי א"כ כש"כ דל"ק לדעת רבינו דא"כ סתרי הסוג' אהדדי דבב"מ מוכח בנפל אסור לאכול ובסנהדרין מוכח דמותר לאכול כקו' חיה"ר וע"כ לישב שם ביצאו ובסנהדרין אייריא בלא יצאו א"כ מוכח כדברי המשל"מ לחלק בין נפל ויצאו ובין לא יצאו והם בפנים א"כ ה"ה לאחר החורבן דקדושת בית ל"ב כשלא יצאו שרי לאכול אף דליכא מחיצה ודו"ק:

אולם מדברי חיה"ר נשמע דסובר בנפלו אסור לאכול א"כ לפי שיטתו ע"כ לתרץ ולחלק מטעם שנראה לאכילה במחיצות אבל הביאו אח"כ שרי לאכול כיון דפשיטא דכ"ז שלא נחרב הבית ל"ב הקדושה אף שנפלו המחיצות ולא יצאו היכיא דלא נראה לאכילה במחיצות רק נכנס אחר שנפל שפיר שרי לאכול א"כ קו' הראב"ד מיושב ממנ"פ גם לשיטת רבינו די"ל דאם הביא קודם שנחרב אסור לאכול אח"כ אבל אם הביא מע"ב לירושלים אחר שנחרב שרי לאכול (אח"ז ראיתי בשמ"ק כ' בזה"ל וא"ת והא אמרינן בשבועות דאוכלין ק"ק ומע"ב דקדלע"ל ותי' דהכא אתיא כמ"ד לקלע"ל ואע"ג דבכל זמן שביהמ"ק קיים מסתברא דלא פקע קדושתי' אפ"ה למ"ד לקלע"ל יש לפרש בנפל הבית כגון שחרב אלא דההוא דחלק קשה טפי דמסיק בנפל מחיצות ואי בחרב הבית הא אין

דנין נפשות הרי מבואר להדיא כדברינו) ודו"ק:

והנה בפי"ב משמיטה כתב הראב"ד וז"ל חידוש גדול אני רואה בכאן דהוא סובר ק"ר לקלע"ל והדר אמר אעפ"י שאין מקופת חומה הרי היא כמוקפת ר"ל שהקדושה ראשונה ל"ב עד שבטלה הארץ חידש גדול הוא זה ואין סומכין עליו שהראשונות בטלו משבטלה הארץ אעפ"י שחומתה ואם קיימת נפלא חומתה מיד בטלה קדושתה עכ"ל ולמד מזה בספר עבוד"ת שגם בזמן הבית מיד כשנפלו החומה בטלה קדושתה אמנם כתב דא"א לומר דא"כ בכל פעם שתיפול החומה תצטרך קידוש בלחמי תודה רק כונת הראב"ד דבטלה הקדושה היינו דין קדושה לאכול במחיצתו קדק"ל ומע"ב אחר שנים רבות הגיע לידי שו"ת תשב"ץ ראיתי שכונתי לדעתו שכך כ' בסי' ר"א דלאו משום בטול קדושה אייריא אלא דקרא קפיד אמחיצות:

ב') **אולם** לי נראה דלא עמדו המפרשים בזה על דעת רבינו שהביאו דמש"כ רבינו דביצא ונפלו מחיצות אין להחזירו לשם הכונה יען דאסור לאכילה ולדעתי כונת רבינו כך דסובר ישל"מ ל"ה רק היכא דחייב להעלותו לירושלים אבל היכא דאפשר לפדותו וא"ח להעלותו אז ל"ה דישל"מ מאי אמרת הא אפשר לפדותו ז"א דהא בנכנס לירושלים ויצא דא"א לפדותו שוב ל"ה ישל"מ רק אכתי הוה ישל"מ יען שנכנס וקלטוהו מחיצות דחייב להחזירו כשיצא וכמש"כ רבינו פ"ב ממעשר דין י"ט ואי משום טירחא כיון דיצא רק למקום קרוב ל"ה טירחא כמש"כ הראשונים דא"כ כשיצא ונפלו מחיצות שוב א"ח להחזירו דהא מחיצה לקלוט ל"ה אלא דרבנן א"כ רק מדרבנן חייב להחזירו ולפדותו לפי"ז נאמר דלא גזרו רק ביש מחיצות אבל בנפלו לא גזרו וא"ח להחזיר ולפדותו ג"כ א"כ ל"ה דשיל"מ דאף דרשאי להחזירו ולאכול שם אבל כיון דא"ח להחזירו שוב ל"ה דשיל"מ וניחא גם הך דסנהדרין דשם לא אייריא רק בנפל מחיצות דרשאי להוציא והוה נכסי עיהנ"ד אבל לא דאסור באכילה ושפיר הוה ממון הדיוט וא"ש קו' חיה"ר וגם קו' הראב"ד סלקה לה דאף בליכא מחיצות רשאי לאכול דקלע"ל אלא דא"ח להחזירו ל"ה דשיל"מ ובטיל:

ובהא ניחא לי נמי לישב קו' הפ"ח שהקשה סתירה מדברי רבינו אהדדי שבפ"ו ממע"ב כתב פירות מע"ב שנתערבו יאכל בטהרה או יפדנו לפיכך אם הי' בירושלים יאכל בטהרה או יפדנו דהוה כדשיל"מ כיון דהוה בירושלים ל"ב משמע חוץ לירושלים ויצאו ונפלו מחיצות ל"ה דשיל"מ והנה בשעה"מ דקדק עוד דרבינו כתב פירות מע"ב שנתערבו יאכל בטהרה או יפדנו אי בנתערב ברבי' מאי לפיכך היינו הך וכ' דאייריא בנתערב וליכא רוב ויקשה א"כ איך קאמר דיפדנו הא בירושלים אין לו פדיון ועל פי האמור

נראה לישב דהנה רבינו בפ"י המשנה דביכורים כ' לכן בירושלים ל"ב יען דעשאוהו כדבר שישל"מ כיון דיכול לאכול בטהרה (אף דלזרים ולטמאים אין לו מתירין אפ"ה ל"ב) אבל חוץ לירושלים דטורח להעלותה בטלה והנה הראב"י הביאו בשו"ע סי' ס"ט פסק דבשר אחר גי' בלא מליחה שנתערב בטיל דל"ה דשיל"מ בצלי דלזה לא נאסר מעולם ולבישול אין לו מתירין והקשה בחו"ד ממעשר ב' דהוה דשיל"מ להעלותו והא חוץ לירושלים אסור ולאוכלו בירושלים לא נאסר מעולם להנ"ל ניחא דבוודאי היכיא דחייב להעלותו שפיר מיקרי ישל"מ אף בכהא"ג דלא נאסר מעולם דעכ"פ חייב להביאו לידי היתר אכילה ורק בדבר רשות בזה כ' הראב"י כיון דלצלי לא נאסר ולבישול אין לו היתר א"כ כל מילתא הוה ענין בפ"ע דהא אין חייב להמציא לו היתר ע"י צלי ע"כ ל"ה דשיל"מ אמנם היכיא דאפשר לפדותו א"כ אין חייב להעלותו שוב ל"ה שיל"מ משום זה דיכול לאכול בירושלים דהא לזה לא נאסר מעולם אלא דהוה ישל"מ משום זה גופי' דאפשר לפדותו ולאכול בהיתר חוץ לירושלים וא"כ בירושלים דאין לו פדיון ל"ה ישל"מ ואף דאפשר לאכול בטהרה הא לזה לא נאסר מעולם ובטומאה הא אין לה היתר א"כ הוה כמחוץ לירושלים ול"ח דשיל"מ רק עשאוהו כדבר שישל"מ יען דאיכא חיוב לאכלו בטהרה הוה ישל"מ כנ"ל:

ומעתה נתיישב היטב סתירת דברי רבינו באמת חוץ לירושלים בוודאי הוה דשיל"מ משום פדיון אבל בירושלים דאין לו פדיון ל"ח דשיל"מ לכך צריך לטעם דעשאוהו כדבר שישל"מ ועל כן כתב רבינו נתערב פירות יאכל בטהרה (או יפדנו היינו כשהוא חוץ לירושלים) לפיכך כשנתערב בירושלים דא"א בפדיון רק שייך ישל"מ לאכול בטהרה וזה הא ל"ח דשיל"מ רק דעשואהו כדבר שישל"מ ורק בלא נכנס עוד דהוה ישל"מ ע"י פדיון (לא משום דיכול להעלותו ולאכול בטהרה בירושלים דמשום זה ל"ח ישל"מ כדעת הראב"י לכך גם בירושלים גופי' ל"ה דבר שישל"מ משום זה דיכול לאכול בטהרה רק דאפ"ה עשאוהו כדבר שישל"מ יען דאיכא חיוב לאוכלו בטהרה כנ"ל) אבל בנכנס דקלטהו מחיצות שפיר הוה דשיל"מ מעיקר הדין משום כיון דחובה להחזירו לפנים שפיר הוה דשיל"מ להביאו לידי היתר אכילה ולכן אף דאין לו מתירין ע"י פדיון הוה דשישל"מ משום זה דחייב להעלותו להביאו לידי היתר אכילה אבל בנפלו מחיצות דא"ח להחזירו ל"ח דשיל"מ כיון דלאכול בירושלים לא נאסרה מעולם ולפדותו הא א"א דקלטוהו מחיצות דמחיצה לקלוט עכ"פ מדרבנן א"כ ל"ה דשישל"מ כלל וא"ש סתירת רבינו:

והנה לכאורה אכתי קשה לשיטת הריא"ף פג"ה דס"ל דרל"מ והקשה לו מרב כהנא דאסר

לאכול פת שאפאה עם הצלי בתנור אחד עם הכותח ותי' דהוה כדבר שיל"מ דל"ב דהכי נמי ישל"מ עם הצלי והקשה הר"ן הא ישל"מ רק במינו ל"ג ובב"ח הא הוה א"מ ובר"ן נדרים דף נ"ב תי' כיון דלרבנן ישל"מ ל"ב מטעם דהוה מב"מ אבל בא"מ בטיל דעכ"פ אין שוה בעצם אבל במידי דשוה לגמרי דעתה ג"כ אפשר בהיתר ל"ב אף בא"מ בעצם והקשה עוד מתרומה דל"ח ישל"מ מה דשרי לכהן וא"כ ה"נ כיון דלכותח אין לו מתירין אמאי לא יהא בטל ותי' הר"ן שם אין לאסור לישראל משום דיש היתר לכהן אבל כאן לדידי גופי' הוה לי' היתר בצלי ויקשה אכתי ממשנה דביכורים דאף בירושלים בטיל אף במינו אי לאו דעשאוהו כדבר שיל"מ דל"ב במינו אבל בא"מ בטיל מוכח דאף דאפשר הוא גופי' לאכול בהיתר בטהרה אפ"ה בא"מ בטיל וכן יקשה להיפוך דהא אף במינו לא הוי כדבר שיל"מ (אי לאו דעשאוהו כדבר שיל"מ) משום דלאכול בטהרה הא לא נאסר מעולם ולכותח אין לו היתר א"כ הדרה קו' לדוכתי' וכן קשה לרבינו גופי' דסובר ג"כ רל"מ ואפ"ה בפת שאפאה עם הצלי פסק דאסור לאכול בכותח וע"כ משום דסובר כשיטת הריא"ף דהוה ישל"מ אפי' בא"מ יען דיש לו היתר מיד א"כ קשיא מדידי' אדידי' מהך דביכורים שכ' דל"ה דשיל"מ רק דעשאוהו כדשיל"מ ונראה לישב דיש לחלק בין איסור גברא לאיסור חפצא דהנה פת שאפאה עם הצלי כיון דמשהו בשר שבפת אם באת לאוכלו עם כותח הרי מבטל לאיסור חפצא בשר בחלב דהרי ריח הצלי א"ב בפת עד שבא לאוכלו לכן אף בא"מ דינו כישל"מ אבל במע"ב בירושלים דל"ה אלא איסור גברא אם אוכלו שלא בטהרה בזה ל"ח ישל"מ כיון דלאכול בטהרה לא נאסרה רק דבמינו עכ"פ עשאוהו כדבר שיל"מ שלא בטל דמדינא באמת גם במיני הוה בטל כיון דהוה איסור גבראל"ש שיהא כדשיל"מ כיון דלזה לא נאסר מעולם א"כ רק במינו עשאוהו כשאר דשישל"מ דל"ב אבל בא"מ שפיר בטל דל"ח ישל"מ באיסור גברא כהאי דלא נאסר להגברא מעולם וא"ש:

ג') **והנה** כתב הראב"ד דהנכנס בזה"ז במקדש פטור הנה מלשונו משמע דכולנו ט"מ ואי הוה קדשה לע"ל הנכנס בה הוה חייב ורק פטור משום דלקלע"ל והנה הראב"ד בזה לשיטתו בפ"ב מנזירות דס"ל דעתה כולנו ט"מ ואין עוד עליהם חיוב טומאה והנה רבינו ס"ל ג"כ דבזה"ז כולנו ט"מ והביא תוספתא כי גם בימי עזרא כשעלו לארץ הי' כן א"כ לכאורה כיון דרבינו ס"ל דקדלע"ל א"כ הנכנס בזה"ז חייב:

אמנם בטעמא דמילתא כ' בח"ס סי' ש"מ דע"י המשכת טומאה ע"י זיזין נטמאו כולנו ול"נ טעם אחר דהנה תוס' נזיר דף נ"ג הביאו הר"ח כהן הקשה איזה בית אשר תבנו לי אם מתכות מטמא באוהל דחרב כחלל והיינו דא"א שלא יהא בבית מסמר מתכות

ורצה להוכיח מכאן דכל דאין נזיר מגלח ממילא אין כהן מוזהר ולדעתי רבינו סובר דאף דאין נזיר מגלח אפ"ה כהן מוזהר דהרי בפ"ה כתב דנהי דאין מגלח עכ"פ לוקה (הגם דלכאורה יקשה על רבינו מפ"ג דט"מ דכ' דכל שאין נזיר מגלח טומאתו מד"ס וכבר תמה במשל"מ אולם לדעתי לק"מ כי רבינו בפ"ה מט"מ מוכח דסובר דהא דכל שאין נזיר מגלח אין חייבין בביאת מקדש רק בטומאת הפורשת ממת אבל בשאר טומאת חייבין בביאת מקדש והטעם דטומאתו הוא מה"ת רק לענין לגלח הוא הלממ"ס ולכן לקי עכ"פ וא"כ גם בביאת מקדש חייב וא"כ כהן לקי) ולפי"ז אי מתכות מטמא באוהל וכהן מוזהר באמת אין בית טהור לכהן כקו' הר"ח וא"כ ממילא כולנו ט"מ:

אולם לדעת הראב"ד לא נוכל לפרש הא"ט דהא סובר בפט"ו מט"מ דכל שאין נזיר מגלח כהן אין מוזהר וכן בפ"ה מט"מ סובר דאין חייבין על מקדש בשום טומאה שאין נזיר מגלח עלי' א"כ מאיזה טעם כולנו ט"מ ואין לומר עכ"פ נהי דאין מוזהר אבל עכ"פ טמאין הם מה"ת והוה מחולל דז"א כיון דלא מוזהר לא הוה מחולל וא"כ לראב"ד צריכין אנו לטעם אחר ונראה טעמו כיון דא"א ליזהר שלא ליגע בכלים או במתכות ואפי' שלא במחוברין מטמא לראב"ד בכלים שנגעו במת ודו"ק:

אלא דקשה לי טובא ממש"כ רבינו בפ"ב מנזירות דמוכח דסובר דאין אנו ט"מ דשם כ' דבזה"ז כיפין לעלות לא"י והראב"ד השיג למה כופין אותו לעלות לא"י גם בא"י ט"מ ואסור להזיר גם בא"י ובכ"מ השיג וז"ל ואיני יודע אמאי אסור דאף שאנו ט"מ אם אחר שנזר יזהר מלטמא במת מה איסור יש בזה עכ"ל:

ולדעתי דבריו תמוהים דהרי מנ"ל דכולנו ט"מ וע"כ משום דא"א ליזהר ממתכות כמש"כ או ע"י המשכת טומאה כמש"כ הח"ס וא"כ ממילא אסור להזיר דא"א ליזהר שלא יטמא עצמו במתכות וא"כ רבינו דסובר בא"י מותר להזיר וע"כ דאפשר ליזהר וא"כ ממילא אין אנו ט"מ וא"כקשה דבפ"ג מפרה כתב דכולנו ט"מ ונראה ליישב דיש הבדל בין נזיר לכהן כאשר אוכיח דהנה רבינו כתב שם עוד דכ"ז שהוא בחו"ל אסור לטמא למתים וגם לוקה ויקשה אמאי לא השיגו הראב"ד כיון דלראב"ד כולנו בחזקת ט"מ אמאי לוקה בנטמא דלשיטתו בפ"ה רשאי לטמא אפי' בפירש אך י"ל דבוודאי מסתבר דכולנו ט"מ שהרי מעת שבאנו לעולם א"א לנו שנזהרו שלא יטמאו בנגיעות מתכות אבל אפשר ליזהר מעת שנזיר ואף אי אין אפשר ליזהר בניקל ל"ש לומר דבחזקת שנטמא במתכות מעת שנזר בנזיר ולפי"ז א"ש דבנזיר אם הי' טמא קודם שנזר אסור לטמא עצמו אחר שנזר כמבואר בדף י"ז ורק מעת שנזיר יש לנו לדון אם כבר נטמא ונאמר דלא לקי כשטימא שנית דכבר מחולל שנטמא אחר שנזר זה אינו דאין שייך ע"ז בחזקת שנטמא מעת שנזר

ורק בכהן דאם נטמא אפי' בקטנותו ג"כ כבר מחולל שפיר הוא בחזקת ט"מ ומחולל שבוודאינטמא כבר פ"א מעת שנולד ולכן לא לקי כשטימא עצמו שנית ולכן לא השיג הראב"ד בפ"ב דנאמר דלא ילקה דבחזקת ט"מ דע"ז אין ברור שנטמא מעת שנזר ורק לעיל השיג הראב"ד דגם בא"י עכ"פ אסור להזיר כיון דכולנו ט"מ ע"כ משום דס"ל דגם להבא הוא בוודאי שלא יכול ליזהר שלא ליגע ולכן אסור להזיר אבל רבינו לית לי' זה דסובר דנהי דכולנו ט"מ כדמוכח מדבריו בפ"ג מפרה היינו דבוודאי כבר נטמא מעת שנולד דא"א ליזהר אבל ליזהר מעת שנזר אפשר ליזהר לכן רשאי להזיר (ובקונטרס אבל אם שכתבתי בימי חורפי ונדפס בספר שבי"ד לאאו"מ הגזצ"ל בחלק יו"ד הארכתי בענינים אלו) וא"ש הכל:

ד') **הנה** הסוג' דקלע"ל במגילה דף י' תמוה מאוד וכבר עמד ע"ז בצל"חחדא דאיך קאמר רבא דלא אמרה אטו משקר וגם מאי מקשה לי' אמרת בוודאי אמרה דהא הוא אמר להם כך וכדמסיק גם רבא באמת אמרה וגמירנא לה מיני':

ובתוס' הקשו אטו לא ידע המשנה ועוד אמאי הדר הא אתיא כתנאי ותי' דלכו"ע במה אסורה רק פליגי אי יכול להקריב במקום המזבח והקשה במהרש"א דאכתי קו' ראשונה אין מיושב ותו דלפי תוס' צ"ל דהא דמייתיא כתנאי לא אדרי"צ קאי רק אי קדלע"ל בעלמא וכמש"כ תוס' זבחים דף ס"א והוא דוחק עוד הקשו תוס' דהא לקמן דמייתיא כתנאי מבתי ע"ח לחד מ"ד קדושה שני' יש להם אבל קדושה שלישית אין להם דק"ש עזרא קלע"ל:

ובטו"א הקשה יותר דגמ' פריך מכלל ר"א סובר ל"ק לע"ל יקשה דאף לפי מה דס"ד דר"א סובר לקלע"ל אפ"ה אפשר לומר דלא פליגי ר"א ור' יושיע דהא ר"א אייריא מבנין שבימי עזרא שהי' אחר ק"ר של יהושיע בזה ס"ל דלקלע"ל אבל רי"ש מייריא בזה"ז אחר קדושת עזרא שמקריבין אעפ"י שאין בית ובהא אפשר דמודה ר"א וכריוס"י דס"ל דף פ"ב גבי קדושת הארץ לענין מעשרות קדושה שני' יש להם ושלישית אין להם וכך משמע' בסמוך דלמ"ד קדושה ראשונה קלע"ל לענין מעשרות ה"ה לכל מילי אמר הכי ק"ר ושני' יש להם ג' אין להם:

עוד הקשה הטו"א דהכא מדמי קדושת הבית אי קדלע"ל אי לא קידשה בהא דבית חוניו דרי"צ וקדושת תי ע"ח וה"נ מדמה להו בשבועות וא"כ קשיא דבזבחים מסיק דלר"ל לא אתיא כשום תנא דסובר דפטור בש"ח ואמאי לא מייתיא מבע"ח ואפי' למאי דפי' תוס' בשם ר"ח אפי' למ"ד לקלע"ל מודה דבמה אסורה הא מ"מ המעלה בחוץ פטור משום דא"ר לאוה"מ ולכך אף דאין אחרי' היתר פטור דא"ר לפתח אוה"מ וכ"ת דמשם

לא נשמע אלא דקד"ר ל"ק אבל ק"ש מצי סבור דקדשה ור"ל אייריא מזה"ז דא"כ היכיא מייתיא ראי' מדר"א הא מדר"א נמי לא נשמע אלאדקד"ר ל"ק כקו' הנ"ל:

עוד הקשה בטו"א דקאמר שמעתי שמקריבין אעפ"י שאין בית ומייתיא מזה כתנאי לפי' התוס' שיש תנאי בעלמא דפליגי אי קלע"ל ויקשה הא מהא גופי' תיקשה לרי"צ דס"ל דמקריבין בבמה והא מדרי"ש משמע דאי לקלע"ל אף במקום המקדש לא הי' מקריבין א"כ ממילא במק"א דליכא קדושה ראשונה בוודאי אין מקריבין וא"כ הא דקתני בסיפא דקדשים קלים נאכלים אף שאין חומה ויהיב טעמא מפני דלקלע"ל הא אדרבא אי לקלע"ל כש"כ דקריבין ונאכלים בכל מקום אע"כ דאפי' לא קידשה ירושלים לע"ל אין אחרי' היתר ומשנבחרה נסתלקו כל המקומות מהקרבתו ואכילת קדשים אפי' לאחר חורבנה ומשחרב הבית גרע טפי דאפי' ממקומה פרח הקדושה ולכן צריך ליתן טעם דקלע"ל וקלע"ל וקשיא לרי"צ:

עוד הקשה הטו"א דרבא קאמר מטיל מום בזה"ז שאין ביהמ"ק קיים ול"ח להקרבה והשתא אליבא דמאן אמרה אי למ"ד דקלע"ל הא אליבא דידי' מקריבין אעפ"י שאין בית והרי חזו להקרבה וחייב משום ש"ח לרי"ו ואי אליבא דמ"ד דלקלע"ל א"כ במות מותרת בזה"ז א"כ חייב ג"כ דאין בע"מ ראוי להקרבה בבמה אע"כ אפי' אי לקל"ע אפ"ה במות אסורות וכדעת ר"ח כהן:

ועוד ראי' לר"ח כהן מהא דחולין דף י"ז דקאמר השתא דארחוקי להו טפי והקשו תוס' דרי"ש הא סובר דלקלע"ל א"כ אקרבו להו טפי דיכולין להקריב בבמה אבל לר"ח ניחא יעו"ש:

עוד הקשה דבגמ' איתא דמקיש מה מנוחה יש אחרי' היתר אף נחלה יש אחרי' היתר א"כ אמאי קרוי נחלה דהא בזבחים איתא דלכך נקרא נחלה דהוה קדושת עולם ותי' לפי' תוס' שבועות דעכ"פ לכו"ע נשאר קדושה שא"ר שתחזור ולקדש רק באותו מקום:

אולם הצל"ח הקשה דאדרבא משמעתין מוכח דלא כתוס' שבועות דא"כ מ"פ מרב מרי על רי"צ ממתניתין דילמא הפירוש במשנה דשילה יש אחרי' היתר שלא נתקדש המקום לעולם והי' רשאין להקדיש מקום אחר אחרי' אבל ירושלים אין אחרי' היתר דמקומו מקודש לעולם וא"ר לקדש מקום אחר למקדש אבל לעולם לקלע"ל ובמות הותרו לאחר החורבן ונראה ליישב דהנה הבית אפרים הקשה מהא דאיתא בר"ה דף כ"ד בברייתא דבית תבנית היכל ואכסדרא תבנית אולם אסור לבנות משום לא תעשון אתי והא לרי"צ יכול להקריב בו כמו בבית חוניו והנה לכאורה לק"מ דב"ח רק במה בעלמא ובוודאי גם לבמה אסור לבנות בית תבנית היכל דהא להקדיש בקדושת בית אסור לפמש"כ תוס'

שבועות הנ"ל אמנם מדהקשה ע"כ הוה ס"ל דבית חוניו למ"ד לש"ש נתכוין אין לו דין במת יחיד רק שיש לה דין ביהמ"ק והיינו משום דלדעת ר"ח כהן אין הכרעה לדברי תוס' דשביעות הנ"ל דאסור לבנות ביהמ"ק במקום אחר והא דאמר דהוה קדושת עולם היינו שאסור במות יחיד דאף דלקלע"ל במה אסורה:

והנה לישב קו' בית אפרים נאמר דהא לפי המבואר בדברי רבינו בפ"א מה' אלו דאין עושין מתחלתן לגבוה ואם נעשה להדיוט א"ר לגבוה א"כ שפיר אמר לא יבנה בית תבנית היכל ולא יקשה הא אפשר להקריב בו דז"א דמאחר שנעשה להדיוט א"ר לגבוה ולא יכשר לגבוה רק אם עשו מתחילה לשם גבוה וילפינן כן מקרא דועשו לי מקדש השתא דאתית להכי איני ראי' לסברת תוס' בשבועות ולא לסברת הר"ח כהן די"ל דשפיר מיקרי קדושת עולם דבמקום המקדש בונין בחול דבדעתו לעשות מתחילתן לגבוה סגי אבל במקום אחר אין רשאי לבנות סתמא כשלא הקדישו מטעם דכ' לא תעשון אתי דאסור לבנות בית תבנית היכל (אם לא שקידשו בפירוש מתחילה ובונין רק בהקדש) אבל איה"נ אף שבנה ועשה איסור רשאי להקריב בתוכו כיון דלקלע"ל רק שאסור מתחילתו לבנות במק"א בתבנית ביהמ"ק (או י"ל עד"ז דבוודאי במקום המקדש אף שבונין בחול רשאין דהוה כבנוי מתחילתן לגבוה כיון דהמקום קדוש הוה כאלו בנוי אחר שכבר הקדישו אבל שלא במקום מקדש באמת אין בונין בחול רק אחר שהקדישו וא"כ אי בנוי במק"א בחול באמת איכא איסור משום לא תעשון אתי אבל אם בנוי שפיר מקריבין) ולפי"ז י"ל אף אחר קדושת עזרא ג"כ מותר להקריב בבית חוניו שהוא במקום מקדש דאחר שמקריבין בתוכו שוב ליכא איסור משום לא תעשון בית תבנית היכל (רק בשעת הבנין עושה איסור דאז הוה להדיוט ואסור לבנות להדיוט או דבאמת בית חוניו מעיקרא נבנה לשמים) ולפי"ז י"ל כך דרב מרי וכן שאר בני הישיבה סברי כסברת תוס' בשבועות דלבנות ביהמ"ק במק"א ולהקריב שם אסור דהא הוה קדושת עולם לכו"ע והוה סבירא להו דהא דרי"צ התיר להקריב בבית חוניו היינו בתורת במות יחיד הא לבנות ביהמ"ק אסור כסברת תוס' הנ"ל וכדמוכח מהא דאסור לבנות בית תבנית היכל ואי הוה שרי להקריב בתורת ביהמ"ק אמאי אסור לבנות כקושית הבא"פ אע"כ דלרי"צ ג"כ רק שרי בתורתש במותיחיד (ובוודאי גם לבמת יחיד אסור לבנות בית תבנית היכל ואכסדרה צורת אולם) וכיון דרי"צ אמר בזה"ז משמע אף אחר שקידש עזרא והיינו כדמפרש טעמא דקד"ר לא קידשה לע"ל אף שקדושה שני' קדשה לע"ל אפ"ה שרי לפי הבנתם כדרי"צ (משום דנהי דקדושת עזרא לא בטלה רק היינו לענין זה שרשאי להקריב במקום המקדש וא"צ לקדש דבית דקודם שקידש עזרא הי' אסור להקריב אף במקום המקדש עד

שיקדש הבית שנית (כמש"כ הרח"כ) אבל אחר שקידש עזרא שפיר י"ל דמותר להקריב במקום ביהמ"ק וא"צ לקדש בית למ"ד קלע"ל ולפי"ז לפי הבנתם בדרי"צ הוה סבירא להו במקצת כסברת תוס' בשבועות ובמקצת כסברת תוס' במגילה) ולכן הקשה רב מרי ממשנה דקתני ירושלים אין אחרי' היתר מוכח דאסור להקריב בבמה אחר קד"ר ואין לומר דמשנה רק סבר דאין אחרי' היינו להקריב בביהמ"ק במקום אחראבל במה מותרת כקו' הצל"ח דכיון דאסור לבנות בית תבנית היכל במקום אחר א"כ א"צ לאשמעינן דאין לה היתר דאי הוה לה היתר א"כ הי' רשאי לבנות ג"ככקו' הרא"פ אע"כ דמשנה רק אייריאמבמה שאסורה וקשיא לרי"צ דסובר אפי' אחר קדושת עזרא ג"כ מקריבין מדקאמר בזה"ז דאין לומר דאתיא כתנא דסובר דקלע"ל ורי"צ קאי למ"ד לקלע"ל כקו' התוס' דהא עכ"פ כיון דמדרי"צ נשמע דאף אחר שקידש עזרא מותר להקריב בבמה וא"כ שפיר קשיא לרי"צ דהא עכ"פ נשמע ממשנתינו דאחר קדושה ראשונה אין לבמה היתר א"כ נשמע גם לדידן אחר קדושת עזרא עכ"פ יהא אסור להקריב בבמה דאל"כ לענין מה אהני הא דקדושת עזרא לא בטלה דלענין דאסור להקריב בביהמ"ק במק"א הא זה אסור אף קודם שקידש עזרא אבל רי"צ באמת סובר במה אסורה היינו אחר שקידש עזרא ומשנה דאמרה דקדושת ירושלים אין אחרי' היתר אתיא כמ"ד קלע"ל אבל למ"ד דלקלע"ל מותר אף אחר קדושת עזרא וכי תימא א"כ לענין מה אמרת דקדושת שני' ל"ב דשפיר אהני לענין זה דנאמר דבמה אסורה אבל להקריב שרי בביהמ"ק במקום אחר לאחר שבטלה קדושת עזרא:

אמנם בני הישיבה דטעו בדרי"צ והי' תמוה להם דאטו לא ידע רי"צ ממשנה וע"כ לדחוק דרי"צ מוקי כתנאי וסובר דלמ"ד דלקלע"ל אף אחר שקידש עזרה ובטלה מותר ג"כ בבמה דקדושת עזרא ג"כ בטלה לה דלא כריוס"י (רק שלא הי' זה מסתבר להם כמו שבארנו) וע"כ הי' מסופקים ובאו ושאלו אי אמרה למ"ד דקדושת עזרא בטלה דבמה מותרת והשיב להם דלא אמרה לענין במה רק בב"ח דדמי לקדושת ביהמ"ק אף דגם בבמה באמת סובר ג"כ דמותר אבל רק לאחר קד"ר אבל אחר קד"ש דלמ"ד קדושת עזרא ל"נ בוודאי מודה דבמה אסורה (ורק הא דנקט למ"ד דקד"ר לקלע"ל דמשמע אבל קדושה שני' ס"ל דקדושה לע"ל היינו לענין להקריב בב"ח דהוה כקדושת ביהמ"ק) ורבא ראה שטעו שוב בדרי"צ שהשיב דלא אמרה כלל דבב"ח מקריבין כיון דק"ש ל"ב לכן בא רבא ומפרש לדרי"צ האלקים אמרה וגמירנא לה מיני' דהיינו דבב"ח מקריבין בזה"ז אף למ"ד דק"ש דעזרא ל"ב והא דקאמר לא אמרה היינו דמפני קושית רב מרי לא אמרה דמכח הקושיא הבין רי"צ דלא הבינו דבריו ומפרשין דבריו דב"ח הוא כבמת יחיד ומקריבין

בבמת יחיד ולכן השיב דלא אמרה וכיון דהשיב ואמר דלא אמרה הבינו דחזר מגוף הדין דמקריבין בב"ח ע"ז אשמעינן רבא דבאמת אמרה דבב"ח מקריבין ולא הדר מזה כלל דמקריבין שפיר אף למ"ד דקד"ש ל"ב והא דהדר היינו הא דאמר דלא אמרה רק מפני קושית רב מרי שהבין דמפרשין דבריו דגם בבמת יחיד מקריבין אף למ"ד ק"ש ל"ב על זה שפיר השיב דלא אמרה דהא רק בב"ח אמר שמקריבין שהי' במת ציבור ונבנה בתבנית ביהמ"ק בכל כליו (דהא בית חוניו לאו דוקא אותו ב"ח שנבנה בימי בית שני דזה כבר נחרב עוד קודם חורבן הבית רק הכונה בבית דומיא דב"ח שנבנה בתבנית ביהמ"ק בית תבנית היכל דל"ה כבמת יחיד וכמש"כ מהרצ"ח בהגהות (וכמש"כ רבינו בפ"י המשנה סוף מנחות) ומזה לא הדר דרק לענין במת יחיד סובר רי"צ דנהי דקודם ק"ע גם בבמת יחיד מקריבין (והא דמקדש חשוב קדושת עולם היינו דשם במקום ביהמ"ק מותר לבנות בית תבנית היכל אף דבונין בחול ובמק"א אסור) אבל אחר קדושת עזרא דקדושת זו ל"ב ע"כ דאסור בבמה דאל"כ לענין מה אמרת דק"ש ל"ב (דעתה אנו מפרשין הא דליוס"י ק"ש ל"ב לא לענין תרומה ומעשרות בלבד כמש"כ תוס' לקמן בקושיתם) וא"כ לפי"ז ניחא דלא יקשה קו' תוס' וכי לא ידע ממשנה די"ל דשפיר ידע אבל המשנה לא אייריא רק מבמת יחיד (ואף אי אייריא גם מבית חוניו ג"כ ניחא דמוקי כמ"ד דקד"ר קדשה לע"ל אבל למ"ד דקד"ר לקלע"ל אף דקד"ש ל"ב וקלע"ל מותר להקריב דקד"ש רק אהני דל"ב לענין דאסור להקריב בבמה דלענין להקריב בבמת יחיד אסור גם למ"ד ק"ר לקלע"ל כיון דק"ש ל"ב א"כ כמו דמוכח ממשנה דלמ"ד קלע"ל אסור להקריב בבמה א"כ ע"כ גם למ"ד דקד"ר לקלע"ל כיון דקדושה שני' ל"ב ע"כ אסור בבמה) וא"כ כיון דבאמת רי"צ לא הדר דמותר להקריב בב"ח שפיר קאמר ע"ז כתנאי דלר"א מותר להקריב ולר"י אסור להקריב וא"צ לומר כתוס' דלא קאי כלל כתנאי אדרי"צ כיון דאיכא תנאי דלפמש"כ ניחא דלענין להקריב בבמה אחר שקידש עזרא כו"ע מודין דאסור (וא"צ לומר דר"ח כהן ס"ל דלמ"ד לקלע"ל ג"כ אסור להקריב בבמה אחר שבטלה קד"ר אלא כמש"כ דקאי אחר שקידש עזרא ק"ש) ורק הא דב"ח דהוה כקדושת ביהמ"ק בזה שפיר תליא כתנאי דמוכח דר"א דסובר דעשו קלעים למקדש ופליגי אדריוה"ג סובר דמקריבין בב"ח אף עתה שכבר קידש עזרא דכיון דר"י מפרש דמקריבין אף שאין בית מפני שקד"ר קלע"ל ומשמע מדבריו אף דעתה שכבר קידש עזרא ק"ש דל"ב אפ"ה אי לאו דקלע"ל ל"ה מקריבין אף שאין בית וכיון דל"ה מקריבין בלא בית א"כ אין לנו ביהמ"ק שפיר מותר לעשות ולהקריב בביהמ"ק במקום אחר (אי קדשוהו בשיר ובלחמי תודה) דרק בלא בית מקדש כלל אין מקריבין אפי' במקום המקדש ובבית מקדש מקריבין אף שלא במקום

המקדש א"כ מדידי' נשמע דלר"א דלית לי' מקריבין בלא בית אחר קד"ר משום דכבר בטלה ולא קלע"ל א"כ בבית מקדש במקום אחר שפיר מקריבין אף עתה שכבר קדשה עזרא (כמו לר"י אי לאו דקלע"ל דהוה מותר להקריב בביהמ"ק במקום אחר) ושפיר הוה דרי"צ כתנאי וע"ז דחי דלכו"ע קלע"ל וקלעים רק לצניעותא בעלמא ולכך מייתיא כתנאי מבתי ע"ח דלחד מ"ד בטלה קדושת ערי חומה והצריכו לקדשם שנית ולחד מ"ד קלע"ל וא"צ קידוש נשמע דסובר דקדשה לע"ל ומיושב קו' תוס' דלא יקשה הא משמע דרק קד"ר לקלע"ל אבל ק"ש קלע"ל דלפמש"כ אף דקד"ש קלע"ל אפ"ה שפיר מקריבין לרי"צ בב"ח (דרק בבמה אסורה אחר קדושת עזרא דלענין זה קד"ש ל"ב) דמותר להקריב בביהמ"ק במקום אחר וא"כ אף דהאי מ"ד מצי סבר דקד"ש ל"ב אפ"ה הוה שפיר כתנאי דלהאי מ"ש מקריבין בב"ח ומיושב נמי קו' מהרש"א דבוודאי לס"ד דלמ"ד קלע"ל אף קדושת הארץ לא בטלה שפיר נשמע מדרי"ש דסובר דמקריבין אף שאין בית א"כ אסור להקריב בב"ח די"ל דבר חדש כיון דקדושת הארץ בטלה א"כ הא דקדושת ביהמ"ק ל"ב היינו כסברת רבינו דקדושת שכינה ל"ב דזה הקדושה לא משום דישראל בנו ביהמ"ק וקידשו בשיר ובתודה ובאורים ותומים ובמלך ונביא אלא משום דכבר קודם שבנו ביהמ"ק היו מקריבין במקום המקדש כמש"כ רבינו בפ"ב מה' אלו יען דשם הקריבו אדם הראשון ונח ושם הי' עקידת יצחק (וכדכ' וזה שער השמים והיינו דכ' רבינו קדושת שכינה ל"ב וכן נראה מדברי הח"ס סי' רל"ד ועל זה אמרו בגמ' ביבמות דף ו' לא ממקדש אתה ירא אלא ממי ששכן שמו במקדש) וא"כ כמו שהי' קודם שבנו ביהמ"ק בירושלים הי' הביהמ"ק במק"א בשילה ובנוב וגבעון (אף דאותו מקום של ביהמ"ק כבר הי' קדוש לקדושת קרבנות שהקריבו שם אבות הקדושים) כן נמי אחר שבטלה קדושת הארץ שנתקדשה ע"י ביאת ישראל וכן מה שקדשו ישראל הביהמ"ק בטלה אחר שנחרבה ומותר לבנות ביהמ"ק במקום אחר וא"כ מהא דר"י סובר מקריבין אף שאין בית דקלע"ל לא נשמע דאסור להקריב בב"ח ע"כ הוצרך להביא דאיכא למ"ד דסובר דבתי ע"ח לא נתבטלה א"כ כיון דקדושת הארץ שנתקדשה בביאת ישראל ל"ב א"כ הא דקדושת הבית ל"ב היינו ג"כ דקדושה שקידשו ישראל לביהמ"ק עומדת בקדושתה ומקריבין אעפ"י שאין בית שוב אסור לבנות בית קמום אחר דאין לנו רק ביהמ"ק אחד ושפיר הוה דרי"צ כתנאי ומיושב קו' מהרש"א:

ולפי"ז מיושב קו' הטו"א שהקשה אמאי לא מייתיא כתנאי דלמ"ד דקלע"ל בבתי ע"ה מותר להקריב בחוץ כדר"ל דיש לומר דהא מוכח משמעתין דלהאי מ"ד דבתי ע"ח בטלה קדושתי' מצי סביר ג"כ דמקריבין אף שאין בית משום דקדושת שכינה ל"ב כסברת

רבינו א"כ שוב בוודאי חייב אש"ח וניחא נמי מה שהקשה בטו"א מאי מייתיא בשמעתין מדר"א וריש"ש דפליגי בקדשה לע"ל הא מדריש"ש נשמע ג"כ דלא כרי"צ דאין מקריבין בזה"ז דהא מקאמר ר"י דמקריבין יען דקלע"ל הא לא"ה אף במקום מקדש אין מקריבין מכש"כ דאין מקריבין שלא במקום מקדש דלפמש"כ ניחא דבוודאי נשמע מדר"י דאין מקריבין בבמה שלא במקום מקדש דלא עדיף ממקום מקדש אבל בבית מקדש במקום אחר כמו ב"ח שפיר י"ל דמקריבין דעדיף מליכא בית במקום מקדש ואין לומר אכתי קשיא לרי"צ דסובר אי לקלע"ל מקריבין אפי' בבמה דנוכל לפרש דהכי קאמר דבמקום מקדש מקריבין בלא בית היינו ק"צ דכאלו הבית קיים דיינינן לי' והדיוק כך הא א"ה אף במקום מקדש אין מקריבין ק"צ:

וא"ש נמי מה שהקשה מרבא די"ל דרבא לשיטתו כאן דקאמר דלא הדר ב"י וגמרינא לה מיני' א"כ סובר דבב"ח מקריבין אבל בבמת יחיד שפיר אין מקריבין משום דק"ש קלדע"ל א"כ שפיר מטיל מים בזה"ז פטור דק"ש קלע"ל א"כ לכו"ע אסור להקריב בבמה אבל אי לאו ק"ש הוה מותר להקריב שפיר בבמה כמ"ד זו וזו שילה דמותר להקריב בבמה כמו שנתקשה בטו"א דלא כר"ח וכן נדחה בזה הרא"י שהביא לר"ח כהן מדאמרינן בחולין כש"כ דארחיקן לי' טפי יקשה הא יכול להקריב בבמה די"ל דקאי אאחר שכבר קדשה עזרא ק"ש בוודאי אסור להקריב מזה בבמה דק"ש ל"ב וא"כ אין ראי' דלמ"ד ק"ר קלע"ל דס"ל דאסורה להקריב בבמה ותדע דהא אמרינן כש"כ השתא דארחיקו להו טפי וקשה לשון ארחיקו משמע דאיכא מקום להקריב קרבנות אלא יען דארחיקו להו ע"כ אי' להקריב לכן מותר לשחוט ב"ת א"כ ע"כ לומר דסובר דמקריבין אף שאין בית וא"כ כיון דרי"ש סובר דלקלע"ל כקו' תוס' ע"כ דסובר כיון דעכ"פ ק"ש ל"ב שוב מקריבין אף שאין בית א"כ ע"כ דאסור להקריב בבמה:

ובזה ניחא דרבה שם סובר דעכשיו שגלו כזרו לאיסורין הראשון ולכאורה קשה דשפיר קאמר רב יוסף דאדרבא השתא דגלו ארחיקו להו טפי די"ל דרבה סובר דבמה מיתרת דק"ש ג"כ לקלע"ל ולא ארחיקו כלל א"כ ס"ד דאסור לשחוט לבשר תאוה קמ"ל לעולם שוחטין:

ומעתה נתישבו דברי רבינו דלא יקשה כקו' הצל"ח דשפיר קאמר כתנאי דהיינו דלמ"ד לקלע"ל דקדושת הארץ בטלה א"כ אף דקדושת מקדש ל"ב היינו מסברא שכ' רבינו דקדושת שכינה ל"ב לכן מקריבין אף שאין בית אבל קדושת המקדש שבא מכח מה שקידשו ישראל בטלה א"כ שפיר מקריבין בב"ח בזה"ז וכרי"צ ושפיר הוה כתנאי ואדרבא מכאן מוכח כדעת רבינו דלדיד"י ניחא דלא יקשה כק"ו מהרש"א כנ"ל:

ואמנם להלכה לא קיימ"ל כרי"צ כיון דקיימ"ל דקדושת הארץ לענין קדושת בתי ערי חומה ל"ב דהא קיימ"ל כראב"י דאשר לו חומה שהי' לו חומה אף שאין לה עכשיו ואף דלענין תרומה ומעשרות כתב רבינו דקדושה ראשונה בטלה היינו משום דתלוי בביאת ישראל וכיון שגלו בטלה קדושתה והנה אחר זמן ראיתי במהר"ם שיק פ' קדושים שמחלק בין קדושת קרקע דלא בטלה דזה קדוש מצד קדושת שכינה מששת ימי בראשית ע"כ אסור לינהוג קלות ראש כנגד שער המזרח משא"כ קדושת מחיצות דשייך בזה באו פריצים וחיללהו דזהו בטלה לגמרי א"כ יש לישב כל הנ"ל ג"כ עד"ז דהא דלמ"ד לקלע"ל אפ"ה הוה ג"כ קדושת עולם דהיינו קדושת המקום וקדושת קרקע ונפ"מ דאסור לינהוג קלות ראש כנגדו:

הלכה טז

א') **שכינה לא בטלה**. ונראה לי שיצא לו מהא דאיתא במדרש תנחומא אר"ש בר נחמני עד שלא חרב בית המקדש היתה השכינה נתונה בהיכל וכ"כ לעיל כך מדברי רבינו אמנם זה שכ' רבינו דזה קאי בבית שני נראה דעל זה אומר הכתוב כי גדול יהי' כבוד בית האחרון מן הראשון דקאי אבית שני כדאיתא ב"ב דף ז' ובגמ' נתקשה במה גדלה כבודו להנ"ל י"ל שזה כבודו שקדושתו קדושת עולם שלא זזה שכינה משם ובהא ניחא קו' התויו"ט הבאתי בפ"א מה' אלו והנה ראיתי ביעדב"ש שכ' בשם יוסף בן גוריון כי בבית ראשון לא יצא שם הבית בכבוד ותהילה בעיני מלכי ארץ ולא מצינו ששום מלך שלח מנחה וקרבן לבית ד' כי לא יצא טיב ישראל בארצות וגם הגויים היו משוקעים ביותר בתרפם עד שחשבו שגם להם שפע אלקית אבל בבית שני כל מלכי הגויים כבדו הבית במנחות וקרבנות ודורונות וקראו אותו בית ד' וזהו ובאו חמדת כל גוים ומלאתי את בית זה כבוד אמר ד' צבאות לי הכסף ולי הזהב נאום ד' צבאות גדול יהי' כבוד הבית האחרון מן הראשון:

והנה בספר שער החצר ראיתי שהקשה מנ"ל דאפי' בזמן שהם בחורבן הן בקדושתו דמהא דאסור לינהג בהם קלות ראש לא נשמע דהא אפי' בביהכנ"ס שחרב אין נוהגין בקלות ראש ולק"מ דהא"ט באמת יען דבביהמ"ק הדין דאפי' בזמן שהן בחורבן הם בקדושתן לכן גם בביהכ"נ הדין כן דיש לו קדושת מקדש מעט ואין נוהגין קלות ראש בתקנו דומיא דקדושת ביהמ"ק (ועיין קידושין דף ע' כהיכלא ופירש"י נשבע בהיכל ד' וכתב בע"י מהרש"א דאתיא כמ"ד קלע"ל ותמוה הא אפי' בשעת קדושתו ל"ה כדבר הנדור כדאיתא בנדרים פ"ב וע"כ דכונתו דנשבע במי ששכן בהיכל א"כ אף למ"ד לקלע"ל ג"כ שייך שבועה):

ב) **והשימותי את מקדשיכם אעפ"י שחרב בקדושתו עומד**. והקשה במהרי"ט סי' קי"ב מגיטין דף מ"ב דדרשינן עבדו שהי' כבר ה"נ נדרש מקדשי שהי' כבר ותי' בטוב טעם אי הוה כתיב והחרבתי את מקדשי הוה שייך לדרוש מקדשי שהי' כבר אבל כיון דכ' והשימותי לשון שממון אין נופל על שעת החורבן אלא על השממון שאחר החרבן אפ"ה קראו מקדשי ול"נ עפ"י רמב"ן פ' בחוקותי שכ' שהשממון ראי' על הקדושה שא"א לבנותו על תלו בחורבנו זה מורה על הקדושה לפי"ז ע"כ לפרש מקדשיכם שהוא עתה עדיין בקדושתו:

והנה כהא"ג יש להקשות מהא דמנחות דף ח' דדרשו קרא דכ' והנותרת מן המנחה אף שחסרה ואמאי לא נדרש מנחה שהיתה כבר וכן קשה לי ממעילה דף י"ח דיליף מעל האשם דיש מועל אחר מועל ולמה לא נדרש האשם שהי' כבר ומנ"ל דיש מועל אחר מועל ועוד קשה לי מהא דזבחים דף ס"א ונסע אוה"מ אעפ"י שנסע אוה"מ הוא דילמא הפירוש אוה"מ שהי' כבר וכן מצינו בשבת דף צ"ב שדרשו על ויבלע אהרן את מטותם נס בתוך נס ואמאי לא נפרש מטותם כפשוטו מטותם שהי' כבר:

וכן ביומא דף נ"ו השוכן אתם בתוך טומאתם אפי' בשעה שהן טמאים שכינה עמהם א"ל האי צדוקי לר' חנינא השתא טמאים אתם דכתיב טומאתה בשולי' א"ל תא חזי מה כתיב בה השוכן אתם בתוך טומאתם אפי' בשעה שהם טמאים שכינה שרוי' ביניהם ועיין מהרש"א בח"א שכ' ע"ז דומיא דאשה נדה שבעלה פרוש ממנה ושרוי עמה בבית:

אולם בספר החינוך פ' אחרי כ' בדרך אחר וז"ל ודרשו מדכ' והשימותי את מקדשיכם ולא אמר את מקדשיכם אשים שממה דמשמע קדושתן עליהן אפי' כשהם שוממים עכ"ל א"כ ניחא דאין לנו לדרוש מקדשיכם שהי' כבר כעת נדפס ספר שושן עדות ראיתי שהרגיש בקצת דברים שאמרנו:

ג) **אעפ"י ששוממין הרי הן בקדושתן**. והנה הראב"ד לעיל חולק דקדושתו בטילה אמנם אני ראיתי כי דברי רבינו מבוארים בירושלמי פ"ד דברכות ארשב"נ עד שלא חרב המקדש היתה שכינה נתונה בהיכל שנאמר ד' בהיכל קדשו משחרב ביהמ"ק ד' בשמים כסאו סלק שכינתו לשמים אר"א בן פדת בין חרב בין לא חרב איני זז ממקומו שנאמר והי' עיני ולבי שם כל הימים וכן הוא אומר קולי אל ק' אקרא מהר קדשו אפי' הר הרי הוא בקדושתו אר"א אין שכינה זזה מכותל מערבי שנאמר הנה זה עומד אחר כתלינו ע"כ הרי דרשב"נ סובר כשיטת הראב"ד ור"א כשיטת רבינו דאפי' בחורבנו הרי הוא בקדושתו ובזה נראה לי לפרש כונת הכתוב והביאותים אל הר קדשי ושמחתים בבית תפילתי עולותיהם וזבחיהם לרצון על מזבחי כי ביתי בית תפלה יקרא לכל העמים ולהנ"ל י"ל כי

הנה לרבינו דמקריבין אעפ"י שאין בית א"כ הא דבונין מקדש בית שני וכן לעתיד רק יען כי הוא בית תפלה וכמו שאמר שלמה הע"ה ובא להתפלל אל הבית הזה והנה בברכות דף ז' מניין שהקב"ה מתפלל שנאמר ושימחתים בבית תפילתי תפילתם לא נאמר אלא תפילתי וצריך בית לתפלה כמו שאמרו בברכות שם שצריכין קביעות מקום לתפלה וזה שאמר והביאותים אל הר קדשי אפי' שהוא הר הוא קודש כמו שדרשו בירושלמי הנ"ל על פסוק קולי אקרא מהר קדשי וכי תקשה א"כ דגם כשהוא הר בקדושתו א"כ למה צריכין לבנות בית לזה אומר ושימחתים בבית תפילתי דהיינו דהוא מקום תפילה וצריך קביעות מקום ולכך צריך לבנות הבית לבית תפלה אבל לקרבנות א"צ בית והדר מפרש ואזיל עולותיהם וזבחיהם לרצון על מזבחי דכיון שיש מזבח כבר לרצון אעפ"י שאין בית אבל מזבח בעי כמו שנתבאר לעיל וכמש"כ במשל"מ ורק ביתי שצויתי לבנות בית תפלה יקרא לכל העמים ולא בית הקרבות קרבנות רק בית תפילה והוא פי' נעים:

אמנם יקשה מר"ה דף ל"א עשר מסעות נסעה השכינה ממדבר לשמים שנאמר אשובה אל מקומי הראשון משמע ששכינה נסתלקה וזה הי' בבי"ר כפירש"י כמו שהקשה בס' ע"ת ונראה לישב בהקדים מה דקשה לכאורה דבמגילה דף כ"ח דרשו למענם שלחת בבלה שבכל מקום שישראל נגלים גם שכינה נגלה עמהם וקו' זה זכיתי לשמוע מפה קדוש אדאמוהגזצ"ל כד הוינא טליא ועניתי ואמרתי עפ"י מה שהעלה באפי' שהקשה כהא"ג דבספ"ק דיומא חשוב ה' דברים שחסר בב"ר שדא מהם שכינה ובשבת דף כ"ב דרשו עדות הוא לבאי עולם דשכינה שרוי בישראל ופירש"י עד מות שמעון הצדיק הרי ששכינה שרתה בב"ש ותי' דגילוי שכינה בטלה זהו שאמר הכתוב וראו כל עמי הארץ כי שם ד' נקרא עליך אבל גדר השראת שכינה הוא ע"י אמצעי ולא היתה בגלוי ולכן בשבת אמרו עדות ששכינה שורה ובזה א"ש ג"כ הא דעשר מסעות היינו השראת שכינה בגלוי נסעה משם וכעת ראיתי בכוזרי שכ' כעין דברים אלו וז"ל אח"כ הי' מענין החבר שהסכים לצאת מארץ כוזר ללכת ירושלים ויחר למלך כוזר על פרידתו ודבר עמו ע"ז ויאמרו לו מה תבקש היום בירושלים והשכינה נפרדת מהם והקורבה אל האלקים מושגת בכ"מ בלב הטהור והכוסף החזק והשיב החבר השכינה הנראית עין בעין יראו בשוב ד' ציון ובאמרינו בתפילתינו ותחזינה עינינו בשובך לציון אך השכינה הנסתרת הרוחני הוא עם כל ישראל אזרח ועם כל בעל דת האמיתית זך המעשים טהור הלב וארץ כנען מיוחדת לאלקי ישראל והמעשים לא ישלמו כי אם בה והלב והנפש אינם טהורים כי אם במקום שיודעים בו שהוא מיוחד לאלקים עכ"ד הצריך לענינו וא"כ נתישבו דברי רבינו דנהי דגילוי שכינה בטלה אבל השראת שכינה שע"י אמצעי ונסתרת לא בטלה עוד י"ל עפ"י

מש"כ בנוביי"ת א"ח עפמש"כ רבינו במורה נבוכים שהשראת שכינה היינו התמדת השפעת והשגת השי"ת ועפי"ז כ' לפרש מה דאמרו גלות השכינה יען שהקב"ה משפיע לאומות ואח"כ בא ההשפעה לנו מהם עכ"ד ולי עני נראה דגמ' מגילה תיובתי' דהנה כשגלו ישראל לבבל א"כ היתה גלות השכינה שהשפיע לאומות ואיך אמר שנגלה עמהם אך הסברת הדברים הוא דהנה בזמן שישראל עושין רצונו של מקום והם על אדמתם הנה הקב"ה כשם שמשפיע לישראל תחילה לכל האמות כך משפיע תחילה על ארצות הקודש קודם לכל הארצות וע"ז אמר הכתוב ארץ אשר עיני ד' אלקיך דורש אותה תמיד ושאר הארצות יונקים השפע מן הארץ וא"כ כשגלו ישראל אז השפע יורד תחילה על שאר הארצות ועל האומות עבור הישראל שנגלו שמה וזה הכונה גלות השכינה כי רצון הקב"ה להשפיע תחילה על א"י וכשגלו ישראל ע"כ משפיע על שאר הארצות וזהו גלות השכינה ולכך אמרו שהקב"ה נגלה עמהם דהיינו שמשפיע על שאר הארצות שיושבין שם ישראל וכישראל חזרו מבבל חזרה שכינה עמהם דהיינו להשפיע על ארצות ישראל תחילה וכדאיתא במגילה והא דבר"ה אמרו שנסע השכינה עשר מסעות היינו שנסעה מהם מלהשפיע עליהם תחילה והי' משפיע תחילה על האומות אבל הקדושה ברוחניות אינה בטלה לעולם כעת ראיתי בשו"ת בנין ציון שכ' כעין דברינו והא דשם שכינה על ב' בחינות על כבוד ד' מקור הקדושה ועל אור הנאצל השפעת הקדושה וזהו החילוק שבין בית ראשון לבית שני שבמשכן וכן בב"ר שכן כבוד ד' בעצמו כדכתיב וכבוד ד' מלא את המשכן ובמקדש כי מלא כבוד ד' את בית ד' ועל ענין זה אחז"ל על פסוק בין שדי יליו שצמצם שכינתו בין שני בדי ארון וכן אמרינן סנהדרין דף ז' מעיקרא כתיב ונועדתי לך ולבסוף השמים כסאי איזה בית אשר תבנו לי וע"ז אמרינן ר"ה דף ל"א עשר מסעות נסעה שכינה מקראי והפסוקים שהביא לזה וכתב שם כבוד ד' שהוא מקור הקדושה כדכתיב ויעל כבוד ד' מעל תוך העיר עד שעלה וישב במקומו כדכתיב אלכה ואשובה אל מקומי שהוא מקום הנעלם גם ממשרתיו ולא ישרה בבית שני כי שם לא נאמר בשום מקום שחנה כבוד ד' אשר על כך אמרו חסרה שכינה בבית שני אבל שם שרתה שכינה בענין השני שממקומו השפיע אור הקדושה על הבית וזה לא נפסק גם בחרבנו ולא יפסיק לעולם כדילפינן מוהי' עיני ולבי שם כל הימים וגדלה השפעת אור הקדושה שם מבכל מקום כי מקום המקדש הוא מול שער השמים אשר לא יסגר ושם זורח אור הקדושה תמיד ולכן יפה כתב הרמב"ם ששכינה אינה בטילה שאור הקדושה אשר קדש הבית לא נתבטל ולא יבטל ועל זה נאמר מעולם לא זזה שכינה מכותל מערבי שהוא אור הקדושה הנעלם אבל כבוד ד' מקור הקדושה הוא הנגלה כדכ' ולא יול משה

וכו' וזה גילוי השכינה אשר ניבא עליו ישעי' כעת הגאולה דכ' ונגלה כבוד ד' וכו' מכ"ד ובזה מיושב הסתירות שהקשתי ג"כ כמובן:

ד') **לפי שקדושת המקדש וירושלים מפני השכינה ושכינה אינה בטילה וכו'**. ובס' עבודה תמה הקשה מהא דאמרינן ברה"ש דף ל"א עשר מסעות נסעה שכינה מישראל דכ' אלכה ואשובה אל מקומי הראשון עד אשר יאשמו ובקשו פני הרי לך מבואר שהשכינה נסתלקת מן המקדש בחורבנה ועוד דהא גם בשילה נוב וגבעון היתה השראת שכינה כדאיתא בזבחים דף קי"ח בשלשה מקומות שרתה שכינה בישראל בשילה נוב וגבעון בית עולמים וע"כ אתה צ"ל דבחורבנה נסתלקה השכינה משם כן גם בביהמ"ק מצינן למימר כיון שנחרב בטלה השכינה:

ולי קשה טובא מהא דאיתא בביצה דף ה' ת"ש במשוך היובל המה יעלו בהר מכדי כתיב הצאן והבקר אל ירעו אל מול ההר ההוא לפ"י תוס' דק"ו גמ' כיון שכל האסור מחמת קדושת השכינה כשנסתלקה השכינה מסברא דהותר ורק משום דצריך מניין אחר להתירו לכן צריך קרא דבמשוך היובל וא"כ קשה דמוכח דבסילוק השכינה בטלה הקדושה וא"ל דבאמת הא דכתב רבינו היינו דמהא"ט הן בקדושתן משום דצריך מניין אחר להתירו ז"א דמהא"ט ל"ש דהמקום קדוש אלא דאיכא איסור כניסה בטומאה ואסור לינהג בו מנהג בזיון כמש"כ רבינו ב"פ שאח"ז (ולפי רש"י שם שכתב דההוכחה יען דכ' ההוא משמע שרק כל זמן שהוא בהוויית קדושתו אז יש איסור ממילא ידעינן דנסתלקה השכינה בטלה האיסור מוכח בפשיטות דמיד בסילוק השכינה בטלה הקדושה):

אמנם נראה לישב דהנה בצל"ח עמד באמת להקשות על תוס' מאי סברא הוא שנאמר שהותר הא אדרבא מסתברא כיון שירדה הקדושה עליו קדוש לעולם וחייבין אנו לינהג כבוד ומורא לעולה שאפ"י תסתלק השכינה משם אין רשאין להתקרב אל ההר ויותר קשה לי דאף שנאמר בעלמא דקדושה פקעה בכדי היכיא דהקדושה קדה"ג לזמן היינו רק כקדושה פה שבדה מלבו אבל מה שקדוש עפ"י התורה הן ע"י מעשה או ע"י משיחה ל"מ תנאי ולא פקעה בכדי כגון כה"ג שנתקדש ע"י מילוי בגדים או הכלים והבגדים שנמשחו וכן לדורות העבודה מקדשתן כל הני קדושת עולם ולא פקעה בכדי וכמש"כ בטו"א מגילה דף ט' וכמש"כ בפ"א מה' אלו בארוכה והנה כן קשה לכאורה גם לפי' רש"י דסובר מדכ' ההוא גלי קרא דפקעה הקדושה כשהשכינה נסע משם הא אף ע"י תנאי קדושה לא פקעה בכדי אך לפי' רש"י י"ל דרק אנו אין יכולין להתנות שיפקע הקדושה שזכה בו רשות גבוה מעל גבוה אבל הקב"ה יכול להתנות שרק עד זמן ששוכן עליו יהא נמשך הקדושה (וכן בכה"ג באמת ע"י הקב"ה יכול להפקיע קדושתו כמו שמצינו

במש"ר שהי' כה"ג ואח"כ כשנתקדש אהרן הי' לוי כדאיתא זבחים דף ק"א) אך לתוס' שכ' דמסברא הוא כן קשה:

ולכן אומר דכל זה היינו בדבר שהוא עצמו קדושה אבל בדבר שהוא רק תשמיש קדושה כמו ההר בשעה שירד הקב"ה עליו באש הני לא הי' בו איזה קדושה עצמיות לעבודת ד' לכן כשנסתלק השכינה פקע הקדושה והנה כמו כן בקדושת המשכן ע"י היריעות והדפנות נתקדש המקום ולכן אמרו במנחות דף צ"ה הוגללו הפרוכת הותרו זבין ומצורעין ליכנס לשם כי המקום לא נתקדש בעולם רק ע"י המשכן נתקדש האויר והמקום ולכן פקע הקדושה כשהוגללו הפרוכת וכן בנוב וגבעון שהי' הקדושה רק ע"י המשכן כמש"כ בפ"א כשנסתלק משם פקעה הקדושה משא"כ בית עולמים דנתקדש הריצפה עצמו לעבודה כדכ' בקרא ביום ההוא קידש דוד חצר ד' כדאיתא בזבחים דף כ"ד כי קידשה דוד הריצפה עד תהום קידש א"כ הוה גוף קדושה לכן לא פקע ושפיר כתב רבינו דקדושה לא בטלה ואף דנסתלק השכינה דנסעה עשר מסעות עדיין בקדושתו:

אמנם נראה לי עוד בטעמא דמילתא דבוודאי בכל קדושה כ"ז שהוא ראוי לאותו קדושה אינה בטלה לעולם הא אם אינו ראוי עוד לאותה קדושה שפיר בטלה הקדושה כדמצינו בעצי סוכה שנפלה ומטעם שכ' רש"י סוכה דף ט' דגם קדשי שמים לאחר זריקה והקטרה פקעה הקדושה וכן קדשים שמתו יצאו מידי מעילה (עיין פנ"י ביצה דף ו' וקדושין דף נ"ח גבי ציפורי מצורע וכך בבגכ"ת אי לאי דכ' והניחם שם דצריך גניזה הי' הקדושה בטילה ומהא"ט כ' תוס' ביומא דף ה' בשם ירושלמי דכהן גדול מסתלק בפה והיינו משום דא"ר עוד לשימוש וכמש"כ בפ"א) וא"כ י"ל הא דבשילה פקעה הקדושה אף שהי' גוף קדושה לעבודת הקרבנות (דהא הבית בנוי ולא תליא קדושתה בקדושת המשכן ופריסת יריעות המשכן כדאיתא בפ"א) כיון שהקב"ה השכין שכינתו בירושלים כי שם איוה למושב לו א"כ אין המקום עוד ראוי לקדושה לכן פקעה הקדושה אבל קדושת המקום בירושלים כבר כתבו תוס' שבועות דף ט"ז דלכ"ע אף אם לקל"ע אבל עכ"פ א"א לבנות בית אחר דהקב"ה לא ישרה שכינתו לעתיד במקום אחר א"כ הוה ראוי לקדושה ולכן שכינה לא בטילה ולא קשיא משילה שא"ר עוד לקדושה שנעתקה הקדושה לירושלים לכן פקעה הקדושה (וכן מבואר באו"ח סי' קנ"ג דביה"כ אין יכול להפקיע קדושתו ע"י זטה"ע במעמד אנשי העיר אבל אם בנו ביהכנ"ס אחר יכולין להפקיע קדושת ביה"כ הראשונה וכן נשמע מסי' קנ"ב דביה"כ שבבבל לעתיד תפקע קדשתן יען דנעתקה הקדושה לבית עולמים עמג"א שם) ודו"ק:

אמנם יקשה עדיין לכאורה נהי דכהא"ג מסברא לא פקע הקדושה היינו ליכנס לשם טמא

ושאסור לישב בעזרה דז"פ מסתברא דנשאר בקדושתו דגלי קרא אבל שיהא קדוש לעבוד בו עבודה ולא יהא צריך קידוש עוד מנ"ל אולם לפמש"כ לעיל דהשראת שכינה באמת לא בטלה כלל א"כ שפיר קדוש אף לקרב והיינו דיליף לה רבינו מקרא דוהשימותי ולא אריח משמע דיכול להקריב רק שאין מריח ע"כ דנשאר השראת שכינה רק שאין בגלוי גם י"ל דהרי כבר כתיב את מקדשי תיראו א"כ ידעינן דאסור ליכנס לשם בטומאה ובביזיון ול"ל קרא דוהשימותי אע"כ שהקדושה עומד אפי' לענין עבודה רק שלא אריח ריח ניחוכם אמר השם אבל כשר הוא המקום לעבודה:

והנה במש"כ נראה לישב ק"ו תוס' בשבועות שהקשו דלא פריך ממשכן גופי' דכ' וכן תעשו ומקדש לא בעי משיחה די"ל דשאני מקדש שקדושתו קדושה בעצם לא מפני היריעות ואי היה נמשח הי' תופס הר הבית כולו דהרי כל משיחה הוא תמיד רק כמין יונית ואפ"ה בזה נתקדש כולו:

ובמש"כ א"ש ק"ו טו"א במגילה הא דבזבחים אמרינן מנוחה זו שילה נחלה זו ירושלים ולמה חילקן הכתוב ליתן היתר בין זה לזה דלמה צריך לדרוש מטעם דחילקן הכתוב הא ממילא נפקא לי' מדיש מנוחה זו שילה נחלה זו ירושלים ש"מ דשילה לקלע"ל וממילא יש אחרי' היתר אבל ירושלים נבחרה לעולם וא"א לקדש מקום אחר וכש"כ דיקשה לסברת תוס' ביצה דכשנסתלק שכינה מסברא דבטלה גם הקדושה ולפמש"כ י"ל נהי דידעינן דפקע הקדושה אבל עכ"פ צריך מניין אחר להתירו לכן צריך לדרשא דלמה חילקן הכתוב כדי ליתן היתר בין זה לזה דהיינו שיהא מניין אחר להתיר הדבר שנאסר:

ה') **מעתה** י"ל לשיטת הרר"ח בתוס' מגילה דנהי דלקלע"ל אפ"ה במות אסורות די"ל דהיינו מטעם שצריך מניין אחר להתירו ובזה ניחא ק"ו הצל"ח שם במגילה מ"פ ממשנה דירושלים אין אחרי' היתר דילמא כונה לבנות בית במקום אחר אסור דהא זה לכוע' אסור כמש"כ תוס' שבועות ולפמש"כ י"ל דסברת תוס' ג"כ רק מהא"ט דעכ"פ צריך היתר והיינו כסברת הר"ח דבמה לכו"ע אסור וא"כ לרי"צ דמתיר במה ע"כ משום דהיקש הוה התיר קרא בפירוש ויש כאן מניין אחר להתירו ע"כ דלא סבירא ל"י כסברת הר"ח א"כ ה"ה דלית לי' סברת תוס' בשבועות ולדידי' יכול לבנות בית במק"א כיון דאיכא היקש הוה כמניין אחר להתירו ובהא ניחא הק"ו למה הדר רי"צ הלא יש מ"ד דסובר לקלע"ל וצל"ח הקשה אלשון גמ' אמר לי' לאו ורבא אמר אמרה ופלא שיכחישו אמוראי אהדדי ונראה דרי"צ אמר מקריבין בב"ח דלקלע"ל והיינו או דסובר זו וזו שילה או דסובר זו וזו ירושלים רק מסברא סובר דלקלע"ל דבטלה הקדושה ואולם גמ' הוה מפרש דטעמא דרי"צ משום דס"ל דמנוחה זו שילה נחלה זו ירושלים א"כ נשמע מקרא דחילקן הכתוב

ליתן היתר בין זו לזו אבל מסברא לא פקע וירושלים ג"כ מסברא לא פקע רק מהיקשא וע"ז פריך לי' אמרת היינו אי אמר כן דיש היתר מהיקשא וע"ז אמר לאו דלא אמרה מטעם הקישא ל"א דמסברא קאמר לה דלא פקע ורבא אמר אמרה דעכ"פ גוף הדין מודה דאמרה דאף דלא אמרה בפירוש אבל מכללא נשמע דאמרה ומפרש ומ"ט הדר גבי רי"צ הכונה למה עתה נאוד מטעם זה ומשני משום דקשיא ל' משנה דשילה יש אחרי' היתר ירושלים אין אחרי' היתר וזה למ"ד מנוחה זו שילה ונחלה זו ירושלים דמסברא שילה לא פקע רק מקרא דחילקן בנתיים ולכן ירושלים מסברא לא פקע ונשאר באיסורא דליכא קרא דפקע והיקש לית לי' וא"כ ל"ש להקשות הא יש מ"ד דסובר דלקלע"ל דהיינו למ"ד זו וזו שילה או זו וזו ירושלים דלדידהו מסברא פקע לכן לקלע"ל אבל לדידי' דצריך היקש ומסברא סובר דלא פקע ולכן מיהדר הדר ולא רצה לומר הא"ט (ועמש"כ ב"ה ביאת מקדש) והבן:

ובהא ניחא גם מה שהקשו תוס' חולין דף י"ז דהקשו לרי"ש דלקלע"ל ובמות מותרות כש"כ בשר תאוה דליתסר ולפמש"כ א"ש כיון דהא דבמות מותרות כשבאו לגלגל הוא מסברא כמש"כ רבינו בפי' המשנה פי"ב דזבחים מטעם דבטלו המחנות ומהא"ט הי' אז מותר בבשר תאוה לכן גם כשחרב המקדש והותר הבמות דהוה ג"כ מסברא דפקע הקדושה כמש"כ תוס' ביצה הנ"ל א"כ מהאי טעמא גופי' הותר גם בשר תאוה כיון דבטלו המחנות ועמש"כ בפ"א מה' אלו עוד י"ל בכונת רבינו דשכינה אין בטילה דהנה בסוכה דף ה' ובמכילתא דרשו כתיב אחד אומר וירד ד' על הר סיני וכתיב אחד אומר מן השמים דברתי עמכם ללמד שהרכין הקב"ה את השמים למטה על הר סיני הנה מבואר כי קדושת הר סיני לא הי' גוף קדושה כי הקב"ה לא השרה שכינתו עליו רק ע"י אמצעים לכן לאחר שנסתלקה השכינה בטלה הקדושה אבל קדושת ביהמ"ק שהשרה השי"ת בלי אמצעים ובלי הפסק לכן אין קדושתו בטלה לעולם:

ו') **והנה** נראה לי עוד טעם למה קדושת הבית קדלע"ל דהנה איתא במדרש ילקוט איוב משחקת בתבל ארצו למה נקרא שמה תבל על שם תבל שבתוכה ואיזה זה תורה שנאמר בגויים אין תורה מכאן שהתורה וכו' וא"י משבחת משאר ארצות שנאמר וחברון ז' שנים נבנה לפני צוען מצרים וכו' וכן את מוצא בדרכי המקום כל מי שחביב ומשובח נברא קודם לחבירו לפי שהתורה חביב לכל נבראת ראשון לכל שנאמר ד' קנני ראשית דרכו מעולם נסכתי מראש מקדמי ארץ וביהמ"ק לפי שחביב מכל נברא קודם לכל שנאמר כסא כבוד מרום מראשון מקום מקדשינו אי' שחביבה נברא קודם לכל ארצות שנאמר עד לא עשה ארץ וחוצות ארץ זו א"י וחוצות אלו שאר ארצות והיינו כמו שאמרו חכז"ל

שבקדשי קדשים שם הוא האבן שתי' שממנו נשחת העולם כדאיתא ביומא פרק הוציאו לו משניטל הארון אבן היתה שם מימות הנביאים הראשונים ושתי' היתה נקראת גבוה מן הארץ ג"א ועליהם הי' נותן ונקרא אבן שתי' ששם טבור הארץ כדאיתא בפרדר"א פ' כ"ח אין זה כי אם בית האלקים מכאן אתה למד שמתפלל בירושלים כאלו מתפלל לפני הקב"ה ולפני כסא כבודו שער השמים וישב יעקב ללקוט את האבנים ומצאן כולן אבן אחת ושם מצבה בתוך המקום וירד לו שמן מן השמים ויצק עלי' ונקראת אבן שתי' ששם טבור הארץ ומשם נצמחה כל הארץ ושם היכל השי"ת עומד שנאמר והאבן הזאת והביא בכו"פ פ"ו (ורבינו לעיל ב"פ ד' כתב כן ונראה שלמד זאת מפדר"א הנ"ל ועמש"כ לעיל):

והנה בספר נחלת בנימין כתב שהטעם שביהמ"ק נברא תחילה קודם העולם דקיימ"ל בבית בבתי ערי חומה כי ימכור איש בית מושב עיר חומה שהוקף ולבסוף ישב ולא שישב ולבסוף היקף ולכן ברא הקב"ה המקדש קודם בריאת עולם כדי שיהא מיקרי ישב ולבסוף הוקף תחלה עשה בית דירתו ושוב עשה היקף לדירתו כביכול משא"כ אלו ברא העולם תחילה ושוב הי' בונה בית דירה לעצמו ואז הו"ל הוקף ולבסוף ישב והו"ל בתי ע"ח דימים תהי' גאולתו אבל בכלות השנה הוא לצמיתות לקונה אותו והוא ית' מביט עד סוף כל הדורות וידע שעתיד למכור בית מקדשו לאומות בעונותינו ועון אבותינו וכמו שדרשו חכז"ל ואיש כי ימכור בית מושב עיר חומה על חורבן ביהמ"ק ומשוה"כ גזרה חכמתו לבנות המקדש תחילה כדי שיהא ישב ולבסוף הוקף דהו"ל כבתי עיר החצרים וגאולה תהי' לו לעולם עכ"ד מעתה לפי"ז איכא טעמא רבה דקדושת המקדש קלע"ל כדין בתי ערי חצרים דיש לו גאולה וחוזר לבעליו כבתחילה וא"צ קידוש כלל:

ז') **ק"ר** הי' בכיבוש אתי כיבוש ומבטל כיבוש וכו'. הכ"מ הקשה הא גם בקדושה ראשונה הי' שם חזקה שהחזיקו בה ישראל והנה בקו' זו נתעצמו מאוד גדולי המחברים ואני בעניותי אין רואה בזה שום קושיא דאטו יכולין להחזיק בשל נכרי אף אי ג"ע שרי אבל אינו שלו דלא קניא לי' וכמש"כ המג"א סי' תרנ"ח ואף למה שבארתי במקום אחר דג"ע מיקרי שלו כשהכניסו לביתו ולרשותו לגמרי נעשית שלו כגון באתרוג ולולב שלקוח לגמרי לרשותו שפיר מקרי לכם ג"כ אבל פשיטא דאי' ליקנות בקנין חזקה מה שאינו שלו רק ע"י כיבוש דהיינו דע"י כיבוש נעשה הפקר עכ"פ שוב מצי לעשות קנין חזקה לזכות בו שיהא שלו א"כ שפיר כתב רבינו דאתי כיבוש ומבטל כיבוש אך י"ל דקושיתם הי' משום דא"צ לזה דין כיבוש כיון דעכ"פ נתיאשו זכו ישראל ע"י חזקה אולם הנה בע"ז דף נ"ג איתא דכנענים בימי יהושע כשהלכו למלחמה הי' דעתם לחזור ולא נתיאשו אז ואין לומר דאח"כ נתיאשו הנה אחר שכבשו ישראל ל"ש יאוש דל"מ יאוש לדבר שא"ב

כמו שכתב בפ"י בגיטין דף ל"ח וא"ל דקרקע ברשות בעלים קאי א"כ גם יאוש ל"מ בקרקע מהא"ט דברשות בעלים קאי לכן גם חזקה ל"מ דלא מצי להחזיק בשל אחרים רק מכח כיבוש כנ"ל אולם יש לומר דכונת קושיתם הוא למאי דאיתא ב"ב דף קי"ט דא"י מוחזקת היא לאבותינו ובא לנו בירושה שנפל לנו ואיך אתי כיבוש נכרי ומוציא מידי חזקה וא"כ אמאי קדושה ראשונה לקלע"ל:

והנה ראיתי בשו"ת חיים שאל ח"ב סי' ט"ל שכתב לתרץ וז"ל דאפשר לישב במאי דאמרינן פ"ק דמציאה דף י' דאע"ג דד"א קונות לו בכל מקום כיון דנפל גלי דעתי' דבנפילה ניחא לי' דלקנוי בד' אמות לא ניחא לי' דלקנו' ותו כתבו התוס' בב' דף נ"ד ד"ה אדעתא דציבי וז"ל ואין להקשות אמאי אין ידו קונה לו שלא מדעתו כמו חצירו דחצר משום יד אתרבאי דהא דחצירו קונה לו שלא מדעת היינו שא"י אם הוא בחצירו ואם הי' ידע הי' רוצה לקנות אבל אם יודע ואין מתכוין ליקנות לא קני עכ"ל ומאחר שכן אפשר לומר דה"ה בכיבוש ראשון לדעת רבינו לא קני בחזקה דבכיבוש כיונו לקנות ולא כיונו ליקנות בחזקה הן אמת דסברת תוס' הלזו שכ' דהא בחצר קונה שלא מדעתו היינו שא"י אם הוא בחצירו אבל יודע ואין מתכוין ליקנות לא קני נראה דרבינו וסייעתו פליגן בה דהיינו דסברי דחצר מדין שליחות איתרבאי ולדידהו אפשר דקני לי' חצירו אף שלא כיון ליקנות וכ"כ במחנא"פ בקנין משיכה אולם בכל זאת נראה דלמה דקמן שפיר קאמינא דכל כי הני מילי בחצר או ד' אמות דקונות שלא מדעתו אבל בחזקה הרי אמרו ביבמות דף נ"ב המחזיק בנכסי הגר ובהפקר והוא אין דעתו ליקנות אעפ"י שבנה וגדר קנה העודר בנכסי הגר וסבר שהן שלו ל"ק ולפי"ז ניחא דברי רבינו דלא קני רק בכיבוש שלא כיונו לקנות בחזקה ומשו"ה כשבאו הגויים ולקחו הארץ ממנו פקע כיבוש דידן והם קנאוהו בכבוש דגויים קנו בכיבוש וכו' אמנם קדושת עזרא לא בטלה כיון דקנינו בחזקה שכיונו ליקנות בחזקה לא אתי כיבוש דידהו ומפיק חזקתינו דגוים אינם קונים בחזקה ואיך יפקיעו חזקתינו ולא אשכחן אלא דכיבוש מפקיע כיבוש ויש צד דחזקה עדיף מכיבוש דאיתא בין ביחיד בין ברבים אבל כיבוש יחיד לא שמי' כיבוש עכ"ד:

והנה מש"כ בשו"ת הנ"ל לחלק בין חזקה לחצר וד"א דדוקא בחצר קני אף שלא מדעתו אבל בחזקה ל"ק כמו בעודר בנכסי הגר הנה מדברי המהרי"ט ח"א סי' כ"ד הביא במשל"מ פי"ז מגזילה מבואר דלית לי' לחלק דהא כתב דהא דחצירו קונה לו שלא מדעתו היינו בלא מתכוין ליקנות ול"ד לעודר בנכסי הגר דלא נתכוין כלל לקנין דהא סבור שהוא שלו לכך ל"ק הרי דלא סבירא לי' לחלק בין חזקה לשאר קנינים אמנם נראה דדברי השו"ת חיים שאל נכונים דרק בחצר או בד"א אמרינן כן ולא דמיא לעודר

בנכסי הגר משום דקנין חזקה שאני דהנה בחו"מ סי' קצ"ח גבי ספינה אמרינן גלי דעתי' דבמשיכה ניחא לי' דליקנא ולא במסירה וקשה מ"ש מהאי דסי' רס"ט דד"א קונות ול"א דגלי דעתי' דבנפילה ניחא לי' דליקני' בד"א לא ניחא לי' דליקנא (דכן הוא למסקנת דברי הגמ' ב"מ דף י"א) יעו"ש והנה במשל"מ פ"ב מ"ה זכי' כדבהך דד"א דעכ"פ רוצה ליקנות באותה שעה ע"י נפילה רק לא בד"א ע"כ לא מהני דעתי דלא ניחא לי' בד"א משא"כ בספינה בשעה שנמסר לא הי' רוצה ליקנות אלא במשיכה ועדיין לא משך דמשיכה צריכה להיות מר"ה לסימטא ע"כ לא קנה א"כ מהא"ט י"ל גם בנידון דידן דבשעה שהחזיקו דגל"ד דרק בכיבוש רוצים לא לזכות בחזקה שבאה אח"כ כשכבשו כל הארץ (ועיין בר"ן פ"ק קידושין שכתב כך דבכל שתי קנינים יכול לומר בהאי ניחא דלקני בהאי לא ניחא לי' דליקני לכן לא קני בחזקה):

אמנם לדברי השו"ת חיים שאל יש לומר בפשיטות דבקנין מסירה שפיר לא קני שלא מדעתו כמו בחזקה דל"ק שלא מדעתו ול"ד לד"א דלא מהני ג"ד דלא ניחא לי' דד"א דקונות הוא דוגמא דחצר דחכז"ל תקנו דד"א בסימטא להוי כבחצירו וחצר דגברא משום שליחות איתרבאי לכן ל"מ הג"ד שלא יקנה כמו בחצר דקונה שלא מדעתו:

אולם הנה יש לחדש דל"ד להך דבב"מ מסיק דל"א דדעתו דלא ניחא לי' דליקנא בד"א דהא באמת הקשו תוס' ס"פ האומר בקידושין הא עכ"פ הוה עני המהפך בחררה וצריך לומר משום עני המהפך בחררה ליכא אלא אסירא לכתחלה אבל אין מוציאין מידו ובדיעבד קנה אמנם למסקנא י"ל דבאמת כיון דלכתחלה עכ"פ הוה מהפך בחררה ואסור לאדם ליטלו שוב קונה לו הד"א בע"כ דיד"י אף דלא ניחא לי' דהא הטעם דד"א קונות הוא משום דכיון דדעתו ליקנות אין אדם רשאי ליטלו ושוב קנוי לו נעשה כמונח ברשותו דאין אדם אחר יכול ליטלו כדמשמע מרא"ש נדרים דף ל"ה א"כ אף דבנפילה גלי דעתי' דלא ניחא לי' דלקני בד"א כיון דעכ"פ אסור ליטלו הוה כחצירו דקנוי לו דאין אדם אחר יכול ליטלו משם (ועיין במשל"מ פי"ז מגזילה שהקשה על המהר"ט מב"ב דף כ"ט ההופך את הגלל ברה"ר והיזק בהן אחר חייב בנזקן אמר ר"א ל"ש אלא שנתכוין ליקנות אבל לא נתכוין לזכות פטור חזינן דשלא במתכוין לא קנה אבל י"ל כיון דמהפך את הגלל לצרכו דמגביה לשם דבר אחר גרע) שוב ראיתי בשו"ת רע"א בס"י ל"ז שכתב לחלק בין דע"א מקנה אותו דקנה אף בלא מתכוין ליקנות רק בנכסי הגר משום דהוה הפקר וליכא דע"א מקנה ל"ק:

ח') **אך** לכאורה קשה הא גופי' למה לא כיונו לזכות בחזקה כיון דכח קנין חזקה עדיפא מכיבוש ונראה דהא"ט דהא הבטיח לפני השי"ת בתים מלאים כל טוב ובחזקה לא

מצי ליקנות המטלטלין כדאיתא בסי' קצ"ח דחצר לא קני מטלטלין שהי' בחצירו קודם שקנה החצר דרק בבאו אח"כ לחצירו אז חצר קונה כמבואר בש"ך שם ולכן כיונו לזכות בכיבוש שבזה יזכו גם במטלטלין שהרי מדאמר להם השי"ת ובתים מלאים כל טוב וזה א"א ליקנות רק בכיבוש מלחמה מזה גופי' ידעו כי רצון השי"ת שיקנו בכיבוש מלחמה לא בחזקה:

ונראה ראי' לזה מהא דאיתא בב"ק דף פ' תניא רש"א אומר תלושין שבהרים בחזקת השבטים הן עומדים ומחוברים בחזקת אותו השבט ופירש"י בחזקת כל השבטים כל מי שירצה יטול דהוה כמטלטלי ושאר השלל והמלקוח והוה הפקר כל הקודם בהם זכה ואי הוה אמרינן דזכו בתורת חזקה א"כ כל התלושים שבהרים הוה ג"כ להיות בחזקת אותו השבט שנפל לחלקו אבל לפמש"כ נכון כיון דלא רצו לזכות בחזקה כדי לזכות במטלטלין א"כ גם מטלטלין שבהרים זכו רק בכיבוש מלחמה ולכן יד כל השבטים שוה בהם אמנם משמע לכאורה דזהו בתלושין שבהרים אבל בשאר מטלטלין איתא בסנהדרין דף כ' אוצרת מלכים למלך ושאר ביזה מחצה למלך ומחצה לעם ולא כל הקודם בהם זכה בהם אלא דיש בהן דין חלוקה וחולקים בשוה אבל עכ"פ גם מכאן מוכח דרק בדין כיבוש זכו לא בדין חזקה (וכן מוכח בראש"ש ב"מ על מתניתין דמצא בתוך הגל דס"ל דכל ישראל חולקים בשוה) ובהא העירותי במק"א על דברת רבינו בפ"ד ממלכים שפסק דשלל דידהו לא אישתרי אלא במקום רעב וסכנה והקשו עליו מגמ' דחולין דף י"ז דמשמע שלל דידהו אישתרי אפי' כתלי דחזירי אפ"י שלא במקום רעב וסכנה אולם י"ל זה תליא אי אמרינן דהך ובתים מלאים כל טוב דדרשינן אפ"י כתלי דחזירי הוה הפקר וכל הקודם בהם זכה אז שפיר י"ל דהוה שלל דידהו ואישתרי לגמרי אבל אי אמרינן דכולן חולקים בשוה א"כ לא זכו בהם רק עד אחר חלוקה א"כ ל"ה שלל דידהו אלא שלל דידן ואין להתיר אלא בשעת רעב וסכנה) והוא הערה חדשה:

אך לכאורה יקשה מהכא להיפך מדאמרינן דמחוברין בחזקת אותו השבט משמע דשבטים כל אחד זכה בחזקה בקרקע שלו ובמה שמחובר עליו אבל אי בתורת כיבוש זכו בהם א"כ אין חילוק בין תלושין למחוברין שבחזקת כל השבטים הם עד שיבוא לידי חלוקה אך י"ל דהנה בפ"ז מ"ה אלו הבאתי דברי חיה"ר בע"ז דאי ישראל זכו בירושה לא זכו רק במחוברין לא בתלושין א"כ י"ל דלכך בחזקת אותו שבט דהא גוף הקרקע בירושה הוא להם כמש"כ לקמן רק הפירות הוא דזכו בכיבוש א"כ כיון דעכ"פ מחובר לקרקע של כל שבט ושבט לכך הוא של אותו השבט אבל לעולם דקנאו בכיבוש לא בחזקה כדברי רבינו:

כעת ראיתי שעמד בזה בשו"ת חסד לאברהם חו"מ סי' מ"ו והביא דברי הרא"ש ב"מ דף כ"ג בהא דתנא מצא בגל ובכותל ישן הרי אלו שלו שום שיכול לומר של אמוריים הן וכ' הרא"ש וחצירו למה לא קנה לו ותי' מה שנשאר מן האמוריים ל"ה לאותו שנפל הקרקע לחלק כי הכל הי' מתחלה לכל ישראל ואחר שעמד שם ה"ה כאבוד מכל ישראל והרי היא של מוצאו עכ"ל והוי כגמ' דבב"ק ולכן העלה שם כיון דקיימ"ל א"י מוחזקת הוא להם לכן שפיר הוה של כל ישראל דזכו ע"י חצירו שזכה כל אחד עפ"י הגורל וממילא הוה כשותפים וכל זה בחצר דהוה חצר המשתמר אבל במה שהי' מונח בהר ובקעה שהוא מופקר ואינו משומר אינו זוכה בו בעל החצר ולכן נוטלו אחר הכיבוש מלחמה):

ט') **הנה** המתבאר מדברי רבינו דכיבוש מבטל כיבוש ואין כיבוש מבטל חזקה והנה בח"ס בתשו' ביאר הדבר משום דאמרו דנכרי לאו בר כיבוש הוא כדאיתא בסנהדרין והא דעמון ומואב טהרו בסיחון היינו רק קודם מ"ת אבל לאחר מתן תורה ראה ויתר גוים ואין להם דין כיבוש רק דנבוכדנצר עפ"י ד' עשה ע"כ קנה ובטלה קדושתה ע"י כיבוש אבל החזקה של עזרא מכורש מלך פרס מי מרמי' לי' מיני' דכורש לכן נשאר הקדושה שני' וכ"כ בתויו"ט ואמנם בח"ס בח"י לגיטין דייק מהאי שמעתתא דהתם דעמון ומואב טהרו בסיחון בדין כיבוש כמש"כ הרשב"א והא דנכרי לאו בר כיבוש היינו דאין לו רשות לכבוש אבל עבר וכבש קנה יע"ש ול"נ ע"ד אחר ואדרבא עפ"י סברת רבינו רווחא שמעתתא הא דעמון ומואב טהרו בסיחון הוא באמת מהא"ט גופי' דאתי' כיבוש ומבטל כי מי שכבש מדינה בוודאי הרשות בידם לחזור ולכבשה במי שנלחם עמהם תחלה והא דאין דין כיבוש לנכרי היינו במי שאין לו רשות להלחם עמו כמו עמלק שלא יהא לו רשות ללחום עם ישראל כי הוא התחיל בישראל ע"כ שפיר אמרינן דנכרי לאו בר כיבוש הוא וא"כ ניחא בישראל שהחזיקו ע"י כורש ולא התחילו במלחמה נכרי לאו בר כיבוש הוא להלחם עם ישראל ע"כ לא פקע מקדושתה וכן מצאתי במחנא"פ ה' עבדים שכ' לישב הא דעמון ומואב טהרו בסיחון דלא יקשה מסנהדרין דנכרי לא ובר כיבוש הוא מושם דהי' ביניהם מלחמה תחילה וקרא דישב ממנו שביו דכ' הרמב"ן בגיטין דשפחה כנענית היתה משום דל"ה רשות לעמלק להלחם עם ישראל:

והנה לדעת הרשב"א בגיטין דע"י כיבוש קונה נכרי כשהוא בחזקת מלחמה אולם דעת הרמב"ן דמטעם כיבוש אין קונה אלא מטעם יאוש אתינן עלה אך במחנא"פ העלה דהרמב"ן ג"כ מודה דבחזקת מלחמה יש לנכרי דין כיבוש דדינא מלכותא דינא והא דרמב"ן מפרש מטעם יאוש היינו משום דסובר דאי בחזקת מלחמה אייריא אז גופו ג"כ קני לי' כמש"כ תוס' והרא"ש בפ' החולץ משא"כ בשמעתן דגיטין מבואר דלא קני רק

למעשה ידיו לכן מוקי לה בנכרי שבאי לכן לא קני לגופי' רק יליף מעמון ומואב טהרו בסיחון דמצינו עכ"פ לנכרי שיש לו קנין ע"י חזקה ה"נ שבאי גזלן מצי קני ג"כ ע"י יאוש: **אולם** לי נראה שיטה אחרת בזה דהנה ח"ס בחי' לגיטין מייתיא הרמב"ן פ' חקת דמשמע דגם בעמון ומואב טהרו בסיחון היינו שלא יהא גזל ביד ישראל כמו דאמרו באו נכרי דהוה גזל ביד ישראל וא"כ ניחא דבאמת נכרי לאו בר כיבוש כלל וכמש"כ לעיל ולפי"ז ניחא גם קו' המחנא"פ דמאחר דשבאי דשמעתין דקנאו רק למע"י ע"כ לא אייריא בכיבוש מלחמה א"כ מאי מייתיא מהא דעמון ומואב טהרו בסיחון ולהנ"ל א"ש דאף לרמב"ן סובר הטעם דכיבוש מלחמה אלא דסובר גם הא דטהרו בסיחון לא אהני רק לענין שלא יהא גזל ביד ישראל אבל לא לענין איסורא משום דנכרי לאו בר כיבוש הוא: **והנה** אח"ז מצאתי בח"ס חולין דף ל"ב שכ' דאף דכיבוש קונה בגוי רק כמו גזלן שקונה ביאוש ושינוי אבל אינו מפריד בין הדביקים ואסור ביפ"ת אשת חבירו הגוי וסיים ואם אולי יזדמן שישלח הקב"ה נביא לפי שעה ויצוה כגון נ"נ לצור על מצים ועל צור כיון שאז נצטווה לכבוש ה"נ דשרי ביפ"ת לפי"ז מובן דבריו שבתשובה יפה דכיון דנכ"ד נצטווה לכבוש הארץ שפיר מפריד בין הדבקים ובטלה קדושתה:

ובהא רווחא כולי שמעתתא דגיטין דהקשה בפנ"י דאף לפני יאוש משום דחזקי' הוא דאי לאחר יאוש מהני האי חששא דחזקי' דחייש שלא יפיל עצמו לגייסות ולהפקיע מדין תורה מכש"כ לפני יאוש להעמיד על דין תורה שישתעבד ולא ניחוש לדילמא ממנע ולא פרקי עוד יש לדקדק דלמה צריך כלל רשב"ג להשיב אי לפני יאוש קאמריתו כשם וכו' הא בטעמא דחזקי' סגי דאיך נאמר דחכמים הפקיעו השיעבוד מן האדון ועשאוהו ב"ח מן התקנה אדרבא איפכא מסתברא דהא יש לחוש כדחזקי' שיפיל עצמו לגייסות ועוד יקשה איך סמך רשב"ג ואמר כשם ולא ביאר הטעם דלאחר יאוש הוא כדחזקי':

עוד הקשה הפנ"י ובמהר"ם בריבי בשם העולם לפירש"י דפי' דבין כך ובין כך ישתעבד לראשון אמאי משני הש"ס דספוקי מספקא לי' אי לפני יאוש הל"ל דרשב"ג ידע שפיר דאייריא לאחר יאוש אלא דבהא טעי דהוה סבור טעמא דרבנן דאית להו נמי טעמא דחזקי' היכיא דלא שייך מימנעי ולא פרקי' רק היכא דחיישינן משום דמימנע ולא פרק עדיף מדחזקי' ומשו"ה מהדר להו כשם מיהו רבא פשיטא לי' דרבנן סברי כשם אלא דלא ס"ל טעמי' דחזקי' כמש"כ תוס':

והנה בפנ"י הקשה אטעמא דחזקי' הא קיימ"ל סתם גזילה ל"ה יאוש בעלים וא"כ לאחר יאוש לא משכחת אלא כשאמר בפירוש נתיאשתי ומה"ת ניחוש שהעבד יפיל לגייסות על סמך שהאדון יאמר בפירוש שנתיאש עוד הקשה הפנ"י הא קיימ"ל יאוש לא קני

ובתורת גיטין תי' משום דלגבי הלוקח איכא שר' אך הא הקשה בעבד שברח דקני עצמו ביאוש הא ליכא אלא יאוש לחודי' דל"ק ועוד הקשה הא אין יאוש לקרקעות ונראה לישב הכל דהנה הראב"ד הקשה איך קנאו למעשה ידיו הא אי קאי עמו בדינא מי לא מצי מפיק מתחת ידו ותי' הרמב"ן הביאו הרשב"א דמטעם יאוש בעלים נגעו בה דכיון דנתייאשו הבעלים זכה הנכרי בגופו למעשי ידיו לפי שלא פקע ממנו קנ"פ אבל ג"ש צריך וא"כ אף הקונה ממנו קנהו למע"י וכאלו גזל ומכרו לאחר יאוש בעלים דקנה ביאוש וש"ר אך הקשה א"כ במאי שקיל וטריא בקנין הנכרי ואימא דכספא בחזקה מניין שהרי הגזלן אינה קונה רק הלוקח כמו בכל יאוש וש"ר דגזלן לא קנה רק לוקח ועל כן העלה הרשב"א דאפי' לפני יאוש קני מטעם כיבוש מלחמה אלא דלפני יאוש מיד כשפדאו חוזר לבעלים ראשונים אי פדאו לשום ב"ח אבל לאחר יאוש כשפדאו לשום ב"ח יצא לחירות ולשום עבד ישתעבד לשני והוכיח כן דאל"כ הא אין יאוש לקרקעות ועבדים איתקשו לקרקעות:

וקשה לי חדא הא קיימ"ל נכרי לאו בר כיבוש הוא וכמו שהקשה בח"ס וע"כ הא דעמון ומואב טהרו בסיחון משום דקודם מ"ת הוה אבל בשמעתין מוכח דילפינן גם לאחר מ"ת ויקשה הא אין כיבוש לנכרי וכן הקשה במחנא"פ ה' עבדים ועוד קשה לי כיון דמהני כיבוש סיחון שיטהרו מאיסור לאו דאל תצרם אף לכשיצא מרשות סיחון למה לא יהא מהני כיבוש אם הי' לפני יאוש כשפדאו לשום בית ולא ישתעבד לראשון ולמה נאמר כשפדאו פקע זכות השבאי שהי' בו ולמה צריך יאוש ועוד קשה דפריך שבאי גופי' מי קניא דילמא באמת ל"ק כמו דכל גזלן שרק לוקח קני בש"ר וכן הקשה בפנ"י:

לכן אומר דבאמת תרווייהו טעמא צריכי דבוודאי אי לאו דשבאי קונה בכיבוש לא מהני יאוש דהוה קרקעות דיאוש ל"ק ובפרט דקיימ"ל יאוש ל"ק בלא ש"ר א"כ שבאי לא קנה כלל ואף דלוקח קונה בש"ר א"כ התינח בקנהו לשום עבדות לעצמו דשייך ש"ר אבל בפדאו לשום ב"ח והוא אין רוצה לקנותו שיהא עבדו א"כ אין כאן ש"ר כלל וא"כ אמאי לא ישתעבד לראשון משום דלאחר יאוש הוא הא יאוש לחוד ל"ק וש"ר אין כאן:

ועוד בעבד שברח דל"ש ש"ר במאי קנאו לעצמו כקו' הת"ג ע"כ צריכין לומר דבאמת קנאו בכיבוש אלא דסובר כיון דלאו בני כיבוש נינהו ע"כ לא אהני רק לענין זה דלכשיצא מרשותו לא יהא גזל (כמש"כ הח"ס בדעת הרשב"א) ולפמש"כ הרשב"א באמת סובר כיבוש לחוד קני לגמרי רק בדעת הרמב"ן י"ל דסובר כיבוש לא אהני לכשיצא מרשות והא דעמון ומואב טהרו בסיחון צריך לומר דבאמת מאיסור אל תצרם לא טהרו מאיסור גזל טהרו (כמש"כ הח"ס בשם הרמב"ן על התורה דהיינו דלא נאמר דגזל בידו משום

דהוה כמו באונכרי) אך כשיש יאוש אז גם כשיצא מרשות נכרי קנהו ישראל אף דמשום ש"ר ויאוש לחודי לא קנה דהא פדאו לשום ב"ח ולא רצה לקנותו שיהא עבדו כיון דעכ"פ בעודו ביד שבאי יצא כבר מרשות רבו דכל זמן שהוא ברשות השבאי קני לו שפיר בתורת כיבוש אהני אח"כ היאוש וש"ר שיקנה הפודה וכן אם עבד ברח שיקנה את עצמו דמאחר שקנאו שבאי לענין זה דלא נאמר אין יאוש לעבדים שוב אהני יאוש בלא ש"ר משום דעכ"פ אין רשות רבו עליו ואף למ"ד דצריך ג"ש ולית לי' הך דאין רשות רבו עליו לגבי העבד סגי ביאוש לבד דלגבי עבד סגי בסילוק לבד כמש"כ הפנ"י ולכן כיון דאהני חזקת כיבוש דלא נאמר דאין יאוש לעבדים וכיון דקנאו שבאי עכ"פ כשהוא ברשותו בתורת כיבוש שפיר אהני יאוש ע"י כיבוש ושפיר קונה עצמו ביאוש לבד דלגבי העבד עצמו סגי ביאוש לבד ולגבי לוקח האיכא ש"ר ג"כ (אף דלא אתכוין לקנותו מהני כיון דכאן אין הקנין מצד הש"ר לבד אלא גם ע"י היאוש דלזה אהני כיבוש הנכרי שלא נאמר אין יאוש לעבדים) וניחא נמי קו' הפנ"י אמאי קנה הפודה הא עבד זוכה בעצמו ע"י יאוש לפמש"כ א"ש דיאוש רק אהני ע"י הכיבוש להפודה מיד השבאי לא אל העבד:

מעתה יש לישב גם שאר הקושיא דהנה ראיתי בתוספ' רי"ד על גיטין שמפרש שיפיל עצמו לגייסות שיראה דאהני יאוש בע"כ דאדון לכן יפיל עצמו לגייסות וימתין עד שיתיאשו בעלים ויברח נראה דלא ניחא לפרש שיפיל לגייסות ויפדוהו דמינה ידע דיפדהו לשם ב"ח דילמא יפדוהו לשם עבדות (כיון דסברי כשם שמצוה לפדות ב"ח כך מצוה לפדות העבדים) ע"כ מפרש דיפיל עצמו לגייסות ויברח לכשיתיאשו בעלים ראשונים לפי"ז ניחא דזה שייך לאחר יאוש דלפני יאוש ל"ש שיפיל עצמו דמנ"ל דיפדוהו לשום ב"ח דילמא לשום עבדות יפדוהו (וכי תימא דיברח הא לא מהני קודם יאוש) אך לכאורה י"ל דאי לאו דיאמרו כשם שמצוה לפדות וכו' וסברי דרק לשם ב"ח מצוה לפדות לשם ב"ח וכו' וא"צ כלל לטעם ויפיל עצמו כדי לברוח ושפיר שייך גם קודם יאוש ז"א דא"כ שוב מימנעי ולא פרקי כיון דאמרת דאין מצוה לפדות לשום עבדות ל"ש לומר דישתעבד משום שמא יפיל לגייסות דמימר אמר שיפדוהו לשום ב"ח דא"כ איך ישתעבדו הא מימנעי ולא פרקי וא"כ רק אי אמרינן כשם ולא מימנעו א"כ שוב מינה ידע דיפדוהו לשום ב"ח דילמא יפדוהו לשום עבדות ולכן צריך לטעם דכשם ומיושב קו' הפנ"י דצריך להשיב להם משום כשם דלפני יאוש לא מהני הטעם כדחזקי' אבל אחר דכבר אשמעינן כשם וכו' ולפני יאוש ישתעבד שוב שייך לאחר יאוש שיפיל עצמו לגייסות ע"ד שיברח אחר יאוש דמסתמא מיאש והיינו מאחר דאמרת מצוה לפדות העבדים מסתמא מיאש דמימר אמר אף אם יפדוהו לא יפדוהו לשם ב"ח שהי' הדין

דחוזר אליו רק יפדוהו לשם עבדות ובוודאי מיאש (ול"ש לומר בנכרי לא מיאש כקו' הפנ"י דז"א דסתמא דשבאי דקונה בתורת כיבוש ל"ש לומר שדיינו בגייסות כדאמרינן בב"ק פ' הגוזל וכמו שבארנו דאף אי הטעם משום כיבוש אפ"ה צריכין לטעם יאוש וכן בטעם יאוש לחוד סגי וצריך לטעם כיבוש) וא"ש דסמך רשב"ג ואמר הטעם כשם והטעם כדחזקי' דלאחר יאוש לא הזכיר בדבריו (וכבר הקשו כך בראשונים עיין ריטב"א) דרק אחר שאמר הטעם דכשם שייך ממילא הטעם כדחזקי':

והנה בזה נתיישב גם קו' העולם דל"ש לומר דגם לרבנן כדחזקי' לכן ישתעבד לשני דאי סברי כדחזקי' אמאי ישתעבד לשני הא אכתי שייך דיפיל עצמו לגייסות ע"ד שיברח (ומה שכתבו תוס' דלא יברח משום ריווח פורתא לפמש"כ ל"ש זה דהא החשש שיפיל עצמו על דעת שיברח וע"כ דל"ח לדחזקי') ודו"ק:

אך לכאורה קשה לפירוש זה הא דאמרו בגמ' בורח שאני השתא לקטלה מסר נפשו והא לפמש"כ עיקר החשש שיפיל לגייסות כדי שיברח אך הדבר ניחא דבוודאי בפדאו לשום עבדות דאמרינן לרשב"ג ישתעבד לראשון ופליגי אחכמים ע"כ צריך לפרש דחשש שיפול לגייסות אם יראה דאהני יאוש להפקיע בעלים ראשונים הוא גופי' יפול עצמו לגייסות ויברח להפקיע מיד בעלים השניים (ושייך זה באותו עבד עצמו) והשתא ס"ד דלקטלה מסר נפשי' אפ"ה מפיל עצמו לגייסות אמנם למסקנא דאמרינן היכיא דמסר נפשי' לקטלה לא מפיל עצמו א"כ ע"כ רק לפרש כפשטי' דיפול עצמו לגייסות ע"ד שיפדוהו וא"כ גם רבנן מצי סברי הטעם כדחזקי' רק משום דמימנעי ולא פרקי דלשם ב"ח לא ישתעבד משום דמימנעי ולא פרקי כקו' העולם לאמת והא דלשם עבד ישתעבד לשני דמשום ריווח פורתא לא יפיל עצמו לגייסות דא"ל דיפיל עצמו ע"ד שיברח דהא למסקנא היכיא דמסר נפשי' לקטלה לא מפיל עצמו לגייסות וא"כ מסתבר טעמא דרבנן דגם לדידהו אית להו דחזקי' ול"ק מרי"ו דפסק כרשב"ג רק היכיא דמסתבר טעמייהו כמש"כ הראשונים (ובזה מיושב הריא"ף שהביא דברח שאני והקשה בח"ס הא כיון דפסק כרבנן למה הביא הך דברח שאני ולפמש"כ נכון דאי לאו דהביא הריא"ף דבורח שאני א"כ ע"כ הו"א לרבנן ל"ש כדחזקי' דאמאי בלשם עבד ישתעבד לשני הא אכתי יפיל עצמו ע"ד שיברח ודו"ק וא"ש:

מעתה נשובה למה שהעלינו דתרתי צריכין לטעם כיבוש ולטעם יאוש ובזה ניחא מה שהקשה הב"ח מעיקרא אמרו בגמ' דקני למע"י ואח"כ קאמר ר"ה דקנה בכיבוש וזה ע"כ לגופו ג"כ כמו עמון ומואב דטהרו בסיחון ע"כ קני קנה"ג דלפמש"כ באמת צריכין לתרתי טעמים ולפמש"כ ניחא מה שהקשה הרשב"א לשיטת הרמב"ן דלאחר יאוש

איירי א"כ קשה בהאי עובדא דשמואל דמייתיא בגמ' דשמואל לא רצה לזכות בו וקשה יזכה בו רבו שני שפדאו ולמה זכה העבד בעצמו הא לעיל מוכח דבפדאו רבו שנית ישתעבד ול"א דזוכה עבד בעצמו ותי' רשב"א דאי א"צ ג"ש הוה כישראל גמור ואין יכול שבאי לזכות בו והנה עדיין קשה דהא ע"ז אנו דנין דאי אמרת דשבאי קני ע"י יאוש מבעלים עדיין שם בעלים עליו ולא יזכה עבד בעצמו ועדיין מיקרי יש שם אדון עליו וכמו אם צריך ג"ש דזוכה בו השבאי ביאוש כמו כן אי א"צ ג"ש נאמר דקנאו משבאי לא העבד ממילא משתעבד אל הפודה וכמו שהקשה בפנ"י אך לפמש"כ דהנה גם לשיטת הרשב"א שמטעם כיבוש קנה קשה ג"כ אמאי לא קנה הפודה כיון דכבר זכה בו השבאי קודם יאוש א"כ אף לאחר יאוש אמאי אל ישתעבד בו הפודה דהיינו רבו שני וכמו שנתקשה הרשב"א לקמן ומסיק דסובר ע"כ כאביי אבל לפמש"כ ניחא אף לרבא דכיון דהא דכיבוש קונה רק לכשיצא מרשותו אבל שבאי עצמו אין קונה באמת א"כ שפיר י"ל דלכן קנאו עבד בעצמו דקם זכותו מזכות הפודה כיון דהם לא פדאו לעצמן רק לבעלים:

ועד"ז יש לומר גם לשיטת הרמב"ן דהוא ג"כ סובר דלא מטעם יאוש לחודי' קונה אלא מטעם כיבוש רק דכיבוש לא אהני רק לענין זה שקנה לכשיוצא מרשותו שפיר י"ל דקדם זכות של עבד בעצמו דבשלמא בפודהו לשם עבדות לשום עצמו ג"כ קדם זכותו של הפודה דקני מטעם יאוש וש"ר וכן בפדה לשם בעלים הראשונים לא מצי העבד לזכות בעצמו כיון דלא הי' שעה אחת בלא בעלים (דכ"ז שישנו תחת השבאי לא יכול עבד לזכות בעצמו מכח יאוש בעלים כיון דרק אתיאש לגבי השבאי ולכשיוצא מרשות השבאי ע"י הפודה לחזור לבעלים הראשונים ג"כ לא יכול לזכות בעצמו) אבל כשפדה לשם בעלים משום דסבור דלפני יאוש הוה אבל אי לאחר יאוש הוה ל"ה מחזירין להבעלים א"כ מצד בעלים ראשונים הוא הפקר לגבי השבאי והם לא יכולין לזכות בו כיון דלא פדאו לעצמן אין כאן ש"ר ורק מכח השבאי יכולין לזכות שוב זכות העבד קודם משא"כ בשאר פודה דקונה מצד הש"ר א"כ זכותו קודם לשל העבד ודו"ק:

י') **והנה** בגיטין דף ל"ח פריך אהא דר"א שיחרור עבדו ממפקיר עבדו עובר בעשה ומשני מצוה שאני והקשו הראשונים הא תפלה רק מצוה דרבנן איך ידחה עשה דאורייתא ותי' הרמב"ן משום דכל האסור רק משום לא תחנם וכאן אין כונתו לטובת העבד ליכא לעשה כלל ובמג"א סי' צ' הקשה מברכות דף מ"ח דפריך והא הוה מה"ב ומשני מצוה דרבים שאני ולהרמב"ן הא ליכא עבירה כלל ונראה לישב דלכאורה קשה מהא דאיתא לעיל דף ל"ז כשם שמצוה לפדות ב"ח כך מצוה לפדות את העבדים ויקשה הא לשם ב"ח איכא איסורא משום לא תחנם (דבשלמא משום עשה דלעולם לא תעבודו ליכא איסורא

דהא העבד אין שלו אבל משום לא תחנם הא שייך גם בעבד דאחרינא) וא"ל הא מכוין שלא יטמע בין הנכרים א"כ זהו גופי' מצוה וליכא משום לא תחנם ז"א דזה רק אחר דכבר ידעינן דכשם שמצוה לפדות ב"ח כך מצוה לפדות את העבדים שלא יטמע בין הנכרים א"כ י"ל גם לשם ב"ח המצוה שלא יטמע בין הנכרים ויפורש כך כשם שאתה מודה דמצוה לפדות משום ב"ח ע"כ משום דלא יטמע ה"נ מהא"ט גופי' יש מצוה לפדות את העבדים שלא יטמע בין הנכרים אך י"ל דהרי סברת הרמב"ן דהאיסור משום לא תחנם קשה לכאורה א"כ איך שייך כלל לומר דלכן המ"ע לעולם בהם תעבודו משום לא תחנם הא כיון שמשחררו נעשה בר ישראל א"כ בזה גופי' עושה מצוה שמכניסו תחת כנפי השכינה ול"ש לא תחנם וע"כ לומר דכיון דקשים גרים לישראל א"כ אין זה זכות דישראל רק זכות העבד וזה גופי' בכלל הלאו דלא תחנם דלא יחוננהו להכניסו תחת כנפי השכינה ואין להתיר משום לא תחנם רק היכיא דנעשה לצורך מצוה דישראל ובזה א"ש מה דהקשה בפנ"י דילמא דוקא במפקיר עבדו עובר בעשה כיון דאין משחררו דלא נעשה בר ישראל רק אפקעי לשיעבודו דידי' דא"צ לעבוד מלאכתן בזה עובר אעשה אבל במשחררו בג"ש שנעשה בר ישראל מנ"ל דאיכא עשה דלפמש"כ הר"ן דמ"ע דלעולם בהם תעבודו משום לא תחנם א"כ זהו גופי' ג"כ בכלל העשה דאין זה מצוה וזכות לישראל ובהא ניחא מה שהקשה בח"ס מע"ז דף ס"ג דאמרינן דלמעוטי תפלה ש"ד ולתרץ נראה דבוודאי אם יש עליו מצוה חיובית כגון לצרף לעשרה או לאפרושי מאיסורא ל"ש לא תחנם אבל משום למעוטי תפלה דאין זה מצוה חיובית למעט תפלה של נכרי (רק שאם ממעט מצוה קאעביד) וא"כ שפיר כתב הרמב"ן דכיון דליכא מצוה חיובית לעשות מעבד בר חיוב מצוה איכא משום לא תחנם דאדרבא איכא עשה דלעולם בהם תעבודו וא"כ א"ש מה שהקשיתי מהא דמצוה לפדות לשם ב"ח די"ל לס"ד כיון דאין עבד שלו לעבוד בו ליכא נמי משום איסור לא תחנם דשוב אדרבא אמרינן דמצוה איכא שמכניסו תחת כנפי השכינה דזה שחוננהו להכניסו תחת כנפי השכינה מגיע לו כשהוא בר ישראל:

והנה תוס' הקשו אמאי סובר רבא דלא פליגי לפני יאוש כיון דרשב"ג מספקא לי' בטעמא דחכמים א"כ דילמא באמת פליגי בהא וכתבו דפשיטא לי' דלא פליגי בלפני יאוש וצריך תלמוד במאי פליגי אביי ורבא דלדידי' ניחא לי' דפליגי לפני יאוש ולרבא לא ניחא לי' לפרש כן ונראה דהנה לקמן מבואר דאביי פליגי ארבינא דסובר דבאיסורא ליכא מ"ע דלעולם בהם תעבודו דס"ל כיון דאפשר ליחדה לה לעבד דמשמר לה א"כ מ"ט דרבינא הא בוודאי אפשר ליחד לה עבד דמשמר לה אך א"ש דרבינא ס"ל כיון דעכ"פ הוא איני

משחררה רק משום איסורא ליכא מ"ע דלעולם תעבודו דסובר כסברת הרמב"ן דהאיסור משום לא תחנם א"כ במכוין למצוה ליכא איסורא כלל א"כ אביי דסובר דאסור משום דעכ"פ אפשר דמיחד לה עבד ע"כ דלית לי' כסברת הרמב"ן דליכא איסורא כלל ולכן ס"ל בוודאי אי הוה איסורא רבא ע"כ הוה כופין אבל כיון דאפשר דמיחד לה ומשמרה שוב אין לבטל העשה דלעולם בהם תעבודו א"כ לפי"ז י"ל דאביי לשיטתו סובר דלפני יאוש פליגי דמימנעי ולא פרקי לכן אל ישתעבד כיון דלית לי' כסברת הרמב"ן דהאיסור משום לא תחנם דאדרבא הא חייב במצות וגם דראוי לצרפו לעשרה דכל בי' עשרה שכינתא שריא כדאמרינן בברכות דף מ"ט ל"ש לא תחנם א"כ י"ל דהא"ט דרשב"ג סובר כשם שמצוה לפדות לשם ב"ח כן מצוה לפדות העבדים דהא דכל בי' עשרה שכינתא שריא דגם בעבד מקצת קדושת ישראל אית בי' ורבנן לית לי' כשם דס"ל דהטעם ה"נ דאין מצוה כלל לפדותו העבדים כיון שאין בו צד קדושה ולית להו האי דברכות דכל בי' עשרה שכינתא שריא וא"כ בשלמא לשם ב"ח איכא מצוה אבל לשם עבדות ליכא מצוה דאין בו צד קדושת ישראל אבל רבא י"ל דס"ל כרבינא דהטעם משום לא תחנם ע"כ לא ניחא לי' לעשות פלוגתא בלפני יאוש דלכו"ע לא מימנעי ופרקי' מהא"ט דכשם שמצוה לפדות לב"ח כדי שלא יטמע בין הנכרים וה"ה בלשם עבדות איכא הא"ט שלא יטמע בין הנכרים ולא מסתבר לעשות בזה פלוגתא ולכן מוקי רבא דפלוגתא בלאחר יאוש דרבנן לית להו דחזקי' לכן ס"ל דישתעבד ולשרב"ג ס"ל אל ישתעבדו בו כיון דלאחר יאוש הוא (דבשלמא לאביי דלית לי' הטעם דלא תחנם א"כ ע"כ טעמא דרשב"ג דס"ל כשם שמצוה לפדות היינו מהא"ט גופי' דגם בעבד אית בי' צד קדושא דכל בי' עשרה שכינתא שריא א"כ שפיר י"ל דרבנן לית להו הא"ט כנ"ל אבל לרבא דס"ל הא"ט דלא תחנם א"כ ל"א האי סברא דכל בי' עשרה שכינתא שריא אפ"ה ס"ל לרשב"ג דמצוה לפדות כדי שלא יטמע בין הנכרים ל"ש בזה פלוגתא דרבנן לית להו דמצוה לפדות כדי שלא יטמע בין הנכרים) ודו"ק:

מעתה ניחא קו' המג"א דהא באמת הקשו המפורשים דבגיטין לא מסיק כמו בברכות דהוה מה"ב רק משום מצוה דרבים לפמש"כ ניחא דכאן דקאי אליבא דרבינא דס"ל כסברת הרמב"ן א"כ ל"ה מה"ב כלל כק"ו המג"א לאמת וסגי בהאי טעמא דמצוה שאני משא"כ בברכות באמת לית להו דרבינא דהא גם אביי לית לי' דרבינא ול"א כסברת הרמב"ן ולכן פריך דהוה מה"ב ומשני מצוה דרבים לכן מוכח מלקמן דף מ' דרבינא ס"ל אני אומר בלשון שיחרור לא הוי טעותא מוכח דרבינא ס"ל האי טעמא דלא תחנם לכן כיון דבלא"ה אין עובד בו ליכא משום לא תחנם (וכמש"כ התוס' בשמעתין דכיון

דאין עובד בו ליכא מ"ע דלעולם בהם תעבודו דס"ל כסברת הרמב"ן) ואי משום דעכ"פ משחררו ומתירו בב"ח משום הא ל"ש לאסור משום לא תחנם דהא אדרבא הרי מכניסו תחת כנפי השכינה ולישראל הוא חונן ורב דימי ס"ל דטיעותא הוא משום דס"ל דעכ"פ האיכא עשה דלעולם בהם תעבודו ואי באמר בלשון שיחרור הא א"צ כלל ג"ש וכמש"כ הרא"ש א"כ אין הוכחה דהיכיא דאין רשאין לעבוד ליכא כלל עשה אלא אמרינן דאף דאין רשאין לעבוד איכא עשה שלא לעשותו ב"ח דלא תליא בלא תחנם א"כ י"ל דסוג' דברכות ס"ל כרב דימי וכאביי כנ"ל ודו"ק:

(**אמנם** בפשיטות י"ל ק"ו החס' הנ"ל דהנה בח"ס הקשה תיפוק לי' דהוה א"א ולא מכוין והוה פ"ר דלא ניחא לי' והא אין כונתו לחוננו רק למצוה ונראה דזה שייך בשב וא"ת אבל בקום ועשה מוכח בפסחים דאין להתיר משום דא"א ולא מכוין דלר"י דדבר שא"מ אסור גם בא"א אסור וכמש"כ בפנ"י שם וא"כ ניחא דלענין שלא לעבוד בה הא זה הוה בשב וא"ת לכן שרי כשאין מכוין לחונן אותה וא"כ מה שמוציאה לחירות בגיטא דחירותא דהוה קום ועשה הא בזה ליכא משום לא תחנם רק במה שמסלק השיעבוד וזהו הוה שב וא"ת אבל בע"ז דאייריא בקום ועשה ל"ש דא"א ולא מכוין שרי ודו"ק:

י"א) **ונראה** לי בטעמא דרבינו דס"ל דתליא בכיבוש לא בחזקה דהא מקרא מלא כתיב כל מקום אשר תדרך כף רגליכם בו לכם נתתי ומינה ילפינן דכל מה שיכבשו ישראל יהי' לו דין א"י כמש"כ תוס' גיטין דף ו' מספרי וכן כתב גם רבינו בסוף ה' שמיטה א"כ הרי דתליא בכיבוש לא בחזקה אך זה בכיבוש ראשון בעולי מצרים דהי' עיתם לכבוש כל ארץ עשר עממון ואח"כ כל הארצות זה תליא הכתיב בכיבוש לא בחזקה אבל קדושה שני' דלא עלו כדי לכבוש כל הארצות רק מה שכבשו עולי מצרים ואף בזה לא החזיקו בכולה א"כ שפיר מתקדשת ע"י חזקה וראי' ברורה לדברינו דהנה רבינו שם ב"ה שמיטה כתב דכיבוש יחיד שכבשו בא"י גופי' כמו יאיר בן מנשה וכן כיבוש רבים בשאר ארצות קודם שכיבשו ארץ עשר עממים ל"ה אלא כיבוש יחיד וזה פליגתא רש"י ותוס' בגיטין ובע"ז לפירש"י משום דלא הי' בסנהדרין לצורך ישראל ותוס' כתבו יען שכבש דוד סוריא קודם שכבש ארץ ישראל דעדיין לא כבש את היבוסי וקשה נהי דבשעה שכבש ארם צובה לא כבש את היבוסי אבל אח"כ כשכבש היבוסי אמאי לא הי' לסוריא דין א"י דאף דלא כבשה אז בכיבוש יען שלא הי' לו לכבשה קודם שכבש לא"י אבל אח"כ הרי קנאו בחזקה שישבו בה ישראל אחר שכבר כבש את היבוסי אע"כ דבחזקה לא מצי קני היכיא דלא קנאו בכיבוש א"כ ג"כ שאר ארצות א"י שכבש לא נתקדשה ע"י חזקה רק ע"י כיבוש והיינו מקרא דאשר תדרכו כף רגליכם:

אמנם חזות קשה לי בדברי רבינו דאיתא בגמ' סנהדרין דף צ"א פעם אחת באו בני ישמעאל ובני קטורה לדון עם ישראל לפני אלכסנדרוס מוקדון אמרו לו ארץ כנען שלנו ושלכם היא דכתיב ואלה תולדות ישמעאל בן אברהם וכ' ואלה תולדות יצחק בן אברהם ולפי"ז קשה לי דהנה רבינו בפ"ד מבכורים כ' הגר מביא וקורא שנאמר לאברהם אב המון גויים נתתיך הרי הוא אב כל העולם כולו שמכניסו תחת כנפי השכינה ולאברהם היתה השבועה תחילה שירשו בניו את ארץ כנען ועבכ"מ שעמד על לשון רבינו שמתחילה היתה השבועה לאברהם ואמנם דבריו פשוטים ונכונים עפ"י מש"כ הרמב"ן ב"ב דף פ"א וז"ל דבכל גרים קאמר דאותן שהם בני אברהם וראויין הי' לירושה שלו אבל שנתחלק הארץ ליוצאי מצרים והרי הם כקטנים שראויין לירש ואין להם אעפי"כ הרי הם כשאר כל האדם עכ"ל וזה ברור שגם כונת רבינו כך מעתה קשה לי התינח אם ישראל זכו בא"י בירושה שייך לומר דגם הגוים הי' עכ"פ ראויין לירושה אבל כיון דכתב רבינו דזכו ישראל רק בכיבוש מלחמה א"כ לא עדיפי האומות שיבואו בטענת ירושה מבני ישראל שהי' ישראל לירש:

אבל לפי מה שבארנו הנה צריכין לתרתי טעמא דבאו בטענת ירושה ובטענת כיבוש ניחא ובהכי ניחא לי מה דקשה דרבינו בפ"ה ממע"ש דכתב דגר אין מתודה משום שא"י לומר אל האדמה אשר נתת לנו מפני שאין להם חלק בארץ ולכאורה דבריו סותרים זא"ז כמש"כ במשל"מ ובשער אפרים סי' י"ד להנ"ל ניחא דבוודאי בביכורים אל הארץ אשר נשבע ד' לאבותינו לתת לנו א"כ גם גרים קורין כיון שהי' ראוי' ליתן להם דבשעת השבועה הי' ראוין לירושה אבל בווידוי שקורין אשר נתת לנו והרי באמת רק בכיבוש ניתן לנו אין גרים קורים:

וראיתי בספר יבין שמועה פ' לך בהא דכ' והכנעני אז בארץ שהי' הולך וכובש את א"י מזרעו של שם שבחלקו של שם נפלה א"י א"כ לפי"ז הי' לא"י דין הפקר כי לכנען בגזילה היתה ולא זכה בו (דנכרי לא בני כיבוש נינהו) ואותן בני שם שהיו בו בתחילה כבר נסתלקו מהם ונתיאשו א"כ קנה אברהם מהפקר בהבטה דהפקר נקנה בהבטה היכיא דעושה מעשה כ"ד כגון שגדר גדר כמש"כ תוס' ריש ב"מ וא"כ כיון שאמר הקב"ה את כל הארץ אשר אתה רואה לך אתננה ולכן ויאהל אברהם שנטע אהלו דהוה מעשה כ"ד וכן ויבן שם מזבח וקנה כל א"י יעוש"ה א"כ שפיר זכו ישראל בירושה כדינא ואזלה טענת האומות לפני אלכסנדרוס מלכא והנה בהא שדרשו מקרא דל"ד הארץ ומלואה דאין קנין לנכרי בא"י לכאורה איך נשמע מזה דהא כל העולם כולו לד' כדאיתא ברה"ש דף ל"א בראשון מהו אומר לד' הארץ ומלואה על שם שקנה והקנה ושליט בעולמו ופירש"י

שקנה כדי להקנות וא"כ כך נימא אי קאי על ארץ ישראל שנאמר שקנה ע"מ להקנות אבל נראה לי הכונה דהנה ביום ראשון שהי' שליט בעולמו יחיד כפירש"י ולא נברא עוד שרי מעלה דהיינו שרי האומות רק ביום שני כאשר נבראו שרי מעלה יצב גבולות עמים למספר בנ"י וחלקו להם שאר הארצות אבל ארץ ישראל שהיתה עיקר תחילת הבריאה שממנה השתת כל העולם לא נמסר לשרי מעלה ע"כ אין קנין לנכרי בא"י כי שאר הארצות שיש להם קנין בארצות היינו ע"י שרי האומות שנתן להם חלק בארץ אבל ארץ ישראל שאין לה שר כדכתיב יעקב חבל נחלתו וכיון שאין לה שר לכן אין שום אומה יכולה ליקנות אף ע"י כיבוש מלחמה וכיון שע"י כיבוש מלחמה א"י ליקנות כש"כ שאין יחיד יכול ליקנות (והא דכ' רבינו בפ"ו מה' אלו דכיבוש מבטל כיבוש נראה דהיינו טעמא מושם שנבוכדנצר כבשה ברשות השי"ת כמו שכ' הח"ס יו"ד סי' רל"ד ולמ"ד לקלע"ל נראה משום כי עתה ישראל בגולה באמת נתנה הארץ ביד שרי מעלה כי לוקחין ההשפעה תחילה כידוע עוד יש לחלק בין כיבוש בימי יהושע דהנה בע"ז דף נ"ג איתא דבמלחמות יהושע דעת האומות הי' לחזור א"כ ניחא כיון דלא ברצונם הניחו ובדעתם הי' לחזור כך ע"י כיבוש מלחמה יצא מרשותם ע"כ אתי כיבוש ומבטל כיבוש אבל בקדושה שני' שהלכו ברשותם ואתיאשו זכו ישראל והוה קדושת עולם):

אח"ז ראיתי בבאר שבע בסנהדרין דף צ"א שהקשה ממה שפירש"י והכנעני אז בארץ שהי' הולך וכובש את א"י מזרעו של שם שבחלקו של שם נפלה כשחלק נח את הארץ לבניו א"כ איך טענו בני כנען שארץ כנען שלהם הא גזלוה מישראל ותי' דכנעני כבש את הארץ שהיתה מדבריות שדות וכרמים אבל הוא בנאה א"כ עיקר טענתם אל הבתים והנה זה לא יספיק על דברי רבינו פה דכיון דגוף הארץ עכ"פ של ישראל שהם מבני שם א"כ איך אומר דאתי כיבוש ומבטל כיבוש הא ישראל זכו בכיבוש בחלקם שמעיקרא שלהם הי' קודם שנתנה לאאע"ה (ובבתים באמת אף שבאו בירושה מכח אאע"ה לא זכו אי הוה כתלוש כמש"כ בפ"א מה' אלו דברי הר"ן בע"ז) ועוד יותר יקשה דהנה בבאר שבע הקשה עוד האיך באו הכנענים לדון לפני אלכסנדרוס מוקדון הא הוא ג"כ כבש ארצות בדינא דמלכותא דינא ותי' שבאו בטענה חזקה מאחר שאנחנו אומרים שיש לנו תורת אמת אין לנו להטות מהם בדינא דמלכותא יעו"ש:

והנה הא זה הי' בזמן בית שני שהלכו והחזיקו ברשות לא בדרך כיבוש א"כ מה זה טענה דישראל לקחוה בכיבוש בע"כ מהם בראשונה עכ"פ עתה הם ברשות יושבים עלי' וע"כ דטענתם הוא כיון דישראל גופי' לא זכו בהם מעיקרא רק בכיבוש מלחמה גם חזקה שלהם רק עד ראשונה שזכו בה מתחילה בכיבוש א"כ נשמע דגם עתה שהחזיקו

בחזקה עדיין יש להם טענה יען דמעיקרא בכיבוש בא להם א"כ ל"ש לחלק כמש"כ רבינו דהחזיקו בה ברשות לא אתי כיבוש ומבטל חזקה הא אף שהחזיקו בה הנה רק על דעת שהחזיקו במה שכבשו תחלה א"כ עדיין נימא דאתי כיבוש ומבטל כיבוש ואכתי לא נדע עדין מה חילק יש בין קדושה ראשונה לשני' לכן נראה לי דהעיקר בזה הוא דכיון דכתיב עד יעבור עמך ד' עד יעבור עמך ד' ודרשו זו ביאה ראשונה ושני' א"כ על דעת כך נתחייבו בקדושת הארץ שכשיבאו האומות וכיבשוה שיהא בטל הכיבוש הראשון דאל"כ אין כאן ביאה שני' דהכל מכח ביאה ראשונה א"כ ע"כ שכך הי' רצון ניתן התורה שרק יתחייבו כל זמן שיהא בידם אבל ביאה שני' דהי' ע"ד שיהא ביאה עולמית כי כך הי' רצון הבורא שלא תהא רק ביאה השני' אם הי' זוכין א"כ על דעת זה נתחייבו שתהא קדושתה עולמית יען שהחזיקו בה כדין חזקה הי' רצון נותן התורה שיתחייבו בה עולמית ולא יבוא כיבוש ויבטל החזקה (ועד"ז כתב התיו"ט פ"ח דעדיות ובשו"ת חיים שאל השיג עליו דגם על זה נבאו שיטלוה ממנה אבל לפמש"כ א"ש דקדושה ראשונה הי' רצון נותן התורה שלא תהא קדושתה עומדת עולמית דאי הקדושה לא תפסוק מכח ביאה ראשונה ל"ש ביאה שני' וקרא כתיב עד יעבור עמך ד' עד יעבור א"כ מעיקרא לא נתחייבו רק ע"ד זה שתפסיק הקדושה שמכח ביאה ראשונה אבל בביאה שני' אף שעתידה ג"כ לחרוב בחטאם אבל רצון נותן התורה הי' שתהא רק ביאה שני' ולא שלישית כי השלישית רק מכח ביאה שני' תה"י לעתיד במהרה ולא תתבטל חזקתם רק תהא עומדת לעד:

והנה בע"ז דף נ"ב פריך הגמ' מכדי ירושה הוא להם מאבותינו ואאדשא"ש ואי משום הני דמעיקרא בביטול בעלמא סגי להו אע"כ מדפלחו לעגל ניחא להו וקשה לי דהנה ריטב"א הקשה הא עכ"פ זכו בה ישראל בכיבוש הארץ וע"ז של ישראל אין לה ביטול עולמית ותי' דזה דאם זכה ישראל א"י לבטל זהו רק מדרבנן אמנם בחיהר"ן תי' דמעולם לא זכו בה ישראל דמסתמא מה שנאסר להם בהנאה לא ניתן להם והנה יש להוכיח כדבריו מהא דמשני בגמ' דמדפלחו בעגל ניחא להו והיינו דלכן אף אותן שהי' מקודם אין להם ביטול (דאל"כ אכתי קשיא הני דמעיקרא לבטלו ואין לומר דמספיקא א"י לבטל א"כ מ"פ הגמ' מכאן ואילך נתסרו ומשני מאן מוכח דהיינו דאסור מספיקא ויקשה ודאקרי לה מאי קארי' לה הא מוכח דאסור מספיקא דאל"כ הני דמעיקרא עדיין לבטלו ורק משום ספיקא אסור) אלא דכיון שזכה בכיבוש הוה ע"ז של ישראל שאין לה בטול עולמית ואין לומר דלא הקנו להם מה שאסר בהנאה דהא כיון דפלחו לעגל ניחא להו וזכה בכיבוש גם בהני דמעיקרא ג"כ אבל בס"ד דלא ידע דניחא להו שפיר פריך לבטלינהו דאל"כ דזכו בכיבוש די"ל דלא הקנו להם מה דאסור בהנאה (אלא דלכאורה יקשה הא כיון דעשו

תשובה בשעת כיבוש א"כ לא קנו בכיבוש מה דאסור בהנאה אכתי קשה לבטלינהו ומאי משני דניחא להו דז"א דהא כתיב ופסילי אלהיהם תשרפון באש דקאי אמטלטלין דלא זכו בירושה כמש"כ הר"ן דמטלטלין דידהו לא ניתן לישראל בירושה רק משעת כיבוש זכו בהו והוה ע"ז של ישראל שאין לה ביטול עולמית מה"ת א"כ מוכח דאף דעשו תשובה זכו מה"ת בכיבוש מלחמה בע"ז של נכרים והיינו כסברת ראשונים כיון דיש ביטול לע"ז של נכרי זכי בה ישראל ושוב אין לו ביטול) וא"כ עדיין קשה דמשמע דכל הקושיא רק אי א"י ירושה להם והא אף אי א"י אין להם בירושה בוודאי קשה לבטלינהו ואיך מצי לעשות דיוק מזה דמדפלחו לעגל ניחא להו הא קושיא זו קשיא יותר אי אמרינן דא"י איני בירושה להם בוודאי קשה לבטלינהו אע"כ דזכו בכיבוש כדמוכח מפסילי אלהיהם א"כ מנ"ל כלל מדפלחו לעגל ניחא להו ולמד מזה דישראל שזקף לבינה ובא אחר והשתחוה דנאסר דילמא לכן אין לו ביטול משום דזכו בכיבוש וגם באיסורא ניחא להו דליקנא:

אולם נראה דאדרבא בהא ניחא מה דקשה לכאורה ב"ב דף קי"ז מסופק בגמ' אי א"י ירושה להם ויקשה הא מוכח מקרא דצריך שריפה משום דבירושה בא להם וכן הקשה בבנין אריאל אבל לפמש"כ דבאמת לא מכח זה הקשה הגמ' דאף אי לא בא להם בירושה ג"כ ניחא דצריך שריפה דזכו בכיבוש מלחמה רק דבשמעתין הכי קאמר למ"ד דא"י בירושה בא להם ג"כ ניחא דצריך שריפה מטעם מדפלחו לעגל (ובהא ניחא לי מה שהקשה בח"ס (בחי' בסוג' דבכור נוטל פי שניים) אמאי לא דייק מקרא דכתיב לך אתננה ולזרעיך כמו שפירש"י בשמעתין ועוד דרב יודא גופי' מספקא לי' שם והכא פשיטא לי' והעלה דנגד האומות ידע דהוה א"י מוחזקת אבל בישראל גופי' לגבי זה ל"ה פשיטא לי' דהוה כמוחזקת והנה לפמש"כ יש לישב דלכך הכא פשיטא לי' דהנה רי"ו ס"ל בסנהדרין לית לי' הא דאיוו לאלהות הרבה ול"א הסברא מדפלחו לעגל ניחא להו בשאר ע"ז א"כ הא דהוה צריכין שריפה ולא מהני ביטול משום דזכו בכיבוש ורק הכא קאתי לשנויי למאי דתמצא לומר דא"י מוחזקת הוא ניחא ג"כ הא דצריך שריפה משום מדפלחו לעגל ניחא להו וכמ"ד דאיוות לאלהות הרבה וא"ש) והנה הרמב"ן הקשה הא דאיתא לעיל דדריש מפסילי אלהיהן דגוי יכול לבטל ע"ז שלהם הא אי ירושה להם הוה לי' ע"ז של ישראל ותי' הר"ן דרק במחובר לקרקע זכו ישראל בירושה אבל במטלטלין לא זכו עד שעת כיבוש והי' יכולין לבטל ע"ז שלהם והנה יש להסתפק בכונתו אם כונתו אפי' לאחר כיבוש יכולין לבטל דמה"ת אף אם זכה בו ישראל יכול לבטל או דכונתו אקודם כיבוש הארץ והנה לכאורה יש להוכיח כונתו שקודם כיבוש הארץ מבטלו דהא

כבר הבאתי דהר"ן כתב דלכך פריך הגמ' הנך קמייתא בביטול סגי דלא זכו בהו ישראל דהוה איה"נ ולא ניחא להו דליקני ואי ס"ל דמה"ת יכול לבטל אחר כיבוש אמאי לא תי' כדברי הריטב"א דאין לע"ז של ישראל ביטול רק מדרבנן אע"כ דכונתו קודם כיבוש הוה יכול לבטל דלא זכו בירושה רק בתורת כיבוש מלחמה אך י"ל דכונתו כיון דכבר הוכיח הר"ן דתורה לא זכתה להם בירושה איה"נ א"כ גם בכיבוש מלחמה לא זכו מה"ת דאיסורא לא ניחא להם דליקני ולכן אף אחר כיבוש יש להם ביטול מה"ת ורק מדרבנן אין לו ביטול ולכן אמר קרא פסילי אלהיהם תשרפון באש שאם פסלו מותר אף אחר כיבוש (והנה לפימש"כ רי"ו לית לי' דאיוו לאלהות הרבה א"כ לדידי' הא דלא מהני ביטול משום דמה"ת זכו בכיבוש ואין לו ביטול מה"ת א"כ לפי"ז ע"כ דס"ל דיש זכי' לע"ז כיון דאי לאו דזכו בי' ישראל הוה סגי להו בביטול יש שפיר זכי' אף דעתה אחר שזכו אין לו ביטול מה"ת ושפיר דייק הר"ן לעיל דה"ה בחמץ בפסח שייך זכי' כיון דקודם שזכה בו ישראל הוה חמצו של נכרי ויש בה זכי' דא"ל כסברת הריטב"א דמה"ת יש לו ביטול ברשות ישראל ג"כ ולא מוכח שבחמץ בפסח יש לו זכי' דהא לרי"ו דלית לי' דאיוו לאלהות הרבה ע"כ דס"ל דלא מהני ביטול מה"ת כמו שהוכנו מכח הך דב"ב דקאי ע"כ הרי"ו):

אחר זה ראיתי בירושלמי פ"ד דע"ז רי"צ שמע לה מן הדא אם ירשתו כשהוא אלוה תשרפו ואם לאו אשר אתם יורשים אותם את אלהיהם ופי' בפ"מ אם כבר נעבדו באש תשרופו ואם לאו שלא נעבדו הרי הן לך בירושה ומותרין בהנאה מוכח מירושלמי דגם כשהוא אסור בהנאה יורשים אותה והיינו בכיבוש הארץ הרי דזכו ישראל בע"ז של נכרי בכיבוש א"כ אין להם ביטול:

אמנם קשה לי דהנה בירושלמי פ"א דביכורים איתא דאין מביאין ביכורים מאשירה שבטלה דקדשי מקדש הן (והביאו רבינו בפ"ב מביכורים) ויש לתמוה הא ביכורים אין מביאין אלא מא"י א"כ כיון שכבשו ישראל את הארץ זכו בכיבוש מלחמה ואין לו ביטול ועוד ממנ"פ אי אמרת דלא זכו בכיבוש מלחמה מה שנעבדה ונאסרה בהנאה משום ע"ז א"כ איך יכולין לקרות מפרי הארץ אשר נתת לי כיון שלא זכו באילן (וא"ש דאחר שביטלו הנכרי זכו בהן ישראל דאשר נתת בי לא קרינן בי' כיון דלא זכו בהן בשעת ירושת הארץ עח"ס חו"מ סי' קל"א שמפרש אשר נתת לי קנה"ג כעין מתנות ד' לישראל שנתן להם א"י קנה"ג א"כ אף לאחר ביטול ל"ש דזכה בהן ישראל בחזקתן ובישיבתן בארץ בתורת חזקה דל"ה כעין נתינת השי"ת) אך י"ל דמשכחת שפיר גם בא"י דקנה נכרי שדה וס"ל דיש לגוי קנין להפקיע כל זמן שיש ביד נכרי כמש"כ רבינו בפ"א מתרומות

א"כ הוה ע"ז של נכרי ויש לו ביטול (וא"ל לפמש"כ תוס' ר"ה דף י"ג דיש להם במה שזרעו א"כ כיון שיש להם חלק באשירות שפיר משכחת דיש לה ביטול דהוה ע"ז של נכרי דז"א דהא משמעתן דידן מוכח דאף דיש לנכרי שותפות א"י לבטל כמו שכ' תוס' רה"ש כמו שיבואר):

והנה בע"ז דף נ"ה מסופק הגמ' בישראל ונכרי שותפים אי ישראל אדעתי' דנפשי' עבד או אדעתי' דנכרי וא"י לבטלה וקשה אפי' אי אדעתי' דנכרי עבד עכ"פ לא גרע מגלי דעתי' דניחא לי' א"כ שוב מה דנכרי עבד גם כך בשליחות ישראל נעבדה א"כ אין לו ביטול כדאמרינן בשמעתין דגלי דעתייהו דניחא להו ואין לו ביטול ואין לומר דהיכא דאדעתי' דנכרי עבד ל"ש בנכרי שלוחותי'דישראל עבד א"כ יקשה מאי פריך הא מוכח מהא גופי' דישראל אדעתי' דנפשי' עבד דהא בר"ה דף י"ג כתבו תוס' דיש לנכרי חלק במה שזרע והקשו א"כ מאי פריך בשמעתין דא"א דשא"ש דהא עכ"פ יש להם שותפות במה שזרעו ולכן יכול' לאוסרם ותי' דשפיר דייק מאשירות שקודם להם דע"כ משום דשלוחתייהו קאעביד (כך צריך לגרוס דייק ולא כגי' הפרד"ר דגרס דחי וכך הוא באמת בריטב"א דעיקור הדיוק מאשירות שקודם להם) וא"כ לפי"ז הא דאשירות נאסרו למסקנא דגמ' משום דניחא להו שנעבד בשליחותם דהיינו חלק הישראל נעבד בשליחותם ואי אמרת ביש שותפות ישראל אדעתי' דנכרי עבד ויש לו ביטול א"כ אי עבד ישראל גופי' אמרת דיש לו ביטול כיון דיש לנכרי חלק בו א"כ ל"ש לומר דאין לו ביטול משום דבשליחותי' עבד דלא עדיף שליחות מאלו עבד בעצמו ע"כ מוכח דאדעתי' דנפשי' עביד לכן גם בשליחות ישראל נאסר ואין לו ביטול כאלו עבד בעצמו א"כ קשיא לס"ד דרבי דאדעתי' דנכרי עבד א"כ אמאי אשירות אין לו ביטול וצריך שריפה:

אך י"ל דהנה כבר הבאתי לעיל דגמ' ב"ב דף קי"ז מסופק אי א"י מוחזקת להו וקשה לי תפשוט מהכא דא"י מוחזקת דאל"כ יקשה דתורה אמרה ואשריהן תשרופון באש ואמאי לבטלינהו וע"כ כדמשני בגמ' דמדעבדו בעגל גלי דעתייהו דניחא להו יכולין לאסרן וגם ביטול אין להם א"כ אי א"י אין מוחזקת למה צריכה תורה שריפה לבטלונהו ונראה די"ל דקננהו בכיבוש מלחמה ול"א דאיסורא לא ניחא להו דליקני רק בגמ' כאן קאי למ"ד דא"י מוחזקת להם לדידי' הטעם דא"י לבטלינהו משום דגלי דעתייהו דניחא להו ולית לי' דזכו מטעם כיבוש (דאי מטעם כיבוש ס"ל דל"ה צריך שריפה דאיסורא לא ניחא דליקנא) א"כ לא מוכח מכאן דא"י מוחזקת מדצריך שריפה לפי"ז א"ש מה שהקשתי דבוודאי לפי' גמ' דלקמן מוכח דאדעתי' דישראל עבד ולכן אין לו ביטול אבל כיון דלמאי דבעי בגמ' דב"ב דל"א דא"י מוחזקת להם הטעם משום דקני בכיבוש מלחמה א"כ לא

מוכח דישראל (בשותפות נכרי) אדעתי' דישראל עבד וא"כ חדא מתורצת בחברתה לס"ד דרבי דאדעתי' דנכרי עבד צריך לומר באמת הטעם משום דקניא בכיבוש ולא מטעם דבאו להם בירושה וגלי דעתייהו דניחא להו וא"כ הא דבעי ב"ב אי א"י מוחזקה תליא באיבעיא דהכא בהך דרבי דאי אמרינן אדעתי' דנכרי עבד א"כ אין הטעם משום דניחא להו אלא משום דקני בכיבוש מלחמה ודו"ק:

ונראה דהא"ט הא דאיתא לעיל דף מ"ה דאמר ריב"ל גידועי עכו"ם קודם לכיבוש א"י כיבוש א"י קודם לביעור עכו"ם דתני ר' יוסף ונתצתם את מזבחותיהם והנח ושברתם את מצבותם והנח ס"ד שריפה בעי אמר ר"ה רדוף ואח"כ שרוף ויש להבין מ"ט הצריך שריפה רק אחר כיבוש וקודם כיבוש בגידוע (ועיין הפלאה על התורה שעמד בזה) ונראה דהנה בהא דאיתא בשמעתין ואי משום הנך דמעיקרא לבטלינהו ופירש"י ע"י נכרי בע"כ והנה זה שייך אחר כיבוש אבל קודם כיבוש לא יכול לכבוש הנכרי שיבטל הע"ז לכן צריך גידוע דבביטול לבד ע"י נכרי א"א ושריפה א"צ דהוה ע"ז של נכרי אמנם אחר כיבוש שזכו ישראל בכיבוש מלחמה אף שאפשר אז בביטול ע"י נכרי בע"כ אבל כיון שכבר זכו בכיבוש שוב אין לו ביטול אמנם אי נימא דישראל בירושה בא להם ונאסרו ע"י שפלחו לעגל ואין לו ביטול א"כ מיד שנכנסו הי' צריך שריפה ולא גידוע דהוה ע"ז של ישראל אע"כ דמטעם כיבוש מלחמה זכו בהן ישראל לא מטעם ירושה ומוכח ג"כ דמה"ת אין לו ביטול כשזכו בו ע"י כיבוש מלחמה דלא כמו שהבאתי לעיל:

והנה בדף מ"ג איתא דאתי הגיתי ביטל עטרת מלכם שזכו בהם במלחמה ולכאורה קשה הא דוד זכה בה בכיבוש מלחמה וע"ז של ישראל אין לה ביטול עלמית אך י"ל דדוד וודאי לא ניחא לי' דליקנא איסורא אך אתי הגיתי שהלך עמו למלחמה זכה בה וביטלה ובהא ניחא לי מה שהקשה בישועת יעקב הא איתא לקמן דף פ"א דגר תושב לא מצי לבטל ע"ז דלא פלח לה לא מבטל א"כ אתי הגיתי דוודאי לא פלח עוד לע"ז א"כ לא מצי מבטלה להנ"ל י"ל דרק ע"ז של חבירו א"י לבטל אבל ע"ז שלו מצי לבטל וא"כ כיון שאתי זכה בה בכיבוש מלחמה והוה שלו מצי שפיר לבטלה אף דלא פלח לע"ז וראי' לדברינו דהא איתא לקמן דף ס"ג דגר קודם שנתגייר וודאי ביטלה כיון דאתי לאגיורי ויקשה הא אי לא פלח לא מצי מבטל אע"כ דבע"ז שלו מצי לבטל רק ע"ז של נכרי חבירו לא מצי לבטל כיון דלא פלח לה ודו"ק:

י"ב) **אמנם** הנה בהא דאיתא בב"מ דף ק"ב מהו שדה אבותינו אברהם יצחק ויעקב דאין קנין לנכרי להפקיע א"כ יקשה איך כתב רבינו דבקד"ר לקלע"ל דאתי כיבוש ומבטל לכיבוש הא אדרבא כיבוש דידהו ל"מ לבטל ירושת אבותינו דמהא"ט א"ק לנכרי

להפקיע דבוודאי גם בימי בית ראשון לא הי' יכול קנין נכרי להפקיע מקדושת הארץ אך נראה לישב עפ"י ירושלמי כלאים שהביאו בתוס' סוכה דף ל' וביאר דבריהם בח"ס ע"ז דף ס"ב דאף דכל זמן שלא נתיאשו הבעלים הו"ל קרקע של ישראל ונוהג בו איסור כלאים מ"מ כיון שנשתקע שם בעלים והאונס עושה בקרקע כאדם העושה בשלו שוב לא מיקרי אא"א דבר שאינו שלו דהא עכ"פ הפירות שלו הם והוא עתיד לקוצרם הגע עצמך כלאים של נכרי בארץ ישראל בזה"ז נהי דא"ק נכרי להפקיע מ"מ לא מיקרי אוסר דבר שאינו שלו כיון שעכ"פ לפי שעה כשלו הם וע"ש וא"כ י"ל ה"נ כיון שנשתקע שם שדה אבותינו ולא זכו ישראל אלא ע"י כיבוש שפיר כתב רבינו דשוב אתי כיבוש ומבטל כיבוש אלא דקשה אכתי מהך דע"ז דפריך מכדי ירושה להם מאבותיהם ואא"א דשא"ש ויקשה הא כיון שנשתקע שם שדה אבותינו יכול לאסור בוודאי אי לאו דברי רבינו ל"ה קשה דמצינן למימר איפכא דנהי דנשתקע שם אבותינו כיון שהם לא קני בכיבוש מלחמה דהא הם היו מוחזקים בה מעיקרא רק שהקב"ה הקנה לאבותינו ואמר קום התהלך בארץ לארכה ולרחבה ולך אתננה ויליף מיני' בב"ב שם דקנה דרך הליכתו א"כ שפיר פריך אאדשא"ש משא"כ בזה"ז דנכרי קני ע"י כיבוש מלחמה א"כ נהי דאפ"ה א"ק לנכרי להפקיע קדושת הארץ שפיר אמרו בירושלמי דעכ"פ כיון שנשתקע שם בעלים יכול לאסור דבר שאינו שלו אבל לרבינו דכתב דבקדושה שני' לא אתי כיבוש ומבטל חזקה שלנו ואפ"ה ס"ל לירושלמי כיון שנשתקעו שם בעלים אדם יכול לאסור דבר שא"ש א"כ יקשה מהך דע"ז דדייק מכדי ירושה היא וא"א דשא"ש והא כיון שנשתקע שם בעלים שפיר יכולין לאסור דבר שאינו שלהם:

ויותר קשה לי דהא מקרא מלא דיבר הכתוב בפ' לך לזרעך נתתי את הארץ הזאת ופירש"י אמירתו של הקב"ה כאלו היא עשוי' ע"ש א"כ לא לבד שהוה כאלו אברהם אבינו זכה בהארץ אלא דנחשב כאלו ישראל כבר זכו בהארץ א"כ איך נאמר דאתי כיבוש ומבטל כיבוש הא העיד הכתוב שזכו כבר בירושה באמירתו של הקב"ה:

ואולם אי נאמר דהנתינה הי' בתנאי ניחא דבאמת לא זכו בירושה לא זכו כיון שעשו העגל בטלה זכות הירושה שנתנה להם ואף דאיתא בפ"ק דברכות דאמר ר' יוסי כל דיבור היוצא מפי הקב"ה לטובה אפי' על תנאי איני חוזר היינו בלא כפלי' לתנאי אבל בכפלי' לתנאי שפיר חוזר וכמש"כ בפנ"י בקידושין דף ס"א (ומה שהקשה שם הפנ"י א"כ איך מוכיח מזה דבעינן ת"כ הא בעינן כפלי' לתנאי משום דדיבור היוצא מפי הקב"ה אפי' על תנאי א"ח י"ל דמזה גופי' נלמד דבבנ"א עכ"פ במעשה לא אתי דיבור ומבטל מעשה רק דבהקב"ה אין חילוק בין דיבור למעשה ההוא אמר ולא יעשה מינה נשמע דבאדם

דיבור מבטל דיבור אבל לא אתי דיבור ומבטל מעשה ובעינן ת"כ):
ע"ד קו' הפרד"ר על תוס' שכ' דיש להם במה שזרע והקשו א"כ הא דאיתא בע"ז דף נ"ד דאי משום הני דמעיקרא בביטול בעלמא סגי הא מה שנטעו אח"כ אין יכול לבטל ואמאי הא אית להו במה שזרע ושפיר יכול לאסור ולא נשמע דיכולין לאסור דבר שא"ש היכיא דניחא להו נראה לישב דאיתא בקידושין דף מ' שכרו קודם למעשה שנאמר ויתן להם ארצות גוים ושכר לאומים בעבור ישמרו חוקיו ובריתו ינצורו וכ' בח"א לפרש דיש שני מיני שכר גוף א"י עבור הלימוד תורה והיינו ויתן להם ארצות גוים שנותן לאבותיהם במתנה ועמל לאומים ירשו היינו מה שהכנענים הוסיפו על הקרקע כמו שנאמר ובתים מלאים וכו' כרמים וזתים אשר לא נטעת זהו שכר שני עבור קיום המצות וע"ש ולפי"ז הרי מפורש בקרא כסברת תוס' דקרא למה שנטעו כרמים וזתים עמל לעומים אלא שירשו אותו עבור שמצותיו ינצורו וא"כ ניחא דממנ"פ דעמל לאומים שנותן להם עבור קיום מצותיו א"כ כיון שעבדו לעגל וניחא להו שוב אין להם זכי' במה שנטעו ויכול לבטל ג"כ ואי משום שעכ"פ גוף הנטיעות שגדלו בקרקע שלהם הוה ע"ז של ישראל שא"י לבטל הנה שוב דבר שאין שלו ואין יכולין לאסור כלל אע"כ כיון דניחא להו יכולין לאסור:
ובהא א"ש קו' השעה"מ ה' לולב שהקשה הא כיון דפלחו לעגל וניחא להו א"כ זהו הוה ע"ז של ישראל דאין לו ביטול להנ"ל ניחא דאדרבא דזהו נמי בכלל עמל לאומים מה שנטעו מעיקרא וזה לא ניתן להם רק בעבור מצותיו ינצרו וכיון דניחא להו אין בטילה כח ירושה שלהם ולא זכו בירושה ויכולין שפיר לבטל ע"ז של נכרי ואין לומר הא עכ"פ זכו בכיבוש ז"א דבשעה שכבשו כבר עשו תשובה ולא ניחא להו דליקני ע"ז של נכרי ובביטול סגי:
ובהא ניחא מה שהקשה בספר בנין אריאל הא מוכח מכאן דא"י מוחזקת מאבותיהן מדצריך שריפה ולא ביטלו אותן ע"י נכרי להנ"ל ניחא דשפיר י"ל דאין מוחזקת מאבותיהן אבל עכ"פ יש כאן שני עניני שכר גוף א"י עבור לימוד תורה ושכר שני עבור קיום מצותיו מה שנטעו כרמים וזתים והנה בכל זה זכו בכיבוש א"כ הוה לי' ע"ז של ישראל דהא זכו בכיבוש דאין לומר בשעת כיבוש לא ניחא להו דליקני כיון שבחלק שניתן להם במתנה ע"כ הי' דעתם ליזכות בכיבוש הארץ א"כ אף בחלק זה שיש לנכרים במה שזרעו ע"כ זכו בהו ג"כ והוה ע"ז של ישראל אף דלקושטא דמילתא באמת הוא להם מכח ירושה מאבותיהם וזה שיש להם במה שזרעו יכולין לבטל כנ"ל אבל להוכיח מזה דמוחזקת אין להוכיח דיש לומר מטעם כיבוש זכו דע"כ ניחא להו לזכות ממילא

זכו נמי במה שזרעו ואין יכולין לבטל ולכן הצריכה תורה שריפה:

והנה ב"ב דף קט"ז איתא דהיא גופי' מסתפקא לי' למשה רבינו דכתיב ונתתי לכם מורשה ירושה היא לכם מאבותיכם או דילמא שמורישין ואינן יורשין ובספר בנין אריאל הקשה מגמ' דע"ז דקאמר מכדי א"י ירושה הוא להם וא"א דבר שאינו שלו ואי משום הנך אשירות דמעיקרא בביטול בעלמא סגי להו אלא מדפלחו ישראל לעגל גלי דעתייהו דניחא להו בע"ז ולפי"ז יש לילף מדכתיב אשריהם תשרפון באש ולא הכריחו אחד מן הנכרים לבטל ע"כ מפני שא"י מוחזקת לישראל ולית לי' ביטול א"כ מאי מספקא לי' למשה אי מוחזקת הוא תיפוק לי' מהא אמנם לפי מה שבארתי לעיל די"ל דישראל זכי מיד בכיבוש מלחמה א"כ הוה להו ע"ז של ישראל לכן א"י לבטל האשירות רק הגמ' דע"ז הוה סבירא להו כן דזכו בתורת ירושה ע"כ נתנו האי טעמא אבל אין להוכיח מכאן לפשוט דא"י מוחזקת הוא דאף אי אין מוחזקת הוה ניחא דלא ביטלו ע"י נכרים כיון שזכו מיד ע"י כיבוש מלחמה ואין להם ביטול וא"ש:

י"ג) **אמנם** איתא בקידושין דף כ"ו במה תפסתם בישיבה והיינו ללמד דישראלקונה קרקע חבירו בחזקה ולכאורה קשה מנ"ל מהכא דבאמת י"ל דקני בכיבוש מלחמה או בירושה דא"י מוחזקת הוא לישראל והא דאמר וישבתם בה היינו משום דלא ניחא להו דליקנא עד שיתפסו בה בישיבה משום דאי הוה זכו בה מיד הא קיימ"ל הקונה את העיר קונה כל מה שבתוכה מטלטלין אגב קרקע א"כ ממילא הי' קונה כל הפסילים התלושים ולא הי' מועיל הביטול ותורה לא הצריכה לבער רק ע"ז המחוברים היינו באמת משום דא"י ירושה לנו ונאסרו בשעת עשיית עגל והוי כט"ז של ישראל דאין להם ביטול אבל התלושים לא זכו בהם ישראל בירושה לכן לא נצטוו לבער התלושים דהא מועיל להם ביטול ולכן אמר להם דכוללת ישראל לא יקנו לא בירושה עד שישבו בה דהיינו לאחר ירושה וישיבה שיותן לכל אחד חלקו והנה כבר עמד ע"ז בהפלאה פ' ראה דאפ"ה שפיר נשמת דקני בחזקה ג"כ מדקאמר להם שיתפסו בישיבה דוקא ולא אמר להם שיקנו בשעת חלוקה מטעם ירושה או כיבוש היינו משום דמהני נמי חזקה ליקנות כל אחד מחבירו ממילא דקנה בזה נמי מן ההפקר:

ובהא ניחא לי לישב קו' הכ"מ על רבינו דהנה תוס' ב"מ דף ז' כתבו הא דבעי התם אי הקדישה כתקפה אינו יען דטעם דתקפה משום דכל דאלים גבר רק דקיימ"ל אם בא השני ותקפה מוקמינן בידי' ולכן בעי בהקדישה בלא תקפה אי עדיף מתקפה ואם תקפה השני מפקיע מידו או דלא עדיף מתקפה ומשמע מתוס' הקדישה ותקפה לא מהני אם תקפה השני וכן הוא בהג' אשרי ובתומים סי' כ"ה נתקשה מנ"ל לתוס' הא וראיתי בספר

צרור החיים שכ' לפרש דקני ע"י שינוי השם דמעיקרא חולין והשתא הקדש אף דזה שינוי השם דחוזר כשתקפה השני אפ"ה כיון דלא שכיח שיתקף השני ל"ח שינוי השם החוזר יע"ש והנה אי שה"ש קונה אבל אי שינוי השם א"ק א"כ אם תקפה השני מהני ופקע ההקדש ומעתה היכיא דיש יאוש למ"ד שינוי השם עם יאוש קני לא מהני בתקפה השני ולא פקע ההקדש אבל למ"ד יאוש עם שה"ש לא קני ופקע ההקדש ומעתה היכיא דיש יאוש למ"ד שה"ש עם יאוש קני לא פקע אבל למ"ד יאוש עם שה"ש ל"ק פקעה הקדש דנהי דכל זמן שבידו קני דל"ד לגזלן דלא קני יאוש עם שה"ש אף כשבידו אבל כאן כ"ז שבידו מהני מטעם תקפה ורק לענין אם תקפה אחר אמרינן דלא עדיף מיאוש עם שה"ש דלא קני מעתה א"ש דהנה רבינו בפח"י ממעה"ק כתב דאם גנב והקדיש דאוקמוה רבנן ברשותו משעה שהקדיש דליחייב עלה והקשה בלח"מ הא הוה יאוש ושה"ש דקני כדמוכח מדבריו בפ"ה מאימ"ז ובספר לחם יהודה שם כתב דלא מצינו כן בדברי רבינו דשה"ש עם יאוש קני רק עם ש"ר והך דפ"ה מאימ"ז אתי שפיר גם לרב יודא דסובר דלא קני יאוש ושה"ש:

מעתה י"ל דה"נ דכל שזכו רק בכח כיבוש ל"ה אלא כתקפה והקדישה ע"כ כל זמן שהיתה הארץ כבושה תחת יד ישראל מקדשה שפיר אבל כשתקפה השני דהיינו כיבוש השני אתי תקיפות השני ומבטל תקיפת הראשון כמו שכ' רבינו בפ"ח מטוען ונטען לכן אחר שכבשה נבוכדנצר הוה בטלה הקדושה דאתי כיבוש ומבטל כח זכות ירושה שלהם כיון שכבוש תחת יד האומות ולכן כתיב וישבתם דקונין בחזקה ולא יהא אתי כיבוש ומבטל חזקה ובאמת ס"ל לדבי"ש דקדשה לע"ל ולחזקי' אף אי קני בחזקה כיון שמכח כיבוש בא לידם אתי כיבוש ומבטל כיבוש כמו שמבטל כח וזכות ירושה שלהם (דע"כ מבטל כח וזכות הירושה דהרי לא נתחייבו קודם הכיבוש אף שירושה להם מאבותיהם יען דכבוש תחת האומות כנ"ל) ה"ה דמבטל חזקה שבאה מכח הכיבוש (ועיין בשב"ד או"ח ה' פסח שאאמוהגז"ל עמד על זה) אמנם לאחר שהחזיקו ברשות כורש והחזיקו בירושה שלהם בתורת קנין חזקה לא בכח כיבוש לא אתי כיבוש ומבטל חזקה כיון שבאמת עיקרה בירושה בא לנו וא"כ נתישבה קו' הכ"מ שהקשה למה לא אתי כיבוש ומבטל החזקה דלפמש"כ ניחא כיון שהחזיקו ברשות זכו בה בתורת ירושה וכמו שפסק רבינו בפ"י מה' שמיטה דאי ירושה הוא לנו לא פקע ע"י כיבוש חזקה שלנו שהחזיקו בתורת ירושה דאם השני תקפה מהני תקופת השני ה"נ כיבוש השני מבטל כיבוש הראשון דאין לומר דרק בלא הקדישה הראשון מהני תקיפות השני וזכה בו השני אבל כאן שהקדושה הראשון לא מהני תקיפות השני לבטל ההקדש כמש"כ

תוס' ז"א דתוס' כתבו כן רק אי שינוי השם קונה אבל לדעת רבינו דשה"ש אין קונה אף עם יאוש ע"כ בשלמד כ"ז שבידו חלה ההקדש בכיבוש לא גרע מתקפה אבל אם כבשה השני כיון דיאוש ושה"ש לא קני ה"ה דלא מהני ההקדש שבכיבוש הראשון ואתי כיבוש השני ומבטל הכיבוש אף דיש עמה חזקה הא חזקה זו שע"י כיבוש ל"ה אלא כמו תקפה והקדישה דאם תקפה השני פקע ההקדש של ראשון אי לאו מטעם שינוי קונה אבל בקדושה שני' דהי' ברשות הוה כתקפה ברשות דלכו"ע אין מוציאין ממנו ולא אתי כיבוש השני דהוה שלא ברשות:

עוד נראה להוסיף מיא וקמחא דהנה לכאורה מה אהני מה שנתן הקב"ה מתנה לאבותינו ארץ ז' עממים להחזיק בה אברהם כדדרשינן ב"ב דף קי"ט מקרא דקום לך בארץ כיון דקנין פירות נשאר לאומות העולם עד זמן כיבוש וחלוקה (כמש"כ תוס' רה"ש דף י"ג דיש להם במה הזרעו) א"כ לא הי' לאברהם אבינו ע"ה רק קנין הגוף וקנין הגוף בלא פירות אין יכול להקנות כדאיתא בב"ב דף קל"ו אך הדבר ניחא דתוס' יבמות דף ל"ו ד"ה ורי"ו העלו דאהני קנין הגוף לענין זה דאם מת הבן בחיי האב דקנה הלוקח וה"נ אהני מה שזיכה לאאע"ה קדה"ג בא"י שנקנה מעכשיו אם יבוא לכלל גביות פירות כשיבואו ישראל לארץ דחל הקנין הגוף למפרע וא"כ לפי"ז י"ל דאחר שגלו ישראל ושוב זכו בקנין פירות ע"י כיבוש א"כ גם קנין הגוף נתבטלה ובטלה החזקה שהחזיקו בה אאע"ה כיון דמעיקרא לא הי' לו רק קנין הגוף בלא פירות דלא מצי ליקנות אבל בבית שני שזכו ברשות בקנין הגוף ובקנין פירות א"כ אף שחזרו וכבשו לא זכו אלא בקנין פירות אבל קנין הגוף נשאר ביד ישראל ולכן קדשה לע"ל:

ועפי"ז הנה זכיתי לעמוד על דברי רבינו לפי מה שכתב בספר הרוקח הביאו הח"ס סי' ק"כ בקצרה וז"ל בה' סוכה כשצרו על ארץ האמורי של סיחון ועוג ועל כרכים שבארץ כנען ואז ישבו ישראל בסוכות כמש"כ וארון וישראל ויהודה יושבים בסוכות כי בשדה הי' מסכך עליהם עד שכבשו רבת בני עמון כך ישראל עד שכבשו ארץ זהו כי בסוכות הושבתי את בנ"י כשצרים את האומות וכל זמן שלא כבשו וחלקו קורא יציאת מצרים כמש"כ אשר הכה משה ובנ"י בצאתם ממצרים והי' שנת הארבעים וזהו למען ידעו דורותיכם כי בסוכות הושבתי שלא יחשבו מאבותינו אברהם יצחק ויעקב אנחנו יושבים בארץ אלא ידעו שיצאו ממצרים וצרו על הערים ונתנם ביד ישראל עכ"ל:

ואח"**כ** כתב וז"ל כך למען ידעו דורותיכם שהקב"ה הוציאם ממצרים וכשצרים על הערים של מלכים ישבו בסוכות עד שכבשום כדי שיקיימו מצות התלויות בארץ והקב"ה כובש הארצות עכ"ל נלמד מדבריו דישראל שחייבין בחובת קרקע תלוי רק במה שזכו ישראל

בארץ ע"י כיבוש לא בעבור שזכו בירושה ולכן שפיר כתב רבינו דאתי כיבוש ומבטל כיבוש ופקעה חובת קרקע:

והנה בעירוכין דף כ"ב איתא מ"ט דמ"ד ל"ק לע"ל דכ' ויעשו כל הקהל סוכות כי לא עשו וכו' ומפרש כי לא עשו לקדש הארץ ולא קאי אסוכות והוא פלאי להוציא הכתוב ממשמעותי' וראיתי בס' דברי שאול שכ' לפרש על נכון דבנחמי' כתיב דעשו סוכות ברחוב ויקשה הא אין עושין סוכות ברה"ר כמש"כ מג"א סי' תרל"ז והעלה עפש"כ המק"ח סי' תרנ"ג על התוספתא דס"ל דבא"י עושין סוכות ברה"ר משום שלב בי"ד מתנה עליהן אך כאן הרי יד גוים באמצע וצ"ל כיון דבכיבוש עזרא קניא בחזקה ולא אתי כיבוש ומבטל כיבוש ולפי"ז בימי יהושע שישבו שם היבוסי בירושלים לא הי' אפשר לעשות סוכות ברחוב ברה"ר דל"ש לב בי"ד מתנין כיון דהי' שם היבוסי ויד גוי באמצע דלא קנו עדיין בכיבוש אמנם דוד שהוריש את היבוסי אמאי לא עשו ע"כ פריך אפשר דוד לא עשה וכו' ונשמע שפיר דירושה ראשונה לא קידשה לע"ל מדלא עשו בימי יהושע משום דיד גוי באמצע ועש"ה דפח"ח (ועיין לשון ירושלמי במס' פיאה) הביאו בפי' הגר"א במס' פיאה:

אמנם יקשה לפמש"כ לעיל דבאמת ישראל קני בירושה מירושת אבותם שאעפ"ה קנה בחזקה רק לענין תרומת דתליא רחמנא בכיבוש הארץ לכן אתי כיבוש ומבטל כיבוש אבל לשאר דברים אף שהי' יושב שם היבוסי ל"ה של נכרי דאין לנכרי קנין בא"י א"כ אמאי לא מהני מה שלב בי"ד מתנה עליהן:

והנה בהך דמסכת ברה"ר איתא בסוכה דף ל"ג פליגי דר"א פוסל וחכמים מכשירין והנה בפ"א מערלה תנן הנוטע ברה"ר חייב בערלה אבל גזל קרקע ונטע בה מפטר יען דאין קרקע נגזלת אבל ברה"ר יש לכל אדם רשות להלוך או לעמוד לפוש לפיכך יתחייב הנוטע בו דהוה כנוטע ברשות וכמש"כ הרע"ב ובתויו"ט וא"כ יקשה מנ"ל דלר"א ממעט קרא מסכת ברה"ר דילמא רק ממעט גזילה אבל ברה"ר כיון דהוה כעושה בתוך שלו מנ"ל דפסול והנה ראיתי בחכש"ל סי' תרל"ז שעמד ע"ז ותי' דזה רק לדידן דקרקע אינה נגזלת ונשארה של רבים יש רשות לסכך בו אבל לר"א דס"ל קרקע נגזלת א"כ גם ברה"ר הוה גזילה דהא נכנסה לרשות יחיד ונתמעטה כמו גזילה והנה הביא שם ירושלמי פ' הכונס דסובר בנ"ח פטור מפני שהוא ברשות דמצוה ברה"ר אבל בסוכה חייב דאין ברשות דמצוה דאין מצוה ברה"ר אבל עכ"פ נשמע דהסוכה כשרה ברה"ר והנה ראיתי בחכש"ל שם שהקשה לפמש"כ המג"א בשם ספר יראים דג"ע מותר אבל לא מיקרי לכם א"כ קשה מהא דאיתא בסוטה דף מ"ג דממעט מאשר יבנה בית ולא חנכו בית גזולה ופריך והא

ריוה"ג אמר הירא מעבירות שבידו הוא חוזר ומאי פריך לוקמי בגזל מנכרי דג"ע מותר אפ"ה נתמעט מחנכו כמו דממעטינן מלכם ולי נראה לישב דסברת ספר יראים רק שייך היכיא דהא דבעינן לכם הוא למצוה שפיר שייך דלא מתקיים בזה לכם אבל היכיא דהא דכתיב בקרא לכם לא למצוה נאמרה לא נתמעט מלכם כמו בקרא דערלים יהי' לכם שם אין קפידא בהאי לכם למצוה בכהא"ג בגזל מנכרי אי גזל נכרי מותר מיקרי לכם ג"כ ואם גזל קרקע מנכרי ונטע בהם אי קרקע נגזלת שפיר חייב בערלה כיון דגזל נכרי מותר מה"ת ואין חייב לעקור הנעועה ולהחזיר השדה לנכרי אף דכתיב לכם משום דהאי לכם לא נאמרה למצוה וה"נ האי ולא חנכו אף דתידרוש ממשמעותו חנכו לזה ולא לאחר גזל נכרי לא נתמעט מדרשא דלזה ולא לאחר דשפיר קרינן בי' חנכו דלא כתיב חנכו למצוה:

ובזה נראה לי לפרש דברי הירושלמי פ"ק דערלה אתרוג שנטעו למצוה מהו שיהא חייב בערלה אמר ר"ה חייב בערלה ופריך ולא כן תנינן ולקחתם לכם ולא מן המצוה תמן ולקחתם לכם בדמים לא מן המצוה ברם הכא כמה דתימר בשופר יום תרועה יהי' לכם מ"מ ה"נ שלש שנים יהי' לכם ערלים מ"מ (וכבר כתבתי לפרש דברי ירושלמי בפ"א מה' אלו) אבל לפי האמור יש לפרש עוד באופן אחר דדוקא ולקחתם לכם למצוה הוא שיהא לכם נתמעט דבר שהוא מצוה כמע"ש או איה"נ אבל גבי שופר דכתיב יום תרועה יהי' לכם שם ל"ש לפרש האי לכם למצוה דהא אין גזל בקול וכדקאמר בירושלמי פ"ג דסוכה א"כ מהאי לכם א"א למעט מה שהוא כגון שופר ממצות מע"ש או שופר של איה"נ ה"נ בערלה דהאי ערלים יהי' לכם לא כתיב למצוה דבעינן לכם לא נתמעט מהאי לכם דבר שהוא עומד למצוה וא"ש:

והנה בציון ירושלים שם הביא דרשת מכילתא פ' בא משכו וקחו לכם בדמים והביאו פירש"י בחומש וקשה לי א"כ הא דפריך בב"ק דף ס"ו מדכתיב קרבנו למעט את הגזול אי יאוש קונה היה שפיר קרבנו ויקשה דילמא כיון דכתיב משכו וקחו לכם בדמים ובגזילה הא לא בדמים הוא לכן ממעטינן נמי מקרבנו:

והנה בסי' תרל"ד פסק השו"ע כמ"ד דיוצאין בסוכה שאולה ולפי"ז לכאורה בסוכה שמה"ת ראוי' לצאת רק מדרבנן אין ראוי' לצאת מה"ת כשרה דל"ש לומר הפקר בי"ד הפקר וא"ר מה"ת דהא הפקר בי"ד הפקר רק שייך לומר דהוה כאיני שלו והוה שאולה אבל כיון דשאולה כשרה א"כ מה"ת שפיר יוצאין בה א"כ יקשה הא דפסק שם דבסוכה שאין בה ז' על ז' אף מה"ת א"י ואמאי לא יהא אלא שאולה ג"כ יוצאין בה וכך הקשה בחכש"ל:

ונראה לישב דהנה ברשב"א ביצה דף ל' הקשה הא דקיימ"ל סוכת גנב"ך ורבק"ש כשרה

למה חלה עלי' קדושה כל שבעה וכי מפני שנכנס שם ואכל שם פעם אחת או ישן בה תחול עלי' קדושה כל ז' והיא לא נעשית לשם מצות סוכה ותי' וז"ל ואפשר בסוכת גנב"ך ורבק"ש כסוכה דעלמא הן עכ"ל וכונתו דנאסרה בישיבה אף דלא אזמני' דהא כל סוכה דעלמא לא נאסרה בהזמנה אלא בישיבה כדאיתא בסי' תרל"ח וכ"כ ב"י סי' תקי"ח וז"ל ועוד דאם לא עשה לשם מצוה אעפ"י שיוצאין בה בחג אפשר לומר דמהני בה תנאה דלא חל ש"ש עלה מאחר שלא נעשה בה מעשה לשם מצוה ושוב כ' ואיכא לדחויי דסובר רבינו דבלא עשיית מעשה הסוכה חל ש"ש עלה כיון שהי' ראויים למצוה והיינו דסתם וכ' בתר הכי אבל בסוכת החג לא מהני בה תנאה ולא חילק בין עשאה לשם מצוה לעשאה לצל עכ"ל ולפי"ז י"ל בסוכה דא"י בה מדרבנן הנה לא חלה עליו ש"ש דגרע מסוכות גנב"ך וכיון דלא חלה עליו ש"ש ממילא לא יצא בה מה"ת ג"כ דנהי דלא בעינן עשאה לשם סוכה אבל עכ"פ בעינן שיהא ראוי' לחול עליו ש"ש וכיון שא"ר לחול עליו ש"ש מדרבנן אינה יוצא בה מה"ת ג"כ:

ובהא יש לישב הא דסוכה דף ל"ה איתא דאתרוג של מע"ש א"י בו לר"מ דס"ל מעשר שני ממון גבוה וקשה הא מעשר פירות רק מדרבנן א"כ מה"ת מחזי חזו ואזיל בתר דאורייתא וכבר הקשה כן בשעה"מ ה' סוכה להנ"ל ניחא באתרוג דבעינן לכם א"כ אי מדרבנן לא חזו מצד הפקר בי"ד הוה כאלו לא חזו מדאורייתא ולא מיקרי לכם אבל בסוכה דיוצאין בשאולה לכן אף דמדרבנן לא חזו כיון דמדאורייתא ראוי יוצאין בו דל"ש הפקר בי"ד הפקר והוה איני שלו דהא גם בשאולה יוצאין:

ועד"ז יש לישב מש"כ רש"י בסוכה במשנה דהעושה סוכתו בראש האילן כשרה ואין עולין לה ביו"ט ופירש"י כשרה לחוה"מ ובדיעבד יצא גם ביו"ט וקשה דרש"י בפסחים דף ל"ה כתב דטבל טבול מדרבנן א"י בו ידי מצה משום מצה"ב להנ"ל י"ל במצה דבעינן לכם דילפינן לחם מחלה דכתיב עריסותיכם א"כ כיון דמדרבנן א"ר דהוה מה"ב א"כ הפקר בי"ד הפקר ואין יוצאין בו מה"ת דל"ה לכם אבל בסוכה דל"ב לכם יוצאין היכיא דמדרבנן ל"ח כיון דחזי מדאורייתא דמשום הפקר בי"ד לא גרע משאולה דיוצאין בו:

ואולם בד"א נראה לישב קו' שעה"מ הנ"ל דכיון דחכמים הטילו עליו המצוה לאכול בקדושת מעשר וא"י להפקיע עצמו ממצות חכמים ל"ש לזול בתר דאורייתא כיון דאין רשאי לנהוג בו כמו בפירות חולין א"כ שוב הוה ממון גבוה ולא מיקרי לכם:

י"ד) **והנה** בהך דסוטה דמשני הגמ' בחזר ולקחה ופריך אי הכי אמאי נתמעטה משום דמעיקרא באיסורא אתי לידי' הנה מוכח מכאן דאם חזר ולקחה אין עוד עבירה בידו והאיסור מיתקן למפרע וכן יש להוכיח מחגיגה דף י' בהא תנן איזה חסרון להימנות כגון

הבא וכו' אבל בגזל יכול לאהדורה משמע אי מהדר ליתא לעבירה בידו ומיתקן האיסור למפרע וקשה לי האיך מיתקן בזה איסור למפרע דהשבת הגזילה מהני רק מכאן ולהבא אבל למפרע פשיטא דעבד איסורא כמש"כ רבינו בפ"ב מה' תשובה אעפ"י שהחזיר לו צריך לרצותו בשלמא בהך דסוטה דבית חשוב כקרקע דאינה נגזלת רק כ"ז שבידו עכ"פ הרי העבירה תחת ידו ולכן בחזר ולקחה דאין הגזלה עוד בידו שפיר מיתקן האיסור לגמרי אבל בהך דחגיגה דאייריא בסתם גזילת מטלטלין קשה ועוד קשה לי הא מבואר בדברי רבינו פ"א מגזילה דהגוזל מחבירו אף דחזר ולקחה ממנו עבר אלא תחמוד א"כ מאי משני בסוטה בחזר ולקחה וליכא עבירה בידו הא איכא עבירה בידו משום דקעבר אלא תחמוד:

ויותר יקשה דהנה בלולב הגזול ילפינן מקרא דוהבאתם את הגזול דמה"ב דאורייתא ואי' בלולב הגזול ואיך נשמע זה דהא בקרבן דאי יעלה למצותו א"י לקיים עוד המ"ע דוהשיב את הגזילה דצריך להשיב גוף הגזילה משא"כ בלולב הגזול דיכול לקיים השבה לאחר שיצא בו ומנתק הלאו ולא נעשתה עבירה כלל מנ"ל דכהא"ג ג"כ לא יצא מטעם מה"ב (אח"ז ראיתי במהר"ם שי"ק פ' ויקרא שהקשה כן) והנה לישב צריכין לומר דמכאן נשמע כשיטת הרא"ש בב"מ דף כ"ו וכן במלחמות שם דאם משלם לבעלים ג"כ מקיים מ"ע דהשבה אף שלא החזיר גוף החפץ ומינתק הלאו בלא תגזול א"כ גם בקרבן יכול הוא לתקן הלאו אפ"ה כיון שבשעה שיצא היתה בעבירה הוה מה"ב ה"ה בלולב הגזול ושפיר יליף מקרא דוהבאתם את הגזול דאי' בלולב הגזול ג"כ אולם יקשה לדעת רבינו דעובר בלא תחמוד א"כ ל"ד לקרבן דאף דמשלם אח"כ ומקיים העשה דוהשיב דהוה מה"ב דאף שמקיים העשה דוהשיב את הגזילה אכתי עבר אלאו דלא תחמוד א"כ לא ניתקן האיסור לגמרי שפיר הוה מה"ב דאף דאם ישלם לבסוף לא מיתקן האיסור דאכתי עבר אלא תחמוד משא"כ בלולב דיכול להחזיר אח"כ גוף הגזילה ומתקן האיסור דלא תחמוד ל"ה מה"ב:

אמנם נראה לישב דהנה בב"ק דף ס"ז פריך מברייתא דקתני קרבנו ולא הגזול והא יאוש קונה ומשני בגזל קרבן דחברי' ואיתא בתוס' רי"ד וז"ל ואתאלאשמעינן דאינו עולה לו ולא לבעליו לו אינו עולה שאינו שלו לבעליו נמי איני עולה אפי' לא איאש ואפי' שהביא הכהן לשם בעליו דכ' לרצונו פרט לזה שלא עשאו שליח והקריבו שלא מדעתו עכ"ד והנה לקמן דף ע"ו דמוקי ר"ד בשוחט תמימים מבפנים לשם בעלים ופריך הגמ' והא חזרה קרן לבעליה ואר"י ב"א בנשפך הדם וכ' שם בתורי"ד כיון דאקרבי' לדעת בעלים הראשונים הר"ז עולה להן ויש להבין במאי פליגי וצריך לומר דסברת רבא דמשני בגזל

קרבן דחברי' משום דבקרבן בעינן דוקא שיבאה לעזרה ליד כהן ע"י הבעלים דוקא או מיד שלוחו דהוה כידו ולכן דקדק בלשונו וכ' דבעינן יביא אותו לרצונו ולא זה שהביאו שלא לרצונו ולכן ממעט קרא מקרבנו:

והנה לפי"ז נתישב דשפיר ילפינן מוהבאתם את הגזול דקאי ג"כ אשעת הבאה והא בשעת הבאה אפשר לקיים עוד השבה להקריבו לשם בעלים אפ"ה מיעטה תורה דההבאה הוה בעבירה ואף דאי מקריבו לשם בעלים ליכא עוד משום לא תחמוד אפ"ה הוה מה"ב א"כ ה"ה בלולב הגזול הוה מה"ב אף דיכול להחזיר הלולב (ביום הראשון אחר שיצא בו) עכ"פ הוה בשעת המצוה באה בעבירה וא"י בו וא"ש אך כל זה כשמחזיר גוף הגזילה אבל בהך דסוטה נהי דחזר ולקחה אכתי עבר בלא תחמוד והוה עבירה בידו אולם נראה דאייריא באמת בגזלו מנכרי דאין עובר בלא תחמוד דהא כתיב בית ריעך ונכרי לאו רעהו מקרי רק בלא חזר ולקחה אסור דסבירא לי' גזל נכרי אסור אבל בחזר ולקחה ליכא עבירה עוד בידו (ובהכי ניחא סתירת דברי רבינו דבה' חובל כ' דאם מחזיר לו הממון נתכפר לו ובה' תשובה כ' דצריך לרצותו וכבר הקשה כן בהקובץ לפמש"כ ניחא במזיק ממונו דלא עבר אלא תחמוד לכן כשהחזיר לו תכפר לו):

והנה בשעה"מ הקשה לשיטת הסוברים דאי גזל נכרי אסור אבל עשה דהשבה ליכא א"כ איך הוה גזילה ניתק לעשה הא הלאו כולל יותר מהעשה (כמש"כ רבינו בפ"א מתמורה) דהלאו איתא גם בשל נכרי והעשה ליתא בגזילת נכרי להנ"ל י"ל כך דהנה בסנהדרין דף ס"ב איתא דרב סובר דגזלן קונה גוף הגזילה רק כיון דחייב בהשבה להשיב ממונו כופין אותו ליתן גוף החפץ (כמו שהעלה בח"ס חו"מ סי' קל"ב) ורבא ס"ל דל"ק הגזילה דברשותי' דמרי' קיימא א"כ גוף החפץ הוה של הבעלים לכן אף דלאו כולל יותר שפיר הוה ניתק לעשה:

ט"ו) **והנה** קשה לי טובא אמשכ' רבינו דלכן קדושה ראשונה לקלע"ל יען דאתי כיבוש ומבטל כיבוש אבל קדושה שני' שזכו בחזקה לא אתי כיבוש ומבטל כיבוש א"כ קשה למה צריך רבינו לתת הטעם דקדושת ירושלים והמקדש לא בטלה דקדושת שכינה לא בטלה תיפוק לי' דירושלים לא קנה דוד כלל בכיבוש רק שקנה אותה מהיבוסי יושבי הארץ ההיא וא"כ לא אתי כיבוש ומבטל מה שקנה דוד בכסף מלא והוחזקו בה בלא כיבוש מלחמה:

אך יש לומר דהנה הרמב"ן במלחמות פ' רי"ש כתב דבבית המקדש שייך באו בה פריצים וחללוהו וא"כ י"ל בא"י דל"ש באו בה פריצים וחללוהו מקדושת הארץ בזה צריך רבינו לטעם דאתי כיבוש ומבטל כיבוש אבל בקדושת המקדש הנה שייך בה באו פריצים

וחללוהו וכמש"כ לעיל לזה שוב צריך הטעם דקדושת שכינה לא בטלה והיינו דלכן ל"א בקדושת המקדש באו בה פריצים וחללוהו כיון דקדושת שכינה יש בה ל"א דבאו פריצים וחללוהו:

וראי' לדברי מהא דאיתא בסנהדרין אקרא ואוסף שללכם אוסף החסיל אמר להם נביא לישראל אספו שללכם אמרו לו לבזוז או לחלוק אמר להם כל אחד לעצמו אמרו לו הלא ממון עשרת השבטים מעורב בו ואיכא משום גזל אמר להם כמשק גבים שוקק אף ממונם של ישראל כיון שנפל ביד עובדי כוכבים מיד טיהר ולפי"ז יקשה מאי קאמר דביקשו ליגנז מפני ממונם של ירושלים הא כיון שנפל ביד עכו"ם מיד טיהר ולמה צריך לטעם באו פריצים וחללוהו בשלמא לדעת הבעהמ"א דבאו פריצים קאי על פריצי ישראל ניחא אבל להרמב"ן קשה ונראה לפמש"כ התשב"ץ סי' כ"ד דנהי דשבאי קני רק כפי דמיו ששוה כגון בשבאו ספרים דקנה נגד הנייר אבל מה שספרים שווים יותר למצוה זה לא הי' דעתן לקנותו ע"כ גם ישראל שקנה ממנו לא קנה רק נגד שויו א"כ ה"נ י"ל דע"י שבאי לא קנה לפי"ז יש עוד ליתן טעם למ"ש רבינו דישראל שקנו בחזקה לא אתי כיבוש ומבטל החזקה דנכרי לא קני בכיבוש רק שויו שהקרקע והשדה שווה אבל לא מה ששוה לישראל מכח קדושת קרקע ודו"ק:

ט"ז) **וכיון שעלה עזרא וקדשה לא קידשה אלא בחזקה וכו**'. והקשה בכ"מ הא גם בקדושה ראשונה הי' חזקה וכי כיבוש עם חזקה גרע מחזקה בלא כיבוש כנ"ל ונראה לישב דהנה לכאורה יש להקשות דבקידושין דף כ"ו יליף דבי רי"ש מוירשתם וישבתם קנין חזקה הרי דהי' בכיבוש ראשון גם חזקה אך י"ל הנה חזקי' דרש מקרא דשבו בערים אשר תפשתם דכ' בירמי' ולמה לא דריש מקרא דוירשתם וישבתם דכתיב בתורה וכן הקשה במקנה (ועיין ע"ז דף נ"ב חזקה דישיבה היינו משום דכ' וירשתם וישבתם) וי"ל דבהא פליגי דתברי"ש סברי קדושה ראשונה גם בארץ קדשה לע"ל דהא החזיקו בה ישראל אחר הכיבוש אבל חזקי' סובר דמקרא דוירשתם דהי' חזקה ע"י כיבוש אין הקנין משום החזקה אלא משום הכיבוש דכל החזקה הוא דקונה רק מדעת המוכר ושם דהחזקה הי' ע"י כיבוש ולא הי' מדעת וברשות המוכר לא קנה משום החזקה אלא משום הכיבוש ונפ"מ כשנחרב בית ראשון ונכבשה הארץ דאתי כיבוש ומבטל כיבוש ולכן לא קידשה לע"ל ולכן הביא חזקי' מקרא דשבו בארץ אשר תפשתם שזהו הי' ברשות נבוכדנצר שהשיב את גדליהו בן אחיקם על הארץ והוא אמר להם שבו בארץ אשר תפשתם וא"כ אדרבא מכאן הוכחה לשיטת רבינו דס"ל כחזקי' דמקרא דוירשתם לא מוכח דשם לא משום חזקה אלא מקרא דשבו בארץ שהי' מדעת א"כ ה"נ דקדושה

שני'שהחזיקו ברשות כורש מהני מטעם חזקה ולא אתי כיבוש ומבטל חזקה ובזה ניחא לי מה שהקשה במקנה תיפוק לי' משום כיבוש מלחמה ולפמש"כ ניחא דאי משום כיבוש הא אתי כיבוש ומבטל כיבוש לכן כתיב וירשתם וישבתם דע"י חזקה נקנה להם ולכן אף שנכבשה הארץ לא אתי כיבוש ומבטל חזקה וקידשה לע"ל אבל רבינו פסק כחזקי' ולכן ס"ל דקד"ר לקלע"ל דאתי כיבוש ומבטל כיבוש אף שהי' חזקה עמה כיון דמכח כיבוש ושלא מדעתם ורשותם החזיקו ל"מ מטעם חזקה וא"פ כל דברי רבינו מבוארים בסו"ג דקידושין:

ובהא ניחא לי מה שהקשה במהרי"ט בחי' ל"ל חזקה הא ירושה הוא לנו מאבותינו ונראה דהנה קודם שכבשו הארץ הי' ג"כ אאע"ה מוחזק בה דקנאה ע"י חזקה שהלך לארכה ולרחבה כדאיתא בב"ב כמו שהבאתי לעיל אפ"ה הא לא נתחייבה משום זה בתרומה ומעשר כל זמן שכבוש תחת יד האומות ה"נ לא מחייבו מטעם חזקה שהחזיקו הם רק בתורת כיבוש:

י"ז) **עוד** נראה לפרש במאי דפליגי אי קד"ר קדלע"ל דתליא אי יאוש של"מ הוה יאוש כי במדרש אמרו תנאי התנה הקב"ה עם מעשי בראשית אם מקבלין ישראל התורה מוטב ואם לאו אחזיר את העולם לתוהו ובוהו וא"כ ישראל ע"י קבלת התורה הצילו את כל הארץ ומלואה שלא יחרב והנה מבואר דמציל משלילותו של נהר ומזוטו של ים הרי הוא שלו וא"כ זכו ישראל בה מן הדין אמנם התינח אם כבר שטפו נהר אבל קודם ששטפו נהר רק ראה שהים בא וסוער וקדם ונטלו לא זכה רק אם הבעלים רואין ולא מצילין איאשו מיאשו כדאיתא ב"מ דף כ"ב ומבואר להדיא כדברינו בשמ"ק דף כ"ד אהא דקתני התם בזוטו של ים ושלילותו של נהר אם נתיאשו הבעלים הרי הוא שלו והקשה הא בזוטו של ים א"צ יאוש ותי' וז"ל א"נ שהצילם קודם בסמוך והבעלים רואים ואין רודפין להציל כיון דבריא הזיקא ומההוא שעתא מיאוש אבל מדאורייתא לא שריא אלא אחר שנשטף ונשלל א"כ לפי"ז לא מהני מה שהצילו ע"י קבלתן אם התורה מקודם שהחריב הקב"ה העולם וגם יאוש ל"ש כיון שהאומות לא ידעו מזה שיחזור הקב"ה לתוהו אם לא יקבלו ישראל התורה ולא איאש (ואף אי נאמר ע"י שלקחו ישראל במלחמה הנה יאוש זה ל"מ דבאיסורא בא לידם כיון שלקחו רק ע"י כיבוש מלחמה) אך אי נאמר דיאוש של"מ הוה יאוש וא"כ אי ידעו האומות שהי' הקב"ה מחזיר את העולם לתוהו אי לא יקבלו ישראל התורה הי' מתיאשים ממנה דהרי לא רדפו להצילה דהופיע להם מהר פארן שיקבלו התורה א"כ תו ל"ה באיסורא בידם דבדין זכו בהם ישראל בתורת יאוש (וא"ל הא אין יאוש לקרקעות ז"א דהא הטעם הוא יען שהארץ לעולם עומדת וכאן שהי'

מחזירו לתוהו ע"כ הוה הוויית העולם לבטלה דכן גם בקרקע מהני יאוש) וא"כ לפי"ז י"ל למ"ד דקד"ר קדשה לע"ל סובר יאוש של"מ הוה יאוש א"כ זכו ישראל מדינא ולא אתי כיבוש נכרי ומבטל מה שלקחו בדזכו ישראל מדין יאוש אבל רבינו דפסק דיאוש של"מ ל"ה יאוש דהלכה כאביי א"כ לא זכו ישראל מדינא רק ע"י כיבוש ואתי שפיר כיבוש נכרי ומבטל כיבוש דידהו אבל בקדושה שני' שזכו ישראל ברשות המלך אין כיבוש נכרי מבטל חזקה שהחזיקו ישראל ברשות והבן:

י"ח) **וכיון** שעלה עזרא וקדשה לא קדשה בכיבוש אלא בחזקה ולפיכך מקודש גם היום. ובכ"מ הקשה במה יפה כח חזקה מכח כיבוש ולמה לא נאמר דכיבוש מבטל חזקה ועוד בראשונה מי לא הי' חזקה ואטו עדיף חזקה בלא כיבוש מחזקה עם כיבוש ובתויו"ט פ"ח מעדיות כתב לתרץ דכיבוש הגוים מבטל כיבוש ישראל משא"כ בחזקה שהחזיקו מיד מלך פרס שנתן להם רשות להחזיק בהם לא אתי כיבוש נכרי ומבטל חזקה שהיתה מדעת מלך נכרי ושלא כדין נטלו מידינו ואין קרקע נגזלת אבל בקדושה ראשונה באה הנבואה שיעלו מחריבים עלי' ויטלו מהם וכן באה הנבואה שכורש יחזיר ויבנה המקדש ולא באה נבואה בפירוש שיטלו שוב מהם וראיתי בח"ס סי' רל"ב כ' ג"כ לישב עד"ז כי בבית ראשון נטלה ברשות הקב"ה ותמהני שלא הביא שכבר קדמו בתויו"ט ול"נ לישב עד"א דהנה יש להבין במאי פליגי הני תנאי דסברי קד"ר לא בטלה כיון דכיבוש מבטל כיבוש ונראה דהנה איתא במדרש למה פתח בבראשית שלא יאמרו האומות ליסטים אתם לכן פתח בבראשית לומר שברא העולם ונתן לאומות ונטלה מהם ונתן לנו אמנם הקב"ה נתנו לנו רק בתנאי שאמר לאאע"ה כי ידעתיו למען אשר יצוה את בניו אחריו ושמרו דרך ד' נמצא דישראל כשבאין בנחלתהו דאבוהון שהתחייבו בארץ רק כשהולכין בדרך ד' שמקיימין התנאי והנה בח"מ סי' שי"ב מבואר מי שהשכיר בית לפי שהי' אוהבו אם אמר לו תחלה שמשכיר מפני שהוא אוהבו ונעשה שונאו יכול להוציאו מן הבית וא"כ כשאין ישראל עושין רצונו של מקום ונעשין שנואין להקב"ה ח"ו בטלה חזקה דאבוהון א"כ שוב יכולין האומות להוציא מידן בטענת ליסטים אתם דאין להם טענה שהקב"ה נתנה להם ואברהם החזיק בה והם באים בתורת חזקה דאבוהון דהא לא זכו רק על תנאי (ועיין מדרש רבה פ' שלח שהביא שם משל למלך שנתן מתנה לבן אוהבו מבואר כדברינו) וזה שכ' רבינו דאי בתורת כיבוש אתי כיבוש נכרי ומבטל כיבוש דידהו דאף דאמרינן בסנהדרין דף נ"ט דנכרי לאו בני כיבוש כאן שישראל לקחו בכיבוש יש להם טענת לסטים אתם ובתורת חזקה לא מצי זוכין דהא נתנה להם רק על תנאי והתינח בקדושה ראשונה אבל בקדושה שני' שבא לארץ ברשות מלך פרס לא בתורת כיבוש

באו אין יכולין לטעון טענת ליסטים א"כ בכהא"ג נכרי לאו בר כיבוש הוא ולפי"ז יש לתת טעם למאן דס"ל דקד"ר נמי לא בטלה דהנה למ"ד גזל נכרים מותר משום דראה ויתר גוים יען שלא קיימו ז' מצות עמד הקב"ה והתיר ממונם א"כ ל"ש טענת ליסטים אתם ובידן נטלו מהם שוב לא אתי כיבוש ומבטל כיבוש דישראל דלאו בני כיבוש נינהו ולכן קדושה ראשונה נמי לא בטלה ואמנם רבינו דס"ל בפ"א מה' גזילה דגזל נכרי אסור מה"ת א"כ אי ישראל באים בתורת כיבוש אתי כיבוש נכרי ומבטל כיבוש ישראל דא"ל נכרי לאו בר כיבוש הוא כיון דיש להם טענה שבליסטניות לקחו מהם מצי כיבוש דידהו לבטל כיבוש של ישראל:

י"ט) **עוד** נ"ל הכונה במש"כ רבינו דשכינה אינה בטלה עפמש"כ הראב"ע פ' תצוה על פסוק וידעו כי אני וכו' הוצאתי אותם מאמ"צ לשכנו בתוכם וז"ל הטעם אז ידעו כי לא הוצאתי אותם ממצרים רק בעבור שיעשו לי משכן ושכנתי בתוכם וזהו תעבדון את האלקים על ההר והרמב"ן קלסו וכ' עליו וא"כ יש בענין זה סוד גדול כי כפי פשט הדבר השכינה בישראל צורך הדיוט ולא צורך גבוה אבל הוא כענין שאמר הכ' ישראל אשר בך אתפאר ואמר יהושע ומה תעשה לשמך הגדול ופסוקים רבים באו כך אוה למושב לו פה אשב כי אויתי' מעתה ניחא כי אם השכינה הי' שורה רק בעבור צורך הדיוט א"כ א"ש שבחטאם נחרבה המקדש הי' קדושת שכינה ג"כ בטלה אבל כיון שהוא צורך גבוה ג"כ זהו הצורך גבוה לא נתבטלה והיינו שכ' רבינו כי שכינה לא בטלה:

עוד י"ל עפ"י מה דאיתא בסנהדרין ר"ח בפ' רמי כתיב מרום קיצו וכתיב מלון קיצו אמר אותו רשע בתחילה אחריב דירה של מטה ואח"כ אחריב דירה של מעלה ופירש"י מרום קיצו משמע דירה של מטה כדכ' מרום מראשון מקום מקדשינו מלון קיצו משמע דירה של מעלה בית מלונו הכונה דרצה לבטל ולחלל קדושת המקדש שלא ישרה שכינתו שם והוה כמבטל דירה של מעלה שהיתה כנגד דירה של מטה ובאמת על זה לא ניתנה לו רשות רק להחריב דירה של מטה כדאיתא שם ולכן כיון שדירה שלמעלה לא נתבטלה ונשארה כנגד דירה של מטה לכן גם קדושתה של מטה לא נתבטלה והיינו דשכינה לעולם אינה בטילה:

והנה על דברת הראב"ד שכ' דראה עזרא שעתיד הבית לחרוב ע"כ קידש רק לשעה לכאורה נראה שטעמו דאיתא ביומא דף ט' כתיב אם חומה הוא נבנה עלי' טירת כסף ואם דלת הוא נצור עלי' לוח ארז ודרשו אם עשיתם עצמיכם כחומה ועליתם כולכם בימי עזרא נמשלתם ככסף ופירש"י כך לא הייתם חסרים שכינה עכשיו שעליתם כדלתות נמשלתם כארז שהרקב שולט בו (עח"ס יור"ד סי' ר"א דכ' לפרש דלכאורה קשה הא

טירת כסף אינה מענין חומה שהחומה אינה אלא אבנים והי' לו לומר אם חומה נבנה עלי' טירת אבנים וכ' דהא"ט דבאבנים שייך נמי רקבון דגם אבנים שחקו מים באורך ימים אבל בשל מתכות ל"ש רקבון ע"כ נקט של כסף):

ולפי"ז י"ל דהראב"ד מפרש דלא כפירש"י אלא דהכונה רקב שולט בו שעתידה ליחרב ולכן עזרא כשראה שלא עלו כולם ידע שעתידה ליחרב וכן יש להוכיח פירוש זה מהא דאיתא בברכות עד יעבור עמך עד יעבור עם זו ראוי' הי' שיעשה להם נס כבימי יהושע אלא שגרם החטא ופירש"י שהי' נעשה נס שתהא ביאה ביד רמה אלא שגרם החטא ולא עלו אלא ברשות כורש אבל בצל"ח כ' לפרש שיעשה להם נס שהי' זוכין לביאה עולמית שהי' הגאולה אמיתית אלא שגרם החטא ואמנם החטא אין מבואר שם אבל במהרש"א בח"א כאן ביומא כ' דהיינו החטא שלא עלו כולם בימי עזרא (ואף דרש"י לא פי' כך היינו משום דרש"י לשיטתו דמפרש ביומא דרקב שולט בו שלא שרתה בו שכינה אבל הראב"ד מפרש לענין שלא הי' גאולה שלימה וזהו ראי' לשיטתו):

כ) **והנה** לעיל בארתי לפי דברי הראב"ד הא דאמרו בגמ' ברכות ראוי' הי' שיעשה להם נס בימי עזרא דהיינו שתהא גאולה שלימה אי לא חטאו יעלו כולם אבל אני כתבתי לפרש דהחטא הי' שלא עשו דרישה לציון וכמו שכתבתי בארוכה בפ"א מה' אלו דצריכין לעשות דרישה לציון כדי שיזכו לגאולה במהרה ונראה ראי' לדברינו דבהא רווחא שמעתתא בגיטין דף ל"ד בטעמא דתיקנו פרוזבול דאיתא התם הלל תקון פרוזבל דאיני משמט ופריך הגמ' ומי איכא מידי דמדאורייתא משמטא שביעית ואתי הלל ותיקון דלא משמטא כדרבי דבשתי שמיטות הכתוב מדבר אחת שמיטת קרקע ואחת שמיטת כספים ופירש"י דסמך אדרשא דירושלמי בזמן שיובל נוהג שמיטה נוהג והוה רק דרבנן ושפיר תיקון פרוזבול ובתוס' הקשו ע"ז ממו"ק דמוכח דקאי הך דרבי איובל ואשמטת קרקע ולכן מתרץ הר"ת דרבי היינו הך דירושלמי דבזמן ששמטת קרקע נוהג היינו יובל ושמיטת כספים היינו שביעית ומפרש הר"ת דאזמן החורבן קאי והלל תיקן דראה שיחרב ביהמ"ק ותיקון פ"ב כדי שלא ימנעו מלהלוות ותמהו כל הראשונים ע"ז ומבואר היטיב ברמב"ן חדא דדחיק לומר דהקדים לעשות תקנה לפורעניות ועוד דצריך לומר דראה דיתקנו לאחר החורבן דישמט אף דמה"ת לא ישמט בזמן שאין איובל נוהג והקדים לעשות תקנה לתקנה וזהו דוחק גדול והדבר מפליא מאוד (וברשב"א כתב דהכונה דתיקון דמעתה ינהגו פרוזבל משום העתיד וכתב דגם זה דוחק דאכתי מה הכרח הי' להלן לתקן מעתה משום העתיד) אמנם לפי מה שבארנו יבוא על נכון מאוד דהנה כ"כ דהא דהתקין ריב"ז שיהא כל היום הנף כולו אסור מפרש בגמ' משום דכתיב ולציון

דורש אין לה מכלל דבעי דרישה (וכתב בח"ס בחי' לסוכה דף מ"א דהיינו יען דלא עשו דרישה לציון לכן לא הי' ביאתם ביד רמה רק הי' עבדים לכורש דנכנסו רק ברשות כורש ולכן עשה ריב"ז זכר למקדש כדי שיזכו לגאולה במהרה ואני כתבתי לעיל לפרש בדרך אחר דהנה בברכות איתא דראוי הי' שתהא ביאה שני' בימי עזרא כבימי יהושע ופירש"י דהיינו שרק ברשות כורש באו (ולדבר זה כיון הח"ס) אבל הנה בצל"ח כתב בדרך אחר דראוי הי' שתהא ביאה זו בימי עזרא ביאה שלימה שלא יחרב המקדש מעתה יש לפרש גם הך דריב"ז עד"ז דעשה זכר למקדש דכתיב ולציון דורש אין לה לכן לא זכו שתהא ביאה זו גאולת עולמית ונתחייבו בגלות שנית ועשה לזה זכר כדי שיזכו בזה לגאולה שלימה במהרה:

מעתה יש לומר הא דאיתא בגמ' דתיקנו רבנן שיהא משמט זכר לשביעית היינו מהא"ט דכדי לעשות דרישה לציון גם בדברים שנוהגים בהארץ (דבשמיטת קרקע לא יכלו לתקן דהוה חובת קרקע ועשו כן בכספים ועיין בתומים סי' ס"ז שכתב התעוררות גדול שחייבין בזה"ז בשמיטת כספים שבזה יעשו זכר לחורבן ולגאולה העתידה לבוא ולשיטת תוס' הא באמת גם בשמיטת קרקע עשו זכר לשביעית) ולפי"ז י"ל דזהו טעמא דהלל דראה שיחרב המקדש אבל ראה שהוא בעון שלא עשו דרישה לציון (דאלו עשו ראשונים דרישה לציון הי' ביאה השני' ביאת עולמית) ולכן הקדים לעשות תקנה שיכתבו פרוזבל מעתה שבזה יש מעתה דרישה לציון משום דלכשיחרב הבית ע"כ יתחייבו ג"כ בשמיטה זכר לשביעית כדי לעשות דרישה לציון ורק שא"א לעשות תקנה כזו לעשות דרישה לציון דא"כ מימנעי ולא ילוהו אבל כיון שיש תקנה לעשות פרוזבל ומעתה ינהגו כך לכן גם אחר חורבן יעשו שפיר דרישה לציון שינהגו תורת שביעית כמו עתה בזמן הבית ולא יחושו דמימנעי ולא ילוהו דיכתבו פרוזבול ג"כ כמו עתה בזמן הבית ובזה יש דרישה לציון מעתה והי' תקנתו שבזה יתקן החטא שלא עשו דרישה לציון עד עתה וממילא יזכו שתהא ביאה זו השני' ביאת עולמית דזה הזכות גופי' יעמוד להם שתהא בביאה זו הגאולה השלימה והוא עצה עמוקה ודו"ק כי הוא דבר חריף:

ולפי"ז יש לפרש הא דאיתא בגמ' דבעי להו הלל לדר"י תיקון או לדר"י עלמא תיקון הכונה לדר"י ממש שינהגו מיד בדר"י לעשות דרישה לציון שיזכו שתהא הגאולה גאולת וביאה עולמית (ועד"ז יש לפרש גם לפי דרכם שכ' תוס' לפרש דלדר"י תיקון היינו לדור הסמוך לחורבן או לדר"י עלמא דלכאורה תמוה מה נפקא מינה דנאמר דהלל חשש רק לדור הסמוך לחורבן לא לדורות הרחוקים ונראה הכונה כך הנה רש"י פי' נפ"מ לבטולי' להושיב בי"ד אי אכשר דר"י ולא יהא נמנעין מלהלות לבטל את תקנת הלל שאפי' יכתב

פרוזבול משמט והנה הקשו הראשונים הא ביבמות איתא דלא חיישינן לאכשור דרי ועוד יקשה מאי הפסד יש בתקנת הלל מי שבאמונה הולך ישלם אף בשמיטה דצריך לומר למלוה אעפי"כ כדאיתא לקמן בשמעתין ולרמאי שאין רוצה לשלם אטו משום זה נעשה תקנה שלא יצטרך לשלם ונראה דהנה לקמן מסיק דנאמן לומר פרוזבל הי' לי ואבד דלא שביק התירא דהא ל"ה אלא מדרבנן וקשה לי לכאורה הא כל תקנת הלל הי' כדי שיהא זכר לשמיטה דאי לאו הכי הא סגי' במתנה ע"מ שלא תשמיטנו רק דבזה הא ליכא זכר לשמיטה דנעשה בחשאי כמש"כ הריטב"א וא"כ כיון דנאמן לומר פרוזבול הי' לי ואבד א"כ אכתי כל אחד יעשה כן ולא יהא זכר לשביעית כיון דבאמת לא עשה פ"ב רק סמך עצמו שיטעון פרוזבול הי' לי ואבד וצריכין לומר דאפ"ה נאמן מצד חזקה דלא שביק התירא ובוודאי באמת עשה פרוזבול וכל אחד יעשה באמת פרוזבול כיון דאיכא התירא לא יסמוך עצמו לטעון טענת שקר ולעביד איסורא אמנם לאחר שראו חכמים דבאמת אין עושין פרוזבל הא באמת לא מהימנא עוד בטענת פרוזבל הי' לי ואבד כמבואר בשו"ת הרא"ש שהביא הטור ולפי"ז יש לפרש כן דאכשור דרי בהא דלא ימנעו מלהלות בלא פ"ב ג"כ דיסמכו אטענת פרוזבל הי' לי ואבד וא"כ ע"כ יבטלו הבי"ד תקנות הלל דהא כ"ז שהתקנה קיים אין כאן זכר למקדש ולכן יצטרכו לבטל תקנת הלל מליכתוב פ"ב כדי שישמט ויהא זכר לשביעית מעתה יש לפרש כן דבשלמא בדורות הסמוכים לחורבן דעוד לא נשכחה מאתם החורבן ועודם מתאבלים עלי' לא חש הלל דע"י תקנתו יתבטל הזכר למקדש מכל וכל דהא כל אחד יכול לטעון כן פ"ב הי' לי ואבד דבוודאי לא שבק התירא ואכל איסורא כיון דבאמת עדיין מתאבלים עלי' בוודאי נזהרים בשביעית כדי שיהא זכר לחורבן ומשמטי בשביעית (אם לא עשו באמת פ"ב) אבל לדורות הבאים לא עשה פ"ב דראה דאם יהא מהני כתיבת פ"ב לא יעשו כלל פ"ב ויאמרו בבי"ד פ"ב הי' לי ואבד ובאמת לא הי' להם פ"ב כיון שכבר נשכח החורבן מלבם לא איכפת להו בזכר לשביעית ולא ינהגו באמת שמיטה כלל ע"כ לדרי' עלמא לא תיקן ושפיר אמר נפ"מ לבטולי' אם ניחזי שאכשור דרי בזה שלא ימנעו מלהלות משום דיכולין לטעון פ"ב הי' לי ואבד וממילא לא יהא כאן זכר לשביעית כלל ולכן יבטלו לתקנת הלל בדורות הבאים (ולכאורה ל"ש זה לרבא כמובן אולם בלא"ה כתב בח"ס דשקלא וטריא זו קאי רק לאביי) כדי שלא ישכחו תורת שמיטה ויעשו זכר לשביעית (והיינו אי לא עשו זכר רק בשמיטת כספים לא בעבודת קרקע) וא"ש דברי הרשב"א שכ' שתיקן פ"ב שינהגו מעתה הכונה דראה דלכשיחרב ביהמ"ק ינהגו שביעית כדי לעשות זכר לשביעית (ובזה א"ש שיטת הראב"ד דס"ל פ"ב מה' ממרים אי בטל הטעם בטלה התקנה והקשו עליו

משמעתין דהא בטל הטעם דהא אכשור דרא אפ"ה צריך לבי"ד לבטל התקנה לפמש"כ ניחא דלא בטלה באמת הטעם דעיקר הטעם הי' שע"י פ"ב ינהגו שביעית כדי שיהא זכר לשביעית ועתה שאכשור דרא ומלוים זה לזה ופוטרים עצמן בטענת פ"ב הי' לי ואבד א"כ אין עושים זכר לשביעית כלל לכן צריך בי"ד על כך לבטל תקנת הלל כדי שיהא זכר לשביעית) וא"ש:

ובזה נראה לישב גם שאר הקושית שהקשו לר"ת דסובר דבבית שני הי' יובל נוהג מהא דאיתא בעירוכין דאחר שגלו שבט דן לא מנו יובלות א"כ עכשיו שלא הי' רק ד' ריבוא ולא הי' כל ישבי' עלי' בוודאי אין נוהג יובל בזמן בית שני ותי' ר"ת דלמסקנא בעירוכין דירמי' החזיר לעשר שבטים הי' כל יושבי' עלי' אף דלא הי' כולם רק מקצת מכל שבט סגי ולס"ד הי' סובר דלא הי' כל שבטי' עלי' ותמהו דהא זיל קרי בי' רב הוא דהי' שם מכל השבטים אע"כ דהא דקאמר דלא נהג יובל משום דבעינן כל יושבי' עלי' או עכ"פ רוב יושבי' עלי' והנה הרמב"ן ורשב"א חולקים ג"כ על הר"ת מטעם דאטו אם הי' עלו איזה אנשים מכל שבט יהא מחשב ככל יושבי' עלי' הא אפי' לענין חלה אמרינן דלא הי' חייב בבית שני משום דלא הי' ביאת כולם כדאיתא בכתובות דף כ"ו כש"כ דלא מיקרי כל יושבי' עלי' (ולי תמוה עוד על הר"ת מגמ' ערוכה ברכות דף כ"ט א"ל ר"ג הלא כבר נאמר לא יבוא עמוני א"ל ר"י וכי עמון ומואב במקומן הי' יושבין כבר בא סנחרב ובלבל את כל האומות א"ל ר"ג והלא כבר נאמר ואח"כ אשיב את שבות ב"ע וכבר שבו א"ל ר"י והלא כבר נאמר ושבתי את שבות עמי ישראל ועדיין לא שבו ולכאורה פלא הא גם ישראל שבו במקצתן וע"כ לומר דסובר דכל שלא שבו כולם או רובם לא מיקרי שיבה וכדעת הרשב"א אלא דלכאורה יש להקשות לאידך גיסא דר"ג ע"כ גם כן ידע מקרא דושבתי את שבות עמי ע"כ דס"ל דמקצתן שבו מיקרי שיבה והוא כסברת ר"ת א"כ יפלא דנמצאת יהא בזה פלוגתא דתנאי אי מיקרי שיבה כששבו מקצתן וצ"ע) ונראה לישב דהנה מבואר ב"ב דף קי"ז וע"ז דף נ"ג דא"י מוחזקת הוא לאבותינו והוכיח מזה הטעם בספר כפתור ופרח פרק י' דאף דחרבה הארץ זה רק לענין חיוב המצות התלויות בארץ אבל קדושתה בעצם אשר יש לארץ ההוא לא בטלה (וכהא"ג כתב הריטב"א ריש גיטין דחיבת הארץ לא בטלה אף למ"ד דלקלע"ל) יען דזה לא תליא בכיבוש הארץ ע"י ישראל רק בירושת הארץ מאבותינו ורק לענין חיוב המצות התלויות בארץ דלא נתחייבו אלא בכיבוש הארץ בזה שייך לומר דבטלה כשחרבה הארץ מיושבי' עכ"ד אלא דלכאורה טעמא בעי למה לא נתחייב מיד כיון שא"י מוחזקת לנו ונראה דהנה נהי דירושה הוא לנו מאבותינו אין לנו בה אלא קנה"ג דהא קנין פירות הי' של האומות כמש"כ תוס'

ר"ה דף י"ג דיש לאומות במה שזרעו) ורק ע"י כיבוש זכו בקנין פירות ג"כ והנה כשעלו בימי יהושע שעלו כל השבטים הנה כל שבט זכה בחלקו שהי' לו בקנה"ג ע"י ירושה מאבותיהם וזכה בקנין פירות ע"י הכיבוש אמנם כשבטלה קדושה ראשונה משום דאתי כיבוש ומבטל כיבוש כמש"כ רבינו בפ"ו מה' אלו בטלה קנין פירות שלהם ג"כ דע"י הכיבוש זכו הם בקנ"פ שלהם אבל פשיטא דקנה"ג נשאר לישראל (דל"ש לומר דנכרי זכה ע"י כיבוש גם בקנין הגוף דהא נכרי לאו ברכיבוש הוא להוציא מכח ירושה שלהם ורק בהקנין פירות שפיר זכו משום דאתי כיבוש ומבטל כיבוש דגם לישראל לא הי' זכות רק ע"י כיבוש) ואמנם כשעלה עזרא והחזיקו בה ישראל בתורת חזקה דזכו בקנין פירות ע"י חזקה לכן אף שחרבה הארץ לא בטלה קדושה שני' כמש"כ רבינו שם בכיבוש לא מבטל חזקה שהחזיקו בק"פ ולכן קדושה שני' קלע"ל אמנם זה ניחא לע"ל אבל שישראל בגולה ואין שם ביאת כולם וכבושה ועומדת תחת יד האומות לכן אינה בקדושה כלל (דהא אפי' בכיבוש יחיד דהיינו נכרי שקנה קרקע בא"י דקיימ"ל דאין קנין להפקיע מיד מעשר אבל כל זמן שכבוש תחת ידו קני להפקיע מיד מעשר כמש"כ רבינו בפ"א מתרומה כמו שבארנו לעיל יען שיש קנין לנכרי לחפור בו בורות מהני להפקיע מיד מעשר כש"כ בכבוש תחת יד האומות דפקע קדושתה ועיין כהא"ג בפ"ה מה' מלכים שכ' רבינו וז"ל ויראה לי שאם כבש ארץ מצרים מלך ישראל עפ"י בי"ד שהיא מותרת ולא הזהירה תורת אלא לשוב לה יחידים או לשכון בה והוא ביד עכו"ם מפני שמעשי' מקולקלין יותר מכל הארצות עכ"ל):

ובהא ניחא לי מה דקשה לי טובא דתוס' ר"ה דף י"ג כתבו דאף דא"י ירושה לנו מאבותיהם אבל גם לנכרי יש להם במה שזרע וקשה מהך דב"ק דף פ' דאמרינן מחוברין הם בחזקת אותו שבט והיינו משום דכל שבט זכה בכח ירושה בחלקו וכל מה שמחובר אליו נפל לחלקו בירושה אבל אי אמרינן דיש לנכרי במה שזרע א"כ בכל שדות וכרמים שנטעו נכרים הא לא יכולין לבוא בטענת ירושה רק בתורת כיבוש מלחמה (וכמו שכ' לעיל דברי הבאר שבע בסנהדרין דגם בהבתים לא זכו בתורת ירושה רק בתורת כיבוש מלחמה) א"כ למה סבירא לי' לראב"ש דתלושים בחזקת כל שבטים ומחוברים בחזקת אותו השבט הא גם זה רק זכו בכיבוש מלחמה לא בתורת ירושה אבל להנ"ל ניחא דבאמת ישראל לא הי' להם אלא קנה"ג דקנין פירות הי' של נכרים עד שעת הכיבוש אבל כיון דעכ"פ נצמח מחלקו של אותו שבט ע"כ הוא של אותו השבט (או דבאמת תוס' ס"ל דמחוברים זכו בתורת חזקה ע"כ הוא של אותו שבט) ובהא ניחא מה שהקשה בשו"ת בית אפרים סי' ס"ז דתוס' כתבו דיש להם במה שזרע דהא קיימ"ל דנגזל טורף

הקרקע עם הפירות כמות שהוא א"כ אין זכי' לנכרי כלל בפירות ואף במכר אין נותן אלא היציאה ועדיפא הוה לי' להקשות מהא דדרשו דכנעני אז בארץ שהי' הולך וכובש מתחת בני שם א"כ רק הוה כגזלן שנטע דנגזל נוטל הקרקע עם הפירות אבל לפמש"כ ניחא דלענין קנ"פ שפיר זכו האומות בכיבוש מלחמה עד שבאו לארץ ולקחו מהם גם זכות הפירות ע"י כיבוש מלחמה וכיון שהי' להם קנ"פ אין נוטל הנגזל ולא תליא אי יש קנין לנכרי להפקיע כמש"כ השב יעקב כמו שהביא הבית אפרים משמו דאף אי אין קנין לנכרי להפקיע כיון שיש עכ"פ קנין פירות ל"ה כגזלן וכמו שיבואר לקמן בפרקין מדברי הראשונים וכמו שכ' כבר בפ"א דהא עכ"פ יש לו קנין לחפור בו בורות:

ונ"ל שלזה כיון הרשב"א גיטין דף מ"ח שכ' וז"ל דאע"ג דקיימ"ל א"ב והאחין שחלקו לקוחות הן אפ"ה לא ס"ל כר"י דאמר מחזירין זל"ז ביובל וטעמא דבתחילתה של א"י חלקו שאין מחזירין זל"ז אע"ג דירושה להם מאבותיהם וראי' מבנות צלפחד שנטלו חלק בכורה בנכסי חפר ואפ"ה לא החזירו ביובל הלכך קיימ"ל קנ"פ לאו כקנהג"ד אפ"ה לא ס"ל כרי"ו דאמר מחזירין זל"ז ביובל לפיכך מביאין ביכורים וקורין ואינן כלקוחות עכ"ל ולפמש"כ יתכנו דבריו מאוד:

כ"א) **ובזה** ניחא דרבינו בפ"א מתרומות דתרומה בזה"ז דרבנן משום דבעינן כל יושבי' עלי' ובפ"ו מה' אלו כתב דקידשה לע"ל וחייבת מה"ת בתרומה ומעשרות ובשביעית וזה סותר דברי עצמו אבל לפמש"כ ניחא דהכונה דקדלע"ל כשיהא ביאת כולם לא יצטרך לקדש ויתחייבו מיד בתרו"מ דהא כבר כתבנו דגמ' בברכות איתא דראוי הי' שיהא ביאתם בימי עזרא כבימי משה וכתב הצל"ח דהי' ראוי שתהא הגאולה השלימה גאולת עולמית אי לאו החטא וא"כ הי' מצפים כשעלו בימי עזרא שיהא ביאה זו ביאת כולם א"כ כשעלו ישראל בימי עזרא והחזיקו בה החזיקו על דעת כל ישראל ונראה ראי' ברורה מהא דכתיב בנחמי' עד עמוד הכהן לאורים ופירש"י כאדם האומר לכשיבוא משיח והנה בוודאי אין כונתו הי' אז לכשיחרב הבית ותהא ביאה שלישית רק בעודם בביאה שני' היו מקוים שתהא הגאולה שלימה ויעמוד הכהן לפני האורים דהא לכל ישראל ולכל השבטים כבר הי' להם קנה"ג א"כ בוודאי אין יכולין לזכות בחלק של שבט אחר רק כל אחד בחלק שבטו (רק שבאמת לא זכו לביאת כולם ולכן באמת נחרבה כי לא זכו להיות גאולה שלימה) ונמצא שכל זמן בית שני היתה הקדושה חלה ועומדת אם יעלו ישראל כולם שתהא באמת הגאולה שלימה יתחייב מיד בתומ"ע מה"ת וכל זמן שלא עלו ולא הי' ביאת כולם אף שכבושה היתה תח"י ישראל (ויצא מתח"י האומות) לא נתחייבו מה"ת וא"כ בזה"ז דכבושה ועומדת תחת יד האומות (אף אם יהי' ביאת כולם לא

יתחייבו בתומ"ע דהא לא גרע מכיבוש יחיד נכרי שקנה קרקע בא"י דכ"ז שכבוש תח"י יש לו קנין להפקיע מיד מעשר) ורק לענין זה לא בטלה הקדושה וקלע"ל דמיד שתצא מתח"י האומות ליד ישראל תתחייב בתומ"ע דלא בטלה קדושתה ע"י שהיתה כבושה תחת האומות ותלוי' ועומדת עד שיהא ביאת כולם ויהי' חייבין בתומ"ע שהרי מעיקרא בכניסת עזרא זכו ישראל לכולם בתורת חזקה וא"כ דבריו שבפ"א מתומ"ע עם דבריו שבפ"י מהב"ח דברים אחדים הם וטעם אחד להם דהא החזקה שהחזיקו בה לא אהני רק שזכו לכולם כל שבט זכו לבני שבטו לכשיעלו א"כ רק כשעלו ישראל כולם באים מכח החזקה שייך סברת רבינו דלא אתי כיבוש ומבטל החזקה לכן קדשה לע"ל) ודו"ק:

אך לפי"ז לכאורה קשה מ"פ הגמ' בעירוכין השתא כשגלו בני גד לא קדשו יובלת דל"ה כל יושבי' עליה בימי עזרא שלא הי' רק ד' רבוא בוודאי לא קידשו יובלת דליכא כל יושבי' עלי' להנ"ל מ"פ בוודאי בקדושה ראשונה שכל שבט ושבט זכה בחלקו א"כ כשגלו ושבטים אבדו זכותם א"כ אין כל יושבי' עלי' דהרי חלק אחד מהארץ אבדו הבעלים וזכו בה האומות אבל בימי עזרא כיון שנכנסו ישראל והי' מצפים שתהא ביאה זו ביאת עולמית וזכו עבור כל ישראל שעתידין לשוב לארצם ע"כ הוה כאלו כל יושבי' עלי' דהם שלוחים שפיר יכולין למנות יובלת וכש"כ דיקשה לטעמו של רבינו דאתי כיבוש ומבטל כיבוש א"כ כשגלו מקצת השבטים זכו האומות ע"י הכיבוש בחלקם כיון שהק"ש שלהם לא זכו רק ע"י כיבוש אבל בביאת עזרא שהחזיקו בירושת אבותם לא בעינן ביאת כולם דהא שאני קדושה ראשונה שהיתה ע"י כיבוש גלי קרא דבעינן ביאת כולם דאי ליכא ביאת כולם לא נתחייבו דלא זכו בכיבוש ולכן גם כשגלו בני גד וכבשו הארץ דהכיבוש מבטל כיבוש אזלה קדושת אותו חלק הארץ שישבו עלי' ולכן לא מנו יובלת כלל דל"ה כל יושבי' עלי' אבל בביאת הארץ שהיתה ברשות וקנאו בארץ בחזקה לכל ישראל א"כ אף דליכא ביאת כולם וליכא כל יושבי' עלי' שפיר קידשו יובלת (דאותן שיושבים עלי' היינו יושבי' ושלוחתייהו דכל ישראל קעבדי) אך הדבר ניחא דלפמש"כ תוס' בס"ד לא ידעו דעלו מקצת מכל השבטים א"כ ל"ל דזכו בחזקה לכל ישראל דא"י לזכות רק בחלקם דבכל שבט אחר א"י לזכות בחזקה דהא הקנין הגוף לא ניטלה מהם בכיבוש ע"י האומות ונשאר של השבטים כולם אבל למסקנא דבאמת עלו מקצת מכל השבטים שפיר י"ל דאותן מקצת זכו לכל שבט ושבט כיון שהי' מצפים שישובו לארצם שתהא ביאת עולמית ולכן אף דאכתי ליכא ביאת כולם כיון דזכו מקצת (כמו בביאת יהושע דכ' נשיא אחד לשבט שזכה עבור כל שבט כדאיתא רפ"ב דקידושין) שפיר הוה כל יושבי' עלי' א"כ מיושב שיטת הר"ת מה שהקשו עליו דאטו משום איזה

אנשים שעלו מכל שבט הוה כל יושבי' עלי' די"ל דאיה"נ כיון דאותן מקצת זכו לשאר אנשי השבט וזוכין לאדם שלא בפניו וזכי' מטעם שליחות הוה כל יושבי' עלי' דהם שלוחתייהו קעבדי וכמש"כ הר"ת דיש סברא להיפוך דאטו אם מקצת יושבים הלכו מא"י לא יהא מיקרי יושבי' עלי' כיון דכל השבטים יושבים היינו כל יושבי' עלי' נמי מה שהקשו הראשונים דהא בברייתא דעירוכין איתא דבעינן שיהי' יושבי' עלי' כל שבט ושבט כתיקונו לא כשהם מעורבבים ובבית שני הא לא זכו בחלקם וישבו מעורבבים י"ל כיון דמקצת מכל שבט זכה לשאר בני שבטו בחזקה בזה אין קפידא שיהא יושבי' עלי' דבזה שפיר י"ל כקושיתינו דבוודאי בביאה ראשונה שהי' ע"י כיבוש גלי קרא שיהא יושבין כתיקונן כיון שרק זכו בתורת כיבוש כל שבט ושבט בחלקו אבל בביאה שני' דהי' בתורת חזקה כל שבט ושבט בכל מקום שישב השבט החזיק בה לא בעינן ישיבה כתיקונן ומיגו דזכי לעצמו זכה נמי לאחרינא א"כ א"ש קו' תוס' מס"ד דעירוכין די"ל בוודאי לס"ד דלא ידע בירמי' החזירן א"כ אף שהי' שם מקצת משאר שבטים לא מיקרי יושבי' עלי' דהא בעינן שישבו כתיקונן לא מעורבבים (דבבית ראשון דזכו בתורת כיבוש כיון שלא ישבו כתיקונן בטל הכיבוש שלהם) אבל לאחר דמסיק דירמי' החזירן ויאשי' מלך עליהן וגלו לבבל ומאלו עלו עם עזרא והחזיקו בתורת חזקה ל"ב שישבו כתיקונן שפיר י"ל דכל בני שבט ושבט זכו לשאר בני שבטם והוה ככל יושבי' עלי' דשלוחתייהו קעבדי וניחא נמי מה שהקשו מכתובות דאיתא שם דלא הוי ביאת כולם בימי עזרא כש"כ דל"ה יושבי' עלי' לפמש"כ אין הכרח לזה דשפיר י"ל דביאת כולם ל"ה בימי עזרא אבל יושבי' עלי' מקרי שהם החזיקו בכל הארץ לכל שבט ושבט והוה שלוחם להחזיק ולישב על אדמתם (ועתוס' נדה דף מ"ז שכ' דביאת כולם ליכא אבל יושבי' עלי' מיקרי ולא ביארו הטעם לפמש"כ א"ש) אך לכאורה לפמש"כ לפרש דברי הרשב"א שתיקנו שינהגו פרוזבל מעתה משום דראו שיחרב הבית וידעו דלכשיחרב ינהגו שביעית משום דבעינן זכר לשביעית כדי שיגאלו מהרה הדרה קו' לדוכתי' מי איכא מידי דמדאורייתא משמטא ואתי הלל ותיקן דלא משמטא אך י"ל דהא מה דנהגו יובל ושביעית בזמן בית שני דמיקרי יושבי' עלי' כיון דהיו מקוים שתהא ביאתם ביאה עולמית א"כ לבסוף יעלו כל השבטים וזכו הם מעתה עבורם אמנם כיון דראה שיחרב ביהמ"ק ולא תהא ביאתם זו ביאה עולמית א"כ אין סופו שיעלה עתה בביאה זו כל ישראל א"כ שוב לא מיקרי יושבי' עלי' ואין קדושת שביעית ויובל נהגין בה מה"ת לכך שפיר יכולין ליכתב פ"ב בזמן בית שני דמה"ת א"ח כלל בבית שני מטעם דאין יושבי' עלי' ודו"ק:

ועד"ז יש לישב גם שיטת רש"י דמפרש בשתי שמיטות הכתוב מדבר אחד שמיטת קרקע

ואחד שמיטת כספים והוה קשה לי מנ"ל דשמיטת קרקע לא נהיג בבית שני ע"ז הביא מירושלמי דדריש אחת שמיטת יובל ואחת שמיטת שביעית והקשו תוס' דהו"ל להביא הך דירושלמי ואין לומר דסמוך אההיא דרשא דירושלמי דקשה מפ"ק דמועד קטן דפריך חרישה מי שרי ומשני כרבי דשביעית דרבנן והתם ל"ש כלל לאתוי רק הך דירושלמי ור"ת תי' דבאמת היינו הך דירושלמי דלשמיטת יובל קרוי שמיטת קרקע ובשאגת ארי' החדש תמה מאוד דכיון דאין מפורש בהאי קרא יובל כלל איך נאמר דרבי סמך אהאי דרשא דיובל א"כ זה קשה גם לר"ת דמפרש דבאמת כונתו להך דירושלמי דעכ"פ בהאי קרא לא אייריא מיובל ועוד דא"כ קשה דלא נזכר כלל בדברי רבי משמיטת קרקע א"כ קשה גם כן מהך במו"ק דמשני כרבי הא בדרבי לא נזכר כלל משמיטת קרקע דשביעית ואין לומר דמסברא כיון שאין יובל נוהג שמיטת קרקע ג"כ אין נוהג א"כ גם לפירש"י ניחא דשפיר דמשני דהך דמו"ק כרבי בשתי שמיטות הכתוב מדבר דפשיטא לי' מסברא דשמיטה תליא ביובל אלא וודאי ליתא להאי סברא שיהא תלוי שמיטת שביעית ביובל וע"כ העלה בש"א דבאמת א"צ כלל להך דירושלמי אלא דהי' לרבי שום דרשא דכמו דתרומה אין נוהג בזה"ז שגם שמיטה אין נוהג בזה"ז והוכיח כן מכתובות דף כ"ה יע"ש:

ולדעתי אין כונת פירש"י לומר דילפינן שמיטה מיובל כהך דירושלמי אלא כונת פירש"י כך דאביי הוה ס"ל דשמיטת קרקע דרבנן מזה ילפינן גם שמיטת כספים דהוה דרבנן אלא כונתו דס"ל לאביי דשמיטה לא נהגו בבית שני מה"ת כמו דלא נהגו בתרומה ומעשרות מה"ת אלא מדרבנן (מטעם שיתבאר והיינו כסברת הש"א באמת דהי' להם איזה דרשא דפטור מתומ"ע פטור נמי משמיטת קרקע רק דש"א כתב דהי' להם איזה דרשא ולא ביאר ואני אבאר מאיזה דרשא נפקא הא) רק דאי הוה יובל נוהג בבית שני' ע"כ הוה בשמיטה דין אחר מיובל אבל כיון דבאמת יובל לא נהיג בבית שני ממילא שמיטה שפיר יש לדמותו דלא נהיג כמו דלא נתחייבו בתרומ"ע בבית שני דס"ל לרבי דגם בתומ"ע לא נתחייבו בביאת עזרא משום דבעינן ביאת כולם וכ"ז שלא נתקיים ביאת כולם לא חלה קדושת עזרא א"כ כיון דבקדושה שני' בטלה קדושת הארץ מטעם דאתי כיבוש ומבטל כיבוש ובטלה קנין פירות של ישראל ויש קנין לנכרי ע"י כיבוש להפקיע מידי מעשר ה"ה דיש קנין להפקיע מידי שביעית א"כ כשבטלה קדושה ראשונה לענין תרומ"ע בטלה גם קדושת שביעית כיון דקדושת עזרא לא חלה רק אם היתה ביאת כולם ממילא גם שביעית לא נהגה בבית שני שלא זכו שיהא ביאת כולם רק דאי הוה יובל נוהג בבית שני הי' נשמע דרק לענין תרומה ומעשר לא חלה קדושת עזרא דבעינן ביאת כולם אבל לענין שביעית חלה קדושת עזרא דבשביעית לא בעינן ביאת כולם דלא כתיב

בזה ביאה על זה מייתיא רש"י ראי' דהא מבואר דיובל לא נהיג דבעינן כל יושבי' עלי' א"כ דכיון דלא חלה קדושת עזרא לא לענין תרומ"ע דבעינן ביאת כולם ולא לענין יובל דבעינן כל יושבי' עלי' גם שמיטה לא נהג וא"כ ניחא הך דגיטין והך דמוע"ק דמייתיא דרבי דפשיטא לי' בזמן שאין נוהג בקרקע כשבטלה ראשונה גם שמיטת כספים לא נהגה לכן אף שעזרא קדשה בבית שני כל זמן שלא עלו כולם לא חלה קדושת עזרא הבא מכח חזקה כיון שהקישן הכתוב דגם שמיטת כספים לא נהגה רק בביאת כולם לארץ דאז נהגה אף בחו"ל כדאיתא בקידושין דף ל"ח משום דהוה חוה"ג אבל כל דליכא ביאת כולם לא נהג שמיטת כספים (וזה כונת רבינו שכתב בספ"ו מבהב"ח דעזרא קדשה לע"ל לענין שביעית ומעשרות ע"ד שבארנו דהיינו כמש"כ בפ"א דתרומה דלא קדשה אלא לענין לכשיהא ביאת כולם ה"ה בשביעית כשיהא כל יושבי' עלי' ואף דבכ"מ פ"ט משמיטה כתב דלדעת רבינו שביעית בזה"ז דאורייתא לענין חרישה וזריעה הנה כבר תמה עליו בש"א החדש דאי כספים שהן חוה"ג אינה נוהגת בזה"ז כש"כ חרישה דהוה חובת קרקע אלא העיקר דאין נוהג בזה"ז וכמש"כ רבינו בפ"ח מה' אלו ונעלם דבריו ממרן הכ"מ) ודו"ק:

כעת יצא השו"ת יריעת שלמה מגאון העצום מו"ה שלמה אוללמאן זצ"ל ראיתי שם כי כבוד נכדו ידידי הרב הגדול מו"ה שלמה זלמן אוללמאן נ"י עמד על סתירת רבינו שבכאן ל"ה תרומ"ע וכ' דכאן אייריא רבינו רק שחייב מדרבנן בתומ"ע מדרבנן ובאמת גם שביעית רק מדרבנן נוהג ולפמש"כ אין צורך לזה דבוודאי בזה"ז רק מדרבנן וכ"כ בצל"ח ברכות דף ל"ז אבל רבינו קאי ליתן טעם למה חייב עתה בחובת קרקע לכשיזכו שיהא ביאת כולן עכ"פ כמש"כ בה' תרומה יען דקידשה לע"ל דלא בטלה קדושת עזרא שהיתה קדושה דאורייתא אם הי' זוכין שתהא ביאת כולן בימי עזרא וכך נמי עתה אם נזכה לביאת כולן ושתהא יושבי' עלי' ולא תהא כבושה תחת האומות אף שאכתי הבית לא תהא בנוי' על תלה תהא מדאורייתא חייבת אבל כ"ז שלא יצאה מתחת יד האומות ואין יושבי' עלי' הוה הכל רק מדרבנן ומה שתמה הרב הנ"ל נ"י על הכ"מ בה' שמיטה כבר הראתיך שכך תמה עליו בשו"ת ש"א החדשות ובמה שעמד הגאון זצ"ל לענין בכור בזה"ז דהוה כבכור בחו"ל בארתי בה' בכורות בארוכה:

כ"ב) **הנה** בגיטין דף מ"ז במשנה איתא המוכר שדהו לנכרי וחזר וקנאה הלוקח חייב להביא ביכורים מפני תיקון העולם הנה זה גי' רבינו כדמוכח בפ"א מתרומות שכ' דאם חזר ולקחה מנכרי אין קנין לנכרי להפקיע מיד מעשר דכיבוש יחיד לאו שמי' כיבוש אבל בעודה ביד נכרי יש קנין להפקיע אם זרעה הישראל פטור מן המעשר וביאר דבריו

אלו בפירוש המשנה דשתי תקנות הי' דתחילה חזו דמיקרי הפירות לכן תיקנו דלא יביאו כדי שידעו דלאו בקדושתה קאי וכיון שראו דמשקעי ביד נכרי תיקנו שיביאו כדי שידעו דבקדושתי' קאי הנה כ' לפרש כך לפי שיטתו דאייריא בחזר ולקחה השדה אבל אכתי צריכין למודעי דמאי סברא איכא בהא לומר דמיקרי הפירות כיון דאייריא בחזר ולקחה כל השדה אמנם לזה י"ל דמשנה אייריא מתרתי גונא בין בחזר ולקחה שדה בין בחזר ולקח הפירות שגדלו ברשות נכרי דחייבין להביא מפני תיקון העולם והאי מפני תיקון העולם קאי אפירות לבד וכן מוכח להדיא בריטב"א שמפרש ג"כ כדברי רבינו אלא דעדיין דברי רבינו בפירוש המשנה צ"ע דתיקנו שלא יביאו כדי שידע דלאו בקדושתי' קאי ופלא הא אמר תחילה דידעו דלאו בקדושתי' קאי ונראה דכונתו כך דהנה קודם תק"ח הי' מביאין מצד עצמן ביכורים דסברי בקדושתו קאי אף שעדיין ברשות ויד נכרי ולכן לקחו הפירות אבל כיון דחזו דמיקרי ונותנים הרבה ממון התקינו שלא יביאו כדי שידעו דעכ"פ כל זמן שהם ביד נכרי לאו בקדושתי' קאי לכן כל זמן שאין יכולין לפדותו לגמרי אין מצוה בהבאת ביכורים וכאשר חזו דמשתקעי בידם דטעו לומר להיפוך דאף באם יהא ביכולתו לפדותו ג"כ יש קנין לנכרי דלאו בקדושתי' קיימא עוד לכן תיקנו שיביאו ביכורים כדי שידעו דעכ"פ אם פדאו בקדושתה קאי ואם ביכולתן לפדותה מצוה לפדותה:

אמנם תמהו טובא על רבינו שלפירושו מאי מייתיא רבה ראי' מהא דהפיאה והלקט של נכרי חייבין במעשר דאין קנין לנכרי להפקיע הא גם לדידי' כל זמן שביד הנכרי יש קנין לנכרי להפקיע והא כאן בפיאה של נכרי השדה נשארה ביד נכרי ולאו בקדושתי' קאי ופטור מן המעשר (עיין פנ"י ובשו"ת בצלאל אשכנזי הביא מריטב"א) ועוד תמוה הא דפריך ר"א לרבה מהא דקנה שדה מנכרי שהביא שליש ביד ישראל וחזר ומכרן חייב במעשר שכבר נתחייב קודם שבא ליד נכרי ולשיטת רבינו דלר"א א"כ א"ק היינו בחזר ולקחה מכלל דלר"א אפי' חזר ולקחה ג"כ פטור א"כ מאי איה"נ כשחזר ולקחה והביא שליש הא כיון שכבר גדל ברשות נכרי פקע קדושתי' ול"מ אם הביא שליש ביד נכרי וכן הא דפריך מנכרי וישראל שותפין דחולין וטבל מעורבין זב"ז ואי א"ק א"כ הכל חייב במעשר ולהנ"ל קשה הא בעוד ברשות נכרי לכו"ע פטורין דיש קנין ולי נראה לישב דאדרבא לפי שיטת רבינו רווחא שמעתתא דלשמעתין איתא רבה אמר א"ק לנכרי להפקיע מיד מעשר אבל יש קנין לחפור בו שיחין ומערות ור"א אמר יש קנין להפקיע מיד מעשר ואין קנין לחפור במאי קמפלגי מר סבר דגנך ולא דגן נכרי והקשו תוס' הא ר"מ סובר בע"ז יש קנין לנכרי א"כ לימא ר"א דסובר כר"מ ועוד דדוחק לומר דכל הני

תנאי דפליגי במירוח נכרי אי פוטר פליגי ביש קנין או אין קנין:
והנה בפמ"א בחי' לגיטין הקשה למ"ד א"ק לנכרי אמאי רק תקנו דיביא ביכורים ולא תיקנו כן בתרומה ומעשר דהא אי לא הא לא קיימא הא דאם יראו דאין מביאין תרו"מ הרי רואין דלאו בקדושתי' קאי ומאי אהני דמביאין ביכורים ואי באמת חייבין בתומ"ע א"כ כבר ידעו דבקדושתי' קאי למה תיקנו שיתחייב בביכורים (אף שתוס' כ' דכולי' האי לא החמירו להביא תרומ"ע אבל הא גופי' קשיא מאי אהני בתקנתן אם אין מחייבין בתומ"ע הרי ידעו דלאו בקדושתי' קאי) ונראה לישב דהנה בירושלמי איתא מתניתין דלא כר"מ דסובר אין קנין לנכרי להפקיע מיד מעשר והיינו לכאורה כדמסיק אח"כ דקשיא לר"מ אמאי קתני מפני תיקון העולם הא מה"ת יביא (וכקושית הגמ' בבבלי ואמנם זה תמוה דשקיל וטריא טובא בדר"מ ואח"כ מסיק לי' בקושיא שהתחיל בו וכמו שיבואר להלן) וקאמר בירושלמי דקרא מסייע לי' לר"מ דכ' לא תמכר לצמיתות ע"כ היינו לנכרי דלישראל הא כתיב ושם לאחוזתו אלא שלא ימכור לנכרי דזהו לצמיתות דנכרי לא יקיים ושב לאחוזתו ודחי הירושלמי דאדרבא ראי' לר"ש דיש קנין מדכתיב לא תמכר לצמיתות ע"כ אי מוכרו לגוי היינו לצמיתות דפקע קדושתי' ואח"כ קאמר הירושלמי דמודה ר"מ דיש לו קנין נכסים מאי קנין נכסים קנין פירות ואח"כ פריך אמאי קתני מפני תיקון העולם הא דאורייתא הוא (וא"כ פלא שהו"ל לפרש קושיתו שהתחיל בה תחילה דמשנה דלא כר"מ דקתני מפני תק"ה ואח"כ הוה לי' לפרש דקרא מסיע לר"מ ולפרש דר"מ מודה דיש לו קנין פירות) ולכן אומר דהא דקאמר בירושלמי מתניתין דלא כר"מ היינו משום דהוה קשיא לי' מ"ש ביכורים דבשלמא אי יש קנין רק דרבנן יש לומר דלא קנסו כולי' האי כמש"כ תוס' אבל אי מדאורייתא א"ק לנכרי א"כ מ"ש דחייבין ביכורים יותר ממעשר (כקו' הפמ"א) ע"כ דלא כר"מ וע"ז קאמר נהי דמשנה דלא כר"מ אבל קרא דלא תמכר לצמיתות מסייע לר"מ דל"מ מכירתן לנכרי דא"ק להפקיע מיד מעשר ודחי דמקרא אין ראי' דאדרבא דנשמע מקרא כר"ש דיש קנין לנכרי ולכן הזהירה תורה דלא תמכר לצמיתות מאי מכרה לנכרי הוה מכירה לצמיתות דפקע קדושתי' וא"כ דליכא ראי' מקרא א"כ שוב קשיא משנתינו לר"מ וע"ז משני מודה ר"מ דיש לו קנין נכסים דהיינו קנין פירות וא"כ ניחא דלא קתני דחייבין בתומ"ע משום דיש קנין לנכרי בפירות דעכ"פ הא גדלו הפירות ברשות נכרי ורק אם חזר ולקחן ס"ל לר"מ דא"ק לנכרי אבל כל שביד נכרי הרי יש לו קנין נכסים וקנין בפירות שגדלו ונגמרו בפטור לכן פטור מן המעשר אבל בביכורים שפיר חייבין בחזר ולקחה:
מעתה אומר דזה כונת רבה דבא לפרש הטעם דקתני במשנתינו דחייבין בביכורים ול"ק

דחייבין בתרו"מ לזה קאמר נהי דאין קנין לנכרי להפקיע מיד מעשר בחזר ולקחה אבל יש לו קנין לחפור בו בורות א"כ יש לו קנין נכסים וקנין בפירות שגדלו בפטור לכן פטורים מתו"מ ור"א מפרש טעם המשנה משום דיש קנין לנכרי להפקיע מיד מעשר ולכן באמת פטורים מתו"מ דלא קרינן בי' דגנך והא דחייבין בביכורים היינו משום דסובר דא"ק לנכרי לחפור בו קרינן בי' מארצך (דעכ"פ הוא של ישראל ולא של נכרי) ומפרש בתר הכי דפליגי מ"ס דגנך ולא דגן נכרי כיון דעכ"פ גדל ברשות נכרי לא מיקרי דגנך ומ"ס דיגונך ולא דיגון נכרי דהיינו כיון דסובר דיש קנין לנכרי לחפור בו א"כ אמאי א"ק להפקיע מיד מעשר הא ל"ה דגנך לכן ע"כ לפרש דטעמו דדריש דיגונך דרק אם נתמרח ברשות נכרי פטור אבל אם גדל ברשות נכרי אף שנגמרו ג"כ ברשות נכרי חייבין במעשר אם חזר ולקחה ישראל ולא ממעטינן מדגנך:

ומעתה מיושב קו' תוס' דאטו כל הני תנאים דפליגי במירוח נכרי אי פוטר פליגי ביש קנין להנ"ל ניחא דבוודאי אי אמרינן למ"ד א"ק לנכרי להפקיע ס"ל נמי דא"ק לחפור בו ג"כ וכן למ"ד יש קנין להפקיע ס"ל נמי דיש קנין לחפור לא תליא במירוח נכרי פוטר דאף אי מירוח נכרי אין פוטר ולא דריש דיגונך רק דגנך ניחא דמצי סובר א"ק לנכרי להפקיע מיד מעשר כיון דס"ל דגם א"ק לחפור בו א"כ אין לו קנין נכסים ואין לו קנין בפירות לכן בחזר ולקחה שפיר חייבין ולא ממעט מדגנך ורק בלא חזר ולקחה זהו דנתמעט מדגנך וכן מ"ד דסובר דיגון נכרי פוטר ודריש דיגונך מצי סובר יש קנין לנכרי להפקיע כיון דסובר דיש בו קנין גם לחפור בורות א"כ א"צ למעט מדגנך כיון דסובר דיש קנין לחפור א"כ יש לו קנין נכסים וקנין בפירות בוודאי אין לחייב פירות של נכרי בתו"מ ורק קרא דדגנך לדרוש דיגון נכרי דהיינו בשגדל ברשות ישראל ונגמרה ברשות נכרי מירוח הנכרי פוטר א"כ לא תליא באמת בדרשא דדגנך או דיגונך ורק לפי מה דמפרשי רבה ור"א טעמא דמתניתין דחייבין בביכורים ולא קתני דחייבין בתומ"ע משום דלא לכל מילי יש קנין לנכרי דלר"א א"ק לחפור דהיינו שאין לו קנין נכסים ולרבה יש קנין נכסים אבל א"ק להפקיע מיד מעשר צריך לומר דפליגי אי דרשינן דיגונך דאי ס"ל לרבה דמירוח נכרי אין פוטר א"כ אמאי א"ק להפקיע מיד מעשר הרי לא מקרי דגנך דהא גדל ברשות נכרי שיש לו קנין נכסים בקרקע עכ"פ ע"כ דס"ל דיגונך ולא דיגון נכרי דרק מירוח נכרי פוטר ורק לר"א דס"ל דא"ק לחפור אין לו קנין נכסים א"כ אמאי יש קנין להפקיע מיד מעשר ע"כ דס"ל דרק בביכורים חייבין כיון דאין לו קנין נכסים קרינן בי' מארצך אבל בתומ"ע דכ' דגנך וכיון שגדל במקצת ברשות נכרי לא מיקרי דגנך א"כ ע"כ דלא דריש דיגונך למעט דיגון נכרי וא"כ מיושב קו' התוס' דהני תנאי דפליגי במירוח

נכרי לא מוכח דפליגי באי יש לנכרי משום דא"א דיש קנין בין להפקיע בין לחפור או אין קנין בין להפקיע בין לחפור ואין לו קנין נכסים אז לא תליא זה בדרשא דגנך או דיגונך רק כאן בשמעתין מפרש דפליגי בהא רבה ור"א יען דסברי דאי יש קנין הוא רק להפקיע לא לחפור וכן אי אין קנין רק להפקיע אבל לחפור יש קנין לכך שפיר תליא בדרשא דדגנך או דיגונך וא"ש מאוד (ועד"ז יש לישב גם לפירש"י דהא דתליא בשמעתין אי ס"ל דיגונך היינו ג"כ כדי לתרץ משנתינו אמאי לא קתני חייבין בתו"מ אע"כ דס"ל דמירוח נכרי פוטר א"כ אין מזה דפטורין מתומ"ע הוכחה דלאו בקדושתי' קאי דהא אי התבואה מתמרחת ע"י גוי יאמרו דהדיגון פוטר לכן לא תיקנו בתומ"ע כלום אבל בעלמא לא תליא הא דמירוח פוטר יש קנין לנכרי):

וא"ש נמי אידך קו' התוס' דעכ"פ לר"א הא מצי לשנוי דס"ל כר"מ דסובר לפירושם דיש קנין (וכן נמי למאי דמפרשי דר"מ סובר א"ק וקשה להיפוך מ"פ מפיאה ולקט של נכרי דמצי לשנוי דסובר כר"מ) דלפמש"כ י"ל דמדר"מ לא נשמע רק דיש כאן קנין לאפקועי דהא בין אי יש קנין להפקיע מיד מעשר בין אי יש קנין רק לחפור בו ויש לו קנין בהקרקע ניחא דס"ל דאין מוכרין שדות לנכרי א"כ רבה ור"א אליבא דר"מ פליגי שפיר דרבה סובר דטעמא דר"מ משום דמפקיעין הקרקע מקדושתי' דהא יש לו קנין להפקיע מיד מעשר א"כ אין מדר"מ הוכחה לא כרבה ולא כר"א דפלוגתתן א"ש אליבא דר"מ ודו"ק:

מעתה נבוא לכלל ישוב מה שהקשו דכיון דלר"א יש קנין אפי' חזר ולקחה א"כ לדידי' מי ניחא הא דקתני שגדל ברשות ישראל מאי אהני כיון שכבר נתגדל ברשות נכרי והוה כיבוש יחיד אמאי חייבין במעשר להנ"ל ניחא דבוודאי לר"א דס"ל א"ק לחפור ואין לו קנין נכסים בקרקע לדידי' פשיטא בחזר ולקחה דחייב דל"ש לומר כלל דהוה כיבוש יחיד כיון שאין לו קנין כלל בהקרקע ורק לרבה דס"ל דיש קנין לחפור ויש לו קנין נכסים בזה הוא דכתב רבינו דהטעם דחזר ולקחה מהני משום דכיבוש יחיד ל"ש כיבוש דאי הוה כיבוש לא הוה מהני חזר ולקחה אבל לר"א דס"ל דא"ק נכסים א"כ לא הוה כלל כבוש תחת ידו א"כ ל"ש כיבוש יחיד כלל רק בהא פליגי רבה ור"א דלרבה חזר ולקחה קודם שנגמרה התבואה מהני וחייבין במעשר ולר"א אף שחזר ולקחה קודם שנגמרה התבואה כיון שעכ"פ גדל שליש ברשות נכרי לא מיקרי דגנך (כמו שהאריך כזה בשו"ת בצלאל אשכנזי) אבל השדה לא פקעה קדושה אם חזר ולקחה וזרעה ישראל חייבת בתו"מ (עד שאני תמה על הכ"מ שנראה מדבריו דסובר לר"א לא מהני חזר ולקחה וכן ראיתי בספר כפתור ופרח שמפרש כל פלוגתא דרבה ור"א ודרך זה הלך גם בשו"ת בצלאל אשכנזי

ולדעתי תמוה דכיון דאין לו קנין לחפור ואין לו קנין נכסים ל"ש כלל כיבוש יחיד) ודבר זה הוא כפתור ופרח:

ובהא ניחא מה דקשה לי אהא שכ' רבינו הטעם דכיבוש יחיד לאו שמי' כיבוש הא בפ"ו מבהב"ח ס"ל דלכך קדושה שני' קלע"ל דלא אתי כיבוש ומבטל חזקה (דנכרי לאו בני כיבוש נינהו כמש"כ בח"ס סי' רל"ב) א"כ חזינן אפי' כיבוש מלחמה ל"ש כיבוש א"כ מ"ט קאמר דכיבוש יחיד לאו שמי' כיבוש וע"כ לומר דכאן דיש לו קנין לחפור בו ול"ה גזל בידו דברשות קעביד (כמש"כ בכפתור ופרח לפרש דהא דפליגי ביש קנין לנכרי לחפור היינו דנפ"מ דל"ה גזל בידו ואין רשאין ליטול ממנו הביאו בתשו' בצלאל אשכנזי וכ"כ בח"ס בשמעתין דנפ"מ דל"ה גזל ורשאי ישראל הקונה ממנו להשתמש בו) לכן שפיר הו"א דהוה כיבוש יחיד שברשות שמי' כיבוש קמ"ל דכיבוש יחיד ל"ש כיבוש (דכמו דל"מ כיבוש יחיד בישראל לחייב סוריא בתו"מ כך ל"מ כיבוש יחיד דנכרי להפקיע מיד מעשר) אבל שם בכיבוש מלחמה דלאו ברשות קנהו וכיון דנכרי לאו בר כיבוש נינהו א"כ הוה גזל בידם ואין להם קנין לחפור בו ולכן לא מצי כיבוש מלחמה לבטל חזקה שהחזיקו ישראל (אמנם לכאורה א"כ יקשה להיפוך נהי דכיבוש ל"מ היינו שאם תצא מידם לעתיד (בב"א) ולא תהא צריכה לקדשה שלישית אבל בזה"ז דכבוש תח"י א"כ לא גרע לכאורה מכיבוש ע"י יחיד דל"ה כיבוש אפ"ה כל זמן שברשותי' יש קנין להפקיע א"כ ה"נ כ"ז שביד נכרים עכ"פ יש להם דין כיבוש ויפטור בזה"ז ממעשר ותרומה אך יש לומר דאפ"ה כיון דל"ה ברשות גרע דאף שעדיין בידם ל"ה כיבוש) אלא דא"כ קשה הנה במהרמ"ש הקשה ל"ל קרא דאין קנין להפקיע מיד מעשר מדכ' כי כל הארץ תיפוק לי' דאעל"מ דאסור למכור לנכרי קרקע בא"י מלא תחנם (ולפמש"כ לעיל מירושלמי עובר משום לא תמכר לצמיתות רק דיש לומר באנסו למכור דתלוי וזבין זביני זבינא אלא דאכתי הא הוה כיבוש שלא ברשות תורה וא"כ הדרה קו' לדוכתי' דחזינן דאפ"ה בעודו בידו הוה לי' דין חו"ל שפקעה קדושתו א"כ כש"כ בכיבוש מלחמה עכ"פ בעודן בידן כל זמן שכבוש תח"י יהא להם קנין להפקיע מיד מעשר והתינח לרבה אבל לר"א דס"ל דאין לו קנין לחפור ואין לו קנין בנכסים א"כ אי חפר בו הוה גזל בידו א"כ ל"ש כלל לומר דהוה כיבוש יחיד דהא אפי' כיבוש מלחמה דרבים ל"מ להפקיע מיד מעשר כמש"כ רבינו בפ"ו מה' אלו:

לפי"ז נתישבה קו' הנ"ל דלר"א ניחא כיון דכבר נתחייבה ברשות ישראל חייבת במעשר דפשיטא דלר"א מהני חזר ולקחה כיון שגדל שליש ברשות ישראל חייב דרק בגדל ברשות נכרי שליש לא מיקרי דגנך ופטור אבל לרבה דס"ל דא"ק בחזר ולקחה א"כ אפי'

לא גדלה שליש ביד ישראל חייב במעשר ואמאי קתני מפני שכבר נתחייבה ברשות ישראל ודו"ק:

מעתה נבואה לישב קו' הפנ"י אהא דפריך מפיאה ולקט של נכרי דחייב במעשר דהנה בטיב גיטין תמה טובא דמשמע דחייב במעשר ויש לו תקנה ע"י מעשר א"כ למאי דס"ד דאייריא בשדה של נכרי ולקטינהו ישראל איך יכול כלל לעשר הא הוה גזל ביד ישראל דפיאה של נכרי לא קני לי' לישראל א"כ הא אין יכול לעשר מאי דאינו שלו (ועיין בב"ק צ"א גזל חטה טחנה אפאה ועשה חלה א"ז מברך אלא מכאן משמע דיכול גזלן להפריש חלה בארתי במק"א יען דהתבואה של הנגזל חייבת אבל כאן אייריא בשל נכרי שפיר תמה בט"ג):

כ"ג) **אולם** יש לישב דהנה במשל"מ הוכיח משמעתין בהא דמשני אדעתי דישראל אפקרי' אדעתי' דנכרי לא אפקרי' דהא פיאה אין פוטר ממעשר אלא משעה שבא ליד העני א"כ אף דלקטינהו נכרי מפטר ממעשר דנפטר מיד א"כ אף דלקטינהו נכרי הוה פטור ממעשר ובט"ג תמה עליו דא"כ הול"ל בקצרה כיון שלא בא ליד עני חייב ולמה צריך כל האריכות דאדעתי' דישראל אפקרי' אדעתי' דנכרי לא אפקרי':

ונראה לישב דהנה בברכ"י או"ח סי' תל"ד הקשה על המשל"מ מגמ' פ"ב דב"ק אהא דאמר שם זו וזו פיאה לפוטרו ממעשר והא לא אתי ליד עני אפ"ה פטור ממעשר ול"נ דא"ש דהנה רש"י פי' דפטור מן המעשר דהפקר פטור מן המעשר ותוס' כ' דלאו משום הפקר אלא דאין לו חלק ונחלה עמך והנה מפירש"י בשמעתין מוכח דס"ל ג"כ דמקרא דאין לו נחלה עמך פטור וע"כ דכונת פירש"י שם בב"ק דבוודאי הטעם דפיאה פטור הוא מקרא לא מטעם הפקר דהא פיאה אין רשאי ליטול אלא עני והפקר בעינן לעניים ולעשירים כדאיתא פ"ד מפיאה פלוגתת ב"ש וב"ה בהא אבל התינח אי מטעם פיאה לחוד אתינן עלה אבל שם דאייריא בנטלו עניים ממק"א ופקע שם פיאה ממנה רק דאפ"ה פטור משום הפקר דהא איתיאש מיני' בעל ויכולין ליטלו אף עשירים ולכן פירש"י שפיר שם הטעם משום הפקר (והנה בפלוגתת רש"י ותוס' בב"ק נראה לי דומיא בהא דלפירש"י כל דבר שאין מקפיד הוה הפקר לפוטרו ממעשר ומפיאה ולכן הביא פירש"י הא דתנן בפיאה כ"ש אוכל ונשמר חייב אבל אם אין נשמר דאין מקפיד עליו פטור משא"כ לתוס' לא סגי באין מקפיד אלא בעינן שיהא גם לאחרים חלק בו יצא זה שיש לו חלק ונחלה עמך פטור (וכך כתבתי לעיל בפ"א לחלק בדבר שאין בו שו"פ דכשאין לאחרים חלק עמו חשיב לכם ובסוכה שיש לאחרים חלק עמו לא חשוב חלק שאין בו שו"פ לכם) וכך בשמיטה לא הוה רק כדבר שאין בעלים מקפידין דהא אי עבר

שביעית א"צ לחזור ולזכות בו וכמש"כ בשו"ת אמרי אש א"ע סי' ס"ג ובהפקר הא אי חזר צריך לחזור ולזכות בו מן ההפקר וא"כ ניחא בפיאה דלא מיפטר מטעם הפקר בעי אתי ליד עני כיון דאין רשאי ליטול רק העני שפיר כתב במשל"מ דלא מיפטר מיד שהניח הפיאה ומעתה כאן בפיאה של ישראל ולקטינהו נכרי דמשום פיאה לא מיפטר דהא לא אתי ליד עני אבל עכ"פ משום הפקר מפטר (דשם פיאה פקע מיני') דהא עכ"פ נתיאשו הבעלים לכך קאמר דגם משום הפקר לא מפטר דאדעתי' דנכרי לא אפקר וא"כ ניחא קו' הט"ג דהנה בנכרי שהניח פיאה נהי דהתורה לא חייבה בפיאה בשל נכרי אבל עכ"פ הרי הפקירו נכרי וזכו בו העניים ול"ה גזל בידם ויכולין שפיר לעשר (דא"ל דל"ה הפקר יען דלא הפקירו רק לעניים דהא סוף סוף באמת זכו בו עניים א"כ זכו שפיר מצד הפקר ויכולין לעשר וא"ל א"כ יפטור ממעשר מטעם הפקר ז"א כיון דהניח לשם פיאה אין יכולין ליטלו רק העניים לא מפטר מטעם הפקר והא דב"ק שאני כיון דלית בי' עוד דין פיאה יכולין ליטלו אף עשירים מצד הפקר כנ"ל ועכהא"ג במשנה ו' פ"ק דפיאה לעולם הוא נותן משום פיאה ונותן משום הפקר והיינו כמש"כ דאם לא בא ליד העני אזיל מיני' דין פיאה דאין ניטלת רק לעניים אלא דיש לו דין הפקר אף לעשירים):

וא"כ ניחא דלא יקשה לרבה מי ניחא הא אי השדה ברשות נכרי יש קנין להפקיע מיד מעשר ואמאי חייבין במעשר דהא יש להבין נכרי זה מה ראה על ככה להניח פיאה אלא ע"כ משום דקנה מישראל השדה ובשל ישראל הא אין לו קנין לחפור בו ולא נחית הנכרי כלל אדעתא דארעא שיהא לו קנין בהקרקע דעיקר קנוית השדה אין אלא אדעתא דפירות (ורק בסתמא אמרינן דיש קנין בקרקע ועדיף מקנ"פ כמש"כ רשב"א משום דנחית אדעתא דארעא א"כ היכיא דחזינן דדעת נכרי דלא נחית אדעתא דארעא רק אפירות) ל"ה קנה"ג כדאמרינן לקמן דף מ"ט בצריכותא אליבא דר"ל דהו"א מוכר בזמן שיובל נוהג נחית אדעתא דארעא קמ"ל דאפ"ה קנ"פ לאו כקנה"ג דמי ופי' בח"ס דהו"א דנחית אדעתי' דארעא היינו לחפור בו קמ"ל דל"א כן כיון שצריך לקיים ושב לאחוזתו אין רשאי לחפור בו כדאיתא בירושלמי דשמעתין (ועיין ירושלמי יבמות דף ס"ד אי נכרי מביא ביכורים אי יש קנין לנכרי להפקיע מידי ביכורים או דמיא לקדשים דמביא) ולכך כיון שלא נחית אדעתא דארעא לכן נהג בה מנהג ישראל להניח פיאה (וכש"כ דניחא לפי מה שבארתי בפ"א דבעלים נקראים גוזל את העניים ע"כ דרחמנא זכינהו לעניים שיהא חלק בהתבואה כאלו הם שותפים בגידולי קרקע לכן לא רצה הנכרי להפקיע חלק העניים שיש להם זכות בגידולי קרקע א"י א"כ י"ל כהא"ג ס"ל לרבה דאף ביד נכרי א"ק להפקיע מיד מעשר דלפמש"כ רק יען דס"ל לרבה יש קנין לחפור בו לכן ס"ל דבעודו

ביד נכרי יש קנין להפקיע אבל זה שייך רק בנחית אדעתא דארעא לחפור בו יש לו קנין נכסים אבל בלא נחית אדעתא דארעא לחפור בו לכן אף שהוא ביד נכרי א"ק להפקיע מיד מעשר (ועח"ס שכ' בטעמא דר"א דס"ל דאין קנין לחפור בו יען דישראל גופי' אין לו קנין לחפור בו רק רבה חולק על זה דסתמא נכרי נחית אדעתא דארעא אף דישראל גופי' לא נחית אדעתא דארעא אבל היכיא דחזינן דהניח פיאה כמו בקרקע של ישראל א"כ חזינן דלא נחית אדעתא דארעא א"כ שפיר אף בעודו ברשות נכרי אין לו קנין להפקיע מיד מעשר וא"כ שפיר פריך התינח לרבה אבל לר"א דס"ל אף שאין קנין לנכרי לחפור אפ"ה יש לו קנין להפקיע א"כ אמאי חייבין במעשר וא"ש (והנה במשל"מ דייק דזה הדין רק בפיאה אבל בלקט ל"ב אתי ליד עני והביא ראי' ממשנה דשבולת שנתערבה דמעשר שיבולת ונותנה לו מוכח דל"ב אתי ליד עני ותמהו עליו בהא דבהאי משנה דפיאה של נכרי קתני גם לקט וע"כ כדמשני דאדעתי' דנכרי לא אפקרי' א"כ מוכח גם בלקט בעינן אתי ליד עני והנה זה יש לישב לפמש"כ דהא דמשני אדעתי' דנכרי לא אפקרי' היינו דלא תימא דעכ"פ מטעם הפקר פטור ממעשר והנה זה שייך בפיאה דמדעתו שייך לומר מטעם הפקר אבל לקט ושכחה דשלא מדעתו ל"ש מטעם הפקר רק מטעם דאין לו חלק ונחלה עמך פטורין מן המעשר והוה אפקעתא דרחמנא שפיר י"ל דרחמנא לא אפקרה רק אדעתא דיבוא ליד ישראל אבל שיבוא ליד נכרי לא ולכן אף דמיד נפטר ממעשר אבל עכ"פ רק היכיא דיבוא ליד ישראל אולם באמת מה שהוכיח המשל"מ מהא דשיבולת שנתערבה יש לומר דל"ק דהא בירושלמי שם פריך איך יכול לעשר על מה שאיני שלו וע"כ לאוקמא במזכה לו ע"י אחר כדמוקי בגיטין דף ל' א"כ הוה כאתי ליד עני ושפיר פטור מן המעשר משום לקט) ודו"ק (והנה בנדרים דף ח' איתא יש יד לפיאה את"ל יש יד לצדקה מאי את"ל יש יד לצדקה הפקר מאי משום דהוה אף לעשירים עיין ר"ן שנתקשה מאי את"ל שייך בפיאה אי משום דבע"כ גם בצדקה עיקרו בע"כ לפמש"כ י"ל את"ל בפיאה יש יד דמי שהניח פיאה מפטר ממעשר דחל עליו שם פיאה (לכן יש יד לפיאה דומיא דהקדש דחל מיד) אבל בצדקה הא בעינן אתי ליד זוכה ואת"ל בצדקה יש יד דהוה לעניים הפקר מאי כיון דהוה לעניים ולעשירים ויקשה לכאורה הא אי צדקה נפשט מפיאה דחל מיד מטעם הפקר אף דלא אתי ליד זוכה א"כ נפשטה ממילא גם הפקר מפיאה אבל למשל"מ ניחא דגם פיאה רק בבא ליד עני ולא דנין מצד הפקר באמת דלא מצד הפקר זכו עניים אלא משום אפקעתא דמלכא והיינו משום דבע"כ דתורה אפקעתא וזה ל"ש בצדקה וגם הפקר לא דמיא לפיאה ושפיר קאמר את"ל בפיאה וכך את"ל בצדקה אבל אי נאמר דלא כמשל"מ רק כדעת הברכי יוסף קשיא כנ"ל מאי בעי

את"ל בהפקר הא נפשטה מפיאה) ובהא ניחא גם מה דפריך מנכרי וישראל שותפין דטבל וחולין מעורבין זב"ז דכיון דישראל לא נחית אדעתא דארעא ואין לו רשות לחפור בו א"כ גם נכרי לא נחית אדעתא דארעא כהא"ג לרבה א"ק להפקיע מיד מעשר וא"כ אמאי טבל וחולין מעורבין זב"ז ודו"ק (והנה תוס' הקשו לפירש"י דמפרש דכל חיטה וחיטה מקצת טבל מקצת חולין א"כ מ"פ רב יוסף דלא משכחת דלייתא ויכול להביא ביכורים רק חד בר חד הא עכ"פ מקצת שלו ואין לומר דהוה חולין לעזרה דמצי מקדיש לי' קודם ובפמ"א תמה הא פשיטא דמביא דהא אף הלוקח פירות מביא רק דאין קורא ולענין זה ל"ש דמקדיש דהא א"צ להקדיש כיון דמביא שפיר קורא אמקצתו ונראה דהנה בש"א הקשה למה נקט באמת רב יוסף לא משכחת דמייתיא דהא הקושיא מקריאה ותי' לתוס' ניחא כיון דס' חייב בקריאה וא"י לקרות א"כ הקריאה מעכב וא"י להביא ג"כ כדאיתא ב"ב דף פ"א א"כ לפי"ז י"ל כונת תוס' דהא גם כאן א"י לקרות דמחזי כשיקרא דהא מביא טנא אחת לשום ביכורים וע"ז קורא אשר נתת לי ומעיד עדות שקר בעצמו כדאיתא שם כב"ב דחיישינן למחזי כשיקרא א"כ א"י לקרות ומעכב ההבאה א"כ שפיר קאמר רב יוסף דלא משכחת דמייתיא דקרי' מעכב ההבאה כמו לפי' התוס' וא"כ גם לפירש"י ניחא ע"ז כתב תוס' דהתינח אי מביא בתורת ביכורים אבל אי אין מביא רק בתורת הקדש שמקדיש מה שאין מחלקו א"כ שוב גם לקרות יכול דהא ל"ה שיקרא דהא עכ"פ חלק שלו בפירות וע"ז קורא אשר נתת לי דמה שיתר על חלקו אין מביא בתורת ביכורים ואפ"ה ל"ה חולין בעזרה דמקדיש לי' א"כ ראוי לקרי' ואין מעכב ההבאה לכן שפיר קשיא להו לפירש"י מ"פ רב יוסף הא שפיר משכחת מביא וקורא:

על דברת קו' הט"ג איך יכלו ישראל להפריש מעשר הא לא קנה לי' והבאתי מב"ק דף צ' הרי גזל סאה חיטין והפריש חלה אין זה מברך משמע דחייב בחלה אפי' למ"ד שינוי במקומו עומד וכתבתי דשם חייב העיסה משום דעיסה של נגזל היא חייבת מטעם עיסה דנגזל וראיתי אח"כ דמק"ח סי' תנ"ד שכ' כך אולם עדיין לא ביאר איך יכול הגזלן לקרות שם חלה הא אין העיסה טבולה לחלה (שוב ראיתי כי במהר"ם שיק עמד ע"ז) אולם לי נראה לפמש"כ הרא"ש דחלה ותרומה לא מחדש עלי' שם תרומה דעודה בטבלה יש בתוכה איסור חלה ותרומה א"כ ניחא כיון דחייבת מטעם עיסה של נגזל מה שמפריש וקורא שם חלה אין מחדש שם חדש אלא כמברר חלק האיסור מחלק ההיתר וזה שפיר מהני אף שגזולה בידו אמנם קשה לי מנדרים דף ס"ב בעובדא דר' טרפון דבעלים סברו דההוא הוה גנבי לי' כולי שתא ולכך רצה להרגו וביאר בח"ס דההוא גברא עם הארץ וסבור הי' הואיל והאי גנבא כולי' שתא אכל טבל בלי מעשר דכיון דלא נתיאשו הבעלים

א"י לעשר נמצא חייב מיתה חשוב שמותר להרגו בידים ולהנ"ל הא יכול שפיר לעשר אולם אין מביאין ראי' מע"ה:

כ"ד) **הנה** דעת הב"י בפסק שלו דפירות שביעית שגדלה בקרקע נכרי בא"י דפטורה משביעית וממילא נשמע דחייבין במעשרות ודעת המבי"ט ואחריו בנו מהרי"ט דחייב בשביעית וממילא פטור מן המעשרות ופלוגתתם הוא דדעת הב"י דהא דפירות שביעית הוא הפקר אינה מטעם אפקעתא דמלכא דתורה אפקרי' אלא מטעם הפקר הבעלים כיון דמצות התורה להניחה הפקר א"כ הוה הפקר מצד הבעלים ונפ"מ בנכרי שאין מניחה הפקר ל"ה הפקר וחייב במעשרות וגם פטור משביעית דאף דא"ק לנכרי להפקיע מיד מעשר ואין לו קנין להפקיע מיד מעשר הוא רק בחזר ולקחה ממנו אבל כל זמן שביד הנכרי יש לו קנין ופירותיו פטורין ממעשר רק שאם קנאו ישראל הפירות ומירחם חייבין מטעם מירוח ישראל דרק לענין אם מירחו נכרי דהיינו שהגיע לעונת המעשרות לכלל מירוח לענין זה יש קנין לנכרי להפקיע מיד מעשר כ"ז שהשדה בידו ולפי"ז יצא עוד דין אחר דאם ישראל גופי' גדר כרמו ולא הניחו הפקר דפירותיו חייבין במעשרות ודעת המבי"ט ודעימי' דהוא אפקעתא דמלכא ופירות שביעית הם ופטורין מן המעשרות וכן בפירות נכרי כיון דא"ק לנכרי אפי' בעודו בידו א"כ יש לו כל דין פירות שביעית ופטורות מן המעשר:

ובמהרי"ט סי' מ"ג הביא ראי' מפ' אין בין המודר דפרכינן מ"ש דאוכל מן הנוטות דפירי דהפקירא אינון ארעא נמי רחמנא אפקרה אלמא אפקעתא דמלכא הוא אולם לענ"ד אין מזה ראי' דבוודאי אם אחד ישראל מניח שדה וכרמו בלתי שמורים ובלא גדר כל זה כל זמן שלא אמר הרי זה הפקר ל"ה הפקר דלא יהא אלא כדין דבר שאין בעה"ב מקפיד עליו דל"ה הפקר רק דגזל ל"ה וא"כ פשיטא דאם בעה"ב חזר למחר וגדרו ובצרו דחייב במעשר כיון שלא הי' עליו דין הפקר מעולם יכול הוא לחזור ולגדרו ואם נטלו אחר שוב הוה גזל א"כ הפקר כזה אין פוטר ממעשרות והנה כל זה בכל שני שבוע אבל בשביעית אמרה תורה להניח כרמו ושדהו בלתי שמור ומי שמקיים מצות התורה שאיני מקפיד הוה הפקר (ול"ב אפי' אתי ליד זוכה) לכן אם בעה"ב רוצה לחזור א"י לחזור רק לזכות בתורת הפקר בתורת זכי' מהפקר ע"כ פטור מן המעשרות וזהו הוה אפקעתא דמלכא שאף שלא הפקירו ממש דבשאר שני שבוע ל"ה אלא כדבר שאין מקפיד דל"ה הפקר אבל בשביעית הוה הפקר משום אפקעתא דמלכא אבל לא נשמע מזה דאם עובר אחד על דברי תורה ומשמר שדהו וכרמו דליהוי הפקר מצד אפקעתא דמלכא כיון שמקפיד עליו ואין מניחו ליכנס לשם לא נשמע מזה שתורה עשאתה הפקר (הנה דוגמא לזה

כתב הרמב"ן בליקוטיו פ"ק דפסחים דטעם הביטול הוה משום דחמץ א"ב ואפקעתא דמלכא הוא אלא דאם רוצה בקיומו אוקמא תורה ברשותו לעבור בב"י אבל אם ביטלו הרי כיונה דעתו לדעת תורה שרוצה הוא באפקעתא דמלכא והיינו כסברא דידי) וכך נשמע מדברי הרע"ב פ"ט דשביעית משנה א' שכ' דאין נחשבים בעיני בעליהם ומפקירן והפקר פטור מן המעשר והיינו כמש"כ דהפקר דשביעית הוא רק דאין מקפיד דבעלמא לא מהני הפקר כזה לפטור ממעשר אבל בשביעית גלי קרא דמהני אבל לא מצד הבעלים אלא כיון דאין מקפיד שאין נחשבין בעיני בעליהם אפקע רחמנא מרשותו ועשאו הפקר ועפ"ז דכלאים המסכך גפנו בשביעית דסובר ר"ע דא"ח דבר שא"ש דהוה הפקר וכן משמע בסוכה דף מ"ד א"ל אפקר זיתיא לחשוכיא ותן פרוטיא לקשקושי כרמים ובה"ג רש"ש הקשה הא בעינן הפקר אף לעשירים ולפמש"כ ניחא דממילא לא הוי הפקר רק אם מניחו בלי שמירה שיטלו עניים אז שוב הוה הפקר מכח הפקירא דמלכא והוה הפקר אף לעשירים ולכאורה נראה דאין כן דעת התוס' דכ' בקידושין דף מ' לפרש הא דאוכל בשוק פסול לעדות אייריא בחטף דבר שאין מקפיד עליו דל"ה גזלן ועכ"פ מפסל לעדות ואי אמרינן דהוה הפקר ורשאי ליטול לכתחלה אמאי מיפסל לעדות אמנם תוס' שם כתבו בשם הר' אליהו כגון שהלך אצל המוכרים וטועם מעט כאלו רוצה ליקנות מהם וקשה לי דבמדרש פ' נח איתא דכך הי' עושין דור המבול ונענשו על כך וקרא כתיב כי מלא הארץ חמס מפניהם א"כ הדרה קו' תוס' לדוכתי' א"כ גזלן הוא ואולי יש לומר ברבים עושין כן הוה חמס אבל אחד שעושה כן לא הוי חמס דאין מקפיד על אחד והוה ג"כ כדבר שאין מקפיד ול"ה גזלן:

ועוד הביא ראי' מהא דאמרינן פ' המפקיד מ"ש הכא דקרי להו נטושין ומ"ש הכא דקרי להו רטושין נטושי דבע"כ דכתיב והשביעית תשמטנה ונטשתה אפקעתא דמלכא הוא רטושין דמדעתי' דכתיב אם על בנים רוטשה מוכח דפירות שביעית אעפ"י שיחזיק בהם ולא יפקירם מופקרים ועומדים הם מגזירת מלך לפמש"כ אין משם ראי' דבוודאי זהו דיהא לו דין הפקר ול"ב אתי ליד זוכה זהו בע"כ דמצד הבעלים אף שמקיימים מצות התורה ומניחין אותן בלתי שמור ל"ה אלא בדבר שאין מקפיד אבל לא הוי הפקר א"כ הוה הפקרא דבע"כ:

עוד הביא ראי' מפ"ז דכלאים במסכך גפנו של חבירו ע"ג תבואתו של חבירו מייתיא בירושלמי דשמעינן מן הדא אריוס"י מעשה בא' שזרע כרמו בשביעית ובא מעשה לפני ר"ע ואמר אין אדם אוסר דבר שאינו שלו אלמא אפקעתא דמלכא הוא לפמש"כ גם מהא לא תברא דאפשר דבעלים אין מקפידין שיכנסו לשם ב"א לבצור כרמו כי במה שזורע

שם אין מוכיח שמקפיד על כרמו וכדאיתא בכהא"ג בפסחים דף ו' סופי תאנים ומשמר שדהו מפני מקשאות בזמן שבעל הבית מקפיד אסורין משום גזל וחייבין במעשר בזמן שאין בעל הבית מקפיד עליהן מותרים משום גזל ופטורין משום מעשר א"כ ה"נ משכחת בכהא"ג שאין מקפיד על כרמו אף שמקפיד וזורע בו תבואתו וכיון שאין מקפיד על כרמו שוב הוה הפקר מצד אפקעתא דמלכא ואין יכול לאסור כרמו של חבירו:

והנה לכאורה מהך דפסחים סתירה לדברי דהתם קתני דאם אין מקפיד פטורה מן המעשר כהפקר אך א"ש דבוודאי אם בא אחר וזכה בו פטור מן המעשר אבל כ"ז שלא בא ליד אחר ל"ה הפקר ואם בצרו הבעלים חייבין במעשר (ומצאתי כדברי בא"מ סי' כ"ח אחר שהביא דברי הנוב"י סי' ל"א דדבר שאין מקפיד הוה הפקר ובעינן שיהא הפקר לכו"ע השיג ואמר דא"כ דהוה הפקר יהא אסור לבעלים לחזור בו ולכן העלה דהוה משום מתנה ול"ב שיהא מתנה לכו"ע הנה אף דמה שהעלה בא"מ דדבר שאין מקפיד הוא משום מתנה קשה עליו מגמ' דפסחים הנ"ל אבל עכ"פ נשמע מדבריו דאף אי דבר שאין מקפיד אין בו משום גזל ויכול אחר ליטלו ולקדש בו אשה אם הבעלים רוצים לחזור בו יכולין לחזור ממילא אם חזרו חייב במעשרות ורק אם ליקטו אחר פטור ממעשר):

ונראה לי ראי' לדברי מהא דאיתא בר"ה גבי אתרוג בת שישית שנכנס לשביעית דפטור מן המעשר ופטור מן הביעור ופרכינן אמאי פטור בביעור דאזיל בתר חנטה תחייב במעשר ומשני יד הכל ממשמשין בה ואי אמרת תחייב במעשר והיינו כמש"כ כיון דנוהג בה מנהג שביעית מצד הבעלים הוה כדבר שאין מקפיד ויד כל אדם ממשמשין בה פטור מן המעשר אם אחר נטלו אבל הפקר ל"ה כיון דבפירות ששית ליכא אפקעתא דמלכא והנה במהרי"ט הרגיש דמזה לכאורה נשמע דהפקירא דשביעית לאו מצד דמלכא רק משום דיד כל אדם ממשמשין בה דהיינו הפקר מצד הבעלים משמע דהיכא דגדרו דאין יד כל אדם ממשמשין בה ל"ה הפקר ותי' דבוודאי כיון דשביעית לא נהגה ולאו אפקעתא דמלכא הוא מישמש יד הכל שבה אינה אלא גזל ואין הפקר כזה פוטר מן המעשר אמנם לפמש"כ הא דיד הכל ממשמשין בה אין בו משום גזל דהא הוה דבר שאין מקפיד ובאמת אם נטלו אחרים פטורים מן המעשר:

עוד הביא דברי המכילתא ויתרם תאכל חית השדה למה נאמר לפי שנאמר עשר תעשר שומע אני אף פירות שביעית ת"ל ויתרם תאכל חית השדה אחר שחי' אוכלת מן הראוי לה בשביעית שאיני מעושר אף אדם אוכל מן הראוי לו שאיני מעושר מוכח דאי לאו קרא הו"א שיעשרו בה אעפ"י שהוא הפקר לפמש"כ ג"כ לק"מ דהו"א דשביעית ל"ה רק כדבר שאין מקפיד ורשאי אחרים ליטלן ואם נטלו פטורין מן המעשר אבל אם הבעלים עצמן

נטלו יהא חייבין כיון דל"ה כדין הפקר ממש קמ"ל קרא דפטורין דאפקעתא דמלכא הוא כיון שעכ"פ הבעלים אין מקפידין עשאה רחמנא כהפקר בעלמא:

עוד הביא מספרי פ' ראה יכול אף שנת שביעית תהא חייבת במעשר ת"ל שנת המעשר יצאה שביעית שאינה חייבת במעשר הרי מוכח להדיא דשנת שביעית פטורה מן המעשר כל עיקר לא מטעם הפקר ולפמש"כ ניחא דתורה לא אייריא מאיסורא במי שגדר כרמו רק במי שמניחה בלתי שמור דמצד הבעלים ל"ה הפקר והוה חייבין במעשר אבל מצד אפקעתא דמלכא פטורה מן המעשר דשנת שביעית פטור מן המעשר אבל רק במי שנהג בה כדין תורה אבל במקפיד עלה ומשמר אותה לא הפקיעה תורה לפוטרו מן המעשר:

והנה כל זה באם ישראל גדרה ולא הניחה בלתי שמור עתה ניחזו אנן בנכרי שלקח בא"י וגדרה אף דאין קנין לנכרי להפקיע מיד מעשר הנה בארנו לעיל כיון דעכ"פ יש לו קנין לחפור בו בורות שיחין ומערות א"כ יש לו קנה"ג פטורה ממילא מן המעשר כל זמן שבידו והנה לפי"ז בשביעית כיון דגדרה ומשמר אותה ואין נוהג בה דין שביעית אין חייבת כלל בשבת הארץ כיון שהוא ביד נכרי מופקעת קדושתה דהא מצד ישראל עכ"פ אינה משומר א"כ הוה כאלו הניחה בלתי משומרת ובא נכרי בשנת שביעית והחזיק בה לזכות מכח שעזבה הבעלים ואין מקפיד עלי' שיטלוהו ורשאי הנכרי ליטלה הנה זכה בה מצד אפקעתא דמלכא (רק דתורה אייריא שהבטיחה ולא יחמוד איש ארצך בוודאי לא יטלנו נכרי ושום אדם ונשארת בלתי שמורה עד אחר שביעית ואז חוזרת לבעליו) אבל עתה שאין לנו בטחון זה ואם ישראל מניחה בלתי משומר בוודאי גוי רשאי ליטלה וכיון דגוי יכול ליטלה בה שוב הוה הפקר ממש במה שמניחה בלתי משומר והנה אם ישראל הפקיר שדהו בא"י והפקירה בפירוש גם על דעת נכרי פשיטא דנכרי הזוכה בה שלו הוא ויש לו קנין בכהא"ג להפקיע מיד מעשר דבשלמא במוכר שדהו לנכרי דאמרינן דאין קנין לנכרי להפקיע משום דכתיב והארץ לא תמכר לצמיתות כדאיתא בירושלמי סוף פ' השולח אבל אם הפקירה בוודאי יכול לזכות בה לגמרי שיהא לו קנין בה להפקיע מיד מעשר א"כ ממילא פקע גם דין שביעית ממנה א"כ פירות שדה זו פטורה משביעית וממעשרות:

מעתה ניחזי הנה המהרי"ט הקשה עוד אי ס"ד דשביעית מצד הפקר א"כ הלוקח מן הנכרי שאיני הפקר חייב מה"ת במעשרות אף בשביעית א"כ תיקשו מספרי הנ"ל דקאמר יצאה שביעית שאינה שנת המעשר הא אין השנה גורמת רק ההפקר גורם שהרי לוקח מן הנכרי שאיני הפקר חייב מה"ת ולפמש"כ בוודאי לכו"ע בלוקח מן הנכרי בשביעית

פטור מן המעשרות דהרי בשנת השביעית בוודאי יש לנכרי קנין באותה שדה אם זכה בו להפקיע מיד מעשר דהוה כזכה מן ההפקר עוד הקשה המהרי"ט מדאיצטריך לן למדרש קראי בשנת השביעית לפטור מן המעשרות ולא נפ"ל מהיכיא דנפ"ל בספרי לענין לקט שכחה ופיאה שפטורים מן המעשר מדכתיב ובא הלוי כי אין לו חלק עמך יצא לקט שכחה שידך וידו שווין אף פירות שביעית אם מטעם הפקר תיפיק לי' שידך וידו שווים אלמא לאו מטעם הפקר היא לפמש"כ ניחא דבאמת שכחה ופיאה אם חזרו הבעלים ונטלו חייבין במעשר ורק כשבא ליד עני פטורים כמש"כ המשל"מ פ"ב ממעשרות ואף למאן דפליג אמשל"מ והשיגו עליו מסוג' דגיטין אבל בשביעית בוודאי אי לאו קרא ל"ה אלא כדבר שאין מקפיד דהוה ג"כ הפקר ויכולין ליטלן אבל אין פטור ממעשר רק בבא ליד אחר שזכה בו אבל אם הוא חזר בו ולקחו לעצמו חייב במעשר ולכן צריך לקרא דאפקעתא דמלכא הוא ונעשה הפקר ממש וא"צ לבוא ליד אחר ונפטר ממעשר מיד:

והנה איתא בירושלמי סנהדרין פ"ג דף י"ב מאימתי אדם זוכה לפירותיו בשביעית ר' ירמי' סבר מימר משיתנם לתוך כליו ריוס"י סבר אפי' נתונים בתוך כליו לא זכה וכתב בפני משה לפרש משום דאפקעתא דמלכא הוא ולא זכה דבטעות זכה דסבר דאינון דידי' ולאו אינון דידי' דהוה אפקעתא דמלכא וא"כ לפי"ז לכאורה פליגי בהא אי הוה אפקעתא דמלכא או אפקעתא דידי' שאם אין רוצה להפקיר ל"ה הפקר:

אולם יש לפרש דלא אייריא באין רוצה להפקיר אלא שבאמת הפקיר רק שאח"כ נתן לתוך כליו ואם הי' דעתו לזכות מתוך הפקר הרי רשאי ליתנו לתוך כליו אבל שכח ונתן לתוך כליו כאלו הם שלו דס"ל דאפ"ה זכה דאף דבאמת אין שלו דהוה הפקר דהפקירו כבר סובר דכליו קונה לו שלא מדעתו ואידך סובר דאין כליו קונה שלא מדעתו היכיא דסבור שהן שלו כתוס' ב"ב דף נ"ד ובארתי במק"א:

ונראה דפליגי בהא תנאי ב"ש וב"ה במס' מע"ש פ"ה אי כרם רבעי נוהג בשביעית דלב"ה יש לו חומש וביעור ולב"ש אין לו חומש וביעור ונראה דטעמא דב"ה דהוה אפקעתא דבעלים דהיינו דאי בעלים קיימו מ"ע דשביעית והניחו בלתי שמור אז התורה הפקיעה כח הבעלים אבל אם גדרו ולא הניחו בלתי שמור לא הפקיעה לכן נטע רבעי נוהג בו כמו דס"ל לרבנן בפ"ד דפיאה דעוללות נוהג בו וב"ש ס"ל אפקעתא דמלכא וכן פליגי בהאי טעמא בפ"ד דפיאה דלב"ש אין נאכל אלא שלא בטובה דאפקעתא דמלכא הוא ולב"ה נאכל בין בטובה בין שלא בטובה דס"ל אפקעתא דבעלים:

כ"ה) **והנה** הגיע לידי קונטרס השמיטה מהרב הגאון הגדול תנא ירושלמאי כקש"ת מו"ה דוד רידב"ז מעיה"ק צפת ראיתי שכ' שיש להביא ראי' שאין עלי' תשובה לדברי

המהרי"ט מהא דגרסינן בירושלמי פ"ק דשקלים וכן במס' פיאה פ"ו לאחר שלמד דהפקר בי"ד הפקר מכל אשר לא יבוא בעצת השרים וכו' שאל בגמ' מהו שיהא הפקר הזה לפטורין המעשרות וקאמר נשמיעני מן הדא אין מעברין את השנה לא בשביעית ולא במוצאי שביעית ואם עברוהו מעובר וחודש אחד שהוסיף אינו פטור מן המעשרות וע"כ ש"מ דהפקר בי"ד פטור מן המעשרות והקשה אי נימא הא דשביעית פטור ממעשרות מטעם דבעה"ב מפקיר שדהו א"כ אינן מוכח דהפקר בי"ד פוטר ממעשרות דאימא הפקר בי"ד אינו פוטר ממעשרות רק כיון שבי"ד עברו השנה ע"כ הבעלים מפקירין ופטור ממעשר ואולם לפמש"כ יש לראי' זו תשובה דהא אין הבעלים מפקירין בשביעית אלא דהוה כדבר שאין מקפידין לגבי בעלים דחייב במעשר כיון דלא אתי ליד זוכה א"כ ע"כ הא דפטורים ממעשר גם הבעלים בעברוהו לשנה ע"כ משום דהפקר בי"ד הפקר היה כאתי ליד זוכה דהא אפקעתא דמלכא בשביעית שויא כהפקר שאתי ליד זוכה לפטרו לבעלים ממעשר דהוה כזכו מבי גזא דהפקירא א"כ נשמע דע"י הפקר בי"ד אהני לפטרו ממעשר דאי משום הפקרא דבעלים ל"ה כהפקר לפטור לבעלים ממעשר דמשום הבעלים ל"ה אלא כמידי דלא מקפידין דבעלים חייבין במעשר וא"ש:

והנה בקונטרס הנ"ל הביא דברי הירושלמי פ"ז מפיאה הנוטע כרם להקדש פטור מן הערלה ומן הרבעי וחייב בשביעית ר"ז בשם ריו"ו ושבתה הארץ שבת לד' אפי' דבר שהוא לד' קדושת שביעית חלה עליו וכ' ומסיק אח"כ מפני שקדם נדרו להפקירו והכא מפני שקדם הפקר נדרו להקדישו וע"כ משום דהוה אפקעתא דמלכא ואיני שלו מעולם על שנת שביעית להקדישו א"כ ראי' מכאן לשיטת מהרי"ט:

ולי נראה דאין מכאן ראי' דאף דנאמר דל"ה אפקעתא דמלכא ורק ע"י הבעלים הוה הפקר הוה קדם הפקירו להקדישו דהא עכ"פ מ"ע שהבעלים יפקירהו (ומכש"כ לפמש"כ דמ"ע שבעלים יניחוהו בלתי שמור וממילא נעשה הפקר ע"י אפקעתא דמלכא לדעת הב"י) א"כ זה נקרא קדם הפקירו להקדישו ואין יכול לאסור וראי' דהא קאי שם אמשנה דהתם דקתני המקדיש כרמו פטור מן העוללת ומפרש ה"מ בלא הי' ידוע אבל הי' ידוע פטור משום דא"א מקדיש דבר שאיני שלו שזכו בהם עניים ופריך אי הכי באין ידוע נמי וע"ז מייתיא ברייתא בנוטע כרם להקדש פטור מן הערלה ומן העוללת דלא מיקרי כרמך וע"ז קתני דבשביעית חייב והיינו משום דבשביעית הוה כמו ידוע דגבי עוללת דחייב בעוללת משום דא"א מקדיש דבר שאינו שלו דהא ידוע הוא דיבוא שביעית אף דגבי עוללות גופי' לא הוה אפקעתא דמלכא רק אם יניח העוללות הוה דעניים (ולפמש"כ המשל"מ הבאתי לעיל בכל מתנות עניים עד שלא יבוא ליד עני לא הוה של עניים לפטור

ממעשר) אפ"ה אין ההקדש חל לרבנן משום דאא"א דשא"ש ועוד דכיון דלענין לאסור במלאכה פשיטא דל"ש דהקדש יפקיע איסור מלאכה דשביעית אף אי ל"ה אפקעתא דמלכא רק מצד הבעלים וא"כ אם הניחוהו בעלים בלתי שמור נעשה ממילא הפקר א"כ אף אי ל"ה אפקעתא דמלכא ניחא דהוה קדם הפקירו להקדישו:

והנה שם בדף ה' ע"ב כתב הגאון נ"י דירושלמי חולק עם הבבלי בשביעית אזלינן בתר הפקר מצד הבעלים דצריך הפקר על פיהם וזה מתחיל משעה שהפקירו בשביעית ול"ח הפקירו קודם לנדרו ולירושלמי אזלינן בתר אפקעתא דמלכא כיון דחייב להפקירו הוה קדמה הפקר להקדישו ולדעתי ז"א דפשיטא בשביעית א"צ הפקר על פיהם של הבעלים רק שיניחם בלתי שמור דבזה שמניחו בלתי שמור בזה הוה כמפקיר השדה היינו לפי הבנתם דהוה הפקר ע"י הבעלים (אבל לפמש"כ אף לשיטת ב"י ל"ה הפקר ע"י הבעלים רק כדבר שאין מקפיד ואין לו דין הפקר ממש לכו"ע רק ע"י אפקעתא דמלכא כנ"ל) ועוד דאין כאן פלוגתא בין בבלי לירושלמי דבוודאי לענין להפקיע קדושת שביעית ע"י ההקדש שביעית קדמה כיון דחיוב עליו להפקירו אין ההקדש חלה להפקיע איסור שביעית אבל לענין לאסור על חבירו שדה לכשיבוא שביעית שפיר חל כיון דאם גדרו ולא הפקירו ל"ה הפקר לפי שיטת הב"י וכש"כ לפמש"כ גם לשיטת הב"י הוה אפקעתא דמלכא רק דעכ"פ צריכין הבעלים להניחו בלתי שמור ע"כ לענין שיחול הנדר שפיר חל כיון דאם גדרו לא הפקיעה תורה שדהו לעשותו הפקר אבל לענין שנאמר דההקדש שמפקיע איסור שביעית לענין זה אמרינן כיון דחיובו עליו להניחו בלתי שמור הוה כקדם הפקירו לנדרו ולא תליא זה כלל בקדושת בכור דאינה מצוה להקדישו דבזה בוודאי ל"ה אלא מצוה בעלמא דלא ניתוסף קדושה ע"י אמירת פיו אבל הכא ע"י אפקעתא דמלכא ניתוסף כח ההפקר על הפקר שבא ע"י הבעלים דל"ב אתי ליד זוכה:

והנה בדף ו' הביא הגאון המחבר נ"י דברי המרי"ט שהשיג על הב"י ומייתיא ראי' מבכורות דף י"א דאמרינן דנתמרח ביד ישראל מעשרן והן שלו דא"ל אתינא מכח גברא דלא מצית לאשתועי דינא בהדי' ומסיק הגמ' דפטור מתרומ"ע שנאמר כי תקחו מאת ב"י והרמותם ממנו תרומת ד' מעשר מן המעשר טבלים שאתה לוקח מישראל אתה מפריש תרו"מ ונותנה לכהן טבלים שאתה לוקח מן העכו"ם אין אתה מפריש ונותנה לכהן מוכח דבלוקח מן הגוי חייב במ"ע דקרא כתיב רק בתרומ"ע ובמהרי"ט הקשה עליו א"כ עכ"פ מטעם דאתינא מכח גברא פטור אף במ"ע ועוד ל"ל קרא תיפוק לי' משום הטעם דאתינא מכח גברא הפטור והרב הגאון המחבר נ"י כתב לפרש דמקרא הוא דנשמע למעט ישראל הבא מכח נכרי לא מסברא אבל רק לענין נתינה אבל לענין הפרשה מוכח

מקרא דוהרמותם דתרו"מ טובל לא מיעטה קרא דלענין איסור ל"ש אתינא מכח גברא ול"נ לפרש בפשיטות דהנה בטו"ז סי' א' העלה דהפרשת תרו"מ הוא איני כשבא לאכול דוקא אלא מיד שנתמרח מ"ע להפריש ואמנם קשה עליו מפירש"י גיטין דף מ"ז שכ' וז"ל דמעשר טבול ואשר לי' באכילה ולאו מצוה דרמיא עלי' הוא אלא א"כ אוכלן או מוכרן דקא משתרי' לי' וצריך לחלק בין תרומה למעשר דרש"י כ' כן רק במעשר אבל בתרומה אי איתא דא"ח אלא כשבא לאוכלן יקשה הא חטה אחת פוטרת את הכרי וחטה אחת הא לא מיקרי כלל נתינה אע"כ ההפרשת תרומה ונתינה דתורה חייבתה אינה להתיר באכילה אלא מיד צריך להפריש כדי ליתנה לכהן (ועתוס' רי"ד קידושין דף נ"ח וכך העלה בנובי"ת חיור"ד דנתינה לא מקיים בחטה אחת ולפמש"כ יובן דבאמת הפרשתה הוא מיד כדי לקיים נתינה לכהן ולא תליא באכילה ובה' אימ"ז פ"ה הארכתי בזה):

ולפי"ז י"ל כך דזה בתבואה של ישראל אבל בלוקח מן הנכרי אין חייב להפריש מיד אבל פשיטא כשבא לאכול צריך להפריש תרו"מ משום איסור אכילה רק שאין נותנה לכהן משום דאתינא מכח גברא דפטור והיינו דילפינן כן מקרא דאי לאו קרא הוה אמרינן גם בלוקח מן הנכרי חייב להפריש מיד א"כ כל עיקר הפרשה משום נתינה לכהן ל"ה מפטר מנתינה משום דאתינא מכח גברא רק הא גופי' ילפינן מקרא דאם לוקח מנכרי איני חייב להפריש מיד וא"ח להפריש רק כשבא לאכול ממילא נשמע דכשמפריש נמי לאכול א"ח ליתנה לכהן כלל דיכול לומר אתינא מכח גברא דפטור:

ומה מאוד יתכנו עפי"ז דברי רבינו בפ"א מה"ת שתמה עליו הרב הגאון המחבר וז"ל רבינו וגמרן ישראל חייב בכל מה"ת ונתנה לכהן ותרומ"ע ומוכרה לכהן ומע"ר הוא שלו שהוא אומר ללוי במעשר ולכהן בתרו"מ אני באתי מכח איש שאין אתה יכול ליטלה ממנו כלום ומפני מה אמרו שלא יתן תרו"מ לכהן כתרומה גדולה לפי שנאמר בתרו"מ כי תקחו מאת בנ"י את המעשר טבל שאתה לוקח מישראל אתה מפריש ממנו תרו"מ ונותנה לכהן אבל טבל שאתה לוקח מן העכו"ם אין אתה נותן לכהן התרו"מ שהפריש ממנה אלא מוכרה לכהן ולקח דמ"י והקשה הגאון הנ"ל מדוע כ' רבינו הטעם על תרו"מ שלמה לא יתן לכהן כתרו"ג דאיפכא הול"ל מפני מה יתן התרומה לכהן ואינו מעכבו לעצמו כמו תרו"מ משום האי טעמא דאתינא מכח גברא ולפמש"כ א"ש דבתרומה דהמצוה להפריש מיד א"כ כל עיקר הפרשה הוא משום נתינה לכהן ע"כ ל"ש לומר דיפריש ולא יתנהו לכהן אבל במעשר שבארנו לעיל דאין החיוב להפריש אלא כשבא לאכול א"כ שפיר י"ל דמפריש ואין נותנה ללוי יען דבא מכח גברא דפטור מנתינה ולכן כתיב כי תקחו מאת בנ"י את המעשר למעט לוקח מן הנכרי שאין חייב ליתנה ללוי וכך

בתרו"מ גלי קרא והרמותם ממנו תרומת ד' מעשר מן המעשר דבלקוח מן הנכרי א"ח להפריש והיינו דא"ח מיד אבל פשיטא דחייב להפריש להתיר באכילה אבל כיון שבא רק להתיר באכילה ממילא פטור מליתנה לכהן רק למוכרה לכהן ודו"ק:

בדף ז' הביא דברי המהרי"ט שהשיג על הב"י שהוכיח מהא דמס' ידים דנחלקו בעמון ומואב אם נוהג מ"ע ומע"ש בשביעית וכו' אמאי לא הביאו ראי' מלקוח מן הגוי בשביעית דחייב במעשרות לדעת הב"י והא הוא בא"י וקרוב יותר מעמון ומואב והקשה הגאון מנ"ל למהרי"ט להוכיח דע"כ משום דיש קנין והמירוח מחייב הא אפי' א"ק חייב במעשרות משום שהנכרי לא הפקיר וגדר את כרמו דחייב במעשרות בשביעית לשיטת מרן הב"י עכ"ד ונראה דא"ש דהא המהרי"ט קאי על דברי ב"י שכ' דאף דבישראל שגדר כרמו חייב בנכרי פטור אם גדר כרמו והשיג עליו המהרי"ט כבר לעיל ע"ז דאי בישראל חייב בגדר כרמו גם בנכרי כן והוה שביעית מכח אפקעתא דמלכא א"כ ע"כ הא דחייב במעשרות משום יען דבזה"ז רק דרבנן דיש קנין להפקיע ואינו חייב בשביעית וחייב במעשרות דהמירוח מחייב:

שוב ראיתי דף ז' עמוד ב' הביא דברי הגר"א שהשיג על הכ"מ דרבינו פסק בלקח פירות מן הנכרי דא"ק להפקיע אף שהקרקע ביד נכרי הנה לעיל בחי' הבאתי דברי שו"ת ר' בצלאל שהעלה כדבריו שהקרקע ביד נכרי מפטר ממעשר לענין זה היכיא דהגיע לעונת המעשרות דהיינו לשעת מירוח דאז פטור אפי' מרחו ישראל אבל אם הגיע לעונת המעשרות ביד ישראל חייב כשממרחו ישראל וא"כ שפיר כתב הב"י בעודו ביד נכרי יש קנין להפקיע מיד מעשרות:

בד"ה והא דדייק הב"י הביא הג' דברי המהרי"ט שהעלה כיון דאין לו קנין בקרקע אפי' לפירותיו אין יכול להביא ביכורים כלל ועפי"ז רצה לפרש דברי הירושלמי ס"פ השולח ובאמת ז"א דלא תלוי בהא ביש קנין לנכרי בקרקע לחפור בו בורות דאף אי א"ק אף לחפור בו בורות יכול להביא משום דהא דקתני במשנה הלוקח חייב דאייריא בבעלים שקנו הפירות א"כ הקרקע בלא"ה שלו מטעם דא"ק לנכרי דגוף הקרקע א"י למכור משום לא תמכר לצמיתות כדאיתא בירושלמי או דאייריא בחזר ולקחה גם הקרקע כמו שהוא שיטת רבינו ואמנם מה שנתקשה בדברי הירושלמי הנה בארתי לעיל בפ"א על נכון:

בדף ח' בד"ה סוף דבר כ' הגנ"י וז"ל וה' מקום לתרץ דעת הב"י דרמב"ם פסק כמ"ד יש קנין אך המ"ד זה גופי' מודה דהיכיא דחזר הישראל ולקחה לא הוי כיבוש יחיד ובזה לבד ס"ל דא"ק למ"ד יש קנין אבל המ"ד דס"ל א"ק ס"ל א"ק כלל יעו"ש הנה על מדוכה זו ישבתי כשלשים שנה בקונטרס אבל אם שנדפס בשמי אצל שבי"ד על יור"ד

לאאמוהגזצ"ל יעו"ש:

שם עמוד ב' השיג על מהרי"ט שכ' דבאו פריצים וחללוהו והשיג מתוס' קידושין וכ' וז"ל אבל כשיקנה במעות מעשר שני הבהמה מן הנכרי האיך תפקע הקדושה מהמעות ותתפס בבהמה כיון שקנה העכו"ם המעות נעשה חולין בידו והאיך תתפס קדושת המעות בבהמה לק"מ חדא דהא מהרי"ט כתב רק מכח כש"כ דאמרינן באו פריצים וחללוהו בגוף קדושה שקדוש כבר כש"כ דלא יחול על דמי שביעית שביד נכרי:

ועוד דהא תוס' בכורות דף י"ג כתבו דבהקדש מעות קונות דאאפ"ש שיקנה במשיכה דבר מהקדש בלא מעות שיתחלל עליו הקדושה א"כ בקונה פירות שביעית לאכול בקדושתו צריך ג"כ לומר שחלה קדושתו על המעות ביד נכרי וזה אי אפשר דבאו פריצים וחללוהו דהחילול נעשה על דבר שבא כבר ליד נכרי אבל להיפוך בקנה בהמת חולין ממעות הקדש מיד כשפסק הקנין בעד המעות נתחלל הקדושה על הבהמה שבא ליד ישראל קודם שבא המעות ליד נכרי כיון דהחילול נעשה על דבר שבא ליד ישראל וזה ברור:

כ"ו) **שם** דף ט' כתב ההגנ"י דהוה הערמה ולי נראה דזה לא מבטל מעשה המכירה כאשר אבאר דהנה לקמן הבאתי בפ"ז פלוגתא דרי"ו ור"ל בירושלמי בהפקיר חמצו בי"ג לאחר הפסח מהו ומסיק דפליגי דרי"ו חייש להערמה ור"ל לא חייש להערמה וכתבו הרא"ש והטור הערמה שמא לא יפקיר ויאמר שהפקיר ובמק"ח סי' תמ"ח הקשה למה נחשדהו למשקר והביא בשם תש"ו פנ"י דהכונה שמא לא יפקיר בלב שלם ויהי' דעתו לחזור ולזכות וכ"כ הר"ן בנדרים דף מ"ד גבי מפקיר שדהו כל ג' ימים יכול לחזור בו משום רמאין שדעתן בשעת הפקרן כדי לחזור ולזכות בהזולהפקיע מידי מעשר וה"נ דעתן רק כדי להפטר מלבער ואח"כ יזכו בהן והביא דבנוב"י דחי דהערמה כזו לא הוה הערמה דהוה דברים שבלב ותי' במק"ח כיון דמוכחי הוי כפירוש וראי' מנודרין להרגין עכ"ל וכונתו להא דאיתא בנדרים דף ל"ב נודרין להרגין ולחרמין ל"ה נדר כיון דיודעין שנודרין כן מחמת אונס מוכח דהוה הערמה ומבטל ע"י אמירת פיו אולם יש לעיין הא איתא שם דוקא באמר בלבו היום הוא דל"ה נדר משום דנהי דהוה דברים שבלב מ"מ הכל יודעין שאין עושה ברצון טוב א"כ אי לא אמר בלבו היום יהא ג"כ מותר משום דהכל יודעין שאינו עושה ברצון טוב אע"כ דנהי דאיכא אומדנא דמוכח ל"א רק לפרש דבריו מה שאמר בפיו אבל לא לסתור דבריו וכ"כ בריטב"א בקידושין דף נ"א א"כ מוכח דהערמה לא מגרע המעשה והדיבור שהוציא בפיו:

אך הנה בתוס' איתא כדברי המק"ח שכ' וז"ל אע"ג דדברים שבלב אינן דברים מ"מ לגבי אונסין שרו לי' רבנן והקשו מ"ד דברים שהתירו אע"ג דהוה דברים שבלב ותי' דאנן סהדי

שדעתו לכך מוכח דמהני אנן סהדי אף לבטל דברים שבפיו אך א"כ יקשה דברי תוס' אהדדי דהא בתוס' בפסק הלכה כתבו דנודרין להורגין הוא דוקא באומר בלבו היום ודוקא שהגזלן אינו משביע לעולם אבל אם משביעו לעולם א"י לסתור דבריו שבפיו וזהו כדברינו א"כ יהא דברי תוס' סותרין עצמן וע"כ לחלק היכיא דל"ה סתירה ממש לדבריו שבפיו מהני דברים שבלב אבל בנודרין להורגין הוה סתירה ממש לדבריו דברים שבלב ל"ה דברים אף דמוכח ודלא כדברי המק"ח:

אולם מה שהביא המק"ח מנדרים דף מ"ד מפני הרמאין שדעתן בשעת ההפקר לחזור ולזכות בהן הנה יש לומר דאין משם ראי' דהא בהא דמשני רבא טעמא דר"ז משום גזירה אטו מתנת בית חורין כתב הר"ן גופי' לפרש דהא"ט כיון דאנן סהדי דלא אפקרי' אלא כדי שיתהנה מודר אתי למישרי היכא דאמר בפירוש וכההיא דמתנת בית חורין דאמר בפירוש ואינן לפניך אלא כדי שיבוא אבא עכ"ל א"כ משמע דס"ל דאף דאיכא אומדנא דכונתו הי' כדי שיתהנה מודר אפ"ה לא גזרינן רק משום שאמר בפירוש א"כ לכאורה מ"ש דגבי הפקר כתב דמשום הרמאין שמא יפקיר כדי לחזור ולזכות א"כ מוכח דע"י דברים שבלב מכחיש מה שבלבו ולגבי מתנה רק אם יאמר בפירוש ואינן לפניך אלא כדי שיבוא אבא דסותר לדבריו בפירוש ונראה דרק לגבי הפקר דהוא מטעם נדר בעינן וגמר בלבו לכן כל דאיכא אומדנא דלא גמר בלבו ל"מ הפקירו משא"כ במתנה דנוגע הדבר להמקבל מתנה לא יכול לסתור דבריו שאמר (עכהא"ג תוס' כתובות דף מ"ו) להקנותו בדברים שבלב רק בדיבור שיאמר אינן לפניך:

מעתה הנה גם בביטול חמץ דמטעם הפקר שפיר חיישינן להערמה שלא יפקיר בלב שלם רק כדי לחזור ולזכות בו מהני דברים שבלב לבטל ההפקר אבל במכירה דנוגע לאחרינא ל"א בתר דברים שבלב ול"ח להערמה אף דאיכא אומדנא דמוכח כיון שמוציא בפיו בלשון טוב ומועיל ל"א בתר דברים שבלב א"כ מוכח דל"א בתר דברים שבלב ול"ח להערמה כמו במתנת בית חורין אך לכאורה יקשה הא בשמעתין דמתנת בית חורין דף מ"ח איכא תרי לישנא דלל"ק אמר לא שנו אלא דאמר ואינן לפניך כדי שיבוא אבא אבל אם אמר ויבוא אבא ויאכל בפיו מדעתך קאמר אבל לל"ב אפי' ויביא אבא ויאכל בהן אסור מ"ט דסעודתו מוכחת עליו וכתב הר"ן דוקא שאמרינן בשעת מתנה אבל לאחר מיכן מותר כיון דבשעת מתנה לא אמר מידי אבל הרמב"ם כתב דאף לאחר שעה אסור משום דסעודתו מוכחת עליו א"כ מוכח דגם במתנה אזלינן בתר אומדנא שבלבו אבל הנה כ"כ בכ"מ בפ"י מנדרים דרבינו לא אסור אלא באמר לו סמוך לנתינת המתנה אבל אם שהה קצת שרי עכ"ל א"כ גם רמב"ם מודה דל"א בתר אומדנא היכיא דלא אמר מיד:

אמנם נראה דהכא לענין איסור מכירה לנכרי משום לא תחנם בזה שפיר אזלינן בתר אומדנא דהא לא תחנם ל"ה איסורא אלא אם מכוין לטובת הנכרי (כדמוכח בע"ז דף ס"ב) א"כ כאן דאיכא אומדנא דאין עושה אלא להפקיע האיסור ליכא איסור לא תחנם ואזלה בזה מה שהקשה ע"ז הרב ה"ג המחבר נ"י דאיך נעשה התקנה למכור לנכרי כיון דאסור למכור לו קרקע בא"י משום לא תחנם לפמש"כ ניחא (שוב ראיתי באו"ז ה' פסח סי' רמ"ו דמפרש כהרא"ש דרי"ו דחייש להערמה היינו שלא יבטל כלל ויאמר הפקרתי וכ' בפירוש דאין לפרש הערמה דרי"ו היינו שיפקיר ע"מ לזכות בו לאחר הפסח דזה מהני באמת והביא דברי הירושלמי דשביעית שהבאתי לעיל א"כ מוכח דאפי' בהפקר ל"ח להערמה כזו שלא יהא גמור להפקיר כיון שאחר הפסח שרי לזכות בו וע"כ כמו שבארנו יען דל"ח לדברים שבלב לבטל מה שהוציא לשון הפקר על אותו זמן דהיינו על כל ימ' הפסח א"כ כש"כ במכר לאיש אחר דל"ח להערמה לבטל מה שהוציא בפיו כנ"ל) וא"ש:

ועוד נראה דבמקום הפסד גדול שפיר מותר להערים וכן הוא בירושלמי פ"ג דפסחים דין ג' דפריך שם מחלפי' שיטתי' דר"י תמן הוא אומר גבי חלה שלא יקרא לה שם א"ר אדי כאן שבות וכאן חיוב חטאת הכונה איסור תורה אר"י בי ר' בון כדי לחוס על נכסיהן של ישראל הכא מה אית לך פי' גבי או"ב כדי לחוס על ממונו שלא ימות בבור מותר להערים אבל הכא גבי חלה מאי אית לי' פסידא מוכח ממסקנת ירושלמי דלית לי' לחלק בין שבות לאיסור תורה אלא אי הוה הפסד הוה שרי להערים אף דאיכא איסור תורה משום מלאכה ביו"ט:

כ"ז) **והנה** בקונטרס תוס' שביעית מהרב הגאון המפורסם מו"ה נחום ווייזענפעלד אבדק"ק דאמבראווא בדף א' הביא דברי המהרי"ט שהביא ראי' דשביעית אפקעתא דמלכא מפ' המפקיד דקאמר מ"ש הכא דקרי לה נטושין ומ"ש הכא דקרא לי' רטושין נטושין דבע"כ דכ' והשביעית תשמטנה ונטשתה אפקעתא דמלכא רטושין דאדעתי' דכ' אם על בנים רטושה הרי מוכח דשביעית מופקרין מגזרת מלך וכתב ע"ז הה"ג הנ"ל די"ל בוודאי בזמן המקדש דהוה דאורייתא הוה אפקעתא דמלכא אבל בזה"ז דהוה רק דרבנן ל"ה אפקעתא דמלכא אלא דבעלים אפקרי להו ונפ"מ דחייב במעשרות ולדעתי ז"א דנהי דמשום דהוה דרבנן בזה"ז צדקו דבריו די"ל דחייב במעשר בזה"ז דבזה"ז ל"ה אפקעתא דמלכא אבל כיון דאי שביעית דרבנן גם מעשרות דרבנן א"כ ל"ש לחייב במעשרות דפטור מטעם דהם אמרו והם אמרו כיון דאמר שדין שביעית נוהג ממילא פטור נמי ממעשר:

והנה העלה הג' המחבר דסברתו רק אי אית לן דלקלע"ל דשביעית דרבנן אבל אי קלע"ל אז שביעית דאורייתא אע"ג דרש"י בגיטין ס"ל אי אין יובל נוהג אין שמיטה נוהג הנה בירושלמי פ"ב דשביעית מוכח דפליגי בזה דחד אמר מקרא וזה דבר השמיטה וריוס"י אמר משום דמעשר דרבנן גם שביעית דרבנן והיינו משום דלקלע"ל אבל אי קדלע"ל שביעית דאורייתא אמנם לפמש"כ י"ל דלאו בהא פליגא רק פליגא בסברא שכ' בוודאי אי שביעית דרבנן משום דלקלע"ל ומעשר נמי דרבנן וגדר כרמו פטור ממעשר דהם אמרו והם אמרו רק למ"ד דקלע"ל וחייב במעשר מה"ת וכיון דשביעית רק דרבנן כשיטת רש"י דאין יובל נוהג אין שביעית נוהג א"כ כיון דגדר כרמו ולא נעשה הפקר ע"י אפקעתא דמלכא שפיר חייב במעשר :

ואמנם הראי' שהביא מהרי"ט מהך דנטושין הנה כבר כתבתי דאין ראי' דלעולם בגדר כרמו ל"ה אפקעתא דמלכא והא דקרי לי' נטושין היינו משום דכשלא גדרו הבעלים והניחן בלתי שמורים הפקירה תורה והוה הפקר ע"כ הוה שפיר בע"כ:

עוד הביא דברי תוס' סוכה ל"ט שכ' דלא היו שומרים אותן אלא מבהמה וחי' והקשה הא ר"ל דיליף משמיטה ס"ל דהוי הפקר לאדם ולבהמה דכך כתיב ואכלו אביוני עמך ויתרם תאכל חית השדה א"כ עדיין איך שרי לעומר דהא דרשינן דאי אתה בוצר מן השמור ולדעתי לק"מ בוודאי בשל חולין דאי אין מפקיר לבהמתן רק שמרו לאדם שפיר הוה מן המשומר אבל כאן בעומר בזה ששמרו מבהמה וחי' הרי שמרו רק לגבוה לא לאדם ע"כ ל"ה בכלל מן המשומר דהאהפקר הוה דיכול כל אדם ליטלו אלא דבהמה וחי' מונעין מלאכול כדי שיהא שמור לגבוה ע"כ ליכא איסור משום אי אתה בוצר מן המשומר כיון דאין משומר לצורך אדם:

והנה עוד כתבו במנחות דף פ"ד דממעטינן מקצירך ולא של הקדש והקשה ע"ז מירושלמי דפיאה (שהבאתי לעיל) דס"ל דמקדיש כרמו חייב בשביעית ולדעתי לק"מ דהירושלמי אייריא לענין לקצור להדיוט דחל האיסור שביעית משא"כ בקוצר להקדש לא מיקרי קצירך עוד הקשה מב"מ דף קי"ח דפליגי אי חיישינן לבעלי זרועות ויקשה הא ע"ה לא חשוד לאכול מן המשומר דרק להקדש שרי משום קצירך ולא של הקדש ולפמש"כ ניחא דע"ה שפיר חשידו דלא משמע להו דאסור משום מן המשומר כיון דאתה משמרו לגבוה כתי' קמא שכ' תוס' וכמו שבארנו דבריהם דלא מיקרי משומר לצורך אדם אף דתוס' בהאי תי' לית להו היינו להלכתא לית להו הא"ט אבל פשיטא דקילא להו לאינשי מהא"ט דלא נחשב להם כמשומר לאדם דמשמע להו דכיון דשמור לגבוה אין אסור משום מן המשומר:

שם ע"ב הביא קו' הטו"א ברה"ש הא שומרי ספיחין הוה הפקר ג"כ א"כ ל"ה ראשית קצירכם דהפקר לא חשוב קצירכם ול"נ דאי ילפינן הפקר משמיטה וכיון דבהפקר דשמיטה ע"כ גלי קרא דהוה קצירכם דאל"כ לא משכחת עומר א"כ ע"כ דהפקר הוה קצירכם מאי אמרת דקשיא למ"ד דלא יליף הפקר משמיטה דשמיטה שאני דהוה אפקעתא דמלכא לפי"ז הפקר ממש ל"ה קצירכם וה"ה דל"ה בהמתך ופטור מבכורה אבל בשביעית עכ"פ דהוה רק הפקר מצד אפקעתא דמלכא שפיר מיקרי קצירכם א"כ ממנ"פ ל"ק קו' הטו"א מהא דעומר לא מיקרי קצירכם:

שם דף ד' הביא קו' הש"ך והתומים דהא בסיפא דהוה ש"ש דהוי לי' לקדם ברועים ומקלות הוי פושע וחייב לשלם אפי' בהקדש וכתב לישב דליכא לאוקמא בפשיעה כיון שהי' לו לקדם ברועים ומקלות דהא אסור למנוע בנ"א דאז יהיה פסול לעומר משום משומר ולדעתי ז"א דהא הוה יכול לקדם ברועים ומקלות רק למנוע חי' רעה ויהא נשאר שמור לגבוה אבל מבני אדם אין מונעין הרועים ליכנס:

בדף ה' ע"ב בד"ה ובתוס' מנחות הוקשו דילמא פליגא ביש קנין לנכרי בא"י וכדאיתא בירושלמי והעלה דזה אי יש קנין לנכרי תליא אי אמרינן קדלע"ל דהא אי לא מהני קנין נכרי שהוא מדעת הנותן הישראל כש"כ דלא מהני חזקת עכו"ם שבאה ע"י כיבוש מלחמה להפקיע קדושת הארץ לדעתי ז"א דע"י כיבוש הארץ פקעה קדושתה דאין כאן א"י ולקלע"ל משא"כ בנכרי שקנה מישראל כיון דאיכא ארעא בידיהם של ישראל לא יכול להפקיע ע"י קנין מדעת אחד מישראל דסדנא דארעא חד כיון דהארץ נשאר בקדושה:

שוב כתב א"כ נשמע להיפוך למ"ד קלע"ל דלא מהני קנין נכרי מכל הארץ להפקיע כש"כ דס"ל א"ק לנכרי להפקיע קדושת הארץ לדעתי לא תליא בהא דבוודאי אף למ"ד קדלע"ל היינו אי חזר ישראל וקנה מעכו"ם וזרעה אבל אי זרעה הנכרי פטורה מטעם דכיון דכבושה תחת ידי נכרים פקעה קדושה דלענין זה בוודאי יש קנין לנכרי להפקיע א"כ ה"נ בקנה נכרי יש לנו לומר שפיר יש קנין לנכרי להפקיע כל זמן שבידו וזרעה נכרי אף שחזר וקנאה ישראל קודם מירוח יש קנין לנכרי להפקיע ובדף ו' כתב וז"ל ועוד דהא לשיטת הרמב"ם מאן דס"ל יש קנין לנכרי אפי' חזר וקנאה ישראל פטורה דהוה כיבוש יחיד א"כ תיקשי למ"ד קלע"ל למה לא יועיל חזקת עכו"ם שקנאה ע"י כיבוש שתפקע קדושתה ותהא פטורה אפי' חזר וקנאה ישראל וזרעה ישראל ולדעתי לא תליא הא בהא דבוודאי להפקיע קדושת הארץ שאם קנאה ישראל וזרעה לא מהני כיבוש נכרי דאין כיבוש מבטל חזקה כמש"כ רבינו בפ"ו מבהב"ח אבל קנין נכרי יחיד שבא מכח

חזקת ישראל אין זה מבטל חזקת ישראל שפיר י"ל דקנה ומפקיע קדושתה שאפי' חזר ישראל ולקחה אין לה קדושת ארץ:

שם הביא קו' הטו"א מגילה דף י' למ"ד תרומה בזה"ז דרבנן חלה דאורייתא והקשה אמאי כיון דלקלע"ל א"כ בטלה קדושתה גם לענין חלה וכתב לישב עפ"י דרכו ובאמת קו' טו"א לק"מ דהא לפמש"כ רבינו בפ"א מתרומה דבזה"ז תרומה דרבנן משום דבעינן כל יושבי' עלי' א"כ לענין חלה דנתחייב מיד בביאתן לארץ ל"ב כל יושבי' עלי' שפיר חלה דאורייתא שם ע"ב העלה לישב קו' הטו"א דלענין חלה הוה כפירות חו"ל שנכנסו לארץ דחייב לדעת ר"ע כדאיתא בירושלמי טעמא דר"ע דבשעה שנכנסו לארץ ומצאו קמחים וסלתות דחייב בחלה ולדעתי ז"א דלענין תרומה פקעה קדושתה ממילא ליכא אוירא דא"י דאוירא דא"י מחייב הנכנס לתוכה בחלה יען דארעא גם כן מחייבה אי זרעה וגדלה בתוכה אבל אי ליכא קדושת ארץ גם אוירא אין מחייב בחלה ואין ראי' משעת כיבוש דשם באותה שעה שנכנס אי הוה זרעה וגדלה ג"כ כבר היתה מתחייב בחלה:

ובזה תשובה למש"כ הגנ"י בד"ה ולפי"ז מה נחמד ביאור הש"ס דכתובות דאמרו דאפי' למ"ד תרומה בזה"ז דרבנן חלה דאורייתא דהא ז' שכבשו לא נתחייבו בתרומה ונתחייבו בחלה היינו ילפותא דר"ע דנכנסה לאוירה מתחייב בחלה הנה לפמש"כ הא זה מתפרש שפיר גם לפי פירש"י דפטור בתרומה משום דאין יושבי' עלי' ובחלה חייב ומייתי ראי' מ"ז שכבשו דהוה מתחייב דל"ב כל יושבי' עלי' ואי הוה זרעה וגדלה מיד היתה מתחייבת ואין מזה ראי' לפירושו דשפיר יש לדחות כמו שדחיתי דאי הוה זרעה בא"י לא הוה מתחייב גם אוירא אין מחייבה בחלה:

בדף ט' כתב הגנ"י על דברי ירושלמי דפריך כיון דפטור מן הערלה ומן הרבעי מלכם ע"כ גם משביעית יהא פטור דכתיב לכם א"כ גם נכרי ממעט מלכם ולכן גבי שביעית כיון דכ' רמב"ם דבעכו"ם פטור משביעית ה"ה בשל הקדש פטור וא"צ לאשמעינן רק בערלה דס"ל בשל נכרי חייב צריך לאשמעינן בשל הקדש פטור משום לכם הנה אין הכרח דהא בהא תליא די"ל בשביעית בס"ד בירושלמי דפטור משביעית אין משום דכתיב קצירך ולא של הקדש כמש"כ תוס' מנחות דף פ"ד ועמשל"מ פ"ו משמיטה ויובל כ' הטעם דאין ערלה נוהג בשל הקדש דכתיב לכם יצא הקדש שאיני משלכם ובמנ"ח סי' רמ"ו הקשה א"כ הו"ל למעט אף של נכרי אך י"ל דהא באמת צריך קרא דלכם למעט של רבים כדאיתא בפסחים דף כ"ג א"כ אף דהקדש ממילא נתמעט אבל לא נוכל למעט מזה גם נכרי כיון דקרא אין מיותר:

עוד שם כתב לחלק בין פודה בדרך חילול לפודה בדרך מקח וממכר וכתב וכל זה

בעלמא אבל כרם דהקדש בשביעית האיך יקום לו ע"י החילול והאיך יבוא הקנין אליו ע"י החילול הא כיון שנתחלל ההקדש הרי הוא הפקר שביעית והאיך יקנה בהמעות וע"כ בהפרי ראשון אינו יכול לעשות אך דרך מקח וכיון דדרך מקח א"כ נתפסו המעות בקדושת שביעית עכ"ד וז"א דהא אי ל"ה אפקעתא דמלכא קונה הפירות ע"י החילול רק שצריך להפקירו ועוד לפמש"כ הא אף אי אמרינן דהוה אפקעתא דמלכא צריכין הבעלים להניחן בלתי שמור ואז נעשה הפקר ע"י אפקעתא דמלכא ואף לדעת המבי"ט דהוה אפקעתא דמלכא ממש הנה זה רק בשל ישראל א"כ שפיר שייך וקם לו ועוד דלא יליף זאת מוקם לו ואין כונת הירושלמי בדרשא דונתן הכסף וקם לו אלא למש"כ תוס' בכורות דרק במעות קני משום דכתיב וקם לו משא"כ במשיכה א"א ליקנות מהקדש דאין יוצא מרשות הקדש בלא כסף אבל ל"ש למעט היכיא דליכא וקם לו דלא יצאה מהקדש ע"י פדיון:

וכתב עוד ומעתה קמה ראיות המהרי"ט והמהרי"ל כיון דקיימ"ל א"ק לנכרי להפקיע ע"כ שביעית נוהג בשל עכו"ם הנה כבר העלתי לעיל אקונטרסו של האי גאון רידבזנ"י דבשנת שביעית דהוה הקרקע הפקר בוודאי יש קנין לנכרי וממילא פירותיו א"ח בשביעית ולשיטת הרמב"ם בלא"ה ל"ש לומר כיון דקיימ"ל א"ק להפקיע שביעית דין נוהג בזה"ז בעכו"סדהא כ"ז שביד נכרי גם למ"ד א"ק הוה קנין להפקיע מקדושת הארץ הנ"ל ושוב כתב דכיון דזריעה לצורך עכו"ם ליכא איסור שביעית כדממעטינן בספרא לכם ולא לנכרים כמו דנתמעט באינ"פ לצורך נכרי מלכם ולא לעכו"ם הנה בירושלמי פ"ק דערלה מפרש דלכם דגבי ערלה דרשינן לכם מ"מ לחייב בנטע לשם מצוה ה"נ לכם בשביעית יש לרבות מ"מ דרק נטע לצורך מצוה או לצורך נכרי ול"ד להא דדרשינן לכם גבי אונ"פ למעט נכרי דהא ה"נ ממעט מלכם דלא לגבוה א"כ הכא דנשמע מירושלמי דלא ממעטינן מלכם של גבוה ושל מצוה רק דרשינן לכם מ"מ ה"נ אין למעט נכרי מלכם:

שם כתב עוד וז"ל וכך תירוצא דר"מ מפני שקדם הפקר נדרו להקדישו ג"כ ל"ש לפי שיטת הבבלי בנדרים דף מ"ב כמבואר בדברינו לעיל וע"כ לא מתוקם הברייתא לפי שיטת הבבלי לכן לא פסק רמב"ם כההוא ברייתא מחיוב שביעית א"כ לכאורה הוא ראי' מוכרחת דממעטינן שביעית מלכם עכ"ד הנה מזה אין ראי' כלל דשם קאי על הפירות דנהוג בהם שביעית וכונת ב"י למעט מלכם ולא לאוה"ע היינו משום דהשדה של נכרי ולא הוה השדה לכם ועוד דכ"כ דלגמ' בבלי למסקנא נשאר ג"כ החילוק בין קדם הקדישו להפקירו כך דזה מהני לענין שלא יהא נראה כמפקיר משום נדרו:

שוב כתב שם דבאמת אדרבא מכאן גופי' מוכח דלא נוכל למעט שביעית מלכם מהאי

סוג' גופי' דהנוטע כרם להקדש פטור מן הערלה ורבעי משום דכתיב לכם א"כ קשה האיך מחייבינן קרקע עכו"ם בערלה והאיך פסק הרמב"ם הנך תרתי דינים דסתרי אהדדי עכ"ד לק"מ דמבואר בירושלמי פ"ק דערלה דלכם דערלה לרבות אתי לא למעט רק כרם של הקדש בלא פדיון נתמעט משום דאין ראוי ול"ה כנוטע לאכילה אבל מלכם דשביעית שפיר יכול למעט הקדש וכן של נכרי ואין כאן תרתי דסתרי:

שם בדף ע"ב הביא הגאון דברי ב"י ביושב בחזקת אבותיו לכו"ע א"ק לנכרי והביא דברי המהרי"ט דכ' דכיבוש הוה קנין דמים לנגד הרבה ראשונים דס"ל דכיבוש מלחמה לא מהני אלא לאחר יאוש עכ"ד הנה זהו לדעת רמב"ם פ"ו מבהב"ח דקלע"ל דלא אתי כיבוש ומבטל חזקה משום דליכא יאוש דח"ו דישראל אתיאשו דבכל יום יושב' ומצפים אבל לדעת הני דסברי דלקלע"ל ע"כ דאתי כיבוש בלא יאוש ומבטל חזקה א"כ כיבוש הוה ע"כ כקנה בדמים:

שוב הביא דברי תוס' גיטין דף ס"ב וכ' דמוכח משם דגבי כיבוש דא"י נמי יש קנין למ"ד דס"ל דיש קנין לנכרי הוי קנין כמו כן ע"י הכיבוש עכ"ד:

הנה כ"כ לעיל בשנת שביעית דהוה הפקר קני נכרי שפיר אפי' בגזילה א"כ אין ראי' מתוס' דאייריא משנת שביעית דוקא אבל בעלמא עדיין מצינן לומר דכיבוש בעי יאוש ועוד דתוס' מצי קאי אי ק"ש לקלע"ל דאתי כיבוש ומבטל חזקה מהני שפיר כיבוש לחודי' אבל רבינו הא כתב דלא אתי כיבוש ומבטל חזקה והיינו מהא"ט דבק"ר סגי בכיבוש לבד בלא יאוש ובטל כיבוש אבל בק"ש לא אתי כיבוש לבד ומבטל חזקה:

בדף י"א כתב דמדרבנן עכ"פ חייב אף למ"ד יש קנין לנכרי וכ' דאין לומר דהא דחייב מדרבנן הוא דוקא בתומ"ע אבל לא לענין שביעית אפי' בזמן כיבוש ראשון והביא מתוס' גיטין דף ס"ב דמשמע מדבריהם דאפי' אי יש קנין נמי אסור עכ"פ מדרבנן כמו בתומ"ע עכ"ד הנה אני אומר בוודאי כן הוא דרק בתומ"ע כך לא בשביעית דהא כך מפורש בדברי רבינו בפ"ד משביעית הנ"ל שכ' עכו"ם שקנה קרקע בא"י וזרעה בשביעית פירותי' מותרים שלא גזרו על הספיחין אלא מפני עוברי עבירה והעכו"ם אין מצוין על השביעית שנגזור עליהם עכ"ל הרי דבא לבאר דל"ש לאסור מדרבנן דאין מוזהרין על השביעית וזה ל"ש בתומ"ע לכן גזרו עכ"פ מדרבנן כמו שיבואר:

ומה שהביא ראי' מתוס' גיטין אין ראי' דשם דכבוש ביד ישראל אייריא רק כיון דלמ"ד דסובר יש קנין מה"ת לנכרי אפי' בחזר ולקחה ממנו יש קנין בהא שפיר גזרו מדרבנן אבל בקנה נכרי דרק יש קנין יען שביד גוי בוודאי גם מדרבנן מותר דשאני שביעית מתומ"ע יען דאי גדרו גם בישראל ל"ה הפקר (דל"א אפקעתא דמלכא היכיא דגדרו) א"כ

בשל נכרי לא גזרו אפי' מדרבנן דלא חלה עליו שביעית כלל דאין מוזהרין על השביעית כמש"כ רבינו הנ"ל:

שם ע"ב הביא דברי פאת השולחן דבין להקל בין להחמיר הכונה דאין מחמירין בו לנהוג קדושת שביעית ואין מקילין בו לפוטרו מן המעשר וכתב שאין הכרע אלא הכונה דאין דין שביעית נוהג בין להקל לפוטרו מן המעשר בין להחמיר שיהא נוהג בו דין הפקר לאכול מן המשומר הנה ראיתי בספר שדה הארץ שהביא חבל נביאים דס"ל כדברי הפאת השולחן דאין מחמירין לנהוג בו קדושת שביעית ואין מקילין לפוטרו מן המעשר:

בדף י"ב כתב וז"ל ולאחר שנתברר שיטת רבותינו האיך נשא פנינו למכור את ארצינו לנכרים להפקיע קדושת שביעית עכ"ד לפמש"כ יש טעם גדול להתיר בוודאי כל שהי' לנו הבטחה ולא יחמוד איש ארצך והי' יכולין להניח שדותיהם בלתי שמור בוודאי הי' אסור למכור לנכרי להפקיע מצות שביעית אבל עתה אם לא יגדר כרמו ויניחו הפקר יכול נכרי לזכות בו מכח הפקר וע"כ יגדור כרמו לנכרי א"כ לא יכול לקיים המצוה כדבעי דהא כבר הבאתי לעיל דברי הירושלמי דגם לנכרי צריך שיהא הפקירו הפקר משמיטה וכדמוכח מהא דעיקר הפקר משמיטה ילפינן לי' א"כ מוטב שיגדור הגוי ולא יבטל ישראל המ"ע בידים:

עוד כתב שם ואף לפי ההיתר הזה שנוהגין כישראל קונה פירות שביעית מיד הקאלאניסט הא תופס את דמיו והוא לא נהוג בו בקדושת שביעית ואסור למכור לו לפי דעת המבי"ט ומהרי"ט עכ"ד הנה הם איריא לפי שיטתם דשביעית נוהג בשל נכרים דאפקעתא דמלכא הוא אבל לפי מה שבארנו דיש מקום להתיר ע"י מכירה לנכרי דאז אין בו דין קדושת שביעית א"כ מותר ליקח ולמסור דמיו ביד הקאלאניסט:

עוד כתב דאין מותר למכור לנכרי שדות בא"י משום לא תחנם כבר בארנו דכיון דעושה כן רק כדי שלא יצטרך להניחו הפקר ויחזיקנו בו הנכרי ליכא משום לא תחנם דלענין זה אמרינן שפיר דהוה הערמה ול"ה מכירה לשקעו ביד נכרי ועוד נ"ל כיון דאין לנו עתה הבטחה שלא יחמוד איש את ארצך א"כ כשמוכר בשנת השביעית א"ע משום לא תחנם דהא גם אי לא ימכרו רק יניחנו הפקר ג"כ יחזיק בו הגוי שם בדף י"ב כתב דאין שייך לומר משום ישוב א"י נבטל מצות קדושת הארץ שהיא דרבנן בזה"ז ע"י מכירה לנכרי ולהפקיע קדושתה וכו' דזה ל"ש אלא במילתא אחריתא שהיא דרבנן כמו אמירה לנכרי עכ"ד הנה בפ"י המשנה ספ"ד מגיטין שכ' לפרש דתרי תקנות הוה בכדי שלא יפקירו פירות א"י תקנו שלא יקנו וישתקע ביד נכרי ה"נ י"ל משום ישוב א"י בכל השנים יכולין לתקן למכור לנכרי בשנה אחת מ"ז שנים דאל"כ ממינעי ולא יקנו וישאר ביד עכו"ם בכל

השנים והרי הוא מופקע מקדושתה כל ז' שנים ועיין כהא"ג מנחות דף מ"ח דאמרינן חטא בחטאת כדי תזכה בחטאת:

אמנם כדי שלא ישתקע מצות שמיטה הי' נראה לי לתקן שתלם אחר אחוז אחד מעשרה מכל קאלאניע יניחו לקיים בו מצות שמיטה ולקיים בו ושבתה הארץ שם עמוד ב' כתב ראי' לדבריו מהא דגזרו קדושה גם על סוריא כדי שלא יצאו מא"י לילך לסוריא ואמאי לא עשו תקנה כדי למכור לנכרי או לגר תושב את א"י ויפקיע קדושתה משום ישוב א"י שלא ילכו ויניחו את הארץ ולדעתי אין מזה ראי' כי מי יודע אם הי' שם כל כך נכרים שרצו ליקח הקרקעות כי הי' אז רוב היושבים מישראלים לא מנכרים וגם פן יחזקו בהקרקעות ולא יחזירו להם אחר בשביעית:

כ"ח) **והנה** בירושלמי פ"ב דפסחים ה"ב הפקיר חמצו בי"ג לאחר פסח מהו ריי"ו אמר אסור ור"ל אמר מותר מתיב ריי"ו לרשב"ל אין אתה מודה לי משש שעות ולמעלה שהוא אסור א"ל תמן איסורו גרם לו הכא מאי אית לן למימר ארי"ו לר"פ נהיר את כד הויין אמרין אתיין ריי"ו כריו"ס ור"ל כר"מ והנה המפורשים תמהו מאי פריך מחמץ משש שעות ולמעלה דבוודאי גם ריי"ו ידע דמשש ולמעלה אינו ברשותו לבטלו ולי נראה לפרש על נכון דהנה רש"י פי' תשביתו היינו ביטול בלב ותוס' הקשו א"כ הא מבואר לקמן דתשביתו מקיים מששששעות ולמעלה והא לאחר ו' שעות אין ברשותו לבטלו ולכן כתבו תוס' דהיינו ביטול מטעם הפקר מהני ותשביתו היינו ביעור חמץ א"כ פשיטא דהפקר בי"ג דלא מהני דהא חכמים תיקנו דלא סגי בביטול וצריך ביעור ג"כורק לפירש"י דס"ל ביטול היינו השבתה בלב וע"ז עשאו חכמים תקנה דלא מהני וצריך גם ביעור אבל בהפקר ממש שפיר י"ל דלא תיקנו חכמים א"כ ר"ל דס"ל דהפקר בי"ג מותר ע"כ דס"ל כשיטת רש"י וע"ז הקשה ריי"ו לר"ל אי אתה מודה לי משש שעות ולמעלה שהוא אסור והיינו דאיך אפשר לפרש דהפקר מהני דהא דצריך מדרבנן ביעור הוא רק דביטול בלב דיליף מתשביתו לא סגי והא תשביתו הוא משש ולמעלה ומשש שעות ולמעלה דהא אי אפשר לבטל ע"כ דתשביתו היינו ביעור אבל ביטול לא ילפינן מתשביתו דביטול היינו מטעם הפקר וכיון דחכמים עשאו תקנה דביטול לא סגי רק צריך ביעור א"כ נשמע דהפקר בי"ג דאסור דמה לי ביטול מטעם הפקר או לשון הפקר ממש וכקו' תוס' וע"ז השיב לו ר"ל תמן איסורו גרם לו והכונה נראה לי כך דהנה על קו' תוס' הנ"ל לפירש"י יש לישב עד"ז דלעולם ביטול היינו השבתה בלב וכמו שכ' הר"ן כיון דבלא"ה אין ברשותו של אדם א"כ כשביטלו גלי דעתי' דא"ר שיהא ברשותו א"כ ברגע שנעשה איסור חלה הביטול א"כ ע"כ יתפרש הכי דכשיגיע שש כבר יהא מושבת ע"י הביטול א"כ לפי"ז

שפיר יש סברא לחלק דביטול דמהני הוא רק יען דאיסורו גרם לו כיון דבלא"ה א"ב של אדם וכסברת הר"ן לכך תיקנו חכמים דצריך לבער אבל בהפקר דמצד עצמו יצא מרשותו לא מטעם דהוה א"ב דהא אף בשל היתר מהני הפקר להוציא מרשותו לכן לא תקנו חכמים ביעור והיינו דקאמר ר"ל תמן איסורו גרם לו וא"ב וכתירוצנו הנ"ל וע"ז קאמר דטעמא דרי"ו דס"ל דהפקר ל"מ והיינו דס"ל דבעינן אתי ליד זוכה ולכן לא סגי בביטל וצריך ביעור דוקא דל"ח כמבוער מרשותו כיון דלא אתי ליד זוכה א"כ מסתברא דהפקר ג"כ ל"מ וצריך ביעור כתקנת חכז"ל:

אמנם יקשה הא דמוקי דפליגי בפלוגתא דר' יוסי ור"מ הא בהפקיר חמצו הוה הפקר לזמן דלכו"ע בעינן אתי ליד זוכה (ופלא כי במק"ח הוכיח מזה דהפקר לזמן מהני דהא בירושלמי מסיק דפליגי בהערמה אבל מדינא מהני הפקר לזמן וקשה הא בהפקר לזמן לכו"ע בעינן אתי ליד זוכה כדקיימ"ל בסי' רע"ג וכבר תמה עליו אדאמוהגזע"ל בספרו שבי"ד ה' פסח) אך י"ל דהנה כבר תמה במחנא"פ על השו"ע סי' רמ"ו דס"ל דמהני הפקר לזמן להפקיע איסור שביתת שבת והקשה הא בעינן אתי ליד זוכה וכתב כיון דמפקירו להנצל מאיסור שבת גמר והפקיר ל"ב אתי ליד זוכה ונראה טעמו כיון דהפקר ילפינן משמיטה מקרא דונטשתה דהוה ג"כ רק הפקר לזמן דהרי אם לא יזכה בו אחר עד שיעבור שנת שמיטה הוא חוזר וזוכה בו ואפ"ה הוה הפקר גמור לפטור ממעשר ע"כ כיון דעושה כך להפקיע איסור שביעית גמר בלבו שיהא הפקר גמור ובהא ניחא מה שעמד במהרי"ט סי' מ"א להקשות למה צריך קרא בשמיטה דפטור ממעשר מ"ש משאר הפקר מזה הוכיח דהוה אפקעתא דמלכא לא אפקעתא דבעלים להנ"ל ניחא דל"ה הפקר רק לזמן והו"א דאין פטור ממעשר קמ"ל קרא דפטור ממעשר כיון עכ"פ לזמן שהפקיר גמר והפקיר והוה ידו וידך כל אדם שוה בו פוטר ממעשר דקרינן בי' ובא הלוי וכו' דכל שידו וידך שוה פטור ממעשר:

לפי"ז י"ל גם בירושלמי דאייריא דמפקירו להנצל מאיסור בל יראה מפקירו הפקר גמר אף שהפקירו רק לזמן אין עובר עליו כיון דעכ"פ באותו זמן מפקירו הפקר גמר וגמר בלבו שאם יזכה בו אחר בתוך זה הזמן שיהא יכול לזכות בו א"כ אין עובר בבל יראה דשלך אי אתה רואה אבל רואה של אחרים דכיון דיד כל אדם שוה והא דקאמר בירושלמי כר' יוסי היינו דאי בהפקר עולמית ל"ב אתי ליד זוכה לכן גם בהפקר לזמן היכיא דגמר להפקיר ל"ב אתי ליד זוכה וכך מוכח בירושלמי פ"ט משביעית ה"ד שהמפקיר ע"מ לזכות בו אחר הפסח הוה הפקר אף שחזר וזכה בו (והנה בהא נראה לישב מה דקשה דרבינו פסק קנ"פ לאו כקהג"ד וס"ל דיורשים לקוחות הן א"כ קשה לדידי' דלא משכחת

דמייתיא ביכורים רק חד בר חד להנ"ל י"ל דבאמת משכחת בהפקיר שדהו וזכה בו אחר דהפקר אין חוזר ביובל כיון דל"ב אתי ליד זוכה א"כ אי עבר יובל קודם שזכה בו אחר ל"ש חוזר ביובל דלמי אזהרה תורה כיון דהוא בגזא דהפקירא א"כ ממילא אי זוכה בו אחר יכול לומר קאתינא מכח גברא דלא מצי להוציא ממנו כדאמרינן בבכורות דף י"א כהא"ג אמנם גמ' שפיר פריך אליבא דרי"ו דס"ל בירושלמי דבעינן אתי ליד זוכה א"כ לדידי' חוזר ביובל דהוה כמתנה כדאיתא בנדרים דף מ"ד א"כ לא משכחת קנה"ג אבל לדידן דל"ב אתי ליד זוכה שפיר משכחת דמביא ביכורים בזכה קרקע מהפקר):

והנה ראיתי בטו"א ר"ה דף י"ד שהקשה ג"כ כקו' מהרי"ט הנ"ל למה צריך קרא דשמיטה פטור ממעשר תיפוק לי' דהוה הפקר והפקר פטור ממעשר וכתב דלר"ל דהפקר לישראל ל"ה הפקר ניחא דשמיטה ל"ה הפקר רק לישראל לכך צריך קרא דאפ"ה פוטר ממעשר אבל לרי"ו דס"ל דהפקר לישראל לחודי' הוה הפקר קשה ונראה דא"ש גם לרי"ו דהנה י"ל רי"ו לשיטתו בירושלמי דבעי בהפקר אתי ליד זוכה ולכן סגי בהפקר לישראל לחודי' דעכ"פ הרי זכה בו מהפקר ור"ל לשיטתו דל"ל אתי ליד זוכה סובר דבעינן הפקר לכו"ע וא"כ י"ל דהיינו דגליקרא בשמיטה דשאר הפקר דפטור ממעשר היינו כשבא לידו ובשביעית אף דלא בא ליד עני הוה הפקר לפטור מן המעשר ודו"ק:

ונראה לתרץ עוד דברי רבינו הנ"ל דהנה לכאורה יקשה הא משכחת בקנה גוי שדה ומכרה לישראל אחר דא"ח ביובל דמצי לומר אתינא מכח גברא דלא מצית לאשתועי דינא בהדי' אך י"ל דהנה יש קנין לנכרי להפקיע מיד מעשר הנה אפי' חזר ולקחה ממנו פטור משום דהוה ככיבוש יחיד כמש"כ הכ"מ וע"כ י"ל דרב יוסף דפריך לא משכחת דמייתיא ביכורים ס"ל כמ"ד יש קנין לנכרי א"כ פטור מביכורים מה"ת לכן שפיר פריך דלא משכחת אבל רבינו דס"ל א"ק לנכרי להפקיע מיד מעשר כשחזר ולקחה ישראל ממנו א"כ משכחת שפיר דמייתיא ביכורים מקנה מגוי דא"צ להחזיר ביובל):

והנה בסי' רמ"ו סע"ג כתב המחבר אסור להשכיר או להשאיל בהמתו לעכו"ם שיעשה בה מלאכה בשבת שאדם מצוה על שביתת בהמתו ואם השכירה יפקירנה בינו לבין עצמו וכתב בהג"ה ואם רוצה יכול להפקירה לפני ג' ואפ"ה אין שום אדם יכול לזכות בו דאין כונתו רק להפקיע מעליו איסור שבת וכתב במג"א דאפי' בשבת א"י לזכות בה מ"מ אין עובר עליו כיון שהפקירה ובטו"ז חולק דבשבת יכול לזכות דאל"כ לא מהני הפקר להפקיע איסור שבת ולי נראה דא"ש דהנה באמת הקשו הא כיון שמפקיר לזמן בעי לכו"עאתי ליד זוכה כדאיתא בנדרים דף מ"ו א"כ מאי מהני הפקיר ועמחנא"פ שכתב דגמר ומקנה כדי שלא יעבור באיסור שבת ולכך נראה דהכא שאני דבאמת הרי הגוי

שכרו או הקנה לו בשאלה אלא דאין זה קנין דשכירות ל"ק אולם זהו כדי להוציא מרשות המשכיר אבל כיון דהמשכיר הפקירו שפיר זכה בו גוי בשכירות ולכן ל"ב בזה אתי ליד זוכה דהא נהי דאדעתא דגוי לא הפקירו הרי לגבי גוי הקנה לו הוא בשכירות או בשאלה א"כ הרי שפיר בא ליד זוכה מיקרי וזה נראה ברור:

ולפי"ז נראה דהא"ט גם בשביעית אי מכרו לנכרי אף דאין קנין לנכרי אבל בשביעית כיון דהוא הפקר לגבי ישראל שוב הגוי קונה שפיר קנין גמור והנה בירושלמי פ"ז דדמאי איתא דטעמא דר"ל דסובר הפקר בעינן הפקר לכל אפי' לנכרי הוא מקרא דונטשתה מוכח דסובר דשמיטה גופי' הוה הפקר גם לנכרי (דלא כטו"א שכ' דלר"ל דס"ל דהפקיר גם לגוי הוה הפקר לכל אבל הפקיר רק לישראל ל"ה הפקר לכן צריך קרא בשמיטה לומר דאף דלא הפקיר רק לישראל הוה הפקר דז"א דשמיטה גופי' הוה הפקר לכל גם לגוי) א"כ לפי"ז גוי גופי' יכול לזכות בשמיטה בקרקע ישראל (ושאני בזמן שישראל הי' שרויין על אדמתן דתורה הבטיחה לא יחמוד איש את ארצך):

כ"ט) **אמנם** אחר כל הדברים האלה שבארתי דאין מכל הדברים שהאריכו הגאונים ראי' דל"מ גדר כרמו בשביעית הנה אני אומר להלכה דלא מהני מכירה לנכרי דנראה לי ראי' ברורה דהוה אפקעתא דמלכא ול"מ אם גדר כרמו מהא דאיתא בב"מ דף ק"ו אלא מעתה שביעית תעלה לו מן המניין דהא איכא תבואה בחו"ל א"ל שביעית אפקעתא דמלכא פירש"י המלך ביטלו מלזורעה והרי היא כמו שאינה ולא קראה הכתוב שני תבואות ואי איתא דאם גדר כרמו ושדהו לא הוה הפקר א"כ ל"ש דהוה כמי שאינה ובהא אין לומר כאשר העלתי אני דרק אם הניח מלגדור שדהו אז הוה הפקר מצד אפקעתא דמלכא דהנה אז ל"ה שייך לומר דלא מיקרי שני תבואות וכמאן דליתא לכן שפיר מוכח דהוה אפקעתא דמלכא וכן מוכח דאף אם מכרה לנכרי בשביעית ג"כ אין קנין לנכרי להפקיע מידי שביעית דא"כ אכתי משכחת שני תבואות בשביעית מוכח מכאן תרתי דהוה אפקעתא דמלכא וגם אין קנין לנכרי בשביעית להפקיע איסור דין שביעית ופטור מתרומ"ע וכן מוכח ממשנה פ"ה דמע"ש דין ה' ובשביעית פודהו בשויו ואם הי' הכל מופקר אין לו אלא שכר לקיטה א"כ מוכח דאפקעתא דמלכא דאי הוה הפקר רק מצד הבעלים א"כ מ"ש שביעית משאר הפקר וכן מוכח מפשטא דלישנא שכ' רבינו בפ"ו ממתנת עניים דין ה' שנת השמיטה כולה הפקר ואין בה לא תרומה ולא מעשרות כלל משמע דהוה הפקר מצד עצמו לא מצד שהבעלים מפקירין דאי מהני גדר כרמו ל"ש לומר דאין בה לא תרומה ולא מעשרות כיון שאי לא הפקירו חייב בתרומ"ע א"כ קמה וגם נצבה להלכה למעשה דאין להתיר למכור לנכרי להפקיע איסור שביעית:

והנה קו' תוס' משומרי ספיחים בשביעית לעומר דיהא איסור משום ממשקה ישראל הנה מנחת חינוך בפ' משפטים תי' דעיקר איסור הוא רק משום ושבתה הארץ לד' וזה תינח אם קצר לעצמו אבל אם קצר למצוה לשם השם אין כאן איסור כלל ול"ש בזה משום ממשקה ישראל והנה לדעתי זה לא יספיק לתרץ קו' תוס' דהנה בנדרים יליף דאין שבועה חלה על דבר מצוה דכ' השבע שבועה לד' לא יחל דברו אבל מיחל לחפצי שמים ופריך מ"ש בנדר דדרשינן לנדר לד' לא יחל דברו דאפי' במקום לד' לא יחל דברו ומשני הכא באומר קונם ישיבת סוכה עלי הכא באומר שבועה שלא אשב בסוכה הרי דדרשא זו פשיטא כ"כ דנוכל לדרש אדרבא אף במקום לד' לא יחל דברו הכ"נ נוכל לדרש ושבתה הארץ לד' אפי' במקום לד' דהיינו לעומר צריכה הארץ שביתה:

אמנם נראה לישב דהנה במהר"ם שיק כתב לכאורה יש לישב קו' תוס' מספיחים דעשה דשתי הלחם או העומר ידחה לעשה דשביעית דבעשה דרבים א"צ בעידנא דרבים ודחי לעשה דשביעית דל"ה עשה דרבים אך מהרשי"ק דחה בעצמו סברא בו דהא הוה ספק דאולי ימצא בלא שמורה ל"ש עדל"ת) אמנם לדעתי תי' זה ג"כ לא יספיק דהא כיון דאי עובר בעשה הרי הספיחין אסורים להדיוט א"כ פסול לגבוה ל"ש עשה דחי עשה (כמו שנדפס כעת בח"ס על חולין על קו' ש"א ריש פג"ה וקדמוהו אדאמוהגזצ"ל בספרו שבי"ד או"ח) אולם יש לומר כך דשני התירוצים יחד יתכנו שפיר דהא לפי מסקנת הגמ' בנדרים שם לכן בנדרים דרשינן אפי' במקום לד' לא יחל דברו יען דהוה איסור חפצא משא"כ בשבועה דאיסור גברא לכן דרשינן להיפך במקום לד' יחל דברו וכמו שבארתי לעיל בפ"א דהכונה יען בנדרים ל"ש עדל"ת דהוה עשה ול"ת משא"כ בשבועה שייך עשה דחל"ת ועשה דאיתא בשאלה לכן דרשינן במקום לד' מיחל הכ"נ יש לומר כאן דכיון דאיכא עשה דרבים דידחי עשה דא"ל דא"כ פסול עכ"פ איכא דשוב שפיר דרשינן במקום לד' ליכא מצות ושבתה כלל א"כ ליכא איסור כלל אפי' להדיוט וא"ש:

אמנם באמת הוא ירושלמי ספ"ז בפיאה כהדא דתנא הנוטע כרם להקדש פטור מן הערלה מן הרבעי וחייב בשביעית ר"נ בשם רי"וושבתה הארץ לד' דבר שהוא לד' שביעית חלה עליו רחב"א בעי קומי רבי מנא לאוכלו בלא פדיון א"א שא"א להקדש לצאת בלא פדיון לפדות ולאוכלו נמצא כלוקח לו קורדם מדמי שביעית א"ל הגזבר מחליפו ביד אחר א"ר מתניא ולמה לית אנן אמרין כדרי"ו דברי רי"ו שקדמו נדרו להפקירו הכא מפני שקדם הפקירו להקדישו:

הנה נשמע מירושלמי דדריש דבר שהוא לד' שביעית חלה עליו כדדרשינן בנדר אף במקום לד' נדר חלה עליו א"כ נסתרו דברי המנ"ח שכ' דלד' שרי ולא נאסר משום שמור:

פש גבן לבאר בקצרה ענין קרבנות בזה"ז להלכה ולמעשה הנה בח"ס סי' רל"ו שקיל וטרי טובא עם הה"ג ר' עק"א ע"ד אפשרות להקריב קרבנות בזה"ז אם יותן רשיון מהמלוכה והנה דבר זה כבר נפתח ב"א מקדמאי ה"ה בעל כפתור ופרח מחכמי צרפת וכתב שם בפרק שלישי שבשנת י"ז לאלף השישי עלה ר"ח מפריז ורצה להקריב שם קרבנות בירושלים עה"ק והובא דבריו אלו גם בכפ"ת סוכה ל"ד לענין אתרוג מע"ש גם בנב"י סי' ל"ה הביא דיעה זו וכן בשו"ת יעב"ץ ח"א סי' צ"ט ובספר חתן סופר ח"ב כ' שלמצות הקרבת קרבנות תמידים בשלימות כמו שנצטוינו בזה"ז צריכה ז' דברים **א** שיהא בית המקדש בנוי **ב** שיהא מזבח בנוי על מקומו המכוין להקריב עליו **ג** כהן מיוחס **ד** בגדי כהונה **ה** כה"ג עם שמונה בגדים **ו** שיהא כהן המקריב טהור דטמא שעבד במיתה ואפי' נכנס למקדש בלא עבודה ג"כ חייב **ז** שקלי ציבור לק"צ וכתב דבכל זה שפיר יש אפשרות להקריב בזה"ז דאי מטעם שאין ביהמ"ק בנוי הא לפי דעת הרמב"ם הלכה כמ"ד דמקריבין אעפ"י שאין בית והביא ראי' מקרא דהשימותי את מקדשיכם דדרשו חכז"ל אעפ"י שהן שוממין הן בקדושתן ושראב"ד השיג דזה סברת עצמו דהא דדרשו במגילה דהן בקדושתן אעפ"י שהן שוממין הוא רק אסמכתא בעלמא לענין קדושת ביהמ"ק שלא לנהג בו מנהג בזיון אבל לא דהוי בקדושתו הראשונה לענין חיוב כרת לנכנס שם בטומאה ומה שכתב הרמב"ם דקדושת שכינה לא בטלה סובר הראב"ד דבאו בה פריצים וחללהו כמש"כ בח"ס סי' רל"ג ונראה לי דיתכנו דבריו עפ"י הא דאיתא במדרש פ' מצורע וראה הכהן הנגע בקירות הבית היינו שהעמידו ע"ז בקירות ביהמ"ק ונתץ הבית עציו ועפריו זהו חורבן ביהמ"ק יעו"ש והיינו כיון שבאו בה פריצים וחללהו בזה שהעמידו הע"ז בקירות הבית ולכן ליכא משום לא תעשון כן לד' ונתץ הבית דאין השי"ת צריך לשמור הל"ת דלא תעשון כן עמש"כ לעיל בפ"ה כן ממשנה פ"א דזבים וכן דרשו בהא דאיתא באיכה נוער ד' מקדשו דלא הי' השונאים יכולין לבוא למקדש ד' כל זמן שהי' מכוון כנגד ביהמ"ק שלמעלה עד שניער ד' מקדשו שלא יהא מכוון אז הי' אפשר להם לשלוח בו יד וזהו דאיתא במדרש שאמר יעקב אין זה כי אם בית אלקים וזה שער השמים ודרשו שראה החורבן ורש"י פי' שקפצה לו הר המורי' הכונה שנעקר ממקומו ומקדש של מעלה נשאר במקומו ולא הי' מכוונין ושפיר מרומז בזה החורבן (ועבח"ס פ' ויצא):

אמנם במהר"ם שיק על המצות פ' קדושים כ' לדעת רבינו דאחר החרבן החזירו הקב"ה מקדש של מעלה למקומו שיהא מכוין כנגד ביהמ"ק של מטה ונראה לי משום דכ' כי שם שער השמים לקבל תפילת ישראל וגם כי מקריבין קרבנות בכל יום על המזבח של

מעלה כמו שיסדו חכז"ל בתפלת רצה שאנו אומרים ואישי ישראל ותפלתם תקבל ברצון לכך הכרח הי' להחזירו למקומו:

והנה כבר בארתי לעיל דסברת רבינו דמקריבין אעפ"י שאין בית הכונה רק אם תהא הארץ והעיר מסורה ביד ישראל אבל קודם קיבוץ גליות כ"ז שהארץ והעיר תחת רשות נכרים אין מקריבין אף במקום המקדש רק אהני הא דקדלע"ל לענין זה דאין בונין ביהמ"ק להקריב קרבנות אף אם כבשו ישראל עיר אחרת ובא תחת ידם וכך צ"ל למ"ד דלקלע"ל דכ' תוס' בשבועות דעכ"פ קידשה לענין זה שא"י לבנות במק"א ג"כ הכונה עד"ז אף אם יכבשו ישראל עיר אחרת וכן יש להוכיח מירושלמי פ"ק דסנהדרין ה"ג ניחא בעלייתן מן הגולה שהקריבו ואח"כ קידשו בהכנסתן לארץ במה קידשו אר"י בשתי תודות הבא מגבעון ויש לתמוה א"כ לעתיד למ"ד לקלע"ל דצריך ג"כ קידוש ובמה אסורה כמש"כ תוס' מגילה דף י' בשם הר"ח הכהן כמו שהארכתי לעיל א"כ במה יקדשו אע"כ כיון דתקדום הכיבוש קודם שיקריבו הקרבנות א"כהבית קדוש יען דלא הי' רשאי לבנות על מקום אחר חלה הקדושה מיד בהבנותו ולכך מקריבין ואח"כ מקדשין שפיר ולכך לא הקשה לי' רק בהכנסתן אבל בעלייתן לא קשיא לי' דאכתי למ"ד לקלע"ל במה קידשו דשפיר הקריבו ואח"כ קידשו דמיד שנבנה העיר והבית קדושת העיר והבית חלה עליו כיון דגם אחר ק"ר לא בטלה קדושתה לענין זה שאין בונין בית במק"א אף אם יכבשוה עיר אחת תחת ידם (והנה במראה הפנים העיר על דברת תוס' שהקשו האיך הי' עושין בימי שלמה ויהושע והא בירושלמי איתא דהביאו תודה מגבעון וכ' דזה לענין קדושת העיר ותמוה דעכ"פ נשמע מירושלמי דל"א דהקריבו וקידשו כאחת א"כ הדרה קו' תוס' לדוכתי' במה קידשו העזרה כיון דלא הי' לה אלא דין במה ואין מנחה בבמה ול"ש לתרץ כדבריהם דהקרבה מקדשה כאחת דהא לירושלמי לית לי' האי סברא אולם לפי דרכי יתכן שפיר דגם לירושלמי יש לומר דעזרה שפיר נתקדשה בהקרבת המנחה דבזה נתקדשה ול"ה כדין מנחה בבמה מאחר שכבר נתקדשה העיר בתודה שהביאו מגבעון חלה מיד הקדושה גם על הבית כיון שאז אין לבנות ביהמ"ק במק"א ולכך בהקרבות המנחה נתקדש הבית בקדושת עזרה) א"כ בזמנינו אף אם יותן רשות להקריב כיון שהארץ נתנה ביד האומות אין אנו יכולין להקריב אלא דלפי"ז הנכנס בטומאה בזמנינו בבית המקדש גם לרבינו אין חייב כרת כיון שהארץ נתונה ביד האומות והא מראב"ד נשמע דלרבינו הנכנס לתוכה בטומאה חייב כרת ועל כן נראה נהי דלפמש"כ לענין להקריב קרבן לא נוכל להקריב עד שתהא הארץ נתונה ביד ישראל אפ"ה הנכנס לתוכה בטומאה שפיר חייב לרבינו לפמש"כ בלחם שמים הביאו בח"ס דסבר זה תליא בפלוגתא

אי ארון נגלה לבבל או נגנז במקומו ומהא"ט הביא רבינו הא דארון נגנז במקומו דנפ"מ לענין קדושת המקום שעומד בקדושתו שגם הארון שם ולדעתי י"ל אף אי נאמר דלענין להקריב בזה"ז לא תליא אי ארון נגנז במקומו אבל לענין ליכנס לה בטומאה בוודאי י"ל כיון דארון נגנז שם הוא בקדושתה לחייב הנכנס לתוכה בטומאה גם י"ל לפמש"כ בח"ס שם להסביר שיטת רבינו דסובר דמקדש בקדושתו עפמש"כ האלשיך לפרש פסוק אם ד' לא יבנה בית שוא עמלו בוניו בו דלכאורה קשה כיון שהקב"ה יודע שיחרב בתי מקדשות למה בנאם מתחילה וכתבו שב' בתי מקדשות הכנה להשרות קדושה במקום ההוא שיהא מקום לחול עליו קדושת שלישית (כמש"כ לעיל מדברי הר"ן בדרשותיו) אשר גדול יהי' כבוד הבית האחרון וזה כונת אמרו אם ד' לא יבנה בית הג' ח"ו שוא עמלו בוניו בו היינו בראשון ושני וא"כ ע"כ דבקדושתו עמד לאחר חורבנו דהא אי נימא דבטלה קדושתו הראשונה הרי ליכא הכנה לשלישי וח"ו שוא עמלו בוניו בו וע"כ אמרו קדשה לשעתה דקדושה לע"ל דכל קדושה לשעתה הוא כדי שתהא קדושתה נמשכת לע"ל והנה לפי סברא זה יש לומר דע"כ בקדושתו עומד לענין שיהא חייב הנכנס בטומאה אבל אין הוכחה שיתמיד קדושתו הראשונה לענין שיהא יכול להקריב בזה"ז שכבוש ביד האומות:

ב) **שיהא** מזבח בנוי על מקומו להקריב עליו דאע"ג דקיימ"ל מקריבין אעפ"י שאין בית מ"מ מזבח מעכב וגדולה מזו אפי' מזבח שנפגם אין מקריבין עליו עיין זבחים נ"ט ע"א ועתוס' מכות דף י"ט ד"ה מה בכור דאפי' למ"ד מקריבין אעפ"י שאין בית אבל בלא מזבח לא ומהא"ט בכור איני נוהג אלא בזמן הבית משום דצריך זריקת דם על המזבח ואמרו רבותינו ג' נביאים עלו עמהם לבבל א' העיד להם על מקום המזבח אך הא ע"כ דאפשר לכוין ג"כ מקום המזבח ולבנותו בזה"ז דאל"כ איך פסק רבינו כרי"ו דהשוחט ומעלה בחוץ חייב כרת בזה"ז והוא מטעם דראוי להעלות בפנים וע"כ דראוי לבנות מזבח ולהעלות בפנים הן אמת שהתוס' זבחים דף נ"ט בחד תי' כתבו דקאי אהקטרה דא"צ מזבח דהרי מזבח שנהרס מקטירין במקומו אבל עכ"ז מוכח דראוי לכוין מקום מזבח דנהי דהקטרה לא בעי מזבח אבל מקום מזבח עכ"פ צריך ואיך יחייב על הקטרה בחוץ והא דהוצרכו אז נביא מפני שנחרבו היסודות וחפרו בו שיחין ומערות ולא הי' ניכרין היסודות אבל בחורבן בית שני דנשאר הר הבית וכל היסודות במקומן שפיר אפשר להכיר מקום מזבח וכבר דברתי מזה לעיל בארוכה דאפשר להכיר על ידי היסודות:

ג) **ע"ד** כהן מיוחס כתב הן אמת דמהרש"ל ביש"ש פ"ה דב"ק החמיר שלא ליתן תרומה לכהן בזה"ז וגם ביעב"ץ החמיר בפדיון בכורים ובמהרי"ו כתב שלא ליתן חלה לכהן

קטן משום דלא ברי לן הנה כ"ז למתנות כהונה אבל להקריב דקיימ"ל ברך ד' חילו אפי' חללים שבהם אפי' קמי' שמיא גליא שנתחללה אמו כשר א"כ אמאי לא נסמוך על חזקת כהונת כמש"כ בח"ס סי' רל"ו ול"נ אי משום הא אכתי הי' לעיין קצת משום איסור כלאים דבגדי כהונה כפי הנראה מפשטות לשון תוס' יבמות דף ה' ד"ה כולהו ומרמב"ם סוף ה' כלאים דבגכ"ה בכלאים משום עדל"ת א"כ נהי דחלל איני מחלל עבודה אבל מ"ע בעבודה דחלל לא שייך שדחי לל"ת וא"כ אכתי הי' מקום לחוש אבל הנה בשו"ת מהרי"ט ח"א סי' קמ"ט הביא ראי' דכהני וודאי הם ממה דנותנין להם תרומות ומעשרות וביכורים ולא אמרינן המחע"ה אלא דגם ע"ז יש לפקפק קצת דהרי עפ"י חזקת כהונתו מחוייב לקיים מ"ע בנתינה לכהן והוא מצוה בפ"ע ואם לא יתן לכהן הרי נתבטל המצוה לגמרי אבל יותר ראי' מוכחת ממש"כ שם דהרי כהנים נושאים כפיהם ובש"ס כתובות מבואר דזר עובר בעשה כשעולה לדוכן ועיין תוס' שבת קי"ט דמשמע דר"י חולק וס"ל דליכא עשה אבל כבר כתב מהרי"ט שם לישב דס"ל דעשה דאמר בש"ס כתובות לאו עשה דכה תברכו אתם ולא זר כמש"כ רש"י אלא עשה דמברך לבטלה דנפקא מאת ד' אלקיך תירא וחמיר עשה זו דלא סמכינן אחזקה כמש"כ הטו"ז סי' ח' אע"כ דכמו וודאי חשבינן לכהני דידן לכל מילי דהרי מברכין על נשיאת כפים ובה' כהמ"ק הארכתי בזה:

ד) **בגדי** כהונה הן אמת דכהן העובד בלי בגדי כהונה הוי כזר העובד לעבודתו פסולה וחייב מיתה בי"ש כמש"כ הרמב"ם פ"ו מכהמ"ק ובשעה"מ חקר שיתחייב גם משום ביאה ריקנית אבל עכ"ז משום הא ליכא עיכובא גם בזה"ז דהרי אפשר לעשות בגדי כהן הדיוט כתונת ומכנסים אבנט ומצנפת ואע"ג דקיימ"ל דבעינן שיהא משל ציבור ואין לנו שקלי ציבור הא אפשר ליחיד לעשותם ולמוסרם לציבור דהא רבינו פ"ה מכהמ"ק פסק דיכול יחיד להתנדב בכ"ה לציבור לעבוד בהם ק"צ כמש"כ המשל"מ שם דהרמב"ם סמך בזה אירושלמי דמשמע דגם לעבודת ציבור יכול יחיד להתנדב ולמסרו לציבור ולא חיישינן שמא לא ימסרנו יפה דס"ל כמש"כ תוס' רה"ש דוקא גבי שומר חיישינן שלא ימסרנו יפה אבל לא בשאר דברים והנה תוס' לא פירשו מה חילק בין שומר לאדם אחר אבל י"ל לפמש"כ המשל"מ בה' שקלים דהוה דברים שבלב אינם דברים וא"כ יש לחלק בין עביד מעשה גמור שמוסר במתנה גמורה לשומר דאינו עושה מעשה בידים נגד מחשבת לבו רק איני מקבל שכר המגיע לו ומנדבו לציבור ע"כ הוה דברים ועוד לפמש"כ תוס' בכהנים דמגיע להם הנאה מעבודתן שפיר מהני מסירה לציבור א"כ משכחת בגכ"ה ע"י שכהן ימסור לציבור וכך מוכח מתוס' זבחים דף נ"ט ד"ה עד שכ' דהא דמחייב רי"ו במעלה בחוץ בזה"ז מייריא בהעלאת קטורת דלא מחוסר מעשה דמזבח שנעקר מקטירין

קטורת במקומו והא קטורת באה משקלי ציבור ובעי לקנותו בכל שנה משקלי ציבור א"כ הוה קטורת יחיד דמיקרי קטורת זרה וא"ר ליקרב בפנים אע"כ דמשכחת במסרה לציבור דל"ה קטורת זרה וא"ל דהא בזבחים דף נ"ז איתא המזבח הזהב איקרי כלי ועדיף ממזבח החיצון ולכן אם הוה עלה לא ירד ז"א דהיינו אם מזבח במקומו עדיף משום דהוה כלי אבל בנעקר מזבח ממקומו דל"ה כלי לא עדיף מרצפת עזרה אף למ"ד דרצפה מקדשת כמו מזבח החיצון בזבחים דף כ"ט א"כ אף אם עלה ירד וא"ר לפנים כלל ואיך יחייב אהקטרת חוץ אע"כ במסרה לציבור מהני אף בזה"ז דליכא שקלים אך קשה לזה מדברי הגמ"ר הביאו בטו"ז ס"ס קכ"ט וז"ל מעשה בכהן שיוצק מים ע"י ר"ת והקשה תלמיד אחד הא שנינו בירושלמי המשמש בכהונה הר"ז מעל והשיב ר"ת אין קדושה בזה"ז דקיימ"ל בגדיהם עליהן קדושתן ואי לא לא והקשה א"כ כל מיני קדושה לא לעביד להו והר"פ השיב דיכול למחול (והבאתי דבריהם בפ"ג מכהמ"ק) עכ"פ נשמע דבזה"ז אין לנו בגכ"ה וצ"ל הטעם יען דאין לנו תכלת:

ה) **כה"ג** אע"ג דמ"ע וצורך מקדש שיהא כה"ג מלובש בח' בגדים וישב שם תמיד כמבואר בדברי רבינו בפ"ד ופ"ה מכהמ"ק וח' בגדים דהי' בהן חושן ואפוד ואורים ותומים שא"א בזה"ז וגם כה"ג צריך לחנכו בשמן המשחה כמבואר ברמב"ם בפ"ד מכלי המקדש מ"מ כ"ז איני מעכב כמבואר בח"ס סי' רל"ו וז"ל כה"ג איני מעכב עכ"ל ולא ביאר טעמו מפני מה א"א בבגדי כה"ג בזה"ז כיון דמשיחות כה"ג איני מעכב ונראה דהיינו משום דמבואר בסוטה דף מ"ח שהי' צריך לאבני אפוד שמיר דא"א לחקוק דבמלואתם כתיב ומשחרב ביהמ"ק ביטל השמיר כמבואר במשנה שם הן אמת דרבינו השמיט דין זה דהי' כותב על האבנים בדיו ומראה להם בשמיר כנגדו וכבר תמה עליו במשל"מ פ"ט מכהמ"ק והביא דברי הרמב"ן על התורה דדוקא לחושן צריך שמיר דכ' במלואתם אבל לא לאפוד עכ"פ א"א לבגכ"ה בלא שמיר אלא דכ"כ בח"ס דאין מעכב דהא אפשר להקריב בלא כה"ג אלא נראה דהא"ט סמוך אאידך טעמא דאנו טמאי מתים אלא אי הוה כה"ג דציץ מרצה על הטומאה הא ט"ד בציבור אבל אי ליכא ציץ אין מרצה לכך אין בא בטומאה בזה"ז:

ו) **בענין** טהרות הגוף אשר בעוה"ר עכשיו שאין לנו אפר פרה כולנו טמאי מתים בלי טהרה ואפי' הנכנס למקדש בטומאת הגוף חייב כרת ומכש"כ לעבוד בטומאה הנה מטעם זה באמת א"ח כעת להקריב קרבן יחיד אבל הא קיימ"ל טומאה הותרה בציבור ויכולין להקריב ק"צהיינו תמידין ומוספין וכל שאר קרבנות ציבור שכולם באים בטומאה אלא דבקרבנות ציבור א"א מצד השקלים כאשר יבואר באות ז' ע"ככתבו דק"פ רצה ר"ח מפריז להקריב דא"צ שקלים וכן מבואר בח"ס שם אולם יש לתמוה כיון

דרמב"ם פסק דט"ד בק"צ רק הציץ מרצה וכיון שאין לנו כה"ג משמש בח' בגדים כאשר בארנו א"כ איך אפשר לעבוד עבודה בטומאה הן אמת שלדעת רש"י יומא דף ז' דבציבור ל"ב ציץ לרצות אבל לרבינו קשה ועוד יקשה לפי המבואר בפסחים ע"ח ובירושלמי פ' כיצד צולין דפסח הנאכל בטומאה דוקא בבא בתחילה בטומאה אבל אם נטמא אח"כ איני נאכל בטומאה והא כבר עמד בח"ס סי' ש"מ בטעמא דסתם כהנים בזה"ז טמאי מתים והעלה משום דבא להם טומאה ע"י המשכה אבל עכ"פ איני וודאי טמא וא"כ יש לחוש שמתחלה שחט כהן טהור ואח"כ יאכל בו הטמא ויטמא הבשר וא"כ יאכל בשר שתחילתו בהכשר ולא הותר לאכילתו בטומאתו:

והנה טומאה זו שדחוי' בציבור היה רק בטומאת מת כמבואר בלשון רבינו פ"ד מביאת מקדש אבל מרש"י דפורט לכל טומאת נדה זבה ויולדת ושבק שרץ משמע דגם ט"ש הותר וטעמא רבא איכא במילתא דטומאה הותרה רק ביכול להיות בציבור בב"א כמו נגיעה במת דכולם יכולין לנגוע כ"א אבל ביוצא מגופו כל גוף לחוד נטמא בפ"ע אע"ג שרבים נינהו כיחידים דמי ולא מיקרי ט"צ ולכך בועל נדה אף דאין יוצאת מגופו עכ"פ א"א להטמא אלא כ"א בפ"ע ועתוס' מ"ק ט"ו ד"ה ובועל משמע דבועל נדה לא מיקרי טומאה היוצא מגופו אבל הר"ש פ"ק דכלים מ"ה כתב ג"כ כרש"י דבועל נדה הוי כטומאה היוצאה מגופו ולא הותרה בציבור:

ז) **שקלי** ציבור הנה בשו"ת יעב"ץ סי' צ"ט תמה על הר"ח איך רצה להקריב ק"צהלא אין לנו עכשיו שקלי ציבור ויש מקשין הא אפשר לאחד להקדיש ולמוסרו לציבור כמו בגכ"ה ואולם י"ל דרק בגכ"ה דאין קפידא שיהא ליחיד חלק בו דוקא רק שלא יהא של יחיד מהני מסירה לציבור אבל ק"ת שבא לכפר וצריך שיהא לכל אחד חלק בו ל"מ מה שימסר לציבור וכמו דמצינו דהקפידה תורה שהעשיר לא ירבה והדל לא ימעיט דיהא לכל אחד חלק שוה בכפרה ועל כן אי אפשר גם לזכות לכלל ישראל ע"י אחר אף דאומדנא דמוכח דאדעתא דהכי שיחזיר ויקחנו הקדישו ול"ה חסרון ממון וניחא לי' לעבוד מצוה בממונו בכהא"ג דהרי איני מחסרו לו כלל ומזכה לו מצוה אפ"ה לא מהני משום דהא חזינן שתורה קפדה שיסייע כל אחד משלו בשוה:

ונ"ל ראי' דבזה"ז א"י להביא שקלים ממשנה סוף מס' שקלים השקלים והביכורים אינן נוהגין אלא בפני הבית ופי' הרע"ב כיון דצורך קרבן נינהו וכיון שאין קרבן אין שקלים ולדברי הח"ס קשה דתליא תניא בדלא תניא דאי איתא דגם בזה"ז שייך לגבות שקלים כדי להקריב קרבנות דמקריבין אעפ"י שאין בית א"כ איך פסק ותני דאין נוהגין שקלים בזה"ז ומאי פסקי הא אי יגבו בי"ד שקלים יהא יכולין להקריב ק"צ יען שאין לנו שקלים

א"כ נאמר דיגבו שקלים ויהא לו דין ק"צ ויהא יכולין להקריב בזה"ז אלא וודאי מוכח דאין מקריבין ק"צ כלל בזה"ז מטעמים אחרים שבארנו והוה מילתא דפסיקא דאין נוהגין אלא בפני הבית אבל לדברי הח"ס דכ' דק"צ א"י להקריב יען שאין לנו שקלים קשיא ממשנה דתלא תניא בדלא תניא וצ"ע שוב ראיתי במהר"ם שי"ק יור"ד סי' רי"ג הקשה מהא דאיתא בסוכה דף מ"א דיום הנף אסור משום דבמהרה יבנה ביהמ"ק ויקשה הא אין עומר בא רק משקלי ציבור וביו"ט הא לא יהא קיבוץ גליות והוכיח מזה דמהני כשיחיד מוסר לציבור ול"ח שמא לא ימסור יפה דזה רק מדרבנן כיון שהוא לפנינו ע"א נאמן באיסורין וכעת יצא הספר שו"ת שבט סופר העלה ג"כ כדבריו וכן נ"ל ראי' מתוס' ספ"ק דשבועות דיחיד יוכל למסור לציבור שעירי יוהכ"פ יעו"ש והארכתי בזה בה' כלי המקדש:

כעת בא לידי שו"ת בנין ציון האריך להוכיח דמשעת החורבן אין לנו רשות להקריב קרבן עד שיגלה לנו השי"ת ע"י נביא שרשאין להקריב קרבן ואז יהא מקריבין אף שאין בית בנוי עוד כי ע"ז נאמר ולא אריח בריח ניחחכם כי אף שכבר ידע מקום המזבח לא הקריב עליו קרבן עד שנאמר ע"י גד החוזה עלה והקם לד' מזבח בגורן ארונה היבוסי וכדאיתא בספרי פ' ראה וכן נ"ל להוכיח מדברי רבינו בפ"י דפרה ד"ט פרה אדומה נעשו והעשירי יעשה משיח במהרה בימינו:

והנה בשו"ת בנין ציון הקשה לרבינו דמחלק דקדושת מקדש לא בטלה דשכינה לא בטלה וקדושת הארץ בטלה והא חזינן דבגמ' פריך מקדושת מקדש למ"ד לקל"ע בקדושת הארץ וכן הקשה בשושן עדות אמנם ל"נ לישב דהנה הא דשכינה לא בטלה כבר ביאר שם בבנין ציון דהשראת שכינה אינה מסולקת והמקום מוכן עדיין בהא תליא דאי אמרינן דקדושת ארץ לקלע"ל משום דאתי כיבוש ומבטל כיבוש א"כ ישראל לא החזיקו בה כדין וכמו שביאר בס' באר שבע שזה טענת בני כנען לפני אלכסנדר משום דישראל שיש להם תורה צודקת אינה צריכין להתנהג בדינא דמלכותא להחזיק בכיבוש ארצות כשאר מלכות מן האומות א"כ איך יתכן שהי"ת ישרה שם שכינתו גם שנסתלקה קדושת הארץ מישראל אלא ע"כ בדינא של תורה החזיקו בה ישראל כיון דמעיקרא היתה של שם ואח"כ החזיק בה אאע"ה א"כ הוה מקום הראוי לשכינה ולפי"ז ניחא דשפיר פריך דהא אין לחלק בין קדושה לקדושה דא"כ א"ר כלל שתשרה שם שכינה:

ואמנם מה דס"ל רבינו לחלק בין קדושה לקדושה כבר בארתי לעיל משום דזה תליא אי אמרינן דיש קנין לנכרי לחפור בו ואין קנין להפקיע מיד מעשר א"כ רק ע"י כיבוש זכו ישראל מידם ואתי כיבוש ומבטל כיבוש ושוב כל זמן שביד האומות יש להם רשות

לחפור לכן גם נפקע הקדושה לכך יש שפיר לחלק בין קדושת מקדש לארץ אבל גמ' קאי למ"ד ישקנין להפקיע ואין קנין לחפור א"כ אין לחלק ולומר דכבוש תח"י וקנוי לו לקנ"פ דהא אין להם קנין לחפור א"כ אין להם זכות כלל בארץ לכך שפיר דייק אי ס"ד דלקל"ע ע"כ דמדינא דאורייתא לא הי' להם להחזיק בארץ בדינא דמלכותא א"כ איך שרתה שם שכינה כנ"ל שוב ראיתי סברא כזו בס' שמלת בנימין:

פרק ז

הלכה א

א') **מצות עשה ליראה וכו'**. והוא גמ' ריש יבמות נראה שכונתם במליצותם על דברי החינוך פ' תרומה שכ' בטעם שבחר הקב"ה במקום מיוחד לעבודתו יתעלה כי הגופות מוכשרין על ידי הפעולות וקרבות הפעולות הטובות ורוב התמדתן מחשבות הלב מטהרות מתלבנות ומזדקקות והשם חפץ בטובתן של בריות וע"כ ציונו לקבוע מקום שיהא טהור ונקי בתכלית הנקיות לטהר מחשבות בנ"א ולתקן לבבינו אליו בו והוא ב"ה בחר אותו המקום והכינה אל הטובה לבני אדם אולי מהיותו אמצעית העולם בכיון ומתוך הכשר המעשה וטהרות המחשבות שיהי' לנו שם יעלה שכלינו אל הדביקות עם השכל עליונו ועל דרך הפשט על הצד הזה נפרש שריית השכינה במקום ההוא ואעפ"י שהאמת כי אמרו ז"ל קדושתן עליהן אעפ"י שהן שוממין שמשמע בזה שאין כל סיבת שריית השכינה מצד העובדים אפשר לומר כי אותו המקום בחרו האל לברך בנה"א אשר ברא מתוכו כמו שאמרנו הי' חפצו לקבוע להם מקום בארץ שיהא נכון אל טובות הבריות ומ"מ לעולם תתרבה שם הברכה והקדושה לפי הפעולות הטובות שיעשו שם בנ"א ואז עם הפעולות הטובות פתחו מעיינות הטוב כנגדו כי באמת אינה דומה קדושת המקום בחורבנו לקדושתו בישובו עכ"ד הנעימים ולזה כיוונו באמרם לא מן המקדש אתה ירא שאל ידמה כי המקום מעצמו בלבד גורם קדושה וצריך ליראה אותן אלא ממי שצוה על יראתו כי קדושת המקום רק מצד העובדים שם את ד' ומפני זה אתה צריך ליראות מן המקדש יען שבתוכה עובדים את ד' ומתרבה עי"ז קדושת המקום (ועמש"כ מזה בפ"א) והנה כך מבואר במקרא קודש בפ' שמיני ויאמר משה זה הדבר אשר צווה ד' תעשו וירא אליכם כבוד ד' הכונה כי המקום מסוגל לקדושה ע"י העבודה בה שעי"ז יזכה לדביקות ד' ולראות באור פני מלך חיים ולכן זה הדבר תעשו רק ע"י העבודה אשר תעשו בה תזכה שירא אליכם כבוד ד':

וע"ז כתיב בונה ירושלים ד' נדחי ישראל יכנס ודרשו רז"ל אעפ"י שבונה ירושלים ד'

וראיתי בספר רב פנינים שכ' לפרש עפ"י משנה בב"מ הבית והעלי' של שנים שנפלו אמר בעל העלי' לבעל הבית לבנות והוא איני רוצה לבנות בעל העלי' בונה את הבית ואת העלי' ויושב בבית ואיני מניח לבעל התחתון אל ביתו עד שישלים לו הוצאתיו והנה ירושלים של מטה מכוין כנגד ירושלים דלמעלה וכשנחרב נחרבו שניהם והקב"ה כביכול אינה בונה את העלי' כלומר ביהמ"ק של מעלה עד שיהי' ירושלים דלמטה וכאשר ח"ו אין אנו זכאים לבנות ירושלים דלמטה מתרצה הקב"ה לבנות שתיהם ומצד הדין לא יניח אותנו לכנוס לשם כדין הבית והעלי' והוא ברוב רחמיו לא יעשה כן רק אעפ"י שבונה ירושלים ד' מ"מ נדחי ישראל יכנס וכתב לפרש בזה דברי הנביא ישעי' כה אמר ד' השמים כסאי והארץ הדום רגלי איזה בית אשר תבנו לי ואיזה מקום מנוחתי ואת כל אלה ידי עשתה ויהי' [כו'] ואל זה אביט [אל] עני ונכה רוח הכונה השמים כסאי הבהמ"ק וירושלים דלמעלה מכוין נגד התחתון והעלי' הוא הכסא והתחתון הוא ההדום וזה בלא זה אי אפשר כמו הדום בלא כסא איזה בית אשר תבנו לי כשנחרב אין ביכלתם לבנות מאז מה כי גם ירושלים דלמטה לא תוכלו לבנות ומכש"כ ירושלים דלמעלה רק את כל אלה ידי עשתה ושניהם מוכרחים להבנות ע"י ויהי' כל אלה של מעלה ושל מטה נאום ד' אך בכחי בדיבורי אעשה והי' מן הדין שלא להניח אתכם בה ובכל זאת ואל זה אביט זה עיקר מאויי והבטה שלי אל עני ונכה רוח שיבואו לירושלים הכשרים שבישראל כמו שאמר נדחי ישראל יכנס:

ונראה דזה הכונה שאמרו אפי' כשהם שוממים הם בקדושתם כי לא תליא הבנין בדידן רק בד' כשיעלה ברצונו לבנות השני בתי מקדשים לכן הם בקדושתן:

והנה בקרא דיהשוע כתיב (הביאו בעל ההגדה) מתחילה עע"ז היו אבותינו שנאמר תרח אבי אברהם וגו' ואקח את אביכם את אברהם מעבר הנהרואולך אותו בכל ארץ כנען ואתן לו את יצחק ואתן ליצחק את יעקב ואת עשו ואתן לעשו את הר שעיר לרשת אותו והנה לא ידענו מה הכתוב מלמדנו וראיתי בספר פורת יוסף שכ' לפרש ע"ד נכון דיהושע הי' מוכיח את ישראל והי' מזהיר אותם ע"ז שיקיימו מה שכתיב בתורה ואשריהם תשרפון באש כמבואר בסוף הענין הזה ביהושע ואיתא בתוספות למה הזהיר התורה שיבערו כל הע"ז שבא"י מכדי ירושה הוא לנו מאבותינו וא"א אוסר דבר שא"ש לפי"ז אף שעבדו הגויים לאשרה או לשאר ע"ז אעפי"כ אינם אסורים בהנאה ותי' התוס' קודם שניתן א"י לאברהם היו עובדים הגויים ע"ז והי' אז א"י שלהם ושפיר יכולין לאסור ושמא נשארה עדיין מאותן ע"ז שעבדו קודם שניתן לאברהם לכן מחשש זה ציוה הקב"ה לבער כל ע"ז שבא"י אמנם איתא ברש"י על הפסוק והכנעני אז בארץ כי לאחר המבול חלק

נח את כל העולם לשלשת בניו ונפל א"י לחלק של שם ואמר הקב"ה לאברהם עתיד אני ליקח הארץ מיד כנען ולהחזיר לבניך כי הוא ירושה לך מן שם א"כ לפי"ז שמיד אחר המבול נפלה לחלקו של שם א"כ מה שעבדו הגויים ע"ז בא"י לא הי' יכולין לאסור כי מעולם לא הי' שלהם רק בגזילה ואא"א דשא"ש והנה איתא במדרש מה שצווה הקב"ה לאברהם לילך בא"י לארכה ולרחבה שע"י הילוך זה יקנה את ארץ ישראל כי הקונה שדה מחבירו צריך להלוך בכולו אך איתא בגמ' במד"א במתנה או המחזיק בנכסי הגר אבל הלוקח או היורש שדה מאביו החזיק באחת מהן החזיק בכולן דרשות יורש כרשות לוקח דמי א"כ אי נאמר דלא באתה בירושה מן שם אלא שהקב"ה נתנה לו במתנה הוצרך לילך לארכה ולרחבה והשתא יבואר על נכון כי יהושע מזהיר שיבערו כל ע"ז שבא"י וקשה מכדי ירושה הוא ע"ז אמר מתחילה עע"ז היו אבותינו וא"כ עבדו ע"ז קודם שנתן לאברהם דאז הי' א"י שלהם אך לכאורה הא באמת בא לו בירושה משם בן נח ולא הי' שלהם ע"כ שמוכח מהית דלא בא לו בירושה אלא שהקב"ה נתן לו מעכשיו מתנה דהא כתיב ויתהלך לאורכה ולרחבה וזהו אמר ואקח את אביכם מעבר הנהר ואולך אותו בכל ארץ כנען וקשה למה הי' צריך לילך בכולו הא רשות יורש כרשות לוקח דמי וע"כ שבמתנה ניתן לו ושפיר יכולין לאסרה בהנאה לכן שפיר הזהיר יהושע שיבערו הע"ז כי הם אסורים בהנאה אך לזה לכאורה יקשה הא אף אי ירושה היתה לאברהם ג"כ יכולין האומות לאסור בהנאה דהא הי' לאברהם ישמעאל וליצחק עשיו א"כ הם יכולין לאסור כי גם הם נחשבים זרע אברהם ויצחק אבל הא כיון שאמר הכתוב ואתן לו את יצחק ואתן ליצחק את עשיו ולמה שבק לישמעאל ע"כ מטעם שישמעאל בן השפחה לא מקרי זרע אברהם ולא הי' לו חלק בא"י אבל אכתי עשיו שנקרא זרע יצחק כי הוא מאב אחת כמו יעקב א"כ יש לו חלק בא"י והי' יכולין לאסרה ע"ז אמר הכתוב ואתן ליצחק את יעקב ואת עשיו ואתן לעשיו את הר שעיר לרשת אותו א"כ הסתלק מחלקו שבא"י ואין כח בידו לאסרה ולכן רק צריך הכתוב ליתן טעם זה שמתחילה היה עובדי ע"ז קודם שזכה בה אברהם במתנה שניתן לו מהקב"ה ולא שזכה בה בירושה:

ב) **והנה** בהא דמסיק הגמ' יבמות מבעיא לי' לכדתניא יכול ירא אדם מן המקדש ת"ל את שבתותי תשמורו לא מן השבת אתה מתירא אלא ממי שפקד על המקדש וכו' מה שמירת שבת לעולם אף מורא מקדש לעולם והנה תמוה דאכתי ברייתא לא מתישבת דקאמר יכול יהא בניין ביהמ"ק דוחה שבת וראיתי בהפלאה פ' קדושים שכ' לפרש על נכון משום דבאמת הוה מצי לשנוי' דהו"א דמורא מקדש עדיף טפי ממורא שבת שהיו נענשים עלי' בכל עת כדכתיב כל הקרב הקרב אל משכן ד' ימות לכן הוצרך להזהיר

אותם שלא יתירא מן המקדש אלא ממי שהזהיר עליו וכן אין להקשות איפכא דל"ל קרא בהכשר מצוה גבי מורא אב ולא יליף ממורא מקדש דלא דחי שבת משום דלפי האמת דילפינן מהאי קרא דהוקש מורא מקדש לשבת דלא מן המקדש אתה מתירא ממילא דליכא למילף מיני' מורא אב משום דמורא עדיף דהוקש מוראו למורא מקום והכי פירושו דברייתא יכול יהא בניין ביהמ"ק דוחה שבת משום דליכא למילף ממורא דה"א דמורא מקדש עדיף טפי ת"ל אני ד' דהיינו שלא יתירא מן המקדש כמו בשבת דאין המורא אלא ממי שהזהיר עליו וא"כ ממילא איכא למילף ממורא אב והיינו דקאמר אין הכ"נ דלפי האמת דבתר דכ' האי קרא דהוקש לשבת ממילא דאיכא למילף דא"ד שבת מהכשר מצוה דכ' גבי מצות מורא והיינו דכ' הכא ומקדשי תיראו אני ד' לבסוף דבאמת האי קרא לא אתי לאורויי שא"ד את השבת דממילא ילפינן ממורא אב ובזה איכא לפרושי מ"ש אח"כ בת"כ אין לי אלא בזמן שביהמ"ק קיים משום דאיצטרך קרא גבי מקדש דא"ד את השבת דהו"א כיון דאי אמרינן דלקלע"ל הו"א דבנין ביהמ"ק צורך עבודה משום עבודה דוחה שבת ע"ז אמר דילפינן משבת דקדושתו קדושת עולם א"כ מקריבין אף שאין בית ממילא אין ביהמ"ק צורך עבודה ממילא ילפינן דאין בנינו דוחה שבת דהכשר מצוה א"ד גם יש לפרש משום דלא תקשה ל"ל קרא דא"ד שבת הא כבר כתיב גבי משכן אך את שבתותי תשמרו שאין דוחה שבת אלא דהו"א גבי משכן שאין קדושתו קדושת עולם לכן ל"ד אבל מקדש דקדושתו קדושת עולם ידחה לכן הוצרך גבי מקדש שהוקש לשבת דקדושתו קדושת עולם אפ"ה ל"ד יעו"ש ודאתאן עטה ונראה דרש"י בנימוקיו על התורה פירש דאך למעט שבת ממלאכת המשכן דאך מיעוט הוא והקשה עליו הרמב"ן דאך הכתוב כאן בא ללמדנו על פנ"פ דדחה שבת כדאיתא ביומא דף פ"ה ראיתי בספר בנין אריאל שכ' דלק"מ דהא בגמ' שם מסיק רבא לכולהו אית להו פירכא בר מדשמואל דיליף מוחי בהם ולא שימות בהם א"כ לפי המסקנא ילפינן דפנ"פ דוחה שבת מהך דשמואל והשתא אייתר אך וע"כ צריך לומר דלאשמעינן דמלאכת המשכן לא דחי שבת:

ג) **ב"מ** דף ל"ב איתא ג"כ מניין שאמר לו אביו שיטמא שלא נשמע לו שנאמר איש אביו ואמו תיראו ואת שבתותי תשמורו כולכם חייבין בכבודי ותיפוק לי' דא"ד עשה ול"ת ומשני ס"ד הואיל והוקש כבודם לכבוד המקום שנאמר כבד את אביך ונאמר כבד ד' מהונך הלכך לצייית לי' קמ"ל לא לשמע לי' וכתבו תוס' דהוה מצי להביא מקרא איש אביו ואמו תיראו וכתיב את ד' אלקיך תירא ותי' דניחא ליה להביא קרא דכיבוד וקשהלי דהא דאף דהוקש כבודם לכבוד המקום ל"ש לומר דידחה דהנה קיימ"ל דשואל מפני הכבוד ומשיב מפני היראה אפי' באמצע הפרק והיינו מפני הכבוד ומפני היראה של

אביו ומבואר בפוסקים בסי' ס"ו דאין מפסיקין מפני קדיש וקדושה דל"ש מפני הכבוד אצל הקב"ה דמה לי שבח זה או שבח זה וביאר בישועות יעקב שם הא דאמרינן שואל מפני הכבוד ומשיב מפני היראה דכבוד היינו דחייב במעשה הכבוד אבל אם לא מקפיד פטור אבל מפני היראה היינו אף שלא במעשה שהיראה היינו שיודע שמקפיד וא"כ קשה נהי דדרשינן כולכם חייבין בכבודי ול"ש דידחה ל"ת דהא לגבי כבוד המקום ל"ש שידחה ל"ת דלפני הקב"ה מה נפ"מ אי מקיים מצוה זו או מצוה זו וכיון דכן אין זה סברא דנאמר מפני דהוקש כבודם לכבוד המקום ידחה דאדרבא הא זה כבוד המקום שיקיימו הל"ת והיינו כדאמרינן ביבמות דכולכם חייבין בכבודי ולגבי הקב"ה כך חביב אם מקיים האדם העשה דכיבוד או ל"ת שבתורה ע"כ כבוד אב לא עדיפא כלל שנאמר שידחה אבל מפני היראה היכיא דיודע שמקפיד שפיר י"ל דידחה וא"כ אכתי טפי הוה לי' לאתויי קרא דתיראו דהיכיא דמקפיד דשייך שפיר לומר מפני היראה ידחה ל"ת ואמאי ניחא לי' יותר להביא קרא דכיבוד דאיפכא מסתברא דמפני היראה שייך יותר לומר דידחה מהיכיא דרק שייך מפני הכבוד וצ"ע:

הלכה ב

א) **ולא יכנס במנעל שברגליו וכו'**. ונראה לי הענין לפי מה דאיתא בשבת דף קנ"ב דאמר לי' האי צדוקי לריב"ק דעל סוס מלך דעל חמור בן חורין ודמנעולוהי ברגלוהא בר אינש וכונתו הי' לקנטור דלא הוה מסיים מסאני דהוא לאו בר אינש דסנדל שאדם לובש שבזה מראה יתרונו על שאר בע"ח שהולך על הארץ והאדם עולה על מדרגת הבע"ח והב"ע הוא למטה לכך לובש סנדלין מעור הבא מבע"ח וא"כ יש לתמוה למה באמת לא הי' נזהר ריב"ק ונראה דהי' נתון תחת רגליו כמו פרישה שאדם נותן על הארץ כדי שילך ולדרוך עליו אף כשהוא יחף וכדמצינו בכתובות גבי נקדימון בן גריון בכתובות דף ס"ו דאמרו עליו כשהי' יוצא מביתו לבית המדרש כלי מילת היו מציעין תחתיו ובאים עניים וקופלין אותן מאחריו וא"כ אין קפידא אם הוא הולך יחף כיון דאין דורך על גבי הקרקע ובזה יש ליתן טעם נכון למה כשבא למקום קדוש אדרבא צריך להסיר מנעליו יען שהקדושה שחופף על הריצפה שבמקום קדוש הוא עצמו הוה כמו פרישה טעפיך על גבי הקרקע הפחותה ונמצא שלא הוי כהולך יחף ע"ג קרקע אשר עליו כיון לכנותו דלאו בר אינש והוא דבר חדש ואיתא מדרש רבה פ' חיי במעשה דאלכסנדר עם גביעה כשהלך לירושלים הלך גביעה בן קיסם ועשה לו אנפלאות ונתן בהם שתי אבנים טובות שוות שתי רבאות כיון שהגיע להר הבית א"ל אדוני המלך שלוף מנעלך ונעל לך שתי אנפלאות שהרצפה חלקה שלא תחלק וכיון שהגיע לבית קדק"ד אמר לו עד כאן יש

לנו רשות לילך מכאן ואילך אין לנו רשות ובחי' הרד"ל תמה כיון שאיסור זה משום מורא מקדש ואין הכנענים מצווים א"כ אין ישראל חייבין למונעו (וכן תמה שם דהא גם בהיכל אסור ליכנס אף דגביעה הי' כהן מ"מ ביאה ריקנית להיכל בלא עבודה אסור) ותמוה לי אמאי לא מנעו מליכנס לעזרה אפי' לחיל אסור ואי מפני מורא מלכות א"כ מ"ש דמסר הונו שלא יכנוס אלא באנפלאות דאין איסור זה דכניסה באנפלאות גדולה מאיסור כניסה לעזרה ואדרבא עי"ז נראה כנכנס ברשות ישראל:

הנה בס' דרך הקודש חקר בזה"ז דכ' רבינו לעיל בפ"ו דהנכנס למקדש בטומאה חייב כרת דקדלע"ל אם ישראל מותר לומר לגוי שיכנס למקדש בשביל צורך ישראל כיון שהגוי כט"י וגורם ישראל לטומאת המקדש והעלה כיון דמה"ת אין נכרי מקבל טומאה ואף שחכמים עשאום כזבין ל"ה כטמאין שטומאתן מה"ת שגם איסור כניסתן הוא מה"ת וראי' לזה שהרי לענין טומאה למעט בחלון אמרו בפ"ג דאהלות זה הכלל הטהור ממעט הטמא אינו ממעט וגוי שישב בחלון ממעט כמו שאמרו שם בתוספת והיינו טעמא כיון שטומאת הגוי אינה מן התורה אלא שחכמים עשאום כטמא הוה לי' כטהור וממעט וכ"כ תוס' בפרק לא יחפור דכיון דמדאורייתא לא מקבלי טומאה חוצצין מפני הטומאה וכך אמרו ר"פ בתרא דנזיר נכרים מנ"ל דלית להו טומאה דאמר קרא ואיש אשר יטמא וכו' מחוץ הקהל מי שיש לו קהל יצא זה שאין לו קהל ופריך אמאי דילמא כרת הוא דלא מיחייב אבל אטמויי מטמא ומשני אמר קרא והזה הטהור על הטמא כל שיש לו טהרה וכל שאין לו טהרה אין לו טומאה (ועמש"כ לעיל בפ"ה משו"ת יעב"ץ סי' י"ז) ולהנ"ל קשה דמוכח ממדרש דמוזהרים על נכרים שלא יכנסו:

אמנם נראה דלישראל משומד וודאי אסור לו ליכנס שגורם טומאת מקדש דאעפ"י שחטא ישראל הוא וקאעבר נמי משום לפ"ע ל"ת מכשול ואע"ג דל"א הכי אלא היכיא דקאי בתרי עברא דנהרא היינו דוקא כשהנזיר אומר לו שיביא לו כוס של יין וכן לב"נ אמה"ח אז אנו צריכין דקאי בתרי עיברא דנהרא אסור ועביור"ד סי' קנ"א כ' שיש מחמירין אף היכיא דלא קאי בתרי עיברא דנהרא וכ' שם הש"ך דמייריא בישראל באיסורא דרבנן שחייב ישראל אחר להפרישו אבל לא במומר:

והנה בירושלמי פ"ב דב"מ דין ז' איתא ריב"ח עאל לכנישתא שבק סנדליו ואזלין אמר אילו לא אזלית לבני כנישתא לא אזלין סנדליו והיינו כמו דאסור לילך להר הבית וסנדליו על רגליו כך לביהכנ"ס אסור ג"כ ליכנס בסנדלין שיכולין לפשטן (עמג"א סי' צ"ה שכ' כן בשם מהר"ם ועשו"ת שבות יעקב ח"ב) ועיין שו"ת שבות יעקב ח"ג סי' א' שהוכיח

דמותר ליכנס במקל לביהכנ"ס דהא רקיקה איתא בברכות דחמורה דהוה דרך בזיון ואפ"ה איתא התם דביוהכ"פ שרי א"כ נשמע במקל ג"כ שרי:

ב) **ואיזו יראתו לא יכנס וכו'**. והנה במשל"מ הקשה דלא הביא רבינו הא דתנן בפ"ו דשבת הקטע נכנס בסמוכות שלו לעזרה כסא וסמוכות וכו' אין נכנסין בהן לעזרה ונ"ל דיש להבין למה תנן במשנה דאין נכנסין לעזרה ולא תני דאין נכנסין להר הבית כדתנן בברכות לא יכנס במנעל להר הבית ונראה דהנה בברכות דף ס"ג יליף מקרא דשל נעליך דלא יכנס במנעל להר הבית ובחגיגה דף ויליף מקרא מי ביקש מכם רמוס חצירי דאסור ליכנס כך בהר הבית וכבר הקשו שם בתוס' ע"ז ונראה דהך דחגיגה מאיסור כניסה לעזרה אייריא לענין ר"פ בעזרה זהו יליף מקרא דרמוס חצירי אבל דאסור גם בהר הבית רק ילפינן מקרא דשל נעליך והיינו דמדרבנן אסור אף בהר הבית ואסמכוהו אהאי קרא וא"כ י"ל במשנה דשבת אייריא באיסור תורה ולכן נקט בעזרה אבל במשנה דברכות אייריא מדרבנן דאסור גם בהר הבית ומדרבנן באמת אין חילוק בין סמוכות לסמוכות בכל גונא אסור בהר הבית וא"כ א"ש רבינו דנקט הר הבית והיינו מדרבנן לכן לא חילק ביניהם ובכל גונא אסור ליכנס:

עוד י"ל דיש לדקדק דרבינו נקט במנעל שברגליו ויקשה פשיטא שברגליו לא שבידו ובמשנה דברכות לא תני רק במנעלו ולא תני ברגליו אלא דבברייתא קתני שברגליו הנה גם בברייתא צריך פירוש למה נקט כך ונראה דבא ללמדנו הא דתני בשבת דבסמוכות שלו שרי ליכנס ופירש"י שם דהני לאו מנעל נינהו דלא בראש רגליו הן לכן קאמר במנעל שברגליו למעוטי סמוכות שאין ברגליו וא"כ רבינו דנקט לישנא דמנעלו שברגליו א"צ להביא דבסמוכות נכנסין והבן:

או במעות הצרורין לו בסדינו וכו'. והנה איתא במס' שקלים מעות שנמצאו לפני סוחרי בהמה לעולם מעשר בהר הבית חולין בירושלים בשעת הרגלמעשר בשאר ימות השנה חולין והובאו בפסחים דף ז' ובתוס' שם הקשו מהך דברכות דתנן לא יכנס בהר הבית במעות הצרורות לו בסדינו ותי' דאינו אסור אלא היכיא דנושאין בפרהסיא דגנאי הוא דנראה כהולך שם לסחורה אבל בצינעא לא אמנם ל"נ לישב לפמש"כ רבינו בפ"ו ממעשר שני כתב דמעות שנמצאו בהר הבית חולין מפני שחזקתו מתרומות הלשכה שחללום הגזברים וכדאיתא בירושלמי דשקלים והנה בצל"ח פסחים שם הקשה למה צריך להאי טעמא כיון דרוב מעות בכל השנה חולין ואמנם לי נראה דירושלמי ס"ל דל"ה לנו לומר שנאבד מעות חולין כיון דאסור ליכנס להר הבית במעות הצרורות לכן כתב ירושלמי הטעם שהוא ממעות הלשכה והוה חולין משום שחזקה חללום ומיושב

קו' התוס' והנה הצל"ח כתב לישב דהא איתא שם דאמר רב שמעיא בר זירא מ"ט הואיל ושוקי ירושלים עשויין להתכבד בכל יום והנה מפשטי' הגמ' משמע דקאי אהא ביבמות הרגל מעשר דעשויין להתכבד אמנם רבינו בפ"ו ממע"ש כתב דלכן הוה כל ימות השנה חולין משום דעשויין להתכבד וכתב הצל"ח דכונתו כיון דמעות מעשר שברגלים הוא רוב דמכולי עלמא נגד מעות שמשתמשים בירושלים בכל השנה ולכן צריך לטעם דשוקי ירושלים מתכבד בכל יום ולא נשאר אחר הרגל ממעות מעשר ולכך אזלינן בתר בתרא והוה חולין ולפי"ז הר הבית שאיני מתכבד כלל ראוי להיות מעות הנמצאים תמיד מעשר ולכך כתב רבינו שם בה' מעשר שני שחזקתו מתרומות הלשכה וחזקה על הגזברים שחללום אך אכתי יקשה למה הוה חולין הא מע"ש בירושלים ס"ל לרבינו בפ"י ממעשר דהוה דבר שישל"מ ובדבר שישל"מ הא ל"א בת"ר והעלה משום דמעות יש לו חזקת חולין דלא הי' מעיקרא של מעשר לכן הוה חולין אבל בירושלים בשעת הרגל דרוב מעשר עדיף מחזקת חולין ולאחר הרגל דרוב מעות שבירושלים ברגל הוה רוב נגד מעות חולין שבכל השנה אבל כיון דעשויין להתכבד אזלינן בתר בתרא יעו"ש:

אך קשה לי ע"ז דהנה בפסחים פריך עלה הגמ' ומי אזלינן בתר בתרא והתניא ריוס"י אומר תיבה שנשתמשו בה מעות חולין ומעות מעשר אם רוב חולין חולין ואם רוב מעשר מעשר ואמאי ליזול בתר בתרא וקשה לי מאי פריך לפמש"כ הר"ן במס' קידושין דף ס"ז אהא דאיתא בסנהדרין דף כ"ט מעות שהטמין אביך של מעשר שני הם איני נאמן משום דבזה מפקיע ממונו שאומר שהוא ממון גבוה ואין ממון שלו מעתה הנה המעות מעיקרא לאו ממון גבוה הוה כמש"כ הצל"ח דכל מעות הוה לי' חזקת היתר א"כ בזה דניזל בתר בתרא והוה מעשר א"כ הוא מפקיע מרשות בעלים וא"כ בשלמא במצא ממון בירושלים דבזה דניזל בתר בתרא ונאמר של מע"ש הן אינן מוציאין ממון משום אדם דהרי בנמצא אייריא שאין ידוע מי הבעלים לכך שפיר אזלינן בתר בתרא משא"כ כאן אי ניזל בתר בתרא א"כ נוציא ממון זה מרשות בעליששעכ"פ פ"א הי' זה ממון שלו וכשתאמר שזה ממון של מע"ש שחללו עליו מע"ש הרי מוציא מרשות בעלים דל"ה ממון שלו רק של גבוה לכן ל"א בתר בתרא ואין לומר א"כ ברוב מעשר מעשר אמאי אזלינן בת"ר הא ל"א בממונא בתר רוב הנה כבר ידוע סברת הפלא"ה כיון דלענין איסורא אזלינן בת"ר גם לענין ממונא אזלינן בת"ר אבל לענין דניזל בתר בתרא שפיר יש לחלק דכהא"ג ס"ל לא אזלינן בתר בתרא וצ"ע אך הדבר ניחא דלכאורה יש להקשות דמאי פריך בשמעתין אשקליא וטריא דהכא ומי אזלינן בתר בתרא ולא פריך כן אמשנה דשקלים אך להנ"ל י"ל דבאמת אמשנה דשקלים ל"ה קשיא לי' דשפיר יש לחלק כנ"ל אבל אשקליא וטריא

דהכא שפיר פריך דהא קשה קו' הצל"ח מ"פ ממעשר שני שם לחומרא אזלינן בתר בתרא משא"כ הכא דניזל בתר מצה לקולא לא סמכינן ליזל בתר בתרא ותי' דע"כ האי סברא דאזלינין בתר בתרא הוה וודאי דאל"כ ליזל בתר חזקת היתר דלא הי' מעיקרא מעות מעשר אע"כ דהוא וודאי ומהני לקולא ג"כ לכן גם באיסור חמץ אזלינן בתר בתרא ואמרינן דשל מצה הוא וקשה לי דמשמע אי הוה חמץ בתרא הוה פשיטא לי' דאזלינן בתר בתרא ואמאי פשיטא לי' דניזל בתר בתרא דהוה חמץ הא אי חמץ אסור בהנאה לאחר הפסח (דהא רב הוא דקאמר פת שעיפשה כיון שרבתה מצה מותרת ורב הא ס"ל חמץ לאחר הפסח אסור בהנאה כמש"כ הצל"ח דאל"ה הא הוה דבר שיש לו מתירין א"כ באי בתרא מצה אמאי ניזל בתר בתרא הא בישל"מ אזלינן אפי' ברוב להחמיר) א"כ לא הוה של הבעלים כלל א"כ הרי ג"כ מוציאין מרשות בעלים דמעיקרא קודם שנחמץ הי' ברשות בעלים החיטין והקמח וא"כ בזה שאזלינן בתר בתרא לומר דהוא של חמץ אנו מוציאין מרשות בעלים (ועצל"ך ספ"ק דפסחים שהעלה כן דחמץ דאסור בהנאה ל"ה של הבעלים כלל) וצ"ל דאפ"ה אזלינן בתר בתרא משום דהוה סברא וודאית אין לחלק א"כ ניחא דקשיא לי' ממעות שנמצאו בתיבה ג"כ ניזל בתר בתרא אף דהוה להוציא ממון (ועמג"א סי' תקי"ג ס"ק י"ב שהוכיח מב"מ דף כ"ה דפריך שם מהא דשוקי ירושלים המעות מעשר אהא דתנן שם דהרי הוא של מוצאה ומוציאין ממון מוכח דהוא סברא דאורייתא מדמוציאין ממון ולכאורה פלא הא גופי' קשיא מ"פ הגמ' מהא דמעות מעשר שם הוא לחומרא אבל כאן להוציא ממון ל"א האי סברא דאזיל בתר בתרא אבל לפמש"כ ניחא דבאמת גם בהא דאמרינן דמעות הוה מעשר הוה ג"כ כמוציא ממון כהך דסנהדרין אף דאין בעלים לפנינו עכ"פ הא יש בזה צד אפקועי ממונא אע"כ דהוה סברא וודאית אף להוציא ממון ובהא ניחא מה שהביא בב"י שם דברי המרדכי דמייתיא ראי' דאזלינן בתר בתרא מהך דמעות מעשר דמייתיא לה בפסחים ולכאורה משם לא נשמע דהוה סברא וודאית ולפמש"כ ניחא דכיון דסבירא לי' דהוה מעשר ויש בזה אפקועי ממונא ע"כ דסברא וודאית הוא) ודו"ק:

ג') **והנה** בפנ"י בפסחים דף ט' עמד גם כן ע"ז בט' ציבורין של מצה למה אמרינן בפירש אחד מהן מותר דאזלינן בתר הרוב הא קיימ"ל דחמץ הוה דבר שישל"מ א"כ כמו דל"ב ה"ה דלא אמרינן כל דפריש מרובה פריש וכתב ג"כ דמכח זה הוכיח פירש"י דלא כתוס' דמייריא לענין איסור אכילה אלא לענין בדיקה אייריא ולענין בדיקה ל"ש דיל"מ:

וקשה לי דלפרש"י גם כן לא ניחא דהנה תוס' הקשו הא ספק דרבנן לקולא א"כ בפירש לפנינו אמאי צריך בדיקה ואמנם הנה הכ"מ הביא בשם הר' מנוח כיון דלענין איסור

אכילה שהוא איסור דאורייתא כיון דפירש לפנינו ע"כ מחזקינן ליה שהוא חמץ מטעם דקבוע כמעמ"ח לכן שוב אף לענין בדיקה מחזקינן לי' שחמץ היה הככר כיון דכבר עשאו אותן לענין אכילה כחמץ וכמו שביאר היטיב בשעה"מ פ"י ממקוואות ותורף סברתו הוא כך דסובר כסברת הה"מ פ"ו מהלכות עירובין דספק דרבנן ע"י גלגול דהיינו שלענין אכילה איסור דאורייתא רק שנתגלגל הדבר שאנו דנין רק לענין בדיקה דרבנן אזלינן לחומרא וכמש"כ הש"ך בסי' ק"י בכללי ס"ס ומשל"מ פ"ד מבכורות ומעתה קשה לי בהא דפירש אחד דא"צ בדיקה אמאי כיון דלענין איסור ל"א כל דפריש מרובה פרוש דהוה דבר שישל"מ א"כ גם לענין בדיקה ממילא ל"ש דניזיל בת"ר ואמאי א"צ בדיקה והדרה קו' הפנ"י לדוכתא:

ועוד קשה לי דהנה מבואר בדברי רבנו פ"ב מחומ"צ דמפרש ג"כ כפירש"י לענין בדיקה שכ' פירש ככר מהן ואין ידוע אם חמץ או מצה ובא עכבר ונטל הככר שפירש ונכנס לבית בדוק א"צ ליבדוק פעם שני שאין כאן קבוע אבל בהניח ט' ציבורין של מצה ואחד של חמץ ובא עכבר ונטל ולא ידענו אם חמץ או מצה נטל ונכנס לבית בדוק צריך ליבדוק שכל הקבוע כמע"מ והראב"ד השיג הא בדיקה דרבנן ולקולא וצ"ל כיון דהטעם דהצריכו בדיקה הוא שמא יבוא לאכלו כמש"כ רבינו לעיל וכיון דלענין אכילה ע"כ אזלינן להחמיר ממילא צריך נמי בדיקה דהא עיקר תקנ"ח הוא משום שמא יבוא לאכלו ע"כ דינו נמי לענין בדיקה כמו לענין אכילה א"כ הדרה קו' לדוכתי' הא לענין אכילה הוה דשיל"מ דאף דפירש ובא עכבר ונטלו ל"א כל דפרוש מרובה פרוש א"כ גם לענין בדיקה ל"ש דניזיל בתר רוב דכל דפרוש בשלמא לפירש"י דבדיקה משום בל יראה ניחא אבל לרבינו דס"ל שמא יבוא לאכלה קשה כנ"ל:

והנה לכאורה י"ל דהנה במשל"מ פ"ז ממעילה העלה דאף בדשיל"מ אמרינן כל דפרוש מרובה פרוש כדמכח ממש"כ הרא"ש גבי נתערב אותו ובנו דטורדם כדי דלבטל הקבוע וכל דפרוש מרובה פרוש כמבואר בסי' ט"ז והסברא דרק לענין בטול ברוב דאתחזיק איסורא לכן ל"ב בדשיל"מ והביא לכן כתב הר"ן בפא"צ לחלק בין אתחזיק איסורא לכל דפרוש יע"ש (וכ"כ שכך הן דברי הצל"ח וראיתי בשבי"ד לאדמ"ו הג' זצ"ל בסי' תל"ט שהשיג מסברא דנפשיה וכבר קדמוהו במשל"מ) אמנם לי נראה דמשם אין ראי' דרק היכיא דנעקר כל הקביעות בהא אמרינן כל דפרוש אבל כאן דנשאר הקביעות במקומו ל"א כל דפרוש בישל"מ (וכן מוכח ממג"א בסי' תקי"ג דל"א כל דפרוש יבישל"מ יע"ש לענין ביצים מגוי ביו"ט ובסי' תס"ז ס"ד מוכח דס"ל דאמרינן כל דפרוש בחמץ אף בישל"מ ואמנם לדעת תוס' י"ל דסברי באמת יבש ביבש בטול בפסח אף בישל"מ לכן גם

כל דפרוש אמרינן אלא דיקשה הא דכתב תוס' משום איסור אכילה יקשה ע"כ אייריא דאין ניכר הככרות וא"כ אמאי לא בטיל יבש ביבש עמג"א סי' תל"ט סק"ד ועוד באמת יקשה גם לאיסור אכילה ל"ה אלא איסור דרבנן דמה"ת בטיל והכי קיימל"ן אם נתבטל ונשפך ספיקה דרבנן ולקולא א"כ גם לפירוש התוס' יקשה הא לא הוי אלא ספיקא דרבנן ולקולא (ואולי י"ל דמייריא שבאמת ניכר ולא נתבטל כגון שהוא עומד מרחוק וראהו אלא שאין ניכר לו אי מצה לקח או חמץ לקח) ונראה דיש להבין דרש"י ותוס' כ' בלא ביטל אייריא דהוה דאורייתא ויקשה הא נתבטל ברוב א"כ ל"ה אלא איסור דרבנן וי"ל דישועות יעקב נסתפק אי יבש ביבש בטל לגבי בל יראה דדמי לטומאת משא דל"ב ולדעתי כן מוכח משמעתין דכתב דהוה מה"ת מוכח דלא מהני ביטל ולפי"ז י"ל גם לאיסור אכילה ל"ב מה"ת כיון דלא בטיל לבל יראה וא"כ י"ל דתוס' סברי יבש ביבש ל"ב לבל יראה לא מהני ביטול גם לאכילה אבל כל דפרוש דמהני לענין בל יראה מהני גם לאסור אכילה והנה לפמש"כ י"ל דבלח בלח בליכא כבא"פ דעובר בב"י כמש"כ מג"א סי' תמ"ז ה"ה דלענין אכילה ל"ב מה"ת רק דלא לקי כיון דליכא בכא"פ וא"כ לפי"ז יצא לנו דבר חדש אף דלשיטת רבינו בשאר איסורין טעכ"ע ל"ד בחמץ כיון דאיכא איסור ב"י דל"ב גם לענין אכילה לא בטיל (והנה לשיטת הפוסקים דס"ל דא"ע בב"י נראה דתלי' בסברא ש"כ במק"א אי במשא"מ דבטיל בס' בעינן גם ביטול רוב לבטל הכמות א"כ כיון דהכמות עכ"פ בטיל לכן א"ע בב"י כמו במב"מ דא"ע בב"י כמש"כ מג"א ריש סי' תמ"ז:)

ולכן נראה לישב דהנה באמת הקשו דרבינו לא כתב לחלק בין ככר קטן לגדול ואמאי הא בככר קטן איכא עוד ספק אימור אכלתי' ותי' הטו"ז סי' תל"ט לפמש"כ הה"מ דהחמירו בספק בדיקה יען דעיקר בדיקה על הספק תיקנוהו והעלה שם דמהא"ט גם בס"ס דאימור אכלתי' ג"כ החמירו אמנם הנה הה"מ כתב דלא החמירו בספק רק היכיא דאיסור קבוע אבל היכיא דליכא קבוע לא החמירו ומעתה נתישב קו' הפנ"י דבאמת בפריש אחד אין ההיתר משום רוב דאמרינן מרובה פריש אלא כיון דפריש ואין קבוע מותר משום ספק דרבנן ולקולא וכאן יש ספק אימור אכלתי' והיכיא דאין קבוע לא החמירו בספק בדיקה ולפי"ז מיושב לשון רבינו שכ' בפירש מותר שאין קבוע ולא כתב משום דמרובא פריש משום דזה ל"א כיון דלענין אכילה ל"א כל דפריש בדישל"מ גם לענין בדיקה ל"א כל דפריש אלא הטעם דמתירין וא"צ בדיקה יען דאין קבוע כלל לא החמירו בספיקא שיש כאן עוד ספק אימור אכלתי' ודו"ק:

ד') **והנה** בשמעתין דפסחים פריך הגמ' הא חזינן דגיררה חיישינן אמאי אימור אכלתי' ומסיק ר"ז בלחם משיירא ורבא משני אין ספק מוציא מידי וודאי והנה במשל"מ הוכיח

דרבינו פסק כר"ז דבלחם משיירא מדלא חילק בין ככר קטן לגדול כדמחלק הטור ע"כ משום דסובר בלחם משיירא וכן יש להוכיח לכאורה מהא דפסק רבינו בגירסה חולדה לפנינו ולא ראינו אי נכנס לבית דצריך בדיקה דהלכה כרבנן דגם בספק על אזלינן לחומרא והאיכא ס"ס אימור אכלתי' ע"כ משום דבלחם משיירא דאי כרבא הרי הוה ספק וספק (דע"כ הא ל"ה כוודאי כיון שלא ראינו נכנס לבית והא דאמרינן כאן דהא חזינן דשקלי היינו כפירש"י שחזינן שנכנס לבית דאל"ה דלא חזינן דשקלי א"כ איך אמרו בגמ' דפלוגתא דר"א ורבנן הא משנתינו הוא עיין באו"ח ופנ"י) והנה מוכח דפסק כר"ז והרי ר"ז סובר דספק מוציא מידי וודאי דבהא פליג עם רבא וקשה לי דבפ"י ממעשרות כ' דת"ח שמת והניח פירות הן בחזקת מתוקנים משמע דפסק כרבא דא"ס מוציא מידי וודאי רק דבת"ח הוה וודאי דהיינו בחזקת מתוקנים אך יש לומר דכיון דגם לר"ז רק בספק הרגיל הוא דס"ל דמוציא מידי וודאי אבל בכל ספק דעלמא גם לר"ז אין ספק מוציא מידי וודאי ולכן כתב בחזקת מתוקנים דספק הרגיל משוי לי' שהוא בחזקת מתוקנים אך אכתי קשה דהנה רבא מסיק ואי בעית אימא ספק וספק שמא הכניסה במוץ שלה ומבואר בתוס' דלהאי אי בעית אימא ל"א כלל משום חזקת חבר אלא משום דהוה ספק בדרבנן ולקולא וא"כ יקשה לכאורה אמאי כ' רבינו בחזקת מתוקנים הא הטעם דשרי משום דהוה ספק וספק דבדרבנן ספק לקולא וראיתי שכבר הקשה כן בס' שמן רוקח אולם הנה מפירש"י נראה דס"ל דלא כתוס' דגם למסקנא דהוה ספק וספק צריך לחזקת חבר כיון דעכ"פ מדרבנן אסור אף שהכניסה במוץ שלה והטעם דסובר רבא בהאי אי בעית אימא דחזקת חבר ל"ה וודאי גמור דליהני אף בדאורייתא אבל רוב וספק הרגיל הוה ומהני בדרבנן אבל מטעם ספק לחוד אין מוציא מידי וודאי דרבנן וכן דעת התוס' לפי תירוצם השני וא"כ הא ניחא אי ס"ל כרבא אבל למאי דס"ל כר"ז א"כ כל דהוה ספק הרגיל מוציא מידי וודאי בדאורייתא ובדרבנן בכל ספק לקולא אף שאין רגיל (דהא בהא תליא מאן דסובר ספק הרגיל בדאורייתא לחומרא בדרבנן שרי בספק הרגיל אבל באין רגיל אף בדרבנן אסור היכיא דאיתחזק כמש"כ הש"ך סי' ק"י כמו שיבואר) וא"כ יקשה למה כתב בחזקת מתוקנים תיפוק לי' משום ספק מותר:

אמנם נראה דבאמת אף אי פסק כרבא ג"כ קשיא דהנה הא שאמרנו דרבינו כ' בחזקת מתוקנים דסובר כפירש"י גם בדרבנן לא שרי אלא ע"י ספק הרגיל ואנו צריכין לסברא דחזקת מחבר שאין מוציא מתחת ידו בלתי מתוקנים אבל ספק סתם אף דהוא רק דרבנן כיון דאיתחזק אסור ויקשה הא רבינו פסק כר"מ בפ"י ממקואות דס' אי טבל ואפי' טבל ספק במ' סאה בדאורייתא להחמיר ובטומאה קלה דרבנן להקל אף דאיתחזק טומאה

א"כ ע"כ סובר כדעת התוס' דלמאי דמסיק רבא שמא הכניסה במוץ והוה רק ספק בדרבנן א"צ לחזקת רגיל אלא משום דס' מוציא מידו וודאי במידי דרבנן אף היכיא דאיתחזק (וכמש"כ המשל"מ פ"ב מחומ"צ וכ"כ הצל"ח ברכות דף כ"א ומה דהשיג בשעה"מ פ"י ממקוואות דתוס' לא כתבו כן אלא בספק הרגיל כהא דחבר מסתמא תקנו וגם אימור אכלתי' הוה ספק הרגיל לרבא י"ל דהמשל"מ הוכיח אי איתא דתוס' סברי דגם שאי בעית אימא צריכין לסברא דחבר א"מ מתח"י אמאי לא ניחא להו בפירש"י דבמידי דרבנן סמכינן אחזקת חבר וא"כ מה הוקשו מבדיקה הא בבדיקה איכא חזקה מעתה ניחא דשעה"מ יפה השיג משום די"ל דגם לפירש"י הא דמסיק דהוה טבל דרבנן ומהני משום חזקת חבר ל"ה אלא כספק הרגיל) וא"כ למה צריך לטעם דהוה בחזקת מתוקנים הא מטעם ספק ג"כ יש להתיר בדרבנן:

והנה בשמן רוקח הקשה דהא תוס' הקשו נהי דספק וספק הוה הא מדרבנן ספק אסור ומוכח דבדרבנן ספק מוציא מידי וקשה אכתי ממשנה דנשמע הא חזינן דשקיל חיישינן ואמאי הא ספק בדרבנן לקולא וע"ז תי' התוס' דמשנה אייריא בלא ביטלו א"כ לרבינו דפסק במצא ככר בבור דמבטלו ודיו וא"צ לירד אחריו ע"כ סובר דמהני ביטלו א"כ יקשה אכתי יבטלנו וע"כ לומר כתי' השני דאף בדרבנן מותר דאייריא להאכילו לבהמה אבל לעולם ספק בדרבנן אסור (ואף דס' הרגיל כיון דאיתחזק א"כ יקשה הא רבינו בה' מקוואות פסק ספק דרבנן לקולא אפי' בדאיתחזק (ותי' השמן רוקח כיון דעכ"פ אפשר לברורי ע"י בדיקה אין ספק מוציא מידי וודאי כמש"כ רשב"א בחולין דף נ"ג בענין ס"ס דאפשר לברורי ע"י בדיקה) והנה כפי מה שהקשה הוא ז"ל לק"מ דבאמת רבינו פסק דלכך בת"ח שמת מותר משום דבחזקת מתוקנים וכבר הקשה בשמן רוקח בשמעתין למה צריך לחזקה הא למסקנא משום ספק וספק מותר ועכ"פ מוכח דרבינו לית לי' לתירוץ התוס' דלמאי דמסיק ספק וספק הוא מותר אף מדרבנן אלא דסובר דעכ"פ מדרבנן אסור ולכך כתב בחזקת מתוקנים לא משום ספק וספק אלא אי קשיא הא קשיא כיון דפסק דסגי בביטול ע"כ לא מצי סובר כתירוץ הראשון דבלא ביטלו אייריא וקשה קו' התוס' וע"כ דסובר דגם למסקנא צריך לחזקת חבר כפירש"י אבל בבדיקה אין מתירין אפי' בספק הרגיל כיון דליכא חזקה וא"כ בוודאי יקשה כיון דפסק באיתחזק איסורא כר"מ דאזלינן לקולא כש"כ כאן דספק הרגיל בוודאי יש להתיר ולשיטת רבינו כאן מוכח ע"כ דסובר דלא מהני משום ספיקא דרבנן אלא משום חזקת חבר וכן יקשה בפשיטות מלשונו שכ' בחזקת מתוקנים מוכח דלא שרי מטעם ספק הרגיל (אפי' אי נאמר דסובר דלא מהני ביטל לפוטרו מבדיקה וכשיטת הטור בסי' תל"ח וכתי' הראשון

שכ' תוס' עכ"פ מוכח דלא משום ספק בדרבנן סתם מתיר אלא משום ספק הרגיל וכמש"כ בשעה"מ בפ"י ממקוואות בכונת תוס' הנ"ל דבזה"ז שייך לישנא דבחזקת מתוקנים דהוה ספק הרגיל דעכ"פ רוב חברים מעשרין הן אף דל"ה חזקה מכח וודאי (ולקושיא זו אין לתרץ כתי' השמן רוקח דאיכא לברורי דבחבר שמת ליכא לברורי) ועוד הקשה בשמן רוקח לעיל דף ד' אהא דכ' רבינו בבדק ליל י"ד והניח עשר ומצא תשע צריך בדיקה כיון שגיררה חולדה או עכבר ול"א אימור אכלתי' אף דלשיטת רבינו מהני ביטול לפטור מבדיקה א"כ ל"ה רק דרבנן ואפ"ה ל"א ספק מוציא מידי וודאי והרי רבינו פסק באיתחזק איסורא בדרבנן לקולא יעו"ש ולי יקשה יותר הא רבינו כתב בספק על ג"כ להחמיר דצריך בדיקה ול"א אימור אכלתי' ע"כ דרבינו מפרש דהיינו הא דאמרינן לעיל הא חזינן דשקיל חיישינן ול"א אימור אכלתי' (דלא כפירש"י דמפרש חזינן דשקיל היינו שהכניסו לבית) הרי דל"א ספק מוציא מידי וודאי אף בדרבנן ויקשה הא פסק כר"מ (וא"ש דפסק כר"ז דבלחם משיירא וכמש"כ המשל"מ בדעת רבינו גבי ט' צבורים ז"א דא"כ בוודאי יקשה כיון דפסק כר"ז א"כסובר מוציא מידי וודאי ואמאי כתב בטבל בחזקת מתוקנים הא לר"ז פשיטא בדרבנן אמרינן ספק לקולא אף באיתחזק כיון דאפי' בדאורייתא סובר ספק הרגיל מוציא מידי וודאי א"כ מסתברא בדרבנן בכל ספק אזלינן לקולא אפי' בדאיתחזק וכמש"כ לעיל) וא"ל משום דהחמירו בספיקא דבדיקה ניתקנה על הספק לכן ל"א ספק מוציא מידי וודאי בדרבנן דא"כ מה הוקשו מחבר שמת הא בחמץ שאני דתיקנו על הספק וכמו שהקשה במגי"ש וע"כ דרק בט' צבורין שראינו שנכנס לבית דאתילד ריעותא שם כתב הה"מ דהחמירו בספיקא אבל לא היכיא דלא ראינו כלל אי נכנס לבית וכן יקשה דרבינו פסק עכבר נכנס וככר בפיו ומצא פירורין אפ"ה צריך בדיקה אף בככר קטון דאיכא ספק אימור אכלתי' דאין ספק מוציא מידי וודאי ואמאי הא סובר בספק דרבנן לקולא אף בדאיתחזק:

ונראה לישב דהנה במשל"מ פ"ד הבכורות הקשה הא דתנן ירד לטבול ספק אי טבל אי לא טבל טהור למה לא נקט ספק טבל והעלה מזה דהא דספק לקולא בדרבנן רק בנעשה מעשה המתירו אבל ספק אי נעשה מעשה המתירו אז ספק לחומרא ולכן נקט ירד לטבול אלא ש"ס אי טבל כגון שנמצא דבר חוצץ א"כ נעשה מעשה המתירו רק ספק אי לא הי' עליו דבר חוצץ לכן לקולא (ואולם באמת זה דוחק לפרש דספק טבל היינו נמצא עליו דבר חוצץ לכך נראה לפרש עפמש"כ הטו"ז בסי' ס"ט בהא עובדא דאשה ששכחה אי מלחה שמותר הבשר דמסתמא מלחה דרגילה למלוח קודם בישול ואמרינן סרכה נקטה ואזלה כמו גבי ק"ש בנמצא עומד בלמען ירבו (ובפלתי הביא ראי' מהא

דחבר שמת חזקה שאין מוציא מתח"י דבר שאין מתוקן ולענין מליחה הכל חברים הם ובשעה"מ פ"י ממקוואות כתב אדרבא מכאן סתירה כיון דגמ' מסיק ספק וספק ולפי תי' התוס' השני ליכא אפי' ספק איסור דרבנן ול"א כלל דספק מוציא מידי וודאי אבל באמת להלכה שפיר ראי' מהכא דהא רבינו כתב בהא דחבר הטעם דחזקת חבר תיקנו) וא"כ י"ל ה"נ בירד לטבול א"כ חזקה שטבל אבל אי לא ידע שירד ל"א שטבל כיון דל"ש סירכה נקטה והוה ספק אי נעשה מעשה המתירו כמש"כ המשל"מ לכן רק בירד אמרינן דסתמא טבל דסירכה נקט וטבל ומכאן נמי תשובה לדברי הנכהכ"ס שהשיג על הטו"ז דאדרבא נאמר איך שכחה מעשה רב כמליחה דהא כאן בירד לטבול מתירין בדרבנן אי לא ידע שטבל ול"א איך שכח מעשה הטבילה ה"ה לענין מליחה דהוה ספיקא דרבנן דדם שמלחו דרבנן אמרינן מסתמא סירכה נקטה) ומעתה יש לומר דהא"ט בהא דפסק כר"מ לקולא משום דכיון דירד לטבול דנעשה מעשה המתירו לכך אזלינן לקולא משא"כ לענין חיוב בדיקה דאיכא ספק אימור אכלתי' וכן בחבר שהניח פירות דהוה ספק אי נעשה המעשה המתירו דהיינו ספק אי אכלה עכברא או הפריש החבר לכן אף בדרבנן הוה אזלינן לחומרא אי לאו טעמא דחזקת חבר (ואף דהוה ספק הרגיל אפ"ה כיון דאיכא ספק אי נעשה המעשה המתירו אזלינן לחומרא דהא ספק הרגיל לא עדיף מרוב וכיון דברוב התליא במעשה ג"כ קיימ"ל דל"א בתר רובא והיינו ג"כ משום דאיכא ס' אי נעשה מעשה המתירו ה"נ בספק הרגיל כיון דתליא במעשה המתירו אזלינן לחומרא דלא נעשה מעשה המתירו ולפי"ז י"ל דהא דכ' רבינו בחבר שמת משום דהוה בחזקת מתוקנים אין הכונה משום חזקה דא"כ בדאורייתא ג"כ מהני אלא כונתו דהוה ספק הרגיל דבדאורייתא ל"מ דלא עדיף מרובא דתליא במעשה רק בדרבנן שפיר מהני מטעם ספק הרגיל ולא יקשה כקו' התוס' הא אימור אכלתי' הוה ג"כ ספק הרגיל ואמאי חיישינן בראינו ששקל (וכמש"כ בשעה"מ לפרש קו' התוס') להנ"ל ניחא די"ל דרק בתיקונו של טבל דהוה מצוה לכך אף דתליא במעשה דהפרשה ל"ח מחוסר מעשה ומהני עכ"פ בדרבנן (כמש"כ המפרשים דנדרים חשיב ישל"מ ע"י שאלה אף דמחוסר מעשה כיון דהוה מצוה ל"ח מחוסר מעשה) אבל בספק אימור אכלתי' תליא במעשה לכן לא מהני אף ספק הרגיל כיון דספק אי נעשה מעשה המתירו וא"ל א"כ מאי פריך הגמ' מחבר שמת הא יש לומר ספק אימור אכלתי' תליא במעשה וספק אי נעשה מעשה המתירו אבל בהפרשת מעשר ל"ח ספק אי נעשה המתירו יען דהוה מצוה ל"ח מחוסר מעשה ולכך ספק מוציא מידי וודאי די"ל דבוודאי לענין דאורייתא אין להתיר מהאי טעמא יען דהוה מצוה ל"ח מחוסר מעשה אבל למסקנא דבטבל ג"כ רק דרבנן שפיר י"ל דלא

חשיב מחוסר מעשה כיון דהוה מצוה לכן אף דהוה ספק אי נעשה מעשה המתירו הוה שפיר בחזקת מתוקנים אבל היכיא דל"ה מצוה כל ספק אי נעשה מעשה המתירו אזלינן לחומרא אפי' בדרבנן ודו"ק:

ה') **ונראה** להביא ראי' לדברינו דהנה רבינו בפ"ב מחומ"צ כתב משכיר בית מחבירו בי"ד הוא בחזקת בדוק וא"צ לבדוק ממשמעות לשונו נשמע דס"ל דהאיבעיא איפשטא והרא"ש חולק וס"ל דאיבעיא לא איפשטא אלא דאזלינן לקולא בדרבנן אבל לא נפשטה דחזקתו בדוק וכ' הר"ן שדעת רבינו דאיבעיא איפשטא דחזקתו בדוק אף דגמ' דחי לה ל"ה אלא דחוי בעלמא אולם לפי ביאורינו ניחא בפשיטות די"ל דהא דגמ' דחי לה אלא מאי חזקתו בדוק האי הכל נאמנים כל הבתים בחזקת בדוקים בי"ד מבעיא לי' רק לדברי רנבי"צ דפשיטא לי' דהכל חברים אצל בדיקת חמץ משום דס"ל דהוה וודאי וודאי אבל ס' אין ספק מוציא מידי וודאי בדרבנן ע"ז שפיר דחי דהכל בחזקת בדוקים מבעיא לי' לומר אבל למסקנתו דרבא דבחבר שמת הוה ספק וספק וקשיא הא עכ"פ מדרבנן אסור כמו שהקשו בפירש"י וצ"ל דחזקת חבר עכ"פ איכא והוה ספק הרגיל ומוכח דבדרבנן ספק הרגיל מוציא מידי וודאי וא"כ לפי"ז נפשט ממילא דאמרינן דחזקתו בדוק לפטור מבדיקה וא"צ לומר דכל ישראל חברים הם לענין בדיקה אלא עכ"פ ספק הרגיל הוה ונפשט שפיר האיבעיא (דהרי שם הוה ג"כ רק איסור דרבנן דיכול לבטלו כמש"כ הרא"ש דשוכר יכול לבטל והוה רק ספק דרבנן וספק הרגיל מוציא מידי וודאי אך הא תוס' הקשו לפירוש זה א"כ בספק אימור אכלתי' ג"כ נאמר דספק הרגיל מוציא מידי וודאי ותי' דל"ה אפי' דרבנן דאייריא במאכל בהמה (דמה שתי' בתי' קמא דבלא ביטלו אייריא לשיטת רבינו ל"ש זה דהרי יכול לבטלו ע"כ כתי' שני') והוה ספק וספק אבל אי הוה איסור דרבנן ל"א דאין ספק מוציא מידי וודאי וכמש"כ המשל"מ בפ"ב מחומ"צ כנ"ל א"כ אכתי לא נוכל לפשוט האיבעיא מצד דהוה ספק הרגיל באיסור דרבנן:

אולם לפמש"כ יתכן שפיר דלעולם באיסור דרבנן שפיר ספק הרגיל מוציא מידי וודאי והא דיקשה בעכבר נמי נאמר דאכלתי' דלפמש"כ לק"מ כיון דהוה ספק אי נעשה מעשה המתירו לכן גם בדרבנן לחומרא משא"כ בטבל דהוה מצוה להפריש ל"ח מחוסר מעשה לכן בספק הרגיל אזלינן לקולא דנעשה המעשה המתירו (דהוה כרובא דתליא במעשה במידי דרבנן דאזלינן בת"ר ובשעה"מ פ"י ממקוואות הקשה באמת על דברת המשל"מ הנ"ל דבספק אי נעשה מעשה המתירו ל"א לקולא מהא דחבר שמת דספק מוציא מידי וודאי אף דהוה ספק אי נעשה מעשה המתירו ולפמש"כ לק"מ משום דהוה מצוה לתקן ל"ה כמחוסר מעשה) ולפי"ז גם בבדיקה דהוה מצוה ל"ח אף דספק אי נעשה המתירו

אזלינן לקולא ואמרינן דחזקתו בדוק דספק הרגיל עכ"פ הוה שפיר אמרינן דלמסקנת רבא ה"נ דאיפשטא האיבעיא דהוה בחזקת בדוק ודו"ק:

ובהכי ניחא מה דלכאורה קשיא לתי' השני שבתוס' דל"ה אפי' איסור דרבנן א"כ הא דרנבי"צ פשט לי' דכל ישראל חברים אצל בדיקה מהא דחבר שמת ויקשה מאי קסבר אי קסבר כר"ז הא לר"ז כל ספק הרגיל מוציא מידי וודאי וא"צ לסברת חזקת חבר ואי סבר כרבא הא רבא בעצמו מסיק איבעית אימא ספק וספק ול"א כלל חזקה על חבר וא"כ מאי מייתיא ראי' מחבר שמת רק לתוס' נוכל לכאורה לומר דבאמת רנבי"צ סובר כלישנא קמא דרבא משום דהוה וודאי א"כ יקשה הא דס"ל לרבינו דחזקתו בדוק וכ' הר"ן דטעמו יען דרניב"צ פשט לי' וגמ' דדחי רק דחויא בעלמא קאמר לה יקשה הא ע"כ לאו דחויא בעלמא הוא כיון דרבא גופי' חזר ומוקי משום דספק וספק הוא וליכא אפי' וודאי איסור דרבנן א"כ ל"א כלל חזקה על חבר א"כ מנ"ל דכל ישראל חברים הם אצל בדיקה (וכבר כתבנו דרבינו ע"כ ס"ל כתי' השני שבתוס' דלא נוכל לפרש כתי' קמא משום דלא ביטלו כיון דלדעת רבינו אפשר לבטלו עתה ולא אזלינן בתר שעת הספק שהי' קודם שביטלו כמו שביאר בשעה"מ פ"י ממקוואות דאף שכ' הפוסקים דכשהספק בדרבנן ע"י גילגול לחומרא אזלינן הכא שאני כיון דמצוה לבטלו בוודאי יבטלו ולא יהא רק איסור דרבנן שפיר אזלינן לקולא אחר שביטל ע"כ סובר כתירוץ השני דהוה ספק וספק ואפי' מדרבנן שרי דאייריא במאכל בהמה וא"כ אין הוכחה דסמכינן אחזקת חבר) וא"כ גם האיבעיא לא איפשטא ואיך פסק רבינו כהאי לישנא דאיפשטא האיבעיא אמנם לפי האמור ניחא דהנה בפנ"י הקשה דבגמ' שם בעי בחזקת בדוק או אין בחזקת בדוק למאי נפ"מ לשיילי' ומשני דליתא קמן מאי לאטרוחי להאי ופשט דהכל נאמנים על הביעור מאי לאו משום דחזקתו בדוק דהכל חברים אצל בדיקה דתנן חבר שמת ויפלא למה צריך לטעם דהכל חברים הא הבעל איבעיא רק שאל אי בחזקת בדוק ל"ה לי' רק למפשט דהוה בחזקת בדוק ולמה לי' לאסוקי דהכל חברים אצל בדיקה אמנם לפמש"כ ניחא דהא דאמרינן חזקתו בדוק יש לפרש מטעם חברים דאצל בדיקה כדאיתא בגמ' או משום דספק הרגיל מוציא מידי וודאי דכאן ל"ש לומר דהוה מחוסר מעשה המתירו כיון דהוה מצוה לבדוק והנפ"מ בין שני הטעמים הוא אי צריך לשאול דאי משום דהכל חברים אצל בדיקה אז א"צ לשאול כלל לכן ומסיק הטעם דהכל חברים אצל בדיקה דרצה לפשוט מטעם דכמו בחבר אזלינן בתר חזקת חבר הכא נמי הכל חברים אצל בדיקה אבל גמ' דחו דלא נוכל לפשוט מטעם הכל חברים אבל עדיין נוכל לומר דנפשט דבחזקת בדוק מטעם דספק הרגל מוציא וודאי (כהא"ג דל"ה כמחוסר מעשה) ובאמת מהא"ט דחי לה נמי בגמ' אי

חזקתו בדוק ל"ל אמירה דהא א"צ שאלה כלל אי אמרת דהכל חברים ובאמת רבינו דכ' דהוא בחזקת בדוק כתב דא"צ לבדוק ולא כתב דא"צ שאלה כמו שדייק הר"ן מוכח דשאלה צריך יען דהא דפסק דבחזקת בדוק אין מטעם דהכל חברים אלא מטעם דאין ספק מוציא מידי וודאי וא"ש הכל ברווחא:

ו) **והנה** בהא דתנן בשקלים דאם מצאו בהר הבית חולין הנה במג"א סי' קנ"ד סקכ"ג הביא מכאן ראי' לאגודה דאין חצר הקדש קונה משום דאין יד להקדש וכתב במחשה"ק דראיתו כך כיון דתנן דהוה חולין והוה של המוצאן מוכח דאין חצר להקדש דאל"כ יקשה אמאי הוה חולין אמאי לא זכה להקדש בתורת חצר וכבר שקיל וטרי בהא כל גדולי אחרונים בנתיבות וקצה"ח ומחנא"פ ותמוה לי שלא ראו דברי הירושלמי שכ' דמעות שבהר הבית חולין היינו משום דאמרינן שהגזברים חללום ומגזבר נפל וכתבו רבינו בפ"ו ממעשר שני וא"כ אין ראי' כלל דל"ש לומר דחצר ההקדשיקנה להקדש כיון דאין חצר קונה רק במשתמרת להמוצא והכא החצר משתמרת לדעת הגזבר ואיך יזכה ההקדש אבידת הגזבר ע"י חצר ההקדש שמשתמרת לדעת בעל הגזבר בעל אבידה ועוד דהא הוה יאוש שלא מדעת שבשעה שנפלה מהגזברים לא נתיאשו עדיין דל"ש לומר כדמוקי בב"מ דף כ"א הטעם משום דאדם עשוי למשמש בכיסו בכל שעה דהיינו עד שמצאו זה כבר משמש בכיסו אבל שיקנה החצר מיד שנפל הא הוה יאוש שלא מדעת (דהמג"א דהביא ראי' משום דמפרש מעות חולין דל"ה מעשר דהחשש דנפל מאינוש דעלמא שפיר מוכח דאין יד להקדש כמו שביאר בח"ס סי' מ"ב יען דלא הוה משתמר להקדש משום הגזבר אבל לירוש' דאמרינן דמגזבר נפל אחר שחללום א"כ איך יזכה בו חצר ההקדש הא הוה יאוש שלא מדעת):

ואולם בפמ"ג כתב דכונת המג"א דממשנה אחרת הוא דנשמע דחצר ההקדש אין קונה דהיינו מהא דתנן שם מעות שנמצאו בין השקלים דהולכין אחר הקרוב ומש"ה הוה של הקדש הא לא"ה לא זכה ההקדש וא"כ ניחא דבאמת מהך דשקלים דמעות שנמצאו בהר הבית לא מוכח כלל דאין חצר להקדש אולם לפירושו של הפמ"ג יקשה דאם באת להוכיח ממשנה זו דאין חצר להקדש א"כ דוק לאידך גיסא מהא דאיתא בשקלים פ"ה מ"ד ואם הותרו הותרו להקדש וקשה אמאי לא קנה אותן אע"כ דחצרו של הקדש קונה לו כדהוכיח באמת בח"ס סי' מ"ד אלא ע"כ דזה ענין אחר ואין להוכיח מזה דהוה יד להקדש ולא דאין יד להקדש:

הלכה ג

א) **וכל הנכנסין להר הבית וכו'**. הנה במג"א סי' תרנ"א הביא מכאן ראי' דכל פינות שאתה פונה אינו אלא לימין והנה משמע מכאן אפי' אם דרך הוא רחוק מדרך שמאל ימין עדיף ובשו"ת ח"ס סי' קפ"ז הקשה בהא דמבואר בש"ע בה' קרה"ת דנוהגין לעלות בדרך קצרה לבימה כמו בנכנס לעזרה דיכנס בקצרה ויצא בארוכה וקשה מזבחים דף ס"ד דאמרינן דמפני עשן המערכה אין מקיף והקשה תיפוק לי' דהנכנס יכנס בדרך קצרה וע"כ דהפנאה לימין עדיף דרך במי שנכנס מחול לקודש יש לו ליכנס בקצרה ולא יקפיד על ימין ושמאל אבל מי שהוא במקום מקודש רק יש לו לילך בתר ימין אף שהוא ארוכה ולכן העלה שם דלעלות לבימה יעלה בדרך ימין אבל מי שנכנס לביהכ"נ יכנס בקצרה ולדעתי קשה אכתי מכאן דאפי' להר הבית ג"כ צריך ליכנס דרך ימין אף שהוא בארוכה א"כ גם בביהכ"נ יכנס דרך ימין:

ועוד הא לדעת רבינו בפרקין דהני מעלות דעזרת כהנים הוה מה"ת וכן בפ"א מביאמ"ק מוכח דסובר דבע"מ אסור להגיש למזבח מה"ת כמש"כ המשל"מ שם א"כ בהולך מעזרת ישראל למזבח הוה כנכנס מחול לקודש כמו בנכנס מהר הבית לעזרה:

ועוד ולדידי' מי ניחא דאף אי יהיבנא לגאון דדרך ימין עדיף מדרך קצרה משום דעכ"פ אין מקצר בזה ההליכה דאי ילך בקצרה נצטרך בחזרה לילך בארוכה אבל בהא דזבחים דיורד על העקב בדרך קצרה א"כ פשיטא דדרך קצרה עדיף למעט בהליכה אף בחזרה ומסתברא דעדיף מימין א"כ למה צריך לטעם משום עשן המערכה ולא קאמר מטעם דדרך קצרה עדיף למעט בהילוך משנאמר דיקיף מימין לשמאל דמרבה בהילוך וע"כ דעדיף יותר שירד במקום אחר אף שמרבה בהליכה וכדאיתא במגילה דף כ"ט דמצוה לעשות קפנדריא כאן יורד על העקב מעטם שבארתי בפ"ז ממעה"ק דתוס' כ' משום דהוה ימין מזבח ורש"י נתן הטעם דממעט בהליכה דשמאל והיינו משום דהי' קשה להם קו' זו עצמה כיון דמצוה לירד בארוכה בבא בקצרה אמאי בבא בקצרה יורד על העקב ולכן תי' דהוה ימין מזבח וא"כ לפי"ז א"ש דאי מטעם דבא בקצרה עדיף לכן לא מקיף מימין א"כ אז הוה אמרינן דעכ"פ ירד בארוכה דמצוה לעשות קפנדריא וכיון דקתני דיורד על עקב א"כ אין שייך זה הטעם לכן אמר משום עשן המערכה:

ואולם יצא לנו מזה דבר חדש מי שעומד אחר הבימה ופניו למזבח דהיינו אל פני הבימה ועומד קרוב לצד שמאל שעולה ויורד בשמאל ולא בימין דבא בקצרה עדיפא ולא ירד בארוכה אלא ירד על העקב כמו במזבח ובאמת אין נוהגין כן לכן נראה דלדעת רש"י לכן יורד על העקב כדי שימעט בהילוך שהולך בצד שמאל אבל בעלה על הבימה יורד שפיר

בארוכה שבימין דאין קפידא במרבה בהילוך שבימין לכן ירד בצד השני בימין ואולי גם לדעת תוס' א"ש דשם שייך ימין מזבח אבל כאן דל"ש בזה חשיבות לילך אחר ימין הבימה לכן ירד בימין שלו והיינו דבא בקצרה ויוצא בארוכה ונתישבו דברי השו"ע אך נראה לי ראי' ברורה לדברי הח"ס מזבחים שם דפריך מכה"ג דמקיף מימין ומשני הקפה ברגל ופירש"י למצוה בעלמא שזה לעבודה עולה לפיכך מקיף ובא לו למקום שמנסכין שם והכונה שזה עלה להקריב וכבר עומד שם ועובד ואח"כ הוא הבא לנסך א"כ אין כאן כניסה מחול לקודש דקדושת מזבח חדא הוא לכן הקפה ברגל בוודאי יש לו להקיף מימין אף שאין דרך קצרה והיינו דבוודאי אי מקיף עם היין כמו בס"ד דהיינו שעולה מעזרה עם היין שבידו להיקף המזבח כהא"ג באמת בא בקצרה כיון שהוא כנכנס מחול לקודש בקדושת מזבח קדושה אחריתי הוא מקדושת עזרה אבל כאן רק הקפה ברגל שכבר עלה למזבח ועומד באויר קדושת מזבח לכן מקיף דרך ימין לא דרק קצרה וכסברת הח"ס וא"כ בביהכ"נ דהוא חדא קדושה עם הבימה עולה דרך ימין אף שאין דרך קצרה:

אולם מדברי הח"ס משמע שקדושת ביהכנ"ס עשאוהו לגמרי דומה לעזרה ולכן כמו שקדושת מזבח חלוק מקדושת עזרה כן קדושת בימה חלוק מקדושת ביהכנ"ס שביהכ"ס דין עזרה ובימה דין מזבח יש לו (עמש"כ בפ"ג מה' אלו) א"כ העולה לבימה הוה כעולה לקדושה למעלה ממנה א"כ לפי"ז צריך להקיף בדרך קצרה כמו מעזרה למזבח ורק במזבח גופי דחדא קדושה הוא אז יש היקף בדרך ימין אף שארוכה יותר:

ב) **והנה** בב"י סי' קמ"א הביא דברי מהר"י בכתביו וז"ל ואני נוהג לעלות על המגדל בפתח שהי' לי בדרך קצרה ממקומי בביהכ"נ ויורד אני מן המגדל בדרך אחר שהוא בדרך ארוכה לי עד מקומי כדאמרינן בפ"ב דמידות הנכנס לעזרה נכנס בקצרה ויוצא בארוכה וכ' ע"ז הב"י ואם ב' הדרכים שווים נראה שעולה בפתח שהיא לו דרך ימין משום כל פינות שאתה פונה לא יהי אלא דרך ימין ויורד בפתח שכנגדו וכדאמרינן במגילה בנכנס לביהכ"נ וכו' מצוה שיכנס בפתח זה ולצאת בפתח אחר והנה תמוה דלא נמצא כן במס' מידות וכן משכ' ראי' ממגילה יקשה תיפוק לי' משום כל פינות דגם בירידה האיכא משום כל פינות שוב ראיתי כי בהגר"א שם עמד בזה וכתב דלא נמצא כן לא במשנה ולא בברייתא אלא דהוה לי' ללמוד מהך דזבחים פ"ו דהי' מקיף המזבח ויורד בארוכה וכ' דכשהוא שוה יורד בימין משום כל פינות ואמרינן במס' מגילה דיורד בצד שכנגדו דכ' ולא ישוב משמע מדבריו דתרתי טעמים קאמר דמצוה לעשות קפנדריא ואף דבגמ' הגי' דמותר לעשות קפנדריא אבל ברי"ף איתא דמצוה כדיליף מקרא דלא ישוב ולישב גי' דידן נראה עפמש"כ בס' דרך הקודש בשם מהרי"ט וז"ל אי נמי הא

דנכנסין דרך ימין לא מדינא הוא אלא שבבית שני קבעוה חוקה להקיף דרך ימין אבל עיקר הדין שכל הנכנסין צריכין להקיף ולהשתחוות דרך כל שערי העזרה לפיכך הנכנס ופניו לדרום מקיף דרך הצפון והנכנס ופניו לצפון דרך שמאל מקיף לדרום והיינו דכ' לא ישוב בדרך אשר בא בו כי נכחו יצא כדי שיקיף וישתחווה לפי"ז י"ל היינו דגרסי דמותר דקרא הא לא אתי דמצוה בכך אלא כדי שישתחוה ע"כ בביהכ"נ ל"ש דמצוה אלא דמותר:

הלכה ד

א) **כל שהשלים עבודה ונסתלק לו אינו יוצא וכו'**. והקשה בכ"מ היינו מעט מעט היינו מהלך בנחת ולנ' דמעט מעט היינו בשהי' ובנחת היינו עקב בצד גודל כדאיתא בשבועות דף י"ט:

ב) **אלא מהלך אחורנית**. לכאורה קשיא הא דאיתא בחולין דיליף מנגע דאזלינן בתר חזקה דילמא אדנפיק בצר לי' שיעורא אלא לאו דאוקמינן אחזקה ומתקיף לה ראב"י דילמא ביוצא דרך אחוריו ואביי דחי דיציאה דרך אחוריו לא שמה יציאה ורבא אמר כה"ג ביוהכ"פ יוכיח דתנן יצא ובא לו דרך כניסתו ולפי"ז קשיא מאי יוכיח איכא מכה"ג הא לפמש"כ רבינו דאין יוצא דרק אחוריו יען הוא מיראת המקדש א"כ גם כה"ג היוצא מקדק"ד ג"כ משום יראת המקום לכן הוה דרך יציאה שפיר משא"כ בעלמא במידי דרשות יציאה דרך אחוריו לא שמה יציאה ובאמת שכן יש לתמוה נמי על תוס' שם שכ' דדרכו ביציאת דרך אחוריו כתלמיד הנפטר מרבו ויקשה ג"כ דזה שייך שפיר בכה"ג דיוצא דרך אחוריו כתלמיד לפני רבו אבל בעלמא לא חשיב יציאה והנה ליישב דברי רבינו י"ל דבאמת רבא הא קאמר לה אליבא דראב"י ואנן דקים לן חזקה מקרא ע"כ באמת כדחיות אביי דיציאה דרך אחוריו ל"ש יציאה וע"כ ל"א דכה"ג יוכיח דשאני כה"ג דיציאתו מן הקודש מפני יראת המקום הוה דרך יציאה שפיר משא"כ בעלמא לא הוה דרך יציאה בכך:

ג) **והנה** בחולין דפריך מינה הא מילתא דאמרו רבנן אוקמא אחזקתי' ומשני דילפינן מנגע וכו' והקשה בשערי תורה דהול"ל מנ"ל דאזלינן בתר חזקה כדאמרינן גבי רובא מנ"ל ותי' דיש תרי גוונא חזקה חזקה דמעיקרא דידענו דהי' כך ואנו מוקמינן אחזקה דלא נעשה שינוי דאין אנו חוששים לשינוי דמהיכי תתי נחוש לשינוי תלינן דהדבר נשאר בקדמותו כדאמרינן במשנה פ"ז דנזיר שרגלים לדבר אבל יש עוד חזקה היינו שלא הי' ידוע מעולם בבירור שכן רק שנתחזק כן מכח רובא בחזקת היתר דבהמה כדאמר רב הונא בהמה בח"י בחזקת איסור עומדת עד שיודע לך במה נשחטה נשחטה בחזקת

היתר עומדת עד שיודע לך במה נטרפה וזהו החזקה גרוע ונשמע כן מנגע דהא רק הוה חזקה ע"י כהן שאמר שהי' הנגע כשיעורו (והנה ע"ז יש להשיב דהא גם הבעה"ב רואה הנגע שבא לכהן ואמר כנגע נראה לי בבית וכן מצי מיריא שהרבה אנשים ראו הנגע א"כ יש כאן ידיעה ברורה שיש כאן נגע שיעור כגריס) ואהאי מילתא אמרינן אוקמי אחזקה היינו שנשאר בלתי שינוי דרגלים לדבר דלא נשתנה כדאמרינן בנזיר הטמא בטומאתו והטהור בטהרתו שחזקת טהור טהור וחזקת טמא טמא כפירש"י רק דרצה ללמוד להביא ראי' מן הקרא כמש"כ תוס' שבועות דף י"ז כתב היכיא שאין סברא ברורה כ"כ מביא מקרא (ובח"ס בחי' כתב להיפך דלא קאי אחזקה קמייתא דהא חזקת היתר דבהמה אין אנו דנין אם נשתנה עתה לאחר שחיטה אלא דאנו דנין אם ניזל בתר חזקת היתר בעלמא שכל בהמה אצלינו בחזקת היתר ואיני טרפה דהא אם הוא טרפה לא היתה בכלל החזקת היתר ול"ש אוקמה אחזקה רק בחזקה קמייתא):

אולם לי נראה לפרש בדרך אחר דהנה בשערי תורה כלל ב' הביא בשם המגיני שלמה בהא דאמרינן בנדה ובפסחים דף ט' גבי שפחתו של מציק שהטילה נפל לבור ובא כהן והציץ בו ובא מעשה לפני חכמים וטהרו מאוהל המת מפני שחולדה וברדלס מצוין שם והא הכא דבוודאי הטילה נפל לבור וספק גררהו ואתי ספק ומוציא מידי וודאי וקשה מאי מקשה הגמ' דלמא שאני התם דאמרינן העמד כהן על חזקה קמייתא שהי' טהור ולא נטמא מעולם ולכן ל"ד לנדה דבוודאי ראתה ספק טבלה אבל הכא שמא לא נטמאה מעולם ונראה מזה דכל חזקה דאיתרע אע"ג דמספקינן שמא בטלה הריעותא אין החזקה מועלת עוד כמו הכא כיון שהטילה נפל והכהן אהיל לא אמרינן דבטלה הריעותא שגררה החולדה אלא אדרבא העמד הריעותא על חזקתו והנפל עדיין בבור וכן מוכח מנדה עצמה דאמרינן היכיא דבוודאי ראתה אי ווסתות דאורייתא דאסורה בספק טבלה ואמאי לא מוקמינן אחזקה קמייתא שלפני ראיתה שטהורה היתה ובטלה לריעותא דטבלה אלא ש"מ כמש"כ עכ"ל:

והנה הן הדברים גם בנגע מתחלה הי' חזקת טהרה לבית ואח"ז נראה נגע כגריס וכל זמן שלא נסגר הבית טהור אם יחסר מכגריס וא"כ הי' לנו לומר זיל בתר חזקת טהרה דבית שעודנה טהורה ואף דנפלה ריעותא לפנינו שהי' נגע כגריס נאמר דנחסר ואין כאן הסגר כלל ועוד לאחר הסגר מיד באמת ראינו שחסר נאמר שהריעותא נסתלק עוד קודם הסגר ונשאר הבית בחזקה קמייתא בחזקת טהור ואפ"ה לא אמרינן כן ואמרינן דכהן יכול להסגיר ואפי' אם ראינו שנחסר אח"כ ל"א שנחסר קודם הסגר והבא על הבית טהור ובטהרתו עומד אפ"ה ל"א כן וע"כ משום דאוקמינן הריעותא בחזקתה וזהו דפריך מנ"ל

הא דאמרו רבנן אוקי מילתא אחזקתו דהיינו הריעותא מוקמינן אחזקתי' כ"ז שלא נדע שנעשה איזה שינוי תלינן שלא נשתנה ועקרינן לחזקת היתר קמייתא וזהו בוודאי חידוש ואשמעינן קרא דאפי' כהא"ג אוקי מילתא אחזקתי' ונשמע מנגע דינו של המגיני שלמה: **ובזה** נכון לישב מה שדקדק עוד בשערי תורה אלישנא דקאמרי רבנן והא אדין תורה קאי להנ"ל ניחא דקאי אהא דקאמר ר"ח דאוקמא סכין אחזקתה ואף שזה נגד חזקה קמייתא דאינו זבוח וכסברת המגי"ש (ור"ה דפליג הנה רק בנמצא פגום אבל בסכין שנאבד גם ר"ה מודה דאזלינן בתר חזקה דסכין כמש"כ הראשונים אף שהוא נגד חזקת איסור דא"ז ל"א דאסורה כמו בשחט ולא בדק בסימנים וע"כ משום חזקת סכין) ולכך לא נקט סתם מנ"ל האי מילתא דאזלינן בתר חזקה דאז הוה משמע דקאי אחזקה דמסברא מהני ככל חזקה דמעיקרא דמהני מקרא דסמכינן אהאי סברא ובאמת ז"א דל"צ קרא לזה כיון דרגלים לדבר שלא נשתנה א"צ קרא לזה דממילא מוכח דאי באת לחוש א"כ אין לדבר סוף כסברת רבינו בפי' המשנה רק דקרא צריך בכהא"ג דליכא סברא רק רבנן אמרו לה ויליף לה מקרא:

וא"ש בזה גם מה שהקשה הרמב"ן בחידושיו דקאמר תניא דלא כראב"י הא ראב"י ג"כ סובר דאזלינן בתר חזקה רק דסובר דמקרא לא נשמע וא"כ ברייתא דיצא לביתו והסגיר דמהני הוא יען דבאמת סובר הברייתא דאזלינן בתר חזקה מהלמ"ס אבל לפמש"כ ניחא דבאמת ראב"י לית לי' האי חזקה אלא אזלינן בתר חזקה דמעיקרא של הבית ומברייתא נשמע דאזלינן בתר החזקה דהיינו אוקמינן הריעותא אחזקתא כסברת המגי"ש ודו"ק (ונראה שגם תוס' בשמעתין מפרשי כך שהקשו חזקה דאיתרע כגון בסכין שנמצא פגום מנ"ל ופירש מהרש"א דהיינו דר"ח ומהר"ם הקשה על פירש"י דשם אין משום חזקה אלא משום דאין ספק מוציא מידי וודאי ולפמש"כ ניחא דהך דאין ס' מוציא מידי וודאי היינו ג"כ משום דאוקמינן מילתא אחזקה רק בהך דנדה אמרינן ספק מוציא מידי וודאי ור"ח סובר אין ספק מוציא מידי וודאי והיינו חזקת הריעותא אבל עכ"פ נשמע דהך וודאי שאמרו בש"ס הכונה על חזקה וכמש"כ באמת בחי' הר"ן):

אמנם לפי דרכינו אכתי צריכין למודעי מנ"ל כלל דחזקת טהרה חזקה קמייתא מילתא הוא דבאנו לדון ולילף דאוקמינן ריעותא אחזקתי' לאפקועי חזקה קמייתא דחזקת הבית הא גופי' מנ"ל כלל דיש לנו ליזול בתר חזקת הבית דמעיקרא אך נראה דזאת שפיר נדע מסברא לחוד לפמש"כ רבינו בפי' המשנה דנזיר וז"ל והטעם לזה מה שאומר שחזקת טמא טמא לפי שרגלים לדבר שהענין אין לו תכלית כל זמן שנלך אחר האפשרות ואמנם העיקר כשנתקיים איזה ענין שיהי' נניחהו בחזקתו עד שיבוא דבר שהענין יצא לדבר

מבואר שיבטלוהו מזאת החזקה עכ"ל (והנה בשערי תורה ובח"ס הבינו בדבריו שפליג אפירש"י דסובר דיש סברא בזה רק דלא חיישינן לזה משום דא"כ אין לדבר סוף וכתב הח"ס משום דרבינו לשיטתו דס' מה"ת לקולא ולדעתי קשה הדבר לאמרו דסברא ליכא להתיר רק משום זה דאל"כ אין לדבר סוף נלך לקולא אבל לדעתי גם רבינו סובר כפירש"י דסברא אלימתא הוא דלא נשתנה אלא דקשיא לי' מנ"ל לסמוך אסברא זו דלא משתנה ולטהר ולטמא אסמך סברא זו לכך הכריח רבינו זה הסברא דאל"כ אם באת לחוש נגד זו הסברא אין לדבר סוף)דומיא לזה אמרינן בריש יומא דאם באת לחוש למיתה אין לדבר סוף וכן אמרינן בפסחים דל"ח שמא גיררה חולדה משום דאין לדבר סוף וכך נראה מוכרח זה מדין בשר שנתעלם מן העין ללוי מותר לגמרי ולרב רק אסור מצד חומרא אבל מדינא לא הוה חיישינן ואי אמרת דחיישינן אף לדבר רחוק א"כ בכל דבר יש לחוש ולאסור אף בשר שנתעלם מן העין מן הדין פן החליפו נכרי או עורב אע"כ דמדינא אין לחוש לזה (והא דרב חייש עכ"פ מדרבנן והא מהאי טעמא דאין לדבר סוף יש להקל אפי' מדרבנן עשבי"ד או"ח סי' ל"ט שעמד בזה) וכן פירש"י ביבמות דף פ"ח דנשמע דע"א נאמן באיסורין סברא הוא משום דאל"כ אין אדם יכול לאכול לסמוך אף על בני ביתו וכ"כ המהרי"ק בשורש ע"ב וז"ל דמסתמא לא נעשה שינוי והתחדשות עד שראינו השינוי עכ"ל ומעתה נאמר לישב קו' תוס' דלא מצינן לילף רוב מדאזלינן בתר חזקה דבוודאי אחר דידעינן דאזלינן בת"ר שפיר אמרינן דעדיף מחזקה דכל סברת חזקה משום דאי בעינן לחוש לספק התחדשות ושינוי א"כ אין לדבר סוף א"כ אי יש כאן רוב המנגדו לחזקה ומגביל הדבר א"כ חזקה ממילא אזלה לה דל"ש שוב לאמר דאין לדבר סוף דהא ל"ח להשתנותן החזקה רק היכיא דהרוב מכריע כנגדו והיכיא דלא מנגד לו הרוב אזלינן בתר החזקה דלא נשתנה אמנם כל זה אי כבר ידעינן דאזלינן בת"ר ממקום אחר מפרה אדומה וכדומה אז ממילא הוא עדיף מהחזקה הבנוי על יסוד זה דא"כ אין לדבר סוף והרי ע"י הרוב נסתר זה הטענה דאין לדבר סוף מהיכיא תיתי לחוש להשתנות הדבר כיון דהרוב מנגדו ומעיד שנעשה השתנות אבל אי לא ידעינן עדיין רוב ממקום אחר ל"ה נשמע דאזלינן בת"ר משום דשפיר י"ל דחזקה עדיפא משום דאל"כ אין לדבר סוף ע"כ דל"ח להשתנות החזקה אבל אחר רוב לא אזלינן דהא מיעוט לפנינו דלא נוכל לעקור המיעוט ממציאותו שיש מיעוט טריפות ויש מיעוט סריסים לכך רוב מחזקה דגם בתר רוב אזלינן ודו"ק כי נכון הוא:

ד') **ובהא** יש לישב גם קו' הפנ"י שם בשמעתין שהקשה אתוס' במה שתמהו מנ"ל דאזלינן בתר חזקה דילמא משום דס' טומאה ברה"ר טהור ברה"י טמא ותמה בפנ"י

דבנגעים תליא הכל במה שמטמא הכהן ואי לאו הבית טהור א"כ אי ל"א בתר חזקה אמאי מסגירו הכהן כיון דמיד שיצא מן הבית ספק דבצר לי' שיעורא א"כ אין כאן טומאה כלל דהא הכהן מצוה ופינו את הבית א"כ כ"ז שלא אמר טמא אין הבית טמא וא"כ ל"ש לומר דס"ט ברה"י טמא דהא אין כאן ס"ט כלל לפמש"כ ניחא דהנה הגמ' דחי דאפשר לפתוח חלונות ואף דאין פותחין חלונות בבית אפל הני מילי היכיא דלא איתחזק אבל הכא דאיתחזק פותחין ולכאורה תמוה הא כאן אזלינן לדחות דל"א בתר חזקה א"כ מאי איתחזק שייך הכא דבוודאי הא איכא סברא אלימתא ומילתא דמסתבר דיש רגלים לדבר דלא אישתני דאין משתנה בכל רגע אלא דאי ל"א בתר חזקה אין אנו סומכין אסברא זו כיון דיש כאן חזקה קמייתא חזקת בית טהור והנה כבר כתבתי דראב"י ג"כ סובר דאזלינן בתר חזקה אלא דס"ל דל"א בתר חזקה זו לאוקמא הריעותא אחזקה אלא ס"ל דאזלינן בתר חזקה קמייתא חזקת טהרה של הבית וא"כ כל זמן שאין מנגד לחזקת טהור של הבית גם ראב"י ס"ל דהוה חזקה דמילתא דמסתבר הוא שלא נשתנה ורגלים לדבר שכך הוא והיינו דקאמר היכיא דלא איתחזק אבל הכא הא איתחזק נגע דסברא הוא שיש כאן נגע שלא פיחתה משיעורא דהא אין אנו דנין בזה להוציא הבית מחזקת טהרתה רק שיהא יכולין לפתוח חלונות ע"כ שפיר אמרינן הא איתחזק נגע ולא נפחת משיעורו וא"כ לפי"ז שפיר הקשו תוס' א"כ מנ"ל כלל ללמוד מכאן חזקה דילמא רק טמא משום ס' טומאה ברה"י כיון דאיתחזק נגע ויש רגלים לדבר שלא נפחתה שפיר מסגירו הכהן משום דעכ"פ אהני מה דאיתחזק נגע שיהא כאן ספק לטמאו ולהצריכו הסגר אבל לא נשמע דהוה וודאי שנוכל לסמוך על זה היכיא דאיתחזק מילתא ויש רגלים לדבר שלא נעשה שינוי להתיר איסור משום סברא זו דהא דכהן מסגירו היינו משום דחייב להסגירן מספק יען שיש רגלים לדבר שלא נשתנה שנפחת משיעורו א"כ הרי איתחזק כאן נגע המביא טומאה לבית שהוא רה"י ודו"ק היטיב:

והנה כיוצא בזה הסברא שכתבנו מתורת הטו"ז למדנו שכ' בחו"מ סי' ע"ה שנשאל לענין פרעון שמלוה טוען שמצא מטבעות מזויפת ורצו הלומדים לומר דהוה כאיני יודע אם פרעתיך והוא חולק דהוה כאיני יודע אם הלויתנו וחידש סברא זו דאין הטעם מה שלוה מחייב לשלם אם טוען איני יודע אם פרעתיך משום חזקת חיוב רק הסברא כך דתורה חידש חזקה דכל ספק הנולד לנו אמרינן כמו שהי' קודם לידת הספק כך יהי' אחר לידת הספק לפי"ז באינו יודע אם הלותני קודם לידת הספק כך יהי' אחר לידת הספק אבל באיני יודע אם פרעתיך אם אוקמינן ממון בחזקת קמא קודם לידת הספק א"כ הי' הוא מחויב לשלם ממון שלו וה"ה עכשיו אעפ"י שנולד ספק אזלינן בתר חזקה אבל

כ"ז שאיני יודע אם פרע במטבע מזויפת אם אזלינן בתר חזקה קודם שנולד לנו הספק שיש מטבע מזויפת א"כ פטור הלוה דקודם לידת הס' הי' הלוה נפטר מחוב שלו ולפי"ז הוה כאיני יודע עם הלויתני היוצא מזה דמה שהחזקנו בפרעון כל דבר שרוצה לסתור החזקה דומה לשאר חזקה נרצה לסלק ואם יש ספק אזלינן בתר חזקה מה שנתחזק עד עתה (והנה הרשב"א בתשובה ומביאו בסי' בחו"מ סי' כ"ט וסס"י מ"ו באחד שמכר קרקע ואח"כ טוען המוכר שעל תנאי מכר לו והוא לא קיים התנאי דלא אמרינן אוקי בחזקת מרא קמא כיון דגם המוכר מודה שכדין החזיק אלא שזה טוען שיש לו להסתלק מחמת התנאי והלוקח טוען שאין מכירתו מתבטלת העמד בחזקת זה שהי' מוחזק בו עד עכשיו ועמשל"מ פט"ו מה' טונ"ט ובקצה"ח בקונטרס הספיקות וזה דומה לדין חזקה שני' שכתבתי בשם טו"ז) ויבואר עוד בה' כהמ"ק:

והנה ראיתי בחי' הרי"ם בכתובות דף י"ג שהקשה לפי"ז אהא דאיתא שם דהנושא את האשה היא אומרת משארסתני נאנסתי והוא אומר לא כי עד שלא ארסתיך נאנסת דלר"ג נאמנת ור' יהושוע אמר לא מפיה אנו חיין אלא הוא בחזקת בעולה עד שתביא ראי' לדבריה ופריך הגמ' אהא דפליגו דרי"ו ור"נ אמרו ברי ושמא לאו ברי עדיף ורב אדא ור"ה ס"ל דברי ושמא ברי עדיף לימא דרי"ו ור"נ כר"י ורב אדא ור"ה כר"ג והקשה הב"ש סי' ס"ח מאי פריך הש"ס ממתניתין הא כיון דאית לה שטרא מיקרי מוחזק כמו דקיימ"ל דאמרינן מיגו להוציא היכיא דאיכא שטרא דאף דקיימ"ל כב"ה דל"ה כגבוי מ"מ גם מוחזק לא מיקרי והוה כאלו שניהם אין מוחזקים וא"כ גם הכא לכך במתניתין ברי עדיף דליכא חז"מ נגדו ותי' דכיון דהוה ספק אם הי' שטר כלל דשמא נאנסה קודם שנתארסה ול"ה שטר כלל דאין מחויב כלל ול"ה כגבוי ושפיר פריך יעו"ש בפנ"י ולפי"ז הקשה בחי' הרי"סלפי דברי הטו"ז הנ"ל הדרה קו' לדוכתי' מ"פ הא במתניתין הוה כא"י אם פרעתיך דקודם שנולד הספק הי' בחזקת שנפרע ולפי"ז במתניתין נמי הוה כא"י אם פרעתיך דקודם שנולד הריעותא בחזקת בתולה היתה וחייב לה מאתים ואף דעכשיו נולד הספק על למפרע מ"מ משום חזקת חיוב מה שהוחזק לנו שחייב והוה א"י אם פרעתיך ותי' דזהו במילתא שלא הי' עומד להתברר והי' בחזקת שכבר נפרע משא"כ בבתולה אף אי ארוסה אית לה כתובה מ"מ כיון דוודאי עתיד להתברר בנשואין אי בתולה או לא א"כ מיד הי' התחלתה החיוב על ספק זה שכשתמצא בתולה הוא חייב למפרע וכשלא תמצא בתולה לא התחיל החיוב כלל ולפי"ז אני אומר אדרבא ראי' לסברת הטו"ז מאותה סוג' דהנה בתוס' ד"ה אלא הקשו דלרי"ו אכתי תיקשה דהא בהאי דמוכ"ע ליכא מיגו משום דס"ל דמוכ"ע נמי מאתים כדאיתא לקמן ותי' דהאי שנויא לא

אתיא באמת אלא לר"נ ותמהו המפרשים כיון דגמ' פריך לימא ר"נ ורי"ו דאמרי כרי"ה א"כ איך מתרץ דר"נ לחודי' ומשייר רי"ו לכן אומר דבאמת ממכו"ע מעיקרא ל"ה קשיא כלל דבאומרת מוכ"ע אני באמת לר"ג נאמנת בלא מיגו רק מטעם ברי ושמא ברי עדיף דהא הוה כא"י אם פרעתיך כיון דשטר כתובה בידה הוה איהי כמוחזקת א"כ הספק שנולד אח"כ הוה כספק א"י אם פרעתיך ונשארה בחזקת השטר כתובה שבידה דא"ל משום דהוה עומד להתברר דזה שייך בטענת משארסתי נאנסתי אבל בטענת מוכ"ע זהו אין עומד להתברר אם אפדה בתוליה מחמת מוכ"ע (דפתחה פתוח) או מחמת שנאנסה א"כ כיון דבנות ישראל בחזקת שאין מזנות כמש"כ הר"ן א"כ בשעת נישואין לא הי' צריכין לחוש שמא תהי' בעולה דשמא תהא מוכ"ע דספק זה אין עומד להתברר א"כ כבר נתחייב בכתובתה א"כ כשנולד אח"כ הספק אי מוכת עץ או זינתה הוה כא"י אם פרעתיך דיש לה חזקת חיוב (וכאן אין לומר איגלאי מילתא למפרע דהרי אין עומד להתברר דשמא מוכ"ע כדברי') א"כ הדרה קו' לדוכתי' (דאף דנאמר כש"ך דחולק שם דל"ה כא"י אם פרעתיך היינו כיון שהי' אז כבר מזויפת בשעת פרעון) כיון שיש שטר בידה הוה היא המוחזקת א"כ ליכא חזק"מ ולישב זה נאמר דבאמת ממוכ"ע לא קשיא להו רק ממשארסתני נאנסתי וכל זה לרי"ו דס"ל דמוכ"ע כתובתה מאתים א"כ השטר כתובה לא איתרע כלל שפיר הוה שטרא בחזקתה וליתא לחזק"מ דידי' ורק לר"נ קשיא כיון דאף אי מוכ"ע היא איתרע שטר כתובתה דהא אין לה אלא מנה ולכן רק לר"נ צריך לתרץ גם הך דמוכ"ע אני ובזה מדויק דקאמר אמר לך ר"נ ולא קאמר רי"ו דר"נ צריך לתרץ גם הך דמוכ"ע דהטעם משום מיגו (ואין לומר א"כמה משני א"נ משום חזקה הא גם לתי' קמא צריך לטעם משום חזקה חזקת שאין מזנה י"ל דהר"ן הוצרך לפרש כן משום דסבירא לי' דבמוכ"ע ליכא חזקה דגופה דגם מוכ"ע פתחה נעול אבל לשיטת ר"ח דמוכ"ע פתחה פתוח שפיר יש לה חזה"ג והיינו דמעיקרא ג"כ יודע דיש לה חזקה אבל רק חזקת כשרות דאין מזנות ולאחרי כך מפני דהא"ט דאיכא חזה"ג דאלים:

ובהכי ניחא לישב קו' השמ"ק איך קאמר דשאני הכא דאיכא מיגו מאי מיגו איכא כיון דבמוכ"ע גופי' אין נאמנת לר"ג רק משום מיגו או מטעם חזקה א"כ פשיטא דגם במשארסתני נאנסתי הטעם משום מיגו או חזקה (וכש"כ דיקשה לר"י דאין נאמנת במוכ"ע אני א"כ מאי מיגו שייך ובשמעתין משמע דגם לר"י שייך מיגו אלא דלית לי' מיגו) ותי' דעכ"פ טענה מעלייתא הוה והקשה בחי' הרי"ם דכיון דאין נאמנת בהאי טענה כלל א"כ ל"ש לומר דהוה טענה מעלייתא כמש"כ הנמ"י ריש ב"מ דל"א מיגו דכולה שלה משום שטוען טענה שנאמן בו א"כ בטוענת מוכ"ע אני ניחא לה לטעון מוכ"ע אני

תחתיך ומגיע לי מאתים ולפמש"כ י"ל דבמוכ"ע אני מהני טענת ברי דידה בלי מיגו כיון דשטרא בידה הוה מוחזקת ואזלה חזק"מ דידי' לכך במשארסתני נאנסתי שפיר איכא מיגו (ולקמן אבאר דגם לר"י ניחא דאיכא שפיר מיגו לטעון מוכ"ע טענה דהוה נאמנת בה) והנה בפנ"י הקשה עוד דלא משני אליבא דר"ה ורב יודא אנא דאמרי אפי' כר"י כדאמרינן בכמה דוכתין:

ולפמש"כ ניחא די"ל כיון דאמר ר' יהושע לא מפיה אנו חיין והקשה בשמ"ק למה לא אמר סתם אינה נאמנת ונראה דהנה בירושלמי איתא דלר"י אסורה משום ספק סוטה (ועיין במראה הפנים שלכאורה דברי ירושלמי סותר עצמו דלעיל בריש פרקין משמע דאפי' לר"ג אסורה משום ספק סוטה ובנובי"ת סי' י"ד כתב לישב דאין כאן סתירה יעו"ש אמנם ירושלמי לשיטתו דס"ל אונס לא שכיחא אבל ש"ס דילן ל"א דאונס לא שכיח ואיכא ס"ס ואינה אסורה משום סוטה רק היכיא דמכחשת שהוא טען פתח פתוח והיא מכחשת אותו כדאיתא לעיל דף ט' כמש"כ הראשונים לחלק בין הך דלעיל להך דמשארסתני נאנסתי) ספק אינה תחתיו ספק תחתיו ספק באונס והנה לקמן במשנה דמוכ"ע אני והוא אומר דרוסת איש את כתב בפי' הרע"ב דאסורה לכהן והקשה בנובי"ת שם אמאי לא כתב כן במשנה דמשארסתני נאנסתי וכתב ליישב דכאן דאמר דריסת איש את דמשמע שבא לאסרה עליו ושויא חד"א אבל במשנה דמשארסתני נאנסתי דהוא אומר עד שלא ארסתיך נאנסת אין בדיבור זה במשמעות לאסור עליו לכן ל"ש חד"א והא דלירושלמי אסורה היינו משום דנהי דהוא לא חושש לשמא זינתה תחתיו ברצון משום דנהי דהוא לא חושש אנן מי לא חיישינן יע"ש לפי"ז אני אומר דטעמא דש"ס דלן דמתיר הוא באמת מטעם טענתו דכיון שטוען לא כי עד שלא ארסתיך נאנסה א"כ מדבריו נשמע דבירור לו דיש רגל"ד לומר עד שלא אורסה נאנסה (והיינו דקתני דקאמר לא כי ובשמ"ק הקשה כיון דע"כ האי לא כי לאו דוקא דלא מצי למיטען ברי א"כ למה נקט האי לישנא לפמש"כ היינו דטוען דיש רגל"ד וברור לו מכח זה דעד שלא נתארסה נאנסה) לכן הוה שפיר ס"ס דשמא אינה תחתיו א"כ ס"ל לר"י דכיון דאנו מתירין אותה רק מכח טענתו שאינה תחתיו א"כ לכן אין מגיע לה כתובה דמפיו אנו חיין להתירה לו אם ירצה לישאנה בתורת בעולה ואי לאו טענתו היתה אסורה עליו משום דליכא רק ספק אחד ס' אונס ס' רצון וזהו דקאמר לא מפיה אנו חיין כלומר לא מפיה לבד אנו חיין להתירה אלא גם מפיו אנו חיין לכן גם לענין כתובה לא נוכל להאמינה לדברי' שתחתיו נאנסה לכן לא אמרינן בכהא"ג ברי עדיף לפי"ז ל"ק כלל לר"ה ולרב יודא מדר' יהושע רק דכל זמן דלא ידעינן טעמא דר"ג משום מיגו או חזה"ג לא מצינן לפרש דהאי דר'

יהושע דל"א ברי עדיף יען דגם מפיו אנו חיין דא"כ קשיא מ"ט דר"ג דס"ל ברי עדיף דהא בוודאי בכהא"ג מסתבר לומר דל"א ברי ושמא ברי עדיף לכן קאמר לימא רב הונא ור"י כר"ג ור"נ וריו"ו כר' יהושע אבל לאחר דמפרש דר"נ מצי סבר כר"ג משום דטעמא דר"י דאית ליה מיגו דזה מהני אף לגבי איסור (דהא מיגו מהני גם לאיסורא דהא ילפינן מאת בתי נתתי לאיש הזה כאשר יתבאר) או מטעם חזקת הגוף א"כ ממילא ל"ק לר"ה ולר"י מר' יהושע דלית לי' מיגו וכן לית לי' דחזקת הגוף עדיף מחזק"מ דעכ"פ תהא נאמנת מטעם ברי ושמא דשפיר י"ל דכאן לא מהני ברי דידה יען דלגבי איסורא המה דאנו מתירין אותה ול"א מטעם ספק סוטה הוא משום דמפיו אנו חיין דנאנסה קודם שנתארסה ודו"ק:

והנה במה שכ' בהרע"ב במשנה דמוכ"ע אני דאסורה לכהן מצד שויא חד"א וכתב בנובי"ת משום דמשמעו דבא לאוסרה עליו דטוען דדרוסת איש את משמע שבא לאוסרה עליו דדרוסת איש את לאחר שארסתיך הנה מפירש"י נשמע דלית לי' כן דהא כתב לפרש דרוסת איש את עד שלא ארסתיך אך לכאורה מנ"ל לפירש"י לפרש כך דטענתו עד שלא נתארסה אך הדבר ניחא דהנה בשמ"ק הקשה אמאי מוקי ריו"ו המשנה בטענה מוכ"ע אני תחתיך ומגיע עלי מאתים וא"צ לאוקמא כר"מ דבלא הכיר מגיע לה מאתים וכן לר' אלעזר אמאי לא מוקי המשנה במאתים ולא כלום דהיא אומרת מוכ"ע אני תחתיך להנ"ל י"ל דלא מצי לאוקמא כן דא"כ הוה משמע הא דאמר דרוסת איש את היינו לאחר שנתארסה א"כ ליכא למיחש ברגל"ד שהי' קודם שנתארסה א"כ אין לנו אלא ספק אחד ספק באונס ספק ברצון והוה אסורה לו ומשנתינו לא אייריא מאיסורא (דפליג על הירושלמי כנז"ל וכן כתב בשמ"ק יע"ש) לכן לא מוקי במוכ"ע תחתיך וא"כ זהו גם שיטת רש"י דטענתו דרוסת איש את היינו קודם שנתארסה דרגל"ד שהי' קודם שנתארסה דאי אייריי בטענתו לאחר שנתארסה הוה לי' לתנא למינקט שהיא אומרת מוכ"ע אני תחתיך וע"ז טוען דרוסת איש אתה דאז משמעו שפיר לאחר שנתארסה וא"ש פירש"י (והנה בפי' המשנה לרבינו רפ"ב דכתובות נראה דמפרש תרתי משנתינו דבאמת אסורה לו והיינו כירושלמי וביארתי במקו"א) ודו"ק:

והנה לקמן רפ"ב מוקי הך ומודה ר' יהושע באמר שדה זו של אביך ולקחתי' ממנו דקאי אמשנה דמשארסתני נאנסתי ומפרש כך דאף דפליג בהא דאיכא מיגו דמוכ"ע דלא מפסלה נפשה מכהונה בהא דשדה זו של אביך היתה מודה ר' יהושע ופריך מ"ש ומשני כאן שור שחוט לפניך כאן אין שור שחוט לפניך ופירש"י ותוס' ובשמ"ק הביא שכל הראשונים תמהו הא טענה זו דמוכ"ע אני לא הוה מיגו כלל דהא גם באומרת מוכ"ע אני

אין נאמנת רק דהוה טענה מעלייתא דלא מפסלה מכהונה ולא מנוולה נפשה כ"כ א"כ ל"ש להקשות מ"ש האי מיגו מהאי מיגו דהא ל"ה מיגו כלל ונראה ליישב דהנה הא דס"ל לר"י בהיא אומרת מוכ"ע אני והוא אומרת דרוסת איש את דאינה נאמנת היינו משום דמוכ"ע לא שכיח אבל אם טענה מוכ"ע אני תחתיך ומגיע לי מאתים והוא טוען מוכ"ע את מקודם י"ל גם לר"י נאמנת דהא טענתו לא עדיפא מטענתה דתרווייהו לא שכיחא וא"כ שפיר י"ל דברי דידה עדיפא בכהא"ג גם לר"י נאמנת דהא שטרא בידה והויא היא מוחזקת ועדיפא מחז"מ דידי וא"כ טענתו דמוכ"ע מקודם ואין לך אלא מנה כטוען א"י אם פרעתיך כסברת הרי"ם עפ"י דברי הטו"ז הנ"ל (וכמש"כ לעיל אליבא דר"ג) א"כ לפי"ז הואי דטענה משארסתני נאנסתי הנה יש לה מיגו טובה דהויא מצית אמרי מוכ"ע אני תחתיך דלא נפסלה נפשה מכהונה ואי הוה טוען הוא מוכ"ע אני קודם שארסתיך ומגיע לך רק מנה הוה היא נאמנת כנ"ל דבוודאי לא סלוק אדעתה שהוא יטעון דרוסת איש את דהא בטענת דרוסת איש את ג"כ מתחייב במנה עכ"פ לרי"ו דס"ל כנסה בחזקת בתולה ונמצאת בעולה יש לה כתובת מנה א"כ סתמא סבורה הוא שכשתטעון מוכ"ע אני תחתיך הי' מכחיש ואמר קודם שארסתיך מוכ"ע היית ואז היתה נאמנת גם לר' יהושע וגם לא היתה פוסלת נפשה מכהונה א"כ יש לה מיגו טובה אלא דלר' יהושע לית לה מיגו ושפיר פריך מ"ש האי מיגו מהאי מיגו ודו"ק כי הוא עצה עמוקה:

ועל זה משני דשאני שור שחוט לפניך דהרי בעולה לפניך ופריך והא רוב נשים בתולות נשאת ומשום דרוב נשים בתולות נשאת אית להו קרא והנה תמוה דהא זה היתה תחילת קו' הגמ' דמשנה דלא כר"ג דס"ד כיון דאיכא רוב נשים בתולות נשאת כברי ושמא דמי קמ"ל כברי וברי דהרוב לא משוי לי' כשמא א"כ מאי פריך שנית ליזול בתר רובא וכבר הקשה כן בשמ"ק והנה תוס' כתב דפריך רק למ"ד הולכין בממון אחר הרוב ובעהמ"א כתב דהקו' גם לשמואל יען דיש חזקה בתולה נולדה ורמב"ן במלחמות השיב דל"ש חזקה דהא עומדת לינשא ותמה בפנ"י א"כ מ"פ דמשנתינו דלא כר"ג הא שם בשארסתני נאנסתי איכא חזה"ג והכא ליכא חזקה:

ונראה ליישב דהנה יש לתמוה טובא על לשון הגמ' דפריך ודקארי מאי קארי לה ומשני דהו"א כיון דרוב נשים בתולות נשאת כברי ושמא דמי דזה קשה להבין הכי משום דאיכא רוב הוה טענתו שמא ורק הכי הול"ל כיון דאיכא רוב האי ברי עדיפא ונראה דהכי פירושו במשנה דקתני לא כי אלא אלמנה נשאתיך הנה יש לפרש דטענתו שמא כמו במשנה דמשארסתני נאנסתי דקתני לא כי וטענתו שמא וה"נ מסתמא טענתו שמא כיון דאיכא רוב נשים נשאת כשהן בתולות א"כ בוודאי אין טענתו וודאי נגד הרוב רק שמא

יען דכיון דרוב נשים שנשאת כשהן בתולות יש להן קול ומדלא יצא קול אף הוא מימר אמר שלא היתה בתולה על כן טוען שמא קמ"ל דכברי וברי הוא דהיינו דכיון דטוען לא כי בוודאי טענתו וודאית דלעיל דקתני לא כי משום דליכא למיטעי כמש"כ תוס' לעיל אבל כאן דקתני לא כי דאיכא למיטעי ע"כ דבאמת טוען ברי והוה ברי וברי וע"ז פריך לבסוף אמאי הא רוב נשים בתולות נישאת הכונה נהי דמפרש המשנה דטוען באמת ברי אייריא אכתי ניזל אבל בתר ברי דידה דמסייע לה רוב לס"ד דאזלינן בממונא בת"ר וא"כ ניחא דשפיר כתב הרמב"ן דלמ"ד א"ה בממון אחר הרוב לא קשיא משום דליכא חזקה שאין נשאית כיון שטוען ברי מה סברא יש לומר דברי דידה עדיף משום חזקה שלא נשאית כיון דעומדת לינשא משא"כ בס"ד דמשנה אייריא בטוען שמא שפיר פריך דלא כר"ג דא"ל דכאן ליכא חזקה דלגבי טענת שמא בוודאי גם חזקה זו שבחזקת לא נשאית קיימא הוה חזקה לכן שפיר ס"ד דלא כר"ג:

והנה ע"ז מסיק הכי נמי מסתברא דכברי וברי דמי דקתני ומודה ר"י דקשיא בשלמא אי רישא אייריא במודה שפיר קאמרו מודה ר"י אבל אי לא אייריא רישא במודה מודה דרי"ה מודה למאן והנה פירש"י דמודה ר"ה אף דפליג ארישא דליכא מיגו והכא איכא מיגו והקשו בתוס' דפלא דהא גמ' דחי דקאי אמיגו ואפירקא קמא משמע דאי אייריא ר"ג במודה לא קאי אמיגו ולפירש"י ע"כ קאי אמיגו לכו פירשו בתוס' דקאי ה"נ מסתברא כדס"ד דהוה ברי ושמא ובשמ"ק דחה דלא מצינו בש"ס דנימא הכי נמי מסתברא לקיים הס"ד:

ואמנם לישב קו' התוס' נראה לי דא"ש לפמש"כ לפרש לעיל בדף י"ג דס"ד דפליגי ר"ג וריה"ש בברי ושמא ודרב יודא דשמואל הוא ודחי דטעמא דר"ג משום מיגו א"כ משום חזקה וכתבנו לעיל דלמאי דמסיק טעמא דר"ג משום מיגו וחזקה דטעמא דריה"ש דל"א ברי עדיף היינו משום דלא מפיה אנו חיין אלא מפיו ג"כ אנו חיין דאל"כ היתה אסורה עליו משום ספק סוטה כדאיתא באמת בירושלמי רק קודם דמסיק דטעמא דר"ג שמום מיגו וחזקה הוא ס"ד טעמא דר"י דלית לי' ברי ושמא ברי עדיף דאין לומר משום דלא מפיה אנו חיין רק גם מפיו דא"כ מ"ט דר"ג אע"כ דהטעם דהיא אינה אסורה הוא אפי' לפי דברי' דמשנאסה נאנסה ול"ח לספק רצון משום חזקת שאין מזנות כמש"כ הר"ן לעיל (או דבאמת להאי ס"ד הוה מפרשינן דלענין איסורא לא פליגי דאסורה וכמו שכ' רבינו בפי' המשנה ובארתי דבריו במק"א) וא"כ לפי"ז יפורש הכי דהכי נמי מסתברא דר"ג אייריא במודה דכאן הוה ברי וברי וע"ז מודה ר"י דנהי דפליגינא בפרקי קמא דלית לי' טעמא דברי ושמא וכס"ד דפליגי בברי ושמא היינו כיון דלגבי דידי' הוה שמא

טוב דמספק אין להוציא מידו דאין ממונו מתרבה בממון של אחרים רק דמעכב חיובא דידי' (כמו שבארתי בחי' דברי טעם) אבל הכא אני מודה ברי ושמא ברי עדיף דלגבי הטוען וודאי ליכא איסורא דגזל משא"כ לגבי הטוען שמא איכא ספק איסור גזל אני מודה וע"ז מסיק דלא קאי אריש כלל וכלל רק אפירקא קמא ולא קאי אברי ושמא אלא אמיגו קאי כמסקנת הגמ' דלעיל פליגי בברי ושמא רק אי אמרינן מיגו דלר"י לית לי' מיגו במיגו דהכא אני מודה משום דאין שור שחוט (ובאמת לעיל לא תליא כלל פלוגתתם בברי ושמא דשם ל"ש ברי ושמא ברי עדיף כיון דלא מפיה לבד אנו חיין דלענין איסורא ע"כ גם מפיו אנו חיין דרגלים שנאנסה קודם ואיכא ס"ס להתירו רק במיגו לבד פליגי) והיינו דקאמר אמיגו קאי דהיינו אמיגו לבד פליגי כלל בברי ושמא ומיושב קו' התוס' על נכון:

הלכה ה

לא יקל אדם וכו' ויראה עצמו שהוא עומד לפני ד' וכו'. וקשה לי לפמש"כ בשו"ע או"ח סי' א' בשם רבינו בספרו המנ"ב שמיד שאדם ניעור משינתו בבוקר מיד יחשוב בלבו לפני מי הוא שוכב וידע שממ"ה יתעלה חופף עליו שכ' מלא כל הארץ כבודו ואילו הי' שוכב לפני מלך בו"ד שעומד עליו הי' מתחייב בנפשו קו"ח לפני ממ"ה הקב"ה לכך יקום בזריזות מיד וכן יחשוב בכל עסקיו כי אין עסקיו בביתו כשהוא לבדו ואין דיבורו והרחבת פיו כשהוא לבדו כמו שוא בעסקיו לפני המלך ונראה שלזה כיון דהע"ה באמרו שויתי ד' לנגדי תמיד עכ"ל ומי יתן ואדע א"כ מהו עדיפותי' בין מידת היראה כשהוא במקדש שיראה עצמו שלומד לפני הקב"ה הא גם בביתו צריך שיחשוב האדם כך ואומר פשר הדבר הוא כך כי הנה כבר כ' המפורשים ובראשם רבינו בספרו המורה כי הקב"ה נעלה ומרומם מכל השנויים והתנועות והעתק מקום ומה שמצינו בפסוקים וירא אליו כבוד ד' ויבוא ד' אין הרצון בו חלילה שהקב"ה נעתק וסר ממקומו ובא להתראות אל מקום ומצבו מי שנראה אליו אבל כל התקרבותו ית' והתגלותו אל האדם תלוי אך בהתקרבות האדם אליו אני לדודי ודודי לי וכך אמר אני לדודי ועלי תשוקתו הכונה כי תשוקתו ית' הוא דבר התלוי בידינו כי לפי רוב ההכנה שיכין האדם א"ע להפרד מעניני העולם ולהפשיט ממנו החומריות ויקבוץ כל מדעו ותבונתו לחזק יראתו ולאמץ אהבתו ויכסוף אליו ית' עם עוצם התשובה להדבק בו ית' יערה אליו רוח כי יחשוב שעומד לפני הקב"ה הכונה ג"כ עד"ז כי אם אדם בכל שכלו חזק באמונה שביכולת האדם להתקרב אליו ע"י מעשיו הטובים יגלה ד' את עיניו לראות כבוד ד' וזה אשר אין האדם מכיר יקרא דהשי"ת רק מפני מעשיו שאינם רצויים אבל הקב"ה א"צ להעתק ממקום למקום

רק הוא נמצא אתו עמו במחיצתו אז בוודאי ישתדל בכל מעשיו שיזכה לחזות בנועם כבוד ד' ושיהי' נפשו קשורה בד' להיות כך זה שמצינו שינוי מקום אשר הוא ית' ישכן כבודו במקום מן המקומות ההכרח לומר כי כל ענין קדושת המקדש הוא רק כי מקום זה מסוגל יותר אל השראת שכינה קדושה להעיר ולעורר את העובד עד אשר יזכה לראות כבוד השכינה וכמש"כ לעיל בשם החינוך א"כ אחרי כי נקל יותר אל האדם שיזכה ע"י מעשיו לראות כבוד השכינה כשהוא במקדש כי זה וזה גורם המקום וגם מעשיו שיזכה לחזות בנועם ד' וזה גופי' גורם לאדם שידקדק במעשיו ותנועתיו יותר אחרי כי בנקל יותר לפניו שיגלה ד' עיניו לראות ביקרא ד"ה לכן ישמור שיהא נפשו קשורה בד' ולכן כתב רבינו שיראה האדם עצמו שהוא עומד לפני ד' כיון שאמר והי' עיני ולבי שם א"כ בנקל יותר שיזכה ע"י שידבק נפשו בד' ולראות בכבוד השכינה:

והנה הרב בעל חובת הלבבות כ' כי האדם יחשוב עצמו תמיד כאלו בנ"א רואים אותו ויתבייש לעשות עבירה ויחשוב כי הקב"ה מביט במעשיו כמו שאמר הכתוב אם יסתר איש במסתרים ואני לא אראנו נאום ד' וכהא"ג כ' גם ברמ"א סי' א' וכ' עוד שלא יבוש מפני המלעיגים לעשות מצוה בגלוי כמו בסתר ובזה המלצתי כונת המדרשים פ' צו אין צו אלא מיד ולדורות אין צו אלא במקום שיש חסרון כיס זאת תורת העולה כל העוסק בתורת עולה כאלו הקריב עולה ואש המזבח תוקד בו אין לי אלא אש מזבח החיצון שהיא על מזבח ת"ל ואש על המזבח תוקד בו ומניין לאש מנורה שלא יהא אלא על מזבח החיצון ת"ל ואש תמיד תוקד על המזבח ומניין שאפי' במסעות ת"ל לא תכבה אפי' במסעות להנ"ל יפורש על נכון כי האדם יכול להגיע למדריגות היראה רק אחרי שיהא בעיניו עניני עוה"ז ומלואו לאפס ותוהו ולא יהא נחשב בעיניו כלום ולכן התחיל שלמה המלך ע"ה בקהלת הבל הבלים אמר קהלת וסיים סוף דבר הכל נשמע את האלקים ירא וזהשהקב"ה ציוה כי יקריבו עולה המכפרת על עשה היינו ג"כ רק בעבור להורותם שהעבודה צריכה תהי' כלול לד' ולא יהא להם שום הנאה רק לקיים מצות ד' ולא יחוסו על ממונם אשר יתנו למאכלות האש שעי"ז לא יהי' עצלים לקיים כל מצות ד' כי יקרים המה מפנינים ואמנם לעת אשר חרב המקדש ואין קרבן עולה אזי עוסק בתורת עולה ומבין הכונה שיהא טובת ועניני עוה"ז הבל בעיניו א"כ כאלו קיים תורת העולה כי זה עיקר הכונה הנרצית בזה וע"ז אמר אין אלא זירוז מיד כ"ז שיש מזבח כפרה ולדורות ומפרש מהו ולדורות ואמר זאת תורת העולה כאשר יחרב המקדש שיעסוק בתורת עולה וזהו כל הלילה ולזה צריך זירוז ואמר עוד אין צו אלא זירוז במקום חסרון כיס ומפרש מהו החסרון כיס ואמר זאת תורת העולה כי מה שנלמד מן העולה שיקיים

האדם בכל נפשך ובכל מאודך שלא יהא עניני עוה"ז עיקרים אצלו רק למעט בעסק ולא יהא חשובים בעיניו יותר ממצות ד' וזהו על המזבח שילמד מן העולה שיקריב כל מאודו ולא יחוס על חסרון כיס על המזבח לצורך התורה והיראה ולכך צריך זירוז ואחר שיהא האדם במדריגה שלא יפנה לבו להרבות במשא ומתן ולהבהיל עניני עוה"ז ונלמד מתורת עולה למידת היראה וע"ז אמר אח"כ ואש מזבח הפנימי שלא יהא אלא ממזבח פנימי התחיל לדבר מבחינה שני' איך יכול להגיע על ידה למידת היראה והוא שיחשוב תמיד שבנ"א רואין מעשיו וכאלו עומד בחוץ בשוקים וברחובות שיש בנ"א הרבה שם שיבוש מפניהם ועי"ז ישים לבו אם בפני אדם הוא בוש לעשות מעשה זו כשהקב"ה מביט במעשיו בוודאי צריך לבוש מפניו והלא הקב"ה רואה אותו גם במסתרים וזהו מניין לאש במזבח פנימי לאש היראה שבפנים במקום שאין רואין שיהי' על בחינה זו כשם שהוא ירא לעבור עבירה בחוץ בפני בנ"א והיינו שלא יהא אלא ממזבח החיצון ת"ל תוקד בו ומניין לאש מנורה שדלוקה בפנים דהיינו שהמצות שעושה בפנים במקום שאין רואין שיעשנה גם בחוץ שלא יבוש מפני המלעיגים והיינו שלא יהא אלא ממזבח החיצון ת"ל אש תמיד על המזבח שיעשנה על מזבח החיצון במקום רואין ולא יבוש מפני המלעיגים ומניין שאפי' במסעות כשהוא בדרך בין אנשים שאין מכירין אותו שלא יבוש מפניהם וכן להיפוך כשמגיע לדבר עבירה שאל יאמר אין כאן מי שמכיר אותי ומעיד בי מניין שיהא דולק תמיד כאלו הוא בעירו במקום מכירין ת"ל לא תכבה והבן:

עוד נראה מה שהקשיתי מדברי רבינו שהביאו בשו"ע כנ"ל דהנה לכאורה עוד יש להקשות דרבינו הביא קרא דעיני ולבי שם כל הימים ויקשה הא בכללות א"י כתיב ג"כ ארץ אשר ד' אלקיך דורש אותה תמיד עיני ד' אלקיך בה א"כ בכלות א"י יהא מוזהר ג"כ על מוראה וי"ל לפמש"כ בח"ס סי' רל"ג דיש חילוק בין חיבור עין עם לב לבין היכיא דכ' עין לבד ועוד חילוק בין עיני דהתם שהוא בי"ד של מעלה בי"ד של שבעים שהם כנפי השכינה ובין עיני ולב שהוא השגחת השם עצמו בלי כנפיים וא"כ לפי"ז י"ל דלכן גם לענין מורא חמורה יותר במקדש מבכללות א"י וא"ש גם קושיתנו הראשונה כי אף שיש לאדם להחשוב עצמו כאלו עומד לפני הקב"ה מ"מ אין המדריגות שוות דהרי אף בא"י יש חילוק בין מקדש ובין הארץ בכללה דשם בי"ד של מעלה שהם כנפי השכינהובין המקדש עצמו שיש לראות עצמו כאלו עומד לפני הקב"ה שמשגיח בכבודו ובעצמו:

הלכה ו

ואסור לכל אדם לישב וכו'. והנה כן כתב רבינו בפ"ח מה' אלו דלוים שומרים העזרה מבחוץ שאסור לישב בעזרה והנה מוכח דלדעת רבינו אף בא"א ואיכא צורך מקדש אסור

ג"כ לישב שם ואין כן דעת הראב"ד בפירושו לתמיד שכ' וז"ל כללא דמילתא נראה שכך הוא בכל מקום שא"א לעשות בעזרה שום דבר שהצריך הכתוב לעשות כ"א בישיבה זו יוכל לעשות בין כהן בין מי שיהי' כגון קידוש ידיו ורגליו מן הכיור אי לאו דכ' לעמוד לשרת וכגון שמירת המקדש שא"א בלי שמירה כדילפינן בגמ' וצריך לשמור הכהנים במקום הקודש ממש וכדאיתא בספרי וכדכתיב אתה ובניך אתך לפני אוה"מ הכהנים בפנים והלוים בחוץ בהכא"ג לא חיישינן לישיבה בעזרה עכ"ד וכונתו משום דהוה קשיא לי' מהא דמותר לשומרים לישב בפנים וגם דהוה קשיא לי' קו' תוס' בזבחים דף ט"ז ל"ל קרא לעמוד ולשרת דלא יקדש ידים בישיבה הא אסור לישב בעזרה ולכך הוכיח דבא"א שרי ואמנם לדעת רבינו דסובר בא"א ג"כ אסור ולכן כ' דהשמירה חוץ לעזרה אף דהוא צורך המקדש א"כ יקשה לדעתו קו' תוס הנ"ל ועוד יקשה מה שהקשה תוס' יומא דף כ"ה מהא דקאמר בזבחים מה ליושב שכן בקדשים הא אין ישיבה בעזרה ותי' צורך עבודה דצריכה דכ' למשחה כדרך שהמלכים אוכלין ועוד הקשו תוס' זבחים דף נ"ט ל"ל קרא דעבודה פסולה בישיבה תיפוק לי' דבלא"ה אסור ישיבה בעזרה וע"כ דקרא אתי לומר דמעכב ומחלל עבודה א"כ ל"ל תרי קראי לומר דמחלל עבודה ואמנם לדעת הראב"ד דבא"א וצורך המקדש ועבודה שרי ניחא הכל דצריך קרא כהא"ג דליכא איסור משום ישיבה בעזרה אבל אסור משום עבודה ולכן צריך קרא אחרינא דמחלל עבודה ג"כ אבל לדעת רבינו דלית לי' כהראב"ד קשה כל הני קושית:

ולכן נראה לי דבר חדש דהא דישיבה אסור בעזרה הוא רק על כסא אבל על קרקע העזרה שרי לישב זולת משום עבודה ולעמוד ולשרת בעינן לסמוכן שלי מהא דריש תמיד דתנן דהי' ישנים איש כסתו על הארץ ולא הי' ישנים על המיטות משום דלאו אורח ארעא ולפי"ז מיושב כל הנ"ל דהא דפריך בזבחים וניתב לקדש ידים היינו על הארץ ולכן רק ממעט דאסור מקרא דלעמוד ולשרת דאין דרך שירות בכך וכן הא דיושב אוכל היינו ג"כ על הארץ והא דצריך למעט יושב פסול לעבודה א"ש מאוד דזה ע"כ אייריא ביושב על הארץ דאם יושב על כסא בלא"ה פסול משום שלא יהא דבר חולץ בינו לריצפה כבזבחים דף ל"ד ורק ע"כ הו"א רק ביושב על הארץ דליכא חציצה שרי לעבוד והנה אז גם איסור בישיבה ליכא ולכן צריך קרא למעט מלעמוד ולשרת דאסור לעבוד בישיבה וגם צריך קרא דמחלל עבודה ונראה להביא ראי' לשיטת רבינו דאף לצורך אסור ישיבה בעזרה דהנה לכאורה דקשה לי דביומא דף ס"ט פריך והא אין ישיבה בעזרה ומשני כדאמר ר"ח בע"נ ה"נ בע"נ ולכאורה קשה הא קריאה ביוהכ"פ לצורך עבודה הוה כדאיתא שם דף ס"ח ותוס' כ' דאכילה צורך עבודה שרי לישב א"כ מ"ש דהא שרי בעזרה והא אסור

וראיתי בשי"צ ריש פ"ז הרגיש בזה ולישב אומר דיש לדקדק בגמ' קאמר כדאמר ר"ח בע"נ ואמאי לא אמר ר"ח כן אהא ולכן נראה דהנה בפסחים דף ע"ב איתא דרי"ו ס"ל דאכילת תרומה וקדשים הוה עבודה ממש אבל בירושלמי פ"י דתרומות מוכח דרב פליג ע"ז וא"כ הא דאמר ביומא דף ס"ח אכילה צורך עבודה הוא היינו כרב דלאו עבודה הוה א"כ לדידי' באמת ל"ק מקריאה דשרי בעזרה די"ל דגם זה צורך עבודה ושרי ולכן לא תי' ר"ח אהא בע"נ דבאמת שרי אף בעזרה וגמ' דפריך הא אין ישיבה בעזרה סובר דצורך עבודה לא שרי בעזרה והא דאכילה שרי במקדש משום דאכילה היא גופי' עבודה הוה ולא צורך עבודה דמשום צורך עבודה לא שרי ולכן משני כדאמר ר"ח בע"נ כן י"ל לרי"ו דסובר אכילה עבודה הוה אבל לצורך לא משתרי ורק דמוקי בע"נ א"כ יצא לנו מזה דצורך עבודה לא שרי רק אכילה שאני דעבודה גופי' הוה (אך לפמש"כ בפ"ט מביאמ"ק דלדעת רבינו אכילה לאו עבודה הוה דפסק כרב בירושלמי נסתר זה) ודו"ק:

ואמנם לקו' תוס' בזבחים דל"ל קרא לפסול יושב לעבודה תיפוק לי' בלא"ה דישיבה אסור א"כ בחד קרא ג"כ נדע דמעכב ופוסל כמו שביאר כוונתם בתומים סי' טו"ב נראה דלפירש"י ביומא דף ס"ט דילפינן באמת מקרא דלשרת א"כ לק"מ אלא דלכאורה דברי רש"י סתראי נינהו דבסנהדרין פירש"י דהוא הלמ"מ וצ"ל דבוודאי הלממ"ס הוא אבל כיון דחזינן דקפיד קרא בכהנים לעמוד לשרת ילפינן שפיר מהאי קרא ובזה א"ש קו' אחרונים זבחים לפירש"י דהלממ"ס ל"ל קרא לעמוד ולשרת דאף הלממ"ס צריך קרא לכהן (והנה לכאורה פירש"י תמוה שכ' לעמוד ולשרת אדרבא משם סתירה דרק בעבודה כתיב קרא וצ"ל דהרי בזבחים אמרינן מקרא דולשרת הוא למצוה והכונה באמת לכל הבאים ולאו דוקא לשרת לכן כתיב לעמוד לעכב) והנה אחרי כי ישבנו קו' התוס' יצא לנו נפ"מ לדינא ג"כ דהנה בתוס' דף י"ט הוכיחו מכח תוס' הנ"ל דסמיכה הוה כעמידה ורק היכיא דכ' לעמוד ולשרת ל"ה כעמידה ולכן צריך קרא דלעמוד ולשרת ולפמש"כ י"ל או דאפי' סמיכה אסור אפי' שלא בשעת עבודה או דסמיכה הוה עמידה אפי' היכיא דכ' עמידה והא דפריך וניתב וכן הא דצריך תרי קראי לפסול יושב דהו"א כשיושב על הריצפה שרי דליכא משום ישיבה בעזרה ולכן צריך קרא וא"כ אין הכרח מכאן דסמיכה חשוב עמידה היכא דלא כתיב עמידה וכן לא מוכח דסמיכה ל"ח עמידה היכיא דכ' עמידה ולפי"ז מה שרצה ללמוד מכאן לענין עדות אין הוכחה כלל ומעתה לפי"ז מ"ד דסמיכה מן הצד ל"ח עמידה לא יליף מדצריך קרא לאסור יושב ע"כ דלאסור סמיכה כמש"כ בתומים דלפמש"כ אין הכרח לזה (והנה מש"כ בתומים לפרש דכונתם להקשות מנ"ל לאסור סמיכה מן הצד מדצריך לשרת דילמא צריך קרא לכהא"ג דאף דשרי ביושב

אבל בעבודה אסור לענ"ד נראה דכונתם כי לולי ההכרח מדצריך קרא הו"א איפכא דאפי' היכא דל"כ עמידה הוה אסרינן סמיכה דאין זה דרך אימה כמש"כ תוס' זבחים דף ט"ז בעמידת בשעת קה"ת ואמנם אי נאמר כתובים בהבנת דבריהם א"ש קו' תוס' בזבחים אהא דקאמר יושב אוכל והקשו הא אסור ישיבה בעזרה וכן הקשו דנאמר פירכא דהא אסור יושב בעזרה לפמש"כ מצי לעשות הקו"ח מכה"ג והוה מצי אוכל שפיר בעזרה) והבן:

והנה במג"א סי' קמ"ו כפי מה שפירש התומים דבריו שהקשה מזבחים דמה פריך מה ליושב שפסול בעבודה אכתי יעשה קו"ח מסמיכה דאוכל ומחלל עבודה ואין פסול בעדות ומוכח דע"כ סמיכה פסול גם לעדות ונ"ל דהנה תוס' יומא כתבו יושב אוכל בעזרה יען דכ' למשחה דרך גדולה צריך ישיבה ולכך שרי מעתה אף אי ל"א כסברת תוס' דמהא"ט שרי אבל עכ"פ אמת שצריך ישיבה וע"כ אוכל חוץ לעזרה כמש"כ תוס' ומעתה לפי"ז א"א לעשות קו"ח מסמיכה דאוכל בסמיכה דבעינן ישיבה דרך גדולה ע"כ נחשב זאת לישיבה דרך גדולה ושוב אסור בעזרה אף סמיכה כמו ישיבה ממש דאכילת קדשים אחשבי לסמיכה כישיבה ולכן גם בסמיכה לא שרי רק חוץ לעזרה ולפי"ז מיושב קו' מג"א דאכתי יש פירכא דג"כ פסול לעדות דנהי דסמיכה כשר בעדות אבל היכיא דבעינן שיהא לו דין עמידה וישיבה לא הוה כעמידה ונחשב כישיבה כמש"כ הסמ"ע שם היכא דעדים ודיינים סמוכים פסול סמיכה לעדות ממנ"פ דע"כ נחשב ישיבה דל"א דהוה כעמידה היכא דצריך עמידה והיכיא דצריך ישיבה שיהא כישיבה ודו"ק:

ואמנם י"ל דמכאן עכ"פ יש סתירה לשיטה דסברי דסמיכה הוה עמידה וגם משמש במקום ישיבה ועמידה דזה דעת הרמ"א וב"ח שם דלפמש"כ ע"כ ליתא דא"כ הדרה קו' מג"א ותומים לדוכתי' דנעשה קו"ח מסמיכה דאוכל בעזרה ומשמש עמידה וישיבה ובעדות כשר ול"ש פירכא דפסול לעדות כיון דסמיכה כשר לעדות וע"כ או דפסול סמיכה או אי סמיכה כשר לעדות עכ"פ אינו משמש תרתי עמידה וישיבה א"כ א"ש דל"מ לעשות קו"ח מסמיכה דאוכל דבאמת אז לא הוה כישיבה ממש ואסור לאכול בעזרה אמנם י"ל גם לאידך גיסא שבזה יש לסתור קו' התומים שהוכיח כלפי שיטת הרמ"א מהא גופי' דתוס' הקשו איך רשאי אוכלין בעזרה ותי' תוס' דחוק כמש"כ בתומים והא מצי לתרוצי ברווחא דאוכלין בסמיכה וע"כ דתוס' סברי דא"כ מ"פ מיושב דפסול בעדות הא בסמיכה כשר כעמידה א"כ מוכח דתוס' סברי דסמיכה כשר אבל לפמש"כ א"א לתרץ כן דאוכלין בעזרה בסמיכה דאז הוה כישיבה כיון דאכילה צריך שיהא בישיבה אחשבי' לישיבה א"כ שוב איכא גם איסור ישיבה בעזרה וע"כ שיאכלנו חוץ

לעזרה בישיבה לא בסמיכה וא"כ אין הוכחה דלתוס' סמיכה בכלל עמידה:
אולם במשל"מ הקשה אי ישיבה אסור מה"ת בעזרה אמאי לא חשבוהו בפ"ק דכלים בין עשר מעלות ולפש"כ להלן בשם האי גאון דל"ח מעלות רק מה שיש בו מעלה בטהרה א"ש ואמנם י"ל עוד דהנה בפירש"י קידושין דף נ"ב דאין נשים נכנסין לעזרה והקשו תוס' אמאי לא חשבוהו זאת בהני עשר מעלות ובשעה"מ פ"ז מה' אלו כ' דבאמת לפירש"י נשמע כמו דקתני דאין ישראל נכנסים לעזרת כהנים רק לשעת צרכיהם וכתב במהרי"ט לצורך עבודה והשתחווי' שרי ישיבה ולפי"ז י"ל דתני ושייר ישיבה דלצורך שרי דבשלא לצורך דוקא אסור וא"כ ל"ש מה שייר דהאי שייר די"ל שייר נשים וכן להיפוך לישב שיטת רש"י י"ל דתני ושייר דהא שייר ישיבה בעזרה והנה לפי דברי מהרימ"ט א"ש דצריך קרא בעבודה דאסור דהו"א דשרי דהרי ישראל לצורך השתחוי' שרי ה"ה כאן בשעת עבודה כש"כ הו"א דיהא שרי ובזה מדקדק ג"כ לישנא לעמידה בחרתיו ולא לישיבה דהו"א דגם לעבודה בחר בישיבה:
והנה בתוס' סוטה הנ"ל הקשו מירושלמי דכה"ג יושב בעזרה כדכ' ועלי יושב וכו' אהא דכה"ג קורא עומד דאין ישיבה אלא למלכות בי"ד ואמנם במדרש שוח"ט מבואר דזה פלוגתא דלחד מ"ד אפי' למלכי ב"ד אין ישיבה רק לכה"ג ולחד מ"ד רק למלכי ב"ד ולא לכה"ג וגמ' דסוטה קאי למ"ד יש ישיבה למלכי ב"ד ולא לכה"ג ורק יקשה איך מתרצי הך דעלי יושב ומהר"ש יפה הקשה ג"כ כן והנה בב"ש במס' תמיד כתב דעל מזוזתהשער ליכא איסורא ובספר קהלת יעקב תמה דהא אפי' היכיא דפתוחות לקודש נתקדשו מכש"כ מזוזת השער אך לפמש"כ לעיל בפ"ה בפתוחות לקודש לענין ישיבה ל"ה קודש א"ש אך אכתי יקשה מלשכת הגזית שבנוי חצי בקודש ופתוח מצ"א לקודש דאמרינן דאסור ישיבה רק בבנוי בחול א"כ ה"ה מזוזת השער שבנוי בקודש ופתוח לקודש אום י"ל דכונת הב"ש דבאמת לאחר גם בשער אסור ורק לכהן שרי לישב במזוזת השער:
אולם עדיין קשה טובא מהך דסוטה דמ"פ דאין ישיבה דילמא הא דאמרינן בכה"ג עומד מכלל דהי' יושב דהיינו דמתחילה הי' יושב בהשער ואח"כ עומד וקורא:
וראיתי בב"ש שתי' עוד דהא דאמרינן דוקא מלכי בית דוד יושבין הוא רק מדוד ואילך והנה גם לתי' זה קשה מקידושין דף ע"ח דפריך אקרא דשמואל שוכב בהיכל ד' והלא אין ישיבה בעזרה והא קודם דוד הי' שרי ישיבה לכ"ע אך י"ל דכונה רק לכה"ג או מלך ישראל הי' שרי קודם שנמשח דוד אבל לכו"ע אסור לכן פריך משמואל ועמש"כ בפ"ו סברא כזו לענין הא דאין מושחין מלכי ישראל היינו ג"כ רק מדוד ואילך:
והנה בברכות יליף מהך דעלי דאסור לישב בד' אמות של המתפלל אמנם בכבר ישב

א"צ לעמוד ותמהו הא הך דעלי אייריא באמת בכבר ישב דכ' ועלי יושב ותי' בב"י סי' ק"ד דהך ישיבה היינו עכבה כדכ' וישב בקדש ובישועות יעקב תמה מירושלמי הובא בתוס' סוטה דף מ' דאין ישיבה בעזרה אלא למלכי בית דוד ולכה"ג דכ' ועלי יושב מבואר דהיינו ישיבה ממש ותי' כיון דלפי גמ' דידן מתבאר דאין ישיבה אף לכה"ג ע"כ הך דיושב דכ' גבי עלי היינו עכבה כמש"כ הב"י ושוב הקשה איך יליף מזה דאסור לישב בצד המתפלל דבלא"ה לא הי' רשאי לישב בעזרה משום קדושת עזרה דאין ישיבה בעזרה:

ול"נ לישב דכיון דעלי הי' מתעכב תמיד בעזרה ממילא הותר לו לישב רק כל זמן שאין אחר עומד שם להתפלל אבל בעמד שם אחר להתפלל דבשעה שמתפללין יורדת הקדושה למקום שעומד המתפלל כמש"כ הטו"ז הנה בשעה קלה כזו שפיר יכול לעמוד אף מי שמתעכב בעזרה תמיד ולכן הישיבה אסור נשמע שפיר דאסור לישב בשעה שמתפללין:

ואמנם בישועות יעקב באמת עומד ע"ז לשיטת הירושלמי דישיבה בעזרה מותר אף לכה"ג אף דקדושת עזרה בוודאי גדולה יותר אפ"ה הותר לכה"ג מחמת קדושתו כש"כ לישב בצד המתפלל שמותר לכה"ג אולם ל"נ לחלק דשאני קדושת עזרה שיורדת בלי אתערותא דלתתא רק שהקב"ה משרה שכינתו מצד שבחר במקום הזה אבל קדושה שירדה ע"י אתערותא דלתתא בשעה שצדיק מתפלל אף לכה"ג לא הותר לישב דהא בוודאי כיון דעזרה הוא מקום לתפלה ובית תפלה נקרא שגורם התפלה שתתצמצם קדושת השכינה יותר במקום המתפלל ולכן אף לכה"ג אסור לישב שם ועשו"ת בנין ציון סי' ב':

והנה בירושלמי פסחים סוף פ' תמיד נשחט פריך והתיבן לא היתה ישיבה בעזרה ומשני תפתר שסמך עצמו לכותל נתבאר מזה רק ישיבה אסור אבל סמיכה שרי וכן הוא בירושלמי דיומא פ"ג ואיתא שם דאפי' למלכי בית דוד לא הי' ישיבה בעזרה א"כ נראה דס"ל דישיבה אסור משום כבוד השכינה וא"כ קשיא מהך דעלי יושב על הכסא לכן נראה דכיון דבכמה דוכתין מצינו דהי' חילוק בין שילה למקדש כמש"כ תוס' חולין דף כ"ו א"כ י"ל גם לענין איסור ישיבה בעזרה הוא רק בבית עולמים אבל בשילה הי' מותר ישיבה דידעו דל"ה לו קדושת עולם ועכ"פ לכה"ג בוודאי הי' שרי דרק במקדש דקדושתו קדושת עולם אסור אף לכה"ג ולא הותר לחד מ"ד רק למלכי בית דוד ולאידך מ"ד אף למלכי בית דוד הי' אסור והטעם נראה דלכן אין ישיבה בעזרה אלא למלכי בית דוד עפ"י אותה אגדה הובא באו"ז ה' שבת דבעלמא דקשמיט דכל מלכי בית דוד יושבין לפניו ומלכי בית ישראל עומדין מאחריו יעש"ה שוב ראיתי באו"ז הק"פ הביא מדרש

שוח"ט ויבוא המלך דוד וישב לפני ד' תני ר"ח אין ישיבה בעזרה אלא למלכי בית דוד בלבד ולא כן אמר ר"ה אין ישיבה למעלה שנאמר שרפים עומדים ממעל לו למעלה אין ישיבה ודוד יושב ומסיק דבאמת אף למלכי בית דוד אין ישיבה כדאיתא בירושלמי פ' תמיד נשחט יע"ש א"כ למ"ד דיש ישיבה סובר בוודאי גם למעלה יש ישיבה לדוד:

הלכה ז

א) **אעפ"י שהמקדש היום חרב בעונינו וכו'**. והנה בטו"א ברה"ש דף כ"ח הקשה דהא אותה ברייתא דיומא דמורא הוא לעולם הוא למ"ד קלע"ל דאי לקלע"ל אין נוהג מורא לעולם אלא ע"כ דקלע"ל ומהאי הקישא עצמו הוא דילפינן דקלע"ל מדנוהג לעולם אף בחורבנו וא"כ קשה למה צריך קרא דוהשימותי דבקדושתן עומד ותי' דוהשימותי אסמכתא בעלמא וא"כ קשה לי לרבינו דמייתיא לעיל דרשא דוהשימותי ולית לי' דאסמכתא הוא וכאן מייתיא קרא דשבתותי תשמורו ותרי קראי ל"ל ועוד הקשה בטו"א הא ר"י הוא דדריש קרא דוהשימותי אעפ"י שחרב בקדושתו עומד והא ר"י סובר בברכות בזמן שבית המקדש קיים הוא דאסור שאין קיים מותר ואי דרשא גמורה מאי חילוק אי בית המקדש קיים אע"כ דוהשימותי אסמכתא וא"כ קשה לרבינו דסובר דרשא גמורה א"כ תיקשי דר"י אדר"י:

ואולם הא יש לישב לפמש"כ לקמן דעת האלי' זוטא דרק מקדש עצמו נשאר בקדושתו לא המקומות שנאסרו משום המקדש ובבכ"ש חולק עליו וא"כ י"ל עכ"פ לר"י דהוא יסבור דנהי דנשאר בקדושתו אבל המקומות שחוץ למקדש לא נשאר בקדושתו:

ובזה הי' אפשר לומר ולישב קו' ראשונה ג"כ דלכן צריך קרא דמה שבת לעולם שהרי רבינו כ' ולא יקל ראשו נגד שער מזרח שנאמר ואת מקדשי תיראו וא"כ כיון שזה לא נלמד מקרא דוהשימותי דקאי על מקדש עצמו לכן צריך קרא דמקדשי תיראו דהוקש לשבת וריו"ו לית לי' דרשא זו:

ואמנם לי דרך אחר לפמש"כ בפ"ו דקדושתה ראשונה מסברא לא פקע וא"כ אי מקרא דמקדשי תיראו רק נדע דקדושתה לא פקע דכך מסתברא אבל שנאמר שיהא עליו קדושה הראשונה מסברא לא ידעינן וא"כ אי מקרא דמקדשי תיראו רק נדע דקדושה לא פקע דכן מסתברא אבל שנאמר שיהא עליו קדושה ראשונה גם להקריב דבשלמא לענין ביזוי בקלות ראש וכדומה שפיר י"ל דלעולם בקדושתו כיון שהי' קדוש פ"א יש לו לנהוג בו קדושה לעולם אבל שיהא קדוש באמת להקריב בו קרבן זה לא נשמע דלענין להקריב ל"ש לומר יען דהי' קדוש פ"א לכן גם עתה רשאי להקריב דאז צריכין שיהא גם עתה בו קדושה באמת ולכן צריך דרשא דוהשימותי את מקדשיכם ולא אריח בריח ניחוחכם

מכלל דאפי' להקריב עדיין בקדושתו דאי אסורין להקריב ל"ש לכתוב ולא אריח כיון דבאמת נאסרו ועוד דאין ריח ניחוח בבמה כדאיתא בזבחים דף קי"ט וכך י"ל לפמש"כ לעיל הסברא דבאמת יש לנו לומר באו פריצים וחללוהו ורק יען דהוא מחובר ל"א דנתחלל ואך זה ניחא לענין שיהא בקדושתו ליכנס לשם בטומאה או שיהא בו איסור להתנהג בקלות ראש אבל לענין להקריב הי' לנו לומר דנתחלל ע"י שבאו פריצים ולכן צריך דרשא דוהשימותי את מקדשיכם אף לענין הקרבה:

ב) **אסור להקל ראש נגד שער המזרח**. והנה בדין ח' כתב דבזמן שביהמ"ק קיים צריך ליזהר בצופין ובמקום שרואה ואין שם גדר ובמנחת חינוך הקשה ע"ז מ"ש דמעיקרא כ' דרק נגד שער המזרח ואח"כ כ' דבזמן שביהמ"ק קיים צריך ליזהר מצופין וממקום שרואה ונראה לישב לפמש"כ לעיל לחלק בין הקדושה שבאה למקום הקבוע למקדש ע"י ישראל ע"י ביאתם לארץ וע"י שקידשו אותם בשיר ובקרבן דהנה בטו"א הקשה ל"ל קרא דאת שבתותי תשמורו ומקדשי תיראו ע"ז דממנ"פ אי ס"ל דקדושת ביהמ"ק לא בטלה א"כ בלא קרא ידעינן ויותר יקשה דהא רבינו כבר פסק לעיל דקדושת ביהמ"ק קידשה לע"ל וגם היום הוא קדוש וכבר הקשה כן בערוך לנר ביבמות דף ו' ובשו"ת שלו להנ"ל ניחא דקדושת שכינה דלא בטלה היינו אותו קדושה שהוא מצד שזה המקום הוא שער השמים ואשר עליו אמר אאע"ה אשר יאמר עליו היום בהר ד' יראה ומכון כנגד ביהמ"ק של מעלה וא"כ לכן שפיר צריך קרא דאת שבתותי תשמרו דהא באמת קדושה ראשונה שבאה ע"י ישראל בטלה ואי לאו קרא הו"א דא"צ ליזהר בקדושתו וזה גופי' דילפינן בשמירת מקדש לעולם יען דקדושת שכינה שיש לאותו מקום זהו הקדושה נשאר ולפי"ז שפיר יש לחלק בוודאי בזמן שבית המקדש קיים שיש בו אותו קדושה שבאה ע"י ישראל לכן צריך להרחיק בקלות ראש מכל הצדדים במקום שרואה יען שגם המחיצות יש להם קדושה משא"כ בזמן החורבן שקדושת המחיצות שנתקדשו ע"י ישראל בטלה והמחיצות גופי' הם רק כנגד לאותו מקום מזבח הקדוש בקדושת עולם א"צ להרחיק מקלות ראש אלא כנגד שער המזרח דמשם הי' נראה אותו מקום שקדוש מצד קדושת שכינה ולכן נשאר בקדושתו ואסור לנהוג בקלות ראש כנגדו ודו"ק:

הלכה ח

בזמן המקדש בנוי אסור לו לאדם להקל את ראשו מן הצופין ולפנים. והנה בבכ"ש ברכות דף נ"ד וז"ל וצ"ע דמשמע מדבריו דבחורבנו אסור נגד השער ובבניינו הוסיפו לאסור אף שלא כנגד השער כל שהוא מהצופים ולפנים ובגמ' דילן לא משמע הכי דבדף ס"א אמר ר"י לא אמרו במתניתין כ"א נגד השער ומהצופים ולפנים ובניינו ונ"ל דס"ל

לרבינו דצופים הוא מקום במזרח ירושלים כמש"כ הלבוש גם ס"ל דהוא מכוין נגד שער המזרח ולכן בבניינו אסור משם ואילך אבל מהצופים ולחוץ אף שהוא מכוין נגד השער שרי ועפי"ז כ' רבינו בזמן שהי' וכו' ומש"כ קודם לזה אעפ"י שחרב אסור להקל ראש כנגד השער אין כונתו בריחוק מקום כ"א סמוך ממש בהר הבית וס"ל כמו שהביא באלי' זוטא דמקום המקדש עכ"פ נשאר בקדושתו עכ"ל ואני לא אבין דאין כאן מקום לטעות כלל דהרי שפתי רבינו ברור מללו בדין ה' כ' כשמקדש בבניינו לא אסור רק כנגד השער:

הלכה ט

א) **אסור לאדם שיפנה וכו'**. והנה בב"י סי' ג' הקשה על רבינו דלא חילק בין ארצות שהם למזרח ומערבו של ירושלים לארצות של צפון ודרום ונדחק הרבה בישובו ועוד הקשה דרבינו לא חילק בין יש מחיצה ללא עשה מחיצה ובירושלמי מחלק כן ונראה דהנה רבינו דכלל בדבריו גם שינה וזהו אפי' בשיש מחיצות וכמש"כ מג"א סי' ג' דאין היכר לענין שינה במה שיש מחיצות לפי"ז גם הא דאין נפנין ג"כ מסתמא ביש מחיצות וא"כ בכהא"ג באמת אין לנו לחלק בין הארצות דהכל שווין דכיון שיש מחיצות אז אין הקפידה משום דהוא כנגד המקדש אלא עיקר הטעם ששכינה במערב וכמש"כ בצל"ח בברכות ולכן השווה רבינו דין דשינה ודאין נפנין דהכל ביש מחיצה אייריא ואזלינן בתר הטעם ששכינה במערב כדאיתא ב"ב דף כ"ה שוב ראיתי כי גם בשו"ת שב יעקב הכריח דטעמו של רבינו אין משום מקדש אלא משום דשכינה במערב (ועיין ברכות דף ל' הי' עומד בדרום יכוין לבו אל הצפון הי' עומד בצפון יכוין לבו אל הדרום ורבינו בפ"ד מה' תפלה השמיטו מפני שישיבתינו בארץ המערב) והבן:

והנה יש לחקור במש"כ רבינו שלא ישן בין מזרח למערב אי כונתו מספר הזוהר הביאו במג"א סי' ג' שקפידא על רוחב דהיינו שלא יהא ראשו נגד צפון או דרום ורחבו מוטל בין מזרח למערב וראיתי בשו"ת שב יעקב שכ' דדעת רבינו ע"כ שלא יהא כשישן אחוריו נגד המערב א"כ הקפידה שלא ישן ברוחב בין מזרח ומערב אלא ראשו למזרח או למערב כיון דמלשון רבינו מוכח דאפי' בלא אשתו נמי אסור ע"כ הקפידה שלא יהא אחוריו למערב או למזרח יעו"ש:

ב) **לא יפנה למערב ולא כנגד המזרח מפני שהוא כנגד המערב**. ופי' הלבוש דחשיבות של מזרח הוא כנגד פני השכינה שבמערב וכ' בבכ"ש דיפה כיון שאין לפרש דכונת רבינו כיון שאחוריו למזרח הו"ל כאלו נפנה למערב דבשלמא כשמערב לצידו והוא נפנה צפון ודרום הירכים מעמידים ומסככין בין מערב ובין הטלת גלליו אבל כשאחוריו למזרח הרי אין דבר מפסיק בינו למערב ומשום כבוד מערב הוא ז"א דהא טעמא נמי

לשאין ישנים בין מזרח למערב והתם ליכא למימר הכי עכ"ל והנה הב"ח דזה רק בזמן הבית כמו הא דאל יקל ראשו והאו"ז כ' לחלק דמקום המקדש עצמו אסור אפי' בזה"ז אבל מקומות האסורין בשביל שנגד המקדש אינו רק בזמן שמקדש קיים ולדעתי יקשה רבינו כ' שאין קובעין ביהכ"ס בכל העולם בין למערב מפני שההיכל במערב וקאי התם אזמן הזה:

ג') **כל המטיל מים מן הצופין ולפנים לא ישב ופניו כלפי הקודש**. כן הגי' בכ"מ וכ' עליו הב"ח באו"ח סי' ג' דיצא לו מדין לא יקל ראשו כלפי שער מזרח ובבכ"ש השיג דזה רק בזמן ששכינה שורה בזמן הבית ורבינו אייריא מבזה"ז ולכן תי' דדין זה הוא מירושלמי דאיתא התם המטיל מים הופך פניו לצפון המסיך רגליו הופך פניו לדרום אר"ח בר בון מתניתין מן הצופין ולפנים ולכן בדין מיסך כליו כיון דבש"ס דילן לא חילקו בין צפון לדרום וסתמא התירו ואפי' בתוך הצופין רק שלא יהא כנגד הקודש לכן גם רבינו אין מחלק אבל בדין המטיל מום שמזה לא נזכר בגמ' דידן לא לאיסור ולא להתיר פסק כהירושלמי שלא יהא למזרח או למערב כשהוא כלפי הקודש או לצד שכנגד הקודש אבל לצד דרום התירו בקו"ח ממיסך רגליו דשרי לב' הצדדים ומה שכ' רבינו בדין מטיל מים או יסלק הקודש לצד דין הוא מסברא דנפשי' כיון דלא אסרינן בכ"מ כ"א מהצופים ש"מ דטומאה משום קודש הוא וכשמסלק הקודש לצדדין שרי א"כ ס"ל דצופין הוא מכוין נגד המקדש עכ"ד וראיתי בשבי"ד או"ח לאאדמוהגצ"ל זצ"ל שם שכ' ביתר ביאור וז"ל לפי הגהות הטו"ז שגריס לא ישב וזהו הגהות הכ"מ ג"כ מה זה שכ' או יסלק לצדדין הרי גם לצפון ולדרום הוא לצדדין וכו' ונראה דהמעיין בדברי רבינו גבי לא יקל ראשו נגד שער המזרח ומצופים ולפנים דצופים הוא שם מקום ומקום זה הי' במזרחו של ירושלים או במערבו וכו' או הוא במקום אשר ג"כ יכולין לראות את הר הבית אבל הוא לצפונו או לדרומו של ירושלים בזה אמר או מסלק הקדש לצדדין:

ד') **מהצופים ולפנים וכו'**. בלבוש או"ח סי' ג' כ' דצופים הוא מקום במזרח המקדש ויצא לו כן מלשון רש"י פ' אלו עוברין אבל תוס' שם כ' בשם ר"י דכ"מ סביב ירושלים שרואין משם ביהמ"ק נקרא צופים ובבכ"ש כ' דמלשון הירושלמי בברכות משמע דוקא במזרח אסור מדכ' המטיל מים הופך פניו לצפון שהוא כלפי הקודש אלא דדוקא נגד מזרח אסור שמכוין נגד ק"ק אלא שבתוספת' סוף מגילה מבואר לאסור בסתם כלפי הקודש ואפשר דבזמן הירושלמי הי' בניינים הרבה בצדדי המקדש ולא הי' צופים כי אם מזרח ומערב ולכן המחוור לאסור בכל צד שצופים וראיתי בס' כפתור ופרח שכ' שצופים היינו מקום שיכול לאדם לראות משם ביהמ"ק וירושלים:

ה') **מפני** שההיכל וכו' לא יפנה מזרח ומערב בזמן שביהמ"ק קיים אין ביהמ"ק קיים מותר. והנה לכאורה קשה כיון דרבינו בפ"ו פסק דקדלע"ל מדכתיב והשימותי את מקדשיכם א"כ אין לחלק בין בזמן שביהמ"ק קיים לזמן שאין ביהמ"ק קיים אך באמת לק"מ דהנה ר' יודא הוא דקאמר לה בברכות דף ס"ו דרך בזמן שביהמ"ק קיים אסור והא רי"ו גופי' ס"ל דקלע"ל במגילה דף כ"ח במשנה ועוד אמר רי"ו וכו' והשימותי את מקדשיכם אף בזמן שהן שוממין אלא וודאי דרי"ו ס"ל דרק לענין קדושה לנכנס לשם בטומאה או לינהג בזיון במקום מקדש עצמו אסור אבל לענין לפנות כנגדו שהוא רק משום קדושת המקום ששכינה שורה שם ובחורבנו שנסתלקה משם השכינה אף שעדיין מסתופפת שם בנסתר (כמו שבארנו בפ"ו) שפיר אין חייב לינהג כבוד זה:

ואמנם ראיתי כי בטו"א במגילה דף כ"ח הקשה באמת דרי"ו אדרי"ו ותי' דהוה רק אסמכתא בעלמא דהא ביבמות דף ו' יליף מהיקישא דשבתותי תשמורו ומקדשי תיראו דמורא מקדש לעולם וא"כ אדרבא כי ס"ל דלקלע"ל דאי הוה ס"ל דקלע"ל הא נשמע מהיקישא אע"כ דס"ל דלקלע"ל ולית לי' היקישא רק מדרבנן סמכו דאסור לינהוג בו זילזול מקרא דוהשימותי בדרך אסמכתא וא"כ לפי שיטתו תקשה לשיטת רבינו דס"ל מקרא דוהשימותי נשמע דקלע"ל א"כ סתר דבריו דס"ל דבזה"ז שרי לפנות מזרח ומערב אך א"ש דלדבריו יקשה דרבינו יליף דקלע"ל מקרא דוהשימותי למה לא יליף מהיקישא דאת שבתותי תשמרו דמוכח מזה דמורא מקדש לעולם ע"כ דקלע"ל כדמייתא לה רבינו בפרקין לענין מורא מקדש אלא וודאי כמו שבארנו דבוודאי הא דילפינן דמורא מקדש לעולם מהיקישא היינו כיון דעכ"פ שכינה מסתופפת שם בנסתר צריך לינהג בו כבוד לעולם ול"ד למקדש שילה שכאשר נחרב בטלה מורא המקום לגמרי כיון שנסתלקה השכינה אין עוד חיוב מורא מקדש (וכמו שהי' במתן תורה שכל זמן ששכינה בהר כתיב אל יראו מול ההר הוא וכאשר נסתלקה השכינה כתיב ובמשוך היובל יעלו אל ההר וכמו שבארנו לעיל בפ"ו) אבל אין חייב לינהג בו כבוד כשאין רואה מקום מקדש כיון שאין שורה בנגלה אבל לענין להקריב קרבנות אף שאין בית עדיין לא נשמע מהאי היקישא דקרא לא אייריא רק ממורא מקדש דלא נימא כיון שנסתלקה שכינה ממילא א"צ לינהג בו כבוד כמו שא"צ לינהג מורא בשילה (ול"א דדבר שנאסר צריך מניין אחר להתירו דזה גופי' ילפינן מהר סיני דגלי קרא כיון שסילק שכינתו המה יעלו בהר ולכן צריך קרא ללמד דמורא מקדש הוא לעולם דלא נסתלקה שכינתו לעולם לכן מוראו ג"כ לעולם דכל דבר שנאסר במניין צריך מניין אחר להתירו וכאן אדרבא גלי קרא דמוראו קיים לעולם א"כ מזה ל"ש לילף דמקריבין אף שאין בית דלענין מורא שייך לומר כיון

שנתחייב במוראו עדיין בחיובו עומד (כיון שאין לילף התיר מקרא דבמשוך היובל) לכן צריך קרא דוהשימותי את מקדשיכם דאייריא לענין קרבנות דכ' אחריו ולא אריח בריח ניחוחכם כמו שהעלה בשו"ת בנין ציון סי' א' משמע דיכולין להקריב אלא שאין לרצון לפניו יתב"ש וא"ש הכל כעת נדפס הספר שושן עדות ראיתי שהרגיש במה שהקשיתי לדברי רבינו ונדחק לישב:

והנה בשו"ת הרמ"ע מפאנו כ' בזה דברים נמרצים כדעת הראשונים דרוחב המטה בין צפון לדרום וסימנך זרועי ידיו כנגד זרועות עולם וניחא דבכהא"ג אתיא יצירת הולד כיצירתו של אדה"ר דאמר בחגיגה אדה"ר מסוף העולם עד סופו הי' ובשעה ראשונה הוצבר עפרו מכל העולם ראשו מא"י גופו מבבל וכו' ואחרי שאבינו האחד נעשה גולם ונמתחו אבריו ונזרקה בו נשמה וכתיב אחור וקדם צרתני אלמא קומתו בין מזרח ומערב היתה מונחת לארכה וכשעמד על רגליו הי' פניו למזרח וימינו לדרום ותחלת פנייתו היתה לימין המזרח והיא פני' פנימית לזרוע ימין שהרי אחוריו פונים למערב ופניית אחוריים לאו שמ' פני' ואחרי שידענו מקומתו של אדה"ר שהיתה שוה למטתו דאידי ואידי חד שיעורו הוא וכו' וממה שהי' ראשו של אדה"ר מא"י וגופו מבבל יש ללמוד לשמעתין שני דברים הא' שיהא ראש המטה במערב והרי היא דוגמת לכותל מערבי דאתמר בי' הנה מטתו שלשלמה והשני שקרן צפונית מערבית מעליא טפי שהרי בבל לצפונה של א"י היא וכו' הכי נמי כשהיו נכנסין לבית קדשי הקדשים פנה בין הבדים דרך ימין המזרח כשל יצירת האדם כדרך שאנו בני ברית כותבים וכו':

הלכה י

א) **ואסור לאדם שיעשה בית תבנית היכל וכו'**. והנה בגמ' דר"ה וע"ז איתא לא תעשון אתי וכו' וקאמר אביי כי קאמר במשמשין שאפשר לעשות והיינו בית תבנית היכל מזה משמע דאיכא איסורא דאורייתא וכ"כ בהדיא במהרי"ק שורש קכ"ה ואולם מלשון רבינו לא משמע דיש בזה איסור דאורייתא וכן מוכח לכאורה מדבריו בפ"ג דע"ז שכ' דלאו דלא תעשון היינו שמא ימשוך אחר ע"ז א"כ זה ל"ש כאן א"כ אין בכלל ל"ת אתי אלקי כסף וראיתי בח"ס פ' יתרו האריך בזה שכ' שם דהטעם האיסור אין מה"ת אלא מסברא שלא ישתמש בשרביטו של מלך הכבוד:

והנה רבינו שכ' דעושין מנורה שאינה של מתכות יען דפסול בפנים א"כ גם בית תבנית היכל יהא רשאי לבנות מעצים דהרי לעיל בפ"א פסק דאין בונין במקדש רק בניין אבנים ומעתה בשלמא אי זה דאין עושין בית תבנית היכל הוא מה"ת וזה דאין בונין של עץ הוא רק דרבנן כמש"כ פ"ז מע"ז א"כ מה"ת בונין לכן גם בית של עץ אסור לבנות מה"ת

אבל אי כל האיסור דאין בונין בית תבנית היכל רק דרבנן א"כ הרי מדרבנן אין בונין של עץ א"כ יהא רשאי לבנות בית של עץ תבנית היכל וצ"ל נהי דיש איסור אבל פסול ל"ש משא"כ מנורה של עץ פסול בפנים לכן שרי לעשות:

ב) **אבל עושה של ה' ושל ח'**. ויש לדקדק דבגמ' נקט של ה' ושל ו' ולמה השמיט רבינו של ו' ונראה לישב דהנה בבכ"ש בר"ה עמד להקשות השתא של ו' שרי כש"כ של ה' ותי' דהו"א דוקא של ו' שרי אבל של ה' דדמי יותר לצורת מנורה דאחד באמצע אסור ולפי"ז אי ידעינן של ה' שרי כש"כ של ו' ול"צ לאשמעינן עכ"פ מוכח מזה דקפידות האיסור דוקא כתבנית מנורה ולכן הו"א של ה' אסור וא"כ יש להוכיח מזה דלא אסור רק דעושה תבנית מנורה ממש כיון דרבינו לא כ' כלל דשל ו' שרי:

והנה במהרי"ק שם שקיל וטרי אי שרי לעשותו מנורה אף שאין בגובהה כמו של מקדש ומסיק דאסור יען דאין מעכב ול"נ בפשוט דאסור דהרי קאמר בשל חשמונאי שהכניסו שפודין להיכל והעמידו מנורה א"כ מוכח דכהאי כשר בפנים ממילא אסור בחוץ והנה בהא דקאמר במנחות דף כ"ט הכניסו שפודין כ' תוס' ר"ל שלא הי' כפתורים ופרחים אבל ל"נ שפודין ממש יען דנטמאו הכל וצריך כלי שלא יטמא ולכן הכניסו שפודין דהוה כלי גולמי של מתכות דלא מקבל טומאה והא דחפוהו בהעץ היינו שיהי' עכ"פ כלי הראוי לפנים שלא יהא הקריבהו לפחתיך כאשר יבואר דהנה הרא"ם בסמ"ג הקשה דאי כולן טמאי מתים א"כ נטמאו השמנים ותי' דהביאו מנורה של עץ והביא משמעתין והיינו לריבר"י ולרבנן ע"כ שלקחו גולמי מתכות שלא מקבל טומאה ורק דזה ל"ה כלי לפנים למנורה כמש"כ התויו"ט לכן חיפו בבעץ עח"ס פ' יתרו א"כ עכ"פ ניחא דמוכח שלקחו שפודין וכיון שזה שרי בפנים ממילא כהא"ג אסור לעשות בחוץ:

אמנם בחכ"צ כ' שם אם אין ז' קנים ל"ה מנורה רק פמוט ונראה ראי' לזה ממנחות דף כ"ח דקאמר האי פמוט נקרא והקשה בטה"ק אכתי נימא בעי זהב בעי ז' קנים אינה באה אינה באה ז' קנים אלא וודאי מוכח דגם זה מיקרי פמוט והנה בחכ"צ העלה דמותר לעשות מנורה בז' קנים וח' נירות ולדעתי נראה כיון דהוה פלוגתא בגמ' דנירות אין מקשה אחת עם מנורה כדאיתא במנחות דף פ"ח א"כ אסור לעשות של ז' קנים אף אם יחבר עליו ח' נירות ובברכ"י השיג על הש"ך סי' רמ"א דדחוק לומר יען שכשר בפנים במתכות אסור לעשות ולדעתי אין תימא לומר כן וכהא"ג כ' ברמב"ן פ' תרומה מברייתא דמלאכת המשכן ומהא"ט עושין מנורה כזה אשר אין כל הקנים עולים עד למעלה רק גבוהים אלו מאלו כמו בביהכנ"ס בעירנו:

והנה במש"כ הרא"ם שהי' של עץ ואין מטמא אין הכונה דהוה פשוטי כלי עץ דהרי יש

להם בית קיבול למנורה אלא הכונה דאין מטלטלי ועשו לנחת כמש"כ בח"ס שם והביא ראי' ממגילה יעו"ש ואולם לדעת הראב"ד פ"ג דכלים רק כשאסור לטלטל ממקומו אז הוה כלים שעשוי לנחת כל שאין מקבל מ' סאה לפי"ז מנורה דרשאי לטלטל דל"כ תמיד במנורה כדאיתא סוף חגיגה מקבל טומאה אך קשה לי על דברי הראב"ד א"כ מהא דמנחות דף כ"ט דקאמר דא"א לדרוש מנורה הטהורה מכלל שמקבל טומאה דבלא"ה מקבל טומאה דהוה של מתכות ויקשה תיפוק לי' אף אי של עץ הוה מקבל טומאה כיון דמטלטל מלא וריקן דלא כתיב תמיד ולמ"ד דכיון דכ' נוכח השולחן כמאן דכ' בי'תמיד אכתי יקשה עכ"פ שייך לדרוש שולחן הטהור מכלל שהוא טמא דהו"א כיון דכמאן דכ' תמיד ולא מקבל טומאה קמ"ל דמקבל טומאה כיון דלא כתיב בפירוש תמיד וכל זה קשה לראב"ד דאי הוה כתיב תמיד אז אין מקבל טומאה אבל לרבינו כל שאין מטלטל מלא וריקן אף שאין אסור לטלטל אין מקבל טומאה א"ש:

אלא דיש לתמוה דרבינו לא הביא דהעושה בית תבנית היכל עובר אלא תעשון והנה במנחת חינוך כתב דבאמת ליכא רק איסור עשה ובשו"ת בית אפרים כתב דל"ה רק איסור דרבנן דאסור להשתמש בשרביטו של הקב"ה והוה כהורדת קדושה והיינו דרבינו מפרש דאביי הדר בי' דרק בס"ד דפריך מדכתיב לא תעשון אתי דלא תעשון כמשמשי ולא הביא ברייתא דמשמשים במרום כדפירש"י דל"ג במרום ע"כ הוה ס"ל לאביי דרק אסור במשמשי מטה אבל משמשי מעלה אין בכלל האיסור דלא אפשר לעשות כמותן אבל כיון דפריך מברייתא דקתני משמשי במרום א"כ אדרבא לא אסרה תורה רק אמשמשי במרום אבל במשמשי מטה אין איסור מה"ת רק מדרבנן אולם לדעתי תי' זה אין מספיק דאי אמרינן דאף דלא גרסינן אלא אפ"ה אמרינן דהדר בי' אביי א"כ כיון דאמר אביי אח"כ דלא אסרה תורה רק משמשי מדור העליון נאמר ג"כ דהדר ממה דס"ל דאסור לעשות צורת ד"פ (אלא דלזה י"ל הא רבינו באמת לא הביא דאסור לעשות צורת ד"פ א"כ י"ל דבאמת ס"ל דהדר אביי וס"ל דצורת ד"פ לא נאסרה יען דהא הם ברואי מטה ג"כ וכמו שכ' בחי' מהר"ם לובלין וא"כ לרבינו מותר לעשות צורת ארי וצורת נשר) אלא דאכתי יקשה כיון דאח"כ פריך הגמ' מברייתא דצורת חמה ולבנה ג"כ אסור ומשני באחרים עשו לו א"כ ע"כ הדר ממה דמשוי אביי דלא אסרה תורה אלא משמשי מדור עליון א"כ אמאי פסק רבינו בה' ע"ז דמשמשי מדור עליון אסורה ועוד דאף דפריך מברייתא דאסרה תורה משמשי במרום משום זה א"צ לומר דהדר דמשמשי מטה מותר דהא לפי הס"ד דאסור לעשות בית תבנית היכל צריך ג"כ להבין איך ס"ד דאייריא רק במשמשי מטה הא קרא כתיב אתם ראיתם כי מן השמים דברתי עמכם לא תעשון אתי

ואי קאי אמשמשי מטה מה נתינת טעם יש לקרא דאתם ראיתם כי מן השמים דברתי עמכם ע"כ כמש"כ הפנ"י והביאו בתשובת בית אפרים דבשעת מתן תורה הראה להם הקב"ה מה שהוא בשמים ע"כ הראה להם ג"כ צורת המקדש כמו שהוא בשמים א"כ אף דמייתיא אח"כ ברייתא דלא יעשו כמשמשים במרום משום זה א"צ למהדר ממה דס"ל דאסור גם במשמשי מטה כיון דהאיסור אין משום שהוא כן למטה בארץ בביהמ"ק אלא מפני שהוא כן למעלה בשמים ונראה לישב דהנה בשמעתין דע"ז הקשה בתוס' ומבואר ביותר בר"ן דלכאורה נראה דאביי הדר משנויי קמא א"כ הוה לי' למימר אלא ותי' דלעולם לא הדר אלא דכל אחד מוסיף דבמדור העליון וכן במשמשים שיכול לעשותן כמותן אסור אפי' ע"י אחרים ואפי' בשוקעת דאסור להשהותן ולקיימן משא"כ במדור התחתון אין אסור אלא כשהוא עשה בעצמו אבל ע"י אחרים מותר והקשה הפנ"י בר"ה דף כ"ד דאכתי לא מתרץ הא דקאמר תחילה אביי דלא אסרה תורה אלא דמות ד' פנים ואח"כ מסיק דבכל שמשין שבמדור עליון אסרה תורה:

ג) **והנה** לשיטת רבינו דלא הביא בה' ע"ז אחרים עשו לו שרי משמע דס"ל דאסור ע"י אחרים במדור התחתון א"כ ל"ש תי' הר"ן דבמדור תחתון רק ע"י עצמו אסור וכבר הקשה כן בפנ"י בר"ה דף כ"ד אולם במנחת חינוך כתב דמדלא כ' רבינו דאסור ע"י אחרים כמו לעיל גבי עשיית פסל מוכח דס"ל דע"י אחרים מותר אלא דקשה דל"ש תי' של הר"ן דשם ע"י אחרים ג"כ מותר וקשה ממנ"פ עוד הקשה הר"ן מהא דפריך הגמ' מהא דאמר שמואל סמי עיני דידי' א"כ אייריא בצורת אדם ובצורת אדם הא אסור ע"י אחרים ותי' דלאו דוקא עיני דידי' רק יפחת צורתו ולעולם בחמה ולבנה והקשה ע"ז בפנ"י א"כ מאי משני בבולטת הא בשאר צורת אין חילוק בין בולטת לשוקעת עוד הקשה על רבינו דמפרש בצורת האדם הטעם משום הטועין שיבואו לעבוד ע"ז דהא בשמעתין משמע שאין הטעם רק משום דהוה משמשי מרום עוד הקשה בפנ"י כיון דאסור בע"י אחרים להשהותן א"כ אמאי לא מוקי אביי לעיל כולי' במוצא ומשום איסור שהי' עוד הקשה הכי לא ידע דר"ג אחרים עשו לו דאין דרכו של נשיא לעשות על ידי עצמו א"כ אמאי לא משני מיד דאחרים עשו לו שאני וכן מה משני דע"י אחרים שאני הא פריך עלה מדשמואל אמר סמי' עיני' דידי' ומסיק בבולטת ומשום חשדא א"כ גם בדר"ג יקשה דאסור משום חשדא ולמה המתין להקשות עד לבסוף דפריך דר"ג יחיד הוה וכן הקשה במהר"ם אלשיך הביאו בח"ס בסוג' (ותי' בפנ"י דלס"ד לא מצי להקשות דר"ג דהוה סובר דמשום חשדא דע"ז קאמר ובצורת דרקון ובר"ג שקוע הוה ואף דבחמה ולבנה אין חילוק בין שקוע היינו אי משום חשדא דעשי' אבל אי משום חשדא דע"ז גם בחמה ולבנה

יש לחלק אבל כיון דמקשה מאנדרטיא ע"כ הוה סבור דהא דשמואל לא אייריא בצורת דרקון רק בצורת אדם והוה סובר גם בצורת אדם שייך משום חשדא דעכו"ם וע"ז משני דרבים שאני והיינו דסובר משום חשדא דעשי' דבזה ל"ש ברבים חשדא שהוא עשאו דכיון דבי כנישתא דרבים בוודאי ע"י אחרים נעשה אבל אי משום חשדא דע"ז ל"ש לחלק בין יחיד לרבים וע"ז מקשה שפיר גם בר"ג שייך חשדא דעשי' ובזה ל"ש לחלק בין שקוע לבולטת דאיסור עשי' איכא גם בשוקעת עכ"ד ולדעתי תמוה טובא דמאי משני דרבים הוה הא לפי פירושו הא דבבי כנישתא שריא מטעם דרבים בוודאי ע"י אחרים נעשה ל"ש חשדא דעשי' וא"כ מאי מהני בהא דר"ג דרבים שכיחי גבי כרבים דמיא דאטו משום זה ל"ש חשדא דעשי' שעשאו בעצמו (דבשלמא בלא דברי הפנ"י דבחשדא דע"ז שייך שפיר לחלק דלא חשיבי וכן בר"ג ליכא חשדא מהא"ט אבל לפירושו קשה) ועוד קשה לי מדברי הפנ"י בעצמו לעיל מיני' שהקשה דגמ' משני ר"ג אחרים עשו לו שאני הכי דרך הנשיא לעשות בעצמו וכ' הפנ"י דמעיקרא ג"כ הוה ידע דאחרים עשו לו אלא דהוה סבור דאיכא עכ"פ משום חשדא דעשי' ולכן פריך מדשמואל דמוכח דחיישינן לחשדא דעשי' כמש"כ תוס' וע"ז משני צורת בולטת הוה ומשום חשדא הכונה משום חשדא דעכו"ם ואייריא בצורת דרקון וא"כ בחמה ולבנה דליכא חשדא דע"ז משום חשדא דעשי' ל"ח עכ"ד הרי דהפנ"י בעצמו נתן טעם דאיפכא מסתברא דהא דמשני משום חשדא היינו חשדא דע"ז ולא חשדא דעשי' וא"כ לדבריו יקשה מאי דפריך אח"כ מאנדרטיא ונצטרך לומר לפי דבריו דשוב טעה פעם שניה והוה ס"ל דאיכא משום חשדא דעכו"ם גם בצורת אדם וע"ז משני ברבים שאני והיינו משום דעשי' וע"ז שוב הקשה מדר"ג דגם בדידי' שייך חשדא דעשי' וכמו דהי' הס"ד מעיקרא וזה דחוק מאוד כיון דמפרש דתחילת הקושיא הי' משום חשדא דעשי' ורק דמתרץ לי' משום חשדא דעכו"ם וע"ז פריך מאנדרטיא ושוב משני דרבים שאני והדר לסברא דאיכא חשדא דעשי' וע"ז הדר פריך לי' מדר"ג דשייך ג"כ חשדא דעשי' וא"כ יקשה ודקארי לה מאי קארי לה הא כל עיקר הקושיא הי' מתחילה משום חשדא דעשי' ע"כ כל דבריו בזה דחוקים מאוד) עוד הקשה במהר"ם לפי מה שכ' רבינו דאין אסור אלא בצורת מזל חמה ולבנה לא בעיגולין לבד א"כ מ"פ מדר"ג דהא שם הוה רק עיגולין לבד ותוס' הקשו הא דקאמר דמות ד"פ אסרה תורה תיפוק לי' משום צורת אדם עוד יש להקשות אביי דטרח לשנויי דר"ג בכמה תירוצים ולבסוף דפריך לי' מברייתא דלא תעשה דמות חמה ולבנה לא תירץ כלום רק סתם גמ' משני דר"ג אחרים עשו לו שאני אמאי לא תירץ אביי גופי דהא זה סברא פשוטה דר"ג אחרים עשו לו דבוודאי ר"ג לא עשה כן בעצמו עוד הקשה הפנ"י א"כ מאי דחיק

אביי לתרץ מציעתא בעשי' ורישא וסיפא במוצא הא מצי לאוקמא כולו במוצא כיון דבצורת אדם אסור להשהותן כיון דגם ע"י אחרים אסור משום חשדא א"כ גם במוצא אסור להשהותן ולישב כל זה אקדים דהנה במה דאסור ע"י אחרים יש ג' טעמים מהר"ן בשם מהר"ם מרוטבורג משמע מדכ' לכם נשמע שלא יהא מצוי' לכם כמש"כ בח"ס בשמעתין או מטעם שליחות דתורה אסרה גם בעושה ע"י אחרים (כדכ' רבינו גבי לאו דלא תעשה לך פסל וכל תמונה שהוא מטעם שליחות והיינו בלעבדם דכ' לא תעשו לכם דאי לעצמו כבר נזהר מלא תעשה לך ואמנם היינו ע"י נכרי דלחומרא יש שליחות לנכרי ואשל"ע ל"ש בנכרי אבל ע"י ישראל אין עובר דאשל"ע וגם השליח ישראל לא עשה עבירה דלעשות לאחרים שרי ויש לישב בזה קו' תוס' מר"ג דהא גם באמירה לנכרי יש שבות דלפמש"כ ע"י ישראל עדיף דאשל"ע וכמ"ד דאין בר חיובא ג"כ אשל"ע וכמו שיבואר להלן) אמנם הנה מדברי רבינו נלמד טעם אחר דמפני הטועין אסור ע"י אחרים ג"כ יש להוכיח משמעתין כשיטת רבינו דבזה א"ש כל הסוג' הנה בפנ"י כתב להסביר הא דילפינן מלא תעשון אתי שלא יעשה בית תבנית היכל ולכאורה איך נכלול בזה בלא תעשון אתי במדור שני אף דכתיב אתם ראיתם כי מן השמים דברתי עמכם דבאותה שעה הראה להם הכל מה שהוא בשמים ע"כ ראו גם תבנית היכל ומקדש וכל כלים מנורה ושולחן במקדש שלמטה מכוון כנגד מקדש של מעלה וא"כ שפיר הוה הכל בכלל לא תעשון:

מעתה י"ל גמ' דפריך ומי שרי והא כתיב לא תעשה אתי אלקי כסף ואלקי זהב ל"ת לכם הנה כיון דלא ידע מדאביי א"כ לס"ד הוה הכל בכלל בין לעשות את תבנית היכל שולחן ומנורה כפי אשר ראו במ"ת במרום בין ד"פ בין צורת אדם בין משמשי מדור עליון בין משמשי מדור תחתון חמה ולבנה והנה בצורת אדם דהטעם כמש"כ רבינו משום הטועין א"כ אפי' קנה צורת מנכרי ג"כ אסור דהא שייך איסור דמפני הטועין שיבואו לעבדן א"כ לס"דהכל בכלל א"כ אפי' קנה מנכרי כל אותו הצורת ג"כ אסור וכש"כ בציוו לאחרים לעשות בוודאי איכא איסור לכן שפיר פריך לר"ג ומי שרי דא"ל באחרים עשו אסור ועל זה בא אביי לתרץ דלא אסרה תורה אלא משמשים שאפשר לעשותן כמותן דהקב"ה מסר לנו צורת הבית כאשר הוא למעלה בשמים א"כ יכולין הם לעשות כמשמשי מרום שהם בשמים היכל ואולם שולחן ומנורה זהו אסרה תורה ואפי' ע"י אחרים (דאיכא איסור להשהותן ולקיימן כמש"כ הר"ן) אבל בא"א לעשות כמותן לא וע"ז פריך והתנן לא תעשון לכם כמשמשי במרום דקאי על כל שאר משמשין על זה משני אביי לא אסרה תורה אלא צורת ד"פ ולא הוה סתירה להא דקאמר תחילה דרק באפשר לעשות כמותן

ועתה קאמר אפי' בא"א לעשותן כמותן ג"כ אסור משום דבית תבנית היכל דאסור אף ע"י אחרים להשהותן אבל צורת ד"פ דאסרה תורה לא נאסרה אלא בשוקעת ובעושה לעצמן ואין אסור לקיימן ופריך וצורת אדם מי שרי והתנן כל פרצופין אסורין חוץ מפרצוף אדם ומשני לא תעשון אתי דאתי ללמד דצורת אדם אסור ואין בזה סתירה לדברי אביי דקאמר רק ד"פ אסרה תורה דכאן אסרה תורה רק בבולטת מפני הטועין אבל ד"פ אסורה אף בשוקעת וע"ז פריך מברייתא דאסור לעשות כצורת שרפים ומלה"ש וע"ז אמר אביי דלא אסרה תורהאלא משמשי מדור עליון ול"ה סתירה למה דקאמר לעיל דלא אסור אלא ד"פ דשם האיסור בשוקעת וכאן רק בבולטת דבד"פ אסור אף בשוקעת ובצורת אדם רק אסור בבולטת ואסור להשהותן מפני הטועין דשייך יותר בצורת אדם (וכמו שפי' הפנ"י דזה הי' גם טעות ישראל בחטא העגל שאמרו קום עשה לנו אלקים היינו צורת אדם שהוא דמות צורת בוראנו כאשר מראה עצמו לנביאים רק אהרן לא רצה לעשות אותה צורה דאיכא איסור בעשי' ועי"ז נסתבב שיצא הע"ז בצורת עגל לא בצורת אדם) לכן אסור באמת אף בקנה מנכרי (וכמש"כ הרא"ש דאחרים עשו לו בקנה מנכרי אייריא וממילא אסור להשהותן ג"כ) משא"כ משמשי מדור עליון אסור ג"כ אבל רק ע"י עצמו אבל צורת חמה ולבנה כשעשה בעיגול באמת ליכא איסור שהם משמשי מדור תחתון וא"כ נתישב דר"ג דבאמת משמשי מדור התחתון כחמה ולבנה שנעשו בעוגלאין נאסרה מה"ת לעשות ושפיר עשה ר"ג צורת לבנות וא"צלאוקמא באחרים עשו לו אמנם זהו רק לאביי דס"ל לעיל דמוקי כל פרצופי אדם אסור רק בעושה ולא מוקי במוצא ע"כ משום דס"ל במוצא מותר ודייק ממשנה דמוצא כלים ובו צורת חמה ולבנה היינו תמונת מזל חמה ולבנה שזה אסור שהוא בצורת אדם רוכב על סוס כמש"כ רבינו אבל סתם צורת אדם לא ומוקי בעושה א"כ ס"ל דצורת לבנה בעיגול מותר דאין דרך לעבוד צורת אלו וגם מותר לעשות (ואין אסור לעשות אלא צורת מזל חמה שהוא בצורת אדם רוכב על הסוס דאף דבאמת צורה זו אינה בשמים רק בדוי' הוא ול"ש לאסור משום משמשי מרום אפ"ה אסורה דהא עכ"פ הוה צורת אדם דאסור לעשות וכמש"כ בישועת יעקב בתשובה סי' קמ"ו) ולכן לא מוקי הך דרב ששת דכל הפרצופין מותרין חוץ מפרצוף אדם וכן הני דקחשוב לא מוקי דאייריא לענין אסור להשהותן דלפמש"כ לאביי ליכא איסור להשהותן מה"ת בבית תבנית היכל אלא אדם או בצורת ד"פ (כמש"כ הר"ן סברא זו) וע"ז פריך הגמ' מברייתא דלא תעשה חמה ולבנה דס"ל להאי מקשן דהכונה חמה ולבנה בעיגול דהוה משום מדור תחתון ג"כ אסור (דלא כאביי דלאביי מוקי הך ג"כ בצורת מזל חמה ולבנה דאסור משום דהוה ג"כ צורת אדם או ע"ד שכ' הח"ס דלכן לא פריך מיד

מברייתא דצורת חמה ולבנה עובר בל"ת דמצינן לפרש דקאי אצורת מזל חמה ולבנה ומשום חשש ע"ז דדרכן לעבדן רק אחר דמוקי הא דקתני בצורת חמה ולבנה אסור היינו בלעבדן) וא"כ שוב קשיא אדר"ג וע"ז משני ר"ג אחרים עשו לו והכונה דמאחר דס"ל למקשן דחמה ולבנה בעיגול דהוה משמשי מדור תחתון ג"כ אסור וס"ל ג"כ כאביי דלעיל דלא אסרה תורה אלא משמשי מדור עליון (דאהא לא פליג המקשן) היינו דאסור אפי' ע"י אחרים דאסור להשהותן ובבולטת אבל משמשי מדור תחתון חמה ולבנה בעיגול רק אסור לעשות בעצמן וא"כ הא דקאמר תחילה דלא אסרה תורה אלא צורת ד"פ היינו אף דאסור ע"י אחרים היינו להשהותן ואף בשוקעת אבל משמשי מדור עליון אף דאסור ע"י אחרים דאסור להשהותן כמש"כ הר"ן בשם מהר"ם מרט"ב דכ' לא תעשו לכם שלא יהא מצוי לכם אבל רק בבולטת וא"כ הא דקאמר אביי תחילה לא יעשה בית תבנית היכל דאפשר לעשות כמותן אבל אי אפשר לעשות כמותן ליכא איסור הכונה דהיינו דאסור להשהותן ולקיימן אף בקנה מנכרים ולפי"ז דסובר במשמשי מרום ג"כ אסור להשהותן א"כ הא דרב ששת לעיל דכל פרצופין מותרין חוץ מפרצוף אדם יש לפרש שפיר במוצא ולענין להשהותן כקו' הפנ"י משום דכל דברי רב ששת דקאמר כל המזלות מותרים חוץ ממזל חמה ולבנה שפיר מתפרש גם להשהותן דמזל חמה ולבנה דהוה ג"כ בצורת אדם רק ברוכב על סוס שפיר אסור להשהותן וכן כל פרצופין חוץ מפרצוף אדם ג"כ אאסור להשהותן קאי (רק הא דקחשיב צורת אדם בפ"ע היינו אף דל"ה צורת אדם בפ"ע רק רוכב על סוס אפ"ה איכא איסור ע"ד שכ' תוס' דצורת ד"פ דהצריכה תורה לאסור אף דאיכא פרצוף אדם משום דכיון דאיכא עמו שאר פרצופים ל"ה איסור משום פרצוף אדם לחוד לכן בעינן שתורה אסרה ד"פ) וא"כ לדידי' לא קשיא מהא דקתני המוצא כלים ובו צורת חמה ולבנה דמשמע דצורת חמה ולבנה ל"ה בצורת מזל אלא בעיגול ל"ה כלל מעין צורת אדם דיש לומר צורת אדם הוה כש"כ רק דאסור דאשמעינן חמה ולבנה שאינה אלא בעיגול ג"כ אסור וכן לא יקשה מדקתני צורת דרקון דמשמע דשל אדם לא די"ל ג"כ דכש"כ צורת אדם וצורת דרקון הוא דצריך לאשמעינן משום דצורת דרקון דהיינו תלי של לבנה הוא אינה כלל צורה בשמים רק צורה בדוי' (וכמש"כ רבינו ובשו"ת ישועת יעקב הנ"ל) א"כ יוצא לנו מזה דלדעת המקשן שפיר אסור אף בחמה ולבנה בעיגול א"כ קשיא שוב מ"ט דר"ג ולכן משני סתם גמ' אחרים עשו לו שאני (ולא אביי דלדידי' א"צ כלל לתרץ בע"י אחרים דבצורת לבנה ליכא איסור עשי' כלל) דעכ"פ נשמע מדאביי דאין אסור ע"י אחרים רק במשמשי מרום או בצורת ד"פ א"כ אף דמקשן פליגא אדאביי דס"ל דהא דקתני בברייתא דלא תעשון חמה ולבנה לא אצורה קאי (דהיינו צורת מזל חמה

ולבנה והאיסור משום דגם זה הוה בצורת אדם רוכב על סוס אלא חמה ולבנה היינו בצורת עיגול) אבל פשיטא דמותר ע"י אחרים כיון דלא פליג האי מקשן אמה דקאמר אביי תחילה דלא אסרה תורה אלא משמשי מדור עליון אלא דס"ל דמשמשי מדור תחתון אין אסור אלא בעושה בעצמו א"כ ממילא ניחא הא דר"ג משום דר"ג גם ע"י אחרים עשו לו (והך אחרים עשו לו יכולין להתפרש דשרי אפי' מדרבנן אף דאיכא שבות דבמקום מצוה לא גזור כמש"כ תוס' או אחרים עשו לו היינו בקנה משל נכרי כמש"כ הרא"ש אבל לצוות לעשות ע"י נכרי אסור משום שבות דא"ל צורך מצוה שרי דהא אפשר בקני' וא"צ לצוות לעשות א"כ ממילא ל"ה דבר מצוה וכמו שיבואר) ופריך מדשמואל דאמר סמי עיני' דידי' ומשני התם בבולטת ומשום חשדא הכונה דכיון דבבולטת אייריא א"כ איכא משום חששא דטועין מה"ת (כסברת רבינו לכן אסור אף ע"י אחרים והיינו משום חשדא דקאמר וכונתו מפני הטועין שיטעו לומר שיש בו ממש לעבדו והיינו חשדא שיחשדוהו שיצוה לעשות כך כדי לעבדו ויבואו לעבדן באמת והוה חשדא דאורייתא וא"כ נתישב קו' הר"ן שהקשה מ"פ מסמי עיני' דידן הא שם בצורת אדם איכא אסור להשהותן ואסור ע"י אחרים דלפמש"כ היינו הא דמשני הגמ' התם בבולטת ומפני הטועין דבצורת אדם דאיכא איסור בבולטת א"כ אסור משום חשדא ולכן אסור אף ע"י אחרים ואפי' בקנה אסור כש"כ בציוה לעשות ע"י אחרים דאסור משא"כ ר"ג דליכא חשדא דטועין מה"ת אבל בס"ד הוה סבור דאייריא בשוקעת דאז ליכא חששא דטועין ואין חילוק בין חמה ולבנה לבין צורת אדם שהוא בשוקעת ומייתיא כתנאי חותמה בולט אסור להניחה ומותר לחתום וע"כ דאיכא חשדא דאורייתא מפני הטועין דכיון דבהאי ברייתא לא מתפרש איך באה חותמת זו לידו מסתמא אייריא אף במוצא והיינו דלא כאביי דלעיל אלא דאף במוצא איכא איסורא דשהי' ומפני הטועין ע"כ אסור לקיימה ומותר לחתום (וכקו' הפנ"י דלעיל) וע"ז פריך ומי חיישינן לחשדא והכונה כך בשלמא לאביי דמשני דלא אסרה תורה אלא משמשי מדור עליון דתחתון לא נאסרה דהוה בעיגול (ולא נאסרה אלא מזל חמה ולבנה שהוא ג"כ לפי טעותם בצורת אדם רוכב על סוס) ול"א דנאסרה להשהותן אף במוצא כלים ומשום חשדא (ודלא כקו' הפנ"י) דרק במצוה לעשות או בקנה שייך מפני הטועין שיבואו לעבדן אבל במוצאן ל"ש שאסור להשהותן משום שיבואו לטעות דעתה לא שכיחי שיעבדו לצורת אדם כדמוכח לעיל בשמעתין דלכך מוקי בעושה דלעבדן ל"ח כמש"כ הראשונים א"כ לכך ניחא בבי כנישתא שהי' שם אנדרטא דליכא חשדא מפני הטועין דעתה אין עובדין לצורת אדם אבל לדידן דמייתיא ראי' מברייתא דאף במוצא איכא חשדא דמפני הטועין א"כ גם בהאי אנדרטא איכא חשדא דמפני הטועין (ומיושב

קו' הפנ"י שהקשה מ"פ מבי כנישתא הא שם ליכא חשדא דעשי' דהא הוה בי כנישתא דאחרינא והך חשדא שעובדין לאותה צורה גם כן ליכא כיון שאין דרכן לעבוד צורת אדם לפמש"כ ניחא דהיינו הא גופי' דפריך דבוודאי לאביי דס"ל במוצא מותר בפרצוף אדם ומוקי רק בעושה ניחא משום דאין דרכן לעבוד צורת אדם אבל לדידך דמייתיא ברייתא דאסור להניחה דס"ל דלא כאביי דבאמת אף במוצא אסור משום דאסור להשהותן מפני הטועין א"כ גם בבי כנישתא איכא חשדא מפני הטועין ומשני דרבים שאני ופריך א"כ דר"ג יחיד הוה א"כ איכא חשדא דטועין גם בצורת לבנה דהא לדידך הא דתנן המוצא כלים ועלי' צורת חמה ולבנה היינו בעיגול דעתה דרכן לעבוד צורת חמה ולבנה בעיגולין א"כ איכא חשדא מפני הטועין ומשני דנשיא כרבים דמיא א"נ בשל פרקים א"נ להתלמד שרי וא"צ לאוקמא בשל אחרים דבשל אחרים ג"כ איכא חשדא מפני הטועין כיון דעתה דרכן לעבוד חמה ולבנה בעיגולין אלא דלהתלמד שרי דהיכיא דעושין להתלמד מותר אף לעשות בעצמו ול"ח ג"כ לחשדא מפני הטועין):

אמנם כל זה צריך לפי המקשן דחלק אאביי אבל אנן דקיימ"ל כאביי דאין אסור במוצא ואין דרך לעבוד בעיגולין וכן אמרינן דלא אסרה תורה משמשי מדור התחתון חמה ולבנה כשהן בעיגולין א"כ ל"צ לאוקמא דר"ג בע"י אחרים אלא דלא אסרה תורה כלל בעיגולין דהא דקתני דאסור בשל חמה ולבנה היינו משום צורת אדם רוכב על סוס א"כ לפי"ז שפיר י"ל הא דלא הביא רבינו דבשל אחרים שרי די"ל כיון דלעיל בלאו דלא תעשה פסל כתב דלקי ע"י אחרים וכאן לא כתב נשמע דשרי בשל אחרים רק דהקשיתי ע"ז הא במשמשי מדור עליון אסור בשל אחרים כדמוכח מכח קו' הר"ן דלפמש"כ לאביי במשמשי מדור עליון באמת ג"כ שרי ע"י אחרים דרק לפי המקשן דס"ל במשמשי מדור תחתון ג"כ אסרה תורה צ"ל במשמשי מדור עליון אסור בע"י אחרים ג"כ להשהותן דבד"פ העשי' גופי' אסור ע"י אחרים אבל לאביי דידי' שפיר מותר ע"י אחרים וגם להשהותן שרי וכן במשמשי מדור עליון ואף דבצורת אדם וד"פ איכא איסור ע"י אחרים היינו להשהותן אבל לא בתורת שליחות שיהא עובר כאלו עשאו ומאיסור שהי' לא אייריא רבינו דאין זה מבואר בסוג' ואין דרכו של רבינו להביא מה שאין מבואר בגמ' כידוע דרכו של רבינו (וכן י"ל דלעולם אסור בשל אחרים כדעת הר"ן לדעת רבינו דבשל אחרים שרי בצורת לבנה הא סובר רבינו דצורת חמה ולבנה מותר לעשות בעצמו ואין אסור אלא בצורת מזל חמה ולבנה צורת אדם רוכב ובזה אסור אפי' בשל אחרים ולא יקשה מדר"ג דר"ג עשה לבנה בעיגול ושרי אף ע"י עצמו) ודו"ק:

מעתה נבוא לישב דברי רבינו בהלכה זו די"ל דבוודאי מאביי לא הדר דהא לא קאמר

אלא רק המקשן דפריך מברייתא דלא תעשון צורת חמה ולבנה הוא ע"כ פליג אהא דלא תעשון אתי במשמשי מטה ופליג אדאביי דס"ל דלא אסרה תורה אלא מה שאפשר לעשות כמותן דבשלמא אמאי דקאמר אביי לא אסרה תורה אלא צורת ד"פ וכן דלא אסרה תורה אלא משמשי מדור עליון א"צ לומר דס"ל בהאי ג"כ כאביי רק דס"ל דשלשתן נוכל לקיים דהיינו דתורה לא אסרה אלא צורת ד"פ דחייב אף בשוקעת (אבל במשמשי מדור עליון א"ח אלא בבולטת) ואסור גם ע"י אחרים משום דאסור לקיימן וכמש"כ הר"ן (אבל משמשי מדור התחתון מותר לקיימן ואין אסור אלא אם עשאן בעצמן) אבל אהא דקאמר אביי דלא אסרה תורה אלא כמשמשים שאפשר לעשותן כמותן מזה שפיר הדר דאי אמרת דבזה ג"כ ס"ל כאביי א"כ אם אתה רוצה לקיים כל מימרות דאביי צריכין לומר כך דלא אסרה תורה לקיימן אלא בשאפשר לעשות כמותן וכסברת הר"ן יען דהם לתשמיש האדם והא דקאמר לא אסרה תורה אלא צורת ד"פ א"כ תצטרך לומר כך דלא אסרה תורה בשוקעת אלא בצורת ד"פ אבל שמשי מדור עליון אין אסור אלא בבולטת א"כ הא דקאמר לא אסרה תורה אלא משמשי מדור עליון למעט משמשי מדור תחתון ע"כ למעט לגמרי דליכא איסור כלל דהא אין לומר דאתי רק למעט דאין אסור בנעשה ע"י אחרים להשהותן אלא במשמשי מדור עליון כמש"כ הר"ן דהא כבר אמרת דאין אסור בע"י אחרים עשו לו אלא במשמשים שאפשר לעשות כמותן אבל שאר משמשים רק אסור בעשה בעצמו א"כ ע"כ דנתמעט משמשי מדור התחתון לגמרי והא המקשן ס"ל דאסור לעשות משמשי מדור התחתון א"כ מוכח דע"כ פליג אדאביי בהא דס"ל דלא אסרה תורה אלא משמשים שאפשר לעשות כמותן וס"ל דאין אסור מה"ת כלל דאז ניחא דס"ל דמשמשי מדור תחתון ג"כ אסור והא דקאמר דלא אסרה תורה אלא משמשי מדור עליון בבולטת היינו רק למעט דאין אסור בעשו ע"י אחרים לקיימן רק משמשי מדור עליון אבל חמה ולבנה מותר להשהותן ע"י אחרים והיינו דמשני ר"ג אחרים עשו לו וא"כ ניחא דרבינו כיון דפסק דצורת חמה ולבנה ג"כ אסור לעשות ע"כ הדרינן ממה דקאמר דלעשות בית תבנית היכל אסור מלא תעשה אתי ולכן רק מדרבנן הוא דאסור ודו"ק:

אלא דלפי"ז לכאורה אכתי קשה א"כ משמשי מדור עליון אין אסור בבולטת ומדברי רבינו משמע דאסור אף בשוקעת דרק בצורת אדם אין אסור בשוקעת אלא בבולטת אך י"ל דכ"כ דבאמת רבינו לא פסק כדאביי לאסור צורת ד"פ א"כ שפיר י"ל דגם אהא פליג המקשן ורק בהא איתי לי' כדאביי דאמרינן כללא דלא אסרת תורה אלא במדור עליון והיינו אף ע"י אחרים דאסור להשהותן ולקיימן בין בשוקעת בין בבולטת אבל משמשי מדור תחתון מותר להשהותן וליכא איסור בעושה ע"י אחרים כנ"ל ודו"ק:

והנה בלחם סתרים הקשה מ"פהגמ' מר"ג ומי שרי לעשות לבנה והכתיב לא תעשון אתי והא קידוש החודש הוא מ"ע ונימא עשה דחל"ת ותי' דל"ה בעידנא אמנם קשה לי הא הוהמ"ע דרבים דל"ב בעידנא כמש"כ הר"ן פ"ד דר"ה ומג"א סי' תמ"ו ולכן נראה לישב דהנה לכאורה בפשיטות י"ל דהוה מ"ע דלפני הדיבור דלא דחי כמש"כ תוס' קידושין דף ל"ח בשם הירושלמי אך הנה בש"א ה' חמץ הקשה דבכמה דוכתין מש"ס משמע דלית לן דירושלמי דאף מ"ע דקודם הדיבור דחי ל"ת אך הנה בארתי לעיל בפ"א דגם ירושלמי ס"ל דעשה דקודם הדיבור דחי ל"ת רק הירושלמי ס"ל דהיכיא דל"ה בעידנא יש לחלק בין נכתבה בצידה דהותרה ל"ב בעידנא והיכיא דלא נכתבה בצידה דהיינו עשה דלפני הדיבור לא דחי כשאין בעידנא א"כ לפי"ז י"ל בעשה דרבים דל"ב בעידנא במ"ע שנכתוב בצידה שנאמרה אחר הדיבור אבל אי נאמרה לפני הדיבור אף דהוה עשה דרבים לא דחי כשאין בעידנא וא"כ לפי"ז שפיר נוכל לתרץ קו' הנ"ל ונאמר כשני תירוצים יחד דכיון דל"ה בעידנא ועשה דלפני הדיבור לא דחי לל"ת:

והנה בשיטת הר"ן והמהר"ם מרוטנבורג דמדכתיב לא תעשו לכם נשמע דע"י אחרים ג"כ עובר וכ"כ בתוס' יומא דף נ"ו ובחי' רע"א הקשה ע"ז א"כ ל"ל גם אתם למעט דאין שליחות לגוי כדאיתא רפ"ב דקידושין הא נשמע מדצריך קרא דע"י נכרי עובר (דע"י ישראל פשיטא דלא נוכל לאוקמא קרא דהא אשל"ע רק ע"כ ע"י נכרי אייריא) א"כ נשמע ממילא בעלמא אין שליחות לנכרי דאי בעלמא ג"כ יש שליחות א"צ קרא דעובר ע"י נכרי אמנם לי נראה דע"כ אין כונת התוס' ומהרמ"ב דעובר דגלי קרא דיש בי' שליחות לנכרי דא"כ מנ"ל להוכיח מכאן משום דכ' לא תעשו לכם דאסור להשהותן דילמא להזהיר על העשי' גלי קרא דעובר גם ע"י נכרי וכמש"כ רבינו בהא דאם עשה לו פסל ומסכה אף ע"י אחרים לוקה א"כ אדרבא יש להוכיח מהכא דיש שליחות לנכרי דכיון דבעלמא יש שליחות לנכרי לחומרא א"צ קרא דעובר על העשי' אלא ע"כ דאתי לאסור השהי' בביתו ודכתיב ל"ת לכם היינו שלא יהא מצוי לכם א"כ אדרבא יקשה דמוכח מכאן דיש שליחות לנכרי לחומרא אולם באמת אין להוכיח מכאן לשום צד לא דיש שליחות לנכרי וכן אין להוכיח דא"ש לנכרי דהכא דאסרה תורה ע"י האחרים אין משום שליח של אדם כמותו רק דתורה אסרה שלא יגרום העשי' (כמו בלאו דלא תעשה לך פסל ומסכה דלוקה ע"י אחרים אין הכונה מטעם שליחות דהא בלא"ה הא אין של"ע ונכרי ג"כ עובר אעשי' ע"ז כמש"כ רבינו פ"ט ממלכים רק שאין ממיתין עליו אלא הכונה שלא יגרום העשי' כמש"כ רבינו בס' המצות ובאמת אפי' ע"י חשו"ק ג"כ עובר) וא"ש אך לכאורה לפי שיטה זו יקשה הא אין בו מעשה ואין ילקה (דגבי עשית פסל כ' רבינו דלוקה ג"כ)

ותי' בלח"מ דע"י שליחות נחשב כמעשה אבל כיון שבארנו שאין כאן דין שליחות יקשה איך ילקה כיון דא"ב מעשה:

אך ראיתי במנחת חינוך שעמד ע"ז וכתב לתרץ דבדיבורא נעשה מעשה ולכאורה קשה דכהא"ג המחוסר מעשה ל"ש בדיבורא נעשה מעשה ואמנם נראה דשפיר הוה מעשה היכא דע"י דיבורא דידי' עושה שליח המעשה וכ"כ המקנה בקידושין בסוג' דאשל"ע דהיינו טעמא דב"ש דס"ל דחייב ע"י שליח אין משום דשליח של אדם כמותו וישל"ע אלא משום דעל האמירה לשליח עצמו מחייב יען דבדיבורא נעשה המעשה ע"י השליח:

אמנם הקשה עוד במנחת חינוך איך יתחייב מטעם גרמא דנעשה בדיבורא מעשה הא היכיא דכתיב לא תעשו ממעטינן גרמא כדאיתא בשבת דף ק"כ אך לי נראה דכאן עדיפא משאר גרמא דכיון דנעשה מעשה ע"י אדם והמעשה א"א לבטלו שפיר מיקרי עשי' ועובר אלא תעשה ואמנם הנה במנחת חינוך כתב דהא דחייב הכתוב גם בע"י אחרים היינו בישראל ג"כ משום דל"ש אשל"ע דהא משום גרמא מחייב ואפי' ע"י חשו"ק א"כ כהא"ג גם ע"י ישראל עובר ואולם קשה לי לפי דבריו דהנה בשמעתין דקידושין פריך הגמ' ממעילה הא עשה שליחותו מעל ואמאי נימא דברי הרב ודברי התלמיד דברי מי שומעין והקשה הפנ"י הא אפי' ע"י חשו"ק מעל יען דנעשה שליחותו א"כ לא גרע פיקח ותי' דאיה"נ דגרע משום דסבור שלא ישמע לו (ומה שהקשה הא בשוגג אייריא ל"ש דסבור שלא ישמע לו הנה כ"כ בריטב"א דא"כ הוה שליחות בטעות דאי הוה ידע דיש עבירה ל"ה נעשה שליחו) וא"כ נסתרו דבריו שכ' דלא גרע מע"י חשו"ק דחייב משום גרמא דהא שפיר גרע משום דסבור שלא ישמע לו א"כ ל"ש דבדיבורא נעשה מעשה ע"י השליח דהא סבור שלא ישמע לו וכן קשה לי לדבריו ממש"כ תוס' שביעית דף ג' דחייב במקיף ע"י נכרי וקטן אבל ע"י ישראל לא מחייב דאשל"ע ולדברי המנ"ח הא היכיא דחייב ע"י נכרי וקטן גם בע"י ישראל חייב דל"ש בכהא"ג אשל"ע (ועיין בתפארת ירושלים פ"ג דבכורות שכתב ג"כ דמקיף דחייב ע"י גרמא לכן חייב ע"י נכרי וקטן ואפ"ה ע"י גדול פטור דאש"ל ועיין רא"ש פ"ז דב"מ דאמירה לנכרי גרע אפי' מגרמא ובתפארת ירושלים שם מה שהאריך בזה):

אך הדבר נכון דהנה רבינו פ"ז ממעילה כתב דבכל התורה כולה אשל"ע חוץ ממעילה ותמה המהרי"ט בחי' לקידושין הא גם בשליחות יד וטביחה מחייב ע"י שליח ותי' דבשליחות יד ל"ה משום שליחות אלא משום דפושע עכ"פ מיקרי וכ' בטביחה לא גרע מאלו שחט ע"י קטן דחייב דעכ"פ טבחו ונהנה מבשרו בין ע"י מכירה בין ע"י טביחה חייבו הכתוב והקשה א"כ איך הוה ב"כ דהא צריך קרא דחייב ע"י אחר אפין אין בר

שליחות והנה אי מהא לא קשיא דגם במעילה חייב אף ע"י חש"ק דאתעביד שליחותו אולם קשיא לאידך גיסא איך כתב רבינו דבמעילה הוא מטעם שליחות הא גם במעילה חייב ע"י חשו"ק א"כ ל"ה מטעם שליחות אך נראה דהנה בנוב"י כתב לפרש דברי רבינו דאי אשל"ע מעשה השליחות בטל כתי' ב' בתוס' ב"מ דף י' אך זהו במעילה דאפשר לבטל מעשה השליחות אבל בטביחה ושליחות יד דאי אפשר לבטל הנה השליחות רק לחייב המשלח ושפיר כתב בכל התורה כולה אשל"ע חוץ ממעילה דמעשה ג"כ בטיל משא"כ טביחה ושליחות יד הא ל"ש דמעשה בטיל א"א לבטל:

ואמנם קשה לדבריו הא בדברי רבינו אין זכר מביטול המעשה שליחות רק מחויב קמייריא לכן אמינא לפרש דברי רבינו כדברי שניהם דהיינו דהא בהא תליא במידי דא"א לבטל המעשה שפיר חייב משום גרמא דהא עכ"פ המעשה נעשית גרמתו וא"א לבטלו ואמרינן שפיר כמו דחייב ע"י חשו"ק כן חייב גם ע"י גדול ואין משום דין שליחות אלא גרמא אבל במעילה דיכול לבטל המעשה א"כ הא דחייב ע"י גדול הוא ע"כ מטעם דישל"ע דאי משום דחייב ע"י חשו"ק אין לחייב ע"י גדול פיקח משום דשאני ע"י חשו"ק דל"ש דסובר שלא ישמע לו (ובשוגג משום שליחות בטעות אין לחייב ע"י גדול פיקח משום דשאני ע"י חשו"ק כמש"כ הריטב"א) אע"כ הא דחייב תורה במעילה ע"י שליח הוא משום דישל"ע וא"כ מעתה יתפרשו דברי רבינו על נכון בכהת"ר כולה אשל"ע היכיא דאפשר לבטל המעשה א"כ לא מחייב ע"י גדול אף דחייב ע"י חשו"ק הוא משום גרמא וע"י גדול א"ח מטעם גרמא דהא סבור שלא ישמע לו א"כ לא נעשה המעשה בגרמתן ול"ש לומר דבדיבורא נעשה המעשה חוץ ממעילה אף דיכול לבטל המעשה חייב ע"י שליח דישל"ע ולא משום גרמא דהא בדבר עבירה גרע מע"י חשו"ק ולא יקשה א"כ טביחה ושליחות יד נמי דשם דא"א לבטל השליחות שפיר מתחייב ע"י גדול לא מטעם דישל"ע אלא משום גרמא דלא גרע מע"י חשו"ק ודמיא להא דעובר בלאו דלא תעשון לכם ע"י אחרים ולא משום דשליח של אדם כמותו אלא משום דלא גרע משנעשה ע"י חשו"ק דחייב משום גרמתו דידי' דהא המעשה כבר נעשה ובדיבורא דידי' איתעביד המעשה ודו"ק:

ובהא ניחא לי מה דקשה לי לדברי רבינו שם בה' מעילה שכתב ובלבד שלא יתערב בו איסור אחר כגון אכילת עולה דאז אשל"ע וקשה לי דהנה בשבת דף קל"ג גבי מילה בצרעת איתא דע"י אחר שרי לימול ובלבד דלא ליקום אז לגבי ופירש"י דאז הוה כשליחו על קציצת הבהרת והיינו כיון דנעשה שליחו לדבר המצוה אין שליחות לחצאין והוה שליח גם לדבר עבירה וא"כ גם כאן נאמר להיפוך כיון דאין שליחות לחצאין הוה שליח

גם לאיסור אחר להנ"ל י"ל דהא דרש"י פירש דלא ליקום אב לגבי אין משום דאז נעשה שליח כמותו גם לקציצה הבהרת דעל קציצת הבהרת חייב אף בהגרמה כדאיתא התם ואין צריך לטעם דנעשה שליחו אלא דע"י דקאי גבי' נעשה בגרמותו הקציצת הבהרת ע"י השליח למול אבל אי הוה בעינן שליחות אדרבא הי' לנו לומר כיון דלקציצת בהרת אין נעשה שליחו דאשל"ע גם גבי מצות מילה לא נעשה שליחו כסברת רבינו דאין שליחות לחצאין ובטל כל השליחות רק דהכא מחייב משום גרמא דנעשה קציצת הבהרת בגרמתו:

והנה ראיתי בספר ברוך טעם שהקשה לפירש"י שבת דמוכח דס"ל אי קאי אב לגבי נעשה שליח למצות מילה וא"ש לחצאין ונעשה שליח גם לקציצת הבהרת דנהי דאשל"ע כיון דנעשה שליח למצוה הוה שליח גם לקציצת בהרת והקשה א"כ הא דתנן בר"ה פ"ד משקילקלו הלוים בשיר והקשו בתוס' תיפוק לי' משום קילקול המוספין ותי' דמצוה דרבים דחי לעשה דהשלמה דהוה דיחיד ולפירש"י כיון דנעשה הכהן שליח למצוה נעשה שליח גם להעבירה דהיינו לעשה דהשלמה הוה עבירה דרבים ותי' דמצות השלמה נאמרה רק לכהנים אולם לפמש"כ י"ל דהנה בקציצת בהרת עובר אפי' ע"י גרמא כדקתני התם כרכו בתיב וקצצו חייב א"כ שפיר אי איכא אחר ליעבד אחר ולא ליקום אב לגבי דבשלמא אי לא קאי לגבי דלא נעשה שליח דידי' למול בנו אז אפי' גרמא דידי' ליכא דאין עושה כן במצות האב אבל אי קאי אב לגבי דנעשה שליח דידי' למצוה א"כ שוב נעשה הקציצה בגרמת האב ואיכא איסורא אבל ל"א דנעשה שליחו כיון דאשל"ע אבל גבי עשה דהשלמה כיון דהוה עבירה אשל"ע ולא נעשה שליח של ישראל לכן א"ע רק הכהן והוה שפיר רק עשה דיחיד ומשום דנעשה עכ"פ בגרמת ישראל ג"כ ל"ש דאין עושין כן בגרמת ישראל כיון דהכהנים מצווים להקריב הקרבן מוסף דהוה עשה דרבים א"כ מה שעוברים על עשה דהשלמה לא נעשה כן בגרמת ישראל דהכהן עושה כן זאת מפני שרוצה לקיים המצוה להקריב הקרבן מוסף ול"ש דהוה עשה דרבים רק אי אמרינן דנעשה שליח של ישראל בתורת שליחות והא קיימ"ל דאשל"ע ולומר א"ש לחצאין ג"כ ל"א דגם לפירש"י דשבת אין הכונה משום דא"ש לחצאין אלא דאיכא איסורא משום דנעשה בגרמא דידי' ודו"ק:

אולם לפי"ז יקשה לאידך גיסא דהנה כתב רבינו בה' מעילה והוא מתוספתא דאם איסור אחר מעורב בו כיון דלא נעשה שליח לזה לא נעשה שליח גם לאיסור מעילה א"כ ה"נ נאמר כיון דלא נעשה שליח לאיסור עשה דהשלמה דאשל"ע לא נעשין שלוחין לקיים מ"ע דהקרבת קרבן מוסף ול"ה עשה דרבים כלל וצ"ע:

אך לפמש"כ לעיל דרבינו כתב כן רק במעילה דאפשר לבטל המעשה לכן אמרינן כיון דלמילתא חדא ל"ה שליח בטלה המעשה ול"ה שליח גם לאיסור מעילה אבל באיסור עשה דהשלמה דאף דנאמר אשל"ע ולא נעשו כהנים שלוחי ישראל א"א לבטל עוד מעשה ההקרבה לכן אף דלענין איסור דהשלמה ל"ה שלוחי הקהל אלא לגבי מצות עשה דק"מ נעשו שלוחי הקהל שפיר והוה מ"ע דרבים ודו"ק:

והנה יש עוד לישב קו' הב"ט לפמ"ש בה' מעה"ק דיש ב' עניני שליחות מידי דזכות נעשה שליח אפי' לא עשאו בפירוש וזה ל"ה כגופו רק דמהני ע"י שליח ויש מידי דהוה כשליח ממש בעשאו בפירוש שיהא שליח דידי' לפי"ז יש לומר הא דנראה מפירש"י דאמרינן א"ש לחצאין הנה הוא רק לגבי מצות מילה דאי קם אביו לגבי שיהא כשליחו לקיים המ"ע דביום השמיני ימול ע"כ מטעם שליח כגופו (כמו שבארתי שם) א"כ שפיר א"ש לחצאין אבל בקרבנות אף אי אמרינן הני כהנים שלוחי דידן נינהו בוודאי ל"ש לומר דהוה שליח כגופו דהא אדרבא זר פסול לעבודה רק דהוה מהני שליחות דכהנים דיהא נחשב כאלו ישראל קיימו המצוה דיהא נחשב למצוה דרבים בכהא"ג ל"א א"ש לחצאין לכן ל"ה שלוחים אמידי דאיכא בו עבירה עשה דהשלמה ודו"ק (ועמג"א סי' תרע"א שכ' דאם אשה קבלה שבת תעשה שליח להדליק נ"ח ולכאורה לפי פירש"י הנ"ל יקשה הא אין שליחות לחצאין אי הוה שליח דידה למצות הדלקת נר חנוכה ע"כ הוה שליח דידה גם לדבר עבירה א"כ ממנ"פאין לעשות לה שליח דנעשה שליח גם לאיסור הדלקת נר בשבת אולם לפי דברינו ניחא דהנה בשבת קיימ"ל גרמא שריא דכתיב לא תעשה מלאכה גם שליח דידה לא נעשה דאשל"ע ורק לענין קציצת בהרת שפיר כתב רש"י דנעשה שליח לאיסור קציצת בהרת לא מטעם שליחות דשליח אין נעשה דאשל"ע אלא דנעשה האיסור קציצה בגרמת דאב וזה אסור בבהרת אבל באיסור מלאכה דאין לאסור משום גרמא רק משום שליחות וזה הא לא נשמע כלל מפירש"י דנאמר דאין שליחות לחצאין ונעשה שליח גם לדבר עבירה וא"ש:

והנה איתא בע"ז דף מ' במשנה המוצא כלים ועליהם צורת חמה ולבנה דרקון יוליכם ליה"מ ר"ג אומר מכובדין אסורין שעל המבוזין מותרין למימרא דלהני הוא דפלחי למידי אחרינא לא ורמינהי השוחט לשום הרים ולשום ימים דהיינו לגודא דהר הרי אלו זבחי מתים אלמא אורחייהו למיפלחינהו בסתמא נמי נגזר אמר אביי מופלח לכל דמשכחי פלחי מיצר ומיפלחינהו הני תלתא דחשיבי להו ציירי ומיפלחי למידי אחרינא לנוי עבדי להו ופירש"י דבהני ג' שפיר גזרו מספיקא אבל בצורת אחרינא לא גזרו מספיקא דא"כ אין לך דבר המותר ופלא דפירש"י משום דמספיקא לא גזרו הא בגמ' אמרו משום דלנוי

עבידא משמע שאין כאן ספק דוודאי לנוי עבדי להו ונראה לישב דהנה בטוש"ע סי' רמ"א כתבו כל הצלמים הנמצאים בכפרים אסורין דספק אליל אסורה דסתמא לשם אלילים נעשו והנמצאים בכפרים מותרים דסתמן לנוי נעשו והקשה הש"ך דדיוקים סתרי אהדדי דמסיפא משמע דוקא בידוע שלנוי נעשו מותרים הא סתמא אסורין ובריש משמע דרק משום דסתמא לשם אלילים ותי' דדיוקא דסיפא דוקא אבל סתמא אפי' מספיקא אסור דאין לומר כסברת הב"ח דבספיקא מותר משום דהוה ס"ס שמא ביטלו דז"א דהא חזינן דלא שיברה א"כ אין כאן ספק כלל דביטלה וכ"כ בטו"ז:

אמנם בטו"ז הקשה דדבריו סותרים דקאמר דאליל אסורה מספק ומסיים משום דסתמא נעשה לשם אלילים וכתב הטו"ז דהכונה דבאמת לא הי' לנו לאסור מספיקא דהא לא מחזקינן איסורא רק כיון דסתמא נעשה לשם אלילים א"כ הוה זה ספק השקול ורק דאסור משום דספק ע"ז לחומרא ובסיפא קאמר דסתמא לנוי נעשה היינו דלכן מותר דלא מחזקינן אסורה ואמרינן דלנוי נעשה אמנם לי נראה שפיר כסברת הב"ח דאתי לאפוקי דלא נימא דהוה ס"ס שמא ביטלה ומה שהקשו דהא חזינן דלא ביטלה תמוה בעיני דאין כאן קו' דהא מבואר בסי' קמ"ו דביטול סגי באמירה בעלמא שתתבטל דהיינו שישברנה עש"ך שם וא"כ שפיר אמר דסתמא נעשה לאלילים אמנם אכתי הא דקאמר בסיפא דלנוי נעשה קשה דמשמע דמספק אסורה וא"כ לפירושו של הב"ח יהא הדיוק הא ספיקא אסורה אף דאיתא ס"ס דספק שביטלה וא"כ אכתי דיוקים סתרי אהדדי דמעיקרא קאמר דוקא משום דסתמא לאלילים נעשו אבל אי הוה ס"ס הוה מותרת לזה אנו צריכין גם לדברי הטו"ז שהכונה לנוי כיון דלנוי נעשה תלינן להתירא דבוודאי לנוי דאין מחזקינן איסורא:

מעתה לפי"ז גם בפירש"י נוכל לפרש כן דהא מה שהקשו על הטור ושו"ע קשה באמת לפירש"י ג"כ דמפרש דלנוי עשוי ואפ"ה פירש"י משום דלא גזרו אספיקא וע"כ דגם לפירש"י צריכין לפרש כך דהא דאמרו בגמ' דלנוי עבדי לא דבוודאי לנוי נעשה אלא דתלינן שנעשה בוודאי לנוי משום דלא מצינן לאסרו מספק דא"כ אין לך דבר המותר אלא דא"כ קשה לדברי הטו"ז מפירש"י דמשמע רק בכלים לא גזרינן משום דאין לך דבר המותר אבל באלילים דל"ש זה הסברא דאין לך דבר המותר דהא באמת נאסר כל אלילים ואי איתא לסברת הטו"ז משום דלא מחזיקנן איסורא א"כ הוה לי' לפירש"י לפרש כך דלא מחזיקנן איסורא א"כ הוה לי' לפירש"י לפרש כך דלא מחזיקינן איסורא דזה הטעם שייך להתיר גם באלילים בכרכים דלא נעשה סתמא לע"ז תלינן דלנוי עבידי:

אך הדבר ניחא דהנה הר"ן כתב במשנתינו אדברי ר"ג דמוכבדין אסורין דגרסינן בירושלמי מה אנן קיימין אם דבר ברי שנעבדין אפי' מבוזים אסורין ואי דברי שאינן נעבדין אפי' מכובדין מותרין אלא אנן קיימין בסתמא ופירש הרשב"א דהיינו ברוב המקומות היו רגילין לעבדן אבל יש מקומות שאין אנו יודעים ומשוה"כ על המכובדין אסורים שהכלים מודיעין אם נעבדין שם אם לאו א"כ אם ידוע שהצורה נעבדין אסור אף בכלים מבוזין ור"ן חולק דירושלמי לא קאי אמקומות אלא קאי אכלים דהכי קאמר אם דבר ברור שאותו הכלים הי' נעבדין אסורין ואפי' מבוזים אלא כי קיימין בסתם שאין אנו יודעים אם נעבדו הכלים אם לאו להכי אם מכובדים אסורין כיון שהצורה נעבדת בוודאי חיישינן שגם כלי זה נעבדה כיון שהוא מכובד ואם על המבוזין מותרין אעפ"י שבוודאי צורה זו נעבדת בכלי זה לא נעבדה כיון שהוא מבוזה אמנם לפי"ז קשה הא דפריך הגמ' הא מידי אחרינא לא הכונה אף שהצורה נעבדת באותה מקום אפ"ה לא חיישינן שגם צורה זו שעל הכלי נעבדת וע"ז פריך מהשוחט לשם הרים לשם שולשול קטן שבים הרי זה זבחי מתים ויקשה הא כבר ידע דאותה צורה נעבדת רק דס"ד דבשאר צורות ל"א דגם על הכלים נעבדת א"כ מ"פ מלשם הרים ושולשול קטן דבוודאי פלחי להו אבל לא על הכלים אולם באמת קו' זו קשה גם לשיטת תוס' שכ' דמשנתינו אמאי אף כרבנן דלעיל דאסרו בכל צלמים ולא פליגי אלא באנדרטיא דכאן שאני משום דהוה על הכלים א"כ מפ' הגמ' מלשם הרים כיון דע"כ ידע דמפלחי פלחי להו כמו בכל צלמים ורק בעל הכלים אנו דנין אם ניחוש שנעבדו:

ונראה לישב דהנה קשה לי לדברי הרשב"א דמפרש דירושלמי קאי אמקומות שאין ידועים אם עובדין דהא אמשנה דכל הצלמים הנמצאים אסורים איתא ג"כ בירושלמי בלשון זה במה אנן קיימין אם בשל מלכים מ"ט דרבנן ואי בשל שולטנות מ"ט דר"מ אנן קיימין בסתמא דר"מ סובר סתמא של מלכים ורבנן סברי סתמא של שולטנות ומותרים דאין נעבדין אבל אמקומות אין אנו מסופקין כמבואר בירושלמי שם דאי נעבד של מלכים במקום אחד אסורין בכל עולם ורק דבהא גופי' אנו מסופקין אם הוה של מלכים דלר"מ גם בסתמא תלינן של מלכים מינה נמי דגם מה שמוקי ירושלמי הך מתניתין דכלים מכובדים אסורין בסתמא ג"כ לא אמקומות קאי אלא אכלים ומוכח כשיטת הר"ן ולפי"ז יש לומר דכל זה למסקנא דאביי דהיינו גם ירושלמי מפרש כדאביי דמפלחי פלחי לכל צורת ורק מיצר על הכלים לא ציירי ופלחי רק הני ג' לכן סובר ירושלמי כל שהן על המכובדים אסורים בסתמא דהיינו אותן ג' צורת דוקא אבל שאר צורות אין נאסרין אם אין ידוע שנעבדו אותן כלים אבל בס"ד דפריך מלשום הרים ולשום שלשול קטן הוה

סבירא לי' דמתניתין סתמא אייריא דהיינו שאין ידוע באותה מקום אי נעבד אותן ג' צורות אפ"ה על מכובדים אסורים אבל בשאר צורות אף בסתמא מותרים דאין דרכם למפלחינהו ולא מחזקינן איסורא ממקום למקום ולכן פריך הא השוחט לשום הרים הרי זבחי מתים הרי דדרכן למפלחינהו אף הכא ניחוש שנעבדין באותו מקום וממילא גם הכלים אסורים דל"ש דלא מחזקינן איסורא כיון דחזינן דדרכם למפלחינהו ורק הא דמשמע הכא דסתמא בשאר צורות מותר ואי אסור אלא בג' צורות אלו ג"כ על הכלים אבל בשאר צורות לא ציירי להו על הכלים אף שהם נעבדין באותן מקומות דתלינן דלנוי נעשה ועל כן הוה קשיא לפירש"י אכתי אמאי לא גזרינן מספיקא בכל הכלים בסתמן כיון דאייריא דנעבדין אותן צורת באותן מקומות לזה פירש"י דא"כ אין לך דבר המותר ולא מצי רש"י לפרש כטעמא דטו"ז דאין אנו מחזיקים איסורא דכיון דנעבד באותו מקום שפיר יש לנו להחזיק איסורא שגם על הכלים נעבדו ולכך צריך דטעם דא"כ אין לך דבר המותר אבל הטור דקאי על צלמים הנמצאים סתמא דהיינו במקומות שאין ידועים אי נעבדים כך ספיקא הוה בזה אמר דבכפרים סתמא נעבדים ובכרכים סתמא לנוי דהיינו דתלינן סתמא לנוי דאין מחזיקין איסורא לומר שגם באותן מקומות נעבדים וא"ש הכל ובהא ניחא לי גם שיטת הרמב"ן לעיל אהא דאמרינן בריש פרקין ארי"צ במקומות של ר"מ היו עובדין אותן פעם אחת ור"מ דחיישלמיעוטא גזר שאר מקומות אטו אותו מקום ורבנן דלא חיישו למיעוטא לא גזרו שאר מקומות אטו אכתי מקום ופירש הרמב"ן דר"מ דחייש למיעוטא כל המקומות שאין מנהג שלהם ידוע אסורין מה"ד כיון דר"מ חייש למיעוטא שמא הן ממקומות האסורים א"כ אותו מקום דהוה מיעוטא לגבי כל המקומות שאין נודעים לנו שאין נעבדין בהן וכן כל הצלמים הנמצאים בדרך דרובא דעלמא האסורין וגזר מיעוטא אטו רובא ורבנן לא אסרו משום אותו מקום לבד והר"ן הקשה הא ל"ד לשאר מיעוטא דחייש ר"מ דלא תליא במקום אבל שנחזיק איסור ממקום למקום מפני מקומו של ר"מ אין לנו ועוד ברובא דאיתא קמן מודה ר"מ וכאן דמקומות איתא קמן שאין נעבדין ולכן מפרש הר"ן דהכונה ר"מ דחייש למיעוטא משום דאי נבוא להתיר בעלמא נתיר גם אותו מקום אולם באמת הדבר מבואר בירושלמי כיון שנאסר במקום אחד אסורין בכל עולם א"כ חזינן דאין לנו להתיר דבר בעולם שהוא ע"ז במקום אחד א"כ גם בגמ' דידן הכונה כך רק דלגמ' דידן ס"ל דזה ל"ש רק לר"מ דחייש למיעוטא א"כ גם כאן ס"ל דכיון דנאסר במקום אחד אף שהוא מיעוטא אסור בכל העולם דחיישינן שמא הוא מהמיעוטא ושוב אסורין כל המקומות שאין נעבדין אטו רובא דעלמא דאסורין וא"כ לא יקשה איך נחזיק איסורא ממקום למקום דבע"ז דינא הכי מה דהוה ע"ז במקום

אחד מתפשט האסור בכל עולם אבל לרבנן דל"ח למיעוטא אין מחזיקין איסורא ממקום למקום ואין נאסר בכל עולם ובמה שכתבתי יש לתרץ סתירת השו"ע דבסי' קמ"א סע"ג כ' דמוצא שברי צלמים מותרים ובסי' קמ"ו פסק כדעת רבינו דאסורים משום דס"ל דרי"ו דס"ל ע"ז שנשתברה מאלי' אסורה פליגא דשמואל דס"ל לעיל דשברי ע"ז מותרים יעוש"ה בש"ך סקי"ג שהניח בצ"ע להנ"ל ניחא די"ל הך דס"ע ג' קאי אמה שכ' בסעיף א' בנמצא בכפרים בסתמא אסורים מספיקא דתלינן להחמיר שמסתמא נעשה לשם ע"ז א"כ בנמצאו שברים מותר דכאן יש שפיר ס"ס ממש שמא לא נעבדו ואת"ל שנעבדו שמא ביטלום כסברת הב"ח אבל בסי' קמ"ו קאי אצלמים שידועים שנעבדים שפיר פסק כדעת רבינו דנמצא שברים אסורים דאין כאן אלא ספק אחד שמא ביטלום ודו"ק:

אולם קשיא לי קושיא אחרת מאי צריך אביי לתרץ יען דלנוי עבידי דהא סגי במה שתירץ דמפלחי פלחי להו היכא דמשכחי אבל לא מציירי להו ואין לומר דא"כ מספיקא הוה לי' להחמיר דהא אביי הוא דאמר לקמן דלכן לא מיאש מאיסורא משום דמימר אי נכרי משכח להו מפלח פלחה אי ישראל משכח איידיא דדמיו יקרים מזבין להו והא הכא בכלים כיון דהוה רק ספק שמא נעבדין כיון דלא מציירי להו לע"ז א"כ שוב יש ספק שמא ישראל אשכחה וביטלה ביאוש (והיינו ע"ד שכ' הב"ח דאיכא ס"ס שמא ביטלה רק דהוא כ' דלכן כתב הטור באמת דסתמא נעשה לע"ז אבל כאן בכלים בשאר צורות דל"ש דנעשה סתמא לע"ז ע"כ הוה ס"ס שמא ביטלה כיון דאבדה ישראל אשכחה) ועוד קשה מפ' ממתניתין הא שאר צורות לא דילמא לרבותה נקט צורת אלו דאפ"ה מבוזין מותרים אף דבוודאי דרכם למפלח כיון דנאבדו ואשכחה ישראל דהמבוזין ל"ש איידיא דדמי' יקרים מזבין להו לנכרי ופלח לה אך הדבר ניחא דהנה באמת לכאורה תמוה הא דמגדף בה בר קפרא דהא תנן המציל מזטו של ים הרי שלו דמיאש מינה אמאי לא הקשה כן אכל הני מתניתין דתנן המוצא צלמים ומוצא כלים דאסורים ואמאי לא נאמר דאיאש מינה (וראיתי בריטב"א שהרגיש בזה ותי' דיש לפרש דאיתא במקום שאין רבים מצוין שם) אך נראה הדבר נכון דלכאורה באבודה ל"ש כלל דאיאש וביטלה דהא הוה כבע"כ וכדתנן בדף נ"ג הניחוהו בעלים ביטלום ובשעת מלחמה לא ביטלו דהוה בע"כ א"כ מאי מגדף בה בר קפרא אך הדבר ניחא דהרי אמר דש"מ מדרבי דביטלו בע"כ הוה ביטול ע"כ הקשה לו שפיר א"כ כבר איתיאש מינה והוה כביטול אך א"כ קשה אמאי באמת מהני ביטל בע"כ הא מתניתין הוא בשעת מלחמה ל"ה יאוש דהוה בע"כ אך הדבר ניחא דהנה בריטב"א הקשה לקמן דף נ"ג אמשנה הנ"ל אמאי בהניחה בשעת שלום הוה ביטל אמאי לא נאמר כדאמרינן במציאה וגניבה דלא מיאש משום

דמימר אמר אי מצאה ישראל זביני מזדבנה לנכרי ותי' ריטב"א היינו משום דבע"כ אבל במה שמניחה לדעתי דלא חייש למשקלה מיאש אפי' מאיסורא ומבטלה א"כ נשמע הא דבשעת מלחמה לא הוה יאוש היינו ג"כ משום דמימר אמר אי משכחה להנכרי מפלח פלח ואי ישראל משכח לה מזבני לנכרי א"כ לפי"ז היינו באמת מה דמתרץ אביי פתח משום דאיסורא לא מיאש דמימר אמר אי משכח לה נכרי מפלח פלח ואי משכח ישראל מזבנה דהיינו היכא דהוה בע"כ כאבידה אז לא מבטל לה דתלינן דמימר אי משכח נכרי פלחה וא"כ מיושב קו' הנ"ל דלפמש"כ דעיקר הטעם דאביי משום דהוה בע"כ א"כ ל"ש לומר במבוזין או בשאר צורות דמיאש כיון דכל אבידה הוה ביטל בע"כ דל"ה ביטל דבוודאי מיאש לכן אף דליכא האי טעמא דאביי ממש דבוודאי מזבין לה לנכרי ומפלח פלח לה משום דעכ"פ ספק הוה עוד דתבוא ליד נכרי ויפלח פלחה לה וכל שהוא רק באפשריות שוב ל"א דמבטלה כיון דהוה בע"כ ובזה א"ש קו' תוס' דהקשה דלעיל אמרינן מכרה לישראל מבטלה ול"א דמימר אמר דמזבין לה לנכרי כיון דהוה ברצונו ל"א דמהא"ט שמימר אמר דימכרנה לנכרי לא מבטלה דזה שייך רק היכיא דהוה בע"כ משום דאמרינן דלא מיאש ממנה יען דמימר אמר דימכרנה לישראל (ומזה קשה לי לדברי טו"ז סי' קמ"ו שכתב לתרץ לשיטת הפוסקים דבאמירה בעלמא מבטלה והא דמכרה בטלה היינו משום דזוזי אנסוהו דלפמש"כ הא מוכח דמכירה ל"ה כבטלה בע"כ דאי הוה כבטלה בע"כ לא הוי מהני משום דילמא מימר אמר דיזבנה לנכרי) וא"ש:

ובהכי ניחא לישב שיטת הירושלמי כפי מה שפירשו הר"ן דפריך דמאי אנן קיימין אי בברי שנעבדה אף במבוזין אסורה והקשה הר"ן בידוע שנעבדה מהיכיא תיתי יהא מותר במבוזין ותי' דקמ"ל דכיון דהוה במבוזין ל"ה כנעבד כלל וזה סברא דחוקה אבל לפמש"כ י"ל דהו"א במבוזין יהא מותר אף דוודאי נעבדין מטעם דמיאש ממנה דל"ש דמשכח ישראל וזבנה לישראל כיון דמבוזין לא קפצי עליו זביני' קמ"ל דאף במבוזין אסורין והיינו כמש"כ דעכ"פ כיון דהוה בע"כ לא נוכל למיתלי ולומר דמיאש ומבטל לה כיון דאף במבוזין עכ"פ אפשר הוה דתבוא ליד נכרי ופלח לה עכ"פ לא מיאש:

ד') **ובהכי** רווחא שמעתתא דלעיל דף מ"א דאיתא התם אמר שמואל אפי' שברי עכו"ם והתנן שברי צלמים ה"ה שברי עכו"ם והא דקתני שברי צלמים משום דבעי למתני תבנית יד אסורה ואח"כ מייתיא גמ' פליגתא דרי"ו ור"ל בנשתברה מאלי' דרי"ו אסר ור"ל מתיר ופריך רי"ו ממתניתין דהמוצא שברי צלמים מותרים הא שברי עכו"ם אסורים ומשני לא הא צלמים אסורים וכר"מ והקשה תוס' א"כ דמוקי כר"מ אמאי לא מוקי דנקט שברי צלמים משום תבנית יד אבל שברי עכו"ם מותרים ונראה דא"ש דהנה לכאורה קשה

ארי"ו דפריך לעיל משברי צלמים הא שברי עכו"ם אסור ודחי בגמ' מדר"מ נשמע לרבנן דשברי עכו"ם מותרים ומשני רי"ו דאין ספק מוציא מידי וודאי אבל שברי צלמים הוה ספק וספק וקשיא לי' הא הוה וודאי ביטלה כיון דנאבדה אתיאש דא"ל כדאביי דמימר אמר אי נכרי משכח לה מיפלח פלח אי ישראל מזבנה לנכרי דבשברים ל"ש לומר כיון דדמי' יקרים ימכרנו לנכרי וגם דנכרי שימצאנה לא פילחה כיון דנשתברה מימר אמר איהי לא מצלה נפשה כדאמר ר"ל ואף דרי"ו לית לי' האי סברא היינו בע"ז שלו ס"ל דעובדים גם לשברים דלא שבקה לה מאחר שעבדה מעיקרא אבל נכרי אחר לא פלח לה א"כ וודאי מיאש ובטלה והוה וודאי וודאי (ואין לומר דהוה יאוש שלא מדעת כמש"כ הריטב"א ז"א דזה שייך בשוחק וזורה לרוח דהוה שלא בפני העכו"ם אבל כאן שמצאה שבורה תלינן שלכך נאבדה ולא שמרה יען שנשברה דידע שנשברה והוה יאוש מדעת) וע"כ לומר דרי"ו לא אסיק אדעתי' סברת ר"ח דמאיסורא נמי מיאש (כמו שבארתי במק"א מטעם דרי"ו לית לי' גם בקדשי גבוה דמהני יאוש לאפקועי איסור הקדש כדאיתא בחולין דף קל"ח) ולכן שפיר פריך גמ' משוחק וזורה לרוח רק לר"ל דלרי"ו ל"ק מטעם יאוש דרי"ו לית לי' כלל האי סברא דמאיסורא מיאש וא"כ מיושב קו' התוס' דהנה תוס' כתבו דשמואל דס"ל שברי עכו"ם מותר משום דס"ל כר"ל דנשתברה מאלי' מותר והביאו ראי' מדרי"ו פריך הא שברי עכו"ם מותרת לדידי מי ניחא דאף אי נשתברה מאלי' אסורה אבל מצא שברי עכו"ם יהא מותרים לפמש"כ י"ל דבוודאי שמואל מצי סבירא לי' כיון דנשתברה מאלי' אסורה אבל היינו בעומדת ברשות נכרי שלא נאבדה ממנו דל"ש לומר דאתיאש אבל בנאבד אמרינן דאתיאש דלא פלחו לשברים עוד וגם ס' משכח לה ישראל לא ימכרנה לנכרי לכן מיאש ומבטלה לכן שרי והא דרי"ו דפריך משברי עכו"ם דאסורה משום דרי"ו לא אסיק אדעתי' דמתיאש מאיסורא ג"כ א"כ אי נשברה מאלי' אסורה ממילא אף נמצא שברי עכו"ם ג"כ יהא אסורים ואמאי קתני שברי צלמים אבל שמואל שפיר מצי סבור כר"ח ואביי דמהני יאוש לאיסורא ג"כ ולכך מצא שברי עכו"ם מותרת ונשתברה מאלי' אסורה (והא דיקשה לשמואל משוחק וזורה לרוח הא כהא"ג וודאי מיאש בזה אנו צריכין לדברי הריטב"א דהו"ל יאוש שלא מדעת דלא ידע נכרי דשחקה דשלא בפני נכרי שחקה) וא"כ ניחא דדוקא לשמואל מסיק דשברי עכו"ם מותרת והא דנקט שברי צלמים משום תבנית יד (ושבק שברי עכו"ם דמותרים דהא דשברי עכו"ם מותרים היינו מטעם אחר דאתיאש ובטלה ולכך נקט רק שברי צלמים כדי לאשמעינן תבנית יד אסורה דא"ל בתבנית יד גופי' אתיאש מתיאש ג"כ דז"א כיון דעובדים לתבנית יד מימר אמר דנכרי משכח לה ופלחה) אבל לרי"ו לא מצינן לומר דנקט שברי צלמים

משום תבנית יד וה"ה שברי עכו"ם דא"כ הוה לי' לאשמעינן שברי עכו"ם ג"כ מותרים דבטלה (דזה רבותא יותר דלדידי' ע"כ לא סליק אדעתי' דביטלה מטעם יאוש דאל"כ הדרה קו' לדוכתי' לדידי' מי ניחא אף דנשתברה מאלי' שרי אמאי קתני במצא שברי עכו"ם דאסורה) ולכן רק שייך לומר דביטלה אי אמרינן דנשתברה מאלי' מותרת כמו שברי צלמים לר"מ דאימור בטלה א"כ הו"ל למינקט שברי עכו"ם מותרת שהוא רבותא יותר ולא לינקט שברי צלמים משום סיפא דתבנית יד אלא דלכאורה אכתי קשה דהא שמואל ס"ל בחולין ג"כ בהקדש דלא מהני יאוש לענין איסורא א"כ גם בע"ז לא מהני יאוש לאפקועי מאיסורא אך י"ל דזה באמת שיטת רבינו דפסק נשתברה מאלי' אסורה ופסק כשמואל דמצא שברי עכו"ם מותרת והקשה הר"ן הא בשמעתין מוכח לכאורה דהא בהא תליא ולפמש"כ ניחא דרבינו סובר דכל זה כל זמן דלא אסיק אדעתי' דמיאש יען שנאבדה אבל כיון דמסיק בדף מ"ג דמיאש מאיסורא ג"כ ואהני יאוש לאפקועי איסור ע"ז כמו אם ביטלה בפירוש א"כ שפיר י"ל מצא שברי עכו"ם מותרת כשמואל דמאיסורא ג"כ מתיאש ול"א דמימר אמר אי משכח לה מפלח פלח כיון דשבורה לא פלחו לה וגם ישראל אי משכח לא מצי מוכרה לנכרי דלא קפצו עלי' זבוני אבל בע"ז שנשתברה מאלי' בבית נכרי לא מבטל ודו"ק (ועיין מג"א סי' תקפ"ו מה שהקשה על הב"ח דסובר רק במצא ע"ז של הפקר זכה בה ואין לה ביטול אבל במצא של בעלים נכרי לא קניא ובמג"א הקשה הא בע"ז דף מ"ג אמרינן גזירה דילמא מגבה לה וקניא בהגבהה ובמחהש"ק הקשה הא לרי"ו דנשתברה מאלי' אסורה א"כ מן הדין אין ישראל יכול לבטל של נכרי ולפמש"כ ניחא בנאבדה דמתיאש ממנה שפיר מן הדין יש לה ביטול רק משום גזירה דילמא מגבה לה ודעתו לקנותה לכן אין לו ביטול אלא דא"כ הרי מוכח כשיטת הב"ח דרק בשל הפקר דאייריא בה (דעל זה קאי התם וכפירש"י) מצי זכי בה ישראל אם מתכוין לזכות אבל מן הדין הוה מהני ביטול כיון דהוה כשל הפקר וע"כ דנאבדה מבעלים ונתיאשו ונעשו הפקר אבל ביש לה בעלים ליכא גזירה כלל דילמא מגבה וקנה לה דא"י לזכות כיון שיש לה בעלים ורק דאפ"ה אין לה ביטול כיון דס"ל דנשתברה מאלי' אסורה מן הדין אין ישראל יכול לבטל ע"ז של גוי ורק ע"י נכרי יש לה ביטול דלא קנאה ישראל:

אמנם זהו שקשה לי לשיטת פוסקים בסי' קמ"ו דבאמירה לא סגי לבטלה א"כ מ"פ ריו"ו דמאיסורא מיאש הא יאוש רק מהני סתמא יען דאי שמעני' דמיאש דאמר וי לי לחסרון כיס לכן בשלולית של נהר וזוטו של ים סתמא הוה יאוש אבל בביטול אפי' אמר שמבטלה לא מהני א"כ איך יהא מהני יאוש בלא אמירה אך י"ל דהא לקמן דף

נ"ב גבי אבני מזבח ששקצו אנשי יון פריך הגמ' לתברינהו ולבטלינהו ע"י נכרי ומשני אבנים שלימות אמר רחמנא וקשה אכתי לבטלינהו באמירה מוכח לכאורה דבאמירה לא סגי לבטלה וא"כ קשיא לר"ח ולאביי דמהני יאוש א"כ אמאי תנן במשנה דגנזו אנשי יון אבני מזבח הא אפשר בביטול וצריך לומר דר"ח סובר כר' ששת דס"ל רק משום קנס הצריכו גניזה דאא"א דשא"ש וא"כ ל"ק דלבטלינהו כיון דבאמת רק משום קנס גנזוהו שוב ראיתי כי ביד שאול שם הקשה כן אמאי לא ביטלו באמירה ותי' דרק לר"ע דס"ל דע"ז של נכרי נאסר משעת עשי' לכן יכול לבטל ג"כ באמירה דדיבור מבטל דיבור אבל שם דקאי אע"ז של ישראל דנאסר רק במעשה לא מהני ביטול באמירה ולדעתי תמוה כיון דדרשו באו פריצים וחללוהו וזכו נכרים מהפקירא א"כ הוה ע"ז של נכרי דסגי בדיבור אמנם סברתו נכונה לפי"ז י"ל דמצי לשנויי דס"ל כרי"ש דסובר ע"ז של נכרי אין נאסר משעת עשי' אלא משעת עבודה כדאיתא בדף נ"א א"כ שפיר פריך לתברינהו דבאמירה לבד א"י לבטלה ולפי"ז י"ל גם רי"ו ס"ל כר"ש דלא מהני ביטלה בדיבורא ממילא גם יאוש ל"מ וא"כ לפי"ז מיושב קו' תוס' ג"כ דלא מצי להקשות ממוצא תבנית יד די"ל דס"ל כרי"ש ולא סגי באמירה א"כ גם יאוש לא מהני ולכן פריך רק לבר קפרא דלדידי ע"כ ס"ל דבאמירה ג"כ יכול לבטל דאל"כ יקשה אמאי לא הגביה בעצמה דלא מצי זכי כלל בע"ז דהוה איה"נ וע"כ כפי' הר"ן דכיון דמצי לבטלה יש בה זכי וזה שייך אי אמרינן דבאמירה לבד מצי לבטלה אבל אי אמרינן דדוקא בפחתה או שברה יכול לבטלה ל"ש לומר יען דיכול לבטלה יכול לזכות בה כיון דעכ"פ בעודה שלימה אין לה ביטול וא"כ שפיר פריך ר"ח א"כ גם יאוש מהני כיון דאמירה לבד יכול לבטלה גם יאוש מהני לאפקועי מאיסורא (ובזה נראה דתליא שני תירוצים שבתוס' סוכה דף ל"א אי קודם ביטול יוצאין בלולב של ע"ז של נכרים יען דבידו לבטלה והובא שני דיעות אלו בסי' תקפ"ו ולפמש"כ תליא זה אי בעינן מעשה כדי לבטלה אז מחוסר מעשה ל"ש לומר דיוצאין בו יען דבידו לבטלה) ודו"ק:

אמנם קו' זו מדף נ"ב יש לישב בפשיטות דרש"י פי' לבטלינהו ע"י נכרי והיינו ע"כ דנכוף לנכרי לבטלה ובזה י"ל דלא סגי בביטלו באמירה לבד דדוקא אם שברה מהני בבע"פ אבל באמירה לבד לא מהני בביטלה בע"כ וא"ש הכל:

ה') **ואסור לבנות בית תבנית היכל**. משום מורא מקדש וכ"כ דהקשו נשמע הא כן מקרא דלא תעשון אתי:

והנה לפמש"כ יש לחלק בקדושה שהי' למקום המזבח היינו קדושת השכינה שלא באה מצד שקידשו ישראל אותה קדושה ל"ב וא"כ אסור לבנות בית תבנית במק"א דזהו בכלל

מורא מקדש שהוא לעולם ולכן צריך קרא ללמד הא גופי' דאף דקדושה שבא מצד ישראל בטלה אפ"ה קדושת ביהמ"ק שהי' מצד שכינה ששרתה מקודם ושהוא שער השמים זהו נהוג לעולם ומזה גופי' נשמע דאסור לבנות בית תבנית היכל דהוא משום מורא מקדש דכמו מורא מקדש איתא גם עתה יען שנתקדש ע"י שכינה שנבחרה לשכון שמו שם כן אסור לבנות במק"א בית תבנית היכל ולא שרי לבנות בית תבנית היכל רק באותו מקום המקודש:

הלכה יא

א) **שלש מחנות וכו'**. הנה מדברי רבינו נשמע דמחנה ישראל רק הי' שם אחר שהוקם המשכן הקבעו הג' מחנות שכינה ולוי' ומחנה ישראל וכן מוכח במנחות דאיתא שם הוגללו הפרוכת הותרה לזבין ומצורעין ליכנס לשם דבטלה גם מחנה ישראל מגמ' דעירובין דף נ"ה דאיתא שם דאמר ר"ה יושבי צריפין אין מודדין להן אלא מפתח בתיהם ומתיב ר"ח ויחנו על הירדן וכו' ותניא כשהן נפנין וכו' א"ל רבא דגלי מדבר קאמרת כיון דכ' בהו על פי ד' יחנו ועל פי ד' יסעו כמאן דקבועי להו דמי א"כ אף דהוגללו הפרוכת ובטלה מחנה שכינה אמאי בטלה מחנה ישראל הא כקבועי דמיא ועוד קשה לי א"כ קודם שהוקם המשכן דלא הי' קביעי מחנה שכינה ולוי' גם מחנה ישראל לא הוה קביעי א"כ יקשה למ"ד דס"ל שם בעירובין דתחומין י"ב מיל הוה ועליהן אמר משה רבינו לישראל אל יצא איש ממקומו וכמש"כ רבינו בפכ"ז משבת דחכמים העתיקו שתחום זה הוא חוץ לשנים עשר מיל כנגד מחנה ישראל וכך אמר להם משה רבינו לא תצאו חוץ למחנה והא בשעה שאמר משה זה לישראל עדיין לא הי' הג' מחנות קביעי א"כ מנ"ל כלל לומר דכונתו הי' לי"ב מיל דהא דגמירי דמחנה ישראל י"ב מיל היינו ע"י שהי' מחנה שכינה ולוי' כל אחד במקומו היתה מחנות ישראל בגבולה רחוק ממחנה שכינה ולוי' אז הי' מגיע המחנה לי"ב מיל:

ונראה דתליא זה בירושלמי שהבאתי בפ"א אי אמרינן כתיבה הי' נוסעין או כקורה הי' נוסעין דאי כתיבה א"כ גם בשעה שנסעו לא בטלה מחנה ישראל וכן קודם שקבעו הג' מחנות היתה י"ב מיל אבל למ"ד כקורה הי' נוסעין לכן כשהוגללו הפרכת הותרה למצורעין ליכנס לשם דבטלה שם המחנה כיון שלא שמרו סדר חניתן ולהאי מ"ד באמת קודם שהוקבעו הג' מחנות לא הי' כלל כאן דבר קביעות שמחנה ישראל הוא י"ב מיל דאפשר שהי' פחות או יותר:

והנה יש לומר דבהא פליגי נמי ר"ע ורבנן בשיעור תחומין דאורייתא דלר"ע ס"ל תחומין אלפים אמה דאורייתא ורבנן דפליגי דתחומין ב' אלפים אמה דרבנן רק בי"ב מיל הוה

דאורייתא דלרבנן ס"ל כתיבה הי' נוסעין א"כ גם בנסיעתן הי' י"ב מיל אבל למ"ד כקורה הי' נוסעין ולא הי' נסיעתן כדרך חנייתן שפיר הוה תחומין אלפים אמה ג"כ דאורייתא וה"ה קודם שהוקם המשכן לא הי' אז מחנה ישראל י"ב מיל וא"כ כשאמר להם משה אל יצא איש ממקומו היינו אשיעור ב' אלפים אמה כאשר אבאר דהנה בב"י או"ח סי' ת"ד כ' בשם תשובת רבינו דאע"ג דתחומין י"ב מיל מה"ת מ"מ במדבר וכרמלית ובקעה אין לוקין משום שאין בדין שהמעביר חפציו במקום הזה פטור והיוצא ברגליו יהא חייב וכתב בח"ס בחי' לשבת דף פ"ו דכונתו כיון דמאל יצא איש ממקומו ילפינן תרווייהו תחומין והוצאה א"א לאחוז החבל בתרי ראשון כיון דמקומו לענין הוצאה מתפרש מקום כעין דגלי מדבר ולאפוקי כרמלית הה"נ מקום לענין תחומין כן הוא ואין תחומין מה"ת אלא ברה"ר דאורייתא וע"ז הקשה בח"ס א"כ קשה למצוא תחומין י"ב מיל דאורייתא דאם בכל הי"ב מיל ס"ר בוקעין ועוברין בו הרי היא עיר וכולה נחשבת כד"א אם לא כהא"ג שהס"ר כולן יחד נסעו י"ב מיל וכעין נסיעת דגלי מדבר וזהו מעט המציאות עכ"ד ולפי"ז קשה לי התינח למ"ד דשיעור תחומין בי"ב מיל אבל למ"ד בשיעור אלפים אמה א"כ בזה ל"ש לומר דנסעו כל המחנה כשיעור התחום דהא בנסיעה של ב' אלפים לא נעתקו כל מחנה ישראל עדיין ממקום חנייתן א"כ באותן אלפים אמה לא הי' ס"ר בוקעין וליכא איסור תחומין (עמש"כ בארוכה בה' ע"והכ"פ) להנ"ל ניחא די"ל דלהאי מ"ד שהוא ר"ע דיליף שיעור תחומין אלפים אמה מקרא דמקיר העיר וחוצה כדאיתא בסוטה דף נ"ז י"ל דהוא ס"ל דלא נסעו כדרך חנייתן רק כקורה א"כ שפיר י"ל דמהלך אלפים אמה הלכו כל הס"ר ונעתקו בשיעור זה ממקום חנייתן והוה שפיר רה"ר וחייב אשיעור זה גם אתחומין ודו"ק:

ב) **ונראה** דיצא לרבינו כן מהא דאיתא בספרי וישלחו מן המחנה מחנה שכינה משמע שומע אני ממחנה לוי ת"ל אל מחוץ למחנה תשלחום הא עד שלא יאמר יש לי בדין אם נדחו טמאים ממחנה הארץ הקל קו"ח ממחנה שכינה דחמור אלא אם אמרת כך ענשת מן הדין לכך נאמר וישלחו מן המחנה והנה לכאורה הכונה כיון דריבוי רחמנא מחנה לוי כש"כ מחנה שכינה ואין לומר דבא זה ולימד על זה דאי לא הוי כתיב אלא חד הי' מוקמינן לי' למחנה שכינה ז"א דלא שייך לומר כן אלא בתרי גופי' כיון דמשתלח ממחנה לוי' האיך יכול לבוא למחנה שכינה כדאיתא בקידושין דף ה' גבי יצאה חנם אין כסף י"ל ז"א דאיכא לאוקמא קרא בט"מ דליכא למילף בקו"ח מזב דבזב חמור מיני' שמטמא משכב ומושב ואפשר שהכונה בתורת כהנים מדכתיב בפ' כי תצא וכי יהי' איש לא טהור מקרה לילה וכתיב התם ויצא אל מחוץ ולא יבא אל תוך המחנה היינו שמשתלח

חוץ לשתי מחנות ובעל קרי איני מטמא משכב ומושב אך אכתי צ"ע די"ל בעל קרי חמור שכן טומאה היוצאה מגופו כדאיתא בפסחים דף ס"ד וראיתי בפנים יפות פ' במדבר שכ' לפרש דמחנה ארון היינו כשהיו ישראל במדבר ומחנה שכינה קרינן בית עולמים וקשיא לי' כיון דכתיב אזהרה גבי בעל קרי בהיותן במדבר כ"ש זב גמור בבית עולמים דקדושתו קדושת עולם דכתיב מכון לשבתך עולמים וע"ז אמר דקמ"ל דאין עונשין מן הדין לכך הוצרך ליכתוב ולא יטמאו את מחניהם דהיינו שתי מחנות כדאיתא בפסחים מחניהם מחנה לזה דהיינו לט"מ כנ"ל ולזב בבית עולמים ובזה א"ש טפי מ"ש בספרי אין צו אלא מיד ולדורות דהיינו משכן ולדורות היינו בבית עולמים ואיתא עוד שם ר' אומר אינו צריך קו"ח הא אם נדחו הטמאין ממחנה הארון הקל קו"ח ממחנה שכינה החמור אלא בא הכתוב ליתן להם מחיצות וכו' ת"ל בדד ישב מחוץ למחנה מצורע הי' בכלל ונראה פירושו דאע"ג דמקרא בדד ישב נשמע חילוק מחנתו מ"מ איצטרך הך קרא לאזהרה אע"ג דגבי זה כתיב אזהרה גבי בעל קרי ואיכא קו"ח דבית עולמים כנ"ל מ"מ איצטרך ולא יטמאו את מחניהם אחד לט"מ דליכא למילף מקו"ח כנ"ל ואחד למצורע דאע"ג דמצורע חמור מבעל קרי ואיכא למילף בקו"ח מ"מ איצטרך למחנה שלישית של מצורע דליכא למילף בקו"ח מזב אלא לשתי מחנות שזב מוזהר עליהם ואיצטרך לאזהרה למחנה שלישית והיינו דאמר ליתן להם מחיצות פי' אזהרה למחיצות לכל אחד כדינו יעו"ש והן הן דברי רבינו דנגד שלשה מחנות שהי' במשכן מחנה הארון שאין קדושתו קדושת עולם כנגדו בבית עולמים מחנה שכינה הוא העזרה קדושת עולמים:

הלכה יב

א') **כל ארץ ישראל מקודשת מכל הארצות וכו'**. וכ"כ בפ"ז מתומ"ס דאין מביאין עומר אלא מא"י ובס' דרך הקודש אמשנה דעשר קדושת בפ"ק דכלים עמד לחקור אי עבר הירדן בכלל א"י ומביאין ממנה שהרי אמרו בתוספתא דקמא ומייתיא לה בבכורות דף נ"ה רשב"י אומר הרי הוא אומר כי אתם עוברים את הירדן ארצה כנען כיון שאתם עוברים את הירדן הרי אתם בארץ כנען ראב"י אומר תחומי ארץ ישראל שבכתובים נידון כארץ ישראל ונראה דהלכה כרשב"י (בבכורות איכא גי' מהופכת דרשב"י סובר דל"ה כא"י) ונראה דעל עבר הירדן נמי קתני דמביאין עומר דהרי מצותו להביא מן הקרוב ומעשה שהביא מגינות צופין ואיתא בפ"ק דסנהדרין שהי' בעבר הירדן דעל ג' ארצות מעברין את השנה יהודה ועבר הירדן וגליל ורבינו בפ"ז מתומ"ס לא חש לפרש לפי שסתם א"י היינו נמי עבר הירדן וסבר לה כת"ק דפ"ק דביכורים שמביאין מעבר הירדן דלא כריוה"ג דס"ל דאין מביאין משום דאין ארץ זבת חלב ודבש רק דקשה דרבינו בפ"ב

מביכורים כתב שאין מביאין אלא מדבריהם ונ"ל להוכיח דל"ה מא"י דהא איתא בר"ה דף י"ג דלא הי' יכולין להביא עומר ואמאי לא הביאו מעבר הירדן ועוד יש להביא ראי' נכונה מב"מ דף כ"ב וכן הירדן שנטל מזה ונתן לזה וכ' בשמ"ק פירשו בירושלמי לענין קדושת הארץ שהירדן הי' מפסיק בין א"י לארץ העמים ואחד מן גבולות הוא הירדן ומשה"כ קאמר שאלו נטל הירדן מארץ העמים שהרחיב גבול הארץ או מה שנתן והרחיק קדושת הארץ וראב"ד כתב על נחל ירדן ממש כי הוא תחום בין א"י לארץ סיחון ועוג עכ"ל וכן משמע בירושלמי פ"ד דחלה:

אולם תוס' ב"ב פרק חזקת הבתים דף נ"ב העלו כי יש שני גווני עבר הירדן אותן שכבשו עמון ומואב ושאר עמים ואח"כ כשכבשו את סיחון נעשה א"י ואותן שהם ארציות עמון ומואב מעיקרא יעו"ש שוב ראיתי בברכ"י סי' תפ"ט שעמד ע"ז והביא שם משם בעל כפתור ופרח דשני מקומות יש שנקראים עבר הירדן לצד מערב והוא מא"י אבל שאר ארצות שמעבר הירדן כארצות סיחון ועוג לאו מכלל א"י הוא ובזה כתב לישב הרבה סתירות שמנינו בכמה דוכתין דעה"י לאו כא"י היינו בשאר ארצות אבל לצד מערב בכלל א"י הוא ולכן בפ"ד משמיטה כ' עבר הירדן דשביעית נוהג בה מדבריהם ובפ"ו כתב ג' ארצות לביעור וחשב עבר הירדן אע"כ דזהו למערבה חשוב ג"כ עבר הירדן והוא מא"י דהרי קחשב לוד והוא מא"י אך בכפתור ופרח הביא תוספתא דמשמע דהני שפלת לוד והר שפלת לוד שאינה מא"י רק מעבר הירדן ממש ובברכ"י כ' דרבינו סובר דתוספתא חולק ופסק כסתם משנה:

והנה לי נראה דמדברי רבינו הכא מוכח דל"ה כא"י דאי ס"ד עבר הירדן בכלל א"י א"כ הא דקאמר דא"י מקודשת שמביאין ממנו עומר ושתהל"ח אמאי לא חשיב תרומה ומעשר בשלמא פשוט אמשנה ל"ק די"ל דהאי משנה קאי אליבא דריוה"ג בפ"ק דכלים דא"י מקדושת הוא בכלל האיסור קדושה א"כ י"ל דלא קחשיב משום דתרומ"ע אין משום קדושה ומשנה לא קחשיב אלא מידי דהוה משום קדושה דהיינו עומר ושתהל"ח דהם צרכי עבודה וכן ביכורים צרכי ביהמ"ק איכא דצריכין הבאת מקום ואית בהן צד קדושה (כמו שבארתי בפ"ד מאימ"ז) אבל רבינו קחשב קדושת א"י בין העשר קדושת וע"כ דסובר כדעת הגאונים דזה לא חשוב מידי דקדושה מה שמביאין ממנה עומר רק מעלה ואין מעשר קדושת א"כ אמאי לא קחשב דמביאין ממנה תרומה אלא וודאי דעבר הירדן אין בכלל א"י וא"כ הא דאמר א"י מקודש מכל הארצות היינו אפי' מעבר הירדן לכן לא נקט תומ"ע דהא עבר הירדן אין בכלל א"י ואין מביאין ממנו עומר א"כ שפיר קאמר א"י מקודש מכל ארצות אפי' מעבר הירדן ודו"ק:

וא"ש שכ' בפ"ב מביכורים דאין מביאין ביכורים מעבר הירדן וא"ל דפסק כר"י פ"ק דביכורים דהטעם משום דאין ארץ זבת חלב ודבש ולכן סובר דלת"ק ג"כ פטור רק מדרבנן מחייב כמש"כ מהרי"ק בשורש קכ"ב דז"א מדכלל רבינו כאן ביכורים עם עומר ושתהל"ח א"כ משמע דהא דאין מביאין ביכורים לאו משום דלאו ארץ זבת וכו' דהא ל"ש הא"ט בעומר ושתהל"ח אלא משום קדושת הארץ וכ"כ בסוף מסכ' ביכורים וז"ל כבר בארנו שהביכורים מביאין מעבר הירדן ואינה מא"י ורק מדרבנן מביאין א"כ עכ"פ יש ראי' מדכלל ביכורים עם עומר שהטעם משום דעבר הירדן אינה מא"י:

והנה ראיתי בילקוט פ' נשא עשר קדושת הן א"י קדושה מכל הארצות ומה קדושתה שמביאין ממנה העומר ושתהל"ח משא"כ מכל הארצות ארץ כנען מקודשת מעבר הירדן שארץ כנען כשירה לבית השכינה ערי חומה מקודשת מן הארץ שמצורעין הולכין בכל הארץ ואין הולכין בערי חומה א"כ מוכח דא"י בכלל היינו עם עבר הירדן וסובר דמביאין הימנו עומר ושתהל"ח ואח"כ חושב קדושת א"י שהוא ארץ כנען שמקודש מעבר הירדן שכשירה לבית השכינה הרי לך דעבר הירדן מביאין ממנה עומר ושתהל"ח:

והנה בהא דאמרו שכשירה לבית השכינה נראה לפרש הך דבית חוניו דאיתא בסוף מנחות דלא הי' לו דין במה דאיסור במה רק בא"י יען שבא"י איכא בית המקדש אבל בחו"ל דאירחקה להו מותר בבמה א"כ היינו הך דאין כשרה לבית השכינה אלא ארץ כנען ולכן במה אסורה גם י"ל לפמש"כ הח"ס סי' רל"ד בהא דמעלין לא"י ולירושלים וז"ל ולכאורה משמע דלא משום מצות שתלוים בארץ וירושלים כופין אלא משום קדושה עצמו וכל הדר בחו"ל דומה כמי שאין לו אלקי דהא לדעת הר"ח כהן שבתוס' שילה כתובות משמע אי לאו מצות נוהגת הי' יותר ראוי לעלות ומהרי"א סי' כ"ח כ' להדיא שהטעם משום תוספת קדושה ואין אנו עסוקים אי מצות נוהגת או אי טמא מותר ליכנס או לא רק דקדושה עליונה שירושלים הוא שער השמים מימות עולם אפי' כשהי' היבוסי יושב ירושלים ולא זזה שכינה מכותל מערבי אפי' בחורבנא עכ"ד ונראה שלזה כיון הילקוט דקדושה יותר מעבר הירדן דכשירה לבית השכינה דקדושתה יען ששם שכינה חופפת כל היום:

כעת בא לידי שו"ת התשב"ץ האריך הרחיב לדבר בזה דעבר הירדן כא"י הוא ובסי' ר' כתב לחלק בין מצות הנוהגת בא"י לענין זה עבר הירדן כא"י אבל לענין קדושה כהאי שאמרו שאין נבואה שורה אלא בא"י כדאיתא מ"ק דף כ"ה וכן לענין קבורה כדאיתא בכתובות דף קי"ב אין עבר הירדן בכלל ולדעתי שלזה כיון הילקוט הנ"ל שאין כשירה לבית השכינה רק ארץ כנען שוב ראיתי שכן כתב גם בספר כפתור ופרח דקדושת הארץ

שייכה גם עתה לדברים שיש בהו חביבתי' כלפי שמיא וגם השתא חביבתן גבי' ע"ש בסי' קצ"ח שהעיר מהך דבב"ק בירדן שנטל מזה ונתן לזה אייריא לענין קדושת הארץ דלכאורה מוכח דעבר הירדן אין לו דין כא"י לענין קדושת הארץ וכתב לישב כיון שהירדן נמשך גם לצד חו"ל ממש ומזה אייריא דקמ"ל דאם נטל מזה ונתן לזה י"ל דין א"י או דקאי לענין חלוקת הארץ שאם הירדן נטל מזה ונתן לזה הוא של שאר השבטים והביא שם כמה ראיות דעבר הירדן יש לו דין קדושת א"י וכן העלה בדרך הקודש:

ב) **אין מביאין עומר אלא מא"י**. והנה בה' מא"ס פ"י כתב רבינו דחדש אסור מה"ת בחו"ל וא"כ תימא שכתב כאן דאין מביאין עומר אלא מא"י ובמנחות דף פ"ד איתא דריבר"י דסובר חדש נהג בחו"ל מביאין עומר ג"כ מחו"ל וכבר עמד ע"ז בלח"מ פ"ח מתומ"ס ותי' דרבינו ס"ל דתביאו לזמן ביאה לא"י משמע ובפנ"י בקונטרס אחרון בקידושין תמה הא אי חדש אסור בחו"ל דתביאו לזמן ביאה א"כ גם בעומר נוכל לפרש לזמן ביאה והנה בה' תומ"ס בארתי שכבר קדמו בזה הראב"ד בהשגותיו לשם בדברים אחדים כדרכו לשנות בדרך קצרה (לא כאשר הבינו הכ"מ ושאר המפורשים כונת דבריו) ונראה לישב על נכון דיש לדקדק בגמ' דמנחות דקאמר דמביאין עומר מחו"ל דתבואו לזמן ביאה ואח"כ יליף דחדש אסור בחו"ל מדכ' מושבותיכם ותביאו לזמן ביאה וכיון דחדש אסור אקרובי נמי מקריבין ויקשה כיון דדרשינן תבואו לזמן ביאה א"כ למה צריך לטעם דחדש אסור בחו"ל ונראה דריבר"י סובר דעבר הירדן הוא מא"י וא"כ אי מתבואו לחוד הו"א נהי דלזמן ביאה אתי היינו לחייב עבר הירדן דכ"ז שלא באו לארץ כנען וכבשוהו לא באו לכלל קדושה ורק אחר ביאתן לארץ כנען יש לו דין א"י וא"כ מנ"ל חו"ל וצריך לטעם כיון דחדש ע"כ נוהג בחו"ל מדכ' מושבותיכם א"כ ע"כ תבואו דכתיב בחדש לזמן ביאה ממילא גם בעומר כן דהא בחדש לא כתיב ביאה רק בעומר רק דס"ל דקאי גם אחדש וא"כ כיון דלענין איסור חדש ע"כ לזמן ביאה אתי גם לענין עומר אתי לזמן ביאה א"כ מהא"ט ע"כ מביאין עומר מחו"ל לא לבד מעבר הירדן דהא כתיב מושבותיכם בחדש אכל חו"ל לא לבד בעבר הירדן ואמנם למ"ד עבר הירדן לאו מא"י הוא ע"כ דס"ל דלא דרשינן תבואו לזמן ביאה ולעולם דמביאין מחו"ל כיון דחדש אסור בחו"ל אלא ס"ל דתבואו אתי להא גופי' דדוקא מא"י מביאין (דא"ל דאתי לכדר"ש דס"ל דדרשינן עשה מצוה זו שבשבילה תכנס לארץ דהא רש"י בקידושין דף ל"ח כ' אהא דג' מצות נצטוו בכניסתן לארץ ואחד מהם חדש משום דבמדבר לא זרעו ועוד כיון דהאי תבואו לא כתיב בחדש לא קרבו עומר משום דהוה קציר נכרי ומש"כ תוס' במנחות דף מ"ה דקרבו כבר כ' בטה"ק שהוא ט"ס וא"כ ע"כ לדרוש מהך תבואו למעט

עבר הירדן ובשלמא לריבר"י דסובר עבר הירדן א"י ע"כ דריש לזמן ביאה אבל למ"ד דעבר הירדן חו"ל א"כ ע"כ לדרוש למאי דמסתבר שרק מא"י מביאין ולא מעבר הירדן וכיון שכבר בארנו דס"ל לרבינו דעבר הירדן לענין עומר לאו מא"י (דתליא בפלוגתא דתנאי דבכורות דף נ"ה וכמו שהביא בברכ"י סי' תפ"ט וכן פליגי בהא בפ"ק דביכורים אי מביאין ביכורים מעבר הירדן משום דאיני ארץ זבת חלב ודבש וכן בספרי פ' קדושים ממעט עבר הירדן לענין ערלה) א"כ שפיר ס"ל דאין מביאין עומר מחו"ל אף דלענין חדש ס"ל דנוהג בחו"ל יען דכ' מושבותיכם (ועמש"כ בפ"א מה' אלו) והבן:

ג) **כל** ארץ ישראל מקודשת מכל הארצות וכו'. וכבר כתבתי להקשות אמאי לא מנה רבינו דא"י מקודשת משאר ארצות בין העשר קדושת כמו דמנאום במשנה פ"ק דכלים אמנם באמת כבר הוקשו המפורשים דהא בפרטן י"א קדושת הן והנה הרע"ב תי' דל"ה אלא י' קדושת דאתיא כר"י דאית לי' דבין האולם להמזבח שוה להיכל בה' דברים ולדידי ל"ה אלא עשר ולרבינו לא יספיק תי' זה דא"כ הוה לי' למימני י"א קדושת דהא לרבינו בין האולם ולמזבח וההיכל תרי קדושת הן אך הרע"ב הביא עוד לתרץ בשם האי גאון דא"י אין לחשוב בין העשר קדושת לפי שבשאר יש בהן כבוד למקום שמונעים ממנו מקצת טומאה או שמונעים מקצת בנ"א לכנס אליו ואין בסתם א"י קדושה זו דהבאת הביכורים עומר ושתהל"ח אינם כקדושת הללו והעשר קדושת בא"י הם אולם לדעתי קשה לתי' הגאון הא מצינו כמה דברים שתלוי בקדושת המקום שמקודשת א"י משאר ארצות כהך דמו"ק דף כ"ה דאין נבואה שורה אלא בא"י דמשנבחרה א"י נפסלו כל הארצות לנבואה וכן לענין דאין מעברין את השנה אלא בא"י כדאיתא בברכות ובסנהדרין כמו שהבאתי לעיל בפ"א (ולקמן הבאתי דברי הילקוט דקחשב באמת דא"י מקודשת בזה שכשירה לבית השכינה) אח"ז אתי לידי ספר דרך הקודש ראיתי שהאריך בזה והוסיף להקשות דיש בה קום עשה שעוקרין ממנה ע"ז דכתיב והאבדתם את שמם מן המקום ההוא ומסיק לבסוף וכ' וז"ל דלא חשוב מתניתין כי אם קדושת א"י שהיתה רק בזמן הבית שמביאין ממנה עומר וביכורים אבל שאר קדושת שנוהגין אף שלא בפני הבית לא קחשיב אמנם ראיתי בספר כפתור ופרח שכ' לפרש דהעשר קדושת כולם הם לפנים בירושלים (ואף דקחשיב ערי המוקפות חומה הנה עכ"פ גם בירושלים איתא קדושה זו) ובזה א"ש גם לשיטת רבינו דלא קחשב רק העשר קדושת שהם לפנים בירושלים:

הנה בתשו' התשב"ץ ח"ג סי' רפ"ח כתב וז"ל הדירה בא"י מצוה גדולה והרמב"ן מנה אותה בתרי"ג מצות ובספרי אמרו שקולה ישיבת א"י כנגד כל המצות ואמרו שכל הדר בא"י כאלו קבור תחת המזבח וחכמי ישראל הי' מסכנים בעצמם לעבור נהרות כדי

ליכנס לא"י וכו' ואין מותר לצאת מא"י לחו"ל אלא ללמוד תורה או מפני כיבוד או"א מכל זה תתברר שאלתכם כי מי שהוא בע"ת ומתחרט מעונות שבידו ורוצה לעלות לא"י מוספת לו זכות ומצילתו מן החטא כל ימיו עכ"ד אולם בתשו' מהרמ"מ סי' ע"ט הביא מהתשב"ץ שהשיב ששאלת להודיעך עיקר המצוה ההולך לא"י הנה מפורש בכתובות שמוחלין לו כל עונותיו ובלבד שיהא פרוש מכאן ואילך והזהר מכל מיני עון לקיים כל המצות הנוהגת בארץ שאם יחטא בא"י יענש יותר וכו' אבל עכשיו שממה היא ואין בה עיר מוקפת חומה וכו' ואותן שהולכים שם לינהוג ק"ר מי ביקש זאת מידכם רמוס חצרי אבל מי שהולך לש"ש להתנהג בה בקדושה וטהרה אין קץ לשכרו ובלבד שיוכל להתפרנס וכו' ש"מ דוקא ע"מ שיכול להתפרנס וזה לא אפשר כפי הנשמע ומי שאין לו די סיפוקו קשה לו שיפזר בלא קיבוץ וקופץ ידו מליתן צדקה ושמא ח"ו יצטרך לבריות עכ"ד ונראה לדבריו לפי מה שבארתי לקמן בפ"ח דאף בשאר מצות דפטור לבזבז כל ממונו מהא"ט שלא יצטרך לבריות ויתבטל משאר מצות א"כ ה"נ כך הוא וכ"כ בשו"ת חו"י סי' ר"י והענין מתבאר יפה באפי' דרוש כ"ו וז"ל דרך דוגמא נאמר ארץ כנען לגבולתי' היתה מעוטפת ומלובשת בצורה בלתי נאותה בהיות הכנעני יושב בארץ אשר ידיהם מלאה זימה אולם בשכון ישראל בארץ ההיא ועסקו בתורה ומצות אז לבשה מלכות ושפע אלקי ורוח נסע מאת ד' לשכון כבוד בארצינו וסטרא דמסאבא מעל פנ"י חלף על דרך המיועד בזכרי' י"ג ואת ריח הטומאה ונעבור מן הארץ אחר כך חטא ישראלגם עברו את בריתן ית' אז שר המקונן על לב רע ואומר נחלתינו נהפכה לזרים כלומר נשתנה ונהפכה בצורתה ופני' לא הי' לה עוד והנה כל זאת ההתפכות ולהתפשט מטומאה אל הקדושה והפכו ולהתלבש בפנים חדשות נמצא לה במה שבתחלה בעת הבריאה היתה הארץ תהו ובהו כפירוש הרמב"ן כלומר שהיתה אז זמן מה חלוקה העיסה החומר הי' אז בפ"ע בלא צורה והיא גם היא תחתי' תעמוד גלמודה גמולה דא מבעלה וזאת ההתפרדות וההבדל נשארה בכחניותה גם אחר התפרדותם ומעולם עד העולם הוא אפשריות ההתפשטות מצורה זו אם אחרת יקח לו החומר עכ"ל ובזה יובנו דברי רבינו שכ' לעיל בפ"ו דקדושת ביהמ"ק קלע"ל דקדושת שכינה לא בטלה לעולם אבל קדושת א"י בטלה דהיינו קדושת עצמה הלכה ממנה דנחלתינו נהפכה לזרים דנשתנה ונהפכה צורתה ובזה יפורש הא דכתיב על מה אבדה הארץ דהיינו צורתה ומעלותה דאיך יתכן שתתפשט צורתה בלתי נאותה מי חכם ויבין את זאת ויאמר ד' על עזבם את תורתי שגילה להם דצורתה תליא בלימוד התורה ועשיית מצותי' וז"ל הרמב"ן פ' אחרי והנה השם הנכבד הוא אלקי האלקים ואדוני האדונים לכל העולם אבל א"י

אמצעות הישוב היא נחלת ד' מיוחדת לשמו לא נתן עלי' מן המלאכים קצין ושוטר ומושל בהנחילו אותה לעמו המיחד שמו זרע אוהביו יעו"ש:

ד') **א"י** מקדושת משאר הארצות ומה הוא קדושה שמביאים ממנה העומר וכו' ואח"כ קתני עשרה קדושת זו למעלה מזו. וקשה דבמשנה פ"ק דכלים קתני עשר קדושת הן וקחשוב א"י מעשרה קדושת אין לומר דהא ע"כ א"י אין מעשרה קדושת דא"כ טפי הוה דכשתמנה תמצא י"א קדושת הנה ע"כ דסובר התנא כר' יוסי דבין האולם ולמזבח שוה להיכל ול"ה רק חדא קדושה א"כ א"י שפיר מן המניין וא"כ תקשה לרבינו דכ' דעשר קדושת הן בלא א"י דהתנא הא קחשב ע"כ א"י בעשרה קדושת ואולם והיכל בחדא קדושה ונראה לישב דרבינו לשיטתו הוכיח דע"כ א"י לאו מעשר קדושת הן דהנה כבר נשאלה שאילה זו לפני הגאון והובאו דבריו בספר כפתור ופרח שהשיב הגאון וז"ל א"י אינה חשיבה מן הקדושות לפי ששאר העשרה דחקשוב יש בהם כבוד למקום מונעים ממנו מקצת עונת טומאה או שמונעין קצת בני אדם מליכנס אליו ובא"י אינה קדושה זאת עכ"ל ואמנם קשה לי לדבריו דהא בא"י קדושתה ג"כ לענין טומאה וטהרה דהא גז' על ארץ העמים טומאה כדאיתא בפ"ק דגיטין ובכמה דוכתין ועל א"י לא גזרו טומאה א"כ שייך למיתני א"י קדושה הימנה משאר ארץ העמים דאינה מטמאה הנכנס לתוכה אך י"ל דהנה איתא שם בפ"ק דגיטין בג' דרכים שותה סוריא לארץ ובגי' לחו"ל אפרה טמא כאפר חו"ל והרוצה ליכנס בטהרה נכנס כא"י ומפרש התם דאפי' לרבי הנטמא הנכנס לארץ בשידה תיבה ומגדל בסוריא מודה דטהור דבסוריא אגושה גזרו אאוירא לא גזרו וא"כ י"ל כיון דהא דקתני א"י מביאין ממנה עומר ושתהל"ח והביכורים גם סוריא בכלל דמשנה שלימה שנינו בסוף חלה ארסטין הביא ביכוריו מאספמיא וקבלין ממנו מפני שאמרו הקונה בסוריא כקונה בפרוודי ירושלים וכן פסק רבינו בה' ביכורים שמביאין ממנה ביכורים מדבריהם כמו עבר הירדן א"כ ה"ה שמביאין ממנה עומר ושתהל"ח כמו דמביאין מעבר הירדן דאיתא במכות במשנה ומעשה שהביאו מגנות צרופין שהי' מעבר הירדן וכיון שבסוריא עכ"פ גזרו טומאה על גושה כמו ארץ העמים לכן לא קחשוב א"י מקודשת מכל הארצות שלא גזרו בה טומאה דהא סוריא ג"כ מכלל א"י וגזרו בה טומאה וא"ש דברי הגאון:

אך אכתי קשה דהנה בירושלמי פ"ד דשקלים אהך מתניתין דקתני א"י מקודשת מכל הארצות שמביאין ממנה עומר אתיא כרי"ש דאמר אין עומר בא מסוריא משמע דפ"י שא"י דקתני מתניתין לאו היינו סוריא א"כ הדרה קו' לדוכתי אמאי לא קחשוב מעשר קדושת דלא גזרו טומאה דהא אף בסוריא גזרו טומאה אגושה עכ"פ א"כ לפי"ז י"ל

לירושלמי באמת א"י בכלל עשר קדושת והא דא"כ הוה י"א קדושת י"ל דס"ל דמשנה כר' יוסי דבין האולם והיכל חדא קדושה הוא ולפי"ז לירושלמי באמת גם ביכורים אין מביאין מסוריא וס"ל לירושלמי דגם מעבר הירדן אין מביאין ביכורים דכמו דממעטין מדקתני מקודשת מכל הארצות סוריא ממעטינן גם עבר הירדן ואתיא כריוה"ג דס"ל במס' ביכורים דאין מביאין ביכורים מעבר הירדן וא"כ הא דאיתא בסוף חלה דמביאין ביכורים מסוריא אתיא כמ"ד דגם ביכורים מביאין מעבר הירדן אבל למשנתינו דממעט כל הארצות ס"ל דאין מביאין לא מסוריא ולא מעבר הירדן ביכורים וא"כ ניחא דקחשוב א"י מעשר קדושת אבל להלכה דפסק רבינו בפ"ב מביכורים שמביאין ביכורים מעבר הירדן וכן מסוריא דרבנן ס"ל דארץ ישראל דמקודשת מכל הארצות לא בא למעט עבר הירדן וסוריא וא"כ כיון דסוריא בכלל לא מצי למתני דא"י בכלל עשר קדושת דהיינו לענין טומאה וטהרה גם בסוריא עכ"פ גזרו אגושה וא"כ רק עכ"פ אייריא התנא רק מהא דקדושתה שמביאין ממנה עומר ביכורים ושתי הלחם וא"כ ע"כ דל"ה בכלל העשר קדושת כמש"כ הגאון ז"ל רק העשר קדושת הוא משום דהתם מתניתין דלא כר' יוסי אולם והיכל שני קדושת הן ולכן כתב רבינו שפיר דא"י לאו בכלל העשר קדושת וא"ש:

והנה ראיתי בדרך הקודש שהקשה אמאי לא חשב סוריא שמקודשת משאר ארצות דלא גזרו אטומאה בנכנס לתוכה בשידה תיבה דלא גזרו אאוירה דהא דקתני במשנה א"י מקודשת משאר ארצות לאו סוריא בכלל א"כ ה"ל למתני דסוריא מקודשת דלא גזרו אאוירה ולדעתי לק"מ דהא א"י מקודשת דלא גזרו אפי' אגושה ג"כ לא קחשוב דלכן אין באה בכלל העשר קדושת כמש"כ הגאון א"כ ל"ש להקשות דלתני סוריא מקודשת לענין שאין מטמאה באוירה ושהנכנס לתוכה בשידה טהור ודו"ק:

עוד הקשה בדרך הקודש אמאי לא קחשיב במשנה דארץ כנען מקודשת מעבר הירדן דעבר הירדן לא יכשר לבית השכינה וארץ כנען כשר לבית השכינה וכן אמאי לא קחשיב דאמרו משנבחרה א"י נפסלה כל הארצות לנבואה ועוד דמקריבין בבמה בשעת היתר הבמות ודחו"ל אין מקריבין אפי' בבמה ונ"ל דלפי הקושיא הוה צריך למתני כך עבר הירדן מקודשת משאר הארצות דמביאין ממנה עומר ושתהל"ח וביכורים ארץ כנען מקודשת ממנה שכשר לבית השכינה וא"כ לא אתיא כמ"ד דסובר דאין מביאין מירדן ביכורים והתנא רצה לסתום ככו"ע ע"כ נקט א"י דלמ"ד אין מביאין ביכורים מעבר הירדן היינו א"י גופי' ולמ"ד מביאין הוה עבר הירדן בכלל וא"ש הכל:

ונראה בטעמא דהנה בפנ"י כתובות דף ע"ו העלה דמשה רבינו זכה בארץ ההוא דיש לו דין מלך רק שנהג בו טובות עין ונתנה לישראל וכן משמע בפירש"י שם אבל בשמעתין

דקידושין לא משמע הכי דרחב"ג ס"ל דליכתוב ונאחזו בתוככם הו"א בארץ גלעד ופירש"י איך כולם שווים בה משמע דישראל מוחזקים בה וכן משמע בירושלמי א"כ י"ל דבהא תליא אי אמרינן דמשה זכה ונתנה לישראל אין לו דין כא"י אבל אי ישראל זכו בה הוה קדושתה קדושת א"י (ועיין בירושלמי שביעית דף י"ח):

שוב ראיתי ברש"י מנחות דף פ"ג שתהל"ח ועומר הי' בא מכל הארצות שבא"י עבר הירדן גליל ויהוא וכן יש להוכיח ממשנה גופי' במנחות דף פ"ו תקיע אלפא לשמן אבא שאול אומר שני' לה רגב בעבר הירדן כל הארצות הי' כשרות אלא מיכן הי' מביאין ואי אמרת דעבר הירדן לאו א"י א"כ למה קתני כל הארצות הי' כשרות פשיטא כיון דקתני עבר הירדן ה"ה כל הארצות אע"כ דעבר הירדן גופי' מא"י ועיין לחם יודא ה' שמיטה שהאריך ג"כ בענין עבר הירדן מא"י:

ה') **והנה** במתניתין פ"ד דקידושין עשרה יוחסין עלו מבבל כהני לוי ישראל חללי גרי וחרורי מ"מ נתיני שתוקי ואסופי וכתב ע"ז מהרש"א בח"א וז"ל אלו עשרה כיתות הם כלל ישראל המאמינים בד' וקדושתן הם עשרה קדושת זו למעלה מזו עד כהן שהוא קודש הקדשים כמש"כ בסוף הוריות ושם חשוב ממזר ונתין קודם לגרי וחרורי והיינו לענין להחיותו וכתב עוד ודע כי כמו כן יש בא"י שניתן להם לישראל עשר קדושות זו למעלה מזו עד ק"ק כמו שיש בצבא מעלה עשר קדושות זו למעלה מזו כדאיתא במדרשות כך יש בצבא של מטה שהם כלל ישראל עכ"כ וכתב ע"ז בספר המקנה שיש לפרש דזה הוא שהתפלל יעקב בפרשת ויצא והי' ד' לי לאלקים ופירש"י שיחול שמו עלי מתחלה ועד סוף שלא ימצא פסול דזרעו והיינו לפי שראה יעקב בחלומו מרכבה עליונה כמש"כ והנה סולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה והנה מלאכי אלקים עולים ויורדים בו וראה שהם עשאו מדרגות זה למעלה מזה והבטיחו השי"ת להשרות כונתו ההוא והבין כי כמו כן יש עשר קדושת בצבא מטה כמו בצבא מעלה וזהו שאמר לו הקב"ה והי' זרעך כעפר הארץ ופרצת וכו' ונברכו בך ואחז"ל שהוא מרומז על הגרים שיתדבקו בישראל ופירוש ונברכו מלשון הברכת אילן לענין הגרים הוא כדי להשלים המרכבה בעשר בחינות ע"י גירי ושחררי וכיון שראה יעקב שהשלמת המרכבה בעשר קדושת יהי' ע"י פסולי קהל שהם ממזרי שתוקי ואסופי התפלל שלא יהא אלו מזרעו ולא ימצא בהם פסול רק שיהי' מן הגרים שיתוספו עליהם וז"ש והי' ה' לי לאלקים שיחול שמו עלי מתוס' שאין השכינה שורה אלא על המיוחסין שבישראל מ"מ השלמת המרכבה בעשר קדושת כמו שאמרה תורה בפ' שלח הקהל חוקה אחת להם ולגר שהקהל נשלם ע"י כולם וכו' והיינו דאמר וכל אשר תתן שהבטיחו השי"ת ליתן לו כל

א"י כדכתיב והארץ אשר אתה שוכב עלי' ואחז"ל שקיפל כל א"י תחתיו וכיון שהם בחינות עשר קדושת עם אותו מקום ששוכב עליו שהוא מקום קדק"ד לכן אמר האבן הזאת יהי' בית אלקים וכל אשר תתן לי וגו' שכל א"י שתתן יקדש אותה בעשר קדושת ורמז בכפל אעשרני על עשר קדושת שיש בכל א"י בעשר מצות כדפירש"י בפ' מי מנה עפר יעקב אתדפח"ח:

הלכה יג

א') **עשר קדושת הן וכו' עיירות המוקפות חומה מקודשות וכו'**. והנה מפרשי המשנה מפרשין לה יען שמשתלחין חוץ לג' מחנות ה"ה דמשתלחין מעיר המוקפות חומה והרא"ם פ' נשא הקשה מנ"ל דמשתלח חוץ למחנה ישראל דילמא רק חוץ ממחנה של לוי' וקרא דלא מטמאות מחניהם פי' במצורע וזב וט"מ רק דמחנה של מצורע היינו מחנה ישראל ומחנה של זב וט"מ הוא מחנה לו' ותי' יען דמצינו במקרא בד' מצורעים שהי' יושבים בשער מוכח דמשתלחין חוץ למחנה ישראל ובס' פרי תבואה הקשה ע"ז דשם רק מחק הנימוס הי' יושבין בשער אבל מנ"ל שהחיוב להשתלח ונ"ל דמוכח בברכות דף נ"ה דאת והב בסופה שני מצורעין הוה שהי' יוצאין מחוץ לעיר ועצל"ח שם שכ' הני ב' מצורעין אחד הי' שם את והשני הב והם היו מהלכין בסוף המחנה כי לא הי' רשאין לילך תוך מחנה ישראל שמצורע משולח חוץ לג' מחנות ואמנם אונקלס תרגום בפ' חקת בענין אחר ועיין מהרש"א בח"א ולדעתי דהנה אונקלס מפי ר"א ור"י תרגום התורה ולר"א וודאי לית לי' הך דרשא דאיהו סובר הוגללו הפרוכת הותרה זבין ומצורעין ליכנס לשם כדאמרינן במנחות דף צ"ה דמוקי ר"א הא דהותרו ליכנס כר"א וא"כ לדידי' לא הוה המצורעין הולכין בסוף המחנה בשעה שנסעו ולכך תרגום בענין אחר:

והנה לכאורה יש להוכיח מנדרים דף ס"ד דיליף עניות כמיתה מדכ' כי מתו כל האנשים ופי' הר"ן יען דע"כ העני דאי מצורעין הא משתלחין חוץ לג' מחנות א"כ אי ס"ד דשרי במחנה ישראל אין מוכח דהעני דילמא נצטרעו אך י"ל דאין ראי' משם דבאמת אי לא הוה דרשינן דמשלחין חוץ לג' מחנות מאיזה דרשא ל"ה מוכח דהעני רק הו"א דנצטרעו אך קשה לי על דברת הרא"ם דהא אכתי לא מוכח מהא דד' מצורעין דנשלח לג' מחנות אבל עדיין זב וטמא יכול להיות ששניהם שרו במחנה לוי' והא דכ' מחניהם קאי שלא יהא במחנה אחת עם מצורעים וכאשר ביאר דבריו במשל"מ בפ"ג מביאת מקדש וא"כ קשה מזבחים דף קי"ז דדייק דהי' מחנה לוי' מדכ' מחניהם ואי לא הוי רק מחנה ישראל א"כ טמא ומצורע במחנה אחת ויקשה אכתי כיון דמצורע חוץ למחנה ישראל א"כ שייך שפיר לדרוש מחניהם על זב וטמא בחדא ומצורע חוץ למחנה אבל ט"מ וזב לעולם

במחנה אחת ולא הי' כלל מחנה לוי' אך י"ל דע"כ כיון דכ' בדד ישב וא"כ אי לא מחנה לוי' א"כ רק מוכח דהי' חוץ למחנה ישראל וא"כ ל"ש לדרוש מחניהם על זב וט"מבחדא ומצורע חוץ לג' מחנות דמה שזה חוץ לג' מחנות לא נקרא מחנה:

ואמנם תוס' עירוכין דף ל"ג הקשו מהיכן ילפינן דמשלח מעיירות מוקפות חומה הא לא כתיב חומה גבי אדם וא"ל דילפינן מגז"ש שחוץ למחנה מושבו דכ' בית מושב עיר חומה ובס' דרך הקודש תמה דהאי מושבו דכ' במצורע בעינן לטמא משכב ומושב וקשה לי א"כ מנ"ל דיש ג' מחנות דילמא לכך יצאו המצורע מטעם דהוה מוקפת חומה אבל לא יען דצריך חוץ לג' מחנות ישראל דבאמת אי ל"ה מוקפת חומה לא הי' יוצאין ונפ"מ אי אמרינן דלקלע"ל א"כ לעתיד לא יהא לירושלים דין מוקפות חומה וכתיב פרזות תשב ירושלים ואף דכ' אשר לו חומה דדרשינן שהי' לו חומה כיון שלא קידשה לע"ל ל"מ מה שהי' חומה א"כ ממילא נאמר לעתיד לא יהא משתלח חוץ לירושלים מטעם דבעינן חוץ לג' מחנות דהא רק לכך בעינן שיהא משתלח חוץ לעיר יען דמוקפות חומה:

והנה במשל"מ חקר בשער ניקנור אם נתקדש דלא נתבאר בדברי רבינו ולי יש עיון בזה דביומא דף י"ב איתא כל השערים פטורים ממזוזה חוץ משער נקנור ששם לשכת פרהדרין ויקשה תיפוק לי' דלא נתקדש לכן חייב במזוזה וא"ל דעכ"פ קדוש בקדושת הר הבית ז"א דבתי"ש מבואר דאותה ברייתא דשער ניקנור חייב במזוזה פלי"ג אברייתא דהר הבית פטור ממזוזה מטעם דכ' ביתך חול ולא קודש וא"כ הול"ל דלכך חייב במזוזה דלא נתקדשה אך י"ל דאפ"ה אם ל"ה דירת אדם ל"ה חייב רק כיון דשם לשכת פרהדרין הוה כאלו יש שם דירת אדם:

ב') **ואיתא** במגילה דף ה' וכן בעירוכין בהא דפריך מקרא דכתיב שישים עיר בצורות אמאי לא חשב הנהו הקשה בטו"א דילמא אלו ישבו ולבסוף הוקפו ורצה לחדש דאם בנו אחר עכ"פ הוה כמו הוקף ולבסוף ישב ול"נ דיש לישב עפ"י הר"ן במגילה דישיבות עכו"ם ל"ח ישיבה א"כ כל ששים עיר הוה הוקף ולבסוף ישב עוד נ"ל דהנה הר"ן כ' דרוב הוה הוקף ולבסוף ישב ובטו"א בהשמטות כ' גם בא"י הי' כן א"כ א"א לומר דאלו ישבו קודם דהא אזלינן בת"ר וא"ל דידעו דישבו קודם א"כ יקשה דחזינן דרוב ל"ה הוקף ולבסוף ישב דהדרך להקיף תחילה כיון דבס' עיר לא ישב רק הני שמנו חכמים שישבו אח"כ א"כ הרוב ישבו מקודם שהוקף:

והנה בטו"א העלה לישב קו' תוס' דהוק' ל"ל מיעוט למעט שור איגר תיפוק לי' דל"ה מוקף ולבסוף ישב ותי' בטו"א כך דהא דממעט שור איגר היינו שלא יהא כלל דין חומה ואפי' אם נבנה אח"כ בתים אחרים אין לו דין ע"ח ולדעתי לא הועיל בתירוצו זה דהנה

בהשמטות הקשה ט"א לר"ן דכ' דירת נכרי ל"ח ישב ולבסוף הוקף וקשה מעירוכין דף ל"ג דתניא איש כי ימכור בית מושב ע"ח שהוקף ולבסוף ישב ולא יללבב"ה יכול אפי' הקיפוהו ישראל נאמר כאן חומה ונאמר להלן חומה מה להלן נכרים קודם אף כאן נכרים קודם והשתא ל"ל קרא כלל למעט ישב ולבסוף הוקף כיון דבעינן שמקיף נכרי מקודם כיבוש א"כ תמיד הוה הוקף תחילה דהרי אם ישב נכרי ל"ה ישיבה כלל והנה כן יקשה כקו' תוס' ל"ל כלל למעט שור איגר דא"ל דאשמעינן דל"ה כלל חומה אף אם נבנה בית אח"כ ל"ה כבתי ע"ח דהרי ע"כ שור איגר רק בכהא"ג שעכו"ם בנאו שור איגר קודם שכבשו ישראל א"כ הוה זה הוקף ולבסוף ישב כיון דישיבת עכו"ם ל"ה ישיבה הוה כהוקף ולבסוף ישב וא"כ ל"ק קו' תוס' ל"ל קרא לשור איגר דלפמש"כ שור איגר לא משכחת רק בהוקף ולבסוף ישב דישיבות עכו"ם ל"ח ישיבה ואי בנבנה אחר שנכנסו לארץ א"כ תיפוק לי' דהוה היקף נכרי אחר ביאת ישראל ובהא ל"ש תי' הטו"א דנפ"מ דל"ה חומה כלל ואף אם בנה אח"כ בית ל"ה דין ע"ח דהא אף בהיקף נכרי קודם שנכנסו ל"ה דין חומה כלל ול"מ מה שנבנה בית אח"כ וא"כ ע"כ בנבנה תחילה א"כ הוה תמיד ישב אח"כ דהוה כהוקף ולבסוף ישב וצריך שפיר קרא למעט שור איגר אף דהוה ישב אח"כ ולפי"ז כיון דישב ולבסוף הוקף לכן לא משכחת רק בהיקף נכרי אחר שבאו לארץ או בהקיף ישראל א"כ אפי' בנו גם בתים חדשים אין לו דין ע"ח וא"כ ל"ל קרא למעט שור איגר ונסתר תי' של הטו"א ורק נאמר דבעי למעטשור איגר ע"ד שכ' דבאמת הוה תמיד ישב אח"כ כיון דישיבת נכרי ל"ח ישיבה:

ג') **אמנם** לישב קו' הטו"א שבאמת קו' גדולה היא וכמו שנתקשה גם בח"ס חאו"ח אומר ותחילה נראה להוכיח כשיטת הר"ן דהנה בטו"א הקשה עוד לדעת הר"ן דאטו בדרים תליא בבתים תלוי דלא יהא בתים בנויים ועוד הא משכחת דידעו שלא הי' ישב קודם ע"י רוב דדרך הבונין הוקף ולבסוף ישב והנה אני אומר דלכאורה נגד המושכל לאמר שקודם שיבנו הבתים יקיפו חומה ורק שייך רוב מקיפין תחילה קודם ישיבה דהיינו קודם שידורו בתוכם אבל אין רוב מקיפין קודם שיבנו הבתים בחומר ובלבנים א"כ מוכח מילתא דבדירה תליא מילתא לא בבנין בתים דאל"כ מנ"ל שלא נבנה בתים תחילה דל"ש רוב אע"כ תאמר שרק בעינן שלא ידור אדם בה ולא בבנין הבתים תליא וע"ז שפיר י"ל דרוב מקיפין ואח"כ יושבין בתוכו א"כ שוב י"ל כר"ן דישיבת נכרי ל"ה ישיבה ואמנם זה רק היכיא דהקיפו נכרים קודם שבאו ישראל שייך לומר דדירת נכרי ל"ה ישיבה ולא תליא בבנין בתים אבל בהקיפו ישראל או נכרים אח"כ אז בעינן באמת שלא יהא בנין בתים כלל (אבל אם הקיפו ישראל ואח"כ בנו החצירות שפיר יש לו דין

היקף ולבסוף ישב דלא כטו"א) ודברי הגמ' יתפרשו הכי בית מושב שהקיף ולבסוף ישב היינו ישיבה שדרו בה אבל ישב שדרו בו ולבסוף הקיף ל"ה דין חומה אבל אם בנוי ולא דרו בה חשוב הוקף ולבסוף ישב ופריך יכול אפי' הקיפוהו ישראל או נכרי אח"כ ג"כ נאמר דחשוב הוקף ולבסוף ישב אפי' בהא"ג שכבר נבנו ולא דרו בה ת"ל להלן חומה לגז"ש שהוקף ע"י נכרי מקודם ואז מהני בבנו ולא דרו בו ואף אם דרו בו ל"ה דירה ורק בית מושב למעט ע"כ שאפי' לבנות לא יבנו עד שהקיף ולפי"ז יתפרשו דברי הר"ן כן דהקשה מנ"ל אם לא ישב קודם כונה דבוודאי אפשר לומר כתוס' שידעו שלא דרו בו אבל יש לחוש דילמא נבנה תחילה וע"ז תי' הר"ן דישיבת נכרי ל"ה בבנין דהנה בהקיפו ע"י ישראל או ע"י נכרי אחר שנכנסו לארץ אפשר לידע אם דרו הו או בנו תחילה א"כ רק הקושיא ממוקף חומה קודם שבאו לארץ וע"י נכרי א"כ לא ידעו אם דרו וע"ז שפיר תי' הר"ן כיון דכל הקושיא מהיקף נכרי קודם שבאו לארץ א"כ אין קפידא אם הי' בנו רק קפידא שלא יהא דרין בו וכיון דנכרי ישיבתו לא הוה ישיבה א"כ ל"ה דירה כלל ושפיר חשב הוקף ולבסוף ישב ומינה דאם הקיפו ישראל ובנו אח"כ והוא נכון:

ובהא נראה לי לפרש הא דריב"ל קאמר ישב ולבסוף הוקף ולפירש"יקאי אמוקף חומה עתוס' וטו"א ופנ"י שנתקשו אמאי לא מייתיא ראי' מברייתא דעירוכין וכן יתר הקושית שבתוס' ולפמש"כ י"ל דריב"ל מילתא אחריתא קאמר דשם אייריא בהקיף ע"י נכרים א"כ רק בעינן שלא יהא דרין בה (ולר"ן אפי' דרים בו נכרי אין ישיבה לנכרי) ורק ברייתא דשם אתיא לן לומר דבעינן היקף נכרים וממילא נשמע דלאו היינו ישב ולבסוף הוקף אף דהבנינים הי' קודם שהוקף אפ"ה חשב מוקף קודם וכאן אשמעינן ריב"ל מילתא אחריתא והיינו משום דקשיא לי' קו' הטו"א מושב עיר חומה ל"ל ע"כ לדרוש דאפי' בנין בתים שקדמו להיקף הוה ישב ואח"כ הקיף כשהקיפו ישראל כשנכנסו לארץ או בהיקף נכרי אחר שנכנסו לארץ:

ובזה נבין דברי רבינו שכ' בפי"ד מיובל דעיר חומה מקיפין ואח"כ בונין וזה נגד סברת הר"ן ולפמש"כ בהקיף ישראל בעינן שפיר היקף ואח"כ בונין ובזה א"ש ג"כ דהכ"מ הביא שם מימרא דריב"ל ולמה לא הביא גמ' דעירוכין ששם עיקר מקומו וע"כ שם דבר אחר דאפי' בבנו קודם אייריא ורק אשמעינן דבעינן היקף נכרים קודם שבאו לארץ ממילא הוה היקף ולבסוף ישב כר"ן דל"ה ישיבה אבל רבינו כ' מקיפין ואח"כ בונין זה נשמע רק מדריב"ל ובזה ניחא ג"כ דברי מהרי"ט שהקשתי עליו לעיל מה הקשה ממגילה הא הוקף ישראל ל"מ ולפמש"כ רק לא מהני היקף ישראל כשהי' בנוי אבל כשהוקף ואח"כ בנו מהני וא"ש ג"כ דהביא ברייתא דמגילה ולא הביא הך דעירוכין:

מעתה יתפרש כך רק הוקף נכרי קודם שנכנסו לארץ ממעטינן ישב ולבסוף הוקף דהיינו דירה ממש יכול אף משבאו לארץ ממעט ישב נכרי קודם שהוקף ממש ת"ל חומה חומה דאם הוקף ע"י נכרי כשבאו לארץ אף שישב ואח"כ הוקף (וכן הוקף ע"י ישראל כשבאו לארץ קודם שדרו בו ישראל אלא שדרו בו נכרי) הוה כהוקף ואח"כ ישב דישיבת נכרי ל"ה ישיבה והן הן דברי הר"ן וכן נראה מפירש"י שמפרש יכול אפי' הקיפו ישראל משנכנס לארץ אפי' קודם שדרו בו ואי הפירוש כדברי הטו"א דממעט הקיף ישראל אפי' לא דרו ולא בנו ג"כ ל"ה כהוקף א"כ מה אפי' שכ' רש"י דפשיטא דכן דוקא קודם שדרו ישראל ס"ד דאם הקיפו הוה הוקף ולבסוף ישב והוה עיר חומה אלא וודאי הפירוש יכול אפי' הקיפו ישראל ג"כ ממעט אם הקיפו אחר שישב נכרים אפי' לא דרו ישראל ג"כ כבר נחשב כאלו ישב ואח"כ הוקף דהא עכ"פ הבתים קדמו קמ"ל חומה חומה רק בנכרי שהקיף ממעטינן ישב ע"י נכרי אבל ישראל שהקיף קודם שדרו בו רק שדרו בו עכו"ם הוה כהוקף ואח"כ ישב דכיון שנכנסו לארץ שוב דירת עכו"ם ל"ח ישיבה (ומינה דעכ"פ אם הוקפו ישראל מקום שלא דרו בו ישראל ומכש"כ בשלא הי' בניין כלל דשפיר הוה הקפה דלא ממעט רק הוקפו אחר שדרו דמעיר מוקף אתי למעט הוקף ע"י ישראל אחר שדרו בו ישראל וכן צריך עיר מושב למעט הוקף ע"י נכרים קודם שבאו לארץ דאז ישיבת נכרים הוה ישיבה) ובמש"כ לעיל יש לישב קו' הטו"ז ומג"א סי' תרפ"ח דבסי' ת"א כתב דסתם עיירות מוקפות לדירה להנ"ל א"ש דלענין עירוב סגי במוקף לבית דירה אפי' לא דרו בו אדם מיקרי מוקף לדירה כיון שהי' עכ"פ שם בתים לדירה קודם שהוקפו משא"כ לענין מגילה דקפידה רק אישיבת בני אדם שלא יוקדם להקפה ובסתם אמרינן שמסתמא לא דרו בו והוה הוקפה ולבסוף נתישבה בדירת בנ"א וכמש"כ לדעת הר"ן אח"ז ראיתי כי במק"ח כתב עד"ז אמנם בפשיטות נראה לי לישב קו' הטו"א דהר"ן לא כתב כן אלא אם בנו ישראל אח"כ בתים וישבו בתוכה הוה כהוקף ולבסוף ישב מחמת בתי דישיבת נכרים שקודם שהוקפה לאו ישיבה הוא אבל אם לא הוסיפו ישראל בתים לגבי בתי נכרים בוודאי הוה ישב ולבסוף הוקף דבזה ישיבה מיקרי א"כ קו' הט"וא לק"מ:

והנה בפנ"י נתקשה מאוד מאי נפ"מ מהך מימרא דריב"ל כיון ותלה מילתא תליא במקיף בימות יהושע בן נון א"כ אפי' היקף מאי אייריא ישב ולבסוף היקף ואחר הכיבוש ולבסוף ישב נמי לא מהני כיון דלא הי' מוקפת בשעת הכיבוש כמבואר בעירוכין דף ל"ג וליכא למימר דריב"ל מייריא באותן שהי"ו מקפות בשעת הכיבוש ואעפי"כ אם נודע שישבה ולבסוף הוקפה לא מהני הא ליתא דהא ישיבת עכו"ם לא מהני כלל אלא דישיבת ישראל תליא מילתא כמש"כ הר"ן ולא מצינו שום חולק ע"ז יעו"ש:

ד') **אולם** מש"כ בפנ"י דהך דריב"ל מייריא שהי' מוקפת בשעת הכיבוש תמוה א"כ ישב ולבסוף הוקף היכיא משכחת דקודם כיבוש לא היתה ישיבת ישראל וכבר הקשה כן בטו"א באבני מילואים ולעיל כתבתי לישב אמנם לישב קו' הפנ"י נראה כיון דישיבת נכרי קודם כיבוש לא הוה ישוב לכן מוקפין מימות יהושע אף שישבו קודם אפ"ה דינן כהוקפו ולבסוף ישב אבל מה שהיקף אחר יב"נ ל"ח מוקף או ישב תחילה והוה בכלל פרזי ובפרזי הא בעינן עשרה ואי עשרה נידון ככפר הא הוקף ולבסוף ישב אף שאין מימות יהושע קורא בי"ד אף דליכא עשרה וא"ש והדבר מוכרח דנהי דערי חו"ל המוקפת חומה אין להם דין מוקפות חומה אבל למה יגרע עוד ערכם דאי ליכא עשרה יקדמו ליום כניסה לדעת מפרשים דמעיקרא תיקנו ליום כניסה אלא וודאי תיקנו בי"ד אף שאין להם עשרה אבל ישב תחילה ואין להם עשרה שפיר נידון ככפר לקרות ביום כניסה ולפי"ז ערי א"י אף דישב תחילה דינו כהוקף תחילה ולכן אפי' אי ליכא י' קורין בט"ו כמו ערי חו"ל מוקפי חומה בי"ד אף דליכא בבמה יש שבח לא"י כמש"כ הר"ן דכיון דעיקר התקנה היתה בזה כדי לחלק כבוד לא"י שהיתה חריבה בימים ההם והיתה נידונית כפרזים ולפיכך תלוי ההיקף בימות יהושע ב"נ כדי שיהא א"י נדונית כמוקפין חומה:

ואמנם מש"כ בפנ"י בפשיטות דמדברי ר"ן מוכח דישיבות נכרי לא מהני הנה מדברי הר"ן משמע ולכאורה דלמסקנא ל"א כן דהא כתב וז"ל ותו קשיא לי דאכתי האיך קורין במוקפין שבחו"ל בט"ו ניחוש דילמא ישבו ולבסוף הוקפו וכתב ע"ז וז"ל אלא איכא למימר שהולכין אחר הרוב שעל הרוב קודמת חומתן לישיבתן שכן דרכי רוב המדינה עכ"ל א"כ למאי דמסיק דמטעם רוב א"צ לסברא דישיבת נכרי אינה ישיבה ולחלק בין א"י לחו"ל בזה כיון דבתי' הזה שהולכין אחר הרוב ממילא ל"ק נמי ממוקפין שבא"י וכ"כ באבני מילואים אולם לי נראה דשפיר צריכין לסברא דישיבת נכרי לא מיקרי ישיבה דבאמת בהוקף מימות יהושע אף ישב תחילה ג"כ בט"ו משום דישיבת נכרי אינה ישיבה דא"ל דילמא באמת אין בכלל מוקפין א"כ עדיין יש גרעון לעת א"י דהא פשיטא אי ערי א"י לא הי' חרבין באותו עת הי' דומה לשושן כיון דבאותן הי' מוקפת חומה ולא הי' תלוי בישב תחילה דהדין דבעינן הוקף תחילה רק יען דערי א"י הי' חרבין וכדי שלא לגרוע א"י תיקנו כל שהי' חומה מיב"נ אף שחרבה דרשינן בי' כל שאין לו עתה אבל הי' לו מתחילה א"כ אי נמעט ערי א"י מיב"נ היכיא דישבו תחילה אכתי הי' ערים החרבין נגרע זכותן של ערי א"י לכן ע"כ תיקנו דדנין כל ערי א"י להוקף תחילה אי הי' מוקף מיב"נ ובזה יש לערי א"י מעלה נגד מוקפין שבחו"ל דרק בהוקף תחילה קורין בט"ו ובזה מובן מה חשובות שעשו לערי א"י בזה ולפמש"כ א"ש שבזה יש מעלה

גדולה נגד ערי חו"ל:

והנה לקמן דף ד' בתוס' ד"ה כרך כתבו וז"ל אבל המוקף חומה מימות ישב"נ אפי' אין בו עשרה בטלנים קורין בט"ו ונ"ו ואי איתא הול"ל מוקף מימות יהושע איצטרכא לי' אע"ג דחשיב חומה דידה ולפמש"כ לעיל ניחא דאפי' אי אין מוקף מיב"נ רק אח"כ אי הוקף תחילה אין נידון ככפר ליום כניסה רק בי"ד א"כ ע"כ אייריא בישב תחילה דבעי' ואי לאו נידון ככפר א"כ הכל מימרא חדא הוה אם הי' אין מוקף קודם נידון ככפר ומפרש למה ענין נידון ככפר לענין דאם אין בו י' קורין ביום כניסה כמו בכפר שאין לו חומה כלל ובעינן י' וא"ש ומש"כ הר"ן שעל הרוב קודמת חומתן לישיבתן נראה הכונה שהרוב הוקף תחילה יתן דמסתמא ניתוספו דיורין הוה הוקף תחילה וא"כ אף אי לא אזלינן בת"ר קודמת חומתן דעכ"פ ניתוספו דיורין א"כ ל"ש לחוש שמא לא ניתוספו וניזל לחומרא ועיין ריטב"א בעירובין דף נ"ט דמוקמינן אחזקה של עכשיו עד שנדע שלא הי' כן מתחילה א"כ ה"נ כיון דבוודאי עכ"פ מיעוטא ניתוספו אחר שהוקף א"כ יש להם חומה כן כל הבתים הרי יש להם חומה אמרינן דמעיקרא הי' להם חומה והיינו שנבנו אחר שהוקף הבתים דאי נבנה חומה תחילה הוה כאין לו חומה והרי חומה לפניך:

והנה מה שהקשה הר"ן על הרמב"ן דלא נזכר זה הטעם בגמ' דכבוד א"י הוא ירושלמי פ"ק דמגילה דמפני כבוד א"י תלוי הדבר בימות יהשב"נ אח"ז ראיתי בשו"ת תשב"ץ סי' רצ"ז שהעלה דמאי שאמרו בירושלמי שמפני כבוד א"י תלוי הדבר בימות יב"נ כיון שעיקר טעם די"ד הוא מפני שהפרזים הי' בסכנה יותר ממוקפין הי' גנאי לירושלים ולערי יהודה הבצורות שיקראו בי"ד שיהי' זכר שהם הי' פרזים ומפוחדים א"כ ניחא מאי דאמרינן בגמ' ותנא דידן שושן כמאן עבדא שהכונה דכיון שתלוי הדבר ביהושע כשם שנשתנו פרזים דא"י לט"ו הי' לו לשושן להשתנות לי"ד מאחר שחלוק הי' מטעם אחר וע"ז משני דהי' בו נס לכן אין ראוי לשנותו וראוי לפרסמו כיום נוח שלהן (יעיין בתשב"ץ סי' רצ"ח שכ' לישב דברי הירושלמי פ"ק דמגילה דס"פ נדחות לאחר השבת דלא יקשה ממגילה דף ל' גבי פורים שחל בע"ש):

ה') **ואין קוברין בתוכן מת עד שירצו שבעה טובי אנשי העיר או כל אנשי עיר.** והוא תוספתא פ"ק דכלים דבעינן שירצו העיר ומפרש רבינו דה"ה ז' ט"ה והנה כאורה קשה לי דהא בר"פ בני העיר איתא אר"ש ב"נ לא שנו אלא ביה"כ של כרכים כיון דמעלמא אתי לי' לא מצי מזבני לי' דהו"ל דרבים וע"ז אמר רבא לא שנו אלא שלא מכרו ז' טובי העיר במעמד אנשי העיר אבל במכרו במעמד אנשי העיר יכולין למכור וא"כ איך סתם כאן דהוה לי' לחלק דבשל כרכים לא מהני או הוה לי' ליכתוב שהאי במעמד אנשי העיר

דהא הטעם דמחלק שם בין בשל כרכים לשם כפרים הא שייך גם כאן דהנה תוס' כתבו דהכונה דהו"ל דרבים כיון דרוב בני אדם רגילים ללכת שם להתפלל אעפ"י שאין נותנים כלום בבנינו מ"מ כיון דלדעת אותם רבים נעשה קדושתו חמורה א"כ ה"נ בכרכין יש לנו לומר דקדושתן חמורה ואמאי מהני ברצון זט"ה:

אך הדבר ניחא דהנה בירושלמי פ' בני העיר איתא וז"ל מה אנן קיימין אם כשקבלו עליהם אפי' יחיד מהני אי בשלא קבלו עליהם אפי' כמה ומס"ק בסתם אייריא והנה איתא במרדכי פ"ק דב"ב בשם ההאב"י שלמד מזה היכיא דבררו מהני אפי' בשל הכרכים א"כ י"ל באייריא מזט"ה שנבררו לכן ל"ב במעמד אנשי העיר וכמבואר במרדכי שם דלאו דוקא לענין ביה"כ אלא לכל מילי כיון שקבלו עליהם יכולין לפסוע קצתן על קצתן:

אולם לכאורה אכתי קשה דהא שם ב"ב איתא דז' ט"ה לא מהני אלא בהסכמת חבר עיר וא"כ אכתי אמאי לא כתב רבינו דבעינן הסכמת חבר עיר:

אך הדבר ניחא דהנה בשו"ע חו"מ סי' ב' דזט"ה הם דינם כבי"ד הגדול אעפ"י שיש חולקין מ"מ הולכין אחר המנהג העיר יעו"ש הרי דלא כתב בזה דבענין בהסכמת חבר עיר מוכח דס"ל דרק בבני אומנות בעינן בהסכמת חבר עיר אבל לא בכל העיר וז"ז ט"ה בדבר הנוגע לכל בני העיר כבני העיר לכן ל"ב הסכמת חכם העיר וא"כ ניחא גם כאן דל"ב לזה הסכמת חכם העיר וא"ש:

שוב ראיתי כי בח"ס חו"מ קט"ז עמד אהא דבסי' ב' כתב דזט"ה כבי"ד דמיא ובסי' רל"ח דצריך הסכמת חכם העיר ומייתיא עלה דברי הסמ"ע שם כמש"כ דדוקא בבני אומנות הצריכים חבר עיר:

אולם בשו"ת רשב"א סי' נשמע דדעתו דז' ט"ה ל"מ אם אין בהסכמת חכם העיר לכן נראה דשאני הכא לפי מה שהעלה הח"ס ביו"ד בכל עיר יש להם אחוזת קברות לבני העיר והנחלה הוא לכל בני העיר בשוה אבל הגרים והתושבים שאינם מנושאי העול אין להם חלק ונחלה באחוזת קבר יכולין לעלות השער ושכר הקרקע דלאו כל כמיניהו להטיל קבורתם על זאת הקהלה דוקא ואין אונאה לקרקעות וע"כ הדבר תלוי בבני ח"ק בזמנינו שנהגו למסור כל זה לבני הח"ק והעלה שם דזאת לפנים בישראל עפ"י דתה"ק מת בעיר מוטל על בני העיר רק זה איזה מאות שנים אכשיר דרי ותקנו חברת ג"ח בכל עיר ישראל ועי"ז הוסר מכל זה בכל הציבור והוטל על בני ח"ק לבד ולהם מחלו הציבור ויתרו נגדם המצוה הזאת שלא ישיג בגבולם אם לא יתן להם כפי אשר יערכו אותו ועש"ה בח"ס בחו"מ סי' ע' מעתה י"ל דמלפנים בישראל הי' זה ג"כ תחת רשות ז' ט"ה

ועליהם הי' מוטל התעסקות אם צרכי קבורת המת וגבי דידהו מחלו כל בני העיר שהכל עפ"י יצאו ובזה א"צ חבר עיר וגם אין לחלק בזה בין של כרכים לשל כפרים וא"ש הכל: ו') **ואין** משכיבין לתוכה מת אם רצו ז' טובי העיר. וראב"ד השיג דאין קוברין והג"י מסבבין אבל לקבור אסור ובדרך הקודש הקשה א"כ במאי עדיף ירושלים דתנן דקדושתה יתר על שאר א"י דאין קוברין בתוכה מת תיפוק לי' דירושלים ג"כ מוקף חומה:

עוד הקשה הא דקאמר חוץ מקבר חולדה שהי' שם מימות נביאים ראשונים איך קברוהו בירושלים הא עכ"פ היתה גם מעיקרא קודם שנבחרה ירושלים קדושה כשאר עירות המקופות חומה:

אמנם לדעת רבינו נראה לתרץ שפיר דאיתא בתוספתא דפ"ק דב"ב וז"ל כל הקברות מפנין חוץ מקבר המלך וקבר הנביא רע"א אף קבר המלך מפנין אמרו הרי קבר בית דוד וקבר חולדה הנבואה הי' בירושלים ולא נגע בה אדם מעולם א"ל משם ראי' מחילה היתה להם והיתה מוציאה טומאה לנחל קדרון וא"כ י"ל דהיינו טעמא דמתחלה קברוהו שם אף דהי' עיר מוקפת חומה כיון שהטומאה יוצאת לחוץ לא הקפידו לקברם שם ולראב"ד י"ל על דרך אחר דהנה תוספתא הנ"ל לענין מוקפות חומה איתא ג"כ בפ"ו מנגעים דבשאר עיירות אין קוברין אבל קברוהו מקיימין אם רצו ואם רצו מפנין ובירושלים אין מקיימין וחייב לפנותם חוץ מקבר חולדה וקברי בית דוד שאין מפנין ורשאין לקיימה יען דהי' שם מחילה שטומאה יוצאת לנחל קדרון כדמוכח מתוספתא הנ"ל וכן עוד יש חילוק לפי תוספתא הנ"ל דבערי מוקפת חומה אף מלכי קברי שאר מלכים ונביאים מקיימין ובירושלים רק מקיימין קברי בית דוד וכן מוכח לשון רבינו:

והנה בדרך הקודש כתב ומכלל הדברים הנאמרים רציתי לומר שאם עברו וקברו מת תוך ירושלים או תוך עיירות המוקפת חומה לדעת הראב"ד והי' מקום אחר לקברו עובר משום לא תטמא נחלתך ואמינא לה מהא דאיתא בירושלמי פ' כ"ג ונזיר גבי מת מצוה אם מוצאו בדרך קברו או לימין הדרך או לשמאל שדה בור ושדה מת קוברין בשדה בור ותני החליף ר' אמא בשם רשב"א אמר עבר משום לא תטמא את נחלתך ורבינו פר"י מה' טומאת מת לא הביא כי אם החלוקות בשדה בור ושדה ניר מי קודם אבל אם החליף לא ביאר דאיכא לאו ולא ידעתי למה דמכאן ראי' למה שנסתפק אחד מגדולים גבי כהן ונזיר שפגע במ"מ דקיימ"ל דיטמא נזיר ואל יטמא כהן לפי שזה קדושתו קדושת עולם דאם עבר הכהן ונטמא אם לוקה מי אמרינן כיון שעכ"פ מתבטל לאו דטומאה ילקה או דילמא נהי דלכתחלה לא יטמא מ"מ אם נטמא לא ילקה שהרי לאו דטומאה כבר נדחה

מפני מ"מ או כיון דמן הדין יטמא נזיר לא חשוב כמ"מ לגבי כהן שהרי אחרים עונין אותו ואפשיטא מהכא דמסיים התם בירושלמי נזיר מאה ונזיר עולם יטמא נזיר מאה החליף עבור משום לא תטמא הרי שאף דלגבי נזיר ליתא לאו דטומאה שהרי נדחה אם החליף עובר בלאו דטומאה יעי"ש:

אולם יש להקשות מכאן לפי מה דפירש"י בברכות דף כ' דלא נאמרה לאו דטומאה בנזיר וכהן אצל מת מצוה א"כ אף דלכתחלה לא יטמא כהן אבל ל"ש לומר דילקה אם החליף כמש"כ תוס' ביצה דף י"ב דל"א אהדרה לאיסורא קמא:

וכן קשה לי אהא דכ' הרשב"א יבמות דף פ"ט דכהן אצל מת מצוה כשאין אחרים רוצים לקברו אלא בשכר שאיני מחוייב לשכור קרובים כדי שלא יטמא הוא וא"צ לשכור והובא להלכה בסי' שע"ד ס"ג בשם נמ"י וריטב"א וע"כ משום דטומאת מ"מ הותרה וליכא איסור כלל וא"כ קשה מירושלמי דמוכח דאמרינן דהדרה לאיסורא קמא אמנם נראה לפרש דברי הירושלמי עפמש"כ הרשב"א יבמות דף כ' שהקשה למאי דס"ד דיבמתו קאי לחייבי לאווין ולמעט מן היבום א"כ נילף מיני' דאין עשה דחל"ת ותי' דשאני הכא דיבום חידוש הוא שהרי אסרה תורה אשת אח בכלל העריות וכיון שכן מה שהתירה התורה מותר ומה שלא התיר נשאר בכלל האיסור א"כ ל"ש עדל"ת ואין לך בו אלא חידושו כן י"ל בכהן ונזיר ל"ש דעשה דטומאת קרובים ידחה לל"ת כיון דבאמת כהן אסור לטמא למת רק לקרובים התירה תורה א"כ כשהוא גם נזיר דאיכא לאו שוב לא התירה תורה ונשאר באיסורו לטמא למת ולכן ל"ש עדל"ת דאהדרה לאיסור טומאה בכהן דאית בי' ל"ת ועשה ועפי"ז נראה לפרש דברי הירושלמי ברפ"ק דביצה דפריך לריוס"י דס"ל דאין עשה דחל"ת רק בכתוב בצידה אמאי כה"ד דוחה לל"ת דיו"ט ומשני הואיל והתחיל אומרים לו מרוק וכבר בארתי דברי ירושלמי בפ"א מה' אלו אבל לפי ירושלמי הנ"ל נראה פירוש אחר נכון מאוד דהנה י"ל דגם ריוס"י ס"ל עשה דחל"ת רק דבעינן כתוב בצידה דהיינו עשה דלאחר הדיבור דעשה דלפני הדיבור לא מצי דחי דהנה כ"כ במק"א דיש לחקור הא דעשה דחל"ת אם היא חיובית או דרק אמרינן דמותר לדחות הל"ת ואמנם הנה מציצית מוכח דהחיוב לקיים מ"ע דציצית ולדחות הל"ת דכמאן דליתא אך זה בכתוב בצידה אבל באין כתוב בצידה רק לפני הדיבור א"ח לקיים העשה כדי לדחות הל"ת אבל אם קיים העשה שפיר נדחית אבל ריוס"י ס"ל דלא נדחת כלל כסברת ירושלמי בנזיר הנ"ל ולפי"ז בעשה ול"ת הנה אף שהעשה אחר הדיבור הנה עכ"פ אין חיובית לדחות העשה ול"ת א"כ לפי"ז לפי סברת ריוס"י אף אי עבר ודחה לא נדחה אף הל"ת כירושלמי הנ"ל בנזיר ולפי"ז שפיר פריך הירושלמי לריוס"י כהא"ג בעול"ת אף

עשה דאחר הדיבור לא ידחה וע"ז משני כיון שהתחיל במצוה אומרים לו גמור וכמו שבארנו בפ"א כיון שנתן אפר למטה כבר התחיל במצוה א"כ כהא"ג ל"א הסברא דאין חייב לקיים המצוה דבוודאי חייב לקיים המצוה אף שפוגע בל"ת ועשה א"כ שפיר אמרינן בעבר וכיסה דעכ"פ הא הל"ת נדחה כיון דחייב לכסות אף דאיכא עשה כנגדה ואין דוחה ל"ת ועשה עכ"פ בעבר וכיסה לא הוה מה"ב דל"א כסברת ירושלמי הנ"ל אלא דהל"ת כמאן דליתא (דכהא"ג בהתחיל במצוה שפיר אמרינן כסברת הריב"א) שפיר שייך בכה"ד עשה דחל"ת גם לריוס"י (ויותר י"ל דנפ"מ באשה אי אמרינן דליכא בדידה עשה דיו"ט כמש"כ הח"ס בחי' לשבת דף כ"ד לענין שר"ק ורק לסברת ריוס"י אף באשה לא דחי כיון דלא נאמרה הל"ת לדחות דהא יש עמה עשה וא"כ אף בעבר וכיסה לא נדחית הל"ת כסברת ירושלמי דנזיר א"כ גם באשה ל"ש דעשה דכ"ה ידחה לל"ת ועשה דיו"ט וע"ז משני כיון שהתחיל במצוה אומרים לו גמור דחייב לקיים העשה כדי שידחה הל"ת א"כ באשה דליכא רק ל"ת לחודי' שפיר גם לריוס"י עשה דחל"ת דיו"ט לפי"ז ניחא דרבינו לא הביא הך דירושלמי דס"ל דלא אהדרה לאיסורא קמא):

וכן מוכח ממש"כ רבינו דאם עבר ונתן אל כליו עובר אלאו דאל כליך לא תתן ובמנחת חינוך פ' תצא הקשה הא עובר גם אלאו דגזל ותי' לפמש"כ תוס' היכיא דהותרה בפירוש שמותר לאכול ממנו ל"א אהדרי' לאיסורא קמא א"כ ה"נ הרי הותרה בפירוש בשעת מלאכה לאכול ממנו אף שנתן אל כליו א"ע משום גזל דל"א אהדרי לאיסורא קמא ונ"ל דבהכי ניחא מה שהוק' תוס' סוכה דף ל' ל"ל קרא דלכם למעט את הגזול תיפוק לי' משום מה"ב כיון דחייב להשיב א"כ עביד עתה עבירה והוה מה"ב כמבואר בריטב"א להנ"ל י"ל דצריך קרא היכיא דהי' עושה במלאכה אצל חבירו בלקוטת אתרוגים ועבר ולקח ונתן אל כליו דמשום גזל ליכא וא"ח בהשבה ומשום דעבר אלאו דאל כליך לא תתן לה הוה מה"ב דעבירה זו כבר עברה אבל לכם לא מיקרי דהא עכ"פ לא נתנה לו חבירו ברצונו מכל זה מוכח דל"א אהדרי' לאיסורא קמא ובה' אימ"ז הארכתי בזה:

ז') **ואין** משכיבין לתוכה מת. והנה בספר דרך הקודש כתב ע"ז אם עברו וקברו מת תוך ירושלים או תוך עיירות המוקפות חומה עובר בלאו דלא תטמא את אדמתך כדאיתא בירושלמי בנזיר פ' כה"ג גבי מת מצוה אם מצאו בדרך קוברו או לימין הדרך או לשמאל שדה בור ושדה ניר קוברו בשדה בור ותני עלה החליף ר' אמי בשם רשב"ל אמר עובר משום לא תטמא את אדמתך ונראה להביא ראי' לזה ממדרש תנחומא פ' ויחי ולמה מחבבין האבות קבורת א"י שמיתי חיין תחילה לימות המשיח ואוכלין לשנות המשיח ר' ור"א היו מהלכין בפילי בחוצה לטבריא ראו ארון של מת שבא מחו"ל אמר רבי מה

הועיל זה שיצאתה נשמתה בחו"ל ובא להקבר בארץ קורא עליו ונחלתו שמתם לתועבה בחייכם לא עליתם ועכשיו ותבואו ותטמא את ארצי במיתתכם אמר לי' ר"א כיון שנקבר בארץ הקב"ה מכפר לו שנאמר וכפר אדמתו עמו והביאו בס' כפתור ופרח ס"י ה"נ י"ל אם הי' מקום לקברו בא"י וקברו בעיירות המוקפות חומה או בירושלים דאיכא לאו דלא תטמאו את אדמתך אמנם הנה דבר זה איתא גם בירושלמי פ"ט דכתובות וביור"ד סי' שס"ג פסק דמותר להוליכו לא"י לקוברו שם אף שיש בית הקברות באותה עיר מוכח דלא קיימ"ל כירושלמי דכתובות הנ"ל וא"כ נראה לכאורה דגם כהך דנזיר לא קיימ"ל שהוא בלאו דלא תטמאו אדמתך:

אמנם אח"ז ראיתי בשדה חמד מערכות א"י שהביא להקשות א"כ איך צווה יעקב אבינו ע"ה להוליכו לא"י כיון דלירושלמי איכא איסור משום ותבואו ותטמאו את ארצי ולדעתי לק"מ כי שאני ביעקב אבינו ע"ה שהוליכו לקברת אבותיו ל"ש האי טעמא כלל:

ח) **והנה** בעירוכין דף ל"ג איתא דאין עושין עיר מגרש וכ"כ רבינו בפי"ג משמיטה והקשה במשל"מ אמאי לא קחשיב זה בין עשר קדושת דבבתי ע"ח אסור לעשות עיר מגרש וכתב דזה איני משום קדושה אלא משום ישוב א"י והתם לא קחשיב אלא מידי דקדושה ובח"ס סי' של"א תי' דכיון דמדרבנן תיקנו כן בכל ערי א"י ע"כ לא מצי למחשבינהו והביא ראי' מהא דאיתא בב"ב דף קי"ב דלא מצי למימר בפנחס דקני הגבעה דא"כ נמצא צדיק קבור בקבר שאינו שלו דצריך להחזיר ביובל ויקשה דילמא קני בית בבתי ערי חומה והוחלט לו והחריב הבית ועשה קבר ע"כ דהאי דאין עושין עיר מגרש הוא מדאורייתא וע"כ הא דלא חשבינהו בין הקדושת יעו דחכמים תיקנו כן בכל ערי א"י ושם הא ממעלות דרבנן אייריא וראיתי בשו"ת מהרי"א סי' שפ"ד הקשה ע"ז הא גם במגרש אין עושין קבר כדאיתא במכות דף י"ב מדכתיב ולכל חייתם לחיים נתנו ולא לקבורה וזה לא לבד בערי מקלט אלא בכל ערי מוקפת חומה ונראה לי לישב דהאי דרשא ע"כ לא קאי רק אערי הלוים ולא אכל בתי ערי חומה דהנה בנדרים דף פ"א איתא דריוס"י ס"ל כביסה קודמת ומפרש בגמ' מדכ' ולכל חייתם אלימא חיותא ממש פשיטא אלא לאו כביסה דהא איכא צערא והוי בכלל וחי אחיך עמך והנה זה שייך רק בערי הלוים אבל אי בכל ערי חומה אייריא ל"ש כך דמה שייך לדרוש כן בערי חומה:

ואמנם קשה לי דמכאן מוכח דצרכי כביסה הוה בכל חיות האדם ובפ"א דמעשר שני איתא דאסור להוציאו בשאר צרכיו כגון ליקח בגדים ומפרש רבינו בפ"ג דמע"ב משום דכ' ולא נתתי ממנו למת לדבר שמקיים הגוף אבל בגדים לא הוי דבר שמקיים הגוף ולהנ"ל הא בגדים הוה צורך חיותו של אדם דקרינן בי' ולכל חייתם כדי שיכול לכבסם

כדאיתא כהא"ג במו"ק דף י"ח דאין לו אלא שתי חלוקין שרי לכבסן במועד אחת שיהא לבוש בו כשמכבס האחד ועמש"כ תוס' שם דף י"ד ד"ה שאין לו וצ"ע:

הלכה יד

א') **לפנים מן החומה מקודשת מהם שאוכלים שם קדק"ל ומע"ש**. והנה בכפתור ופרח עמד על סתירת הסוג' דבמנחות פרק שתי הלחם תני ר"ש אומר לעולם הוי רגיל לומר שתי הלחם ולחה"פ כשרות בעזרה וכשרות בבית פגי ובפרק התודה פ"י הר"ם הנכון אצלו שבית פגי הי' מקום שאופין המנחות ולכך קורין בית פגי ע"ד פת פג המלך והי' קרוב להר הבית והוא חוץ ממנו בלי ספק ודבר תימה שהרי כל המנחות אפייתן בפנים אפי' שתהל"ח וכדאמרינן אחד שתי הלחם ואחד לחה"פ לישתן ועריכתן בחוץ ואפייתן בפנים ואינן דוחין את השבת ר"י אומר כל מעשיהם בפנים וגם כי חזר ז"ל ואמר וכבר בארנו שבית פגי בית מחוץ לעזרה הי' מוכן לבישול המנחות וכ"כ פירש"י בית פגי שוחטין עליו בפ"ע מוכח שהוא חוץ לחומת ירושלים וכ"כ הערוך בית פגי מקום חוץ לירושלים ובדרך הקודש הקשה עוד כן מפ' השוכר את הפועלים גבי מעשר ב' שנאכל בירושלים ופריך והא בעינן חומה ומשני כגון שדש לפנים מחומת בית פגי וכתב בדרך הקודש בשם ס' צורת הבית למהרי"ט דתרי בית פגי היה ושניהן תוספת על החומה האחת חזוק על חומת ירושלים והשני תוספות וחיזוק על חומת העזרה כדאמרינן בכיצד צולין ויאבל חיל וחומה א"ר אחא שורה ובר שורה והם מלשון חבישה וחיזוק לחומה: **לפנים** מן החומה מקודשת ממנה שאוכלין שם קדק"ל וכו'. והנה בדרך הקודש כתב בזה שיש להסתפק דגגין ועליות של עזרה דלא נתקדשו בקדושת עזרה כמש"כ בכיצד צולין אם מותר לאכול שם קדק"ל כיון שהרי הם לפנים מן החומה של ירושלים והרי הם כלפנים מן החומה או דילמא שלא נתקדשו כלל לענין אכילת קדשים והו"ל גגין ועליות כשאר א"י שאין להם קדושת לפנים מן החומה ואין אוכלין שם קדק"ל ומדברי התוס' פ"ב דשבועות משמע שאין אוכלין שם קדק"ל שהרי כתבו גבי ההוא דאיתא התם גגין ועליות אין אוכלין שם קדק"ד ואין שוחטין שם קדק"ל דה"ה דאין אוכלין דגגין ועליות לא נתקדשו אלא דנקט שחיטה משום דאכילה בעזרה לא שייכה בקדק"ל אבל מדברי הרשב"א סי' ל"ד נראה דס"ל שאוכלין שם קדק"ל שנשאל שם מאן דגריס גגין ועליות אין שוחטין שם קדק"ד ואין אוכלין שם קדק"ל דמי גריעי גגין ועליות משאר העיר שנאכלין שם קדק"ל והשיב דלפי גירסא זו שאלה גדולה הוא אבל הוא ט"ס וכן הוא הגירסא אין שוחטין שם קדק"ל ואין אוכלין שם קדק"ד וכן נראה מפירש"י בפסחים אבל נראה ראי' לתוס' מהא דפריך שם בפסחים ותסברא גגין קודש והא קתני וגגין הללו אין אוכלין שם

קדק"ד ואין שוחטין שם קדק"ל וקשה לשיטת רשב"א ורש"י שיש חילוק בין גגין ועליות של ירושלים לא נתקדשו כלל לאכילת קדק"ל וגגין ועליות של עזרה נתקדשו בקדושת העיר א"כ אמאי לא משני תלמודא דהא דגגין קודש היינו לאכילת קדק"ל משא"כ בגגין ועליות של כל העיר אין קדוש לאכילת קדשים קלים והנה לא הבנתי דהא לפירש"י ורשב"א דמפרשי רק אין שוחטין שם קדק"ל אבל אוכלין שם אין להקשות דלחלק בין גגין של ירושלים לעזרה דהא בפשיטות מצי להקשות אמאי לא משני הא דגגין נתקדשו היינו לאכילת קדק"ל והא דקתני דלא נתקדשו היינו לשחיטת קדק"ל:

והנה לעיל בפ"ו הארכתי על דברת הראב"ד והכ"מ שבה' ט' דהנה בזבחים דף נ"ו איתא למעוטא מאי אילימא למעוטי החלונות ועובי החומה תנינא חלונות ועובי חומה כלפנים והנה כאן קאי על חומות וחלונות העזרה ממש דכיון דתני שבאורך ורחב קפ"ז על קל"ה שוחטין קדשים וחייב בטומאה וזה חוץ מעובי החומה ע"כ ס"ד למעוטי עובי החומה דתנינא דכלפנים דמי מוכח דקאי אחומות עזרה ממש ול"ש לומר בזה בשוה לקרקע עזרה וע"כ הא דאמרינן בפסחים בשורה ובר שורה דהיינו רק אחומות הר הבית והלשכות אבל חומות עזרה והחלונות קדשי וע"כ כמ"ש תוס' בשבועות ובפסחים דתלוי בדעת בי"ד הי' לקדש החומות:

אך בתוס' שבועות דף ט"ז כתבו דלאכילות בעינן ראיית פתח ההיכל כמו לשחיטה ואם הי' נקב מגג לראות היכל הי' אוכלין שם לכך צריך למעט גג מאכילה וכתבו כדאיתא בזבחים דף נ"ו והנה שם ליתא להא מילתא אדרבא מבואר שם דל"ב בשעת אכילה לראות היכל וכן סותרין דבריהם שכתבו בזבחים דלשחיטה לא סגי ברואה דרך נקב ההיכל וא"כ איך כתבו כאן לענין שחיטה סגי ברואה דרך נקב ההיכל והנה אין לומר שכוונת תוס' לס"ד דבקדשים בעינן ג"כ באכילה לראות ההיכל ובקדשי שעה הי' כן אפי' למסקנא דז"א דהרי ע"כ מה שהכריחו לומר כן משום דקשיא להו למה צריך למעט גגות תיפוק לי' שאין רואה ההיכל וע"ז תי' דרואה דרך נקב וא"כ כיון דלמסקנא לא צריך לראות אלא בקדשי שעה א"כ קרא ממעט גגות בקדשי דורות דל"ב לראות ההיכל דתורה ריבתה חצירות הרבה לכן צריך למעט גגות לענין אכילת קדשים וצ"ע:

והנה בספר דרך הקודש כתב עוד דיש להסתפק דהא וודאי גגין ועליות שלפנים מן החומה שלא נתקדשו לאכילת קדק"ל אין חילוק בין גגין ועליות של אותה שעה של כיבוש הארץ בין גגין ועליות שבנו אח"כ דלא נתקדשו אמנם אם בנו בימה בעזרה לשעתה גג או עלי' כגון בימה של עץ שהי' עושין למלך דלית בה איסור מוסיף על הבנין כיון שלא הי' בנין של קבע אם נאמר שדינה כדין גגין ועליות של כל העיר שבנו

אחרי כיבוש דלית בהו קדושת כל העיר ה"ה הכא דלית בה קדושת עזרה או דילמא בכל העיר דלא שייך בה כל כך קדושה בהגגין אבל בעזרה כיון שהאויר במקום הגג והעלי' הי' מקודש בתחלה אם העמידו שם גג או עלי' אכתי בקדושה הראשונה עומדת (ומהרש"א בפ"ב דמכות בדברי תוס' שם דלא אמרו גגין ועליות לא נתקדשו אלא באויר עזרה דלא הוי כעזרה אבל ירושלים הוה כירושלים ודבריו תמוהים דמעיקרא כי איתמר דגגין ועליות לא נתקדשו אכל העיר איתמר כדאיתא בפ' כיצד צולין) והנה מצאתי בה"ג מו"ה בצלאל ז"ל למס' תמיד וז"ל בתוספת צרפת משם הר' אלחנן אהא דקתני בסוטה בשמיני במוצאי שביעית עושין לו בימה של עץ ויושב עלי' וכו' עד אגריפס עמד וקרא מעומד ופריך עומד מכלל דיושב והאמר מר אין ישיבה אלא למלכי בית דוד ומוקי לה בעזרת נשים ומאי קושיא הול"ל כשהי' יושב על הבימה היתה עשוי' כמו גג גבוה הרבה וקיימ"ל גגין ועליות לא נתקדשו ויכול לישב שם ותי' בשם הרי"צ דכיון שלא הי' דבר זה קבוע בעזרה שהרי לפי שעה היו מניחין אותה בימה ולאחר יו"ט היו שומטים אותה מפני שאינה עשוי אלא למושב בעלמא לפיכך אין בה חילוק משאר קדושת העזרה דהרי ע"כ לא הי' בנין קבוע דאסור לעשות אכסדרא של עץ בעזרה ול"נ דבלא"ה ל"ק דאפי' את"ל שהי' בנין קבוע אפ"ה גג הבימה הוא קדוש בקדושת עזרה אפי' למ"ד גגין ועליות לא נתקדשו היינו אותם שהיו באותה שעה כשנתקדשה העזרה אבל מכאן ואילך כל מה שיעשה באויר העזרה שום דבר הכל קדוש דלאו כל כמיני' להפקיע ע"י בנינו קדושת אויר העזרה שנתקדשה דבשלמא הלשכות שהיו בשעה שנתקדשה העזרה י"ל דהאויר של מעלה שנגד הגג לא נתקדשה מפני שהפסיק התקרה של הלשכה בין האויר של מעלה לא קידשו אבל באותו מקום שהי' חלק בעזרה באותה שעה נתקדשה אותו אויר אפי' עד רום רקיע שאם לא נפרש כך קשיא לרב דס"ל גגין לא נתקדשו מגג בית הפרוה דקיימ"ל דהוה קדוש ששם טובל כה"ג ביוהכ"פ ובקודש היתה והא ליכא למימר שהי' שוה לקרקע עזרה שהרי בעזרה היתה עומד אלא ע"כ יש לומר שאפי' בגגות משכחת שהי' קדוש כיון שכבר נתקדש האויר של עזרה לאו כל כמיני' לאפקועי קדושתה ע"י בנין וא"כ י"ל גבי ירושלים נמי כיון שאויר ירושלים ה"ה כירושלים שאוכלין שם קדק"ל א"כ אם בנו מחדש גג או עלי' אכתי בקדושתה קיימי שאין להם להפקיע קדושת אוירא כדין העזרה שהרי באותו מקום אם תלה עצמו באויר אוכלין שם קדק"ל וכן אמרו גבי מזבח אויר מזבח כמזבח לענין שחיטת קדק"ד צפונה לפני ד':

אולם מאי דפשיטא לי' להרמו"ה בצלאל שגג בית הפרוה לא שייך לומר שקדוש מטעם שגגו שוה לקרקע העזרה שהרי בעזרה הי' עומד אם לא שקידשוהו מעיקרא אף שהי'

גג אין נראה כן מדברי תוס' בפרק אמר להם הממונא שהם כתבו בפשיטות שגגות בית הפרוה הי' שוה לקרקע העזרה ולפיכך הי' קדוש בקדושת העזרה ולשכות בית המדיחין שגג בית הפרוה פתוח לתוכו קודש ועי"ש:

והנה מזה יצא לנו נפ"מ גם לדינא לענין אויר ביהכנ"ס דהנה בירושלמי פ' בני העיר איתא וז"ל אמר ר"ח בר בא רי"ו מיקל לנשייא דשטחין בגדיהן על אוירא דבי מדרשא נשמע מירושלמי דגם אויר ביהכ"נ יש לו קדושה אמנם ראיתי בשו"ת דברי חיים ס' ג' אשר דיבר בקדשו דאויר ביהכ"נ אין לו קדושה דהוא דבר שאין בו ממש ואין משתמשין בו בגופו ולא הוי רק כמו תשמיש מצוה ומה דאסור הירושלמי להשתמש בו היינו משום ביזוי מצוה אבל למצוה קלה מותר לשנותו יעש"ה וכן נראה לענ"ד שכן העיקר כי בדבריו באותה תשובה נתישבה כל הקושית שהקשה הר' מ' בצלאל הנ"ל שכ' שם וז"ל אולם בחנם הטריחו הגאונים וגם מעכ"ה בפילפול של אויר עזרה ומזבח דאויר מזבח היא כמזבח לאו משום קדושה רק דיהא כאלו הוא לחמו של מזבח וזה הוא דבעי' בגמ' זבחים פ"ז אי הוה כמונח או לא ויעו"ש בתוס' דאם אדם אוחז באויר הוה כמונח במזבח משא"כ באויר עזרה ואויר צפון א"צ להניח יע"ש נשמע מדבריו דהא דאויר עזרה קדושה אין משום דקדושה בעצמותה אלא דהאויר קדוש מחמת שהוא כנגד הרצפה שתחתי' מעתה לפי"ז התינח כל זמן שלא נבנה אותה לשכה בעזרה אבל אם בנו לשכה בעזרה א"כ האויר שכנגדה אינה עוד כנגד הרצפה אין בו קדושה כיון דגגין עצמן לא נתקדשו דאין לומר א"כ במאי תפקע קדושתה דלהנ"ל אין באויר קדושה שנאמר דאסור להפקיע קדושתה דאויר רק קדוש רק בקדושת תשמישי מצוה כיון שאין עושה באויר שום קדושה ומה שאוכלין שם אם הי' תלוי באויר היינו משום דהוא נגד רצפה שתחתיו ואין האויר עושה חציצה בינו לבין הרצפה וכן באויר ירושלים אם הי' תולה עצמו באויר הי' אוכל קדק"ל יען שהוא נגד אויר מקום ירושלים שתחתיו שקדושה לאכילת קדק"ל אבל אם בנה גג הנה האויר שלמעלה אינה עוד כנגד קרקע ירושלים אין אוכלין שם קדק"ל ואין לומר א"כ איך תיפקע קדושתה דהא אין באויר מעולם דין קדושה רק כתשמישי מצוה הוה ובזה ל"ש לאסור דמפקיע קדושתה כיון דא"צ עוד לאויר הקרקע מאחר שבנה שם בית:

ב) **ואין מלינן בה את המת וכו'**. בב"ק דף פ"ב חשוב בין עשרה דברים שנאמרו בירושלים ואין מלינין בה את המת ותימא מה רבותא דירושלים הא בכל מקום אסור להלין את המת והנה הרדב"ז כ' דלאו דלא תלין זמנו עד השחר ועשה דקבור תקברנו ביום הוא אינו בכל המתים רק בהרוגי בי"ד וא"כ ניחא דבירושלים דוקא אין מלינין בה

את המת רק קוברין מיד אולם דעת הרמב"ן בתורת האדם דעוברים בעשה ול"ת א"כ מ"ע לקבור ביום א"כ קשה מהך דבב"ק מה רבותא דירושלים דנקט וע"כ לומר דכשעושה כן לכבוד המת שרי להלינו ובירושלים אף לכבוד המת אסור להלין ונראה להביא ראי' לדעת הרמב"ן מהא דאיתא בביצה דף ו' מת ביו"ט ראשון יתעסקו בו עממין וביו"ט ב' יתעסקו בו ישראל וכן הלכה בסי' תקכ"ו אף שלא אשתהי ואמאי לא ימתינו עד מוצאי יו"ט שני כיון דליכא איסור להלינו ואין לומר דעכ"פ משום כבוד המת איכא לקברו בו ביום ז"א דנהי דרשאי אפי' למיגזי' גלימא ואסא משום כבדו של המת היינו כיון דחייבין לקברו וניתן יו"ט לדחות שרינן משום כבוד המת אבל אי עיקר קבורה רק מפני כבודו של מת ל"ש להתיר ביו"ט שני משום כבודו לבד ומוכח כרמב"ן דמצוה איכא אך לכאורה גם לרמב"ן מי ניחא דהא הוכחנו דלכבודו שרי להלינו א"כ אמאי מת ביו"ט ראשון יתעסקו בו עממין הא וודאי אין זה כבודו של מת א"כ נמתין עד יום שני כדי שיתעסקו בו ישראל אך י"ל אם לא יקברו רק ביום ב' הוה זילותא דיו"ט שני ואי נמתין עד אחר יו"ט איכא למיחש לביזוי המת אם ישתהו כל כך:

ואמנם לי נראה דבפלוגתא מתניא דהנה בסנהדרין דף כ"ו הני קבוראי דקברו מת ביום א' ופסלינהו ר"פ לעדות ור"ה אכשרינהו סברי מצוה קעבדו ולכאורה במאי פליגי לפי האמור י"ל דבהא פליגי דהנה אי אמרינן דהוה מ"ע א"כ לכתחלה נאמר דיקברו אותו ביו"ט א' היכא דא"א ע"י עממין דעשה תדחי ל"ת דיו"ט (עיין ש"א החדשות סי' י"ב ומש"כ בקונטרסי אבל אם אצל שבי"ד) אך א"ש דהרי קיימ"ל יו"ט עשה ול"ת אמנם הנהו דטעו וסברי דמצוה לקברו משום דהא גם לעשה דתקבור תקברנו יש לאו המסייע לאו דבל תלין רק דאנן לא קיימ"ל כן כמשפירש"י וכ"כ הריא"ף פ"ב דב"מ עכ"פ ל"ש למפסלינהו אם עשו כיון דבדיעבד לא עשו איסור דעשה ול"ת דקבורה דחי לעשה ול"ת דיו"ט אמנם ר"פ דפסלינהו סבור דליכא עשה לקבור ביומו א"כ חיללו יו"ט אף דהי' בטעות שפיר הוה ס"ל דיש לפסלינהו:

אמנם יש לומר בדרך אחר דל"ש עשה דחל"ת כיון דאי אמר לא בעינא ליכא לעשה וא"כ ה"נ הא אי אמר לא ניחא לי' בכפרה כדאיתא בסנהדרין דף מ"ו דשומעין לו וא"כ י"ל דפלוגתא הנ"ל אי אמרינן כמ"ד מטעם בזיונא אז אין שומעין לו ואיכא מ"ע ודחי לעשה ול"ת דיו"ט בדיעבד אם קברו ביו"ט ולא נפסלו לעדות (עשו"ת דברי חיים סי' ס"ד דמפורש טעמא בקרא) וא"ש:

כעת ראיתי בספר נר מצוה שתמה כן הא שנינו המלין את מתו עובר בלא תלין ומשמע אפי' בחו"ל וכ' לתרץ עפ"י פירש"י שכ' אין מלינין בה מת אדם באותו יום קוברין אותו

מיד שהודיעני בזה שני דברים האחד על גדר ההלכה אמר דבאותו היום קוברין אותו כלומר דאין לינה אלא כשעובר אותו היום דהיינו אחר שקיעת החמה שהלינה חלה מיד בשקיעה ואמר קוברין אותו מיד להודיעני גדר מעלות ירושלים משאר א"י יען שממהרין לקבור המת מיד ואפי' הי' צריכין להשהותו בשביל כבוד המת לא הוה דחי כבוד המת את קדושת ירושלים עכ"ד:

ג') **ואין מקיימין בה קבורת חוץ מקברי מלכים וכו' וקבר חולדה**. והנה במהרי"ט סי' ל"ז הקשה איך אמרו דקבר חולדה הי' בירושלים דיקשה מעיקרא אי קברוהו בירושלים ותי' עפ"י גמ' דשבועות שם שני בצעין הו' שם והוסיפו אותם על העיר ולכן קודם שהוסיפו קברו שם את חולדה הנבואה ואחר שהוסיפו לא פינו אותה אבל אסור לקבור עוד שם מת והקשה ע"ז מעירוכין דאמאי לא קאמר דמשכחת בירושלים בתי ע"ח בזה שניתוסף דהא חלק זה נתחלק תחילה לשבטים ותי' דא"כ הוה ישב ולבסוף היקף ועוד דעזרא לא קידש חומה שלא הי' מימות יהושע וא"כ אין לו דין בתי ע"ח מעתה קשה לי דרבינו כתב דקברות חולדה מקיימין בה והיינו במקום שהוסיפו א"כ איך כ' אח"כ סתם דאין הבית נחלט ואין מטמא בנגעים יען דנתחלקה לשבטים ויקשה הא גם בירושלים משכחת שיטמא בנגעים בחלק שהוסיפו דבשלמא ה' דכ' דאין הבית נחלט ניחא כמש"כ מהרי"ט אבל הא דאין מטמא בנגעים ואין מביאין ע"ע משכחת שפיר בזה שהוסיפו דא"ל דרבינו לא אייריא רק מגוף ירושלים ז"א דהרי כ' חוץ מן קבר חולדה וזהו במקום שהוסיפו ולכן אומר דלא כמהרי"ט דהא דאין נחלט במקום שהוסיפו הוא משום דכשהוסיפו על העיר חזרו ולקחו והוה של כל השבטים ולכן אין נחלט ואין מטמא בנגעים ואין מביאין ותדע דהרי למ"ד ירושלים נתחלקה לשבטים א"כ איך תנן דמוסיפין על העזרה הא מקום מקדש ע"כ לא נתחלקה וע"כ צ"ל דחזרוהו ולקחוהו ונעשה של כולם:

והנה על גוף דברי מהרי"ט יש לדון דזה שהוסיפו על העיר יש לו דין ישב ולבסוף הוקף יען דגוף העיר ירושלים נתישבה קודם שהוסיפו והנה הרואה יראה כמה רב הדוחק כיון דלעיר ירושלים עצמה יש חומה שנבנתה תחילה וא"כ אותן הדרים חוץ לחומת העיר הרי נתישבו אחר שנבנה חומה שחוצה להם כמש"כ במהרי"ט א"כ למה ניזל בתר גוף העיר והרי גדולה מזו הוכיח בטו"א פ"ק דמגילה דאם ישב ולבסוף הוקף ואח"כ בנו בתים בתוך העיר לאלו הבתים יש דין דהוקף ולבסוף ישב ואף שכ' דאם רוב העיר נתישבה תחילה בתר רוב אזלינן ושדי מועט בתר רוב אבל כיון אם נשדו המועט בתר רוב העיר דהיינו ירושלים עצמה א"כ הרי העיר עצמה נתישבה אח"כ ואותם בתים שמוסיפין אח"כ בגוף העיר בוודאי יש לו ג"כ דין הוקף ולבסוף ישב כיון דאפי' בישב

ולבסוף הוקף כ' בטו"א דמסתבר דבתים חדשים יש לו דין בתי ע"ח מכש"כ ירושלים דנתישבה אחר שהוקף ואם לא נשדי ואותן שמבחוץ לפנים א"כ הרי חומה שחוצה להם נבנה תחילה קודם שישב וא"כ מהיכי תיתי דנאמר דנחשב גוף העיר של ירושלים אחר המועט שחוץ לעיר ונאמר דדמי כאלו גוף העיר נתישבה חוץ לחומה הראשונה והוה ישב ולבסוף הוקף דזה לא מסתבר כלל (הן שדברי הטו"א ג"כ תמוהים שכ' דאזלינן בת"ר דא"כ לא משכחת רוב שנבנו אחר שהוקף כיון דכשבונה בית אחד שדו להו אחר הרוב דמעיקרא הכי גם בזה נאמר דחוזר וניעור אך בטו"א בהשמטות משמע דס"ל דלא תליא ברוב ובית אחד שנבנה אחר שהוקף יש לו דין ערי חומה ומש"כ בפנים דאזיל בת"ר היינו לענין מגילה אלא דתמוה דל"ש רוב כיון דכשבונה בית אחד נתבטל ונעשה דינה כגופו של העיר והנה קו' מהרי"ט יש לישב פשוט דזה שניתוסף אין לו דין בתי ע"ח כלל יען דבעינן דוקא הקיפו נכרים וכאן הקיפו ישראל כדאיתא בעירוכין:

ד') **ואין נוטעין בה גנות ופרדסים שמא תסרח ואין מקיימין בה אילנות.** והנה לכאורה הי' אפשר לומר טעם אחר כיון שקיימ"ל דאסור ליטע אילן בהר הבית כמבואר פ"ז מע"ז א"כ י"ל דעשו הרחקה יתירה אפי' בירושלים:

והנה בספר כפתור ופרח כ' דבר חידוש דלולב ודקל הנטוע בירושלים יש לפסול מטעם מה"ב והגאון יעב"ץ בהערותיו השיג דנהי דאסור בנטיעה איסורא דעביד עביד ול"ה מה"ב אולם י"ל דכונתו דגם המקיים איכא איסורא וכמש"כ רבינו ואין מקיימין בה אילנות וכן היא באבות דר"נ פ' ל"ה היינו דאיכא חיובא לעקרם ושפיר שייך לומר דדמי למה"ב דהא גדל ונתקיים באיסור:

אך יש לעיין דזה ל"ה אלא איסור דרבנן ובאיסור דרבנן הא ל"ש מה"ב אך בס' ערע"א דרבנן הוכיח מפסחים דף ל"ה דפירש"י דאין יוצאין בדמאי משום מה"ב וכן מברכות פ' ג' שאכלו דתנן אכל טבל אין מזמנין עליו ומוקמינן התם בטבל טבול דרבנן וטעמא דכל הני משום מה"ב אך אכתי הא לא דמיא להכי דשם עכ"פ בשעה שיוצא בו עביד איסורא דרבנן אבל הכא בשעה שנוטלה למצוה כבר עברה העבירה א"כ שפיר י"ל בדרבנן ליכא משום מה"ב ועיין ברדב"ז סי' תרל"ג שכ' דבזה"ז ל"ש הטעם דסירחון דתסרח ויקוצו בה רגלי הנכרים וכן בהא דחשוב דאין מוציאין זיזין מפני הטומאה ולא יגדלו עופות משום דמביאין את הטומאה ל"ש בזה"ז ע"כ ליכא איסורא כלל וא"כ מותר ליקח בזמנינו לולב מדקל שנטוע ועומד בירושלים:

והנה דוגמא לזה מצאנו בירושלמי ביבמות בהוליד ממזר קיים פו"ר והקשה בריט"א בפ"ח דבכורות הא הוה מה"ב ואדאמוהגזצ"ל בספרו שבי"ד על יור"ד בכללים בפתיחה

שלו תי' כיון דבהמצוה והגדלת התולדה ליכא איסורא ל"ה מה"ב אמנם לדעתי נראה לפמש"כ המג"א בס' תקיו"ט דאין יוצאין באתרוג כלאים משום מה"ב ע"כ משום דנתהוה באיסור דכל הוי' שלו באיסור הוה מה"ב א"כ ה"ה בממזר כיון דנתהוה באיסור שייך מה"ב דעיקר הוייתו הוה באיסור אך אכתי י"ל דל"ד לאתרוג כלאים דכל המקיימו עביד איסורא עכ"פ אף למ"ד דהמקיים כלאים בכרם אין לוקה לכן הוה מה"ב משא"כ כאן דליכא איסורא רק בנטיעה אך כבר הראתי לדעת בפ"א שגם בהא יש איסור לקיים האילנות:

והנה לכאורה יש לישב קו' הריט"א דהוה מה"ב דירושלמי קאי אממזר דחייבי לאווין דאי נאמר דמקיים מ"ע דפו"ר העשה דוחל"ת רק דלכתחלה אין דוחה דאפשר באחרת כמש"כ תוס' גיטין דף מ"א אבל בעבר ובא עלי' והוליד א"כ עשה דפו"ר דחי לה לכן ל"ש בדיעבד מה"ב (ע"ד שכ' הנוב"י בהשמטות לאו"ח אם בדיעבד קיים העשה ל"ש מה"ב) אלא דבשעה"מ פ"ו מיבום חקר דבביאה דשייך עדל"ת הולד שהוליד ל"ה ממזר א"כ לא מצינן לתרוצי' דל"ה מה"ב יען דבדיעבד נדחה מפני העשה דפו"ר דא"כ אמאי הוה ממזר ולפי"ז יהא מוכח מהכא דלא כסברת השעה"מ דאף דבדיעבד העשה דפו"ר דחי לל"ת הולד הוא ממזר וא"ש הירושלמי:

ה') **חוץ מגינת וורדין**. והובא במשנה פ"ב דמעשרות ופלא בירושלמי איתא דרק כך היתה נקראת אבל לא הי' גינת וורדין כלל אך י"ל דרש"י נרגש מזה וכ' כך שמה ודו"ק:

ו') **ואין מוציאין ממנה גזוזטראות לרה"ר מפני אוהל הטומאה**. עפירש"י ול"נ עפימש"כ בח"ס יור"ד סי' רצ"ט הטעם הא דכ' הראשונים דעתה כולנו ט"מ יען דזיזין וגזוזטראות מושכין טומאה מחלונות ומפתחים א"כ א"א בכהן טהור והנה בחידושי שנדפס ממני אצל שבי"ד על יור"ד לאדאמוהגזצ"ל בארתי דעת רבינו דס"ל כדעת הראב"ד שגם בא"י כולנו ט"מ מטעם שכ' הח"ס ולפי"ז הנה כל זה בזה"ז אבל בזמן הבית דהי' ידינו תקופה אסרו באמת להוציא גזוזטראות כדי שלא יטמאו כהנים כדי שלא ימשכו הגזוזטראות טומאה מחלונות ומפתחים שיש שם מת וא"צ למה שפירש"י שמא מת מוטל בארץ והנה לפי"ז יש להוכיח דלדעת רש"י דהמשכת טומאה איני מה"ת מדלא פי' כדברינו ועמג"א סי' שמ"ג ולפי"ז בזמנינו דנכרים מוציאין גזוזטראות וא"א ליזהר והם בכלל ט"מ לכך גם ישראל הבונה בית בא"י רשאי להוציא זיזין וגזוזטראות דבלא"ה ט"מ אנחנו וכמו שכ' ברדב"ז להתיר בזה"ז לנטוע אילן בירושלים דל"ש הטעם דסירחון:

ז') **ואין מקיימין אשפתות מפני הטומאה**. הנה בב"ק איתא אין מקיימין בה אשפתות והנה רש"י פי' משום דשכיח שרצים שמתים שם ומטמאין את הקדשים צריך ביאור

איך מטמאין את הקדשים הול"ל דמטמאין את האדם שנוגע בהם קדשים מאי עובדייהו דקדשים אצל אשפתות אולם נראה דרש"י בזה לשיטתו דפי' בקידושין דף פ"א בהא דתנן תינוק בצד העיסה ועיסה בידו טמא משום דרוב תינוקות מטפחין ופירש"י מטפחין באשפה ושרצים מצוים ותוס' שם השיגו על פירש"י ופירשו מטפחין בעיסה והתינוקת טמאין משום דנשים נדות מגפפות אותן אבל בירושלמי איתא כפירש"י דרוב תינוקת מטפחין באשפתות ולזה נראה שכיון כאן ג"כ דמטמאין את הקדשים כיון דרוב תינוקת מטפחין באשפה וא"א ליזהר שלא יגעו בקדשים והנה תוס' שם הקשו לפירש"י איך אמרינן הטעם דסמוך מיעטא לחזקה לחזקת טהרה של עיסה הא כיון דבוודאי נגע ל"ש אוקמוה אחזקה כמו בשלי' בבית דהבית ווודאי טמא אמנם לי נראה דזה תליא בפלוגתא דהנה בירושלמי פ"ק דסוטה פליגי אי מקנא לה מב' אנשים כאחד והקשה בח"ס אה"ע סי' ק"ב א"כ משכחת סוטה טמא מס' ברה"ר דהא היא עם שני אנשים הוה כרה"ר וטמא מספק אם נסתרה עמהם כאחד וכתב לתרץ דכיון דעליהם אנו דנין א"כ הם גופי' הטומאה ל"ש לומר דנעשה רה"ר על ידן דהוה כשני שרצים ברה"י דטמא מספק טומאה ברה"י והביא ראי' מנדה דף ט' דמוקי בחברותי' נושאים אותה במטה וכתב הרשב"א דהיא אין מצטרפת עמהם להיות כרה"ר דהא היא היא הטומאה ובה' ק"פ הארכתי:

ח) **אין עושין כבשונות**. הנה בזבחים דף צ"ה פריך ליהדרי' לכבשונות ומשני אין עושין כבשונות בירושלים והנה רש"י פי' במשכן כתיב ישבר לפי שלא היו קבועין להם כבשונות לצרף כלי חרס אבל במקדש נהדרינהו לכבשונות שהיוצר צורפן בהם ויתלבנו ומשני אין עושין כבשונות בירושלים משום קוטרא והנה בשו"ת תשובה מאהבה סי' ע"ז הקשה במשכן נמי ל"ל ישבר הא אפשר למלאות גומרא דבשלמא בשל חולין אמרינן ישבר דל"מ מלייא גומרא משום שמא חס עלה ופקע כדאיתא בפסחים דף ל' אבל במשכן דקאי אדאורייתא ל"ש דחייש שמא פקע בפרט במשכן דאין שבות במקדש והביא שם דברי הרא"ש בפסחים שדייק מהך דזבחים דכ"ח מהני חזרת כבשונית ול"ח שמא יפקע ויקשה ג"ל מנ"ל דילמא אין שבות במקדש דאוקמא אדאורייתא ותי' דא"כ למלינהו גומרי אע"כ במקדש נמי גזרו רק בכבשונות לא גזרו דל"ח שמא יפקע וא"ש אמנם הנה לא תירץ גוף הקו' דהא באמת יקשה למה חיישינן במקדש שמא יפקע הא אין שבות במקדש וכן הקשה בתפארת שמואל על הרא"ש:

אמנם לדעתי כוונה אחרת יש בזה דהנה בפסחים דף פ"ד פליגי אביי ורבא לאביי חיישינן שמא פקע ורבא אמר משום הפסד קדשים ופירש"י אביי אמר משום שמא פקע מחמת הגחלת יפקע במקום אחר ואין זה שריפה אלא שבירה עכ"פ נשמע דחשש

שמא פקע הוה חששא דאורייתא וא"כ ניחא דהא אי לאו דאמרה תורה כ"ח ישברו הוה צריכה ביעור מן העולם ע"י שריפה דהיינו ע"י גומרתא וחיישה התורה אי נמלינהו גומרתא יפקע ונמצא בטלה מצות ביעור לכן אמרה תורה ישבר וזה גופי' בעורו וא"כ ל"ש לומר דחייס הוא רק דרבנן דאנן באמת ל"ח לחייס אלא לשמא יפקע ויבטל ממצות ביעור וע"כ פריך בגמ' רק מהחזרת כבשונית דבזה ל"ל דיפקע דהרי כל סוף יתבער הבלוע דידי' בכבשונות וא"כ ניחא דלא יקשה לפירש"י דבמשכן כתיב ישבר הא אפשר למלינהו בגומרא דלפמש"כ גם בדאורייתא איכא גזירה זו דהיינו אי לא הוה כתיב ישבר ממילא הוה מצוה בשריפה ואיכא גזירה שמא יפקע ויתבטל המצוה דגזירה דשמא יפקע הוה גזירה דאורייתא וניחא נמי דלפי מש"כ הרא"ש יקשה עכ"פ נמלינהו גומרא אע"כ דחיישינן שמא פקע ויתבטל מן המצוה ולכן אמרה תורה ישבר ולכן פריך בגמ' רק דנחזירנהו לכבשונות:

ובמש"כ יש לישב דברי הראב"ן דהנה שיטת הראב"ן והראב"י הובא בסי' תנ"א דלא מהני החזרת כבשונית בכלי חרס והביא ראי' מהא דתורה אמרה ישבר ול"מ החזרת כבשונות הובא לשונו בישועת יעקב שם ותמוה הא גמ' מפרש הטעם משום דאין עושין כבשונות בירושלים ולמש"כ ניחא דקשיא לי' במשכן אמאי הצריכה תורה שבירה דא"ל כפירש"י דלא הי' להם כבשונות א"כ הא אפשר למלינהו בגומרתא דמה"ת ל"ח לשמא חייס עלייהו אלא וודאי הטעם דל"מ משום דשמא פקע ויתבטל ממצות ביעור ולכן אמרה תורה ישבר רק הגמ' פריך אכתי במקדש אמאי לא אהדרינהו לכבשונות דבהא ל"ש שמא יפקע ובטלה מצות ביעור דהא אי יפקע מתבער בכבשונות ומשני דאין עושין כבשונות ועכ"פ מדלא הי' ממלאין גומרתא במשכן ע"כ משום דחיישינן לשמא פקע והוא חששא דאורייתא נשמע שפיר דל"מ אף החזרת כבשונות דאיכא חששא דשמא יפקע כמו בגומרתא:

ועד"ז נראה לי לישב קו' תוס' בזבחים שם שהקשו מ"פ ולהדרי' לכבשונות הא צריך קרא דשרי בשישברה דלא תימא דבעי ביעור דוקא כיון שבלוע בו נותר ובשבירה הא לא מתבער הנותר ולפמש"כ י"ל דהנה בפסחים דף פ"ג איתא העצמות והנותר ישרפו ואיתא בגמ' דנשמע מינה דעצמות קדשים ששימשו נותר מטמאין את הידים הואיל ונעשין בסיס לדבר האסור ע"ש פירש"י כיון דא"א לשבור העצמות שיש בהן מוח ממילא נעשין בסיס ובגמ' איתא מיתבי כל עצמות הקדשים אין טעונין שריפה חוץ מעצמות הפסח מפני התקלה ואי ס"ד שימש נותר מילתא הוא אמאי אין טעונין שריפה והנה לכאורה קשה מאי פריך דהא בפשיטות יש לחלק בפסח דא"א לשרוף וא"א להפרידן

לכן נעשין נותר משום דהם בסיס לדבר האסור אבל עצמות קדשים דאפשר להפרידן לא נעשין בסיס ולא הוה כשימשו נותר לכן א"צ שריפה והנה לקמן בחי' על ה' ק"פ העלתי לישב דגמ' כאן סמך אמשנה דחולין דף קכ"ג דתני קולית המוקדשין והוה סבירא לי' דג"כ הטעם משום דשימש נותר אבל להלכתא באמת הטעם דקולית המוקדשין משום דהוה שומר למוח אבל משום שימוש נותר ל"ש רק בפסח דא"א להפריד המוח ע"כ העצמות גופין בטלין לגבי המוח ונעשין בסיס להן וא"כ הכא נמי י"ל דבוודאי עתה דכתבה תורה ישבר דאין תקנה אחרת רק בשבירה דאין כ"ח יוצא מידי דופיו לעולם א"כ ע"כ לומר הא דסגי בשנשבר הוא גזה"כ דהא כיון דהבלוע אין יוצא לעולם אפי' בכבשונות א"כ אין הבלוע בכ"ח כמבוער דאין החרסית מגינה על הבלוע דאדרבא החרסית בטלה לגבי הבלוע והוה כאלו הבלוע בעיני' וא"כ הוא מילתא דמסתברא דלא תסגי בשבירה דבזה אין הנותר כמבוער מן העולם אבל קו' הגמ' למה הצריכה תורה שבירה הלא אפשר בהחזרות כבשונות ובאמת אי לא הוה כתבה תורה ישבר הוה ג"כ ידעינן דשרי בשבירה כיון דיש להתיר ע"י כבשונות א"כ אפשר לה להפריד הבלוע מן החרסית אין החרסית בטילה לגבי הבלוע והוה הבלוע כמבוער מן העולם ופשיטא דסגי בשבירה ולא צריך ליכתוב קרא ישבר דסגי בשבירה א"כ ל"ל דכתב רחמנא ישבר אע"כ דלא מהני כבשונות דא"י מידי דופיו א"כ אין תקנה לחרס וא"א להפריד איסור נבטל החרסית לגבי הבלוע וא"כ ל"ה הבלוע מבוער מן העולם וע"כ אמרה תורה ישבר א"כ ע"כ הא דסגי בשבירה זה הוה גזה"כ לחשב כמבוער מן העולם (ועד"ז כתבו הפוסקים בסי' צ"ד דמהא"ט כ"ח נעשין נבילה דא"א להפרידן ע"י הגעלה יע"ש אלא דלפמש"כ יקשה כיון דאפשר בהחזרות כבשונות אמאי יהא נעשין נבילה רק לדיעה זו שהוא שיטת הראב"ד י"ל דסובר בהחזרת כבשונות ל"ח אפשר להפרידן דאז פנים חדשות באו לכאן: ט') **אין מגדלין בה תרנגולים**. ובגמ' מפרש הטעם משום קדשים פירש"י כל תרנגולים מנקרים באשפה ומביאין בשר שרצים בפיהם ומטמאין את הקדשים והנה הרמ"ע מפאנו סי' פ"ה הקשה מהא דאמרינן ביומא מאי קרא הגבר קרא תרנגולא ואמאי לא אתבוהו מהא ואמאי לא סייעוהו מכאן למ"ד קרא גברא והשיב דהא דאמרינן אין מגדלין תרנגולין היינו דוקא להניח תרנגולים ברשות עצמן ליילך במבואות העיר וכן הא דקתני ולא כהנים בא"י משום הטהרות ל"ש אלא במקום שאיני משתמר אבל בלולין נשמרים מותר לכהנים וללוים ולישראלים אפי' בירושלים לגדלם ולהתפרנס מהם וברבורין אבוסין דשלמה יוכיח וההוא דקרא תרנגולת ה"נ סייעתא לפירוש הזה מרישא במתניתין דקתני אין מגדלין בהמה דקה בא"י דהיינו דוקא בשילוח הרגל אבל במכניס לה מזונות

במקום שמור לא גזרו דאי הכי תכבד העבודה ללשכות ועוד דהוה גזירה שאין הציבור יכול לעמוד בה:

אך בספר כסא רחמים תמה מהא דתמורה דף ט"ו וב"ק דף פ' בחסיד אחד שהי' גונח מלבו ושאלו לרופאים ואמרו אין לו תקנה עד שיניק חלב רותח שחרית והביאו לו עז וקשרו לו בכרעי המטה נכנסו חביריו לבקרו כיון שראו העז הלכו להם יען שעובר על דברי חכמים ולפי דברי הרמ"ע מה כל החרדה הא היכיא דקשרו בכרעי המטה שאין הולך בשילוח לא גזרו:

אמנם נראה להביא ראי' להרמ"ע עפי"ט דכלים דאיתא שם חבל שבו קושרין הפסחים ופירש"י בחולין דף נ"ד ע"ב שהוא זכר לפסח מצרים דכ' אסרו חג בעבותים וכתיב והי' לכם למשמרת ועיין בנמ"י סוף מרובה שהוא כ' שהי' דרכם לקשור כדי שלא תלך ותרעה ויפסיד שדות א"י וכן מש"כ רבינו אין הכהנים מגדלים תרנגולים בא"י עיפי"א מתרומות כרשיני תרומה מאכילין אותם לבהמה ולחי' ולתרנגולים וכתב בספר קול הרמ"ז שדיקדק למה נקט תרנגולים ולא קתני סתם ולא לעופות והביא לתרץ דאתי לאשמעינן דאע"ג דאסור לכהן לגדל תרנגולים בא"י מ"מ בנזדמן באקראי יכול להאכילן והשיג עליו וז"ל ולא ידעתי מניין לו היתר זה ובאמת דכרשינין אינם ראויים לעוף הדק ובקול סופר השיג עליו דבתוספתא בתרומות פ"י כתב דנותן אדם כרשיני תרומה לתוך שובכו ואין חושש הרי דראוי אפי' ליונים וכ"כ רבינו בפ"ט מתרומות ואוצר אדם כרשיני תרומה לתוך שבכו ואיני חושש שמא יבואו יונים ויאכלו והנה מה שכתב בנזדמנו שרי והקשו עליו א"כ למה הלכו להם חכמים שבאו לר"א כשראו בהמה דקה בביתו דילמא נזדמנו לו וא"כ נשמע דאין לחלק בין נזדמנו לו לאין נזדמנו:

י') **ואין הבית נחלט בה**. והנה הטעם מפורש שם בב"ק יען דכתיב ובא אשר לו הבית וכיון דלא נתחלקה לשבטים לא קרינן בי' וקם הבית אשר לו חומה לצמיתות לקונה אותו לדורותיו וכתב בשמ"ק דכאן אין מי שיקנה לו והנה יש להקשות לכאורה כיון דבאמת יש לבעלים קנה"ג בהבית כמו בכל ערי ישראל רק כיון שאין יכול להשכירו אין לו קנ"פ אבל קנה"ג יש לו א"כ אמאי לא מצי להקנות לו אמנם לפי מה שיתבאר להלן יתישב זה:

ואין הבית נחלט וכו' דירושלים לא נתחלקה לשבטים. והנה הוא ברייתא ספ"ד מרובה אבל שם איתא דאין הבית חלוט (לא נחלט כלשון רבינו ויש בלשון זה הבדל רב כאשר יתבאר) דהנה רש"י פי' אין הבית חלוט בה כדין בתי ערי חומה אלא גאולה תהי' לו אם ירצה לגאול ואם יגיע יובל יוצא ביובל כבתי ערי חצרים אולם בשמ"ק איתא דאין הבית

חלוט בה דכ' לצמיתות לקונה אותו לדורותיו וקסבר ירושלים לא נתחלקה לשבטים ולא מצי לאקנויי לדירה וז"ל הרמ"ה אין הבית חלוט בה דכ' לצמיתות מאן מקנה לי' עכ"ל הנה מפרשים אין הבית חלוט שאין להם רשות למכור להם הבתים דלא כפירש"י דאתי רק לאפוקי שאין לו דין ערי חומה וכן משמע מדקתני שאין הבית חלוט בה משמע דהמכירה חל רק שאין לו דין ע"ח ואמנם רבינו דנקט דאין הבית נחלט דמשמע דא"י כלל למכור דאין מי שיקנהו דלא נתחלקה לשבטים כפירוש השמ"ק ונראה דרבינו הכריח פירושו משום דקתני אין משכירין בתים ומשמע לי' דדומיא דהכי נמי הא דאין הבית חלוט משום דאין להם בעלים מיוחדים הכל מחד טעמא דלפירש"י הוא מטעם אחר דאין להם דין בתי ע"ח א"כ ל"ה דומיא דקתני אין משכירין להם בתים ולפירש"י צריך לומר הא דאין משכירין להם בתים נמי אין משום דל"ה מיוחדים לבעלים משום דנהי דקרקע כולם שותפין בה אבל הבית שבנה הרי הוא שלו כדאיתא בפרק השותפין בחצר של שותפים דכל מי שמשתמש בו באותה שעה אמרינן הוברר הדבר שזהו חלקו א"כ זהו שבנה בית הרי הוא הוברר שזהו חלקו א"כ למה לא יכול למכור דהא גם הלוקח כשישתמש בו נאמר הוברר הדבר שבזו השעה שדר בו הוברר שזהו חלקו אלא זה באמת רק מטעם תקנה כשבאים אנשים לירושלים לרגל או להקריב קרבנות בזה והוא הדין דאין משכירין ורק דרים בחנם בזמן מועט אשר הוא מתעכב בירושלים אבל אם ירצה לעכבו ולקבוע דירתו בירושלים בוודאי הרשות ביד הבעלים שלא להניחו לדור בחנם בביתו ולפיכך אמרו שם לפיכך עורות קדשים בעלי אושפיזין נוטלין בזרוע ולכאורה איך שרי הא הוה גזל אלא משום דהבעלים הי' יכולין למחות שלא ידור בהבית הזה שבנה זה רק שכן נהגו שאין משכירין (ולראב"צ נהוג כן גם במיטות) מש"ה נוטליןהעורות בזרוע וא"כ זהו לענין אין משכירין אבל לעולם דיכולין למכור בחנם זה לזה אף דלא נתחלקה דאית לן ברירה וא"כ דברי רבינו צריך תלמוד מנ"ל הא דאין הבית חלוט היינו דאין יכולין ישראל למכור כלל:

אמנם הנה אותה ברייתא איתא גם באבות דר"נ ושם איתא אין מוכרין בהם בתים אלא מן הקרקע ולמעלה ואין הבית נחלט בה לצמיתות לאחר יב"ח וכו' ר"י אומר אף שכר המיטות והמצועות לא הי' לוקחין בה שכר הרי באבות דר"נ הגי' כמו בדברי רבינו אין הבית נחלט בה ואי איתא דהפירוש כפירש"י דאין נמכר לצמיתות כבתי ערי חומה אלא דיוצא ביובל איך יתכן זה כיון דקתני אין מוכרין בהם בתים אלא מן הקרקע ולמעלה א"כ לא קנה רק הבנין א"כ אין יוצא ביובל דרק קרקע עולם יוצא ביובל אבל לא הבתים דתלוש ולבסוף חברו הוה תלוש כיון דאין קנוי לו קרקע דלא דמי לשאר בתי החצרים

כיון שקנוי הקרקע גם הבית הוה כמחובר כמו שכתב הש"ך חו"מ סי' צ"ה דבבית לכו"ע כמחובר דמי אבל הכא דלא קנה רק הבנין א"כ א"י ביובל אע"כ דהכי קאמר כיון דאין מוכרין להם רק מה שמן הקרקע ולמעלה לא קנוי לו רק הבנין לכן אין נחלט כדין בתי ערי חומה לאחר יב"ח אלא דגם אחר יב"ח אין נחלט כיון דאין יכול למוכרו כלל רק הבנין ובבנין לבד לא נחלט הבית לאחר יב"ח רק יכול לפדות בכל עת אבל ביובל א"י דל"ה כקרקע א"כ מוכח כפירושו של רבינו וכגי' דאין הבית נחלט בה:

ואולם יש להבין הא דקאמר דאין מוכרין רק מקרקע ולמעלה א"כ היינו שכירות דשכירות ליומא ממכר הוא והא אמרת דאין משכירין בה בתים דאין מיוחדים לבעלים א"כ למה מותר למכור מה שלמעלה מן הקרקע הכי עדיף משכירות ובאמת באבות דר"נ ליתא להא דאין משכירין בה בתים אלא דאין לוקחין שכר בתים והיינו כמש"כ לעיל אבל מדברי רבינו נראה שהוא מטעם דמן הדין הוא דאין מיוחדים לבעלים ונראה דשכירות בוודאי כיון דשכירות ליומא ממכר הוא א"כ כיון שמשכיר סתם משכיר גם הקרקע והא אין מוכרין בה אלא מן הקרקע ולמעלה ולכן שפיר קתני דאין משכירין דכיון דכמכר דמיא א"כ הרי מכר גם הקרקע והא אין מוכרים בתים רק בלא קרקע:

בהא ניחא לי מהא דאיתא בשו"ע סי' תרל"ז דאין עושין סוכה ברה"ר דהוה גזל ותמהו מקרא דכתיב ויעשו סוכות בגגותיהם ובחצרותיהם להנ"ל ניחא דבחג כולם כבעלים חשיבי וראיתי שבספר המנהיג כבר עמד בזה מקרא דכתיב ויעשו סוכות בגגותיהם ובחצרותיהם ותי' דירושלים נעשו אכסנאים בחג לכל האורחים והיינו כמש"ל אולם על מה שהוכיח הרשב"א דין הנ"ל דהוה גזל מירושלמי פ"ו דבב"ק דבסוכות חייבין רק בנ"ח פטורים משום דמצוה לעשות על פתחיהן כבר עמד במראה הפנים שמירושלמי אין ראי' דקאי אליבא דרבנן אבל לר"י דפוטר בנ"ח משום דהוה ברשות מצוה גם בסוכות פטורים משום דהוה ברשות מצוה אך לכאורה יקשה מ"ש מהא דמשכירין להם המיטות הא ג"כ עומדים על הקרקע והבתים ג"כ עומדים על הקרקע דהא בתים הוה תלוש ולבסוף חיברו א"כ דמיא למיטות שעומדין על הקרקע וכן הוא בדברי רבינו ספ"א מה' שאלה השואל פונדק מחבירו ללינה אין פחות מיום אחד לשביתה אין פחות משני ימים לנישואין אינפחות מל' יום והא קיימ"ל אין שאלה לקרקעות וכדאיתא בשבועות דף מ"ג ע"ש בפי' המשנה גבי דברים שאין נשבעין עליהם ע"כ משום דפונדק הא אין שואל הקרקע רק הבית דהוה תלוש ולבסוף חיברו אך לכאורה יקשה מהא דאיתא בסוכה דף כ"ז דר"א סובר דאין יוצאין בסוכה שאולה ורבנן ס"ל דכל ישראל יוצאין בסוכה אחת משמע דשייך בקרקע שאולה אך מתוס' שכ' דל"ש שאלה בהקדש משמע דבקרקעות שייך שאלה שוב

ראיתי כי בתוי"ט שם עמד על זה והביא מגמ' ספ"ח דב"מ דשייך בקרקע שאלה והביא מדברי רבינו הנ"ל ג"כ ראי' דשייך שאלה בקרקע מדכ' השואל פונדק ולדעתי מהא אין ראי' משום דפונדק היינו בית דהוה תלוש ולבסוף חיברו אך לפמש"כ ש"ך סי' צ"ה דבית הוה מחובר ניחא דהוה שואל קרקע דסוכה דיש לו ג' דפנות הוה שפיר שאלה בקרקע וא"ש ג"כ דאין משכירין בתים:

אמנם קשה לי הא בע"ז דף כ' איתא דאי שכירות לא קניא רשאי להשכיר לנכרי בתים בא"י דל"ש בזה משום לא תתן להם חני' בא"י והיינו משום דאין משכיר רק קנ"פ וכ"כ בטו"ז יור"ד סי' קנ"א סק"ו א"כ אמאי אין משכירין בתים הא אף אי משכירין אין להם אלא קנ"פ דהיינו ההשתמשות באותו בית וחצר והא קנין השתמשות זה יש להם לבעלים ואמאי לא יהא יכולין להשכיר זכות שלהם שכמו שיש להם רשות להשתמש יהא זכות זה מושכר לאחרים בשלמא אי שכירות קניא דשכירות ליומא ממכר הוא ואיכא איסור חני' במשכיר לנכרי ע"כ דמקנה לו הגוף לזמן וקנין גוף לזמן הוה כקנה"ג לכן ניחא דאין משכירין בירושלים דהא הבית אין שלהם א"י להשכיר לאחרים אבל אי שכירות ל"ק קשה וא"כ תידוק מכאן דשכירות ליומא ממכר הוא וצ"ע ונראה דתליא זה אי ישנה לשכירות מתו"ע אבל אי אין אלא לבסוף שרי להשכיר דל"ד למכר כיון שאין משתלמת אלא לבסוף וכן יש לומר אי מתחייב מיד שפיר שכירות ליומא ממכר אבל אי אין אלא לבסוף ל"ה שכירות כממכר ועיין שו"ת בית שמואל אחרון או"ח:

והנה איתא בכתובות דף ק"ו דישיבת כרכים קשה ויליף לה מדכתיב ויברכו העם לכל האנשים המתנדבים לשבת בירושלים ופירש"י שהקושי הוא שככל מתישבון בה ודוחקין עצמן וקשה לי מנ"ל הא דשאני ירושלים דקיימ"ל דאין משכירין בה בתים ולכן כל מי שבא לירושלים נכנס לבית חבירו ודוחקין אותן לכן שפיר הוה ישיבתה קשה אבל שאר כרכים מנ"ל:

והנה ראיתי בפרד"ר ד"ז שתמה לפי מה שפירש"י בנחמ"י דמתנדבים לשבת בירושלים לשמור העיר מן האויבים א"כ מנ"ל דישיבת כרכים קשה דש"ה דישיבתן לשמור מן האויבים לכן קשה ישיבתה והניחו בקשיא ואולם אי מהא י"ל הנה זה הי' בשעה שעלו לארץ אבל אחר שישבו בה בטח לא הי' ישיבתה קשה ומדברכו העם לכל האנשים המתנדבים אף בשעה שכבר ישבו בטח מוכח שפיר דישיבת כרכים קשה אבל מה שהקשיתי קשה עמש"כ בפ"ו מכהמ"ק:

י"א) **ואין מטמאים בנגעים**. משמע שדעת רבינו דלכן אין מטמאים בנגעים יען דלא נתחלקה לשבטים ולא קרינן בי' בית אחוזתכם והנה ביומא דף י"ב מבואר דלס"ד דר'

יודא אמר אני לא שמעתי אלא מקום מקדש בלבד הוה פליגי אי ירושלים מיקרי קודש ושל גבוה כיון דאוכלין שם קדשים ור"י סובר רק מקום מקדש דזה מיקרי של גבוה דשם אוכלין קדשי קדשים ולמסקנא דרי"ו אמר אני לא שמעתי אלא מקום מקודש בלבד פליגי אי ירושלים נתחלקה לשבטים דלמ"ד לא נתחלקה לא מטמא בנגעים דלא קרינן בי' בית ארץ אחוזתכם דהא אין יכול להשכיר בית בירושלים עיין שם בפירוש התוס' ולכאורה קשה נהי דאין יכול להשכיר בתים משום דיש רשות לדור שם בלי שכירות א"כ אין לבעלים קנין פירות אבל פשיטא דקנה"ג יש להו ויכולין למכור הבית לאחר א"כ למה נתמעט דלא מטמא בנגעים דשפיר קרינן בית ארץ אחוזתכם כיון דיש לו קנה"ג ולכן נראה לפרש עפ"י מה דאיתא בירושלמי ה"ג דערלה דבית מנוגע אסור בהנאה ואפרו ג"כ אסור משום דכתיב נתיצה יליף נתיצה נתיצה מע"ז דאסור בהנאה אפי' אפרו וכיון דהקנ"פ אין של הבעלים אין נאסר בהנאה (דהא טומאת נגעים בא ע"י הבעלים שעינם צרה כפירש"י שם ביומא דף י"א דלכן בתי כנסיות שאין בהם בית דירה אין מטמא דכתיב ובא אשר לו הבית שמיוחד ביתו לו ופירש"י שכלי תשמישו מיוחדין לו ואין משאילין לשכינו כלומר שהנגעים באים על צרות העין) על ידם (כמו דא"א דשא"ש מהא"ט אין מטמא בנגעים דא"כ יצטרך נתיצה דיאסר בהנאה על אחרים עיין כהא"ג בדברי רבינו בפ"י מטומאת מת דאין בית הפרס מטמא משום דא"א דשא"ש וכש"כ דבנידן דידן דאיכא איסור הנאה דשייך אאדשא"ש):

והנה בהא ניחא לי הא דאיתא בחולין דף י"א מנא הא מילתא דאמר רבנן אוקי מילתא אחזקה דכתיב והסגיר הכהן את הבית דילמא נחסר מהשיעור ובתוס' הקשו הא הוה ס"ט ברה"ר דאזלינן להחמיר אולם להנ"ל ניחא דהא גם לענין איסור הנאה אנו דנין דאם יטמא הבית לבסוף יצטרך נתיצה ואיכא חזקת היתר לבית ולענין זה ל"ש הטעם דס"ט ברה"י דלענין איסור הנאה אדרבא יש לנו ליילך בתר חזקת היתר אע"כ משום דאזלינן בתר חזקת הנגע:

י"ב) **ואין** מטמאה בנגעים וכו'. וכ' רבינו בפי"ד מנגעים משום דלא נתחלק לשבטים וכתיב בבית ארץ אחוזתכם ובהא ניחא מש"כ רבינו בפ"י ממע"ש דנוטע ברשות יחיד לרבים חייב בערלה דכ' ונטעתם והקשה בכ"מ דבפסחים דף כ"ב איתא דרבנן יליף מלכם דנטעתם ליחיד משמע הנ"ל ניחא דבירושלמי שם איתא מחלפי שיטתי' דרבנן תמן אמרו ירושלים אין מטמא בנגעים וכאן אמרו דחייב ומשני תמן כתיב אשר לו הבית וכאן כתיב ונטעתם לרבות רבים הרי דלירושלמי רבנן ג"כ דרשי מונטעתם:

י"ג) **ואין נעשית עיהנ"ד**. והנה בב"ק מבואר דממעט מקרא דעריך ויש לתמוה דרבינו

בפ"ד מה' ע"ז כתב דאין אחת מערי המקלט נעשית עיהנ"ד שנאמר באחת עריך וכבר השיגו הראב"ד שם דקרא דעריך בעינן למעט ירושלים אבל כל ערי המקלט הא נתנו השבטים מחלקיהם אך לכאורה י"ל דהנה בספרי איתא דירושלים אין נעשית עיהנ"ד ילפינן מקרא דאשר ד' נותן לך לשבת שם פרט לירושלים שלא ניתנה לבית דירה וא"כ אייתר באחת שעירך למעט ערי מקלט אך יקשה דהא הטעם דלא נקרא ערי מקלט עירך כתב בכ"מ וז"ל מאחר שנתנו אותם מחלקם ואין מיוחדים לנותנים לא קרינן בי' עריך ולכאורה קשה הא אינן ללוים אלא לבית דירה כדאיתא בירושלמי פ' עגלה ערופה לענין דאין מביאות עגלה ערופה א"כ הוה של הבעלים ישראל אולם י"ל הנה מבואר במכות דף י"ג דאין מעלין להם שכר וא"כ אהני טעם זה דלא מיקרי של הלוים כיון שאין מעלין להם שכר אבל גם של ישראל ל"ה כיון שנתנו ללוים וכמש"כ הכ"מ ורק דלא נימא א"כ הוה קרינן בי' באחת עריך של הלוים ע"ז שפיר י"ל כיון דרק לבית דירה שלהם ניתנה אבל אין מעלין להם שכר א"כ הוה כמו ירושלים דאין נעשית עיהנ"ד מהא"ט דלא נתנה לבית דירה דאין משכירין בתים בירושלים (אף דלשון הספרי דממעט ירושלים דלא נתנה לבית דירה דהיינו דאין משכירין בתים בירושלים ולגבי ערי מקלט נקט בירושלים דלכך אין מביאות ע"ע משום דלא ניתנה אלא לבית דירה משמע דהא דניתנה לבית דירה לגריעותא הוא לפמש"כ ניחא דבירושלים הא דאמרו דלא לבית דירה הוא טעמא שלא הוה של הבעלים ובערי מקלט נקט הא"ט לומר דל"ה של הלוים יען שאין אלא לבית דירה שאין מעלין להם שכר אבל של ישראל הבעלים נמי ל"ה) ודו"ק:

אולם בספר סדר משנה האריך לתמוה עליו והעלה שם דטעמא דרבינו מספרי דדרשינן מלשבת או מתהיינה וגם דרשת עריך ומוקמינן חדא למעוטי ירושלים וחדא למעוטי ערי מקלט וע"ש והנה לכאורה יש להקשות בהאי דירושלים אין נעשה עיהנ"ד דנתחלקה לשבטים תיפוק לי' משום דלא תעשון כן לד' דזה שייך גם בחומת ירושלים והא איתא בסנהדרין דף קי"א דעיר שיש בה מזוזה אין נעשין עיהנ"ד משום דכ' לא תעשון כן אך י"ל דבאמת הקשו דנאמר דעשה דושרפת את העיר באש ידחה לל"ת דלא תעשון כן ולישב נאמר דהנה בעירובין דף ק"ג איתא בס"ת שייך לומר דאין שבות במקדש א"כ י"ל גבי שריפת אזכרות שבס"ת תפילין ומזוזת חשוב כלאו דמקדש אין עדל"ת שבמקדש וזה ל"ש בחומת ירושלים דיהא כלאו במקדש ושפיר עשה דושרפת ידחה לל"ת דלא תעשון כן:

אמנם על קו' שהקשו המפורשים דליתי עשה דושרפת וידחה ללאו דל"ת כן לד' נראה לישב דהנה בגיטין דף מ"ד אהא דס"ת שנמצא ביד מין לגנוז או ישרף ופירש"י משמא

כתבו לשם ע"ז והרמב"ן הקשה עליו הא אי ל"ב לשמה לא איכפת לן בכונתו לשם ע"ז כמו במל לשם הר גריזים וכתב בח"ס לישב כיון דכ' אזכרות לשם ע"ז הרי איכא בי' מצוה לאבד שמו מן המקום ההוא ואין זה ענין למילה דהתם לא בעי מחשבה ולא אתי לבטל מעשה אבל הכא השם גם ע"ז נמי איקרי אלקות כדאיתא ר"פ שבועת הדיינין אך לשיטת הרמב"ן צריך לומר דהוא מפרש כיון דכתיב ואבדתם את שמם ואח"כ כתיב לא תעשון כן לד' ע"כ דרשינן אף במקום ששייך ואבדתם את שמם לא תעשון כן לד' וא"כ קשיא דהא בשבת דף קט"ו עביד קו"ח דמה שמי שנכתב בקדושה אמרה תורה ימחה לעשות שלום בין איש לאשתו הללו שמטילין שנאה בין ישראל לאביהן שבשמים על אחת כמה וכמה הרי דאף במקום דל"ת ל"ד איכא מצוה דואבדתם את שמם ונראה דרמב"ן ס"ל כיון דרבנן וריוס"י פליגי רק דאין מצילין אבל לא דשורפין ומאבדין (דלא כתוס' שכ' דפליגי רק בנמצא לא בכתבו מין) ע"כ דלית להו הקו"ח ומפרשין שפיר הקרא דלא תעשון כן לד' אף במקום דאיכא עשה דואבדתם א"כ מתורץ נמי הקושיא מסנהדרין דל"ש עשה עדל"ת דאדרבא הא דרשינן אף במקום ואבדתם את שמם לא תעשון כן לד':

ואולם קשה לי לדברי הרשב"א בתשו' שכ' דבי"ד יכול לקיים מצות ד' מיתות ע"י נכרי מהא דסנהדרין כל עיר שיש בה אפי' מזוזה אחת אינה נעשית עיר הנדחת שנאמר ושרפת את העיר ואת כל שללה כליל והיכיא דאיכא מזוזה לא אפשר דכתיב לא תעשון כן לד' אלקיכם ויקשה הא אפשר להתיכן ע"י נכרי כמו דיכול לקיים עונש מיתת בי"ד ע"י נכרי כן נוכל לקיים העונש שריפת נכרים ע"י נכרי והא ע"י נכרי בוודאי אין עובר אלא תעשון כן דהא ע"י נכרי ל"ה אלא כמו גרמא והיכא דכתיב עשי' גרמא מותר כדאיתא בשבת דף קיא אך י"ל דהכי קאמר דהא אי ליכא נכרי לא נוכל לקיים ושרפת את העיר ממילא לא נתחייבה כלל שריפה ולכן אפי' אי איכא נכרי לא מחייבה בשריפה וראי' לדברינו דאל"כ יקשה מאחר דמותר לגרום מחיקת השם כיון דכתיב עשי' כנ"ל א"כ אפשר לשרוף העיר ע"י גרמא שיצית אש מרחוק ממקום שנקבץ לתוכה המזוזה ומתקיים שפיר ושרפת את העיר אע"כ דהכונה כיון דצריכין לעשות תחבולה ולא יכול לשרוף להדיא אמרינן דלא נתחייבה כלל בשריפה:

שוב ראיתי בשדה חמד בסופו שהקשה כן בשם גדול אחד מרוסיא דלמ"ד אשו לאו משום חציו א"כ יכול לקיים ושרפת את העיר ע"י גרמא וכתב לישב דהיכיא דכונתו לכן גם גרמא אסור והכא הא מכיון לכך לכן אסור אף גרמא ואולם לדעתי בהא לא עלתה ארוכה לקושיא זו דהא ל"ה כדבר המכוין דאטו מכוין למחוק השם אלא לשרוף הקלף וגוף מחיקת השם אין צריך כלל והוה אצל"ג וכבר כתב הרשב"א שבת דף קל"ב דאצל"ג

בשאר אסורין הוה כדבר שאין מכוין אולם לפמש"כ ניחא דכיון דאין יכול לקיים ושרפת להדיא אמרינן דעיר כזו לא נתחייבה כלל בשריפה וכן מתבאר מפירש"י שכ' דכתיב לא תעשון כן לד' אלקיכם ומיקרי שלל שמים לכאורה פלא דבגמ' משמע משום הלאו דל"ת כן אין נעשה עיהנ"ד אבל לפמש"כ נכון דאי משום הל"ת הא הוה ע"י גרמא ולכן פירש"י דהוה שלל שמים דכיון דא"י לשורפה בידים לא נתחייבה כלל דהוה שלל שמים ובהא ניחא מה שהקשו דנאמר עדחל"ת דיש לומר כיון דאיכא לאו ממילא הוה שלל שמים וליכא עשה כלל:

ואין נעשה עיהנ"ד. והנה קשה לי דרבינו בפ"ד מע"ז תי' דאין נעשין עיהנ"ד בערי מקלט וערי מקלט רק בא"י כמש"כ בפ"י מרוצח וא"כ גם בשאר ערים אין נעשה עיהנ"ד וא"כ אמאי חשוב דקדושת ירושלים יתירה על א"י כיון שגם בשאר ערי ישראל מצינו כן ואמנם לפמש"כ לעיל דעבר הירדן לאו מא"י וערי מלקט הי' גם בעבר הירדן לכן שפיר קחשב בירושלים קדושה יותר דאין נעשין עיהנ"ד דא"ל דגם בשאר א"י כן בערי מקלט ז"א דערי מקלט שאני גם בחו"ל דהיינו בעבר הירדן דלאו מקדושת א"י נחשבין אין עושין ג"כ עיהנ"ד אמנם אכתי קשה דבגמ' איתא הא דירושלים אין נעשה עיהנ"ד מדכתיב עריך וירושלים לא נתחלקה לשבטים וא"כ יקשה עדיין לרבינו דפסק בערי מקלט אין נעשין עיהנ"ד מדכ' עריך ויקשה הא כבר אפיקתי' למעוטי ירושלים דלא נתחלקה לשבטים ומנ"ל למעט ערי מקלט וגם בראב"ד פ"ק דע"ז השיג דרק ירושלים נתמעט משום דלא נתחלקה לשבטים אבל לא ערי מקלט:

ונראה לישב דהנה אי אמרינן דלא נתחלקה לשבטים כלל אז לא נתמעט ערי מקלט אבל אי אמרינן דהא דלא נתחלקה לשבטים היינו אף דבאמת נתחלקה רק דאח"כ נתנו דושנה של יריחו בעבורה אז גם ערי מקלט אין נעשין עיהנ"ד מהא"ט דמאחר שנתנו השבטים זה מחלקם וכמש"כ הכ"מ וא"כ י"ל לפמש"כ בשי"צ פ"ק דיומא דלכו"ע נתחלקה לשבטים רק דפליגי דחד ס"ל דלא נתחלקה לשבטים דלא עמדו בחילוקה לעולם יען שנתנו לבסוף דושנה של יריחו כדי שיחזרו ויתנו להם ירושלים ואידך ס"ל דנתחלקה היינו דעמדה בחילוקה לעולם והנה רבינו סובר בפ"ב מה' אלו דלא הי' יסוד למזבח ע"כ דסובר דמעיקרא נתחלקה ונפלה בחלקו של יהודה אלא שלא עמדה בחילוקה כמו שבארתי לעיל ולכך שפיר כ' רבינו בפי"ד מנגעים דלא נתחלקה לשבטים דבית תפלה לכל ישראל דמהא"ט לא עמדה בחלוקה וא"כ ממילא הא"ט שייך גם בערי מקלט ולכן שפיר כתב דגם ערי מקלט נתמעט:

והנה בשי"צ כתב עוד טעם אחר דלמ"ד לא נתחלקה דיהושע התנה בעת הגורל דמי

שיפול ירושלים בחלקו שיהא לו רק לבית דירה לא לאחוזה ממש ונפ"מ דהבאים לשם ברגלים לא יטלו מהם שכר בתים י"ל דהא"ט גם בערי מקלט וכ"כ בשי"צ בשם הפ"ח יען דגוף הבית אין ללוים אלא לבית דירה וכדאיתא בירושלמי פ"ט דסוטה דלמ"ד לבית דירה ניתנו אין מביאות עגלה ערופה וה"ה לענין עיהנ"ד שייך הא"ט:

ט"ו) **ואינה** נעשית עיהנ"ד. משמע מדברי רבינו דלכן אין נעשית עיהנ"ד משום דלא נתחלקה לשבטים וכדאיתא בב"ק דף פ"ב דכתיב עריך וירושלים לא נתחלקה לשבטים לא קרינן בה עריך וקשה לי תיפוק לי' כיון דלא נתחלקה לשבטים א"כ יש לכל אחד חלק בהן א"כ אין דין שתעשה עיהנ"ד שתיאסר על אחרים בהנאה ותצטרך שריפה כדאיתא בסנהדרין דנכסי אנשי מדינה שבתוכה אינה נשרפת:

והנה בכריתות דף כ"ד אמר ר"ל עיהנ"ד שהוזמו עדיו כל המחזק בה זכה וקשה לי דהנה בגיטין דף מ"ז אמרינן כי אפקרי אדעתי' דישראל אדעתי' דנכרי לא אפקרה דהפקר בטעות ל"ה הפקר כמש"כ תוס' שם א"כ ה"נ הא הוה הפקר בטעות בשלמא אהא דאמר ריו"ו שוה"נ שהוזמו עדיו כל המחזיק בו זכה ל"ש לאקשויי הא הפקר בטעות לא הוה הפקר דשם משום יאוש הוא וכדאיתא בירושלמי פ"ז דבב"ק וביאוש אף שהוא בטעות הוה יאוש כיון דל"ש יאוש עד דאתי ליד זוכה וכמש"כ הנתיבות סי' רס"ב (ובאמת לפי ירושלמי פליג ר"ל באמת אריו אף בשוה"נ דל"ה יאוש משום דהוה בטעות אבל לריו ל"ק דס"ל יאוש בטעות הוה יאוש) אבל בעיהנ"ד דהוה מטעם הפקר לא מטעם יאוש כדאמרינן בגמ' דכל חד מימר אמר אנא לא חטאי אחרינא חטא ומפקיר ממוני' מבואר דזהו מטעם הפקר ממש א"כ יקשה הא הפקר בטעות ל"ה הפקר ועוד קשה דהא לכאורה משמע דש"ס דילן לא פליג בהא אירושלמי דר"ל פליג בשוה"נ דיאוש בטעות ל"ה יאוש א"כ מ"ש דס"ל בעיהנ"ד דכל המחזיק זכה בו דהא בעיהנ"ד דהוה מטעם הפקר פשיטא יותר דיש לנו לומר דבטעות ל"ה הפקר א"כ מ"ש דפליג בשוה"נ ובעיהנ"ד מודה לריו דכל המחזיק זכה בה אמנם לכאורה י"ל דע"כ גמ' דידן פליג אירושלמי דהנה שם בכריתות איתא דאמר ר"ל הנותן מתנה לחבירו ואמר בלב אי אפשי בה כל המחזיק בה זכה ותוס' בב"ב דף קל"ז הקשו אר"ל מהא דאיתא בב"ק דף קט"ו בעובדא דרב ספרא דאמרינן אדעתא דאריא אפקרה אדעתא דכו"ע לא אפקרה וע"כ לומר דאיה"נ דר"ל לית לי' האי סברא דהא סובר בהוזמו עדיו כל המחזיק זכה ול"א דהוה הפקר בטעות ה"נ שם גבי יאוש ס"ל דיאוש בטעות הוה יאוש ובאמת הא"ט דרב ספרא קדם וזכה בו כדי שלא ליזכי בי' אחר ולית לי' כקו' הגמ' דאדעתא דאריא אפקרה רק דרב ספרא גופי' מהפקר זכה בו (ובהא תמיהא לי אגאון בעל קונה"ס דהביא ראי' מהא דרב ספרא א"י

לחזור מוכח דיאוש א"י לחזור ופלא שנעלם ממנו תוס' ב"ב הנ"ל שאדרבא דייק מהא דאמרינן דאדעתא דאריא אפקרה מוכח דיכול לחזור וכמש"כ באמת במק"ח סי' תמ"ח אולם לפמש"כ י"ל דאדרבא מדר"ל נשמע שפיר דא"י לחזור ורק מטעם דזכה מהפקר קנה רב ספרא ניחא) וא"כ לפי גמ' דידן גם בשוה"נ סובר ר"ל כרי"ו דכל הקודם לזכות זכה בו (וירושלמי דסובר דר"ל פליג אריו"ו י"ל דירושלמי לשיטתו בפסחים דס"ל דרי"ו ור"ל פליגי בהפקר בי"ג אי מהני כיון דלאחר הפסח חוזר וזוכה בו כמו שבארתי במק"א) אלא דלפי"ז קשה לי איפכא אריו"ו איך ס"ל בשוה"נ אם קדם וזכה בו אחר קנה הא ריו"ו ס"ל שם ב"ב דנותן מתנה לחבירו ואמר אי אפשי בו לא קנה משמע דהדר למרי' דס"ל אדעתא דאחרינא לא נסתלקו מהמתנה וכדמוכח בנדרים דף מ"ב דס"ל לריו"ו הפקר כמתנה משמע דבמתנה פשיטא דאם לא רצה המקבל מתנה לזכות הדרה למרה א"כ אמאי ס"ל בשוהנ"ס דכל הקודם זוכה ול"א דהוה הפקר בטעות (ובאמת ברשב"ם ב"ב פ"י דס"ל לריו"ו דהוה הפקר ולאהדר למרה אבל יקשה לזה מנדרים כמש"כ בפ"ב):

ט"ז) **ואינה מביאה עגלה ערופה דלא נתחלקה לשבטים**. והנה תוס' ב"ק הקשו תיפוק לי' משום רובא דעלמא כדפריך בב"ב ותי' במקום שאין שכיח הולכי דרכים ויקשה דרבינו סתם ולא כתב לחלק במקום שאין שכיח א"כ תיפוק לי' משום רובא דעלמא ונראה לישב דהנה בפ"ב מרוצח כתב רבינו בב' עיירות הולכין אחר הרוב לא אחר הקרוב והקשה בכ"מ דא"כ נשאר קו' הגמ' ניחוש לרובא דעלמא וגמ' תי' ביושבת בין ההרים ורבינו לא הביא תי' הגמ' ביושבת בין ההרים וי"ל דהנה לכאורה קשה הא דכ' שם בעיר שיש בו רוב מביאה אף שאין קרובה הא בגמ' דפריך ליחוש לגדולה משמע דניחוש אי יש עיר גדולה ותהא פטורה הקרובה אבל להתחייב הגדולה דהא קרובה בעינן וכ"כ בתוס' רי"ד:

והנה בכ"מ כתב לישב קו' ראשונה דטעמו של רבינו דלא הביא ביושבת בין ההרים משום דלא חיישינן לרובא דעלמא דהרי קרובה כתיב וקשה לי כיון דרבינו סובר בעיר גדולה מביאה הגדולה ול"ב דוקא קרובה א"כ חזינן דס"ל דקרובה לאו דוקא וא"כ חזרה קו' ראשונה לדוכתא ולכן נראה לישב דרבינו מפרש בגמ' דפריך וניחוש לרובא דעלמא היינו לפי מה דסבירא להו דל"ש לחייב הגדולה רק לפטור הקרובה לכן פריך ניחוש לרובא דעלמא ותפטור גם הקרובה אבל רבינו דס"ל דבעינן עיר שיש בי"ד א"כ ה"ה אי איכא גדולה מחייבין הגדולה א"כ ל"ש להקשות דניחוש לרובא דעלמא דא"כ מי יתחייב וא"כ שוב לא יקשה דעכ"פ ניחוש לרובא דעלמא לפטור הקרובה כקו' הגמ' די"ל דמזה אין להקשות ולהוכיח דקורבא עדיף דכיון דא"א לחייב רובא דעלמא לכן חייבה

התורה הקרובה:

והנה בפלתי בסי' ס"ב העלה דרב דסובר דהולכין בנפשות ובממון אחר הרוב סובר רוב מטעם וודאי ושמואל דסובר אין הולכין אה"ר סובר רוב מטעם ס' וא"כ י"ל דגמ' קאי אי רוב מטעם וודאי וא"כ שפיר פריך ניחוש לרובא דעלמא דהיינו לפטור הקרובה דאף דא"א לחייב הרוב עכ"פ נתמעט הקרובה דפטורה כיון דיש רוב נגדה שמטעם רוב דנין שבוודאי לא נהרג ע"י קרובה אמנם לשמואל והכי ס"ל לרבינו דאין הולכין בנפשות ובממון אחר הרוב דרוב רק מטעם ספק וא"כ בשלמא ביש עיר גדולה ממנה דהוה רובא דאיתא קמן ומצינן לחייב את הגדולה שפיר פטרינן את הקרובה אבל בליכא רק רובא דעלמא דא"א לחייב רובא דעלמא לכן חייבה הקרובה דא"א לפטור מהמצוה משום דאיכא רובא דעלמא דרובא דעלמא ל"ה אלא ספק שפיר חייבה התורה את הקרובה דהא עכ"פ מספק חייבת בכפרה וא"כ ל"ק כלל דניחוש לרובא דעלמא ע"כ לא הביא רבינו הך דיושבת בין ההרים:

מעתה ניחא דלא יקשה למה צריך למעט ירושלים דאין מביאה ע"ע מלרשתה ולא קאמר משום רובא דעלמא דהא לפמש"כ משום רובא דעלמא דהוה ספק לא פטרה תורה את הקרובה דאי תפטור את הקרובה לא נוכל לחייב את רובא דעלמא ומספק א"א לפטור מכפרה לכפר את הדם ע"כ חייבה התורה שפיר את הקרובה דמספק כפרה לא יצאה לכן רק צריך למעט מקרא דלרשת הוה ירושלים לא נתחלקה לשבטים וא"ש:

ונראה לי ראי' נכונה לשיטת רבינו דל"ב יושבת בין ההרים דהא בירושלמי פ"ט דסוטה מבואר דפליגי אי ערי מקלט מביא עגלה ערופה ויקשה הא ערי מקלט צריך להיות בדרך מישור וכמש"כ רבינו בפ"ח מרוצח ולא ביושבת בין ההרים א"כ יקשה ניחוש לרובא דעלמא אע"פ דל"א בת"ר בעלמא לפטור הקרובה כיון דלדידן רובא דעלמא רק ספק היה והוא נכון:

י"ז) **דלא** נתחלקה לשבטים. וכך כתב בפ"ד מנגעים והא דפסק כן הוא מכמה טעמים חדא דהוה לי' סברת ר"י יחידאי לגבי ת"ק דברייתא ות"ק דראב"צ דאין משכירין דכולהו ס"ל דלא נתחלקה ואע"ג דאיכא ברייתא דמה היתה בחלקו וכו' דס"ל דנתחלקה לאו דהלכתא הוא דהא ברייתא סתמית דסוף פ' מרובה עשרה דברים נאמרו בירושלים אתיא כמ"ד דלא נתחלקה וכן בירושלמי פ"ג דמע"ש איתא כמ"ד דלא נתחלקה וכן בירושלמי פ"ג דמע"ש איתא א"ר יונה בדין הי' אפי' בתיה משם לא יטבילו שהן כל ישראל אלא זאת אומרת ירושלים עשו אותה כחצר בית שמירה וכן מוכח דסתם לן תנא כוותי' בפ' עגלה ערופה דקתני דאין ירושלים מביאה ע"ע מהאי טעמא דלא נתחלקה לשבטים ועוד

דבפ' חלק דף קי"ב מתיב רב יוסף וכתבי הקודש יגניזו במאי עסקינן אילימא בירושלים מי הוי עיהנ"ד והתניא י' דברים וכו' וכן בעירוכין דף ל"ב דחיק רב אשי התם לומר דמתניתין דירושלים נוהג בה דין בתי ערי חומה ירושלים אחרת היא ולא קאמר דאתיא כמ"ד דנתחלקה משום דבעי לפרושי מתניתין אליבא דהלכתא וכן אשכחן סתמא פי"ב דנגעים דירושלים וחוץ לארץ אינם מטמאים בנגעים אלא דקשיא לי' דמסוג' דפ' איזהו מקומן דף כ"ג גבי קרן מזרחית דרומית לא הי' יסוד מוכח דר"א ור"ש ור' לוי כולהו ס"ל דירושלים נתחלקה לשבטים וכן בזבחים דף נ"ד איתא דריש רבא וכו' לא הוי ידע דוכתי' היכיא בכולהו כתיב וירד בשבט בנימין כתיב ועלה וכו' ואבע"א גמירי דסנהדרין כולהו בחלקו דיהודה ושכינה בחלקו של בנימין כולהו הני סוג' הכי ריהטי דירושלים נתחלקה לשבטים יהודה ובנימין:

ועוד קשה דהא רבינו בפ"ב מה' אלו כתב דמזבח לא הי' לו יסוד באותו קרן ומשמע דהא"ט שלא הי' בחלקו של טורף כמש"כ הכ"מ וזה כמ"ד שנתחלקה לשבטים וכן תיקשה מברייתא דספרי בפ' בהעלותך על פסוק והי' כי תלך עמנו והטבנו לך וכי מה טובה הטיבו לו אמרו כשהי' ישראל מחלקין את הארץ הניחו דושנה של יריחו ת"ק על ת"ק אמה אל כל מי שיבנה ביהב"ח בחלקו יטול דושנה של יריחו וכו' וכיון ששרתה שכינה בחלקו של בנימין באו בני בנימין ליטול חלקם משמע דפשיטא לי' דנתחלקה:

ולכן נראה לישב ולומר דס"ל לרבינו דלכו"ע ירושלים מתחילה נתחלקה לשבט יהודה ובנימין דכשחלק יהושע את הארץ בגורל וכדמוכח קראי דכ' ואת היבוסי יושבי ירושלים וכו' וישב היבוסי את בני יהודא בירושלים וכן בגורל חלק בני בנימין נ' וצלע האלף והיבוסי וכ"כ באברבנאל וז"ל וממה שאמר ואת היבוסי יושבי ירושלים יראה שהיתה מנחלת יהודה ולכן נראה דטעמא דמ"ד דלא נתחלקה לשבטים הכונה דלא עמדה בחלוקה דלבסוף נתנו דושנה של יריחו במקום ירושלים וכל המקדש להיות צריכה להיות לכל ישראל לעליית רגלים ולשאר ענינים וע"כ דבני יהודה הפקירו חלקם לכל ישראל ולא הוצרך לתת דושנה של יריחו אלא לבני בנימין כי להיות שעיקר המקדש והיכל נפלה בחלקם לא היו רוצים להפקיע זכותם ולכן הוצרכו ליתן להם דושנה של יריחו כדי שיתרצו וזה נראה יותר מסכים לפי דרשת הספרי שכ' דמשמע דלבני בנימין ניתנה תחת מקום המקדש ת"ק אמה על ת"ק אמה ומאי דכ' בס' יהושע בגורל בני בנימין והיו הערים יריחו ובית תגלה אפשר דעיר יריחו לחוד ודושנה לחוד ומ"ד נתחלקה ס"ל שעמדה לעולם בחילוקה ופליג אהאי דספרי והכי מוכח מהא דקאמר בזבחים דבנימין הי' מצטער עלי' על אותה רצועה שהי' יוצאת לתוך חלקו של יהודה דאם איתא דלבסוף

כשבנו ביהמ"ק נתנוהו לכל ישראל למה הי' מצטער כיון דאף אי נפלה בחלקו היתה נותנה לישראל והיינו דמוכחא תלמודא בסוגין דהאי ברייתא ס"ל דנתחלקה דלא מצי אתיא כמ"ד דלא נתחלקה ומה הי' בחלקו הכונה בשעת גורל דמדהי' מצטער משמע שכן הי' עומד בחלוקתה לעולם והיינו דקאמר קרא חופף עליו כל היום ונקט מיהא דאף למ"ד נחלק' לא עמדה בחילוקה מ"מ כיון דמתחלה נפל מקום מקדש בחלק יהודה ובנימין להכי לא הי' למזבח יסוד אלא בחלקו של טורף ולכן שפיר כתבה רבינו בפ"ב מה' אלו דסוג' דאיזהו מקומן אתיא אף למ"ד נתחלקה דלא עמדה בחלוקתה ולפי"ז הו"ל ירושלים כביהכנ"ס דכרכים דהגם שבני הכרך בנאוהו משלהם כיון שעשאום לדעת הבאים להתפלל הו"ל כמי שהפקירו חלקם לכל הבאים לשם ממקום אחר כמש"כ תוס' פ' בני העיר וכ"כ רבינו בפי"א מה' תפלה וז"ל אבל ביהכנ"ס של כרכין הואיל ועל דעת כל אנשי העולם נעשה שיבואו ויתפלל בו כל הבא על המדינה נעשה של כל ישראל ואין מוכרין אותו לעולם וזה למ"ד לא עמדה בחלוקתה אבל ר"י דקאמר אני לא שמעתי אלא מקום מקודש דבכלל זה גם ביהכנ"ס דכרכים דלא מטמא בנגעים דס"ל דירושלים נתחלקה לשבטים ועמדה בחלוקתה אבל ר"י דקאמר אני לא שמעתי אלא מקום מקודש בלבד דבכלל זה גם ביהכנ"ס דכרכים דלא מטמא ומקום מקדש שאני שנתנו דושנה של יריחו תחתיו כמש"כ התוי"ש ומש"כ תוס' בסוף מרובה דאין לפרש דירושלים נתחלקה אלא שנתנו דושנה של יריחו תחתיו ולפיכך אין מטמא דבפ"ק דיומא משמע דלמ"ד לא נתחלקה לא נתחלקה ממש עכ"ל משמע שכיוונו להא דקאמרינן ברייתא דמה הי' בחלקו כמ"ד נתחלקה ואם איתא דלא נתחלקה ממש לאוקמא אפי' כמ"ד לא נתחלקה דאין עומדת בחלוקה דנתנה דושנה של יריחו וכתבו דבביהמ"ק סברא הוא אע"ג דנתחלקה לא עמדה בחלוקתה דחזרו וקנו אותה כדי שיהא לכל ישראל חלק בו אבל ירושלים אם מתחילה נתחלקה למה הי' חוזרין וקונין אותה הנה מלבד די"ל דס"ל לרבינו דהי' צריכין גם ליקנות ירושלים לצורך עליית רגלים כדי שלא יעלו שכירות הבתים ועוד דבאמת דלא נתנה דושנה של יריחו עבור ירושלים רק עבור ביהמ"ק אלא דבני יהודה ובנימין הפקירו' והקדישהו לכל הבאים שם לעלות רגלים וכן משמע לשון רבינו בפי"ב בפי' המשנה והיות ירושלים לא תטמא בנגעים אמרו ארץ אחוזתכם וירושלים לא נתחלקה לשבטים ואולם הוא בית תפלה יקרא לכל העמים כלומר שנעשית אח"כ בית תפלה לכל ישראל לעליית רגלים זהו הגורם לומר דחזרה והרי הוא של כל ישראל ולא נתחלקה לשבטים:

י"ח) **ועוד** יש לתרץ דלמ"ד לא נתחלקה הכונה דיהושע התנה בעת הגורל במי שיפול

ירושלים בחלקו שיהא לו לבית דירה לא לאחוזה ממש ונפ"מ דהבא לשם ברגלים לא יטלו מהם שכר בתים וכדקאמר אין משכירין בתים בירושלים לפי שאינה שלהם כלומר שלא ניתנה להם לאחוזה אלא לבית דירה ולכן למי שנפל מקדש בחלקו הוצרך לתת לו דושנה של יריחו ולמ"ד נתחלקה ה"ל דלא הותנו אלא הרי הוא כשאר מקומות שנפל להם בגורל לאחוזה ממש וחילוק זה למדתי מדברי הירושלמי דפ' עגלה אהא דאין עגלה בירושלים בעי ערי מקלט מה הן אין חומר למחלוקת ניתנו מביאות אין חומר לבית דירה נתנה אינן מביאות עגלה ובפ"ד מע"ז כתב שאין נעשית עיהנ"ד שנאמר באחד שעריך ועמש"כ הפר"ח שם דמהאי ירושלמי הוציא רבינו דין זה כלומר שהרי גוף הערים אין ללוים אלא לדירה והו"ל כירושלים שלא נתחלקה לשבטים והשתא לפי דרך זה ניחא סוג' דאיזהו מקומן דלפי שנתנה לגבי בנימין ויהודא לדירה להכי לא הי' היסוד אלא בחלקו של טורף ואתיא אף למ"ד לא נתחלקה ומ"ש רש"י בפ' בני העיר לא נתחלקה לא נפלה בגורל לא לבני יהודה ולא לבנימין היינו שלא נפלה להם לאחוזה אלא לבית דירה וע"כ העתקתי מס' שיח יצחק ועתויו"ט ומש"כ נכון:

והנה כן מבואר בסי' רכ"ד בדבר שהיא לכל ישראל כמו הר הבית והעזרות לא יכול לאסור דלא נחשב כשותפות משא"כ בדבר של אותו עיר כביה"כ הוה כשותפות ויכול לאסור ולכאורה קשה דהתינח ביה"כ של כפרים אבל ביה"כ של כרכים דקיימ"ל בסי' קנ"ג דאין יכולין ז' ט"ה למכור יען דנחשב כשל רבים דאדעתא דכו"ע נתקדש א"כ אמאי יכולין לאסור והנה רש"י חולין דף קל"ו כתב דמשו"ה ביה"כ פטור ממעקה משום דיש לכל העולם חלק בו הרי דאף דשותפות חייב במעקה ביה"כ פטור משום דיש לכל העולם חלק בו ל"ה כשותפות א"כ ה"נ דא"י לאסור מיהו תוס' ר"פ בני העיר כתבו דהמקשן שם רצה לחלק בין ביהכנ"ס של כרכים לשל כפרים לענין אי מטמא בנגעים וטעה בזה דבש"ס דיומא משמע דאין לחלק בכך לענין נגעים ומזוזה א"כ ס"ל לתוס' דיש לכל העולם חלק בו ל"ה אלא כשאר שותפות:

אמנם הנה רש"י בסוכה דף כ"ז שפירש דכל ישראל יוצאים בסוכה אחת כיון דאין מגיע לכל אחד שו"פ ל"ה לכם א"כ נראה דהוה כבשל הפקר דא"י לאסור משום חלקו כדמוכח ממשנה דכלאים פ"ז באחד שזרע כרמו בשביעית ואר"ע אאדש"ש וכן הוא להדיא בריטב"אע"ז דף נ"א אמנם לפמש"כ לעיל דחזרו והפקירו א"ש:

י"ט) **ירושלים** לא נתחלקה לשבטים. הנה תוס' ב"ק דף פ' הקשו דילמא נתחלקה רק שנתנה דושנה של יריחו תחתי' כמו למ"ד ירושלים נתחלקה רק ביהמ"ק לא נתחלקה דמפרש משום דנתנה דושנה של יריחו תחתי' ומהרש"א תמה דלא נמצא כן ביומא

דמפירש"י נשמע דלמ"ד לא נתחלקה ביהמ"ק לא נתחלקה כלל דכשקנה דוד את הגורן מארונה גבה כסף מכל השבטים ואולם הנה הדבר מתבאר מספרי פ' ראה דפליגי באמת בהא דלחד מ"ד גם ביהמ"ק נתחלקה רק שנתנו דושנה של יריחו תחתי' והיינו דכתיב כי עלו מעיר התמרים שהי' בני קיני מוחזקים עד שנבנה ביהמ"ק כיון שידעו שהוא עתיד הבית להבנות בחלק של אחד מהם מבנימין ומיהודא ולכן אח"כ נטלו מבני קיני ע"כ עלו מעיר התמרים ור"ש ס"ל דלא נתחלקה ע"כ ממילא נשאר ביד בני קיני והא דכתיב עלו מעיר התמרים שהלכו ללמוד תורה אצל יעבץ ואיתא עוד התם דר"י סובר דירושלים נתחלקה לשבטים וגם ביהמ"ק נתחלקה רק שגבה דוד כסף מכל ישראל א"כ נשמע מכאן בחדא כתוס' דלמ"ד נתחלקה היינו שגם מקום ביהמ"ק נתחלקה רק שנתנו דושנה של יריחו תחתי' ולחד מ"ד שנתנו עבורו זה המקום הכסף שגבה דוד מכל ישראל א"כ תרווייהו מודים דהמקום המקדש גופי' נתחלקה לשבטים ובחדא נשמע דלא כתוס' דלמ"ד לא נתחלקה היינו דלא נתחלקה כלל דאין לפרש כקו' התוס' דילמא למ"ד ירושלים לא נתחלקה היינו ג"כ מפני שנתנו דושנה של יריחו תחתי' דז"א דהא מבואר בספרי דלא סברי כן דלמ"ד דלא נתחלקה סובר דדושנה של יריחו נשאר ביד קיני ומה דכתיב כי עלו מעיר התמרים היינו שעלו ללמוד תורה:

והנה בפנ"י כתב לישב קו' המהרש"א דכונת דבריהם להביא ראי' לדבריהם דאע"ג דנתחלקה אין מטמא משום דנתנו דושנה של יריחו תחתי' וס"ל דר"י דאמר דמקום מקדש נמי נתחלקה אפ"ה אין מטמא ול"א נהי דלר"י ירושלים נתחלקה מקום מקדש מיהא לא נתחלקה וע"ז הביא ראי' כדאמרינן התם ביומא דפלוגתא דהני תנאי מה הי' בחלקו של יהודה הר הבית משמע להדיא דמ"ד דירושלים נתחלקה ה"ה למקום מקדש וא"כ קשה מ"ט דר"י דמקום מקדש אין מטמא בנגעים אלא ע"כ משום דאח"כ נתנו דושנה של יריחו תחתי' וכן נראה מסברא דא"א לומר דמקום מקדש לחוד לא נתחלקה שהרי לא הי' יודעים מקומו ואפי' בימי דוד סבור לבנותו בעין עיטם אבל אי אמרינן דנתחלקה כולה נתחלקה א"ש:

ולי נראה כונת דבריהם עפ"י מה שכתבו בתוי"ש ביומא שם בד"ה הא בתי כנסיות וא"ת כל זמן דקיימינן דביהמ"ק אינה מטמא מ"ש ביה"מ מירושלים אי משום דירושלים נתחלקה לשבטים ביהמ"ק נמי נתחלקה דתניא מה הי' בחלקו של יהודה וכו' י"ל דנהי דמתחילה נתחלקה לשבטים מ"מ לבסוף חזרה להם כדאמרינן במדרש שלא חלקו דושנה של יריחו ליתנה למי שביהמ"ק יבנו בחלקו ואהא הקשו תוס' שפיר בב"ק דכמו דס"ד גבי ביהמ"ק דאע"ג דנתחלק איני מטמא משום שנתנו דושנה של יריחו ה"נ נימא

בירושלים דנתחלקה אלא שנתנו דושנה של יריחו תחתי' וע"ז כתבו דביהמ"ק סברא הוא:

וכונת דבריהם שכתבו דסברא הוא נראה דמבואר בילקוט פ' וזאת הברכה שהפרישו דושנה של יריחו שהי' ת"ק אמות על ת"ק אמות וא"כ זה ניחא לומר דנתנו עבור מקום ביהמ"ק דהי' ת"ק על ת"ק אמות אבל לא מסתבר לומר דלאותו מ"ד דירושלים לא נתחלקה דס"ל ג"כ דנתחלקה רק שנתנו דושנה של יריחו עבורו דירושלים מקומו הרבה יותר מת"ק על ת"ק כמובן:

ואמנם מה שהכריח הפנ"י דע"כ מקום מקדש גופי' ג"כ נתחלקה דהא לא ידעו מקומו הנה מתבאר מדברי הילקוט ואבות דר"נ דעפ"י הגורל כבר ידעו דזה בחלקו של יהודה וזה בחלקו של בנימין רק דבימי יהושע הא לא כבשו עוד ירושלים מיושבי היבוסי ורק אח"כ כבשו דוד וכשכבשו וידעו שביהמ"ק יבנה בין חלקו של בנימין ובין חלקו של יהודה לכן עיכב חלוקתם עד שישב ועיין על מקום המקדש וכשנתברר לו בנבואה מן התורה מקום המקדש נתחלקה ירושלים לשבטים אבל מקום המקדש גופי' לא בא לידי חלוקה שמיד נתנו להם דושנה של יריחו וא"כ ניחא למ"ד ירושלים נתחלקה אבל לא נתחלקה דהיינו כיון שידע דוד שביהמ"ק יבנה קצתו בחלקו של יהודה בקצתו בחלקו של יהודה לא נתנו להם חלקם רק ניתן להם מיד דושנה של יריחו א"כ מעולם לא באו לידי חלוקה (אף שידע עפ"י גורל מה חלקו של בנימין ומה חלקו של יהודה) ולכן אמרו דמקום המקדש לא נתחלקה דהיינו שלא בא לידי חלוקה ע"כ אין מטמא:

ולמה שהקשה המהרש"א מהא דדוד גבה כסף מכל ישראל אשכחנא לה פתרי עפ"י דברי הפלאה פ' ראה שכ' וז"לגם י"ל דוד כשכבש ירושלים לא כבש אלא חלקו של יהודה אבל חלק בנימין לא כבש והגורל הי' בחלקו של בנימין לכן הוצרך ליתן לו שש מאות כסף לכן לא נתנו דושנה של יריחו אלא ליהודה שכבש את חלקו ואפי' לאחר חורבנו כבר הי' קדושת המקום עליו כמו בביה"כ שחרב שהקדושה עלי' אף אם שממה לכך לא נתנה לבני יוסף חלק ותמורת המקום שהי' בשילה ולא הי' ירושת בני גד ובני ראובן אלא שהי' יודעים שיבחר ד' מקום מקדש אחר וכיון שלא הי' יודעים באיזה מקום לכך לא הי' אפשר להפרישו חוץ מהחלוקה ונתנו תמורתו דושנה של יריחו עכ"ד וא"כ נתישב קו' מהרש"א דליהודה עבור חלקו נתנו דושנה של יריחו ולבנימין עבור חלקו נתנו כסף שגבה מישראל:

שוב ראיתי בספר דרך הקודש שעמד ע"ז וכתב תניא בפ"ק דיומא מה הי' בחלקו של יהודה הר הבית והלשכות והעזרות ומה הי' בחלקו של בנימין אולם והיכל ובית קדק"ד

וכו' ומוקי לה התם כמ"ד ירושלים נתחלקה לשבטים ואיכא למידק דבפ' חלק אתמר ר"י אמר חולקין עיר אחד לב' שבטים ור"ל אמר אין חולקין עיר אחד לב' שבטים ושקיל וטרי תלמודא התם ואמאי לא פשט מהכא ויש לומר דהר הבית מחוץ לירושלים הי' לצד דרומה והנה כתב רש"י והריטב"א בפ"ק דיומא שמקום המקדש של כל ישראל הי' כשקנה דוד הגורן מארונה לקח הכסף מכל ישראל כדי שיהי' לכל ישראל זכות בו ומה דאמרו הי' בחלקו של יהודה וחלקו של בנימין היינו שהי' מובלע בחלקו שנפל בגורלו אך קשה היכי מוקי תלמודא התם ההיא דאין משכירין בתים בירושלים לפי שאינן שלהם דפליג אהך ברייתא דמה הי' בחלקו של יהודה דילמא הר הבית לחוד וירושלים לחוד ושמא משמע לי' דמ"ד לא נתחלקה לפי שעולין שם כל ישראל במקום הר הבית והמקדש ומשו"ה משמע לי' דפליגי אההיא דמה הי' בחלקו והנה רבינו בפ"ז מבהב"ח כתב שירושלים אינה מטמאה בנגעים ואינה נעשית עיהנ"ד ואינה מביאה עגלה לפי שלא נתחלקה לשבטים ושביק הך ברייתא דמה הי' בחלקו של יהודה דמוכיח מינה שירושלים נתחלקה לשבטים אך קשה שבפ' ב' מבהב"ח כתב יסוד המזבח לא הי' מקיף מד' רוחות וזה כמ"ד דנתחלקה לשבטים והרמב"ם שפסק דנתחלקה לשבטים איך כתב שקרן דרומית מזרחית לא הי' לו יסוד וי"ל דס"ל כמש"כ תוס' יומא שם דהכי גמירי שלא לעשות יסוד למזרחית דרומית וכדכ' הכל בכתב אלי השכיל עכ"ד:

נלמד מדבריו כמו שכתבנו דמהא דאמרו מה הי' בחלקו של יהודה לא נשמע דבאמת נתחלקה די"ל דלא נתחלקה דלא בא לידי חלוקה אלא שבגורל נפל זה ליהודה וזה לבנימין רק שחזר והקשה ע"ז מגמ' דפריך אהא דאין משכירין בתים משמע דס"ל דהאי ברייתא חולק ועפי"ז הקשה לשיטת רבינו דס"ל דלא נתחלקה איך כתב דלמזרחית דרומית לא הי' יסוד ולדידי הא לא קשיא דרבינו י"ל דס"ל באמת דלא פליגי אברייתא דמה הי' בחלקו של יהודה היינו דעפ"י הגורל עלה בחלקו של יהודה רק דגמ' ביומא דפריך מהך דאין משכירין ס"ל דאין סברא לומר דהר הבית וירושלים לחוד (והיינו כדכתב בספר הנ"ל תחילה דהר הבית הוא נחשב מחוץ לירושלים וזה שפיר נתחלקה לשבטים) דמשמע לי' דירושלים לא נתחלקה לפי שמולין שם כל ישראל במקום הר הבית והמקדש א"כ אי הר הבית והמקדש נתחלקה למה לא נתחלקה ירושלים גופי' והיינו דלא מסתבר לומר דירושלים לא נתחלקה ומקום מקדש נתחלקה וכן לא סבירא לאוקמא הא דקתני מה הי' בחלקו היינו רק שעלה בגורלו אבל לא בא לידי חלוקה שנתנו להם דושנה של יריחו או כסף המקובץ י"ל דס"ל כר"ש בספרי דמעיקרא לא נתחלקה כלל ולא נתנה להם דושנה של יריחו א"כ ל"ש לומר מה הי' בחלקו וא"כ ע"כ דפליג

אברייתא דמה הי' בחלקו של יהודה אבל להלכה דקיימ"ל כמ"ד דנתנו להם דושנה של יריחו או כסף המקובץ (בפרט לפמש"כ בשם הפלאה שליהודה נתנה דושנה של יריחו ולבנימין כסף המקובץ מכל ישראל) א"כ א"צ לומר דחולק אהא דאין משכירין בתים דשפיר י"ל דלא נתחלקה משום דלא בא לידי חלוקה ושפיר קתני מה הי' בחלקו של יהודה ומה הי' בחלקו של בנימין עפ"י הגורל וא"ש דלא הי' יסוד למזרחית דרומית ושפיר פסק רבינו דלא נתחלקה ירושלים ואפ"ה סובר דלא הי' יסוד למזרחית דרומית ודו"ק:

כ) **והנה** בהא דקתני התם שנטלו עורות בע"כ לכאורה טעמא בעי כיון דאסור להשכירן א"כ גם עורות לא יהא רשאין ליטול נראה דהנה בזבחים דף ק"ו איתא דקד"ק רצו מפשיטין אותו רצו אוכלין אותו ע"ג עורן דעורות דין בשר יש להם ומשולחן גבוה קאזכו א"כ אין לבעלים זכות רק מכח שולחן גבוה שפיר יש להם רשות ליטול עבור שכרן:

אך לכאורה קשה דע"כ בעור קק"ל ל"א משולחן גבוה קאזכו דהא איתא בב"ק דף ע"ח דבעי רבא אם יכול לפטור עצמו בכבש או בעולת עוף ולכאורה אמאי נקט כן בעולה לא בשלמים ולישב י"ל עפ"י מש"כ במשל"מ פט"ז ממעה"ק דלכאורה קשה הא מפסיד עור שור ותי' דהעור הוא של הכהנים א"כ י"ל בשלמים דהוה עור של הבעלים ל"ש איבעיא זו דתיפוק לי' משום עור א"כ מוכח בעור ל"א משולחן גבוה קאזכו דאי בעור ג"כ משולחן גבוה קאזכו ומחיים אין להם זכות בעור א"כ לינקט שלמים אע"כ דמחיים העור של הבעלים א"כ הדרה קו' לדוכתי' אמאי נוטלין בני העיר כיון שאין רשאין להשכיר להם אך תוס' במגילה דף כ"ו כתבו שנטלו עבור שהי' משתמשין בכיליהם:

ובאמת באבות דר"נ איתא שנתנו להם ברצונם ואדרבא הי' מכבדין אותן לבעלים בעין יפה כדי שיכבדו אותו כל זמן שהי' שוכנים אצלם:

ואיתא פסחים דף נ"ז ת"ר בראשונה היו מניחין עורות קדשים בלשכת וכו' והיו גדולי כהונה נוטלים בזרוע עמדו בעלים והקדישום פירש"י בעלים כהני משמרות יחד וע"ש במהרש"א שכ' שיותר נראה לו לומר דבעלים ממש קאמר דלא זכו בה אלא אחר הקרבת הקרבן כדכתיב עור העולה אשר הקריב נראה דכונת פירש"י דמרשות בעלים בוודאי כבר יצא משעת ההקדש רק דכהנים לא זכו בהן מגזא דרחמנא עד אחר הקרבה א"כ אין בעלים יכולין להקדיש וגם אין נפ"מ כלל לבעלים שיקדישום דכיון דעכ"פ נטלום הכהנים אין נפ"מ לבעלים במה שגדולי כהונה נטלום בזרוע:

והנה בב"ב דף קכ"ב בהא דקאמר אלא לכספים פירש"י קרובה לירושלים ורחוקה לירושלים ומישחלקו קרוב לירושלים הי' מעלה בדמים למי שחלקו עלה ברחוק

מירושלים והנה בח"ס סי' כ"ט הקשה הרי לא ידע עדיין מקדושת ירושלים בשעת חלוקה ותי' דבשעת חלוקת הארץ הי' עילוי הדמים מי שהי' קרוב למשכן שילה ואח"כ כשנתקדש ירושלים ע"י דוד הי' צריך להעלות בדמים מי שקרוב לירושלים ואמנם לפמש"כ לעיל לק"מ דירושלים הי' לו חביבות חוץ ממה שנתקדש אח"כ למקדש ומזה ידעו והי' שייך עילוי בדמים ובפרט לפמש"כ דידעו דשילה יחרב ויבנה המקדש בירושלים רק שלא ידעו מקום המקדש דלכן נתנו דושנה של יריחו תחת ירושלים:

אח"ז ראיתי בשו"ת בית יצחק סי' כ"ב השיג עליו מהא דנתנה דושנה של יריחו מוכח דידעו דעתיד להבנות שם ביהמ"ק והביא מדברי הרד"ק שכ' בספר יהושע דדוד לא קנה מיבוסי רק ציון ומקום המקדש אבל ירושלים כיבש ולא הי' של יבוסי ונפלה בחלקו של יהודה ונתנה לו דושנה של יריחו תחת ירושלים (עיין בה"ג יעב"ץ מגילה דף כ"ו דלאו כל הר הבית ולאו כל הלשכות רק רובן הי' בחלקו של יהודה):

שוב ראיתי בשו"ת בי"צ או"ח סי' כ"ח שכתב לישב קו' הנ"ל עד"ז שכתבתי דהא דקתני מה הי' בחלקו של יהודה היינו שהי' תחת שטח שלו רק שהקשה ע"ז א"כ מ"פ הגמ' מהא דמה הי' בחלקו של יהודה נשמע דנתחלקה לשבטים כיון שנוכל לפרש דהי' בשטח שלו אבל לעולם לא נתחלקה ועל כן העלה שם בדרך אחר דבוודאי הקנה"ג נתחלקה לשבטים ונפל בחלקו של יהודה דהא א"י הי' מוחזקת לאברהם אבינו ואך מפאת שכשנשבע לאבימלך לא הורישו גורן זה דהיינו דנשאר להם הקנין פירות וזה שקנה דוד מהיבוסי הקנ"פ שלהם א"כ הקנ"פ הוא של כל ישראל אבל גוף הקרקע נתחלקה לשבטים ונפלה לחלקו של יהודה והוא ע"ד שכתבתי ראשונה:

הלכה טו

א') **הר הבית מקודשת ממנו שאין זבין וזבות נדות ויולדות נכנסים לשם**. וכ' בספר דרך הקודש וז"ל וצריך להודיע שבזמן הזה שאנחנו כזבין וטמאי מתים אם מותרים אנחנו ליכנס תוך הר הבית ואף שהגויים אין מניחין אותנו ליכנס לשם מפני שהוא בית תפילה שלהם ויש סכנה בדבר מ"מ יש שם דרך מסילה שער קבוע הנקרא בלשון ערב אלבאטאנין והוא שאם הי' חוט משוך מכותל מערבי שלא זזה משם שכינה מקרן דרומית שלה עד הצפון ת"ק אמה נכנס בתוכו מקום מסילה הזאת לפנים בהר הבית וכאשר זכני ד' לעלות ולראות את המקום שמעתי מחרידים ואנשי מעשה שהי' נמנעין ללכת במסילה זאת ושאלתי אותם ואמרו שכך היתה קבלה בידם ולבסוף כתב ושמעתי שיש מי שקיבל שאין עוברין בשער זה שהוא תוך הר הבית לפי ששם נגנז הארון ומשום קדושה נגעו ועל עמדם יעמידו שלא יעברו דרך שם עד יבוא מורה צדק ובמסילה נעלה

וברדב"ז סי' תרצ"א כ' וז"ל שערתי שאין בכל הפתחים יותר קרוב לכיפה מאותו פתח הקטון אשר לשמאל אלבאט אנין ולכך צריך ליזהר מן העליות אשר על אותו הפתח וכבר שמעתי על קצת חכמים שלא היו רוצים ליכנס בשוק אל קטאנין וזו חומרא יתירה כי אני שערתי שיש משם עד הכיפה יותר מי"א אמה ואפשר שהטעם מפני שהוא משוכה קצת לצד צפון ואמנם לפי מה שבארנו הטעם לאו משום כיפה נגעו בה אלא משום הר הבית גופי':

וכתב עוד בדרך הקודש ונראה דאי משום הר הבית נהגו בה איסור יש תקנה בדבר דאי משום בעל קרי יטבול לקריו וטהר אי משום זב יטבול במים חיים של הר אע"ג דזבה אינה טעונה מים חיים זב טעון מים חיים ועוד כיון שהוא מעורבי שמש אעפ"י שמחכ"פ טהור ליכנס לשם ונראה להביא ראי' שטבול יום מותר הוא ליכנס להר הבית ולא היתה הגזירה כי אם בעז"נ דתנן בתמיד אירע קרי לאחד מהם וכו' הלך וטבל ובא וישב לו אצל אחיו הכהנים בבית המוקד ובית המוקד הי' חציו בקודש ובחציו שבחול הי' יושב שיש לו דין הר הבית וראיתי להרב המפרש שם דאע"ג שהוא ט"י י"ל דחכמים לא הטריחוהו ללכת ולצאת משם הואיל ולילה הוא אך דאיכא למימר חצי בחול וכו' היתה הכיפה שוה לקרקע הר הבית וקיימ"ל גגין ועליות לא נתקדשו בקדושת הר הבית א"כ הי' מותר לישב שם אפי' ביום רק ביום יש לחוש שמא יעשה עבודה וכ"כ במו"ה בצלאל אחר שהביא דברי תוס' בפ"ק דיבמות ופ"ק דחולין דאיסור ט"י בע"נ מדרבנן כ' וז"ל אבל לפי הנראה א"צ לכך כי בכל מחנה לוי' לא נאסר ט"י ליכנס כי אם בעז"נ אבל בחיל הי' מותר וכש"כ בשאר הר הבית עי"ש:

והנה בספר כפתור ופרח הביא הא דאיתא ביבמות מאי חצר חדשה שחידשה בה דרכים ואמרו ט"י אל יכנס למחנה לוי' ואח"כ כ' וז"ל א"כ אין לנו לקרב מפתח הר הבית ולפנים כי משם והלאה הוא מחנה לוי' עכ"ל נראה שסובר שכל הר הבית נקרא מחנה לוי' וט"י אסור ליכנס לשם וכתב עליו בדרך הקודש שדבריו תמוהים שלא היתה גזירה חדשה רק בעז"נ בלבד שמשמש כניסה ויציאה כמש"כ תוס' חולין וכן מוכח ממתניתין דלא חשוב ט"י רק לגבי עז"נ:

והעלה עוד בספר בכפתור ופרח אחר אשר הביא כתלי הר הבית והשערים כתב א"כ היום שאנחנו בחטאינו מבחוץ נוכל להתקרב לענין תפילה והשתחוי' עד אותם כתלים וכן עמא דבר וכו' ואח"כ הביא שטמאי מת מותר בהר הבית ואפי' מת עצמו ותימא כיון שט"מ שצריכין הזאה מותרים ליכנס למה כתב שאין לנו לקרב מפתח הר הבית כיון ששאר טמאים הא נטהרים במקוה:

והנה בספר חזון נחום כ' לתרץ זה וז"ל נראה שזה הי' טעם אותם חסידים ואנשי מעשה שהי' נמנעים ללכת בזאת המסילה כי אנו מחזיקים עצמינו כזבין וצריכין לספור ז' נקיים ולטבול ולהערב שמש ואין הכל בקיאין בכך ואין לתמוה ע"ז שהרי כתבו תוס' פ"ק דשבת גבי ששה ספיקות הן דגזרו על עמי הארץ שיהיו כזבין לכל דבריהם וכיון שאנו בזה"ז אין נזהרין בטומאה וטהרה ואין אנו בקיאין בה הרי אנו כע"ה שלהם ויש לנו דין זבים ועוד חששו למ"ד דמחוכ"פ דזב כזב וא"כ יש ספק דאורייתא אף אם יטבול ויעריב שמשו:

אולם קשה הרי נכרים דקימ"ל דעשאו כזבים לכל דבריהם כדאיתא בשבת פר"ע ואפ"ה תנן במתניתין דהחיל מקודש ממנו שאין גוים נכנסין לשם משמע אבל להר הבית נכנסין וע"כ דרק לענין שיטמאו במשא אבל לשלחם מן המחנה לא החמירו וא"כ לכאורה כש"כ ישראל דאף דנחשוב עצמינו כעמי הארץ שעשאום כזבים לא נחמיר לשלחם מן המחנה אך י"ל דהנה בדרך הקודש כ' הטעם דלא החמירו לשלח נכרים מן המחנה מהר הבית משום שיבואו ויראו משם את כבוד ד' לא אסרוהו רק לכנס בחיל כטמאי מת וזה ל"ש בעמי הארץ ישראל לכן כיון דעשאם כזבים לכן גם משתלחים:

ב) **עמשל"מ** שכ' למה השמיט רבינו בעל קרי עמש"כ מזה בפ"ג מביאמ"ק:

הלכה טז

החיל מקודש ממנו וכו'. ובספר דרך הקודש הקשה תיפוק לי' דהוה בע"ק ותי' בטבל לקריו כפירש"י ברכות דף כ"ב ועוד דבנדה דף ט"ו איתא דמשכחת בועל נדה שאין בע"ק ועכהא"כ בזבחים דף צ"ג ובראש שילהי מס' ע"ז דיש טהרה לחצאין ועמש"כ בפ"ג מביאמ"ק:

והנה יש לחקור בועל נדה אי אוכל בק"פ הבא בטומאה של רוב ציבור טמאים אי נימא כיון שאין ט"מ משתלח גם בועל נדה אין משתלח או דלא עדיף מט"ש דשתלח גם יש להסתפק בבועל נדה אי אוכל בק"פ כיון דלדעת רבינו ט"ש אוכל בפסח הבא בטומאה א"כ יש להסתפק בבועל נדה מאי אמנם דעת תוס' בזבחים דף ט"ו וכן נראה מפירש"י פסחים דף פ"ז דט"ש כט"מ ועושה הכל בטומאה א"כ גם בבועל נדה י"ל דעושה בטומאה אך יקשה לזה מיומא דף ז' דפריך עד שאתה מפרישו מטומאת ביתו הפרישו מט"מ ומשני ט"ה בציבור מעתה אי בועל נדה כט"מ א"כ גם זה הותרה בציבור ומוכח דאין עושה בטומאה וכן פירש"י ביומא דף ח' להביא דבועל נדה כנדה ונראה דבירושלמי איתא דהטעם דפרישה הוא שמא תאמר נטמאתי ויפריש עצמו באבר חי ובשלום ירושלים הקשה לענין לטמא את בועלה מאי צריך לטעם דיציאתו הנאה לו

כביאתו ולפי הנ"ל א"ש די"ל אי דנין רק מהא"ט דנטמא אז יש לדמותו לט"מ ועושה בטומאה אבל חיישינן שיפריש באיסור אז י"ל דהוה כנדה ואין עושה בטומאה וא"ש:

והנה נראה כמו דבועל נדה אסור ליכנס בחיל כן נמי כהן בועל נדה אסור בנכ"פ אבל בטבל נראה דשרי לישא את כפיו ובח"ס או"ח סי' כ"ג כתב בועל נדה אף שטבל הוה אסור בנכ"פ מטעם קנס כמו הורג נפש וע"ז נאמר ידיכם דמים מלאו דם רציחה ודם נדה והנה הביא שם דברי ספר המקצעות דאם נכנס בבית שאשה נדה שם אסור בנכ"פ ובח"ס פילפול עליו שי"ל דאסור מטעם קנס כמו נכנס לאוהל המת במזיד ול"נ דמקצעות אייריא כ"ז שלא טבל אבל בטבל לא קנסוהו דהא הטעם בס' המקצעות דילמא נגע במה שנגעה היא ואתי לאטמויי א"כ בטבל לא קנסוהו אבל בועל נדה קנסו אף שטבל אח"כ כמו בטמא למתים ובזה ניחא מה שנתקשה בח"ס אטו אם עבר ונכנס נאמר להחמיר עליו ויבטל מ"ע דנכ"פ מי שאכל שום יאכל עוד שום לכן רק לכתחלה אמרינן דלא יכנס ולפמש"כ ניחא דכ"ז שלא טבל שפיר קנסוהו דלא ישא כפיו אח"כ ולאחר שטבל באמת לא קנסינן לי' בבועל נדה:

אמנם ראיתי בתנחומא פ' מצורע וז"ל כטומאת הנדה היתה לפני כטומאת הנדה ולא כט"מ שהמת בבית אין כה"ג נכנס לשם אבל נדה כ"ג נכנס לשם ויושב עמה על האיצטבא ובלבד שלא יהא מתנדדת כך אלו הקב"ה המשיל את ישראל כט"מ אתה אומר אין השכינה חוזרת אליהם לעולם אבל כנדה משלן שהכהן עומד עמה בבית ואין חושש כך הקב"ה שורה שכינתו עם ישראל אעפ"י שהן טמאין שנאמר השוכן אתם בתוך טומאתם עכ"ד נשמע מזה דאין קפידא ליכנס בבית שיש בו נדה כיון שהמשיל הקב"ה עצמו עם כנ"י ששוכן אתם בתוך טומאתם:

הלכה יח

א) **עזרת ישראל מקודשת ממנה שאין מחכ"פ נכנס לשם**. ובס' דרך הקודש הקשה לזה אמאי לא קתני שעזרת ישראל מקודשת שאסור לישב בה וכמש"כ בכמה דוכתין אין ישיבה בעזרה אלא למלכי בית דוד ואין לומר דסבר להא מתניתין דאיסור ישיבה בעזרה הוא רק מדרבנן ז"א דהא איסור ישיבה בעזרה הוא מה"ת וכמש"כ רש"י באגדת חלק גבי ירבעם גמירי דאין ישיבה בעזרה ופירש"י שהוא הלממ"ס ולא מקרא וכן כתבו תוס' רפ"ב דזבחים גבי כל הזבחים שקבלו דמן זר פסול ואמר רב משרשיא דאתיא בקו"ח מיושב וכ' תוס' וא"ת מה ליושב שכך אסור בעזרה כדאמרינן אין ישיבה בעזרה ויש לומר דמשמע שאין מה"ת דאי מדאורייתא היא אמאי צריך קרא לעמוד לשרת למצוה שלא יהא יושב בשעת עבודה ואח"כ כ' דשמא איצטרך קרא לעובד עבודת השתחוי' וכונתם

כיון דאיצטרך קרא לעובד בהשתחוי' א"כ חזר הדין דאסור ישיבה בעזרה דאורייתא וכן נראה מהא דפ' בראשונה תניא לשכת הגזית כמין בסילקי גדולה היתה חצי בקודש וחצי בחול ושני פתחים היו לה אחד פתוח לחוץ ואחד פתוח לקודש ומכריח שם ממה שהיו עושין פייס במזרחה וזקן יושב במערבה ואי ל"ה חצי בחול היכי מצי יתיב דהרי אין ישיבה בעזרה הוא מדרבנן איך יתכן שלא קדשו בית דין של שלמה חצי של לשכת הגזית ועשאוהו חול איסורא דרבנן אלא וודאי משמע שהוא מה"ת אולם בספר ב"ש בפ' חלק כ' דא"א לומר דהוא מה"ת לפי שבכל התלמוד מייתיא לה משם ר"ח ובירושלמי פליגי עלה דאיכא מאן דאמר אף למלכי בית דוד לא היתה ישיבה ואם הוא מה"ת איך פליגו עלה וע"כ דהאי גמירי היינו דקבלה מרבו ובהגהות מ' בצלאל במ' תמיד כתב ויש לתמוה אליבא דמ"ד בירושלמי דאף למלכי בית דוד אין ישיבה בעזרה מהא דכ' ביחזקאל נשיא הוא ישב בו לאכול לפני ד' ובדוחק י"ל דהכי פירושו נשיא ישב בו לאכול לחם לפני ד' כלומר הוא בלבד ישבו לאכול לפני ד' בעזרה דהיינו שלמים כדכ' יעשו הכהנים את עולתו ואת שלמו ואיקרי קרבן לחם כדכ' לחם אשה וריח ניחוח כי זה שער המקדש החיצון ולא הי' קדוש קדושת העזרה שלא הי' יכול קדושת העזרה שלא הי' יכול לישב בו אלא יותר הי' צריך לנהוג בו קדושה משאר מקום שהוא חוץ לעזרה כדמפרש קרא מפני שד' אלקי ישראל בא בו ולא הותר לישב כי אם לנשיא היינו מלך ודוקא לחם דהיינו קרבן ותדע לך כי זה השער לא הי' של עזרה שהרי חצר הפנימי שהוא עזרה ממש ושם כתב ועשו הכהנים את עולתו ואת שלמיו אבל בשאר המקדש החיצון שם לא היו עושין עולתו ושלמיו כי לא היתה זו עזרה עכ"ל ולא ידעתי שלא הביא פירש"י שפירש שם שנשיא היינו כה"ג גם לא הביא דברי תוס' ביומא שם דלאכילת קדשים מותר משום דכתיב למשחה כדרך שהמלכים אוכלים והא דיקשה אמאי לא קחשיב זו שאין ישיבה בעזרה י"ל ע"ד שכ' למעלה דלא קחשיב אלא מה שיש בו משום קדושה וטהרה:

ב') **בענין** אשה נכנסת לעזרה עשעה"מ ופלא שראיתי בירושלמי פ"ה דמע"ש ואשה נכנסת לעזרה מוכח שם כפירש"י לא כמש"כ שעה"מ ועצמות יוסף דקאי אעזרת כהנים דשם קאי לענין אכילת תרומה דא"צ לאכול בעזרת כהנים ואפ"ה קאמר דאשה אין נכנסת:

והנה בירושלמי שם מבואר דתרומה נאכלת בעזרה ותמוה אמה שהביא בתוס' מנחות דף כ"ב שיטת רש"י דתרומה אין נאכלת בעזרה שנגד ירושלמי:

ונראה שזה תליא במה שכ' במק"א פלוגתא אי אכילת תרומה עבודה עיין פסחים דף ע"ב דאי הוה עבודה וודאי נאכלת בעזרה והנה דעת התוי"ט שם דאפי' חולין נאכל

בעזרה ולדעתי מירושלמי הנ"ל סתירה לדבריהם דמשמע רק תרומה נאכלת בעזרה אבל חולין גמורים אין נאכלין בעזרה:

הלכה יט

א') **עזרת הכהנים מקודשת ממנה וכו'**. הנה מבואר דזה רק מעלה דרבנן אבל בין האולם ולמזבח אסור לזר ליכנס מה"ת דכש"כ הוא מבעל מום כמו שהעלה במשל"מ פ"ט מביאת מקדש לכן יש להוכיח מתוס' סוכה דף מ"ג דכ' דבפ"ק דכלים איתא דאין ישראל נכנס בין האולם ולמזבח והוא תמוה דהרי בכל עזרת כהנים רק בשעת צרכיהם שרי וע"כ דכונתם דמה"ת אסור אבל בעזרת כהנים רק מדרבנן אסור אבל לצורך שרי וה"ה לצורך הקפה הוה שרי ולכך הביאו מבין האולם ולמזבח כיון דאסור מה"ת אף לצורך הקפה אסור אלא דיקשה עדיין הא תוס' שם דף נ"ד כ' דהני מעלות כולם דרבנן א"כ אכתי לצורך הקפה יהא שרי כמו לשחיטה בעזכ"ה וצ"ל לדעת התוס' דתרתי מעלות דרבנן לא התירו משום הקפה ובהכי ניחא שיטת רש"י בקידושין דף נ"ב שכ' דאין אשה נכנסת לעזרה מדקתני עזכ"ה מקודשת שאין נכנסין אלא בשעת צרכיהן אבל נשים לא ובתוס' הקשו דמ"ש כיון דנשים סומכת ושוחטת ע"כ רשאין ליכנס לצרכיהן כמו שפי' בשעה"מ ולפמש"כ א"ש דרש"י מפרש דתרי מעלות לא התירו והא דקתני נשים שוחטות י"ל דשוחטת אצל הפסח אבל למ"ד דאין שוחטין אלא מכנגד המזבח ולצפון והיינו בעזכ"ה אין נשים נכנסות לשחיטה דהוה תרי מעלות עזרת ישראל ועזרת כהנים לא התירו ובזה ניחא לי מה שהקשה בטו"א חגיגה דף כ"ז בהא דאמרינן שם דכהנים טרודים לטבול והקשה דנטבול ע"י לוים וישראל להנ"ל י"ל דלא התירו לזר ליכנס תרי מעלות לצורך טבילה:

ב') **עזרת** הכהנים מקודשת ממנה שאין ישראל נכנסין לשם וכו' הנה במידות תנן וראשי פספסין מבדילין בין עזרת ישראל לעזרת כהנים והיינו משום הכירא שלא יכנסו ישראל לפנים ממחיצתן אלא לסמיכה משום מצוה הותר להם ועזרת ישראל היתה אורך קל"ה אמות על רוחב י"א אמה וכתב בדרך הקודש והדבר קשה איך יספיק כשהיו כל ישראל עולין להשתחות כפלים כיוצאי מצרים או בשחיטת הפסח שהי' נשחט בשלש כתות קהל ועדה וישראל כשהיו כולם טהורים איך הי' עומדים שם ומצאתי בכ"י ממהרי"ט שכ' על הא דאמרינן ספ"ק דיומא כשעולין ישראל לרגל עומדים צפופים ומשתחוים רוחים ונמשכין אחד עשרה אמה אחורי בית הכפורת וכ' ז"ל שבשעת עמידתן בעזרה היו צפופין אבל כשהיו משתחוין כולם באים למזרח להשתחוות ומשתחוים רווחים וזהו גדלו של נס שלא נאסרו לעמוד בכל צדדי העזרה מצפון ומדרום עד סוף מערבה

ואחורי הכפורת וכ"כ הריטב"א שם דאע"ג שכשעומדין בלא השתחוי' היתה העזרה קטנה מהכיל אותן ועומדין בדוחק גדול ויהיו צריכין לצאת משם מקצתן ולהתרחב בחיל שבצידי העזרה עד שנכנסין דרך החליפות לי"א אמה שאחורי בית הכפורת מ"מ בשעת תפלה והשתחוי' נעשה להם נס וכולם באים לעזרה למזרח להשתחוות למערב עכ"ל א"כ מה שאין ישראל נכנסין לשם לאו בכל אורך קל"ה קאמר אלא מה שהי' כנגד ההיכל ואסורין ישראל ליכנס לשם כדקתני מתניתין אבל מן הצדדים מותר ויש קצת ראי' לזה מהא דפ' כל שעה אמרו עליו על ריב"ז שהי' יושב בצלו של היכל ודורש כל היום כולו ומסתמא דאכותל צפוני קאי שאפי' בחצי היום יש שם צל לעומד בתוך העזרה דאלו חוץ מחומת העזרה בחצי היום אין שם צל יעו"ש:

הלכה כ

א) **בין האולם ולמזבח שלא נכנסין לשם בעלי מומין ופרועי ראש**. תנן התם בפ' לולב וערבה בכל יום ויום מקיפין את המזבח פעם אחת וביום הז' שבעה פעמים משמע שכל ישראל היו מקיפין שם והקשה במהרי"ט והלא אף הכהנים בזמן שאין בגדיהם עליהם שאין כהונתם עליהם אין יכולין ליכנס כ"ש ישראל וראיתי בכרך תשובת הגאונים שכתבו היקף זה ברגל הי' ולא בעמידה דהא לא שייך שבעה פעמים בעמידה ולא תיקשי דאיך היו נכנסין ישראל בין האולם ולמזבח דבשעת צרכיהן שרי עכ"ל ותימא מה צורך הוא זה להקיף בערבה ואם הוא מה"ת והותר ליכנס אמאי לא מפרש לה במתניתין ועוד הרי אמרו שם דאר"ל כהנים בעלי מומין נכנסין בין האולם ולמזבח כדי לצאת בערבה וא"ל ר"ו מי אמרה ואסיק מי אמרה בבעלי מומין דילמא בתמימין והכי איתא בירושלמי רשב"ל בעי קומי ר"ו בעלי מומין נכנסין בין האולם ולמזבח א"ל כשרים היו והרמב"ן במניין המצות השיג על רבינו שכ' שמוזהר כהן בע"מ שלא יכנס למקדש בין האולם ולמזבח ולהיכל אף שאין עובד עבודה וכתב עליו וז"ל וכבר אמרו בסוכה כהנים בעלי מומין נכנסין בין האולם ולמזבח כדי לצאת בערבה שהתירו להם איסור כניסה של דבריהם משום מצות ערבה ונגרר אחריו התשב"ץ ואפשר שהרמב"ם לא חש לס"ד דתלמודא שהרי במסקנא קיימא שתמימים דוקא היו נכנסין לשם להקיף:

ב) **בין** האולם ולמזבח מקודש ממנה וכו'. הנה דעת רבינו בפ"א ופ"ו מביאת מקדש שזה מה"ת וכ"כ בסהמ"צ אבל הרמב"ן שם השיג עליו מסוכה דף נ"ד דלר"ל בע"מ נכנס להקפה בערבה בין אולם למזבח ואי מה"ת אמאי שרי ליכנס ומג"א תי' דעדל"ת וסובר גם מ"ע שרק מהלמ"ס כמו הקפת ערבה דוחל"ת וקשיא לי הא אין שוה בכל דעשה דהקפה רק בכהנים כמש"כ רש"י ותוס' שם דערבה אין מסורה לכל וי"ל דלכאורה

יש להקשות מ"פ מר"י הא אמרה דילמא סבור דעכ"פ בע"מ אסור ליכנס דיש בו לאוו ולא סבירא לי' דעדל"ת דהא אין שוה בכל ונראה דהמקשן הי' סובר דשוה בכל וא"כ פשיטא דעדל"ת וע"ז דחי דילמא בתמימים אבל לא בבע"מ והיינו כיון דליתא בזרים ליכא בבע"מ דכיון דליתא בזרים א"כ ל"ה שוה לכל וממילא גם בבע"מ ליכא וזה גופי' דחידש לן התרצן דאין נוהג בזרים א"כ אין שוה בכל וא"כ ממילא אין נוהג בבע"מ וראי' לזה נראה דהרי ר"ל הוא דקאמר בע"מ נכנס והוא סובר דמעלות מה"ת דהיינו דחייב אכניסה בלא עבודה כדמוכח ביומא דף כ"ג דלר"ל בע"מ וזר אין נכנס למזבח אף שלא לעבודה כמש"כ במשל"מ פ"ט מביאת מקדש וע"כ טעמא דר"ל דהוא סובר עדל"ת אך יקשה א"כ רבינו דלא הביא הא דר"ל דבע"מ נכנס להקפה והא רבינו פ"ז מלולב סובר דערבה נוטלין כל ישראל לא לבד הכהנים וא"כ הוה שוה בכל ולמה ל"א דבאמת עדל"ת וגם בע"מ נכנסין לשם לכך נראה לישב בדרך אחר דבאמת לכאורה ל"ש עדל"ת דהא ל"ה בעידנא וגם מה דהוה ל"ת שבמקדש לכן אומר דמעיקרא ס"ד דלא נאסר לבע"מ אלא משום ביאה ריקנית וכמש"כ בשעה"מ בפ"ו מכהמ"ק וכדמשמע לישנא דאיתא במנחות דף כ"א וכי ס"ד זר קרב אצל מזבח ד' וכ' תוס' יומא דה"ה בע"מ וא"כ בצורך ליכנס לערבה דל"ה ביאה ריקנית וליכא איסור כלל ולרי"ו אסור דהוא סובר בע"מ לא משום ביאה ריקנית אלא גזה"כ בע"מ שלא יכנס וא"כ אף לצורך לא יכנס:

אך לכאורה אכתי תקשי דלמה פסק כרי"ו הא רק דילמא בתמימין קאמר ולמה שביק וודאי דר"ל משום ספיקא דרי"ו אך הנה בירושלמי איתא דרי"ו השיב כשרים הי' ופי' בק"ע דהיינו רק בכשרים נטלין ערבה חזינן דבירושלמי קאמר כך רי"ו בפשיטות אולם יקשה לפמש"כ דאף לצורך לא יכנס א"כ הא דרבינו כתב לקמן בדין כ"ג דבע"מ נכנס להיכל כדי לתקן והא אף לצורך אסרה תורה ונראה דרי"ו סובר דהקפה לאו צורך מקדש היא רק צורך מצוה אבל כניסה לבנין היכל הוה צורך מקדש וע"כ צריך לומר כן דהרי בטמא בוודאי לאו משום ביאה ריקנית אסרה תורה אפ"ה לצורך בניין מותר וע"כ דנתמעט מאך כדדריש בספרי יכול לא יכנס לעשות ריקועין ת"ל אך ולכן גם בע"מ מותר:

והנה דעת התוס' בסוכה כדעת הרמב"ן דהני מעלות דרבנן ויש לתמוה א"כ למה הצריכו לדחוק ולפרש דס"ד דלא אמרה רי"ו כלל ולכך פריך והא רי"ו אמרה הרי נוכל לפרש דפריך הא גופי' כיון דרק דרבנן וא"כ ערבה הלממ"ס למה לא ידחה איסור דרבנן וצ"ע:

ואמנם לדעת רבינו דהני מעלות דאורייתא א"כ יקשה מיומא דף מ"ד דקאמר מעלות דרבנן וצ"ל דזה קאי אמעלות דשלא רחוץ ידים דבין האולם כמש"כ רא"ש וכ"כ הראב"ד בפ"ק דתמיד דשלא רחוץ ידים רק דרבנן:

ולענין זר העלה במשל"מ פ"ט מביאת מקדש שדעת רבינו גם בזר חייב אביאה גרידא בלא עבודה ובשעה"מ פ"א מביאמ"קהביא ראי' מפ"ב דזבחים דזר מחלל עבודה מקו"ח מעבודה ואם איתא איכא למפרך מה לבע"מ שכך חמור דאביאה ריקנית חייב ומשמע דזר נמי דינא הכי ואולם הא דבע"מ חייב אביאה לבד השיג הרמב"ן עליו ומגא"ס הביא ראי' מסנהדרין היוצק הבולל המסדר השולחן ול"ח בע"מ ש"מ דלחייב אביאה לבד ושעה"מ השיב דהרי בהיכל לרמב"ן חייב אביאה ריקנית וא"כ לכן לא תני הא ולכן ל"ח גם שתויי יין:

והנה רבינו כ' כאן רק פרועי ראש וקרועי בגדים אבל בפ"א מביאמ"ק חשוב גם שתויי יין ובמשל"מ הביא דר"ש ורע"ב כ' דרק בבע"מ ופרועי ראש שפסולין בגופן משא"כ קרועי בגדים ושתוי יין שאין פסולין בגופן ולכאורה יקשה למש"כ הטו"ז סי' קנ"ח דאדרבא בע"מ חייב בנכ"פ יען דעכ"פ בכלל בני אהרן יען שהוא מתולדה א"כ אדרבא בע"מ יכנס יותר דמרבינן מבני אהרן משא"כ שתויי יין פרועי בגדים יש לן לומר שלא יכנס כמו שאין נושאין כפים מה"ת כמש"כ הטו"ז:

ואולם דברי הטו"ז תמוהין דבתענית דף כ"ז מבואר דרק אסמכתא הוה (ועיין בפמ"ג ותוס' סוטה דף ל"ח משמע דישיבה גרע יען דדרשינן דלעמידה בחרתיו וכשהוא בישיבה הוא כמו זר כדאיתא זבחים דף כ"ג משא"כ בע"מ כהונתו עליו דהא אוכל בקדשים וכדמוקי בעירובין דף ק"ה דיכנוס בע"מ דאישתרי בקדשים) וא"כ כיון דבע"מ כהונתו עליו יש לן לומר שיכנס יותר מפרועי ראש ושתויי יין וכיון דבבע"מ לכו"ע לא נכנס שוב יש להצדיק דברי רבינו שאין מחלק בין שתויי יין ואמנם לפי"ז פרועי ראש גרע מכולם דהרי הוה פסולי בגופו ובתולדה ל"ה שנאמר שהוא בכלל בני אהרן כמש"כ להטו"ז משא"כ בע"מ מעלה שבתולדה ושתויי יין מעלה שאין בגופו וא"כ אי יש כאן בע"מ או שתויי יין עם פרועי ראש וצריכין ליכנס לבנות ולתקן בהיכל יכנסו אלו ואל יכנס פרועי ראש אולי י"ל גם פרועי ראש מיקרי בא בתולדה דבאותה שעה הוי פ"ר:

הלכה כב

בית קדשי הקדשים מקודשת ממנו שאין נכנס לשם וכו'. והנה בויקרא רבה במדרש פ' כ"א וז"ל ואל יבא בכל עת צער גדול הי"ל משה בדבר זה אמר אוי לי שמא נדחף אהרן ממחיצתו בכל עת יש עת לשנה יש עת לשבעים שנה יש עת לעולם אמר הקב"ה למשה לא כשם שאתה סבור לא עת לשנה אלא בכל שעה שהוא רוצה ליכנס יכנס כסדר הזה ר"י אומר בל"ו זוגין ובל"ו רמונים ודברים אלו תמוה הם מאוד שהרי אין רשות אפי' לכה"ג ליכנס לפני ולפנים וביאר הגרא"ה דרק לכהנים גדולים כן אבל אהרן הי' מותר

ליכנס בכל שעה בסדר הזה כמש"כ בסוף ספר חכמת אדם והנה נלמד מזה אם נכנס בלא מעלה עשן חייב בכל שנה ובזה יש לישב סוג' דיומא דף נ"ב שהקשה במהר"ם ברבי דהוה כרת דיומא אין יוהכ"פ מכפר משא"כ ביאה ריקנית אין כרת דיומא שפיר יוהכ"פ מכפר ולפמש"כ ניחא דהא באהרן באמת גם בחיסר מעלה עשן ל"ה כרת דיומא ושפיר יוהכ"פ מכפר אלא דעדיין קשה דבמדרש מסיים בל"ו זוגין ורימונים וקשה הא בקד"ק לא הי' נכנס רק בבגדי לבן ומשמע מזה דקאי אהיכל דכה"ג מוזהר אביאה ריקנית והוא מחוסר בגדים ובשעת עבודה ל"צ קרא ונשמע קולו בבואו אל הקודש ולא ימות משמע אף אביאה ריקנית חייב במחב"ג בהיכל:

והנה בפ' הקומץ רבה תניא טמאין שנכנסו לפנים ממחיצתן בארבעים מבית לפרוכת במיתה וכו' וקשה דבספ"ח דזבחים תניא פנימה פנימה אין לי אלא פנימה היכל מניין ת"ל אל הקודש וכו' א"כ נמצא הסוג' סותרות ורבנן מזכה שטרא לבי תרי:

עוד כתב שם בדרך הקודש דמאי דלא מנה מחוסר בגדים לכניסת אולם ולעניין פ"ר כתב דגם אולם שוה להיכל וכתב לישב מפני שפ"ר ובע"מ פסולן בגופן הלכך שלוחן חמור אבל קרועי בגדים פסולן מחמת דבר אחר וא"כ קשה לרבינו דכ' כן גבי אולם ומחוסר בגדים אף דאין פסולן בגופן ולא כתב שתויי יין ועתויו"ט פ"ק דכלים ובפ"ט מסנהדרין:

הלכה כג

א) **מקום שהי' בעלי' מכוין על קהק"ד וכו'**. והנה בפסחים דף פ"ו פליגו בהא דחד אמר פעמים בשבוע וחד אמר ביובל וכ' הכ"מ דפסק כן יען דסברא ממוצעת ותויו"ט פ"ד דמידות עליו דאין דעת שלישית מכרעת ועוד דהו"ל לפסוק לחומרא ולכן כ' דפסק כת"ק ולי קשה דהנה ביומא דף י"ד איתא מזוזת יחיד נבדקת פעמים בשבוע ושל רבים פעמים ביובל ופירש"י דבשל רבים אי באנו להטריח עליהן יאמרו שיעשו והנה לפי"ז מ"ד דסובר בהיכל פעמים בשבוע אתיא לכאורה כמ"ד דבמזוזה ג"כ צריך פעמים בשבוע דמקדש הוה כשל רבים רק דסובר דל"ש בהא חששא שכ' רש"י דאם נחמיר עליו יאמר דיעשה חבירו דתיקון בדק הבית מוטל יותר על כהנים מעל ישראל כי ישראל א"י ליכנס וכש"כ לפמש"כ תוי"ש שם דשל רבים משום סכנה וזה ל"ש בהיכל ומ"ד דס"ל פעם אחת בשבוע דלא שכיח שיתקלקל כ"כ כמו במזוזה וא"כ רבינו דפסק בפ"ה ממזוזה דנבדקת פעמים בשבוע הי' לו להחמיר בכאן פעמים בשבוע ולכן נראה כמש"כ הכ"מ דהוה סברא ממוצעת ומה שהקשה דהו"ל לפסוק להחמיר סובר רבינו כיון דבאמת בשל רבים במזוזה מקילין רק פעמים ביובל וא"כ ת"ק דמחמיר כאן דלא סגי פעמים ביובל

אף דהוה של רבים משום דכאן ל"ש הא"ט דפירש במזוזה אבל עכ"פ אין לנו להחמיר בשל רבים כמו במזוזה דיחיד להצריך פעמים בשבוע:

ב) **מצוה שיהא הנכנסין כהנים תמימים**. והוא תוספתא פ"ק דכלים הביאו רבינו בפי' המשנה פ"ד דמידות והנה ראיתי להחכם מהרי"א מלכים ח' כ' סמך לדין זה מקרא דכתיב ויביאו הכהנים את ארון ברית ד' אל מקומו אל דביר הבית אל קודש הקדשים כ' הנה בזה המקום לא הסכימו שישאו אותו הלוים לפי שהי' הכונה להביא לבית קדהק"ד אשר לא הותר להכנס שמה כי אם הכה"ג ביוהכ"פ וכאשר לא הי' אפשר שהכ"ג לבדו ישאו הארון הי' ראוי יותר שיכנסו הכהנים משיכנסו שם הלוים ומזה המקום למדנו כי כשיבוא ההכרח לתקן בית קדק"ד שראוי שיתוקן ע"י כה"ג ואם לא נתיר זה תחילה לכהנים הדיוטים ואם אין אחד מהם יודע לתקנו נתיר זה ללוים וכן ממדריגה אל מדריגה שפלה ממנה וכמו שהביא רבינו פ"ז בהב"ח עכ"ל:

והנה בהך דעדיות דא"ר אליעזר שמעתי כשהיו בונין בהיכל עשו קלעים להיכל שבהיכל בונין בחוץ ופירש"י שלא יזונו עיניהם מן ההיכל וקשה לי דהנה דיומא דף נ"ד בהא דאיתא שם שהיו מגלין להם את הפרוכת והכרובים ויקשה איך שרי להו לזון עיניהם מכותלי הק"ק אשר שם היו הכרובים דצורתא (ועיין במהרש"א שם שהקשה כהא"ג אהא דפריך אלא במקדש שני מי היו כרובים והקשה במהרש"א אי במקדש שני הא אמרת נתגרשה חזרה לחיובתה וא"כ איך הורשו לראות את הכרובים הא כתיב ולא יבואו לראות כבלע הקודש וכתב במהרש"א דלמאי דמוקי בכרובים דצורתא ניחא דבהני לא נאמר ולא יבואו לראות כבלע ואמנם להנ"ל אכתי יקשה הא עכ"פ אסור לזון עיניהם מכותלי ק"ק) אך במגילה דף י' פירש"י באמת באופן אחר דבונין בחוץ שלא יכנסו בונין לתוך ההיכל משמע אבל ההזנה מכותלי ההיכל מותר והיינו כדמוכח מהך דיומא כנ"ל (ועיין סנהדרין דף ז' דעתה דלא עזיזא חיבתן נאמר איזה בית אשר תבנו לי ע"ש במהרש"א דהקשה דמתחיל במקדש ומסיים באיזה בית אשר תבנה לי ולענ"ד נראה דקאי אזמן בית שני דלא עזיזא חיבתן וע"ז אמר איזה בית אשר תבנה לי רק דקשה מהך דיומא דאמרו דחזרה לחיבתה ועמש"כ בפ"א מבהב"ח):

ג) **טמא ובע"מ יכנס בע"מ ואל יכנס טמא שהטומאה דחוי' בציבור**. ופי' הכ"מ שהוא טעם להחמיר בטמא דלכן יכנס בע"מ דלא כרב דסובר יכנס טמא דאישתרי בק"צ בטומאה דזה רק למ"ד ט"ה בציבור ובכ"מ וכן במל"מ הביא קרית ספר שגריס יכנס טמא דט"ד והוא טעם להקל משום דאי הגי' דאל יכנס טמא למה נתן טעם לשלילת כניסת טמא ולא נתן טעם לכניסת בע"מ ולי קשה טובא לגי' זו דיכנס טמא שט"ד דהנה זה

שנכנס לקד"ק וכן להיכל דרך גגות כמש"כ רבינו הנה הכניסה מה"ת שרי כמבואר בפ"ג מבאמ"ק ורק חייב אשהי' בטומאה והנה זה שייך בטמא אבל בע"מ שנכנס דרך גגות דפטור אביאה אשהי' לא מחייב (כדמוכח מדברי המשל"מ פ"ג דביאמ"ק דכל שהוא משום ביאה ריקנית א"ח אשהי' ובע"מ רק משום ביאה ריקנית חייב כמש"כ בשעה"מ פ"א מבמ"ק וגם בלא"ה לא מצינו כלל איסור שהי' רק בטומאה כדאיתא בשבועות דף ט"ז) וא"כ איך יכנס טמא הא אי יכנס בע"מ ליכא איסור כלל דרך גגות דאין דרך ביאה ואשהי' לא מחייב אבל בטמא מתחייב אשהי' (ועוד דבע"מ שנכנס להיכל רק בלאו ורמב"ן סובר אפי' לאוו ליכא עשעה"מ פ"א מבאמ"ק) וא"כ למה יכנס טמא שהיא בכרת) ועוד יקשה דבטומאה האסור כניסה אף לעזרה ובע"מ מותר ליכנס בעזרה א"כ למה יכנס טמא דעושה איסור מיד בכניסה לעזרה וע"כ לומר כיון שבאמת נכנסין דרך גגין לא דרך העזרה א"כ האיסור לטמא ובע"מ מתחיל בשוה א"כ שוב יקשה הא בע"מ אין עובר אשהי' ועוד דבע"מ דאין האיסור משום ביאה ריקנית א"כ כשנכנס לתקן ליכא ביאה ריקנית כיון דהוא לצורךוכמש"כ לעיל משא"כ בטומאה שהוא אף בעזרה א"כ אין האיסור משום ביאה ריקנית וא"כ להגי' דט"ד עדיף יקשה שיכנס בע"מ דליכא איסור כלל ועוד הא בבע"מ בכניסה להיכל רק בלאוו ובטמא בכרת ומוטב שיכנס בע"מ דבלאו וא"כ מכל זה מוכח דהגי' יכנס בע"מ ואל יכנס טמא שט"ד נכונה:

ואמנם נראה לישב הגי' דט"ד עדיף כיון שאין כאן רק בע"מ וטמאים דהא אי דליכא רק כהנים טמאים א"כ קרבנות ציבור דהיינו תמידין באים בטומאה וט"מ מותר ליכנס לעזרה בלא"ה לצורך עבודה ובפסחים דף צ"ה איתא דאם קרבן פסח בא בטומאה ומותרין ליכנס לעזרה אם דחקו ונכנס להיכל ג"כ פטורים משום דהיכא דקרינן בי' אל מחוץ למחנה תשלחום דהיינו לעזרה קרינן בי' וישלחו מן המחנה מן ההיכל וא"כ כשנכנסין דרך גגות אף דשוהין בה ליכא אפי' עשה כיון דאין משתלחין מעזרה אין משתלחין מהיכל ושפיר כ' רבינו דיכנס טמא דט"ד ואין הכוונה דט"ד בעלמא וקיל אלא הכונה דעתה הוא דנדחה הטומאה דליכא איסור כלל כיון שאין רק טמאים ובע"מ ע"כ יעשו קרבנות תמידין בטומאה ואין משתלחין מעזרה גם מהיכל אין משתלחין לכן כשנכנסין דרך גגות אפי' עשה ליכא והוא דבר נעים ב"ה:

והנה לכאורה יש סתירה לדברינו מדברי הצל"ח פסחים דף ס"ז דר"א דריש בשעה שאין ט"מ משתלחין גם זב ומצורע אין משתלח והוא שעה שק"פ בא בטומאה והקשה א"כ בכל יום כשמקריבין תמיד בטומאה אין ט"מ משתלח ולכן העלה שם דרך בק"פ ט"מ אין משתלחין אבל בהקרבת תמידין אין משתלחין רק אותן צריכין להקרבה אבל ישראלים

טמאים משתלחין ולא נקרא שעה שאין ט"מ משתלחין א"כ לכאורה גם דרשא זו דבשעה שקרינן אל מחוץ למחנה תשלחום קרינן בי' וישלחו מן המחנה ג"כ ל"ש אבל לק"מ חדא דעכ"פ באותן הכהנים הנכנסין לעזרה להקרבה באלו לא קרינן אל מחוץ למחנה תשלחום דהיינו עזרה לכן גם לא קרינן בהו וישלחו מן המחנה מן ההיכל ופטורין כשנכנסו להיכל לכן כשנכנסו דרך גגין אף עשה ליכא ועוד דבאמת יש תשובה לדברי גאון הצל"ח דגם בכל יום אין משתלחין ט"מ אפי' זבים כשתמיד קרב בטומאה דהרי בפ"ד דתענית אמרו במשנה וכי תעלה על דעתך שקרבין של אדם קרב ואין עומדין על גביו לכן התקינו מעמד וכן כ' רבינו בפ"ו מכהמ"ק א"כ פשיטא דקודם שתיקנו מעמד הי' מצוה על כל ישראל לעמוד על קרבנם וכן עתה אם רוב ישראל נטמאו או אי כהנים טמאים אנשי מעמד הטמאים מותרין לעמוד ע"ג והוה באמת בשעה שאין ט"מ משתלח בכל יום כשתמיד בא בטומאה ע"י כהנים אז מותר לעמוד גם זר טמא בשעת הקרבה כיון דמצוה לעמוד על קרבנו ותמיד קרבן כל ישראל היה א"כ ה"ה דשייך דרשא זו בק"ת שעה דלא קרינן בי' אל מחוץ למחנה לא קרינן בי' וישלחו מקצת מחנה וכן מוכח מדברי הרמב"ן בפ' מטות שכ' דלא נשתלחו ישראל מן המחנות יען דהי' רוב ישראל טמאים ולכאורה יתמה דרק לענין הקרבה מצינו ט"ד אבל לא לענין שילוח וכבר הקשה לי כן דודי הרב המאה"ג מו"ה ישראל יודא נ"י מט"מ היושב על מדין בק"ק אונגוואר והשבתי לו עפ"י דברים האלו כיון שישראל וכהנים טמאים התמיד קרב בטומאה ומצוה לישראל שיעמדו על קרבנם ולכן אין ט"מ משתלחין ומוכח דלא כצל"ח:

והנה גי' הכ"מ דיכנס בע"מ ואל יכנס טמא שט"ד ובמשל"מ הקשה דבגמ' נתן ר"א טעם דיכנס בע"מ דאישתרי באכילת קדשים וא"כ למה נתן רבינו טעם על שלילת כניסת הטמא ולא נתן הטעם דיכנס בע"מ דאישתרי באכילת קדשים כדאיתא בגמ' ונראה לישב דעוד קשיא לי דתחילה כ' רבינו מצוה בכהנים תמימים לא מצאו תמימים יכנסו בע"מ ואם לאו יכנסו ישראל א"כ משמע כשיש כהן בע"מ יכנס ואל יכנס ישראל ואח"כ כ' מצוה בטהורים לא מצאו טהורים יכנסו טמאים משמע שרק בליכא אף ישראל טהור אז יכנסו טמאים וא"כ יקשה למה כהן בע"מ עדיף מזר שאין בע"מ וכהן טמא גרע מזר טהור ובגמ' דעירובין לא משמע הכי אלא דלל"ק לא יכנסו טמאים בשום אופן רק יכנס זר שאין בע"מ ואין טמא ולל"ב אל יכנס ישראל בשום אופן רק יכנס כהן טמא ולכן אומר לישב דרבינו לשיטתו מוכרח לפרש כן דהנה רבינו סובר בפ"ג מאבל דהמטמא כן לוקה והבאתי ראי' לשיטתו דבנזיר רפ"ג כה"ג אמרינן כה"ג ונזיר יטמא ונזיר יטמא כהן והקשה בשעה"מ ה' שחיטה אמאי הא בנזיר יש ג' לאווי כמש"כ רבינו בריש נדרים

ובכהן ליכא רק לאו אחד ולהנ"ל ניחא כיון דמוזהרין שלא לטמא כהן לכן יטמא נזיר דמוזהר על טומאת הכהן אבל אין מוזהר על טומאת הנזיר וכן איתא ביבמות דף פ"ד וקדשתו דפנו בע"כ א"כ צריך הנזיר לקדש הכהן ולא לטמאו רק יטמא הוא ואל יטמא כהן והנה לפי"ז יקשה איך כהן טהור נכנס להוציא טומאה (בשלמא לתקן ניחא) הא כשנכנס נטמא בטומאת אוהל או משא דבכל טומאת אמרו כן וא"כ מוטב שיכנס ישראל או לוי כדי שלא יטמא הכהן בכניסתו ואנו מוזהרין על קדושתו וטהרתו וכן למה לא יכנס כהן טמא) כשיש טהור דנכנס כהן טהור מוטב שיכנס כהן טמא דאי יכנס כהן טהור אנו מטמאין אותו והרי מצוה שלא לטמאו אך י"ל דרבינו פ"ד מביאת מקדש כתב המכניס איש טמא שרץ לוקה ויליף מהך דעירובין א"כ א"ש דאמרינן יכנס טהור ואל יכנס טמא דא"ל זה טמא מכבר וזה אין טמא והרי מצוין שלא לטמאו א"כ אם נכנס הטהור אנו מטמאין אותו לזה אמרינן להיפוך הרי מצווין שלא להכניס טמא למקדש וא"כ כשנאמר יכנס טמא ואל יכנס טהור הרי כמכניסין איש טמא למקדש ובזה א"ש דרבינו כ' דיכנס זר טהור ואל יכנס כהן טמא משום דרבינו לשיטתו דסובר דמכניס טמא שרץ לוקה א"כ מוטב שיכנס זר דאין אנו עוברין כשמכניסין זר למקדש ולכן עדיף שיכנס זר מכהן טמא ולפי"ז כהן ובע"מ פשיטא דבע"מ עדיף דהרי אפי' ישראל עדיף מטמא מכש"כ כהן בע"מ דעדיף מכהן טמא כיון דבע"מ עדיף וזר עדיף מכהן ורק אפ"ה סובר רב דיכנס טמא יען דאישתרי בק"צ אבל כיון דסבירא לן דדחוי' ממילא אל יכנס טמא רק בע"מ דבע"מ אין אנו מוזהרין שלא להכניס אבל על טמא אנו מוזהרין שלא להכניסו א"כ פשיטא דיכנס בע"מ ואל יכנס טמא ואולם רב אלעזר דצריך לטעם דאישתרי באכילה לכן יכנס בע"מ (והכוונה כמש"כ לעיל בדין כ' כיון דאוכל בקדשים א"פ עדיין כהונתו עליו ול"ה כמו זר ולכן יכנס הוא ואל יכנס טמא) והיינו דהוא קאי ג"כ למאי דסבירא לגמ' דיכנס טמא ואל יכנס ישראל וסובר דל"א דאנו מוזהרין שלא להכניס כהן ט"ש וא"כ לכן אף דט"ד הוה נכנס טמא ולא בע"מ אי לאו דיש סברא להיפך בבע"מ דאישתרי באכילת קדשים אבל רבינו דפסק כשמואל דמכניס ט"ש למקדש לוקה (וכמו שכ' במקומו דכן מוכח גם מירושלמי דנזיר) א"כ פשיטא דיכנס בע"מ אף אי ליכא טעמא דבע"מ אישתרי רק כיון דט"ד אין מכניסין את הטמא דליכא שום איסור כלל רק כיון דט"ד לכן לא יכנס טמא רק בע"מ שאין מוזהרין על כניסתו וא"כ נתישב קו' המשל"מ דבגמ' הוצרך ר"א לטעם דאישתרי בקדשים משום דלית ליה דשמואל דמוזהרין שלא להכניס טמא למקדש לכן צריך טעם דאישתרי בקדשים אבל לרבינו דסובר דמוזהרין שלא להכניס טמא למקדש א"כ בלאו טעמא דאישתרי בע"מ באכילת קדשים אמרינן יכנוס בע"מ דאין אנו מוזהרין

על כניסתו כיון דט"ד בציבור ודברי רבינו נכונים:

שוב ראיתי בס' התורה והמצוה פ' אמור שכ' לישב למה לא כתב רבינו הטעם דבע"מ אישתרי באכילת קדשים וז"ל ולמש"כ ניחא דמ"ש ר' אלעזר הטעם דבע"מ נכנס משום דאישתרי הוא דוקא לברייתא דרב כהנא דכהן טמא קודם לישראל טהור וא"כ קשה למה בע"מ טהור עדיף מכהן טמא לא יהי' רק כישראל לזה צריך הטעם דבע"מ עדיף מישראל שאוכל קדשים אבל למש"כ רבינו דישראל טהור קודם לכהן טמא וא"צ כלל לטעם דאוכל בקדשים:

והנה בפ"ט מתרומות ר"ט אומר לא ילקוטו אלא עניי כהנים שמא ישכחו ויתנו לתוך פיהם אמר לו ר"ע א"כ לא ילקטו אלא טהורים וקשה לי הא מהך דעירובין נשמע דיכנסו טמאים ואל יכנסו זרים א"כ יותר יש להחמיר בזרים מבטהורים והתירו לטמאים כהנים ולא התירו לזרים א"כ מ"ק ר"ע דא"כ לא ילקטו אלא טהורים וצ"ע:

ד') **וכל הנכנסין להיכל לתקן יכנסו בתיבות אם אין תיבות יכנסו דרך פתחים**. והקשה בכ"מ בגמ' איתא דרק בקד"ק כן ומנ"ל לרבינו שגם בהיכל אמרינן כן ונראה לישב דבפסחים דייק מינה רבא דאי אפשר ומכוין אסור ודחי אביי דמעלה עשו בקדשים אבל רבא סובר דמהדין אסור דאף קול ומראה אין בו משום מעילה עכ"פ איסורא איכא ואיני משום מעילה והנה אביי דייק מריב"ז שהי' יושב ודורש בצילו של היכל דאי אפשר ומכוין שרי ורבא דחי דלתוכו עשוי ופירש"י דהוה שלכדה"נ והקשה במשל"מ פ"ה מיסה"ת כיון דרבא סובר דמראה וריח עכ"פ אסור מדרבנן לכן אף בא"א ומכוין אסור ולא התירו משום צורך א"כ מאי תי' שאני היכל דלתוכו עשוי הא שלכדה"נ אסור עכ"פ מדרבנן ותי' בשעה"מ דשאני צל דאין בו ממש דרק מדרבנן אסור כמו שלהבת של ע"ז לכן שלכדה"נ באיסור דרבנן לגמרי שרי אף מדרבנן חזינן דלרבא הא דבהיכל שרי יען דלתוכו עשוי והוה שלכדה"נ הא לא"ה הוה אסור דא"א ומכוין אסור ואפי' בהיכל ולא בלבד בקדק"ד דאין משום מעלה ואף דצל ג"כ אין בו ממש כמו מראה אפ"ה הי' אסור אף בהיכל ולכן צריך לטעם דלתוכו עשוי והוה שלכדה"נ בדרבנן שרי וא"כ מינה להנות בהיכל בפנים במראה אסור מדינא א"כ מוכח דאף בהיכל אסור להנות ע"י המראה דאי נאמר דרק משום מעלה ורק בקדק"ד אסור אבל בהיכל שרי ליכנס דלא עשו מעלה בהיכל ואף דעכ"פ מראה אסור מדרבנן כיון דהוא לצורך לא אטרחהו רבנן בהיכל ושנאמר דרבא מודה לאביי דבהיכל לצורך שרי דלא אטריחהו רבנן למה צריך לטעם דלתוכו עשוי הא גם שם כיון דרק צל שאין בו ממש א"כ רק מדרבנן לא אטריחהו רבנן אע"כ דבכניסה להיכל ג"כ דוקא בתיבות ול"א דלא אטרחהו רבנן דגם בקדק"ד

אין משום מעלה רק מדינא אסור דא"א ומכוין אסור אף בדרבנן ולכן צריך לטעם דצל היכל דלתוכו עשוי והוה שלכדה"נ שרי אף מדרבנן ואביי סובר דא"א ומכוין שרי ולכן בצל היכל שרי וה"ה בפנים ורק בקדק"ד משום מעלה אסור ולדידי' דרק משום מעלה לכן דוקא בקדק"ד בעינן שיכנסו בתיבות אבל בהיכל לא עשו מעלה דאי בהיכל ג"כ מעלה עשוי א"כ למה ישב ריב"ז בצל היכל דעכ"פ משום מעלה ליתסר וא"כ מוכח רק לאביי יש חילוק בין היכל לקדק"ד אבל לרבא דמדינא אסור ול"א דלא אטריחהו רבנן גם בהיכל אסור ול"א הא"ט דלא אטרחהו רבנן ואסור אף דלצורך כגון לתקנו ובצל היכל רק שרי דלתוכו עשוי א"כ לפי"ז שפיר כ' רבינו גם הנכנסין להיכל לא יכנסו אלא בתיבות כיון דהלכה כרבא דא"א ומכוין אסור כמש"כ רבינו בפ"י ממא"ס והבן אך אכתי יקשה דהנה לכאורה יש להקשות הא הוה מחובר ובמחובר אין מעילה וא"כ קשיא לרבא דסובר דמדינא אסור הא הוה מחובר ואף אי נאמר במחובר אסור עכ"פ מדרבנן כש"כ הרשב"א הביאו הב"י הא גם מראה דרבנן והוה תרתי דרבנן דשרי דבדרבנן לא אסרו מראה כדמוכח מהא דירושלמי דבוררת חיטין בשמחת בית השאבה עיין שבת דף כ"ב ופנ"י שם וע"כ רק משום מעלה אסור ובשעה"מ הקשה כהא"ג לאביי מ"פ מהיכל הא הוה מחובר ורק דרבנן א"כ כיון דצל אין בו ממש א"כ בדרבנן לא נאסר צל שאין בו ממש ולתרץ נאמר דסובר כרב דבתלוש ולבסוף חיברו הוה כתלוש ואסור לענין לע"ז וה"ה לענין הקדש בבנאו ואח"כ הקדישו מועלין וא"כ אף דהוא רק צל עכ"פ מדרבנן אסור וכן לרבא דמשני לתוכו עשוי י"ל לשיטתו בחולין דף י"ב תלוש ולבסוף חיברו הוה כתלוש לענין ע"ז ולשחיטה ולכן צריך לטעם דלתוכו עשוי ולכן סובר הא דיכנס בתיבות בקדק"ד ג"כ מדינא כיון דהוה כתלוש:

ובזה א"ש ג"כ קו' הצל"ח דלל"ק דאביי לא אפשר ומכוין לכ"ע אסור א"כ יקשה הא דריב"ז וא"ל דלתוכו עשוי שרי הא לאביי שלכדה"נ אסור בקדשים דל"כ אכילה בגופי' כדאית ליה לעיל לענין כה"כ ולפמש"כ דלל"ק י"ל דאביי יסבור דלא כרב ובמחובר רק דרבנן א"כ צל בדרבנן שרי וכאן לל"ב הוא דסובר אביי כרב דתלוש ולסוף חיברו כתלוש ואסור מה"ת ורק כיון דצל הי' לכן רק מדרבנן אסור ושפיר מוכח דא"א ומכוין עכ"פ שרי דאל"ה אסור מדרבנן צל במחובר כיון דבנהנה ממחובר ממש מה"ת אסור וא"כ מעתה יקשה לרבינו דפסק בפ"ו ממעילה דלא כרב אלא דבנאו ואח"כ הקדישו לא מעל וא"כ הוה מחובר ומדרבנן אסור והא דאסור ליהנות ממראה קדק"ד רק מעלה א"כ שוב קשה רבינו דגם בהיכל אסור הא ע"כ רק בקדק"ד אסור משום מעלה ועוד יש לתמוה דרבינו פ"ו ממעילה כ' דצל אילן ושובך אין מועלין יען דמחובר והיינו בבנאו ואח"כ הקדישו

והקשה המשל"מ פ"ה מיסה"ת דבגמ' איתא הטעם יען דלתוכו עשוי והוה שלכדה"נ וא"כ איך קאמר יען דהוה מחובר ולמה כ' רבינו טעם אחר (והעלה המשל"מ דבאמת אין הטעם משום דמחובר רק משום שלכדה"נ ובשעה"מ כ' דטעמו משום דצל אין בו ממש) ולישב זאת נאמר לכאורה יען דרבא קאי בשיטת רב דבנאו ואח"כ הקדישו מעל לכן אמר משום דלתוכו עשוי אבל לדידי' דלא פסק כרב א"צ לטעם דלתוכן עשוי אלא כיון דמחובר לא מעל וא"כ בקד"ק רק מעלה וא"כ איך כ' רבינו שגם בהיכל כן:

ועוד יפלא דרבינו בפ"ו ממעילה כ' דלכן בונין בחול כדי שלא יבוא לידי מעילה ע"י צל או ישיבה א"כ מוכח דלא מהני הטעם דלתוכו עשוי שאין מועלין בצילו וע"כ יען אי הקדישו תחילה א"כ אסורין מה"ת לכן לא מהני הטעם דלתוכו עשוי ולכן בונין ואח"כ מקדישין וא"כ דסובר דל"א הסברא דלתוכו עשוי וע"כ הך דריב"ז דיושב בצילו של היכל יען דבאמת בנאו ואח"כ הקדישו לכן אין אסור במחובר וא"כ כניסה להיכל לאומנין ג"כ שרי מטעם זה דמחובר מדרבנן ומראה ג"כ דרבנן הוה תרתי דרבנן ורק בקדק"ד הוה מעלה וקשיא שוב א"כ למה כ' רבינו הדין גם בהיכל ויותר יקשה הא נהי דאי מקדישין תחילה מועלין בו היינו בממשו אבל צל אין בו ממש ורק דרבנן א"כ כיון דלתוכו עשוי הוה שלכדה"נ בדרבנן שרי לגמרי וא"כ יקשה אמאי אין מקדישין תחילה כיון דאין לחוש שישבו בצילו וע"כ לישב נאמר דהנה בצל"ח כ' לאביי לשיטתו דסובר היכא דלא נאמרה אכילה בגופו שלכדה"נ אסור לכן גם בקדשים אסור כמו בב"ח ולרבא ל"א הסברא דלא נאמר אכילה בגופו והקשה ע"ז כיון דפסק רבינו כרבא א"א ומכוין אסור ע"כ מוקי דריב"ז משום דלתוכו עשוי ושלכדה"נ שרי אף דלא כתיב בי' אכילה וא"כ איך פסק בב"ח דשלכדה"נ אסור ונראה לישב דבאמת רבינו פסק גם בקדשים שלכדה"נ אסור מדכ' בה' מעילה שמא ישבו בצילו בונין ואח"כ מקדישין והא דריב"ז שאני דלהלכה דבונין ואח"כ מקדישין יש לו דין מחובר ורק מדרבנן אסור וצל ג"כ דרבנן הוה תרתי דרבנן ושרי ודו"ק אלא דיקשה למה פסק דגם להיכל לא יכנס אלא בתיבה הא כיון דמדינא שרי אין אסור רק בקדק"ד משום מעלה (וכן יש להוכיח דלרבינו שלכדה"נ בקדשים אסור כיון דבפ"א ממעילה כ' דלוקין על הנאה בפרוטה א"כ ה"ה בשלכדה"נ כמש"כ הה"מ פ"י ממא"ס דכל הנאה שלכדה"נ ולכן אין לוקין על הנאה ג"כ אבל בהקדש דלוקה על הנאה לוקה גם שלכדה"נ ועוד כיון דלא תליא רק בפרוטה שפיר חייב בשלכדה"נ):

ועוד קשה לי דבשקלים פ"ח תנינן דשוטחין פרוכת החדשה כדי שיראו מלאכתה נאה ויקשה בשלמא אי רק משום מעלה אסרו בקדק"ד א"ש דפרוכת שנטלה ממקומה אין

לה דין קדק"ד שפיר רשאין להנות ולראות מלאכתה דמראה אין בה מעילה ורק משום מעלה אבל בפרוכת לא עשו מעלה אבל אי נאמר בהיכל ג"כ אסור ואיני משום מעלה א"כ אמאי שרי ליהנות בראיית הפרוכת (ועי' יומא דף נ"א פרוכת פרופה לצפון משמע קצת דרק בקדק"ד קפידא שלא לראות להדי'):

והנה לכאורה יש לישב דרבינו סובר בהיכל ג"כ שייך מעלה ולא מדינא רק משום מעלה כמו בקדק"ד והא דריב"ז ישב בצילו של היכל ולא עשו מעלה היינו מבחוץ אבל בפנים עשו מעלה והוכיח רבינו כן משנה ערוכה בעדיות והובא בשבועות דף ט"ז דר"א סובר בונין בהיכל קלעים מבחוץ ופירש"י שלא יזונו עיניהם מן ההיכל שגם בהיכל שייך מעלה זו וקשיא טובא דרש"י פי' דקאי אבנין עזרא והא שמואל אמר דבונין ואח"כ מקדישין שמא יהנו מצילו א"כ למה הי' בונין קלעים מבחוץ (ובוודאי דוחק לומר דר"א לית ליה לדשמואל דא"כ איך פליג שמואל אר"א) ולתרץ זאת מפרש רבינו דלא כפירש"י דקאי כשהיו בונין בימי עזרא אלא קאי אזמן הבית כשנפל מקצת מחיצות והי' צריכין לתקן הי' בונין קלעים מבחוץ דמבפנים א"א דיהנו בראייתן מן הכתלים שלא נפלו (ואולי קאי אימי הורדוס דאפשר שלא סתר כל הכתלים וע"ז אמר כשהי' בונין בהיכל וכשמ"כ בפ"ו דבלא"ה רבינו מפרש דהאי מקריבין אעפ"י שאין בית קאי אימי המקדש כגון בימי הורדוס) וסובר דדוחק לומר דר"א כרב דמועלין במחובר ולכן סובר דע"כ משום מעלה אסור ושייך מעלה גם בהיכל ונראה ראי' לשיטת רבינו דרק הא דר"א משום מעלה מדקאמר בשבועות דקלעים לצניעותא בעלמא מהא מוכח דלא מדינא רק מעלה עשו גם בהיכל וריב"ז דישב בצילו של היכל ולא עשו מעלה היינו דבחוץ לא עשו מעלה אבל היכא דמדינא אסור לית לי' לרבינו הסברא דלתוכו עשוי ולכן בה' מעילה שפיר כ' דאי מקדישין תחילה יש לחוש שישב בצילו דאז יש מעילה מה"ת ואסור אף מבחוץ דשלכדה"נ בקדשים אסור וא"ש הכל ודו"ק:

ה') **אולם** נראה לישב בדרך אחר דבאמת הקשה בלח"מ פ"ו מעירוכין דשם פסק רבינו דהדר בו מעל הרי דשייך מעילה במחובר וכ"כ תוס' בעירוכין דזה כרב א"כ רבינו דפסק בפ"ה ממעילה דלא כרב איך פסק דמעל השוכר אך י"ל דהנה בפ"ו ממעילה כ' רבינו בהניח ע"פ ארובה לא מעל עד שידור בו שו"פ ואין זה הנאה הניראות לעינים ודבריו לכאורה נגד שמעתתא דמעילה דף כ' דמוכח שם דאם דר בו חשוב הנאה הניראית לעינים ובארנו שם במקומו דרבינו מפרש דזה קאי אהא דנטל קורה ובנאו זה הוה הנאה הניראית לעינים אבל הניח ע"פ ארובה אף שדר בו ל"ח הנאה הניראית לעינים ולפי"ז י"ל הא"ט דדר בבית הקדש דלא מעיל במחובר דל"ה הנאה הניראית לעינים דההנאה

שנהנה ממה שדר לא חשיב ניראות לעינים דהנה הא דמחובר אין מועלין היינו משום הא גופי' דאין בו ממש והיינו הנאה שאין ניראית לעינים והנה זה הוא רק שייך בדר בו סתם אבל בשוכר דנחית לשכירות א"כ רוצה להוציא שכר הקדש לחולין זה שפיר הנאה הניראית לעינים ול"ש דאין בו ממש ושפיר שייך בו מעילה אף לשיטת רבינו ומעתה א"ש כל הנ"ל די"ל דאף דהוה מחובר רק דרבנן לדעת רבינו אפ"ה צריך דלתוכו עשוי דל"ש לומר דהוה תרתי דרבנן צל ומחובר דז"א דהא מחובר ג"כ רק לכן הוה דרבנן משום דאין בו ממש א"כ רק חד דרבנן הוה דמשם אחד הן ורק שני מטעם דלתוכו עשו וכן הא דאסור ליכנס רק בתיבות ג"כ מדינא דל"ש לומר מחובר ומראה תרתי דרבנן כיון דמחובר ג"כ משום שאין בו ממש אסור מדרבנן והוה האיסור משם אחד דהרי היכא דהוה הנאה הניראות לעינים שייך מעילה אף במחובר ורק ע"כ משום שאין בו ממש א"כ חד דרבנן הוה וא"כ דמדינא אסור בדקדק"ד א"א ה"ה בהיכל אסור ליכנוס רק בתיבות ובזה א"ש הא דכ' רבינו דבמקדושין תחילה אסור לישב בצילו משום דאז הוה איסור תורה דכתלוש דמי לכו"ע ומועלין לכו"ע ולכן אף דלתוכו עשוי אסור דשלכדה"נ בקדשים אסור ודו"ק:

ו') **אמנם** נראה לתרץ עוד דהנה אומר דבר חדש דאף דבמחובר אין מועלין היינו קדושת פה אבל בהקדישו ע"י חילול מועלין דאותו איסור מעילה שהי' על החפץ והמעות לא פקע כשחיללו על דבר המחובר ולכן חל איסור מעילה גם במחובר והארכנו בזה בפ"ו ממעילה והנה לפי"ז ל"ק מהיכל וקדק"ד דהוה מחובר וליכא מעילה דבר תורה דז"א כיון דבנין המקדש ממעות הקדש שמתחללין אחר שבנו כהא"ג שפיר מועלין דבר תורה ולכן צריך לטעם דלתוכו עשו אבל מבפנים באמת אסור ולכן אין נכנסין רק בתיבות והא דכ' רבינו דאי מקדישין תחילה חיישינן שימעול מצילו ול"א דלתוכו עשוי נראה לישב דהנה בשעה"מ פ"ה מיוה"ת הקשה רש"י דפי' לתוכו עשו והוה שלכדה"נ דבסנהדרין דף פ"ו כ' תוס' דשכדה"נ אסור בקדשים ולכן כ' לפרש הכונה דלב ב"ד מתנה שרק מבפנים יהא שייך איסור הנאת מעילה וא"כ לפי"ז י"ל דל"א לב ב"ד מתנה רק בבנאו ואח"כ הקדישו א"כ בשעת החילול מתנין שלא יהא בו מעילה רק מבפנים אבל בהקדישו ואח"כ בנאו ל"א לב ב"ד מתנין שלא ימעול מבחוץ כיון שכבר הי' על האבנים איסור מעילה קודם שבנאו ובאבנים ל"ש לחלק בין צד פנים לחוץ א"כ כהא"ג להפקיע איסור מעילה שהי' כבר ל"א לב ב"ד מתנין ודו"ק ובזה א"ש הא דבפ"ה ממעילה מחלק בשובך בין הקדישו תחילה ואח"כ בנאו או בנאו ואח"כ הקדישו דלא מעל יען דהוה מחובר והקשה המשל"מ דבגמ' אמרו טעם אחר דלתוכו עשוי ולפמש"כ ניחא דדוקא בהיכל דשייך לב

ב"ד מתנין אמרינן דלתוכו עשוי משא"כ בשובך ל"ש לב ב"ד מתנין דזה רק שייך במקדש דהוה של רבים אבל לא בהקדש יחיד כדמוכח בשבועות דף י' (ועיין תוס' שבת דף כ"א ובמשל"מ פ"ו מכהמ"ק ועמש"כ רבינו ריש זבחים בקרבן ציבור אמרינן דלב ב"ד מתנין) והנה יש עוד לתרץ ולומר דבר חדש בבנה במקדש אף שבנאו ואח"כ מקדישין עכ"פ בונה לשם מקדש א"כ הוה כהזמנה בעת שהוא תלוש א"כ אף שההקדש לאחר שבנאו אפ"ה כהא"ג שפיר יש מעילה ודוקא בבנה לשם חצר בעלמא ואח"כ הקדישו כהא"ג לא מעל דמחובר ואח"כ הקדישו הוא וכמו בע"ז בבנאו לשם ע"ז נאסר אף דאין הקדש לע"ז כמש"כ רבינו פ"ד מאימ"ז ה"ד כמש"כ הלח"מ אפ"ה בבנאו מתחילה לשם ע"ז לכו"ע כתלוש הוה כמש"כ תוס' חולין דף ט"ז ד"ה לענין ע"ז דמשנה דמי שהי' כותלי סמוך לע"ז מייריא בבנאו מתחילה לשם ע"ז (וערש"י בסנהדרין דף מ"ח גבי קבר בנין וכבר השיגו השעה"מ פ"ג מאישות) א"כ כן י"ל לענין מעילה כהא"ג שפיר מועלין אף דבונין בחול ובזה יש להסביר דברי תוס' ב"מ שכ' דלכן מחללין על המחובר דכתלוש דמי דאי לאו הכי לעקור עומד ולהנ"ל מובן כיון דבנאו ע"מ שיהא הקדש ושיחללו עליו א"כ הוה כבנאו לשם כך ושפיר חל ההקדש ממילא ודו"ק וא"כ לפי"ז יש לישב ג"כ דברי רבינו דשפיר מועלין מה"ת בהיכל אף דמחובר וכן יש לפלפל עפ"י דברי שעה"מ שם דסובר דעכ"פ איסור תורה יש במחובר בהא ובה' מעילה נדבר עוד מזה והנה הכ"מ כ' לישב דברי רבינו דבתוספתא פ"ק דכלים משמע דאף בהיכל כן ונ"ל ראי' לדבריו דהרי רבינו בפ"ד כתב המשנה כצורתה לול הי' בקד"ק הרי דגם הוא מפרש דהמשנה אייריא רק בקדק"ד ומש"כ כאן גם בהיכל ע"כ יצא לו כן ממק"א מתוספתא הנ"ל:

והנה הריטב"א בע"ז דף י"ב כתב וז"ל אע"ג דריחא למ"ה הני מילי במילתא דלאו לריחא עבידי וכי תימא הא קיימ"ל דאי אפשר ומכוין מותר והכא לא מתכוין להריח איכא למימר דהתם דרך העברה שרינן לי' אפי' לכתחלה אבל הכא דנסיב ויתיב איכא למימר מתוך שמעכב שם מתכוין ומתהני וכהא"ג כתב הר"ן לקמן דף מ"ז בהא דתנן לא ישב בצילה ה"ד ישיבה אבל לעבור דרך שם מותר וטעמא דמילתא דאפשר ולא מכוין מותר אלא דחיישינן שמא ישהא בישיבתו ואתי לכיונו אבל העברה בעלמא שרי יעיי"ש והר"ן כתב ולי נראה לומר דישיבה דאסור דוקא בדקא מכוין הא לא"ה שרי והנה נראה להביא ראי' לדברי הראב"ד והריטב"א מהא דאיתא בנדרים דף ל"ט דמבקר החולה אסור לישב גזירה שמא ישהא בישיבה ואפי' בעמידה הוה לן לגזור גזירה שמא ישהא כדאמר רשב"א שם דף מ"ב אלא כיון דלא שרינן רק בעמידה זכור הוא הרי דחיישינן בין בישיבה בין בעמידה שמא ישהא ואין שרי אלא דרך העברה בעלמא:

אמנם ראיתי בספר מחכם ספרדי מו"ה חיים מודעי שכ' בה' מא"ס דדעת הר"ן דלא חיישינן שמא ישהא ויתכוין היכיא דהוא ממילא רק דחיישינן שמא יתקרב יותר כדי להנות יעו"ש אבל מהך דנדרים שכתבנו מוכח דגזרינן שמא ישהא אפי' היכא דל"ח שיבוא להתקרב יותר וצ"ע:

ובהא דמסיק רבא בשמעתין עד כאן לא קאמר ר"י שאין מתכוין כמתכוין אלא לחומרא אבל מכוין וא"א לקולא ל"א וקשה לי מהא דאיתא במכשירין פ"ג ה"ה רבי יודא אומר א"א שלא לשמוח אלא עם עמד וכ' בתויו"ט דהכי קאמר לדבריכם שאמרתם דבשמחה לחוד סגי לא הי' לכם לומר אם שמח שהרי א"א שלא לשמוח אלא דשמחה לחוד לא סגי אבל צריך שיעמוד ומבואר ברע"ב דס"ל לר"י שאין המחשבה מועלת עד שיעשה מעשה לגלות המחשבה שבלב הרי דס"ל לר"י דאמרינן במכוין וא"כ כאין מכוין להקל וצ"ע ועמש"כ בפ"ח מכהמ"ק:

לסיומא דהאי פירקא אזכרה עוד ענין אחר הצריך ביאור רב הנה בסוכה דף נ"ג איתא בשעה שכרה דוד שיתין קפה תהומא ובעי למשטפי עלמא אמר דוד מי איכא דידע דשרי למיכתב שם אחספא ונשדי בתהומא ומנח וכו' נשא אחיתפול קו"ח א"ל שרי והקשה בספר מאמר פתיל תכלת איך אפשר שכרה דוד שיתין בימי אחיתופל טרם שקנה מקום המזבח מארונה היבוסי שהי' בסוף ימי דוד והעלה שכל ירושלים הי' כבוש תחת יד דוד תיכף בתחלת מלכותו על כל ישראל ורק שארונה היבוסי הניחו שמה בתורת תושב לכן שפיר יכול לחפור כי מלך פורץ גדר ואין ממחין בידו רק שלא הי' רוצה ליקנות עדיין רק הכין מקום השיתין שיהא מוכן לכשיצטרך ורק אח"כ כשהוצרך לבנות המזבח ורצה שיהי' לכל ישראל חלק בזה המקום הוצרך ליקנות המקום בממון של כל שבטי ישראל שיהא לכולם חלק בו והביא ראי' מזוה"ק ויקהל וז"ל פתח ואמר הכל נתן ארונה המלך למלך וכי ארונה מלך הוי וכו' אלא דוד דכ' בי' כל מכה יבוסי ויגע בצנור וכו' ואיהו נטל ותפיס לירושלים ומדידי' הוה אמאי קנה בחספא ואי תימא אע"ג דהות ירושלים דידי' דדוד ההוא אתר אחסנתי' דארונה הוה עכ"ל אלא דהקשה ע"ז מהא דאיתא בירושלמי פ"ב דחלה הרי שכבשו חו"ל מניין שמצות נוהגת שם וכו' וא"ת מפני מה כבש דוד ארם נהרים ואין מצות נוהגת שם אמרו דוד עשה שלא כתורה התורה אמרה משיכבשו לארץ תהי' רשאים לכבוש חו"ל הוא לא עשה כן כי את היבוסי שהי' סמוך לירושלים לא הוריש א"ל הקב"ה סמוך לפלטרין שלך לא הורשת האיך אתה חוזר ומכבש ארם נהרים וארם צובה ולהנ"ל יקשה הא ע"כ גם היבוסי כבש דהא חפר השיתין כבר רק שהניח ליבוסי לדור בו וכתב לתרץ עפ"י גמ' חגיגה דף י"ז דהיתה רצועה מארץ העמים

מפסקת בין יהודה וגליל והיא הנקראת ארץ החתי בערי הר אפרון והוא סמוך לפלטרין וכדכ' בקרא שופטים וילך האיש ארץ החיתי ויבן שם עיר ויקרא שמה לוז הוא שמה עד היום הזה ואותו האיש שבנה עיר לוז יבוסי הי' ושפיר קאמר סמוך לפלטרין שלך לא הורשת שנשאר שם רצועה מארץ וערי הר עפרון והם הי' סמוכים אצל מעין מי נפתוח ועיין רש"י מס' זבחים ס"ג דהיינו עין עיטם סמוך לירושלים אבל עיר היבוסי שפיר כבר כבשה קודם כיון שכרה שם השיתין:

פרק ח

הלכה א

א) **אינו דומה פלטין של מלך שיש לו שומרין**. וכ' בכ"מ בספרי זוטא וז"ל וזר לא יקרב אין לי אלא בל"ת בעשה מניין אמרת ושמרתם את משמרת הקודש גדולה למקדש שיש עליו שומרים לא דומה פלטין שאין עליו שומרים לפלטין שיש עליו שומרים והנה דברי הספרי צריכין ביאור שהתחיל בל"ת דזר לא יקרב ונראה הכונה דבקרא כ' ושמרו את משמרת אוה"מ לכל עבודת האוהל זר לא יקרב אליכם וכ' רש"י אתכם אני מזהיר על כך והכונה דמושמרו נשמע אזהרה שישמרו שלא יקרב זר וע"ז קאמר אין לי אלא ל"ת על שמירת המקדש שלא יקרב זר עשה מניין ומסיים גדולה הוא למקדש דהוה מ"ע מצד עצמה לא משום שמירת שלא יקרב זר דגדולה הוא למקדש ולפי"ז יש לתמוה למה כ' רבינו דרק בלילה הא עכ"פ צריך שמירה גם ביום שלא יקרב זר ואף דעשה ליכא אלא בלילה אבל הל"ת שייכה גם ביום ומדברי רבינו נשמע דגם הל"ת רק בלילה:

והנה בספרי איתא ושמרו את משמרת הקודש אין לי אלא עשה בל"ת מניין ת"ל ושמרתם את משמרת הקודש ולכאורה קשה מהיכיא נשמע מושמרתם ל"ת כיון דס"ל דהשמר דעשה עשה אך הנה בס' החינוך פ' קרח כ' וז"ל אולי דרשו עשה ולאו כשמצאו שני מקראות מורים על דבר אחד ומאותו שבא דרך ציוו לנוכח למדו הלאו והציוו הנסתר שהוא קל ממנו דרשו בעשה וכל שוקל הדברים במאזני צדק יודה בזה שהנסתר קל מצווי של הנוכח והנה רבינו כ' ושמרו את משמרת נשמע הל"ת היפוך הספרי לכן נראה שרבינו הוציא כן מהספרי זוטא דיליף מושמרו ל"ת ומקרא דושמרתם יליף עשה:

אך אכתי קשה הא דרבינו כ' קרא ושמרו משמרת הקודש והא בקרא כתיב אוה"מ וע"כ שט"ס שצ"ל ושמרו משמרת אוה"מ והוא כספרי זוטא או שצ"ל ושמרתם את משמרת הקודש והוא באמת כהספרי רבה וכדברי החינוך דקרא דנאמר דרך ציוו אתי ללאו:

ב') **שאין שמירתו אלא כבוד לו**. וקשה לי דאיתא בשבת דף כ"ג דאמרו דוכי לאורה הוא צריך אלא עדות הוא לישראל ששכינה שורה בישראל ולהנ"ל מאי קשיא לי' וכי לאורה הוא צריך הא כבוד מלכים בנירות אף שא"צ הקפידה תורה להדליק נירות:

והנה בפנ"י הקשה באמת הא גם בקרבנות לא לאכילה הוא צריך אפ"ה ציווה תורה בקרבנות ומאי קשיא להו ממנורה טפי ותי' דהקו' מדכתיב בפרשה זו מחוץ לפרוכת יערוך הו"א שהוא טעם לדבר לתשמיש הכהנים וע"ז פריך וכי לאורה צריך ומשני עדות לישראל לכן הקפידה תורה שיהא מחוץ לפרוכת כדי שיהא ניכר הנר בחוץ אמנם לפמש"כ יקשה דהא אף דכ' מחוץ לפרוכת יערוך אין הכרח מזה שיהא לתשמיש הכהנים אלא דלכך הקפידה תורה מחוץ לפרוכת שכך כבוד פלטרין המלך שיהא נירות דולקין מבחוץ:

אמנם נראה דאדרבה בזה יתפרש לנו היטב שמעתין בהא דמשני אלא עדות הוא לישראל ותמוה טובא דהרי אי לאו נר מערבי הי' ג"כ עדות ששכינה שורה כיון שהי' משתמשין לאור הענן זהו גופי' עדות לישראל ששכינה שורה ולמה דוקא נר מערבי הוא עדות לישראל לכן נראה דהכי פירושו עדות הוא לישראל ששכינה שורה ודומה לפלטין של מלך לכך חייבה תורה להדליק נירות וע"ז פריך מאי עדות דאכתי אין בזה עדות שהוא לכבוד המלך דילמא הוא לתשמיש הכהנים וע"ז קאמר כיון שניכר הנס בנר מערבי אם הי' זה רק לתשמיש הכהנים למה הראה השי"ת בזה הנס שידלק יותר מכפי הטבע אבל אי הוה משום כבוד פלטרין של מלך בתוכם לכן נעשה נס הזה שיהי' דולק:

ובזה ניחא לי מה דקשה לכאורה אהא דת"ר דנ"ח שמונה ימים משום דמצאו פח שמן טהור והקשו ע"ז א"כ למה הי' צריך להדליק נ"ח שמונה ימים דביום ראשון ליכא נס ותי' הב"י בסי' תר"ע שהנס הי' שדלק יותר מהשיעור וקשה הא נס זה הי' תמיד בנר מערבי אך להנ"ל י"ל דנס זה שהי' בנר מערבי להראות שמה שמדליקין במקדש לעדות ששכינה שורה וזהו כבודו של פלטין המלך ומחמת שחביבין נירות הללו אצל השי"ת הראה בהן נס אבל לא הי' הנס משום מצות הדלקת המנורה ובנס חנוכה נעשה הנס כשקיימו מצות הדלקת המנורה להראות דהמצוה חביבה אצל הקב"ה ואמנם בב"י כתב עוד תי' אחר דזה גופי' שנמצאו פח שמן טהור הוה נס ולכן מדליקין ח' ימים עם יום ראשון ובהא יש לפרש דאיתא בשבת דף כ"ג מה מאי ממעט ממעט זמן ונמעט נס שבכל יומא איתא ולכאורה תמוה הכי לא ידע דנס כל יומא הוה להנ"ל י"ל דלכאורה הי' סברא לומר דרק על יום ראשון מברך נס דבשאר ימים ל"ש זכר לנס דהא זה הנס שדלק כל הלילה יותר מן השיעור שהי' לפי הטבע ול"ש לתקן לברך על זה רק בשלמא ביום הראשון זהו גופי'

הי' נס שנמצא פח טהור לכך מברך ביום ראשון נס אבל על שאר הימים ל"ש לתקן לברך דלא הי' נס מחודש אבל זמן שפיר יש לברך כל ח' ימים דהא עכ"פ נס זה שנמצא פח שמן הועיל להם להדליק שמונה ימים וע"ז דחי נס בכל יומא איתא דהא נס זה שנעשה במנורה שדלק כל ח' ימים וע"ז דחי נס בכל יומא איתא דהא נס זה נעשה במנורה שדלק כל ח' ימים שהי' מפני שחביבה אצל הקב"ה מצוה זו שמקיימין ישראל משום זה שפיר ראוי לברך בכל יום משא"כ נס זה שנעשה בנר מערבי לא הוה כל כך מחמת ישראל רק מפני כבוד פלטין של מלך (כעת נדפס ח"ס על שבת ראיתי שכ' קרוב לדברינו) ודו"ק:

ובזה יש לישב מה שהקשה הפנ"י למה לא פריך ממשניות פ"ב דתמיד דמצאו שכבו לפמש"כ י"ל אי ממשניות דתמיד הו"א שהוא לתשמיש הכהנים לכן ל"ק למ"ד אין מדליקין מנר לנר דל"ד לחנוכה דהוא נר מצוה אבל כאן רק לצורך תשמיש הכהנים לכן מותר להדליק מנר לנר לכן פריך מברייתא דעדות לישראל שהוא לכבוד פלטין של מלך וזהו מצותו ולא לתשמיש הכהנים ואפ"ה מדליקין מנר לנר ושפיר קשיא למ"ד אין מדליקין מנר לנר:

אמנם הנה יש לחקור א"כ איך רשאין הכהנים להשתמש לאור המנורה הא אף שיש נר אחר ג"כ נהנה ע"כ מנר המנורה וא"ל הא איתא לעיל דבשעת הסכנה מעמידה על השולחן ודיו וצריך נר אחר להשתמש לאורה וכתב הר"ן אף דבע"כ משתמש לאור המנורה אפ"ה צריך נר אחר כדי להשתמש למען יהא היכר וע"כ לומר כיון דא"א שאני הנה זה רק באיסור דרבנן דא"א ומכוין שרי אבל באיסור דאורייתא א"א ומכוין אסור א"כ אף דיש אור הענן כיון דע"כ משתמשין לאור המנורה הא א"א ומכוין אסור אולם א"ש דהא קול ומראה אין בהם מעילה וליכא רק איסורא דרבנן ולכן בא"א שרי אמנם בוודאי להשתמש שלא לעבודה דהוה אפשר ומכוין אסור דאף דאין בו מעילה אבל איסורא איכא אף דהוה הנאה הבאה מאליו אסור כיון דאפשר כמש"כ הפנ"י בפסחים דף כ"ו ומהא"ט אמרו חכמים גם בנ"ח אסור להשתמש לאורה דומיא דמנורה כמש"כ הר"ן:

אך לכאורה אכתי יקשה הא דפריך למ"ד אין מדליקין מנר לנר מהא דהי' מדליקין מנר מערבי מוכח דל"ח לאכחושי מצוה וקשה שאני התם דהוה א"א ואין מכוין משא"כ בנ"ח דהוה אפשר לכאורה י"ל דהא כיון דא"א בלא אכחושי מצוה הנה פ"ר ואפ"ה שרי אך ז"א דהא ל"ה פ"ר דאפשר להדליק משלהבת דל"ש בי' אכחושי מצוה (דהא אפי' להדיוט אמרינן דאין בו מעילה אף דאיסורא איכא אבל אכחושי מצוה ל"ש בשלהבת) א"כ אף דנאמר דאייריא במדליק מנר גופי' ואיכא אכחושי מצוה (דאי איתא דאייריא במדליק משלהבת ל"ה פריך מידי כמו שהקשה באמת בבני יונה יור"ד סי' רע"ז דכמו

דל"ש מעילה בשלהבת ל"ש אכחושי מצוה בשלהבת) אבל עכ"ה פ"ר לא הוה א"כ מותר משום א"א ואין מכוין ומאי פריך לנ"ח דהוה אפשר אולם י"ל בשלהבת הקשור בפתילה שפיר איכא איסורא לענין מעילה ה"נ שייך בזה אכחושי מצוה א"כ שוב הוה פ"ר (ובזה ניחא ממילא קו' הבני יונה הנ"ל ועח"ס או"ח סי' מ"ג) אך הנה בשעה"מ ה' יו"ט השיג על זה מירושלמי גבי בית השאבה דבוררת אשה חיטין לאור נר בית השאבה אולם י"ל דהיינו מראה המתפשט בבית י"ל אף דקשיר בפתילה אמרינן קול ומראה אין בו מעילה אבל במדליק שנוטל ושואב מקצת שלהבת שפיר י"ל כיון שקשור בפתילה ובשמן אסור ומדשרינן במנורה ע"כ דל"ח לאכחושי מצוה וא"ש:

ובספר חכמת שלמה סי' תרע"ג הקשה למ"ד דאסור להשתמש לאורה דומיא דמנורה כמש"כ הר"ן והקשה הא במנורה גופי' מותר להשתמש לאורה כדמוכח מירושלמי בהא דאשה בוררת לאור נר בית השאבה ועוד הקשה הנה תוס' שבת דף כ"א הקשו אירושלמי מהא דקיימ"ל דמראה א"ב מעילה אבל איסורא איכא והקשה אמאי לא הקשו מהא דאמרינן דאסור להשתמש לאור נ"ח ע"כ משום דגם במנורה אסור להשתמש לאורה ויקשה מהא דאשה בוררת ולדעתי לק"מ דבמשתמש לאורה הרי משתמש לאור הקשור בנר מצוה אבל בהא דאשה בוררת אייריא שמשתמש לאור הפורשת מהאבוקה למרחוק ולכן הקשו מהא דמראה אין בו מעילה אבל איסורא איכא משמע אף במראה הפורשת למרחוק איכא איסורא עכ"פ גם י"ל דהא דאסור להשתמש לאורה היינו במקרב עצמו לאור הנר אבל בהא דאשה בוררת אייריא שאור הנר באה מאלי' אצלה עד שיכולה לברור חיטין לאורה ע"ד שכתב לעיל ספ"ז דמקרב אסור:

ג') **שמירת המקדש מ"ע וכו'**. ונראה לי דבה מתישבת על נכון קו' תוס' שבת דף צ' דבמו"ק דף ט' משמע דהי' כליא עורב בב"ר ומה צורך יש לכליא עורב כיון דהשכינה הי' שורה בב"ר לא הי' העופות פורחין שם וכמש"כ הערוך ולהנ"ל ניחא דהרי גם שמירה לא הי' צריך מפני הלסטים אפ"ה הצריכו שמירה מפני הכבוד א"כ יש לנו לומר שגם כליא עורב הי' מפני הכבוד שלא יניחו שם העופות אף שא"צ דבלא"ה לא הי' נוחין שם מפני שהשכינה שורה וזהו כבוד לפלטין של מלך:

וברמב"ן על התורה בפ' סוטה כ' וז"ל והנה אין בכל משפטי התורה דבר תלוי בנס זולתו הענין הזה שהוא פלא וגם קבוע שיעשה בישראל בהיותם רובם עושים רצונו של מקום כי חפץ למען צדקו ליסר הנשים שלא תעשינה כזאת כיתר העמים ולנקות ישראל מן הממזרות שיהיו ראויים להשרות שכינה בתוכם וכו' והכלל שהוא נס וכבוד לישראל והיינו כדאמרינן כבוד הוא לישראל שהשכינה שורה בישראל:

ואולם תמוה לי דרמב"ן כתב שאין בכל משפטי התורה דבר תלוי בנס וקשה דבפרשת מצורע על קרא ונתתי נגע צרעת בבית ארץ כתב הרמב"ן ג"כ עד"ז וביאר בארוכה בפ' תזריע וז"ל זה איננו בטבע כלל ולא הווה בעולם וכן נגעי הבתים אבל בהיות ישראל שלמים לד' יהי' רוח השם עליהם תמיד להעמידם גופם ובגדיהם ובתיהם במראה טוב והנה אינו נוהג אלא בארץ שהוא נחלת ד' ואין הדבר מפני היותו חובת קרקע אבל מפני שלא יבוא העניין ההוא אלא בארץ הנבחרת אשר השם הנכבד שוכן בתוכה הרי שלך לפניך דגם ענין צרעת הבתים והבגדים הוא ענין נס במשפטי התורה א"כ איך כתב דאין זה אלא גבי סוטה:

והנה בסי' תר"י איתא דמצוה בנירות ביהכ"נ דכ' באורים כבדו ד' ואיתא בברכות דף נ"ג נר של ביהכנ"ס אם יש אדם חשוב מברכין עליו ואם לאו אין מברכין יען דאין נעשין להאיר אלא לכבודו אמנם הר' יונה כ' דלכן אין מברכין יען דנעשה לכבוד ולהאיר ולפי"ז קשה לי מהך דשבת דפריך וכי לאורה הוא צריך ומאי תימא איכא הא באמת אף דנעשה לכבוד השכינה ולהאיר לכהנים ואפ"ה עיקר נחשב לכבוד השכינה כמו באדם חשוב דנחשב דנעשה רק לכבוד ואין מברכין עליו בשלמא לפי הר' יונה ניחא אבל לפירש"י קשה ומכאן קשה לי נמי אמש"כ הרשב"א בתשובה הביא הב"י סי' תקי"ד וז"ל אבל נר של ביה"כ לא חשוב של בטילה ומותר להדליקו ביו"ט וכ"כ הרא"ש בפ"ב דביצה וטעמא משום דלשם מצוה ושמחת יו"ט מדליקין אותו ושרי ע"י מתוך והרשב"א בתשובה נסתפק בדבר מפני שלא התירה תורה אלא דבר השוה לכל נפש אבל כאן שאיני אלא משום כבוד בית אלקינו שהרי אסרו לשחוט נדרים ונדבות ביו"ט עכ"ל והב"ח הקשה על הרשב"א שכ' דנירות ביהכ"נ אינן אלא לכבוד ואפשר דאסור דליתא אלא יש בהן נמי שמחת יו"ט וקשה לי מגמ' דברכות הנ"ל דלפירוש הרי"ו הנה כל נירות ביה"כ נעשה להאיר ולכבוד ואף לפירש"י יקשה דעכ"פ באיכא אדם חשוב אמרינן דנעשה נמי להאיר א"כ ביו"ט נמי לא יגרע נר של יו"ט מלצורך אדם חשוב דאמרינן דנעשה נמי להאיר ויש בזה שמחת יו"ט וכמו שכ' הב"ח:

ד') **והנה** כהאי עניני כתב רבינו סוף ה' שחיטה וז"ל וכשמכסה לא יכסה ברגלו וכו' שאין הכבוד לעצמן של מצות אלא למי שציוה בהן ברוך הוא והצילנו מלמשש בחושך וערך אותנו נר לישר המעקשים ואור להורות נתיבת היושר וכן הוא אומר נר לרגלי דבריך ואור לנתיבתי עכ"ל הטהור מלאים זיו ולפי"ז יקשה מאי זה שאמר כאן שאין זה אלא כבוד להבית לו הא א"צ לינהג כבוד בהמצוה כלל אלא במי שציוה ואין לומר שגם כאן כונתו שזה דרך הכבוד למי שציוה לעשות המקדש ז"א דהא לעיל ברפ"ז כ' רבינו שלא

מפני המקדש אתה ירא אלא מפני מי שציוה על יראתו ואי איתא עדיפא הוה לי' למימר שאפי' כבוד אתה צריך לינהג במי שציוה על כבודו דהא כבוד עדיפא מהנהגות היראה כמש"כ תוס' ב"מ דף ל"ב דניחא לי' לאתוי קרא דכבוד:

ונראה לישב דהנה דרשו מקרא דזה אלי ואנוהו התנאה לפניו במצות כדאיתא בסוכה דף ל"ה ומצוה זו ג"כ אינה משום הנהגות הכבוד בהמצוה אלא דכשמתנאה במצוה הוא נוהג כבוד במי שציוה על המצוה כשעושה אותה כן נמי בשמירת הבית כמו שמצוה לפאר הבית כמש"כ רבינו בפ"א כן נמי מצוה לפאר הבית בשמירה ובזה האדם מקיים שמתנאה בהמצוה של בנין ביהמ"ק וקיומה לפניו ית"ש א"כ זה שכ' רבינו שאין אלא כבוד להבית היינו לומר שהאדם מתנאה בקיום המצוה לפניו ית"ש ששומר אותה כפלטין של מלך:

אמנם קשה לי לדברי רבינו שכ' דהנהגות הכבוד בהמצוה רק במי שציוה עליה א"כ הא דפליגי אמוראי אי בכל מצוה אמרינן דלה"נ דבכל מצוה איכא הנאה כדאיתא בחולין פ"ט) דלהנ"ל אי הוה נהנה בהמצוה הרי אין נוהג כבוד במי שציוה עלי' דמשתף שם שמים ודבר אחר בעשיית המצוה (כדאיתא בסנהדרין דף ס' ולמד מזה בס' גור ארי' הביאו המהר"ש בס' המצות פ' שופטים דמהא"ט אסרה תורה לנטוע אילנות בביהמ"ק דהוה כמשתף דבר גבוה לדבר הדיוט) ונראה דתליא זה בהא דפליגי בפסחים כ"ד א"א ומכוין אי שריא כיון דממילא אתי ולכן ס"ל דמצלה"נ דשריליהנות מהמצוה כיון דא"א וממילא קאתי אבל למ"ד א"א ומכוין אסור א"כ באמת אין רשאי לכוין ליהנות בהתועלת שנמשך מהמצוה:

ובהא ניחא לי מה דיש להקשות בספכה"ד דאמר רבא מכסין באפר עיהנ"ד דמצלה"נ ופריך מנטל שופר של ע"ז ולולב של ע"ז דלא יצא וקשה הא לעיל איתא דאמר רבא בכה"ד מצוה ולית בה הנאה הוא משא"כ תפילין ותכלת מיקרי מצוה שיש בה הנאה והא שופר ולולב שבאים לרצות הוה מצוה שיש בה הנאה לכן לא יצא דמצלה"נ משא"כ כה"ד דמצוה שאין בה הנאה לכן ס"ל שפיר רבא מצללה"נ וצ"ע לכאורה להנ"ל א"ש דס"ל לרבא דא"א ומכוין אסור א"כ ע"כ אף במצוה שיש בה הנאה לא ניתנה ליהנות דאיך תאמר דניתנה ליהנות הא כל מצוה צריך לנהוג בה כבוד להשם המצוה עלי' א"כ כשעושה ונהנה ממנה הרי נוהג בה מנהג ביזיון שמשתף צורך גבוה לצורך הדיוט א"כ ע"כ הא דא"י בשופר וע"ז של ע"ז אין משום הנאה דאית לי' דנאמר משום זה מצלה"נ דהא אסור ליהנות לצרכו רק הא דלא יצא משום המצוה גופי' דחשוב הנאה ונהנה

מאיה"נ א"כ אף בכה"ד למה יצא אף דל"ח מצוה שיש בה הנאה דהא המצוה גופי' מיקרי הנאה ואמאי רשאי לכסות בעפר עיה"נ ודו"ק:

ה') **והנה** בפ"ה ממזוזה כ' רבינו וז"ל מנהג פשוט ליכתוב מבחוץ על המזוזה אבל אלו שכותבין מבפנים שמות המלאכים או שמות קדושים או פסוק או חותמות הרי הן בכלל מי שאין להם חלק לעוה"ב שאלו הטפשים לא די להם שיבטלו המצות אלא שעשו מצוה גדולה שהיא יחוד השם של הקב"ה ואהבתו ועבודתו כאלו הוא קמיע של הניית עצמן כמו שעלה על לבם עכ"ל הטהור והם קילורין לעינים (ומובן עפ"י מש"כ לעיל דברי הגור ארי' דזה הוה כמשתף דבר גבוה לדבר הדיוט) ובכ"מ הקשה ממנחות דף ל"ג מזוזה צריכה להניחה בטפח הסמוך לרה"ר אר"ה מ"ט כי היכא דנטרי מוכח דעושין כן לשמירה וכ' דאיה"נ שהמזוזה שומרת הבית כשהיא כתובה כתקונה לא המלאכים הכתובים בה מבפנים וגם אין הכונה בעשייתה לשמור הבית אלא צריך שיכוין לקיים מצות הקב"ה וממילא נמשך שמירת הבית ול"נ ראי' לדבריו ממה דאיתא בקידושין דף ל"ד דנשים חייבת במזוזה מדסמיך לי' קרא למען ירבו ימיכם דאטו נשים לא בעי חיי ואי איתא דמצות מזוזה לשמירה א"כ תיפוק לי' דנשים נמי בעי שמירה אלא וודאי דאין לעשות מזוזה אלא דמי שחייב בה דמקיים מצות הקב"ה ממילא נמשך שמירת הבית אבל אי ל"ה נשים חייבת באותה מצוה ל"ה מינטרא כלל ע"י המזוזה ולכן צריך ליליף מדסמוך למען ירבו ימיכם:

אך קשה לי מהא דאיתא בסנהדרין דף כ"ב וכתב לו את משנה התורה הזאת כותב לשמו שתי תורות כלומר אחת מדין הדיוט ואחת מדין מלך אחת שהיא יוצאת ונכנסת עמו ואחד שמונחת בבית גנזיו אותה שיוצאה ונכנסת תמיד עמו עושה אותה כמין קמיע ותולה בזרועו הרי דשרי לעשות תורה כמין קמיע כדי שתהא יוצאת ונכנסת עמו לצרכיו אך הנה רבינו בפ"ז מס"ת לא הביא הך דעושה אותה כמין קמיע ובכ"מ עמד ע"ז:

אבל קשה לי מהך דאמרו חדשים לקטורת מוכח דבחרו בעבודת הקטורת יען דמעשרת ולדברי רבינו מי שמכוין במצות להנאתו חלילה אין לו חלק לעוה"ב וא"כ הכי יש עבודה גדולה יותר מקטורת וכיוונו בה כדי להתעשר ולדבריו חללו את עבודת הקודש אם כיון להתעשר:

ולכאורה יש לומר דהיינו הא דפליגי בר"ה דף כ"ח אי מצלה"נ דהנה בכל מצות איכא שכר (והעלה בפנ"י קידושין דף ס"א דלכן בכל מצות שייך איסורא דאית בי' ממונא) ומ"ד מצלה"נ שרי להשתמש ולעשות המצוה להנאתו כדי לקבל שכר ומ"ד דמצללה"נ ס"ל דאסור לעשות שום מצוה להנאת עצמו אלא לעול ועל צווארו לקיים המצוה של

ית"ש דאם עושה לצורך הנאתו הוה כמחלל קדושת המצוה כסברת רבינו:
אולם יקשה הא אמר הכתוב ובחונני נא בזאת דהיינו דרק במעשר שריא לקיים המצוה כדי להתעשר עשר בשביל שתתעשר הא בשאר מצות לא וקשיא כנ"ל מקטורת דג"כ שרי ע"מ להתעשר אך י"ל דמעשר שאני דשרי אפי' לנסוי כמו שכתבתי לעיל בפ"ב בשאר מצות אף דשרי לעשות כדי שיתעשר אבל לא ח"ו לנסוי אם באמת יתעשר:
אך אכתי קשת לי דביומא דף י"א איתא ביהכ"נ ובית האשה ובית השותפין חייבת במזוזה פשיטא מה"ד ביתך ולא ביתה ולא בתיכם ואימא ה"נ אמר קרא למען ירבו ימיכם הני בעי חיי והני ל"ב חיי ויקשה תיפוק לי' כיון דמזוזה נטרי נמי א"כ לא מסתבר דקרא ימעט בית האשה ובית שותפין דהא בעו נמי נטירה אך י"ל דהנה בחירע"א הקשה קו' עצומה הא בית שאולה פטור ממזוזה ולא מחייבין משום אטו הני לא בעי חיי דמ"מ לא שייך המצוה אקרקפתא דגברא כן נמי בבית השותפין להנ"ל י"ל דחדא מתורצת בחברתה דאי משום דבעי נטירה ל"ש לחייבה דהא חזינן דתורה פטרה בית שאולה אף דבעי נטירה ה"נ בית השותפין שפיר יש למעט אף דבעי נטירה ולכן משני רק מטעמא דהני נמי בעי חיי לא מסתבר כלל לומר דמיעטה תורה מביתך ולא בתיהם דהא בעי חיי אבל בית שאולה שפיר פטור דהא לא משום דמיעטה קרא פטור אלא כיון דאין לו בית כלל ל"ש לחייבו מטעם דבעי חיי דגם מי שאין לו בית שפיר יזכה לאריכת ימים:
בהכי ניחא לי לפרש משנה התמוה מאוד במגילה כ"ד תנן העושה תפילין עגולה סכנה ואין בה מצוה ותימא כיון דתפילין מרובעת הלממ"ס פשיטא הוא דאיי"ח מצותו כלל ומאי קמ"ל דאין בו מצוה ועוד מ"ש עגולה דנקט מתניתין הא כל שאיני מרובע אפי' איני עגולה אלא משולש נמי אין בה מצוה ובגמ' שם רוצה לסייע ממתניתין דמרובעות הלממ"ס ותמוה א"כ פשיטא ונראה לפרש דהנה בסי' ל"ב סעיף ל"ט כתב המחבר דהלממ"ס שיהיו מרובעין בתפרן ובאלכסנון שצריך לרבע מקום מושבן וגם הבתים הנה נשמע דריבוע הבתים למעלה בדיעבד אין מעכב כמש"כ בא"ר שם א"כ לפי"ז מי שעושה תפילין עגולות למעלה כשר אלא כיון דעושה כן יען דדעתן לקיימה גם כקמיע וכדברי רבינו גבי מזוזה א"כ אין בו מצוה לכן תני נמי הכי סכנה ואין בו מצוה ונראה שלזה אמרו ג"כ בירושלמי פרק הבונה אלה המצות אם עשייתן כמצותן הן מצות ולכאורה פשיטא דבעינן עשייתן כמצותן רק הכונה כנ"ל כשעושה המצוה באופן שאין בו פסול מדינא אלא כיון שעשה כן לאיזה כונה לצרכו לא לצורך גבוה ל"ה כתקונן אינן מצות:
והנה לכאורה יש להקשות מהא דאיתא בחולין דף פ"ט בשכר שאמר אברהם אם מחוט ועד שרוך זכו בניו לשתי מצות תכלת ותפילין בשלמא תפילין הוה מצוה שיש בה הנאה

דכ' וראו כל עמי הארץ כי שם ד' נקרא עליך והוה הנאה לישראל שיראו ממך אלא תכלת מאי הנאה ומשני דומה לרקיע ולכסא הכבוד וקשה ג"כ לפמש"כ רבינו גבי מזוזה דאם כונתו לשמירה אינה מקיים המצוה א"כ ה"נ אי כונתם שיהא להם תועלת זה שיראו מהם הוה כמו עושה מזוזה לשמירה דלא קיים מצותו ה"נ אי הוה הנאה ומיחשב להם זה הנאה א"כ אין מקיים המצוה אבל לפמש"כ הכ"מ א"ש דבאמת צריך שלא תהא כונתו לזה אלא דממילא נמשך התועלת אם מקיים המצוה נמשך ממילא שיראו ממך והוה לך לשמירה כמו מזוזה:

והנה רש"י שם בחולין פ"י בשכר שאמר אאע"ה אם מחוט ועד שרוך ולא רצה ליהנות מגזילה ופלא מה זכות זה שלא רצה ליהנות מגזילה ועוד הא באמת רצה ליתן לו מלכי צדק במתנה אך י"ל דבסוטה דף מ"ח ממעטינן מולא חנכו למעט גזלן דחזר ולקחו א"כ הא באמת רצה ליתן לו והוה כחזר ולקחו אלא יען דמעיקרא באיסורא בא לידו בתורת כיבוש מלחמה לא רצה ליהנות והיינו דקאמר לי' אם מחוט ועד שרוך דאף דאני מקיים מצות תפילין וציצית והוה חזי לי למצות אלו לחוט של תכלת ולרצועה של תפילין אפ"ה לא רצה ליקח יען דמעיקרא באיסורא בא לידו לכן שפיר זכו ישראל לאותן שתי מצות:

הלכה ב

ושמירה מצותה כל הלילה. במשל"מ הביא דהמפרש בתמיד כ' בין ביום בין בלילה ושדבריו תמוהים בעיניו ולדעתי דבריו נכונים כי דעתו כדעת הרא"ש שם וז"ל שימור זה אין משום חשש גניבה דאין עניות במקום עשירות אלא גזה"כ הוא דכ' ושמרו וגם כבוד המקדש שלא יסיחו דעתם בין ביום ובין בלילה (ובראב"ד מס' תמיד כ' לפרש קרא דדברי הימים דמייתיא מס' תמיד לצפונה ליום נראה היינו יום שלם דכ' ויהי ערב ויהי בוקר אלו ב' רוחות לעשות שמירת בין ביום ובין בלילה אבל בשאר מקומות ל"ה כ"כ לשמור לפ"ז במזרח ובשאר מקומות לא הי' צריכין לשמור אלא בלילה אבל בצפון ונגבה היו צריכין לשמור בין ביום ובין בלילה) עוד י"ל דדעתו דשמירה אין משום כבוד אלא שמירה מפני זרים וטמאים במקום שא"ר ליכנס וגם שלא יקרבו לעבודה דלשון הכ' ושמרתם את משמרת הקודש וכו' ולא יהי' קצף על בנ"י וכתוב עוד משמרת המקדש למשמרת בנ"י והזר הקרוב יומת משמע דבא לשמור מפני זר שלא יקרב לעבודה וא"כ לפי"ז מסתברא דשמירה בין ביום בין בלילה ואף דרבינו הביא קרא דושמרו הנה בספרי זוטא הביא קרא דושמרתם משמרת הקודש (ועיין עירוכין דף ג' כהנים איצטריך לי והוק' בתוס' הא גם לוים שומרים ואי נאמר דמצוה בלילה נתישב קו' התוס' דהרי אפשר ליטבול ובערב ויהא לו ערב שמש ורשאי לשמור בלילה:

ושמרו מ"ע ושמרתם הוה מל"ת והוא ממכילתא ויש להבין למה ושמרו משמע מ"ע ושמרתם הוה ל"ת ובספר ספרדי מחכם מודעי כ' דהא"ט דושמרו הוה נסגר והוה קיל לנוכח מש"ה דרשינן לי' בעשה אבל ושמרתם דהוא לנוכח דרשינן לי לל"ת אולם בספרי איתא להיפך דושמרתם הוה מ"ע אבל רבינו פסק כמכילתא משום דס"ל כסברת תוס' יומא דף פ"ח ד"ה השמר דלר"י השמר דקום עשה ממש כמו תפילין דיום הוה עשה ובספר דרך הקודש הקשה מנ"ל לדרוש מושמרתם לל"ת הא הכא כך הוא המצוה בשמירה וא"א ליכתוב בלשון אחר ותי' דהכונה אזהרה לבי"ד שיזהירו הכהנים ובספר תוספת ראשון לציון כ' שמירה מפורש בספרי קרח הוא כדי שלא יכנס זר בתוכו והא דפריך בגמ' מה"מ י"ל דהכי פריך בבית המקדש כיון ששערים מסוגרים ל"ל שמירה ומשני והחונים עליו וכו' משה ואהרן וע"כ מצוה עליהם לשמור דאל"כ לשמור ל"ל כולי האי באדם אחד סגי אע"כ הוה מצוה עוד י"ל דפריך מנ"ל דבעינן כהנים ולוים ומשני והחונים עליו וכו':

הלכה ג

א) **ואם בטלו שמירה עברו בל"ת שנאמר ושמרו את משמרת הקודש ולשון שמירה אזהרה היא**. וקשה לי טובא דרבינו פ"ד מהלכות תפילין כתב בהניח תפילין בלילה עובר בל"ת דושמרת את החוקה כריוה"ג בעירובין דף צ"ו ושם כ' דמי שלא הניח מבטל מצות עשה אבל לאו לא קחשיב ויקשה כיון דפסק כריוה"ג דדריש מושמרת א"כ אף ביום אם לא הניח תפילין יהא עובר בלאו כמו שהקשו בתוס' שם ומה שתירץ התוס' דשמור דעשה עשה היכא דקאי אעשי' לקיים עשה ורק היכא דשמירה כתיב אמניעה שלא לעשות כגון שלא להניח בלילה אז הוה לאו זה ל"ש לרבינו דהרי כ' המבטל שמירת המקדש עובר בלאו אף דושמרו משמרת הקודש לא קאי אמניעה וא"כ תיקשה לרבינו קו' התוס' וראיתי אח"ז בשעה"מ ה' תפילין ובברכ"י בשם מהרי"ט שהקשה ג"כ כן ובברכ"י הוסיף להקשות בדרך זה דהנה אקו' הנ"ל י"ל דבאמת לא פסק כריוה"ג רק כר"ע ולא קאי ושמרת החוקה אתפילין רק סובר דקאי אפסח כר"ע והא דכ' דהמניח בלילה עובר אין רק אסמכתא ולכן הביא רבינו בה' תפילין דאסור להניח בשבת ויו"ט משום דכתיב והיו לאות והיינו כר"ע אלא דיקשה א"כ למה לא כ' בה' ק"פ דעובר בל"ת וע"כ לישב דסובר כסברת תוס' בעירובין דהשמר דעשה עשה היכא דלא קאי אמניעה א"כ שוב הדרה קו' לדוכתי' איך פסק כאן דהמבטל שמירת המקדש עובר בל"ת כיון דשמירה לא קאי אמניעה אמנם לי קשיא יותר דהרי אם נאמר מדלא כ' בביטל מ"ע דק"פ עובר בלאו מוכח דסובר כסברת תוס' דעירובין דהשמר דעשה עשה א"כ שוב אין

הוכחה דפסק כר"ע ממילא כ' דאם לא הניח תפילין ביום עובר בל"ת מוכח דושמרת לא קאי אתפילין דז"א דהרי שמור דעשה עשה ומצי סביר שפיר כריוה"ג וא"כ הדרה קו' ראשונה לדוכתה הא כאן פסק דביטול מ"ע דשמירת מקדש עובר בל"ת וצע"ג:

ועוד קשה לי טובא דהנה בש"א סי' מ"ב הקשה למה לא מוקי קרא דושמרת החוקה על מצות תפילין ביום אבל בלילה נאמר דפטור ולכן כ' תורה ושמרת החוקה מימים ולא לילות דדוקא ביום חייב ולא בלילה כמו דדרשינן לענין חיוב ציצית דאין נוהג בלילה ולמה דריש ר"א ורי"ו במנחות דף ל"ו דקאי על מניעת הנחת תפילין בלילה ותי' כיון דהמבטל מצות תפילין מבטל מ"ע וא"כ אי נוקי אביום אז הוה שמירה דמצוה והוה רק עשה והלא היכא דאפשר למדרש לא מוקמינן קרא לטפוי עשה או לאוי ולכן עדיף לאוקים אלילה דאז הוה ל"ת ולכן מוקמינן אלילה ומעתה לדעת רבינו בה' בהב"ח דשמירה דעשה ג"כ ל"ת א"כ לוקי אביום ואי דביום יש ח' מ"ע הלא שמירה לאו הוה ול"ה לאטפויי עשה רק להוסיף ל"ת אעשה ועוד קשה לי דהנה רבינו בפ"ד מתפילין פסק דלילה לאו זמן תפילין מקרא דימים ימימה ובשוי"ט לאו זמן תפילין א"כ פסק דלא כר"ע א"כ איך נקט טעמא דלך לאות ותי' בש"א לפמש"כ תוס' ומהרש"א דגם לריוה"ג ע"כ סמוך אקרא לאות דמזה נדע למעט שבוי"ט מקרא דושמרת ורק בכ"מ הקשה עוד למה פסק דלא כר"ע דהלכת' כוותי' נגד ריוה"ג ור"ע סובר שלז"ת:

ואומר לישב דהנה יש להקשות עוד דרבינו פסק דלילה ושבת ויו"ט לאו זמן תפילין ופסק בפ"י משבת דמכניסין זוג זוג ובשמעתין מוכח למ"ד לאו זמן תפילין ע"כ מכניס שנים שנים עוד הקשה בש"א איך מכניס אפי' זוג אחד כיון דלדעת רבינו השמר לאו ומניח בשבת עובר בל"ת כמו בלילה דעבר וא"כ כיון שיש איסור תורה לא התירו חכמים להכניס משום דלא מנטרא דהרי אף בלשמרו יש איסור תורה ועובר בלאו לדעת רבינו בלילה וה"ה בשבת ויו"ט ועוד הקשה בש"א אהא דפסק שם רבינו דאף במניחן לשמרן אסור בלילה והא ר"א סובר בלשומרן מותר להניחן לכתחילה והלא לית חולק אר"א ועוד הקשה דבאמת למה לא כ' רבינו שכן בשבת כשמניחן עובר בל"ת ועוד הקשה בש"א דנראה מדעת רבינו בפ"ד מתפילין אף דלילה לאו זמן תפילין אפ"ה בהי' עליו מבעוד יום א"צ לחולצן והוק' דבגמ' רק מוכח כפי פי' התוס' דלילה ז"ת רק מדרבנן שלא יפיח שפיר יש לחלק כאן לחולצן כאן להניח לכתחילה אבל אי מה"ת לאו זמן תפילין מהיכי תיתי לחלק בין הנחה לסילוק ואף דבירושלמי פ"ב דברכות משמע כן דלמ"ד ללז"ת מה"ת אפ"ה אין צריך לסלקם אבל הא גופי' יקשה מנ"ל לגמרא זאת מהיכן למדו כן לחלק בדאורייתא ונראה לישב הכל בחדא מחתא דהנה הפמ"ג סי' כ"ט הוקשה אמש"כ

רוקח לפרש גמ' דמנחות יצאו שבת ויו"ט שהן אות דהיינו אות מיצ"מ כמו תפילין וקשה מאי אות יצ"מ שייך בשבת ויו"ט ותי' יען שמשה ביקש מפרעה שינוחו ישראל במצרים בשבת כדאיתא במדרש או שבת מורה על חידוש העולם וכן יצ"מ וזהו דחוק לכן לולי דברי הרוקח אני אומר בדרך אחר דהנה בח"ס או"ח הקשה אמאי נשים פטורות מתפילין הא היו באותן הנס ביצ"מ ותירץ האות בתפילין הוא לאות אהבה בינינו לקב"ה כמו שדרשו חכמז"ל על פסוק שימינו כחותם על לבך זהו תפילין שהוא חותם שלנו שאנו בנים למקום ולכן גם הקב"ה מניח תפילין ולכן בפ' ק"ש לא נזכר אות דיצ"מ רק סתם והיו לאות ורק בפ' והי' כי יביאך כתיב והי' לך לאות כי בחוזק יד הוציאך ה' ממצרים ותפילין דמרי עלמא כתיב בי' מי כעמך ישראל ורק אגב אמרה תורה להזכיר גם יצ"מ:

ולפי"ז אני אומר היינו דקאמר הגמ' יצא שבת ויו"ט שהן אות כפירש"י דכתיב בינו ובין ישראל וכן תפילין ג"כ אות בין ישראל לקב"ה ולא משום יצ"מ דאין זה עיקר האות (ובאמת לדעת הח"ס קו' הרוקח לעולם עומדת כיון דסובר דעיקר אות תפילין יצ"מ א"כ אמאי נשים פטורות ונלמדו שפטורות אף שהי' באותן הנס) ומעתה לפי"ז הנה מסתברא דלא כב"י אלא דלר"ע דיליף מלך לאות רק נדע דפטור אבל אסור ליכא דהרי נהי דא"צ אות אהבה ששבת הוא אות אבל עכ"פ יש בתפילין גם אות זה וא"כ אם מניח בשבת לאות דיצ"מ א"כ אין כאן איסור ול"ש זלזול בחותם המלך כיון דיש עוד אות דיצ"מ וזה ליכא בשבת כקושית הפמ"ג באמת על הרוקח ובזה נראה לישב קו' ש"א דבמנחות מסיק הגמ' דרבה דסבר וודאי חשיכה חולץ ס"ח א"ח אייריא בע"ש וסובר כר"ע דדריש והי' לך לאות יצא שבת ויו"ט שא"צ אות והקשה בש"א דב"י נסתפק אי לר"ע הלובש תפילין בשבת עושה איסור או רק ממעט דא"ח להניח אבל איסור ליכא ומקשה ממנ"ס אי ליכא איסור א"כ וודאי חשיכה אמאי חולץ ואי יש איסור ולכן וודאי חשיכה חולץ א"כ אמאי ספק חשיכה אינו חולץ הא ספק מה"ת לחומרא ולפמש"כ ניחא דלעולם דבשבת ליכא איסור לר"ע והא חשיכה חולץ י"ל דלילה שאני דהנה בפ"ק דברכות פליגי בן זומא סובר מזכירין יצ"מ בלילה דיצ"מ היו ביום ולפי"ז א"ש נהי דלר"ע להניח בשבת או ביו"ט ליכא איסור היינו ביום משום דעכ"פ שייך אות יצ"מ אבל בליל שבת דל"ש בלילה אות יצ"מ לחכמים דאין זכירת יצ"מ בלילה וגם אות אהבה ל"ש משום שבת ולכן וודאי חשיכה חולץ בע"ש דאז בוודאי אפי' איסור יש ולכן א"ש דספק חשיכה אינו חולץ דהנה לכאורה י"ל פשוט דלכן ספק חשיכה אינו חולץ דבכל יום חייב בתפילין וא"כ בספק חשיכה הוה ספק אי נפטר ומספק אין חולץ אך ז"א כיון דספק חשיכה א"כ שוב אסור במלאכה דהרי חייב בתוספת שבת א"כ לא משום ספק פטור אלא מטעם וודאי

דכיון דאסור במלאכה א"כ אין צריך אות דשבת הוה אות דהרי האות בשבת יען דאסור במלאכה וזה ג"כ בספק חשיכה אסור משום תוס' שבת א"כ אמאי אינו חולץ א"כ א"ש מאוד דנהי דבספק חשיכה לא צריך אות אהבה יען דאסור במלאכה אבל אות יצ"מ שייך בספק חשיכה כיון דביום חייב בזכירת יצ"מ א"כ בספק חשיכה הוה ספק אי נפטר ויש חזקת חיוב לכן חייב בזכירת יצ"מ דנהי דפטור מתפילין משום דאסור במלאכה ואין צריך אות אהבה אבל עכ"פ איסור ליכא משום דשייך אות יצ"מ כמו ביום שבת דמותר להניח יען דיש עכ"פ אות יצ"מ ורק בוודאי חשיכה דל"ש אות יצ"מ ולא אות אהבה אז אסור להניח לכן חולץ אבל בספק חשיכה דשייך עכ"פ אות יצ"מ לכן אין אסור להניח וא"ח ודו"ק:

ב) **ולפמש"כ** נראה לישב קו' עצומה שהקשה בפנ"י בקידושין דף ל"ה בהא דאמרינן בשמעתין דלר"מ מ"ע שאהז"ג ונשים חייבת אמאי הא בקידושין אמרינן דנשים פטורות מתפילין משום דאיתקש לת"ת וא"כ אף דאין ז"ג לפטרו נשים מהיקשא וא"ל כיון דאיתקש גם למזוזה דכ' וקשרתם לאות וכתבתם על מזוזות ולחומרא מקשינן אף למ"ד דהוה ז"ג לחייבו וא"ל דאיתקש לת"ת דאדרבא ניקוש לחומרא למזוזה ולפי דברינו יש לישב בטוב טעם דלכאורה יש להבין מ"ט ר"מ דסובר שז"ת ומאי עביד בדרשא דר"ע הא שבת אין צריך אות אמנם לפמש"כ ניחא דר"מ סבור כקו' הרוקח באמת דבשבת הוא אות אהבה יען דאסור במלאכה אות היא ביני וביניכם ותפילין הוה אות יצ"מ ול"ש לדרוש כלל דרשא דיצא שבת דא"צ אות הוא ביני וביניכם ותפילין הוה אות יצ"מ ול"ש לדרוש כלל דרשא דיצא שבת דא"צ אות דהא אות דתפילין מלתא אחריתא ואות אחר לכן חייב להניח תפילין בשבת משום אות דיצ"מ ולפי"ז א"ש דנשים חייבת אי ל"ה ז"ג דהיינו דחייב בשבת וע"כ משום דאז שייך עכ"פ אות יצ"מ א"כ ממילא גם בנשים יש לחייב משום דהיו באותן הנס דל"ש כתי' הח"ס יען דעיקר הוא אות אהבה ז"א דכיון דחייב בשבת ע"כ משום דעיקר הוה יצ"מ וא"כ שוב נשים מסברא חייבת דהיו באותן הנס וא"כ א"ל דעכ"פ נקיש תפילין לת"ת די"ל דאדרבה מקשינן למזוזה לא מטעם דהוה לחומרא אלא משום דהסברא נותן דהיו באותן נס יש לחייב גם נשים והתינח או אין ז"ג וחייב גם בשבת אבל אי תפילין הוה ז"ג דאין נוהג בשבת משום דבשבת א"צ אות א"כ אמרינן ע"כ דעיקר האות בתפילין היינו אות אהבה וזה אין צריך בשבת ואף דשייך אות שיצ"מ אין זה עיקר הטעם וא"כ ליכא סברא לחייב נשים דהיו באותן הנס כיון דאין זה עיקר האות כסברת הח"ס כיון דליכא סברא דהיו באותן נס והוא נכון (והנה בפנ"י בקידושין הוכיח מכח זה כשיטת רש"י וריטב"א שם דאף

לר"מ דשז"ת אפ"ה נשים פטורות מתפילין מהיקשא למזוזה ורק השאיר דברי הריטב"א בצע"ג דמשמעתין מוכח דבאמת נשים חייבת אי ל"ה ז"ג ונראה לישב דהנה במשל"מ פ"י ממלכים העלה דעבדים דפטורות כמו נשים זה במ"ע שהפטור משום שהזג"ג אבל מצות שאין הזמ"ג ונשים דפטורות רק מדרשא דמיעטה תורה בהא עבדים חייבים וא"כ י"ל דהיכא דנשים פטורות מטעם מעשהזג"ג ואפי' עבדים פטורים י"ל דאז אף רשות ל"ה ואיכא בל תוסיף אבל היכא דאהזג"ג ורק פטורות מגזה"כ ולכן מחייבין עבדים י"ל בנשים רשות עכ"פ הוה וליכא בל תוסיף וא"כ הכי קאמרינן דלר"מ מהא דנשים יוצאת בתפילין מוכח דסובר שז"ת והוה מעשהז"ג וכיון דהוה מעשהז"ג נשים חייבות מצד הסברא ורק פטורות מגזה"כ וא"כ נהי דפטורות אבל עכ"פ רשות הוה וליכא בל תוסיף ולכן נשים יוצאת בתפילין כיון דבחול ליכא ז"ת גם בשבת יוצאין דכחול שוויא רבנן כסברת הר"ן ומהרש"א שיתבאר להלן ונראה לי ראי' לסברא זו מירושלמי רפ"ג דברכות דפריך נשים מניין דפטור ותי' ולמדתם את בניכם את שחייב בתורה חייבות בתפילין ומוכח אף למ"ד שז"ת ואין ז"ג ג"כ נשים פטורות מהיקשא ושוב פריך עבדים מניין ת"ל שמע ישראל וכו' ה' אחד מי שאין לו אלא אדון אחד ויקשה למה צריך קרא למעט עבד הא איתקש לאשה ומוכח כמשל"מ כיון דשז"ת רק פטורות מגזה"כ הו"א עבדים חייבין וצריך קרא למעט והוא ראי' נכונה למשל"מ אמנם מהא דאיתא בירושלמי ריש פירקין דמוכח דלר"ג נשים חייבות בתפילין מטבי עבדו דהי' מניח תפילין ולמשל"מ אין ראי' מעבד וכן קשה לי מגיטין דף מ' דפריך לריב"ל מברייתא דמניח תפילין לא יצא לחירות וקשה דילמא ברייתא כמ"ד שז"ת וא"כ בנשים רק מגזה"כ נתמעט מת"ת ושפיר עבד חייב בתפילין לכן לא יצא לחירות ומ"פ לריב"ל דלמא סובר שלז"ת וז"ג נשים פטור גם עבד פטור לכן יצא ומוכח דלא כמשל"מ ויש להסביר עוד עפמש"כ רא"ם על סמ"ג ה' שופר דבנשים ל"ש ב"ת דזה נופל על המצות ולא על הגוף ובשל"ג בר"ה על משנה דמעכבין את הנשים כ' דל"ש ב"ת כיון דלא נצטווה עלי' כמו שאין חייב בתפילין אם יניח במקום שא"ר להניחן וכמו שאין ישראל עובר על ב"ת אם יברך ברכת כהנים שלא נצטווה עלי' אלא הכהנים יעוש"ה ולפי"ז התינח במעשהז"ג דרק לכן נשים פטורות יען שאין ז"ג שייך שפיר ב"ת כפירש"י אבל אי מגזה"כ א"כ בוודאי ל"ש ב"ת כמו בישראל שאין עובר בב"ת על ברכת כהנים וא"כ נשים בתפילין רשות והכי קאמר דש"מ לר"מ שז"ת ומעשהז"ג ונשים חייבת ר"ל מצד הסברא רק מגזה"כ פטורות כהא"ג רשות הוה דליכא ב"ת ולכן נשים יוצאת בתפילין בשבת והבן ועמש"כ להלן עוד לישב שיטת רש"י וריטב"א באופנים שונים) ובמש"כ ג"כ יש ליישב גם קו' תוס' בשמעתין מברכות דקאמר

דתפילין ס"ד דאיתקש למזוזה לכן אשמעינן דפטור ולמה לא קאמר לאפוקי מדר"א ור"י וכונתם דאז א"צ לטעם דאיתקש אלא לר"מ ור"י ל"ה כלל ז"ג לכן אשמעינן דפטור ולפי"ז א"ש גם קו' תוס' שהתחלקו דשפיר קאמר בברכות דהו"א דהיקש למזוזה ולא קאמר לאפוקי מדרי"ו דהרי אף דלר"מ שז"ת ול"ה ז"ג אפ"ה אכתי לפטרי נשים מהיקשא דת"ח ורק ע"כ הא דלר"מ חייבות יען כיון דיש סברא דהיו באותן נס לכן עדיפא להיקש תפילין למזוזה ולכן חייבות א"כ היינו דקאמר באמת בברכות דס"ד דהיקש למזוזה דזה עצמו טעמו של ר"מ קמ"ל לאפוקי מהיקשא והיינו גם לאפוקי מדר"מ כיון דזה עיקר טעמו של ר"מ יען דמקיש למזוזה ודו"ק:

ובמש"כ יש לישב קו' השעה"מ ה' תפילין מסנהדרין דף ס"ח דכעס ר"א דמניחין איסור סקילה ועוסקין באיסור שבות פירש"י דסבור שבת לז"ת משום דאי ז"ת לא גזרינן שיצא בהן לר"ה והוק' תיפוק לי' דלריוה"ג יש איסור לאו ולר"ע עכ"פ איסור עשה אי לאו ז"ח והוכיח מזה דלר"ע רשות הוה ולפמש"כ ניחא דהרי ס"ח אינו חולץ וכתבנו לעיל טעמא דמילתא משום חזקת חיוב חייב מס' מה"ת לכן א"צ לחלוץ רק משום איסור שבות ובזה ניחא לי לישב קו' תוס' שהוקשה הא כן הסדר דתקיעה שלישית לחלוץ תפילין ורביעית להדלקת הנר א"כ מה כעס ר"א ונראה לישב דלכאורה יפלא הא רבה קאמר ס' ביה"ש אין חולץ וא"כ איך תוקעין לחלוץ קודם תקיעת להדלקת נירות דבאמת הקשה בש"א מ"פ אי שבת לז"ת דלמא בשבת חולץ מגזירה דיעבור ד' אמות בר"ה אבל בלילה בחול א"ח כשיטת רבינו ולישב נאמר דאי משום גזירה חולץ א"כ אמאי ס"ח אינו חולץ בע"ש דא"ל ס' דרבנן הוא כמש"כ הש"א דהרי אדרבא מדרבנן תוקעין לחלוץ קודם תקיעת הדלקת הנר אע"כ מדינא דאורייתא קאמר וודאי חשיכה חולץ אבל ספק חשיכה אין חולץ מה"ת מטעם חזקת חיוב וא"כ מיושב קו' תוס' דבוודאי תוקעין לחלוץ משום שלא יעבור ד' אמות אבל ר"א כעס כיון דמצד עיקר הדין ס"ח אינו חולץ לא הי' לו להקדים חליצת תפילין דרק שבות הוה אף שתקיעה לחלוץ קודם היינו בעלמא אבל בדידי' שהי' חולה ל"ש כ"כ גזירה דיבאנו ד' אמות כמו שכ' תוס' שם (ובדרך קרוב לזה י"ל קו' תוס' דהרי קשה עדיין דלמא סובר לילה ז"ת רק בחשיכה חולץ כיון דהלכה ואין מורין כן לכן מצלי באורתא וע"כ דסובר להלכה בוודאי משחשיכה אסור כדקאמר ת"ק וע"כ דינא דאורייתא קאמר ושפיר פריך אמאי באורתא א"כ אף משקה"ח אסור ולכן תוקעין קודם הדלקת הנר והיינו משום דהלכה ואין מורין כן ור"א שפיר כעס דלעצמו מצי לעשות כהלכה לאחור חליצת תפילין ודו"ק:

והנה הדרין למעיקרא למ"ד אין מזכירין יצ"מ בלילה (ערשב"א בברכות בשם הראב"ד

דפליגי מה"ת דלבן זומא מה"ת מזכירין ולרבנן רק מדרבנן) א"כ בליל דשבת ויו"ט דליכא לא אות אהבה ולא אות דיצ"מ אז אפי' איסור יש בהנחת תפילין:

ג') **ומעתה** אומר עוד דהנה בטעמא דלילה לז"ת י"ל דתליא ג"כ אי יצ"מ בלילה דלמ"ד אין מזכירין יצ"מ לכן גם לילה לאו ז"ת כיון דבתפילין יש אות יצ"מ ואות אהבה ובשבת דא"צ אות אהבה לז"ת ובלילה דליכא אות יצ"מ לז"ת ורק בחול ביום דיש כאן אות אהבה ואות יצ"מ הוה ז"ת ואמנם למ"ד מזכירין יצ"מ בלילה נראה דלכן לילה לז"ת דהנה במכילתא יליף מלשמור שלא יפיח בהן א"כ י"ל דסובר דדרשינן טעמא דקרא דתורה מיעטה מימים ולא לילות מהא"ט דשמא יפיח בהן בלילה לכן לז"ת ומעתה אני אומר דנפ"מ מטעמים אלו דלמ"ד דללז"ת משום דאין מזכירין יצ"מ בלילות ול"ש אות דיצ"מ אבל טעמא דשמא יפיח בהן לית' לי' דסובר דלא דרשינן טעמא דקראי רק היכא דמפורש דאז לכו"ע דרשינן כדאיתא בב"מ דף קי"א וא"כ בשלמא טעמא דאות יצ"מ שפיר דריש דכתב בפירוש לכן בלילה דל"ש אות לז"ת ואף דממעט מקרא דמימים ולא לילות כ"כ התוס' דסמוך אדרשא דלך לאות דממעט שבת מטעם דא"צ אות וה"ה לענין לילה דל"ש אות יצ"מ אבל טעמא דשמא יפיח דלא כ' להדיא לא דריש א"כ סובר דצריך לחולצן כשחשיכה משא"כ להניח לשומרן מותר אבל אי הטעם משום שמא יפיח בהן אז א"צ לחלצן רק לכתחילה אסור להניח ואפילו לשומרן אסור להניח בלילה דאיך נאמר דשרי להניח לשומרן דהיינו שלא יתבזו כפירש"י הרי הא דללז"ת הוא משום זה עצמו דשמא יפיח והוה ביזוי תפילין וזה נכון בסברא אמנם נראה דזה תליא ג"כ אי מצ"כ דאי אצ"כ אף בדעתו לשומרן יצא א"כ במה דמקיים ביום המצוה זה הזהירה תורה שלא יניחן בלילה ולכן אף בלשומרן אסור אף למ"ד דהטעם משום דאין מזכירין יצ"מ בלילה דכן חייב לחלצן אף דאין מכוין לצאת כיון דאצ"כ וביום כהא"ג מקיים המצוה אף דעתה שלז"ת לכו"ע בעי כונה הא בחול שהוא בזמנו ואצ"כ ויוצא אף שאין מכוין לכן בלילה א"צ לחלוץ וגם אפשר לומר דבני מערבא דסברי דצריך לחלוץ סברי כדס"ד בעירובין דלעבור שלב"ז ג"כ ל"ב כונה אמנם אי מצ"כ א"כ בלשומרן אין עובר וכן א"ח לחלוץ כיון דביום כהא"ג אין מקיים המצוה בלילה לא אסרה תורה ואי נאמר דהא דמצאצ"כ הכונה משום דסתמא לשמה משא"כ במכוין שלא למצוה לא יצא אז יש הבדל דלשומרן שרי אבל לחלצן חייב אם אין כונתן לשומרן רק שמניחן על ראשן סתמא ואין מסלקן א"כ ביום בכהא"ג יוצא א"כ בלילה חייב לסלקן אמנם כ"ז אי הטעם משום שינה והס"ד א"כ בלשומרן אסור אף אי צ"כ כיון דכשמניחן בלילה אין שמורים מהס"ד אבל כשהניחן ביום א"צ לחלצן דכהא"ג לא חשו להס"ד כיון שלבש בהיתר:

ולפי"ז נראה לישב קו' הש"א לשיטת רבינו דאין חולצן בלילה מ"פ במנחות אי שלז"ת הא י"ל דעכ"פ אין צריך לחלצן ולכן מצלי באורתא ולא חלצן אבל לענין שבת דיש חשש שיצא בהן לרה"ר כפירש"י דל"ש שיזכיר כיון דא"צ למשמש בהן אי לז"ת והכריח עוד זה דע"כ הטעם רק שיצא בהן דאי מה"ת צריך לחלוץ יען דשלז"ת א"כ ספק חשיכה אמאי אינו חולץ דס' מה"ת להחמיר וע"כ רק דרבנן חולצן וספק חשיכה מדרבנן מותר והוא קו' גדולה ולפמש"כ ניחא די"ל דסובר לעולם מה"ת חלצן לא מגזירה אלא יען דשלז"ת צריך לחולצן וספק חשיכה אינו צריך לחלצן משום חזקת חיוב וא"כ גם בחול אמאי מצלו באורתא ולא חלצן דסובר הא דללז"ת משום דאין יצ"מ בלילות וסובר ג"כ מצאצ"כ וא"כ ביום כהא"ג יוצא לכן בלילה צריך לחלוץ אבל רבינו דסובר בפ"א מק"ש דמזכירין יצ"מ בלילות וסובר בה' לולב דמצ"כ אף במידי דמעשה כדמוכח מדבריו בדין לולב שהוציא בשבת לר"ה (דלא כדעת הה"מ פ"ב משופר דלרבינו במידי דמעשה אצ"כ וא"כ תפילין ג"כ מידי דמעשה אצ"כ) ורק במצה שכפאו פרסיים דיצא ול"צ כונה יען דנהנה כמש"כ המפרשים וסובר הא דללז"ת מטעם דשמא יפיח בהן וסובר דדרשינן טעמא דקראי כמש"כ במק"א שכן דעת רבינו ולכן פסק רבינו דא"צ לחלוף כאמור וא"ש ג"כ הא דירושלמי סובר דאין צריך לחלוץ דסובר הטעם משום שמא יפיח או סובר צ"כ וא"כ ביום באין מכוין לצאת לא יצא לכן בלילה כיון דאין מכוין א"צ לחלוץ ודו"ק (אמנם בעירובין בפלוגתא דר"נ ור' יונתן מוכח בהדיא דצריך לחלוץ דו"ק ותשכח) אלא דקשיא לי דהנה כל זה רק למ"ד דממעט שבת מקרא דלך לאות יצא שבת שא"צ אות א"כ שפיר שייך לומר דעכ"פ שייך אות יצ"מ ורשות הוה אבל למ"ד דיליף מקרא דושמרת א"כ פשיטא דאיסור יש ול"א דעכ"פ שייך אות יצ"מ וא"כ יקשה הא לס"ד עתה דהא דשל"ז מקרא דושמרת אף דסמוך אקרא דלך לאות ושבת א"צ אות כמש"כ תוס' בעירובין א"כ אם לא חלץ בליל שבת צריך לחלצן ביום שבת דהא איסור יש (דרק לר"ע דיליף מלך לאות א"צ לחלוץ ביום שבת דשייך עכ"פ אות יצ"מ) צריך לחלוץ כיון דא"צ אות אהבה משום אות יצ"מ אין חייב א"כ גם בס"ח דא"צ אות אהבה דאסור במלאכה מס' משום אות יצ"מ אין חייב ול"ש חזקת חיוב וא"כ ספק חשיכה אמאי איני חולץ ואי נאמר אף דיליף מושמרת אפ"ה כיון דסמיך אקרא דלך לאות יצא שבת ויו"ט שא"צ אות לכן ביום שבת א"ח דעכ"פ יש אות דיצ"מ א"כ יקשה מ"פ מדשבת לאו ז"ת לילה לז"ת הא י"ל שאני ליל שבת כיון דל"ש אות יצ"מ דלילה הוה ול"צ אות אהבה משום שבת ולכן חולץ אבל בליל חול דל"ש אות יצ"מ כיון דעכ"פ שייך אות אהבה לכן אינו חולץ ומצלו בה באורתא דהרי מהא"ט בס"ח א"ח דעכ"פ שייך אות יצ"מ כן נמי בליל חול עכ"פ שייך

אות אהבה וקו' זו יקשה אף לשיטת תוס' דבלילה לז"ת חולץ דלא כרבינו יקשה עכ"פ קו' הנ"ל מ"פ משבת הא מדס"ח א"ח מוכח ע"כ יען דשייך אות א' דיצ"מ ורק בליל שבת דל"ש אות כלל חולץ אבל בליל חול דאיכא אות אהבה עכ"פ נהי דללז"ת יען דל"ש אות יצ"מ אבל עכ"פ סובר שפיר דא"ח ואמנם לישב נאמר כיון דקאי עתה דשבת לז"ת מקרא דושמרת להאי מ"ד ע"כ ס"ח א"ח דל"ש למעט מטעם דא"צ אות מקצת יום דתוספת שבת מקרא דימים וגם ל"ש לחלק בין אי שייך עכ"פ אות דיצ"מ כיון דיליף מקרא דושמרת אף דסמוך אקרא דלך לאות וא"כ אי ביום שבת א"ח גם בליל שבת א"ח דל"ש לחלק בין אי יש אות אחד וע"כ דחולץ באמת אף ביום שבת א"כ גם בליל חול אמאי א"ח ושפיר פריך וא"כ לפי"ז מיושב היטב קו' ש"א הנ"ל על רבינו דהרי גם לשיטת תוס' קשיא כמו שהקשינו וע"כ לישב כדברינו א"כ גם לרבינו א"ש כמש"כ לעיל:

והנה לפמש"כ א"ש גם קו' הש"א דלמה פסק דלשומרן אסור בלילה ור"א סובר דלשומרן מותר להניחן לכתחילה די"ל ר"א סובר דאין מזכירין יצ"מ בלילה ולכן ללז"ת ולא מטעם דשינה ושמא יבוא להפיח בהן דהיינו משום ביזוי תפילין א"כ לשמרן על גופן שרי אבל רבינו דפסק מזכירין יצ"מ בלילה ורק הא דללז"מ רק משום שינה וביזוי דאין שמורין משום ביזוי כשהוא על גופו א"כ ל"ש לשומרן שרי דהרי אין כאן שמירה כשהן עליו משום שינה והס"ד דמהא"ט פטרה תורה ממצות תפילין ולכן שפיר פסק לשומרן אסור אמנם כל זה בלילה אבל בשבת ויו"ט הא דפטרה תורה אין משום שינה והס"ד דאין שמורין על גופו דביום שבת שמורים הם על גופו א"כ שפיר י"ל לשמרן שרי ודו"ק ובזה א"ש קו' הש"א לפירש"י בעירובין דאיסורא משוי' לי' כמשאוי וא"כ לדעת רבינו דבלילה אסור לשמרן א"כ ממילא גם בשבת וא"כ הא דקאמר רב ספרא בשבת דף ס' דאף למ"ד שלז"ת א"ח חטאת וקשה הא כיון דלרבינו יש איסור אף בלשומרן א"כ איסורא משוי לי' כמשאוי ולמה א"ח חטאת ולפמש"כ ניחא דלמ"ד מצ"כ באמת לריוה"ג ג"כ בשבת לשומרן מותר בזוג א' ובזה א"ש קו' הש"א דמכניסין זוג זוג דהא עובר על ל"ת דושמרת אפי' בלשומרן דלפמש"כ ניחא דרק בלילה עובר בלשומרן אבל בשבת לשמרן שרי להניח ודו"ק והנה לפי"ז א"ש ג"כ דרבינו כ' רק בלילה עובר מקרא דושמרת דהיינו אף בלשומרן דל"ש ז"ת משא"כ בשבת דבמניח לשמרן שרי באמת ואי מניח לקיים המצוה באמת עובר בבל תוסיף בלא"ה ובלא לאו דלשומרן יש לאו דב"ת לכן לא כתבוהו רבינו:

ד') **והנה** נראה דהא אי לשמרן שרי וכן אי חייב לחלצן הא בהא תליא דהנה בש"א הקשה ל"ל קרא דושמרת דחייב בלילה תיפוק לי' משום בל תוסיף ואי לטפויי לאו א"כ נוקי לביום וע"כ משום דל"א לטפויי עשה וכן נמי ל"א לטפויי לאווי ותי' דבל תוסיף

שייך רק באין מכוין לשומרם אבל אי קרא דושמרת לחייב אף במניח לשומרן דהיינו באין מכוין דליכא ב"ת והנה לפי"ז בשבת דדריש ג"כ מושמרת מימים ימימה וקשה ל"ל דאי במכוין עובר בב"ת ולשמרן הא אמרת דמותר וע"כ לומר דצריך קרא היכא דהי' עליו מבעוד יום דא"ח משום בל תוסיף רק כשמניח לכתחילה ולכן כשקידש עלי' היום צריך לדרוש דעובר עליו אם לא סלקן מקרא דושמרת ולפי"ז מוכח בלילה א"ח לסלקן מה"ת דאי חייב א"כ ל"ש דצריך קרא דימים ולא שבת דחייב אם לא חלצן תיפוק לי' משום לילה דהרי אין חל איסור שבת עד צה"כ (ודוחק לומר דנפ"מ דקיבל שבת קודם ביה"ש) ומוכח ע"כ בלילה א"צ לחלצן וא"כ יצא לנו בלילה אסור לשמרן אבל אם הניח מבעוד יום א"צ לסלקן ובשבת הוא להיפוך דלשומרן שרי ולחלצן חייב מה"ת ודו"ק:

והנה לפמש"כ יש לישב קו' הש"א מביצה דף י"ד דפריך מאי אריא מבעוד יום אפי' מחתא אארעא נמי והקשה לדעת רבינו דלשמרן אסור להניח בלילה וא"כ במחתא אערעא באמת אסור להניח בלשומרן (ואף אי משום שבת אין אוסר כר"ע או אף לריוה"ג בשבת בלשומרן אין אוסר עכ"פ משום לילה אסור בלשומרן) והנה אפשר לכאורה לישב דהנה בש"א הקשה קו' אחריתי דגמ' שם משני הא בדמנטרא הא בדלא מנטרא וקשיא לס"ד דבמנטרא אייריא אביי א"כ אמאי א"צ לחלוץ הא אי ללז"ת צריך לחלוץ ואמאי סגי בהניח ידו עלי' והגם כי בש"א הקשה קצת באופן אחר דא"כ אמאי רשאי לצאת בו הא תנן לא יצא איש בתפילין והוכיח מזה דע"כ סובר עתה לילה ז"ת מה"ת לכן א"צ לחלצן ומשנה דלא יצא בתפילין כריוה"ג עכ"ד הנה הרואה יראה כי דבריו אלו נפלאים מאוד דלענין היתר הוצאה מאי אהני דלילה ז"ת הא אף אי ז"ת וכן שז"ת אפ"ה אסור לצאת בשבת כדמוקי רב ספרא בשבת דף ס"ו וע"כ דידע דמנטרא קצת ורק ההוכחה שייך באופן שכ' אי לא מנטרא למה א"צ לחלוץ וע"כ דלילה ז"ת) אע"כ דקסבר עתה דלאביי לילה ז"ת מה"ת וא"כ לפי"ז א"ש קו' ש"א הנ"ל דפריך מנחא אערעא נמי כיון דסובר עתה לילה ז"ת שרי שפיר להניח ואף דשבת לאו ז"ת קסבר כר"ע ולר"ע רק חיוב ליכא אבל איסור ג"כ ליכא לכן שרי להניח אלא דבאמת א"א לומר כן דהרי רבינו סובר אף אי לילה לז"ת א"צ לחלוץ ולדידי' שפיר ס"ד דאביי בדלא מנטרא אפ"ה א"צ לחלצן מה"ת וא"כ שוב יקשה אפילו מחתא אערעא הא למ"ד ללז"ת אסור אפילו בלשומרן להניח לכתחילה ואמנם לפמש"כ לעיל א"ש דלכאורה י"ל דאביי סובר כר"א דלשומרן מותר ורבינו לא פסק כר"א אף דאביי סובר כוותי' דלפמש"כ דתליא אי לילה מזכירין יצ"מ א"ש דאביי ור"א סברו כמ"ד אין מזכירין יצ"מ בלילה א"כ לשומרן שרי אבל לדידן דמזכירין יצ"מ בלילה ורק הטעם משום הס"ד דלשומרן אסור לכן לא פסק כאביי או

דסברי דלא כר"ש דלא דרשינן טעמא דקרא כמו שהאריך בתויו"ט בסדר טהרות כמו שביארתי במקום אחר ומיושב קו' הנ"ל היטב:

ויש להקשות עדיין כיון דהוא לילה וגם שבת א"כ אף לשומרן אסור דליכא לא אות אהבה ולא אות יצ"מ אך י"ל כיון דקד"ה הוא רק ס' חשיכה אין לאסור לשומרן ולפי"ז י"ל עוד קו' ש"א דבלילה אסור להניח לשומרן די"ל בס"ח שרי דעדיין בחזקת חיוב ושרי לשומרן עכ"פ וזה א"ש ג"כ מה שהקשיתי לעיל האי הא אי ללז"ת צריך לחלוץ דהרי בס' חשיכה א"צ לחלוץ כדקאמר רבה במנחות ומטעם דאוקי אחזקת חיוב כמש"כ לעיל היטב ובזה א"ש קו' אחריתי דהקשה ג"כ נהי דסובר לילה א"צ לחלוץ כדעת רבינו עכ"פ בשבת צריך לחלוץ ואף אי בשבת א"צ לחלוץ ג"כ אבל בלילה דל"ש אות יצ"מ ולא אות אהבה א"כ צריך לחלוץ ואף לר"ע וא"כ אמאי סגי במניח ידו עליהן וע"כ כיון דבס"ח אייריא א"צ לחלוץ כבה וכמש"כ לעיל) ולפי"ז נראה לישב קו' התויו"ט הנ"ל דהנה בתויו"ט ומג"א סי' ש"א כ' לישב עפ"י סברת מהרש"א אמאי לא דייק מדר"מ סובר רק זוג א' מוכח שז"ת ותי' דהו"א לז"ת ואפ"ה רק זוג דלא התירו רק מה דשרי בחול דמשום הצלה כחול שווי' רבנן ולכן גם לרבינו רק זוג אחד ואמנם באמת מהרש"א הקשה בעצמו על סברא זו דא"כ למה מוקי לעיל דפליגי בשלב"ז אי בעי כונה לוקי דלכו"ע בעי כונה ואפ"ה רק זוג א' יען דבחול ג"כ רק זוג א' וא"כ מוכח בגמרא דלא אמרינן כסברת מהרש"א והטעם בזה משום דלמ"ד צ"כ אף בחול במכניסן לשומרן ליכא ב"ת וכאן במכניסן לשומרן אייריא ועוד אפי' אי אצ"כ סובר גמ' דלא שייכא כהא"ג כחול שווי' רבנן דרק לעיל דס"ד בחול רק זוג אחד מטעם דמקום יש בראש א"כ בין בשבת בין בחול שייך כן שפיר קאמר כחול שווי' רבנן אבל אי בחול רק זוג יען דבב' זוגי הוה ב"ת א"כ בשבת דליכא רק ב"ת ל"ש כחול שווי' וא"כ נסתרה סברת מהרש"א וחזרה קו' לדוכתי' אמנם לפמש"כ א"ש דהנה לישב קו' מהרש"א הנ"ל אומר בוודאי לריוה"ג דבשבת יש איסור להניח מקרא דושמרת שפיר רק זוג א' ולא ב' זוגי אפילו אי שלז"ת דהנה באמת הקשה הש"א אפי' זוג א' לא משום איסור דושמרת אך כתבנו לעיל דלשומרן ע"כ שרי בשבת למ"ד מצ"כ דבחול ליכא מצוה בלשומרן לא אסרה תורה בשבת והיינו דתורה דאסרה בשבת ובלילה מסתמא ממה שדרכו ללבוש (וזוג א' דרכו ללבוש למצוה זה נאסר בשבת אבל שלא לשם מצוה אין דרכו ללבוש מזה לא אייריא קרא ולא נאסרה בשבת) אמנם בב' זוגי דאין דרך ללבוש בחול במכוין דעובר על בל תוסיף א"כ רק במכוין לשומרן וכדומה דרכו ללבוש בחול ב' זוגי א"כ בשבת דאסרה מה דבחול דרכו ללבוש א"כ נאסר ב' זוגי אפילו לשומרן דבחול ג"כ אין לובש ב' זוגי רק לשומרן ואי נאמר דב' זוגי תפילין בחול אין דרכו ללבוש

דלמצוה עובר בבל תוסיף ושלא לשם מצוה אין דרכו ללבוש כלל ומזה לא אייריא קרא ולא אסרה תורה בשבת ב' זוגי ע"ז שוב אנן אומרים דאסור בשבת מטעם דלא התירו בשבת רק מה שדרכו דבחול ול"ש לדחות כמו שהשבנו ע"ד מהרש"א דבחול בלשומרן ליכא איסור בשבת משום דבחול אין זה מצוה ואין דרכו ללבוש ומזה לא אייריא קרא לאסור בשבת דז"א דהא אמרת באין מכוין בב' זוגי דרכו לצאת בחול ואי תאמר דאין דרכו אף באין מכוין בב' זוגי א"כ שוב שייך בשבת לא התירו רק מה דבחול דרכו ללבוש ולפי"ז מיושב קו' מהרש"א דאף אי שלז"ת י"ל לר"מ זוג א' דוקא משום דיסבור כריוה"ג דיש איסור מקרא דושמרת לכן שפיר רק זוג א' אבל ב' זוגי לא משום דשייך ממנ"פ אי אמרת בב' זוגי אין דרכו ללבוש בחול במכוין למצוה אבל לשומרן דרכו ללבוש דליכא ב"ת א"כ זה שדרכו בחול נאסר בשבת ואסור בלשומרן ג"כ ואי תאמר כיון דבלשומרן ליכא מצוה אין דרכו ללבוש בחול ב' זוגי תפילין ולא נאסרה בשבת דמזה לא אייריא קרא ממה שאין דרכו בחול ללבוש שוב י"ל דלא התירו יותר ממה שדרכו בחול ודו"ק:

ולפי"ז ממילא נתישב דברי רבינו דדוקא זוג א' אבל ב' זוגי לא אף דשלז"ת משום דשייך לומר ממנ"פ ב' זוגי אי אין דרכו בחול בב' זוגי אף לשומרן דהיינו באין מכווין א"כ בשבת לא התירו מה דבחול אין דרכו לצאת ואי דרכו בחול בב' זוגי באין מכוין ממילא אסור בשבת אף בלשומרן וכקו' הש"א באמת דאף זוג א' אסור בשבת אף לשומרן ורק ביארנו לעיל דרק בלילה לשומרן אסור אבל בשבת לשומרן מותר וכל זה בזוג א' כיון דבחול ליכא מצוה בלשומרן אי צ"כ זה לא אסרה תורה בשבת אבל בב' זוגי דשייך ממנ"פ דאין דרכו בחול לא התירו בשבת ואי דרכו בחול א"כ שוב זה אסרה תורה בשבת ואסור אף בלשומרן ולכן שפיר פסק דבב' זוגי אסור ודו"ק:

ה') **ומעתה** נאמר לישב מה שהקדמנו תחלה דלמה פסק דלא כר"ע דהנה לכאורה קשה מ"ט דר"ע דמוקי אפסח ולא אתפילין דאייריא בי' קרא ולישב י"ל דבש"א הקשה אר"א דלמא דריש דעובר בעשה אם הניח בלילה וקאי ושמרתם אדיוקי ולא מוקי כפשטי' דקאי אביום ולהוסיף עשה אם הניח ביום אבל בלילה רשות ותי' כיון דכ' קרא דלאות א"כ א"צ למעט דהוה רשות וע"כ ממעט שבת עובר בעשה מקרא דימים דגם לריוה"ג דריש הך דלאות כמש"כ תוס' וא"כ ע"כ גם הא דממעט לילה ג"כ לעבור בעשה ולפי"ז אני אומר דבהא פליגי ר"ע וריוה"ג דריוה"ג סובר דקרא דושמרת אתפילין דהיינו דאם מניח מקיים מצות עשה אבל ביום שבת או בלילה א"ח להניח אבל איסור ג"כ ולית לי' דר"א ורי"ו דקאי אדיוקא אלילה משום דלית לי' דר"ע דדריש מלך לאות למעט שבת משום די"ל האי לאות היינו יצ"מ ובשבת ל"ה אות דיצ"מ (וכסברת ר"מ שכתב' לעיל

דסובר מהא"ט שז"ת) והא דכתיב לך לאות סובר דאיתא לדרשא אחריתי לך לאות ולא לאחרים לאות כדאיתא במנחות דף מ"ג ואף שתוס' כתב דע"כ ריוה"ג דריש ג"כ לאות דאל"כ מנא ידע דקאי אשבת ויו"ט כמש"כ בש"א אין הכרח לומר כן דהרי בירושלמי פ"ב דברכות מבואר דדריש שבת ויו"ט מקרא דושמרת ולא דריש כלל קרא דלאות וע"ז שפיר חולק ר"ע כיון דהוא דריש קרא דלאות א"א לומר דקאי ושמרת לומר דמקיים עשה במניח ביום אבל בלילה ושבת רק רשות דרשות כבר ידעינן מלך לאות וכיון דלענין שבת ע"כ קרא דושמרת לומר דעובר בעשה א"כ גם לענין לילה עובר בעשה וא"כ ע"כ קאי אלילה וכדדריש ר"א באמת ור"ע סובר כר"א דשמור דעשה עשה כדאיתא בשמעתין ולכן סובר ר"ע דקאי אפסח דאי אתפילין ע"כ ושמרת קאי אדיוקא וזה דחוק לדרוש כן כמו שהקשה בש"א אר"א ולכן סובר דקאי אפסח ואז א"צ לומר דקאי אדיוקא אלא לעשיית פסח קאי דמוזהר בעשה דושמרת ואמנם לרי"ו דחייב אלאו שפיר י"ל דקאי לעולם אתפילין ואדיוקא דלילה וכיון דקיימ"ל כרי"ו לכן לא פסק כר"ע דהיינו דאף דבזה הלכה כר"ע דדריש מלך לאות למעט שבת וא"כ א"א לדרוש קרא דושמרת אגופו כריוה"ג אבל בהא לית הלכתא כר"ע דסובר דקאי אפסח אלא דקאי אתפילין דכן מסתבר דמיני' אייריא קרא ומסתבר יותר דקאי אתפילין מפסח לאפוקי מריוה"ג דקאי אגופו דקרא לעבור בעשה אלא דמוקי לי' אדיוקא דאז עובר בלאו ודו"ק:

אמנם לפי"ז תקשי הא רבינו פסק דתשמור דעשה ג"כ לאו כמש"כ הר"ח אלפנדרי הובא בברכי"ו א"כ אכתי תקשי איך נדרש אדיוקא וא"ל דמשמעותו לאו הא אף אי אגופו דקרא קאי הוה לאו א"כ עדיף לאוקים אגופו דקרא וא"כ לוקי אפסח ואגופו דקרא וכר"ע אך א"ש דאי נאמר דבאמת הוה לאו אי קאי אגופו דקרא והיינו דגם השמר דעשה לאו וכדעת הר"ח אלפנדרי הובא בברכ"י שם א"כ בלא"ה א"ש דלא פסק כר"ע דהרי גמ' פריך לר"ע ממשנה דכריתות דחוץ מפסח ומילה יען דאין בו לאו ופריך הא לר"ע השמר לאו הוה ומשני השמר דעשה עשה אבל השמר דעשה ג"כ לאו א"כ משנה דכריתות דלא כר"ע א"כ ממילא מוכח דלית הלכתא כר"ע ואף דבשעה"מ כ' דאליבא דרבא במכות דף י"ג לא תליא בלאו רק אי הוה בקום ועשה ומצי אתיא משנה דכריתות כר"ע הנה דרבינו פסק בפ"א משגגות דלא כרבא ולא כרבינא דחיוב חטאת תליא בלאו וא"כ אי ושמרת אפסח קאי אמאי א"ח קרבן בלא עשה ק"פ (אולם בזבחים דף ק"ו מוכח להדיא דלרבא גופי' תלוי' ג"כ בלאו וכבר עמדו תוס' שם ע"ז) ולכן פסק כר"ע דס' משנה דכריתות דלא כוותי' דושמרת ע"כ לא קאי אפסח כיון דקיימ"ל השמר דעשה לאו וע"כ קאי אתפילין:

אולם לפמש"כ לעיל בלא"ה א"ש די"ל דרבינו סובר באמת השמר דעשה עשה דהרי לא

כתב דמניח תפילין ביום עובר בעשה דושמרת והא דפרקין שאני משום דרבינו מפרש הא דקאמר רי"ו דעובר בלאו בלילה והקשה תוס' בעירובין הא השמר דעשה עשה ותי' כיון דקאי אדיוקא דלא יניח ביום משמעותו לא כיון דהוא מניעה שלא יעשה ורבינו סובר לשומרן אסור בלילה משום דדרשינן טעמא דקרא דחיישינן להס"ד ואין לו שמירה כשהוא בגופו ולפי"ז יש לומר דהנה תוס' בקידושין דף ל"ד הקשה בהשבת אבידה יש לאו וריטב"א כ' לישב דהיכא דעיקרו היא העשה והלאו לא בא רק לחזק העשה נשים פטורות גם מן הלאו אם הי' מעשהז"ג ולכן רק חייב בהשבת אבידה יען דאין ז"ג וא"כ י"ל ה"ה לענין היכא דכ' עשה ועלי' קאי שמור אז הוה שמור דעשה עשה דעיקר הוא העשה אבל היכא דשמירה גופו המצוה שפיר לאו הוה כמש"כ לעיל דוקא אי קאי אפסח אז עשה הוה דהיינו שישמור לעשות הפסח והך שמירה דקרא אין גוף המצוה אלא זהירות לקיים העשה אבל היכא דשמירה דקרא היא עצמו האזהרה הוה ע"כ לאו וא"כ שמירה אי קאי אתפילין אדיוקא דבלילה אז הוה רק שמירה גוף המצוה דהיינו שישמור התפילין משינה והס"ד ושלא יבואו לידי ביזוי בלילה א"כ האזהרה דושמרת כפשטי' שישמור שלא יתבזו אי מניחן בלילה וכדדריש במכילתא ושמרת שלא יפיח בהן ולפי"ז הא ניחא בלילה אבל בשבת דאין המניעה משום הס"ד וביזוי תפילין א"כ ע"כ ושמרת לענין שבת רק עשה הוה דשמור דעשה עשה ולכן לא כתב רבינו רק המניח בלילה עובר בל"ת ולא כ' כן בשבת ודו"ק ולפי"ז גם בשמור המקדש הוה לאו דהאי דושמרו את משמרתי אין בא לזרז לעשות איזה מצוה או פעולה רק זה עצמו המצוה השמירה א"כ כהא"ג אי עבר ולא שמר ביטל לאו דשמירה דרק אי קאי אעשה שיעשה איזה מצוה ע"כ משמעותו עשה אבל אי המצוה גופו הוא בשמירה דהרי כתיב ושמרו את משמרתי דהיינו שישמרו שיעשו שמירה א"כ הוה אזהרה לשמירה זה אין משמעותו עשה לכן אם לא שמר עבר בלאו ומיושב קו' מהרימ"ט וברכ"י ודו"ק:

ולפי"ז כיון דבאמת לעולם שמירה דקיום עשה עשה שוב יש לקיים דברינו דלעיל דלכן פסקינן דלא כר"ע משום כיון דהלכה כרי"ו דושמרת לאו א"כ ע"כ אין הלכה כר"ע ממנ"פ דאי נאמר לרי"ו בכ"מ לאו הוה א"כ לית הלכתא כר"ע דקאי אפסח דסת' משנה דכריתות מוכח בפסח ליכא לאו ואי נאמר דקאי אדיוקא במניח בלילה ואז לאו הוה א"ש ג"כ דלית הלכתא כר"ע דיש לנו יותר לאוקים אתפילין מפסח דאיריא קרא מיני' וקאי שפיר אדיוקא כיון דאי קאי אדיוקא הוה לאו משא"כ אי קאי אגופו דקרא רק עשה הוה ודו"ק:

ואמנם לפי דרכינו זה דגם בשבת באמת עובר בלאו כשמניחן יש להבין לשון זה שכ'

רבינו דבחול בלילה עובר בל"ת ובשבת כ' דאין זמן תפילין אמנם י"ל משום דבלילה א"צ לחלוץ כ' דמניח עובר בלאו אבל בשבת דצריך לחלצן לכן כ' לאו ז"ת אפי' כבר הניחן ג"כ צריך לחלצן אבל אי הוה כ' המניח בשבת הוא ג"כ רק הנחה אסור ואין חייב לחלצן:

שוב ראיתי בצל"ח ביצה דף י"ד כ' דבאמת דעת רבינו בשבת אין איסור רק בלילה והוכיח זה מגמ' דביצה דלאביי שלז"ת ולילה ג"כ לז"ת אפ"ה שולחין דנאותין ממנו יעוש"ה ולדעתי כן מוכח מדר"א ורי"ו דעובר בלילה ולא כ' ג"כ בשבת כמו שהקשה בשעה"מ ולפי"ז נתיישב קו' ש"א ג"כ דפסק רבינו דמכניסין זוג זוג והא אסור אף בלשומרן דלהנ"ל א"ש בשבת אין עובר כלל לדעת רבינו אך קשה לי דהנה בש"א הקשה למה לא מוקי קרא דושמרת לגופו אבל בלילה ושבת רשות ותי' כיון דדרשינן קרא דלאות ידעינן דרשות הוא ע"כ מימים למעט שבת דיש איסור א"כ גם הא דדרשינן למעט לילות היינו ג"כ לאיסורא ואי אמרת כדברי הצל"ח דלא דרשינן רק לילה א"כ יקשה מנ"ל כלל לאיסורא דלמא רק ממעט קרא מרשות ושמרת לגופו לעבור בלא הניח ביום אמנם י"ל בזה פרפרת דבאמת כ' הש"א עוד טעם אחר דא"א לדרוש לגופו לעבור בעשה דבלא"ה עובר בח' עשה ולכן מוקמינן אדיוקא אבלילה ומזה הוכיח רבינו דלשומרן אסור דאי מותר ואין אסור רק במכוין ל"ל קרא הא כבר יש לאו דבל תוסיף ודחי זה משום די"ל דלכן לא מוקי אגופו ולילה ושבת רשות דכבר ידעינן זאת מקרא דלאות כנ"ל וא"כ קשה שוב מנ"ל לרבינו לשומרן אסור ואמנם לדברי הצל"ח א"ש כיון דלא קאי איו"ט א"כ ל"ש הא"ט דש"א דיש קרא דלאות דזה קאי רק אשבת וע"כ היינו טעמא דלגופו ל"צ ולכן קאי אדיוקא וא"כ מוכח דלשומרן אסור דליכא ב"ת וצריך קרא לאסור אבל אי לשומרן מותר א"כ גם אדיוקא ל"צ דכבר עובר בב"ת ומיושב דשפיר הוכיח רבינו בלילה לשומרן אסור כיון דלא קאי אשבת ע"כ לשומרן אסור וכדברי הש"א ודו"ק:

ואולם חוץ מענינינו י"ל דקו' הש"א בלא"ה לק"מ דל"ש בלילה בל תוסיף כיון דעובר בלאו דב"ת רק שייך במידי דרשות אבל כיון דכתיב קרא ושמרת שאסור להניח בלילה איך שייך בל תוסיף אם הניח בלילה ודו"ק:

והנה מה שהקשה בש"א ממנ"פ אי לר"ע אין איסור א"כ וודאי חשיכה אמאי חולץ ואי יש איסור אף בלא חתיכה אמאי א"ח י"ל כך דהנה למ"ד לילה לז"ת כתבנו לעיל משום הס"ד אמנם למ"ד דז"ת היא ע"כ דסובר כיון דתפילין צריכין דעת א"כ ל"ח להסח דעת כיון דמצוה גם בלילה ממילא אין לחוש להס"ד ואמנם בליל שבת דליכא מצוה לר"ע א"כ שוב בלילה ע"כ חולץ משום הס"ד אבל בס"ח אינו חולץ כיון דליכא איסור ול"ש שמסיח דעת כיון דס' שמא עדיין חייב לא יסיח דעת וזה נכון:

ו') **ודרך** אגב אבאר הנה בתוס' ד"ה לימא הקשה דלמה לא פריך אברייתא דר"מ סובר זוג א' הא דשבת לובש כל מה שיכול ללבוש ותי' בדוחק דניחא טפי לאקשויי אמתניתין עוד הקשה למה לא פריך מכח הברייתא דקתני זוג א"כ המשנה כר"מ ויקשה מהך דשבת ותי' דבברייתא קתני א' ישנות ואחד חדשות והקשה מהרש"א א"כ מ"פ משנה דלא כר"מ תיפוק לי' בלא"ה דלא כר"מ דר"מ סובר אחד חדשות ואחד ישנות ותי' דקאמר נימא דגם רישא דלא כר"מ ולכאורה א"כ לא תירץ התוס' כלום אקושיתם משום דקשיא סיפא דאחד ישנות לא פריך מברייתא דאכתי ארישא הי' לו להקשות מכח ברייתא דר"מ ולכן נראה לפרש דבריהם ובזה נתיישב גם קו' הראשונה דהנה בריטב"א הקשה מ"פ למה זוג א' דוקא נימא ר"מ סובר שז"ת ולכן רק זוג א' דעובר על בל תוסיף ונראה דהנה לקמן מסיק הטעם דפליגי בחדשות משום קשר של קיימא בשבת והקשה תוס' א"כ מ"ט דר"מ דמתיר בחדשות וי"ל דתוס' הביאו שיטת ר' אלי' דבכל יום מצוה לעשות קשר מחדש והקשה א"כ ל"ח קשר של קיימא ולמה בשבת חדשות לא ותי' בטעם המלך פ"ד דתפילין כיון דלענין מצוה ע"כ חשוב קשר דאל"כ לא מתקיים המצוה א"כ גם לענין איסור שבת הוה קשר של קיימא ולכן בחדשות אסור ולפי"ז א"ש דר"מ מתיר בחדשות דיסבור באמת כר' אלי' דצריך לקשור כל יום וא"כ ל"ה של קיימא כקו' תוספ' ואך התינח בזוג א' י"ל דל"ח קשר של קיימא ומתיר אף בחדשות משום דר"מ סובר בשלמא אי מכוין למצוה י"ל דמחשיב לקשר של קיימא ויהא חייב כסברת טעם המלך אבל כאן דמכניס לשומרן אין מכוין למצוה א"כ ל"ש הך ממנ"פ דהרי באמת אין רוצה שיוצא בו חובת תפילין א"כ ל"ש הך דהוה קשר לענין לעבור בב"ת הוה קשר לענין חיוב שבת ול"ש דא"ר לצאת בו דהרי ע"כ מתחייב בב"ת אף שאין מכוין אבל בזוג א' ל"ש דבע"כ יוצא בו ושייך ממנ"פ דז"א דיותר רוצה שלא לצאת בו אבל לענין ב"ת ל"ש דא"ר לצאת בו דלא כל כמיני לפטור עצמו מחיוב בל תוסיף (וחילוק זה מתבאר מדברי הט"ז סי' תרנ"א דאף אי מצ"כ לצאת לעבור ל"ב כונה ומהא"ט לענין לצאת מהני היפוך כונה אבל לענין ב"ת אף היפוך כונה לא מהני כמש"כ בשבי"ד לאדאמוהגצ"ל בסי' ל"ד) וא"כ ב' זוגות בחדשות לא יען דהוה קשר של קיימא לענין ב"ת ה"ה לענין שבת ולפי"ז א"ש דהנה על קו' הריטב"א הנ"ל י"ל פשוט לכן רק זוג א' דלשון משנה משמע דב' זוגות לא משום איסור שבת ואף דגמרא מוקי להלן משום ב"ת רק זוג המקשן לא הי' ניחא לי' בהא ושפיר פריך אמנם אי הוה פריך מכח ברייתא דר"מ לא הוה קשה למה רק זוג א' דשפיר י"ל משום ב"ת ועי' בתי"ש כאן גם איסור שבת דעושה קשר של קיימא לכן דוקא זוג א' ומעתה זה כונת תוס' דלא פריך מברייתא דשם קתני א' חדשות ולכן רק זוג א' וא"כ ל"ש להקשות מכח רישא דכיון

דסובר בסיפא בחדשות לכן ברישא רק זוג א' משום קשר של קיימא אבל בישנות באמת אף יותר מזוג א' מותר אי לאו ב"ת ול"ש דאין משום איסור שבת דז"א כיון דבחדשות שייך איסור שבת לכן כלל עמו ישנות ג"כ זוג א' אף דבזהרק משום איסור ב"ת:

ולפי"ז מיושב קו' הראשונה דלא פריך מכח ברייתא דר"מ דז"א דבברייתא דקתני חדשות שפיר י"ל משום דשז"ת ושייך ב"ת ואיכא איסור קשר של קיימא ולכן רק זוג א' וכלל עמו ישנות משום ב"ת לחודא לא משום איסור שבת ודו"ק:

ולפי"ז כוונת התוס' כך על קו' הראשונה תירץ תחלה דטפי ניחא לאקשויי אמשנה ורק זה דוחק וע"ז הקשו אכתי תיקשי קו' אחריתי דיקשה מכח ברייתא נשמע ע"כ משנה דידן כר"מ וע"כ לתרץ משום דקתני חדשות וכונה לכן זוג א' דיש איסור קשר ממילא מיושב גם קו' ראשונה והבן:

ז') **עוד** נראה לישב כל הנ"ל דבטו"א בר"ה דף כ"ח הקשה אהא דקאמר דלעבור בזמנו ל"ב כונה אכתי מכוין שלא לצאת והיפך כונה מהני ותי' אדאמוהגזצ"ל שם דא"כ ברגע אחד שלא יכוין ההיפוך ומקיים המצוה ועובר בב"ת אך לכאורה אכתי תיקשי מאי הוה שברגע לא יכוין הא דבר שא"מ מותר וא"ל דפ"ר דל"ה פ"ר כיון שלובש ומכוין שלא לצאת ונהי דיכול להיות שישכח רגע א' א"כ הא לא הוה פ"ר וא"מ שרי וצ"ל דגמ' קאי יען דלר"מ דבר שא"מ אסור כדאיתא בבכורות דף ל"ג (וכמו שכ' בקונטרסי אבל אם) ואמנם סתם משנה בפ"ט דכלאים דלובש אדם כלאים ובלבד שלא יתכוין בחמה מפני החמה א"כ סובר סתם משנה דבר שא"מ מותר ומעתה א"ש דגמ' שפיר קאמר לימא סתמא דלא כר"מ דבוודאי לענין דבר שא"מ משנה דלא כר"מ רצונו אטו נאמר דמשנה גם בהא דלא כר"מ דסובר בשבת לובש כל מה שיכול ללבוש ול"ש לתרץ דמשנה סובר שז"ת ועובר על ב"ת כקו' ריטב"א דאכתי יכוין שלא לצאת וא"ל דישכח הא אכתי דבר שא"מ מותר לסתם משנה לפי"ז מיושב קו' תוס' אי הוה פריך מברייתא או מכח ברייתא דקתני זוג ונימא משנה כר"מ דברייתא בוודאי לא יקשה אמאי זוג די"ל כקו' ריטב"א דשז"ת ועובר בב"ת כיון דלר"מ דבר שא"מ אסור ל"מ אף היפוך כונה ודו"ק:

ועוד י"ל דהנה לפי ס"ד דהכא דמותר אפי' ב' זוגות ולא הי' סבור דל"ה דרך מלבוש טפי מזוג א' וכל זה באנשים אבל באשה ידע שפיר דרק זוג א' דרך מלבוש טפי מזוג א' לא והיינו משום דאמרינן מידי דחזי לאיש חזי לאשה כמש"כ תוס' להלן וא"כ נהי דזוג א' אמרינן דשרי באשה וע"כ דמידי דחזי לאיש חזי לאשה אבל ב' זוגות דבאיש ל"ח ידע דגם באשה לא חזי ולכן לר"מ לא קשה למה זוג א' כיון דנקט אשה לכן רק זוג א' אבל באיש ס"ד דל"א מידי דלא חזי בחול הוה משאוי בשבת ולכן משני דבאמת גם סברא

זאת אמרינן מידי דל"ה מלבוש בחול לא התירו בשבת:
והנה שיטת ריטב"א בקידושין דאף אי שז"ת נשים פטורות והקשה בפנ"י משמעתין דעירובין דלר"מ דשז"ת נשים חייבות וכ"כ לעיל לישב ועוד נראה דבוודאי אי שלז"ת והיינו אי יליף מקרא דושמרת או אף אי ממעט מלך לאות וסובר כחקירת ב"י דאפי' איסור יש א"כ איסורא משווי' לי' כמשאוי כשיטת רש"י בשמעתין אבל אי אין ז"ג דשז"ת א"כ נהי דפטורות מהיקשא דת"ת אבל איסורא ליכא לכן שפיר נשים לובשן כדי להציל כמו באנשים והבן וא"ל עכ"פ איסור ב"ת יש לומר דהנה בריטב"א בשמעתין כ' דבר חדש דל"ש ב"ת רק בזמנו דיצא ב"א ומוסיף שני אבל שלא בזמנו דאין מקיים מצוה ב"א ל"ש ב"ת בזוג שני וא"כ לכאורה יקשה דרש"י פי' בגמ' דייק כיון דאי ז"ג א"כ נשים עוברת בב"ת אמאי רשאין ללבוש תפילין ויקשה הא בנשים ליכא ב"ת בשבת כיון דגם באיש ליכא מצוה בשבת באנשים ל"ש ב"ת בנשים דרק אי אנשים חייבות שייך בנשים ב"ת דמוסיפין על האיש ולישב שיטת ריטב"א ע"כ נאמר דלא מפרש כפירש"י דבאמת ליכא ב"ת בשבת רק הכונה אי שז"ג א"כ ע"כ ממעט מקרא דלאות או מקרא דושמרת א"כ איסור ג"כ יש אבל אי שז"ת ונשים חייבות מצד הסברא ורק מהיקשא דת"ת פטורות אבל איסורא ליכא לכן נשים לובשת תפילין ונתישב שיטת ריטב"א לשיטתו אבל שיטת רש"י דמפרש בקידושין כריטב"א דלר"מ נשים חייבות בתפילין וכאן סובר היכא דנשים פטורות שייך בל תוסיף א"כ אין מפרש כריטב"א נשאר קו' הפנ"י ודו"ק:
ואמנם שיטת תוס' בקידושין דלא כריטב"א אלא דלר"מ דשז"ת נשים חייבות בתפילין ופנ"י הקשה אמאי לא יליף מת"ת דפטורות ואי דיליף לחומרא ממזוזה אף אי ז"ג ג"כ לילף ממזוזה ונראה לישב לפמש"כ המפרשים דת"ת יוצא המצוה בפרק א' ביום ופרק א' בלילה והנה בש"א כ' דק"ש הוה מעשהז"ג כיון שהוא פעם א' ביום ופ"א בלילה ואמנם להנ"ל נסתרו דבריו דהרי ת"ת ל"ח ז"ג ומעתה י"ל הנה תפילין מצותו כל היום א"כ אי אז"ג חייבות גם כל הלילה א"כ א"א לילף מת"ת דנגד תפילין ת"ת חשוב ז"ג לכן נשים פטורות ולכן יליף ממזוזה להחמיר אבל אי ז"ג אז עדיף ת"ת דת"ת אז"ג נגד תפילין שאין נוהג כלל בלילה או בשבת לכן שפיר יליף מת"ת וא"כ לר"מ דאז"ג ל"ש לילף מת"ת דת"ת נגד זה אז"ג לכן יליף ממזוזה ונשים חייבות ומיושב קו' הפנ"י ודו"ק:
ודע כי בש"א חקר אמאי אין נשים חייבין בזכירת יצ"מ הא נוהג אף בלילה והעלה כיון דסגי פעם א' ביום פ"א בלילה חשוב ז"ג ותמהני הא בזה וודאי שייך דהיו באותן נס וא"כ באמת אמאי אין חייבין ביצ"מ וצע"ג:

ח') **עוד** נראה לישב קו' מהרי"ט על רבינו דהיכא דכתיב עשה בקרא ואח"כ כתיב שמירה אזי לכו"ע עשה והיכא דכתיב לאו ואח"כ כתיב עלי' שמירה הוא בלאו לכו"ע ואולם היכא דכתיב עשה רק נכלל בו לאו הבא מכלל עשה כגון ושמרת החוקה מימים ימימה דנכלל בו לאו הבא מכלל עשה שלא להניח בלילה אזי פליגי ר"א ורי"ו במנחות דלרי"ו כהא"ג הוה ל"ת ולר"א רק עשה (ונראה דזה תלוי בסברא שכ' המשל"מ בשם רשב"א לאו הבא מכלל עשה לא עדיף מלאו ועשה דוחה אותו והיינו אליבא דרי"ו דסובר שמור דעשה כהא"ג דקאי אמניעה לאו הוה אבל לר"א דגם עשה הוה לאו הבא מכלל עשה ג"כ עשה והנה אחרונים חקרו בלאו הבא מכלל עשה שז"ג אי נשים חייבות ובח"ס או"ח סי' ק"נ כ' דלא מצא אלא לאכלה ולא לשריפה ולדעתי גם הנחת תפילין בלילה הוא ג"כ ז"ג ולאו הבא מכלל עשה ולפי"ז לרי"ו דהוה לאו נשים חייבות אם הניחו בלילה אבל לר"א דעשה הוה א"כ נשים כמו דפטורות מגוף העשה דלהניח ביום פטורות אם הניחו בלילה והנה בח"ס הקשה נשים תדליק ש"ש ביו"ט דלכם ולא לגבוה רק עשה והוה תרי עשה ותי' דלאו הבא מכלל עשה נוהג בנשים והנה לפמש"כ לר"א הוה רק עשה יקשה הנ"ל וצ"ל דלר"א גם ש"ש הוה ז"ג כמש"כ הפנ"י בקידושין דף ל"ד ואין המצוה כלל גבי נשים א"כ לפי"ז י"ל דהוה מלאכה שלא לצורך לגבי נשים דרק לגבי אנשים דיש מצוה לשורפו רק איתמעט מלכם ולא לגבוה אבל בנשים דליכא מצוה כלל הוה הבערה שלא לצורך ואין האיסור כלל משום לכם ולא לגבוה אלא לאו ממש יש והבן) ואמנם היכא דליכא לא לאו בפ"א ולא עשה עשה בפ"ע וכ' השמר אזי הוא כאילו כתיב לאו ועתה מפרש רבינו כך היכא דכתיב השמר הוה לאו ואף אי הכונה בקום ועשה אפ"ה בביטולו הוה לאו והא דהשמר דעשה עשה היינו היכא דכתיב בעשה כמו להניח תפילין ואח"כ כתיב ושמרת אזי הוה עשה אבל היכא דלא כתיב כלל רק שמור אזי הוה ל"ת כיון דעיקר המצוה רק בשמירה נאמרה א"כ ביטולה שפיר הוה ל"ת ודו"ק:

והנה בברכ"י העלה בדעת רבינו דאזיל בשיטת רש"י בפ' ראה ומשפטים דכל שמירה הוא לאו רק דלא לקי וכן בכל אשר אמרת תשמרו אף אי ל"ה לאו שבכללית לא לקי דלענין זה הוה עשה אבל בכל זה אם עובר מקרי עובר בלאו והנה לכאורה אין מובן מאי נפ"מ אי עובר בלאו מקרי ונראה דנפ"מ בהא דאמרו בפ"ק דזבחים עולה מכפרת על חייבי עשה ואי מקרי עובר בלאו אין עולה מכפרת אלא דא"כ קשה לשיטת רש"י דבכל אשר אמרתי תשמרו לאו א"כ ל"מ עולה מכפרת אעשה וע"כ דאפ"ה מכפר כיון דעכ"פ לא לקי כדאיתא ביומא דף ל"ו בניתק לעשה ועתוס' שם לענין לאו שאין בו מעשה וא"כ שוב מאי נפקא מיני'אלא די"ל משום דזה שמירה בכללות שפיר מכפרת אבל היכא

דכתיב שמירה מיוחדת אצל עשה אין מכפר אלא דיש לעיין א"כ נשים אמאי פטורות מתפילין כיון דבאמת הוה ל"ת וא"ל כמש"כ ברכ"י אהא דעירובין דחשוב פסח ומילה מ"ע יען דהשמר דעשה עשה יען דקלוש עכ"פ לכן גם לשיטת רש"י מקרי מ"ע לענין קרבן א"כ גם לענין ז"ג י"ל כן כיון דקלוש נשים פטורות ז"א דרק לענין קרבן דבאמת לחד מ"ד אף דיש לאו עכ"פ אין בו מעשה כמו שהוקשה תוס' באמת בזבחים דף ק"ו וע"כ קאי רק לאידך מ"ד אף שאין בו מעשה חייב אבל היכא דל"ה לאו גמור כלל שוב ליכא חיוב קרבן אבל לענין ז"ג קשה:

והנה במקנה קידושין דף ל"ד הקשה לשיטת רבינו דהשמר דעשה לאו הוה כשהוא בקום ועשה א"כ יש בהנחת תפילין מ"ע ואמאי נשים פטורות והנה לכאורה יש להקשות עוד לפמש"כ הח"ס סי' ק"נ דבלאו הבא מכלל עשה נשים חייבות א"כ כאן ג"כ הוה לאו הבא מכלל עשה דנשים חייבות וצ"ל משום דעיקר העשה דהנחת תפילין ל"ש באשה מיפטרי אף שיש בה לאו הבא מכלל עשה ולפי"ז י"ל גם לדעת רבינו ניחא לפמש"כ הריטב"א בקידושין שתירץ קו' תוס' ממעקה דהיכיא דהעשה עיקר אף שיש עמה לאו כיון דפטורה מעשה פטורה אף מהל"ת וא"כ ה"ה בזה דהעשה דהנחת תפילין עיקר ופטורה מהעשה פטורה נמי מהל"ת:

וכן יש להקשות לפמש"כ הח"ס דלכן ל"ש בנשים מ"ע דתפילין אף דהי' בנס יצ"מ יען דתפילין דאיקרי אות אין על יצ"מ רק שהוא חותמו של הקב"ה כדכ' שימנו כחותם על לבך וקשה עליו ממש"כ הרוקח דאות תפילין הוא עיקר משום יצ"מ דהא יש לישראל אות ברית מילה ולכן בשבת ויו"ט שהם ג"כ אות על יצ"מ פטורין מתפילין:

אמנם מרמב"ן פ' לך יש להוכיח כדעת הח"ס שכ' דלכן מילה דוחה שבת דתרווייהו הן אות וכונתו כיון דמילה ג"כ אות חותם יכול לדחות אות שבת שהוא ג"כ אות ברית ביני וביניכם נשמע דשבת אין אות על יצ"מ רק אות ברית וכיון דבשבת פטורין מתפילין ע"כ משום דתפילין ג"כ אות חותם:

ומה שהקשה הרוקח דא"כ ל"ל אות תפילין כ"כ הלבוש דבעינן ב' עדים אבל בשבת דיהא ג' עדים פטורין מתפילין דסגי בב' עדים כידוע:

אך יקשה לפמש"כ תוס' במו"ק דף י"ז דלכן חוה"מ פטור מתפילין יען דאיכא מצות מצה וסוכה והם אות על יצ"מ א"כ יו"ט נמי הוה אות במצות מצה וסוכה והא יו"ט דמיקרי אות נשמע כן מקרא דאת שבתותי תשמורו כי אות היא ויו"ט נמי שבת איקרי כמש"כ רש"י שבועות דף ט"ו וא"כ קשה איך יו"ט בכלל שבתות דקרא הא עלה קאי כי אות היא ביני וביניכם דשבת הוה אות במניעת עשיית מלאכה ויו"ט אות משום מצה וסוכה ואין

אות במניעת מלאכה א"כ ל"ש לכוללו בכלל שבתותי דקרא:
אמנם אי אמרינן דמלאכה בחוה"מ אסורה מדאורייתא ניחא דשפיר י"ל דיו"ט וכן חוה"מ דפטורין מתפילין משום דהוה אות במניעת מלאכה שפיר הוה בכלל שבתותי דקרא דיו"ט נמי איקרי שבת וכמו שבארנו בפ"א:

הלכה ד

א) **מצותו שיהא הכהנים שומרים מבפנים**. וכן דעת המפרש במס' תמיד אולם הסמ"ג והרע"ב כ' שהי' שומרים בכ"ד מקום בכ"א בפ"ע ובג' עם הכהנים והביא במשל"מ דעת ר"ש ופסקי תוס' דבי"ח מקומות שומרים הלוים ובג' הכהנים וכ' המשל"מ שדעתם שבג' מקומות שמרו עם הכהנים בין הכל כ"א מקום והנה כן הוא בדברי תוס' עירוכין דף ג' להדיא וראיתי לרא"ש בפירושו למס' תמיד הביא ר"ת שבכ"ד מקומות וג' מהם עם הכהנים ודעת עצמו שבכ"א מקומות ומהם ג' עם הכהנים וי"ח בפ"ע והקשה לשיטה דסברי דלוים בכ"ד מקומות מ"פ בגמ' והא ז' שערים הן והלא בית המוקד ובית הניצוץ מן ז' שערים ובהם הי' שומרים הלוים עם הכהנים ולכן החזיק בדעת שבכ"א מקום שומרים ובג' מהם עם הכהנים וקשה ע"ז א"כ מה משני ב' לב' שימור ומפרש כי ב' שערים א' בצפון וא' בדרום האמצעים לב' שימור כי נשמרים ע"י האחרים וזהו כפי' הרא"ש שהביא בתויו"ט ובמשל"מ והנה בתויו"ט הביא הר"ש שמפרש משנה דמידות נתן בן לוי כסותו עלי' וחוזר וישן לו והשיג עליו שאין בן לוי ישן אלא מבחוץ וגם הוא מפרש לעיל הגבי' הטבלא הכהן ולמה א"כ לא יהא הכהן ההוא גומר לכל הצריך ומסתעף מן השמירה ומשל"מ כ' דר"ש סובר כדעת רבינו דאין בן לוי שומר בבית המוקד מ"ה פ"י בבן לוי הזה אין שומר המקדש אלא מנויין הי' שהי' יושב על הטבלא שהי' בתוכה מפתחות עכ"ד וראיתי בראב"ד מס' תמיד שהביא משנה זו דמידות וכ' דהאי נתן כסותו עלי' קאי אכהן הנועל ולא הי' שומר לכן הי' יכול לישן והן כדברי התויו"ט והקשה שם א"כ הא דתנן במידות ובן לוי ישן מבחוץ הא צריך לשמור דכהנים ולוים בעי ולכן מפרש שהי' קודם הנעילה ולאחר הנעילה מקיץ את בן לוי ושומר מבחוץ ופרחי כהונה שומרים מבפנים יעו"ש ולדעת רבינו שאין שומרים שם לוים א"ש דבן לוי ישן מבחוץ כיון שאין שומר אך הקשה במשל"מ לרבינו דהוא מפרש שבן לוי ישן מבחוץ כיון שאין שומר עם הכהנים בבית המוקד א"כ מה שייטי' דבן לוי לבית מוקד וראיתי בראב"ש ספ"ק דמידות כתבו בן לוי ישן מבחוץ לשער בהר הבית ולפי"ז י"ל גם לרבינו דקאי אשאר שערים שהכהן נועל ובן לוי השומר ישן מבחוץ ורק יקשה אי צריך לשמור איך יכול לישון ע"כ לומר כמש"כ במשל"מ בדין ז' שהי' מקום להם נזמן שיכולין לישן וראיתי במשל"מ שכ'

ט"ס הא דבן לוי ישן וצ"ל יושב ולפמש"כ בשם ראב"ד א"ש ומה שהקשה במשל"מ הא אין ישיבה בעזרה י"ל דבירושלמי פ"ג דיומא משמע דשרי לישב בסמיכה:

ב) **והנה** תוס' יומא כתבו צורך עבודה שרי וראב"ד שם כתב צורך עבודה ושמירה שרי אבל קריאת פרשת המלך ל"ה צורך עבודה והקשה בראב"ד ע"ז מיומא גבי פייס דפריך בפ"ב דיומא זקן יושב במערבה והא אין ישיבה בעזרה והרי צורך עבודה הוא אע"כ בדא"א תליא היכא דא"א כגון שמירת כהנים בפנים יוכל לעשות בישיבה אבל קריאת המלך וכה"ג ביוהכ"פ אפשר בעמידה ולא הותר אלא למלכות בית דוד בלבד מיהא בירושלמי משמע גם לכה"ג שרי ומביא ראי' מעלי ובירושלמי יומא פ"ד משמע אף למלכי בית דוד לא הי' ישיבה ובירושלמי פריך מיושב דוד לפני משמע בעזרה ומשני שישב בתפילה והקשה א"כ קרא דיחזקאל דנשיא ישב לאכול לחם לפני ד' ומשמע היינו בעזרה ומותר לישב בשלמא אי מלכי ב"ד שרי י"ל נשיא הוה כמלך ולכן כ' דשער החיצון דיחזקאל לא הי' קדושת עזרה רק הי' הקדושה שבא בו אלדי ישראל ולכן לא הותר לנשיא ולאכול לחם דהיינו קרבן אבל לא דבר הרשות והנה אי נאמר כתי' הזה דא"א שאני י"ל דלעולם קדוש העליות ג"כ אלא דא"א שאני דהרי בלא"ה יקשה בית המוקד דלא הי' עליות (מיהו במפרש כ' שישנים בחצי שבנוי בחול וכ"כ הרא"ש ומדברי רבינו להלן בדין ה' כ' כהנים שומרים על שער המוקד משמע שהי' בנוי על השער) וע"כ כראב"ד דא"א שאני ומה שכ' המפרש כיון דביהמ"ק ע"ג כיפה שגבוה מקרקע עזרה לא נתקדשה ורשאי לישב הקשה הראב"ד ע"ז א"כ גם בית אבטינס הי' יכולין לבנות ע"ג כיפה ועמש"כ בפ"א מזה ולכן מחוורתא כראב"ד דא"א וצורך עבודה שרי ועמש"כ בפנ"י:

הלכה ה

א) **והרובין שומרין שם**. הנה בראב"ד נתן טעם למה בביהמ"ק פרחי כהונה וכאן רובים שלא הגיעו לעבודה ותי' דבית מוקד שהי'בנוי בעזרה מקצת וגם שהי' שם ה' שערים צריך בן דעת יותר לשמור ועוד תי' דקאי כשהי' עומדים קודם היום לעבודה וא"כ לא הי' צריכים לשמור עוד אז הי' הולכין פירחי כהונה לשמור והקשה א"כ רובים ג"כ יכולים אז לשמור ותי' דיש מקומות שצריכין לשמור כל היום וכמש"כ לעיל והנה רבינו דסובר רק בלילה א"כ ע"כ לאו שינה ממש דאל"כ מ"ש פרחי כהונה מרובים ודו"ק ועמש"כ בפ"ה מכהמ"ק והקשה עוד למה הי' פירחי כהונה ישנים הא צריכין לשמור ולהיות נעורים ותי' דלא הי' ישנים אלא יושב על כסתו כשהי' עיף והא דתני לא הי' ישנים ע"ג קרקע משמע דעכ"פ ישנים הני קאי רק אזקני בית אב:

ב') **זקני בית אב ומפתחות העזרה בידם**. הקשה במשל"מ מ"ש משאר כהנים וכ' לאפוקי פרחי כהונה וק' לי ממס' תענית שפירחי כהונה זורקין בשעת חרבן מפתחות העזרה כלפי מעלה משמע שהי' בידם מפתחת העזרה:

ג') **והיכן הי' שומרים בית אבטינס ובית הניצוץ עליות בנויות בצד שערי העזרה והרובין שומרים שם וכו'**. ובדין ח' כתב והיכן שומרים הלוים בה' שערים ובד' פינותיו העזרה וכן בהר הבית והוה לשיטה דסברי דבכ"א מקומות שומרים עם הכהנים א"כ הא דבית אבטינס יקשה דל"ח במשנה ועם בית אבטינס יהא כ"ב וראיתי שבראב"ד הקשה כן ותי' דבית אבטינס מכלל ד' פינות העזרה שהי' שומר שם והכריח כן דאל"כ יקשה איך ישנין או יושבין בבית אבטינס הא מהא"ט שומרים חוץ לעזרה כדי שיהא יכולין לישב כדאיתא בתמיד ובית אבטינס הי' מקום קדוש דשם עושין הקטורת וע"כ דלא הי' רק סמוך לבית אבטינס בפינות העזרה מבחוץ ולרבינו דשומרים בבית אבטינס יקשה הא אין ישיבה בעזרה ובראב"ד הביא שהמפרש בתמיד כ' דלכן הי' עליות דגגות לא נתקדשו והקשה ע"ז דהרי כמו שהוכיחו דבית אבטינס קודש יען שמפטמין הקטורת ובכריתות איתא דכל מעשי' בקודש ה"נ עליות בית אבטינס והקשה עוד הרי הלוים הי' שומרים מתחתיו א"כאיך ישבו שם ועוד דבפ"ק דיומא מוכח דהי' מוליכן כה"ג לעליות בית אבטינס ללמדו חפינה וא"כ אי הי' חול נפסל ביוצא שמסתמא כל הקטורת שראוי לחפינה קודש הוא ודוחק לומר דלמד חפינה במידי דחול דא"כ למה הוליכו דוקא לבית אבטינס והנה לרבינו דשומרים בבית אבטינס הנה קו' ראשונה ל"ק דהרי לרבינו לא הי' שומרים לוים למטה אבל קו' שני' יקשה דע"כ קודש הי' כיון שמלמדן שם חפינה לכן נראה לישב דהנה בלח"מ פ"א הקשה למה לא מנה רבינו בפ"ה מהבהב"ח לשכות בית אבטינס ותירץ דרבינו בפי' המשנה ביומא כ' הא דמוליכן כה"ג לעליות בית אבטינס ללמדו חפינות הקטורת דהי' מעבודת הקשות ולא קיימ"ל כן א"כ להלכתא לא הי' לכה"ג לשכה ללמד חפינה ודחי זה דדברי פי' המשנה תמוהים והא דלא הביא רבינו לשכת בית אבטינס לזה כ' דבאמת בפ"ח מבהב"ח הביאו שהרי לשכת בית אבטינס היינו הלשכה שעושין שם הקטורת ושם הי' כה"ג לומד ג"כ חפינה וא"כ הרי הביאו באמת יעו"ש ודבריו תמוהים דבוודאי לשכת בית אבטינס אין תלוי אי כה"ג הי' לומד חפינה דאף דלא למד חפינה הי' שם בית אבטינס ורק אי עליות בית אבטינס הי' קודש או לא תלוי אי כה"ג לומד שם או לאו ומעתה י"ל דבאמת כיון דלרבינו לא הי' לומד הכה"ג חפינה לא הי' מוליכין לעליות בית אבטינס ולא נתקדשו א"כ יכולין הכהנים לשמור שם ונתישב קו' הראב"ד ועמש"כ בביאור יותר פ"א עיוהכ"פ:

ואולם הראב"ד תירץ דבלא"ה היכא דא"א לעשות בעזרה מה שהצריכו הכתוב לעשות בעזרה כ"א בישיבה יכול לעשות כגון קידוש ידים בישיבה אי לאו קרא דלעמוד לשרת (כדאיתא בזבחים דף י"ט וטה"ק כתב שם כדברים אלו מעצמו עפ"י תוס' יומא דף כ"ה ולצורך עבודה צריך לישב) ולכן הי' רשאין לישב בשעת שמירה בעזרה והא דאיתא בתמיד השומרים בחוץ יען דאין ישיבה בעזרה היינו כיון דאפשר לשמור מבחוץ:

ד') **והנה** בית הניצוץ כ' בתויו"ט שלא ידע למה נקרא כן ואולם הרא"ש ריש תמיד כ' יען דהיתה פתוחה כאכסדרא ואורה מרוצה וניצוצי חמה מנוצץ בה וכן נקרא הלשכה בית הניצץ:

במדרש הובא ברמב"ן פ' במדבר איתא וז"ל וכשם שברא הקב"ה ארבע רוחות בעולם כן סבב לכסאו ד' חיות ולמעלה מכולן כסא הכבוד וכנגדן סדר הקב"ה הדגלים למשה אמר לו מזרח שממנו יוצא אור לעולם יהא כנגדו יהודה שהוא בעל מלוכה ועליו שבט יששכר שהוא בעל תורה ועליו מטה זבולון שהוא בעל עשירות יסעו בראשונה כמו שנאמר ויעבור מלכם לפניהם וד' בראשם דרום טללי ברכה וגשמי ברכה יוצאין ממנו יהא כנגד ראובן שהוא בעל תשובה וכו' מערב אוצרת שלג וכנגדן אפרים ובנימין ומנשה ושכינה לעולם במערב בגבול בנימין שנאמר ידיד ד' ישכון לבטח צפון משם החושך וכנגדו שבט דן שהחשיך העולם בע"ז שעשה ירבעם ועליו שבט נפתלי שהוא בעל ברכה לאחרונה יסעו שכל מי שעובד ע"ז הולך לאחור ולא לפנים עכ"ד:

ואמנם נראה דאף למ"ד שכינה בכ"מ ניחא די"ל דפני שכינה הוא למזרח מהא"ט דמשם האור יוצא לעולם כהרמב"ן ולכן אמרו דדרום נקרא ימין וצפון שמאל וא"ש בזה קו' התוס' ב"ב דף כ"ה הא דאמרינן דדרום ימין מצפון שמאל דהתינח למ"ד מזרח שכינה במערב אבל למ"ד שכינה בכ"מ מנלן דדרום נקרא ימין להנ"ל ניחא דפני השכינה עכ"פ הוא למזרח שמשם אור יוצא אלא דקשה לי דשם איתא הרוצה שיחכים ידרים ולהעשיר יצפין וסימנך מנורה בדרום ולחה"פ בצפון ולפי המדרש הוא איפכא דבדרום טללי ברכה וצפון משם החושך יוצא לעולם שהוא היפוך הברכה:

ה') **והרובין** שומרים שם. והנה המפרש שם כתב דהיינו כהנים פחותים מבן י"ג שנים ויש לתמוה הא שמירת ביהמ"ק מ"ע מה"ת ואין הקטנים בני מצוה ואין חייבין בשמירת ביהמ"ק א"כ איך יתכן לעשות ע"י קטנים דלא מקיימי המצוה וכבר הקשה כן במשל"מ וכתב דנהי דבגמ' איתא כן כהנים דלא מטו למיעבד עבודה מזה אין ראי' דאייריא בפחות מבן י"ג שנים די"ל דהיינו בני י"ג שנים אלא שאין מדקדקין בשערותיהן ומדאורייתא סמכינן על החזקה אלא דלא הניחם למיעבד עבודת הקרבנות והניחום לשמירת ביהמ"ק

אמנם בראב"ד וברא"ש פירשו ג"כ כהמפרש ובספר מנחת חינוך כ' לישב דהא גם לאכילת קדשים הוה מ"ע ואפ"ה קטן אוכל בקדשים ויבואר בארוכה בפ"ג מכהמ"ק:

הלכה ו

א') **מקפלין ומניחן אותן כנגד ראשיהן**. והקשה בכ"מ דמסקנת הגמ' דבגדי כהונה ניתן ליהנות בהן א"כ אפי' תחת ראשיהן שרי ותי' דאיכא למימר רק דרך לבישה שרי ליהנות והנה כדברים האלה דבר הרא"ש בה' ציצית לענין כלאים נהי דהותר שלא בשעת עבודה רק בלבישה דוקא אבל בהנחה תחת ראשו אסור וא"כ אפשר לתרץ דלעולם אף בהנחה ניתן ליהנות והא דאין מניחן תחת ראשיהן משום כלאים דלא הותר שלא בשעת עבודה אלא דרך לבישה אלא די"ל דניחא יותר לומר משום דאסור להנות דאז ניחא בכל בגדי כהונה אבל אי משום כלאים אז רק באבנט הי' אסור להניח תחת ראשו אלא י"ל דניחא יותר לומר משום דאסור להנות דאז ניחא בכל בגדי כהונה אבל אי משום כלאים אז רק אבנט אסור ועוד י"ל דהרי רב אשי דחי דבגב"ה קשין הן ליכא כלאים וא"כ ע"כ הא דאמרינן בעירוכין דף ג' דשלא בשעת עבודה לא הותר וכמש"כ רבינו בפ"ח מכהמ"ק ע"כ דבלבישה אסור אף כשהן קשין אבל בהנחה ל"ש איסור דהרי קשין הן ולכן ע"כ רק משום דבהנחה לא ניתנה ליהנות לכן מניחן כנגד ראשיהן אך עדיין יקשה דגמ' קאמר דיקא נמי דאי תחת ראשיהן אסור משום כלאים וא"כ לרב אשי דסובר דליכא כלאים משמע דאין הכרח לומר כנגד ראשיהן רק תחת ראשיהן וניתנה ליהנות אף בהנחה י"ל דע"כ לא בהא לא תליא דהרי בגמ' אף דרב אשי משני דקשין הן אפ"ה מצריך אח"כ לפשוט מברייתא אחרת דניתנה ליהנות ולא פשט לה מקמייתא וע"כ דיש לפרש כנגד ראשיהם וכדמשמע בגמרא שזה עיקר דהרי רב משרשיא דייק מכאן לענין תפילין מה"צ שרי והבן:

ב') **לא הי' הכהנים ישנים בבגדי כהונה אלא מקפלים ומניחין כנגד ראשיהם**. ולכאורה קשה הא בגמ' מוקי כנגד ראשיהן למאי דס"ד דבגדי כהונה אסור ליהנות בהן אבל לפי מאי דמסקינן דנתנו ליהנות בהן תחת ראשיהן נמי מותר כדקתני במשנה וא"כ הא רבינו ס"ל בפ"ח מכהמ"ק דין י"א בגדי כהונה מותר ליהנות בהן א"כ אמאי כתב כנגד ראשיהן ונראה לישב דהנה בקידושין דף נ"ד אמר רב חזרנו על כל הצדדים של ר"מ ולא מצאנו הקדש וכו' ומשנתינו בכתנות כהונה שלא בלו הואיל וניתנו ליהנות הן לפי שלא ניתנה תורה למה"ש הרי דס"ל לרב דלא הותרה ליהנות רק בשאי אפשר ובוודאי רב לא פליג אברייתא דיומא אלא דרב ס"ל ביום דראוי לעבודה הותרה שלא בשעת עבודה ובריתא דאיריא בלילה לא הותרה ליהנות בהן וא"כ ניחא דרבינו כאן דקאי אזמן שינה בלילה

שפיר כ' רק כנגד ראשיהן דתחת ראשיהן אסור ובפ"ח מכהמ"ק דאמר לפיכך לובשין ביום שפיר ס"ל דהותרה שלא בשעת עבודה ג"כ חוץ מאבנט משום כלאים דאסור ביום שלא בשעת עבודה אלא דמדברי פי' המשנה נראה דמפרש דתחת ראשיהן אסור משום כלאים אף דר"א ס"ל דקשין הן ושרי להציע תחתיו לרבינו לא ניחא לי' בזה דא"כ איך אמרו בעירוכין דף ג' דהני כהנים אישתרי כלאים בדידהו הא קשין הן ולחלק בין לבישה להצעה ליתי לי' אע"כ דקיימ"ל כר"פ דרק נגד ראשיהן שרי (וא"ל כסברת הרז"ה בר"ן ספ"ק דביצה דס"ל דהא דקאמר דאישתרי כלאים לגבי כהנים היינו לגבי כה"ג בחשן ואפוד שהיו רכין מפני שעשוין ללבוש דדוקא האבנט הי' קשה מפני שהי' חוגרין בו מתניהן דהא אדרבא חושן ואפוד מסתברא דקשים יותר מהאבנט דאית בהו נמי חוטי לבן יתרים על האבנט וכן העלה בספר ח"נ בחי' למס' תמיד:

ג') **לא** הי' הכהנים השומרים ישנים וכו'. משמע דס"ל דהכהנים השומרים הי' רשאין לישן והא כ' לקמן דאיש הר הבית הי' מחזר על כל משמר מצאו שישן לוקה בשלמא על המשנה ל"ק דמשנה יכולין לפרש דפרחי כהונה דקתני דהי' ישנים לא הי' שומרים רק ישנים שם כדי שיהא מוכנים לעבודה והשומרים המה הרובין אבל מדברי רבינו דמשמע דפרחי כהונה המה השומרים שכ"כ השומרים ישנים א"כ לדידי פרחי כהונה היינו רובין וכמש"כ בפי' המשנה פ"ק דתמיד וז"ל הרובין נתבאר בגמ' שרובין הם הרובים ומורים בקשת הנקראים פרחי כהונה א"כ קשה אין רשאין לישן ותי' בבאר שבע וז"ל ולכן נראה בעיני דזמן קבוע הי' להם לישן בלילה אם מצאו הממונה שישן יותר חובטו במקל וכן הוא בפסקי תוס' וז"ל כהנים ולוים נחלקו למשמרות וזמן קבוע הי' להם לישן ואם מצאו הממונה שישן יותר חובטו וכו' גם כשמשמר א' ישן משמר ב' ניעור ושומר:

ד') **וישנים על הארץ כדרך שומרי חצירות וכו'**. הנה במג"א סי' קנ"א הביא ראי' ממשנה זו דאין להכניס מטה בבהכ"נ לישן שם ופמ"ג כ' דלפמש"כ רבינו בה' ביהב"ח אין האיסור משום ביזיון המקדש אלא מצד השומרים שאין דרכן של שומרי מלכים לישן במיטות ובהא נראה לישב מה שהקשה בשומ"ש מ"ד סי' כ"ט בהא דעירוכין דף ג' משני כהנים איצטריכא לי' דס"ד תשבו כעין תדורו קמ"ל שלא בשעת עבודה חייבין ופירש"י דאסור להזדקק לאשתו משום עבודה ויקשה לדעת המרדכי דאם אין מקום ראוי לשינה אף ידי אכילה א"י א"כ כהנים בעזרה דאין מקום שינה ע"כ דפטירי אף מאכילה א"כ א"צ לטעם דא"י להזדקק לאשתו אמנם הנ"ל י"ל דאי משום שינה הא רשאי לישן בלשכה שבנויות בחול ופתוחות לקודש ואוכלין שם קדשים אך אי קשיא הא קשיא הא עכ"פ אסור להכניס שם מטה לישן א"כ הוה מצטער א"כ אף ידי אכילה לא יצא אמנם לדברי

רבינו ניחא דאין האיסור משום ביזיון דנאמר דאין המקום ראוי לישן במטה אלא מצד השומרים א"כ ל"ש דהוה מצטער דהא כך דרכם של השומרי מלך וזהו כבודם ותפארתם ולא מיחשב מצטער וא"ש:

הלכה ז

א) **אירע קרי לאחד מהן**. משנה פ"ק דמידות וראיתי במשל"מ פ"ג דביאמ"ק שכ' דלא הביא רבינו דין זה ותמהני איך נעלם ממנו דברי רבינו אלו ושפסק כת"ק דטובל ויושב אצל אחיו הכהנים ובבוקר הולך לו והנה במשל"מ שם ביאר טעמא דמשנה מדהוצרך טבילה בלילה ע"כ דבעל קרי מה"ת משתלח חוץ לג' מחנות ולכן טובל ואחר טבילה הוא רק ט"י שמדרבנן משתלח ממחנה לוי' לא הטריחו רבנן לצאת כמש"כ תוס' בזבחים ובריש חולין וכן כ' הראב"ד ותירץ עוד דרק בע"נ טבול יום אסור לו בחול ובהר הבית וראב"ד הקשה איך יושב בביהמ"ק עכ"פ ל"ג מע"נ כיון שסמוך לחצי' שהי' קודש ותי' דהי' יושב בלשכת הטבילה שבביהמ"ק א"כ ביהמ"ק מפסיק לבין עזרה ואף דל"ד עדיין לחול לזה כ' דכיון דהי' פתוחה ע"י המחילה להר הבית דינה כמו החיל ודמי שפיר לחול ובהא פליגי באמת ראב"י במס' מידות דאין חוזר ויושב אצל הכהנים אלא יורד דרך המחילה כנגד שער הטדי דסובר דדינה כמו ע"נ דאסור לישב שם ט"י יען פתוחה לחול ממש רק ע"י מחילה את"ד והנה רבינו בפ"ג מביאמ"ק כ' ג"כ בע"נ ט"י רק מדרבנן משמע בהר הבית שרי א"כ היינו יכולין לתרץ דלכן א"צ לצאת דטב"י שרי בחיל ובהר הבית אבל כיון דסמוכה לעזרה דינה כע"ג ואף דבית טבילה הוה לגבי בית מוקד כמו חיל לגבי ע"נ כיון דאין פתוחה לחול ממש כמש"כ הראב"ד לראב"י א"כ ע"כ הא דאין צריך לצאת יען דמרבנן דלא עדיף עכ"פ מע"נ דרק דרבנן ודו"ק:

והנה ברא"ש הביא ראי' מסוטה דאומרים הוציאהו מעזרה ופריך הא במחנה לוי' אסור ומ"פ עכ"פ מדרבנן אסור אע"כ דכיון דרק דרבנן ל"ג על טומאה שבפנים ובזה ניחא לי' קו' הכ"מ בפ"ג מסוטה הא נעשית נדה דאסורה בעזרה די"ל אי משום לא הי' צריך לצאת דטומאה שבפנים ל"ג ורק ט"מ דאורייתא לכן אפי' טומאה שבפנים צריך להוציא עוד הביא ברא"ש שם תי' דלא גזרו אלא על החיל וע"נ היא שער איתן המשמש כניסה ויציאה לעשות הרחקה לטמאין שלא יקבצו שמה אבל על כל שער מחנה לוי' לא גזרו עכ"ל והנה במשל"מ בה' ביאמ"ק שם הביא דברי רש"י בפסחים הני תרי מילי שמעינהו מרבי כי הדדי אמרינהו וכ' המשל"מ שכן מוכח ממשנה דמה"ת דאל"כ אמאי צריך טבילה הא לא אטריח רבנן והשיג ארש"י שכ' דרק יען דשמעינהו בהדדי לכן אמרה בהדדי אמנם הנה כפירש"י כ' גם המפרש והרא"ש:

ולכן נראה דלא רצו לפרש דהוכיח ממשנה דבעל קרי משתלח מה"ת חוץ לב' מחנות מדהוצרך טבילה חדא לפמש"כ הראב"ד במס' תמיד האי אירע קרי קאי גם לאותם השומרים בבית אבטינס ובית המוקד והרי בית אבטינס נתקדשו העליות כמש"כ לעיל ודינו כעזרה ועוד לפמש"כ הראב"ד בית המוקד יען דסמוכה לחצי שבקודש דינה כע"נ שסמוכה לעזרת ישראל א"כ לכן הוצרכו טבילה אבל לעולם י"ל דבהר הבית בעל קרי רק דרבנן אבל בע"נ היא מה"ת ובית המוקד דינו כע"נ ודו"ק:

ב') **במסיבה שתחת הקרקע**. והנה בפ"ד דין י"א כ' במסיבה ההולכת תחת המקדש כולו קשה לי דבתמיד ומידות איתא במסיבה שתחת הבירה ופי' המפרש דתליא בפלוגתא דריש יומא אי מקום הי' בהר הבית ושמו בירה וכן פסק רבינו בפ"ז ממעה"ק וא"כ איך סתם דהולך תחת הקרקע בשלמא אי מקדש קרוי בירה ניחא דסתם ויותר יקשה מפ"ד שכ' בפירוש תחת המקדש כולו והא בירה לדידי' רק מקום בהר הבית ועוד קשה דרבינו כ' דמחילות לא נתק' יען דפתוחות וזה שייך במחילות שתחת המקדש וכוונה דלא נתקדש בקדושת עזרה אף דעדיין קדוש בקד' הר הבית מאי הוה לי' למעבד כיון שאירע לו הקרי בהר הבית אבל אי תחת הר הבית באותו מקום שקרוי בירה א"כ ל"ש דהוה חול יען שפתוחות להר הבית דהרי בנוים בהר הבית ורק בבנוי בקודש צריך לטעם שפתוחות להר הבית הן אמת ראיתי במפרש ריש תמיד כ' למ"ד מקום בהר הבית הי' מחילה יען דב"ק נשתלח גם מהר הבית אבל מחילות לא נתקדשו נראה דסובר דמחילות קדושת הר הבית אין לו ולא זכיתי להבין דא"כ הי' צריך להיות פתוח חוץ להר הבית אבל פתוח להר הבית דין הר הבית יש לו וע"כ להאי מ"ד לפי הבנתו דתליא בפלוגתא דיומא הא דצריך מחילה הוא יען דאין דרך כבוד שיהא למעלה או דסובר פתוחות להר הבית אף דין הר הבית אין לו כנראה מפירש"י בפסחים דף פ"ח וראיתי אח"ז שכ"כ בשעה"מ בפ"ו והביא בשם חנוכת הבית כיון שרבינו נתן טעם יען שפתוחות להר הבית ולא כ' יען שפתוחות חוץ להר הבית א"כ אע"כ תחת קרקע כוונה דמחילות שתחת המקדש ועזרה קאי וא"כ בירה היינו מקדש וקשה כנ"ל אבל אי נאמר שדעת רבינו מחילות פתוחות להר הבית חול וא"כ קדושת הר הבית אין לו א"ש דלעולם י"ל תחת קרקע כוונה תחת הר הבית וטעם שנתן שפתוחות להר הבית חול כוונה דאף בע"ק שרי דאין קדושתו כהר הבית ועשעה"מ פ"ו שנסתפק בדעת רבינו בהא ותמהני שלא הביא דברי רבינו אלו דמוכח דחול לגמרי הוה מכח קושיתינו דאין קדושתו כהר הבית אך עדיין קו' ראשונה לעולם עומדת:

ג) **ואמנם** נראה לישב דרבינו לית לי' כדברי המפרש דתליא בפלוגתא דר"י ור"ל דסובר דרק היכא דקתני בית הבירה שם חולק ר"י וסובר מקום יש ששמו בירה אבל היכא דקתני בירה סתם היא בוודאי מקדש כדכתיב הבירה אשר הכינותי ונראה הוכחה גדולה לזה מירושלמי פסחים פ"ז הי"ב דמפרש הך מחילה שתחת בירה היינו תחת היכל ובירושלמי שם ה"ח מביא פלוגתא אי מקום הי' ששמו בירה או היינו מקדש וא"כ איך מביא ירושלמי ראי' ממשנה זו דמחילות לא נתקדש כיון דתליא בפלוגתא ובהא ניחא לי דרע"ב בתמיד ומידות וכן רש"י בפסחים פ"ז דשורף לפני הבירה פי' מקדש קרוי בירה וע"כ יען דלא קתני בית הבירה אלא דצע"ק דבירושלמי מייתיא אמשנה דשורפו לפני הבירה פלוגתא אי מקום הי' ששמו בירה והא במשנה לא קתני בית הבירה וראיתי בתויו"ט בפסחים הרגיש בזה דמפרש הרע"ב כנ"ל מקדש כולו קרוי בירה ובמס' פרה הביא גם דברי ריי"ו דמקום הי' ולפמש"כ ניחא יען דשם קתני לפני בית הבירה כהא"ג חולק ריי"ו ולפי"ז נתישב דברי רבינו שכ' סתם תחת הקרקע וכ' הטעם שפתוחות להר הבית לא נתקדשו כיון דהי' מחילה תחת המקדש אבל בפ"ז ממעה"ק דקתני בזבחים דשורפו בבית הבירה שפיר כ' רבינו דהיינו מקום בהר הבית דהלכה כריי"ו נגד ר"ל וראי' נראה מלשון גמ' דיומא דף ט' ע"ב דהשיב ריי"ו לר"ל בירה יוכיח וע"כ כונה מקדש מוכח דבירה סתם גם לריי"ו בלשון חכמים היינו המקדש וכן אמר שם ר"א אך בירושלמי יומא ג' איתא הבירה יוכיח וא"ל אי כהא"ג לרע"ב היינו מקדש א"כ למה כ' סתם תחת הקרקע ולא כ' תחת המקדש כדקתני במשנה תחת הבירה י"ל דבאמת בירושלמי בפסחים כ' כל הר הבית נקרא בירה וא"כ הי' המסיבה הולכת בסביב תחת ההיכל ותחת הר הבית כמש"כ הראב"ד בתמיד א"כ לכן קתני במשנה בירה סתם לא תחת בית הבירה ולכן כ' רבינו סתם תחת הקרקע יען שהי' גם תחת הר הבית ורק כ' שפתוחות לחול יען דהי' גם תחת ההיכל ואולם בלא"ה לק"מ שהרי בפ"ד כ' באמת תחת המקדש והבן ועמש"כ בפ"א מעיוהכ"פ:

ד) **אירע** קרי לאחד מהן וכו' דמחילות לא נתקדשו. והנה במשנה איתא הולך במסיבה שתחת הבירה וביהמ"ק קרוי בירה וכ' המפרש דכי היכיא דפליגי ריי"ו ור"ל בריש יומא דלריי"ו מקום יש בהר הבית ושמו בירה ה"נ פליגי בהאי בירה במשנתינו דלריי"ו מקום יש בהר הבית ושמו בירה ולר"ל כל המקדש שמו בירה וא"כ רבינו דכ' סתם דהי' הולך במסילה שתחת הקרקע הפתוחות להר הבית משמע דמפרש דכל המקדש קרוי בירה כמ"ד דס"ל דהאי מסיבה אכל המקדש קאי ומפרש דהאי מסילה הי' הולך תחת עזרה ופתוחות להר הבית וכן נראה ממש"כ בפ"ב מפרה שלשכה זו היתר מכונת בעזרה והיא

בית האבן א"כ לדידי' כל המקדש קרוי בירה והיינו תוך הקודש וכדאיתא בריש יומא דתליא זה בפלוגתא אי המקדש בירה שמו אולם בתוס' יומא גבי כל הלשכות שהיו במקדש לא הי' להם מזוזה חוץ מלשכת פרהדרין וכ' שם התוס' דלחשוב נמי לשכת בית האבן ותי' דלא חשוב אלא לשכות שבמקדש שבנויות בקודש אבל לשכת בית האבן בהר הבית הו':

ובדרך הקודש תמה מהא דסוף פ' טבול יום גבי פרים הנשרפים שאם אין נשרפין כמצותן נשרפין בבית הבירה והובאה שם מחלוקת רי"ו ור"ל וכ' שם רבינו שמקומות שריפה גם הם ומקום ה"ג כתב רבינו פ"ז ממעה"ק שהוא חוץ לירושלים והוא הנקרא בית הדשן ושם שוחטין חטאות הנשרפות עכ"ל ומי שיראה הסוג' ס"פ ט"י לבבו יבין דרבינו אתי דלא כמאן לא כת"ק דר"י ולא כראב"י מאחר שלא פירש באיזה רוח הי' בית הדשן ולא הודיע דבעינן שיהי' שם דשן ושיהי' מטופך ויש לישב דבריו במאי דקאמר ת"ק דראב"י שיהי' לשם דשן פליגי בה הרא"ם בפירוש התורה ובעל קרבן אהרן דהרא"ם ס"ל שצריכין שיבוא דשן ממקום אחר ויניחנו שם כדי שיהא השריפה על הדשן וכ' לישב ההא ברייתא דת"כ שאמרו ישרף אף שאין דשן דהיינו לעיכובא אבל לא למצוה וקרבן אהרן כ' שאין הכונה שישים שם דשן אלא שיהא המקום ההוא נקרא שפך הדשן וא"כ רבינו פסק כריוס"י ולפיכך כתב והוא הנקרא בית הדשן אבל המקום הב' כתב שהוא הר הבית ששם שורפין פרים ושעירים הנשרפין כשאירע בהן פסול אחר יציאתם מן העזרה שם אותו מקום בירה והיינו כסברת רי"ו והוכרח שם לומר כן לחלק בין רישא לסיפא משא"כ לסברת ר"ל:

והנה בדרך הקודש הביא להקשות בשם בעל ספר חנוכת הבית בההיא דתנן בתמיד שכ"ד שומרים ארבע על ארבע פינות העזרה מבחוץ וכתב המפרש שמבחוץ קאי אכולהו פינות של עזרה ואשער נמי שהשומרים על שערי העזרה לא היו יכולין לישב דכעזרה מיקרי ואין ישיבה בעזרה וכן כתב רבינו עבדי' והר"ש שם וקשיא לי' שהרי גגין ועליות לא נתקדשו וכמו שכתב המפרש עצמו שם וא"כ היו יכולין לישב והוצרך לדחוק דשומרים על שערי העזרה לאו דוקא על השער קאמר אלא למטה בקרקע העזרה דהיינו אצל שערי העזרה ואולם לפמש"כ לעיל בעצמו דאם בנו אח"כ שפיר גגין ועליות נתקדשו בקדושת עזרה והעלה דאין לחוש משום דאין ישיבה בעזרה כי כללא דמילתא נראה שכן הוא בכל מקום שא"א לעשות בעזרה שום דבר שהצריך הכתוב לעשות בעזרה כי אם בישיבה זו יכול לעשות בין כהן בין מי שיהי' כגון שלא ידים ורגלים מן הכיור אי לא כתיב קרא אחרינא לעמוד לשרת וכדאיתא פ"ב דזבחים לשמור הכהנים במקום

הקדש ממש כדכתיב אתה ובנך אתך לפני אוהל מועד הכהנים מבפנים והלוים מבחוץ דכהא"ג ל"ח לישיבה בעזרה עכ"ד (וכבר כתבתי בזה לעיל בפ"ז מדברי הראב"ד במס' תמיד) והנה בדרך הקודש כתב ע"ז מדמתיר לצורך מקדש נראה דסובר דאיסור ישיבה מדרבנן בעזרה ואין נראה כן מתוס' זבחים רפ"ב ולפי שיטתם דהוא מה"ת שפיר כתבו ביומא שלא הותר לישב בעזרה כי אם דוקא לצורך עבודה:

הלכה ח

א) **שהרי כהנים שומרים על שער המוקד ועל שער הניצוץ**. לשון זה קשה שהרי לעיל משמע מדבריו רק בית הניצוץ הי' עלי' אבל בית המוקד רק הי' כיפה וא"צ שהי' שומרים למעלה ולא הי' עלי' דא"כ הא דפריך בגמ' תרי שומרים בעי בבית המוקד דהי' לו שער גם לעזרה ומשני דסמיכי להדדי דוי להכי דוי להכי דהיינו שרואה לכאן ולכאן ואי הי' שומרים מבחוץ ולא הי' עלי' ע"ג א"כ אין יכולין לשמור השער שתוך העזרה דחומת עזרה מפסיק כיון שבנוי חצי' בחול וחצי' תוך עזרה ולכן נראה שדעת רבינו כדעת הר' יעקב שהביא הראב"ד שגם בית מוקד הי' עלי' רק הי' נעשה ככיפה אבל לעולם עלי' הי' גם בבית המוקד יעוש"ה ובזה ניחא לי מה שהקשה רא"ש לס"ד דב' שומרים הי' א"כ אחד צריך לשמור השער של העזרה והא א"י לישב שם ולפמש"כ דשמירה בעלי' הי' א"כ עליות לא נתקדשו כמו בבית הניצוץ עיין בראב"ד שנדחק אם הי' עלי' כמו בבית הניצוץ אמנם לי נראה דההבדל בין בית המוקד לבית הניצוץ דהי' בנוי עליות ממש ובית המוקד הי' רק כמין עלי' דהנה דרך בנין שנעשה בכיפה במקום שמגיע לתקרה מתחיל לעגל ולשפע כמש"כ רבינו בפי' משנה פ"ק דתמיד כיפה ידועה שגגה דומה למקצת עגולה ולשפע והדרך לעשות לאותו השיפוע תקרה מחלק הבנין לשנים דהיינו כעין שקורין גאלעריע נמצא דיש עלי' תוך הכיפה תוך העיגול ושם שומרים ול"ה זה כשאר עליות שבנו בית ע"ג בית דכהא"ג עליות לא נתקדשו אבל כשנעשה כאן בנין אחד גדול וכיפה על ראשה ושם יש תקרה המחלקת הכיפה העיגול משאר הבית אין זה ענין לגגות לא נתקדשו דהכל בנין אחד וא"כ לכן לא נקרא בית המוקד עליות אבל לעולם הי' שם עלי' לשמור למעלה וכי תימא א"כ דכהא"ג העלי' קדוש א"כ יקשה לס"ד דב' שומרים א"כ אין ישיבה בעזרה כקו' הרא"ש י"ל כמש"כ לעיל בא"א שאני וס"ד דא"א וע"ז משני דוי להכי ולהכי דיכול לראות השנים א"כ אפשר בשומר אחד לא הותר באמת לישב שם לצד שער הפנימי ולא הי' רק שומר אחד וזה נכון:

ב) **והיכן הלוים שומרים וכו'**. ובמנחת חינוך עמד על דברי רבינו וכ' וז"ל ראה לשונו הזהב דגבי הר הבית כ' קודם על חמשה שערי ולא כ' מתוכו ועל ארבע פנותיו כתב

מתוכו דממילא משמע דגם ברישא מתוכו כיון דבפנים שני ובעזרה כ' ועל ארבע פינות העזרה מבחוץ שאסור לישב כו' ועל חמשה שערי עזרה מבחוץ הרי דכ' מבחוץ על כל אחד הן על השערים ועל הפינות דהא פוסק צריך לפרש דבריו עכ"פ מבואר מכל הראשונים דגם בשערים הוא מבחוץ ומהיכן למדו כן ע"כ מהאי מימרא דפסחים דף פ"ה מפני מה לא נתקדשו שערי נקנור לא נתקדש מפני המצורעים עכ"פ כיון דמבואר דהי' שומרים בחוץ ממילא מבואר דכל השערים נתקדשו ושער נקנור לא נתקדש ומוכח מדברי רבינו בפ"ד ממחכ"פ ה"ב המצורע עומד חוץ לעזרה באסקופת שער ניקנור מבואר דלא נתקדש ומיושב מה שהקשה המשל"מ בפ"ז אמאי לא הביאו דיש חילוק בין שער ניקנור להנ"ל הא נשמע מכללא דיש חילוק את"ד:

הלכה ט

בלשכות הפרוכת ואחורי הכפורת וכו'. משמע דשם לא הי' לשכה ואולם בראב"ש במס' תמיד כתב דשם הי' לשכה פתוח לעזרה ולול הי' מהיכל פתוח לשם וכ"כ לעיל בפ"ד שדבריו תמוהים והנה בראב"ד בתמיד ראיתי שכ' פי' אחר פרבר היינו כלפי בר שאין בני אדם מצויין ועוד כתב מקום בפ' איזהו מקומן מוכח שהי' לול מאחורי הכפורת והביא עוד פי' מה דכתיב בקרא למסילה ד' זה קיפונות דתנן במס' מידות שער מערב נקרא קיפונות ובס' כפתור ופרח פ"ו הביא האי פרבר הוא שער המערבי שבעזרה מכוין כנגד קדק"ק באמצע וא"כ לדבריו שער קיפונית הוא פרבר ולא המסלה וכתב שאין זה פרבר הנזכר בזבחים שלול הי' בהיכל אחורי בית הכפורת ופירוש זה הוא הנכון ונראין שדברי הכפתור ופרח הוא כפי' הראב"ד שהביא שפרבר שבקרא הוא מקום נגד הלול שאחורי הכפורת שנקרא פרבר לפי דברי הגמ' בזבחים וכונת הכפתור ופרח ג"כ יכול להיות ע"ז הכונה יען שהוא נגד הלול נקרא פרבר (ועין עירובין דף פ' לימא מסייע לי' כופין אותו לעשות לחי וקורה למבוי ש"ה דליכא מחיצות ל"א מצד שאני ובנוב"י הגי' מבי"ד שאני דכופין ובבא"פ סי' מ' קיים הגי' מצד שאני דהוה לשון מצדות ושמירה):

הלכה י

איש הר הבית שלום עליך. והנה בפ"ח סי' פ"ט הקשה מהא דאיתא בברכות דף י"ד אסור ליתן שלום לחבירו קודם שיתפלל וכאלו עשאו במה ואיתא באו"ח סי' פ"ט דדוקא שלום שהוא שמו של הקב"ה אסור ותי' התם לא הוי משכים לפתחו א"נ כיון שלא הגיע זמן התפלה והנה כבר קדמוהו הראב"ד שם במס' תמיד בקושיא ובפירוקא ושם בראב"ד הקשה עוד מהא דאיתא בפ"ק דמגילה שאסור ליתן שלום בלילה שמא שד הוא ותי' שמא בעזרה לא הי' רשות לשום שד ליכנס לשם ועוד דרק מרחוק אסור אבל

כשמכירו שרי:

והנה בס"פ הרואה בברכות במשנה איתא והתקינו שיהא אדם שואל את שלום חבירו בשם שנאמר והנה בועז וכו' והוא מתקנת עזרא ובית דינו ובשו"ת מהרי"א סי' ט' הקשה מהא דתנן ר"מ בן חרש אומר הוה מקדים בשלום כל אדם וכ' דתקנת עזרא וב"ד הי' רק אם ישאל לשלום חבירו צריך לשאלו בשם שלום שמו של הקב"ה אבל מי שירצה למנוע שלא לשאול כלל לשלום חבירו רשאי כדי שלא יצטרך להזכיר ש"ש על בו"ד ובא ר' מתיא ב"ח והוסיף תקנה הוי מקדים בשלום כל אדם לכתחלה לעשות כן למצוה והנה דין זה כתב רבינו גם בפ"ז מכהמ"ק ושם בארתי בארוכה:

הלכה יא

נטל את המפתחות. עתויו"ט פ"ק דמידות שכ' לפי הנראה משנה זו שהי' צריכין מפתחות לסגור הדלתות והי' מנעולי דלתותיהן דומים למנעל שלנו ואין נסגרים אלא במפתחותיהן שלהם נפתחים ופירש הרע"ב פתח קטן שבתוך גופו של פתח גדול וכתב התויו"ט והך סתמא כר"י פ"ק דמידות הוא דאמר פתח קטן הי"ל והרמב"ם סוף ה' בהב"ח כתב כדברי ר"י וגם במידות משמע דלא פליגי:

הלכה יב

א) **בסדר הזה עושין וכו' חוץ מלילי שבת**. וקשה לי דבפ"ז דתמיד תנן זה הוא סדר התמיד לעבודת בית אלקינו יה"ר שיבנה ותני עלה בירושלמי ספ"ק דר"ה בין בחול בין בשבת מבואר דכל המעשים הי' שווים ואיך קאמר רבינו דבליל שבת אין בידם אור ובתויו"ט פ"ק דתמיד הקשה מדקתני ושתי אבוקות של אור בידם ולא תני חוץ מלילי שבת משמע דאף בהן היו עושין כן ופלא דהא מבואר כן בירושלמי דאל"ה מאי קמ"ל הירושלמי דבין בחול בין בשבת היו עושין כן דשאר המעשים שאין בהן משום שבות פשיטא דכך עשו בין בשבת בין ביו"ט והנה בתויו"ט כ' די"ל דלכן באבוקה של אור בידו דיש בו משום הטיית נר שהוא מבעיר ממשוכו' ולפי שהיא קרוב לשיטה גזרו בו במקדש ויבואר עוד:

ב) **אלא בודקין בנרות הדולקין מע"ש**. והקשה בכ"מ הא אין שבות במקדש וטילטול נר אין אלא שבות ותי' דהיכא דאפשר בענין אחר יש שבות במקדש והקשה במשל"מ ממש"כ רבינו בפ"ב מעיוהכ"פ דמלבנין עששית מבערב ומטילין למחר במים כדי להפיג צינתן שאין שבות במקדש או מערבין מים חמין במי המקוה ויקשה כיון שאפשר במים חמין למה התירו שבות במקדש להפיג צינתן ע"י עששית ולי קשה עוד מפ"א מק"פ דמדיחין עזרה אף שאין צורך עבודה דשבות במקדש היתר היא כמש"כ האחרונים

ובראשם התה"ד כה"א בה' מילה יען דהותרה אף באפשר ע"י אחר ימול האב א"כ קשה חדא כיון דשבות במקדש היתר היא א"כ למה נחלק בין אפשר ללא אפשר ועוד הרי אם בלא צורך עבודה אמרינן א"ש במקדש יען דהותר א"כ מכש"כ ביש צורך רק שאפשר בענין אחר וכן קשה מהא דפסחים דף ס"ד דמקלות לא התירו בשבת ואיתא בשבת דף קכ"ד דמקלות קודם התרת כלום שנינו ודחי הגמ' שה' דאפשר כדר"א דהיינו שיתן ידו על חבירו וחבירו על חבירו והנה רבינו בפ"א ק"פ לא חילק במקלות בין שבת לחול עכ"ד אף שאפשר כדר"א דהיינו שיתן ידו על חבירו א"ש במקדש דא"ל דלכן פסק במקלות גם בשבת יען דסובר דאתיא קודם התרת כלים אף דאמרינן כדר"א דאפשר בלא מקלות שרי בשבת לטלטל המקלות דז"א דהרי שם בשבת מוקי הא דמנחות דף צ"ו דאין סידור קנים דוחה שבת ג"כ דקודם התרת כלים שנינו ודחי ש"ה דבפורתא מיעפשי ורבינו בפ"ה מתומ"ס פסק דאין קנים דוחה שבת ע"כ דלית לי' דקודם התרת כלים שנו משום דאף אחר התרת כלים אתיא כמו שיבואר וטעמא דמיעפש לא סבירא לי' א"כ הא דמקלות דוחה שבת ע"כ אף דאפשר א"ש במקדש דגם מקלות אתיא אחר התרת כלים כמש"כ לקמן בשם רשב"א וע"כ רק משום דאף דאפשר א"ש במקדש וקשיא לדברי רבינו פה אך לכאורה תיקשי להיפוך מדפסק בקנים דא"ד שבת מוכח באפשר א"ד דהרי זה חשוב אפשר דבפורתא לא מיעפש כדקאמר במנחות דף צ"ז א"כ ע"כ יען דאפשר יש שבות במקדש אך באמת בלא"ה יקשה הא בגמ' קאמר קודם התרת כלים שנינו אמנם הנה הקשה הרשב"א נהי דלא מיעפשי והוה אפשר הא כיון דאחר התרת כלים שנינו א"כ שרי לטלטל דכלי שמלאכתו להיתר שרי לטלטל אפי' מחמה לצל והכא לא גרע מלחמה לצל ותי' דהכא רבה גרסי' ורבה סובר אפי' במלאכתו להיתר אסור מחמה לצל וא"כ רבינו דפוסק כרבא דמחמה לצל שרי א"כ מותר לטלטל הקנים אפי' במדינה וא"כ למה פסק דא"ד שבת ולישב ע"כ נאמר דרבינו לית לי' דרשב"א אלא דסובר כיון דלא מיעפשי ואפשר בלא"ה הוה כמו שלא לצורך כלל דאסור לטלטל אפי' במלאכתו להיתר וא"כ לפי"ז במקלות דאפשר כדר"א אפ"ה ל"ש דהוה שלא לצורך כלל דעכ"פ טוב יותר במקלות כשעושין בחול וא"כ לכן במקלות פסק דדוחה שבת אף דאפשר כדר"א כיון דאחר התרת כלים שנו דוחה שבת דעכ"פ הוה צורך קצת והוה כמו מחמה לצל ושרי אף במדינה כהא"ג ורק בגמ' קאמר דאפשר כדר"א לרבה דמחמה לצל אסור וא"כ יצא לנו מזה דבאמת היכא דאסור במדינה דגרע מחמה לצל אף במקדש אסור דל"א א"ש במקדש כיון דאפשר והא דמקלות שאני דמודה רבינו שהטעם כמש"כ רשב"א דהוה מחמה לצל ול"ה כשלא לצורך כלל ושרי אף במדינה ולא מטעם דא"ש במקדש והנה לפי"ז יצא

ראי' באמת יש שבות במקדש ולכן פה פסק רבינו כיון דאפשר בנרות הדולקין ל"א א"ש במקדש אלא דאכתי טעמא בעי כיון דרבינו כ' בהק"פ דשבות היתר במקדש א"כ אף באפשר לישתרי אך י"ל לפמש"כ הצל"ח דלכן לרבינו הדחת עזרה דוחה שבת דאף דא"צ עבודה עכ"פ צורך עזרה הוא שלא יהא עומד בדם עד אחר יו"ט ופסק כרי"ש בהא דשבת דף קי"ז דמתיר לפשוט שלא יהא קדשים מונחים כנבילה אף דליכא צורך עבודה רק צורך קדשים וראי' לדברי' דהנה רבינו בה' שבת כ' דמחזירין רטיי' דא"ש במקדש והקשה תויו"ט פי' דעירובין הא הטעם משום דהתירו סופן משום תחילתן ולישב י"ל דסובר רבינו כר"נ דשבות דא"צ עבודה לא התירו ולכן רק מטעם דהתירו סופן משום תחלתן והוה שוב צורך עבודה שפיר שייך א"ש במקדש ואף דרבינו בהק"פ סובר דלא כר"נ דא"צ עבודה ג"כ התירו וע"כ כדברי הצל"ח דעכ"פ צורך עזרה בעינן ומשום התירו סופן משום תחלתן הוה צורך עזרה עכ"פ ועבפי' משנה דעירובין שכ' רבינו דל"א א"ש במקדש אלא בצורך עבודה ומקדש א"כ מוכח דעכ"פ צורך מקדש בעינן ולפי"ז י"ל הא דהוה שבות היתר במקדש היינו היכיא דעכ"פ יש בו צורך עזרה אבל בא"צ כלל כמו בנרות הדלוקין מע"ש ל"א דשבות במקדש התירו אף בא"צ כלל דהרי אף למ"ד ט"ה בציבור אם יש כאן באותו בית אב טהורים וא"צ לאהדורי אמרינן דיעשה בטהורים ולפי"ז נתישב קו' המשל"מ מעששיות דשם ל"ח אפשר דהוה כמו למ"ד ט"ה בציבור היכא דצריך לאהדורי אטהורים לא מהדרינן וכן כאן לאהדורי אהתירא לעשות דרק היתר ע"י מים חמין כהא"ג שפיר א"ש במקדש כיון דשבות במקדש היתר הוא והסברא היא כך דרק באפשר בנרות הדלוקין מע"ש דא"צ לעשות בשבת מעשה היתר כלל וכן בקנים דא"צ לעשות כלל בשבת דלא מיעפשי לא הותר שבות במקדש דהא א"צ לאהדורי כלל לעשות בהיתר אבל במקלות דנהי דאפשר היינו לעשות באופן אחר בהיתר ליתן ידו על יד חבירו א"כ כבר צריך לעשות איזה פעולה דהיינו לאהדורי לעשות בהתירא כהא"ג שפיר א"ש במקדש דא"צ לחזור לעשות שום מעשה בהתירא וכן בעששיות לאהדורי לעשות החימום בשבת בהתירא ע"י מים חמים כהא"ג שפיר א"ש במקדש וזה נכון מאוד בסברא (וראי' לדברינו דכהא"ג חשוב לא אפשר מדברי הריטב"א בסוכה דף ל"ה ד"ה ת"ר כתב וז"ל אבל כאן שנוטלו לפי שעה ועוסק במצותו מזהר זהירי לא אתי לאמנועי ואם משום פעולה ריחו באפיו שלא בכונה ל"ח כי היכיא דלא חיישינן דעביד לריחא וטעמא משום דכל שלא בכונה שאינו מתכוין להנות שרי בין אפשר בין לא אפשר כדאסיקנא במס' פסחים גבי הנאה הבא לו בע"כ וכ"ש הכא דהוה לא אפשר דמודו כו"ע דלא אפשר ולא קמכוין שרי ופירוש לא אפשר שיש לו לעשות אותו דבר

בדרך אחרת וכדפרישנא התם והכא נמי א"א שלא יטול לולב וכיון שכן אפי' אפשר לו לטרוח ולחזור אחר אתרוג אחר לא חשוב אפשר כ"ש למאי דאסיקנא התם דאפשר ולא קמכוין שרי לכתחלה נמי יעוש"ה והא דבשבת קאמר במקלות אפשר כדר"א אף דא"כ צריך מעשה אחרת אפ"ה חשוב אפשר ואסור שבות במקדש י"ל לפמש"כ רשב"א דאתיא כרבה דמחמה לצל אסור א"כ מחמרינן בשבת כהא"ג אבל לדידן דמחמה לצל שרי נהי דזה הוה כמו שלא לצורך כלל אפ"ה סובר רבינו דעכ"פ רק שבות הוא ושרי אף באפשר כיון דצריך עכ"פ לעשות מעשה בהיתר לכן אמרינן דא"צ לאהדורי לעשות בהיתר משא"כ בנירות הדלוקין דבשבת א"צ לאהדורי אחר מעשה דהתירא כלל כהא"ג שפיר אסור שבות במקדש ודו"ק:

ונראה לי' ראי' לסברתינו דהנה רבינו בפ"א מק"פ כ' חתיכת יבלתו אינן דוחין את השבת שהרי אפשר מע"ש ואם יכול לחתוך בידו בשבת חותך ואם היתה יבשה חותכה אפילו בכלי שאין שבות במקדש כלל והקשה בלח"מ עכ"פ הי' אפשר מאתמול אמאי א"ש במקדש כיון דאפשר מאתמול בשלמא בגמ' ל"ק די"ל ביבשה ל"ה חתיכה כלל דנפרך כפירש"י אבל רבינו דכ' א"ש במקדש א"כ משמע דיש כאן שבות ויקשה דאפשר מאתמול ותי' כיון דהוה שבות קל ביבשה מותר אף דאפשר מאתמול והקשה עוד בלח"מ דכ' רבינו דבידו שרי אמאי הא י"ש במקדש באפשר מאתמול ותירץ שבות קל התירו אף באפשר מאתמול וקשה לי נהי דאף דאפשר מאתמול שרי יען דשבות קל עכ"פ עדיף לאהדורי לעשות בהיתר היכא דאפשר מאתמול א"כ יקשה ג"כ לא לשתרי רק ביד כיון דאפשר בשינוי והרי בעירובין דף ק"ב אמרינן אפי' לר"א דמכשירין דוחה אפ"ה באפשר לשנוי משנינן ומוכח דרבינו סובר דשבות הותר לגמרי ולא מהדרינן אהתירא וזה שכ' א"ש במקדש כלל כונה אף דאפשר לעשות בהיתר וא"כ מוכח לכאורה דלא ככ"מ לכן נראה דסברת הכ"מ כך דהרי צריך להבין למה באפשר מאתמול א"ד ובשבות קל שרי אף היכא דאפשר לעשות בהיתר ונראה לישב דאפשר מאתמול שאני יען דבשבת אין עושה שום פעולה כהא"ג א"ד ויש שבות במקדש ולכן באפשר להדליק מע"ש ג"כ יש שבות אבל היכא דעושה בשבת המעשה רק דאפשר לאהדורי לעשות בשבת בהיתירא דהיינו יבשה ביד כהא"ג א"ש במקדש כלל ולכן ניחא גם הא דעששיות שם ג"כ צריך לעשות מעשה בהיתר בשבת ע"י הטלת חמין כהא"ג א"ש במקדש דל"ח אפשר היכיא דצריך לאהדורי אהתירא דשבות במקדש היתר היא:

ג') **ובמש"כ** נתישב קו' תוס' בעירובין למ"ד הא ביבשה למה בכלי אסור ותירץ דשבות גדול ויקשה א"כ למ"ד יבשה איפרוכי מפרק במה סברא פליגי דלדידי' ל"ה שבות גדול

ולכן נראה דפליגי בסברא הנ"ל אי באפשר א"ש דלמ"ד ביבש אסור משום דאפשר ביד גם שבות אסור וא"כ כיון דקיימ"ל ביבש מותר בכלי מוכח כסברתינו דבאפשר כהא"ג ג"כ א"ש וא"צ לאהדורי לעשות בשבת בהיתר ובזה יש לישב ג"כ דברי רבינו בעיוהכ"פ שכ' דאין שבות במקדש והוק' עלי' מגמ' דיומא די"ל דגמ' דיומא קאי לאביי והוא יסבור באפשר ל"א א"ש במקדש ובעששיות אפשר בחמין אבל רבינו פסק בהק"פ באפשר ג"כ א"ש במקדש לכן כ' א"ש במקדש וא"צ לאהדורי דוקא אחר מים חמים ודו"ק:

ואמנם לענין קו' הלח"מ שהבאתי דלמה שרי באפשר מאתמול י"ל דמגמ' משמע כרבינו דאי כרש"י א"כ אפי' במדינה נמי דל"ה חתיכה כלל והטעם נראה לפמש"כ ר"ן בשבת גבי רדיית פת דל"ה אפי' שבות רק עובדא דחול וכן בשופר ל"ה שבות רק עובדא דחול וא"צ אפילו שינוי דלא כרמב"ן שכ' דעכ"פ לשנוי' צריך וא"כ לפי"ז במדינה אסור אבל במקדש שרי אף דאפשר מאתמול דל"ה שבות כלל אלא עובדא דחול ושרי אף באפשר מע"ש והנה בזה אפשר לישב קו' צל"ח דפסק רבינו שבות שא"צ לעבודה ג"כ שרי הא בשבות רחוקה סובר דלא התירו דלפמש"כ י"ל דזה ל"ה רק עובדא דחול אך יקשה עדיין דהרי שופר ל"ה רק עובדא דחול ואפ"ה אמרינן שבת דף קי"ד שבות רחוקה לא התירו אך י"ל שם הוה צורך הדיוט לא צורך גבוה ורש"י עירובין דף ק"ב כ' לצורך הדיוט ל"א א"ש במקדש וא"כ בתק"ש דל"ה שבות גמור אלא עובדא דחול הוה אמרינן דשרי במקדש אף דלצורך הדיוט אבל כיון דגם היא שבות רחוקה לא התירו אף שבות כהאי אבל היכא דהוה צורך גבוה אז שבות רחוקה התירו במקדש רק בשבות גמור כהאי דפסחים דף מ"ז לא התירו וא"כ שפיר י"ל להדיח עזרה רק עובדא דחול ולכן בא"צ כלל מותר כיון דעכ"פ ל"ה שבות רחוקה אבל בשבות שא"צ עבודה אלא צורך הדיוט אף דל"ה רק עובדא דחול ושבות רחוקה לא התירו כהאי דשבת דף קי"ד ודו"ק:

ואולם קו' הכ"מ דא"ש במקדש י"ל לפמש"כ תוס' בשבת דף קכ"ד ודף קכ"ז אהא דקנים ומלקות דא"ד שבת דשבות דטילטול לא הותר במקדש ורק יקשה הא גופי' אמאי פסק בקנים דא"ד שבות דא"ל דשבות דטילטול לא התירו הא לאחר התרת כלים ליכא כלל שבות דטילטול בקנין כדמוקי הגמ' דמשנה קודם התרת כלים שנו אמנם נראה לישב דהנה רש"י במנחות כ' לכן אין סידור קנים דוחה יען דהוה כמו בנין וסתירה ותוס' הקשה מדמוקי קודם התרת כלים מוכח משום טילטול הוא ונראה לישב דרש"י בפסחים ס"ד כ' מקלות א"ד שבת יען דאסור לתקן בשבת וצל"ח הקשה דבשבת מוכח משום טלטול ובשלום ירושלים בפסחים כ' בשם לחם שמים דרש"י מפרש כן דאתיא גם למ"ד אחר התרת כלים ומשום תיקון ולפי"ז א"ש רש"י במנחות ג"כ דמפרש משום בנין וסתירה

ג"כ כדי דאתיא גם אחר התרת כלים ודו"ק:

אלא דא"כ צריך להבין למה בשבת מוקי קודם התרת כלים ועוד יקשה ארש"י במנחות שכ' בהתרת כלים דא"ל דא"ש במקדש משום דיש בנין וסתירה ויקשה בנין וסתירה בכלים ג"כ רק שבות ונראה דרש"י לשיטתו דבעירובין דף ק"ג דקתני והעליון כאן וכאן אסור פירש"י וקסבר יש בנין וסתירה בכלים ומלאכה לא הותר במקדש ותוס' הוק' הא ב"ה סברי אין בנין בכלים ביצה דף י"ד ולפי"ז רש"י דמוקי סתם משנה דהתם כמ"ד יש בנין בכלים גם משנה דסידור קנים שפיר אתיא כמ"ד יש בנין והוה דאורייתא ולפי"ז נתישב שיטות רש"י די"ל בשבת קאי למ"ד אין בניין בכלים לפי"ז לא רצה לאוקים הטעם משום בנין ואחר התרת כלים כיון דאין בנין בכלים מה"ת וא"ל עכ"פ מדרבנן יש בנין כלים ושייך אחר התרת כלים י"ל דא"כ א"ש במקדש ואף דגם בטילטול יקשה א"ש במקדש סובר רש"י האי שבות דטילטול חמור יותר משבות דבנין בכלים וסובר שבות דטילטול לא התיר במקדש אבל למ"ד יש בנין מה"ת א"צ לאוקים באמת בקנים מטעם טילטול אלא מטעם בנין ומעתה יש לישב דברי רבינו דהוא מפרש ג"כ האי דקנים גם אחר התרת כלים ומטעם יש בנין בכלים ואף לא מטעמי' דרש"י דמה"ת הוה אלא דמדרבנן יש בנין בכלים ואפ"ה א"ש דלא יקשה א"ש במקדש וכן לא יקשה משבת דמוקי טעמא משום טלטול דהנה תוס' עירובין כ' הא דאין מחזירין ציר עליון משום דשבות דבנין בכלים לא הותר במקדש והביאו ראי' מקנים דא"ד שבת וראי' מירושלמי בעירובין קאמר לא בכל מקום התירו שבות במקדש וקאי שם אציר עליון והוא כדברי תוס' ולפי"ז כמו בציר יש שבות במקדש ע"כ דשבות דבנין כלים לא הותר א"כ ה"ה בקנים אי הטעם משום בנין שפיר א"ד שבת דשבות דבנין כלים לא הותר והנה בעירובין דף ק"ב פליגי נגר במדינה אסור במקדש שרי ומונח אף במקדש אסור ותוס' שבת דף קכ"ג הקשה אפירש"י דל"ש בונה ממש כיון שאין מבטלו שם ולכן כתבו משום טלטול אסור אף דא"ש במקדש טילטול אסור כמו במקלות וקנים אבל משום בנין ליכא אפילו איסור דרבנן והנה תוס' הוק' בשבת דבעירובין קאמר שמואל הלכה כר"י בנגר (והיינו במדינה לא במקדש במונח כפירשי' תוס' וראשונים) ובשבת דף נ' סובר שמואל לענין טילטול ל"ב קישור רק חישב וכ' דלשמואל באמת מטעם בנין ולר' אבא בשבת מטעם טילטול וא"כ צריך להבין איך הוה בנין הא לא מבטל וצ"ל דלשמואל רק מדרבנן הוה בונה ולפי"ז לשמואל דהלכה כר"י במדינה אבל מונח במקדש אין הלכה כר"י ע"כ מטעם בונה וסובר דנהי דמדרבנן כיון דהטעם משום בנין שבות במקדש אסור כמו בציר העליון ולפי"ז ניחא הכל בדף קכ"ד דמוקי בקנים הטעם משום טילטול וסובר טילטול לא הותר במקדש

כמש"כ תוס' קכ"ו ואתיא זה כר' אבא דמשום טילטול נגעו בהא דנגר הנגרר דבנין ליכא דלא מבטל לי' ור"י סובר כיון דמשום טילטול לכן במונח אף במקדש שרי דסובר שבות דטילטול הותר במקדש אבל לרבנן שבות דטילטול לא הותר במקדש אבל לדידן דפסק שמואל הלכה כר"י בנגרר והיינו רק במדינה דסובר משום בנין נגעו בנגר הנגרר ושבות דבנין לא הותר במקדש ולכן לית הלכה כר"י במקדש וע"כ סובר אף דלא מבטל לי' שייך בונה מדרבנן וא"כ גם בקנים שייך משום בונה אף דלא מבטל ואסור במקדש דשבות דבנין לא הותר במקדש אבל שבות דטילטול הותר במקדש כרש"י במנחות ולכן להלכה דפי' רבינו בפכ"ו משבת כר"י במדינה אבל לא במקדש לא כ' דמונח במקדש אסור ע"כ דבונה הוה ושבות דבנין לא הותר כמו בציר העליון א"כ גם בקנים הטעם משום בנין אף דלא מבטל לי' ושבות זה לא הותר במקדש ולכן שפיר פסק דא"ד שבת וא"כ לפי"ז א"צ לומר הטעם יען דלא מיעפשי ואפשר בלא"ה לכן א"ד אלא דשבות דבנין לא הותר במקדש וכל זה בקנים אבל במקלות סובר רבינו דדחי שבת דנהי דאפשר כדר"א סובר רבינו שבות דטילטול הותר במקדש בקנים דיש שבות דבנין א"ד שבת (ואף דרש"י כ' במקלות ג"כ טעם אחר דמתקן ואתיא אף אחר התרת כלים דעת רבינו אינו כן דאי איתא דשייך טעם דמתקן א"כ אמאי לא מוקי הגמרא בשבת כן דבשלמא בקנים א"ש דתליא בפלוגתא אי שייך בונה היכא דלא מבטל כאמור אבל במקלות אי שייך מתקן לכ"ע כן אלא ע"כ דל"ש טעם דמתקן דהרי יכול לתקן מאתמול וכמו שהקשה בצל"ח באמת אפירש"י ולכן במקלות פסק שפיר דדחי ודו"ק והנה כיון דהוכחנו דשבות דטילטול הותר במקדש ושבות דבנין לא הותר א"כ חזרה קו' הכ"מ לדוכתי' הא א"ש במקדש לענין טילטול אך י"ל כיון דשבות דבנין א"ד ע"כ דשבות חמור לא הותר א"כ שפיר כאן יש שבות דכאן מלבד איסור טילטול יש כאן גזירה דהטי' ושבות כזה דחמור לא הותר במקדש ודו"ק והנה בעירובין דף ק"ד מוציאן שרץ פירש"י דאין שבות במקדש א"כ מוכח טילטול הותר במקדש וא"כ קשה טובא על תוס' דלהנ"ל שכ' דלא התירו שבות דטילטול בקנים דכמה שבותין לא התירו הרי חזינן דהתירו שבות דטילטול שרץ וא"ל הא בנמצא חוץ לעזרה אין מטלטלין הרי באמת גזרו שבות דטילטול הנה אין ראי' מחוץ לעזרה לקנים שהן בהיכל ועוד לפמש"כ המשל"מ פ"ג מבמ"ק דלא אסור בנמצא חוץ לעזרה משום טילטול אלא וודאי משום איסור טילטול ליכא באמת אפילו חוץ לעזרה וקשי' לתוס' וראיתי בראש"ש מס' תמיד פ"ה כ' כופין פסכתר על שרץ שנמצא בעזרה וגזרו שבות במקדש כמו בקנים הנה פי' המשנה כרשב"נ וזה כמו שפירש הרע"ב ותויו"ט שם תמה שזה נגד הלכה דהלכה כר"ע א"כ לר"ע דמוציאין מעזרה ע"כ גם בקנים

הי' שרי לטלטל דלא כתוס' ולפי"ז דלרשב"נ דאין מוציאין מעזרה וגזרו על טילטול גם בקנים גזרו על טילטול ולפי"ז גמ' דשבת קאי לרשב"נ ולכן קאמר קודם התרת כלים שנו אבל לר"ע דל"ג על טילטול בעזרה א"כ ע"כ משום בונה אסור דשבות זה לא התירו אבל מקלות באמת שרי בשבת ולכן שפיר פסק רבינו קנים א"ד שבת לא משום טילטול דשבות דטילטול התירו רק משום בונה ובמקלות פסק דשרי דרק שבות דטילטול התירו וכמש"כ והא דאסור טילטול נירות היינו משום הטי' דשבות חמור לא התירו וכמש"כ לעיל ודו"ק ואולם לישב דברי תוס' י"ל כיון אם כופה פסכתר עושה איסור לטלטל לדבר שאין ניטל א"כ יותר עדיף לטלטל להוציאו אבל בקנים אם לא יטלטל אין עושה מעשה כלל ועמש"כ בפ"ג מביאמ"ק:

עוד י"ל דתליא אי אמרינן סניפין עומדין ע"ג שולחן ל"ה בנין אבל אי סניפין עג"ק עומדין דמי לבנין בקרקע ולפי"ז רבינו דפס' בפ"ה דתומ"ס דכמין תיבה פרוצה הי' מעשה לחה"פ א"כ סניפין ע"ג קרקע עומדין כדאיתא במנחות דף צ"ו לכן הוה בנין וא"ד איסור דאורייתא עוד יש לישב ולומר דתלוי אי אמרינן דנותן הקנים בסניפין הוה בנין כפירש"י אבל אי סניפין רק תחת לחם התחתון ואין הקנים תחובין בין הסניפין ל"ה בנין וזה פלוגתא בין רש"י ותוס' במנחות דף צ"ד ועמש"כ פ"ה מתומ"ס ודאתאן עלה י"ל קו' הלח"מ כיון דהי' אפשר מאתמול אמאי שרי ביד דהנה בצל"ח בפסחים חקר עלתה יבלת בשבת דא"א מע"ש מאי ותי' דאפשר בק"א ונעלם ממנו שזה בעי' בירושלמי בפסחים ופשט יען דאי עלתה מאתמול א"ד גם עלתה בשבת א"ד וא"כ י"ל מכהא"ג אייריא גם גמרא דידן לדעת רבינו לכן ביד שרי וביבש אפילו בכלי כיון דלא הי' אפשר מאתמול ואפ"ה בכלי אסור כסברת הירושלמי יען דאי עלתה מע"ש א"ד גם בעלתה בשבת א"ד וא"כ די לומר דא"ד בכלי דוקא וערש"י דף ק"ג בעירובין ע"ב דיש חילוק בין עלתה בשבת דלא הי' אפשר מע"ש וי"ל דזה לס"ד שם אבל למסקנא אין חילוק וכדברי ירושלמי והבן:

ואמנם עוד יש להוכיח כסברתינו דבאפשר לעשות בהיתר בשבת א"ש במקדש וא"צ לאהדורי לעשות בהיתר דהנה רבינו בה' שבת נתן הטעם דא"ש במקדש לכן מחזירין רטי' במקדש והקשה בתויו"ט בעירובין דהא בביצה אמרינן דעולא סובר בג' דברים התירו סופן משום תחילתן והיינו החזרת רטי' ופריך תנינא ומשני אי מהתם ס"ד א"ש במקדש ואפי' כהן דלאו בר עבודה קמ"ל סופו משום תחילתן כהן דבר עבודה דוקא וא"כ איך כ' רבינו משום דא"ש במקדש דא"כ כהן דלאו בר עבודה נמי ויותר יקשה דהמהרש"א הקשה א"כ אפילו לכתחילה נמי כיון דא"ש במקדש והנה קו' אלימתא למש"כ רש"י בעירובין להקשות למה לכתחילה לא הא א"ש במקדש ותירץ דלאו צורך

גבוה הוא וא"כ לס"ד משום דא"ש במקדש א"כ לכתחילה נמי אמנם אי לאו דברי רש"י הי' אפשר לתרץ קו' מהרש"א דנהי דא"ש במקדש ואפילו כהן דלאו בר עבודה ה"מ בלא אפשר מאתמול דסלקה היום אבל אם לא היתה קשורה מבעוד יום והי' אפשר מאתמול ובאפשר ל"א א"ש במקדש אבל לרש"י יקשה והנה כן לרבינו דכ' משום דא"ש במקדש יקשה למה דוקא מחזירין רטי' אפילו בתחילה נמי וע"כ דאפשר מאתמול ל"א א"ש במקדש אבל באפשר לעשות בשבת בהיתר נוכל לומר דא"ש במקדש עכ"פ קו' ראשונה קשיא ולישב אומר דהנה בת"ח הקשה דבגמ' מחלקינן בין ע"ג כלי ועג"ק ואי משום דהיתירו משום תחלתן יקשה הא אפשר ליתן ע"ג כלי וכהא"ג יהא רשאי לחזור אף במדינה וא"כ אם החזיר ע"ג קרקע לא יהא רשאי להחזיר דל"ש דהתירו משום תחילתן כיון דאפשר ליתן ע"ג כלי והוכיח מזה בת"ח דסוג' דעירובין סובר דהטעם משום א"ש במקדש לא משום דהתירו אגב תחילתן ולי קשה לדבריו לפ"מ שכ' הכ"מ באפשר ל"א א"ש במקדש וא"כ כיון דאפשר עג"כ א"כ גם א"ש במקדש ל"א אמנם לפמש"כ ניחא דזה ל"ח אפשר מה דיכול לעשות בשבת בהיתר כיון דא"ש במקדש א"צ לאהדורי לעשות בהיתר וראי' לדברינו:

עוד יש לישב קו' מהרש"א דהנה מהרש"א בעירובין הקשה בתחילה שייך ג"כ שחיקת סממנין ותי' אגב רישא וק"ל א"כ מאי מקשה רש"י א"ש במקדש הא יש גם שחיקת סממנין ונראה לישב דהנה בתויו"ט כ' דאף אי סלקה מאתמול משום עבודה ג"כ שרי סופן משום תחילתן וא"כ רישא אייריא ג"כ בלא היתה מאתמול עלי' רק סלקה לצורך עבודה וא"כ עיקר איסור בסיפא אין משום תחילה דשחיקת סממנין אלא שלא סלקה לעבודה וא"כ שייך ברישא ג"כ שחיקת סממנין והיינו דפירש"י ביצה שחיקת סממנין כמו שהביא בתויו"ט דבאמת תרווייהו שייך וא"כ שפיר מקשה רש"י נאמר א"ש במקדש דל"ש לומר גם שחיקת סממנין איכא דגם ברישא איכא תרווייהו אבל בביצה בס"ד דאין שבות במקדש א"כ בוודאי רק בלא סלקה מאתמול אז מחזיר וע"ז קאמר אם בתחילה דסלקה מאתמול לא יחזיר ול"ש דא"ש במקדש כיון דבתחילה בסלקה מאתמול שייך גם שחיקת סממנין ודו"ק:

ד') **והנה** בצל"ח ביצה שם כ' לישב דברי רבינו הנ"ל בדבר החדש כי לפני הראב"ד הי' הגי' נותנין בתחילה והשיג דרק מחזירין תנן וכ' לישב דהנה על החזרה אין כאן גזירה חדשה רק בכלל הנחה בתחילה ובמקדש לא תנן התירו שבות אלא א"ש דהיינו שלא גזרו כלל ולכן כיון דע"כ חזרה הותר בכהן שבר עבודה משום סופן א"כ ליכא גזירה גם בהנחה בתחילה דחדא גזירה ולא גזרו כלל כיון דא"א לגזור על חזרה וא"כ מותר בכהן

בר עבודה אפילו בתחילה ואפי' אין לצורך עבודה מטעם א"ש במקדש ולכן הוצרך רבינו לטעם זה והא דתנן במשנה אם בתחילה אסור כ' דבלא"ה קשה קו' מהרש"א בביצה אי משום א"ש א"כ אף בתחילה אמאי אסור אע"כ האי בתחילה הכונה לעשות הרטי' למשוח עלי' אסור ונסתייע מדברי רש"י שכ' הממרח רטי' חייב ועפר אני תחת כפות רגליו שלדעתי דבריו תמוהים דכ' חדא גזירה הרי בתחילה כ' תוס' דיש גזירה דשחיקת סממנין ובחזרה רק גזירה אטו ממרח וא"כ אף דל"ג במקדש בחזרה אבל בתחילה דיש גזירה דשחיקת סממנין גזרו ועוד מוכח כן בעירובין במשנה אחריתי דכורך עליו גמי במקדש ופירשנו שם בפ"י מכהמ"ק דכונה אי לכסות מכה הוה צורך עבודה או שכונתו לרפואה כדי שיכול לעבוד הוה עבודה ומעתה אי בתחילה שרי אפי' שלא לצורך לדברי הצל"ח מכש"כ לצורך א"כ למה דוקא גמי נותנין אפילו רטי' רשאי ליתן בתחילה אע"כ דוקא גמי יען דבגמ' ל"ש שחיקת סממנין כמו שיבואר דהנה תוס' זבחים דף י"ט כ' דכורך עליו במקדש אבל במדינה גזירה אטו הוצאת דם וכ' בח"ס דתוס' סברי דל"ש בגמי כ"כ משום שחיקת סממנין שאין בו שום סם אלא מניחו כמות שהוא ואין דומה לרטי' וע"כ משום גזירה דהוצאת דם והנה רבינו בפכ"א מה' שבת כ' אין נותנין גמי לרפואה א"כ סובר במדינה אסור משום רפואה ע"כ דבמקדש לא גזרו משום רפואה יען דצורך עבודה ויקשה א"כ אפי' רטי' נמי אע"כ רטי' אין שרי בתחלה אפי' לצורך עבודה דשייך גזירת שחיקת סממנין אבל בגמי ל"ש שחיקת סממנין כ"כ כסברת הח"ס ונהי דבמדינה לרבינו אסור מטעם רפואה ע"כ גזרו משום שחיקת סממנין גם בכהא"ג אבל במקדש לא גזרו בכהא"ג אבל ברטי' גזרו וא"כ מוכח דלא כצל"ח דאי רטי' שרי בתחילה א"כ למה נקט גמי וא"ל דרטי' חוצץ ז"א דהרי רבינו בפ"י מכהמ"ק מוקי האי דכורך גמי במקום דלאו עבודה וכמו שביארתי דבריו שם ועוד יש להם טעם לחלק בין רטי' דברטי' שייך שחיקת סממנין אלא משום האי לבד היינו מתירין שבות אחד במקדש וכן בגמי דיש שחיקת סממנין לבד התירו שבות אחד במקדש אבל ברטי' יש עוד שבות דגזירה שימרח וב' שבותים לא התירו ובחזרה דיש שבות דממרח לבד ג"כ התירו שבות א' וא"כ מוכח עכ"פ מדהתירו גמי דוקא בתחילה מוכח דרטי' אסור ליתן בתחילה:

אך לכאורה קשה רש"י פי' בתחילה אסור דא"צ גבוה אלא צורך עצמו וכן פי' הרע"ב ויקשה מאי פסקא דלאו לצורך עבודה הרי משכחת צורך עבודה כמו בגמי לכסות מכה אך ניחא דרש"י פי' הא משכחת כדי שלא יצאה דם בשעת עבודה כמש"כ תויו"ט אע"כ לומר דלא התירו שבות כזה דלהוציא דם משום לאו אורח ארעא ודוקא גמי אף שמרפא כיון דל"ש שחיקת סממנין התירו במקדש משום לאו אורח ארעא וא"כ לכן ליתן רטי'

בתחילה ג"כ לא שרינן משום לאו אורח ארעא וכן לתי' השני שכ' י"ל ב' שבותים לא התירו משום לאו אורח ארעא וצורך עבודה גמורה ליכא ודו"ק:

ה') **והנה** לכאורה יש להביא ראי' לסתור סברת הכ"מ מירושלמי ריש יומא דקאמר דמקדש אשה בשבת דא"ש במקדש והרי זה אפשר מע"ש כדקאמר שם בירושלמי בקידש על תנאי אך י"ל אדרבא משם ראי' דבאמת דברי ירושלמי צריכין תלמוד דתחילה קאמר מקדש על תנאי קודם יוהכ"פ ואח"כ פריך יקדש מאתמול וכן דקונה קנין בשבת והרי מקדש קודם יוהכ"פ וראיתי בשי"צ כ' לפרש דקו' הגמרא באמת למה מקדש על תנאי יקדש מאתמול בלא תנאי ומשני וכפר בעדו ומקשה אח"כ הא הוה כקונה קנין בשבת כיון דנגמור התנאי בשבת הוה כקנין בשבת ומשני א"ש במקדש ולפי"ז באמת ביוהכ"פ אסור לקדש כיון דאפשר וא"כ מדלא מקדש ביוהכ"פ מוכח משום דאפשר מעיוהכ"פ אסורו אף למה שנראה מתוס' יומא י"ג דאיירי כפשטי' דמקדש ביוהכ"פ ניחא דל"ש דאפשר מעיוהכ"פ דגם אם מקדש ע"ת מעיוהכ"פ נגמר בשבת א"כ זה ל"ח אפשר דמה לי איסור זה או זה וא"כ לתוס' נהי דאין ראי' אבל עכ"פ גם סתירה ליכא:

ובשלום ירושלים ראיתי שפי' קצת באופן אחר דפריך יקדש מאתמול כונה בלא תנאי ואח"כ מקשה לאידך מ"ד הא הוה כקונה בשבת ומשני א"ש ואפ"ה ר"י סובר דמקדש מעיוהכ"פ ואמאי הא אפשר ביוהכ"פ וע"כ באפשר ל"א א"ש במקדש א"כ כש"כ במצוה דלא התירו וזהו דמסיים ירושלמי הא אמרת אסור ליכנס אלמנה עכ"פ יצא לנו דמירושלמי יש ראי' לסברא זו ולאידך מ"ד דמקדש ביוהכ"פ לפי שיטת תוס' לא יקשה הא אפשר מעיוהכ"פ די"ל כסברא הנ"ל דנגמר תנאי בשבת ג"כ יש צד איסור ועוד י"ל דל"ח אפשר בשלמא במקדש ביוהכ"פ ליכא חשש שתמות גם היא אבל אי יקדש מעיוהכ"פ יש חשש שתמות גם זו כדמקשו רבנן לר"י וכהא"ג ל"ח אפשר ובזה נראה לי לישב קו' הש"א על גמרא דידן דמוקי במגרש ע"ת ולא משני במקדש ע"ת די"ל לפי מה דגמ' סובר דאפשר בכונס ומגרש לה לא שרינן לקדש ביוהכ"פ דשבות אסור במקדש היכא דאפשר וא"ל אכתי יקדש מעיוהכ"פ ע"ת דז"א כיון דלא נגמר עד יוהכ"פ עושה קנין ביוהכ"פ ואסור במקדש היכא דאפשר אלא דא"כ ירושלמי דסובר במקדש ביוהכ"פ ולא מוקי בכונס ומגרש והא מוכח דסובר אף באפשר א"ש במקדש י"ל דירושלמי סובר כמ"ד אין כהן גדול נושא ב' נשים משא"כ במקדש לבד ליכא איסורא דב' נשים רק בכנסה ממש כמש"כ משל"מ וכמש"כ במקומו וא"כ א"א בכונס ומגרש וגמ' דידן ע"כ כמ"ד דנושא ב' נשים כמש"כ בפ"ה מכהמ"ק ולפי"ז יש מכאן ראי' לשיטת רבינו דלא הביא תקנה דכונס ומגרש אף דחייש למיתה כמו שהוק' החכ"צ די"ל כיון דסובר דאין נושא

ב' נשים א"א לאוקים בכהא"ג וכמו שיתבאר בפ"ה מכהמ"ק:

והנה ממש"כ יצא לנו לכאורה נפ"מ לדינא במוכר או קונה על תנאי שיוגמר המקח בשבת דאסור וראיתי שכבר דן בזה בתשוב' ר"ע איגר ובכ"ס וכן באבני צדק סי' ל"ד:

ו') **וכן** יש להוכיח מפ"ו מתומ"ס דכ' רבינו בוזקין מלח אפי' בשבת וסתם ולא חילק בין בסל וקופה ושולי קופה כדמחלק משבת וע"כ דבכל ענין שרי דא"ש במקדש וכמש"כ מהרש"א בעירובין דף ק"ד דאחר דגמ' משני דבטל לי' החילוק בין מקדש למדינה רק בהא אי שרי בסל וקיפה וא"כ יקשה דמשמע אף דאפשר לעשות בדרך היתר בשולו קיפה שרי בכל גוונא מוכח דא"ש במקדש אפי' באפשר וע"כ כמש"כ לעיל רק היכיא דאפשר מע"ש דא"צ לאהדורי לעשות מעשה בהיתר דא"צ מעשה כלל ל"א א"ש במקדש וכן מפי' כהמ"ק דכורך גמי או בגד ובלבד שלא יחוץ ויקשה א"כ למה שרי גמי הא מרפא כמש"כ בפכ"א משבת דלכן אסור במדינה ואי דא"ש במקדש והוה לצורך עבודה לכסות המכה כפירש"י והא אפשר בבגד לכרוך על ידו אע"כ גם באפשר א"ש במקדש אלא דלפמש"כ שם י"ל צורך עבודה שירפא כדי שיכול לעבוד עוד היום א"כ ל"ש דאפשר בבגד אין מרפא והוה אי אפשר בהיתר:

והנה בפסחים דף מ"ז פריך צרכי שבת נעשין ביו"ט אמאי אין דוחה יו"ט פירש"י דא"ש במקדש ויקשה לכאורה הא אפשר מע"ש ונראה דתוס' דמנחות צ"ה כתבו למ"ד א"ד יו"ט ע"כ דל"ב לחם חם כיום הלקחו ונראה כונה דלכתחילה דוקא בעינן לחם חם אבל לא בדיעבד וא"כ י"ל דל"ח אפשר דא"כ ל"ה לחם חם וע"ז משני שבות רחוקה לא התירו ואין דאז ל"ה לחם חם לזה כ' תוס' דלית לי' לחם חם והיינו דאף מעכב ודו"ק ועצל"ח דף ס"ד הקשה כיון דאפי' שבות שא"צ התירו כש"כ שבות רחוקה ותירץ דעכ"פ צורך עזרה בעינן ולפמש"כ דעכ"פ לכתחילה בעי לחם חם יקשה א"כ הוה ג"כ עכ"פ צ"ק:

ועוד נראה להוכיח כדברינו דכבר הבאתי שיטת רש"י בקנים משום בונה ומקלות משום מתקן וקשה עליו מגמ' דשבת דמשמע רק משום טילטול נגעו בה ונראה דידע גם בשבת דשייך זה הטעם אלא דסובר א"ש במקדש ולכן קאמר קודם התרת כלים א"כ שייך איסור טילטול ג"כ וב' שבותים לא הותר במקדש וע"ז משני לעולם אחר התרת כלים והטעם כפירש"י משום בונה או מקלות משום מתקן והא דא"ש במקדש אפשר כדר"א ומיושב קו' רשב"א הא מחמה לצל ג"כ שרי דבאמת אין הטעם משום טילטול אלא משום בונה ומתקן וזהו דבר אמיתי בדעת רש"י כי דעת רש"י בעירובין דף ל"ה דל"א ב' שבותים וכמש"כ בפט"ו מפה"מ בשם אבן העזר יעוש"ה ודו"ק ולפי"ז רבינו דפסק בקנים אין דוחה שבת הטעם בו משום בונה ומשום דאפשר בלא"ה אין דוחה אבל במקלות פסק

דדוחה אף דשייך משום תיקון ויש שבות במקדש כיון דאפשר כדר"א ע"כ כמש"כ:
ועוד י"ל הא דפסק בקנים א"ד שבות משום דאפשר ומקלות פסק דדוחה אף דאפשר כדר"א נראה לחלק בלחה"פ דהוא גופו א"ד שבת גם שבות דידי' א"ד שבת כיון דאפשר אבל מקלות דפסח גופו דחי שבת גם שבות דידי' דחי שבת אף דאפשר ודו"ק היטב:
עוד יש להוכיח כדברינו דבפכ"ג משבת כ' רבינו דאסור להכות באצבע להשמיע קול והקשה בכ"מ מהא דיומא דף י"ט דמכין לפני כה"ג באצבע צרדא ותירץ א"ש במקדש ויקשה הרי אפשר להקיצו בענין אחר ולפמש"כ ניחא היכא דעכ"פ צריך לעשות מעשה אחריתי בהיתר א"ש במקדש אולם מדברי רבינו בפ"א מעיוהכ"פ שכ' מכין אותו באצבע צרדה ולא גרס לפניו וא"כ יקשה למה הא א"ש במקדש וצ"ל דיען דאפשר ואף דצריך מעשה להקיצו ג"כ מיקרי אפשר ויש שבות כהא"ג והנה במשל"מ הביא דפסקי מהראי' הוכיח באמת דשרי להכות באצבע דא"ל דא"ש במקדש דא"כ למה לא אמרו כן בירושלמי אע"כ דבמדינה נמי שרי והקשה ע"ז דעדיפא הול"ל דכיון דאפשר בהיתר ויש שבות אע"כ במדינה נמי שרי ולפמש"כ גם זה ניחא דלא יכול להוכיח מטעם דאפשר דהיכא דצריך מעשה לא מקרי אפשר ולכן הוכיח דעכ"פ הול"ל בירושלמי הטעם יען דא"ש אע"כ דשרי אף במדינה אמנם לפמש"כ רבינו דמכין אותו אין ראי' מהא ולכן שפיר פסק דאסור להכות ביד להשמיע קול במדינה והבן:
והנה הקשו ע"ז מהא דביצה דף ל"ו דלא מטפחין ולא מספקין וכתב במג"א סי' של"ט סק"ב כ' דמשו"ה שרי גבי פרחי כהונה שהיו מכין להקיצו ולא הוי קול של שיר וכ"כ בסי' של"ח בשם המהרש"ל דכל משמיע קול שאיני מכוין לשמחה כגון שמש המקשקש לביהכ"נ מותר והיינו משום דהוה דשא"מ מותר א"כ תליא זה אי אמרינן דבר שא"מ מותר לכן ל"ק מהא דאין מטפחין די"ל דא"מ לשיר שרי א"כ א"צ לטעם א"ש במקדש וצדקו דברי הכ"מ ואף לר"י דדבר שא"מ אסור הא במילתא דרבנן כ' תוס' ביומא דף ל"ד דגם לר"י דבר שא"מ מותר:
וכן נראה עוד סעד לדברי הכ"מ דנראה דתליא בהא דהנה בבה"ז במנחות ע"ב הביא בשם הקדוש במלאכה דאפשר בלא"ה א"ד שבת רק היכא דגלי קרא אבל בא"א לעשות א"צ קרא ודחי שבת א"כ בשבות אף דאפשר בלא"ה דחי וא"כ לפמש"כ רבינו בפ"א מק"פ דילפינן ממועודו רק היכא דא"א אבל באפשר מע"ש לא יליף ממועודו א"כ גם בשבות ג"כ א"ד רק בא"א בלא"ה:
ז') **ואמנם** עוד יש לישב קו' משל"מ מעששיות לטבילה לפמש"כ מהר"ם ברבי ובשעה"מ בה' שבת לפרש דברי רבינו בפ"ב מעיוהכ"פ דכ' הטעם א"ש במקדש קאי אכיבוי לא

אצירוף א"כ יש לחלק דבוודאי בשבות דרק משום גזירה א"ש במקדש אף דאפשר וכיבוי מטעם גזירה אטו מתכות אבל שבות דבעצמותו אסור מדרבנן כגון צירוף או טילטול נירות א"כ שפיר היכא דאפשר ל"א א"ש במקדש ועמש"כ בארוכה בזה בה' עיוהכ"פ:

ח) **אלא בודקין בנירות הדלוקין מע"ש**. ותמהו עליו שבמשנה משמע דגם בשבת בודקין לנר אבוקה שבידם הקשה בתויו"ט ועיין בישועת יעקב סי' רע"ו ובתוסי"ש הקשה עוד הא משבת דף מ"ה מוכח דל"ח שיבוא להטות משום דאפשר לעשות בנחת שלא יבוא להטות ובראש יוסף תי' כיון דפריך רק מדקאמר כבתה אין לא כבתה לא משמע דקשיא רק בכבה והולך דל"ש משום הטי' ע"כ צריך לטעם דבסיס אבל בדולק ממש בפרט באבוקה שפיר י"ל כתויו"ט דקרוב הדבר לבוא לידי הטי' אולם לי נראה לישב על נכון דהנה בשבת דף מ"ד ר"ש אומר חוץ מנר הדולק בשבת ופירש"י בעוד שהוא דולק שמא יכבה ונכתב בגיליון שפירש"י קאי אמשנתינו אבל בצל"ח מפרש דקאי אברייתא:

אמנם בפי' המשנה לרמב"ם מבואר דמפרש טעם דר"ש במשנה משום שמא יכבה ולפי"ז נראה כדברי הגיליון שרש"י קאי אמשנה ואמנם יתמה למה פירש"י וכן רבינו הטעם שמא יכבה כיון דבגמ' דחי דלר"ש דבר שאין מתכוין מותר אין לאסור משום שמא יכבה ועיין בצל"ח שתמה טובא:

ונראה לישב דהנה קשה לי הא דפריך אביי לרב יוסף דכבתה אין לא כבתה לא משום שמא יכבה והא הוה דבר שאין מתכוין ומסיק רבא משום בסיס הא יש לפרש שמא יכבה בכונה דהא בטעם איסור טילטול דבר מוקצה בשבת דף קכ"ה אמרו משום הוצאה שמא יבוא להוציא ורבינו בפ' כ"ד משבת נראה שאין רק משום גזירה דהוצאה אלא משום גזירה דשאר מלאכות ג"כ וכמו שכ' בפנ"י בשמעתין והנה בטעם דגזרו משום הוצאה מרש"י ביצה דף י"ב נראה שכן בכל טילטול דהיתר הוה שייך באמת גזירה אטו הוצאה אלא דאין גוזרין גזירה בדבר שאין ציבור יכול לעמוד בו אלא גזרו רק בדבר שאין בו צורך כ"כ ולא חזי לכל מילי אמנם לי הי' נראה טעם אחר דהנה ביצה דף י"ט סובר רבה דגזרינן בט"כ שמא יעבירנו ד"א ברה"ר ותמהו כולם מהיכי נימא שיבוא להעבירו ד"א בשלמא בלולב ושופר חיישינן משום דמצוה ובהיל לעשות המצוה כדאמרו הכל חייבין בלולב ושופר ואין הכל בקיאין משום דחשש רק משום דהכל חייבין ובהול וזה ל"ש בט"כ וכן ל"ש סברת הפנ"י שכ' דחשש שמא יעבירנו דסבור דמצוה דחי ל"ת דשבת והעלה בכ"ס דהכונה כך דבאמת יש כאן משום מתקן כלי כדמתרץ רבא רק רבה הי' סבור דהי' הדין נותן בשבת שחל בעיו"ט דאיכא מצוה לטבול לא העמידו חכמים דבריהם לאסור משום מתקן אלא משום דחששו שמא יעבירנו דע"י שיראה דבכל שבת אסור לטבול רק כאן

התירו משום מצוה כן יסבור משום מצוה רשאי להעביר ד"א וכהא"ג העלה בשבי"ד לאדמוהגז"ל בה' יו"ט וכ"כ כ"ס:

אמנם לי הי' נראה עד"א דע"י שהוא עסוק בטבילת כלים שאסור בשאר שבתות משום מתקן אי נבוא להתיר משום מצוה חיישינן שמאחר שהוא עסק בטבילה שהוא אסור בשאר שבתות ע"ז ישכח שהוא שבת ויעבירנו ד"א ברה"ר וכן יש לפרש דגזרו טילטול משום הוצאה דע"י שעסק בטילטול דברים האסורים מחמת איסור שבת כגון דבר שמלאכתו לאיסור לזה ישכח כלל שהוא שבת ויוציאנו לחוץ אחר זה ראיתי כי זכיתי לכוין בזה לדברי הרא"מ בספר יראים בעניני מועדות כתב וז"ל ואסרו חכמים שלא לטלטל דבר מוקצה בשבת משום הוצאה דאמרינן בפ' כל הכלים גבי מוקצה אטו טילטול לאו צורך הוצאה היא פירש שמטלטל דבר מוקצה אי ממ"מ למאן דאסר מתוך שמאוס יוציאנו לחוץ ואי דבר שאין בו תורת כלי עליו מתוך שאין בו צורך שבת ישכח שהוא שבת ומוציאו ואי מוקצה מ"א מתוך שמטלטל דבר שאין בו צורך שבת שוכח ומוציאו (לענ"ד צריך להגיה מתוך שהוא דבר שאסור בשבת שוכח שבת ומוציאו דאי מטעם שאין בו צורך שבת א"כ אמאי לא כללו עם דברים שאין תורת כלי עליו משום הטעם דאין בו צורך שבת) מעתה קשה לי הא כאן ג"כ יש לפרש כן כבתה אין לא כבתה לא משום דע"י שמטלטל דבר שאסור בשבת דהוא מלאכתו לאיסור ע"י זה ישכח שהוא שבת ויבוא לכבות בשוגג דא"ל רק בהוצאה גזרו דהא ברמב"ם פכ"ד מוכח דגם בשאר מלאכות חששו והיינו ע"כ ג"כ מהאי טעמא שאמרנו כיון שעסק בכלים שמלאכתם לאיסור ישכח שהוא שבת ויבוא לעשות בו מלאכה וא"כ מ"פ דהוה כיבוי דבר שאין מתכוין הא יש לחשש שיכבם בשוגג דישכח שהוא שבת והוא קו' גדולה לשיטת רבינו והרא"מ אך הדבר ניחא דהנה זה שיטת רבה דחייש בט"כ שמא יבוא להעבירו ד"א ברה"ר אבל אביי ורב יוסף ורבא כולם פליגי שם ארבה דל"ח שמא יעבירנו וע"כ כמו שביארנו דסברי נהי דבלולב ושופר גזרינן שמא יעבירנו משום דבהול מחמת המצוה אבל בט"כ לא שייך זהו כמו שהעלה בש"א ורק הוה שייך החשש גם ביו"ט דנאמר שישכח שהוא שבת ע"ד שאמרנו וזהו לית להו להני אמוראי ע"כ נתנו הטעם שמא ישהא או יבוא לידי סחיטה או משום מתקן מוכח דלית להו החשש דע"י שעסוק במידי דאסור בשבת ישכח שהוא שבת ויעבירנו ד"א לכן גם כן לית להו החשש שמא יבוא לשכוח וישכח שהוא שבת ויבוא לכסות או לעשות שאר מלאכה והא דאמרו טילטול משום הוצאה אין החשש שישכח שהוא שבת ויבוא להוציא אלא החשש משום דמזלזלין באיסור הוצאה אם יבוא לטלטל בטילטול שמתוך טרדתו יוציאנו לחוץ וזה אין לחוש רק

בהוצאה וכמו שהוא לפירש"י אביצה שפירש דהי' מהדין לאסור הוצאה אף בדבר היתר (ובזה ל"ש סברת הרא"מ שישכח שהוא שבת דהרי בדבר היתר ל"ש זה) אלא משום דאין גוזרין גזירה שאין יכול לעמוד בו מוכח דלפירש"י החשש רק בהוצאה יען דבימי נחמי' מזלזלי בהוצאה אבל שאר מלאכה ל"ח שיעשה ועוד י"ל רק בהוצאה שייך לגזור דהנה כל הוצאה ע"י טילטול הוא דטילטול תחילת מלאכת הוצאה הוא ע"כ אסרו טילטול משום שהוא תחילת מלאכת הוצאה כדמוכח בשבת דפירש"י דה"ל עקירה דאתי לידי חיוב חטאת ותוס' הקשו הא בטילטול לבד לא עביד איסור כלל אמנם לפירש"י נראה דעכ"פ גם בעקירה לבד שפיר מיקרי אתי לידי חיוב חטאת יען שהוא חלק מהמלאכה כיון שטילטול ע"מ להוציא ומהא"ט אסרו כל טילטול כיון שהוא חלק ממלאכת הוצאה לכן אם נתיר לזלזל בטילטול יבואו לזלזל בהוצאה לכן כתב הטעם דהדבר היתר ל"ש לגזור גזירה זו דאין ציבור יכול לעמוד:

ובזה מובן לשון הגמ' אטו טילטול לאו משום הוצאה הוא והול"ל משום גזירה דהוצאה אלא דהוא חלק מהוצאה היכיא דעקר ע"מ להוציא לכן גזרו על כל טילטול:

והנה לפי"ז ניחא דרק שייך החששא שמא יכבה אבל לחוש שישכח שבת ויכבה זה לא חיישינן אבל להלכה י"ל סובר רבינו כסברת רבה דחיישינן גם שמא יעבירנו דע"ה שעוסק בטבילת כלים האסור בשאר שבתות השנה ישכח שהוא שבת ומיושב בזה קו' הפנ"י ביצה שם א"כ מה הועילו דגזרו על ט"כ כיון שחשש שישכח שהוא שבת עדיין יבוא לטבול לפמש"כ ניחא דרק ע"י שעסוק בטבילה חיישינן שמא ישכח ומעתה גם בנר הדולק בשבת א"צ לחשש שמא יכבה שלא במתכוין אלא חיישינן שישכח שהוא שבת ע"י הטילטול ויבוא לכבות בכונה רק בשוגג שלא ידע שהוא שבת וא"ש גם פירש"י:

אך לכאורה לשון שמא יכבה משמע שלא במתכוין דאי ע"י שכחה הול"ל שיבוא לכבות אך הדבר ניחא דהנה מבואר במג"א סי' רע"ז דיש חילוק בין טילטול בנחת לטילטול כדרכו דבדרכו הוה כמו פסיק רישא וכתב בצל"ח דלפי"ז הא דמתיר ר"ש טילטול בנר היינו רק בנחת דאי כדרכו יש חשש פסיק רישא ודייק כן מדקאמר כבתה אין לא כבתה לא משמע אף ע"י טילטול בנחת אבל ממה דקאמר חוץ מנר הדולק ל"ה פריך די"ל כדרכו והוה פסיק רישא ולכן צריך לדייק מכבתה אין לא כבתה לא ומיושב בזה קו' תוס' דלא פריך מנר הדולק ומעתה לפי"ז י"ל דלפי מה שבארנו דיש חשש שישכח שהוא שבת ממילא יטלטלנו כדרכו ויכבה וזהו באמת אסור גם לר"ש דהוה קרוב לפ"ר וזהו הטעם שייך גם במקדש שיבוא לטלטל כדרכו ויכבה וא"ש מאוד:

אך לכאורה יש להשיב ע"ז הא רבינו פכ"ב משבת כ' לענין ט"כ הטעם משום מתקן ולא

משום שמא יעבירנו לכאורה משמע דלא פסק כרבה משום דסבירא דל"ח שמא יעבירנו שישכח שהוא שבת אלא מטעם אחר:

ויש לומר דהנה יש להקשות הא דאמרו דטילטול משום הוצאה נאסר לפי דעת הרא"מ שיבוא לידי שכחה שהוא שבת דהנה בהא דשמא יעבירנו ד"א הקשה רש"י אמאי לא קאמר שיוציא מרה"י לרה"ר ותי' משום דלא הגביה ע"מ להוציא ותוס' הקשו א"כ גם משום העברת ד"א שייך לומר שעשה כן הוא בהיסח דעת ולכן כתבו דאיכא גפופי הוא ונזכר שלא להוציא ונראה דכונה כך דהנה אין חשש שיוציאנו אלא כשהוא כבר בידו שאז ע"י שטרוד בטבילה ישכח ויוציא וא"כ ליכא חשש שיוציא לרה"י דהרי ל"ה דעתו על הוצאה אלא חיישינן אחר שנטל בידו ישכח שהוא שבת ויעבירנו ד"א דבזה תחילת העברה לרה"ר הי' כדי שיעבירנו ד"א רק ששכח שהוא שבת והי' בכונה להוציא מתחלה ד"א עד סוף וכהא"ג כתב בפנ"י ומעתה ניחא דלא יקשה לפירש"י הא באמת ע"י גפופי נזכר ול"ח שיוציא בהיסח דעת אלא דהחשש שישכח שהוא שבת ומעתה קשה איך גזרו משום הוצאה האיכא גפופי ומדכר דכירי ועוד הא לא הגביה ע"מ להוציא בשלמא בפירש"י בביצה דמשמע דהטעם משום שלא יזלזלו בהוצאה אי יתירו להם הטילטול ניחא דאין החשש שעתה אחר שכבר נטל בידו יוציאנו אלא שיבוא להקל בהוצאה בפעם אחר שיטול בידו ע"מ להוציא אבל לפי הרא"ם קשה ונראה לישב דגם הכא החשש כך שאח"כ יעבירנו ד"א ברה"ר ויהא במחשבתו להעבירו מתחילת ד"א סוף ול"ש גפופי מזהר זהיר כיון ששכח שהוא שבת והנה לדעת רבינו קשה ממנ"פ אי מפרש משום שכחה שישכח שהוא שבת ויוציא יקשה דהא הראב"ד השיג על רבינו שכ' טעם אחר ובגמ' איתא דאיסור טילטול הוא גדר הוצאה ותי' בכ"מ דבוודאי קודם התרת כלים שהי' גזירה מימות חנני' בן חכלי' יען שהקילו בהוצאה גזרו אטילטול ג"כ אבל אחר שעמדו וגדרו עצמם מאיסור הוצאה והתירו כלים צריך לטעם שכ' רבינו דיבוא לידי מלאכה והנה טעם זה מספיק אי מפרשינן משום זילזול בהוצאה במזיד לכן גזרו אטילטול שפיר נוכל לומר כתי' הכ"מ דזה שייך רק קודם התרת כלים אבל אי יפרש משום שכחה א"כ לא תליא בהתרת כלים קשה אמאי צריך לטעם אחר גם עתה שגדרו עצמם מאיסור הוצאה יש חשש שכחה שהוא שבת ויוציא להדיא ולמה צריך רבינו ליתן טעם אחר ולפי"ז לכאורה נסתר סברתינו שאמרנו דרבינו פסק כרבה דסובר ע"י שטרוד ועסוק בטילטול כלי לטבילה שיש בו איסור בשאר שבתות שישכח שהוא שבת ומשום שכחה ג"כ לא יכול לפרש משום דא"כ למה לא הביא לענין מוקצה ג"כ הטעם משום הוצאה דזה שייך גם עתה שגדרו עצמם מאיסור הוצאה מנ"ל לחדש דעתה דל"ש זלזול

הוצאה דגזרינן משום שישכח ויעשה מלאכה:

אולם נראה דלרבינו דרך אחרת בזה דהוא מפרש דהחשש שמא יבוא לידי הוצאה בהיסח דעת כיון דעסוק במידי דלא חזי בשבת יבוא לידי הוצאה בהיסח דעת אלא דאי לאו דהי' מזלזלין בהוצאה ל"ה שייך לגזור שיבא לכלל הוצאה דע"י גפופי מזהיר זהיר אלא יען שהי' מזלזלין בהוצאה לא הי' זה להם ליזהר שיש לחצר גפופי כדרך דבר שאין נזהרים בו אבל אחר שגדרו עצמם מאיסור הוצאה שוב ל"ש החשש דהוצאה דהא באמת ע"י גפופי מזהר זהירי ול"ש שיוציא בהיסח דעת לכן צריך רבינו לטעם דיעשה שאר מלאכות בהיסח דעת:

ובזה ניחא לי מה דקשה לדברי הכ"מ רכ' דעתה שעמדו וגדרו בטל הטעם לכך צריך רבינו לטעם אחר וקשה עכ"פ כיון דגם לפי שיטתו החשש שמא יבוא לעשות מלאכה והרי בשאר מלאכות לא מצינו זילזל אפ"ה גזרו א"כ למה לא כתב הטעם דהוצאה דל"ש דגדרו עצמם עכ"פ לא גרע משאר מלאכות דחיישינן שיבואו לכלל מלאכה א"כ אכתי ל"ה צריך רבינו ליתן טעם אחר רק משום הוצאה ואנחנו נדע כמו דחיישינן לחשש שיעשה מלאכת הוצאה כן יש חשש שאר מלאכות ומאי שייך לומר דבטל הטעם שלכן הוצרך רבינו לתת טעם אחר אבל לפמש"כ ניחא דבהוצאה באמת ע"י גפופי מזהר זהירי ל"ש כלל בשבת הוצאה ורק כ"ז שהי' מזלזלין בהוצאה חיישינן שיבוא להוציא בהיסח דעת כיון דלא היו נזהרים באיסור זה לא יזכירו ע"י גפופי אבל אחר דגדרו עצמם אין כאן הוצאה דנזכרין ע"י גפופי ולכן כתב רק דיש חשש שמא יבוא לעשות מלאכה דהיינו בהיסח דעת:

מעתה יש לישב שפיר הא דרבינו לא הביא בט"כ דשמא יעבירנו משום דהוה קשה לי' קו' רש"י אמאי לא קאמר משום שמא יוציא מרה"י לרה"ר דמסתמא אין הכלים מונחין ברה"ר וסובר רבינו כפירש"י דלא הגביה ע"מ להוציא ל"מ אהוצאה אלא דהחשש שאחר שיוציא יעבירנו ד"א במחשבה ע"מ שיעבירנו מתחילת ד"א עד סוף ד"א דשמא יעמוד אחר שעקר ויעשה עקירה אח"כ מתחלת ד"א עד סוף ד"א במחשבה אחת להעביר ד"א דכיון דטרוד בטבילתן ישכח שהוא שבת ויוציאנו לחוץ ויעבירנו ד"א דנהי דמשום הוצאה מרה"י לרה"ר ליכא אבל עכ"פ הרי העבירהו ד"א במחשבה אחת מתחלה ועד סוף ע"מ להעבירו ד"א (וכהא"ג כתב הפנ"י ביצה דף י"ט לפי דרכו ועיין ירושלמי פ"י דעירובין גבי הקורא על האסקופה וכ' במראה הפנים דרבה לא חייש רק לשי"ע ולא להוצאה מרה"י משום דמינכר אבל לאביי מחמירין בהוצאה ע"כ מחמירין גם בגזירה דהוצאה מרשות לרשות דגזרינן בהוצאה גזירה לגזירה כדאיתא בעירובין דף צ"ט גבי

כרמלית מאי ולכן אף דמנכר חיישינן להוצאה:

ולא יקשה הא ע"י גפופי מזהר זהירי די"ל כיון דהחשש שישכח שהוא שבת שפיר ל"מ הטעם דע"י גפופי מזהר זהיר אף התינח בט"כ אבל בשופר דל"ש שישכח שהוא שבת דאי הוה הטעם דרבה שישכח שהוא שבת ל"ה צריך לטעם הכל חייבין בתק"ש ע"כ משום דשם אין החשש שבהיל לעשות מצוה אלא שיעשה כן בהיסח דעת מחמת בהילות א"כ לפי"ז שוב שייך דע"י גפופי מזהר זהירי וצריך לומר דבאמת לכנקט ד"א ברה"ר ולא שיוציאנו לרה"ר משום דע"י גפופי מזהר זהירי וע"כ לפרש כן דבשלמא בט"כ דאין כאן מצוה א"כ מסתמא לא אייריא בנטל להעבירו או להוציאו לרה"ר דאין כאן בהילות מצוה א"כ שפיר נוכל לפרש דלכן לא נקט מרה"י לרה"ר דאייריא בלא נטל מתחילה לכך אבל כאן משום בהילות מצוה א"כ באמת יש חשש אפי' נטלו ע"מ להוציאו לרה"ר כמש"כ תוס' א"כ ע"כ הטעם דלא נקט להוציאו לרה"ר משום דגפופי מזהר זהירי דכאן אין חשש שישכח שהוא שבת אלא שע"י בהילות המצוה יוציא בהיסח דעת:

ומעתה ניחא הכל דרבינו לא נקט טעם דבהוצאה לענין טילטול משום דמדנקט רבה בשופר הטעם שמא יעביר ד"א דמשום גפופי ל"ח שמא יוציא לרה"ר ורק הוא דגזרו משום הוצאה היינו כ"ז שלא הי' נזהרים באיסור הוצאה לא היו נזכרים ע"י גפופי' ולכן שבק רבינו טעם דהוצאה ונתן טעם אחר דיעשה מלאכה בהיסח דעת משא"כ הוצאה לרה"ר ל"ש בהיסח דעת דע"י גפופי מדכר דכיר ודו"ק:

ואמנם יקשה כיון דרבה סובר בט"כ ג"כ שמא יעבירנו ושם ע"כ החשש שמא ישכח שהוא שבת ובזה ל"ש דמדכר דכיר ע"י גפופי א"כ אכתי למה צריך רבינו לחדש טעם אחר דנהי דגדרו איסור הוצאה אכתי יש לאסור טילטול שמא ישכח שהוא שבת אך הדבר נכון דהנה בביצה דף י"ב פריך רבה ממאי דפליגי במתוך דילמא בעירוב והוצאה פליגי ורב יוסף פריך לי' לפלוגי באבנים ונראה דרבה לטעמי' שפיר קאמר דלדידי' בט"כ גזרו ביו"ט אטו שבת דאיכא חשש שישכח ויעבירנו ולכן סובר במוקצה ג"כ אף אחר התרת כלים דאיכא חשש שישכח שהוא שבת ויוציא לרה"ר ויעבירנו ד"א ושוב גזרינן יו"ט אטו שבת ול"ש לפלוגי באבנים דעכ"פ אסור בטילטול אך מתוס' פסחים דף מ"ז ד"ה הבערה מוכח דרבה בתר דשמעה מרב יוסף דפריך לי' ליפלוג באבניה קבלה מיני' ורב יוסף פליג לענין ט"כ ארבה דל"ג שמא ישכח וסובר ג"כ הא דאסרו טילטול היינו שלא יבוא לזלזולי בהוצאה אבל ביו"ט ל"ג אטו שבת שהוי פריך לפלוגי באבנים:

ואולם יקשה א"כ הא דבריש ביצה דקאמר שבת לא אתי לזלזולי' יו"ט אתי לזלזולי' בי' אי אמרינן דאיסור מוקצה הוצאה א"כ יו"ט רק גזירה אטו שבת וא"כ איך שייך

להחמיר ביו"ט יותר מבשבת באמת בעל המאור נתקשה ג"כ כהא"ג דמי איכא מידי דיו"ט חמור משבת ורמב"ן דחי הא אמרו בגמ' כדי דלא ליתי לזלזולי לפמש"כ קו' בעל המאור בתוקפה כיון דכל החשש משום הוצאה ע"כ ביו"ט רק גזירה אטו שבת איך יחמירו ביו"ט יותר מבשבת כיון דביו"ט ליכא איסור הוצאה וע"כ רצה לחדש דבאמת רק היכיא דביו"ט בלא"ה אסור משום מלאכה שייך לאסור ביו"ט משום מוקצה:

והקשו שוב הא עכ"פ בביצת תרנגולת בשבת ליכא משום מלאכה אפ"ה ביו"ט אית מוקצה אבל לפמש"כ י"ל דהטעם בטילטול אין משום גזירה אטו שבת אלא דהגזירה משום שאר מלאכות כסברת רבינו וא"כ י"ל דרבי סבר בשבת לא אתי לזלזולי ל"ג במוקצה כהאי דביצה שנולדה בשבת וביו"ט אתי לזלזולי וחיישינן דיעשה מלאכה בהיסח דעת כסברת רבינו ממש (והא דרבינו כתב האי טעם גם בשבת היינו משום דוודאי יש מוקצה דגזרו גם בשבת משום מלאכה אלא דיש כמה מיני מוקצה כהאי דמטלטלין עצמות דבשבת ל"ג משום דראו דא"צ להחמיר לחוש שיבוא לעשות ע"י מלאכה בהיסח דעת וביו"ט גזרו שלא יבוא לעשות מלאכה בהיסח דעת כהאי דאין מבקעין עצים וכדומה עכ"פ מוכח דאחר התרת כלים ל"ג בטילטול משום הוצאה דל"ח שמא ישכח שהוא שבת אלא חששו שיבוא לעשות מלאכה בהיסח דעת וא"כ מוכח נמי דאין הלכה כרבה בהאי דשמא יעבירנו ד"א ורק החשש שמא יעשה מלאכה בהיסח דעת וזה ל"ש בט"כ שיוציא בהיסח דעת כיון דלא בהיל ויש לו היכר ע"י גפופי אבל בשאר מלאכות שפיר חיישינן שיבוא לעשות בהיסח דעת דאין לו היכר:

ולפי"ז ניחא הך דהכא דהא כמו דכתב רבינו דיבוא לעשות מלאכה בהיסח דעת ה"נ יש לחוש שיבוא לכבות בהיסח דעת או שעכ"פ ע"י היסח הדעת יבוא לטלטול כדרכו וממילא יבוא לכלל כיבוי מה"ת דהוה כמו פ"ר ושפיר חיישינן גם במקדש אך יקשה א"כ הדרה קושיתינו לדוכתי' מאי פריך אביי לרב יוסף דהוה אין מתכוין דמותר לר"ש ורב יוסף השיב דבאיסור דאורייתא אין מתכוין אסור אמאי לא אמרו משום שיבוא לכבות בהיסח דעת ע"י הטילטול דנהי דרב יוסף פליג ארבה לענין ט"כ ולית לי' החשש דשמא יעבירנו היינו דלא חיישינן שישכח שהוא שבת אבל לזה שיבוא ע"י הטילטול לכבות בהיסח דעת שפיר גם לרב יוסף שייך דרק לענין להוציא ל"ש חשש שיוציא בהיסח דעת דיש לו היכר ע"י גפופי החצר וא"כ גם שמא יעבירנו ד"א ליכא חשש כיון דמסתמא הכלי בבית כמו שבארנו ולכן הוצרכו ר"י שמא ישהאבל כאן שפיר שייך דע"י היסח דעת יבוא לכסות והוה מתכוין ולמה סביר רב יוסף דהחשש רק שמא יכבה בלא מתכוין:

אך הדבר ניחא דהנה גם במגילה סובר רבה הטעם שמא יעבירנו ורב יוסף סובר הטעם

מפני שעיני עניים נשואות למתנות ואף דבמגילה בהיל ושייך החשש שמא בהיסח דעת יבוא להעביר ד"א ברה"ר (ולהוציא אין חשש דיש לו היכר גפופי) אפ"ה פליג רב יוסף ע"כ דגם חשש זה שע"י שבהיל יבוא להוציא מרה"ר בהיסח דעת ג"כ לית לי' (והא דבשופר ולולב אית לי' גם לרב יוסף האי טעמא י"ל שם במצוה דאורייתא החשש שיטעה לומר דדוחה ל"ת דהוצאה כסברת הפנ"י בסוכה דף מ"ד ובזה ניחא דרבינו כתב בשופר שמא יעבירנו או יוציאנו ובלולב ומגילה כתב רק שמא יעבירנו משום דבשופר דאורייתא יש חשש ג"כ שמותר להוציא דעדל"ת וא"כ ל"ש דיש לו היכר ע"ז חיישינן גם שמא יוציאנו אבל בלולב ומגילה רק דרבנן דנענועין רק דרבנן א"כ אין חשש רק משום בהילות יעביר ד"א ולא שיאמר דמותר ע"כ אין חשש שיוציא דיש לו היכר ע"י גפופי ודו"ק) ולכן גם כאן ל"ה ניחא לי' לפרש דע"י טילטול הנה יבוא לכבות או לעשות שאר מלאכה וכדמוכח בביצה דף י"ב דפריך ליפליגו באבנים ואי הוה סבירא לי' דיש לחוש שע"י טילטול יבוא לכלל מלאכה בהיסח דעת א"כ גם ביו"ט שייך איסור טילטול אבנים משום שמא יבוא לעשות איזה מלאכה באבנים בהיסח דעת וע"כ דלרב יוסף הא דגזרו בטילטול מוקצה אין אלא רק משום דכיון דמתחילה זלזלו בהוצאה גזרו אטילטול ולכן אף שגדרו אח"כ לא בטלו הגזירה אטו הוצאה כמו שהוא באמת דעת הראב"ד דטעם דהוצאה נשאר גם אחר התרת כלים ולכן כיון דרב יוסף סובר דל"ח שיבוא להעביר בהיסח דעת או לעשות מלאכה בהס"ד ע"כ פליג בט"כ ארבה ונתן הטעם שמא יסחוט ולכן סובר גם בשמעתין הטעם משום דאין מתכווין אסור בדאורייתא ולית לי' החשש שיבוא לכבות בהיסח דעת אבל להלכה דבמגילה הטעם משום שמא יעבירנו ד"א כמש"כ פ"א דמגילה ע"כ החשש שיבוא ע"י בהילות המצוה להעביר ד"א וה"נ חיישינן בגזירת מוקצה שיבוא לכל מלאכה בהס"ד וה"נ חיישינן שיבוא לכבות בהס"ד:

ואמנם קשה לי לפי שיטת הרא"ם דגזרו משום הוצאה היינו שישכח שהוא שבת ויוציא לרה"ר הא דאיתא בסוכה דפריך אמאי לולב אין דוחה שבת טילטול בעלמא הוא ומשני רבה שמא יעבירנו ד"א ברה"ר ויקשה הא גם טילטול הוא מפני גזירת הוצאה א"כ מה הוסיף רבה שמא יעבירנו דמה לי הוצאה לרה"ר מה לי העברה ד"א ברה"ר בשלמא לפירש"י דהוא מגזירה בעלמא שלא יבואו לזלזל בהוצאה בעלמא א"כ הוה רק גזירה שפיר פריך טילטול בעלמא ואין לבטל מצות לולב עבור גזירה בעלמא משא"כ שמא יעבירנו ד"א אבל להרא"ם דגזירה שיבואו להוציא לרה"ר א"כ מאי עדיפותא דגזירה שמא יעבירנו מגזירת הוצאה לרה"ר שגזרו בכל טילטול:

ונראה דהנה בש"א דקדק למה לא אמר והא"ט בלולב ואמרו דבוודאי אחר דבאמת יש

כאן איסור טילטול רק דהוה אמרינן משום מצוה יהא רשאי לטלטל ע"ז שפיר אמר רבה א"כ חיישינן שמא יעבירנו דהיינו דע"י שמטלטל דבר דבעלמא במקום שאין מצוה אסור לטלטל לכן יש לחוש שישכח שהוא שבת ויעבירנו ד"א ולכן א"צ לטעם הכל חייבין דבהיל למצוה אלא דע"י הטילטול דבר מוקצה ישכח שהוא שבת ויעבירנו ד"א אבל המקשן דלא ידע זה שפיר הקשה טילטול בעלמא דנהי דחיישינן שישכח שהוא שבת כמו בכל טילטול כאן ל"ה לן לגזור כיון דמצוה הוא ויש לו בו צורך משום מצוה ל"ח שישכח שהוא שבת כיון דעכ"פ גזירה הוא ע"ז משני שפיר דאי נבוא להתיר כאן טילטול דאסור בעלמא רק כאן צורך מצוה עי"ז בוודאי ישכח שהוא שבת והוה גזירה קרובה שבוודאי יש לנו לחוש שישכח שהוא שבת כיון שמטלטל דבר שבעלמא אסור לו לטלטל ע"כ העמידו דבריהם שפיר במקום מצוה ודו"ק:

ובזה ניחא מה דקשה לכאורה הא דאמרו שבת דף קכ"ה דאין מטלטלין קנים במקדש לצורך לחה"פ ואמאי הא כאן פריך לענין לולב דטילטול בעלמא הוא א"כ כש"כ במקדש דאין לאסור משום טילטול בעלמא והוא קו' מהרש"א בסוכה להנ"ל ניחא דהוה גזירה קרובה כיון דאם נבוא להתיר טילטול מה דבעלמא אסור לטלטל עי"ז ישכח שהוא שבת ויבוא להוציא לרה"ר ובשבות כזה אסור גם במקדש (וכהא"ג כ' תוס' שם לענין סידור הקנים):

אך אכתי תקשה מיבמות דף ל"ג דפריך ג"כ טילטול בעלמא הוא לענין זריקה ויקשה הא מהא דאין מטלטלין במקדש קנים מוכח דל"א דטילטול בעלמא הוא אך הדבר ניחא דבזריקת דם ל"ש דמטלטל מה דלא חזו בעלמא וע"כ יבוא לשכוח שהוא שבת דבדם ל"ש זה ע"כ הוה גזירה רחוקה שישכח לכן שפיר קאמר דטילטול בעלמא הוא:

ט') א) **ודאתאן** עלה ראיתי לבאר כאן סוג' דמוקצה בשבת דף מ"ד דתנן מטלטלין נר חדש אבל לא ישן ר"ש אומר כל הנירות מטלטלין חוץ מן נר הדולק בשבת ופירש"י שאיני מאוס וחזי לאישתמושי להדיא שלא דלק נר מעולם אבל לא ישן דמוקצה מחמת מיאוס הנה יש להתבונן מהו נקרא נר חדש דהרי כיון דלא הדליקו בו אין זה נר כלל עדיין ובמה חלה עליו השם נר חדש והנה מפירש"י לקמן דפירש דהא דפריך אר"י אמר רב דקאמר מטה שיחדה למעות אסור לטלטל ופריך ממטלטלין נר חדש אבל לא ישן ופירש"י מדלא קתני אבל לא המיוחד לכך משמע לפי"ז דנר חדש היינו נר שיחדו להדלקה אבל לא הדליק בו עדיין ואמנם תוס' לקמן פירש"י נ"ח דהיינו שתחילת עשייתו הוא להדלקה אך יקשה דהנה רש"י דפי' במשנתינו שאיני מאוס לאישתמושי בי' בהדיא שלא דלק בו מעולם וקשה מה הצריך רש"י לפרש כן לפי שיטתו לקמן דפי' דדייק מדלא קאמר אבל

לישן משמע דוקא ישן וביאר בחי' רשב"א שכונתם מדלא קתני אין מטלטלין נר ישן אבל מטלטלין נ"ח משמע דעיקר חידש דהתירא אתי לאשמעינן דמטלטלין נ"ח וע"כ ביחדו אייריא דבלא יחדו אין כאן רבותא א"כ קשה לפירושו כאן שאיני מאוס מהיכיא תיתי לומר שיהא מאוס ע"י שיחדו בשלמא לפי התוס' יען שתחילת עשייתה הנר להדלקה וא"ר להשתמש אחר הדלקה דמיד שמדליק נמאסת אעפ"י שראוי לתשמיש אחר בין עשי' להדלקה דמ"מ אין עושין אותה לכך שאין זה אלא זמן מועט שפיר צריך לפרש כן כמשנתינו אף דתחילת עשייתה לכך אפ"ה כיון דאיני מאוס וחזי לאשתמושי להדיא קודם הדלקה אבל רש"י לשיטתו לכאורה נראה דברים מיותרים:

אך נראה כונתו דהנה תוס' הקשו לקמן אפירש"י דמשמע אבל חדש אפי' יחדו א"כ גם למאי דמסיק נמי מטה שיחדה והניח עלי' מעות וקשיא לי' מנר של מתכות דשרי ר"י אפי' יחדו מדקתני חוץ מנר שהדליקו בה באותה שבת אבל לא הדליקו בו באותה שבת אעפ"י שיחדה והדליקו בחול שרי ותי' במגיני שלמה דרש"י ג"כ מפרש המשנה בלא יחדו וסובר ג"כ כפירש"י דתחילתעשייתה להדלקה זהו נקרא נ"ח רק הדיוק הוא כך דהא מיד שרוצה להדליק הוא מיחדו א"כ איך קתני אבל לא ישן משמע משום שכבר הדליקו בו הא אפי' לא הדליקו בו רק שרצה להדליק כבר יחדו ונאסר ביחוד דכיון דנר של חרס מאוס א"כ מיד שמדליק א"ר לשום דבר ונעשה כיחוד להדלקה ונאסר מיד אפי' לא הדליק וא"ר לפי"ז ניחא פירש"י כיון דסובר דתחילת עשייתה להדלקה ע"כ הוצרך לפרש דאפ"ה מותר לטלטל כיון דחזי לאישתמושי אף שאין אלא זמן מועט:

אך עדיין קשה למה הוצרך רש"י לפרש שלא דלק בו מעולם הכי לא ידענו דנ"ח היינו שלא דלק בו מעולם ונראה דהנה רבינו בפי"ז מה' שבת נר ישן של נפט מבואר דרבינו מפרש נר מאוס גם בשל מתכות רק בשל נפט לפי"ז י"ל דגם רש"י מפרש כן דהנה לקמן פירוש רש"י של מתכות ושל נחושת דלא בלע ולא נמאס משמע שאר מתכות נמאסת לאחר שדלק בה הרבה פעמים וכן כתב בראש יוסף ובפמ"ג סי' רע"ט כיון שנבלע נמאס וא"כ לכאורה יש לפרש נ"ח היינו שהוא חדש עדיין שלא נמאס מפני שלא דלק בו רק פ"א ונר ישן היינו נר שנמאס ע"י שדלק בו הרבה פעמים ואפי' בשל מתכות לזה בא לאשמעינן דנ"ח דמשנה היינו נר שלא דלק מעולם הא דלק בו פ"א נמאס והיינו בשל חרס וא"כ עכ"פ אייריא שפיר בין בשל חרס בין בשל מתכות ולפי"ז דאייריא גם בשל מתכות ע"כ נ"ח היינו ביחדו אייריא דאל"כ פשיטא כיון דבשל מתכות ל"ש עיקר עשייתה לכך כיון שלא נמאס ע"י שדולק בו פ"א וראוי עדיין לתשמיש אחר והא דפירש דלא מאוס וחזי לאישתמושי בי' משום נ"ח של חרס ובהא ניחא מה שהאיר בצל"ח למה

לא קתני במשנה להדיא של חרס לפמש"כ ניחא דבאמת אייריא גם בשל מתכות ובשל נפט ודו"ק:

ב) **חוץ** מנר הדולק בשבת. והאיר בצל"ח פשיטא דאייריא בשבת דאם הדליקו בחול ל"ה אלא מוקצה מחמת מיאוס והיינו נר ישן דלת"ק אין מטלטלין ונראה דהנה לכאורה קשה דהא בחולין דף י"ד וכן בסוף מכילתין מבואר דטעם דנר ישן אין מטלטלין משום דהוה מוקצה מחמת מיאוס ויש להקשות מנ"ל כלל דטעם דנ"י הוא משום ממ"מ דהנה בטעם פלוגתתן במוקצה מחמת מיאוס כתבו המפורשים דפליגי בהאי סברא דלר"י אמרינן דכיון דמאוס מקצי' דעתי' מיני' אבל ר"ש סובר דכל מידי דחזי לאינש לשום תשמיש לא מקצי' אינש מדעתי' כיון דתורת כלי עליו וראוי לכסות בו עכ"פ וכדומה לשום תשמיש בעלמא לא מקצי' דעתי' מיני' אבל הר"ן ביצה דף כ"ח גבי שפוד שצלו בו בשר העלה טעם אחר דפלוגתתן זו תליא אי אמרינן מיגו דאיתקצאי לבין השמשות איתקצאי לכולי' יומא דר"י אית לי' דאעפ"י שרוצה להשתמש בו באמצע שבת ואיני חושש למיאוסו והרי הוא עכשיו כאלו הסתלקה ממנו הקצאתו אסור כיון שהוקצה בין השמשות ור"ש סובר כיון דהשתא חזי לי' אין הקצאתו שמע"ש אוסרתה א"כ מעתה קשה לי דילמא גם לר"י לית לי' כלל מיגו דאיתקצאי בין השמשות וסובר ג"כ כיון שרוצה להשתמש בו ואיני חושש למיאוסו נסתלקה הקצאתו ממנו רק הכא יש טעם אחר דהנה באמת נר הוה מלאכתו לאיסור כמש"כ תוס' לעיל דף ל"ו אלא דבמלאכתו לאיסור קיימ"ל רק דאסור לטלטלו מחמה לצל אבל לצורך גופו ומקומו שריא אבל היכא דבין השמשות לא הי' ראוי לשום דבר מחמת הקצאתו שמאוס עליו ואין עומד רק להדלקה הוה מלאכתו לאיסור דכל שאין עומד רק למלאכת איסור אסור לטלטלו לצורך גופו ולכן לר"י אין מטלטלין אבל בשאר מוקצה מחמת מיאוס שאין מלאכתו לאיסור שפיר ר"י מודה ומנ"ל דלר"י אית לי' כלל מוקצה מחמת מיאוס (ועיין לקמן גבי שרגא דנפטא בפירש"י מוכח דסובר ג"כ היכא דאין עשוי לשום תשמיש הוה מלאכתו לאיסור ואסור לצורך גופו ומקומו ואף דשם משמע גם לר"ש היינו בנר שהדליקו בשבת אחר שכבה וכן מוכח ברש"י גבי קינה של תרנגולים דאסור לצורך גופו ומקומו כהא"ג:

והנה ראיתי ברשב"א לקמן גבי מטה שיחדה שהקשה מנ"ל משום מיאוס דילמא משום שיחדה למלאכת איסור ותי' כיון דל"ה יחוד לאיסור רק משום דמאוס א"כ הוה רק מוקצה מחמת מיאוס אבל לפי דברי הר"ן הנה בביה"ש הוא באמת מוקצה מחמת איסור ממש דאז א"ע רק למלאכת איסור דבביה"ש הא הוא מאוס (ואף למ"ד דלית לי' מוקצה מחמת מיאוס היינו רק משום דחוזר מהקצאתו) א"כ אף אי אין מוקצה מחמת מיאוס

עכ"פ הא ביה"ש הרי הוא עומד במיאוסו ואז ל"ה עומד רק למלאכת איסור א"כ מנ"ל כלל דמוקצה דנר משום ממ"מ דילמא מוקצה דנר הוא רק משום מוקצה דמלאכתו לאיסור אמנם בחי' הר"ן לקמן דף קכ"ב תי' לקו' זו דנר ל"ה מלאכתו לאיסור דהא הוא עומד ותשמישו בשבת ורק היכיא דאין לנו לעשות בו תשמיש בשבת דהוה מלאכתו לאיסור זהו הוה מוקצה מחמת שמלאכתו לאיסור (והנה לפמש"כ לעיל בשם הנמ"י דמה שמדליקין נר בע"ש ודולק בשבת ל"ה כאלו עושה מלאכה בשבת דכאלו נגמר כבר מע"ש א"כ ממילא ל"ה כלל מלאכת הנר מלאכתו לאיסור) אך הדבר ניחא דא"כ ביו"ט דל"ש מלאכתו לאיסור דביו"ט הדלקה שריא ול"ש מלאכתו לאיסור וכאן אייריא ע"כ גם ביו"ט דהרי מדסיים ר"ש חוץ מנר הדולק בשבת משמע דביו"ט שרי וע"כ משום כיון דלר"ש רק האיסור משום דבסיס לדבר האיסור וזה ל"ש בנר הדולק ביו"ט א"כ נשמע דלת"ק אף ביו"ט אייריא ואיסור משום מוקצה מחמת מיאוס גם ביו"ט ע"ז בא ר"ש לומר דכל הנרות מטלטלין חוץ מנר הדולק וא"כ אי ל"ה קאמר בשבת הו"א גם ביו"ט אייריא והטעם הוא באמת ע"כ משום מכבה כדקאמר לקמן דף מ"ה כיון דת"ק אייריא גם ביו"ט דר"ש ידע דת"ק אייריא גם ביו"ט ע"ז אשמעינן דרק בשבת אסור נר הדולק ומשום בסיס עכ"פ נשמע מדר"ש לת"ק דאייריא אף ביו"ט א"כ ע"כ אייריא משום מוקצה מחמת מיאוס דאי משום שמלאכתו לאיסור ל"ש ביו"ט דל"ש מלאכתו לאיסור משום מכבה דזה ממילא נעשה וכן שפיר הוצרך לומר נר הדולק בשבת (והנה לכאורה יש לומר על קושיתינו הנ"ל לר"ן לפמש"כ רשב"א לקמן דף קכ"ב דנר ל"ה מלאכתו לאיסור כיון דנר אין אלא בסיס לדבר האסור ולא נעשה בו אלא בפתילה נעשה מלאכת האסור (דלא כתוס' דף ל"ו הנ"ל) אולם נראה דרשב"א לא כתב כן אלא בנר של מתכות דמצ"ע ראוי לתשמיש אחר ואין אלא בסיס לדבר האסור אבל בשל חרס דמאוס ואין ראוי רק למלאכת איסור א"כ שפיר הוה מלאכתו לאיסור כיון דאין עומד רק לזה ודו"ק (ועיין מג"א סי' רע"ט ובפמ"ג ובא"ר וכן בפנ"י בשמעתין דנר דמינח נייח ל"ה מלאכתו לאיסור אבל מתוס' דף ל"ו מוכח דסברי גם בנר הוי מלאכתו לאיסור וכמש"כ הצל"ח אבל אני בארתי להלן דכהא"ג מודה הרשב"א) ודו"ק:

ג) **ת"ר** מטלטלין נ"ח אבל לא ישן ר"מ אומר כל הנירות מטלטלין חוץ מן הנר שדלק בשבת ר"ש אומר חוץ מן הנר הדולק בשבת הנה מבואר דפליגי ר"מ ור"י במוקצה ממ"א במוקצה מחמת איסור ר"מ מודה כדאיתא בסוף מכילתן והנה טעם פלוגתתן הוא משום דבכל אחת יש בה טעם להקל ולהחמיר הוא דבמוקצה מחמת מיאוס ל"ה דעתו יותר להשתמש בו למחר ממה שהי' דעתו להשתמש בו לצורך שעה של ב"ה עצמו אלא אם

אמרינן בממ"מ אקצי' מדעתי' אבל בממ"א אף דלא הי' דעתו להשתמש ביה"ש מ"מ הי' דעתו להשתמש בו למחר לאחר שיעבור האיסור דעומד ומצפה שיכבה כיון דעומד לכבות וגם יש צד להקל בממ"מ דנוכל לומר דלא חל עליו תורת מוקצה כלל דאין מקצה מדעתו כלום כיון דאפשר להשתמש בו מידי אבל מוקצה מחמת איסור ע"כ ביה"ש הי' מוקצה רק שאיני מדעתו לכל השבת דעומד ומצפה שיכבה ולכך עדיין מבע"י הי' מוכן לכשיכבה בשבת ובזה ניחא מה דקשה לכאורה דבשמעתין וכן בסוף מכילתין מוכח דממ"מ קיל ממוקצה מחמת איסור דר"מ אית לי' ממ"א וממ"מ לית לי' וכן פסקינן הלכה בסוף מכילתין ובחולין דף י"ד איתא אימור דשמעת לי' לר"מ מבשל תחזי לכוס אבל שוחט בשבת לא משום דהוה ממ"א אף דר"מ לית לי' ממ"א אפ"ה ממ"מ אית לי' ע"כ דחמור מממ"א וכבר עמדו ע"ז בתוס' לעיל דף י"ט ע"ז (חוץ מדרכינו י"ל הנה פנ"י הקשה מ"פ שם מוקצה מחמת טילטול והנה י"ל במוקצה מחמת איסור ל"ש לחלק דלטלטל אסור ולאכילה מותר כיון דלטלטל ל"גרק במידי דל"ח לאכילה רק הכי קאמר ש"ה דהוה מוקצה מחמת מיאוס ובזה שפיר אסרו הטילטול אבל במוקצה מחמת איסור לא שמענו אף לטילטול ודו"ק) להנ"ל ניחא משום דיש צד להקל ולהחמיר בכל אחד וכאשר אבאר דהנה בטעם טילטול מוקצה איתא לקמן דף קכ"ה דהוא משום גזירה דהוצאה והנה בישועת יעקב הקשה הא הוצאה גופי' לצורך מקומו או מחמה לצל הוא רק כמלאכה שאצל"ג ואיך עשו גזירה משום איסור דרבנן הא הוה רק גזירה לגזירה בשלמא הא דאסרו טילטול לצורך גופו ניחא דהוה צל"ג אבל בלצורך מקומו הוה מלשאצל"ג ואמנם לר"י דסובר מלאכה שאצל"ג חייב עלה ניחא לדידי' שפיר שייך טילטול משום הוצאה גזרו וא"כ י"ל היינו טעמא דר"י דסובר דגזרו בממ"מ יותר ממוקצה מ"א משום דבמוקצה מחמת מיאוס דגמביום הוה מוקצה שייך גזירה דהוצאה אבל בממ"א דביום לא אקצי' כלל ול"ש גזירת אטו הוצאה ורק הא דאסרו בטילטול הוא רק משום דביה"ש הי' מוקצה מחמת איסור דביה"ש הי' בוודאי אסור בטילטול הנר מגזירה דהוצאה רק מחמת זה אין לאסור ביום ולכן לית לי' מיגו דאיתקצאי ביה"ש ומשום גזירה דהוצאה ל"ש ביום דהא חזי לי' (דרק במידי דלא חזי שייך דגזרו טילטול משום הוצאה כפירש"י ביצה דף י"ב דבמידי דחזי לא גזרו דאין אדם יכול לעמוד בו וכן לטעם שבארנו לעיל לדעת הרא"ם דחיישינן ע"י טילטול דבר האסור ישכח שהוא שבת) וכן בשוחט דביה"ש הי' מוקצה לאכילה מחמת איסור שבת ואין בזה משום גזירה דהוצאה רק שנאמר שכיון שהי' מוקצה לאכילה בביה"ש יהא מוקצה לאכילה ביום זה לית לי' לר"י לס"ד אבל לר"מ אמרינן להיפך דר"מ אית לי' מוקצה מחמת איסור וממ"מ לית לי' משום דלית לי'

גזירה דהוצאה דנאמר דחכמים אמרו יען דמקצה מדעתי' לכולי' יומי' לכך יהא אסור לטלטל משום גזירה דהוצאה הא ליתא דהא לר"מ ולמלשאצל"ג פטור לכן לא גזרו משום הוצאה אבל במוקצה מ"א דביה"ש לזה א"צ לגזירה דאטו הוצאה דהנה בנר ביה"ש הוה מוקצה לטלטל משום דהוה בסיס לשלהבת ושלהבת פשיטא דאסור לטלטל דאיך יטלטל שלהבת עצמו הא מכבה אותו א"כ בביה"ש לא הי' מוכן למשמש אדם א"כ נאסר לכולי' יומא ובשוחט בהמה בשבת הנה בביה"ש לא הוה מוכן לאדם כ"ז שלא נשחט א"כ ע"כ מקצה מדעתו ממנו לכך אדרבא לר"מ מוקצה מחמת מיאוס קיל משום דבמוקצה מחמת איסור מעצמו הי' אסור לטלטל ביה"ש שוב אסור גם ביום המוקצה משום דל"ה מוכן משא"כ בממ"מ דאין נאסר משום הכנה דלא הי' מוכן אלא משום גזירה דהוצאה זהו לית לי' לר"מ דהא הוה מלאכה שאצל"ג ולומר דאקצי' מדעתי' וממילא ל"ה מוכן זה לית לי' לר"מ כיון דחזי לשום תשמיש כגון לכסות ורק לר"י אסור משום דעכ"פ שייך בו גזירה דהוצאה כיון דהוא סובר מלאכה שאצל"ג חייב דהרי עכ"פ מקצה מדעת וכמה תשמישין דלא חזי מחמת סתי' שייך גזירה דהוצאה אבל לא שייך לומר דאסור משום דל"ה מוכן כיון דחזי עכ"פ לאיזה תשמיש שבעולם:

ואמנם לדעת הר"ן הנ"ל שכ' דפליגי אי אמרינן מיגו דאיתקצאי לביה"ש איתקצאי לכולי' יומא יקשה דא"כ הוה סברת הפוכות דלר"י ס"ד דממ"מ חמור ומדר"מ מוכח דמוקצה מחמת איסור חמור וכן יקשה בשמעתין גופי' דאיך אמרינן דלר"מ לית לי' מיגו דאיתקצאי הא במוקצה מחמת איסור סבירא לי' דאמרינן מיגו דאיתקצאי לענין מיאוס ונראה לישב דהנה בהאי מיגו דאיתקצאי לביה"ש איתקצאי לכולי' יומא י"ל ב' סברות רש"י ביצה דף י"ט כ' דכל מידי דלא חזיא ביה"ש מוקצה לכולי' יומי' ואסיח דעתי' מיני' ובריטב"א סוכה דף מ"ו כ' הטעם דבעי שיהא מוכן לצורכו בביה"ש עצמו וכל שאיני מוכן בביה"ש לא מהני שדעתו עליו למחר דעכ"פ איני מוכן ושייך שנאסר מטעם הכנה דבעינן מוכן מבעוד יום ולפי"ז י"ל דתליא פלוגתא דר"י ור"מ דר"מ סובר הטעם דבעינן שיהא מוכן בביה"ש ואי ל"ה מקצי' דעתי' מיני' לכולי' יומא ע"כ סובר במוקצה מחמת מיאוס הרי חוזר מדעתו מהקצאתו ול"ש שיהא מוקצה ביום משא"כ במוקצה מחמת איסור דלאו משום דעתו הוה מוקצה אלא דע"כ מקצהו שפיר י"ל דהוה מוקצה לכל היום אף ביושב ומצפה ל"מ כיון דבע"כ הקצהו בע"ש שפיר מקצהו לכולי' יומא ואית הא דמיגו דאיתקצאי כפירש"י יען דמקצהו לכולי' יומא אבל ר"י סובר גם במוקצה מחמת מיאוס מיגו דאיתקצאי ולא יכול לחזור מהקצאתו כמו במוקצה מחמת איסור דהוה מוקצה לכל היום אף דיושב ומצפה למחר להשתמש בו משום דסובר דבעינן מוכן

מבעוד יום כסברת הריטב"א א"כ ל"ש דחוזר בו מהקצאתו דהא א"י לחזור למפרע עכ"פ ביה"ש ל"ה מוכן ורק לר"מ דסובר הטעם דביה"ש משום דמוקצה לכל היום כפירש"י והרי בממ"מ הוא חוזר מהקצאתו אבל במוקצה מחמת איסור ל"מ לר"מ יושב ומצפה משום דלאו מטעם דמדעתי' הוא דהות מוקצה דע"כ מקצהו ולכן מקצהו לכולי יומא ולר"ש אף במוקצה מ"א מהני יושב ומצפה ול"א מיגו דאיתקצאי:

אמנם לישב הך דחולין נראה עפ"י האמור דבאמת בנ"י יש כאן עוד איסור מוקצה משום דהוה מלאכתו לאיסור דהא דבנ"י נקט הטעם משום ממ"מ בארנו לעיל דרק משום יו"ט נקיט אבל בשבת באמת יש כאן עוד טעם דהוה מלאכתו לאיסור לפי שיטת הר"ן כאשר בארתי וע"כ ניחא בס"ד דחולין ר"י סובר מוקצה מחמת מיאוס יען דגם הוה מלאכתו לאיסור כיון דל"ח לשום מידי דהוא מאוס ודמי לחצצרות דלעיל דלר"י אין מטלטלין אף לצורך גופו ומקומו כמש"כ תוס' לעיל אבל בנ"י כמתכות ובהדליק בשבת או במוקצה מחמת איסור שחיטה דל"ש דהוה מלאכתו לאיסור ס"ד בהאי דחולין דלר"י ל"א מוקצה משום דל"א מיגו דאיתקצאי לבין השמשות הקצהו לכולי' יומי' או דממילא הוה מוקצה לכולי' יומא כיון דל"ה מוכן מבעוד יום ורק במוקצה מ"מ הוה ס"ד דאמרינן מיגו דאיתקצאי היינו משום דכיון דביה"ש עכ"פ הקצהו מדעתו (ול"ה חזי ביה"ש למידי רק למלאכת איסור א"כ הוה מלאכתו לאיסור) לכן אף ביום נהי דעתה בטלה הקצאתו דרוצה להשתמש ואין מאוס עליו עתה אבל כיון שכבר הי' מוקצה ביה"ש והוה עליו איסור טילטול מצד מלאכתו לאיסור וצד איסור מוקצה זה לא נתבטלה גם ביום ולפי"ז לס"ד דקאמר הא מני ר"י דאין מטלטלין לי' י"ל דהוה סבור באמת כקו' דלעיל דלאו משום מוקצה מחמת מיאוס אין מטלטלין אלא משום דמלאכתו לאיסור ולא הי' רצה לדמות כלל למוקצה מחמת מיאוס דל"ד למוקצה מחמת מיאוס אלא הי' סבור דטעם משום מלאכתו לאיסור וע"ז דחי ש"ה דהוה מוקצה מחמת מיאוס דהיינו דהוה מוקצה מחמת מיאוס ג"כ דסובר מיגו דאיתקצאי גם לגבי מוקצה מחמת מיאוס כיון דלענין מלאכתו לאיסור נשאר בהקצאתן גם במוקצה מחמת מיאוס נשאר בהקצאתן לכן לס"ד הוה סבור דמוקצה מ"מ חמור ממ"א לר"י למסקנא דע"כ ר"י סובר מוקצה מחמת איסור וסובר דאמרינן מיגו דאיתקצאי מעתה אין לנו לומר דבממ"מ לית לי' מיגו דאיתקצאי ורק הא דאיסור לטלטל ני' הוא משום דמלאכתו לאיסור ולפי"ז לא היא אסור לטלטל רק בשבת אלא דטעמו משום מוקצה מ"מ איתקצאי ביה"ש איתקצאי לכולי' יומא וממילא גם ביו"ט אסור לטלטל אמנם לר"מ דמצינו דלית לי' ממ"מ ומוקצה מחמת איסור אית לי' אמרינן שפיר דבממ"א סובר מיגו דאיתקצאי יען דבביה"ש ע"כ מקצהו ול"ה מוכן

בביה"ש ל"מ מה שדעתו למחר אבל במוקצה מחמת מיאוס שרק מוקצה מכח דעתו ל"א דאיתקצאי לכולי' יומא דהרי חזינן דחוזר מהקצאתו כיון שרוצה להשתמש בו כסברת הר"ן לכן שפיר מממ"א חמור ממוקצה מ"מ ואין לומר עכ"פ יהא אסור משום דמלאכתו לאיסור דהא עכ"פ ביה"ש ל"ה חזי למידי והוה מלאכתו לאיסור כמו בחצצרות דאסור לטלטל אף לצורך גופו ומקומו לזה י"ל דר"מ סובר מלאכתו לאיסור אין אסור אלא מחמה לצל ולא לצורך גופו ומקומו דרק לר"י דסובר ממ"מ אמרינן שפיר דאסור לטלטל לצורך גופו ומקומו ג"כ כיון דל"ח והיינו מדאוסר ני' וע"כ משום דמלאכתו לאיסור כדס"ד בהאי דחולין וא"כ סובר כיון דל"ח רק למלאכת איסור אסור לטלטל לצורך גופו ומקומו אבל לר"מ י"ל דסובר דאף דאין ראוי לטלטל רק לדבר איסור אין אסור לטלטל אלא מחמה לצל ולא לצורך גופו ומקומו ובאמת בהאי דחצצרות סובר ג"כ דרשאי לטלטל לצורך גופו ומקומו ורק מחמה לצל אסור (או דסובר אף אי אסור לטלטל לצורך גופו היינו משום דהוה מלהצל"ג אבל לצורך מקומו ל"ש לאסור כיון דהוה מלאכה שאצל"ג וליכא איסור דאורייתא ל"ש לגזור על טילטול לצורך מקומו לר"י אסור לצורך מקומו ג"כ כיון דלדידי' מלאכה שאצל"ג חייב אבל לר"מ אין לאסור משום מלאכתו לאיסור לצורך מקומו דהוה מלאכה שאצל"ג וא"ל דלפי"ז עכ"פ לצורך גופו גם לר"מ אין מטלטלין ני' י"ל כיון דלא גזרו לצורך גופו ג"כ לית לי' כלל גזירה דהוצאה:

ד) **שם** כבתה מותר לטלטלה ויש לדקדק דנראה כמיותר כיון שאומר נר הדולק ולא אמר נר שהדליקו בו מוכח דאם כבתה מותר ונראה דהנה רש"י פי' משום מכבה ותמהו דבגמ' דחו זה דדבר שא"מ מותר ותוס' הקשו לקמן מאי פריך כבתה לא ולא פריך מרישא נר הדולק והנה לקמן איתא דמודה ר"ש בנר יען דהוקצה למצותו הוקצה לאיסורו לאיסור כיבוי והנה לעיל דף כ"ט לא יקוב אדם שפופרת פירש"י ג"כ דחיישינן שמא יסתפק והואיל והוקצה למצותו יש כאן משום מכבה ותמהו המפרשים איך תליא זב"ז לומר ע"י שהקצה למצותו יש כאן משום מכבה אם מסתפק ממנו ויש לומר דהנה בנמ"י פ"ב דב"ק הקשה איך מדליקין נר בשבת למ"ד אטו משום חציו א"כ הוה כאלו מדליק והולך בשבת ותי' דנחשב כאלו עשה בידים כן אמרינן דהוה כאלו דלקו הכל מע"ש ומעתה זהו הסברא דע"י שמקצהו למצוה דהרי נחשב כאלו דלק הכל בע"ש (ועיין בירושלמי שהקשה באמת כן) והנה לפי"ז בנותן שמן בשפופרת לכאורה יקשה הא כאן שמטפטף השמן הא הוה כאלו נותן עתה השמן א"כ הדרה קו' הנמ"י למקומו דהוה כאלו הבעירו הוא בשבת וע"כ לומר כיון דמקצהו למצותו הוה גם כן כאלו גמרי' בחול וא"כ שוב גם המסתפק משפופרת הוה כאלו מכבה דאי נאמר דל"ה כאלו מכבה יען שאין בכלי

אחד א"כ יקשה איך רשאי להדליק הא הוה כאלו מדליק בשבת וע"כ יען דהקצה למצותו חשוב כאלו הכל דלק מבעוד יום א"כ שוב שייך שפיר מכבה משום כאלו נטל מכלי עצמו שיש בו השמן שלוקח אורו אם מסתפק ממנו וזהו דאמרינן בשמעתין ג"כ הקצה למצותו הקצה לאיסורו איסור כיבוי משום דאי לאו דהקצה למצותו ונחשב ע"י כאלו כבר דלק מבעוד יום ל"ה שייך משום מכבה רק עי"ז שהקצה למצותו ואין עומד ומצפה שיכבה כ"זשיש שמן הוה כאלו מכבה ע"י מה שמסתפק ממנו וכגון בשפופרת דל"ה מכבה ממש רק נחשב כמכבה יען שהקצה לכך והנה תוס' הקשו א"כ למה צריך לטעם בסיס ותי' דמשום טילטול לא שייך לאסור מטעם הקצה למצותו וצריך לטעם בסיס ולענ"ד נראה דגם טילטול יש לאסור מטעם הקצה למצותו דכיון דיש לחוש שאם ניטלטל יכבה ולאחר הכיבוי הרי רשאי להשתמש בו א"כ יש כאן ביטול מצוה והרי הוא הקצהו למצותו ואם מסתפק ממנו חייב משום מכבה א"כ הקצה ג"כ דלא יטלטל ג"כ משום שאם יכול להיות שיכבה וכיון שיכבה בטיל מצותו א"כ ע"כ הקצה למצותו גם הטילטול וא"כ כמו דאמרינן דע"י שהקצה למצותו אם מסתפק שייך משום איסור כיבוי וא"כ הוה מוקצה משום איסור כיבוי ג"כ ונפ"מ בשפופרת א"כ כן נמי כיון דאמרינן דגם לענין טילטול שייך הקצה למצותו שוב שייך לומר גם לענין טילטול דמקצהו מטילטול משום שמא יבוא לידי איסור כיבוי אם יטלטל כדרכו דאז יש כאן איסור כיבוי דהוה כמו פ"ר וכמש"כ הצל"ח והא דאמרו בגמ' דל"ש שמא יכבה דאין מתכוין היינו דל"ש דחכמים אסרו לטלטל משום שיכבה דהרי כשיטלטל בנחת הוה דבר שאין מתכוין אבל עכ"פ שייך לומר דהבעל הבית מקצהו גם מטילטול יען דירא פן יבוא לידי כיבוי אם יטלטל כדרכו ומעתה י"ל דבוודאי הא דאמר ר"ש חוץ מנר הדולק קאי כיון דמוקצה למצותו גם לענין טילטול פן יכבה ויבטל מצותו ע"כ מקצהו גם מטילטול מחשש פן יבוא לידי כיבוי וא"כ אסור לטלטל משום מוקצה מחמת איסור כיבוי דעכ"פ הקצהו לכן אף דבאמת אם יטלטל בנחת אין כאן איסור לכיבוי אבל עכ"פ הוא מקצהו מחשש שיכבה ולכן אסור לטלטל משום מוקצה אבל כ"ז שייך שהנר דולק יפה דשייך מוקצה למצותו דכ"ז שיש שמן אין עומד ומצפה שייך ג"כ דהקצה לאיסורו לאיסור כיבוי גם בטילטול אבל בשעה שהולך וכבה דל"ש הקצה למצותו דאין מצפה ועומד ומצפה שיכבה וכיון שעומד ומצפה שוב לר"ש אין מוקצה והנה כיון שר"ש הוסיף ואמר כבתה אין לא כבתה לא משמע אף שהולך וכבה ועומד ומצפה ול"ש מוקצה מחמת איסור כיבוי ורק שיש לחוש שבאמת אסור לטלטל שמא יכבה ולכן אסור אפי' בטילטול בנחת וע"ז שפיר פריך הא אין מתכוין ומשני משום דבסיס לדבר האסור א"כ נתישב הכל דמרישא לא

פריך דבאמת הרישא החשש משום כיבוי דהיינו משום דמקצהו מחשש כיבוי שלא יבוא לידי כיבוי אם יטלטל כדרכו וכיון שהקצהו אסור לטלטלו אפי' בנחת ולכן רק פריך מכבתה אין לא כבתה לא דכיון דעומד ומצפה ל"ש משום כיבוי מוקצה מחמת איסור כיבוי רק לחוש שבאמת יכבה והוה דבר שאין מתכוין ומשני משום בסיס וניחא נמי קו' תוס' למה צריך לטעם בסיס תיפוק לי' משום דהקצה למצותו דלפמש"כ י"ל הא דהקצה למצותו היינו רק לומר כיון שבאמת מקצהו מחמת איסור כיבוי גם מטילטול דבדעתו שלא לטלטלו בן יבוא לידי כיבוי ומקצהו מדעתו והוה מוקצה מחמת איסור אלא היכיא דיושב ומצפה לר"ש ל"ה מוקצה ולכן אמרינן כיון דהקצהו למצותו ואין יושב ומצפה ואין רוצה בטילטולו כדי שלא יכבה ויבטל מצותו שוב שפיר הוה מוקצה מחמת איסור כיבוי וא"כ כמו דאסור להסתפק משום דמכבה דהיינו ע"י שמקצהו למצותו יש כאן חיוב מכבה אפי' במסתפק בשפופרת כן נמי מכח דהקצה למצותו ואין עומד ומצפה כמש"כ פנ"י דע"י שהקצה למצותו לא א"ע ומצפה הוה מוקצה לטילטול מכח איסור כיבוי וכ"ז בדולק יפה אבל בהולך וכבה דאין שייך הקצה למצותו דאין מצוה עוד בדליקתו אדרבא עומד ומצפה שיכבה א"כ ל"ש משום מוקצה מחמת איסור כיבוי לזה צריך הטעם דבסיס וניחא נמי קו' תוס' לרש"י דמפרש דאין לנו לר"ש אלא המסתפק משמן שייך דהא הוא מכבה גמור ולמה צריך לטעם הקצה למצותו ותוס' תי' דקאי אשמן המטפטף ל"ש רק הקצה למצותו והא קאמר הקצה לאיסורו משמע משום איסור כיבוי ולפמש"כ ניחא דצריך כן משום שפופרת דל"ה מכבה ממש ול"ה מכבה רק משום שהקצה למצותו כפירש"י לעיל דף כ"ט:

מעתה מבואר דברי רש"י בריש שמעתין דמפרש בנר הדולק משום שמא יכבה והוה מוקצה מחמת איסור כיבוי אך כ"ז בדבריו דקאמר נר הדולק אבל במה שאמר אח"כ כבתה מותר לטלטלה אבל לא כבתה לא בוודאי הטעם משום בסיס והוכרח רש"י לפרש כן כדי לתרץ למה נקט ר"ש כלל כבתה מותר אלא ע"כ לאשמעינן לא כבתה לא אף שכבה והולך משום בסיס לדבר האסור ודו"ק:

ובזה מבואר דאיתא התם רשב"א אומר מסתפק מן נר הכבה ומשמן המטפטף אפי' בשעה שהוא דולק ויש לתמוה דרשב"א הוה לי' לפלוגי לעיל אמה דקאמר רש"א מותר שמן שבנר מותר הול"ל אפי' בשעה שהוא דולק דהא כאן לא מייריא רק מטילטול הנר לא ממוקצה של השמן וכבר הרגישו בזה:

ולפמש"כ לעיל ניחא דהא לר"ש נר הדולק ע"כ משום מוקצה מחמת איסור כיבוי והיינו משום דהוקצה למצותו אבל בכבה והולך ל"ש משום מוקצה דאיסור כיבוי דהא דעומד

ומצפה שיכבה ולכן רק אסור משום בסיס לדבר האסור דנהי דעומד ומצפה ול"ש הקצה למצותו אפ"ה כ"ז שדולק מעט עדיין אסורה להסתפק ממנו מטעם כיון שהי' כבר נאסר ביה"ש דאז לא הי' יושב ומצפה הקצה כ"ז שדולק מעט (דהרי הרשב"א הקשה למה מותר שמן שבנר מותר הא ביה"ש ל"ה עומד ומצפה שיכבה וישאר מהשמן ותי' כיון שדעתו על הנר דעתו על השמן שישאר א"כ כ"ז שדולק קצת דאין דעתו על הנר שוב גם על השמן אין דעתו) וע"כ אסור משום לדבר האסור דהיינו כיון שביה"ש עכ"פ הי' מוקצה לכן כ"ז שדולק אסור דמאחר דהנר בסיס לדבר האסור א"כ שוב השמן אסור מטעם שביה"ש לא הי' עומד ומצפה שיכבה וע"ז בא ראב"ש לחלוק דמותר להסתפק מנר שכבה והולך כיון דל"ש הקצה למצותו והוה כמותר השמן שבנר וכיון דמותר להשתמש מותר לטלטל נר שכבה והולך דל"ש דהוה בסיס לדבר האסור כיון דהשמן מותר להסתפק הוה בסיס לדבר היתר ואיסור דל"ה מוקצה וא"כ נר שכבה והולך מותר לטלטל ואין אסור אלא הדולק ממש דאז הקצה למצותו שייך מוקצה משום איסור ביזוי ובא ראב"ש לחלוק אמה דאסור ר"ש נר שכבה והולך לטלטל ואיהו סבור דמותר לטלטל כיון דמותר להסתפק משמן נר שכבה והולך ודו"ק:

והנה לפי דברינו הא דמסיק דראב"ש פליגא אאבוהו וסובר דאפי' לא כבה לא צריכין לפרש כפירש"י דקאי רק אשמן אלא דפליג גם אטילטול דלראב"ש מטלטלין הנר שכבה והולך כיון דל"ה בסיס לדבר האסור דהא שמן מותר ונעשה בסיס לדבר האיסור ולדבר המותר ואין לומר דא"כ דליכא משום מכבה ל"ש בסיס לדבר היתר כיון דיכול לנערו דז"א דכיבוי ממש וודאי אסור אף בכבה והולך דרק לענין להסתפק דל"ה מכבה ממש שרי ראב"ש:

אולם יקשה דבגמ' אמרו הנח לנר שמן ופתילה שנעשה בסיס לדבר האיסור משמע דגם בשמן גופי' הטעם דנעשה בסיס לדבר האסור להשלהבת ויקשה למה צריך לומר דשמן נעשה בסיס תיפוק לי' דשמן הקצה למצותו כ"ז שדולק וכבר הקשה הפנ"י כן והנה אי הוה אמרינן דלר"ש באמת ג"כ רשאי להסתפק משמן בכבה והולך ורק אסור לטלטל משום דנעשה בסיס לשלהבת הוה ניחא אבל לפי מה דמבואר בשמעתין דרק לראב"ש מותר השמן בכבה והולך ולר"ש אסור א"כ יקשה למה אמר הנח לשמן הא השמן בלא"ה אסור משום דהקצה למצותו (ואף לפמש"כ דל"ש הקצה למצותו בכבה והולך דהא עכ"פ אסור משום דהקצה למצותו ביה"ש כמו שבארנו) וכן יקשה להיפוך כיון דאמר דשמן נעשה בסיס א"כ במה דפליג ראב"ש וסובר דרשאי להסתפק משמן עדיין לא סגי זה להתיר בטילטול הנר הכבה והולך משום דעכ"פ נעשה בסיס לדבר האסור:

אמנם בראש יוסף הוכיח דהאי שמן נעשה בסיס רק אגב נר נקטי' דהרי בשמן בלא"ה שייך דא"א שלא יכבה או יבעיר ע"י הטי' יעו"ש לפי דרכו וכן לשיטת פוסקים בסי' רע"ט דהנחת ככר ל"מ א"כ ה"נ אפשיש שמן הוה א"כ גם לדברינו י"ל דשמן דנקט רק אגב נר דלר"ש א"כ דבלא"ה נר אסור משום דביה"ש הקצה למצותו וכקו' הפנ"י באמת ולראב"ש ל"מ כלל בשמן בסיס דאין השמן בסיס דאין הפתילה שוכב על השמן אלא שוקע בו וע"כ שפיר סובר דמטלטלין נר הכבה דהוה בסיס לדבר האיסור ולדבר ההיתר:

ה) **שם** אמר עולא סיפא אתאן לר"י ופריך מר זוטרא אי הכי מאי אבל ותמוה מה עלה על דעת עולא לפרש דקאי לר"י והנה בפנ"י כתב דס"ד דלר"י לא אסור רק מוקצה מחמת מיאוס אבל נר של מתכות מודה וע"ז קאמר אבל כוס ועששית אסור ותמוה כיון דלס"ד לא ידע לחלק דכוס ועששית יען דנפישי דעתי' עלי' א"כ אכתי מה השיב עולא אהא דפריך מ"ש הני דאתיא כר"י דאם לר"י לית לי' מוקצה מחמת איסור למה בכוס ועששיות יודה:

ולי נראה לפרש כך דהנה ע"כ כוס ועששיות אין מאוס כ"כ כמו שאר כ"ח כדאיתא בירושלמי דמפרש אליבא דר"ש מודה בכוס ועששיות שמא יבוא לכבות ולהשתמש כמו שכ' בקרבן עדה והוא מוכרח דהא כלי זכוכית איני מאוסים כ"כ וכמש"כ בראש יוסף ולפי"ז יפורש כך דבנר של חרס דמאוסים הרבה אין מטלטלין ע"כ היינו אפי' לצורך גופו ומקומו דלא חזו למידי בפרט לפמש"כ לעיל דעי"ז שהדליקו הוה כיחדו ג"כ והוה ג"כ כמלאכתו לאיסור לבד אבל בעששית דלא מאוס כ"כ ועדיין ראויין לשאר תשמיש ל"ה מלאכתו לאיסור לבד וגם ל"ה כיחדו ע"כ רשאי לטלטל לצורך גופו ומקומו אבל מחמה לצל שפיר י"ל דאין מטלטלין וזהו שאמר כוס ועששית לא יזיזום ממקומם הכונה רק זה אסור אם רוצה לטלטל מחמה לצל אבל אם רוצה להשתמש בו לטלטל לצורך גופו ומקומו באמת שרי כיון דראוי לתשמיש והוא רוצה להשתמש בו הרי חוזר הוא מהקצאתו רק אם אין רוצה לטלטל לצורך גופו רק רוצה לטלטל מחמה לצל ע"כ אמר לאיזיזם ממקומם ובזה מדוקדק למה נקט לא יזיזם ולא אמר דלא יטלטלם רק יניחנו על מקומו וע"ז פריך מר זוטרא מאי אבל דלשון אבל משמע דלהחמיר בא מה דבנר שרי בכוס אסור אבל אי קאי אר"י הוא ולהקל שלא יזיזם ממקומם א"כ לא הול"ל בלשון אבל רק הול"ל סתם כוס ועששיות לא יזיזם:

ו) **שם** אר"ז פמוט שהדליקו בו בשבת לדברי המתיר אוסר לדברי האוסר מתיר ופירש"י דהיינו ר"מ ותוס' הקשו הא להדיא אמר ר"מ נר שהדליקו בשבת אסור לטלטל ועוד דלפירש"י ד"ה היינו ר"מ וע"ז ל"ש דברי הכל כיון דלר"ש מטלטלין ע"כ פירשו דפמוט

היינו נר גדול דמודה ר"ש ול"נ לישב פירש"י דפמוט היינו מנורה ניחא ג"כ דיש לפרש דהאי אף לדברי המתיר הוא ר"ש עט"ז סי' ש"ח סק"כ כ' דנפ"מ בין ר"י ור"ש דהי' סובר מוקצה ובעינן דוקא מה דדעתו עלי' ומחזיק לאותו דבר למה דחזי לי' ולר"ש לית לי' מוקצה אלא דסובר איסור טילטול במאי דל"ח לי' ולכן סגי בראוי לבד ולפי"ז נ"ל דיש סברא לומר לר"י דסובר מוקצה לכן מידי דל"ש מוקצה אף דשייך בי' עכ"פ איסור טילטול מצד דלא חזי לי' מתיר ר"י (עכהא"ג פסחים דף כ"ו ל"י מכוין כשאין מכוין לקולא) וא"כ י"ל למאן דמתיר ר"ש דלית לי' מוקצה אבל בפמוט מודה משום דעכ"פ כיון דיחדו מיקרי לא חזי לי' עתה למלאכת היתר לכן שפיר יש לאסרו משום דמיוחד למלאכת איסור ע"כ עכ"פ לא חזי ואסור מצד דלא חזי לי' אבל מוקצה מחמת מיאוס אי איסור לית לי' כיון דלית לי' מיגו דאיתצקאי א"כ הרי חזי לי' לדידי' עתה לכל דבר ולר"י איפכא כיון דסובר מוקצה א"כ בפמוט דמשום מוקצה מחמת מיאוס לא מקצי' דעתי' אף דאכתי עכ"פ לא חזי לי' כיון שיחדו למלאכת איסור אפ"ה מתיר ר"י דכיון דסובר מוקצה א"כ היכיא דמשום מוקצה ליכא שוב גם משום מה דלא חזי לי' יען דיחדו ג"כ לית לי' והסברא נראה כך דבהא פליגי דר"י סובר רק מוקצה דהיינו דצריך שיהא הדבר מוכן אצלו דהוא יליף דקרא דויכינו דבעינן שיהא מוכן בדעתו ומה דלא מוכן בדעתו אסור וזהו מוקצה א"כ במידי דבאמת מוכן הוא דהרי אין מאוס וראוי לכל מידי רק דהוא יחדו למלאכת איסור ע"כ לא ראוי הוא לדידי' זהו לית לי' לר"י ור"ש סובר דהכלל בכלל הכנה שמצ"ע הכל מוכן ואף דבר מאוס מוכן הוא כיון שיכול עכ"פ להשתמש לכסות בי' מנא אבל מידי דל"ח אין ראוי לטלטל דהיינו דזה נתמעט מדרשא דוהכינו דבעינן הכן דהיינו שיהא עכ"פ חזי למידי לאפוקי אבן דלא חזי לפי"ז נולד גם חומרא אם יחדו למלאכת איסור וע"כ לא חזי לי' אסור לר"ש ולכן בפמוט מודה עוד יש לפרש דהאי אף לדברי המתיר הוא ר"ש דהנה י"ל נהי דלר"ש לית לי' כיון דאיתקצאי לביה"ש איתקצאי לכולי' אפ"ה בפמוט שהדליקו בשבת אסור גם לר"ש לטלטל דרק בנר שאין מיוחד דסובר ר"ש דאף שהדליקו בו בזה ל"ה מיוחד להדלקה א"כ אי לא נאמר מיגו יהא רשאי לטלטל אפי' מחמה לצל דל"ה מלאכתו לאיסור כיון שאין מיוחד לכך אבל בפמוט דהוה מיוחד להדלקה וא"כ כיון שהדליקו בו בביה"ש נאסר לטלטל בין מחמה לצל בין לצורך גופו ומקומו והנה אף אי נאמר דל"א מיגו דאיתקצאי עכ"פ מחמה לצל יהא אסור לטלטל כיון שיחדו והדליקו פ"א עכ"פ אסור מחמה לצל גם לר"ש וא"כ לכך סובר דגם לצורך גופו ומקומו אסור לטלטל כיון דע"כ נשאר בהקצאתו שהקצה בביה"ש לענין טילטול מחמה לצל לכן גם לענין טילטול לצורך גופו ומקומו נשאר בהקצאתו

ומודה ר"ש כהא"ג דאמרינן מיגו דאיתקצאי דל"ש לומר דעומד ומצפה ע"כ אין מקצהו דכיון דע"כ אהני הקצאתו שהי' בביה"ש לאיסור לטלטל מחמה לצל לכך אהני הקצאתו גם לאסור טילטול לצורך גופו ומקומו ומאן דאוסר מתיר דהיינו משום דאף דמאן דאוסר מוקצה מ"מ אפ"ה במוקצה מחמת איסור מודה אפי' ביחדו והדליקו בשבת משום דבמוקצה מחמת מיאוס דל"ח למידי א"כ אין עומד למלאכת איסור והיכיא דל"ח למידי רק למלאכת איסור הוה מלאכתו רק לאיסור כחצוצרת דאסור לטלטל אפי' לצורך גופו ומקומו כמו שבארנו משא"כ בפמוט נהי שיחדו למלאכת איסור והוה מלאכתו לאיסור אבל כיון דחזי גם למלאכת היתר שרי לצורך גופו ומקומו כדאיתא לעיל דף ל"ו דלר"י שופר מטלטלין אף דמיוחד למלאכת איסור כיון דעכ"פ חזי גם למלאכת היתר לגמוע בו מים לתינוק:

וע"ז פריך שפיר למימרא דלר"י מוקצה מחמת איסור לית לי' והא סובר דאין מטלטלין נר מתכות שהדליקו באותה שבת ולכן מסיק ד"ה אסור לטלטל והיינו ר"ש דהיינו מטעם שבארנו דר"ש מודה בפמוט דאמרינן מיגו דאיתקצאי כיון דע"כ נשאר בהקצאתו לענין לאסור לטלטל מחמה לצל לכן אסור לטלטל גם לצורך גופו ומקומו ודו"ק:

ובזה ניחא לישב הא דהביא הריא"ף הא דר"ז דפמוט שהדליקו בשבת אין מדליקין לא הדליקו מדליקין והקשה בר"ן הא אפי' בנר חרס קיימ"ל דמותר לטלטל ולפמש"כ ניחא דהא קמ"ל דהו"א נהי בנ"ח ישן מטלטלין משום דכיון דלית לי' מוקצה מחמת מיאוס ל"ה כיחדו למלאכת איסור ולכן רשאי לטלטל אבל בפמוט דיחדו והדליקו פ"א הו"א אפי' הדליקו בחול עכ"פ הוה כיחדו למלאכת איסור ולצורך גופו ומקומו נמי אסור קמ"ל דשרי לטלטל והיינו לצורך גופו ומקומו אבל מחמה לצל באמת אסור לטלטל משא"כ נר ישן נהי דהוה כיחדו היינו למ"ד דאית לי' מוקצה מחמת מיאוס אבל למאן דלית לי' מוקצה אין כאן יחוד למלאכת איסור דלא מקצה אינשי מדעתי' ממה דחזי לשום תשמיש בעולם א"כ ל"ה כמלאכתו לאיסור ולכן הו"א בפמוט גרע ואסור אפי' לא הדליקו בשבת קמ"ל דאפ"ה מטלטלין והבן:

והנה כ"ז ניחא אי מפרשינן הא דלר"מ ממ"מ מטלטלין היינו כפשטי' דלא מקצי' אינש מה דחזי לי' אפי' לתשמיש כ"ד כגון לכסות בו כלי א"כ שפיר ני' של חרס מטלטלין דל"ה יחוד כלל משא"כ פמוט הוה יחוד אבל לפי מה שבארתי לעיל מדברי הר"ן דהא דממ"מ מטלטל היינו נהי דביה"ש הוה מוקצה אבל עתה שרוצה להשתמש מיהדר מהקצאתו א"כ ביה"ש עכ"פ הוה מיוחד רק למלאכת איסור כיון דביה"ש הוה מוקצה אצלו לכל תשמיש א"כ הוה מלאכתו לאסור אפ"ה קיימ"ל דמטלטלין א"כ למה צריך

ריא"ף להזכיר דפמוט מטלטלין דהו"א דהוה כמלאכתו לאיסור הא גם ני' של חרס הוה מלאכתו לאיסור ומוכח דלא כר"ן לכאורה אמנם נראה דנפ"מ אי מועיל תנאי ולכך נקיט פמוט לאשמעינן דתנאי ג"כ לא מהני ודו"ק:

י) **ע"א** תוס' ד"ה ומה נר הקשה לפירש"י למסקנא דאייריא ביחדו והניח ג"כ קשיא מנר שהדליקו באותה שבת ולא נקט דיחדו אין מדליקין ונראה לישב דהנה רש"י פי' למסקנא לא קשיא משום דאייריא בלא יחדו והקשה רשב"א א"כ גם מנ"י לא קשיא די"ל דאשמעינן דהדליקו בלא יחדו ג"כ אסור ונראה לישב דהנה כ"כ שיטת הר"ן דפליגי בנ"י היינו ג"כ אי אמרינן מיגו דאיתקצאי ור"י לשיטתו ור"מ לשיטתו והקשתי ע"ז א"כ ר"מ דלית לי' ממ"מ ולית לי' מיגו דאיתקצאי וא"כ למה בממ"א סובר דאמרינן מיגו דאיתקצאי וע"כ לומר היכיא דדחאו בידים אית לי' מיגו דאיתקצאי והנה לפי"ז י"ל בשל מתכות שפיר אייריא בלא יחדו וסובר ר"י מיגו דאיתקצאי משום דדחוי בידים אבל בנר ישן בלא יחדו דליכא דיחוי בידים באמת יקשה מ"ט דר"י סובר מיגו דאיתקצאי הא חוזר הוא מהקצאתו בשלמא אי ביחדו שפיר סובר ר"י דאמרינן מיגו דאיתקצאי ור"מ סובר דל"א מיגו דאיתקצאי כיון דלא דחאו בידים אבל אי בלא יחדו יקשה באמת בנ"י אמאי נימא לר"י מיגו דאיתקצאי דהא יכול לחזור מהקצאתו שהיתה רק מוקצה דממילא וא"כ אין סברא לומר דיהא אסור בהדליקו ולא יחדו רק כשנאמר כיון דמאוס הרי הוא כיחדו א"כ שוב תקשי דא"צ לומר משום דהדליקו דתיפוק לי' משום יחדו והבן:

ויש לישב עוד בדרך אחר דבשלמא בנר של מתכות דלר"י דדשא"מ אסור וא"כ יש כאן משום כיבוי וא"צ לטעם דנעשה בסיס והקצהו דגם בסיס הייינו מטעם דהקצהו מדעתו שעשאו בסיס כמש"כ בישועת יעקב סי' רע"ט אבל כיון דאסור משום כיבוי אין כלל משום מוקצה שפיר י"ל דאסור אפי' הדליקו בלא יחדו דע"כ אסור לטלטלו וכיון דע"כ ממילא בלא דעתו ובלא הקצאתו נאסר בטילטול א"כ שפיר שייך לומר מיגו דאיתקצאי ביה"ש דלא הי' חזי לטלטל בביה"ש הוה מוקצה לכולי' יומא מטעם דכ' הריטב"א במס' סוכה שהבאתי לעיל דכל שאין מוכן בביה"ש הוה מוקצה משום הכנה ולכן אף בלא יחדו אסור כל היום טילטול אבל במוקצה מ"מ דל"ה מוקצה רק מדעת האדם א"כ כל זמן שלא יחדו לא מקצי' מדעתי' דבשלמא אי בנר ג"כ רק משום מוקצה דהיינו משום דבסיס למוקצה ומקצה הנר מדעתו גם בנר שלמתכות הוה בעינן יחדו דאי לא יחדו אף דביה"ש אסור ל"ה אמרינן מיגו דאיתקצאי דיכול הוא לחזור מהקצאתו וא"כ אז הוה קשיא שפיר אי במתכות אסור אפי' בלא יחדו ע"כ משום כיון דמקצי' בביה"ש מקצהו מדעתו לכולי' יומי וכפירש"י בביצה בטעם דמיגו דאיתקצאי ולא מהני חזרה א"כ גם

בממ"מ נאמר מיגו דאיתקצאי ואפי' בלא יחדו יהא אסור אבל לפי מה שבארנו דהאיסור משום כיבוי וא"כ אז ניחא דלא קשיא מנר שהדליקו באותה שבת משום דבזה שפיר אמרינן מיגו ודאיתקצאי ולא משום דמקצי' מדעתי' לכולי' יומא אלא דכיון דביה"ש אסור משום כיבוי ממילא אסור לכולי' יומא א"כ בממ"מ אי לא יחדו ל"ה מוקצה לכולי יומא דאין סברא לומר דלא יכול לחזור מהקצאתו (והנה אי אמרינן דלר"מ דבר שא"מ אסור כדמשמע לכאורה מבכורות דף כ"ה דאין מקיזין דם במקום שעושין משום ניחא מה שהקשינו למה לר"מ אית לי' במוקצה מ"א מיגו דאיתקצאי בממ"מ לית לי' מיגו דאיתקצאי דלהנ"ל ניחא דביה"ש אסור משום כיבוי דדבר שא"מ אסור וממילא איתקצאי לכולי' יומא דל"ה מוכן כסברת הריטב"א אף לתוס' בכורות שכ' הטעם משום דהוה פ"ר אבל דבר שא"מ לא נשמע דס"ל דאסור וא"כ לא נוכל לפרש דלר"מ הטעם דאית לי' מיגו דאיתקצאי יען דהוה אסור בביה"ש משום כיבוי דהא הוה דבר שא"מ אך לפי מה שאבאר להלן דכיבוי הוה פ"ר שוב שפיר נוכל לומר הטעם דלר"מ אית לי' מיגו דאיתקצאי משום דביה"ש הוה מוקצה מחמת איסור כיבוי):

והנה במה שכתבתי נראה לישב קו' הפנ"י שהקשה דבסוף מכילתין מסיק דהלכה כר"י במ"מ איסור ויקשה בשלמא לר"י לשיטתו דסובר מלשאצל"ג חייב והוה איסור דאורייתא שפיר אית לי' מיגו דאיתקצאי אבל לדידך דקיימ"ל דאצל"ג פטור דל"ה איסור דאורייתא א"כ לשיטת רש"י ביצה דף ל"ד דבאיסור דרבנן ל"א מיגו דאיתקצאי א"כ קשיא הלכתא אהלכתא דהלכה כר"י בממ"מ דטעמו דר"י גופי' משום דסובר אצל"ג חייב א"כ לדידן דקיימ"ל דפטור לא שייך מידי דאיתקצאי לביה"ש להנ"ל י"ל דבוודאי כאן דהא דביה"ש אסור לא משום מוקצה אלא משום איסור דרבנן דכיבוי שפיר אמרינן מיגו דאיתקצאי דעכ"פ ל"ה מוכן בביה"ש ורק היכיא דביה"ש ג"כ מטעם מוקצה אתינן עלה כהך דפירש"י בביצה שאין איסור לטלטל בפירות רק משום דמוקצה מחמת איסור דרבנן דמקצהו משום שאין יכול לטלטל הלבנים עי"ז גם הפירות מקצה אבל כיון דהמוקצה רק משום איסור דרבנן ל"א מיגו דאיתקצאי ודו"ק (והנה קו' הפנ"י יש לישב בפשיטות דאין אנו דנין על הכיבוי דל"ה המוקצה אלא משום דא"ר לכבותאלא המוקצה הוא שהוקצה שידליק בשבת וזהו איסור דאורייתא ורק בהאי דביצה דהמוקצה יען דא"י לסתור הבנין ולוקח הפירות ע"כ חשוב שפיר רק מוקצה מחמת איסור דרבנן דשם ע"כ עומד לסתור וליקח הפירות דהרי אטו הפירות יהא מונחין שם לעולם רק ביום השבת א"י לסתור ע"כ שפיר חשוב מוקצה מכח איסור דרבנן אבל כאן המוקצה שהקצהו שידליק ועי"ז הוא דא"י לטלטל ולא מה דאסור לכבות מעכב הטילטול דהרי בלא"ה אין רוצה לכבות

דהרי הואהדליקה כדי שתדליק בשבת וא"כ רק ההדלקה מעכב הטילטול לכן חשוב שפיר מוקצה מכח איסור דאורייתא וזה ברור):

י"א) **שם** דף מ"ה בשלמא אי כר"י סבירא לי' היינו דשני בין שבת ליו"ט והקשה הצל"ח הא רב יודא וכן רב סברי דשא"מ אסור א"כ אסור לטלטל משום דמכבה ואסור גם ביו"ט ונראה דהנה בפנ"י הקשה הא רב סובר לקמן בפ' מפנין בטילטול כר"ש ומוקצה לאכילה כר"י (כן הקשה רמב"ן דף קכ"ח ותי' במידי דאכילה דוקא ועוד במוקצה מחמת איסור אוסר אף בטילטול):

ויש לישב דזה בטילטול דלא דחי בידים אבל במוקצה דדחי בידים כמו נר סובר שפיר כר"י לענין טילטול והנה לקמן בעי ר"ל מרי"ו כי לית לי' לר"ש מוקצה דלא דחי בידים היכיא דדחיא בידים אית לי' מוקצה או דילמא ל"ש והקשה תוס' הרי נר דחי' בידים ותי' שכבר פסק דיחוי שלה והנה מוכח דמוקצה דאיתקצאי ל"ש דחי' בידים דהרי לא דחאו רק עי"ז שדולק ורק ר"י דסובר מוקצה אפי' היכיא דלא דחי' בידים לכן שפיר אית לי' מיגו דאיתקצאי וא"כ לכאורה הדרה קו' לדוכתי' הא במוקצה דאיתקצאי לביה"ש ל"ה דיחוי בידים וכהא"ג הא סובר רב דמוקצה לטלטל כר"ש סבירא לי' ובזה נסתר לכאורה גם תי' הפנ"י שתירץ דבמידי דל"ח כלל גם רב סובר כר"י וקשה הא באמת עתה חזי רק דהוה מוקצה יען דאיתקצאי בביה"ש וא"כ ל"ה אלא רק כשאר מוקצה דחזי אפ"ה מקצי' מדעתי' וא"כ כהא"ג רב כר"ש סבירא לי' אך הדבר ניחא דהנה קשה לתוס' שכ' דאין עומד בדיחויו ל"ה מוקצה בידים הא בחולין דחי אהא דנר שהדליקו בו משום דהוה דיחוי בידים הרי דנחשב כדיחוי בידים אך לק"מ דשם קאי אתחילת הקצאתו שפיר מחלק דבמוקצה דתחילתו בידים אמרינן מיגו דאיתקצאי אבל במוקצה דגם ביה"ש ל"ה מוקצה בידים כמו בבהמה שנשחטה בשבת שגם בביה"ש ל"ה דיחוי בידים ל"א מיגו דאיתקצאי והנה לפי"ז שוב יש לומר אקו' פנ"י דנהי דלית לי' במוקצה בטילטול כר"י היינו היכיא דל"ה דיחוי בידים בביה"ש אבל היכא דהוה דיחוי בידים בביה"ש שפיר סובר רב כר"י גם במוקצה לטילטול:

והנה לפי"ז התינח אי אמרינן דהוה מוקצה משום דבסיס לשלהבת א"כ הוה בביה"ש דיחוי בידים דהא דבסיס אסור לטלטל היינו ג"כ משום דמקצי' מדעתי' הנר גופי' וכמש"כ הישועת יעקב כמש"כ לעיל ושפיר הוה דיחוי בידים אבל אי הוה רק מוקצה מכח מה דאסור לטלטל משום דמכבה א"כ ל"ה זה דיחוי בידים דהא הנר עצמו לא דחי כלל רק דהוא איסור דממילא שלא יכול לטלטל שמא יכבה נירו וכמו שמוכח מדברי הרמב"ן הביאו הר"ן בפ' המביא במשנה דבית שהוא מלא פירות ונפחת דהיכיא דהדבר

מצד עצמו ראוי רק שד"א גרם לו שהוא בבית סתום שא"א לו לפתוח ביו"ט משום סתירת אוהל דכהא"ג ל"ה מוקצה הוא ומהא"ט גם פירות שהם חוץ לתחום לא חשיבי מוקצה דאין האיסור מצד עצמו יעוש"ה מעתה לפי"ז א"ש קו' הצל"ח דביו"ט דהאיסור רק משום מכבה ולא משום בסיס לדבר האסור שפיר מטלטלין אחר שהדליקו בו כיון דרב אית לי' כר"ש במוקצה לטלטל היכיא דל"ד בידים וגם אינו בסיס לדבר האסור לשלהבת אבל בשבת דהוה בסיס לדבר האסור לשלהבת ועוד דל"ח למידי דלאו כלי הוא שפיר גם במוקצה לטלטל ס"ל כר"י דדחיא בידים גם רב סובר כר"י אבל ביו"ט דאין אסור משום בסיס דביו"ט מותר להדליק שפיר מטלטלין (ובאמת תמוה לי אפנ"י שכ' דנר הוה בסיס לשלהבת משום מכבה א"כ יקשה למה אין מניחין נר על אילן ביו"ט הא אסור לטלטל משום דהוה משום בסיס לדבר האיסור לשלהבת דאסור לטלטל משום מכבה וע"כ לומר דלא כפנ"י דהא דהוה בסיס לשלהבת אין משום מכבה דהא מידי דהוה רק משום איסור שבת ומצ"ע ראוי ל"ה מוקצה רק הא דהוה בסיס לשלהבת הוא משום דשלהבת מצ"ע לאו כלי ואין ראוי לשום דבר רק משמש להאיר ע"י דליקתו כהא"ג שפיר הוה בסיס וכן כתב בצל"ח לעיל תוס' ד"ה ומה נר וזה ל"ש ביו"ט) וא"כ מישוב קו' הצל"ח שפיר כיון דל"ש בסיס אין כאן דיחוי בידים ושרי לטלטל ביו"ט לכן אסור להניח ע"ג האילן כיון שראוי לטלטל הנר אחר שכבה ובהא א"ש מה דקשה לכאורה הא דפריך אי כר"ש מ"ש שבת מיו"ט דאמאי לא מפרש דקאי אשעת הדלקה דבשבת עכ"פ בשעת הדלקה אסור לטלטל ל"ח שיעלה ע"ג האילן ולאחר שכבה ג"כ ל"ח שיעלה ליטלו כיון דאין לו צורך וביו"ט דגם בשעת הדלקה רשאי לטלטל חיישינן שיהא לו צורך בנר בעודו דולק ויעלה ע"ג אילן ליטלו אבל להנ"ל ניחא דבאמת גם ביו"ט איכא משום מכבה דהא רב סובר דבר שא"מ אסור וא"כ בשעה שהוא דולק גם ביו"ט אסור לטלטל ובשעה שכבר כבה גם בשבת מותר וא"כ מ"ש שבת מיו"ט ודו"ק וניחא נמי מה דהקשה הפנ"י הא דמסיק בסוף מכילתין בממ"א קיימ"ל כר"י הא הוה רק איסור דרבנן מלשאצל"ג וכהא"ג ל"א מיגו דאיתקצאי ולפמש"כ י"ל דהא דאמרינן מיגו דאיתקצאי רק משום דהוה בסיס דמשום איסור מכבה ל"א מיגו דאיתקצאי דהוה רק איסור דרבנן ורק משום דהוה בסיס לדבר האסור לשלהבת דאסור משום שדלק בשבת זהו איסור דאורייתא דא"ל א"כ כיון דאף אם יכבה ליכא איסור דאורייתא איך שייך מיגו דאיתקצאי דנעשה בסיס ביה"ש הא ל"ה בסיס כלל כיון דאם יכבה ליכא איסור דאורייתא דזה בורכא כיון דמצ"ע הוה בסיס לאיסור דליקה נהי דאפשר להתיר האיסור ע"י כיבוי מה"ת כיון דעכ"פ מדרבנן אסור לכבות שוב הוה בסיס לאיסור דליקה דאורייתא ודו"ק:

כעת כאשר זכיתי לברך על המוגמר ביאורי על ה' בהב"ח אמרתי לבאר עוד ענין אחד הנוגע להלכות אלו הלכה למעשה שיש לחקור אם בזה"ז שייך מ"ע דשמירת המקדש שהוא כבוד להבית כמו דחייבין במורא בזה"ז חייבין נמי בכבודו והנה בא לידי ספר משכנות לבית יעקב מת"ח גדול מירושלים עיה"ק ת"ו שעמד ע"ז ופלפל בחכמה דיש לומר דשמירה שהוא רק כבוד להבית אין ללמוד ממורא בית יען דהוא בשב וא"ת ואמנם אני כתבתי בפרק זה ה' א' דהנהגת הכבוד עדיפא כמש"כ תוס' ב"מ דף ל"ב דכבוד עדיפא ממורא והסברא נראה לי ע"ד שכ' הרמב"ן דאף דל"ת חמירא עשה דחי לה דמעשה בקום ועשה עדיפא דזה מידת אהבה למקום משא"כ ל"ת הוא רק מידת היראה ה"נ הנהגות הכבוד במקדש עדיפא יען שהחיוב הוא בקום ועשה אף דהמניעה הוא בל"ת וכן משמע מדברי רבינו ספ"א מביאת מקדש שאסור לפרוע ראש ליכנס למקדש שאין זה כבוד ומורא לבית הגדול והקדוש הרי דנקט תרווייהו כבוד ומורא והקדים כבוד למורא והנה הביא המחבר תשובה מת"ח אחד דא"א לקיים בזה"ז שמירת המקדש יען דזה עבודה הוה ואנו טמאי מתים ואסורים לעבוד בטומאה ובאמת זה הטעם תמוה דהא כיון שאין לנו טהרה אף אי הוה עבודה שרי מטעם דטומאה הותרה או דחוי' בציבור ומ"ע דשמירה הוה כעבודה בציבור כשאין לנו כהנים טמאים דעושין בטומאה וכן בארתי בפ"ז מבהב"ח דטמאים נכנסין להיכל לתקן מטעם דט"ה בציבור אלא דמטעם אחר נראה לי שבזה"ז א"א לקיים מ"ע זו כיון דהאומות נכנסין לשם ואין בכוחינו לגרשם משם ואין אנו מצווים לעכבם כיון שאין לנו שומרים וטוב לנו להעלים עין מזה אבל אם נעמיד שומרים יהא חיוב עלינו לעכב על האומות שלא יכנסו לשם ובאמת אין אנו יכולין לעכב א"כ הוי כאלו בידיעתינו נכנסים לשם ואיכא איסורא כמו שכתבנו בפ"ז מה' אלו דאם גוי נכנס בשליחות ישראל עביד איסורא ואמנם עוד מטעם אחר דן בספר הנ"ל דיש חיוב להעמיד שומרים בהיות כי יש בכותל המערב אשר לשם יתקצבו להתפלל פרצות אשר לשם יכניסו ידיהם וגם ראשיהם וכיון דהחומה ג"כ נתקדשה הוה הכנסת יד ביאה במקצת והם טמאים לנפש אדם או שאר טומאות היוצאת מגופו וזה בכלל המ"ע דשמירת מקדש שלא יכנסו טמאים להר הבית ולכן גם בזה"ז איכא חיוב להעמיד שומרים ע"ז דהא גם בזה"ז הא אסור ליכנס מה"ת כשהוא טמא דקיימ"ל דקדלע"ל ואף לראב"ד בפ"ו מבהב"ח דס"ל דלא קידשה לע"ל היינו רק להקריב קרבנות אבל אסור ליכנס כשהוא טמא דרק לענין חיוב כרת ס"ל לראב"ד דל"ש בזה"ז אבל פשיטא דאסור טמא ליכנס גם לשיטת הראב"ד דהא גם הראב"ד מודה דשייך מצות מורא מקדש בזה"ז וה"ה דחייבין בכבוד מקדש וזה בכלל כבוד מקדש שלא יכנסו למקדש מי שאין רשאי

ליכנס בזמן הבית או דילפינן כן מקרא דוהשימותי את מקדשי דאתי למימר דעכ"פ איכא איסורא ליכנס בזה"ז מי שאסור ליכנס בזמן המקדש א"כ נשמע דצריכין להעמיד שומרים כדי שלא יכניסו ידם דאיכא איסורא משום ביאה במקצת את"ד והנה כבר כתבתי שמבואר בדברי רבינו בפ"א מביאת מקדש דזה כבוד ומורא המקדש שלא יכנס מי שאין רשאי ליכנס ולעבוד כמו שתויי יין ופרועי ראש וכן נתבאר בדברינו בפ"ו מה' אלו דגם לראב"ד איכא איסורא ליכנס כשהוא טמא מקרא דוהשימותי את מקדשי דהא ילפינן מהאי קרא אפי' ביה"כ שחרב צריך לנהוג בו קדושה ועוד מטעם דדבר שנאסר במנין צריך מנין אחר להתירו אמנם כל זה בכניסת גופו אבל בכניסת ידו לתוך החומה ליכא משום ביאה במקצת דאף אי נתקדש החומה היינו אם איכא פרצות בהחומה עד אויר הר הבית אזי יש בכניסת ידו לאותה פרצה אפי' לא תגיע ידו לאויר הר הבית משום ביאה במקצת דלזה נתקדשה החומה אבל אם הפרצה אינה עוברת עד אויר הר הבית אז פשיטא דאין בחורים וסדקים אלו קדושת הר הבית ול"ה אלא כנוגע בכותל הר הבית מבחוץ דמבואר בפ"ג מביאת מקדש דאם נגע מבחוץ פטור מדכתיב ואל המקדש לא תבוא אלא דהמחבר רצה לדייק מדקתני פטור משמע דאיסורא איכא וכמו שכתב רבינו גבי טמא שנכנס דרך גגין להיכל פטור מדכ' ואה"מ לא תבוא דפטור מכרת אבל מכין אותו מכות מרדות ה"נ אף דנתמעט מלא תבוא איכא מכות מרדות ולדעתי ז"א דידוע דבר המפורש בתורה להיתר א"י חכמים לאסור וכיון דכ' לא תבוא לאפוקי נגיעה והוה מפורש בתורה אין חכמים יכולין לאסור כלל משא"כ בכניסה דרך גגות להיכל דנתמעט מלא תבוא יען דאין בדרך ביאה זה לא הוה מפורש בתורה לכן שפיר יכולין חכמים לאסור וכן מסתבר דהא לא נתנה תורה למה"ש שיהא נזהרים בנגיעה ומהא"ט איתא בקידושין נ"ד דחומת ירושלים אין מועלין בו וכן בבגדי כהונה אמרו מהא"ט דניתנה ליהנות בו דא"א להזהר ובוודאי גם מדרבנן ל"ש לאסור כיון דא"א ליזהר שלא יבוא לידי נגיעה החומה מבחוץ וכמו שכ' גם בקרא ובצאתם יפשיטו את בגדיהם ולא יקדשו את העם כמש"כ בפ"ח מכה"מ דא"א ליזהר מנגיעה ולכן אפי' מדרבנן שרי ועוד דאף אי נאמר דמדרבנן אסור זה שייך רק בחומת עזרה מבחוץ דאפשר ליזהר דהא כתב רבינו בפ"ז מה' אלו דצריך לילך באימה ופחד כדכתיב בבית אלקים נהלך ברגש באימה ופחד (והוא ממדרש הביאו רבינו פ"ו דאבות דברגש היינו לשון אימה ופחד) אבל מחוץ להר הבית א"א ליזהר וא"כ גם כניסת ידו לחוץ ל"ה אלא כנוגע מבחוץ דזה ל"ה ביאה במקצת דהחורים נמשכים אחר האויר שמבחוץ וכמו לענין שבת כדאי' בפ"ק דשבת דף ז' חורי רה"ר כרה"ר ומהא"ט נסתר גם מה שרצה לדמותו לגגי החומות שאסור מדרבנן

עכ"פ ליכנס לשם כשהוא טמא דלפמש"כ בוודאי גרע מגגין דגגי החומת עכ"פ רואה את אויר הר הבית אבל פרצות שבחומה אין רואין אויר הר הבית וא"כ נסתר טעמו להצריכו שמירה ע"כ טעמא דידי עדיפא דאדרבא אין להעמיד שומרים דאז יהא החיוב עלינו לעכב ביד האומות שלא יכנסו לשם וזה א"א ע"כ שב וא"ת עדיף דאז נעשה זה בלתי ידיעתינו:

והנה כבר כתבתי בה' לעיל שהקשו אהא דתנן דהרובין שומרים שם איך הניחו לקיים מצות שימור ע"י קטן שאינן בני מצוה ובס' מנחת חינוך כ' לתרץ דהא אכילת קדשים נמי מצוה הוא אפ"ה הא מתקיים המצוה גם ע"י קטן כדאיתא זבחים דף צ"ט דקטן א"ר לחיטוי ואין חולק אבל אוכל אולם בספר הנ"ל הקשה מטעם אחר הא קיימ"ל דקטן אין לו מחשבה והו"ל כמתעסק דפסול ולא יתקיים המצוה ע"י קטן כלל וזה ל"ש לתרץ דהא קטן אוכל בקדשים ול"א דהוה מתעסק דע"ז הא מצינו לומר שאני אכילת קדשים דנהנה ולכן אף במתעסק יצא וכמו שאמרו בר"ה דף כ"ח דכפאו ואכל מצה יצא משום דנהנה אולם לפי מה שכ' הר"ן בר"ה בשם הרא"ה דכסבור שהוא חול או שאיני מצה דלא יצא אף שנהנה וא"כ קטן נמי הא אפי' יודע שהוא כהן ושזה קדשים הא הוה כאלו א"י שהוא קדשים ול"מ מה שנהנה אפ"ה מקיימין המצוה גם ע"י קטן ה"נ שפיר מקיימין המצוה גם ע"י קטן וראי' לזה מיבמות דף ל"ט תלה בקטן או שחלה אין שומעין לו וכ' תוס' משום שאין חוסמין אותה הא לא"ה שומעין לו דעכ"פ המצוה מתקיים גם ע"י קטן את"ד אמנם זהו דוחק לומר דאף דהוה כמתעסק יכול לקיים ע"י קטן אלא עיקרא דמילתא הוא כמו שבארתי בפ"ז מביאת מקדש דהא דממעט קטן פסול לעבודה משום דלא מיקרי איש ויקשה ג"כ הא לאו בני דיעה נינהו והוה כמתעסק ולמה לי קרא ע"ז ובארתי שם דבקטן שהגיע לעונת נדרים שיודע למי הוא נודר ל"ה כמתעסק אצל קדשים א"כ מיושב קו' משל"מ ג"כ דבוודאי הרובים הוה קטנים שהגיעו לעונת נדרים ול"ה כמתעסק עוד כ' בס' הנ"ל לישב דמצות שימור אין המצוה על הגוף אלא שיהא המקדש שמור וגם ע"י קטן שפיר הוה המקדש שמור למצות מעקה או קביעת מזוזה דאף אי נעשה ע"י קטן מתקיים המצוה דעכ"פ הא הבית קבוע בו מזוזה ויש לו מעקה ונכון: